

אליבא דהלכתא

גיליון רשת כוללי הערב "אליבא דהלכתא" שעל ידי ישיבת "חברת אהבת שלום"

אבן יהודה, אופקים, אופקים - נחלת שמשון, אלעד - סניף ב', אשדוד: רובע ג', רובע ז', אשקלון, באר יעקב, באר שבע, בית שמש: הקריה החרדית, רמה א', רמה ג', רמת חפציבה, בית שמש הישנה, ביתר עילית, ביתר עילית - גבעה B, בני ברק: מרכז, שיכון ה', מערב, פרדס כץ מערב, פרדס כץ מזרח, קריית הריצוג, גבעת זאב החדשה, גדרה, דימונה, זכרון יעקב, חולון, חיפה - הדר, חיפה - נוה שאנן, חיפה - מרכז הכרמל, חצור הגלילית, עבריה, עבריה עילית, שירת הכרמל, טלזסטון, ירוחם, ירושלים: בית וגן, גאולה, גבעת שאול, מעלות דפנה, נוה יעקב, נוה יעקב מרכז, נוה יעקב החדשה, קטומים, קרית יובל, רוממה, רמות א', רמות ב', רמות ג', רמת שלמה, כרמיאל, מגדל העמק, מודיעין עילית: חפציבה, ברנבליד, קרית ספר, נאות הפסגה, מעלה אדומים, מעלה עמוס, מעלות, נהריה, נצרת עילית - הר יונה, נתיבות, נתיבות - שכונת החורש, נתיבות: מרכז, צפון, דרום, עפולה, ערד, פתח תקוה, צפת, קרית אתא, קרית גת, רחובות, רכסים: גבעה א', גבעה ב', גבעה ג', תל ציון

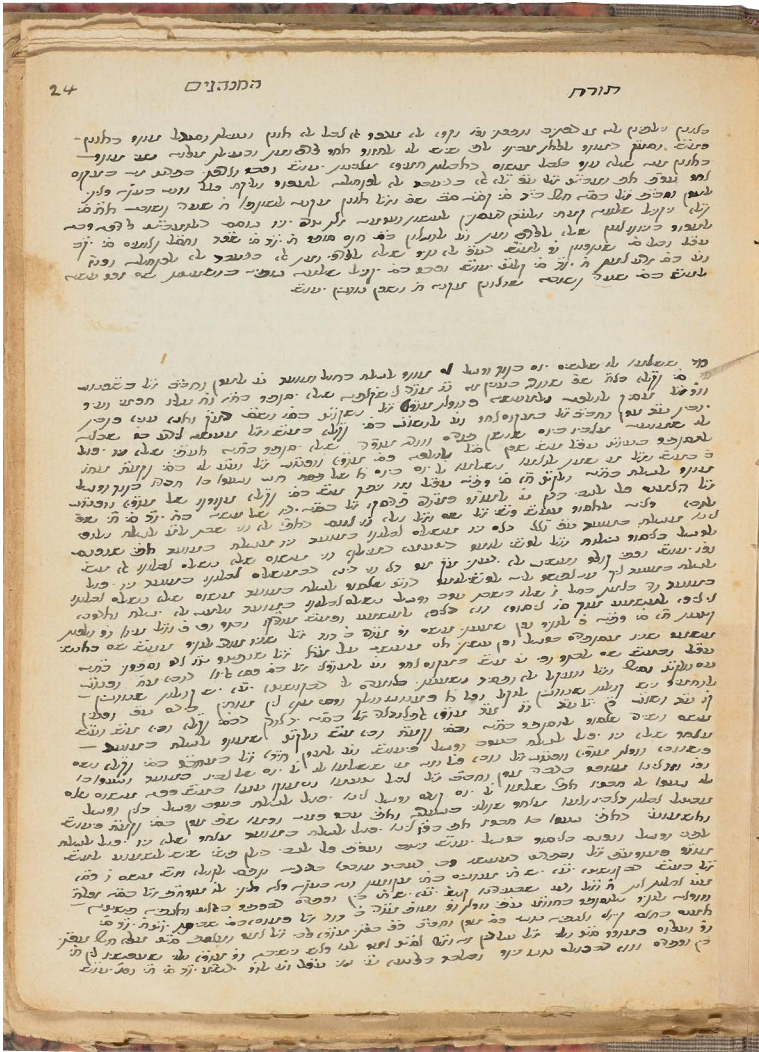
הלכות חול המועד

סימנים:
תק"ל - תקל"ט

גנזי הלכה

תשובות וחיידושים מכת"י רבותינו נ"ע

מהר"ר בכור רפאל אבואלעפיה זלה"ה
מחור"ר קושטא

ספר תורת המנהגים כ"י

בשונה מקהלות אחרות בתורכיה, זכתה קהילת קושטא, אשר גם בדורות האחרונים עמדו מתוכה חכמים גאוני עולם, יושבי על מדין, ומחברי חיבורים כבירים. אך למצעה, מעטים המה אשר יצא טיבם ושמש בקרב קהלות ישראל, ורובם שקעו בתהום הנשיה. חיבוריהם שונתרו בכתיבת יד עדיין מצפים לגאולה, ומהם אבדו ולא נודע מקומם ואף זכרם לא נשתמר.

היותר נודעים מבני חבורה זו¹ המה הגאוני: מהר"ר רפאל ביטראן, בע"ס 'מדות טובות' פירוש המכילתא, ו'זכור לטוב' מערכות וזכרונות כ"י; מהר"ר שלמה אליעזר אלפנדארי, הוא הגאון הנודע, סבא קדישא, רבה של קושטא ודמשק, ובסוף ימיו בערי הקודש צפת וירושלים ת"ו; מהר"ר חיים מנחם פראנג'י, בע"ס 'ישמח לב' (תרכ"ח-תרל"ח) ו'מטה לחם' (קושטא תרס"ב); מהר"ר שלמה עוזיאל, בע"ס 'ענף עץ' (אזמיר תרל"ז); מהר"ר שלום הכהן, תשובותיו נדפסו מכ"י ע"י הוצאת אהבת שלום (ירושלים תש"ט); ועד אחרון מהר"ר יעקב ארגואיטי, בע"ס שו"ת 'ירך יעקב' ח"א (איסטנבול ת"ש), ח"ב כ"י, 'זכר עשות' מערכות וזכרונות כ"י, ו'ישכם יעקב' חידושי הש"ס כ"י, 'יעקב הקטן' חידושי רמב"ם ושו"ע כ"י, ו'יאמר יעקב' דרושים.

הגאון מהר"ר בכור רפאל אבואלעפיה, נמנה אף על בני חבורה זו, ומן המיוחדים שבהם היה. כיהן כדיין בבית הדין וממונה על ענייני איסור והיתר (בין השנים תרמ"ז-תרמ"ח)². הותיר אחריו בכ"י חיבור נפלא בשם **תורת המנהגים**, כולל בקרבו אוצר בלום של מנהגי העיר קושטא לדורותיה, מלוקטים מפי סופרים וספרים בדפוס וכתיבת יד, ועליהן שמועות רבות מאת חכמי דורו, ומשא ומתן בדבריהם כדרכה של תורה. ספר זה הינו תעודה ראשונה במעלה לידיעת מנהגי העיר קושטא וחכמיה, סדריה והליכותיה³.

ספר תורת המנהגים עמד בכ"י לפני רבה האחרון של קושטא, רבי רפאל דוד סאבאן, כאשר נמצא הגהותיו בשולי הגיליון בחתימת שמו נא"ה דר"ס [=נאם הכותב דוד רפאל סאבאן], ואף הביא ממנו דיבור ארוך בהגהתו לס' זכר עשות למהר"ר ארגואיטי⁴, ובראשו יקדים: 'נא"ה דר"ס, בהיותי

1 על חבורה זו בהרחבה, ראה במבואו של ר"מ בניהו לס' מדות טובות, פירוש המכ"י לתא למהר"א ביטראן, הוצאת יד הרב נסים, ירושלים תשמ"ט. | 2 ע"פ הנרשם אחר פטירתו בספרו תורת המנהגים כ"י נלב"ע בשנת תרנ"א. | 3 חיבור נוסף ממנו נשתמר בכ"י בספריית הגר"מ הלל שליט"א, כולל חידושי על סדר מסכתות התלמוד, חידושי רמב"ם ושו"ע, וכמה דרשות וביאורי מקראות. | 4 מערכת ש' אות מ"א.

מעמד סיום טוב"י ומשנ"ב הלכות פסח ויום טוב

וחלוקת תעודות "כתר תורה" ברשת כוללי הערב "אליבא דהלכתא" בהשתתפות גדולי ומאורי הדור שליט"א

דרשותיהם של מרגן ורבנן גדולי הדור שליט"א במעמד ולקט תמונות נבחר בגיליון המצורף

גיליון זה יוצא לאור להצלחת הנדיבים החשובים התומכים בהחזקת רשת כוללי אליבא דהלכתא

רשת כוללי ערב אליבא דהלכתא

שנ"י ישיבת חברת אהבת שלום

ולעילוי נשמת

הרב מאיר בן נושה שם טוב ז"ל

נלב"ע כ"ח שבט תשע"ח

ולהב"ח להצלחת זו החשובה

מרת שרה נינה בת זכיה תחי

ולהצלחת בנם

הרב מרדכי שם טוב הי"ד

וזו מרת אלקה תחי

ולעילוי נשמת

מוהר"ר אברהם

בן מוהר"ר נחום יואל ע"ה הלפרן

נלב"ע ו' אב תשע"ז

ולהב"ח

להצלחת זו החשובה

מרת לאה חנה בת רייזל תחי

ולעילוי נשמת

מוהר"ר פריץ

בן מוהר"ר שמואל נטעי ע"ה גראס

נלב"ע כ"ב טבת תשנ"ז

וזו החשובה מרת יענטא

בת מוהר"ר

אשר ע"ה

נלב"ע י"א ניסן תשס"ד

ולעילוי נשמת

המרוחם

אברהם בן אלטון הררי ז"ל

נלב"ע כ"ז טבת תשכ"ב

וזו המרוחמת

שרה עליזה טובה

בת מוהל הררי נ"ע

נלב"ע ו' טבת תש"ן

בזה מצאתי נכון לפני להעלות על משב'ח הדפוס מה שהניף ידו על הדבר הזה אחד המיוחד מחו"ר עירנו מר גברא רב"א [רפאל בכור אבואלעפייא] ז"ל בספרו תורת המנהגים והמה בכתובים והילך לשוננו... (וראה עוד שם מערכת פ' אות ה': 'ואל תשיבני מהוראת רבני קושטא... שכבר בא חכם רב"א דעמיה בס' תורת המנהגים כ"י ותריץ יתיב... ושם אות ג': 'נא"ה דר"ס, עיין לרב"א בעמיה בס' תורת המנהגים כ"י...').

ספר תורת המנהגים, הנמצא עתה בשלבי עריכה מתקדמים על ידי הוצאתנו, נשתמר בכ"י בגני ספריית ר"מ בניהו (ע 69), ונמסר לנו באדיבות בנו ידידנו הר"ר חנו בניהו יצ"ו. תשואות ח"ח לו, וזכות הרבים תעמוד לו ולכל ב"ב אכ"י. מתוך חיבור זה מפרסמים אנו בכאן כמה קטעים הנוגעים להלכות חול המועד.

ספר תורת המנהגים

בענין קריעה בחול המועד

בענין קריעה בחול המועד, עיין למון ז"ל בא"ח סי' תקמ"ז⁵ וביו"ד סי' ש"מ⁶ שפסק דבקרובים שהם חייבים להתאבל עליהם קורע בחול המועד, ומור"ם כתב בב' המקומות הנזכרים דנהגו באשכנז שלא לקרוע בחול המועד כי אם על אביו ואמו, ועל שאר המתים קורעים לאחר המועד. וע"ש להרב באר היטב⁷ שכתב משם מהר"ם מלובלין סי' ד"ע, דאם מת אביו ונקבר ביו"ט אין לקרוע בחול המועד, משום שאינו לא שעת מיתה ולא שעת קבורה, יעו"ש.

ועיין להרב שולחן גבוה ז"ל בא"ח ס"ח⁸ שכתב שכ"כ נמי הב"ד סי' ש"י. ושם באות י"ג כתב ע"ד מור"ם ז"ל וז"ל, ושאלוניקי מקום שנהגו לקרוע גם על שאר מתים, כך העידו לי שלוחי צבוח, ע"כ.

וז"ל עוד ביו"ד שם אות פ"ו, בהל' חול המועד וכו', ושם כתבתי דשאלוניקי מקום שנהגו לקרוע על כל המתים כפי מה שהעידו לי שלוחי צבוח, שהקריעה נעשית על ידם עכ"ל ועיין להרב זכור לאברהם ז"ל בח"א ה' אבלות אות קו"ף במ"ש וז"ל ועיין שו"ג שכתב שהמנהג כמור"ם שעל אב ואם קורעין בחול המועד ועל שאר המתים אחר המועד, יעו"ש. ועיין בא"ח סי' תקמ"ז ס"ק י"ג שכתב להפך, דנהגו לקרוע גם על שאר מתים, יעו"ש. ובשולחן גבוה שלפנינו ליכא שום סתירה מיו"ד לא"ח, כ"א שביו"ד ציין למ"ש בא"ח והכל אחד.

ועיין למהרח"פ ז"ל בס"ה זכרנו לחיים ח"ב מערכת אבלות אות א' סי' ז' במ"ש וז"ל, מת ביו"ט א' אינו קורע אלא לאחר המועד, כן ראיתי כתוב בזכרונות כ"י להרב ד"א ז"ל, ע"ש. ואין ספק דלאו דוקא ביו"ט א', אלא הה"נ ביו"ט ב' הדין כן, וכן ראיתי בפ"י להרב המופלא מהר"א צבי ז"ל בכת"י, דלאחר שרמו לדברי הרב הנזכר כתב וז"ל, ועיין ג"כ להרב ב"ד סי' [?...] וכן המנהג פה קושטא יע"א, אם לא במת בחול המועד דקורע בחול המועד, עכ"ל.

בענין הנ"ל

מעשה שהיה במת בחול המועד, והחזן הנמצא שם באותו פרק עבד קריעה לקרובי המת לבניו [ולאחיו, ואחר ימים שם נמצא מורה אחד ואמר מר שלא טוב עשה, שהמנהג פה קושטא יע"א כמנהג שכתב מור"ם ז"ל בס"י ש"מ סעיף ל"א שאין לקרוע בחול המועד כי אם על אביו ואמו, ועל שאר מתים לאחר המועד, והחזן השיב שכן שמע מת"ח אחד שהמנהג כי סברת מרן ז"ל שם לקרוע על כולם ואין שום חילוק בדבר.

ועיין להרב שולחן גבוה ז"ל שכתב ביו"ד¹⁰ ובא"ח¹¹ שהמנהג בשאלוניקי לקרוע על כל המתים כפי מה שהעידו לי ש"ץ שהקריעה נעשית על ידם, יעו"ש.

ומימינו לא ראינו שום שאלה בענין זה, כי אם שכן נהגו הש"ץ בפשיטות לקרוע על כולם. וכ"נ ש"ל קצת ממ"ש הרב כמהרח"פ ז"ל בס"ה זכרנו לחיים ח"ב חלק יו"ד מערכת אל"ף סי' ז' וז"ל, מת ביו"ט א' אינו קורע אלא לאחר המועד וכו', ואין ספק דל"ד ביו"ט א', והה"נ ביו"ט ב', וכן ראיתי בפ"י להרב המופלא מהר"א צבי ז"ל בכת"י, דלאחר שרמו לדברי הרב הנז' כתב וז"ל, וכן המנהג פה קושטא יע"א אם לא במת בחול המועד דקורע בחול המועד, עכ"ל.

ומפשיטות דבריו שסתם ולא חילק משמע דעל כל המתים קורע בחול המועד, ואם הלכה רופפת בידך דלא ידיע לן מנהגא בעיר הזאת איך היא, הרי כתב שם מור"ם ז"ל דבמקום שאין מנהג יש לקרוע על כולם, יעו"ש.

באשה שמת לה מת בתוך ימי החג ואירע

זמן טבילתה בחול המועד

עובדא הוה באשה שמת לה מת בתוך ימי החג ואירע זמן טבילתה בחול המועד, ובא לפני רבני איסור והיתר שבאותו זמן, והיה עמהם באותו מעמד הרב מהר"א ענב, ואמר שמוותרת, מאחר דלהרמב"ם¹² מי שמת לו מת בתוך הרגל אין אבלות חל עליו, לא בפרהסיא ולא בצניעה, ועשו מעשה להתיר, כיעו"ש למוה"ר מהר"ש חיים ז"ל בס"ה שמן המשחה חלק יו"ד סי' ס"ב. והיה תמוה להרב המחבר אין נעשה מעשה על פי סברת הרמב"ם ז"ל דכמעט הוא סברא יחידאה והיפך פסק מרן ז"ל¹³, וכתב בישוב זה דאיכא כת מהפוסקים¹⁴ דנדה שנודמנה טבילתה בימי אבלה דטובלת אף בזה"ז, וא"כ יש בדבר ספק ספיקא, ספק הלכתא כהרמב"ם ז"ל דאין אבלות ברגל כשמת ברגל, ואת"ל הלכתא כהחולקים עליו, ספק אי הלכה כהסוברים דטובלת נדה בימי אבלה אף בזה"ז, יעו"ש. וכבר הביא זה בספר זכרנו לחיים ממהרח"פ ז"ל בח"א מערכת אבלות אות ט"ת¹⁵ יעו"ש.

במי ששלמו לו הל' בתוך הרגל אם מותר לגלח בחול המועד

מי ששלמו לו שלשים יום בתוך הרגל אם מותר לגלח בחול המועד, עיין למון החבי"ב ז"ל בשכנה"ג סי' תקל"א בא"ח¹⁶ שכתב שהורה בענין זה הרב מהר"י אישקאפה שלא יסתפר בחול המועד, וחלקו עליו חכמי העיר. והרב ז"ל מסיק להלכה ולמעשה כהוראת מהר"א ז"ל, ושקו"ט בסוגיית הש"ס דמו"ק. ואנא עניא כתבית יבית ע"ד מרן החבי"ב ז"ל במקום אחר.

ועיין להרב שולחן גבוה בס"י תקל"א¹⁷ במ"ש וז"ל, מעשה אירע בראובן שבאה לו שמועה מאביו ביום שושן פורים, והורה מהר"י שלא יסתפר בח"ה, אעפ"י שלא היה יכול להסתפר בעיו"ט עכ"ל. משמע שכן ס"ל להלכה כסברת מהר"א ז"ל.

וע"ע בס"י תקמ"ח מחו"ב במ"ש וז"ל, מי שמתה לו אמו ושלמו ל' יום ביום א' של חג, וגערו בו חבריו בתוך הרגל, מותר לגלח בחול המועד, הלק"ט ח"א סי' רפ"ה עכ"ל. וזו היפך מ"ש בס"י תקל"א מתורתו של מהר"א והכנה"ג ז"ל.

האמנם כל לגבי דידן עיין למוה"ר פ"ריסקו ז"ל בס"ה ידיו של משה בחלק יו"ד סי' ח"י שכתב להביא ראיה לאסור ממ"ש רש"י ז"ל שם¹⁸ וז"ל, ולא הוי אנוס, דאפי' לא הוי שבת לא מצי לגלח, ולהכי אינו מגלח במועד, ע"כ. וא"א דאם היה משלים אבלותו במועד היה מגלח במועד אפי' שנכנס לרגל באיסור גילוח, הו"ל לרש"י לומר דטעמא דמילתא הוי משום שלא נשלם אבלותו, אלא משמע וכו', יעו"ש.

וכפי קוצר המשיג לא ידעתי מאי קאמר מר, דאי הוי דינא דבמשלים אבלותו במועד היה יכול לגלח במועד, איך הוה אפשר ליה לרש"י לומר דהטעם שאסור לגלח במועד משום שלא נשלם אבלותו במועד, הרי באמת בחל ז' שלו בשבת ערב הרגל נשלם אבלותו במועד, ולמה לא יגלח. ואדרבא אי איכא למשמע מהך סוגיא, איסורא הוא דאיכא למשמע, וכמ"ש מהריק"ו.

ובתר הכי כתב וז"ל, מיהו הרב הלכות קטנות ח"א סי' רפ"ה כתב להתיר, וכן שמעתי משם הרב מהר"י ב' דוד ז"ל שהיה מורה להתיר

ממ"ש שם¹⁹ באנשי משמר שהיו מסתפרים ברגל, וכן עשיתי אני מעשה על מר אבי ז"ל שנפטר ט"ו אדר וספרתי בחול המועד עכ"ל. ובמ"ש שם לבתר הכי, עיין מ"ש במקום אחר.

ועיין למהר"א ז"ל בספר כסא אליהו²⁰ דהביא מחלוקת הכנה"ג עם הלק"ט וסיים וז"ל, והמיקל לא הפסיד, ושמעתי באומרים לי דבקושטא יע"א יש קהלות שנוהגין להחמיר ויש קהלות שנוהגין להקל, וכל אחד כמנהגו הולך, ורבי מתא אין מוחין בידם, ע"כ.

וכעין קו' ע"ד הרב שולחן גבוה כ"נ י"ל ע"ד ה"ה מ"ד מהר"א אלפאנדארי ז"ל בס"ה יד אהרן, דבס"י תקל"א הביא מ"ש הע"ש משם השיירי שאסור להסתפר בחול המועד, ובס"י תקמ"ח הביא מ"ש הלק"ט שמותר לגלח במועד מאחר שלא היה יכול לגלח בערב הרגל, כיעו"ש.

ועיין למון חיד"א ז"ל במחזיק ברכה בס"י תקל"א²¹, ושם כשהובא הוראת מהר"א והכנה"ג ז"ל הובא בלשון הזה, מי ששלמו לו ל' יום של אביו במועד וגערו בו וכו', וזה אינו מוזכר בדברי מרן החבי"ב ז"ל, אבל טעמו ונימוקו עמו במ"ש ככה, משום שאם לא גערו לו חבריו אפי' שלמו ל' יום קודם הרגל אינו יכול לגלח בערב הרגל, דאין הרגל מבטל אבלות דאביו ואמו מאחר שתלוי בגערה, ואפי' עבר כמה, וכמו שפסק מרן בס"י תקמ"ח²² כיעו"ש, ואשמועינן דאפי' גערו בו חבריו אף בכ"ז אינו יכול לגלח במועד, מאחר שלא היה יכול לגלח לפני הרגל וכנס באיסור ברגל, יעו"ש היטב.

ועכ"פ כל לגבי דילן פשיטא שיש לשמוע למ"ש מוה"ר כמהרמ"פ²³ ז"ל, ובפרט דמעשה רב דעביד עובדא בדידיה ותפס לקולא. וז"ש משם הרב כסא אליהו ז"ל במ"ש דבקושטא יע"א יש חילוק מנהגים בחילוק מקומות, הנה בעת'ה ראה ראיתי להרב מהרח"פ ז"ל בס"ה זכרנו לחיים מערכת אבלות אות ח"י²⁴ וז"ל, ודע שבעירנו קושטא יע"א יש חילוק בין הכפרים, דבכפר באלאט ואגפיה פטטה ההוראה להתיר ולהסתפר בחול המועד על פי הוראת הרב המופלא מהר"י ב' דוד ז"ל, כמובא בס' שביתת יו"ט חלק יו"ד סי' [י"ב], אמנם בחאס קייוא"י ואגפיה נהגו כסברת מרן החבי"ב, כ"כ בכת"י מהר"א צבי ז"ל. אמר המאסף ס"ט, מצא חיים מכת"י הרב העצום כמהר"ר ס"ט הלוי ז"ל על דין זה וז"ל, אס"ט אמר לנו ראש הישיבה הרב מהר"א הלוי שעכשיו אין חילוק בין הכפרים, והוא דבכולם נהוג היתר ובלבד בצנעה ע"י גוי עכ"ל, ועיין להרב ידיו של משה יו"ד סי' ח"י וכו', יעו"ש.

אי י"ל מזמור שיר ליום השבת ביו"ט

או מתחילין בטוב להודות

כתב מרן בב"י בס"י נ"א משם ארחות חיים²⁵, דבשבת אומר אחר ברוך שאמר מזמור שיר ליום השבת ומזמור ה' מלך גאות לבש, וביו"ט מתחילין טוב להודות, ע"כ. וז"ל הכנה"ג²⁶ ז"ל, אמר המאסף, כן ראיתי המנהג במקומות הללו, אבל בקושטא בק"ק גרוש שהייתי מתפלל שם, לא היו חוששין לזה והיו אומרים ג"כ ביו"ט פסוק דמזמור שיר ליום השבת ולא ראיתי מוחים²⁷, ושמעתי אומרים הטעם דאין לשנות המזמור, שאין חשש, דאיברא דמזמור זה נתקן ליום השבת ואנו אומרים אף ביו"ט, משום ששייך ג"כ ליו"ט, ועוד שמעתי אומרים דגם יו"ט נקרא שבת וכדכתיב²⁸ וספרתם לכם ממחרת השבת וכו'. וכבר נדפס ספר ל"ח וראיתי ב' טעמים הללו בפרק אין עומדין²⁹, שכתב ומנהגינו עתה בכל קהלות הקדושות שלנו בעירנו זאת קושטא יע"א שלא להתחיל ביו"ט כי אם מטוב להודות.

ועיין בספר דברי מנחם למהר"ם בכמהר"ש ז"ל³⁰ במ"ש ע"ד הכנה"ג ז"ל הללו ממ"ש איהו גופיה בפסח מעובין³¹, ועיין מ"ש בסו"ד בטעמו הב' של הרב פ"ח ז"ל³², במ"ש דמאן דמתחיל ממזמור שיר ליום השבת לא משתבש, משום מ"ש המנחת אהרן³³ לגבי מזמור שיר חנוכה וכו', ועיין מ"ש אני עני גם בזה במקום אחר.

5 סעיף ו'. 6 סעיף ל"א. 7 או"ח שם ס"ק ד'. 8 מחודש ג'. 9 בס' זכרנו לחיים חסר ציון הסימן, ואולי כוונתו לתשו' בית דוד או"ח סי' ש"י. 10 סי' ש"מ אות פ"ו. 11 סי' תקמ"ז אות י"ג. 12 הל' אבל פ"י ה"ג. 13 שו"ע יו"ד סי' שצ"ט סעיף ב'. 14 הו"ד בטור יו"ד סי' שפ"א, ועיין ב"י שם. 15 ערך טבילה אות א'. 16 הגה"ט אות ג'. 17 או"ח סי' תקל"א אות י"ד (מחודש ג'). 18 מו"ק י"ז ע"ב ד"ה סבר כרבנן. 19 מו"ק שם. 20 או"ח סי' תקמ"ח אות ב'. 21 אות ב'. 22 סעיף ט'. 23 כמהר"ר משה פריסקו (ידיו של משה). 24 ערך חז"מ. 25 הלכות מאה ברכות סי' כ"ו. 26 שיירי כנה"ג שם אות י'. 27 כ"כ בשם הכנה"ג גם בס' שלמי ציבור דף ס"ח ע"ב, וכ"כ מהר"ח פאלאג'י בספרו רוח חיים סי' נ"א אות ג', ובס' כף החיים סי' י"ב אות כ'. 28 ויקרא כ"ג ט"ו. 29 דברי חמודות ברכות פ"ה אות ט"ז. 30 סי' נ"א אות ה'. 31 סי' קל"ב. 32 סי' נ"א סעיף ט'. 33 כלל י"א אות ד'.

בינת שמחה

הגאון רבי שמחה בונם ולדנברג זצ"ל

השקאת עציץ בכלי

לענין השקאת עציץ. - מחמת צרכו הוי כבית השלחין, אך הנידון בזה משום דצריך למלאות כלי מן הברז ולהשקותו אם זה בגדר טרחא, והיינו כיון דתנן משקין, וכתב במשנ"ב סימן תקל"ז ס"ק ז' דרק בהמשכה ברגליו ולא בדולה בכלי, וכ"כ בחזו"א סימן קל"ה¹, ואולם הנידון בזה אם כשאין טרחא כלל וכלל, מותר, דבדין מושכין את המים מאילן לאילן כתב בנמוקי יוסף דאין בזה טרחא, ומשמע אפילו בבית הבעל (דלא פירש כתוס' משום דהוי כבית השלחין), ועיין חזו"א סימן קל"ה מאי דדן בזה בר"פ. אולם האי טירחא שאולי אינה כלום אכתי היא כהמשכה דרך חריץ, אבל כאן המדובר במלוי כלי, ועיין חזו"א סימן קל"ד ס"ק י"ד ד"ה ודין, שאם במי קילון ומי גשמים אסור בשום אופן, תירץ דהא דמשקין את הנוף הויא השקאה פורתא דאין טורח כל כך בהדלאה (אך אכתי צ"ע בל"נ אי הלכה כראב"צ), וא"כ אולי ה"ה למועד. אולם לפי מש"כ אה"כ לדעת הסוברים דמותר מי גשמים ומי קילון בשביעית, א"כ לא קשיא מהא דמשקין את הנוף, וא"כ אין שום הוכחה בזה לענין שביעית.

והר"ר א. כהן הי"ו העיר מדברי מג"א בסימן תקמ"ד [ס"ק ה'] שכתב דהמשכת מים הוי ע"י שמקבלין מי גשמים מן הגג בכלים, א"כ משמע דהדלאה הפ' אי אסור, דיולא, היינו שמטה דלי למלאות, משא"כ בממולא שירידיים מים לתוכו, וא"נ ה"נ בברו. אך יתכן דאין הוכחה משם, דשם [בסי' תקמ"ד] לא הוי מלאכה דהוי רק מילוי בור, והנידון רק בטירחא גרידא, ועל זה הוא הנידון דאפשר לומר דמשוי מן הגג לא הוי בגדר טירחא שיאסר משום הטרחא, אבל בהשקאה שיסודה משום מלאכה ובעינן טרחא אולי גם בזה הוי כטורח, ועי"ש בשעה"צ ס"ק ט"ז שהביא דהריטב"א מחמיר גם שם שדוקא שלא ע"י כלים.

והרב ר' מרדכי ירמיר שליט"א [זצ"ל] העיר דאפשר להביא את העציץ לברו. אך לענ"ד דיתכן בזה אופנים דאסור, כגון שמונח ע"ג קרקע ומביאו לכיור שתחת הברז והרי מפסיק יניקתו והוי כקוצה, והרי קצירה זו היא שלא לצורך, ואי מותר להשקות במקומו פשיטא שזה יהא אסור לעשות (עיין בחזו"א סימן קל"ד ד"ה ועיין שם שדן בענין זה דאי מותר להשקות בדלי דאסור להשקות כל השדה, ואי אסור להשקות בדלי דיהא מותר להשקות כל השדה, וא"כ ה"נ אי אסור משום טורח אולי היה אפשר להתיר להביא העציץ, אך ז"א בפשטא למה יותר לעשות מלאכת קצירה).

שריית מגבת במים לצורך שמירת הלולב

לענין שריית מגבת עבור הלולב ומיניו. אולי דוקא על גבי הלולב שבזה ניכר שהוי לצורך דבר המותר ולא לצורך כיבוס - וכהא דסימן תקל"ז - וצריך עיון אי מהני גם מה שהלולב על ידו על השלחן, ואי מהני גם כשמשאירו על השלחן בחדר והולך למטבח לשרות המגבת.

וצריך לעיין דאולי ההיתר רק בדבר שהוי בו שייך ג"כ להתיר אילו היה צורך, כגון בהשקאה שיש היתר בגדרים שונים, וא"כ כשצד דגים מותר מאי שנעשה השקאה בפסיק רישא אע"ג שא"צ להשקאה, אבל כיבוס שאסור עבור צורך כיבוס למועד, אולי גם כאן אסור. - אך העירו דגם בכיבוס יש היתרים שונים של אלו שהתירו לכבס - אך צ"ע דאולי כאן שיש גזירה חמיר טפי.

ור"מ פרנק הי"ו העיר, דלכאורה אפשר לדמות למטפחות הידים, דהרי צריך לזה בכל יום. - אך יש לחלק, דאדברה דהתם דצריך באמת לכיבוס, ולא סגי במה שיכבס לפני המועד על כן מותר, אבל כאן הרי לא עושה כן משום הכיבוס שצריך למגבת נקיה, אלא רק בגלל הלולב, וא"כ לא שייך בזה ההיתר של מטפחות הידים. - א"כ אולי עי"ז אפשר לומר שעכ"פ לא שייך כאן לומר את הסברא הנ"ל, דכיון דיש איסור כיבוס לצורך המועד שלא יועיל כאן הגם שאין כונתו לכיבוס, דעכ"פ לזה אפשר לומר דהרי בצורך תכופ כזה אילו היה הצורך משום הכיבוס היה מותר, ע"כ גם כעת שהצורך משום הלולב לא שוב לא איכפת לן לכיבוס דהוי פסיק רישא, וכמו לענין צידה והשקאה.

עוד בענין הנ"ל - ופס"ר שאינו מתכוין

בספר שמירת שבת כהלכתו כתב כמה פעמים דבחול המועד מותר דבר שאינו מתכוין בפסיק רישא [-יעו"י ח"ב פרק ס"ו הערה קפ"א קפ"ג], וא' מראיותיו מהא דמותר לסרוק שער הסוס [אפילו במסרק שמשיר נימין - בסימן תקל"ו ס"ב]. ובה שמעתי מהגרש"ז אויערבאך שליט"א [זצ"ל] שאין ראייה, דאפשר לומר דשם התירו זאת. - אך לכאורה מוכח כדבריו מראייתו מדיני השקאה ועוד. ולפי"ז יתכן דמותר להרטיב בגד ע"י שריה לצורך ניקוי שלחן, ולא אמרינן דהוי כיבוס, ובהא דת"ש גם מאי דמרטיבים את המגבת בשביל הלולב, וכן במרטיב בגד לחוץ על ידו את בשרו, ומה דבעינן שם בשו"ע [סימן תקל"ז סעי' ח', ט', י', י"א] שנראה שעושה לשם פעולת היתר, יתכן דשייך גם באופנים הנ"ל כשניכר סמיכות הרטבתו לפעולת ההיתר.

1. אבל בסימן קל"ד כתב פלוגתא ראשונים בזה, ואם יש לקלוקל במשאבה מבואר בחזו"א דכל המים נעשו כמי קילון ומי גשמים, עי"ש בסימן קל"ד.

אע"ג דלכאורה כאן גרע, דבעת השריה אצל הברז לא ניכר דעושה פעולת היתר, מ"מ אולי כיון שתיכף ומיד ניכר תכליתו את"ש - וצ"ע.

עי"ש בשש"כ לענין שפיכת מים ליד אילן שכתב סברא להתיר כנ"ל עפי"ד השר"ע [סי' תקל"ז]. - עי"ש בשו"ע [סעיף ט'] בתנאי של משוה כולה, דהרי בראשית הפעולה עדיין לא ניכר, וכן בקציצת ענפים מצד אחד [בסעיף י"א] ג"כ בראשית הפעולה עדיין לא ניכר שלוקח רק מצד אחד, וכן בהא דעצים גדולים וקטנים [בסעיף י'] ג"כ לא ניכר בראשית הפעולה.

עשיית נוי סוכה בחוה"מ

אם מותר לסדר בחוה"מ סוכות "פרחי נייר" עבור נוי הסוכה - וכידוע יש לחתוך בהם כדי לסדרם. ויתכן דזו מלאכת אומן של מחתך או גם מכה בפטיש, והרי כשלא הוי לצורך אר"נ מותר רק במלאכת הדיוט. ועיין חזו"א [סו"ס קל"ה] מש"כ ע"ד בה"ל סימן תקל"ט בענין מחתך סחורה במדה, וכתב להתיר כנראה גם שלא לצורך המועד. והנה בסימן תק"מ איתא להתיר לענין גבשושית שבבית כיון שאין טורח, ועי"ש במשנ"ב דמשמע אפילו במי לאכת אומן (דהא כתב דלא בעינן שינוי - ובמלאכת הדיוט הרי בלא"ה לא בעי שינוי), ואולם משמע שם במשנ"ב דההיתר הוא בלצורך המועד. - אך קולת החזו"א הנ"ל היא כנראה אפילו שלא לצורך המועד, ובחי אדם משמע דלא ס"ל כן, דהא אסור לקשור ולהתיר שלא לצורך המועד, וכמדומה שאוסר גם במחתך במדה שלא לצורך המועד וכמש"כ במשנ"ב הנ"ל - עכ"פ כאן הוי לצורך המועד, אך יתכן שזה כבר בגדר טורח.

התקנת תאורה בסוכה

הרב מוהר"מ בראנסדורפר שליט"א [זצ"ל] אמר שנשאל לענין התקנת מאור עלקטרי בסוכה - אמרתי יתכן שזה כלצורך אר"נ כדי שיוכל לאכול. אמר שהנדון היה שכבר היה לו שם "פלורוסנט" אחד ורצה להתקין שני. - רצה לומר שיתכן שאין זו מלאכת אומן, שהרי נעשה ההתקנה רק באופן שטחי, ועצם חיבור החוטים אינו מלאכת אומן. גם הרב ר' מרדכי ירמיר שליט"א [זצ"ל] העיר שהתקנת החוטים צריך רק ידיעה שכלית מה שצריך לעשות, אבל החיבור בפועל אינו מלאכת אומן.

ייש"כ מרובה להרה"ג יצחק זאב טוקר שליט"א מכולל "אליבא דהלכתא" רוממה על סיועו המרובה בעריכת מדור זה

עיון הלכה

הגאון רבי שמחה בונם ולדנברג זצ"ל

הלכות חול המועד - סימן תק"ל

חיוב שמחה בחוה"מ

סעיף א'. שעה"צ ס"ק ד'. דהרמב"ם בפ"ז מהלכות יו"ט הביא ג"כ דחווה"מ נקרא מקרא קודש, ואעפ"כ בפ"ו מהלכות יו"ט שהעתיק שם בדין ט"ו חיוב כיבוד ועונג מטעם מקרא קודש לא העתיקו רק לענין יו"ט ולא לענין חוה"מ דשם לא העתיק רק מצוה דשמחה.

עיין בשו"ת הגרעק"א סימן א' בהשמטות שכתב דבחווה"מ יש חיוב שמחה של יין ובשר אבל לא חיוב פת. - ועי"ש מש"כ לענין נשים, דלראב"ד בעלה משמחה - וללחם משנה לרמב"ם חייבת ביו"ט בין ובשר.

דברי הגר"ז שלא נאמר מקרא קודש בחוה"מ

שעה"צ ס"ק ד'. ועיין לעיל בסימן תקכ"ט במ"ב סקט"ז שהעתיק מהגר"ז דלענין כיבוד ועונג אין חיוב בחוה"מ דלא נאמר בהן מקרא קודש. **עיין** ליקוטי הלכות על הלכות חוה"מ עמוד ה' [שהביא להקשות מהגמ' בחגיגה י"ח ע"א "תאמר בחולו של מועד שקרוי מקרא קודש", ומדברי הרמב"ם ושב"ה"ל ומהנוסח במוסף של חוה"מ, וציין לשו"ת מנחת אלעזר שעמד בזה].

מצות שמחה בחוה"מ

מ"ב ס"ק א'. ועיין לעיל סימן תקכ"ט ס"ב ובמ"ב שם דמצות ושמחת בחגך וגומר קאי גם על חוה"מ.

במ"ב שם ס"ק ט"ז. - ועיין לקמן סימן תקל"ט סעיף ד' בה"ל ד"ה ויוציא [לענין מכירת סחורה בחוה"מ שמותר כדי שיהיה לו מעות בריוח לצורך שמחת יו"ט - כתב דמוכח בירושלמי דה"ה לצורך שמחה דחווה"מ].

חול המועד אם מקרי יו"ט

עיין בסימן קפ"ח מ"ב ס"ק כ"ז ושעה"צ ס"ק י"ט לענין נוסח אמירת ברכה לאחר שכבר אמר ובנה ירושלם [שאומר שנתן מועדים לעמו ישראל אבל לא יאמר ימים טובים]. ומש"כ שם בגליון. ועיין בסימן תצ"מ מ"ב ס"ק

ה' לענין אמירת הרחמן הוא ינחילנו [שאינן לומר ליום שכולו טוב בחוה"מ דחווה"מ לא מקרי יו"ט], ועיין שם בחידושי בית מאיר מש"כ בזה, וכתב לתלות זה באם מניחים תפילין בחולו של מועד (ויתכן דבדברי הבית מאיר יש נפק"מ גם להא דהתם [דסימן קפ"ח אם יאמר ימים טובים]).

איסורי חוה"מ שהיה ראב"מ מתייר שימנעו מאיסורים

מ"ב ס"ק ב'. איתא בירושלמי אמר רב אבא בר ממל אילו היה מי שימנע עמי התרתי שיהיו עושין מלאכה בחוה"מ [והיינו מקח וממכר וכה"ג דבר שאינו מלאכה גמורה].

עיין חידושי הריטב"א [דף ב' ע"א] שביאר ג"כ על האיסורים דרבנן [-דבר האבד, וצרכי המועד במלאכת אומן, שהם רוב מלאכות דחווה"מ].

איסור מלאכה בחוה"מ

בה"ל ד"ה ומותר במקצתן. עיין מ"ב מש"כ יש שסוברים שהוא מדרבנן הוא דעת הרמב"ם בפ"ו מהלכות יו"ט.

עיין לקמן סימן תקל"ג ס"א בה"ל ד"ה עדיף [לענין מלאכת אר"נ בחוה"מ ע"י הערמה כאשר יש לן]. - ולפי מה שכתב שם בשם הפמ"ג דלמ"ד [במלאכות בחוה"מ] דאסור מן התורה, אסור גם בהערמה שאינה ניכרת, א"כ לפי מש"כ שם בשעה"צ ס"ק י"א שדעת הראב"ן כהרמב"ם [להקל בהערמה] - א"כ יהא מוכח שגם הראב"ן ס"ל דמלאכת חוה"מ אסור רק מדרבנן, אך לפי מה שכתב שם בבה"ל בשם השואל ומשיב לא יהא מוכח.

דיעות הראשונים דאיסור מלאכה בחוה"מ מה"ת

בה"ל באו"ד. אולם לנגד זה יש הרבה ראשונים דס"ל דהוא דאורייתא. **עיין** בחינוך מצוה שכ"ג דס"ל דאסור מן התורה.

בדעת רש"י באיסור מלאכה בחוה"מ

בה"ל באו"ד. והרשב"ם בפרק ערבי פסחים דף קי"ח שפירש המבזה את המועדות קאי על חוה"מ, ומזה הוכיחו התוספות בחגיגה דף י"ח

הנ"ל דס"ל דאסור מה"ת מלאכה בחוה"מ, וממילא מוכח דגם רש"י סובר דאסור מן התורה דגם הוא פירש כרשב"ם במכות דף כ"ג.

וכן באבות פ"ג משנה י"א [בפ"י רש"י והמבזה וכו' חילל חולו של מועד בעשיית מלאכה]. וכן פירש שם בפירוש הרבינו יונה. - עיין תוס' חגיגה דף י"ח שכתבו דרש"י סובר דהוי מה"ת ממה שכתב במועד קטן דף י"א [ע"ב ד"ה אלא אפילו "חולו של מועד דאסירא ביה מלאכה מדאורייתא דכתיב את חג המצות תשמור שבעת ימים, לימד על כל החג שהוא אסור"].

בדעת הראשונים שמלאכת חוה"מ מה"ת אלא שמוסר לחכמים

בה"ל באו"ד. היוצא מדברינו שהר"ף והשאלות והאשכול והר"יץ גיאיות ורש"י והרשב"ם והרא"ם בשם רבותיו והשב"ל כולו ס"ל דמלאכה בחוה"מ אסור מה"ת לבד אותן שהתירו חז"ל לעשותם.

עיין הגהות חתם סופר על מועד קטן [שנדפסו בשס"ו] שכתב בדף י"ז ע"א שלהאי מ"ד א"כ כל שלא התירו חכמים משום טעם שיהיה הרי נשאר באיסור דאורייתא - עי"ש שקאי לענין גילוח.

היתר מלאכה בחוה"מ לצורך המועד

בה"ל באו"ד. והרמב"ן הטיל פשרה וכו' ושהיא לצורך המועד היא מותרת אף מלאכת אומן ואע"ג דאית ביה טרחא יתירא.

כנראה המוכן אפילו אם אינה לצורך אוכל נפש.

טרחא יתירא לצורך המועד

בה"ל באו"ד. והרמב"ן הטיל פשרה שכל מלאכה שאינו לצורך המועד וכו' הוא מן התורה, ושהיא לצורך המועד היא מותרת אף מלאכת אומן ואע"ג דאית ביה טרחא יתירא.

לכאורה משמע שכונתו שמדרבנן אסור בזה - ועיין מש"כ בגליון בה"ל דסימן תקמ"א ס"ד ד"ה שרי. ועיין פמ"ג סימן תקל"ז מ"ז ס"ק ג' [שלפי"ד המג"מ בפ"ז מהל' יו"ט ה"ב שבמקום פסידא אסור למטרח במועד טרחא יתירא - יוצא שלצורך המועד אף טורח רב מותר] - וצ"ע אם המוכן רק

לצורך המועד של אוכל נפש, או אפילו באינו אור"נ שמוותר במלאכת הדיוט מ"מ מותר גם בטורח רב. - ועיין בזה סימן תקמ"ט ס"ה [בהא שמוותר לבנות מעשה הדיוט אבוס שתאכל בו הבהמה] דלכאורה משמע כן, ועי"ש סי' תקמ"א סעיף ד' בה"ל ד"ה שרי ומש"כ שם בגליון.

ואולם מה שכתב בה"ל בשם הרמב"ן אשר לכאורה משמע שם שאסרו טרחא תירה (כמו לענין דבר האבד שהזכיר שם ענין טרחא תירה) - ועיין בלשונו המשנ"ב [סימן תקל"ז] ס"ק ט"ו שכתב "דכל שהוא לצורך אור"נ אפילו בטרחא תירא התירו", משמע לכאורה דוקא לצורך אוכל נפש, ועיין בא"א [שם] ס"ק ג' שכתב סברא לאסור טרחא תירא במכשירי אוכל נפש, א"כ יתכן כל שכן בסתם צורכי המועד במלאכת הדיוט - ואפילו למש"כ במשנ"ב להוכיח מרמב"ן שמוותר במכשירי אוכל נפש, מ"מ בסתם צורכי המועד יתכן דגרע ואסור בטרחא תירא.

ואולי אפשר לדייק גם מדברי רש"י מו"ק ח' ע"ב ד"ה מנסרין, שכתב הטעם [שעושים ארון למת מנסרין המנוסרין מערב יו"ט] משום שהוא **טורח גדול**, והרי שם הוא לצורך המועד. - ועי"ש שם במתניתין רש"י ד"ה נברכת שכתב "ולית ביה טרחא כולי האי", משמע דביש טרחא גדולה אסור, והרי שם הוא לצורך המועד לב' תירוצי התוס' שם ד"ה ועושים [שהקשו שנברכת לכובסין אינה לצורך המועד, ותירצו דהוי צוה"מ או לכביסה המותרת במועד או לרחוץ המת והתכריכן]. ואולם צ"ע לפי תירוץ א' של תוס' א"כ כיון דבעינן לצורך כביסה המותרת הרי אפשר להחשיב זאת כצרכי הגוף והוי כאוכל נפש, והרי באור"נ מותר גם בטרחא רבה, ובשלמא למש"כ במשנ"ב סימן תקל"ז ס"ק ט"ו בשם הפמ"ג שנסתפק במכשירי אור"נ כשיש טרחא רבה, אבל למש"כ שם בשם הרמב"ן להתירא א"כ אולי גם בזה. - ואולי באמת תירוץ א' של תוס' לא יסבור כרמב"ן, ורמב"ן הרי בלא"ה מפרש נברכת לענין קבורה.

ובעצם אפ"ל גם כשיטת תי' א' של תוס', דאיה"נ מתני' קמ"ל דלצורך כביסה מותר אפילו בטרחא רבה - ולא יפרשו כרש"י דאין בזה טרחא רבה - וברש"י יתכן שמפרש כפי' ב' של תוס' ולא הוא צורך אור"נ אלא סתם צורכי המועד לצורך מת ותכריכים.

בדעת השו"ע במלאכת חוה"מ

בה"ל באו"ד. והנה לפי דעת כל הפוסקים האלו כשידמן איזה ספק במלאכת חוה"מ צריך להחמיר שהוא ספק בשל תורה וכו', ובסימן תקל"ט ס"ו משמע דלהלכה תפס כשיטת המקילין דעיקרו הוא דרבנן.

עי"ש [בסימן תקל"ט] בשעה צ"ס"ק כ"ג ובסימן תקל"ג סעיף ג' ובה"ל ד"ה מותר [דדעת השו"ע להקל כתי' א' שברא"ש המחלק בין לטרוח במציאה שהוא אסור במועד, לבין לטרוח במ"מ שהוא מותר באופן שאינו בנמצא אחר המועד] - ועי"ש בסימן תקל"ז סעיף ו' ובשעה צ"ס"ק כ' [דהשו"ע שפסק באמת המים כדעת הרמב"ם שאם היתה עמוקה טפחיים מעמיקה עד שבעה, ונקט לקולא בבעיא דלא איפשטא בגמי, הוא משום דס"ל דמלאכת חוה"מ הוא מדרבנן].

בדעת הב"י באיסור מלאכת חוה"מ

בה"ל באו"ד. ואף דמשו"ע לקמן בסימן תקל"ו בסופו דפסק כר"א להקל וכו' ובסימן תקל"ט ס"ו משמע דלהלכה תפס כשיטת המקילין דעיקרו הוא דרבנן וכו'.

עיין בשו"ת נאות דשא ח"ב לבעל הלבושי שרד (הנקרא כד הקמח) בסימן ב' מש"כ לבאר דדעת השו"ע דמלאכת חוה"מ דרבנן, ומיישב שם הסתירות שבב"י סימן תק"ל ותקל"א עי"ש.

סימן תקל"א - דיני גילוח בחול המועד

גילוח הראש לכבוד יו"ט שכשבר הסתפר תוך ל'

סעיף א', מ"ב ס"ק א'. מצוה לגלח וכו'. כדי שלא יכנס לרגל כשהוא מנוול, ובשעה צ"ס"ק א'. ולדין במדינתנו שאין המנהג לגלח רק במספרים וכו' וממילא אפילו אם ישנה אח"ז פחות מל' יום יתרבה עליו השער יותר מל' יום שלפנים.

עיין כף החיים ס"ק א' [שכתב כמו"כ, דכיון שאין מגלחין השער לגמרי ונשאר קצת שערות, אפילו בפחות מל' יום מתרבי השער והוי ניוול לגבי הרגל].

להסתפר ער"פ אחר חצות

מ"ב ס"ק ב'. לבד מע"פ דאסור להסתפר לאחר חצות כמבואר לעיל בסימן תס"ח.

עי"ש במשנ"ב ס"ק ה' דמותר ע"י נכרי.

איסור גילוח במועד

סעיף ב', מ"ב ס"ק ג'. ואף דסיפור וגילוח הוא דבר של יפוי ותיקון הגוף שהוא צורך המועד אפ"ה אסרו בתוך המועד כדי שיזדרז וכו'.

עיין הגהות חת"ם על הש"ס (נדפס בשס"ן וילנא) [בדף י"ד ע"א תוד"ה ושאר] שכתב דלמ"ד מלאכת חוה"מ דאורייתא, אם חז"ל לא התירו מאיזה טעם שיהיה נשאר באיסור דאורייתא - עי"ש דקאי לענין גילוח. - ועיין פמ"ג [מ"ו ס"ק ב' ע"ד הב"י שכתב לזון בהך בעיא בגמ' דאבדה לו אבידה בערב המועד אם אזלינן בה לקולא, דצריך להיות תלוי באם

מלאכת חוה"מ אסור מה"ת - וכתב שם בפמ"ג "במש"כ בענין דאבידה למ"ד חוה"מ דין תורה ל"ל מה"ת אסור היינו גילוח כל הראש", ודן בזה משום צורך המועד - עי"ש].

גלגל אצל ספר ישראל למותרים לגלח במועד

ביה"ל ד"ה אין מגלחין במועד. וכל מה שכתוב לקמיה דמותר היינו אפילו ע"י ישראל.

עיין כף החיים ס"ק י"ג [שהביא כמו"כ מהרבה אחרונים שסוברים כן, אלא שבספר דבר משה אוסר כשאפשר ע"י גוי], ועי"ש שם סימן תקל"ד אות ו' [שמביא ראה ממטפחות הספרים שמוותר לכבס במועד, וכתבו התוס' שזה לאלו שמוותר לספרם במועד, הרי דאיירי בספר ישראל].

גילוח למי שהיה אנוס עי"ט או לחולה שנתרפא במועד

סעיף ג', בשו"ע. אפילו אם היה אנוס ומפני כך לא גילח בעי"ט אינו מגלח במועד, וה"ה למי שהיה חולה ונתרפא במועד.

עיין לקמן סעיף ח' בה"ל ד"ה כל, משמע דאם היה לו מכה בראש שבגלל זה לא היה יכול לגלח מותר לו לגלח (ואע"ג דכעת לא ניכר שהיה לו מכה, מ"מ לפי המבואר בשעה צ"ס"ק ז' את"ש דכאן הוי אנוס מוחלט) - ואע"ג שמה שכתב שם הוא לפירוש המנחת ביכורים [בדברי התוספתא "מי שעלתה לו מכה בראשו מותר להסתפר במועד", שהכונה שהמכה עכבה אותו מלגלח מקודם], אבל לפי החיי אדם איירי התוספתא לענין מקום המכה, מ"מ יתכן דלדינא לא פליג החיי אדם כיון דכאן הוי אנוס מוחלט.

- אך צ"ע לפי מש"כ הרשב"א - הביאו הב"י להוכיח שרק המנויים במשנתנו ולא חולה, א"כ לכאורה אפילו חולה של אנוס מוחלט. וצ"ע.

היתר גילוח במקום אנוס מוחלט

שעה צ"ס"ק ז'. ולכן את"ש נמי דין זה דחולה שא"ז אנוס מוחלט.

עיין לעיל מש"כ בגליון השו"ע. ועיין לקמן סימן תקל"ד מ"ב ס"ק ד' [לענין היתר כיבוס פאציילק"ע של חוטם] ומש"כ שם בגליון.

מנודה שהתירו לו ברגל והיה יכול לפייס קודם הרגל

סעיף ד', מ"ב ס"ק י' ויש חולקין בזה וס"ל דהיכי שהיה יכול לבקש ולפייס שיתירו לו קודם הרגל ולא פייס הוי פושע וכו', ומ"מ המיקל יש לו על מי לסמוך. ובשעה צ"ס"ק י'. דכן נראה מהגר"א וכו' והוא כדעת הר"ף והרמב"ם. **עיין** ב"י.

גילוח להבא במועד מן הדרך כשיצא שלא לצורך

מ"ב ס"ק י"ד. דמארץ ישראל לארץ ישראל או מחו"ל לחו"ל אף ביצא לטייל שאינו דבר מצוה אפ"ה מותר לו לגלח כשלא היה לו פנאי וכו'. **ובשעה צ"ס"ק י"ב.** השו"ע תפס בזה כדעת הראב"ד וכו', והגר"א הקשה דמהירושלמי שהביאו מוכח לכאורה להיפך דמיירי אף ביצא מא"י לא"י או מחו"ל לחו"ל והיינו דכיון שהיה יציאתו שלא לצורך כלל לא התירו לו.

צ"ע, דלכאורה הגר"א רק מעיר שמחו"ל לחו"ל משכחת לה איסור כשפרש בים הגדול דהוי סכנה, ומאידיך, דלהירושלמי מא"י לחו"ל אסור רק לכהן, אך מסיים דבגמ' כתובות לא משמע כן, וא"כ הרי שוב את"ש, דמארץ ישראל לחו"ל אסור לכו"ע, ואי נימא דלית הלכתא כר' יהודה לאסור לפרוש לים הגדול, א"כ הרי שוב את"ש כחילוק הדינים של הראב"ד.

- ועי"ש ביאור הגר"א סימן תקל"ו, ושם משמע דמפרש דלירושלמי אסור בכל גוונא בחו"ל ולא משום מקום סכנה [דע"ד הרמ"א שם שכתב ומותר לרכוב במועד אפי' מעיר לעיר אפילו בחנם, כתב הגר"א "דלא כתוס' ומרדכי שכתבו דאסור ומביא המרדכי ראה מירושלמי", וכתב הגר"א "דגמ' דידן פליג ממש"כ רפ"ג לטוט דכו"ע כו' ודוקא מא"י לחו"ל כמש"כ בסימן תקל"א ס"ד וכן הבא וכו', ויש לדחות דמ"מ ביאתו לביתו לא היתה לטייל וכו'"]. ומש"כ שם בגליון.

יציאה מא"י לחו"ל לראות פני חבירו

מ"ב ס"ק י"ז. אבל מא"י לחו"ל אינו מותר אלא ביצא להרויח או לראות פני חבירו דהוא חשיב דבר מצוה שמוותר לצאת מא"י בשביל זה.

עיין סימן רמ"ח ס"ד בהג"ה [לענין יוצא בשיירא דאם הוא לדבר מצוה מותר לצאת אפילו בער"ש, ד"א דכל מקום שהולך לסחורה או לראות פני חבירו חשיב דבר מצוה], ולקמן סימן תקל"ו מ"ב ס"ק א' [שהתירו ליטול צפרני הסוס למי שצריך לרכוב במועד לטייל - דה"ה לראות פני חבירו]. - ועיין שו"ת מנחת יצחק ח"ג סימן כ"ו אות ז' [שדן בזה והביא שיש סתירה לזה משו"ת תשב"ץ ח"ג סימן פ"ח שכתב דאסור לצאת מא"י אלא ללמוד תורה או משום כאו"א, ומשמע דמשום הקבלת פני חבירו לא התירו].

כיבוס כדרכו למותרים לכבס

בה"ל ד"ה ואלו מגלחין במועד. וכי היכי דבכיבוס שרינן אפילו בכדרכה כדאייתא בסימן תקל"ד.

עיין לקמן סימן תקמ"ב סעיף א' בה"ל ד"ה אפילו [שכתב דאפשר משום דעשאום חז"ל כדבר האבד דלא בעי שינוי]. - ועיין חידושי הרמב"ן

על מו"ק [-בפסקי דיני מלאכת יו"ט וחוש"מ] שמבואר לנידון דהכא הטעם של צרכי הגוף [שהתירו דומיא דאוכל נפש].

בהיתר תפירה כדרכו להדיוט בחוה"מ

בה"ל באו"ד. ועוד מפסחים נ"ד ע"ב דאייתא שם החייטין שכן הדיוט תופר כדרכו בחוה"מ וכו' וע"כ דאין למדין מן שינוי בחוה"מ. **עיין** לקמן סימן תקמ"א סעיף ה' בה"ל ד"ה ואם ומש"כ שם בגליון.

בהיתר ספרין וכובסין בחוה"מ במקום שהתירו

בה"ל באו"ד. וע"כ דאין למדין מן שינוי בחוה"מ להתיר וכו' ולפ"ז מוכח בהדיא לענינו דספרין וכובסין התירו להם בכדרכה [אח"כ מצאתי בחי' ריטב"א בפ"ב דסובר לדינא כמו שכתבנו].

עי"ש בדף י"ג שמבאר כן לענין הא דהיתר י"ד [תלוי] במה שמוותר במועד כדרכו.

גילוח כדרכו במקום שמוותר בחוה"מ

בה"ל באו"ד. ולכאורה קשה הלא דבר שאינו אוכל נפש והוא לצורך המועד ק"ל דבעי שינוי.

עיין חידושי הריטב"א דף י"ד שביאר קושית הגמ' ושאר כל אדם מ"ט אין מגלחין, "פירוש דאע"ג דגלוח מלאכה גמורה היא, מ"מ כיון שהוא תקון הגוף ויפוי, כצורך אוכל נפש דאמי, וכדתנן עושה אשה תכשיטה במועד ואין לך צורך המועד גדול מזה, ומהדר דטעמא משום גזירה דרבנן הוא", וא"כ כשליטא לגזירה כבנידוננו שוב הוי כאוכל נפש - ועיין סימן תקמ"ו ס"ה בה"ל ד"ה כל [שהביא דברי הריטב"א לענין הא דהתם דעושה אשה כל תכשיטה וכו'] - ועיין קרן אורה ריש פרק ג' [שהוא צורך המועד וקרוי יותר לאור"נ - וכמו שחשיב עינוי נפש לענין נדר] - ועיין כאן בשעה צ"ס"ק ט"ו.

לגלח לגוי בחוה"מ

סעיף ו', מ"ב ס"ק ט"ו. אבל לעכו"ם אסור לגלח דלא עדיף משאר מלאכות דאסור לעשותן במועד אא"כ אין לו מה יאכל.

עיין מג"א [ס"ח ח' שכתוב שם כן] - ועיין חיי אדם כלל ק"ו דין י"א [דכל המלאכות המותרות אסור לעשות בשביל נכרי אפילו בחנם].

עשיית שמחת התגלחת בחול המועד

בשעת"ס ס"ק ז'. ועיין בגן המלך שכתב וז"ל ומותר להשהות שמחת התגלחת שעושים לקטן כדי להגדיל השמחה במועד.

עיין כף החיים ס"ק ל' [שהביא דברי השע"ת, והביא עוד מספר שלחן גבוה ומזבח אדמה שכן נהגו בעיה"ק ירושלים ת"ו - וכתב שם שהספר יהיה ישראל עני].

אבל ששלמו שלשים שלו ברגל

סעיף ז', בשע"ת. ועיין בשכנה"ג שמי ששלמו למ"ד של אביו במועד וגערו בו חבריו אסור לגלח במועד.

עיין חידושי הגרעק"א [שציין לדברי הנודע ביהודה והשביתת יו"ט שכתבו כמו"כ לאיסור כהשכנה"ג].

בהיתר גילוח שפה בחוה"מ

סעיף ח', מ"ב ס"ק כ"א. ליטול שפה, בין במספרים ובין בתער. **ובשעה צ"ס"ק ט"ו.** ומ"מ צ"ל דזה נקרא יפוי ותיקון הגוף ולצורך המועד.

עיין בה"ל ד"ה ואלו ומש"כ שם בגליון.

גילוח לצורך מכה לדין דשרי גילוח שפה במועד

בשעה צ"ס"ק ט"ו. ומ"מ צ"ל דזה נקרא יפוי ותיקון הגוף וצורך המועד דאל"ה יהיה אסור מטעם מלאכת גוזה בחוה"מ, וממ"א בס"ק י"ב משמע דלא אסור כ"א בגילוח הראש אבל בשאר אברים מותר לספר, וצ"ע.

משמע דמפרש לכונת המג"א [שכתב דלדין דק"ל דנטילת שפה שרי א"כ כש"כ לצורך מכה] משום דהמכה בשאר אברים, וא"כ אם המכה בראש אסור לגלח - וכן משמע במחצית השקל דמפרש לדברי המג"א [דכיון דק"ל גילוח שפה אינו בכלל גילוח הראש ולא נאסר, ה"ה במקום המכה] עי"ש, וכן מבואר בריש דברי בה"ל.

וצ"ע, דאולי הטעם של ניוול לא שייך לגבי מכה, וכמש"כ הריטב"א לענין גילוח הנתק [דלא חשיב תספורת], והפמ"ג כאן א"א הביא כן בשם הרע"ב - והנידון רק אי הוי בגדר צורך, וע"כ אי חזינון בשפה שלא התירו שלא לצורך אכילה, וא"כ לא החשיבו ליפוי לצורך המועד, א"כ יתכן כן גם במכה (אע"ג דהיא עדיפא), אבל אי התירו גם שלא לצורך אכילה, ע"ז כתב המג"א דכל שכן שהתירו לצורך מכה, ויתכן אפילו בראש, ואולי להמחמירים שלא לצורך אכילה דבזה חששו לגזירת ניוול ורק לצורך אכילה לא גזרו, ע"כ לא מחלקינן גם לענין מכה, אבל אי לא חשו כלל בשפה, אפשר לומר דלא חשו במכה אפילו בראש (ולפ"ז מש"כ ריטב"א בע"ב לענין גילוח נתק, יאה תלוי בפלוגתא זו - והריטב"א כתב בסתם, ואולי שם שאני דהוי ענין מצוה).

שאין גזירת שלא יכנס מנוול ברחיצת המועד

מ"ב ס"ק כ"ב. וכן כל רחיצה מותר [הגרעק"א].

עיין חידושי הריטב"א ריש פרק ג' דמועד קטן [דדוקא גילוח סיפור וכיבוס גזרו מן הטעם שלא יכנסו מנוולים, אבל כיבוס הראש ורחיצה במרחץ לא נאסר מעולם במועד].

1. עיין בסימן תקל"א ביאור בכונת הירושלמי משום איסור סכנה, אבל אולי כאן מפרש משום איסור טיול בחול המועד, וים הגדול לאו דוקא. - ולפ"ז אע"ג דיישב דברי שו"ע דלעיל [סימן תקל"א] גם לשיטת המרדכי, ומשום דחזירתן לביתו לא הוי לטייל, מ"מ כתב כאן דאפשר לפרש את הירושלמי ע"פ שיטת המרדכי, ונסבור שכיון שיצא לטייל אע"ג דהוכרח לחזור לא מתירים לו. - וא"כ שוב יוצא דדברי שו"ע דלעיל [סימן תקל"א] הם דלא כירושלמי.

א"כ הרי היה אפשר לו להכין לזמן כזה, אבל הדחת הריצפה מה שעושים כל שבת הוא מפני שדרוש לנקות עכ"פ לקראת יום מקודש, וכאשר יש יו"ט באמצע השבוע הרי מדיחין אע"ג שכבר הדיחו לפני שבת העבר, וכיון שצריך להדיח הקרקע הרי כבר לגבי השק של הדחה הוי כמטפחות שצריכים לכבסם מדי פעם בפעם ולא כל שבוע. - ולפי"ז את"ש לענין הדחה של ערב יו"ט אחרון - אפילו היום הראשון (ולא נצטרך לדון בחו"ל בגלל היו"ט השני). ויתכן יותר, שאפילו למי שרוצים להדיח באמצע חול המועד אולי מותר - והיינו משום כיון דחזו"מ הוו ימים מקודשים מקפידים יותר על נקיון הבית, ודמיה ליו"ט שבאמצע השבוע, ואפילו אם לא מדיחים מדי יום יום מ"מ כשיש כבר איזה קפייד לנקות הרי זה בכלל כבוד חול המועד שאי אפשר להסתפק במה שהדיחו מערב יו"ט, וממילא כבר הוי השק בגדר של מטפחות אשר שריא מעיקרא דדינא (וב"שק" אין חומרת המטפחות). - ואין לטעון דא"כ לגבי מטפחות נימא הכי - דמובן שאם סגי בכיבוס ל' ימים א"צ לכבסם גם כשחל יו"ט באמצע השבוע, משא"כ בהדחת רצפה וכו"ל.

כיבוס בגדי בע"ק במועד

בשר"ע. ואלו שמכבסין וכו' ובעלת הכתם.
וכן בעל קרי שאירע לו במועד ואין לו בגד אחר - כה"ח ס"ק י'.

כיבוס בחזו"מ למי שאין לו אלא בגד א'

בשר"ע. ומי שאין לו אלא חלוק אחד.
עיי' כף החיים ס"ק י"ב לענין אם לא כיבסם קודם המועד [דבטור משמע לאיסור, ומסתמימת השו"ע משמע להיתר ומביא שכן כתבו כמה פוסקים].

כיבוס בגדי הקטנים

ברמ"א. מיהו בגדי הקטנים ביותר דהיינו אותן שמלפפין בהם וכו' מותר לכבס ד' וה' בפעם א'.

עיי' שו"ת מנחת יצחק ח"ח סימן ז' אות ב' במש"כ להתיר לענין מכונת כביסה למלאותה בבגדי קטנים לפני שחברו להזרם [וא"צ להקפיד על ד' וה' בדוקא].

כיבוס מטפחות אף בחזו"מ

מ"ב ס"ק ד'. כתב הח"א דה"ה פאציילק"ע של חוטם דינו כמטפחות של הידים.

משמע שגם על זה קאי חומרת המג"א שלפי מה שנהגו שמחליפין משבת לשבת אין לכבסן בחזו"מ - ויתכן דאפילו מחליף פעם א' באמצע השבוע ג"כ אין לכבס, הן במטפחות ידים והן במטפחות החוטם, כיון דיש לו כמה מהן, - ומ"מ מי שנחלה במחלת נזלת יתכן דמותר לכבס כל הצריך לו, דהוי כאונס מוחלט. - עיי' לעיל סימן תקל"א שעה"צ ס"ק ז' - אולם עיי' מש"כ שם בגליון השו"ע משו"ת הרשב"א (ויתכן גם לדמותו לבגדי קטנים לקמן בהגה). - ובלא"ה הרי מעיקר הדין זה מותר ורק דלפי מה שנהגו שאני, אבל פשיטא דלגבי חולה הנ"ל לא נהגו. (אך כמובן לפי מאי דנתחדש לקנח בחולי זה בניירות רכים, א"כ צריך לקנותם ולהשתמש בהם מאשר לכבס).

כיבוס מטפחות ספרי הקדש

מ"ב ס"ק ו'. הספג. היינו מה שמסתפגין בהן כשיוצאין מבית המרחץ, וכתב ב"ש כשם כל בו דעכשיו נהגו בזה חומרא.

עיי' ב"י שכתב כן על מטפחות של ספרי הקודש - ועיי' כף החיים ס"ק ז' [דלכן השמיטו זה השו"ע והלבוש לפי שאין המנהג כהיום לכבסם].

כיבוס מטפחת הידים בפרהסיא

מ"ב ס"ק י'. ובפרהסיא ע"ג הנחר. עיי' במ"א שדעתו להחמיר שלא לכבסן בפרהסיא וכו' לבד במטפחת הידים וכה"ג שא"ד וכו'.

ועיי' לעיל מ"ב ס"ק ד' שכיום אין מכבסים - וכמש"כ במחצית השקל ע"ד המג"א דהכא.

כיבוס חלוק א' לצורך קטן

מ"ב ס"ק י"א. הקטנים ביותר. ור"ל לאפוקי סתם קטנים אין להתיר בכבוס רק חלוק אחד.

כנראה המכוון לא רק במי שאין לו אלא חלוק א', אלא אפילו יש לו כמה בגדים, אלא דרק צריך לנהוג כמש"כ הרמ"א בריש דבריו דיכבסו רק הצריך להם דהיינו חלוק א', והיינו שיכבסו א' א' בזה אחר זה כל אימת שיצטרך לזה.

הולכת כלים מבית האומן כשיכול להניחו בבית שלישי

סעיף ג' בשר"ע. אבל כלים שאינם לצורך המועד וכו' אין מביאין וכו' ואם אינו מאמינו מניחין בבית הסמוך לו.

עיי' תוס' פסחים נ"ה ע"ב ד"ה ואם [שאם אינו יכול להניחם בבית האומן ולא בבית הסמוך לו, לא הזקיפוהו להניח בבית שלישי והתירו להביאם בצנעא בביתו], ועיי' בב"י [שמביא גרסת ספרים שלנו ואם אינו מאמינו מניחו בבית הסמוך לו, ואם חושש וכו' מביאין בצנעא בתוך ביתו, ושגירסת הר"ף והרא"ש ואם חושש להם שמא יגנבו מפני לחצר אחרת] - ויתכן דדבריהם [דהתוס'] הוי רק לפי האי גירסא, ע"כ קמ"ל דכשיש חשש גניבה א"צ להניח בבית השלישי אלא מביאין לביתו, אבל לפי גירסת הר"ף דמפני לחצר אחרת, אולי כשיכול להניח בחצר זו בבית שלישי אולי צריך לעשות כן, ואולי כיון שיש חשש גניבה בבית הסמוך לו כבר התירו להוציא מחצר זו. ובשר"ע פסק כרמב"ם [וכגראסא דידן], וא"כ לגבי היתר להביא

עיי' לקמן סימן תקל"ז בשעה"צ ס"ק מ"ט [שאם אינו מוצא מי שיעשה לו בצמצום שאין רוצין לטחון או לקצור לו דבר מועט עושים אפילו הרבה מפני המועט] ובחיי אדם כלל ק"ח דין ז'.

הוסיף במלאכה שלא לצורך המועד בדרך הערמה

מ"ב ס"ק ו'. ואם הערים מותר בדיעבד כיון שאוכל עכ"פ קצת וכו', ומיהו להמפרשים שפירשו שם דדוקא בהזיד אבל בהערים אסור אף בדיעבד אפשר דה"ה הכא אסור.

עיי' בקרן אורה [ע"ד הגמ' בדף י"ב ובלבד שלא יערים] מש"כ ע"ד המג"א [-שכתב דאם הערים מותר בדיעבד, דלכאורה לא משמע כן מהא דתניא ואם טחן והותיר הר"ז מותר, משמע דדוקא כה"ג מותר אבל ע"י הערמה אסור בדיעבד].

קמח שנטחן בחזו"מ כשיש לו קמח

שעה"צ ס"ק י"ג. וכן בהיה לו קמח ומערים לטחון קמח אחר ג"כ אפשר דאסור אף לדעת הרמב"ם דמה לי קמח זה או אחר.

עיי' חיי אדם כלל ק"ח דין ה' [שאחר שכתב לענין שכר שאם הערים מותר לאלו, סיים אבל אסור לטחון אם יש לו קמח דאין שבו בקמח שנטחן היום או מימיו רבי"ם].

ליקוט ענבים תלושים לצורך עשיית יין במועד

סעיף ג' בה"ל ד"ה אסור ללקטם תחלה כדי לכבסם. עיי' במ"א שכתב דכונת השו"ע הוא אפילו לא ימצא אחר המועד, דליקוט הוא מלאכה גמורה ואינו מותרת אלא בדבר האבד.

לכאורה לפי"ז ה"ה בענבים תלושים וצריך לדרכם ג"כ אסור, וא"כ הא דסימן תקל"ט סעיף י' [שלצורך קניית יין במקום דבר האבד מותר לקנות ולתקן החביות] איירי דוקא ביין גמור - והא דשרי תיקון החביות אולי דוקא לאחר קניית היין, ועוד דהוי כדבר צדדי, אבל חסרון ליקוט או דריכה או כבישה הוי בגוף הדבר.

ג' הדינים בדבר האבד במועד

בה"ל באו"ד. ולדידיה מיירי השו"ע כשהיו הפירות של הפקר או שרוצה לקנות מעכו"ם [פמ"ג] ור"ל וכו'.

עיי' כף החיים ס"ק כ"ה מש"כ בשם הפמ"ג א"א אות ו', ג' דינים בדבר האבד - מפסיד מהקרן [שמוותר אפילו מלאכה גמורה בחזו"מ] - אינו מרויח באין טורח [מותר במלאכה דרבנן] - וביש טורח [אף דרבנן להרויח אסור].

קניית וכבישת דגים כשאינו נמצא אחר המועד

בה"ל ד"ה מותר לקנותו ולכבשו. עיי' בבאיור הגר"א דהוא רק לתירוץ קמא דהראב"ד שהובא ברא"ש ספ"ק דלא מצרכין שיהיה ראוי דוקא למועד אלא למציאה.

עיי' לקמן סימן תקל"ט מ"ב ס"ק כ"ד [שמחלק בין מו"מ שחיי האדם תלוי בו ומותר בשיירא שאינה מצוה, לבין מציאה שאסור לטרוח בה] ובשעה"צ ס"ק כ"ג [שמפרש שזה ע"פ מה שסתם כאן בשו"ע כתי' קמא שכתב הרא"ש] - ועיי' לעיל סימן תק"ל בסו"ד בה"ל [דפסק להקל משום דלהלכה תפס כאן כשיטת המקילים דחזו"מ עיקרו מדרבנן].

תיקון בבה"ל

בה"ל באו"ד. ואיכא עוד במלאכה טרחה יתירה [עיי' בר"ן].
בר"ן איתא במליחה [ועיי' לקמן בסוה"ד].

ליקוט לצורך אחר המועד

שעה"צ ס"ק כ"ז. משום דליקוט הוא מלאכה גמורה ג"כ אינו מוסכם לאיסור אם לא להפירות הם של הפקר.

עיי' בבה"ל ד"ה אסור ובד"ה מותר בסופו [דעת המג"א שליקוט אסור לצורך אחר המועד במקום עבוירי רוחא].

בהיתר חליבה בחזו"מ משום דהוי דבר האבד

סעיף ה' בשר"ע. הגה. ומותר לחלוב הבהמה אפילו שלא לצורך המועד דהוי דבר האבד.

עיי' לקמן סימן תקנ"ד סעיף כ"ב [דלחלוב הפרות בת"ב טוב לעשות ע"י גוי אם אפשר] ובמ"ב [שם ס"ק מ"ז דאם א"א בכנרי מותר לעשותה בעצמו כמו בחזו"מ] ובה"ל שם [שהקשה דהא בדבר האבד התירו אף באפשר ע"י גוי יעו"ש].

סימן תקל"ד - דיני כיבוס בחול המועד

סחיטת הסחבה של הדחת הריצפה במועד

סעיף א' בשר"ע. אין מכבסין במועד.

עיי' שו"ת מהרש"ם ח"ז סימן ק"ל בענין כיבוס מטפחות שמשתמשים בהם הרוחצים במרחץ ושורים אותם לצורך החפיפה, ואח"כ סוחטים אותם וגומרים כיבוסם ע"ש מש"כ בזה. - ולכאורה נפק"מ בזה לענין סחיטת "סחבה" של קינוח הריצפה בעת הדחת הבית ששוטפים אותה במים נקיים לפני ההדחה או אח"כ.

עיי' תשורת שי מהדו"ת סימן קע"ד מש"כ לענין עצם דין הדחת הרצפה כשעושים זאת ע"י שק [שכתב לדון עפ"י המג"א בס"ק ב', לענין מטפחות הידים שלפ"מ שנוהגים שאין מחליפין אלא משבת לשבת אסור לכבסן במועד, וא"כ אף הנוהגים להדיח הריצפה על כל שבת כיון שאין מדיחין רק ער"ש יש לאסור בחזו"מ - ויעו"ש מה שהרחיב דיבורו בזה]. ולכאורה אפשר לומר בשלמא במטפחות חזינן שמכבסים מוזמן לזמן כזה

מלאכה בחזו"מ לצורך רפואה

בה"ל ד"ה כל אדם. ולבד כל זה היכי שהוא צריך לזה כדי שלא יכבד עליו החולי כבר מבואר בסימן תקל"ב דכל רפואה מותר בחזו"מ.
עיי' פמ"ג א"א ס"ק י"ב [דצורך היום הוי ושרי מה"ת ומדרבנן].

סימן תקל"ב - נטילת צפרנים בחול המועד

בטעם המקילין בנטילת צפרנים במועד

סעיף א' מ"ב ס"ק ב'. יש מחמירין וכו'. דסוברין דבזה שייך ג"כ הטעם כדי שלא יכנס למועד כשהוא מנוול ויחתכם בערב הרגל.

עיי' חידושי הריטב"א טעם המקילין [חדא שהוא נוול גדול להשהותן ולא שכיח שיניחנו עד המועד, ועוד דדבר הגדל בכל יום הוא שאפילו יטלם קודם המועד צריך ליטלם במועד, ודומיא דבגדי פשתן שלא גזרו בהם"ל].

נטילת צפרנים במועד למי שמוותר לו לגלח

מ"ב ס"ק ב'. וכל הני דמותרין לגלח הנ"ל בסימן תקל"א מותרין ליטול צפרנים. **ובשעה"צ ס"ק ב'.** ומה שהשיג הבה"ט דהא היה יכול ליטול בכל מקום שהוא ז"א דהא שם ג"כ היה יכול לגלח כשהיה ביד ישראל.

מ"מ לענין היה במדינת הים שייכת בזה סברת הבה"ט. - אכן כשלא היה לו מספרים ואינו יכול ליטול בידו באופן שיהא יפה, שוב לכאורה שייך בזה שהיה אנוס.

גילוח לצורך רפואה

מ"ב ס"ק ה'. כל רפואה מותר בחזו"מ. היינו שמוותר לעשות אפילו מלאכה גמורה וכו'.

עיי' חידושי הריטב"א ריש פרק ג' [דגילוח שמגלח סביבות הנתק לא חשיב תספורת]. ולכאורה לפי"ז ה"ה בגילוח שסביבות מכה כדי שיוכל למרחח ולחבשה (אע"ג שאין בו סכנה - ועיי' סימן תקל"ב מ"ב ס"ק ה' שמוותר אפילו מלאכה גמורה לצורך רפואה, ואע"ג שבגילוח יש גזירה מיוחדת, מ"מ שייך בזה לומר כדברי הריטב"א), ועיי' מג"א סימן תקל"א ס"ק י"ב מש"כ בזה [-בגילוח במקום המכה במכה שאין בה פיקו"נ], ועיי' שם בפמ"ג [דעשיית מלאכה גמורה בשביל חולה שאין בו סכנה י"ל דמותר בחזו"מ גם מדרבנן, דמ"מ הוי צורך היום].

גזירת שחיטת סממנים ביו"ט

מ"ב ס"ק ה'. הא ביו"ט אסור אפילו לשתות דבר שהוא משום רפואה גזירה אטו שחיטת סממנים.

עיי' דעת תורה [שעמד בזה שהרי דרכת תבלין מותר ביו"ט, ואיך רפואה שהוא משום גזירת אטו שחיטת סממנים יהא אסור], ועיי' שו"ת אבני נזר [ח"ב סימנים שצ"ד שצ"ה שהארץ בזה ומבאר דתלוי דין זה במחלוקת אם גזרו יו"ט אטו שבת], ועיי' בערוך השלחן [שחולק על דברי המג"א ומתיר רפואה ביו"ט], ועיי' חשב האפוד ח"א [סימן קמ"ו מש"כ לדון בדברי המג"א ובישוב דבריו ושאין להקל בזה].

סימן תקל"ג - מלאכות המותרים בחול המועד

כיון מלאכתו במועד

סעיף א' בשר"ע. מותר לטחון קמח לצורך המועד אפילו כיון מלאכתו במועד.

עיי' פמ"ג מ"ז ס"ק א' בסופו [שמסתפק בדבר שהוא צורך המועד רק מידי דלאו אכילה וכיון מלאכתו במועד אי מאבדין או לא], ועיי' לקמן סימן תקמ"א במ"ב ס"ק ד' [לענין סירוג המטות שמוותר לצורך המועד שהוא דוקא כשלא כיון מלאכתו למועד] ומש"כ שם בגליון - ועיי' בחיי אדם כלל ק"ו דין ב' [במלאכות שהם לצורך אכילה] כתב "ולא עוד אלא שמוותר לכתחילה להמתין ולכוין לעשותה במועד" - וכן כתב עוד בכלל ק"ח דין ה' ע"ש.

כיון מלאכתו במועד במכשירי אר"נ

מ"ב ס"ק ג'. ולקוץ עצים. להסיק תנורו. **ובשעה"צ ס"ק ג'.** וגם בזה אפילו כיון מלאכתו במועד לית לן בה.

עיי' לקמן סימן תק"מ מ"ב ס"ק י"ח וכו"ז [לענין עשיית תנור וכריים ותיקון סכין שמוותר לעשותן במועד, דוקא כשלא כיון מלאכתו לעשותן במועד כיון דאין אלא מכשירי אר"נ] ושעה"צ ס"ק כ"ב [דבאונ"ג גופא מותר אפילו אם כיון מלאכתו במועד] - ועיי' סימן תקמ"ב בה"ל ד"ה אפילו - מש"כ בישוב סתירות הדברים [ממש"כ כאן]. - אך עיי' לעיל סימן תק"א מ"ב ס"ק ח' שכתב חומרא בזה לענין ביקוע עצים [שעצים גדולות כיון שאפשר להכין קודם יו"ט יש להכין ולבקע אותן קודם יו"ט]. - או דנימא דשם [בסימן תק"מ] בס"ק י"ח כתב רק לענין מאי דדן שם דהיינו מעשה אומן, ואפשר לומר דגם בס"ק כ"ז קאי רק על דין השו"ע לעשות סכין מחדש, ולא על מאי דקאיירי קודם לכן בחידוד הסכין - אך אכתי צ"ע דביקוע עצים דסימן תק"א ג"כ הוי רק מעשה הדיוט. שו"ר בחיי אדם כלל ק"ח דין ב' סיים "ולענין ביקוע עצים נוהגים להכין הכל מעיו"ט אם לא במקום הפסד מרובה, אבל ביד מותר".

לעשות מלאכה במועד יותר מכדי צורכו בשביל המעט שצריך

מ"ב ס"ק ה'. ואם בעל הטחנה אינו רוצה לטחון שיעור מועט יכול לטחון אפילו הרבה.

לביתו יתכן כתוס', ואם רוצה לפנות לחצר אחרת ולא להביא לביתו יתכן להסתפק כנ"ל.

הולכת כלים שמותר לתקנם במועד לבית האומן

מ"ב ס"ק ט"ו. אבל אין מוליכין לבית האומן אפילו לצורך המועד [ב"ח וא"ת].

משמע אפילו באופן המותר כגון דסימן תק"מ דמותר אפילו מלאכת אומן בלצורך או"נ - והוא דסימן תקמ"א בשאר צורך ע"י שינוי, בכל זאת אסור להוליך לבית האומן, וא"כ צריך לומר דההיתר רק כשעשה שלא בבית אומנתו - וצ"ע. ועיין כף החיים ס"ק כ"א שכתב בשם המאמר מרדכי שחולק וס"ל דה"ה דשרי להוליך לצורך המועד כל שהוא מותר לתקנו במועד.

לקיחת חבילה מהדואר במועד

מ"ב ס"ק ט"ז. אין מביאין. בין שהאומן גמרו במועד או קודם והטעם משום טרחה, וי"א משום שיסברו שנתן לתקנו במועד.

לכאורה נפ"מ בזה לענין הבאת חבילה מבית הדואר (-ע"י הר"מ רימר הי"ו [צ"ל]). ואם זו חבילה גדולה, יש בזה משום הא דסימן תקל"ה ס"א ותקל"ח סעיף ג' [שאסור להסיע ממונו מעיר לעיר] - ועיין בבה"ל סימן תקל"ט סעיף א' ד"ה בפרעון, ומש"כ אם יש הפסד [כשישאר שם מותר]. - ובחבילה קטנה צ"ע אם זה שייך, ואולי לא פלוג. - אך אם זה צורך המועד מותר.

הבאת כלים במקום צורך מצוה

מ"ב ס"ק ט"ז. כתב הפמ"ג דלדבר מצוה אע"פ שאין צורך המועד י"ל דמאומן עכו"ם שרי להביא.

עיין לקמן סימן תקמ"ג מ"ב ס"ק א' [שאמירה לעכו"ם לצורך מצוה מותר בחוה"מ], אך שם איירי בצריך בחול המועד לצורך מצוה.

מראית עין בפועל העושה בשביל שיה' לו מה יאכל או בחנם
מ"ב ס"ק י"ח. י"ל דמ"מ אסור שהרואה לא ידע שאין לו מה יאכל, ולפ"ז כ"ש שאסור לו לעשות המלאכה בפרהסיא.

ועיין לקמן סימן תקמ"ב מ"ב ס"ק י"ז [שהביא שם דברי המ"א כאן שצריך לעשות בצנעא, ואם א"א לו לעשות בצנעא מותר לו לעשות בפרהסיא], ועיין סימן תקל"ט סעיף ה' בה"ל ד"ה אינו [שאע"פ שכתב היתר למי שיש עליו נושים עם שט"ח, לסחור בחנות בחוה"מ, סיים דלפנימ"ש המג"א בס"ל תקל"ד דמי יודע וכו' ה"נ י"ל שם]. ועיין שו"ת נודע ביהודה מהדורא קמא חאו"ח סימן י"ג ד"ה גם [דבמקום שהתירו רק ע"י פועל עני לא שייך בזה משום מראית עין]. - ולפ"ז המג"א, לכאורה גם בעושה לחבירו בחנם צריך שיעשה בצנעא, דלא ידעו שלא נוטל שכר - וא"כ צ"ע גם בעושה עבור עצמו, אם אפשר שיחשדהו שהוא פועל שעובד בשכר אולי צריך לעשות בצנעא - ועיין ב"י סימן תקל"ט ד"ה אין לוקחין בסופו [שהביא דברי ההגהות אשרי, שכתב אהא דאמרינן דמותר לשכור הפועל שאין לו מה יאכל לעשות מלאכה שלא לצורך המועד אפילו יש למוכרו וכו', וה"ה לפירוט וכסות שמותר לקנות בצנעא לצורך המועד] - וכל זה מלשון ההגהות אשרי - וצ"ע מאי החידוש בהא הרי איתא כן לקמן במתניתין, ואולי יש כאן ט"ס וצריך לומר לקנות בצנעא שלא לצורך המועד, והיינו לכה"ג שיהא כדי לתת שכר לשכיר שאין לו מה יאכל, וא"כ יהא מזה סיוע למש"כ המג"א בסוף סימן תקל"ד שבדין פועל שאין לו מה יאכל בעיני צנעא. - אך אולי דברי ההגהות אשרי הם כהענתקת דברי תוס' שם שגם שאר דברים צריך צורך המועד ולא רק בתים ועבדים, ורק נקטו רבותא דהנהו, ובזאת הם דברי הגהות אשרי שיקיימי כאן אמנת' דבתים ועבדים הזכירו דגם פירות כסות וכלים מותר בצנעא לצורך המועד, והיינו באמת כמתני' דלקמן.

סימן תקל"ה - שלא לפנות מחצר לחצר בחול המועד

טרחה במקום דבר האבד

סעיף א'. הגה כ"ש שאסור להסיע ממונו מעיר לעיר.

עיין לקמן סימן תקל"ח סעיף ג' ובמשנ"ב ס"ק י"ג [דבשביל דבר האבד מותר], ועיין סימן תקל"ט סעיף א' בה"ל ד"ה בפרעון לענין הבאת סחורה שכבר קנה לביתו.

פינוי מבית לבית דבר שאין בו כ"כ ערך במקום חשש גניבה

ברמ"א. ואם מתיירא מחמת גניבה בחצר שדר שם מותר אפילו מחצר לחצר המשתמר.

ואם חשש הגניבה הוא רק על חפצים מסויימים שאינם בשווי של הפסד יותר מאשר חשש הפסד של הביצים דלקמן סימן תקל"ז סעיף ד', אולי אסור להעבירם כשיש טרחה יתירה - עיין פמ"ג סימן תקל"ז מ"ז ס"ק ג'. והוא דמותר כאן, יתכן משום דהוי הפסד מרובה ביותר לכן מותר אפילו בטורח רב - עיין פמ"ג א"א סימן תקמ"ט ס"ק ז' שנסתפק לענין מלאכה כשיש טורח רב והפסד מרובה ביותר, וא"כ אולי מכאן מוכח שעכ"פ אין מלאכה מותר בהפסד מרובה ביותר אפילו בשיש טורח רב (עיין בליקוטי הלכות מש"כ בשם השבילי דוד בקושיותיו מהא דהכא [דמתיר אף טרחה מרובה בדבר האבד, ובסימן תקל"ז ס"ב בבית השלחין אסור טרחה מרובה במקום האבד]).

פירוש 'שכר מחיה' שמותר בשביל זה פינוי מחדר לחדר
סעיף ב'. שעה"צ ס"ק ה'. כתב הפמ"ג דדוקא וכו' אבל אם דר ביחד עם אחד בחדר אחד יראה דשרי לילך לחדר מיוחד, וכן שכר מחיה וכדומה.

עיין בספר "ליקוטי הלכות" עמוד ס"ז שכנראה מפרש שזהו ענין ששכר מקום פרנסה (וכנראה באופן שבהכרח צריך כעת לעבור לשם, ואם לאו יפסיד את זה).

פינוי במועד מחדר שדר בו עם אחד לחדר מיוחד

שעה"צ ס"ק ה'. כתב הפמ"ג דדוקא וכו' אבל אם דר ביחד עם אחד בחדר אחד יראה דשרי לילך לחדר מיוחד, וכן שכר מחיה וכדומה דהוי דבר האבד, וצריך להתיישב בזה, עכ"ל.

עיין כף החיים ס"ק י"ד שכתב דנראה אם יש עוד איזה צד הכרח לצרף לזה יש להקל.

סימן תקל"ו - כל צרכי בהמה מותר לעשות בחוה"מ

תיקון רכב במעשה אומן לצורך המועד

סעיף א'. בשו"ע. מי שצריך לרכוב במועד לטייל או לצורך המועד ולא נסה ללכת ברגליו, יכול לטול צפרני הסוס ולתקן ברגליו והאוכף והרסן כל צרכי רכיבה.

כנראה דכל הני מילי הם מעשה הדיוס, אבל מעשה אומן אסור וכדלקמן סימן תק"מ סעיף ה' ובמ"ב ס"ק ט"ז [דלא התירו לבנות אבוס שתאכל בה הבהמה אלא מעשה הדיוס] - ועיין מועדי ה' אות ל"ה [שכתב שאין לתקן הרכב ע"י אומן במועד אפילו לצורך המועד].

אם יש איסור הוצאה בחוה"מ

בה"ל ומותר לרכוב. אכן כד מעיינינן יש להקל בזה מכח ס"ס, אחד דשמא הלכה כהפוסקים דס"ל דאין אדם מצווה על שביתת בהמתו ביו"ט וכו', ומש"כ בסימן תצ"ה ס"ג אין מוציאין משא על הבהמה ביו"ט הוא רק מדרבנן.

עיין סימן תצ"ה בשעה"צ ס"ק כ"א [דלמ"ד אדם מצווה על שביתת בהמתו ביו"ט, אף דבאדם עצמו מותר להוציא במקום צורך קצת משום דאמרינן מתוך שהותר הוצאה לצורך וכו', אבל בבהמה לא שייך זה] - ועיין בעמודי אור [סימן ל"ה] מש"כ לענין שיטת הרי"ף [דמלאכת חוה"מ אסור מה"ת בדבר שאינו אבד] בדין הוצאה שלא לצורך כלל בחוה"מ.

רפואת בהמה במעשה אומן

סעיף ג'. בשו"ע. ואין מונעין ממנה כל רפואה אפילו יש בה מלאכה. **עיין** מועדי ה' אות ל"ח מש"כ לבאר דאפילו מעשה אומן.

הושיב תרנגולת על ביצים כשיש ספק צורך המועד

סעיף ד'. בשו"ע. אין מושיבין תרנגולת על הביצים לגדל אפרוחים. **עיין** בפמ"ג סימן תקל"ז מ"ז ס"ק ג' לענין ספק צורך המועד - עי"ש במ"ב ס"ק א'.

הושבת תרנגולת כשלא ישבה על הביצים ג' ימים

מ"ב ס"ק י'. עיין ברא"ש וכו' אבל אם נסבור דהוא דאורייתא אין להקל להחזיר רק אם ישבה כבר עליהן ג' ימים דאז וכו', וא"כ לפ"מ שהבאנו לעיל בריש סימן תק"ל דכמה ראשונים סוברין דמלאכת חוה"מ הוא מה"ת אין להקל בזה.

עיין שם בסוף דבריו בבה"ל [שהשו"ע שפסק כאן להקל כרב אמי דתוך ג' לבריחה אע"פ שהוא תוך שלשה לשיבתה מהדרינן, משמע דנקט דעיקרו הוא מדרבנן, ואפשר שלא ראה השר"ע כל אותם ראשונים שהביא שם בבה"ל שס"ל שמלאכת חוה"מ מה"ת]. ועיין פמ"ג סימן תקל"ז מ"ז ס"ק ג' מש"כ בזה [אם מה שאסרו כאן בספק צורך המועד הוא משום דס"ל דחוה"מ עיקרו מה"ת, או משום דאין כאן ספק צורך המועד].

הושיב תרנגולת במקום הפסד של כמה ביצים

מ"ב ס"ק י'. וא"כ לפ"מ שהבאנו לעיל בריש סימן תק"ל דכמה ראשונים סוברין דמלאכת חוה"מ הוא מה"ת, אין להקל בזה כ"א כשיש לו הפסד מכמה ביצים דאז יש לסמוך להקל אף תוך ג' לשיבתה.

צריך עיון אם המכוון משום שבזה כבר הוי הפסד מרובה, וע"כ מותר גם למחמירים, או לדעתם גם בזה אסור, אלא שעכ"פ כיון שיש פלוגתא אפשר לן לסמוך עכ"פ באופן זה להקל. - ואולי יש לתלות זאת בנידון הגרעק"א בשו"ת [תשובה מ"ג], הובא בפתחי תשובה יו"ד סימן ל"א, אי נעשה הפסד מרובה ע"י צירוף של כמה בהמות - ועיין לעיל סימן תק"ל בסו"ד בה"ל [שבספקות בחוה"מ אין למהר להקל כ"א בצורך גדול]. (ואולם לכאורה לא דמי לנידון הגרעק"א, דהתם הרי אפשר לומר שעל כל נידון ונידון אין הפסד מרובה, ועל כל א' יש נדון של פלוגתא בהלכה, על כל כן נידון לעצמו פסקינן לחומרא, אבל בגדר דבר האבד, כגון שיש לו כמה קרקעות קטנות של בית השלחין שכל א' לבדה לא היה נדון כהפסד, האם לא מותר כשיש לו כמה קרקעות שכולם יחד הוי דבר האבד כשלא ישקה) - ועיין שו"ת המב"ט ח"ב סוף סימן ס"ד דאפילו בהפסד מועט כל **שיפסיד הכל** הוי דבר האבד.

סימן תקל"ז - דין מלאכת דבר האבד

לגמור המלאכה בדבר שתחילתו הוא דבר האבד

סעיף א', בשו"ע. דבר האבד מותר לעשותו בחול המועד בלא שינוי.

עיין דרכי משה ס"ק א' [בשם רבינו ירוחם שלא נאמר שיעשה מלאכה עד כדי שלא יפסיד, אלא בכל דבר יעשה המלאכה מכל וכל ויגמור אותה], ועיין חידושי הגרעק"א סימן תקל"ח בסופו לענין דמותר לגמור המלאכה [גם הבן היורש את אביו שכיון מלאכתו במועד - אם בשעה שירשה היה דבר האבד]. - ועיין שו"ת המב"ט ח"ב סוף סימן ס"ד דמותר להשקות ירקות ועשבים כמו חבצלת השרון ודומיהם דאיכא בהו פסידא, ולא שני לן בין פסידא רבא לפסידא זוטא דכיון דיפסיד הכל אם לא ישקנו לא מפלגינן בינייהו (לכאורה לפ"ז ה"ה לענין השקאת עציצים).

שינוי במקום דבר האבד

בשו"ע. דבר האבד מותר לעשותו בחו"ה בלא שינוי.

עיין לקמן שעה"צ ס"ק ט"ז [שהא"ר נתקשה בזה שהתירו לו לתקן בגדיו ומנעליו במקום שהוא דבר האבד אפילו בלא שינוי] ומש"כ שם בגליון.

ספק דבר האבד

מ"ב ס"ק א'. ואם הדבר אצלו בספק עיין במ"א שמקיל, ובח"א כתב שיעשוהו ע"י עכו"ם.

עיין לקמן סעיף ט"ז בה"ל ד"ה לבצרו [דלדעת הלבוש בכל דבר האבד אסור לשכור לזה ישראלים שיש להם מה לאכול] ומש"כ שם בגליון.

ספק צורך המועד

מ"ב ס"ק א'. ועיין בפמ"ג שכתב דלדברי המג"א יש להקל נמי בספק צורך המועד.

בפמ"ג - א"א ס"ק א' ומ"ז ס"ק ג'. ולפי מש"כ בביה"ל יתכן שצריך בזה שיהיה קרוב הדבר ומצוי שיצטרך לזה בחוה"מ, ואולי זה שייך רק בגדר דבר האבד, ושם אפילו למ"ד דהוי דרבנן לא הקילו רק אם מצוי ההפסד - וכן במצוי ההפסד מותר אפילו אם הוי מן התורה, וכסהבר החזו"א דגם זה הוי כהשבת אבידה, אבל לענין צרכי מועד יתכן דתלוי אם הוי האיסור מן התורה או לא, אי הוי ספק דאורייתא או ספק דרבנן. - ועיין ליקוטי הלכות עמוד נ"ד ופ"ב מש"כ בשם המהרש"ם לענין ספק מניעת הריח, ומפשטות דברי המשנ"ב משמע שמשוה נדון זה לנדון שבבאור הלכה. - ועיין חוה"מ כהלכתה פרק ב' הערה צ"ה מש"כ בשם חקר הלכה לחלק בין ספק דבר האבד לספק צורך המועד. וע"ע שם בזה.

לעשות בחוה"מ דבר שהוא ספק דבר האבד

בה"ל ד"ה דבר האבד. עיין במ"א דספק דבר האבד ג"כ מותר.

עיין חזו"א סוף סימן קל"ד [בשביעית סוף סימן ט"ז] מש"כ בזה [-"וספק שיאבד הוי כדבר האבד ודאי"]. - ולכאורה משמע שדעתו דכל ספק הוי כודאי, ואולי ג"כ כונתו רק למאי דמצוי.

עשיית ספק דבר האבד כשא"א בצנעא

בה"ל באו"ד. ועיין בסימן תקל"ח ס"ב דאם א"א בצנעא מותר בפרהסיא. **ושם** איירי לענין ודאי דבר האבד, אלא דס"ל דאם מתירים בספק שוה לדיני ודאי.

דעת הרמב"ם בהיתר להשקות כל השדה

בה"ל ד"ה שכיין שהתחיל. ולפי"ז אם נתייבשה אין להקל לדעת הרמב"ם.

עיין חזו"א סימן קל"ד ס"ק ה' שהשיג ע"ד הבה"ל, ומפרש שלהרמב"ם ההיתר דוקא ביבשה.

להעביד פועלים במועד

בשע"ת. וכתב ברכ"י בשם מהר"ם פרויניצאל בתשו' כת"י שאין להדפיס ספרים בחוה"מ אף שיש לו פועלים שפסק להם שכרם קבוע, בין אם יהיה לו פעולה בין אם לא יהיה לו לא מקרי דבר אבד בשביל שמאבד שכר פועלים.

עיין במועדים וזמנים מש"כ בשם מרן החזו"א א"א [ב"ח"ד סימן ש"א - שאם הפועלים נצלו את זכותם בימי החופש לימי הקיץ, אין להם זכות לדרוש חופש טוב בימי המועד, ואינו צריך להפסיד שלא כדין ולשלם להם בלי עבודה - ורק בשביל לקדש ש"ש אמר לבעלי בית החרושת שכדאי להתפשר ולא לעבוד במועד].

עשיית הפועל שאין לו מה יאכל מלאכתו בפרהסיא

בשע"ת. והברכ"י כתב ע"ז ועיין לקמן סימן תקמ"ב ובמ"ש האחרונים דדוק עכ"ל, ור"ל דשם משמע שרשאי ליתן מלאכה לפועל שאין לו מה יאכל וכו', ולענ"ד ס"ל דדוקא כשהמלאכה יש בה קצת צורך ליו"ט משא"כ וכו'.

עיין כף החיים ס"ק ג' שהשיג על תירוץ זה, וכתב ליישב בין אם עושה ברשותו או ברשות בעה"ב [דברשותו אם יראו אותו ידעו שזהו בשביל שאין לו], ועיין במשנ"ב לקמן סימן תקמ"ב סוף ס"ק ז' [דפועל שא"א לו לעשות בצנעא יכול לעשות גם בפרהסיא כיון שאין לו מה לאכול כלל], ועיין לעיל סימן תקל"ד סוף ס"ק י"ח.

להשקות ע"י הדלאה בדלי

סעיף ב'. מ"ב ס"ק ז'. אבל כל שדולה בדלי או בכד אסור. **ובשעה"צ ס"ק ה'.** או"י בשם ב"י.

אולי המכוון לפמ"ג א"א ס"ק א'. - ועיין חזו"א סימן קל"ה שפירש הסוגיא לענין הפנאה [דבמקום שמותר מותר הפנאת המעיין לתוך השדה, ולא הדלאה], אולם עיין בסימן קל"ד ס"ק י"א מש"כ פלוגתא בזה [אם מותר להעלות בדלי כשאינו עמוק], ועי"ש מאי דדן לשיטת הרמב"ם.

אחר למוזנות מוכח דשם לא שייך לאסור משום נראה דניחא ליה אלא רק מטעם שכתב, וא"כ הרי לא יאה מוכח מרש"י ור"ח דפליגי גם לענין שכר במועד.

לדוש בפרות כשדש לצורך רבים

סעיף ט"ו. בשו"ע. אבל אם הוא צריך לדוש לצורך רבים דש אפילו בפרות.

עין מועדי ה' אות ל"ט, מש"כ ליישב שלא תקשי מהא דלעיל סימן תקל"ג סעיף ה' שהטוחנין לצורך מכירה יטחנו בצנעה. - [או דשנא גם בדישה דוקא בצנעה, או משום דניכר שהוא לצורך המועד כיון דבפרות לא דיישי בכל יומא כדאיתא בגמ' י"ד ע"ב].

עשיית מלאכות לצורך המועד במקום שיכול לשאול

מ"ב ס"ק נ"א. וכן אין מחייבין אותו לשאול מחבירו. **ובשעה"צ ס"ק מ"ז.** כ"מ מספר האשכול.

וכן משמע בחידושי הריטב"א - ממש"כ לענין אדם חשוב, משמע דאחריני א"צ ללוות, ע"ש.

צורך השינוי בדישת פרות כשדש בהיתר במועד

שעה"צ ס"ק מ"ח. אכן מה שהעתיק המחבר תיבת כדרכו הוא מלשון הטור לבד, ופשוט דהוא סובר דמה דאסרו לדוש בפרות הוא משום דאוושא מלתא כפרש"י, אבל לא משום דצריך שינוי כשיטת הרמב"ם וכו', ולפיכך העתקתי דגם בשאר בע"ח אסור, והשמטתי גם סוף דברי המ"א [שכתב דלדידן שאין נוהגין לדוש בפרות א"כ צריך שינוי אחר].

עין ב"י סימן תקמ"א ד"ה ההדיוט בסופו, כתב, דבאין הפסד בשינוי כתב בסימן תקל"ז בשם הרמב"ם דצריך לשנות, אך עין ב"י סימן תקמ"ה ד"ה וכתוב בהגהות סמ"ק [לענין כתיבת חידושי תורה בחוה"מ שלא ימצא להעתיקו לאחר המועד שאין לך דבר האבד גדול ממנו, ושכ"כ רבינו פ"ך, זולתי שהיה הוא מחמיר על עצמו והיה כותבו בשינוי] - אולי מפני שסבר סברת הרמב"ם שהביא הב"י בסוף סימן תקל"ז וסוף סימן תקמ"א דגם בדבר האבד יעשה ע"י שינוי כשאין הפסד בדבר, אך אולי כאן שאני משום דחשש קצת לסברת הרשב"א דלא הו"ד דבר האבד. - ועי"ש [סימן תקמ"ה] בדרכי משה ס"ק א' [-ב' דאף דמוותר לכתוב נוהגין לשנות, וכן ראוי להורות לכתחילה]. ועיין לקמן סימן תקמ"ה בשעה"צ ס"ק י"ב, וע"ע שם בס"ק כ"ג - וע"ע שם משנ"ב ס"ק ל"ה בסופו. - ועיין חיי אדם כלל ק"ח דין ד' שכתב שידוש בשינוי.

לבצור שדהו במקום הפסד ע"י פועלים ישראלים בשכר

סעיף ט"ז. מ"ב ס"ק נ"ה. ופועלים ישראלים יכולים ליטול שכר אף שיש להם מה לאכול ואצלם לא הו"ד דבר האבד, מ"מ הותר אצלם לעשות בשבילו. **ובשעה"צ ס"ק נ"א.** מ"א וכ"כ הרמ"א לקמן בסימן תקמ"ב ס"א. אך עיין שם בבה"ל ד"ה ודבר שמפקפק בו, ועל כן כתב דאם א"א ע"י נכרי או ישראל בחנם מותר בישראל בשכר.

עשיית מלאכה בחוה"מ ע"י פועל ישראל כשאפשר ע"י גוי

בה"ל ד"ה לבצור. ועיין בלבוש דעתו דוקא בענייניו שאין יכול להשתמש ע"י עכו"ם מחמת איסור ניסוך, הא בעלמא ישתמש ע"י עכו"ם. **עין** לקמן סימן תקמ"ב במ"ב ס"ק ה' ושעה"צ ס"ק ח' ובה"ל ד"ה ודבר [שכשנ"א לו להשיג לזה גויים או ישראל בחנם יוכל להקל אפילו בשכר, ומ"מ לכתחלה בודאי מהנכון ליהור בזה].

דבר האבד לעשותו ע"י ישראל בחנם כשיכול לעשותו ע"י גוי

בה"ל באו"ד. ועיין בלבוש דעתו וכו' הא בעלמא ישתמש ע"י עכו"ם. והנה לדידיה בכל דבר האבד אסור לשכור לזה ישראלים שיש להם לאכול אם לא שאין לו עכו"ם.

אבל כשיש לו ישראל שיעשה בחנם, משמע דאין עדיפות בזה דוקא לשכור גוי. - ועוד דיתכן דבזה הו"ד ע"י עכו"ם שגלוי יצטרך לשכור הו"ד כדבר האבד, ואולם יתכן דאפילו אם הגוי ג"כ יעשה בחנם אולי אין בזה קפידיא לעשות דוקא ע"י גוי, כיון שכל דאסור ע"י ישראל אסור לומר לגוי לעשות, וכיון שכאן מותר יכול לעשות ע"י ישראל, ורק לענין ספק כתב לעיל בס"ק א' בשם הח"י אדם שיעשה ע"י עכו"ם, וע"ש מש"כ בזה, ומ"מ צ"ע בזה.

בדעת הריטב"א בדבר האבד ע"י ישראל

בה"ל באו"ד. ועכשיו מצאתי לו חבר הוא הריטב"א בחידושיו בפ"ב דף י"ב במעשה דרב חמא ע"ש.

עין שם דלכאורה לפי"ד אפילו באין לו גוי ההיתר דוקא כשהישראל אין רוצה לעשות אלא בשכר, ועיין סימן תקמ"ב במ"ב ס"ק ב' בשם הריטב"א, ועי"ש בה"ל הנ"ל במש"כ שם בגליון.

סימן תקל"ח - כמה ענינים הנקראים דבר האבד

נגדו כיון מלאכתו במועד

מג"א. כתב נ"י גבי זרעים שלא שנו בשם הראב"ד דאם היה אונס אפילו הרוחה שרי במועד, אבל כששכח או נתעצל אסור הרוחה וצ"ע.

עין שעה"צ סימן תקל"ז ס"ק א' [בהא דבית השלחין שהתחיל להשקותה מותר להשקותה, שכתב במ"ב - שכיון שהתחיל וכו'. אבל אם לא התחיל לא תפסד ע"י איחור איזה ימים ואסור, וכתב בשעה"צ, רש"י, ולפי זה אין חילוק בין אם מניעת ההשקאה קודם מועד היה מחמת עצלות או מחמת אונס דבכל גווני אסור, וכן לטעם הרמב"ם שכתב שאם לא השקה אותה קודם המועד יהיה לו עתה טרחא יתירה להשקותה

תיקון אמת המים מטפחיים לשבעה טפחים

מ"ב ס"ק כ"ה. ואם היתה עמוקה שלשה אפרס דאסור לחפור עד שמנה דטרחה יתירה היא וכו', ונכון להחמיר בזה דבמאי דהקיל השו"ע עד שבעה ג"כ יש מהפוסקים שמחמירין בזה. **ובשעה"צ ס"ק כ'.** וגם באמת הוא בעיא דלא איפשטא בגמ', ואפשר דהרמב"ם שמיקל אזיל לשיטתו דס"ל דמלאכת חוה"מ הוא מדרבנן. **עין** ב"י שכתב כן בשם המגיד משנה.

עין פרי מגדים א"א ס"ק ז' [שציין לדברי הב"י, וסיים, "ואף למ"ד חוה"מ מה"ת י"ל מיירי בדבר האבד ומשום טרחא יתירה"] - כנראה המכוון משום דאסור טרחא יתירה בדבר אבד הו"ד רק מדרבנן, וא"כ אמרינן בזה ספק דרבנן לקולא, וכן הוא לשיטת הרמב"ן וסיעתו דמה שהוא דבר האבד אין בו איסור מן התורה. - ועיין חוה"מ סימן קל"ד שכתב כן מלישנא דריטב"א.

למשוך את המים מאילן לאילן במקום טרחא רבה

מ"ב ס"ק כ"ז. ובלבד שלא ישקה וכו'. דאף שע"י השקאה יהיה הרוחה לאילנות לא שרינן טרחא רבה בשביל הרוחה.

בגמ' דף ב' משמע דהאיסור בגלל הרוחה ולא בגלל טרחא רבה. ועיין בחוה"מ סימן קל"ד ס"ק ה' שביאר כונת הרמב"ם [שהזכיר בהיתר דברים אלו שהוא מפני שאין בהם טורח] לענין מה שהתיר שהו"י משום פסידא ואין בהם טורח יותר - ועיין ב"י, ועיין לקמן בגליון.

בהיתר השקאת כל השדה כשהיא לחה אם הוא מפני שאין בה טורח או משום פסידא

מ"ב ס"ק כ"ח. את כולה. שכיון שהיתה לחה במים מקודם אין בה טורח יותר ע"י ההשקאה.

עיי"ש בחוה"מ [ס' קל"ד סק"ה] מש"כ לענין זה [דלא יתכן להתיר מלאכה של השקאה בשביל הרוחה אף כשאין טרחא - יעו"ש], ועיין שעה"צ [ס"ק כ"ה שלדעת הטור והנ"י יתכן שאסור השקאת כל השדה שאינו אלא הרוחה] - העיר רמ"ח ה"ו דב"י משמע דמפרש הטעם משום שאין טורח יותר, ויתכן דמפרש דהו"י בית הבעל, אלא שבכ"ז באין טורח כלל מותר, עיין ב"י שאחר שכתב לפירוש תוס' [בהא דמושכין המים מאילן לאילן, שפירשו משום דאילן כבית השלחין וצריכין למים טפין], כתב והרמב"ם כתב דטעמא משום דאין בה טורח יתר וכו', משמע כנ"ל, ע"כ תו"ד.

- והנה בחוה"מ סימן קל"ה נראה, שבתחלה רצה לפרש כן בכונת רש"י ב' ע"א, וכתב דשו"ר ברש"י דף ו' דלא מפרש כן וכש"כ תוס'. - ומפני שפירש כן [בס' קל"ד אות ה'] גם בכונת הרמב"ם, כתב לפרש בכונתו הנ"ל - ועיי"ש בב"י שסיים דבריו כפירוש המג"מ בכונת הרמב"ם שזה כפירוש תוס' דאיידי בבית השלחין, ודמספיק דמאילן לאילן, וא"כ אולי הדר בו. ולמג"מ יתכן דצריך לפרש כפירוש החוה"מ. ונפק"מ מהנ"ל בהא דאיתא דמושכין מאילן לאילן, ובחוה"מ שם ס"ק ז' כתב דה"ה ממעין לאילן ראשון, וכנראה דזה הפירוש דאיידי בבית השלחין, א"כ הרי זה ככל השקאה של בית השלחין, אבל אי כפי הנראה מב"י - וכן נראה ברש"י שעל הר"ף, א"כ רק בליכא טרחא כלל, וא"כ אסור ממעין לאילן ראשון. ועיין שפת אמת [ע"ד המשנה ו' ע"ב מש"כ בדעת רש"י ובדעת הרמב"ם בזה].

השקאת שדה כשהיא לחה

שעה"צ ס"ק כ"ה. הדע עוד דלדעת רש"י דוקא אם נתיבשה דאז הו"י פסידא אם לא ישקנה, ולהרמב"ם הוא להיפך.

אולם לדעת רש"י קאי [הא דאר"י אם היתה שדה מטוננת מותר] לגוונא שיש שם זרעים וירקות, אבל שיש רק אילנות יתכן דאסור. ומש"כ לענין דעת הרמב"ם עיין בחוה"מ סימן קל"ד ס"ק ה'.

השקאת השדה כולה כשהאילנות רצופות

בה"ל ד"ה מאילן לאילן. עיין בחי' ריטב"א ובר"ץ גאות שהעתיקו את דברי הירושלמי וכו', אבל אם היו רצופות מותר להשקות כל השדה לכו"ע. **וכן** כתב בב"י בשם רבינו יוחם. - ועיין בחוה"מ סימן קל"ד בס"ק ט"ז [-ס"ק י"ד ד"ה ההיתר, שכתב דכיון שהפרדסין רצופין מותר להשקות כולה] ובס"ק י"ד ד"ה ונראה, משמע שדעתו להקל בזה.

ליתן שכר לגוי שמזבל שדהו ביו"ט

סעיף י"ד. מ"ב ס"ק מ"ד. וביו"ט יכול וכו' ר"ל לאחר יו"ט. **עין** חיי אדם כלל ק"ז דין ב' דכל זה רק במכניס צאן לדיר, אבל במזבל ממש אסור להניחו.

ליתן בחוה"מ שכר מוזנות לגוי המזבל שדהו

בה"ל ד"ה ובחוה"מ. ונ"ל שהנ"י אזיל לשיטתיה דמפרש מה שאמרו בגמרא ביו"ט במוזנות היינו שאחר יו"ט יתן לו מוזנות [דמי מוזנות], וממילא מה שאמרו במועד בשכר נמי כה"ג, אבל לפי"מ שהבאנו מר"ח ורש"י דיכול ליתן לו מוזנות ביו"ט גופא אפשר דה"ה לענין שכר במועד.

עין ב"ח שכתב בשם הראב"ש דלא כהראב"ד ונמו"י [דמותר ביו"ט ליתן לו מוזנות] - ועיי"ש טעמו של הראב"ד [דהא אין מזומנין גוי ביו"ט], ויתכן לומר דלפי טעם הראב"ד שייך רק כן במוזנות, אבל לא לענין שכר בחול המועד, וא"כ הרי לפי"ו אפשר לומר דמה שאסר הנמוקי יוסף במוזנות הוא מטעם הראב"ד, ומה שאסר בשכר במועד הוא משום שלא יהא נראה שניחא ליה, וא"כ הרי תו אין ראייה מר"ח ורש"י לענין שכר. אך להמשנ"ב משמע ליה מסתימת דברי הנמו"י דבתרויהו קא אתי מטעם א', ולפי"ד צ"ל שלראב"ד מותר לענין שכר במועד, דאי אסור, א"כ הרי מדנתן טעם

להשקות בית השלחין מבריכות שאמת המים עוברת ביניהם סעיף ג'. במ"ב ס"ק י. ועיין בב"י שכתב בשם הנ"י בשם הראב"ד דדוקא כשאמת המים נכנס בתוך הבריכות, אבל אי לא עיילה לגווה אע"ג דנכנס לתוך השדה אסור דאיכא למיחש דלמא אתי למטרור וכו'.

עין חוה"מ סימן קל"ד ס"ק ט' ד"ה וכו' נ"י [שמפרש בכונת הראב"ד, שאף שהמים אינם זורמים כעת לתוך הבריכה, שסתום במקום כניסת המים לבריכה, מותר לפותקה לבריכה אם אפשר בנקל].

להשקות שדה ע"י חריצין של מים שבשדה

מ"ב ס"ק י. ועיין בטור וב"י לענין חריצין הנעשין להמשיך בתוכן מים מן הנהר לצורך שדות אימתי מותר להשקות מהן.

עיי"ש בב"ח [שמש"כ הטור "אם אמת המים עוברת ביניהם שאז אינן פוסקין מותר", הכונה שעוברת תוך החריצין שנעשו להמשיך מים מן הנהר].

השקאת ירקות במועד כדי שיהיו ראויין לימכר במועד

סעיף ד', מ"ב ס"ק י"ד. שרוצה לאכלן וכו'. אין הכונה דוקא כשרוצה לאכול בעצמו אלא ר"ל שיהיו ראויין לאכילה במועד ועומדין לימכר [ריטב"א].

עין קרן אורה [דליכא מאן דפליגי וכן מסתבר].

טרחא יתירה לצורך המועד

מ"ב ס"ק ט"ו. לדלות וכו'. דכל שהוא לצורך או"נ אפילו טרחא יתירה התיור.

עין פמ"ג מ"ז ס"ק ג' [דלפי"ד המג"מ כל לצורך המועד אף טורח רב מותר] - וצ"ע אם המכוון רק לצורך מועד של אוכל נפש, או אפילו באינו אוכל נפש שמוותר במלאכת הדיוט דמ"מ מותר גם בטורח רב. - ועיין בזה סימן תקמ"א סעיף ה' דלכאורה משמע כן, ועיי"ש סעיף ד' בה"ל ד"ה שרי ומש"כ שם בגליון. ואולם עיין בבה"ל סימן תק"ל מש"כ בשם הרמב"ן אשר לכאורה משמע שם שאסור טרחא יתירה (כמו לענין דבר האבד, מדהזכיר שם ענין טרחא יתירה) - וכלשון המשנ"ב שכתב "דכל שהוא לצורך אוכל נפש אפילו בטרחא יתירה", משמע לכאורה דוקא לצורך אוכל נפש. - ועיין בפמ"ג א"א ס"ק ג' שכתב סברא לאסור טרחא יתירה במכשירי או"נ, א"כ יתכן כש"כ בסתם צורך המועד במלאכת הדיוט - ואפילו למש"כ במ"ב להוכיח מרמב"ן שמוותר במכשירי או"נ, מ"מ בסתם צורך המועד יתכן דגרע ואסור בטרחא יתירה.

טרחא רבה בצורכי או"נ במועד

מ"ב ס"ק ט"ו. ועיין בפמ"ג שכתב ד"ל דוקא צורך המועד באוכל נפש. **עין** סימן תקמ"ו סעיף ה' בבה"ל ד"ה כל [בשם הריטב"א דתכשיטי אשה הוא כעין או"נ, ולפיכך עושה כדרכה בלא שינוי ובטרחא רבה].

מלאכת אומן בצורך המועד

מ"ב ס"ק ט"ו. ועיין בפמ"ג שכתב ד"ל דוקא צורך המועד באו"נ הא לצורך המועד במכשירי או"נ. וכדומה י"ל בטרחא יתירה אסור.

ומותר בהו מלאכת אומן לצורך המועד - עיין פמ"ג סימן תקמ"ד א"א ס"ק א' ומ"ז ס"ק ב'. ועיי"ש [במ"ז] ס"ק א' שלענין נטילה שכר היתר כשהו"י גם צורך מצוה, ובה"ל סימן תקמ"ב ס"א ד"ה אפילו בסופו דן דבברו, עיי"ש שם שבשלחן עצי שטים ס"ל לחומרא, וסיים שם בצ"ע עיי"ש [א.ה. יעו"י ס' תק"מ שעה"צ ס"ק ט"ז].

מכשירי או"נ כשאפשר לעשותן בעיו"ט - לדעת הרמב"ן

מ"ב ס"ק ט"ו. אמנם בחידושי הרמב"ן [בליקוטיו] על מ"ק כתב בהדיא דמכשירי או"נ כאוכל נפש שא"א לעשותן מעיו"ט. **א"כ** אולי יליף לכאן ג"כ רק כשאי אפשר לעשות לפני המועד, ואע"ג דלעיל סימן תקל"ג סעיף א' איתא דאפילו כיון מלאכתו במועד מותר באוכל נפש, מ"מ במכשירי אוכל נפש אולי גרע, או שעכ"פ גרע היכא שיש בהו טרחא יתירה. ואולי זוהי רק השוואה בעלמא.

שו"ד שמבואר כן לקמן סימן תק"מ מ"ב ס"ק ח"י וס"ק כ"ז שבמכשירי אוכל נפש אסור אם כיון מלאכתו במועד - ובשעה"צ שם ס"ק כ"ג כתב דהמאמר מרדכי ס"ל דזה תלוי בגדר אם אפשר או לא, והמ"ב השיג דרק כיון מלאכתו אסור ולא אם רק אפשר, וכתב לפרש בכונת הרמב"ן דאינו משווה לגמרי עיי"ש.

תיקון אמת המים שנסתמה בחלקה

סעיף ו'. מ"ב ס"ק כ"ב. שנתקלקלה מתקנין אותה. אבל אין עושין אותה לכתחילה, וה"ה אם נסתמה לגמרי שלא נשאר אפילו טפח ג"כ אסור לתקנה.

עין חוה"מ סימן קל"ד שנסתפק בשלא נטמם כל אורך אלא נטמם מעט, אי שם תקון עליה אף אם אותו מעט נתמלא כולו, או"ד אפילו בזה אם לא נשתייר טפח אסור לתקנו.

מושכין את המים מאילן לאילן

סעיף ז'. מ"ב ס"ק כ"ו. מושכין את המים וכו'. פ"י שעושין סביב האילן חפירות למלאות אותן מים. ותו אין בזה טורח הרבה וכו'.

כנראה המכוון שהדרך שעושין כן, והיינו שכבר עשו כן [את החפירות] לפני המועד, דהרי זה [עכשיו] כחריצים שבעקרי הגפנים שאפשר לעשות במועד, ורק דבמועד יכול לעשות החריץ שבין אילן לאילן דבזה אין טורח הרבה [עיין בגמ"י, והמשנ"ב הוסיף תיבת "ותו", וכנראה דכונתו לבאר כנ"ל].

במועד, וזה אסור אפילו במקום הפסד, ג"כ אין חילוק בין עצלות לאונס, ודלא כדברי הנ"י בשם הראב"ד]. - ולכאורה למש"כ בשעה"צ, אזי לרש"י שהגדון משום הרוחה, אסור אפילו אם היה אונס, וע"כ דלהראב"ד ב"לא שתר"ג"כ איכא פסידא, אלא כיון שלא נתן להם לשתות לפני המועד הוי ככיון מלאכתו במועד, ולכן ס"ל דאם היה זה משום אונס מותר, אך ס"ל דאם שכח או נתעצל הוי ככיון מלאכתו, ויתכן דס"ל כן בכל גווני של דבר האבד, דרק אונס הוי לא כיון מלאכתו, אבל שכח או נתעצל הוי ככיון מלאכתו, ולא כמש"כ כאן השו"ע בשם הנמו"י.

אבל לדעת המג"א, הראב"ד ס"ל כרש"י דהגדון הוא של הרוחה, ויש כאן חידוש של התירא בגונא שהגיע זמן ההשקאה לפני המועד ואנס ולא השקה, מתיירים לו להשקות כיון דהיה אונס נמנע ממנו מה שהיה צריך לעשות לפני המועד, אע"ג שעצם הענין הוא הרוחה מ"מ כיון שכבר נמנע ממנו באונס לא אסור (ואולי משום דזה צער לו, לא אסור כדי שלא יצטער). - ורק צריך עיון מנין המקור לקולא זו, דהרי אפשר לומר שאסור בכל גווני. - ועכ"פ מכאן אין הוכחה לגבי דעת הראב"ד בדבר האבד, דשפיר אפ"ל דשם ס"ל הנמו"י ושו"ע שמוותר גם בשכח ונתעצל, ורק כאן שבעצם הוי רק ענין של הרוחה נתחדש להתיר רק בהיה אונס, וזו כונת המג"א שאין משם סתירה לדברי השו"ע כיון דשאני התם דהוי רק ענין של הרוחה.

מכיון מלאכתו בדבר האבד

סעיף ב'. מ"ב ס"ק י"א. וכן בכל דבר האבד אסור לכיון לכתחילה להשהות עד המועד, ואף דההכנסה הוא רק טרחא בעלמא.

עיון מג"א סימן תקל"ט ס"ק ב' [שהוכיח דגם דבר שאינו מלאכה אסור לכיון מלאכתו למועד, מהא דשולח פשתנו מן המשרה דאינו מלאכה ואעפ"כ אסור לכיון מלאכתו במועד, וממש"כ מהר"ק במשכנות שהיה יכול למכור ביוקר קודם המועד שאסור למוכרו במועד], ועיון משנ"ב שם ס"ק ד' [דקבלת סחורה בפרעון חובו מותר דוקא אם לא כיון זמן קבלת הסחורה במועד] ובסימן תק"מ מ"ב ס"ק ט"ו [לענין תיקון הדלת שהוא דבר האבד לא התירו אלא בשכח מעי"ט, ולא במכוון להניח לתקן ביו"ט].

העברת ממונו ממקום למקום בחוה"מ

מ"ב ס"ק י"ג. מעיר לעיר. עיון לעיל סימן תקל"ה ס"א דאפילו באותה העיר לפנות כליו לחצר אחרת אסור.

עיון סימן תקל"ט סעיף א' בה"ל ד"ה בפרעון [דגם להסיע ממונו אסור באותו העיר ממקום למקום].

איבוד מלאכה שיכול היה לעשותה קודם המועד ונתחדש בה דבר שא"א לאחרה

בשערי תשובה. המכוין מלאכתו. וכתב ברכ"י דהיינו דוקא בדבר שאם היה רוצה לעשותה קודם המועד וכו', אבל וכו' אף שאסור לעשותה לפי שיכול להתמין אחר המועד עכ"ל אם עשאה אין לו דין מכיון מלאכתו וכו', ולענ"ד צ"ע בחילוק זה.

עיון כף החיים סוף ס"ק כ' [שכתב דהשע"ת כתב כן כיון שלא ראה הדברים בשרשם]. ועיון בליקוטי הלכות [שצ"ל שזה שפשוט בפוסקים דדבר שאינו אבד שעשאה במועד מאבדין אותה, מיירי שהיה יכול לעשותה מעי"ט].

סימן תקל"ט - דיני הסחורה בחוה"מ

להוציא מהריוח לשמחת יו"ט כשמזדמן לו ריוח מרובה

סעיף א'. מ"ב ס"ק ה'. הכא דבלא"ה יש פוסקים שמתירים למכור בצנעא סמכינן עלייהו היכא דנזדמן לו ריוח מרובה, ומ"מ צריך להוציא מהם קצת לשמחת יו"ט.

עיון מחצית השקל הובא לקמן במ"ב ס"ק ט"ו [שא"צ להוציא כל הריוח אלא די במקצת].

היתר ע"י שיוצא מהמעות לשמחת יו"ט

בשעה"צ ס"ק ו'. ואף דזה מותר בסעיף ד' אף בפרהסיא וגם בלא ריוח מרובה, אבל שם אם יש לו מעות בלא"ה בריוח להוציא לשמחת יו"ט לא מקילינן כמבואר שם, והכא אפילו בכה"ג מותר.

עיון מ"ב ס"ק מ"ה [דבאופן המותר להלוות בחוה"מ בריבית לגוי שאינו רגיל אצלו אם יוציאנו לשמחת יו"ט, צריך שיוצא יותר ממה שהיה מוציא אם לא היה מרויח ריוח זה], ומש"כ שם בגליון.

לקנות במועד במקום ריוח מרובה על דעת שיוצא ממנו לשמחת יו"ט

מ"ב ס"ק ו'. למכור בצנעא. וה"ה לקנות. ובשעה"צ ס"ק ז'. וכתב מחצית השקל שצריך להוציא ג"כ קצת מן הריוח אשר מעמיד בדעתו שישא לו סחורה ההיא לשמחת יו"ט.

לכאורה זה ברצוה למכור אח"כ, אבל בקונה לצורך תשמישו לא שייך זה. אך יתכן דמ"מ הרי מרויח, ואילו היה קונה אחר חול המועד היה משלם יותר, וא"כ יוציא קצת נגד ריוח זה.

סחורה בחוה"מ ע"י גוי

בה"ל ד"ה בין לקנות. וכל מה שאסור הוא אפילו ע"י גוי. **עיון** זכרון שלמה [על הלכות חוה"מ - ליקווד תשמ"א] פרק י"ב הערה ד', עיון שם שכתב בשם שטמ"ק [למו"ק י"ב ע"א בד"ה אינו אומר] ושיירי

כנה"ג [ס"י תקמ"א אות ד'] להיתר, ובשם הריטב"א לאיסור, ודכן נראה מלשון הטור בסימן תקמ"ג.

הולכת סחורה הקנויה לו כבר מעי"ט לביתו

בה"ל ד"ה בפרעון חובו. ומ"מ יש למונע מזה מטעם אחר המבואר בסימן הקודם ס"ג שאסור להסיע ממונו מעיר לעיר, וה"ה באותה העיר כמבואר שם במ"ב.

במ"ב - ס"ק י"ג - ועיון לעיל סימן תקל"ד מ"ב ס"ק ט"ז [ב' טעמים בזה אם משום מראית עין או משום טרחא], ומש"כ שם בגליון לענין הבאת חבילה מבית הדואר.

כוננת דברי הט"ו שהאידיא תובעים בעד הפרקמטיא

בה"ל ד"ה לילך ולתובעם. ובאמת מדברי המחבר בס"ג ג"כ משמע להדיא דאפילו הם בעיר אחת אסור וכו', וע"כ לא העתקתי דברי הט"ו בענינו, ורק סוף דבריו שכתב דהאידיא מתקלקלים החובות העתקתי בסעיף ג' ע"ש.

עיון בס"ג מ"ב ס"ק י"א [שכהיום שאנו רואים שהחובות מתקלקלין נוהגין לתבוע בדין אף בעד פרקמטיא בחוה"מ דחשיבין לדבר האבד], אולם שם כתב כן לענין תביעת מעות בעד פרקמטיא אשר בזה בלא"ה יש פלוגתא, אבל הט"ו הרי מתייר אפילו לתבוע לתת לו פרקמטיא - ולכאורה לדין זה לא העתיק במשנ"ב - אך אולי אין לחלק בזה. שו"ר שבאמת זו כוננתו בס"ק י"א, שמה שכתב בעד פרקמטיא המכוון תביעה לקבל פרקמטיא, וכן משמע בט"ו ע"ש.

היתר גביית חוב במועד במקום טרחא

סעיף ב'. מ"ב ס"ק ח'. לגבות מעותיו. ואפילו למיקם עמם בדינא ודיינא שרי. ובשעה"צ ס"ק י' ט"ו.

כן משתמע על פי חילוקו בסעיף א' - ועיון חידושי הגרעק"א [ע"ד הט"ו שכתב דלתבוע חובו דאסור הוא דוקא כשצריך למיקם עליה בדיני דיינא, אבל לתבוע לעצמו שיפרע לו לא מצינו איסור, הקשה הגרעק"א דהא דהרא"ש מקשה על ר"ת שמתיר להלוות לגוי בריבית בחוה"מ מהא דהכא אסור לגבות אח"כ לא משכח להו, וא"כ כש"כ שאסור להלוות, ולהט"ו הרי אין איסור בהלוואה בעלמא ומה מקשה על ר"ת] - ולכאורה בכלל הקושיא הוי ג"כ שא"כ טרחת התביעה היתה צריכה להיות גם בהלוואת ופרעון מעות, ואילו בזה הרי משמע דמודה הט"ו להתירא. - וכל זה בכלל הקושיא, דא"כ לא הוי צריכים תוס' לחלק בין מעות לבין פרקמטיא אלא בין אם יש טרחת תביעה או לא.

מה שהוצרך לכתוב לצורך המועד ע"י גוי בדוקא

אף שהכתובה היא בכתב העמים

סעיף ג'. מ"ב ס"ק י"ב. ומ"מ נראה דהיינו דוקא לקבול בע"פ, אבל לכתוב משום זה אסור אם לא דהוא דבר האבד, ואם צריך להמעות להוציא אותם על יו"ט אפשר דמותר לכתוב ע"י עכו"ם.

לכאורה לפי מש"כ בשעה"צ ס"ק י"ג, אם כתב העמים הוי מעשה הדיוט א"כ בזה דהוי לצורך המועד הרי צריך להיות מותר גם על ידי עצמו, אך כנראה לא פסיקא ליה כמבואר שם, לכן כתב רק ע"י עכו"ם.

לתבוע ולעשות זקיפה במקום חשש איבוד מעותיו

מ"ב ס"ק י"ג. וכן מותר לעשות זקיפה וכו', בנ"י מבואר דזה קאי על עכו"ם, וה"ל דאפילו אם נחמיר בישראל שלא לתבוע חובותיו במועד וכו' בעכו"ם ודאי מותר לתבוע ולעשות זקיפה.

עיון פמ"ג א"א ס"ק ה' דה"ה בישראל אם אין בטוח כל כך בלא זקיפה - ועיון כאן בשעה"צ [ס"ק ט"ו] ומש"כ שם בגליון. וגם כאן צ"ע במש"כ "דאפילו אם נחמיר וכו'" - דוכי יש נדון אם להקל או להחמיר בישראל, אלא דהנמו"י נקט אורחא דמילתא דהחשש לאיבוד הוא בגוי ולא בסתם ישראל, אבל אם יש חשש גם בישראל אזי גם לנמו"י יכול לזקוף וכמבואר בפמ"ג.

לזקוף חוב של מו"מ של ישראל

שעה"צ ס"ק ט"ז. ולפ"מ שמבואר לעיל בס"ב דאפילו אצל ישראל מותר לתבוע, ופשוט דה"ה מותר לזקוף חובותיו, אין אנו צריכין להטעם שמסיים הרמ"א דדבר האבד הוא, ואפשר דכלל רמ"א בזה להתירא אצל עכו"ם אפילו חובות של מו"מ, אבל א"כ יהיה מוכח מזה דבישראל אסור וצ"ע.

צ"ע דמה הנדון בזה, הרי פשיטא דבסתם החשש הוא רק מחמת גוי, ושם מותר לזקוף חוב של משא ומתן, אבל בישראל אין לחוש בסתם להפסד, וע"כ כשם דאין לתבוע חוב של משא ומתן ה"ה דאין לזקוף, ואם אינו בטוח בישראל, אזי כתב כבר בפרי מגדים א"א ס"ק ה' דמותר לזקוף גם בישראל.

בדברי הרמ"א שכתב טעם היתר לקבול במשפט חובותיו המותרים משום דהוי דבר האבד

בה"ל ד"ה דכל זה בכלל דבר האבד. מלשון זה משמע דקאי על שני הדינים, אבל לפ"מ שהתנה בעצמו בדין הראשון דדוקא בחובות המותרים לתבוע וכו', וא"כ מה דמסיים דכ"ז בכלל דבר האבד מגומגם הוא, דבדבר האבד הלא מותרים כל החובות.

לכאורה אפשר לומר דקמ"ל דעצם מה שקובל במשפט אין בו איסור, אלא שבעינין שיהא זה בחובות המותרים לתבוע, והיינו, או שמוותרים מצד עצמם שהם תביעות מעות עבור הלוואת מעות, או שהם תביעות חובות

של דבר האבד, דהיה ס"ד שאולי קבילה במשפט אסורה, שחמורה כל כך שאפילו בדבר האבד מ"מ אסור לקבול במשפט, קמ"ל שבה אין איסור עצמי. - אלא שבכל זאת קשיא שנקט טעם של דבר האבד, דהרי כדי להתייר לקבול א"צ לטעם של דבר האבד.

הוצאת הרווחים שהריוח מהסחורה בחוה"מ לשמחת יו"ט

סעיף ד'. מ"ב ס"ק ט"ו. ויוצא יותר. כל מקום שנזכר לשון זה א"צ להוציא כל הריוח ודי במקצתו.

במחצית השקל כתב זאת על דינא דסעיף א' לענין צנעא, ולכאורה היה אפשר לומר דכאן שמוותר גם בפרהסיא אולי שאני, אולם במהרש"א איתא דכל מקום שצריך להוציא וכו' משמע דכ"ל לכל גווני.

אופן מכירת סחורתו בחוה"מ כדי שלא יפסיד מהקרן

מ"ב ס"ק י"ז. מותר למכור. ומ"מ יהיה החנות סגורה ופתוחה במקצת כשבא הקונה ליקח. ובשעה"צ ס"ק י"ט. ח"א וכן משמע מהט"ו ס"ק ג'.

צ"ע, דלכאורה שם [בט"ו ס"ק ג' בשם מהרש"ל שבשאר ימי שוק אין להתייר אם לא שהחנות סגורה ופתוחה במקצת] לא איירי בגוונא דהכא, דא"כ למה צריך להזכיר על זה יום שוק, אלא הוי כעין היתר של מ"ב ס"ק ה' ושעה"צ ס"ק ו' [שהתירו בצנעא במקום ריוח מרובה] ע"ש. אלא דשם איירי לענין צנעא וכמבואר שם, וכאן באופן מסויים של יום שוק שעליו איירי דמהרש"ל הקיל בפתוח קצת ומוציא לשמחת יו"ט, ויתכן כנ"ל דאפילו באופן הנ"ל שיש לו בלא"ה מעות, אבל כאן שאין לו כלל מעות אולי מותר גם בלי שסוגר קצת, ואולי לא מסתבר לחלק, או דשם ג"כ היתר רק כהא דהכא ולא מצורף לשם סברא של יום שוק, וצ"ע. - ושו"ר שכן משמע בב"ה"ל ד"ה אינו, בראשיתו, וא"כ לפ"מ מה שהזכיר מהרש"ל שאר ימי שוק, אין בהם צד היתר של יום שוק, ומה שכתב לשמחת יו"ט, היינו רק כעין הא דסעיף ד' וכמש"כ בב"ה"ל.

היתר סחורה במקום שיוצא לצורך חוה"מ

בה"ל ד"ה יוציא יותר לשמחת יו"ט. ה"ה לחוה"מ, כן מוכח מירושלמי. **עיון** לעיל סימן תקכ"ט סעיף ב' ובמשנ"ב ס"ק ט"ז [על מש"כ בשו"ע חייב אדם להיות שמח במועד, הביא במשנ"ב מהרמב"ם דגם חוה"מ הוא בכלל מועד לענין שמחה] ובסימן תק"ל מ"ב ס"ק א' ושעה"צ ס"ק ד' [מש"כ בגדר החיוב בחוה"מ בשמחה וכיבוד ועונג].

לקנות ולמכור במועד במקום ריוח שאינו מצוי אח"כ

סעיף ה', בשו"ע. אם הוא דבר שאינו מצוי תמיד לאחר המועד כגון וכו' ומכרו בזול או לקחו ביוקר מותר לקנות ולמכור אפילו שלא לצורך וכו'. **עיון** לקמן בסעיף ט' מ"ב ס"ק ל"ב ובבה"ל שם ד"ה ואם, דלדעת הב"ח התירא דהכא הוא דוקא בריוח מרובה, ולדעת הא"ח סגי בזה אשר ריוח כזה לא ימצא אחר המועד.

לקנות במועד במחיר שוה משיירות שאינם מצויים לאחר המועד

סעיף ה'. בה"ל ד"ה ומכרו בזול. דוקא באופן זה אבל לקנות מהם בערך השוה נראה דאפילו הוא לצורך תשמישו כל שאינו לצורך המועד אסור. **אבל** אם אין להשיג חפץ כזה, יתכן דמותר אפילו בערך השוה, דגם זה הוי בגדר של דבר האבד.

טרחה במועד לצורך היריד

בה"ל ד"ה ואפילו מעיר לעיר וכו'. אע"ג דזהו בודאי הוי טרחא מרובה ובסימן תקל"ז מבואר דהרוחה אסור לטרוח בשבילה י"ל וכו'.

עיון נמו"י, ולישנא דבה"ל הוא לישנא דמג"א, ובנמו"י איתא "דאע"ג דבדבר של טרוח מקרי הרוחה ואסור". ועיון פמ"ג א"א ס"ק ו' [ע"ד המג"א שכתב בטעם ההיתר שהוא משום דבדבר שאינו של טרחא אפילו הרוחה שרי, הקשה בפמ"ג דזה את"ש אם איסור סחורה בחוה"מ הוא משום מו"מ שמה יכתוב, משא"כ לפימט"כ המג"א ס"ק א' טעם של הרא"ש שהוא מטעם טרחה הרי הכול אסור, ומוסיף, ולומר שיש לחלק בין טרחא יתירה עיון סימן תקל"ז ותקל"ז ש"ל טרחא יתירה אף האבד מקרן אסור].

- **אולי** המכוון בזה, דאם נחלק בין טרחא מרובה או לא קשיא ליה דהרי טרחא מרובה אסור גם באבד מקרן, ע"כ גם אי סחורה הוי רק טרחא קצת מ"מ ליתסר כיון דהוי רק עבורי רוחא וכמש"כ בסימן תקל"ז במ"ז ס"ק ג' (ובמש"כ שם יש קצת קושי, דסיים דטרוח קצת בעבורי רוחא אסור, ומותר רק בליכא טרוח כלל [באיסור דרבנן כמו"מ] דוקא, וקשיא דהרי מו"מ איכא טרחא, וזולת שכתב כן לפי טעם המג"מ וכמש"כ כאן בריש דבריו, אבל לשיטת הרא"ש הוצרך לומר כמש"כ כאן דבשיירא הוי בהפסד מקרן, וע"כ מותר בטרוח קצת).

- **ועיון** בה"ל שכתב להתייר עפ"ד מחצית השקל גם ביש טרוח מרובה, ולפ"מ צריך לומר דמחית אדם עדיפא מהפסד קרן (וצ"ע א"כ מדוע אין היתר בבית השלחין כשפרנסתו מפירות השדה גם בטרוח מרובה, ואולי דלא הוי מחיה).

ועיון סימן תקל"א א"א ס"ק ו' דלכאורה דבריו שם הם כעין דבריו דסימן תקל"ז, וא"כ זה לכאורה עפ"ד המג"מ. אך אפ"ל דדבריו בסימן תקל"ג ותקל"ז יתכנו גם לדברי הרא"ש, והיינו דהוי רק סרך ולא אפ"ל טרוח קצת, אך לכאורה כאן לא ס"ל כן.

- **ומ"מ** לפ"ד בה"ל צ"ע אי נימא שיש אופן כזה של דבר האבד כמחית אדם, דאפילו טרוח רב ע"י מלאכה מותר, או דרק טרוח רב כמו"מ, אבל במלאכה אפילו בכה"ג לא נתיר טרוח מרובה, וע"ש במג"א.

בנמוי סוף פ"ק חילק בין הא דשיירא להא דהשקאה, משום דהתם הוי מלאכה גמורה, אבל בהא דטרחא לא סגיא ליה משום דקשיא ליה מבית הבעל.

אך עיין ה' ב' קו' הנ"י דסבר המג"א מדין טורח בבית השלחין, ועי"ש שכתב דאע"ג דבדבר של טורח מקרי הרוחה, והיינו דאע"ג דהוי דבר האבד מ"מ כיון שיש טרחא מקרי הרוחה, ולכאורה לישנא דהמג"א דחוק אך כונתו כנ"ל כנראה מנמוי.

וצ"ע אם לפי"ד בה"ל היא מותר בה"ג של מחיית אדם אפילו לטורח רב ע"י מלאכה או רק ככה"ג של משא ומתן. - שו"ר שדן בכעין זה בפרי מגדים סימן תקמ"א א"א ס"ק ז', אך אולי יש לחלק בין הנדונים.

טרחא במועד בשביל הרוחה במקום שזהו עיקר מחייתו

בה"ל באו"ד. ובסימן תקל"ז מבואר דהרוחה אסור לטרוח בשבילה, צ"ל דמייירי באיש שעסקו ומחיותו תמיד לנסוע על ירידים, וכיון דחיי ופרנסתו תלוי בזה הכל הוא בכלל דבר האבד ושרי.

צ"ע הרי בדבר האבד ג"כ אסור בטרחה יתירה כדלעיל סימן תקל"ז ס"ב - והרי לכאורה הקושיא כאן היתה על זה גופא שאסור בטרחה, א"כ מאי נתיישב בתירוץ. - זולת שהמכוין שדבר אבד כזה שכל מחייתו של חיי ופרנסתו תלוי בזה מותר אפילו בטרחה יתירה, א"כ הרי זה לכאורה חידוש גם לענין הא דסימן תקל"ז. זולת שנימא שישוד זה הוא רק לענין משא ומתן ולא לענין מלאכה, וכנ"ל בגליון.

חיתוך בד במקום שמוותר למכור במועד

בה"ל ד"ה אינו מותר. א"כ עדיין לא מצינו תקנה, שפעמים עושה מלאכה גמורה בחנות כגון שמוכר איזה סחורה בחנות כגון חתיכת פשתן או שאר בגד ומחתך ממנו לפי מדתו הצריך להקונה.

עיין חזו"א או"ח סימן קל"ה בסופו (בד"ה רא"ש פ"א) [-להתיר פרקמטיא של בגדים אף שצריך לחותכו לכל קונה לפי מדתו כיון דאין בזה עבודת עמל - דלא כהמשנ"ב] - ועיין חיי אדם כלל ק"י סימן ח' שכתב לחלק בדיו מחתך בין לצורך המועד או לא, ועיין עוד שם בס"א לענין קושר ומתיר [דלא נזכר מה דינו ונ"ל דמה שאינו לצורך המועד אסור לכו"ע] - ועיין לקמן סימן תקמ"ב ס"ק ז' לענין גבשושית [דאע"ג דמלאכה גמורה היא מתירין משום דלית בה טורח] - ועיין בעמק ברכה בדיני חול המועד [-אות א', שמדייק מלשון רש"י שגדר מלאכה בחוה"מ נמדד אם הוא בכללות מלאכת טורח - ולכן כל שאינו עושה דרך מלאכה מותר].

עשיית מלאכה בחנות כדי שיוכל לשלם חובותיו

בה"ל באו"ד. אם לא לאדם שיש עליו נושים עם שט"ח שהגיע זמן פרעון שלהם, ואם לא יפדם יהיה לו מזה ודאי הפסד, וידוע דבשביל דבר האבד מותר לעשות מלאכה ג"כ.

לכאורה יש כאן חידוש שמוותר לעשות מלאכה כאן כדי שלא יאבד שם (ומש"כ בה"ל לעיל ד"ה יפסד) [דבשביל לשלם חובותיו שהגיע זמנם בחוה"מ מותר למכור סחורתו, שלא יגיע לו ע"ז הפסד] עדיף, דשם הוי רק ענין סחורה. - ואולי אין זה חידוש, דמה לי כאן או כאן. אך לכאורה יותר דומה נידון זה להשוות לנידון של פועל עני, אלא משום דשם ההגדרה של אין לו מה יאכל לכן הוה זאת לדבר האבד, ואולם בהמשך הדברים מושה לענין פועל עני לגבי דין צנעא, וכן לגבי דין דבר האבד בדיו צנעא.

מציאות במועד במקום שא"צ לטרוח

סעיף וי, מ"ב ס"ק כ"ד. מציאה אסור. אף שלא ימצא אותם לאחר המועד, ולא דמי לשיירא שאינה מצויה דשרינן לעיל מו"מ משום רוחא, דשאני מו"מ דחיי אדם ופרנסתו תלוי בזה. **ובשעה"צ ס"ק כ"ג.** וכעין זה כתב הרא"ש בתירוץ קמא, וכתירוץ זה סתם המחבר לעיל בסימן תקל"ג ס"ג במש"כ אם הוא דבר שאינו וכו' מותר לקנותו ולכבושו.

כאן נקט מאי דהוי קולא ללישנא קמא, דהיינו שלענין קניה מותר אפילו לקנות ולכבוש. ולכאורה אפשר לומר שיש נפק"מ איפכא, דלישנא קמא אין האיסור משום הכבישה אלא משום טרחא במציאה, וא"כ אפילו לטרוח ולחפש מציאות שא"צ לכבוש ג"כ אסור, אבל ללישנא בתרא אסור רק אם צריך לכבוש. ולכאורה כאן אסור רק אם צריך לכבוש דהרי כתב "כדי לכבוש", ודוחק לומר שלא דוקא. ואולי ס"ל שטורח יש רק אם צריך טרחא וחיפוש עם כבישה, ולא כשיש רק טרחא החיפוש (דהרי מהמקור בגמ' א"א להוכיח טרחת חיפוש גרידא). ואולם צ"ע איפכא, אם אין טרחא בחיפוש ורק צריך לזכות המציאה ולכבוש. - ויתכן דטרחת הכיבוש ג"כ הוי טרחא, וגרע מקניה וכיבוש דהוי בגדר הפסד, אבל במציאה טרחת הכיבוש גרידא אסורה כיון דאין זה בגדר של הפסד.

הלואה לגוי במועד על חפץ בתנאי שאם לא יפרע לו שיהיה קנוי לו סעיף ז, מ"ב ס"ק כ"ז. ויש אוסרין. שאם אתה מתיר לעשות כן יתירו כל מו"מ שבעולם. **ובשעה"צ ס"ק כ"ד.** הב"ח רוצה לחלק בין מלוה לגוי למלוה לישראל.

עיין פמ"ג מ"ז ס"ק ה' [שצייץ להגהות אשר"י סופ"ק דמוע"ק שכתב לגבי גוי אפשר דמותר, מ"מ יש להחמיר על העושה בו כפרקמטיא גמורה, וכתב דיש לחלק בין רגיל בכך דנראה כפרקמטיא, משא"כ באקראי בעלמא י"ל לעכ"ם שרי כה"ג].

עשיית מלאכה בתיקון החביות לצורך יין של אחר המועד

סעיף ט, בשו"ע. מי שצריך לקנות יין בעת הבציר לצורך שתיות כל השנה וכו' ומותר לקנות ולתקן החביות ולזפותן וכו'.

עיין לעיל סימן תקל"ג סעיף ג' בה"ל ד"ה אסור ומש"כ שם בגליון לענין הא דהכא.

קניית יין במועד שהוא עת הבציר לשנה

הבאה ולשנה שביעית שהיא לאחמ"כ

מ"ב ס"ק ל"א. אבל יותר מכדי שתייתו. פי' לכל השנה ולכן לא יקנה דהא יהיה ביכלתו לקנות לשנה הבאה בעת הבצירה לצורך שתייתו. **וא"כ** אם זה בערב שנת השביעית יכול לקנות לצורך ב' שנים.

קניית יין במועד לצורך חול

בה"ל ד"ה ומותר לקנות. עיין בב"י שיש הרבה פוסקים שמחמירין בקניית יין לצורך חול, וע"כ נראה וכו' דאף לדעת המתירין הוא דוקא בצנעא.

צ"ע הרי בלא"ה כל דבר האבד דינו לעשות בצנעא כהא דסימן תקל"ח. - ואולם איתא שם דכשאי אפשר בצנעא מותר בפרהסיא, ואולי כאן הוי דוקא בצנעא לעיכובא, וצ"ע. (ואולם לפי המבואר בסעיף י"א גם יין של צורך המועד צריך למכור בצנעא, ואולי יין הוי כבשמים שכתב במשנ"ב ס"ק ל"ג שמוותר גם בפרהסיא).

למכור לגוי במועד מחנות שמוותר לפותחה

מפני ההיכר שהוא לצורך המועד

סעיף י, מ"ב ס"ק ל"ג. דה"ה מוכרי בשמים וכו' כיון שהוא ניכר דהוא לצורך המועד, וא"כ כיון שפותחין לצורך ישראל אפילו בא נכרי לקנות מותר למכור לו.

עיין לבושי שרד [שהוכחת המג"א לזה הוא מסוף ס"ה, ששם מבואר דבמכירה עצמה אין איסור רק פתיחת החנות].

מכירה בחנות במועד שדלת אחת נעולה

סעיף י"א, מ"ב ס"ק ל"ו. ונועל אחת. ודוקא בזה, אבל שאר דברים אפילו יושב בפתח החנות והחנות סגורה והדלת פתוחה אסור. **ובשעה"צ ס"ק ל"ה.** מ"א בשם מהריב"ל, ועיין בפמ"ג שכתב איני יודע מהו שאר דברים, וברבי"ש סימן שנ"ב משמע דלאו דוקא פירות כסות וכלים, דה"ה שאר דברים שהן לצורך המועד.

אולי המכוון להכריח שאין הפירוש כהפמ"ג [שמחלק בין דברים מסויימים], אלא כונת מג"א לענין דברים שאינם לצורך המועד, אולם אי הכי הרי אפילו בצנעא לגמרי ג"כ אסור (אבל אי קאי על שאר דברים של צורך המועד, היה אפשר לומר שרק בחנות אסור אפילו כה"ג, אבל בבית אולי מותר).

עיטור השוק בפירות במועד

מ"ב ס"ק ל"ז. זהו לענין לעטר השוק בפירות דא"צ רק בעיו"ט האחרון של חג, ומשום כבוד שמ"ע דהוא רגל בפנ"ע, משא"כ בעיו"ט האחרון של פסח דאין בו מצוה לעטר.

משמע דבעיטור אין ענין איסור, וא"כ גם בערב יו"ט האחרון של פסח שרי אם רוצה לעטר, אך עיין בב"ח ופמ"ג מ"ז ס"ק ז' משמע דהדין בזה אי שרי או לא. - ואולי משום שיש בזה טרחא.

לקנות ולבשל מחוה"מ ליו"ט שני

מ"ב ס"ק ל"ט. לקנות וכו'. עיין בחידושי רע"א דאפילו לעשות מלאכה גמורה כגון לבשל לצורך יו"ט שני ג"כ שרי.

עיין פרי מגדים א"א ס"ק י"ד ג"כ משמע הכי, אלא דדן אליבא דמ"ד מלאכת חול המועד מן התורה למה היא מותר, וסיים "ואפשר דאה"נ וצ"ע מסתימת הפוסקים בזה" - ועיין ליקוטי הלכות מש"כ לתרץ בשם השבילי דוד [דאף דמלאכות בחוה"מ אסורות מה"ת, מ"מ מותר לצורך יו"ט משום דאמרינן הואיל ולגבי יו"ט האחרון מהני הסברא דלא יבואו לזילזולי ביה]. עיין כף החיים ס"ק ס"ב - ועי"ש בשם חידושי הגרעק"א דבן א"י בחו"ל לא יבשל בחול המועד לצורך יו"ט שני של יו"ט האחרון. עיין חול המועד כהלכתו עמוד רל"ו. עיין לעיל סימן תק"ג שעה"צ ס"ק ד' ומש"כ שם בגליון.

לקנות ולבשל בחוה"מ בשביל שבת שאחר החג

מ"ק ס"ק ל"ט. עיין בחידושי רע"א דאפילו לעשות מלאכה גמורה כגון לבשל לצורך יו"ט שני ג"כ שרי.

ולצורך אחר יו"ט אסור. - ומיהו אם אין לו מה לאכול במוצאי יו"ט, ואז א"א לקנות, יתכן דמותר לקנות בחול המועד, דלא גרע מדבר האבד דאם לא יקנה יצטרך להיות רעב.

ולענין שיו"ט ביום ה' - וביום ו' אסור חג, אסור לבשל ולקנות מחול המועד עבור שבת, אבל יתכן כנ"ל, שמה שלא יוכל לקנות בערב שבת היא מותר לקנות בחול המועד (ויתכן דבזה כבר לא היא חילוק באיזה יום של חול המועד, ואולי דוקא ביום אחרון של חול המועד - עיין פרי מגדים סימן תקל"ג מש"כ לענין מיום ליום של חוה"מ). ויתכן דמותר גם לבשל עבור שבת אם לא יוכל לבשל ביום ו', ולפי הנ"ל היא מותר גם לבשל עבור אסור חג כשלא יוכל לבשל אז, אבל אולי בזה דוקא שאם לא כן ירעב, אבל אם היא לו דבר אחר צונן לאכול אולי אסור, וא"כ גם עבור שבת נימא דאסור לבשל אם יש לו דברים אחרים. - ולפי"ז בחו"ל בחלו"ב ימים טובים של סוף החג ביום ה' ו' יוכל לקנות ולבשל בחול המועד עבור שבת, ואולי בזה שאין יום חול בינתיים היא מותר לבשל, גם [אם] היא אפשר לו בצונן שא"צ בישול. - אך צ"ע, דאם ההיתר רק משום דבר האבד א"כ גם כאן לא נחלק בזה, ואולי לפי"מ שכתב בשבילי דוד ולבושי מרדכי שכשיש הואיל הוי דחינן אפילו אי מלאכת חול המועד דאורייתא (וכתב

זאת לענין קושיית הפמ"ג סימן תקל"ג - ועיין ליקוטי הלכות עמוד קמ"א, ועיין מועדי ה' הערה ו' [מדברי האחרונים שאמרינן הואיל בחוה"מ], א"כ אולי לא החמירו בכה"ג שאין יום חול בינתיים, ולא מיבעיא אם מערב עירובי תבשילין הרי ע"י זה יום ו' עם שבת כחדא, וכשם שמוותר ליו"ט שני ה"נ מותר לשבת, אלא אפילו אם לא יערב עירוב תבשילין מ"מ היא מותר לקנות ולעשות בחול המועד עבור שבת ככה"ג כנ"ל, משום דבכה"ג לא גזרו, אלא שלפי"ז יצטרך לקנות ולבשל בעוד יום כששייך לומר הואיל (כעין הנדון שבריש סימן תקכ"ז בעירוב תבשילין) - ואולי דוקא משום היתר זה, אבל העירוב תבשילין לא מועיל כלום לענין עשיה בחוה"מ כיון שאין זה יום הסמוך לשבת.

עשיית מלאכה בחוה"מ לצורך יו"ט שני

מ"ב ס"ק י"ט. עיין בחידושי רע"א דאפילו לעשות מלאכה גמורה כגון לבשל לצורך יו"ט שני ג"כ שרי.

עיין פרי מגדים א"א ס"ק י"ד [דלמ"ד מלאכה בחוה"מ אסור מה"ת אפשר דאסור לעשות מלאכה גמורה לצורך יו"ט שני, דטעמא דלא אתו לזילזולי לא שייך רק באסורים דרבנן, וסיים בצ"ע מסתימת הפוסקים בזה].

מכירת קרקע לצורך המועד

סעיף י"ב, מ"ב ס"ק מ"א. לצורך המועד. דהיינו בתים לדור ואבנים לתקן כותלו וכדלקמן בסימן תק"מ.

עיין סימן תקמ"ה מ"ב ס"ק ל"ט [לענין צורך המועד בשביל היתר מכירת קרקע, כתב, כגון שהיה צריך לחפור שם טיט לתקן תנורו לצורך המועד].

קניית כלים במועד שלא לצורך המועד

מ"ב ס"ק מ"ג. המ"א וכן שארי אחרונים העלו שאין להקל גם בשאר כלים שלא לצורך המועד אם לא שלא ימצאם בזול לאחר המועד.

עיין חיי אדם כלל ק"ב דין ו' [דאם יכול לקנות אחר המועד מדינא אין לקנותו, מ"מ נהגו לקנותם בצנעא ואין למחות בידם שיש להם על מה שיסמוכו].

דבר האבד ע"י שיאבד קונים בעתיד

סעיף י"ג, מ"ב ס"ק מ"ד. דהוי דבר האבד. שאם לא ילוה להם וילכו למקום אחר ירגילום לבוא אליו ולא יבואו עוד אצלו.

עיין סימן רנ"א בה"ל ד"ה ואינו מש"כ ללמוד קולא מהכא להתם [שלתקן בגדים בער"ש בשכר מותר באופן שרואה שאם לא יביא לו הבגד לשבת לא יתן לו מכאן ולהבא להשתכר דהוא בכלל דבר האבד, וכעין מה דאיתא לענין חוה"מ בסימן תקל"ט ס"ג].

הלואה בריבית במועד לגוים שאינם רגילים אצלו

מ"ב ס"ק מ"ה. ויוציאו בשמחת יו"ט. היינו יותר ממה שהיה מוציא אם לא היה מרויח ריוח זה.

והחידוש בזה אפילו "כשלא הוי בצנעא וריוח מרובה", דאם יש לתנאים אלו הרי כתב לעיל ס"ק ה' להתיר אפילו בפרקמטיא אפילו באופן שמחמירם בסעיף ד' ע"ש. - ועיין במחצית השקל [מהא"ר בשם מהר"ל דאם הרווחים משבוע זה הם הרבה, ורע בעיניו להוציא הכל לשמחת יו"ט, יוציא עכ"פ מה שאפשר]. ועיין פמ"ג א"א ס"ק י"ז [מב"י בשם תשובת הרא"ש, דפרקמטיא אסור להוציא יותר על שמחת יו"ט אם לא בריוח מרובה, ורבית שרי אף ריוח מועט]. כנראה המכוון בסעיף ב' בצנעא - וגם כאן ברבית הרי בדרך כלל הוי בצנעא א"כ ע"כ צריך לומר שגם קיל יותר דסגי בריוח מועט ויוציא יותר על שמחת יו"ט. - וכנראה המכוון ג"כ בגדר של סעיף ב' ולא של סעיף ד' (והיינו אע"ג שיש לו מעות שהיה יכול להוציאם ולא הוציא). - ואולם מאידך לכאורה משמע שכאן צריך להוציא הכל מה שהריח משבוע א' עבור שמחת יו"ט, כדמשמע לשון השו"ע **"ויוציאנו"** - ובזה מובן מש"כ מחצית השקל ס"ק י"ז בשם מהר"ל שאם יש לו ריוח הרבה משבוע א' וקשה לו להוציא הכל לשמחת יו"ט דסגי בחלק מזה, משמע שלכתחילה עדיף להוציא הכל, לכן אם אינו מרובה יוציא הכל, אלא שאפשר לומר שבאמת תלוי זה בזה, שאם הוא מועט הרי שיותר יש כאן קולא מסעיף ב' לכן בעינן שיוציא הכל, ואם הוא מרובה הרי לא גרע מסעיף ב' כיון דגם כאן הוי צנעא לכן סגי במוציא חלק ממנו. ואולם במ"ב משמע לכאורה דמתיר בכל גוונא היינו אפילו שלא בצנעא, ובלי ריוח מרובה, ומוציא רק מקצת, ואע"ג דיש לו מעות בריוח.

חילוף מטבעות במועד

סעיף י"ד, בשו"ע. וחילוף אסור.

עיין חיי אדם כלל ק"ב דין י' שכתב "חילוף מטבעות אסור".

הגהות והערות על סדר המשנ"ב

מאת הגאון רבי נתן הכהן קופשיץ שליט"א

מרא דאתרא הקריה החרדית בית שמש ומרבני בית ההוראה "אהבת שלום"

סימן תק"ל

הראשונים שדעתם דמלאכת חוה"מ דרבנן

סימן תק"ל סעיף א' ביאורה ל"ד"ה ומותר במקצתן: והטור והרשב"ץ בח"ב סימן ר"י - ולדעת הפמ"ג גם דעת הראב"ן דהוי דרבנן, ע"ל לק"י תקל"ג בה"ל ד"ה עדיף.

הראשונים שדעתם דמלאכת חוה"מ דאורייתא

סימן תק"ל סעיף א' ביאורה ל"ד"ה ומותר במקצתן: והרשב"ם והרא"ם בשם רבותיו והשב"ל כולהו ס"ל דמלאכה בחוה"מ אסור מה"ת - וכן בחינוך שפ"ו כתב דהוי דאורייתא.

מקומות שפסק השו"ע להקל במלאכת חוה"מ

סימן תק"ל סעיף א' ביאורה ל"ד"ה ומותר במקצתן: ואף דמשו"ע לקמן בסימן תקל"ו בסופו דפסק כרב אמי להקל נגד ר"ה - וכן בסימן תקל"ז ס"ו, עיי"ש במ"ב ובשעה"צ אות כ'.

סימן תקל"א

להסתפר בערב פסח אחר חצות

סימן תקל"א סעיף א' משנ"ב ס"ק ב': בין קודם חצות ובין לאחר חצות לבד מע"פ דאסור להסתפר לאחר חצות - וע"י גוי פסק לעיל ס"י תס"ח סק"ה דמותר ע"פ אחר חצות ע"ש.

גילוח כדרכו למותרים להתגלח במועד

סימן תקל"א סעיף ד' ביאורה ל"ד"ה ואלו מגלחין במועד: ולכאורה קשה הלא דבר שאינו אוכל נפש והוא לצורך המועד קי"ל דבעי שינוי - ע"ל ח"י הריטב"א מו"ק דף י"ד ד"ה ושאר דכתב דתיקון הגוף מקרי אוכל נפש דומיא דתכשיטין, ולענין תכשיטין מביא המ"ב עצמו בס"י תקמ"ו ד"ה כל את דברי הריטב"א דהוי אוכל נפש, וצ"ע (רש"י הי"ו). וע"י ס' תק"מ שעה"צ ט"ז, וע"ע לקמן ס' זה שעה"צ ט"ו, וע"ע לעיל מ"ב ס"ק ג'.

חולה שנתרפא להתגלח במועד

סימן תקל"א סעיף ח' ביאורה ל"ד"ה כל אדם מותר ליטול שפה: ולפי מה שמפרש שם במנחת ביכורים כונת הברייתא הוא היכי דנתרפא במועד ולכן מותר מפני שלא היה יכול לגלח מוקדם מחמת המכה - ואף דלעיל בשו"ע ס"ג כתב דחולה שנתרפא אסור לגלח במועד אף שלא הי' יכול לגלח קודם, צ"ל דהטעם התם כמש"כ במ"ב סק"ו דאין זה אונס גמור, אבל כאן הוי אונס גמור.

סימן תקל"ג

מכשירי מלאכתו במלאכת אוכל נפש

סימן תקל"ג סעיף א' משנ"ב ס"ק ב': ר"ל שהיה יכול לתקן מעי"ט ומדעתו הניח ד"ז לעשותו בחוה"מ דבכמה מקומות מחמירין בזה, אבל בצרכי אוכל לא החמירו בזה - ע"ל ח"א כלל ק"ו ס"ב דגם לכתחילה מותר לכונן מלאכתו במועד באו"נ.

להרבות במלאכה בשביל צורך מועט

סימן תקל"ג סעיף א' משנ"ב ס"ק ה': ואם בעל הטחנה אינו רוצה לטחון שיעור מועט יכול לטחון אפילו הרבה - ע"י ס' תקל"ז שעה"צ אות מ"ט.

לקוץ עצים במועד להסיק תנורו

סימן תקל"ג סעיף א' שעה"צ אות ג': וגם בזה אפילו כיון מלאכתו במועד ל"ל בה - לכאורה זה סותר למש"כ ס' תק"מ סק"ז דבמכשירי אוכל נפש אסור בכיון מלאכתו במועד (רש"י הי"ו). ונ"ל דהתם איירי במעשה אומן וכמש"כ שם במ"ב סק"ז, וכן שם בס"ק י"ח, ולקוץ עצים הוא מעשה הדיוט, וע"י לעיל ס' תק"א סק"ח.

לצוד דגים יותר מכדי צרכו במועד

סימן תקל"ג סעיף ג' משנ"ב ס"ק י"ח: שאני הכא שאין כל דג שוה בטעמו ועל כל צידה י"ל שמא ימצא משובחים ביותר והוא כבוד יו"ט - ע"ל חזו"א ס' קל"ה ד"ה יא, א, דמשיג ע"ז, וביותר על סק"ט ושעה"צ ל' עיש"ה.

לכבוש פירות במועד לצורך אחר המועד

סימן תקל"ג סעיף ג' ביאורה ל"ד"ה מותר לקנות ולכבוש: ואפשר לדחוק ולומר דסבר המחבר דמליחה קיל טפי מטעם דמעיקר הדין אין עיבוד באוכלין - צ"ע דלכאורה דין זה דומה לס' תקל"ט ס"ט, והתם התיר השו"ע גם מלאכה גמורה, וגם למה לא ביאר שם המ"ב דהאחרונים פליגי ע"ז.

סימן תקל"ד

כיבוס מטפחות הספג

סימן תקל"ד סעיף א' משנ"ב ס"ק ו': הספג. היינו מה שמסתפגין בהן כשיוצאין מבית המרחץ, וכתב ב"י בשם כל בו דעכשיו נהגו בזה חומרא - ע"י ב"י שכתב זה על ספרי קודש, ולא על ספג.

חשש רואים בפועל עני

סימן תקל"ד סעיף ג' משנ"ב ס"ק י"ח: כמ"ש סוף סימן תקמ"ב י"ל דמ"מ אסור שהרואה לא ידע שאין לו מה יאכל - ע"ל נו"ב קמא ס' י"ג ד"ה גמ.

סימן תקל"ז

להשקות שדה של בית השלחין

סימן תקל"ז סעיף א' ביאורה ל"ד"ה שכיון שהתחיל וכו': ולהכי שרי ולפ"ז אם נתייבשה אין להקל לדעת הרמב"ם - ע"ל חזו"א ס' קל"ד ס"ק ו' דמסיק בהיפך דלדעת הרמב"ם אין להקל רק בנתייבשה עיש"ה, וע"י לק' שעה"צ כ"ה.

להשקות בית השלחין מבריכות שאמת המים עוברת ביניהם

סימן תקל"ז סעיף ג' משנ"ב ס"ק י': ועיין בב"י שכתב בשם הנ"י בשם הראב"ד דדוקא כשאמת המים נכנס בתוך הבריכות - ע"ל חזו"א ס' קל"ד סק"ט.

מכשירי או"נ לצורך המועד

סימן תקל"ז סעיף ד' משנ"ב ס"ק ט"ו: וכעין שהתירה התורה והשווה מכשירי או"נ כאו"נ כשא"א לעשותן מעי"ט - וע"י בפמ"ג ס' תקמ"ד א"א א' ומ"ז ב' דמתיר מכשירי או"נ במעשה אומן.

להעמיק עד שבעה אמת המים שהיתה

עמוקה טפחים ונתקלקלה

סימן תקל"ז סעיף ו' שעה"צ אות כ': הנ"י וכן מצאתי בהלכות הרי"ף גיאות וגם באמת הוא בעיא דלא איפשטא בגמרא - ע"ל ב"י ד"ה גרסינן.

למשוך מים מאילן לאילן ולהשקות השדה

כולה כשהן נטועים רצופים

סימן תקל"ז סעיף ז' ביאורה ל"ד"ה מאילן לאילן וכו': עיין בח"י ריטב"א וברי"ף גיאות שהעתיקו את דברי הירושלמי שכתב דדברי ראב"י שאוסר להשקות כל השדה כולה מיירי כשהיו נטועים האילנות עשרה לבית סאה - וע"י ב"י ד"ה שדה. וע"ל חזו"א ס' קל"ד סק"ד ד"ה ונראה.

האיסור להשקות את כל השדה

סימן תקל"ז סעיף ז' משנ"ב ס"ק כ"ז: דאף אם לא ישקה כולה ליכא פסידא לאילנות דאף שע"י ההשקאה יהיה הרוחה לאילנות לא שרינן טרחא רבה בשביל הרוחה - לכאורה צ"ע, דכיון דהוא רק להרוחה אפי' בלא טרחא יתירא אסור, ואולי כוונתו דבלא טרחא כלל מותר גם עבור רווחא, ועדין צ"ע.

בהיתר להשקות את כולה כאשר השדה היתה לחה

סימן תקל"ז סעיף ז' שעה"צ אות כ"ה: ודע עוד דלדעת רש"י דוקא אם נתייבשה דאז הוי פסידא אם לא ישקנה, ולהרמב"ם הוא להיפך דוקא כשעדיין לחה - ע"ל לעיל בה"ל ד"ה כיון, וע"ל חזו"א ס' קל"ד סק"ו דכתב דגם להרמב"ם דוקא נתייבשה.

להשתמש בישראל במועד כשאפשר בגוי

סימן תקל"ז סעיף ט"ז ביאורה ל"ד"ה לבצרו: עיין במ"ב ועיין בלבוש דדעתו דוקא בענייניו שאין יכול להשתמש ע"י עכו"ם - ע"ל מ"ב סימן תקמ"ב סק"ה ושעה"צ ח'.

סימן תקל"ח

אם קונסים בנו אחרינו כשכיון מלאכתו ועשאה במועד ומת

סימן תקל"ח סעיף ו' שעה"צ אות ז': דלא כמור וקציעה שכתב בפשיטות להיפך דאם עבר ועשה ומת שוב אין לבנו זכות בהן דממילא כבר נעשה הפקר - ע"ל בח"י רעק"א בשו"ע בזה ג"כ לחדש זה כהמו"ק ע"ש.

סימן תקל"ט

דבר האבד דהוי בתגר הקונה ומוכר

סימן תקל"ט סעיף ה' משנ"ב ס"ק כ"ג: דאם ימכור היום יחזור ויקנה מחדש וימכור ביום השני - ביום השוק השני, כן איתא במ"א [ס"ק ח'].

פרקמטיא במועד במקום שיש בזה מלאכה

סימן תקל"ט סעיף ה' ביאורה ל"ד"ה אינו מותר וכו' ביום השוק: א"כ עדיין לא מצינו תקנה שפעמים עושה מלאכה גמורה בחנות כגון שמוכר איזה סחורה בחנות כגון חתיכת פשתן או שאר בגד ומחתך ממנו לפי מדתו הצריך להקונה - ע"ל חזו"א ס"ס"י קל"ה ד"ה רא"ש, דמתיר גם חתיכת פשתן וכדו' אם הוא מלאכה קלה.

עשיית מלאכה במועד בדבר האבד לצורך אחר המועד

סימן תקל"ט סעיף ט' משנ"ב ס"ק ל': אע"ג דתקון החבית הוי מלאכה גמורה מ"מ כיון דמותר לקנות מותר ג"כ לתקן הכלים הצריכים לזה - לכאורה לפי מש"כ לעיל ס' תקל"ג מ"ב סק"ז ובה"ל ד"ה אסור וד"ה מותר בשם האחרונים דמלאכה גמורה אסור עבור אחר המועד, ופליגי שם אמחבר, ה"ה כאן, וצ"ע לפי"ז מש"כ שם בה"ל סוף ד"ה מותר דאפשר דגם המחבר מודה לאחרונים אלא דסבר התם משום דמליחה לא הוי מלאכה גמורה, והרי כאן הוי מלאכה גמורה, וצ"ע. ורש"י הי"ו רצה לחלק דהתם צריך פעולה בגוף הדגים לכן אסור, ועדיין צ"ע.

סימן תק"ל הלכות מלאכה בחול המועד

נהיגה ברכב סתם וצידת דגים

שאלה: נשאלתי מהו הגדר של תענוגים שמותרים ואסורים לעשות בחול המועד, כגון אם מותר לנהוג ברכב סתם ללא שום תכלית, או אם מותר לצוד דגים וכדומה.
תשובה: לנהוג ברכב לתענוג מותר¹, לצוד דגים שלא לאכילה זה צער בעלי חיים².

החלפת דולרים בחול המועד כשיש חשש שירד הדולר במשך החג

שאלה: נשאלתי מנן חו"ל שיש לו דולרים בארץ ישראל וחושש שהדולר ירד במשך החג, ולכן רוצה לדעת אם לפני החג הוא יכול לצוות לבנק שלו לעשות החלפה לשקלים כדי שלא יהיה לו הפסד בעתיד.

תשובה: כן³.

אם מותר לתקן טלפון בחול המועד

שאלה: טלפון (פלאפון) שהתקלקל בחול המועד האם מותר לתקנו.
תשובה: אם דרוש לצרכי האוכל, כגון להזמנות במכולת⁴.

לתפור כפתור שנפל בחול המועד

שאלה: אחד שנפל לו הכפתור מהחליפה או החולצה בימי חול המועד, האם ומתי יכול לתפור אותו בחזרה.
תשובה: אחרי החג⁵. [מדובר שהיה לו עוד בגד]

שמוכרים מאכלים לחג כמו תבלינים וירקות, שהרי בלי שקלים לא יוכל לקנות כלום לחג. ואין זה חלפנות שהזכיר השו"ע כי זה רק אמצעי שיהיה לו כסף לקנות צרכי החג, כיון שצריכים לשלם בשקלים.

אבל נראה לי שיש כאן עוד טעם להתיי, והוא על פי דברי השו"ע שם סע' י"ג וז"ל: להלוות לכותי ברבית לאותם שרגילים ללוות ממנו מותר משום דהוי דבר האבד, ולאותם שאינו רגיל להלוות ג"כ מותר עכ"ל. והסביר המ"ב ס"ק מ"ד שאם לא ילווה להם הם ילכו למקום אחר ושוב לא יבואו אצלו, ע"ש.

ולפי זה נראה שכיון שחלפן באים אצלו כל הזמן אנשים, ואם הם יראו שהוא סגור יחפשו חלפן אחר ולא יבואו אצלו, ומיילא זה נחשב כמו דבר האבד. ואם תאמר אם כן נתייר כל מסחר מטעם זה, ויש לומר שהכל תלוי במצב של האנשים, והיינו אם הקונים גוים או יהודים שרגילים לקנות בחול המועד, אז שפיר שייך ההיתר הנ"ל שלא יבוא לידי הפסד. אבל אם הוא מקום שיש יהודים חרדים שקונים ממנו, הרי לא שייך לומר שיש הפסד בזה שהוא סוגר, שהרי הם בלאו הכי לא קונים בחול המועד. סוף דבר המנהג פשוט שהחלפנים עובדים בחול המועד, ונראה שמצאנו כמה טעמים להתייר מנהג זה, עכ"ל.

ולענין נידון דידן הרי בשו"ע (סוף סימן תקל"ט) כתב שהחלפת מטבע נחשבת כסחורה, ואסורה אם אין בו צורך המועד. מיהו אם יש חשש שירד המחיר ויפסיד מותר, כי אז הוי דבר האבד. ולמעשה כדברי רבינו שליט"א כן ראיתי בספר חוט שני (עמוד ר"כ) שמותר להחליף כסף זר למטבע אחר בחול המועד, אם יש חשש שירד ערכו ויפסיד, כיון שזה נחשב לדבר האבד, או כמובן לצורך המועד שבדאי מותר.

4 והנה בספר שש"כ (פרק ס"ו הערה פ"ח) כתב שאין להקל לתקן טלפון על ידי מעשה אומן א"כ הוא לצורך חולה וזקן, וכן דעת הגר"ש אלישיב זצ"ל הובא באשרי האישי (חלק ג' עמוד נ"ח). מיהו בשו"ת באר משה חלק ז' (סימן ט"ז אות ב') כתב שיכול לתקנו אם לא היה יכול לתקנו לפני יום טוב. ובמח"ס אבני ישפה זצ"ל כתב תשובה בזה בשו"ת אבני ישפה חלק ט' כתי"ו ז"ל: בשו"ע ס' תקמ"ו סע' ה' כתב וז"ל: עושה אשה כל תכשיטיה במועד כוחלת ופוקסת וכו', עכ"ל. וכתב הבה"ל ד"ה כל וז"ל: שזה צורך הגוף הוא וקעין אוכל נפש, לפיכך עושה כדרכה בלא שנוי ובטרח רבה [הריטב"א], עכ"ל.

ולמדנו מדברי הריטב"א שיש עוד דברים הנחשבים כמו אוכל נפש, והיינו התכשיטים של האשה. וטעם הדבר שהן צורך הגוף, כי האשה רוצה לקשט את הגוף עם הדברים האלה כדי להיות יפה. וחשבת לפי זה אולי גם הטלפון נחשב צרכי הגוף, שהרי כך האדם כל הזמן שומר על קשר וידע מה לעשות ומה חדש. אבל מאידך קשה לומר שזה צרכי הגוף, שהרי זה יותר ענין של צרכי השכל או הנפש, אבל הגוף לא נהנה.

אלא שלמעשה אין הם צריכים לתקן את הטלפון בעצמם אלא למסור אותו לחברה, ועובדי החברה מתקנים את הטלפון עבורם. וכיון שהם לא יודעים מי מתקן את הטלפון, אולי זה גוי או יהודי שאין לו מה לאכול, וגם שמה יתקנו את זה אחר המועד ולא יתקנו את זה כלל בחול המועד. ואם כן בזה שמוסר הטלפון לחברה לתקן, אינו בטוח כלל שהוא מכשיל משהו באיסור. אמנם מטעם זה עדיין צריך לומר שאינו רוצה שיעשה את המלאכה בחול המועד, וכמו שכתב השו"ע ס' תקמ"ג סע' ג'.

ועצם האיסור של מסירת עבודה להם הוא בגדר של איסור דרבנן של מסייע בידי עוברי עבירה, שהרי לא שייך לומר שזה לפני עור מדאורייתא כי הם יכולים לעשות מלאכה בלעדי המסירה הזאת. ואם כן יש לומר שהוא ספק דרבנן, שהרי אין ידיעה ברורה שתהיה כאן מלאכה כלל, וספק דרבנן לקולא. גם יש לצרף שיש פוסקים שכל מלאכה חול המועד הוא דרבנן כמ"ש המ"ב ס' תק"ל ס"ק א', ואם כן יש כאן עוד ספק דרבנן. אלא שכיון שביארנו שיש איסור אפילו במסירה לגוי, כ"ש שאין להקל למסור ליהודי בלי שיתנה עמו שיתקן רק אחר המועד. ולכן למעשה נראה שאסור למסור את הטלפון הסלולרי לחברה לתיקון, וכמו שבארנו.

5 תפירה מותר בחוה"מ לצורך המועד, רק אם הוא הדיוט או אומן שעושה בשינוי, כמו שביארנו לעיל, והשינוי הוא דיעשה תפירות רחבות ותפירה אחת למעלה ואחת למטה. ונראה פשוט דהו נאמר רק במין תפירה ששייך לעשות השינויים האלה, אבל במין תפירה שלא ניתן לעשות השינויים האלה אפשר לעשות שינוי אחר כפי הענין, ויל"ע דמה יעשה בתפירת כפתור.

ומ"מ חזינן בשו"ע דמותר לעשות מלאכות הדיוט לשם טיול, ואין בין טיול לדייג, עכ"ל.

ובספר סוכת חיים הל' חול המועד כת"י העיר דאין להביא רא' מהתם, דהרי התם מייירי שרוצה לילך למקום פלוני לצורך המועד, ורק דיש מפריע שצפוני הסוס גדולים וא"א לו לילך בצפונים גדולים, א"כ מותר לקצוץ אותם, דהרי זה מפריע לו לצורך המועד, אבל כאן הרי המעשה שעושה הוא מעשה איסור מתחילה, ובוה מי נימא דהתייר לצורך המועד, ולכן אינו דומה להתם.

אולם מצאנו כמה פוסקים שהחמיר בזה, הנה בעל הבאר משה (בס' זכרון שלמה אות ל') כתב לאסור וז"ל, אסור אפי' אם אפשר שיבוא לידי אוכל נפש, כיון שנעשה בפרהסיא, ונראה שאינו לצורך המועד, כי דרך צידת דגים בכה"ג ניכר לכל שלתענוג בעלמא עושה ולא לצורך המועד, עכ"ל. וצ"ב בכונתו, דמתחילת דבריו כתב לאסור משום שנעשה בפרהסיא, ומשמע דאם נעשה בצנעא מותר, ושוב כתב טעם שלא נעשה לצורך המועד, ולפי"ז אפי' אם נעשה בצנעא אסור.

ובשו"ת באר משה (ח"ו ס' ס"ב) האריך עוד בזה וז"ל, לכאן כל שאפשר שיבוא לידי אוכל נפש שרי, ואם לא אז אסור, לכן אם צד במקום ששכיחא דגים קטנים וגדולים, ואם יצוד דג גדול יבשלו בחוה"מ או ביו"ט, אז שרי גם אם עיקר כוונתו לתענוג בעלמא, אבל אם הוא צד במקום שאין דגים גדולים מצויים רק קטנים שא"א לבשלם לצורך המועד אז אסור וכו'. וראי' לדברינו דעיין במרדכי (ס' תתנ"ה) שכתב וז"ל, הציידין צייד עופות מוכרין בצנעא לצורך המועד, אבל צייד דגים שהדבר ניכר שהוא לצורך המועד, ה' נראה להתיר אף בפרהסיא מדאמרין לעיל שרא למיזל ולמיצד, משמע בפרהסיא, ויש לדמותו לתבלין שניכר שהוא לצורך המועד ושרינן בגמ', עכ"ל. וכ"כ בפסקי תוס' (פ"ב אות ס' הובא בב"י), ונפסק הלכה בס' תקל"ג ס"ד ברמ"א, וע"ש ס"ה ומג"א ובחמד משה, ולפי"ז ניד"ד שאין לצוד שם רק דגים קטנים אסור, דבשאלתנו ניכר שאינו לצורך המועד כי דרך צידת דגים בכה"ג אדרבה ניכר לכל שלתענוג בעלמא עושה וגם נעשה בפרהסיא, ע"כ אין דעתי מסכים להתיי, עכ"ל.

ובשו"ת רבבות אפרים (ח"א ס' שנו"ו אות ב') הביא מחכ"א שכתב טעם לאסור וז"ל, בס' תקל"ג ס"ד משמע בדוקא אם ימלח שיהי ראוי לאכול במועד, אבל לצוד לאחר המועד יש לאסור, עכ"ל. וצ"ב בכונתו דאדרבה מליחה הוא עוד איסור ורק התייר גם מליחה, א"כ מה זה שכתב דמותר דוקא במליחה.

ובשו"ת דברי יהושע (ח"ג ס' ע"ד) כתב לאסור ע"פ מש"כ המג"א (ס' תקל"ג סק"ז) דהטעם דמותר לצוד דגים הרבה הוא רק משום שמה ימצא דג משובח ויאכלם, אבל כשאנו צריך לאף אחד מהם במועד הרי זה אסור, ע"ש. וצ"ע בטעם זה, דהרי המג"א מייירי שאינו צד לשם תענוג, רק לאכול מהם, ולכן כתב דמותר לצוד הרבה, ומנ"ל דלשם תענוג אסור.

ובס' חול המועד כהלכתה (פ"ז הערה ס"ז) הביא מהגרש"ז אויערבאך זצ"ל, הגר"ש וואזנר זצ"ל והגר"מ בראנדסדורפער זצ"ל דכולם דעתם לאסור וכן השיב הגר"מ שטרנבוך שליט"א.

3 והנה ראשית כל יש לדון אם ישראל יכול לעבוד בחלפנות בחול המועד, וכבר כתב בזה בשו"ת גם אני אודך תשובת בעל האבני ישפה זצ"ל וז"ל: בענין אם מותר לחלפן לעבוד בחול המועד, על ידי שמחליף דולרים עבור מי שצריך הוצאות המועד. בשו"ע ס' תקל"ט סע' י"ד הלאה דשולחנות בקביעות וחילוף אסור, עכ"ל. והסביר המ"ב ס"ק מ"ז בשם הגר"א ושאר פוסקים הטעם משום דבכה"ג הוי פרקמטיא לד"ה. וכיון שטעם האיסור הוא משום איסור סחורה, צריך לדעת מתי סחורה אסורה או מותרת בחול המועד. במשנה ברורה סימן תקל"ט ס"ק ג כתב וז"ל: אינם מצויים וכו' - וה"ה אם מטעם אחר יוכל לבא לידי הפסד אם לא יתבע עכשיו, עכ"ל.

ולפי זה יש לומר גם כאן שכל האיסור של חלפנות בחול המועד הוא רק באופן שלא יבוא לידי הפסד אלא רוצים להרויח, אבל במקום שיש הפסד לא גרוע חלפנות מכל סחורה שמותרת במקום הפסד. ואם כן בדולרים שהוא משתנה הרבה מאד המחיר שלו, בקלות יוכל לבוא לידי הפסד, ופשוט שמותר בחול המועד.

ועוד אופן שמותר למכור דולרים הוא כאשר אין לאדם כסף עבור הוצאות החג, שהרי המטבע של המדינה היא שקלים, ואם יש לו דולרים לא יוכל לקנות מה שצריך כדי לכבד את החג. והרי לא גרע מכל הסחורים

1. כתב הרא"ש (מו"ק פ"א סי' י"ט) וז"ל, ומשום רבינו אמרו סוס שרוכב עליו וחמור שרוכב עליו מותר ליטול צפורניו בחולו של מועד וכו', ומיירי באדם שרגיל ברכיבה ולא למוד ללכת ברגליו, וצריך לרכוב לצורך המועד, עכ"ל. הרי דס"ל דכדי להתיר לתקן צרכי רכיבה צריך ב' תנאים, הראשון שיהי' הרכיבה לצורך המועד, ועוד שלא ניסה ללכת ברגליו, ואם חסר באחד מב' תנאים אלו אסור. וכן מבואר בשו"ע (ס' תקל"ו סעיף א').

ולפי"ז לכאן אסור ליטע ברכב במקום שיכול להגיע לשם ברגל, כיון דעושה מלאכת הבערה ברכיבת הרכב, ומבואר בשו"ע דכדי להתיר לרכוב הסוס ולעשות מלאכה עבורו מותר רק אם רגיל ברכיבה ולא למוד ללכת ברגליו.

והנה פסק הגר"מ פיינשטיין זצ"ל (זכרון שלמה אות ו') וז"ל, מותר לנהוג מכונית כשהולך לדבר שהוא לצורך המועד, אפי' אם הולך למקום סמוך שדרכו ללכת ברגליו, ואינו דומה להא דמבואר בס' תקל"ו סעיף א' שאסור ליטול צפני הסוס או לעשות שאר צרכי רכיבה אפי' כדי ללכת לדבר שהוא לצורך המועד אם הוא רגיל ללכת ברגליו, כי בזמנינו הכל רגילים ברכיבה במכונית ומתענגים בה יותר מהליכה ברגלים. וגם שהחילוק בין רכיבה במכונית להליכה ברגלים גדול יותר מהחילוק בין רכיבה על הסוס להליכה, עכ"ל.

בעל הבאר משה (זכרון שלמה אות י"א) כתב דשרי וז"ל, גם מי שניסה לילך ברגליו ובחוה"מ רוצה לרכוב על סוס שרי, רק לתקן צרכי רכיבה אסור כמבואר בב"י, וטעמו כיון שאינו עושה שום מלאכה ברכיבה, וכן בנידון דידן הבערה בחוה"מ שרי אפי' שלא לשום צורך, עכ"ל. הרי דס"ל דרכיבה אין בה מלאכה כלל, ולכן מותר גם שלא לצורך.

מחלוקת תוס' והרא"ש אם מותר לרכוב על הסוס בחינם, אבל בנסיעת הרכב דעושה בה מלאכת הבערה, לכאן לכו"ע אסור לרכוב בחנם. וכן מדויק מהגר"מ פיינשטיין זצ"ל (ס' זכרון שלמה אות ו') דכתב וז"ל, מותר לנהוג מכונית כשהולך לדבר שהוא לצורך המועד וכו', עכ"ל. ומבואר דדוקא לצורך המועד הוא דמותר, ושלא לצורך אסור.

וכן פסק הגר"ש אלישיב זצ"ל (הו"ד בס' אבני ישפה ח"א ס' ק"ז) דבני אדם אינם יודעים שאסור לנהוג ברכב בחוה"מ, כאשר אינו נוהג לצורך המועד, וכגון שנוסע סתם, או לצורך אחר המועד, וטעם האיסור דומיא דרכיבה שמוכר בס' תקל"ו, עכ"ד. והגר"מ קרליץ שליט"א (חוט שני עמוד ר') פסק וז"ל, לנהוג במכונית של זמנינו, כרוך בזה מלאכת הבערה, ומותר לנהוג בזה רק אם הוא לצורך המועד, עכ"ל. ועי' גם במועדים וזמנים (ח"ד ס' ש"ב).

פסק הגר"ש אויערבאך זצ"ל (שלחן שלמה ס' תקל"ו סק"ב) וז"ל, ולגבי הנהיגה ברכב י"ל דבנהיגה ברכב יש רק מלאכת הבערה, שמותרת בחול המועד, כי לאחוז בהגה ולכוין את הנהיגה אפשר דחשיב רק חכמה ולא מלאכה, אך אין זה פשוט, ויותר מסתבר דחשיב כמו אומנות, עכ"ל. ובהערות שם כתב דפעם אחר אמר דאסור לנהוג בחוה"מ דהלא נעשית מלאכה של הבערה, ע"ש.

ובעל הבאר משה (זכרון שלמה אות י"א) כתב וז"ל, דרכיבה לעצמה שרי בכל אופן וכו', הבערה בחוה"מ שרי אפי' שלא לשום צורך וכו', עכ"ל. ועי' גם בשו"ת באר משה (ח"ז ס' י"ג) שהאריך עוד בזה.

2 איתא בירושלמי (מו"ק סוף פ"ב) דצייד ח' יעוף ודגים מותרים לצוד אפי' במצודות גדולות, וכה"ג כדי להרבות שמחה ברגל, דאם אי אתה מתיר להם אלא בחכה ומכמורות אין צדין אלא מעט וממעטין בשמחה, ע"ש. והו"ד במ"ב (ס' תקל"ג סק"ג). והנה כ"ז הוא לצורך אכילת דגים במועד. ויש לדון האם מותר בחוה"מ לצוד לשם תענוג בעלמא, ולא בשביל אכילת הדגים בכלל. ופסק הגר"מ פיינשטיין זצ"ל (בס' זכרון שלמה אות י"ג) וז"ל, מותר לצוד דגים בחוה"מ כדי להתענג אפי' כשלא יאכל מן הדגים, אכן בודאי נכון יותר לאכול מהם במועד, עכ"ל.

והגר"א וייס שליט"א (קובץ דרכי הוראה קובץ ג' עמוד פא) כתב וז"ל, נראה להקל בזה, דהלא מבואר (בס' תקל"ו סעיף א') דמותר ליטול צפני הסוס ושאר מלאכות לצורך טיול, הרי דזה נחשב צורך המועד, וכן דייג שעושה לשם שעשוע והנאה לא גרע מטיול וכו', אך בס' חוה"מ כהלכתו הביא מכמה גדולי הזמן לאסור, וכנראה שדעתם לחלק בין טיול לדייג, אך לענ"ד אין שום הבדל בין זה לזה, ומי אנו לקבוע במה ראוי להתענג ובמה לא, והלא באמת ראוי לו לאדם להקדיש את ימי המועד לת"ת בלבד וכו',

אם עדיף ליסע במונית של גוי בחול המועד

שאלה: נשאלתי מאחד בימי חול המועד אם עדיף לקחת מונית של ערבי בימי חול המועד או יהודי, ומדוע.
תשובה: מונית של ערבי, לחסוך מלאכה מישראל⁶.

נעיצת מסמר בכותל

שאלה: האם מותר לקבוע מסמר בכותל בחוה"מ?
תשובה: לא⁷.

האם מותר לצחצח נעלים בחול המועד

שאלה: אחד ששכח לצחצח את הנעלים שלו לפני המועד, האם מותר לו בתוך חול המועד לצחצח אותם.
תשובה: כן⁸.

תיקון מקרר בחול המועד

שאלה: האם מותר לתקן מקרר או מקפיא שנשברו, והאם זה נחשב למכשירי אוכל נפש ומותר גם במעשה אומן.
תשובה: כן⁹.

דעת הגר"י קמנצקי זצ"ל: הגר"י קמנצקי זצ"ל (באמת ליעקב, ובזכרון שלמה שאלה ג') פסק דמותר לתפור כפתור לבגד במועד לצורך המועד אם יתפרנו ע"י שינוי, כגון שתהא התפירה רפויה יותר מן הרגיל, או אם יש לו לכפתור ד' נקבים, וישחיל את החוט רק לתוך שנים מהם, עכ"ד.

דעת הבאר משה זצ"ל: כתב בשו"ת באר משה (ח"ז סי' צ"ה) וז"ל, אם אפשר לתפור ע"י שינוי שרי, ואם א"א בשינוי אז אם אין לו בגד אחר כלל שרי ע"י תפירה ביד שמאל. שמעתי מכ"ק אממ"ר הגאון"צ זצ"ל הי"ד שבכפתור שבו ד' נקבים והדרך לתפור להכניס התפירה בב' נקבים שוה זה אצל זה, יכניס בחוה"מ התפירות בהנקבים באלכסון וזה שינוי גדול, ולפי"ז י"ל דבב' נקבים ככפתורים שבארה"ב יכניס התפירה רק בנקב אחד, ומבחוץ יהי התפירה לצד שאין הבגד נכנס בשפת הנקב באופן ששפיר אפשר לסגור הבגד, ואם א"א לו לתפור בב' נקבים ככה"ג יש לסמוך שיעשה ביד שמאל, דהלא לתפוס המחט ביד ימינו בשינוי באחיות אצבעות דמחמיר הרמ"א (סוף סי' תקמ"א) אינו איסור ברור וכו', וגם יש לצרף ד"ל דתפירת כפתור לא נחשב כלל למעשה אומן, ע"כ ביד שמאל שרי לתפור הכפתור כדרכו וכו', עכ"פ תפירת כפתור נראה דהוי מעשה הדיוט וכו', עכ"פ ביד שמאל בודאי שרי וכו'. ומה שכתב בהשאלה "ואין לו בגד מתאים אחר", היינו שאין לו כלל בגד מתאים אחר לצורך המועד, אבל אם יש לו בגד אחר הגם שאינו מתאים כ"כ כמו זה הבגד שממנו הכפתור נפל, אסור לו להניח לתפור הכפתור מאחר שיש לו עכ"פ בגד אחר וכו', עכ"ל. וכ"כ בס' זכרון שלמה (שאלה ט').

[ובספר סוכת חיים הל' חול המועד כתי' כתב: וז"ל בע"ה התנאי שכתב דוקא שאין לו בגד אחר ללבוש, דבלא"ה לא מיקרי צורך המועד, דהרי בפועל שאין לו מה לאכול, ס"ל לכמה פוסקים דלא דוקא שאין לו כלל, אלא שאין לו בריחה לצורך יו"ט, ומשום זה התירו לו כל מלאכה, כ"ש בענייניו להתיר לו מעשה הדיוט שיקרא צורך המועד, לאו דוקא שאין לו אלא בגד זה אלא אם צריך שיהי' לו בריחה לחלוקה, או שבגד אחד יותר חשוב והשני פחות ושניהם צריכים לו למועד, שאפשר להתיר לו מעשה הדיוט לתקן בגדו. ועוד יש לדון, דתפירת כפתור אין בו טרחא, ודומה לגבשושית דמותר ליטלו לצורך המועד (סי' תקמ"ט סעיף ב') אפי' כדרכו, משום דלית ב' טורח, אע"ג דמלאכה גמורה היא, ה"ה בתפירת כפתור ד"ל דאפי' כדרכו שרי, כ"ש כשעושה בה קצת שינוי].

דעת הגר"ש וואזנר זצ"ל: הגר"ש וואזנר זצ"ל (קובץ מבית לוי) פסק דמותר לתפור כפתור בשינוי, כגון לתפורו שלא במקומו ממש, ע"ש. דעת הגר"ש אלישיב זצ"ל: בשו"ת אבני ישפה (או"ח ח"א סי' ק"ט ענף ב') הביא בשם הגר"ש אלישיב זצ"ל וז"ל, בענין תפירת כפתורים אסור אפי' להדיוט לתפור אותם, אף שנפלו בחוה"מ. וטעמו משום דלא שייך כאן שינוי, שהרי גם האומן תופר בזה כמו ההדיוט, וגם השינוי של התפירה כשינוי הכלכלי לא שייך בזה, כיון שעיקר התפירה היא החיבור של מקום הכפתור בחורים של הכפתור, ולא שייך שום שינוי בזה. ולכן אמר שיש להזהר לאנשים שיבדקו היטב את בגדיהם לפני חוה"מ כדי שלא יבאו לידי איסור, עכ"ד.

דעת הגר"י פישר זצ"ל: ראיתי בספר הליכות אבן ישראל חלק א' (עמוד ש"ג) שפסק הגר"י פישר זצ"ל שאם נפל כפתור בחול המועד, יתקנו איש ולא אשה. וביאר שם דלענין תפירת כפתור לבגד האיש מקרי בדבר זה הדיוט ומותר לתקנו כדרכו, משא"כ תפירת כפתור על ידי האשה דנחשב אומן לגבי פעולה כזו, ולכן יתקנו האיש.

דעת הגר"נ קרליץ שליט"א: הגר"נ קרליץ שליט"א (חוט שני עמוד קצה אות ו') פסק דכפתור שנפל מהבגד, אם יש בכפתור ד' נקבים, והוא יתפור רק שני נקבים, אפשר שנחשב כמעשה הדיוט ומותר לצורך המועד, שאין זה מחובר כ"כ טוב, עכ"ד. הרי דס"ל דלא סגי בשינוי במעשה שעושה, אלא צריך גם שינוי בתוצאת המעשה.

6 והנה מצאנו כבר שמוותר לעשות מלאכה לצרכי רבים, וראה בשו"ע (סימן תקמ"ה סעיף ה') לגבי דברים שהם לצרכי רבים, ובספר חוט שני הל' חול המועד (עמוד ר"ג) ביאר שהחידוש בצרכי רבים הוא שאין צריך לדון על כל יחיד ועל כל מקרה מהו ההיתר שלו בעשיית מלאכה או שיהא אסור בחול המועד, אלא כיון שבכלל הציבור ישנם יחידים שמוותר להם לנסוע במועד, כגון צורך המועד או צורך הגוף או צורך חולה, או צורך אוכל נפש, לכן התירו בלא לדון על כל מקרה ומקרה. וה"ה בהשכרת אוטובוס או מונית בחול המועד הוא דבר שמזדמן תדיר, והרבה בני אדם צריכים ליה, ואע"פ שבכל פעם ופעם הוא דבר פרטי חשיב צרכי רבים שיהיה אפשרות להביא לנסוע בחול המועד. ולכן אדם שעושה במכונית שלו צרכי רבים, כגון שמסיע אנשים בשכר כנהג מונית, והציבור יודע שהוא כתובת, הרי זה חשיב שעוסק בצרכי ציבור, ואם אינו קובע עבודה בזה אין זה נחשב כצרכי רבים, וממילא ראינו שעצם מלאכה כזו מותר על פי רוב לישראל לעבוד בו בחול המועד, אלא שבנידון דידן נשאלנו אודות האם קיים עדיפות לקחת מונית של גוי כדי שלא יצטרך הישראל לעבוד בחול המועד יותר ממה שצריכים אותו.

בספר שש"כ (פרק ס"ו סעיף מ') כתב וז"ל: כל מלאכות שמוותר לעשותם בחול המועד אין היתר לעשותן לעצמו, או לאחרים, בחינם, אבל בשכר אסור. (והביא שם דוגמאות כגון רופא או שמרטף וכדומה שמוותר להם לקבל שכר), ואם אי אפשר להשיג אנשים שיעבדו אצלו בחינם, והוא זקוק לעבודה לצורכי חול המועד, ישתדל להשיג נכרי לעבודתו זו. [והביא בהערה קס"א שמסתבר שיש לעדיף לתת שכר לנכרי מלעשות על ידי ישראל במועד אפילו בחינם, כך שמע מהגרשו"א זצ"ל]. וכן מותר לפועל יהודי לעשותה אם אינו נותן לו לפועל שכר קצוב אלא מזמינו לאכול אצלו, ורק אם אין אפשרות כזאת מותר שיהודי יעשה אותה, וגם מותר ליתן לו שכר תמורתה, וגם אם אין לו לפועל מה לאכול מותר ליתן לו שכר קצוב. ובהערה קס"ד הביא ששמע מהגרשו"א זצ"ל שיש להסתפק מדוע מותר לתת לו לעבוד בשכר, אם אינו עושה גם צורכי אוכל נפש, הלא יש בזה חשש לפני עור, דהלא אסור לו לעבוד בשכר, ובשלמה בנסיעה במונית וכדומה יש לומר דמשלם לו בהבלעה עבור הוצאות הדלק וכדומה. נמצא שלפי הגרשו"א זצ"ל צריך לכוין שמשלם לו עבור הוצאות דלק וכדומה, היינו שיש לנו היתר מדוע ניתן לקחת מונית של ישראל, אבל בהערה קס"א נראה שיש עדיפות לקחת גוי כשיכול במקום לקחת יהודי כדברי רבינו שליט"א, וכן הובא בשמו בספר שלחן שלמה הל' חול המועד (עמוד קפ"א) שעדיף לקחת מונית גוי כשאין שום חשש סכנה. ואילו לפי ספר חוט שני נראה שאין צריך אפילו לשלם לו בהבלעה כיון שהוא עושה צרכי רבים, וממילא מותר לקחת אותו אפילו כשיש נהגים גויים.

עוד יש להעיר לגבי ישראל עצמו שנהוג במונית שדוקא להסיע ישראלים מותר בחול המועד, אבל לצורך נכרי אסור כמ"ש בח"י אדם (כלל ק"ו דין י"א) דאסור לעשות מלאכה בחול המועד בשביל נכרי אפילו בחינם. ובספר חול המועד כהלכתו (פרק ז' הערה קל"ג) כתב דה"ה דאסור לצורך מומה, אבל לצורך תינוק שנשבה נחלקו הפוסקים. ועוד הביא שם בהערה קל"ב שבמקום חילול השם מותר לעשות מלאכה עבור נכרי, דאין לך צורך המועד גדול מזה ודמי לדבר מצוה.

7 והנה הזכרנו לעיל את דברי השו"ע שאסור לבנות אפילו כל שהוא, ובמשנה ברורה (ס"ק א') כתב דהיינו אפילו לצורך המועד, דלא הותר משום זה אלא מלאכת הדיוט, ולכן אם אינו צורך מועד אפילו מעשה הדיוט אסור. ולכן יש לדון בנידון דידן שרוצה להכניס מסמר לתוך הכותל כדי לתלות עליו תמונה שנפלה או שאר דבר שלא הוא לצורך המועד, אע"פ שהוא מעשה הדיוט שכל אחד יכול לעשות אותו מ"מ נראה שאסור, וכמו כן יהיה אסור לחזק ברגלים וכדומה שצריכים להדק אותם במקומם כגון בתוך דלת או ארונות וכדומה, כיון שדברים כאלו אינו לצורך המועד אלא הם תיקונים בעלמא.

אולם מצאנו פוסקים שהתירו לנעוץ מסמר דוקא לצורך תליית תמונה כיון שזה מייפה את הבית, והחשיבו הפוסקים מעשה זה כצורך המועד. וכן הובא בשם הגר"י קמנצקי ובמח"ס באר משה מדעברצין זצ"ל בספר זכרון שלמה הל' חול המועד. ועוד הוסיף בספר שם (עמוד 83) על פי המשנה ברורה (סימן תקמ"ד ס"ק ח') שכתב דמעשה הדיוט מותר אפילו כשאין זה מצוה עצמה, אבל עכ"פ הוא שייך למצוה, הרי זה לצורך מועד, ולכן התירו שם לנעוץ מסמר לתוך כותל של הסוכה בחול המועד כדי לתלות קישוט וכדומה.

ומ"מ כדברי רבינו שליט"א שאע"פ שלא שאלנו בפרטיות אודות לנעוץ מסמר לצורך תמונה אלא באופן כללי ובכל זאת החמיר בזה, כך ראיתי בספר שם פסקי הגר"מ פיינשטיין זצ"ל (אות ג') שאסר כיון שעל פי רוב אינו נחוץ כ"כ ולא נחשב צורך המועד, ורק אם מאיזה טעם הוא נחוץ מותר. ובביאור דבריו כתב בשיעורי הלכה להגר"ש פעלדער שליט"א (עמוד מ"ו) דצריך לומר דס"ל דלא אמרינן דכל דבר שרוצה לעשות הוא צורך המועד, דבעינן דוקא דבר של צורך באמת. ולפי זה צריך לדון בכל דבר ודבר אם באמת חשיב צורך או לא.

8 כתב בתפארת ישראל (כלכלת השבת אות ל') שהמצחצח נעלים ע"י מרחו שחור [וויסקען] חייב משום ממרח, ולכן אסור אפי' ע"י נכרי. וע"י גם במ"ב (סי' שכ"ז סקט"ז). ויש שכתבו לאסור בזה גם משום צובע, ולכן אין חילוק בין משחה לנוזל. וז"ל מה דינו בחוה"מ.

האחרונים הביאו בשם שו"ת לבושי מרדכי דס"ל לאסור, דדימה צחצוח הנעלים לתקוני נעלים, ע"ש. ובשבילי דוד (סי' תקל"ד אות א') כתב לאסור מטעם אחר וז"ל, להשחיר המנעלים נלע"ד פשוט דינו ככיבוס, ואם אין לו רק מנעל אחד משמע דמותר כמו בחלוק אחד, ולית ב' משום מראית עין, דכשאין לו מנעלים אחרים הוא משחירן בעודן ברגלו או עומד ערום וחולצו, א"כ ידוע לכל וכו', עכ"ל. וע"ש שמבואר דאם יש לו שני זוגים מנעלים אף שגם הזוג השני אינם נקיים, מ"מ אסור להשחיר מה שעל רגליו. בספר שש"כ (פרק ס"ו סעיף מ"ח) כתב שמוותר לצחצח נעלים לצורך חול המועד, אבל לא יצחצח בו נעליים שאינו עומד לנועלן במועד, והביא שכן פסק בשו"ת מלמד להועיל או"ח (סימ' ק"ג) ובשו"ת יביע אומר חלק א' (או"ח סימן ל"ב), וכן בספר יסודי ישרון חלק ו' (דף פ"א) כתב

דאין בצחצוח נעליים משום כיבוס בחול המועד, דהלא חוור ומתלכלך, וכהאי דמטפחות הידים שמוותר לכבסן בחול המועד.

והחזו"א (ארחות רבינו ח"ב עמוד קכב) ס"ל דאין לצחצח נעליים בחוה"מ, וצ"ב בטעמו. והביא שהגר"ח קניבסקי שליט"א שאל את החזו"א לטעם האיסור, והשיב לו משום חשש מלאכה בחוה"מ. ובעל הקהלות יעקב אמר ע"ז, שאם מטעם כיבוס אתי שפיר שאסר, אבל אם זה מטעם מלאכה אחרת, הרי לא אסרו לצורך המועד. ובחוט שני (עמוד רנא) כתב דהאוסרים חששו למה שצחצחו בתקופות קודמות שהחליקו את המשחה במעשה אומן, וראה עוד בספר זה השלחן להגר"ש דבליצקי זצוק"ל חלק ב' (סימן תקל"ד).

וכ"כ בהגדה של פסח מבית לוי (עמוד רעה) שבבית הגר"ז סאלאוויצקי זצ"ל החמירו שלא לצחצח נעליים בחוה"מ. ובספר מעילו של שמואל (תולדות הגה"צ ר' שמואל אהרן יודלביץ זצ"ל פמ"ב עמוד רפח) הביא דהגר"א רמ"ז זצ"ל אמר בשם הגר"ש סלנט זצ"ל שאינו מוצא שום היתר לצחצח נעליים בחוה"מ. וע"י גם בשלמי תודה (סוכות עמוד תתנב) שמנהג הישוב הישן בירושלים ה' שבערב שבת חוה"מ ועיו"ט האחרון היו הערבים מגיידים לרחובות היהודים כדי לצחצח להם נעליהם, אבל אם בעצמם לא צחצחו. וגם הגר"י קמנצקי זצ"ל (זכרון שלמה אות ד') אסר לצחצח מדין מעשה אומן.

ובשו"ת באר משה (ח"ז סי' ס"ג סוף אות ב') כתב וז"ל, אם המנעלים נקיים או אפי' אינם נקיים לגמרי אבל ע"י ניקוי ומשמוש ע"י מברשת בלא שום משחה יהיו נקיים לגמרי רק לא יהי' מצוחצחים כ"כ, והוא רוצה דוקא בצחצוח ביותר כ"ן רגיל ושמוחה הוא לו, אם גם ככה"ג שרי לצחצח בדבר נוזלי, נראה לי שבכה"ג אינו נכון כלל להתיי, מאחר שכמה גדולים אוסרים, הגם שהם לא אסרו אלא במשחה ששייך ב' מירוח, לא כן בדבר נוזלי, עכ"ז נכון מאוד שלא לצחצח בשום דבר גם לא בנוזל מפני כבוד המועד שלא להקל כמעט במקום שאין צורך בדבר, עכ"ל.

אולם כדברי רבינו שליט"א מצאנו עוד גדולי הפוסקים שהתירו, בשו"ת אבני ישפה (ח"א סי' ק"ט ענף ג') כתב וז"ל, דאין בצחצוח לא עשיית נעלים ולא תיקון נעלים, אלא יש כאן ניקוי הנעלים, והוא דרך כביסתו ע"י מריחה, צביעה ושפשוף, וא"כ איך נאמר כאן דהוי בכלל תיקוני נעלים או עשיית נעלים, שהרי הנעלים קיימים ורק שהם צריכים נקו, עכ"ל.

ובשו"ת יגל יעקב (או"ח סי' כ"ה אות ב') כתב וז"ל, כל דבר שהוא לצורך המועד ואינו מעשה אומן מותרין לעשותו אפי' בלי שינוי, ואפי' אם אינו לצורך אוכל נפש או מכשירין, גם אפי' אם אינו דבר נחוץ כ"כ רק להתנאות ולתפארת וכו', ע"כ הדרינן לכללא דכל לצורך המועד ואין מעשה אומן מותר, והא דמציינו (סי' תקמ"א סעיף ד') דאסור לתקן בגדיו ומנעלים הקרויים רק היכא דהוי דבר האבדה, היינו משום דשם צריך מעשה אומן וזה לא הותר אפי' לצורך המועד, אבל כשאפשר לתקן ע"י מעשה הדיוט והוא צורך המועד מותר גם לתקן בגד, ע"כ אינו רואה בזה שום איסור להשחיר המנעלים אפי' אם ה' מלאכה דאורייתא, רק בביתני אני מחמיר ואינו מניח לעשות רק ע"י עכו"ם כמ"ש האחרונים, וכן ראיתי בבית א"א מורי ז"ל שהי' רגילין להחמיר מאוד בזה ע"י ישראל, ומסתמא ראה כן אצל רבותיו ששמש אצל צדיקי הדור, אבל לדינא אין אני רואה בזה איסור לדעתי והנח להם לישראל, עכ"ל.

וגם בשו"ת חלק לוי (סי' קפ"ב) כתב להתיר דהוי צורך המועד, ועוד שהם מתלכלכים תמיד, ודומה למטפחות דשרי מה"ט. וכתב דאין לומר דיוכל לילך בהם גם בלא צחצוח, דזה דרך כבודו של אדם לילך במנעלים מצוחצחים והוי צורך המועד, ע"ש. וגם בשו"ת אבני ישפה (ח"א סי' ק"ט ענף ג') הביא בשם הגר"ש אלישיב זצ"ל דס"ל להתיר בזה.

והגר"מ פיינשטיין זצ"ל (זכרון שלמה אות ד') פסק וז"ל, מותר לצחצח נעלים לצורך המועד ואינו בכלל איסור כיבוס [אבל נראה דהוא דוקא בצחצוח הרגיל, ולא בצחצוח היותר יפה אם לא עשה כן בעיו"ט], עכ"ל. ומבואר דאם עשה מעיו"ט, מותר גם בצחצוח היותר יפה.

וגם בהליכות אבן ישראל מועדים חלק א' (עמוד רצ"ט) כתב להקל בזה, וראה עוד בספר אבן ישראל (ח"ה בחידושיו לביצה דף י"ד ע"ב) בראייתו. וכן בשו"ת שבת הלוי (ח"ו סי' רמ"ד אות ג') כתב להתיר, ע"ש.

9 כתב בס' שמירת המועד כהלכתו (עמוד נב) וז"ל, תיקון מקרר ומקפיא י"ל דוק כשצריך אותו להקפיא גלידה או לקרר מים, דאז הם מתקנין האוכל ודינם כמכשירי אוכל נפש, אבל בשאר דברים שהוא רק למונע הפסד, לכא"ו אין דינו כמכשירי אוכל נפש כל שיכול להצילם באופן אחר, אלא דעדיין יש להתיר מדין דבר האבדה, עכ"ד.

אך הגר"ש פעלדער שליט"א פסק דמקרה ומקפיא נחשב כמכשירי אוכל נפש עצמו, ואף שפעולת המקרר אינו אלא כמנוע שלא יתקלקל האוכל, מ"מ שפיר חשיב שמכשיר עצם האוכל במה שעל ידו נשאר האוכל מצונן. וכן דעת בעל המחזה אליהו, עכ"ד ספר סוכת חיים הל' חול המועד כתי'.

תיקון מדיח כלים בחול המועד

שאלה: האם מותר לתקן מדיח כלים או מעמיד לייבש כלים במעשה אומן, והאם זה נחשב מכשירי אוכל נפש.
תשובה: כן.¹⁰

לכרוך ספר קרוע בחול המועד

שאלה: ספר קרוע שיותר נוח ללמוד ממנו כשהוא כרוך, האם מותר לכרוך אותו בחול המועד.
תשובה: לא.¹¹

לתקן שלחן שנשבר בחול המועד

שאלה: שלחן שנשבר רגל אחד ביום טוב, האם אפשר להזמין אומן לתקן אותו בחול המועד.
תשובה: כן.¹²

והאם הדין אחרת אם יש גמ"ח שיכול להשאיל להם שלחן לשאר ימי החג.
תשובה: אז לא יתקנו.

השקאת גינה בחול המועד

שאלה: האם מותר להשקות גינות וצמחי נוי.
תשובה: כן.¹³

הכנסת פרחים לתוך מים בחול המועד

שאלה: האם מותר להניח פרחים במים כשהם עתידים להפתח במים.
תשובה: כן.

האם ראוי לקחת ימי חופשה בחול המועד

שאלה: מה הדין בשכיר העובד בשכר חודשי, והוא זכאי לחופשה שבועיים בשנה בתשלום, האם עליו להשתדל לקחת את החופשה בימי חוה"מ, כדי שלא יצטרך לעבוד במועד, דא"כ יחשב כמכוון מלאכתו למועד, או אפשר דזה לא נחשב שמכוון מלאכתו במועד, רק אם עושה כן בשביל שרוצה לעבוד בחוה"מ דוקא, שאז הוא פנוי מעסקים אחרים, אבל אם גם בלא"ה ה' עושה המלאכה בזמן החוה"מ, כמו כאן שגם בלא חוה"מ ה' עובד בזמן החוה"מ ומקבל חופשה בקיץ, שאז נוח לו יותר, אין זה נחשב כמכוון מלאכתו למועד.

תשובה: ראוי לקחת החופשה בחוה"מ.¹⁴

לתפור במכונת תפירה אם צריך לעשות שינויים

שאלה: האם מותר לתפור במכונת תפירה ויעשה עם שינויים.
תשובה: לענ"ד כן.¹⁵

סימן תקל"א הלכות גילוח בחול המועד

גילוח זקן בשעת הדחק בחול המועד

שאלה: יש תשובה ידועה בשו"ת אגרות משה בסוף או"ח חלק א' שמתיר לאחד שרגיל לגלח את זקנו וכדומה במקום צורך גדול לגלחו גם כן בחול המועד, ולמעשה נשאלתי מהרבה מאנשים מחו"ל שרוצים לדעת אם מותר לגלח בערב יום טוב אחרון של חג וכדומה, ולכן רצינו לדעת האם נוכל לתת פסק כזה למעשה ולסמוך על זה לאחד שמגלח את פניו כל יום או יומיים, או שמא מאחר רוב רובם של הפוסקים לא הקילו בזה אין להקל לאחרים כלל.
תשובה: אין להקל.¹⁶

גילוח שער רגלי אשה בחול המועד

שאלה: מה הדין בגילוח שערות רגלי אשה בחול המועד, וכן כלה שהולכת לפגוש את החתן שלה בחול המועד האם תספורת מותר או גילוח שערות רגליה.
תשובה: נ' דגילוח שערות רגלה מותר.¹⁷

סימן תקל"ד הלכות כיבוס בחול המועד

לנקות כתם בחול המועד

שאלה: האם יש איסור כיבוס בכתמים בימי חול המועד, אפילו אם הבגד היה מלוכלך לפני במועד.
תשובה: אין איסור.¹⁸

גם באדם שהיה מעדיף שלא לעבוד במועד ומכוון מלאכתו במועד רק משום שבימים של ערב חג הזמן לחוץ יותר. ולכן בנידון דידן אם בוחר לעבוד במועד משום שלא נוח לו לעבוד בקיץ, הרי הוא בגדר מכוון מלאכתו במועד. [ובדעות המקילים כמ"ש בשש"כ (פרק ס"ז הערה מ"ז) נראה לבאר דס"ל הדלוקח חופשה בימי הקיץ אינו נחשב כדוחה עבודה מסוימת לחול המועד, אלא רק ממילא מתגלגלת עליו חובה לעבוד בחול המועד]. אמנם לכו"ע אם הגיע חול המועד לפני שניצל את ימי החופשה, אסור לו לעבוד בחול המועד דעתה אינו דבר האבד, וכמ"ש האמת ליעקב ובשש"כ שם.

15 פסק הגר"י קמניצקי זצ"ל (זכרון שלמה שאלה ו') דמותר לתפור בגד לצורך המועד ע"י שינוי אפי" ע"י מכונת תפירה, כי זה נחשב מעשה הדיוט.

ובשו"ת באר משה (ח"ז סי' כ"א) כתב וז"ל, אם נקל לו ע"י מכונת תפירה מבידו, וממעט בטרחא ועושה בצנעא שאין אדם רואהו שרי, אבל בפני אחרים בודאי אסור, אפי" ע"י שינוי, כי עצם התפירה במכונה עושה המלאכה בפני אחרים למעשה אומן, דהאחרים לא יבינו שעושה בשינוי ויחשדוהו וילפי מקלקלתא כמנהג העולם, גם יש לחוש לחשדא, ואין להקל לפני אחרים על מכונת תפירה בשום אופן אפי" בשינוי גדול, עכ"ל. ועי' גם מש"כ בספר זכרון שלמה (שאלה י').

ופסק הגר"נ קרליץ שליט"א (חוט שני עמוד קצה אות ג') דלתפור במכונת תפירה, אף אם יעשה שינוי במעשה התפירה, לא מהני כיון שהתוצאה היא אותה התוצאה ואסור, עכ"ל. וצ"ב דהרי גם במכונת תפירה אפשר לעשות תפירות עקומות ורחבות.

16 הסכמת רוב הפוסקים כדברי רבינו שליט"א שאין להקל כדברי האגרות משה אפילו למי שרגיל לגלח כל יום, ויש לו צער מזה בחול המועד לא לגלח, וכ"כ בשו"ת באר משה חלק ז' (סימן כ' אות ג'), ובחזון עובדיה הל' יום טוב (עמוד קצ"א).

17 בשו"ע (סימן תקמ"ו סעיף ה') נפסק שאשה יכולה להעביר שער מכל מקום בגופה, אפילו שלא לצורך טבילה, ובמשנה ברורה (ס"ק ט"ז) הביא מהגר"א והפמ"ג שאין הדברים אמורים בנוגע לשער הראש שאין לאשה להסירו בחול המועד כמו לאיש. ולכן לגבי שערות הראש אם אשה שכחה לגזוז אותם לפני המועד רק לצורך טבילה, התירו הפוסקים לגזוז כשיש צורך בכך, כ"כ בשיעורי שבט הלוי (סימן קצ"ח סעיף כ') שהדעת נוטה להקל, וכן התיר בשש"כ (פרק ס"ו הערה קכ"ה), וכל זה לענין שערות ראשו, ואילו שאר מקומות בגוף מותר אפילו שלא לצורך טבילה.

18 והנה בנידון דידן ה' אפ"ל דזה תלוי בחקירה הידועה ביסוד איסור כיבוס בחוה"מ כשהוא מנוול, האם הוא משום מלאכה, דחז"ל עשו מלאכת מלאכות גמורות בחוה"מ דאסורין שלא לצורך המועד. או אין גדרו משום מלאכה אלא שם האיסור הוא מדרבנן משום גזירה. והנה אם איסורו משום מלאכה, א"כ אין מקום לחלק בין כתם לבגד שלם, דסו"ס הוא כיבוס, ומלאכה אסורה היא. משא"כ אם הוא משום גזירה, י"ל דזהו אין כאן גזירה, דהגזירה היתה על כיבוס בגד שמתלכלך, ולא על בגד נקי שנעשה בו כתם שיכול לנקותו בפעולה קטנה.

בשש"כ (פס"ו הערה רע"ב) כתב דמותה, ובטעם הדבר כתב וז"ל, דכיון דמצוי תמיד שמתלכלך בכתם, י"ל דדומה למטפחות הידים שמוותר לכבס, סי' תקל"ד סעיף א', ואף דשם מחמיר המ"ב סק"ד, היינו בדבר שאינו מצוי להחליף רק מוזמן לזמן, משא"כ כתם שהוא מצוי, עכ"ל.

כפשוטו נראה דלא שייך בנידון זה משום מכוון מלאכתו במועד, דכוון מלאכתו היינו כשצריך לעשות איזה מלאכה ויכול לעשותה קודם המועד ודוחהו למועד, משא"כ בנידון דידן, הרי עובד בכל יום במלאכה אחרת, ונמצא שאינו דוחה המלאכה למועד, ואע"פ שיש לו אפשרות לקחת חופש במועד וממילא לא יצטרך אז לעבוד, מנלן צריך האדם לעשות תחבולות לפני המועד שלא יה' לו דבר האבד במועד שיצטרך לעשות בגללה מלאכה. וכ"כ בפשיטות באשל אברהם (בוטשאטש סוף סי' תקל"ט) שאין צריך לעשות תחבולות לנועו ממנו דבר האבד במועד.

אך בשו"ת באר משה (ח"ז סי' ס"ט) כתב דאסור, דזה נחשב כמכוון מלאכתו במועד, וצריך לקחת את החופשה בימי חוה"מ. וכ"כ במועדים וזמנים (ח"ד ריש סי' ש"א). והוסיף שם דאם הבעה"ב אינו מסכים בשום אופן לתת לו את חופשתו בחוה"מ, לפי שהוא זקוק לעבודתו בימי חוה"מ, הפועל צריך לבקש ממנו חופשה בלי תשלום, ואם אינו מסכים ומוהירו שאם לא יבוא לעבודה בימי חוה"מ הוא יפטר אותו, הרי זה כדבר האבד, שיפסיד את פרנסתו, ומותר לו לעבוד בחוה"מ, ע"ש.

והגר"מ פיינשטיין זצ"ל (בס' זכרון שלמה אות י"ח) פסק ג"כ שאסור, אלא שהתיר מטעם אחר וז"ל, עובד שכיר מותר לקבל חופשתו בקיץ כשיש לו איזה סיבה לקבלה או דוקא (כגון שרוצה ללכת בקיץ להרים), אף שידע שע"ז יוכרח לעבוד בחוה"מ, ואינו נחשב כמכוון מלאכתו במועד (אבל מצד מדת חסידות יש מעלה שלא לקבל חופשתו בזמן הקיץ כדי שלא יצטרך לעבוד בחוה"מ), אבל אם אין לו שום סיבה לקבל החופשה בקיץ צריך לקבלה בחוה"מ דוקא, עכ"ל.

ובספר שש"כ (פרק ס"ז סעיף י"א) כתב בזה וז"ל: עובד שכיר במשרה, העלול להפסיד מקום עבודתו, אם יתחמק מעבודתו בחול המועד מותר לו לעבוד גם בחול המועד, ואם בעל הבית מסכים לתת לו חופשה בחלק מימי חול המועד, אסור לו לשכיר לעבוד באותם הימים. וכן מי שרגיל לעבוד שעות נוספות לשם תוספת משכורת, בחול המועד אסור לו לעבוד שעות אלה.

מי שאינו יכול לקבל חופשה בחול המועד על חשבון החופשה השנתית המגיעה לו מכיון שיש לחוש שיאבד את פרנסתו אם לא יפיע לעבודתו, הרי זה נחשב לדבר האבד, ומותר לו לעבוד גם בדבר שבעצמו אינו דבר האבד. ומאידך גיסא ודאי שאסור למעביד שלא לתת חופשה לעובדיו בחול המועד, שכן מעיקר הדין אסור לו למסור להם עבודה בו, אלא א"כ לא יהיה להם מה לאכול אם לא יעבדו.

וכן בסעיף י"ד שם כתב דעובד עצמאי חייב להשתדל לכוון את ימי החופשה שלו לימי חול המועד, ואף עובד שכיר הזכאי לחופשה חייב להשתדל לקבל חופשה בימי חול המועד, ואלו להביא בחשבון שבקחתו חופשה בימי חול המועד הוא מפסיד את שעות העבודה המקוצרות הנהוגות בחול המועד במפעלים ומשרדים רבים, שכן הפסד זה אינו נחשב לדבר האבד. אבל אין העובד השכיר חייב להפסיד יום עבודה נוסף, דהיינו אם המעביד מתנה מתן כל יום חופשה בחול המועד ביותר על שני ימי חופשה בימות החול, שכן יהיה בשבילו בזה משום דבר האבד.

ובספר פתחי מועד (עמוד קנ"ט) הביא בשם הגר"ב צ"א אבא שאול והגר"מ קליין זצ"ל דאסור לקחת חופשה בקיץ אם אינו בגדרי דבר האבד, דאל"כ הוי ליה מכוון מלאכתו במועד. ובספר מעדני אשר הל' חול המועד (סימן ק"א) כתב שמסתבר שאסור, שהרי איסור מכוון מלאכתו במועד לא נאמר דוקא באדם שאין לו תעסוקה במועד ושמח במה שעובד במועד, אלא

וגם בשש"כ (פרק ס"ו סעיף י"ט) כתב שמותר לתקן את המקרר החשמלי, דגם זה בכלל מכשירי אוכל נפש, כיון שהוא שומר את האוכל, ולכן מותר אף אם קיימת אפשרות לאחסן את המאכלים אצל השכנים. והעיר במגילת ספר (סי' ל"ג) ד"ל דשמירת האוכל אינה יותר מרשת שצד בה את הדג, דאין כאן הכשר לאכילה אלא רק שמירת האוכל ותו לא, ומנא לן דזה בכלל מכשירי.

10 הגר"י קמניצקי זצ"ל (אמת ליעקב סי' תקמ"ד) פסק דאם התקלקל הדוד או הברז של מים חמים, אין לתקנו במועד, כיון שיכול לחמם מים בסיה, ע"ש. ומשמע דנקט ג"כ דתיקון מים חמים לצורך ניקוי הכלים חשיבי כמכשירי אוכל נפש, ומ"מ החמיר בזה משום שאפשר בענין אחר, ואף שאין הדרך לחמם מים בסיר לצורך זה, ולא מצינו חיוב תחבולות למנוע עשיית מלאכה, מ"מ עשיית כלי למכשירין שאני.

והגר"ש פלעדער שליט"א פסק דאין זה נחשב מכשירי אוכל נפש, כיון שאינם מתקנים עצם האוכל. וכן השיב בעל המחזה אליהו שליט"א לדידי.

11 בספר חול המועד כהלכתו (פרק ו' סעיף נ') כתב לגבי דפים של קונטרס חידושי תורה שנתפזרו, הרי אם קיימת אפשרות שיצטרך לעיין בהם בחול המועד מותר לחברם בתפירה וכיוצא בזה. וכשאפשר ללמוד בהם גם בלי שיתפרם, יש מי שכתב שמותר על ידי גוי, אבל לצורך אחר מועד אסור, עי' שם מקורות בזה.

12 והנה כתב המגן אברהם (סימן תקמ"מ ס"ק י') הובא במשנה ברורה שם (ס"ק כ"ח) לגבי הדין של סכין שנשבר במועד שמותר לעשות אחרת, וכתב אפילו אם אפשר בשאלה מותר, ולמעשה לגבי שלחן אם הוא כמכשירי אוכל נפש, הרי הפמ"ג (סימן תקמ"ב ס"ק א' במשב"ז) כתב דפשיטא ששלחן שאוכלים עליו נחשב מכשירי אוכל נפש, וכ"כ בשו"ת אבני נזר או"ח (סימן ס"ב אות י"ז). אולם בספר חול המועד כהלכתו (פרק ב' הערה 72) הביא שלכאורה זה דלא כמ"ש בביאור הלכה (סימן תקמ"ב ד"ה אפילו), עי' שם.

13 כתב בשו"ע (סי' תקל"ז סעיף ד') וז"ל, ירקות שרוצה לאכול במועד, יכול לדלות מים להשקותן כדי שיגדלו ויהיו ראויים למועד, אבל אם אינו רוצה לאכול במועד ועושה כדי להשיבחו, אסור, עכ"ל. ויש לבאר האם התירו השקאה בחוה"מ רק בשדות ופרדסים שמגדלים בהם תבואה וירקות ופירות, או גם בגינות שמגדלים בהן אילנות סרק וצמחים לנוי.

והנה איתא בגמ' (מו"ק דף ו' ע"ב) אמר רבינא ש"מ האי תרביצא שרי לתרבוצי בחולא דמועדא. ובס' ההשלמה הביא פי' הרשב"ד, וכ"כ בנמוק"י וז"ל, תרביצה הוא גן שמאחורי הבתים שזורעים שם ירקות לריח ולמראה, ודי לו בהשקאה מועטת כעין רבוץ, מפני שצל הכתלים מגין עליו מן הרוח ומן השמש, וכשמשקין אותו יום אחד כל צרכו יפסיק לו ג' ימים וד', והוא כעין שדה מטוננת שהיא מותר, עכ"ל. וכן פי' הריטב"א (שם).

הרי מבואר שגינה העשויה לנוי, לריח ולמראה, ולא כדי לאכול ולהשתמש בגידולם, דינו שווה לפירות אכילה, ומותר להשקותה. וכן הוכיח מדבריהם בשו"ת באר משה (ח"ז סי' ק"ז), וכן השיב הגר"מ שטרנבוך שליט"א.

14 והנה בביאור צדדי הספק דאם יעבוד יחשב כמכוון מלאכתו למועד, או אפשר דזה לא נחשב שמכוון מלאכתו במועד, רק אם עושה כן בשביל שרוצה לעבוד בחוה"מ דוקא, שאז הוא פנוי מעסקים אחרים, אבל אם גם בלא"ה ה' עושה המלאכה בזמן החוה"מ, כמו כאן שגם בלא חוה"מ ה' עובד בזמן החוה"מ ומקבל חופש בקיץ, שאז נוח לו יותר, אין זה נחשב כמכוון מלאכתו למועד.

עבר ועשה כביסה בחול המועד אם מותר ללבוש הבגדים

שאלה: אחד שדר בבית שהוריו עושים כביסה בחול המועד כי לא מקפידים כל כך על הלכה, ובתוך הכביסה הם לקחו בגדי הבנים שכן מקפידים על הלכה, האם כעת בחול המועד או ביום טוב מותר ללבוש אותם בגדים שהם עברו וכיבסו אותם בלי שום צורך.
תשובה: כן.¹⁹

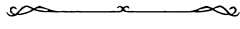
ייבוש בגדים בפרהסיא בחול המועד

שאלה: יבוש כביסה בחול המועד האם זה מותר.
תשובה: כן.²⁰

הנהגה למעשה בכביסה על ידי גוי

שאלה: נשאלתי הלכה למעשה מאחד שיש לו משרתת גויה בביתו, האם מותר לו לבקש ממנה לעשות כביסה בבגדים בימי חול המועד.

תשובה: לא.²¹

ופסק הגר"מ פיינשטיין זצ"ל (זכרון שלמה אות י') וז"ל, בגד שנתלכלך קצת במועד מותר לכבסו במקום הלכלוך כדי להעביר את הכתם, שאין זה נחשב כבוס לענין חוה"מ, ע"ל. ולא ביאר טעם ההיתר. ואפשר דכוונתו להתייר כמו שביארנו דמעשה זה דומה לגבשושית. וכן פסק הגר"ז אויערבאך זצ"ל (שלחן שלמה סי' תקל"ד הערה א').

והגר"ש אלישיב זצ"ל (קובץ מבקשי תורה עמוד תנו) פסק וז"ל, מותר להסיר כתם מע"ג הבגד שנתלכלך בחוה"מ, אבל לא ניקוי כללי, עכ"ל. ובס' ה' חג בחג (דיני בין המצרים פ"ד הערה 12) כתב בשם הגר"ש זצ"ל בטעם ההיתר, משום דאין זה מלאכת טורח, והיינו דהוי כבגדי פשתן שהתירו מה"ט, ע"ש.

והגר"ש וואזנר זצ"ל (קובץ מבית לוי ניסן תשנ"ב) פסק דמותר לנקות כתם מעל בגד. אך הוסיף דישתדל לנקותו בלא חומרי ניקוי, ולא לנקותו לגמרי, ע"ש. והגרמ"ש קליין שליט"א ביאר כוונת דברי הגר"ש וואזנר זצ"ל (הובא בס' עז ואורה ח"א), דכיבוס כתם אחד אינו בכלל הגזירה, דכיון שהגזירה היא שלא יכנס לרגל כשהוא מנוול ויתעצל מלכבס ויניח הכיבוס לחוה"מ, עיקר גזירה זו לא שייך כל כך בניקוי כתם, ובפרט שבוס לילך בכתם כזה, ואין לגזור שמא יניחו לנקותו במועד, עכ"ל. ואע"פ צריך לנקותו בלא חומרי ניקוי, כיון דכלפי כיבוס גמור שפיר יש לחוש דשייך הגזירה, ורק כלפי כתם שניכר ובוש לילך לחוץ, לא שייך כל כך טעם הגזירה.

בעל האז נדברו (ה"ד בס' פתחי מועד עמוד קצח) כתב להתייר, דכתם על הבגד הוא ענין של כבוד ולא של ניוול, וכמו שראינו שחז"ל הקפידו על ת"ח שלא יצא עם כתם על הבגד משום כבוד.

ובשו"ת באר משה (ח"ו סי' ל"ג) פסק בזה דמותר לנקות בביתו, דכמו דמותר לכבס למי שאירע לו קרי במועד, או למי שפרסה נדה, א"כ גם בנידון דידן מותר לנקות במקום הלכלוך והכתם כשבוס לילך לחוץ כן מלוכלך, ואפשר גם כשאיינו בוש כ"כ רק משום שמחת יו"ט שרי לנקות במקום הכתם שעל הבגד. וביותר יש להתייר דמאחר שאיינו מנקה רק מקום הכתם, הכל יודעים שבמועד נתלכלך, וגם הכל מבינים שלצורך המועד עושה ושרי. ואם נתלכלך בהרבה מקומות שא"א לנקות כל המקומות, או אם מנקה רק מקומות הכתם, ניכרין המקומות ובוש לילך כן, או עכ"פ אין לו שמחת יו"ט, שרי לנקות כל הבגד בצנעא, עכ"ל.

ובשו"ת שבט הקהתי (שם) כתב דאפשר להקל לכבס הבגד באין לו בגד אחר, ואפי' אם יש לו בגד אחר יש כמה צדדין להקל, ע"ש.

בספר סוכת חיים ה' חול המועד כתי' כתב דיש נפק"מ בין טעמי היתר, אם הבגד נתלכלך לפני המועד אם מותר לנקות הכתם במועד, דלדיעות דס"ל דאין זה נחשב כיבוס בכלל, הרי זה מותר, כ"ז שלא כוון מלאכתו למועד, אבל אם הוא היתר משום דאין כאן גזירה, אבל הוי מעשה כיבוס, י"ל דאסור. והגר"ש אלישיב זצ"ל והגר"מ פיינשטיין זצ"ל (פתחי מועד עמוד קצו) פסקו דאפי' אם הבגד נתלכלך בכתם לפני המועד, מותר לנקות הכתם במועד כ"ז שלא כוון מלאכתו במועד.

ויש עוד נפק"מ, דכתב הגר"ש פעלדער שליט"א דכל ההיתר לנקות הכתם הוא רק כשאין לו בגד אחר, אבל היכא שיש לו בגד אחר, כיון דאין זה צורך המועד, אסור לכבסו מדין מלאכה במועד, דהרי גם ניקוי כתם הוי בכלל מלאכת כיבוס, ע"ש. אך נראה דזהו רק אם זה נחשב לכיבוס, והותרו משום דאין כאן גזירה על כתם, אבל אם אין זה מעשה כיבוס בכלל, יש להתייר כ"ז שאין בו משום טורח.

מאיך מצאנו מפוסקי זמנינו שהחמירו בזה, הגר"נ קרליץ שליט"א (חוט שני עמוד רלח בענין כיבוס הכתם) כתב וז"ל, אם אירע כתם בבגד במקום מסויים של הבגד, אסור לכבסו גם את מקום הכתם לבד. ואפשר שאם מנקה במים את הכתם שבבגד כשהבגד עליו, הוי דינו כמו איזור מוכיח עליו, והי' מותר אם אין לו בגד אחר, עכ"ל. וצע"ג במש"כ, דאי ס"ל דהוי כביסה, לא מהני מה דאיזור מוכיח עליו, דהא זהו היתר רק כשיש לו חלוק אחר, ומיירי שם שיש לו כמה חלוקים. ועוד צ"ע דהויכח דאסור לכבס כתם עצמו, מהא דמבואר דמותר לכבס בגדי אשה אם פרסה נדה וכדומה, והרי מבואר דמיירי בכיבוס הכתם בעצמו ולא כל הבגד, ולכן דוקא בפרסה נדה מותר, אבל לא בשאר מקומות שיש בה רק כתם. וצ"ב דמנא ל' לחדש דמיירי שמכבסו רק מקום הכתם ולא כל הבגד. וכן העיר בשו"ת שבט הקהתי (ח"א סי' קס"ז) ע"ז.

ובס' חול המועד כהלכתו (פ"ה הערה פ"ה) כתב ג"כ להביא ראי' לאסור, מהא דהתירו חז"ל רק לבעל הכתם ולבעל קרי לכבס כתמו, ע"ש. והוסיף דזיל בתר טעמא, שאם נתיר לו לנקות הכתם בחוה"מ יניח זאת למועד, ונמצא נכנס לרגל כשהוא מנוול בכתמו, עכ"ל. והגרמ"ש קליין שליט"א העיר עליו וז"ל, לדעתו אם לסברא יש מקום לדון להיפוך, שאם נתיר לו

רק לכבסו במקום הכתם, יעדיף לכבסו לגמרי לפני החג, שכך נוה יותר וכו', עכ"ל.

ובשו"ת אבני ישפה (ח"א סי' ק"ד ענף ג') כתב לאסור וז"ל, ונראה דגם זה בכלל כיבוס, דטעם אחד יש לכתם ולכל הבגד, כדי שלא יכנס לרגל כשהוא מנוול, ואם ישאיר כתמים ע"מ לכבסו בחוה"מ, נמצא שנכנס לרגל מנוול ובטלה תקנת חכמים וכו', עכ"ל. ע"כ כתב ידידי הגר"ש"ב לונדינסקי שליט"א במח"ס סוכת חיים ה' חול המועד בכת"ו.

19 והנה נראה בנידון דידן שתלוי במח' על פי המגן אברהם (סימן תקל"ח ס"ק ב') שכותב שגם בחול המועד שייך איסור מעשה שבת, מיהו מדבריו שם משמע דוקא לפי המאן דאמר דסובר שמלאכת חול המועד אסור מן התורה אז שייך קנס דמעשה שבת, וא"כ מאחר ויש כאן ספק בין הראשונים ניתן להקל לכאורה. מיהו ראה בזה בספר שש"כ (פרק ס"ו הערה קס"ט). וכמוכן שכל הנ"ל היינו שעברו במזיד, כי אם עברו בשוגג ניתן להקל, ע"י בשש"כ שם הערה קס"ח. וכן ראיתי בשו"ת שבט הלוי חלק ו' (סימן ס"ח) שנקט כן שאין לקנוס כמעשה שבת במלאכת חול המועד.

במח"ס אבני ישפה זצ"ל כתב תשובה בכת"ו בדומה לזה וז"ל: נשאלתי מאשה אחת שהבגדים של המשפחה נשכחו במקלות, וכך הם נרטבו באופן שהיו עלולים להתקלקל אם לא היו מכבסים אותם. וכיון שהיה בזה הפסד ממון התרתי לה לכבס את הבגדים כדי שלא יתקלקלו. ואחר כך היא שאלה שהיות והם כבר נקיים, אם מותר לה לתת למשפחה ללבשם.

והשבתי שכבר כתבו הפוסקים שלא גזרו בחול המועד אם אדם עבר ועשה מלאכה. וכן נראה לי מדברי השו"ע סי' תקל"ח ס"ע ו' וז"ל: המכין מלאכתו והניחה למועד ועשאה במועד, ב"ד מאבדין אותה ממנו ומפקירין אותה לכל, עכ"ל. ומוכח שכל הענין הוא מצד ב"ד, אבל במקום שאין ב"ד שיעשו לו דבר, מצד עצמו הוא לא נאסר במלאכה זו. ואם כן אף אם היה עובר באיסור ומכבסו היינו קונסים אותו, כ"ש כאן שכבסו בהיתר כדי שלא יתקלקלו הבגדים, א"כ דאי מותר ללבוש את הבגדים. וע"י באר ה"טב שם סק"א (בשם המ"א) דמזדמה קנס זה למעשה שבת, ומשמע דלאו דוקא ב"ד אלא דומיא דשבת דאסור לעולם, ודלא כדמשמע בשו"ע, אך מסתברא דדוקא בעובר על איסור, משא"כ הכא בכיבוס בהיתר גם המ"א יודה.

20 והנה יש לדון בנידון זה האם שייך איסור מראית עין, כי הרי איסור כיבוס אין כאן, ואולי יש לחוש למראית עין שיחשבו שעברו באיסור כיבוס שאסור בחול המועד. ובאמת היה מקום לומר שאין כאן חשש מראית עין, כי הרי בחול המועד שהאיסור של כיבוס הוי דרבנן אולי לא גזרו, ויש לתלות שהוא כיבוס את הבגדים לפני חול המועד בזמן שמותר לו, ולא דומה לשבת דהוי איסור תורה. וראיתי בספר שמירת המועד כהלכתו (פרק י"ד הערה 78) שכתב דאין כאן גזירת כיבוס בכלל, ואף דלענין שבת קיימא לן (סימן ש"א סעיף מ"ו) דאסור לטווחם לנגבם משום מראית עין שיחשדו אותו שכבסו היום, מ"מ בחול המועד מותר, וכמו שהוכיח בספר עמק הלכה (סימן קמ"ו) ממה דאיתא בגמ' סוכה דף י': "מנימין עבדיה דרב אשי איטימישא ליה כתונתא במיא ואשתטחא אמלטטתא. אמר ליה רב אשי דלייה דלא לימרו קר מסככי וכו'", ומשמע דבלאו הכי היה מותר לטווח הבגד לייבוש אפילו בפרהסיא, והביא שם שיש פוסקים שהתירו לייבש את הבגדים בפרהסיא. וביאר שם המאירי (ד"ה זו היא שיטתנו) דלא איירי דתלה אותו ביו"ט, דביו"ט אף השטיחה עצמה אסורה משום גזירת חכמים מפני מראית העין, אלא מיירי דתלה בחוה"מ. ומבואר דבחוה"מ לא גזרו משום שמא יאמרו דכיבסוהו בחוה"מ שלא בהיתר, ושרי לתלות בחוה"מ. וכן התייר בשש"כ (פרק ס"ו סעיף ס"ט-ע"ג), ע"י שם.

ופסק הגר"ש אלישיב זצ"ל (הו"ד בפתחי מועד עמוד רט) דמותר לתלות בגדים בשמש כדי לייבשם, דרק בשבת שיש איסור כיבוס לכל אדם, שייך לאסור משום מראית העין, משא"כ בחוה"מ דידוע שיש כמה היתרים לכיבוס, אין לאסור משום מראית העין.

וכתב בשו"ת שבט הקהתי (ח"א סי' קס"ו) דמותר, דרק כשמכבס בחוה"מ איכא מראית העין, משא"כ כשרק תולה לייבש יכולין בני אדם לומר שכבסו קודם המועד, וזה לא אסור בחוה"מ אלא בשבת דחמיר טפי. ועוד דכיבוס בחוה"מ אינו אסור משום מלאכה אלא משום שלא יכנס למועד כשהוא מנוול, וע"כ מנ"ל דגזרו ע"ז ממש מראית העין, ולכן סיים דמותר לתלות במורפת בחוה"מ בגדים שכבסו קודם המועד, או בגדי קטנים שכבסו במועד, ומ"מ כשיש לו מרפסת מקום צנועה יתלם שם אם יכול ולא במקום פרהסיא, עכ"ל.

וראה בשו"ת שבט הלוי חלק ה' (סימן מ"ב) שכתב וז"ל: הנה אמת דבכמה מקומות בה' חוה"מ מוכח דקיי"ל מלאכת חוה"מ רק דרבנן, עיין סו"ס תקל"ו, ובסי' תקל"ח ס"א ובסי' תקל"ט ס"ט, ולפי' ה' מקום להקל

לנגב עפ"י המבואר בפוסקים סי' ש"א סמ"ה דאיסור דרבנן מותר בחדרי חדרים כדעת הרבה מן הראשונים, ע"ש בביאור הלכה, משא"כ בפרהסיא דאיכא איסור גמור, ולענין לתלות בהיתר צל"ע דמי שאין לו חלוק אחד מלבד דלא שכיח גם לא מעלה מזוור למי שרוצה לנגב הרבה חלוקים וחולצות, ולתלות בבא ממדה"י לא שכיח כלל בזמן הזה מדה"י וכה"ג שלא הי' לו אפשרות כביסה, ובמילתא דלא שכיחא לא תלינו, ואף שהי' מקום להחמיר גם בחדרי חדרים למה שצידד בביאור הלכה סי' תק"ל דלהלכה מלאכת חוה"מ לדינא ספיקא דאורייתא, מ"מ אין להחמיר בחדרי חדרים דסו"ס קיל הרבה יותר משבת, וגם יש צדדי היתר, וגם אין להכחיש דסתימת השו"ע דרק דרבנן, מ"מ לתלות לנגב בפרהסיא לא יראה לענ"ד.

ובספר סוכת חיים לידידי הגר"ש"ב לונדינסקי שליט"א כת"י הביא שהגר"מ שטרנבוך שליט"א השיב לו דאם מקפיד שלא לעשות הוצאה בחוה"מ, דהיינו דמקפיד אפי' בדבר שאין בו שום טורח ורק מלאכה לחוד, ה"ה כאן יאה אסור, אבל אם אין דרך להקפיד על הוצאה, ע"כ משום דהמלאכה לא נאסרה רק משום טורח, וכאן יאה מותר.

אח"כ ראיתי בספר הליכות אבן ישראל חלק א' (עמוד רצ"ט) שפסק הגר"י פיינשטיין זצ"ל לגבי בגדי קטנים שמוותר לכבס בחול המועד, בין כבס בחול המועד בין כבס מערב יום טוב ולא הספיק לייבשם בערב יום טוב, אפשר לכתחילה לתלותם בחוץ לייבשם. מיהו בגדי גדולים שכיבסו אותם בערב יום טוב ולא הספיק לייבשם, לא יתלם בחוץ לייבוש, אלא יתלם בתוך ביתו, ואין שייך מראית עין בבית בכה"ג.

21 במשנה ברורה (סימן תקל"ד ס"ק י"ד) כתב שנוהגים לא לתת לכובס עכו"ם בחול המועד אפילו על מנת לכבס אחר המועד, וע"י עוד בשו"ע (סימן תקמ"ג) ובמשנה ברורה (ס"ק י').

והגאון בעל האבני ישפה זצ"ל כתב בזה תשובה בכת"ו וז"ל: נשאלתי מאשה שיש לה גויה שעובדת בביתה כעוזרת לנקיון הבית, והגויה כיבסה את כל הבגדים במכונת כביסה, ובעלת הבית אמרה שהיא לא תעשה זאת כי רק הבגדים של הילדים הקטנים מותרים בכבוס, אבל העוזרת אמרה שהיא גויה ולכן מותר לה לעשות הכל, ושאלו מה לעשות.

זה ברור שאסור לכבס גם על ידי נכרי, וכדברי השו"ע סי' תקמ"ג ס"ע א' שכל דבר שאסור לעשותו אסור לומר לאינו יהודי לעשותו. אלא שכאן הגויה עושה מעצמה שהרי בעלת הבית הזהירה אותה שלא תעשה דבר, וכתב המ"ב סי' רע"ו ס"ק י"א וז"ל: אבל אם נודמן לישראל שראה בעת שהיא"י רוצה להדליק בשבילו או לעשות המדורה, צריך למחות בידו, אפילו אם היה זה בביתו של א"י ג"כ צריך למחות כיון שהנר והעצים של ישראל וכו', ואם הא"י עושה בע"כ חייב לגרשו מביתו מפני חילול השם שיחשדוהו שעושה הא"י בשליחותו כיון שהוא בבית ישראל, ואין חילוק בזה בין אם הא"י עושה בחנם או שקצץ עמו שכר בקיבולת כיון שהוא עושה בבית ישראל, עכ"ל.

אבל קשה לומר שצריכים להחמיר בחול המועד כמו בשבת החמורה, ושחייב לגרשו מביתו מפני חילול השם. ועוד שדוקא לענין המדורה או האור שהוא דבר שניכר לכל יש כאן חילול השם, אבל כיבוס הוא דבר שעושים לתינוקות בחול המועד, ואם כן אין הדבר ניכר לכל אם עושים גם עבור הגדולים, ולא שייך כלל חילול השם בכיבוס כזה.

ולכן נראה שלענין חול המועד כיון שאמר לגוי יעשה את המלאכה בחול המועד, אז אף שהגוי הולך ועושה את המלאכה, הרי הגוי עושה על דעת עצמו, ושוב אין צורך למחות בידו, וגם מותר להשתמש במלאכה שהוא עשה ליהודי.

כיבוס בחול המועד על ידי גוי לצורך מצוה

יש לעיין אם אדם דחוק לו בענין הכביסה אם יש היתר לומר לגוי לכבס עבורו בחול המועד.

מקום הספק הוא על פי מה שכתב המ"ב סי' תקמ"ג ס"ק א' וז"ל: ומ"מ אם הוא צריך בחוה"מ לצורך מצוה שרי ע"י עכו"ם, דהא יש מתירין אפילו בשבת, עיין סימן ש"ז ס"ה [מ"א וש"א], עכ"ל. ואם כן יתכן שמותר גם לכבס על ידי גוי לצורך מצוה, או שמא כיבוס שאני שהוא גזירה מיוחדת שלא יכנס לרגל כשהוא מנוול, ואם כן גם על ידי גוי יש לאסור כי בלי זה לא תתקיים גזירת חז"ל.

בשו"ע סי' תקל"ד ס"ע ב' כתב וז"ל: כל כלי פשתן מותר לכבסו, ולא נהגו כן, והוה ליה דברים המותרים ואחרים נהגו בהם איסור אי אתה רשאי להתיירם בפניהם, עכ"ל. ובמ"ב ס"ק י"ב, י"ד כתב וז"ל: מותר לכבסו, שקלין להתלכלך, ואפילו אם היה מכבסו קודם מועד וגם אין טורח בכיבוסו כ"כ, אי אתה, ומ"מ כיון שמעיקר הדין שרי נתפשט המנהג להקל ליתן לעכו"ם לכבס כתונת אחת וחוף לבית, דאע"ג דכל מה שאסור אסור ג"כ ע"י נכרי מ"מ בזה מקילין, עכ"ל.

סימן תקל"ט הלכות סחורה בחול המועד

קניית בגדים במבצע בחול המועד

שאלה: אשה שרוצה לקנות בגדים שהיא לא צריכה למועד וגם לא דחוף לה, אלא שהיא רוצה לקנות מחנות מסוימת שיש להם מבצעים גדולים, האם מותר לה בחול המועד.
תשובה: כן.²²

לקנות כרטיס מפעל הפיס בחול המועד

שאלה: אלו שמקילים לקנות כרטיס הגרלה ממפעל הפיס, האם הם יכולים לקנות כרטיס הגרלה בחול המועד, הם טוענים שזה דבר האבד שלא ניתן לקנות אחרי המועד כי כבר יעבור הזמן.
תשובה: תהיה הגרלה נוספת.²³

סימן תקמ"ה הלכות כתיבה בחול המועד

בדיקת מבחנים בחול המועד

שאלה: האם מותר לבדוק מבחנים בחול המועד כשאין לו זמן אחר לזה.
תשובה: אם זה דבר האבד.²⁴

כתיבת מודעה להשבת אבידה בחול המועד

שאלה: האם מותר לכתוב מודעה של השבת אבידה בחול המועד.
תשובה: כן, זה דבר האבד.²⁵

לכתוב הקדשה בספר לחתן בר מצוה בחול המועד

שאלה: הנותן ספר למתנה לחתן בר מצוה בימי חול המועד, האם מותר לו לכתוב עליו הקדשה.
תשובה: עדיף שיכתוב לפני החג.²⁶

כתיבה כתב יד או במחשב מה עדיף בחול המועד

שאלה: בימי חול המועד כשיש צורך לכתוב משהו, האם יש עדיפות לכתוב את זה על ידי מחשב שיש נידון אם הכתב נחשב ככתב, או אין עדיפות ואפשר לכתוב עם עט, ולא צריך דוקא לכתוב על ידי מחשב.
תשובה: איני יודע.²⁷

לצלם עם מצלמה בחול המועד

שאלה: מה הדין באופן כללי לקחת תמונות בחול המועד, אפילו תמונה שאינו דבר אבד, האם זה מותר, וכגון תמונה משפחתית וכדומה.
תשובה: רק בדבר האבד.²⁸

ואסורה שלא לצורך המועד, אבל אם המחשב דלוק כבר, י"ל שאין בהקלדה משום בונה, וכמש"כ בשש"כ (פ"מ הערה נ"ט) דגם לדעת החו"א הלוחץ על פעמון חשמלי אין בזה משום בונה, כיון שאין למעשיו קיום אלא כל זמן שלוחץ על הפעמון, וכ"כ במאור השבת (ח"ד פ"ד הערה קנ"א) בשם הגר"נ קרליץ שליט"א.

אך יש לדון משום כותב, ומצינו שנחלקו פוסקי זמנינו אם יש שם כתב לאותיות מחשב, דדעת הגר"ש אלישיב זצ"ל (ארחות שבת פט"ו הערה נ"ה) דיש בזה משום מלאכת כותב, וכ"כ בשו"ת שבת הלוי (ח"ו סי' ל"ז) ובחוט שני (שבת ח"א פרק כ'), אך דעת הגר"ש"ו אויערבאך זצ"ל (נשמת אברהם ח"ד סי' ש"מ) דכיון דאין זה אלא ירי של אלקטרונים על חומר זרחני, אין זה נחשב ככותב, ועדיין י"ל דבחוה"מ כו"ע מודי דמותה, דחשיב כתב שאינו מתקיים, כיון שהמסך נכבה לבד כשלא משתמשים בו, אולם י"ל דכיון שאפשר לשחזר הכתב ע"י לחיצה במחשב, לכן חשיב שפיר ככותב המתקיים. ובשו"ת שבת הלוי (ח"ו סי' ל"ז) כתב דכתיבה במחשב חשיב כתב המתקיים, אך העלה צד להתיר להשתמש בחוה"מ משום דהו"ל מלאכה בלי טרחא.

ולמעשה כעין נידון דידן ראייתי בקובץ מבקשי תורה פסק הגר"ש אלישיב זצ"ל (חוה"מ סי' ק"ו אות עז) וז"ל, כשיש צורך רבים לכתוב כגון מודעות וכיו"ב, אם מספיק בשביל התועלת לרבים לכתוב בכתב יד שלנו עדיף לעשות כך מלהדפיס באותיות מרובעות של דפוס הדומות יותר לכתב סת"ם, עכ"ל. וכן מבואר מהגרש"ז אויערבאך זצ"ל (שלחן שלמה סי' תקמ"ה).

אח"כ הגיע לידי שו"ת אמרי יעקב להגר"מ שטרן שליט"א חלק א' (סימן ס"ו) שנשאל ממש בנידון דידן אם יש עדיפות לכתוב במחשב או בכתב בחול המועד כשכותב לצורך שמונה, והאריך בזה הרבה בביאור היטב בטוב טעם ודעת, ולמסקנא לדינא כתב לענין היתר כתיבת דברי תורה שתלמידים רוצים לכתוב תורת רבם בחול המועד שלא ישכח, דשריא הדבר בין אם כותבים ביד (ולכתחילה עדיף על ידי שינוי מעט כגון עקום וכדומה) ובין על ידי הקלדה במחשב, ולענין עדיפות נראה דאם על ידי כתיבה ביד יהיה בזה טירחא יותר או דאי עדיף לכתוב במחשב, ובפרט שיתכן דאין זה בכלל בגדר כתיבה האסורה, אולם יש להדגיש דלעשות עבודות מחשב של משרד וכדומה שיש טירחא ואין בו צורך מצוה ודאי יש להמנע, ויש בזה זלוול ופגיעה בקדושת המועד.

28 והנה כתב בשו"ע (סי' תקמ"ה סעיף ט') וז"ל, ואם שמע דבר חידוש מותר לכתבו כדי שלא ישכח, וכן אם ראה ספר מחודש מותר להעתיקו אם לא ימצא להעתיק לאחר המועד, עכ"ל. ומבואר דמה שישכח החידושי תורה חשיב כדבר האבד, וי"ל"ע האם זה דין מיוחד בדברי תורה, או שה"ה לכל שכחת מידע שיש לאדם חשיב כדבר האבד, ומותר לכתובו שלא ישכח. וכה"ג יש להסתפק במש"כ השו"ע שאם ראה ספר מחודש מותר להעתיקו אם אח"כ לא יוכל, והיינו משום דחשיב כדבר האבד, האם זה דין מיוחד בחידושי תורה, או דלמא דגם במילי דעלמא הוא כן, שכיון שהזדמן לפניו הספר, הפסד הזדמנות זו חשיב כדבר האבד. ונפק"מ מכל זה הוא לנידון דידן, שלכא"ו העתקת הספר דומה לצילום מאורע.

פסק הגר"מ פיינשטיין זצ"ל (זכרון שלמה אות ל"א) וז"ל, מותר להצטלם בחוה"מ אפי' במצלמה שהתמונה מתפתחת מיד, דאין זה נחשב כתיבה בנוגע לחוה"מ. וגם נחשב כצורך המועד במה שמתענג בו, ואינו מעשה אומן, ומותר לצורך המועד, עכ"ד. הרי דלא התייר משום דבר האבד, אלא משום מעשה הדיט לצורך המועד.

ובשו"ת אור לציון (ח"ג פרק כ"ד אות ח') כתב דמותר משום דהוי צורך המועד, ועוד דהוי דבר האבד. וגם בעל שבת הלוי (בקובץ מבית לוי ח"א) פסק להתיר משום דנחשב כדבר האבד, וכן פסק הגר"ש אלישיב זצ"ל (קובץ מבקשי תורה חוה"מ סי' ק"ו אות פ"ד).

וע"ז כתב להתיר וז"ל, מאחר שנחוץ רק לא כ"כ, אפשר שאח"כ יהי נחוץ לו מאוד ויהי מוכרח לקנות, א"כ עניינו הרבה יותר טוב מספק דבר האבד שהתירו. וכאן הוי עכ"פ נחוץ, וספק שיהי לו עוד יותר נחוץ, ולכן שרי, דמי נימא דנחוץ בלא נחוץ כ"כ איננו שרי, ולכן יש להתיר בכה"ג, עכ"ל. למעשה הגר"ח קניבסקי שליט"א כתב לי שאסור לעשות קניות לבגדים בכה"ג.

23 וכן דעת הגר"מ שטרנבוך שליט"א שאסור לקנות כרטיסי לוטו בחול המועד (סוכת חיים הל' חול המועד כת"י). וכדברי רבינו שליט"א כן פסק הגר"ש דבליצקי זצוק"ל ויבלח"ט הגר"ע אויערבאך שליט"א (רשימות הגר"י שוב שליט"א).

24 בספר חוט שני הל' חול המועד (עמוד רמ"ה) כתב אודות בדיקת מבחנים בחול המועד בעניני גמרא או הלכה שיש לציין בצידם סימן של וי, והבדק יש לו תועלת בלימוד הזה, וגם אינו מכין מלאכתו למועד אלא שכך יצא לו, אז מותר דהא לא שייך שיזכור בעל פה על כל אחד ואחד, וא"כ הוי ליה דבר האבד. ואף אם מכין מלאכתו למועד, משמע קצת דשרי, דלימוד מה שכתוב והכתיבה הם שני דברים, דהלימוד ודאי מותר, והכתיבה מותר משום דבר האבד, ועוד דהוא מעשה הדיוט.

25 בספר משפט האבידה להגר"מ גרוס שליט"א (סימן רס"ז סעיף ג'), בשערי צדק אות כ"ז) כתב דנראה דאם מצא בחול המועד אבידה שרי לו לכתוב המודעות בחול המועד, כיון דמבואר במשנה ברורה (סימן תקמ"ה ס"ק ל"ה) דאיכא פוסקים דנהגו להקל בכתב שלנו, ויש להם על מה שיסמכו, ונוהגין לשנות לעשות שורה עלינוה עקומה, ובגוונא דידן דהוי ספק דבר האבד דאפשר דאח"כ לא יראה המודעה שרי לכתוב, אמנם אין לכתוב במכונת כתיבה דהוי מעשה אומן.

וכן ראייתי בספר חוט שני הל' חול המועד (עמוד רמ"ז) שכתב דמותר לכתוב מודעות להודיע לציבור על "שלום זכר", וכן על השבת אבידה, וכתוב בכתב שלנו בשינוי ובשורות אלכסון. ואח"כ ראייתי בשש"כ (פרק ס"ז הערה פ"ג) כדברי רבינו שליט"א שמותר לכתוב מודעה, ואין צריך לשנות כלל כיון שהוא דבר האבד. ועוד הוסיף שם (סעיף י"ז) שאף האובד יכול לכתוב פתק כדי שידעו להשיב אליו את האבידה, מיהו הגר"ח קניבסקי שליט"א כתב לי בתשובה שמותר לכתוב מודעה הנ"ל רק בשינוי. וראה עוד בארחות רבינו חלק ב' (עמוד קכ"ה).

26 יש לדון בנידון דידן האם לתת ספר בלי הקדשה נחשב כדבר האבד, ואם במקרה שאינו יכול למסור את הספר אחרי המועד האם תהיה מותר לכתוב הקדשה בתוכו או לא. ובספר אשרי האיש הביא את הפסק הידוע של מרן הגר"ש אלישיב זצ"ל שהתיר לכתוב הקדשה בתוך ספר בחול המועד משום דבר האבד, דלתת מתנה ולא ידע המקבל מי נתנו חשיב כהפסד. ובקובץ מבקשי תורה הל' חול המועד (עמוד תשנ"ב) הביאו מהגר"נ קרליץ שליט"א שהתיר את זה, ומ"מ צריך לכתוב שורה ראשונה באלכסון ואין ראוי להאריך, וכתוב רק ברכה בקצרה, ועוד הוסיף דאפשר אצל אדם קרוב כמו אח ושכן שפוגשו כל פעם, ויכול לומר לו איזה מתנה נתן לו, אולי יש להחמיר שלא לכתוב, וכן נראה דאין לכתוב התאריך בתוך הספר כיון שאינו מוסיף לשמחה, וגם על ידי שכותב בעקימות השורות ניכר שהוא חול המועד.

בספר שער המועדים (פרק ט' סעיף ל"א) כתב שמותר לכתוב הקדשה בחול המועד, שהוי כדבר האבד. וכתב שכך שמע מהגר"ח קניבסקי שליט"א שהוא כדן שאלת שלום, והביא שם שמרן שר התורה עצמו אינו כותב הקדשות בחול המועד לבר מצוה, אלא אומר להם לחזור אחרי המועד. וכדברי רבינו שליט"א נראה שאע"פ שיש פוסקים שהתירו למעשה, מ"מ כל זה היינו עם תנאים ובקיצור, ולכן בודאי שיש עדיפות כשיש אפשרות לעשות כהנהגת הגר"ח שליט"א להמתין אחרי המועד כדי לכתוב רגיל ולימנע מכל שאלה.

27 לענין שימוש במחשב שלא לצורך המועד, אם המחשב מכובה ומדליקו, יש בזה חשש איסור בונה לדעת החו"א (או"ח סי' נ' סק"ט)

הרי לנו ברור שיש קולא של גוי בענין כיבוס כמו שיש בשאר מלאכות של חול המועד, שהרי הקיל המ"ב לענין כלי פשתן וכמו שהבאנו בשמו. ולפ"ז נראה שכל שהכיבוס הוי לצורך מצוה, מותר ליתן לגוי לכבס בחול המועד.

הנותן לגוי בגדים לכבס או לעשות נקוי יבש ואינו אומר לו שיגמור בחול המועד

יש לעיין אם יכול למסור בגדים למכבסה או לנקוי יבש של גוי בחול המועד, כאשר אינו אומר לו שיגמור את המלאכה בחול המועד. ועוד יש לעיין מה הדין אם הגוי אומר מעצמו שיהיה מוכן למחה, והיינו בתוך חול המועד.

בשו"ע סי' תקמ"ג סע' ג' כתב וז"ל: מותר ליתן לאינו יהודי מלאכה בקבלנות או בשכיר יום שיעשנה אחר המועד, ובלבד שלא ימדוד וישקול וימנה כדרך שעושה בחול, הגה ואף אם יעשה אינו יהודי אח"כ מלאכה שרי הואיל והתנה עמו לעשותה אחר המועד, עכ"ל. ובמ"ב שם ס"ק י' כתב וז"ל: ובדגול מרבבה כתב דכלי פשתן מותר ליתן לו שיכבס אחר המועד ואף למנותם, ומא"ר בסימן תקל"ד ס"ב משמע שאין מחלק בזה, ובשעת הדחק יש לסמוך להקל, עכ"ל.

ברמ"א שם מפורש שצריך להתנות עמו לעשותה אחר המועד. ולכאורה קשה שכיון שהענין הוא בקבלנות, מה איכפת לו מתי זה נעשה, שהרי זה ענין של הגוי אם הוא רוצה לעשות היום או שיעשה אחר המועד, ואין היהודי מצוה עליו שיעשה בחול המועד.

ובאמת דבר זה מפורש בגמ' מו"ק יב ע"א, תניא מקבלין קיבולת במועד לעשותה לאחר המועד, ובלבד שלא ימדוד ושלא ישקול ושלא ימנה כדרך שהוא עושה בחול, ע"כ. וכתב הנ"י שם י"א דאף אם יעשה העו"ג במועד אין צורך למחות בידו כדאמרין בפ' קמא דשבת (ט), ופוסק עמו לשבות ואינו שובת, ע"כ. ואם כן הדברים מפורשים שצריך לומר לגוי שהוא רוצה שיעשה את המלאכה לאחר המועד, רק שאינו צריך להשגיח עליו מתי הוא עושה את המלאכה, כי העיקר שהוא מגלה דעתו שאינו צריך את המלאכה למועד עצמו.

היוצא מדברינו שגם כאשר הוא מביא למכבסה ואינו אומר דבר, יש איסור בדבר כיון שאינו אומר לו בפירוש שהוא צריך את הבגדים לאחר המועד. ואם יבוא כעבור זמן מה וישאל אם זה כבר מוכן, נראה שאין איסור בדבר כיון שהוא כבר הודיע דעתו בזמן מסירת הבגד שאינו מקפיד בדבה. וכל זה רק בשעת הדחק שהרי סופרים כל בגד שמוסרים, והמ"ב התיר רק בשעת הדחק וכנ"ל.

22 בטור (סי' תקל"ג) כתב דמותר לקנות פירות במועד לצורך אחר המועד ולכבשן, אם לא יהי אפשר לקנותם לאחר המועד. וכתב שם הב"י דזה נלמד ממה שהותר לקנות יין בעת הבציר לצורך כל השנה, בס' תקל"ט (סעיף ט'). הרי מבואר דאף דשם אם לא יקנהו במועד לא יוכל לקנותו לאחר המועד, ונמצא דע"כ אינו חוסך בהוצאותיו, ואפ"ה דעת הב"י דזה הותר, וא"כ ע"כ שעצם קניית החפץ בזול חשיב רווח, וגם כשאינו חוסך בהוצאותיו.

ופסק הגר"מ פיינשטיין זצ"ל (זכרון שלמה אות מ"א) וז"ל, מותר לקנות חפץ בחוה"מ לצורך אחר המועד כשמוכרים בזול, אפי' אם הוא חפץ שאינו נחוץ לו כ"כ ולא הי' קונוהו אם לא היו מוכרים אותו בזול, עכ"ל. ויותר מזה פסק שם בעל האגרות משה זצ"ל (אות ל"ט) שמותר לקנות בחול המועד לצורך אחר המועד כשמוכרים בזול, אפילו אם אינו אלא ספק שלא ימצא כ"כ בזול לאחר המועד. ובאות מ' כתב שמותר לקנות חפץ בחול המועד לצורך אחר המועד כשמוכרים בזול שקורים "סייל" משום שנחשב כדבר האבד, אכן זהו רק בסייל שאינו מצוי בכל עת, אבל אותם המצויים בכל עת לא נחשבו כדבר האבד אא"כ צריך להחפץ מיד לאחר הרגל.

ובשו"ת באר משה (ח"ז סי' ק"ה) נשאל האם מותר לקנות לו חפץ, שאם לא היו מוכרים בזול לא הי' קונוהו כלל משום שאינו נחוץ לו כ"כ.

אם מותר לילדים לצייר ציורים בחול המועד

שאלה: ילדים קטנים שמתעקשים לצבוע ציורים בחול המועד, האם נוכל להשאיר אותם לעשות כן, כשמתעקשים.
תשובה: לא²⁹.

לכתוב מבחן בהלכה או להכין מפתחות לספר בחול המועד

שאלה: נשאלתי מאחד שרצה לקחת מבחן בחול המועד על חלק גדול של הלכה כגון הלכות נדה, והוא היה מוכן ביום א' של חול המועד, כמובן שהוא יכול לקחת אותו אחרי המועד, אבל כעת יום א' של חול המועד הוא טען שזה שהוא מוכן יותר, ואם הוא יכתוב את התשובות ויסכם את הדברים הוא יזכור את ההלכות בעתיד יותר טוב, האם מותר לו לקחת את המבחן בא' של חול המועד.

וכן מה הדין לגבי עריכת ספר או מפתחות בחול המועד על כתיבה במחשב, האם זה נחשב צורך מספיק ויהיה מותר בכתיבה על מחשב או לא.
תשובה: לכאורה יכול לעשות אותו דבר אחר החג³⁰.

למלאות אותיות בהכנסת ספר תורה בחול המועד

שאלה: אחד הוזמן להכנסת ספר תורה בחול המועד, והתגלה לו שלא צריכים את הספר תורה הזה באותו מקום שתורמים אותו, דהיינו שכבר יש להם מספיק, ושאל האם מותר לו למלאות אות בכתבת אותיות שם, ומה הדין בכל אופן האם עדיף לא לערוך ולסיים ספר תורה בחול המועד.

תשובה: עדיף לעשות אחר המועד³¹.

ביקור בבית הקברות בחול המועד

שאלה: אחד שהגיע מחו"ל לארץ ישראל ורוצה לבקר את קברי הוריו, האם מותר לו בימי חול המועד.
תשובה: לא³².

נערך נסדר ונכתב ע"י הרב יעקב אהרן סקוצילס שליט"א

עוד כתב בספר חוט שני שם שמי שרגיל לסכם סוגיות בכתב, מותר לו גם לסכם בכתב בדרך לימודו בחול המועד, דהיינו שעת העיון בסוגיא יש לו את הדקות וההרגשות בסוגיא, ואח"כ הוא ישכת. ואין צריך לקצר בשום כתיבה באופן שמותר לכתוב.

וכן ראיתי בספר הליכות אבן ישראל (חלק א' עמוד ש"ה) שפסק הגרי"י פ"ש"ל שמי שנוהג בעת לימודו בכל פעם שגומר לימוד סוגיא שכותב לעצמו תמצית הסוגיא כדי ליזכור מה שלמד, מותר בחול המועד. הרי חזו"ן שוב שאם מטרת הכתב היא כדי שלא ישכח וכדומה מותר, וכן הוא מביאר מדברי המשנה ברורה שם דאפילו בדברים שאינו מחדש כלל, מ"מ מותר כיון שאם לא יכתוב יצטרך לחזור שנית אחרי יום טוב על לימוד זה.

ולגבי עריכת מפתחות ראיתי בספר חול המועד כהלכתו (פרק ו' הערה צ"ב) שהביא שו"ת יביע אומר חלק ב' (יורה דעה סימן כ"ו) שכתב שאם מסדר כתביו בכדי שיהיו מוכנים לדפוס, ואי אפשר להניחם לאחר יום טוב, שהרי גם אז הוא מסדר שאר כתביו, ונמצא מתבטל מזה בימי המועד מותר. ועל פי זה כתב שם בחול המועד כהלכתו דנראה דה"ה לגבי עריכת מפתחות לספה, שאף שאין בזה עצמו ענין של חיידושי תורה העשויים להשתכח, מ"מ יש בו תועלת רבה ללומדי הספר כשידפס, וכל שיוקדם עשייתו תוקדם הוצאתו לאור.

והביא שם מאת הגרמ"ש קליין שליט"א שנראה דזה קולא גדולה, דאף המקילים מתירים רק לכתוב חיידושים שיכול לשכוח, או שייצטרך שוב להעמיק בסוגיא זו, אבל בספר מוכן לסדר אין בזה דבר אבד, והכל מיירי שיש חשש שלא יהיה לו פנאי אח"כ, אבל מסתמא העוסק לחבר ספר עושה לעצמו פנאי לזה, וכ"ש מפתחות שזה חכמה ואינה מלאכה של תורה שאסור.

31 והנה ראיתי שכבר הקדים בזה בשו"ת שבט הלוי חלק ג' (סימן צ"ו) וז"ל: נשאלתי משפחה אחת שאבדה את בנה ר"ל, ויום היאר"צ חל בהושענא רבא, ורוצים ביום זה להכניס ס"ת חדש לבית הכנסת, אם מותר לגמור גם הכתיבה כנהוג למלאות האותיות מפאת איסור מלאכת חוה"מ, הנה חפשי וראיתי בס' מנחת יום טוב בה' חוה"מ סי' ק"ד ס"ק ל' אות י' שמביא כו"ב מתשובת בית יצחק יו"ד להקל בזה אם לא כתבו קודם יום טוב, דודאי לכתחלה צריך לגמור הכל קודם יום טוב, והדבר נבנה על פי סברא דדרך הסופרים שעושים עצם צורת האותיות כבר לפני הגמא, ובג"ד קודם יום טוב, ונשאר רק למלאות האות אינו מעשה אומן, ודימה למש"כ הפמ"ג סי' תקמ"ה דלהפריד תיבות וכן להעביר קולמוס מותר בחוה"מ, ואף שאולי יש לחלק בזה דמילוי התיבות עכ"פ כתיבה חדשה היא, וצריך ג"כ אומנות יד כידוע, מ"מ כדאי הגאון בית יצחק לסמוך, והיות המשפחה מחמת רוב צערם רצו דוקא למלאות התיבות ביום היארצייט דהיינו בהוטר הנחתי להם ע"פ היתר הגאון בית יצחק, בתנאי שלא יעשו פרסום כנהוג בהכנסת ס"ת, רק בצנעא שלא יבא מזה ולזול המועד, עכ"ל.

וכן בספר אשרי האיש (א"ח חלק ג' עמוד ס"א) הביא דעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל לגבי כתיבת אותיות בהכנסת ספר תורה, שהתיר רק אם אין ספר תורה אחר, וא"כ מותר לעשות את ההכנסת ספר תורה בחול המועד, ויקראו בו מיד.

32 והנה הבאר הגולה יורה דעה (סימן שד"מ) הביא מהכלבו שאין לבקר בבית הקברות בראש חודש, ובספר גשר החיים (פרק כ"ט אות ה') הביא כמה מקורות בזה, וכתב עוד שבחול המועד אין מבקרין בקברות כי גם חול המועד הם ימי מועד. ועי' עוד בשו"ת שבט הקהתי חלק ד' (סימן קמ"ח אות ב'). אולם הגר"ח קניבסקי שליט"א כתב לי שכן יכול לבקר הוריו בבית הקברות בחול המועד. ואח"כ ראיתי בקוב' הלכות המצויות ביום טוב וחול המועד (דינה, עמוד קמ"ז אות מ"ג) שכתב דאם נושבי חו"ל המגיעים לארץ בערב יום טוב, ומיד אחרי יו"ט חוזרים לחו"ל, ורוצים ללכת בחול המועד לבית הקברות לקבר ההורים, הגרי"ש אלישיב זצ"ל פסק שאין שום תועלת בזה מכיון שבימים אלו הנפטרים לא נמצאים שם כלל, אבל אין איסור בזה, ואם רוצים יכולים ללכת. ושוב הביא שהגר"ח קרליץ שליט"א פסק שאין הולכים לבית הקברות בימים אלו.

מדויקים היטב כדי שיצא דבר נאה. ולפי"ז יתכן שאפי' היש מתירין של כתיבה בחוה"מ גם הם יאסרו לצבוע ולצייר, כי בזה יש לחשוש שהוא מעשה אומן, ואע"פ שאין הקטן יודע עדיין איך לצייר כמעשה אומן, ומעשיו הם כעת בגדר מעשה הדיוט, מ"מ כיון שכאשר יגדל אז יעשה אותם המעשה והם יהיו אסורים, כי אז יהיו בגדר מעשה אומן, לכן גם בקטנותו יש לאסור. וזה נראה לי טעמו של גאון אחד שליט"א (הגר"ש אלישיב זצ"ל) שאמר שילדים שהגיעו לחינוך אין להקל להם שיצירו או יצבעו בחוה"מ, ע"כ. ויש לפרסם הלכה זו, כי יש בני אדם שנותנים לילדים תעסוקה זו בחוה"מ שיש בה משום חילול המועד, עכ"ל. [ובספר מעדני אשר הל' חול המועד (סימן קע"ב הערה 197) העיר על זה דלכאורה לא דמי, דשם חיישין דיבוא בגדלותו לעשות את אותו מעשה של שתיית הכוס שעשה בקטנותו, משא"כ הכא דמנא לן לאסור ציור במעשה הדיוט בקטנותו שמא יבוא לצייר במעשה אומן בגדלותו, ועוד הביא שם שמה שהביא מהגר"ש אלישיב זצ"ל, שמע מהגר"ב"צ הכהן קוק שליט"א שאין זה מדינא אלא משום הרחקה שיתחנכו באיסור כתיבה].

וכן הגר"ח קניבסקי שליט"א (יו"ט חוה"מ כהלכתם שאלה נ"ח) פסק דלא יתן להם כי צריך לחנך אותם. וכן הובא בשם הגר"ח קרליץ שליט"א (חיכו ממתקים סעיף ל"ט).

אולם כתב בס' שמירת המועד כהלכתו (פ"ח סעיף י"ב) דמותר לילדים לצייר ולכתוב, כיון שמעשה שלהם הם מעשה הדיוט, והוא לצורך המועד, שהם נהנים מהכתיבה. וכ"כ בס' הל' חג בחג (פ"ז סעיף ז') להתיי, דחשוב מעשה הדיוט לצורך המועד. וכן דעת הגר"ש פעלדער שליט"א בשיעורי הלכה (עמוד ס').

ובס' חיכו ממתקים (שם) פסק להתיי, דכיון דש"י ר"ת הוא שכתב מש"ט"א אינו חשוב כתב כלל, וכ"כ כמה ראשונים, וכן הסכים הב"ח (הובא במג"א סי' תקמ"ה סק"א), לכן אע"פ שלא קי"ל כוותי, מ"מ יש לסמוך עליהם בקטן, וכמש"כ הב"י (סי' רס"ט) שמותר ליתן לתינוק לשתות מהיין שמקדש בבית הכנסת בליל שבת, אע"פ שצריך לחנך הקטן שלא לאכול ולשתות קודם קידוש, מ"מ כיון שיש פוסקים שסוברים שיכול לשתות קודם קידוש, אפשר להקל כמותם, אע"פ שלא פסק כוותי. וגם הגר"ש"ו איערביאך זצ"ל (בס' חינוך ישראל ח"א פ"ד סי' ג' אות כ"ט) הסכים ליסוד הנ"ל דכל מקום שיש מחלוקת הפוסקים, אפשר לסמוך על המקילים בנוגע לקטן. והגר"מ שטרנבוך שליט"א השיב לי דאין כאן איסור בזה, וראה עוד בשו"ת תשובות והנהגות חלק ג' (סימן קנ"ב). ועי' עוד במעדני אשר שם שהביא כמה ראיות להקל בזה, והסומך על המקילים יש להם על מה לסמוך בפרט בקטנים.

30 והנה לגבי חיידושי תורה שנתחדש לו בחול המועד מותר לכתוב אותו כמ"ש במשנה ברורה (סימן תקמ"ה ס"ק מ"ז), והביא טעם דהרבה זימנין מצוי שאדם שוכח מה שחידש כבר ואינו יכול לחדשו אח"כ. ואפילו בלא טעם שכחה, כן שבכל עת ורגע מוטל על האדם לעמול בתורה ולחדש בה כפי יכלתו, אין שייך לומר ימתין עד אחר יו"ט ואז יכתוב החידוש, דאותו זמן יהיה עליו חיוב אחר, דהיינו שיחדש אח"כ חיידושים אחרים, ואם יתעכב בכתיבת החידושים שלמד בתוך המועד יצטרך ללמוד שנית מה שלמד כבר ולהזכיר מה שחידש מכבר, וזה יבטלנו מלימוד חיידושים אחרים באותה שעה, ואין לך דבר האבד גדול מזה, עכ"ל. הרי חזו"ן בהדיא שאם כעת הוא יזכור יותר טוב את החידושי תורה או את הדברי תורה, יכול לכתוב את התשובות או הסיכומים לזה, ואין צורך לכתוב בקיצור וכדומה. מיהו אם כותב מה שכבר כתב רק מסדר את זה יותר טוב, ראה בחיי אדם (כלל ק"א דין ו') שזה אסור.

ולמעשה עוד כתב המשנה ברורה שם שיהיה בכתיבת חיידושין שיכתוב כתיבת מש"ט"א, ואם יצטרך לכתוב איזה אות מרובע יכתוב אות שבו. ובספר חוט שני הל' חוה"מ (עמוד רנ"ב) הביא שמרן החזו"ן איש נהג לכתוב גם בחול המועד חיידושי תורה שנתחדשו לו במועד, בשורות אלכסון.

ובקובץ דרכי הוראה (ח"ג עמוד עט) הביא מש"כ הגר"א וייס שליט"א בזה, דיל"ע אם שייך להתיי בזה מטעם דבר האבד, דלפעמים רצונו לצלם דבר שאינו חוזר כגון בטיוול או משחקי ילדים וכדומה, אך נראה ברור לכא' דגדר דבר האבד אינו אלא בהפסד ממון, ולא בענין אחר, ואף שדנו הפוסקים גם בחידושי תורה, דין דבר האבד שמא ישכח את מה שחידש, אין לדמותו ח"י עולם לחיי שעה. וגם צ"ע אם יש להתיי מטעם צורך המועד, דהלא בין כה אין לפתח הפילם עד אחרי החג, ולא יוכל ליהנות במועד מן התמונות, וק' לומר לענ"ד דעצם הצילום הוא צורך המועד אף אם הורגלו לצלם כל טיוול ואירוע, ואין ההנאה שלימה אם לא יצלם, דמ"מ צורך אין כאן. ועוד דאף אם יפתח את התמונות צ"ע אם הנאת הראי' היא צורך המועד, כיון דאין היא קשורה בעצם המועד כלל, וצ"ע בכ"ז. אך לעיקרא דדינא להלכה כדעת הגר"מ פיינשטיין זצ"ל דאין צילום והקלטה אסורים כלל, דאין בהם טרחא כלל, ובעיני בני"א אינם מלאכה אלא הנאה, וכל כה"ג אין לחדש איסור בחוה"מ במה שלא אסרו הקדמונים, שלרוב הפוסקים איסורו מד"ס, ומותר לענ"ד לצלם בין במצלמה גיילה ובין בפולרויד ולהקליט בכל ענין. אך מ"מ נראה דאין להתיי צילום מקצועי, דזה הוא מעשה אומן, ולא הותר אף לצורך המועד, והוי עבודה ומלאכה ולא הנאה בעלמא, עכ"ד.

ובשו"ת באר משה (ח"ז סי' מ') כתב וז"ל, אפי' לעשות צילום משפחה שלא בכל עת מתרחש אסור אם כוון מלאכתו למועד, כי אין לו פנאי בזמן אחר במשך השנה, ואם לא כוון מלאכתו בחוה"מ שרי אם נודמנה המשפחה והם ביחד, אבל רק בבית ולא לילך לאומן. אולם גם אם כוון מלאכתו לחוה"מ, כי ידע שבחוה"מ יהי קרובים מקרוב ומרחוק ביחד ורוצים לעשות תמונת משפחה וכיו"ב, כי לא בכל יומא מתרחשים קרובים כאלו מרחוק, או יש להתיי בבית בצנעא, ולא לילך אל אומן, כי כל כה"ג אינו בגדר מכוון מלאכתו במועד. ועוד כי מלאכת הצילום איננו מלאכה דאורייתא, וגם אין שום טרחא בדבר, וגם הוא בבית בצנעא ושמחה להמשפחה לעשות זכר עולם מכל המשפחה קרוב ורחוק ביחד, והוי כשאר שמחות שמצינו שהתירו, וגם שמחה להמשפחה בחוה"מ לראות התמונות, ולפענ"ד כשמותר מותר גם אם התמונה מתפתחת מיד, כי גם כה"ג אין כאן מלאכת איסור דחוה"מ, אבל לילך לאומן בכל אופן אסור דהוי ולזול במועד, עכ"ל. ועי' עוד בשו"ת רבבות אפרים (ח"ז סי' קל"ט) שהביא מכמה פוסקים שהתירו. והגר"י קמנצקי זצ"ל (שם אות י"ג) פסק וז"ל, אסור לצלם בחוה"מ במצלמה שהתמונה מתפתחת מיד כי נחשבת מעשה אומן, ואע"ג שכל אדם יכול לצלם בה, ואין שום אומנות בעשיית המלאכה, מ"מ כיון שהתוצאה משוכללת ומתוקנת כדרך אומנות, נחשב מעשה אומן, עכ"ד. הרי לפי דבריו בצילום היום שלא נעשה התמונה מיד, הרי זה מותר.

אולם בארחות רבינו (ח"ב עמוד קכב אות י') כתב וז"ל, הגר"ג נדל זצ"ל והגר"ח גריינמאן זצ"ל אמרו לי שמרן החזו"א זצוק"ל אסר לצלם בחוה"מ. ואמר לי הגרי"ב שליט"א ששמע ממרן שאסור לצלם בחוה"מ משום אומן. והגר"ח קניבסקי שליט"א אמר לי בטעם מרן משום דהוי כתיבה וצביעה, עכ"ל.

ובחוט שני (עמוד רמט, רנא) כתב וז"ל, מרן החזו"א אמר להרב ר' אברהם וולף זצ"ל שאסור לצלם במצלמה בחוה"מ, והוסיף עוד החזו"א ואמה, שאף שהזדמן כעת הזדמנות מיוחדת לצלם איזה מעמד נחוץ שלא יחזור על עצמו, אין זה נחשב דבר האבד ואסור, עכ"ד החזו"א. ויש לפרש דדבר האבד נאמר דוקא כשההפסד הוא בגוף החפץ עצמו, אבל לא מצינו היתר כשאין שום דבר שעלול להפסד, אלא רק שרוצה להנציח בתמונה איזה מעמד נחוץ, אין הוא נכלל בהיתרא דדבר האבד, ואסור לצלם בחוה"מ, עכ"ל.

ועי' בהגדת מבית לוי לבית בריסק (עמוד רעה) שכתב וז"ל, מרן הגרי"ז ה" מוחה על צילום בחוה"מ, ואמר שחושש לעושה כן משום מבוזה את המועדות, עכ"ל.

29 והנה כתב בשו"ת אבני ישפה (ח"א סי' ק"י ענף ב') וז"ל, אם באים לצייר או לצבוע הרי כוונתו היא לעשות דבר של יופי, ובוזה

שערי הלכות

הרה"ג יעקב חי בן שמעון שליט"א
מרבני בית הוראה - "אהבת שלום"

שונה הלכות

מרן הגאון רבי
חיים קנייבסקי שליט"א

התענית בחוה"מ מדרבנן ואם קיבל עליו תענית
ע"ל סי' תק"ע דין א' ב' וסי' תקע"ב דין ב'.

ב חול המועד אסור בקצת מלאכות ומותר במי
קצתן ויש דעות בראשונים י"א דמלאכת חוה"מ
אסור מה"ת אך התורה נתנה רשות לחכמים לה-
תיר לפי צורך הענין שהי' נראה להם להתיר וי"א
דמלאכת חוה"מ מדרבנן ויש מכריעין דכל מלאכה
שאינה לצורך המועד ואינה דבר האבד הוא מה"ת
אבל דבר שהוא לצורך המועד אך הוא מלאכת
אומן וטירחא יתירא וכן דבר האבד שהוא טירחא
יתירא אע"פ שאינו לצורך המועד אינו אלא מדר-
בנ וכן הסכימו כמה אחרונים ובמקום שיש איסור
מה"ת אין להקל בספיקות (ס"א וסק"א ובה"ל
ד"ה ומותר וע"י בחוה"א א"ח סי' קל"ד סק"ד).

ג מלאכות המותרות בחוה"מ הם חמשה (א) דבר
האבד אם לא יעשנו עתה (ב) צרכי המועד ואם
הוא צורך אוכל נפש מותר אפי' מעשה אומן (וע"ל
סי' תקל"ז דין ט' וסי' תקל"ג דין א') ושאר צרכי
המועד דוקא מעשה הדייט כדלקמן (ג) בשביל
פועל שאין לו מה יאכל (וע"ל סי' תקמ"ב דין
ג' וסי' תקמ"א דין ז') (ד) צרכי רבים (וע"ל סי'

תקמ"ד דין ו') (ה) מעשה הדייט אפי' ליחיד (אם הוא צורך המועד וע"ל סי' תקמ"ד דין ז') ויתבאר כל אחד
במקומו בעוה"ל ומאד יש לזיחר שלא להקל יותר ממה שהתירו חז"ל שאמרו העושה מלאכה בחוה"מ כאילו
עובד ע"ז ובמקום שנהגו המון להקל אפי' בדבר שאינו אבד ובא חכם ואסר להם למגדר מילתא אפי' דבר האבד
אין לחכם אחר להתיר להם (סק"א ב') איסור מוקצה לא שייך בחוה"מ (סי' תרל"ח ס"ק י"ד וע"ל סי' תקמ"ג דין
ב' דמבואר דאין תחומין בחוה"מ).

ד מבואר בירושלמי שאיסור גדול בשחוק יותר ממלאכה שכונת הש"ת בנתינת המועד היתה כדי להדבק ביראתו
ואהבתו ולעסוק בתורתו התמימה (סק"ב).

כאשר יתק' סגרת תלמי
הנה ידינו הנייה ה' אמרן סיעה ס' אנפג הפסידאג והתולאז מ
אה כי נהיה לא דינה סייך ס' ק' א' אנפג האז פלג' זיכ' ס' ס' פ' פ'
ח"י ק' ע' ש' ק' י'

בעזה"י י"א טבת תש"ע
הנה ידינו הרי"ח בן שמעון סידר כל מנהגי הספרדים והמקובלים על
או"ח כי המ"ב לא דיבר בדרך כלל רק על מנהגי האשכנזים ויפה סידרם
חיים קנייבסקי

הלכות חול המועד

סימן תקל. חול המועד אסור בקצת המלאכות ומותר בקצתן

א בחול המועד נוהג מצות שמחה [וע"ל סי' תקכ"ט דין י' כיצד משמחין] אבל לא כבוד ועונג ומ"מ חייב לכבד
חוה"מ במאכל ובמשתה ובכסות נקי"ט. יותר מימות החול"ש שלא ינהג בהן מנהג חול"ש ומהר"ל לבש הקט"א של
שבת [ואפי' מי שאין לובש בגדי שבת מ"מ בהר"ר המנהג ללבוש בגדי שבת וע"ל סי' תרס"ד דין ז'] ואף שאין חייב
לאכול פת דוקא בחוה"מ ורק אסור להתענות מ"מ לכתחלה מצוה לקבוע סעודה על הפת"ל אחת כלילה ואחת
ביום (סק"א ושה"צ וע"ל סי' תי"ט דין א' שכל מוונותיו של אדם קצובין לו חוץ מהוצאת שבת וי"ט וחוה"מ
ור"ח וע"ל סי' ת"צ נתבאר כל דיני תפלות חוה"מ ודין יעלה ויבא בברהמ"ז וע"ל סי' תי"ח דין ב' דין לגזור תענית
בחוה"מ ובסי' רפ"ח דין י"ב דין המתענה ת"ח בחוה"מ וסי' תקמ"ז דין א' וע"י בשעה"צ סי' תקע"ב סק"ד דאיסור

שערי הלכות

עשיית מלאכה דרבנן כתב בכס"מ בפ"ז מהלכות יו"ט ה"ג דס"ל דאין מניחין
תפילין בחוה"מ, והרי דס"ל למון בדעת הרמב"ם דלא תליא זה בזה. [ואמנם
כבר הקשו הנו"כ בדברי הכס"מ שכתב בפ"ד מהלכות תפילין הלכה י' איפכא
לדעת הרמב"ם דס"ל דמניחין תפילין בחוה"מ יעו"ש, ושם במעשה רוקח ופרי
האדמה ועוד שהסכימו כמ"ש בהלכות יו"ט, יעו"ש מה שביארו בדבריו. ואף
דאינו מוסכים בדעת הרמב"ם ובדעת הכס"מ, מ"מ בבי"ב סי' תקמ"ה ג"כ כתב
לדעת הרמב"ם דאין מניחין תפילין בחוה"מ, וע"כ אין להוכיח לדעת מרן מדיון
הנחת תפילין בחוה"מ. ומ"מ לענין מעשה ע"י בביה"ל כאן שסיים דבריו, וכתב
דכיון דכמה ראשונים ס"ל דהוי דאורייתא אין למחר להקל כי אם לצורך גדול.
וכן בכה"ח נוטה להחמיר בזה, ע"י בדבריו כאן בסק"א ובסי' תקל"ז סק"ג.

ו הנה ראינו לסכם כאן קיצור הלכות המלאכות המותרות והאסורות בחוה"מ,
וקודם לכן נביא ציונים לכמה פרטי דינים שלא הובאו בסיכום. (א) הנה כבר
בשוה"ל כאן בסוף דין זה הביא דאין איסור מוקצה בחוה"מ מדלקמן סי' תרל"ח
במ"ב סק"ד, והוא בשוה"ל שם בדיון ה'. ומקורו מדברי הטור, וכ"ה בתוס' שבת
דף כ"ב ע"א ד"ה סוכה ובתשובת הרא"ש בכלל כ"ד אות ט'. וע"י ברש"י בשבת
דף מ"ה ע"א ד"ה בסוכה דמבואר דשייך מוקצה בחוה"מ. (ב) וכן שאר איסורי
דרבנן שהם מחמת גזירה לא גזרו בחוה"מ, וכאז דביצה דף ל"ו ע"ב אין עולין
באילן ואין רוכבין ע"ג בהמה ואין שטין ולא מטפחין ולא מרקדין וכו' ולא
מגביהין תרומ' כל אלו ביו"ט אמרו ק"ו בשבת, ומבואר דבחוה"מ שרי, וכן
מבואר בסוכה כ"ב ע"ב דסוכה הבנויה באילן כשרה ואין עולין לה ביו"ט. הא
בחוה"מ שרי, וכן לגבי רכיבה מבואר בסי' תקל"ו בס"א ברמ"א דשרי בחוה"מ,
וכן לנגן בכלי שיר מבואר בשע"ת בסי' תקל"ד סק"ה דשרי. וע"י שש"כ בפרק
ס"ח אות כ"ו בשם הגרשו"א דשרי להפריש תרומ' אף אם אינו צורך המועד.
וכן אין גזירת שטרי הדיטות בחוה"מ וכמ"ש בספר הלכות חג בחג בספ"ב. (ג)
וכן אין איסור של ממצוא חפצך ודבר בחוה"מ, ע"י סי' תקמ"ג ס"ג ובשש"כ
שם בשם הגרשו"א. (ד) דין אמירה לעכ"ם נתבאר בסי' תקמ"ג. (ה) דין סחורה
בסי' תקל"ט. (ו) אין איסור תחומין בחוה"מ וכמו שציין כאן בשוה"ל בסוף דין
זה, ויש להוסיף דכן מבואר לקמן בסי' תקל"ו ס"א ברמ"א. (ז) לענין מחמר ע"י
לקמן סי' תקל"ו דין ג' ובשע"ה שם. (ח) לענין הוצאה ע"י לקמן סי' תקל"ה
בשע"ה אות א'. (ט) דבר שאינו מתכוין שרי אף בפסיק רישא כמבואר לקמן בסי'
תקל"ו דין ב' ובשע"ה אות ד'. (י) אסור טירחא גם כשאין בה מלאכה וכסימן
תקל"ד דין ז' ותקל"ד דין א' ותקל"ז דין ו'. (יא) דיני תספורת ונטילת הצפרנים
וכיבוס נתבארו בסי' תקל"א ותקל"ב ותקל"ד. (יב) כלל דיני מלאכות בחוה"מ לפי
אופני ההיתר שהתירו חכמים עם תנאי ההיתר שבכל אופן מסודרים בטבלא
הנמצאת בעמוד הבא. והציונים הם לשר"ע והמ"ב.

למ"ב דמלאכת חוה"מ מדרבנן וכמ"ש הטור שם. והוכיחו כן כמה אחרונים,
האר"ר שם סק"ד, והגרעק"א על המג"א כאן, ומשחא דרבוותא שם ד"ה והעיקר,
וערך השלחן כאן סק"א. והמ"ב שם סק"י ועוד אחרונים. עוד הוכיחו לדעת
השו"ע מדלקמן בסי' תקל"ז ס"ו דפסק לקולא במעמיק עד שבעה, ובבי"ב כתב
בשם הרב המגיד לדעת הרמב"ם בזה דהטעם לפי שהוא מדבריהם. ועוד שם
בסוף הסימן ב"ה ואיכא, כתב הב"י בטעמא דמילתא שלא הזכירו הפוסקים
לאסור באדם חשוב אפילו באין לו מה יאכל, דכיון דאיסור מלאכה בחוה"מ
מדרבנן נקטינן כלישנא שמקיל. וכן שם בשו"ע לא הזכיר לאסור באדם חשוב
[וע"ע מש"כ שם בשע"ה אות י"ח]. וכן עוד בסי' תקל"ט ס"ג פסק לקולא
בהלואה ברבית לנכרי דלית ביה משום פרקמטיא, וביאר בב"י משום דאיסור
מלאכה בחוה"מ הוא מדרבנן. וכן מצינו מלבד האחרונים הנ"ל לעוד אחרונים
שכתבו כן לדעת מרן, וכמ"ש הפמ"ג בסי' תקמ"ג בא"א סק"א והביה"ל כאן
דס"ל שהוא מדרבנן. וע"ע בשדי חמד באס"ד מערכת חוה"מ אות י"ז שהאר"ך
להביא דעות הפוסקים בזה, ובס"ד הביא הראיות לדעת מרן דס"ל שהוא
מדרבנן, והקשה שם ע"ד השלחן גבוה כאן בסק"א ובסי' תקל"א סק"ג דכתב
לדעתו דהוי דאורייתא יעו"ש. ובאמת השו"ע עצמו כתב בכ"מ לדעת מרן דהוי
מדרבנן וכמ"ש בסי' תקל"ח סק"ד ובסו"ס י"ק ועוד, וצ"ע. ומסתברא נמי
לומר כן בדעת מרן השו"ע דהוי מדרבנן, דהרי הכי ס"ל לג' עמודי ההוראה
הרי"ף והרמב"ם והרא"ש, ואין דרכו לפסוק היפך דבריהם. ואף דהטור ס"ל
לדעת הרי"ף שהוא מדאורייתא כמ"ש בסי' זה, מ"מ מרן עצמו לא סבר כן וכמו
שפסק בדברי הטור בב"י כאן בסי' זה, וכן בסי' תקל"א ותקל"ח הנ"ל ייחס
בבי"ד דעה זו דהוי מדרבנן גם לדעת הרי"ף, יעו"ש. וא"כ בע"כ דצ"ל דמש"כ כאן
בבי"ד דנראה לומר דאיסור מלאכת חוה"מ הוא מדאורייתא, הוא בדרך מו"מ,
אבל לענין פסק הלכה בשו"ע פסק דהוא מדרבנן. ואמנם בספר הלכות חג
בחג חלק חוה"מ בפ"ב הערה 6 כתב דיש מקום לדחות הראיות הנ"ל, דכולם
מלאכות דרבנן ואפשר דלכן היקל. אך מלשון הב"י בסו"ס י"ק ותקל"ז ובסי'
תקל"ט הנ"ל לא משמע כן, דכתב שם להדיא באופן כללי דאיסור מלאכה
בחוה"מ הוא מדרבנן. [ואמנם בסו"ס י"ק ותקל"ז י"ל דכתב כן לרווחא דמילתא,
דבלא"ה הלכה כרב בניי יעו"ש]. ומש"כ עוד בהלכות חג בחג שם דכן פשוטות
דבריו בב"י בסי' ל"א שהבי"ד הוזה"ק שחוה"מ אסור בהנחת תפילין לפי שהוא
אות, וכתב הרשב"א בתשובה ח"א סי' תר"צ דחוה"מ נקרא אות לפי שאסור
בעשיית מלאכה, הנה כמ"כ כתב באור זרוע הלכות תפילין סי' תרפ"ט דאין
אפשר דימים המותרים במלאכה יחשבו אות, יעו"ש דתולה איסור מלאכה
בחוה"מ לדין הנחת תפילין בחוה"מ, וכ"ה בשלטי גיבורים בהלכות תפילין דף
ח' ע"ב אות ב' ועוד. אך מ"מ אינו דבר מוסכם, דמצינו לתוס' במנחות דף ל"ו
ע"ב ד"ה יצאו דכתב דגם חוה"מ דמות בעשיית מלאכה חשיב אות בפסח מצד
איסור אכילת חמץ, ובסוכות מצד מצות סוכה. ועוד דהרמב"ם דס"ל דאיסור

סימן תקל. חול המועד אסור בקצת המלאכות ומותר בקצתן

א וכן בשבת חוה"מ ירבה מטעמת יתירה בשלחנו, וכן בפירות שיהא ניכר
דאיכא ב' קדושות. רוח חיים סי' תקכ"ט סק"ז, והביאו כה"ח שם סק"ז.

ב במשנה בפ"ג דאבות המבזה את המועדות וכו', פירש"י שם שגם הנוהג בהם
מנהג חול באכילה ושתייה הוא בכלל מבזה, וכ"כ הרע"ב שם, והבי"ד במחבר"ר
כאן סק"ב ובכה"ח סק"ג.

ג הנה הרמב"ם בפ"ז מהלכות יו"ט ה"ז כתב שבעת ימי הפסח ושמונת ימי
החג עם שאר ימים טובים כולם אסורים בהספד ותענית, וחייב אדם להיות
בהם שמח וטוב לב וכו', שנאמר ושמחת בחגך וגו', אע"פ שהשמחה האמורה
כאן היא קרבן שלמים וכו', כיצד וכו' והאנשים אוכלים בשר ושותים יין שאין
שמחה אלא בשר ואין שמחה אלא ביינן, עכ"ל. ומבואר דחייב שמחה באכילת
בשר ושתיית יין הוא גם בחוה"מ, ועפ"ז כתב בשש"כ פרק ס"ו הערה ד' דיצטרך
לשתות יין כל יום מימי חוה"מ, אלא שנסתפק בשיעור כמות השתייה. ובקובץ
תשובות להגר"ש"א בח"א סי' נ"ז אות ג' בתשובה לשאלת הגר"ח"ק כתב דיש
לשתות רביעית יין בכל יום בחוה"מ לקיים מצות שמחה. וביאר בשבות יצחק
פסח עמ' ק"כ דיש תקנה לשמח ביינן דוקא, וכמ"כ נראה לשון המ"ב בביה"ל
לעיל בסי' תקכ"ט ד"ה כיצד לגבי יו"ט דבזה"ז אין יוצאין ידי חובת שמחה אלא
ביין, ומ"מ מי שקשה לו היין אינו מחויב בזה, דהשמחה לעונג ניתן, ע"י הלכות
חג בחג חוה"מ פ"א הערה 21 בשם הגר"ש"א דאם קשה לו יין יוצא במיץ ענבים.
ולענין בשר בזה"ז ע"י לעיל בסי' תקכ"ט בשע"ה אות ח'.

ד ובכה"ח סק"ד כתב לבצוע על ב' ככרות. ובנתיבי עם כתב דאין מקום לזה,
ומעולם לא שמענו ולא ראינו שבוצעים על ב' ככרות בחוה"מ. וע"י כמ"כ לענין
ר"ח לעיל בסי' תי"ט בשע"ה אות ב'.

ה הנה דעת מרן לכאורה לא בריא בדיון זה, דהנה בב"י כאן הביא מחלוקת
הראשונים בזה, וסיים וז"ל: ולענ"ד נראה דאיסור מלאכה בחוה"מ דבר תורה,
כדמשמע בסוגיא שבפרק אין דורשין, אלא שהתורה מסרה לחכמים לומר איזו
מלאכה אסורה ואיזו מלאכה מותרת, עכ"ל. ומאידך בכמה מקומות בשו"ע
נראה דס"ל להלכה כמ"ב שאסור מדרבנן, מדפסק לקולא בכמה ספיקות,
וכמו שהוכיח המג"א כאן בסק"א ממש"כ בסי' תקל"ח ס"א, והיינו מדפסק
דמופת החבית בין בגדולה מכיון דאיכא הפסד מרובה, ובין בקטנה מכיון
דליכא טירחא, והוא מחלוקת אמוראים בגמרא, ופסק כדברי שניהם להקל,
והוא כפסק הרמב"ם, וביאר בב"י דפסק כן כיון דפסק דרבנן לקולא. ובלבושי
שרד גריס במג"א שם סי' תקל"א, והיינו בב"י שם בסוף הסימן שכתב דכיון
שאיסור דרבנן הוא נקטינן לקולא, וכן הוכיחו האחרונים מההיא דסי' תקל"ו
ס"ד דשרי להחזיר תרנגולת על הביצים תוך ג' ימים לבריחה. ומדתם בשו"ע
משמע אפילו אם לא ישבה עליהם ג' ימים אף דהוא הפסד מועט, והיינו דוקא

שערי הלכות

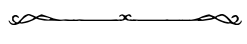
טבלת סיכום הלכות חול המועד [סתם ציון לס"ק הוא במ"ב]

תנאי ההיתר / אופני ההיתר	טירחא ^א	מעשה אומן ^ב	פרהסיא	כיון מלאכתו במועד ^ג	בשכר
דבר האבד ^{ד הו}	הדין	מותר	מותר, ויש אופנים שלכתחילה צריך בצנעא ^ה	אסור ואפי' בדבר שאינו אלא טרחא בלא מלאכה	הרמ"א התיר וביה"ל מפסק בזה ^ו
	המקור	סי' תקל"ז ובפרט ס"ב	סי' תקל"ז וסי' תקמ"א וד'	סי' תקל"ח ס"א וב' ושע"ה שם על דין ג'	סי' תקמ"ב ס"א וביה"ל ד"ה ודבר
צרכי המועד ^{ז ט יא}	הדין	נראה דאסור בטרחא יתירה	אסור ^{יב}	אומניהם עושים בצנעא	אסור
	המקור	עי' סי' תקמ"מ סק"ד וסק"ז ושע"ה שם באות ג' וה'	סי' תקמ"א ס"א	עי' סי' תקל"ג ס"ה	סי' תקמ"א סקט"ז וסי' תקמ"ב ס"א
צרכי מצוה עוברת ^{יג}	הדין	נראה דמותר	לצורך מצוה חיובית עוברת מותר	נראה דמותר	מותר ^{יד}
	המקור	דהו"ל דבר האבד	עי' סי' תקמ"ה ס"ג וסי' תקמ"ד סק"ח ושם בשע"ה על השוה"ל בסוף דין ג'	סי' תקמ"ה ביה"ל ד"ה לעצמו	ב"י סוס"י תקמ"ד וביה"ל שם ד"ה צרכי ובסי' תקמ"ב ביה"ל ד"ה אפילו
צרכי רבים ^{טו טז}	הדין	מותר	אם הוא גם צורך המועד שרי, ואם הוא לאחר המועד אסור	מותר ^{יז}	מותר
	המקור	סי' תקמ"ד ס"ב	סי' תקמ"ד ס"ב	סי' תקמ"ד ס"ב	סי' תקמ"ד ביה"ל ד"ה צרכי
אוכל נפש ^{יח ט}	הדין	מותר	מותר	מותר	מותר אם אינו מוצא בחנם
	המקור	סי' תקל"ג סק"ד וסי' תקל"ז סקט"ז	סי' תק"ל סק"א [וסי' תקל"ג סק"א דא"צ שינוי]	סי' תקל"ז סט"ו וסקנ"ב וענין אומניהם סי' תקל"ג ס"ה	עי' ביה"ל סי' תקמ"ב ד"ה אפי'
מכשירי אוכל נפש ^{כא כב}	הדין	מותר	אם מכשירו ישר לאכילה מותר	לכתחילה שלא יהא אושא מילתא	מותר אם אינו מוצא בחנם (ויש חולקים)
	המקור	סי' תקל"ז סקט"ז	סי' תקמ"א סק"ב וע"ע סי' תק"מ סק"ח	לא עדיף מאו"נ	ביה"ל סי' תקמ"ב ד"ה אפי'
פועל שאין לו מה יאכל ^{כג}	הדין	נראה דשרי	מותר	אם אפשר לו יעשה בצנעא ^{כד}	אסור ^{כה}
	המקור	כו	סי' תקמ"ב סק"ו וסי' תקמ"א ביה"ל ד"ה שינוי וסי' תקמ"ה ס"ג	סי' תקמ"ב סק"ז	עי' סי' תקמ"ה ביה"ל ד"ה לעצמו

יט אפי' כשיכול לקנות שרי לעשות מלאכה באו"ג, סי' תקל"ז סט"ו.
כ ועי' ש"כ פס"ז הערה מ' והלכות חג בחג רפ"ד.
כא אפי' אפשר בשאלה שרי, סי' תק"מ סק"ח.
כב דוקא דבר המכשיר האוכל לאכילה כתנור וסכין, אך אם אינו מכשירו לאכילה אלא בכדי שיוכל להגיע למאכל וכה"ג חשיב מכשירי מכשירין, ודינו כדין צרכי המועד. מ"ב סי' תקמ"א סק"ב.
כג וכשאין לו מספיק לצרכי יו"ט אם נחשב כאין לו מה יאכל, עי' סי' תקמ"ב ביה"ל ד"ה מה, ומש"כ בשע"ה על השוה"ל שם בדין ג'.
כד ודוקא אם אין לו לאכול כלל, אבל הרוחה לצורך יו"ט לדעת המתירים אין להקל בפרהסיא, שע"ה שם אות י"ד.
כה ומ"מ לא קנסינן ליה כמבואר שם בביה"ל, אמנם שם מייירי לדבר מצוה, ובש"כ ח"ב פס"ח הערה ע' כתב דגם שלא לדבר מצוה לא קנסינן בדיעבד.
כו וא"צ למכור כלי ביתו, וגם באופן שעשה מלאכה אחת, מותר לקבל עליה יותר מכדי פרנסתו.
כז בשו"ע בסי' תקמ"ב ס"ב כתב כל מלאכה מותר לפועל שאין לו מה יאכל, ומבואר דלא חילק במלאכות ומשמע אפי' בטרחא, ובמ"ב כתב שם אפי' שלא לצורך המועד, ולכאורה כ"ש הוא.

י מכשירי צורך המועד הח"א הסתפק, הביאו המ"ב סי' תקמ"א סק"ג, ובסי' תקמ"ה סקמ"ח התיר, ועי' ש"כ פרק ס"ו אות מ"ה ושם במקורות דהיינו כשאין בו טורח גדול.
יא ויש צרכי המועד שאסרום חכמים והם גילוח וכיבוס כדי שלא יכנס להרגל כשהוא מנוול, אא"כ הוא אנוס כמבואר בשו"ע בסי' תקל"א ותקל"ד, וע"ש כמה פרטי דינים.
יב עי' לקמן סי' תקל"ו בשוה"ל דין ב', ושם בשע"ה לענין צרכי רכיבה מעשה אומן.
יג אף דמעיקר דין מצוה מבואר במ"ב בסי' תקמ"ד סק"ח דדינו כצרכי המועד, מ"מ מצוה חילוקי דינים וכמבואר.
יד אמנם במעשה אומן אף באופן המותר יש להחמיר יותר, וכמבואר בסי' תקמ"ה ס"ג ובשע"ה שם על השוה"ל בדין ח'.
טו דבר המזדמן תדיר הו"ל כצרכי רבים, סי' תקמ"ה סק"כ.
טז ולענין צרכי הרבים שאינן לגוף האדם, עמש"כ בשע"ה על השוה"ל בסי' תקמ"ד דין ג'.
יז ואם יש להם מנהיג שהרשות בידו לעשות לבדו, אסור לכיון מלאכתו במועד, סי' תקמ"ד סק"א. אמנם עי' במג"א ופמ"ג דמשמע דדינו כצרכי יחיד לכל דבר אף אם לא כיון מלאכתו, ועמש"כ בשע"ה על השוה"ל שם בדין א'.
יח צרכי הגוף כאוכל נפש חשיבי, סי' תקל"ג סק"א וסי' תקמ"ו ס"ה ושם ביה"ל ד"ה כל.

א אסרו טירחא מרובה גם כשאניה מלאכה, עי' סי' תקל"ה.
ב וגם אם הוא צורך מצוה אינו מתיר מעשה אומן, סי' תקמ"ד ס"א.
ג שכח או נתעצל ל"ה כיון מלאכתו במועד, סי' תקל"ח ס"א.
ד דוקא כשעיקר הדבר נפסד, סי' תקמ"א סק".
ה עבורי רווחא ל"ח דבר האבד לענין מלאכה, סי' תקל"ג ביה"ל אסור [וע"ש בשע"ה אות ג'], אבל לענין סחורה בריוח שאינו מצוי מקילינן, סי' תקל"ט ס"ה ומ"ב סק"ח.
ו ספק דבר האבד או צורך המועד אם קרוב להיות אבד או צורך המועד שרי, סי' תקל"ז סק"א, וע"ש בביה"ל ד"ה דבר.
ז יש אומרים שכשאנו ודאי דבר האבד בעי צנעא לכתחילה, ויש אומרים שכשהפסד אינו מוגפו בעי צנעא לכתחילה, ונתבאר בשערי הלכות בסי' תקל"ח אות ב'.
ח ואם אינו מוצא מי שיעשה לו בחינם יוכל לסמוך להקל. ביה"ל שם, ועי' סי' תקל"ז סקנ"ה וביה"ל שם ד"ה לבצרו, וע"ע. ואם אפשר ע"י גוי נכון שלא ישכור ישראל, סי' תקמ"ב סק"ה וביה"ל שם.
ט ספק דבר האבד או צורך המועד אם קרוב להיות אבד או צורך המועד שרי, סי' תקל"ז סק"א, וע"ש בביה"ל ד"ה דבר.

סימן תקלא. דיני גילוח בחול המועד

א מצוה לגלח [ולטול צפרניו] בערב י"ט ו"א דלכתחלה גילח קודם חצות דמשהגיע זמן מנחה אין לגלח עד שיתפלל מיהו כשהזמן חזק לו יכול אף לכתחלה לגלח עד מנחה קטנה בע"ט (וע"ל סי' רנ"א דין ט"ז) ובדיעבד אם לא גילח מותר להסתפר כל היום כדי שלא יכנס לרגל כשהוא מנוול [מלבד בערב פסח שאסור להסתפר אחר חצות כנ"ל סי' תס"ח דין ה']. ואפשר שאם גילח תוך ל' יום א"צ להסתפר לרגל אך במדינתנו שהמנהג להסתפר במספרים ואף אחר שסיפר עצמו נשאר עליו מעט שער א"כ אם ישנה אחר זה אפי' פחות מל' יום מתרבה עליו השער יותר מל' יום שלפנים שהי' אז אחר גילוח (ס"א וסק"א ב' ושה"צ וסי' תקל"ב סק"ב).

ב אסור חכמים לגלח ולהסתפר במועד אפי' ע"י גוי כדי שיתפרו לפני המועד ולא יכנסו לרגל כשהן מנוולים ואפי' אם גילח קודם המועד אסור, ומשמע במג"א דדוקא סיפור הראש אסור אבל בשאר אברים מותר לספר וצע"ק (ס"ב וסק"ג ובה"ל ד"ה אין ושה"צ אות ט"ו וע"ל דין י') ואין נ"מ בין איש לאשה חוץ משער בית השחי ובית הערוה ושער שעל פדחתה דמותר לאשה להעביר כדלקמן סי' תקמ"ו דין ז' (סי' תקמ"ו ס"ה וסקט"ז).

ג אפי' אם הי' אנוס ומפני כך לא גילח בע"ט כגון שנאבד לו אבדה בערב הרגל או להאומן ולא הי' יכול לגלח או שהי' חולה שאמרו שהחולה כשהוא מספר מכביד עליו חליו [וכן אם הי' לו מכה בראשו שלא הי' יכול לגלח] ונתרפא במועד וכה"ג שארי אנוסין אינו מגלח במועד לפי שאנוסין אלו אינן מפורסמין וגלויין לכל כהני דלקמן (ס"ג וסק"ה ו' ובה"ל ד"ה כל כתב דאם הי' לו מכה בראשו שלא הי' יכול לגלח קודם ונתרפא במועד מותר לגלח).

ד ואלו מגלחין במועד אפי' ע"י ישראל [ואפי' כדרכו בלי שינוי וע"ל סי' תקמ"ב דין א' אם מותר בשכר] ובלבד שלא יסתפרו בה"ר אלא בצנעא, מי שיצא מבית השבי או מבית האסורין [אפי' הי' חבוש בידי ישראל שהיו מניי חין לו לגלח דכיון שהי' בצער לא גילח] ולא הי' לו פנאי לגלח קודם המועד כגון שיצא בתוך המועד או אפי' בע"ט סמוך לחשכה שלא הי' לו פנאי לגלח מבע"י אבל אם הי' לו שהות לגלח בע"ט רק לא הי' לו פנאי לזה אסור, וכן המנודה שהתירו לו ברגל וי"א דהיא שהי' יכול לבקש ולפייס שיתירו לו קודם הרגל ולא פייס אסור לגלח ברגל ולכתחלה טוב להחמיר ומ"מ המיקל יש לו על מי לסמוך כיון שהוא מילתא דרבנן, וכן מי שנדר שלא לגלח ונשאל על נדרו ברגל וי"א דדוקא אם לא מצא חכם להתיר נדרו עד תוך הרגל אבל אם לא רצה להתיר מקודם ואח"כ נמלך אסור ודעת המג"א להקל בזה כיון שקודם הרגל לא הי' כלל בדעתו להתיר נדרו ואח"כ נמלך חשוב אנוס והמיקל לא הפסיד (ס"ד ה' וסק"ו ח' ט' י' י"א ובה"ל ד"ה אין וד"ה ואלו ושה"צ).

ה וכן הבא ממדינת הים בחוה"מ או שבא בערב הרגל ולא הי' שהות ביום לגלח ואפי' הי' במקום ישוב בשנים או ג' ימים קודם הרגל ואח"כ בע"ט לא הי' ביישוב כגון שישב אז על הספינה ובא לביתו בחוה"מ או שבא לעיר סמוך לחשכה ולא הי' שהות ביום לגלח מותר לגלח בחוה"מ כיון שבע"ט גופא הי' אנוס אבל אם בא בע"ט במקום ישוב בזמן שיש עוד שהות ביום לגלח אף שלא בא לביתו עד חוה"מ אסור, וכ"ז דווקא בבא ממדינת הים או משאר מקום רחוק מאד דמפרסמא מילתא אבל בדרך אחר לא כ"כ המג"א ובריטב"א כתב כל שבא מחוץ לעיר (כ"ה בא"ח בשם ריטב"א וכו"ה בחי' הריטב"א החדשים ובפנים ט"ס) מקרי ממדינת הים אע"פ שאינו מקום רחוק וצ"ע ואם בא מחו"ל לא"י אין מותר אא"כ יצא להרויח או לראות פני חברו דחשיב דבר מצוה דמותר לצאת מא"י בשביל זה אבל לטייל בעלמא כיון שהי' אסור לו לצאת מא"י לחו"ל לא התירו לו לגלח אבל מא"י לא"י או מחו"ל לחו"ל אפי' יצא לטייל מותר לו לגלח כשלא הי' לו פנאי לגלח מבע"י ויש מחמירין גם בזה כיון שיצא שלא לצורך והמיקל יש לו על מי לסמוך (ס"ד וסק"י ב' י"ג ו"ד ושה"צ).

ו קטן עד בן י"ג שנה מותר לגלח במועד ואפי' הי' יכול לגלח מקודם ואפי' בפרהסיא מותר שהכל רואין שהוא קטן [ואם הוא נראה גדול אפשר שאין להקל בפרהסיא] וכ"ז דוקא אם יש לו שער רב שמצטער ע"י (ס"ז וסקט"ו ט"ז י"ז).

ז אסור לגלח לגוי אא"כ אין לו מה יאכל כמו שאר מלאכות (סקט"ו).

ח אבל שחל שביעי שלו בשבת ערב הרגל מותר לגלח בחוה"מ שהרי לא הי' יכול לגלח בע"ט (ס"ז וסק"ח וע"ל סי' תקמ"ח דין ט').

ט מי שהמיר וחזר בתשובה מותר לגלח במועד במקום שנוהגין שבעלי תשובה מגלחין ואפי' חזר בתשובה קודם הרגל והי' יכול לגלח מקודם מ"מ מותר בדיעבד שהרי אין מצרפין אותו לכל דבר שבקדושה עד שיגלח (ס"ז וסק"ט כ').

י כל אדם מותר לטול שפה בחוה"מ אפי' בפרהסיא בין במספרים ובין בתער ואפי' אינה מעכבת האכילה (ס"ח וסק"א).

יא מי שיש לו שחין או מכה בראשו מותר לגלח השער אפי' בתער ויש מחמירין ועכ"פ אם הי' יכול להעביר השער קודם יו"ט אפשר שאין להקל אא"כ מצטער כל גופו ע"י או שהוא חולה שצריך לספר כדי שלא יכבד עליו החולי דאז מותר כמו כל רפואה אפי' אין בו סכנה ואם יש לו מכה על היד מותר להעביר השער בכל גווני (סק"א ובה"ל ד"ה כל).

יב מותר להקיז דם שקורין קע"פ זעצ"ן (סק"א).

יג מותר לחוף ולסרוק ראשו במועד אע"פ שמסיר שער ואין בזה משום גילוח וכן כל רחיצה מותר (ס"ח וסק"ב).

סימן תקלב. נטילת צפרנים בחול המועד

א יש אוסרים לטול צפרנים בין דיד בין דרגל בסכין או במספרים וכן נוהגין ואם נטלן מע"ט מותר לטול בחוה"מ ובידיו או בשיניו מותר בכל גווני וכל המותרין לגלח בסי' תקל"א מותרין לטול צפרנים כדרכן בסכין ומספרים וכן לצורך מצות טבילה נוטלן כדרכו בחול אפי' ע"י עצמו וא"צ ע"י גוי (ס"א וסק"ב ג' ד').

ב הנוטל צפרניו בשיניו אין בהן משום מיאוס (סק"ג).

ג כל רפואה מותר בחוה"מ ואפי' מלאכה גמורה מותר לצורך רפואה ואפי' לחולה שאין בו סכנה (ס"ב וסק"ה וע"ל סי' תקל"א דין י"א י"ב ולענין יו"ט ע"ל סי' תצ"ו דין ג' ד').

סימן תקלג. מלאכות המותרים בחול המועד

א מותר לטחון קמח לצורך המועד שאין לו קמח בביתו ואפי' יכול לקנות או לשאול מחברו ואפי' הי' יכול לתקן מע"ט ומדעתו הניח דבר זה לעשותו בחוה"מ דבצרכי אוכל לא התמירו בזה וכן בשאר מלאכות כגון זה יכול לעשות כגון קוצר ובורר וכה"ג אלא ד"א דבעושה מלאכות הרבה לא התירו אלא בכדי מחייתו כמו שיתבאר בסי' תקל"ז דין כ' וכן מותר להטיל שכר בין של תמרים בין של שעורים לצורך המועד אבל שלא לצורך המועד אסור ומיהו א"צ לצמצם אלא עושה בהרוחה ואם יותיר יותר אבל לא יערים לטחון או לעשות שכר יותר בכונה [ואם בעל הטחנה אינו רוצה לטחון שיעור מועט יכול לטחון אפי' הרבה בשביל אותו מועט שהוא צריך] ואם הערים מותר בדיעבד כיון שאוכל עכ"פ קצת מן הקמח או מהשכר [ואולי דוקא בשכר בפעם א' לתוך כיס של טחינה מותרין בדיעבד] ולפ"ד המחמירין בהערמה בדיעבד בסי' תק"ג דין ז' אפשר דה"ה כאן אסור לאחר המועד (ס"א וסק"א ב' ה' ו' ושה"צ וע"ל סי' תקמ"ב דין א' אם מותר לעשות בשכר בצרכי או"ג).

ב וכן אם יש לו קמח או שכר ישן לא יערים לעשות אחר ויאמר מזה אני רוצה ואע"פ שאוכל מזה שטחון הערמה היא ואסור אבל אם יש לו לחם מותר לטחון לפת דפת חמה עדיף וכן בשכר אם החדש עדיף ואינו מכין להערמה מותר וכן בחטים ושעורים וכה"ג אם יש לו קמח אחר שאינו יפה כ"כ מותר לטחון אחרים שיפים יותר מהם ואם מתכוין להערמה אסור גם באלו ויש מקילין בהערמה דיש לו ישן ואומר בשכר חדש אני רוצה ושותה גם מהחדש ואפי' החדש הוא גרוע ואין למחות למי שרוצה לסמוך על סברא ז"ך אך י"א דדוקא בזה שאין הערמה ניכרת שאין הכל יודעים שיש לו שכר ישן אבל לא בטוחן חטים או עושה שכר ומערים לעשות יותר אלאחר יו"ט שהכל רואין שטוחן הרבה כדרך שטוחן בחול ואסור אף לפ"ד המקילין וכן בה"ל לו קמח ומערים לטחון קמח אחר ג"כ אפשר דאסור לכו"ע אם לא שהקמח הי' מתבואה ישנה דיכול להערים ולומר שרוצה לטעום מתבואה חדשה ואם באמת הם יפים יותר מותר לכו"ע ובח"א מיקל בשעת הדחק [כגון שלא יוכל לאפות תיכף לאחר המועד] לאפות ע"י שצריך קצת לפת אחד אף שמערים ועושה בכונה יותר וכ"ש כשעושה פת א' או לעקא"ך א' גדול שאין בו אלא טורח אחד דלכו"ע מותר (ס"א וסק"ו ח' ט' ובה"ל ד"ה שרי ושה"צ).

ג אפי' יש לו פת נקי מותר לאפות פת הדראה לצורך חוה"מ ובלבד שצריך עכ"פ ג"כ קצת במועד ועושה בהרוחה ואם יותיר יותר וכ"ז מאותו המין אבל אם יש לו פת חטים ואופה פת שיפון אפי' ביו"ט מותר כה"ג כנ"ל סי' תק"ו דין י"ד (סק"י ושה"צ).

ד מותר לקוף עצים מהמחובר להסיק תנורו ואפי' הי' יכול להכין מע"ט וכנ"ל דין א' דדוקא כשצריך להם גופא אבל בשצריך רק לנסורת שלהם אסור ודיני ביקוע עצים בחוה"מ נתבאר בסי' תק"א דין ג' ע"ש (ס"א וסק"ג ושה"צ).

שערי הלכות

סימן תקלא. דיני גילוח בחול המועד

א ע"י בשע"ה שם אות ה' מחלוקת לדעת רבינו האריז"ל שהוא מקור האי דינא שלא לגלח אחר חצות כמבואר בשע"ה אות ב', אי טעמו כיון שהוא קודם מנחה וכמבואר בדברי המ"ב כאן ושם, או דלא נכון להסתפר אחר חצות אף אם התפלל מנחה, וע"ש ביאור הדעות בזה, ולהמבואר שם דיש מקום להקל אחר שהתפלל מנחה, וכ"ש דיש לומר כן כשהזמן דחוק.

ב הנה נחלקו האחרונים בדאופנים אלו המותרים לגלח במועד אי שרי גם בחוה"מ פסח, או דלמא דכיון שהוא בימי העומר תרי איסורי רביעי עליה ואסור, והיינו לדעת מרן דאסור עד ל"ג לעומר, ס"ל לכמה אחרונים דכשם שלא מתירין ב"ח ה"ה נמי להתיר בחוה"מ, ויש אחרונים שכתבו דחוה"מ קיל כיון דאין אבילות נוהגת במועד, וע"י כה"ח בסי' תצ"ג סק"ה שהביא את המחלוקת, וכתבו בזה שם בשע"ה אות ז' יע"ש. ושם כתבנו עוד להסתפק לדעת רבינו האריז"ל לאסור להסתפר כל ימי העומר, ואינו מטעם אבילות אלא דיש סוד בדבר אי שייך גם במועד, ובפרט שיש בו גם כבוד יו"ט האחרון, ומסתמות לשונות רבינו האריז"ל והר"ש המובאים שם בשע"ה אות ד' נראה שאין לגלח בשום אופן כל ימי הספירה עד ערב שבועות יע"ש, וצ"ע.

ג וכן הביא בכה"ח סק"ג מכמה אחרונים להתיר ע"י ישראל, אף דיש חולקים בדבר יע"ש.

ד ומרן פסק בזה כשיטת הר"ף והרמב"ם דבכ"ג שרי, וע"י כה"ח סק"ח דחש לכתחילה לדברי האוסרים, וע"י שע"ה צ"א אות י'.

ה גם בזה פסק מרן כשיטת הר"ף והרמב"ם להתיר בכ"ג, וכ"ש בהיה דלעיל, וע"י בכה"ח סק"ח כתב גם בזה לחוש לכתחילה לדברי האוסרים.

ו ועפ"ז בזמנינו כמעט בטל ההיתר דבא ממדינת הים כיון שזמן הנסיעות קצר, אא"כ היה בנסיעה על ערב הרגל, וע"י בזה בשש"כ פס"ו אות כ"ו, והלכות חג בתר חוה"מ פ"ו אות י"ט.

ז ומרן פסק בזה דאינו אסור אלא ביוצא לטייל מארץ ישראל לחוצה לארץ.

ח כתב גן המלך בסי' ס"ב דמותר להשהות שמחת התגלחת שעושין לקטן [במלאות לו ג' שנים] עד המועד כדי להגדיל את השמחה במועד, ומצוה נמי איכא בכך, ומגלחין ע"י ספר ישראל, עכ"ל. וכן העידו על המנהג לגלח הקטן בחוה"מ בשלחן גבוה סק"ג ומזבח אדמה דף ז' ע"ד, אלא דכתב דיעשו ע"י ספר עני וכמו שהביא בכה"ח סק"ל, יע"ש שהסכימו כן עוד אחרונים. וי"ל דשרי אף בחוה"מ פסח שהוא בכלל ימי העומר [ע"י לעיל בשע"ה אות ב'], דמצונו לרבינו האריז"ל שעשה תגלחת לבנו בל"ג בעומר במירון, אף שמנהגינו עד יום ל"ד לעומר, וכן הוכיח באול"צ ח"ג פ"ז תשובה ג' לגבי המנהג לגלח בל"ג בעומר, דאחי שפיר אף למנהגינו בענין הגילוח בעומר. [והא דמבואר בדברי גן המלך דשרי לכוין מלאכתו למועד לצורך התגלחת, אין לומר מדחשיב צורך מצוה, דהגם שלא קנסו לאסור בדיעבד אם כיון מלאכתו במועד לצורך מצוה מ"מ לכתחילה אסור, וכמ"ש בביה"ל לקמן בסי' תקמ"ה ד"ה לעצמו, וכתב לבאר בהלכות חג בחג פ"ו אות י"ז ובהערה שם דצ"ל דעשיית פיאות לקטן חשיב כתיקון הגוף, וצרכי הגוף הו"ל צרכי אוכל נפש, וכמ"ש הרמב"ן בפסקי חוה"מ לגבי אותן שהתירו לגלח דמותרין אף ביד אומן בלא שינוי [ומיושב בזה קושיית הביה"ל כאן בסוד"ה ואלן]. וכ"כ הריטב"א, והביאו בביה"ל לקמן בסי' תקמ"ו ד"ה כל. ועפ"ז אתי שפיר דשרי לגלח לקטן גם בכיון מלאכתו במועד, וע"ש שהביא דיש שהחמירו בזה].

ט ובאבל על אביו או אמו אסור אא"כ נשלמו ל' יום קודם המועד וגערו בו תוך המועד [ולא מהני גערה קודם ל' יום כמבואר ביו"ד בסי' שפ"ט ס"ה, וע"י כה"ח כאן סק"ה, ושם עוד פרטי דינים]. ואם נשלמו הל' יום תוך המועד נחלקו האחרונים אי מהני גערה תוך המועד, וע"י כה"ח סק"ג שהביא דעות האחרונים בזה, ונראה מדבריו דנוטה להקל במקום צורך. וכל זה בחוה"מ סוכות, אבל בחוה"מ פסח, דהם בכלל ימי הספירה, מבואר לעיל בשע"ה אות ב' הדעות בזה.

י וכתב הב"ב דאנן דלא נהגין להצריך לבעלי תשובה לגלח כלל, פשיטא דאין מגלחין במועד. והביאו בשלחן גבוה סקט"ו וכה"ח סק"ל"ח.

סימן תקלב. נטילת צפרנים בחול המועד

א בשו"ע פסק כדעת הר"ף והרא"ש והרמב"ם להתיר לטול צפרנים בכל גווני בלא שינוי. וכן מנהגינו וכמ"ש בשכנה"ג ובשו"ג סק"ב והביאם בכה"ח סק"ד, והוסיף בשם הגר"ח פ"ב ברוח חיים שכתב שפשט המנהג באיזמיר להחמיר בזה. ע"י שש"כ פרק ס"ז אות כ' להתיר גם מיחוש בעלמא, וכן לחיזוק מזוג. וכ"כ באגרות משה ח"ג באור"ח סי' ע"ח. וכתבו עוד דבאופן שאין לו צער כלל עתה אין לו ללכת לרופא לבדיקה תקופתית אף אם לא יעשה בעבורו מלאכה, משום זילותא דמועד.

ג ע"י לעיל שם בשע"ה אות ג' מחלוקת אם יש איסור לטול תרופה ביו"ט גם כשלא נפל למשכב, יע"ש.

סימן תקלג. מלאכות המותרים בחול המועד

א כן מצדד המ"ב ומבואר בשע"ה צ"א אות ז', ומ"מ לדינא נראה דנקט כהמקילים וכמ"ש כאן ולעיל בסי' ק"ג סק"ג. וע"ש בשע"ה אות ה' שהבאנו דרוב האחרונים ס"ל לדעת מרן להתיר בדיעבד אם הערים ביו"ט, וע"כ בחוה"מ ג"כ נקטינן להתיר, וכ"כ בכה"ח כאן סק"ט. והיינו אף בהערמה ניכרת כדעת המתירים בדיעבד. וע"י שע"ה צ"א שם.

ב דכן הוא שיטת הרמב"ם, אך בב"י כתב דהוא שיטה יחידאה, וע"כ לא פסק כן, ואף דמצונו לעוד ראשונים דהכי ס"ל, ע"י בהלכות חג בחג פ"ד אות ט' שהביאם, מ"מ כיון שפסק בשו"ע לאיסור, ובפרט דהכי ס"ל בב"י לדעת הר"ף והרא"ש, ע"כ יש להחמיר לכתחילה, וכ"כ שנוקט הכה"ח בסק"י"א, אף שהביא פוסקים דס"ל כהרמב"ם.

ה ומותר לעקור שומשמיין [והוא מין זרע שעושים מגרעיניו שמן או מטגנין אותו בדבש לאכלם ואין זה שומשמיין שלנו שהם מאכל גמור] אם רוצה לאכול היבשים שבו ואף שהלחים אין ראוי לאכילה יכול לעקור בלי ברירה ואח"כ יברור הראוי לאכילה ולשמנו וכן אם צריך להסיק בגרעיניהו וכן לעקור פשתן אם צריך לכסות בהן בלילה פירות שמתייבשים מפני הטל או לשרות הזרע כדי לחוץ בו הנשים להחליק בשרן ולצחצח מראיהו ומותר לעקור עם השורש וא"צ לעקור דוקא ראש הגבעול וכן לעקור כשות להטילו בשכר לצורך המועד וכל אלו דוקא אם עושה לצורך זה ודוקא בכדי מה שצריך ולא יותר (ס"ב וסק"א י"ב י"ג י"ד וע"ל סי' תקל"ח דין ו').

ו פירות שנתבשלו קצת ונאכלין ע"י הדחק מותר ללקטן כדי לאכלן ואם לקטן לאכלן והותר וחושש שמא יתלעו אם לא יכבשם להוציא ליחה מהם יכול לכבשם אע"ג שלא יהו ראויין לכל ימות החג רק אחר הרגל דהוי דבר האבד אבל אסור ללקטם תחלה כדי לכבשם ואם לא ימצא לאחר המועד אם הוא של הפקר אסור ולקנות מהגוי קודם ליקוט וילקוט ויכבוש יש דעות בזה ואם הוא אילן של ישראל ויתקלקל לאחר המועד ל"ע מותר דהוי דבר האבד, ואם כבר נלקטו ורוצה לקנות המלוקטים מגוי ולכבשם אם הוא דבר שאינו נמצא אחר המועד או שיתייקר אח"כ מותר ויש מחמירין גם בזה (ס"ג וסק"ו ט"ז י"ז ובה"ל ד"ה אסור וד"ה מותר ושה"צ).

ז צד אדם דגים כל מה שיכול לצוד אפי' הוא מוכח בודאי שהוא יותר מכדי הצורך למועד שאין כל דג שוה בט' עמו ועל כל צידה י"ל שמא ימצא משובחים ביותר לכבוד המועד ומולח הכל במועד שהרי אפשר שיאכל מהם במועד אם יסחטם בידו פעמים רבות עד שיתרכו ולא חיבבוהו דוקא לברר המשובחים ולמלחם (ס"ד וסק"ח י"ט ושה"צ), ודעת החו"א שאין מותר לצוד ולמלח רק לצורך המועד בהרווחה אבל להרבות לצורך חול ולתלות על כל צידה שמא ימצא משובחים ביותר אסור (או"ח סי' קל"ה ד"ה י"א א' וע"ל סי' תקל"ט דין ג').

ח כל המלאכות שהם לצורך המועד אם אדם פרטי עושה אותן לעצמו מותר אף בפרהסיא דכיון שאין עושה בשיעור מרובה ידעי כו"ע לצורך היום עושה אבל האומנין עושין בצנעה ולא בפרהסיא כיון שאין ניכר ההרואה שהוא לצורך המועד כגון הטוחנים והבוצרים למכור בשוק וכן הציידים של חיות ועופות צריכין לעשות הטחינה והבצירה והצידה וכן המכירה בצנעה וגם בצייד דגים יש להחמיר שלא יצדו בפרהסיא אבל מכירת דגים הנוהג להקל למוכרן בשוק בפרהסיא אין למחות בידו שיש לו על מי לסמוך דידוע שהוא לצורך היום (ס"ה וסק"כ כ"א כ"ב כ"ג כ"ד ובה"ל ד"ה של).

ט צייד ח' ועוף ודגים מותרין לצוד בצנעה אפי' במצודות גדולות וכה"ג כדי להרבות שמחה ברגל (סק"ג ושה"צ) אבל שלא לצורך המועד אסור (בה"ל סי' רנ"א ד"ה אגרת).

י אם נהגו ציידין שלא לצוד בחוה"מ רשאי לחזור ממנהגן לפי שממעטין בשמחת הרגל (סק"כ ג').

יא מי שיש לו בריכה גדולה וחופר בצידה שיוזבו המים יוצד הדגים מצדד המג"א דאסור וע"י גוי יש להקל אם רוצה לאכול הדגים במועד (סק"ג וע"ל סי' תקל"ז דין ג').

יב זבובים ויתושים אם מצערין את האדם ואם יבריחם יחזרו עליו מותר להורגן בחוה"מ (סק"ב).

יג מותר לחלוב בהמה אפי' שלא לצורך המועד דהוי דבר האבד (ס"ה).

יד יש מקילין לצרף י"ש בחוה"מ דהיינו שמשמיין הי"ש ביורה ומסיקין תחת' וירתיח הי"ש ועולה דרך קנים והקנים יצנו במים אשר ידלו בדלי מהבור ועוד כמה מלאכות שיש בזה אפ"ה מותר כשישתו הישראלים קצת מהן בחוה"מ ויש מחמירין והנכון לעשותו ע"י גוי [וישראל יכול לסייע כיון שהגוי יכול לעשותו בלי סיוע ישראל] ויתן הריחו לעניים (בה"ל ד"ה עדיף).

סימן תקלה. דיני כיבוס בחול המועד

א אין מכבסין במועד אפי' לצורך המועד כדי שיכבס מע"ט ולא יכנס ליו"ט כשהוא מנוול ואפי' כלי פשתן נהגו להחמיר וכל מה שאסור בחוה"מ אסור ג"כ ע"י גוי ומ"מ מותר ליתן לגוי שיכבס אחר המועד ובלבד שלא ימנה כדרך שעושה בחול כדלקמן סי' תקמ"ג דין ה' ע"ש וכלי פשתן כיון דמדינא מותר נתפשט המנהג להקל ליתן לגוי לכבוס כנתנת אחת במועד ומחוץ לבית (ס"א ב' וסק"א י"ד).

ב ואלו שמכבסין במועד [כדרך שהתירו לגלח בסי' תקל"א דין ד' ה' וע"ש כל הפרטים וה"ה כאן] הבא ממדינת הים והיוצא מבית השבי' ומבית האסורין ומנודה שהתירו לו חכמים ברגל [דמנודה אסור בכיבוס] ומי שנדר שלא לכבס ונשאל לחכם והתירו לו ומטפחות הידים [וכן פאציילק"ע של חוטם] לפי שדרךן להתלכלך תיכף ואפי' יש לו הרבה מטפחות מותר לכבסן [אכן לפי מה שנהגו כעת שמחליפין רק משבת לשבת ע"כ אפי' יש לו רק שנים אין לכבסן בחוה"מ שדי להם בכביסה שמע"ט] ומטפחות הספרים שנותנין המטפחת עליהן כשמספרין ומטפחות הספג שמספגין בהן כשיצואין מבית המרחץ [ועכשיו נהגו להחמיר במטפחות הספג² וכן ראוי לעשות] ובעלת הכתם שנמצא במועד וכן אם פירסה נדה ביו"ט וצריכה ללבוש לבנים במועד ובגדי קטנים לפי שדרך הקטנים להתלכלך בטיט ובצואה תדיר [ויש מתירין גם מטפחות של ספרי הקודש³ לפי שדרךן להתלכלך] ומי שאין לו אלא חלוק אחד וי"א דבמלבושים שלנו שאין לנו חגור על החלוק אין להקל בזה⁴ וכן מצדד הגר"א ומ"מ נראה שאם ה' החלוק של פשתן אין להחמיר בזה⁵ (ס"א וסק"ב ג' ד' ה' ו' ח' ט' ושה"צ).

ג כל אלו מותרין לכבס כדרך אפי' במיני בורית כגון נתר ואהל מיהו לא יכבסו רק הצריך להן דהיינו חלוק אחד חוץ מבגדי הקטנים ביותר דהיינו אותן שמלפפין בהן ומשתינין ומוציאין רעי בהם מותרין לכבס אפי' ד' וה' בפעם א' כי צריך להרבה מהם כל רגע אבל סתם קטנים אין להתיר להם רק חלוק א' וכן מותר לכבס בפרהסיא אם רוחצין ע"ג הנגר שמתכבס שם יותר יפה⁶ אבל אם אינו כובס ע"ג הנגר לא יכבס בפרהסיא רק בצנעה [ודעת המג"א דרך במטפחות הידים וכה"ג שאר דברים שמוותר לכל יכול להחוף בפרהסיא ע"ג הנגר אבל הבא ממד"ה ומשבי' וכה"ג אין להתיר בפרהסיא שאין הכל יודעים מזה אבל כמה אחרונים הסכימו להתיר בכלל] (ס"א וסק"י י"א).

ד אין מוליכין כלים לבית האומן אפי' לצורך המועד⁷ אבל מביאין מבית האומן כלים שהם לצורך המועד כגון כרים וכסתות וצלוחיות אבל כלים שאינם לצורך המועד כגון מחרשיה או צמר מבית הצבע אין מביאין בין שהאומן גמרו במועד או קודם משום טירחא ויש מחמירין אפי' מבית לבית באותה חצר דליכא טירחא [ואפי' מאומן גוי אסור להביא ולדבר מצוה י"ל דמאומן גוי מותר להביא ואע"פ שאינו לצורך המועד], אבל יכול ליתן לאומן שכרו ויניחו אצלו ואם אינו מאמינו לא יתן לו שכרו עד אחר המועד אבל אם אין לאומן מה יאכל אם מאמינו יתן לו שכרו ויניחו אצלו ואם אינו מאמינו מניחו בבית הסמוך לו ואם חושש שמא יגנבו מפנן לחצר אחרת אבל לא יביאם לביתו אלא בצנעה [וכ"ש שאסור להאומן לעשות המלאכה בפרהסיא אפי' אין לו מה יאכל] (ס"ג וסק"ט י' ט"ז י"ז י"ח וע"ל סי' תקמ"ב דין ג').

ה יש אוסרין לנגן בחוה"מ בכלי שיר (סי' של"ט בה"ל ד"ה להקל ועי' שער"ת כאן שרבים חולקים ע"ז וגם במ"ב כאן לא הביאו⁸).

סימן תקלה. שלא לפנות מחצר לחצר בחול המועד

א אסור לפנות דירתו או לפנות כליו מחצר לחצר דרך רה"ר שלא לצורך המועד משום טירחא⁹ ואפי' מדירה כעורה לנאה וכ"ש שאסור להסיע ממנו מעיר לעיר ולצורך המועד הכל מותר אף בפרהסיא אם הוא ניכר וידוע

שערי הלכות

סימן תקלה. דיני כיבוס בחול המועד

א הנה מקור דברים אלו הם מדברי הכלבו, וכן הביא דבריו בב"י, אלא שבב"י הביאם על מטפחות ספרי קדש. וכן בשו"ע לא הביא כלל מטפחות ספרי קדש כיון שלא נהגו להתיר בזה, וכדברי הכלבו, וכמו שדקדק בכה"ח סק"ג, והביא שכן כתב לדקדק מדברי השו"ע בכסא אליהו כאן שכן המנהג שאין מכבסין אותן. והוסיף הכה"ח דאפשר דהא דלא הביא בשו"ע כיון שמנהג הספרדים להניח הס"ת בתוך תיק, ולא בתוך מטפחת, וע"כ במקומות שנהגו במטפחת אפשר דיכול לכבסם. אך עכ"ז כתב דאין נחוץ לכבסו דמתקיים ימים רבים. ואמנם אעיקרא דמילתא בכלבו כתוב מנהג זה אחר שהביא פירוש מטפחות הספג, ומשמע דקאי על מטפחות הספג ולא על מטפחות ספרי קדש. וצ"ל שהב"י הבין דמנהג זה שכתב הכלבו היינו על כל המטפחות הכתובים קודם לכן. וכ"כ בא"ר סק"א.

ב מבואר דינו בשע"ה באות הקודמת. ג כתב באול"צ א"ג פכ"ד תשובה ג', דאם יש לו בגד אחד לשבת, אף שיש לו כמה בגדים לימות החול חשיב כליפ בגד של שבת בגד אחד ויכול לכבסו.

ד ובשו"ע סתם להקל בזה, וכפי מש"כ בב"י בפירושו השני לדעת הר"ף והרמב"ם והרא"ש דהתירו בכ"ג, ואף אם אין בו איזור שרי, וכ"כ המג"א בסק"ג לדעת מרן, וכ"כ במאמר סק"ב, והביא כ"ז הכה"ח סק"א. וכ"כ לדינא בפמ"ג במש"ז סק"א.

ה ודין גיהוץ שרי, ומבואר לקמן בסי' תקמ"א דין ד' וה'. ובגדים שנתכבסו בעריו"ט ולא הספיק לייבשם או שנרטבו בגשם וכדו', מותר לייבשם במועד במכונת יבוש. כ"כ בהלכות חג בחג פ"ה אות ח', יעו"ש מה שביאר בזה. ושם באות י' דשרי להבריח את הכובע בחוה"מ לצורך המועד, ושכ"כ במקור חיים. וכ"כ בשש"כ פס"ו אות ע"ד, ושם באות מ"ח בשם כמה מפוסקי זמנינו דשרי לצחצח בעליים בחוה"מ, והביא שם בשם החו"א דלא נוהגים כן. וכ"כ באול"צ פכ"ד תשובה ד' דשרי לצחצח אף דיש מחמירים בזה. ועי' מש"כ בזה בפקודת אלעזר.

ו ובאול"צ פכ"ד תשובה א' כתב שהוא כבן ארבע עד שש. ובהלכות חג בחג חוה"מ פ"ה אות כ"ח כתב בשם הגריש"א שהוא עד כבן שבע. והנה בפוסקים לא נתבאר שיעור בזה לגבי חוה"מ, ולכאורה תלי בכל ליד לפי שיעורו אם הוא מתלכלך הרבה, ויש אפילו בני עשר שמתלכלכים הרבה. ועי' בשו"ת אבני ישפה ח"א סי' ק"ד שכתב כסברא זו בשם הגר"ח פ"י שיינברג. ועי' בשע"ה לקמן בסי' תקנ"א על דין ל' לגבי כיבוס בגדי קטנים בשבוע שחל בו.

ז וכתבו פוסקי זמנינו דכשמכבס במכונת כביסה יכול לכבס בב"א כל מה שצריך לצורך הקטן במועד [ובלבד שיכניס קודם שהפעיל את המכונה]. אך לא יוסיף אגב זה גם בגדי גדולים שלא הותר לכבס עבורם, עי' אול"צ פכ"ד תשובה ב', שש"כ פס"ו הערה רנ"ד, והלכות חג בחג פ"ה אות כ"ח ול' בשם כמה פוסקים יעו"ש.

ח כ"כ הרמ"א בהגהה כאן, ומקור הדברים כמבואר בדרכי משה הוא ביישוב קושית הב"י מהתוספתא, דבמקומות שהתירו הכיבוס לא התירו הכיבוס אלא בצנעה, ע"ד המרדכי שהתיר לכבס ע"ג הנגר מפני כבוד המועד, ותי' דפרהסיא שרי רק ע"ג הנגר מפני שמתכבס יותר טוב, ובה מיירי המרדכי, אבל אם אינו מכבס ע"ג הנגר לא יכבס אלא בצנעה, ובה מיירי התוספתא. והנה בב"י כתב ליישב הקושיא דהתוספתא מיירי לגבי אבל, ומשא"כ בחוה"מ שרי, ופשטות דבריו דלית ליה החילוק שחילק הרמ"א, וס"ל דשרי בפרהסיא בכ"ג. וכבר הקשה המג"א הלא לשון התוספתא שוה לחוה"מ ולאבל לגילוח וכיבוס, ומ"ט דנימא לגבי כיבוס דמיירי דוקא באבל. ולכאורה י"ל עוד, דהלא דברי הרמ"א מפורשים בדברי המרדכי שהביא הב"י שההיתר לכבס ע"ג הנגר הוא מפני שאין מתכבסין יפה בבית כמו על הנגר, וגם בדברי הב"י והשו"ע לא מבואר להדיא היפך זה, ולא מצאתי בדברי האחרונים שיעירו בזה לדעת מרן, ועי' בה"ח סק"ד, ולא נתבאר דקדוק דבריו מרישא לסיפא יעו"ש, וע"ע. שו"ר בספר דמשק אליעזר על ביאור הגר"א שכתב ליישב קושית המג"א על הב"י דאיה"נ כל ההיתר במועד מפני שמתכבס יפה יותר ע"ג הנגר וכמ"ש במרדכי, ולהכי אין מעלה זו שייכת לגבי אבל, ולכן סתם התוספתא דהאבל אסור בפרהסיא, וכל מה שהותר בחוה"מ הוא רק מפני כבוד המועד במקום שמתכבס יפה יותר. אבל כשאינו ע"ג הנגר גם במועד בעי צנעה, ואין הבדל בין מועד לאבל. וצ"ל דלדבריו מש"כ הב"י דמי שמוותר לכבס במועד לא בעי צנעה, קאי על מקור הדברים כשמכבסו ע"ג הנגר ומתכבס טוב יותר מצנעה. ועפ"ז לדינא גם הב"י יסבור דבמקום שאינו מתכבס יפה יותר אסור בפרהסיא. ומ"מ אין בזה כ"כ נ"מ בזמנינו שהדרך לכבס במכונת כביסה, וגם אם הוא מרעיש דהו"ל פרהסיא מ"מ מתכבס יפה יותר במכונה מבד ושרי לכו"ע. ומ"מ במכבסה י"ל דאסור בפרהסיא וכה"ל בסי' תקל"ג בשוה"ל דין ח', דבכל המלאכות שהותרו לצורך המועד אומניהם עושים אותם בצנעה. ועי' מש"כ בזה בהלכות חג בחג פ"ה אות ט', ושם במקורות עפ"י הרמב"ן.

ט מקורו מדברי הב"י, והמאמר סק"ד השיג על דבריו וכתב דאין להחמיר בהולכה יותר מהובאה לצורך המועד יעו"ש, והביאו כה"ח סק"א. ועי' במאירי במ"ק שם דמבואר דדברי הב"י. ועי' הלכות חג בחג פ"ה במקורות לאות י"א שיישב קושית המאמר.

י כ"ה לטעם שהביא הב"י בשם הנמוקי יוסף שיסברו שבעה"ב נתן לתקנו במועד. יא וכן הביא בכה"ח לקמן סי' תקמ"ו סק"ז דברי האחרונים להתיר.

סימן תקלה. שלא לפנות מחצר לחצר בחול המועד

א מדנקט האי טעמא מבואר דאין איסור הוצאה בחוה"מ. והנה לענין יו"ט אמרינן מתוך שהותרה הוצאה לצורך הותרה נמי שלא לצורך. ונחלקו הפוסקים אי שרי אף כשאין בו צורך היום כלל, ועי' בשע"ה לעיל בסי' תקי"ח אות א' שהבאנו

שכבר אזל חמימותה ממנה ובפמ"ג מסופק אם ג' ימים אלו הוא מעל"ע או שמקצת היום ככולו וע"י בירושלמי (ס"ד וסק"י י"א י"ב ובה"ל ד"ה מתה ושה"צ).

סימן תקלו. דין מלאכת דבר האבד

א דבר האבד דהיינו שאם לא יעשהו עכשיו יבא לידי הפסד מותר לעשותו בחוה"מ ע"י עצמו בלא שינוי מיהו בכל מה דאפשר להקל בטירחא יעשה וי"א שאם יכול לעשותו ע"י גוי יעשה ע"י גוי (ס"א וסק"א ובה"ל ד"ה לבצרו) ופועלים ישראלים יכולין ליטול שכר עבור דבר האבד (וע"ל סי' תקמ"ב דין ב') אף שיש להם מה לאכול ואצלם לא הוי דבר האבד מותר להם לעשות בשבילו (סקנ"ה) וע"ל דין כ"א בענין אדם חשוב וע"ל סי' תקמ"א דין ו' מה נקרא דבר האבד.

ב ספק דבר האבד נראה שאם אותו החשש שהוא חושש הוא מצוי שיבא^א יש להקל לעשותו אפי' ע"י עצמו אך יראה לעשות בצנעא אם אפשר^ב ואם א"א בצנעא מותר בפרהסיא ואם אין ההפסד מצוי יש להחמיר וכן בספק צורך המועד יש להקל אם קרוב בעיניו שיהי' זה לצורך המועד (סק"א ובה"ל ד"ה דבר וע"י בחוה"מ או"ח סי' קל"ד סק"י"ד נ' ג"כ דמקיל בספק דבר האבד).

ג שדה הבעל שדי לה במטר השמים ואין משקין אותה אלא להשביחה יותר אסור להשקותה בחוה"מ (ס"א וסק"ד) ואפי' אם יש חריצין בכל השדה וכשנטול את הצרור הסותם נשקית כל השדה בטורח אחד אסור (חזו"א או"ח סי' קל"ד סק"א וע"ל דין י"ג) אבל שדה בית השלחין שהיא הארץ הצמאה ועיפה למים שאם לא ישקנה תמיד תפסד אם התחיל להשקותה קודם המועד מותר להשקותה שכיון שהתחיל להשקותה קודם לכן אם לא ישקנה עכשיו תפסד אבל אם לא התחיל להשקותה בין ע"י אונס^א ובין מחמת עצלות לא תפסד ע"י איחור איזה ימים ואסור (ס"א וסק"ב ג' ושה"צ) ובחזו"א כתב דלרש"י אם לא השקה קודם המועד אסור אף שאם הי' משקה לפני המועד כבר היתה יבשה במועד אבל לרמב"ם אין אסור אלא דוקא בהיו צריכין לתלות ולא שתו אבל אם שתו ויבשו מותר ואפשר דלרש"י מותר בבית השלחין אף בלא שתו אם לא הגיע זמן לתלות לפני המועד ובבית הבעל דוקא בשתו (או"ח סי' קל"ד סק"א ה' ו') ואם היתה שדה לחה ועתה נתייבשה אפי' לא התחיל להשקור תה קודם המועד מותר להשקותה לדעת רש"י אבל לרמב"ם אסור אלא כשעדיין היא לחה (בה"ל ד"ה שכיון) ובחזו"א כתב להיפך דלהרמב"ם דוקא ביבשה מותר להשקותה אבל אם היא עתה לחה הוא רק הרוחה ואסור (או"ח סי' קל"ד סק"ה ו' וע"ל דין י"ב).

ד וכתב בחזו"א נראה דדין בית השלחין משתנה לפי מין הנורע ולפי זמנו בתקופות השנה וכל שנפסד במניעת ההשקאה הוי בכלל בית השלחין וכן להשקות שדה אורז אין להתיר אלא במקום ובזמן שהוא נחוץ לכך ונפסד במניעת ההשקאה (או"ח סי' קל"ד סק"ד).

ה אפי' בבית השלחין לא התירו אלא היכא דליכא טירחא יתירא כגון מן המעין [ואין נ"מ בין מעין ישן ובין שה' תחיל לנבוע מחדש] שהוא ממשיכו ומשקה [ואפי' במקום שאין רוב השדה שותה מאותו המעין ביום אחד כיון שעכ"פ לכמה ימים שותה, חזו"א או"ח סי' קל"ד סק"ט] אבל לא ידלה וישקה מהבריכה שהוא מים מכוונסין בבור עמוק שצריך לדלות בכלי והוי טירחא יתירא [ואפי' במקום שא"א להשקות ממעין ויבא לידי פסידא אסור, חזו"א או"ח סי' קל"ד סק"ד] וכן ממי הגשמים מקובצים ואפי' אין דולה כגון שהבור או המקום המקובץ מהג' שמים מלא על כל גדותיו ש"צ לדלות אלא ממשיך מהן ברגל אסור מפני שסופן לדלות כשיחסרו ואפי' ממעין אין מותר להשקות אלא בהמשכה ברגליו אבל כל שדולה בדלי או בכד אסור ואפי' ערוגה אחת חצי גבוה וחצי

שערי הלכות

הכלבו דכתב דאין מחמיר בחוה"מ, ומ"מ לגבי נסיעה ברכב בזמנינו שיש בו כמה מלאכות יש לאסור שלא לצורך וכנ"ל בשע"ה אות א'.

ו ע"ש דכתב דמאחר שהר"ף והרמב"ם והרא"ש והטור ורבינו ירוחם והכלבו ומרן החמירו בזה, הכי נקטינן, וע"י ב"י.

ז דעת מרן והרמ"א לאסור להושיב אחרת וכשיטת הרמב"ם. ובביה"ל הביא דדעת כמה ראשונים להקל, וכתב דכפי הנראה לא ראוים הב"י והרמ"א דאל"ה לא היו סותמין להחמיר, וסיים דע"כ נראה דבמקום הפסד מרובה יש לסמוך להקל. והביאו בכה"ח סק"טו. וע"ע בנה"ש סק"ב כמה אופנים בביאור דין זה, ויש כמה נ"מ לדינא יעו"ש.

ח ע"י מ"ב סק"י וכה"ח סק"יג דהביאו כמה פוסקים לתלות האי דינא דינא דינא דישבה עליהם פחות מג' ימים שיש בו הפסד מועט, דתלי אי מלאכת חוה"מ אסור מדאורייתא או מדרבנן. ומדסתם כאן בשו"ע מבואר דס"ל להקל, וביארנו לעיל בסי' תקל"א אות ה' באורך. ושם להקל רק במקום צורך גדול. ומ"מ לגבי הביצים דהכא כתב הכה"ח בסק"יג דלדין דאין אנו אוכלים ביצים מוזרות, וכמ"ש בוצ"ב ביו"ד בסי' ס"ו סק"ז, אפשר דיש להקל גם במעט ביצים כיון שהולכים לאיבוד אם אינו מחזירה, ונראה דהכל לפי הענין, עכ"ד.

סימן תקלו. דין מלאכת דבר האבד

א כן הכרעת הביה"ל ד"ה דבר, וכתב כן גם לדעת מרן. וכן הסכים בכה"ח סק"ב, אלא דחש היכא דאפשר לדברי הח"א שכתב דבספק דבר האבד יעשה ע"י עכו"ם.

ב ע"י מש"כ בענין זה לדעת מרן, לקמן בסי' תקל"ח אות ב'.

ג ע"י כה"ח סק"ז שהבי"ד הא"ר בסק"ב שכתב דמשמע קצת שפסק השו"ע כהראב"ד שאם אירע אונס שלא היה יכול להשקותה, מותר להשקותה כשהיא נפסדת. והיינו מדקאמר בשו"ע דכיון דהתחיל להשקותה קודם המועד, אם לא ישקה עתה תפסד, ומבואר דבכל מקום שיש הפסד שרי, וע"כ גם אם נאנס אם תפסד שרי. והא"ר כשיטתו שהקשה על הרמ"א בד"מ שכתב דלרש"י אם לא השקה קודם המועד אסור להשקות אף במקום פסידא, והלא רש"י שהביא הב"י כתב דהואיל ולא משקה וכו' לא הוי פסידא, ומשמע דבפסידא שרי. והיינו שהבין ששייך פסידא גם כשלא השקה קודם המועד. אך מדברי שעה"צ כאן באות א' דכתב ע"ד הא"ר דבחנם התפלא על הרמ"א, דכונת רש"י דאם לא התחיל להשקותה לא תפסד ע"י איחור ההשקאה, וע"כ אף בנאנס ולא השקה אסור להשקות, וזה כונת הד"מ. וכתב שכה"ח גם לדעת הרמב"ם, ומבואר שכן לומד גם לדעת השו"ע. וכ"כ בחזו"א בסי' קל"ד סק"ו להדיא דלדעת מרן אין הבדל בין אונס לרצון, וכרש"י והרמב"ם.

ד ושם בשע"ה אות י"א כדברי החזו"א.

ב היינו דוקא לטייל מא"י לחו"ל אסור, אבל להרויח או לראות פני חבירו מותר, וכמ"ש בכה"ח סק"א, וכ"כ בלשון המ"ב כאן דכתב האי דינא לענין טיול, וכ"ה במ"ב לעיל בסי' תקל"א וכאן בשוה"ל בדין ה'.

ג באול"צ בח"ג פכ"ב תשובה ה' כתב דשרי לתקן צרכי רכיבה אפילו מעשה אומן, ונ"מ בתיקון רכב בזמנינו שהוא בד"כ מעשה אומן. וכתב דמדלא חילקו בשו"ע ושאר פוסקים לגבי צרכי רכיבה בין מעשה הדיוט למעשה אומן, ש"מ דבכ"ג שרי. אמנם יל"ע בזה, הלא בסי' תקמ"א נבאר דין צרכי המועד דשרי רק מעשה הדיוט, וא"כ י"ל דבשו"ע ושאר פוסקים כתבו רק לעיקר הדין להכליל צרכי רכיבה כצרכי המועד דשרי, והוא עפ"י פרטי הדינים דלקמן בסי' תקמ"א, וסמך כאן על מה שכתב בכלל צרכי המועד. והנה בחוט שני בפ"ח אות א' כתב כע"י, אלא דדקדק דבגמ' והראשונים לא הווכר שצריך לעשותו דוקא מעשה הדיוט, ומשמע דשרי גם מעשה אומן, והוסיף לבאר בטעמא דמילתא דהו"ל כעושה אשה תכשיטה במועד דהוא צורך הגוף ודינו כאוכל נפש, וכמו שהביא במ"ב לקמן בסו"י תקמ"ו בד"ה כל. ועפ"י כתב בחוט שני דכל צורך חשוב ונצרך מאד לאדם והאדם נהנה מזה, עשאוהו כאוכל נפש דשרי ביה אף מעשה אומן, ואפשר דכן כונת האול"צ. ומ"מ אין דבר זה מוסכם, דבש"כ פרק ס"ו אות נ"ט כתב לאסור במעשה אומן, והיינו דחשיב ליה כצרכי המועד, וע"ש במקורות דכ"נ דעת הגרש"א, ומ"מ כתב שם דבאופן שנתקע בדרכו וצריך לשוב לביתו במועד או כל נסיעה חשובה אחרת, דיש להתיר.

ד ומבואר דשרי דבר שאינו מתכוין אף בפסיק רישא, וכן מבואר לעיל בסי' תקל"א ס"ח בהגהה ובושה"ל בדין י"ג, וכ"ה בסי' תקל"ז סעיפים ח' ט' י' י"א ובמ"ב שם סק"א וסק"ד, ומבואר דתרת"י בענין, שיהא כונתו להיות, וגם שיהא ניכר מתוך מעשיו שלדעת צורך היתר הוא עושה.

ה היינו כיון דבב"י כתב לפסק הלכה כהרא"ש, ושכן מנהג העולם דשרי לרכוב גם כשאין בו צורך המועד [וכמ"ש הרמ"א כאן והובא בריש דין א'], וכתב בטעמא דמילתא דברכיבה ליכא מלאכה [ומבואר דאין דין שביתת בהמה בחוה"מ, מהרי"ב ברכיבה כתב הב"י בסי' ש"כ מהירושלמי דאית ביה משום שביתת בהמתו בשבת, ומבואר דבחוה"מ שרי. וכ"כ בספר המכתם במו"ק, והביאו בש"כ פסח הערה ק"ז, ושם בהערה ק"ח כתב לגבי הוצאה דכיון שהתירו הוצאה וכנ"ל בסי' תקל"ה, והיינו אפילו שלא לצורך ולא רק מטעם מתוך, א"כ לא מסתבר שבמהמה יהא אסור. וע"י לעיל בסי' תצ"ה בשע"ה אות ח' דהמחמירים ביו"ט הוא משום דליכא מתוך בבהמה יעו"ש]. ולזה כתב בביה"ל דבאופן שיש איסור מחמיר לכאורה אין להתיר שלא לצורך, וצידד להתיר מכח ספק ספיקא יעו"ש. ולענין הטעם להחמיר מצד דאיכא דסברי דיש רה"ר דאורייתא בזמנינו, ע"י מש"כ לעיל בסי' שמ"ה בשע"ה אות י' לדעת מרן בזה, ושם מכמה טעמים לומר דאין לנו רה"ר דאורייתא יעו"ש. וגם לעיקר דין מחמיר בב"י לעיל בסי' תצ"ה הבי"ד

לכל שהוא לצורך המועד ואם מתיירא מחמת גניבה בחצר שדר שם מותר אפי' שלא לצורך המועד ואפי' מעיר לעיר דהוי דבר האבד (ס"א וסק"א ג' ד' וע"ל סי' תקל"ט דין ד').

ב וכ"ז דרך רה"ר אבל אם יש פתח בין שתי חצרות מותר לפנות מזו לזו ואפי' דרך כמה חצרות ואם אין הבתים פתוחין לחצר אלא למבוי י"א^ב שמותר לפנות מבית לבית הסמוך לו ואפי' הבית הוא של חברו אבל לא יותר דהוי פרהסיא ויש מחמירין אף לבית הסמוך לו וכן מצדד הגר"א אם לא שהוא מבוי שאינו מפולש (ס"א וסק"ב ה' ו').

ג יש מתירים^ל לפנות דירתו מחצר של אחר לחצר שלו ואפי' מנאה לכוונה [אבל לפנות כלים לחצר שלו אין להקל], ואם הי' דר אצל חברו בחדר אחד ואח"כ שכר לו בית מאחר עם כמה חדרים אפ"ע שנוח לו יותר אסור לפנות אא"כ דירה ראשונה הי' בין הגוים או דומה לזה יש להתיר לפי ראות עיני המורה מיהו אם דר בחדר אחד ביחד עם א' כתב הפמ"ג נראה דמותר לילך לחדר מיוחד וכן שכר מחי' וכדומה דהוי דבר האבד וצריך להתיישב בדבר (ס"ב וסק"ז ושה"צ).

ד הזבל שבחצר אסור להוציא^ל אלא יסלקנו לצדדים^ה ואם נתרבה עד שנעשה חצר כרפת מוציאין אותו לאשפה^ל (ס"ג).

סימן תקלו. כל צרכי בהמה מותר לעשות בחוה"מ

א מותר לרכוב במועד אפי' מעיר לעיר^א ואפי' שלא לצורך כלל ואפי' למוד ללכת ברגליו אבל לתקן צרכי רכיבה אסור אא"כ יש ד' תנאים (א) שהוכב לצורך המועד או לטייל^ב או לראות פני חברו אבל לא להרויח ממון שלא לצורך המועד וע"י פמ"ג (ב) שלא ניסה ללכת ברגליו (ג) שלא יצא לטייל מא"י לחו"ל (ד) שלא יכין מלאכתו במועד, ואם חסר א' מדברים אלו אסור לתקן צרכי רכיבה (ס"א וסק"א ב' ובה"ל ד"ה לטייל).

ב ואלו הן צרכי רכיבה^ל ליטול צפרני הסוס (וע"ל סי' תק"מ דין י"א) ולסרוק הסוס ליפותו ואפי' במסרק דהוי פסיק רישי' דמשירי שערות^ל (וע"ל סי' תקכ"ג דין א') ולתקן האוכף והרסן וכל צרכי רכיבה ולתקן ברזליו במדינות שאבנים מצויים שם ואין הבהמות יכולות לילך בלא ברזלים אבל במקומות שהעפר תיחוח ואין אבנים מצויים שם ואין רגליו שם לעשות ברזלים אסור לעשותם (ס"א ב' וסק"ג ה').

ג וליסע בעגלה בחנם אפשר שיש לחוש משום מחמיר^ה להסורים שיש רה"ר מה"ת בזמנינו ומ"מ אין למחות ביד המקילין בזה שיש להם על מי לסמוך (בה"ל ד"ה ומותר וע"ל סי' שמ"ה דין י"ד).

ד אין מרביעין בהמה במועד דהיינו לאוחזה להביא עלי' זכר [אבל בחול מותר ואין בזה משום פריצותא דבעבדת^ה טריד] אבל מכניסין לדיר זכרים ונקבות ביחד ורובעין מעצמן ויש מתירין בחמורה שתבעה להרביע עלי' כדי שלא תצטנן ובברכ"י מצדד להחמיר בזה^ל (ס"ג וסק"ו ז').

ה מקיזין דם לבהמה ואין מונועין ממנה כל רפואה ואפי' יש בה מלאכה דאורייתא (ס"ג וסק"ח).

ו אין מושיבין תרגולת על הביצים לגדל אפרוחים ואם כבר ישבה ומתה אסור להושיב אחרת אפי' ישבה כבר עליה^ג ג' ימים ובמקום הפסד מרובה יש לסמוך להקל^א אם כבר ישבה ג' ימים שאין הביצים ארוין כבר לאכילה ואם לא מתה רק ברחה מעליהן יכול להחזירה וי"א שגם בזה אין להקל רק אם כבר ישבה עליה ג' ימים^ה וכן יש לנהוג אך אם יש לו הפסד מכמה ביצים יש לסמוך להקל אף תוך ג' ימים לשיבתה, וכ"ז אם הוא בתוך ג' ימים לבריחתה אבל אחר ג' ימים אפי' יפסידו הביצים אסור שיש טורח גדול בחזירה וגם אפשר שלא יועיל כלל החזרה

מחלוקת האחרונים לדעת מרן בזה, ושלקן כתבו כמה אחרונים להחמיר בזה. ולזה יש לדון בחוה"מ אם יש מקום להחמיר בזה, והכא דמיירי כשאינו צורך המועד מבואר דשרי, ואמנם מצינו להא"ר בסי' תצ"ב סק"ג דס"ל דשרי רק במקום שיש בו צורך קצת, מ"מ מסתמות הרמב"ם ברפ"ז מהלכות יו"ט והשו"ע בסי' תק"ל שכתבו דמקצת מלאכות מותרות בו ומקצת אסורות, ולא הוכיחו כלל דין הוצאה, משמע דשרי, וכ"ה סתמות שאר פוסקים. וכ"כ להוכיח שבשט הלוי ח"ז סוס"י ס"ח [ואמנם מש"כ שם דכן ס"ל להמאיר, ע"ש דמיירי ביש בו צורך, וע"י קאמר דאין דין הוצאה, ואין ראה במקום דאין צורך כלל, וכן יש להעיר ע"ד השש"כ בפס"ח אות כ"ו, ושם בהערה ק']. וכ"כ לדינא שם שבשט הלוי להתיר, ושכן המנהג, אף שהעיר ממשמעות הביה"ל לקמן בסי' תקל"ו ד"ה ומותר לרכוב דס"ל דיש איסור הוצאה. וע"ע בחוט שני חוה"מ פ"ז שכתב דכן גם משמעות החזו"א בסי' קל"ה מו"ק י"ב ע"ב ד"ה רא"ש, דיש איסור הוצאה, ושכן החמיר החזו"א כשאניה לצורך המועד כלל, ומ"מ כתב שם דמנהג העולם להקל. והנה בזמנינו יש עוד טעם להקל בזה, דבדרך כלל אין רה"ר דאורייתא וכמו שביארנו לעיל בשע"ה בסי' שמ"ה אות י', יעו"ש מה שציינו בסוה"ד, וע"כ בדברנן יש להקל, ע"י לעיל בסי' תק"ל בשע"ה אות ו' סעיף ב'.

ב בשו"ע הביא רק דעה זו בשם יש אומרים, וכמה אחרונים החמירו בזה כמבואר במ"ב כאן ובכה"ח סק"ו.

ג מקורו מהירושלמי, אך הר"ף והרמב"ם השמיטו, וכתב המ"מ והביאו הב"י דס"ל דהבבלי חולק ולכן השמיטו, וכתב השלחן גבוה סק"ו והכה"ח סק"א דלכן כתב בשו"ע דין זה בשם יש מתירין, ולא כתב בסתם, ומ"מ מדברי האחרונים נראה דנקטו להקל בזה.

ד ואשפה שבבתים שרי דהוא מצרכי הגוף וצורך המועד ואין בו טורח, ע"י הלכות חג בחג פ"א אות ה'.

ה ואם יש מקום מיוחד לאשפה בחצר ההוא מותר להניחו שם. כה"ח סק"ז.

ו ובשלחן גבוה סק"ז רצה לצדד לאסור לסלק לצדדין או לאשפה אם היה הזבל מעריט דומיא דכיבוס וגילוח, אלא דמסתמות הפוסקים לא חילקו בזה, ולכן כתב דמ"מ לאו משנת חסידים הוא שיכנס הרגל וביתו מנוול וישנה מלאכתו לחוה"מ, אלא מסלקו מעריט. וכן נהגו לכבד הבתים והחצירות לכבוד יו"ט ראשון, עכ"ד.

סימן תקלו. כל צרכי בהמה מותר לעשות בחוה"מ

א וכן מותר לנסוע ברכב, וכמו שהביא בשש"כ בפרק ס"ו הערה רכ"ד בשם הגרש"א והגר"מ פיינשטיין, אלא שצידד שם לאסור שלא לצורך כלל, ואמנם כל שנכנס בגדר טיול חשיב ליה צורך המועד יעו"ש. [וע"ע בדבריו בפרק ס"ח הערה ח' לגבי תשלום נסיעה למונית בחוה"מ].

נמוך אין דולים ממקום נמוך להשקות מקום גבוה וכ"ש בב' ערוגות וא' גבוהה מחברתה שאין דולין מהתחתונה להשקות העליונה [א"כ היתה ערוגה של ירק וכוונתו לאוכלן במועד כדלקמן דין ט'] (ס"ב וסק"ה ו' ז' ח') וכתב בחזו"א אין חילוק בין מעין לגשמים דלהמשין אף מגשמים מותר^ה אם יש בהן כדי להשקות את כל השדה כדלקמן דין ו' ולהדלות אסור גם ממעין שהוא בעומק [אבל אם אינו בעומק מותר גם להדלות לרוב הראשונים] ואם העמיד במעין מונק שקורין פלומ"פ והמים עולין מאליהן ומשקין את השדה נראה דמותר [ואם נתקלקל המונק מותר לתקנו במועד אם מספקין ממנו מים לצורך המועד ואף אם אין מספקין ממנו אלא לצורך השדה אפשר דמותר לתקנו במקום פסידא] ואם המונק מונק אל הבריכה ומהבריכה נמשכין צנורות אל השדות מותר להשקות ג"כ מהבריכות כדלקמן דין ו' ומיהו בשעה שנתקלקל המונק אין להשקות מהבריכה (או"ח סי' קל"ד סק"ד י"א וסי' קל"ה ד"ה ד' א').

ו נהרות המושכין מהאגמים מותר להשקות מהן בית השלחין במועד והוא שאינו פוסק בשום פעם אלא מושך תמיד מהאגמים וגם האגמים גופא צריך שלא יפסקו תמיד אבל אם דרכן לפסוק בשום פעם אף שעכשיו יש ריבוי מים בהם באופן שבכל חוה"מ לא יצטרכו לדלות בדלי ויוכל להמשיך ברגלו אפ"ה אסור דלא פלוג רבנן (וכ"פ ג"כ בחזו"א או"ח סי' קל"ד סק"ה) וכן הבריכות שאמת המים עוברת ביניהן [אפי' לא נתמלאו מהאמת המים רק מגשמים, חזו"א שם סק"ט] מותר להשקות מהבריכות ע"י המשכה [ואפי' להדלות בדלי מותר כשאינו עמוק, חזו"א שם סק"א] ודעת הראב"ד דדוקא כשאמת המים נכנס בתוך הבריכות אבל אם אין נכנסת לתוכו אע"ג שנסכס לתוך השדה אסור אבל דעת הריטב"א דלא דוקא דכל שעוברת בסמוך לשדה ממש נקרא ביניהם (ס"ג וסק"ט י') ובחזו"א כתב נראה דכונת הראב"ד דעכשיו האמה מופנית לצד אחר ע"י ססתמו כניסתה להבריכה אלא שבקל אפשר לפותחה להבריכה ומותר לפותחה במועד אבל אם א"א לפותחה להבריכה אע"ג שהאמה עוברת בשדה לא כלום הוא וכ"ז כשהחריצין שבשדה נמשכין כולן מהבריכה וא"א להשקות מהאמה אלא ע"י לפותחה להבריכה אבל אם אפשר להשקות מהאמה מודה הראב"ד דמותר ועוד אם נמשכין מהאמה אמות קטנות ע"פ כל השדה א"כ אפשר על ידיהן למלא את הבריכה מהאמה שהרי גם הבריכה מחוברת עם אמות השדה ולפ"ז אין מחלוקת בין הראב"ד והריטב"א (או"ח סי' קל"ד סק"ט).

ז וכן בית השלחין שהוא גבוה והי' מעין נובע מצדו ובצדו האחר הי' בית השלחין נמוך ובין אלו בית השלחין הי' בצד בית השלחין הנמוך בריכה קטנה וכשמשיקין בית השלחין הגבוה ממעין שלו נוטפין טיפין טיפין מתוך בית השלחין הגבוה לתוך הבריכה הנמוכה ועדיין היא נוטפת מותר להשקות ממנה בית השלחין הנמוכה דהואיל ומטפס עדיין מבית השלחין הגבוה מים שבאו ממעינו בודאי לא תפסק הבריכה והוא שלא פסק המעין המשקה בית השלחין העליונה אבל אם פסק המעין אע"ג שעדיין מטפס מבית השלחין הגבוה אין משקין מהבריכה לבית השלחין הנמוך (ס"ג וסק"א י"ב י"ג) ובחזו"א מסופק אם דוקא באופן שלא יפסקו המים קודם שישקה כל השדה מותר או שנחשב כמעין דמבואר לעיל דין ה' שאפי' אם אין שותה ליום א' כיון ששותה לכמה ימים מותר (או"ח סי' קל"ד סק"ט).

ח חריצין הנעשין להמשיך בתוכן מים מהנהר לצורך שדות ע"י בטור ובי"ט וט"ז אימתי מותר להשקות מהן את השדות בהמשכה (סק"י וע"ל סי' תקמ"ד דין ה').

ט ירקות שרוצה לאכול במועד ואפי' אין רוצה לאכול בעצמו אלא שיהיו ראויין לאכילה במועד ועומדין לימכר יכול לדלות במועד להשקות כדי שיגדלו [ואפי' בבית הבעל ואפי' לדלות מבור מים מכונסין, חזו"א או"ח סי' קל"ה ד"ה תד"ה מדלין] דכל שהוא לצורך אוכל נפש במועד מותר אפי' טירחא יתירא [ואפי' מכשירי אוכל נפש כאוכל נפש לענין זה כיון שא"א לעשותן מעי"ט וע"ל סי' תק"מ דין י"ב] אבל אם אינו רוצה לאכול במועד ועושה כדי להשבין אסור אפי' בהמשכה בלא הדלאה^ה כיון שאינו אלא להשבין (ס"ד וסק"ד ט"ו ט"ז).

י אין עושין החריצין שבעיקרי הגפנים כדי שיתמלאו מים דהוא טירחא יתירא ואסור אף דאיכא פסידא ואם היו עשויות ונתקלקלו אם נסתמו לגמרי אסור לתקנן אבל אם עדיין ניכר החריץ מעט אפי' פחות מטפח ה"ז מתקנן במועד דליכא טירחא כולי האי אבל אסור להעמיקן או להרחיבן יותר מבראשונה (ס"ה וסק"י י"ח י"ח כ').

יא אין עושין אמת המים לכתחלה דהיינו החריצין העשוין בקרקע שבהם המים הולכות סביבות השדה ומשקות אותו ונקרא אמה לפי שהוא רחב אמה ועמוק אמה דהיינו ו' טפחים ואם היתה עשויה ונתקלקלה אם נסתמה לגמרי דהיינו שלא נשאר בה טפח אסור לתקנה דפחות מטפח אין ראוי בזה שיקלחו שם המים והיו כעושה לכתחלה [ובחזו"א מסופק אם דוקא כשנסתם כל אורך האמה אבל אם נסתם מעט מותר לתקנו אף אם אותו מעט שנסתם נתמלא כולו או אפי' אם נסתם מעט כל שנסתם כל גובהו ולא נשאר טפח בעומקו אסור לתקנו או"ח סי' קל"ה ד"ה ק"ק] אבל אם נשתיר טפח חופר בה עד ששה בארעה וברחבה לא יותר ולא פחות דוקא אם בתחלה היתה ששה על ששה ונסתמה דאל"ה אסור לחפור בה מחדש בחוה"מ^ט (בין שנסתם מעט בין הרבה, חזו"א או"ח סי' קל"ה ד"ה רש"י כיון, ומבואר שם דמ"מ מותר להשקות ממנה במקום שההשקאה מותרת) ואם בתחלה היתה עמוקה יותר מו' טפחים מ"מ אסור לתקנו בה עכשיו רק עד ששה טפחים ו"א שאם נשאר בה עכשיו ב' טפחים מותר להעמיקה עד ז' טפחים ויש מחמירין בזה וצ"ע מיהו בנשאר בה ג' בודאי נכון להחמיר שלא לחפור עד ח' (ס"ו וסק"א כ"ב כ"ג כ"ד כ"ה ושה"צ וע"ל סי' תקמ"ד דין ז').

יב שדה האילן דינו כבית השלחין שצריך למים טפי ולכן מושכין את המים מאילן לאילן שעשו סביב האילן חפירות למלאות המים ושוב אין בזה טורח הרבה לעשות חריץ שימשכו בו המים מאילן לאילן ובלבד שלא ישקה

את כל השדה [דהיינו שהשדה עשוי חריצין הנמשכין מהאמה וכשמביא מים בהשדה הושקתה השדה כולה אסור אלא עושה חריצין חדשים קטנים בלא טורח ממעין לאילן הראשון ומאילן לאילן ואין משקה אלא סביבות האילן שנמלאין את העוגיות שסביבם, חזו"א או"ח סי' קל"ד סק"ז] ואף שע"י ההשקאה היא הרוחה לאילנות אין מתירין טירחא רבה בשביל הרוחה ואף אם אין בה זרעים וירקות רק אילנות [ואם א"א למשוך מאילן לאילן בלא טורח מותר להשקות כל השדה דהיינו דבר האבד, חזו"א שם סק"ד] וכ"ז דוקא כשהיו נטועין האילנות עשרה לבית סאה [ואין נ"מ בין אילנות זקנים ובין נטועות, חזו"א שם סק"ד] אבל אם היו רצופות ביותר מזה מותר בכל גווי להשקות את כל השדה, ואם היתה שדה לחה מותר להשקות את כולה בכל גווי אך לדעת רש"י דדוקא אם נתייבשה ולדעת הרמב"ם דדוקא שעדיין לחה ויש מחמירין בזה בכל גווי [ובחזו"א כתב שאין להתיר גם להרמב"ם אלא ביבשה^ה. או"ח סי' קל"ד סק"ה ו' וע"ל דין ג'] (ס"ז וסק"ז כ"ז כ"ח ובה"ל ד"ה מאילן ושה"צ), וכתב בחזו"א פרדסים שלנו אם הגיע זמנן לשתות במועד ונפסדין אם לא ישקה מותר להשקות ע"י צנורות המים הנמשכין מהבריכה המתמלאות ע"י צנורות הנמשכין מהמעין ע"י פלומ"פ שא"א למשוך מים מאילן לאילן ועוד שרצופין יותר מ' לבית סאה וכ"ז בזמן שלא נתקלקל והמים עולין מהמעין אבל בזמן שנתקלקל אסור להשקות מהבריכה ואע"ג דמפסדי כנ"ל דין ה' (או"ח סי' קל"ד סק"ד).

יג אסור לפתוח מקום לשדה כדי שיכנסו בה המים להשקותה [דהיינו כמובל שדה במועד] ואם עושה כדי לצוד דגים כדי לאכול במועד מותר [ואם דעתו לאכול רק קצת מהן יש דעות בזה^ז] דדוקא אם גם מעשיו ניכרין שכונתו לדגים כגון שפתח למעלה מקום שיכנסו ולמטה עושה שם חור קטן שיוובו המים משם וישארו הדגים ניצודין מאליהן ואע"פ שבמילא השדה שותה מהמים כיון שאין כונתו לכך מותר אבל אם פתח פתח אחד אף שכונתו לדגים כיון שאין מעשיו ניכרין אסור לכתחלה שנתה כמתכוין להשקות השדה אבל בדיעבד לא קנסין ל' בזה אם אומר שכונתו להיתר (ס"ח וסק"ט ל' ל"א ו"ב וע"ל סי' תקל"ג דין י"א).

יד אסור להשוות השדה לצורך חרישה ואם ניכר שמתכוין כדי לרדוש לצורך המועד מותר מדינא אך לפי שיש דעות מה נקרא ניכר אם משוה כולה או להיפך שאין משוה כולה יש לאסור הכל לכתחלה^ח ובידיעבד אם אומר שכיון לדישה אין לאסור בכל אופן (ס"ט וסק"א ל"ג).

טו אסור ללקט עצים מהשדה ליפוח לחרישה ואם ניכר שמכוין לצרכו שצריך העצים כגון שנטול הגדולים ומניח הקטנים מותר וכן אסור לקצץ ענפי האילן לתקנו ואם ניכר שמכוין בשביל הענפים להאכילן לבהמתו ולא לתקנו כגון שקוצץ כולן מצד אחד מותר ובכל אלו וכי"ב אם כונתו לאיסור אע"ג שמעשיו מוכיחין שעושה לצורך היתר אסור וכן אם אין מעשיו מוכיחין אע"ג שכונתו להיתר אסור אך בזה אין לאסור בדיעבד כיון שכונתו להיתר וכנ"ל (ס"י י"א וסק"א ל"ד).

טז אסור ליטול התולעים שנפלו באילנות ואע"פ שנפסד האילן וכן הנטיעות שנשרה קצת קליפתן אסור להדביק שם זבל שלא ימות האילן דכל אלו היו טירחא יתירא אבל נוף שנקטע קודם המועד כדי שיוציא נופות הרבה סביב מקום הקטיעה מותר לסוכו בשמן במקום הקטיעה כדי שלא ימות וכן מותר לסוך הפירות בשמן כדי שלא יפסדו דכ"ז לא היו טירחא יתירא (ס"יב וסק"ה ל"ו ל"ז).

יז מותר לצוד את האישות (הוא שרץ קטן שאין לו עינים ודרכו לחפור בפנים הקרקע וכאשר ימצא בשדה יקלקל האילנות ע"י חפירותין) ואת העכברים שמפסדין בשדה אילן כדרכו שחופר גומא ותולה בה המצודה אבל משדה הלבן אסור לצודם אפי' ע"י שינוי דלא מפסיד כולי האי וע"י גוי יש להקל בשינוי [ויש מקילין בשינוי גם ע"י ישראל] ואם השדה לבן סמוכה לשדה אילן מותר אפי' ע"י עצמו בשינוי שנוגע שפוד בארץ ומנעונו לכאן ולכאן עד שנעשית גומא ותולה בה המצודה^ה והמיקל בזה גם בלי שינוי אין למחות בידו דרוב הראשונים מתירין (ס"ג וסק"ח ל"ט ובה"ל ד"ה ו"א).

יח אסור לזבל השדה בחוה"מ שהוא תולדה דחורש ואפי' להכניס בהמות לשדה שישכבו שם בלילה וכל הלילה מטיילות הבהמות ממקום למקום עד שמזדבלת כל השדה אסור ואם הכניסן הגוי מעצמו מותר אפי' ליתן לו מזונות במועד וכן מותר ליתן לו שכר אחר המועד [ואפשר דגם במועד מותר ליתן לו שכר כיון שעושה מעצמו וצ"ע^ט] אבל אסור לומר לו בתחלה עשה ואתן לך שכר אחר המועד דכל שאין עושה אין אומר לגוי לעשות ואפי' בא מעצמו אסור למסור לו שומר להוליכן ממקום למקום שמתוך כך הגללים מתנערים שנראה כאילו שכרו מתחלה לזה ואם הי' הגוי שכיר שבת שכיר חדש ששכר שנה מותר גם לסייעו ולמסור לו שומר להוליך הצאן אבל לשכור לו שומר בחוה"מ אסור אף בכגון זה (ס"ד וסקמ"א מ"ב מ"ו מ"ז מ"ט ובה"ל ד"ה ובחווה"מ).

יט וכ"ז בחוה"מ אבל ביו"ט אפי' בא הגוי מעצמו והוא שכיר שנה אסור לסייעו ולא למסור לו שומר אבל מותר ליתן לו מזונות אפי' ביו"ט עצמו [או שכר מזונות אחר יו"ט] ואפי' אינו שכיר כלל [דוקא בזה שאינה מלאכה גמורה אבל במלאכה גמורה ע"ל סי' תקט"ו דין כ"ג] אבל אסור ליתן לו שכר אחר אפי' לאחר יו"ט שנראה שעושה מדעת ישראל, ובשבת אסור ליתן לו אפי' מזונות או שכר מזונות לאחר שבת אבל מותר להחזיק לו טובה על שהכניסו ואפי' בשבת עצמו (ס"ד וסקמ"ג מ"ד מ"ה מ"ח).

כ אסור לקצור השדה בחוה"מ אם אינו נפסד אם יעמוד עד לאחר המועד אבל אם נפסד [ואפי' רק מקצתו נפסד] מותר לקצרו, ואם אין לו מה יאכל אפי' מוצא לשאול מחברו או לקנות בשוק אין מצריכין אותו אלא קוצר ומעמר ודש וזורה ובורר וטוחן כדרכו וא"צ שינוי אבל לא יעשה כל המלאכות האלו רק לפי מה שצריך לאכילתו [ואם א"צ אלא למלאכה אחת מותר לעשות בהרוחה ורק שלא יערים וכנ"ל סי' תקל"ג דין א'] ואם אין מוצא מי שיעשה לו

שערי הלכות

יג הנה בשו"ע פסק דבאופן שמשוה כולה מותר, דבזה נראה שעושה לצורך דישה דצריך קרקע שוה, והאחרונים כתבו דכיון שיש הרבה ראשונים [ע"י שעה"צ אות ל' וכה"ח סקנ"א] דס"ל בהיפך ביותר צריך שתהא הקרקע שוה לצורך חרישה מלצורך דישה, וע"כ אסור כשמשוה כולה, וכן נראה מפסק השו"ע בחו"מ סי' ער"ה סי"ט דמיידי לענין זכיה בנכסי הגר, דצריך שיעשה מעשה לתיקון הקרקע, וכל אופן דחשיב תיקון הקרקע לדין זכיה אסור לעשות בחוה"מ, וכתב שם דכשמשוה הקרקע קנה, והוא כמ"ש הרמב"ם בפ"ב מהלכות זכיה, ויוצא דלא כמ"ש בשו"ע כאן, וכבר העיר כן הגר"א כאן, וע"ע במש"כ בנוב"י תנינא סי' ק"ב ליישב דברי הטור דג"כ סתרי אהדיי מהכא לחו"מ, ושם מש"כ בדברי הב"י, ויל"ע, ומ"מ להכי פסק כאן לאסור בתרווייהו.

יד בשו"ע פסק בב' הדינים לקולא, היינו בסמוכה לשדה האילן כדרכו, ובאינה סמוכה בשינוי, והביא דעת המחמירים ב"א, וכאן בשוה"ל כתב כפי הכרעת הביה"ל בד"ה ו"א יעו"ש, ובכה"ח סק"ב כתב כדרכו, דכשהביא בשו"ע סתם ויש כונתו לחוש למחמירים, וע"כ כתב להחמיר במקום שאין הפסד כל כך.

טו ולפסק השו"ע צ"ל דאסור ליתן לו שכר במועד וכדעת הטור, שו"ג סכ"ו, וכ"ה בכה"ח סק"ח, יעו"ש.

ט ובשו"ע פסק כפירוש השני שברש"י שעל הרי"ף [ועתה נדפס על הש"ס בשם רש"י כת"י, והוא פירש"י האמיתי למו"ק] להתיר גם כשהיתה מתחילה רק טפח, ושכ"ה דעת הרמב"ם. וכאן במ"ב פסק להחמיר דכן פסקו כמה ראשונים וכפשוטו הש"ס, וכמו שביאר בשעה"צ.

י וכ"פ בשו"ע וכשיטת הרמב"ם לקולא בבעיא דלא איפשטא דמלאכת חוה"מ דרבנן, וע"י נה"ש שתמה מדוע מרן לא הביא דמדברי הרי"ף והרא"ש נראה לחומרא, ושכ"ד הר"ן, וכ"כ כמה פוסקים, וכמ"ש בשעה"צ כאן באות כ' ובכה"ח סק"ל, ולעיקר האי דינא דנראה מפסק זה דס"ל למרן השו"ע דמלאכת חוה"מ מדרבנן, ע"י מש"כ לעיל בס' תק"ל בשעה"צ אות ה'.

יא ע"י מאמר סק"ה, ומבואר דכדברי החזו"א דגם הרמב"ם לא פליג אטעמא דתוס' משום פסידא, ותרתני בעי שיהא בית השלחין ושאין בה טירחא יתירה, ושם שכ"ה דעת מרן.

יב מבואר המחלוקת במ"ב סק"ל, וע"ע בכה"ח סקמ"ד שהבי"ד האחרונים שחילקו מהאי דינא למ"ש לעיל בס' תקל"ג דין ז' דסגי שאפשר שיאכל מהם במועד, ומבואר שהחמירו יותר הכא להמ"א סק"ח מטעם דאושא מילתא טפי, ולהא"ר סק"ח דהכא ע"י חפירה חמיר, ולהיד אהרן בהגה"ט דהכא סו"ס גם השדה שותה ממנו, ומלשון המ"ב כאן נראה ג"כ דנוטה יותר לדעת הגר"א שאוסר.

ה אמנם דעת מרן בב"י דממי גשמים אסור אף בדרך המשכה בכל אופן, וכמבואר בב"י, וכמ"ש במ"ב ושעה"צ.

ו להחמיר כשני הפירושים, וכמ"ש במ"ב סק"ט ושעה"צ סק"ח וכה"ח סקט"ו.

ז ובב"י נראה שהסכים לדינא כשיטה זו, [אמנם לא הביא דברי הריטב"א דפליג אלא דברי רש"י יעו"ש].

ח הנה בשלחן גבוה כתב דנראה דהא דאסור השבחה היינו דוקא לדלות המים בידים דאיכא טירחא טובא, אבל גנות ופרדסין דידן שמשקין אותן מבור גדול ע"י רחים של דלי בסוס, נראה דשרי אפילו לירקות שאינם צורך המועד, כיון דליכא טירחא כלל כנהרות המושכין מן האגמים דמי ושרי. והביאו כה"ח כאן סק"ב, ואמנם יל"ע דגם כנהרות המושכין לא התירו אלא בבית השלחין דאיכא פסידא, וכן מבואר במ"ב כאן לאסור, אלא דיל"ע במ"ב לקמן בסק"ז [לקמן בדין י"ב] וכתב דוקא טירחא רבה אסור לצורך הרוחה, ומבואר דטירחא מועטת שרי, וע"י הלכות חג בחג בפ"ג אות ג' דתלה דין זה במחלוקת ראשונים, וכתב דבזמנינו שיש ממטרות מוכנות ואין כאן אלא פתיחת ברז אחד, לכ"ע שרי דליכא טירחא כלל, יעו"ש, ושם באות ה' כתב דהמחמיר תע"ב שלא יבואו לזלזל במלאכת חוה"מ, וע"ע לקמן בשוה"ל בסוף דין י"ב מדברי החזו"א.

ט ואם מת אחר שכיון מלאכתו לא קנסו בנו אחריו ומותר לו לעשותה אם הוא דבר האבד וכן אם מת אחר שכבר עשה אין ב"ד מפקירין אותה ודוקא אם לא זכה בו אדם אבל אם זכו בו בחייו כבר נעשה שלהם ואפשר דדוקא אם מת קודם שהפקירה לא קנסו בנו [שהרי אינו נעשה הפקר ממילא עד שב"ד יפקירה] אבל אם כבר הפקירה אפי' לא זכו בו אין הבן יכול לזכות בה מצד ירושה אלא הרי הוא כשאר כל אדם לנכסים אלו, ואם עשה אביו בדבר שאינו אבד ומת י"א דבזה קנסו גם לבנו שלא יהנה מזה אבל כמה אחרונים מפקפקין ע"ז וכן עיקר (ס"ו וסקט"ו כ' כ"א ובה"ל ד"ה אם ושה"צ).

י כתב בחזו"א אם ה' יכול לשכור פועלים קודם הרגל ולא שכר הו"ל כמכין מלאכתו במועד ואף שעושה תמיד בעצמו וה' לו אונס קודם הרגל שלא ה' יכול לעשות בעצמו (או"ח ס' קל"ה ד"ה שם פ"ב).

סימן תקלט. דיני הסחורה בחוה"מ

א כל סחורה אסורה בחוה"מ מפני הטורח ואפי' כל שהוא בין לקנות בין למכור וכל מה שאסור הוא אפי' ע"י גוי ואם נצרך למעות לשלם חובותיו שהגיע זמנם בחוה"מ ואם לא ישלם גיע לו הפסד ומוכר בשביל זה למכור סחורתו במועד מותר דכבר האבד וכן אם יש לו סחורה שאם לא ימכרנה עתה יפסיד מהקרח ואפי' אם ספק שמא יפסיד מותר למכרה"א אבל אם לא יפסיד מהקרח אף שהוא סבור עתה להרויח הרבה אסור להעברת ריוח לא מקרי פסידא ומ"מ אם הוא בענין שאם ימכרנה עתה יה' לו מעות בריוח ויוציא יותר לשמחת יו"ט או חוה"מ מותר למכרה וא"צ להוציא כל הריוח דדי במקצתו ומ"מ יה' החנות סגורה ופתוחה במקצת כשכא הקונה ליקח [זהו מותר אע"ג שהוא בפרהסיא] ודוקא במי שיש לו מעות מועטים וחס עליהן מלהוציא כ"כ לשמחת יו"ט ואילו ה' לו מעות בריוח ה' מוציא יותר אבל מי שיש לו מעות בריוח להוציא לשמחת יו"ט ככל אשר יתאוה ואין בדעתו להוציא כ"כ אין להתיר לו למכור כדי שיוציא יותר ודעת הט"ז דדוקא אם הוא מופלג בעשירות אבל בלא"ה אף שיש לו מעות בריוח חשיב הכל כדי חייו של אדם בזמניו ומותר לו למכור כדי שיוציא יותר לשמחת יו"ט ובנהר שלום מפקפק על דבריו ע"ש (ס"א ד' וסק"א ט"ו ט"ז י"ז ובה"ל ד"ה בין וד"ה יפסיד וד"ה ויוציא וד"ה אבל ושה"צ אות ו').

ב ואם מזדמן לו ריוח מרובה במועד יכול למכור בצנעא ויוציא לשמחת יו"ט יותר ממה שה' בדעתו להוציא וכן יכול לקנות בצנעא ויוציא לשמחת יו"ט קצת מהריוח ההוא אשר מאמיד בדעתו שישא לו סחורה ההיא וזוהי מקילין אפי' אם יש לו מעות בלא"ה להוציא בריוח לשמחת יו"ט כיון שהוא ריוח מרובה ואע"ג דמשום ריוח מרובה בלבד אין להתיר אא"כ הוא בודאי אין מצוי תמיד לאחר המועד כדלקמן אבל בצנעא כיון דבלא"ה יש מתי רין למכור בצנעא סמכין עלייהו במקום ריוח מרובה"ב ובלבד שיוציא קצת לשמחת יו"ט [וכ"ז דוקא לענין מכירה וקני' דלאו מלאכה היא אבל בדבר שהוא משום מלאכה אין חילוק בין צנעא לפרהסיא] (ס"א וסק"ה ו' ושה"צ).

ג וכ"ז בריוח המצוי שאפשר לו למכור סחורתו אחר המועד ג"כ אבל אם הוא ריוח שבדאי אינו מצוי לאחר המועד כגון ספינות או שיירות שבאו או שמבקשים לצאת ומכרו בזול או לקחו ביוקר מותר לקנות ולמכור אפי' שלא לצורך תשמישו אלא לעשות סחורה ולהשתכר דכדבר האבד דמיא ודוקא באופן זה אבל לקנות מהם בערך השוה אסור אפי' הוא לצורך תשמישו כל שאינו לצורך המועד (ס"ה וסק"ח ובה"ל ד"ה ומכר).

ד וה"ה לירידים הקבועים מזמן לזמן וכן יומא דשוקא הנקרא קרסנ"י טאר"ג שהוא דבר דלא שכיח ובא מזמן לזמן מותר ואפשר דה"ה כשחל שבוע שלפני פסחם בחוה"מ דידוע דאז קונים הרבה חשיב כיומא דשוקא דלא שכיח [ואיש שעסקו ומחיתו תמיד לנסוע על ירידים מותר אפי' ליסע מעיר לעיר כבה"ג דכיון שחיי ופרנסתו תלוי בזה הכל הוא בכלל דבר האבד ומותר אבל בלא"ה אסור לטרוח בשביל הרוחה וליסע מעיר לעיר הוי טירחא מרובה] אבל מקומות שיש להם יום השוק יום אחד בשבוע אינו מותר למכור ולקנות ביום השוק שבחן המועד שאין זה דבר האבד שאם אינו נמכר ביום השוק שבחן המועד ימכר ביום השוק שלאחר המועד אם לא שע"י הריוח יוציא יותר לשמחת יו"ט וכנ"ל דין א' או שחושש שיפסיד אה"כ מהקרח, ותגר שקונה מזה ומוכר לזה וחוזר וקונה ומוכר מותר דהוי דבר האבד שאם ימכר היום יחזור ויקנה ומכור ביום השני ואם ימנע מלקנות ולמכור היום יפסיד בודאי הריוח ומ"מ אין מותר למכור רק בביתו ולא לישב בחנות בפרסום" (ס"ה וסק"ט כ"א כ"ב כ"ג ובה"ל ד"ה ואפילו).

שערי הלכות

דבר האבד ולכן א"צ צנעא, ואפשר לדומד גם במרדכי כסברת הרמב"ן לחלק בין ודאי דבר האבד לספק יעו"ש, ויל"ע עוד בכ"ז.

ג היינו דוקא אם כיון מלאכתו במועד, אבל אם לא כיון מלאכתו במועד הגם שאסור לעשותה שאינו דבר האבד וכה"ג, מ"מ אם עשאה לא קנסין ליה, ברכ"י סק"א. וכתב שם שיש ראיות חזקות לדבר. ועכ"ה ס"כ דחה הצ"ע של השערי תשובה על חילוק זה, יעו"ש. ומ"מ אין זה מוסכם בפוסקים, דהנה הב"י הביא בשם רבינו ירוחם דהא דלא קנסו בנו אחריו היינו דוקא בדבר האבד, אבל בדבר שאינו אבד אם עשאו בחוה"מ מאבדן אותו ממנו, ואפילו מת קנסו בנו אחריו. וע"ש מה שהקשה הב"י ומש"כ האחרונים ליישב, וכמו שהביא הב"ה"ל כאן, ומ"מ המבואר מדברי הדרישה בסק"א והט"ז בסק"ב דמייירי בדאיכא תרתי לריעותא, דכיון מלאכתו במועד וגם אינו אבד, אף במאמ"ר סק"ג ס"ל דלא מייירי בכיון מלאכתו במועד. ומבואר דאם עשה מלאכה בדבר שאינו אבד אף אם לא כיון מלאכתו קנסין ליה, ולדבריו כ"ה דעת הב"י יעו"ש.

ד ומ"מ ס"ל דלא סגי בקנסא במעלת השכירות כשאין ממונא דידיה למיקנסיה, ולכן משמתינן ליה ומלקינן ליה, ובב"י מבואר דסגי בקנסא דדמי השכירות, ואפילו אם כבר קיבל דמי השכירות מוציאין מידו, אלא דאם כבר אכל דמי השכירות וא"א להוציא מידו מלקינן ליה ומשמתינן ליה. ובמחבר"ר הביא דכ"כ הריטב"א בשם הגאונים כדעת מרן, והביאו ככה"ח סק"ו, וע"ע בדבריו בסק"ז וסק"ח.

ה וכה"ה דעת מרן בב"י, ומבואר בב"ה"ל ד"ה אם.

סימן תקלט. דיני הסחורה בחוה"מ

א ובשו"ג סק"ח כתב לדעת מרן דוקא בודאי, וככה"ח סק"ז כתב כדברי המ"ב. ב ומדברי הב"י נראה דאם יש לו מעות בריוח להוציא ככל שירצה, אף אם אינו עשיר מופלג אסור, וכדברי הנה"ש. וכן דקדק הנה"ש מדברי המרדכי שהביא בב"י.

ג כ"ה הכרעת הב"י, וכמו שהביא הרמ"א כאן בהגהה.

ד כן ביאר המג"א האי דינא, ומקורו מהכלבו, ובמאמ"ר סק"ג כתב דאינו מחוור, אלא החילוק דתגר אין דרכו לעמוד בחנות אלא קונה ומוכר מיד כל הסחורה,

בצמצום שאין רוצין לטחון או לקצור לו דבר מועט עושין אפי' הרבה מפני המועט שהכל צורך המועד הוא ומ"מ בכל אופן אסור לדוש בפרות או בשאר בע"ח דאושאת מילתא"ו וה"מ שא"צ אלא לו לבדו אבל אם הוא צריך לדוש לצורך רבים דש אפי' בפרות (סט"ו וסק"נ נ"א נ"ב נ"ג ושה"צ).

כא מי שיש לו כרם אצל כרמו של גוי והגוי בוצר שלו בחוה"מ ואם לא יבצור הישראל גם את שלו יפסיד יכול לבצור ולדחוק היין אם הענבים יתקלקלו עד לאחר המועד ולעשות החביות וכל צרכי היין בלא שינוי [ויכול ליקח פועלים ישראלים בשכר"א אף שיש להם מה יאכלו מותר להם לעשות בשבילו וע"ל סי' תקמ"ב דין ב'] ובלבד שלא יכין לעשות מלאכתו במועד וי"א שאדם חשוב צריך להחמיר אף בדבר האבד ובב"ד מפקפק בזה"מ ומ"מ טוב שיעשה בצנעא אם לא שאירע פעם אחת תקלה על ידו שהעולם דימו שמותר לכין לכתחלה ולהניח המלאכות על חוה"מ דאז אפשר דממדת חסידות צריך תו לזיזתו בכגון זה מעתה (סט"ז וסקנ"ד נ"ה נ"ו).

סימן תקלה. כמה ענינים הנקראים דבר האבד

א זיתים שנותנן במועד לאחר לקיטה וצוברן שם ומניחן כדי שיתחממו ויתבשלו מאליהן ונותנין בבית הבד והדרך הוא שמהפכין אותן כשמכניסין ואם מניחן מלתקנן מיד אחר שהפכין נפסדין ולכן מי שהפך את זיתיו ואירעו אונס שמחמתו לא ה' יכול לגמור קודם המועד או ששכח או נתעצל שסבר שאף אם ישהה בזיתים ההפוכין עד אחר הרגל ולא יגמור פעולתו ג"כ לא יתקלקלו ומחמת זה לא עשה אדותן קודם הרגל ועכשיו רואה שאם יניחם כך עד אחר יו"ט יה' לו מזה הפסד מותר לגמור פעולת הזיתים כדרך בחול דהיינו שטוחן הזיתים וסוחטן בבית הבד כמה פעמים עד שיוגמר סחיתן ומכניסן לחבית כדרך תמיד ומזפת החביות בין קטנות בין גדולות ושם בהן מגופתן כדרך בלי שינוי וכן יכול לקטרם בעקלים שקורין ריפ"ן שהוא דבר האבד אם לא יעשהו [ובמקום או בזמן שגם הפיכת הזיתים הוא דבר האבד מותר גם להפכין לכתחלה] ובלבד שלא יכין מלאכתו במועד אם ה' ביכלתו לזה בשאר ימות השנה או קודם הרגל או לאחר הרגל לא יצמצם לעשותו ברגל אלא יעשה הכל קודם המועד אם יודע שיצטרך במועד או אחר המועד (ס"א וסק"א ג' ד' ה' ז' ובה"ל ד"ה מי ד"ה ומזפת).

ב וכן מי שה' יינו בבור שהוא הכלי שהיין נופל בו מהגת ואם לא יריק היין משם ויתנם בחבית יתחמץ היין כשיעמוד שם בבור מגולה ואירעו אונס שמחמתו לא ה' יכול לגמור פעולת היין קודם המועד או ששכח או נתעצל שסבר שלא יתקלקל ועכשיו רואה שאם יניחנו כך יה' לו הפסד שופך היין מהבור ומריקו בחביות ומזפת החביות בין גדולים בין קטנים" ושם בהן מגופתן כדרכו וקושרם בעקלים ובלבד שלא יכין מלאכתו במועד כנ"ל (ס"א וסק"ב ד' ה').

ג וכן מעלה פשתו מהמשרה כשיכלה זמן שרייתו דאל"ה יתקלקל הפשתן אף בזה יעשה בצנעא אם אפשר"ב ובלבד שלא יכין מלאכתו במועד כנ"ל (ס"א וסק"ח ובה"ל ד"ה וכן).

ד מותר להכניס פירותיו מפני הגנבים אם אינם במקום המשתמר ומיהו יעשה בצנעא כגון שיכניסם בלילה ואם הוא דבר שיש בו פרסום בלילה יותר מביום כגון שצריך להכניסם באבוקות ובקולות יכניסם ביום ואם א"א לע" שותן כ"א בפרהסיא הכל מותר בדבר האבד, ובכ"ז צריך ג"כ שלא יכין מלאכתו לכתחלה להשהות עד המועד אף שהוא רק טירחא בעלמא ואם כיון מלאכתו במועד אף בזה יאבדו כדלקמן (ס"ב וסק"א ושה"צ).

ה בשביל דבר האבד מותר אפי' להסיע ממנו מעיר לעיר ונתבאר בסי' תקל"ה דין א' (ס"ג וסק"ג).

ו הוי לו תאנים שטוחים בשדה ליבש וירא מהמטר מותר לעקור קש מהמחורב ולחפותן בהקש אפי' חפיו עב (ס"ד וסק"ד).

ז מי שיש לו סחורה שאם לא יהפכנה ממטה למעלה תתקלקל מותר להפכה בחוה"מ (ס"ה).

ח כל דבר האבד אסור לכין מלאכתו למועד וכנ"ל והמכין מלאכתו והניחה למועד אין מניחין אותו לעשותה אע"פ שהוא דבר האבד ויאבד הדבר ואם עבר ועשה ב"ד מאבדין אותה ממנו בידיים [וכ"ש אם עשה מלאכה בדבר שאינה אבד שמאבדין אותה"ג] ומפקירין אותה לכל ואם לא זכה בה אדם ונשאר עד לאחר המועד מותר להתעסק בה ואם הוא עושה מלאכת אחרים שא"א לקנסו כגון חייט או סופר שעושה מלאכת אחרים משמתין אותו או מלקין אותו עד שיקבל שלא לעשות ודעת הא"י שמאבדין ממנו כל השכירות" ע"ש (ס"ו וסקט"ו ט"ז י"ז י"ח ט"ו).

טו וכה"ה גם לדעת מרן לאסור בשאר בע"ח וכפירש"י, עי' שה"צ אות מ"ח, וכה"ח סקע"ז.

יז כאן פסק בדבר האבד מותר ליתן שכר אף הדפועל יש לו מה יאכל, דומיא דפועל שאין לו מה יאכל דמותר לבעל הבית ליתן לו לעשות מלאכה. ובביה"ל לקמן בסי' תקמ"ב פסק בהיתר זה, וכתב להתיר אם אין לו להשיג פועל עכו"ם או ישראל בחנם, וכדלקמן שם בשוה"ל בדין ב'. וכ"כ כה"ח כאן סקע"ט, יעו"ש מחלוקת הפוסקים בזה.

יח וכתב בש"ג בסוף הסימן במחודשים סק"א דמשום הכי לא הביא הפוסקים לאסור באדם חשוב מחמת פקפוק הב"י. ובערך השלחן סק"א הוסיף דכשם שהב"י כאן בסוף הסימן ב"ה ואיכא כתב דלא הביא הפוסקים דין אדם חשוב שאין לו מה יאכל שלא יטול שכר, משום דרב מתיר נקטינן כרב באיסורי, ועוד דלאידך לישנא גם לשמואל שרי, וכיון דאיסור מלאכה בחוה"מ דרבנן נקטינן כלישנא שמיקל. וה"נ יש להקל, ובפרט שבבדק הבית פסק בזה.

סימן תקלה. כמה ענינים הנקראים דבר האבד

א הנה נחלקו בזה בגמ' בדר' י"ב אי דוקא בגדולות שרי דאיכא פסידא, או רק בקטנות שרי דליכא טירחא, ופסק כדברי שניהם להקל וכדברי הרמב"ם, והיינו דחייש לפסידא ולא חייש לטירחא וכמ"ש בב"י, וע"ע מש"כ שם לדעת הרא"ש, ושם דספיא דרבנן לקולא. ומבואר דס"ל דמלאכת חוה"מ מדרבנן, ועי' מש"כ בזה לעיל בסי' תר"ל בשע"ה אות ה', אלא דאיכא לעיוני עוד במש"כ בב"י היאך התירו בגדולים, הלא אפילו במקום פסידא לא טרחין, ותיירך דהנ"מ במחובה, אבל בתלוש לא מחמירין כולי האי. ולכאורה קשה דהלא ביארו הראשונים דדינא דדבר האבד דהותר הטיירחא כנגד ההפסד, דכמה דההפסד גדול יותר כך שרי טירחא יותר. ולכאורה מדברי הב"י נראה דהנ"מ במחובה, אבל בתלוש שרי אפילו טירחא יתירה. וכבר הקשה כע"ז בא"ר כאן סק"ב ובסי' תקל"ו סק"ה, והצ"ע. ובע"כ דצ"ל דודאי ס"ל דבטירחא יתירה אין להתיר, אלא דבמחובה כדי להתיר ערך טירחא כזו צריך יותר הפסד מאשר בתלוש, וז"ש בב"י דבתלוש לא מחמירין כולי האי, היינו דבפחות הפסד מתירין, והאי פסידא דחביות דשרינן כנגד הטיירחא אילו היה במחובה היה אסור. וזמ"ש במ"ב כאן דבחביות גדולות

ה כתב הט"ז שאר ימי השוק אין להתייר כלל לישב בחנות אם לא שהחנות סגורה ופותרה במקצת כשבא ליקח וכו' כדי להוציא לשמחת יו"ט והאחרונים קראו תגר על קלות שנוהגין בעו"ה בענין משא ומתן בחוה"מ ואפשר שחשבו לדבר האבד שאם לא ישבו כ"כ זמן כל ימי החג בחנות יתמעט המו"מ מישראל וגם כיון שא"א למחות שיסגרו הכל חנויותיהם וכ"ש כשיש סוחר גוי בעיר א"כ אם הירא וחרד יסגור חנותו לבדו ירגילו קוניו לילך לסוחר אחר וכ"ז בפרקמטיא שיש הרבה קולות בפוסקים אבל במלאכה אין להקל כגון שפעמים עושה מלאכה גמורה בחנות"ה כגון שמוכר איזה סחורה כמו חתיכת פשתן או שאר בגד ומחתך ממנו לפי מדתו הצריך להקונה שהוא מלאכת מחתך אין להתייר אם לא לאדם שיש עליו נושים עם שט"ח שקורין וועקסל"ין שהגיע זמן פרעון שלהם ואם לא יפדם יהי' לו מזה ודאי הפסד דהוי דבר האבד וגם בזה צריך דוקא בצנעא ולכן טוב לזיזר שיהי' החנות סגורה ופתוחה במקצת כשבא הקונה ליקח וגם יוציא קצת מהריוח יותר לשמחת יו"ט (בה"ל ד"ה אינו) ובחזו"א כתב דבמקום שמותר פרקמטיא מותר אפי' להוציא מרה"י לרה"ר וכן בפרקמטיא של בגדים מותר אף שצריך לחותכו לכל קונה וקונה לפי מדתו כיון שאין בזה עבדת עמל וטורח (או"ח סי' קל"ה ד"ה רא"ש).

ו מי שצריך לקנות יין בעת הבציר לצורך שתיית כל השנה ואם יעבור המועד לא ימצא כ"כ בזול כמו שמוצא עתה דבר האבד הוא ומותר לקנות רק שיקנה בצנעא ומותר ג"כ לתקן החביות ולזפותן ובלבד שלא יכין מלאכתו במועד אבל יותר מכפי צורך שתייתו לכל השנה לא יקנה שיכול לקנות לשנה הבאה בעת הבציר ומוכח שקונה להרויח ואם הוא דבר שאינו מצוי כלל אח"כ להרויח בו מותר אפי' לקנות כדי להרויח כנ"ל דין ג' אבל אם ימצא רק שיהי' יותר ביוקר ולא יוכל להרויח בו כ"כ אסור (והמיקל בזה אין מוחין בידן) ואם נודמן לו קניית היין בזול מאד והוא ריוח מרובה שאחר המועד אין מצוי כלל ריוח כזה יש להקל (ס"ט וסק"ט ל' ל"א ובה"ל ד"ה ומותר וד"ה ואם).

ז המלואה את חברו בחוה"מ על חפץ או על סחורה על תנאי שאם לא יפרע לו לסוף ח' ימים שיהא קנוי לו אחר ח' ימים יש מתירים שזה הלואה ועיקר הקני' יהי' אחר המועד ויש אוסרים שא"כ יתירו כל מו"מ שבעולם ויערימו שלא יהי' הנמקח חל אלא אחר המועד ובתוך המועד יהי' הלואה ולדינא טוב להחמיר ומ"מ אין למחות ביד המיקל מאחר שבאמת אין כונתו להערים (ס"ז וסק"ה כ"ו כ"ז).

ח מי שהלהו לחברו מעות מותר לתבעו בחוה"מ לגבות מעותיו ואפי' לילך לעיר אחרת ולתבעם שם ואפי' יכול למצאו שם אחר המועד ואפי' לעמוד עמו בדינא דדינא דגביית חוב אין זה בכלל סחורה וכ"ש שמותר לגבות חובו מהגוי דשם אפי' לקבל ממנו סחורה מותר מפני שהוא כמציל מידו אם לא יקבל עכשיו והוי דבר האבד (ס"ב ח' וסק"ז ח' ט' כ"ח).

ט הלהו לחברו ישראל מעות ע"מ שיתנו לו אח"כ יין או סחורה אחרת בפרעון חובו כדי להשתכר אפי' לא התנה שיתנו לו במועד אינו יכול לתבעו במועד ואפי' הוא באותה העיר דמה שמקבל ממנו הסחורה הוא ענין מקח וממכר (ואפי' ה' קנוי לו מכבר אין להולכו לביתו במועד א"כ הוא חושש שיבא לידי הפסד כנ"ל סי' תקל"ה דין א') ואם אינם מצוין אחר המועד או שמטעם אחר יוכל לבא לידי הפסד אם לא יתבע עכשיו הו"ל דבר האבד ומותר לילך לתבעם אפי' בעיר אחרת (דוקא אם לא כיון מתחלה זמן קבלת הסחורה במועד) (ס"א וסק"ב ג' ד' ובה"ל ד"ה בפירעון).

י מכר לחברו פרקמטיא קודם מועד וזקף עליו המעות בחובו קודם המועד אם הלוקח אדם שאינו מצוי במ' קום המוכר ונזדמן לו בחוה"מ בודאי מותר לתבעו במועד דהו"ל דבר האבד אבל בלא"ה יש דעות בזה וכהיום שאנו רואים שהחובות מתקלקלים נוהגין לתבעו בדין אף בעד פרקמטיא בחוה"מ דחשבינן זה לדבר האבד (ס"ג וסק"א).

יא חובות המותרים לתבעו וכנ"ל ותבעו לישראל בדין ישראל קודם המועד ולא ענהו מותר לקבול בחוה"מ אף לפני ערכאות של גוים ודוקא לקבול בע"פ אבל לכתוב משום זה אסור אף בלשון הגוים (אם לא שאם יניח הדבר עד אחר המועד יכול לבא לידי הפסד מותר לכתוב) ואם צריך להמעות להוציאן על יו"ט אפשר דמותר לכתוב ע"י גוי וכ"ז בחובות המותרין אבל חובות האסורין לתבעו וכנ"ל אסור גם לקבול ולתבעו בפני גוים שיתנו לו הסחורה במועד אם לא שהוא דבר האבד (ס"ג וסק"ב ושה"צ וע"ל סי' תקמ"ה דין כ"ג).

יב חובות שמותרין לגבותן ולתבען מותר לעשות זקיפה במועד כדי שע"י כן יהיו חובותיו בטוחין ואפי' אם אינו דבר האבד, ובגוי מותר לעשות זקיפה אפי' על חובות של משא ומתן דהוא בכלל דבר האבד ובישראל צ"ע (ס"ג וסק"ג י"ד ושה"צ).

יג מציאה אסור לטרוח ולחפש עליו אף שלא ימצא אותם לאחר המועד כגון נהר שהצף גזים על שפתו אסור לאספם כדי לכבשם א"כ יהיו ראויים לאכול מהם במועד (ס"ו וסק"ד וע"ל סי' תקל"ג דין ז').

יד מותר להלוות לגוי ברבית לאותם שרגילים ללוות ממנו דהוי דבר האבד שאם לא ילוה להם וילכו למקום אחר ירגילום לבא אליו ולא יבואו עוד אצלו ובה"ה א"צ להוציא לשמחת יו"ט אבל לאותן שאין רגילין ללוות אין מותר א"כ יקחו רבית של שבוע ראשון ויוציאו בשמחת יו"ט יותר ממה שהי' מוציא אם לא הי' מרויח ריוח זה ובה"ה יש להתייר אפי' מי שיש לו מעות בריוח בלא"ה וכן מותר ג"כ להלוות לישראל בדרך היתר ומותר לעשות עיסקא ליתן מעות (ס"ג וסקמ"ד מ"ה).

טו מותר ליקח ערבות במועד על הלואה שיעשה אחר המועד (ס"ג).

טז הלואה דשולחנות בקביעות וחילוף אסור דהוי כפרקמטיא (ס"ד וסקמ"ו).

יז אין לוקחין בתים ואבנים ועבדים ובהמה בחוה"מ (וכן שאר כלים אין לקנות אם ימצאם בזול כזה לאחר המועד) אם לא לצורך המועד [כגון בתים לדור ועבדים לשמשו ואבנים לתקן כותלו כדלק' סי' תקמ"ו] או לצורך המוכר שאין לו מה יאכל ואפי' יש לו מה יאכל אך רצונו כדי שירויח ויוציא יותר לשמחת יו"ט ממה שדרכו להוציא מותר"ה וכנ"ל דין א' וצריך לעשות בצנעא וכן לצורך השכיר שמולך הדברים הנקנים לבית הקונה או הסרסור שאין לו מה יאכל מותר להמוכר והקונה לעשות מו"מ כדי שישתכר ודוקא אם האמת כן הוא שעושים המסחר בשביל זה השכיר אבל לא שיערימו לסחור ולומר שכונתו כדי שהסרסור וכדומה ירויחו, ולקנות בתים ושדות בא"י מהגוי אפשר שיש להקל משום ישוב א"י אבל בחו"ל אין להקל אפי' מהגוי"ט (סי"ב וסק"מ מ"א מ"ב מ"ג ובה"ל ד"ה שאין וד"ה אין וע"ל סי' תקמ"ה דין י"ד אם מותר לכתוב שטר מכירה).

יח מוכרי תבלין או ירק וכל דבר שאינו מתקיים או אפי' דבר המתקיים וניכר שהוא לצורך המועד כגון בשמים פותחין ומוכרין כדרכן בפרהסיא ואפי' בא גוי לקנות מותר למכור לו"ה כיון שפתחן לצורך ישראל אבל מוכרי פירות כסות וכלים וכן שאר דברים כה"ג שהם דברים המתקיימים ואין ניכר שהוא לצורך המועד"ה מוכרין לצורך המועד דוקא בצנעא"ה כיצד אם היתה החנות פתוחה לזוית או למבוי שאינו מפולש פותח כדרכו ואם היתה פתוחה לרה"ר או למבוי מפולש פותח אחת ונועל אחת (ודוקא מוכרים הקבועים שאומנתם בכך כל השנה אבל בעה"ב המוכר לצורך המועד א"צ צנעא) ועי"ט האחרון של חג הסוכות מוציא ומעטר את השוק בפירות בשביל כבוד יו"ט ועי"ט האחרון של פסח אף שאין בו מצוה לעטר השוק מ"מ מותר למכור בפרהסיא מפני כבוד יו"ט ועי"ט פמ"ג וכ"ז בדברים שהן לצורך המועד אבל מה שאינו לצורך המועד אפי' יושב בפתח החנות והחנות סגורה והדלת פתוחה אסור (ס"י י"א וסקל"ג ל"ד ל"ה ל"ו ל"ז ושה"צ וע"ל סי' תקל"ג דין ח').

יט מותר לקנות במועד"ה לצורך יו"ט שני של יו"ט האחרון"ה ואפי' לעשות מלאכה גמורה כגון לבשל לצורך יו"ט שני מותר (ס"א וסקל"ט).

שערי הלכות

שהם לצורך המועד, אבל קניית דברים אחרים שהם צרכי המועד אם לא ניכר שהוא צורך המועד ישתדל לקנותם קודם המועד. יג וכתב בשש"כ פס"ז אות כ"ח בשם האגרות משה דאין היתר לפתוח החנות שמא יצטרך אדם לקנות לצורך המועד, אלא אם בקשו ממנו לפתוח החנות. יד הקונה אוכל נפש א"צ לצמצם ולשער בדיוק כמה יצטרך לצורך המועד, אלא יכול לקנות בהרווחה, ואם ברור לו שלא יצטרך את כל הכמות כתב בשש"כ פס"ז אות כ"ז שאם קונה אריזה גדולה שישאר ממנה לחול, כיון שכן דרך הקניה שרי. וכן אם כשקונה כמות גדולה מוזילים המחיר ג"כ שרי. והביא מחלוקת אם מותר להרבות בקניה אפילו אם לא מוזילים לו. טו אבל בן א"י הנמצא בחו"ל אסור. רעק"א, והביאו כה"ח סקס"ב.

ח ובכה"ח סקס"ח כתב דאפשר דהכא שאני כיון דאושא מילתא אין להתייר אלא דוקא אם אין לו מה לאכול כלל, וכמו לגבי מלאכה דלא התירו לפועל אלא אם אין לו לאכול כלל. עכ"ד. אמנם עי' מש"כ לקמן בס' תקמ"ב דין ג' לגבי מלאכה, ושם בשע"ה. ט ובכה"ח סקס"ג כתב בשם המקרא קדש דנהגו להקל בזה. ועי' בביה"ל מה שפקק. י צ"ל דמיייר בתבלין לחים שאינם מתקיימין, אבל ביבשים המתקיימים הרי אינו ניכר שהוא צורך המועד, וה"ה בכל דבר לפי מקומו ושעתו. יא אך אין לפתוח החנות במקום שישנם רק גוים. וכן יהודים מחללי שבת דינם כגוים, אגרות משה ח"ה דאו"ח סי' כ' אות ו'. יב כתב בשש"כ פס"ז אות כ"ו בשם הגרשז"א דמסתברא דרק צרכי אוכל נפש אין מצריכין אותו לקנות קודם המועד בדברים שהם צורך המועד, אף שלא ניכר

ובדמים האלו קונה עוד סחורה, ולכן הו"ל דבר האבד. אבל המוכר על יד על יד הו"ל חנוני ואסור, וכתב שכן מבואר בכלבו מאריה דהאי דינא, וכ"כ הא"ר סק"ד ובגדי ישע, והביאם בכה"ח סק"מ. ה ועפ"ז לנסוע במכונית או שימוש במכשירי חשמל אסור לצורך פרקמטיא, וא"כ לפ"ז בזמנינו כמעט אין היתר. אמנם עפ"ד החזו"א שבסוף דין זה מותר בכ"ג, וגם מלאכה שנוצרה כתוצאה מהקניה אינו בכלל האיסור וכדלקמן בשוה"ל בדין הבא. ו בשו"ע כתב ביש בתרא לאיסור. (ובשעה"צ הסכים לדינא דכדברי השכנה"ג בסק"ו והמאמר"ר בסק"ד דאין הבדל בין מלוה לחבירו למלוה לגוי, וע"ש שכתבו שכן הוא דעת השו"ע, והביאם גם בכה"ח סקמ"ד). ז דעת מרן בזה דשרי.

עוד יוסף חי

דבר האבד

ספק דבר האבד, התברר למפרע שלא היה דבר האבד, מתי חוששים שמא ימות

בגמ' חגיגה דף י"ח ע"א איתא, תניא אידך, ששת ימים תאכל מצות וביום השביעי עצרת לה, מה שביעי עצור, אף ששת ימים עצורין. אי מה שביעי עצור בכל מלאכה, אף ששת ימים עצורין בכל מלאכה. תלמוד לומר וביום השביעי עצרת, השביעי עצור בכל מלאכה, ואין ששה ימים עצורין בכל מלאכה. הא לא מסרן הכתוב אלא לחכמים, לומר לך איזה יום אסור ואיזה יום מותר, איזו מלאכה אסורה ואיזו מלאכה מותרת. ופירש רש"י, מאחר שאמר לך הכתוב שהן עצורין ממלאכה ולא בכלן, ולא פירש אי זה המותרת ואי זה אסורה, דע וראה שלא מסרן אלא לחכמים, היודעים להבין על איזהו להטיל ההיתר ועל אי זה להטיל האיסור, והם יאמרו אי זהו יום טוב על פי קידוש הראייה ואסור בכל מלאכה, ואי זהו חולו של מועד שאינו אסור בכל מלאכה, ועל חולו של מועד יגידו לך אי זה מלאכה אסורה, דבר שאינו אבד, ואיזו מלאכה מותרת, דבר האבד.

הרה"ג שלום טוויל שליט"א בעמח"ס "פסקי בן איש חי" ומרבני בית ההוראה "אהבת שלום"

ונראה ליישב, דהנה יש לתמוה על דברי התוס' איך התיירו לכתוב בחול המועד מחשש שמא ימות, הרי קיי"ל דלזמן מועט לא חיישינן למיתתה. וכבר עמד על זה המהרש"ם בספרו גילוי דעת על טרפות קו"א דף רכ"ב אות ע"ג, וכתב שמוכח בתוס' שבשנים או שלושה ימים חיישינן למיתתה שהרי הותר לכתוב גם בסוף המועד, וע"כ שגם זה חשיב זמן מרובה. ועי' בשד"ח כללים מערכת ז' כלל כ"ד ומערכת ח' כלל קל"ח מה שכתב בזה. ונראה שבאמת אינו חשש קרוב שימות לזמן מועט כזה, ומדינא אין לחוש לזה, ושאינו מלאכה בחול המועד שהתירו אף בחשש כל דהו, שטעם הדבר שהתירו מלאכה משום דבר האבד מבואר בריטב"א מוע"ק דף י"ג ע"א וז"ל, כי טעם איסור מלאכות במועד הוא משום טרחא ושלא למעט בשמחת הרגל, ולפיכך התיירו חכמים כל שהוא צורך המועד, וכל שהוא דבר האבד, כדי שלא יהא דואג על אבדתו ונמנע משמחת יום טוב ע"ש. וכעין זה כתב המהר"ל (מנהגים) הלכות חול המועד סעיף א' וז"ל, וכן אמר מהר"י סג"ל נמי, דאסור מלאכה כדי שיהיו פנוים לעסוק בתורה, ולכך התיירו נמי דבר האבד כדי שלא יצטער על אבודו ויבטל את

למודו ע"ש. וכיון שדרך בני אדם לחשוש על איבוד ממונם ולדאוג עליו אפילו על צד רחוק, וצדיקים חביב להם ממונם יותר מגופם, יוצא שהמקבל מתנה דואג ומצטער שמא ימות אף שהוא חשש רחוק, והתירו לכתוב לו כדי שלא ימנע משמחת יום טוב. שוב ראיתי בשו"ת מהרש"ג ח"ב סי' י' ד"ה וכיון (ציין אליו בשש"כ פרק ס"ז הערה א') שכתב וז"ל, ואני חושב עוד להקל יותר, דאפילו אם ע"פ רוב לא יהיה דבר האבד, רק על צד המיעוט יש חשש שמא יהיה דבר האבד, חשוב דבר האבד לענין חול המועד, וכן לענין אבלות עכ"ל. והוא כמו שכתבנו. אלא שהוא הוסיף להתיר בכה"ג גם באבלות, וכנראה שכיון לטעם אחר. ואולי סברתו שרז"ל חסו על ממונם של ישראל, והתירו גם בחשש הפסד רחוק.

ולמבואר אתי שפיר מה שכתב המהרש"ג עוד שם, שאם אדם עשה מלאכה מחשש דבר האבד, ושוב נודע אחר החג שלא היה דבר האבד, אין בידו איסור, ודמי לדבר שאינו מכיון שכל שאינו פסיק רישיה שרי ע"ש. ולדרכינו אתי שפיר טובא, שההיתר לעשות מלאכה אינו כדי למנוע את "ההפסד" העתידי לבוא, אלא כדי למנוע את "הדאגה" מפני ההפסד העתידי לבוא, ואם כן גם אם התברר לאחר מכן שלא היה הפסד, מ"מ "דאגת" הפסד היתה, והיה היתר גמור לעשות מלאכה.

אולם עיין במאירי מועד קטן דף י"ב ע"ב שכתב וז"ל, המשנה השניה. והכונה לבאר בה סתם מלאכה במועד, אף על פי שאין פסידתה ברורה לו, הואיל והדבר קרוב לבא לידי כך. מכניס אדם את פירותיו מפני הגנבים וכו' עכ"ל. הרי שדקדק ליתן טעם להיתר "הואיל והדבר קרוב לבא לידי כך", הא בחשש רחוק, אין היתר משום דבר האבד. וצריך עוד עיון.

ועוד נראה ליישב, דהנה עיוין בביאור הלכה סימן תקל"ז ס"א ד"ה דבר האבד, שכתב גבי היתר מלאכה בחוה"מ בדבר האבד, דנראה דעיקר תלוי זה בדבר המצוי, דהיינו, אם החשש שיהיה דבר האבד אם לא יעשה בחוה"מ הוא מצוי, מקילינן אפילו למאן דאית ליה דמלאכת חוה"מ עיקרו הוא מן התורה. ואם אינו מצוי ההפסד, יש להחמיר אפילו למאן דאית ליה דאיסור מלאכת חוה"מ הוא מדרבנן.

הוראת הלכה

האם אסור לעשות שבות בחול המועד

שאלה: כתב השו"ע בסימן תק"ל, חול המועד אסור בקצת מלאכות ומותר במקצתן. [ובמ"ב ס"ק א' ובביאור הלכה הביא מחלו' קמאי ובתראי ז"ל האם אסור מלאכה בחוה"מ הוי מדא' או מדרבנן]. ויש להסתפק האם איסור מלאכה בחוה"מ הוא רק במלאכה שאסורה מה"ת בשבת ויו"ט, אבל בשבות לא אסור בחוה"מ, או דנאמר דחוה"מ שוה לשבת ויו"ט בזה, וכל שאסרו חכמים בשבת ויו"ט אסור גם כן בחול המועד.

תשובה: הנה בפשוטו נראה דאף איסור דרבנן נאסר במלאכת חוה"מ, ולכא' ראיה ג"כ לזה מהא דמבואר בהדיא מו"ק י"ב, וכ"ה בשו"ע סימן תקמ"ג סעיף א', שכל דבר שאסור לעשותו, אסור לומר לגוי לעשותו. [ומיהו לומר לו שיעשנה לאחר המועד מותר, ע"ש בסעיף ג' ובמ"ב שם ס"ק ח']. אך ע"ז י"ל דאמירה לגוי החמירו בו יותר [אם כי איכא דזכתי דאקילו ביה טפי משום דהוי שבות דלית ביה מעשה, ואכ"מ]. אך איכא עוד ראיה מהא דמבואר בסימן תקל"ג סעיף ג' שרק דבר שאינו בנמצא אחר המועד מותר לקנותו ולכושבו, והיינו משום עיבוד באוכלין שאיסורו רק מדרבנן, ע"ש בביאור הלכה. ונ"ל דהכי משמע בכלי שמעתתא דחוה"מ, דאם לא כן יש להתיר במקלקל ושנים שעשאוהו ושלא כדרך וכהנה וכהנה.

איברא דראיתי בשו"ת הרדב"ז ח"ב סימן תשכ"ז שנשאל בדיון הריגת זבובים בחוה"מ, וכתב דתלוי בפלוגתא דרבנן ודברותא אם מלאכת חוה"מ דא' או דרבנן, דלד' הסוברים מלאכת חוה"מ דרבנן, אז אם היא מלאכה שא"צ לגופה ואינו טורח בה שאינה תדירה, מסתברא להתיר, אבל אם היא מלאכה שמתכוין לה וצריכה לגופה מסתבר להחמיר אם אינה לצורך המועד או דבר האבד, והריגת הזבובים אם הם מצערים את האדם פשיטא דמותר להרגן דהוי צורך האדם. עכ"ת. ד. [ובמ"ב סוף סימן תקל"ג ס"ק כ' ובכה"ח סימן תק"ל ס"ק ט' הביאו סוף ד' הרדב"ז הנז', שמותר להרוג את הזבובים אם מצערים אותן]. והמתבאר מד' הרדב"ז דמסתברא ליה להתיר משאצ"ג בחוה"מ כל שעכ"פ אינו טורח בה תדיר. אך לענ"ד ד"ז צ"ע מאד, דא"כ תתיר כל משאצ"ג בחוה"מ, ועוד כל שבותים דרבנן.

אמנם ע"י להרמ"א לקמן בסימן תקמ"ה סעיף ז' שכתב שמותר לכתוב בחוה"מ על שעה, כיון שאינו מתקיים. גם עיני' להרמ"א בסימן תקל"ו סעיף א' שמוותר לרכוב בחוה"מ אפילו בחינם, כיון שאין ברכיבה שום מלאכה, וכמו שפ"י בב"י ובמ"ב שם ס"ק ד'.

אך הנראה בירורן של דברים, דהא ודאי דאיסורים דרבנן שאין בהם סרך מלאכה כלל כגון רכיבה שאינו אלא שמא יחתוך זמורה, פשיטא דלא גזרו בחוה"מ, דאטו אסור לעלות באילן בחוה"מ, וכן הרי ליכא איסור טלטול מוקצה בחוה"מ. אבל שאר שבותין דרבנן בזה נראה דאין לך להתיר אלא מה שמבואר בהדיא, ועוד דאף הרדב"ז לא התיר אלא

ומה שכתבו התוס' שמא ימות הנותן או העדים וכו', ר"ל דע"י כל אלו ביחד הוא בודאי דבר המצוי ע"כ. ועיין שם בתוס' שכתבו, פן ימות הנותן, או העדים, או ב"ד, או ילכו למדינת הים. ואפשר שכוונת הביא"ה במש"כ וכו', היינו שבצירוף שמא ימות הנותן או העדים או הב"ד, הוי דבר המצוי. ואפשר שגם כיון לחששות הנ"ל ובצירוף החשש שילכו למדינת הים. ועיין גם בריטב"א שם שכתב, ושמא ישכחו העדים, או ימותו, או ילכו להם. והיינו נמי בצירוף כל החששות הנ"ל יחד. [ובחידושי הר"ן ובנימוקי יוסף שם הזכירו רק את החשש שמא ילכו העדים]. ולפי זה נדחית הוכחת הט"ז, דשאני נידון דידיה שישנו רק חשש שמא ימות בעל הפרי, והוא חשש רחוק ואולי אין לחוש לזה. ומיושב נמי מה שעורר המהרש"ם על דברי התוס' שהוא זמן ב' וג' ימים, ולזמן מועט כזה אין לחוש שמא ימות. ולמבואר לק"מ, שכוונת תוס' לחוש רק בצירוף כל החששות הנ"ל.

הוכרח לפנות חפציו במועד האם צריך לפנותם דוקא למקום קרוב

השו"ע ה' חול המועד סימן תקל"ה ס"א כתב, אין מפנין מחצר לחצר, אפילו מכעורה לנאה, ולא לפנות דירתו ולא לפנות כליו שאינם לצורך המועד, (הגה, כ"ש שאסור להסיע ממונו מעיר לעיר). אבל מפנה הוא מבית לבית באותה חצר, ואם אין הבתים פתוחים לחצר אלא למבוי, יש אומרים שמבית לבית הסמוך לו, מותר. ובסימן תקל"ח ס"ג כתב, אסור להסיע ממונו מעיר לעיר, אם לא בשביל דבר האבד.

בשו"ת תורה לשמה סימן קל"א נשאל, בסוחר שיש לו חנות בפונדק אחד של גוי שיש בו כמה חנויות של סוחרים, והנה בחנות ההוא צריך לעשות איזה תיקון בבנין, והביא הגוי בעל הפונדק פועלים בחול המועד לעשותו, והוצרך הישראל הסוחר הנז' לפנות כל סחורתו וכליו וממונו מן החנות ההיא לחנות אחרת, שא"א להניח דבר זה אחר המועד, כי בעל הפונדק הוא גוי ורוצה לתקן בשלו בחוה"מ, גם יש לו הכרח מסכנת בנין ורוצה לתקן במהרה. והנה שאל אותו הסוחר כי הוא יש לו בחנות ההיא ממון שצריך לשלחו לעיר אחרת עם השיירה, ומאחר שמפנה חנותו בחוה"מ לחנות אחרת אינו רוצה שיכניס גם

בהריגת זבובים שהוא דבר שאין בו טורח וכריהטת דבריו שם, ולכן נראה דודאי לדינא אין להתיר שלא לצורך המועד מלאכה בשינוי, או בשנים שעשאוהו וכל כיו"ב. [ובמקום אחר יתבאר בעיקר גדר איסור מלאכה בחוה"מ היכא שאין בזה טורח]. [ועי' בחי' המאירי מו"ק דף ב' ע"א במשנה, על הא דיוצאין אף על הכלאים שכתב, ולא משום עקירה הוצרך להשמיענו היתר זה, שהרי קלקול הוא וכו' ולא נאסר במועד וכו'. ולכא' משמע מדבריו ז"ל, דס"ל דמקלקל בחוה"מ שרי, וצ"ע טובא בדבריו ז"ל. ובחידושי הארכתי בזה עוד הרבה].

ובעיקר ד' מרן השו"ע דאיסור מלאכת חוה"מ אם הוא דא' או דרבנן, כתב בב"ה"ל בסוף דבריו, דבב"י בס"י תק"ל נראה דהוא דא', אך מד' השו"ע בסוף סימן תקל"ו ובס"י תקל"ח סעיף א' וסימן תקל"ט סעיף ו' [ויש שהגיהו סימן תקל"ז סעיף ז'] [לפי"מ שפסק שם], משמע דתפס עיקר להלכה דהוא דרבנן. ובכה"ח ס"ק א' הביא דבס' שדי חמד מערכת חול המועד אות י"ז הביא עוד כמה פוסקים דפליגי בדעת מרן השו"ע, אי ס"ל דא' או דרבנן.

מי שהסתפר תוך שלשים יום למועד במכונת תספורת, האם מצוה להסתפר ערב הרגל

שאלה: כתב השו"ע בסימן תקל"א סעיף א', מצוה לגלח בערב יום טוב. ובשער הציון אות א' כתב בשם הפמ"ג, דאפשר שאם גילח בתוך שלשים יום לא שייך זה, דניוול הוא יותר משלושים, וכתב ע"ז השעה"צ, דלדידן במדינותינו שאין המנהג לגלח רק במספרים, וא"כ אף לאחר שסיפר את עצמו נשאר עליו מעט שעה, ולכן אפילו בפחות משלושים יום יתרבה לו שיער. ויש לדון במי שמתפר תוך שלשים יום במכונת תספורת כנהוג היום, האם ג"כ מצוה לגלח בערב יום טוב.

תשובה: הנה גם המסתפרים במכונת תספורת יש כמה אופנים, יש שמסתפרים קצוץ (הנקרא מספר אפס), ויש יותר, וא"כ הכל לפי הענין, אם במועד שערו כבר נקרא מגודל או לא.

והנה יש אנשים שרגילים דוקא בהרבה שערות, ומסופקני אם תלוי כל אדם לפי מה שהוא. ומד' האגרות משה או"ח חלק ד' סימן קי"א מתבאר שאכן תלוי בכל אדם לפי מה שהוא יעו"ש.

האם יש מצוה לגלח בערב יו"ט אף שיער זקנו

שאלה: יש להסתפק האם מצוה לגלח בערב יו"ט, היינו רק שיער ראשו, או אף שיער זקנו (להנהוג לגלח בכל ימות השנה).

תשובה: הנה כבר נודע בשעת בת רבים דעפ"י הקבלה אין לגלח זקנו כלל. [והובא ג"כ בבאר היטב יו"ד סימן קפ"א ס"ק ה' ובגליון מהרש"א שם ובכה"ח סימן ש"ג ס"ק כ"ז, וע"ע בשו"ת רב פעלים ח"ד בסוד ישרים סימן ה' ובשו"ת וישב הים]. ועכ"פ אנו עסקינן מצד עיקר ההלכה דאיסור גילוח

אותו ממון לחנות השנית, אלא ירצה ליתן הממון הנז' לבעל השיירה שיוליכו לעיר אחרת אם מותר. או"ד אסור לעשות כן משום שכתב בשו"ע סי' תקל"ח אסור להסיע ממונו מעיר לעיר בחוה"מ. והשיב שמותר לעשות כך, יען כי כיון שהוא מותר לפנות אותו ממון מן החנות הותר להוליכו למקום שירצה, ואינו מחוייב להניחו עם שאר הממון בחנות השנית. וגדולה מזו מצאנו בשו"ע או"ח סי' ש"ח סעיף ג' כלי שמלאכתו לאסור מותר לטלטלו לצורך מקומו, דהיינו שצריך להשתמש במקום שהכלי מונח, ומותר לו לטלו משם ולהניחו באיזה מקום שירצה ע"ש. ואם כן כל שכן בנ"ד, כיון שהותר לפנותו משם הותר להסיעו לכל מקום שירצה ע"ש.

ונראה שהוכחתו תלויה בטעם היתר טלטול בעודו בידו, דבפשוטו טעם ההיתר הוא משום דכיון שהתירו לו לטלטל לצורך מקומו, שוב לא מנעו ממנו להמשיך לטלטלו למקומו, ולפי זה יש לומר שה"ה גבי הובלת סחורה בחוה"מ, כיון שהתירו לו לפנותה מחנותו לא מנעו ממנו להמשיך לטלטלה למקומו. אולם הצ"ח ביצה דף ג' ע"ב כתב בטעם היתר טלטול בעודו בידו ז"ל, כיון שאין שום איסור בטלטול המוקצה רק תחילתו בידו וכו' ע"ש. וכ"כ הערוך השולחן סי' ש"ח סי"ח דהאיסור הוא הנטילה בידו. וכ"כ הישועות יעקב סי' ש"ח סוסק"א דלטעם הרמב"ם פכ"ד הי"ב שאסרו טלטול כדי שלא יבוא להתעסק כל היום, אינו שייך אלא בתחילת הטלטול ולא כשכבר הוא בידו ע"ש. ומבואר דאיסור מוקצה הוא נטילת המוקצה ממקומו ולא המשך החזקתו בידו, ואין שום איסור בטלטול המוקצה למקום שירצה, א"כ אין לזה שייכות לטלטול סחורה בחוה"מ. והאור שמח פכ"ד מה' שבת הי"ב כתב לבאר היתר טלטול בעודו בידו, עפמ"ש"כ הראב"ד שם דטעם גזירת מוקצה היא משום חשש הוצאה. ולפי"ו אם מטלטל דבר שמלאכתו לאיסור לצורך מקומו מניחו באיזה מקום שירצה, דתו ליכא הכא חשש איסור הוצאה, שכיון שעקירה ראשונה לא היתה לשם כך אין בהוצאה זו איסור תורה וכדאיתא בשבת דף ה' ע"ב ע"ש. ולדבריו נמי אין שייכות לדין טלטול מוקצה בעודו בידו לדין טלטול סחורה בחוה"מ. ועיין מה שכתבתי בהערות לשו"ת תורה לשמה הוצאת אהבת שלום שם.

חכמי ורבני בית ההוראה שע"י ישיבת "חברת אהבת שלום" בעריכת הרה"ג נדב פרוץ שליט"א

בחוה"מ. ולכא' י"ל דדוקא בשיער ראשו הוא שגזרו, דבזה נחשב מנוול, לא בשיער זקנו. אולם אדרבה ע"י לשון המ"ב ס"ק ג' שכתב, והוא הדין סיפור הראש, אלא שדרכן היה לגלח. ומבואר להיפוך, דאדרבה גילוח הזקן פשוט הוא לאיסור יותר. וכן ראיתי להאגרו"מ הנ"ל [וע"ש שלענין גילוח הזקן ס"ל דאפילו אם מגדל לנוי צריך לגלח. ולענ"ד אם אכן הוא מגדל לנוי מה שייך לאסור עליו, וכנראה שר"ל דבעלמא הוא מגלח קצת לנוי, ועתה אינו רוצה לגלח, ועדיין צריך יישוב בכונתו ז"ל].

[וחו"ר בית ההוראה כתבו ע"י דברינו אלה: אין כוונת המ"ב בין סיפור הראש לגילוח הזקן, אלא דיבר הכל בראש, דהיינו אם מספר את כל השיער קראו גילוח, ואם מסתפר ומשאיר שיער קראו סיפור הראש. וזה כוונתו במה שכו', אלא שדרכן היה לגלח, וכונתו לגלח כל שיער הראש].

האם הוי "חיוב" לגלח בעי"ט

שאלה: יש לעיין בהפירוש "מצוה" לגלח בערב יום טוב, האם הכונה "חיוב" גמור, או רק מצוה בעלמא, ואם לא גילח אינו נענש.

תשובה: הנה הלשון מצוה, נוכל לפרשו שאינו חובה. וכן מצונו בשבת דף כ"ה עמוד ב', רחיצת ידים ורגלים בחמין ערבית מצוה, וכתב במ"ב סימן ר"ס ס"ק א', ומ"מ אין זה חובה גמורה. והמקיימה מקבל עליה שכה, ושאינו מקיימה אינו נענש. אך מאידך מצונו בחולין דף ק"ה עמוד א', מים ראשונים מצוה וכו'. והרי מים ראשונים ודאי הוי חיוב, ועל כרחך דלשון מצוה יוכל להתפרש על ב' פנים. (והתם בשבת קאי ביחס להדלקת נר בשבת חובה, ובחולין קאי ביחס למים אחרונים חובה). ובאופן דשבו צ"ע האם הוי חיוב גמור לגלח גם בערב יום טוב. ונלע"ד דפשוטו לשון השו"ע דכתב בלשון "מצוה", היינו כמו שכתב בסימן ר"ס, והיינו למצוה בעלמא, לא לחיוב. ומ"מ עדיין צל"ע.

מי שיצא למדינת הים בערב הרגל האם נחשב אונס

שאלה: כתב השו"ע בסימן תקל"א סעיף ד', ואלו מגלחין במועד, מי שיצא מבית השביה וכו', וכן הבא ממדינת הים בחול המועד, או שבא בערב הרגל ולא היה לו שהות ביום לגלח, והוא שלא יצא מארץ ישראל לחוצה לארץ לטייל. ובמ"ב ס"ק י"ג דדוקא כשלא בא בישוב עד חוה"מ, ואף כשהיה במקום ישוב שנים או שלשה ימים קודם הרגל ואח"כ בעי"ט לא היה בישוב, מותר לגלח בחוה"מ. כיון דבעי"ט גופא היה אונס. ויש לעיין אם יוצא בערב יו"ט גופא, האם נחשב לו אונס, ומותר לגלח בחוה"מ, או לא.

תשובה: הנה בפשוטו כיון שיצא מערב יו"ט וידע שלא יוכל לגלח הוי פשיעה, אך האמת נראה דאינו כן, דא"כ אף יצא כמה ימים קודם יום טוב ויודע שיחזור רק במועד, או בזמן שלא יוכל להסתפר, נאמר דהוי פשיעה, ואף אם תאמר שכל שאינו ערב יו"ט עדיין לא נחשב פשיעה [דומה לאין מפליגין בספינה דוקא ג' ימים קודם שבת, ע"י שבת דף י"ט ושו"ע סימן

רמ"ח], עדיין ראייה מד' המ"ב הנו', שאף כשהיה במקום ישוב בשנים או שלשה מימים קודם הרגל, ואח"כ בעי"ט לא היה בישוב. כגון שישב או על הספינה ובא לביתו בחוה"מ, נחשב אונוס. וה"נ ביצא בעי"ט גופא. כנלענ"ד.

מי שיוצא מא"י לחו"ל לקברות צדיקים, האם מותר לו לגלח במועד

שאלה: יש לשאול במי שיוצא מא"י לחו"ל לקברות צדיקים, האם מותר לו לגלח בחוה"מ.

תשובה: הנה לשון המ"ב בס"ק י"ד בטעמא דיוצא מא"י לחו"ל לטייל אסור לו לגלח, כיון שעשה איסור בזה. וא"כ הרי מבואר בהרמב"ם פ"ה מהל' מלכים הלכה ט' שאסור לצאת מא"י לחו"ל לעולם. אלא אם כן ללמוד תורה או לישא אשה או להציל מן העכו"ם יעו"ש. ובפשוטו היינו דוקא ג' מצוות אלו שהם חמורות, וכמש"כ התוס' בעבודה זרה דף י"ג ע"ש, וא"כ מנ"ל דלקברות צדיקים שרי.

איברא דבמ"ב כאן כתב שהתירו לצאת לחו"ל כדי לראות פני חבריו, ולכאן מוכח מזה דאף שאר מצוות שרי, וצ"ע ג' בזה.

ושו"ר בס' שדי חמד (חלק ו' מערכת א"י אות א' עמוד 137) שהביא מספר שדה הארץ (אבן העזר חלק ג' סימן י"א) שהתיר לצאת לחו"ל בשביל להשתטח על קברות הצדיקים. אך ע"ש בפאת השדה (מערכת א"י אות ז) שהאריך בשם רב אחד לסתור היתר זה, ומשום שלא התירו אלא לג' מצוות הנ"ל. וצ"ע על מנהג הרבה שמקילים בזה].

הסתפר במספרה אצל הספר האם נחשב בצינעא

שאלה: כתב השו"ע בסימן תקל"א סעיף ה', אעפ"י שהתירו להסתפר, לא יסתפר ברה"ה, אלא בצינעא, ויש לדון כיום שמסתפרים במספרה אצל הספר, היכי נדיינו דיני להאי דינא.

תשובה: נראה דאף שמסתפרים היום במספרה, מ"מ צריך שתהא הדלת סגורה, וכן אם רואים אותו מסתפר דרך הזכוכית, גם זה הוי כברה"ה, אלא ישים וילון וכל כיו"ב. ויש לעיין אם מפרסם על דלת המספרה או בעיתון, שהוא מספר בחוה"מ, דגם זה אפשר דנחשב בפרהסיא.

[ודע דלענין אם המספר יכול לקבל שער ע"ז, עי' בבאור הלכה לקמן סימן תקמ"ב סעיף א' שנסתפק בזה, אם הוי כדבר האבד שמוותר לקבל ע"ז שער. ומיהו אם אין לו מה יאכל מותר, כמבואר שם בסעיף ב'].

האם מותר להחך בשערו או לתלוש משערו בחוה"מ

שאלה: יש להסתפק באדם שמחך בשערו בחוה"מ, והוא פסיק רישיה שיתלשו שערו, דבשבת אסור (עיין במ"ב סוף סימן ש"ג ס"ק פ"ח), האם שפיר דמי. ואת"ל דשרי, עדיין יש להסתפק באופן שתולש במתכוין משערו, או שמקלף ציצין שבאצבעותיו, או חותך מצפרניו וכל כה"ג, האם שפיר דמי.

תשובה: הנה בהשקפה ראשונה היה נראה שזה תלוי במחלו' הפוסקים וז"ל אם מלאכת חוה"מ דאו' או דרבנן, דאם מלאכת חוה"מ דאו', או פסיק רישיה בדאו' אסור כמבואר בסוף סימן ש"כ ובריש סימן של"ז ועוד, אבל אם מלאכת חוה"מ דרבנן, אזי י"ל דפס"ר דרבנן שרי, עי' ב"י ס' שט"ז לענין לסגור תיבה שיש בה זבובים. אך באמת הדברים אינם מוכרחים כלל, דאף אם מלאכת חוה"מ דרבנן, הרי ידוע דפס"ר דרבנן להקל לאו מילתא דבריא היא כלל, דאדרבה יעו"י להשו"ע בסוף ס' ש"כ שכתב ליהור שלא ליגע ידיו הצבועות מתותים בבגדו, ואף דהוי פס"ר במקלקל, גם יעו"י הרמ"א בס' שט"ז שאסר לסגור התיבה שיש בה זבובים, וכן בס' ש"מ החמיר לשבור העוגה שכתוב עליה אותיות, ועוד כהנה וכהנה ותקצר העט. ומאידך לענין מלאכת חוה"מ, עיין במ"ב סימן תקל"ו ס"ק ה' שכתב בשם הב"ח, שמוותר לסרק את הסוס בחוה"מ אף באופן דהוי פסיק רישיה שישיר נימין, ואף דביו"ט אסור. ועיין ג"כ בשו"ע סימן תקל"ז סעיפים ח'-י"א, שאסור לקצץ ענפי האילן לתקנו, ואם ניכר שמכויך בשביל הענפים להאכילן לבהמתו ולא לתקנו, כגון שקוצץ כולן מצד אחד, מותר וע"ש עוד כמה דוגמאות. ורואים שכל שאינו מתכוין לכך, אף דהוי פס"ר, שרי.

וטעם הדבר י"ל דכיון דבחוה"מ איכא היתר דצורך המועד, הרי שגם זה נכלל בהיתר דצורך המועד, כיון דבלא שישיר נימין לא יוכל לסרוק הסוס, וכן ע"ז הדרך.

אך קושטא דמילתא נ"ל דיי"ל דאפילו במתכוין לתלוש ליכא בזה איסורא, והטעם עפ"י שכתב בשו"ע סימן תק"מ סעיף ב', מותר לטול גבשושית שבבית, וביאר במ"ב ס"ק ז' בשם הבית יוסף, דאע"ג דבשבת הוי חיוב בונה, מ"מ הכא שרק כיון דבנטילת גבשושית ליכא בזה טורח, וחזינן דגדר איסור מלאכת חוה"מ תליא בטורח, וכמו שביאר ג"כ בחי' הריטב"א מו"ק דף י"ג א' על לשון הגמ' שם, מועד משום טירחא הוא, ומשום פסידיא שרו ליה רבנן, דר"ל שהאיסור הוא כדי שלא ימנע משמחת הרגל. ועיין ג"כ בחזו"א סימן קל"ה ד"ה רא"ש שכתב יסוד זה. ועיין ג"כ במ"ב סימן תקל"ד ס"ק י"ב טעם רש"י בהא דכלי פשתן מותר לכבסן, משום שאין טורח בכיבוסן כל כך. ועיין ג"כ במ"ב סימן תקל"ז ס"ק כ"ח בטעם ההיתר למשוך מים מאילן לאילן, ולהשקות שדה לחה, כיון שאין בזה טורח. ובמקום אחר אבאר בזה עוד א"י"ה. ועכ"פ ניהדר לדמעיקרא, דנראה דהא מיהת זה פשוט, שיכול לחכך בשערו ואף באופן שודאי יתלשו שערו, דאף אם במתכוין אסור, הכא דלא מתכוין, שפיר דמי. ודוק.

[וחו"ר בית ההוראה כתבו: עיין סימן תקל"א סעיף ח', בדברי הרמ"א. ע"כ. ור"ל דשם כתב הרמ"א, ומותר לסרוק ראשו במועד אע"פ שמשיר שיער, ואין בזה משום גילוח. עכ"ד. והיינו דכמו דהתם שרי ועכ"פ משום צורך המועד, ה"נ לחכך בראשו].

מי שיש לו ציפורן חודרנית, האם מותר לגזוה בחוה"מ

שאלה: כתב השו"ע בסימן תקל"ב סעיף א', מותר לטול צפרנים בין ביד בין ברגל, אפילו במספרים. הגה, אבל יש מחמירין ואוסרים. וכן הוא המנהג להחמיר שלא לטול בין בסכין בין במספרים, אם לא לצורך מצות טבילה, שנטולן כדרך בחול, ע"כ. וצ"ע במי שיש לו ציפורן חודרנית, שמוכרח לגזוה בשביל הכאב, האם גם בכה"ג החמיר.

תשובה: נראה פשוט דיש להקל בזה בשופי ואף לחומרת הרמ"א, ומכמה טעמים, א', דכמו שהתירו לצורך טבילת מצוה, והיינו טעמא, כיון דמעיקר הדין מותר לטול צפרנים, ה"נ לצורך רפואה. ב', כיון דאין מטרותו לצורך יפוי, והרי עיקר האיסור לגלח וליטול צפרניו אינו משום איסור גזוז, וכל לצורך יפוי לית לן בה (וכמש"כ בשע"צ סוף סימן תקל"א אות ט"ו), אלא הוא כדי שלא יכנס למועד כשהוא מנוול, וכמש"כ במ"ב ס"ק ב', וכל שמטרותו משום רפואה לית לן בה. ג', ועוד ראייה ברורה להתיר והיא העולה על כולנה, מש"כ במ"ב סוסי" תקל"א ס"ק כ"א שמי שיש לו שחין בראשו מותר לגלח השיער אפילו בתער [ועיין בשו"ע סימן תקל"ב סעיף ב', שכל רפואה מותר בחוה"מ, ושם במ"ב ס"ק ה' שהוא אפילו מלאכה גמורה, אך שם לא מדובר על גילוח].

האם מותר ליתן מלכות עכברים בחוה"מ

שאלה: הנה מבואר בשו"ע בסימן תקל"ג סעיף ד' דמלאכת צידה ג"כ אסורה בחוה"מ שלא לצורך המועד, ויש לשאול האם מותר ליתן מלכות עכברים [דבשבת ד"ז אסור מדרבנן, עיין במ"ב סימן שט"ז].

תשובה: הנה אף דאין איסור זה אלא מדרבנן, כיון דהוי גרמא (וכמבואר במ"ב שם ס"ק י"ח, ועי' עוד חזו"א סימן ל"ו ס"ק א'), מ"מ הרי לא מצינו דגרמא מותר בחוה"מ. [ועי' משנ"ת לעיל לענין שבות בחוה"מ]. ומ"מ נראה פשוט דיש להתיר מטעם דהוי צורך המועד, ואין כאן משום מעשה אומן. זאת ועוד, דפעמים דהוי דבר האבד. ועיין ג"כ בסימן תקל"ז סעיף י"ג, אישות ועכברים שמפסידים בשדה האילן, מותר לצודן כדרכו וכו'. ועיין שם בכה"ח ס"ק נ"ט בשם ספר רוח חיים שמתבאר כדברינו יעו"ש.

האם מותר לנער בגדו מהאבק או לנקות כתם בחוה"מ

שאלה: כתב השו"ע בסימן תקל"ד סעיף א', אין מכבסין במועד וכו'. ויש להסתפק אם נתלכלך לו בגדו מאבק, או כלוך אחר, ורוצה רק להרטיב אותו מקום ברוק או במים, או לנער את הבגד מהאבק, האם גם זה הוי בכלל הגזירה.

תשובה: הנה לענין שבת ודאי נחשב מלאכת מכבס מן התורה, וכמבואר בסימן ש"ב סעיף ט', שבגד שיש עליו כלוך אסור לשכטכו, וזהו כיבוס, אלא מקנחו בסמרטוט ע"ש. אך לענין חוה"מ יש לדון, דאפשר שאין זה תלוי בגדר מלאכת כיבוס, דהרי עיקר טעם איסור כיבוס בחוה"מ הוא כדי שלא יכנס למועד כשהוא מנוול, וכמבואר בגמ', ובמ"ב ס"ק א', וא"כ אפשר דלא אסרו אלא בכיבוס כל הבגד.

ומהא דכתב השו"ע בסעיף א' להתיר לבעלת הכתם שנמצא במועד, אין הכרח דבעלמא אסור לנקות כתם, דיש לומר ששם מדובר לכבס את כל הבגד בשביל הכתם. גם י"ל סברא דניקוי כתם בלחוד אין בזה טורח, ודומה להא דכתב בשו"ע בסעיף ב', דכלי פשתן מותר לכבסן, ופי' רש"י שאין בזה טורח, וכן הביא במ"ב ס"ק י"ב לחד פירוש. [רק שסיים השו"ע שלא נהגו להתיר]. אך י"ל בכל זה דלא פלוג רבנן בכיבוס.

וראיתי שכבר נחלקו בזה פוסקי דורינו, עיין במ"ב מהדו' דרשו הע' 1 ד' הגר"ש אלישיב וצ"ל והגר"ש איערבה"ך ז"ל להתיר, ולד' החוט שני יש לאסור [ועי"ש לענין שריית בגד]. וכן שמעתי מחכם א' שהורה לו כן הגר"צ אבא שאול וצ"ל לאסור. [ועיין בשו"ע אור לציון חלק ג' פרק כ"ז תשובה א' לענין שבוש שחל בו ת"ב, שאסר לכבס אף מקום הכתם. יעו"ש]. אך לנקות על ידי רוק הדעת נוטה דאין בזה משום החשש דשלא יהא מנוול, דאין זה דרך כיבוס לענין הך גזירה. ועוד, די"ל דכיון שהדרך להתלכלך מהאבק ולנער לית לן בה, דדומה קצת למטפחות הידים שלא גזרו. כיון שרגיל להתלכלך. ועוד, דלשי' השו"ע בסימן ש"ב סעיף א' מותר לנער את הבגד מן האבק, דאין כיבוס בלא מים ע"ש.

האם כיבוס במכונת כביסה הוי בכלל איסור כיבוס בחוה"מ

שאלה: יש לדון כהיום שנוהגים לכבס במכונת כביסה, האם גם זה הוי בכלל הגזירה, או רק כיבוס ביד.

תשובה: הנה מצד מלאכת כיבוס, ודאי המכבס במכונה בשבת הוי מלאכה, אך יש להסתפק הכא דכל האיסור כיבוס הוא מצד שלא יכנס כשהוא מנוול, אם אסור אף במכונה. ובפשוטו, אדרבה להך טעמא פשיטא דיש לאסור, דזיל בתר טעמא, סו"ס איכא חששא שיכנס כשהוא מנוול. אלא דהנה עי' בשו"ע בסעיף ב' דכלי פשתן מותר לכבסן (אלא שלא נהגו כן), ופירש רש"י משום שאין כ"כ טורח בכיבוסן, והובא במ"ב ס"ק י"ב, וחזינן דחו"ל אסור דוקא אם יש טורח [ובפשוטו הביאור הוא דלא אסרו חז"ל גזירת כיבוס גרידא אלא דחור להיות איסור מלאכה, ולענין מלאכת חוה"מ תלוי דוקא במלאכה שיש בה טורח, עי' ב"י ומ"ב סימן תק"מ ס"ק ז', וכ"כ בחי' הריטב"א מו"ק י"ג ע"א על ל' הגמ' דמלאכת חוה"מ משום טורח הוא, ונתבאר בזה עוד לעיל]. וא"כ יש לדון דמכבס במכונת כביסה אין בו טורח כ"כ [ועי' ג"כ בשו"ע אור לציון ח"ב לענין לכבס במכונה ביום שש].

אך העיקר לדינא נראה דלמעשה אין להקל בזה, דאפשר דכיון שכבר נאסר כיבוס, לא נתבטל האיסור, או מאיזה טעם אחר. עכ"פ לא מצאנו לרבותינו שדבר הקודם שיקילו בדבר הזה, ולכן חלילה להקל בזה.

האם ייבוש במכונת כביסה נכלל בגזירת כיבוס

שאלה: עוד יש לדון האם לייבש במכונת ייבוש הוי נמי בכלל הגזירה, ונפק"מ בבגדים שכבר נתכבסו מעי"ט ועדיין הם רטובים, ורוצה עתה לייבשם, או שנרטבו לו ביו"ט.

תשובה: נראה פשוט דייבוש אינו בגדר כיבוס, הן מצד מלאכה לא חשיב מלאכת כיבוס, והן מצד שלא יכנס כשהוא מנוול, לא שייך החשש, דבגד רטוב שפיר חשיב מכובס, ולא מסתבר לומר דבגד רטוב לא חשיב חזי ללבישה [ורק לענין שבת ד' המ"ב בס' ש"ח ס"ק ס"ג דבגד רטוב טופח ע"מ להטפח בביה"ש"מ, אמרינן מיגו דאיתקצא, משום דהתם הוי מוקצה, כיון דגזרו שלא לטלטל בגד רטוב גזירה שמא יסחוט, עי' ס' ש"א סעיף מ"ו בד' הרמ"א].

והגם דלענין שבת גזרו שלא לטטוח בגדים רטובים משום מראית העין, עי' ס' ש"א סעיף מ"ה, הכא לא אשכחן. [ושו"ר שבשו"ת שבת הלוי חלק ה' סימן מ"ב החמיר שלא לטטוח בפרהסיא, ולד' החוט שני חוה"מ עמ' רל"ח יש להתיר אף בפרהסיא]. [וע"ע בשו"ת אול"צ ח"ב פרק ט"ז הלכה א', שכתב שם שמוותר לכבס ביום שיש במכונת כביסה אם יש לו מכונת ייבוש. אך יש לחלק בזה וכמובן].

האם מותר לכבס בגדי גדולים ביחד עם בגדי הקטנים

שאלה: כתב השו"ע בסימן תקל"ד סעיף א', אלו שמכבסין וכו', ובגדי קטנים. וכתב הרמ"א, מיהו לא יכבסו רק הצריך להן דהיינו חלוק אחד. ומיהו בגדי הקטנים ביותר דהיינו אותם שמלפפים בהם ומשתנים ומוציאין רעי בהם, מותר לכבס ארבעה וחמשה בפעם אחת, כי צריך להרבה מהם בכל רגע. ויש לדון כיום שיש מכונת כביסה, האם מותר לכבס יותר מבגד אחד, ואף בגדי גדולים.

תשובה: הנה בין לטעם מלאכה, הרי ריבוי בשיעורין אסור אם מדאו' ואם מדרבנן, עי' במ"ב ס' ש"ח ס"ק י"ג, וכן לטעמא דשלא יכנס כשהוא מנוול, מה יועיל מה שיש כבר בגדי קטנים, הרי עדיין איכא לטעמא דשלא יכנס כשהוא מנוול. וכן ראיתי להרב אור לציון ח"ג פרק כ"ד תשובה ב' ע"ש. ומ"מ בבגדי קטנים בזה שפיר י"ל דשרי לכבס אפילו כמה בגדים ביחד. וכ"כ באול"צ שם.

מהו גדר קטנים לענין היתר כיבוס

שאלה: צ"ע בגדר קטנים דהתירו מון השו"ע והרמ"א, אם הוא תלוי בגיל קבוע, או כל ילד לפי ענינו, ואת"ל שהוא גיל קבוע, צ"ע מהו השיעור.

תשובה: בפשוטו נראה דמוכרח ליתן בזה שיעור דאם לא כן נתת דברך לשיעורין, אך כיו"ב מצינו בגיל חינוך שתלוי לפי חריפות הקטן, וכמש"כ במ"ב סימן שמ"ג ס"ק ג'. אלא ד"ל דהרי גם התם יש בזה שיעור, עדיין בסימן רס"ט ס"ק א' (לענין לשתות קודם קידוש) שהוא כבן שש או שבע כל אחד לפום חורפיה, וכן בסימן תר"מ ס"ק ד' לענין חינוך קטן בסוכה, שהוא מגיל חמש או שש כל אחד לפום חורפיה.

ובשו"ת אור לציון ח"ג פרק כ"ד תשובה א' כתב דהיינו עד כבן ארבע עד בן שש שנים, ותלוי ברגילות הילד ללכלך. [ובפרק כ"ז בבאורים לתשובה א', לענין שבוש שחל בו ט"ב, כתב להקל אף בגיל שבע שנים, אם הוא ילד שובב ע"ש].

מי שאין לו אלא סדין אחד או מפה אחת

שאלה: עוד כתב השו"ע בסימן תקל"ד סעיף א', ומי שאין לו אלא חלוק אחד. ויש לעיין אם אף לענין סדין או מפת שולחן, כל שאין לו אלא אחד שרי.

תשובה: הנה לפי"מ שכתב במ"ב ס"ק ט' דיש מן הפוסקים שסוברים, דכל הדין דמי שאין לו אלא חלוק אחד הוא דוקא בזמן התלמוד שהיה ניכר בעת שפשט חלוקו לכבסו שאין לו אלא חלוק אחד, משום שאזוור מוכיח עליו, לפי שמתחילה היה חוגר אזוור על החלוק, וכשפשטו חוגר חגורו על בגד העליון שלנו, אבל לפי מנהג מלבושים שלנו אין להקל בזה, אם כן הרי לא שייך כל עיקר הך מילתא דאזוור מוכיח עליו אלא בחלוק, לא במפה וכיו"ב, וכמובן. וכן יעויין לשון הטור שכתב, וה"ר פרץ הוסיף לאסור בכל חלוקים שלנו שאין לנו אזוור מוכיח עליו, וכל שכן מי שאין לו אלא מפה אחת או סדין אחד, שאין לו לכבסו דליכא הוכחה כלל, ע"כ. אך באמת אדרבה בהא גופא פלגי הפוסקים, ר"ל דהשו"ע דס"ל אף האידנא לדינא דמי שאין לו אלא חלוק אחד, אף דהאידנא לא שייך אזוור מוכיח עליו, משום דס"ל דלאו באזוור מוכיח עליו תליא מילתא, וכמבואר בב"י, שפיר אף במפה שרי, במי שאין לו אלא מפה א'.

והעולה מזה דאף במפה וסדין יש להתיר למי שאין לו אלא מפה אחת, ורק משום דליכא אזוור מוכיח עליו הוא דיש לאסור, למאן דס"ל דבעינן לטעמא דאזוור מוכיח עליו, וכ"ז פשוט וברור.

מי שאין לו אלא חלוק א' של שבת

שאלה: יש להסתפק במי שיש לו ב' חלוקים, א' של חול וא' של שבת, האם נחשב כמי שאין לו אלא חלוק א' או לא.

תשובה: נראה לכאן לדמות להא דמבואר בסימן ש"ב סעיף ג' לענין לקפל בגדים בשבת, דלא הותר אלא אם אין לו להחליף, וכתב במ"ב שם ס"ק י"ז ובשע"צ אות י"ז, דהכונה שיש לו בגד של שבת, לא ביש לו בגד של יום חול יעו"ש, וא"כ ה"נ י"ל הכא. אך כמובן דאין הכרח גמור, ד"ל דהכא איסורא דכיבוס בחוה"מ חמיר טפי. ומ"מ ראיתי להרב אור לציון ח"ג פרק כ"ד תשובה ג', שכתב להקל בזה. וכ"כ בס' חוט שני (חוה"מ עמ' רל"ט).

תשובה: נ"ל דאף דגוף המקח אינו דבר האבד, היינו יוקר וזול, אבל מאחר דמצד ה"גברא" הוי דבר האבד, דאינו מוזמן לאותו מקום, א"כ שפיר הו"ל דבר האבד. ושור"ש שכן כתב בשו"ת אגרות משה חלק ה' (שנדפס לאחר פטירת מרן המחבר זצ"ל), סימן ל"ו אות ג', [אך יעו"ש שהחמיר באופן שהוא נמצא כבר בביתו בחוה"מ, ורק שרצה לישע מיד לאחר חוה"מ, דבזה אין להתיי, זולת אם אינו מבטל רגע א' מלימודו שזה אינו מצוי בזמנינו].

מיהו אפשר דכל זה אם עי"ז שלא יקנה בחוה"מ, יפסיד ממון, והיינו שהיה משתכר באותו הזמן, או שהנסיעה כרוכה בהוצאת ממון, אבל אם בלאו הכי אינו משתכר באותו הזמן, ואף יכל לישע בלא הוצאת ממון, בזה שפיר יש לאסור. כנלענ"ד.

האם שפיר דמי לעשות מבצעים בחוה"מ

שאלה: יש לעיין, האם שפיר דמי לבעל החנות לעשות מבצעים בחוה"מ, שע"ז יחשב כדבר האבד, או דאינו ראוי לגרום דבר האבד.

תשובה: הנה מבואר במ"ב בס"ק ד' לענין הא דכתב בשו"ע סעיף א', שאם הלואה מעות על מנת שיתנו לו אח"כ יין או סחורה אחרת בפרעון חובו כדי להשתכר, שיכול לילך ולתבעם אם אינם מצויים לאחר המועד, משום דהוי דבר האבד, וע"ז כתב בשם המג"א ושאר אחרונים, שהוא דוקא אם לא כיון לכתחילה זמן קבלת הסחורה במועד [וצ"ע אם א"א לו לקבוע אלא במועד, מה הדין]. ונראה דביאור הדברים על דרך מה שמבואר בסימן תקל"ח לענין מלאכת דבר האבד, שהוא דוקא בלא כיון מלאכתו במועד, ואמנם שם מבואר דאפילו בדיעבד קנסוהו, אך כאן אפשר שלא קנסוהו, כיון שאין זו מלאכה, ובאופן דנראה דלפי"ז אינו דין להתיר לעשות מבצעים לקראת חוה"מ, שע"ז יקנו, שהרי זה מכין הסחורה למועד, ואין זה רק כעין מכשיל את הקונים, אלא אף המוכרים בכלל האיסור, דהרי איסור פרקמטיא בחוה"מ חל בין על המוכר ובין על הקונה.

[ובדומה לזה נסתפקתי לענין ממעטין במשא ומתן מר"ח אב, עי' ריש סימן תקנ"א, אם שפיר דמי לעשות מבצעים בזמן זה, שע"ז יחשב כדבר האבד. ובפשטות נ"ל דודאי לאו משנת חסידים הוא].

מהו השיעור למחיר זול

שאלה: צ"ע מהו הגדר דמחיר זול יותר, האם אפ"י בפרוטה, או שיש לזה שיעור.

תשובה: הנה עי' בס' תקל"ח סעיף א', לענין מי שהפך זיתיו שמותר לופת החביות בין קטנות בין גדולות, ובמ"ב ס"ק ו' עפ"י הגמ', שהחידוש הוא אף קטנות דלא נפיש פסדיהו. ועיין ג"כ בסימן תקל"ו סעיף ד' לענין להושיב תרנגולת על הביצים לגדל אפרוחים, שאם הושיבה קודם חוה"מ וברחה מעליהם, יכול להחזירה, ובמ"ב שם ס"ק י' דסתימת השו"ע משמע, דאף אם לא יטבה התרנגולת עליהם שלשה ימים, שלא נתקלקלו הביצים לגמרי, שרי, משום שיש הפסד מועט, אך יעו"ש דיש דפליגי ע"ז. ונ"ל דבענינו דאי שיעור פרוטה אינו נחשב כדבר האבד, ומאיך אין צריך כאן גדר דהפסד מרובה, ואולי הוא בשיעור שתות. [ועיין ג"כ בכה"ח יו"ד ריש סימן ל"א ס"ק א' לענין הא דמתירים במקום הפסד מרובה, דהפמ"ג ושולחן גבוה ועוד כתבו דלעשרי הוא בשיעור שתות ולעני בדבר חשוב, ולהשבות יעקב, וזכי צדק ועוד הכל לפי הזמן והמקום וכו'. ועי' ג"כ בס' שדי חמד מערכת הר"א אות צ"א שדימה קצת עניני הפסד זה לזה. וכן נסתפקתי לענין הא דהתירו בסימן של"ד סעיף כ"ו לומר כל המכבה אינו מפסיד, אם הוא אף בהפסד מועט. ועיין בספר אהבת חסד פרק ה' הלכה ז' לענין למכור לישראל ולגוי, דאם הגוי מוסיף מעט על המקח, ימכור לישראל, אך כמובן דלא כל הענינים שוין]. וצ"ע ג"כ מדוע לענין תרנגולת החמירו בהפסד מועט לכמה פוסקים, ואילו בזיפות חביות הקילו, ועל כרחך דיש שיעור בזה, וצ"ע. ושור"ש לשון הרמב"ם בפרק ז' מהלכות יום טוב הלכה ב', כל מלאכה שאם לא יעשה אותה במועד יהיה שם "הפסד מרובה", עושין אותה. ובאופן דעדיין צ"ע הגדר בזה.

אך נ"ל דכל זה לענין "מלאכה", אבל לענין פרקמטיא דקיל טפי [עיין בסימן תקל"ג סעיף ג' ומ"ב ובה"ל שם, דלכן מקילים אף במניעת ריוח], בזה יש לצדד טפי להקל [ובחידושי הארכתני עוד הרבה בגדרים אלו].

[וחור"ר בית ההוראה כתבו בזה: אין הענין מתחיל בשוה פרוטה, אלא נראה שהכל לפי האומד, שהרי כ' מרן בס' תקל"ט סעי' ה', אם הוא דבר שאינו מצוי וכו', ומחלק שם בין יחידים הבאים מוזמן לזמן, או משבוע לשבוע, ומשמע שרק הפסד משמעותי הוא שהותר, א"כ נראה שהכל לפי שיקול הדעת. עכ"ל].

הלואה שלא לצורך המועד

שאלה: האם מותר להלוות בחול המועד שלא לצורך המועד.

תשובה: הנה הדבר פשוט דהלואה רגילה בלא ריוח, מותרת אפ"י שלא לצורך המועד, דהרי ל' השו"ע בסעיף י"ד, הלואה דשולחנות בקביעות וחילול אסור, וע"ש בסעיף י"ג לענין להלוות לגוי בריבית, אם הוי דבר האבד, והיינו דעצם ההלואה אינה גדר פרקמטיא, דא"ז כגדר מקח וממכר בשבת ויו"ט, דאסור אף הלואה, ואף מתנה, וכש"כ בזה לעיל.

ומ"מ כשהדבר כרוך במלאכה כמו כתיבה, ה"ז אסור מצד מלאכה שלא לצורך המועד, וכמבואר ג"כ בסימן תקמ"ה סעיף ז' לענין כתיבת שטרי חוב ע"ש, ובמ"ב ס"ק ל"ו.

תקל"ג, תק"מ ותקמ"א. ואף דמצינו דמכשירי אוכל נפש, מותר אפילו מעשה אומן, כמבואר במ"ב ריש סימן תקמ"א ס"ק ב', וכן לענין תיקון נוי האשה, עי' בשו"ע לקמן סימן תקמ"ו סעיף ה', ובה"ל שם, אבל הכא מנ"ל.

אולם אנכי הרואה בשו"ת אור לציון ח"ג פרק כ"ד תשובה ה' שכתב להתיר לתקן רכב בחוה"מ, כל שצריך להגיע למקום שאי אפשר בלא הרכב, ואפילו מעשה אומן, יעו"ש בביאורים. וצ"ל דס"ל דזה הוי כעין דבר האבד. ושור"ש שנחלקו בזה עוד מפוסקי זמנינו, עי' במ"ב מהדו' דרשו הע' ג' דלדעת החוט שני ג"כ שרי אף מעשה אומן, ולדעת הגריש"א זצ"ל אסור ע"י מעשה אומן. [ועי' לעיל בתשובה הקודמת, שכתבתי דאם נפרש שההיתר כאן הוא אף מעשה אומן, מובן יותר מדוע הצריך השו"ע את התנאי, דלא ניסה ללכת ברגליו, דרק אז הו"ל כדבר האבד].

האם דין ממטרה כדין השקאה שנאסרה

שאלה: מבואר בשו"ע סימן תקל"ז דין השקאה בחוה"מ, דהתירו רק לצורך דבר האבד, כמו בית השלחין, אבל בלא טירחא יתירא. ויש לדון כיום שיש ממטרה, האם מותר לפתוח את הממטרה בחוה"מ אף שלא לצורך דבר האבד, דאפשר כיון שאין בו טירחא כלל, יש להתיר אף שלא לצורך דבר האבד.

תשובה: הנה זה מבואר דאף כשהתירו להשקות בית השלחין, ומשום דהוי דבר האבד, לא התירו כשיש טירחא יתירא, כגון לדלות, עי' בסעיף ב', אך מאידך היכא דליכא טירחא כלל, משמע לכא' דשרי אף בבית הבעל, דעי' בשו"ע סעיף ז', מושכין את המים מאילן לאילן, ובלבד שלא ישקה את כל השדה. ואם היתה שדה לחה, מותר להשקות את כולה. ובמ"ב ס"ק כ"ו, משום שאין בו טורח הרבה. אך באמת מזה עדיין ליכא ראיה, דעי"ש בשעה"צ אות כ"ב שביאר בשם התוס' בדף ב', משום דאילנות דמיין לבית השלחין שצריכין למים טפי.

אך יש להוכיח מסוף הסעיף הנז', שאם היתה שדה לחה, מותר להשקות את כל כולה, וביאר במ"ב ס"ק כ"ח הטעם, דכיון שהיתה לחה במים מקודם אין טורח יותר ע"י ההשקאה. והשתא, הרי הא דאסור להשקות את כולה כשאינה לחה, ביאר במ"ב ס"ק כ"ו, משום שאין פסידא אם לא ישקה את כולה, ואם כן מדוע בהיתה כל השדה לחה מותר להשקותה, ובע"כ משום דכל שאין טירחא כלל שרי. [ואכן בשעה"צ אות כ"ה הביא דיש חולקים בעיקר דין זה דשדה לחה]. ויש לפרש הדברים, עפ"ימש"כ לעיל בכמה תשובות, דיסוד איסור מלאכת חוה"מ בטורח תליא מילתא. ואם כנים אנו בזה, הרי יש מקום גדול להתיר להשקות ע"י ממטרה אף באופן שא"ז דבר האבד, מאחר ואין כאן טורח כלל. וחור"ר בית ההוראה הוסיפו על זה: ואפשר שאם יש שעון יש לכווננו מערב יו"ט. ע"כ.

האם נאסר ליתן מתנה בחוה"מ כדין סחורה

שאלה: בשו"ע סימן תקל"ט סעיף א', כל סחורה אסורה אפילו כל שהוא, בין לקנות בין למכור.

ויש לעיין האם רק דרך מכירה הוא דאסור, או אף דרך מתנה, וכמו לענין שבת, עי' במ"ב סימן ש"ו ס"ק ל"ג.

תשובה: הנה טעם איסור סחורה בחוה"מ ביאר במ"ב ס"ק א' בשם הפוסקים דהוא מפני הטורח. ועיין ג"כ במ"ב ס"ק מ"ה שהוסיף בשם כמה פוסקים, דיש טורח גדול בדקדוק שויו המקח, ומתוך טירדתו ימנע משמחת יום טוב, וגם לפעמים יקנה ביוקר ויצטער. ונראה דלפי"ז פשוט הוא שאין לאסור אלא דרך מכירה ולא דרך מתנה כמו בשבת ויו"ט, דהתם הוי משום ממצוא חפצך או שמא יכתוב, וגזרו אף במתנה, ומשא"כ בחוה"מ שלא מצינו לאסור בדרך מתנה. כנ"ל פשוט.

[וחור"ר בית ההוראה הוסיפו על זה: עיין בסימן תקט"ז סעיף ג' שאפ"י ביו"ט מותר לשלוח תפילין, כיון שיכול להניחם בחול, א"כ כ"ש בחוה"מ, עכ"ל. אך לענ"ד עדיין י"ל דהתם יכוין שלא לקנות ביום טוב].

המוכר לחבירו קודם המועד על מנת שיחול במועד

שאלה: עוד יל"ע אם מוכר לחבירו קודם חול המועד, ע"מ שיחול המכר במועד, או אם מוכר לחבירו בחוה"מ ע"מ שיחול המכר לאחר המועד, האם יש בזה איסור או לא.

תשובה: הנה כבר נודע שנסתפקו בזה גדולי האחרונים לענין שבת, אם מוכר קודם שבת והמכר חל בשבת, עי' בשו"ת רעק"א סי' קנ"ט, ושם ד' ז"ל לאסור, ואילו בחוה"מ דמאי סימן ט' ס"ק י"ב כתב להתיר. ונ"ל דבחוה"מ בודאי יש להקל טפי, לפימ"ש"נ דבחוה"מ עיקר איסור פרקמטיא תלי בטורח וכמש"כ במ"ב הנו', וזה לא שייך אלא כשעושה את המכירה בחוה"מ גופא. ומאיך, אם עושה את המכירה בחוה"מ ע"מ שיחול לאחר המועד, פשוט דאסור, כיון דהכל תלי בזמן הפעולה [ובזה אף בשבת פשיטא דאסור].

מי שנזדמן לו להיות במקום שמוכרים

בזול האם נחשב כדבר האבד

שאלה: כתב השו"ע בסימן תקל"ט סעיף ה', שאם הוא דבר שאינו מצוי תמיד לאחר המועד כגון ספינות או שיירות שבאו, או ירידים, ומוכרים בזול, הוי כדבר האבד. ויש לשאול באופן שהדבר גופא מצוי אף לאחר המועד, רק שהוא נזדמן לאותו מקום בחוה"מ, האם נחשב כדבר האבד.

האם מחויב לשאול או לקנות בגדים כדי שלא לכבס

שאלה: יש לעיין, אם יכול לשאול בגדים מכובסים מחבירו, או לקנות, האם נחשב כמי שיש לו עוד חלוק או לא.

תשובה: נראה פשוט, דלא הצריכוהו לשאול מחבירו או לקנות, דאם לא כן לא הוה להפוסקים להשמיט חידוש דין כזה.

האם מותר להוציא לרה"ר או לכרמלית בחוה"מ,

במקום שיש עירוב או שאין עירוב

שאלה: כתב השו"ע בסימן תקל"ה סעיפים א', ג', אין מפנין מחצר לחצר אפילו מעקורה לנאה, ולא לפנות דירתו ולא כליו שאינם לצורך המועד וכו', הובל שבחצר אסור להוציא אלא יסלקנו לצדדים. ואם נתרבה עד שנעשה חצר כרפת, מוציאין אותו לאשפה.

ויש להסתפק האם מותר להוציא חפצים ביו"ט לרה"ר או לכרמלית, במקום שיש עירוב או במקום שאין עירוב, שלא לצורך המועד.

תשובה: הנה בפשטות אף מלאכת הוצאה היא בכלל המלאכות שנאסרו בחוה"מ. וכן מתבאר בד' הביאור הלכה בסימן תקל"ו סעיף א' ד"ה ומותר לרכוב, שדן לענין מחמר אחר הבהמה שיש עליה משאוי בחוה"מ, ודן להקל בצירוף הדיוס אין לנו רה"ר וכו', יעו"ש.

אלא דהביאו בזה לד' הרב המאירי (מו"ק י"ח ב') שכתב לענין תפילין בחוה"מ, דמ"מ אין "איסור" בהנחתם, שהרי חולו של מועד אין בו איסור הוצאה ומשאוי וטלטול. עכ"ל. אך אפשר לדחות קצת, דר"ל דאין איסור הוצאה כשהוא לצורך המועד, ולכן כל שיוצא בתפילין לשמרו או לשמור עצמו לית לן בה, אבל ודאי פשוט ל' המאירי נראה דאין בזה איסור כלל.

גם יעו"י להחזו"א בסימן קל"ה ד"ה רא"ש (בעמ' הספר 462), שכתב דבפרקמטיא שרי אפילו הוצאה מרה"ר לרה"ר יעו"ש.

והיה אפשר לומר דרך הכרעה בזה, דאם הוא הוצאת משאוי כבד שיש בו טורח, בזה יש לאסור אף בחוה"מ, וכמש"נ לעיל בכמה תשובות, דאיסור מלאכת חוה"מ בטורח תליא מילתא.

ומה דע"כ נראה דפשוט יותר להתיר הוא היכא שיש לו דברים בכיסו, ואין מכוין לכך, דבזה גם אין טורח, וגם הוי רק פס"ר, ופס"ר במלאכת חוה"מ נתבאר לעיל דיש סמך גדול להתיר.

ועוד יש סניף להתיר, דלד' השו"ע בסימן תקל"ח סעיף א' נראה דאף ביו"ט הותרה הוצאה אפילו שלא לצורך כלל, ואף דיש חולקים בזה, עכ"פ בחוה"מ בודאי יש להקל.

ועל אחת כמה וכמה במקום שיש עירוב אלא שמחמירים שלא לסמוך על העירוב, דשפיר בחוה"מ יש להתיר בשופי, בצירוף כל הליו טעמי, דוק בכל זה.

האם יש חשש איסור בנסיעה שלא לצורך בחוה"מ

שאלה: בשו"ע סימן תקל"ו סעיף א', מי שצריך לרכוב במועד לטייל, או לצורך המועד, ולא ניסה ללכת ברגליו, יכול ליטול צפורני הסוס ולתקן ברגליו האוכף והרסן, וכל צורכי רכיבה, ובלבד שלא יכוין מלאכתו במועד. הגה, ומותר לרכוב במועד אפילו מעיר לעיר אפילו בחינם. וכן נהגו. אלא שאסור לתקן כל צורכי הרכיבה אם אינו רוכב לצורך או לטייל. [ועי' היטב במ"ב ס"ק ב', ד' ובביאור הלכה]. ויש לדון כהיום שנוסעים במכונית או אוטובוס, האם יש חשש בנסיעה לחינם.

תשובה: הנה עיקר הנידון הוא על הנהג עצמו, אבל הנוסע הרי אינו עושה מלאכה [וידוע דמקילים בזה במי שכבר קיבל שבת שיכול להצטרף לנסיעה, וכמש"כ בשו"ת אור לציון חלק ב' ? ועוד]. ונראה דהיכא שצריך לנסוע למרחק, שבזה ודאי רגיל לנסוע יותר מאשר לילך ברגליו, שפיר שרי, דה"ז צורך המועד. אבל היכא שאין הדרך רחוקה כל כך, לכא' הוי זה כהמבואר בל' השו"ע "ולא ניסה ללכת ברגליו", דמשמע שאם יכול לילך ברגליו בקל, צריך לאסור את תיקון הסוס, והיינו דלא חשיב ככה"ג צורך המועד.

אך באמת הדברים צ"ב, מדוע ההנאה הזו של הרכיבה לא תיחשב לצורך המועד, והיה אפ"ל דעיקר חומרת השו"ע היא "לתקן" צורכי הסוס, שזה מלאכה טפי, ובפרט דיש לדון אם הרכיבה חשיב טורח. ועדיין צ"ע לחלק בזה, דסו"ס תיקון צרכי הסוס לא משמע דחשיב מעשה אומן. אם לא דנימא דכונת השו"ע להתיר אף בתיקון שהוא מעשה אומן, ולכן בזה דוקא צריך לטעם דלא ניסה ללכת ברגליו, דאז הוי כעין דבר האבד, וכמו שיבואר לקמיה. ובאופן דשפיר י"ל דכל שיותר קל לו לנסוע שרי לנסוע. [וגדר רכיבה "בחינם", לא שכיח כל כך, ועי' ג"כ בערוך השולחן שנתחבט בזה].

וכן ראיתי להגרי"מ פיינשטיין זצ"ל (והובא במ"ב מהדו' דרשו הערה 3) שהיקל בזה, ומטעם אחר, דרכיבה במכונית בפרט בזמנינו, חשיב צורך המועד טפי, ע"ש.

האם מותר לתקן מכונית או אופניים בחוה"מ

שאלה: צ"ע האם מותר לתקן מכונית או אופניים בחוה"מ לצורך המועד, אפילו מעשה אומן, או רק מעשה הדיוט.

תשובה: הנה נלענ"ד פשוט, דודאי צורך הנסיעה במכונית לא יחשב כדבר האבד דהותר אף מעשה אומן, אלא רק כצורך המועד בלחוד, דמתור רק במעשה הדיוט, וכמש"כ במ"ב ריש הל' חוה"מ, עפ"י המבואר בס' תקל"ג,

**הרה"ג נדב פרץ שליט"א
בעהמח"ס נדבת פרץ על הש"ס**

לכצוץ על ב' ככרות בחול המועד

כתב במ"ב סימן תק"ל סוף ס"ק א' בשם האחרונים, דאף דמוכח בסימן קפ"ח סעיף ז', דאינו מחוייב לאכול פת דוקא בחול המועד, ורק דאסור להתענות, מכל מקום לכתחילה מצוה לקבוע סעודה על הפת אחת בלילה ואחת ביום, דכיון דמצוה לכבדו באכילה ושתייה, עיקר אכילה הוא לחם, ע"כ.

ועיין להכח החיים בס"ק ד' שכתב, דעיין לעיל סימן ת"ט אות ב' לגבי ראש חודש, שכתבנו דיש לכצוץ גם כן על שתי ככרות כדי לכבדו יותר מן החול יעו"ש, והוא הדין לכאן.

להמנע משחוק ובטלה בחוה"מ

כתב במ"ב סימן תק"ל ס"ק ב', איתא בירושלמי, א"ר אבא בר ממל, אילו היה מי שימנה עמי, התרתי שיהיו עושין מלאכה בחול המועד. [והיינו מקח וממכר, וכה"ג דבר שאינו מלאכה גמורה]. כלום אסור לעשות מלאכה אלא כדי שיהיו אוכלין ושותין ויגעין בתורה, ועכשיו אוכלין ושותין ופוחזין. עכ"ל. וכתב הכלבו, נראה מזה שאיסור גדול בשחוק יותר ממלאכה, שכוונת השי"ת בנתינת המועד היתה כדי להידבק ביראתו ואהבתו ולעסוק בתורתו התמימה, עכ"ל.

וכתב הכה"ח בס"ק ה', דעיין להרב חיד"א בקונטרס שמחת הרגל לימוד ג', מה שכתב קללות נמרצות להמשחקים בקוביא בחול המועד, דמלבד שפרקו עול התורה, עוד יוסיפו לענות נפשם שלא לענג המועד באכילה ושתייה כדת מה לעשות יעו"ש. ועוד עיין מ"ש בזה לעיל סימן של"ח אות ט"ל יעו"ש.

חולה שלא יכל לגלח מערב יום טוב

כתב השו"ע בסימן תקל"א סעיף ג': אפילו אם היה אנוס, ומפני כך לא גילח בערב יום טוב, אינו מגלח במועד. והוא הדין למי שהיה חולה ונתרפא במועד. [והטעם פירש במ"ב ס"ק ה' כיון שאין זה אנוס מפורסם וגלוי לכל, ועי' היטב בשעה"צ אות ז'].

וכתב הכה"ח בס"ק י"ד, חולה שהיה לו כאב ולא היה יכול לגלח מערב יום טוב, וביום טוב הקל מעליו חוליו, באופן שיכול להסתפר בחוה"מ, וכובד השער גורם לו היק, העלה בשו"ת זרע אמת סימן ע"ד להתיר, כיון שהוא משום רפואה, יעריין שם. ורמזו המחזיק ברכה אות א' וכו', עד כאן.

גלח קטן במועד [ולצורך חלאקה]

כתב בשו"ע בסימן תקל"א סעיף ו': קטן מותר לגלח במועד, אפילו נולד קודם הרגל (ואפילו בפרהסיא שרי). והטעם פירש במ"ב ס"ק ט"ו, משום דלא שייך ביה טעמא שלא יכנס למועד כשהוא מנוול, דלאו בר מצוה הוא. ומ"מ כתב במ"ב דכל דין זה הוא דוקא כשיש להקטן שיער הרבה שמצטרע עי"ז. ומקור הדברים בבית יוסף ומג"א בשם הנימוקי יוסף.

אולם בספר שולחן גבוה כתב דמסתמיות הפוסקים שכתבו דקטן מותר לגלח, משמע אפילו אין לו צער השיער, והטעם דכיון דלאו בר מצוה הוא לא אתי למיסרך שיתירו גם לגדולים. וכתב דהכי נקטינן. והביא דבריו הכה"ח בס"ק כ"ו, וסיים על זה, אבל המקראי קודש שם אות ו' כתב כדברי הפוסקים הנז' דדוקא כשיש לו צער הרבה.

ולענין החלאקה שעושים לקטן, כתב הכה"ח בס"ק ל' בשם ספר גן המלך, שמותר להשהות שמחת התגלחת שעושין לקטן עד המועד, ומגלחין על ידי ספר ישראל. והוסיף מהשערי תשובה שהענין של השמחה הוא מנהג ארץ ישראל גם כן שעושין שמחה בתגלחת הראשונה של קטן, שמחנכין אותו במצוה להיות לו פיאות הראש. וכן הביא עוד משולחן גבוה שהעיד שכן ראה פניה"ק ירושת"ו שגילחו בן ה' שנים בחוה"מ של סוכות בתוך בהכ"ב, בשמחות וגיל על ידי ספר ישראל. וכן כתב בספר מובח אדמה דפניה"ק ירושת"ו נהגו לגלח הקטנים בבהכ"ב בשמחה גדולה, והספר יהיה ישראל עני. ועיין לעיל סימן תצ"ג אות כ"ו ד"ה וכתב, דהאריז"ל גם כן גילח את בנו הקטן במיוון, ועשה יום משתה ושמחה.

מי שהמיר דתו וחזר בתשובה אם מגלח במועד

כתב הרמ"א בסימן תקל"א סעיף ז', מי שהמיר לדעת כותים וחזר בתשובה ודרכו לגלח, מותר לגלח במועד. ובמ"ב ס"ק ג', פירוש, במקום שנוהגין שבעלי תשובה מגלחין, דעבודת גילולים דמי למת ולמצורע שטעון גילוח.

אך כ"ז ד' הרמ"א, והיינו למנהג אשכנז, אבל אנו דלא נהגין להצריך לבעלי תשובה גילוח כלל, פשיטא דאין מגלחין במועד (כה"ח ס"ק ל"ח בשם הבית יוסף ושולחן גבוה).

נטילת צפרנים במועד

כתב השו"ע בסימן תקל"ב סעיף א': מותר ליטול צפרנים בין ביד בין ברגל, אפילו במספרים. הגה, אבל יש מחמירין ואוסרים. וכן הוא המנהג להחמיר שלא ליטול בין בסכין בין במספרים, אם לא לצורך מצות טבילה, שנוטלן כדרכן בחול.

וכתב במ"ב ס"ק ג' (לד' הרמ"א) דבידיו או בשיניו מותר. וכל זה לד' הרמ"א, אבל לד' השו"ע מותר ליטול אף בסכין. וכתב הכה"ח בס"ק ד'

האיר המזרח

**רבני בית ההוראה שטי"י ישיבת "חברת אהבת שלום"
הגאונים רבי מנשה שוע ורבי דוד פנירי שליט"א**

ועיין להכה"ח בס"ק י"ג שג"כ כתב כד' המ"ב, אך סיים: ומיהו לדידן שאין אוכלין ביצים מזורות, וכמו שכתב בס' זבחי צדק ביורה דעה סימן ס"ו אות כ"ז יעו"ש [וכן הוא בכף החיים שם ס"ק מ'], אפשר דגם בביצים מעט יש להקל, כיון שהולכים לאיבוד אם אינו מחזירה. ונראה דהכל לפי הענין, ע"כ.

צידת אישות ועכברים בשדה הלבן

כתב השו"ע בסימן תקל"ז סעיף י"ג: אישות ועכברים שמפסידים בשדה אילן, מותר לצודן כדרכו, שחופר גומא ותולה בה המצודה. ואפילו בשדה הלבן הסמוכה לשדה האילן מותר לצודן כדרכו, שיוצאין ממנה ומפסידים האילן. ואם אינה סמוכה לשדה האילן, אין צדין אותן אלא על ידי שינוי, שנועץ שפוד בארץ ומנענעו לכאן ולכאן עד שנעשית גומא ותולה בה המצודה. ויש אומרים, שבשדה הלבן הסמוכה לשדה האילן אינו מותר אלא על ידי שינוי. ואם אינה סמוכה לשדה האילן, אסור אפילו על ידי שינוי.

ועיין בביאור הלכה דמסיק דבדין הראשון היינו בסמוכה לשדה אילן, בודאי אין למחות ביד המיקל, אחרי שרוב ראשונים מקילין בזה. ואפילו בדין האחרון היינו באינה סמוכה לשדה אילן, אין לנו בהדיא מי שמחמיר בזה כי אם הרמב"ם לבד, ועל כן על ידי עכ"ם בודאי יש להקל.

וכתב הכה"ח בס"ק ס"ב, דעיין לעיל סימן י"ג אות ו' שכתבנו, דכל היכא שסותם השו"ע להקל, ואחר כך כותב יש אומרים לחומרא, חושש להם לכתחילה יעו"ש. ועל כן הכא נמי בשדה הלבן הסמוכה, יש להחמיר ולעשות על ידי שינוי. ואם אינה סמוכה יש לעשות על ידי עכ"ם. ואם אי אפשר על ידי עכ"ם, אם אין הפסד כל כך, לא יעשה אפילו על ידי שינוי. ואם יש הפסד, יש להקל על ידי שינוי, כסתם השו"ע.

דין המכויין במלאכתו במועד

כתב השו"ע בסימן תקל"ח סעיף ו': המכויין מלאכתו והניחה למועד, ועשאה במועד, בית דין מאבדין אותה ממנו, ומפקירים אותה לכל. הגה, ואם הוא עושה מלאכת אחרים שאי אפשר לקונסו כגון חייט או סופר שעושה מלאכת אחרים, משמתינן ליה, ומלקין אותו. ע"כ הגה. ואם מת לא קנסו בנו אחריו, ומותר לו לעשותה אם הוא דבר האבד.

ועיין בשערי תשובה שהביא מהברכי יוסף מתשו' רבי אלעזר בן ארחא כתי' סימן ג', דכל הדין הזה דמכויין מלאכתו במועד מפקירים אותה לכל, הוא רק בדבר שהיה ידוע לו קודם המועד שמוכרח לעשותה ולא עשה, אבל אם לא היתה המלאכה לפניו קודם המועד, אלא שעתה נתחדש לו שצריך לעשותה, אף שאסור לעשותה לפי שיכול להתמין לעשותה עד אחר המועד, לא קנסוהו להפקיה, והביא ראיות חזקות לדבריו. וסיים ע"ז השערי תשובה, ולענ"ד צ"ע בחילוק זה. אולם הכה"ח בס"ק כ' כתב ע"ד השערי תשובה, דתימה כיון שלא ראה הדברים בשרשם, והברכ"י שראה כתב שהם ראיות חזקות, משמע שמסכים לדבריו, ע"כ.

[איבא דצ"ב בכונת הדברים, שאם מדובר שיכול להתמין לעשותה עד אחר המועד, אם כן לא הוי דבר האבד, ולומר דכיון דשם דבר האבד עליו אף שיכול לעשותה לאחר המועד חשיב דבר האבד, זה צ"ע. ועכ"פ נראה דאף לפי"ד הברכ"י בשם אותה תשובה, היינו רק שלא הפקירוה, אבל עדיין קנסוהו שלא ירוח, דע"ש בכה"ח ס"ק כ"א בשם הברכ"י, מי שנודמן לו לעשות גבינה בחוה"מ שלא היה יכול לעשות מקודם ועשאה, אין לקונסו להפקירה, אלא ימכרה כפי מה שעלה הקרן, ולא ירוח, שלא ינהה מן האיסור, ע"כ. ולכא' מאי כונתו, דהא אם לא יכל לעשותה מקודם, והוא דבר האבד, מדוע נקנסו שלא ירוח, אלא ודאי ר"ל שיכול לעשותה לאחר המועד, דבזה לא הפקירוה אלא קנסוהו רק שלא ירוח. ועדיין צריך יישוב בכל זה].

המלוה את חבירו על סחורה על תנאי

כתב השו"ע בסימן תקל"ט סעיף ז': המלוה את חבירו על חפץ או על סחורה, על תנאי שאם לא יפרע לו לסוף שמונה ימים שיהא קנוי לו, יש מתירים ויש אוסרים. ובמ"ב ס"ק כ"ז, דלדינא בודאי טוב להחמיר כהיש אוסרין, ומ"מ אין למחות ביד המיקל, וסומך על דיעה ראשונה, מאחר שבאמת אין כונתו להערים.

והכה"ח בס"ק מ"ג כתב, ולענין דינא, כבר כתבנו לעיל סימן י"ג אות ז', דכל היכא שכותב השו"ע יש מתירין ויש אוסרין, דעתו לפסוק כדיעה שניה, ורק בשעת הדחק או בהפסד מרובה יש לסמוך על המתירין יעו"ש.

המנהג לעטר את השוק בערב יו"ט האחרון של פסח

כתב השו"ע בסימן תקל"ט סעיף י"א: מוכרי פירות כסות וכלים, מוכרין בצניעה לצורך המועד וכו'. וערב יום טוב האחרון של חג הסוכות, מוציא ומעטר את השוק בפירות, בשביל כבוד יום טוב. ובמ"ב ס"ק ל"ז, דדוקא בעי"ט האחרון של חג משום כבוד שמיני עצרת והוא רגל בפ"ע, משא"כ בעי"ט האחרון של פסח דאין בו מצוה לעטר.

אולם עיין בב"ח שכתב דמד' הטור משמע דאף בעי"ט האחרון של פסח מותר לעטר, ועי' בכה"ח ס"ק ס' שהביא מספר שולחן גבוה, דלענין מנהג נהגו לעטר גם בעי"ט האחרון של פסח.

בשם שיירי כנסת הגדולה ושולחן גבוה, דמנהגינו כדברי המחבר להתייר בין בסכין בין במספרים. והרוח חיים כתב, דעתה נתפשט המנהג בעירם אזמיר יע"א לאסור ליטול הצפרניים בחול המועד כדברי מור"ם ז"ל, יעו"ש. נמצא שגם בספרד יש מקומות שנוהגים להחמיר כדברי מור"ם ז"ל, ועל כן היכא דנהוג נהוג.

ולענין מי שרגיל ליטול צפורניו בכל ערב שבת, ואיקלע ערב שבת בחוה"מ, ד' הנחלת שבעה דמותר ליטול צפורניו, ולד' השבות יעקב אסור. ומסיק הכה"ח בס"ק ה', דהשולחן גבוה והכרם שלמה ג"כ מתירים, ובלאו הכי דעת השו"ע להתייר בכל גוונא, ואם כן המיקל יש לו על מי לסמוך.

לכבס מטפחות ספרי קודש במועד

כתב השו"ע בסימן תקל"ד סעיף א': אין מכבסין במועד. ואלו שמכבסין, הבא ממדינת הים וכו' ומטפחות הידים, ומטפחות הספרים, ומטפחות הספג וכו'. ובמ"ב ס"ק ה', הספרים, היינו ספרים שנותנין המטפחות עליהם כשמסתפרין. ואית דמפרשי ספרים ממש, היינו ספרי קודש. והטעם בכל זה הוא כמו מטפחות הידים הנ"ל. ובס"ק ו', הספג, היינו מה שמסתפגין בהן כשיוצאין מבית המרחץ. וכתב בית יוסף בשם כל בו, דעכשיו נהגו בזה חומרא. וכן ראוי לעשות. ועיין באליה רבה, עכ"ל.

ועיין להכה"ח בס"ק ז' שכתב, על ג' מטפחת הספרים, כלומר מטפחות של ספרי הקודש, וז"ל, ומה שהשמיטו זה השו"ע ולבוש, נראה משום דאין המנהג עתה לכבס המטפחות של ספרי הקודש. וכן כתב הרב כסא אליהו אות א', דעיננו הרואות מטפחות של ספרי הקודש, שהם כלים מאליהם, ומעולם לא נהגו לכבס אותם כלל. וכן ראיתי בעיר הקודש ירושת"ו, ובמקום אחרים, שאין מכבסים אותם, עכ"ל. ומיהו אפשר שזהו שכתב, הוא רק למנהג הספרדים שמניחים את הס"ת בתיק, ואין צריך מטפחת רק בשעת קריאה לכסות הכתב בין העולים, ובשעת ברכה, אבל למנהג אשכנזים שאין עושין תיק לספר תורה, רק עמודים, וכורכים אותו במטפחת, זה צריך כיבוס, שמתלכלך ממשמוש הידים, אך עם כל זה אין נחוץ לכבסו במועד, שמתקיים ימים רבים, עכ"ל.

גם יעו"י להכה"ח בס"ק ח' שכתב דאפשר דמש"כ הכלבו דעכשיו נהגו בזה חומרא, וכן ראוי לעשות, קאי על כל המטפחות שזכר קודם לזה מטפחות הידים והספרים וכו', וכמו שכתב אליה רבה אות א', וכן הוא כונת בית יוסף, עכ"ד.

מי שאין לו אלא חלוק אחד

עוד כתב השו"ע בסימן תקל"ד סעיף א', ומי שאין לו אלא חלוק אחד. וכתב הכה"ח בס"ק י"ד, דמסתמיות דברי השו"ע משמע, דגם אם פשע ולא כיבסו קודם יום טוב, מותר לכבסו במועד. וכן כתב החמד משה, וכן כתב בתשו' דברי מנחם להתייר בזה הלכה ולמעשה יעו"ש. והביא דבריו הפתחי תשובה.

כתב במ"ב ס"ק ט', דיש מן הפוסקים דס"ל דכל זה בזמן התלמוד שהיה ניכר בעת שפשט חלוקו לכבסו שאין לו אלא חלוק אחד (שמתחילה היה חוגר איזורו על החלוק, וכשפושטו חוגר חגור על בגד העליון שלו), אבל לפי מנהג מלבושים שלנו, שאין לנו חגור על חלוק שלנו, אין להקל בזה. ומ"מ נראה דאם היה החלוק של פשתן, אין להחמיר בזה. ע"כ.

אולם בד' השו"ע, עי' בכה"ח ס"ק י"א שכתב בשם המג"א דמדסתם השו"ע משמע דס"ל דאפילו אין בו איזורו שרי ואפילו לדידן. וכן כתב המאמר מרדכי השו"ע סתם להיתר, ונמשך אחר מש"כ בבית יוסף לדעת הרי"ף והרמב"ם והרא"ש, דאין צריך שיהא איזורו מוכיח עליו, עד כאן.

ועי' עוד בכה"ח ס"ק י"ג שהביא, דמהריק"ש כתב בהגהות, שבמצרים נוהגין לכבס על ידי עכ"ם כל הכלים הצריכים במועד, דכיון דצריכים במועד לכולם, הוי כמו שאין לו אלא חלוק אחד, אולם הברכ"י כתב על זה, דקולא יתיירא היא זו, ובכמה מקומות ובפרט בארץ הצבי המנהג בהיפך. וכן עיקר, עכ"ד.

להושיב תרנגולת על הביצים במועד [כשישבה וברחה]

כתב השו"ע בסימן תקל"ו סעיף ד': אין מושיבין תרנגולת על הביצים לגדל אפרוחים, ואם הושיבה קודם המועד וברחה מעליהם יכול להחזירה (אבל אסור להושיב אחרת אפילו מתה הראשונה). והוא שיהיה לו בתוך שלשה ימים לברירה.

ובמ"ב ס"ק י', מדסתם המחבר, משמע דאפילו לא ישבה התרנגולת עליהן עדיין שלשה ימים ולא נתקלקלו הביצים לגמרי, שראוי עדיין למכור הביצים בזול, אפילו הכי שרי, דעכ"פ יש הפסד מועט אם לא יחזירנה. ועיין ברא"ש וטור דמוכח מדעתם דאין להקל בזה רק לשיטתם דמלאכת חוה"מ הוא מדרבנן, אבל אם נסבור דהוא דאורייתא, אין להקל להחזיר רק אם ישבה עליהן שלשה ימים, דאז אין הביצים ראויין כלל לאכילה, שהתחילו להתרקם, והוי דבר האבד אם לא יחזירנה. ואם כן לפי מה שהבאנו לעיל בריש סימן תקל"ד דכמה ראשונים סוברין דמלאכת חוה"מ הוא מן התורה, אין להקל בזה כי אם כשיש לו הפסד מכמה ביצים, דאז יש לסמוך להקל אף תוך שלשה ימים לשיבתה, עכ"ל.

בירור הלכה

הרה"ג מרדכי קרליבך שליט"א רו"ח "תורת רפאל" - אהבת שלום

וסמך לזה, דהנה דעת הרבה ראשונים דמלאכת חוה"מ אסורה מדאורייתא, והקשה ר"ת א"כ דבר האבוד וכמה מלאכות היכי משתרי, וכי היכן מצינו איסורי דאורייתא מקצתן מותר ומקצתן אסור, ע"כ.

ובטורי אבן תמה שאינו יודע מה קשה לר"ת, הרי יליף התם מכמה קראי איסור מלאכה בחוה"מ, ויליף מקרא שהוא יותר קל מיו"ט, ולא מסרן הכתוב אלא לחכמים שקבעו איזו מלאכות אסורות, ודאי דכל דטפי קדושתו מחבירו חמיר איסורו, הילכך שבת ויוה"כ דקדישי טפי אסור בכל מלאכה, יו"ט דקיל מנהון מותר אוכל נפש, והשתא י"ל חוה"מ דקיל קדושתו משל יו"ט הותר נמי בדבר האבד וכיוצא בו.

והוכיח לזה מהא דתנו רבנן בכריתות [דף ט, ב] דין גר תושב לעשות מלאכה בשבת לעצמו, דלת"ק מותר כישראל בחולו של מועד, לר"ע כישראל ביו"ט, לר"י יוסי ולר"ש כישראל בחול, ומשמע ודאי דהני תנאי בשל תורה פליגי, דאי מדרבנן אי אפשר שיתחייב גר תושב כיון שאינו מוזהר בלא דלא תסור, עכ"ד [ואף שמצינו חיובי דרבנן על מי שאינו מוזהר בלא תסור, מ"מ הא מיהת לא מצינו חיובי דרבנן לנכרי, ואכ"מ].

אשר לענייני נראה מוכרח מזה דיסוד ההיתר של דבר האבד ואין לו מה יאכל, אין זה היתר משום הפסד מרובה וכדומה, דבדאי לענין גר תושב אין היתר שכזה, וע"כ יסוד ההיתר הוא כייל בגדר עצם השביתה עצמה, והדברים מחוורים ונפלאים עפי"ד רש"י הנ"ל דכל שהוא לצורך מי שאין לו מה שיאכל אינה מלאכת תורה, וא"כ שוב חזרנו למש"נ לעיל דאין שייך בזה ההיתר של הוה"מ, והדברים נפלאים.

[וערש"י יבמות (דף מח: ד"ה זה) שכתב לפרש מה דכתוב בתורה וינפש וגו' והגר דמוזהר בעשיית מלאכה כישראל, ובתוס' הקשו ע"ז דהלא אין מוזהר על השבת דגוי ששבת חייב מיתה, יעו"ש ובערוך [לנר].

בתמיהת הטור על רב האי גאון בתפילת חוה"מ למה אין מזכירין 'מקרא קודש' רק במוסף

ותתן לנו ה' אלהינו בהבהה מועדים לשמחה חגים וזמנים לששון את יום חג המצות הזה, זמן חירותינו מקרא קודש, זכר ליציאת מצרים.

בטור [או"ח ס' ת"צ] כתב וז"ל, שאלה לרב האי גאון, האם יש לומר בחוה"מ בעבודה בעילה ויבא ביום חג פלוני הזה ביום 'מקרא קודש הזה', והשיב אין ראוי לומר כן, ואין אומרים בבבל אלא ביום חג פלוני הזה, ואין מזכירין יום מקרא קודש בעבודה, אבל במוסף אומר ותתן לנו מועדים לשמחה את יום חג פלוני הזה את יום מקרא קודש הזה, ויש מדקדקין ואין אומרים מקרא קודש, ואין זה דקדוק, ע"כ.

והשיג עליו הטור וז"ל, איני יודע מה חילוק יש בין יעלה ויבא שבעבודה [שאיין מזכירין מקרא קודש], ובין מוסף [שמזכירין מקרא קודש], ובאשכנז אין אומרים מקרא קודש כלל, לא ביום טוב ולא בחוה"מ, והכי מסתברא, דמאי שנא להזכיר מקרא קודש טפי מאיסור מלאכה ושאר כל הלכותיו, דכיון שהזכיר חג פלוני הכל בכלל, עכ"ל הטור, ודעת רב האי גאון לחלק בחוה"מ בין יעלה לבין מוסף צ"ע.

והנה לענייני נראה, דאף לפי סברת הטור שאין צריך להזכיר 'מקרא קודש' ביו"ט כלל, דמאחר שהזכיר חג המצות יצא, הנה כל זה הוא רק בשאר כל התפילות, זולת תפילת ערבית בליל יו"ט דע"כ צריך להזכיר מקרא קודש, דהנה מפורש בברכות [דף לג, א] אנשי כנסת הגדולה תקנו להם לישראל ברכות ותפלות קדושות והבדלות, ואמרו שם [דף לג, ב] בענין הקידוש, אף על גב דמקדש בצלותא מקדש אכסא.

הרי שיש חובת קידוש בתפילת ליל ערבית בשבת ויו"ט, בין בתפילה, בין על הכוס, וא"כ הרי ע"כ צריך להזכיר 'מקרא קודש', שכן אם לא יזכיר אלא חג המצות הרי לא הזכיר אלא את עצם המועד עצמו, והמועד הרי אינו יום המחייב קידוש כלל, ורק קדושת יו"ט היא המחייבת קידוש, וע"כ צריך להזכיר קדושת יום המקודש שיש בו שביתה, וזה מתקיים רק ע"י מה שהזכיר 'מקרא קודש', וזה לכאורה פשוט.

אשר ע"כ בדעת הטור, דמ"מ בשאר התפילות מן הדין אי"צ להזכיר מקרא קודש, דסגי לן במה שהזכיר חג המצות, אכן דעת רב האי גאון [וכן מנהיגין] שכן מזכירים מקרא קודש בתפילת יו"ט, והוא לכאורה לייחד את התפילה להיותו תפילת יום טוב, ועכ"ז בחול המועד אין מזכירין מקרא קודש, וע"כ דאינו יום של מקרא קודש, כפי שיבואר לקמן, באופן דלפי"ז שוב תמוה למה מזכירין מקרא קודש במוסף, וצ"ע ג.

בסתירת הכתובים אם חוה"מ נקרא מקרא קודש ובקושיית הגרע"א למה אין דין כבוד ועונג בחוה"מ

והנה כתב הר"מ [פ"ז יו"ט ה"א] חולו של מועד אע"פ שלא נאמר בו שבתון, והואיל ונקרא 'מקרא קודש', והרי הוא זמן חגיגה במקדש, אסור בעשיית מלאכה כדי שלא יהיה כשאר ימי החול שאין בהן קדושה כלל. וכן מפורש בחגיגה [דף יח, ב] דתניא, כל מלאכת עבודה לא תעשו [שבעת ימים וגו'] לימד על חולו של מועד שאסור בעשיית מלאכה,

ולכאורה יש להתעורר לדון בחומרא גדולה מאד, דהנה בפמ"ג [או"ח ס' תקל"ג משבצו"ז סק"א] כתב וז"ל, אוכל נפש ביו"ט לחבירו [מיו"ט ראשון ליו"ט אחרון] אסור, הא בחוה"מ שרי, ומ"מ מידי דלאו אוכל י"ל מיום לחבירו צ"ע, עכ"ד, ולפי"ז מי שמדליק אור בסוף היום לפני שקיעה"ח לצורך השתמשות באור לאחר שקיעה"ח, הרי זה עובר באיסור דאורייתא, כיון שאין כאן גם היתר של הוה"מ דלא חזי להיום.

וביותר דרך משל להטעין מכשיר שזמן ההטענה הוא שעה וכדו', דאם יטעין אותו בערב יום אחד בחוה"מ לצורך יום המחרת נמצא דעבר איסור תורה כיון דלא חזי ליומו, ועוד כהנה לרוב, וצ"ע לדינא בכ"ז.

תמיהה גדולה בדין מלאכת חוה"מ א. הוה"מ ב. מתוך ובפולגות הפוסקים במלאכה לצורך מי שאין לו מה יאכל

במשכנות יעקב [או"ח ס' ל"ז ד"ה הנה כבר ע' ל"ח] תמה על דעת הראשונים דמלאכת חוה"מ אסורה מה"ת, דלא משכח"ל לאיסור זה בפועל, שהרי כמו ביו"ט כל מלאכת אוכל נפש מותר מה"ת גם במבשל לחול, ומטעם הוה"מ חזי ליה ביו"ט אילו מקלעי ליה אורחים, כמו"כ בחוה"מ דאף שלא לצורך המועד מותר מה"ת משום הוה"מ, דחזי ליה באם יהיה צורך, וכן בקצירה ואריגה משכח"ל שיהיה לו צורך ביומו.

ואף מלאכת זריעה וחרישה [דאין היכי תימצא שיהיה בהם צורך ליו"ט] משכח"ל היתר, כמבואר במו"ק [דף יג, א] דפועל שאין לו מה יאכל מותר לשכור אותו במועד בכל המלאכות כדי שיהיה לו מה לאכול, וא"כ בטל איסור עשיית כל המלאכות בחוה"מ, שהרי כל מלאכה חזי ליה לעשות לצורך מי שאין לו מה לאכול [ועפ"ז כתב לתמוה על הראשונים דבחוה"מ פטורין מתפילין משום איסור עשיית מלאכה מה"ת], עכ"ד.

וכ"ה בטורי אבן חגיגה [דף יח, ד"ה אימת], דאף הראשונים דמלאכת הקצירה ביו"ט לא הותרה לצורך אונ" [רק מלישה ואילך], עכ"ז בחול המועד שפיר יש להיתר קצירה מה"ת, שהרי אילו מיקלעי ליה הרבה שאין להם מה לאכול מותר ליתן להם ולעשות להם מלאכה, וא"כ מדינא של 'הואיל' דחזי ליה אי מיקלעי ליה הרבה פועלים שאין להם מה יאכל נמצא שאין איסור קצירה מה"ת בחול המועד, עכ"ד.

וכפי הנראה דעת הטורי אבן והמשכנ"י דמותר לכל אדם לעשות מלאכה לצורך מי שאין לו מה יאכל, וזהו שכתב דכל מלאכה מותרת לפי שמותר לעשות כל מלאכה כדי ליתן למי שאין לו מה יאכל.

ומצאתי שנחלקו בזה לדינא, דהנה בביאור"ל [ס' תקמ"ב ס"ב ד"ה ע"י] הביא בשם היעב"ץ דלא הותר אלא עבור בניו הקטנים שחייב במזונותיהם, דאילו הגדולים יחזרו על הפתחים, והביאור"ל נחלק עליו דעצבות היא לו אם בניו יחזרו על הפתחים, הא מיהת לדברי כולם אין לעשות מלאכה לצורך אחר, ואילו בחינוך [מצוה שכ"ג] משמע קצת דשרי, ונסתפק בזה במנחת שלמה [ה"א ס' צ"א סק"ח], יעו"ש.

ברם לפי"ז קושיית המשכנ"י עצומה על הפוסקים שנקטו דמלאכת חוה"מ אסורה מדאורייתא, ועכ"ז ק"ל דאמרין הוה"מ, וע"כ דשפיר משכח"ל אופנים שלא יהיה בהם הוה"מ להיתר כל המלאכות.

לולי דמיסתפינא הייתי סבור מסברא דלא כדברי הטור"א והמשכנ"י, דיסוד דין הוה"מ מלמדינו דכאשר אחד מבשל מיו"ט לחול או לנכרי פטור הוה"מ וכייל ביה עשייה לצורך יו"ט, שהרי אי מיקלעי ליה אורחים יתן להם, א"כ כבר מעתה כייל ביה ההיתר של אוכל נפש דיו"ט, והיינו שכאשר אחד מבשל ביו"ט הרי יש כאן עשיית אוכל נפש ליו"ט, ואך דכוונתו לצורך חול או נכרי, ובדין הוה"מ כייל צורך יו"ט בעצמו.

משא"כ בההיתר של דבר האבד או אין לו מה יאכל, דיסוד ההיתר הוא כאשר עשיית המלאכה היא לצורך הפסד או לצורך האכילה, ולכאורה יל"ד דגם אם אחד יעשה מלאכה בזדון ונתברר לאחר זמן שהיתה מלאכת הפסד לוקה, שכן עצם המלאכה לא נעשתה למניעת הפסד, וא"כ אין שייך כלל ההיתר של הוה"מ, כיון דהשתא אין ההיתר לפנינו, ומה שייך לדון דכ"ל בזה עשייה לשם הפסד, ולעניינינו זו סברא ברורה.

ומצאתי כן בקו"א להטור"א [סוד"ה ומאחר, וסותר דברי עצמו בטור"א הנ"ל], שהקשה וז"ל, כמעט בטלה כל איסור מלאכה בחש"מ [משום דין הוה"מ חזי לדבר האבד או אין לו מה יאכל], ולא מצינו לאיסורו אלא מעט על צד רחוק, וי"ל דודאי בכה"ג לא אמרי' הוה"מ אילו היה כאן צד היתר, כיון דהשתא בשעת עשיית מלאכה זו אין כאן שום צד היתר קמן, ואילו היה כאן לא אמרינו, עכ"ל, ולכאורה כוונתו כנ"ל.

באופן נוסף נראה לדון בישוב קושיית הטור"א [דנימא הוה"מ משום דבר האבד ואין לו מה יאכל], דהנה בנימוק"י מו"ק [דף יג, ד"ה אמר] הביא לשון רש"י בביאור ההיתר של אין לו מה יאכל הוא משום שאין זה מלאכת תורה כשעושה לצורך מאכלו, באופן דלפי"ז לכאורה אין שייך להיתר מדין הוה"מ, שהרי כל ההיתר הוא רק כשעושה לצורך מאכלו, וע"י בעמק ברכה [חוה"מ] דעיקר איסור מלאכת חוה"מ מדין תורה.

תמיהה היאך ביטלו נערות אסתר לאחשורוש בחוה"מ בפולגות הפוסקים האם מותר לבשל בחוה"מ לנכרי

ותאמר אסתר אם על המלך טוב יבוא המלך והמן היום אל המשתה אשר עשיתי לו וגו', אם מצאתי חן בעיני המלך ואם על המלך טוב לתת את שאלתי ולעשות את בקשתי יבוא המלך והמן אל המשתה אשר אעשה להם ומחר אעשה כדבר המלך [פ"ה פ"ד].

כבר הארכתי לעיל טובא בדברי הגאון רבינו יהונתן ביערות דבש [ח"א דרוש י"ז] שהקשה היאך הותר לה לאסתר ונערותיה להזמין את אחשורוש והמן ביו"ט לסעודה, ולבשל עבורם, והרי היה זה ביו"ט כפי שיבואר, ומעתה קשה ממה שאמרו בביצה [דף כא: א] דאין מזמנין את הנכרי לאכול ביו"ט שמא ירבה בשבילו, והתורה אמרה הוא לבדו יעשה 'לכם', ודרשו בפסחים [דף מו: א] וביצה [דף כא: א] לכם ולא לנכרים, וצ"ע.

והוסיף דאף לדעת רש"י מגילה [דף טו, ד"ה יו"ט] שג' ימי תענית אסתר היו יו"ט וט"ז, וא"כ נמצא דהמשנה היה בט"ז ניסן, עדיין קשה נמצא דיום הסעודה היה ביו"ט שני, והיאך הותר להם, וצ"ע.

מדברי הגאון רבי יהונתן למדנו דמותר לבשל בחול המועד לצורך נכרי, שהרי כתב דלש' המדרש שהסעודה השניה היתה ביו"ט ניסן שהוא חול המועד, שפיר היה אפשר לנערות אסתר לבשל לצורך אחשורוש הנכרי.

וקשה דהלא אסור לעשות מלאכה בחול המועד, וכל ההיתר לבשל בחוה"מ הוא רק לצורך המועד, ומאחר שצורך נכרי אינו בכלל צורך המועד אסור לבשל לנכרי, והיאך הותר לבשל לאחשורוש, וצ"ע. וביותר יש לתמוה לדעת הראשונים במו"ק [דף ב, א] וחגיגה [דף יח, א] דמלאכת חוה"מ אסורה מה"ת, והובא במג"א ס' תק"ל, א"כ נאסר לנערותיה של אסתר לבשל בחוה"מ לצורך אכילת אחשורוש, והיא תימה וצ"ע ג.

אמנם דכלפי אסתר תורה, בזה נראה דבאמת אין איסור תורה לכו"ע, דהא ק"ל כרבה בפסחים [דף מו: א] דהמבשל מיו"ט לחול אינו לוקה הוה"מ חזי לאורחים, וה"מ המבשל לנכרי אינו לוקה לפי דחזי ליה לעצמו, ורק אם יבשל מאכלות אסורות דלא חזי לישראל לוקה, ודעת רוב הראשונים דלא רק שאין מלקות אלא גם אין איסור תורה, וא"כ כל מה שביטלו נערות אסתר בחוה"מ שפיר דמי הוה"מ חזי לישראל.

והנה לעיל נתבאר דמאחר שכל ישראל היו בתענית ממילא אין כאן את ההיתר של חזי לישראל, אכן היינו רק לענין יו"ט דהתם בעינן שיהא חזי ליה ביו"ט עצמו, אך בחוה"מ אמרינו הוה"מ חזי ליה לערב, שכן כל חול המועד מועד אחד הוא, ומותר לבשל בחוה"מ אחד ליום המחרת, כמבואר בפמ"ג [או"ח ס' תקל"ג משבצו"ז סק"א], ומאחר שלערב פסקה התענית, א"כ כל מה שביטלו חזי לאכילת ישראל ומותר מה"ת.

אכן עדיין צ"ע דהלא מדרבנן אסור לעשות מלאכה בחוה"מ לנכרי, כמו שאסור לבשל לחול כדיבואר, וגם אסור לכאורה להזמין נכרי לביתו שמא ירבה בשבילו, שו"ב בשמית שבת כהלכתה [ח"ב פס"ו ס"ב] שכתב כן לדינא דאסור לבשל בחוה"מ לנכרי, וכן אסור להזמין גוי לאכול אצלו, וסיים דבחכמת שלמה בגליון שו"ע [ס' תק"ל בסופו] כתב להיתר, ולמש"נ כ"ה שיטת הגאון רבי יהונתן, וצ"ע.

בעמדי זאת אדון בקושיא ידועה, היאך מותר לבשל ביום אחרון של חוה"מ לצורך השבת שלאחר היו"ט, והרי אסור לבשל ביו"ט רק לצורך המועד, כמבואר בביצה [דף טו: א] ובר"מ [פ"ו יו"ט ה"א], דיו"ט שחל להיות ערב שבת אין אופין ומבשלין ביו"ט מה שהוא אוכל למחר בשבת, מדרבנן שלא יבא לבשל מיו"ט לחול, ולכן צריך לעשות עירובי תבשילין, ע"כ, וא"כ ה"נ נצטרך לעשות עירובי תבשילין במבשל מחוה"מ לשבת, וצ"ע.

בטור ס' תקל"ט כתב וז"ל, י"א שצריך ליהרר בערב יו"ט האחרון שלא להכין ליום ב' של יו"ט אלא ע"י הערמה שיאכל ממנו מעט בו ביום, דכיון דבקיאינן בקביעא דירחא הו"ל חול, וא"כ מכין מחול המועד לחול, ונ"ל דאדרבה שאין ליהרר בכך כי היכי דלא אתו לזולולי ביו"ט שני [דמה"ט אין מבדילין], ולא ראיתי לא"א הרא"ש ז"ל נזהר בזה, ואין לוקחין בתים ואבנים עבדים ושפחות אלא לצורך המועד, עכ"ד הטור.

והגרע"א כתב ע"ז וז"ל, בטור איתא 'מותר להכין', משמע דאף במידי דאית ביה מלאכה כמו ביטול וכדומה נמי מותר, וכן העתיק במ"ב סקל"ט בשם הגרע"א, וכן העלה במאמר מרדכי סק"ז.

ובפמ"ג בא"א סק"ד הקשה ע"ז וז"ל, קשיא לי, למאן דאמר חול המועד מן התורה אסור [עיי' ס' תק"ל], רק צורך המועד והאבד שרי מן התורה, לחלק בין יום טוב גופא ובין חול המועד, כמו שכתב הב"ח [ס' תק"ל], א"כ מלאכה גמורה בחול המועד לצורך יו"ט אחרון [של גלויות] איך שרינו, ומשום דלא לזולול, זה [רק באיסור] בדרבנן, לא בדאורייתא, ואפשר דאין הכי נמי, וצ"ע מסתימת הפוסקים בזה, וצ"ע ג.

ובספר התעוררות תשובה [ח"א ס' צ"ח] כתב ליישב, דמותר לבשל בחוה"מ לצורך יו"ט שני של גלויות הוה"מ חזי לאכילה ביומו, ואף שיש איסור דרבנן, הא צורך יו"ט שני דרבנן שפיר דמי, עכ"ד.

דברי רבי יוסי הגלילי, רבי עקיבא אומר אינו צריך, הרי הוא אומר אלה מועדי ה' וגו' [מקראי קודש], במה הכתוב מדבר, אם בראשון הרי כבר נאמר שבתון, אם בשביעי הרי כבר נאמר שבתון, הא אין הכתוב מדבר אלא בחולו של מועד, ללמדך שאסור בעשיית מלאכה.

עוד שם תנו רבנן, חולו של מועד שאסור בעשיית מלאכה וכו', קל וחומר וכו', הואיל וקרוי מקרא קדש דין הוא שאסור בעשיית מלאכה, ע"כ, והוא מפורש כה"מ דחווה"מ נקרא קודש ולכן אסור במלאכה.

וכ"ה בספרא פרשת אמור וז"ל, ביום הראשון מקרא קודש ובוים השמיני מקרא קודש, קדשהו, במה אתה מקדשו במאכל ובמשנה ובכסות נקייה, ומכילתא פרשת בא איתא וז"ל, ביום הראשון מקרא קודש, קדשהו במאכל ובמשנה ובכסות נקייה, אין לי אלא יו"ט הראשון ואחרון, שהם קרויים מקרא קודש, חוה"מ מנין, ת"ל אלה מועדי ה' אשר תקראו אותם מקראי קודש, ע"כ, הרי דחווה"מ נקרא מקרא קודש.

הגרע"א [סי' א' בהשטמות] הקשה ממש"כ הר"מ [פ"ו יו"ט ה"טז] כשם שמצוה לכבד שבת ולענגה כך כל ימים טובים, שנאמר 'לקדוש ה' מכובד', וכל ימים טובים נאמר בהן 'מקרא קדש', וכבר בארנו הכיבוד והעינוג בהלכות שבת, ובה"ז כתב הר"מ דחווה"מ יש איסור הספד ותענית, וקשה דכיון דחובת עונג וכבוד ביו"ט נולד ממה דיו"ט איקרי 'מקרא קודש', למה אין חובת אכילת פת בחווה"מ מדין עונג.

ובשער הציון [סי' תק"ל סק"ד] כתב ליישב, דאף דחווה"מ נקרא גם כן מקרא קודש, מ"מ כיון דמלאכת דבר האבד מותר מה"ת, ואף למ"ד דאיסור מלאכה נלמד מדכתיב מקרא קודש, הרי דאין קדושתו ומקרא קודש שלו חמור כמו יו"ט, ולכן גם לענין כבוד אין לדמותו ליום טוב, ומה דמשמע מהמכילתא הנ"ל דצריך לכבדו באכילה ושתייה וכסות נקיה, יש לומר דהיינו לכבדו יותר מימות החול בכל זה.

ובזכרון שמואל [סי' ל"ב] כתב שסברת השעה"צ דחוקה, ולכן תירץ דחובת כבוד ועונג ליתא רק ב'שבת', ככתוב וקראת לשבת עונג לקדוש ה' מכובד, ודרשינן תיבת שבת על כל הכתוב, וממילא דאף 'קדוש ה' אין בו חובת כבוד אלא אם שמו שבת, וממילא י"ל דביו"ט יש חובת ועונג, כיון שיו"ט נקרא שבת, וממילא דחווה"מ אף שהוא קדוש ה' מ"מ אין חיוב פת כיון שאינו שבת, עכ"ד, והדברים מחודשים מאד.

הגר"ז [סי' תקכ"ט ס"ה] כתב וז"ל, ב' מצות אלו שהן כבוד ועונג, הן נוהגות גם כן בראש השנה, שהרי נאמר בו מקרא קדש, אבל אינן נוהגות בחולו של מועד, שהרי לא נאמר בהן מקרא קדש, עכ"ד, והדברים מתמיהים, הרי בש"ס ובר"מ מבואר להיפוך הגמור, דאף חולו של מועד נקרא מקרא קודש אסור בעשיית מלאכה, ואילו הגר"ז כתב דהואיל ולא נאמר בו מקרא קודש אין דין כבוד ועונג, והוא קושיא עצומה.

ומצינו סתירה במקראות בפרשת המועדות בפר' אמור, דכתוב 'ביום הראשון' מקרא קדש יהיה לכם כל מלאכת עבודה לא תעשו, והקרבנות אשה לה' שבעת ימים 'ביום השביעי' מקרא קדש כל מלאכת עבודה לא תעשו, הרי דרק יום הראשון ויום השביעי הויין מקרא קודש, ולא חוה"מ, ובסוף הפרשה כתוב אלה מועדי ה' אשר תקראו אותם מקראי קדש להקריב אשה לה' עלה ומנחה וגו', ע"כ, ואף חוה"מ בכלל.

ועיקר קרא הזה מייירי בחול המועד, דכתיב מלבד מנדריכם ונדבותיכם, ואיתא בתמורה [דף יד.] לימד על נדרים ונדבות ושלמים ועולות חובה שקרבים בחוה"מ, וכ"ה בר"מ פ"א חגיגה ה"י וז"ל, מותר להקריב בחולו של מועד נדרים ונדבות שנאמר אלה תעשו לה' במועדיכם לבד מנדריכם ונדבותיכם, מכלל שקרבין ברגל, לעולותיכם כמו עולת מצורע ועולת יולדת וכו', ע"כ, הרי דחווה"מ נקרא מקרא קודש, וצ"ע.

וכן בחגיגה [דף יח.] מפורש בדברי ר"ע דאיסור עשיית מלאכה בחוה"מ נלמד ממה דכתיב אלה מועדי ה' אשר תקראו אותם מקראי קודש, הרי שאף חוה"מ נקרא מקרא קודש, וכל זה תמוה מאד.

וכן נראה להכריח ממש"נ לעיל, שאנו אומרים בתפילת ליל יו"ט ובקידוש, ותתן לנו ה' אלהינו באהבה את יום חג המצות הזה מקרא קודש וזכר ליציאת מצרים, ותמוה דהלא חובת קידוש אינה שייכת ל'מועד' חג המצות שאין בו חובת קידוש, אלא רק מחמת לתא דקדושת יום טוב, והיכן מוזכרים בנוסח הברכה ענין יו"ט, וע"כ שהוא מתקיים ע"י זכירת 'מקרא קודש', וע"כ דחווה"מ אינו מקרא קודש, וצ"ע.

בישוב 'מקרא קודש' דחווה"מ לענין הקרבנות קרבנות

ובישוב תמיהת הראשונים למ"ל קרא להתיר נו"נ בחוה"מ

והנראה מבואר מזה, דמקרא קודש דיו"ט חלוק ביסודו ממקרא קודש האמור בכל המועד, דמקרא קודש דיו"ט הוא חובת כל אחד לעשות קריאת קודש ליום, וקיומו ע"י אכילה ושתייה וכסות נקייה, ואילו מקרא קודש האמור במועד הרי שלפי פשוטו של מקרא אינו חובת כל יחיד לייחדו ולקרוא מקרא קודש, אלא הוא חובת הציבור לקראו מקרא קודש בהקרבנות המוספין, וקיום דין זה מתקיים במקדש לבד.

הלא בזה ניחא היטב קושיית הגרע"א למה אין חובת אכילת פת בחוה"מ מדין מקרא קודש דכ"ל בזה כבוד ועונג, שכן למש"נ כל עיקר תורת מקרא קודש על הציבור נאמר, ורק לענין להקריב קרבנות.

והנראה בזה להוסיף דבאמת יש בזה קיום של קריאת קודש לכל אחד ואחד המקריב קרבן במועד, וכל הנדרים והנדבות הקרבנות ביו"ט הוא קיום דין בקריאת 'מקרא קודש' להקריב, והוא זה מפורש במקרא אלה מועדי ה' אשר תקראו אותם מקראי קודש להקריב אשה לה' עולה ומנחה וגו' מלבד מנדריכם ונדבותיכם וגו', היינו דהמקרא קודש לה' הוא ע"י הקרבנות המוספין עם הנדרים והנדבות, וכמש"נ.

ויסוד לזה, דהנה הראשונים תמיהו על המבואר בתמורה שם, דממה דכתיב לבד מנדריכם ונדבותיכם לימד על נדרים ונדבות [שלמים ועולות] שקרבים בחוה"מ, מה צריך קרא לזה, וז"ל השיטמ"ק [סקי"א] בשם התוס', תימה אמאי לא פריך הכא כדפריך בביצה [דף יט:] דקאמר תודה קרבה בחוה"מ, ופריך השתא סלותי סילתא מסלתין תודה מיבעיא וכו', והביא שם בשם הספרי דעיקר קרא לקובעו 'חובה' ברגל, עכ"ד.

ובכתבי הגר"ז ובשפ"א דעדיין קשה בדברי הר"מ [פ"א חגיגה ה"י] שכתב וז"ל, 'מותר' להקריב בחולו של מועד נדרים ונדבות, שנאמר אלה תעשו לה' במועדיכם לבד מנדריכם ונדבותיכם, מכלל שקרבין ברגל, לעולותיכם כמו עולת מצורע ועולת יולדת, ולמנחותיכם להביא מנחת חוטא ומנחת קנאות וכו', הכל קריבין במועד, ואין קריבין ביום טוב, עכ"ד, הרי בר"מ שבא 'להתיר' את ההקרה מאיסור מלאכה.

וזה תמוה לפי שיטת הר"מ [פ"ו יו"ט ה"א] דס"ל דמלאכת חוה"מ אסורה רק מדברי סופרים, כמש"כ המ"מ שם והרמב"ן ע"ז [דף כב. ד"ה ומדמקשה] בדעת הר"מ, ובחי' הגר"ז ובשפ"א הניחו בצ"ע.

והצל"ח בביצה [דף כ: ד"ה גזירה] כתב ליישב דבאמת הך קרא אינו מיותר, דקרא אתי דמצוה להקריבו במועד, ואך שהיה בדין לאסור מדרבנן משום מלאכה, ולזה מייית קרא להתיר מדאורייתא, וממילא ע"כ אין כח ביד חכמים לעקור את ההיתר המפורש בתורה, כמבואר בדברי הט"ז [או"ח סו"ס תקפ"ח סק"ה, ויו"ד סי' קי"ז סק"א] דדבר שהוא מפורש בתורה שהוא מותר אין כח ביד חכמים לגזור עליו, עכ"ד.

אשר נראה להוסיף וליישב, דהנה במשכנות יעקב [או"ח סי' ל"ז עמוד מ"ד ד"ה עוד] דקדק בביאור דברי הר"מ, דיסוד איסור מלאכה אינו מדאורייתא מדכתיב מקרא קודש, אלא דמאחר דכתיב מקרא קודש לענין מסוים לכן גזרו בו חכמים שיהא אסור במלאכה [ומה שנקרא מדאורייתא מקרא קודש פירש שהוא לענין הקרבנות קרבן חגיגה, ועפ"ז כתב דרק ביום שמקריב חגיגתו לתשלומין אסור מה"ת].

אשר למש"נ נראה דתורת 'מקרא קודש' האמור בחוה"מ הוא להקריב אשה לה' בקרבנות המוספין, ומכאן מה שנקרא קודש במקדש מן הדין הוא שאסרו חכמים במלאכה, כיסוד דברי המשכנות יעקב.

הלא מעתה נראה, דהנה דבקרא למדנו דהקרבנות קרבנות במועד הוא קיום דין בעצם המועד מדאורייתא, ובכך מתקיים דין 'מקרא קודש' של המועד, לא רק קרבנות המוספין והחגיגה, אלא כל הקרבנות כנדרים נדבות וחובות, כל אלו הקרבנות בכלל מקרא קודש של המועד, וזהו שאמר הכתוב אלה מועדי ה' וגו' מקראי קודש להקריב אשה לה' מלבד נדריכם וגו', שכל זה קיום דין של מקרא קודש דמועד.

הלא מעתה נראה בביאור דברי הר"מ, דאף דמלאכת חוה"מ אסורה מדרבנן, משום שקרוי 'מקרא קודש', מ"מ נדרים ונדבות שריין, כדיליף לה ממה שכל הקרבנות המה קיום דין ב'מקרא קודש' של המועד.

בישוב השגת הטור שאין מוכירין 'מקרא קודש' בחוה"מ רק במוסף

הלא מעתה נראה ביישוב שיטת רב האי גאון שביו"ט מוכירין מקרא קודש, ובחול המועד אין מוכירין מקרא קודש זולת מתפילת המוספין, והשיג הטור שאין שום טעם לחלק בין התפילות לבין מוסף. אשר למש"נ הדברים נפלאים, שכן 'מקרא קודש' בחוה"מ אינו בעיצומו של יום, כי אם להקריב את קרבנות המוספין, ולכן רק בקרבן מוסף מוכירין מקרא קודש, ולא בשאר תפילות, וניחא דברי רב האי גאון.

שו"ר כ"ז בדברי הגר"ז [סי' רמ"ב ס"א], שכתב ד'מקרא קודש' דיו"ט היינו א. לקדשו ולכבדו בכסות נקיה ולענגו בענג אכילה ושתייה, ב. לקדשו באיסור עשיית מלאכה, אבל הכבוד בשבת ויו"ט והעונג בשבת הן מדברי סופרים וכו', וחוה"מ [שאין איסור מלאכה מה"ת] לא נאמר בו מקרא קודש, אלא שקרוי מקרא קודש לענין קרבנות בלבד, דכתיב להקריב אשה וגו', וא"ש דעת רה"ג בטור [סי' ת"צ], עכ"ד.

וראיתי בשם הגאון ר' אביגדור נבנצאל בטעם מה שהזכרת יעלה ויבוא באה בברכת עבודה, ואילו בשבת ויו"ט מוכירין בברכה אמצעית, דכל תורת מועד דחווה"מ הוא לקרבנות, ולכן מקומו בעבודת הקרבנות.

והדברים מחוורים עם המבואר בערכין [דף י: שבימי סוכות גומרין את ההלל בכל יום, ואילו בפסח אין גומרין את ההלל אלא ביום הראשון, ופירשו שם דימי החג חלוקין בקרבנותיהן, ואילו ימי הפסח שוין בקרבנותיהן, ולמש"נ הביאור הוא ברור, דמאחר דכל תורת 'מקרא קודש' של חוה"מ הוא לענין זה שמקריבין אשה לה', הרי שכיון דחלוקין בקרבנותיהן הרי כל יום הוא יו"ט לעצמו לחייב גם הלל שלם.

וזה מכוון עם מה שכתב הגאון רבי מאיר שמחה באו"ש [פ"ח תמידין ה"כ] דבר נפלא בביאור הכתובים, שיש ב' חובות חלוקות באותן הקרבנות שמקריבין במועדים, א. חובת מוסף על התמיד [בפרשת פנחס], ב. חובת והקרבנות אשה לה' [בפרשת אמור], וחלוקים המה בזה, ד'המוספין' מנינים מעכבין זה את זה, ואילו בחובת והקרבנות לא נאמר עיכובא, ואם אין לו אלא א' מקריבו רק לחובת והקרבנות, ולא לחובת מוסף.

הן הן הדברים, חובת 'מוסף' ענינו כענין חובת התמיד, כשם שחובת כל יום להקריב תמיד, כך במועד ניתוסף מצד חובת היום 'להוסיף' על התמידין, ואילו חובת 'והקרבנות' אינו שייך לחובת התמיד, לאשר באמת אינו בא כחובת הוספה על התמיד, אלא חובה מצ"ע מדין 'מקרא קודש' להקריב אשה לה', ובפרשת אמור [פ"ג פל"ו] הבאתי בזה את דברי האור שמח עם דברי הגר"ל מינצברג בבן מלך, יעו"ש.

דין מקרא קודש מה"ת להבדילו ולקדשו מימות החול

נפ"מ א. כל המלאכות ב. מלאכה שאי"צ לגופה ג. קרבנות

והנראה לדון עוד בביאור כל שיטת הר"מ בסגנון אחר, ויסוד הדברים כבר האריך בספר סדר משנה [פ"א שביתת עשור ה"א ע" 6] להגאון רבי וואלף באסקוביץ [אשר הגאון רבי מרדכי נבעט ובעל הנו"ב והחת"ס והברוך טעם ועוד גדולי הדור שבחווהו בהפלגה גדולה], דהמקראות סותרים בזה, דאם חוה"מ נקרא מקרא קודש ע"כ אסור במלאכה כמבואר בר"מ, ומאיךך משמע בכתוב שאינו שבתון ומותר במלאכה.

והאריך שם וז"ל בקצרה, 'מקרא קודש' דחווה"מ הונונה רק שיהיו יותר מקודשים מימות החול, בענין זה שיתקדש בו בפרישה מעשיית מלאכה [מכל ה"ל"ט מלאכות], אבל לא צריך שיפירוש מכל המלאכות כמו ביו"ט עצמו, אלא שיפירוש רק במקצת מלאכות, ובהו כבר הובדל והוקדש ימי חוה"מ משאר ימי החול, קידוש ימי חוה"מ הוא מדאורייתא, אבל במה יקדשו [בכל מלאכה ומלאכה] זהו מדברי סופרים.

הן הן דברי הר"מ שפתח ההלכות בלשון זה, חולו של מועד אע"פ שלא נאמר בו שבתון, הואיל ונקרא 'מקרא קדש', והרי הוא זמן חגיגה במקדש, אסור בעשיית מלאכה כדי שלא יהיה כשאר ימי החול שאין בהן קדושה כלל, ע"כ, היינו דבאמת כל האיסור במלאכה הוא במה שהוא נעשה כימי החול שאין בהם קדושה כלל, נמצא דעצם מעשה המלאכה הוא אסור דרבנן, ומה שנעשה כיום חול הוא איסור תורה.

ויסוד לזה, דהנה תנן באבות [פ"ג מ"א] ר"א המודעי אומר המחלל את הקדשים והמבזה את המועדות וכו' אין לו חלק לעולם הבא, ופרש"י שם ובמכות [דף כג.] דהיינו שעשה מלאכה בחוה"מ, וברבינו יונה הוסיף, דהוא משום דחווה"מ נקרא 'מקרא קודש', והמחלל קדושה אין לו חלק לעוה"ב, ולא אמר 'המחלל' את המועדות, דמייירי בחוה"מ, ואומר אלו הימים אין להם קדושה כ"כ כיו"ט, ויעו"ש ברש"י.

[אלא שאין זה מכוון בדעת הר"מ גופיה, שכן הר"מ [פ"ו יו"ט ה"טז] נראה שפירש כן לענין מי שאינו מקיים מצות כבוד יו"ט, ולכן נקט 'מבזה' היפוך הכבוד, ויעוין בזה בזכרון שמואל [סי' ל"ב סק"ה].]

אשר נראה מבואר מזה, דמלאכה בשבת ויו"ט 'מחלל' את עיצומו של יום, הופכו מיום קדושה ליום חול, אך בחוה"מ כל האיסור הוא משום 'בזיון' הימים, שהוא בדעתו מדמה שיום זה הוא יום חול.

וגדולה מזו כתב הרדב"ז [ח"ב סי' תשכ"ז] וז"ל, עיקר המלאכות שנאסרו הוא כדי שלא יהא כיום חול לכל דבר, לפיכך אם חסר אחד מאלה [מל"ט מלאכות] יש להתיר וכו', ואם היא מלאכה שאינה צריכה לגופה ואינו טורח בה שאינה תדירה, מסתברא להתיר לדעת הרב [דמלאכות חוה"מ דרבנן], אף אנו נאמר עפ"י הסדר משנה, דאף לדעת הר"מ עיקרו דאורייתא, ועכ"ז באין צריך לגופא אין איסור.

כזאת בריטב"א בר"ה [דף לב: ד"ה וברם] לענין שבות, וז"ל בקצרה, מאי דאמרינן 'שבות דרבנן', לאו למימרא שאין לנו שבות מן התורה כלל, דא"כ נמצאת שבת כחול מה"ת, שהחנויות פתוחות ואוצרות תבואה ויין, ומטלטלין חפצים מבית לבית דרך כרמלית, ואינו בדין שאסרה תורה הוצאה כגורגרת והתירה העמל הגדול הזה, שא"כ אין זה יום מנוחה, אלא כך עיקרן של דברים, כי בכלל מצות עשה 'שבות' של תורה לשבות ממלאכות, יש לשבות מכל שבות דרך כלל, שלא לעשות שבת כחול, אבל בכל פרט ופרט כי עביד ליה וזהיר באיך דלא הוי שבת כחול, הוי שבות דרבנן, וזו מרגליות מרבינו הרמב"ן, עכ"ל.

ומעתה נראה על דרכו של השער הציון הנ"ל, דיסוד מקרא קודש האמור בחוה"מ הוא שיבדל יום מקודש זה משאר כל ימי החול, ומה שאין בו דין אכילה ושתייה בפת ובבין, הוא לפי שכשם שלא נאמר איסורים במעשים מסוימים, אלא דין כללי בהיום כולו, וסגי במה שמייחדו באכילה ושתייה וכסות נקייה, ואינו דומה ליו"ט שנאמרו בו מעשים מסוימים, הן במצות האכילה בפת, הן באיסור עשיית מלאכה.

הלא מעתה שוב ניחא מה שהוצרך בתלמוד ובר"מ לדרוש מקרא דנדרים ונדבות קרבין בחוה"מ, והוא כמש"נ שאין הקרבנות סותרין לעיקר מקרא קודש דמועד, אדרבה הוא קיום דין ב'מקרא קודש' דחווה"מ.

שו"ת וסיכומי הלכות להלכה ולמעשה
מתוך המבחרים שנערכו בכוללי "אליבא דהלכתא" תמידין כסדרן

סימן תק"ל

שאלה: מלאכות האסורות במועד, האם איסור עשייתם הוא מהתורה או מדרבנן [פרט גם את הנפק"מ מדוע אסור, וכן גם את הכרעת בעל המ"ב בנפק"מ ז].

תשובה: י"א מן התורה וי"א מדרבנן, וי"א דעיקרן מן התורה אלא מה שלצורך המועד או דבר האבד מותר, וחכמים אסרו מקצתן כגון מלאכת אומן ועוד. והנפק"מ יהיה בספק אם יש לאסור, דספיקא דא"ל לחומרא ודרבנן לקולא, ומסקנת הבה"ל דאין למהר להתיר כ"א לצורך גדול (סי' תק"ל ביה"ל ד"ה ומותר).

שאלה: אלו בגדים צריך ללבוש בחול המועד [פרט גם את הכרעת בעל המ"ב].

תשובה: בכסות נקיה (יותר מימי החול). וי"א דדינו לכבדו בכסות כיו"ט, והכרעת השעה"צ כנ"ל דסגי בכסות נקיה (יותר מימי החול).

שאלה: בבוקרו של היום הראשון של חול המועד סוכות שאלה הרבנית רוזין שתח"י את בעלה הגאון הגדול רבי יצחק רוזין שליט"א האם צריכה להלביש את הילדים בבגדי שבת, או מספיק בגדים היפים יותר מבגדי חול רגילים, או מספיק אפילו בגדי חול רגילים. מה לדעתך הורה מורנו הרב שליט"א.

תשובה: י"א דצריך בגדי יו"ט, אמנם מסקנת המ"ב דסגי שיפיים יותר מבגדי החול (סי' תק"ל מ"ב ס"ק א' ושעה"צ ד').

סימן תקל"א

שאלה: מדוע אין מגלחין במועד [פרט גם מדוע אין מגלחין כשגילח לפני המועד].

תשובה: תקנו חכמים כן כדי שיגלח קודם המועד ולא יכנס לרגל כשהוא מנוול, ואסרו אף אם גילח לפני המועד מפני הרואים שילמדו ממנו להתיר גילוח במועד (סי' תקל"א סעי' ב' ומ"ב ס"ק ג' ד').

שאלה: א. מי שיצא מבית האסורים בערב החג האם ומתי מותר לו להסתפר במועד [פרט גם את הכרעת בעל המ"ב]. ב. מנודה שהתירו לו ברגל האם מותר לו להסתפר [פרט גם את הכרעת המ"ב].

תשובה: א. כשיצא בזמן שאין שהות ביום לגלח, ולחיי"א ה"ה אם יצא כשיש שהות לגלח אלא שלו לא היה פנאי, ובמ"ב מכריע לאסור כה"ג (סי' תקל"א סעי' ד' ומ"ב ס"ק ח' ושעה"צ ט'). ב. לשו"ע שרי בכל גוונא, ויש מחמירים שאם היה יכול לבקש ולפייס שיתירו לו קודם הרגל אסור, ולכתחילה טוב לחוש, ומ"מ המיקל יש לו ע"מ לסמוך (שם ומ"ב ס"ק י' ושעה"צ י').

שאלה: א. הבא ממדינת הים בחול המועד האם ומתי מותר לו להסתפר [פרט גם את הכרעת בעל המ"ב]. ב. מתי מותר להסתפר במועד אפילו שיכל להסתפר לפני כן [כתוב לפחות ב' מקרים].

תשובה: א. אם יצא מא"י לחו"ל דווקא כשיצא להרויח או לראות פני חבריו דחשיב דבר מצוה, אבל אם יצא לטייל אסור, ואם יצא מא"י לא"י או מחו"ל לחו"ל אף ביצא לטייל שרי, ויש חולקים, והמיקל יש לו ע"מ לסמוך (סי' תקל"א סעי' ד' ומ"ב ס"ק י"ד ושעה"צ י"ב). ב. א. קטן מותר בכ"ג, והפמ"ג מצדד דכל שלא הגיע לגיל י"ג הוא כקטן לענין זה (שם סעי' ו' ומ"ב ס"ק ט"ז). ב. מי שהמיר דתו וחזר בתשובה במקום שנהגים שמגלח (שם סעי' ז' בהגהה). ג. כשיש לו שחין בראשו ומצטער כל גופו מזה או שנולד ההכרח לגילוח בחול המועד (שם סעי' ח' מ"ב ס"ק כ"א ובה"ל ד"ה כל).

שאלה: עד איזה שעה אפשר להתגלח בערב יו"ט א. בדיעבד. ב. לכתחילה [פרט גם את הכרעת בעל המ"ב].

תשובה: א. הגר"א מפקפק לאסור מזמן המנחה, ובשעה"צ הכריע בערב יו"ט כרמ"א דשרי כל היום (סי' תקל"א סעי' א' ושעה"צ ב'). ב. לכתחילה עד זמן מנחה גדולה, וכשהזמן דחוק אף עד זמן מנחה קטנה (שם).

שאלה: א. מדוע אין מגלחין במועד. ב. מי שנדר שלא לגלח ונשאל על נדרו ברגל, האם מותר לו להסתפר במועד [פרט גם את הכרעת בעל המ"ב].

תשובה: א. שלא יכנסו לרגל כשהם מנוולין (סי' תקל"א סעי' ב' מ"ב ס"ק ג'). ב. יש מתירים, ויש אוסרים כשהיה יכול להשאל בערב הרגל, ובשעה"צ מכריע דהמיקל לא הפסיד כיון דמתחילה היה בדעתו לקיים נדרו ואח"כ נמלך לא חשיב פושע (שם סעי' ד' ומ"ב ס"ק י"א ושעה"צ י"א).

שאלה: הבא ממדינת הים לא"י או ממדינה למדינה שבחו"ל בחול המועד, האם מותר לו להסתפר [פרט גם את הכרעת בעל המ"ב].

תשובה: ביצא מא"י לחו"ל, דווקא ביצא להרויח או לראות פני חבריו, אבל ביצא לטייל אסור, משא"כ ביצא מחו"ל לחו"ל אף לטייל שרי, ויש אוסרים וטוב לחוש, ומ"מ המיקל לא הפסיד (סי' תקל"א סעי' ד' ומ"ב ס"ק י"ד ושעה"צ י"ב).

שאלה: האם ומתי מותר לגלח קטן במועד [פרט גם את המקרה שהסתפק בו המג"א].

תשובה: שרי לגלחו והוא שיש לו שער רב שמצער, ומותר לגלחו אף בפרהסיא, ובמ"א נסתפק כשנראה כגדול אי שרי לגלחו בפרהסיא (סי' תקל"א סעי' ו' ומ"ב ס"ק ט"ו ט"ז).

שאלה: לאחר ששהה מר ג'ו הלפרין זמן רב בבית המעצר עקב חקירה של רשויות המס בארצות הברית, הצליחו בחסדי השם העסקנים לשחררו בחול המועד סוכות. מר ג'ו הסתפק האם מותר לו להסתפר עכשיו, מה דעתך [פרט גם כשיאפשרו לו להסתפר בבית המעצר].

תשובה: מותר לו להסתפר (סי' תקל"א סעי' ד').

שאלה: אל רבה של שכונת נוה יעקב שבירושלים הרב הגאון רבי שמואל פוזן שליט"א ניגש בערב חג הסוכות בבוקר אחד משומעי לקחו ושאל, א. עד מתי הוא הזמן שלכתחלה אפשר להסתפר היום. ב. ועד מתי הוא הזמן שבדיעבד אפשר להסתפר היום, מה לדעתך הורה מורנו הרב שליט"א.

תשובה: א. לכתחילה עד קודם חצות, וכשהזמן דחוק אף לכתחילה יכול עד זמן מנחה קטנה (סי' תקל"א סעי' א' ושעה"צ ג'). ב. ובדיעבד מסתפר כל היום (שם ובמ"ב ס"ק ב').

שאלה: עקב העומס הגדול ששרר בשדה התעופה שביוהנסבורג שבדרום אפריקה ב"ג תשרי התעכבה טיסתם של בני משפחת בלומנטל, ולבסוף המריאו לישראל רק אחר הצהריים, ומשום כך הצליחו להגיע לבית ההורים שבטלז סטון בערב החג כשעה לפני כניסת החג. אבי המשפחה רבי חיים בלומנטל שליט"א הסתפק מכיון שכשהגיעו לטלז סטון לא היתה פתוחה שום מספרה, האם והיכן [בצנעא או בפרהסיא] וע"י מי [ישראל או גוי] מותר א. לו, ב. ולבניו להסתפר בחול המועד. מה לדעתך אמר לו רב הקהילה הגאון הגדול רבי דניאל מובשבץ שליט"א.

תשובה: א. לו אסור כיון שהיה לו שהות להסתפר, ומה שהספר סגר מספרתו אינו מתיר (סי' תקל"א סעי' ד' ומ"ב ס"ק ז' י"ג ושעה"צ ט'). ב. ולבניו הקטנים שרי כשמצערם ואף ע"י ישראל ואף בפרהסיא, לבד למי שנראה כגדול דמסתפק המג"א לאסור בפרהסיא (שם סעי' ו' ומ"ב ס"ק ט"ז).

סימן תקל"ב

שאלה: האם מותר ליטול צפורנים בחול המועד במספרים או ביד.

תשובה: לשו"ע שרי אף במספרים, ולרמ"א אסור בסכין או במספרים ושרי רק ביד, אמנם לצורך מצות טבילה שרי, וכן כל המותרים לגלח מותרים גם ליטול ציפורנים במועד, וכן אף מי שנטל בערב המועד שרי במועד (סי' תקל"ב סעי' א' ומ"ב ס"ק ג' ב').

שאלה: באלו מקרים גם לסוברים כרמ"א, מותר ליטול צפורנים במספרים במועד [כתוב ב' מקרים].

תשובה: א. לצורך מצוות טבילה, ב. כל המותרים לגלח במועד כיוצא מבית האסורים והבא ממדינת הים, ג. אם נטל ציפורניו בערב הרגל (סי' תקל"ב סעי' א' בהגהה"ה ומ"ב ס"ק ב').

שאלה: במהלך ישיבת ההיערכות של רופאי בית החולים אסותא שבאשדוד לקראת החגים, שאל אחד הרופאים את רב בית החולים הגאון הגדול רבי שאול קסטנבוים שליט"א האם מותר לעשות מלאכה שאסורה מהתורה או מדרבנן לצורך חולה שאין בו סכנה א. ביו"ט. ב. בחול המועד. מה פסק מורנו הרב שליט"א.

תשובה: א. ביו"ט אסור (והיינו שאין חולה בכל גופו או שנופל למשכב, דא"כ שרי באיסור דרבנן בשינוי). ב. בחול המועד שרי (סי' תקל"ב סעי' ב' ומ"ב ס"ק ה').

סימן תקל"ג

שאלה: האם מותר להערים לעשות שכר חדש במועד אפילו שיש לו שכר ישן [פרט גם את הכרעת המ"ב, וכן באיזה מקרה כתב המ"ב ש"א שלכו"ע אסור להערים].

תשובה: אסור ויש מתירים, והכרעת המ"ב דאין למחות למי שרוצה לסמוך להקל, וכשעושה שכר ומערים לעשות יותר לצורך חול י"א דלכו"ע אסור, דכה"ג הערמתו ניכרת שהיא לצורך חול (סי' תקל"ג סעי' א' ומ"ב ס"ק ט').

שאלה: צד אדם דגים כל מה שיכול לצוד ומולח הכל במועד, א. מה הטעם שכתב במ"ב מדוע מותר לצוד כמות של דגים יותר מכדי הצורך למועד. ב. ומדוע מותר למלוח את כל מה שצד [פרט גם מדוע לא יברור וימלח רק את המשובחים].

תשובה: א. מפני שאין כל דג שווה בטעמו, ועל כל אחד שצד יש לומר שמא הוא משבת והוא כבוד יו"ט (סי' תקל"ג סעי' ד' ומ"ב ס"ק י"ח). ב. מה שיכול לכבשם הוא מפני שראויים במועד ע"י הדחק לסחטם ולאכלם, ומה שא"צ לברור המשובחים הוא מפני דמן התורה אין עיבוד באוכלים הקילו כיון דלעת עתה אין מבורר איזה מהם לבחור (שם ומ"ב ס"ק י"ט ושעה"צ ל').

שאלה: האם מותר לדייגים לדוג דגים במועד בפרהסיא ולמוכרם בפרהסיא [פרט גם את הכרעת הביה"ל].

תשובה: ברמ"א כתב דשרי לצודם בפרהסיא, וכן מותר למכרם בפרהסיא, ויש חולקים, ומסקנת בה"ל דלצודם יש להחמיר ולמכרם יש להקל (במ"ב כ' דאין למחות בידו) (סי' תקל"ג סעי' ד' ה' בהגהה"ה ומ"ב ס"ק כ' כ"ג כ"ד ובה"ל ד"ה של חיות).

שאלה: כשנכנס בחול המועד מר יעקב כהן למכולת שבעין התכלת ע"מ לקנות פחית שתיה, שם לב שבעל המכולת כתב שאין אפשרות לשלם בכרטיס אשראי בקניה הפחותה מעשרים ש"ח. מר כהן הסתפק כיון שיש לו רק כרטיס אשראי האם מותר לו לקנות עוד מוצרים אפילו שאין לו בהם צורך כלל לחול המועד, או שכיון שכל מוצר נרשם בחשבונית אין להתיר זאת. מה לדעתך הורה לו רבו הגאון הגדול רבי ירמיה טפירר שליט"א, ומהיכן הוכיח את דבריו.

תשובה: שרי, והוכיח כן ממש"כ המ"ב דכשצריך לטחון מעט ואין בעל הריחיים מסכים שיטחנו אלא הרבה דשרי, דסו"ס הוא לצורך המועד דלולי זה לא יוכל לטחון (סי' תקל"ג מ"ב ס"ק ה').

סימן תקל"ד

שאלה: מי שיש לו חלוק אחד האם מותר לכבסו [פרט גם את הכרעת המ"ב וכן היכן מותר לכבסו].

תשובה: בשו"ע פסק שמותר לכבסו, ויש חולקים בזה"ז, והכרעת המ"ב דמ"מ בחלוק של פשתן יש להקל, והיכן יכבסו: לשו"ע אף בפרהסיא, ולרמ"א דוקא כשמכבס בנהר, אבל בלא זה יכבס בצניעה (סי' תקל"ד סעי' א' ומ"ב ס"ק ט' י').

שאלה: א. מה הטעמים מדוע אין מביאים מבית האומן כלים שאינם לצורך המועד [פרט גם את הנפק"מ בין הטעמים]. ב. באלו מקרים מותר לקחת מבית האומן כלים בחול המועד שאינם לצורך המועד [כתוב לפחות מקרה אחד].

תשובה: א. י"א משום טרחא, וי"א משום שיחשדו שתיקנו האומן במועד, ונפק"מ מבית לבית באותה חצר דליכא טירחא (סי' תקל"ד סעי' ג' ומ"ב ס"ק ט"ז). ב. א. כשאין לאומן מה לאכול ואינו מאמינו שלא יתבענו שנית (שם). ב. לצורך דבר מצוה מאומן עכו"ם (שם במ"ב).

שאלה: א. אלו מכבסים במועד, הבא ממדינת הים והיוצא מבית השביה, האם מותרים לכבס בפרהסיא. ב. מי שיש לו רק חלוק אחד האם מותר לכבסו במועד [פרט גם את הכרעת המ"ב].

תשובה: א. לשו"ע שרי, ולרמ"א ע"ג הנהר שרי שמתכבס יותר יפה, והמג"א פליג ואוסר, ומסקנת האחרונים כרמ"א (סי' תקל"ד סעי' א' ומ"ב ס"ק י'). ב. השו"ע מתיר, ויש אוסרים בזה"ז שאין לנו חגור, והכרעת המ"ב דמ"מ בשל פשתן יש להקל (שם ומ"ב ס"ק ט').

סימן תקל"ה

שאלה: תרנגולת שהושיבה על הביצים קודם המועד וישבה על הביצים ב' ימים וברחה, האם מותר להחזירה סמוך לבריחה ומדוע [פרט גם את הכרעת המ"ב].

תשובה: השו"ע פסק דשרי להחזירה, דאף דהוי הפסד מועט ונחלקו בגמ' אם חששו להפסד מועט נקטי' לקולא, ובמ"ב הביא דלמאן דס"ל דמלאכת חוה"מ אסורה מדאו' מבואר שיש לאסור, וכן לחוש לכך א"כ יש לו הפסד מכמה ביצים (סי' תקל"ה סעי' ד' ומ"ב ס"ק י').

שאלה: לאחר שנים ארוכות בה התגוררו בשכירות, קיבלו משפחת זיס שמרמת שלמה טלפון מהקבלן בחול המועד, שהדירה שרכשו בנוה יעקב החדשה קיבלה טופס 4 והם יכולים להכנס להתגורר בדירה. אבי המשפחה רבי משה שליט"א הסתפק האם מותר להם לעבור דירה כבר בחול המועד. מה לדעתך הכריע הרב שליט"א.

תשובה: שרי (סי' תקל"ה סעי' ב').

סימן תקל"ו

שאלה: באלו תנאים מותר לתקן בחול המועד ברזלים שברגלי הסוס.

תשובה: א. כשנצרך לרכב במועד לטייל או לצורך המועד, ב. ולא ניסה ללכת ברגליו, ג. ובלבד שלא יכוון מלאכתו במועד, ד. והוא במדינות שאבנים מצויים שם ואין בהמהות יכולות לילך בלא ברזלים (סי' תקל"ו סעי' א' ומ"ב ס"ק ג').

שאלה: א. האם מותר להרביע בחול המועד [פרט בכל סוגי הבהמות]. ב. והאם מותר לרפאות בהמה כשיש ברפוי מלאכה מהתורה או מדרבנן.

תשובה: א. אסור, וחמורה שתבעה מחלוקת (סי' תקל"ו סעי' ג' ומ"ב ס"ק ו'). ב. שרי הכל (שם ומ"ב ס"ק ח').

שאלה: תרנגולת שהושיבה על הביצים קודם המועד וברחה במועד האם ומתי מותר להחזירה [פרט גם את הכרעת המ"ב].

תשובה: אם ישבה ג' ימים לכו"ע שרי להחזירה, והוא שהוא תוך ג' ימים לבריחתה, ואם ישבה פחות מג' לשו"ע ה"ה שמחזירה,

ויש חולקים, והכרעת המ"ב דאין להקל א"כ יש לו הפסד מכמה ביצים דאז יש לסמוך להקל (סי' תקל"ו סעי' ד' ומ"ב ס"ק י').

שאלה: לפני שיצאו בני משפחת שטרית מירושלים לביקור בחול המועד בבית הסבא שבחיפה, שאלו הילדים את אביהם שליט"א האם מותר להם לשטוף ולנקות את המכונית, מה דעתך.

תשובה: י"ל דדומה למה שהותר לסרוק הסוס ליפותו לצורך הרכיבה, דחשיב צורך הרכיבה ושרי (סי' תקל"ו סעי' ב').

סימן תקל"ז

שאלה: ספק דבר האבד האם וע"י מי [ישראל או גוי] והיכן [בצנעא או בפרהסיא] מותר לעשותו בחול המועד.

תשובה: המג"א מתיר, ופמ"ג ומחצה"ש כ' דתליא אם מלאכת חוה"מ מדאורייתא או מדרבנן, ודעת החי"א דיש לעשותו ע"י גוי, ודעת המ"ב בבה"ל דבדבר שמצוי ההפסד שרי וכשאינו מצוי אסור, ויעשנו בצנעא ואם א"א בצנעא שרי אף בפרהסיא (סי' תקל"ז סעי' א' ומ"ב ס"ק א' ובה"ל ד"ה דבר).

שאלה: א. מדוע מותר להשקות שדה בית השלחין במועד רק אם התחיל להשקותה כבר לפני המועד [פרט גם את הנפק"מ בין הטעמים]. ב. אמת המים שהיתה חפורה ונסתמה ונשאר בה טפח, כמה טפחים מותר לו לחפור [פרט הדין גם בנשאר בה שלשה טפחים, כמה טפחים מותר לו לחפור].

תשובה: לרש"י משום דרק אם השקה קודם תיפסד אם לא ישקה במועד, ולרמב"ם משום דאם לא השקה קודם הוי טירחא יתירא, ונפק"מ בשדה לחה שהותר אפי' לא השקה קודם, דלרש"י היינו שעתה נתייבשה, ולר"מ היינו דוקא שעתה לחה (סי' תקל"ז סעי' א' ומ"ב ס"ק ג' ובה"ל ד"ה שכיון, ועי' שעה"צ א' דלראב"ד טעם אחר לפי שפשע שלא השקה לא התירו לו לטרוח כ"ה, ונפק"מ כשלא פשע ונפסק דלא כוותיה). ב. עד ששה, ובגוונא דנשאר בה שלושה נסתפק במ"א אם אפשר לחפור עד שמונה, ונכון להחמיר לא לחפור יותר משבעה (כדעת השו"ע בנשאר שניים), דגם בנשאר שניים יש מחמירים דאין לחפור יותר מששה (שם סעי' ו' ומ"ב ס"ק כ"ה, ועי' שעה"צ כ').

שאלה: האם ואיך מותר לצוד עכברים בשדה הלבן הסמוכה לשדה האילן ובשדה הלבן שאינה סמוכה לשדה האילן [פרט גם את הכרעת בעל המ"ב].

תשובה: בשו"ע כתב דבסמוכה לשדה האילן צדן כדרכו, ובאין סמוכה צדן בשינוי, וי"א דבסמוכה לשדה האילן צדן בשינוי, ובאין סמוכה אין צדן כלל, והכריע בבה"ל דבסמוכה לשדה האילן בודאי אין למחות ביד המקילין, ובאינה סמוכה ע"י עכו"ם בוודאי יש להקל (סי' תקל"ז סעי' י"ג ובה"ל ד"ה ויש אומרים).

שאלה: כשסיימה גב' כהן להוציא את ילדיה מהאמבטיה בחול המועד, שמה לב שהילדים מילאו כמעט לגמרי את כל האמבטיה במים. גב' כהן שחסה על מים אלו התקשרה מיד לגאון הגדול רבי יוסף דגן שליט"א, ושאלה האם מותר למלאות בדליים את המים שבאמבטיה ולהשקות בהם את הירקות שגדלים בחצר ביתה. מה לדעתך הורה לה הרב שליט"א.

תשובה: י"ל דיש לדמות להא דלעולם אסור לדלות כדי להשקות אף בית השלחין שהוא דבר האבד (סי' תקל"ז סעי' ב').

שאלה: באלו תנאים מותר לפתוח מקום לשדה כדי שיכנסו בו המים ויצודו הדגים.

תשובה: שעושה כן כדי לאכלם במועד (שלא לצורך השקיית השדה), ודעת הבית מאיר דסגי שעושה ע"מ לאכול מקצתם, ומביאור הגר"א משמע דהוי כהערמה דהשו"ע פסק בסי' תקל"ג לאסור (אמנם גם בזה יש חולקים), וצריך לצודם באופן שניכר שעושה כדי לצודם ולא כדי להשקות השדה, דהיינו שפותח למעלה מקום שיכנסו ולמטה מקום שיצאו המים (סי' תקל"ז סעי' ח' ומ"ב ס"ק ל' לא').

סימן תקל"ח

שאלה: עשה אביו מלאכה בדבר שאינו אבד בחול המועד, האם קנסו לבנו שלא יהנה אחריו [פרט גם את הכרעת בעל המ"ב].

תשובה: י"א דאסור לבנו למ"ד דמלאכת חוה"מ אסור מה"ת, וי"א דלא קנסו לבנו אחריו, וכן נקט בבה"ל (סי' תקל"ח סעי' ו' ומ"ב ס"ק כ"א ובה"ל ד"ה אם).

סימן תקל"ט

שאלה: א. הלוה מעות על מנת שיתנו לו אח"כ יין בפרעון חובו כדי להשתכר, האם ומתי מותר לתובעם במועד [פרט גם את הכרעת הביה"ל]. ב. מכר לחבירו פרקמטיא קודם המועד, האם מותר לתבוע דמיה במועד [פרט גם את הכרעת המ"ב].

תשובה: א. לט"ז אינו אסור א"כ צריך לטרוח לילך לעיר אחרת או לילך עמו לדין, והאחרונים אסרו בכ"ג, והסכמת הביה"ל להחמיר (סי' תקל"ט סעי' א' ומ"ב ס"ק ב' וביה"ל ד"ה לילך). ב. מח', ובשו"ע פסק להיתר, ובמ"ב הסכים לזה בזה"ז שאנו רואים שהחובות מתקלקלים והוי דבר האבד (שם סעי' ג' ומ"ב ס"ק י"א).

שאלה: אם יש לו סחורה שגם אם לא ימכרנה במועד לא יפסיד מהקרן, מתי מותר למכרה במועד.

תשובה: אם ע"ז יוציא יותר לשמחת המועד, ולשו"ע היינו דוקא כשאין לו מעות ברווח, ולט"ז בזה"ז יש להקל אף אם יש לו רק שאינו מופלג בעשירות, ובנהר שלום מפקפק ע"ד (סי' תקל"ט סעי' ד' ומ"ב ס"ק ט"ז וביה"ל ד"ה אבל).

שאלה: מוכרי פירות או בעל הבית המוכר לצורך המועד, האם ומתי צריכים למכור בצנעא בחול המועד.

תשובה: מוכרי פירות מוכרים בצנעא, ובעה"ב אינו צריך למכור בצניעא, וה"מ לכל ימי המועד, אמנם בערב יו"ט האחרון אף מוכרי פירות מוכרים בפרהסיא (סי' תקל"ט סעי' י"א ומ"ב ס"ק ל"ז).

שאלה: א. האם ומתי מותר לקנות עבדים ובהמות שלא לצורך המועד. ב. האם ומתי מותר להלוות לכותי בריבית במועד.

תשובה: א. אסור אלא א"כ לצורך המוכר שאין לו מה יאכל (וה"ה לצורך להוציא יותר לשמחת יו"ט), וכן לצורך השכיר המוליך את המקח שאין לו מה יאכל, ויש מתירים ליקח מן הגוי בכ"ג, וביה"ל מסיק דאין דין זה ברור כלל (סי' תקל"ט סעי' י"ב ובה"ל ד"ה אין). ב. לאותם שרגילין אצלו כדי שלא ירגילו אצל אחר והוי דבר האבד, וכן יש להתיר בכ"ג ושיוציא את רווח השבוע של המועד בשמחת יו"ט, ואף אם יש לו ברווח שרי (שם סעי' י"ג ומ"ב ס"ק מ"ה).

שאלה: במהלך שיעורו השבועי בישיבת מיר בהלכות שבת של הגאון הגדול רבי יהודה לוי שליט"א נשאל מורנו הרב שליט"א, דברים שאין לעשותם בשבת מפני הטורח האם מותר לעשותם ע"י גוי, מה לדעתך הורה מורנו הרב שליט"א ומהיכן הוכיח את דבריו.

תשובה: אסור, ומוכח כן מהא דאסור לעשות פרקמטיא במועד אף ע"י גוי, ואיסור פרקמטיא כ' במ"ב דהוא משום טורח (סי' תקל"ט סעי' א' ומ"ב ס"ק א' וביה"ל ד"ה בין).

שאלה: אל רב העיר ערד הגרי"ד מדלוב שליט"א ניגש אחד מתושבי העיר שבבעלותו חנות פיצה, ושאל האם מותר לפתוח חנות בחול המועד כדרכו או שצריך לפתוח רק דלת אחת. מה הורה לו מורנו הרב שליט"א, ומהיכן למד זאת.

תשובה: שרי כדרכו שאינו דבר המתקיים לאחר המועד והכל יודעים שהוא לצורך המועד, וכמבואר בשו"ע דמוכרי תבלין או ירק או כל דבר שאינו מתקיים פותחים ומוכרים כדרכם בפרהסיא (סי' תקל"ט סעי' י').

תשובות ופסקים

כיבוס במכונת כביסה בחול המועד

בש"ע (סימן תקל"ד סעיף א') איתא: אין מכבסין במועד. ובמשנה ברורה (ס"ק א') כתב: אפילו לצורך המועד. והטעם כדי שיכבס מערב יו"ט לצורך יו"ט, ולא יכנס למועד כשהוא מנוול.

ובספר הזכרון למרן הגרש"ז איערבאך זצוק"ל (סימן ק"א ב') ענף ח' אות א') מובא דנשאל מרן זצוק"ל אם מותר לכבס במכונת כביסה בחוה"מ כיון שאין בו טורח. והשיב מרן זצוק"ל: כיון דאיסור כיבוס הוא כדי שיכבס בגדיו מערב יו"ט, ולא משום מלאכה, לכן אין זה קשור אם יש טורח או אין טורח. גם בעיקר הדבר אעיר אותו שכיום אפשר שבקל יכולים גם לחרוש ולזרוע וכן לבנות ולהרוס, ומכל מקום הרי זה חשיב כמלאכה שיש בה טורח כיון שעיקר המלאכה הוא ע"י טורח, אלא שהוא עושה את זה ע"י החשמל. וכן בשו"ת רבבות אפרים (ח"א סימן שנו"א אות א') כתב: נסתפקתי אם בחול המועד הדברים שאסור לכבס, אם אפשר לכבס אותם במכונת כביסה. ונראה דאסור היות שאין האיסור משום טירחא, אלא כדי שלא יכנס לרגל כשהוא מנוול, וא"כ מטעם זה ג"כ במכונת כביסה אסור. והוסיף שם דכן כתב לו הגה"ק בעל המשנה הלכות זצ"ל דבחול המועד אסור לכבס במכונתו כמו בשאר כיבוס.

ובשמירת שבת כהלכתה (פרק ס"ו הערה רנ"א) כתב: ומכונה שא"א לכבס בה אלא אם כן יכניס בה הרבה בגדים לכבס בבת אחת, יש לומר דמותר להכניס בה גם בגדים שבעצם אסור לכבס במועד, דכיבוס שאר הבגדים שאינם לצורך המועד הוא לצורך הבגדים שהוא צריך במועד (ע"ן ערוה"ש סימן ש"ח סעיף ט"ז לגבי איסור שבת וכ"ש הכא), ועוד, דהתירו לתת מלאכה, אפילו אין בה כל צורך לחג, לפועל שאין לו מה לאכול, סימן תקמ"ב סעיף ב' ובמ"ב ס"ק ו', כ"ש בנידון דידן שאינו עושה מעשה כביסה במיוחד. ואפילו ניתן לכבס רק בגד אחד או שנים, אבל יצטרך להפעלת המכונה לבגד אחד לאותה כמות מים, חשמל וחומרי ניקוי כמו לכבסים הרבה, י"ל דהוה דבר האבד, כיון שבדרך כלל ממלא את כל המכונה, והרי מפסיד במים וחומרי כביסה. (ע"ן סימן תקל"ז בשעה"צ ס"ק מ"ט). אבל אפשר דאסור ללבוש הבגד המכוס בחוה"מ, דאל"כ חוזרת הגזירה שמה יכנס לרגל כשהוא מנוול, והראיה מערוך השלחן סימן תקמ"ב סעיף ב', דלא התירו להסתפר אפילו ע"י פועל שאין לו מה לאכול, ע"ש. ומסיים שם וצ"ע. ובפסקי מרן הגר"מ פיינשטיין זצוק"ל על הלכות חוה"מ (אות ט'), מובא בספר הזכרון למרן הגרש"ז איערבאך זצוק"ל (ח"ב עמ' תס"ב), כתב דכשמכבס בגדי קטנים במכונת כביסה אסור להוסיף בגדי גדולים אפילו לכבס אותם הכל בבת אחת. כיון שהאיסור הוא משום שלא יכנסו לרגל כשהם מטונפים אין להתיר אף באופן זה.

וכן שמעתי ממרן הגר"ש אלישיב זצוק"ל והגאון רבי חיים פינחס שיינברג זצ"ל דכשמכבסים במכונת כביסה דברים שמותר לכבס בחוה"מ כגון בגדי קטנים, אסור להוסיף בגדים אחרים באותה מכונה, ואפילו אם על ידי זה מתכבס יותר טוב, ואפילו זה לצורך המועד, כיון שהאיסור הוא משום שלא יכנסו לרגל כשהם מטונפים, אין להתיר אף באופן זה. וכן כתב בשם מרן הגר"ש אלישיב זצוק"ל בקיצור הלכות חול המועד להגאון רבי יוסף ישראלזון זצ"ל, מובא בספר הזכרון למרן הגרש"ז איערבאך זצוק"ל (ח"ב עמ' תע"א).

וכן כתב בשו"ת משנה הלכות (ח"א סימן ת"ל): על דבר אשר אמר שמורה אחד כתב הורה"מ בחוה"מ שאם מכבס בגדי קטנים שמתלכלכין שמותר לכבס במכונת כביסה, מותר להניח גם שאר דברים שמתלכלכו בלא הכי לא היה מותר. ולפענ"ד שגג בזה, דודאי לא התירו לכבס בגדי גדולים בשביל בגדי קטנים, דמה שהתירו לקטנים הוא רק שכיון שמתלכלכין בכל שעה ואי אפשר להכניס מערב יו"ט די צורך, אבל בגדי גדולים שגזרו משום שלא יכנס ליו"ט כשהוא מנוול אין היתר לזה, ולא התירו אפילו לטרוח מה שאין הכרח. וגדולה מזו כתב הראב"ד בהג"א מו"ק י"ז דאפילו כלי פשתן קודם שנהגו איסור שמותר לכבס בחו"מ, כתב הראב"ד ומיירי דמיטנפי, ופי' הראב"ד היכי דאית ליה תרי דמיטנפי אסור לכבס שתיהן, אלא אחד יכבס ותו לא, אע"ג שהתירו לו לכבס לא יכבס אלא אחד מהם, מהר"ם, ע"כ. וא"כ ק"ו בגדים שלא התירו לכבס כלל שאסור להניחם במכונת כביסה לכבסם, ולא התירו רק כגון מטפחת הידים ואין לו אחר שיהיה נקי או לצרכי רבים או לצרכי מצוה, ופשוט.

וכן בשו"ת אור לציון (ח"ג פרק כ"ד סעיף ב') כתב: האם אפשר להכניס למכונת הכביסה בחול המועד בגדים האסורים בכיבוס יחד עם בגדים המותרים בכיבוס. תשובה: אין להכניס למכונת הכביסה דברים האסורים בכיבוס, אף שלא נוספת טירחא בהוספת הבגדים. ובביאורים כתב: כיון שאיסור כיבוס בחול המועד אינו מטעם טירחא, אלא כדי שלא יכנסו לרגל כשהם מנוולים, וכדאיתא במועד קטן דף י"ד ע"א, א"כ בהכנסת כביסה נוספת למכונת הכביסה, אף שאין בה טירחא נוספת, מכל מקום שייכת הגזירה שמה יהיה את כיבוס הבגדים לחול המועד, שאז בטלים ממלאכתם, ולכן גזרו שלא לכבס בחול המועד, כדי שידרזו לכבס לפני הרגל. ועל כן אין להכניס למכונת הכביסה אלא בגדים המותרים בכיבוס בחול המועד.

וכן כתב בשו"ת באר משה (ח"ז סוף סימן ל"ב) דאסור להוסיף מבגדי הגדולים במכונת כביסה שבה מכבסים בגדי קטנים, דמה שהתירו חו"ל התירו, ומה שאסרו משום שלא יכנס למועד כשהוא מנוול בכל אופן אסור. וכן בחוט שני (חוה"מ עמ' רל"ז) כתב: כשמכבס בגדי הקטנים בחול המועד במכונת כביסה, בגדי גדולים בודאי אסור להוסיף, ואין להתיר משום ריבוי בשיעורין, דאף דליכא ריבוי בשיעורין בחול המועד, מ"מ זה גופא גזרת חו"ל שאסור לכבס שלא יכנס למועד כשהוא מנוול, משא"כ

קטן. ואין להתיר להוסיף למכונת כביסה בגדים שאסור לכבס משום דבר האבד של המים והחשמל שמופעלת בהם המכונה, שאם אין מיכל המכונה מלא הרי החשמל והמים הולכים לאיבוד, דזה אינו, דזה גופא גזירת חו"ל שלא יכבס, ובגזירת חו"ל אין היתר של דבר האבד, וההיתר של דבר האבד הוא רק בעשיית מלאכה. אף דבגד של גדול שמתקלקל אם לא יכבסוהו מסתבר דשרי לכבסו במועד מדין דבר האבד, זה דוקא שהבגד אבד, אבל אין איבוד המים והחשמל שצוה להרויח עושה את זה לדבר האבד, וכל שכן שאינו מתיר גזירת חו"ל של כיבוס במועד, ואף שמצינו שיכול לקנות סחורה כשיש הזדמנות לקנות בשוק, התם הוא היתר לענין סחורה אבל לא לענין מלאכות, וכאן יותר חמור שיש גזירת חו"ל.

וכן שמעתי מהגאון רבי עזריאל איערבאך שליט"א דכשמכבסים במכונת כביסה בגדים שמותר לכבס בחוה"מ, אסור להוסיף שם בגדים שאסור לכבס בחוה"מ אף שזה גורם שהבגדים שמותר לכבסם יתכבסו יותר טוב, וכן צריך את הבגדים האחרים למועד.

להברישי בגד או כובע במברשת בחוה"מ

במקור חיים לבעל החוות יאיר (בקיצור הלכות סימן תקמ"א סעיף ג') כתב: שמותר לנקות הבגדים מן הנוצות והאבק ע"י מטאטא שלהם.

וכן כתב בקיצור הלכות חול המועד להגאון רבי יוסף ישראלזון זצ"ל (סעיף מ"ח), מובא בספר הזכרון למרן הגרש"ז איערבאך זצוק"ל (ח"ב סימן ק"ו), בשם מרן הגר"ש אלישיב זצוק"ל, דמותר להברישי ולנקות הכובע בחוה"מ.

וכן כתב הגאון בעל שבט הלוי זצ"ל בתשובה בסו"ס פני ברוך (עמ' תע"ה): להעביר במברשת להסרת האבק מותר בין בחוה"מ ובין בימי אבל.

וכן שמעתי מהגה"ק בעל המשנה הלכות זצ"ל דמותר להברישי בחוה"מ במברשת, בגדים או כובע מן האבק שעליהם.

וכן כתב בחוט שני (חוה"מ עמ' רל"ח): ולהברישי במברשת בגדים או כובע מן האבק שעליהם בחול המועד מותר, אף באופן דבכה"ג בשבת יהיה איסור מדאורייתא כגון בגד שחור וחדש ומקפיד עליו, כיון שהוא צורך המועד, ואין בוה גזירת כיבוס בחול המועד.

וכן שמעתי מהגה"ק רבי שריה דבליצקי זצ"ל דמותר להברישי מגבעת וכדו' בחוה"מ כדי להסיר את האבק, ואינו בכלל איסור כיבוס בחוה"מ. וכן כתב בהסכמתו לספר שערי מועד: בגד או כובע שעלה עליו אבק או סיד יבש וכדומה, דמותר לנעור ולנקותו גם במברשת כרגיל אף שמקפיד על זה, כיון דבשבת אסור הדבר רק לרמ"א בסימן ש"ב סעיף א', ולמרן מותר, אם כן בחוה"מ לכו"ע שרי. ונראה דזה הכלל, דכל שיש בו פלוגתא לגבי שבת ויו"ט נחתנין חד דרגא להתיר בחוה"מ לכו"ע, ועוד יש לומר דהוי כבגדי פשתן שמותר לכבסן מדאין טורח בכיבוסם וקלים להתלכלך וכבסימן תקל"ד סעיף ב', ואף דשם נהגו להתמיר, בזה לא נהגו להתמיר.

וכן מהגאון רבי עזריאל איערבאך שליט"א שמעתי דמותר להברישי במברשת בגדים או כובע מן האבק בחוה"מ, דאינה בכלל כיבוס.

וכן כתב בשמירת שבת כהלכתה (פרק ס"ו סעיף ע"ד): מותר להברישי מגבעת וכדו' בחוה"מ כדי להסיר ממנה את האבק, דכיון שמצוי שמגבעת מתלכלכת תדיר באבק, י"ל דאינו בכלל הגזירה של כיבוס בגדים.

ניקוי כתם במים בחול המועד

בש"ע (שם) איתא: ואלו שמכבסין וכו' ובעלת הכתם שנמצא במועד.

ובחוט שני (חוה"מ עמ' רל"ח) כתב: בעלת הכתם. כתב במדרכי דהא דתנן ואלו מכבסין במועד, הבא ממדינת הים וכו' וכל העולים מטומאה לטהרה, פירש רבינו אברהם, להביא בעל קרי שאירע לו קרי במועד, ולאתויי בעלת הכתם שנמצא במועד. ובמ"ב הוסיף וזה"ל כשפרסה נדה ביום טוב וצריכה ללבוש לבנים במועד. ונראה שמבואר כאן שני ענינים, א. כיבוס הכתם עצמו ולא כל הבגד. ב. כשצריכה ללבוש לבנים מותר לכבס את כל הבגד, שהרי הבגד צריך להיות נקי מכתמים. ומכאן שאם אירע כתם בבגד במקום מסויים של הבגד, אסור לכבס גם רק את מקום הכתם לבד. ואפשר שאם מנקה במים את הכתם שבבגד כשהבגד עליו, הוי דינו כמו איזורו מוכיח עליו, ויהיה מותר אם אין לו בגד אחר. ומוסיף שם: לזלף חומרים שמנקים על מקום הכתם בלבד, בלא מים, מסתברא שאסור.

וכן בספר מועדי ה' להגר"מ משולמי שליט"א (חוה"מ סעיף כ"ז) כתב: הרוצה ללבוש לבנים לצורך שבעה נקיים מותרת לכבס כתמיה במועד, אבל שאר כתמים אין לכבס אפילו במים בלא חומרי ניקוי. ובהערה כ"ח כתב: נראה בפשטות שבעל הכתם ובעל קרי לא מכבסים את כל הבגד רק את מקום הלכלוך בלבד, ואעפ"כ התירו להם רק כדי שיעלו מטומאתם, היינו לספור ז' נקיים, נמצא שאף על כיבוס כתמים יש גזירת נוול, כלומר שאם נתיר לכבס הכתם במועד יניחנו לרגל ויכנס לרגל כשבגדיו מנוולים. לפי"ז אין לנקות בגד מכתמים בחול של מועד.

וכן כתב הגאון רבי מאיר בראנסדארפער זצ"ל בהערותיו לס' חוה"כ: נראה לי ברור שגם ניקוי כתם בודד אסור בחוה"מ ונכלל בגזירת הכיבוס, וכן הוא בפשיטות שמנא לן לחלק בין כיבוס לכיבוס, ואינו מוצא שום טעם להבין החילוק בזה.

וכן בשו"ת אבני ישפה (ח"א סימן ק"ד ענף ג') כתב: ונשאלתי כמה פעמים אי שרי לכבס כתם שנפל על הבגד בחוה"מ, דשמא כיון דאינו מכבס את כל הבגד שרי. ונראה דגם זה בכלל כיבוס, דטעם אחד יש לכתם ולכל הבגד כדי שלא יכנס לרגל כשהוא מנוול, ואם ישאיר כתמים על מנת לכבסם בחוה"מ, נמצא שנכנס לרגל מנוול ובטלה תקנת חכמים.

תשובות ופסקים | לג

הרה"ג יוסף זונדל שוב שליט"א רב ומו"צ בקרית ספר ומרבני בית הוראה "אהבת שלום"

אולם בספר הזכרון למרן הגרש"ז איערבאך זצוק"ל (סימן ק"א ב') ענף ח' אות ה') כתוב בשם מרן זצוק"ל דמותר להסיר כתם מע"ג הבגד שנתלכלך בחוה"מ, אבל לא ניקוי כללי.

וכן שמעתי ממרן הגר"ש אלישיב זצוק"ל דמותר לנקות כתם שעל הבגד במים בחוה"מ. והוסיף דיש שחלקו ואסרו לנקות כתם בחוה"מ, והביאו ראיה דבש"ע (שם) משמע שלא התירו אלא כתמים של נדה. ואמר מרן זצוק"ל דאינו ראיה, דבעלת הכתם מותר לה לכבס את כל הבגד משום הכתם.

וכן בקיצור הלכות חול המועד להגאון רבי יוסף ישראלזון זצ"ל (סעיף מ"ח), מובא בספר הזכרון למרן הגרש"ז איערבאך זצוק"ל (ח"ב עמ' תע"א), כתב בשם מרן הגר"ש אלישיב זצוק"ל דכתם שנהיה על הבגד במועד מותר לנקותו במברשת, ואפילו עם מים.

וכן בהלכות חג בחג (חוה"מ עמ' רט"ו) כתב בשם מרן זצוק"ל דמותר להעביר מעט מים על הכתם בלבד להסירו, והטעם דלא גזרו על כתם שנתלכלך שלא יכנס כשהוא מנוול, דהרי הבגדים רגילים להתלכלך במועד ואי אפשר לשמור מזה, ומשום מלאכה אין בזה דהוי מלאכת הדיוט לצורך המועד, וגם צורך קישוט ושמחת יו"ט.

וכן בשו"ת אגרות משה (או"ח ח"ה סימן ל"ו אות א') כתב: הנה בגד שנתלכלך קצת במועד מותר לכבס רק את מקום הלכלוך כדי להעביר הכתם, שאין זה נחשב כיבוס לענין חול המועד. אבל ליתן הבגד לאומן לנקותו אסור, לא מיבעיא כשאי אפשר לתתם אדם להעביר את הכתם שאז ודאי שהכביסה הויה מלאכת אומן, אלא אפילו כשהוא מתעצל לטרוח בחול המועד לנקות את הבגד בעצמו, אסור ליתן הבגד לאחר לנקותו. ורק הבעל לאשתו והאב לבתו מותרים. ומסתבר דגם הרב תלמידו יש להתיר.

וכן כתב בשערי המצוינים בהלכה (סימן ק"ד קונטרס אחרון סעיף ג'): במטפחת כתב בש"ע (סימן תקל"ד) דמותר לכבס דדרכן להתלכלך, ואפילו כובס מערב יו"ט חוורין ומתלכלכין, ומהו הטעם דאם חוורין ומתלכלכין מותר, נראה דעל זה סומכין שמוציאין הכתם מהבגד במים או בחומר ניקוי. וכן בהליכות אבן ישראל (מועדים ח"א עמ' רצ"ט) כתב בשם הגאון רבי ישראל יעקב פישר זצ"ל דבגד שנתלכלך במקצת מותר לנקות רק את המקום המלוכלך.

וכן שמעתי מהגה"ק בעל המשנה הלכות זצ"ל דמותר לנקות כתם שעל הבגד במים בחוה"מ דזה לא חשיב כיבוס.

וכן כתב בשו"ת באר משה (ח"ז סימן ל"ג): נשאלתי בגד שנתלכלך קצת במועד (ואין לו בגד אחר ללבוש), האם מותר לו לכבס הלכלוך במים או שאר חומרי ניקוי כדי להוציא ממנו הכתם. השבתי לנקות בביתו אך ורק מקום הלכלוך יש להתיר לו או לה, אבל לא ימסרנו לאומן לכבסו גם אם היה יכול בעצמו לכבס. אבל בביתו שרי למסרו לחבירו או לבנו היכול לנקותו יותר טוב ממנו, ומעצמו מובן שגם אשתו שרי לנקות בגדי בעלה בביתם בכה"ג.

וכתב לבאר: הנה נפסק בש"ע (סימן תקמ"א סעיף ד') שאסור לתקן מלבושיו הקרועים, אפילו בנקרעו ביו"ט ולא היו קרועים מערב יו"ט, ועיין במ"ב (שם ס"ק י'). וע"י שינוי שרי לתקנם קצת לצורך המועד ע"י אומן, והדיוט מתקן כדרכו (מ"ב שם ס"ק י"ב), וע"ש בבה"ל (ד"ה שרי לתקנם). הנה הב"י הביא שאם נקרע המלבוש במועד, הראב"ן הרבינו יואל וראב"יה פסקו להתיר לתקנו לצורך המועד, והשו"ג (שם אות ו') כתב דבנקרעו במועד ואין לו אחריו כדאי הם אלו ג' עמודי עולם לסמוך עליהם עי"ש (ועיין בבה"ח אות י"ד). הנה דין כיבוס הרבה קל לדינא מתפירה, עיין היטב בש"ע (סימן תקל"ד), ונפסק שם דלבעלת הכתם מותר לכבס (עיין בב"י שדין זה נמצא במדרכי בשם הר"י אברהם), וכן מתיר הב"י למי שאירע לו קרי במועד, עיין בפרמ"ג (משב"ז ס"ק א'), והיינו כשאין לו אחר, והחיי אדם (כלל ר"ו סעיף א' והובא במ"ב ס"ק ח'), ועיין בערוך השלחן סעיף ב') מתיר לאשר שפרסה נדה ביו"ט ולא היתה יכולה לכבס מערב יו"ט, לכבס במועד, כשאין לה אחר עי"ש, וכבר קדמם המאירי (מוע"ק י"ד א' ד"ה זבין), הבאתי גם לעיל סימן כ"ב, וא"כ גם בנידון דידן מותר לנקות מקום הליכלוך והכתם כשבוש לילך לחוץ כן מלוכלך. אבל רק בביתו שרי לו ולאשתו או ע"י בנו, אבל לא ע"י אומן גם אם הוא בעצמו היה יכול לנקותו. ואפשר גם כשאינו בוש כל כך רק משום שמחת יו"ט שרי לנקות מקום הכתם שעל הבגד, וכן נראה לי. וביותר יש להתיר בנידון דידן דמאחר שאינו מנקה רק מקום הכתם הכל יודעים שבמועד נתלכלך, וגם הכל מבינים שלצורך המועד עושה ושרי.

וכן שמעתי מהגה"ק רבי שריה דבליצקי זצ"ל דמותר לנקות כתם מבגד בחוה"מ כשהתלכלך במועד.

וכן מהגאון רבי עזריאל איערבאך שליט"א שמעתי דמותר לנקות כתם שעל הבגד בחוה"מ אם לא כיוון מלאכתו למועד.

וכן כתב בשמירת שבת כהלכתה (פרק ס"ו סעיף ע"ב): בגד שנתלכלך במועד, ואין לו בגד מתאים אחר, מותר לנקות את הכתם בחומרי ניקוי, דכיון דמצוי תמיד שמתלכלך בכתם, יש לומר דדומה למטפחות הידים שמותר לכבס, סימן תקל"ד סעיף א', ואף דשם מחמירים, מ"ב ס"ק ד', היינו בדבר שאינו מצוי להחליף רק מומן לומן, משא"כ כתם שהוא מצוי. אבל אסור למסור את הבגד לניקוי כללי, דכיבוס אסור במועד אפילו אין לו אלא בגד אחד.

וכן בספר פתחי מועד (עמ' קצ"ח) כתב בשם מרן הגרש"ז איערבאך זצוק"ל, מרן הגר"ש אלישיב זצוק"ל, הגאון בעל שבט הלוי זצ"ל, הגאון רבי בן ציון אבא שאול זצ"ל, הגאון רבי בנימין זילבר זצ"ל והגאון רבי ישראל יעקב פישר זצ"ל, דניקוי כתם אינו נחשב לכיבוס לענין חול המועד, ומותר דין כל שאר צרכי המועד.

ובהערה שם כתב: כמה פוסקי זמנינו כתבו טעם להתיר זה משום דמצוי תמיד שמתלכלך בכתם, ולכן יש לדמותו לשאר הדברים שהתירו במשנה (ריש פרק אלו מגלחין) מאותו טעם דרגילין להתלכלך משום ההחפץ עצמו (היינו הבגד או מגבת וכדו') הוא "דבר שמתלכלך תמיד". ואמנם מה שהתירו במשנה הוא סוג בגד שרגיל להתלכלך, אבל לא מצוינו שהתירו במשנה "סוג כלל" שבה תמיד, ולמאורו גם אינו מסתבר, דלא נתנו דבריהם לשיעורין, ואם באנו להתיר זה משום שהוא סוג של כללך שקורה תמיד, יצטרך בכל מקרה לדקדק הרבה איזה בגד מצוי להתלכלך בכתם ואיזה בגד אינו מצוי שיתלכלך בכתם. ואפילו בבגד שמצוי להתלכלך בכתם על איזה מקום של הבגד מצוי להתלכלך בכתם, ועל איזה מקום של הבגד אינו מצוי להתלכלך בכתם. וסיים שם שהסכים עמו מרן הגרש"ז אויערבאך זצוק"ל.

ועוד כתב שם: ויש מהפוסקים שכתבו להוכיח דגם ניקוי כתם שאירע על בגד במועד הוא בכלל גזירת חז"ל לאסור כיבוס במועד, והביאו ראיה לדבריהם ממש"כ במרדכי (מס' מו"ק דף י"ד ס' תתע"א) וז"ל: וכל העולים מטומאה לטהרה, פי' רבינו אברהם להביא בעל קרי כו', ולא תווי נמי בעלת הכתם שנמצא במועד, עכ"ל. והיינו שחידשה המשנה שמותר לאשה לנקות כתם שאירע במועד משום דנוגע לדיני טהרה, וזוהי משמע שלשאר בני אדם אסור לנקות כתם במועד ואפילו אירע במועד. אולם אין משם ראיה, ששם אינו דמחמת הכתם התירו לכבס את כל הבגד, לא רק את הכתם לבדו. וכתב על זה שכן שמע ממרן הגר"ש אלישיב זצוק"ל והגאון רבי בנימין זילבר זצ"ל.

ועוד כתב: ועלה בדעתי שניקוי כתם אסור משום דלכאורה שייך ביה ג"כ הטעם כדי שלא יכנס לרגל מנוול. אולם כתב בשם הגאון רבי בנימין זילבר זצ"ל דכתם על הבגד הוא ענין של כבוד ולא של ניוול, וכמו שראינו שחז"ל הקפידו על ת"ח שלא יצא עם כתם על הבגד משום כבוד.

בשמירת שבת כהלכתה (פרק ס"ו סעיף ע"ב) כתב: גם ניקוי בגד מכתם שבו הוא מכלל כיבוס שגורו עליו חז"ל, ואם אמנם הבגד נתלכלך לפני החג, אסור לנקותו במועד ככל צורכי המועד, שאם ידע לפני החג והיה יכול לעשותו לפני החג, דאסור לעשותו בחג, וכמו שאסור לכבס כל הבגד, כך אסור גם להסיר את הכתם.

וכן מהגה"ק רבי שריה דבליצקי זצ"ל שמעתי דהא דמותר לנקות כתם במגד בחוה"מ היינו כשהתלכלך במועד, אבל כשהתלכלך בערב יו"ט אסור לנקות את זה בחוה"מ, אלא אם כן אין לו בגד אחר וגם לא כיוון מלאכתו במועד.

וממון הגר"ש אלישיב זצוק"ל שמעתי להתיר לנקות הכתם אף אם יתלכלך קודם המועד.

וכן בספר פתחי מועד (עמ' קצ"ט) כתב בשם מרן הגר"ש אלישיב זצוק"ל והגאון רבי ישראל יעקב פיישר זצ"ל, דאפילו אם הבגד נתלכלך בכתם לפני המועד, מותר לנקות הכתם במועד אם לא כיוון מלאכתו במועד.

התלכלכו בגדיו במועד האם מותר לכבסם שיהא לו מה ללבוש

בשו"ע (סימן תקל"ד סעיף א') איתא: אין מכבסין במועד, ואלו שמכבסין וכו' ומי שאין לו אלא חלוק אחד. ובמשנה ברורה (ס"ק ט') כתב: דחלוק אחד מתלכלך אפילו כיבוסו קודם יו"ט. ויש מן הפוסקים דס"ל דכל זה דוקא בזמן התלמוד שהיה ניכר בעת שפשט חלוקו לכבסו שאין לו אלא חלוק אחד (שמתחלה היה חוגר איזורו על החלוק, וכשפשוטו חוגר חגורו על בגד העליון שלו), אבל לפי מנהג מלבושים שלנו שאין לנו חגור על חלוק שלנו אין להקל בזה. ומכל מקום נראה דאם היה החלוק של פשתן אין להחמיר בזה.

ובכף החיים (ס"ק י"א) כתב: ומי שאין לו אלא חלוק אחד, אפילו אינו של פשתן מותר לכבסו שהוא מתלכלך מיד אף אם כבסו קודם לכן, ובספר המצות קטן אסר אלא אם כן אזור מוכיח עליו, וה"ר פרץ הוסיף לאסור בכל חלוקים שלנו שאין לנו אזור מוכיח עליו, וכל שכן מי שאין לו אלא מפה אחת או סדין אחד שאין לו לכבסו דליכא הוכחה כלל. טור. ומה שכתב וה"ר פרץ הוסיף וכו', עיין בבית יוסף מה שכתב ליישב בזה. אבל הדרכי משה אות ה' כתב דה"ר פרץ הוסיף לאסור אף בשל פשתן בלא אזור מוכיח יעו"ש. וכן כתב בח"ח והדרישה אות ב'. אלא שכתב הב"ח דהר"ף והרמב"ם והרא"ש לית להו רף סברא דאיזור מוכיח עליו, ומכל מקום לענין הלכה כתב דנקטינן כה"ר פרץ דאפילו בכלי פשתן ואפילו אין לו אלא חלוק אחד כיון שאין לו אזור קבוע בחלוק שמוכיח עליו אסור יעו"ש. והמגן אברהם ס"ק ג' כתב מדסתם השלחן ערוך שמע מינה דסבירא ליה אפילו אין בו איזור שרי, ואפילו לדידן. וכן כתב במאמר מרדכי אות ב' דהשלחן ערוך סתם להיתר, ונמשך אחר מה שכתב בבית יוסף לדעת הר"ף והרמב"ם והרא"ש דאין צריך שיהא איזור מוכיח עליו יעו"ש.

וכן כתב בשו"ת אור לציון (ח"ג פרק כ"ד סעיף ג'): מי שבגדי שבת שלו נתלכלכו, אולם יש לו בגדי חול נקיים, אם יש לו בגד אחד בלבד מסוג זה לשבת, וכגון שיש לו חליפה אחת לשבת, והבגד התלכלך, מותר לו לכבסו, אף אם יש לו חליפות נוספות של ימות החול, אבל אם יש לו שני פרטים מאותו סוג לשבת, וכגון שיש לו שתי חליפות שבת, אף אם שתיהן נתלכלכו, אסור לו לכבסן בחול המועד.

ובביאורים כתב: בשו"ע סימן תקל"ד סעיף א' מבואר, דמי שאין לו אלא חלוק אחד מותר לו לכבסו במועד. ומטעם שאף אם מכבסו לפני המועד, הרי מתלכלך במועד, וכמבואר בטור שם. וראה במג"א שם ס"ק ג' (וראה עוד במ"ב שם ס"ק ט' ובכף החיים שם אות י"א). ונראה שמי שיש לו כמה בגדים מסוג אחד, וכגון שיש לו כמה חליפות, אולם רק אחת מהן מיוחדת לשבת, נחשב הוא כמי שאין לו אלא בגד אחד, ומותר לו לכבסו במועד אם התלכלך. ורק אם יש לו שני בגדים מסוג זה לשבת, אסור לו לכבסו אפילו אם התלכלכו שניהם. (ראה תוס' במו"ק דף י"ד ע"א ד"ה שאין ובברכ"י שם אות א').

וכן בחוט שני (חוו"מ עמ' רל"ט) כתב: מי שנתלכלך הבגד יום טוב שלו ואינו יכול לילך בזה, אבל יש לו בגד משתמש בזה בשאר ימות השנה, אם הבגד ההוא אינו ראוי לכבדו יום טוב, חשיב כמי שאין לו אלא חלוק אחד

ומותר לכבסו. והוא הדין אם רגיל ללבוש בחול המועד בגד ארוך, ובימות השנה רגיל ללבוש בגד קצר, חשיב שהקצר אינו לכבדו יום טוב.

ובהלכות חג בחג (חוו"מ עמ' ר"ט) כתב: מי שאין לו אלא חלוק אחד היינו שיש לו בגד אחד מכל דבר, מותר לכבסו במועד ואע"פ שלא כיבסו קודם המועד. וי"א שהיתר הנ"ל לא שייך בזמנינו שאינו ניכר כשמכבס שיש לו רק בגד אחד. ולהלכה נקטו השו"ע והרמ"א כדעה א' שמותר בכל אופן, ויש מהפוסקים שהחמירו בזה, והמיקל כדעה א' יש לו על מי לסמוך לפי שאין כאן חשש מלאכה, והפלוגותא בגזירה דרבנן של ניוול. וי"א שלא הותר בזה אלא כשמכבס בעצמו דהוי היכר. ונראה דמי שיש לו חלוק אחד לכ"ע יכול ליתנו לכובסת נכרית לכבס עבורו.

ועי"ש בהערה מה שהאריך האם צריך שיהא אזורו מוכיח עליו. ומסיים שם: ונראה עוד בזה דבזמנינו לכ"ע שרי אף בלא היכר דאזורו מוכיח עליו, דכל מה דבעי היכר זהו כדרכם שהדרך לעשות מלאכת הכיבוס לעיני הרואים בחצר וכדו', אבל כשהדרך לעשות כל הכיבוס בביתו במכונה בצניעא אפשר דלכו"ע לא בעי' בזה היכר לאחרים, והרי הוא יודע אונסו, ואין לומר לא פלוג, דאדרבה הרי חז"ל התירו, ועל ההיתר שייך לומר לא פלוג, אלא דאיכא חשש שיאמרו כל הסריקין אסורין וסריקי ביייתוס מותרין, ולזה אמרו דיש היכר דאזורו מוכיח עליו, אבל כשמעיקרא אין חשש שיאמרו כשדרך לעשות הכל בצניעא בביתו א"כ זהו בכלל הדין דמי שאין לו אלא חלוק אחד דשרי.

ובשמירת שבת כהלכתה (פרק ס"ו הערה ר"מ) כתב על הא שכתב המ"ב דההיתר של אין לו אלא בגד אחד זה דוקא בזמן התלמוד שהיה ניכר בעת שפשט חלוקו לכבסו שאין לו אלא חלוק אחד: וי"ל דכל זה מייירי במכבס בפרהסיא, כי אז בעינן שיהא איזורו מוכיח עליו, משא"כ אם נתלכלך הבגד במועד והוא מכבסו בצניעא, הרי כל דברבנן לא אסרו בחדרי חדרים משום מראית עין. כתובות דף ס' ע"א תוד"ה ממעקו, וצ"ע. ועיין כף החיים סימן תקל"ד ס"ק י"א. אולם בשם מרן הגרש"ז אויערבאך זצוק"ל כתב דמשמע קצת מהגמרא מו"ק דף י"ד ע"א שגם בצניעא אסור, דכיון דרבנן הוציאו (מכלל היתר מלאכות בחוה"מ) כיבוס ותספורת, חזר הדין להיותם כעיקר מלאכת חוה"מ דחמור כדאורייתא, ואם נתלכלך בגדו ואין לו אחר ללבוש, מוטב לנקות חדש ולא לכבס. והוסיף שם בשש"כ: ומ"מ יל"ע דהרי מדינא דגמרא מותר לכתחילה לכבס מי שאין לו אלא חלוק אחד.

ובספר פתחי מועד (עמ' ר"ז) כתב בשם מרן הגר"ש אלישיב זצוק"ל דאפילו במצב שאם לא יכבס את הבגד במועד יהיה קצת גנאי ללבוש כמות שהוא, אע"פ אסור לכבסו במועד, ואע"ג דבעלמא קי"ל דמותר לעבור על אסור דרבנן משום כבוד הבריות ואפילו בקום ועשה, שאני הכא שזוהו גופא גזירת חז"ל, שידעו שעי' גזירתם יהיו אנשים במצב של חוסר כבוד הבריות, ואע"פ גזרו. אמנם אם יחא גנאי גדול ללבושו כמות שהוא, יש לעשות שאלת חכם על כל מקרה ומקרה.

ובשם הגאון רבי בן ציון אבא שאול זצ"ל כתב (שם) דאף במצב שיהיה רק קצת גנאי מותר לכבס. ועיין בשו"ת שבט הלוי ח"ח סימן קכ"ד ובספר הליכות אבן ישראל (מועדים ח"א עמ' ג') ובשו"ת שרגא המאיר (ח"ז סימן מ"ג אות ג').

וכן בשו"ת באר משה (ח"ז סימן ל"ג) כתב: ואם נתלכלך בהרבה מקומות שאי אפשר לנקות כל המקומות, או אם מנקה רק מקומות הכתם ניכרין המקומות ובוש לילך כך, או עכ"פ אין לו שמחת יו"ט. שרי לנקות כל הבגד שלא במקום פרהסיא היינו בצניעא, אבל לחנות קלינינג (מכבסה) לא יתן בשום אופן חלילה (ועיין במחבר סימן תקל"ד סעי' א' ובמג"א שם ס"ק ד', ועיין א"ר ס"ק ד' וחיי אדם כלל ק"י סעיף א', ועיין במשנה ברורה ס"ק י' וערוך השלחן סעיף ז').

ומהגאון רבי עזריאל אויערבאך שליט"א שמעתי דההיתר לכבס בחוה"מ כשאין לו אלא חלוק אחד היינו דוקא כשאין לו מאותו בגד יותר מבגד אחד, אולם כשיש לו מאותו בגד שני בגדים, אף ששניהם יתלכלכו אסור לו לכבס בגד אחד, וכן צריך שיהא אזורו מוכיח עליו בשעת הכיבוס, וזה לא שייך בזמנינו, ואף כשמכבסים במכונת כביסה בבית צריך שיהא אזורו מוכיח עליו, לכן לא שייך בזמנינו ההיתר שאין לו אלא בגד אחד. אולם אם הבגדים שלו יתלכלכו באופן שלא שייך ללכת בזה, כגון שהקיא על בגדיו דלא יועיל רק לנקות את הכתמים, אפשר להקל שיכבסו לו בגד אחד, דבמקום כבוד הבריות שאין לו מה ללבוש אפשר להקל בכיבוס בחוה"מ.

וכן בשו"ת אבני ישיפה (ח"א סימן ק"ד ענף ב') כתב: ונראה לי דאף לדעת האוסרים לכבס אפילו שאין לו אלא חלוק אחד, זה דוקא אם נתלכלך מעט ואפשר עוד לילך בו ברבים, אבל אם נתלכלך כל כך עד שאי אפשר לילך בו ברבים וכגון שנפל בטיט או נשפך עליו אוכל שנעשה כתם בולט, אף לדעתם שרי לכבס במועד, דלא גרע דבר זה מדבר האבד דשרי במועד, והוא הדין בזה דאם אין לו בגד אחר לחג ישאר בביתו, ולא יתפלל בצניעו ולא יתראה בפני הבריות, ואם התירו משום דבר האבד מלאכות שאינם לצורך המועד כלל, כ"ש בזה שהוא צורך המועד. אמנם נראה לי דאין מפרסמים היתר זה להמון העם, דכל אחד יטעון שזה דבר האבד ואין לדבר סוף. אמנם המורה יראה לפי הענין לפניו, וגם יכבסו בצניעא מפני מראית עין.

ובהלכות חג בחג (חוו"מ עמ' רכ"ו) מבואר דאם נתלכלכו כל בגדיו במקום, כבוד הבריות אפשר להקל לכבסם ע"י גוי, וכשאין לו גוי יכול לכבסם במכונה יחד עם בגדי קטנים.

כיבוס בגדי קטנים בחוה"מ

בשו"ע (שם) כתב: ואלו שמכבסין וכו' ובגדי קטנים, ובמשנה ברורה (ס"ק ז') כתב: כי דרך הקטנים להתלכלך בטיט ובצואה תדיר.

ובספר הזכרון למרן הגרש"ז אויערבאך זצוק"ל (ח"ב סימן ק"א ענף ח' אות ו') כתב בשם מרן זצוק"ל, דההיתר לכבס בגדי ילדים בחוה"מ הוא רק לילדים עד גיל שש-שבע. וכן שמעתי ממרן הגר"ש אלישיב זצוק"ל.

ומהגה"ק רבי שריה דבליצקי זצ"ל שמעתי דהא דאיתא בשו"ע סימן תקל"ד סעיף א' דמותר לכבס בגדי קטנים בחוה"מ היינו עד גיל חמש-שש. ואם עדיין מלכלך את בגדיו אפשר להקל עד גיל שבע.

ובשו"ת אור לציון (ח"ג פרק כ"ד סעיף א') כתב: בגדי קטנים שרגילים להתלכלך תדיר, דהיינו כבן ארבע-שש שנים, מותר לכבס בחוה"מ לצורך המועד, אבל של גדולים יותר דינם כבגדי גדולים לענין כיבוס בחול המועד. ובביאורים כתב: בשו"ע סימן תקל"ד סעיף א' מבואר, שבגדי קטנים מותר לכבס בחול המועד, והוא מדברי הירושלמי, וכמבואר בב"י שם. והביא שם דברי הגהות מיימון בטעם הדבר, כי דרך הקטנים להתלכלך בטיט ובצואה תדיר. וראה בדברי הרמ"א שם, ונראה שבזמנינו גיל הקטנים שרגילין להתלכלך תדיר הוא בין ארבע או שש שנים, שיש ילדים שלאחר ארבע או חמש שנים אינם מתלכלכים כל כך, ויש שעד גיל שש או שבע שנים עדיין מתלכלכים כל כך, וכל שזה לצורך המועד מותר לכבס עד גיל זה.

וכן מהגאון רבי עזריאל אויערבאך שליט"א שמעתי דבגדי קטנים שמותר לכבסם בחוה"מ לצורך המועד, היינו עד גיל שש-שבע כשמלכלך את בגדיו. ובשו"ת אבני ישיפה (ח"א סימן ק"ד ענף א') כתב בשם הגאון רבי חיים פינחס שיינברג זצ"ל דקטן לענין זה תלוי בילד, דאם הוא ילד כזה שתמיד משחק בלכלוך אז אפילו בגיל עשר ושתים עשרה מותר, אף שזה אינו מצוי. וכן בהלכות חג בחג (חוו"מ עמ' רכ"ח) כתב: ובגדי קטנים היינו לערך עד גיל שבע, כל זמן שרגילים להתלכלך תמיד. ובהערה כתב בשם מרן הגר"ש אלישיב זצוק"ל שהוא לערך עד גיל שבע. ונראה שאין בזה כלל והכל לפי הענין, וכל שהוא ילד שאינו יודע לשמור בגדיו מלכלוך בכלל זה דסוף סוף קטן הוא. ועי"ש עוד מה שהאריך בזה.

ומהגה"ק בעל המשנה הלכות זצ"ל שמעתי דהא דמותר לכבס במועד בגדי קטנים היינו עד בר מצוה (וכן בס' מועדי ה' להגר"מ משולמי שליט"א (חוו"מ סעיף כ"ח) כתב דיש לומר דעד גיל י"ג מותר]. ובס' פתחי מועד (עמ' ר"ג) מביא בשם הגה"ק בעל המשנה הלכות זצ"ל שתלוי בכל מדינה, עד איזה גיל רגילים הקטנים להתלכלך בגדיהם.

וברמ"א (שם) איתא: מיהו לא יכבסו רק הצריך להן דהיינו חלוק אחד, מיהו בגדי קטנים ביותר דהיינו אותן שמלפפין ומשתינים ומוציאין רעי בהם מותר לכבס ד' וה' בפעם אחת, כי צריך להרבה מהם כל רגע.

ובחיי אדם (כלל ק"י סעיף כ') כתב: בגדי קטנים שמלפפין בהם, מותר לכבס אפילו הרבה, כיון שמשתינין בהם וצריך להם הרבה.

ושמעתי ממרן הגר"ש אלישיב זצוק"ל דעד גיל שתים-שלוש נחשבים כבגדי תינוקות.

ומהגאון רבי עזריאל אויערבאך שליט"א שמעתי דבגדי תינוקות שמותר לכבסם במועד אפילו הרבה, היינו כל זמן שהוא מלכלך בטיטול. ושמעתי ממרן הגר"ש אלישיב זצוק"ל והגאון רבי חיים פינחס שיינברג זצ"ל דכשמכבסים בגדי הקטנים במכונה ולא בידיים, יכול לכבס בבת אחת כל הכמות הצריך להג.

וכן כתב בשו"ת מנחת יצחק (ח"ח סימן נ' אות ב'): ע"ד אשר נתווכחו איזה ת"ח בחוה"מ דהשתא, בהא דכתב הרמ"א (סימן תקל"ד סעיף א') דבגדי קטנים מותר לכבס ד' וה' בפעם אחת, אי במכונת כביסה גם כן צריך להקפיד על שיעור זה, או נימא כיון דהוי טירחא אחת יוכל להוסיף, דהוי ריבוי בשיעורים בטירחא אחת דשרי בי"ט כמבואר (בסימן תק"ג), אך יש לספק למש"כ בפר"ח (בסימן תק"ג) שם, דהא דשרי בממלא נחתום חבית, דדוקא בממלא בפעם אחת בדלי, אבל לא בכמה פעמים, אף קודם שיהא, דדוקא בממלא בפעם אחת בדלי, דהנה אף דבפר"ח אסור למלאות המכונה כמה פעמים עד שתמלאה, אם כן הוי כמה טירחות דאסור, ודבר זה יהיה חידוש גדול להלכה, דאף במכונת כביסה יהיה מותר רק ד' וה', ויצטרכו כל פעם לכבס מחדש, וצ"ע, עכ"ל. הנה לענ"ד אם ממלאים המכונה קודם שחיברו להזרם יש להיתר, דהנה אף דבפר"ח אסור למלאות כמה פעמים אף קודם שנתנו החבית על האש, מכל מקום מדברי הרמ"א (שם סימן תק"ג סעיף ב') שכתב אבל צריך להשים הכל אצל האש בפעם אחת, אבל אסור להוסיף אם כבר החבית אצל האש וכו', עכ"ל. והיא מדברי הר"מ, נראה דדוקא אם כבר אצל האש אסור להוסיף, וכן דייק בספר שלחן גבוה, הובא בס' כה"ח שם (אות ל"א), וכן בשו"ע הרב שם (סעיף ד') כתב וז"ל: כיון דבשעת עשיית המלאכה דהיינו בשעה שנותנה על האש היא נעשית כולה כאחת וכו' עכ"ל, דש"מ שתלוי רק "בשעה שנותנה על האש", וכן מוכח מדבריו בקר"א שם, שכתב וז"ל: והוא הטעם לנותן בשר בקדירה בזה אחר זה אחר שהעמידה אצל האש וכו', עכ"ל. אך מס' בגדי ישע, ותמך משה והגרע"א, הביא הכה"ח שס"ל כהפ"ת, והנה ידוע דאף למרבה בשיעורים בשבת יש מחלוקת בין הרשב"א והר"ן (פ"ק דביצה) אם אסור מן התורה או רק מדרבנן, ומתוס' (גיטין דף ח' ע"ב וב"ק דף פ' ע"ב), וכן מהרא"ש (פרק ר' אליעזר דמילה), משמע שמרבה בשיעורים דרבנן, ועיין מש"כ באריכות בזה בספרי מנחת יצחק (ח"ה סימן ל"ו), וכי' בנוגע לעיקר המלאכה, אבל בנוגע רק לריבוי בטירחא לענין יו"ט בודאי הוי רק דרבנן, וכיון שיש בזה פלוגתא דרבנותא, בודאי היה מקום להקל לעת הצורך, וכי' בנוגע אף ליו"ט, מכ"ש היכא דנוגע לחוה"מ, ונודע פלוגתא הפוסקים אם מלאכת חוה"מ במקום דאסור אם הוי דאורייתא או דרבנן, ונפק"מ לענין ספק, ועיין ביאור הלכה (רס"י תקל"א), שכתב דמשו"ע מוכח באיזה מקומות להקל, אבל כיון שיש כמה פוסקים דס"ל דהוי מדאורייתא, לטירחא ריבוי בשיעורין ובחוו"מ בודאי יש מקום להקל כנלענ"ד.

וכן שמעתי מהגה"ק בעל המשנה הלכות זצ"ל דבזמנינו שמכבסים במכונה ולא בידיים, מוטב לכבס את כל הבגדים שיצטרך לקטנים במועד ביחד, מלכבס מעט מעט ולהרבות בטירחא.

וכן כתב בשו"ת אור לציון (ח"ג פרק כ"ד סעיף ב'): בגדים המותרים בכיבוס, אפשר להכניס למכונת כביסה אף כמות גדולה בבת אחת. ובביאורים כתב: וכיון שמכבסים במכונה, אין צריך להזהר להכניס למכונה כל פעם בגד אחד בלבד, שאף שמבואר בב"י בסימן תקל"ג בשם הראשונים שיש לכבס את הבגדים אחד אחד, וראה גם ברמ"א שם סעיף א', ומכל מקום אין להחמיר כן במכונת כביסה, ואפשר להכניס אף כמות גדולה בבת אחת.

וכן בהליכות אבן ישראל (מועדים ח"א עמ' ש') כתב בשם הגאון רבי ישראל יעקב פיישר זצ"ל שבגדי קטנים שמותר לכבסם במועד, אם מכבס

ביחד, מלכבס מעט מעט ולהרבות בטירחא.

וכן כתב בשו"ת אור לציון (ח"ג פרק כ"ד סעיף ב'): בגדים המותרים בכיבוס, אפשר להכניס למכונת כביסה אף כמות גדולה בבת אחת. ובביאורים כתב: וכיון שמכבסים במכונה, אין צריך להזהר להכניס למכונה כל פעם בגד אחד בלבד, שאף שמבואר בב"י בסימן תקל"ג בשם הראשונים שיש לכבס את הבגדים אחד אחד, וראה גם ברמ"א שם סעיף א', ומכל מקום אין להחמיר כן במכונת כביסה, ואפשר להכניס אף כמות גדולה בבת אחת.

וכן בהליכות אבן ישראל (מועדים ח"א עמ' ש') כתב בשם הגאון רבי ישראל יעקב פיישר זצ"ל שבגדי קטנים שמותר לכבסם במועד, אם מכבס

ביחד, מלכבס מעט מעט ולהרבות בטירחא.

וכן בהליכות אבן ישראל (מועדים ח"א עמ' ש') כתב בשם הגאון רבי ישראל יעקב פיישר זצ"ל שבגדי קטנים שמותר לכבסם במועד, אם מכבס

כדי להמנע מדבר האבד, כגון שנפל דם על הבגד וצריך להעבירו מיד, דאחרי המועד לא יוכל להעבירו, אסור.

ובהערה 46 כתב: בשיטה לתלמיד ר"י מפרי"ש (מס' מו"ק דף י"ח ע"ב בד"ה כלי פשתן) כתב וז"ל: וטעמא דמקילין בכלי פשתן פי' ה"ר יוסף כי לפי שהן דקין אין טורח בליבונן, ועוד מפני שהם מתקלקלין כשהם מטונפין והוי כדבר האבד, עכ"ל. וכתב לקמן [שם בד"ה מתקוף לה אביי] וז"ל: דכלי פשתן אף כשיש לו הרבה מטונפים, מותר לכבס כולו במועד, ואפילו הני שאינם צורך יו"ט כדפר' משום דהוי דבר האבד כו', עכ"ל. ויש מי שדייק מדבריו דכיבוס מותר במועד כדי להמנע מדבר האבד. ולענ"ד איפכא מסתברא לפרש בדבריו, דכיון שאין היתר כיבוס בעלמא בחוה"מ, הצורך לפרש דלענין כלי פשתן מותר לכבס משום דבר האבד, לפי שהן דקין דלכן אין טורח בליבונן. והנה הרבה ראשונים כתבו שטעם היתר כיבוס בגדי פשתן הוא משום שקלין להתלכלך, ואפילו אם היה מכבסן קודם המועד צריך לכבסן גם במועד. ולאילו הפוסקים אין היתר כיבוס כלי פשתן משום דבר האבד, אלא משום צורך המועד בלבד (והכי מפורש בארחות חיים סוף סימן י"ג ששתי דיעות הם. ובנ"י ומאירי כתבו מפורש שהתירו דוקא לצורך המועד). ולענין הלכה, הטוש"ע וכל הפוסקים החמירו לאסור כיבוס כלי פשתן לגמרי, וכדעת הפוסקים שהכריעו דאביי ורבא פליגי אר' יוחנן וס"ל שההלכה כמותם. הרי לן, דלכ"ע אין מקור להיתר כיבוס בחוה"מ משום היתר של דבר האבד, מהאי דינא של כיבוס כלי פשתן, ואדרבה, לפי דעת הפוסקים דס"ל שמותר לכבס כלי פשתן משום דבר האבד, משמע דס"ל דבלא"ה אין היתר לכבס משום דבר האבד, ולכאורה צריך לתפוס כמותם בפרט זה כיון דלא מציינו מי שפליג עליהם בזה, ואין לכאורה מקור אחר להיתר זה.

וכן בס' תורת המועדים לידידי הגר"ד קולדצקי שליט"א (סימן תקל"ד ס"ק ט"ז) כתב בשם מרן הגרי"ש אלישיב זצוק"ל שאין להתיר לכבס בגד לצורך דבר האבד, שכמו שפשוט שאסור להסתפר בחוה"מ אף באופן שאם יסתפר אחרי חוה"מ יצטרך לשלם לספר יותר כסף, ה"ה שאין לכבס בגד גם כשיש הפסד ממוון, והטעם בזה הוא משום שכאסרו לספר ולכבס כדי שלא יכנסו מנוולים, לא התיירו אף בהפסד ממוון.

אולם בקיצור הלכות חול המועד מהגאון רבי יוסף ישראלזון זצ"ל, מובא בספר הזכרון למרן הגר"ש ז"ל אויערבאך זצוק"ל (ח"ב עמ' תע"א), כתב בשם מרן הגרי"ש אלישיב זצוק"ל בדגדים שנתלכלכו במועד ועלולים להתקלקל אם יניחום בלכלוכם עד אחרי המועד, מותר לכבס משום דבר האבד.

וכן שמעתי מהגאון רבי עזריאל אויערבאך שליט"א דבגד שאם לא יכבסו את זה בחוה"מ זה יתקלקל, מותר לכבסו בחוה"מ משום דבר האבד, וכמו שכתב גיסי הגר"י ישראלזון זצ"ל בשם מו"ח מרן הגרי"ש אלישיב זצוק"ל. ועיין בארחות רבינו ח"ב עמ' קכ"א.

וכן בשו"ת באר משה (ח"ז סימן ל"ג) כתב: אם נתלכלך במקום אחד ויש לו בגד אחר, אבל אם לא יכבסו מקום הליכלוך אז לא יהיה באפשרות לנקותו לאחר המועד כי ישאר רושם בהבגד, אז הוי דבר האבד ושרי לנקות בחוה"מ אך ורק מקום הליכלוך. אחרי כתבי דין האחרון הזה ששרי לנקות מקום הרושם גם אם יש לו בגד אחר, רק משום שאם לא ינקנו תיכף ישאר רושם ולא יהיה אפשר לנקותו לגמרי משום דבר האבד, שמחתי מאוד שבעזרה"ל כוונתי האמת, כי מצאתי בשיטה מקובצת (מועק"י ח"א) דהא דהתירו חז"ל לכבס בגדי פשתן במועד משום שמתקלקלים כשהם מטונפים והוי כדבר האבד.

וכן בחוט שני (חוה"מ עמ' רל"ז) כתב: דבגד של גדול שמתקלקל אם לא יכבסוהו, מסתבר דשרי לכבסו במועד מדין דבר האבד.

וכן כתב בשו"ת שרגא המאיר (ח"ז סימן מ"ג אות ד'): בדבר ששאל אם ירא בבגדים שיתקלקלו אם ישאיר לאחר המועד, אי שרי לכבס משום דבר האבד, אם אמת כן שיש חשש שיתקלקלו, והוי דבר האבד, או ספק דבר האבד, עיין במג"א ריש סימן תקל"ז, מותר לכבס בחוה"מ, אבל המציאות אינו כן, וע"כ אין להתיר רק בידוע שבדאי יש כאן חשש שמא יתקלקלו.

וכן בשמירת שבת כהלכתה (פרק ס"ו סוף סעיף ע"ב) כתב: אם נתלכלך הבגד במועד בכתם כזה אשר אם לא יטפלו בו מיד ישאר הכתם והבגד לא יתנקה יותר, מותר לשרותו במים, משום דבר האבד, אבל לא יכבסו במועד אם הכתם עובר גם בלי כיבוס.

ובהערה רס"ב כתב: ובגדים אשר סופגים הלכלוך בתוך האריג, ואם לא ישרו אותם במים, שוב לא יצא הלכלוך, נ"ל דמותר לשרותם דהוי כדבר האבד, ועיין ארחות חיים סימן תקל"ד ס"ק א', אבל לא ילבשם בחג וכדלעיל הערה רנ"א, דאל"כ חוזרת הגזירה שמא יכנס לרגל כשהוא מנוול. ואם נתלכלך רק במקום אחד, ישאר אף ורק במקום הלכלוך.

וכן בהלכות חג בחג (חוה"מ עמ' רל"א) בהערה כתב: בנימוקי יוסף פ"ק דף י' ע"ב 'ד' ע"א ברי"ף] גבי כסוכי קרמי, כתב 'דהיינו יריעות ללבנן לפי שנראין יותר דקין וחשובין והוי כדבר האבד', הרי שדבר האבד מתיר בליבונן, וכן ברי"צ גאות הלכות חוה"מ כתב בשם רב פלטיי גאון טעם היתר כלי פשתן שיש בהם הפסד אם לא יכבסו, מותר לכבסו במועד. וכ"כ בארחות חיים בשם רב פלטיי, ובשיטה להר"י מפאריש דף י"ח ע"א, הרי דס"ל דמשום חשש הפסד מתירין גם גזירת ניוול, אע"פ שאינו משום מלאכה, ונראה הטעם דניכר עושהו כן רק מחמת ההפסד ולא לכבוד יו"ט שיהא בו גזירת ניוול, ולפי זה נראה שאין היתר בזה אלא במים בלבד משום ההפסד, וכן משמע בארחות חיים עי"ש.

וכן בספר מועדי ה' להגר"מ משולמי שליט"א (חוה"מ סעיף כ"ד) כתב: אך אם נתלכלך הבגד באופן שאם לא יכבסו במועד יתקלקל הבגד, מותר לכבסו. ובהערה שם כתב: אם נתלכלך הבגד באופן שאם לא יכבסו במועד יתקלקל הבגד, ששוב לא תהיה אפשרות לנקותו, שרי ככל דבר האבד, ולא חמירא גזירת נוול לאסור אף במקום הפסד.

דין ליכא ביוש כלל, דהכל יודעים שכן דרך הילדים ללכלך בגדיהם, ושום אדם לא יחשוב שלא הזמינו ככל הצורך, דהכל יודעים שצרכי בגדים לילדים אי אפשר לעשות חשבון. ועוד דהמעין בתשו"י ריב"ש יראה שזה היה מכלל צרכי רבים (עיין היטב בכף החיים סימן תקמ"ד אות ג' בשם כנה"ג סימן תקמ"ד ועולת שבת שם ס"ק א') כי היה בבית הכנסת בפני כל עם עיי"ש, ועם כל זה לא התייר, ע"כ בודאי אסור שאלתינו, ועיין בשבת ק"ג א' תוד"ה אבל יש, ותמצא שכדברינו יש לפסוק בשאלתינו. וע"י פועל שאין לו מה לאכול מתיר הריב"ש (שם) וכן בענייניו, דהלכה ברורה בדינו דלעני שאין לו מה לאכול מותר ליתן גם מלאכה שאין בה שום צורך המועד, כדי שהעני יהיה לצורכיו ולצרכי אנשי ביתו (כ"כ ב"י סי' תקמ"ב וחיי"א כלל ק"ו סעיף י' והר"ח והכה"ח שם אות ז'), ואין העני מחוייב למכור דבר מחפציו (שם בט"ז ס"ק ב' וא"ר ס"ק ג' וכה"ח ס"ק י"א בשם ראשונים ואחרונים), וגם אין צריך להלות גם אם מוצא להלות, ודברי הבי"ה (סימן תקמ"ב ס"ב ד"ה ע"י פועל) צ"ע, ולא קי"ל כוותי. ועתה ראה בשע"ת (סימן תקמ"ב א') בשם תשו"י נוב"י (מהדו"ת סי' קי"ד) ככל דברי, והמעין בנוב"י בגופי האותיות יראה שיפה דנתי ויפה פסקתי בעזרה"ת. ואין לומר מה לי אם יש אחר או לא, הלא חז"ל התיירו כיבוס בגדי קטנים, זה אינו דרך לצורך יו"ט שבע"כ צריך לו בהכרחיות התיירו, ולא באופן אחר כמפורש בכל הפוסקים.

וכן שמעתי מהגאון רבי עזריאל אויערבאך שליט"א דאין לכבס בגד של קטן בחוה"מ כשיש לו בגד אחר המכוסב, אלא שהבגד המלוכלך יותר נאה, רק אם אינו מתאים כלל ללכת עם הבגד המכוסב בחג מותר לכבס את המלוכלך.

להשאיר בגדי קטנים מלוכלכין לכבסן במועד

שמעתי ממרן הגרי"ש אלישיב זצוק"ל דאסור להשאיר בגדי תינוקות מלוכלכים מערב יו"ט על מנת לכבסם בחוה"מ, אפילו שעדיין אינה כמות שכדאי לכבס בשל כך, ורוצה להשאירם למועד ולכבסם כשתצטבר כמות מספקת [ובס' פתחי מועד (עמ' ר"ב) כתב בשם מרן זצוק"ל דאם יש לו רק מעט בגדי קטנים מלוכלכים לפני המועד, ואינו כדאי לכבסם במכונת כביסה כיון שהוא דבר מועט, אע"פ שיועד שיצטרך בגדים אלו בתוך החג, מותר להניחם למועד בשעה שיהיו לו עוד בגדי קטנים מלוכלכים הצריכים כיבוס לצורך המועד, כדי לכבס כולם יחד במכונה].

וכן שמעתי מהגה"ק בעל המשנה הלכות זצ"ל דאין להשאיר בגדי תינוקות מלוכלכים מערב יו"ט על מנת לכבסם בחוה"מ, מפני שעדיין אין כמות שכדאי להפעיל בשבילם מכונה, ורוצה להשאירם למועד ולכבסם כשתצטבר כמות מספקת, אלא יש לכבסם בערב יו"ט.

וכן כתב בחוט שני (חוה"מ עמ' רל"ז): אין להשאיר קודם המועד בגדים מלוכלכים כדי שיכבסן במועד לקטנים.

וכן שמעתי מהגה"ק רבי שריה דבליצקי זצ"ל דאין להשאיר בגדי תינוקות מלוכלכים מערב יו"ט על מנת לכבסם בחוה"מ, מפני שעדיין אין כמות שכדאי לכבס, ורוצה להשאירם למועד ולכבסם כשתצטבר כמות מספקת, אלא יש לכבסם בערב יו"ט.

וכן מהגאון רבי עזריאל אויערבאך שליט"א שמעתי דאסור להשאיר בגדי תינוקות מלוכלכים מערב יו"ט לכבסם בחוה"מ, אף כשאין עדיין כמות למכונה.

וכן כתב בשמירת שבת כהלכתה (פרק ס"ו סוף סעיף ס"ד): אסור להניח בגדי תינוקות מלוכלכים מערב יו"ט על מנת לכבסם בחוה"מ, גם אם כוונתו לכבסם בחוה"מ ביחד עם הבגדים שיתלכלכו בחג.

וכן בהלכות חג בחג (חוה"מ עמ' ר"ז) כתב: ואין להניח למועד לכבס אפילו דברים המותרים בכיבוס בחוה"מ כבגדי קטנים. ובהערה כתב דבשיטת הר"י מפאריש דף י"ד ע"א כתב בגדים המותרים בכיבוס אם היה יכול לכבס בערב הרגל ולא כיבס אסור לכבס ברגל, דהוי מכיון מלאכתו למועד. וכל שכן דמצוה עכ"פ לכבס קודם הרגל, דאטו משום שמתלכלכין מהר יכנס לרגל כשהוא מנוול.

ושמעתי ממרן הגרי"ש אלישיב זצוק"ל דבגדי קטנים שלא כיבסם בערב החג, באופן שאילו היה מכבסם לפני החג היה מספיק בגדים מכוסבים לכל ימי החג והוא לא יכבסם, מכל מקום מותר לכבסם בחוה"מ, אף שהיה חייב לכבסם בערב החג.

ובשו"ת באר משה (ח"ז סימן נ"ז) כתב: נשאלתי האם נחשב מכוון מלאכתו במועד רק מי שדוחה את המלאכה עד המועד מפני שהוא פנוי אז, או אם דרכו תמיד לעשות את המלאכה באותו זמן, כגון אם בעיו"ט יש לו בגדי ילדים מלוכלכים ורוצה לכבסם בחוה"מ כשהיו לו עוד בגדים לכבס כי אין דרכו לכבס בגדים מועטים במכונת הכביסה. השבתי דאסור. מה שיתלכלכו ביו"ט ובחוה"מ שרי לכבס, אבל להניח מערב יו"ט כי בלא"ה יכבס אלו שיתלכלכו ביו"ט ובחוה"מ ודעתו לכבסם אלו עם אלו בחוה"מ זה אסור, דהלא באלו שנתלכלכו בחוה"מ צריך מאוד לצמצם כבוסם כמפורש בשו"ע (סימן תקל"ד סעיף א' בהגה"ה). והגם שכתבתי (סימן ל"ב) דבזמנינו יש להקל לכבס הרבה ביחד במכונת כביסה, כי יותר נקל לעשות כן מלכבס מעט מעט, עם כל זה להניח מערב יו"ט אסור.

וכן שמעתי מהגה"ק רבי שריה דבליצקי זצ"ל דבגדי קטנים שלא כיבסם בערב החג, אך באופן שאילו היה מכבסם לפני החג היה מספיק בגדים מכוסבים לכל ימי החג, והוא לא יכבסם וצריך לזה בחוה"מ, נראה שאין לכבסם בחוה"מ.

וכן מהגאון רבי עזריאל אויערבאך שליט"א שמעתי דאסור לכבס בגדי קטנים שהיו כבר מלוכלכים בערב החג, והיה יכול לכבסם בערב החג וידע שיצטרך להם בחג, דהוי כמכוון מלאכתו למועד.

כיבוס בחוה"מ במקום הפסד

בספר פתחי מועד (עמ' ר"ו) כתב בשם מרן הגרי"ש אלישיב זצוק"ל והגאון רבי בן ציון אבא שאול זצ"ל דהיכא שיש צורך לכבס את הבגד רק

במכונה מותר לכבס בבת אחת הרבה בגדי קטנים הנצרכים לימי המועד, אבל לא יוסיף במכונה בגדים שיצטרך להם רק לאחר המועד.

וכן כתב בשו"ת באר משה (ח"ז סימן ל"ב): נשאלתי בסימן תקל"ד סעיף א' מבואר ברמ"א דאע"ג דמותר לכבס בגדי קטנים במועד, מכל מקום לא יכבסו רק הצריך להן דהיינו חלוק אחד, ובגדי הקטנים ביותר דהיינו אותן שמלפפים בהם ומשתינים ומוציאין רעי בהם מותר לכבס ד' וה' בפעם אחת, עכ"ל. והנה העולם אין נוהגין כן אלא מכבסין יותר מחלוק אחד בפעם אחת, וגם אותם הבגדים שמלפפים בהם נוהגין לכבס הרבה יותר מד' וה' בפעם אחת, כפי מה שיצטרכו למועד, והיה נראה לומר דכהיום שמכבסים הרבה בבת אחת ע"י המכונות כביסה, עדיף טפי לכבס הרבה בפעם אחת דע"ז ימעט הטירחא (וראיתי בשו"ת עמק התשובה או"ח סימן פ"ז שמתה על מנהג העולם שלא כדברי הרמ"א, ולפי הנ"ל ניחא), ועיין בערוך השלח, ומדבריו משמע שמפרש כוונת הרמ"א דלאו דוקא שצריך לכבס דוקא חלוק אחד, אלא שצריך לצמצם שלא יכבס יותר מכפי ההכרח למועד, משא"כ בבגדים שמלפפים בהם א"צ לצמצם, כי אי אפשר לדעת כמה יצטרך יעו"ש, ולדבריו נמי ניחא מנהג העולם. השבתי, מותר לכבס מלא מכונת כביסה אחת ביחד כפי הצורך, ולמעט הטירחא שלא יהיו מוכרחים לכבס ולהטריח בכל יום מעט מעט.

וכתב לבאר: בודאי בזמנינו, שמכבסים במכונה הרבה ביחד ולא בידיים, כאשר היה בזמן הרמ"א, יותר טוב לכבסם הכל ביחד מלא מכונת כביסה, מלכבס מעט מעט ולהרבות בטירחא, כי לכבס חלוק א' או ב' וכן וינידלען [חיתולים] שמלפפים הקטנים לכבס ד' וה' תהיה צריכה לעמוד על כלי הכביסה כל יום ויום מחוה"מ, כי בזמנינו ככפל כפליים וינידלען [חיתולים] משתמשין מכבזמן הרמ"א, וזה בודאי אינו נכון, וכבר כתבתי (סימן ו') שדברים כאלו משתנים לפי הזמן והמקום, ואם אפשר להשתמש בפעמפערס [טיטולים] מנייר מה טוב, אבל אינו חייב לקנות אפילו אם הוא איש אמיד ובנקל יכול לעשות כן כי הכסף מצוי לו בריווח. ועיין דוגמא לענייניו במג"א (סימן תקי" ס"ק ט"ו) שכתב בשם התוס' (ריש פ"ד מס' ביצה) דעדיף לישא הרבה ביחד כדי למעט בהילוך, ועי"ש במחצית השקל, כמו כן בנידון דידן עדיף לכבס הרבה, כמה שצריכה ואפשר בבת אחת, כדי למעט הכביסה בכל יום ויום מעט מעט, ולית דין צריך בושש. הנה גם הערוך השלחן (סימן תקל"ד סעיף ח') כתב שבונידלען [חיתולים] שמלפפים התינוקות אי אפשר ליתן לזה גבול וקצבה, אך לקטנים שלובשים חלוקות יש לזה גבול, וקצבה ואינו רשאי לכבס יותר מזה, עכ"ל. הנה נשתנו העתים גם בזה וגם לחלוקות או שאר בגדים הקטנים ביותר אין קצבה, אבל יהיה איך שיהיה מאחר שהדרך לכבס מכונה אחת מלאה הכל ביחד בודאי יותר טוב לכבס מכונה אחת ומלאה שהוא הרבה יותר קל ומקובלת, מלכבס מעט מעט בכל יום ב' וג' פעמים, ושתהיה האשה מוכרחת לעמוד על הכביסה רוב היום, שהיא טירחא יתירה כידוע, כנ"ל ברור בעזרה"ת.

וכן בחוט שני (חוה"מ עמ' רל"ז) כתב: נראה כשמכבס בגדי הקטנים בחול המועד במכונת כביסה, מותר להכניס למכונת כביסה עוד מבגדי הקטנים, אף שהם בגדים שהיה אסור לכבסם לקטנים כיון שלא נצרך להם כעת ממש אלא רק אח"כ, דאדרבה חוסך בזה טירחא, ואף שכיבוס בחול המועד אסור גם משום מלאכה, מ"מ כיון דהנך קטנים מתלכלכים תדיר מותר להוסיף למכונה אף כביסה שלא יצטרך אליה ממש עכ"ש.

וכן שמעתי מהגאון רבי עזריאל אויערבאך שליט"א והגאון רבי זבולון שוב שליט"א דכשמכבסים בגדי קטנים בחוה"מ לצורך המועד בזמנינו שמכבסים במכונת כביסה מותר לכבס בבת אחת את כל הכמות הצריך להג.

וכן כתב בשמירת שבת כהלכתה (פרק ס"ב הערה רנ"ד) דכשמכבסים בגדי הקטנים במכונה ולא בידיים, יכול לכבס את כל הכמות הצריך להג.

כיבוס בגד של קטן כשיש לו בגד מכוסב אלא שהמלוכלך יותר נאה

בפסקי מרן הגר"מ פיינשטיין זצוק"ל על הלכות חול המועד (אות י"א), מובא בספר הזכרון למרן הגר"ש ז"ל אויערבאך זצוק"ל (ח"ב עמ' תס"ה ג'), כתב דמותר לכבס בגד של קטן אפילו אם יש לו בגד אחר המכוסב אלא שהבגד המלוכלך יותר נאה, דכיון שהתירו חז"ל לכבס בגדי קטנים התיירו בכל ענין ולא חלקו בדבר.

וכן שמעתי ממרן הגרי"ש אלישיב זצוק"ל להתייר. [ובס' פתחי מועד (עמ' ר"ב) כתב בשם מרן זצוק"ל דאסור לכבס בגד של קטן אם יש לו בגד אחר המכוסב, אף שהבגד המלוכלך נאה יותר].

וכן שמעתי מהגה"ק בעל המשנה הלכות זצ"ל והגה"ק רבי שריה דבליצקי זצ"ל שמותר לכבס בגד של קטן בחוה"מ אף אם יש לו בגד אחר המכוסב, אלא שהבגד המלוכלך יותר נאה.

[בשמירת שבת כהלכתה (פרק ס"ו הערה קע"ג) כתב בשם מרן הגר"ש ז"ל אויערבאך זצוק"ל דתפירת בגד יותר יפה לכבוד החג אם הוא מתבייש לצאת בבגד שיש לו, שפיר חשיב צורך המועד, ומותר במעשה הדיוט או בשינוי].

ובשו"ת באר משה (ח"ז סימן ס"ד) כתב: האם מותר לכבס בגדי קטנים אם יש לו בגד אחר, אבל בגד זה המלוכלך יותר נאה. השבתי לאסור.

וכתב לבאר: אסור ככה"ג, וראה מדברי הריב"ש (סימן רכ"ו) שאוסר לעשות מלבושים לילד הנימול בחוה"מ משום דיכול לכרכו בשיראים עיי"ש, הרי שבשביל שיהיה נאה יותר ויהיה בזה כבוד אביו (כמפורש בתשו"י ריב"ש שם) אי אפשר להתיר, כמו כן בנידון דידן (ועיין מג"א סימן תקמ"א ס"ק ח' וא"ר ס"ק ח'). הגם שמשמע בריב"ש דע"י שינוי מותר לעשות הבגד וכמו שכתב גם הא"ר בשמו, לא מציינו היתר דשינוי רק בתפירה, לא כן בכיבוס, ונוסף על זה דהפרמ"ג (סימן תקמ"ד בא"א ס"ק ב') אסור גם מעשה הדיוט כיון דאפשר לכרכו בשיראים. ועתה ראיתי בכף החיים (סימן תקמ"ד אות י"ט) שכתב וז"ל: ומיהו נראה דהגם דיכול לכרכו בשיראין, על כל פנים יש קצת ביוש שלא הזמין בגדים לבנו, וע"כ נראה דע"י שינוי יש להקל וכמ"ש הא"ר, ע"כ. וכבר כתבתי דהתיירא דשינוי בכיבוס ליתא, וגם אם נימא דכיבוס לתינוק קל מתפירה ואפילו שינוי איננו צריך, עם כל זה בלאו הכי כאן בנידון

שיח הלכה

תשובות הגר"ח קניבסקי שליט"א נערך ע"י הרה"ג מותתיהו גבאי שליט"א

לבשל בחוה"מ לגוי וחילוני

שאלה: האם מותר לבשל בחוה"מ לצורך גוי או מחלל שבת.

תשובה: לא.

ועמש"כ בזה בס' חכמת שלמה סי' תק"ל ובשו"ת שבת הלוי ח"ח סי' קכ"ד ובס' שמירת שבת כהלכתה פס"ח סעי' ק"ג. וע"ע בחיי אדם כלל ק"ו סעי' י"א ובס' כף החיים סי' תקמ"ב ס"א, ומש"כ הג"ר אהרן ליברמן בקונו זכרון יהודה ס"ו, ובשו"ת חקי חיים להגר"י קעניג זצ"ל ח"ד סי' קט"ו ובס' מעדני שלמה הנדמ"ח עמ' קמ"ח ובשו"ת דברי בניהו חכ"ט סי' ל"ד.

פריעת בע"ח בחוה"מ

שאלה: מ"ט החזו"א החמיר בפריעת בע"ח בחוה"מ, הא בשו"ע כ' להדיא דשרי וכמש"כ המשנ"ב שם.

תשובה: בזמנינו שאני.

עיין באורחות רבינו ח"ב עמ' קכ"ב בשם החזו"א. ומש"כ מרן בס' מועדי הגר"ח ח"א תשו' רס"ח. ובס' בסערת אש עמ' שס"ז שבעל אבי עזרי זצ"ל כתב צ"ק בחוה"מ לפריעת חוב ע"ש.

שטיפת רצפה בחוה"מ

שאלה: האם מותר לשטוף רצפה בחול המועד.

תשובה: אין ראוי אא"כ מלוכלך ביותר.

ועמש"כ בזה בס' שמירת שבת כהלכתה פס"ו סעי' מ"ז ובס' חול המועד כהלכתו פ"ה ס"מ ובשו"ת אבני דרך ח"ח סי' שצ"ו.

לדבר בטלפון

שאלה: האם מותר לדבר בטלפון בחוה"מ ללא צורך המועד.

תשובה: לא.

וכ"כ בס' חוט שני חוה"מ עמ' קע"ו, אולם בשו"ת באר משה ח"ח סי' פ"ב כ' דשרי, וע"ע בס' שמירת המועד כהלכתו פ"ד ס"ו ובס' מבקשי תורה חוה"מ עמ' תק"י ובשו"ת קול אברך ח"א סי' ל' ובס' מעדני שלמה הנדמ"ח עמ' קס"ו.

טבילת כלים

שאלה: האם מותר להטביל כלים בחוה"מ אף כשא"צ להם בחוה"מ.

תשובה: צורך המועד.

ועיין באשל אברהם סי' תק"ט ובשו"ת דבר יהושע ח"ג י"ד סי' ע"ד או"ג ובס' שלחן שלמה ח"ב עמ' קמ"ג ובש"כ פס"ח סעי' כ"ו ובשו"ת רבבות אפרים ח"א סי' שנה דמותר אף כשא"צ צורך המועד, ועיין בס' הליכות אבן ישראל עמ' ש"א ובס' אשרי האיש ח"ג או"ח עמ' ס"ח ובשו"ת מציון תצא תורה שאלה ת"א ובס' הזכרון זכרון אפרים עמ' קכ"ט ובס' שמירת המועד כהלכתו פ"א ס"י ובס' טבילת כלים כהלכתה פ"י סעי' י"ב ובס' חול המועד כהלכתו פ"ז הערה ו' ובפסקי בעל הרבבות אפרים זצ"ל שכתבתי בס' גם אני אודך ח"ג עמ' קפ"ד ע"ש.

וע"י בקונו אהל יעקב שבע ברכות עמ' קכ"א בענין טבילת כלים לחתן וכלה בשבע ברכות ע"ש.

לקפל טלית

שאלה: האם יש להחמיר לא לקפל טלית בחוה"מ.

תשובה: יש מחמירין.

וכן הובא בלקט יושר עמ' ק"ו, וכן באורחות רבינו ח"ב הוספות עמ' י' שהחזו"א הקפיד ע"ז, ועיין בס' חוט שני חוה"מ עמ' ר"מ מש"כ בדעת החזו"א, ובס' תורת המועדים סי' תקמ"א, ובס' הוראות והנהגות עמ' מ"ט, ובשו"ת רבבות אפרים ח"ג סי' ת"ל או"ח ו"ד סי' רמ"ח ו"ה סי' שע"א, ובפסקי בעל הרבבות אפרים זצ"ל שכתבתי בס' גם אני אודך ח"ג עמ' קפ"ד ע"ש. וכיו"ב השיב מרן בס' דולה ומשקה עמ' ר"ה אם מותר לקפל טלית בחוה"מ, יש מקפידין ע"ש.

הוצאת חפצים

שאלה: האם יש להקפיד בחוה"מ להוציא חפצים שאין בהם צורך מכיסו.

תשובה: החזו"א הקפיד.

וכן מובא שהחזו"א הקפיד בס' אורחות רבינו ח"א עמ' ש"פ ובס' הוראות והנהגות עמ' מ"ט ובס' מעשה איש ח"ה עמ' כ' ושם שהראו לו שמחמיר בזה, וע"י גם בשו"ת עמודי אור סי' ל"ה, ועיין מה שהוכיחו בזה בשו"ת בצל החכמה ח"ה סי' צ"ה ובשו"ת שבת הלוי ח"ו סי' ס"ח ומש"כ בס' חוט שני חוה"מ עמ' קע"ד ור"ח, ובס' דולה ומשקה עמ' ר"ב מובא ממרן שליט"א שהחזו"א החמיר, אף שבספרו או"ח סי' קל"ה כתב להתיר ע"ש, ובס' שלמי תודה חוה"מ סי' פ' אות ב', וכן הקפיד הגר"ש יודלביץ זצ"ל בס' מעיל שמואל בהדרת המעיל עמ' מ"א, וע"ע במועדים וזמנים ח"ד סי' רצ"ח.

בשר לאשה

שאלה: חל ליל טבילת האשה בחוה"מ האם מותרת בבשר כמו שבת וי"ט.

תשובה: כמדומה שצריכה ליהרהר.

ובס' שלמי תודה סוכות סי' ע"ד סוף אות ב' הביא משמיה דמרן הגר"נ קרליץ דמותר, וכ"פ בשיעורי שבת הלוי נדה סי' קצ"ח סי' כ"ד, ובשו"ת

קנה בושם ח"א סי' ק"ב, ובהליכות שלמה פורים פי"ט הערה 28, וכן בס' אשרי האיש ח"ג עמ' מ"ז, ובס' שולחן שלמה נדה פי"א ס"ב, ובשו"ת תשובות ישראל ח"ב עמ' שמ"ה, ובס' שבילי טהרה סי' ל"א אות ה'.

חול המועד פנים חדשות

שאלה: אם חוה"מ היו פנים חדשות לשבע ברכות כמו יו"ט שנוהג בו שמחה.

תשובה: כמדומה שלא נהוג.

ובפעם אחרת השיב ע"ז מרן שליט"א צ"ע, והיפה ללב ח"ד אהע"ז סי' ס"ב ס"ק כ"ד כתב שהיו פנים חדשות, ועיין מש"כ לדון ע"ז בס' שלחן העזר סי' י"ב ס"ג, וכ"פ שחוה"מ ל"ה פנים חדשות בשו"ת קנין תורה ח"ה סי' פ"ה ובשו"ת שבת הלוי ח"ח ס"ס ר"פ, וע"ע מש"כ בזה בשו"ת בצל החכמה ח"ב ס"א ובשו"ת באר שרים ח"ג ס"ח ובשו"ת אבן פנה ח"ב סי' קנ"ה, וכן השיב מרן שליט"א בס' ישמח לב נישואין ח"א עמ' שפ"ג שחוה"מ ל"ה פנים חדשות, וע"ע בשו"ת קנין תורה ח"ז סי' צ"ה ובשו"ת משנת יוסף ח"א סי' קכ"ט ובס' אמרי יעקב אהע"ז סי' ס"ב של"ה פנים חדשות דנטפל ליו"ט, וכן בס' אשרי האיש ח"ג עמ' מ"ט, ומש"כ בארוכה בבית מותתיהו ח"ב סי' י"ג אות ד'.

חלאקה בחול המועד

שאלה: אם מותר לעשות חלאקה בחוה"מ לילד שנעשה בן שלוש.

תשובה: אסור.

ועמש"כ השע"ת ובה"ט סי' תקל"א ובשדי חמד חוה"מ אות ה' ובשו"ת באר משה ח"ז ס"כ אות ד', אולם בשו"ת אפרקטא דעניא ח"א סי' קס"א התיר בחוה"מ, וע"ע בס' שפע חיים ח"ה עמ' שנו"ו וכן בס' הליכות אבן ישראל עמ' רצ"ח שהגר"י פירש עשה בחוה"מ חלאקה, ובשו"ת משנת יוסף ח"ט סי' קל"א מש"כ, ובס' תורת המועדים סי' תקל"א סק"ה בשם מרן שליט"א. אכן דעת המנחת שלמה בס' חינוך הבנים למצוות להגר"י נויבירט זצ"ל עמ' ל"ה הערה קפ"ה שלא נוהגין לעשות חלאקה בחוה"מ, וע"ע בשו"ת באר שרים ח"ד סי' ס"ב, ובשדי חמד חוה"מ ס"ה, ובקונו זכרון יהודה ס"ג, ובשו"ת חשב האפוד [ביטון] סי' ע"ב, ובשו"ת דברי בניהו חכ"ח סי' ל"ב ובס' הליכות אמרי סופר ח"א עמ' רכ"ו דאין לעשות בחוה"מ ע"ש.

לבשל לצורך שמחה

שאלה: מי שעושה שמחה אחר המועד, האם יכול לבשל בחוה"מ לשמחה כשלא הספיק אה"כ.

תשובה: לא.

ובשו"ת קנין תורה ח"ב סי' ס"ז ובשו"ת שרגא המאיר ח"ב סי' מ"ח וחי"ו סי' ע"ו התירו, ועמש"כ בשו"ת משנת יוסף ח"י סי' פ"ח ובש"כ פס"ז סעי' מ"ד.

צחצוח נעלים

שאלה: מהו טעם החזו"א שאסור צחצוח נעלים בחוה"מ.

תשובה: אסור משום צובע דהוי ככותב.

בדעת החזו"א עיין בס' אורחות רבינו ח"ב עמ' פ"ח ובס' מעשה איש ח"ב עמ' ק"ג ובס' זכור לדוד עמ' שנו"ז ובס' תורת המועדים שונה הלכות סי' תקל"ד, וכן בס' זה השלחן ח"ב סי' תקל"ד החזו"א א"ל שנוהגים לא לצחצח. וכן הביא במועדים וזמנים ח"ז סי' קנ"ד, ובס' חוט שני חוה"מ עמ' רנ"א הסתפק אם גם במשחות שלנו, וכן אסר בשו"ת לבושי מרדכי תליתאי או"ח סי' ובהקדמת שו"ת בית שערים או"ח ובשו"ת יגל יעקב סי' כ"ה ובס' שבילי דוד סי' תקל"ד ובס' מעיל שמואל הדרת המעיל עמ' מ"א שאסר הגר"ש סלאנט, אולם בשו"ת חלק לוי סי' קפ"א התייר, וכן בשו"ת מלמד להועיל או"ח סי' ק"ג, וע"ע בתשובות והנהגות ח"א סי' ש"א ובשו"ת צ"ץ אליעזר ח"ח מפתחות לס"י ט"ו ובשו"ת בצל החכמה ח"ה סי' צ"ה ע"ב שמתנתא דמשה סי' תקל"ד ובס' שש"כ פס"ו סעי' מ"ח ובשו"ת יוסף ח"ט סי' קל"ג ובס' שלמי תודה חוה"מ סי' ע"ח אות ו' ובשו"ת רבבות אפרים ח"א סי' שנו"ט ו"ה סי' תקע"ה אות ב' ובס' משנת יוסף סוגיות ח"ב או"ח ס"ס ו' ובשו"ת באר משה ח"ז סי' ס"ג, ובס' הליכות אבן ישראל עמ' רצ"ט התייר, וע"ע בשו"ת אגרות משה ח"ה סי' ל"ו סק"ד, ובס' רבינו האור לציון ח"ב עמ' 283 החמיר לעצמו, ובפ"א השיב אם הוא צורך המועד, כששכח קודם חוה"מ. וע"י בס' אבן ישראל ביצה י"ד ע"ב ובס' שמירת המועד כהלכתו פ"ד סי' כ"ד ובשו"ת אבני יספה ח"א סק"ט ענף ג' ובשו"ת שבת הלוי ח"ו סי' רמ"ד או"ג ובס' הליכות אבן ישראל מועדים ח"א עמ' רצ"ט.

לנקות מקום אחד

שאלה: אם מותר לנקות בחוה"מ בגד שהתלכלך במקום אחד.

תשובה: כמדומה שאסור.

ובס' שמעתא דמשה סי' תקל"ד בשם האגרות משה כתב דשרי, וכ"כ בשו"ת אמרות טהורות ח"א סי' פ"ה, וע"ע בשו"ת רבבות אפרים ח"ז סי' שע"ט אות ו' ובס' פירות האילן סי' תקל"ד סק"ז ובס' שמירת שבת כהלכתה פס"ו הערה רע"ב ובס' פתחי מועד עמ' קצ"ח ובשו"ת באר משה ח"ז סי' ל"ג ובס' שלחן שלמה סי' תקל"ד הערה א' ובס' שמירת המועד כהלכתו פ"ד סי' ו' ובס' צורך המועד סי' תקל"ד אות ב' ובס' חול המועד

כהלכתו פ"ה סי' י"ח. וע"י בפסקי בעל הרבבות אפרים זצ"ל שכתבתי בס' גם אני אודך ח"ג עמ' קפ"ד להתיר ע"ש.

להוסיף בגדים

שאלה: כשמכבס במכונה לצורך ילדים קטנים, האם מותר להוסיף עוד בגדים של קטנים אף שא"צ להם.

תשובה: ע"י בס' זכרון שאול שמוסקב בזה.

ובתשו' משנה הלכות ח"א מה"ת סי' ת"ל כתב שאסור, אולם בשו"ת באר משה ח"ז סי' ל"ב ובס' חוט שני חוה"מ עמ' רל"ז כתב שמותה, וע"ע בשו"ת מנחת יצחק ח"ח סי' נ' ובס' שש"כ פס"ו סעי' ס"ד ובס' שמעתא דמשה סי' תקל"ד ובס' הליכות אבן ישראל עמ' ש' ובס' חנוך לנער פכ"א הערה ב' ובשו"ת שבת הלוי ח"א סי' קל"ג ובשו"ת חמדת יוסף להגר"י פלבני זצ"ל ח"ה סי' רמ"ב ובשו"ת מנחת אפרים סי' קכ"ג ובשו"ת דברי בניהו חכ"ט סי' ל"ה.

לנסוע ברכב

שאלה: יש שהקפידו לא לנסוע ברכב בחוה"מ, האם יש להקפיד בזה.

תשובה: שלא לצורך.

ועמש"כ בזה בשו"ת משנת יוסף ח"ז סי' צ"ז ובס' חוט שני חוה"מ עמ' ר"ד ור"י ובשו"ת באר משה ח"ז סי' י"ג ובמועדים וזמנים ח"ד סי' ש"ב ובש"כ פס"ח הערה ח' ובשו"ת רבבות אפרים ח"א סי' שנו"ו ובשו"ת שבת הקהתי ח"ד סי' קמ"ט ובס' ארח דוד סי' רל"ב ובס' פירות האילן סי' תקל"ו ס"ה ובשו"ת מנחת אפרים סי' קכ"ג ובס' שמירת המועד כהלכתו פ"ד סכ"י כ"ג ובשו"ת אבני יספה ח"א סי' ק"ז ובס' שלחן שלמה חוה"מ סי' תקל"ו סק"ב ובס' מעדני שלמה הנדמ"ח עמ' קס"ו.

מכירת ספרים

שאלה: מהו הטעם שהחזו"א והקה"י לא מכרו ספרים בחוה"מ.

תשובה: מותר.

עיין בס' אורחות רבינו ח"ב עמ' קכ"ב שהחזו"א והקה"י לא מכרו ספרים בחוה"מ.

פריעת חוב

שאלה: האם מותר לפרוע חוב בחוה"מ כשהגיע זמן הפרעון, דפריעת בע"ח מצוה.

תשובה: יקנה לו ע"י אחר ויודיע לו.

ועיין במשנ"ב סי' תקל"ט סק"ז, וצ"ע, וכן צ"ע מ"ש ממכירת ספרים דס"ל דמותה, ואכן באורחות רבינו ח"ב עמ' קכ"ב כתב החזו"א לא הסכים לקבל פרעון חוב במועד, וע"ע בשו"ת רבבות אפרים ח"ב סי' קמ"ז אות ב', וע"י מה שהשיב מרן במועדי הגר"ח ח"ב תשו' שמ"ח.

דמי שידוך

שאלה: האם מותר ליתן דמי שידוך לשדכן בחוה"מ כשנגמר השידוך בחוה"מ.

תשובה: לא.

ועמש"כ בזה בס' מבקשי תורה חוה"מ עמ' תשמ"ב ובס' אשרי האיש ח"ג עמ' מ"ו.

תלתות תמונה במסמר

שאלה: האם מותר לקבוע מסמר בקיר לתלתות תמונה בחוה"מ.

תשובה: צורך המועד.

ובשו"ת או נדברו ח"ג ס"ב אות ב' אסר, וע"ע בשו"ת באר משה ח"ז סי' ק"מף ובס' חוט שני חוה"מ עמ' קצ"ה, ובס' שמעתא דמשה סי' תק"מ, ובס' תשו' הגר"א נבנצאל עמ' שע"ג.

מזוג לתקן

שאלה: מזוג שהתקלקל האם מותר לתקנו בחוה"מ כשצריך המזוג.

תשובה: לא.

ועמש"כ בס' שלמי תודה סוכות עמ' תתמ"ט בשם מרן הגרא"ל שטיינמן זצ"ל, וע"ע בס' חוט שני חוה"מ עמ' רכ"ג ובס' אשרי האיש ח"ג פ"ח סי' ל"ו ובשו"ת מנחת יצחק ח"ג סי' כ"ג ובס' פירות האילן חוה"מ סי' תק"מ ס"ק י"ט ובס' שמירת המועד כהלכתו פ"ב סעי' ל"ד.

לגהץ בגדים

שאלה: האם מותר בחוה"מ לגהץ בגדים לא מעשה אומן.

תשובה: לא נהוג, כן אמר מרן זצ"ל.

ובשלחן גבוה סי' תקמ"א ובבית מאיר פסקים אות כ"ז כתבו דאם אין עושה מעשה אומן שרי, וכ"כ בשו"ת אור לציון ח"ג פכ"ד ס"ד, וכן בס' הליכות אבן ישראל עמ' ש', וכן דעת הגרא"י זלזניק זצ"ל בס' ישורון כ"ו עמ' תצ"ד, וע"ע בס' חוט שני חוה"מ עמ' ר"מ ובשו"ת באר משה ח"ז סי' פ"ט ובש"כ פס"ו סעי' נ"ו ובערוך השלחן סי' תקל"ד ס"ז ובס' שמעתא דמשה סי' תקמ"א ובס' אשרי האיש ח"ג עמ' ר' ובס' מנהגי מהר"ץ הלוי עמ' נ"ד ובשו"ת חשב האפוד [ביטון] ח"א ע"י ע"א.

בגדי חול המועד כשל שבת או כשל יו"ט

שאלה: בחול המועד האם יש ללבוש בגדי שבת, או בגדי יו"ט הנאים יותר משבת.

תשובה: נוהגים בגדי יו"ט.

וכן השיב מרן בס' ענינו של יום מועדים ח"א עמ' ט"ז ע"ש, ומה שהשיב מרן בס' דולה ומשקה עמ' ר"ד. ואולם בחיי אדם כלל ק"ו סוף ס"א שבחוקה"מ לובשין בגדי שבת, וכן בס' נימוקי או"ח סי' תק"ל או"ג. וכן נראה בדברי האשל אברהם מבוטשטאט סי' תקנ"א [ד"ה אין מחליפין]. ואכן במשנ"ב סי' תק"ל בשעה"צ סק"ד כ' דא"צ בחוקה"מ בגדי יו"ט אלא כשל שבת. ובס' חוט שני למרן הגר"נ קרליץ שבת ח"א עמ' ש"א הקשה כיון דחייב בשמחה בחוקה"מ יהא חייב ללבוש בגדי יו"ט בחוקה"מ ע"ש. ומה שתייר ע"ז מרן הגר"א"ל שטיינמן בס' מרפסן איגרי עמ' נ"ד ובס' ברכת הרגל פסח סי' פ"ו ובס' תורת ליל החג להג"ר אריה גוטמן עמ' כ"א ובס' פירות האילן סי' תק"ל עמ' ה' ובס' משנת יעקב להג"ר רוזנטל זצ"ל פ"ו מיו"ט הכ"ב ובס' זכרון שמואל סי' ל"ב אות ב' ובס' משמרת המועדות ח"ב סי' תקק"ט עמ' תשט"ו ובס' ויאמר שמואל סי' ל"ב או"ב ובס' חול המועד כהלכתו פ"א אות ב', ומש"כ יד"נ הגר"א דבורקס בקובץ אליבא דהלכתא צ"ד עמ' מ"ב ובספרו שבילי ההלכה עמ' ח', ובשו"ת נהרות איתן להגר"א רובין ח"א סי' מ"ד ובס' תורת המועד עמ' תרפ"ב ותשמ"ז ובס' בגדי שבת סי' י"ב ימי שמחה הנדמ"ח סי' מ"ה, ומש"ה הג"ר עמיהוד לוי בקובץ אורייתא ח"ח עמ' קמ"ו ובקובץ עז ואורה ח"ז עמ' ק"ג אם בחוקה"מ ילבש בגדי שבת או יו"ט יעו"ש.

מעיל גשם לשבת ויו"ט

שאלה: אם צריך לייחד מעיל חורף רק לשבת ויום טוב.

תשובה: צריך.

ובס' חוט שני שבת ח"א עמ' נ"ב כתב דכיון שא"ז להציל מהגשמים א"צ לייחד מעיל חורף לשבת ע"ש. ועמש"כ בזה בשו"ת משנת יוסף ח"ג סי' פ"א ובשו"ת קול אברך סי' ט"ו.

ובס' בגדי שבת עמ' נ"ב השיב מרן על בגדי שנה אם צריך לייחד לשבת, דע"פ קבלה כתוב באר"י שלא ילבשו בשבת שום בגד ממה שלבש בחול ע"ש. ומש"כ בזה בשו"ת אבני יספה ח"ה סי' מ"ו ע"ש.

ובס' דינים והנהגות להחזו"א פ"ט ס"ג כתב שהחזו"א החליף אף כיפה לשבת ע"ש. ובמעשה רב להגר"א אות קמ"ז כתב שהגר"א החליף כל בגדיו לשבת ע"ש. ובס' הליכות השבת סי' רס"ב סי"ה ובס' אשיחה ח"א עמ' ש"ב נשאל אם צריך לייחד כיפה לשבת, והשיב ראוי, ועל נעליים השיב מי שיש לו תע"ב. ובס' עלי שיח תשו"נ נ"ד נשאל אם צריך לייחד משקפיים לשבת, והשיב אם יש לו מה טוב ע"ש, ומה שכתבתי בזה בס' גם אני אודך ח"ב ס"ג עמ' ל"א.

מלאכת חוה"מ הותרה או דחויה

שאלה: האם מלאכת חול המועד לצורך המועד הוי בגדר הותרה או דחויה, ונפק"מ לריבוי בשיעורין.

תשובה: הותרה.

ועמש"כ בזה בס' שמירת המועד כהלכתו מילואים ס"א. ועי' במועדי הגר"ח ח"א תשו' רס"ה שהשיב מרן, כשמכבס לילדים בחוקה"מ, האם מותר להוסיף בגדים שא"צ להם, שבס' זכרון שאול מסופק בזה ע"ש. ולכאן ה"ז תליא אם מלאכת חוה"מ הותרה יהא שרי להוסיף, וצ"ע.

מלאכת חוה"מ לצורך מנהג או הידור

שאלה: האם מותר לעשות מלאכה בחוקה"מ, לצורך מנהג שנהגו או לצורך הידור מצוה.

תשובה: מותר.

מלאכת אומן לצורך אשה במ"ע שהז"ג

שאלה: האם מותר לעשות מלאכת אומן בחוקה"מ, לצורך מ"ע שהזמן גרמא לאשה.

תשובה: לא.

ובמועדי הגר"ח ח"א תשו' ר"ח נשאל אם אמר' מתוך שהותרה לצורך קיום מ"ע לאשה ליטול לולב, והשיב ע"ז מרן יתכן. ועי' מה שציינתי שם בזה, ומש"כ בבית מתתיהו ח"א סי"ה אות כ"ג יעו"ש.

קשירת ציצית בחוקה"מ שלא לצורך המועד

שאלה: אם מותר לקשור ציצית בחוקה"מ שלא לצורך המועד.

תשובה: לא.

ובס' מעדני שלמה עמ' קס"ה כתב דשרי כיון שהוי מעשה מצוה ע"ש, ובס' אשרי האיש, ועמש"כ בשו"ת דברי בניהו חכ"ט סי' ל"ג. והגר"א נבנצאל כתב לי שמותר לקשור ציצית אף שלא לצורך המועד.

לחתוך נייר כשיש נייר חתוך

שאלה: האם יש להקפיד בחוקה"מ שלא לחתוך נייר, ולהשתמש בנייר חתוך.

תשובה: כן.

ובס' חוט שני חוה"מ עמ' קמ"ו כתב דאין לחוש בזה כיון שנחתך בקלות ע"ש. ובס' שמירת שבת כהלכתה פס"ו הערה ע"ח הביא שהגר"ש זצ"ל הסתפק בזה, והגר"ד בהר"ן זצ"ל הקפיד ע"ז ע"ש. ועמש"כ בס' שמירת המועד כהלכתו פ"א הערה 42. וכתב לי הגר"א נבנצאל, כמדומני שאדמו"ר [הגר"ש] הקיל בנייר של גלילים מנוקבים. ובס' מנהגי מהרי"ץ הלוי מועדים עמ' נ"ב הביא שהקפיד ע"ז ע"ש, ובס' הליכות אבן ישראל מועדים ח"א עמ' ש"ב ע"ש. ובס' דולה ומשקה עמ' ר"ג, השיב מרן אם מותר לחתוך נייר טואלט כשיש לו נייר חתוך, שלא לצורך המועד כלל אין ראוי ע"ש.

מצוה לכבס עיו"ט

שאלה: האם יש מצוה לכבס בעיו"ט כמו שיש מצוה לגלח עיו"ט, כמש"כ השו"ע סי' תקל"א.

תשובה: כן.

והסתפק בזה בס' פירות האילן סי' תקל"א סו"ס א' יעו"ש.

לכבס בחוקה"מ פרוכת ומעיל לס"ת

שאלה: האם מותר לכבס בחוקה"מ פרוכת ומעיל של ס"ת.

תשובה: כן.

ועמש"כ בזה בס' שמירת המועד כהלכתו פ"ד ס"ז ע"ש.

לכבס קיטל לש"ץ לצורך הושענא רבה

שאלה: האם מותר לכבס בחוקה"מ קיטל לש"ץ לצורך הושענא רבה, כשהתלכלך הקיטל.

תשובה: לא.

והסתפק בזה בס' פירות האילן סי' תקל"ד סק"ב ע"ש.

לבשל בחוקה"מ לצורך שבת אסור חג

שאלה: כשחל שבת אחר יו"ט איך מבשל בחוקה"מ לצורך שבת, הא אסור לבשל לצורך חול.

תשובה: שבת אינה חול.

ובס' חוט שני חוה"מ עמ' רמ"ג ס"ל למרן הגר"נ קרליץ דאין לבשל לצורך שבת אסור חג אלא ע"י ריבוי בשיעורים. ואולם בס' שמירת שבת כהלכתה ח"ב פס"ו ס"ו ס"ק י"ד, כתב דממה שתיקנו חז"ל עירוב תבשילין גם בחוקה"מ שמכין תבשיל לצורך שבת הסמוכה ליו"ט שני ואוכל התבשיל, ע"כ מותר לבשל בחוקה"מ לצורך חול, וה"ה לבשל לצורך שבת אסור חג ע"ש, ומש"כ בזה בס' תורת המועד [ווייל] פ"ג ס"ו הערה י"ט, ובס' שמירת המועד כהלכתו פ"ב ס"י ובחלק המילואים סי' ל"ו, וכ"כ לי הגר"א נבנצאל דאין זה צורך חול.

בן א"י לבשל בחוקה"מ לבן חו"ל ליו"ט שני

שאלה: האם מותר לבן א"י לבשל בחוקה"מ לצורך בן חו"ל ליו"ט שני.

תשובה: לא.

ובשו"ת מנחת שלמה ח"א סי' י"ט ר"ל דשרי ע"ש. ובשמירת שבת כהלכתה פס"ו הערה כ"ח הסתפק בזה ע"ש. ואולם בס' חוט שני חוה"מ עמ' רמ"ג כתב דאסור לבשל בחוקה"מ לבן חו"ל ליו"ט שני ע"ש, ובס' שערי יצחק להגר"י פלקסר זצ"ל. וכ"כ לי הגר"א נבנצאל דאין לבן א"י לבשל בחוקה"מ ליו"ט שני, ועי' בס' מעדני שלמה הנדמ"ח עמ' קנ"ד יעו"ש. וע"ע בס' חשו"ק חמד ביצה כ"א ע"א, אם בן חו"ל יכול לבשל ביו"ט שני לצורך בן א"י ע"ש, ובס' יום טוב שני כהלכתו פט"ו ס"ב ע"ש.

גילוח לאשה ההולכת לטבילה

שאלה: אשה שהולכת לטבילה בחוקה"מ האם מותר לה לגלח שערה משום חציצה.

תשובה: מותר.

ועמש"כ בזה בס' חוט שני חוה"מ עמ' רל"ג ובס' שמירת המועד כהלכתו פ"ג סעי' כ"ד ובס' פסקי משנה הלכות פ"ט סעי' י"ב ובשיעורי שבט הלוי נדה עמ' ש"ל ובס' שרי לב ח"ב עמ' תק"א ובס' שמירת שבת כהלכתה פס"ו הערה קכ"ה ובשו"ת משנה הלכות ח"ט סי' ס"ט ובשו"ת משנת יוסף ח"ד ס"י ובשו"ת דברי בניהו חכ"ח סי' ל"ג ובס' חול המועד כהלכתו פ"ג סי' ל"ה ובשו"ת מנחת אפרים סי' קכ"ב ובשו"ת שבט הקהתי ח"ב סי' קפ"ו ובס' פירות האילן בקיצור הל' חוה"מ פ"ח סעי' י"א.

בדיקת שעטנז בחוקה"מ

שאלה: האם מותר לבדוק שעטנז בחול המועד.

תשובה: מותר.

ועמש"כ בזה בס' שמירת המועד כהלכתו פ"ד סי' ל"ג ובס' שעטנז להלכה פ"ט סעי' ט"ו ובס' תורת השעטנז שער שלישי סי' י"ח.

שיכפול קלטות בחוקה"מ

שאלה: האם מותר לשכפל קלטות בחוקה"מ.

תשובה: לא.

וכן השיב מרן בקונ' גם אני אודך תשו' הגר"ח ח"ג תשו' ק"ג ע"ש, וע"ע בשו"ת אבני דרך ח"י"ב סי' ק"ג ובס' שמירת המועד כהלכתו פ"ד סעי' מ"ו לענין שיכפול מפתחות בחוקה"מ ע"ש.

נתיבי המנהגים

קדושת חול המועד

מובא בגמ' סנהדרין צ"ט ע"א: "ת"ר כי דבר ה' בזה ומצותו הפר הכרת תכרות" (במדבר ט"ו), זה האומר אין תורה מן השמים וכו', מכאן אמר רבי אלעזר המודעי המבטל את הקדשים והמבזה את המועדות אעפ"י שיש בידו תורה ומעשים טובים אין לו חלק לעוה"ב", וכתב רש"י שמבזה את המועדות היינו שמבזה חולו של מועד, ובפירוש רבי יהונתן מפרש שמכוון מראש לעשות מלאכה בימי חוה"מ, ומראה שאין יום זה חשוב בעיניו לכבדו במנוחה.

וכך מובא בגמ' פסחים ק"ח ע"א "אמר רב ששת משום רבי אלעזר בן עזריה כל המבזה את המועדות כאילו עובד עבודה זרה, שנאמר "אלהי מסכה לא תעשה לך" (שמות ל"ד), וכתוב בתורה "את חג המצות תשמור" (שמות י"ח), לימדך שכל מי שאינו שומר את החגים הר"ז כאילו עושה אלהי מסכה". ומפרש הרשב"ם שעושה מלאכה בחולו של מועד, ונפקא לן במסכת חגיגה י"ח ע"א איסור מלאכה בחולו של מועד, וכן שנינו במסכת אבות פ"ג משנה י"א "המבזה את המועדות אין לו חלק לעוה"ב", וכתב רש"י לפרש "שעושה בהם מלאכה ונוהג בהם מנהג חול באכילה ושתיה, שאין נוהג בהם כבוד כראוי". וכך מובא בגמ' מכות כ"ג ע"א "כל המבזה את המועדים כאילו עובד ע"ז", הרמב"ן פירש שהכוונה בחוקה"מ, והיינו שעושה מלאכה בחולו של מועד. וכ"כ רבינו יונה באבות (שם) שמדובר על חוה"מ, ומדייק מלשון המשנה המבזה את המועדות, ולא אמר המחלל את המועדות, מפני שאינו מדובר ביו"ט לעצמו אלא מחוה"מ, וכן מובא בשבלי הלקט ובתניא רבתי

הרה"ג אליקים דבורקס שליט"א מו"צ בד"ץ "שארית ישראל"

לעשות מלאכה בחוקה"מ, וז"ל: "כלום אסרו לעשות מלאכה בחולו של מועד אלא כדי שיהיו אוכלים ושותים ויגיעין בתורה, ואינון אוכלים שותים ופוחזים", משמע שהוא איסור דרבנן, ולכן היה אומר שהיה מתירו אילו היה מי שימנה עמו, דאילו באיסור דאורייתא לא שייך לומר כך שיאמרו החכמים לעקור בקום ועשה. וכן שיטת הרמב"ם בהלכות יו"ט פ"ז ה"א וז"ל: "חולו של מועד אעפ"י שלא נאמר בו שבתון, הואיל ונקרא מקרא קודש והרי הוא זמן חגיגה במקדש אסור בעשיית מלאכה, והעושה בו מלאכה האסורה מכין אותו מכת מרדות מפני שאיסורו מדברי סופרים". עי' במשנה למלך בפ"ו מהלכות כלי המקדש ה"ל דלגמ' דידן איסור מלאכה מדרבנן, וכן פסק הפרי חדש בסימן תס"ח והגאון רבי חיים פאלאג'י בשו"ת נשמת כל חי ח"ד סימן ס"ג (עי' שו"ת יבי"א ח"א סימן ל"ב, ובס' חזון עובדיה המצורף להגדה עמ' פ"ב, ובשו"ת תורת רפאל (שפירא) סימן צ"ד, והתשב"ץ בתשובותיו ח"ב סימן ה', ובתור"ד חגיגה י"ח ע"ב. ועי' מנחת חינוך מצוה שכ"ג, חידושי הצל"ח ביצה ד"ז, ובישועות יעקב סימן תק"ל).

אף שהבאנו לעיל דעת הרמב"ם שאיסור מלאכה אינו אלא מדברי סופרים, ומשמע שהוא איסור דרבנן, אולם יעוין בפיה"מ בפתיחה למועד קטן וז"ל: "בא בקבלה שחולו של מועד אסור בעשיית מלאכה". ולכן כתב בקרן אורה שהעיקר כלשון הרמב"ם בפיה"מ שהאיסור בא בקבלה, וכידוע שלשון "קבלה" ברמב"ם היינו דברים המקובלים מסיני, וא"כ צ"ל דמש"כ בהלכות יו"ט שהאיסור מדברי סופרים אינו ראוי שהוא מדרבנן, ד"ל שקורא לדברים אלו שהם קבלה למשה מסיני מדברי סופרים.

וכתבו האחרונים להסתפק במי שמבזה את המועדות אם פסול לעדות מן התורה, דבשו"ע חו"מ סימן ל"ד נפסק "רשע פסול לעדות, איזה רשע כל שעבר עבירה שחייבים עליה מלקות, עבר עבירה שאין בה מלקות פסול מדרבנן", לפי"ז המבזה את המועדות היינו שעושה מלאכה בחוה"מ, כיון דיש סוברים דאיסור מלאכה בחוה"מ אינו אלא איסור דרבנן, ואף להסוברים דאיסור מלאכה בחוה"מ הוא מן התורה, מ"מ אינו פסול לעדות מהתורה כיון שאינו עובר על לאו שיש בו מלקות.

ולכאורה לאותם שיטות שאיסור מלאכה אינו אלא מדרבנן, למה נענש בעונש חמור כל כך שאין לו חלק לעוה"ב, ואף לדעת הרשב"ם בפסחים ק"ח שהוא איסור דאורייתא מה שונה המבזה את המועדות משאר איסורים. בס' דברי יוסף (רוזנטל) סימן י"ג כתב להסביר עפ"י רבינו יונה באבות המבאר ענין של המבזה מועדים, דיש לדקדק בלשון המבזה ולא אמר המחלל את המועדות, "מפני שאינו מדבר על יו"ט, כי בזה לא הוצרך לדבר שיו"ט כשבת הוא, אלא בחולו של מועד מדבר לעושה מלאכת איסור, והוא מבזה חולו של מועד, ואומר אלו הימים אין להם קדושה כל כך, ועושה בהם כל מלאכה ותועבה עושה, גם בוש לא יבוש". ויש להסביר דברי רבינו יונה עפ"י מ"מ שמוכח בגמ' סנהדרין דף צ' "ואלו שאין להם חלק לעוה"ב, אבא שאול אומר אף ההוגה באותיותיו", ומבאר המאירי למה חמורה עבירה זו משאר עבירות, וכתב "שאר עבירות כגון ביאות אסורות ומאכלות אסורות שעבר עליהם לא מצד בזיון התורה אלא מצד היצר, אעפ"י שיענש עליהם כפי רשעו יש לו חלק לעוה"ב", משמע מדבריו דיש הבדל בין העובר עבירה משום שיש בה הנאת הגוף ונפשו של אדם מחמתה, וקשה לו להתגבר על יצרו המתקיפו ומסיתו לעבור עליה, הרי הסיבה לחטא הוא ההנאה שיש בזה, אך אין במעשה העבירה שלו ענין של בזיון התורה, אולם עבירה שאין אדם נהנה ממנו ובכל זאת נשמע ליצרו ועובר עליה הוא מורה שציווי השי"ת מזולזל אצלו, ומטעם זה ההוגה את השם הוא בכלל אותם שאין להם חלק לעוה"ב, שהרי אין לו הנאה מזה, ורק משום שמזולזל בכבוד שמים לכן הוא עובר על זה.

לאור זאת יש לבאר דברי רבינו יונה כיון שאינו כתוב במשנה המחלל את המועדות לפי שהוא נזהר שלא לעשות מלאכה ביו"ט, אלא כתוב **המבזה**, כלומר העושה מלאכה בחוה"מ לא משום שיצרו תוקפו לפי שיש לו הנאה מזה, אלא אומר "אלו הימים אין להם קדושה כל כך כימים הראשונים", והיינו כיון שיש מלאכות מותרות בחוה"מ כגון דבר האבד ועוד, ולכן הוא חושב שחול המועד אין להם קדושה כל כך כמו יו"ט, לפיכך אומר רבינו יונה "ותועבה עושה גם בזר לא יבוש", היינו בזה שעושה מלאכה בחוה"מ הרי הוא מבזה את קדושת המועד, והוא מורה בזה שציווי השי"ת מזולזל אצלו. וכך כתב המאירי לפרש בסוף מכות כל המבזה את המועדות הרי הוא כאילו עובד עבודה זרה, "מפני שיש בזלזולן צד כפירה באמונת גמול ועונש, וימשיך בזה צד כפירה בחידוש העולם", כיון שאינו עושה מלאכה משום שיש לו הנאה ואינו יכול להתגבר על יצרו, אלא המבזה את המועדות שעושה מלאכה שמזולזל בקדושתה הרי יש בזה צד כפירה. ולפי"ז אף לדעת הפוסקים דאיסור מלאכה בחוה"מ הוא מדרבנן, מ"מ המבזה את המועדות אין לו חלק לעוה"ב כיון שהוא מבזה ומזולזל בקדושת המועד. ואלם כפי שיבואר להלן מדברי המאירי לא מדובר על חוה"מ, אלא מבזה את היו"ט בעיניו.

המג"א בסימן תק"ל ס"ק א' כתב שדעת הרמ"א שאיסור מלאכה בחוה"מ הוא מדאורייתא, ודעת הב"י שאסור רק מדרבנן, ובסימן תקל"ח משמע שדעת הב"י שמלאכת חוה"מ הוא איסור דרבנן, ועכ"פ עונשו גדול משום דהמבזה את המועדות כאילו עובד ע"ז, ולדעת רש"י באבות פ"ג איסור מלאכת חוה"מ הוא מדאורייתא, וכך כתב רש"י במפורש במו"ק דף י"א ע"ב וז"ל: "אפילו חולו של מועד דאסירא ביה מלאכה מדאורייתא דכתיב את חג המצות תשמור ז' ימים, לימד על כל החג שהוא אסור".

המהר"ל בחידושי אגדות למכות (דף כ"ג ע"א) נותן טעם לענין זה, וז"ל: "כי המועד הוקבע שיהיו חוגגין אל ה' יתברך ועובדים עבודתו יתברך, והוא נקרא מועד מלשון 'ונועדתי לך' (שמות כ"ה, כ"ב). כי השניים שהם מתחברים ומתוועדים יחד, נקרא מועד, וכן הרגל הוא שיהיה השם יתברך מתוועד עם עמו ומתחבר להם. ומי שמבזה את המועדות, כאילו אינו רוצה בחיבור הזה ומתדבק באחר. ולכך אמרו במסכת יומא (נ"ד ע"א) כשהיו ישראל עולים לרגל, היו מגביהין להם הפרוכת והיו מראים להם את הכרובים שהיו מעורין זה בזה, ואומרים להם ראו חיתבתם לפני המקום כחיבת זכר ונקבה, ע"כ. כי עלייתם לרגל הוא עצם החיבור שנקרא מועד, ולפיכך אז היו מראים להם זה. ולכך אמר 'המבזה את המועדות', ולא אמר 'המבזה את הרגלים' כלישנא דקרא, עכ"ל.

רבינו המהר"ל מאריך לבאר, כי המועדות שנתן הקב"ה לעמו ישראל, כוללים בתוכם ענין גדול ונשגב. והוא, שעם ישראל, אשר בחיי היום יום שהוא טרוד בענייני החולין והגשמיות, בעסקי העולם הזה וחיייהם בו, מייחדים להם זמנים, בהם הם נוטשים את כל עסקיהם, ומשתדלים לדבוק בבורא כמה שיותר. הדרך לדביקות זו,

היא על ידי קריאת 'מועד' - קביעת 'זמן מפגש' עם האלוקים וחי הרוח, תוך הסרת כל המפריעים הגשמיים. זמנים הכוללים שבייתה מעשיית מלאכה ועיסוק בענייני העולם. השקעה יתירה בעבודת ה', בהקרת קרבנות, תפילה ועיסוק בתורה, ושמחה המגיעה על ידי קביעת משתה וסעודה והתכנסות משפחות ורעים, וגם על ידי שירה, זמרה ורקידה כחג הסוכות. מטרת כל אלו היא, שהאדם מישאל, אשר נשחקה נפשו מטרת החולין, יקבל זמן איכות המאפשר לו לשוב ולהתקרב, להתדבק בבורא ובעבודתו, ולחזור להתעלות לשמור על מעלתו וקרבת האלוקים אשר לה הוא מסוגל.

האיש אשר בוחר לעסוק במלאכה בחולו של מועד, הרי הוא רומס ברגל גסה את ההזדמנות להתקרב לבוראו ולהתדבק בו. תחת לנצל את ההזדמנות להתנתק מן החולין ולהיות דבוק בהקב"ה, הוא מבכר להמשיך ולבוסס בביצת גשמיותו וחומריותו, לדבוק בה בכל מחיר. דבר זה, אומר המהר"ל, הוא זלזול בפגישה החשובה המיועדת, הוא בזיון להזדמנות הנפלאה לדבוק בבורא. בזיון חמור כזה, חשוב לו כאילו עבד עבודה זרה: כאילו בחר לדבוק בבת אל נכר.

בחידושי המאירי בסוף מסכת מכות כתב לפרש: המבזה את המועדות הרי הוא כעובד עבודה זרה, "מפני שיש בזלזולן צד כפירה באמונת גמול ועונש ושינוי הטבעים, וימשך בזה צד כפירה בחידוש העולם". ומשמע מדבריו שמבזה את המועדות היינו החג ממש ולא על חול המועד, שכן החגים הוא דבר המתחדש עפ"י המולד ועדות ישראל על הלבנה. וכן נראה שלמד הרמב"ם שמדובר על חילול יום טוב ולא מדובר על חולו של מועד, דכתב בפ"ו מהלכות יום טוב הלכה ט"ז וז"ל: "כשם שמצוה לכבד שבת ולענגה, כך כל ימים טובים שנאמר לקדוש ה' מכובד, וכל ימים טובים נאמר בהם מקרא קודש, וכל המבזה את המועדות **כאילו נטפל לעבודת כוכבים**", ומדויק מדבריו דמה שאומר ר"א שכאילו עובד עבודה זרה שמדבר על יום טוב עצמו, וכן נקטו בדעת הרמב"ם בחידושי באר שבע בסנהדרין דף צ"ט ובמרכבת המשנה (שם) ובנימוקי מהרא"י על הרמב"ם ובתורה תמימה שמות ל"ד י"ז. וצ"ל בדעת הרמב"ם דאין כוונת דבריו שמדובר על איסור מלאכה ביום טוב דזה פשוט לנו שיש איסור, אלא בענין אכילה ושתייה ביו"ט שנוהג מנהג בזיון ביו"ט שנוהג בו ביום חול, והרא"י לזה שהביא ענין כאילו עובד עבודה זרה אחרי ההלכה שחייב אדם בכבוד ועונג יו"ט במאכל ובמשתה, וכך משמע בפני משה וקרוב העדה בירושלמי פ"ו דפסחים ה"ב דהביזוי הוא דנוהג מנהג חול ואינו מכבדו ומענגו, ולא מדובר כלל לענין מלאכה.

וכך מובא בס' זכרון שמואל להגר"ש רוזובסקי וצ"ל ובחידושי למסכת מכות דכ"ג דהרמב"ם כתב דבריו לענין שאינו מכבד את היו"ט, ונראה בלשון המבזה את המועדות, ולא אמרו המחלל את המועדות, וביותר יש לדקדק דשינה התנא לשונו מקדשים למועדות, ונקטו המחלל את הקדשים והמבזה את המועדות, ולא נקטו לשניהם באותו לשון, ובהכרח שזה היפך כבוד יום טוב, ולכך נקט המבזה שאינו מכבדו אלא מבזהו, וס"ל לרמב"ם דדין כבוד אינו נוהג אלא ביו"ט ממש, אבל בחול המועד אינו חייב כי אם בשמחה בלבד, וכך משמע בשו"ת רעק"א בהשמטות סימן א', וגם י"ל דמה שרש"י פירש מבזהו באכילה ושתייה, י"ל דהגם שאין חיוב אכילת פת בחול המועד, אבל מצינו במכילתא פרשת בא דגם חול המועד מצוה לקדשו באכילה ושתייה ובכסות נקיה. (עי' משנת יעבץ (להגר"ב) צ' זולטי וצ"ל סימן מ"ד).

מוצאים אנו שחול המועד נקרא מקרא קודש ולכן יש להרבות בו באכילה ושתייה, כפי שמוכח לשון הגמ' בחגיגה דף י"ח **תאמר בחולו של מועד שקרוי מקרא קודש**, וכתבו האחרונים להעיר מדוע במוצאי יום טוב אומרים בהבדלה המבדיל בין קודש לחול, ולא אומרים המבדיל בין קודש לקודש בחוה"מ במוצ"ש כמו שאומרים בין שבת ליו"ט, דהרי גם חול המועד נקרא קודש. בשו"ת אבני נזר או"ח סימן ב' אות מ"ב מציין מש"כ המהר"ל בגבורות ה' דקדושת חול המועד הוא רק משום ששרוי בין ימים טובים תחילה וסוף, ומציין מש"כ הב"י או"ח סימן ל"א בשם הוה"ק וז"ל: "חוה"מ דלא אקרי יום טוב אלא תפילין דרועא, דהא לית לסיהרא מגרמה כלום אלא מנהירו דיו"ט", הרי מבואר דימי **חול המועד אינם קדושים מחמת עצמן אלא רק מכח היו"ט**, ובדומה ללבנה שלא מאירה מכח עצמה אלא שהירח מקבל אור מהשמש, ושם קודש מונח על מקור הקדושה, ולכן אין שם תואר קודש אלא על יו"ט שעצמותו קדושה, אבל חול המועד שעצמותו חול, והוא מקודש רק מקדושת היום טוב, אין לקרותו קודש אלא רק **מקרא קודש**, לכן אומרים המבדיל בין קודש לחול. [עי' קובץ שיעורים מסכת ביצה (ויקרא י"ב)].

ולפי דבריו אפשר עוד להוסיף דלא יאמרו בברכת המזון בחוה"מ הרחמן הוא ינחילנו יום שכולו טוב, וכ"כ הט"ז בסימן תרס"ח סק"א דלא מצינו בגמ' בשום מקום שיהיו ימי חול המועד נקראים יום טוב, א"כ אף שאומרים בחוה"מ מקרא קודש אבל אין זה כמו יו"ט. (עי' בהגהות חכמת שלמה להגר"ש קלוגר סימן תרס"ד ס"א ובשו"ת הרמ"ע מפאנו סימן ק"ג).

הבית הלוי עה"ת פרשת שמות ד"ה והנה כתב לבאר וז"ל: "כל אלו דחשבה המשנה באבות המבזה את המועדות, אינם רק כשיעשה מלאכה בחול המועד בחינם בלא שום תועלת, יען כי נקלה בעיניו כבודו של חול המועד ובוטט במצוה זו, אבל בודאי העושה מלאכה בחולו של מועד בשל תאות ממון שמרויה, ואילו זה לא היה עושה המלאכה, הגם שנקרא חוטא אבל מ"מ מבזה לא נקרא, ובודאי שיש לו חלק לעוה"ב". וכך מפורש בס' שערי קדושה לרבינו חיים ויטאל חלק ב' שער ח' וז"ל: "מבזה את המועדות שעושה מלאכה בחולו של מועד דרך בזיון שאינו מאמין באיסור זה, ולא משום הנאת עצמו".

בגליוני הש"ס להגר"י ענגיל (ירושלמי מועד ח"ד עמ' קס"ד) מציין דברי הירושלמי בימא שהיו מבזים את המועדות, ופירש שם בקרבן העדה שלא עלו לרגל וזה נקרא מבזה את המועדות, ומשמע דהגדר בזה דכל ביטול מצוה המחויבת מפאת המועד קרוי בזיון המועד, והוא בכלל מבזה את המועדות. (עי' ירושלמי פ"ו דפסחים הלכה ב').

ראוי לציין דברי הירושלמי במו"ק פ"ד ה"ג "כלום אסרו לעשות מלאכה בחולו של מועד אלא כדי שיהיו אוכלים ושותים ויגעים בתורה", הנה בהגהות מיימוניות פ"ו מהלכות יום טוב ס"מ כתב על דברי הירושלמי וז"ל: "הכל תלוי שישמח במועד, ומתוך שמחה נוח לו ללמוד ולהבין בהלכות הרגל, כדאמרינן אין השכינה שורה לא מתוך עצבות וכו', וכן לדברי תורה, הלכך היכא דאיכא טירחא יתירתא אסור שלבו עצוב מן הטורה, וכן התירו לעשות מלאכה בדבר האבד או כשאין לו מה שיאכל כדי שיהא שמח במועד". ומדייק הגר"ד צ' קרלנשטיין וצ"ל בס' מעגלי צדק בסוף חידושי למסכת פסחים, שגדר איסור מלאכה בחוה"מ שיהיה באופן שיוכל לשמוח ביום טוב, ועי"כ להבין יותר טוב הלכות החג.

והנה במדרש רבה שה"ש ע"ה פ"פ נגילה ונשמחה בך נזכירה דודיק מיי"ן, כתב דמיי"ן היינו מינה של תורה כגון הלכות פסח בפסח הלכות עצרת בעצרת, ולדברי הגה"מ מבואר היטב שהרי גם הפסוק נגילה ונשמחה בך מדובר ביום טוב כמוכח בש"א א' ל"ב, וז"ש דאם נגילה ונשמחה בך אז נזכירה דודיק מיי"ן כגון הלכות חג בחג, וכמש"כ בהגמ"י דע"י שמחה ביום טוב נוח לו להבין הלכות חג בחג.

האם יש חיוב לחם משנה בחול המועד

מובא בגמ' שבת ק"ז ע"ב "א"ר אבא בשבת חייב אדם לבצוע על שתי ככרות, דכתיב לחם משנה". לגבי יו"ט לא נאמר בפירוש בגמ' שיש חיוב לחם משנה, אולם מדברי הגמ' ברכות ל"ט ע"ב משמע שגם ביו"ט צריך לחם משנה. הרי"ף בפרק ערבי פסחים דף כ"ה כתב שכמו שבשבת לא ירד המן ולכן יש חיוב לחם משנה, ה"ה ביו"ט לא ירד המן ולכן צריך לחם משנה. דברי הרי"ף הובאו גם בתוס' פסחים קט"ז ע"א ד"ה מה וז"ל: "וכן פסק רב אלפס דצריך לבצוע על שתי ככרות ביו"ט, לפי שהיה יורד לחם משנה בערבי ימים טובים". אולם התוס' (שם) מעירים "וקשה שאנו מתפללים באתה קדשת וברכתו מכל הימים וקדשתו מכל הזמנים", ונאמר במכילתא פרשת בשלח "במן ברכו במן קדשו", משמע שביו"ט היה יורד המן, וכתבו התוס' שהמדרישים חלוקים בענין זה. אולם פש לן לברר האם גם בחול המועד יש חיוב או ענין לבצוע על לחם משנה. בס' כף החיים בסימן תק"ל אות ב' כתב "ומ"מ נראה דלכתחילה מצוה לאכול פת וכמש"כ המג"א סימן תק"ל ס"ק א', וכ"כ באליה רבה, ולכתחילה מצוה לקבוע סעודה על הפת אחת בלילה ואחת ביום, ועי' לעיל בסימן ת"ט אות ב' לגבי ראש חודש דיש לבצוע על שתי ככרות כדי לכבדו יותר מן החול, וא"כ ה"ה **לגבי חוה"מ**", היוצא מדבריו שצריך לחם משנה גם בחוה"מ.

אולם יעוין בשו"ע או"ח סימן קפ"ח סעיף ז' דאין חיוב לאכול פת בחוה"מ, ודינו כר"ח שאם לא אמר יעלה ויבוא בברכת המזון אינו חוזר לברך ברהמ"ז. וז"ל השו"ע: "אם טעה ולא הזכיר בה של ר"ח אינו חוזר מפני שאינו חייב לאכול פת כדי שיתחייב לברך ברכת המזון, וחול המועד דינו כר"ח", וא"כ משמע שבכלל אין חיוב לאכול פת בחוה"מ, רק המג"א בסימן תק"ל ס"ק א' כתב "אעפ"י שבחוה"מ די באכילת פירות, **מ"מ נראה שלכתחילה מצוה לאכול פת**" (עי' במחצית השקל שם). וכדברי המג"א כתבו הא"ר והפמ"ג (שם). בא"א סק"א מביא בשם הלבוש סימן קפ"ח דבחוה"מ יש שמחה בפת. וכן המשנ"ב (שם) כתב אעפ"י שמוכח בסימן קפ"ח דאינו מחויב לאכול פת דווקא בחוה"מ, מ"מ לכתחילה מצוה לקבוע סעודה על הפת אחת בלילה ואחת ביום, כיון דמצוה לכבדו באכילה ושתייה, ועיקר אכילה הוא לחם" (עי' בשער הציון שם ס"ק ה' ו'), וכ"כ בס' מקרא קודש (אויערבאך) סימן נ"ב אות ג', ולכאורה דאה"נ יש ענין לאכול פת, אבל עד כדי כך לחייב לחם משנה בחוה"מ לא נראה שיש חיוב, ודלא כמש"כ בכף החיים הנ"ל. ויותר מזאת רוב האחרונים תמהים על דבריו, וכמש"כ בשו"ת משנה הלכות ח"ח סימן קצ"ו "לא ראינו ולא שמענו שבר"ח יש לבצוע על שתי ככרות עד שנלמד גם לחולו של מועד, אלא יש להוסיף בסעודה שלא תהא כסעודת חול, כמוכח ברע"ב באבות פ"ג מ"א על המשנה המבזה את

לאור הקדמה זו כתבו הפוסקים דמי שהתחיל להסתפר בערב יו"ט, ומחמת תקלה לא סיים התספורת וזה גורם לו בזיון, מותר לגמור את התספורת בחוה"מ משום כבוד הבריות, וכ"כ בשו"ת כפי אהרן סימן נ"א. כעין זה מוצאים אנו לגבי היתר תספורת לאבל, כמובא בירושלמי שבת פרק א' הלכה ב' מי שהחל להסתפר ונודע לו על אבלו, משלים את התספורת על אף שהאבל אסור בתספורת, וז"ל הירושלמי: "ישב לו וגלח, באו ואמרו לו מת אביו, הרי זה משלים לגלח את ראשו, אחד המגלח ואחד המתגלח", כלומר בין שהודיעו למתגלח שמת אביו ובין הודיעו למגלח שמת אביו, אעפ"י שאסור לעשות מלאכה באבלותו, מותר לו להשלים את התגלחת משום כבוד הבריות. בשו"ת תורה לשמה סימן תקי"י מוכיח מדברי הירושלמי שמותר לעשות איסור דרבנן משום כבוד הבריות של חברו, שהרי התירו להמגלח שהוא אבל לעשות בידים איסור דרבנן משום כבוד הבריות של חברו. ולמעשה כך נפסק בשו"ע יור"ד סימן ש"צ ס"ב, ועי' ט"ז (שם) ס"ק א' משכב"ז.

חידוש גדול מוצאים אנו בשו"ת הריב"ש סימן רכ"ו בענין מי שנוול לו תינוק ביום ראשון או שני של סוכות, האם יכולים לעשות לו מלבושים בחוה"מ משום כבוד הבריות, דהיינו משום כבוד אבי הבן שלא ימולו את בנו בכלים שאולים או בכלים ישנים שלו, ומסיק בסו"ד וז"ל: "ועוד אם התירו טומאה משום כבוד מת מצוה או לכבוד מלכים או בזקן ואינה לפי כבודו גבי השבת אבידה, אין לדמות לאלו כבוד האב במלבושי התינוק". וכעין זה כתב בשו"ת חוות יאיר סימן קצ"א. האור שמח בהלכות יו"ט פרק ו' הלכה י"ד דן בענין דברי הריב"ש לתפוך בגדים לתינוק בחוה"מ, ומעיר דבאותם דברים שהותר לעבור על איסור משום כבוד הבריות, זה דווקא אם בשעה שעוברים על האיסור נגרם הכבוד או ניצל האדם מבזיון, כגון שהתירו טומאה משום כבוד מת מצוה ואז באותו זמן עובר האיסור, אבל בשעת תפירת הבגדים בשביל התינוק הרי אין מסלקין בזיון מן התינוק, משום שהבזיון אינו ברגע זה אלא הוא ענין עתיד שיגרם בזיון, ולכן במקרה זה אין דוחים האיסור מפני הכבוד.

מי שהתגלח ערב החג האם יכול לגלח בחול המועד

אפילו מי שגילח שערו בערב יו"ט אסור להתגלח שוב בחוה"מ, ואפילו אם דרכו להתגלח כל כמה ימים. מובא במשנה מועד קטן ריש פרק ג' שאסור לגלח בחוה"מ, ורק מי שבא ממדינת הים והיוצא מבית האסורין מגלחין בחוה"מ. הטור בסימן תקל"א מביא דעת ר"ת דכל הטעם שאסור לגלח בחוה"מ כדי שלא יכנסו לחג כשהם מנוולים, ולפי"ז אם גילח קודם המועד מותר לגלח. וכתב הטור ע"ז וקשה מאד להתיר, וגם אינו נראה רק מתוך הגמ', דא"כ הוה לגמ' לפרט בין אלה שמותר להם לגלח בחוה"מ, ועוד מי יודע אם גילח קודם המועד. הראשונים עוד לפני הטור, האור זרוע כפי שהובא בהגהות אשרי מ"ק פ"ג סימן א', ומהר"ם מרוטנבורג הלכות שמחות, והמרדכי במו"ק סימן תת"ע, מביאים היתר זה לא בשם ר"ת אלא בשם יש שרוצה לומר, וכנראה שהם ג"כ חולקים על דעת ר"ת.

בשו"ע סימן תקל"א ס"ב פסק לא כר"ת, דאפילו אם גילח מערב החג אסור משום הרואין, דהרואה לא ידע שגילח עצמו ויבואו להגיד שמותר לגלח בחוה"מ. אולם בשו"ת נודע ביהודה קמא או"ח סימן י"ג ובתנינא סימן צ"ט מקיים את שיטת ר"ת, ואה"נ שאסור להסתפר בחוה"מ גם כשהסתפר לפני המועד, מזה שהמשנה (שם) לא מזכירה היתר זה. מ"מ אין איסורו משום גזירה דלא יכנס מנוול לחג אלא משום איסור מלאכה, והיינו כיון שכבר הסתפר בערב חג שיערו חז"ל דשוב אין צורך לגלח ביו"ט, והו"ל מלאכה שלא לצורך, וכיון שכן ע"י פועל עני שאין לו מה יאכל מותר לו להסתפר במועד, ומה שהעירו הראשונים על ר"ת דמי יודע שגילח בערב החג, י"ל דודאי לפני שגילח רואים שכבר הסתפר. וכבר כתבו רבים מגדולי הפוסקים לחלוק על דברי הנוב"ז. אולם זה ברור שדעת ר"ת הוא יחיד, ממילא אין היתר לסמוך עליו בסניף להיתר ע"י פועל עני. וכ"כ הפמ"ג סימן תקל"א במשב"ז ס"ק ג' שאין מצרפין שיטת ר"ת אפילו לעשות ממנו ספק ספיקא שמא הלכה כר"ת, וכבר כתבו כל הפוסקים דח"ו לסמוך על תשובת הנוב"ז, כפי שמובא בשדי חמד מערכת חוה"מ סימן א' ובשו"ת חתם סופר או"ח סימן קנ"ד ובשו"ת חסד לאברהם (תאומים) סימן נ"ד ובבית מאיר סימן תקל"א (עי' בשו"ת אגרות משה או"ח ח"א סימן קס"ג). החיד"א בס' מחזיק ברכה סימן תקמ"ג מביא דבריו של הנוב"ז ביהודה להתיר ע"י פועל עני, אולם כתב עליו "וכבר חלקו על כל דבריו הגאונים בכל תוקף" (עי' שו"ת משפטי עוזיאל או"ח מהד"ת סימן י"ח ס"ט וע' ובערוך השלחן סוף סימן תקמ"ב).

גילוח שיער בגר הבא להתגייר ובמומר שחזר בתשובה בחול המועד

מובא בשו"ע יור"ד סימן רס"ח סעיף ב' לגבי גר שבא להתגייר, וז"ל: "יש אומרים שיגלח שערותיו ויטול צפרני ידיו ורגליו קודם הסבילה", וכתב הש"ך (שם) משום שנכנס לעול יהדות. הב"ח (שם) כתב דנטילת שער בגר הוא על פי דברי ר"מ הדרשן שמביא רש"י בריש פרשת בהעלותך (במדבר ז') לגבי טהרת הלויים, וכזה תעשה להם לטהרם הזה עליהם מי חטאת והעבירו תער על כל בשרם,

שיש בזה ספק, ברור שצריך להתפלל פעם נוספת תפילת שמונה עשרה.

פריסת מפה על השלחן בחול המועד

באר בסימן תרל"ט ס"ק א' מביא בשם הגמ"ר שבשבת ויו"ט של סוכות אין לכסות את השלחן שבבית במפה, אלא מספיק בכיסוי השלחן של הסוכה, כדי להמחיש שהסוכה היא קבע וביתו עראי, ולכאורה מדין חוה"מ היו צריכים לכסות השלחן בבית במפה, ומוכיח הא"ר הנ"ל שמשמע שאין מכסין השלחן בחוה"מ, אולם הפרי מגדים בסימן תרל"ט במשב"ז ס"ק א' כתב שמכסין את השלחן בחוה"מ במפה משום שחול המועד נקרא יו"ט, וכ"כ בבכורו יעקב (שם) ובמטה אפרים סימן תרכ"ה סעיף ל"א ובאלף למטה (שם) אות מ"ד ובערוך השלחן סימן תק"ל ס"ד (עי' שו"ת באר משה ח"ז סי' א'). ולמעשה מצינו בזה מחלוקת הפוסקים, הט"ז באו"ח סימן תרס"ח ס"ק א' כתב דלא מצינו בגמ' בשום מקום שיהיו ימי חוה"מ נקראים יו"ט, וכ"כ במג"א סימן תצ"א ס"א.

הרמב"ם בפ"א מהלכות יו"ט הלכה א' כתב "ששת ימים האלו שאסרן הכתוב בעשיית מלאכה שהן א' וז' של פסח, וראשון ושמיני של הסוכות, וביום חג השבועות ובאחד לחודש השביעי, הן הנקראים ימים טובים", ומוכיח שדווקא הם נקראים ימים טובים ולא חולו של מועד. וכן בפ"ו מהלכות יו"ט הלכה כ"ב כתב "ימים שהן ראשון ושביעי של פסח וראשון ושמיני של חג הסוכות, הם הנקראים חולו של מועד", ולא נקראים מועד, וכן מבואר בזה"ק המובא בב"י או"ח סימן ל"א וז"ל: "חול המועד לא איקרי יו"ט".

אולם יעוין בחידושי הריטב"א לסוכה דף ל"ח דחול המועד נקרא יו"ט, ומה שאין אנו אומרים בחולו של מועד בתפילה את יו"ט מקרא קודש הזה, לפי שעושין בו מלאכה בדבר האבד, ושלא לזלול ביו"ט שיהיו סבורין שהם שווים בקדושה מכיון ששנים בשמותם. וכך כתוב בשאלות שאילתא ס"ז ובשו"ת הרשב"א ח"א סימן תקכ"ט. וכבר העירו על הט"ז הנ"ל דחוה"מ לא נקרא יו"ט, בשו"ת בית יעקב סימן קמ"ב ובבית מאיר סימן תצ"ז ובשו"ת יוסף אומץ סימן י"ג מדברי הריטב"א שחוה"מ נקרא יו"ט (עי' בס' בשבילי המועד (ליברמן) סימן ד' שהאריך בזה).

איסור תספורת בחול המועד

תספורת בערב החג

מצוה להסתפר בערב יום טוב כמובא בשו"ע או"ח סימן תקל"א ס"א, והטעם לזה משום כבוד יום טוב שלא יכנס לחג כשהוא מנוול, אעפ"י שעיקר שהאדם יהיה מגולח, וא"כ אפשר להסתפר לא דווקא בערב יו"ט ממש, מ"מ עצם הדבר שמסתפר בערב יו"ט ממש יש בזה משום כבוד יום טוב בעצם הגילוח, ולכן צריך לקרב הגילוח ממש סמוך ליו"ט שבזה ניכר שהגילוח הוא לכבוד יו"ט. כעין זה מוצאים אנו לגבי לבישת בגדים בע"ש שעדיף ללבוש ממש בערב שבת סמוך לשבת, שבכך מתבטא כבוד השבת שזה כבר חל בע"ש (עי' בביאור הגר"א באו"ח סימן תקכ"ט). וכן משמע בפסקי תוס' מו"ק אות פ"ב וז"ל: "כשאין גילוח ערב יו"ט אלא שלשה ימים קודם אין ניכר דלכבוד הרגל מגלח", וכ"כ בשו"ת מהר"י ווייל סימן קצ"ג (עי' שו"ת פאת שדך (מונק) סימן ל"ג).

כבוד הבריות

מובא בגמ' ברכות י"ט ע"ב "גדול כבוד הבריות שדוחה את לא תעשה שבתורה". כלל זה מובא גם בגמ' עירובין מ"א ע"ב, ומפרש רש"י לאו דלא תסור (דברים י"ז י"א), ובגמ' ברכות הנ"ל מסבירה הגמ' דאין הכונה שדוחה כבוד הבריות איסור תורה, אלא דבר שהוא מדברי סופרים נדחה מפני כבוד הבריות, וכלשון הגמ' (שם) "רבנן אחלוה ליקרייהו לעבור על דבריהם היכא דאיכא כבוד הבריות", וכפי שכתב רש"י כגון לטלטל אבנים של בית הכסא לקינוח כמובא בשבת פ"א ע"ב, או מי שנפסקה ציצית טליתו בכרמלית לא הצריכו להניח טליתו שם ולהכנס לביתו ערום, כמובא במנחות ל"ח ע"א.

מוצאים אנו שגם דואגים לכבודו של עבריין, וכפי שמובא במכילתא משפטים פרשה י"ג דברי רבי יוחנן בן זכאי שמסביר את ההבדל בין עונשו של מי שגנב שור שמשלם חמשה תחת השור אם גנבו וטבח, ודין עונשו של מי שגנב שה משלם רק ארבעה תחת השה, וז"ל המכילתא: "הקב"ה חס על כבודן של בריות, שור לפי שהוא הולך ברגליו משלם חמשה, שה לפי שהוא טוענו על כתפו משלם ארבעה", ומסביר רש"י בב"ק ע"ט ע"ב "שה שהרכיבו הגנב על כתפו וזלזל את עצמו בו, לפיכך היקל הקב"ה עליו בתשלומין".

הכלל של כבוד הבריות מדובר על כל בריותיו של הקב"ה בין ישראל בין גוי, וכפי שמובא ברמב"ם בהלכות סנהדרין פרק כ"ד הלכה י' "ואל יהיה כבוד הבריות קל בעיניו, שהרי הוא דוחה לא תעשה של דבריהם, וכש"כ כבוד בני אברהם יצחק ויעקב המחזיקין בתורת האמת". ומשמע שיש ציווי על האדם על כבוד כל בריה ובריה, בין שהוא מבני אברהם יצחק ויעקב בין שאינו מבניהם. ועי' תפארת ישראל ודרך חיים על המשנה באבות ג' י"ד "חביב אדם שנברא בצלם".

המועדות, פירוש נוהג בהם מנהג של חול באכילה ושתיה". וכ"כ בס' נתיבי עם (אבורביע) סימן תק"ל וז"ל: "ולי נראה דאין מקום לבצוע על ב' ככרות לא בחוה"מ ולא בר"ח, שדווקא בשבת ויו"ט שהיה לחם משנה במן בוצעים על ב' ככרות, ולא משום כבוד היום. ורצוי לחלק להם כבוד בתוספת מנה או במטעמים, ומעולם לא שמענו ולא ראינו שבוצעים על ב' ככרות בחוה"מ", וכ"כ בשו"ת התעוררות תשובה סימן תי"ח ובשו"ת רבבות אפרים ח"א סימן שנ"ב.

בשו"ת מציון אורה ח"ב סימן כ"א מביא מקור לדברי כף החיים מדברי הרמב"ם שמשוה בין ימי חוה"מ לבין יו"ט, ומאחר שכן גם בחוה"מ צריך ב' ככרות, וז"ל הרמב"ם שם בהלכות יו"ט פ"ו הט"ז וה"י: "כשם שמצוה לכבד שבת ולענגה כך כל ימים טובים וכו', וכל המבזה את המועדות וכו', שבעת ימי הפסח ושמונת ימי החג אלו ימים טובים וכולם אסורים בהספד ותענית, וחייב אדם להיות בהן שמח וטוב לב שנאמר ושמחת בחגך", הרי דגם על חוה"מ נאמר "ושמחת בחגך". ועוד כתב הרמב"ם (שם) בהלכה כ"ב שימי חוה"מ נקראים מועד, א"כ י"ל כמו שביו"ט בוצע על ב' ככרות כן בהן. ועוד נראה לומר דאף שבחוה"מ ירד המן, אולי י"ל שלקחת לחם משנה אינו מטעם שלא ירד המן אלא מפני גזירת הכתוב, ושאף ביו"ט יתכן שירד המן, מ"מ לומדים להשאירם לשבת לחיוב לחם משנה. וא"כ גם בחוה"מ לומדים משבת או מיו"ט להשוותם, אולם אין זה רא"י מדברי הרמב"ם דיו"ט לחוד וחוה"מ לחוד, הגם שהשוו לענין שמחה ואיסור הספד ותענית, מ"מ אין רא"י שהוא כיו"ט לשאר ענינים.

בשו"ת רבבות אפרים הנ"ל כתב דדברי כף החיים תלויים במחלוקת האחרונים האם חול המועד נקרא יו"ט, ולענין אם אמר בתפלה "ותתן לנו את יו"ט מקרא קודש הזה" כמש"כ הט"ז בסימן תרס"ח ובמג"א סימן תצ"ז. ולפי"ז יובן שאם חוה"מ נקרא יו"ט יצטרכו לחם משנה בחוה"מ, כדברי הריטב"א סוכה ל"ח דחוה"מ נקרא יו"ט, אולם עכ"ז לא מצינו בפוסקים שצריך בחוה"מ לחם משנה. ואף שכתב בכף החיים סימן תצ"ז אות י"ב בשם ערך השלחן דחוה"מ נקרא יו"ט, אולם עכ"ז הפוסקים לא הזכירו שיהיה ממש חוה"מ דינו כיו"ט לכל דיניו. וגם השו"ע לא כתב כן גבי חוה"מ, רק גבי יו"ט בסימן תקכ"ט (עי' ברכי יוסף סימן תצ"ז, שו"ת יוסף אומץ סימן י"ג, שו"ת משכנות יעקב סימן ל"ז ובשו"ת יבי"א ח"ד סימן מ"ו).

אולם י"ל דאה"נ אין חיוב לבצוע על ב' ככרות אלא דיש ענין לעשות כן, דהרי בשו"ע מובא שאין חיוב לאכול פת ועכ"ז כתבו המג"א, וא"כ לאכול פת א"כ זה רק הידור ולא חיוב, ולכן יש עוד הידור נוסף לבצוע על ב' ככרות כמו ר"ח ולהגדיל מימות החול, שבחוה"מ יש קדושה יותר מימות החול, וכן משמע בחידושי הר"ן שבת כ"ב שמביא דברי ר' יהונתן שבר"ח אם אוכל פירות יצא ואין חיוב לאכול פת, מ"מ יש לבצוע על שתי ככרות כדי לכבדו יותר מן החול, והמכבד את המצוות שכוונו כפול ומכופל. וכעין זה מצינו בבן איש חי פרשת ויצא אות כ"ו "לעולם יסדר אדם שולחנו במוצאי שבת בלחם משנה", ואין לזה שכוונו מצוה, אולם ברור שזה לא מעיקר הדין אלא הנהגה טובה, וא"כ גם חוה"מ יש לכבדו בלחם משנה (עי' שמירת שבת כהלכתה ח"ב עמ' שמ"ה).

תפילה של יו"ט בחול המועד

אם התפלל בחוה"מ תפילה של יום טוב, האם צריך לחזור ולהתפלל שמונה עשרה. ברור שבחוה"מ יש חובה להתפלל שמונה עשרה ועם הזכרת מעין המאורע, ולכן אם התפלל תפילת יו"ט שהיא רק שבע ברכות אינו יוצא יד"ח תפילת שמונה עשרה, ורא"י לזה בגמ' ברכות כ"א ע"א שאפילו בשבת ויו"ט מן הדין היה להתפלל שמונה עשרה ברכות, ורק משום כבוד שבת ויו"ט תקנו רק שבע ברכות כדי לא להטריח על הציבור, אבל בחוה"מ שלכתחילה תקנו שמונה עשרה אינו יוצא יד"ח בתפילת יום טוב.

וכבר האריך בזה בשו"ת יחו"ד ח"ה סימן ל"ז, ומציין שאעפ"י שבלשון חז"ל גם חוה"מ נקרא יו"ט כמובא בריטב"א סוכה ל"ח, היות והוא אסור בעשיית מלאכה, ומה שאין אומרים בתפילת חוה"מ "את יו"ט מקרא קודש לפי שעושין בו מלאכה דבר האבד", עכ"ז מאחר דתקנת חז"ל שיש להתפלל שמונה עשרה אינו יוצא ידי חובת שבע ברכות של יו"ט, וכך פסק בשו"ת לב חיים ח"ב סימן ט"ו. וכך משמע בשו"ת הלכות קטנות ח"א סימן ד' (עי' שו"ת מים טהורים או"ח סימן ל"א ובשו"ת קנין תורה ח"ב סימן י"ז).

אולם יש להוסיף ע"ז, היות ורוב פוסקים נקטו שאין חוה"מ בכלל יו"ט, כהמג"א בסימן תצ"ז ס"א, ודייק זאת מההלכה בסימן תצ"ז ס"ג "נוהגים שביו"ט אומר את יו"ט מקרא קודש הזה, ובחוה"מ אומר את מקרא קודש הזה", משמע שחוה"מ לא נקרא יו"ט, וכן כתב בט"ז בסימן תרס"ח ס"ק א', וכן נראה מדברי הרמב"ם בפ"א מהלכות יו"ט שהגדיר שימים טובים נקראים רק הימים שאסורים בעשיית מלאכה, ומנה שם ראשון ושביעי של פסח, וראשון ושמיני של סוכות, משמע שימי חוה"מ אינם נקראים ימים טובים. וא"כ כיון

ו"ל: "לפי שנתנו כפרה על הבכורות שעבדו עבודה זרה (במעשה העגל), והעבודה זרה קרויה זבחי מתים, והמצורע גם הוא קרוי מת (כמו שמצינו במרים שלקתה בצרעת ונאמר עליה "אל נא תהי כמת", ומצינו בטומאת המצורע כאשר הוא בא להטהר הרי הוא צריך תגלחת), לפיכך הזיקים תגלחת מצורעים" (כדי לכפר בזה על חטא עבודה זרה של הבכורות הדומה לטומאת מצורע, שכידוע כל בני שבט לוי לא נכשלו במעשה העגל). הלבוש מוסיף דגר שמל ולא טבל עדיין גוי הוא, ולכן צריך להטהר מהגויות.

בשו"ת מנחת יצחק ח"ב סימן פ' דן באחד שנוגד מנכרית שנשאת לישראל, והבן הוא במדרגה גבוהה וטבל כבר כמה פעמים, יש לחוש לחומרא דכבר דינו כישאל, אך יש להסתפק בענין גילוח שערות דהרי גר שנתגייר צריך לגלח כל שערותיו, ומשמע בפשיטות מדברי הרמ"א שמגלח אף פאת הראש והזקן. ובשלמא בכרי ודאי שבא להתגייר שפיר יכולים לגלח גם את פאות הראש, משום שקודם שטובל עדיין אינו מחויב במצוות ויכול לגלח ולהקיף פאותיו, אבל בנ"ד דכבר יש עליו שם של ישראל א"כ הוא חומרא דאתי לידי קולא, שהרי כבר אסור להקיף את פאת הראש. ולפי"ז יש להעיר במש"כ הב"ח בסימן רס"ח דכן המנהג דמומרים צריכים תגלחת כמו הלויים, והיינו גם פאות הראש והזקן, דהא מומר אעפ"י שחטא הוא ככל ישראל, א"כ למה שנתיר לו לעבור על לאו דהשחתת הקפה, ואף דלמדו גילוח גר מהלויים, ובלויים דווקא בתער ממש וכמבואר בנייר דף מ', אולם אין רא"י משם, דשם הוא גזירת הכתוב ואין רא"י על כל מומר, דהרי כל ענין גילוח להראות על שינוי מעשי, וזה בודאי שאין לעשות בו בתער, וכך משמע מדברי החינוך במצוה קע"ד שכתב לגבי תגלחת מצורע וז"ל: "משרשי המצוה שיראה האדם את עצמו כאילו היום נברא, והיום מתחיל שערו לצמוח, ויחדש מעשיו לטוב, כי בהיות מנוקה מכל שער אז ינוקא יפה מכל לכלוך", עכ"פ זה רק גזה"כ במצורע אבל לא במומר, ומשום כך כתב בשו"ת שבות יעקב ח"ג סימן צ' דמומר שחוזר בתשובה אסור לו לגלח פאת הראש והזקן, ולכן י"ל דווקא בגוי הבא להתגייר שהוא עדיין נקרא גוי כל זמן שלא טבל יש לו דין מצורע, אבל לא במומר (עי' שו"ת מהר"ל דיסקין בקונטרס אחרון סימן ה' ובשו"ת מנחת יחיאל חיו"ד סימן קנ"א). [מן הראוי לציין שלא רק גר הבא להתגייר מגלח כל שערותיו, אלא אף אשה שבאה להתגייר צריכה לגלח כל שערותיה, וכ"כ בשו"ת אוריין תליתא סימן ל"ז, וכ"כ בפנים יפות פרשת מצורע ובשער המלך ובטעם המלך הלכות עבודה זרה פ"ד].

הרמ"א בסימן תקל"א ס"ז כתב: "מי שהמיר דתו וחזר בתשובה ודרכו לגלח, מותר לגלח במועד", המקור לזה הוא בשו"ת תרומת הדשן סימן פ"ו וז"ל: "מי שהמיר דתו ובא לטהר במועד שרי לגלחו כדי לטובלו ולהכניסו לדת אמת אם לאו, תשובה - ודאי דשרי דכיון דנהגיין לגלח בעלי תשובה עפ"י דברי רבי משה הדרש"ן המובא ברש"י בפרשת בהעלותך שנתן טעם לתגלחת הלויים לפי שהיו כפרה על בכורי ישראל שחטאו בע"ז, וע"ז קרוי מת, ומת איתקש למצורע, והמצורע טעון תגלחת, ובעלי תשובה נמי נראה להתיר כדי שלא יהו כמה ימים בלא מצוות, שהרי אין מצרפין אותו לכל דבר שבקדושה עד שיגלח ויטבול, ואע"ג דאינו מעכב מ"מ מנהג אבותינו תורה, ודחינו גילוח דרבנן מקמיה וכו'". המשנ"ב (שם) סימן תקל"א ס"ק י"ט כתב לפרש דברי הרמ"א "ודרכו לגלח" - "פירוש במקום שנהגיין שבעלי תשובה מגלחין בעבודת גילולים דמי למת ומצורע שטעון גילוח, אפילו חזר בתשובה קודם הרגל והיה יכול לגלח קודם אפ"ה מותר בדיעבד, שהרי אין מצרפין אותו לכל דבר שבקדושה עד שיגלח", מלשון המשנ"ב משמע דמומר שמגלחין אותו היינו מומר לע"ז, אבל לא סתם מומר שחזר בתשובה, אבל מלשון הרמ"א משמע סתם מומר דינו כמצורע, וכתב בשו"ת בצל החכמה ח"ד סימן ל"ט דמש"כ רש"י היינו מומר לע"ז כפי שהבאנו מרש"י בריש פרשת בהעלותך, אבל במומר למאכלות אסורות וכה"ג שאינו דומה למת ולמצורע ודאי שאין צריך תגלחת כאשר שם, וכן משמע מלשון תרה"ד שהזכיר בתוך תורתו ענין של תגלחת מצורע.

ומוכיח זאת מהרמ"א ביו"ד סוף סימן רס"ח שכתב "ישראל מומר שעשה תשובה א"צ לטבול, רק מדרבנן יש לו לטבול", ולא כתב שצריך גם לגלח שערו כמש"כ באו"ח סימן תקל"א, וע"כ צ"ל דבאו"ח מדובר בהמיר דתו דהיינו מומר לעבודה זרה ולכן דרכו לגלח, משא"כ ביו"ד מדובר במומר סתם ולא במומר לע"ז, על כן לא הזכיר גילוח כלל רק טבילה (עי' שו"ת מנחת הקומץ ח"א סימן ע"ד ובשו"ת תשובות והנהגות ח"א סימן תרי"ז). ומש"כ כתב בשו"ת בצל החכמה הנ"ל דבזמנינו דלא שכיח מומר לע"ז לא שייך מנהג זה כלל כמבואר, דבמידי דלא שכיח לא שייך מנהגא כמובא בדרכי משה סימן שע"ז ס"ק ט' בשם המהר"ק.

בשו"ת שערי דעה ח"ב סימן צ"א כתב לענין גילוח בגר כמובא ביו"ד סימן רס"ח ס"ב, דבמקום שיש חשש לעג או פרסום שלא לצורך, והבעל דבר ממאן ומסרב בזה, א"צ לגלחו כלל, וא"כ מכש"כ ככה"ג במומר השב (עי' שו"ת מהרש"ג ח"ב סימן מ"ט). בס' שלחן שלמה עמוד ר"ז (ממרן הגרש"ז אויערבאך זצ"ל) מדייק מדברי המשנ"ב שמותר לגלחו במועד כדי לצרף אותו לדבר שבקדושה,

ומשמע כשיש צורך מרובה מותר להסתפר בחוה"מ, וא"כ הנוהג להניח תפילין בחול המועד, והנה שערו מגודל, שמותר לו לקצר את שערו במקום התפילין כדי שלא יחשב חציצה בהנחתן, וכן לגבי אשה שחלק משערה יוצא חוץ למטפחת ורוצה לקצרו כדי שלא יראה לחוץ, כתב בדעת תורה (שם) שמותרת להתגלח, וכן הורה מרן הגר"ש אלישיב זצוק"ל להתיר כמובא בקובץ מבקשי תורה עניני חול המועד עמ' תס"ח.

האם להתיר גילוח בחול המועד במקום הפסד ממון

יש לדון כשעובד במקום מסוים וישנו חשש אמיתי שאם לא יגלח יפטר, פשוט שאין היתר לעבור איסור דרבנן לצורך שלא יפטר והו מעבודתו, וכפי שמובא בס' חפץ חיים בהלכות איסורי לשון הרע כלל א' סעיף י' מהמבואר ביו"ד סימן קנ"ז ס"א ובהגהות רעק"א שם.

בס' ירושלים במועדיה מהגר"א נבנצל שליט"א עמוד רל"ה מעורר בנדון דידן שהותרה מלאכת חוה"מ לצורך דבר האבד, והפסד מקום עבודתו נקט מרן הגרש"ז אויערבאך זצ"ל שנחשב דבר האבד ולא מניעת ריוח כמובא בשש"כ פס"ז הערה ל"ב, לפי"ז י"ל דאם לא נתגלח בחוה"מ יגרם הפסד למקום עבודתו, יהיה מותר גילוח לצורך דבר האבד. וכמו שמצינו היתר מלאכה לגבי רפואה כמובא בבבאור הלכה סימן תקל"א ס"ח שלצורך רפואה מותר, ה"ה הותר ג"כ לצורך דבר האבד, אולם עדיין נשאר בצ"ע האם זה סיבה להתיר.

אולם בסו"ד כתב שכל ספקו שאולי אין היתר לזה ואולי כן היתר, זה דווקא שצורך העבודה שמועסק בה מצריך תגלחת, אבל אם המעביד דורש שיגלח ללא טעם היות ומתנגד לשמירת מצוות, ודאי שזה לא נחשב דבר האבד, ונחשב ככופהו לעבור על דת, וברור שחייב למסור כל ממונו ע"ז, וזה לא נחשב להתיר בזה היתר משום דבר האבד.

גילוח קטן בחול המועד

מובא בגמ' מו"ק י"ד ע"א "קטן הנוגד במועד מותר לגלח במועד, שאין לך בית האסורין גדול מזה", וכתב רש"י (שם) ד"ה קטן הנוגד במועד "ולו שערות גדולים, מותר לגלח במועד שער ראשו המצער". וכתב המג"א סימן תקל"א ס"ק ח' ש"דווקא אם יש לו שער רב שמצטער על ידו מותר לגלחו במועד". ומדייק הפמ"ג בסימן תקל"א מלשון הט"ז ס"ק מ' שכתב "דלאו בר מצוה הוא", ומשמע דכל שאינו בן י"ג שנים וכו' שערות מותר לגלחו במועד דלאו בר מצוה הוא, ואע"ג דבר חינוך הוא מדרבנן אף במצוה דרבנן, מ"מ הטעם שאסור לגלח במועד הוא שלא יכנס מנוול, ועוד דקנס הוא, ולא קנסינו לבנו משום אביו [וכן כתב במשנ"ב (שם) ס"ק ט"ו ובשער הציון (שם) ס"ק י"ג ובמור וקציעה סימן תקל"א]. ובסו"ד כתב "דלשון הט"ז "דלאו בר מצוה הוא", ולפי"ז מה שאמרו קטן עד שיהיה בן י"ג ולא משמע, אלא נ"ל דמשגיגי לחינוך אסור כגדול". בס' שמירת שבת כהלכתה ח"ב פס"ו סעיף ל' בהערה קכ"ז מביא בשם מרן הגרש"ז אויערבאך זצ"ל דאם הקטן אינו מצטער אלא רק ההורים רוצים ליפותו אסור, ומכש"כ שיכול היה להסתפר קודם. בבאר היטב סימן תקל"א ס"ק ה' מביא בשם ס' גן המלך בסימן ס"ב דבאופן הזה מותר ליהודי לספר את הקטן, ואין צריך דווקא גוי שיגלח שערותיו כיון שיש היתר בדבר, וכ"כ בערוך השלחן סימן תקל"א ס"ד. בס' עיקרי הד"ט סימן כ"ו אות א' מביא שבעירו התירו הקדמונים בפומבי דמותר לגלח על ישראל, אולם בס' צפנת פענח בליקוטים כתב שהותר דווקא ע"י עכו"ם או ע"י ישראל שאין לו מה לאכול, ודלא כמש"כ בשו"ת זרע אמת ח"ג סימן נ"ה דמותר לספר ע"י ישראל דאין זה משום מלאכה. וכתבו האחרונים דאם יש לקטן כנינים אף אם אינו מצטער מחמת זה מותר לגלח שערותיו, כיון שנחוץ לגלח שערותיו. תספורת של קטן מותר לעשות זאת בפרהסיא, וכ"כ בשו"ע סימן תקל"א ס"ו בהגה, וכתב המג"א (שם) ס"ק ט' הטעם משום דהכל רואים שהוא קטן.

תספורת לילד בן שלש שנים בחול המועד

נוהגין לספר את הילד בהגיעו לג' שנים, שאז מחנכין אותו להיות לו פאת הראש, תספורת זו נקראת בשם "חלאקה", ונוהגים לערוך אז משתה ושמחה לכבוד הילד, וכפי שמובא בשערי תשובה או"ח סימן תקל"א ס"ק ז' "מנהג ארץ ישראל שעושין שמחה בתגלחת ראשונה של קטן שמחנכין אותו להיות לו פאת הראש". וכן כתב בשו"ת נחפה בכסף ח"ב ז' ע"ב שנהגו להרבות בשמחה בתגלחת ראשונה, והוא משום חיוב מצוה שמניחין לו פאת הראש, וכ"כ בשו"ת מהר"ם בריסק ח"ב סימן צ"ח, עד כדי כך שבשו"ת פעולת צדיק מצייין שבתגלחת הקטן עושין סעודה ומחולות, ולזו הסעודה קורין לה סעודה של מצוה, ונ"מ למי שנדר שלא להכנס לשום סעודה, או ת"ח שאינו רשאי ליהנות מסעודת הרשות, בסעודה זו מתירים להכנס.

אם חל יום הולדת של הילד סמוך לפני החג, והשאירו זמן התספורת לחול המועד, האם רשאים לעשות כן היות ויש אפשרות לספר הילד לפני החג, בקונטרס גן המלך (לבעל הגינת ורדים) סימן ס"ב כתב דמותר להשהות שמחת התגלחת שעושין לקטן

עד המועד כדי להגדיל השמחה במועד, ומצוה נמי איכא, ואעפ"י שאסור להסתפר במועד, מותר לגלח הקטן ע"י אומן ישראל. הגאון רבי יונה נבון כתב שכן נתפשט המנהג בעיה"ק ירושלים להרבות שמחה בתופים ובמחולות בתספורת הראשונה של הקטן, בשביל חיוב המצוה של הנחת פאות הראש. וכן כתב הגאון רבי יוסף מולכו בספרו שלחן גבוה סימן תקל"א דכן המנהג בירושלים לעשות כן בשמחה וגילה בימי חוה"מ בביהכ"ס. וכן מובא בס' התקנות ומנהגי ירושלים עיה"ק (שנדפס בשנת תרמ"ג דיני חוה"מ) דף נ"ו בשם ס' מזבח אדמה, דנהגו לגלח בקטנים במועד בשמחה גדולה, והספר יהיה עני, ודלא כמש"כ בגן המלך שאפשר ע"י ישראל ולא התנה שיהיה דווקא עני, וכן משמע בשו"ת פעולת צדיק ח"ג סימן רמ"ח, ומשמע דאף דהיה יכול כבר לפני כן לעשות שמחת התגלחת, מניחין זאת לחול המועד כדי להרבות בשמחה (עי' בשדי חמד מערכת חול המועד סימן ה').

בשו"ת אפרקסתא דעניא סימן קס"א כתב מקור לדברי הגן המלך שמותר להמתין עם החלאקה לחוה"מ, ממה שכתב המחבר בסימן תקל"א סעיף ו' "קטן מותר לגלח במועד אפילו נולד קודם הרגל", א"כ יש רמז על המנהג לגלח קטן במלאות לו ג' שנים, לזה כתב "אפילו נולד קודם הרגל" וכבר מלאו לו ג' שנים קודם הרגל, והיה לכאורה אז לגלחו, מ"מ מותר לגלחו בחוה"מ, אלא דהגן המלך מחדש דלא נאמר דרך בדיעבד שאירע לו שלא גלחו בזמנו מותר לגלחו במועד, אלא אף לכתחילה מותר לעכבו עד חול המועד ומצוה יש בכך. בשו"ת באר שרים ח"ד סימן ס"ד אות ה' כתב לחדש דאם חל יום ההולדת שלו ביו"ט אחרון אין להקדים התגלחת לחול המועד אלא לאחר מיד לאחר החג, דיש לקיים מצוה זו ושמחה זו ביום שנגמר ג' שנים.

אולם בס' ירושלים במועדיה עמ' רל"ו (מהגר"א נבנצל שליט"א) מעיר ע"ז הגם שמטעם איסור גילוח במועד לא נאסר גילוח של קטן שאינו חייב במצוות, אך עכ"פ איך הותר לעשות מלאכה במועד שאין בה צורך למועד, וגילוח של קטן לא הותר אלא במקום שריבוי השיער גורם לו לצער, וכפי שמובא במשנ"ב סימן תקל"א ס"ק ט"ו בשם המג"א, ודבר זה אינו מצוי בקטן בן ג' שנים שהשיער מצער, וביותר צ"ע שהתירו בזה אפילו להשהות התגלחת לצורך ריבוי שמחה במועד. וכן דעת מרן הגרש"ז אויערבאך זצ"ל בס' חינוך הבנים להגר"י נויבירט זצ"ל הערה קפ"ה דאין נוהגין לעשות חלאקה בחוה"מ, וכן דעת הגר"ח קניבסקי שליט"א [כפי שמובא בס' תורת המועדים סימן תקל"א אות ה'] שהמנהג שלא לספר בחוה"מ אף בתגלחת ראשונה, דלא התירו רק לצורך הקטן שהשער מפריע לו. וכן כתב בשו"ת נהרות איתן (רובין) ח"א סימן ל"ח. ויש שכתבו שבפרט בחוה"מ פסח יש טעם נוסף להחמיר בגלל אבילות הספירה (עי' בס' מעדני אשר סימן ל"ג אות ג'), אולם דעת הגר"י פישר זצ"ל (כמובא בס' הליכות אבן ישראל מועדים ח"א עמוד רח"צ) שמותר לעשות חלאקה בחוה"מ, וכשהיו באים אצלו בימי חוה"מ עם ילדי חלאקה להתברך מפיו, היה משתתף בשמחת התגלחת ומגלח מעט כדרכן בכל השנה. בס' מעדני אשר (הלכות חוה"מ) בסוף סימן ל"ו מעיר דלכאורה יש היתר לרב לגזור רק אם ממשכיכים אח"כ לספר את הילד בחוה"מ, דאז מה שגזר הרב הוא תחילת תספורת, אבל אם את התספורת עצמה יעשו אחרי החג לכאורה לא הועילה פעולת הרב מאומה להקל על הילד מצער השער, והוה מלאכה שלא לצורך המועד.

ניגון בכלי נגינה בחול המועד

דנו גדולי הפוסקים האם מותר לנגן בכלי זמר בחוה"מ, והנה בגמ' ביצה ל"ו ע"ב "אין מטפחין ואין מספקין ואין מרקדין ביו"ט, ק"ו בשבת", ובגמ' אמרו הטעם "גזירה שמא יתקן כלי שיר". בשו"ת שער אפרים סימן ל"ו נשאל אם מותר לנגן בכלי שיר בחוה"מ, שהרי דרך האומנים לתקן הכינור כשנפסק המיתר ממנו, ויש בזה גזירה שמא יתקן כלי שיר, והשיב לאסור, ודייק ממה שאמרו במשנה סוכה דף ג' "החליל ששה ושבעה, זה החליל של בית השואבה שאינו דוחה לא את השבת ולא יו"ט", וכתבו התוס' שאעפ"י שאין איסור בחליל אלא משום גזירה שמא יתקן כלי שיר כמש"כ בביצה ל"ו ע"ב, וקי"ל דאין שבות במקדש, יש לומר שמחת בית השואבה שאני שאינה אלא משום שמחה יתירה, וא"כ ה"ה שאין להתיר לנגן בכלי שיר משום שמחת המועד כיון ששמחה יתירה היא, ודווקא שמחת בית השואבה שהיא שמחה של מצוה התירו עכ"פ בחוה"מ, אבל ניגון בכלי שיר סתם בחוה"מ אסור, וכ"כ בשו"ת זכרון יוסף או"ח סימן י"ז.

אולם יעוין בשערי תשובה או"ח סימן תקל"ד ס"ק ה' שמציין מש"כ בשו"ת שבות יעקב סימן כ"ה שתמה על השער אפרים שאסר, ודחה הראיה של השער אפרים והביא ראיות להתיר. ומוסיף שיש קצת סמך להתיר מהמשנה ביצה ל"ו ע"ב "אין מספקין ואין מרקדין ביו"ט גזירה שמא יתקן כלי שיר", משמע שדווקא ביו"ט אסור, אבל בחוה"מ כיון שאינו מעשה אומן וגם הוא לצורך שמחת המועד מותר. ובסו"ד כתב "שכן נעשה היתר לנגן בחוה"מ ואין פוצה פה לאיסור", ומציין שגם בס' אבן השם סימן נ' והחיד"א במחזיק

ביו"ט, והפמ"ג סבר כמותו, גם המשנ"ב העתיק דברי המג"א, נראה שאין להקל בזה, אולם יעוין בשו"ת אבני נזר ח"ב סימן שצ"ד שצ"ה שהביא דיש מי שחולק על המג"א עיי"ש.

מיתת ביי"ד בחול המועד

מובא במו"ק י"ד ע"ב שבחול המועד ממיתין מי שמחויב מיתה בבי"ד, וכן נפסק ברמב"ם פ"ג מהלכות סנהדרין הלכה ה'. מובא בגמ' (שם) דמכיון דק"ל דאין ביי"ד אוכלים ביום שהורגין, ומכיון דאין מתעניין במועד, על כן אוכלים ושותים כל היום, ולפני שקיעת החמה ממיתין אותו. ומקשים (שם) התוס' מדוע ממיתין אותו במועד הרי זה מלאכה, וראיה לזה שבשבת ויר"ט אין עונשין מיתת ביי"ד, ותיצו דמדאסר רחמנא הבערת בת כהן בשבת מכלל דבמועד מותר, ועוד תירצו כיון דהוה מצוה קרינן ביה לצורך מועד. בס' בני אריאל עה"ת פרשת שופטים כתב לחדש דאף דבעלמא ממיתין בחוה"מ, מ"מ מיתת בן סורר לא דוחה מועד, דהתוס' (הנ"ל) הקשו מדוע ממיתין את החייבים במועד הרי זה מלאכה, וג"כ ימנעו משמחת יו"ט, ותיצו משום דהוא מצוה, היינו מפאת עשה דוחה ל"ת, ואולם בן סורר מכיון דאביו ואמו יכולין למחול לו לא דוחה מועד, דק"ל דעשה דניתן למחילה לא דוחה ל"ת כמוכאב בתבות ד"מ. אולם בס' לב בנין סימן ל"ב ס"ק י"א מעיר על דבריו דכוננת דברי התוס' הנ"ל דהוה מצוה, לא כמו שכתב בבנין אריאל מפאת עשה דוחה ל"ת, אלא כיון שהוא מצוה הוה כצורך הרגל ולא נאסר מעולם, ועוד דבתוספתא סנהדרין פ"א מובא דעת ר"ע דבן סורר משמתין אותו וממיתין אותו ברגל, הרי דמיתת בן סורר דוחה חוה"מ. ועוד בדספרי פרשת כי תצא מובא דאין ממיתין בן סורר בשבת ויר"ט, ומשמע דבחול המועד ממיתין אותו, וכפי שהבאנו לעיל דברי התוס' במו"ק י"ד ע"ב.

צחצוח נעלים בחול המועד

דנו הפוסקים אם מותר לצחצוח נעלים בחוה"מ, והנה לגבי כיבוס בגדים בחוה"מ נפסק בשו"ע סימן תקל"ד סעיף א' דאין מכבסין במועד ואפילו לצורך המועד, והטעם כמו שמצינו לגבי גילוח שאסור בחוה"מ שלא יכנס לחג כשהוא מנוול, ה"ה לגבי כיבוס אסור כדי שלא יכנס לרגל כשבגדיו מטונפים, ולכאורה לפ"ז ה"ה לגבי נעלים יש לאסור לצחצוח הנעלים בחוה"מ כדי שלא יכנס לרגל ונעליו מטונפות. וכ"כ בס' שבילי דוד (זילברשטיין) בסימן תקל"ד אות א' דהשחרת נעלים דינה ככיבוס, ורק אם אין לו רק זוג אחד מותר, כמו לענין כיבוס שהתירו כשיש רק חלוק אחד בלבד. וכ"כ בשו"ת חלק לוי סימן קפ"ב דשפשוף וצחצוח נעלים חשיב מלבן כמוכאב בסימן ש"ב, וא"כ ה"ה לענין חוה"מ כן, ורק אם אין לו אלא זוג אחד מותר. בשו"ת יח"ד ח"ד סימן ע"ד כתב להתיר הצחצוח, שאין צחצוח נעלים בכלל כיבוס, ומביא ראיה לזה מגמ' זבחים צ"ד ע"ב "כל כיבוס שאין בו כסכוס אין שמו כיבוס", ומפרש רש"י "כסכוס שמשפשוף צידו של מנעל על צידו האחר כדרך מכבסי בגדים שאוחז הבגד בשתי ידיו". ובצחצוח נעלים אין כאן שפשוף כלל, רק שמורח המשחה על העור ומצחצחו ע"י מברשת המיוחדת לכך, ולכן אינו בכלל גזירת חו"ל.

והטעם שלא גזרו על כך הוא עפ"י דברי הירושלמי שבת פ"ו ה"ב "לאו אורחיה דבר נש למיהוי ליה תרין סנדלין, חד לחולא וחד לשבתא", ומכאן הוכיח בשו"ת רב פעלים ח"ד אור"ח סימן י"ג שלא צריך להחליף מנעלים לשבת משום שאין דרך אדם שיהיה לו שני זוגות מנעלים, ורק בבגדים דרך האדם שיש לו כמה מלבושים וע"ז גזרו חז"ל, ולכן אפילו אדם שיש לו כמה זוגות מותר לצחצוח במועד, שהנעלים לא היו בכלל גזירת חו"ל. (אולם יש לציין שלפי פירושו של הפני משה משמע שכן נוהגין שיהיה זוג לשבת וזוג ליום חול). וכפי מה שכתב בשו"ת יח"ד הנ"ל להתיר, כן כתב בשו"ת יב"א ח"א אור"ח סימן ל"ב (חזון עובדיה דיני חוה"מ עמ' קצ"ה), וכן כתב בשו"ת מלמד להועיל אור"ח סימן קי"ג אות י' דמותר להעביר משחה שחורה על הנעלים בחוה"מ, וביותר מאזאת דזה צורך המועד שיהיו לו נעלים מצוחצוחות, וכ"כ בהגדה של פסח מועדים וזמנים דף קמ"ה, ורק אם יש לו כמה זוגות נעלים מצוחצוחות ילבש את זה שהוא כבר מצוחצח. וכן כתב להתיר בס' פקודת אלעזר סימן תקל"ד.

אולם בס' זה השלחן ח"ב סימן תקל"ד מובא ששאל את מרן החזו"א זצ"ל, והשיב לו דנוהגין שלא לצחצוח במועד, וכן מובא בהגדת מבית לוי (בריסק) עכ"פ שמרן הגרי"ז מבריסק החמיר שלא לצחצוח נעלים בחוה"מ. וכן בשו"ת לבושי מרדכי תליתי סימן י' אות ב' כתב לאסור, וכן בשו"ת ציץ אליעזר ח"ח סימן ט"ל פ"ד מביא שבבית אביו נהגו להחמיר מאד שלא להשחיר נעלים בחוה"מ, וכן מביא בס' מעילו של שמואל עמוד רפ"ח ששמע מהגאון רבי אליהו ראם זצ"ל בשם הגר"ש סלאנט זצ"ל שאינו מוצא היתר לצחצוח נעלים בחוה"מ. אולם כפי שהבאנו לעיל הנוהג לצחצוח נעליו יש לו על מי לסמוך, ורק המחמיר תבוא עליו ברכה.

אבל אם אין בזה צורך המועד שלא מטביל הכלי כשצריך זאת לאחר החג אין היתר, ולכאורה לפי שהבאנו לעיל שבצרכי מצוה אפילו שלא לצורך המועד ממש מותר לעשות זאת בחוה"מ, וא"כ ה"ה טבילת כלי יהיה מותר כמו שמצינו לגבי הפרשת תרומות ומעשרות. אולם יעוין בס' אשרי האישי ח"ג פ"י ס"א שמוכאב בשם מרן הגר"ש אלישיב זצ"ל דאסור להטביל כלים שלא לצורך המועד.

והנה דנו הפוסקים אם מותר להטביל גר בחוה"מ היות והטבילה נחשב כמתקן גברא. בשו"ת רבבות אפרים ח"ב סימן קמ"ח כבר דן בזה, ופוסק שאין בזה חשש של תיקון, דתיקון בחוה"מ נקרא רק במקום שמתקן כלי ממש, אבל במקום שנראה כמתקן לגבי חוה"מ אין זה נקרא תיקון. ויש ללמוד זאת מדין הפרשת תרומות ומעשרות בשבת ויר"ט דהאיסור הוא משום מתקן, ולגבי חוה"מ מבואר בתוס' ע"ז נ"ט ע"א שבחוה"מ יכול להפריש תרו"מ, ולכאורה הרי זה נחשב למתקן, אלא משמע שתיקון כזה שבמציאות לא משתנה הדבר לא נקרא תיקון לגבי חוה"מ, ומשום כך מותר להפריש בחוה"מ תרומות ומעשרות, וכמו"כ מותר להטביל כלים בחוה"מ ולהטביל גר בחוה"מ.

[אולם מה שיש לדון האם ביי"ד יכולים לדון בעניני גר בחוה"מ, האם קבלת גרים נחשבת למצוה, ויש מצוה מיוחדת לקבלם ולא לדחותם, בס' זהר הרקיע מ"ע מ' משמע שנחשב מצוה אלא שלא מנאה, בס' המצוות לרס"ג בפירוש הגר"י פערלא מ"ע י"ט כתב שזה נכלל בכלל אהבת ה', וא"כ קבלת גר נחשב למצוה. וא"כ ביי"ד שיש בהם עשיית מצוה, הם יכולים לדון בחוה"מ, וכפי שהבאנו לעיל דברי התוס' מו"ק י"ד ע"ב בד"ה ממנעי, שדבר שיש בו צורך מצוה מצורך יו"ט נחשב, ולכן אפשר לדון בענין קבלת הגר בחוה"מ.]

וכתב ברבבות אפרים הנ"ל דיי"ל דמותר להטביל גר בחוה"מ, דלא גרע ממלאכת דבר האבד דמותר, דבאותם ימים שעוד לא נתגייר הוה דבר האבד, דכיון שכבר מל לשם יהדות נחשב כיהודי, וטבילה נחשב לגמר דין, וכמש"כ הרשב"א והובא בב"י יור"ד סימן רס"ח. וא"כ מותר לגר בתוך יהודי לטבול כיון דהוא דבר האבד, ומכיון שהותר לו, מותר לבי"ד ליטב ולטהבילו.

רפואה ביו"ט ובחול המועד

מותר לעשות כל צרכי רפואה במועד לצורך המועד, וכגון שיש לו כאבים, וע"י טיפול הרופא יעברו הכאבים, דלא גרע מניעת צער משאר צרכי מועד, אולם אם לא ינהה מטיפול הרופא אסור לעשותו במועד, וכך מובא בשם הגר"מ פיינשטיין זצ"ל בסוף ספר זכרון שלמה. כמו"כ מותר לקחת תרופות בחול המועד גם אם לא נפל למשכב. וכך נפסק בשו"ע סימן תקל"ב ס"ב "כל רפואה מותר בחול המועד", וכתב המג"א "פירוש שמותר לשתות דבר שהוא משום רפואה, משמע דביו"ט אסור לשתות, ע"י סימן תצ"ו" (ע"י שו"ת מצפה אריה תנינא סימן נ"ז).

ולכאורה מדברי המג"א נראה שהיה פשוט לו שביו"ט אסור לשתות דבר שהוא משום רפואה, משום גזירת שחיקת סממנים. אולם כתבו האחרונים להעיר דבסימן שכ"ח שנתבאר איסור רפואה בשבת, לא הוזכר דשוה יו"ט לשבת לענין זה. גם בסימן תצ"ו ס"ב שנתבאר חילוקי דינים בין יו"ט ראשון ליו"ט שני לענין רפואה, לא הוזכר הדבר הזה דגם רפואה שאין בה צד מלאכה או שבות אסורה ביו"ט כמו בשבת, גזירה משום שחיקת סממנים.

בס' שמירת המועד כהלכתו סוף פרק ב' מציין דהב"י בסימן תקל"ב מביא דברי התוספתא שבראשונה היו אומרים שאסור לשתות מי רפואה, ולכאורה יש להעיר האין היה הו"א שיהיה אסור, הרי אפילו מלאכה גמורה הותרה לצורך רפואה, אולם יעוין בר"י מלוניל מוע"ק ו' ע"ב שר"ל שיכול לעשותה לאחר המועד, ולכן קס"ד שלא יעשהו במועד, וכן כתב בשו"ת אבני נזר אור"ח סימן שצ"ה, ומשמע שמצד שחיקת סממנים לא היה הו"א לאסור. בס' מור וקציעה סימן תקל"ב ובקרן אורה מו"ק ד"י כתבו דהיה הו"א לאסור לא מדין מלאכה אלא משום חסרון בשמחת יו"ט, והיינו משום דשתיית דברים אלו גורמים לשלשל, וגורמים לו צער במועד, ולפי"ז מבואר היטב למה הוצרך השו"ע לפסוק דמותר לעשות כל רפואה במועד והיינו שתיית מי רפואה אעפ"י שכבר ידענו שמותר לעשות אפילו מלאכה גמורה לצורך רפואה, אולם בשתיית מי רפואה יש חידוש שמותר אפילו שלא לצורך המועד וכדברי הר"י מלוניל, או משום שגורם לו צער ביו"ט וכדברי המור וקציעה והקרון אורה.

בשו"ת חשב האפוד ח"א סימן קמ"ו כתב להעיר מה ענין גזירת שחיקת סממנים ליום טוב, והלא זה הדבר מותר ביו"ט כמבואר בסימן תק"ד דמותר לצורך אוכל נפש, ומציין שהמהרש"ם בהגהותיו לס' ארחות חיים סימן תקל"ב העיר זאת, ותידן המהרש"ם וז"ל: "דלפמ"ש הרב המגיד פ"א מהלכות יו"ט ה"ה דהיתר שחיקת תבלין לפי שתשמישן רק לתקן מאכל, והם עצמם אינם נאכלים, א"כ גבי רפואה שהן עצמם מרפאין אסור".

בערוך השלחן סימן תקל"ב חולק על המג"א ודעתו להתיר רפואה ביו"ט, אולם למעשה כיון שהמג"א דעתו לאסור רפואה

ברכה בשם הגר"ח אבולעפאי בס' ארץ החיים התירו. וכך מובא בשו"ת זקן אהרן (לרבי אליהו הלוי) סימן ר"ג וז"ל: "וששאלתם על ענין ראובן שמתה אמו, והוא מלאכתו להיות מנגן בכינור בחופות ובסעודות של מצוה, האם מותר לו בחוה"מ פסח לנגן בסעודות אלה תוך שנה למיתת האם, אעפ"י שאין לו מלאכה אחרת אלא זו, ותשובתו היתה שמותר כיון דכל שמחה של מצוה מותר לנגן בחוה"מ, היות ואז יש שמחת הרגל, ומותר לשמוח בהם גם כי שכר לפעולתו שהוא משמח אחרים".

בשבות יעקב הנ"ל כתב הטעם להתיר משום שהתיקון עצמו אינו אסור בחוה"מ כיון שאינו מלאכת אומן, וגם הוא לצורך מצות שמחת המועד, ולכן אין מקום לגזור שמהא יתקן כיון שהתיקון עצמו מותר. וכן פסקו השואל ומשיב מהדורא שתיאמה סימן י"ג ובשו"ת מנחת אלעזר ח"א סימן כ"ט. בשו"ת פעולת צדיק ח"א סימן קס"ו כתב דביו"ט התיקון הוא איסור תורה, משא"כ חולו של מועד שאיסורו מדברי סופרים מנא לן לגזור גזירה לגזירה מדעתינו. וכך פסקו גדולי זמנינו בשו"ת באר משה ח"ג סימן כ"ו, שו"ת אז נדברו ח"י סימן כ"ג ובשו"ת משנה הלכות ח"ח סימן קפ"ח. בשו"ת ויקרא אברהם (בקונטרס מקום שנהגו דף קכ"ג) מעיד שפשט המנהג בכל א"י לנגן בכלי זמר בחוה"מ סוכות בשמחת בית השואבה שעושין בבתי הכנסת.

וכתבו האחרונים דלא רק בחוה"מ סוכות מותר לנגן, אלא ה"ה בחוה"מ פסח מותר לנגן אף שהוא מימי ספירת העומר, וכ"כ בשו"ת אז נדברו ח"י סימן י"ג כיון שמנהגי ימי הספירה תלויים במנהג, ולא ברור מה המנהג בזה. וכן משמע בשערי תשובה הנ"ל שכתב שמותר לנגן בחוה"מ, ולא חילק בסוגי חוה"מ.

אולם בשו"ת משנה הלכות ח"ח סימן קפ"ח נסתפק בזה דשמה חוה"מ פסח יהיה אסור בכלי זמר שאז זמן ספירת העומר עיי"ש. וכך משמע בפרי מגדים במש"ז סימן תצ"ג ס"ק ק"ב. בסוף ס' זכרון שלמה אות ה' מובא בשם הגר"מ פיינשטיין זצ"ל דאין לנגן בכלי נגינה כינור וחליל או תוף כדי להתלמד, ורק לצורך המועד מותר. ומשום כך פסק שאסור לתת שיעורי נגינה בתשלום רק מי שנמצא במצב שאין לו מה לאכול אם לא יתן שיעורי נגינה, כמו"כ במדה שאם לא ימשיכו ללמוד בחג עשוי לגרום שהתלמידים ישכחו כבר את מה שלמדו מותר, מכיון שזה נחשב דבר האבד.

הפרשת תרומות ומעשרות וטבילת כלים בחול המועד

אסור להפריש תרומות ומעשרות בשבת ויר"ט אפילו שהוא צריך לצורך היום, הרמב"ם בפכ"ג מהלכות שבת ה"ט כתב שני טעמים, א. משום איסור מקח וממכר. ב. משום דנראה כמתקן. בשו"ת מהרלב"ח סימן ט"ז כתב דביו"ט לא נאסר אלא משום גזירת מקח וממכר, אבל איסור מתקן הותר לצורך יום טוב, אולם בחוה"מ שאיסור מקח וממכר הותר לצורך המועד ברור שאפשר להפריש תרו"מ בחוה"מ. וכן מבואר בתוס' עבודה זרה נ"ט ע"א ד"ה בצר. וכתבו בס' חול המועד כהלכתו פ"ז הערה ו' ובס' שער המועדים פ"ב אות כ' שמותר להפריש אפילו אם אין דעתו לאכול מהפירות עד אחר המועד. וכך מובא בס' שמירת שבת כהלכתה פרק ס"ח הערה ק"ג בשם מרן הגר"ש ז"ל אויערבאך זצ"ל מדין צרכי מצוה. יסוד הדברים כבר מצינו בתוס' מו"ק י"ד ע"ב ד"ה ממנעי, שהקשו איך מותר לבי"ד להרוג מחויבי מיתות ביי"ד, והרי יש בזה מלאכה דאורייתא, ותיצו דכיון שהיא מצוה לצורך יו"ט קרינן ביה, ומבואר דכמו שמותר לאדם מלאכה לצורך הנאה גשמית, ה"ה שמותר לו לעשות מלאכה לצורך קיום מצוה שהיא הנאה רוחנית, אעפ"י שיכול לקיימה לאחר המועד. בשו"ת בית יצחק יור"ד ח"ב קונטרס אחרון ס"כ כתב לחדש שמותר לגמור ס"ת במועד כדי לקיים מצות כתיבת ס"ת, אף שיכול לקיימו לאחר המועד.

בס' שמירת המועד כהלכתו פ"א הערה 48 כתב שלכאורה הפרשת תרו"מ אפילו שלא לצורך המועד, יהיה תלוי במה שנחלקו הט"ז ורע"א ביור"ד סימן א' ס"ק י"ז אם יש מצוה חיובית של הפרשת תרו"מ אפילו כשלא אוכל הפירות, או אין כל מטרת הפרשת תרו"מ רק כדי שלא יאכל בטבלן, דאם נאמר שאין קיום מצוה והפרשת תרו"מ אסור להפרישו במועד אע"פ שהוא לצורך מצוה (ע"י מג"א אור"ח סימן ח' ס"ק"ב, שו"ת חמדת שלמה יור"ד סימן ל"ו אות י', שו"ת אבני נזר יור"ד סימן שכ"ו ס"ק ח', אמרי בינה דיני תרו"מ ס"ג ובאבי עזרי פ"ו מהלכות מעשר ה"ב).

והנה אם מותר להטביל כלי בחוה"מ, דבשו"ע בסימן שכ"ג מביא מחלוקת אם מותר להטביל כלים בשבת, ובפשטות הטעם שנקרא מתקן כלי, ע"י במשנ"ב (שם) ס"ק ל"ג שמדינא יש לפסוק כדעת האוסרים, וכ"פ בשו"ת שאגת אריה סימן נ"ו, אולם לגבי חוה"מ כתבו הפוסקים שמותר להטביל כלי בחוה"מ, והטעם הוא דנחשב מכשירי אוכל נפש כמבואר במשנ"ב סימן תקכ"ט ס"ק ל', ובחוה"מ מותר לתקן מכשירי אוכל נפש אפילו באופן שהיה יכול לעשותו מעיו"ט. ולפי"ז יוצא שמותר להטביל הכלי רק אם זה לצורך המועד,

סיכום משנה ברורה

נערך בין כותלי "אלינא דהלכתא" קרית ספר

סימן תקטו

מלאכה שעשה גוי לישראל

שאלה: (א) גוי שעשה מלאכה עבור ישראל כגון שתלש עבורו פירות או שצד עבורו דגים, האם מותר לאותו ישראל או לישראל אחר לאכול בו ביום. [ואם תלש כמהין ופטריות]. (ב) ואם הישראל עבר או שגג ונתנו לתוך פיו, האם מותר לבלעו. [ואם כבר בירך עליו ולעסו]. (ג) והאם מותר ליהנות ממנו, כגון הדס שנקצץ ורוצה להריח בו. (ד) ולטלטלו. [ולדעת המתירין מוקצה לעיל סי' תצ"ה]. (ה) האם יש הבדל אם הפירות של גוי או של ישראל. (ו) ובמוצאי יו"ט האם מותר ליהנות מהן.

תשובה: (א) אסור לכל ישראל לאכול בו ביום. [ואפי' תלש כמהין ופטריות (דהוה מקום גידולו, והעוקר דבר ממקום גידולו חייב. גמ' שבת קז: וסי' שלי"ו ס"ה)]. (ב) אסור לבלעו, אפי' בירך עליו, כדון כל אכילת אסור. (ג) אסור להריח בו. וה"ה לשאר הנאות. (ד) אסור להווי מוקצה אפי' למתירין מוקצה ביו"ט. (ה) לא ואסורין בכל גוונא. (ו) אסור ליהנות מהן עד בכדי שיעשו (ואם למחר הוא יו"ט שני של גלויות ראה לקמן). (סעי' א וס"ק ג-ו ושעה"צ ובה"ל ד"ה אם).

גוי שהביא דבר שבחשש תלוש או ניצוד

שאלה: (א) גוי שהביא דורון לישראל ביו"ט, ויש במינו במחבור או מחוסר צידה, האם מותר לאותו שהובא בשבילו או לישראל אחר. וליהנות ממנו ולטלטלו, בו ביום או במוצאי יו"ט. (ב) ואם הביא ביו"ט שני. (ג) בהג"ל שיש חשש שהגוי הביא ממחבור, מה הדין אם הרוב אינן במחבור אלא רק המיעוט.

תשובה: (א) אסור לכל ישראל אפי' ליהנות ממנו ולטלטלו בו ביום, ובמוצאי יו"ט ג"כ אסור ליהנות ממנו עד בכדי שיעשו, דחיישינן שמא תלשן או צדן היום ואסור כנ"ל, ועוד דדרך רוב אנשים לתלוש ולצוד בו ביום ולא מאתמול שלא יכמושו. (ב) כנ"ל א'. (ג) גם אסור (דרוב המביאין הם מהנתלש היום). (סעי' א וס"ק ב ח ובה"ל ד"ה אם).

שני יו"ט של גלויות

שאלה: (א) בשני יו"ט של גלויות, אם הביא הגוי דורון ביום ראשון, האם מותר במוצאי יו"ט ראשון בכדי שיעשו או אסור עד מוצאי יו"ט שני, לו ולבני ביתו. (ב) ומה הדין לאחרים שלא הובא בשבילם. (ג) ואם יש לו אורחים ואין לו מאותו המין לתת להם, וכה"ג צורך יו"ט. [ואם האורחים מעיר אחרת. ומה הדין בכל זה לו ולבני ביתו]. (ד) מה דעת הט"ז בעיקר דין זה, ומה למעשה.

תשובה: (א) יש דעות בזה אם מותר במוצאי יו"ט ראשון בכדי שיעשו או אסור עד מוצאי יו"ט שני, ונוהגין כמחמירין דאסור עד מוצאי יו"ט שני בכדי שיעשו. (דעת השו"ע בזה שמותר במוצאי יו"ט ראשון בכדי שיעשו). (ב) (מכאן הוא לשיטת הרמ"א): גם לאחרים המנהג להחמיר. (ג) כשיש לו אורחים ואין לו מאותו המין לתת להם, וכה"ג צורך יו"ט, נוהגין להקל להאכילם אחר כדי שיעשו בליל יו"ט שני [אבל לפני כן אסור אף בטלטול], אבל הוא ובני ביתו לא יאכלו. וי"א דדוקא אין הזמין אחר שהביאו הדורון לביתו, אבל אם הזמין מקודם הו"ל כבני ביתו ואסור. ואם האורחים מעיר אחרת יש להקל אף אם הזמין מקודם, ואף הוא בעצמו אוכל עמהן מפני כבודן, לאחר בכדי שיעשו. (ד) דעת הט"ז דכשיש לו דוחק גדול וצורך באכילה יש לסמוך להתיר אף לאותו ישראל שהובא בשבילו בליל ב' אחר כדי שיעשה, ויש חולקין, ואם יש לזה עוד קצת ספק אם נלקט היום או מעיו"ט, או שמא לא נלקט בשביל ישראל, יש לסמוך להקל כהט"ז. (סעי' א וס"ק ו י ג ושעה"צ ובה"ל ד"ה צורך).

ב' יו"ט של ר"ה, או יו"ט הסמוך לשבת

שאלה: (א) ב' יו"ט של ר"ה, והובא ביום הראשון, אימתי מותר [לאחר בכדי שיעשו] האם במוצאי יו"ט ראשון או שני, לו ולאחרים. (ב) וביו"ט הסמוך לשבת כגון שחל יו"ט בער"ש והביא ביו"ט, או שהיה יו"ט ביום א' והביא בשבת שלפני יו"ט.

תשובה: (א) כל הנ"ל (בתשובה קודמת) הוא בב' יו"ט של גלויות, אבל בב' יו"ט של ר"ה לכו"ע צריך להמתין עד מוצאי יו"ט שני בכדי שיעשו, בין לו בין לאחרים. (ב) כנ"ל א' דלכו"ע צריך להמתין עד מוצאי היום השני בכדי שיעשו אפי' לאחרים. (סעי' א וס"ק טו ושעה"צ).

קצץ עם הגוי

שאלה: (א) אם היהודי קצץ עם הגוי מעות שיביא לו דגים או פירות מעיו"ט והביא ביו"ט, האם מותר ליהנות מזה ביו"ט ראשון. (ב) וכשהביא לו ביו"ט ראשון מה דינו ביו"ט שני. (ג) ובאיזה אופן אפשר להקל מיד בכניסת יו"ט שני.

תשובה: (א) לא, אלא דינו כגוי שהביא דורון לישראל הנ"ל. (ב) יש להקל בזה ביו"ט שני לאחר כדי שיעשה, אף לאותו ישראל עצמו שהובא בעבורו.

- 1 אבל לטלטלו מותר מיד במוצאי יו"ט, דהא ביום חול לא שייך איסור מוקצה.
- 2 מיהו יתכן שלדעת השו"ע אפי' ביו"ט ראשון מותר, ע"פ מה שפסק בסי' רנב ס"ד להקל בקצץ. ואף במה שדימה המ"ב להדלקת הנר דסי' רעו יתכן שיש להקל, חזא דהמג"א פקפק בזה, ועוד דלסברת השו"ע גם הא דסי' רעו י"א דס"ל להתירא, ואכמ"ל.

(לדעת השו"ע לעיל בלא"ה יש להקל². ועי' הערה). (ג) כאשר יש עוד ספק, (ס"ק א יג ובה"ל ד"ה דורון).

שיעור בכדי שיעשו

שאלה: (א) מהו שיעור בכדי שיעשו בנלקטו וניצודו היום. (ב) ואם הביא הגוי ע"י רכיבה בסוס. (ג) ואם הביא ביו"ט ראשון כמה צריך להמתין בשביל אחרים במוצאי יו"ט שני.

תשובה: (א) כדי שילך הגוי למקום שליקט [אם ידוע מאיזה מקום ליקט, הן רחוק הן קרוב] ויגמור המלאכה ויחזור לכאן. (ב) א"צ להמתין אלא בכדי רכיבה לשם. (ג) אפשר דסגי להמתין בכדי שיוכלו להביא ממין זה ממקום הקרוב הנמצא סמוך לעיר אפי' אם הביא ממקום רחוק. ויש מקילין דלעולם השיעור לאחרים כדי לקיטה ולא כדי שיביאן ממקום שהביא, וצ"ע. (לדעת השו"ע לא שייך הך דאות ג', דבלא"ה בעי להמתין רק עד מוצאי יו"ט ראשון, ובכל גוונא בעי להמתין בכדי שיעשו שילך למקום שליקט ויגמור המלאכה ויחזור לכאן כנ"ל אות א' וב'). (סעי' א וס"ק כ כא ובה"ל ד"ה ושיעור).

מלאכה שלא נעשתה לישראל

שאלה: (א) פירות שתלשן הגוי לעצמו ביו"ט או בעלי חיים שצדן לעצמו ביו"ט, או פירות שנפלו מהאילן מעצמן או בע"ח שניצודו מעצמן, האם מותרים ביו"ט באכילה ובטלטול. (ב) ובמוצאי יו"ט, ולמי שהובא בשבילו. (ג) ואם לערב היה יו"ט שני של גלויות. (ד) ובשני יו"ט של ראש השנה, או בשבת הסמוך ליו"ט, ביום השני. (ה) ואם הגוי הביא בתחילת ליל ראשון דאין פנאי לצוד היום, או שהביאו בתחילת ליל ב' של יו"ט שני, מה דינו.

תשובה: (א) אסורים באכילה ובטלטול משום מוקצה, לכן אם הביאו אה"כ לישראל אסור אף למי שלא הובאו בשבילו. וה"ה אם היה כן ביו"ט שני. (ב) מותרים מיד לכל [אפי' למי שהובא בשבילו אם לא הביאו מחוץ לתחום כדלקמן]. (דלא כמי שהחמיר בזה בבאה"ל ד"ה או. ג) גם מותר. (ד) אסור גם ביום השני [אבל אח"כ מותר מיד וא"צ להמתין בכדי שיעשו]. (ה) יש לו דין ניצוד ביום שלפניו (ס"ק טד). (סעי' ב וס"ק יז כג-כו ובה"ל ד"ה וכן).

ספק נלקט או ניצוד היום

שאלה: (א) גוי שהביא פירות או דגים ואין ידוע אם נלקטו או ניצודו היום, אך ניכר בהם שלא נלקטו וניצודו היום [כגון שהיו הפירות כמושין, וכן דגים שנס ליחן ואדמומית שתחת לחייה], מה דינם לאחרים ולמי שהובא בשבילו. (ב) ואם אין בהם היכר ואין ידוע אם נלקטו וניצודו אתמול, ביו"ט ראשון. (ג) ואם היה זה ביו"ט שני.

תשובה: (א) מותרין [אף למי שהובא בשבילו אם באו מתוך התחום כדלקמן]. (ב) אסורין, אפי' הגוי ליקטן וצדן לעצמו, דספק מוקצה אסור. (ג) יש דעות בזה (ועי' בזה לעיל סי' תצ"ו ס"ג), והפ"ח מכריע דלענין ליקוט יש לאסור, ד"א דכל שיש מאותו המינין במחבור דרכן של בנ"א ללקטן ביום שמביאין, אבל לענין צידה מותר ביו"ט שני דהוי ספק דרבנן. (סעי' ג וס"ק כז-כט).

כמה ספקות

שאלה: (א) כשהגוי הביא לישראל והיו שני הספקות יחד אם נלקטו היום ואם נלקטו בשביל ישראל, האם מותרין בו ביום. (ב) ולערב. (ג) ואם היה יו"ט בערב כגון ב' יו"ט של גלויות. (ד) וכשודאי נלקטו היום אך ספק אם בשביל ישראל. [ולצורך מצוה]. (ד) גוי שהביא דורון לישראל, האם נחשב כודאי או כספק. (ה) ואם היה לזה עוד ספק כגון ספק אם יש במינו במחבור.

תשובה: (א) אסורין משום ספק מוקצה [דהא אפי' לא נלקטו בשביל ישראל הוי ספק מוקצה דאסור]. (ב) לערב מותרין מיד משום ס"ס, ואפי' היה יו"ט שני של גלויות. (ג) מחלוקת אם צריך לערב בכדי שיעשו, ולצורך מצוה יש להקל לערב מיד כדלעיל סי' שכ"ה ס"ו. (ד) נחשב כודאי נלקטו היום ובשביל ישראל ואסור בכדי שיעשו וכנ"ל. [וה"ה אם הביא למכור בעיר שרובה ישראל, כדלקמן סעי' ו']. (ה) יש מתירין לערב מיד משום ס"ס. (ס"ק כז ובה"ל ד"ה אפילו).

גוי מסל"ת

שאלה: (א) אם הגוי מסיח לפי תומו שלא נלקט היום או ניצוד היום, האם נאמן. (ב) ואם הביא ביום ב' של ר"ה והסיח לפי תומו שנלקט בערב ר"ה. (ג) ואם היה יו"ט אחר שבת והביאן בשבת או ביו"ט ומסל"ת שנלקטו בער"ש, האם מותר לאכלן ביו"ט [ראשון]. (ד) וכשהביא ביום ב' של יו"ט שחל במוצאי שבת ומסל"ת שליקטן קודם שבת.

תשובה: (א) נאמן, ודוקא אם אינו יודע שאסור לישראל מה שנלקט וניצוד היום, דאל"ה אין זה מסל"ת דאמרין להשיב מחקו נתכוין. (ב) כנ"ל א'. (ג) אם הם פירות שאין נאכלין חיינן אסור לאכלן שיש בזה איסור דאורייתא לכמה פוסקים משום הכנה כיון שאין ראויין בשבת, ובהו אין גוי מסל"ת

נאמן, אבל אם הפירות נאכלין חיינן נאמן. (ד) כיון שאין בו אלא איסור דרבנן נאמן. (סעי' ג וס"ק לא לב ושעה"צ).

שבת שאחר ב' ימי יו"ט

שאלה: (א) ב' יו"ט של ר"ה שחלו ביום ה' ו' ונשרו פירות או ניצודו מאליהן ביום א' של ר"ה, אימתי מותרין. (ב) ואם גוי הביא לישראל ביום הראשון מדברים שיש במינן במחבור או מדברים שמחוסרין צידה, אימתי מותרין. (ג) ובב' יו"ט של גלויות שחלו ביום ה' ו' והביא ביום ה', מתי מותרין. (ד) האם מותר לבשלם או להכניס ביו"ט לצורך שבת. (ה) ולבשל ע"י גוי בער"ש לצורך אכילת שבת. (ו) ואם אין לו ממין זה בביתו והוא צריך לו לכבוד שבת, האם יש להתיר לטלטלו ולבשלו בעצמו. (ז) ולטעום ממנו.

תשובה: (א) במוצ"ש מיד. (כן הכרעת הרמ"א, דלא כמתירין בליל שבת. וכן השו"ע הביא דעת האוסרים ביש בתרא). (ב) במוצ"ש בכדי שיעשו. (דלא כמתירין בליל שבת בכדי שיעשו, וכנ"ל א'. ודלא כט"ז שהיקל במוצ"ש שא"צ בכדי שיעשו, דהא מחמירם בזה לחוש לשיטת רש"י שלא יהנה ממעשה יו"ט³). (ג) יש אוסרים עד מוצ"ש בכדי שיעשו, ויש מתירים בליל שבת לאחר בכדי שיעשו, ולמעשה יש להקל כדעתם. [וכן אם חל יו"ט ביום א' ב' והביא הגוי בשבת, מותר לאכול בליל יו"ט ב' אחר כדי שיעשו]. (ולדעת השו"ע בשני אופנים אלו מותר במוצאי יו"ט ראשון לאחר כדי שיעשו). (ד) אסור שהרי הן מוקצה עד ליל שבת בכדי שיעשו [ואף דלצורך אורחים מתירין לעיל], מ"מ כל זמן שלא נודמנו לו אורחים הוו מוקצה]. (ולדעת השו"ע אינם מוקצה כנ"ל ג'). (ה) מותר [בענין שאין בו משום בישולי גוים על דרך שנתבאר ביו"ד סי' ק"ג ע"ש]. (ו) מותר לטלטלו ולבשלו לכבוד שבת, לאחר שהמתין במוצאי יו"ט א' בכדי שיעשה. (בטעם ההיתר עי' שעה"צ נג). (ז) אין מותר אלא בליל שבת לאחר בכדי שיעשו, ויש לזהר בדבר. (ולשו"ע מותר במוצאי יו"ט ראשון כנ"ל ג'). (סעי' ד וס"ק לג לז-מב ושעה"צ).

דבר שהובא מחוץ לתחום

שאלה: (א) גוי שהביא ביו"ט דורון דגים או פירות יבשים שאין בהן חשש שנלקטו וניצודו היום, או דבר שאין במינו מחבור ואינו מחוסר צידה כגון אווזים ותרנגולים וכה"ג, ובא מתוך התחום, האם מותר באכילה. (ב) ואם בתחילת כניסת יו"ט היו עדיין חוץ לתחום, האם מותרים באכילה לו ולבני ביתו. [ומה הדין כשהביא ביו"ט שני]. (ג) ולטלטל במקומו. (ד) ולטלטל למקום אחר. (ה) ובעיר שמוקפת חומה. (ו) ועיר שיש בה תיקון עירובין. (ז) ובמצר. (ח) בדבר שהביא הגוי מחוץ לתחום, האם צריך להמתין למוצאי יו"ט בכדי שיעשו. וכשהביא ביו"ט שני. (ט) אם הובא ביו"ט ראשון, אימתי מותר.

תשובה: (א) כן. (ב) אסור גם לבני ביתו [דמסתמא על דעת כולן הביא], ואפי' הביא ביו"ט שני. (ג) מותר [שראויים לאחרים, כדלקמן]. (ד) אין להוציאם מחוץ לד' אמות שהניחן שם הגוי [שהרי אפי' הביאן הגוי לעצמו אסור להוציאן מד"א כיון שהן חוץ לתחום]. (ה) כולה כד"א דמאי [דמסתמא הוקפה לדירה]. (ו) מותר כנ"ל ז'. אסור חוץ לד"א דסתם מצר לא הוקף לדירה, אא"כ ידוע שהוקף לדירה. (ח) צריך להמתין אפי' כשהביא ביו"ט שני. (ט) במוצאי יו"ט ראשון לאחר בכדי שיעשו [גם למחמירין כר"ת לענין שאר מלאכות עד מוצאי יו"ט שני]. אם קצץ לגוי מעות להביא לו מעיו"ט והביא ביו"ט מחוץ לתחום, א"צ להמתין למוצאי יו"ט בכדי שיעשו (בה"ל ס"א סוד"ה דורון). ויש מקילין בתחומין דא"צ להמתין בכדי שיעשה אלא רק כשהובא ביו"ט עצמו ולא כשהובא לישראל במוצאי יו"ט, ואע"פ ששלח הישראל לגוי והיה ע"פ צוואתו [באה"ל ס"א ד"ה וכן]. (סעי' ה וס"ק מג-מה מז-נא נד).

הובא מחוץ לתחום - לאחרים

שאלה: (א) דבר שהביא גוי מחוץ לתחום בשביל ישראל, האם אחרים מותרים לאכלם. (ב) והובא מחוץ לשלשה פרסאות. (ג) ולהוציאן למקום אחר. (ג) ואם א"א לתקון ולבשלם א"כ יטלטלם חוץ לד"א. [ועי' גוין]. (ד) אורחים שמסומכים תדיר על שלחנו של בעה"ב, האם דינם כבני ביתו שאסורים לאכלם או כאחרים ומותרים. (ה) ואם זימנן במקרה. (ו) ומתי מותרין לאורחים באכילה. (ז) ומה דין אורחים שהוזמנו לאחר שהביא הגוי הדבר לבית הישראל.

תשובה: (א) מותרים לאכלם אף בו ביום, ואפי' אם הובא מחוץ לשלשה פרסאות. ולכן אם היא בהמה (שהובאה לבעה"ב) ורוצים שהאחר יאכל ממנה מעט מותר לשחטה מיד, אך לא יאכל ממנה מי שהובא בשבילו. (ב) אין להוציאן חוץ לד' אמות כנ"ל. (ג) גם אסור להוציא, אא"כ הוא לצורך יו"ט יש להתיר להוציאן ע"י גוי. (ד) כבני ביתו ואסורים. (ה) ג"כ יש מחמירין ואוסרין. (דעת הב"י דאין נחשבים כבני ביתו ומותרים). (ו) יש להקל לאורחים שא"צ בכדי שיעשו ומותר מיד במוצאי יו"ט [ראשון]. (לדעת הב"י בלא"ה שרי וכנ"ל ה'). (ז) יש להקל שמותרים באכילה. (סעי' ה וס"ק מז נב נג ושעה"צ).

3 דהא כשהביא דורון ביו"ט הסמוך לשבת כגון ביום ו' אסור למוצאי שבת בכדי שיעשו מטעם שלא יהנה ממלאכת יו"ט וכנ"ל, וא"כ ה"ה בשני ימים טובים של ראש השנה שדינם כימא אריכתא נמי יש לאסור מטעם הנ"ל, דהוי כיו"ט הסמוך לשבת.

שיעור כדי שיעשו בתחומין

שאלה: א כמה הוא שיעור כדי שיעשו בהובא מחוץ לתחום. [והאם צריך לצרף גם הזמן שקודם יו"ט]. **ב** ואם אין ידוע שיעור ההבאה. **ג** האם הלילה מצטרף לשיעור או שצריך להמתין ליום ולשער אז. **ד** ואם היה בו גם איסור דאורייתא שלקט ממחומר חוץ לתחום. [ובמקום מצוה או שעת הדחק].

תשובה: א השיעור לפי ערך הזמן שנשתתה המביא, דהיינו שיעור הזמן שהולכה בדרך משקידש היום, אבל מה שהולכה מעי"ט אין לצרף. **ב** משערים רק בכשיעור הבאה מחוץ לאלפים אמה. **ג** לענין תחומין סגי להמתין שיעור זה מכניסת הלילה. **ד** אפשר שיש להחמיר כהסבורים בסי' שכ"ה ס"ח דצריך להמתין שיעור זה בכניסת היום ולא בלילה, שאין דרך להביא בלילה. ולדבר מצוה או שעה"ד יש להקל בכל גווי. (השו"ע בסי' שכ"ה ס"ח סתם דהלילה עולה לחשבון בכל גוונא)⁴. (סעי' ה' וס"ק נה ושעה"צ).

גוי שהביא סחורה מחוץ לתחום למכור

שאלה: א גוי שהביא סחורתו למכור בשוק בעיר שרובה גוים, ורוב הקונים ממין זה גוים, האם מותר לישראל באכילה. [בסתמא שלא ידוע למי הביא, והוא דבר שאין במינו מחובר]. **ב** באלו תנאים מותר לקנות. [מה הדין להזכיר סכום דמים, לשקול, לשאת ולתת עמו על דבר המקח]. **ג** האם מותר לטלטלו למקום אחר. **ד** אם הוא דבר שיש במינו במחומר או מחוסר צידה, אימתי מותר. **ה** מה הדין אם אנו רואין שעי"ט שאנו מתיירין לקנות מהגוים הם מרבים להביא. **ו** האם מן הסתם חוששין שמא הגוי ירבה להביא גם בשביל ישראל [בשאר דברים חוץ מדגים]. **ז** ובגוי המביא דגים למכור. [ואם העיר כולה גוים רק ישראלים יחידים נמצאים שם]. **ח** מה הדין אם רוב הקונים מין זה הם ישראלים, כגון בדגים לשבת יו"ט, והם מיעוט נגד הגוים שבמקום.

תשובה: א אמרינן דמסתמא לצורך הרוב מביא ומותר לאכול אלאחר. **ב** מותר לקנות בתנאי שלא יזכיר סכום דמים אלא יקח בהקפה, ובלי משקל, ולא ישא ויתן עמו על דבר המקח. **ג** אין לטלטל חוץ לד"א כיון שהובא מחוץ לתחום. **ד** באותו יום אסור משום מוקצה, ולערב מותר מיד באכילה וא"צ להמתין בכדי שיעשו. **ה** אסורים ליהודים לקנות מהם. **ו** לא חוששים. **ז** בדגים אף בסתם יש לחוש שירבה להביא בשביל ישראל כיון שדרך ישראל לקנות דגים לכבוד יו"ט. וזה תלוי לפי הענין לפי ראות עיני המורה, שאם העיר כולה גוים ורק אנשים יחידים ישראלים נמצאים שם אין לחוש לזה. **ח** אסור מדינא לקנות (ולא רק מטעם שמא הגוים ירבו להביא כנ"ל) ואפי' לא ניצודו היום, שבידוע שבשביל ישראל הובאו מחוץ לתחום, וצ"ע. (סעי' ו' וס"ק א' נז נט ובאה"ל ד"ה בעיר).

הובא מחוץ לתחום ורוב העיר ישראל

שאלה: א גוי שהביא למכור סחורתו בשוק בעיר שרובה ישראל, האם מותר לישראל באכילה [בסתמא שלא ידוע למי הביא]. בדבר שיש במינו מחומר או מחוסר צידה. **ב** ואם הדבר אינו מחוסר תלישה וצידה רק שהובא מחוץ לתחום. [לענין אכילה וטלטול]. **ג** מה הדין גוי שדר בכפר והביא סחורתו למכור בעיר, כשהביא מתוך התחום אך הוא דבר שבמינו מחומר או מחוסר צידה, האם משערים לפי עיר זו אם היא רוב גוים או רוב ישראל. ואם הובא מחוץ לתחום. **ד** ואם ידוע שגוי זה מביא תמיד סחורתו לעיר זו למכור.

תשובה: א מן הסתם תולים שבשביל ישראל הביא שהם הרוב כל כמה דלא ידעין שהביא בשביל גוים, ואסורין באכילה ובטלטול לכל ישראל עד בכדי שיעשו למוצאי יו"ט. **ב** אסור באכילה לכל ישראל שבעיר זו שהיא חוץ לתחומן, ומותרין לטלטל [ואפי' אם במקום שהובא משם אין ישראלים מ"מ אינו מוקצה. שעה"צ ס"ק ס]. **ג** צדדו האחרונים דכל הנ"ל עד כה הוא בגוי שהוא בן העיר ויצא חוץ לעיר לצוד וללקוט, אבל בגוי כפרי שהביא סחורתו למכור לא שייך לשער בעיר שהביא לתוכה דאפי' רובה ישראלים הולכין אחר רוב העולם, ורוב גוים הם ואדעתם ליקט וצד, ואף שהביא למכור לעיר זו אמרינן דאח"כ נמלך והביאן לכאן ואין להם דין צידה בשביל ישראל, ואסורין רק ביו"ט א' משום מוקצה ובליל שני מותרין מיד [ואם הובא מחוץ לתחום אף שההבאה ודאי בשביל ישראל (דהלא הביאם בשביל העיר הו' וממילא כיון דרוב הדרים בה ישראל נחשב שהביא בשביל ישראל), עכ"פ די אם ממתין בליל מוצאי יו"ט א' בכדי שיעשה]. ובמור וקציעה מפקפק על זה דסוף מעשה במחשבה תחילה, ובודאי אדעתא ידעיר זו ליקט וצד. **ד** לכו"ע אמרינן דאדעתא עיר זו ליקט וצד. (סעי' ו' וס"ק ס' ומוע"צ ס').

הביא לגוים ולישראלים

שאלה: א אם ידוע שהגוי ליקט או הביא מחוץ לתחום לצורך ישראלים וגוים, האם מותר. **ב** ואם הרוב גוים. **ג** ומה הדין כשהגוי הביא לעיר שהיא מחצה גוים ומחצה ישראל, ולא ידוע על דעת מי הביא.

תשובה: א לא. **ב** אם אסור, מיהו אם נצטרף לזה עוד איזה ספק יש להקל. **ג** אמרינן דאדעת שניהם הביא ואסור. (סעי' ו' וס"ק סא-סג ושעה"צ עב).

4 ובזמנו שדורך להביא ממקום רחוק גם בלילה, כו"ע מודו שהלילה עולה לחשבון, כן כתב בבן איש חי (ש"ש פר' תרומה סעי' יג).

5 ודוקא באופן דלעיל ששלח ע"י גוי בעיני חותם, משום שמקבל הדורון אינו יודע אם מה ששיגר לו חברו היה טוב ויפה יותר ממה שהביא לו הגוי עתה. שווע"ר כד.

6 והנושא משאות גדולים ממקום למקום, ע"י לעיל סי' תקי"ח שלא ישא אותם כדרך שהוא עושה בחול, אלא צריך לשנות בהוצאתם באופן שיהיה מוכח שמוציאם לצורך יו"ט.

ספק הובא מחוץ לתחום

שאלה: א דברים שאין בהן חשש מחובר וצידה וספק אם הובאו מחוץ לתחום, והגוי שרוי עמו בעיר או בתוך התחום ופירות המצויים תוך התחום, האם מותרים. **ב** ואם הגוי שרוי חוץ לתחום והפירות מצויים בתוך התחום, או שהגוי בתוך התחום אבל אין פירות מצויים שם. ומדוע. **ג** בהנ"ל ב', מה הדין כשהביא ביו"ט שני. **ד** ומה הדין לענין מחובר, כשיש לגוי גם פירות תלושין בביתו וגם פירות מחוברין חוץ לתחום, או לענין דגים שיש לו בביתו שניצודים מעי"ט, האם מותר.

תשובה: א כן, דמסתמא הביאן מתוך התחום. **ב** אסור מספק, דהוי דבר שיש לו מתיירין. **ג** יש מצדדין להקל דהוי ספק ספיקא, וע"י לעיל סי' תצ"ז ס"ג בזה (ובסי' תצ"ח ס"ק כז סתם המשנ"ב להקל). **ד** אסור ולא תלינן לקולא (כן דעת הא"ר ופמ"ג, ודלא כיש"ש שהקיל. והטעם לאסור, בא"ר כתב משום שבספק דאורייתא לא מקילים לומר כאן נמצאו וכאן היו, ובפמ"ג כתב משום שדרך הגוי להביא דורון משובח שנקטף וניצוד היום), ואסור בזה גם במוצאי יו"ט עד בכדי שיביא מחוץ לתחום דחיישינן שהביאן מחוץ לתחום. מיהו א"צ להמתין רק בכדי שיבואו מחוץ לאלפים אמה אפי' בודאי הביאן מחוץ לתחום כיון שאין ידוע אם הוא מקום רחוק או קרוב, ולצורך מצוה יש להקל בספק אם הובאו מחוץ לתחום תלושין שהובאו מתוך התחום וכנ"ל סי' שכ"ה ס"ז. (סעי' א' וס"ק כב סד סה ובה"ל ד"ה פירות ובה"ל סעי' א' ד"ה ואם).

הובא מחוץ לתחום ביו"ט א' דר"ה

שאלה: א דבר שהובא מחוץ לתחום ביו"ט ראשון של ר"ה [ואין במינו מחובר], מה דינו ביום השני. **ב** ולענין שבת יו"ט הסמוכין זה לזה, והובא ביום הראשון שבהם, מה דינו ביום השני.

תשובה: א מותר [דלא שייך כאן הכנה] לאחר בכדי שיעשו. **ב** כנ"ל א'. (סעי' ח' וס"ק סו סז).

שליח גוי שהביא מחוץ לתחום

שאלה: א ישראל ששיגר דורון לחברו ע"י גוי מעי"ט, והביאו ביו"ט מחוץ לתחום, והמשלה היה יודע שלא יגיע עד יו"ט למקבל, מתי מותר באכילה למי שהובא בשבילו. **ב** ואם הגוי היה צריך להגיע מעי"ט ונתעכב בדרך והביאו ביו"ט. [והמקבל שיער שיכול להגיע ביו"ט]. **ג** והאם יכול להוציא חוץ לד' אמות. **ד** ואם הדורון הנשלח הוא דבר שיש במינו מחומר או דגים שיש במינו מה שניצוד היום, באיזה אופן יא מותר ליהנות מהם מיד.

תשובה: א אסור עד הערב בכדי שיעשו, כיון שנעשה אסור בשבילו. **ב** מותר מיד. **ג** לא, וכנ"ל בכל דבר שהובא מחוץ לתחום דאסור לכל הוציא מד"א. **ד** כיון שיש לחוש שמא החליף הגוי בגרוע ממנו באותם שולקטו או שניצודו היום אין לקבל ממנו אא"כ חתום בחותם על דרך שנתבאר ביו"ד סי' קי"ח (שם נתבאר דבדבר שאיסורו מן התורה צריך שני חותמות, ובדבר שאיסורו מדרבנן די בחותם אחד. וכאן שאיסורו מדרבנן די בחותם אחד. מחצה"כ נו). (סעי' ט' וס"ק סח סט).

הובא מחוץ לתחום בלא ידיעתו

שאלה: א בשאלה הנ"ל שישראל שלח לחברו דורון והגיע לו מחוץ לתחום, באופן המותר כנ"ל שם (שהגוי נתעכב מעצמו ואין בו חשש מחובר וניצוד), מה הדין אם המקבל לא ידע שיגיע לו ביו"ט. [ומה הדין לישראל אחר שלא הובא בשבילו]. **ב** ומה הדין בישראל שיש לו פירות חוץ לתחום והביאן לו הגוי ביו"ט (שלא מידיעת הישראל).

תשובה: א יש אומרים דהוי מוקצה ואסור אפילו למי שלא הובא בשבילו למחמירין מוקצה ביו"ט (בסי' תצ"ה ס"ד), אבל דעת כמה אחרונים דלא שייך בזה מוקצה. ולמתיירין מוקצה ביו"ט ודאי מותר. **ב** בזה גם למתיירים הנ"ל הוי מוקצה, ויש מקילין גם בזה, ובשעת הדחק יש לסמוך עליהן. ולמתיירין מוקצה ביו"ט כל זה מותר. (סעי' ט' וס"ק עב).

חשש החלפה בגוי

שאלה: ישראל שקנה מעי"ט דבר שיש במינו במחומר והפקידו ביד גוי בלי חותם, האם מותר למחר ליקח ממנו ולהשתמש בו. ואם אינו מכיר היטב אם זהו שהפקיד אצלו.

תשובה: בכל גוונא מותר ואף שאינו מכיר היטב שיהו שהפקיד, ולא חיישינן שהחליף, מאחר שמצא טוב ויפה כמו שהניח ואין כאן רעותא⁵. (שעה"צ פח).

סימן תקטז

שליחת מיני מאכל ביו"ט

שאלה: א האם מותר לשלוח דורון לחברו ביו"ט דרך ר"ה, בהמה חיה ועוף חיים. **ב** ואם יודע שחברו לא ישחטם היום. ומדוע. **ג** ולשלוח יינות שמנים סלתות וקטניות. **ד** ותבואה [של חטים, שעורים, ושאר מיני תבואה]. **ה** ובמקום שיש עירוב. **ו** ואם חברו צריך ליתן היום תבואה לבהמתו, האם מותר לשלוח לו. [ודרך מקום שאסור הוצאה. ולשלוח תבן או שחת]. **ז** ולשלוח שבולת שועל בזמנינו שרובן עומדין לבהמה.

תשובה: א מותר, כיון שראויין לשחיטה. [ולמחמירין מוקצה ביו"ט אין מותר אלא בהמה שאינה עומדת לגדל ולדות ובעוף סתמי, אבל בהמה העומדת לולדות ועוף שעומד לגדל ביצים הוי מוקצה]. **ב** גם מותר [ואין זה הוצאה לצורך חול דכיון שהוא נהנה ושמח במה שמשלח דורונות לחברו ה"ז צורך שמחת יו"ט (ס"ק יב. ע"פ שוה"ל ס"א)]. **ג** מותר [גם] קטניות לפי שראויין לבשלן בלא טחינה. **ד** אסור, לפי שסתמן עומדין לטחינה וביו"ט אסור לטחון, ונראה כמתעסק לצורך חול. **ה** גם אסור (דמחוי לצורך חול). **ו** מותר לשלוח [ובלבד שלא יוציא במקום שאסור הוצאה, שאסור להוציא לצורך בהמה כנ"ל סי' תקי"ב ס"ג], ויש מחמירין בזה, ולצורך יש להקל, ובפרט בתבן ושחת שעומדין רק לבהמה. **ז** אפשר שגם יש להקל במקום הצורך, וצ"ע. (סעי' א' וס"ק א-ה ושעה"צ).

זהירות באופן ההליכה

שאלה: א כל דבר שמותר לשלוח ביו"ט (כנ"ל סעי' א' ולקמן סעי' ג'), האם מותר לשלוח בשורה [במין אחד]. ומהי שורה. ומה הטעם. **ב** ובדרך מבוי המעורבת. **ג** ובחצר. **ד** ואם אינם בשורה רק בערבוניא, האם מותר. **ה** באיזה אופן מותר בכל גווי.

תשובה: א אין לשלוח בשורה, והיינו ג' בני אדם זה אחר זה נושאים כולם מין א' (כל אחד בפני עצמו אותו מין). והטעם שנראה כמוליכו למכור בשוק. **ב** גם אסור. **ג** יש להקל אם הוא לצורך. **ד** מותר, ויש אסורין בכל גווי. **ה** כשכל אחד נושא מין אחר (וכן דעת השו"ע). ומהרש"ל מחמיר גם בזה אם הוא בשורה, אבל בא"ר מיקל. (סעי' ב' וס"ק ו' ושעה"צ⁶).

שלוח כלים שאינם גמורים

שאלה: א האם מותר לשלוח ביו"ט מתנה בגדים שאינם תפורין. **ב** ואם יש בהן כלאים האם יש אופן שמוותר לשלוח. **ג** ולשלוח מנעל שאינו תפור. **ד** ואם המנעל מחובר קצת. **ה** ולשלוח תפילין. **ו** האם מותר לשלוח תכשיטין של זהב או של כסף ביו"ט.

תשובה: א כן, שראוי להציען ולהישען עליהן. **ב** מותר כשהן קשים בענין שמותר לישען עליהם כמ"ש ביו"ד סי' ש"א ע"ש. **ג** אסור. **ד** אסור כיון שאינו תפור כראוי, שאין ראוי ללבושו ואין דרך לישען עליו. **ה** מותר [כשהם תפורין ומתוקנין כל צרכן] דכיון שראוי להניחן בחול מותר, כיון ששמח במה ששולח⁷. וכן כל כיוצא באלו. **ו** דעת המאירי שאין לשלוח תכשיטין של זהב (כיון שאינם עשויים אלא להתנאות בהם ואינם מלבוש גמור), ואפי' של כסף מגמגם שם, אבל דעת הריטב"א והאו"ז דמותר לשלוח תכשיטין כיון שראויין להתלבש בהן. (סעי' ג' וס"ק ט-יב טו ושעה"צ).

סימן תקיז

מקח וממכר ביו"ט

שאלה: האם מקח וממכר מותר ביו"ט.

תשובה: אסור כמו בשבת. ודין לומר לחנוני לתת לו ביצים או אגוזים או שאר מיני מאכל ומשתה נתבאר כל הפרטים בסי' שכ"ג לענין שבת וה"ה ליו"ט, וכן לומר לחברו מלא לי כלי זה נתבאר שם וה"ה כאן (וכן ליתן מתנה ביו"ט דינו כמו בשבת כמו שנתבאר בסי' שו"ק לג). (סעי' א' ג וס"ק א. וע"י לעיל סי' תק בענין זה).

קניה מגוי

שאלה: א האם מותר ליקח מחנוני גוי דברים שאין שומתן ידועה וצריך עתה לישא וליתן עמו על המחיר. **ב** ודברים ששומתן ידועה. **ג** ואם אין הגוי מאמינו האם מותר להניח משכון אצלו. **ד** האם מותר לקרוא לגוי לביתו ולהראות לו המעות שיקח בעצמו. **ה** האם מותר לקנות ע"י גוי (היינו שאומר לגוי אחר שיקנה מגוי או שישלם בשבילו ביו"ט. שווע"ר ו). **ו** האם מותר ליתן לגוי מעות מעי"ט שיתן לו ביו"ט הדבר שרוצה לקנות כגון פת.

תשובה: א לא. **ב** מותר. וכמו גבי ישראל כדלעיל סי' שכג, וכל הדברים שצריך ליהרר שם ה"ה כאן גבי גוי. **ג** כן. **ד** לא, דהוי עובדא דחול. **ה** לא⁸. **ו** מותר. (ס"ק ה ושעה"צ).

חשש תלוש ניצוד ונולד

שאלה: א האם מותר לקנות מהגוי דבר שבמינו מחובר או מחוסר צידה. **ב** ולקנות ממנו ביצים. **ג** ודבר שאין בו חשש מחובר צידה ונולד, אלא שהובא היום לגוי מחוץ לתחום, בעיר שרובה גוים, או עיר שרובה או חציה ישראל. ומתי מותר.

תשובה: א לא, אא"כ ניכר בהם שלא נלקטו ושלא ניצודו היום (כנ"ל סי' תקטו ס"ג). **ב** אסור שמא נולדו היום (כנ"ל סי' תקיג). **ג** בעיר שרובה גוים מותר, ובעיר שרובה או חציה ישראל אסור, וצריך להמתין עד לערב יו"ט ראשון בכדי שיעשו כנ"ל סי' תקטו ס"ו. (סעי' א' וס"ק ב).

קניית פת מגוי

שאלה: א האם מותר ליקח מהגוי פת או קמח שנטחן היום, בעיר שרוב הלוקחים פת וקמח הם גוים. [וליקח מהנחתום עצמו]. **ב** וכשנאפה בשבת

7 הנה לעיל בסי' שו"ק לג) מבואר שאסור לתת מתנה בשבת, משום דדמי למקח וממכר, אלא א"כ יש בדבר צורך שבת או צורך מצוה. ומבואר שם דה"ה לענין יו"ט. אמנם ביו"ט שיש מצות שמחה, מותר לתת מתנה באופן שיש לו שמחה בכך, משא"כ בשבת שאין בו אלא מצות כבוד ועונג (כדלקמן סי' תקטט).

8 ובטעם הדבר כתב השווע"ר (ס"ו) שבכל האופנים האלו שהמעות מגיעות לידי המוכר ביו"ט ניכר הדבר שהוא מקח וממכר, אך כשאינו נתן מעות נראה הדבר כשאלה.

האם מותר ליקח ביו"ט שלאחריו (ג) בהנ"ל א' ב', מה הדין בעיר שרובה ישראל, וידוע לו שהטחינה וההרקה הי' מעיו"ט.
תשובה: (א) מותר, דאדעת גוים טחנו, ואין זה מוקצה דחייט'ם ושיפון ושערין ראויין לדייסא [ועוד דגמרו בידי אדם]. ואפי' ליקח מהנהנתם מקילין כמה אחרונים. ויש מחמירין בכל זה, ולכן אין להקל אלא לעת הצורך. (דעת השו"ע כהמתירים). (ב) כנ"ל א'. (ב) מותר, שהאפיה היא מלאכה המותרת ביו"ט. וכל זה מותר דוקא באופן המותר לקנות. (סעי' א וס"ק ג-ז ושעה"צ).

אמירה לגוי

שאלה: (א) דבר ישראל אסור לעשותו ביו"ט בעצמו, האם מותר לומר לגוי לעשותו. (ב) ואם מצוה לזה מעיו"ט. (ג) ולומר לגוי מעיו"ט תקנה לי למחר לצורך יו"ט, כשנתן לו מעות לקנות לו או שאומר לו קנה ממעות שלך ואני אחזיר לך. (ד) ואם הגוי יקנה בלא מעות. (ז) מה הדין בדיעבד שאמר לגוי לקנות לו, ורגיל ישראל לעשות כך. (ה) ואם באקראי עשה כך. (ו) ואם הובאו מחוץ לתחום בעיר שרובה גוים או רובה ישראל. (ז) ואם הביא לו יונים מתוך התחום, והם מפריחין. (ח) ואם אינם מפריחין.

תשובה: (א) לא. (ב) גם אסור. (ג) הכל אסור כנ"ל, ואפי' כשהגוי קונה בלא מעות אסור כיון שהגוי פוסק סכום המעות ביו"ט. (ד) אסור לאכול מהם עד לערב בכדי שיעשה. (ה) מותר לאכול מהם. (ו) בעיר שרובה גוים מותר לאכלם, ובעיר שרובה ישראל אסור עד לערב בכדי שיעשו, וכנ"ל סי' תקט"ו ס"ה. (ז) אסור דכיון שמוסרין צידה יש לחוש שמא נצודו היום והוי מוקצה אפי' לא נצודו עבור ישראל. [ולענין יו"ט שני עי' סי' תצ"ו ס"ג]. (ח) מותרין, וא"צ הזמנה כיון שהן של גוי וכנ"ל סי' תצ"ו ס"ו. (סעי' ב וס"ק ח-יא).

הטלת גורלות

שאלה: האם מותר להטיל גורלות ביו"ט.

תשובה: אסור כמו בשבת וכנ"ל סי' שכ"ו ס"ו. (סעי' ג).

מדידה

שאלה: האם מותר למדוד שעורים ליתן לפני בהמתו. ומדוע.

תשובה: אסור, שנראה כמודד למכור, אלא משער ונותן לה. ועי' לעיל סי' שכ"ו ס"ב (שהאיסור הוא דוקא בכלי מידה ומפני שנראה כמודד למכור, אבל ליקח בכלי אחר ולשער קב או קביים מותר). (סעי' ד וס"ק יב).

סימן תקיח

'מתוך'

שאלה: (א) מהו 'מתוך'. (ב) באלו מלאכות אומרים מתוך. (ג) האם הותר אפי' שלא לצורך היום.

תשובה: (א) מתוך שהותרה המלאכה לצורך אוכל נפש הותרה נמי שלא לצורך או"נ. (ב) כל המלאכות שהן שייכות לאוכל נפש כגון הוצאה הבערה שחיטה אפיה ובישול. (ג) הותר דוקא כשיש צורך היום קצת עכ"ל, אבל אם אינם צורך היום כלל לוקה לרוב הפוסקים. (ולדעת השו"ע בהוצאה שלא לצורך אין איסור מהתורה, ויתכן שלדעתו אין איסור אפי' מדרבנן, ועי' הערה⁹). (סעי' א וס"ק א ובאה"ל ד"ה מתוך).

הוצאה

שאלה: (א) כלים הצריכים לו קצת ליו"ט, האם מותר להוציא. [ומה דין אבנים המיוחדים לתשיש]. (ב) ואם א"צ להם רק לשם תכשיט להתקשט בהן. (ג) ולהוציא שלא לצורך כלל. ובכרמלית. (ד) ולהוציא כלים ששייכים לאו"נ כגון סכינים וכה"ג, וכבר גמר סעודתו ולא יצטרך עוד אליהן. (ה) ואם ידוע לו בודאי שלא יצטרך בסכין בהליכה זו, כגון שהולך לביהכ"נ וכה"ג.
תשובה: (א) מותר, כנ"ל. ואבנים המיוחדים לתשיש היו כמו כלים. (ב) גם מותר. וכ"ש לצורך אכילה שמוותר. (ג) אסור אפי' בכרמלית. (ד) אסור להוליכן עמו ברה"ר או בכרמלית, ויש מקילין בסכינים שמא יזדמן לו איזה פרי לחתוך בו. (ה) אסור להוליכו עמו לדברי הכל. (סעי' א וס"ק ה ז).

הוצאת אדם

שאלה: (א) האם מותר להוציא אדם [קטן או גדול] לרה"ר, כשאנו יכול להלך, וצריכין להביאו לאיזה מקום. (ב) ולהוציא קטן, כשיכול להניחו אצל אמו ולא יבכה אך יש לאב עגוועים על בנו ושמח האב לטייל עמו. (ג) ולהוציא קטן בן ח' ימים כדי למולו. (ד) ולאחר ח' ימים.

תשובה: (א) מותר. (ב) מותר דמקרי צורך היום. (ג) כ"ש דמותר. (ד) כיון שאסור למולו ביו"ט הוי הוצאה שלא לצורך היום ואסור. (סעי' א וס"ק ב ג ובאה"ל ד"ה קטן וד"ה קצת).

צורך מצוה

שאלה: (א) האם מותר להוציא לולב לצאת בו, ס"ת לקרות בו היום, מחזורים ושאר ספרים ללמוד בהם ביום זה. (ב) האם מותר להוציא לצורך מצוה דרבנן. (ג) ולצורך שאר דבר מצוה שאינו לצורך אותו היום.
תשובה: (א) מותר. (ב) כן. (ג) יש להחמיר. (סעי' א וס"ק ד ובה"ל ד"ה וס"ת וד"ה הצריכים).

⁹ הנה בדעת השו"ע יש מבוכה, דב"י נראה שנסתפק אם אסור מדרבנן או מותר כלל, ובשו"ע אין הדבר מוכרע. ובמאמר מרדכי (ס"ק א) כתב שהשו"ע מספקא ליה מילתא ולא רצה להחליט הדבר לא לאיסור ולא להיתר ולפיכך סתם את הדברים. ועי' גם בכה"ח (ס"ק ו) שנקט כדברי הרמ"א מאחר שאין הכרע בדעת השו"ע, ושכן הסכמת האחרונים שאין היתר לטלטל שלא לצורך כלל. ועי' באול"צ (ח"ג פכ"ב) (ב"ב פכ"ג יא ע"ש) שבמקום שיש עירוב, לענין יו"ט יכול להקל להוציא אפי' שלא לצורך.

פחד גניבה

שאלה: (א) מפתח שסוגר בו האוכלין או הכלים שצריך לאותו היום, וירא להניחו בביתו, האם מותר להוציאו. (ב) ולהוציא חפצים שמתירא שלא יגנבו אם ישאירם במקומם, או שאר פסידא, ואינם כלים הראויין לאו"נ. (ג) ובמקום שיוכל למסור הכלים או המפתח למי שנאמן לו בביתו. (ד) ומה הדין להוציא מפתח של תיבה שמונחים שם מעותיו, וירא להניחו בביתו. (ה) מחזורים שהביאם ביו"ט לביהכ"נ ומתירא מגניבה, וא"צ להם עוד ביו"ט, האם מותר להחזירן לביתו. (ו) והמחזורים שנמצאים מכבר בביהכ"נ, וא"צ להם עוד ביום זה [או שצריך להם ליום ב' דיו"ט]. (ז) ואם צריך להם בו ביום לומר בביתו שירות ותשבחות. וכשאין חשש גניבה.

תשובה: (א) מותר. (ב) יש מתירים גם בזה. אבל כמה פוסקים חולקים דס"ל דלא הותר הוצאה אלא לצורך או"נ ממש או צורך מצוה ושאר דברים השייכים לאותו יום וכנ"ל אבל לא בשביל הפסד ממון, ונכון להחמיר לנהוג כמותן. (ג) בזה אסור לכו"ע. (ד) דינו כנ"ל ב' ג', דלמתירים ה"ה בזה כיון דלבו דואג ומצטער ע"ז חשבו הוצאת המפתח לצורך עונג יו"ט. (ה) מותר לכו"ע, דהתירו סופן משום תחילתן דאל"כ לא יביאם תחילה לביהכ"נ. (ו) נכון להחמיר שלא להחזירם לביתו ביו"ט אפי' אם יש שם חשש גניבה. (ז) מותר להחזירם לביתו לכו"ע גם בלי חשש גניבה. (סעי' א וס"ק ה ו ושעה"צ).

משחק

שאלה: האם מותר לשחק בכדור ברה"ר, שרגיל להעביר ד"א ברה"ר. [לגדולים וקטנים].

תשובה: מותר, ואע"ג שאינו אלא כטיול בעלמא הוא בכלל שמחת יו"ט. ומהרש"ל כתב דתימה להתיר זה דאין בו צורך היום כלל אלא שחוק של ילדים והנח להם, אבל לגדולים שנוהגין כן מנהג רע הוא דאין זה שמחה וטיול אלא שיחת ילדים וקלות ראש, ובלא"ה אין דין זה מוסכם שיש מחמירין כנ"ל סי' ש"ח סעי' מה ע"ש. ושאר מיני משחק הדין כמו בשבת כנ"ל סי' של"ז ס"ה. (סעי' א וס"ק ט).

עירובי חצרות

שאלה: (א) אם עשו תיקון מנבאות בעיר וגם הניחו עירובי חצרות, האם מותר לטלטל ולהוציא מבית לחצר ומחצר לחצר, ודרך המבוי, דבר שאינו לצורך היום כלל [כשאנו מוקצה]. (ב) ולהוציא דבר שאין בו צורך היום כלל כשלא הניח עירובי חצרות. (ג) ומה למעשה.

תשובה: (א) מותר. (ב) אסור, וי"א דלא תקנו עירובי חצרות ביו"ט, ומותר להוציא מחצר לחצר או מבית לחצר אפי' דבר שאין בו צורך היום כלל, ובלבד שלא יוציא חוץ לצורת הפתח שבעיר. (ג) כתב מהרש"ל שנוהגין שלא לעשות עירובי חצרות בעיו"ט ואין לשנות המנהג, ומ"מ לכתחילה כשמערב ע"ח בע"פ לכל שבתות השנה יכלול גם יו"ט ויאמר לכל יו"ט¹⁰. (ס"א וס"ק י ושה"צ).

הוצאה לגוי או לבהמה

שאלה: (א) האם ביו"ט מותר לישראל להוציא לצורך אוכל נפש [או שאר צורך] של בהמה. (ב) ולצורך גוי. (ג) ולהוציא בכרמלית. (ד) ולשלוח לגוי ע"י גוי אחר.

תשובה: (א) אסור. (ב) אסור. (ג) מותר במקום צורך, כגון מפני דרכי שלום (כגון גוי שחלה ושלח אחר מאכל ישראל. מ"ב שכה ט), או שצריך להחזיר משכון לגוי אלם ואפי' אין בו חשש סכנה מותר לשלוח לו ע"י גוי, דבמקום צורך סמכינן אפוסקים דרה"ר שלנו כרמלית היא והוי שבות דשבות דמותר במקום צורך כנ"ל סי' ש"ח ס"ב ע"ש. (סעי' ב וס"ק יב-טו).

טלטול עץ שצלו בו

שאלה: (א) לקח עץ כדי לצלות עליו, והוא מיוחד לצלי, האם מותר לטלטלו, כשהוא של עץ או של מתכת. (ב) ואם לקח עץ שאינו מיוחד לשפוד ולא הכינו מעיו"ט לכך, האם מותר להשתמש בו לצורך זה. (ג) ולטלטלו אחר שצלה בו בשר. [ולצורך גופו ומקומו]. (ד) ואם צריך עוד לצלות בו או להסיק תנורו. (ה) ואם צריך להעמיד במקומו או"נ, וכיו"ב צורך או"נ. (ו) עץ הנ"ל שצלו בו ומונח במקום שעוברים שם בני ביתו, האם יש אופן שמותר להזיזו משם כדי שלא ינזקו ממנו. (ז) ואם רוצה לטלטלו במקום שאין לחוש להיזק, ויש עליו מעט בשר פחות מכזית. (ח) ואם הי' עליו כזית בשר.
תשובה: (א) תורת כלי עליו ומותר לטלטלו בכל ענין שירצה [ובפמ"ג משמע דרק לצורך גופו ומקומו מותר לטלטלו]. (ב) מותר אם הוא עץ יבש שראוי להסקה כנ"ל סי' תק"ב ס"ק כב. (ג) אסור לטלטלו אף לצורך גופו ומקומו. ואפי' לדעת המתירין מוקצה ביו"ט דעת כמה אחרונים דכאן אסור, דע"י שעשה בו מעשה שפוד לא נעשה כלי (ודבר שאינו כלי גם בשבת אסור לטלטל) וגם הוא מאוס ע"י הצליה. (ד) מותר לטלטלו לכך. (ה) מותר לטלטל מוקצה לכך כנ"ל סי' תק"ט ס"ז וס"ק לא. (ו) יכול לשומטו מהר בגריה וטלטלו מן הצד (ע"י דבר אחר) עד שיעבירו מלפניו לקרן זווית, אבל לא יטלטלו כדרכו [וי"א דאף אם מונח ברה"ר ויכול להזיק להבים צריך לטלטלו דוקא מן הצד]. (ז) מותר לשמטו מן הצד¹¹. (ח) מותר לטלטלו להדיא וא"צ שינוי ואפי' שלא במקום היזק, ויש חולקין. (סעי' ג וס"ק טז-כג ושעה"צ ובאה"ל ד"ה לקח וד"ה אפילו).

טלטול לצורך מכשירי אכילה

שאלה: (א) אם המפתח של המאכלים מונח בתיבה המיוחדת למעות, ומונח בה מעות, האם מותר להוציא התיבה כדי ליקח ממנה המפתח. (ב) ולהחזיר התיבה, כשחושש לגניבה.

תשובה: (א) מותר, כנ"ל סי' תק"ט ס"ז וס"ק לא. (ב) מותר [דהתירו סופן משום תחלתן]. (ס"ק כד).

טלטול סולם

שאלה: (א) האם מותר לטלטל סולם של שובך להביאו לשובך או משובך לשובך, כדי לטול גזולות לצורך יו"ט [כשהכניס מבעו"י כנ"ל סי' תצ"ז]. ודרך רה"ר. (ב) ואם היה אפשר לו מאתמול. (ג) בהנ"ל א', מה הדין בסולם של עליה. ומדוע. (ד) ומה הדין ברה"ר. (ה) האם מותר לעלות עליו לעלייתו או לשובכו בלא לטלטלו. (ו) האם מותר להזיזו ממקומו. (ז) סולמות המיוחדים לתשיש שבפנים הבית ומטלטלים אותם תמיד מזוית זו לזוית זו שכנגדו, האם מותר להוליכו, ברה"ר או ברה"ר. ואם הם קטנים.

תשובה: (א) מותר. (ב) גם מותר. (ג) אסור לטלטלו, שלא יאמרו להטיח גגו מטלטלו. ואפי' להטותו מקן זה לקן אחר באותו שובך גופא אסור. (ד) גם אסור. (ה) כן. (ו) י"א שאסור להזיזו ממקומו משום מוקצה (כן דעת השו"ע), אבל הגר"א מצדד שאינו מוקצה, ואין אסור סתם לטלטלו והזזה ממקומו אלא לטלטול של הולכה לאיזה תשיש או אפי' הטיה לתכלית זה. (ז) יש דעות אם מוליכים אותם, ולכן ברה"ר יש לסמוך להקל לטלטל סולם שבבית, וברה"ר נכון לכתחילה להחמיר, ואפי' הם קטנים. (סעי' ד וס"ק כה-כט ושעה"צ).

בהמה שמתה ביו"ט

שאלה: (א) בהמה שמתה ביו"ט והיתה מסוכנת מעיו"ט שדעתו עליה כיון שקרובה למיתה, האם מותר לחתכה לכלבים [כשקשה להם לאכול בלי חיתוך (וראה לקמן אות ד)]. (ב) ואם לא היתה מסוכנת, והיתה חולה. (ג) ומה הדין בריאה שמתה. (ד) באופן שמותרת לכלבים, האם מותר לחתוך להם כשיכולין לאכול כך.

תשובה: (א) מותר. (ב) הוי מוקצה למחמירין מוקצה ביו"ט. ולמתירין מוקצה ביו"ט מותר, וי"א דאין להקל דהוי נולד. (ג) למתירין מוקצה מותר [ויש חולקין כנ"ל אות ב'], וי"א שגם למתירין מוקצה אין מותר רק בהיתה חולה, אבל בבריאה דלא מסיק אדעתיה שתמות הוי מוקצה לכו"ע. (ד) אסור כנ"ל סי' שכ"ד ס"ד לענין שבת, ובא"ר מסופק לענין יו"ט. (סעי' ו וס"ק לא-לג ושעה"צ ובאה"ל ד"ה אע"פ).

שימוש בתבן שבאוצר

שאלה: (א) תבן שלא הכניסו לאוצר להשתמש בו לאחר זמן, האם מותר להסיק בו. ואם הוא יפה ועומד להאכיל מהן לבהמתו או לעשות מהן שאר שימוש. (ב) לדעת המחמירים מוקצה ביו"ט, אם היה לו ערימה של תבן שאצר שם לצורך מאכל בהמותיו להסתפק מהן לאחר זמן, ולא הזמינו מעיו"ט, האם מותר להסיק בו ביו"ט. (ג) ולהאכיל מהן תבן לבהמותיו. (ד) ותבן שהכניסו לאוצר ועשאו ערימה, באיזה אופן מותר להסיק בו ביו"ט, אפילו בלא הזמנה מבעו"י. (ה) האם מותר לקשרו ביו"ט לעשותו חבילות חבילות כדרך שעושים להסקה. (ו) כשהתבן לה, האם רשאי להסיק בו. (ז) מה הדין בכל זה למתירין מוקצה ביו"ט.

תשובה: (א) מותר בכל גוונא, שאין שם מוקצה עליו. (ב) אסור. [וה"ה אם כנס עצים לאוצר להסתפק מהן לימות החורף אסור להסתפק מהן ביו"ט]. (ג) גם אסור, ואפי' בטלטול אסור. (ד) כשנתקלקל ונסרח מאד שאינו ראוי קצת למאכל בהמה אפי' ע"י פירוך, וגם נתערבו בו קוצים מעיו"ט שאינו ראוי לגבל בו טיט, משום דמעטה עומד להסקה. (ה) לא (דהדרך היה שקשרו את התבן חבילות חבילות ואח"כ הסיקו בו, וביו"ט אסור לקשור אותן חבילות משום דהוא עושה כלי שהרי בקשירתו התבן נעשה ראוי להסקה). (ו) לא, ואף שראוי להסיק גדול, כ"כ המג"א. ובחמד משה מפקפק בזה ע"ש. (ז) מותר להסתפק בין בתבן ובין בעצים ואפי' הכניסם לאוצר. (סעי' ז וס"ק לד-לז ושעה"צ).

שימוש בעצי סוכה

שאלה: (א) עצים של דפנות הסוכה או של הסכך, האם מותר ליתן לצורך קדרתו. (ב) וקנים שסמכן סביבות הדפנות ואינן קבועין ומחוברין בקרקע, כשהסמיכין כדי לעבות הדפנות שיהיו חזקים אבל לא נסבכו עם הדפנות, ועומדין בפ"ע. (ג) ואם העמידן לאחר שכבר עמד הדופן. (ד) ואם לא הסמיכין כדי לעבות הדופן, אך הם סביבות הדפנות. [כשאינם מחוברים בקרקע וגם לא נארגו עם הדופן וגם אינן עבותים וארוגים כמחיצה]. והאם הם מוקצה. (ה) ואם העמיד הקנים לחזק הכותל שלא יפילה הרוח, האם מתבטלים לדופן.

תשובה: (א) לא, משום סתירת בנין. [בין סוכה דעלמא העשויה לצל ובין סוכת החג, וכן הא דלהלן]. (ב) הם מתבטלין לדופן ואסור ליקח מהן. (ג) כנ"ל ב' ד'. (ד) אין בהן משום סתירה ומסיקין בהן. וגם אינם מוקצה דדעתו עליהן מאתמול אם יצטרך להן ואפי' לא חשב כלום (להדיא). וכל זה אפי' בסוכת החג כנ"ל א'. (ה) יש דעות בזה. (סעי' ח וס"ק לח לט ושעה"צ).

¹⁰ ודעת השו"ע שא"צ עירובי חצרות, ועי' כף החיים (ס"ק יד ור"ס תקכח) שכתב לעשות ככתוב כאן, כדי לצאת אליבא דכו"ע בדבר שאין בו הפסד ממון.
¹¹ ויתכן ולדעה האוסרת לקמן אות ח' גם כאן אין היתר אפי' במן הצד כיון שאינו מקום היזק.

קנים שהונחו על הסכך

שאלה: (א) הניח קנים על הסכך, ואינם אגודים, האם מותר לטלן להשתמש בהן. [ואם נתנן לאחר שכבר סיכך כל צרכן]. (ב) ואם חשב או אמר בהדיא שלא נותנן לשם סכך רק להצניעם שם. (ג) אם זרק קנים אגודים ביחד על הסכך, ונתכוין להעבות בהם הסכך, האם מותרין. (ד) ואם זרקן סתמא.

תשובה: (א) הם בטלים אגב הסכך ואסורים, ואף שנתנן אחר שכבר סיכך כל צרכו. (ב) צ"ע אם מתבטלין. (ג) לא. (ד) כיון שלא התיר אגודתו כשהניחן לא ביטלן לסכך רק נתכוין להצניען, ומותר לטלן להסקה אפי' לא היה דעתו עליהן מאתמול¹². (סעי' ח"ט ס"ק מ-מב ובאה"ל ד"ה זרק).

סוכה שנסתרה

שאלה: (א) כל העצים הנ"ל שאסור לטלן מהסוכה, בין עצי סכך ודפנות עצמן ובין אותן שנתוספו עליהן ונתבטלו עמהן, אם נפלה הסוכה ביו"ט האם מותר לטלטלן. (ב) ולשורפן במקומן. (ג) ואם היתה הסוכה רעועה מעי"ט ועומדת ליפול. (ד) ובכל זה למתירין מוקצה ביו"ט. (ה) והאם מועיל תנאי על העצים [בסוכה בריאה או רעועה].

תשובה: (א) לא, משום מוקצה. (ב) גם אסור. (ג) גם אסור. (ד) גם אסור, כיון שנאסרו ביה"ש משום סתירת בנין (ובמוקצה מחמת איסור ק"ל כר' יהודה אף בשבת). (ה) יש בזה ג' דעות, י"א דברעועה שעומדת לנפילה ולהיסק מהני ובבריאה לא, וכן עיקר, וי"א דמהני תנאי אפילו בבריאה, וי"א דאפילו ברעועה לא מהני. ודעת הגר"ז דאפי' ברעועה הוי נולד (ולדין דמחמירם בנולד לא מהני תנאי). ולמעשה, למחבר מהני תנאי אפי' בבריאה¹³, ולרמ"א המנהג כהפוסקים דלא מהני תנאי אפי' ברעועה. (ס"ק מב ובאה"ל ד"ה נוטלים).

בית מלא פירות שנסתרו

שאלה: (א) בית שהוא מלא פירות מוכנין שאינן מוקצה, והיה סתום מכל צד ונפתח מאליו ביו"ט, או שפחתו הגוי לצורך עצמו, האם מותר לטלן ממקום הפחת. (ב) ואם היה הבית בריא מוקדם שאין רגילות שיפחת ממאילו. (ג) האם מותר לפחות מהבית יותר כדי ליטול יותר פירות. (ד) ואם היה הבנין מלבנים וסדורות בלא טיט. (ה) אם הגוי פתח לצורך ישראל, מה דין הפירות באכילה ובטלטול. [ביו"ט ובמוצאי יו"ט. ואם היו הפירות של גוי].

תשובה: (א) מותר, ואין הפירות מוקצה כיון שאינן מוקצה מחמת עצמן. מיהו אין להקל בזה כ"א בשעת הדחק [שיש מחמירין דדוקא בבית העשוי מלבנים סדורות בלא טיט ונפתח אז אינו מוקצה, ויש מחמירין גם בזה]. (דעת השו"ע כדעה ראשונה שמותר לכתחילה). וכן לפתות הטמונין בבור ופתחן הגוי (לעצמו) ביו"ט או בשבת דינם כנ"ל. (ב) כנ"ל א'. (ג) לא. (ד) גם אסור לפחות. (ה) אפי' היו הפירות של גוי אסורים באכילה ובטלטול, עד מוצאי יו"ט בכדי שיעשה¹⁴. (ס"ט וס"ק מג-מו ושעה"צ ובאה"ל ד"ה בית).

סימן תקיט

תריסי התיבות

שאלה: (א) תריסי החנויות, האם מותר לסלקן מהציר או להחזירן, בחנויות המחוברות לקרקע. (ב) ותריסי חנויות שאינן מחוברות בקרקע אלא עשויות כמין תיבה או מגדל של עץ (ארון), האם מותר לסלק התריסין ביו"ט כדי שיוציא תבלין לצורך יו"ט. [דהיינו שבוטל ראש אחד מהדלת למעלה כמו יתד וראש א' כנגדו למטה, ובמפתח יש חור שתחוב לתוכו ומלמעלה יש ג"כ חור], האם מותר לסלקן. (ה) ולהחזירן [כל צרכן]. (ו) ולהחזיר מקצתו. (ז) ולפתוח ולנעול הדלת בעודו קבוע במקומו. (ח) מה הדין להחזיר הדלת כל צורכו כשלאחר חזרתו הוא רפוי.

תשובה: (א) יש בהם בניה וסתירה מהתורה ואסור לסלק ולהחזיר הדלת, כמו בשבת. (ב) מותר. [ומותר למכור באופן הנתבאר לעיל ס' תקיז]. (ג) גם מותר. (ד) מותר. (ה) אסור, גזירה שמא יתקע. (ו) מותר. (ז) מותר. (ח) האיסור הנ"ל להחזיר דלת שיש בה צירים הוא דוקא שלאחר חזרתו יהיה רפוי ואינו רפוי, אבל רפוי גמור מותר להחזירו ואפי' בשבת, ובלבד שלא יתקע ביתד בחוזק ואם תקע הוי מלאכה גמורה. (סעי' א וס"ק א-ג-ה ושעה"צ ובאה"ל ד"ה אסור).

דלת שיש בה ציר אחד

שאלה: (א) דלתות שיש להם ציר אחד באמצע [דהיינו שבאמצע דופן התיבה יש חור ויש לדלת שם בליטה כנגדו שתוחבין אותו בחור], האם מותר לסלקן כדי להוציא מאכל ליו"ט. (ב) ולהחזיר הדלת כל צרכו, בחנויות שמוחוץ לבית. [לצורך רבים]. (ג) ואם יש חלון או פתח בתיבה שיכול להשתמש דרך שם בדוחק, האם מותר להחזיר הדלת. (ד) ואם החנויות אין עומדות מבחוץ אלא בבית, האם מותר להחזיר הדלת. [כשאין שם חלון ופתח]. (ה) ולהחזיר בחנויות שעומדין מבחוץ, כשעושה לצרכו בלבד או לצורך יחיד. (ו) אם אינו לצורך יו"ט כלל, האם מותר לסלק הדלת. תשובה: (א) מותר. (ב) מותר, ובלבד שלא יתקע. [ובמג"א משמע שאם יש חור למעלה בדופן וכן כנגדו למטה אף שהוא באמצע הוי כמין הצד, אבל במאירי איתא בהדיא דגם זה מותר]. (ג) י"א שאין מותר להחזיר לגמרי רק במקצתו. (ד) כיון שאין שם חשש גניבה אסור להחזירו לגמרי. (ה) אסור להחזיר לגמרי, דרק לצורך רבים הותר להחזיר [ולסלק מותר כנ"ל א']. (ו)

י"ל דאסור (שעה"צ ד). (סעי' א וס"ק ב ג ושעה"צ ובאה"ל ד"ה מסלקין וד"ה מחזירין וד"ה אסור).

החזרת כלי עם חוליות

שאלה: (א) כלים שהם מפוצלים (מ-תפרקים) כגון מגורה של חוליות וכוס של פרקים וכסא ושלחן שהם חתיכות חתיכות, האם מותר לחברן ביו"ט [בהידוק או בתקיעה]. ומה הטעם. (ב) ומה הדין כשנתפרקו מבעו"י. (ג) כלי העשוי ע"י שריו"ף (-הברגה), האם מותר להדקו ביו"ט בחוזק.

תשובה: (א) מותר לחברן בהידוק, אך לא יתקע בחוזק ובגבורה. ולא גזרו בהידוק שמא יתקע משום מניעת שמחת יו"ט. (ב) גם מותר כנ"ל א'. (ג) למג"א אסור ולט"ז מותר, ולמעשה נכון להחמיר. (סעי' ב וס"ק ח-יא ושעה"צ).

פתיחת איגרת חתומה

שאלה: גוי שהביא כתב חתום (בחתימת שעה וכדו'), האם מותר לפתחו ביו"ט.

תשובה: המג"א מתיר [אך אם כתוב עליו אותיות או צורות אסור משום מוחק], והגר"א מצדד דבכל גווני אין לפתחו. (ס"ק יא). להתיר ולהפקיע ולחתוך חותמות שבכלים ושבקרקע, ולשבר פותחות, דינם ביו"ט כמו בשבת, ונתבאר לעיל סי' ט"ז וס"ז. לקטום קש או קיסם או תבן או עצי בשמים דינם ביו"ט כמו בשבת, ונתבאר לעיל סי' שכב ס"ד. (סעי' ג וס"ק יב).

קמטים בבגדים

שאלה: (א) קמטים שעושים הנשים בבתי זרועותיהן ובבתי שוקיהן, האם מותר לעשותן ביו"ט, ומדוע. (ב) ולעשות קמטים בענק שבצואר שקורין קאלנער (-צוארון) ע"י עצים המיוחדים לכך.

תשובה: (א) אסור משום תיקון מנא. ואפי' בחוה"מ אסור לעשות כדלק' סי' תקמ"א ס"ג. (ב) כנ"ל א'. (סעי' ה וס"ק יג).

סימן תקכא

הורדת פירות מהגג

שאלה: (א) מי שיש לו פירות על הגג, האם מותר להשליכם דרך ארובה ביו"ט, שלא במקום חשש הפסד. ומדוע. (ב) ואם ראה גשמים ממשמשים ובאים ואפשר שיבא לידי הפסד, האם מותר. (ג) ולהורידם דרך הארובה ע"י חבל. (ד) ואם היו לו פירות יותר מה' קופות. (ה) אם היה הגג מוקף במחיצות ובאחד מן המחיצות היה חלון, האם מותר להורידם דרך שם בחבל. (ו) ולהגביהם עד החלון ולהשליכם דרך שם ארצה. (ז) ואם החלון נמוך ושוה לגג. (ח) האם מותר להורידם בסולמות. ודרך ארובה, כגון אם היו מונחין בשקים ולוקח השקים להורידם למטה דרך הסולם. (ט) ולהורידם במדרגות שלנו. (י) אם אין ארובה בגג ורוצה להוליכו לגג הסמוך, להפילם דרך ארובה ששם, האם מותר. (יא) וכשאין גג אחד גבוה מחברו.

תשובה: (א) אסור, דהוי טירחא ביו"ט. (ב) כן. (ג) גם מותר. (ד) מותר לסלק כולם, ואפי' הם הרבה. (ה) לא. (ו) גם אסור, דאיכא טירחא להעלותם. (ז) מותר, כמו דרך ארובה. (ח) אסור אפי' דרך ארובה. (ט) גם אסור. (י) אסור. (יא) גם אסור. וכ"ש שלא במקום הפסד בודאי אסור לטלטלם מגג לגג. (סעי' א וס"ק א-א ושעה"צ).

לטלטל לצורך מוקצה

שאלה: (א) האם מותר לכסות פירות או כדי יין מפני הדלף. (ב) ולכסות לבנים שהם מוקצה [כגון סדורות ועומדות לבנין] כדי שלא ימוחו. תשובה: (א) כן. (ב) גם מותר. (סעי' ב וס"ק ח). ליתן כלי תחת הדלף שדולף דרך התקרה כדי שלא יטנף את הבית דינו כמו בשבת בס' של"ח ס"ח. (סעי' ג וס"ק ט).

סימן תקכב

ציאת סומא וחולה במקל

שאלה: (א) האם מותר לסומא לצאת במקלו לרה"ר או לכרמלית. (ב) ולהוציא מבית לחצר, כשלא עירבו. (ג) מה הדין בכל זה לזקן. (ד) ומי שנתכווץ גידי שוקיו.

תשובה: (א) לא, דכיון שאפשר לו לילך בלא מקל זה ואינו נוטלו אלא לתקן וליישר פסיעותיו הוי זילותא דיו"ט. (ב) מותר [ביו"ט, ובשבת אסור]. (ג) כנ"ל א' ב'. ואם הזקין כ"כ שא"א לו לילך בלי מקל מותר [אפי' בשבת כנ"ל סי' ש"א ס"ק סד]. (וה"ה חיגר או חולה שעמד מחליו, שאם אינו יכול ללכת בלא מקל מותר לילך בו, ואם אפשר לו לילך בלא מקל אלא שנוטלו להחזיק עצמו אסור, כנ"ל סי' ש"א סעי' יז). (ד) יכול לצאת במקל אפי' לרה"ר דכיון שאין יכול לילך בלתו הוי כמנעל [ס"ג וס"ק ח]. (סעי' א ג וס"ק א-ג ושעה"צ).

רועה בתרמילו

שאלה: האם מותר לרועה לצאת בתרמילו לרה"ר או לכרמלית, ומדוע. תשובה: אסור, משום זילותא דיו"ט. (סעי' א וס"ק ב).

לצאת בכיסא

שאלה: (א) אלו שדרכם להוציא את הנכבד בכסא, שהוא יושב בקתדרא ואחרים נושאים את הקתדרא על כתפם כדי שלא יפול או שלא ידחקוהו

אנשים או שלא יטנפו כלי, האם מותר ביו"ט. [לאיש או לאשה]. ומדוע. (ב) ולנושא על כתפיו שלא בכסא. וברה"ר. (ג) ואיש שהיו רבים צריכים לו [לבית המדרש לדרשה] האם מותר להוציאו על הכתף, שמישים כל אחד ידו על כתף חברו והכסא שהאדם יושב עליו על זרועותיהן, כשיכול לילך ברגליו אך יש בזה איזה צורך כגון שלא יטנף בגדיו או שלא ידחקוהו אנשים. (ד) ואם נושאים הכסא בין ידיהם. (ה) האם מותר לישא כסא ביו"ט אחר אדם חשוב כן יצטרך לישב עליו בהליכתו. [ואם רבים צריכים לו].

תשובה: (א) אסור, דהוי עובדא דחול. (ב) מותר, ואפי' ברה"ר כיון דהוי צורך קצת. (ג) מותר, וכ"ש אם הוא זקן או שיש לו טורח בהליכה מחמת חולשתו שמותר. (ד) כ"ש שמותר. (ה) מחלוקת הפוסקים, ואם רבים צריכים לו לכו"ע מותר. (סעי' ב וס"ק ד-ז ושעה"צ).

הנהגת בהמה במקל

שאלה: האם מותר להנהיג בהמה במקל [כשהזמין המקל מאתמול שאינו מוקצה]. ומדוע.

תשובה: אסור, משום שנראה כמוליכה לשוק למוכרה. (סעי' ד וס"ק ט).

סימן תקכג

לגרד הבהמה

שאלה: (א) זבובים הנתלים בבהמה, האם מותר להסירן ביד או במגרדת של עץ. (ב) האם מותר לגרד בהמה במגרדת של ברזל.

תשובה: (א) מותר, שאין זה פסיק רישא שיעשה חבורה ולא שיתלש שערות [ודוקא בהמה ששערותיה גסין, אבל באדם הוא פס"ד כנ"ל סוס"י שג ע"ש]. (ב) לא, שהוא פס"ד שמשיר שער וגם עושה חבורה. (סעי' א ב וס"ק א-ג ושעה"צ ובאה"ל ד"ה מפני).

ליילד בהמה

שאלה: (א) האם מותר לייילד בהמה [דהיינו למשוך הולד מהרחם] ביו"ט. (ב) ולאחוז בולד שלא יפול לארץ. (ג) ולנפוח לו בחוטמו [שנחיריו סתומין לו ברירין]. (ד) ולתת לו דד לתוך פיו שינק.

תשובה: (א) לא, דהוי טירחא יתירא. (ב) מותר [וזהו 'מסעדין אותה']. (ג) כנ"ל ב'. (ד) כנ"ל ב'. (סעי' ג וס"ק ד ה).

בהמה שריחקה ולדה

שאלה: (א) בהמה שריחקה ולדה, האם מותר לשפוך מי שלייתה על הולד כדי שתריח ריחו ותרחם עליו. [בבהמה טהורה]. (ב) וליתן מלא אגרוף מלח ברחמה כדי שיכאוב לה ותזכור צער לידה ותרחם עליו. (ג) הנ"ל א' ב' בבהמה טמאה.

תשובה: (א) מותר. (ב) מותר. (ג) אסור, שאינה מקרבתו לעולם אחר שריחקתו. (סעי' ד וס"ק ו-ט).

סימן תקכד

דברים האסורים בשבת מדרבנן

שאלה: אין עולין על גב אילן, ולא רוכבין על גב בהמה, ולא שטין על פני המים, ולא מספקין להכות כף על ירך, ולא מטפחין להכות כף על כף, ולא מרקדין, ולא דנין, ולא מקדשין, ולא כונסים, ולא מיבמים, ולא מגרשין, ולא חולצין, ולא מקדישין, ולא מחרימין, ולא מפרישין תרומה ומעשרות. מי שעבר ותרם או הקדיש וכו', האם זה חל.

תשובה: מה שעשה עשוי. (סעי' א וס"ק ד). שאר הפרטים שבס' זה נתבארו בה"ש שבת.

סימן תקכה

תביעת הלואת יו"ט

שאלה: חנוני שהקיף מיני מאכל ומשתה בשבת או ביו"ט, ומסרב הלווה לפרוע, האם יכול לתבעו בדין לאחר יו"ט.

תשובה: כן. [דין הלוואה ביו"ט דינה כבשבת שיהיה שלא יאמר לשון הלוואה אלא יאמר תן לי, ועי' סי' שז ס"א כל הפרטים בזה]. (סעי' א וס"ק א-ג). ודין בני חבורה המקפידין אם מותרין לשאול זה מזה ביו"ט עי' סוס"י שכ"ב.

גביית צדקה ביו"ט

שאלה: גבאי צדקה, האם מותרים לגבות מיני מאכל ומשקה ביו"ט מבני החצרות.

תשובה: כן, אבל לא יכריזו כדרך שמכריזין בחול אלא גובים בצנעא ונותנים לתוך חיקם, ומחלקים לכל שכונה ושכונה בפני עצמה (שלא יאה כדרך חול. לבוש). (סעי' ב וס"ק ד).

סימן תקכו

עשיית מלאכה למת ע"י ישראל

שאלה: (א) מת המוטל לקברו ביו"ט ראשון, האם מותר לישראל לעשות מלאכה בשבילו. (ב) ואם א"א בגוים ויסריח כגון שמונה מעי"ט, או שהוא ימות החמה, או שהיה יו"ט ראשון ער"ש שעד יום ראשון א"א לקברו, ובמקום שאין הגוים מניחין לעשות מלאכה ביום אידם שע"כ יאה מונח עד יום ב'. (ג) וע"י קריאים, ואם נשתמד.

13 ועי' כה"ח ס"ק סב.

14 ובטלטול מותרים מיד במוצאי יו"ט, דלא שייך מוקצה ביום חול.

12 בבאה"ל כתב שמשמע שהב"י מתיר בזה, ודקדק כן מדדרכו של הב"י לפסוק כשניים מתוך ג' עמודי הוראה, המה הר"ף והרא"ש שהתירו בזה נגד הרמב"ם שאסר. אכן בב"י כתב דמדהשמיט הרמב"ם דין זה משמע דס"ל להלכה דכל שהוא על הסכך חשיב כסכך ואסור לטילו, ובשו"ע העתיק לשון הרמב"ם, ומשמע דפסק כדבריו דלא כהר"ף והרא"ש. וכ"כ בבאה"ר. א' ובישוב דקדוק הבאה"ל, עי' בכללים שבריש ספר שלחן גבוה אות יא ויב.

תשובה: א) לא. ב) גם אסור. ג) אסור בכל גוונא דהא ישראל הוא ומצווה, ויש בזה משום לפני עור לא תתן מכשול. (ס"א וס"א ב.)

עשיית מלאכה למת ע"י גוי

שאלה: א) מת המוטל לקברו ביו"ט ראשון, האם מותר לעשות מלאכה בשבילו ע"י גוי. ב) ואם מת בו ביום. ג) ואם יכולים להשהותו עד למחר שלא יסריח. ד) אם חל יו"ט ראשון בערב שבת, ובית הקברות רחוק מהעיר יותר ממהלך יום ולא יגיעו הגוים שם עד שבת, מה יעשו. ה) ואם הביה"ק רחוק שאין ישראל יכול ללכת אתם [שאסור לצאת חוץ לתחום ביו"ט] האם ישלחוהו בידי הגוים או יעשו כנ"ל ד. ו) אם יש איזה חפירה בביה"ק שאפשר להניחו שם עד אחר יו"ט, או אפי' קבר גמור רק שאיננו שלו ויצטרך לפנותו, האם מותר לחפור ביו"ט ע"י גוים. ז) ולעשות לו תכריכים ע"י גוי, כשאפשר ליקח תכריכים מוכנים מאחד [כשהם לפי ערך מדתו. וכשאינם לפי מדתו. ואם אפשר לתקן המוכנים מכבר].

תשובה: א) כן. [וע"ל סי' ד"ש לענין עבדים אם מתעסקים על ידיהם (היינו שגוי הקנוי לישראל להיות לו עבד יש אסור מן התורה שיעשה מלאכה עבור ישראל בשבת או ביו"ט אע"פ שהוא גוי גמור] [שלא מל ולא טבל], וכמו שכתוב 'וינפש בן אמת', ולכן אין לקבור על ידו ביו"ט, אך יש בזה חילוקים רבים, (ע"ש). ב) גם מותר. ג) גם מותר. ד) אסור לקבור בשבת כדלקמן סעי' ג', אלא יקברוהו ע"י גוים בעירו ולאחר שבת יוציאוהו ויליכוהו לביה"ק, או יניחוהו בארון ויחמרו בחמר ובזפת ע"י גוי כדי שלא יהא ריחו נודף ולאחר שבת יוציאוהו ויקברוהו. ה) ישלחוהו עמו, ואם יש לחוש שאם ישאירוהו בידי הגוים יתעללו בו וינולוהו או שלא יקברוהו וכה"ג, יעשו כנ"ל ד. ו) מותר, שאין זה כבוד למת לטלטל עצמותיו ולפנותו. [ומותר לעשות ע"י גוי אפי' הכיפה שבנין על הקבר, שג"ז כבוד המת (שעה"צ לא)]. ז) כשהם לפי ערך מדתו אין עושין, אך אם אינם לפי מדתו מותר לעשות אחרים, ואם אפשר לתקן המוכנים מכבר מוטב למעט במלאכה. (סעי' א וס"ק ג ד ו ו ושעה"צ).

מלאכה שאינה גמורה ע"י ישראל

שאלה: א) דבר שאינו מלאכה, כגון להלביש המת או לשמוע בקבר, האם מותר ע"י ישראל. ב) ומלאכה דאורייתא המותרת לישראל ב'מתוך', כגון לחמם מים למת או להוציאו כדי לקבורו. ג) לדעת המתירים, האם מותר להצו כדרכו. ד) ולטלטלו מהמטה לארץ כמו שנוהגין תיכף אחר המיתה. ה) ולעשות ארון וקבר. ו) ולכסות הקבר בעפר. ז) ולכסות הכיסוי בקרשים. ח) ולתקן תכריכים או לחתוך בגד פשתן [שמחתך במדה מהחתיכה הגדולה או לחתכן לחתיכות קטנות כדי לתפרם אח"כ יחד כדרך שעושין בבגד]. ט) ולתקן מה שקורין אפאעלא"ך (היינו שכופפין אצבעות המת ונותנים בידו חתיכת עץ כעין שרביט, האם מותר לתקן שרביט זה).

תשובה: א) י"א שמוותר. (וכן דעת השו"ע). אבל הרבה ראשונים חולקין ע"ז וס"ל דלא התירו לישראל בשום דבר, וכ"ד הרדב"ז והגר"א. מיהו הרוצה לנהוג כדעה הראשונה אין למחות בידו. ב) כנ"ל א'. ג) טוב לזיהר לרחצו בקש או בדין, ויטהרו ע"ג ע"ג¹⁵ או נטר, ולא ע"י סדינים ובגדים אפי' הם נקיים ולבנים שאין בו משום כיבוס לכמה פוסקים, כדי שלא יבא לידי סחיטה. ד) מותר רק ע"י ככר ותינוק כמו בשבת, שיה אינו צורך קבורה. [וכן אסור ללוותו חוץ לתחום כדלקמן ס"ו ע"ש]. ה) הוי דאורייתא ואסור לכ"ע. ו) גם אסור [דמילוי הקבר הוי כבונה]. ז) גם אסור [דהוי אהל]. ח) אסור, דכל זה בכלל מחתך [ומותר רק ע"י גוי]. ט) גם אסור לישראל, דכ"ז הוי מלאכה דאורייתא. ועי' בשע"ת בשם הרדב"ז [שטהרת המת יעשה באופן שהישראל ישליך את המים על המת והגוי ירחצנו ולבסוף ישליך עליו הישראל מים על כל גופו ולא יזיז בו אבר, באופן שסוף טהרתו על ידי ישראל, בלא שום טלטול ונגיעה במת]. (סעי' א וס"ק ו ח-י ושעה"צ י יב).

הלנת מת ליו"ט שני

שאלה: א) מת ביו"ט ראשון, האם מותר להלינו עד יו"ט שני כדי שיתעסקו בו ישראל. ב) ות"ח שכבודו ביותר להקבר ע"י ישראל. ג) ולהשהות המת כדי שילוהו אשתו ובניו חוץ לתחום (דביו"ט ראשון אסור כדלקמן ס"ו). ד) אם השהו אותו ליום ב', האם מותר לקבורו ע"י ישראל.

תשובה: א) לא. ב) גם לא (זהו העולה למעשה לכתחילה, אך בעצם הדין ע"י שעה"צ סוס"ק טו וסוס"ק יז ובבאה"ל דהביא שיש מקילים וסיים בצ"ע). ג) אסור. ד) מותר, ובפרט בת"ח. אך מנהגנו (לדעת הרמ"א) בלא"ה שגם ביו"ט שני קוברין ע"י גוים אם אפשר. (סעי' ב וס"ק טו טז ובאה"ל ד"ה אסור).

שבת ויו"כ

שאלה: א) בשבת וביוה"כ, האם מותר להתעסק במת ע"י גוים [כמו ביו"ט ראשון]. ב) ולהוציאו על ידיהם ולהניחו בחפירה העשויה מאתמול. תשובה: א) לא [וכ"ש ע"י ישראל]. ב) גם לא. ונתבאר כל הפרטים בסי' שיא. (סעי' ג וס"ק יז).

מת ביו"ט שני

שאלה: א) ביו"ט שני, האם מותר לעשות צורכי הקבורה ע"י ישראל או רק ע"י גוים. [כשרוצים לקבור בו ביום]. ב) ואם לא נשתהה המת. ג) מה הדין הנ"ל א' ב' ביו"ט שני של ר"ה. ד) למנהג האוסרים, האם מותר להלינו לכבודו כדי שיקבר ע"י ישראל למחר. [ואם הוא ת"ח]. ה) למנהג האוסרים (הנ"ל א'), האם מותר לישראל לטהרו בסדין כדרכו בלא לסחוט. ו) אלו

עוד ב' דברים הותרו לישראל [למנהג האוסרים]. ז) למנהג האוסרים, מה הדין אם א"א בגוים, או שצריך להמתין הרבה שעות עד שיבואו הגוים ומתוך כך יבא המת לידי בזיון לנפוח וכיו"ב. ח) במקום שיש חבורה שרגילין לחפור ולתפור ולעסוק, האם רשאין אחרים זולת בני החבורה לעסוק בקבורת המת (גם לדעת המתירים בהנ"ל א').

תשובה: א) מדינא מותר אפי' אפשר ע"י גוים (וכן המנהג לשו"ע), ולרמ"א המנהג שאם אפשר בגוים עושין הכל ע"י גוים כמו ביו"ט ראשון. ב) כנ"ל א'. ג) כנ"ל א' ב'. ד) אסור להלינו, ואם הוא ת"ח צ"ע. ה) מותר אם הסדין נקי [דאל"ה שרייתו זהו כיבוס] ולא חיישין שיבא לסחיטה רק שיהיה שלא יעשה סחיטה בידים. ו) ללוותו חוץ לתחום כדלקמן ס"ו, ולכסותו בעפר כדרכו בחול אפי' לצבור עפר על הקבר עד שנעשה כמין תל. ז) יתעסקו בו ישראל בכל צרכי קבורתו כדלקמן. ח) י"א דכל מה שאפשר למעט בחילול ממעטים, ולכן במקום שיש חבורה שרגילין לחפור ולתפור ולעסוק אין רשאין אחרים זולתם לעסוק בקבורת המת [אם לא שהוא ער"ש סמוך לחשיכה דאז כל הרוזי לסייעו ה"ז משובח שלא יבואו לידי חילול שבת], וכמה אחרונים מקילין בזה ובא"ר כתב טוב להחמיר. (סעי' ד וס"ק כא כה כו כח ושעה"צ ובאה"ל ד"ה אבל).

מלאכות המותרות ביו"ט שני למת

שאלה: א) מלאכות האסורות לצורך המת בחוה"מ, האם מותרות ביו"ט שני. [וביו"ט האחרון של חג שאינו חוה"מ]. ב) האם מותר לחתוך לו הדס מהמחומר. ג) ולעשות לו תכריכין לחתוך ולתפור, כשאפשר לכרוך את המת בסדין שלא בתפירה. [ואם יכול למצוא תכריכין כמדתו, ואם הם מטונפים]. ד) ולעשות לו ארון [ואם אין לו נסרים מוכנים]. ה) ולחצוב לו קבר. ו) ולכסותו בעפר כדרכו בחול. ז) ולחצוב אבנים לקבר או לקצץ עצים מיער בשביל ארון. ח) מה הדין לנסור עצים לקרשים לעשות מהן ארון ולקצוץ הדסים ולתפור תכריכין וכה"ג, לעשותם במקום גלוי [בסתם אדם, ויש יהודים הרבה בעיר]. ט) ובאדם מפורסם שמת. י) ובסתם אדם, במקומות שאין יהודים הרבה בעיר. יא) ובעיר שדירים בה הרבה יהודים, אך נתפרסם הדבר במקרה. יב) האם מותר לבנות הכיפה שבנין על הקבר, ע"י ישראל או גוי. יג) ולחמם לו מים לטהרו, ע"י ישראל. יד) ולגוזו לו שער. טו) אם אין באותה העיר מקום קברות לישראל, האם מותר להוליכו מחוץ לתחום לעיר אחרת שיש בה שכונת קברות. טז) האם מותר להשכיר לו ספינה או עגלה להוליכו עד מקום הקבורה. יז) ולהוליכו על בהמת ישראל. יח) אם יש בעיר ביה"ק אלא שהוא צוה לפניו מותר להוליכו לקברות אבותיו, האם מותר לחלל יו"ט בשביל זה. [מה יעשו, ואם יש לחוש שיסריח].

תשובה: א) מה שאסור בחוה"מ אסור, ואפי' ביו"ט אחרון. ומה שמותר בחוה"מ מותר. ב) במקומות שנוהגין להניח הדס על מיטת המת לכבוד מותר. [ואם הוא בפרהסיא ראה לקמן אותיות ח-יא]. ג) מותר לעשות ואע"ג שאפשר לכרוך בסדין, ומ"מ אם יכול למצוא תכריכין כמדתו אין לעשות חדשים, ואם הם מטונפים מותר לכבסם. [ובפרהסיא ע"י לקמן]. ד) מותר לעשות, ואם אין לו נסרים מוכנים מותר לנסור [ובפרהסיא ע"י לקמן]. ה) מותר. ו) מותר. ז) אסור, כמו בחוה"מ. ח) אין מותר רק בחצרו של מת וכה"ג שיראו הכל שבשביל מת הוא עושה. ט) מותר לעשות אפי' בשוק, שהכל יודעים שבשבילו הוא. י) מותר לעשות כל המלאכות שלא במקומו של מת דכשמת א' הכל יודעים. יא) לא מהני ואסור. יב) ע"י ישראל אסור שכיון שכבר נקבר המת אין לחלל יו"ט, וע"י גוי מותר [ואפי' ביו"ט ראשון]. יג) מותר. יד) מותר. טו) מותר. טז) מותר. [ודוקא האנשים הקברנים מותרים ליכנס לספינה, אבל אנשים אחרים כדי ללוותו אסור]. יז) מותר. יח) אין לחלל יו"ט בשביל זה, ומאחר שעכ"פ מצוה לקיים דברי המת מלינין אותו עד אחר יו"ט ואח"כ יוליכוהו למקום אבותיו, ואם יש לחוש שיסריח קוברין אותו ביו"ט בעירו. (סעי' ד וס"ק יח-כ כב-כד כו ושעה"צ).

מת ביו"ט כשנקבר ביום אחר

שאלה: א) אם אינם רוצים לקבור בו ביום כגון שמלינין אותו לכבודו להביא לו ארון ותכריכין וכיו"ב, או אם היה סמוך לערב ואין שהות לקבור, האם מותר לעשות לו מלאכה ביו"ט. ב) וע"י גוי. ג) ולהוציאו לכרמלית. ד) ולטלטלו ע"י ישראל לצורך המת כגון מחמה לצל. ה) ולטלטלו לצורך החיים כגון לפנותו מהבית כדי שהכהנים יכנסו לבית או מפני עגמת נפש.

תשובה: א) כל הא דלעיל הוא כשרוצים לקבור בו ביום, אבל בלא"ה אין עושים שום אסור מלאכה. ב) גם אסור. ג) גם אסור. ד) מותר ע"י ככר או תינוק ע"פ המבואר בסי' שי"א. [ולדעת השו"ע מותר לטלטלו בכל גוונא, גם לא ע"י דבר היתר]. ה) אסור, ויש מתירין גם בזה ע"י ככר או תינוק. (סעי' ד וס"ק כט ל ובאה"ל ד"ה אבל ושעה"צ). ועי' לקמן דלפעמים מותר להתחיל לעסוק לצורך המת כדי למהר קבורתו בחול.

נטילת שכר על יו"ט שני

שאלה: א) החופר קבר למת והנותן בד לתכריכין וכה"ג ביו"ט שני, האם מותר לו ליטול שכר. ב) וליקח מעות ביו"ט. ג) ולהזכיר סכום מקח. ד) אם אין החופר רוצה לחפור אא"כ יקצצו עמו דמים או יתנו לו כסף מזומן ביו"ט, האם מותר.

תשובה: א) כן (וכן דעת השו"ע), ויש מחמירין שלא ליטול שכר שבת עבור המלאכה. ב) אסור. ג) גם אסור, אלא אחר יו"ט יבואו לחשבון. ד) אע"ג שעבירה בידו, מ"מ יש לקרובי המת ליתן לו דיו"ט שני לגבי מת כחול שויוהו רבנו. (ס"ה וס"ק לא לב ושעה"צ).

ללוות המת חוץ לתחום

שאלה: א) האם מותר ללוות המת חוץ לאלפים אמה, ביו"ט ראשון. ב) למקילים, האם מותר להם לחזור למקומם. ג) וללוותו חוץ לתחום ביו"ט שני. ד) וחוף לג' פרסאות. ה) וללוותו חוץ לתחום כשאינו כבוד למת רק לכבוד האבלים. ו) המותרים ללוות המת, האם מותרים לחזור בו ביום [לשאר האנשים שאינם אבלים, ולא הח"ק שמקבלים שכר. ואין שם מושב יהודים]. ז) האם גם האבלים מותרין לחזור. ח) במקומות שרק בני הח"ק הולכין בשכר, האם מותרים לחזור. ט) הנ"ל ז' ח', אם מקומן תוך ד' אלפים, האם מותרים לחזור. י) המותרים לחזור, האם מותרין להחזיר כלי הקבורה שהוליכו עמו חוץ לתחום. [ולטלטלו כשלא יצטרך להן רק לשמרן שלא יגנבו. ואם ימצא סמוך לחומת העיר מקום שמור להניחם שם]. יא) אם יש במקום הקברות מקום שיכולין לאכל שם ולישב, האם המלוים מותרים לחזור. [ועד ד' אלפים]. יב) המותרים לחזור [ביתר מד' אלפים], האם מותר לחזור בדרך ארוכה כשיכול לקצר דרכו.

תשובה: א) לא, ויש מקילין לבני החבורה שנושאים הארון לילך חוץ לאלפיים דבזיון הוא למת למסרו ליד גוים לבדם, וצ"ע בזה. ב) צ"ע. ג) מותר לכולן. ד) גם מותר. ה) אסור. ו) מותרים לחזור, ואפי' יצאו כמה מילין, שאל"כ לא ירצו לילך להתעסק בצרכיו ובהליותו. ז) מסתימת הפוסקים משמע דמותרין, וצ"ע דאפשר דאצלם ל"ש לחוש שלא ילכו. ח) צ"ע דכיון שבאין בשכרם ל"ש לחוש שלא ילכו. ט) כן, כשאר היוצאים ברשות כנ"ל ר"ס תו. י) מותר להחזיר, ואפי' לא יצטרך להן רק לשמרן, ואפי' ימצא סמוך לחומת העיר מקום שמור מותר לישאם עד ביתו שאינם מוקצה, וכ"ש אם יודעים שיש עוד מת ויצטרכו להם כלים אלו. יא) אסורים. [אך עד ד' אלפים אפשר דמותר כדן יוצא ברשות וכנ"ל]. יב) אסור. (סעי' ו וס"ק לג-לו ושעה"צ ובאה"ל ד"ה וחוזרים).

רכיבה ונסיעה

שאלה: א) המלוים את המת, האם מותרים לרכב ע"ג בהמה או לילך בספינה. ב) ולאבלים. ג) ואם א"א במקום הזה לילך ברגלם וישאר בלי לוויה. ד) והקוברים שצריכים לקבור.

תשובה: א) לא [ואפי' בתוך התחום], משום זילותא דיו"ט. ב) גם לא. ג) גם אסור. ד) אם א"א באופן אחר מתירין להן ביו"ט שני, כגון שיש להם טורח גדול לילך ברגליהם, ומיהו לא ירכבו בעיר מפני הגוים שלא יאמרו עליהן שמחללין יו"ט. (סעי' ח וס"ק לז-מ ובאה"ל ד"ה אם).

הבאת מת לבית קברות

שאלה: א) האם מותר להביא מת ביו"ט שני מחוץ לתחום לקבור בקבורת ישראל, כשהיה אפשר לקבורו במקומו. ב) ומת שמונח כאן ונשתהה, האם מותר לילך חוץ לתחום להביא תכריכין וכדומה מצרכי הקבורה לקבורו בו ביום. ג) ולרכב על סוסים בשביל זה. ד) ואם יש חשש שיאכלוהו כלבים. ה) וביו"ט ראשון.

תשובה: א) מותר, ואין להקל בזה א"כ נשתהה שם המת. ב) מותר. ג) אסור. ד) מותר, ואפי' לעשות מלאכה כדי להצילו מותר. ה) אסור הכל, ורק ע"י גוי מותר. (סעי' ח וס"ק מג ושעה"צ ובאה"ל ד"ה מותר).

מת בין הגוים

שאלה: א) אם נודע לבני עיר אחת שישראל מת רחוק משם ד' או ה' ימים מונח בין הגוים ולא ניתן לקבורה, האם מותר לצאת לדרך ביו"ט שני למהר קבורתו כשלא יוכלו להגיע לו עד אחר המועד. ב) ואם מונח שם בבית [והוא תחת יד גוים].

תשובה: א) מותר, דכיון שהוא מת מצוה ומוטל כמה ימים בין הגוים צריך למהר קבורתו כל מה שאפשר כדי שלא יתנוול. ב) אין להקל רק בהליכה ברגל ולא לרכוב. (סעי' ח וס"ק מא מב ושעה"צ).

קבורת נפל ביו"ט

שאלה: א) (ודאי נפל): תינוק נפל, האם מותר לקבורו ביו"ט. ב) (מכאן לאוסרים באות א'): ולקבור ביו"ט ע"י גוים. ג) ואם נשתהה או שחושש שמא ישתהה (ויסריח) שמותר לטלטלו כדן גרף של רעי, האם מותר לקבורו. ד) (ספק נפל): תינוק שמת תוך ל' יום ולא גמרו (-נשלמו) שערו וצפרניו, האם מותר לקבורו ע"י ישראל ביו"ט. [וכשמת ביום ל']. ה) ולקבורו ביו"ט ע"י גוים. ו) ואם גמרו שערו וצפרניו, האם מותר לקבורו ע"י ישראל. ז) אם הוא זכר ולא מלוהו שנוהגין להסיר ערלתו בצרוור או באבן, האם מותר לעשות זאת ביו"ט. [ומתי קוברים אותן]. ח) (ודאי לא נפל): אם מת אחר ל', האם מותר לקבורו ע"י ישראל או ע"י גוי ביו"ט. [ומה לגבי ערלתן].

תשובה: א) לא [אפי' ביו"ט שני]. ויש פוסקים שקבורת נפלים ג"כ מצוה, וא"כ אפשר שיש עכ"פ להתיר ביו"ט שני ע"י גוים, ועי' בחכמת אדם. ב) גם אסור. ג) י"א שמתוך שמותר לטלטלו מותר ג"כ לקבורו וצ"ע. ד) אסור אפי' ביו"ט שני ואפי' מת ביום ל'. ה) מותר אפי' ביו"ט ראשון. ו) לשו"ע מותר ביו"ט שני (דרוב נשים יולדות ולד ש"ק ואמרין אינו נפל)¹⁶, ויש אוסרים (דכיון דמת איתרע רובא), ויש להחמיר לקבורו ע"י גוי וזה מותר אפי' ביו"ט ראשון. ז) אסור להסיר ביו"ט, וצ"ע (עי' שעה"צ ס"ק סד). ולכן י"א שמוטב להניחו עד למחר כדי שיסיר ערלתו לפני הקבורה. ח) דינו כמת גדול, ונקבר ביו"ט א' ע"י גוים וביו"ט ב' ע"י ישראל. ומסירין אז גם ערלתו. (סעי' ט וס"ק מד-מט ושעה"צ ובאה"ל ד"ה ואסור).

קריעה ביו"ט

שאלה: האם קורעים על המת ביו"ט. [וביו"ט שני. וקרובין].

16 ועי' כה"ח ס"ק פז דכן פסקו כמה אחרונים להקל, אך הביא שם עוד דעות בזה. וכתב דאם אפשר ע"י עכו"ם יש להחמיר בזה, ואם א"א ויש לחוש שיסריח ויצטערו החיים יש להתיר כפסק השו"ע.

תשובה: אין קורעין אפי' ביו"ט שני ואפי' קרוביו, ולערב צריכין לקרוע. (סעי' י"א ו"ק נ).

זמן קבורת המת ביו"ט

שאלה: (א) מת ביו"ט ראשון, מתי קוברין אותו [כשמת בלילה או ביום].
(ב) וביו"ט שני, למנהג הרמ"א שקוברין ע"י גוים כשיש גוים. (ג) וכשקוברין ע"י ישראל, כשמת בלילה. (ד) ואם מת ביום. (בסתם אדם או אדם חשוב. וכשכל צרכי הקבורה מוכנים].

תשובה: (א) בבקר אחר האכילה או אחר התפילה (עי' לקמן אות ד'). (ב) כנ"ל א'. (ג) משכימין וקוברין אותו קודם תפילה, ויש שכתבו שכיון שא"א להקדים כ"כ (היינו במדינותינו. מהרש"ל, והטעם משום שמתפללים בהשכמה. מחצ"ה) מוטב שלא יקברוהו לפני התפילה¹⁷, ודינו כדבסמוך אות ד' לדעת הי"א שם. (ד) קוברין אותו אחר האכילה (וכן דעת השו"ע). וי"א דמוטב שלא להמתין עד אחר האכילה, אלא יקברוהו בשעה שאומרין פיוטים ויזמינו עשרה בני"א עכ"פ לקבורתו, ואם הוא אדם חשוב שחייבים כולם ללוותו ויציאוהו לאחר התפילה וילוהו עד ביה"ק ויניחוהו שם (דשוב אינו בבזיון) וילכו לאכל ואח"כ יקברוהו, ומ"מ אם הכל מוכן דהיינו הקבר והתכריכין ואפשר לקברו קודם אכילה בענין שלא ימנעו עי"ז משמחת יו"ט, יותר טוב לקברו קודם אכילה דבמדרש שמכו על קרא דלא תאכלו על הדם שאסור לאכול סעודה קבוע קודם שנקבר המת. (סעי' יב ו"ק נא נב ושעה"צ).

סימן תקנז

בישול מיו"ט לשבת - מהתורה

שאלה: יו"ט שחל בערב שבת, האם מותר מהתורה לבשל מיו"ט לשבת.

תשובה: מותר, הואיל ואילו נודמנו לו אורחים היה ראוי להם לבו ביום, אא"כ הוא סמוך לחשכה כל כך שאינו ראוי היום לאורחים, וי"א דאפילו בכה"ג מותר לצורך שבת מהתורה. (באה"ל ד"ה וע"י).

בישול מיו"ט לשבת

שאלה: (א) האם למעשה מותר לבשל מיו"ט לשבת. (ב) מה יש לזהר בענין הכנת המאכלים ביו"ט לשבת, כשעשה עירובי תבשילין. (ג) ומה בענין הטמנת המאכלים שמטמין לשבת בתנור (דאסור בשבת להטמין בדבר השומר על החום, וביו"ט מותר לצורך היום, וע"י עירוב תבשילין מותר גם לשבת). (ד) ומה נהגו משום הנ"ל. (ה) ומה הדין בהנ"ל ב' וג' בשעת הדחק, ביו"ט ראשון וביו"ט שני.

תשובה: (א) חכמים אסרו זאת, אא"כ עשה עירובי תבשילין. וה"ה מיו"ט שני של גלויות לשבת. (ב) שיקדים הכנת מאכלי שבת בכדי שיגמר מלאכתו בעוד היום גדול, דסמוך לחשכה בזמן דלא שייך שיצטרך לו ביו"ט גופא יש כאן לתא דמלאכה דאורייתא וכנ"ל (תשובה קודמת), ועל זה לא מהני עירובי תבשילין. (ג) גם יזהר להטמין בזמן שאפשר שיתבשלו שליש בישול מבעו"י. (ד) להקדים תפילת ערבית בליל שבת כשחל סמוך ליו"ט כדי שלא יתאחר מלאכת בישולו ביו"ט עד סמוך לחשכה. (ה) ביו"ט שני יש להקל להכין כשנתאחר בישולו לשבת עד סמוך לחשכה, ואף ביו"ט ראשון אפשר שיש להקל בשעה"ד [כדעה שניה לעיל], אבל לכתחילה בודאי צריך לזהר בזה ובפרט ביו"ט ראשון שהוא דאורייתא. (סעי' א ו"ק א ג. דין בישול והותר לקמן סעי' כא כב, ודין הערמה לקמן סעי' כד).

לערב בבין השמשות או משקבל יו"ט

שאלה: (א) האם מותר להניח עירובי תבשילין בספק חשכה [דהיינו משקיעת החמה עד שנראין ג' כוכבים בינונים שהוא ודאי לילה כנ"ל סי' רסא ס"ק כג], כשלא קיבל עליו יו"ט. (ב) ואם קיבל עליו יו"ט באמירת ברכו. (ג) ואם הצבור אמרו ברכו והוא לא אמר. (ד) ומה הדין כשהוא לבדו קיבל יו"ט בפירושו. (ה) ואם כבר התפלל מעריב. (ו) אשה שהדליקה נרות, האם אפשר לערב בשבילה.

תשובה: (א) מותר (דעירובי תבשילין דרבנן, וספק דרבנן לקולא). (ב) שוב אינו יכול לערב, ובשעה"ד יכול לערב אף לאחר ברכו כל זמן שלא התפללו הצבור מעריב, אם לא חשכה עדיין. (ג) גם הדין כנ"ל ב', דהיחיד נגרר אחר הצבור כנ"ל סי' רסג ס"ד. (ד) אפשר דלא מהני לענין זה ויכול עדיין לערב אם לא חשכה. (ה) בזה יש מחמירין, ואפי' התפלל ביחידות. (ו) צ"ע בזה, ולכתחילה בודאי יזהר לערב קודם שתדליק. (סעי' א ו"ק ד ושעה"צ ובאה"ל ד"ה ספק).

17 לפי הטעם שהבאנו בסוגריים בשם המחצ"ה שהוא משום שמתפללים בהשכמה ולא יספיקו לקברו קודם התפילה, משמע שאין מחלוקת בדבר, ואף השו"ע שכתב שקוברים לפני התפילה מודה לזה.

18 משא"כ בעירובי תחומין צריך מוזן ב' סעודות לכל אחד (סי' תט ס"ז), ובעירובי צריך כגורגרת לכל אחד, ואם יש שם מוזן ב' סעודות אין צריך יותר מכך (סי' שסח ס"ג).

19 מקור דין זה בחמד משה (סק"ג), עי"ש שהקשה מה חידש הרמ"א במה שכתב וכן נוהגין לכתחילה לעשות בכביצה, דאין לומר שכוונתו לחדש שבדיעבד יוצא בפחות מכביצה, שהרי בדיעבד יוצאים אף אם לא הניח פת כלל וכנ"ל בסעיף ב', ומכאן זה מחדש החמד משה דמה שכתב השו"ע בסעיף ב' דיוצא בדיעבד בתבשיל לבד היינו רק אם לא נזכר עד שבה יו"ט, אבל אם נזכר בערב יו"ט, אף שכבר עשה העירוב בתבשיל לבד הוא כלכתחילה, וצריך לחזור ולעשותו עם פת בלא ברכה [והביאו המשנ"ב לעיל (סק"ז)], וע"ז מחדש הרמ"א שאם הניח עירוב בפת פחות מכביצה אין צריך לחזור ולעשותו בכביצה אף שיש שהות ביום.

20 כמבואר בפמ"ג (יו"ד סי' קה משב"ז סק"א) שגדר כבישה היא כל שהמאכל מתנועע בדבר שנכבש בו, ולכן הדגים העליונים אף שהם מלוחים אין מערבין בהם, שאף שהם לחים מהמלח אין להם דין 'כבוש', אבל הדגים שבשולי החביות דינם ככבושים כיון שהדגים שרויים בציר מרובה.

לא עירב עד מנחה

שאלה: (א) בא להתפלל מנחה ונזכר שלא עשה עירוב תבשילין, ואם יחזור לביתו לערב יאחר זמן מנחה, מה יעשה. (ב) ואם יכול לעשות עירובו ע"י שליח.

תשובה: (א) יתפלל מנחה, ולענין עירוב יקנה קמחו לאחרים (כדלהלן סעי' כ שמי שלא עירב, יקנה קמחו ותבשילו לאחרים שעירבו, והם אופים ומבשלים ונותנים לו). (ב) ישלח שליח לעשות עירוב קודם שיתפלל מנחה, ויאמר לשליח שיעשה בשבילו ויזכה גם למשרתיו. (סק"ד ושה"צ).

עירוב בפת

שאלה: (א) האם מערבין בפת או בתבשיל. [מעיקר הדין ולכתחילה]. (ב) ואם לא עשאו אלא מתבשיל לבד, האם מותר לאפות ולבשל ביו"ט בשביל שבת. (ג) ואם נזכר קודם יו"ט. (ד) ואם עשה העירוב מפת לבד. [והאם מועיל לפת לבד]. (ה) ואם אינו צריך לאפות ביו"ט אלא רק לבשל, במה מערב.

תשובה: (א) עיקר העירוב נתקן מתבשיל, אבל לכתחילה יש לערב בפת ותבשיל. (ב) כן. (ג) צריך להוסיף להניח גם פת, ויאמר בהדין עירובא וכו', אבל לא יברך שנית. (ד) לא מהני אפילו לפת (דלא כחולקים) וכל שכן לא לתבשיל. (ה) סגי לכתחילה לערב בתבשיל לחוד. (סעי' ב ו"ק ו ז).

שיעור העירוב

שאלה: (א) כמה הוא שיעור עירוב, מעיקר הדין. (ב) ואם מערב להרבה בני אדם. (ג) מה נוהגים לכתחילה בשיעור הפת. (ד) ואם כבר עשה בכזית. (ה) מה יש לנהוג משום הידור מצוה בלחם והתבשיל שלוקח לעירוב.

תשובה: (א) כזית. (ב) די בכזית אחד בין לאחד בין לאלפים¹⁸. (ג) שיהא בשיעור כביצה. (ד) אין צריך לחזור ולעשות¹⁹. (ה) ליקח לחם שלם, וחתיכת בשר או דגים חשובה. ומהר"ל היה מניח הבשר על צלחת ולא על הגלוסקא (-הפת שמניח לעירוב), שלא ימאס הפת מהבשר. (סעי' ג ו"ק ח י א. ענין בציעה על פת העירוב יובא לקמן סעי' טז).

באיזה מין מאכל מערבין

שאלה: (א) האם אפשר לערב בדבר שאין דרך בני אדם ללפת בו את הפת אלא נאכל בפני עצמו כדי לשבוע, כגון דייסא (-תבשיל העשוי משעורים כתושים). (ב) ובמקומות שנוהגין ללפת בהם הפת. (ג) ושאר מיני קטניות. (ד) ותפוחי אדמה שהסיר קליפתן ובשולן יבשים. (ה) וקטניות מבושלים יבשים שקוראים ארבע"ס (-חומס), או פולין שקורין בא"ב (-שעועית). (ו) ובאיזה תבשיל מערבין.

תשובה: (א) לא. (ב) בטלה דעתן אצל כל אדם. (ג) תלוי במנהג המקומות, שבמקום שאין מלפתין בהן את הפת אסור לערב בהן. (ד) זה מדברים שדרך לאכל בפ"ע כדי לשבוע ולא ללפת את הפת ואין מערבין בהם. (ה) כנ"ל ד'. (ו) בדבר שראוי ללפת בו את הפת, כגון בשר ודגים וביצים ושאר מיני לפתן מבושלים שדרך ללפת בהם את הפת. (סעי' ד ו"ק יא יב ושעה"צ).

סוגי תבשיל

שאלה: (א) האם אפשר לערב בצלי. (ב) ובתבשיל המבושל הרבה יותר מכפי צרכו. (ג) ובדגים קטנים שקורין קוליים האיספנין שהוא רך ובהדחתו במים חמין נגמר לאכילה, כשהדחתו במים חמין. (ד) ובתבשיל מעושן [וראוי לאכילה]. (ה) ובכבוש [וראוי לאכילה]. (ו) וכמה זמן נחשב כבוש. כשנשרה במים, בשאר משקין (שאינם חריפים), בחומץ, בציר. (ז) האם מערבין במלוח. (ח) ובדגים מלוחים שקורין הערינג (-דג מלוח) שראויים לאכילה כבר לפני המליחה כמות שהן חיים. ואתם המונחין בשולי החביות וכבושין בציר.

תשובה: (א) כן. (ב) כן. (ג) מערבין. (ד) מערבין. (ה) מערבין בכבוש. (ו) כשנשרה במים ושאר משקין צריך שיהא משך כ"ד שעות, ובחומץ וציר (דמחמת חריפותם ממהרים את הכבישה) די בנשרה בכדי שיתנגנו על האש ויתחיל להרתח. (ז) אף שנחשב כרותח דצלי, אין מערבין בו. (ח) אין מערבין בדגים מלוחים וכנ"ל דמלוח לא מהני, אך אותם הכבושין בציר שבשולי החבית יש להם דין כבוש ומערבין בהם²⁰. (סעי' ה ו"ק יג יז).

מאכל חי שבשלו

שאלה: (א) דבר הראוי לאכלו חי, ובשלו, האם מערבין בו. (ב) האם מערבין בדגים קטנים שבישלו או צלאו, והיו מלוחים תחילה שראויין לאכלם חיים. (ג) ובתפוחים מבושלים או שאר פירות מבושלים.

תשובה: (א) כן. (ב) כן, מהטעם הנ"ל. (ג) מערבין, אם דרך המקום ללפת בהן הפת. (סעי' ה ו"ק יח יט).

שיירי תבשיל

שאלה: (א) האם אפשר לגרור שמנונית שנדבק בסכין ולערב בו [כשיש בו כזית]. (ב) עדשים שבשולי הקדרה, האם אפשר לערב בהם [במקום שהדרך ללפת בהם]. (ג) האם אפשר לכתחילה לערב בשמנונית או במאכל שבשולי הקדרה. (ד) תבשיל גמור של עדשים, אך לא נתבשל לשם עירוב, האם מערבין בו לכתחילה.

תשובה: (א) כן, ואע"פ שנשאר שם בלא מתכוין ולא נתבשל מתחילה לכך. וגוררו ואומר עליו בהדין עירובא וכו'. (ב) כנ"ל א'²¹. (ג) כן, ודוקא אם אין לו תבשיל אחר, דהוי קצת בזיוו מצוה. (ד) כן, וי"א דלכתחילה מצוה מן המובהר לעשות תבשיל בכיוון לשם עירוב, ואולי די שבשילו לצורך שבת. (סעי' ו ו"ק כ ובאה"ל ד"ה עדשים).

עירוב עבור אחרים

שאלה: (א) האם יכול אחד לערב עבור אנשים אחרים. (ב) והאם דוקא כשכולל עצמו בעירוב זה ומזכה להם חלק בתבשילו, או גם כשכבר עירב ורוצה לערב עליהן בפ"ע. (ג) כשעירב לעצמו ואח"כ מערב עבור אחרים, האם יכול לברך על עירוב זה. (ד) האם בעירוב השני צריך תבשיל אחר או שיכול לזכות להם בתבשיל שכבר עירב.

תשובה: (א) כן (וראה בסעיפים הבאים עוד פרטים בזה), וכל מי שיאנס יכול לסמוך על זה, כדלקמן. (ב) בכל גוונא יכול. (ג) צ"ע, שמא לא יצטרכו לזה. (ד) יש להסתפק בזה. (סעי' ז ובאה"ל ד"ה ומצוה ושעה"צ ס"ק לא).

עירוב גדול העיר

שאלה: (א) מה מצוה על גדול העיר בענין העירוב. (ב) האם מצוה דרבנן לעשות כן.

תשובה: (א) שיערב עבור כל בני עירו, וכל מי שנאנס יכול לסמוך על זה. (ב) לא (דהיינו אין זה תקנה דרבנן), ומצינו שכמה גדולי האמוראים היו מרדקדים בזה. (סעי' ז ו"ק כא ושעה"צ).

לצאת בעירוב של גדול העיר

שאלה: (א) האם לכתחילה אפשר לסמוך על העירוב של גדול העיר ולא לערב. (ב) באיזה אופן גם לדעה ב' לא יוצא. (ג) מכאן לדעה א' שאין סומכים לכתחילה על עירוב גדול העיר, האם אפשר לעשות שליח שיערב עבורו. (ד) אם אמר לו הגדול קודם שעשה שיסמוך עליו ונתרצה, האם יכול לסמוך על עירובו. (ה) מי שנאנס ולא עירב, האם יכול לסמוך. (ו) ואם הניח עירוב ואבד. (ז) ועם הארץ שאינו יודע לערב או שחשב שיכולים לסמוך על עירוב של הגדול לכתחילה. (ח) מי שיכול לערב ולא עירב ורוצה לסמוך על עירוב הגדול האם יוצא בו. (ט) ומי ששכח מחמת עצלות שלא מחמת טירדה. (י) ואם שכח מחמת טירדה פעם אחת או פעמיים.

תשובה: (א) לא, אלא מצוה לכתחילה על כל אחד שיערב בעצמו (וכן דעת המחבר)²². וי"א שכל אדם יכול לסמוך לכתחילה על עירובו של גדול העיר. ואפשר דבדיעבד יכול לסמוך על פוסקים אלו ולהקל משום שמחת יו"ט (ולהתיר למי שלא מערב בכל פעם לסמוך על עירובו של גדול העיר, ראה לקמן אות ב'), אבל לכתחילה טוב וישר שכל אחד יערב לעצמו. (ב) מי שכל פעם עושה בעצמו ואח"כ קרה כמה פעמים²³ ששכח ולא עשה, בזה אין הגדול מוציא שררי לא היה דרכו לסמוך על הגדול. (ג) כן. (ד) כן (שכיון שהודיע לו קודם שעירב שמערב בשבילו ונתרצה לכך, נעשה הגדול כשלוחו ונחשב כאילו עירב בעצמו, שהרי אין צורך שיעשה העירוב בידי ממש, אלא שיתן דעתו על זה). (ה) כן. (ו) גם [ולא אומרים שגילה בדעתו שאינו רוצה לצאת ע"י גדול העיר]. (ז) גם יכול לסמוך. (ח) נקרא פושע ולא יוצא בו. (ט) כנ"ל ח'. (י) בפעם הראשון סומך עליו, אבל בגלל שני²⁴ ששכח שוב הוי פושע שניכר שאינו חרד לדבר מצוה ואין סומך עליו, שאין חכמים רשאים להקנות עירובים לפושעים. (סעי' ז ו"ק כב כד-כו ושעה"צ).

מי בכלל העירוב

שאלה: (א) כשמערב עבור אחרים, האם צריך להזכיר את שמם בשעה שמזכה להם ע"י אחר. (ב) מי יכול לסמוך על העירוב הנ"ל. (ג) מי שהוא חוץ לתחום העיר, והניח עירובי תחומין ויכול לבוא לכאן, האם יוצא בעירוב הנ"ל. (ד) ובאיזה אופן יוכל לצאת מי שנמצא חוץ לעירוב.

תשובה: (א) לא, אלא מערב על כל בני עירו. וכן בנוסח 'בהדין עירובא' (שאומר אחר הברכה) יאמר 'לי ולכל מי שלא עשה עירוב' או 'לכל בני עירי'. (ב) כל מי שהוא בתחום העיר (ושכח או נאנס, ס"ק לב, ויש מקילים לכל אדם כנ"ל ס"ז). (ג) לא, דסתמא אין דעתו של אדם להקנות אלא למי שהוא בעירו ובתחומו. (ד) כאשר המניח התנה עליו בהדיא, וגם הוא עשה עירובי תחומין, שבלא זה לא מהני נתנאו שהרי אינו יכול לבוא וליקח

21 בגמרא (ביצה טז): עדשים שבשולי קדרה סומך עליהן משום ערובי תבשילין, והני מילי דאית בהו כזית. שמנונית שעל גבי הסכין גוררו וסומך עליו משום עירובי תבשילין, והני מילי דאית בהו כזית. ומלשון הגמרא נראה שרק בשמנונית שעל גבי הסכין יש לגררו, אבל בעדשים שבשולי קדירה לא הוזכר שיש לגרורם, וכן נראה מלשון השו"ע [ואולי הסברא לזה דבמאכל שבקדירה יש לזה חשיבות גם כשלא גוררו, משא"כ מאכל שנשאר בסכין. א"נ שמנונית שע"ג הסכין אינה ניכרת, ורק לאחר הגרייה נאספת וניכרת, משא"כ תבשיל לעולם הוא ניכר ועומד], אמנם במשנ"ב נקט דגם בעדשים שבשולי קדירה יש לגרורם.

22 ואשתו ובני ביתו נכללים בעירובו ואינם צריכים לערב בעצמם. רא"ש פ"ב ס"ו, וראה גם משנ"ב ס"ק נו.

23 והיינו פעמיים, שהרי מקור דעה זו הוא מעובדא דההוא סמאי [כמבואר בשעה"צ ל"ט], ושם היה פעמיים.

24 ברשב"א (עבוה"ק בית מועד ש"ד ס"ב) מבואר שדוקא אם שכח פעם אחר פעם ברציפות הוי פושע, אבל אם היה רגל שיש בו עירו'ת בנתיים ואז לא שכח, לא הוי פושע. וכן דקדק בדבריו בנשמ"א (כלל קב אות ה) [אלא שרצה לדקדק מלשון רש"י דאפי' אינם רצופים, ואפי' שדחה הדקדוק מרש"י, כתב שם בח"י אדם דאפי' אינם רצופים, וסיים בצ"ע]. ובשו"ת נכנסת יחזקאל (סי' כא, לפני כ-350 שנה) העלה שדוקא ברצופין, וכן כתב בכף החיים (ס"ק מח)

(שהרי ענין העירוב הוא שנחשב שהתחיל לבשל מערב יו"ט לשבת, וביו"ט אינו אלא כגומר [כמבואר ברמ"א ס"א], וכיון שנמצא במקום שאינו יכול לבוא אל התבשיל אינו יכול לסמוך עליו שיחשב כמו שהתחיל לבשל מערב יו"ט). (סעי' ח וס"ק כז-ט).

דיעת היוצא בעירוב

שאלה: (א) המערב עבור אחר, האם צריך להודיע לו בעת ההנחה שמערב עבורו. (ב) ומה הוא צריך לדעת.

תשובה: (א) לא. (ב) לפני שמבשל ביו"ט צריך לדעת שחברו עירב עבורו. (סעי' ט).

לסמוך בסתמא

שאלה: (א) אם דרך גדול העיר לערב על כל בני עירו, האם אפשר לסמוך עליו בסתמא אותו ששכחו או נאנסו [ואם לא הוכרז שעירב]. (ב) האם על סתם בני אדם אפשר לסמוך, ע"פ נוסח העירוב שהוא לנו ולכל הדרים בעיר הזאת. (ג) ומתי אפשר לסמוך על סתם אדם שאינו גדול העיר.

תשובה: (א) אפשר לסמוך, אפי' לא הוכרז. (ב) א"א לסמוך, דסתם בני"א אין יודעים לזכות ע"י אחר ולא מהני כלום. (ג) כאשר יודע בבירור שהקנה כדין. (סעי' ט וס"ק לב).

המערב עבור אחרים

שאלה: (א) המערב עבור אחרים, כיצד חל העירוב עליהם. (ב) ע"י מי אפשר לזכות. (ג) ומה הדין באשתו שמעלה לה מזונות או בנו גדול שסמוך על שלחנו, שנחלקו בזה לענין עירובי שבת. (ד) אשתו שמעלה לה מזונות אך היא מבשלת בפ"ע, האם אפשר לזכות על ידה.

תשובה: (א) שמוכה להם ע"י אחר. (ב) כל מי שמוכים על ידו בעירובי שבת (-עירובי חצרות ושתופי מבואות) כתבאר לעיל בסי' ס"ו, מוכין על ידו בעירובי תבשילין. (ג) (לכתחילה טוב לחוש במקום שאפשר ולא לזכות על ידם, ומכל מקום) בדיעבד סומכים להקל (דעירוב דרבנן, נתבאר ע"פ ב"י ושו"ע סי' שסו ס"י²⁵). (ד) כן, דכיון דצריכה עירוב בפ"ע (וכדלקמן תשובה הבאה) מיגו דזכיא לנפשה יכול לזכות על ידה גם לאחרים. (סעי' י וס"ק לד).

חיוב אשה בעירוב

שאלה: (א) לקמן (ס"ק נו) יתבאר אשתו ובני ביתו של אדם יוצאים בעירוב של בעל הבית, שנטפלים אליו. מה דין אשתו שמעלה לה מזונות אך היא מבשלת לעצמה. (ב) ואשה שגרה בבית בעל בית.

תשובה: (א) צריכה עירוב בפ"ע [או שיערבו בעדה]. (ב) כל שכן שצריכה לערב או שיערבו בעבורה או שתצא בעירוב של גדול העיר אם אינה יכולה לערב (וכנ"ל ס"ז)²⁶. (ס"ק לד ושעה"צ).

צורת הזכיה

שאלה: (א) המזכה את העירוב לאחרים, כיצד מזכה. (ב) ואם היה מונח על איזה דבר שלא ע"ג קרקע.

תשובה: (א) ע"י שמגביה את העירוב מהקרקע טפח. (ב) גם צריך להגביהו משם טפח. וע"י לעיל סי' שסו ס"ט (שגם אם הניח העירוב לתוך ידו של הזוכה צריך להגביהו ידו טפח. משנ"ב שם ס"ק נא. ואם העירוב מונח כולו ביד הזוכה ולא בולט מן הצדדים, אינו צריך להגביהו ידו כלל, דידי קונה בלא טעם הגבהה. באה"ל שם ד"ה צריך). (סעי' יא וס"ק לה).

אמירה במעשה העירוב

שאלה: לאחר שהמזכה זיכה, חוזר המערב ונוטלו ממנו. (א) האם המערב מברך על העירוב. (ב) האם מניח העירוב בשליחותו והתבשיל הוא של המשלה. (ג) מה אומר אחר הברכה. (ד) ומי שאינו מביין לשון הקודש (-לאו דוקא אלא הכונה ללשון תרגום. מ"ב תלד י בכי"ב). באיזו לשון יאמר. (ד) לדעות [לקמן סעי' כ'] שהאמירה בדין יאה וכו' מעכבת, מה הדין אם לא הזכיר לאדלוקי שרגא ולאפוקי ולשחוט.

תשובה: (א) מברך (אקב"ו) על מצות עירוב. ואם הוא שליח יש דעות אם צריך לברך עליו. (ב) בהדין עירובא יאה שרא לן לאפויי ולבשולי ולאטמוני ולאדלוקי שרגא²⁷ [וי"א גם ולאפוקי (מרשות לרשות) וטוב לומר גם ולשחוט] ולמעבד כל צרכא מיו"ט לשבת, לנא ולפלוגי ולפלוגי (כשרוצה לפרט למי בדעתו להקנות), או לכל בני העיר הזאת (כשאין ברצונו לפרט למי מקנה, כדלעיל ס"ח). (ג) בלשון לעז שמבין, ואם אינו מבין מה שאמר אי"כ לא סמך על העירוב ולא מהני (שכיון שאינו מבין הי"ז כמי שלא

מדנפשיה שדוקא ברצופין, והכי מסתברא 'שהרי ניכר שחדר לדברי חכמים ועירב אלא שהשכחה גרמא לו' (לשון הכה"ח).

25 ומבואר ברמ"א שם דאם בנו הגדול נשוי אשה מזכין על ידו אע"פ שסמוך על שולחן אביו, משום שעושה הכל על דעת עצמו ולא על דעת אביו (משנ"ב שם סק"ע).

26 בשעה"צ כתב שאינה נטפלת, ומשמעות דבריו שהיינו באופן שאינה אוכלת משל בעה"ב, וכן מבואר במחצית השקל ס"ק יא. ובאופן שאוכלת משל בעה"ב, ע"י לקמן בבאה"ל ס"ק ד"ה מי לענין משרתת האוכלת אצל בעה"ב שיתכן שיש לחייבה בעירוב בפ"ע.

27 ואף שהדלקת הנר אינה בכלל פת ותבשיל, מ"מ העירוב בפת ותבשיל מתיר גם הדלקת הנר ושאר מלאכות, שלא הצריכו חכמים לעשות העירוב אלא בעיקר תיקון הסעודה (רא"ש פ"ב ס"יא). וכתב הרא"ש (שם ס"טז) וז"ל: ואע"פ שפירשתי לעיל שלא תיקנו אלא לעיקר סעודה, היינו דאין צריך לעשות העירוב אלא מפת ותבשיל שהוא עיקר סעודה, אבל צריך להזכיר כל דבר שאסור לעשות בלא עירוב. עכ"ל.

28 אמנם מותר להכין לשבת כבר מלי יו"ט שני, כן פשוט, וכן מבואר במשנ"ב לקמן סי' תקטו ס"ק מב.

29 ונראה דיש לזיהר שלא לאכלו קודם שידליקו נרות שבת, דהא לכתחילה חיישינן לסוברים נר טעון עירוב (כדלקמן סעי' כ וס"ק נה). וצ"ל שמה שלא פירש זאת משום דכלול במה שכתב השו"ע לאחר שהכין 'צרכי השבת', והיינו כל צרכי שבת הטעונים עירוב.

אמר כלל). (ד) אין להחמיר בהם. מי שלא בירך ברכת העירוב אין הברכה מעכבת כיון שאמר הנוסח 'בדין' וכו' (ס"ק סד). (סעי' יב וס"ק לז-מ ובאה"ל ד"ה ומברך). אם מניח עירובי תבשילין ועירובי חצרות ביחד, ע"י לעיל סי' שסו ס"ק עט כיצד מברך.

יו"ט ראשון שחל בחמישי

שאלה: (א) יו"ט ראשון שחל ביום חמישי, האם אפשר לבשל מיו"ט ראשון לשבת ע"י העירוב. (ב) ואם יודע שיהיה לו אונס ביו"ט שני שלא יוכל לבשל בו, ועירב מתחילה ע"מ לבשל ביום ראשון. (ג) מה הדין בדיעבד אם עבר או שגג ובישל ביום הראשון. (ד) אם חל יו"ט ראשון ביום ו', האם מועיל העירוב להכין לשבת.

תשובה: (א) לא²⁸. (ב) גם לא מהני, דלא תקנו עירוב אלא מיום הסמוך לשבת ולא מיום שלפניו. (ג) הט"ז מתיר. וכ"ש כשלא בישל מאכלים אחרים לשבת (שבוה אף המהרש"ל מודה, ע"י שעה"צ), וע"י לקמן סעי' כג. (ד) בודאי. (סעי' יג וס"ק מא מב ושעה"צ).

הכנת התבשיל שלא בערב יו"ט

שאלה: האם אפשר להכין התבשיל של עירובי תבשילין מלפני ערב יו"ט [כשאת הנחת העירוב לשם עירוב עושה בערב יו"ט].

תשובה: לכתחילה טוב לזיהר להכין התבשיל בערב יו"ט גופא ולא מקודם, ואם אין לו, כשר אף לכתחילה כל שהניחו לשם עירוב. (באה"ל ד"ה לכתחילה).

עירוב תבשילין לפני ערב יו"ט

שאלה: (א) האם אפשר להניח עירובי תבשילין לפני ערב יו"ט. (ב) אם הניח עירוב שמתקיים ימים הרבה כגון מעושו, וכלל בתנאי של בהדין עירובא גם שבתות אחרות שיגיעו סמוך ליו"ט, האם צריך להניח בהם עירוב. ומסוכות לשמיני עצרת. [לכתחילה ובדיעבד]. (ג) האם אותו כזית שעירב פעם קודמת מהני גם ליו"ט זה [לענין דיעבד].

תשובה: (א) לכתחילה אין לעשות זאת, דיש אומרים שמצוה להניחו דוקא בעיו"ט. (ב) לכתחילה לא יסמוך על העירוב הקודם וכנ"ל, ואפי' מסוכות לשמ"ע. לכן אם נזכר בערב יו"ט השני צריך לערב שנית ולומר בהדין עירובא. אך לא יחזור לברך. ובדיעבד אם הניח כן ולא נזכר לערב שנית בעיו"ט, סומך על עירוב זה. (ג) אפשר דצריך שיהא כזית לכל יו"ט ולא סגי בכזית א' [וא"כ יחזור ויאמר בעיו"ט השני על הכזית שנשאר בהדין עירובא כו']. וצ"ע. ומסוכות לשמ"ע יש להקל בדיעבד אף אם היה רק כזית אחד ולא חזר ואמר עליו בעיו"ט. (סעי' יד וס"ק מג-מה ובאה"ל ד"ה לסמוך וד"ה לכתחילה וד"ה אבל).

נאבד העירוב

שאלה: (א) אם נאכל או נאבד התבשיל של העירוב קודם שבישל לשבת, האם יכול לבשל. (ב) ואם נשאר ממנו כזית. (ג) ואם נשאר פחות מכזית. (ד) ואם נאכל הפת. (ה) ואם חל יו"ט ביום ה' ונזכר בראשון שאבד הפת, האם צריך לערב על תנאי.

תשובה: (א) לא. (ב) מהני. (ג) לא מהני. (ד) אין לחוש. (ה) לא, אלא סומך על התבשיל לבדו. (סעי' טו וס"ק טמו).

אכילת העירוב

שאלה: אחר שהכין צרכי השבת, האם יכול לאכול העירוב. **תשובה:** כן²⁹, ומ"מ לכתחילה נכון שיניחנו בשבת לחם משנה בערבית ובשחרית, ובמנחה יבצע עליו, דכיון שנעשתה בו מצוה אחת יעשה בו מצוה אחרת. (סעי' טז וס"ק יא מח).

נאבד העירוב באמצע הכנתו

שאלה: (א) התחיל ללוש עיסתו, ונאכל העירוב, האם יכול לגמור עיסה זו או עיסה אחרת. (ב) והאם מותר לגמור לאפות אותה עיסה שהתחיל ללוש. (ג) ותבשיל שהתחיל בו, אך עדין לא הניח התבשיל אצל האש רק התחיל בעשייתו כגון שחתך ראשי הלפתות וכדומה, האם מותר לגמור לבשלו.

תשובה: (א) אותה עיסה שהתחיל מותר לגמור, ועיסה אחרת אסור³⁰. (ב) כן. (ג) כן [ודוקא אותו תבשיל אך תבשיל אחר אסור וכנ"ל גבי עיסה]. (סעי' יז וס"ק מט נ ובאה"ל ד"ה גומר).

בישל קודם שנאכל העירוב

שאלה: (א) אפה ובישל לצורך יו"ט ונאכל או נאבד העירוב, האם יכול להניח לשבת מה שבישל לצורך יו"ט ולבשל מכאן ואילך ליו"ט. (ב) והאם

מותר להניחו לחול ולבשל אחרים לצורך יו"ט. (ג) מה שבישל ביו"ט אחר שנאכל עירובו, האם יכול להשאיר לשבת ולבשל אחרים לצורך יו"ט.

תשובה: (א) כן. (ב) לא (דעירובי תבשילין אינו מתיר להכין לחול, ומה שאומר שיניח מה שהכין בשביל יום חול וכיון עתה עברו יו"ט הוי הערמה דהא כבר יש לו תבשילין ליו"ט. משא"כ במניח לשבת הרי הוכן בהיתר דאז היה העירוב קיים, וכאילו הוכן מתחילה לשבת דשרי לכתחילה). (ג) כנ"ל ב' (דמה שמכין לאחר שנאכל העירוב הוי כמכינו לחול). (סעי' יח וס"ק נא-נג).

להדליק נר כשלא עירב

שאלה: מי שלא עירב, האם מותר להדליק נר של שבת.

תשובה: אסור, ויש מקילים, ולכתחילה נכון שיקנה לאחרים והם ידליקו לו, או יסתפק בנר אחד (כדלקמן סעי' כ. וע"י לקמן סעי' כא היתר נוסף להדליק). (בשו"ע כתב בסתם שאין נר צריך עירוב תבשילין, והביא דעת האוסרים ביש אומרים). אם לא הזכיר 'לאדלוקי שרגא' בנוסח העירוב אינו מעכב. (סעי' יט וס"ק נה).

בני ביתו בעירוב

שאלה: (א) אשתו ובני ביתו של אדם, האם יוצאים בעירובו. (ב) ומה דין משרתי העברים.

תשובה: (א) כן, דנטפלים לו, ומותרין לבשל אע"פ שלא עירבו לעצמן כלל וגם הוא לא זיכה להם ע"י אחר. (ואשתו שמעלה לה מזונות והיא מבשלת לעצמה צריכה עירוב בפ"ע. ס"ק לד). (ב) צ"ע אם נטפלין לו [אם לא נתן העירוב לידן ולא זיכה להן ע"י אחר], ולכן יש לזכותן^{31,32}. (ס"ק נו ובאה"ל ד"ה מי ושעה"צ יב).

לא בירך על העירוב

שאלה: מי שלא בירך על העירוב, ואמר הנוסח 'בדין' וכו', האם יצא.

תשובה: כן. (ס"ק סד).

לא אמר נוסח העירוב

שאלה: (א) אם הניח עירוב ולא אמר הנוסח 'בדין' וכו', האם יצא. [ואם נזכר קודם יו"ט שלא אמר. ואם נזכר בערב שבת]. (ב) ואם אמר בדין אך לא הזכיר המלאכות בהדיא אלא אמר 'בדין' יאה שרא לן למעבד כל צרכנא, האם יצא. (ג) לדעת המחמירים, מה הדין אם פרט רק מקצתו כגון שאמר רק לאפויי ולא הזכיר ביטול והטמנה.

תשובה: (א) לא יצא, וי"א דבדיעבד אם הניח התבשיל לשם עירוב, אפי' לא אמר כלל הנוסח אינו מעכב ומותר לעשות כל המלאכות מיו"ט לשבת. ולכתחילה יש להחמיר כדעה ראשונה, ולכן אם נזכר קודם כניסת ליל יו"ט יחזור ויטול העירוב בידו ויאמר נוסח בהדין וכו', ולא יחזור לברך אם כבר בירך בתחילה (אבל אם לא בירך כשהניח העירוב יכול לברך עתה כשמערב שנית³³). ואם נזכר בער"ש, יקנה קמחו לאחרים והם יבשלו ויתנו לו כדלקמן (בתשובה הבאה). [ואם נזכר ביו"ט ראשון שחל ביום ה' יניח עירוב ויתנה כדלקמן ס"כ³⁴ ויאמר בהדין וכו' ולא יברך]. ואם אין לו למי להקנות יוכל לסמוך על דעה אחרונה. (ב) כנ"ל א'. (ג) אסור במה שלא אמר. (ולמעשה הדין כנ"ל א'. אבל אם לא הזכיר לאדלוקי שרגא ולאפוקי ולשחוט אין להחמיר בהם. ס"ק לו לח נה). (סעי' כ וס"ק סג ושעה"צ).

דין מי שלא עירב בהכנת המאכלים

שאלה: (א) מי שלא עירב, שאסור לבשל לעצמו, האם מותר לו לבשל לאחרים. [ואם הם עירבו]. (ב) ולהכין בביתם ובשליחותם. (ג) האם לאחרים מותר לבשל לו מקמחו. [ובביתם]. (ד) ולהכין עבורו מקמחו שלהם. (ה) איזו עצה יש לו שאחרים יוכלו להכין מאכלו, וכיצד עושה זאת. (ו) והאם מותר להם להכין גם בביתו. (ז) אם אין שם אחרים שעירבו, מה יכול לעשות. [והאם צריך לצמצם. ולחם משנה]. (ח) ומה הדין אם יש שם אחרים אך אינו רוצה להקנות להם.

תשובה: (א) אסור, ואפי' הם עירבו. (ב) גם אסור, דכיון דהוא לא עירב אסור לו לבשל. (ג) אסור ואפי' בביתם, דגם קמחו נאסר. (ד) מותר. (ה) יכול להקנות קמחו ותבשיליו לאחרים שעירבו. ויתן להם במתנה³⁴, ע"י משיכה לרשותם או בהגבהה בכל מקום [אבל בקנין סודר אסור (דנראה יותר כמקח וממכר. מחצ"ה)]. והם אופים ומבשלים ונותנין לו. (ו) כן. (ז) י"א שהתירו לו משום כדי חייו לכבוד שבת להדליק נר אחד³⁵ ולבשל קדרה אחת (תבשיל אחד ולא יותר) ולאפות פת אחת. ויכול לאפות פת גדול ולבשל קדרה גדולה שיהא לו די לכל השבת, וא"צ לצמצם בזה. ואם

30 וכן כתב השלחן ערוך. ודע, שבברכי יוסף בשם הרדב"ז כתב להתיר (ובבאה"ל הביאו וכתב שכן דעת כמה ראשונים), ובספרו יוסף אומץ סי' פ' כתב לחזק פסקו הנ"ל, והביא כמה ראשונים דהכי סברי, וכתב שאם מרן השו"ע היה רואה כל זה גם היה פוסק להקל. והביאו בכה"ח ס"ק קה, ועפ"ז כתב להקל בעת הצורך.

31 כ"כ בשעה"צ לעיל ס"ק י"ב. ולמד בשונה הלכות (הל' טז) שזה ע"פ מה שנסתפק כאן אם צריכים עירוב, דמאחר שיש ספק בדבר, יש לזכות להם.

32 ולגבי בן גדול הסמוך על שלחן אביו, אע"פ שבדיעבד מועיל לזכות על ידו וכנ"ל במ"ב ס"ק לד, כתב בס' חוט שני (יו"ט פכ"א ס"ק ח) שמ"מ נחשב כטפל לבית אביו ואינו צריך לערב בעצמו, ודלא כמשרתת שיש ספק בדינה כנ"ל, שאף שהיא סמוכה על שולחן בעל הבית מ"מ ודאי שאינה נטפלת לבית.

33 ואף דקיי"ל (פסחים ז: דכל המצוות מברך עליהן עובר לעשייתן, וכאן הרי כבר קיים המצוה לדיעות שלא מעכב האמירה, וא"כ כיצד יברך כשמערב שנית ואומר הנוסח. כתב בשו"ע הרב (קונטרס אחרון סק"ב) דכיון דמצוה מן המובחר לומר 'בדין' וכו', נקרא עדיין עובר לעשייתה. ועיי"ש מה שכתב עוד בזה.

34 ואע"פ שאסור ליתן מתנה בשבת וביו"ט, לצורך מצוה או כבוד היום התיירו, ע"י מ"ב סי' ש"ו ס"ק לג.

35 היינו לדעת האוסרים (לעיל סעי' יט) להדליק כשלא עירב. והשו"ע שכתב לשון זו אף שלעיל הביא בסתם דעת המתירים, כתב בשלחן גבוה ס"ק ל' דהוא שיגרא דלישנא, וע"י גם כף החיים ס"ק כק.

תשובה: א מצוה להמנע מלקבוע סעודה בעיו"ט מתשע שעות ולמעלה, כמו בער"ש, כדי שיאכל בליל יו"ט לתאבון. **ב** לכתחילה טוב שיאכל סעודה שלישית קודם זמן מנחה קטנה שאז יוכל לאכל ולקבוע סעודה כמה שירצה, ואם שכח או עבר ולא קיים סעודה שלישית קודם זמן מנחה קטנה יכול לקיים אח"כ, אך אז מצוה לכתחילה ליהרר שלא יאכל פת כשיעור קביעות סעודה שרגיל בחול כדי שיאכל בלילה לתיאבון, ואפי' הרבה יותר מכביצה יכול לאכל רק שלא יהיה כשיעור קביעות סעודה. **ג** המג"א כתב שיש למנוע וכו"ל, ואין זה ברור דמנא ליה להחמיר מלאכל ביו"ט ראשון שהוא מה"ט בעת שתאב לאכל כגון בחג השבועות שהיום גדול, משום עיו"ט שני שהוא דרבנן. (סעי' א וס"ק ה-ח ושעה"צ ובאה"ל ד"ה ממנחה וד"ה בעיו"ט).

בגדי יו"ט

שאלה: א מה יש לנהוג בבגדים משום מצות יו"ט. **ב** איזה תנאי כתב המ"ב לענין ההלכה שבגדי יו"ט יהיו טובים משל שבת.

תשובה: א שילבש כסות נקיה, ולא ילבש מלבושי חול, ובגדי יו"ט יהיו יותר טובים משל שבת שזהו מכלל 'שמחה' (שנאמר ביו"ט ולא בשבת, ולבישת בגדים נאים בשבת היא רק משום 'כבוד' שבת). **ב** דוקא אם ידו משגת. (סעי' א וס"ק ג ד יב). ומצוה לרחוץ בחמין ולקצוץ צפרניים בערב יו"ט, ונתבאר לעיל סי' רס"א. ומצוה להסתפר בעיו"ט ויתבאר לקמן סי' תקלא ס"א.

ימים טובים שתקנו להרבות בסעודה

שאלה: באיזה יו"ט תקנו להרבות בסעודה.

תשובה: ביו"ט ראשון של פסח, בעצרת, בראש השנה, וביו"ט האחרון של חג. (עי' הטעם בשעה"צ). (ס"ק יא).

כבוד ועונג ביו"ט

שאלה: האם ביו"ט יש מצות כבוד ועונג כמו בשבת.

תשובה: כן. (סעי' א).

לחם משנה

שאלה: האם צריך לבצוע על לחם משנה בשתי הסעודות של יו"ט.

תשובה: כן. (סעי' א וס"ק ט).

שתיית יין

שאלה: מה דין שתיית יין ביו"ט.

תשובה: צריך לקבוע כל סעודה על היין דהיינו גם באמצע הסעודה, מלבד מה שקידש על היין מתחילה כמו לענין שבת כנ"ל סו"י רנ"ג. (סעי' א וס"ק יא).

זמן ההגעה לבית הכנסת

שאלה: א מתי יש לבוא לבית הכנסת ביו"ט [מעיקר הדין], ומתי לצאת. **ב** ומה יש לנהוג האידיא.

תשובה: א מאחרין לבוא לביהכ"ס, כדי לטרוח בסעודת יו"ט קודם שילכו לביהכ"ס. וממהרין לצאת משום שמחת יו"ט. **ב** האידיא שמאריכין בפיוטים ובניגונים בין יוצר אור לק"ש וקרוב לודאי שיעבור זמן ק"ש, צריך להשכים ביו"ט כדי לקרות ק"ש בזמן הראוי. (סעי' א וס"ק יד).

מצות יו"ט

שאלה: א האם מצות יו"ט לענוג באכילה ושתייה או בבית המדרש. **ב** ומהי הדרך הנכונה בענין זה.

תשובה: א מצוה לחלקו חציו לביהמ"ד⁴⁴ וחציו באכילה ושתייה. **ב** בבוקר מקדימין⁴⁵ לילך לבתי כנסיות ולבתי מדרשות, ומתפללין וקורין בתורה בענינו של יום ומתפללין מוסף, וחוזרים לבתיהם ואוכלין, והולכין לבתי מדרשות ושונין עד חצי היום וכשבא זמן מנחה מתפללין תפילת המנחה, והולכין להתענג שאר היום עד הלילה כדי לקיים חציו לכם. (סעי' א וס"ק א).

חזונים שמאריכים בניגונים

שאלה: החזונים שמאריכים בניגונים, האם זה בכלל חציו לה' או חציו לכם.

תשובה: אין זה בכלל חציו לה' וחציו לכם, ויש לגעור בחזונים המאריכים יותר מחציו של יום. (ס"ק א ושעה"צ).

סעודה שלישית

שאלה: א מה נהגו ביו"ט לענין סעודה שלישית. **ב** בשתי הסעודות, האם חייב לאכול פת. **ג** מה דין מי שלא אכל בליל יו"ט.

41 ושם מבואר דיש מחלוקת אם האיסור הוא מזמן מנחה גדולה או רק מזמן מנחה קטנה, והמשנ"ב שם (ס"ק ג) כתב שהסומך על המקלין מזמן מנחה קטנה לא הפסיד. עוד ברמ"א שם כתב שהאיסור מלאכה הוא רק אם עושה אותה בדרך קבע, אבל אם עושה אותה דרך עראי לפי שעה ולא קבע עליה, מותר.

42 ומה שכתב הרמ"א לעיל בסו"י תעא 'ומצוה לרחוץ ולגלח בערב יום טוב וללבוש בגדים נאים כמו בשבת', וכאן מבואר שיהיו בגדי יו"ט נאים יותר משל שבת, ביאר בכה"ח (שם ס"ק מב) בשם ספר עבודת הגפן, שכוונת הרמ"א שם שצריך ללבושם מבעו"י כמו לפני שבת, אך בגדי יו"ט יהיו נאים משל שבת.

43 ואף שבכל שבת לא נהגו להזהר בזה כ"כ, מ"מ ביו"ט צריך ליהרר בזה לכתחילה, דהנה הטעם שצריך לשתות יין בסעודה הוא כדי לעשות הסעודה חשובה, שכן היה המנהג בזמנם לקבוע הסעודה על היין [כמ"ש הגה"מ פ"ד מהל' ברכות אות ל']. אמנם בזמננו שאין הדרך לקבוע סעודה חשובה על היין לא נהגו ליהרר לקיים מנהג זה, אמנם ביו"ט שצריך לשתות יין משום שמחה א"כ ישתהו בתוך הסעודה כדי לעשות הסעודה חשובה. משמרת המועדות.

44 לאו דוקא בית המדרש וה"ה ביהכ"ס, דתפילות בכלל לה' הם, וכן מבואר לקמן.

עבר והערים

שאלה: א עבר והערים לבשל ב' קדרות לצורך היום ולא היה צריך אלא לקדרה אחת, והותיר לשבת, האם מותר לו לאכול בשבת. **ב** ובמוצאי שבת. **ג** ומה דין המאכל לבני ביתו. **ד** ולאחרים.

תשובה: א אסור, דקנסוהו רבנן, שהחמירו במערים יותר ממוזיד. **ב** מותר³⁹, ויש מחמירין שאסור לעולם, והמיקל אין למחות בידו. **ג** כמו המבשל עצמו וכנ"ל א' ב'. **ד** מותר למוצאי יו"ט מיד. (סעי' כד וס"ק עז-עט ושעה"צ).

סימן תקכח

עירובי חצרות ושיתופי מבואות ביו"ט

שאלה: א האם צריך לעשות עירובי חצרות ושיתופי מבואות בשביל יו"ט. **ב** ומי שמניח כל ערב שבת, ואירע יו"ט סמוך לו, מה יעשה. **ג** אם עושה בשביל יו"ט לבד, האם יכול לברך ע"ז. **ד** האם צריך עירובי תחומין ביו"ט.

תשובה: א לא. ומ"מ כשמערב עירובי חצרות בערב פסח בשביל שבתות השנה יכלול גם יו"ט כדי שיוכל להוציא ע"ז אף דברים שאין צורך היום כלל, שיש מחמירים בזה⁴⁰, ויאמר לכל שבתות יו"ט של שנה זו. **ב** יאמר בעירוב לשבת זו ויו"ט הבא עלינו לטובה. אכן צריך שיהא שמור העירוב עד יו"ט. **ג** לא (משום סב"ל). **ד** כן. (סעי' א וס"ק א ושעה"צ).

לערב ביו"ט

שאלה: א יו"ט שחל בערב שבת, האם אפשר לערב בו עירובי חצרות. **ב** ועירובי תחומין. **ג** בהנ"ל א' ב', אם הניח עירובי תבשילין. **ד** ואם הניח עירובי חצרות מעיו"ט לשם יו"ט ועדיין העירוב קיים, האם יכול לסמוך עליו לשבת. **ה** ואם נזכר ביו"ט ראשון של גלויות או ביו"ט ראשון של ראש השנה, האם יכול לערב עירובי חצרות בתנאי. **ו** ומה הדין בעירובי תחומין. **ז** ובדיעבד אם עירב.

תשובה: א לא. **ב** לא. **ג** גם לא. **ד** כן. **ה** ביו"ט ראשון של גלויות כן, וביו"ט ראשון של ר"ה לא. **ו** אין מניחין אותו בתנאי אפי' בב' יו"ט של גלויות. **ז** מהני בב' יו"ט של גלויות, ונתבאר לעיל סי' תט"ו. (סעי' ב וס"ק ב ד-ו).

סימן תקכט

הוצאות יו"ט

שאלה: א האם ראוי לאדם לדקדק שלא להרבות בהוצאות יו"ט. ומדוע. **ב** ובהוצאות שאר ימים.

תשובה: א לא יצמצם בהוצאות יו"ט, שכל מזונותיו וציאותיו של אדם קצובין לו מר"ה חוץ מהוצאות שבת ויו"ט שאם פחת פוחתין לו ואם מוסיף מוסיפין לו. **ב** צריך לצמצם וליזהר מלעשות יציאה מרובה, שלא יוסיפו לו אלא מה שפסקו לו. וזו תוכחת מרובה על זמנינו שבעו"ה הרבה אנשים עוברים ע"ז, ולא ישימו לב איך להתנהג בהוצאות ביתם להרחיק המותרות, והרבה חללים הפילה הנהגה הרעה הזו שמביאה את האדם לבסוף ע"ז לדי גזל וחמסם וגם לחרפה וכלימה. והרבה סיבות יש שגורמין להנהגה הרעה הזו, והסיבה הגדולה שבכולן הוא ע"י הנשים שדעתן קלות ואינן ראוות הנולד. ואשרי למי שיאמץ לבבו ולא ישיגח לפתוים, וינהל הוצאות ביתו בחשבון כפי ערך הרוחתו ולא יותר. (סעי' א ובאה"ל ד"ה ואל).

הכנה ליו"ט

שאלה: א איזו מצוה יש בערב יו"ט בענין הפת. **ב** אדם שיש לו משרתים שמכניסם עבורו צרכי יו"ט, האם גם הוא עצמו מחויב להשתתף בהכנה.

תשובה: א ללוש פת לכבוד יו"ט, כמו בערב שבת כמ"ש לעיל סי' רמ"ב ס"א. **ב** מ"מ ישתדל להכין בעצמו קצת לצורך יו"ט, וכמו לענין שבת לעיל סי' רנ"א. (סעי' א וס"ק ג).

מלאכה בערב יו"ט

שאלה: האם מותר לעשות מלאכה בערב יו"ט.

תשובה: אין לעשות מלאכה מן המנחה ולמעלה, כמו בער"ש לעיל ר"ס רנ"א. (באה"ל ד"ה ממנחה).

קביעת סעודה בעיו"ט

שאלה: א האם מותר לקבוע סעודה בערב יו"ט. **ב** ואם חל יו"ט [ראשון או שני] במוצ"ש, מתי יאכל סעודה שלישית [לכתחילה ובדיעבד, וכמה]. **ג** האם ביו"ט ראשון שהוא ערב יו"ט שני גם יש למנוע מלקבוע סעודה מט' שעות ולמעלה.

יש לו פת א' שנשאר לו מיו"ט אסור לו לאפות משום לחם משנה. אך אם הפת שיש לו אין מספיק לו לאכילה לכל השבת מותר לו לאפות עוד פת. ואם יכול להקנות קמחו לאחרים נכון מאד שיקנה להם כדי שיוכלו לאפות עבורו ללחם משנה. **ח** י"א שגם התיירו לו כדי חייו כנ"ל ז'. (סעי' כ וס"ק נז-סב ושעה"צ).

המתענה

שאלה: א מי שמתענה ביו"ט, האם מותר לו לבשל לאחרים לצורך יו"ט. **ב** ואם היה יו"ט סמוך לשבת, האם מותר לבשל בעצמו לכתחילה לשבת [כשהניח עירוב]. ואם אין לו אחרים שיבשלו בשבילו. **ג** ואשה משרתת שמתענה ביו"ט, האם יכולה לבשל לצורך בעה"ב. **ד** לדעת האוסרים, האם בני ביתו או אחרים יכולים לאפות ולבשל לו משלו.

תשובה: א י"א שאסור (הואיל והוא אסור באכילה וא"כ אין זה צורך אוכל נפש), ויש מפקפקין בזה. (וראה הל'ן). **ב** לאוסרים לעיל א' אסור לבשל בעצמו לשבת אף שהניח עירוב. והאחרונים מפקפקין בזה וכו"ל, לכן ביו"ט הסמוך לשבת אם אין לו אחרים שיבשלו עבורו מותר לו לבשל בעצמו. **ג** כנ"ל א', ולמעשה יכולה לבשל לצורך בעה"ב כנ"ל ב'. **ד** כן, שאין קמחו נאסר והואיל והניח ע"ת. (סעי' כ וס"ק סה).

עצה להדליק נר

שאלה: מי שלא עירב, לסוברים שנו צריך עירוב, איזו עצה יש לו בענין הדלקת הנר.

תשובה: יכול לילך מבעוד יום לחדר בנר דלוק לחפש איזה דבר ויניחנו דולק עד הלילה ויכול אח"כ (כל זמן שלא הניחו מידו. שונה"ל הל' כה) לטלטלו ולהניחו באיזה מקום שירצה³⁶. (סעי' כא וס"ק סז). ע"י לעיל סי' שב שעה"צ ס"ק כג שמי שלא עירב מותר להציע המטות מיו"ט לשבת (שהוא דבר האסור בשבת משום טירחה, ורק אם הוא לצורך שבת מותר), ואם מותר לקפל הטלית מיו"ט לשבת (באופן האסור בשבת, ע"י לעיל סי' שב ס"ג), יש דעות בזה, ע"י מ"ב שם ס"ק יז.

ריבוי מאכלים לצורך שבת

שאלה: א מי שנזכר שלא עירב, וגם לא היה בכל העיר גדול שזיכה בעירובו לכל אנשי העיר, איזו עצה יש לו שיוכל להכין מאכלים לשבת [שמוסקמת לכל הדעות]. **ב** ואם רוצה לבשל בכמה קדרות כמה מינים חלוקים לצורך יו"ט, האם יכול להרבות בכל קדרה לצורך שבת. **ג** ואם נשאר לו קדרה שלמה שלא אכלה, האם יכול להניחה לשבת. **ד** ואם אינו צריך ליו"ט, האם לפני הסעודה מותר לבשל לשבת כמה קדרות במינים חלוקים על מנת לאכול אח"כ מכל א' וא'. **ה** והאם למעשה צריך לאכול אח"כ מכל אחד ואחד.

תשובה: א שאם הוא קודם סעודת שחרית, יבשל הרבה בקדרה אחת, ויותר לשבת³⁷. **ב** גם מותר. **ג** כן, דכיון שמתחילה חשב שיצטרך ליו"ט מותר, ובלבד שלא יערים (לומר שמבשל הקדרה לצורך יו"ט ויודע שאינו צריך ליו"ט). **ד** י"א שכיון שהוא קודם אכילה מותר, וכן נהגו העולם להקל (כשמכין מיו"ט לשבת או מיו"ט ראשון ליו"ט שני, אך מיו"ט לחול יש ליהרר בזה) כמו שנתבאר לעיל סי' תקג ס"ק ז יא ע"ש. **ה** כן, אבל אם לא יאכל אח"כ יש להחמיר אע"פ שנתכוין לאכול, שניכר ההערמה (דלא כט"ז שהיקל בדיעבד שאם לא אכל מאותו תבשיל אינו נאסר לשבת). (סעי' א כא וס"ק ב סו סח-עא).

לערב ביו"ט ראשון

שאלה: א מי שנזכר ביו"ט ראשון של גלויות שלא עשה עירוב תבשילין, מה יכול לעשות. **ב** האם יברך. **ג** האם עצה זו מועילה גם ביו"ט ראשון של ראש השנה.

תשובה: א יכול לערב בתנאי אם היום קודש א"צ לערב דהא מחר הוא חול, ואם היום חול בעירוב זה יהא שרא לן לאפוי ולבשולי וכו', ולמחר א"צ לומר כלום. (וכ"כ השו"ע בסתם, והביא בשם י"א דעת רבינו אפרים דבשאין לו מידי דבשיל מאתמול לא יערב). **ב** יש דעות בזה. **ג** לא, דכיום ארוך דמי. (סעי' כב וס"ק עב-עה).

עבר ובישל

שאלה: א מי שעבר ובישל במוזיד כמה קדרות שלא לצורך יו"ט, האם מותר לאכלן בשבת. **ב** ולאכלן בחול. **ג** ואם בישל שוגג.

תשובה: א כן [וי"א דוקא אם אין לו תבשילין אחרים, וצ"ע]. מיהו ראוי לקנסו לפי ראות עיני ב"ד על מה שעשה. **ב** כנ"ל א'. **ג** גם מותר לאכול³⁸ (וע"י ס"ק עו מאי רבותא). (סעי' כג ובאה"ל ד"ה אם וד"ה מותר).

36 ונראה פשוט שיוכל לברך עליו להדליק נר של שבת, שהרי כונתו ודאי גם בשביל שבת. ובתנאי שמדליקו לאחר פלג המנחה כדלעיל סי' רס"ג ס"ד, ע"ש.

37 והיינו בטירחה אחת, כדלעיל סי' תקג ס"ק ה'. וע"ש דבבשר ודגים מותר להוסיף גם כשטורח טרחה נוספת כגון שהקדירה כבר עומדת על האש, והטעם דבבשר ודגים ההוספה משביחה את המעט שצריך ליו"ט ונמצא טטורח לצורך יו"ט.

38 ומשמע מהמ"ב לעיל (סי' תעג ס"ק לב ובשעה"צ שם ס"ק לט) שיש לאכול תבשיל זה ביו"ט, שע"י כך ינצל המבשל מהאיסור.

39 ואם בישל ביו"ט לצורך יום חול, נראה דאסור עד מוצאי יו"ט בכדי שתעשה אותה מלאכה, שהרי הטעם שאסור עד מוצאי שבת כדי שלא יהנה ממלאכתו ביו"ט, וכיון שכל השבת א"א להכין לכן אין ליהנות מזה כל השבת, משא"כ בחול שאפשר להכין מיד במוצאי יו"ט, אינו אסור אלא עד שיוכל ליהנות ממלאכת חול. [וע"י ארחות שבת ח"ג פכ"ה הע' צג].

40 ודעת השו"ע שא"צ עירובי חצרות, ומ"מ כתב הכה"ח (רה"ט ובס"י תקיח ס"ק יד) לעשות ככתוב כאן, כדי לצאת אליבא דכו"ע בדבר שאין בו הפסד ממונן.

תשובה: א לא נהגו לעשות ביו"ט כי אם שתי סעודות ערבית ושחרית⁴⁶, וי"א דמ"מ טוב שיאכל פירות במקום סעודה שלישית, וי"א שמוה נתפשט המנהג לאכול ביו"ט תבשיל אחד יותר בשחרית שיחשב במקום סעודה ג' [אע"ג דבשבת אין מועיל לענין סעודה ג']. ב. כן. ג. יאכל ביום שתי פעמים, ויקדש בשחרית הקידוש של לילה, כמו לענין שבת בסי' רע"א ס"ח וסי' רצ"א וס"ק ה. (סעי' א' וס"ק יג).

ממצוא חפצך

שאלה: האם ביו"ט מותר לדבר בחפציו.

תשובה: אסור, כמו בשבת ונתבאר לעיל סי' שז. (באה"ל ד"ה לכבודו).

מצות שמחה

שאלה: א מצות שמחה ביו"ט האם הוא מהתורה או מדרבנן. **ב** ובנשים. **ג** האם בחול המועד נוהג מצות שמחה [וכבוד ועונג]. **ד** במה איש מקיים מצות שמחה. **ה** ומהי מצות השמחה הכללית בחג. **ו** כיצד משמח את הקטנים. **ז** ואת הנשים. **ח** ואם אין ידו משגת לבגדים ותכשיטין.

תשובה: א מהתורה. **ב** גם. **ג** מצות שמחה נוהג אך לא כבוד ועונג⁴⁷. **ד** ביה"ז שאין ביהמ"ק קיים מצות שמחה ביין, אבל בשר אין חובה לאכול, ומ"מ אם ידו משגת מצוה גם לאכול בשר⁴⁸, ועי' לעיל סי' רמ"ב (שאפילו מי שנצטרך לבריות אם יש לו מעט משלו צריך לזרז עצמו לכבד את השבת, ולא אמרו 'עשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות' אלא למי שהשעה דחוקה לו ביותר [וגם אין לו אפשרות ללוות, אבל אם יש לו אפשרות צריך ללוות כדי שלא יבטל מצות עונג שבת וכמו שאמר הקב"ה 'בני לוו עלי ואני פורע'. ועי' ש"ש בע"מ ס"ק יב], על כן צריך לצמצם בשאר ימים כדי לכבד השבת, והוא הדין ליום טוב). **ה** חייב אדם להיות שמח וטוב לב הוא ואשתו ובניו וכל הנלוים אליו (-הנסמכים על שולחנו). **ו** נותן להם קליות ואגוזים. **ז** קונה להם בגדים ותכשיטין כפי ממונו. **ח** יקנה להם לכל הפחות מנעלים חדשים לכבוד יו"ט. (סעי' א ב וס"ק יא טו ובאה"ל ד"ה כיצד וד"ה כפ"י).

לשמח עניים

שאלה: א האם יש חיוב להאכיל עניים בחג. **ב** מה כתב המשגיב לענין אותם המתביישין לבקש.

תשובה: א כן, וחיוב להאכיל לגר ליתום ולאמנה עם שאר עניים. אבל מי שנועל דלתו חצרו ואוכל ושותה הוא ובניו ואשתו ואינו מאכיל ומשקה לעניים ולמרי נפש אין זו שמחת מצוה אלא שמחת כריסו, ושמחה זו קלון הוא להם. ובזוה"ק מפליג מאד בעונש מי שאינו נותן לעני מסעודתו ביו"ט ר"ל. וכבר נתפרסם גדול החיוב לכל ישראל, וע"כ אינו מצוי שיאשר עני ביו"ט בלי סעודה. **ב** אבל מה נעשה עם האומללים והנדכאים בעיר שמתביישין לפשוט יד ולבקש, וע"כ נהגו באיזה מקומות שקודם ביו"ט הולכין נבונים לב לבתי העשירים לקבץ עבור אלו המרי נפש, ואשרי האנשים שמשגימין עין ע"ז שמוזכין לעצמן ומוזכין לכל אנשי העיר. (סעי' ב וס"ק ז).

חיוב אכילת בשר ויין

שאלה: א אדם אוכל ושותה ושמח ברגל. האם מי שמסוגף עצמו מפני תשובה בכל ימות השנה שלא לאכול בשר ויין, יכול לעשות כן גם ביו"ט.

תשובה: לא, אלא חייב⁴⁹ לאכול ולשתות בשבתות וי"ט וחנוכה ופורים. ועי' מאירי רפ"ב דביצה. (סעי' ג וס"ק ט).

זהירות בהנ"ל

שאלה: א מה צריך לזהר באכילת בשר ושתית יין. **ב** ומה עוד צריך לזהר כמו כן. **ג** ומהי מידת החסידים אשר השם נגדם תמיד ובכל דרכיהם ידעוהו.

תשובה: א שלא ימשוך בהם. **ב** שלא ימשוך בשחוק וקלות ראש, לפי שאין השחוק וקלות ראש שמחה אלא הוללות וסכלות, ולא נצטוינו על ההוללות והסכלות אלא על שמחה שיש בה עבודת היוצר (ואי אפשר

לעבוד את השם לא מתוך שחוק ולא מתוך קלות ראש ולא מתוך שכרות. רמב"ם פ"ו ה"כ). **ג** שבעת שמחתם יותר ויותר משבחין להקב"ה אשר שימחם. (סעי' ג וס"ק כא).

תענית

שאלה: א האם מותר להתענות ביו"ט [ותענית חלום]. **ב** המתענה תענית חלום האם צריך לעשות הי"ט 'כולו להשם'.

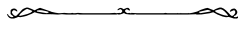
תשובה: א דין תענית ביו"ט כמו בשבת, ועי' לעיל סי' רפ"ח (שם מבואר שאסור להתענות עד ו' שעות [אם לא דטעים מידי קודם מוסף. מ"ב שם סק"א, ועי' סק"ב לענין הלומד ומתפלל עד אחר חצות], אולם מותר להתענות תענית חלום כדי שיקרע גזר דינו, ואם התענה צריך להתענות גם ביום ראשון, כדי שיתכפר לו מה שביטל עונג שבת או יום טוב). וי"א שלא להתענות תענית חלום ביום שעולין לדוכן, והמנהג פשוט להתענות, ומ"מ היכא שיש עוד צד להקל יש להקל בזה יותר מבשבת. **ב** י"א שכיון שאינו מקיים חציו לכם צריך להיות כולו לה', דהיינו ללמוד או לומר תפלות וברכות, אבל בד"מ חלק על זה. (סי' ב וס"ק ב יח כ).

שמירת הצניעות

שאלה: א מה חובת בית דין להעמיד ברגלים. **ב** ומה חובתם להזהיר לעם ברגלים. **ג** האם חייב זה הוא רק לבי"ד וברגל.

תשובה: א שוטרים שישוטטו ויחפשו בגינות ופרדסים ועל הנהרות שלא יתקבצו שם לאכול ולשתות אנשים ונשים ויבואו לידי עבירה. **ב** שלא יתערבו אנשים ונשים בבתיהם בשמחה ולא ימשכו ביין, שמא יבואו לידי עבירה, אלא יהיו כולם קדושים. **ג** לא, אלא תמיד יש חיוב למי שבידו להזהיר ולמחות ע"ז, אלא שברגל מצוי הקלקול ביותר. ובעו"ה נתפרץ קלקול זה בזמנינו באיזה מקומות גם בימות החול ועון גדול הוא, ומי שיש בידו למחות בודאי מחויב למחות, ועל"ס ש"ט באה"ל ד"ה להקל. (סעי' ד וס"ק וס"ק ו' ושעה"צ).

בעזה"י סליק הלכות יום טוב

הלכות חול המועד

סימן תקל

מנהג חוה"מ

שאלה: א האם בחול המועד נוהג מצות שמחה, כבוד, עונג. **ב** והאם יכול לנהוג בו מנהג חול, לענין מלבוש ואכילה. [והאם חייב לאכול פת].

תשובה: א מצות שמחה נוהג [ועי' ס' תקכ"ט ס"ב כיצד משמחין], אבל לא כבוד ועונג [ועי' לקמן]. **ב** חייב לכבד חוה"מ במאכל ובמשתה ובכסות נקיה יותר מימות החול שלא ינהג בהן מנהג חול, ומהרי"ל לבש הקט"א (-מין בגד עליון) של שבת [ואפילו מי שאינו לובש בגדי שבת, מ"מ בהו"ר המנהג ללבוש בגדי שבת]. ולענין אכילה, אף שאסור להתענות אין חייב לאכול פת, ומ"מ לכתחילה מצוה לקבוע סעודה על הפת, אחת בלילה ואחת ביום. (ס"ק א ושעה"צ).

עשיית מלאכה בחוה"מ

שאלה: א האם חול המועד מותר בעשיית מלאכה. **ב** האם איסור מלאכה בו מהתורה או מדרבנן. **ג** מה נ"מ אם הוא מהתורה או מדרבנן. **ד** ומה למעשה.

תשובה: א אסור בקצת מלאכות ומותר בקצתן [וראה תשו' הבאה אלו מלאכות מותר]. **ב** יש דעות בראשונים, י"א דאסור מה"ת אך התורה נתנה רשות לחכמים להתיר לפי צורך הענין שהיה נראה להם להתיר, וי"א דמלאכת חוה"מ מדרבנן, ויש אומרים דכל מלאכה שאינה לצורך המועד ואינה דבר האבד הוא מה"ת, אבל דבר שהוא לצורך המועד אך הוא

מלאכת אומן וטירחא יתירא, וכן דבר האבד שהוא טירחא יתירא אע"פ שאינו לצורך המועד, אינו אלא מדרבנן, וכן הסכימו כמה אחרונים. (ודעת המחבר ראה בהערה⁵⁰). **ג** שבאיסור תורה אין להקל בספק. **ד** למעשה כשיש ספק, במקום צורך גדול יש להקל, אך בלא"ה אין למהר להקל⁵¹. (סעי' א וס"ק א ובאה"ל ד"ה ומותר).

מלאכות המותרות בחוה"מ

שאלה: א אלו סוגי מלאכות מותרות בחוה"מ. **ב** מה אמרו חז"ל בחומרת העושה מלאכה בחוה"מ. **ג** מקום שנהגו ההמון להקל אפי' בדבר שאינו אבד, ובא חכם ואסר להם למגדר מילתא אפי' דבר האבד, וחכם אחר רוצה להתיר להם, האם רשאי.

תשובה: א חמשה סוגי מלאכות הותרו: **א** דבר האבד אם לא יעשנו עתה. **ב** צורך אוכל נפש [והיינו אפי' במעשה אומן. ושאר צרכי המועד מותר דוקא מעשה הדיוט כדלקמן ה']. **ג** בשביל פועל שאין לו מה יאכל. **ד** צרכי רבים. **ה** מעשה הדיוט אפי' ליחיד אם הוא צורך המועד. ויתבאר כל אחד במקומו בעוה"ז. **ב** כאילו עובד ע"ז. לכן מאד יש לזהר שלא להקל יותר ממה שהתירו חז"ל. **ג** לא. **ס"ק א ב**, איסור מוקצה לא שייך בחוה"מ, מ"ב סי' תרלח ס"ק יד. ועי' לקמן סי' תקמג ס"ב וס"ק ד דמבואר דאין איסור תחומין בחוה"מ⁵².

מטרת המועד

שאלה: א מה היתה כונת הש"ת בנתינת המועד. **ב** מה מבואר בירושלמי לענין השחוק.

תשובה: א לידבק ביראתו ואהבתו ולעסוק בתורתו. **ב** שאיסורו חמור יותר ממלאכה. (ס"ק ב).

סימן תקלא

מצות תספורת לחג

שאלה: מצוה לגלח בערב יו"ט. **א** עד איזו שעה מותר להסתפר בערב החג לכתחילה [ומה הדין אם הזמן דחוק לו], ובדיעבד שעדיין לא גילח. **ב** אם גילח תוך ל' יום לפני החג [והיינו שיום השלושים מהתספורת הוא לאחר יו"ט אחרון של חג], האם צריך להסתפר שוב לרגל. **ומה הדין במקומו שנהנהג להסתפר במספרים.**

תשובה: א י"א שלכתחילה יסתפר קודם חצות, דמשגיג ע"ז מנחה [וחצי שעה סמוך לה, והוא חצות] אין לגלח עד שיתפלל, מיהו כשהזמן דחוק לו יכול אף לכתחילה לגלח עד מנחה קטנה⁵³. ובדיעבד אם לא גילח מותר להסתפר כל היום כדי שלא יכנס לרגל כשהוא מנוול [מלבד ערב פסח שאסור להסתפר אחר חצות [ועי' גוי מותר] כנ"ל סי' תס"ח סק"ה [ולענין קודם חצות ע"ש סעי' ה' שאם הוא מקום שנהגו שלא לעשות מלאכה מחלוקת - למחבר אסור ולרמ"א מותר, ובמקום שנהגו לעשות מלאכה מותר לכוי'ע]]. **ב** אפשר שאם גילח תוך ל' יום א"צ להסתפר לרגל, אך במקומו שנהנהג להסתפר במספרים ואף אחר שהסתפר נשאר עליו מעט שער, א"כ אם ישנה אחר זה אפי' פחות מל' יום מתרבה עליו השער יותר מל' יום שלפנים שהיה אז אחר גילוח. (סעי' א וס"ק א ב ושעה"צ).

תספורת במועד

שאלה: א האם מותר לגלח ולהסתפר במועד. **ומה הטעם.** **ב** ועי' גוי. **ג** וכשגילח קודם המועד.

תשובה: א אסור, כדי שיתספר לפני המועד ולא יכנס לרגל כשהוא מנוול. **ב** גם אסור⁵⁴. **ג** גם אסור. (סעי' ב וס"ק ג ובאה"ל ד"ה אין. לענין שאר אברים חוץ מהראש עי' שעה"צ ס"ק טו. ואין נ"מ בין איש לאשה, חוץ משער בית השחי ובית הערוה ושער שעל פדחתה דמות לאשה להעביר כדלקמן סי' תקמ"ו ס"ה וסקט"ז).

מלאכה בחוה"מ מדרבנן, מדפסק לקולא בכמה ספיקות וכמו שהוכיח המג"א (כאן) מלקמן סי' תקל"ח ס"א [ובלב"ש כתב סי' תקל"א ס"ד] וכן הוכיח הגרע"א (כאן) מלקמן סוס"ו תקלו, וכ"כ הפמ"ג (סי' תקמג א"א א') לדעת השו"ע דהוי דרבנן [ויש להוסיף גם סי' תקל"ז וכן סי' תקלט ס"ג, עי' ב"י שם ושם], וכן הסכים בבאה"ל (סוד"ה ומותר) לדעת השו"ע. ועי' שד"ח (מערכת חוה"מ אות טז) מחלוקת אחרונים לדעת השו"ע. והכי מסתברא יותר שדעת השו"ע לפסוק דרבנן, כיון שג' עמודי הוראה סביר דהוי דרבנן [כן הוא לדעת הב"י], ועל כרחק צ"ל דמה שכתב הב"י כאן הוי בדרך מו"מ, אבל לענין מעשה נקט שהוא דרבנן, וכמבואר בשו"ע בכמה מקומות שפסק להקל מדהוי ספק דרבנן. ~ רוב המילים לקחתי מהשערי הלכות בשם החזון עובדיה, ובודאי הוא נכון וכפי שכתבתי מכבר בחידושי על חול המועד.

51 כן מבואר בסוף הבאה"ל. ובשוה"ל ה' ב' השמיט כל זה, וכתב רק 'ובמקום שיש איסור תורה אין להקל בספקות', ונראה שלמד שסיום דברי הבאה"ל אינם אלא בדעת השו"ע, אך הבאה"ל לא ס"ל כן אלא כהשיטות שהזכיר קודם לזה, וצ"ע~וכנראה שהשוה"ל למד שדברי הבאה"ל בסוף דבריו הם בדעת השו"ע, שבשיטתו עוסק שם, אך לי אין נראה כן אלא שלאחר שנשא ונתן הבאה"ל בענין המחלוקת, כתב שלמעשה השו"ע פסק להקל, ועם כל זה אין למהר להקל בספקו- והכל אומר הבאה"ל למעשה ולא רק בדעת השו"ע. וכן בבאה"ל לקמן סי' תקלח ס"א ד"ה בין כתב שלמעשה אין לזוז מפסק השו"ע שהתיר לזפת חביות גדולות וקטנות, וזה כהסוברים חוה"מ דרבנן.

52 וכן מבואר ברש"י (חגיגה יז: ד"ה ופנית).

53 כאן במ"ב נראה שמפרש את דברי האריז"ל שטעם האיסור הוא בגלל איסור מלאכה בערב שבת, ועיין בסימן רנ"א במשנ"ב ס"ק ז' שמביא מהפוסקים שטעם האריז"ל הוא משום שאירי שם שעדיין לא התפלל מנחה, ומבואר בסימן רל"ב (ס"א) שאסור להסתפר סמוך למנחה עד שיתפלל, וצ"ע.

54 שאף שבמשנ"ב סי' תקמג סק"א מבואר שבחוה"מ מותר לומר לגוי לעשות מלאכה כשהיא לצורך מועד, ואף כאן יש מצוה שלא יהיה מנוול בשביעי של פסח א ושמייני עצרת, מ"מ כיון שסיבת האיסור הוא כדי שיגלח קודם

45 אין הכוונה מיד בבוקר בהשכמה דהא ביו"ט מאחרין לבוא (כנ"ל, ע"ש), אלא רצה לומר אע"פ שאכילה במועד מצות עשה מ"מ צריך שיקדים לבית הכנסת קודם שיאכל ואח"כ חוזרין לביתו ואוכלין, ומשכמינן דקאמר רצה לומר מקדימין את בית הכנסת לחיוב אכילה. פרישה סק"ה.

46 חיוב שלש סעודות בשבת הסמיכוהו בגמרא (שבת קיז:): על הפסוק (שמות טז כה) 'ויאמר משה אכלוהו היום כי שבת היום לה' היום לא תמצאוהו בשדה', ונאמר בפסוק זה ג' פעמים 'היום', ללמד שצריך לאכול ג' סעודות בשבת. ובלבוש כתב שאף על פי שלענין ירידת המן שיום טוב ושבת שלא ירד בהם מן [ואם כן הפסוק 'אכלוהו היום' נלמד גם על יום טוב], מכל מקום לא החמירו ביום טוב להצריך לאכול סעודה שלישית, משום שמחת יום טוב, שלפעמים יש טירחא בסעודה שלישית.

47 ומ"מ חייב לכבד חוה"מ במאכל ובמשתה ובכסות נקיה יותר מימות החול. מ"ב סי' תק"ל סק"א ושעה"צ סק"ד, ע"ש עוד.

48 הבית יוסף תמה על הרמב"ם שהזכיר בשר, והאחרונים תירצו, עי' יש"ש [ביצה פ"ב סי' ה] וב"ח (סק"א) וא"ר (סק"ו), ועי' כה"ח (ס"ק כח) בשם האחרונים שיש מצוה בבשר גם בזמה"ז.

49 מה שכתב 'חייב' הוא לאו דוקא, וכוונתו שאסור לו לימנע מחמת סיגופו מלאכול בשר ולשתות יין בשבתות ויום טוב. וכן מבואר בבית יעקב מקור הלכה זו. אבל אין חובה לאכול בשר ולשתות יין בשבת ויו"ט, כמבואר בש"ך יו"ד סי' שמא סק"ז ובמ"ב סי' תקעב ס"ק ו, אלא הוא מצוה משום עונג. ולפי"ז ההבדל בין שבת ליו"ט הוא, שבשבת אין מצוה כלל ביין דוקא אלא הוא מדין עונג שבת, ובכלל שאר מגדנות ודברים שמתענג בהם, ואילו ביו"ט יש מצוה דוקא ביין משום מצות שמחה.

50 הנה הביא מחלוקת הראשונים בזה, וסיים בזה"ל: ולענ"ד נראה דאיסור מלאכה בחוה"מ דבר תורה כדמשמע בסוגיא בפרק אין דורשין אלא שהתורה מסרה לחכמים, עכ"ל. אמנם בכמה מקומות בשו"ע נראה שדעתו דאיסור

אנוס

שאלה: מי שהיה אנוס ומפני כך לא גילח בעי"ט, כגון שנאבדה לו אבדה בערב הרגל או שנאבד לאומן (-לספר) ולא היה יכול לגלח, או שהיה חולה [שאמר שהחולה כשהוא מסתפר מכביד עליו חליו] ונתרפא במועד, וכה"ג שארי אונסי, האם מותר לגלח במועד.

תשובה: לא, לפי שאונסין אלו אינן מפורסמין וגלויין לכל⁵⁵ כהני דלקמן. (סעי' ג וס"ק ה ו. כאן משמע שמי שהיה לו מכה בראשו ונתרפא במועד אסור לו לגלח, מפני שאין האונס גלוי ומפורסם לכל).

המותרים להסתפר

שאלה: (א) פרט דוגמאות של אנוסים המותרים להסתפר במועד. (ב) האם מותרים להסתפר ע"י ישראל או דוקא ע"י גוי. (ג) והאם מותר כדרכו או דוקא בשינוי. (ד) מי שהיה חבוש בידי ישראל - שהיו מניחין לו לגלח, האם נחשב אנוס. (ה) מה הדין אם יצא לפני יו"ט סמוך לחשיכה אך לא היה לו שהות לגלח קודם המועד. (ו) ואם היה לו שהות לגלח בעי"ט רק לא היה לו פנאי לזה. (ז) המנודה, מה הדין כשהיה יכול לבקש ולפייס שיתירו לו קודם הרגל ולא פייס עד הרגל. (ח) והנודד שלא לגלח, מה הדין אם היה לפניו חכם להתיר נדרו קודם הרגל, והנודד לא רצה להתיר ושוב נמלך ברגל. (ט) כל אלו המותרים להסתפר, האם מותרים כדרכם במקום שמצוים רבים.

תשובה: (א) מי שיצא מבית השביה או מבית האסורין, המנודה שהתירו לו ברגל, מי שנדר שלא לגלח ונשאל על נדרו ברגל, האב ממדינת הים. (וראה לקמן עוד דוגמאות של אנוסים. וכלל כולם הוא שהיו אנוסים מלהסתפר קודם החג, והאונס גלוי ומפורסם לכל). (ב) מותרים ע"י ישראל (ועי' לקמן בבאה"ל רס"י תקמ"ב שמסתבר שמותר גם בשכר). (ג) כדרכו. (ד) כן, שכיין שהיה בצער לא גילח. (ה) מותר להסתפר במועד. (ו) אסור. (ז) גם מותר (וכן דעת השו"ע), ויש אוסרים, ולכתחילה טוב להחמיר, ומ"מ המיקל יש לו על מי לסמוך כיון שהוא מילתא דרבנן. (ח) מותר (וכן דעת השו"ע), ויש אוסרים, ודעת המג"א להקל בזה כיון שקודם הרגל לא היה כלל בדתו להתיר נדרו ואח"כ נמלך חשוב אנוס, והמיקל לא הפסיד. (ט) לא יסתפרו אלא בצנעא. (סעי' ד ה וס"ק ז-יא ובאה"ל ד"ה אין וד"ה ואלו ושעה"צ).

הבא ממדינת הים

שאלה: (א) הבא ממדינת הים והיה במקום ישוב קודם הרגל ב' או ג' ימים, ואח"כ בעי"ט לא היה בישוב [כגון שהיה בספינה ובא לביתו בחוה"מ], האם מותר לגלח בחוה"מ. (ב) ואם בא בעי"ט במקום ישוב בזמן שיש עוד שהות ביום לגלח, אך לא בא לביתו עד חוה"מ. (ג) הבא ממקום רחוק מאד או מחוץ לעיר, האם הוא בכלל הבא ממדינת הים. (ד) היוצא לטייל, האם הוא בכלל הבא ממדינת הים ומותר לגלח [כשיצא לארץ אחרת או מארץ ישראל לחו"ל]. (ה) והיוצא להרויח או לראות פני חברו.

תשובה: (א) כן, כיון שבעי"ט גופא היה אנוס. (ב) אסור. (ג) מקום רחוק מאד כן דמפרסמא מילתא, אבל בדרך אחר לא, כ"כ המג"א. ובריטב"א כתב כל שבא מחוץ לעיר מקרי ממדינת הים אע"פ שאינו מקום רחוק, וצ"ע. (ד) ביצא מא"י לחו"ל אסור, אבל בלא"ה מותר (וכן דעת השו"ע), ויש מחמירין בכל גונא כיון שיצא שלא לצורך, והמיקל יש לו על מי לסמוך. (ה) חשיב דבר מצוה ומותר לכ"ע⁵⁶. (סעי' ד וס"ק יב-יד ושעה"צ).

קטן

שאלה: (א) קטן, האם מותר לגלח במועד. (ב) ואם היה יכול לגלח מקודם. (ג) ולגלח בפרהסיא. (ד) ואם הוא נראה כגדול. (ה) עד מתי נחשב קטן.

תשובה: (א) כן, ודוקא אם יש לו שער רב שמצטער עי"ט⁵⁷. (ב) גם מותר. (ג) מותר, שהכל רואין שהוא קטן. (ד) אפשר שאין להקל בפרהסיא. (ה) עד בן י"ג. (סעי' ו וס"ק טו-יז).

לספר גוי

שאלה: האם מותר לגלח לגוי. **תשובה:** לא, אא"כ אין למספר מה יאכל, וכדין שאר מלאכות. (ס"ק טו).

אבל

שאלה: אבל, באיזה אופן מותר לגלח במועד. **תשובה:** כשחל שביעי שלו בשבת ערב הרגל, שלא יכל לגלח בעי"ט⁵⁸. (סעי' ז וס"ק יח).

השב בתשובה

שאלה: (א) מי שהמיר דתו וחזר בתשובה, האם מותר לגלח במועד - במקום שנוהגין שבעלי תשובה מגלחין. (ב) ובאופן ששב בתשובה קודם הרגל והיה יכול לגלח קודם הרגל.

תשובה: (א) כן⁵⁹. (ב) מ"מ מותר בדיעבד, שהרי אין מצרפין אותו לכל דבר שבקדושה עד שיגלח. (סעי' ז וס"ק יט כ).

שפם

שאלה: מה דין גילוח שפה בחוה"מ [בתער או במספרים. והאם מותר בפרהסיא. ואם אין השפה מעכבת האכילה].

תשובה: מותר בכל גוונא. (סעי' ח וס"ק כא).

גילוח בשאר אברים

שאלה: מה הדין סיפור שאר אברים חוץ מהראש.

תשובה: משמע במג"א דמותר, וצריך עיון קצת⁶⁰. (שעה"צ טו).

גילוח במקום מכה

שאלה: (א) מי שיש לו שחין או מכה בראשו, האם מותר לגלח השער. (ב) ואם היה יכול להעביר השער קודם יו"ט. (ג) ואם מצטער כל גופו ע"ז, או שהוא חולה שצריך לספר כדי שלא יכבד עליו החולי. (ד) ואם יש לו מכה על היד, האם מותר להעביר השער שם.

תשובה: (א) מותר ואפי' בתער, ויש מחמירים. (ב) אפשר שבזה אין להקל. (ג) מותר, כמו כל רפואה שמתרת אע"פ שאין בה סכנה. (ד) כן. (ס"ק כא ובאה"ל ד"ה כל). מי שהיה חולה לפני החג ונאנס מגלח, מבואר לעיל ס"ג שאסור לגלח במועד (ובבאה"ל כאן [ד"ה כל] כתב שאם היה לו מכה בראשו שלא יכל לגלח קודם ונתרפא במועד מותר לגלח).

הקזת דם

שאלה: האם מותר להקזי דם [שקורין קע"פ זעצין (-כוסות רוח)] בחוה"מ.

תשובה: כן (והיינו אפי' בראש). (ס"ק כא).

חפיפה, סריקה, רחיצה

שאלה: (א) האם מותר לחוף ולסרוק ראשו במועד, באופן שמסיר שער. (ב) האם מותר לרחוץ במועד.

תשובה: (א) מותר ואין בזה משום גילוח. (ב) כל רחיצה מותר במועד (אפי' במים חמים). (סעי' ו וס"ק כב).

סימן תקלב

נטילת צפרניים

שאלה: (א) האם בחוה"מ מותר ליטול צפורני היד ע"י מספרים. (ב) וליטול בסכין. (ג) וליטול צפורני הרגל. (ד) [מכאן לשיטת הרמ"א]: אם נטלן מערי"ט, האם מותר ליטלן בחוה"מ. (ה) מה הדין ליטול צפרניים בידו או בשיניו. (ו) המותרין להתגלח המבוארים בסי' תקל"א, מה דינם בנטילת צפרניים. (ז) מה דין נטילת צפרניים לצורך מצות טבילה.

תשובה: (א) לדעת המחבר מותר, והרמ"א הביא שיש אוסרים, וכתב שכן נוהגים [ולפי"ז מצוה ליטלן בערב הרגל]. (ב) כנ"ל א. (ג) כנ"ל א. (ד) כן. (ה) מותר. (ו) מותרים ליטול כדרכן בסכין ובמספרים. (ז) נוטלן כדרכו בחול [ואפי' בעצמו וא"צ גוי]. (סעי' א וס"ק ב-ד). הנוטל צפרניו בשיניו אין בהן משום מיאוס⁶¹. (ס"ק ג).

רפואה

שאלה: האם בחוה"מ מותר לעשות מלאכה לצורך רפואה בשביל חולה שאין בו סכנה. **תשובה:** כל רפואה מותר בחוה"מ אפי' לחולה שאין בו סכנה⁶². (סעי' ב וס"ק ה).

סימן תקלג

צורכי אוכל נפש

שאלה: (א) האם מותר לעשות מלאכה לצורך אוכל נפש בחול המועד, כגון שאין לו קמח ורוצה לטחון קמח. (ב) ואם יכול לקנות או לשאול מחברו, האם מותר לו לטחון. (ג) וכשהיה יכול לעשות לפני יו"ט והניח דבר זה לעשותו בחוה"מ, מדעת, האם מותר לעשותו בחוה"מ. (ד) האם בחוה"מ מותר לעשות מלאכה אוכל נפש לצורך אחר המועד. (ה) ובמה שעושה לצורך המועד, האם צריך לצמצם לעשות במדויק לצורך המועד. (ו) ולהערים לעשות יותר בכונה, כגון לטחון כמות גדולה ממה שצריך ודעתו בשביל אחר המועד. (ז) ומה הדין בעבר והערים. (ח) מה הדין אם בעל הטחנה לא רוצה לטחון שיעור מועט, האם מותר לטחון הרבה בשביל המעט שצריך במועד.

תשובה: (א) מותר. וכן שאר מלאכות מותר כגון קוצר ובורר וכה"ג. וכן מותר להטיל שכר של תמרים ואפי' של שעורים (-שיש בהם טירחה מרובה, דבצורך אוכל נפש מותר גם זה). (ב) גם מותר (ששמחת האדם הוא שנהנה משל עצמו ולא מתבואת אחרים. באה"ל סי' תקמ"ב ד"ה ע"י). (ג) מותר, שבצרכי אוכל נפש לא החמירו בזה (דלא מבעיא אם היה לו פנאי קודם המועד ונתרשל ולא עשה שמותו, אלא אף אם היה דעתו בכוונה לעשותו בחול המועד מותר⁶³. שעה"צ סי' תקמ"ב כג⁶⁴). (ד) לא. (ה) לא, אלא עושה בהרוחה ואם יותיר יותיר [אלא ש"א שאם עושה כמה סוגי מלאכות לא התירו לעשות בהרוחה אלא יצמצם בכדי מחייתו בדיוק, ויתבאר לקמן סי' תקל"ז טו]. (ו) אסור. (ז) מותר בדיעבד כיון שאוכל עכ"פ מזה קצת (אך אם אינו אוכל במועד בית דין קונסים אותו לאבדה ממנו. מ"ב סי' תקל"ח ס"ק טז) [ואולי דוקא בשפך בפעם אחת לתוך הכיס של הטחנה מתירין בדיעבד], ולפי דעת המחמירים בהערמה בדיעבד בסי' תק"ס א אפשר שה"ה כאן אסור לאחר המועד. (ח) כן⁶⁵. (סעי' א וס"ק א ב ה ו ושעה"צ. ועי' לקמן רס"י תקמ"ב אם צורך אוכל נפש מותר לעשות בשכר).

פרטים בהערמה

שאלה: (א) כשיש לו מאכל, האם מותר להערים לעשות עוד ולומר 'מזה אני רוצה' ויאלץ ממנו [והראשון יאשר לאחר המועד]. (ב) ומה הדין במינים שונים ממש, כגון שיש לו קמח ומערים לטחון עוד. (ג) ומה הדין באופן שעושה כמות גדולה בבת אחת ומרבה בשביל אחר המועד. (ד) מה הדין באופן שהמין החדש יהיה יותר משובח, כגון שיש לו לחם ורוצה לטחון

בפני עצמו, וכמבואר בגמ' מכות טז, ונפסק בשו"ע יו"ד קטז ו, וכן פירש הר"י מפאריש בפירוש ב' [ובפי' א' פירש כרש"י כתי' וכנ"ל] וכן פירשו במשנ"ב עזו והדר כאן. אך לא כתבתי זאת אלא כפירוש רש"י הנ"ל, משום שבמשנ"ב לא נראה שלמד כן שאם למד שיש בזה ענין שאין בו מיאוס כלפי העושה בעצמו, למה לא הביא מבואר בגמ' שמותר אף כלפי חברו, שהרי מהגמ' מוכח כן כפי המעשה שמוכח שם שמוזה הוכיחו כן בגמ' שמותר, ולמה לא כתבו המ"ב. אלא משמע שלמד שזה הכונה אין בהן משום מיאוס - היינו אפי' כלפי אחרים ובכלל זה כלפי עצמו.

62 ועי' משנ"ב (סי' תסח ס"ק לח וסי' תרמ ס"ק יב) שמבואר שאפי' אין לו חולי ממש אלא עושה לצורך בריאות בעלמא ולתוספת כח גם כן מותר. וצ"ע בבאה"ל (סוס"י תקל"ד ד"ה כל אדם) שדן לענין תספורת, ומשמע שלא התיר רפואה למי שאינו חולה כלל, ועושה כן לבריאות בעלמא. ובספר חול המועד כהלכתו (פ"ג ביאורים ו, עמ' קכו) כתב ליישב, שכיון שעיקר ההיתר ברפואה הוא משום צורך המועד (וכדכתב הפמ"ג כאן א"א ב), ותספורת אף שיש בה צורך המועד (כמבואר במ"ב סי' תקל"א ס"ק ג), מ"מ אסורה משום גזירה, לכן לא התירוה אף לצורך רפואה אלא אם כן הוא בגדר חולה שאין בו סכנה.

63 ומשמע שאפילו לכתחילה מותר להמתין ולכוין מלאכת אוכל נפש למועד. וכ"כ החיי אדם (כלל קו ס"ב). וע"ע בספר פירות האילן סי' זה ס"ק א'.

64 ועיין שם שבמכשירי אוכל נפש אם כיון מלאכתו למועד אסור לעשות, ואף אם לא כיון אם היה לו פנאי קודם המועד יש אומרים שאסור לעשות. והנה כאן כתב השו"ע 'לקוח עצים' שזה בכלל מכשירים, וצ"ע איך מותר בזה כשכיון מלאכתו למועד. ותירץ בליקוטי רשימות (מ"ק יב): שתנו פועל בגוף הפת ולכן נחשב צורך אוכל נפש, משא"כ סכין ושאר מילי. והגרמ"ש קליין (מובא בס' חוה"מ כהלכתו עמ' רנו) תי' דס"ל למשנ"ב שמותר לכונן מלאכתו במכשירי אוכל נפש במעשה הדיוט, ובמעשה אומן אסור.

65 ומבואר שאין בעל החיטים צריך להפסיד מה שמשלם בשביל הכמות הגדולה, שהרי בעל הטחנה ודאי היה מסכים לטחון מעט אם יקבל תשלום כמו בכמות גדולה, אלא שבעל החיטים היה מפסיד מה ששילם יותר ממה שנטחן

הרגל, לכן אסור גם ע"י גוי שאם נתיר על ידי גוי תבטל התקנה, דעדיין ישנה התספורת לחוה"מ לגלח על ידי גוי (ערוה"ש תקלד ו).

55 והיינו שאין האונס ברור, וכגון חולי - שיש כמה מיני חולאים, ויבוא להתיר אף שלא מתוך אונס כגון שהוא חולה קצת ויכל לגלח.

56 בזמנינו שאין הנסיעה אורכת זמן רב ויש אפשרויות רבות להסתפר בכל מקום, דעת הגר"ש אלישיב שלא שייך ההיתר של הבא ממדינת הים (משנ"ב דרשו על ס"ק יג).

57 דאם אין לקטן צער, אף שעל ידי התספורת מתייפה גופו ונחשב לצורך המועד ומותר, מ"מ כיון שאין לקטן צורך בכך, ואין זה אלא צורך אביו ואמו שרוצים ליפותו, אינו נחשב צורך המועד שהתירו (ש"ש כ פס"א הע' קכו בשם הגרש"ז, א, וכיו"ב במ"ב לקמן סי' תקמ"א ס"ק יג).

58 וכן מי שהיה אבל על אביו או אמו שאין הרגל מבטל גזירת ל', כיון שאינו מותר בתספורת עד שיגערו בו חבריו (שו"ע תקמ"ט ט), כתב הבאר היטב (שם יא) בשם הלק"ט שאם שלמו ל' יום ביו"ט וגערו בו בחוה"מ, מותר לו להסתפר, כיון שלא היה יכול לעשות זאת מערב יו"ט.

59 בבית יוסף כתב: והיינו למנהג אשכנז, אבל אנו דלא נהגינן להצריך לבעלי תשובה גילוח כלל פשיטא דאין מגלחין במועד. עכ"ל. [וזה מה שדקדק הרמ"א לכתוב 'ודרכו לגלח' וכמו שביאר המ"ב].

60 שהמג"א הוכיח להתיר גילוח לצורך הקזה בשאר מקומות בגוף מדין גילוח השפה, שכל שאינו שער הראש מותר לגלח. וכתב ע"ז בשעה"צ צדריך עיון קצת, והיינו משום ד"ל דדוקא בשפה התירו דכיון שהוא יפוי ותיקון הגוף הוי צורך המועד, משא"כ בשאר מקומות דאף שלא שייך לאסור כדי שלא יכנס לרגל שהוא מנוול, מ"מ כיון שאין בזה תיקון הגוף יהיה אסור משום גזוז.

61 אף שיש דברים שאסור לעשותם בפני אחרים [כמבואר בגמ' (חגיגה ה.) שאסור לרוק בפני חבריו או להרוג כינה בפניו], מ"מ בזה אין מיאוס (ע"פ רש"י כתי' מ"ק יח).-ויש מפרשים שהוא כנגד האיסור לעשות דברים מאוסים אפי'

בשביל שתהיה לו פת חמה. [ואם מתכוין להערמה]. (ה) אם יש לו צורך קצת בלחם אחד, ורוצה להערים לעשות בכוונה כמות גדולה של לחמים לצורך אחר המועד, האם מותר.

תשובה: (א) אסור, דהוי הערמה (וכן דעת השו"ע). ויש מקילים, ואפי' כשהחדש יותר גרוע. ואין למחות במי שרוצה לסמוך על סבא זו. (ב) אפשר שזה אסור לכו"ע [אם לא שהקמח היה מתבואה ישנה, לדעת המקילים יכול להערים ולומר שרוצה לטעום מהתבואה החדשה]. (ג) יש אומרים שבזה אסור לכו"ע, שדוקא באופן דלעיל (אות א') התיירו שאין הערמה ניכרת שאין הכל יודעים שיש לו מהישן, אבל בעושה כמות גדולה לצורך אחר יו"ט שהכל רואים שטוחן הרבה כדרך שטוחן בחול אסור. (ד) מותר לכו"ע, וכן אם יש לו קמח שאינו יפה כל כך מותר לטחון חטים אחרים יפים מהם. אבל אם מתכוין להערמה אסור גם באופנים אלו. (ה) בחיי אדם היקל בזה בשעה"ד [כגון שלא יוכל לאפות זיכה לאחר המועד]⁶⁶, וכ"כ כשעושה פת אחת או לעקא"ך (-עוגיה) אחד גדול שאין בו אלא טורח אחד דלכו"ע מותר. (סעי' א וס"ק ז-ט ובאה"ל ד"ה שרי ושעה"צ).

פת הדראה

שאלה: יש לו פת נקיה, האם מותר לעשות פת הדראה (-קיבר) לצורך המועד.

תשובה: מותר, ובלבד שצריך ג"כ קצת במועד, ויכול לעשות בהרוחה, ואם יותיר יותר. וכל זה מאותו המין, אבל לעשות מין אחר כגון שיש לו פת חטים ורוצה לאפות פת שיפון (וגרוע מהחטים), אפי' ביו"ט מותר, כנ"ל סי' תקו ס"ק לו. (ס"ק י ושעה"צ).

קציצת עצים לתנור

שאלה: (א) האם מותר לקצוץ עצים מהמחומר להסיק תנורו. (ב) ואם היה יכול להכין מעיו"ט. (ג) האם מותר לקצוץ עצים כשצריך רק לנסורת שלהם.

תשובה: (א) כן. (ב) גם מותר. (ג) לא (והטעם, שלא התיירו מלאכה מרובה כזו לצורך מועד כל כך⁶⁷. מאידי יב: ד"ה מי). (סעי' א וס"ק ג ושעה"צ).

צירוף יי"ש

שאלה: האם מותר לצרף יי"ש בחוה"מ, דהיינו שמשמין יי"ש ביורה ומסיקין תחתיה ומרתיח היי"ש ועולה דרך הקנים ומצננים את הקנים במים שדולים מהבור, ועושים עוד כמה מלאכות.

תשובה: מותר אם ישתו ישראלים קצת מזה בחוה"מ, ויש מחמירין, והנכון לעשותו כמו שכתב בבאה"ט (שיעשה ע"י גוי, והישראל יכול לסייע כיון שהגוי יכול לעשותו בלי סיוע הישראלי, ויתן הרווח לעניים). (באה"ל ד"ה עדיף).

מלאכה כוללת

שאלה: (א) שומשמן [שהוא מין זרע שעושים מגרעיניו שמן או מטגניו אותו בדבש לאכלו, ואין זה שומשמן שלנו שהם מאכל גמור] שמחוברים בקרקע, ויש בהם לחים שאינם ראויים עדין לאכילה, האם מותר לעקור הכל כדרכו בלי ברירה ואח"כ יברור את היבשים הראויים לאכילה או לשמן. (ב) האם מותר לעקור פשתן בשביל לכסות בו פירות המתייבשים מפני הטל, או לשרות הזרע כדי לחוף בו. (ג) והאם צריך לעקור ראש הגבעול דוקא שאותו צריך, או שיכול לעקור עם השורש כדרכו.

תשובה: (א) מותר (שלא הטריוויה חכמים לשנות מהדרך שעושה בחול, וכנתבאר במ"ב ס"ק יא). וכן הדין ברוצה להסיק בגרעיניהם. (ב) כן. (ג) יכול לעקור עם השורש וא"צ לשנות ליטול רק הראש. וה"ה לעקור כשות להטילו בשכר לצורך המועד. וכל אלו דוקא אם עושה לצורך זה (שהוא צורך היתר), ודוקא בכדי מה שצריך ולא יותר (וכנ"ל סעי' א'). (סעי' ב וס"ק יא-יד).

ליקוט או כבישת פירות לצורך אחר החג

שאלה: (א) פירות שנתבשלו קצת וראויים לאכילה רק ע"י הדחק, האם מותר ללקטן לאכלן במועד. (ב) נשארו לו פירות קטופים וחושש שמא

עבורו, ומבואר בזה שלא אומרים לו שיטחן רק מה שצריך למועד, שמאחר ומשלם על טחינת כמות גדולה מותר לו לטחון הכל כפי מה שמשלם וא"צ להפסיד כספו. [ויתבאר עוד לקמן בשעה"צ סי' תקלו ס"ק מט].

66 בבאה"ל נתבאר טעמו של הח"א שנסתמך על דעת המקילים לעיל סי' תקז ס"ו הסוברים שאף בתנורים שלנו ריבוי פת בתנור מועיל לכל הפת הנאפה. אמנם לפי מה שהבאנו שם (משו"ת באר משה ח"ח ס"ק קלו) שבתנורי אפיה שבזמנינו אין שייך טעם זה מפני שמפזרים את החום בשוה, א"כ גם כאן אין להקל להרבות לחמים שלא לצורך המועד אף בשעת הדחק.

67 ומה שנתבאר לעיל (ממשנ"ב סק"ה) שמותר לתת לבעל הטחנה כמות גדולה לטחון בשביל הקצת שצריך, היינו משום שצריך את עיקר המלאכה אלא שמספיק לו אחוז קטן מהתוצאה, משא"כ כאן שאינו צריך את עצם המלאכה אלא דבר קטן הנלווה אליה [שעוקר עץ שלם ואין לו תועלת מעצם העקירה, אלא שצריך נסורת שיוציא אח"כ מהעץ, וגם הוא דבר מועט מאד לעומת עקירת כל העץ]. אסור. כן נראה לבאר.

68 כן העתיק בשוה"ל הל' ח', והוא ע"פ דברי המ"ב בס"ק כג' מיהו כמה פוסקים חולקים, ובס"ק כ' זע"ע לקמיה שיש חולקין, ולא כתב המשנ"ב לדחות דברי הרמ"א כלל. ואף שבבאה"ל (ד"ה של) כתב 'בודאי אסור', צ"ל שכתב כן לענין מעשה דהיינו שיש להחמיר (ע"ש בבאה"ל), אך לענין עצם ההלכה נתבאר במשנ"ב.

יתלעו ללא כבישה, האם מותר לכבושם ואז לא יהיו ראויים לאכילה אלא אחר החג. (ג) האם מותר לכתחילה ללוקטם כדי לכבושם [באופן שאין נזק ליהודי אחר אם לא ילקטם עתה כגון שהם של הפקר]. (ד) ובהנ"ל ג', אם הם של הפקר ולא ימצא כן לאחר המועד. (ה) האם מותר לקנות הפירות הנ"ל קודם ליקוט ואח"כ ילקוט ויכבוש, כשאינם בנמצא לאחר המועד [כשאיין נזק ליהודי]. (ו) האם מותר לקנות פירות מלוקטין ולכבושן כשאינם מצויים לאחר המועד. (ז) והנ"ל ו', באופן שישינם אחר המועד אלא שיתייקרו אז.

תשובה: (א) כן. (ב) מותר, דהוי דבר האבד. (ג) אסור. ואם האילן של יהודי ואם לא ילקטם עתה יתקלקלו, מותר ללקוט ולכבוש דהוי דבר האבד. (ד) אסור. (ה) יש בזה דעות. (ו) מותר, ויש מחמירים גם בזה (ע"י סוף באה"ל ד"ה מותר). (ז) כנ"ל ו'. (סעי' ג וס"ק טו-יז ובאה"ל ד"ה אסור וד"ה מותר ושעה"צ).

צידת דגים

שאלה: (א) האם מותר לצוד דגים במועד בכמות גדולה ממה שצריך למועד, וימלחם באופן שאם ירצה יוכל לאכלם במועד ע"י שיסחטם בידו פעמים רבות עד שיתרככו. (ב) מה הטעם שמותר לצוד יותר ממה שצריך למועד. (ג) ומדוע מותר למלוח כולם הרי לאחר הצידה יכול לברור המשובחים ולמולחם.

תשובה: (א) כן. (ב) כיון שאין הדגים שוים בטעמן, ועל כל צידה יש לומר שמא ימצא משובחים יותר לכבוד המועד. (ג) שמהתורה אין עיבוד באוכלין, וחכמים הקילו למלוח כולם כיון שעתה אינו יודע אלו דגים יבחר כשירצה לסחוט ולאכול, ומערים על כל אחד ואומר את זה אוכל. (סעי' ד וס"ק יח יט ושעה"צ).

הריגת בע"ח המצערים

שאלה: זבובים ויתושים המצערים את האדם ואם יברחים יחזרו עליו, האם מותר להורגן בחוה"מ.

תשובה: כן. (ס"ק כ).

פרהסיא

שאלה: (א) מלאכות הנעשות לצורך המועד, האם מותר לעשותם בפרהסיא [באדם פרטי]. (ב) ולאומנין - בפרהסיא. (ג) ואת המכירה. (ד) ומה דין צידת או מכירת דגים בפרהסיא [באומנין]. (ה) צייד חיה ועוף ודגים, האם מותרים לצוד במצודות גדולות.

תשובה: (א) כן, שכיון שאינו עושה בשיעור מרובה הכל יודעים שעושה לצורך היום. (ב) אסור, שכיון שעושים כמות גדולה לא ניכר לרואה שעושה לצורך המועד. לכן הטוחנים והבוצרים למכור בשוק, וכן הציידים של חיות ועופות, צריכין לעשות הטחינה והבצירה והצידה בצנעה. (ג) גם יעשו האומנין בצנעה. (ד) צידה יש להחמיר⁶⁸ בפרהסיא (דלא כהרמ"א שהיקל בדגים), אבל מכירת דגים בפרהסיא הנוהג להקל אין למחות בידו שיש לו על מי לסמוך דידוע שהוא לצורך היום. (ה) כן [כדי להרבות שמחה ברגל], ובלבד שיעשו בצנעה וכנ"ל. (סעי' ה וס"ק כ-כד וע"י שה"צ ובאה"ל ד"ה של).

חזרה ממנהג

שאלה: ציידים שנהגו שלא לצוד דגים בחוה"מ, האם מותר להם לחזור ממנהגם.

תשובה: כן, לפי שממעטין בשמחת הרגל. (ס"ק כג).

בריכה גדולה

שאלה: מי שיש לו בריכה גדולה של דגים, ורוצה לחפור בצידה שיוזבו המים ממנה וישארו הדגים לבדם, האם מותר בחוה"מ.

תשובה: המג"א מצדד לאסור (כיון שיש בבריכה הרבה דגים, ונראה שעושה לצורך אחר המועד - אף באדם שאינו אומן), ויש להקל ע"י גוי אם רוצה לאכול הדגים במועד. (ס"ק כג).

חליבה

שאלה: האם מותר לחלוב בהמה שלא לצורך המועד.

תשובה: כן, דהוי דבר האבד (שיתקלקל החלב בתוכה. ערוה"ש ס"ז). (סעי' ה).

סימן תקלד

כיבוס במועד

שאלה: (א) האם בחוה"מ מותר לכבס בגדים לצורך המועד, ומדוע. (ב) ולכבס ע"י גוי. (ג) ולכבס כלי פשתן. (ד) ומה הדין ע"י גוי. (ה) האם מותר לתת לגוי בגדים שיכבסן לאחר המועד.

תשובה: (א) אסור, כדי שיכבס מעיו"ט ולא יכנס לרגל כשהוא מנוול⁶⁹. (ב) כל מה שאסור בחוה"מ אסור גם ע"י גוי. (ג) ע"י ישראל מותר ונהגו להחמיר. וע"י גוי נהגים להקל לכבס כותנת אחת, שלא בבית הישראלי (ע"י בזה לקמן סי' תקמ"ג ס"ב). (ד) כן, ובלבד שלא ימנה כדרך שהוא מונה בחול כדלקמן סי' תקמ"ג (ס"ג, ע"ש). (סעי' א-ב וס"ק א-ד).

המותרים לכבס

שאלה: מה דין כיבוס בחוה"מ לכל אלו: (א) הבא ממדינת הים, היוצא מבית השביה ומבית האסורין, מנודה שהתירו לו חכמים ברגל [דמנודה אסור בכיבוס], מי שנדר שלא לכבס ונשאל ברגל והתירו לו. (ב) ולכבס מטפחות הידים והחוטם. [ואם יש לו הרבה מטפחות]. (ג) ומטפחות הספרים [-שנותנים המטפחת עליהם כשמסתפרים]. (ד) מטפחות הסגפ [-שמסתפגים בהם כשיוצאים ממרחץ]. (ה) בעלת הכתם שנמצא במועד. (ו) פירסה נידה ביו"ט וצריכה לכבס לבנים במועד. (ז) בגדי קטנים. (ח) מטפחות של ספרי קודש. (ט) מי שאין לו אלא חלוק אחד. [ואם הוא של פשתן].

תשובה: (א) מותרים לכבס, כדרך שהתירו להם לגלח בס' תקל"א (סעי' ד-ה), וע"ש כל הפרטים וה"ה כאן. (וכל ההיתר הוא רק במקרה שאין להם בגדים נקיים אחרים ללבשם. פוסקים, הובאו בס' חוה"מ כהלכתו פ"ה ס"ה). (ב) מעיקרה"ד מותרים בכיבוס ואפי' יש לו הרבה, לפי שדרכן להתלכלך תדיר. אכן לפי מה שנהגו כעת להחליף רק משבת לשבת, לכן אפי' יש לו רק שנים מהם אין לכבסן בחוה"מ, לפי שדי להם בכביסה שמעיו"ט. (ג) מותר לכבס (והיינו באותם המותרים להסתפר במועד כנ"ל סי' תקל"א). (ד) מותר, ועכשיו נהגו להחמיר וכן ראוי לעשות. (ה) מותר. (ו) מותר. (ז) מותר, לפי שדרך הקטנים להתלכלך בטיט וצואה תדיר. (ח) יש מתירים לפי שדרכן להתלכלך. (ט) מותר (וכן דעת השו"ע), וי"א דבמלבושים שלנו שאין לנו חגור על החלוק אין להקל בזה, ומ"מ נראה שאם היה החלוק של פשתן אין להחמיר בזה⁷⁰. (סעי' א וס"ק ב-ט ושעה"צ).

צורת הכיבוס

שאלה: (א) המותרים לכבס, האם מותרים לכבס במיני בורית כדרכן. (ב) האם יש מגבלה לכמות הבגדים שמותר לכבס. [ובבגדי קטנים]. (ג) האם בהנ"ל מותר לכבס בפרהסיא.

תשובה: (א) כן⁷¹. (ב) לא יכבסו אלא הצריך להם דהיינו חלוק אחד. ובגדי הקטנים ביותר דהיינו אותן שמלפפין אותם בהם והקטנים משתינין ומוציאין רעי בהם, מותרים לכבס אפי' ד' וה' בגדים בפעם אחת כי צריך להרבה מהם כל רגע, אבל סתם קטנים⁷² אין להתיר להם רק חלוק אחד וכנ"ל⁷³. (ג) אם רוחצין ע"ג הנהר מותר, שמתכבס שם יותר יפה, אבל אם אינו כובס ע"ג הנהר לא יכבס אלא בצנעה. [ודעת המג"א דרך במטפחות הידים וכה"ג שאר דברים שמותר לכל אדם יכול לרוחץ בפרהסיא ע"ג הנהר, אבל הבא ממד"ה ומשביה וכה"ג, אין להתיר בפרהסיא, שאין הכל יודעים מזה, אבל כמה אחרונים הסכימו להתיר בכלו]. [לדעת המחבר מותר לכבס בפרהסיא בכל גונא, ע"י ב"י סוס"ב וד"מ אות ו]. (סעי' א וס"ק י א).

69 ובגד שנתהווה בו כתם במועד, מותר לנקות הכתם. שו"ת אגרות משה (ח"ה סי' לו אות א, ע"ש עוד), וכן הורו הגרש"ז אויערבך (ספר הזכרון מבקשי תורה חוה"מ עמ' תנו-יב) והגרי"ש אלישיב (שם עמ' תעא). וע"ע משנ"ב מהדורת דרשו על ס"ק א.

70 ומי שנתלכלך הבגד יום טוב שלו ואינו יכול לילך בו, ויש לו בגד שמשתמש בו בשאר ימות השנה, אם הבגד הוא אינו ראוי לכבוד יום טוב חשיב כמי שאין לו אלא חלוק אחד, ומותר לכבס הבגד של יו"ט. וכ"כ בחוט שני (חוה"מ עמ' רלט), וכן מבואר בשו"ת אול"צ (ח"ג פכ"ד ס"ג).

71 עיין בביאה"ל לעיל (סי' תקלא ד"ה ואלו) שהקשה היאך התירו לכבס בלא שינוי, והרי בדברים שאינם אוכל נפש והם צורך המועד לא התירו אלא ע"י שינוי (סי' תקמ"א). ומתוך שאולי מפני שהיו עד עכשיו אנוסים בדבר, עשאוהו חז"ל כדבר האבד שמותר לעשותו בלא שינוי.

72 ובזמנינו גיל קטנים אלו שרגלין להתלכלך תדיר הוא עד גיל שש או שבע. הגרי"ש אלישיב (הובא בשו"ת אבני ישפה ח"א סי' קד), וכ"כ בשו"ת אור לציון (ח"ג כד א), וע"י בשו"ת אבני ישפה (שם) שדעת הגר"ח פ' שינברג שתלוי בכל ילד לפי עניינו, ומי שדרכו להתלכלך מותר.

73 אמנם המכבס בגדי קטנים במכונת כביסה, מותר להוסיף למכונת הכביסה עוד מבגדי הקטנים, אף שהם בגדים שהיה אסור לכבסם עתה מחמת שלא נצרך להם כעת ממש אלא רק אח"כ. שו"ת מנחת יצחק (ח"ח ס"ג ב) ושו"ת אור לציון (ח"ג כד ב) וחוט שני (חוה"מ עמ' רלז). אבל בגדי גדולים שאסור לכבסן, ודאי אסור להוסיף אגב בגדי הקטנים.

הולכת והבאת כלים מבית האומן

שאלה: (א) האם מותר להוליך כלים לבית האומן, ולצורך המועד. (ב) ולהביא כלים מבית האומן לצורך המועד כגון כרים וכסתות וצלוחיות. (ג) ולהביא כלים שאינם לצורך המועד כגון מחרישה או צמר מבית הצבע. והאם יש חילוק אם האומן גמרו במועד או קודם. (ד) מה הטעם שאין מביאין, ומה נ"מ לענין הבאה מבית לבית באותה חצר או להביא מאומן גוי. (ה) האם מותר לשלם לאומן בחוה"מ ולהשאיר הכלי שם. (ו) ואם אינו מאמין לאומן (שחושש שבהבאת הכלי אחר המועד יתבענו שנית). (ז) ולשלם לאומן כשאין לו מה יאכל, ואינו מאמינו. (ח) ואם חושש שהכלי יגנב שם. (ט) והאם מותר להביאם לביתו [כשאין לאומן מה יאכל ורוצה לשלם ואינו מאמינו].

תשובה: (א) אסור אפי' לצורך המועד⁷⁴. (ב) מותר. (ג) אין מביאין בכל גונא. (ד) הטעם שאין מביאין משום טירחה, וי"א שהטעם משום שיאמרו שנתנם לתקנם במועד, ולפי"ז אסור להביא אפי' מבית לבית באותה חצר דליכא טירחה, וכן אין להביא מאומן גוי. אבל לדבר מצוה י"ל שמוותר להביא מאומן גוי ואע"פ שאינו לצורך המועד (שלצורך מצוה מותר לומר לגוי לעשות מלאכה בחוה"מ וכמבואר בס"ת תקנו ס"ק"א, ולכן אף אם נראה שנתן לו במועד אין אסור). (ה) כן. (ו) לא ישלם לו עד אחר המועד. (ז) ישלם ויניח הכלי בבית סמוך. (ח) יכול לפנותו לחצר אחרת. (ט) מותר בצנעא. וכ"ש שאסור לאומן לעשות מלאכה בפרהסיא אפי' כשאין לו מה יאכל (ועי' לקמן סי' תקמ"ב ס"ק ז שאם א"א לעשות בצנעא מותר בפרהסיא כיון שאין לו מה יאכל כלל). (סעי' ג וס"ק טו-יח).

סימן תקלה

פינוי דירה או כלים

שאלה: (א) האם מותר לפנות דירתו או לפנות כליו מחצר לחצר דרך רה"ר שלא לצורך המועד. [ומדירה כעורה לנאה]. (ב) ולהסיע ממונו מעיר לעיר. (ג) ובכל זה אם עושה לצורך המועד. ובפרהסיא. (ד) מה הדין להעביר כליו ממקום למקום כשמתיירא מגניבה, שלא לצורך המועד. ולהעביר מעיר לעיר.

תשובה: (א) אסור משום טירחה, ואפי' מכעורה לנאה אסור (שאף שנהנה שדר בדירה נאה, אין זה נחשב צורך המועד שמוותר לטרוח בשבילו). (ב) כ"ש שאסור. (ג) לצורך המועד אף בפרהסיא מותר אם הוא ניכר וידוע לכל שהוא לצורך המועד. (ד) בכל גונא מותר, דהוי דבר האבד. (סעי' א וס"ק א ג ד).

פינוי כלים שלא בדרך רה"ר

שאלה: (א) באיסור העברת כלים הנ"ל, מה הדין להעביר מחצר לחצר כשיש פתח בין החצרות ואינו מעביר דרך רה"ר. (ב) ולהעביר דרך כמה חצרות. (ג) מה הדין כשאין הבתים פתוחים לחצר אלא למבוי, האם מותר להעביר מבית לבית דרך המבוי.

תשובה: (א) מותר. (ב) גם מותר. (ג) יש מתירים מבית לבית הסמוך לו [ואפי' הבית של חברין], ולא יותר דהוי פרהסיא (אבל בסמוך נחשב צנעא כיון שאינו שוהה במבוי זמן מרובה), ויש מחמירים אף לבית הסמוך לו, אך במבוי שאינו מפולש (רחוב ללא יציאה) מותר. (סעי' א וס"ק ב ו).

לעבור לחצר שלו

שאלה: (א) האם מותר לפנות דירתו מחצר של אחר לחצר שלו. ומדירה נאה לכעורה. (ב) אם היה דר אצל חברו בחדר אחד, ואח"כ שכר בית עם כמה חדרים, האם מותר לפנות לשם. (ג) ואם היה דר בחדר אחד עם אחר האם מותר לילך לחדר מיוחד לו.

תשובה: (א) יש מתירים (דלעבור לבית שלו הוי שמחת יו"ט שלו. לבוש) ואפי' מנאה לכעורה⁷⁵. אבל לפנות כלים לחצר שלו (שכבר דר שם) אין להקל (באופנים האסורים דלעיל). (ב) אסור ואע"פ שנח לו יותר, אלא א"כ דירה ראשונה היתה בין הגוים או דומה לזה יש להתיר לפי ראות עיני המורה (שישער עד כמה מצטער בזה). (ג) כתב הפמ"ג נראה דמותר, וכן אם שכר המחיה וכדומה (פי' ששכר חנות, ומשלם על ימי המועד) נראה שמוותר (לעשות מלאכה שם) דהוי דבר האבד (אם לא יתעסק שם עתה, שנמצא שמשלם חיים), וצריך להתיישב בדבר⁷⁶. (ס"ב וס"ק ז ושעה"צ).

פינוי זבל מחצר

שאלה: (א) זבל שבחצר, האם מותר להוציאו. (ב) ואם נתרבה עד שנעשה חצר כרפת.

תשובה: (א) לא, אלא יסלקנו לצדדים. (ב) מותר להוציאו לאשפה. (סעי' ג).

סימן תקלו

רכיבה במועד

שאלה: (א) האם מותר לרכב (על בהמה) במועד שלא לצורך כלל. [ואם הוא למוד ללכת ברגליו. ולרכב מעיר לעיר]. (ב) ולתקן צרכי רכיבה [ע"י עשיית מלאכה]: כשרכב לצורך המועד, ואינו למוד ללכת ברגליו מרחק כזה. (ג) ואם רוכב כדי לראות פני חבריו. (ד) ולטייל. [ואם יוצא מא"י לחו"ל]. (ה) וכדי להרויח ממון שלא לצורך המועד. (ו) ולצורך היתר כגון לצורך המועד, אך הוא למוד ללכת ברגליו. (ז) עשיית מלאכות לרכיבה באופנים המותרים הנ"ל, מה הדין כשכיוון מלאכתו למועד.

תשובה: (א) מותר בכל גונא (שאין בזה שום מלאכה, ורק בשבת ויו"ט אסור שמה יתלוש זמורה, ובחוה"מ לא אסור). (ב) מותר. (ג) גם מותר. (ד) לטייל גם מותר (דנחשב צורך המועד לענין זה. ב"י), אך אם יוצא מא"י לחו"ל אסור (שאסור לצאת לחו"ל לטייל, ודבר איסור ודאי לא נחשב צורך המועד). (ה) אסור⁷⁷. (ו) אסור (דלא נחשב צורך). (ז) אסור. (סעי' א וס"ק א ב ובאה"ל ד"ה לטייל).

צרכי רכיבה

שאלה: באופנים המותרים לתקן צרכי רכיבה [דלעיל תשו' קודמת], האם מותר לעשות המלאכות דלהלן: (א) לטיול צפרני הסוס. (ב) ולסרוק הסוס לייפותו. ואם הוא פסיק רישיה שישיר שערות. (ג) ולתקן האוכף והרסן. (ד) ולתקן ברזיליו (כמין מנעלים).

תשובה: (א) כן (שאם לא יטלם יש לו צער ואינו יכול לילך. רש"י מו"ק י). (ב) מותר בכל גונא (דהוי צרכי רכיבה, שע"י זה הולך יותר בזריזות שלא מפריע על עיניו. רבינו ירוחם נ"ד ח"ה. ובמאירי [ז"ה בונין] ביאר שהרכב נהנה בכך, שיש לו חשיבות שסוסו מסורק). (ג) מותר. וכן כל צרכי רכיבה מותר. (ד) במדינות שאבנים מצויים שם ואין בהבמות יכולות לילך בלא ברזלים מותר, ובמקומות שהעפר תיחוח ואין אבנים מצויים שם ואין רגילים שם לעשות ברזלים אסור. (סעי' א ב וס"ק ג ה).

נסיעה בעגלה

שאלה: האם מותר ליסע בעגלה שלא לצורך המועד [או שיש לחוש משום מחמר].

תשובה: יש להקל בזה מכח ס"ס (עי' בבאה"ל⁷⁸), אך אפשר שיש לחוש לסוכרים שיש רה"ר מה"ת בזמננו (דס"ל א"צ ס' ריבוא), ומ"מ אין למחות ביד המקילין שיש להם על מי לסמוך. (באה"ל ד"ה ומותר. ועי' לקמן סי' תקמ"ג ס"ב וס"ק ד שאין איסור תחומין בחוה"מ⁷⁹).

הרבעה

שאלה: (א) האם מותר להרביע בהמה במועד. (ב) וחמורה שתבעה. (ג) ולהכניס לדיר זכרים ונקבות ביחד ורובעין מעצמן.

תשובה: (א) אסור (שהוא טירחה יתירה שלא לצורך המועד. נמוקי יוסף ה). [אבל בחול מותר ואין בזה משום פריצותא דבעבידתיה טריד]. (ב) יש מתירין כדי שלא תצטנן ותעקר, ובכר"י מצדד להחמיר בזה (דלא הוי דבר האבד דס"ל דלא חישינן שתצטנן. הגהות מוה"א אוליא על הלבוש ס"ק"א). (ג) מותר (דאין בזה טירחה). (סעי' ג וס"ק ז ו).

רפואה לבהמה

שאלה: (א) האם מותר להקזי דם לבהמה. (ב) ולעשות לה שאר רפואה. [וע"י מלאכות דאורייתא].

תשובה: (א) כן. (ב) כל רפואה מותר. (סעי' ג וס"ק ח).

הושבת תרנגולת

שאלה: (א) האם בחוה"מ מותר להושיב תרנגולת על הביצים לגדל אפרוחים. (ב) ואם כבר ישבה ומתה, האם מותר להושיב אחרת - תוך ג' ימים. [ואם הראשונה ישבה עליהן ג' ימים]. (ג) ומה הדין אם לא מתה רק ברחה מעליהן. (ד) ומה הדין בכל זה לאחר ג' ימים. (ה) כיצד מודדים ג' ימים אלו.

תשובה: (א) לא. (ב) אסור (וכן דעת השר"ע), ובמקום הפסד מרובה יש לסמוך להקל אם כבר ישבה ג' ימים שאין הביצים ראויין לאכילה. (ג) יכול להחזירה, וי"א שגם בזה אין להקל רק אם כבר ישבה עליהן ג' ימים, וכן יש לנהוג, אך אם יש לו הפסד מכמה ביצים יש לסמוך להקל אף תוך ג' ימים לשיבתה. (ד) אפי' פסדו הביצים אסור, שיש טורח גדול בחזרה, וגם אפשר שלא יועיל כלל החזרה שכבר אזל חמימותה ממנה. (ה) בפמ"ג מסופק אם הג' ימים מעל"ע או שמקצת היום ככולו. (סעי' ד וס"ק י-יב ובאה"ל ד"ה מתה ושעה"צ).

סימן תקלז

דבר האבד

שאלה: דבר האבד דהיינו שאם לא יעשהו עכשיו יבא לידי הפסד מותר לעשותו בחוה"מ. (א) האם צריך לעשותו בשינוי. (ב) ומה לענין למעט בטירחה.

תשובה: (א) לא, אלא יכול לעשותו כדרכו. (ב) צריך להמעיט בטירחה מה שאפשר. (סעי' א וס"ק א. ועי' לקמן סי' תקמ"א ס"ד מה נחשב דבר האבד).

ספק דבר האבד

שאלה: (א) ספק דבר האבד, האם מותר, כאשר החשש הוא דבר המצוי להיות. (ב) והאם מותר בפרהסיא. (ג) ומה הדין ספק דבר האבד בחשש שאין מצוי להיות. (ד) ספק צורך המועד בדבר שקרוב בעיניו שיהיה, האם מותר. **תשובה:** (א) יש להקל לעשותו, ואפי' ע"י עצמו וא"צ גוי. (ב) יעשה בצנעא אם אפשר, ואם א"א מותר בפרהסיא. (ג) יש להחמיר. (ד) כן. (ס"ק א ובאה"ל ד"ה דבר).

שדה

שאלה: (א) שדה הבעל שמספיק לה מי גשמים ואין משקים אותה אלא להשביחה יותר, האם מותר להשקותה בחוה"מ. (ב) שדה בית השלחין שהיא צמאה ועיפה למים, ואם לא ישקנה תמיד תפסד, האם מותר להשקותה, כשהתחיל להשקותה קודם המועד או לאו. (ג) ואם היתה שדה לחה ועתה נתייבשה.

תשובה: (א) לא. (ב) אם התחיל להשקותה קודם המועד מותר, שאם לא ישקנה עתה תפסד, אבל אם לא התחיל להשקותה, אפי' ע"י אונס, הרי לא תפסד ע"י איחור כמה ימים, ואסור. (ג) לרש"י מותר [אפי' לא התחיל להשקותה קודם המועד], ולרמב"ם אסור [אא"כ היא לחה]. (סעי' א וס"ק ב-ד ושעה"צ ובאה"ל ד"ה שכיון).

טירחה רבה

שאלה: (א) כשהתירו להשקות בית השלחין כנ"ל, האם מותר לדלות מבריכה שהמים מכוסים בבור עמוק וצריך לדלות בכלי. ומדוע. (ב) ולהשקות ממי גשמים מקובצים. ובאופן שאינו דולה כגון שהבור מלא על גדותיו שא"צ לדלות אלא ממשיך מהן ברגל. (ג) ולדלות ממעין בכלי. (ד) ולהמשיך ברגליו ממעין. (ה) ערוגה שחציה גבוהה וחציה נמוכה, האם מותר לדלות ממקום נמוך למקום הגבוה.

תשובה: (א) אסור, משום שאף בדבר האבד לא הותר אלא כשאין טירחה יתירה, כגון מן המעין שהוא ממשכיו ומשקה. (ב) אסור, ואפי' במלא אסור מפני שסופו לדלות כשיחסרו (משא"כ מעין מותר להמשיך ממנו וכן"ל, שאין מימיו פוסקין). (ג) אסור. (ד) מותר. (ה) לא, דהוי טירחה רבה. וכ"ש ב' ערוגות אחת גבוהה מחברתה שאין דולין מהתחתונה להשקות העליונה. (סעי' ב וס"ק ה-ח).

נהרות המושכין

שאלה: (א) נהרות הנמשכים מהאגמים, האם מותר להשקות מהם בית השלחין במועד, כאשר אין נפסקת המשכתם בשום פעם וגם האגמים אינם נפסקים תמיד. (ב) ואם דרך הנהרות או האגמים לפסוק באיזה פעם. (ג) בהנ"ל ב', מה הדין אם עכשיו יש ריבוי מים באופן שבכל חוה"מ לא יצטרכו לדלות בדלי ויוכל להמשיך ברגליו. (ד) בריכות שאמת המים עוברת ביניהן, האם מותר להשקות מהבריכות ע"י המשכה.

תשובה: (א) מותר. (ב) אסור. (ג) גם אסור משום לא פלוג. (ד) מותר [שאם יפסקו יקח מאמת המים], ודעת הראב"ד שדוקא כשאמת המים נכנסת בתוך הבריכות, אבל בלא"ה אסור ואע"ג שנכנסת לתוך השדה, אבל דעת הריטב"א דלא דוקא (אמרו בגמ' עוברת ביניהם), אלא כל שעוברת בסמוך לשדה ממש נקרא ביניהם (דלא כראב"ד). (סעי' ג וס"ק ט י).

בריכה הנמשכת ממעין

שאלה: (א) בית השלחין שבמקום גבוה, ומעין נובע לידו, ומתחת בית השלחין זה יש בית השלחין נמוך, וביניהם יש בריכה קטנה - שכשמשקין הבית השלחין הגבוה מהמעין הסמוך לו, נוטפים טיפין לבריכה, האם מותר להשקות מבריכה זו את בית השלחין הנמוך.

תשובה: (א) אם המעין העליון לא פסק, וגם הנטיפה נמשכת עכשיו לבריכה (וע"י חיבור המים למעין נחשב שהתחתונה מושקית מן המעין עצמו, ובמעין אין חוששים שיפסק וכנ"ל. ריטב"א⁸⁰), מותר, ובלא"ה אסור. (סעי' א וס"ק יא-יג). חריצין הנעשין להמשיך בתוכן מים מהנהר לצורך שדות, ע"י בטור וב"י וט"ז אימתי מותר להשקות מהן את השדות בהמשכה. (ס"ק י).

⁷⁶ ובכף החיים (ס"ק יד) כתב שנראה שאם יש עוד איזה צד הכרח לצרף לזה יש להקל.

⁷⁷ ואם הוא רווח ממון שאינו מצוי לאחר המועד, נראה על פי מה שכתב במשנ"ב (תקלט כד) שנחשב לדבר האבד, שמותר לתקן צרכי רכיבה גם במלאכה גמורה, ע"ש.

⁷⁸ שכתב שיש לצרף הסוכרים שאין אדם מצווה על שבת בהמתו ביו"ט, וכן לצרף דעת הר"ן שבחצר אין איסור מחמר מהתורה, וע"פ מה שנהגו לתפוש בכמה דברים שאין רה"ר בלא ס' ריבו, וכיון שהוא דרבנן לענין חוה"מ יש להקל.

⁷⁹ וכן מבואר ברש"י חגיגה יז: ד"ה ופנית.

⁸⁰ במשנ"ב כתב: ואע"ג דבריכה עבדה דפסקא, הואיל ומטפסף עדיין מבית השלחין הגבוה מים שבאו ממעינו אמרינן דבדודאי לא פסקא, עכ"ל. ומקורו ברש"י (ד. ד"ה עדיין). אמנם עדיין אין זה מספיק, שאע"פ שהבריכה לא תפסוק כל עת הנטיפה, נחוש שיפסקו אח"כ, וכמבואר לעיל כמה פעמים שבכל אופן שפוסק לפעמים אסור להשקות.

ירקות שאוכלן במועד

שאלה: א) ירקות שרוצה לאוכלן במועד, האם מותר לדלות במועד להשקות [והוי טירחה יתירה] כדי שיגדלו. ב) ואם אינו אוכלן בעצמו אלא רוצה למוכרן במועד. ג) ואם אינו לצורך אכילת המועד, ורוצה להשביחן, ובלא טירחה רבה כגון בהמשכה בלא הדלחה. ד) מכשירי אוכל נפש, האם מותר עבורן טירחה יתירה, כשעושה לצורך המועד. ה) האם מותר לעשות מכשירי אוכל נפש כשיכל לפני יו"ט.

תשובה: א) כן, דלצורך או"נ מותר כל טירחה. ב) גם מותר (והיינו אפי' שאינו ודאי שיהיה מי שיקנה). ג) אין לטרוח לכך, שאין זה דבר האבד. ד) כן (דלא כפמ"ג שנסתפק). ה) אסור⁸¹. (סעי' ו' ס"ק יד-טז).

חריצי הגפנים

שאלה: א) האם מותר לעשות חריצין בעיקרי הגפנים (-מסביב הגזע) כדי שיתמלאו מים. ב) ומה הדין כשכבר היו עשויות אלא שנתקלקלו ונסתמו לגמרי. ג) ואם עדין ניכר החריץ מעט - פחות מטפת. ד) ולהעמיקן או להרחיבן יותר מבראשונה.

תשובה: א) לא, דהוי טירחה יתירה ואסור אפי' במקום הפסד. ב) גם אסור. ג) מותר לתקנו, דליכא טירחה כ"ז. ד) אסור. (סעי' ה' ס"ק יז-כ).

אמת המים

שאלה: א) אמת המים [דהיינו חריץ שבקרקע שעוברים בה מים סביב השדה ומשקים אותה, והיא רחבה אמה ועמוקה אמה]. האם מותר לעשותה מתחילה. ב) ולתקנה - כשהיתה עשויה ונתקלקלה, אך נסתמה לגמרי ולא נשאר בה טפח. ג) וכשנתייר בה טפח. ד) ואם היתה בתחילה יותר מו' [ועתה נתייר בה טפח], האם מותר לתקן עכשיו יותר מו'. ה) כאשר נתייר בה ב' טפחים, האם מותר להעמיקה עד ז' טפחים. ו) וכשנשאר בה ג' ורוצה לחפור עד ח'.

תשובה: א) לא (דטירחה יתירה לא שרי במקום הפסד). ב) אסור, דפחות מטפח לא ראוי שיקלחו שם מים והוי כעושה בתחילה. ג) אם היתה בתחילה ששה באורך וששה ברוחב, מותר לחפור בה עד ששה על ששה, לא יותר ולא פחות [שבזה עוברים המים שפיר]. לדעת השו"ע מותר אפי' לא היתה תחילה ששה על ששה רק טפח. ד) לא. ה) לדעת השו"ע מותר, ויש מחמירין בזה, וצ"ע. ו) נכון להחמיר. (סעי' ו' ס"ק כא-כה ושעה"צ).

השקאת שדה אילן

שאלה: א) שדה אילן, האם מותר לעשות בו חריצים למשוך המים מאילן לאילן. ב) ולהשקות השדה כולה. [ואם היו האילנות רצופין יותר מו' לבית סאה]. ג) שדה שהיא לחה, האם מותר להשקות כולה.

תשובה: א) כן, ששדה האילן דינו כבית השלחין שצריך למים טפי, ועשיית חריץ למשוך המים אין בזה טירחה רבה. ב) להשקות כולה אסור, שאין מתיירין טירחה רבה⁸² בשביל הרווחה⁸³, ואם היו רצופין ביותר מו' לב"ס מותר (דבלא זה יפסדו האילנות). ג) מותר (שבזה אין טורח ע"י ההשקאה יותר מאשר אם רק ימשיך המים מאילן לאילן, וכיון שיש בזה הרווחה לאילנות מותר⁸⁴), ונחלקו בזה, לרש"י דוקא אם נתייבשה, ולרמב"ם דוקא כשהיא לחה. ויש אוסרים בכל גוונא. (סעי' ז' ס"ק כז-כח ובאה"ל ד"ה מאילן ושעה"צ).

הכנסת מים לשדה

שאלה: א) אסור לעשות פתח בשדה שיכנסו בו מים להשקותו (בשדה בית הבעל שאסור להשקותו וכדלעיל סעי' א. ערוה"ש ס"ז). מה הדין כשכונתו כדי לצוד דגים לאוכלן במועד, האם מותר. ב) ובדיעבד כשעשה רק פתח אחד ואומר שכונתו להיתר, מה דינו. ג) כשעושה באופן המותר [-ב' פתחים] אך כונתו בצידת הדגים לאכול מהם רק קצת במועד, האם מותר לעשות.

תשובה: א) מותר, ובתנאי שמעשיו ניכרין שכונתו לדגים, כגון שעשה חור גם בסוף השדה שיצאו המים וישארו הדגים, ואע"פ שממילא השדה נשקית, כיון שאין כונתו לכך מותר. אבל אם פתח רק שיכנסו המים, אף שכונתו לדגים כיון שאין מעשיו ניכרים אסור שנראה כמכוין להשקות

אמנם הריטב"א הוסיף לברר שכיון שהבריכה מחוברת למעיין ע"י ניצוק, נחשב שמשקה מהמעין עצמו, ובמעין אין חוששים שיפסק כי אין דרכו בכך וכנ"ל, ולפי"ז א"ש.

81 ולענין מה נחשב 'כיוון מלאכתו' במכשירי או"נ, ע"י לקמן ס' תקמ"ט ק"ז ושעה"צ כג.

82 לכאורה 'טירחה רבה' הוא לאו דוקא, דהמשכה אף בלא טורח אסור לצורך הרווחה. וכן נראה מלשון הנימוקי יוסף [שממנו מקור הדברים].

83 ע"י שעה"צ כג שכתב שאין בה זרעים וירקות רק אילנות, והיינו שאם היו בה זרעים וירקות היו דבר האבד ומותר להשקות כולה, וכנ"ל סעיף א'. וצ"ע במה שכתב השו"ע"ל ה' יב' דאין להשקות כולה 'אף אם אין בה זרעים וירקות רק אילנות', דמשמע שגם אם יש בה זרעים וירקות אסור.

84 כן משמע במשנ"ב. ואף שנתבאר לעיל ס"א שאסור להשקות משום הרווחה, אפשר דכיון שאין בזה כלל תוספת טירחה הוי בכלל מרבה בשיעורים שמותר אפי' ביו"ט, וכמבואר לעיל ס' תקלג באה"ל ד"ה שרי. (ע"פ משנ"ב עוז והדר).

85 דעת המחבר שבאופן שמשוה כולה מותר, ומ"מ כתבו האחרונים שכיון שיש הרבה ראשונים הסוברים להיפך (ע"י שעה"צ סק"ל) על כן אסור. כף החיים ס"ק נא.

86 ואף אם כונתו גם לצורך דבר האסור וניכר הדבר שכונתו לכך, מותר לעשות כן, משום דבחוה"מ שכל יסוד האיסור הוא משום טירחה, כל שהמעשה מותר מכח כונתו להיתר, אין חיסרון בכך שמכוון גם למטרה אחרת. הגר"ש אוערברג בשלחן שלמה סק"ט. ולכאן מלשון השו"ע סעי' יא שכתב 'ואם ניכר שמכוון להאכיל הענפים לבהמתו ולא לתקן העץ', משמע שאם מכוון גם לדבר האסור אין היתר. ויש לדחות משום שבע"פ אנו נטל הכל ממילא נראה שעושה לתקן העץ, דהא בהמה אינה אוכלת ענפים יבשים, ולכן מוכרח לקחת רק הלחים שיהא מוכח שלא

השדה. (ולענין בריכה גדולה ע"י לעיל ס' תקלג ס"ק כג). ב) אין קונסים אותו (והדגים מותרים באכילה). ג) יש בזה דעות. (סעי' ח' ס"ק כט-לב).

השוואת שדה

שאלה: א) אסור להשוות שדה לצורך חרישה. מה הדין כשכונתו כדי לדוש לצורך המועד וזה ניכר מצורת השוואתו. ב) ומה למעשה, לכתחילה ובדיעבד.

תשובה: א) מותר. ב) לפי שיש דעות מה נקרא ניכר - אם משוה כולה או להיפך שאין משוה כולה, יש לאסור הכל⁸⁵. ובדיעבד ואומר שכיון לדישה, אין לאסור בכל אופן. (סעי' ט' ס"ק לא לג).

ליקוט עצים

שאלה: א) אסור ללקט עצים משדה ליפותו לחרישה. מה הדין אם צריך לעצים והדבר ניכר, כגון שנוטל הגדולים ומניח הקטנים. ב) אסור לקצץ ענפי אילן לתקנו. מה הדין אם עושה כדי להאכיל הענפים לבהמתו ולא לתקן העץ, כגון שזוקץ כולן [בין הלחין ובין היבשים] מצד אחד (דכשזוקץ רק היבשים מב' הצדדים נראה שעושה לצורך האילן. רש"י).

תשובה: א) מותר. ב) מותר⁸⁶. וכן הדין בכל כיו"ב (היינו דברים שיש בהם שימוש לצורך היתר ולאסור) אם כונתו לאיסור - אע"ג שמעשיו מוכיחים שעושה לצורך היתר אסור, וכן כשאין מעשיו מוכיחים אע"ג שכונתו להיתר אסור, אך בזה אין לאסור בדיעבד כיון שכונתו להיתר וכנ"ל. (סעי' י' יא ו"ס"ק לא לד).

הצלת אילן

שאלה: א) האם מותר ליטול תולעים שנפלו באילן ונפסדו מכך. ב) נטיות שנשר קצת קליפתן, האם מותר להדביק שם זבל שלא ימות האילן. ג) אילן שקטעו נופו לפני המועד כדי שיוציא נפות הרבה סביב מקום הקטיעה, האם מותר לסוך שם שמן כדי שלא ימות. ד) ולסוך פירות בשמן כדי שלא יפסדו.

תשובה: א) לא, דהוי טירחה יתירה. ב) כנ"ל א'. ג) כן, דלא הוי טירחה יתירה. ד) כנ"ל ג'. (סעי' יב' ו"ס"ק לה-לז).

צידת אישות ועכברים

שאלה: א) אישות - שרץ קטן שאין לו עינים וחופר בקרקע וחפירותיו מזיקים לאילנות] ועכברים, האם מותר לצודן משדה אילן. ב) ולצודן כדרכו משדה הלבן [כשאינה סמוכה לשדה אילן]. ג) ובשינוי - שנועץ שפוד בארץ ומנענעו לכאן ולכאן עד שנעשית גומא ומניח שם המצודה. ד) ואם היא סמוכה לשדה אילן [בשינוי או כדרכו].

תשובה: א) מותר כדרכו [-חופר גומא ותולה בה המצודה]. ב) אסור. ג) יש מחמירים, וע"י גוי ודאי יש להקל. ד) בשינוי מותר⁸⁷, והמיקל כדרכו אין למחות בידו דרוב הראשונים מתיירין⁸⁸. (סעי' יג' ו"ס"ק לח לט ובאה"ל ד"ה וי"א).

זיבול שדה בחוה"מ

שאלה: א) האם מותר לזבל שדה בחוה"מ [בידים]. ב) ולהכניס בהמות לשדה שישכבו שם בלילה ומטיילות ממקום למקום עד שמזדבלת כל השדה. ג) ואם הכניסן גוי מעצמו האם מותר להניחו בכך. ד) ולשלם לו על כך [במזונות או בשכר, במועד או אחר המועד]. ה) האם מותר לומר לגוי מתחילה עשה ואשלם לך אחר המועד. ו) אם בא הגוי מעצמו שמותר כנ"ל ג', האם מותר למסור לו שומר להוליך הבהמות ממקום למקום שע"י זה הגללים מתנערים. ז) אם היה הגוי שכיר שבת (-שבוע) שכיר חודש שכיר שנה, האם מותר לסייעו או למסור לו שומר להוליך הצאן או לשכור לו שומר בחוה"מ.

תשובה: א) לא, שהוא תולדת חורש. ב) גם אסור. ג) כן. ד) ליתן מזונות במועד מותר, ולתת שכר אחר המועד מותר [ואפשר שגם במועד מותר לתת שכר כיון שעושה מעצמו, וצ"ע]. ה) לא, שכל שאסור לישראל לעשותו אסור לומר לגוי לעשותו. ו) לא, שנראה כאילו שכרו מתחילה לכך. ז) לסייעו ולמסור לו שומר מותר, ולשכור שומר בחוה"מ אסור⁸⁹. (סעי' יד' ו"ס"ק מא וס"ק מו מז מט וב"ה"ל ד"ה ובחוה"מ).

זיבול ביו"ט ובשבת

שאלה: א) גוי שבא מעצמו ביו"ט להכניס בהמות לשדה הישראל כדי לזבלו, האם מותר לסייעו ולמסור לו שומר. ב) וליתן לו מזונות או שכר מזונות או שכר אחר. [ביו"ט או אחר יו"ט]. ג) האם יש הבדל בהנ"ל [א' ב'] אם הגוי שכיר שנה או שאינו שכיר כלל. ד) כשבא הגוי לדייר בשבת, האם מותר ליתן לו מזונות או שכר מזונות או דבר אחר, בשבת או לאחר שבת.

תשובה: א) לא. ב) מזונות מותר אפי' ביו"ט, ושכר מזונות אחר יו"ט. אבל שכר אחר אסור אפי' לאחר יו"ט, שנראה שעושה מדעת הישראל. ג) לא. [ודוקא בזה שאינה מלאכה גמורה, אבל במלאכה גמורה צריך למחות בו בשעה שעושה, וכ"ש שאין ליתן לו מזונות]. ד) אסור ליתן אפי' מזונות ואפי' לאחר שבת, אבל מותר להחזיק לו טובה על שהכניסן ואפי' בשבת עצמה. (סעי' יד' ו"ס"ק מג-מה מח ושעה"צ).

קצירת שדה

שאלה: א) אסור לקצור שדה בחוה"מ. א) מה הדין אם השדה יפסד כשלא יקצרו עד אחר המועד. ב) ואם רק מקצתו נפסד. ג) שדה שאינו נפסד, אבל צריך לו למאכלו בחוה"מ, האם מותר לקצרו, או לעשות שאר מלאכות כגון מעמר דש זורה בורר טוחן. ד) האם צריך לשנות בעשייתו. ה) והאם מותר לעשות כל מלאכות אלו ברווח, ואם יותיר יותר. ו) מה הדין כאשר אינו מוצא מי שיעשה לו בצמצום, שלא רוצים לטחון או לקצור לו דבר מועט [אלא א"כ ישלם בכמות גדולה], האם מותר לעשות כמות גדולה. ז) כשמותר לדוש לצרכו, האם מותר ע"י פרות. ומה הטעם. ומה נפקא מינה בטעם. ח) באיזה אופן מותר אפי' בפרות. ט) כשאין לו מה יאכל אבל יכול לשאול מחברו או לקנות מהשוך, האם הותר לקצור ולטחון וכו'.

תשובה: א) מותר לקצור בחוה"מ. ב) גם מותר⁹⁰. ג) הכל מותר. ד) לא, אלא עושה כדרכו. ה) לא, אלא יעשה רק מה שצריך לאכילתו, ורק אם א"צ אלא למלאכה אחת מותר לעשות בהרווחה [ורק שלא יערים]. וכנ"ל ס' תקלג ס"א. ו) כן, שהכל נחשב צורך המועד. ז) בפרות אסור, משום דאוושא מילתא [ולא משום שצריך לשנות], ולפי"ז גם בשאר בע"ח אסור. ח) לצורך רבים (כיון שצריכים כמות גדולה וא"א בלא זה. ערוה"ש יב). ט) כן, ולא הצריכוהו לקנות או לשאול (ששמחת האדם הוא שנהנה משל עצמו ולא מתבואת אחרים, והתירו משום זה לעשות מלאכה בחוה"מ. באה"ל ס' תקמב ס"ב ד"ה ע"י). (סעי' טו ו"ס"ק נג-נד ושעה"צ).

דבר האבד - אדם חשוב

שאלה: א) מי שכרמו סמוך לכרם של גוי, והגוי בא לבצור את שלו בחוה"מ, ואם הישראל לא יבצור עתה יפסיד (שיפרצו כרמו ויהיה למרמס. רא"ש), האם מותר לבצור. [בסתם אדם שאינו חשוב]. ב) ואם לאחר הבצירה הענבים יתקלקלו עד לאחר המועד, האם מותר לדורכם ולעשות חביות ושאר צרכי היין. ג) האם מותר לשכור בשביל כך פועלים שיש להם מה לאכול. ד) אדם חשוב, האם מותר לו לעשות מלאכת דבר האבד. ה) אדם חשוב שעסק בדבר האבד ובאה תקלה על ידו שהעולם דימו שמותר לכוון לכתחילה ולהניח מלאכות לחוה"מ, האם עליו לימנע מלטפל בדבר האבד מכאן ואילך.

תשובה: א) מותר, ובלבד שלא יכוון מלאכתו למועד. ב) מותר הכל, וא"צ שינוי. ג) כן. וי"א שבמקום שאפשר יעשה דוקא ע"י גוי⁹¹ או ע"י ישראל שאין לו מה יאכל (וע"י לקמן ס' תקמב ס"ה שנוכח להחמיר כן). ד) י"א שצריך להחמיר (שמא ילמדו ממנו להקל גם שלא בדבר האבד), ובבב"ה מפסק בזה, ומ"מ טוב שיעשה בצנעא. ה) אפשר שממדת חסידות צריך ליהזר בזה. (סעי' טז ו"ס"ק נד-נד ובאה"ל ד"ה לבצרו).

סימן תקלח

הצלת זיתים - פרתים בכיוון מלאכתו

שאלה: א) זיתים שהפכן קודם המועד והיה צריך לגמור תיקונן שלא יפסדו, ומחמת אונס לא יכל, האם מותר לגמור המלאכה במועד. ב) ולזפת החביות לכך. [ואם יש חילוק בין חביות גדולות לקטנות]. ג) ולהניח המכסה על החביות בשביל כך. ד) ולקשור החביות בעקלים (-חישוקים). ה) מי שיכל לעשות כל זה קודם המועד ושכח לעשות, האם מותר במועד.

עושה לתקן העץ, שאל"כ ודאי כונתו רק לצורך תיקון העץ, משא"כ במקום שיכול להתפרש להיתר י"ל שמותר אפי' כשכונתו גם לאיסור.

87 והטעם שאין מותר בזה כדרכו אף שיש בזה הפסד קצת, ע"י לקמן הע' 41.

88 ולצוד עכברים ממקום מגורים כתב בכף החיים (ס"ק נט) שמותר (ודמייא להא דלעיל ס' תקלג מ"ב ס"ק שמותר להרוג זבובים ויתושים המצערין לאדם).

89 וכל ההיתרים כאן הם רק כשהגוי מכניס את הצאן לזבל ולא מזבל בידיו, אבל כשמזבל בידיו ממש הוי מלאכה דא' ואסור להניחו (כה"ח ס"ק עד בשם הח"א).

90 אמנם מצינו בכמה מקומות שדוקא בהפסד מרובה התירו דבר האבד, וכגון מה שנתבאר לקמן (ס' תקמ"ב) לענין גדר גינתו שנפרצה בינו לבין חבירו, שאם אין חשש גניבה אלא רק שמא יכנסו לשם אנשים ואין כ"כ הפסד, שמותר לתקנה רק במעשה הדיוט. וכן לא התיר השו"ע לעיל (ס"ג) לצוד אישות ועכברים אלא ע"י שינוי, וכתב המשנ"ב שם (ס"ק לט) שהוא משום שאינם מפסידים כל כך. וכן לענין תיקון מלבושיו הקרועים, כתב לקמן (ס' תקמ"ב) שאף באופן שאם לא יתקנם הם יקרעו יותר, אין להתיר אלא א"כ הם יקרעו לגמרי אם לא יתקנם עתה, ואילו כאן התיר לקצור למרות שאינו אבוד רק מקצתו. [וע"י גם כיו"ב לעיל ס' תקלו ס"י לענין תרנגולת שברחה שאין להקל להחזירה כיון שיכול למוכרן בזול נחשב הפסד מועט, אלא א"כ יש לו הפסד מכמה ביצים שאז יש לסמוך להקל]. והביאור בכל זה הוא כמו שכתב הרמב"ן (בפסקיו על מו"ק ד"ה בדבר האבד יפה) בשם הראב"ד, שלעולם הולכים לפי הטורח, שטורח מועט מותר גם אם ההפסד מועט, ואם הוא טורח גדול מותר רק בהפסד גדול. וכן כתב בחוט שני (חוה"מ עמ' קכב).

91 ועיין לקמן (ס' תקמב משנ"ב ס"ה ושעה"צ ס"ה וביה"ל ד"ה ודבר האבד) שכל זה הוא דוקא כשהישראלים עושים בשכר, אבל כשעושים בחינם אין צריך לעשות על ידי גויים. ולפי"ז פשוט שאם בעה"ב רוצה לעשות המלאכה בעצמו, אינו צריך לחפש גוי שיעשה.

ו) ומי שנתעצל סובר שאם ישוה הזיתים עד אחר הרגל לא יתקלקלו, ועכשיו רואה שאם ישאירם כך עד אחר המועד יפסדו.

תשובה: א) כן, ומותר לגמור פעולתן כבחול, דהיינו לטחון ולסחוט הזיתים ולהכניסן לחבית כדרך. וכל זה בתנאי שלא כיוון מלאכתו למועד, שאם יכל קודם המועד וידוע שיצטרך ברגל יעשה קודם המועד, או שאם יכול לדחות לאחר המועד ימתין. ב) מותר בין חביות גדולות בין קטנות. ג) מותר כדרך [וא"צ שינוי]. ד) גם מותר. שכל אלו הוו דבר האבד. ובמקום או בזמן שגם הפיכת הזיתים הוא דבר האבד מותר להפכן בתחילה. ה) כן, שהרי לא כיוון למועד. ו) גם מותר לעשות. (סעי' א וס"ק א-ה ז ובאה"ל ד"ה מי וד"ה מופת).

הצלת פשתן

שאלה: פשתן שכלה זמן שרייתו ואם לא יוציאוהו עתה יתקלקל, האם מותר להוציאו במועד.

תשובה: כן, אך בזה יעשה בצנעא אם אפשר⁹². ובלבד שלא יכוון מלאכתו במועד וכדלעיל. (סעי' א וס"ק ח ובאה"ל ד"ה וכן).

טירחה במקום חשש הפסד

שאלה: א) פירות הנמצאים במקום שאינו משתמר, ומפחד שיגנבו, האם מותר להכניסן. ב) ומה הדין בדבר שיש בהצלתו פרוסום בליה יותר מביים [כגון שצריך להכניס באבוקות ובקולות]. ג) ואם א"א לעשות כלל בצנעא אלא בפרהסיא. ד) בהצלה הנ"ל שאין בזה אלא טירחה בעלמא, האם מותר לכוון מלאכתו למועד.

תשובה: א) כן, ויעשה בצנעא כגון שיכניסם בליה. ב) יכניס ביום (שיש למעט בפרסום). ג) מותר. ד) לא, ואם כיוון מלאכתו למועד אף בזה שאינו אלא טירחה יאבדו כדלקמן ס"ו. (סעי' ב וס"ק יא ושעה"צ).

הצלת פירות

שאלה: א) היו לא תאנים שטוחים בשדה ליבשן, וירא מהמטר, האם מותר לעקור קש מהמחובר ולחפותן. [ובחיפוי עב]. ב) מי שיש לו סחורה (כגון פירות ותבואה, או כל סחורה. ב"י) שאם לא יתפנה ממטה למעלה תתקלקל, האם מותר להופכה.

תשובה: א) מותר ואפי' בחיפוי עב. ב) כן. (סעי' ד ה וס"ק יד).

המכוון מלאכתו למועד

שאלה: כל דבר האבד אסור לכוון מלאכתו למועד. א) מה הדין בכיוון מלאכתו למועד. ב) ואם עבר ועשה. ג) אם ב"ד הפקירו אך לא זכה בה אדם ונשאר עד אחר המועד, האם מותר לו להתעסק בה. ד) העושה מלאכת אחרים [כגון חייט או סופר] שא"א לקנסו, מה הדין כשכיוון. ה) מה הדין העושה מלאכה במועד בדבר שאינו אבד.

תשובה: א) אין מניחין אותו לעשותה, ויאבד הדבר. ב) ב"ד מאבדין אותה ממנו בידים ומפקירין אותה לכל. ג) כן. ד) משמתין אותו או מלקין אותו עד שיקבל שלא לעשות, ודעת הא"ר שמאבדין ממנו כל השכירות⁹³. ה) כ"ש שמאבדין אותה ממנו והדין ככל הנ"ל⁹⁴. (סעי' ו וס"ק טו-טז).

כיוון מלאכתו ומת

שאלה: א) כיוון מלאכתו ומת, האם קונסים בנו אחריו ויאסר לעשותה. ב) מי שכיוון מלאכתו ועשאה ומת, האם ב"ד מפקירין אותה מבנו. ג) ומה הדין אם כבר הפקירו בחיי האב וזכה בה אדם. ד) וכשהפקירה אך עדין לא זכה בה אדם. ה) עשה אביו מלאכה בדבר שאינו אבד ומת, האם קונסים בנו אחריו.

תשובה: א) לא, אלא מותר לעשותה אם זה דבר האבד כשלא יעשנה עתה. ב) לא, וכנ"ל דלא קונסים בנו. ג) כבר נעשית של הזוכה. ד) אפשר שאין הבן יכול לזכות מצד ירושה, אלא הוא כשאר אדם לנכסים אלו. ה) י"א שבה קונסים בנו שלא ינהג מזה, אבל כמה אחרונים מפקקים ע"ז, וכן עיקר. (סעי' ו וס"ק טו כ כא ובאה"ל ד"ה אם ושעה"צ).

סימן תקלט

סחורה

שאלה: א) האם מותר לעשות סחורה בחוה"מ, כגון לקנות או למכור. ומדוע. ב) ואם מדובר במקח וממכר מועט. ג) והאם ע"י גוי מותר.

תשובה: א) אסור, מפני הטורח⁹⁵. ב) גם אסור, אפי' מקח וממכר כל שהוא (-שוה פרוטה. נ"ד. ג) גם לא. (סעי' א וס"ק א ובאה"ל ד"ה בין).

92 הטעם שבה צריך צנעא, ביאר בס' חוה"מ כהלכתו (פ"ב סעי' נג בהערה) בשם המאירי (מו"ק יב:) מפני שאינו הפסד ודאי אלא חשש הפסד, אבל כשיש הפסד ודאי א"צ צנעא.

93 ואף שבעושה מלאכת עצמו קנסוהו רק לאבד ממונו ואין מלקים ומשמתיים, ואף כאן כיוון שמאבדים ממנו השכירות למה קנסוהו גם במלקות, מ"מ כיוון שבעושה מלאכת עצמו קנסוהו שמפסיד אף את הקרן, וזה לא שייך בעושה מלאכת אחרים שאין הקרן שלו, לכן החמירו גם בהלקות ולנדות עד שיקבל עליו שלא לעשות (אליה רבה סק"ה).

94 והיינו בעושה סתם מלאכה שאינה לצורך המועד וגם אינה דבר האבד, ולענין מלאכה שהיא לצורך המועד, ויכל לעשותה קודם המועד וכיוון לעשותה במועד ועשאה, כתב הפמ"ג (סי' תקלג משב"ז א) שיש להסתפק אם ב"ד מאבדים אותה.

95 ובכלל איסור זה הוא להשכיר [בית, רכב וכו'], וכן שאר מיני מסחר. ס' חוה"מ כהלכתו פ"י ס"ט.

96 ומהו בכלל ריוח מרובה שהתירו בעבורו המסחר בחוה"מ, נראה דתלוי לפי האדם, שבעשיר הרגיל לרווחים גדולים אזי הריוח המרובה צריך להיות ביחס לרווחים הרגילים אצלו, ולאדם הרגיל לרווחים קטנים יחשב ריוח מרובה גם סכום מועט יותר של כסף, והכל נמדד לפי האדם והכנסותיו. וכ"כ בס' חוה"מ כהלכתו (פ"י ביאורים סק"א).

ריוח מרובה

שאלה: העברת ריוח אינו נחשב דבר האבד ואסור במועד, ויתבאר לקמן ס"ד. א) מי שנזדמן לו ריוח מרובה במועד, האם יש אופן שיוכל לעשותו במועד. ב) האם ההיתר הנ"ל (תשובה א') הוא גם באופן שיש לו מעות בלא"ה להוציא בריוח לשמחת יו"ט. ג) ובדבר שיש בו משום מלאכה האם גם יש להקל בצנעא כנ"ל.

תשובה: א) יכול בצנעא, ויוציא לשמחת יו"ט יותר ממה שהיה בדעתו להוציא [וכן בקניה יוציא קצת מהריוח שמשער שתשא הסחורה ההיא]. ב) כן, ואע"ג דמשום ריוח מרובה בלבד אין היתר, כיון שיש מתירים בצנעא בכל סחורה יש לסמוך עליהם במקום ריוח מרובה⁹⁶, ובלבד שיוציא קצת לשמחת יו"ט. ג) לא, שרק לענין קניה ומכירה יש חילוק בין צנעא לפרהסיא ולא במלאכה. (סעי' א וס"ק ה ו ושה"צ).

פריעת חוב שהיא סחורה

שאלה: א) מי שהלוה לחבירו מעות על מנת שיתן לו אח"כ סחורה בפירעון חובו כדי להשתכר, האם יכול לבקשם ממנו במועד. [ואם לא התנה שיתן לו במועד]. ב) ומה הדין באופן שאין הלוה מצוי לבקשו לאחר המועד, או שמטעם אחר יוכל לבוא לידי הפסד אם לא יתבע עכשיו. [ואם הוא בעיר אחרת].

תשובה: א) אסור לבקשם במועד [אפי' לא התנה שיתן לו במועד], דמה שמקבל הסחורה הוא ענין מקח וממכר, ואפי' הם באותה העיר. ואפי' קנה הסחורה מכבר אין להוליקה לביתו במועד, אא"כ הוא חושש שיבוא לידי הפסד כנ"ל סי' תקל"ה ס"א. ב) הוי דבר האבד ומותר לילך לבקשם ואפי' הם בעיר אחרת. ודוקא אם לא כיוון מתחילה זמן קבלת הסחורה במועד. (סעי' א וס"ק ב-ד ובאה"ל ד"ה בפירעון).

הלוואה ופריעת חוב

שאלה: א) מי שהלוה לחבירו מעות, האם מותר לומר ללוה בחוה"מ שיתן לו מעותיו. ב) וליך לעיר אחרת ולבקשם מהלוה. ג) בהנ"ל א-ב, מה הדין אם יכול למצוא לאחר המועד. ד) ולעמוד עמו בדינא ודינא. ה) ומה הדין לגבות חוב מגוי.

תשובה: א) כן. [וכן להלוות מותר. ב"י בשם התוס', וכן מבואר בשו"ע ס"א שרק כשמלוה ע"מ להיפרע סחורה אסור, אבל ע"מ להיפרע מעות אין זה בכלל סחורה ומותר, וכ"כ המ"ב לקמן ס"ק מה]. ב) גם מותר. ג) גם מותר. ד) גם מותר. וכל זה משום דגביית חוב אינה בכלל סחורה. ה) כ"ש שמותר, ואפי' לקבל ממנו סחורה מותר מפני שהוא כמציל מידו אם לא יקבל עכשיו והוי דבר האבד. (סעי' ב וס"ק ז-ט וסעי' ח וס"ק חכ).

פריעת חוב על סחורה

שאלה: א) מכר לחבירו פרקמטיא קודם המועד, וזקף עליו המעות בחובו קודם המועד, האם מותר לבקשם במועד - באופן שהלוהק הוא אדם שאינו מצוי במקום המוכר ונזדמן לו בחוה"מ. ב) ובאדם המצוי כאן.

תשובה: א) מותר, דהוי דבר האבד. ב) יש דעות בזה (ודעת השו"ע בזה להקל), וכהיום שאנו רואים שהחובות מתקלקלים (שאנו מדולדלין, ועול הגוים קשה עלינו וט"ז סק"א), ושמה לאחר המועד לא יהיו מעות ללווה לפרוע), נוהגים לתבוע בדין אף בעד פרקמטיא דחשבינן זה לדבר האבד. (סעי' ג וס"ק יא).

לקבול בבית משפט

שאלה: א) חובות המותרים לבקשם בחוה"מ כנ"ל, ותבעו לחבירו בדין ישראל קודם המועד ולא נענה, האם מותר לקבול בחוה"מ בערכויות של גוים. ב) ולכתוב בשביל כך. [ובלשון העמים]. ג) ולכתוב כשצריך למעות בשביל יו"ט. ד) בחובות האסורים לתבען כדלעיל, האם מותר לקבול בפני גוים שיקבל הסחורה במועד.

תשובה: א) כן. ב) אסור [ואף בלשון העמים]. ובמקום שיכול לבוא לידי הפסד אם יניח עד אחר המועד מותר לכתוב. ג) אפשר שמותר לכתוב ע"י גוי⁹⁷. ד) לא [אלא א"כ הוא דבר האבד]. (סעי' ג וס"ק יב ושה"צ).

זקיפת חוב

שאלה: א) חובות שמוטר לגבותן במועד, האם מותר לזקפן (-שעושה חשבון וכולל כל החובות יחד) כדי שע"י כך יהיו חובותיו בטוחין. [ואם אינו דבר האבד]. ב) וחובות של משא ומתן (היינו האסורים לדעה הראשונה בשו"ע ס"ג, או כשפורעו ע"י סחורה שנתבאר בסעי' א שהוא בכלל סחורה). [בישראל ובגוי].

תשובה: א) מותר ואפי' אינו דבר האבד. ב) בגוי מותר דהוא בכלל דבר האבד, ובישראל (שאינו דבר האבד) צ"ע (דשמא רק כשבא להוציא החוב מיד הלווה הוא בכלל סחורה, ומשא"כ בזה שרק מחשב עימו כמה חייב לו אינו בכלל זה ומותר). (ס"ג וס"ק יג יד ושה"צ).

סחורה לצורך דבר האבד

שאלה: א) מי שנצרך למעות לשלם חובות שזמנם במועד, ואם לא ישלם יגיע לו הפסד ומוכרח בשביל זה למכור סחורתו במועד, האם מותר. ב) מי שיש לו סחורה שאם לא ימכרנה עתה יפסיד מהקרן, האם מותר למכרה במועד. ג) ואם ספק שמא יפסיד. ד) וכשלא יפסיד מהקרן אך הוא סבור להרויח הרבה. ה) בהנ"ל ד', אם הוא בענין שאם ימכור עתה יהיו לו מעות בריוח ויוציא יותר לשמחת החג [-יו"ט או חוה"מ]. האם מותר, וכיצד, וכמה מוציא בשביל החג. ו) מי שיש לו מעות בריוח לצורך יו"ט ככל אשר יתאוה להוציא, ואין בדעתו להוציא כל כך, האם מותר לו למכור כדי שיוציא יותר.

תשובה: א) כן, דהוי כדבר האבד. ב) כן, דהוי דבר האבד. ג) גם מותר. ד) אסור, דהעברת ריוח לא נחשב הפסד. ה) מותר למכור. וא"צ להוציא כל הריוח לחג ודי במקצתו. ומ"מ תהיה החנות סגורה (לגמרי⁹⁸) ופותחה במקצת כשבא הקונה לקנות⁹⁹. [וזה מותר אע"ג שהוא מקום פרהסיא (שה"צ ו').] ו) לא [ורק מי שמעותיו מועטים וחס עליהם מלהוציא כל כך לשמחת יו"ט, ואילו היו לו מעות בריוח היה מוציא יותר מותר כנ"ל אות ה']. ודעת הט"ז שהאיסור דוקא למופלג בעשירות, אבל בלא"ה אף שיש לו בריוח חשיב הכל כדי חיי בזמניו (שיש עליו מס מלך ושרים. ט"ז), ומותר לו למכור כדי שיוציא יותר לשמחת יו"ט, ובנה"ש מפקפק על דבריו. (סעי' ד וס"ק טו-יז ובאה"ל ד"ה יפסיד וד"ה ויוציא וד"ה אבל ושה"צ ו').

ריוח שאינו מצוי

שאלה: א) נזדמן לו ריוח שבודאי אינו מצוי לאחר המועד, כגון שיירות שעוברים כאן ומוכרים בזול או קונים ביקר, האם מותר לקנות ולמכור להם. ב) וכשאינו לצורך תשמישו אלא לעשות סחורה ולהשתכר. ג) ולקנות מהם בערך השוה שלא לצורך המועד. [ואם הוא לצורך תשמישו].

תשובה: א) מותר, דכדבר האבד דמי. ב) גם מותר. ג) אסור אפי' לצורך תשמישו. (סעי' ה וס"ק יח ובאה"ל ד"ה ומכור).

ימי השוק

שאלה: א) ירידים הקבועים מזמן לזמן, או יום השוק שאינו שכיח ובא מזמן לזמן, האם מותר לקנות ולמכור שם במועד. ב) האם מותר לרכוב בשביל זה מעיר לעיר, [ולאיש שעסקיו ומחיתו מכך]. ג) מקומות שיש להם יום השוק פעם בשבוע, האם מותר למכור ולקנות שם במועד. [ואם ע"י הריוח יהיה לו יותר להוצאות החג. ואם חושש שיפסיד ודאי מהקרן]. ד) תגר שקונה מזה ומוכר לזה וחוזר וקונה ומוכר, האם מותר במועד. ה) ימי השוק השכיחים, האם מותר לישב בחנות למכור.

תשובה: א) מותר וכנ"ל. ואפשר דה"ה כשחל שבוע שלפני חגם בחוה"מ שידוע שאז קונים הרבה, נחשב כיום השוק, דלא שכיח. ב) אסור משום דהוי טירחה מרובה בשביל הרווחה ואסור. ואיש שעסקיו ומחיתו תמיד נסוע לירידים מותר, שאצלו נחשב דבר האבד. ג) אסור שאין זה דבר האבד שהרי יוכל לעשות בשבוע הבא, אם לא שע"י זה יהיו לו יותר להוצאות יו"ט וכנ"ל ס"ד, או שחושש שיפסיד מהקרן (שספק דבר האבד מותר). ד) כן, שללא זה יפסיד בודאי מהריוח (שדרכו למכור מיד כל מה שקנה, נמצא שכל יום יש לו ריוח מהמכירה של אותו יום, ואם לא יעשה במועד יפסיד את הריוח של אותו יום), ומ"מ אין היתר אלא בביתו ולא לישב בחנות בפרסום¹⁰⁰. ה) לא, אם לא שהחנות סגורה ופתוחה במקצת כשבא הלוהק לקנות, והמוכר צריך בשביל הוצאות יו"ט כנ"ל סעי' ד. (סעי' ה וס"ק יט כא-כג ובאה"ל ד"ה ואפילו וד"ה אינו).

מנהג ההמון במקח וממכר

שאלה: א) על מה קראו האחרונים יתגר. ב) ואיזה צד זכות יש בזה. ג) באיזה אופן אין היתר כלל. ד) באיזה אופן מותר בשופי.

תשובה: א) על הקלות שנוהגין בעניני משא ומתן בחוה"מ. ב) אפשר שנחשב דבר האבד שאם לא ישבו כל כך זמן כל ימי החג בחנות יתמעט המו"מ מישראל (היינו שהלקוחות הקבועים ילכו עתה לקנות בחנויות הפתוחות, וכיון שרגילים אצלו יתכן לקרוא לזה שמפסיד ממונו), וגם כיון שא"א למחות שיסגרו הכל חנויותיהם, וכ"ש כשיש סוחר גוי בעיר, א"כ אם הירא וחרד יסגור חנותו לבדו ירגילו קניו לילך לסוחר אחר.

97 ובטעם הדין נראה על פי מה שכתב בשה"צ (ס"ק יג) שיש להסתפק בכתב של עכו"ם אם נחשב למעשה אומן, ולכן כשצריך למעות לצורך המועד תלוי בזה, שאם הוא מעשה הדין מותר לצורך המועד, אך אם הוא מעשה אומן לא מהני מה שהוא לצורך המועד, ולכן על ידי גוי שקל יותר אפשר שיש להקל-כן ראתה במשנ"ב עו"ה, ובלא זה הדבר מוקשה למה אסור לכתוב הרי הוא צורך המועד. ואם הוא מעשה אומן שיהא אסור אפי' ע"י גוי. אך להנ"ל א"ש שמדובר בכתב העמים, והשעה"צ לעיל נסתפק בזה אם הוא מעשה אומן [ואם זה מעשה אומן אסור לצורך המועד], וזהו ביאור ספקו שכתב כן שאפשר להקל ע"י גוי ~.

98 ורק לקמן בסעי' יא לגבי מוכרי פירות לצורך המועד אף שצריך צנעא די במה שעושה היכר ונועל דלת אחת, אבל בענינו צריך שיהיה צנעא גמורה ויסגור לגמרי את החנות, ויפתח רק כשיבוא לוקח. א"ר ס"ק יג.

99 כדן פועל שאין לו מה יאכל שצריך לעשות בצנעא (באה"ל בסוה"ס). אך המוכר דברים הנצרכים למועד א"צ למכור בצנעא אלא א"כ הוא אומן. כדלקמן במ"ב ס"ק לד.

100 וכל ההיתר הוא דוקא בתגר, מפני שמוכר מיד את כל מה שקנה ויש לו הפסד במה שאינו מתעסק בחוה"מ, אך חנווני שקונה הרבה ומוכר מעט מעט אין לו כל כך מניעת רווח במה שאינו מוכר במועד, ולכן אסור לו למכור א"כ לצורך המועד כדלקמן סעי' י וי"א. שה"צ ס"ק כב.

במקצת כשבא הקונה ליקח. וע"ש בשעה"צ שהוא נלמד מט"ז סק"ד, שהובא בביה"ל ד"ה אינו מותר, וביאר שם בביה"ל שהוא נלמד מדין צנעא האמור בס"א [ע"ש בביה"ל בסוגריים], וא"כ מבו' דבעינן צנעא, ונמצא סותר משנתו, וצע"ג.

בן ציון רפאל גרינהויז - הקריה החרדית בית שמש

[יג]

נסיעה מעיר לעיר לצורך הרוחה

א. הנה בביה"ל (סי' תקל"ט ס"ה) נתקשה בהא דשרי הרמ"א לנסוע מעיר לעיר לשיירא שנזדמנה, דהא אסור לטרוח לצורך הרוחה, והא הו"ל טירחא, ומבו' דס"ל דאף כשהתירו פרקמטיא משום מניעת ריוח שאינו מצוי כלל, לא התירו רק פרקמטיא ולא טירחא ואפילו כשאין עמה מלאכה, ויל"ע בדאמת בסי' תקל"ג סעיף ג' מבואר שרק במלאכה לא שרינן למניעת ריוח, אבל טירחא בעלמא שרינן [ולגבי מלאכה דרבנן ע"ש בביה"ל], ולאידך תי' דהראב"ד שרינן אפי' מלאכה, יעו"ש היטב בביה"ל. וא"כ מאי קשיא ליה לביה"ל, והרי לפי השו"ע סי' תקל"ג נמצא דהכא ממ"נ יש לנו להתיר טירחא בלא מלאכה לצורך פרקמטיא, ואפילו רק מפני מניעת ריוח שאינו מצוי, וצע"ג.

ב. עוד יל"ע בתירוץ הביה"ל דאירי באיש שעסקו ומחיתו תמיד לנסוע על ידיים וכו', דהכל הוי בכלל דבר האבד, עכ"ל. דלכא"ל תי' זה א"ש רק לאידך תירוץ דהראב"ד [המובא בסי' תקל"ג שם בביה"ל] דמתיר אפילו מלאכה בפרקמטיא של שיירא המזדמנות, ומשום דלגבי פרקמטי' הוה מניעת ריוח בגדר דבר האבד ע"ש, אך הביה"ל שם פוסק דלא כוותי' [וכ"ת דהכא עדיף טפי, א"כ אה"נ דהכא נתיר אפי' מלאכה, וזו לא שמענו, ועוד דהרי הראב"ד דיבר להדיא על הך עובדא דשיירא הנוכח כאן בשו"ע, וע"ז הוה דקאמר לשני התירוצים], וצע"ג.

ג. ומאידך יל"ע דלכא"ל במ"ב גופי' התיר נסיעה מעיר לעיר לגבות חובו אף כשא"ז דבר האבד, עי' בס"ק ז', צע"ק. [ואולי י"ל דהכא לאו הנסיעה קשיא ליה, כי אם הסעת הסחורה מעיר לעיר הוא דקשיא ליה, ומשא"כ בסק"ז דאירי לתבוע כסף שאין טירחא ליקחם עמו מעיר לעיר, ויעו"ל היטב בסי' תקל"ו סק"ד, ומאידך בסי' תקל"ח ס"ג ובמ"ב שם, ודו"ק היטב].

בן ציון רפאל גרינהויז - הקריה החרדית בית שמש

[יד]

חוב הבא מחמת פרקמטיא

בשו"ע סי' תקל"ט מב' דמותר לתבוע חוב הבא מחמת פרקמטיא [ודלא כב"ח וטור שאוסרין], וז"ל השו"ע: שכינן שזקף עליו המעות בחובו קודם המועד הוה ליה כהלואה וכו', עכ"ל. ולכא"ל משמע מזה דסתם הקפת החנות בלא זקיפה [כחות' אין השיבועית משמטת] שפיר שרי כיון שדמי מקחו קתבע, ולא חוב הנעשה ע"י מקחו קתבע. ויל"ע דלפ"ז יתפרשו ד' רמ"א בסוף הסעיף שדן לגבי לזקוף חוב בחוה"מ דשרי משום דהוה בכלל דבר האבד, ובשעה"צ נתקשה מ"ט הוצרך להך טעם, וכ' וז"ל: ואפשר דכלל הרמ"א להתירא אצל עכו"ם אפי' חובות של מו"מ, אבל א"כ יהא מוכח מזה דבישראל לאסור, וצע"ג. עכ"ל. ומשמע שר"ל דא"כ יהא מוכח שרמ"א פליג על השו"ע, וזה צ"ע לפי שלא העיר על השו"ע ושתיק ליה, ומשמע שהודה לו. אך ד' רבינו צ"ע, דלכא"ל שו"ע ורמ"א לא איירי בחד גונא, דהשו"ע איירי כשכבר עשה זקיפה קודם חוה"מ וכבר נהפך להלואה, וכלשונו וכו"ל, והרמ"א איירי כשלא זקף קודם חוה"מ, ובא עתה לזקוף עליו ולאשוויי הלואה, וז"ל שבוה גם לשו"ע אסור, ושפיר הוצרך הרמ"א לטעמא דדבר האבד, ולגבי עכו"ם דוקא הוא דשרי, וד' השעה"צ שנתקשה בזה צ"ע.

בן ציון רפאל גרינהויז - הקריה החרדית בית שמש

[טו]

פרקמטיא ומלאכה לצורך שמחת יו"ט

במ"ב סי' תקמ"ב הביא פלו' המ"א והא"ר אם רשאי לעשות מלאכה להרוחה לשמחת יו"ט כשיש לו מה לאכול, דפרקמטיא ודאי שרי (כדאי' בסי' תקל"ט ס"ד) ובמלאכה פליגי, ובשעה"צ נוטה להחמיר בדבר בדמלאכה לא שרינן רק באין לו מה יאכל כלל עיי"ש, ויל"ע דבב"י (סי' תקל"ט ס"ד) הביא ל' הרמב"ם (פ"ז הכ"ד) אין לו מה יאכל עושה כדי פרנסתו, וכן עושה סחורה כדי פרנסתו, והב"י פי' כונתו דלמכור להרויח שיהא לו מעות בריוח לשמחת יו"ט גם זה בכלל כדי פרנסתו. ואחרי של הרמב"ם שווה לגבי תרומייהו מלאכה סחורה, דבתרומייהו כ' כדי פרנסתו, א"כ מוכח דדינים שוה, וצע"ג.

בן ציון רפאל גרינהויז - הקריה החרדית בית שמש

[טז]

לישב בחנות להוציא מהרווחים לשמחת יו"ט

ביה"ל (סי' תקל"ט ס"ה) הביא מהרש"ל שמתיר לישב בחנות כשסוגרה ופותח במקצת כשבא לוקח, כשיצויא מן המעות לשמחת יו"ט שהוא בכלל התיירא (דס"ד) לעשות פרקמטיא לצורך שיהא לו מעות בריוח לשמחת יו"ט, ודוקא בצנעא דומיא דמכירה לצורך שמחת יו"ט (בסעיף י"א), וצע"ג. דלכא"ל אם עומד לקנות דבר בשווי מאה שקלים לא נתיר לו להרויח יותר מכך, ועכ"פ אחרי שעשה מו"מ בשווי כזה יצטרך לעזוב החנות. ואין לומר דכיון שצריך המעות לאחר יו"ט ואין יכול להרשות לעצמו ליקח כל המעות לשמחת יו"ט, נמצא שאם יעשה מו"מ רק בשווי מאה שקלים יציא ממנו רק קצת לשמחת יו"ט, זה אינו, דזה סברא רק באופן שעשה המו"מ קודם יו"ט, אך זה שכל מו"מ שלו בחוה"מ רק מפני שמחת יו"ט, והא לא"ה לא ה' עושה כלל מו"מ, דאסור לו לעסוק בפרקמטיא לצורך אחר יו"ט, א"כ נצריכהו להוציא הכל לשמחת יו"ט בכדי שלא יעשה עוד מו"מ היום, ובשלמא מה שבעסק ראשון הרויח יותר מהנצרך אין מחייבים אותו להוציא

שאנוסין גמורין היו ולא אתו לאחלופי בעלמא. הרי מפ' דבעינן נמי שיהא לדבר קול, שאל"כ עצם הדבר שלא כולם יודעים שנאנס באונס המוחלט הלזה ממילא יבואו להקל, וע"כ בעינן שהאונס המוחלט הלזה הוא יא"ג"כ אונס מפורסם שיש לו קול. ועוד, שהרי בגמ' כשאמרו דאין להתיר גילוח באונסא דלא מוכחא, הקשו ממי שאין לו אלא חלוק אחד, ותירצו דשאני התם דאזורו מוכיח עליו, ולא תירצו שזה אונס מוחלט ושאיני מאבדה לו אבדה, וש"מ דבעינן ג"כ שיהא אונס הידוע להרואים אותו, והיינו ע"י אזורו או פרסומו [ואם כי י"א דלדינא א"צ אזור, א"י"ז אלא משום לא פלוג להקל, ויעו"ל בב"י סי' תקל"ד, ואכמ"ל], וצע"ג.

בן ציון רפאל גרינהויז - הקריה החרדית בית שמש

[ז]

העברת מקצת שער

בבה"ל סוף סי' תקל"א דן לגבי העברת שער במקום מכה, ומחלק בין שער הראש לשאר מקום, ומשמע דאסור גילוח נאמר אפילו על מקצת שער במקום המכה בלבד, ועכ"פ בראש, וצ"ע דמפ' בראשונים דגילוח מקום הנתק אינו בכלל הגזירה כיון שזה מקום מועט ושלא לכונת יפוי, יעו"ל בראשונים (ריטב"א ור"ן) ריש פרק אלו מגלחין [ובד' הרמ"א שדן על תלישת שער שבסירוק י"ל שזה כמכוין לפיו, כיון ששערות אלו מפריעין לסירוק (יעו"ל סוף סי' ש"ג), ולולי הסברא דא"י"ז אלא פס"ר היה לנו לאוסרו, וק"ל], וצע"ג.

בן ציון רפאל גרינהויז - הקריה החרדית בית שמש

[ח]

לכוין מלאכת מכשירי אוכל נפש למועד

הוה באוכל נפש מבואר שרשאי לכוין מלאכתו למועד, ועי' שעה"צ סי' תקל"ג ס"ק מ"ה שציין להגר"א שהוכיח מגמ' ביצה דף י"ט ע"ב דמותר לכוין מלאכת קציצה עצים או בקיעתם בגונא דהוה טוחן כשזה לאוכ"ג, ויל"ע דלגבי מכשירי אוכל נפש מב' בסי' תקמ"ס ס"ק כ"ז דאסור, ואפילו בדיעבד אסור לו לעשות המלאכה אם כינון לחוה"מ [ועיי"ש בשעה"צ]. ויל"ע דלכא"ל ביקוע עצים להעברה הוה מכשירי אוכל נפש, יעו"ל ב"י סי' תק"א, וא"כ אמאי שרי בהו לכוין המלאכה למועד, וצ"ע.

ויל"ע לאידך גיסא, דבסי' תק"א סק"ח מב' שהמדקדים בוקעין עצים לפני המועד, כיון שאם לא יבקעו קודם לא יהא נכון לבקע לעשותם דקים יותר במועד, כיון שאפשר לבשל בלא"ה, וצ"ע דהא ע"ז נאמר בגמ' בביצה שם דמסלתין סליתי במועד, ועיי"ש עוד במ"ב (סי' תק"א סק"ח) שכתב דגם כיון שאפשר לבקע לפני המועד, ע"כ יש לבקע לפני המועד, ואפילו ביקוע לחתיכות גדולות שאין בזה משום טחינה אלא משום טירחא בעלמא, דכיון שאפשר לפני המועד יש להכין לפני המועד, וזה בודאי צ"ע שזה בודאי נגד הגמ' הנ"ל [ושמא כל דבריו שם בסי' תק"א מדת חסידות למדקדקין במעשיהם, וצ"ע. גם יל"ע אם נלמד מזה לאוכ"ג ממש, או שביקוע עצים הוי דרגא אמצעית], וצ"ע.

בן ציון רפאל גרינהויז - הקריה החרדית בית שמש

[ט]

כיבוס מטפחות הספרים

בסי' תקל"ד ס"א אי' דמותר לכבס מטפחות הספרים, ועי' טור ומובא במ"ב ס"ק ה', ד"מ מטפחות ספרי הקודש, וצ"ע מה טעם ההיתר בזה, דלכא"ל אין דרכו להתלכלך תדיר, וכי מכבסין את זה כל שבוע, ועי' לשון הב"ח דמכבסין אותן במי הרגלים לכבוד הרגל, ומשמע להדיא שלא היו מכבסין אותן תדיר, וא"כ אמאי נתיר לכבס ברגל, והיה לן לכבסם קודם הרגל, וצע"ג.

בן ציון רפאל גרינהויז - הקריה החרדית בית שמש

[י]

החזרת תרנגולת על ביצים כשלא ישבה ג' ימים

במ"ב סי' תקל"ו סק"י כ' דלמ"ד מלאכת חוה"מ דאו', אסור להחזיר תרנגולת שלא ישבה ג' ימים על הביצים, והיינו משום דהוי פלו', ובעינן לפסוק לחומרא בדאו', עי' ב"י. וצע"ג דהא הושבת תרנגולת על ביצים שפיטא דאינו אסור רק מדרבנן, ומה שייך לפסוק בזה להחמיר [ועי' עוד בביה"ל סי' תק"ל שהוכיח מכאן דהשו"ע פסק כמ"ד מלאכת חוה"מ דרבנן, וגם זה צ"ע מה"ט], וצע"ג.

בן ציון רפאל גרינהויז - הקריה החרדית בית שמש

[יא]

הפסד מועט אי נידון כדבר האבד

הנה למעשה גם ספיקא דתרנגולת שלא ישבה שלשה ימים (סי' תקל"ו ס"ד וס"ק י'), וגם ספיקא דחבית קטנה (סי' תקל"ח ס"א), הנידון מצד הפסד מועט אי חשיבא דבר האבד, ולכא"ל בשניהם יש להחמיר למ"ד מלאכת חוה"מ דאו', עי' ביה"ל סי' תק"ל, וצ"ע אמאי למעשה הביא המ"ב דצריך להחמיר רק לגבי תרנגולת בסי' תקל"ו ס"ק י', ואמאי לא הביא ד"ז גם בריש סי' תקל"ח דלמעשה צריך להחמיר, דהלא זה אותו נידון ממש, וצע"ג.

בן ציון רפאל גרינהויז - הקריה החרדית בית שמש

[יב]

פרקמטיא בפרהסיא לצורך שמחת יו"ט

בשעה"צ סי' תקל"ט סק"ו כ': ואף דזה [ר"ל שמוציא לשמחת יו"ט מן הפרקמטיא] מותר בס"ד אף בפרהסיא וכו', עכ"ל. וצ"ע דהתם בס"ד כ' להדיא דבעינן צנעא (ע"ש סק"י ז') וז"ל: ומ"מ יהיה החנות סגורה, ופותחה

[ודע שכ"ז אינו ענין לד' המ"ב (סי' תק"ל שעה"צ ד') דמקרא קודש דחוה"מ אינו כמקרא קודש דיו"ט, דזה סברא רק כלפי מקרא קודש, דהיינו לקרוא ולבטא בהתנהגותינו את קדושתו של יום, וכיון שיום זה קדוש פחות מיו"ט וכדחזינן בדיני המלאכות, ממילא גם א"צ לבטא בהתנהגות קדושה כקדושת יו"ט כי אם לבטא שזה קדוש בקדושה של חוה"מ, וכל מקרא קודש הוא לבטא בהתנהגות את הקדושה של אותו היום, אך הכא הנידון מצד מצות שמחה, וזה לא אשכחן בתורה ובחז"ל שום חילוק בדרגת השמחה ואיכותה, ובצורת קיום מצות שמחה בין יו"ט לחוה"מ, דהמצוה מדאו' על כל ימי החג בשוה].

בן ציון רפאל גרינהויז - הקריה החרדית בית שמש

[ב]

מלאכת חוה"מ מדאו' או מדרבנן

א. בביה"ל סי' תק"ל כ' דבשו"ע מוכח דס"ל מלאכת חוה"מ דרבנן, וציין לסי' תקל"ו בסופו, ולסי' תקל"ח ס"א וסי' תקל"ז ס"ו (עי' מ"ב הוצ' דרשו), ושחזר בו ממש"כ בב"י. ויל"ע דלדבריו יתיקיש על הרמ"א שלפמש"כ במ"ב סק"א ס"ל דמלאכת חוה"מ דאו', וא"כ אמאי לא השיג שם על השו"ע, וצ"ע.

ב. אך עיקר ד' רבינו הגדול צע"ג, דמשמעות דבריו דבא להוכיח דהשו"ע סובר דכל מלאכת חוה"מ מדרבנן [עי' היטב בלשונו], אך זה צע"ג דהרי בסימן תקל"ו הנידון לענין אי בעי הפסד מרובה, וי"ל דמה"ת בודאי סגי אף הפסד מועט, וא"כ זה נידון בדרבנן [ולהלן סי' תקל"ו נכתוב עוד קושי' על הוכחה זו], ועד"ז יש לדחות ההוכחה מס' תקל"ח [וראי' לדבר דהתם הסיק המ"ב הלכה למעשה כהשו"ע, אע"ג דאיהו חייש בכ"מ למ"ד מלאכת חוה"מ דאו'], וכמו"כ יש לדחות הא דסי' תקל"ז דאירי בענין אמת המים שזה דבר האבד, והנידון מצד טירחא מרובה, וכבר כ' הרמב"ן דטירחא מרובה בדבר האבד מדרבנן, וא"כ זה ספק דרבנן, ועכ"פ אין לנו הוכחה שהיקל יותר מן הרמב"ן. [ובאמת שמכל הראשונים שהעתיקו הברייתות בסתמא ולא כ' שזה אסמכתא, וכן אותם שכ' דהמבזה את המועדות קאי על חוה"מ, אין הוכחה נגד רמב"ן, וא"כ אין כ"כ מקור להחמיר יותר מן הרמב"ן], וצע"ג.

בן ציון רפאל גרינהויז - הקריה החרדית בית שמש

[ג]

מי שהכניס עצמו שלא כדין להיות אנוס מלגלח בערב הרגל

הנה השו"ע סי' תקל"א ס"ד פוסק כשי' הרי"ף והרמב"ם דאפי' מנודה שהיה יכול לפייס בעל דינו ערב הרגל ולא פייס עד תוך הרגל, ואז התירו לו הנידוי, רשאי לגלח, וצ"ע מ"ש ממי שהיה בדרך ממדה"ל לא"י ויציאתו למדה"ל היתה לטייל, דכיון דעביד שלא כדין לא נחשב אנוס, ואסור לו לגלח אף שבפועל בערב הרגל היה אנוס, וה"נ כ' מנודה הוה אנוס והכניס עצמו לכך במה דקעביד שלא כדין שהוצרכו לנדוהו, ואעפ"כ לא פייס בע"ז, ולא יכלו להתיר לו, דמ"ש הך מכניס עצמו שלא כדין לאונס מאידך מכניס עצמו שלא כדין לאונס, וצע"ג.

בן ציון רפאל גרינהויז - הקריה החרדית בית שמש

[ד]

גילוח כדרכו לצורך המועד אי הוה כאוכ"ג במועד

בבה"ל (סי' תקל"א) נתקשה אמאי מותר לאנוסים לגלח כדרכו במועד [וכונתו דשרינן אפילו ע"י אומנין במעשה אומן] דהא אי"ז אוכ"ג, וצ"ע דהא כבר כ' בביה"ל סי' תקמ"ו ס"ה דתכשיטי הגוף הוה בכלל צרכי הגוף וכאוכ"ג דמו, ובאמת שכ"ה בריטב"א ריש פרק אלו מגלחין על דינא דידן לגבי גילוח ברגל ע"ש, ואמאי לא ניח"ל לביה"ל בזה, וצ"ע.

בן ציון רפאל גרינהויז - הקריה החרדית בית שמש

[ה]

גילוח או כיבוס לקטן

הנה בשו"ע (סי' תקל"א ס"ו) נפסק דעל קטן לא גזרו גזירת גילוח, ועיי"ש הטעם במ"ב, ויל"ע דא"כ אמאי הוצרכו לומר (בסי' תקל"ד ס"א) דבגדי קטנים מותרין בכיבוס משום דהוו כמי שאין לו אלא חלוק אחד [עיי"ש במ"ב ס"ק ז' שפי' דמתלכלכן תדיר, ומקור הדברים מירושלמי המובא בראש' ונימוקי' במו"ק פ"ג שמפ' שהוא מדון אין לו אלא חלוק אחד עיי"ש], דתיפ"ל דעל קטנים לא גזרו גזירת כיבוס [ושמא נאמר דנפק"מ היכא דאין הקטן מצטער במה שהבגדים מלוכלכים, דבגילוח לא התירו רק היכא דהקטן מצטער (עי' סי' תקל"א ס"ק ט"ו), אך לפי"ז יצא נפק"מ דאם הקטן מצטער ולא נוח לו לצאת בבגד מלוכלך יהא מותר לכבס בגדו אפילו בילד בן שתיים עשרה, דומיא דגילוח דשרינן עד בר מצוה [עי"ש סי' תקל"א ס"ק ט"ו], וזו לא שמענו, וצע"ג.

בן ציון רפאל גרינהויז - הקריה החרדית בית שמש

[ו]

גדר אונסין להתייר גילוח במועד

ז"ל המ"ב (סי' תקל"א שעה"צ סק"ז): דאטו הנודר נדר בפרהסיא, וההיתר הלא ביחיד מומחה ג"כ אינו מפורסם, ואפילו הכי התירו וכו', אלא העיקר נראה כמוש"כ הריטב"א דהני האונס עצמו גלוי וברור שלא ה' באפשר לו, משא"כ בשאר אונסין שאין האונס גלוי ומוחלט אסור דכל אחד יאמר שאנוס היה וכו', וגם מהרמב"ם משמע דהעיקר הוא משום דהני בודאי א"א להם ולא מפני הפירסום, עכ"ל. ומפ' דלאו במפורסם תליא מילתא כי אם באונס מוחלט שאין צד שהיה יכול מערייו"ט, ולא יבואו ללמוד מזה להקל בשאר אונסין וכו'. אך ד' רבינו ז"ל צע"ג, חדא, דז"ל הריטב"א שם (מו"ק דף י"ד ע"א) דהתם קלא רבא אית להו, וכו"ע ידעי

הכל לשמחת יו"ט, א"ש דסוכ"ס זה עסק א' וא"צ להפסיד, ובשביל הריח המועט עשה עסק גדול ומקבל הרבה ומשתמש במקצת ממנו לשמחת יו"ט, אך מ"מ אין בזה סברא להתיר לעשות הרבה מו"מ בשעה שעבור מה שרוצה לשמחת יו"ט מספיק הכסף מעסק ראשון וכדו', דלמה נתיר לו להשתמש רק בחלק בכדי שיצטרך לעשות עוד מו"מ, בשעה שכל עסקו

רק בגלל שיהא לו מעות לשמחת יו"ט, ובלא"ה לא הי' רשאי לעשות כלל, אדרבה נימא דלא יהא רשאי לעסוק עוד, כיון שאם רוצה יש לו כבר מעות כנצרך לו מעסקים שעשה במועד, וצ"ע.

בן ציון רפאל גרינהויז - הקריה החרדית בית שמש

מרפסן איגרי | מדור תשובות

ברכת יישר כח מרובה למרנן ורבנן הגאונים רבי חיים קניבסקי שליט"א ורבי נתן קופשיץ שליט"א ששמו עינם הטובה ליישב תמיהות האברכים כיד ה' הטובה עליהם.

[א]

בדיקת חמץ ביום י"ג ניסן

מ"ב סי' תל"ג ס"ק ו': 'ולענין אם מותר לבדוק ביום י"ג לאורה לכתחילה אסור' וכו'. והא דהוסיף עמש"כ בס"ק הקודם גבי בדיקת אכסדרה ביום י"ד, משום דאכסדרה א"צ נר דבנדקת לאור החמה, ורק משום דאיחר זמן התקנה הוא בדיעבד ביום י"ד, דהתקנה היתה משום שאז הוא זמן דאינשי בביאתא, אבל בהקדים ליום י"ג לית לן בה ולכתחילה הוה, קמ"ל דלא משום זמן התקנה.

וצ"ע דאף באכסדרה איכא חורין וסדקים, ונימא דיצטרכו בהם לאור הנר דהתם אין החמה מגיעה ומאירה, וכדמצינו בשלא כנגד החלון, ואדרבא המציאות מוכיחה דהנמצא באור אינו רואה מה שבחושך, והחור מוצל ומוחשך לעומת מקום המואר בחמה, וע"כ צריך לנר שיאיר החור. וזהו נמי מש"כ דאור הנר מאיר בלילה יותר מביום, לפי שביום מקומו של אדם מואר מאור היום, וע"כ אף הנר שבסדק אינו מאיר לו כ"כ כיון שהוא נמצא באור היום שהוא חזק יותר מאור הנר, משא"כ בלילה דהוא נמצא בחושך ושפיר רואה מה שמאיר הנר, וצ"ע.

והיינו שמא נמי דאין בדיקה לאור האבוקה מועיל אף בדיעבד משום דאבוקה מאירה מחוץ לחו"ס טפי מבפנים, והוה כביאור שאינו רואה בחוץ ומקלקלא בדיקתו, משא"כ שאר נרות אף שאינו מיושב בבדיקתו עכ"פ הנר כנסם לחו"ס והוה בדיקה מעליא בדיעבד מהני.

תו מצינו לקמן סוף הסימן בשעה"צ ס"ק נ"ד שכתב כן גבי חו"ס דבתי כנסיות, וצ"ע דלא הזכירו כן לגבי אכסדרה.

יואל שרגא הלוי בירנבוים - אשדוד

תשובת הגר"נ קופשיץ שליט"א: הא איתא בגמ' דאכסדרה לאורה נבדקת, משמע דסתמא אין חורין וסדקים באכסדרה.

[ד]

ערב פסח שחל בערב שבת

מ"ב סי' תמ"ד ס"ק י"א: 'כ"י יצטרך להדיחם אחר האכילה', ואם ידחם יצטרך לשפוך את מי ההדחה ולהוציאם מרשותו והיאך יעשה זאת, הא להר"ר אינו יכול להוציא, ולשפוך בחצירו שיבלעו בקרקע בשבת נמי אינו יכול לעשות, וצ"ע.

יואל שרגא הלוי בירנבוים - אשדוד

תשובת הגר"נ קופשיץ שליט"א: במקום מדרון וכוחו ככרמלית לא גזרו. אפשר להעמיד בעיר מעורבת, ולכן מיירי מצד איסור ההכנה שבהדחה, ועוד שיכול לשפוך את מי ההדחה לבית הכסא.

יוסף מימון - צפת

[ה]

ביעור ע"י פיזור בים

במ"א סימן תמ"ה ס"ק ב' כתב לדעת הרמב"ם 'וצריך לומר דסבירא ליה שיחתוך כל חיטה לשנים או שלשה חלקים, דאל"ד דס"ל כרש"י די כשמפזר החיטים בים'. וצ"ע מה מהני בחתיכתו, הא כמו שקודם לכן לא היה מה לעשות בחיטה בודדת בים הי"ב בחצי חיטה, ולהיפך מה שהיה יכול לעשות בזה יש גם לעשות בחצי חיטה. והעירוני דזה דין הביעור דבעינן פיזור לדעת הרמב"ם, דבלא זה לא קעביד ביעור בזריקתו לים בלבד, אף שאין לאדם שום כל אפשרות שימוש בו. אמנם א"כ קשה מסיום דברי המ"א 'דאדם משליכו לבית הכסא א"צ פיזור', ומ"ש מים דבעינן פיזור אף דבלא"ה נאבד מכל אדם, וצ"ע.

יואל שרגא הלוי בירנבוים - אשדוד

תשובת הגר"נ קופשיץ שליט"א: בחיטים אפשר להזדמן כמה חיטים ביחד. מוכרח לומר שמה שצריך לפזר את החיטה אינו משום שיש 'דין פיזור' כדי לקיים את מצוות הביעור וכמו שהעירו לרב השואל, אלא הצורך לפזר הוא משום שחיטה שלימה בים עדין אינה מבוערת כל צרכה, והראיה שפיזור החיטה הוא לצורך מעשי של הביעור ולא משום 'דין פיזור', היא משום שלמ"ד שחיטה צריכה פיזור פת אינה צריכה פיזור [שכן מוכח מת' הגמ' 'הא בחיטי הא בנהמאי, ומה שהמ"א הצריך פיזור אף בלחם הוא מחשש לשני השיטות], והסיבה שפת אינה צריכה פיזור הוא משום שהיא מתבערת בלאו הכי, והבין המ"א שחיטה מתבערת בבית הכסא אף ללא פיזור וכמו פת בים.

יוסף מימון - צפת

יש"כ להרה"ג יהודה לוי שליט"א מכולל אליבא דהלכתא רמב"ש על סיעו המרובה בעריכת מדור זה

[ו]

בטעם איסור כיסוי המת בעפר ביו"ט

א. הנה במ"ב סי' תקכ"ו ס"ק י"א כ' דאף לשו"ע שמתיר שבותין ע"י ישראל ביו"ט ראשון לצורך קבורת המת, מ"מ כיסוי בעפר אסור דהוה כבונה, ויעוי' להלן שעה"צ מ"ב ש' שהשו"ע מתיר כל שבותין חוץ מתחומין, ולפי"ז צ"ל דכיסוי בעפר הוה דאו', ועי' בשעה"צ ס"ק ל"ג ש' שהמ"א נסתפק בזה, וגם במ"ב כאן כ' הלשון דהוה כבונה, ומשמע שאי"ז בונה ממש, וכן משמע לכאן ברמ"א בס"ד דאף למחמירים ביו"ט שני שלא לעשות מלאכות דאורייתא מקילים בזה, ומשמע שזה דרבנן, וצ"ע דאם אי"ז אסור מה"ת אמאי אסור לשו"ע לעשות כן, דמ"ש משאר שבותין, וצ"ע.

ובאמת שיוצא דבר פלא, דלשו"ע ביו"ט ראשון עושים כל השבותין ע"י ישראל חוץ ממה שאסור מדא' שעושים ע"י עכו"ם, ולרמ"א עושים כן גם ביו"ט שני אם אפשר בעממין, ומ"מ לגבי כיסוי בעפר מחמירים ביו"ט ראשון ומקילים ביו"ט שני, וצ"ע דממ"נ האם נידון כדא' או כדרבנן, וצ"ע.

ב. [והנה יעוי' בביה"ל בס"א ובמ"ב בס"ב דאין להשהות המת ליו"ט שני, דטבות ע"י עכו"ם קיל טפי מלהתיר מלאכת יו"ט שני ע"י ישראל, ויל"ע למנהג אשכנז המובא ברמ"א דאין חילוק בין ראשון לשני, דבשניהם עושים מלאכות דאו' ע"י עכו"ם ומלאכות דרבנן ע"י ישראל, וכל החילוק רק לענין כיסוי בעפר, שביו"ט ראשון ע"י עכו"ם וביו"ט שני ע"י ישראל, וכי גם ע"ז נאמר שעדיף יו"ט ראשון ע"י עכו"ם מלדחות ליו"ט שני ע"י ישראל, ועכ"פ אי נאמר שכיסוי בעפר אינו אלא מדרבנן, ובפרט שבלא"ה עבדינן שבותים ע"י ישראל בראשון, ועי' היטב].

בן ציון רפאל גרינהויז - הקריה החרדית בית שמש

תשובת הגר"נ קופשיץ שליט"א: א. זה נראה כבונה ויבאו להתיר כל המלאכות, וביו"ט שני לא חוששין כ"כ כיון דמלאכות עצמן מעיקר הדין מותר. ב. צ"ל דנראה כדאורייתא וכנ"ל.

[ז]

קבורת נפל

ביה"ל ס' תקכ"ו ס"א הביא ד' המאירי לגבי נפל גמור שאין לקברו, ומ"מ בחשש סיסריה רשאי לטלטלו, ומספק"ל אי רשאי לקבור, וביאר הביה"ל דכיון דבלא"ה מטלטלו רשאי נמי לקבורו, וצ"ע דבקבורה יש עוד איסורים, ובפרט שיש בו כיסוי בעפר שהוא שבות דבונה, או אפ"ל בונה ממש, וצ"ע.

בן ציון רפאל גרינהויז - הקריה החרדית בית שמש

תשובת הגר"נ קופשיץ שליט"א: כסוי בעפר הוא רק שבות ולא החמירו. אה"נ אף הביה"ל עצמו סיים ב'בוצע', ולכאן כוונתו לדברי הרב השואל, אך למעט הקושי יש לציין שמדובר ביו"ט שני שכולו מדרבנן, ובאופן כללי מצינו שהותרו איסורי דרבנן מפני כבוד הבריות, ואף כאן ההיתר הוא משום כבוד הבריות מחמת הסיחורן שבא מהנפל, וכמו שרמזו לזה הביה"ל בציון לדברי החכמ"א (כלל ק"ע ס"ז).

יוסף מימון - צפת

[ח]

בישל מיו"ט ראשון שחל ביום ה' לשבת

בשעה"צ (סי' תקכ"ז ס"ק ס"א) תמה על מהרש"ל ש' לאסור בדיעבד מה שבישל ביו"ט ראשון שחל ביום ה' לצורך שבת, כיון שביכולתו לבשל ביום ו' ולמה נתיר לו, ותמה עליו דהא גם במבשל מיו"ט לחול שרינן, אף שיכול לבשל במוצאי יו"ט, ונשאר בקושיא. ותמה שלא ציין למש"כ בעצמו בביה"ל בסוף סימן זה, דבאמת מהרש"ל ס"ל בד' הרמב"ם כהלחם משנה שכל ההיתר במבשל מיו"ט לשבת הוא קולא מיוחדת מפני כבוד שבת, ודוקא בלית לי' והן אמנם דהרשב"א והשו"ע סי' תק"ג לא ס"ל הכי, אך עכ"פ ד' מהרש"ל יש להם יסוד גדול אליבא דהרמב"ם, ואמאי נשאר עליו בקושיא כשהוא בעצמו מיישבו בביה"ל שבסוף הסימן, ולא ציין מהכא להתם ולא מהתם להכא, וצ"ע.

בן ציון רפאל גרינהויז - הקריה החרדית בית שמש

תשובת הגר"נ קופשיץ שליט"א: עיקר הקושיא הוא שרק בשבת ויו"ט אוסרים את המאכל שנתבשל באיסור אבל ביום חול מותר אם בישל בדיעבד ליום חול, וכיון דביום חול מותר איך יחזור ויאסר בשבת, וה"נ ביו"ט שני הא מותר לאכול מה שנתבשל ביו"ט א'.

[ט]

סמיכה על גדול העיר

במ"ב (סי' תקכ"ז ס"ק כ"ו) הביא בשם הרבה ראשונים דמפרשי ד' הגמ' בעובדא דההוא סמיא, דלעולם מי שרוצה לצאת בעירובי של גדול העיר רשאי ויוצא, אלא דהכא איירי במי שדרכו שלא לסמוך על גדול העיר, ושכח כמה פעמים, דהוא אינו יוצא בעירוב של גדול העיר. וצ"ע דממ"נ אם יש אומדנא פירוהו לצורך סמיכה על גדול העיר, ויכח א"כ ליהוה הך אומדנא גם לאחר כ"פ,

ואדרבה שבוה ששכח פעם א' וסמך על גדול העיר מתחזקת האומדנא הזאת שיותר נכנס בתודעתו המושג והאפשרות הזאת, ואם אין כזו אומדנא גם בפעם ראשונה לא יצא יד"ח, וא"כ כמה פעמים מאי עבדיתי, וצ"ע.

[ובהאי ענינא תמיהא לי מש"כ הבי' בד' הר"ן, דאיירי במי שלא רצה לסמוך על גדול העיר, ואעפ"כ אם גדול העיר יכוין להוציא יד"ח, וזה פלא שאיך אפשר לזכות העירוב למי שאינו רוצה לצאת בעירוב זה, וצ"ע].

בן ציון רפאל גרינהויז - הקריה החרדית בית שמש

תשובת הגר"נ קופשיץ שליט"א: מהיכי תיתי שאינו רוצה לזכות, אלא שאינו סומך שרוצה לקיים ע"ת בעצמו. ובוה בפעם ראשונה אמרינן שיכול לסמוך על גדול העיר אף שלא סמך ע"ז אבל זה לא שזה נגדו. ובפעם השני מצריכין שיהי' באופן חיובם שרוצה לסמוך.

ז"ל הר"ן שהוא מקור הדין (בדף ט. מדפי הר"ף): א"ל פושט את - דכיון דעציבת גלית אדעתך שאינך רוצה לסמוך בשל אחרים ולא הנחת, ואף אני אין דעתי על הפושעים שאינם רוצים לסמוך עלי, עכ"ל. הרי לנו להדיא שהחיסרון הוא בדעת הגדול שמניח ולא בדעת הפושע, אלא שלשיטה זו העובדה שהוא אינו רוצה בצירוף פשיעתו גורמות שהגדול אינו רוצה לפטר, אך חוסר הרצון של האדם לכשעצמו אינו חיסרון.

יוסף מימון - צפת

[י]

המניח עירוב תבשילין לכמה ימים טובים בב"א

ז"ל הביה"ל (סי' תקכ"ז ס"ד): לא ביארו אם די בכזית אחד או צריך כזית לכל יו"ט וכו', צריך כזית יתירה בשביל אותו יום טוב, דהלא נחשב כאילו הכין ליו"ט ההוא ג"כ מבעי"ז, ואיפה הכנתו אם לא יניח כזית יתירה בשביל היו"ט ההוא וכו', אם לא שנחלק דכל הימים טובים עד יו"ט האחרון כחדא חשיב ליה וא"צ להכנה יתירה, משא"כ מיום טוב לחבירו צריך לכל יו"ט כזית בפני עצמו, עכ"ל.

והלשון מורה בעליל שמתכוין לומר שבעירוב הוא מכין כזית תבשיל ליו"ט, וזהו שדן אם שני ימים טובים דהיינו ראשון ואחרון של סוכות (סוכות ושמן"ע) נחשבים כא', משא"כ ר"ה וסוכות, או פסח ושבועות (ובחול"ל שיו"ט ב' של פסח ויום א' דשבועות יתכן שיהיו שניהם ביום ו'). ולכאן כ"ז פלא ממש, דאנו מכינים תבשיל לשבת, ולכאן אם חושב שהתבשיל יהא לשבת זו אינה לשבת שאחר יו"ט הבא, שהרי א"א לאכול את אותו זית בשני השבתות, ואף אם נאמר דא"צ שיהא בדעתו לאכול דסגי באפשרות לאכול, אף שאין דעתו לאכול כלל, וע"כ יתכן כזית א' לשניהם, אך עכ"פ זה הכנת תבשיל לשבת, וגם אם שני הימים טובים כאחד אך שתי השבתות אינן כא', דמאי שייכי זל"ז כלל. ועכ"פ המ"ב לפי דרכו שנו' כמכין ליו"ט, וזה פלא ממש [ועי' ב"י בשם הכל בו כשדן לגבי ע"ת שלא הכינו בערב יו"ט אלא יום לפני זה, ש' דאי"ז כבוד יו"ט דעברה צורתו וכו', וצ"ע דעתה לאו כבוד יו"ט הוא, דהוא תבשיל לשבת], וצ"ע.

בן ציון רפאל גרינהויז - הקריה החרדית בית שמש

תשובת הגר"נ קופשיץ שליט"א: ממה שאיתא בשו"ע סט"ז דלאחר שהכין צרכי שבת מותר לכתחילה לאכול את העירוב, ואמאי הא עיקר הכנתו הוא לשבת, אלא בע"כ שהוא לא לשבת בלבד אלא שמערב צורך שבת ויו"ט ביחד. וזה דין המ"ב אם יכול לערב את יו"ט זה לשבת אחרת.

[יא]

בענין משרתיו של אדם לענין עירובי תבשילין

ביה"ל (סי' תקכ"ז ס"ב) כ' להסתפק אם משרתת נטפלת לבעה"ב לענין עירוב, וכ' דלד' הרא"ש שמי שצריך עירוב מזכין על ידו, א"כ כיון דאי' שמוזכין ע"י עבר עברי א"כ ש"מ שצריך עירוב, ע"ש. ונודע שהשעה"צ ס"ק ב' סתם להחמיר בזה, ולא זכיתי להבין ד' רבינו הגדול זצ"ל, דהרא"ש איירי לגבי אשה שידה כיד בעה"ב, דאעפ"כ אם צריך עירוב א"כ איכא מיגו דזכיאה לנפשה זכיא לאחרני, אך אין כונתו לומר להיפך שא"א לזכות ע"י מי שא"צ עירוב באופן שיש לו יד בפנ"ע, ולעולם יתכן שא"צ עירוב כיון שנטפל לסעודת בעה"ב, ואעפ"כ אפשר לזכות על ידו [הרי כיו"ב איכא להך נידון ממש בעירוב חצירות שא"א לזכות על ידי אשתו אלא א"כ דרה בבית בפנ"ע, שצריכה ליתן פת לעירוב, אך ע"י אורח האוכל אצלו אפשר לזכות אף שא"צ עירוב כיון שאכילתו עם בעה"ב בחדר אחד, וש"מ דלא תלוי זה בזה], וצ"ע.

בן ציון רפאל גרינהויז - הקריה החרדית בית שמש

תשובת הגר"נ קופשיץ שליט"א: זה צע"ג וכבר הערתי בגליון מ"ב.

[יב]

עשיית עירוב חצירות על סמך עירוב תבשילין

נחלקו הר"ן והא"ז אם מי שעשה עירוב תבשילין רשאי לעשות עירוב חצירות מיו"ט לשבת, דהא"ז מתיר והר"ן אוסר, ובסבת הר"ן ע"י ב"י, ויעוי' עוד בהגרעק"א מש"כ בזה, ויל"ע דלכאן מה הצד שיועיל ע"ת להתיר ע"ת, דלכאן עשיית ע"ת מלבד מה שצריך לעשותו מבעו"י בכדי שיחול בכניסת

תשובת הגר"ג קופשיץ שליט"א: כוננת המ"ב כיון דבס"ג כתב "אדם אוכל ושותה ושמה ברגל" והוא קאי על חוה"מ ג"כ, ובסק"ו כתב לקבוע סעודתו על היין שהוא משום שמחה. ועי' ס' תק"ל בשעה"צ אות ד'.

אה"נ השו"ע איירי כאן רק בהלכות יו"ט ולא בהל' חוה"מ, שכן מרן הבי"י סידר את שלחנו הטהור לפי סדר הסימנים של הטהור, ורבינו הטור לא עירב את הלכות חוה"מ יחד עם הל' יו"ט כמו שעשה הרמב"ם, ולכן השו"ע לא פירט כאן שאף בחוה"מ יש לאנשים לשתות יין, ואכן אף בס"ב עיקר כוונת השו"ע היא ליו"ט שזה עיסוקו כעת, אלא שהרמב"ם שממנו העתיק השו"ע בס"ב כלל את יו"ט וחול המועד בלשון 'מועד', ודרך אגב ביאר המ"ב שכוננת הרמב"ם היא אף לחולו של מועד, אך לגבי שתיית יין לא הייתה 'הזדמנות' להשמיע בדרך אגב שה"ה לחוה"מ, מפשוט.

יוסף מיימון - צפת

[ג]

שתיית יין בחוה"מ

כתב בשו"ע ס' תקכ"ט: חייב אדם להיות שמח וטוב לב במועד וכו', ובמ"ב כ' דעי' ברמב"ם פ"ו מהלכות יו"ט דגם חוה"מ בכלל זה, ויל"ע דהנה ברמב"ם שם מב' דאנשים בראוי להם דהיינו בין ונשים בראוי להן וכו', ובשו"ע לא העתיק רק מה שראוי לנשים ולקטנים, וכבר הק' בביה"ל אמאי לא הזכיר שתיית יין, ות' דסמך על מש"כ (בסעיף א') לקבוע סעודתו על היין, וצ"ע דזה קאי רק על יו"ט ולא על חוה"מ, דסעיף א' איירי ביום טוב, ובחוה"מ לא נזכר סעודה, וא"כ היה לו להזכיר יין בס"ב דקאי גם על חוה"מ, וכמוש"כ "במועד" וכדפי' המ"ב עפ"י הרמב"ם, ואמאי השמיט שתיית יין לאנשים בחוה"מ, וצ"ע ג'.

בן ציון רפאל גרינהויז - הקריה החרדית בית שמש

היום, גם יש בו איסור לעשותו בשבת או ביו"ט, דגם לו יצויר שיחול מ"מ אסור לעשותו, וכדחזינון שמי שקיבל עליו תוספת שבת אפשר לזכות לו ע"ח ויועיל, אך הוא עצמו אסור לערב [ויש מקילים מצד דהוא בכלל ההיתר דשבות בביה"ט, ועי' ס' רס"א וס' שצ"ג], וכיון שהוא דבר שנאסר אף לצורך יו"ט א"כ מה שייך שיועיל ע"ת, וכי עירוב תבשילין יכול להתיר לעשות דבר שבת דברים שגם לצורך יו"ט המה אסורים ליעשות [ולא משום דליכא הואיל דאפי' כשהאיסור רק מדרבנן, אך כל שאסור אפי' לצורך יו"ט פשיטא דע"ת לא יתיר לעשותו לצורך שבת, דאטו ע"ת יתיר לעשר או להטביל לצורך שבת], וא"כ צ"ע"ג מה שייך שעת' יתיר לעשות ע"ח, וצ"ע ג'.

בן ציון רפאל גרינהויז - הקריה החרדית בית שמש

תשובת הגר"ג קופשיץ שליט"א: מה"ת שביו"ט יהיה אסור לעשות ע"ח לצורך יו"ט כיון שביו"ט מותר בהוצאה כ"ש שיה' מותר לעשות ע"מ להתיר הוצאה, אלא שלא צריך, וזה נכלל במה שכתב הגרעק"א בטעם שלא מועיל עירוב תבשילין.

המנהג וטעמו

צחצוח נעלים בחול המועד

כתב בשו"ת יגל יעקב אור"ח סי' כ"ה אות ב' וז"ל: ע"ד אם מותר להשחיר המנעלים שקורין וויקסען בימי חוה"מ, והביא משו"ת לבושי מרדכי מה"ת (סי' ו') דאסור, וכן מס' שבילי דוד (סי' תקל"ד ס"ק א') משמע, דאם עכ"פ יש לו שני זוגי מנעלים, אף שגם הזוג השני אינם נקיים מ"מ אסור להשחיר מה שעל רגליו, וכו' שדיבר מזה עם הגאון לבושי מרדכי ז"ל, ואמר לו שכבר עוררו אותו על דבר זה, והי' נראה קצת כעין חזרה להתיר. והנה ניחזי אנו מה דקמן, הנה המעייני בש"ס ופוסקים ושי"ע ה' חול המועד ימצא מבואר דכל דבר שהוא לצורך המועד ואינו מעשה אומן מותרין לעשותו אפי' בלבושינו, ואפי' אם אינו לצורך אוכל נפש או מכשירין, גם אפי' אם אינו דבר נחוץ כ"כ רק להתנאות ולתפארת, ודבר זה מתבאר מש"ס ערוך מ"ק (דף י"ד ע"ב) דבר שרי למסרק סוסיא במועדא, ומבואר שם בתוס' (י' ע"א) ד"ה רב יהודא דאפי' אם הוא באופן שהי' מלאכה אסורה ביו"ט ה' מותר במועד, וכוונתם כמש"כ הב"ח (בסימן תקל"ו) דהיינו במגרדה של ברזל דהוא פס"ר ואסור מה"ת ביו"ט, מ"מ מותר במועד [ועיין גליון הש"ס שם להגרעק"א ז"ל, דלפי גי' ר"ף ורא"ש דשם דגרסי רב, ורב לשי' ס"ל דשא"מ אסור, ע"כ אתו שפיר ד' רש"י דמ"מ במועד מותר] כדי ליפות הסוס לצורך רכיבתו לטייל, וכן פסקו כל הפוסקים ובשו"ע (סי' תקל"ו ס"ב), וא"כ כש"כ לצורך יפוי מלבושיו של אדם עצמו, דהרי כל דבר שלצורך המועד התירו חכמים מלבד אותן השנוין במשנה דאלו מגלחין, דגזרו עליהם כדי שלא יכנס למועד כשהוא מנוול כמו כיבוס וגילוח וכו"ב, וגם בזה התירו בכמה דברים כמו מטפחת הידים ובגדי קטנים וכו"ב, ומנעלים נמי לא גרעו ממטפחת הידים שאין די במה שהשחירו אותן קודם יו"ט, דלא מבעי' בכרכים או באנשים מכובדים שהדרך להשחירן בכל יום, ואפי' בשאר אנשים עכ"פ אין די במה שהושחרו קודם יו"ט דלכה"פ בעינן פ"א לז' ימים, ובשו"ת תשו"ש מהדו"ת (סי' קע"ד) מתיר לכבס הרצפה בחוה"מ מפני שהמועד מתארך ט' ימים והרגילות לכבסה כל ז' ימים, ועכ"פ בנ"ד נראה דקיל מזה, כיון שלא מצנינו שיכללו חכמים בגזירה שלהם שיחורר מנעלים שלא יכנס למועד מנוול, ע"כ הדרינן לכללא דכל לצורך המועד ואין מעשה אומן מותר, והא דמצנינו (בס"י תקמ"א ס"ד) דאסור לתקן בגדיו ומנעלים הקרועים רק היכא דהוי דבר האבוד כמ"ש טו"ז שם (סק"א), היינו משום דשם צריך מעשה אומן, וזה לא הותר אפי' לצורך המועד, אבל כשאפשר לתקן ע"י מעשה הדיוט והוא צורך המועד מותר גם לתקן בגד כמבואר שם בש"ע (ס"ה), ע"כ אינני רואה בזה שום איסור להשחיר המנעלים אפי' אם הי' מלאכה דאורייתא, רק בביתו אני מחמיר ואיני מניח לעשות רק ע"י עכו"ם, דבכה"ג מה שמותר מדינא נכון לעשות ע"י עכו"ם כמ"ש האחרונים, וכן ראיתי בבית א"א מורי ז"ל שהי' רגילין להחמיר מאוד בזה ע"י ישראל, ומסתמא ראה כן אצל רבותיו ששמשו אצל צדיקי הדור, אבל לדינא אין אני רואה בזה איסור לדעתי, והנהגה להם לישראל.

ועיין בספר שבילי דוד סי' תקל"ד שכתב: אין מכבסין במועד כדי שיכבס מערב יום טוב, ולא יכנס למועד כשהוא מנוול. להשחיר המנעלים נראה לע"ד פשוט דדינו ככיבוס, ואם אין לו רק מנעל אחד משמע דמותר כמו בחלוק אחד, ולית ביה משום מראית עין, וכשאין לו מנעלים אחרים הוא משחירן בעודן ברגלו, או עומד ערום וחולצו, אם כן ידוע לכל. רק על ידי אדם אחר אם מותר להשחיר יש לעיין, דוקא בחלוק אחד כתב ב"י בד"ה ומ"ש רבינו וא"א וכו' דלא שכיח, דמי שאין לו רק חלוק אחד מסתמא אין לו מי שישמשנו, וז"ל, דמי שאין לו אלא חלוק אחד מסתמא אין לו מי שישמשנו והוא מכבסו על ידי עצמו, ואז אזורו מוכיח עליו וליכא למגזר ביה, מפני כך התירו חכמים למי שאין לו אלא חלוק אחד לכבסו במועד, ולא חלקו בין מכבסו על ידי עצמו למכבסו על ידי אחר, ובין מוצא מי שישאלנו חלוק בשעת הכביסה בלבד לאינו מוצא, דסתם התירו למי שאין לו אלא חלוק א' לכבסו, ולא חלקו בדבר דלא נתנו חכמים

דבריהם לשעורין, ולפיכך לא הוצרכו הפוסקים להביא ההיא דאזורו מוכיח עליו כלל, עיי"ש ה, אבל במנעלים הרבה בני אדם אין להם רק מנעלים אחדים. [ר"ל בדדרך כלל מי שאין לו אלא חלוק אחד הוא מחמת עניו ומכבסו בעצמו, ולכן לא הצריכו היכר ומותר לכבסו גם על ידי אחרים, מה שאין כן בהשחרת מנעלים דהרבה בני אדם יש להם רק מנעל אחד, הוה לן למיחש דילמא הוא מהמיעוט שיש להם שנים, ולכן ישחירם בעצמו ואז יראו הרואים שאין לו רק מנעלים אלו]. וז"ל רבינו בשבילי דוד על שו"ע יו"ד סי' שפ"ט על הש"ך סק"ז: ולהשחיר מנעלים כתבתי בהלכות חול המועד סי' תקל"ד דהיא כמו כיבוס, ואל תשגיח במה שנהגו עכשיו להקל כי מלפנים נהגו להחמיר, ועכשיו מתערבות חדשים נפרץ להקל כמו כמה ענינים, כי זה התחלתם לפרוץ במנהגים, ובלבם ידוע את אשר טמון במחשבתם בעו"ה.

ובאורות השב"ל שם כתב: ביסוד איסור מלאכת השחרת הנעלים בשו"ט כתב בכלכלת שבת שבריש פ' תפארת ישראל על המשניות אות ל' דאיסורו משום ממרח, ובתפארת יעקב שם ד"ל גם משום צובע ויש בזה גם משום מעבד, ועיין במ"ב סי' שכ"ז ס"ק י"ב וס"ק ט"ז, ובשו"ת תשורת שי ח"א סי' שכ"ח וח"ב סי' קנ"ב דהוא רק איסור דרבנן, דהנעל כבר נחלק. ומש"כ רבינו כאן דהיינו ככיבוס, י"ל בפשטות דמצד גדרי מלאכת חוה"מ קאתי עלה, ופשוט. והנה בספר קיצור של"ה עניני עשיית מצה כתב דאסור לסוך המנעלים שקורין שי"ך שמירין בערב פסח אחר חצות, ולפום ריהטא י"ל דבחוה"מ חמיר טפי (אמנם עיין בספר מחזיק ברכה להחיד"א סי' תס"ח סק"ב בשם רבנן קשישיא דבעה"ק ירושת"ו, דבער"פ ראוי להחמיר יותר מחוה"מ, אבל רה"פ נקטו איפכא, ואכ"מ). ולנ"ד עינין בשו"ת לבושי מרדכי תליתאה אור"ח סי' י' אות ב' דיש בזה מדין מתקן המנעלים, ועיין בשו"ת יגל יעקב אור"ח סי' כ"ה אות ב' שם למד השואל בדברי רבינו דאם יש לו שני זוגי מנעלים, אף שעכ"פ גם הזוג השני אינם נקיים מ"מ אסור להשחיר מה שעל רגליו, וכתב עוד שדיבר מזה עם הגאון לבושי מרדכי, ואמר לו שכבר עוררו אותו על דבר זה, והיה נראה קצת כעין חזרה להתירא, ועיין בשו"ת מלמד להועיל אור"ח סי' קי"ג אות י' שהביא להתיר בשם הג"מ וואלף האמבורג מח"ס עיר הזקנים ושמלת בנימין, וכ"ה בעוד אחרונים לכאן ולכאן ואכ"מ. אמנם עינין בשו"ת יגל יעקב הנ"ל, דמסיק דאף דאינו רואה שום איסור בזה, מ"מ בביתו הוא מחמיר לעשותו ע"י עכו"ם, ושכן ראה בבית אביו שמסתמא ראה זאת אצל רבותיו, ובהקדמת שו"ת בית שערס ח' אור"ח כתבו עליו שלא הניח למשוח מנעליו בחוה"מ אפילו ע"י עכו"ם. ועיין בהוספה דלקמן מדברי רבינו בשבילי דוד יו"ד, דבזמנו פשט המנהג להקל היפך המנהג הקדום בזה, ודברים אלו בו הוא מתאונן על פריצת הגדר בזה שיסודו במתחדשים, אשתמיט להו לבעלי אסופות, ודוק, בשו"ת דברי סופרים סי' קמ"ו הביא דברי רבינו כאן באור"ח (וא"י אם היו לפניו דבריו בשו"ע יו"ד הנד' בזה), ומסיק דבכה"ג שאין לו אלא זוג אחד שהתיר רבינו כאן שדמי לחלוק אחד, בזה אין להחמיר אף המפורסם ליר"ש, מדהוי ביזוי וצער לילך ח' או ט' ימים מנעלים מלא רפש וטיט, וכן הוי דבר האבוד שידוע שע"י שלא נשחרו הנעלים נקרע העור כו', עיי"ש.

ועיין בשו"ת חלק לוי סי' קפ"ב שכתב, נשאלתי אם מותר לצחצח נעלים בחוה"מ. הנה צחצוח נעלים כתבו באחרונים שהוא מלאכה דאורייתא משום מירוח וגם משום מעבד, ולענ"ד יש עוד איסור משום מלבן, דגם במנעל שייך מלבן כשמשפשף צדו זה על צדו זה כמבואר במחבר סי' ש"ב ס"ט, ועיין שם במחבר ס"ה דצחצוח הוי כמלבן, וכיון דמלבן שייך גם במנעל ממילא גם צחצוח אסור מהאי טעמא. והנה לצורך המועד משמע דמותר לעשות גם מלאכה דאורייתא היכי דלא צריך מעשה אומן, אפי' אינו צורך אוכל נפש, כמבואר במ"א סי' תקמ"א סק"ז דדוקא במעשה אומן צריך להיות דבר האבד, אבל לא במעשה הדיוט דמותר אפי' לצורך מועד בלחוד. ולכאורה יש לחוש בזה משום מראית העין, כמבואר בש"ס מו"ק ד' י"ד דמי שאין לו אלא

חלוק אחד אינו רשאי לכבסו במועד אלא אם אזורו מוכיח עליו, דכיון דבלא היכר זה לא מוכחא מילתא שאין לו אלא חלוק אחד איכא משום מראית עין, ועיין במ"א סי' תקל"ד ס"ק ג' דמדסתם המחבר ש"מ דאפי' אין בו איזורו שרי, היינו כמו שפי' במחה"ש שם דקיי"ל כפי' רש"י דאין צריך שיהי' האזור קבוע בחלוק בשעת הכיבוס, דגם זה הוא היכר שחוגר את האזור על בגדו - וא"כ הכא בצחצוח המנעל איכא ג"כ מ"ע שיאמרו שיש לו עוד מנעלים, והי' יכול לצחצוחו קודם המועד - אלא דמסתבר דשאני מנעלים מחלוק, דמנעלים אפי' אי ליכא בהו היכר מיוחד, כ"ע ידעי שאין מכוין להשהות מלאכתו עד המועד, דכן הוא הדרך שאין לו לאדם אלא מנעל אחד או שנים, ואפשר דאפי' ביש לו הרבה הוא דומה למטפחת הידים, דאפי' יש לו הרבה שרי משום שמתלכלכים תיכף וצריך בכל יום כמש"כ המ"א תקל"ד סק"ב, וגם מנעלים מתלכלכים תיכף. אלא דפש גבן עוד לברורי אי מקרי צחצוח מנעלים צורך המועד, דהרי יוכל לילך בהם גם בלא צחצוח - הנה בס"י תקמ"א כתב המ"א סק"ח דתינוק שנוול בחג אסור לעשות לו בגדים חדשים במועד למול אותו, דליכא משום כבוד אביו דיכול לברכו בשיראים, ופי' בא"א דיכול לברכו בחתיכה שיראין, וכבוד בשעה שנושאין אותו למול, דהיינו שכבודו של אביו אינו נפחת בכך, משמע דאלמלי הי' צורך מפני הכבוד הי' שרי, וא"כ ה"נ זה דרך כבודו של אדם לילך בנעלים מצוחצחים והוי צורך המועד. וצ"ע מ"מ תקמ"א סק"ו שהביא בשם הטור דלא מקרי דבר האבד אלא כשעיקר הדבר נפסד, אבל בשביל מעט תוספת קלקול לא, ומש"ה אסור לתקן מלבושיו אפי' שיתקרעו יותר אי לא יתקנם, ולכאורה נימא דלא מקרי צורך מועד בשביל תוספת תיקון - ויש לחלק בין דבר האבד לצורך המועד, וקצת ראי' ממה דמותר ליטול צפרנים במועד, וגם גילוח הי' מותר אלא דאסרינן ל' כדי שיגלח מעיו"ט ולא יכנס למועד כשהוא מנוול, ואפי' בלא גילח מעיו"ט מחמת אונס, אינו מגלח במועד משום דלא מוכחא מילתא כמבואר כ"ז בס"י תקל"א, אבל הכא דהוי דומה למטפחות הידים כנ"ל שרי, דהרי נטילת צפרנים הוא ג"כ מפני הכבוד שלא יהי' מנוול.

ועיין באדרת שמואל (סלאנט) הלכות חול המועד סי' קל"ו שאמר שאינו מוצא היתר לצחצח נעלים בחול המועד, אך למי שאין לו אלא זוג אחד, התיר. ועיין שם בהערה 95 שמקור הדברים מהגאון רבי שמואל אהרן יודלביץ זצ"ל בשם הגאון רבי אליהו ראם זצ"ל - ס' תועפות ראם (תולדות הגר"א ראם זצ"ל) (עמ' 731). וכן בס' מעיל שמואל (קונ' הדרת המעיל עמ' מ"א). וכדעת רבינו לאסור היכא שיש לו יותר ממנעל אחד, כ"כ בס' שבילי דוד (סי' תקל"ד סק"א) דפשוט דדינו ככיבוס, אך באם אין לו אחר מותר לצחצח. ובשו"ת לבושי מרדכי להגאון רבי מרדכי וינקלר זצ"ל (תליתאי אור"ח סי' י') כת' שכיון שאסור לתקן ע"י אומן המנעלים שנתקלקלו קצת בחוה"מ דלא חשיב דבר האבד, כ"ש שאסור למשוח הנעלים בוויקסען, וכן אני נוהג שאיני מניח לעשות הוויקסען בחוה"מ. ובילקוט הגרשוני (סי' תקל"ד) כת' בשם הגאון רש"י וויגער זצ"ל אב"ד דקריפטש שיש להוכיח לאסור לצחצח נעלים בחוה"מ ממ"ש בקיצור של"ה לאסור משיחת נעלים בע"פ אחר חצות, וא"כ כ"ש בחוה"מ שאסור, ואולי ע"י גוי אפשר להקל. וכן בהקדמה לשו"ת בית שערס (חאו"ח) מביא המו"ל הג"ר מנשה קליין זצ"ל בשם המחבר הג"ר עמרם בלום זצ"ל שהורה לא לצחצח נעלים בחוה"מ. ובס' זה השלחן להגר"ש דבליצקי זצ"ל (ח"ב עמ' ע"ד) כת' ששאל את מרן החזו"א זצ"ל, והשיב שלא נוהגין לצחצח נעלים בחוה"מ וכו', ובהגדה של פסח מבית לוי בריסק (דיני יו"ט וחוה"מ עמ' ער"ה) כת' שבבית הגריז"ס זצ"ל החמירו שלא לצחצח נעלים בחוה"מ. ובס' שלמי תודה להגר"ב צ' פלמן זצ"ל (סוכות סי' ע"ח) כת' שהמנהג בירושלים מלפנים שבערב שבת חוה"מ ובערב יו"ט האחרון של חג היו מביאים את נעליהם לערבים, והיו מצחצחים להם את נעליהם. ובס' המתמיד הירושלמי [-תולדות הגאון רבי גרשון לפידות זצ"ל - רב שכונת בית ישראל ב-י] מביא בשם הגאון רבי חיים אורי פריינד שליט"א ששמע מהגאון רבי גרשון

לפידות זצ"ל בשם הגאון רבי שמשון אהרן פולנסקי זצ"ל - הרב מטעפליק שאסור לצחצח נעלים בחוה"מ מדאורייתא. ובשו"ת ציץ אליעזר (ח"ח במפתחות לס' ט"ו) מביא משו"ת יגל יעקב (סי' כ"ה) שאף דאין איסור מדינא, מ"מ הוא מחמיר. וכן ראה אצל רבותיו, ואין מניחין לעשות רק בידי נכרי. ובצי"א כת' שכך מקובל אצלו מקטנותו שאין מצחצחים נעליים בחוה"מ.

ועיין בספר דעת יהודה (שפירא) הלכות חול המועד סי' תקע"ה שכתב: מובא בשם מרן זללה"ה שאסור לצחצח נעליים בחוה"מ, האם זה נכון, ומהו למעשה. תשובה: לא אסר אלא אמר שבקסובה [הכונה לעיירת אביו] אם אדם עשה כן היה נראה כקל, למעשה איני רואה בזה שום איסור.

ועיין באורחות רבינו חול המועד סי' י' עמ' קמ"ו שכתב: תשכ"ה, שאלתי את מו"ר (שליט"א) זצוק"ל אם מותר לצחצח נעלים בתשעת הימים, ונסתפק בדבר, ואמר לי שראה בשם הגר"ד מבריסק זצ"ל שאסר לצחצח נעלים בחוה"מ (וכן מרן החזו"א זצוק"ל להלן אסר בחוה"מ), ואמר מו"ר שאם מטעם כבוס א"ש שאסר, שכבוס החמירו בחוה"מ, אבל אם זה מטעם מלאכה אחרת לא אסרו במועד לצורך המועד, וצ"ע. אמר לי הגר"ח שליט"א ששאל את מרן החזו"א זצוק"ל אם מותר לצחצח הנעלים עם משחת נעלים בחוה"מ של פסח משום תערובת חמץ, וענה לו מרן אם משום חמץ מותר (לאחר ענה שנפסל מאכילת כלב), רק אסור משום חשש מלאכה בחוה"מ (כנראה כונת מרן זצוק"ל משום מעבד עור או אפשר משום צובע, עיין במ"ב בהלכות שבת סי' שכ"ו ס"ק י"ב, אמנם מו"ר הסתפק מטעם כבוס כנ"ל).

ועיין במשנת יוסף ח"ט סי' קל"ט שכתב, אהדשה"ט, שאלותיך השונות הגיעוני, בדבר צחצוח הנעליים בחול המועד, ציינת לספרים שרובם אינם אצלי, אבל מובאים בספרי ההלכה דזמנינו, כמו שש"כ חוה"מ כ פסקי תשובות, ויש הנוטים לכאן ולכאן. - עיקר החששות בזה הן: א) כיבוס כמו שאסרוהו חז"ל אפילו לצורך המועד ומלאכת הדיוט, מגזירה שניחו למועד, ולא יכבס בעיו"ט, ויכנס לרגל כשהוא מנוול. (כבשו"ע סי' תקל"ב ובנו"כ). כמו"כ בהברקת וניקוי נעלים. - ועל זה השיבו להיתר שהרי מטפחות הידים מותר לכבס (שם), והטעם משום שדרכן להתלכלך תיכף, לכן אפילו יש לו הרבה מותר לכבסן במועד. - לעומת זאת כ' המ"ב (שם סק"ד) דלפי מה שנהגו עכשיו שמחליפים רק משבת לשבת, אסור לכבסן במועד. גם כתב (בסק"ו) בשם הרב"י במטפחת הספג (שהיא מגבת גדולה שמנגבים בבית המרחץ) דאע"פ שבשו"ע מתיי, נהגו בזה עכשיו חומרא, וכן ראוי לעשות. וכונת המחמירים בזה, דנהי שהנעליים מלאים אבק, אבל אם מושחים אותם במשחה ומברשת באופן יסודי בעיו"ט, אז די בחוה"מ להסיר האבק בסמרטוט, וזה מותר לכו"ע. ב) מעבד שאסור שבת בנעל חדש, ויש אוסרים גם בישן (מ"ב שכ"ז סק"ב), בפרט שע"ז ישלשו ע"ה להקל גם בנעל חדש (שם). ג) צובע וממרר במ"ב (סקט"ז ובשעה"צ). והיינו שממרר המשחה, וצובע העור. והגם שהעור כבר צבוע, בכ"ז מחדש הוא הצבע ומבריקו, וה"ז דומה לצובע ארון ישן שצבעו כבר אזל, והוא מחדשו. - אלא שבנעליים עושים זאת כל שבוע, ואינה צביעה המתקיימת (עי' רמב"ם פ"ט ה"ג). - אכן כיון שמתקיימת עכ"פ בשבת זו, ה"ז אסורה (עי' בשער הציון סי' ש"ג סק"ח). ואפילו לרש"י (ר"פ הבונה) דבעינן צביעה המתקיימת תמיד, כיון שמתקיימת שבוע ה"ז ג"כ של קיימא. והנה בחוה"מ מותרות אפילו מלאכות גמורות, מעשה הדיוט, כשהן לצורך המועד. וכנראה שסביב לנקודה זו מחולקים, אם זה לצורך המועד, שאפילו מי שיש לו רק זוג נעליים אחד [כדשכ"ח בנעליים אורטופדיות], הרי המשיחה היסודית שעשה בעיו"ט עדיין מתקיימת, ואפשר לחדש אותה ע"י ניקוי בסמרטוט בלבד. ויש מתירים דעכ"פ לכבוד שבת ויו"ט תמיד מושחים. אכן כמה מהאחרונים הזכירו שמנהג אבותינו הוא שלא לצחצח נעליים בחוה"מ (כבספרי ההלכה דזמנינו). וא"כ כלל גדול לימדנו מרן החת"ס (בתשו"ת או"ח סי' ל"ו) שאפילו בדבר שיש לו היתר ע"פ דעת כמה פוסקים, מ"מ "מנהג עוקר הלכה, ונעשה הלכה קבועה, והלכה רווחת בישראל", עכ"ד. (ומקורו ממג"א סי' תר"צ סק"ב). - וכיון שגדולי ישראל מעידים שמנהג קדום מאבותינו שלא לצחצח בחוה"מ, ה"ז נעשה הלכה רווחת בישראל [ומובן מה שהביא בתשובות והנהגות (ח"א סי' ש"א) שהחמירו גדולים לצום א' מימי בה"ב כשרחצו בסבון בחוה"מ שלא לצורך]. [וע"ע במשני סוגיות מועד ח"ב סו"ס ו' עמ' סד].

ועיין בספר תשובות והנהגות או"ח סימן ש"א שיש אוסרים אפי' לקפל טליתו וז"ל, בקיצור של"ה עניני עשיית מצה ד"ה וכתב בעל א"ז, כתב: "וגם לסוך מנעלים שקורין שיק שמירין אסור אחר חצות" ע"ש, ואם כן ק"ו בחוה"מ דחמור יותר דאסור, וכן הורה רבינו החזו"א זצ"ל בחוה"מ דנהגין איסור, וכן כתב בספר זה השלחן ה' חוה"מ ששאלו ואמרו לו שנוהגים איסור בזה. ועובדא ידענא אצל מו"ר הגר"מ שניידער זצ"ל, ששמע שרוחצים בסבון בחוה"מ מבני הישיבה, והוי ס"ל דכיון שאין בזה צורך הוא מזלזל במועדים שאיסורו חמור מאד, ורצה שיצומו ע"ז ביום חמישי דבה"ב, רק בעצמו לא רצה לקבוע, ושלח לאדמו"ר אחד ת"ח מופלג הגר"י שפירא זצ"ל שצויה לפדות בממון לצדקה, אבל רואים אנו שלדידיה האיסור לרחוץ בסבון לבני תורה חמור מאד, ולדעתו זהו זלוזל במועדות ובמיוחד לבני תורה,

וכוונתו נראה כשאין בגופו זיעה או לכלוך שאין בזה צורך המועד ממש, אבל כשיש לכלוך שנתלכלך במועד בודאי מותר שאין לך צורך המועד גדול מזה, וכן נראה בכוונת השל"ה כש"מבריק" הנעליים, אבל להסיר לכלוך מותר, אבל להבריק לא נקרא צורך ואסור. ואם כי במלמד להועיל סימן ק"ג אות י' מביא בשם רבי וואלף המבורגער זצ"ל להתיר לצחצח, אך בלקט הגרשוני סי' תרל"ב ובסי' תקנ"ג אוסר בזה, והביא כן גם מהשבילי דוד, וכדעת הא"ז המובא בשל"ה לעיל, ולכן למעשה ודאי יש לאסור וכמ"ש. וביותר מצאתי בלקט יושר (צ"ד ק"ו) "ואינו קופל טליתו בחוה"מ משום דהוה תיקון כלי", הרי שבעל תה"ד החמיר אפילו בזה. (אבל יש כמה גדולים וצדיקים שדעתם שאין איסור כלל לרחוץ בסבון בחוה"מ, שזהו צורך המועד, ובפרט בע"ש וחג).

ועיין בספר רבבות אפרים סי' שנ"ט שכתב: נשאלתי אם מותר לצחצח נעלים בחול המועד. והשבתי דבשו"ת מלמד להועיל אור"ח סי' ק"ג אות י' כתב דמותר להעביר שיחור על הנעלים בחוה"מ, ואין בו לא משום צובע ולא משום דבר אחר, מותר לעשות אפי' ע"י ישראלי. ואח"כ יצא לאור ספר שמירת שבת כהלכתה, וכתב בפרק כ"ט סעיף ל"ד מותר לצחצח נעלים בחול המועד. וביותר נ"ל שזה צורך המועד שיהיו לו נעלים מצוחצחות. ובהגדש"פ מועדים וזמנים דף קמ"ה כתב לסוך מנעלים כשאין בה טירחא, מדינא נראה דשרי במועד, ויש מחמירין בדבר, וכתב שם דלנקותם מותר, ולעשותם חדשים אסור. וא"כ נראה הדמקיל לא הפסיד. אבל באלו שיש להם כמה זוגות נעלים מצוחצחות בודאי יש להם להחמיר שלא לצחצח, אלא ילבוש זה שכבר מצוחצח. ועי' בזה השולחן ח"ב סימן תקל"ד שהביא דשאל החזו"א, והשיב לו שנהגין לא לצחצח בחול המועד. ועי' באמרי יושר בסופו בהנהגות החזו"א אות ע"ח שכתב, שאלוהו על צחצוח נעלים במשחה בחוה"מ פסח מצד חשש חימוץ, ואמר שיש לדון מצד חוה"מ, וי"א בשמו שהמנהג לא לצחצח בחוה"מ. (וכ"כ כתוב שם בשמו שצילום אסור בחוה"מ). ועיין אגרות משה אור"ח ח"ג סימן ע"ח בתשובה אלי לתקן משקפים בחוה"מ, בצריך יכול, וכן לרפא השיניים בצער מותר. ולכן אמרתי סתם לעשות אז פגישה עם הרופא אסור, ורק בכואבים לו השיניים אז יכול. ומה שכתבנו דזה לצורך המועד שיהיו לו מצוחצחות, זה רק בצחצח קודם החג, אבל לא באופן דלא צחצח קודם דאי יש הטעם שלא יכנס לרגל כשהוא מנוול, וחלוק מבגד שזה יעמוד נקי לכמה ימים, ונעלים אז דניקה קודם הם מיד מתלכלכין וזה צורך המועד, ועיין בזה. וכונתי לחלק מדוע בגד לא ונעלים כן, כי יש אבק וזה מתלכלך, ולקחת מברשת ולנקות ובאופן מסתבר דלכו"ע מותר. וא"כ לפי"ז אולי יש להחמיר ביש לו, ובאין לו רק זוג מלוכלך, ואין לו נעים לו לצאת, בודאי יכול. ובשו"ת יביע אומר ח"א סי' ל"ב כתב דיש להקל ולצחצח את הנעלים בשמחה בחול המועד. ועי' בשערי המצוינים בהלכה סי' ק"ד אות י"ד שכתב דהלבושי מרדכי אסר לצחצח כמו שאסור לתקן מנעלים, והשיג עליו דצחצוח מעשה הדיוט הוא, ובשו"ת חלק לוי כתב להתיר מפני שהם מתלכלכים תמיד ודומה למטפחת דשרי, ובילקוט הגרשוני כתב דעל ידי עכו"ם מותר, וביש לו רק מנעל אחד מותר. והוא כמו שכתבנו. ועי' יסודי ישרון ח"ו עמוד פ"א, וכתב שם ביש לו רק זוג אחד אין הצחצוח בגזירת כיבוס דחול המועד, עיין שם.

ועיין בשו"ת שיח חכמה פסח עמ' שנ"ו שכתב: בספר שו"ת שאלי ציון כתב, והנה נתעוררו מה לגבי חוה"מ לגבי צחצוח נעלים וכן להתרחץ בסבון. והיינו משום חשש של מירוח כו'. וכן בסבון כמ"ש המשנ"ב בסי' שכ"ו סק"ל דסבון שלנו שהוא רכה יש בזה איסור משום ממחק, וא"כ אולי נאסר כמו שאסרו כיבוס. אך באמת היכא שאין חשש שלא יכנס במועד כשהוא מנוול לא אסור, דגזירה זו היא כל האיסור, וזה אסור אף שהוא לצורך המועד. אבל בדבר שאין חשש, כגון מטפחות הידים שדרכן להתלכלך, אין בו איסור משום כיבוס, ואף שמחמירין בזה כהיום כמ"ש האחרונים הוב"ד במשנ"ב ובערוה"ש, מ"מ בעינן נעלים אינו דומה למטפחות ידים שהי' צריך להכין מע"ש, שהרי יצחצח גם ערב יו"ט אלא שנתלכלכו שזה מתלכלך כרגיל. וכן להתרחץ, א"כ אף שהתרחץ מעיו"ט, מ"מ רגילים להתרחץ תכופות מפני הלכלוך ומפני הזיעה, וכדומה. וע"כ היה נראה להתיר בזה, אולם אינני מחליט בזה, והרבה נהגו להקל, ופוק חזי מאי עמא דבר, וצל"ע. עכ"ל.

ועיין בחוט שני חלק יו"ט וחול המועד פרק י"ט אות ו' שכתב: יש שנהגו שלא לצחצח נעלים בחול המועד, ואפשר שחששו למה שצחצחו בתקופות קודמות שהחליקו את המשחה במעשה אומן, וצ"ע אם אפשר להתיר במשחות שלנו.

ועיין בשו"ת אור לציון ח"ג פרק כ"ד אות ד' שכתב: שאלה, האם מותר להגף בגדים ולצחצח נעלים בחול המועד. תשובה, מותר להגף בגדים ולצחצח נעלים בחול המועד לצורך המועד.

ובמקור הדברים שם כתב: הרמ"א בסימן תקמ"א סעיף ג' כתב, ומותר להחליק הבגדים עם הזכוכית כדרכו, הואיל והוא לצורך המועד. וכתב במ"ב שם ס"ק ט', שמותר להחליק גם בכלי ברזל חלק שנוהגים החייטים להחליק, שגם זה מעשה הדיוט ומותר לצורך המועד. וראה גם בתשובת בית דוד סימן רצ"ט, שמותר להעביר ברזל חם על הבגדים בחול המועד ובערב פסח. וראה בזה בכה"ח שם אות י"א. והוא הדין לענין צחצוח נעלים, שאף שיש מחמירים בזה, נראה

שאין איסור בצחצוח נעלים בחול המועד, שהוא מעשה הדיוט לצורך המועד ושרי.

ועיין בשבט הלוי ח' ו' סי' רמ"ד שכתב: הנה מש"כ בשם ס' שבילי דוד דאסור להשחיר נעלים ככבוס בחוה"מ, וכ' שם דאין מותר רק ביש לו רק מנעל אחד כמו חלוק אחד דהתירו כה"ג, ומזה דן כב' לאבלות ג"כ - הנה ערבך ערבא צריך דגם לענין חוה"מ מאז תמהתי על האוסר בזה, דהא אפילו צרכי בהמה ליפות רגלי הסוס מותר בחוה"מ אפילו במלאכה גמורה, עיין או"ח סי' תקל"ו - ולמה יאסר כזה לאדם, וגם הדמיון מכבוס להשחיר נעלים לא ברור כלל, ושו"ר הרבה מקילים בחוה"מ, מיהו גם להמחמירים בחוה"מ מסוך טירחא, מי יאמר דלאבל אסור תוך ל' כיון דאינו דומה לכיבוס כנ"ל, מכ"מ גם אם נחמיר בכזה, אבל להעביר מברשת להסרת האבק בודאי מותר בין בחוה"מ בין בימי אבלו.

ועיין במנהגי מהרי"ץ דינר עמ' נ"ג שכתב: לא התיר לצחצח נעלים במשחה או בנוזל, אלא רק להסיר מהם האבק והלכלוך במברשת או בסמרטוט.

ועיין בשו"ת אבני ישפה סי' ק"ט ענף ג' שרצה להתיר מדין כלי פשתן וז"ל, הלבוש מרדכי הנ"ל דימה צחצוח הנעלים לתקוני נעלים, אבל באמת לא בריא הדימיון, דאין בצחצוח לא עשיית נעלים ולא תיקון נעלים, אלא יש כאן נקוי הנעלים וזוהי דרך כביסתו ע"י מריחה, צביעה ושפשוף. וכן מצינו בשו"ע או"ח סי' ש"ב סע' ח' דשפשוף העור, צד זה על זה, הוי כיבוס לענין שבת, וא"כ איך נאמר כאן דהוי בכלל תיקוני נעלים או עשיית נעלים, שהרי הנעלים קיימים ורק שהם צריכים נקוי, ובשם חלק לוי סי' קפ"א כתב שמבואר להתיר צחצוח נעלים בחוה"מ דכיון שהוא מתלכלך תמיד דמי למטפחת, דשרי המ"א לכבס בחוה"מ מהאי טעמא. ונלענ"ד דיש לפקפק בזה טובא, דכמו שהוכחנו דאף במטפחות הידיים החמיר המ"א הנ"ל סי' תקל"ד ס"ק ב', וא"כ איך נקל אנחנו, שהרי באמת אנו רואים הרבה אנשים שהם מצחצחים את הנעלים רק פעם אחת בשבוע לכבוד שבת, וא"כ ממש דומה לסברת המ"א דרק מחליפים משבת לשבת, ושוב אין לצחצח אותם במועד. ואף דיש אנשים שהם מצחצחים את הנעלים בכל יום, ביארנו בסי' ק"ד להחמיר במחליף בגדים בכל יום, גם מש"כ בשם שבילי דוד לחלק אם יש לו זוג אחד או שני זוגות נעליים, ורצה לדמותו למי שאין לו אלא חלוק אחד, שמובא בשו"ע סי' תקל"ד סע' א' להיתר, יש להעיר מדברי המ"ב שם ס"ק ט' דיש מן הפוסקים דסוברים דכל זה בזמן התלמוד כיון שהיה מוכח ע"י איזורו עיי"ש, וא"כ לפ"ז גם אם אין לו רק זוג נעלים אחד יש להחמיר. וגם אין נפקא מינה אם משתמש בנוזלים או במשחה לצחצח, שהרי אנו אוסרים מטעם כיבוס, ושניהם שוים לענין זה, כיון דבשניהם שייך שמא יכנס לחג כשהוא מנוול. אמנם להוריד את האבק במטלית יבשה, או לנגב בקלות ע"י מטלית שהיא לחה במים, נראה דיש להתיר כיון דלא הוי בכלל כיבוס בנעלים של עור. וכל זה כתבתי לענ"ד, אבל למעשה גאון אחד שליט"א אמר שמותר לצחצח נעליים בחול המועד, ולא דמי למה שאסרו חז"ל לכבס בחוה"מ, דהם לא אסרו רק כלי צמר אבל כלי פשתן מותר, כמבואר בגמ' מו"ק י"ח א' ושו"ע או"ח סי' תקל"ח סע' ב'. (ונראה כוונתו ע"פ דברי המ"ב שם ס"ק י"ב דטעם ההיתר הפשתן הוא משום דקלין להתלכלך, וגם אין טורח בכיבוסן כ"כ, ואם ה"ה בבגדים שלנו דמי לפשתן, ואף שאנו נוהגים להחמיר כדאיתא בשו"ע, אבל די לנו להחמיר בבגדים, אבל אין צורך להחמיר בנעליים).

ועיין באגרות משה חלק ח' סי' ל"ו שכתב: ומותר לצחצח נעלים לצורך המועד ואינו בכלל איסור כיבוס. אבל נראה דהוא דווקא בצחצוח הרגיל, ולא בצחצוח היותר יפה אם לא עשה כן גם בערב יו"ט. ידידים.

ועיין בשבולת הנהר עמ' קע"א שכתב דע"י שינוי לכו"ע מותר, וז"ל: נשאלתי ע"ד משיחת מנעלים שקורין וויקסען בחוה"מ, והוריתי להתיר כדון כל מלאכת הדיוט לצורך המועד, אח"ז הראוני בשו"ת לבושי מרדכי תליתאי (או"ח סי' י') הביא מהתפארת ישראל דמלאכה דאורייתא הוא, ומדאסרין בשו"ע (סי' תקמ"א) לתקן המנעלים ע"י אומן מכש"כ דאסור הוויקסע"ן וכו', עכ"ל. ולא זכיתי להבין ד"ק, דהרי גם שם שרי להדיוט ולא אסר רק ע"י אומן. עיין מג"א שם (ס"ק ז'). ואין לומר דמשיחת מנעלים חמור משום דכו"ע ידעי ליה וחשיב מלאכת אומן לכל, דאדרבא עיין טו"ז שם (סק"ג) דמלאכת התפירה חשיב טפי מעשה אומן ממלאכת הכתיבה דשכיחי טפי דידיעי לה כדאמרין ס"ק דחולין, וא"כ מלאכת משיחת המנעלים דכו"ע ידעי לה לא חשוב כלל מעשה אומן כמובן. ועכ"פ נ"ל דע"י שינוי בעת מעשה אף באין השינוי ניכר בגוף המלאכה, גם מרן שליט"א יודה דאין כאן בית מחישוב, עיין טו"ז שם בשם ח"ה (סימן פ"ז) מהר"ח א"ז שגם בכתיבה התיר בכה"ג, כנלפע"ד.

ובספר יו"ט וחוה"מ כהלכתם כתב בשם הגרי"ש"א להתיר וז"ל, יש שסברו שאסור לצחצח נעלים בחוה"מ. ויש שהתירו לצורך המועד. כך הורה הגרי"ש אלישיב (לקנות חכמה עמוד 6), וכן האורל"צ ח"ג פכ"ד סעיף ד' מתייר כי זה מעשה הדיוט וזה לצורך המועד, וכן מצדד בשבט הלוי ח"ו סי' רמ"ב אות ג' להתיר, וכן בשו"ת באר משה ח"ו סי' פ"ח.

הרה"ג יוסף משידי שליט"א כולל "אלינא דהלכתא" בני ברק מרבני בית ההוראה "אהבת שלום"

הלכות חול המועד

סימן תקל

כללים בהלכות חול המועד

א'. "חול המועד" הם הימים שבין ראשון ושביעי של פסח, ובין ראשון של סוכות לשמיני עצרת, ונקראו בתורה "מקראי קודש"¹.

אסור לעשות מלאכה בחול המועד, אבל מקצת מלאכות התירו חכמים, וכמו שיבואר, ועיקרי ההיתרים הם כדלהלן, והם כלל גדול בכל מלאכת חול המועד:

א. [דבר האבד, שאם לא יעשה את המלאכה בחול המועד יבא לידי הפסד, ואפילו הפסד מועט (אמנם בהפסד מועט צריך לשנות)². וגם אם הפסד יהיה לאחר המועד³, בין הפסד ממון ובין הפסד רוחני⁴. ואפילו ספק הפסד מותר, ודווקא אם הוא דבר המסתבר⁵. וכמו כן אם אפשר לברר צריך לברר⁶.

ודבר זה מותר אפילו מעשה אומן, ואפילו בלא שינוי⁷. ואפילו אם נוטל על זה שכר מאחרים, מותר במקום צורך⁸. ויכול לסיים את המלאכה שהתחיל בה, ואין צורך להפסיק כאשר כבר אין הפסד⁹.

ודווקא הפסד מהקרן, ובכלל זה אם המחירים של הסחורה יזלו ממה ששוה עכשיו, אבל מניעת רווח אסור¹⁰, אלא אם כן הוא במסחר ויש לו אפשרות לרווח גדול שאינו שכיח, יש מתירים, ועל כל פנים בדבר שטירחא ואינו מלאכה, והכל לפי הענין¹¹. וכמו כן דווקא אם עיקר הדבר יפסד, אבל בתוספת מעט קלוקל אסור¹².

ודווקא אם לא כיון מלאכתו במועד, אבל אם כיון להניחה במועד מפני שזמנו פנוי, אסור. אמנם אם היה אנוס או שוגג מותר¹³.

ודווקא שאין טירחא גדולה במלאכה, שאם לא כן אסור, אלא אם כן בחשש סכנה או בהפסד גדול, והכל לפי הענין¹⁴, ועיין בהערה¹⁵.

ובכל אופן יש לעשות בצנעא, כפי האפשר¹⁶. וכן יש מידת חסידות להחמיר באדם חשוב, ולפי הענין¹⁷.

ב. צרכי המועד לצורך אוכל נפש, מותר. ואפילו אם כיון מלאכתו במועד, כגון קצירה, טחינה, בישול וכדומה¹⁸. ובכלל זה גם שאר צרכי הגוף כגון רחיצה וקישוט הגוף ובריאות¹⁹. וכן מכשירי אוכל נפש מותרים, אך אין להקל בהם אלא אם לא כיון מלאכתו במועד²⁰.

ודברים אלו מותרים אפילו מעשה אומן וללא שינוי, ואפילו בפרהסיא, וטירחא מרובה²¹. וגם אם אפשר בשאלה, אין צורך לעשות כן²².

ומותר גם לעשות כן בשכר, ולמכור לאחרים²³.

וצרכי המועד שאינם לצורך אוכל נפש, מותר רק במעשה הדיוט²⁴, או בשינוי²⁵.
בספק צורך המועד, יש להתיר גם כן, אם הוא דבר המסתבר ומצוי שיצטרך לו²⁶.

ג. פועל שאין לו מה יאכל, כלומר שאין לו צרכי יום טוב הרגילים לכל אדם, מותר לו לעבוד, וכן מותר לעבוד כדי להרויח ולהוציא לשמחת יום טוב יותר ממה שדרכו להוציא²⁷. [ואם הוא בחובות, אבל יש לו מה לאכול, אסור²⁸], ואינו צריך למכור כלי ביתו, אלא אם כן יש לו סחורה למכור, הרי זה עדיף מאשר מלאכה²⁹. וכן אינו חייב לקחת הלוואות מאחרים, אף על פי שאפשר לו ללוות³⁰.

ומותר להזמין פועל שאין לו מה יאכל כדי שיעשה מלאכה לבעל הבית, אף שבעל הבית אינו צריך לזה כלל במועד, מפני שמתפרנס בכך הפועל³¹. וגם אם כוונת בעל הבית גם לצורכו וגם לצורך השכיר, מותר³². וגם אם יש רווח לסרסור שאין לו מה לאכול, וכל מי שנצרך ויכול להרויח, מותר להעסיק אותו³³.

ומותר לעשות מלאכה אפילו מלאכת אומן ובטירחא גדולה³⁴. אך יש לעשות בצנעא כפי האפשר³⁵.
ומותר לו כדי כל צורכו לו ולאשתו ולבני ביתו וכל הסמוכים על שולחנו אף שהם גדולים³⁶.

ד. צרכי רבים, כגון תיקון דרכים והסרת מכשולות, ותיקון מקואות וצנרת מים וביוב וכדומה, מותרים³⁷. ואפילו כוונת מלאכתו במועד, וגם בפרהסיא וטורח גדול מותר³⁸. וגם בשכר מותר³⁹.

אם יש בזה צורך המועד מותר אפילו מעשה אומן, ואם אינו צורך המועד כלל, מותר רק במעשה הדיוט⁴⁰.

ו. דע, שרק צרכי רבים הצריכים לגוף האדם הותר במועד, אבל שאר דברים ואפילו צורך מצוה אסור⁴¹.
ה. מעשה הדיוט, כלומר מלאכה שכל אדם יודע לעשותה ולא רק אומן הבקי⁴², מותר לעשותה במועד, אם אינה טירחא גדולה⁴³. ומותר לעשותה אפילו על ידי אחרים בחינם ולא בשכר⁴⁴, אלא אם כן אי אפשר באופן אחר.

ודווקא לצורך המועד מותר, או כשיש צד שיצטרך לו במועד, אבל בלאו הכי אסור, אפילו לדבר מצוה, אלא אם כן במצוה עוברת⁴⁵.

הערה: אמרו חז"ל (מועד קטן יב.) הלכות מועד עקורות הן (כאשה עקרה שאין ממנה פרי), ואין למדין הלכה זו מזו, ע"כ. וכתב החינוך⁴⁶ שאין לדמות ולהוציא בהן דבר מדבר, כי פעמים תמצא לרז"ל שמתירים מלאכה כבדה בענין אחד, ופעמים יחמירו על הקלה בענין אחר, וזכור בני כלל זה⁴⁷. ומכל מקום כאשר המעשה והדין ברורים, אפשר לדמות וללמוד הלכה⁴⁸.

איסור מלאכה מהתורה או מדרבנן והנפ"מ

ב'. נחלקו הראשונים אם איסור מלאכה בחול המועד מדרבנן או מדאורייתא, ודעת השו"ע והרמ"א שאיסורו מדרבנן⁴⁹, וכן עיקר⁵⁰. ומכל מקום יש להזהר מאד שלא להקל ממה שהתירו חכמים, כי חמור

- 34 פשוט בפ"ו שם ר"ב.
- 35 משנ"ב ס"ז, ושם שאם אין לו כלל מה לאכול מותר אף בפרהסיא (ובביה"ל ס"ח תקלת קיצר), וע"ע בשעה"צ תקלת אות נ.
- 36 ביה"ל שם ד"ה ע"י פועל, ודלא כהמו"ק.
- 37 שו"ע ר"ס תקמד.
- 38 שו"ע שם ס"ב, ומשנ"ב שם.
- 39 ביה"ל שם.
- 40 שו"ע ומשנ"ב שם.
- 41 רשב"א בתשו' וריב"ש סי' רכו ב"ב שם, וברמ"א שם ס"א. ובכלל זה בית הכנסת (א"כ הוא דבר האבד) או בגדים לברית, א"כ הוא צריך לחימום וכדו', וע"ע חו"ע עמוד קעה, ושם בהערה כתב שמ"מ במעשה הדיוט יש להתיר לצורך מצוה, וצ"ע מש"כ מהלב חיים להתיר שיפוך ת"ת וכו', וצ"ל ששם זה היתר של דבר האבד שלא יתבטלו.
- 42 עיין סי' תקמא ס"ה ומשנ"ב שם, ובספרים דנו בגדר מעשה אומן בכ"א.
- 43 ספר חוה"מ להלכות פ"ב ס"ו מראשונים ועוד.
- 44 משנ"ב ר"ס תקמב, ועמש"ש.
- 45 עיין משנ"ב ס"ו תקמא ס"א.
- 46 סוף מצוה שגב, שהם כהלכות שבות שבת.
- 47 וביאר שהם הם מה שנמסר לחכמים, וכל"ל.
- 48 פשוט שאחר שהפ"ו ביארו הכללים [כגון המבואר בהקדמה לעיל] אפשר ללמוד מהם למקרים אחרים, וכן חזינו לרבותינו הפוסקים, ומה שאמרו שאין למדין זמ"ז, היינו לחדש מקרים שאין בהם דמיון ממש, כגון מהלכות תיקון להלכות מבשל וכדומה, וז"ל, וכ"ש שאין לחדש יסודות וכללים שלא נאמרו בפוסקים.
- 49 בחגיגה (יח). למדו איסור מלאכה בחוה"מ מפוסקים (ויש אומרים שהוא מקל וחומר, וגם זה מדא"ל הוא מכלל המדות שהתורה נדרשת בהם), אך זו אינה ראייה כלל לומר שהוא אסור מדא"ל, דאפשר לפרשו כאסמכתא, וכמו שמצאנו בדוכתי טובא, וכ"כ הרבה ראשונים.
- וכבר נחלקו בזה הראשונים, וחלקם נזכרו בביה"ל סי' תקל ועוד באח'.
א. יראים (סו"ס קיד) הביא בשם רבותיו שהוא מדא"ל (וה"ד במרדכי), וכ"מ דעת רש"י (מו"ק יא); והרשב"ם (וכמש"כ בביה"ל שם, וי"ל ע"ז), וכן מקצת מרבתינו הצרפתים (כמש"כ בראשונים, וכ"ה בתוס' ר' אלחנן ע"ז כב.), ושבלי הלקט ועוד.
- ב. בתוס' ותור"ד בחגיגה (יח). מבואר שהוא איסור דרבנן, וכ"ה ברא"ש ומאירי (ריש מו"ק), ומרדכי ובה"ג (כמש"כ בשמו הריטב"א), ורמב"ם (רפ"ז מיו"ט) ויראים (שם), וסמ"ג, והגה"מ, וכל בו, ורי"ז ותשב"ץ ועוד.
- ג. הרמב"ן (בסוף מו"ק) עשה פשרה, שעיקר מלאכת חוה"מ אסורה מדא"ל, ולצורך המועד או דבר האבד מותר, אלא שחכמים אסרו באופנים מסוימים, וכן הסכים הרשב"א (וה"ד מ"מ שם, ונימוק"י), והריטב"א ריש

- 1 הקבלה יכתוב קודם המועד וימסרנה לו במועד, עיי"ש, ואם לא הכין יכתוב עתה במועד.
- עיין חגיגה (יח). ובהלכה הבאה בהערה ראשונה. וכ"ה בטור כאן, ועיין בשעה"צ כאן אות ד.
- 2 כ"מ בשו"ע סי' תקלו ס"ד ועוד באח' בסימן תקלו וסי' תקלט במשנ"ב מד, דלא כהחולקים שהתירו רק בהפסד גדול, אמנם ברש"י בכ"מ וברמב"ם כתבו דין דבר האבד שמדובר ב"הפסד מרובה", אולם בכ"מ מבואר שאפילו דבר מועט מותר, וכבר ביאר הפמ"ג בא"א (תקמ ס"ז) שהנפ"מ בזה הוא צורך שינוי, עיי"ש, וכ"ה בשו"ת צפחית בדבש סמ"ו, וכ"כ עוד באח'. [ובמשנ"ב סי' תקמ ס"ב כתב דאסור בגווי דליכא "כל כ"ך" פסידא, ומשמע שאם זה הפסד מועט לא התירו, אולם כאמור שבהפס"מ צריך שינוי, וישנם עוד ישובים בזה באח', וע"ע בחו"ש עמוד קפב].
- ומ"מ נראה שצריך שיהיה הפסד כזה שדעת בני אדם עליו, ולא דבר מועט כזה שאדם רגיל לעבור עליו בלא שום צער, ודו"ק.
- 3 פשוט בכל דוכתא.
- 4 פשוט, ומבואר בפ"ו בסי' תקמה בכתיבת חידו"ת ועוד.
- 5 כמשנ"ל להלן בהלכה הבאה, וע"ע בביה"ל ר"ס תקלו.
- 6 כן מבואר במשנ"ב ובביה"ל שם ד"ה דבר ועוד, וכן כתבנו בהלכה הבאה (וע"ע בתפא"ר כללי חוה"מ אות ה), וי"ל שבב"י ר"ס תקלט כתב לדעת הרשב"ם שרק באבד ודאי מותר, עיי"ש, אך אינו מוסכם. ומ"מ כל שמסתבר שיהיה חשש אבד שרי, שהרי חז"ל התירו בזה כדי שלא יצטרע וכמש"כ הפ"ו [עיין ריטב"א מו"ק (יא), ובישוע"י ר"ס תקלו. אמנם בחזו"א סו"ס קלה כתב שהתורה שקדה וחסה על איבוד ממונם של ישראל, וי"ל ב]. וע"ע במהרש"ג ח"ב סי' דעפ"ז יש להתיר אפילו בספק על צד המיעוט.
- 7 מסתבר ככל דיני ספק שהתירו חז"ל, שאם אפשר לברר צריך לברר (וכ"ש כאן שדנו בזה הפ"ו), וע"ע גם בשו"ת אג"מ חאה"ע ח"ד סי' מט, ודו"ק.
- 8 כמבואר בכל סי' תקלו ועוד.
- 9 סימן תקמב ס"א בהגה, וראה מה שכתבנו שם.
- 10 הגרע"א סי' תקלו בשם הדי"מ בשם ר"י.
- 11 כמבואר בסי' תקלט ס"ה, ועיין בשו"ת מנח"י ח"ו סו"ס נב שהביא מח' בזה במניעת רווח גדול אם דינו כהפסד, ובשד"ח פאה"ש (ה, ב') הביא מהריטב"א שאסור, וביאר המנח"י שאף התפא"ר שהתיר כמובא שם זה רק בדבר שנאסר משום טירחא מרובה, וע"ע שם, ועי' ביה"ל ר"ס תקלו. וע"ע בחזו"ע עמוד קעג ע"פ חזו"א סי' קלה לגבי הוזלת הסחורה, דחשיב הפסד מהקרן, וע"ע בסי' תקלט שם.
- 12 כמבואר בסי' תקמא ס"ד.
- 13 עיין סי' תקלח כמה פרטים.
- 14 עיין סי' תקלו ס"ב וסי' תקלח כמה דוגמאות.
- 15 יש לציין שמצאנו שאסור דבר האבד כשיש טירחא יתירה, ואפילו בספק

איסור מלאכה במועד, ואמרו חז"ל המבזה את המועדות כאילו עובד עבודה זרה⁵¹.

וספק מלאכה בחול המועד אם הוא אסור או מותר, יש להקל⁵². וכן ספק דבר האבד וכדומה. אך יש להתבונן היטב שאכן הדבר ספק, והכל לפי הענין⁵³.

עבר ועשה מלאכה באיסור, יש מקום להתיר ליהנות ממנה לסוברים שאיסור מלאכה בחול המועד מדרבנן, ולמעשה אם הוא נעשה בשוגג בודאי מותר, אבל אם נעשה במזיד יש להחמיר ולא ליהנות עד אחר המועד⁵⁴ (וראה בסימן שיח כל דיני מזיד ושוגג, ושאר פרטים), וזאת אם זה נעשה על ידי גוי⁵⁵.

וישנם עוד כמה נפ"מ בכך שאיסור מלאכה בחוה"מ מדרבנן⁵⁶.

איזה מלאכות אסורות במועד

ג'. מלאכה שאין בה טירחא אינה אסורה בחול המועד, אף על פי שבשבת ויום טוב היא מלאכה גמורה, משום שבחול המועד לא נאסרה אלא מלאכה של טירחא, ויש מחמירים בזה, אולם למעשה מן הדין מותר⁵⁷.

דוגמאות:

א. מלאכת הוצאה מרשות לרשות, וטלטול ארבע אמות ברשות הרבים⁵⁸.

ב. הבערה, וכיבוי אש⁵⁹.

ג. קשירה, והתרת הקשר⁶⁰.

מ"ק, וכ"ה בחינוך (שכג), עיין שם [ויש לציין עוד לדברי הרמב"ן (ע"ז כב.) שכתב שמן התורה לא נאסר אלא מלאכת עבודת הקרקע שהיא טירחא רבה].

ובדברי כמה ראשונים דנו הפו', כמו הרי"ף, שהטור כתב בדעתו שהוא דאו, ואילו הב"י כאן כתב שאין לזה הכרח כלל, והיינו שהרי"ף העתיק לשון הגמרא, שלמדו מפסוקים, אבל כמו שפירשו הרבה ראשונים דהוי אסמכתא ה"נ נאמר גם ברי"ף, ועפ"ז יש לדחות מש"כ בביה"ל להוכיח כן מהשאלות והאשכול שהביאו ברייתא אלו, ואינו מוכרח כלל.

ובירושלמי נמי משמע דהוי מדרבנן, ממה שאמרו שאם היה מי שנמנה עימי הייתי מתיר מלאכה בחוה"מ, וכמש"כ באו"ז ס' תקפט ועוד, ועוד ראיות, והראשונים האריכו עוד בהוכחות לכאן ולכאן, ואכמ"ל.

ובטעם הדבר שאסרו חכמים מלאכה בחוה"מ למר כדאית ליה, מבואר ברמב"ם (פ"ז ה"א) הואיל ונקרא מקדש קודש, והרי הוא זמן חגיגה במקדש, וע"ע שם פ"ח ה"ח שכתב כן גם לגבי יום י"ד בניסן, עיי"ש, ולפ"ז לכאו' היה מקום להקל בזה"ז שאין קרבן, אולם הנה הרמב"ם כתב שיד בניסן קל מחוה"מ, ועוד דהיתר מלאכת חוה"מ פשוט שאין היתר לכו"ע כמבואר בגמ', ולכן ישתקע הדבר, ופשוט.

ובגדר הדבר שיהיה הדבר אסור מן התורה, וחז"ל יאמרו מה מותר ומה אסור, מצאנו כן טובא שהכתוב מסרו לחכמים, וכמו שכתב בב"י שמצאנו כהנה ביום הכיפורים, וכן מצאנו טובא, וכן כל דיני ממונות דאו' נלמדו כפי דעת חכמים.

ולדינא, הנה בב"י כאן כתב שהוא איסור מדאו', וכן נקטו בדעתו כמה אחרונים, ושכן מוכח בסימן תקלא (וכמו שהביא כה"ח כאן אות א), אולם מכמה מקומות מוכח שדעתו שהאיסור הוא מדרבנן, וכמו שכתבו הגרע"א ועו"א, וכן הוא בביה"ל (סוד"ה ומותר) מדברי השו"ע ס"ו תקלו שפסק לקולא אלא הראשונים משום שהוא מדרבנן אזלינן לקולא, וכ"מ גם בשו"ע סימן תקלח ס"א וסימן תקלו ס"ו, ועוד, וכן בדיון, שהרי דעת ג' עמודי הוראה שמלאכת חוה"מ מדרבנן, ומה גם שרבים סוברים כן [ומה שכתב בב"י שהלכה שהוא מה"ת היה אפשר לומר שזה רק דרך לימוד, אך זה אינו מחוור, ויותר נכון לומר שחזר בו, ועכ"פ מעצם זה שלא הכריע בשו"ע י"ל דמספקא ליה, וכמש"כ הגר"א ועוד, אך כאמור שהרבה אחרונים נקטו בדעת השו"ע שהאיסור מדרבנן, וכמבואר במג"א ועה"ש וביה"ל ושד"ח מערכת חוה"מ ס"ד ועוד באח", והמשנ"ב בביה"ל שם ועוד חשש גם לסוברים שהאיסור מן התורה, אך לא הכריע בזה. ועכ"פ רוב ככל הפו' כתבו בפשיטות להלכה שמלאכת חוה"מ מדרבנן, וכ"ה בספר חוה"מ עמוד כז כח בשם רבים מגדולי הפו', ואין להאריך.

50 הוספנו זאת משום המציאות, דבאל"ה י"ל דהוי רק איסורא דרבנן, וכמש"כ באח', דאם חזינו ביו"ט שמותר מן התורה כל מלאכה, משום הואיל ומקלעי אורחים (כמ"ש בפסחים מו: וכ"ד), וה"נ בחוה"מ, ולא רק בדברים שהם אוכל נפש, אלא בחול המועד יתפשט היתר זה גם לכל המלאכות, שהרי יש כאן הואיל שאם לא היה לו מה לאכול היה מותר לו לעבוד ולעשות כל מלאכה משום אוכל נפש, וא"כ הכל נכלל בהיתר של "הואיל", וכבר העיר בזה הטו"א בחגיגה (יח), ובאבנ"מ שם, אלא שתייר שלא אומרים הואיל למפרע, אולם זה שנוי במחלוקת ראשונים תוס' בפסחים שם וחי' הר"ן ועוד, ואכמ"ל.

51 כן עורר ע"ז המג"א ומשנ"ב כאן וש"א, ודברי חז"ל באבות (פ"ג מ"יא) המבזה את המועדות אין לו חלק לעוה"ב, ופירשו המפ' דהיינו שעושה מלאכה, ועוד אמרו בפסחים (ק"ח). שהמבזה את המועדות כאילו עע"ז, ופרש שעושה מלאכה, והביאו המשנ"ב (ולא את המשנה באבות), כיון שרש"י פירש בה בהדיא על עשיית מלאכה.

[ועכ"פ הנה פשיט"ל לכל הפו' שעונש זה קאי על חוה"מ, ולולי דבריהם היה מקום לפרש דאזהרה זו קאי על יו"ט החמור, ובפרט למ"ד שמלאכת חוה"מ אסורה מדרבנן, ואמאי יהיה בעונש כזה חמור, וכן העירו בזה כמה אחרונים שהובאו בכה"ח (אות ב). אך ז"א מוכרח כ"כ, כי מצאנו כן בכמה דוכתי שאפילו דברים שאינם באיסור דרבנן, רק הנהגות טובות וכדומה, אעפ"כ הוזהרו בדברים חמורים, וכמו גם לענין הנוהג מנהג חול באכילה ושתיה ולבוש, שאין זה איסור כלל, ואעפ"כ החמירו בו מאד, ודו"ק, ואין להאריך].

52 הנה ספק מלאכה בחוה"מ תלוי בנידון הנ"ל אם הוא אסור מן התורה או מדרבנן, ובביה"ל (שם) חשש לאומרים שהוא מן התורה, שלדבריהם

יש להחמיר, אך כאמור שהשו"ע עצמו פסק להקל בספיקות, וכפי שהבאנו לעיל.

53 במג"א ר"ס תקלו ועו"א מבואר שבספק דבר האבד לקולא, ויש שתלו זאת במח' אם מלאכת חוה"מ מדאו' או מדרבנן, אולם האח' הוכיחו שלכל הדעות אפשר להקל, וכמו שהביא כה"ח שם, ומסיק שאינו תלוי בדאו' או מדרבנן, אלא כל שהוא קרוב לודאי שיבא לידי הפסד לפי ראות עיני החכם מותר, וכל שהוא חשש רחוק אסור, עיי"ש. אך לא הכריע בהדיא בספק שקול, ולמעשה יש להקל, וכן כתבנו בהלכה הקודמת שיש להקל בזה, עיין שם באות א-ב.

54 לכאורה היה מקום לתלות זאת במחלוקת הראשונים אם איסור מלאכה בחוה"מ מדאו' או מדרבנן [וממילא יהיה הדין בזה ככל הפרטים שנתבארו בריש סימן שיח בדיני הנאה ממעשה שבת], וכן צידד בשבה"ל ח"ו ס' סח ועוד באח' שיש להקל בדעיבד מאחר ומלאכת חוה"מ דרבנן, אולם בשש"כ פס"ח בהערה הביא מהגרש"ז א' שיש להחמיר בזה לכו"ע, וכ"מ בכ"מ בפו' להחמיר, וע"ע בספר חוה"מ כהלכתו בנספח שבסוף פרק ב, ובהערות הגרמ"ש"ק שם, ואכמ"ל.

והנה בשוגג פשוט שמותר, דמלבד שאיסור חוה"מ דרבנן, לא קנסו עכ"פ בשוגג, עוד בה שטיטת ר"מ שאין איסור הנאה בשוגג כלל אפילו בשבת, ויש מקילים בזה וכמו שהוזכרו בר"ס שיה, וכ"כ בספר חיכו ממתקים להקל מדין ס"ס, אולם במזיד כתב שם להחמיר, ואכמ"ל.

55 עיין כה"ח ס' תקלח כג וס' תקמ"ה, והוא מבואר בדברי המג"א בס' תקמ"ק ס"ב דאינו חמור ממש"כ בשבת ס' רמד ס"ג.

56 מלבד הנפ"מ הנ"ל בספק או בהנאה ממעשיו, עיין בפמ"ג א"א סק"א לענין פסולי עדות, וע"ע בביה"ל ס' תקלג לענין הערמה. וכן ישנה נפ"מ בדיון פס"י, ועיין להלן משכ"ב.

57 בגמרא במו"ק (ב) ובפרש"י שם מבואר שאיסור מלאכה בחוה"מ משום טירחא הוא, וכתב היראים (ס"ו ד) שיש ללמוד מזה שלא נאסרה אלא מלאכה של טורח, אבל מלאכה מועטת בביתו מותרת, וכן הוא גם כן באגור (ס' תרפ) שאם גם בשבת הוא איסור קל אין לאוסרו במועד, עיי"ש. וה"ד בב"י ר"ס תקלט, עיי"ש. אלא ששם מבואר להלכה שלא נקטינן כדבריהם, אך י"ל דאנן חיישינן שזה לא נחשב דבר קל, כיון שיש בזה טירחא, אולם מ"מ גם לדידן הגדר תלוי בטיירחא.

וע"ע בחזו"א (סימן קלה ד"ה ורא"ש) שכתב שמדברי הרא"ש יש ללמוד שכל מלאכה שאינה טורח ועמל לא נאסרה כשהוא לצורך סחורה, ולכן גם מלאכת הוצאה ומחתך לא נאסרו לצורך סחורה, כיון שאין בהם טורח וכו' עיי"ש, אמנם אין ראייה מדבריו להתיר אלא לצורך סחורה ולא בשופי (ויודע שכן נהג בעצמו החזו"א להזהר מאיסור הוצאה בחוה"מ, והיה מוציא הדברים מהכיסים, וכמש"כ בכמה ספרים, וצ"ל שלא היתר בספרו אלא בסחורה דווקא, ועיין בארח"ר שהיה מחמיר ביותר בחוה"מ מפני שבנ"א מזוללים בו, ואינו מוכרח שנהג כן מן הדין, ועיין בב"ב קל:).

וכבר נחלקו בזה הפו', כי במאירי (יח: ד"ה אין כותבין) מפורש שמותר הוצאה במועד, עיי"ש. וזה מבואר עפ"מ ש"כ תוס' ריש שבת ושא"ר שהוצאה מלאכה גרועה היא, ובלקט יושר (עמוד 110) כתב שמותר במועד לקשור ולהתיר והבערה וכיבוי, ומעין זה יש ללמוד גם בדברי רבו התרוה"ד סימן קנג כיעו"ש, וכמש"כ בספר חוה"מ עמוד לו.

אמנם מצאנו שיש אסורים הוצאה, וכמו שהבאנו מהחזו"א הנ"ל, וכן משמע בביה"ל סימן תקלו ס"א ד"ה ומותר, וכ"כ בשו"ת עמודי אור ס' לה, הובא בשבה"ל ח"ו ס' סח, והוא כפי שמשמע בראשונים שחוה"מ כיו"ט, ולכן החמירו, ומ"מ אי הוה שמייעא להו דברי המאירי בודאי שהיו מסכימים להיתר, וכ"מ ביראים הנ"ל דמ"מ אין זה אלא במלאכת טורח.

[ואמנם מצאנו בכ"ד שאסרו אפילו דברים שאין בהם טירחא כלל, כגון הסרת גבשושית שבבית המבואר בס' תקמ"ב, ולפ"ד הרבה פו' מדובר בצורך המועד דווקא, וכן כתיבת ותיקון אות אחת כמבואר בס' תקמה, וכן קצירת דבר מועט וכל כיוצ"ב, עיין מבי"ט ס' רג, וכן צידת שרץ קטן, עיין רדב"ז ח"ב ס' תשכו וכדו', אולם בספר חוה"מ"כ שם הביא מהגרש"ז א' שאין סברא לאיסור הדלקת גפרור בעלמא, וכ"ה באשל אברהם מבוטשאטט ס' תקמ מדברי הפו', ומה שאסרו לפעמים גם דברים קלים, הוא מפני שהם דברים העשויים להיות עם טירחא ושיהיו, ואמנם גם בהוצאה עשויה להיות כן, אולם הוצאה זו אינה עם טורח, וע"ע שם בעמוד לו משכ"ב, ויל"ב].

אך אין ללמוד מזה לדברים אחרים, משום שעיקר היתר הוא בדברים שנעשים גם בשאר מקומות בלא טורח, ולכן קצירה אסורה בכל אופן, וכן צידה אסורה אפילו בשרץ קטן, אלא אם כן הוא לצורך המועד ושאר אופני ההיתר⁶¹.

ד'. ישנם עוד מלאכות המותרות בחול המועד:

א. תחומין⁶².

ב. מחמר ושביית בהמתו⁶³.

ה'. מלאכה שנעשית ללא כוונה לצורך המלאכה, אף שהיא תיעשה בודאי "פסיק רישא", מותר בחול המועד⁶⁴.

ומלאכה שאינה צריכה לגופה, גם היא מותרת⁶⁵.

ו'. מלאכות האסורות מדרבנן⁶⁶, ישנם האסורים במועד, כמו: כבישת פירות⁶⁷, פרקמטיא⁶⁸.

וישנם דברים המותרים כמו: מוקצה⁶⁹, התרת נדרים⁷⁰, קיפול בגדים⁷¹, דיבורי חול⁷², הפרשת תרומות ומעשרות⁷³, טבילת כלים⁷⁴, והקדש⁷⁵.

אמירה לגוי אסורה גם היא במועד, וכמו שמבואר בסימן תקמ"ג⁷⁶.

ז'. טירחא, אף על פי שאינה מלאכה, אסורה בחול המועד אם אינו לצורך המועד, אבל לצורך המועד מותר⁷⁷.

ולמעשה יש לנו לתפוס כדברי הראשונים, שכתבו בהדיא להתיר, וילמד סתום מן המפורש, ומ"מ מה שיש מהאח' שאסרו יש מקום לדבריהם, אך אין להורות כן (וכל שכן למאי דקיי"ל שמלאכת חוה"מ מדרבנן, פשיטא שאין לחוש בזה), וגם המנהג ידוע להקל ואין מי שחושש [הגם שיש צירוף שאין לנו רשות הרבים בזה"ז, מ"מ אין איש שם על לב אפילו במקום שיש בהם רה"ר, או שעכ"פ הוא מחמיר בעלמא].

58 מאירי הנ"ל, וכ"מ מכל דברי הפו' בס' תקלה, וז"ב [ואף שהבאנו לעיל שיש מחמירים, אין לחוש לזה כלל כנגד ד' הראשונים והפו'].

אם יש הרבה דברים באופן שיש בזה טירחא, יש לומר שאסור דלא עדיף ממש"כ בס' תקלד-תקלה. ואמנם ביסוד היתר הוצאה הוא משום ששורשו אינו טירחא, אולם כאשר יש הרבה חפצים י"ל שאסור, ואמנם בדין פינוי הבית המבואר לא חילקו בין הרבה למעט, מ"מ כאשר ענינו אינו הפינוי, אלא הוצאה בעלמא, לא אסור במעט, אולם בכמות שיש בה טירחא לא נתברר שיעורה.

59 לקט יושר הנ"ל שהתיר הבערה (וכ"ש כיבוי דהוי מלאכה שאצל"ג).

60 לקט יושר הנ"ל להתיר קשירה והתרה, ודלא כהח"א שנסתפק וכתב מסברא לאסור, וכ"ש אם אינו קשר אומן.

61 כנ"ל בהערה ב"ה ואמנם.

62 מו"ק (יב). ואו"ח מלוניל (אות ד).

63 או"ח (אות ה) וכל בו, ה"ד בב"י ס' תצה ועוד [ועיין בביה"ל ס' תקלו ס"א ד"ה ומותר, ולדינא העיקר כדברי הראשונים הנ"ל]. וע"ע בפו' בס' רמו.

64 עיין בדברינו בר"ס שיד בדין פס"י דרבנן, ולפ"ז יש להקל טפי בחוה"מ שלדעת רוב הפו' איסור מלאכה הוא מדרבנן, אך ז"א פשוט, חזא שהרי רבים אוסרים, ואף לדעת השו"ע דמשמע שהתיר שם, הרי במקומות אחרים אסר, וכמשנ"ת שם, וזאת ועוד ש"א שמלאכת חוה"מ דאו', וכולי האי אין להקל.

ומכל מקום מצאנו שחז"ל התירו באינו מתכוון (והוא בכלל מה שנמסר לחכמים), וכדמוכח בסימן תקלו בדין סירוק הסוס, וכן כתב המשנ"ב בס' תקלו סק"ב שדבר שאי"מ מותר, וכ"ה גם בשו"ת בצל החכמה ח"ה צה ושו"ת באר משה ח"ד קז, ועוד, ודלא כמש"כ בספר ארח"ר ח"ב ע' קכא שמרן החזו"א היה נוהר שלא ליטול מים ע"ג זרעים, וכן שלא להוציא חפצים בכיסים וכו', עיי"ש. וכבר ידוע שאין למדין הלכה מפי מעשה (בב"ב קל:), וכ"ש בזה שהחזו"א היה אומר שמפני שהעולם מזוללים בחוה"מ צריך להחמיר ביותר וכו', ואינו מן הדין.

65 כ"ה ברדב"ז ח"ב ס' תשכו.

66 מצינו דברים שהותרו ודברים שאסרו, עיין להלן וס' תקמה ז, ובביה"ל (ס' תקלו ס"א ד"ה ומותר) מבואר שמן הסתם היה לנו להתיר, ובחומ"כ (ע' לט) ביאר שאם אין בהם טירחא או שנאסרו בגזירה משום ד"א, ולא מחמת עצמן מותר.

67 עיין ס' תקלג.

68 עיין ס' תקלט.

69 ד"מ תקמ"ד ב, ומשנ"ב תרלח יד, וכן בתוס' שבת כב. ושו"ת הרא"ש כלל כד, ל, וכן מצאנו במאירי (מו"ק יב).

70 ד"מ תקלא א בשם מרדכי.

71 כן הבאנו בהל' כיבוס.

72 שש"כ פס"ח הערה קב מהגרש"ז א', וכ"כ בחומ"כ בשם תשו' יכין ובוזעו.

73 עיין שש"כ שם פכ"ו הערה קג קד מהגרש"ז א', עיי"ש, וצ"ע מהתוס' בע"ז (נט). ד"ה בצר.

74 שש"כ שם בשם רבב"א ח"א סימן שנה, אולם שם ברבב"א כתב שלדעתו טוב להחמיר משום טירחא, וכ"כ בספר חיכו ממתקים עמוד פז בהערה בשם הגריש"א שאם אין לו צורך המועד אסור, אולם לענ"ד י"ל דזה כעין איסור הוצאה שכתבנו לעיל שאמנם החזו"א החמיר, אולם במאירי ועוד מפורש להיתר, וה"ה כאן, כי עצם ההטבלה בודאי אינה מלאכה ולא נאסרה בחוה"מ, וההוצאה אינה בכלל האיסור כנלע"ד, אמנם אם אכן תהיה טירחא גדולה ה"ז אסור, וכמו שכתבנו גם בדין הוצאה לעיל בהערה, וכעין מש"כ בס' תקלד תקלה.

75 טל חיים (מו"ק י): ה"ד בחיכו ממתקים שם.

76 וע"ע ס' תקלו ס"ד, וכ"כ ב"ח ואח' בס' תקמ"ג (וה"ד בביה"ל ר"ס תקלט), ועיין ערוה"ש שם.

77 עיין ס' תקלה, ופירש הלבוש שם ס"א שהוא כדי שישמח במועד ולא

וטירחא יתירה גם כן מותר, אלא אם כן זו בעבודת הקרקע.⁷⁸
 ח'. עובדין דחול שייך גם במועד, ולכן אסור ליטול שכר על מלאכות מסוימות.⁷⁹

פרטים באיסור מלאכה

ט'. נשים אסורות במלאכה בחול המועד כאנשים,⁸⁰ וכן מחנכים את הקטנים, ככל מה שנתבאר בסימן שמג'⁸¹.

י'. גם מלאכות המותרות במועד אסור לעשותן עבור גוי, כגון לבשל עבורו אוכל, וכדומה, ואפילו בחינם אסור,⁸² ויש לדון במומר לפמשנ"ת בהלכות יום טוב.

יא'. קהל ועדה מישראל שגדרו גדר ונדרו שלא ישאו ויתנו בחול המועד אפילו בדבר האבד, ואפילו אם אין לו מה יאכל וכדומה, יתברכו משמים משום מגדר מילתא,⁸³ ואסור לחכם להתיר את ההסכמה אפילו אם כוונתו ליתן מזה לקופת צדקה, ואם עבר והתיר ראוי לעונש.⁸⁴

קדושת המועד בתורה ויראה

יב'. איתא בירושלמי אמר רבי אבא בר ממל אילו היה לי מי שימנה עימי, הייתי מתיר לעשות מלאכה בחול המועד, משום שלא אסרו עשיית מלאכה אלא כדי שיהיו אוכלין ושותין ויגעין בתורה, ועכשיו אוכלים ושותים ופוחזים, ע"כ.⁸⁵ ומזה יש ללמוד שאיסור גדול הוא השחוק יותר ממלאכה, כיון שכוונת השם יתברך בנתינת המועד כדי להדבק בתורתו וביראתו ולעסוק בתורתו התמימה.⁸⁶ וישנה הצלחה והארה גדולה בלימוד באותם ימים,⁸⁷ ויש לעומל בתורה בשמחה ככל הימים.⁸⁸

כבוד המועד ושמחה

יג'. שתי המצוות, כבוד ועונג, אינם נוהגות בחול המועד.⁸⁹ אבל מצות ושמחת בחגך נוהגת גם במועד, וכמו שיבואר להלן.

יד'. חייב לכבד את חול המועד,⁹⁰ ולא ינהג בהן מנהג חול:

א]. במאכל ומשתה, שיאכל דברים מכובדים, ובצורה מכובדת.⁹¹ ואף שאין חובה לאכול פת במועד, מצוה לכתחילה לקבוע סעודה על הפת, אחת בלילה ואחת ביום.⁹² וכפי האפשר.⁹³

ב]. בבגד נקי ומכובד.⁹⁴ אמנם בגדי יום טוב יהיו מכובדים יותר מחול המועד.⁹⁵ ויש נוהגים ללבוש בגדי שבת,⁹⁶ והמנהג ללכת עם בגדי יום טוב גם במועד, ויש להם על מה שיסמכו. ועל כל פנים בבגדי שבת ולא בבגדי חול.⁹⁷

טו'. פועל שצריך לעבוד בחול המועד בהיתר, נראה שרשאי בזמן המלאכה ללבוש בגדי עבודה, אם יש לו צורך בכך שלא יתלכלך ושלא יתקלקלו הבגדים וכדו', ואף גם זאת טוב לקחת בגדי עבודה שאינם מאוסים כל כך, כפי האפשר.⁹⁸

טז'. אסור להתענות בחול המועד.⁹⁹ ואם עבר והתענה, או תענית חלום, צריך לשבת בתענית יום נוסף אחר המועד, לכפר על מה שהתענה במועד.¹⁰⁰

וכן אסור לאדם לסגף עצמו, כגון להמנע מבשר ויין לשם תענית, וכל כיוצא בזה.¹⁰¹

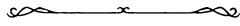
וכן אסור להשאר בלא אכילה או שתיה עד צות, אף אם אין כוונתו לשם תענית, ולכן אין להתעכב בסעודת שחרית הרבה, אלא אם כן יטעם משהו קודם לכן.¹⁰²

יז'. מצות שמחה "ושמחת בחגך" נוהג גם בחול המועד.¹⁰³ וראה בסימן תקטז, כיצד היא השמחה לכל אדם כפי הראוי לו.¹⁰⁴

יח'. חייב אדם להיות שמח וטוב לב במועד, הוא ואשתו ובניו וכל הנלוים אליו.¹⁰⁵ וחייב זה הוא בכל רגע ורגע,¹⁰⁶ ומה שאמרו שהשמחה היא בבשר ויין וכדומה הוא רק כדי לעורר ולהמשיך את השמחה לכל היום.¹⁰⁷ ולכן יש להזהר מלעורר שום דאגה צער וכעס.¹⁰⁸

יט'. אין לפקוד קברי אבותיו וקרוביו במועד, כדי שלא יבא לידי צער.¹⁰⁹ אבל קברי צדיקים מותר.¹¹⁰

כ'. אנשים המבצרים זה את זה, לא ידברו כימות החול [בוקר טוב, לילה טוב, שבוע טוב וכדומה], אלא כראוי למועד [מועדים לשמחה, חג שמח, וכדומה].¹¹¹

כאשר בחוה"מ הוא לובש בגדי יו"ט, וא"כ אדרבה הוא מקיים דברי התניא ולא גורע מדברי הרמב"ם, ושפיר דמי (וכל שכן אם עושים איהו שינוי קטן), וש"ר בבאר משה שם שכתב שאם בגדי חול שונים יש לו ללבוש בגדי שבת. **98** כן נראה שאף שאסור לבזות את המועד בבגדים, מ"מ כאן מלאכתו ניכרת, ולכן בזמן העבודה עצמה יש להקל [אך מיד בגמר העבודה יפשטם], והכל לפי הענין לכבד את המועד, וש"ר אחכ"ז שעמד בזה הבאר משה ח"ז ס"ג, וכתב שאם יש לבעל המלאכה צורך ללכת בבגדים אחרים מותר, אך שיהיו נאים כפי האפשר, ע"כ.

99 שו"ע להלן סי' תקעב ס"ב, ובשעה"צ שם אות ד הביא דהוא איסור מדרבנן [וע"ע לעיל בסימן תיח בדין אדם שקיבל עליו להתענות ימים מסוימים ונפלו בחול המועד, שמן הסתם אין כוונתו לחוה"מ וכו'], וע"ע בסי' תקסא ובסי' רפח ועוד.

100 שו"ע להלן סימן תקסח ס"ה, וע"ע שם וכן בדברינו בסי' רפח, ונחלקו הפו' אם אפשר להתענות באסרו חג, ובכה"ח כתב שאף לאחר מכן אין ראוי להתענות כיון שהוא זמן שא"א תחנון, אלא רק אחר תשרי וניסן.

101 עיין בדברינו בסי' רפח [וכן הזכרנו מזה עוד בסי' תצד בדין ליל שבועות], ובמקומו כתבנו לדון אם מותר לאדם להתגבר ע"ע באמצע האכילה לשם סיגוף והתגברות על התאוה, ואחר זמן ראיתי להגר"ח פלאגי ועוד שהביאו שמותר, שאין זה תענית, אלא שברון היצר הצורך.

102 עיין בדברינו בר"ס רפח, ודון לנידו"ד.

103 כ"מ בדברי הרמב"ם בהל' יו"ט פ"ו, וכמו שדקדק המשנ"ב בסי' תקטז סקט"ז ועו"א [וע"ע שעה"צ כאן אות ד].

104 אנשים בבשר ויין (רמב"ם, ובשו"ע נקט שהעיקר בזה"ז יין, והיינו יין דווקא ולא מיץ ענבים, וכמו שכתבנו שם). ונשים בבגדי צבעונים (ומ"מ א"צ לקנות בכל יום, ודי במה שקנה לכבוד יו"ט ראשון, והרי היא שמחה בכך כל הזמן, שאין סבא שתקנה כל יום בגד, ופשוט). וקטנים בקליות ואגוזים (ובזה"ז בממתקים), שיתן להם כל יום [ועיין קובץ תשו' הגריש"א ח"א סנ"ז, ובשב"י פסח ע' קסט].

105 רמב"ם ושו"ע סי' תקטז ס"ב [ויסוד השמחה תלוי באמונה, כי רק ע"י שידוע שהכל מאת ה' יוכל לשמוח חרף הבלבולים והשבונות הרבים אשר נלאו בהם ב"א].

106 שו"ת מנחת יהודה ס"ה שהוכיח זאת בהוכחות ברורות, וה"ד בחוה"מ"כ עמוד ב, עיי"ש. וידוע שכן התבטא הגר"א שמצות ושמחת בחגך היא הקשה ביותר לקיימה שלא יהיה בצער אפילו רגע אחד, וזה דלא כהנצ"ב בהעמק שאלה שאלתא ס"ו שכתב בפשטות בהיפך, ואחא"מ זה אינו.

107 מנח"י הנ"ל.

108 שם וכל הפו' [וגם מי שהוא בצער מאיזה דבר, אין לו להוסיף על צערו אלא אדרבה ישתדל למעטו כפי האפשר].

109 ובפרט יש להזהר בשנים ראשונות שזכרון המת שרוי בלב המשפחה, ואף אח"כ.

ונשאלתי באחד שמרגיש געגועים ורוצה לפקוד את קבר אימו במועד בשנה ראשונה, ואומר שאין לו צער אלא שמחה שמרגיש אותה קרובה אליו וכו'. ולכאורה גם זה אינו ראוי, כי שמחה זו מקורה מפורקן הרגשות ההומות בקרבו, ונצטוינו במועד על שמחה ושכחת היגון ואנחה כ"א כפי האפשר לו, אולם י"ל שזה דומה למה שנחלקו הפו' (הובא במשנ"ב ס' רפח סק"ד) אם מותר לבכות כדי להפיג צערו שאח"כ ירווח לו, ובדאי שאין הבדל בין שבת ליו"ט (וכ"כ חו"ש יו"ט פכ"ב ס"א).

110 שאין בכך צער, והולכים לשם לתפלה הראויה להתקבל במקום קדוש, כידוע.

111 כן הקפיד הגר"א על האומרים שבוע טוב במוצ"ש חוה"מ כמובא במעש"ר, ועפ"י כתבנו כל הנ"ל. אמנם באמירת שלום אפשר שאין בו

מצוה לכבד את חוה"מ באכילה ושתיה וכסות, ובבאר משה כתב שגם ראוי לפרוס מפה על השולחן, ומבואר שאף שאין חיוב בכך, מ"מ מצוה איכא. **90** בסנהדרין (צ"ט). המבזה את המועדות אין לו חלק לעוה"ב, ופרש"י שמבזה חולו של מועד. ובאבות (פ"ג מ"א) פירש רש"י ורע"ב דהיינו שנוהג בהן מנהג חול באכילה ושתיה, וכ"ה בשב"ה"ל, וה"ד החיד"א בכה"ח ג, וע"ע מג"א סי' תקל, וכ"ה פו' כאן.

והנה לכאורה גם אסור לנהוג מנהג חול בכסות, שהרי גם זה מכלל מקראי קודש, וכמש"כ בתו"כ הובא במשנ"ב סק"ד [אלא שבחוה"מ כתב המשנ"ב סקל"ז שיש בו חיוב שמחה אבל לא כבוד ועונג, ולפי"ז באכילה ושתיה יש צורך טפי מכסות, אלא שגם באכילה אין מדובר בבשר ויין דווקא שהוא עיקר השמחה].

ואכן כן מבואר בכ"מ להקפיד גם על כסות, וכמש"כ במכילתא הובא בתוס' כריתות (ז' ד"ה וקראו), וכן כתב בספר תניא, וה"ד במג"א, שחייב לכבדו במאכל ומשתה וכסות כשאר יו"ט, ועוד ראשונים (אבל הרמב"ם לא כתב כן), וכן המהר"ל לבש במועד בגד של שבת, והביאורו הא' במשנ"ב וכה"ח ג [הגם שאין למדין מפי מעשה (בב"ב קל); וע"ע גם במג"א סי' תרסד שאין ראייה מזה]. ועכ"פ באנו לבאר דין ההנהגה באכילה ושתיה וכסות נקיה.

91 כן נראה בכוונת מנהג חול באכילה ושתיה, דהיינו הן בסוג המאכל שלא יאכל מאכל פשוט, ושלא יאכלו בדרך עראי, כמו פרוסת ביד, אלא ישב ליד שולחן וכדומה (וכן יש ללמוד כעין מש"כ כה"ח סוף אות ד, וכ"ש בנידו"ד), ושוב ראיתי בבאר משה ח"ז ס"ג שיקבע סעודה עם כל בני ביתו אצל השולחן כמו בשבת ויו"ט, עיי"ש [ויל"ע כאשר חלקם ישינים בבוקר וכדו', והוא צריך לצאת, ויעשה כפי האפשרויות והשמחה]. וכן ראוי לפרוס מפה על השולחן, וכמש"כ בבאר משה ח"ו סוס"א-ג ועוד.

92 כ"כ הא' שאע"פ שמבואר בסי' קפח שאין חיוב לאכול פת, ודי בפירות [שהרי לכך מי ששכח יעלה ויבא בברהמ"ז אינו חוזר], מ"מ מצוה לכתחילה לאכול פת, וה"ד במשנ"ב סוס"ק"א וכה"ח ד, וכתב המשנ"ב שם והביאו שם גם כה"ח שלכתחילה יקבע סעודה בוקר וערב, ועיין שעה"צ שם.

93 ובנימוקי או"ח כתב שאם א"א בשני סעודות יקבע על סעודה אחת, ואם גם זה א"א לו, יאכל מיני מזונות, משום שמצאנו שגם במזונות היו קביעות, וי"א שהוא במקום פת וכמש"כ ערוה"ש סי' תקטז ס"ג גבי יו"ט, וכ"ש בחוה"מ, וע"ע בגר"ז סי' קפח.

ובכה"ח (סוף אות ד) ציין לדבריו בהל' ר"ח סי' תיט שכתב לבצוע על שני ככרות כדי לכבדו, עיי"ש. אך זה חידוש גדול, ושאר הפו' לא שמיעא להו להאי מילתא, וראה מה שכתבנו ע"ז בהל' ר"ח בסי' תיח בהערה, ודון לנידו"ד. [ומ"מ לא כתבנו זאת בהלכה בפנים (וגם לא בהלכות ר"ח) מפני שאין מי שנוהג כן כלל], וע"ע בבאר משה ח"ז ס"ג.

94 כנ"ל מהמכילתא והראשונים בכסות "נקיה", ולא אמרו בכסות חדשה או מיוחדת לחוה"מ.

95 כן הוכיח בשעה"צ (סימן תקל אות ד) מדברי הרמב"ם שחוה"מ אינו כמו יו"ט, ומה שאמרו במכילתא שצריך לכבדו, היינו יותר מימי החול, אבל אינו כמו יו"ט ממש, וע"ע שם. וכן ראיתי גם במעשה רב (אות קעד) שאמר הגר"א שיש לכבד את חוה"מ באכילה ושתיה וכסות נקיה "קרוב ליום טוב גמור".

96 כמו שהבאנו לעיל ממנהג מהר"ל, וראה לעיל מה שהערנו ע"ז שאינו מן הדין, ובאמת שבשו"ת באר משה שם כתב שמדברי המהר"ל בהל' סוכה משמע שלבש טלית של חול, אך המנהג ללבוש טלית של שבת.

97 הנה ידוע המנהג שלובשים גם בחוה"מ בגדי יו"ט, וכן השיב הגר"ח קניבסקי שליט"א לשאלת אברכים גבי לבישת מעיל ארוך (פראק) בחוה"מ, ואמר שהמנהג כן. ולכא"ז צ"ב, שהרי להרמב"ם אינו כמו יו"ט, אולם נראה דשפיר סמכו להקל עפ"ד התניא שכתב שיש להשוות חוה"מ כמו יו"ט, ואף שהשעה"צ פסק כהרמב"ם מ"מ י"ל שאין בזה קפידא, ולא הוי חיסרון ביו"ט

ינהג בו כמנהג חול, וע"ע בספר חוה"מ"כ ע' מה.

78 עיין מג"א סי' תק"ג ומחה"ש שם, ובדברי ילקוט הגרשוני סק"ג, עפ"ד הב"י בסי' תקלה, [וברמב"ן ע"ז לט: מבואר שעבודת הקרקע מדא', וחמירא טפי מכל המלאכות].

79 רא"ש, ובשו"ע ר"ס תקמב, ועמש"ש.

80 ככל איסורים שבתורה שהשוה הכתוב אשה לאיש כמבואר בגמרא ובפו' בכ"ד, וכ"כ בנידוננו בתשב"ץ סי' קסח, והגם שדנו בזה הא', הישוע"י סי' תקל ובמנח"ח מצוה שכך אות ב, ובשם טו"א שגם נשים חייבות.

81 עיין שם דין חינוך באיסורים לקטן, אמנם יש פרטים שאפשר להקל בקטנים, והיינו באופן שהם נהנים מזה [כמו צביעה וכתביה] ואין זו מלאכה לדידהו, ויבואר בעז"ה במקומו הפרטים בזה. וכמו"כ נראה שלפי מה שנתבאר לעיל שבדבר שאינו מתכוון מותר, א"כ בקטן יש להקל בכמה מילי, אמנם בכל המלאכות אף שאין דעת לקטן מ"מ ה"ז צורת המלאכה, ובדאי גם הוא אסור בה משום חינוך.

82 כה"ח סי' תקמב אות ב [וראה במקומו].

83 מהר"י מיגאש בברכ"י בכה"ח תקלו ד.

84 מהרשד"ם ואח"כ בכה"ח תקלו ז, ומשנ"ב כאן ב.

85 ירושלמי במו"ק פ"ב ה"ג.

ומש"כ הייתי מתיר מלאכה, ביאר המשנ"ב (סק"ב במוסגר), והיינו מקח וממכר וכדומה שאינו מלאכה גמורה, עיי"ש. אולם כ"ז ניחא למ"ד שאיסור מלאכה מדא', אבל למ"ד שאיסור מלאכה מדרבנן י"ל שאף שאר מלאכות היה מתיר.

86 או"ח אות לד וכל בו, ה"ד במשנ"ב סוה"ס וכה"ח ה.

87 הערה במעלת הלימוד במועד: יש לציין שאם התורה אמרה שיעסקו בתורה במועד, ולכן ניתנו המועדות כדי שיעסקו בתורה (כמש"כ הירושלמי הנ"ל), וכ"ה בכל בו (סו"ס ס) שכוונת התורה כדי להדבק באהבתו וביראתו ולעסוק בתורתו התמימה וכו', ע"כ. וכן אחז"ל (מגילה ד. לב). שמצוה ללמוד הלכות חג בחג [וכמו שהבאנו בסי' הקודם תקטז]. אם כן בודאי הוא שגם ירדה השפעה מיוחדת להצלחה בתורה, ככל השפעות היורדות ע"י נותן התורה לפי כח המקבל.

ואכן מצאנו בסדר היום (ע' חוה"מ) שימים אלו הם ימי רצון ומוצלחים בלימודם, ולכן אין לאבד אותם במאכל ומשתה ושינה וטיול, אלא כ"א במקומו המיוחד לו, וכל אלו הימים יש בהם תוספת קדושה, וגם יש בהם וכו'. ומתוך עניינים אלו נראה שיש בהם קדושה וכו', ע"כ. וידוע שגם החזו"א היה אומר שישנן סוגיות קשות שאפשר להבין אותם היטב רק בשבת, ע"כ. והוא מבואר ע"פ האמור, שהרי חז"ל (בירושלמי סופט"ו דשבת) אמרו על שבתות וימים טובים שניתנו כדי שיעסקו בתורה, ובדאי שבמידה כנגד מידה ניתנו גם הכוחות לכך.

ויש לבאר הענין שהעולם מזולזים בכך, ואוכלין ושותין ופוחזים (מלבד מש"כ בסדה"י שם בתוה"ד, ועוד בסה"ק) שהוא מחוסר הערכה, ובגדר "מבזה" את המועדות הוא כל אופן שאינו מעריך את הדבר, כעין מש"כ בר"פ תולדות ויבו, וכן בשמואל ט ויבוזוהו ויאמרו מה יושיענו זה, אבל כאשר יתן האדם אל ליבו גודל ההשפעה הנמשכת לכל השנה, בבחי' והשיאנו ה"א את ברכת מועדיך, מיד יתעורר לנצל את כוחותיו לכך.

88 ובענין נידוד שינה מעיניו ידוע מה שדנו בזה הא', הצפיחית בדבש ופתה"ד והגר"ח פ' בלב חיים, והזכרנו מזה קצת בסי' רפ, ובחוה"מ יש להתיר טפי.

89 הגר"ז סי' תקטז ס"ה [והנה שם כתב הגר"ז משום שלא נא' בו מקראי קודש, ועיין שעה"צ כאן אות ד שתמה ע"ז מדברי הרמב"ם, אולם ד' הגר"ז מיושבים היטב בכמה אופנים, כמו שהביא בספר חוה"מ"כ רפ"א בהערות].

ופרטי דיני כבוד הבאנו בסי' תקטז דוגמאות, אמנם להלן יבואר שיש

סימן תקלא

דיני גילוח ותספורת בחול המועד

מצות תספורת בערב החג

א. מצוה לגלח בערב יום טוב משום כבוד יום טוב שלא יכנס מנוול לחג¹¹².

בזמן קדום היו מגלחים את שערות הראש לגמרי, ולא תספורת מעט כמו שלנו, וכל שלוש יום אינו נחשב מנוול¹¹³, והיינו, ששלושים יום מאז שהתגלח יסתיימו לאחר כל ימי המועד¹¹⁴. וכמו כן, אם יודע שלא יוכל להתספר לפני המועד יקדים להתספר בימים שלפני כן, כדי שיהיה פחות מנוול בימי המועד¹¹⁵. ונראה שאף אם אין לו אפשרות להתספר כחודש או חודשיים, מכל מקום יסתפר ככל האפשר שיהיה קרוב יותר למועד כדי למעט בניוול¹¹⁶.

בזמן הזה נהגו העולם לספר שערות הראש בלא גילוח, חוץ מאיזה ק"ק, ואף על פי כן יזהר להתספר בערב החג כדי למעט בניוול¹¹⁷. ואפשר להקל אם הסתפר כבר כפי הרגלו כמה ימים לפני המועד, באופן שלא יתארך השער יותר ממה שרגיל לגדול אצלו השער בשלושים יום, והיינו שלעולם אסור שיהיה השער ארוך יותר ממה שהוא עשוי לגדול במשך שלושים יום מזמן הגילוח¹¹⁸.

ואדם שדרכו תמיד לגדל שער ראשו יותר ממה שגודל בשלושים יום אחר גילוח, הרי הוא כפרוע ראש כל הזמן¹¹⁹. ואף על פי כן צריך להתספר כפי הראוי לו. אמנם אם הוא רוצה להשאיר שערות ארוכות לנוי, אינו חייב לעשות כן¹²⁰, אף שאינו ראוי בעלמא לגדל שערות ארוכות ולגרות יצה"ר בעצמו¹²¹.

ב. מותר מן הדין להתספר בערב החג כל היום, ומכל מקום לכתחילה טוב להקדים ולהסתפר קודם מנחה קטנה, ויש מהדרים להקדים קודם מנחה גדולה¹²². וכל זה חוץ מערב פסח שמותר להתספר עד חצות¹²³.

איסור תספורת ותגלחת

ג. אסור להתגלח או להתספר במועד¹²⁴, בין שער הראש ובין שער הזקן¹²⁵, וגם שאר שער הגוף יש מחמירים, אולם מן הדין נראה שמותר¹²⁶.

ואפילו אם התגלח או סיפר קודם המועד, וכמו שמצוי במגלחי הזקן וכדומה, אסור לחזור ולגלח במועד¹²⁷.

ודע, שאיסור תספורת וגילוח הוא אסור מדרבנן לכל הדעות¹²⁸. ד. אסור להתספר ולהתגלח בין על ידי יהודי ובין על ידי גוי¹²⁹, ואפילו על ידי פועל עני שאין לו מה יאכל אסור לספר, ואפילו אם הסתפר קודם לכן¹³⁰.

ה. אסור להתספר או להתגלח במועד אפילו אם היה אנוס וטרוד ולא יכל להתספר בערב החג, ואפילו באונס ברור, כגון שאבדה לו אבידה, או שהיה חולה, ורק באונסים מפורסמים ויודעים לכל שלא יכל להתספר, בהם התירו חכמים¹³¹, וכמו שיבואר בהלכה הבאה.

ו. חולה שלא יכל להתספר קודם המועד, וביום טוב הוקל מעליו חוליו, וכובד השערות גורם לו היזק, מותר משום רפואה¹³².

ז. גם לצורך מצוה אסור להתספר ולהתגלח, כגון אבי הבן, מוהל וסנדק, ובר מצוה, וכדומה¹³³.

וגם לצורך יום טוב אחרון של חג אסור¹³⁴.

אופנים המותרים בתספורת

ז. ואלו המותרים לגלח ולהסתפר במועד:

א. מי שיצא מהשבי בתוך המועד או בסמוך למועד, באופן שלא היה לו פנאי להתספר¹³⁵, ועיין בהערה¹³⁶.

ב. מי שיצא מבית האסורים, ואפילו אם היה חבשו ביד יהודים שמניחים לו לגלח, אם אכן היה בצער ומחמת כן לא יכל להתספר¹³⁷.

ג. מי שהיה מנודה, והתירו לו את נדרו ברגל¹³⁸.

ד. מי שנדר שלא לגלח, ונשאל על נדרו ברגל והתירו לו¹³⁹.

ה. הבא ממדינת הים או ממקום רחוק, ואפילו מעיר לעיר הרחוקים זה מזה והדרך ארוכה¹⁴⁰. וכן הבא באוניה וכדומה¹⁴¹. ויש בזה עוד תנאים¹⁴². אך כל זה אינו מצוי בזמנינו, שאפשר להתספר בערב יום טוב בכל מקום¹⁴³.

ו. אבל שחל שביעי שלו בשבת ערב הרגל, מותר להתספר במועד¹⁴⁴. וכן אם חל יום שלוש בשבת ערב הרגל¹⁴⁵. ויש מקום להקל גם בגערו בו חבריו ביום שלוש ברגל¹⁴⁶.

128 ואינו ענין למחלוקת שזכרה לעיל בסי' תקל, וה"ט משום ששלעצמו היה צ"ל מותר משום שהוא צורך הגוף, וה"ז כעין אוכל נפש, וכמש"כ התוס' וריטב"א במ"ק (יד), ועוד, אלא שחז"ל הם שגזרו לאיסור, שלא יכנס מנוול לחג [ובצפנת פנח פ"ז ה"ח כתב שלגבי המגלח ה"ז מדאי, וצ"ע דהרי מותר גם ע"י אחרים].

129 ככל המלאכות האסורות בחוה"מ שאסורות אפילו ע"י גוי, עיין בסימן הקודם משכ"ב, וכ"כ בפשיטות התוס' כאן ד"ה אין, ועוד דהרי חז"ל גזרו בזה משום שלא יכנס מנוול לחג.

130 בשו"ת נוב"ק סי"ג ותניא סי"צ קא התיר בזה ע"י פועל עני, כמו שמצאנו בסי' תקמב ס"ב שמותר לעשות מלאכה על ידו, ובצירוף שיטת ר"ת שמתיר להתספר למי שכבר הסתפר מלפניו י"ט, אולם חלקו עליו כל הגאונים כמו שכתב החיד"א במחוז"ב סימן תקמב סק"א וביוסף אומץ ס"ז לתמוה על הוראה זו בכל תוקף שהיא פרצה גדולה ומכשול, וע"ע בשה"ג מערכת ספרים ג. וכ"כ בעיקרי הד"ט סי' כה אות ו בשם גדולים, וע"ע שם. וכן בחת"ס ונחל אשכול וערוה"ש ועוד רבים באח". וכמו שהביאו באו"ח מספינקא, וכן בשד"ח מערכת חוה"מ אות א, וה"ט דכיון שאסור כדי שלא יכנס מנוול לחג, א"כ מה"ט יש לאסור בכל אופן שהוא, וכ"כ להלן בסי' תקלד גם לענין כיבוס.

131 שו"ע ס"ג, וכפי ביאור המשנ"ב, וע"ע בשעה"צ.

והנה הדוגמא בחולה היינו שלא יכל להתספר מפני שהתספורת מכבידה חולי, וצ"ב דהול"ל כפשוטו שהיה חולה ולא היה בכוחו לזה, ומ"מ כשלעצמו גם זה בכלל האיסור.

132 עיין כה"ח (אות יב) משם האח', וע"ע להלן בסוף הסימן.

133 פשוט, ורק בימי המצרים וספה"ע הקילו דאינו אלא מנהג, משא"כ כאן שהוא איסור גמור מדינא, וכ"כ בויאמר יצחק וה"ד בחז"ע עמוד קצ, ועמש"ש בהערה.

134 פשוט הוא בכל הפו' (ומש"כ עולת שמואל סע"ב להקל בזה, הוא תמוה, ועכ"פ יחידאה הוא, ואפילו בצירוף סברת ר"ת שהסתפר קודם החג אסור). וממילא בודאי נוכל ללמוד גם לנידון בעלי הברית, ודוחק לחלק בין דבר קבוע למצוה שבאה במקרה.

135 מו"ק (ג): וישו"ע ס"ד, וה"ה אם היה בצער, ולכן לא הסתפר, כדלהלן אות ב.

136 עיין בזכ"ל ע' חוה"מ במי שיכל להתספר קודם חצות ואחר חצות נאנס, שאינו נחשב לאנוס.

137 שו"ע, ותלוי אם אכן היה לו צער, ועד כמה (דא"צ אונס ממש), אמנם במקום שמניחים לו להתספר בבית האסורים כמו שמצוי, י"ל שאינו אנוס, ועיין בשעה"צ להלן (בסימן תקלב אות ב) שמבואר שאף אם יכל לגזוז שם, שמ"מ הוא אנוס מפני הצער, אלא שאינו מוכרח לומר כן באופן שראינו אותו מתגלח כל הזמן.

138 שו"ע, ויש אוסרים אם יכל לפייס ולהתיר מקודם, עיין משנ"ב וכה"ח.

139 שו"ע, ויש אוסרים אם יכל להתיר מקודם, עיין משנ"ב וכה"ח.

140 שו"ע, ובמשנ"ב וכה"ח הביאו מהפ"ו בדין נמצא במקום רחוק.

141 אמנם בזה"ז מצוי באוניה כל צרכי האדם, ואם יכל להתספר אסור.

142 עיין שו"ע ואח' בדין בא מישוב, ולאן הלך לחו"ל וכו'.

143 ואף ממדינה למדינה הרי יכל להתספר בעיו"ט.

144 שו"ע ס"ו.

145 כה"ח לב משם כנה"ג [וע"ע להלן סי' תקמח ס"ט וי"ד שפט ס"ה].

146 עיין שע"ת ועוד באח' שהארכו בזה, ובאב ואם היינו שגם גערו בו חבריו, והביאו באח' כן מדברי הר"י מפאריש במו"ק להדיא.

123 עיין מה שנתבאר בזה בסימן תסח.

124 בשו"ע (ס"ב) איתא אין מגלחי, ובמשנ"ב הוסיף שגם תספורת אסורה, והיינו אפילו תספורת מעט שאינה תגלחת אסור, והבין המשנ"ב שגילוח היינו בסכין, וכן הבין בשעה"צ אות א, וככל האמור, וצ"ל דאע"פ שמצאנו לשון גילוח גם על תספורת (כמכות כא), מ"מ לשון פוסקים משמע גילוח, דהו"ל לפרושי, וכה"ג מצאנו בכ"מ, ואינו מוכרח.

125 הנה שער הזקן בודאי שהוא בכלל האיסור כמו שער הראש, ולא שנה, ואף אמנם שבזמן קדום לא היו מגלחים את הזקן, אלא אדרבה הדרת פנים זקן, ומי שלא היה לו כן היה נחשב כאשה או כסריס ואות קלון, וכמש"כ בסנהדרין וכ"מ, אע"פ אין חילוק בזה, ובפרט שמצאנו שע"פ פשט היו נוהגים לגלח, וכמו שהוכיחו ממה"א דהוריות באהרון שהיה מספר זקנו עלו לו טיפי השמן למעלה, ועמדו בזה הר"פ וש"א (וכבר נשאל בזה בשו"ת כרך של רומי ס"ח ודחה דברי השואל), ואכמ"ל.

אלא שדנו האחרונים אם להתיר מטעם אחר, וזאת משום שמגלחי הזקן נוהגים לגלחו כל יום, והרי כל הקפיא שאסור חז"ל שלא לגלח במועד, הוא כדי שלא יכנס מנוול, וכאן אינו שייך, כי ידוע לכל שמגלחים כל יום, וכן כתב באמת האגר"מ ח"א קסג וח"ד קיא, אולם אף הוא סיים שאינו נוהג להתיר אלא למצטער מאד, או בצורך גדול ומיוחד, אך כתב שאין למחות במי שעושה כן ליפוי, ע"כ. ובחז"ע עמוד קצב ראיתי שהוסיף סברא שלא למחות ביד המקלים מאחר שלא היו נוהגים לגלח זקן כלל בזמן חכמי התלמוד (ושכ"כ החיד"א בחיים שאל ובחת"ס), מ"מ יר"ש יחוש לדברי האח' ותע"ב, ע"כ. ומכנגד כל זה מצאנו באח' אחרים שכתבו בהדיא לאסור לגמרי גם בזקן, והיינו מדברי הפו' בנידון הנו"ב דלהלן כהרב ימי יוסף בתרא סי' כד ועוד מוכח לאסור, וכ"כ בבאר משה ח"ז ס"כ, וכן המנהג אצל כל יראי ה' לאסור איסור בזה (וע"ע להלן).

ונשאלתי בזה אם יש להתיר גילוח הזקן, לפ"מ שמצאנו להלן סוה"ס שמותר ליטול השפה בחוה"מ ללא שום אונס, וביאר בשעה"צ (אות טו) דכיון שע"י גידול השפה לא יהיה מנוול, לא הכריחו לגלחו מעיו"ט, עיי"ש. ולכא' כמ"כ בשער הזקן שאינו ניוול יהיה מותר לגלחו במועד, ורצה השואל לומר שמי שרגיל לסדר זקן ולא עשה כן הוא ג"כ ניוול, וע"ע באגר"מ ח"ד סי' קיא, אולם ז"א מחוור כלל, ובלא"ה קשה על הרעיון של שעה"צ מהמג"א שדן במכה על היד כמבואר בב"ה"ל ש"ס, והלא בזה ודאי אין ניוול, וצ"ע.

ועכ"פ כאמור שהרבה אסור, ואף את"ל דשרי מן הדין הלא המנהג למעשה לאסור, וכבר מצאנו בפ' שאם נהגו לאיסור אפילו בדבר האבד ע"פ חכם (הובא לעיל סו"ס תקל), אין להתיר להם, ובודאי שזה גם בנידו"ד (ואולי אף למחות עכ"פ במקום פירצה), ואין להאריך.

126 כה"ח (אות ד) בשם פת"ע כתב שגם כל שער שבו אסור, וצ"ע לתוס' במו"ק יד, עיי"ש. אולם בספר חיכו ממתקים עמוד נד הערה יד כתב שאין כוונת התוס' שם לשאר שער הגוף, וכמש"כ כמה אחרונים, ואין ראייה לאסור, ולכן כתב שבמקום כל צורך שהוא מותר, ע"כ. ואכן בסברא גם כן נראה שמותר, שהרי כל האיסור הוא שמא יכנס לחג כשהוא מנוול, ובשער הגוף אין חשש של מנוול [כיון שאינו נראה], וזולת אם נאמר שגזרו על כל הגוף בכלליות, והנה מצאנו בהל' אבילות וספיה"ע ועוד שאסור גילוח כל הגוף, אולם שם הוא טעם אחר, ואין לנו הכרח לאסור בנידונינו גילוח שאר הגוף, ויש להוסיף ע"ז לפי מה שכתבנו בהערה הקודמת בד"ה ונשאלתי, דמבואר שבמקום שאין ניוול לא אסור.

127 דעת ר"ת להתיר למי שהתגלח כבר לפני יו"ט שרשאי לחזור ולהתגלח ביו"ט, אולם חלקו ע"ז כל הפו', וכ"פ השו"ע ס"ב, וע"ע בהערה שלפני הקודמת, ולהלן בהלכה הבאה.

קפיא כ"כ, ועיקר הקפדתו כשמברכים א"ז, ואינו מוכרח. **112** מו"ק (יד), ומפני זה אסור לגלח במועד כדלהלן, כדי שלא יכנס מנוול לחג ולא יקיים מצוה זו, וכמש"כ המפ'.

113 פמ"ג (ה"ד בשעה"צ וכה"ח אות א, ומש"כ בלשון "אפשר", כבר ידוע שכן דרכו של הפמ"ג משום ענוה, והלכה היא).

114 כן נראה לבאר ככוונת הפמ"ג, שאל"כ הרי באמצע הרגל יהיה מנוול ואינו ראוי, ואף שלשונו ל"מ כן, מ"מ מסתבר כן שיהיה עד סוף המועד בתוך שלוש ימים לגילוח, ואינו תלוי דווקא בכך "שיכנס" כשאינו מנוול, וע"ע להלן בסי' תקלב לגבי צפרניים במי שנטל קודם לכן שיש להקל אף להרמ"א, ובערוה"ש כתב שלא היה לו מה ליטול, עיי"ש. ומשמע שאם היה לו מה ליטול היה צריך ליטול כדי שלא יהיה מנוול בהמשך ימי חוה"מ.

115 והיינו שיועיל לו שלא יהיה מנוול, ולכן מש"כ בשו"ע "בערב יום טוב" הוא כפי האפשר ואורחא דמילתא, ואם א"א בערב יו"ט יקדים לפנ"כ, וזאת ועוד, שאף הוא בעשרים ושבעה ימים לפני הרגל ויועיל לו רק לג' ימים ראשונים של המועד, גם זה ראוי לעשות משום כבוד יו"ט.

ויש לציין, שאע"פ שמצאנו במשנ"ב להלן (סק"ג) בשם המג"א שאם יכל לגלח יומיים או שלשה קודם הרגל ולבסוף בעיו"ט נאנס, שמותר לגלח במועד, עיי"ש. אין זה סתירה לדברינו, משום ששם הנידון לענין זה אם נחשב אנוס ומותר לו במועד או לא, אבל מצוה לכבוד המועד ודאי איכא, איברא שכל איסור גילוח במועד הוא כדי שיקיים מצות גילוח לכבוד יו"ט, אולם אינו בכדי שיהיה חייב, אלא עכ"פ מצוה איכא, כנלענ"ד.

116 והיינו אף אם א"א לו להתספר עד חדשיים קודם המועד, לא יאמר שבלא"ה הוא מנוול, אלא יקצץ משערותיו כדי שיהיה פחות מנוול, משום כבוד יו"ט.

117 זה פשוט כשלעצמו, ובפרט לאור האמור בהערות הקודמות שכל מיעוט בניוול מצוה הוא.

118 עיין שעה"צ (אות א) מש"כ ע"ד הפמ"ג הנ"ל, שבזה"ז לא מגלחים אלא מספרים וכי עיי"ש, ונראה ככוונתו שיהיה גם בזה"ז שלא יהיה השער ארוך במועד בצורת ניוול, כלומר שלא יהיה כמו שער שעבר עליו שלוש יום מגילוח, אבל אין זה תלוי לפי השער שלו עצמו ורגילותו, וע"ע כה"ח אות א שגם הוא מפרש כן, ולדבריהם כמעט ולא מקיימים הדין כראוי, וי"ל.

119 כ"מ עפיה"א בהערה הקודמת.

120 עיין אגר"מ ח"ד סימן קיא שכיון שנוי הוא לו אינו חייב לקצצן (אבל בשערות הזקן אינו כן, עיי"ש). וכמדומה שהחזו"א היה אומר על כגון דא שאין זה נחשב נוי, אלא כמו דעת שוטים, וצריך לקצוץ, ואין להאריך. ומ"מ כתבנו שאין חיוב, וע"ע הערה הבאה.

121 כמש"כ במדרש פ' וישב ועוד טובא, ונת' במק"א. וע"ע בדברינו בהל' שבת סי' רנא ובמכתב שנדפס באל"ב"ד שם ועוד.

122 עיין בסי' רנא מה שנתבאר בענין זה, שלענין תספורת כתב הרמ"א שמותר בכל היום בעיו"ש אף שלענין מלאכה מותר עד מנחה, וה"ה בעיו"ט. וכן סתם המשנ"ב סק"ב, וע"ע בשעה"צ שם שמבואר שמותר להתספר כל היום, אף ציין שזה בדיעבד.

ואכן לכתחילה ראוי להתספר מוקדם, ואם באנו לדמות זאת למלאכה הרי קיי"ל כ"א בתרא בשו"ע שם שמותר עד מנחה קטנה, ואף שיש שהחמירו עד חצות (כנזכר בפמ"ג כאן, וצינונו בשעה"צ וכה"ח), הוא חומרא נוספת [ואגב, מה שכתוב עד חצות, לאו דווקא הוא, וצ"ל עד חצי שעה אחר חצות, שהוא זמן מנחה קטנה, וכה"ד הגר"ח שליט"א]. וכ"ז מלבד מש"כ הפו' משם האריז"ל להחמיר בזה, וע"ע בדברינו בסי' רנא בביאור דעת האריז"ל בזה, ואכמ"ל.

ט"ז. נער שהסתפר בצורה שאינה מתאימה לרוח התורה, והוריו או מוריו מבקשים ממנו להסתפר כראוי, יכול להסתפר בחול המועד.¹⁶⁸

י"ז. מי שהסתפר או התגלח ונשארו חלק מהשערות, ונודע לו הדבר רק בחול המועד, רשאי להסתפר ולגלח את השערות הנותרות.¹⁶⁹

וכן מי שהסתפר או התגלח בחול המועד בשגגה, ובאמצע הגילוח נזכר שחול המועד הוא, רשאי לסיים.¹⁷⁰

י"ח. אדם שחזר בתשובה בחול המועד, ונשארה בלוריתו הקדמית או האחורית, מותר לספרה במועד.¹⁷¹

י"ט. אדם ששערותיו מגודלות, מן הדין אינו חציצה לתפילין, ולכן אין להסתפר עבור זה במועד.¹⁷² והיינו אפילו לנוהגים להניח בצנעא, אמנם למעשה ההלכה והמנהג ברור שאין מניחין תפילין במועד כלל.

כ. גילוח השפה מותר לכל אדם.¹⁷³ בין במספריים ובין בתער.¹⁷⁴ בין למעלה ובין מן הצדדים. ואף אם לא מעכב את האכילה מותר, ואף ללא שינוי ובפרהסיא מותר.¹⁷⁵

ומכל מקום אין להתיר בזה ללא צורך כלל, משום איסור מלאכה במועד, ורק לצורך ואפילו יפוי הגוף מותר.¹⁷⁶

כ"א. אסור למרוט שיער ללא צורך, כאותם אנשים בעלי עצבים וידיים עסקניות, משום איסור מלאכה במועד.¹⁷⁷

כ"ב. במקום שיש חשש לחולי או נזק, מותר להסתפר.¹⁷⁸ וכן מי שיש לו שחין ופצעים בראשו, מותר.¹⁷⁹ וכן מי שיש לו כינים מותר להסתפר.¹⁸⁰ ובכל אופנים אלו יעשה זאת בצנעא.¹⁸¹

אם הסרת השיער אינו בשביל הרפואה והמיוחדים, אלא מפני צער ריבוי השער, אסור ככל אדם.¹⁸²

כ"ג. מותר לחפוף ולסרק ראשו במועד, אף על פי שמשיר שער.¹⁸³

כ"ד. תיקוני שיער מותרים, כגון קליעת שערות.¹⁸⁴ וכן צביעת שיער לנשים.¹⁸⁵

170 עיין בתשו' הנ"ל, ומשום כבוד הבריות וכו'.

171 אחר שדיברנו בשיעור בנידון הנז' של הנער שהסתפר קודם המועד בצורה שאינה ראויה, שמעתי שכן נשאלה שאלה בארגון הקדוש "לב לאחים" בנער שחזר בתשובה ועדיין בלוריתו האחורית עליו, ונראה שיש להתיר ע"פ הצדדים שכתבנו שם, ובעיקר מפני שכעת יש בכך עבירה וחילול ה' בכל רגע, ויש ללמוד מהתורה"ד ס"י פו להיתר, וכן מדברי הפו' שהבאנו שם לצורך צניעות וכו', וכן מסתבר בלא"ה שלא אסרו חז"ל תספורת הכרוכה בעבירה בכל רגע, ופשוט.

172 הנה אם היה בזה מצוה היה מקום להתיר כעין שהתירו לדבר מצוה בחזר לדת, אולם מן הדין גם אין בזה חציצה, ולכן אסור, ואף אמנם שבמחצית השקל (סימן כז, ד) כתב שהמגדל בלורית מלבד האיסור שביו"ד קע"ח וכו' יש בזה איסור גם בהנחת תפילין, וה"ד בפתה"ד שם ג, ומשנ"ב שם טו, ובא"ח פ' חיי שרה וקיצושו"ע, והביאם בכה"ח אות טו, וע"ע שם משכ"ב מהאחרונים, וע"ע בשו"ת מנח"י ח"ח ס' ד, ומשנ"ה ח"י ס"ט וח"א סכ"ח ועוד, אולם בשו"ת קרן לדוד ס"י ויחוד"ח ס"ב וכו' צ"פמ"ד אות יט ועוד כתבו שאין בזה קפידיא, שמלבד שדעת הרשב"א ור"ן שאין חציצה בתפילין של ראש, עוד בה ששער שהוא חלק מגופו אינו מוכרח שחוצץ, וכדמוכח מנזיר שמשון, וכן מאבלות, איברא שבמשנ"ב שם ועוד דחו הראיה מנזיר ואבל, מ"מ גם אין ראייה לאיסור, ובסברא י"ל שאינו חוצץ בדבר המחובר לגוף וגם מינו, ויש כאן ס"ס כמש"כ באח' (ובאשר לחוששים בשער המתגלגל אין נפ"מ בנידו"ד, דיוכל לפשוט את השער ולא לגלגלו עד שיתפר לאחר המועד).

173 שו"ע ס"ח.

ועיין שעה"צ (אות טו) בטעם ההיתר בשפה, וראה לעיל בסעיף ב לענין גילוח הזקן בעתה שם שהדברים צע"ג.

174 ב"י במשנ"ב וכה"ח [אמנם ראוי שלא לגלח בתער אף בשפה, מאחר ויש חשש לטעות לפי"ד כמה ראשונים במכות בענין מקום הפאות, עיין ביו"ד].

175 ב"י ה"ד בכה"ח.

176 שעה"צ טו.

177 כעין האמור לעיל ע"פ שעה"צ, וכה"ג כתבנו להלן בסימן הבא באותם הגוזזים צפרניים ופיסות עור במועד, ואף שכתבנו לעיל בכללי המלאכות בס' תקל שלא נאסר דבר שאינו מתכוון אע"פ שהוא פס"י, מ"מ כאן הוא מתכוון אלא שעושה זאת כהרגלו.

והיה מקום לדון להתיר בזה משום מתעסק (שבדאי אין איסור מתעסק במועד כעין שכתבנו לעיל בס' תקל בדבר שאינו מתכוון), ובאמת שכן השיב הגר"ג קרליץ שליט"א, אולם לענ"ד אינו פשוט דהוי מתעסק, ראה בדברינו בס' שטו בגדר מתעסק, ודון לנידו"ד, ודו"ק.

178 עיין כה"ח יב. והזכרנוהו לעיל. ובכל זה מותר אף בלא חולי כ"כ, עיין בביה"ל, ואין להאריך.

179 ח"א במשנ"ב וכה"ח.

180 דהוא בכלל מי שיש לו מכה, וכ"ה בשם הגריש"א, ופשוט.

181 הגר"פ ברו"ח.

182 כ"מ מדברי הפו' הנ"ל, וע"ע בביה"ל שהביא בנידון הח"א שמצטער כל הגוף, ואף דלא קיי"ל כן, ול"ד הוא (ולכן גם הכה"ח השמיט), ומ"מ ההיתר הוא כשיש איזה צער ודוחק מחמת המכה, ולא באופן שיש ריבוי שער בלבד, שו"ר בספר חיכו ממתקים ע' סה שהביא כן משו"ת הרב"ך ס"ח.

183 רמ"א סו"ס.

והנה דבר זה מותר מפני שלא שייך בו הגזירה של שמא יכנס מנוול לחג, ולכאז' קשה דבלא"ה יש להתיר לפמשנ"ת לעיל (בסימן תקל) שאין איסור של דבר שאינו מתכוון אפילו שהוא פס"י.

184 עיין סו"ס שג, ואין שייך בזה איסור במועד דלא אסרו אלא תספורת כדי שלא יכנס מנוול, וכאן לא שייך.

185 כנ"ל, ופשוט.

ח. כל אלו הדברים שהתירו להם להתגלח ולהסתפר, מותרים אפילו על ידי ספר יהודי.¹⁴⁷ ואפילו כדרכו ללא שינוי כלל.¹⁴⁸ וגם כל הראש.¹⁴⁹ אך לא יסתפרו בפרהסיא, אלא בצנעא.¹⁵⁰

ט. אשה אסורה להסתפר כמו איש.¹⁵¹ ויבואר עוד להלן סימן תקמו"ב.¹⁵²

י. קטן מותר לספר אותו במועד, ואפילו אם נולד קודם המועד והיה יכול לגלח קודם לכן.¹⁵³ ואפילו בפרהסיא מותר אם הוא נראה קטן.¹⁵⁴

יש אומרים שהיתר זה הוא רק עד גיל חינוך, ויש אומרים שמותר עד גיל מצוות.¹⁵⁵

ודע, שבכל אופן אסור להסתפר אלא אם כן יש לו שער רב ומצטער בכך, שאם לא כן אסור משום מלאכה במועד.¹⁵⁶

י"א. מותר לספר קטן בתגלחת ראשונה (חלאקה) במועד, ואף אם אינו בגיל שלש בדיוק, רשאי האב להניח מלפסרו עד הרגל כדי להרבות בשמחה.¹⁵⁷ אלא שכיום לא נהגו כן.¹⁵⁸

י"ב. אם עושים מסיבה ולא רוצים לגלח אלא רק לכבד את הזקנים והחשובים בגזירות שערות כנהוג, נראה שאסור לעשות כן במועד.¹⁵⁹

י"ג. ספר יהודי אסור לספר גוי, משום איסור מלאכה, אלא אם כן הוא עני שאין לו מה לאכול.¹⁶⁰ וכן אסור לגזוז צאן בחוה"מ משום מלאכה.¹⁶¹

י"ד. אדם שהמיר דתו וחזר בתשובה, נהגו בכמה מקומות באשכנז שאינו חוזר להצטרף עם הקהל, עד שיגלח את כל שעריו כמו מצורע. ונהגו כן אף במועד אם חזר בו במועד.¹⁶² אולם בארצות ספרד לא נהגו כן, וגם בזמנינו לא נהגו כן בשום מקום, ולכן אסור להסתפר במועד.¹⁶³

ט"ו. אדם שאם הוא לא יסתפר יש חשש סביר שיפטר אותו מהעבודה, רשאי להסתפר בחול המועד.¹⁶⁴ אמנם אין זה מצוי שצריך להסתפר, אם יסתפר קודם החג, אבל מצוי הדבר בתגלחת.¹⁶⁵

ואם העבודה שלו "ספר" לאחרים, אסור לו לעבוד בעבודה כזו, גם אם יתפטר או יפסיד את העסק לגמרי.¹⁶⁶ [וראה בערה"ה].¹⁶⁷

147 עיין כה"ח (אות יג) אף אם אפשר ע"י גוי.

148 ביה"ל ד"ה ואלו.

149 כ"מ מסתימת הפו', וכ"כ החקרי לב ס' פח, ודלא כהתוס' (י"ד).

150 שו"ע ס"ה.

151 אח' בס' תקמו. במשנ"ב שם טז וכה"ח כה.

152 לענין מקומות שער שבגוף, ולענין צניעות וטבילה [ובדע"ת ס"ב כתב שאשה מותר להסתפר משום צניעות, כי לא אסרו בדבר מצוה]. וכ"ש במריטה דל"ח תספורת כ"כ [ופאה נכרית ל"ח תספורת כלל, אלא כדין תכשיטין].

153 שו"ע ס"ו, מפני שאינו בן מצוה, עיין בב"י ואח'.

154 שו"ע בהגה [אמנם בקטן הנראה כגדול אסור, משנ"ב טז, וכה"ח כט מהאח'].

155 עיין במשנ"ב וכה"ח משם האח', ומן הדין יש להקל.

156 משנ"ב וכה"ח אות כו בשם האח', ודלא כהשו"ג, וטעם הדבר כמשנ"ת דהוי כמלאכה, ואינו כרחיצה ושאר תיקוני הגוף.

157 כ"כ האח' בכה"ח (אות ל), עיין שם, והיינו שנהגו לעשות תגלחת ראשונה בשמחה גדולה [ולאו דווקא בגיל שלש, אלא גם בגיל חמש וכדו', וכמש"כ שם].

158 ידוע שאין המנהג כן, ויש ללכת אחר מנהג אחרון ועכ"פ בזה, ואין להאריך.

והנה מנהג אשכנזים להחמיר בזה, אולם מנהג בני ספרד לא ברור בזה [מפני ששמחת התגלחת (חלאקה) שמקורה היה אצל הספרדים כשמה, נשכח קצת אצל הספרדים עד הדור האחרון, ואדרבה החסידים נטלו הנהגות אלו, וא"כ אין ראייה מה שלא נהגו כן אצל הספרדים, ואדרבה יש ללכת אחר ד' הפו' שהתירו בהדיא].

159 נשאלתי בזה באחד שרוצה להחמיר ולא לגלח אבל רוצה לעשות מסיבה וכו', ונלענ"ד שאילו היה עושה תגלחת גמורה שפיר היה מקום להתיר לבני ספרד, אבל כעת שגוזז רק מעט י"ל שלא התירו לכו"ע אף שהיא תחילת המצוה, ונהגו לעשותה בשמחה וכנ"ל, מ"מ בכה"ג לא חשיב כ"כ.

160 משנ"ב וכה"ח אות כז.

161 כה"ח תקלב אות יב, מח"א כלל קט א, ואין זה כדין גילוח שנאסר רק מדרבנן, אלא כאן הוי מלאכה האסורה מדאורי.

162 רמ"א ס"ז, וע"ע בזה ביו"ד ס' רסז ס"ח, ובסו"ס רסח.

163 עיין בב"י שלא נהגו כן, וא"כ פשוט שאסור, והאידינא לא נהגו כן גם באשכנז, ולכן אסור.

ואגב: יש לדקדק בדין זה שאמרו לגלחו כמצורע, א, שבדאי אסור לגלח את פאות הראש ופשוט, וכן אסור הזקן בתער. ב, מסתבר שלא יאמרו לגלח את גבות עיניו וכו', דהא יש לנו לחוש לתקנת השבים כמו שראינו בדוכתי טובא, וכל שכן שלא נאמר לעשות דבר כזה שיבייש אותם.

164 כדין דבר האבד, שמותר אף בספק דבר האבד.

165 ובתגלחת זקן יש לצרף סברת האומרים שאין איסור כלל, מפני שלא היה בזמן חז"ל, וגם מפני שנצרך תגלחת בכל יום.

166 שבאופן זה הרי הוא מכשיל אותם שמסתפרים באיסור, ואסור לעבוד בעבודה המכשילה את האחרים, וגם אם זה דבר האבד, ואף שהוא עצמו רשאי לעבוד בחוה"מ (במקרה של דבר האבד), אבל הם הרי אסורים בתספורת בכל אופן שיהיה, ונמצא מכשילים.

167 נשאלתי בעיר חילונית שאם לא יספר את הציבור ששם יפסיד את הלקוחות וכו' (ומדובר בבעל תשובה חדש), והנה חשבתו צד היתר אם אותו אדם נזהר מלגלח אותם בתער, וכן נזהר בהקפת הראש, שהרי בעו"ה הספרים החילונים עוברים על ד"ת ומספרים באיסור, וע"י שבאים אליו הוא מציל אותם מאיסור דאורי.

אולם זה ניחא רק בימי הספירה וביהמ"צ שהוא משום מנהג, ולכן בודאי שעדיף לעבור על המנהג ולא להכנס ח"ו באיסור דאורי, ואפילו בספק איסור דאורי, הרי הוא חמור אפילו יותר ממילי דרבנן (וכמש"כ ברה"ל ד:), וכ"ש

במנהג, ובפרט שמצאנו כמה דברים שהתירו בהם חז"ל. אבל בחוה"מ אפילו אם הוא איסור דרבנן (שהרי נחלקו בזה הראשונים אם הוא איסור דאורי או דרבנן, וכמשנ"ת בס' תקל) אין לנו לעשות מסחר בתורה, ולוותר על איסורי דרבנן כדי שלא יעשה איסור תורה, והלעיטוהו לרשע וכו'.

וכל שכן ש"א שאיסור חוה"מ מדאורי, וכל שכן שיש הרבה שגם בלא"ה לא היו עושים הקפת הראש וכו'.

ושלעצמו גם לוותר על מנהג אין לנו לעשות כן בשביל מומרים, וכדברי האגר"מ שלא איכפת לנו מעבירות הרשעים, וכמשנ"ת במקומו שאין דין תוכחה ברשעים, וכ"ש שאין אנו צריכים לטרוח בכל זה.

אלא שמצוי בניהם הרבה שהם כתינוקות שנשבו, ושוגגים, ובמידה דמנהגא בודאי אפשר להקל.

168 אצרך בזאת תשו' שכתבנו להורים ששאלו בעני"ז.

שאלה: נער שהסתפר קודם החג בצורה שאינה מתאימה לרוח התורה, והוריו דורשים ממנו בחול המועד להסיר עוון אשמה, וקדקד שער מתהלך באשמינו, האם מותר.

תשובה: חוה"מ אסור במלאכה מה"ת או מדרבנן, ובכללו איסור תספורת, ואפילו אם הסתפר קודם החג אסור וכמש"כ בשו"ע ס' תקלא ס"ב. ואמנם בהג"א (ר"פ ואלו מגלחין) הביא שיש שרצו להתיר, הרי נחלק עליהם, וכן מש"כ הנו"ב (סימן יג) להקל בכיוצ"ב, כבר כתב החת"ס ס' קנד שכל גאוני דורו חלקו עליו, עיי"ש. ובאו"ח שם סק"א כתב שגם הנו"ב חזר בו, וכ"כ שאר פו'. ואפילו מי שהיה אנוס פסק בשו"ע (שם ס"ג) לאיסור, וזולת אופנים מסוימים שהקילו חכמים, כיעו"ש.

ובנידו"ד נראה שיש להקל מכמה צדדים משום צערא וכבוד הבריות. א, מצאנו שיש מתירים לגלח במקום צער גדול לרפואה, וכאן אמנם אינו רפואת הגוף אך זו רפואת הנפש שלא יתרגל לדבר זה, וכיון שעבר ושנה בה נעשית לו כהיתר, ועד אשר תשוב חמת ההורים, יהפך להרגל ח"ו.

ב, כיון שיש צער, ומצאנו שהתירו לספר קטן המצטער בשערותיו, ואמנם כאן ההורים הם בעיקר המצטערים ולא אותו הנער, ובכה"ג אין היתר (וכבר העיר כע"ז הגרש"א שהובא בשש"כ ח"ב פס"ו אות קכו), ואף אם נאמר שבאמת גם הנער רוצה בזה, כהיה דהרמב"ם פ"ב מגירושין, מ"מ צער אין לו.

ג, ועכ"פ הא איכא בזה משום כבוד הבריות (ברכות יט); אך זה היתר רק אם איסור מלאכה מדרבנן, וכמש"כ רבים ושכ"מ בדעת השו"ע, אבל לחולקים אינו פשוט, איברא שלא מצאנו שהתירו כל מלאכות במקום כבוד הבריות וכדומה.

ד, כל זמן שיש בו תספורת זו הוי עבירה מכמה אנפי, ובדומה לזה כתבנו בהל' גילוח בספירת העומר בס' תצג, ודון לנידו"ד, ובאמת שזה נלמד שפיר מדברי התורה"ד (ס' פו, שנזכר ברמ"א ס' תקלא ס"ז) בדין המומר דשהיו מצוה לא משהינן.

ה, ומצאנו באורחות חיים שם סק"א שהתיר לגלח באשה שיוצא שערות מהכיסוי ראש שלה, משום צניעות עיי"ש, ובשש"כ (פי"א הערה קכה), וה"נ הוי צורך מצוה וכדומה, וכ"ש שהוא כעת עושה עבירה (הן בחשש דימוי לפושעים, והן כיבוד הורים ועוד).

ו, ההיתר הנוסף בנידו"ד הוא עפמש"כ הפמ"ג (בא"א סק"ב) שציין להא דהרע"ב (במו"ק רפ"ג) שגילוח הנתק שהוא דבר מועט לא חשיב, ומשמע שאם מגלח רק מקצת אין איסור, וכן דקדק בספר חוה"מ"כ עמוד קכז בערה"ה כג.

ויותר מבואר בשו"ת כפי אהרן (סימן נא) באריכות שמי שהחל לגלח מלפני החג, והנה בחוה"מ הוא רואה שנשאר לו שיער שאינו מגולח, רשאי לגלח את הנשאר עיי"ש, וה"ה בנידו"ד אף שהוא נעשה ככוונה ע"י אותו נער, מ"מ זו ג"כ כמו טעות שאירעה לו, ולכן מותר.

169 עיין בתשו' הנ"ל. ובגילוח זקן יש להקל טפי לפמשנ"ת לעיל מהאגר"מ ועוד שמקילים בזה"ו בלא"ה.

כ"ה. רחיצה מותרת בכל אופן במועד, וגם כל הנאת רחיצה, ולכן מותר לחמם להכין את המרחצאות והמקוואות במועד¹⁸⁶. וכן מותר להשתמש בסבון מוצק בלא חשש¹⁸⁷.

כ"ו. כל עניני הרפואה מותרים בחול המועד, ואפילו אם אינו חולה אלא מיוששים בעלמא, מותר אפילו במלאכה גמורה¹⁸⁸.

סימן תקלב

נטילת צפרניים

א. נטילת צפרניים במועד:

לדעת מרן השו"ע מותר לטול צפרניים בין של יד ובין של רגל, בין בסכין או בשיניו ובין במספריים¹⁸⁹. לדעת הרמ"א נהגו להחמיר שלא לטול בכלי, אפילו אינו כלי המיוחד להם, ורק בשיניים מותר¹⁹⁰. אמנם אף להרמ"א יש להתיר בדברים שהתירו בהם גילוח, כנזכר בסימן הקודם¹⁹¹. וכן מותר לצורך טבילת מצוה כדרכו בחול¹⁹². וכן מותר אם נטל מערב יום טוב¹⁹³. ואפילו כמה ימים לפני יום טוב, באופן שלא היה צריך לטול בערב החג¹⁹⁴. וכן מותר למוהל לצורך פריעה¹⁹⁵. וכן יש מקילים לכבוד שבת¹⁹⁶.

ב. בני אדם שגוזזים ונושכים את הצפרניים כל הזמן, וכן פיסות עור שסביב האצבעות וכדומה, ועושים כן מלחץ ועצבים, אסור במועד¹⁹⁷. ובלאו הכי יש להמנע מהנהגה זו שסופה מביא לידי מכשול¹⁹⁸.

רפואה ובריאות

ג. כל רפואה מותרת בחול המועד¹⁹⁹, בין לבלוע תרופות²⁰⁰, ובין לעשות מלאכה, אפילו מלאכה גמורה, מותר²⁰¹.

ד. היתר עשיית רפואה הוא בין לחולה שאין בו סכנה, ואפילו למיחוש בעלמא, ואפילו לחיזוק בעלמא ולשימור הבריאות מותר²⁰².

ה. מותר ללכת לרופא שיניים אם יש לו איזה צער, ואפילו מיחוש או צער מועט, אבל אם אין לו צער כלל, אסור לילך ולטפל במועד כאשר יש לו אפשרות לילך אחר המועד, ובאופן שלא יגרם שום נזק מחמת העיכוב²⁰³.

ו. משקפי ראייה מותר לתקנם במועד ואפילו במעשה אומן, וכן משקפי שמש למי שצריך לבריאות העיניים, אבל לתענוג אסור²⁰⁴.

ז. אדם שיש דבר הטורד את מנוחתו עד מאד אם לא יעשנו במועד, והוא כרוך במלאכה האסורה במועד, יש מי שמחשיב את זה כמו רפואה להתיר²⁰⁵.

סימן תקלג

מלאכות המותרות ואסורות בחוה"מ

א. מלאכות הנצרכות לאוכל נפש, מותרים בכל אופן²⁰⁶, ואפילו לכוון מלאכתו שתהיה במועד מותר²⁰⁷. ופועל רשאי לעשות כן אפילו בשכר²⁰⁸. [אמנם אם זו טירחא מרובה ומעשה אומן, אין לעשותו אלא לצורך רבים ולא לצורך יחיד, וזולת אם אין לו אפשרות להשיג אוכל ושתיה אחרים²⁰⁹].

186 עיין כה"ח סי' תקלא (אות ח).

187 עיין בבאר משה ח"ז פח, ולמעשה אף בשבת אינו פשוט לאיסור, וכמשנת ב"ב ש"כ, ובחוה"מ אצל שמות אפילו אם היה בזה חשש מלאכה.

188 עיין להלן סי' תקלב.

189 שו"ע (סימן תקלב ס"א), וע"ע כה"ח (אות ד) ועוד בא"ח שכן מנהג רוב בני ספרד.

ויל"ע לדעת השו"ע האם עדיף לטול הצפרניים בסכין או בשיניו או ביד (וכמש"כ הא"ח ובמשנ"ב וכל שכן וכו'), או שאחר שהותר הנטילת צפרניים אין בזה נפ"מ, ואדרבה עדיף בכלי המיוחד למנוע טרחא. וכן מסתבר שעדיף בכלי.

190 רמ"א בהגה מצד המנהג.

וכתב המשנ"ב מגמרא דמ"ק (יח), שאין בנטילת צפרניים בשיניים משום מיאוס, ע"כ. ומבואר בפ"ו סימן ד.

191 אח"י במשנ"ב וכה"ח.

192 רמ"א בהגה.

193 אח"י במשנ"ב וכה"ח, בצירוף שיטת ר"ת.

194 כן ביאר ערוה"ש ס"ב בדברי המג"א (ועיין לעיל ברה"ס מש"כ עפ"ז), וגדר שלא היה צריך לטול, י"ל דהיינו שלא היה לו מה לגזור באופן שיכול להועיל שלא יהיה ניזול, וא"כ כל שהוא שוה לבשרו א"צ לגזור, וכמו בן שא"צ לדקדק יותר מהרגלו, ולא מבעיא אם יש חשש שייפצע, וע"ע ביוסף טוהר סי' קצח.

195 אוצה"ב פ"ד עפ"ד ר"י הגורד ומכשירי מילה שדוחים חוה"מ, ועי"ל.

196 מח"י אח"י ה"ד בכה"ח, והמיקל יש לו ע"מ לסמוך.

197 שאין כאן שום תועלת יפוי הגוף [שאם אכן היה מועיל לפי היה מותר] וה"ו מלאכה שלא לצורך, וכה"ג כתבנו בס"ס קודם ענין מריסת שערות לבעלי עצבים, וה"ה כאן.

198 ידוע שהחזו"א ראה אדם שעושה כן ביום חול, ואמר לו שהוא מחלל שבת, והיינו מפני שבדאי הוא עשוי להכשל בזה גם בשבת [וזה מלבד גם איסור בליעת פיסות עור משום בשר מן החי, וכמו שכתבנו בתשו' במ"ק א, ומצוי המכשול של מאכלות אסורות].

199 שו"ע ס"ס תקלב.

200 עיין ב"י וכה"ח אות ג' [ובזה דייקו הא"ח במשנ"ב וכה"ח שבי"ט אסור, אמנם יש שהקילו].

201 אח"י, כמו שחיקת סממנים ומריחת משחה.

202 עיין מאירי (י), ולחיוזק המזוג מותר אף בשבת כמשנ"ב ב"ב ש"כ.

203 דברים ברורים, וע"ע בש"כ פס"ו הערה פח מש"כ ב, וביקור ללא טיפול אין חשש, ובלבד שאין רישום בכתב ע"י הרופא.

204 עיין באר משה ח"ז, ס"ו.

כגון: לטחון קמח, ולקצוץ עצים להסקה, ולחתוך עצים גדולים, ולהטיל שכר, וכדומה²¹⁰. ואין צריך ללוות כדי להמנע ממלאכה, ולא לשאול מאחרים וכדומה²¹¹. ואפילו אם של אחרים יותר טוב משלך²¹².

ב. כל המלאכות המותרות כגון קציצה טחינה וכדומה הם רק לצורך המועד, אבל שלא לצורך המועד אסור, אמנם אין צריך לצמצם, אלא יכול לעשות בהרווחה ואם הותר הותר²¹³. וכן אם בעל המפעל אינו מוכן לטחון מעט, מותר גם הרבה²¹⁴.

ואסור להערים²¹⁵, כגון:

[א]. אסור לעשות הרבה, כשברור לו שלא יצטרך יותר.

[ב]. אסור לעשות מלאכה כאשר יש לו מוכן בבית, אלא אם כן החדש יהיה יותר טוב, מותר לעשותו גם בלא הערמה²¹⁶ [ובכלל זה מותר גם כדי שהפת תהיה חמה, וגם אם יש לו פת נקיה, ורוצה לעשותו חדשה, מותר²¹⁷].

אם עבר והערים, יש להקל אם יאכל מעט במועד ממה שעשה, ובכל אופן אחר המועד מותר²¹⁸.

ומותר להרבות כאשר הוא נעשה בטירחא אחת, כמו שנתבאר בהלכות יום טוב²¹⁹.

ג. אסור לתלוש צמחים בחול המועד אלא אם כן יש לו צורך בהם בחול המועד²²⁰, ויתלוש רק מה שצריך ולא יותר²²¹, אך אין צריך לצמצם ואפשר גם בהרווחה, ואם יותר יותיר²²².

ד. ליקוט פירות, מותר לצורך המועד, ואפילו בהרווחה מותר. ואם ליקט לאכילה ונשארו לו וחושש שיתקלקלו, יכול להכין מהם ריבה, קומפוט, וכדומה, אף על פי שלא יצטרך לכך אלא לאחר יום טוב, משום דבר האבד.

ואסור ללקט פירות לכבישה ולבישול אם אינו לצורך המועד. ואם הוא דבר שלא ימצא אחר המועד או שיתייקר המחיר, מותר "לקנות", וגם לכבוש ולבשל, משום דבר האבד²²³. אבל ללקוט עבור כך אסור²²⁴.

ה. אדם שיש לו לימונים שקנה לסחיטה, ואוגר מהם הרבה למשך השנה, ובחול המועד חושש שיתקלקלו, מותר לסחטם²²⁵. אמנם אם כוון מלאכתו במועד אסור²²⁶.

ו. צידת דגים, מותר לצוד אפילו הרבה, ויש אומרים שאפילו כשיש לו בבית, ולמרות שבדאי לא יצטרך לכולם במועד, מותר. וגם אם הוא רוצה למלוח אותם וכדומה מותר²²⁷. ויש אומרים שאינו מותר אלא לצורך המועד, ואפילו בהרווחה, אבל אם ודאי הוא לא לצורך המועד אסור²²⁸. אמנם אם הוא מחפש אחר דג שטעמו ערב, מותר²²⁹.

ז. אסור למלוח בשר שלא לצורך המועד²³⁰, אלא אם כן יש בזה חשש הפסד²³¹.

מלאכות לצורך שעשוע ולמנוע בטלה

דייג לשעשוע

ח. אסור לדוג דגים ביום טוב כאשר הוא דרך תענוג ובטלה, ורק אם יש לו צורך לאכילה, מותר. וכן אם הוא ישתמש בדגים הללו לנוי מותר²³².

וכן הדין בכל מי שמתענג בעשיית מלאכות למיניהם, שאסור אם אין בהם צורך ממש²³³, וראה בהערה.

משום סברא שכל דג יכול להועיל לו, שטעמם שונה וכו'.

228 חזו"א סי' קלה ד"ה שרי כתב שאין כוונת השו"ע להתיר כאשר עיקרו לצורך אחר המועד.

229 כן נראה שאם באמת יש לו כוונה לדג מסוים טוב, אף לחזו"א הוא צורך. נ"ב. ודין צידת הדגים בפרהסיא יבואר להלן סי' ה.

230 עיין מ"ק (יא). וכן נתבאר לעיל בכבישת דגים וכו'.

231 עיין בסימן שג מה שכתבנו בדין מליחה. והנה בספר חיכו ממתקים עמוד פז הביא בשם הגר"ש בן שמעון שליט"א שאם ע"י שלא יכשיר את הבשר יעברו עליו ג' ימים, וממילא יצטרך לאוכלו כך בצליה, מותר, דהוי דבר האבד, ע"כ. ויש להוסיף שאע"פ שאפשר להדירו בנתיים, מ"מ יתכן שגם זה הפסד, אף שהוא מעט, עפ"מ ש"כ ב"ב וכו'. ועוד יש לצייין שמצאנו בפ"ו ביו"ד שדנו בנייני איסור והיתר במקרים מסוימים שמתירים משום הפסד אם כאשר יצטרך לצלותו הוא במקום הפסד, ואכן לענין חוה"מ בכל אופן יש להתיר, כי אפילו הפסד מועט שרי כמשנ"ב ב"ב תקל בכללי המלאכות.

232 ישנם המבליים זמנם בימי המועד ובזמני הפנאי בצידת דגים, והנה לא מצאנו עד כה היתר בצידת דגים אלא כשיש צורך לאכלם, אולם בצידה לשם תענוג אפשר שאסור, ואף שיש לו הנאה ותענוג מזה, מ"מ אין זה נחשב, ודמיון לדבר נראה ממש"כ הפ"ו בה"ל שבת סי' שח סמ"ה גבי כדור שהוא מוקצה, כמש"כ השו"ע, וחד הטעמים שהובא ב"ב ובאחרונים מפני שמשחק אינו נחשב שימוש, ודו"ק. וכמו"כ לא נתיר כל המלאכות כשאינו למטרת שימוש, אלא לבילוי הזמן וכיוצא.

שו"ר שנחלקו בזה הא"ח, וכמו"כ בש"כ פרק סז הערה קו בקצרה שהגר"מ פיינשטיין מתייר מן הדין מפני שתענוג נחשב צורך (אך כתב שבדאי נכון לאכול מהם במועד), ואילו הרב באר משה אוסר, ובספר חוה"מ כהלכתו ע' רמד הביא שגם הגרש"א והגר"ש וואזנר אוסרים.

ולכן רק אם משתמש בהם לאכילה מותר, ויל"ע האם מותר כדי להשתמש בהם לנוי, דלפי הצד הנזכר לעיל ששעשוע ל"ח צורך, ה"נ ל"ח צורך, ויש לדחות.

ואגב יש להעיר, שלפענ"ד גם עצם צידת הדגים בחול, אין להתיר משום צער בעלי חיים, שלא לצורך ממש, וכאשר יחזה המעיין בדרכי משה בה"ל שבת סי' שטז ובתשו' הנו"ב שהבאנו שם, וכן כתבנו בתשו', אלא ששוב חששתי מלומר כן אחר שראיתי להגדולים הנ"ל שדנו בזה, ולא העירו מצד איסור צער בעלי חיים, ושמעתי שעוד איזה חכמים בדורינו צידדו להתיר, וליבי היה נוטה לאיסור, ושו"ר עתה בספר חיכו ממתקים עמוד פד בהערה שהביא מהגר"נ קרליץ שליט"א שאכן העיר בזה שאפשר שאף בחול אסור משום צע"ב, ושוב שמעתי שגם בשו"ת משנה הלכות כתב בהדיא שאסור לדוג דגים שלא לצורך אכילה וכדומה משום צע"ב, ח"ו ואכמ"ל.

233 מצוי אצל איזה בעלי בתים שאינם חפצים בשעמום ומחפשים תעסוקה,

205 כן שמעתי בשם התעוררות תשובה, ולענ"ד צ"ע, אך בטרדא גדולה י"ל

שזה כמו סילוק המזיק, ונראה שזה תלוי במה שכתבנו בה"ל שבת סימן שטז אם פחד נחשב מזיק או רק בדבר שמזיק בחוש, עיי"ש. וכתבנו להקל בזה, דלא כהאוסרים, ומיהו גם אם נאמר כסברא זו להתיר מלאכה במועד, זה אינו אלא ע"י הוראת חכם שאכן יש לומר שיש מקום לכך, שלא ליתן תורת כ"א בידו ויפתחו כל העסקאות בשבת ע"י המון העם המבקשים היתירים ככל האפשר, ובד"כ אין להתיר כלל.

206 כמבואר בס"י תקלז וסי' תקלז ועוד להלן בכ"מ, שמותר אפילו מלאכת אומן, ובלא שינוי.

207 בשו"ע שם כתב ואפילו כוון מלאכתו, ובח"א כלל קו ס"ב ועוד מבואר שמותר גם לכוון מלאכתו, וכ"מ בהגר"א וערוה"ש ועוד רבים (וד' הגר"א ציין בשעה"צ ג).

208 עיין ביה"ל סי' תקמ"ב ס"א ד"ה אפילו, ופשוט.

209 עיין להלן סי' תקמ"ב ס"ב בענין חפירה למים, ודון לנידו"ד.

210 שו"ע.

211 כן סתימת כל הפ"ו, וע"ע בביה"ל שם ד"ה ע"י בשם הרמב"ם, וכ"ה בשו"ע סי' תקלז סט"ו.

212 כ"ז בכלל היתר, דאל"ה פשיטא.

213 שו"ע ס"א.

214 ריטב"א (במ"ק ה:): וה"ד במשנ"ב וכה"ח, וע"ע בשעה"צ סי' תקלז אות מט מש"כ ב.

215 שו"ע, אמנם במשנ"ב הביא שיש מקילים, וע"ע שם ובביה"ל, וקיי"ל לאיסור בכל אופן.

216 שו"ע.

217 עיין משנ"ב ושעה"צ.

218 עיין במשנ"ב וכה"ח בשם הא"ח עפ"מ ש"כ ב"ב תקג, וע"ע ב"ב תקכז ובא"ח.

219 עיין ב"ב ב"ב תקג משנ"ב, וכ"ה בחוה"מ.

220 שו"ע ס"ב לעקור פשתן וכו'.

221 אח"י במשנ"ב וכה"ח.

222 כנ"ל בסעיף א.

223 שו"ע ס"ג.

224 עיין ביה"ל ד"ה מותר ושעה"צ אות כז ועוד בא"ח, וראוי להתמיר.

225 כאמור דהוי דבר האבד, וזה מצוי אצל בני פרס שסוחטין אותם וממלאים חביות ונשמרים כמות שהם בחוף, אבל הפרי עצמו בקליפתו מתקלקל כפי ששמעתי.

226 כנ"ל בהקדמה.

227 פירוש המג"א שהובא במשנ"ב וכה"ח בכוונת השו"ע שמותר הכל

המתאים לכבוד המועד²⁶⁹. וכן אם היה הלכך מלפני המועד וידע על כך, ראוי להחמיר ולא לנקותו, ומכל מקום אם אין לו אחר אפשר להקל בזה²⁷⁰. ואין להחמיר בניקוי הכתם וליקח עם לכלוך במועד²⁷¹.
ומן האמור יש ללמוד, שאנשים שחסר להם בגדים ודוחקים לכבס, שראו לכבס רק כתמים בודדים מן הבגד, ושפיר דמי²⁷².

ח. כתם שהתירו לכבסו במועד, הוא דווקא בכתמים הרגילים להתהוות בבגדים, אבל כתמים גדולים שנראה שכל הבגד מלוכלך, אסור, ותלוי לפי הענין²⁷³. ובכל אופן אין לכבס את כל הבגד אלא רק את מקום הכתם בלבד²⁷⁴. ויש מחמירים לכבס את הכתם רק בעודו לבוש בו²⁷⁵. ומכל מקום מותר לכבס את מקום הכתם גם בסבון²⁷⁶.

אופנים המותרים לכיבוס במועד

ט. בכל האופנים שהתירו תספורת במועד (כמו שנתבאר בסימן תקלא), כך מותר לכבס לצרכם, והיינו: הבא ממדינת הים ומבית השבי ומבית האסורין, ומנודה שהתירו לו, ומי שנדר שלא לכבס ונשאל²⁷⁷, ומותר לכבס להם אפילו בשכר²⁷⁸, וראוי לעשות כן בביתם בצנעא²⁷⁹.

ודע, שחוף מהדברים שהתירו חכמים, אסור לכבס במועד אפילו אם היה אנוס ולא כיבס קודם המועד²⁸⁰.

מגבות ומפות

י. מגבות מותר לכבס במועד, בין מגבות ידיים, בין מגבות רחצה²⁸¹, וכן מטפחות אף²⁸². וכן מפות שולחן²⁸³, וכדומה²⁸⁴. וכן גרבי גומי²⁸⁵, וכדומה²⁸⁶.

אך יש להזהר בב' תנאים:

א. רק אם נגמר כל המלאי מותר לכבס.

ב. רק במקום שעשויים להתלכלך תדיר, והדרך להחליפם בכל יום, אבל אם בדרך כלל מחזיקים שבע וכדומה אסור²⁸⁷.

ודע עוד, שאסור לכבס כמה מגבות ביחד, אלא רק אחד אחד, ודווקא אם הוא מכבס ביד, אבל אם מכבס במכונת כביסה מותר אפילו הרבה בבת אחת, אם אכן הוא צריך אותם למועד²⁸⁸.

בגדי תינוקות וקטנים

יא. בגדי קטנים שדרוך להתלכלך בטיט ובצואה תדיר, מותר לכבסם במועד²⁸⁹. וכל ילד לפי ענינו וטבעו²⁹⁰.

ושיעור הטינוף לא נתברר בפוסקים, וכל שיש לו צורך מותר²⁹¹.
יב. בגדי תינוקות שמלכלכים תדיר בצרכיהם, מותר לכבס אפילו כמה בגדים ביחד, אבל בגדי קטנים שמתלכלכים מטיט וטינוף אחר, אינו מותר לכבס אלא אחד אחד²⁹².

וכיום שיש טיטולים, אפשר שדין התינוקות כדין הקטנים²⁹³, וכן ראוי להשתמש בטיטולים, ולא להזדקק לבא לידי כיבוס, אלא אם כן יש צער לתינוק, ואפילו בחשש כל שהוא מותר, או הוצאת ממון וכדומה.

ודע, שכל ההגבלה לכבס בגדי קטנים רק אחד אחד הוא כשהכיבוס ביד, אבל כשהכיבוס במכונת כביסה מותר להכניס אפילו הרבה בגדים בבת אחת²⁹⁴.

ובכל אופן אסור לכבס שלא לצורך המועד, אלא רק מה שיצטרך למועד מותר. ואם הוא מסופק אם יצטרך לכך, יש להתיר אם מסתבר שיצטרך לזה²⁹⁵.

יג. אין לכבס בגדים לקטנים אלא אם כן נגמרו כולם²⁹⁶.

וההולך למקום אחר ולוקח בגדים, צריך לקחת את כל מלאי הבגדים, כדי שלא יצטרך לכבס²⁹⁷. ויש מקילים אם זו טירחא לקחת הכל²⁹⁸.

ולמעשה ברוב המקרים הוא ספק אם בכלל יצטרך את הבגדים או שמא לא יתלכלכו, והרי זה מותר לכי"ע²⁹⁹.

יד. קטן שלכלך את הבגד המיוחד למועד, אבל יש לו בגדים אחרים פשוטים, יש אוסרים לכבס³⁰⁰, ויש מתירים³⁰¹.

טו. אסור להוסיף בגדי גדולים ולכבסם יחד עם בגדי הקטנים, ואפילו במכונת כביסה שעובדת ממילא³⁰².

טז. אם המכונת כביסה אינה עובדת בלא שמכניסים כמות של בגדים, אפשר להכניס גם בגדי גדולים³⁰³, אך יש אומרים שאין להשתמש בהם במועד, אע"פ שכיבס בהיתר³⁰⁴.

יז. זקנים וחולים שבגדיהם מתלכלכים תדיר, מותר ככל הפרטים בקטנים.

יש לו בגד אחד או שנתלכלכו כולם

יח. מי שאין לו אלא בגד אחד (כלומר מכל סוג לבוש, כגון, חולצה אחת ומכנסיים אחד), מותר לכבס במועד³⁰⁵, בין אם כיבס לפני המועד ובין אם לא כיבס³⁰⁶, ובצנעה או פרהסיא³⁰⁷.

יט. אם יש לו שני בגדים או יותר והתלכלכו, אין לכבסם במועד, אפילו אם כיבס אותם קודם המועד והתלכלכו כולם במועד³⁰⁸, אלא יקנה בגד אחר או ישאל מחבירו, או יניקה כתמים בודדים, או יחפש בגדי

293 מסתבר, אך ז"א מוכרח דמ"מ מצוי שנרטיבים למרות הכל, וגם מצוי שפולטים ומטנפים הבגדים.

294 נמח"י ח"ח ג, ובאר משה ח"ז לב, יב"א ח"ז מח, שש"כ פס"ו סס"ד, ועוד באח'.

295 הנה שלא לצורך המועד בודאי אסור, אבל בספק יש לדון כי משלשן הרמ"א משמע לאיסור, שכתב שמותר לכבס ארבעה או חמשה בגדים, כי צריך להרבה מהם בכל רגע, ע"כ. משמע שרק בודאי מותר אבל בספק אסור. ויש לבאר, שאע"פ שאם אכן היה צריך להם, נמצא שהוא טורח בחינם, בעוד שהיה יכול להכניס הכל בפעם אחת, מ"מ אם מכבס שלא לצורך הוא איסור ברור, אלא שמאידך גיסא מצאנו בכמה דברים שמותר לעשות בחול המועד, כגון ביטול וכדומה, אפילו בהרווחה, ואם הותיר יותר, וגם בנידון דידן יש לומר כן (אלא שמשמע קצת שכיבוס חמור יותר מביטול וכדו', ולכן דקדקו בו יותר לצמצם, וי"ל איפוא דביטול הוא הותרה, משא"כ כיבוס).

ועכ"פ אם מסתבר יותר שיצטרך לזה, בודאי מותר (וכעין מה שמצאנו במשנ"ב ובביה"ל (ר"ס תקלז) בדבר שהוא ספק דבר האבד, או ספק צורך המועד (במשנ"ב סוסק"א) דשרי, אם הוא בדבר המצוי, עיי"ש. וה"ה בנידו"ד, כנלעד"פ).

ולמעשה אם הוא כיבוס ביד אין לו לכבס אלא מה שצריך עתה [ובאופן שלא יהיה לו אפשרות בשו"א לכבס אח"כ ויתכן שיצטרך, יש מקום להקל, אף שאינו דומה להיתר של ספק דבר האבד], ואם הוא במכונת כביסה אפשר שמותר להכניס גם מה שיצטרך לימים הבאים, אם מסתבר שיצטרך להם.

296 כדרך שנת' לעיל.

297 שש"כ פס"ו הערה רנה משם הבאר משה.

298 הגר"מ פיינשטיין.

299 מסתבר שכל החשש באופן שבודאי יצטרך לכבס אבל בד"כ הוא ספק, ובודאי א"א לתבוע ממנו לעשות כן.

300 באר משה ח"ז ס' סד, וכדין תפירת בגד למילה וכו'.

301 הגר"מ פיינשטיין הובא בדרכון שלמה [וע"ע להלן גם לענין בגדי גדולים כה"ג].

302 פשוט שאיסור כיבוס הוא בכל אופן, וכ"כ כל פו' זמנינו.

303 דה"ז לצורך קטנים, ושירי כמו שעצם הכיבוס מותר.

304 שש"כ פס"ו הערה רנא, שאל"כ נתבטלה התקנה שמא יכנס מגול, עיי"ש. וצ"ע דלא מצאנו איסור בזה [ועדיף מעצם הנאה ממעשה אסור בחוה"מ שנת' בס' תקל], וכמו במי שאם לא יכבס יתקלקל הבגד והוי דבר האבד, הרי בודאי יהיה מותר לו ליהנות מזה, שהרי עשה בהיתר, וא"כ ה"נ נימא בנידו"ד, ואפשר שחששו לכך שיתכוון גם לעצמו, אך גם זה אינו מסתבר, דמ"מ התירו לו, וצ"ע. ויל"ד בלא"ה בכל הענין, דהלא ישנה אפשרות להכניס בגדים נקיים (שאין בהם כיבוס), ויל"ב.

305 שו"ע ס"א מגמרא דמו"ק (יח), ודלא כמ"ד שצריך שיהא איזור מוכיח עליו.

306 כ"מ בשו"ע, וכדעת התוס' ומאירי ועוד (במו"ק שם), וכמש"כ באגר"מ ח"א סי' קסג, ודלא כהחולקים, וכ"ה כה"ח יב, ועוד.

307 עיין להגרשז"א בשש"כ פס"ו הערה רמ.

308 כ"מ בדברי המשנה וגמרא במו"ק (יח). שלא התירו אלא במקרים מיוחדים שנזכרו לעיל בתחילת הענין. וכ"כ הר"ן ועוד, והנה במצרים היה מנהג להקל בזה לכבס אף למי שיש לו מספר חלוקים, וכמש"כ בשער המפקד בנהר פקוד ליתן לזה סמך, ובספר חיכו ממתקים ע' צג דחה דבריו, וע"ע שם בדעת הירושלמי בזה, ואכמ"ל. ובכה"ח (אות יג) הביא דברי

כולו, או לא [והיה אפשר לומר שתלוי אם בד"כ כתם כזה מתקיים באותה הזדמנות או משאירים לכביסה, אך כיום שיש מכונת כביסה רגילים העולם שלא לטרוח לכבס ביד כלל].

274 עיין לעיל שיש שרצו לומר כן, בחילוק בין כתם בעלמא של כל אדם לבין בעלת הכתם, ואכן ללא צורך אסור, ושחרורית בעלמא זה כיבוס כל הבגד ולא הותר.

275 חו"ש, ואינו מוכרח.

276 שש"כ שם ועוד.

277 שו"ע ר"ס תקלג.

278 עיין ביה"ל ס' תקמב ס"א ד"ה אפילו.

279 הגרשז"א בשש"כ פס"ו הערה רמו.

280 כ"כ האח' כדין גילוח שנתבאר בסימן תקלא.

281 שו"ע ס"א.

[ומגבות רחצה שהוזכר בשו"ע, נראה שהוא רק במגבות רחצה בציבור, וכמו שמצוי במקואות, אבל בבית אינו מצוי שיחליפו תדיר].

282 ח"א במשנ"ב סוסק"ד.

283 כפרישה ביו"ד ס' שפט.

כיום זהו הדבר המצוי ביותר להיתר, אלא שבזמנינו משתמשים עם ניילון חד פעמי וכדומה, ובכך א"צ לכבס.

ויש לדון האם אדם חייב לשים ניילון כדי שלא יצטרך לכבס, ונראה לכאורה שהכל לפי הרגלו של אדם, שאם רגיל לעשות כן יעשה גם בחוה"מ, ואל"כ א"צ, אולם מצאנו בפוסקים שאם האדם יכול לדקדק שלא לבא לידי כיבוס צריך לעשות כן, וכמבואר בשו"ת באר משה ח"ז פס"ו ושש"כ פס"ו סס"ד, וכמו"כ מצאנו ש"א שעדיף לקנות מלכבס בכל מיני אופנים, ראה בספר חוט שני ובספר אשרי האישי, ודו"ק.

284 עיין שו"ת באר משה ח"ז ס"ז שאם אפשר לקנות מהם כמה פריטים כדי להמנע מכיבוס ראוי לעשות כן.

285 עיין שו"ע, ודברים אלו אינם מצויים היום ב"ה [ובלא"ה כתבו האח' שנהגו לאסור, והובא במשנ"ב, וכה"ח ח].

286 נשאלתי בכיסויי כיסא ששמים מיוחדים לחג, ומתלכלכים תדיר, ואם אכן זה כמפת שולחן שרי, אך אינו ברור כ"כ, אא"כ יש ילדים קטנים וכדומה. אך אפשר שיותר יש להתיר מדין מי שאין לו אלא חלוק אחד שמותר לכבסו, וה"נ הרי יש לו רק אחד כזה.

אלא שיש לו כמה כסאות, ויל"ע האם זה כמו בני אדם שכל אחד שיש לו חלוק אחד שרי, אע"פ שיש כאן כמה בני אדם, או דלמא כסאות שאני שלא דנים לפי כל כסא, ומסתבר להתיר אם צריך את כל הכסאות שאז לכל כיסא נחשב שיש לו בגד אחד.

287 אח' במשנ"ב ד וכה"ח.

288 עיין להלן לענין כיבוס בגדי קטנים שיש להתיר אפילו הרבה יחד אם קטנים ביותר, ואל"כ מותר רק אחד אחד, וה"ה כאן שזה כבגדי גדולים המלכלכים, וע"ע שם לענין ספק.

289 שו"ע ס"א.

290 כ"כ בשו"ת אבני ישפה ח"א ס' נד בשם הגר"פ שיינברג, ודלא כהגר"ש ד"סל שהוא כבן שש שבע, ובאול"צ פכ"ד א ג"כ נקט שתלוי בילד, אך אורחא דמילתא הוא עד גיל 4-6.

291 ואם זה כתם יכבס רק הכתם, לפמשנ"ת לעיל שבכתמים מעיקרא אין איסור.

292 רמ"א ס"א, וצ"ע בבגדים שברור לו שצריך כמה מהם.

כדרך שהבאנו בס' תקלא בשם הפמ"ג בשם הברטנורא שמותר לגלח מקום שיער במועד, כי לא אסרו בדבר מועט, ונומיתו לו כי כבר אחז"ל במו"ק יב: שהלכות המועד עקורות הן ואין למדין זו מזו, שהרי התירו להוציא גבשושית, וכתבו כמה פו' דהיינו לצורך המועד, ועו"ל, ואכמ"ל].

והלכה נחלקו בזה האחרונים, שרבים מתירים כיבוס כתם, וכמו בשו"ת באר משה ח"ז ס"ג (ועמש"כ בזה לעיל), ואגר"מ ח"ה ס"ו (ועמש"כ בזה לעיל), ושש"כ סימן סו סע"ב (וטעמו מפני שעשוי להתלכלך תדיר, ודומה למטפחות הידיים וכו', עיי"ש), וחז"ע יו"ט עמוד ר, ומקור נאמן ס' תקב, וכן דעת הגרשז"א (בשולחן שלמה יו"ט וחווה"מ ר"ס תקלד), והגר"ש"א (הנ"ל), וגם הגר"ח"ק שדן בזה עם הגר"ש"א, לא פסק בזה לאסור (כמו שדיברתי עימו ואמר בלשון "אפשר שמותר"), והגר"ש וואונר (בספר חוה"מ הלכתו פ"ה ס"ג ובהערה), והגר"ש דבליצקי (בהערות שבראש ספר שערי מועד), וגם הרב שערי מועד שם בספרו במחוקק במשענות ח"ב ס' תקלד סבר להתיר למעשה, וכ"כ בשערים המצוינים בהלכה ס' קד ועוד.

ומאידך מקצת חכמים בזמנינו אסרו בזה, כהרב קנה בשם (בהערות לספר חוה"מ כהלכתו הנ"ל), וכ"מ באבני ישפה ח"א ס' קד ג, וכן בספר ברכת יצחק מועדים ע' קנו כתב שכדומה שהגר"ב צ"א א"ש אסר בזה, וכ"ד בספרים עריכת שולחן ודברי בניהו ועוד, והובא כל הנ"ל ביד המאיר שם. אך מש"כ שגם החו"ש אוסר, הנה החו"ש התיר בהגבלה כשזה עליו, ומ"מ רוב חכמי הדור סוברים להתיר, ובודאי שיש לסמוך ע"ז, ובפרט שנקטינן שחוה"מ איסורו מדרבנן, וכן הלכה.

269 שבודאי אם אפשר באחר ראוי להוציא נפשו מפלוגתא, וכן בשש"כ שם כתב שאם נתלכלך במועד ואין לו אחר מתאים מותר לנקות בחומרי ניקוי, וכ"ה לפמש"כ הבאר משה ועוד ע"פ היתר של בעל קרי שאין לו אחר.

אמנם יש לומר שהחומרא ביש לו בגד אחר, הוא דווקא אם רוצה לכבס כל הבגד, אבל את הכתם לבד, דעת האגר"מ שמותר, וכה"ד הגר"ש"א לפי הבנת האח' בכונת חילוקו מבעלת הכתם, אך אינו מוכרח.

270 בשש"כ הנ"ל כתב להתיר כיבוס כתם, רק אם נתלכלך במועד, ולא אם היה לפני"כ, וידע על כך, אולם מדברי הרבה פו' נראה שמותר בכל אופן מפני שלא גזרו על כתמים, וכ"כ במשמרת מועד ועוד.

271 כן נראה שאם אין לו אחר, אין זה מן הראוי לילך בבגד עם כתמים במועד, כדי להחמיר כהאוסרים, דהוי קולא דאתי לידי חומרא וזלזול ביו"ט, ואף אמנם שבשבת אין לחוש לזלזול כידוע מרבינו החו"א שהתיר ללכת עם כתם, אולם הרי אף בשבת אין זה הותרה כ"כ, והרי בפו' איתא שהלוקח תינוק בשבת יזהר לעטוף אותו שלא יטנף בגדיו, הגם שבשבת יש חשש נוסף דשמא יכבס, וכמש"כ בס' שב [וגם בחוה"מ ראוי לזהר שלא לבא לידי טינוף, ויזדקק לכבס הכתמים, הגם שהרבה מתירים בכל אופן].

ואם החליפה מכסה את הכתם של החולצה, נשאלתי בזה, ונראה שג"כ ראוי לכבס, מאחר ונהוג ללכת בבית ללא חליפה, ולאו דווקא בגלל האנשים הרואים.

272 כן ראוי למורה הוראה ליעץ במקרים של חזק, הנשאלים כמעט בכל חוה"מ.

273 הנה זה פשוט שאם הבגד התלכלך הרבה, אין זה כתם, אלא כיבוס כל הבגד, ולא הותר, כי סברת הפו' להתיר הוא משום שכתמים אינם בכלל (וזה ג"כ כוונת הגר"ש"א בתשובתו על החילוק שבין היתר כיבוס כתמים לכל אדם לבין כיבוס לבעלת הכתם).

אך צ"ע מה ההגדרה של כיבוס כל הבגד, כי ישנם אנשים שגם בכתם קטן לא ילכו עימו, ואפשר שתלוי ברוב העולם אם הבגד נראה כמלוכלך

סוגי בגדים

כ"ח. בגדי פשתן מן הדין מותר לכבסן, אלא שנהגו איסור, ואין להקל³²⁷. אבל יש להקל ליתן לגוי לכבס מחוץ לבית³²⁸.

כ"ט. בגדי ניילון וטרלין וכדומה, יש מקילים לכבסם במועד לכתחילה, אפילו למי שנהג איסור בפשתן, ונכון להחמיר³²⁹.

הולכת והבאת כלים מבית האומן

ל. אסור להוליך כלים לבית האומן בשביל שיתקן, אפילו לצורך המועד³³⁰, ואפילו לאומן גוי, ואפילו כדי שיתקן רק לאחר המועד, וכל כיוצא בזה³³¹.

גם בדברים המותרים לתקן בחול המועד, כמו כלי אוכל נפש וצורך האדם, אין להוליכם לאומן³³², וצ"ע³³³.

ל"א. להביא כלים מבית האומן, אם הם לצורך המועד מותר³³⁴, בין האומן ובין הלקוח³³⁵, אבל אם אינו לצורך המועד אסור³³⁶, בין על ידי האומן ובין על ידי הלקוח או שלוחו בין על ידי יהודי ובין גוי³³⁷. וגם אם האומן גוי אסור אלא אם כן הוא לדבר מצוה³³⁸.

ל"ב. כשאינו לצורך המועד אסור להביא את הכלי, גם אם האומן גמר אותו קודם המועד, וגם באותה חצר מבית לבית אסור, בין קרוב ובין רחוק³³⁹.

ואם הוא חושש להשאיר את הכלי בבית האומן מכל סיבה שהיא, ואין לו מקום קרוב להניח את הכלי שם, יכול להביאו לביתו בצנעא.

ואפשר לשלם לאומן שכרו³⁴⁰.

סימן תקלה

פינוי דירה וחצר

א. אסור לעבור דירה בחול המועד אם אין לו בזה צורך המועד, ואפילו מדירה כעורה לנאה אסור³⁴¹.

ודווקא דרך רשות הרבים אסור, אבל מבית לבית באותה חצר, או אפילו מחצר לחצר כשיש פתח בין שתי החצירות מותר, ואפילו דרך כמה חצירות³⁴². ומבית לבית הסמוך לו דרך מבוי, נחלקו הפוסקים, ובשעת הדחק יש להקל³⁴³.

ב. כל האיסור לעבור דירה, הוא רק כששתי הדירות שלו או ששתיהם של חברו, אבל אם הוא גר בדירה של אחרים (בין בשכירות ובין בשאלה), מותר לעבור לדירה שלו הפרטית, ואפילו מנאה לכעורה, מותר, ויש מחמירים, אולם במקום צורך בודאי מותר³⁴⁴.

ולהעביר חפצים בלבד מדירה של אחרים לדירה שלו, אסור³⁴⁵, ככל העברת דירה הנוכרת.

נקה בהחלט, שבוה נת' דאין איסור שרייתו זהו כיבוס.

326 כמבואר בסו"ס שיא שאסור לשרות בגד במים שמא יבא לסחיטה, ועמש"ש ובס"י שב, ובפסטות גם ביו"ט ש לאסור.

327 שו"ע ס"ב.

328 משנ"ב ואח'.

329 הנה יש לדון בבגדים סינטטיים אם דומה לפשתן שמן הדין היה מותר, ושו"ר שכ"ב בשבה"ל (ח"ג סו"ס ל), אלא שיל"ד בזה, דזה נכון רק מטעם רש"י דלא נפיש טירחא, אבל המשנ"ב הביא טעם הפו' גם מפני שקלים להתלכלך, ואילו זה אינו נראה כן, ויש להחמיר [ואגב יש לציין ולהוסיף שבשיטה להר"י מפאריש, וכן באור"ח מלונלי איתא שהיתר כלי פשתן הוא משום שעשוי להתקלקל אם לא יכבס, והוי דבר האבד].

330 משנ"ב טו בשם האח', וכבר מבואר כן בדברי המאירי ועוד כמה ראשונים במו"ק, ודלא כמאמ"ר.

331 שהרי האיסור משום טירחא או שמא יאמרו שצויהו לתקן, כמש"כ הראשונים והאח'.

332 כ"מ מדברי הפו' הנ"ל, והנה לטעם שהוא משום טירחא ניחא, אבל לטעם שמא יאמרו צ"ב למה אסור, הרי מותר לתקן במועד כלי אוכל נפש וכדו', וי"ל שבנותן לו כלי יש צד שעושה התחלת תיקון במועד ומסיים אחר המועד או שבעה"ב יאקח את זה, ונמצא חשד שתקנו שלא לצורך המועד, משא"כ כשהאומן בא לביתו מן הסתם הוא יסיים את המלאכה, והרי הוא מזומן לבעה"ב להשתמש בו במועד.

333 דלפי"א אסור ליתן כלי לאומן, וישנם הרי אופנים שאי אפשר בלאו הכי, כגון ליתן רכב למוסר, ששם ישנם אפשרות לתקן עם כלים מיוחדים.

334 שו"ע.

335 דל"ש.

336 שו"ע.

337 אח'.

338 פמ"ג.

339 ריטב"א ואח'.

340 שו"ע [וכל פרט אינו קשור לשני].

341 מו"ק (ג), וטושו"ע ר"ס תקלה שאין מפניו מחצר לחצר וכו'.

342 עיין ב"י, וכ"כ האח' במשנ"ב וכה"ח אות ב.

343 עיין שו"ע ס"א בשם י"א להקל בבתיים סמוכים, ויש מחמירים כמובא במשנ"ב ו, וכה"ח י.

344 עיין ב"י מהראשונים, ובשו"ע ס"ב הביא יש מתירים לפנות, ועיין בשו"ג שדן בזה אם דעת מרן השו"ע להתיר בשופי, וכבר הארכנו בזה ביוסף טוהר סימן קפח בדין הרגשה בלא ראייה ועוד, ומ"מ מן הדין מותר, וכ"ש שבמקום צורך יש להתיר.

345 עיין משנ"ב ז, ועמדו בזה עו"א, שבישוע"י אוסר, ומנח"פ והגר"פ בחקרי לב מתירים, ה"ד בחיכו ממתקים ע' קז.

חול וילבשם, וכל כיוצא בזה³⁰⁹. ובשעת הדחק יש מתירים לכבס בגד אחד, ואינו מחוור³¹⁰.

כ. באופן שיש לו כמה בגדים ונתלכלכו, ואין לו שום אפשרות אחרת, אין להקל כנוצר, זולת אם יש בזה משום כבוד הבריות, עיין בהערה³¹¹.

ואם הוא יודע שנתלכלך ויאליץ לכבס מחמת כבוד הבריות, צריך להזהר שלא יבא לידי כך, אפילו בדבר מצוה, כגון לרקוד לשמחת בית השואבה, או לצלות בשר לכבוד יום טוב³¹².

כ"א. אם יש לו בגד אחד המיוחד ליום טוב, ושאר הבגדים אינם של יום טוב, הרי זה נחשב כמו שיש לו רק בגד אחד, ומותר לכבסו אם נתלכלך³¹³.

ודווקא אם ניכר עליו שמויחד ליום טוב, כגון מעיל ארוך, או נאה במיוחד, אולם אם הם שוים, אף על פי שיחדו ליום טוב, אסור³¹⁴.

כ"ב. אם יש לו שני בגדים, אבל הוא נסע למקום רחוק, ושם אין לו בגד נוסף להחלפה, מפני שהשאירו בביתו, מותר לו לכבס כדין בעל חלוק אחד³¹⁵.

ואם כבר נשתמש בבגד אחד ונתלכלך, והשאירו בביתו, ולבש את השני ונסע למקום רחוק, יש להסתפק אם מותר לו לכבס את השני, אף שאין לו אחר³¹⁶.

עוד אופנים

כ"ג. בגדים תחתוניים הסמוכים לבשר, לבנים, גרביים וכיוצא, שמתלכלכים תדיר מחמת הזיעה, ובפרט במקומות החמים, מותר לכבס במועד אם נגמרו לו כל הבגדים הללו, וכבס רק מה שצריך למועד³¹⁷.

וטלית קטן, אם הוא על הגופיה, אינו בגדי זיעה ואסור, ואם זה על הגוף ממש מותר.

כ"ד. בית חולים ובית אבות וכיוצא, מותרים לכבס את המצעים וכלי מטה, ובגדי החולים והזקנים³¹⁸.

בית מלון, יש להסתפק אם מותר³¹⁹.

כ"ה. בכל האופנים שמותר לכבס מותר גם בפרהסיא, ולתלות אותם לייבוש בשמש³²⁰, אך אין ליתנם לאומן מכבסה לכתחילה³²¹.

כ"ו. ומותר ליהודי לכבס בגדים שמותר לכבסם במועד, ואם הוא עני שאין לו מה יאכל יכול ליטול שכרו, ואם אינו עני נחלקו הפוסקים³²².

כ"ז. מותר להרטיב מגבת בחול המועד כדי לעטוף בה את הלולב³²³, ומותר גם לסחוט את המגבת מן המים³²⁴, ובתנאי שאינו מתכוון לכיבוש וניקוי כלל.

וביום טוב מותר להרטיב את המגבת רק אם היא נקה בהחלט, כגון שיצאה מן הכביסה והונחה בארון³²⁵. אך יש להזהר שלא לסחטה, ואף זאת יש לעשות רק בבגד שאינו מקפיד על מימיו³²⁶.

המהריק"ש שכתב שנהגו במצרים לכבס ע"י גוי דהוי כמי שאין לו אלא חלוק אחד, וכתב עליו שהמנהג בא"י וכו' בהיפך וכן עיקר, ע"כ. (ויש לבאר, שאין להתיר ע"י גוי, אף למ"ד איסור מלאכת חוה"מ מדרבנן, והוי שבות דשבות, משום שלא אסור חז"ל משום מלאכה, אלא משום גזירה שלא יכנס מנוול לחג, ודו"ק). וכ"מ מד' כל הפו' [וכל זה הוא מלבד שאפילו בחלוק אחד י"א שאין להתיר אא"כ איזורו מוכיח עליו, ואף שאנו מקילים בזה, אין להוסיף כולי האי להקל בשתיים שלא התירו חז"ל כלל].

309 כתבנו כמה עיצות, אף שאינם כרצונו, מ"מ יש לעשות כן ולא להקל. **310** כן שמעתי מכמה גדוה"ה שהתירו בשעה"ד, ונראה לזה סמך ממש"כ בשיטה להר"י מפאריש (יד. ד"ה מ') וי"ל, אולם מדברי כל הפו' מוכח לאסור בזה, וע"ע בבאר משה ושש"כ ועוד באח', ובלא"ה מן הסתם אפשר לעשות ככל העיצות שכתבנו בפנים, ולא להקל (ואותם החכמים מגדוה"ה שהתירו י"ל שהוא רק היתר מיוחד למקום שיש בו כבוד הבריות, וכדלהלן בסמוך).

311 מאחר וקיי"ל שמלאכת חוה"מ הוא רק מדרבנן, וקיי"ל שמלאכה דרבנן מותרת לצורך משום כבוד הבריות, א"כ ה"נ בנידו"ד אם אין לו שום בגד וא"א להסתדר עם בגד אחר מפני שבזיון הוא לו, וא"א לו לקנות וכו', יש להתיר בזה משום כבוד הבריות.

אלא שיש לבדוק כל מקרה לגופו אם אכן יש בו כבוד הבריות, שהרי יתכן להסתדר כך, או להיות ספון בביתו [וגם אם יתבטל מתפילה בציבור וכדו', יתפלל בביתו ולא יכבס באיסור דרבנן, ואף אם הוא ביטול מצוה דאו', לכאול"ה כשופר ע"ג האילן שאסור, אף שכאן הוא שלב נוסף שצריך לצאת וממילא כבוד הבריות יתיר].

ואם צריך לצאת לשיעור וכדו' ימצא מחליף (ובמק"א כתבנו לדון אם גם אופן כזה שהאדם מחמתו לא יכול לצאת ממקומו נחשב פטור של כבוד הבריות וכעין מש"כ ביצא חוץ לתחומו, וי"ל).

ואפשר שאכן אם לא יוכל לצאת מביתו, ה"ז גם כן מותר משום כבוד הבריות, ולא אסרו עליו היציאה אלא ממילא נגרם היתר [וכה"ג הבאנו לדון בסיומן תקלא באדם שסיפר מקצת ראשו ונשאר מקצתו, ונתגלה לו בחוה"מ ומתבייש].

312 דאין לו להכניס עצמו לידי היתר של כבוד הבריות, שלמעשה הוא איסור ונדחה מפני כבודו.

אמנם בבעל חלוק אחד בודאי מותר לו לרקוד ולנהוג כרצונו, מאחר ולא גזרו עליו כלל.

313 שהרי זה נחשב שיש לו רק בגד אחד, כמו מי שיש לו פריט אחד שנתבאר לעיל שמותר, אף כאן הוי פריט מסוים ומיוחד, וכ"כ בפשיטות בחו"ש ע' רלט ועוד (ומה שכתב בפס"ת סוף אות ד לאיסור והמקור שם, אינו מובן).

314 פשוט.

315 כנ"פ שכיין שכעת אין לו בגד אחר, ה"ז כמו בעל חלוק אחד, וכעין מ"ש (במשנה בפאה) עני היה באותו שעה, ולכן אע"פ שהיה עשיר, מ"מ כעת הוא עני.

ויש לדון בחוה"מ שיכול לטעם לביתו, עד כמה הוא חייב בכך, אם ארבעה מילין לפניו וכו', או יותר, וכן מסתבר שרק טירחא מרובה, וצ"ע.

ג'. אסור לעבור לדירה שכורה, אפילו אם קודם לכן היה דר בשאלה אצל חברו, וכגון שיש לו חדר אצל חברו ורוצה לעבור לדירה מרווחת יותר אסור, אלא אם כן הם גרים בשותפות, ואין לו הרגשת פרטיות, יש להקל³⁴⁶. וכן אם גר בין גויים או מומרים מותר לעבור אם אכן זה דבר נחוץ ושמחה לו, וכראות עיני המורה³⁴⁷. ואם זה כדי לחסוך כסף יש מקום להקל³⁴⁸.

ד'. כיום המנהג שלא עוברים דירה בחול המועד, ויש להזהר בזה וזולת אם יש הפסד גדול, או כשאין לו היכן לגור, וישתדל להצניע ככל האפשר, ולפרסם לרואים שזה צורך מיוחד³⁴⁹, והמחמיר תע"ב.

ה'. בכל הדינים הנזכרים לא מצאנו חילוק בין כמות החפצים שצריך להעביר³⁵⁰. אולם במעבר דירה הנזכר בהלכה הקודמת אם אכן אינו טרחא יתירה, מותר.

סידור בית וחנות

ו'. חנות שהיא סגורה בחול המועד, ורוצה בעל החנות לסדר את החנות במועד, אסור³⁵¹. וכל שכן שאסור לשפץ ולתקן. ואם זה עשוי לגרום הפסד יש להקל לסדר החנות, אבל בניה אסורה³⁵².

ז'. מוסדות וכדומה, אין לסדר אותם בחול המועד, אף על פי שהם צרכי רבים³⁵³.

ואם יש צורך בדבר כדי שלא יתבטלו התלמידים מתורה, מותר. ולכן, מותר גם לשפץ את החדרים של תלמוד תורה, ולעשות להם ספסלים ושולחנות וכדומה³⁵⁴.

ח'. ההולך לבית הוריו במועד, יכול לקחת עימו כל החפצים שהוא צריך, ויכול אחר כך להחזיר את כל החפצים שלו לביתו, ואף אם אין לו בהם צורך המועד, כגון להחזיר את הבגדים המלוכלכים שצריכים כביסה³⁵⁵.

ובני ישיבות ההולכים לישיבה לשמחת בית השואבה או לשמחת תורה, מן הראוי לקחת עימם רק מה שצריכים למועד ולא לאחר החג³⁵⁶.

נקיון החצר והבית

ט'. נקיון החצר של הבית והבנין, ובכלל זה חדר מדרגות, מותר, אבל אין להוציא את האשפה חוץ לחצר, אלא יניחנה בצדדי החצר או באשפה הנמצאת בחצר³⁵⁷. וגם אחר שנתמלאה אין להוציאה, אלא אם כן נעשה כרפת³⁵⁸.

י'. אשפה שברשות הרבים שנתרבתה, מותר לאסוף אותה, וכן מותר לזמן את אוספי האשפה בשכר³⁵⁹.

שטיפת הבית וכלים

יא'. שטיפת הבית, מותרת בחול המועד גם עם סבון וחומרים³⁶⁰, ובלבד שאין בזה טירחא רבה³⁶¹. ולכן אין לשטוף ולנקות ניקוי מיוחד ומקצועי.

יב'. שטיפת הסמרטוט לשטיפת הבית או השולחן, לאחר השטיפה או תוך כדי השטיפה³⁶².
יג'. אם עוזב את הבית בחול המועד ודעתו לחזור רק אחר המועד, אסור לו לשטוף את הבית קודם שיצא, שהרי זו טירחא שלא לצורך, וכן הדין בשטיפת כלים וסידור הבית וכדומה.

סימן תקלו

רכיבה ותיקון צרכי הרכיבה

א'. רכיבה על סוס וכדומה, מותרת בחול המועד, אפילו שלא לצורך כלל³⁶³.

ותיקון צרכי הרכיבה, אינו מותר אלא לצורך המועד [כגון לטייל, או לראות פני חברו, אבל להרוויח שלא לצורך המועד אסור לתקן]³⁶⁴. ודווקא שלא רגיל ללכת ברגליו, ולפי הענין³⁶⁵.

בכלל התיקון: ליטול צפרני הסוס ולתקן ברזל במקומות שיש צורך בכך, ותיקון האוכף והרכב ושאר צרכי הרכיבה³⁶⁶, וכן סירוק הסוס ליפותר³⁶⁷.

ב'. נהיגה במכונית מותרת אם זה לצורך המועד, ואפילו לצורך מועט מותר, כגון לטייל או לבקר חברים או קרובים, אבל שלא לצורך כלל יש מחמירים³⁶⁸.

ורכיבה על אופניים אין בזה שום איסור, אפילו שלא לצורך כלל³⁶⁹. וגם באופניים חשמליות מותר³⁷⁰.

תיקון רכב ואופניים

ג'. תיקון רכב או אופניים מותרים, אפילו לצורך מועט, כגון לטייל ולבקר את אוהביו.

במה דברים אמורים בתיקון מעשה הדיוט, אבל בתיקון שהוא מעשה אומן אסור, ורק על ידי גוי מותר³⁷¹.

ואם הוא דבר האבד, מותר אף במעשה אומן, כגון: א. אירעה התקלה באמצע הדרך, וצריך לשוב לביתו. ב. צריך לסלק את הרכב שלא יצטרך גריירה, או הוצאות אחרות או מחשש גניבה. ג. לולי התיקון יצטרך ליסע במונית או לשכור מכונית, וכיוצא³⁷².

ואם הוא לצורך בריאות או צרכי אוכל נפש והדומה לזה, מותר גם מעשה אומן, ובכלל זה כל השימושים הנצרכים באופן שוטף לאדם, וכן לצרכי רבים מותר³⁷³.

ד'. תיקון תקר (פנצ'ר) נראה שיש לחשוש שהוא מעשה אומן וטירחא, ואסור, אבל החלפת גלגל, מותר³⁷⁴.

ה'. גלגל רזרבה, מותר להחליפו או לתקנו באופנים המותרים, אם נוסע חוץ לעיר או נסיעה ארוכה וכיוצא³⁷⁵.

מבית לוי בשם הגר"ש וואזנר, עיי"ש). וכן צרכי רבים, וכן דבר האבד. אולם דבר שהוא צורך המועד אבל אינו לצורך אוכל נפש וכדו' לזה, אלא לטייל בעלמא, אין להתיר מעשה אומן אלא מעשה הדיוט בלבד, וכן אין להתיר אלא דבר שאין בו טרחא יתירה, כמבואר בכ"ד (ראה בספר חוהמ"כ כ' ע' ג), ודלא כמש"כ באו"צ (פכ"ד תשו"ר ה) להתיר תיקון במכונית אפילו מעשה אומן.

ויוצא מהאמור: בהקדם שתיקון תקר (פנצ'ר) הוא אסור דהוי מעשה אומן (ובפרט ברכב) וגם טירחא יתירה, אולם החלפת צמיג נראה שהוא כמעשה הדיוט, וגם אינו כ"כ טירחא כמו ששמעתי [ועיין בשש"כ פס"ו סנ"ט בהערה שהביא מהגרשו"א שנסתפק באופן שהוא מעשה אומן כדי למצוא את התקלה, אבל אחר שמוצאים אותה, אפשר לעשות את התיקון בקלות, ע"כ, ובמק"א הזכרנו מזה], וא"כ רק דבר שאינו מעשה אומן (כמו החלפת צמיג ולא תיקון), זה מותר לצורך טיול, ואם הוא לצורך בריאות וכדו' כנזכר לעיל, מותר גם מעשה אומן, אמנם בודאי שלא כל טיול יחשב צורך בריאות, אלא רק שימוש הרגיל אצל בני אדם, כמו רפואה והגינה. אבל אפשר לתקן ע"י גוי.

ובכל האמור אין חילוק בין רכב לאופניים, ופשוט. ואמנם הראוני בחו"ש (חוה"מ ע' רי) שכתב לאסור תיקון באופניים של ילדים, ואפילו במעשה הדיוט, כיון שמטרתם הוא להתענג ולא כדי להגיע רחוק, ע"כ. ואינו מחוור, שהרי לא גרע זה מטיל שהתיר השו"ע, ולכן גם באופניים של ילדים יש להתיר במעשה הדיוט.

אלא שתיקון תקר (פנצ'ר) באופניים נראה שיש בזה חשש של מעשה אומן (ואף שילדים יודעים איך לתקן, הרי הם למדו אומנות זו, וכמש"כ בתדב"א שאפילו אדם שאין לו שכל יודע מה שהוא צריך לדעת), ובודאי אסור, אבל אם זה תיקון קל של שרשרת וכדו' מותר אף באופניים לטיול.

372 עיין שש"כ פס"ו סנ"ט, ובהערות.

373 עיין בתשובה המצורפת לעיל.

374 עיין בתשובה שם, והיתר תיקון הפנצ'ר הוא רק אם זה דבר האבד וכיוצא, אבל בלא"ה קשה להקל לפ"מ ששמעתי שהוא מעשה אומן וטירחא גדולה (וע"ע בשבט הלוי ח"א סי' קסו וח"ה סי' קסו, ויל"ב).

375 אצרך כאן תשובה שכתבנו מזמ"ר בנידון השאלה.

שאלה: נוסעים מהמרכז לצפון הארץ לטייל בחוה"מ, האם מותר לתקן גלגל "רזרבה", ומדובר בנוסעים על כורכר שיש חשש גדול שיהיה תקר (פנצ'ר).

תשובה: תיקון התקר בודאי אסור, וכמו שנתבאר בתשובה הקודמת שאפילו ברכב אסור לתקן לצורך טיול, וכל שכן שאסור בגלגל רזרבה. אולם החלפת גלגל רזרבה על ידי שנותנו למוסק ומקבל תמורתו אחר מותר, וכן מותר לתקן ע"י גוי.

ואם נוסע לצורך אוכל נפש, בריאות הגוף, מותר לתקן אפילו מעשה אומן, וכנ"ל, ובה יש לדון אם מותר גם בגלגל רזרבה, ונראה שבתוך העיר אין להקל, הן מפני שהחשש קטן יותר, והן מפני שאפשר להשיג בקלות גלגל אחר אם יצטרך, ואין להתיר מפני ספק בעלמא, אולם כשהוא נסיעה ארוכה, ואם יארע לו תקלה בדרך הרי הצער והקושי גדול והפסד רב, בודאי יש להתיר. וש"ר אחר החיפוש שבשבט הלוי (ח"ה סי' קסו אות ג) אסר להחליף

אין לדקדק בזה, כי הוא דבר הווה ותדיר שיהיה כן, וגם א"א לחלק ולדקדק בכך, וההיתר בזה ברור ככל צרכי רבים, וגם צורך המועד, ומותר בלא חשש.

360 באר משה ח"ו סי' פח ויב"א ח"ג לא ושבה"ל ח"ו רמד.

361 באר משה שם, וכ"מ ממה שהבאנו להלן בסי' תקלו שלא לנקות הרכב באופן שהוא טירחא יתירה, והוא דין ברור שאפילו בדבר האבד לא התירו טירחא רבה.

362 עיין שש"כ פס"ו סמ"ז ובהוספות, ובחיכו ממתקים ע' צט ציין שהגרשו"א התיר אחר השטיפה והגר"ק החמיר בזה, וע"ע בחו"ש משכ"ב, ובאח' העתיקו ד' הגרשו"א שזה סיום השטיפה ומעשה הדיוט.

363 עיין בב"י ורמ"א ס"א ושאר אח'.

364 שו"ע ס"א ומשנ"ב שם.

365 בשו"ע כתב ולא ניסה ללכת וכו', ולכאז"ז זה תלוי לפי קושי המרחק, ולפי הענין אם דבר כזה עושהו בהליכה או לא, כי יש ב"א שילכו מרחקים ברגל, ויש מפונקים יותר.

366 שו"ע ס"א.

367 שו"ע ס"ב.

368 הנה לגבי רכיבה על סוס כתבו הפו' שמותר ללא צורך כלל, וכנזכר לעיל, וביאר הב"י משום שאין בזה שום מלאכה, והביאוהו כל הפו', ולפי"ז בנהיגה ברכב הכרוכה במלאכת הבערה י"ל שאסור, וכ"כ בחו"ש ע' רי. אולם ז"א, שהרי כתבנו לעיל בסי' תקל בכללי המלאכות שלא נאסרה אלא מלאכת טורח, והבערה אינה בכלל, וכמו דמשמע בלקט יושר ועוד, וא"כ מצד זה אין לאסור, ובפרט אם זה צורך. אמנם בשש"כ פרק סו הערה רכד כתב להקל טפי, ומ"מ גם שם הביא מהגרשו"א שצידד שזו אומנות וכו'.

ויש לבאר, שזה נראה טפי שאין הנהיגה נחשבת מעשה אומן, שאף על פי שצריך ללמוד זאת הרבה, מ"מ זה דבר שרבים עושים אותו, וגם לאחר הלימוד היו כהדיוט (ואמנם בשם הגרשו"א לאסור תיקון שנתברר ע"י אומן היודע להבחין, וי"ל).

ובדרך כלל יש צורך בנסיעה, אך אם אכן הוא בחינם ראוי לחוש להנ"ל (שו"ר בערה"ש ס"א שעמד על הדבר מהו בחינם, עיי"ש, אך יתכן הדבר במשועמם).

369 שהרי ידוע שאף בשבת וי"ט לא בריא מילתא לאיסור, הגם שלמעשה נהגו לאסור, וכמש"כ בכה"ח סי' תד, וכן ביארנו בהל' שבת סימן רמח, מ"מ בחוה"מ בודאי אין לאסור.

370 כי גם שימוש בחשמל ללא בערה אינו פשוט, ונת' במק"א, ועכ"פ ביו"ט לא חמור יותר מבהמה, ומותר.

371 אצרך כאן תשובה שכתבנו מזמ"ר בשאלה זו.

שאלה: תיקון גלגל רכב או אופניים, כשנוסעים לטייל בחוה"מ.

תשובה: בשו"ע (תקלו ס"א) מבואר שמותר לתקן צרכי רכיבה (ובלבד שלא יכוון מלאכתו במועד), ומותר לתקן בין כשהוא צריך ללכת לאיזה מקום או לטייל, ע"כ, וה"ה לתיקון רכב, אלא שיש הבדל בין תיקון מעשה אומן לתיקון מעשה הדיוט, כי לא התירו מעשה אומן, אלא בדברים שיש בהם צורך אוכל נפש או מכשירי אוכל נפש (כמש"כ הרמב"ן בליקוטים ועוד ראשונים), וכן כל דבר שהוא לצורך בריאות האדם כגון צרכי רפואה, וכן שימוש בית הכסא ועוד דברים בשימוש השוטף בזמנינו (וכמו שהביא

346 עיין משנ"ב ז וזע"ה צ אות ב בשם פמ"ג (ומש"כ וצריך להתיישב בדבר, י"ל דקאי גם ע"ז שאין לו פרטיות).

347 משנ"ב שם.

348 שעה"צ שם.

349 עיין לעיל בכללי דבר האבד, ונת' שגם בדבר האבד אסור אם זו טרחא יתירה [זולת הפסד גדול מאד], ובהעברת דירה ה"ז טרחא גדולה מאד, ועיין עוד גם בשו"ת באר משה ח"ו סי' נח משכ"ב, משום זלוול בכבוד המועד, עיי"ש. ואכן גם מצוי שעושים הרבה מלאכות ואינו רק טירחא בעלמא, והרבה מזה עשוי להיות שלא לצורך המועד, כידוע.

350 הנה לא מצאנו בכל הנ"ל חילוק בכל זה, ובפשטות י"ל דלא פלוג וחז"ל לא נתנו דבריהם לשיעורין, אולם מצאנו כבר כע"ז שנתנו שיעורים להיתר, כגון בפנינו אוצר בסימן שלג ארבע או חמש קופות, אמנם כאשר הוא מתחיל אסור אפילו במעט, וכמש"ש [ועמש"כ בסי' תקל בענין הוצאה מרשות לרשות בחוה"מ, וטבילת כלים].

351 שבה"ל ח"ו סי' סז, וע"ע בחיכו ממתקים ע' קה.

352 שבניה במועד לא התירו כלל, אבל סידור אפשר דשרי, אך כ"ז אם יפסיד לקוחות, ואין זה רק טירחא אלא דבר האבד, ובד"כ אינו מצוי.

353 כן נראה שאע"פ שהתירו צרכי רבים אפילו כיון מלאכתו במועד, מ"מ לא הותר אלא לצורך המועד, ואז אפילו מעשה אומן, אבל שלא לצורך המועד אסור, רק במעשה הדיוט, והנה סידור המוסד וכל כיוצא"ב הוא טירחא יתירה כידוע, וכ"כ בשבה"ל, והרי טירחא יתירה מצאנו שהוא חמור אפילו במעשה אומן (ולכן בדבר האבד שמותר אומן לא הותר טרחא יתירה), ועכ"פ לא חשיב כמעשה הדיוט, זאת ועוד שצורך מצוה לא הותר בכלל צרכי רבים וכמשנ"ב בסי' תקל.

354 שו"ת לב חיים ח"ב סי' קנח, ה"ד באח', ועמש"כ בסי' תקל בהערה, ויל"ע בזה דמ"מ הרי יש בזה טירחא רבה ולא התירו אפילו בדבר האבד, וי"ל דמירי שאין טירחא רבה.

355 עיין שו"ת באר משה (ח"ו סי' פז) שכתב להתיר בזה, א. שלא אסור אלא להביא כליו מבית האומן (כנ"ל סו"ס תקלד), וע"ע בטור ר"ס תקלה, וי"ל ב. שהנאה לאדם שיהיו חפציו כולם אצלו ולא מפוזרים. ג. שהרי מביאין גם דברי היתר, ואינו אלא ריבוי בשיעורים שלא מצאנו איסור בזה בחוה"מ, עיי"ש. ד. וכ"ש אם יש חשש הפסד שיצטרך לחזור לקחת אותם.

והנה יל"ד שלכאז"ז אין זה ענין לריבוי בשיעורים, כי לא משום הוצאה אסור, אלא משום טירחא, וכל שמוסיף בטירחא אפשר דאסור, וגם מש"כ שהנאה לאדם שיהיו חפציו וכו', לא מצאנו להדיא אלא בצורך האדם שיהיה בדירה משלו, ומש"כ בטעם א', ג"כ אינו מוכרח, ולכאורה יותר יש להקל אם יתכן הפסד, כמו שהוא בד"כ.

356 דפעמים שלוקחים עוד דברים להקל מהמשא, ואינו פשוט, ואמנם לד' הבאר משה הנ"ל יש צדדים להתיר.

357 ע"פ שו"ע ס"ג.

358 בשו"ע שם כתב שאם נעשית כרפת מותר גם להוציא לחוץ, עיי"ש, אך לכאז"ז אינו מצוי שיהיה כרפת (הגם שרפת בזמננו היתה נקיה טובא, עפמש"כ בהל' מוזהר, ודוק).

359 עיין שש"כ פס"ח ס"ב, אך לכאז"ז כ"ז בנתרבה דווקא וכנ"ל, אך למעשה

ד. ירקות שהם עשויים לאכילה במועד, מותר להשקותם, בין אם הוא רוצה לאכלו, ובין אם רוצה למכור לאכילה⁴⁰⁰. ואפילו בטירחא יתירה שצריך לדלות ולהשקות מותר⁴⁰¹. אבל אם אינו עשוי לאכילה במועד ועושה רק להשביחן אסור, אלא אם כן במקום הפסד ובלא טירחא⁴⁰².

ה. חריצים שבעיקרי הגפנים שממלאים בהם מים, אסור לעשותן במועד, ורק אם נתקלקלו מותר אם אין טירחא יתירה, ואף לתקן לא הותר אלא כמו שהיה, ולא להעמיק ולא להרחיב יותר ממה שהיה⁴⁰³. וכמו כן, אין להקל אלא אם עדיין ניכר החריץ, ולא אם נסתם לגמרי⁴⁰⁴.

ו. אמת המים, והוא חריץ שהולך סביב השדה להשקותה, ורחבו ועומקו אמה, אסור לעשותה במועד, ואם נסתם עד שלא נשאר טפח אסור לתקנו כלל במועד, אבל אם נשאר טפח מותר להעמיק עוד חמשה טפחים לא פחות ולא יותר, וכן ברוחב מותר להרחיב עד ששה, ואם נשאר טפחים מותר שבעה⁴⁰⁵. אבל לא יותר מזה⁴⁰⁶. ובאופן שהיה מתחילה רק טפח, אסור להעמיק או להרחיב כלל⁴⁰⁷.

ז. חפירות שנעשו מכבר סביב האילנות, מותר למשוך בהם מים מחפירה לחפירה, ובלבד שלא ישקה את כל השדה, אלא אם כן השדה לחה⁴⁰⁸, או אפילו באינה לחה אם האילנות נטועים ברציפות יותר מעשרה לבית סאה⁴⁰⁹.

ח. שדה שאסור להשקותה, אסור לפתוח בה פתח שיכנסו המים, אלא אם כן יש בהם דגים והוא חפץ בהם (ולא בשביל ההשקאה), ויהיו מעשיו ניכרים שהוא בשביל הדגים⁴¹⁰.

ט. להשוות את קרקע השדה לצורך חרישה, אסור, ורק בשביל דישה לצורך המועד מותר, אם אכן הוא ניכר שעשוי לכך⁴¹¹.

י. אסור ללקט עצים מן השדה כדי לייפות את הקרקע ולהכינה לחרישה, ורק אם אכן הוא צריך לעצים וניכר הדבר מותר⁴¹².

יא. לקצץ את ענפי האילן לתקנו, אסור, ורק אם הוא צריך את הענפים למאכל בהמתו וניכר הדבר מותר⁴¹³.

יב. אילן שיש בו פגיעה של תולעים, אסור להוציא ממנו התולעים, אפילו במקום הפסד האילן⁴¹⁴. אבל ריסוס מותר, וכן עישון וכדומה⁴¹⁵.

יג. אילן שקיבל מכה או חתכו ממנו ענפים, אסור להדביק שם זבל שלא ימות, ורק לסוך האילנות והפירות בשמן מותר⁴¹⁶.

יד. עכברים וחפרפרות שחופרים בשדה ומזיקים הצמחים, אם הם בשדה אילן מותר לצודן כדרכו בלא שינוי, ובשדה תבואה הסמוכה לאילן, יש להקל גם כן כדרכו, ובשדה תבואה שאינה סמוכה לאילן, יש להקל על ידי שינוי⁴¹⁷. [ומותר להכין את המצודה בחול המועד]⁴¹⁸.

יז. אסור להכניס צאן לדיר כדי שיזבלו את השדה בשהותם שם⁴¹⁹. וגם לגוי אסור לומר לעשות כן, ולא לסייע לו בזה⁴²⁰, אלא אם כן הוא שכיר חודש שנה וכדומה, שבוה מותר במועד ולא בשבת וי"ט⁴²¹.

יח. אסור להגוי עשה כן, בשבת אסור ליתן לו שכר כלל, רק להחזיק לו טובה, וביום טוב מותר ליתן לו בשכרו מזון ולא שכר אחר, ובחול המועד מותר ליתן לו כל שכר⁴²².

יט. לקצור בחול המועד, אסור אלא אם כן יש הפסד, ואפילו מקצת⁴²³. ואם הוא צריך לאכול מזה ואין לו אחר, מותר לקצור, ואינו צריך לטרוח ולקנות מהשוק, ולא ללוות מאחרים, ויכול גם לעמר ולדוש ולברור כדרכו, אמנם לא ידוש בפרות משום אוושה מילתא, אלא אם כן יש לו הרבה בני בית וכדומה וצריך כמות גדולה⁴²⁴.

כ. לבצור כרם במועד אסור, אלא אם כן יש הפסד כגון שמתקלקל⁴²⁵, או שיש חשש שיגנבוהו הגויים וכדומה, ואז מותר לבצור אפילו על ידי יהודים בשכר, ומותר לעשות שאר צרכי היין כדי שלא יפסיד על ידי קלקול הענבים⁴²⁶.

יא. מותר לנקות את הרכב בחול המועד, אם הוא צריך לה במועד, אולם לכתחילה יש לעשות זאת קודם המועד, ובפרט יש להמנע בפרהסיא³⁷⁶. וכן אסור אם יש בזה טירחא יתירה³⁷⁷. ואם הוא מפריע לנסיעה, כמו לכלוך על השמשה, בודאי מותר³⁷⁸.

פרטים

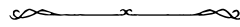
ז. לימוד נהיגה במועד, מותר רק אם יש חשש שאולי ישכח מעט ויצטרך להוסיף בשיעורים, וכן אם הוא רוצה לסיים מהר לקראת מבחן וכיוצא³⁷⁹.

ח. מותר לטייל ברגליו במועד בכל אופן³⁸⁰.

ט. אין מרביעין בידיים במועד, ואפילו אם יש חשש שתעקר, אבל מותר להכניסם לדיר³⁸¹.

י. מותר לעשות כל צרכי רפואה לבהמה, ואפילו אם יש בה מלאכה, ובכלל זה הקזת דם, וכיוצא³⁸².

יא. אין מושיבין תרנגולת על הביצים לגדל אפרוחים, ואם הושיבה קודם המועד אפילו מעט וברחה מעליהם, מותר להחזירה, אם היא תוך שלשה ימים לבריחה³⁸³.

סימן תקלז

מלאכת דבר האבד

א. דבר האבד, כלומר מלאכה שאם לא יעשה עכשיו במועד יבא לידי הפסד, מותר לעשותו במועד, ואפילו ללא שינוי³⁸⁴.

ואם הוא ספק דבר האבד, גם כן מותר, אם הדבר מצוי שיהיה בו הפסד³⁸⁵, ויעשנו בצנעא³⁸⁶. [וראה עוד בהקדמת הכללים בסימן תקלז].

ב. גם בדבר האבד, כל שאפשר לצמצם בטירחא, יצמצם³⁸⁷. וכל שכן שאסור להוסיף ולעשות מלאכות נוספות שאינם בכלל דבר האבד, ואפילו באותה מלאכה אין לעשות דברים שאינם בכלל דבר האבד³⁸⁸.

וכמו כן אם יכול לקנות אחרים או לסדר הענין באופן שלא יצטרך לעשות מלאכה, יש לעשות כן³⁸⁹. ג. טירחא גדולה, לא הותרה אפילו בדבר האבד³⁹⁰.

דבר האבד היינו בהפסד מרובה, אבל בהפסד מועט צריך לשנות, ואם אפשר לצמצם יצמצם³⁹¹.

ד. אדם חשוב, יש אומרים שיחמיר על עצמו אפילו בדבר האבד³⁹². ולכן יעשנו בצנעא. ואם יש חשש פרה, יש מקום להמנע ממיידת חסידות, ולפי הענין³⁹³, וכן אם גזרו חכמי הדור להחמיר למגדר מילתא, אין להקל בזה³⁹⁴.

ה. המכוון מלאכתו והניחה למועד, אסור אפילו שהוא דבר האבד, ובית דין קונסים אותו, כמבואר בסוף סימן תקלח.

דוגמאות בעניני השדה בדבר האבד

יא. דוגמאות בדברים המותרים משום דבר האבד, ופעמים שאסור בכל אופן:

א. בית השלחין, והיינו שדה שאין מספיק לה מי גשמים וצריכים להשקותה, והתחיל להשקותה לפני המועד, ואם לא ישקנה במועד יתקלקלו הצמחים, מותר³⁹⁵. אבל שדה הבעל, דהיינו שדה המספיקה מהגשמים, וההשקאה היא רק להשביח ולא למנוע הפסד, אסור.

ב. גם בית השלחין שהוא דבר האבד, אין להתיר כשיש טירחא מרובה, ולכן אסור להשקות אלא מן המעין שאינו עשוי להתחסר, ודווקא בהמשכה ברגל ולא בכלי, אבל לדלות ולהשקות אסור³⁹⁶. ובברזים שלנו, או משאבות וכדומה, מותר³⁹⁷. וצינור שמשקים עימו ביד, שמטים אותו לכאן ולכאן, מותר³⁹⁸.

ג. כאמור אסור להשקות במצב שעשוי להיות טירחא יתירה, ולכן אסור להשקות מנהרות המושכין מן האגמים העשויים לפסוק, וכדומה³⁹⁹.

גלגל רזרבה, והעירו עליו כמה חכמים שהוא ספק דבר האבד, אם יצטרך גרידה, וגם החוק מחייב זאת, וכמו שהביא בחוהמ"כ עמוד רסז ושכן הסכים הגר"ש וואזנר הערה, ובשו"ת רב"א כתב לחלק כדאמרן, וכן נראה עיקר. **376** עיין לעיל בדין יפוי הסוס דשרי, אולם כתבו האח"דניקוי מכונית אוושה מילתא טפי, עיין באר משה ח"ז נו ושש"כ פס"ו הערה רכה, ול"ד לפי הטעם השני ביפוי הסוס כמש"ט, אלא כדאמרן.

377 עיין לעיל סו"ס הקודם כע"ז, וכ"כ בנידו"ד בחזו"ע עמוד קעה, ועמשנת"ל לעיל.

378 דזה צורך גמור, ואפילו תיקון מותר, וכ"ש בדבר זה שאינו מלאכה.

379 בלימוד נהיגה מלבד עצם הנהיגה, גם הלימוד אינו ראוי, אף שאינו מלאכה וא"א לאסור, ומ"מ אם יש חשש כל דהוא לדבר האבד, כגון שאולי ישכח ויצטרך להוסיף או שרוצה לעבור מבחן ולהשתמש ברכב ולא לשלם נסיעות וכדו'.

ויש לבאר, כי בלימוד נהיגה ישנם כמה דברים הכרוכים באיסור, א. עצם הרכיבה שיש בה הבערה וכנ"ל, אך לצורך כל דהוא התיירו, אך זה בצורך והנאה כל דהוא. ב. עצם לימוד הנהיגה, אין איסור בזה. ג. הדבר כרוך ברישום, לכתוב תאריך שיעור ותשלומים וכו'.

380 שאין בזה שום ענין מלאכה. ועיין בדברינו בהל' שבת ר"ס שו בדין טיול בשבת ובהערה שם, ודון לנידו"ד.

381 עיין שו"ע ס"ג ומשנ"ב וכה"ח.

382 שם.

383 שו"ע ס"ד, ועיין בהגה ובביה"ל אם מותר להושיב אחרת.

384 גמרא ושו"ע ר"ס תקלז, וטעם ההיתר כתב הריטב"א (יג). שהקילו חז"ל כדי שלא יטרד ויתמעט משמחת המועד.

385 עיין ביה"ל ד"ה דבר ובמשנ"ב סק"א [ובהקדמה לסימן תקלז כתבנו שאם הוא דבר שאפשר לברורי אם יבא הפסד צריך לברר זאת].

386 משנ"ב סק"א, ובביה"ל שם בסוה"ד [ומיהו גם בודאי דבר האבד לכתחילה ראוי לעשות בצנעא, כמש"כ בהקדמה בסי' תקלז].

387 רמ"א ס"א.

388 עיין מו"ק (יא): מי שהפך את זיתיו, ובדברי המפ', וכן בכה"ח אות עב ועוד שבדאי אם דבר מסוים הוא אבד אין להתיר דברים אחרים.

389 עיין להלן תקמא סק"י ושעה"צ טז.

390 שו"ע ס"ב.

391 נת' בהקדמה ע"פ פמ"ג בא"א תקמ סק"ז ועוד.

392 רוקח בט"ז, ה"ד במשנ"ב נד, והביא שבבדה"ב פקפק בזה, וע"ע שם, ואכן דעת מרן הב"ב בבדה"ב מוכח להיתר, וכן סתימת הפו', ואין זה אלא חומרא כדחזינן בכ"מ.

393 פמ"ג במשנ"ב שם, ואם יפרסם מעשיו י"ל דשרי [וע"ע בסימן תקלח ס"ב, ודו"ק].

394 כמו שהבאנו בסי' תקל בשם האח"י.

395 שו"ע סימן תקלז ס"א [ועיין להלן בדין יציקת בטון, האם מותר להתחיל במלאכה לפני המועד באופן שיהיה לו צורך במועד להמשיך שלא יאבד].

ונראה שגם אם אין הפסד בצמחים (כצמחי הפקר וכדו') אבל יהיה הפסד של המים שכבר השקה בהם, מותר [ומה שהפ' לא הזכירו הפסד המים, רק הפסד הזרעים, הוא מפני שבזמנם לא היה המים שוים כסף, אלא טירחא בלבד], וכן אם יהיה הפסד של פועלים ששכר אותם, מותר [ומה שהפ' לא הזכירו זאת מפני שדיברו באופן שבעה"ב השקה בעצמו].

396 שו"ע ס"ב. ומשנ"ב סק"ז.

397 פשוט, וע"ע בחזו"א קלד יד [ומה שאין חוששים לקלקול, הוא ק"ו ממעין שהתירו בין חדש ובין ישן, וכ"ש בזה"ז שאינו מצוי קלקול].

398 מסתבר דלא חמור מהמשכה ברגל וכדו', וכיון שאינו בדרך דליה מותר.

399 עיין שו"ע ס"ג.

400 שו"ע ס"ד ובמשנ"ב ע"פ הריטב"א.

401 שו"ע, וע"ע משנ"ב טו.

402 שו"ע ומשנ"ב טז.

403 שו"ע ס"ה ומשנ"ב [ועיין משנ"ב תקיז]. והנה אם זה שבח בעלמא חזינן לעיל שלא הותר כלל, וצ"ל שכאן מדובר כשיש הפסד, וכן מדובר בכל הסימן, ולכן התיירו].

ומה שכתב בשו"ע גפנים, י"ל שבגפנים איכא הפסד, אולם גם שאר

אילנות אם יהיה כן מותר.

404 משנ"ב סק"ח.

405 עיין שו"ע ס"ה ומשנ"ב. ומה שהתיר בשבעה, צ"ל שהיה מתחילה שבעה ונסתם, עפ"ד המשנ"ב סק"ג, ודו"ק.

406 עיין משנ"ב כה.

407 משנ"ב סק"ג מד' הפו', ואף בשו"ע אינו מוכרח כלל.

408 שו"ע ס"ז.

409 ביה"ל ע"פ ירושלמי.

410 עיין שו"ע ס"ח ומשנ"ב. ואם מתכוון גם לדגים וגם להשקאה לכאן אסור, כיון שכל ההיתר בשביל דבר שאי"מ כמש"כ המשנ"ב.

411 עיין שו"ע ס"ט. וכגון שמשוה את כולה. אולם יש חולקים, עיין משנ"ב וכה"ח, וגם בסברא הוא כן, ואכן י"ע באופן שנראה כיום בשונה מזמן קדום.

412 עיין שו"ע ס"י, וכגון שנטול הגדולים ומניח הקטנים.

413 עיין שו"ע ס"יא, וכגון שקוצץ רק מצד אחד.

414 שו"ע ס"ב, דהוי טירחא יתירה.

415 כנ"פ דלא הוי טירחא יתירה.

416 שו"ע שם.

417 בשני הפרטים האחרונים שבהלכה זו נחלקו הפו', וכתבנו להקל כפי שסתם השו"ע בסעיף יג, אבל הפרט הראשון מוסכם לכו"ע, וע"ע בביה"ל.

418 הגר"ח פ"ב ברו"ח כאן [אבל ביו"ט פשוט שאסור אפילו בהפסד אוכלים, שם].

419 שו"ע ס"ד. ואם אינו ככוונה לזבל פשוט שמותר.

420 שו"ע שם, משום אמירה לגוי, וכה"ג בס"י תקמג.

421 שו"ע שם ואח' במשנ"ב וכה"ח.

422 שו"ע שם.

423 שו"ע ס"ו. אולם שאר מלאכות דש ובורר וכדו' שאינם לצורך כי אין הפסד מחמתן אסור, כה"ח עב, אא"כ יתקלקל.

424 שו"ע שם.

425 כעין הנ"ל בסעיף הקודם.

426 שו"ע ס"ו.

ז'. מותר להשקות פרחים וצמחים שבגיתנו או בעציצים שבביתנו, אם יש חשש שיפסדו, אך יש להזהר שלא ידלה מים וישקה, אלא רק על ידי צינור וכדומה⁴²⁷.

סימן תקלה

דוגמאות נוספות של דבר האבד

א'. עוד דוגמאות של דברים המותרים או אסורים בדבר האבד:

[א]. יין שהיה בגת, או זיתים בבית הבד, או פשתן במשרה וכדומה, ושכח לסיים לפני הרגל, מותר לסיים המלאכה במועד ולהכניסם בחביות ולגוף אותם ולקשרן כדרכו.

[ב]. פירות הנמצאים בחוף, אסור להכניסם לבית משום טירחא, אולם אם יש חשש שיגנבו או יפסדו מותר, אבל יש לעשות בצנעא כפי האפשר.

[ג]. וכן אסור להסיע ממונו מעיר לעיר ואפילו באותה העיר לחצר אחרת, ורק משום דבר האבד מותר אפילו לעיר אחרת.

[ד]. פירות ששטחן בשדה ליבוש, וירא מהמטר, מותר לחפות אותם, ואף מותר לעקור קש ולחפות אותם אפילו בחיפוי עבה.

[ה]. סחורה שאם לא יפכו אותה תתקלקל, מותר⁴²⁸.

כללי דבר האבד⁴²⁹

ב'. היתר דבר האבד, הוא רק כשלא כיון מלאכתו במועד⁴³⁰.

וכן אם אפשר לעשות בצנעא, יעשה כן ולא בפרהסיא, וכפי הענין⁴³¹.

וכן אם אפשר בלא שכר, עדיף, או שיעשה זאת על ידי גוי⁴³².

כיון מלאכתו למועד

ג'. כל היתר של "דבר האבד" הוא בתנאי שלא "כיון מלאכתו במועד", כגון שארע אונס, או שגגה וכדומה, שהיה סבור שישפיק לעשות לפני המועד ולא עשה כן, או שחשב שלא יתקלקל עד המועד, ויוכל לעשות אחר המועד⁴³³, וכדומה.

אבל אם כיון מלאכתו למועד, אסור לעשות במועד אפילו בדבר האבד, ואפילו הוא צורך מצוה ומעשה הדין⁴³⁴, אבל על ידי גוי, יש להקל⁴³⁵.

ובצורך מצוה אין לקונסו בדיעבד⁴³⁶. וכל שכן בעסקי נפשות⁴³⁷. וכן צרכי רבים מותרים⁴³⁸.

ד'. ישנם כמה אופנים שיש לדון בהם, אם יכל לעשותם קודם המועד, ואם לא עשה כן לא התירו לו במועד אפילו בדבר האבד, ויש לשאול חכם.

אם יכול לשכור פועלים לסיים המלאכה קודם המועד, יש אומרים שחייב לעשות כן⁴³⁹.

אם יכל למכור את הסחורה לגוי מערב יום טוב, אינו חייב לעשות כן⁴⁴⁰.

וביותר מזה יש לשקול לפי הענין אם זה אונס ושגגה, או פשיעה⁴⁴¹.

ה'. המכוון מלאכתו, ובמקום לעשותה קודם המועד הניח אותה למועד, אסור לו לעשות אותה במועד, ואפילו אם זה דבר האבד, ואף אם עבר ועשה, בית דין מאבדין ומפקירין את הדבר ממנו⁴⁴², ועיין בהערה⁴⁴³.

ואחר ההפקר של בית דין מותר לכל אדם לזכות בזה ולהשתמש בה⁴⁴⁴. [וכיום אין מצוי הפקר בית דין⁴⁴⁵]. אבל לעושה את המלאכה אסור ליהנות ממנה במועד, אבל אחר המועד מותר לו ליהנות ממנה, אם לא זכה בה אדם⁴⁴⁶.

ואם הפועל עשה את מלאכת בעל הבית, אי אפשר לקונסו, אבל משמתיים אותו ומלקין אותו כפי ראות הדיינים⁴⁴⁷.

ואם כיון מלאכתו על ידי גוי, אין קונסים אותו⁴⁴⁸.

ו'. אדם שעבר וכיון מלאכתו במועד, ומת במועד, אם בית דין הפקירו אותה, יכול הבן לזכות בה אם עדיין לא זכו בה אחרים, ואם עדיין לא הפקירו את המלאכה אין מפקירין אותה⁴⁴⁹.

ואחר שהבן זוכה או יורש את המלאכה, רשאי לעשות בה מלאכה אם היא דבר האבד⁴⁵⁰.

ואם האב עשה מלאכה בדבר שאינו אבד, יש להקל ככל האמור שלא קנסו את בנו⁴⁵¹.

ז'. מלאכה שעשה אותה במועד, והיה יכול לעשות אותה לאחר המועד, אין קונסים ומאבדים אותה ממנו⁴⁵².

ומכל מקום אין לו להרויח מהשבח שעשה במועד, אלא ימכרנה רק כפי הקרן⁴⁵³.

סימן תקלט

סחורה במועד

א'. סחורה אסורה בחול המועד, ואפילו כל שהוא, אפילו שוה פרוטה⁴⁵⁴.

בין לקנות ובין למכור אסור⁴⁵⁵. וכן שכירות דינו כמו מקח וממכר⁴⁵⁶.

גם בצנעא אסור⁴⁵⁷.

גם על ידי גוי אסור⁴⁵⁸.

כל האמור הוא גם אם לא נעשית שום מלאכה מלבד עצם המסחר⁴⁵⁹.

ורק אם הוא דבר האבד, או במקומות מיוחדים, יש להקל, כאשר יתבאר בעזה"ו.

ב'. אם נזדמן לו רווח גדול במועד, מותר לעשות סחורה בצנעא, אבל יוציא מהרווח להוצאות יום טוב יותר ממה שהיה בדעתו להוציא בלאו הכי⁴⁶⁰.

ודווקא סחורה מותר באופן זה, אבל שאר מלאכות אסור אפילו אם יוציא הרבה לצורך יום טוב⁴⁶¹.

וגם סחורה אין להתיר אלא כשאינו טירחא יתירה⁴⁶².

ג'. אדם עשיר שנזדמנה לו עסקה עם רווח מרובה במועד, ואינו צריך למעות כלל לפי דרגתו, ואין לו להוציא מזה לתוספת צרכי יום טוב, נראה שאין מועיל ליתן מזה לאחרים שאין להם⁴⁶³.

ד'. המלוה מעות אפילו קודם המועד על מנת שיפרעו לו במועד סחורה מכל סוג שהיא להשתכר, אסור⁴⁶⁴, ואפילו אם לא התנה שיתנו לו במועד⁴⁶⁵, ואפילו כשזה בעיר אחת ואינו צריך לטרוח בקבלת הסחורה לפרעון הלוואתו⁴⁶⁶.

ואם כבר קנה סחורה מסוימת במעותיו, ועתה רוצה רק להביא את זה, אין בזה איסור סחורה, אך אסור לטרוח בהעברת דברים ממקום למקום, אלא אם כן הוא חושש שתפסד הסחורה⁴⁶⁷.

ואם יש חשש דבר האבד, מותר בכל אופן, כגון שנתן מעות לפני המועד, ואם לא יקבל עכשיו את הסחורה יפסיד, או ספק שיפסיד, מותר⁴⁶⁸, ובלבד שלא כיון מתחילה לקבל במועד⁴⁶⁹.

באח, וכ"כ בבאר משה ח"ז סמ"ו ועוד, ודלא כהחולקים.

457 ב"י מסתימת הרמב"ם ורא"ש, וכן סתם בשו"ע, וכ"כ האח.

אמנם מצאנו כמה ראשונים שמתירים בהדיא בצנעא כמבואר באו"ח מלוניל הי"ד בשם רב האי גאון, וכ"כ הרוקח והאגור והמנהיג ושה"ל בשם ר"ג, ולפי"ז לכאורה לא היה לנו להחמיר כ"כ בדיוק מהרמב"ם ורא"ש נגד דברים מפורשים בכ"כ ראשונים, ושו"ר שהקשה כן בשו"ת באר משה ח"ז סע"ג, והגם שבב"י הזכיר דבריהם וכתב להקל רק במוציא לצורך יו"ט קצת, וי"ל.

458 ביה"ל רה"ס מהאח, וע"ע ערוה"ש תקמג ס"א.

459 ועיין ביה"ל להלן ס"ה ד"ה אינו מותר בשם הא"ר שאין ללמוד להקל במלאכה ממה שהתירו סחורה שיש בה צדדי קולא, ולכן הזהיר הביה"ל שפעמים תוך כדי מסחר עושים מלאכות, ע"י שחוחתים סחורה וכו'.

460 ב"י, ורמ"א ס"א, והיינו בין למכור ולקנות וכמש"כ במשנ"ב [וביאר בשעה"צ אות ז שיוציא מהרווח שאומד בדעתו שירויח כשקונה סחורה כזו].

461 כמבואר בב"י שלא התירו אלא סחורה שאינה מלאכה ובצירוף שמוציא קצת ליו"ט, וכ"כ המשנ"ב סק"ו, וכן פשוט בכל דוכתא.

462 כמבואר בב"י שם מדברי הראשונים, ובלא"ה הוא פשוט, שהרי אפילו דבר האבד ממש לא התירו אלא כשאינו טירחא יתירה, כנזכר לעיל בכ"ד, וכן הבאנו בס"ת תקל.

463 נשאלתי באחד שנזדמנה לו עסקא, אך הוא אינו צריך להוציא מזה לצרכי יו"ט מאחר ויש לו רב, אבל אומר שיתן מזה לאחרים, האם זה מותר, שהרי מ"מ הוא מועיל בכך לצורך יו"ט, ומסתבר להחמיר בזה, מפני שלא הותר לעשות לצורך אחרים, וכעין זה שלא התירו לאדם לעבוד בשביל עני שאין לו מה לאכול, ורק לעני עצמו מותר לעבור אצל בעה"ב (אף שבעה"ב א"צ למלאכה כלל), וכ"מ קצת גם בלשון הפו"ב בסוס"א, ובשו"ע סוס"ד שלא חשש אלא במי שיש לו, ולא נתן עצה כזו ליתן מזה לאחרים, ודו"ק.

464 שו"ע ס"א.

465 מפרשים.

466 עיין משנ"ב וביה"ל ד"ה לילך.

467 ביה"ל ד"ה בפרעון [והעברת דברים ממקום למקום נת' בס"ת תקלה].

468 שו"ע.

469 אח, וככל דבר האבד שלא הותר א"כ לא כיון מלאכתו כנ"ל בס"ת תקל.

לפרש שמאבדין אותה היינו ע"י הפקר (וכמבואר בחו"מ בדוכתי טובא שהמניח חפץ במקום שעשוי לאיבוד, ה"ז כמוזיק בידיים). ואם אין לשום אדם צורך, מ"מ לא יתנו לו את זה במועד.

445 כידוע שהיום אין קנסות [וראה בדברינו בהל' שבת בפתיחה לסימן שלד], ובחור"ש ע' קצב כתב שזה דין בהפקר ב"ד בפועל, ואל"ה לא, וע"ע במשנ"ב סק"ז, וסק"כ.

446 משנ"ב ז.

447 רמ"א סוה"ס [ועיין בכה"ח כמה פרטים בענ"ז].

448 שד"ח בכה"ח סוף אות כג.

449 עיין בשו"ע סוה"ס, ובביאור המשנ"ב סק"כ בב' אופנים, ונראה כמו שכתבנו בפנים להקל בכל אופן, ובאופן שהפקירו הבן זוכה מההפקר, ולכאורה היא זכיייה מההפקר ככל אדם, ולא שמתחדשת הירושה, אלא שהמשנ"ב כתב שרק אם לא זכו בה "בחיי האב", אז הבן אינו זוכה, אבל אם האב מת משמע שמיד חוזר החפץ ליורש, ואין האחרים יכולים לזכות, ולפירוש השני הרי שלאחר ההפקר הבן כשאר כל אדם, ומש"כ בשו"ע שלא קנסו הכוונה לפני שהפקירו, שלא קונסים את הבן להפקיר.

450 כ"מ שו"ע ובמפ"י.

451 עיין משנ"ב סוה"ס ואח"י.

452 ברכ"י ה"ד בכה"ח אות כ, ואין זה כדון מכיון מלאכתו במועד הנ"ל, כיון שרק עתה נתגלה הבעיה.

453 ברכ"י שם בכה"ח אות כא.

454 מו"ק (י:) ורא"ש ונימוק"י ושו"ע ר"ס תקלט.

והנה הטעם שאסור סחורה כתבו הפו"ב משום טירחא [ומה שאסור כל שהוא, משום לא פלוג], אולם בנמוק"י ועוד משמע גזירה שמה יכתוב [אך י"ל דלדין שמלאכת חוה"מ מדרבנן אינו כן, משום דהוי גזירה לגזירה], ובריב"ש ס"י שכ כתב בשם הראב"ד משום עובדין דחול, עי"ש. ובמשנ"ב בסוה"ס (סקמ"ה) הביא משם האח' שהאיסור בפרמקטיא הוא משום טורח גדול שישנו בשווי המקח, ומתוך טרדא יש חשש שימנע משמחת יו"ט, או מפני החשש שיקנה ביוקר ויצטער.

455 רא"ש ושו"ע שם.

456 כ"ה ברמב"ן במו"ק (יא:) שגם שכירות בהמה וכלים וכדו' אסור, וזולת אם הוא דבר האבד [ולא בעצם מה שאבד מה שאינו מרויח, ומש"כ הרמב"ן שם צ"ל דזה כעין מניעת רווח, ופשוט]. וה"ד בזכ"ל א מערכת חוה"מ ועוד

427 עפ"ה א"א מהפו"ב בס"ת תקלו וכ"כ באח, ויל"ע אם יש חילוק בין גינה לעציץ שבבית.

428 כל דינים אלו בשו"ע סימן תקלח ס"א-ה.

429 מלבד מה שנתבאר בר"ס תקלו.

430 ויבואר להלן.

431 שו"ע ס"ב.

432 עיין ס"ת תקמב ס"א.

433 שו"ע ס"א.

434 משנ"ב ס"ת תקמ סק"ט, ובס"ת תקא סק"ד ושעה"צ ס"ת תקמה סק"א.

435 שד"ח סוף אות ב בשם פאת נגב [אמנם בחור"ש עמוד קצו לא כתב כן, ואינו מוכרח].

436 ביה"ל ס"ת תקמה ס"ג ד"ה לעצמו.

437 שעה"צ בס"ת תקמ ס"ז.

438 עיין להלן ס"ת תקמד.

439 עיין חזו"א ס"י קלה ד"ה שם פ"ב אות א, וזה חידוש, דלא מצאנו שצריך להוציא הוצאות לכך, ולכן כתבנו בלשון "יא, דלענ"ד סתימת הפו"ב ל"מ כן, וכמו"כ לד' הא"ב בהערה הבאה.

440 א"א מבוטשאטש ס"ת תקלט, ואפשר שאף החזו"א הנ"ל יודה בזה שזו תחבולה שאינה טבעית בעסקי המסחר, אף שלא ידך גיטא היא קלה יותר, וצ"ע.

441 אף שבשו"ע כתב שבשכח או נתעצל, אולם ישנם דרגות שונות, וכגון מה שדנו הפו"ב בכ"מ באחד שחשב שיהיה לו זמן יותר מאוחר ונשתהה, ולבסוף שכח, שבפ"ו בס"ת קח מבואר שזה כאונס לענין תשלומין, אף שהחת"ס יו"ד סמ"ב פסק בדבריו, וע"ע ש"ש פס"ו הערה קנה, ואכמ"ל.

442 מו"ק (יב.) ושו"ע סו"ס תקלח ובמפ"י.

443 נראה שלא קנסו אלא את השבח שהשיבה המלאכה ולא את גוף החפץ, אך לשון הפו"ב ל"מ כן, אך י"ל שמפקירים את המלאכה היינו את הדבר האסור, ומ"מ הרי החומר קיים, והשבח תלוי בו, ואטו נאמר שיעשו חשבון כמה השבח, וכך יקחו ממנו את הגוף עם השבח בשווי כזה, ושו"ר בשש"כ פס"ו הערה קנ שדן בזה, שלכאורה לא היה ראוי לקנסו את הקרן רק את השבח, ושבפ"ו ל"מ כן, עי"ש, ואכן מדברי הברכ"י (בכה"ח אות כ-כא) מוכח ששקנסים גם את הגוף, ורק בנידונו לא קנסו.

444 בשו"ע איתא שמאבדין אותה ממנו ומפקירים אותה לכל, ע"כ. ויש

וכן הדין שמותר להפקיד כסף לבנק, אם יש לו גרעון, או שחושש שיחזרו השיקים שנתן, או מחשש גניבה, וכל כיצא בזה.

ט"ו. ההיתרים הנזכרים בסחורה שאינה מצויה להרויח, הוא דווקא כשבודאי יש ריוח, אבל בספק ראוי להחמיר⁴⁸⁷.

ט"ז. רווח שאינו מצוי המותר, הוא דווקא ברווח משמעותי ולא בדבר מועט⁴⁸⁸.

י"ז. החזר מוצר לחנות, הרי זה כסחורה, ולכן אם אפשר להחזיר אחר המועד יעשה כן, אלא אם כן יש חשש שיפסיד⁴⁸⁹.

י"ח. יש אוסרים ליתן לחבירו כסף כדי שיקנה לו סחורה לאחר המועד⁴⁹⁰, ואינו מוכרח.

ומותר ליתן לגוי כסף לפני המועד כדי שיקנה לו ביום השוק שחל במועד, אך לא יפרש לו שיקנה במועד⁴⁹¹.

י"ט. דולרים ומטבע זר, שיש חשש שירד ערך המטבע, יש להקל למכרם⁴⁹².

וכן הדין בקניית או מכירת מניית⁴⁹³.

אבל לקנות למסחר וכדומה, אסור⁴⁹⁴.

כ'. ההולך להורים או לטיול במועד, ורואה בדרכו דברים הנצרכים לו לבית, אף על פי שיכול לקנותם אחר המועד, מותר, מפני שהוא יצטרך להוציא כסף על נסיעות שיבא לשם במיוחד אחר המועד, או שיתבטל מעניינו, והרי הוא כמו דבר האבד⁴⁹⁵. ובחור שרוצה לקנות דברים ולקחת לשיבה אחר החג, ראה בהערה⁴⁹⁶.

כ"א. אדם שרואה חפץ בזול, וכשלעצמו אינו צריך לו כלל, אך מפני שרואהו בזול קונה אותו, מותר⁴⁹⁷.

כ"ב. אדם שהולך לקנות עם הוריו, ובאותה הזדמנות הם משלמים עליו, ואפילו חלק מהמוצרים, מותר לו לקנותם במועד, אף שאינם לצורך המועד מפני שהוא כדבר האבד⁴⁹⁸.

כ"ג. אסור לחפש אחר מציאות⁴⁹⁹, כגון: לחפש על שפת הים או בגינות ציבוריות חפצים מופקרים, או לחפש בבקוקים למיחזור.

וכן אסור לחפש בחנויות גדולות ובשווקים מציאות של מבצעים ומכירות חיסול וכדומה, אלא אם כן הננים בעצם הטיול⁵⁰⁰.

כ"ד. המלוה מעות לחבירו, על תנאי שאם לא יחזיר לו, יהיה חפץ מסוים קנוי לו, אזי: אם סוף הזמן שהתנו ביניהם הוא במועד אסור, אבל אם סוף הזמן הוא לאחר המועד יש להחמיר, והמיקל אין למחות בידו⁵⁰¹. ודווקא אם באמת כוונתו להלוואה, אבל אם כוונתו למסחר ועושה זאת בדרך הלוואה, הרי זו הערמה, ואסור לכל הדעות⁵⁰².

כ"ה. הצריך לקנות כמות מסוימת בשביל כל השנה, כגון יין וכדומה, ומוצא במועד בזול, מותר לקנות את כל הכמות של השנה אבל לא יותר מזה⁵⁰³. וכן אם לא ימצא יין טוב כרצונו רק במועד, מותר⁵⁰⁴.

כ"ו. ההולך לחנות, אסור לו לקנות דברים שאינו צריך להם במועד, אלא רק מה שצריך מותר⁵⁰⁵. ואף באותו המין יש אומרים שאסור לקנות אלא מה שצריך, ולא דברים שבודאי אינם צריכים למועד, אולם מן הדין מותר לקנות מאותו המין כמות גדולה, משום שלא נאסר ריבוי בשיעורים בחול המועד⁵⁰⁶. ואפילו אם אינם בסל אחד, אלא אוסף מהם פריטים מותר, כיון שהקניה בבת אחת⁵⁰⁷. ועיין בהערה⁵⁰⁸.

כ"ז. בעלי חנות שעושים מבצעים, מותר לקנות מהם, ואין לחוש לכך שהוא מחזק ידי עוברי עבירה בכך שפותחים חנות שאינה לצורך המועד⁵⁰⁹.

חשש דבר האבד, כגון: שבמשך הזמן ילכו החייבים, או שישמטו בתואנות, וכמו שמצוי בעו"ה, וכן אם יש חשש שאם לא יקח הסחורה יתבעו ממנו דמי איחסון, מותר.

תביעת חוב

ה'. מותר למלוה לתבוע מהלווה את חובו, בין מיהודי ובין מגוי⁴⁷⁰, ואפילו לילך לעיר אחרת מותר, ואף אם יוכל למצוא אותם אחר המועד⁴⁷¹. ואף אם צריך לדון עימם בדין⁴⁷², משום שגביית חוב אינה בכלל סחורה.

ו'. מלוה התובע חובו, והלווה רוצה לפרוע בחפצים וסחורה, אם זה מגוי מותר, אבל מיהודי אסור⁴⁷³, ואדם שאינו שומר מצוות דינו כגוי⁴⁷⁴.

ז'. כל ההיתר לתבוע חוב במועד, היינו חוב שבא מחמת הלוואה, אבל חוב מחמת מכירה שחייבים לו על סחורה, אסור, אלא אם כן זקף עליו את המעות בחוב קודם המועד, שאז מותר ככל הלוואה, ומותר לזקוף את החוב במועד כדי להבטיח את החזר⁴⁷⁵. וכן אם הוא דבר האבד שיש חשש שיפסד החוב, כנזכר לעיל מותר.

עוד דיני סחורה

סחורה במקום הפסד ומניעת רווח

ח'. סחורה שאם הוא לא ימכרנה במועד יפסיד, אזי: אם ההפסד הוא מן הקרן מותר למכרה [אך יעשה שינוי לפתוח את החנות בצנעא, משום כבוד יום טוב], אבל אם לא יפסיד מהקרן אלא ימנע ממנו רווח אסור. אמנם אם הוא רוצה למכור כדי להרויח ולהוציא מזה קצת לתוספת שמחת יום טוב, ואפילו לצורך חול המועד, מותר⁴⁷⁶. ודווקא אם אין לו הרבה משלו, אבל אדם שיש לו הרבה משלו ככל אשר יתאוה ואין בדעתו להוסיף כל כך, אסור⁴⁷⁷.

ט'. קרן היינו כפי שהוא שווה באמת, ולכן אם בא מעיר אחת במאה, ובעיר הזאת היא שווה מאתיים, כפי שעלה לו, הרי זה הקרן⁴⁷⁸. ואם קנה במבצע או במכירה מיוחדת מוזלת, הקרן נחשב כפי המחיר הרגיל בדרך כלל⁴⁷⁹.

י'. כל האמור שאסור לעשות סחורה בשביל רווח, היינו דווקא ברווח המצוי, ויכול להשיג אותו גם אחר המועד, אבל אם הוא רווח שאינו מצוי, הרי זה כמו דבר האבד, ומותר.

כגון: שנזדמנו לעיר מוכרים וקונים במחירים הטובים לאדם, או שיש יריד קבוע מזמן לזמן, או מבצע מיוחד לימים מסוימים שלא יהיו אחר המועד, או סוף שנה למנין הגויים, או מכירת חיסול וכדומה, מותר, אבל אם זה מבצע שמגיע כל שבוע או שבועיים אסור⁴⁸⁰, ועיין בהערה⁴⁸¹.

יא'. תגר שקונה ומוכר תדיר, ואם ימנע מלקנות ולמכור היום בודאי יפסיד הרווח, מותר⁴⁸², אך יזהר שלא לשבת בחנות בפרסום, אלא בביתו⁴⁸³.

יב'. בכלל רווח המותר, הוא גם אם נזדמנו לו קונים רבים, או שנזדמן מי שימכור לו סחורה בכמות גדולה או בהקפה וכדומה, וכן אם מוצא קונים רבים, או שקונים במזומן ולא אחר המועד בהקפה⁴⁸⁴.

יג'. העולם נוהגים קלות באיסור סחורה במועד, אמנם יש ללמד זכות במקומות שאם לא יעסקו במועד יתמעט המשא ומתן של היהודים, או שילכו הקונים למקום אחר ולא ירגילו לקנות אצל היהודים.

ומכל מקום אסור לעשות מלאכה אחרת זולת הסחורה, כגון לחתוך בד לקונה⁴⁸⁵.

יד'. בעל חנות שיש לו חובות ונתן שיקים וכדומה, ואם לא יפרע בזמן יבא לידי הפסדים של קנסות, או שלא יתעסקו עימו יותר וכדומה, מותר לו גם מלאכות האסורות במועד⁴⁸⁶.

במציאות [ההוספנו דוגמאות מצויות].

והנה בשו"ע כתב שאסור לטרוח אחר מציאה "כדי לכבשם", והיה אפשר להבין שדווקא אם צריך כבישה או מלאכה כעין זו אסור, אבל עצם המציאה אין בה איסור (עיין בב"י מדברי הראב"ד והרא"ש), אולם ז"א מוכרח, וי"ל שגם בעצם הטירחא אסורה, כמו שמצאנו בב"מ.

500 שהטיוול מותר, ואגב זאת יוכל לראות, אך אם הטיול הוא עצם הקניה, אסור, והבן.

501 עיין שו"ע ס"ז ב' דעות ובדברי הא"ח במשנ"ב כז וכה"ח מג, וכמו שהוספנו שמובא בטור שרק אם חל הקנין לאחר המועד מותר, אבל אם חל במועד אסור ככל סחורה, אף שהוא רק ספק, וכן יש לפרש בדברי המשנ"ב והא"ח [ואגב, עיין בס"י שו"ע שמה שהערנו בדין קנין בשבת, אם הקפידא במעשה או בחלות הקנין, ויש לדון גם מכאן].

502 זו סברת האוסרים שלא יערימו, ומשמע שהערמה פשיטא לן שאסור, וכל ההיתר למ"ד שאינו מערים.

503 שו"ע ס"ט א [א"כ הוא רוצה לסחור, ויש רווח שאינו מצוי מותר וכמש"כ הרמ"א וכנ"ל בסעיף ה].

504 כן נראה של"ד אם הוא זול כמש"כ הב"י.

505 כדן פרקמטיא האסורה בחוה"מ, ואף שכאן זה לביתו ולא למסחר, מ"מ קניה שלא לצורך גם היא אסורה.

506 נחלקו האחרונים בזה שקונה מין אחד, אך הוא מוסיף הרבה מאותו מין, שהגר"מ פיינשטיין אסור, אולם הבאר משה בתשו"ח ס"ע מתיר שאין ריבוי בשיעורים בחוה"מ, ועוד דשמוא מקלעי אורחים, וכ"כ בשש"כ פס"ז סכ"ז, ומועו"ז ח"ד ס"י ש, וכן דעת הגריש"א והגרנ"ק שהובאו בדריהם בספר חיכו ממתקים עמוד פב בהערה, ובעיקר הדבר הוא תלוי מסוגיין שמבואר בס"ט לאיסור, וישנם כמה חילוקים בא"ח שם, ועי"ל שכאן נעשה חלקו למועד ולכן מותר.

507 עיין בדברינו בהל' יו"ט סי' תקג בבישול בב"א אע"פ שמאסף הרבה פריטים, וה"נ י"ל כאן. ואצ"ל שמותר ברווח לכו"ע וא"צ לצמצם, ואם הותר יותר.

508 יש לציין, שאם זה אותו מין בד"כ הוא רישום אחד, רק המספר שונה, אולם אם לצורך התוספת יש רישום נוסף לכא"י יש לחוש לאיסור מטעם זה שאינו ריבוי, אלא תוספת, אולם כתיבה במחשב מן הדין מותר כדלהלן סי' תקמה, אלא שההדפסה חמורה טפי, וי"ל.

509 ראיתי בשם הגר"ש וואנר ועוד שחששו לאיסור ככה"ג מפני שמסייעים לבעלי החנות שפותחים שלא כדן, אולם נראה שיש ללמד זכות על בעלי החנויות מפני כמה טעמים, כגון עפמ"ש בסעיפים ד-ה, או מחשש שילכו

הרב שער שמעון אחד שהתיר גם הוא, עיי"ש, וי"ל.

488 כן מסתבר לענ"ד דאף שדבר האבד מותר גם בדבר מועט, מ"מ לענין זה שיחשב מניעת רווח שאינו מצוי כדבר האבד, הוא רק בריח חוב ואלא בדבר מועט, ודו"ק.

489 החזר מוצר הוא כמו קנין נגדי שנותן מוצר ומקבל כספו בחזרה [או זיכוי שהוא נחשב כמו כסף לכל דבר] ולכן אסור כדן סחורה, א"כ הוא דבר האבד שאם לא יחזירנו יעבור זמן ויפסד, וכה"ג כתב באשרי האיש פ"ח, וכו"ד הגר"מ פיינשטיין ח"ה, ודלא כהרב באר משה שכתב שמדינא מותר בכל אופן, ורק המחמיר תע"ב.

490 שו"ת ר"פ ח"ד סכ"ו, ולכא"י צ"ב דאיסור ודבר דבר אינו אסור במועד, וכמשנ"ב בס"י תקל, ואף בשלח שליח לא מצאנו איסור, אלא עפמ"ש"כ ערוה"ש ר"ס תקמג, מפני שהטרדא והאחריות מוטלת עליו [ולכן גם בגוי אסור], אבל כאן שאין מצב המסחר כעת אין גם טרדא. וע"ע להלן ס"ה, ומש"ש, וע"ע בס"י תקמג ס"ג.

491 שו"ת זבחי צדק החדשות סט"ג, ויש לציין שאף בשבת התירו הרבה פו' בכה"ג, ונת' בריש הל' שבת וכן בס"י שו"ע פ"ב סי' שם ועוד בא"ח.

492 בחו"ש חוה"מ ע' רטו כתב שמותר למכור כדן דבר האבד, עיי"ש. אולם יש לדון בזה שהרי יתכן גם שיתייקר המחיר שלהם, וכה"ג כתבנו בחו"מ סו"ס רצב בתשו' לענין שומר שהפקידו אצלו דולרים, וי"ל דשאני התם שאינו יכול למכור אלא בכדי חסרונו וכדו', וכל כה"ג אינו בכלל, ומ"מ כל שזהו דרך המסחר.

493 שאסור לעשות כן אלא באופן שהוא דבר האבד, או לצורך שמחת יום טוב וככל ההיתרים, הלא"ה לא, וכ"כ בשש"כ פס"ז ה"ז ועוד.

494 לפמשנ"ת לעיל ספק של רווח שאינו מצוי אין להקל כ"כ, וה"ה כאן שבודאי אינו מוכרח, ואדרבה יתכן שיפסיד, ופשוט.

495 שו"ת באר משה ח"ו סמ"ח והגר"מ פיינשטיין ח"ה סל"ו ג ועוד.

496 ועיין עוד להגר"מ"פ שהורה בבחור ישיבה שצריך חפצים לשיבה, ורוצה לקנות אותם במועד כדי להגיע מיד לשיבה במוצאי החג עם החפצים, ואם לא נתיר לו לקנותם במועד יצטרך להשאר יום נוסף שם, דעת הגר"מ"פ שאסור, עיי"ש. והביאור הוא משום שאיבוד זמן אינו מתיר כמו דבר האבד, רק איבוד ממון, וכמ"ש בכ"מ, אמנם עיין להלן סי' תקמה בדין איבוד ד"ת ש"א שאם בזמן זה יכול לכתוב דברים אחרים ה"ז כדבר האבד. וי"ל.

497 באר משה שם ואגר"מ שם.

498 כ"כ באשרי האיש בשם הגריש"א, והוספנו שה"ה גם אם חלק מהמוצרים ישלמו עליו [ומה שבכלל הולכים לשם, י"ל].

499 עיין שו"ע ס"ו, דרק סחורה שהוא חיי אדם התירו כנ"ל, משא"כ

470 שו"ע ס"ב.

471 משנ"ב ז.

472 משנ"ב ח.

ועיין להלן סי"ג בהגה שמותר לקבול במשפט אצל גויים וכו', ועיין

במשנ"ב שם מדברי הפו' כמה פרטים, ושייך גם לכאן.

473 שו"ע ס"ח דהוי כמציל מידם, ומה שאמרו בס"ב שמותר גם ביהודי היינו בחוב כסף, אבל בסחורה אסור.

474 מסתבר, ותלוי לפי הענין אם נאמן.

475 שו"ע ס"ג.

476 שו"ע ס"ד ובי' ומשנ"ב וא"י.

477 שם, וכה"ג מצאנו עוד להלן בס"י תקמה בב"י ובפו'.

478 זב"צ בתשו' החדשות סי' קיג ועוד בא"ח. [ולכא"י ה"ה בהיפך, א"כ יש הפסד].

479 מסתבר דבזה לכו"ע כן, ולא גרע ממי שמצא מציאה.

480 מחלוקת ראשונים בביאור הירושלמי, עיין טב"י ושא"פ, ובשו"ע ס"ה פסק כמ"ש.

ולא נתבאר עד כמה זמן זה נחשב כהפסד, כי בשו"ע כתב היתר ביריד מומן לזמן ואיסור ביריד שנעשה בכל שבוע, ויש לדון בשבועיים שלש וכדומה, ואפשר שתלוי לפי מה שדרך בני אדם בהולים עליו ומרגישים אותו כהפסד מבחינה מסחרית, והיה מקום לומר שהוא תלוי בחודש, כי מצאנו בכ"מ שחודש נחשב תקופה אחרת, וזמן רב כידוע בכ"מ באו"ח ועוד, אולם לענ"ד נראה יותר כאמור.

481 עיין לעיל בסעיף א בהגה שאם הוא עושה זאת בצנעא מותר אפילו בדבר המצוי, ובלבד שהוא רווח מרובה, וכאן המדובר שאינו בצנעא.

482 רמ"א ס"ה.

483 משנ"ב מהמג"א, וע"ע בביה"ל ד"ה אינו.

484 עיין שו"ת בית דוד (ס"י שז, בכה"ח לט) ור"פ (ח"ד סי' כה), ודו"ק.

485 א"ר בביה"ל ס"ה ד"ה אינו.

486 ביה"ל שם אם לא לאדם שיש עליו נושים וכנ"ל, והוספנו דוגמא נוספת, וה"ה כל כיצ"ב.

ויש לעיין באדם שהתחייב לשלם בתאריך מסוים ונפל בחוה"מ, האם כדי לעמוד בנאמנותו מותר לעשות מלאכה.

487 שאע"פ שהתירו גם ספק דבר האבד, מ"מ בנידו"ד ששנוי במח' אם להתיר בהרווחה שאינה מצויה ראוי להחמיר, וכ"כ בדעת' ס' תקלג ס"ה, וע"ע בספר חיכו ממתקים עמוד קנה, והעיר על הבאר משה ח"ז סס"א והגר"מ פיינשטיין שהתירו גם בספק, ועוד כתב כן בעמוד קנז, והעיר כן על

כ"ח. חנות שאסור לפותחה במועד, אבל ישנם חנויות אחרות של מומרים שפותחים, וחושש בעל החנות שהלקוחות הרגילים אצלו ילכו למקומות אחרים, והחשש הוא ברור ואמיתי יש להקל, ויעשה שאלת חכם⁵¹⁰.

ואם יש לו מיסים על החנות, אעפ"כ אין לפותחה במועד עבור כך⁵¹¹.

כ"ט. ברוב המקרים אסור לפתוח חנות שאינה לצורך המועד, אך אפשר ללמד זכות בכמה אופנים, וכל שכן שהפועלים יכולים לעבוד שם, אם בעל הבית מאיים עליהם בפיתורין וכדומה⁵¹².

פועלים ושכירים

ל. פועל העובד בחנות, אם זה באופן שאסור לבעל החנות למכור במועד, כגון שאינו לצורך המועד, אין לעבוד שם. אמנם אם בעל החנות מאיים שהוא יפטר את הפועל, מותר משום דבר האבד⁵¹³.

ל"א. אם אדם מאיים על חבירו שיעבוד במועד באיסור, ואם לא כן יזיקנו, אין בזה היתר דבר האבד, אלא זה כאומר לו עבור על דברי תורה⁵¹⁴.

ל"ב. בעל מפעל, חנות וכדומה, שאם הוא יסגור את המפעל יצטרך לשלם לפועלים, יש מתירים לפתוח המפעל במועד עבור כך [והיינו עד כדי שלא יפסיד]. ויש אוסרים, ולמעשה ראוי להחמיר או שיתפשר עם הפועלים, זולת אם נאנס ולא ידע מזה בעת ששכר אותם⁵¹⁵, או באופן שהוא הפסד גדול, וכפי הוראת חכם⁵¹⁶.

ל"ג. פועל שכיר, שבעל הבית דורש ממנו שיעבוד במועד, צריך להשתדל ככל האפשר שלא לעבוד [אם אכן היא מלאכה האסורה במועד], ולכן אם יש לו ימי חופשה במשך השנה שהוא זכאי להם כנהוג, יש לבקש אותם במועד.

ואם מחמת כן יפסיד איזה דבר, וכגון שבעל הבית הכריז שמי שיבקש חופשה במועד יפסיד שני ימים, או הפסד אחר, רשאי לעבוד.

ואם הוא צריך את ימי החופשה לצורך הבראה בתקופת הקיץ, ואכן הוא צורך אמיתי ולא חיפוש תענוגות, מן הדין אינו חייב לקחת את ימי החופשה במועד, אך מידת חסידות היא כן⁵¹⁷.

ואם הוא רוצה לבזבז את ימי החופשה בקיץ, והיא תחילת שנה, ומחמת כן לא יהיו לו ימי חופשה במועד, נראה שמותר, אבל מידת חסידות לשמור את הימים לחול המועד⁵¹⁸.

כל האמור הוא באופן שבעל הבית אינו נותן חופשה, אך חובתו של בעל הבית ליתן חופשה לפועלי⁵¹⁹.

ל"ד. פועל שמחייבים אותו לעבוד במועד שלא כדין, אם יש לו ימי חופשה שהוא זכאי להם במהלך השנה, צריך להשתמש בהם במועד, ואם אין לו ימים כאלה ומחייבים לבא לעבודה, מותר לו לשקר ולהוציא תעודת מחלה מהרופא כדי ליפטר מן העבודה, כיון שהם עושים גם כן שלא כדין [אולם אסור לו ליטול שכר על כך, ואפילו אם כוונתו להחזיר אסור, כיון שבאמת אינו חולה]⁵²⁰. ואם ירגישו עליו שהוא משקר כדי להפטר מן העבודה, ויש חשש שיתנקמו בו ויפטר אותו מן העבודה בעתיד, מותר לעבוד⁵²¹.

ל"ה. פועל מגיע לו חופשה בשבתות וימים טובים, וצריך בעל הבית לשלם לו, כפי מנהג המדינה⁵²².

ובחול המועד, אם זו מלאכה האסורה, צריך לשלם לו אף על הזמן שלא עבד, אבל אם הם מלאכות המותרות, אין צריך לשלם לו, אם הוא לא מגיע לעבודה⁵²³, ואם זו עבודת "משק בית" וכדומה, ישנם מלאכות המותרות וישנם האסורות, ויש לשקול בכל מקרה לגופו, ולחשב אם להוריד לו.

ואם חתמו חוזה עבודה, אין משלם לו על חול המועד אפילו אם זו עבודה האסורה בלאו הכי במועד, כיון שקיבלו עליהם את מנהג החוק⁵²⁴.

עבודות מחשב מותר מן הדין, וראה להלן סימן תקמה.

ל"ו. בעלי חנות שמותר להם למכור במועד, פעמים שצריכים לעשות שינוי, וכדלהלן:

[א]. חנות המוכרת ירקות ולחם וכדומה כמו "מכולת", מותרים לפתוח כדרכם ובפרהסיא⁵²⁵, וכן בשמים⁵²⁶. וכן צרכי החג, כמו מצות וכדומה⁵²⁷.

[ב]. חנות המוכרת דברים המתקיימים גם לאחר המועד, כגון תבלינים בזמנינו, בגדים, כלים, תכשיטים וגם מוצרים יבשים, כמו שמצוי בזמנינו לרוב, צריך לעשות שינוי⁵²⁸, כגון אם החנות פתוחה לרה"ר פותח דלת אחת ונועל את השניה⁵²⁹, ואם יש רק דלת אחת יפתח רק מעט⁵³⁰. ואם אין שום שינוי מותר כדרכו⁵³¹. ואם פתוח למבוי סגור או לזוית, מותר לפתוח כדרכו⁵³².

כדבר מסוכן, ואף שאחז"ל כל חולה למטה (כשבת לב), וכו', מ"מ דרך ליתן חופשה כזו גם בדברים קלים, ועכ"פ כוונתו למצוא, ושומר מצוה לא יראה דבר רע.

[ג]. אם מקבל כסף על חופשה זו מבעל הבית ע"פ חוק, צריך להחזיר את הכסף, וימצא דרך להכניס את הכסף בחשבון בעה"ב, ואף שאסור לגנוב ע"מ להחזיר (כמש"כ בחו"מ ר"ס שמח), מ"מ בנידו"ד דהוי גרמא ומחמת הכרח אפשר דשרי, ויותר טוב כמש"כ בחיכו ממתקים עמוד קסג בשם הגר"ש בן שמעון שינכה זאת מיום החופשה שלו, ע"כ. אולם גם זה הוא רק אם מנכה יום תמורת יום, ונמצא שלא לקח כלום מבעה"ב, אולם אם לוקח עתה, ומנכה ממקום אחר אסור, דמ"מ הוא נוטל עכשיו על מנת לנכות את זה אח"כ, וגם זה בכלל לא תגנוב ע"מ להחזיר, וכמו"כ אם כלו לו ימי חופשתו המגיעים לו, וכן אין להתיר כמו שכתבנו דהוי גרמא, שהרי גם גרמא אסור להזיק (עיין חו"מ ר"ס שעח), וכולל הכל, ובפרט לפמש"כ בסי' שפו בחו"מ. וגרמא חייב בדיני שמים, אא"כ נימא שבליט ברירה בעה"ב אשם, ואינו מחוור.

[ד]. אם יש לו מספר ימי חופשה בשנה כמו שנהוג, והוא יכול לקחת את החופשה שלו בימי חוה"מ, יש לעשות כן, ולא להזדקק לבא לידי מעשה זה. **521** וזאת ישקול הפועל לפי המקום והענין, אם לבקש מראש ימי חופשה, מפני שכאשר יבקש מראש ימי חופשה ולא יתנו לו, שוב לא יוכל להשתמש מפני שיהיה ניכר שעושה זאת בגלל החופשה שרוצה.

522 מן הדין השוכר פועל, ואינו עובד בשבת ויו"ט או בחוה"מ (בעבודה שאכן אסור לעובדה בחוה"מ) אינו זכאי לתשלום עבור זה, כי התשלום הוא עבור העבודה ולא עבור זמן שביה"ת [זולת אם התנו מראש על כך שישלם להם בין אם יהיה עבודה או לא], וגם אם היתה אי ידיעה באיזה פרט, כל ששניהם היו יכולים להעלות על דעתם יד פועל על התחנותה, וכמבואר בחו"מ בהל' שכירות פועלים סימן שלד-שלה בכמה מקומות.

אולם בפוסקים מבואר שדין תורה הוא שהשוכר פועל ל"תקופה" חייב לשלם לו על החופשה שהוא זכאי לה, כלומר שבתות וימים טובים, ומצאנו בשד"ח (באספ"ד חוה"מ ס"ד) שדן בזה אפילו לענין חול המועד, ודן מכך שי"א שאינו אסור במלאכה אלא מדרבנן, וכתב דאף בכה"ג פטור [אלא שדן שהוא כמו שהתנה עימו לעבוד, כיון שבעו"ה המנהג לעבוד, ולכן כתב לעשות פשרה, עיי"ש, ויש לבאר, שאע"פ שאין תוקף למנהג איסור, מ"מ אפשר דס"ל דכל כה"ג ה"ז כהתנה עימו שלא לשלם לו].

ואצ"ל אם מנהג המדינה לשלם על כך בכל אופן, יש לעשות כן כפי המנהג, וכמבואר בפ' השוכר את האומנים ובחו"מ סי' שלא, שהכל כפי המנהג, ועל דעת כן נכנסו לעבודה. ואכן המנהג שאין עובדים בשבתות וחגים [אף שיש תנאים ופרטים בזה].

523 הנה עפ"ה"א בשם השד"ח רשאי העובד להחסי מעבודתו בחוה"מ ובעה"ב צריך לשלם לו, אך כתב לדון והציע פשרה, עיי"ש, אך דעת כמה מגדולי הדיינים שכיון שהוא מנהג איסור העיקר הוא שצריך לשלם לו הכל.

524 כעין מה שכתבנו לעיל בביאור דברי השד"ח.

525 שו"ע ס"י שהכל יודעים שהוא לצורך המועד.

526 אחרונים במשנ"ב וכה"ח שניכר שהוא לצורך המועד.

527 שניכר לצורך המועד, וכ"כ בחו"ש ע' ריט.

528 שו"ע ס"יא. וכתבנו תבלין בשונה ממש"כ השו"ע ס"י וכן כל כיוצ"ב, שהכל תלוי לפי המציאות אם מתקיים או לא.

529 שו"ע.

530 הגרי"א באשרי האיש פ"ח.

531 באר משה ח"ב ס"א והגרמ"פ.

532 שו"ע. וע"ע בחו"ש שם ועוד פרטים, ותלוי לפי הענין אם מתפרסם או לא.

ומסרב לעבוד, האם זו דרך נכונה.

תשובה: הנה בודאי שרשאי לעבוד, ואף א"צ להחמיר, כיון שהוא מכלל הדברים שחכמים התירו, וה"ז כמו שלא נאסר כלל, אולם נראה כמו שמצאנו לזו עלי ואני פורע, וכפי הכללים שנתבאר בסי' רמב, גם כאן לא יפסיד, וישלימו לו מן השמים, ואע"פ ש"ל שרק בהוציא הוצאות הוא כן, מפני שעמל עליהם, אולם הרי גם בתוספת אמרינן שאם הוסיף מוסיפין לו, ולא רק שמחזירין לו מה שנתן, וכיון ששכשלעצמו רוצה לעבוד, ומוותר לכבוד המועד יחזירו לו, ולא נאמר שאין בזה ענין כיון שהוא היתר גמור, כי גם בדבר של היתר, הרי מ"מ הוא מכבד את המועד, ושפיר דמי.

514 עיין שש"כ פס"ז הערה לב בשם הגרש"ז א.

515 דבר זה נחלקו הפו".

[א]. מהר"ם פרוניצלו (סי' נח) בתשו' כתב אודות פועלים שפסק להם את שכרן בין אם יהיה פעולה ובין אם לא יהיה פעולה, לא מקרי דבר האבד בשביל שמאבד שכר הפועלים, כיון שמלאכת הדפוס עצמה אינו דבר האבד, וכשאסור חכמים לא חילקו בזה, ועוד שגם אם נאמר כן כמעט יהיה היתר לכל אדם וכו', ע"כ. וה"ד בקצרה בברכ"י (סימן תקלו, א), וכן פסק בורע אמת (ח"ג ס"ו) וציון למהר"ם הנ"ל, וכ"כ זכ"ל"א מערכת חוה"מ ועוד, אולם לפו"ר לא זכיתי להבין סברותיו, דשמו אה"נ שאם יש לו שכירים שסיכס איתם היו דבר האבד, כמו שהוא במציאות, ומה שדיברו חז"ל הוא על מקרה רגיל ששכר פועל בסתם ואין משלם לו על שבת ויו"ט וכל כיוצ"ב, וכן מה שכתב שכל אדם יבא להקל, ג"כ אינו מובן לענ"ד דשם הוא מניעת רווח, אבל כאן הוא פסידא שנותן לפועלים בלא לקבל תמורה, ודו"ק.

[ב]. בשו"ת דברי מלכאל (ח"ב סי' ק) ש"ל שגם הפסד פועלים היו דבר האבד, וכ"כ בערוה"ש (סימן תקלג ס"ג) ועוד, וכן פסקו גם מהרש"ג ח"ב סי' עד צד [אך ראיינו שם אינו מחוור], וכ"פ בבאר משה ח"ז סימן סה, עה, והגר"מ פיינשטיין באגר"מ ח"ה והגרע"י במאור ישראל על מו"ק דף יג. וכן מטין בשם מרן החזו"א ומובא בשלמי תודה סוכות ע' תת"ס (אלא שכתב לחזק שמירת חוה"מ הרפוי, וכדרכו בכ"מ), ועוד. וכן מסתבר לענ"ד כמו שכתבנו בדיבור הקודם, שהרי במציאות הוא מוציא כסף על לא עבודה, ולמעשה נראה שיש להקל בזה, מאחר ורבנן בתראי הסכימו להתיר, ואין ראייה נגד זה, ואדרבה הסברא נותנת כן לפמ"ש בשאר מקומות, אלא שהעיר בשש"כ פס"ז ס"ב בשם הגרש"ז א שהרי ימים אלו קבועים וידועים מראש, ואם בעה"ב סיכס כך עם הפועלים, אינו יכול לבא כעת בתואנה של הפסד, ושאינן אבולות דבא במפתיע, ולכן כתב שבעה"ב עובר בלפנ"ע ואסור, ע"כ. והיא סברא חזקה, ולכן כתבנו בפנים שיש להחמיר [או יתפשר עם הפועלים כמש"כ במועז"ז ח"ד סי' שא, והיינו שיתפשר עימם ברצונם, שהרי ידם על העליונה כפי שהתנו מראש], זולת אם שכח ולא העלה על דעתו פרט זה.

516 שבשעה"א אפשר לסמוך על המתירים הנ"ל, ולפי הענין.

517 עיין באר משה ח"ז סס"ה, עט, ומועז"ז ח"ד סי' שא, ובשש"כ פס"ז ס"א, יד, ועוד.

518 כן נראה לענ"ד עפמש"כ בסי' רמח שמותר לצאת לדרך לפני שבת אף אם יצטרך לחלל שבת, וה"ג א"צ לחוש לו, ויקוה לה' שיחון את בעה"ב בחב"ד לפוטרו, ואצ"ל אם באמת הוא צריך לזה להבראה.

519 עיין להלן, או שיתנה עם הפועל מראש שלא יעבוד וינכה לו.

520 אצרך תשובה שכתבנו בענ"ז מזמ"ר.

שאלה: פועל שבעל הבית שלו רוצה להעבידו בחול המועד שלא כדין, האם רשאי להמציא תעודת מחלה מהרופא.

תשובה: מאחר ובעל הבית נוהג שלא כדין לכאוף מותר לעשות כן.

ויש להוסיף ולבאר בזה כמה פרטים:

[א]. מצד שקר אין כאן, עפמש"כ בכ"מ בש"ס, עיין תורה לשמה סי' ססד, ודון לנידו"ד, דכל לצורך מותר.

[ב]. מצד פתיחת פה לשטן (כברכות יט. ס.) אין כאן, שאין זה מוכרח

לקנות אצל אחרים עפמש"כ בסי"ג, וכ"כ מחה"ש שם, ובא"א ועוד, או מפני שיש ריבוי מיסים והוצאות גדולות על בעלי החנויות כמש"כ הדברי מלכאל ח"ב סי' ק ושכ"כ הפת"ש בשם החמו"ד, ואף דלא קיי"ל כן, מ"מ יש ללמד זכות, ואין בכך איסור לפני עור, אבל תלוי לפי הענין אם אכן יש לימוד זכות.

510 עיין להלן סי"ג שאם יש חשש שילכו למקומות אחרים ה"ז כדבר האבד, וכ"כ מחה"ש סוה"ס סק"ז. אמנם בזב"צ החדשות סי' קכה כתב דשאני התם שאינו פרקמטיא ממש משא"כ כאן, אולם גם בא"א מבוטטאטש היקל בזה, וע"ע גם בבאר משה ח"ז סס"ז, וכן באגר"מ ח"ה, וע"ע לעיל מד' הביה"ל ד"ה אינו בשם הא"ר, ולמעשה יש לשקול אם אכן הוא הפסד ברור ואמיתי, ועד כמה, ואין להקל בלא שאלת חכם.

511 עיין זכ"ל"א מערכת חוה"מ (וגם לבית פרטי יש ארנונג וכו'), אמנם בדברי מלכאל ח"ב סי' ק היקל בזה, אולם ד' הזכ"ל"א מסתברים, ובשעה"ד גדול יעשה שאלת חכם, ובד"כ אין להקל.

512 הנה יש מקום לדון בכמה צדדים, אך בד"כ אינם קיימים:

[א]. אם יהיו לו צרכי המועד ברווח מותר וכמש"כ בשו"ע ס"ד, הנה בד"כ כוללם יש צרכי החג באופן שאין בדעתם להוציא יותר, ומבואר בשו"ע שם שבכה"ג אסור [ואף שיכול להוציא יותר, מ"מ הרי בודאי אין לדבר סוף, והכוונה כפי טבעו ודרגתו שיהיה לו כל שיתאוה ברווח].

[ב]. יש לצרף שיטת המג"א שמתיר בכל חנוני כמו תגר, אולם בשעה"צ אות כב כתב דלא קיי"ל כן.

[ג]. יש לצרף שיטת הט"ז שרק עשיר מופלג אסור, ולא במה שמצוי בחנונים שקשה להם, כידוע ברובם, אולם בביה"ל (ד"ה אבל) כתב שבנה"ש פקפק ע"ז.

[ד]. יש אופנים שאם הוא לא יפתח חנות, ילכו לחנויות אחרות של חילונים, ומצאנו בסי"ג שמותר בכה"ג, אמנם יש מי שכתב לחלק בין שם לחנוני, ואינו מוכרח ונת' במק"א.

[ה]. יש מתירים בזה"ז שיש עול מיסים וארנוניות, ונת' לעיל.

ועיקר ההיתר אם הוא לצורך המועד, אולם בלא"ה אין להקל לכתחילה, אך יש ללמד זכות ע"פ הצירופים הנ"ל.

513 הנה דבר האבד מותר, ובכלל זה מותר לפועל לעבוד בחנות כדי שלא יפטר אותו, דאין לך דבר האבד גדול מזה, אלא שיש לדון בזה מפני שהוא מסייע לעובדי עביירה, וכעין מה שכתבנו בסימן תקלא גבי העובד במספרה שאסור לו לעבוד במועד, אף אם יפטר אותו, כיון שהוא מכשיל אנשים, ורק אם זו עבודה בלא שמכשיל שום אדם, כגון שעובד בנגריה ותפירה וכדומה מותר כשיהו דבר האבד [וה"ה בפועל בחנות שתפקידו רק לסדר דברים וכדומה, מותר], אולם למכור לאחרים ה"ז אסור כי גם להם אסור לקנות, ואפשר שבפרקמטיא קיל טפי כמש"כ בפו' בכ"מ כאן, ובפרט לדידיה שאין לו חשש של צער במכירה וקניה כמש"כ המשנ"ב בסקמ"ה וכו', וכן יש לימודי זכות על הפותחים חנות, וכמו שכתבנו בהלכה הקודמת בהערה, ובלא"ה אין זה לפני עור אלא איסור מסייע, ויש מתירים במומר, כידוע. ואם אכן הוא כן, ויש עוד פרטים, ואכמ"ל.

ולעצם הדבר שאם לא יעבוד במועד יפטר אותו, מותר לעבוד משום דבר האבד, כ"כ בבאר משה ח"ז סע"ט, ומועז"ז ח"ד סי' שא, ושש"כ פס"ז ס"א וחזו"ע וחור"ש, ועוד באח'. אך כאמור שאם זה למכור לאנשים ללא צורך המועד כלל, הרי אין סברא להיתר, ודו"ק.

ולסיכום:

פועל שרק מסדר דברים וכדו' מותר.

פועל שצריך גם למכור, אם הוא דבר שבדאי ללא צורך אסור, אא"כ זה ספק, או בריבוי בשיעורים, או באופן שיש לימודי זכות, כנ"ל.

אצרך כאן שו"ת שכתבתי לאחד יר"ש המוכן להתפטר ולא לעבוד:

שאלה: אדם שכיר אצל בעל הבית, והזהירו שאם לא יבא לעבודה בחוה"מ יפטר אותו, והוא אומר שאינו חושש שיפטר אותו, ויש לו אמונה בה,

ג. חנות המוכרת גם דברים שאינם מתקיימים וגם דברים המתקיימים, כמו שמצוי כיום בכל החנויות, מותר כדרכו⁵³³.

ד. חנות למכירת דברים שאינם לצורך המועד, אסור לפתוח כלל, אפילו לישיב שם⁵³⁴.

ובערב יום טוב האחרון של סוכות או פסח, מותר לפתוח כדרכו⁵³⁵, ומצוה לעטר את השוק בפירות לכבוד יום טוב האחרון של סוכות⁵³⁶, וכן בערבי ימים טובים ראשונים⁵³⁷.

ל"ז. חנות שאסור לפותחה במועד (כגון מספרה), או שצריך לעשות שינוי (ככל חנות), ואפשר לעשות בה שינוי, אסור לפתחה כרגיל אפילו אם אין כוונתו למסחר, משום מראית העין, וזילתא דמועד⁵³⁸.

ל"ח. בעל חנות שמותר לו לפתוח במועד, ובאו גויים או מומרים לקנות אצלו, ואפשר שהם קונים שלא לצורך המועד, אין צריך לשאול אותם, ומספק מותר, ורק אם אומרים מפורש שאינו לצורך המועד אסור⁵³⁹.

ומכל מקום אם כל המקום של גויים ומומרים, אין ראוי לפתוח החנות⁵⁴⁰.

ל"ט. מותר לבשל ולקנות ולעשות כל המלאכות בחול המועד לכבוד יום טוב ראשון וגם יום טוב שני של גליות, למרות שאינו נהנה מזה ביום טוב ראשון כלל⁵⁴¹.

מ'. אסור לקנות בתים או אבנים לבניה, ובהמות, אלא לצורך המועד, או לצורך המוכר שאין לו מה יאכל⁵⁴², או אחד מהפועלים שאין להם מה לאכול⁵⁴³.

מ"א. שכירות, הרי זה כמו קנין, ואסור שלא לצורך המועד, ולכן אסור להשכיר בתים, או רכב, או חפצים במועד, אלא אם כן הוא לצורך המועד, או בדבר האבד (ולא במניעת רווח), וכדומה⁵⁴⁴.

מ"ב. מותר להשכיר דירה בחול המועד, משום דבר האבד⁵⁴⁵.

מ"ג. מותר למשכיר ליטול במועד שכר על השכירות⁵⁴⁶.

מ"ד. בתים ושדות ובהמות וכדומה, יש אומרים שמותר לקנותם מגוי במועד גם שלא לצורך המועד, מפני שהוא כמציל מידם⁵⁴⁷, ויש אומרים שאסור לעשות כן, ורק בתים ושדות בארץ ישראל מותר.

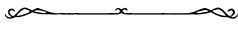
מ"ה. הלואה בריבית לגויים, אם הגוי לקוח שלו מכבר מותר, אבל אם הוא לקוח חדש אסור, אלא אם כן בתנאי שהרווח של המועד יוציאנו לשמחת יום טוב⁵⁴⁸.

מ"ו. מותר להלוות ליהודי בהיתר עסקא, וכן ליתן לו כסף לעשות בו עסקאות אחר המועד⁵⁴⁹.

ומותר לקחת ערבים במועד, אפילו להלוואה שתיעשה לאחר המועד⁵⁵⁰.

מ"ז. שולחני, הפורט כספים בשכר, וכן "חלפן" כספים, אסור במועד⁵⁵¹, אלא אם כן יש בזה צורך המועד, או בשאר אופני ההיתר.

מ"ח. דוור, מותר לחלק מכתבים במועד כדרכו בחול⁵⁵².

וכ"כ באר משה ח"ז מו, ועוד.
546 זב"צ החדשות סימן סה, וכתב שאת 547 ר"א ז' ועוד בכה"ח.
548 שו"ע סי"ג, וע"ע כה"ח.
549 אח' במשנ"ב וכה"ח סי"ג.
550 ומותר לכתוב באופן המותר (אם זה ביהודי).
551 שו"ע סוה"ס.
552 שאין בזה שום מלאכה האסורה במועד, והוא צורך המועד, עיין סי' שו-שו, וא"צ להאריך.

533 חו"ש שם, וכ"ה בשם הגרי"א ועוד.
534 עיין משנ"ב סקל"ו ושעה"צ לה, ובהלכה הבאה.
535 אחרונים בביאור השו"ע, ה"ד במשנ"ב סוסקל"ז.
536 שו"ע סי"א ואח', והוא מבואר בגמ'.
537 דזה בכל ערב יו"ט.
538 שו"ת תורה לשמה (סי' קצח), ואמנם יש לדון בראייתו לנידו"ד, מ"מ ראוי לחוש, וכ"מ גם ממש"כ המשנ"ב סקל"ו ושעה"צ שם.
539 עיין משנ"ב וכה"ח לג בשם מג"א בגויים שבאו מותר, וה"ה מומרים.

מקור הלכה

הרה"ג צוריאל אוחיון שליט"א כולל "אליבא דהלכתא" אלעד

פרק א

איסור מלאכה בחול המועד וכללי

איסור מלאכה בחול המועד

ימים שבין ראשון לשביעי של פסח ובין ראשון לשמיני של חג הסוכות הם הנקראים חולו של מועד (רמב"ם פ"ו מהל' יו"ט הכ"ב). ימים אלו אסורים בעשיית מלאכה כפי שדרשו חז"ל מהפסוקים (חגיגה יח, תורת כהנים כג, יב). ונחלקו הראשונים והפוסקים אם איסור המלאכה בהם הוא מדברי תורה, או שאיסורו מדברי סופרים בלבד, והדרשות מן הפוסקים היום אסמכתא בעלמא. ויש שהטילו פשרה בדבר, שכל שעושה המלאכה שלא לצורך המועד ואינו נפסד בהימנעותו מהמלאכה, איסורו מדברי תורה, אך כאשר עושה המלאכה לצורך המועד או כאשר הימנעות מהמלאכה תביאו לידי הפסד, מותר מן התורה, אלא שחז"ל אסרו בתנאים מסוימים כגון כאשר הדבר כרוך בטרחה מרובה שאסור אף במקום הפסד, וכגון כשמלאכתו היא מעשה אומן שאסור גם כשעושה אותה לצורך המועד.

ולהלכה דעת השו"ע שאיסור מלאכה בחול המועד הוא מדברי סופרים (מג"א וערך השלחן סי' תק"ל והו"ד בכה"ח שם אות א, וכ"כ הביה"ל שם סוד"ה מותר, וראה בהערה¹), ודעת הרמ"א שאיסורו מדאורייתא (מג"א ומשנ"ב שם סק"א, וראה בהערה²). ובביה"ל סי' תק"ל סוד"ה ומותר, צידד להלכה כדעה שהטילה פשרה, וכתב שכשידומן איהו ספק במלאכת חוה"מ, לבד מהדברים שלדעת הראשונים שהטילו פשרה הם דרבנן, צריך להחמיר והוא ספק דאורייתא, ואין למנהל להקל כי אם לצורך גדול, עיי"ש. אולם לבני ספרד יש מקום להקל בספק כיון שדעת רוב האחרונים בדעת השו"ע שאיסור המלאכה בחוה"מ הוא מדרבנן וכנ"ל, וכן כתב בחזו"ע (יו"ט עמוד קס"ח). ובאמת יש בזה אריכות דברים גדולה הן בדברי הראשונים, והן בדעת השו"ע שרבו הראיות בדבריו לכמה פנים, אך אנו לא באנו אלא לכתוב את עיקרי שורשי הדינים והשיטות. וכמראה מקום אציין את כל המקומות שזכר דיון זה בשו"ע ובמשנ"ב וכדלהלן:

- א.** סי' תק"ל משנ"ב סק"א ובביה"ל ד"ה ומותר.
- ב.** סי' תקל"ו משנ"ב סק"י שתלה דין הפסד מועט בפלגותא זו.
- ג.** סי' תקל"ז ס"א ביה"ל ד"ה דבר האבד, בספק דבר האבד.
- ד.** סי' תקל"ז שעה"צ סק"כ להרמב"ם מלאכת חוה"מ דרבנן.
- ה.** משנ"ב סי' תקל"ח סק"א ובביה"ל שם ס"ו ד"ה אם הוא, גבי כיוון מלאכתו באינו אבד לקנוס את בנו.

מלאכה בלא טרחא

במספר מקומות במס' מו"ק משמעות הגמ' שגדר איסור המלאכה בחול המועד הינו משום טרחא, ראה שם ב: בשלמא מועד משום טרחא, וברש"י שם. וכן בדף ד: בשלמא מועד משום דקא טרח. וכן בדף יג. מועד משום טרחא הוא (וראה בריטב"א שם שביאר שמחמת הטרחה יתבטל משמחת יום טוב). ואכן מלשונות הגמ' הנ"ל הוכיח היראים (סוף סי' ש"ד) שמלאכה בלא טרחא מותרת במועד, וכן מבואר בשו"ת תרוה"ד סי' קנ"ג דמלאכה בלא טרחא שרי. אולם אין הדבר מוסכם, והאריכו בזה ראשונים גם אחרונים, וישנם משמעותי מדברי הש"ס לכאן ולכאן, ואנו באנו בעיקר לציין המשמעויות שנאמרו בזה בשו"ע ונושאי כליו והמסקנא בזה להלכה, וכדלהלן:

א. הריגת זבובים ויתושים: משנ"ב סי' תקל"ג סק"כ בהריגת זבובים שלא לצורך דאסור, אף דליכא בזה טרחא כלל.

ב. נטילת גבשושית: במשנ"ב סי' תק"מ סק"ז מבואר דאף בלא טרחא אסור, ולא שרינן אלא לצורך המועד. וכן עולה מדברי הפמ"ג והלבו"ש שם בביאור דברי השו"ע דשרי רק לצורך שלא יתקל בגבשושית.

ברם בא"א בוטשאטש שם כתב דמלאכה בלא טרחא מותרת ואף שלא לצורך המועד, ומהאי טעמא התייר ליטול גבשושית מהבית אף היכא שאין דעתו לדור בו כלל בחוה"מ ואינו לצורך המועד. איברא דמדברי השו"ע סי' תקל"ז ס"ט מוכח להדיא דנטילת גבשושית אסורה אף שאין בה טרחא, דהא אסרינן התם במשווהו לצורך חרישה, והוא הדבר שהביא את הפמ"ג לבאר דלא שרי הכא בבית רק לצורך המועד, דבזה חלוק מהשוואה לחרישה שאין בה צורך המועד. וכדי ליישב דברי הא"א נראה דשאני התם דאף דאין במלאכה טרחא, מ"מ כיון שעושה ההשוואה לצורך מלאכה האסורה היינו לצורך חרישה אסרינן, משא"כ הכא מששוה גבשושית בבית שלא לצורך פעולה האסורה במועד על כן מותר כיון שנטילת הגבשושית אינה טרחא.

וע"ע בא"א בוטשאטש בסוף סי' תקל"ג שכתב דהטעם בנטילת גבשושית הוא משום שאין בה טרחא ולא שהיה, והיינו שנעשית ברגע כמימרא ואינה לוקחת זמן, וכ"כ בס' תקל"ז ס"א שהטעם שהתירו נטילת גבשושית הוא משום דהוי מלאכה שאין בה שהיה, ומה שבבישול שאינו לצורך המועד אסור אף שנעשה ברגע כמימרא, הוא משום שמ"מ המלאכה נמשכת זמן מה ונעשית עכ"פ מאליה (וע"ע שם שכתב עוד צד דאולי ההיתר הוא משום שאינו בנין ממש ומלאכת הדיוט). וע"ע בשו"ת באר משה ח"ז סי' י' וסי' מ"ב שהאריך בענין מלאכה בלא טרחא.

ג. כיבוס בגדי פשתן: בשו"ע סי' תקל"ד ס"ב כתב דמעיקר הדין מותר לכבס בגדי פשתן במועד, ובמשנ"ב סק"ב (בטעמו השני) דאין טורח בכבוס כ"כ. ואפשר שכונתו דעל כן שרי דאין בזה איסור מלאכה. ברם בפשטות אפשר דכוונתו דכיון שאין בזה טרחא לא חיישינן שישאח לא למועד כיון שיכול לעשות את זה בקל לפני המועד, ועל כן ליכא גזירת כיבוס.

ד. כתיבת אגרות שלום: בשבלי הלקט סי' רכ"ה, הו"ד בביה"ל סי' תקמ"ה ס"ה ד"ה ואפילו, כתב שמותר לכתוב אגרות שלום, דכיון דאינו כותב אלא שאלת שלום גרידא ליכא טרחא בהך כתיבה ולא דמיא למלאכה כלל, לכן מותר דלא הוי אלא כמטייל. ונראה מדבריו דאף מלאכה שבעיקרה יש טרחא, כל שנעשית בלא טרחא מותר, ודלא כהעמק ברכה בהל' חוה"מ. אולם אכתי ליכא ראייה שמלאכה ללא טרחא מותרת אף שלא לצורך כלל, דשאני הכא דסו"ס יש לו קצת הנאה בזה שכותב כמו מטייל, וכ"כ הגרמ"ש קליין (חוה"מ עמוד ל"ג), וביותר שהטעם הרווח להלכה שם אינו משום שאין טרחא, אלא משום דהוי צורך המועד כמבואר במשנ"ב ובשעה"צ שם סק"ל.

ה. תלישת עשבים בבית הקברות: שו"ע סי' תקמ"ז ס"ב אין לתלוש עשבים ועפר בחוה"מ בבית הקברות, ואף דאין בזה טרחא. וראה במשנ"ב שם סק"ה אם האיסור הוא גם כאשר תולש זכר לתחיה. וראה בעמק ברכה בהל' חוה"מ שכתב שדוקא מלאכה שבמהותה היא מלאכת טורח, אף שעושה אותה באופן שאין בה טורח אסור, כדוגמת תלישת עשבים, שהגם שאין בפעולה זו טורח מ"מ מהות מלאכה זו היינו מלאכת קצירה שהיא מלאכה של טורח, ועל כן אסורה בכל אופן. אולם מלאכה שבמהותה אינה מלאכה של טורח כדוגמת מבעיר, מותרת, ועל כן מותר להבעיר גפרור אף שלא לצורך עיי"ש, ויבאר עוד להלן. וע"ע בשו"ת באר משה ח"ז סי' י"א.

ו. מלאכת כותב: עיין בערוה"ש סי' תקמ"ה ס"ב שכתב שבכתיבה שאין בה טורח וגם נעשית בצנעא לא הקפידו שיהא בזה צורך והגל כבשאר מלאכות, אך סיים שלא הזכירו הפוסקים דבר זה.

ז. שינוי במלאכת כותב: בשעה"צ סי' תקמ"ה סקמ"ט ביאר דהא דלא מהני שינוי באחיות הקולמוס הוא משום דעיקר האיסור בחוה"מ הוא משום טורח, ובהו"ש יש יותר עמל וטורח. ומבואר מדברי דעיקר האיסור הוא משום טורח וכמשמעות לשון הגמ' במו"ק ב, וע"ע בחוט שני עמוד קע"ו בשער הציון אות נ'.

ח. גזיזת שפה: בשעה"צ סי' תקל"א סקט"ו כתב שמה שהתיר השו"ע גזיזת שפה בחוה"מ, צ"ל דחשיב יפוי ותיקון הגוף וצורך המועד, דאי לאו הכי אסור משום מלאכת גזוז בחוה"מ. ולכאורה גזיזת שפה אינה כרוכה בטרחה ושיהיה, והיא מלאכה של מה בכך, ואפ"ה אסורה שלא לצורך המועד, וכן הוכיח בחוט שני עמוד קע"ד. אולם גם במקרה זה ניתן לבאר ע"פ יסוד העמק ברכה כיון שמלאכת גזוז ביסודה היא מלאכת טורח היינו גזיזת הצאן, וכפי שכתב בחוט שני עמוד קע"ה.

ט. הגהת אות אחת ובנין כל שהוא: כמו"כ משמע מהשו"ע סי' תקמ"ה ס"א שבכלל איסור כתיבה בחוה"מ, אסור אף להגיה אות אחת בספר, הגם שלכאורה אין בדבר זה טרחא, ובספר עמק ברכה הל' חוה"מ ביאר לפי דרכו דה"נ הכא כיון שמלאכת

בשבת חייב, אך דבר שאף בשבת אינו אסור אלא משום טרחא וכיו"ב, אין לאוסרו מן התורה בחוה"מ, וכן מבואר בהדיא בפמ"ג סי' תקל"ו א"א סק"ב דאיסור הרבעת בהמה בחוה"מ הוא רק מדרבנן אף לשיטת דמלאכת חוה"מ הוי מדאורייתא. ויותר בהדיא בפמ"ג סי' תקל"ו מש"ז סוף סק"א, עיי"ש.

סתמתי בפנים כפי המקובל בדעת השו"ע.
2. ומאידך במשנ"ב סי' ל"א סק"ו כתב בדעת הרמ"א דהוי דרבנן וכדברי הט"ו והפמ"ג שם, וכ"כ המקור חיים סי' תק"ל בקיצור הלכות. ויש להדגיש דאף לשיטת דהוי מדאורייתא, אינו אלא בדבר שיש בו מלאכה גמורה דכוותה

1. הן אמת שבב"י סי' תק"ל נקט דאיסור מלאכה בחוה"מ הינו מדאורייתא, ברם מדבריו בשו"ע בכמה וכמה מקומות מוכח שלהלכה נקט שעיקרו מדרבנן, וכפי שצינתי בשם גדולי הפוסקים. אולם לנכון לציין שיש שכתבו בדעת השו"ע דהוי מדאורייתא כפי שכתב בב"י, עיין בכה"ח שם אות א', אך

כתיבה בעיקרה הינה מלאכה של טורח, על כן גם כאשר עושה אותה באופן שאין בו טורח אסור וכו"ל. ועל זה הדרך משמע בשו"ע סי' תקמ"ט ס"א שכתב בנין אפי' כל שהוא אסור, ומבואר מכך דאף שאין בו טורח כלל אסור, והיינו כנ"ל כיון שמלאכת בנין ביסודה היא מלאכת טורח.

י. מלאכת מבעיר הוצאה: עיין להלן בערך "ל"ט אבות מלאכות בחול המועד" במלאכת מבעיר, שהבאנו דעת כמה פוסקים שנקטו שאין מלאכת מבעיר אסורה במועד, ומותר לעשותה אף שלא לצורך משום שאינה מלאכה של טורח, ואמנם מלאכת מבעיר היא מלאכה שבמהותה ויסודה אינה מלאכה של טורח, ודוקא בזה התיירו, שהרי מלאכה שביסודה היא מלאכת טורח אין להתייר אף כשעתי עושה באופן שאין טורח כפי שהוכחנו ממספר מקומות לעיל. וראה עוד להלן במלאכת הוצאה שהבאנו דברי המאירי שהתיר מלאכת הוצאה במועד אף שלא לצורך כלל, ויש שרצו ליתן טעם בזה משום שאינה מלאכה של טורח, ברם מ"מ אין להוכיח כדעת המתירים המוצאה, דשאני הוצאה דהוה מלאכה גרועה אף בשבת כיון שאין שינוי בגוף החפץ, וכמבואר בראשונים בריש מס' שבת, ובעוד שאף ביו"ט ישנם המתירים אף שלא לצורך כלל מדין מתוך, ועל כן בחול המועד קיל טפי, וכן כתב הגרמ"ש קליין (ח"המ"כ פ"ב ביאורים אות ח'), וראה עוד להלן במלאכת קושר.

יא. מלאכה בלא טורח לצורך מניעת רוח: בחזו"א א"ח סי' קל"ה מ"ק יב: ד"ה רא"ש, מבואר דמלאכה בלא טורח מותרת לצורך מניעת רוח כפרקמטיא, שכתב שמחתך דהוי מלאכה שאין בה טורח מותר לצורך מניעת רוח. ומאידך בביה"ל סי' תקל"ט ס"ה ד"ה אינו, אסר בזה. [אולם בשעה"צ סי' תקל"ז סק"ח מבואר בדעת הרמב"ם שמוותר מלאכה בלא טורח לצורך הרווחה, ובכך ביאר במשנ"ב סק"ח דברי השו"ע שאם היתה שדה לחה מותר להשקות את כולה, אף דהוי רק הרוחה, כיון שאין בהשקאתה טורח הואיל והיתה לחה במים קודם. וראה מש"כ בזה הגרמ"ש קליין (ח"המ"כ פ"א ביאורים אות א)]. והנה בפמ"ג סי' תקל"ז מש"ז סק"ג מבואר שאכן מלאכה גמורה אף שאין טורח כלל אסורה במניעת רוח כדברי הביה"ל בסי' תקל"ט, ברם במלאכה דרבנן בלא טורח התייר לצורך מניעת רוח עיי"ש, אף ע"פ העולה מדברי שלשם שמלאכה בלא טורח ללא צורך כלל אסורה.

יב. מלאכה בלא טורח במעשה אומן לצורך המועד: מותר כדרכו בלא שינוי, משנ"ב סי' תקמ"ט סק"ז. ואף דעל פניו נראה דנטילת גבשושית הוי מעשה הדיוט, מ"מ מדברי המשנ"ב שם סק"ט מוכח שמוותר בזה אף מעשה אומן, שכתב דטיחה בכלי אומנות דהוי מעשה אומן אסור מטעם "דהוה מלאכה גמורה ויש בה טורח ואסור אפי' לצורך המועד". משמע דבאין בה טורח שרי אף מעשה אומן. ודו"ק.

יג. מלאכה שבמהותה אין בה טורח ושיהיו, כדוגמת מלאכת מבעיר ומחתך, מדברי המשנ"ב והחזו"א ועוד פוסקים מבואר שאסור הדבר שלא לצורך כלל, ומאידך ישנם פוסקים ומהם העמק ברכה, הגר"ש אוירבך וכן משמעות הלקט יושר שמוותר אף שלא לצורך כלל. אולם לצורך הרווחה יש יותר מקום להקל כמבואר בחזו"א, ובפרט במלאכה דרבנן שאין בה טורח לצורך הרווחה וכמבואר בפמ"ג.

ל"ט אבות מלאכות בחול המועד

בחיי אדם מכלל ק"ז ואילך מנה פרטי ל"ט מלאכות מה הותר בחול המועד, ונראה מדבריו שגדר המלאכה בחול המועד הינו כששבת ויו"ט, ובעקבות דברי החיי אדם ראיתי לנכון לציין את מקורה של כל מלאכה ומלאכה בחול המועד מדברי השו"ע ונו"כ, וכדלהלן:

א. זורע: שו"ע סי' תקל"ז ס"א וס"ח בהשקאה, וכן בס"ב אין מתלעים האילנות.

ב. חורש: שו"ע סי' תקל"ז ס"ט וס"י ובמשנ"ב סקמ"ב.

ג. קוצר: שו"ע סי' תקל"ג ס"א לקוף עצים מן המחובר, וכן בס"ב וס"ג, ובסי' תקל"ז סט"ו.

ד. ז. מעמר, דש, זורה, בורר: שו"ע סי' תקל"ז סט"ו. וע"ע במור וקציעה סי' תקמ"ה בנוגע לפירוק אותיות שצורפו יחד לצורך ההדפסה, שהכנסת כל אות למקומה הראוי ב"תיבת מסדרים" יש לאסור משום בורר ומניה, עיי"ש. וראה עוד בשש"כ פס"ו הערה פ"ד בשם הגר"ש אוירבך דצ"ע במי שסוגר את ביתו והולך להורים או סוגר חנותו בערב יו"ט אחרון, אם מותר לו לבורר ולסדר כל דבר שיהא מונח במקום הנכון, מפני שבורר וטורח לצורך אחר החג.

ה. טוחן: שו"ע סי' תקל"ג ס"א.

ט. מרקד: בח"א כלל ק"ח ס"ה מבואר דכל ההיתר לרקד הוא רק לצורך המועד, הא לאו הכי אסור. ונראה שראייתו מהא דסי' תקל"ג ס"א שמוותר לעשות שכר רק לצורך המועד, ועשיית שכר כרוכה בריקוד לטינון השמרים.

י. לש: משנ"ב סי' תקמ"ה סקמ"ח כל מה שמוותר לכתוב מותר אף לעשות הדיו לכך, ומשמע דבלא"ה אסור לעשות דיו, ואיסור עשיית דיו הוא משום לש כמבואר בשבת יח.

יא. מנשל [אופה]: שו"ע סי' תקל"ג ס"א.

יב. גוזז: סי' תקל"א שעה"צ סקט"ו.

יג. מלבן: שו"ע סי' תקמ"א ס"ג ובמשנ"ב סק"ו שאסור למעך הבגד כדי ללבנו שלא לצורך המועד.

יד. מנפץ: ח"א כלל ק"י ס"ה דאסור.

טו. צובע: שו"ע סי' תקמ"ו ס"ה כוחלת ומעברת סרק על פניה, ובמשנ"ב סק"ב נותנת חוט של בצק על פניה להאדים הבשר. וכ"כ בח"א כלל ק"י ס"ה דאסור צובע בחוה"מ.

טז. טווה: רמ"א סי' תקמ"א ס"א גדילת פתילות, ובמשנ"ב סק"ג. וכן בס"ב ובמשנ"ב סק"ה בגדילת חוטין לסירוג מטה, ושם במשנ"ב סק"ג בטוית חוט לעשיית בגד. וכן בסי' תקמ"ה ס"ג בטוית ציצית.

יז-יח. מסך, עושה שתי בתי גירין: לא נתפרש, ולכאורה אסור כאורג תופר, טוה וכו"ב.

יט. אורג: שו"ע סי' תקמ"א ס"א אריגת מצודות, וכן בס"ב סירוג מיטה, ובמשנ"ב סק"ד דאסור שלא לצורך המועד.

כ. מוצע: לא נתפרש, ולכאורה אסור כאורג ותופר וכו"ב.

כא. קושר: בח"א כלל ק"י ס"א כתב שלא נזכר מה דינו, אך נראה שכל שאינו לצורך המועד אסור לכ"ע, וראה בזה עוד בחוה"מ פ"ב הערה כ"ז שהביא גם בשם ספר מעדני שבת (סי' י"ט ל"ט מלאכות בחוה"מ, סעיף כ"א) שאסור לקשור ולהתיר שלא לצורך. וראה לדבריו מדברי הרמ"א סי' תקמ"ה ס"ג דעשיית ציצית הותרה במועד, והטעם כתב המשנ"ב סק"ז דכיון שהיא צורך מצוה לא גזרו. משמע לא הא הכי אסור, אף דהוי קשירה בעלמא היינו קשירת הציציות, שכן פירשו האחרונים דבריו, דשאני מטויה הנוכר בשו"ע. וראה עוד בספר לקט יושר א"ח עמוד 110 שכתב וז"ל: לאפוקי לקשור ולהתיר לדלוק ולכבות שאנו מתירים בחול המועד, עכ"ל. וודאי דכוונתו אף שלא לצורך המועד, ומשום דאין בהם איסור מלאכה, דאי רק לצורך המועד מאי אולמיה דמלאכות אלו טפי משאר מלאכות, וראה בזה עוד בחוה"מ פ"ב הערה כ"ז, ועיי"ש מש"כ ששמע מהגר"ש זצ"ל שדעתו נוטה שכשאנו קשר מעשה אומן יתכן להתיר, וכ"כ בשש"כ פס"ח הערה צ"ח בשם הגר"ש זצ"ל וע"ע בשו"ת באר משה ח"ז סי' י"ב.

כב. מתיר: בח"א כלל ק"י ס"א כתב דאף שלא נתפרש דינו נראה דאסור לכ"ע שלא לצורך המועד, וראה עוד מש"כ בקושר.

כג. תופר: שו"ע סי' תקמ"א ס"ה.

כד. קורע: היכא שקורע שלא ע"מ לתקן הוי מקלקל, וראה בערך "מקלקל" מה שכתבנו שיש מקילים בזה בחוה"מ. אולם כאשר יש תיקון בקריעה נראה שאסור שלא לצורך המועד כשם שאסור בתפירה.

3. דשמה הלכה כהפוסקים דאף ביו"ט אין מצווה על מחמר ושביית בהמתו, ואף אי נימא דהלכה דגם ביו"ט יש איסור מחמר ושביית בהמתו, ודלא דלמא הלכה כהר"ן דלאו דמחמר הוא רק ברה"ר, וא"כ לפי מה שנהגו לתפוס בכמה דברים שאין לנו רה"ר דאורייתא, לא שייך מחמר מן התורה, ואין לנו לאסור מדרבנן בחוה"מ.

כה. צד: שו"ע סי' תקל"ג ס"ד דלא שרינן אלא משום שיכול לאכול מהם במועד, ובמשנ"ב סק"ח שבכל צידה יכול לומר שימצא משובח יותר, הא לאו הכי אסור. וכן מבואר בהדיא בסי' תקל"ז ס"ח דשרי רק לצורך המועד לצוד, ובמשנ"ב שם סק"ל דעכ"פ אם כוונתו רק להשאיר הדגים לאחר המועד אסור. וכן מבואר בסי' תקל"ז ס"ג בציצית עכברים.

כו. שוחט: סי' תקל"ג משנ"ב סק"כ בהריגת זבובים.

כז. מפשיט: ח"א כלל ק"י סט"ו מותר רק לצורך המועד, וכ"כ שם לענין שוחט.

כח. מעבד: שו"ע סי' תקל"ג ס"ד ובמשנ"ב סק"ט דאי לאו שאפשר שיאכל מהם ע"י סחיטה, אסור למולחם, והיינו משום עיבוד וכמבואר בשבת, וביותר בשעה"צ שם סק"ל דבעיבוד דאורייתא אסור אף ביותר מזה, עיי"ש. וראה עוד בביה"ל שם ס"ג ד"ה מותר. וכ"כ הח"א כלל ק"י סט"ז דלמלוח העור ולעבדו אסור, שאין זה צורך המועד.

כט. שרטוט: משנ"ב סי' תקמ"ה סקמ"ח בשם לקט הקמח שאסור, ואף הא"ר שהסתפק הוא משום דשמא חשיב צורך המועד, הא לאו הכי אסור.

ל. ממחק: סי' תקמ"א משנ"ב סק"ג ממרח בעשיית נרות שעוה. וכ"כ בח"א כלל ק"י ס"ז שממחק בעור ובשאר דברים אסור במועד.

לא. מחתך: ביה"ל סי' תקל"ט ס"ה ד"ה אינו, שאסור מחתך בחיתוך בגדי הסחורה לפי מידה בחנות (ואף החזו"א א"ח סי' קל"ה מ"ק יב, לא התיר אלא רק בסחורה ולהרוחה, הא לאו הכי אסור). וכ"כ הח"א כלל ק"י ס"ח דאסור אם לא לצורך המועד.

לב. כותב: שו"ע סי' תקמ"ה ס"א.

לג. מוחק: שערי תשובה סי' תקמ"ה סק"א.

לד. בונה: שו"ע סי' תקמ"מ ס"א.

לה. סותר: שו"ע סי' תקמ"מ ס"א ובמשנ"ב סק"ה דרק מפני הסכנה התיירו לסתור.

לו-לז. המכבה והמבעיר: בשש"כ פס"ח הערה ק"ו הביא דברי המועדים וזמנים מהדו"ק ח"ב סי' פ"ו שכתב שאין איסור מבעיר בחוה"מ, ועיי"ש שכתב בשם הגר"ש זצ"ל שהבערה הותרה אף לצורך נכרי משום שאין בה טורח, וכ"כ בחוה"מ פ"ב הערה כ"ה ששמע מהגר"ש זצ"ל שאין שום סברא לאסור הדלקת גפרור בעלמא. וע"ע בעמק ברכה הל' חוה"מ סק"א שהתיר הבערה אף שלא לצורך המועד, דאינו עושה דרך מלאכה כלל. וראה עוד בספר לקט יושר א"ח עמוד 110 שכתב וז"ל: לאפוקי לקשור ולהתיר ולדלוק ולכבות שאנו מתירים בחול המועד, עכ"ל. וודאי דכוונתו אף שלא לצורך המועד, ומשום דאין בהם איסור מלאכה, דאי רק לצורך המועד מאי אולמיה דמלאכות אלו טפי משאר מלאכות.

ולענ"ד יש להביא ראייה להתיר מדתנן בשבת כ"ד: אין מדליקין בשמן שריפה ביו"ט, ובגמ' לפי שאין שורפין קדשים ביו"ט, והביאה הגמ' כמה שיטות מהיכן למדים דין זה, ולדברי רבא ילפינן ממילה שלא בזמנה שכשם שלא התירו מילה שלא בזמנה ביו"ט משום שיכול לעשותה למחר, ה"ה דאין להתיר שריפת קדשים טמאים אף דהוי מצוה לשרפם משום שיכול לעשות למחר. ואפ"ה חזינא דבחול המועד מותר לשרפם וכמבואר בדברי חזקיה שם וברש"י ד"ה בקר שני, ואף דאסור ליהנות מהם והוי שלא לצורך המועד. ומבואר מכך שמבעיר מותר אף שלא לצורך המועד. ברם אפשר דאין ראייה משם, דשאני התם דהוי מצוה לשרוף קדשים, וצ"ע בזה.

ומאידך ראה בא"ב בוטשאטש סי' תקל"ז ס"א שכתב בהדיא שהבערה שלא לצורך המועד אסורה, וכתב וז"ל: משא"כ הבערה היא מלאכה שלמה בכל אומניות השייך לו. וראה מש"כ בזה בחוה"מ עמוד ל"ה. וע"ע בחוט שני עמוד קע"ו שכתב שלמעשה יש להמנע מלכבות גפרור דולק שלא לצורך, ועיי"ש שכתב דה"ה דיש להמנע מלטלפן לחבירו בענינים שאינם לצורך המועד. וראה עוד בשו"ת בצל החכמה ח"ה סי' צ"ה שכתב שאין להבעיר שלא לצורך. וע"ע בשו"ת באר משה ח"ז סי' י"ג.

ולענין כיבוי ישנה סברא נוספת להתיר, שהרי כיבוי בדר"כ היא מלאכה שאצל"ג, ובמלאכה שאצל"ג הוכחנו לעיל מהרדב"ז שאין איסור בחול המועד, ראה ערך "מלאכה שאצל"ג". וכן הוכיח בחוה"מ פ"ב הערה כ"ה.

לח. מכה בפטיש: ראה ברמ"א סי' תקמ"מ ס"ח בחידוד הסכין, ולכאורה הוא משום מכה בפטיש, ובערוה"ש שם כתב שאינה מלאכה ואינה טורח וצ"ע. וראה עוד בסיווג המטה בחבלים בב"י סי' תקמ"א ס"ב דנראה כמתקן מנא. ומקור מפורש לכך בשו"ע סי' תקמ"א ס"ג דאין עושין קשרי בתי ידים דהוי מעשה אומן, והתם הוי מלאכת מכה בפטיש כמבואר בהדיא בטוש"ע סי' תקמ"ט ס"ה.

לט. הוצאה: בביה"ל סי' תקל"ו ס"א ד"ה ומותר, מבואר דהוצאה אסורה בחוה"מ. וכן נראה מדברי החזו"א א"ח סי' קל"ה מ"ק יב: ד"ה רא"ש, שלא התיר הוצאה אלא משום הרווחה, הא לאו הכי אסור. וכן העלה בשו"ת עמודי אור סי' ל"ה. אך מאידך בסי' תקל"ה משנ"ב סק"א ב' מבואר דליכא הוצאה, ולא אסרינן ברה"ר אלא משום טורח, וכ"כ המאירי מ"ק יט. ד"ה כשתבונן דליכא איסור הוצאה בחוה"מ, וכן העלו בשו"ת שבת הלוי ח"ו סי' ס"ח ובחזו"א יו"ט עמוד קס"ח. וראה עוד בשו"ת בצל החכמה ח"ה סי' צ"ה, וכן בשו"ת באר משה ח"ז סי' א' אות א'. וראה עוד בשש"כ פס"ח הערה ק' שהביא מספר מועדים וזמנים השלם סי' רצ"ח שלא מצאנו שחז"ל אסרו הוצאה ובישול במועד שאינן מלאכות כלל, ובהערה ק"ו הביא בשם הגר"ש זצ"ל שמוותר הוצאה לצורך גוי משום שאין בה טורח, ועיין עוד בח"א כלל ק"ד ס"א ובאליה רבה סי' תצ"ב סק"ג. וראה עוד בחוט שני עמוד ר"ח. וע"ע בחוה"מ עמוד לד: ל"ה שנו"ב בדין הוצאה בחוה"מ.

תחומין ומחמר

תחומין: בגמ' מ"ק יב. ובמשנ"ב סי' תקמ"ג סק"ד מבואר דשרי. ואולי אין להביא משם ראייה, דאפשר דאירי התם דוקא לצורך המועד, אך אין זו הפשטות. אולם מצאנו לכמה ראשונים שהתירו בהדיא תחומין בחוה"מ, ראה ברש"י תגינה י"ז: ד"ה ופנית, ובארחות חיים הל' חוה"מ ס"ד וז"ל: ומותר לילך בחש"מ כמה פרסאות אעפ"י שהוא טורח מרובה, שלא נאסרה ההליכה אלא בשבתות וי"ט משום תענוג, עכ"ל. וראה עוד ברמ"א סי' תקל"ו ס"א דמותר לרכוב מעיר לעיר אפי' בחינם, ומשמע דשרי תחומין אף שלא לצורך המועד, ומצאתי בשו"ת משנה הלכות ח"א סי' תכ"ח שרמו לזה, ועיי"ש עוד שהוכיח כן מהשו"ע סי' תקל"א ס"ד וכן הבא ממדינת הים בחה"מ וכו' והוא שלא יצא מא"ל לחו"ל לטייל וכו' ע"ש, ומבואר דליכא איסור תחומין. וע"ע במנ"ח מצוה שכ"ג מש"כ בזה, וראה עוד בשש"כ פס"ח ס"ו ובחזו"א יו"ט עמוד קס"ח שכתבו למעשה שאין איסור תחומין אפי' ד"ב מיל בחוה"מ ע"פ חלק מהמקורות שהוכחנו.

מחמר ושביית בהמתו: בביה"ל סי' תקל"ו ס"א ד"ה מותר, מבואר דיש איסור מחמר בחוה"מ, והתיר רק מכח ספק ספיקא³. אולם מאידך מצאנו ראשונים מפורשים שכתבו שאין איסור מחמר ושביית בהמתו בחוה"מ, הלא המה הכלבו סי' נ"ח הו"ד בב"י סי' תצ"ה, וכ"כ הארחות חיים הל' יו"ט סק"ה, וכ"כ בספר המכתם סוף מסכת מ"ק דפשיטא שאין איסור שביית בהמתו בחוה"מ, וכן העלה בחזו"א יו"ט עמוד קע"ב להתיר ע"פ דברי הראשונים הנ"ל. וראה עוד בשו"ת נטע שורק א"ח סי' מ"א אות ב' שכתב דבחוה"מ ליכא מ"ע דשביית בהמתו אף להסוברים דביו"ט איכא, וכתב שמעולם לא שמע שיהא נדונדו איסור לישב בעגלה בחוה"מ עם סוסיו משום איסור שביית בהמתו ומחמר. וראה עוד במנחת חינוך מצוה שכ"ג סק"ב ובשש"כ פס"ח הערה ק"ז.

הואיל, מתוך, מקלקל, מלאכה שאצל"ג, פסיק רישיה, גרמא, מסייע

הואיל: במנ"ח מצוה שכ"ג סק"ב כתב בשם הטורי אבן דבחוה"מ אמרינן הואיל כביו"ט. וראה עוד בהגהות רעק"א סי' תקל"ז על הט"ז סק"ג.

מתוך: בשו"ת עמודי אור סי' ל"ה מבואר שחוה"מ דינו כיו"ט לענין דין מתוך, וכ"כ המנ"ח מצוה שכ"ג סק"ב בשם הטורי אבן.

3. דשמה הלכה כהפוסקים דאף ביו"ט אין מצווה על מחמר ושביית בהמתו, ואף אי נימא דהלכה דגם ביו"ט יש איסור מחמר ושביית בהמתו, ודלא דלמא הלכה כהר"ן דלאו דמחמר הוא רק ברה"ר, וא"כ לפי מה שנהגו לתפוס בכמה דברים שאין לנו רה"ר דאורייתא, לא שייך מחמר מן התורה, ואין לנו לאסור מדרבנן בחוה"מ.

ומן הראוי לציין שכל הנ"ל הוא רק באופן שלא השהה במתכוון את מלאכתו למועד, דבכה"ג שכיוון מלאכתו למועד הדינים שונים, שיש אופנים שאף הפקירו את מלאכתו, ובס"ד יבואר להלן בארוכה בפרק י"א.

פרק ב

טרח בלא מלאכה ואיסורי שבות בחול המועד

טרח בלא מלאכה

בתוס' מ"ק יב: ד"ה מכניס, הסתפקו האם בחול המועד טרחא בלא מלאכה אסורה, ומה שמבואר בגמ' שם יג. מועד משום טרחא, שמא היינו דוקא בדבר שהוא מלאכה, עכ"ד. והנה בדיון זה ישנה אריכות דברים מדברי הש"ס והראשונים, ובעוד שאף תוס' גופייהו במקום אחר (י"ט. ד"ה וטוה) כתבו דטרחא בלא מלאכה אסור. אך אנו נציע בזאת בעיקר המקורות מהשו"ע והמשנ"ב שמורים באופן ברור שאף טרחא בלא מלאכה אסורה במועד, וכדלהלן:

א. הבאת כלים מבית האומן: שו"ע סי' תקל"ד ס"ג אסור להביא כלים מבית האומן שלא לצורך המועד, ובמשנ"ב סקט"ז הטעם משום טרחא. ויש לעיין מס' תקמ"ד משנ"ב סק"ז בקיבול מי גשמים הנוטפים מהגג, מדוע שם הוא פחות טרחא, וראה בשעה"צ שם סקט"ז בשם הריטב"א דאה"נ דבכלים אסור משום טרחא.

ב. פינוי דירה: שו"ע סי' תקל"ה ס"א אין מפנין דירתו וכליו מחצר לחצר, ובמשנ"ב סק"א הטעם משום טרחא. ואפשר הדהם איסור הטרחה הוא מטעם עובדא דחול כמבואר בריטב"א מ"ק יג.

ג. הרבעת בהמה: שו"ע סי' תקל"ו ס"ב אין מוריעין בהמה במועד, ובמשנ"ב סק"ז דאין בזה צורך המועד ולא דבר האבד, והיינו דאסור משום טרחא וכמבואר בבי"ש.

הושת תרנגולת על הביצים: שו"ע סי' תקל"ו ס"ג אין מושיבין תרנגולת על הביצים לגדל אפרוחים, ובמשנ"ב סק"ט הטעם דאינו צורך המועד ולא דבר האבד, והיינו משום טרחא וכנ"ל בהרבעה.

ד. התלעת אילן: שו"ע סי' תקל"ז ס"ב אין מתלעים האילנות, והתם אינו אלא טרחא כמבואר במחצה"ש סי' תקל"ו סק"ג. אך מאידך בירושלמי שבת פ"ז ה"ב מבואר דהוי מלאכה גמורה דזרוע, ולפ"ז ליכא ראייה.

ה. הכנסת פירותיו מפני הגנבים: שו"ע סי' תקל"ח ס"ב ומשנ"ב שם סק"א דההכנסה אסורה משום טרחא בלא היתר של דבר האבד.

ו. הסעת ממונו מעיר לעיר: שו"ע סי' תקל"ח ס"ג אסור להסיע ממונו מעיר לעיר אם לא בשביל דבר האבד. וראה עוד בביה"ל סי' תקל"ט ס"א ד"ה בפרעון, וכן בשו"ע סי' תקל"ט ס"ה ובביה"ל שם ד"ה ואפ"ל. ויש לעיין מה נכלל בכלל הסעת ממונו, דמחזר גיסא חזינא דהסעת כסף לא חשיבא הסעת ממונו, מדברי המשנ"ב סי' תקל"ט סק"ז שהתיר בגביית חוב אף לילך לעיר אחרת ולתובעם שם, ולא חש להסעת ממונו. ויש לעמוד על הכמות הנדרשת לאסור.

ז. הפיכת סחורה: שו"ע סי' תקל"ח ס"ה הפיכת סחורה בלא אבד אסור, וראה בשו"ת שבת הלוי ח"ו סי' י"ז שלמד מדברי השו"ע הנוצר שאסור לסדר חנותו במועד.

ח. הטלת שכר: סי' תקל"ג ס"א ובמשנ"ב סק"ד דאיכא טרחא מרובה, וצ"ע אי ליכא שם מלאכה, דאפשר דאיכא שם מוקד מן השמורים ועוד דברים.

ט. שולה פשתנו מן המשרה: שו"ע סי' תקל"ח ס"א, ומנאו הח"א כלל ק"ד ס"ג מן האסורים משום טרחא, וכ"כ המג"א סי' תקל"ט סק"ב דהוא טרחא בלא מלאכה.

י. חיפוי סחורה בקש: שו"ע סי' תקל"ח ס"ד דלא שרי אלא משום דבר האבד (אולם במשנ"ב סק"ד כתב דאף לעקור שרי, אך מ"מ משמע דאף בלא עקירה, בלא צורך אסור).

יא. הובל שבחצר אסור להוציא אלא יסלקנו לצדדים: שו"ע סי' תקל"ה ס"ג ע"פ הלבוש שם והח"א כלל ק"ד ס"ה. אולם בזמנינו מותר לפנות את האשפה מן הבית או מן החצר להוביל אל מיכל האשפה המרכזי שמוחוץ לחצר, אפילו אם יכול להחזיק האשפה בשקיות נילון באופן שלא יהא ריח בביתו, הגרי"ש אלישיב (מבקשי תורה סי' ק"ו) והחזו"ע (יו"ט עמוד קצ"ו).

יב. מתיחת חבלי המיטה: סי' תקמ"א משנ"ב סק"ד דאף בחבלים שמחוברים כבר למטה אסור למתחן שלא לצורך המועד, והתם ליכא כלל מלאכה, וכן מבואר ברש"י מ"ק י.

יג. קבלת מי גשמים בכלים מן הגג להוליכם לבור: שעה"צ סי' תקמ"ד סקט"ז בשם הריטב"א דהמשכת מים ע"י כלים הוי טורח גדול ואסור, אף דליכא בזה מלאכה כלל⁴.

יד. איסור פרקמטיא: שו"ע סי' תקל"ט ס"א כל סחורה אסורה אפ"ל כל שהוא, ובמשנ"ב סק"א הטעם משום טורח.

איסורי שבות בחול המועד

במקומות רבים מצאנו בפוסקים שבחול המועד לא נאסרו איסורי שבות מסוימים שנסארו בשבת וביו"ט, ומאידך ישנם איסורי דרבנן שמבואר להדיא בפוסקים שנסארו אף בחוה"מ, וישנה אריכות דברים בספרים לבאר הגדר בזה באיזה סוגי שבותים התירו ובאיזה אסור, ראה בספר חוה"מ כ"פ ס"ז י"ז, ובביאורים שם אות ט', וכן בספר תורת המועד פכ"א ובביאורים סי' כ"ג. אך אנו לא באנו להציע כל המקומות שנוכרו בפוסקים איסורי דרבנן בחול המועד, וכדלהלן:

א. רכיבה על בהמה: סי' תקל"ו ס"א ביה"ל ד"ה מותר, דרכיבה שריא בחוה"מ, וכן נראה מכל דבריו דאיסורי דרבנן לא אסרינן בחול המועד, עיי"ש.

ב. דין: שו"ע סי' תקמ"ה ס"י מותר לדון בחוה"מ. ובמשנ"ב סקמ"ט דמועד לא הוי כמו שבת וי"ט דאסור לדון בס' אפ"ל נתרצו שניהם, ע"כ. (דאילו לכפות לפעמים אין יכול לכוף לבעל דין שיבוא בניסן ותשרי). אולם אפשר שאין ראייה מכאן, מאחר שבב"י שם מבואר דטעם ההיתר בזה הוא משום צרכי רבים, ולפ"ז אפשר דלעולם אסור שבותים, אך כאן ההיתר משום צרכי רבים, דו"ק.

ג. מוקצה: דרכי משה סי' תקמ"ד סק"ב דמוקצה שרי.

ד. אהל עראי: סי' תרל"ז ס"א ביה"ל ד"ה עושה, בשם המאמר"מ דאין איסור בעשיית אהל עראי במועד. ולגבי בנין עראי ראה בשו"ע סי' תק"מ ס"א דבגדר גינה שנפרצה מותר לתקנה מעשה הדיוט, כגון הנחת אבנים זו על זו בלא טיט, דהיינו בנין עראי. ובמשנ"ב שם סק"ב וביתר ביאור בלבוש ובפמ"ג דטעמא משום דהוי הפסד מועט, משמע הא לאו הכי אסור אף דהוי בנין עראי.

ה. עיבוד באוכלין: סי' תקל"ג ס"ג ביה"ל ד"ה מותר, דעיבוד באוכלין דאיסור רק מדרבנן אסור במועד. והיה נראה דשבותים האסורים משום גזירות הותרו במועד, אך מלאכות דרבנן כעיבוד אסור, ויש לעיין מס' תקל"ז משנ"ב סקמ"ב במדיין דנראה כמזבל אסור.

ו. נראה כמזבל: סי' תקל"ז משנ"ב סקמ"ב דאסור.

ז. ודבר דבר: מותר בחוה"מ כמבואר בשו"ע סי' תקמ"ג ס"ג שמותר ליתן לנכרי מלאכה במועד ולומר לו שיעשנה אחר המועד, ובמשנ"ב שם סק"ז ובשעה"צ סק"ה דה"ה דלישראל שרי ליתן דלא כא"ר. וכ"כ בשש"כ פס"ח הערה ק"ב בשם הגרש"ז, א"א, וכ"כ בשו"ת יכין ובעוה"ח סי' ק"ז. ולפ"ז א"ש הא דהתיר הדרכי משה סי' תקל"א אות א' להתיר נדרים אף שלא לצורך המועד, דהא איסור ההתרה הוא משום ממצוא חפצך כמבואר בלבוש י"ד סי' רכ"ח ס"ג, והו"ד בשעה"צ א"ח סי' שמ"א סק"א. ואף לטעמא דמחזיק כדן המובא שם בפמ"ג, שרי הכא דאין איסור דין בחוה"מ וכנ"ל.

4. ואע"פ שהמשנ"ב שם סק"ה היקל למעשה אף בכלים, היינו משום דס"ל דלא חשיב טורח גדול אף שאין בו מלאכה אסור, ע"ז לא פליג, ודו"ק.

מקלקל: ראה ברש"י בכת"י מ"ק ב. בעקירת כלאים דמשמע דמקלקל שרי, וכן נראה מדברי המאירי והשיטה לתלמיד ה"ר מפריז שם. וכ"כ הא"ר סי' תקמ"ד סק"ו בשם רבינו ירוחם שיוצאין על הכלאים ועוקרין עשבים, והעקירה מותרת במועד דמקלקל הוא וליכא טרחא יתירה. ומדברי ר' ירוחם מבואר דאף אי שרינן מקלקל, מ"מ אי איכא ביה טרחא יתירה ודאי אסור. ועיין בספר חוה"מ"כ עמוד קה קז בביאורים אות כ"ב שהאר"ך בזה, וראה עוד מש"כ בזה בעמוד קנ"ד.

מלאכה שאצל"ג: בשו"ת הרדב"ז ח"ב סי' תשכ"ו דן בענין הריגת זבובים ויתושים בחוה"מ, וכתב דלמ"ד דאיסור מלאכה בחוה"מ מדרבנן מסתבר שהתירו מלאכה שאינה צריכה לגופה בחוה"מ, ועיין במשנ"ב סי' תקל"ג סק"כ שהביא רק סיוס דברי הרדב"ז שאם הם מצערים את האדם מותר להורגן דאין לך צורך האדם גדול מזה. ומדבריו בפנ"ע משמע להיפך דרק לצורך התירו, הא לא הכי אסור אף דאינו צריך לגופה, ברם המעיין ברדב"ז יראה דהיתר זה הוא בצירוף שהוא מלאכה שאצל"ג.

ומאידך בשו"ע סי' תקל"ז ס"ג משמע דאסרינן מלאכה שאצל"ג, וכתב שם שבשדה לכן שאינה סמוכה לשדה האילן אין צדין את האישות והעכברים אלא ע"י שינוי, אבל כדרכו אסור, אף שהצידה אינה צריכה לגופה שהרי אינו צריך את העכברים והאישות, וכל כוונתו היא רק לסלקם. וכן נראה מדברי כל הראשונים בגזירת גילוח שמבואר מדבריהם שבלא היתר של תיקון הגוף או שמחה היה אסור מצד גזוה, וכמבואר בהדיא בשעה"צ סי' תקל"א סקט"ו, הגם דהוי לדעת הרבה פוסקים מלאכה שאינה צריכה לגופה שהרי אינו צריך לשער, וכמבואר בפמ"ג סי' תקל"א א"א סוף סק"א, ודו"ק.

פסיק רישיה: א. במשנ"ב סי' תקל"ו סק"ה מבואר דשרי, בסירוק הסוס לפיטוה ופס"ר שיתלשו שערותיו. ב. וכן בס' תקל"ז משנ"ב סק"ב היתר בפס"ר שהשדה מושקית במים ע"י צידת הדגים.

ומב' מקרים אלו ליכא ראייה אלא לאופן שפעולתו נעשית לצורך המועד, דבהיתר צורך המועד שרינן אף את המלאכה שנעשית בפס"ר (ובלבד שמשעויו מוכיחים שאכן כוונתו להיתר כמבואר בס' תקל"ז ס"ט י"א, ובמשנ"ב שם סק"א וסקל"ד), אך כאשר עושה פעולה המותרת שלא לצורך המועד כגזירת ספסל, ואגב נעשה בפס"ר חריץ, אפשר דאסור אף בחוה"מ, וכ"כ בחוט שני הל' חוה"מ עמוד קע"ז. וע"ע בשו"ת משנה הלכות ח"א סי' תל"ז ובשו"ת באר משה ח"ו סי' ק"ג מש"כ בזה. אולם בחוה"ע (יו"ט עמוד קע"א) העלה להקל בפסיק רישיה בכל גווני, עיי"ש ניומוק.

גרמא: בשו"ע סי' תקל"ז ס"ד אין מכניסין צאן לדיר בחול המועד לזבל השדה. ובמשנ"ב סקמ"ב ביאר א"פ שאינו בידים, מפני שנראה כמזבל בעצמו, והמזבל הוא תולדה דחורש, ע"כ. ומשמע מדבריו דאי לאו טעמא דמחזיק כמזבל לא היה אסור מצד גרם מלאכה, שגורם לזיבול השדה. וכן מסתבר דאין לאסור גרמא בחול המועד, דהא אפ"ל בשבת לא בירא דאסור גרמא, וכסתומות דברי השו"ע סי' של"ד סכ"ב דגרם כיבוי מותר, ובביה"ל שם ד"ה דגרם, דלאו דוקא כיבוי דאפ"ל בכל המלאכות הדין כן, ועכ"פ במקום הפסד ודאי שרי כמבואר שם ברמ"א.

מסייע: בשו"ע סי' תקל"ז ס"ד מבואר שמוותר לסייע בזיבול השדה לעכ"ם שכיר שנה או שכיר חודש. וראה עוד כיו"ב בשו"ת נוב"א א"ח מהדו"ק סי' י"ג בסיוע בגילוח דשרי, דאין בסיוע שלו טורח. וראה עוד בא"א בוטשאטש סי' תקל"ג ד"ה עוד מצאתי.

מלאכה שאינה מתקיימת, מלאכה שאפשר לעשותה מערב יום טוב

מלאכה שאינה מתקיימת: במשנה בשבת קד: מבואר שעל כתב שאינו מתקיים בשבת פטור אבל אסור, וכן הוא בשו"ע סי' ש"מ ס"ד ובמשנ"ב שם סק"ח, אולם לגבי חוה"מ כתב הרמ"א סי' תקמ"ה ס"ז שמותר לכתוב על לחות של שענה בחוה"מ משום שאינו כתב המתקיים. ובהגהות הגר"מ שם כתב בנימוק ההיתר בזה"ל: דאף בשבת פטור, עכ"ל. ומשמע מדבריו שלגבי חוה"מ כתב שאינו מתקיים לא חשיב כתב, דכיון שבשבת לא הוי כתב מדאורייתא, על כן לגבי חוה"מ מותר לכתחילה. ולפ"ז אף שלא לצורך המועד מותר, וכ"כ בשש"כ פס"ו הערה ר"י שמשמע מפשטות לשון הרמ"א דאפ"ל שלא לצורך המועד ג"כ מותר. ויש לעיין אם הוא יסוד כללי בחוה"מ שכל מלאכה שאינה מתקיימת מותרת, או שהוא דין מסוים בכתביה, ולכאורה מדברי הגר"מ הנ"ל נראה שהוא יסוד כללי בחוה"מ, שהרי ניומוקו שייך בכל המלאכות, דבכל המלאכות בשבת מלאכה שאינה מתקיימת אינה אסורה אלא מדרבנן כמבואר בשבת קב: ובכלכלת השבת (כללי המלאכות אות ב' תנאי ו'), וראה עוד בשעה"צ סי' ש"ג סק"ח, דו"ק.

אפשר מערב יום טוב: בשעה"צ סי' תק"מ סק"ג כתב דכלל דאפשר לעשות מעיו"ט אינו אלא ביו"ט גופא, אבל בחוה"מ אף באפשר מעיו"ט מותר, ואף הרמב"ן (בליקוטי למוק) שדימה חול המועד ליו"ט אינו משווה אותם לגמרי, אלא ע"ד יו"ט ולקולא כגון דמכשירי אוכ"נ כאוכ"נ, אבל לא להחמיר בחוה"מ באפשר לעשות מעיו"ט. ואף שסיים בדברי השלחן עצי שטיים שלא התייר בזה אלא מעשה הדיוט, והניח בצ"ע, מ"מ מדברי המשנ"ב שם סק"ח וסק"ז נראה דס"ל לדינא דלא אסור אלא כביוון. וראה עוד בפמ"ג סי' תקל"א א"א סק"א ומש"ז סק"ב.

מעשה חול המועד

מדברי הפוסקים בכמה מקומות מבואר שאסור ליהנות ממלאכה הנעשית בחוה"מ באיסור כפי שמצאנו בשבת, וכדלהלן:

א. במשנ"ב סי' תקל"ג סק"ו מוכח דמעשה חול המועד אסור, דאל"ה מדוע יש לאסור הערמה בדיעבד. וראה עוד בערוה"ש שם ס"ג שכתב בהדיא דהיכא שעושה שלא לצורך המועד אסור אף בדיעבד.

ב. במשנ"ב סי' תקל"ז סק"א כתב בשם הריטב"א דבדיעבד לא קנסין ליה כשאומר שדעתו להיתר, ומשמע שכשדעתו לאיסור אסור אף בדיעבד.

ג. סי' תקל"ח ס"ו ביה"ל סוד"ה אם, בשם המג"א מבואר שמעשה חול המועד אסור כבשבת, וביתר ביאור במחצה"ש שם סק"ב בביאור דברי המג"א, וכ"כ בשש"כ פס"ח הערה מ"ד בשם הגרש"ז שכן עולה מדברי המג"א, ואף הבית מאיר שהביא בביה"ל לא השיג אלא על בנו, אך לא על עצם הקנס. וצ"ע מדוע התנה המג"א זאת רק למ"ד דמלאכת חוה"מ מדאורייתא. וראה בשש"כ שם שכתב דלא הזכיר שם המג"א דמלאכת חוה"מ אסורה מדאורייתא רק לענין זה דקנסו גם לבנו.

ד. במשנ"ב סי' תקמ"ג סוף סק"ג משמע בהדיא דמעשה חול המועד אסור, דמשמע התם דבשכיר יום אסור להכנס לבית.

ומעתה מאחר שנתבאר שדין מעשה חול המועד כדין מעשה שבת, יש לחלק בין שווג למזיד כפי שמצאנו לגבי שבת בס' ש"ח ס"א, שבשווג אסור בין לו בין לאחריים במועד, ומותר מיד לאחר המועד. ובמזיד לו אסור לעולם, ולאחריים מותר מיד אחר המועד. אולם לדעת הפוסקים שמלאכת חול המועד מדרבנן, יש להקל בשווג ליהנות מהמלאכה אף בתוך המועד בין לו בין לאחריים, ע"פ המבואר במשנ"ב סי' ש"ח סק"ג שבמלאכה דרבנן אף בשבת אם עשה בשווג מותר בדיעבד בו ביום אפ"ל לעצמו, וביתר שאף במלאכה דאורייתא כתב שם המשנ"ב סק"ז שבמקום הצורך יש לסמוך על דעת הגר"א להתיר בדיעבד בשווג בו ביום. אך מאידך לדעת הפוסקים שמלאכת חוה"מ אסורה מדאורייתא, וחשש בביה"ל סי' תק"ל ס"א לדבריהם אף בפסיקות, נפקא דאסור אף בשווג במועד עצמו, אולם למעשה כתב בשש"כ פס"ו סמ"א שיש להקל בשווג ליהנות ממלאכתו במועד, ע"פ המבואר במשנ"ב סי' ש"ח סק"ז דבמקום הצורך יש לסמוך על שיטת התוס' דבשווג מותר בו ביום כנ"ל, ועוד ע"פ המבואר במשנ"ב שם סק"ב דכל שיש ספק פלוגתא אין לאסור בדיעבד, והרי הכא ישנם הרבה פוסקים הסוברים שאיסור המלאכה בחוה"מ הוא רק מדרבנן.

ברם כאשר עשה המלאכה במזיד, לדעת הפוסקים שאיסור מלאכה בחוה"מ היא מדאורייתא, וכן צידד בביה"ל סי' תק"ל ס"א לחוש לדבריהם, אסור לו לעולם, ולאחריים מותר רק לאחר המועד כפי שמצאנו בשבת, וכן כתב השש"כ פס"ו הערה ס"ט בשם הגרש"ז, א"א, וכדמשמע מדברי המשנ"ב סי' ש"ח סק"ז שאין לסמוך על התוס' רק בשווג ולא במזיד. אולם לדעת הפוסקים שאיסור המלאכה בחוה"מ הוא מדרבנן, וכן נקטו הרבה אחרונים בדעת השו"ע, הדין הוא שבמועד אסור בין לו ובין לאחריים, ולאחר המועד מותר מיד גם לעצמו כמבואר בשעה"צ סי' של"ט סק"ד לענין שבת, וה"ה במועד כנ"ל. איברא דבשו"ת שבת הלוי ח"ו סי' ס"ח צידד דלמ"ד דאיסור מלאכה בחול המועד מדרבנן יש להקל, ברם הגרש"ז אור"ב (שש"כ פס"ח הערה מ"ד) כתב דאפ"ל לסוברים שאיסור מלאכה בחוה"מ הוא רק מדרבנן, מ"מ כמו שמטביל כליו ומפריש תרו"מ בשבת במזיד אסור לאחריים ליהנות בו ביום, ה"ה נמי התופר בגד חדש בחוה"מ אסור גם לאחריים ללבושו בחוה"מ, ולא הזכיר שם המג"א דמלאכת חוה"מ אסורה מדאורייתא רק לענין זה דקנסו גם לבנו, עיי"ש.

ח. נגינה: בבאר היטב סי' תקל"ד סוף סק"ה הביא דברי השער אפרים שאסר לנגן בחוה"מ (והו"ד גם בביה"ל סי' של"ט ס"ג ד"ה להקל). ברם בשערי תשובה שם סק"ה העלה להתייר בזה דלא כשער אפרים, והביא כן בשם כמה מגדולי הפוסקים, וכן נטיית הכה"ח להיתיר בסי' תקמ"ו אות ז'. וראה עוד בשו"ת באר משה ח"ו סי' כ"ו. וראה בפמ"ג סי' תצ"ג מש"ז סק"ג.

ט. טיפוח וריקוד: מותר, שו"ע סי' תקמ"ו ס"א, ולא גזרינן כבשבת וי"ט בסי' של"ט ס"ג. וכן מבואר בהדיא בתוס' בשבת קמ"ח: ד"ה לא, וכן במו"ק כ"ז: ד"ה אבל.

י. אמירה לנכרי: אסור, שו"ע סי' תקמ"ג ס"א.

יא. מכין מחוה"מ לחול: מותר, שו"ע סי' תקמ"ג ס"ג מותר ליתן מלאכה במועד שיעשה אחר המועד, כגון מטוה לאריגת בגד כמבואר במשנ"ב סק"ט, ולא חיישינן למכין. וכן מוכח בהדיא מסי' תקמ"ד ס"ב שמוותר להמשיך מים לתוך הבור (שאין בזה לא מלאכה ולא טרחא) אף שאין צריך להם עתה, ולא חיישינן למכין. וכן מוכח מהשו"ע סי' תקל"ה ס"א שהתיר לפנות דירתו וכליו מבית לבית באותו חצר אף שלא לצורך המועד, ולא חייש למכין.

יב. הפרשת תרומ: מותר אף שלא לצורך המועד, שו"ת באר משה ח"ו סי' כ"ז, וציין לתוס' בע"ז נח: ד"ה בצר. וכ"כ בשש"כ פס"ח ס"ו והערה ק"ג בשם הגרשו"א שמוותר גם אם אינו צריך להם במועד, משום דהוי צורך מצוה אף אם אין שום חשש מכשול, ולא דמי לכתובת תפילין שלא התירו אלא א"כ חושש שלא יוכל לעשות כן מיד לאחר המועד, דהתם יש טורח מלאכה בכתיבתן משא"כ בהפרשת תרומ.

טבילת כלים: עיין בשש"כ שם בשם הגרשו"א דמהאי טעמא מותר להטביל כלים אף שלא לצורך המועד, משום דהוי צורך מצוה וליכא ביה טרחא. וע"ע בשו"ת רבבות אפרים ח"א סי' שנה.

יג. הפרת נדרים שלא לצורך המועד: מותר, דרכי משה סי' תקל"א סק"א, וכן פסק בשו"ת באר משה ח"ו סי' כ"ז, והביא כן מדברי כמה ראשונים.

יד. קיפול טלית בחוה"מ: בספר לקט יושר (עמוד 106) הביא שהתרומת הדשן לא היה מקפל טליתו בחול המועד משום דהוי תיקון כלי, אבל רצועות של תפילין היה מקפל כמו בשאר ימי החול דאינו שייך כלי על התפילין. וראה בחוט שני עמוד ר"מ שהביא דאף החזו"א לא היה מקפלה בחוה"מ, וראה שם נימוק הדבר.

טו. איסור פרקמטיא: שו"ע סי' תקל"ט ס"א דאסור פרקמטיא. ובמגיד משנה פ"ז מהירו"ט הכ"ב ובעוד ראשונים כתבו שהטעם משום גזירה שמא יכתוב, הרי שיש שבותים במועד. אולם בפמ"ג סי' תקמ"ג א"א סק"א כתב דאף דבשבת ובי"ט הטעם במקח וממכר הוא משום שמא יכתוב, בחוה"מ הטעם הוא משום טורח. ולכאורה טעמו משום דקשיא ליה שאין גזירות בחוה"מ, ועדיין צ"ע.

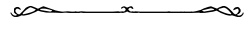
טז. פירעון חוב: שו"ע סי' תקל"ט ס"ב מותר לגבות חוב בחוה"מ, ובמשנ"ב סק"ז דגביית חוב אינה בכלל סחורה, ובשונה משבת דאסור לגבות חוב כמבואר בסי' ש"ז ס"א. ויש לעיין מדוע לא אסרו בזה בחוה"מ כבשבת לטעם הרשב"א בתשו"ח ח"א סי' תשמ"א דהוא משום עובדין דחול, דהא מצינו אף בחוה"מ איסורי עובדין דחול וכפי שנתבאר בארוכה בפרק י"ג עיי"ש.

יז. כתב שאינו מתקיים: ברמ"א סי' תקמ"ה ס"ז כתב שמוותר לכתוב במועד כתב שאינו מתקיים, ובביאור הגר"א כתב בביאור דין זה בזה"ל: דאף בשבת פטור, עכ"ל. משמע דכל דאסורו בשבת מדרבנן, בחוה"מ מותר לכתחילה, והיינו משום שלא אסרו שבותים במועד.

יח. עירובי חצרות: לא תקנו בחוה"מ כמבואר מדברי השו"ע סי' תקל"ה ס"א שמוותר לפנות כליו מבית לבית באותה חצר אף שלא לצורך המועד. וראה עוד מש"כ בפרק א' ערך "ל"ט אבות מלאכות במועד" במלאכת הוצאה.

יט. הוצאת משא ע"ג בהמתו: בביה"ל סי' תקל"ו ס"א ד"ה מותר, כתב דלפוסקים שאין אדם מצווה על שביית בהמתו ביו"ט, וכל האיסור להוציא משא ע"ג הוא רק מדרבנן, בחוה"מ יהא מותר ולא נגזור ביה. וכן לפוסקים שיש מחמיר ביו"ט, אף דבי"ט בכרמלית אסור לחמור מדרבנן, בחוה"מ לא אסרינן איסורי דרבנן.

כ. מלאכה בשינוי: רמ"א סי' תקמ"א ס"ה דלא מהני לאומן לתפור ע"י שיטתו באחיות המוחט, וכן בשו"ע סי' תקמ"ה ס"ז כל שאסור לכתוב אסור אפי' ע"י שינוי, הגם שבשינוי אף בשבת לא אסור אלא מדרבנן.

פרק ג

צרכי אוכל נפש ומכשירי ותיקון הגוף

הקדמה

הטור בסי' תק"ל (הובאו דבריו במשנ"ב שם סק"א) מנה חמשה אופנים שהתירו בהם חז"ל לעשות מלאכה בחול המועד, וכדלהלן:

א. צרכי אוכל נפש. ובהיתר זה נכלל אף מכשירי אוכל נפש, וכן תיקון הגוף כמבואר בפוסקים, ויבואר להלן.

ב. דבר האבד.

ג. שאר צרכי המועד באופן שיעשה במועד הדיוט.

ד. צרכי רבים.

ה. פועל שאין לו מה יאכל.

ובכל אחד מחמשת ההיתרים הנזכרים ישנם פרטים רבים הן בגדריו ותנאיו והן בפרטי דיניו מה הותר בו ומה לא, ובעוה"י אבאר תמצית כל הנידונים וחילוקי הדינים של כל היתר והיתר בכמה פרקים וכדלהלן.

אוכל נפש

א. היתר מלאכת אוכל נפש: כל מלאכה שהיא לצורך אוכל נפש כקצירה טחינה ביטול וכי"ב מותרת, שו"ע סי' תקל"ג ס"א ד', וכן בסי' תקל"ז סט"ו.

ב. הגדרת אוכל נפש: ראה בשו"ע הרב סי' תצ"ה ס"ב ובקו"א סק"ד דכל שעושה פעולה בגוף האוכל חשיב מלאכת אוכל נפש. וראה עוד בשו"ת אבני' א"ח סי' ת"ח ת"ט, ובשש"כ פס"ו ס"ז ובהערות שם.

ג. אוכל נפש לצרכי מכירה: בשו"ע סי' תקל"ז ס"ד כתב שירקות שרוצה לאוכלן במועד יכול לדלות מים להשקותן כדי שיגדלו והיו ראויים במועד. ובמשנ"ב סק"ד כתב שאין הכוונה דוקא כשרוצה לאכול בעצמו, אלא אף כשכוונתו כדי שיהיו ראויים לימכר במועד, נמי שרי.

ד. שלא לצורך המועד: אסור, שו"ע סי' תקל"ג ס"א, ובמשנ"ב סי' תקל"ז סקנ"ב.

ה. מיום אחד לחבירו: מותר, פמ"ג סי' תקל"ג מש"ז סק"א.

ו. הערמה: בשו"ע סי' תקל"ג ס"א אסר כל הערמה באוכ"נ אף הערמה שאינה ניכרת, כגון ביש לו שכר ישן ועושה חדש ושותרה ממנו. אולם במשנ"ב שם סק"ט כתב דבהערמה שאינה ניכרת יש מקילים, ואין למחות במקילים.

ז. יכול לקנות בשוק: אפי' מותר, שו"ע סי' תקל"ז סט"ו ומשנ"ב סי' תקל"ג סק"א.

ח. יכול לשאול מחבירו: מותר ואין מצריכים אותו לשאול מחבירו, משנ"ב סי' תקל"ז סקנ"א ובסי' תקל"ג סק"א.

ט. בהרווחה: מלאכה אחת מותר אף בהרווחה, שו"ע סי' תקל"ג ס"א. ובהרבה מלאכות אסור אלא כדי מחייתו בצמצום, שערה"צ סי' תקל"ז סקמ"ט בשם הריטב"א, והובא גם בשעה"צ בסי' תקל"ג סק"א. ויש לעיין אי בצורך המועד שאינו אוכ"נ שרי בהרווחה.

י. בחדא טרחא (ריבוי בשיעורין): מותר לעשות כמות מרובה כל עוד שצריך למעט ממנה ואין בה תוספת טרחא, כביו"ט דריבוי בשיעורים מותר, ביה"ל סי' תקל"ג ס"א סוד"ה שרי וכה"ח שם אות י"ג, בשם הח"א.

יא. מעשיו ניכרים: אוכל נפש צריך שיהיו מעשיו ניכרים להיתר, כאשר בפעולתו נעשית יחד מלאכה האסורה, שו"ע סי' תקל"ז ס"ח ובמשנ"ב סקל"א.

יב. בכיוון מלאכתו: מותר, שו"ע סי' תקל"ג ס"א. ובח"א כלל ק"ו ס"ב כתב דאפי' לכתחילה שרי לכוון (וראה בלבוש שם הטעם שהתירו כיוון מלאכתו באוכ"נ) וכן משמע בפמ"ג סי' תקל"א א"א סק"א וכן דייק בחוט שני עמוד קצ"ח מדבריו, וכן העלה בשו"ת באר משה ח"ו סי' ק"ד, עיי"ש בארוכה. ברם בתוספת חיים על הח"א אסר לכתחילה לכוון.

יג. בטרחה יתירה: מותר, משנ"ב סי' תקל"ג סק"ד, וכן הוא בהדיא בשו"ע סי' תקל"ז ס"ד ובמשנ"ב שם סקט"ו, וכ"כ המאירי מו"ק יט. ד"ה כשתבונן. וכ"כ בשלחן עצי שיטים כללי מלאכות סי' א' אות ב'.

יד. בפרהסיא: מותר כמבואר בסי' תקל"ג ס"ה דלא אסרינן בפרהסיא אלא באומנין, וכ"כ המאירי מו"ק יט. ד"ה כשתבונן, וראה עוד בפרק י' ערך "המותרים בפרהסיא". וראה בשלחן עצי שיטים (שם) שכתב שלא יעשה בפרהסיא אא"כ ניכר שמתכוון להיתר, ואינו סותר דכוונתו לכאורה להא דסי' תקל"ז ס"ח שנעשית בפעולתו גם מלאכת איסור.

והנה לגבי אומנין מבואר בסי' תקל"ג ס"ה דבעי צנעא, ובמשנ"ב סק"א כתב דמייירי במין מלאכה שאינו מוכח לרואה שהיא לצורך המועד, וציין לעיין בסי' תקל"ט ס"י דשם מבואר דמכירת תבלין שרי גם בפרהסיא כיון שניכר לכל שהיא לצורך המועד. ומשמע דבמלאכה שניכר שהיא לצורך המועד גם לאומן מותר בפרהסיא, וכפי שבאמת כתב הרמ"א גבי צידת דגים, וכן ביאר המשנ"ב את דבריו בסק"כ וסק"ג. ברם בביה"ל סוד"ה של חיות, צידד שאין להתיר לאומן צידת דגים בפרהסיא, אלא המכירה בלבד ודלא כהרמ"א, ומשמע דאף כשניכר שהוא לצורך המועד כצידת דגים לא התירו מלאכה בפרהסיא, אלא רק מכירה, וכן נקט הגרמ"ש קליין (חווה"מ פ"ז הערה ע"ט) לחלק בין מלאכה למכירה, עיי"ש דבריו, וצ"ע.

טו. מעשה אומן: מותר כמבואר במשנ"ב סי' תק"ל סק"א, וכן מבואר בשו"ע סי' תקל"ז סט"ו ובמשנ"ב שם סקנ"ב דמותר דרכו ולא בעי שינוי, ובשעה"צ סקמ"ח דאף היכא שלא יפסיד אם ישנה אין צריך לשנות דלא כהרמב"ם. וכ"כ המאירי (שם) דשרי אף באומנות גמורה, וכ"כ בספר שלחן עצי שיטים כללי המלאכות סי' א' אות ב' שמוותר אפי' מעשה אומן בלא שינוי, וכן מבואר מסי' תקל"ג ס"א דשרי הטלת שכר, ע"פ הרמב"ן בליקוטיו למו"ק שכתב דהוי מעשה אומן. וראה עוד בסי' תקל"ג במשנ"ב סק"א דלא הטריווחו חכמים לשנות מכפי שהוא רגיל בחול.

טז. באוושא מילתא: אסור, שו"ע סי' תקל"ז סט"ו בדישה בפרות, וכן במשנ"ב בסי' תקל"ג סק"ג ובשעה"צ שם סקל"ז בצידה בחפירת בריכה, וראה עוד בסי' תקל"ז ס"ח.

יז. ספק אוכל נפש: מותר, שו"ע סי' תקל"ג ס"ד צד אדם דגים כל מה שיכול לצוד, ובמשנ"ב סק"ח אפי' מוכח בודאי שהוא יותר מצורך המועד, שאין כל דג שווה בטעמו ושמא ימצא משוכח יותר לכבוד יו"ט. וכן בשו"ע שם ומולח הכל במועד, שהרי אפשר שיאכל מהם במועד. מבואר דמשום ספק שמא יאכל הותרה מלאכה.

יח. נטילת שכר: מותר, ביה"ל סי' תקמ"ב ס"א ד"ה אפילו, אף מ"מ אם אפשר ע"י עכ"ם או בחינם אסור בשכר.

מכשירי אוכל נפש

א. במעשה אומן: מותר אף מעשה אומן, מאירי מו"ק יט. ד"ה כשתבונן, וכן בסי' תק"מ משנ"ב סק"ח סק"כ וסק"ו. וכן במשנ"ב סי' תקמ"ד סק"ד דהיכא שאין משיג לשתות כלל מותר גם לחפור מחדש במועד. וחפירה הלא מבואר שם בסי' ב' דהוי מעשה אומן ואפי"ה שרי, הגם דחפירה הוי מכשירים ולא אוכ"נ גופיה. וכ"כ בשלחן עצי שיטים שם דשרי אף מעשה אומן ובלא שינוי.

ב. בטרחה יתירה: במשנ"ב סי' תקל"ז סקט"ו הביא בשם הפמ"ג שאסר בזה, אך סיים שברמב"ן התיר (וע"ע במאירי מו"ק יט. ד"ה כשתבונן, ובשלחן עצי שיטים כללי המלאכות סי' א' אות ב', שהעלו להתיר בזה). וברמב"ן משמע דהוי כאוכל נפש ממש לגבי כל היתרי אוכל נפש, וראה עוד בשעה"צ סי' תק"מ סק"ג בדברי הרמב"ן הנוכר.

ולכאורה יש להביא ראיה דשרי, מסי' תק"מ ס"ח שמוותר לבנות אמת המים של רחיים שעל ידה יעברו המים ויפעילו את הרחיים לטחינה, וחפירת אמת המים הוי טרחא יתירה כמבואר בהדיא בסי' תקל"ז ס"ו דמהאי טעמא אסור אף בדבר האבד. נמצא דמכשירים שרו בטרחה יתירה. ברם אפשר שבניית אמת המים אין היתרה מדין מכשירים אלא מדין צורך המועד, וכדמשמע במשנ"ב שם סק"ה שכתב וכל הני משום דהוא לצורך המועד. ומש"כ בסק"א קאי רק על נקירת ופתיחת עין ברחיים. וכן מסתבר דהא דמי לעשיית מצודות דלא הוי מכשירים כמבואר במשנ"ב סי' תקמ"א סק"א כיון שאין חפירת האמה מתקנת ופועלת בגוף האוכל, ודו"ק (ברם לפי מה שנתבאר לקמיה אות י' אפשר דחשיב מכשירים כיון שסו"ס נעשית לצורך הכשרת האכילה). אף לפ"ז יהא לנו עכ"פ ראיה דלצורך המועד שרי טרחא יתירה.

ג. בפרהסיא: מותר, מאירי מו"ק יט. ד"ה כשתבונן.

ד. בכיוון מלאכתו: ברמ"א סי' תק"מ ס"ח ובמשנ"ב שם סק"ז גבי סכין שנשבר מבואר דאסור כיוון מלאכתו, וכ"כ במשנ"ב שם סק"ח דנראה דאסור⁵. אף מאידך בסי' תקל"ג ס"א מותר לקוץ עצים מן המחומר, ובשעה"צ סק"ג דשרי אף בכיוון כדמוכח בגר"א, אף אפשר דהתם איירי להסקה להתחמם כנגדם וכמשמעות המשנ"ב שם סק"ג, וזה חשיב אוכל נפש ממש כיון שנהנה מגוף העץ וכדברי הר"ן בביצה פ"ד על המשנה דאין מבקעין, וראה בשש"כ פס"ו הערה פ"א שהעיר מזה (וראה עוד בחוה"מ"כ עמוד רנ"ב מש"כ אודות קציצת עצים אם חשיב מכשירים או אוכ"נ גופיה). ולפ"ז בקוצץ להסיקו לתבשיל דהוי מכשירים אסור בכיוון, וכן מבואר במשנ"ב סי' תק"א סק"ח דלתבשיל צריך לבקע העצים מעיו"ט, ומשמע דאסור בכיוון מלאכתו. אולם בערוה"ש סי' תקל"ג מבואר בהדיא דאף לצורך ביטול שרי בכיוון, וכן מבואר בכה"ח שם, וכן מצאתי בנמ"י מו"ק ג: ד"ה ירושלמי, שכתב בהדיא דהא דשנינו קוצצים עצים במועד לצורך המועד, הוא לצורך אפיה וביטול. ולפ"ז נפקא דשרי כיוון מלאכתו במכשירים, וצ"ע. וכן במשנ"ב סי' תקל"ז סקט"ו הו"ד הרמב"ן לגבי טרחא יתירה במכשירים, ומלשון הרמב"ן נראה דשרי במכשירים כיוון, שדימה הדבר לאוכל נפש לגמרי כביו"ט. וכ"כ המאירי יט. ד"ה כשתבונן, דשרי כיוון במכשירים.

ה. אפשר מערב יום טוב: בשעה"צ סי' תק"מ סק"ג התיר, דכללא דאפשר מעיו"ט אינו אלא ביו"ט גופא ולא בחוה"מ, אולם הביא שם שהמאמר"מ החמיר בזה, ואף השלחן עצי שיטים כתב דאין להתיר בזה אלא במעשה הדיוט, והניח השעה"צ בצ"ע. ברם נראה שהכרעת המשנ"ב להיתר, ומה שהניח בצ"ע כוונתו שדברי השלחן עצי שיטים צ"ע, שכן במשנ"ב שם סק"ז וסק"ח סתם בפשיטות שכל האיסור הוא רק בכיוון, ודו"ק. וראה עוד בפמ"ג סי' תקל"א א"א סק"א ומש"ז סק"ב.

ו. נטילת שכר: מותר, ביה"ל סי' תקמ"ב ס"א סוד"ה אפילו, דלא כפמ"ג. ומ"מ אם יכול למצוא בחינם או ע"י עכ"ם לא יעשה בשכר, עיי"ש.

ז. לעשות בהרווחה: יש להסתפק האם כשם שבאוכ"נ הותר לעשות אף בהרווחה כמבואר בשו"ע סי' תקל"ג ס"א, ה"ה נימא דשרי אף במכשירים, או דלמא לא. והנה מלשון הרמב"ן בליקוטיו למו"ק נראה דשווה לאוכ"נ ממש, וכן מוכח שם מדבריו שכתב דמותר לחפור בור מעשה אומן לצורך שתייתו דהוי מכשירי אוכ"נ, וסיים דמ"מ אין לחפור בור גדול והוא אינו צריך אלא לשתיה שלו או לשנים ושלושה אנשי ביתו כפי שמצינו שאסור הערמה באוכ"נ. ומשמע דרק בהערמה אסור, הא בהרווחה מותר.

5. ועיין בשש"כ פס"ו ס"י שכתב דדוקא מעשה אומן אסור, אף מעשה הדיוט מותר מדברי השעה"צ שם סוף סק"ג בשם השלחן עצי שיטים דמעשה הדיוט שרי. וצ"ע דבריו דדברי השעה"צ מוסבים על אופן שלא כיוון מלאכתו אלא שיכל לעשות מעיו"ט ונתעצל. ובפרט דבשלחן עצי שיטים גופיה שם משמע דרק באפשר מעיו"ט התיר במעשה הדיוט, אף בכיוון אסר בכל גוונא, עיי"ש ודו"ק.

ח. באפשר לשאול מחבירו: במשנ"ב סי' תקמ"מ סק"ח כתב שמותר ואין צריך לשאול מאחר, ובשעה"צ סק"ד הביא שהפמ"ג כתב דיש להחמיר ולשאול מאחר, אך השיג על דבריו והוכיח מדברי הראשונים דאין להחמיר בזה.

ט. ספק במכשירי אוכל נפש: מותר כבאוכל נפש, כדמוכח מהשו"ע סי' תקמ"מ ס"ז שכתב גבי מכשירי אוכל נפש בזה"ל: תנור וכירים שאפשר שייבשו ויאפה בהם במועד עושין, עכ"ל. ומשמע דאף שאינו ודאי שייבשו ויאפה בהם, אפ"ה מהספק שמא ייבשו שרי.

י. גדר מכשירין: במשנ"ב סי' תקמ"א סק"א כתב בשם המג"א דלא חשיב מכשירין אלא דבר המכשיר לאכילה כתנור ע"י האפיה וסכין ע"י השחיטה, משא"כ עשיית מצודות דגים דאינם מכשירים האכילה (אולם בשלחן עצי שטים פליג על המג"א וכתב דחשיב מכשירין). ולפ"ז נפקא שבניית סולם כדי ליקח אוכל הנמצא במקום גבוה, או תיקון רכב המעביר מצרכי מזון, או פריצת מחסן ליטול דברי מאכל הנמצאים בתוכו לא היו מכשירים ואסור, כיון שאינו מתקן את גוף האוכל.

ברם יש לעיין, שהרי בפמ"ג סי' תקמ"ב מש"ז סק"א כתב דתיקון שלחן אוכל הוא מכשירי אוכ"נ ושרי מעשה אומן, אף שאין השלחן מכשיר את האוכל לאכילה. ואף שקצת חלוק מעשיית מצודות דאף דגם בשלחן אינו מכשיר את האוכל, מ"מ עליו נאכל האוכל, בשונה ממצודות שאינם משמשים כלל לפעולת האכילה, ודוגמא לדבר וכי נאמר שלתקן מולג או כף לא יחשב מכשירין כיון שאין המולג מכשיר את האוכל לאכילה אלא רק אוכל על ידו, ויש לעיין בזה. וע"ע מש"כ באות ב' (בטרחה יתירה) לזון מבניית אמת המים של רחיים בסי' תקמ"מ ס"ח.

וראה עוד במשנ"ב סי' תקמ"ה סק"ט שכתב שלחפור טיט מקרקע כדי לתקן תנורו מותר לצורך המועד, אולם ליכא ראייה מהתם דאפשר דשרי לחפור רק במעשה הדיוט. ואפשר עוד דחשיב שפיר מכשירין, דכיון שהתנור מכשיר ומתקן את האוכל עצמו, כל מלאכה שעושה ליצירת התנור חשיב כמתעסק במכשירי אוכ"נ ושרי, ולא אכפת לן דהוי מכשירי מכשירים, והמג"א אתא לאפוקי רק פעולה שלא נעשית לצורך דבר שמתקן ומכשיר את גוף האוכל וצ"ע. אולם ראה להלן דברמב"ן בלקוטיו למו"ק מבואר דמכשירי מכשירים דינם כצורך המועד גרידא. עוד יש לעיין בעשיית מגל כדי לקצור בו, דלדמא לא חשיב מכשירים כיון שפעולת הקצירה אינה מכשירה את גוף האוכל אלא מקרבת אותו לאכילה כצידה, והא דקצירה הוי אוכ"נ הוא משום שעוסק בגוף האוכל וכצידה, דצידה גופא הוי אוכ"נ עצמו, ואפ"ה עשיית המצודה לא הוי מכשירים.

יא. הצורך הדרוש במכשירי אוכ"נ, ועוד בגדר מכשירים: בשו"ע סי' תקמ"ד ס"ב כתב דבורות שיחון ומערת של יחיד אסור לחפורם מחדש אפי' צריך להם עתה, דלא התירו מעשה אומן לצורך המועד, אך אם עשויים כבר ונתקלקלו דהוי מעשה הדיוט שרי לצורך המועד. ובמשנ"ב שם סק"ד כתב דאפי' היכא שאין לו מה ישתה אלא מפני דוחק הרבה (והיינו שצריך להביא ממקום רחוק כלשון המ"מ המובא בב"י) אסור מעשה אומן, אולם אם אין משיג לשתות כלל מותר גם לחפור מחדש במעשה אומן. והנה הפשטות בביאור הדברים הוא שחפירת בור שיבואו בתוכו מים הוי מכשירי אוכ"נ (וכדמוכח ברמב"ן בליקוטיו למו"ק שכלל חפירת בורות בדין מכשירים). ועל כן באין לו מה ישתה הוי מכשירי אוכ"נ לצורך אוכ"נ דשרי אף מעשה אומן וכפי שנתבאר לעיל. אך בגוונא שיש לו מה ישתה אך במקום רחוק לא חשיב צורך אוכ"נ שיתיר בשבילו מעשה אומן, אך מ"מ חשיב בגדר צורך המועד שיתיר מעשה הדיוט. ועולה מכך חידוש דין שבמכשירי אוכ"נ לא סגי בצורך המקל להשיג את האוכל, אלא בעי דבלא המכשיר לא יוכל להשיג את האוכל כלל. (ואין להקשות מסי' תקמ"מ ס"ז ובמשנ"ב סק"כ דטפילת טיט בתנור חשיבא מכשירין אף דאפשר זולתה, דשאני התם דמ"מ משבח יותר ומכשיר את גוף האוכל, משא"כ הכא שרק מונע ממנו טרחת הילוך). אך צ"ע מדברי המג"א ה"ד במשנ"ב סי' תקמ"א סק"א דלא מקרי מכשירין אלא דבר המכשירי לאכילה, לאפוקי עשיית מצודות, והכא הלא החפירה אינה מכשירה את המים לשתיה, ולא עדיפא מעשיית רשתות שרק מקרב אליו את האוכל.

והיה מקום לומר בדוחק דלעולם לא הוי מכשירים אלא צורך המועד, ובגוונא שמצוי לו מים בדוחק חשיב צורך המועד, ועל כן מעשה הדיוט שרי ומעשה אומן אסור, והא דשרי באין לו מה ישתה כלל הוא משום פיקוח נפש. אך דוחק גדול הוא. דרך נוספת מבואר בערוה"ש דהוי מכשירים, ומעיקר הדין היה לן להתיר מעשה אומן אף ביכול להביא בדוחק, אלא דאסרינן משום אושא מילתא הכרוך בחפירה, אך במעשה הדיוט לא הוי אושא מילתא ושרי. ובאין לו מה ישתה כלל שרי אף באוושא כחפירה משום פקו"נ.

יב. מכשירי מכשירין: אינם בכלל מכשירי אוכ"נ, ומותרים רק במעשה הדיוט, ע"פ המשנ"ב סי' תקמ"א סק"א בעשיית מצודות, אולם יש לדחות כפי שהזכרנו לעיל דכל היכא שעוסק בהכנת דבר שמכשיר את גוף האוכל, אף שעוסק במכשירי מכשירי חשיב מכשירי אוכל נפש, משא"כ במצודות שעוסק בהכנת דבר שאינו מכשיר את האוכל עצמו לאכילה. אולם מצאתי ברמב"ן (בלקוטיו על מו"ק) גבי עשיית עוגיות לגפנים שכתב בהדיא שמכשירי מכשירין דינם כצורך המועד גרידא ואסור מעשה אומן.

יג. דוגמאות של מכשירים שזוכרו בשו"ע: סי' תקמ"מ ס"ז וס"ח, וראה במשנ"ב שם סק"כ דאף מלאכה לשמירת חום התנור כגון טפילה בסיד אף שאפשר לאפות זולתה, חשיב מכשירין כיון שמוסיפה ומועילה לאוכל.

תיקון הגוף וצורך הגוף ומכשיריהם

א. היתר צורך הגוף:

* **טיחת הגג מפני גשמים הדולפים:** בביה"ל סי' תקמ"ט ס"ג ד"ה סדקים, כתב בשם הריטב"א דאם דולפים גשמים לבית מותר לטווחו אף במעשה אומן מטעם "דאין אדם דר בדירה סרוחה" (וטעם נוסף דהוי דבר האבד), עכ"ל. מבואר בצורך הגוף הנצרך מאוד מותר אף במעשה אומן. (ולא הוי מכשירי צורך הגוף, אלא צורך הגוף עצמו, כיון שבתיקון זה נשלם צורך הגוף שלא נכנס גשם, ולא דרושה פעולה ומלאכה נוספת).

* **בניית תנור חימום ותיקון חלון שנשבר מפני הקור:** בשעה"צ סי' תקמ"ט סק"ז הביא בשם השלחן עצי שטים דמותר אף מעשה אומן כיון שהוא צורך לגוף האדם, ומבואר מכך דצורך גוף האדם מתיר אף מעשה אומן. ברם השעה"צ כתב דיש לעיין בזה מדברי הרא"ש שכתב דתיקון מרחץ של רבים שרי רק במעשה הדיוט, נמצא דצורך גוף האדם לא מתיר מעשה אומן, וסיים דשאני בתנור דהכל חולים אצל הצניח, ולכן שרי אף באומן כצרכי רפואה הנוכר בסי' תקל"ב ס"ב, וסיים בצ"ע. ולדברי השעה"צ נפקא דאפשר שאין היתר של צורך הגוף, ויש לעיין בדבר.

ודברי השעה"צ צ"ע בתורת, האחד דבסי' תקמ"ד בשעה"צ סק"ה דחה דברי המג"א בדעת הרא"ש, והסכים דאף להרא"ש שרי במרחץ לרבים מעשה אומן. ועוד יש לעיין דהא אף למג"א בדעת הרא"ש טעמא דהרא"ש שאסר במרחץ ע"כ הוא משום דס"ל דרחיצה לא חשיבא צורך המועד אף בשל רבים, דאפשר שלא ירחץ או ילך למקום אחר, וכלשון המג"א שם בדעת הרא"ש דאינו צורך המועד, והכא בתנור ודאי דחשיב צורך ומאי מקשה.

ב. היתר תיקון הגוף: מותר אף מעשה אומן בלא שינוי ואפי' בטרחה יתירה, ביה"ל סי' תקמ"ו ס"ה ד"ה כל, שכל תכשיטי האשה מותרים אף במעשה אומן ובטרחה יתירה כיון דהוי צורך הגוף וכעין אוכל נפש. ומלשון הביה"ל "שזה צורך הגוף", נראה שתיקון הגוף וצורך הגוף הם היתר אחד, ותיקון הגוף הוא משום שזה צורך הגוף. [אולם ראה בשלחן עצי שטים כללי המלאכות סי' א' אות ב' שכתב דתכשיטי אשה מעשה הדיוט הוא].

ג. מכשירי צורך ותיקון הגוף: מדברי השלחן עצי שטים שהובא בשעה"צ סי' תקמ"ט סק"ז מבואר דאף מכשירי צורך הגוף הותרו במעשה אומן, שהרי העמדת תנור בית החורף הוי מכשירים, שהרי התנור הוא רק מכשיר את החימום (משא"כ תיקון חלון שנשבר הוי צורך הגוף עצמו שבתיקון החלון נשלם הצורך שלא קר לו, ולא דרוש עוד מלאכה של הבערת התנור), אולם השעה"צ שם פקפק על דברי השלחן עצי שטים. ומדברי הביה"ל שם ס"ג בשם הריטב"א בגשמים דולפים ליכא ראייה, שהרי טיחת הגג היא צורך הגוף עצמו ולא מכשירים, שאחר הטיחה אין דרוש עוד פעולה.

ברם מדברי המאירי מו"ק ט. ד"ה כשתתבונן, משמע דמכשירי תיקון הגוף כתיקון הגוף, שכתב וז"ל: וקשוט הנשים אף הוא בדין אוכל ומכשיריו, עכ"ל. והו"ד בשש"כ פס"ו ס"כ, וראה שם בהערה פ"ט שכתב דיש לעיין אם בכלל זה הותר גם עשיית טבעת נזום. אולם מדברי הריטב"א מו"ק י: ד"ה קיטורי, מבואר דאסור משום שאינו בגופה ממש, דמהאי טעמא אסר עשיית קיטורי בירי, עיי"ש.

6. אך אין לומר משום דבעי שינוי בהפסד מועט וכפי שהזכרנו להלן הרבה מקורות לזה, כיון שהא"ר איירי שכל המנעל יתקלקל אם לא יתקנו, ואולי אפשר דאף קלקול כל המנעל חשיב הפסד מועט, ועל כן בעי שינוי.

ד. מה נחשב לצורך הגוף: בביה"ל סי' תקמ"ט ס"ג ד"ה סדקים, וכן בשעה"צ שם סק"ז הובאו ב' מקרים של צורך הגוף, ברם מאידך מצינו בסי' תקמ"ט ס"ו דבניית כסא לישב או לישן עליו לא חשיב צורך הגוף ולא שרינו ביה אלא מעשה הדיוט, וכן ברמ"א סי' תקמ"א ס"א דגדילת פתילות למאור שרי רק מעשה הדיוט (וע"ע שם בב"י ס"ב גבי סירוג המטות בשם הרא"ש דסירוג הוי כדבר האבד, והיינו משום צורך השכיבה), וראה בחוט שני עמוד רי"ב רי"ג שדן בהגדרה זו בארוכה. וראה עוד בשש"כ פס"ו הערה פ"ח לגבי תיקון משקפיים, טלפון, מטריה ועוד. ואפשר בהגדרת צורך הגוף דדוקא דבר המצער את הגוף כקור, ולא רק חוסר נוחות שאין לו כסא או מטה וכיו"ב.

ה. מה נחשב לתיקון הגוף: תכשיטי הנשים כגון כוחלת, פוקסת, מעברת סרק על פניה, מעברת שער מבית השחי ועוד, שו"ע סי' תקמ"ו ס"ה. (וראה בביה"ל סי' תקל"א ס"ד סוד"ה ואלו, שתספורת לא חשיב תיקון הגוף, וצ"ע, וכן מבואר בגר"א סי' רנ"א ס"ב בסוף הדיבור, דבגילוח אין את ההיתר של תיקון הגוף). אולם תכשיט חיצוני שאינו בגוף האשה אלא מקטטה מבחוץ לא חשיב תיקון הגוף ושרי רק מעשה הדיוט, כמבואר בריטב"א מו"ק י: ד"ה קיטורי, דמהאי טעמא עשיית קיטורי בירי אסורה. וראה עוד בכלכלת השבת (כללי מלאכת חוה"מ אות ד') שכתב בהגדרת צורך המועד "צורך חיצוני של גוף", ודו"ק.

ו. טרחה יתירה בתיקון הגוף: מותר, ביה"ל סי' תקמ"ו ס"ה ד"ה כל, בשם הריטב"א. ולפי מש"כ הריטב"א דתכשיטים הוא משום צורך הגוף, ה"ה בצורך הגוף שאינו תיקונו, כגון דליפת הבית, שרי נמי בטרחה יתרה.

ז. כיוון מלאכתו בצורך הגוף: בשש"כ פס"ו הערה קצ"ט כתב דלכאורה מותר הדבר דהא הוי כאוכ"נ, ובאוכ"נ שרי כיוון מלאכתו, וראה שהוכיח כן מהמקור חיים בסי' תקמ"ט ס"ז שהתיר תיקון חלון שנשבר מפני הצניח אף בהיה יכול לתקנו לפני המועד. ברם יש לעיין אם אכן יש להוכיח כן מדברי המקו"ח, האחד משום דאפשר דשאני התם הדכל חולים אצל צניח והוי כרפואה. ואף אי טעמא משום צורך הגוף, אפשר שכונתו אף שהיה אפשר מעיו"ט, אך מ"מ לא כיוון בהדיא למועד.

ח. נטילת שכר בתיקון וצורך הגוף: דינו כאוכ"נ שמותר ליטול שכר, שו"ת זרע אמת ח"ג סי' נ"ה ד"ה וביותר, וכ"כ בשש"כ פס"ו הערה ק"ס בשם הבאר משה דמותר ליטול שכר על "בייבי סטור" כיון ששמירת הגוף דינה כאוכ"נ, ומהאי טעמא מותר לרופא ליטול שכר על ועבודתו דצרכי הגוף כאוכ"נ, וכ"כ בנשמת אברהם ח"א עמו"ר פ"פ סק"א בשם הגרשו"א.

ט. תיקון הגוף מיום אחד לחבירו: שו"ע סי' תקמ"ו ס"ה מותר לאשה לטפול בסיד כל שתוכל לסלקו במועד, ומשמע אפי' שלא באותו יום, ובמשנ"ב שם סקט"ו דאע"פ שעתה מצירה, מ"מ כיון ששמחה הוא לה כשתסלק הסיד, על כן מותר מפני שמחת יו"ט של אח"כ. וראה בביה"ל שם ד"ה והוא, שהביא דעת כמה ראשונים שמותר אף אם לא תוכל לסלק הסיד אלא אחר המועד, כיון שאח"כ שמחה הוא לה. וצ"ע דהא לא הוי לצורך המועד, ואפי' באוכל נפש אסרינן שלא לצורך המועד בסי' תקל"ג ס"א, וראה בריטב"א מו"ק ט: שכתב דכיון דלצורך קישוט קא עבדה וחשיבות הוא לה מותר, עיי"ש, וצ"ב דבריו.

פרק ד

דבר האבד

כללי דבר האבד

א. מקור היתר דבר האבד: שו"ע סי' תקל"ז ס"א דבר האבד מותר לעשותו בחול המועד בלא שינוי. וכן בסי' תקל"ח ס"א במי שהפך את זיתיו או שהיה יינו בבור ובשולה פשתנו מן המשרה. וכן נזכר בעוד כמה מקומות בשו"ע, וכתבתי עיקר המקור.

ב. מותר לגמור כל המלאכה ולא רק בכדי שלא יפסיד: דרכי משה סי' תקל"ז אות א' בשם ר' ירוחם, וכ"כ השיטה לתלמיד הר"י מפריז מו"ק יא: ד"ה ר' יוס', וכ"כ בהגהות הגרעק"א סוס"ל תקל"ח בדעת השו"ע. וראה בביה"ל סי' תקמ"א ס"ד ד"ה שרי, דבצורך המועד לא שרינן לגמור הכל אלא רק הצריך לו עתה.

ג. מעשה אומן ועשייה כדרכו:

מותר אף מעשה אומן כדרכו: שו"ע סי' תקל"ז ס"א וסט"ז וס"ה תקל"ח ס"א, ובסי' תקמ"ט ס"א כותל חצר הסמוך לרה"ר, ובס"ד גבי תיקון המנעול ובמשנ"ב שם סק"ד.

כשאפשר לעשות בנינוי בלא הפסד: מכלל המקומות שזכרתי משמע דשרי לכתחילה ולא בעי שינוי. ברם כידוע ששיטת הרמב"ם בביאור הסוגיא במו"ק יב: דלא ידוש בפרות, דבעי שינוי היכא דע"י השינוי לא יפסיד, ורק היכא שיפסיד ע"י השינוי שרי כדרכו, והו"ד בב"י סי' תקל"ז סט"ז ד"ה וכתב, ובסי' תקמ"א ס"ה ד"ה וכתבו. וכן בהגהות רעק"א סי' תקל"ז ס"א, ובשעה"צ סי' תקמ"ה סק"ג (וראה מש"כ בנה"ש שם). אולם כפי שהזכרתי מסתימת השו"ע משמע דשרי כדרכו בכל גוונא, וכן בשעה"צ סי' תקל"ז סקמ"ח כתב בדעת השו"ע דאין הלכה כהרמב"ם, ואף דאיירי התם על אוכ"נ, מ"מ דחה דברי הרמב"ם בזה. וכ"כ השעה"צ סי' תקמ"ה סק"ב דלא כהרמב"ם. וכן מבואר במשנ"ב סי' תקמ"ה סק"ה שכתב דבפרקמטיא אבודה יכול לכתוב אפי' בכתב מעשה אומן, ואין צריך לשנות כלל. ומשמעות דבריו דלא כהרמב"ם, דאי לא"ה מאי אתא לאשמועינו, ועוד מאי "כלל" שכתב.

וע"ע במשנ"ב סי' תקמ"א סק"י שכתב דהיכא שיעקר המנעל יתקלקל אם לא יתקנו, מותר לתקן אף ישראל כדרכו ולא בעי שינוי, ובשעה"צ סקט"ז הביא שהא"ר פקפק בזה דמאחר שיכול לתקן ע"י שינוי למה נתיר כדרכו. ובמושלך ראשון היה נראה שהא"ר סובר כדעת הרמב"ם, ולכן הצריך שינוי. ברם אין הדבר מוכרח, שהרי המעיין בא"ר יראה שציון לתוס' במו"ק (י' ד"ה ההדיוט) שכתב דשמא במנעל לא היו חושבים אותו דבר האבד, או שמא אין כל דבר האבד מותר בלא שינוי. והיינו דלעולם דבר האבד לא בעי שינוי ושרי אף לכתחילה כדרכו אף היכא שאין לו הפסד ע"י השינוי, ומה שהצריך בנעלים שינוי משום דאולי לא חשיב דבר האבד גמור⁶.

ד. טרחה בדבר האבד:

* **טרחה יתירה:** אסור, שו"ע סי' תקל"ז ס"ב.

* **טרחה יתירה בלא מלאכה בדבר האבד:** במחצה"ש סי' תקל"ו סק"ג הוכיח מדברי המג"א שמוותר⁷, ותמה על כך מאין מתלעין בסי' תקל"ז ס"ב דשם ליכא מלאכה ואסרינן משום טרחה יתירה. וצ"ע דבריו דהא התלעה הוי מלאכה, היינו מלאכת זורע כמבואר בהדיא בירושלמי שבת פ"ז מ"ח, וא"כ מוכח שאף בטרחה יתירה בלא מלאכה אסור. וכן מבואר להדיא במשנ"ב שם סק"א שכתב שכשמתה אסור להושיב תרנגולת אחרת תחתיה אפי' אחר ג' ימים לשיבתה דהוי דבר האבד, משום דבטרחה יתירה לא שרי דבר האבד (וכ"כ בסק"ב אחר ג' לבריחתה דאסור אף אחר ג' לשיבתה דהוי אבד משום טרחה יתירה), והגם דבהושבת תרנגולת על הביצה ליכא מלאכה וכמבואר במחצה"ש הנ"ל.

* **יעמט בטרחה ככל האפשר:** רמ"א סי' תקל"ז ס"א. וביאורו דאף כשהמלאכה אינה כרוכה בטרחה יתירה ומותרת מן הדין בדבר האבד, מ"מ יעמט אף מטרחה זו ככל האפשר.

ה. כיוון מלאכתו: אסור, שו"ע סי' תקל"ז סט"ז, סי' תקל"ח ס"א, רמ"א סי' תקמ"ט ס"ד, ועיין בסי' תקל"ח ס"ו שם דמאבדין את המלאכה. ואף בטרחה בלא מלאכה אסור כיוון, כמבואר במשנ"ב סי' תקל"ח סק"א. וכן מאבדין אף בטרחה, שעה"צ שם סק"ה.

ו. אוושא מילתא בדבר האבד: בביה"ל סי' תקל"ט ס"ה סוד"ה אינו, כתב שהטעם שהצרכי צנעא במכניס פירותיו מפני הגנבים הוא שלא יהא אוושא מילתא כ"כ. חזינן מדבריו שלא התירו אוושא מילתא בדבר האבד, אולם אפשר דדוקא בספק דבר האבד כהתם אסור אוושא מילתא, אך לא בודאי אבד. אולם עצם דברי הביה"ל צ"ע, שהרי כתב בסי' תקל"ח סק"ב בשם הנמ"י שטעם הצנעא הוא משום דלא ניפוק חורבא מיניה, ולא משום אוושא מילתא.

7. ואולי קצת ראייה מהרמ"א סי' תקל"ה ס"א שמוותר לפנות מפני הגנבים אפי' מעיר לעיר, הגם שמעיר לעיר לכאורה הוי טרחה יתירה וכמבואר בביה"ל סי' תקל"ט ס"ה ד"ה ואפילו (אך אינו מוכרח, דאפשר דכוונתו שם

לטרחה רגילה ולאפוקי רמת טרחה מועטת שהתירו אף בהרוחה), וע"כ משום דפינוי אינו מלאכה אלא טרחה כמבואר במשנ"ב סי' תקל"ה סק"א.
8. כ"כ הביה"ל שם, ברם בשו"ת מהרש"ג ח"ב סי' י' חידש שאפי' אם ע"פ

ז. ספק דבר האבד: בספק שהחשש הפסד הוא מצוי שיבוא מותר (וכשאינו מצוי שיבוא הפסד אסור⁸), משנ"ב סי' תקל"ז סק"א וביה"ל שם ד"ה דבר (וכן מבואר במשנ"ב סי' תקמ"ה סק"ב בכתבת שטרי קדושין וכו' פן ימותו העדים אם בית דין וכו'). וכן בסק"ה במי שברח דלכאורה הוי רק ספק דבר האבד, וכן שם בסקמ"ה פן לא ימצא אח"כ ע"י מי לשלחה, וכן ברמ"א סי' תקל"ט ס"ג בדיקפת חוב, ובשו"ע שם ס"ח בפרעון עכו"ם⁹). ובטעם הדבר שהקלו בספק דבר האבד, ראה בחזו"א או"ח סי' קל"ד סוף סק"ד שכתב וז"ל: וספק שיאבד הוי כדבר האבד ודאי, כיון דשקדו לחוס על ממונו של ישראל, והרי מצות השבת אבידה על זה שעומד במקום התורף ואין קיומו מובטח, עכ"ל. וע"ע בחוט שני (חומ"מ עמוד קפ"ח) ביתר ביאור.

וראה בהגהות רעק"א סי' תקל"ו על המג"א סק"ג שהסתפק דאולי לא שרי אלא בספק אבד ודאי, מציל, אבל בודאי אבד וספק אם מלאכתו תציל אולי אסור, ונראה שנטיותו להיתר בזה. וכן מבואר בהדיא בשו"ת מהרש"ם (או"ח סי' כ"ז) שבאופן שקרוב הדבר להפסד, אע"פ שהתייקן שיעשה אינו ודאי אפ"ה מותר. וראה בחוה"מ עמוד ס"ה ס"ו שהאר"י בזה, ונקט למעשה שגם כשאינו בטוח אם מלאכתו תמנע את ההפסד, מ"מ כל שסביר להניח שמלאכתו תציל, מותר לעשותה מספק שמא תועיל. אולם הביא שיש שדעתם שדוקא אם פעולתו מקנה לו בטחון סביר שתועיל מותר, אבל כשהספק שמא לא יועיל כלום בעינו עומד, אלא שזוהו הטוב ביותר שיכול לעשות בתקוה שיציל את המצב האבד אסור, עיי"ט.

ולענין דבר שנחלקו בו הפוסקים האם נחשב לדבר האבד או לא, נסתפק בהגהות די שאלו (יו"ד סי' ש"פ) אם נחשב הדבר לספק דבר האבד דשרי, מכיון שלדעת האוסר אין זה נכנס בגדר ספק, וצ"ע לדניא, וראה בחזו"ע (יום טוב עמוד קס"ה) שכתב הדוא"ל ורבו הפוסקים שמלאכת חוה"מ איסורה רק מדרבנן וכן דעת השו"ע, יש לסמוך עליהם להקל בדברנן במקום מחלוקת הפוסקים וכדומה, עיי"ש.

וראה בשלחן עצי שטים שכתב דבספק דבר האבד צריך לעשות בשינוי ובצנעא, אא"כ א"א לשנות ולעשות בצנעא שאז מותר כדרכו בפרהסיא. ואמנם לגבי צנעא מצאנו כדבריו בפוסקים וכפי שיתבאר לקמיה, אך מה שהצריך שינוי לא מצאנו כן בפוסקים, ואדרבה מסתימות הפוסקים משמע דשרי כדרכו.

ח. צנעא: בסי' תקל"ח ס"ב מבואר דבספק דבר האבד כהנסת פירות מפני הגנבים בעי צנעא כגון שיכניסם בלילה (ואף בטרחה שאינה מלאכה כמבואר במשנ"ב שם סק"א), וכשאינו יכול בצנעא כתב הרמ"א שמוותר אף בפרהסיא. ועיין בדרכי משה שם אות א' שהביא פלוגת הראשונים האם בודאי דבר האבד בעי נמי צנעא, אך מסתימת דברי השו"ע נראה שרק בספק בעי צנעא, אך בודאי שרי בפרהסיא, וכ"כ המאירי (מו"ק יב:). ועיין בביה"ל שם ד"ה וכן שולה, שכתב דאף בשלייה בעי צנעא. ויש להסתפק האם כוונתו דאף שולה הוי ספק אבד, או דהוי ודאי אבד, אך גם בזה בעי צנעא כדעת המרדכי שהובא בדרכי משה, ברם מדברי הביה"ל בסי' תקל"ז ס"א סוד"ה דבר, נראה דס"ל דהוא רק בספק אבד כהרמב"ן. ובטעם צורך הצנעא כתב המשנ"ב שם סק"ב דלא ליפוק מינה חורבא לעלמא, ומאיך בביה"ל סי' תקל"ט ס"ה ד"ה אינו, כתב שהטעם משום שלא יהא אוושא מילתא כ"כ.

אולם בביה"ל סי' תקל"ט ס"ה ד"ה אינו, נראה דאף בודאי אבד היכא דאינו ניכר לרבים שהוא אבד בעי צנעא, שכתב דאף דמותר לעשות מלאכה ולמכור כדי לפרוע חוב שהגיע זמנו, ואם לא יפרעו יהא מזה ודאי הפסד, מ"מ בעי צנעא כמו שמצאנו בפועל שאין לו מה יאכל דבעי צנעא דמי יודע שאין לו מה יאכל, והכא נמי בענייננו. ולכאורה דברי הביה"ל הם דברי הריטב"א (מו"ק יב: ד"ה גמ') דרק בדבר שגופו נפסד כיון שהפסדו ניכר לא בעי צנעא, אך כשהפסד הוא חוץ לגופו ולא ניכר שהוא אבד בעי צנעא, והו"ד להלכה כבה"ח סי' תקל"ח אות ט"ז. ובמקרה שדיבר הביה"ל הוא יותר פשוט דבעי צנעא, דאם בגנבים חשיב לא בגוף הדבר ולא ניכר, כ"ש בשט"ח שיצא עליו שכלל וכלל לא בחפץ עצמו ופחות ניכר, דבעי צנעא. וכן נראה מסברא וכפי שמצאנו במת בסי' תקמ"ז ס"ד דהיכא דאיכא מראית העין שאינו לצורך המועד בעי צנעא, וכן באומנים בסי' תקל"ג ס"ה, וה"נ הכא דמי"ט. ועיי"ט מבואר בשלחן עצי שטים סי' א' אות ב' דכל שאינו ניכר שעושה לצורך היום בעי צנעא. ועפ"י יבואר ענין נוסף, דהנה ברמ"א סי' תקל"ט ס"ה כתב שלתגר מותר לקנות ולמכור כיון דהוי דבר האבד. ובמשנ"ב שם סק"ג הצריך בתגר צנעא, ולכאורה צ"ע דמאחר דהוי אבד מדוע בעי צנעא, מ"ש מהא דס"ה בשירות שאינם מצויות דלא בעי צנעא, דמאחר דמניעת רווח בסחורה הוי אבד, ה"ה בתגר, אך ע"פ הנ"ל יש ליישב דשאני שירות שאינם מצויות דעד כמה דחשבינן מניעת רווח להפסד, הוא הפסד בגוף הדבר הן לקונה שאם לא יקנה עכשיו גוף הכסף שאצלו יופסד שיצטרך להוציא יותר, והן למוכר שהסחורה שלו כביכול תפסד שיצטרך למוכרה בפחות רווח, אך מאידך בתגר בגוף סחורתו לא יפסד דבר, שימכרה בדיק באותו מחיר, וכן בכסף שבידו לא יפסד דבר, אלא רק ימנע מלהרוויח כסף נוסף שאינו אצלו כתוצאה מכך שלא יגלגל וימכור ויקנה שנית, ודו"ק.

ט. עשיית דבר האבד ע"י אחר שאצלו אינו דבר האבד: מותר ואף בשכר, משנ"ב סי' תקל"ז סק"ה בבצירת כרמו שאצל כרם הגוי, וכן מבואר ברמ"א סי' תקמ"ב ס"א ובמשנ"ב שם. וע"ע בא"ב בוטשאטש סי' תקל"ז ס"א שכתב שכיון שהותרה מלאכת דבר האבד, הוי הותרה שהוא היתר גמור ולא הוי דחוייה, ועל כן אין חשש שנתן לאחר שאצלו אינו דבר האבד לעשותה, ואף לכתחילה יכול ליתן לאחר אף שיכול בעצמו לעשותה, ואין זה כסגנון חטא בשביל שיזכה חברך כיון שאין כאן חטא כלל (וגם דדוקא בפשע אומרים כן, והכא הלא לא פשע דהרי כיוון אסור). ומ"מ ראה מש"כ שם דאף דמעיקר הדין אף כשיש גוי לפניו יכול לעשותה בעצמו כיון דהוי הותרה, מ"מ נכון לעשות ע"י גוי כשאפשר בקלות שהרי גם בפקוח נפש בשבת שהותרה היא ומוטל להודו מ"מ עושים ע"י גוי (אולם דעת השו"ע בסי' שכ"ח ס"ב דבפקוח נפש עושה בעצמו ולא ע"י גוי, ואין כאן מקומו).

י. נטילת שכר על דבר האבד: מותר אפ"י בשכר, רמ"א סי' תקמ"ב ס"א, ובמשנ"ב סי' תקל"ז סק"ה. ומ"מ היכא שיכול ע"י גוי או ע"י ישראל בחינם נכון שלא ישכר ישראלים, כמבואר במשנ"ב סי' תקמ"ב סק"ה ובשעה"צ שם סק"ח, וע"ע בביה"ל ד"ה דבר האבד, וכן בביה"ל בסי' תקל"ז ס"ט ז"ה לצבור. וראה עוד בפרק י"ב מש"כ בזה.

ועיין בשו"ת מנחת שלמה ח"א סי' צ"א אות י"ח שבדבר האבד מותר לעשות בשכר גם כאשר הפועל הוא עשיר, וכל כוונתו היא אך ורק לצורך עצמו ולא בשביל חבריו שמלאכתו אבודה, ובשונה מפרקמטיא לצורך מוכר שאין לו מה יאכל דאסור הערמה, ובעי שעושה באמת לצורך המוכר, כמבואר במשנ"ב בסי' תקל"ט סקמ"ב.

יא. יצירת דבר האבד: עיין במשנ"ב סי' תקל"ד סוף סק"ז דאסור ליצור דבר האבד, מדאסור ליתן שכר לאומן כדי שיהא מותר לו ליטול ממנו לאחמ"כ החפץ כשאינו מאמינו. וכעיי"ט מציונו בסי' תקמ"ה ס"ו דאף באינו מאמינו לא שרינן לכתוב שט"ח אלא היכא שהלווה צריך למעות (וראה במשנ"ב שם סק"ז), אף שאחר שנתן המעות הוי דבר האבד ומותר לכתוב כמבואר במשנ"ב שם סק"י¹⁰. וראה עוד בחוט שני עמוד ר"ז שאסור לבע"ה המעסיק את פועלו ליצור דבר האבד, ולומר להם שאם לא יעבדו יפטרם מהעבודה, כדי שלא יפסידו כסף עבור חול המועד, עיי"ש.

דבר האבד היוצא מצורך המועד: אולם מאידך מבואר דהיכא שהועשה לצורך המועד, אף דיצא מכך ישירות מצב של דבר האבד שיצריך מעשה אומן (הנאסר בצורך המועד) מותר, ואף שלא מצאנו שם בהדיא שיהא מותר לאחמ"כ מעשה אומן, מ"מ חזינו כן מדברי המשנ"ב סי' תקמ"ה סק"ט שאותם תוננים שמוכרים לצורך המועד מותר להם לכתוב ההקפות שמקיף כדי שלא ישכח דהוי דבר האבד, ומשמע שם דשרי בזה אף מעשה אומן. וכן מתבאר מדברי המשנ"ב סי' תקמ"ה סקמ"ז, שמבואר שם בשו"ע ס"ט שאם שמע דבר חידוש מותר לכתובו כדי שלא ישכח, ובמשנ"ב שם כתב דה"ה דמותר לשמוע לכתחילה כדי לכתובו, הרי שכאשר עושה לצורך המועד, אף שידע שיצא מזה דבר האבד שרינן מעשה אומן. וכן מוכח מדברי הביה"ל סי' תקל"ט ס"ב ד"ה אין לוקחין, שכתב דכיון שהקנייה מעכו"ם מותרת לצורך המועד, אף הכתיבה שלאחריה להעלות

רוב לא יהא הפסד בדמי, רק על צד המיעוט יהא הפסד, נחשב דבר האבד להתירו בחוה"מ.

9. וצ"ע דברי הביה"ל סי' תק"מ ס"ג ד"ה סדקים, שכתב דבחשש גשמים שרי רק מעשה הדיוט, ואחר שירדו ודולף בביתו הוי דבר האבד ושרי אף שרי רק מעשה אומן, דהא ממ"מ אי הוי חשש גשמים מצוי, בעי למשרי אף מעשה אומן דהא הוי ספק אבד, ואי הוי שאינו מצוי אף מעשה הדיוט יש לאסור דהא אינו אבד, ואינו צורך המועד כל שלא ירדו גשמים, ואף בספק צורך המועד שאינו מצוי כתב המשנ"ב סי' תקל"ז סק"א דאסור, וצ"ע.

10. ובמאמר המוסגר יש להסתפק באומן שיש לו מה יאכל, אחר שכבר

בערכאותיהם מותרת דהוי כמציל מידם, ולא אמרינן שלא יקנה כיון שלאחר מכן יצטרך לכתוב. וכן מוכח מהמשנ"ב סי' תקמ"ה סוף סקל"ט שכתב דהיכא שהמוכר צריך למעות ואין הלוקח רוצה ליתן לו מעות, כל זמן שאין כותב לו שטר מכירה, מותר לכתוב כנ"ל לענין הלוואה בסקל"ז. ולכאורה דבריו צ"ע, דהא במכירה הוי מניעת רווח ומדוע מותר, ולא דמי להלוואה דשאני התם דעיקר מחייתן של בני אדם בכך כמבואר בפמ"ג שם א"א סק"ג, משא"כ במכירה. אלא ע"כ צ"ל כיסוד האמור, שכיון שעצם מעשה המכירה מותר כיון שהוא לצורך המועד, מעתה אם יצא ממנו דבר האבד יהא מותר אף מעשה אומן. (וראה עוד בסי' תקל"ג ס"ג וביה"ל שם).

וע"ע בסי' תקל"ו ס"א בתיקון צפרני הסוס שביארו כמה ראשונים (ומהם השיטה לתלמיד הר"י מפריז) שטעם ההיתר משום דבר האבד, והיינו שמאחר שצריך לרכוב לצורך המועד, ואם ירכב כך הסוס יתקלקל, שרי מדין דבר האבד לתקן צפרניו ואף במעשה אומן, ומבואר מכך דפעולה שנעשית לצורך המועד, שכתוצאה מעשייתה יידרש לעשות מעשה אומן כדי שלא תאבד, אף צורך המועד לא מתיר מעשה אומן, הכא כיון שמוותר לו לעשות את המלאכה לצורך המועד, מותר אף לתקנה במעשה אומן, ונפק"מ תיקון רכב במעשה אומן לצורך המועד שאם ייסע בו בלא התיקון יתקלקל, מותר לתקנו, דו"ק, וכן כתב בשו"ת אול"ש ח"ג פכ"ד בהערה לתשו"ה שמסתימות השו"ע והפוסקים נראה שאין חילוק בזה בין מעשה הדיוט למעשה אומן (אולם בשלחן עצי שטים כללי המלאכות סי' א' אות ב' כתב שתיקון צפרני הסוס מותר רק במעשה הדיוט). וכעין זה מציונו בסי' תקמ"א ס"ד במשנ"ב סק"י דאף היכא שכעת תיקון מנעלו אינם בהיתר דבר האבד כיון שאין עיקר הדבר נפסד, מ"מ כיון שצריך לילך בהם וכתוצאה מהליכתו יפסדו לגמרי, מותר לתקנם אף מתחילה במעשה אומן, דו"ק.

ויש מקום לעיין מדברי המשנ"ב סי' תק"מ סק"ז בסותר כותל מפני הסכנה, שכתב שהטעם שיכול אח"כ לבנותו הוא משום שהתירו סופו משום תחילתו, וצ"ע אמאי הוצרך לכך, תיפוק ליה משום דבר האבד (ובאמת במחצה"ש שם כתב דבאופן זה אין צריך לזה הטעם, אלא ההיתר הוא משום דבר האבד, וראה עוד בשעה"צ שם סק"ח שכתב כן בשם הלבוש), ונראה מדבריו דס"ל דאם יצר בידים דבר האבד אין מתירים לו המלאכה, ואף שמתחילה סתר משום סכנה, וצ"ע מאי שנא מהא דכתב בסי' תקל"ז דאם אין לו מה יאכל נותן לו לכתחילה השכר, ואף שע"כ יוצר דבר האבד, שרינן ליה הדבר האבד, כיון שהגיע למצב זה בהיתר וכפי שנתבאר לעיל.

יב. היתר דבר האבד בגזירת כיבוס: בשיטה לתלמיד ר"י מפריז ביאר היתר כיבוס בגדי פשתן המבואר במו"ק י"ח. מפני שהם מתקלקלים כשהן מטונפים והוי כדבר האבד, וכן פי' הרי"ף גיאות בשם ר' פלטי גאון, וכ"כ באור"ח מלוניל הל' חוה"מ סי' י"ג, וכ"כ בשו"ת מהרש"ם ח"ז סי' ק"ל. מבואר שדבר האבד מתיר אף גזירת כיבוס¹¹. וכן מבואר מדברי הנמ"י (מו"ק ד. מדפי הרי"ף ד"ה לכסוס) עיי"ש דו"ק, אולם ראה בחוט שני עמוד רל"ז שכתב דאין להוסיף למכונת כביסה בגדים שאסור לכבסם משום דבר האבד, שאם אין המכונה מלאה הרי החשמל והמים הולכים לאיבוד, "דבגזירות חז"ל אין היתר של דבר האבד, וההיתר של דבר האבד הוא רק בעשיית מלאכות". ברם סיים שמסתבר שמותר לכבס בגד שאם לא יכבסו יתקלקל מדין דבר האבד, דזה דוקא שהבגד אבד, אבל איבוד המים והחשמל לא עושה את זה לאבד, וכ"ש שאינו מתיר גזירת חז"ל, ואף שבסחורה התירו כשיש הודמנות לקנות בשוק, שאני התם דהוי רק סחורה, משא"כ הכא במלאכה ובפרט כאן שיש גם גזירת חז"ל.

יג. אדם חטוב בדבר האבד: סי' תקל"ז משנ"ב סק"ד דשרי, ומ"מ טוב שיעשה בצנעא, ובארע תקלה על ידו, מידת חסידות שיזהר בכגון זה.

גדר דבר האבד

א. מניעת רווח:

* **מניעת רווח אינה נחשבת דבר האבד להיתר מלאכה:** שו"ע סי' תקל"ז ס"א דאסור להשקות שדה בית הבעל. וכן בסי' תקל"ט ס"ו במצא דגים שאסור לכובשם אא"כ יהיו ראוים לאכול במועד, ובמשנ"ב שם סק"ד דאסור אף שלא ימצא אותם לאחר המועד, דהוא רק מניעת רווח בעלמא. וראה עוד בסי' תקל"ג ס"ג וביה"ל שם ד"ה אסור ח"ה מתר.

* **מניעת רווח מרובה:** ראה בשו"ת מנחת יצחק (ח"ו סוף סי' נ"ב) שהביא בזה מחלוקת הפוסקים, דעת התפארת ישראל שמותרת אף מלאכות גמורות דחשיב כדבר האבד, ומאיךך בשדי חמד הוכיח מהריטב"א שאסור, ועיי"ש הכרעת המנחת יצחק, ועיין במשנ"ב סי' תקמ"ג סק"ב דמשמע דאף מניעת רווח מרובה מאוד לא חשיב דבר האבד.

* **מה שאינו בידו אינו קרוי הפסד:** במשנ"ב סי' תקמ"ג סק"ב בשם הח"א כתב דאף אם משער שאם לא ישכור עכו"ם לעשות עתה מלאכה, יצטרך לשלם ביוקר גדול אחר המועד אפ"ה אסור, דאע"פ שיצטרך להוציא מכיסו יותר כסף, מה שאינו בידו לא מקרי היזק, אלא מניעת רווח.

וצ"ע מדברי המשנ"ב סי' תקמ"ד סק"ו דבניית ביהכנ"ס בזמן הזה הוי דבר האבד, שאם ימתין עד אחר המועד יעכבוהו העכו"ם מלבנותו. (ומקורו בבדק הבית). ולכאורה צ"ע מדוע מותר, והא הכא בבנין ביהכנ"ס לא הוי בידו, והוי רק מניעת רווח, וצ"ע. וכן צ"ע דברי המשנ"ב בסי' תקמ"ה סק"ז שאם הלווה לא ימצא מעות ללוות אחר חוה"מ ועתה נזדמן לו מלוה, מותר לו לכתוב לשם כך שט"ח דחשיב דבר האבד. וצ"ע דהא לכאורה הוי מניעת רווח בעלמא שהרי אינו בידו, ורק שלא ללוה. ועיין בפמ"ג שם א"א סוף סק"ג שתיקן דכיון שמחייבת של בני אדם בכך ללוות זה מזה, לפיכך חשיב דבר האבד. אולם צ"ע, דבשו"ע שם ס"ח היתר לכתוב תשובת שאלה בחוה"מ היכא שהשליח אינו מוכן להתעכב עד אחר המועד. ובמשנ"ב שם סקמ"ה דאפ"י שלא לצורך המועד שרי פן לא ימצא אח"כ ע"י מי לשלחה. וכונתו דהוי דבר האבד. וצ"ע דהא הוי רק מניעת רווח שהרי אין התשובה בידם דנימא שהפסידו אלא רק ימנעו מלקבלה. וע"ד צחות אפשר דדברי תורה חשיב כמחייבת בכך דהוי הפסד, ע"ד הפמ"ג א"א סק"ג הנ"ל לגבי הלוואה.

ובמאמר המוסגר ע"פ יסוד זה דמה שאינו בידו אינו קרוי היזק, תבואר מחלוקת הפוסקים, דהנה בסי' תקמ"ה ס"ב כתב השו"ע דמותר להגיה ספרי לימוד משום דהוי דבר האבד, וברמ"א הוסיף דאפשר גם לכתוב שאר ספרים ללימוד בהם, ובמשנ"ב סק"ט כתב דבב"י משמע דרק לצורך רבים התירו כתיבת ספרי לימוד, אך לצורך יחיד לא. והדבר צ"ב, הא ס"ס הוי דבר האבד כפי שכתב השו"ע על הגהת ספרי לימוד. ועי"פ יסוד הנ"ל אפשר ליישב דעת הב"י, דבהגהת ספרי לימוד הוי דבר האבד ע"פ הט"ז הו"ד במשנ"ב סק"ח שמגיה מתוך השכל וישכח העיון הזה, דזה שפיר כבר בידו ומאבד החידוש שבידו על כן הוי אבד, משא"כ בכתבי ספרים אף אם לא יוכל ללימוד בלעדיהם, מ"מ הלימוד עדיין אינו בידו, והוי כדבר שאינו בידו דלא מקרי היזק אלא מניעת רווח ולא חשיב דבר האבד, דו"ק.

* **מניעת רווח במלאכה בלא טרחה:** בחזו"א או"ח סי' קל"ה מו"ק יב: ד"ה רא"ש, מבואר דבמלאכה בלא טרחה כגון מחתך שרי במניעת רווח, אפ"י כאשר לא עושה הדבר לצורך פרקמטיא, דס"ל דזהו טעם ההיתר בפרקמטיא במניעת רווח, כיון שאינה מלאכת עמל ועבודה אלא טורח בעלמא, ואף מפונקים רגילים בה, ועל כן אף מלאכה ממנין הל"ט כאשר אינה עבודת עמל מותרת במניעת רווח. וראה לכך שהרי הביא ראה מהשקייית תרביצא דכיון שאינה של עמל וטורח שרי אף בהרווחה אף דהוי מלאכה מדאורייתא, ונתרביצא לא הוי לצורך פרקמטיא אלא לצורך תשמישו האישי, ואעפ"כ שרי במניעת רווח¹². אולם מאידך בביה"ל סי' תקל"ט ס"ה ד"ה אינו, מבואר שאף במלאכה בלא טרחה לא שרינן במניעת רווח, שהרי כתב שמלאכת מחתך הגם שאין בה עמל וטורח אסורה במניעת רווח אף לצורך פרקמטיא. וראה עוד מש"כ לעיל פרק א' במלאכה בלא טרחה.

אסור בדבר של טרחה כמבואר בסי' תקל"ז ס"א, וכתב ב' תירוצים בזה, ותירוץ הראשון דבדבר שאינו של טרחה כסחורה שרי אף הרווחה, וביאר המחצה"ש דאף דכל איסור סחורה הוא משום טרחה, מ"מ ביחס להשקיייה בהמשכה הוי דבר שאינו של טרחה דלא הוי טרחה גמורה. עכ"פ חזינא מדבריו דבדבר שאינו טרחה גמורה שרי אף הרווחה, וכדברי החזו"א. ו**עולה מכך דיש ד' סוגי טרחה. א.** דבר שאין בו כלל טרחה דבזה יש שכתבו שמותר אף שלא לצורך המועד, **ב.** טרחה שאינה גמורה מותרת אף הרווחה כסחורה, כהרבצת תרביצא וכמחתך לחזו"א. **ג.** טרחה גמורה אף אינה יתירתא כההיא דסי' תקל"ז ס"א השקיייה בהמשכה, אסור הרווחה ומותר אבד. **ד.** טרחה

נתן לו המעות, אם מותר ליטול ממנו החפץ, ומלושן המשנ"ב "ואינו רשאי לפנותם" משמע קצת דאף ככה"ג אסור ליטול, ומאיךך בשט"ח מציונו דשרי, אם לא דנימא דאף בשט"ח אסור, ולא היתר המשנ"ב שם אלא כשנתן לו המעות קודם המועד וכיו"ב.

11. ואף שהשו"ע בסי' תקל"ד ס"ב כתב שלא נהגו בבגדי פשתן היתר, אינה ראייה כיון שהשו"ע לא הביא פי' אלו הראשונים בב"י, ואפשר דבאופן שבאמת יהא דבר האבד יהא מותר.

12. ולכאורה איכא סייעתא לכך מדברי המג"א סי' תקל"ט סק"ו ע"פ ביאור המחצה"ש, שהקשה המג"א אמאי שרי בשיירות שאינם מצויות, והא הרווחה

ובמאמר המוסגר יש להעיר דאף לדברי המתירים באין הפסד בגוף הדבר, מ"מ בעי צנעא ע"ד שנתבאר לעיל בפרק י' ערך "היתרים הצריכים צנעא", כיון שלא ניכר לרבים שאכן הוא דבר האבד.

ו. מכשירי דבר האבד: יש להסתפק האם מכשירי דבר האבד דינם כדבר האבד, דעד כה מצאנו בגמ' ובשו"ע דבר האבד שפעולתו גופא מונעת ההפסד כשולה פשתנו מן המשרה ומכניס מפני הגנבים ועוד, אולם יש לדון במכשירים כגון לבנות סירה במעשה אומן כדי להציל חפציו שנפלו לים. ולכאורה נידון זה תלוי בפלוגתת השע"ת והביה"ל הנ"ל בערך "אם צריך הפסד בגוף הדבר", שמדברי הביה"ל נראה דהוי כדבר האבד, שהרי התירו מכירה ומלאכה בסחורה כדי להכשיר שיהא לו כסף למנוע הפסד מחובו, ומאיך לשע"ת נפקא דלא התירו מכשירים, שהרי לא התירו לתת לפועליו שידפיסו הספרים כדי שיצא מכך שלא יפסיד שכרו. וסייעתא להיתר כדברי הביה"ל מהיתר פועל שאין לו מה יאכל, שהרי כתב הנמ"י (מו"ק ו: מדפי הרי"ף) שטעם ההיתר הוא משום דהוי כדבר האבד, והתם לא הוי אבד במלאכה עצמה, אלא שע"י המלאכה מכשיר את הצלת אבדתו שישתכר בכך.

ז. דבר האבד אף בידו להשיג אחר חליפתו: ברמ"א סי' תקמ"ה ס"ו כתב שאסור לכתוב שטרי אריסות וקבלנות שקיבל קודם המועד. ובמשנ"ב סק"ט הטעם דאף אם יחזור בעל השדה ליכא פסידא לאריס, דיכול לקבל שדה אחרת באריסות ממקום אחר, לפיכך לא הוי דבר האבד. ומבואר מדבריו דאף שהדבר כבר בידו ומפסידו, כל שיכול להשיג חליפתו לא חשיב דבר האבד (ובשעה"צ סקמ"ב הביא בשם תורת האדם דאף אם לא היה יכול למצוא אחרת אין להתיר, דהוי רק מניעת רווח ולא מקרי פסידא). ולטעם זה היה מן הדין דאף היכא שלא יכל לכתוב קודם המועד מחמת אונס, אסור לכתוב במועד דלא חשיב פסידא וכפי שכתב בשעה"צ סקמ"ה, אך מ"מ לענין דינא כתב במשנ"ב סקמ"ט שאם היה אנוס או שלא היה לו פנאי קודם המועד מותר לכתוב, ובשעה"צ סקמ"ה כתב שאף שלטעם הנ"ל היה צריך לצאת דאסור, אך מ"מ כיוון שהתוס' כתבו בהדיא להקל בזה ולא נחלקו עליהם בהדיא, על כן אין להחמיר. ולכאורה לתוס' דשרי, מבואר דאף ככה"ג חשיב דבר האבד, והא דבהיה לו פנאי קודם אסור לכתוב, היינו משום כיוון מלאכתו. וע"ע בספר חוהמ"כ פ"ו הערה קס"ג מש"כ הגרמ"ש קליין בביאור שיטת התוס'.

ח. דבר האבד שיגרם רק אחר המועד ועתה יכול למונעו: ככה"ח סי' תקמ"ד אות י' הביא בשם הלב חיים גבי בניית תלמוד תורה בחול המועד, שכשם שמותר לכתוב חדושי תורה בחוה"מ שגמא ישכח והוי דבר האבד, ה"ה במקרה זה דבניית ת"ת, וסיים וז"ל: "ואף שאין הדבר האבד הזה בתוך החג כי אם אחר החג, מ"מ מקרי דבר האבד". אך סיים דמהיות טוב יעשו ע"י פועלים שאין להם מה יאכלו וגם בצנעא.

ט. איום שאם לא יעשה הדבר יזיקו את ממונו: בשש"כ פס"ו הערה ל"ב כתב בשם הגרשו"א זצ"ל שאינו מותר מדין דבר האבד, דאין זה גדר של הפסד, אלא דינו כדון הכופה את חבירו לעבור על איסור תורה או דרבנן המבואר ברמ"א יו"ד סי' קנ"ז ס"א שצריך להפסיד ממונו ולא לעבור אף על איסור דרבנן. ועיי"ש בשש"כ שחלוק הוא מאיום בעה"ב שיפטר את עובדו אם לא יעשה מלאכתו במועד דבזה שרינן.

י. כשיכול למנוע ההפסד ע"י קניית חפץ חדש: ראה בשעה"צ סי' תקמ"א סקט"ו גבי מנעל שהתקלקל ואם לא יתקנו וילך בו יפסד לגמרי, דאסור לתקנו היכא שיכול לקנות חדש ובכך לא יפסד המנעל, דכיון שכן הוא לא חשיב הפסד. וראה בחוט שני עמוד רל"ט דהיינו דוקא ככה"ג שבלא"ה יצטרך לקנות מנעל בעת הקרוב, דאל"ה ודאי דלא מצריכין ליה לקנות וחשיב שפיר דבר האבד. וכעין זה כתב בשש"כ פס"ו הערה רנ"ב.

יא. כשהוצאות לעשיית כמות מרובה וכמות קטנה שוות: חשיב דבר האבד ומותר לעשות הכמות המרובה, שעה"צ סי' תקל"ז סקמ"ט שמדברי הריטב"א נפשט ספיקו של הפמ"ג, שאם הוצאה אחת הוא לקצור כל השדה או מקצתה, מותר לקצור כולה משום דבר האבד.

יב. אופנים שהחשיבו כדבר האבד מפני נחיצותם:

- * ביה"ל סי' תקמ"א ס"ד סוד"ה ואלו, גילוח וכיבוס למותרים שרי אף כדרכו, דכיון שהיו אנוסים קודם, עשאו כדבר האבד.
- * ביה"ל סי' תקמ"ט ס"ג סוד"ה סדקים, בשם הריטב"א, בית שדולף בו גשמים הוי דבר האבד, ואולי שאני התם דבאמת מתקלקל הבית.
- * סירוג המטה סי' תקמ"א ס"ב ע"פ פירוש הרא"ש, הו"ד ב"י שם. וראה מש"כ בחוט שני עמוד ר"ב בביאור הדבר.
- יג. אבידת זמן:** בט"ז סי' תקמ"ה סק"ג כתב דאין לך דבר האבד גדול מזה שמאבד הזמן, והו"ד להלכה במשנ"ב שם סקמ"ז אך לא בלשון "איבוד זמן".

דבר האבד בלימוד תורה, ועוד בענין אבידת זמן: בשו"ע סי' תקמ"ה ס"ב כתב דמותר להגיה ספרי לימוד משום דהוי דבר האבד, ובמשנ"ב סק"ה הביא מחלוקת הפוסקים בביאור דין זה, לדעת המג"א איירי בספר שאינו יכול ללמוד בו ללא הגהה מריבוי הטעויות, וזה נחשב לדבר האבד מה שאינו לומד, ולט"ז איירי במגיה מתוך עיון שכלו ולא מתוך הספר, ואפשר שאחר המועד ישכח העיון שעלה בידו והוי דבר האבד. וביה"ל שם ד"ה דצורך, מבואר דאף אי הגהת ספרי לימוד הוי דבר האבד, מ"מ הגהת ס"ת לקרוא בו בתורה לא הוי דבר האבד. ובביאור הענין נראה דס"ל שהדבר האבד בהגהת ספרי לימוד הוא אבידת הזמן, דאיירי שאם לא יגירו לא יוכל ללמוד, וראה מחצה"ש בזה (ובפרט אם ישכח חידושו כתוצאה מכך), משא"כ בס"ת שרק יפסיד הקריאה אך לא יאבד הזמן, אין איבוד מצוה נחשב לדבר האבד. אולם השלחן ע"י שטיים למד דהאבד הוא שנאבד את מצות הלימוד, ומרהי טעמא התיר הגהת ס"ת לקרוא בתורה משום דבר האבד שנאבד מצות קריאה. וכן מבואר בהדיא בח"א כלל קי"א ס"א שהיתר הגהת ס"ת כשאין להם ספר תורה אחר הוא מטעם דבר האבד דהוי מצוה עוברת, והיינו שמאבד את המצוה.

יד. ספק איבוד נפשות: בשו"ע סי' תקמ"ט ס"א כתב שכותל שהיה נוטה ליפול סותרו מפני הסכנה ובונה כדרכו, ובכה"ח שם אות י"ג כתב בשם הפוסקים דספק סכנה עדיף מדבר האבד.

טו. דבר האבד בדברים האסורים: בשש"כ פס"ח הערה מ"ד הביא בשם הגרשו"א אורבך שהפסד של דברים האסורים לא חשיב דבר האבד, כגון שהפך זיתים של עולה או ענבים של כלאי הכרם, דודאי אסור לגמור אותם בחוה"מ כדי שלא יפסדו, וראה שם שכתב ע"פ זה דאפשר דה"ה בעיתונים שאינם לפי רוח התורה הדין כן, עיי"ש.

טז. מקרים שונים הנכללים בדבר האבד:

- * **זקיפת חוב:** ראה בסי' תקל"ט ס"ג ובמשנ"ב סק"ד דזקיפת חובותיו הוי דבר האבד כדי להבטיחן.
- * **אדם שאינו מצוי בדרך כלל במקומו ועתה נודמן לו:** בשו"ע סי' תקל"ט ס"א וס"ג מבואר גבי איסור סחורה דבכה"ג שאינו מצוי במקומו ועתה נודמן לו הוי דבר האבד. ויש להסתפק האם איירי אף בגוונא שודאי יפגוש אדם זה בעתיד הרחוק אלא שלא יחא בזמן הקרוב, או דכיון שאינו מצוי חיישין שמא לא יודמן לו יותר כלל, או אף אם יודמן בעתיד הרחוק שמא לא יחא לו לפרוע ויבוא לידי הפסד כספו ממש.
- * **אם לא ימכור עתה חיישין שיתגללו לקוחותיו לקנות במקום אחר:** בביה"ל סי' תקל"ט ס"ה ד"ה אינו, כתב בשם הא"ר דבכה"ג חשיב דבר האבד לגבי סחורה ומותר למכור, אך לגבי מלאכה אין ללמוד להתיר ככה"ג. וכן בשו"ע שם בס"ג התיר להלוות לעכ"מ שרגילין ללוות ממנו בריבית, משום דבר האבד. ובמשנ"ב שם סקמ"ד שאם לא ילווה להם וילכו למקום אחר

* **מניעת רווח באיסורי שבות שאינם סחורה:** בסחורה יתבאר לקמיה שהחשיבו מניעת רווח שאינו מצוי לדבר האבד כמבואר בסי' תקל"ט ס"ה. ברם לגבי איסורי שבות משום סרך מלאכה וכיו"ב, בשלחן ע"י שטיים כללי המלאכות סי' א' אות ב' כתב דלא שרינן ביה מניעת רווח, וחשבינן ליה כמלאכה דבעי הפסד מהקרן. ברם בביה"ל סי' תקל"ג ס"ד סוד"ה מותר, דימיה איסורי דרבנן ככבישת דגים דאסור מדרבנן משום מעבד (אלא דאין עיבוד באוכלין מן התורה) לאיסור סחורה, שכתב שלתירוץ ב' של הראב"ד שהחילוק הוא בין מלאכה לסחורה, שלא התירו מניעת רווח אלא בסחורה שאינה מלאכה, ה"ה שיתירו לקנות דגים כדי לכובשם משום דכבישה הוי רק מדרבנן, דהא אין עיבוד באוכלין. הרי מדבריו דאף בשאר שבותים שאינם סחורה מותר במניעת רווח. אולם במשנ"ב שם סק"ז לא ברירא ליה אם מותר לקנותו כדי לכבושו, ומבואר דאף מלאכה דרבנן אינו ברור להתיר לצורך מניעת רווח, וביותר שבמשנ"ב בסי' תקל"ט סק"ד ובשעה"צ סק"ג הסיק בדעת השו"ע כתירוץ א' של הרא"ש שהחילוק הוא בין פרקמטיא למציאה, ומשום דלגבי פרקמטיא כל מניעת רווח חשיבא הפסד, הואיל וחיי האדם ופרנסתו תלויים בפרקמטיא, א"כ אין כלל מקום להתיר איסור דרבנן במניעת רווח שלא לצורך פרקמטיא, שהרי בדבר שאינו פרקמטיא אינו נחשב להפסד, ודו"ק. העולה שאין להתיר איסורי דרבנן לצורך מניעת רווח, אלא בפרקמטיא בלבד. וראה בשש"כ פס"ז ס"ט והערה צ"ז וכן בפס"ח הערה קל"ט שנקט בפשטות שמותר כל מלאכות דרבנן במניעת רווח, וצ"ע.

* **גדר דבר האבד באיסור סחורה:** דין דבר האבד באיסור סחורה נחלק לג' חלקים וכדלהלן:

(א) **דבר האבד גמור (הפסד מהקרן):** פשוט שמותר וכמבואר בשו"ע סי' תקל"ט ס"ד, ואף בספק אבד שרי כמבואר בביה"ל שם ד"ה יפסיד. וראה עוד במשנ"ב שם סק"ב דמשמע מדבריו דאף בספק מועט שיפסיד מהקרן שרי בסחורה, ולא בעי חשש המצוי שיפסיד כפי הנדרש באיסור מלאכה המבואר בביה"ל סי' תקל"ז ס"א ד"ה דבר האבד¹³.

(ב) **מניעת רווח שאינו מצוי אחר המועד:** מותר שנחשב דבר האבד, שו"ע סי' תקל"ט ס"ה ומשנ"ב סק"ח בשירות שאינם מצויים. אולם ראה בשו"ע שם ס"ט בקניית יין בעת הבציר שאין מצוי אח"כ בזול, שלכאורה סותר את דבריו בס"ה וכפי שהעירו הפוסקים, ומכך כן נאמרו הגבלות מסוימות בהיתר של ס"ה דשירות שאינם מצויים, ראה במשנ"ב שם סק"ב בדלעת הב"ח דוקא בנדמנן לו בזול מאוד והוא רווח מרובה שאחר המועד אינו מצוי מותר, ולדעת הח"א דוקא בגוונא שאינו מוצא כלל אחר המועד מוצר כזה מותר, אבל כשימצא אף יותר ביוקר אסור. אולם בא"ר נקט היתר דס"ה כצורתו דכל מניעת רווח שאינו מצוי אחר המועד, אף שאינו רווח מרובה מותר. וביה"ל שם ד"ה ואם, כתב דלדינא ברווח מרובה יכול לסמוך להתיר, ואף המיקל כהא"ר אין מוחין בידו. וכן משמעות דברי המשנ"ב סי' תקל"ג סק"ז, דו"ק. ובספק מניעת רווח שאינו מצוי, אסור, ולא דמי לספק דבר האבד, כמבואר במהרש"ם בתשובת שאלה שנדפסה בארחות חיים ספינקא סי' תקל"ג אות ה' עיי"ש, וראה עוד בחוהמ"כ עמוד ע"ב.

(ג) **מניעת רווח שמצוי אף אחר המועד:** אסור אף סחורה כמבואר שם בשו"ע ס"ד ובמשנ"ב סק"ו.

ב. הפסד מועט: המשנ"ב סי' תקל"ז סק"י תלה הדבר בפלוגתת הפוסקים אי מלאכת חוה"מ איסורה מהתורה או מדרבנן, דלמ"ד דאסורה מדרבנן יש להקל בהפסד מועט, משא"כ למ"ד דאסורה מדאורייתא.

אולם מאידך בסי' תקל"ז ס"ג ובמשנ"ב שם סק"ט בצידת אישות ועכברים המזיקים לשדה, מבואר דבהפסד מועט בעי שינוי, וכן מוכח מכלל הסעיף שם¹⁴, וכ"כ הפמ"ג בסי' תקמ"א א"א סק"ז שבהפסד מועט בעי שינוי. וכ"כ המשנ"ב סי' תקמ"מ סק"ב דבהפסד מועט לא שרי אלא מעשה הדיוט גבי בניית גדר גינתו שנפרצה, והיינו שינוי. ואף בזה אסור טרחא יתירה כמבואר במשנ"ב שם סק"ד דאסור לגדול כל הגינה (ברם בלבושי שרד משמע שההיתר במעשה הדיוט שם הוא משום צורך המועד, ולדבריו היכא שיהא הפסד מועט גרידא ללא צורך המועד אפשר שלא נתייר אף מעשה הדיוט, ברם בפמ"ג א"א סק"ז וכן בלבשו שם משמע דההיתר הוא מדין דבר האבד, וכדברינו שהפסד מועט מתיר מעשה הדיוט). וכן משמע בשו"ע סי' תקמ"מ ס"ד בתיקון הציץ שכתב וז"ל: "יכול לתקנם בלא שינוי מפני שזה הפסד גדול הוא", עכ"ל. משמע דרק בהפסד גדול שרי כדרכו.

ומאידך במשנ"ב סי' תקל"ז סק"נ כתב דהפסד מועט מותר בקצירת שדה, ומשמע אף כדרכו במעשה אומן. וכן בסי' תקל"ח סק"ו כתב המשנ"ב דהפסד מועט מותר אף כדרכו בפיתית חבית קטנה. וכן העלה בחו"ע (י"ט עמוד קע"ג) שאפ"י בהפסד מועט יש להקל, כדמוכח מהשו"ע סי' תקל"ו ס"ד שהתיר להחזיר התרנגולות על הביצים אפי' לא ישבה עליהם ג' ימים, דהוי הפסד מועט כמ"ש המשנ"ב שם סק"י בדעת השו"ע. וע"ע בשו"ת באר משה ח"ו סי' פ', וראה עוד בערך "אין עיקר הדבר נפסד".

ובביאור החילוקים הנ"ל צ"ל ע"פ המבואר בראב"ד (הו"ד בנמ"י מ"ק א: מדפי הרי"ף ד"ה אסור) שבדבר האבד שיעור הפסד כנגד טורח, וכל מקרה שיעור לגופו. ועל כן יש מקרים דאף שההפסד מועט התירו משום שהטורח מועט ביחס להפסד כזה, וכן לאידך יש שאסרו משום שהטרחא יתירה ביחס להפסד כזה.

ג. אין עיקר הדבר נפסד: לא חשיב דבר האבד ואסור, סי' תקמ"א ס"ד ובמשנ"ב סק"י גבי תיקון מנעליו הקרועים (ונחלקו בדבר זה הפוסקים, בט"ז סק"א ובפמ"ג מש"ז סק"א משמע דאף שלא נפסד עיקר הדבר, כל שהוא תוספת קלקול מרובה מותר, ובתוספת קלקול מועט הוא דאסורין. ברם במשנ"ב סק"י משמע דאף בתוספת קלקול מרובה אסור, ולא שרי אלא כשעיקר הדבר נפסד לגמרי, וראה בחוט שני עמוד קפ"ו שכתב כן בביאור הדבר). וראה בחוט שני עמוד קפ"ו שאינו שייך לדין הפסד מועט, אלא הוא גדר נוסף בהיתר דבר האבד, דבעינן שעיקר הדבר יתקלקל, והיינו שההתייחסות לדבר האבד הוא עצם דבר האבד ולא שוויו הממוני.

ד. הפסד מרובה ביותר: בפמ"ג סי' תקמ"א א"א סוף סק"ז כתב דשרי בזה אף טרחא יתירה, ואפשר בביאור דבריו, או ע"פ הראב"ד של הפסד כנגד טורח, או כהרמב"ן הו"ד ב"י שם ס"א ששפמי שמירת ביתו עשאוהו כאוכל, דבאוכל נפש שרי אף טרחא יתירה.

ה. אם צריך הפסד בגוף הדבר: בשערי תשובה סי' תקל"ז סק"א כתב דבעי הפסד בגוף הדבר, ועל כן כאשר פסק עם פועלים שכר קבוע בין אם יתא לו פועלה להעבידם בין לא, אסור לו ליתן להם להדפיס לו ספרים מאחר שמלאכת הדפוס עצמה אינה דבר האבד, עיי"ש. ולפ"ז לכאורה כאשר נודמן לאדם מלאכה שאם לא יעשנה עתה לא תפסד גופה, אף יצטרך לנסוע במיוחד בשבילה ולשלם עבור הנסיעה, לא הוי דבר האבד כיון שאין גוף הדבר אבד.

ברם בביה"ל סי' תקל"ט ס"ד ד"ה יפסיד, מבואר דאף כשאין הפסד בגוף הדבר מותר, שהרי כתב דאם נצרך למעות לשלם חובותיו שהגיע זמנם בחוה"מ, ואם לא ישלם עתה יתא לו הפסד, ומוכרח בשל כך למכור סחורתו, מותר דהוי דבר האבד. והכא הלא אין ההפסד בגוף הדבר, ואפ"י שרי, ובפרט שנראה דזה גופא מה שבא לחדש. ואין לדחות דכל היתר זה הוא רק באיסור סחורה הקל, אף לגבי מלאכה אפשר דלא חשיב דבר האבד, שהרי הביה"ל גופיה שם בס"ה ד"ה אינו, כתב דאף מלאכת מחתך הותרה לדבר האבד כדוגמת זה שנושים בחובו והגיע זמן הפרעון, עיי"ש. ואף על מקרה הדומה יותר למקרה השע"ת ישנה משמעות בדעת המשנ"ב דשרי, ראה בשעה"צ סי' תקל"ה סוף סק"ה בשם הפמ"ג שהתיר שכר מחיה דהוי דבר האבד, והיינו ששכר חנות, שמותר לפנות לשם מצרכי מזון למוכרם, שאם לא יפנה לשם למכור, יפסיד, שהרי כבר שילם דמי שכירות על החנות, ואף דהכא הוי רק הפסד צדדי ואינו בגוף הדבר.

וכן מבואר בעוד כמה מאחרוני הפוסקים דלא כהשע"ת, הלא המה המהרש"ג ח"ב סי' ע"ח, הגר"מ פינשטיין (ספר הזכרון מבקשי תורה חול המועד עמוד תסה) והחזו"ע (י"ט עמוד קפ"ב) גבי בעל מפעל המשלם לפועליו משכורת חודשית, ואם לא יעבדו בחוה"מ נמצא מששלם על ימים אלו בחינם, שכתבו דאם אינו יכול לנכות שכרם על ימים אלו, מותר להעבידם בחוה"מ משום דבר האבד. וכיוצא בזה כתב בערוה"ש סי' תקל"ג ס"ג, וע"ע בשו"ת מנחת יצחק ח"ו סי' נ"ב. וראה עוד בענין זה בשש"כ פס"ז הערה מ' ובשלמי תורה סוכות וחוה"מ עמוד תתס¹⁵.

יתירתא כהשקיה בדליה סי' תקל"ז ס"ב, ובוה אסור אף בדבר האבד ממש. **13.** שהרי על המקרה של סי' תקל"ט ס"ד במניעת רווח שמצוי אף אחר המועד למכור באותו המחיר, דבכה"ג לא חשיב דבר האבד ואסור למכור, כתב המשנ"ב שדוקא כשמשער שלא יפסיד מהקרן, ואי כוונתו דוקט בחשש הפסד מצוי, הלא בזה אף במניעת רווח שאינו מפסיד מהקרן מותר, וכמבואר בס"ה דבשירות שהוא חשש מצוי לא בעי שיפסיד מהקרן. אלא ע"כ דאף ספק מועט מתייר, ומש"כ הביה"ל בסי' תקל"ז ס"א ד"ה דבר, דאף בסחורה תלי בספק המצוי, היינו רק על מניעת רווח, אף על הפסד הקרן סגי בחשש

מועט כיון דסחורה קיל טפי ממלאכה, ודו"ק. **14.** וראה בחוט שני עמוד קפ"ד מש"כ בזה, ומבואר בדבריו שכאשר מצב השדה הוא שיש בה מזיקים מועטים, לא מקרי התעסקות במניעת הפסד אלא בשיפור השדה, עיי"ש שדימה הדבר לשביעית. **15.** וראה בחוט שני עמוד ר"ז שכתב כהשע"ת דאף אם יצטרך לשלם להם בין כה על חוה"מ אסור להעבידם, ולא חשיב דבר האבד. וצ"ע שכן בחוט שני עמוד ר"ח כתב שהנוסע למקום אחר בחוה"מ אין להחזיר עימו דברים שאינו צריך למועד משום טרחא או הוצאה, אא"כ איכא חשש גניבה או שהוא

מקום שיצטרך במיוחד ליסע לשם כדי להחזירם דאז הוא בכלל דבר האבד. וחזינא מדבריו דאף דבר האבד צדדי שיצטרך ליסע כדי להחזירם חשיב אבד. ואולי כתב כן רק לגבי איסור טרחא, אך לגבי מלאכה לא חשיב אבד, וכפי שכתב בעצמו בעמוד רל"ז גבי כיבוס דגבי מלאכה לא הוי אבד אלא כשגוף הבגד יפסד בלא כיבוס, אך הפסד המים והחשמל לא חשיב אבד.

ירגילום האחרים ללוות מהם ולא יבואו אצלו. אולם לגבי מלאכה אין להתיר בזה, דכל כה"ג לא עדיף ממניעת רוח דאסרינן מלאכה.

פרק ה

צורך המועד

כללי צורך המועד

א. מותר רק מעשה הדין ולא מעשה אומן: ס' תקמ"א ס"ה בתפירת בגד לצורך המועד שמוותר רק מעשה הדין ולא מעשה אומן, וכן שם ס"א וס"ג. וכן בס' תקמ"מ ס"ג בסתימת הסדקים בגג, וכן בס"ה וס"ו בבניית אבוס לבהמה ואיצטבא לשיבה, ובמשנ"ב שם סקט"ז וכן בסק"א. ומן הראוי להדגיש שכל ההיתר במעשה הדין הוא רק כאשר עושה כן לצורך המועד, אך שלא לצורך המועד אסור אפי' מעשה הדין כמבואר בהרבה מקומות, ומהם במשנ"ב ס' תקמ"מ סק"ט ובס' תקמ"א סק"א וסק"ד ובס' תקמ"ה סק"ל ובביה"ל שם ס"ה ד"ה ואפילו.

ויש להסתפק האם האיסור במעשה אומן לצורך המועד, הוא רק במלאכה, או גם בדבר שאין בו מלאכה וכל איסורו הוא רק משום טרחה אך יש בעשייתו אומנות, האם אכן אסור לצורך המועד או לא.

ב. מיום אחד לחבירו: בפמ"ג ס' תקל"ג מש"ז סק"א הסתפק בצורך המועד מיום אחד דחיה"מ לחבירו¹⁶, ומאידך בכה"ח ס' תקמ"ב התיי, היינו שצ"ח תחילת דברי הפמ"ג שהתיר מתחילה. וראה עוד בשש"כ פס"ח הערה ע"ח. וראה עוד מש"כ בנידון זה גבי פועל שאין לו מה יאכל.

ג. לצורך אחרים בחינם: לצורך אחרים בחינם מותר, שו"ע ס' תקמ"ב ס"א. בין במעשה אומן בשינוי בין בהדין כדרכו כמבואר במשנ"ב ס' תקמ"א סקט"ז, ודלא כט"ו הו"ד בשעה"צ ס' תקמ"א סק"ד דלתפור לאחרים בחינם אסור.

ד. נטילת שכר בצורך המועד: במעשה הדין כדרכו או מעשה אומן בשינוי, אסור לטול שכר, שו"ע ס' תקמ"ב ס"א ומשנ"ב סק"א, וכן משנ"ב ס' תקמ"א סקט"ז ושעה"צ סק"ז ובביה"ל שם ס"ה ד"ה אלא, דלא כדעת הכלבו וסייעתו. וכן דברים האסורים משום טרחה כהבאת כלים מבית האומן ופינוי כלים מחצר לחצר וכיו"ב, כאשר עושה אותם לצורך המועד דבחינם שרי, אסור בשכר משנ"ב ס' תקמ"ב סק"א.

אולם באופן שבעה"ב אינו מוצא מי שיעשה לו המלאכה אלא באלו, והם אינם רוצים אלא בשכר, כתב המשנ"ב ס' תקמ"ב סק"ב בשם הריטב"א שמותר ליתן להם שכר כיון שהוא לצורך המועד. ברם מדברי הביה"ל ס' תקמ"א ס"ה סוד"ה אלא, נראה שאינו סומך כ"כ על דברי הריטב"א למעשה.

ה. ספק צורך המועד: ס' תקל"ז משנ"ב סוף סק"א ספק צורך המועד אינו מותר אלא שקרוב בעיניו שיהא צורך המועד.

ו. כיוון מלאכתו: אסור, שו"ע ס' תקל"ז ס"א, משנ"ב ס' תקמ"ט ס"ט. משנ"ב ס' תקמ"א סק"ד. וכ"כ בשלחן עצי שטים.

ז. צנעא: ס' תקל"ה משנ"ב סק"ד בעי צנעא כאשר אינו ניכר שהוא לצורך המועד.

ח. טרחה יתירה: בביה"ל ס' תקל"ה סוד"ה מתר, משמע שבצורך המועד לא שרי טרחה יתירה, שכתב בהיתר מדאורייתא "שהוא לצורך המועד אף מלאכת אומן, ואע"ג דאית בה טרחה יתירה אסורה בצורך המועד. אולם ברמב"ן ובנמ"י השמיטו תיבות הללו, וביותר בריטב"א בריש מו"ק כתב כל הריבויים להתיר מלבד טרחה יתירה, ומשמע דטרחה יתירה שרי אף מדרבנן. וראה במשנ"ב ס' תקמ"מ סק"ד דמשמע דטרחה יתירה לא הותרה לצורך המועד¹⁷. וכ"כ המשנ"ב ס' תקל"ז וסקט"ו בשם הפמ"ג דכל צורך המועד אף במכשירים אסור טרחה יתירה (ומש"כ במש"ז סק"ג דבצורך המועד שרי טרחה יתירה, קאי על אוכל נפש, ולכא סתירה בדבריו למעין).

ראה נוספת בשו"ע ס' תקמ"א ס"ב כתב דאין מפשילין את החבלים בסריג במטה, ובערוה"ש שם וכן נמש"א כלל ק"י סוף סק"א כתבו דטעמא משום טרחה יתירה. ומבואר דלצורך המועד אסור טרחה יתירה, דהא סריג המטה הוי צורך המועד כמבואר בב"ש שם בשם ר' ירוחם דלא כהרא"ש, וכן משמעות המשנ"ב שם סק"ד.

ועוד יש ראה מהפמ"ג ס' תקמ"א א"א סק"ב, והו"ד במשנ"ב סק"ג, דאסור לעשות פתילות משועה, והטעם כתב הפמ"ג משום שיש בזה טורח יתר. נמצא בצורך המועד אסור בטרחה יתירה, דהא בפתילות טעם ההיתר משום צורך המועד מדהתיר הרמ"א שם בס"א רק מעשה הדין (אולם מהרמ"א עולה שמותר טרחה יתירה, שהרי התיי בזה ולא חשש לטרחה יתירה). וכ"כ בהדיא בשלחן עצי שטים שאסור טרחה יתירה בצורך המועד.

אולם בריב"ב ד: מדפי הרי"ף כתב שמותר אף בטרחה יתירה, וכן מוכח מס' תקמ"מ ס"ח שמותר לבנות אמת המים של רחיים אף שהיו טרחה יתירה, כמבואר בס' תקל"ז ס"ו. ואין לומר דשאני התם דהוי מכשירין, כיון דדמי לעשיית מצודות דגים בס' תקמ"א משנ"ב סק"א דאינו מכשירים, כיון שאין הדבר מתקן את גוף האוכל, וכן משמע במשנ"ב ס' תקמ"מ סק"ה דטעמא משום צורך המועד, וצ"ע.

ט. מלאכה בלא טרחה לצורך המועד: מותר כדרכו בלא שינוי, משנ"ב ס' תקמ"מ סק"ז. ואף דעל פניו נראה דנטילת גבשושית הוי מעשה הדין, מ"מ מדברי המשנ"ב שם סק"ט מוכח שמותר בזה אף מעשה אומן, שכתב דטיחה בכלי אומנות דהוי מעשה אומן אסור מטעם "דהוא מלאכה גמורה ויש בה טורח ואסור אפי' לצורך המועד". משמע דבאין בה טורח שרי אף מעשה אומן. ודו"ק.

י. כשיכול לעשות בדרך היתר: בס' תקל"ג משנ"ב סק"כ משמע דהיא שיכול להבריח הזבובים אסור להורגם, מבואר דבצורך המועד כאשר יש אפשרות לעשות בדרך היתר, אסור לעשות מלאכה¹⁸. אולם אפשר שרק היכא שהרגילות בחול היא לעשות בין בכה ובין בכה, או מוטל עליו לעשות בדרך היתר, אך באופן שהדרך בחול לעשות ע"י מלאכה, אפשר שלא הטרחיהו לשנות ולעשות בדרך היתר, וע"ז שכתב המשנ"ב ס' תקל"ג סק"א דאף בצריך רק לראש הגבעול מותר לעקור כולו, אף שנוסף בכך מלאכת חרישה כמבואר בפמ"ג. משום שלא הטרחיהו לשנות מכפי מה שהוא רגיל בחול, עיי"ש. ברם אפשר דשאני התם שאף אם ישנה מ"מ קא עביד איסור, אלא שממעט מב' מלאכות לאחד, לכך לא הצריכהו לשנות, אך כאשר ע"י שינוי יעשה בדרך היתר, שפיר נצרכו לשנות, וצ"ע.

יא. יכול לשאול מאחר: בשעה"צ ס' תקמ"ד סק"ו משמע דביכול לשאול מאחר לא חשיב צורך, מדאסר במרחץ של יחיד כיון שיכול לילך למקום אחר, ודלא כאוכ"נ ומכשירין דאף ביכול לשאול מאחר שרי. וראה מש"כ בזה בשש"כ פס"ז הערה מ"ה דאפשר דרק באוכ"נ ומכשירין שרי באפשר בשאלה, משא"כ בשאר מכשירין אוכ"נ. וראה בזה עוד בשש"כ פס"ו הערה ע"ב.

יב. כשיכול לקנות חדש: בשעה"צ ס' תקמ"א סקט"ו כתב גבי נעלים שהתקלקלו שאם יכול לקנות חדש אסור לתקנם דלא הוי אבד, ויש לעיין אם חשיב עכ"פ צורך המועד ומותר לתקנם בשינוי. וראה בשש"כ פס"ו סס"ד דמי שרגיל כל השנה להשתמש בחיתולים לתנוקות ולכבסם אינו צריך לקנות חדשים וחשיב שפיר צורך המועד, וצ"ח בהערה רנ"ב דאינו דומה לשעה"צ הני"ל, דהתם בין כה היה קונה או עכשיו או לאחר זמן. ועכ"פ מבואר מדבריו שהבין בשעה"צ דאף לתקנם בשינוי אסור בכה"ג שיכול לקנות חדשים, ולא חשיב צורך המועד, והוא בטובה מאוכ"נ דמותר אף היכא שיכול לקנות מהשוק כמבואר בס' תקל"ז סט"ו.

יג. יכול להביא ממקום רחוק בלא מלאכה: ראה בשו"ע ס' תקמ"ד ס"ב דחפירת בורות מים של יחיד אם צריך להם במועד, אסור מעשה אומן. וכתב המשנ"ב סק"ד דהיינו אפי' בכה"ג שאין לו מה לשתות אלא מפני דוחק הרבה. דוחק הרבה היינו שיש לו להביא ממקום רחוק, כמבואר במ"מ שהובא בב"י שהוא מקור דין זה. ומבואר דמעשה הדין שרי בזה, נמצא דמעשה הדין לצורך דבר שיכול להביאו בלא מלאכה ממקום רחוק חשיב שפיר צורך המועד ושרי.

יד. תיקון כל הדבר כשרק חלקו נצרך למועד: ביה"ל ס' תקמ"א ס"ד ד"ה שרי, דייק מלשון הרמ"א שרק הדבר שלצורך המועד מותר, אך אסור לתקן כל הדבר (ובשונוה מדבר האבד שמותר לגמור כל המלאכה כמבואר בדרכי משה ס' תקל"ז אות א' בשם ר' ירוחם, ובר"י מפריז מו"ק יא: ד"ה ר' יוסי), אולם נשאר בזה בצ"ע, ובפרט ששאר הפוסקים שהביאו את דברי הרמ"א השמיטו תיבת קצת, עיי"ש.

טו. עשיית מלאכה כשצריך רק חלקה, אך הדרך לעשותה כולה, אם צריך לשנות: ס' תקל"ג משנ"ב סק"א אף בצריך רק לראש הגבעול מותר לעקור כולו, אף שנוסף בכך אף מלאכת חרישה כמבואר בפמ"ג, ולא הטרחיהו לשנות מכפי מה שהוא רגיל בחול, וראה בנו"כ טוש"ע ובערוה"ש הנימוק שהתירו בזה. וכע"ז במשנ"ב שם סק"ד דשרי לעקור השומשמן בלא ברירה אף שאין צריך אלא ליבשים. והיתר זה אינו רק באוכ"נ אלא אף בכל צורך המועד, כמבואר במשנ"ב שם סק"א דאף לחפיפת נשים התיירו עקירת הפשתן באופן זה.

טז. עשיית מלאכה גדולה לצורך מטרה צדדית מועטת: שעה"צ ס' תקל"ג סק"ג אסור לקצוץ עצים כדי לעשות מהם נסורת, ומבואר מכך דאין לעשות עיקר המלאכה כאשר הצורך הוא רק דבר צדדי.

יז. מכשירי צורך המועד: מסתבר דשרי ואף מכשירי מכשירים, דמה לי הדבר עצמו ומה לי מכשיריו, הא מ"מ פעולתו היא לצורך המועד, דאף המכשיר ס"ס הוא לצורך המועד, ויש לעיין בזה. ואולי קצת ראה מהמשנ"ב ס' תקמ"א סק"א דעשיית מצודות אינה נידונת כמכשירים ושרי רק מעשה הדין, ולכאורה לא אמר חשיב מכשירי אוכל נפש אמאי שרו במעשה הדין, ע"כ משום צורך המועד, הרי שצורך המועד מתיר אף במכשירים. ראה נוספת מדברי המשנ"ב ס' תקמ"ה סקמ"ח, דכל מה שמותר לכתוב מותר לעשות הקולמוס והדיו הצריכים לזה. ובכתביה ישנם המתירים משום מעשה הדין לצורך המועד, ואפ"ה התיי להכין לזה הקולמוס אף דהוי מכשירים, ודו"ק. ראה נוספת מדברי המשנ"ב ס' תקמ"א סק"ג בשם הח"א שהסתפק באדם הצריך בגד ואין לו חוטים, האם מותר לטוות חוטים כדי לתפור, ובנשמ"א שם סק"א כתב דטוית חוט אחד שאין בה טורח כ"כ ודאי מותר כמו בקולמוס. (והגדרת מכשירים היא דאחר המלאכה עדיין הצורך אינו נעשה, אלא דרוש מלאכה נוספת להגיע לצורך הנדרש כדוגמת תיקון הקולמוס דעדיין חסר לאחריו מלאכת הכתיבה, משא"כ תיקון פרוסת הסוס כדי לרכב עליו ותפירת בגד דאחר המלאכה הצורך מוכן ואינו מחוסר מלאכה).

טח. טרחה יתירה במכשירי צורך המועד: אולם כאשר יש טורח גדול אסור במכשירי צורך המועד, כפי שמצאנו במג"א ס' תקמ"ה סק"ז דאסור לתפור נברכת כובסים. וכמו"כ מוכח מדברי הנשמ"א ס' תקמ"א ס"ב דאסור לגדול חבלים לאריגת המטה משום טרחה יתירה, וכ"כ הערוה"ש שם.

יח. צורך המועד המביא לידי דבר האבד: ראה פרק ד' ערך "יצירת דבר האבד" מש"כ בזה בארוכה.

גדרי הצורך הנדרש להתיר

א. אם צריך צורך השווה לכל נפש: עיין במנחת יו"ט על קצושו"ע הל' חוה"מ (ס' ק"ד סק"ב אות ח') בשם מהר"ש הכהן מוילנא דבחוה"מ לא בעי שווה לכל נפש.

ב. שצריך צורך המוכרח לו: שעה"צ ס' תקמ"ד סק"ו דתיקון מרחץ ליחיד אסור אפי' במעשה הדין, דיחיד אפשר לו בלא מרחץ או ללכת למקום אחר, וכתב דכן משמע בתשו' הרשב"א. אולם יש לעיין דמדברי הרשב"א המובא בב"י לא כ"כ משמע כן.

וראה עוד במשנ"ב ס' תקמ"ה סקמ"ח שהביא שהא"ד הסתפק האם מותר שרטוט לצורך דברים המותרים, והביא בשם הלקט הקמח שכיון שהשרטוט בא רק ליפוי הכתיבה אסור, ורק בתפילין ומזוזות שא"א בלא שרטוט חשיב צורך ומותר. הרי מדבריו דכל שאינו מוכרח אלא רק יפוי בעלמא לא חשיב צורך ואסור. ושונה הדבר ממכשירי אוכ"נ שהתירו כל שעורר ומיפה, אף שאפשר לאפות בלעדיו, כפי שמצאנו בס' תק"מ ס"ז ובמשנ"ב שם סק"ב בטיחת תנור בטיט כדי שישתמר חומו. וכן באוכ"נ מצאנו שהקלו בזה ביותר, כמבואר במשנ"ב ס' תקל"ג סק"י שאפי' יש לו פת נקיח, מותר לאפות פת הדראה לצורך המועד, ואצ"ל שאם יש לו פת חטיטן מותר לו לאפות פת שיפון כמבואר בשעה"צ שם סק"טו.

ג. דבר הנצרך במועד אך לא לצורך כבוד המועד: עיין בנמ"י מו"ק ג: ד"ה ירושלמי, שכתב דאין לקצוץ ארזים לצורך מת לעשות לו ארון, אף היכא שמת במועד, ולא חשיב צורך המועד כיון דכבוד המת איכא, כבוד המועד ליכא. ומבואר דכל שאינו לצורך כבוד המועד גופיה, אף שנעשה לצורך דבר שנוקק אליו במועד עצמו, אפי' לא חשיב צורך המועד ואסור.

ד. פעולה שאין בתוצאתה צורך המועד, אך משמחת את עושה: בשו"ע ס' תקמ"ה ס"ה התיי לכתוב אגרות שלום לחבירו, ואפי' על פרקמטיא שאינה אבודה. ובמשנ"ב שם סק"ל כתב דמקרי צורך המועד קצת מה ששואל בשלום חבירו, דאל"כ אסור אף מעשה הדין. ובשעה"צ סק"ל הביא הביאור בזה מהריטב"א או שיש באגרת לצורך ענייני יו"ט, או מפני שמחת הרגל שלא היא בדאגה, ויש בזה צורך למשלח או למי שנשלח לו. ע"כ. אולם לגבי פרקמטיא אין שייך כ"כ טעם זה ואפ"ה התיי השו"ע, ובאמת הביה"ל שם ד"ה ואפי', תמה על כך, והביא בשם הפמ"ג שכתב דאפשר דחשיב קצת צורך המועד, והביה"ל ביאר כוונתו דאל"ה יש לו צער ומונע שמחת הרגל. אך תמה על כך הביה"ל דא"כ נתיי ל סחורה מטעם זה, וראה שם שלמעשה החמיר בזה דלא כהב"י, אם לא במש"ט"א וע"י שינוי וגם בזה ימעט ככל שיוכל. ובאמת בב"י (סוד"ה כתוב עוד בתרומות) משמע דלדעת האוסרים כתיבת אגרות שלום הוא משום דלא חשיב צורך המועד, דלא כביאור הגר"א בזה, והו"ד במשנ"ב שם סק"ב, דהוא משום דהוי מעשה אומן.

ה. פעולה לשם תענוג מעצם הפעולה: ראה בחול המועד כהלכתו עמוד רמ"ד, בצידת דגים לשם תענוג שהביא מחלוקת גדולי אחרוני זמננו אם חשיב לצורך או לא, דעת הגר"ז אורבך, הגר"מ בראנסדורפר, הגר"ש ואזנר, הבאר משה (בסוף ספר הל' חוה"מ, אנגלית, בפסקי הבאר משה ס' ל') והרבבות אפרים (ח"א ס' שני') דלא חשיב צורך המועד ואסור, ומאידך דעת הגר"מ פיינשטיין (ספר הל' חוה"מ בפסקי הגר"מ ס' י"ג) שמותר דתענוג חשיב כצורך, וכן כתב הגר"מ אליהו בספר מאמר מרדכי למועדים ולימים הל' חוה"מ פ"ט סט"ו להתיר בזה. וכיו"ב ראה בספר הזכרון "מבקשי תורה" (תשנ"ב) בשם הגר"ש אלישיב שצ"ח להנאת הילד לא חשיב צורך המועד ואסור. ואין להקשות לדברי האוסרים מ"ש מרכיבה לטויל דחשיב צורך המועד כמבואר בב"י ס' תקל"ו, דשאני טויל שאין נהנה מגוף הרכיבה אלא מהמטרה שלשמה נוסע, משא"כ הכא כשהמלאכה כשלעצמה גורמת תענוג. וראה עוד בספר חוה"מ"כ עמוד מ"ז ובשש"כ פס"ח הערה צ"ח.

ו. אדם שמתבער כשמוטל עליו תפקיד כל שאינו מצעו הוא מתוח ועצבני, אם נחשב צורך: ראה בשו"ת התעוררות תשובה ח"ד ס' מ"ח שצ"ד להקל בזה, שכיון שאין דעתו מיושבת עד שיעשה המלאכה חשיב צורך, דלא גרע מטויל, עיי"ש. וראה מש"כ בזה בספר חוה"מ"כ עמוד מ"ח. וקצת סייעתא לכך מדברי הריטב"א, הו"ד בשעה"צ ס' תקמ"ה סק"ל, דאגרות שלום הוי צורך המועד משום שמחת הרגל שלא היא בדאגה, ודו"ק.

ז. כשמוזמן קניית מוצר בחול המועד ואף ישתמש בו במועד אך יכול גם בלעדיו: בחוט שני הל' חוה"מ עמוד רמ"ב כתב שצורך המועד פירושו שדבר זה נצרך לו למועד, אבל לא שיוצא לו כך במועד, ומהאי טעמא כתב שבגונא שיש לו עגלה לתינוק, וההורים רוצים לקנות עגלה לתינוק, ובחול המועד יש להורים זמן לחפש ולקנות עגלה חדשה, ואף ישתמשו בה במועד,

שרד ליכא ראה, דאפשר דטעם המשנ"ב לאסור כל הגדר אינו משום טרחה יתירה אלא משום אוושה מילתא, ע"ד שכתב שם בערוה"ש.

18. וכיו"ב נראה מדברי השעה"צ ס' תקמ"ד סק"ו דאסר תיקון מרחץ אף במעשה הדין, מטעם דביכול ללכת למקום אחר. וכן מדברי המשנ"ב ס' תקמ"א סק"ג בתפירת בגד חדש לתינוק לברית, דכיון דיכול לכורכו בשיראים לא מקרי צורך המועד.

17. אולם משם ליכא ראה, דאפשר דההיתר בבניית כותל גינה במעשה הדין אינו מדין צורך המועד, אלא מדין הפסד מועט, דבאמת לא חשיב לצורך המועד, שהרי כל ענין הגדר הוא כדי שלא יפסידו פירותיו שהוא ענין דבר האבד, ובהו אסור טרחה יתירה, וכן נראה מהפמ"ג שם א"א סק"ז שההיתר אינו מדין צורך המועד אלא משום דבר האבד בהפסד מועט, ברם בלבושי שרד שם משמע שאכן ההיתר משום צורך המועד. ואפי' ללבושי

16. וסמך לאיסור מדברי הרמ"א בס' תקל"ד ס"א שכתב דאף בבגדי קטנים שהותרו בכיבוס, אין לו לכבס אלא חלוק אחד ותו לא, הגם שמתלכלכים תדיר וודאי יצטרך לכבס שנית לשאר ימי המועד, ועל כרחך הטעם משום שאף לצורך המועד לא התיירו אלא רק הצריך לאותו היום ולא מיום לחבירו. ברם במהרי"ל הל' חוה"מ מבואר שהטעם שמותר לכבס רק חלוק אחד הוא מדין שינוי, ולא מדין דלא שרינן בצורך המועד מיום לחבירו.

וגם לא כוונו מלאכתן למועד אלא שכך יצא שהחליטו אז לקנות, אין בזה את ההיתר של צורך המועד, אם לא שהעגלה הישנה קטנה וכיו"ב שצריכים חדשה.

ח. למוד לעשות בלא מלאכה אך יותר נוח עם המלאכה, אם נחשב צורך: ראה בס' תקל"ה משנ"ב סק"ב שאדם שלמד לילך ברגליו, אף שנהנה מהרכיבה, אסור לו לתקן צרכי רכיבה דלא חשיב צורך המועד.

ט. יש לו דבר כעור ורוצה כמותו בנאה אם נחשב לצורך: בשו"ע ס' תקל"ה ס"א כתב דפינו דירה מבערה לנאה לא חשיב צורך המועד, ולפ"ז אפשר דה"ה בבגד נאה יותר לא חשיב צורך בקנייתו, דהא אף בפינו דאינו אלא טרחה אסור. וראה עוד בשעה"צ סק"ה מהפמ"ג. וראה עוד בענין זה בס' תקמ"א משנ"ב סק"ג ובשעה"צ סק"ב בתפירת בגד לתינוק לברית דלא הוה צורך המועד כיון שאפשר בשיראים ואסור אף במעשה הדיט, אך מאידך בכה"ח שם אות י"ט פליג והתיר בזה, משום דאף שיכול לזכרו בשיראים עכ"פ יש קצת ביוש שלא הזמין בגדים לבנו, וכן משמעות הריב"ש, וכ"כ בחזו"ע יו"ט עמוד קצ"ז סוף הערה ע"ו. אולם אף לדברי השעה"צ, ראה בשש"כ פס"ו הערה קע"ג בשם הגרשו"א דתפירת בגד יותר יפה לחג אם הוא מתבייש לצאת בבגד שיש לו, שפיר חשיב צורך המועד ושרי במעשה הדיט, דדבר שעושים אותו משום כבודו של האדם, אף שאינו משום שיש לו צורך בו הרי זה נקרא צרכי המועד, ושאינו בבגד לתינוק למילה משום שבכמה מקומות נהגו לעוטפו בשיראין ואין בזה ביוש עיי"ש, וע"ע בהערה רנ"ג כעין זה בשם הגר"מ פיינשטיין שמוותר לכבס בגד של קטן אפי' אם יש לו בגד אחר מכובס, אלא שהבגד המלוכלך נאה יותר¹⁹.

י. צורך האסור ע"פ דין, אם נחשב צורך: לא נחשב כצורך ואסור אף מעשה הדיט, כמבואר בב"ה"ל ס' תקל"ו ס"א ד"ה לטיל, שביוצא מארץ ישראל לחו"ל אסור לתקן צרכי רכיבה.

יא. מספר דוגמאות מדברי הפוסקים הקשורים לגדר צורך המועד הנדרש:

- * **ביקוע עצים:** עיין במשנ"ב ס' תקמ"א ס"ב פ"ח ששיכול לבשל בלא ביקוע, אין הביקוע נחשב לצורך המועד.
- * **מינוי אשפה שבחצר:** עיין בנמ"י מו"ק: ומדפי הרי"ף גבי פינוי הובל מהחצר, שאין הפינוי נחשב לצורך המועד כיון שאינו מויזק כ"כ לבני החצר.
- * **טיול:** שו"ע ס' תקל"ו ס"א טיול היו צורך המועד.
- * **תיקון ברזלי הסוסים:** ס' תקל"ז משנ"ב סק"ג תיקון ברזלי הסוס במקום שאין מצוי אבנים, אף שמועיל טוב, כיון שיכולים בלא זה, לא חשיב צורך ואסור.
- * **גדירת גינה כדי שלא יכנסו בני"א:** שו"ע ס' תקמ"מ ס"א גדירת גינה מפני חשש אנשים הנכנסים, ע"פ הלבושי שרד חשיב צורך המועד.

* **תכשיטי אשה לזקינה:** בשו"ע ס' תקמ"ו ס"ה מותר לאשה לעשות תכשיטיה. ובב"ה"ל ד"ה עושה, הביא מהגמ' דאף בזקנה מותר דרצונה וטבעה להתקטט, ע"כ. משמע דהא לאו הכי טבעה בכך, אף אם תאמר שרוצה בכך אסור לה, ולא חשיב צורך המועד, וכן הוכיח בחוט שני עמוד רמ"א מס"ד דגמ' דאסר בזקינה. וכן מבואר מסוף דברי הב"ה"ל הנ"ל לדלענין סיד משמע דלא שייך כי אם בילדה, משמע בזקינה אסור ומשמע אף שתאמר שצריכה לכך.

* **הגהת ס"ת במצא טעות בעת קריאת התורה כשיש להם ס"ת אחר:** בשו"ע ס' תקמ"ה ס"א כתב שאסור להגיה אפי' אות אחת בס"ת כשיש להם ס"ת אחר לקרות בו, וכתב השעה"צ שם סק"ב ובכה"ח אות ח' שאפי' מצא הטעות בעת קריאת התורה במועד, אסור להגיה אלא יוציא ס"ת אחר. ומבואר מדבריו דמניעת טרחת הוצאת ספר אחר, לא חשיבא צורך המועד. ברם ראה בב"ה"ח שם אות י"ד שכתב דמ"מ בחוה"מ סוכות שמוציאים ג' ספרים, ויש לציבור ב' ספרים כשרים והאחד פסול, מותר לתקנו והוי צורך המועד, ואין אומרים שיקראו בס"ת הכשר ויגלו אותו למקום האחר שצריך לקרא, דהוי טורח ציבור, ועיי"ש עוד טעמים.

* **עשיית סדר בחשבונותיו:** ס' תקמ"ה משנ"ב סק"ח עם חשבונותיו כתובים כבר אף רוצה לסדרם, אסור אף מעשה הדיט דלא חשיב צורך המועד.

* **כתיבת פסקי דינים ושטרי פסיקתא ועוד:** עיין במשנ"ב ס' תקמ"ה סק"כ דכתיבת גיטין, שוברים, שטרי פסיקתא, פסקי דינים ועוד, חשיבו צורך המועד כיון שדבר זה צריך להם במועד, וראה בשעה"צ סק"ה דבמ"א פליג וס"ל דאינו צורך המועד, ויש לעיין בשורש מחלוקתם.

* **גילוח כשהתגלח בערב הרגל:** ראה בשו"ת נודע ביהודה מהדו"ק או"ח ס' י"ג בתשובתו המפורסמת בענין גילוח במועד ע"י פועל שאין לו מה יאכל, שכתב בתוך דבריו דאם גילח ערב הרגל שוב שיערו חכמים שאין בו ניוח כ"כ להתיר אסור מלאכה במועד, שאין כל כך צורך המועד בכך, עיי"ש. ומבואר מדבריו דאף שודאי רצונו להתגלח עתה, מ"מ מאחר שאינו נחוץ לא חשיב צורך.

מלאכה לצרכי נכרי, מחלל שבת בפרהסיא ובהמה

צורך נכרי: לא חשיב צורך המועד כמבואר במשנ"ב ס' תקל"א סקט"ו גבי גילוח, וה"ה בכל שאר המלאכות כמבואר בח"א כלל ק"ו ס"א ובכה"ח ס' תקמ"ב אות ב'. ובשש"כ פס"ח הערה קנ"א כתב בשם הגרשו"א דחשיב כעושה עבור אחר המועד. וראה עוד בפרק י"ד מש"כ בזה.

צורך מחלל שבת בפרהסיא: ראה פרק י"ד מש"כ בזה.

צורך בהמה: מלאכות לצורך האכלת בהמה חשיבו צורך המועד, כמבואר בס' תקל"ז ס"א בקציצת ענפים להאכלתה, וכן בס' תקמ"מ ס"ה בניית אבוס שתאכל בו הבהמה, ודוקא מעשה הדיט כמבואר שם בשו"ע דלא הוי טפי מצורך המועד. וכן רפואת בהמה מותרת כמבואר בשו"ע ס' תקל"ו ס"ג בהקזת דמה ושאר רפואות, ואפי' במלאכה דאורייתא כמבואר במשנ"ב שם סק"ח.

אולם כל היתר זה הוא רק בהאכלתה ורפואתה משום שצורכה הוא צורך האדם, לא מבעיא ברפואתה דהוי דבר האבד כמבואר בראשונים במו"ק: י. שתמות ויפסיד (אולם בקרן אורה שם כתב משום **צער בעלי חיים**, ולפ"ז אף היכא שלא תופסד אלא שיהא לה צער שרי, וצ"ע), אלא אף בהאכלתה אם לא תאכל נמי תכחש ותופסד, או כפי שכתב האי"א בוטשאטש ס' תקמ"מ שכיון שאסור לאכול עד שיאכיל את בהמתו הוי צער לאדם עצמו אם לא יאכילה, ועל כן חשיב צורך המועד. ברם שאר צרכי בהמה שאינם אכילתה ורפואתה אלא ענייני נוחות לבהמה לא חשיבו צורך המועד, ואסור אף מעשה הדיט וכפי שכתב האי"א בוטשאטש שם, וכגון ישור אדמיר לצורך שכירת הבהמות, עיי"ש שהוכיח כן, ולענ"ד ראה נוספת לכך מהמשנ"ב ס' תקל"ז סק"ו בשם הברכ"י שאסור להרביע אף תמורה שטבעה, והטעם כתב בהגהות מוה"ר"א אזולאי על הלבוש, משום דלא חיישין שתעקר, והכא ודאי שהוא צער לבהמה שהרי תובעת, ואפ"ה לא שרינן אם לא במקום פסידא, ואף הא"ר שהקל לא הקל אלא משום שתעקר והוי פסידא. ברם צ"ע ממו"ק: י. דשרי למבני אוריא, ופי' רש"י רפת בקר, ואולי גם רפת חשיב צורך לאדם, וראה שם שארי ראשונים, ועיין בא"א בוטשאטש ס' תקל"ג בתוך דבריו שכתב שארוות סוסים מותר לבנות מעשה הדיט כיון דלא סגי בלא ארוות, וצ"ע.

מעשה הדיט ומעשה אומן

א. החילוק בין מעשה אומן למעשה הדיט: החילוק הדיני בין מעשה אומן למעשה הדיט נאמר ביחס למלאכה הנעשית לצורך המועד, שבזה חילקו דמעשה הדיט מותר כדרכו ומעשה אומן אסור, כמבואר בשו"ע ס' תקמ"א ס"ה גבי תפירת בגד לצורך המועד, וזכר בעוד מקומות בשו"ע. ובטעם האיסור במלאכת אומן, ראה ברמב"ן (סוף ליקוטיו למו"ק) שהביא דברי הירושלמי דאסרו לעשות מלאכה בחוה"מ כדי שיהיו אוכלין ושותין ויגעין בתורה, וביאר דלא קאי על עיקר איסור מלאכה דהוא מדאורייתא, אלא קאי על מעשה אומן לצורך המועד, עיי"ש. מבואר מדבריו שטעם האיסור הוא כדי שיהא פנוי ממלאכה, והיינו משום שעיקר המלאכה המצויה היא מלאכת אומן.

ב. גדר מעשה אומן: ישנם כמה אופנים בהם ניתן להגדיר את הפעולה שהינה מעשה אומן וכדלהלן:

(א) במשנ"ב ס' תקמ"ה סק"ד ביאר את דעת הבי" שכל כתיבה מלבד כתיבת סת"ם הוי מעשה הדיט אף בכתב מרובע, כיון שאינו מקפיד על תיקונו, ועיין בזה בפמ"ג שם. וראה עוד במשנ"ב שם סק"ל שכל שאין אדם נוהר מאוד בכתיבתו ותיקונו חשיב מעשה הדיט. מבואר שכל שאדם נוהר מאוד בעשייתו ובתיקונו הוי מעשה אומן, כלומר כל דבר הטעון שימת לב מיוחדת שהמלאכה תעשה באופן מדויק נחשב למעשה אומן, אף שאין הדבר טעון לימוד חכמה ותרגול.

(ב) כל מלאכה שצריך לאמן ולהרגיל דיו למלאכה זו, ושיהיה לו נסיון בזה כדי שתצא מתחת ידו תוצאה משובחת ומדוקדקת, הרי זה נחשב למעשה אומן, כדוגמת מלאכת התפירה שאף אם יסבירו לאדם איך ומה לעשות, לא יצליח לעשותה כראוי אלא אחר תרגול ואימון. וכן כל מלאכה שדורשת נסיון ולא סגי בידיעת החכמה איך לעשותה, אף שאינה דורשת ידים מאומנות, נחשבת למעשה אומן, וכמבואר ברמב"ן בלקוטיו למו"ק שעשיית שרר נחשבת למעשה אומן, אף שלא צריך לכך ידים מאומנות, אך מאידך לא סגי בידיעת החכמה בלבד אלא דרוש נסיון כיצד להתאים בין החומרים, ואיך לשמרו באיזה מקומות ובאיזה מוג אויר וכיו"ב (חוט שני עמוד קצ"ד)²⁰.

(ג) דעת הגרשו"א אורבך (חוה"מ כ"ב הערה רצ"ח) שכל מלאכה שיש ללומדה משך זמן מסוים בכדי לדעת איך לעשותה, הרי היא בגדר מעשה אומן. והיינו אף שאינה דורשת תרגול ונסיון, כל שדורשת ידע טכני מסוים שצריך ללומדו כדי לדעת לעשותו נחשב למעשה אומן. אך מאידך דעת הגר"נ קרליץ (חוט שני עמוד קצ"ד) שכל שהפעולה אינה צריכה לידים מאומנות, כלומר תרגול ונסיון לעשותה באופן מדויק, אלא צריך רק ידיעה או לימוד חכמה איך לעשות פעולה זו, אין זה נחשב למעשה אומן, ומהאי טעמא כתב שתיקון תקע חשמלי כגון לחבר את החוטין לתקע נחשב מעשה הדיט, דאין צריך לזה ידים מאומנות וסגי שיסבירו לו איך וכיצד לתקן.

(ד) בשו"ת לב חיים ח"ג ס' ס"ו כתב שקיפול המצנפת נחשב למעשה אומן, ובטעם הדבר כתב בזה"ל: אין קיפולו נעשה מעשה הדיט, **כי לא כל אדם יודע לתקנו** כמו קיפול הכלים, עכ"ל. ומשמעות דבריו שכל פעולה שאין כל אדם יודע לעשותה אלא רק האומנים העוסקים בכך נחשבת למעשה אומן, וכ"כ בחוה"מ עמוד ק"ט. ודייק כן מלשון כמה ראשונים. נמצא שכל שאין בו אחד מתנאים אלו, מוגדר כמעשה הדיט ומותר לעשותו כדרכו לצורך המועד.

(ה) עוד מבואר בשו"ע ס' תקמ"א ס"ה וז"ל: מי שצריך לו בגד במועד, אם היה הדיט ואינו מהיר באותה מלאכה וכו', ואם היה אומן מהיר וכו', ע"כ. ובמשנ"ב שם סק"ד כתב דסימן אחד הוא, דסתם אומן מהיר. ונראה שאין זו הגדרה מהי 'מעשה' אומן, אלא הגדרה מהו 'אדם' אומן, דמעשה אומן עניינו הוא כפי שביארנו עד כה, ומש"כ השו"ע מהיר ואינו מהיר הוא להגדיר מה נחשב אדם אומן, ולבאר דאף פעולה שהיא מעשה אומן כתפירה, מ"מ כל שאינו מהיר בה נחשב להדיט ומותר כדרכו. אולם יש לעיין בגוף הדבר, שהרי בגמ' במו"ק י. ובמשנ"ב שם סק"ד מבואר דסימני הדיט ואומן בתפירה אינם במהירות אלא בהוצאת מלא מחט בבת אחת ובכיוון אימרא בשפת חלוקו, ואולי הוא בכלל מהירות, ויש לעיין.

ג. אופנים הנחשבים מעשה אומן ומעשה הדיט שנזכרו בפוסקים: ראה משנ"ב ס' תקמ"ג סק"ג וסק"ז מספר דוגמאות בזה. וכן ראה בשו"ע שם ס"ה וס"ח. וכן בס' תקמ"א ס"א בעשיית מצודה וגדילת פתילות. ובס"ג שם בקשרי בתי ידים, וכן בס"ה בתפירת בגד. וכן בס' תקמ"ד ס"ב ובמשנ"ב שם סק"א בחפירת בורות.

ד. כשהפעולה היא מעשה הדיט והתוצאה אומנותית: במשנ"ב ס' תקמ"מ סק"ח מבואר דחשיב מעשה הדיט, גבי טיחת גג ברגלו כעין מעגילה דשרי אף שהתוצאה יוצאת יפה יפה כעין שעושים בכלי אומנות, כיון שפעולתו היא מעשה הדיט²¹. וכן מבואר מדברי האי"א בוטשאטש (מהדו"ת ס' תקמ"ה) שכתב שמוותר לחתום באמצעות חותמת לצורך המועד, דכיון שהיא פעולה פשוטה שכל אחד יכול לעשותה חשיב מעשה הדיט, הגם שהתוצאה אומנותית, וכן דעת הרבה מאחרוני זמננו, הלא המה הגרשו"א אורבך (שש"כ פס"ו הערה ר"ט), הגר"מ פיינשטיין (זכרון שלמה על ה'ל' חוה"מ בפסקיו סק"ל), הגר"ש אלישיב (שו"ת ישיב משה ה'ל' חוה"מ עמוד ס"ג) והגר"ע יוסף (חזו"ע ה'ל' יו"ט עמוד ר"ה) שהתירו לכתוב במכונת כתיבה לצורך המועד כיון שהיא פעולה פשוטה, הגם שהתוצאה מהלחיצה על המקשים היא תוצאה אומנותית²². וממש"כ האי"ר ס' ת"ס סק"ו לאסור לחקוק במיני מאכל צורה בדפוס המיוחד לכך בצורות שונות בחול המועד, אין להביא ראייה דאזלינן בתר התוצאה, שאפשר שכוונתו משום דלא חשיב צורך המועד ולא משום דהוי מעשה אומן.

אולם בחוט שני עמוד קצ"ב (וכן בעמוד רמ"ט) חידש דאף דבשפין את הסדקין חזינא דאף שהתוצאה אומנותית כל שהפעולה היא מעשה הדיט חשיב מעשה הדיט, מ"מ נראה דהיא כהתוצאה נעשית ע"י מכונה שעושה מעשה אומן כהדפסה במדפסת וצילום מסמכים, חשיב מעשה אומן, דאין דנים את הלחיצה על הכפתור כמעשה בפני עצמו אלא כחלק מן כל המעשה אומן של המכונה, שהרי א"א להוציא במעשה הדיט יצירות כאלו, והלחיצה על הכפתור היא סיום המעשה אומן, משא"כ בשיפת סדקין ברגליו שהוא מעשה הדיט גרידא, עיי"ש ביתר ביאור. אולם מדברי שאר אחרוני זמננו הנ"ל נראה שאין להחמיר בזה, שהרי התירו במכונת כתיבה הגם שהתוצאה ע"י המכונה, וכן בהדפסה במדפסת כתב בשש"כ שם הערה ר"א ובחזו"ע שם הערה צ"ח דהוי מעשה הדיט ומותר לצורך המועד, עיי"ש.

ה. דבר שרוב העולם יודעים אותו אך דורש אומנות: ברמ"א בס' תקמ"א ס"ה דכל אחד יחמיר לתפור בשינוי זה, ובמשנ"ב סקט"ו כי רוב בני אדם יכולים להוציא מלא מחט בבת אחת והם בכלל אומן. המבואר מכאן דאף בכה"ג שרוב העולם יודעים זאת, הוי מעשה אומן.

ו. היתר שינוי במעשה אומן: אף שנאסר מעשה אומן לצורך המועד, מ"מ כל שמשנה מותר כמעשה הדיט כמבואר בשו"ע ס' תקמ"א ס"ה וברמ"א שם בשינוי האומן בתפירה, ושינוי הנצרך הוא כדלהלן.

ז. שינוי הנצרך במעשה אומן: ברמ"א ס' תקמ"א ס"ה מבואר שצריך שינוי בתוצאה, ולא סגי בשינוי במעשה בלבד. וע"ע בס' תקמ"ה ס"ז שכל שאסור לכתוב אסור אפי' ע"י שינוי, ובמשנ"ב שם סקמ"ג דלא מהני שינוי באחיות הקולמוס ולא שינוי בעקמית ועיגול שורות, אלא בעי שינוי בגוף הכתב כאותיות חתוכות, ובחתוכות דהוי שינוי בתוצאה שרי רק לצורך המועד כמבואר בפמ"ג שם²³.

והנה מקור היתר שינוי במעשה אומן הוא בשו"ע ס' תקמ"א ס"ה גבי תפירה וכנ"ל, ושם נזכר שצריך ב' שינויים שיעשה גם תפירות רחבות, וגם אחת למעלה ואחת למטה כשיני הכלב. אולם נראה שאין ללמוד מכאן ככלל שמתמיד צריך ב' שינויים.

ועל כן לא אכפת לן מה שהתוצאה יוצאת כאומן ללא שינוי כלל. וכן לא דמי למבואר בב"ה"ל ס' תקמ"א ס"ה ד"ה ואם, גבי תפירת מנעלים, דהתם פעולת ההדיט שווה ודומה בדיוק לפעולת האומן, ועל כן בעי שינוי ואפשר שיצטרך שינוי בתוצאה, משא"כ כאן שבפעולה עצמה יש שינוי שנעשה ברגל ולא בכלי, סגי בהכי דהוה שינוי אף שבתוצאה שוים.

22. אולם דעת הגר"מ קמינצקי (הל' חוה"מ באנגלית הערה מ"ט) שכיון שהתוצאה הסופית היא מעשה אומן, נחשב הדבר למעשה אומן.

23. וראה עוד בחוה"מ עמוד ק"צ מש"כ הגרמ"ש קליין בזה דמשמעות הב"י דבכה"ג שחתוכות לא הוי כלל כתב, ומותר אף שלא לצורך המועד. וראה עוד מש"כ לעיל בערך "כשהפעולה היא מעשה הדיט והתוצאה אומנותית".

אומן הוא דוקא שהתוצאה ממעשיו מתקיימת, משא"כ בניגון שאין מעשיו מתקיימים רק שמשמיע איזה ניגון ומיד כלה ונגמר המעשה ההוא, ע"כ. וראה בחוה"מ"כ הוספות ותיקונים עמוד ת"מ באופ"א שבנהיגה לא חשיב מעשה אומן, כיון שהאומנות אינה במלאכה שהרי הלחיצה על דוושת הדלק שהיא המלאכה אינה אומנות, והאומנות היא רק בהשתלבות בתנועה וכיו"ב, וכעין זה בניגון שהאומנות אינה במלאכה ע"כ מותר.

21. ואין להקשות מדברי הרמ"א ס' תקמ"א ס"ה בתפירה דבעי שינוי הניכר בתוצאה, וכן מהמשנ"ב ס' תקמ"ה סקמ"ג בכתובה דלא מהני שינוי במעשה אלא בעי שינוי בתוצאה, דשאני התם שהפעולה עצמה היא מעשה אומן ובעי שינוי, ועל כן כל ההיתר בשינוי הוא כשהשינוי בתוצאה, ברם בשיפת סדקים כשסותמם ברגל, הפעולה היא מעשה הדיט, ובמעשה הדיט לא בעי שינוי,

וראה לך שכן מצונו גבי כתיבה בפוסקים, וה"ד במשנ"ב ס' תקמ"ה סקמ"ג, שאף בכתיבה הנחשבת מעשה אומן, אם כותב באותיות חתוכות חשיב שינוי ומותר, ולא הצריכו ב' שינויים, ויש לעיין בדבר.

ח. מעשה אומן ע"י הדין שעושה את המלאכה כאומן: בביה"ל ס' תקמ"א ס"ה ד"ה ואם, מבואר דאסור ובעי שינוי, גבי עשיית נעלים דאף ע"י הדין בעי שינוי, כיון שצורת עשיית הנעלים בהדין היא כאומן (בשונה מתפירה שההדין תופר בצורה שונה). ומבואר בביה"ל דטעם היתר מעשה הדין הוא מדן שינוי, ועל כן היכא דאין במעשה ההדין שינוי מאומן, בעי שינוי, ונראה דבעי שינוי הניכר בתוצאה כדן אומן. וראה עוד כיו"ב בשערי תשובה ס' תקמ"ה ס"ח דבמעשה אומן אסור אף ע"י הדין גבי כתיבת סת"ם בהדין.

ברם יש להגדוש וכו"ל דזה דוקא שפעולת עשיית המלאכה שווה ודומה בהדין ובאומן, אך כאשר צורת עשייתם חלוקה אף שהתוצאה זהה, מותר ההדין לעשות כדרכו בחול ולא הצריכוהו לשנות, וכפי שמצינו בשיתפ סדקים במשנ"ב ס' תק"מ סק"ח, וכעיקר הדין המבואר בשו"ע ס' תקמ"א ס"ה שבתפירת בגד שצורת העשייה בין הדין לאומן חלוקה ושונה, ההדין תופר כדרכו בלא שינוי.

ט. כשהותר מעשה אומן, ואפשר בקל לעשות במעשה הדין: בערוה"ש ס' תק"מ ס"ג נראה שצריך לעשות מעשה הדין, ועל כן צריך בכותל גינה לעשות מעשה הדין, כיון דסגי לגינה בהכי. וראה עוד בחוט שני עמוד ר"ב ר"ג שכתב כן על התיירא דצורך הגוף, דאף שהותר אף מעשה אומן, מ"מ היכא דיכול לעשות כן מעשה הדין, לא התיירא מעשה אומן. וראה עוד מש"כ בפרק ד' ערך "מעשה אומן ועשייה כדרכו", וע"ע בספר חוהמ"כ פ"ו בביאורים אות ב'.

י. אם צריך שינוי גם במעשה הדין: הנה מסתימת דברי השו"ע והפוסקים בכמה מקומות מבואר שמעשה הדין מותר כדרכו ולא צריך שינוי, ראה בשו"ע ס' תק"מ ס"א ס"ה ס"ו ובמשנ"ב שם ובס' תקמ"א ס"א וס"ה ועוד. אולם במשנ"ב ס' תק"מ סק"ז משמע דאף במעשה הדין הנעשה לצורך המועד בעי שינוי, שהרי בפשטות נטילת גבשושית הוי מעשה הדין, ואפ"ה לא התיירא כדרכו אלא משום שאין בה טורח, ומשמע הא יש בה טורח בעי שינוי אף דהוי מעשה הדין. ודבריו צ"ע, שהרי לא מצינו בשום מקום דמעשה הדין בעי שינוי, ואדרבה מסתימת הפוסקים נראה דלא בעי שינוי וכו"ל. וצ"ל דשאני הכא דהא כל טעם היתר במעשה הדין הוא מדן שינוי כמבואר בלבו"ש ס' תק"מ ס"א, וא"כ כל זה שייך דוקא במלאכה שיש בה שינוי בין עשיית האומן להדין, שעשיית הדין היא גופא השינוי, משא"כ בנטילת גבשושית שאין הבדל כלל בין אומן להדין בעשייתה, שהרי היא עשייה פשוטה, על כן כשהדין עושה אותה אין כלל שינוי, ולפיכך צריך שינוי. נמצא ע"פ זה דפעולה פשוטה שאין בעשייתה הבדל בין אומן להדין בעי שינוי, וצ"ע.

וסייעתא לדבר בביה"ל ס' תקמ"א ס"ה ד"ה ואם, דלא התיירא להדין לתפור כדרכו נעלים, וכתב בביה"ל הטעם כיון דבנעלים ההדין והאומן מתקנים בצורה זהה, ואין במעשה ההדין שינוי, הרי מדבריו דהיכא שמעשה ההדין והאומן שווים, בעי במעשה הדין שינוי. אך מ"מ אינה ראייה, דשאני התם דעשיית נעלים הוי מעשה אומן, ובה מצאנו שאסור כשההדין עושה כאומן בדיוק, אך הנה בגבשושית דהוי מעשה הדין אפשר דלא בעי שינוי, אך מ"מ לעיקר הרעיון ישנה ראייה.

אולם אפשר דלעולם כל מעשה הדין אף בפעולה שאין הבדל בעשייתה בין הדין לאומן, מותר כדרכו ולא בעי שינוי, וכוונת המשנ"ב לאפקי שבמעשה הדין הכרוך בטרחה בעי שינוי, שהטרחה היא סיבת האיסור שדומה למעשה אומן שהיא צורת מלאכת עבודה, וצ"ע.

יא. מעשה הדין ע"י אומן: מותר, כמבואר ברמב"ן (ליקוטים על מ"ק) גבי כבוס בגדי פשתן ושאר המותרין, שמוותר אף כאשר נעשה ביד האומן, דאפי' ביד האומן מלאכה של הדין הוא, ולצורך המועד מותרת.

יב. מעשה אומן בדבר שאינו מלאכה לצורך המועד: יש להסתפק האם האיסור במעשה אומן לצורך המועד, הוא רק במלאכה, או גם בדבר שאין בו מלאכה וכל איסורו הוא רק משום טרחה. ולכאורה מהא דהתיירא הפוסקים (שערי תשובה ס' תקל"ד ס"ג) לגנון בכלי שיר בחוה"מ, אף דהוא הוי מעשה אומן, חזינא דלא אסרינן מעשה אומן לצורך המועד אלא במלאכה בלבד, אך כשאין בדבר מלאכה מותר²⁴. ברם אפשר לחלק דשאני ניגון בכלי שיר דאפי' איסור טרחה ליכא, ומצד גזירת תיקון כלי שיר לא גזרו כן בחוה"מ, משא"כ בדבר האסור בחוה"מ משום טרחה אפשר דאסור במעשה אומן לצורך המועד.

רפואה בחול המועד

בתוספתא (מ"ק פ"ב ה"ו) מבואר שמוותר לשתות מי זבלים ומי דקלים וכוס של עיקרים לרפואה בחול המועד. וע"פ זה פסק השו"ע בס' תקל"ב ס"ב שכל רפואה מותרת בחול המועד, כלומר הגם שבשבת וביו"ט רפואה אסורה גזירה משום שחיקת סממנים, בחול המועד מותרת, ובטעם הדבר כתב הפמ"ג (שם א"א סק"ב) משום דהוי צורך המועד, ואפשר שכוונתו דהוי תיקון הגוף שדינו כאילו"כ וכפי שנתבאר לעיל, וכלשון הטור בס' תק"ל דקרי לאוכל נפש צורך המועד. ומאידך בנשמת אדם (כלל ק"י סק"ב) כתב שהטעם משום שאין לך דבר האבד גדול מזה, ע"כ²⁵. ודנו הפוסקים האם היתר זה הוא אף כשסובל ממיחוש בלבד, והאם התיירא אף במלאכה גמורה לך, ועוד שאר חילוקי ופרטי דינים וכדלהלן:

א. חולה שיש בו סכנה: פשוט שמוותר אף במלאכות גמורות במעשה אומן וטרחה יתירה משום פיקוח נפש כבשבת.

ב. חולה שאין בו סכנה: מותר אף במלאכה גמורה, משנ"ב ס' תקל"ב סק"ה וביה"ל ס' תקל"א ס"ח סוד"ה כל. והטעם כנ"ל בהקדמה, או משום תיקון הגוף או משום דבר האבד. ולב' טעמים הנוכחים נפקא דאף מעשה אומן מותר, שהרי בין בתיקון הגוף ובין בדבר האבד התיירא מעשה אומן, וכפי שנתבאר לעיל כל דבר במקומו, וכן משמע מסתימות דברי השו"ע ס' תקל"ב ס"ב שכתב כל רפואה מותר וכו', וכ"כ בהדיא בקרן אורה (מ"ק י:) שהקזת הדם היא מעשה אומן, ואע"פ כן מותר. וכן מבואר בשע"צ ס' תק"מ סק"ט שמוותר לתקן תנור בית החורף אף במעשה אומן משום שהכל חולים אצל הצנינה, אך הניח הדבר בצ"ע.

ג. מיחוש בעלמא: נטילת רפואה שאין בה מלאכה כשתיית תרופה ודאי מותרת, כמבואר בתוספתא שמוותר לשתות מי דקלים וכו' אף שאינו בגדר חולה שאין בו סכנה, דאי לאו הכי מאי קמ"ל, והלא אף בשבת וביו"ט מותר ליטול רפואה בלא מלאכה בחולה שאין בו סכנה, וכן משמעות דברי המשנ"ב שם סק"ה דדוקא ביו"ט אסר ליטול רפואה.

אולם לגבי עשיית מלאכה, משמעות דברי הביה"ל ס' תקל"א ס"ח סוד"ה כל, שאין להתיירא במלאכה בשביל מיחוש אלא רק לצורך חולה שאין בו סכנה. אך מאידך משמעות סתימת הפוסקים שמוותר אף במלאכה גמורה לצורך מיחוש, וכן העלה בשו"ת שבת הלוי ח"ח ס' קכ"ה. וכן מבואר בשו"ת אג"מ א"ח ח"ג ס' ע"ח שאף במקום צער מועט מותר לעשות מלאכה גמורה, עיי"ש לגבי טיפול שיניים. ולדברי המתירים, מותר אף במעשה אומן וכו"ל בחולה שאין בו סכנה.

ד. שמירת בריאות: במאירי (מ"ק י: ד"ה מקיזין) כתב שמוותר לעשות רפואה אף שיש בה מלאכה אפי' לצורך אדם שאינו חולה, אלא שעושה כן כדי לשמור בריאותו. ומטעם זה כתב בעל הבאר משה (סוף ספר הל' חוה"מ באנגליה סעי' ל"ג) שמוותר לקחת ויטמינים בחוה"מ.

ה. טיפול משמור: בשו"ת אג"מ א"ח ח"ג ס' ע"ח כתב שכל שאין לו כעת צער, וכן אין כלל חשש שיתקלקל או יחמיר מצבו, כגון בטיפול שיניים שיגרת, אין להתיירא לו לטפל הואיל והטיפול כרוך בעשיית מלאכה.

ו. בדיקת רופא שיגרתית: עיין בספר חוהמ"כ פ"ו סס"ג בשם הגאון מדברצין שביקור אצל רופא שיניים לבדיקה שגרתית בעלמא אסור, כל שאינו חש בכאבים או חושש שינוק כתוצאה מהזנחה וכיו"ב, אך במידה ואין הרופא עושה שום מלאכה האסורה במועד מותר בכל גווני, אולם בהערה קנ"ו הביא בשם הגר"מ פיינשטיין לגבי בדיקות תקופתיות שגם כאשר הרופא אינו עושה שום מלאכה האסורה במועד, אסור משום זלזול המועד, עיי"ש.

ז. רפואת בהמה: מותר ואפי' מלאכה גמורה, שו"ע ס' תקל"ו ס"ג מקיזין לה דם ואין מונועין ממנה כל רפואה אפי' יש בה מלאכה. ובטעם הדבר כתבו הראשונים (מ"ק י:) משום דהוי דבר האבד שעלולה למוט ויפסידה, ובקרו אורה שם כתב משום צער בעלי חיים.

ח. כיוון מלאכה: בספר חוהמ"כ פ"ו סס"א כתב שמעיקר הדין מותר כיון שצרכי הגוף מוגדרים כאילו"כ שמוותר גם בכיוון מלאכתו, אך כתב בשם הגאון מדברצין שמ"מ מן הראוי להמנע מכך ולסדר ענייני הרפואה לפני החג.

24. וכיו"ב כתבו לעיל גבי נסיעה ברכב, עיי"ש.

25. ועיין במור וקציעה ס' תקל"ב שתמה מאי קמ"ל שרפואה מותרת, דהא מילתא דפשיטא היא ומהיכי תיתי לאסור, עיי"ש מש"כ בזה.

ט. נטילת שכר ברפואה: מותר לרופא ליטול שכר על עבודתו כשם שהתיירא בתיקון הגוף, שנמת אברהם ח"א עמו' ר"פ סק"א בשם הגרשו"א.

פרק ו

צרכי רבים

מקור היתר וגדריו

א. מקור היתר צרכי רבים: שו"ע ס' תקמ"ד ס"א צרכי רבים מותר לעשותן בחול המועד, כגון לתקן הדרכים ולהסיר מהם המכשולות וכו'. ויבואר להלן חילוקי הדינים בזה מה התיירא ומה אסור.

ב. כמה אנשים נחשב לרבים: ראה בחוהמ"כ עמוד רע"ו הערה מ"א שהביא פלוגתא אחרוני הזמן אי תיקון מעליית בבנין מגורים חשיב צרכי רבים, לדעת הגרשו"א אוירבך נחשב לצרכי רבים, ולדעת הגר"ש ואזנר לא חשיב צרכי רבים, ועיי"ש שהוכיח כדברי הגרשו"א שאף לצורך ציבור מצומצם ג"כ נחשב לצורך רבים מדברי הרמב"ן (תורת האדם ענין הקבורה) ע"פ הירושלמי (פ"א ה"ב) שקבר של משפחה נקרא צרכי רבים, ומותר לחנכו או לתקנו אפי' שלא לצורך המועד. ברם בחוט שני (עמוד ר"ה) כתב דאולי כוונת הרמב"ן לפי מה שנהוג שהמשפחה המורחבת היו מתגוררים בסמוך זה לזה והם רבים, משא"כ כמה יחידים אינם רבים לענין זה, ואפשר שכוונתו כל יוצאי חלציו, אבל לא כל משפחה של ה' או ו' נפשות יחשבו רבים, וכן מורה פשטות לשון הרמב"ן, עיי"ש.

ג. גדר הצורך המתיר ברבים: ראה בשבלי דוד ס' תקמ"ד סק"א שהוכיח מדברי הריטב"א (מ"ק ד: ד"ה ויהיב) דלא בעי שיחא בכך הכרח גדול לרבים, אלא גם כשנעשה לחוותם חשיב צורך ושרי, וז"ל הריטב"א: ואע"ג דבלא"ה נמי יכולין לשתות מהם במועד" וכו', עיי"ש.

ד. דבר המזדמן תדיר אע"פ שבכל פעם ופעם הוא דבר פרטי נחשב כצרכי רבים: משנ"ב ס' תקמ"ה סק"כ, ובשעה"צ סקכ"ד מקורו מהריב"ש בשם הר"ן, וכן מוכח ברמב"ם. והגדרה זו טעונה ביאור רב, דלפ"ז אף בחייט ובכל בעל מקצוע המוכר לרבים חשיב צורך רבים, כיון שתדיר מזדמן שיצטרכו לבגדים ולשאר מצרכים. וראה בר"ב"ש שהוסיף שיש בו תיקון המדינה. אך עדיין צ"ע וכו"ל, ואולי בעי דוקא דבר שצריך לו בו בעת שמזדמן לאלתר, משא"כ בחייט וכיו"ב הגם שמזדמן תדיר מ"מ הוא דבר שהדרך להכינו קודם, ולא להקלע למצב שאין לו בגד, ודו"ק, ועדיין צ"ע.

ה. להציל הרבים מאיסור: ראה בחוט שני עמוד ר"ו שמוותר לתקן עירוב בחול המועד דהוי כצרכי רבים להצילם מאיסור. וראה בשער הציון שם אות מ"ג המקור לזה מס' תקמ"ד ס"א שמוותר לציון הקברים כדי שיהיו מהם הכהנים, וע"כ הוא משום אפרושי מאיסורא, שהרי בצרכי רבים בעי צורך הגוף כמבואר ברמ"א שם, והכא אין זה לצורך הגוף (אולם אפשר שאין זה ראייה, דשאני התם דהוי מעשה הדין, ומעשה הדין לא בעי צורך הגוף דהא שרי אף לצורך אחר המועד וכפי שיבואר להלן). וראה עוד בשו"ת הרדב"ח ח"א ס' שני"ז שמוותר אף מעשה אומן לצורך הצלה מאיסור.

היתרי צרכי רבים

א. מעשה אומן: לצורך המועד מותר, שו"ע ס' תקמ"ד ס"ב ומשנ"ב סק"א. ודוקא לצורך הגוף, רמ"א שם ס"א ומשנ"ב סק"ו.

גדר צורך הגוף המתיר במעשה אומן: ראה במשנ"ב ס' תקמ"ד סק"ה דמרחץ של רבים חשיב צורך הגוף, ומאידך בניית ביהכ"נ מבואר ברמ"א ס"א ובמשנ"ב סק"ו דלא הוה צורך הגוף, וכן במשנ"ב סק"ז מינוי גבאים ופרנסים לא הוי צורך הגוף. וצ"ע ממקוה דמשמע במשנ"ב סק"ד דהוי צורך הגוף, וצ"ע מדוע. אולם מצאנו מספר מקומות שעל פניו אינו נראה שהוא צורך הגוף, ובכל זאת החשיבוהו הפוסקים כצורך הגוף וכדלהלן: לשכור ש"ץ רב ומנהיג בחוה"מ משמע בפוסקים דלצורך המועד שרי אף כתיבה מעשה אומן, ובפמ"ג ס' תקמ"ה מש"ז סוף סק"א העיר בזה, וכתב דאפשר רב מורה הוראה או ש"ץ כצרכי הגוף דמי. וכן שם בס"ב במג"א ובמשנ"ב סק"ו מבואר דהגהת ס"ת לצורך קריאת התורה במועד הוי צורך הגוף, ובפמ"ג א"א סק"ד העיר בזה, וכתב דצ"ל לקרות הפרשה במועד שרי טפי, וצ"ע קצת, ובגרי"א ס' תקמ"ד ס"א כתב דאה"נ דס"ת אינו צורך הגוף ואסור לדעת הרשב"א. וכן בשעה"צ ס' תקמ"ה סק"ה דשרי בשטררי גיטין ופסיקתא וכו' אף מעשה אומן משום צרכי רבים לצורך המועד, ובגרי"א ס' תקמ"ד ס"א כתב דחשיב צורך הגוף, ויש לעיין מדוע הוי צורך הגוף.

ב. שלא לצורך המועד: מותר רק במעשה הדין, שו"ע ס' תקמ"ד ס"ב, ומשנ"ב סק"א. (ובמעשה אומן אסור אף בצנעא ובלא כיוון מלאכתו, משנ"ב סק"ג). ובהיתר זה דמעשה הדין שלא לצורך המועד לא בעי צורך הגוף, וכמשמעות דברי הרשב"א בתשל' שהיא מקור דין צורך הגוף, דלא בעי צורך הגוף אלא להתיירא מעשה אומן, אך במעשה הדין לא בעי צורך הגוף, וכן מפורש בשו"ת המב"ט ס' ר"ג בנוגע למצוה, וכ"כ בספר מעדני שבת, וראה בזה בחוהמ"כ עמוד ע"ג וע"ד.

ג. כיוון מלאכתו: מותר במעשה אומן לצורך המועד, שו"ע ס' תקמ"ד ס"ב, ואף במעשה הדין שלא לצורך המועד כמבואר במשנ"ב שם סק"א וסק"ט. אולם כשיש להם מנהיג שהרשות בידי לעשות לבדו אסור לו לכוון מלאכתו, משנ"ב שם סק"א. ברם בערוך השלחן ס"ו הקיל גם ביש להם מנהיג, וכ"כ בחזו"ע (יו"ט עמוד קע"ה) שהמיקל בזה יש לו על מה שיסמוך.

ד. טרחה יתירה: בצורך המועד מותר אף במעשה אומן, שו"ע ס' תקמ"ב ס"ב, ואף באין צורך המועד שרי במעשה הדין כמבואר במשנ"ב סק"א וסק"ט.

ה. פרהסיא: מותר כנ"ל בטרחה יתירה.

ו. טעם היתר: דכל צרכי רבים אינם נגמרים אלא בשעה שהם בטלים כלם ומתחברים יחד, ואם לא יעשו עכשיו יתבטל הדבר, משנ"ב ס' תקמ"ד סק"א. ברם במשנ"ב נאמר טעם זה על היתר בכיוון מלאכתו, אך על שאר ההיתרים לא נאמר בהדיא טעם זה, ואולי בלא כיוון שרי מצד עצם זה שצורך רבים הוא צורך חשוב. וראה בפמ"ג שם מש"ז סק"ב דטעם זה נצרך אף על כל היתר שלא לצורך המועד, וביאר טעם זה דהוי קצת כדבר האבד.

ז. נטילת שכר: מותר אפי' כשאינו לצורך מצוה, ביה"ל ס' תקמ"ד ס"א ד"ה צרכי, כמשמעות דברי הפמ"ג שם מש"ז סק"א, ודלא כמחצה"ש שכתב דרק אם הוא גם לצורך מצוה שרי בשכר (וכן בשלחן עצי שטים אסר בשכר). וצ"ע דאף מדברי הפמ"ג גופיה בא"א סק"ה משמע דלא שרי בשכר אלא בהתוסף לכך צורך מצוה.

ח. אוואש מילתא לצורך רבים: מותר ס' תקל"ז סט"ו שמוותר לדוש בפרות לצורך רבים, בשונה מאוכל נפש שנאסר דישה בפרות. ולפי המבואר בלבוש שם דאוואש מילתא דפרות הוא משום זלזול המועד, נפקא שפיר דהתיירא חשש זילותא זה לצורך רבים. ברם בשלחן עצי שטים (כללי המלאכות ס' א' אות ב') כתב דהטעם משום שנראה כעושה לצורך חול, ועל כן ברבים שעושה לצורך אנשים רבים אינו נראה כעושה לחול. וראה עוד בערוה"ש בביאור דין זה בצורך רבים.

פרק ז

פועל שאין לו מה יאכל

מקור היתר וכלליו

א. היתר מלאכה לפועל שאין לו מה יאכל: שו"ע ס' תקמ"ב ס"ב. וכן הותר סחורה לצורך מוכר שאין לו מה יאכל בשו"ע ס' תקל"ט ס"ב.

שינוי, דאף שכוונתו בנתינת בגד לתפור לפועל שאין לו מה יאכל הוא לצורך עצמו ולא לצורך הפועל מותר. וכן נראה מדברי המשנ"ב בסי' תקמ"ה סק"ב גבי תפירת ס"ת במועד כאשר יש להם ס"ת אחר, שיתפור ע"י פועל שאין לו מה יאכל, ומשמע להדיא מדבריו שעושה כן רק בשביל עצמו כדי שיהיה לו בגד ולא למען טובת הפועל ואפ"ה שרי. ואולי כל האיסור בהערמה הוא רק בסחורה שנותן בפעולה האסורה שהרי קונה במועד, ומטעם שכתב הפמ"ג סי' תקל"ט א"א סקט"ו, וצ"ע.

ג. לצייר ציורים בבית כנסת ע"י פועל שאין לו מה יאכל: ראה בשע"ת סי' תקמ"ד סק"א בשם פרי האדמה שיש להחמיר, והו"ד בכה"ח אות י"ג, אולם המעיין בפרי האדמה יראה שכתב רק שאין לכוון מלאכתו בזה למועד ולעשות בפרהסיא.

גדרי אין לו מה יאכל

א. הנחשב לאין לו מה יאכל:

* **במלאכה:** במשנ"ב סי' תקמ"ב סק"ז הביא מחלוקת המג"א והא"ר, לדעת המג"א דוקא כשאין לו כלל מה לאכול מותר לעשות מלאכה, אבל יש לו מים ולחם אסור. ומאיך דעת הא"ר דאפי' יש לו לחם ומים, כל שאין שאר צרכי יו"ט (היינו בשר ויין כמבואר בביה"ל סי' תקמ"ה ס"ג ד"ה ואם אין) נחשב לאין לו מה יאכל ומותר לו לעשות מלאכה²⁷. ומדברי הביה"ל שם ס"ב ד"ה מה יאכל, נראה שמצדד דעת המג"א לחומרא, וכן נראה מדבריו בסי' תקמ"א ס"ה סוד"ה שנו²⁸. אולם ראה בשש"כ פס"ח הערה ס"א שהסתפק האם כוונת המג"א ללחם צר במלח ומים במשורה, או ר"ל לחם כפי שרגיל שעושה שבתו חול. וראה בחוט שני עמוד רכ"ו דמי שאין לו כדי שביעתו ודאי מקרי אין לו מה יאכל, וכן מי שיש לו שאר דברים אך אין לו מצה לאכול בחוה"מ פסח, ודאי דזה חשיב צורך אכילתו.

* **בסחורה:** לדברי הכל אף ביש לו בצמצום וחס על מעותיו להוציא כ"כ לשמחת יו"ט, ורוצה למכור כדי להרויח ולהוציא יותר לשמחת יו"ט, מותר למכור, שו"ע סי' תקל"ט ס"ד (וכן בביה"ל שם ס"ב ד"ה שאין לו, ושעה"צ סי' תקמ"ב סק"י). אך ביש לו מעות ברווח להוציא ככל אשר יתאוהו, אך אין בדעתו להוציא כ"כ, אסור לו למכור כדי שיוציא יותר. ובביה"ל שם ד"ה אבל, כתב דהט"ו כתב דדוקא במופלג בעשירות אסור, אבל בלא"ה הכל נקרא בכדי חייו, אך בספר נהר שלום פקפק על דבריו, וכן מורים דברי השו"ע בפטוטה.

* **בדבר מצוה:** באנו למחלוקת השו"ע והרמ"א, לדעת השו"ע בסי' תקמ"ה ס"ג, ג' לצורך מצוה ככתבת תפילין לא שרינן אלא באין לו מה יאכל האמור בשאר דבר הרשות, המג"א לטעמיה והא"ר לטעמיה. אך לדעת הרמ"א שם במצוה ככתבת תפילין וטוית ציצית התירו (כשהקונה לוקחו לצורך המועד, משנ"ב שם סק"ד) יותר מבדבר הרשות, דלדעת המג"א התירו אף ביש לו לחם ועושה בשביל בשר ויין, ולדעת הא"ר התירו אף ביש לו בשר ויין בצמצום, כדי שיהיה לו יותר ברווח ליו"ט, כמבואר שם בביה"ל ד"ה ואם.

ב. אם צריך למכור חפציו או סחורתו: כלי ביתו אינו מחויב למכור ומותר לעשות מלאכתו, אבל יש לו סחורות ויכול למכורם אסור לעשות מלאכה, משנ"ב סי' תקמ"ב סק"ח.

ג. קבלת מלאכה השווה הרבה יותר מכדי אכילתו: מותר לקבלה בשעה שאין לו מה יאכל, אבל אחר שקבלה וקבל שכרה אסור לו לקבל לעשות עוד מלאכה, משנ"ב סי' תקמ"ב סק"ח.

ד. אין לו מה יאכל אך יכול להשיג כסף בהלוואה: בביה"ל סי' תקמ"ב ס"ב סוד"ה על יד, הסתפק בזה, דכיון שבלא"ה לא יאכל תבואה משלו אלא משל אחרים, או ע"י שיעשה מלאכה ויקבל כסף שבו יקנה האוכל או ע"י שילוח כסף ובו יקנה האוכל, אפשר דמה שיצטרך ליקח בשביל זה הלוואה לא אמרינן דעציבא דעתיה ואסור²⁹. אולם בספר פרי אדמה (ח"ג ז): צידד בזה להיתר שאינו צריך ללוות מאחרים, וכ"כ בחו"ע (יו"ט עמוד קע"ו). וראה בחוט שני עמוד רכ"ו שאדם שאין לו הכנסה מספקת לפרנסת בני ביתו וחי מהלוואות, אם חי תמידי גם במשך ימות השנה במצב כזה, אפשר דמקרי יש לו מה יאכל כיון דזוהי צורת חייו. אבל אם כל השנה עושה מלאכתו לפרנסתו, ורק ליו"ט אין לו מספיק וצריך הלוואה, אפשר דמקרי אין לו מה יאכל ושרי.

ה. אין לו מה יאכל היום לעשות לצורך מחו, וכן יש לו היום ועושה לצורך מחו שלמחר אין לו: בביה"ל סי' תקמ"ב ס"ב ד"ה על יד, משמע דאסור מלשון המו"ק "כדי פרנסתם היום", משמע הא לצורך מחו אסור אף דעתה אין לו מה יאכל (וראה בחוט שני עמוד רכ"ה שתמה על כך מדוע לא יוכל לעשות מלאכה בפעם אחת לכל המועד). וכ"ש דלדבריו אם עתה יש לו מה יאכל ועושה לצורך מחו דאין לו למחר שאסור. ומאיך ראה בפמ"ג סי' תקמ"א א"א סק"ח שהסתפק היא שיש לו היום ועושה לצורך מחו וליו"ט אחרון דלמא אסור כיו"ט. וראה בחוט שני עמוד רכ"ה שתמה על הפמ"ג דלא דמי ליו"ט שעושה מיו"ט ראשון ליו"ט אחרון שאינו זמן אחד שנמשך, דשאני הכא בחוה"מ שהכל אחד, וכמו דלא נימא שאסור לעשות מלאכה לפני הצהרים בשביל אחר הצהרים, ה"ה בכמה ימים, וביום טוב האיסור כיון שמחר אינו יום טוב. וראה עוד בשש"כ פס"ח הערה ע"ח שדייק מהמג"ח (מצוה שכ"ג סק"ב) דדוקא באינו צורך המועד כלל אסור. וראה שם שציון לפמ"ג סי' תקמ"ג משי"ז סק"א, וצ"ע אם אכן קשור לנידוננו.

ו. אין לאשתו ובניו מה יאכל: מותר לעשות בשבילם, ביה"ל סי' תקמ"ב ס"ב ד"ה על יד. ובבני גדולים שאינו חייב לזונם, לדעת המו"ק אסור אלא יחזרו על הפתחים אם אינם יכולים לעשות בעצמם, אך הביה"ל שם העלה להקל בזה משום שמתבטל משמחת יו"ט. והנה מסתימות דברי הביה"ל נראה דמותר בזה אף מעשה אומן, כדן כל פועל שאין לו מה יאכל, ודבריו צ"ב דהיכן מצאנו ששמחת יו"ט תתיר מעשה אומן. והנראה שהביה"ל והמו"ק נתחלקו בטעם היתר פועל שאין לו מה יאכל, דהמו"ק סבר כנמוק"י (ו: מדפי הר"ף ד"ה אמר המחבר) דהיתרו מדין דבר האבד, דזה שייך רק בדידה ולא באחר שאין מוטל עליו לזונם, משא"כ הביה"ל סבר כהריטב"א (מו"ק יג. ד"ה אלא) שהטעם הוא כדי שלא יהא דואג וימנע משמחת יו"ט. ועל כן א"ש דאף בבני הגדולים שייך האי טעמא וכנ"ל.

פרק ח

צורך מצוה

מלבד ההיתרים הנ"ל מצאנו בפוסקים היתר נוסף, והוא כאשר עושה המלאכה לצורך מצוה, אולם היתר זה מוגבל מאוד, ולא נאמר על כל מצוה, אלא ישנם מצוות שאינם מעלות ומורידות כלל, וישנם מצוות המתירות אף יותר מבשאר ההיתרים הנ"ל, וכדלהלן.

דיני צורך מצוה

א. צורך מצוה במעשה אומן: ברמ"א סי' תקמ"ד ס"א כתב דלא התירו מעשה אומן בצרכי מצוה, ובמשנ"ב סק"ח דמעלת המצוה לא מהני להיתר בשביל זה מלאכת אומן אף כשצריך לה במועד. ואף במצוה הצריכה לרבים אין להיתר כמבואר ברמ"א שם שלא התירו בניית ביהכנס, ובמשנ"ב שם סק"ו אף באין לרבים מקום אחר להתפלל (וצ"ע דמתשו' הרשב"א ח"ד סי' שכ"ו שיהו מקור דין זה זיה מוכח דבכה"ג שאין להם מקום אחר מותר). ומבואר דמעשה אומן אסור אף במצוה דרבים הצריכה למועד. וראה בריב"ש סי' רכ"ו דהוא מקור דברי הרמ"א שהוכיח שאין מעלת המצוה מתרת, מדלא התירו לעשות מנעלים לעולי גלים בחוה"מ משום מצוה, וכן לא התירו לארס אשה שאסור משום קנין ועובדין דחול אלא משום שלא יקדמנו ולא משום מצוה, והקשה דהא צרכי רבים מותר אפי' ע"י מעשה אומן ומ"ש מצוה, וכתב דהלכות חוה"מ עקרות ואינן למדות זו מזו.

ובמאמר המוסגר חזינו מדברי הריב"ש דאף בדבר שכל איסורו רק מדרבנן, ולא עוד אלא כל איסורו רק משום עובדין דחול כאירוסו אשה, מ"מ אין להיתרו לצורך מצוה במעשה אומן.

ב. דוגמאות של צרכי מצוה שנאסרו במעשה אומן:

27. והביא המשנ"ב מחלוקת זו אף בסי' תקמ"ה סקל"ח גבי כתיבת שט"ח ע"י סופר שאין לו מה יאכל. וראה שם בשעה"צ סק"מ שדחה דברי השע"ש.
28. וראה בחו"ע יו"ט עמוד קע"ט שנקט לדינא כדברי הא"ר, ועיי"ש סוף הערה ל'.
29. אולם בביה"ל שם כתב דהיא שע"י המלאכה יאכל משלו כגון שצריך

26. וראה בשעה"צ שם סק"ד שהיתר זה של פרסהיא הוא דוקא באין לו אפי' לחם ומים, אך ביש לו לחם ומים אלא שאין לו בשר ויין אף לדעת הא"ר המובא במשנ"ב סק"א, אסור בפרסהיא אף כשאי אפשר בצנעא. אך מאידך יש מן האחרונים שהתירו אף בזה בצנעא כשאינו יכול בפרסהיא, וכ"כ בחו"ע יו"ט עמוד קע"ט הערה ל"ב.

ב. טעם ההיתר: בריטב"א (מו"ק יג. ד"ה אלא) כדי שלא יהא דואג וימנע משמחת יו"ט. בנמוק"י (ו: מדפי הר"ף ד"ה אמר המחבר) דאין לך דבר האבד גדול מזה. ועוד טעם שאין המלאכה טורח עליו.

ג. שלא לצורך המועד: במשנ"ב סי' תקמ"ב סק"ד וסק"ז מבואר שמותר אפי' שלא לצורך המועד. ובמשנ"ב סק"ד כתב דהתירו לבעה"ב ליתן מלאכתו לפועל שאין לו מה יאכל אף שאין צריך את המלאכה, כדי שיהיה טובה לפועל. (וראה עוד בשו"ע סי' תקל"ט ס"ב שהותר לקנות לצורך מוכר שאין לו מה יאכל, ובמשנ"ב סי' תקמ"ה סק"ג דשרי אף שקונה שלא לצורך המועד). ומאיך ראה בשע"ת סי' תקל"ז סק"א שכתב בדעת מהר"ם פרוניצלו דדוקא שהמלאכה יש בה קצת צורך יו"ט, אבל אם אינה אלא להרווח כמלאכת הדפוס, אסור ליתנה לפועל שאין לו מה יאכל, אך מ"מ הברכ"י השיג על דבריו עיי"ש [ואולי אפשר שכוונת המהרמ"פ הוא משום שאין כוונת בעה"ב שם לצורך הפועל אלא לצרכו, ומצאנו במשנ"ב סי' תקל"ט סקמ"ב דכל ההיתר באין לו מה יאכל הוא רק כאשר באמת קונה בשביל המוכר שאין לו מה יאכל, ולא להערים לעשות לצורך עצמו ולומר שהוא כדי שהמוכר ירויח. ולכאורה אף במלאכה הדין כן].

ד. מעשה אומן ובלא שינוי: בשו"ע סי' תקמ"ה ס"ג מבואר שמותר לפועל שאין לו מה יאכל אף מעשה אומן דכתבת תפילין. וכן מבואר בביה"ל סי' תקמ"א ס"ה ד"ה שינוי, שמותר באין לו מה יאכל אף מעשה אומן. וכן מותר בלא שינוי כמבואר במשנ"ב סי' תקמ"ב סק"ו.

ה. פרסהיא: ראה במשנ"ב סי' תקל"ד סק"ח דבעי צנעא משום שהרואה לא ידע שאין לו מה יאכל. ומ"מ אם אי אפשר לו לעשות בצנעא מותר לו לעשות בפרסהיא, כמבואר במשנ"ב סי' תקמ"ב סק"26. ודע דהא דבעי צנעא אינו רק בפועל עצמו, אלא גם בבעה"ב שנותן לפועל, כמבואר בסי' תקל"ד ס"ג דביאו לביתו בצנעא, וכן בביה"ל סי' תקל"ט ס"ב סוד"ה שאין, והקונה לצורך מוכר שאין לו מה יאכל בעי צנעא.

ולענין אין לו מה יאכל בדבר מצוה, לדעת השו"ע סי' תקמ"ה ס"ג בעי צנעא כדבדבר הרשות, אולם לדעת הרמ"א שם שהתיר במצוה אף בהרווחה יש מקום להסתפק דאולי שרי אף בפרסהיא ולא בעי צנעא. אולם בביה"ל שם ד"ה ואם, ישנה קצת משמעות שאף לדברי הרמ"א בעי צנעא אף בדבר מצוה, ודו"ק.

ו. כיוון מלאכתו: בביה"ל בסי' תקמ"ה ס"ג ד"ה לעצמו, משמע דאסור בכיוון מלאכתו, שלא התיר שם בפועל שאין לו מה יאכל אלא בדבר מצוה. וראה בשש"כ פס"ח הערה ע' שדייק כן מדברי הביה"ל, והוסיף דלטעמי ההיתר של פועל שאין לו מה יאכל של דבר האבד ושמחת יו"ט אפשר שפיר דדוקא לדבר מצוה שרינן כיוון מלאכתו, אך בלא"ה אסור (וראה בזה עוד בהערה נ"ח). אך מ"מ סיים דלא מסתבר כלל שנקנס אותו ולא יהיה לו מה לאכול ויצטרך לצום במועד, וכן סתם בפנים הספר שבכיוון לא קונסים אותו.

וראה עוד בשש"כ פס"ו הערה קמ"ו בשם הגרשו"א דיש להסתפק אם מותר לכוון מלאכתו במועד כדי לפרנס בכך פועל עני שאין לו מה יאכל. ונראה שנידון הגרשו"א ודברי הביה"ל הנזכר הם ב' נידונים: הגרשו"א איירי שבעה"ב משהא את חפציו שיתקנם בחוה"מ פועל שאין לו מה יאכל, משא"כ נידונו הוא אם לפועל עצמו מותר לכוון למועד. ומצאתי בפרי האדמה פ"ז מהיו"ט ה"י שכתב וז"ל: לצייר בבית הכנסת ציורים וכו' אפילו על ידי ישראל שאין לו מה יאכל "לכיון מלאכתו במועד יש להחמיר בפרסהיא", עכ"ל.

ז. טרחא יתירא: בדין טרחא יתירא בפועל שאין לו מה יאכל לא מצאנו משמעות מפורשת בפוסקים, אולם לכאורה תלוי בטעמי ההיתר, דלטעמא דחשיב כדבר האבד, לכאורה יצא דאסור, דהא בדבר האבד אסור טרחא יתירה כמבואר בשו"ע סי' תקל"ז ס"ב, אך אינו מוכרח, דאפשר דדבר האבד בגופו חמיר טפי במבמונו. וכן לטעמא דאין המלאכה טורח עליו יש צדדים לכאן ולכאן, דאפשר דמ"מ כאשר יש בדבר טרחא מרובה שאני. ואין להביא ראייה מדברי השו"ע בסי' תקל"ז סט"ו שהתיר לקצור לעמר לדוש וכו' באין לו מה יאכל, אף דודאי כל מלאכות אלו הוו טרחא יתירה, דשאני התם שאוכל ממה שעושה והוי בכלל היתר אוכל נפש, משא"כ בפועל שאין לו מה יאכל שעושה מלאכה שלא לצורך המועד כדי שיהיה לו מה לאכול מהשכר שיקבל על מלאכתו. ומהאי טעמא נמי אין להוכיח מדברי המשנ"ב סי' תקמ"ד סק"ד שהתיר לחפור בור מחדש באין לו מה ישתה כלל, אף דהוה טרחא יתירה, דשאני התם כנ"ל שעושה כדי לשתות מגוף מלאכתו והוי אוכל נפש עצמו.

ח. עשיית מלאכה כדי ליתן השכר לפועל שאין לו מה יאכל: בפמ"ג סי' תקמ"ב משי"ז סק"א (ויש עוד פי' שלישי) מבואר שכאשר הפועל עושה לצורך המועד בשכר מותר לאחר לסייעו. ולפ"ו נראה דה"ה שמותר לאחר לעשות אף כל המלאכה בשכר כדי ליתן השכר לפועל שאין לו מה יאכל, דלכאורה מאי שנא. (וכיו"ב מבואר מדברי הביה"ל שם ס"ב ד"ה על יד, שאף לצורך בניו שאינו חייב במוזנתם מותר, ברם משמעות דבריו לכאורה משמע להפך, שהרי התיר רק משום שיבטל משמחת החג בראותו בניו מחוזרים על הפתחים, משמע דבלא"ה היה אסור ולא שרינן אלא לפועל עצמו לעשות המלאכה, ודברט למו"ק שכתב דאף בבניו שאינו חייב במוזנתם אסור לעשות בשבילם). אולם חזינא מדברי הפמ"ג שעכ"פ לעשות המלאכה שלא לצורך המועד כדי לקבל שכר וליתנו לפועל שאין לו מה יאכל אסור, אף שלפועל שאין לו מה יאכל בעצמו מותר אף שלא לצורך המועד, כמבואר במשנ"ב סי' תקמ"ב סק"ו (ודלא כשע"ת סי' תקל"ז סק"א בדעת המהרמ"פ, וראה שם שבברכ"י נחלק על המהרמ"פ). וראה בזה בשש"כ פס"ח הערה נ"ט שהביא מהשד"ח שלאדם אחר לא התירו לעשות מלאכה לצורך פועל שאין לו מה יאכל, אלא הוא עצמו יעבוד וירויח לחמו. והביא שם בשם הגרשו"א שהסתפק בחיט שיש לו פועל עני שאין לו מה יאכל שיועד רק לתפור ולא לגזור, אם מותר לבעה"ב לגזור כדי להכשיר לו את הדבר לתופרו ולהרויח מחייתו. ועיי"ש שהסתפק בזה אף אם נניח כדברי השד"ח שבעלמא אסור לאחר לעשות בשביל הפועל שאין לו מה יאכל, דשאני הכא שהוא רק כדי להכשיר את הדבר עבור הפועל אפשר דשרי. ועיי"ש מה שדייק מהחינוך מצוה שכ"ג, וראה שם עוד שהאריך בזה, ודברי הגרשו"א הללו נדפסו בשו"ת מנחת שלמה ח"א ס' צ"א אות י"ח, ולמעשה העלה שם שלאחר אסור לעשות מלאכה כדי ליתן שכרה לפועל שאין לו מה יאכל, ורק בסחורה התירו בזה לצורך מי שאין לו מה יאכל. וראה עוד בספר חוה"מ עמוד שכ"ה ושכ"ו שדן בענין זה.

ט. פועל שאין לו מה יאכל לעשות מלאכה לצורך נכרי: מותר, משנ"ב סי' תקל"א סקט"ו.

י. גילוח וכיבוס ע"י פועל שאין לו מה יאכל:

* **גילוח:** בנוב"ב או"ח מהדו"ק סי' י"ג התיר הדבר עכ"פ בגילח ערב הרגל, אולם בחת"ס או"ח סי' קנ"ד כתב שחלקו על הנוב"ב כל גאוני דורו והעלה לאסור, וכן נקטינן לאסור ראה שש"כ פס"ו סכ"ג.

* **כיבוס:** בנוב"ב שם כתב כדבר פשוט להתיר ע"י פועל שאין לו מה יאכל מסתימות לשון השו"ע בסי' תקמ"ב ס"א. ברם אף בזה אין דבריו מוסכמים להלכה, וכן נראה מדברי הערוה"ש סי' תקמ"ב ס"ב לאסור בזה דסו"ס גזירת כיבוס קיימא, וכ"כ בשש"כ פס"ו ס"ג דאסור, וראה שם בהערה רמ"א שכתב שאולי יש מקום להיתר בפועל שאין לו מה יאכל אם לא ילבש את הבגד המכוס במועד, דומיא דסי' תקמ"ב במשנ"ב סק"ו.

יא. אין לו מה יאכל באדם חשוב: בב"י סוף סי' תקל"ז ד"ה ואיכא, כתב דאף באדם חשוב שאין לו מה יאכל מותר לעשות מלאכה.

יב. הערמה: במשנ"ב סי' תקל"ט סקמ"ב כתב שכל ההיתר לקנות שלא לצורך המועד ממוכר שאין לו מה יאכל או עבור הסרוסו, הוא רק כאשר באמת קונה בשביל המוכר או הסרוסו שאין לו מה יאכל, ולא להערים לעשות לצורך עצמו ולומר שהוא כדי שיהא והסרוסו ירויחו. ולכאורה אף במלאכה הדין כן, וצ"ע. אולם ראה בשו"ת מנחת שלמה ח"א סי' צ"א אות י"ח שכתב דמ"מ היכא שמתכוון גם לצרכו וגם לצורך האדם שאין לו מה יאכל מותר (ועיי"ש שכתב בדבר האבד אף כשמתכוון רק לצורך עצמו ולא לצורך אבידת חבירו מותר). ולכאורה מדברי הנוב"ב חא"ח סי' י"ג שהתיר תספורת ע"י פועל שאין לו מה יאכל, נראה דשרי הערמה, דשם נראה בהדיא מהדברים שכל מה שנותן לפועל שאין לו מה יאכל הוא רק כדי לפתור הבעיה שאינו יכול להסתפר (וראה במנח"ש שם מ"ש"כ בזה מדברי הנוב"ב הנזכר). וכן נראה מדברי הביה"ל סי' תקמ"א ס"ה ד"ה

* בניית ביהכניס: רמ"א סי' תקמ"ד ס"א.

* עשיית בגד לתינוק לבד: שו"ת הריב"ש סי' רכ"ו, ובמשנ"ב סי' תקמ"א סק"ג ובשעה"צ סק"כ דאסור אף מעשה הדיט.

* עשיית מנעלים לעולי רגלים: ריב"ש שם.

* אירוסא אשה (אי לאו שמא יקדמו): ריב"ש שם.

ג. צורך מצוה במעשה הדיט, כאשר אין צורך מלבד עצם המצוה: באנו בזה למחלוקת הפוסקים, הדנה כתב השו"ע סי' תקמ"ו סי"ב אין לתלוש עשבים ועפר בחול המועד בבית הקברות כמו שנוהגים לעשות בחול, ובמשנ"ב שם סק"ה הביא מחלוקת הפוסקים בביאור דברי השו"ע, בא"ר כתב דדוקא כשולקטן לצורך בית הקברות אסור, אך מה שתולשים אחר קבורת המת וזכר לתחיה מותר. ומקור זין זה משר"ת המב"ט ח"א סי' ר"ג, ועיי"ש שנימוקו דאע"פ שאינו לצורך המועד כיון דהוי זכר ורמז לתחי' הוי כמצוה ומותר במעשה הדיט, ולא דמי לבניית ביהכניס דשאני התם דהוי מעשה אומן על כן אסור. ועוד חילק דלא דמי לב"ה שיכול לבנותו אחר המועד, מה שאין כן בזכר זה שהוא רגילות להזכירו אחר קבורת המת מיד בתלישת עשב ועפר, וכיון שהוא עושה כמה מלאכות רבות לצורך קבורת המת יכול לעשות זכר זה שאין בו מלאכת אומן כדאמ'. עכ"פ עולה מדבריו דהותרה מצוה אף שאין בה צורך המועד [אך עתה זמנה שהרגילות להזכיר המת אחר הקבורה] במעשה הדיט.

ומאידך במאמר"מ פסק בזה וכתב דפשוטות השו"ע אינו כן, וכן המנהג שלא לתלוש בחוה"מ, ועיי"ש שכתב שבכנה"ג מוכח בהדיא שהבין כן דברי השו"ע שאסור, ונכון הוא המנהג ואין לשנות.

והנה בא"ר גופיה סי' תקמ"ד סק"ו כתב דלצורך מצות יחיד אף באין אומן אסור, והו"ד להלכה בכה"ח שם אות ט"ו, ועיי"ש דאירי לבנות בנין לצורך חתנים, וכן לבנות ספסל לצורך קריאת ליל הושענא רבא דאסור במעשה אומן אף מותר בהדיט או אומן בשינוי, ועי' סיים דלצורך מצות יחיד אסור אף באין אומן, וביאור דבריו דלרבים שרי בהדיט משום דאף דאין המצוה נחשבת לצורך המועד מ"מ צורך רבים מיהא איכא, וצרכי רבים הותרו אף שלא לצורך המועד במעשה הדיט כמבואר שם בס' תקמ"ד סי"ב³⁰, משא"כ ביחיד דמאחר דאין המצוה נחשבת לצורך המועד, הדרין לכללא דמעשה הדיט שלא לצורך המועד אסור. ודברי הא"ר הללו סותרים למש"כ בס' תקמ"ז סק"א בתלישת עשבים דשרי לצורך מצוה אף שאין צורך המועד. ואין לחלק דשאני עשבים דהוי מצוה עוברת כמו שכתב המב"ט שהדרן לתלוש מיד אחר הקבורה, דה"נ בבניית ספסלים להושענא רבה הוי עוברת, ומשמע דאפ"ה לא שרינן באופן זה לצורך יחיד.

והנה בדעת המשנ"ב בענין זה, בס' תקמ"ז סק"ה נראה שנטה כדברי המאמר"מ שאסור אף מעשה הדיט לצורך מצוה, כאשר אינו צורך המועד מלבד המצוה, וכן במשנ"ב סי' תקמ"ד סק"ז מבואר כן יותר בהדיא, שכן כתב דאף דבר האסור משום טרחה או מראית העין בלבד (כהבאה מבית האומן) אין להתירו לצורך מצוה, אף במצוה הצריכה במועד כל שאינה מוגדרת כצורך המועד (עי' הפמ"ג סי' תקמ"ג א"א סק"א). וכגון להביא סולם מבית האומן לקיים מצות שילוח הקן, דאף דצריך לעשות עתה המצוה, מ"מ אינה צורך המועד שנתיר בגינה. ולפ"ז כ"ש דאסור מלאכה במעשה הדיט לצורך מצוה כל שאין המצוה לצורך המועד, ומש"כ הרמ"א בס' תקמ"ד ס"א דאסור מעשה אומן לצורך מצוה, צ"ל דה"ה מעשה הדיט כאשר לולא המצוה אין בדבר צורך המועד.

וראה לדבר שצורך המצוה גופא לא נחשב לצורך המועד, הדנה בנמ"י מו"ק ג: ד"ה ירושלמי, כתב שאסור לקצוץ ארוזים לצורך המת לעשות לו ארון, אף כאשר מת במועד עצמו, משום דכבוד המת איכא כבוד המועד ליכא, ולא חשיב צורך המועד. ומבואר דאף שצרכי המת הוי ודאי מצוה ומצוה הצריכה למועד, מ"מ לא נחשב לצורך המועד להתיר בשבילו מלאכה. אולם להלכה המשנ"ב סי' תקמ"ז סק"ב כתב שטעם איסור קציצת ארו לצורך המת הנוכח בשו"ע שם סי"י הוא משום מראית העין שייסברו שקוצצו לצורך בנין, ולא משום דלא חשיב צורך המועד.

עוד מצינו כה"ג הדנה בס' תקמ"ט סי"ד כתב השו"ע דהלוואה של שולחנות בקביעות אסורה. ובפשוטות משמע דלא איירי בהלוואה ריבית המותרת, אלא אף בהלוואה רגילה דהוי מצוה כמבואר בארוכה בספר אהבת חסד, ואפ"ה לא התירו משום מצוה זו לעשות כן במועד.

אולם מאידך מצאנו בדברי הפמ"ג דהחשיב מצוה לצורך המועד להתיר עכ"פ מעשה הדיט וכדעת המב"ט הני"ל, הדנה ברמ"א סי' תקמ"ה ס"ה הביא מחלוקת האם מותר לכתוב כתובה במועד, ובמשנ"ב (סק"ח) כתב דטעם המתיר משום דבר האבד שמא יבואו לערעור בהסכמת תנאיהם, וכתב בשם המג"א דבמדינתנו שכותבים כל הכתובות בשווה אסור דלא אבד הוא, ומ"מ סיים בשם הפמ"ג דבכתב משיט"א יש להקל אף בזמנינו. ובפמ"ג הנוכר שם א"א סק"ח ביאר הדבר משום דאע"פ שאתפסיה מטלטלין ויכל בדוחק לנכנס בלא כתובה, מ"מ מצוה מיד לכתוב ועל כן פשוט שיש להקל במשיט"א. מבואר מדבריו דמצוה דכתבת כתובה מתירה את איסור הכתיבה עכ"פ מעשה הדיט, וחשיב שפיר כצורך המועד, ואע"פ שלא יוכל לבעול במועד כמו שכתב שם, וכגון בבתולה שבעל ערב הרגל ועתה אסורה לו (וביותר נראה מדבריו דאף מעשה אומן היה מקום להתיר). וכ"כ בחוה"מ (יו"ט עמוד קע"ה הערה כ"ג) שמעשה הדיט לצורך מצוה מותר.

וכן חזינו מדברי התוס' במו"ק יד: סוד"ה ממנעי, דבערת בת כהן שזינתה מותרת במועד, דכיון שהיא מצוה לצורך יו"ט קרינא ביה. אולם אפשר דמצוה דהתם דמיה למצות כתיבת תפילין ומוזוות שהתירו בה כמבואר בס' תקמ"ה ס"ג, ויש לעיין בזה.

מצוות שהתירו בהם אף מעשה אומן

א. כתיבת תפילין ומוזוות, וטוויית ציצית: בשו"ע בס' תקמ"ה ס"ג פסק שמותר לכתוב תפילין ומוזוות לעצמו הגם דהוי מעשה אומן, ואפילו לצורך אחר המועד כמבואר במשנ"ב שם סק"י בדעת השו"ע, דהא דעת השו"ע שאסור להניח תפילין בחוה"מ, וא"כ הוי שלא לצורך המועד ואפ"ה שרי. כמ"כ כתב השו"ע שמותר לטוות ציצית לעצמו, ובמשנ"ב שם סק"ב כתב דאפי' כדי ללבושו לאחר המועד שרי, ובשעה"צ סק"ג דלא כב"ח.

במה דברים אמורים בכותב וטווה לעצמו, אך בכותב וטווה לאחרים נחלקו השו"ע והרמ"א: לדעת השו"ע שם לכתוב ולטוות לצורך אחרים אסור אף כאשר עושה לצורך המועד ואפי' בחינם או בהרוחה, כלומר שהאחרים צריכים התפילין או הציצית למועד, וכמבואר בשעה"צ סק"ח לדעת הרמב"ם דהיא דעת השו"ע³¹. אולם לדעת הרמ"א עי' המשנ"ב סק"ד וסקט"ו מותר לכתוב ולטוות אף לצורך אחרים כאשר עושה כן לצורך המועד (שהאחר יניח התפילין בחוה"מ) בחינם או בהרוחה לצורך הוצאות שמחת יו"ט, אך באדם עשיר אסור בשכר אף כאשר עושה לאחר לצורך המועד כמבואר במשנ"ב סקט"ו (וראה עוד בביה"ל סי' תקמ"א ס"ה סוד"ה אלא, דכתיבת מוזהר לאחר לצורך המועד אסור בשכר), ובאופן שעושה לצורך אחר המועד אסור לעשות בשביל אחר בכל גוונא אפי' בחינם ואפי' בהרוחה כמבואר במשנ"ב סקט"ו.

קשירת ציצית ותפירת בתי התפילין: הרמ"א שם כתב דאינו אסור אלא הכתיבה, אבל עשייתן שרי. וביאר המשנ"ב שם סק"י דאף לצורך אחרים ושלא לצורך המועד אלא לעשותם לצורך אחר המועד מותר, בין בחינם בין בהרוחה (ולא דיבר בעשיה, אך לכאורה אסור, דמהיכי תיני להתיר בשכר). והטעם כתב המשנ"ב דכיון דצורך מצוה היא לא גזרו. ומה שהקלו יותר מכתובה, בט"ז סק"ה מבואר משום דהוי מעשה הדיט, ובלבוש כתב משום דלא הוי טרחה רבה. [ומה שכתבתי תפירת הבתים הוא ע"פ הערה"ש והכה"ח שם, משום דעשיית הבתים לכאורה טרחה רבה היא ולא גרע מכתובה].

העולה מהדברים שמצוות כתיבת תפילין ומוזוות וטוויית ציצית הותרו אף במעשה אומן ואפי' לצורך אחר המועד לצורך עצמו, ואף לצורך אחרים לצורך המועד עכ"פ לדעת הרמ"א. ובקשירת ציצית ותפירת תפילין מותר אף לאחרים לצורך אחר המועד דהוי מעשה הדיט, או משום דלא הוי טרחה רבה³². ברם נחוץ להדגיש שעל היתר כתיבת תפילין לצורך עצמו אף לצורך אחר המועד, כתבו הריב"ש מו"ק י"ח: ד"ה ר"א וכן המאירי שם ד"ה אין כותבין, דהיינו דוקא כשחושש שמא לא יחזיק לו פנאי לכותבן אחרי החג ויתבטל מן המצוה, וכן משמעות השעה"צ סי' תקמ"ה סק"י בתוך דבריו שכתב וז"ל: מוכח

מהירושלמי דלעצמו מותר אפי' כשכותבו בשביל אחר המועד שיהו מזומן לו לקיים מצותו וכו', עכ"ל. וכ"כ השש"כ פס"ז סל"ח.

ב. בניית סוכה: עוד מצאנו מצוות שהתירו בגינם אף מעשה אומן בחול המועד, ומהם מצות סוכה, וכמבואר בביה"ל סי' תרל"ז ס"א סוד"ה עושה, שמותר לבנות סוכה משום דמצוה היא כל שבעה ודומיא דכתיבת תפילין, ודלא כהמאמר מרדכי שהתיר רק באין צריך לעשות דבר האסור בחוה"מ משום בנין וסתירה, כגון בעשיית אהל עראי, עיי"ש. ועיין בכה"ח שם אות ד', שהביא בשם ספר בית השואבה שכתב דאע"פ דקיי"ל בס' תקמ"ד ס"א דאסור לעשות מלאכה לצורך מצוה, הכא שרי מדין צורך המועד, ולפיכך אין להתיר בזה אלא מעשה הדיט, דלא מסתבר דחשיב אכ"נ כיון שאינו יכול לאכול חוץ לסוכה, כיון דאם אין לו סוכה מותר לו לאכול ואינו מחויב להתענות. אולם בכה"ח שם השיג על דבריו וכתב דאף מעשה אומן שרי כיון דהוי מצוה השייכת לחול המועד וכתפילין ומוזוות דסי' תקמ"ה ס"ג. וחזינו מדבריו **דגדר מצוה המותרת היא מצוה השייכת לחול המועד** כסוכה ותפילין, משא"כ בניין ביהכניס אינו שייך לחול המועד ויכול להשהותו לאחר המועד. ועי' בשר"ת אבנ"ז סי' ב' אות כ"ג.

ג. גילוח לצורך צירוף דבר שבקדושה: וכן מצאנו בשו"ע סי' תקל"א ס"ז ובמשנ"ב שם סק"כ דשרי גילוח במומר השב בתשובה לצורך צירוף לדבר שבקדושה (אף דלא הוי בגילוח זה תיקון הגוף כמבואר בפמ"ג שם מש"ז סוף סק"י כיון שמגלח בזה כל גופו). ובשלחן שלמה (עמוד רי"ז הערה ג) הוציא מכך שמותר לגלח שער מקום הנחת תפילין בחוה"מ למניחין תפילין בחוה"מ. וראה כיו"ב בדעת תורה שם שכתב שמותר לאשה בחוה"מ לגלח שיערה היוצא חוץ למטפחת משום צניעות, ולכאורה הוא ע"ד זה משום מצוה. וכיו"ב כתב בחוה"מ כ"ג הערה צ"ו בשם הגר"ש ואונר שאשה שחל ליל טבילתה בחוה"מ ודרכה לספר שער ראשה לפני הטבילה, מותרת לעשות כן גם בחוה"מ, ועיי"ש שאר דבריו. וראה עוד בתוס' מו"ק יד: ד"ה ומנודה, מש"כ דהתירו גילוח בניד ומצוה משום מצוה. אולם מכל הנ"ל אינה ראייה שמותר אף מעשה אומן, דאפשר דהתם איירי בגילוח הדיט, אולם בפשוטות לא חילקו שם בזה ונראה דאף במעשה אומן התירו, ובפרט שברמב"ן בליקוטי למו"ק כתב שתספורת הוי מעשה אומן.

החילוק בין סוגי מצוות האסורות במועד למותרות

ויש ליתן טעם לחלק בין מצוות הללו לבין המבואר בס' תקמ"ד ס"א ברמ"א שצורך מצוה כבניית בית הכנסת אינו מתיר מעשה אומן, וכדוגמת תיקון נעלים לעולי רגלים ואירוסא אשה דאסור וכנ"ל, וביותר שהבאנו לעיל שאפי' מעשה הדיט לא ברירא אם מתיר בכה"ג שאין בדבר צורך מלבד המצוה כתלישת עשבים בבית הקברות זכר לתחיה. והנראה בזה דדוקא מצוות חיוביות ועוברות כתפילין וציצית ומוזוות שכל רגע מוטלות על האדם, וכאשר אינו עושה אותם מבטל עשה, בזה התירו מעשה אומן. אך מצוות שאינם חיוביות ועוברות כבניית ביהכניס שיכול לבנותו אחר המועד ולא מבטל בכך שום עשה, וכן באירוסא אשה שאינו מבטל עשה כל זמן שאינו מארסה, לא חשיב מצוה להתיר בגינה מעשה אומן, ואפשר דאף מעשה הדיט אינו מתיר וכנ"ל פלוגתת הפוסקים בזה. וכן מבואר בשר"ת הרשב"א ח"ד סי' שכ"ו שהקשה מ"ש בנין בית כנסת מכתבת תפילין, ותיריך בזה"ל: התם שאני דצריך להם, ואי אפשר לו לעולם ואפילו לשעה בלא הם. אבל בבית הכנסת אפשר להם בלא הוא להתקבץ ולהתפלל במקום אחר, ותדע דלא משום כל מצוה התירו, שהרי אסרו להגיה אפי' אות אחת ואפי' בס"ת, ואף על גב דאיכא מצוה, שאסור לשהות ס"ת שאינו מוגה, ע"כ. וכן נראה משר"ת הרא"ש כלל כ"ג סי' ג' שהטעם שמותר בתפילין הוא משום דהוי מצוה עוברת שיתבטל ע"י כך המצוה, וכן נראה מדברי תלמיד הרשב"א מו"ק יט. שחילק דמצווה עוברת וחובה כתפילין וציצית מותר, משא"כ בשאר ספרים. אולם עדיין צ"ע מתיקון נעלים דהוי מצוה עוברת שעתה זמן העלייה לרגל, ואף למבואר בכה"ח סי' תרל"ז אות ד' דבעי מצוה השייכת לחול המועד, אכתי תיקון נעלים לעלייה לרגל לרצל, וצ"ל כמו שכתב הפמ"ג סי' תקמ"ה מש"ז סק"ד דשאני תפילין וציצית דהוו מצוה רבה, ובהו א"ש מש"כ המשנ"ב סי' תקמ"ה סקמ"ח לגבי תיקון קונטרס כדי לכתוב בו לאחר המועד שאסור. והביאור דהתם אינו מצוה רבה כתפילין וציצית. וראה עוד בארוכה פרטי הדינים והחילוקים בזה בשש"כ עמ' שצו ובה.

מצוות נוספות שהוזכרו בפוסקים חלקם להיתר וחלקם לאיסור

א. עשיית מעקה לגג: הנה לענין עשיית מעקה לגגו, כתב הביה"ל סי' תקמ"מ ס"א ד"ה וכן, בשם הריב"א דמצות מעקה מתירה אף מעשה אומן, ומאידך הביא הביה"ל דמשאר הפוסקים משמע דאף במצות מעקה אסור מעשה אומן (אולם מעשה הדיט פשוט שמותר וכמבואר שם בשו"ע, שהרי יש בו צורך המועד גם בלא ענין המצוה). ועל פניו דברי הריב"א צ"ע מאז דסי' תקמ"ד ס"א ברמ"א דצורך מצוה לא מתיר מעשה אומן, אולם עי' הנ"ל דאפשר דסי' להריב"א דמאחר ומעקה היא מצוה חיובית שעובר כל רגע על לא תשים דמים בביתך, על כן הוי כתפילין וציצית דסי' תקמ"ה ס"ג דשרי אף מעשה אומן (או באופ"א דבאמת הריב"א פליג על הריב"ש ומתיר בכל צורך מצוה ודלא כהרמ"א בס' תקמ"ד ס"א, ומיהא טעמא גופא הביה"ל משיג על דבריו דמסתמת הפוסקים נראה דאסור). ומאידך הביה"ל שכתב דלשאר פוסקים אסור אף במצות מעקה מעשה אומן, צ"ל דסי' דדוקא ציצית ותפילין התירו משום דהוו "מצוה רבה" וכלשון הפמ"ג סי' תקמ"ה מש"ז סק"ד, ורק בכה"ג התירו מעשה אומן, משא"כ במעקה. או באופ"א דלעולם מעקה היא מצוה המתירה מעשה אומן, אך מאחר ואפשר לעשות הדבר במעשה הדיט לא התירו באומן, וכפי שביאר הערה"ש ס"ג דלעולם מעקה הוי מצוה המתירה דכל רגע עובר על לא תשים דמים, אך היכא דאפשר בהדיט אסור באומן. וראה בשש"כ פס"ז הערה קפ"א והערה קפ"ג מש"כ בזה.

ב. הגהת ספר תורה שאינו מוגה: אולם אם נאמר שההגדרה היא מצוה המוטלת על האדם שכל רגע שאינו מקיימה עובר בעשה, וכנ"ל ביאור דברי הריב"א במעקה, א"כ צ"ע מאז דקיי"ל בס' תקמ"ה ס"א שאסור להגיה אפי' אות אחת בספר תורה, ולא חישינן לכך שכל רגע שאינו מגירו עובר בעשה דאל תשכן באהלך עולה כמבואר בכתובות יט:י, וכפי שכתב הרשב"א בתשו' ח"ד סי' שכ"ו שמצוה זו אינה מתירה מעשה אומן. אך לדברי הפמ"ג שם מש"ז סק"ד שאין ההגדרה מצוה שעובר עליה כל רגע בעשה, אלא ההגדרה "מצוה רבה", א"ש דדוקא כתיבת תפילין ומוזוות הוי מצוה רבה משא"כ הגהת ס"ת, ואף עשיית מעקה בכלל דאינה מצוה רבה להתיר בה מעשה אומן וכהכרעת הביה"ל הנ"ל. וראה בזה עוד בשש"כ פס"ז הערה קע"ה.

ג. מצות כתיבת ספר תורה ליחיד: בשעה"צ סי' תקמ"ה סק"א הבין בדעת הב"י דמצות כתיבת ס"ת ליחיד ותיקונו כדי שיהא לו ס"ת כשר במועד, אסורה במעשה אומן, והשעה"צ תמה עליו דמאי שנא מכתבת תפילין ומוזוות לעצמו דשרי עכ"פ לצורך המועד, וה"נ באם חסר אות אחת לא קיים מצות כתיבת ס"ת. וראה בשעה"צ סק"ט שהביא מהגרי"א שהתיר כתיבת ס"ת ליחיד ואפי' שאר ספרים, וכתב כן אף בדעת הב"י³³. וראה בשש"כ פס"ז הערה קע"ה שתיריך קושית השעה"צ כיסוד הנ"ל דשאני תפילין ומוזוות ומעקה דהוי מצוה חיובית שחייב בה כל רגע, וכל רגע שיש לו בית בלא מוזהר ומעקה או שאין לו תפילין עובר בעשה, ואף שאח"כ יעשה אינו תיקן למפרע, משא"כ כתיבת ס"ת דהיא מצוה שחייב בה פעם אחת בחייו ולא הוי מצוה עוברת, וציין בזה דברי המנ"ח סוף מצוה תרי"ג שדן בזה.

ד. מצוות קריאת התורה: בשו"ע בס' תקמ"ה ס"ב התיר להגיה ס"ת אם אין לציבור ס"ת אחר כשר, כדי שיוכלו לקרוא בציבור. ובמשנ"ב שם סק"ו כתב שהטעם משום דהוי צרכי רבים לצורך המועד דשרי אף מעשה אומן. וכן בשו"ע גופיה שם כתב דלכתוב ס"ת חדש כשאין להם אחר מותר משום צורך המועד. וצ"ע מדוע לא פירש משום צורך מצוה ככתיבת תפילין דשרי אף מעשה אומן. חזינא שמצוה כקריאת התורה לא חשיבא מצוה המתירה, אולם השו"ע לשיטתו א"ש שהרי אף ככתיבת תפילין לא התיר לכתוב לאחרים אף לצורך המועד, וא"כ אין להתיר מצד מצוה אף כתפילין אלא לצורך עצמו גרידא וכנ"ל. ומאידך בחיי אדם כלל קי"א ס"א כתב שטעם ההיתר הוא משום דבר האבד שהרי זה מצוה עוברת, ומבואר מדבריו שאכן ההיתר משום מצוה, ועוד מבואר מדבריו שהיתר מצוה עוברת הוא מדין דבר האבד.

ה. הגהת וכתבת גמרות וכיו"ב: בשו"ע סי' תקמ"ה ס"ב התיר הגהתם משום דבר האבד, ובמשנ"ב סק"ח הביא מחלוקת הט"ז והמג"א בביאור הדבר. והרמ"א הוסיף דאף לכתובם כדי ללמוד במועד מותר. ובמשנ"ב סק"ט כתב דלדעת הב"י אסור לכתובם

השש"כ בזה.

33. ולפ"ז א"ש מה שהוצרך השו"ע שם בס"ב להתיר משום צורך רבים לצורך המועד, ולא התיר הכתיבה וההגהה של ס"ת משום מצוה, דכיון דמדי תפילין, ובתפילין דעת השו"ע בס"ג דלצורך אחרים אסור אף לצורך המועד, על כן אין להתיר מדין המצוה, שהרי הוא כותב ומגיה לצורך אחרים, אולם מדין צרכי רבים לצורך המועד שפיר שרי.

נחות, ולפ"ז היה מקום להתיר אף מעשה אומן, ואולי לא חשיב צורך הגוף ועל כן שרי בזה רק מעשה הדיט, וצ"ע.

31. אולם ראה בביה"ל שם ד"ה או, שכתב בשם המאמר"מ והלבוש דבמקום שנהגו להניח תפילין, אף לדעת השו"ע מותר לכתוב לאחרים לצורך המועד בחינם או בהרוחה. אך במקום שהמנהג לא להניח, יחא אסור אף בציצית לצורך המועד לאחרים אף בחינם, דבמקום זה שאין מניחין תפילין נפקא

ז. הצלה מאיסור: ראה בחוט שני עמוד ר"ו שמונת לתקן עירוב בחול המועד דהוי כצרכי רבים להצילם מאיסור. וראה בשער הציון שם אות מ"ג המקור לזה מסי' תקמ"ד ס"א שמונת לציון הקברים כדי שיהיו מהם הכהנים. וע"כ הוא משום אפרושי מאיסורא שהרי אין זה לצורך הגוף (ואולם אפשר שאין זה ראייה דשאני התם דהוי מעשה הדיט, ומעשה הדיט לא בעי צורך הגוף דהא שרי אף לצורך אחר המועד). וראה עוד בשו"ת הרדב"ז ח"א סי' שני' דלהציל מאיסור שרי אף מעשה אומן גבי כתיבה להציל מאיסור.

ח. אמירה לנכרי לצורך מצוה הצריכה במועד: מותר, משנ"ב סי' תקמ"ג סק"א, והטעם כיון שיש מתירין אפי' בשבת³⁶. ומה שהתנה המשנ"ב שמקור דבריו מהמג"א שיהא מצוה הצריכה למועד, כתב הפמ"ג א"א סק"א שאין הכוונה שצריך שהדבר יהא לצורך המועד בגדרי צורך המועד, אלא לאפוקי שאין צורך כלל אף בעצם המצוה במועד, וכגון בניית ביהכ"ס במועד באופן שלא יגמרוהו בחול המועד ולא יוכלו להתפלל בו בחוה"מ, דבכה"ג אסור אף ע"י עכו"ם (למרות דאף היכא שיגמרו במועד כדי שיוכלו להתפלל במועד, לא חשיב צורך המועד בגדרי צורך המועד) כמבואר בשעה"צ סי' תקמ"ד סק"י. **ויש להדגיש** שבשונה מכל הכללים שצוינו תחת כותרת זו, באמירה לעכו"ם מותר אף במצוה שאינה מתרת.

פרק ט

צורכי המת

הקדמה

בגמ' מו"ק ח: ובשו"ע סי' תקמ"ז סי' מציוני היתר נוסף בחול המועד, והוא כאשר המלאכה נעשית לצרכי המת, וכמבואר שם שעושין כל צרכי המת בחול המועד. והנה בהיתר ישנם דברים שהצרכי לעשות המלאכה בצנעא, ויש שהתירו אף בפרהסיא, והעיקרון בזה הוא שכל שניכר שעושה כן לצורך המת מותר בפרהסיא, וכל שאינו ניכר צריך צנעא וכפי שיתבאר. כמו"כ מציוני בהיתר זה כמה קולות יותר משאר צרכים וכדלהלן:

א. מעשה אומן כדרכו: מותר, דרכי משה סי' תקמ"ד אות א' ומשנ"ב סי' תקמ"ז סק"ט שמונת לתפור תכריכין אפי' במעשה אומן.

ב. טרחא יתירה: מותר, רמב"ן תורת האדם ענין הקבורה.

ג. שלא לצורך המועד: בשו"ע סי' תקמ"ז סי' א כתב שאסור לחפור במועד קברים להיות מזומונים לצורך מתים שימותו, אבל לחנכם היינו להאריך או להרחיב הקבר מותר.

ד. צרכים המותרים בפרהסיא:

* **גזיות שערו וכיבוס תכריכיו:** שו"ע סי' תקמ"ז סי'.

* **תפירת תכריכים:** משנ"ב שם סק"ט.

* **קציצת הדס לצורך המת:** משנ"ב שם סק"ב לפי שהכל יודעים שהוא לצורך המת להעביר הסרחון.

ואף שלא נאמר בדברים אלו בהדיא שמונת אף בפרהסיא, מ"מ מסתימות דברי השו"ע נראה שמונת אף בפרהסיא, מדכתב התנאי של צנעא רק על ארון, ודו"ק, וראה עוד ברמב"ם סי' תתי"ז שחילק בין קציצת הדס לעשיית ארון, שבקציצת הדס אין קול ולא אתי לחשדא, אבל ארון ותיקון נסרים שיש בהם קול אתי למיחשדיה.

* **תפירת קבר:** לצורך המועד לקבור בו מת שמת במועד מותר לחפור, משנ"ב סק"ד, וראה בשעה"צ סקט"ו. וגם בזה נראה מסתימות השו"ע והפוסקים שמונת אף בפרהסיא, ואע"פ שבוה יש השמעת קול, מ"מ מותר שהרי חופר בבית הקברות וניכר שעושה לצורך המת ולא יבוא לחשדו, כמבואר בתוס' מו"ק ח: ד"ה אין.

ה. הצרכים צנעא:

* **עשיית ארון קבורה:** שו"ע שם סי' שמונת רק בחצר שבו המת, כדי שיהא ניכר שהוא לצורך המת.

* **נסירת עצים לצורך עשיית ארון קבורה:** מותר רק בצנעא בתוך הבית, שו"ע שם.

אולם כשאי אפשר לעשות בצנעא כתב המשנ"ב שם סק"כ שמונת בפרהסיא, אך רק בפרהסיא שלגבי ישראל, אבל בפרהסיא שלגבי עכו"ם נחלקו הפוסקים, דעת המג"א שאסור אפי' כשאי אפשר בצנעא, והא"ד מקיל כשאי אפשר בצנעא.

כמו"כ אף במלאכות הצריכות צנעא, כאשר המת הוא אדם מפורסם³⁷ מותר אפי' בשוק, לפי שהכל יודעים שהוא לצורך המת, שו"ע שם סי' ומשנ"ב סק"א.

ו. כריתת עצים לעשיית נסרים וחציבת אבנים לבניית קבר: אסור שו"ע שם, והטעם כתב המשנ"ב סק"ב שיסבור העולם שקצצו לצורך בנין, ועל כן אפי' באדם מפורסם אסור, אך כשאי אפשר בענין אחר הביא יש שהתירו אף באדם שאינו מפורסם, ועל ידי עכו"ם כתב שבדאי יש להתיר.

פרק י

דיני צנעא ופרהסיא וטרחה יתירה

טרחה יתירה

נתבאר לעיל אופנים מסוימים שהתירו בהם חז"ל מלאכה בחול המועד, ודנו הפוסקים אם באופנים אלו הותרה המלאכה אף כאשר כרוכה היא בטרחה יתירה, ישנם שהותרו אף בטרחה יתירה ויש שנסארו בכך וכדלהלן:

א. באוכל נפש: מותר, משנ"ב סי' תקל"ג סק"ד, וכן הוא בהדיא בשו"ע סי' תקל"ז ס"ד ובמשנ"ב שם סקט"ו, וכ"כ המאירי מו"ק יט. ד"ה כשתתבונן, וכ"כ בשלחן עצי שיטים כללי מלאכות סי' א' אות ב'.

ב. במכשירי אוכל נפש: במשנ"ב סי' תקל"ז סקט"ו הביא בשם הפמ"ג דאסור, אך סיים שהרמב"ן התיר בזה. ועיין עוד מש"כ בפרק ג' ערך "מכשירי אוכל נפש" בענין זה בארוכה.

ג. בתיקון הגוף: מותר, ביה"ל סי' תקמ"ו סי' ד"ה כל, בשם הריטב"א. ולפי מש"כ הריטב"א דתכשיטים הוא משום צורך הגוף, ה"ה בצורך הגוף שאינו תיקון כגון דליפת הבית שרי נמי בטרחה יתירה.

ד. בצורך המועד: במשנ"ב סי' תקל"ז סקט"ו כתב בשם הפמ"ג דכל צורך המועד אף במכשירי אוכל"ג אסור טרחא יתירה, ואף הרמב"ן לא פליג אלא במכשירי אוכל"ג אף לא בצורך המועד. ועוד ראה בפמ"ג סי' תקמ"א א"א סק"ב, והו"ד במשנ"ב שם סק"ג, דאסור לעשות פתילות משעוה, והטעם כתב הפמ"ג משום שיש בזה טורח יתר. נמצא דצורך המועד אסור בטרחה יתירה, דהא בפתילות טעם ההיתר הוא משום צורך המועד, מדהתיר הרמ"א שם בס"א רק מעשה הדיט, וכ"כ בהדיא בשלחן עצי שטים (כללי מלאכות שם) שאסור טרחא יתירה בצורך המועד. עוד משמעות מדברי הפוסקים לאסור, דהנה השו"ע סי' תקמ"א ס"ב כתב דאין מפשילין את החבלים בסירוג במטה, ובערוה"ש שם וכן בנשמ"א כלל ק"י סוף סק"א כתבו דטעמא משום טרחא יתירה. ומבואר דלצורך המועד אסור טרחא יתירה, דהא סירוג המטה היתרו משום צורך המועד כמבואר בב"ש שם בשם ר' ירוחם דלא הרא"ש, וכן משמעות המשנ"ב שם סק"ד.

לצורך יחיד אלא לצורך רבים בלבד, ובמג"א והגר"א התירו אף ליחיד. ובשעה"צ סק"ט כתב דלהגר"א הטעם דשרי משום דדמי לכתובת תפילין ומזוזות, דבין ס"ת ובין שאר ספרים דמי לתפילין דשרי. נמצא דלכ"י לא חשיב מצוה המתירה ולהגר"א הוי מצוה המתירה, ואף אי נימא כהגר"א בדעת הב"י דאף ס"ת ליחיד הוי מצוה המתירה, מ"מ חזינא דשאר ספרים הוצרך השו"ע לטעם דדבר האבד, ולא כתב מצוה.

ובמאמר המוסגר לדעת הגר"א דאף שאר ספרים מותר להגיהם כשם שהתירו תפילין ומזוזות, יש לעיין דא"כ אמאי בעי בכתיבתם לצורך המועד כמבואר בב"ה"ל ס"ד ד"ה ואפי', ובמשנ"ב סק"ט, והא תפילין לצורך עצמו שרי אף לצורך אחר המועד, ובפרט דבשעה"צ סק"א מבואר דלמתירין בתפילין שלא לצורך המועד ה"ה שיצא כן בכתיבת ספר.

ו. קטיפת ערבות למוכרם: בשש"כ פס"ז הערה קע"ט כתב דברמ"א סי' תרס"ד ס"ב ובמשנ"ב שם סק"ג משמע שמונת לקטוף ערבות כדי למוכרם למצות החג. וכתב שם בשם הגרש"א דאע"פ דמן הדין היה לאסור בשכר, דאף בתפילין לא התירו לאחרים בשכר אלא כדי שיהא לו יותר כסף להוצאת שמחת יו"ט, מ"מ שאני הכא דכיון שניכר שטקוף לצורך מצות לולב או לצורך הערבות בהושענא רבה הוה דומיא דלצורך אוכל"ג דמותר לעשות אפי' בשכר. והיה אפשר ליישב באופן נוסף דהכא דמי לעשיית תפילין וציצית כיון דהוי גם מעשה הדיט וגם אין בקטיפה טרחא, ואפשר דבוה אף בעשירי שרי בשכר, אמנם לא נתבאר להדיא בפוסקים בס"ת תקמ"ה ס"ג האם שרי עשייתן בשכר אפי' בעשירי. אולם בעצם דברי השש"כ יש לעיין דהא ברמ"א ובמשנ"ב שם לא כתבו בהדיא דמותר קטיפת הערבות ומכירתם, ואפשר דבאמת בשכר אכן אסור.

ז. תיקון הגזוטרואות בעזרת נשים בבית המקדש: תנן בסוכה נ"א. במוצאי יום טוב הראשון של חג ירדו לעזרת נשים ומתקנין שם תיקון גדול. ובגמ' שם נ"א: מאי תיקון גדול, אמר רבי אלעזר כאותה ששנינו חלקה היתה בראשונה והקיפיה גזוטרוא, והתקינו שיהיו נשים יושבות מלמעלה ואנשים מלמטה, ע"כ. מבואר מכך שתיקנו את הגזוטרואות בחול המועד, ומסתימות הדברים נראה דאף מעשה אומן התירו בזה. וטעם הדבר הוא כנ"ל דהוי מצוה עוברת שזמן העליה לרגל היא במועד, ואם לא יעשו כן עתה היא ערבות של גברים ונשים.

ח. שריפת קדשים שנפסלו: בשבת כ"ד: אין שורפין קדשים ביו"ט, מנה"מ אמר חזקיה אמר קרא ולא תותירו ממנו עד בקר וכו' בא הכתוב ליתן לו בקר שני לשריפתו, ופי' רש"י בקר שני שהוא חולו של מועד. ומבואר מכך דאף דלא הוי צורך המועד שהרי קדשים שנפסלו אסורים בהנאה מ"מ כיון שמצוה לשרפם, מותר לשרפם בחול המועד. והיינו משום דהוי מצוה עוברת ועוד דהוי מעשה הדיט, ברם אולי ליכא ראייה דאפשר דלא נאסרה כלל מלאכת מבעיר בחוה"מ וכנ"ל בפרק א' ערך "ל"ט אבות מלאכות במועד".

ט. בניית במה למצות הקהל: במשנה בסוטה מ"א. פרשת המלך כיצד, מוצאי יום טוב הראשון של חג בשמיני במוצאי שביעית, עושין לו בימה של עץ בעזרה והוא יושב עליה, ובתוס' שם (ד"ה כתב) כתבו דנראה דהוי בונין הבימה מע"ט בנין של פרקים, ובחולו של מועד לא הוי עושין שום בנין אלא מקימין אותה ומחברין הפרקים יחד, ואם לא בנו אותה מערב יום טוב נראה דבנינה לא היה דוחה אפילו חולו של מועד, עכ"ד. ובביאור דבריו כתב המהרש"ם בארוחת חיים ספינקא (סי' תקל"ח סוף סק"א) דחיבור פרקים הוי מעשה הדיט, משא"כ בנין גמור הוא מעשה אומן, ומבואר מכך שלא התירו מעשה אומן לצורך מצות הקהל, ברם מאידך מבואר שמעשה הדיט שרי לצורך מצוה מדהתירו בחיבור הפרקים אף דהוי מלאכת בונה גבי שבת³⁴. וראה בשיירי כנסת הגדולה (א"ח ח"ג) על הרמב"ם הל' חגיגה פ"ג אות א' שהאריך בזה ובדין צורך מצוה בחול המועד.

י. מצות ישוב א"י להתייר איסור סחורה: במשנ"ב סי' תקל"ט סק"מ הביא שיש מתירים לקנות חפצים מעכו"ם שלא לצורך המועד מפני שמציל מידו, אף בב"ה"ל שם י"ב ד"ה אין, האריך בזה להוכיח שאין דבר זה מוכח ומוסכם כלל, אך בסיום דבריו כתב דלענין קניית בתים ושדות בארץ ישראל יש להקל מפני ישוב א"י. הרי שלצורך מצוה כששוב א"י התירו איסור סחורה אף שלא לצורך המועד. אולם ליכא ראייה לשאר מצוות, דשאני מצות ישוב א"י דמצוה רבתא היא כמבואר בשו"ע סי' ש"ו ס"א עי"ש.

כללים בצורך מצוה המתרת

א. כיוון מלאכתו: בב"ה"ל סי' תקמ"ה ס"ג ד"ה לעצמו, כתב במצות כתיבת תפילין ומזוזות וטויית ציצית דאף בכיוון מלאכתו שרי, ולא קנסוהו כיון דדבר מצוה הוא (וכן מבואר בשו"ע סי' תרל"ז ס"א דאף היכא שלא עשה סוכה במזיד מותר לבנותה בחוה"מ ולא קנסוהו עבור כך, ובפשטות היינו אופן שכיוון מלאכתו). ומלשון הביה"ל נראה דרק בדיעבד לא קנסוהו אך אין לכוון לכתחילה, ודלא כמש"כ הח"א באו"כ דשרי אף לכוון לכתחילה. אולם אין להביא ראייה מהביה"ל אלא על מצוה המתירה, אך מצוה שאינה מתירה ודאי דלא שרינן בכיוון מלאכתו.

ב. צנעא כשנעשית ע"י אומן: בשו"ע בס"ת תקמ"ה ס"ג מבואר דמותר לכתוב תפילין לעצמו אף לאחר המועד, ולרמ"א אף לאחרים לצורך המועד. ויש לעיין דמאחר שכתבת תפילין הוי מעשה אומן, האם לאומן שכותב לאחר לצורך המועד או לעצמו, האם בעי צנעא כמבואר באו"כ בס"ת תקל"ג ס"ה, שלא יאמרו שעושה לצורך אחר לאחר המועד.

ג. טרחא יתירה: יש לעיין אם הותר טרחא יתירה במצוה המתירה, ואולי קצת סיעתא שמונת, דברמ"א סי' תקמ"ה ס"ג כתב דעשיית תפילין וציצית מותר אף שלא לצורך המועד ולאחרים, ובטעם הדבר כתב הלבוש דבעשייתן ליכא טרחא. ומשמע מדבריו דכתיבת התפילין וטויית הציצית הוי טרחא, ואפי"ה התירו לעצמו לשו"ע, או לאחרים לצורך המועד לרמ"א. אך יש לדחות דאע"פ דהוי טרחא, מ"מ אפשר דלא חשיב טרחא יתירה האסורה דכוותה בדבר האבד. ועוד ראייה אפשר שהתירו עשיית כל הציצית ולא רק התכלת כמו שפסק הרמ"א סי' תקמ"ה ס"ג וכמבואר בב"י, דלא כאותם הפוסקים שהתירו רק התכלת שהוא דבר מועט ולא כל הציצית משום טרחא, אך עדיין ליכא ראייה על טרחא יתירה. ואולי יש להביא ראייה מבניית סוכה דשריא כמבואר בב"ה"ל סי' תרל"ז ס"א ד"ה עושה, ולכאורה חשיב טרחא יתירה, ויש לעיין בדבר.

ד. נטילת שכר: מותר לטול שכר כאשר המלאכה מותרת מצד כללי חוה"מ ונוסף על כך מצוה, ביה"ל סי' תקמ"ב ס"א סוד"ה אפי', ובס"ת תקמ"ד ס"א ד"ה צרכי. ומסתימות הדברים מבואר דאף לכתחילה שרי, ולא צריך לחפש ישראל בחינם או עכו"ם.

וצ"ע מהא דסי' תקמ"ה ס"ג דאסור לכתוב תפילין לאחרים בשכר אלא א"כ אין לו מה יאכל לדעת השו"ע, או לפי הרמ"א עכ"פ לצורך שמחת יו"ט בהרוחה, אבל בעשירי לכו"ע אסור כמבואר במשנ"ב שם סקט"ו, וכן כאשר הכתיבה אינה לצורך המועד אף בהרוחה לכו"ע אסור לדעת המשנ"ב שם סק"ד. וצ"ע מדוע, הא מאחר דהוי צורך מצוה, דהא מהאי טעמא מותר לעצמו אף לאחר המועד, וכן לאחרים לצורך המועד אף במעשה אומן לדעת הרמ"א. וא"כ מדוע אסור בשכר. וצ"ל דדוקא היכא שהמלאכה מותרת ע"פ כללי חוה"מ ללא היתרא דמצוה, כגון מעשה הדיט לצורך המועד וכיו"ב, והאיסור רק מצד נטילת השכר, בזה כשמתווסף מצוה מותר לטול שכר. ברם במלאכה שכל היתרה מבוסס על מצוה, כגון בתפילין, דבלא מצוה אין כלל היתר לכתוב דהא הוי מעשה אומן, בזה אין המצוה מתירה גם נטילת שכר אלא רק את עצם המלאכה ותו לא³⁵. ובהא א"ש דברי הרמ"א בס"ת תרס"ד ס"ב שמבואר מדבריו שמונת לקטוף ערבות כדי למכור לצורך המועד. ובשש"כ (פס"ז הערה קע"ט) הקשה אמאי שרי, הא בתפילין אסורין לכתוב כדי למכור לאחרים, ולא התיר הרמ"א אלא לצורך הרוחה לשמחת יו"ט, ועי"ש מש"כ. ברם לדברינו אפשר דכיון דהקטיפה הוי מעשה הדיט ולצורך המועד, א"כ מצד כללי המלאכות שרי, ועל כן המצוה שנוספה מתירה אף השכר, אולם עדיין צ"ע שהרי כל צורך המועד מבוסס על כך שיש מצוה, וצ"ע.

ה. מכשירי צורך מצוה: מותר, משנ"ב סי' תקמ"ה סקמ"ח לתקן הקולומס והדיו לצורך כתיבת ס"ת. אך לא נתבאר שם בהדיא אם אפי' מעשה אומן הותר בזה. וכן מוכח מגילוח השער במקום הנחת התפילין להניחם שם וכנ"ל.

ו. אוושא מילתא: בשו"ע סי' תקמ"ה ס"ג כתב דאף שמונת לטוות ציצית במועד, מ"מ דוקא על ירכו מותר. וכתב המשנ"ב סק"י דאתא לאפוקי בגלגל דאסור משום אוושא מילתא. ובשעה"צ סק"ב דימה הדבר לדישה בפרות.

34. וראה בחוט שני עמוד רמ"ד שביאר באופן אחר.

35. ומאידך בצרכי רבים בב"ה"ל סי' תקמ"ד ס"א ד"ה צרכי, הכריע דשרי בשכר אף בלא מצוה, ואף דבצרכי רבים עצם המלאכה אינה מותרת מצד כללי המלאכות הרגילים אלא רק מדין הצרכי רבים, דהא מתירים אף מעשה אומן לצורך המועד, ומעשה הדיט שלא לצורך המועד, ובכל זאת מתיר

בשכר. וצ"ל דצרכי רבים מתיר טפי מצורך מצוה, וכפי שמצאנו שאוושא מילתא הותר ברבים בס"ת תקל"ז סט"ו בפרות, ומאידך במצוה נאסר בס"ת תקמ"ה ס"ג במשנ"ב סק"א בטויית ציצית בגלגל.

36. כלומר, דיש מתירים אמירה לעכו"ם אף באיסור דאורייתא, כמש"כ הרמ"א בס"ת רע"ו ס"ב בשם העיטור, ומה שציון המשנ"ב לסי' ש"ז ס"ה,

כוונתו לדברי הרמ"א שם שציון לסי' רע"ו שיש מקילין אפי' במלאכה דאורייתא.

37. ובמקום שהיהודים בו מועטים והכל יודעים כשיש מת בעיר, נחשב כל מת כמפורסם, שו"ע שם.

38. וקצת ראייה דבניכר מותר אף לאומן בפרהסיא, דבס"ת תקל"א ס"ו כתב

אולם מאידך בריב"ב (מו"ק ד: מדפי הר"ף) כתב שמותר אף בטרחה יתירה, וכן מוכח מסי' תקמ"ח ש"ח שמוותר לבנות אמת המים של רחיים אף דהוי טרחה יתירה כמבואר בסי' תקל"ז ס"ו. ואין לומר דשאני התם דהוי מכשירין, כיון דדמי לעשיית מצודות דגים בסי' תקמ"א משנ"ב סק"א דאינו מכשירים כיון שאין הדבר מתקן את גוף האוכל, וכן משמע במשנ"ב ס' תקמ"א סק"ה דטעמא משום צורך המועד, וצ"ע. וראה עוד מש"כ בפרק ה' בענין זה.

ה. במכשירי צורך המועד: אסור, כמבואר במג"א ס' תקמ"ה סק"ז דאסור לחפור נברכת כובסים. וכמו"כ מוכח מדברי הנשמו"א כלל ק"י סק"א דאסור לגדול חבלים לאריגת המטה משום טרחה יתירה.

ו. בצרכי רבים: מותר, שו"ע ס' תקמ"ד ס"ב ובמשנ"ב סק"א וסק"ט.

ז. בדבר האבד: אסור, שו"ע ס' תקל"ז ס"ב, וכן הוא במשנ"ב ס' תקל"ו סק"ב.

ח. בדבר האבד בהפסד מרובה ביותר: כתב הפמ"ג ס' תקמ"א סוף סק"ז דאפשר דשרי.

ט. טרחה יתירה בלא מלאכה לצורך דבר האבד: במחצה"ש ס' תקל"ו סק"ג מבואר דשרי, ועיי"ש שהקשה מאין מתלעין ס' תקל"ז ס"ב. ומאידך במשנ"ב ס' תקל"ו סק"א י"ב מבואר דאסור. וראה עוד מש"כ בזה בפרק ד'.

י. בפועל שאין לו מה יאכל: ראה בפרק ז' שהבאנו בזה צדדים לכאן ולכאן.

יא. בצרכי מצוה המתירה: ברמ"א ס' תקמ"ה ס"ג ובמשנ"ב שם סק"ז מבואר דעשיית תפילין וציצית מותרת אף לצורך אחרים לצורך אחר המועד, ובטעם הדבר כתב הלבוש דבעשייתן ליכא טרחה. ומשמע מדברי דכתיבת התפילין וטוית הציצית הוי טרחה. ואפ"ה התירו (לדעת השו"ע רק לצורך עצמו, ולדעת הרמ"א אף לצורך אחרים לצורך המועד). אך יש לדחות דאע"פ דהוי טרחה מ"מ אפשר דלא חשיב טרחה יתירה האסורה דכוותה בדבר האבד. ואף מהא דהתירו עשיית כל הציצית ולא רק התכלת כמו שפסק הרמ"א ס' תקמ"ה ס"ג וכמבואר בבי"י (דלא כאותם הפוסקים שהתירו רק התכלת שהוא דבר מועט ולא כל הציצית משום טרחה), אכתי ליכא ראייה על טרחה יתירה. ואולי יש להביא ראייה מבניית סוכה דשריא כמבואר בביה"ל ס' תרל"ז ס"א ד"ה עושה, ולכאורה חשיב טרחה יתירה, ויש לעיין בדבר.

יב. עשיית כמה מלאכות שכל אחת כשלעצמה אינה טרחה יתירה, אך יחדיו הם טרחה מרובה (באופנים שאסרו טרחה יתירה): מסברא היה נראה שמוותר, וראה במשנ"ב ס' תקמ"מ סק"ה בשם המג"א שלא התירו בכתול רעוע אלא דבר אחד, דהיינו לבנותו אם הוא כבר סתור, אך לסותרו ולבנותו מחדש לא התירו אף מפני חשש גנבים, ובשם הפמ"ג כתב דאם הוא רעוע כ"כ שיש חשש ברור מותר. ולכאורה אפשר דכוונת המג"א היא משום טרחה יתירה בדבר האבד, דאף שמלאכה אחת אינה טרחה. מ"מ כיון ששני המלאכות יחד הם טרחה יתירה, אף שהם בשביל תוצאה אחת אסור, והפמ"ג השיג אפטר משום דס"ל שאינו ברור דהוי טרחה יתירה בכה"ג, וצ"ע.

היתרים הצריכים צנעא

בהל' חוה"מ מצאנו במספר מקומות שעל אף שהתירו חז"ל את הדבר, מ"מ הצריכו הפוסקים לעשותו בצנעא, ואציע בזה המקומות שנוכרו בדברי הפוסקים שצריך לעשות הדבר בצנעא, וכדלהלן:

א. באנוסים המותרים בגילוח: שו"ע ס' תקל"א ס"ה. וכן בקטן הנראה כגדול כתב המשנ"ב שם סקט"ז דאפשר דאין להקל בפרהסיא.

ב. בעלי אומניות באוכל נפש: שו"ע ס' תקל"ג ס"ה, ובמשנ"ב שם סק"א כתב דהוא דוקא במלאכה שאינו מוכח לרואה שהיא לצורך המועד, ומשמע דמלאכה שניכר שהיא לצורך המועד גם לאומן מותר בפרהסיא, וכפי שבאמת כתב הרמ"א ובמשנ"ב סק"ז וסק"ג בביאור דבריו גבי צידת דגים. ברם בביה"ל סוד"ה של חיות, צידד שאין להתיר לאומן צידת דגים בפרהסיא, אלא המכירה בלבד ודלא כהרמ"א, ומשמע דאף כשניכר שהוא לצורך המועד כצידת דגים לא התירו מלאכה בפרהסיא, אלא רק מכירה, וכן נקט הגרמ"ש קליין (חומה"מ פ"ז הערה ע"ט) לחלק בין מלאכה למכירה עיי"ש דבריו, וצ"ע³⁸.

עוד יש לעיין אם מותר לאומן לעשות מעט בפרהסיא, שתלוי בבי' הטעמים שאומן צריך צנעא, דלטעם הבי' הלבוש המג"א והט"ז דהוא משום שצריכים לעשות הרבה יחד ונראה כעושיין לצורך חול, א"כ כשעושה מעט ליכא לטעמא דאסורא, אולם לטעם הרמב"ן שפניו שמלאכתו בכך, נראה כעוסק במלאכתו להשתכר כדרכו כל השנה, לפ"ז אף שעושה מעט אסור מהאי טעמא. ולמעשה במשנ"ב שם סק"ב נראה יותר שצידד כטעם הבי' וסייעתו ולפ"ז מותר, אולם בביה"ל שם ד"ה של חיות, ציטט את דברי הרמב"ן ונראה דחש לאיסור בזה, וצ"ע לדינא, וראה בזה בחומה"מ עמוד רמ"ו.

ג. כיבוס למותרים, כשאינו מתכבס טוב יותר בפרהסיא: רמ"א ס' תקל"ד ס"א, וראה שם במשנ"ב סק"י מש"כ בשם המג"א.

ד. פועל שאין לו מה יאכל: ס' תקל"ג משנ"ב סק"ח. אך אם א"א בצנעא מותר אף בפרהסיא כמבואר במשנ"ב ס' תקמ"ב סק"ז, ודוקא באין לו מה יאכל כלל, אבל יש לו אך רוצה להרויח לצורך שמחת יו"ט כגון לבשר ויין, אף לדעת הא"ר שהחשיב מקרה זה לאין לו מה יאכל, מ"מ אסור בפרהסיא אף כשא"א בצנעא כמבואר בשעה"צ שם סק"ד בשם הפמ"ג.

ה. צורך המועד כשאינו ניכר שהוא לצורך המועד: ס' תקל"ה משנ"ב סק"ד. משא"כ באוכ"נ בסי' תקל"ג ס"ה בבצירה וטחינה שאינו מוכח שהוא לצורך המועד כמבואר שם במשנ"ב סק"ב, ואפ"ה מותר פרהסיא באינו אומן.

ו. ספק דבר האבד: שו"ע ס' תקל"ח ס"ב, ובמשנ"ב ס' תקל"ז סק"א וביה"ל שם סוד"ה דבר. וכשא"א בצנעא שרי בפרהסיא כמבואר ברמ"א ס' תקל"ח ס"ב.

ולענין דדאי אבד ראה בדרכי משה שם אות א' שהביא מחלוקת ראשונים האם צריך צנעא. ועיין בביה"ל ס' תקל"ט ס"ה ד"ה אינו, דמשמע דאף בודאי אבד בעי צנעא, היכא שאינו ניכר שהוא אבד, וראה עוד מש"כ בפרק ד'.

ז. הבאת כלים מבית האומן: לא יביאם לתוך ביתו אף באינו מאמינו אלא בצנעא. שו"ע ס' תקל"ד ס"ג. וכשא"א בצנעא לכאורה שרי אף בפרהסיא דומיא דפועל שאין לו מה יאכל, דהא בא מכוחו כמבואר במשנ"ב שם סק"ח.

ח. צרכי המת: שו"ע ס' תקמ"ז ס"י בעשיית ארון דבעי בחצר שבו המת, וכן ניסור עצים לארון בצנעא בתוך הבית. וראה במשנ"ב סק"כ דבניסור היכא שלא יכל בצנעא שרי בפרהסיא. אולם בפרהסיא דעכו"ם הביא פלוגתא דלמג"א אסור אף בלא יכול בצנעא, והא"ר מיקל. וראה שם בשו"ע דניסור עצים אסור, ובמשנ"ב סק"ב דסיברו שקצצו לצורך בנין, ובא"א בענין אחר כתב שיש מתירים, ועי"ש עכו"ם בודאי יש להתיר.

ולכאורה מסעיק זה לענין מת אפשר ללמוד כלל בדיני צנעא, דכל היכא דאיכא מראית העין שמא עושה שלא לצורך המועד, בעי צנעא, וכעין שמצאנו בסי' תקל"ג ס"ה ובמשנ"ב סק"ב, הטעם דאומנין בעי צנעא באוכ"נ, וראה עוד בשלחן עצי שטים כללי מלאכות ס' א' אות ב' שנראה כן מדבריו דהוה הכלל בדיני צנעא, שכל שאינו ניכר שעושה לצורך היום בעי צנעא.

ט. במצוה המותרת, עיי' אומן: בשו"ע בס' תקמ"ה ס"ג מבואר דמותר לכתוב תפילין לעצמו אף לצורך אחר המועד, ולרמ"א אף לאחרים לצורך המועד. ויש לעיין דמאחר שכתבת תפילין הוי מעשה אומן, האם לאומן שכותב לאחר לצורך המועד או לעצמו, האם בעי צנעא כמבואר באוכ"נ בסי' תקל"ג ס"ה, שלא יאמרו שעושה לצורך אחר לאחר המועד.

י. אדם חשוב בדבר האבד: ס' תקל"ז משנ"ב סק"ד דמעיקר הדין מותר, אך מ"מ טוב שיעשה בצנעא.

יא. במלאכה אין חילוק בין צנעא לפרהסיא דהכל אסור: משנ"ב ס' תקל"ט סק"ו.

יב. הצריכים צנעא בפרקמטיא:

* כשמוכר שלא לצורך המועד אך מוציא מעט לשמחת יו"ט (ואין לו ככל אשר יתאוה) כתב השו"ע ס' תקל"ט ס"ד שמוותר, אך מ"מ בעי צנעא שתהא החנות סגורה, ויפתח במקצת כשברא הקונה, כמבואר במשנ"ב סק"ז ובביה"ל ס"ה ד"ה אינו מותר, וכן מבואר בביה"ל ס"ב סוד"ה שאין, ככל פועל שאין לו מה יאכל דבעי צנעא.

* תגר שקונה מזה ומוכר לזה כתב הרמ"א שם בס"ה דשרי, ובמשנ"ב סק"ג דשרי רק בצנעא בתוך ביתו ולא בחנות.
* מכירה לצורך המועד בדברים שמתקיימים אף לאחר המועד, כפירות כסות וכלים, בעי צנעא כמבואר בשו"ע שם ס"א, והיינו פותח אחת ונועל אחת.

* מכירת פירות כסות וכלים שלא לצורך המועד, ברמ"א שם ס"ב התיר בצנעא, אך הסכמת האחרונים לאסור כמבואר במשנ"ב שם סקמ"ג.

* אף שאסרו למכור ולקנות שלא לצורך המועד כמבואר בשו"ע ס' תקל"ט ס"א, מ"מ כתב שם הרמ"א ס"א שבצנעא מותר היכא שיש לו בכך רווח מרובה ויוציא מעט מהרווח לשמחת יו"ט, ואף בעשיר מותר בכה"ג כמבואר בשעה"צ שם סק"ו.

המותרים בפרהסיא

ועתה אציע המקרים שהזכירו הפוסקים שמוותרים אף בפרהסיא:

א. תספורת קטן: ס' תקל"א ס"ו, ובנראה כגדול בעי צנעא משנ"ב סקט"ו.

ב. גילוח שפה: רמ"א ס' תקל"א ס"ח.

ג. מלאכת אוכל נפש לאינו אומן: ס' תקל"ג ס"ד וס"ה, ואף במלאכה שאינו ניכר שהוא לצורך המועד כמבואר מדברי המשנ"ב סק"ב. וכ"כ המאירי מו"ק יט. ד"ה כשתבונן, וראה בשלחן עצי שטים שכתב שלא יעשה בפרהסיא אא"כ ניכר שמתכוון להיתר, ואינו סותר דכוונתו לכאורה להא דסי' תקל"ז ס"ח שנעשית בפעולתו גם מלאכה האסורה.

ד. מכשירי אוכל נפש: מאירי מו"ק יט. ד"ה כשתבונן, וכן נראה מדברי הרמב"ן בליקוטיו למו"ק שדימה ממש מכשירים לאוכל נפש עצמו, עיי"ש לשונו.

ה. תיקון הגוף: לכאורה מותר בפרהסיא, דהא כתבו הראשונים והפוסקים שעשו אותו כאוכ"נ, ובאוכ"נ שרי פרהסיא, וכן נראה להדיא מלשון המאירי מו"ק יט. ד"ה כשתבונן, שכתב דאוכ"נ ומכשיריו שרו בפרהסיא, ועי"ז כתב "וקשוט הנשים אף הוא בדין האוכל ומכשיריו", ודו"ק.

ו. כיבוס למותרים: שו"ע ס' תקל"ד ס"א.

ז. צורך המועד כשניכר שהוא אכן לצורך המועד: ס' תקל"ה משנ"ב סק"ד.

ח. צרכי רבים: שו"ע ס' תקמ"ד ס"ב ובמשנ"ב שם סק"א וסק"ט.

ט. דבר האבד: בדרכי משה ס' תקל"ח אות א' הביא פלוגתת הראשונים אם בודאי דבר האבד בעי צנעא, אך מסתימת דברי השו"ע שם ס"א ב' נראה שרק בספק דבר האבד בעי צנעא, אך בודאי אבד שרי בפרהסיא, וכ"כ המאירי מו"ק יב, וכן נראה מדברי הרמב"ן בליקוטיו למו"ק, והו"ד במשנ"ב ס' תקל"ז סק"א ובביה"ל שם ס"א סוד"ה דבר. ועי"ע מש"כ בפרק ד' בערך "צנעא" בענין זה בארוכה, והבאנו שיש מקרים שאף בודאי אבד בעי צנעא, עיי"ש.

המותרים בפרהסיא בפרקמטיא:

* באופן שאם לא ימכור במועד יפסיד מהקן כתב השו"ע ס' תקל"ט ס"ד שמוותר למכור, ולכאורה אף בפרהסיא ככל דבר האבד. אולם בספק יפסיד הקרן הגם שמוותר כמבואר בביה"ל שם ד"ה יפסיד, וכן במשנ"ב סק"ב, מ"מ לכאורה בעי צנעא כמבואר בסי' תקל"ח ס"ב בספק דבר האבד.

* מניעת רווח שאינו מצוי אחר המועד מותר כמבואר שם בשו"ע ס"ה, ומסתימות דברי השו"ע והמשנ"ב שם נראה דשרי אף בפרהסיא, דלגבי פרקמטיא הוי דבר האבד, כמבואר במשנ"ב סק"ח. ודוקא היכא דניכר שאינו מצוי אחר המועד כשיירות, דאל"ה צ"ע מאה דס"ט שכתב הביה"ל שם ד"ה ומת, שבקניית יין בעת הבציר לצורך שתיית כל השנה בעי צנעא. דלכאורה צ"ע מ"ש מס"ה, דהא אף בסי' הוי מניעת רווח שאינו מצוי אחר המועד, שזהו גופא טעם ההיתר שם.

* מכירה לצורך המועד בדברים שאינם מתקיימים לאחר המועד וכן בדברים שניכר שהם לצורך המועד מותר אף בפרהסיא כמבואר בשו"ע שם ס"י ומשנ"ב סק"ג.

* בעה"ב שאין אומנותו כל השנה כחונני ומוכר לצורך המועד, לא בעי צנעא אף בדברים שאינם ניכרים שהם לצורך המועד, משנ"ב שם סק"ד.

* לצורך יו"ט האחרון של חג מותר בפרהסיא אף פירות כסות וכלים, ואף להוציא החוצה ולעטר השוקים מפני כבוד יו"ט, שו"ע שם ס"א, ובעבר יו"ט אחרון של פסח מותר בפרהסיא אך לא להוציא ולעטר השוקים כמבואר במשנ"ב סק"ז.

* מכירת דברים שיש פרסום בקנייתם ככתים ובהמה לצורך המועד, בתוס' מו"ק יג. נסתפק בזה האם בעי צנעא, ובשו"ע ס"ב לא נחת לחלק בזה.

פרק יא

דיני המכויין מלאכתו למועד

הקדמה

במשנה במו"ק יא. וכן בדף יב: מבואר שעל אף שהתירו מלאכת דבר האבד במועד, מ"מ אסור לכוון את מלאכתו לעשותה במועד. וכן פסק השו"ע בסי' תקל"ז סט"ז ובסי' תקל"ח ס"א ובעוד מקומות. ובטעם האיסור כתב החינוך (מצוה שכ"ג) וז"ל: ואסרו לכל אדם שלא יכוין מלאכתו במועד, כלומר שניכר מלאכתו לדעת קודם המועד בענין שיעשה אותה במועד מפני שהוא פנוי, כ"י לא לעסוק במלאכה הרקובה ימי חולו של מועד כי אם לשמוח לפני ה', רוצה לומר להתקבץ במדרשות ולשמוע נועם אמרי ספר, הלכות הפסח בפסח והלכות עצרת בעצרת". והאריכו הפוסקים בהגדרת כיוון מלאכתו מה נכלל בכיוון ומה לא ובשאר פרטי דיניו, וכן דנו הפוסקים אם איסור זה נאמר רק בדבר האבד או גם בשאר היתרי חול המועד וכדלהלן.

גדרי כיוון מלאכתו

א. גדר כיוון מלאכתו: בשו"ע ס' תקל"ח ס"א ובמשנ"ב סק"י, דבאננס או שכח או נתעצל שהיה סבור שיוכל להשהותו לאחר המועד לא הוי כיוון, ורק בהיה שהות ויכולת קודם או אחר הרגל ומצמצם מלאכתו למועד אסור. וראה עוד במשנ"ב ס' תקמ"מ סקט"ו. ועיין בשעה"צ ס' תקל"ז סוף סק"א בשם הנמ"י וראה בבי"י שם ביאור הענין. ועי"ע בשו"ת באר משה ח"ז ס' ס"ה בארוכה.

ב. סבור שמוותר לכוון: המהרש"ם (הגהות לאורחת חיים ספינקא ס' תקל"ד סק"ב) אסר, ובשו"ת באר משה (ח"ז ס' ס"ה) התיר. ובשש"כ פס"ו הערה קנ"ח כתב בשם הגרש"א דעכ"פ אין מאבדין אותה ממנו בעבר ועשה בכה"ג.

ג. סבר מתחילה שיהא לו פנאי לעשותה קודם המועד ואחר כך שחה: שו"ת חת"ס חו"מ סוס"י מ"ב כתב שאפשר שאסור, ובשש"כ פס"ו סל"ט הערה קנ"ח כתב בשם הגרש"א שמוותר, עיי"ש נימוקו.

ד. מתוך עצלות נמשך הדבר עד חול המועד: שש"כ פס"ו סל"ט דשרי ע"פ השעה"צ ס' תקמ"מ סק"ג³⁹, וראה שם בשעה"צ שכתב יסוד זה בענין מכשירי אוכל"ג, ועיי"ש שסיים שבשלחן עצי שטים החמיר בזה, ולא התיר במכשירים שאפשר לעשותן מעיו"ט אלא במעשה הדיוט, ונשאר בזה בצ"ע.

ה. מלאכות שאין הדרך להכניס מראש, אלא הדרך לעשותם תיכף ומיד קודם השימוש: ראה בחוט שני עמוד קצ"ז שצייד להקל בזה דלא חשיב כיוון, ולפ"ז יש להקל בחיתוך נייר טואלט.

סק"א ומש"ז סק"ב שאין דבר זה ברור. **40.** וכע"ז מבואר בשו"ת הריב"ש ס' רכ"ו שבלא טעם שמא יקדמנו היה אסור לארס משום קנין ועובדין דחול.

39. בשעה"צ זה מבואר יסוד בהלכות חוה"מ, דכללא דאפשר לעשות מעיו"ט, אינו אלא ביו"ט גופא, אבל בחול המועד די לנו להחמיר בכיוון מלאכתו במויד לעשותה במועד ותו לא. ברם ראה בפמ"ג ס' תקל"א א"א

נמי שרי. ומבואר מדבריו דלא חש לפרקמטיא, וא"כ לדבריו אפשר שפיר דשרי אף בכיוון שהרי ליכא איסור כלל באירוסין מצד איסורי חוה"מ.

ולכאורה יש להביא ראיה מדברי הגמ' מו"ק ח: שאחד הטעמים לאיסור נישואין במועד משום שמא יבטל מפריה ורביה, ופי' רש"י שאם נתיר לישא במועד, יהיה האדם כבוונה נישואיו למועד לעשות סעודה אחת לשניהם. ומשמע מהכא דבלאו ביטול פריה ורביה היה מותר, ואע"פ שמכיוון לכתחילה נישואיו למועד, הרי שמותר בכיוון. וראה עוד בענין זה בריטב"א יח. ד"ה קדושי.

יא. כיוון מלאכתו באיסורים דרבנן: במג"א סי' תקל"ט כתב דאף באיסור סחורה כשהותר בדבר האבד, מ"מ אסור לכוון מלאכתו במועד, והביא על כך ראיה דהא שולח פשתנו מן המשרה נמי לאו מלאכה ואע"פ אסור בכיוון מלאכתו. והו"ד להלכה במשנ"ב שם סק"ד. ובלבושי שרד שם ביאר חידושו דה"א שלא אסור כיוון בדבר האבד אלא בדבר שיש בו משום מלאכה, אך בדבר האסור רק משום טרחא שאין בו מלאכה שרי כיוון, קמ"ל דאף בזה אסור כיוון (אולם ראה בערוה"ש בסי' תקל"ט שלא הסכים בזה לדברי המג"א). וכן הוא בשו"ע סי' תקל"ט ס"ט דאסור כיוון בסחורה במניעת רווח. וכן מבואר במשנ"ב סי' תקל"ח סק"א דאף בטרחה בעלמא אסרינן כיוון מלאכתו, ובשעה"צ סק"ה דאף מאבדין אותה ממנו.

יב. במלאכה בחוה"מ לצורך יו"ט שני: ברמ"א סי' תקל"ט סי"א כתב שמותר לקנות בחוה"מ לצורך יו"ט שני של יו"ט אחרון. ובמשנ"ב סקל"ט בשם הגרעק"א דאפי' לעשות מלאכה גמורה כגון לבשל לצורך יו"ט שני מותר. ובמשנ"ב סקל"ח דלא נימא כיון דאנו בקיאיין בקביעא דירתא הוי ליה כחול ומכין מחוה"מ לחול, קמ"ל דשרי כי היכי דלא יזולו בו.

ויש לעיין היכא שכיוון מלאכתו לחול המועד כדי להכין ממנו ליו"ט שני, דאולי לא חשיב כאוכל נפש דשרינן בכיוון מלאכתו בסי' תקל"ג ס"א, דשאני הכא דכל ההיתר הוא רק משום שלא יזולו בו, אך אינו היתר מעיקר הדין.

קנס הפקרת ממונו בכיוון מלאכתו

במשנה במו"ק יב: מבואר שהמכין מלאכתו למועד תאבד מלאכתו, וכן פסק השו"ע סי' תקל"ח ס"ו שהמכין מלאכתו והניחה למועד ועשאה במועד, בית דין מאבדין אותה ממנו ומפקירין אותה לכל. קנס זה הוא בין כשעדיין לא עשה המלאכה שאסרו לו לעשותה אף שתפסד מלאכתו כתוצאה מכך, ובין אחר שכבר עשאה שמאבדין אותה ממנו כמבואר במשנ"ב שם סקט"ו. ודנו הפוסקים מה גדר קנס זה ובמה נאמר, ושאר פרטים בזה וכדלהלן.

א. במה נאמר קנס זה:

* **בדבר האבד:** מאבדין ממנו כמבואר במו"ק יב: ובשו"ע סי' תקל"ח ס"ו, ואפי' בטרחה בלא מלאכה כמבואר בשעה"צ שם סק"ה.

* **בצורך המועד:** הסתפק הפמ"ג סי' תקל"ג מש"ז סק"א דדלמא אין מאבדין.

* **באינו אבד ואינו צורך המועד:** כלומר מלאכה האסורה ע"פ כללי חוה"מ (וה"ה צורך המועד במעשה אומן), מאבדין ממנו כמבואר במשנ"ב סי' תקל"ח סקט"ו.

* **בנתחדש במועד דבר שצריך לעשותו, ויכול להמתין עד לאחר המועד:** בברכי יוסף סי' תקל"ח סק"א כתב שדוקא בדבר שהיה יכול לעשותו קודם המועד קנסין, אך אם אינה מלאכה שהיתה לפניו מקודם המועד לעשותה, אלא שעתה נתחדש דבר שצריך לעשותה, אף שאסור לעשותה לפי שיוכל להמתין עד אחר המועד, עם כל זה אם עשאה אין לו דין כיוון שנפקיר ממונו, ובשעת"ש שם כתב דצ"ע חלוק זה. וראה בחוט שני עמוד קצ"ח ביאור דברי הברכ"י.

* **בעושה מלאכת אחרים:** ברמ"א סי' תקל"ח ס"ו כתב דבעושה מלאכת אחרים כגון חייט או סופר שאי אפשר לקונסו שהרי החפץ אינו שלו, מנדין ומלקין אותו, וביאר המשנ"ב סק"ט שכוונתו מנדין או מלקין, והיינו עד שיקבל עליו לא לעשות כן. אולם במשנ"ב סק"ח הביא שדעת הא"ר שלא סגי במלקות או נידוי אלא מאבדין ממנו דמי השכיירות. וראה בזה בבדק הבית שם.

ב. גדר הקנס:

* **אם צריכים ב"ד להפקיר או מופקר מעצמו:** בשו"ע שם כתב מאבדין אותה ממנו ומפקירים אותה לכל, ומשמעות הלשון שאם ב"ד לא הפקירו אין החפץ נעשה הפקר מעצמו, וכן מבואר להדיא במשנ"ב שם סוף סק"כ שכל שלא הפקירו אינו מופקר מעצמו, ודלא כמור וקציעה שכתב דאף קודם שהפקירוהו מופקרת מעצמה, דבכל מקום שאמרו הפקר ב"ד הפקר, לא בעינן דוקא גזרת ב"ד של עכשיו להוציאו לפועל, אלא רחמנא אפקריה מדין תורה שבע"פ. וראה בשעה"צ שם סק"ז שאכן דחה דברי המו"ק. ולפי"ז כתב בחוט שני עמוד קצ"ז שאם יש מפעל שמייצרים בחוה"מ דברים באיסור כגון כסאות ושולחנות וכיו"ב, אינם נעשים הפקר מעצמם ואסור לזכות בהם כל שב"ד לא הפקירום.

* **אם ההפקר הוא רק לזמן המועד או לעולם:** במשנ"ב שם סק"ז כתב שאם לא זכה בה אדם ונשאר עד לאחר המועד, מותר להתעסק בה, ומשמע אף לעושה המלאכה עצמו. והיינו שאינם הפקר אלא במועד עצמו, ובחוט שני עמוד קצ"ז ביאר הדבר דאין האיסור על החפץ אלא על עושה המלאכה עי"ש.

ג. כיוון מלאכתו ומת, אם קנסו בנו אחריו:

* **כיוון ומת קודם שעשאה, בדבר האבד:** מותר לבנו לעשותה שו"ע שם ס"ו, ובמשנ"ב סקט"ו.

* **כיוון ומת אחר שעשאה, בדבר האבד:** לא קנסו את בנו, משנ"ב שם סק"כ בדעת השו"ע, וכתב המשנ"ב שם דהיינו דוקא שמת קודם שהפקירוהו הב"ד (ודלא כמו"ק שכתב דאף בכה"ג אין ליורש זכות בה כמבואר בשעה"צ שם סק"ז), אך אחר שהפקירוהו שוב אין הבן יכול לזכות מדין ירושה אלא הרי הוא כשאר אדם לנכסים אלו, ופשוט שאם כבר זכה בה אדם אין ליורש בה זכות.

* **כיוון ומת אחר שעשאה, בדבר שאינו אבד:** אין קונסים את בנו, הכרעת המשנ"ב שם סק"א ובביה"ל ד"ה אם.

פרק יב

דיני נטילת שכר עבור מלאכה במועד

הקדמה

כתב השו"ע סי' תקמ"ב ס"א "אפי' מלאכות המותרות, אינם מותרות לעשותן אלא לעצמו או לאחרים בחינם, אבל בשכר אסור". ובטעם הדבר כתב המשנ"ב שם סק"ב בשם הרא"ש דקבלת שכר במועד כעובדא דחול דמיא. ובענין זה ישנם הרבה חילוקי דינים מתי נאסר ליטול שכר ומתי לא, וכדלהלן:

א. אוכל עימו בשכרו: מותר, שו"ע סי' תקמ"ב ס"א, ובמשנ"ב סק"ג דשוב לא הוה כעובדא דחול. וראה בערוה"ש שם ס"א הטעם דבחול אין הרגילות לשלם בשכר כזה.

ב. נטילת שכר בצורך המועד: במעשה הדיוט כדרכו או מעשה אומן בשינוי, אסור ליטול שכר, שו"ע סי' תקמ"ב ס"א ומשנ"ב סק"א, וכן משנ"ב סי' תקמ"א סקט"ו ושעה"צ סק"ז ובביה"ל שם ס"ה ד"ה אלא, דלא כדעת הכלבו וסייעתו.

וכן דברים האסורים משום טרחא כהבאת כלים מבית האומן ופינוי כלים מחצר לחצר וכיו"ב, כאשר עושה אותם לצורך המועד דבחינם שרי, אסור בשכר כמבואר במשנ"ב סי' תקמ"ב סק"א.

ג. דברים שאינם לא מלאכה ולא טרחא ומותרים לכתחילה, כשעושה שלא לצורך המועד: אסור בשכר, ביה"ל סי' תקמ"א ס"ה ד"ה אלא, בשם הנוב"י שביאר כך את דברי השו"ע בסי' תקמ"ב ס"א שמלאכות המותרות שאסור בשכר היינו דברים שאינם מלאכה ועושה אותם שלא לצורך המועד (וכגון הא דסי' תקמ"ד סוף ס"ב ובמשנ"ב שם סק"ז בהמשכת מי גשמים מהגג לתוך כלים להוליכם לבור). ולא השיג הביה"ל בנקודה זו על דברי הנוב"י.

41. ואולי יש להביא ראיה לדבריו דשרי ליטול שכר באוכ"נ, מהשו"ע סי' תקל"ג ס"ה שמותר לצוד ולטחון כדי למכור, הרי דבאוכ"נ שרי בשכר. וראה בשו"ת אבנ"ז או"ח סי' ב' סק"ט שאין להביא מכר ראה, דשאני התם דנטילים שכר על

ו. דבר שאף אם יעשנו קודם המועד יצטרך לעשותו שוב במועד: ראה בערוה"ש סי' תק"מ ס"ו שמשמעות דבריו שאין בזה איסור של כיוון מלאכתו, שכתב דהא דשרי ניקור רחים וקציצת צפרני חמור הרחיים הוא משום שאף אם תקנם קודם המועד מתקלקלים וצריכים תיקון בכל עת ואינו מוכרח.

ואולי יש להביא ראיה מסי' תקל"ד ס"א מכיבוס מי שאין לו אלא חלוק אחד דשרי, וכתב המשנ"ב סק"ט שהטעם משום דאף אם היה מכבסו מעי"ט היה מתלכלך וצריך שוב כיבוס. ובכה"ח שם אות י"ב הביא מחלוקת הפוסקים אי שרי דוקא בכיבוס קודם המועד, או אפי' בפשע ולא כיבוס קודם המועד, והעלה דשרי אף בפשע. ברם אכתי ליכא ראיה דאפשר דאכן פשע, אבל לא כיוון להדיא למועד, ואה"נ אי כיוון להדיא למועד אפשר דאסור, וצ"ע.

במה נאמר איסור כיוון מלאכתו

א. כיוון מלאכתו בדבר האבד: אסור, שו"ע סי' תקל"ז סט"ז בבצירת כרם אצל כרם של גוי. וכן סי' תקל"ח ס"א שו"ע ורמ"א דאסור. וכן ברמ"א סי' תק"מ ס"ד גבי תיקון ציר הדלת. ואף בטרחה שאינה מלאכה אסור כיוון בדבר האבד בסי' תקל"ח ס"ב ובמשנ"ב שם סק"א, וכן בשו"ע סי' תקל"ט ס"ט בסחורה (דאינה מלאכה) במניעת רווח דאסור בכיוון. ואף בטרחה מאבדין ומפקירין לכל כמבואר בשעה"צ סי' תקל"ח סק"ה.

אמירה לנכרי בכיוון מלאכתו בדבר האבד: בחוט שני עמוד קצ"ו כתב דבכה"ג שאסור לכוין מלאכתו למועד, אסור גם לומר לגוי לעשותו במועד. אולם מאידך בשדי חמד (מערכת חוה"מ אות ב') כתב דאין קונסין אותו, והו"ד בכה"ח סי' תקל"ח אות כ"ג. וע"ע בשו"ת בית יצחק (יו"ד ח"ב סי' י"ז) מש"כ בזה.

ב. באוכל נפש: מותר, שו"ע סי' תקל"ג ס"א. ובח"א כלל ק"ו ס"ב כתב דאפי' לכתחילה שרי לכוון באוכ"נ. וכן משמע בפמ"ג סי' תקל"א א"א סק"א, וכן דייק בחוט שני עמוד קצ"ח מדבריו, וכן העלה בשו"ת באר משה ח"ז סי' ק"ד עיי"ש בארוכה. ומאידך בתוספת חיים על הח"א כתב דאין לכוון לכתחילה.

ג. במכשירי אוכל נפש: ברמ"א סי' תק"מ ס"ח ובמשנ"ב שם סק"ז גבי סכין שנשבר מבואר דאסור כיוון מלאכתו, וכ"כ המשנ"ב שם סק"ח (וראה עוד בשעה"צ שם סק"ז וביתירה מזאת). אך מאידך בסי' תקל"ג ס"א מותר לקוף עצים מן המחובר, ובשעה"צ סק"ג דשרי אף בכיוון כדמוכח בגר"א, אך אפשר דהתם איירי להסקה להתחמם כנגדם וכמשמעות המשנ"ב שם סק"ג, וזה חשיב אוכל נפש ממש כיון שנהנה מגוף העץ וכדברי הר"ן בביצה פ"ד על המשנה דאין מבקעין, וראה בשש"כ פס"ו הערה פ"א שהעיר מזה (וראה עוד בחוה"מ"כ עמוד רנ"ב מש"כ אודות קציצת עצים אם חשיב מכשירים או אוכ"נ גופיה). ולפי"ז בקוצץ להסיקו לתבשיל אסור בכיוון, וכן מבואר במשנ"ב סי' תק"א סק"ח דלתבשיל צריך לבקע העצים מעי"ט, ומשמע דאסור בכיוון מלאכתו. אולם בערוה"ש סי' תקל"ג מבואר בהדיא דאף לצורך ביטול שרי בכיוון וכן מבואר בכה"ח שם, ולפי"ז נפקא דשרי כיוון מלאכתו במכשירים וצ"ע, וכן במשנ"ב סי' תקל"ז סקט"ו הו"ד הרמב"ן לגבי טרחא יתירה במכשירים, ומלשון הרמב"ן נראה דשרי במכשירים כיוון, שדימה הדבר לאוכל נפש לגמרי כביו"ט. וכ"כ בהדיא במאירי מו"ק יט. ד"ה כשתתבונן, דשרי כיוון מלאכתו במכשירים, וראה עוד מש"כ בזה בפרק ג' ערך "מכשירי אוכל נפש".

ד. בתיקון הגוף: יש לעיין דמאחר דהוי כאוכ"נ כמבואר בביה"ל סי' תקמ"ו ס"ה ד"ה כל, אפשר דשרי. ולפי"ז יש לעיין בגילוח שפה וצפרנים בסי' תקל"א ס"ח וסי' תקל"ב ס"א דאין בהם גזירת גילוח אי שרי כיוון מלאכתו (וראה בשעת"ש סי' תקל"א סק"ז שמותר להשהות שמחת התגלחת שעושין לקטן לחול המועד להגדיל השמחה, ונראה מדבריו דהיינו להשהות אף עצם התגלחת, ומבואר דלא גזרינן ביה כיוון מלאכתו, ויש לעיין), ברם לביה"ל סי' תקל"א ס"ד ד"ה ואלו, דגילוח לא הוי תיקון הגוף לכאורה אסור כיוון כבצורך המועד וכדלהלן, וכן יש לעיין אי שרי כיוון מלאכתו ברפואה סי' תקל"ב ס"ב. וראה בשש"כ פס"ו הערה קצ"ט שכתב דלכאורה שרי כיוון בתיקון הגוף מאחר דדינו כאוכ"נ, והביא סייעתא לכך מדברי המקור חיים סי' תק"מ ס"ז שהתיר תיקון חלון שנשבר מפני הצינה אף בהיה אפשר לתקנו קודם המועד. ואף אי נימא דשאני התם דהכל חולים אצל הצינה והוי כרפואה וכמש"כ השעה"צ סי' תק"מ סקט"ו, מ"מ איכא עכ"פ ראיה שברפואה שרי כיוון מלאכתו (וכ"כ בחוה"מ"כ עמוד רס"ב שמותר כיוון ברפואה מכיון שצרכי הגוף מוגדרים כאוכ"נ דשרי אף בכיוון, אולם הביא מהגאון מדברצ"ן שמן הראוי להמנע מכך ולסדר ענייני הרפואה מעי"ט). ברם עצם ראיית השש"כ מהמקו"ח לא ברירא, דלא כתב דשרי כיוון, אלא רק בהיה יכול מעי"ט, ואפשר דמ"מ לא כיוון בהדיא למועד, דהא כל האיסור הוא רק בכיוון להדיא ולא בנתעצל וכפי שכתב השעה"צ בסי' תק"מ סק"ג. ולאחמ"כ מצאתי בקרן אורה (מו"ק יד. ד"ה גמ' ושאר) שכתב בהדיא שבתיקון הגוף מותר כיוון מלאכתו כיון דהוי כאוכל נפש, גבי גילוח. וכן מוכח בהדיא מדברי המאירי (מו"ק יט. ד"ה כשתתבונן) שכתב דבאוכ"נ ומכשיריו מותר כיוון, ומיד לאחר מכן כתב שתכשיטי הנשים הם בכלל אוכל נפש ומכשיריו, ודו"ק.

ה. בצורך המועד: אסור בכיוון, שו"ע סי' תקל"ז ס"א בצרכי רכיבה (ואי נימא דצרכי רכיבה הוי כתיקון הגוף כיון דהוי צורך הגוף, נפקא דאף בתיקון הגוף אסור כיוון מלאכתו, וצ"ע מהנוכר לעיל), וראה עוד בפמ"ג סי' תקל"ג מש"ז סק"א דאסור כיוון מלאכתו בצורך המועד. וכ"כ המשנ"ב סי' תק"מ סק"ט דאסור כיוון בצורך המועד במעשה הדיוט. וכ"כ במשנ"ב סי' תקמ"א סק"ד גבי סירוג המטה דאסור בכיוון, ובמשנ"ב שם משמע שהיתר סירוג הוא משום מעשה הדיוט לצורך המועד וכפי שכתב הבי"ש ב"ש ר' ירוחם, ודלא כהרא"ש דטעמא משום דבר האבד. וכ"כ המשנ"ב סי' תקמ"ה סק"ח בכתובת חשבונותיו שיראה עכ"פ שלא לכוון אותם למועד. ונראה מדבריו דקאי אף על היכא שאינו דבר האבד אלא רק צורך המועד דלעיל מינה. וכ"כ בשעה"צ סי' תקמ"ה סק"א דאסור כיוון מלאכתו בצורך המועד, בשם השלחן עצי שטים והשבלי הלקט, וכן בביה"ל שם ד"ה ואפילו.

ו. בצרכי רבים: מותר, שו"ע סי' תקמ"ב ס"ב, ובמשנ"ב סק"א וסק"ט וסק"ב דאף בלא לצורך המועד במעשה הדיוט מותר. ומ"מ ביש להם מנהיג שהרשות בידו לעשות לבדו אסור כיוון מלאכתו, במשנ"ב שם סק"א.

ז. בצורך מצוה: מותר, ביה"ל סי' תקמ"ה ס"ג ד"ה לעצמו, ומשמע מדבריו דרק בדיעבד אין קונסים אותו בכיוון, אך לכתחילה אסור לכוון בזה, ודלא כאוכ"נ שכתב הח"א דשרי אף לכוון לכתחילה. ברם יש להדגיש שאין היתר זה בכל מצוה אלא רק בתפילין ציצית ומוזווה וכיו"ב דהוו מצוה חשובה כדברי הפמ"ג שם, שהרי שאר מצוה לא מותרת בחוה"מ כמבואר ברמ"א בסי' תקמ"ד ס"א וכפי שנתבאר בארוכה לעיל בפרק ח'.

ח. בפועל שאין לו מה יאכל: בשש"כ פס"ו הערה קמ"ו בשם הגרשז"א כתב דיש להסתפק אם מותר לכוון מלאכתו במועד כדי לפרנס בכך פועל עני שאין לו מה יאכל.

וראה בביה"ל סי' תקמ"ה ס"ג ד"ה לעצמו, דמשמע מדבריו דאף בפועל שאין לו מה יאכל לא שרינן ליה בכיוון מלאכתו במועד אלא בדבר מצוה, הא בדבר הרשות אסור בכיוון, ודו"ק. ונראה שנידון הגרשז"א ודברי הביה"ל הנזכר הם ב' נידונים: הגרשז"א איירי שבעה"ב משהיה את חפציו שיתקנם בחוה"מ פועל שאין לו מה יאכל, משא"כ נידונו הוא אם לפועל עצמו מותר לכוון למועד.

ט. בחשש נפשות: משנ"ב סי' תק"מ סוף סק"ה ובשעה"צ סק"ז דלכתחילה אין לכוון, אך בכיוון אין קונסים אותו ויכול לבנות שם הכותל.

י. באירוסין אשה במועד: בשו"ע סי' תקמ"ו ס"א פסק שמותר לארס אשה במועד, ובלבד שלא יעשה סעודת אירוסין בשעת אירוסין, עיי"ש. ובמשנ"ב סק"ב כתב הטעם משום דבאירוסין לבד ליכא שמחה ולא חשיב עירוב שמחה בשמחה. והנה בגמ' במו"ק יח: איתא הטעם שמותר לארס משום שמא יקדמנו אחר. וברטב"א שם (ד"ה אמר) ביאר שהוצרך לטעם זה משום דבלא"ה היה לן לאסור משום דדמי למקח וממכר שלא לצורך המועד שהרי אינו יכול לנושאה במועד⁴⁰ (משא"כ בנישואין גרידא הוי צורך המועד שהרי ע"כ מותרת לו, ומהאי טעמא שרי להחזיר גרושתו וליכא ביה משום מקח וממכר). ומשום שמא יקדמנו שרי דהוי כדבר האבד (ואי משום שמחה, אירוסין גרידא לא הוי שמחה). ולדברי הריטב"א נפקא דאם כיוון אירוסין למועד אסור דהא בדבר האבד לא שרינן כיוון, אולם מאידך בפמ"ג שם מש"ז סק"ב כתב שטעם זה דשמא יקדמנו הוא רק לס"ד דאירוסין אף בלא סעודה איכא שמחה, אך למאי דמסיק דליכא ביה שמחה לא צריך לטעם שמא יקדמנו דהא בלא"ה

ד. דבר שאינו מלאכה ולא טרחא לצורך המועד: מותר, כפי המבואר מדברי הגוה"ק שהובא בב"ה"ל ס"ה ד"ה אלא, שרק שלא לצורך המועד אסור בזה בשכר, וכן נראה מדברי המשנ"ב ס"ה תקמ"ב סק"א שכתב "וכן כמה דברים שאסרו משום טרחא וכו'", ואי איתא דאף באין בהם טרחא ולא מלאכה אסור בשכר, היה לו לכתוב דאף בזה אסור, אלא משמע דהיכא דליכא טרחא ולא מלאכה לצורך המועד מותר אף בשכר, וכדוגמת שכר ל"בייבי סטר" ודל"מוד עם תלמיד וכו"ו. וכ"כ בחוט שני עמוד ר' ובחומ"מ פ"ט ס"ב וראה שם הערה ט'.

ה. דבר האבד: מותר, רמ"א ס"ה תקמ"ב ס"א (ובשעה"צ ס"ה תקמ"א סק"ה), וכ"כ במשנ"ב ס"ה תקל"ז סקנ"ה שמותר. ואפי' שלא לצורך המועד ובמעשה אומן כמבואר במשנ"ב ס"ה תקמ"ב סק"ה, וראה בשעה"צ שם סק"ז דלא כפתחי עולם שהתיר רק בשינוי.

אולם אם יכול למצוא עכו"ם לזה או ישראל בחינם, נכון ליהדר שלא ליתן לישראל בשכר, משנ"ב ס"ה תקמ"ב סק"ה, ובשעה"צ ס"ה תקמ"ב דכן הוא דעת הלבוש, ואף דהא"ר פקפק על דבריו, מ"מ לתתחילה בודאי נכון ליהדר בזה, ויתרה מזו בב"ה"ל שם ד"ה ודבר, שאין היתר זה של דבר האבד בשכר ברור, דבריו ברמ"ה ובריטב"א משמע דאסור, ועל כן רק אם לא יוכל להשיג עכו"ם לזה או ישראל בחינם, מותר בשכר. וכ"כ בב"ה"ל ס"ה תקל"ז סט"ז ד"ה לבצרו, בשם הלבוש והריטב"א דהיכא דאפשר ע"י עכו"ם לא יתן לישראל בשכר.

ו. אוכל נפש: בב"ה"ל ס"ה תקמ"ב ס"א ד"ה אפילו, מצדד להיתר, ועכ"פ היכא שלא נודמן לו עכו"ם או ישראל בחינם בודאי יש להקל בשכר, אך נראה מדבריו דמ"מ לתתחילה יש לחפש לעשות ע"י עכו"ם או ישראל בחינם⁴¹. אולם כתב הגרשו"א (שש"כ פס"ו הערה ל"ח) דבכה"ג שהפועל צריך את השכר כדי שיהא לו הוצאות יו"ט ברווח אף שיש לו מה יאכל, יכול לתתחילה ליתן לישראל בשכר. [ומאידך בשלחן עצי שטים כללי מלאכות ס"ה א' אות ב' כתב דאולי"ג אסור בשכר].

ז. מכשירי אוכל נפש: מותר כנ"ל באוכ"נ, ב"ה"ל ס"ה תקמ"ב ס"א ד"ה אפילו, ודלא כמשמעות הפמ"ג דאסור.

ח. תיקון הגוף: דינו כאוכ"נ שמותר ליטול שכר, שו"ת זרע אמת ח"ג ס"ה נ"ה ד"ה וביתר, וכ"כ בשש"כ פס"ו הערה ק"ס בשם הבאר משה דמותר ליטול שכר על "בייבי סטר" כיון ששמירת הגוף דינה כאוכ"נ, וכ"כ בחזו"ע יו"ט עמוד קפ"ד, ומהאי טעמא מותר לרופא ליטול שכר דצרכי הגוף כאוכ"נ, וכ"כ בנשמת אברהם ח"א עמ' ר"פ סק"א בשם הגרשו"א דלרופא מותר ליטול שכר על עבודתו.

ט. כביסה וגילוח למותרים: בב"ה"ל ס"ה תקמ"ב ס"א ד"ה אפילו, מצדד דמותר בשכר כדבר האבד. וראה בחזו"ע יו"ט עמוד ר'.

י. צרכי רבים: מותר ליטול שכר, ב"ה"ל ס"ה תקמ"ד ס"א ד"ה צרכי, ואף בצרכי רבים בלא מצוה כמשמעות הפמ"ג (ואף לא צריך לתתחילה לחזור אחר עכו"ם מדלא חילק בזה הב"ה"ל), ודלא כמחצה"ש שהתיר בשכר רק בהצטרף מצוה. וראה מש"כ בזה בפרק ו'.

יא. צורך מצוה: כאשר ע"פ כללי חוה"מ המלאכה מותרת כגון מעשה הדייט לצורך המועד וכו"ו, בהתוסף המצוה מותר נטילת שכר, ב"ה"ל ס"ה תקמ"ב ס"א סוד"ה אפילו, וכן בס"ה תקמ"ד ס"א ד"ה צרכי, כהסכמת כל הפוסקים. ומסתימות הדברים מבואר דאף לתתחילה שרי ולא צריך לחפש ישראל בחינם או עכו"ם, וסייעתא לכן שהרי הלבוש הוא מקור הדין שצריך לחפש אחר עכו"ם או ישראל בחינם, ומדבריו גופיה בס"ה תקמ"ד סוף ס"ב מבואר בפשיטות שמותר ליטול שכר במצוה לתתחילה.

וצ"ע מהא דס"ה תקמ"ה ס"ג דאסור לכתוב תפילין לאחרים בשכר אא"כ אין לו מה יאכל לדעת השו"ע, או לפי הרמ"א עכ"פ לצורך שמחת יו"ט בהרווחה, אבל בעשירי לכו"ע אסור כמבואר במשנ"ב שם סק"ט, וכן כאשר הכתיבה אינה לצורך המועד אף בהרוחה לכו"ע אסור לדעת המשנ"ב שם סק"ד. וצ"ע מדוע הלא הוא צורך מצוה דהא מהאי טעמא מותר לעצמו אף לאחר המועד, ואף לאחרים לצורך המועד אף במעשה אומן לדעת הרמ"א, וא"כ מדוע אסור בשכר. וצ"ל דדוקא היכא שהמלאכה מותרת ע"פ כללי חוה"מ ללא היתרא דמצוה, כגון מעשה הדייט לצורך המועד וכו"ו, והאיסור רק מצד נטילת השכר, בזה כשמתוסף מצוה מותר השכר. ברם במלאכה שכל היתרה מבוסס על מצוה, כגון בתפילין דבלא מצוה אין כלל היתר לכתוב דהא הוא מעשה אומן, בזה אין המצוה מתירה גם נטילת שכר אלא רק את עצם המלאכה ותו לא⁴². ובהא ד"ש דברי הרמ"א בס"ה תרס"ד ס"ב שמבואר מדבריו שמותר לקטוף ערבות כדי למכרם לצורך החג. ובשש"כ (פס"ו הערה קע"ט) הקשה אמאי שרי הא בתפילין אסרינן לכתוב כדי למכור לאחרים, ולא התיר הרמ"א אלא לצורך הרווחה לשמחת יו"ט, וע"ש מש"כ. ברם לדברינו אפשר דכיון דהקטיפה היא מעשה הדייט ולצורך המועד, א"כ מצד כללי המלאכות שרי, ועל כן המצוה שנוספה מתירה אף השכר. אולם עדיין צ"ע שהרי כל צורך המועד מבוסס על כך שיש מצוה, וצ"ע.

יב. פועל שאין לו מה יאכל: מותר ליטול שכר על מלאכה, שו"ע ס"ה תקמ"ב ס"ב, ובמשנ"ב שם סק"ו אפי' שלא לצורך המועד ובמעשה אומן. ובגדד אין לו מה יאכל ראה מש"כ בפרק ז'.

יג. כשנטילת השכר משמשת עבור אוכל נפש ומכשיריו: בשש"כ פס"ו סט"ו כתב בשם הגרשו"א שאסור לפועל לעשות מלאכה בשכר עבור אדם אחר שלא לצורך המועד, גם אם שכר המלאכה ישמש לתשלום עבור אוכל נפש ומכשיריו, כאשר המלאכה עצמה אינה לצורך אוכל"נ ומכשיריו, ובהערה ע"א ביאר משום שאין העבודה שהוא עושה באה להכשיר את האוכל אלא כעושה מלאכה כדי להרויח.

יד. האסורים בנטילת שכר, כשבעה"ב אינו מוצא אלא את אלו והם רוצים רק בשכר: במשנ"ב ס"ה תקמ"ב סק"ב הביא דברי הריטב"א שמותר בכה"ג ליתן להם שכר מאחר שהוא לצורך המועד⁴³ [וכמובן דוקא בשינוי דהא בצורך המועד לא שרי מעשה אומן, ב"ה"ל ס"ה תקמ"א ס"ה סוד"ה אלא]. ומדבריו משמע שסומך על דברי הריטב"א לדינא. ברם בב"ה"ל ס"ה תקמ"א ס"ה סוד"ה אלא, ציין דברי הריטב"א בהאי לישנא "אכן מצאתי שם דבר חידוש שחילק הריטב"א מדעתו בזה וכו', ולא מצאתי זה בפוסק אחר וכו'", עכ"ל. ומשמע דלא בריא ליה כן לדינא.

טו. אם יש חילוק בין בעה"ב נותן השכר לבין הפועל המקבלי: הנה בדבר האבד מבואר ברמ"א ס"ה תקמ"ב ס"א שמותר אף לפועל לעשות בשכר, וכן הוא בהדיא במשנ"ב סק"ד שההיתר הוא גם לפועל, ולפי"ו מש"כ המשנ"ב סק"ה דאם יכול למצוא עכו"ם לזה, נכון שלא ישכור ישראלים. לכאורה הוא רק כלפי בעה"ב, אך לא מבואר שלפועל יש דין לתתחילה לעשות בחינם, ושפיר יכול לעשות בשכר. אולם בערוה"ש כתב דאף בדבר האבד דשרי הוא רק לבעה"ב, אך הפועל שנטול שכר לא יפה הוא עושה (אמנם סיים שברמ"א לא משמע כן). ומה שכתבנו לגבי דבר האבד, ה"ה לגבי אוכל נפש ומכשיריו. וראה בחוט שני עמוד ר' שכתב שמותר למצא ליטול שכר מפני שמתעסק באוכל נפש.

אולם בנטילת שכר לצורך המועד שמצינו דאסור, וכתב המשנ"ב סק"ב דאם בעה"ב אינו מוצא אחר שיעשה לו אלא פלוני והוא רוצה רק בשכר, מותר ליתן לו בשכר. בזה יש לדון האם כל ההיתר הוא רק לבעה"ב מאחר שלא מוצא אחר שיעשה לו בחינם. אך לפועל אסור ליטול על כך שכר, ומה שנטול הוא לא כד"ן. או אולי מאחר שמותר לבעה"ב מותר גם לפועל. וראה בשש"כ (פס"ו הערה קס"ד) בשם הגרשו"א שאכן הקשה מדוע הותר לבעה"ב ליתן לו בשכר, והא עובר בכך על לפני עוור. ומבואר מדבריו דלפועל אין היתר ליקח שכר ועושה שלא כד"ן.

אמנם בדבר מצוה ובצרכי רבים מבואר בפוסקים שמותר לתתחילה וכו"ל, ומסתימות הדברים נראה שההיתר הוא אף לפועל שיכול ליטול לתתחילה שכר על עבודתו, ואינו נצרך לעשות בחינם.

טז. לנכחי בשכר: אין איסור ליתן לעכו"ם לעשות מלאכה בשכר, משנ"ב ס"ה תקמ"ב סק"ה ובשעה"צ סק"ה, ובס"ה תקל"ז סט"ז ב"ה"ל ד"ה לבצרו.

יז. נטילת שכר בלא עשיית מלאכה: במשנ"ב ס"ה תקל"ד סק"ז כתב שמותר ליטול שכר במועד כאשר לא עשה את המלאכה במועד, דכל האיסור הוא רק כשעשה גם את המלאכה במועד, וראה בזה בחוט שני עמוד ר'. ויש לעיין מהמשנ"ב שם סק"ז שכתב בין שנמר המלאכה במועד. וצ"ל דאיידי בעכו"ם, או בישראל במקרים שמותר ליטול שכר.

יח. השכרת כלים: ראה בחוט שני עמוד ר' שאין בזה איסור של נטילת שכר, אף דבשבת ויו"ט אסור, והטעם דבכה"ג לא הוה עובדא דחול, דעובדא דחול אינו עצם קבלת השכר, אלא מעשה המלאכה שאם מקבל עליה שכר נראית המלאכה כעובדא דחול, עיי"ש. אולם מאחר שכתבו הפוסקים שהשכרה היא בכלל איסור סחורה, ראה בחוה"מ"כ עמוד שמ"א, אין היתר לעשות כן אלא בכללי ההיתר האמורים בסחורה כגון לצורך המועד בצנעא כמבואר בס"ה תקל"ט ס"א, ויבאר להלן בפרק י"ז. אולם בחוט שני (עמוד רט"ו) הסתפק בנוגע לכל השכרה אם יש בה היתר בחוה"מ.

יט. שכר חוה"מ בהבלעה: בחוט שני עמוד ר' כתב דאף בהבלעה אסור בשונה משבת, דמאחר דטעמא משום עובדא דחול, אף בהבלעה הוה עובדא דחול, משא"כ שבת דמשום גזירת מקח וממכר, ובהבלעה דאין השכר ניכר אין שייך טעם הגזירה.

אולם מאידך בשש"כ פס"ו ס"נ והערה קפ"ז (ובפס"ו הערה מ"ג בשם הגרשו"א) כתב דשרי בהבלעה, ומה שהביא ראייה מסי' תקל"ז ס"ד בשכיר שבת וחדוש, ליכא ראייה דשאני התם שאף בשכר אין הטעם משום עובדא דחול, דהא איירי בעכו"ם שאין איסור ליתן לו שכר על מלאכה בחוה"מ כמבואר בפוסקים בס"ה תקמ"ב, וכל האיסור בו הוא משום שיסבור שעושה מדעת הישראל ששכרו לימים, וזה בהבלעה שרי דליכא חשש זה, ודו"ק. ועיי"ש בהערה קפ"ז שהסתפק דשמא אף שהתירו בהבלעה מ"מ לא התירו רק אם משלם אחר המועד, אך אם משלם במועד גופא שמא אסור משום עובדא דחול, עיי"ש.

פרק יג

אוושא מילתא ועובדין דחול

איסורי עובדין דחול ואוושא מילתא שהזכרו בפוסקים בהל' חוה"מ

א. חפירת בריכה לצידת דגים: ס"ה תקל"ג משנ"ב סק"ג ובשעה"צ סקל"ז צידת דגים ע"י חפירת בריכה הוה אוושא מילתא. וכן בשו"ע ס"ה תקל"ז ס"ח.

ב. דישת תבואה בפרות: שו"ע ס"ה תקל"ז סט"ו לא ידוש בפרות, ובמשנ"ב שם סקנ"ב ושעה"צ סקמ"ח הטעם לדעת השו"ע הוא משום אוושא מילתא, משא"כ להרמב"ם איסור הדישה בפרות הוא משום דבעי שינוי.

ג. פינוי הובל מהחצר: בשו"ע ס"ה תקל"ה ס"ג הובל שבחצר אסור להוציא חוצה אלא יסלקנו לצדין, ויש שכתבו דטעמא משום אוושא מילתא, עיין בקובץ שיטות קמאי במו"ק יג. בשם הרי"ב, וכן בסוגיא בפסחים נה: וראה במקור חיים שם ס"ג דאף ע"י השפחות אסור לפנות, ונמצא דאיכא איסור אמירה לעכו"ם באוושא מילתא, ויבאר עוד להלן.

ד. מדידה ושקילה לצורך מלאכה שתיעשה אחר המועד: שו"ע ס"ה תקמ"ג ס"ג דאף שמותר ליתן לעכו"ם מלאכה במועד שיעשה אחר המועד, מ"מ לא ימדוד ישקול וימנה כדרך שעושה בחול, והיינו עובדין דחול.

ה. פרעון חוב: בשו"ע ס"ה תקל"ט ס"ב התיר פרעון חוב בחוה"מ, וצ"ע דהא בשבת אסור לפרוע חוב כמבואר בס"ה שו"ע ס"א, והטעם כתב הרשב"א בתשו' ח"א ס"ה תשמ"א משום עובדין דחול, וא"כ יש לעיין מדוע לא נאסר גם בחוה"מ מהאי טעמא.

ו. פתיחת חנות בימי השוק המצויים פעם בשבוע דלא חשיב אבד: בב"ה"ל ס"ה תקל"ט ס"ה סוד"ה אינו, כתב דאין לך אוושא מילתא טפי ממה שהחנות פתוחות להדיא כל היום בחול המועד, ויש בזה ביזוי המועד, ומהאי טעמא כתב שטוב ליהדר שהחנות תהיה סגורה, ופתוחה במקצת שבא הקונה לקנות, וגם יוציא המוכר מעט מן הרווח לצורך שמחת יו"ט. וראה עוד בשו"ת תורה לשמה ס"ה קצ"ח דאפי' פתיחת החנות בלי למכור אסורה משום עובדין דחול.

ולגבי פתיחת חנות פירות כסות וכלים לצורך המועד התיר השו"ע שם בס"ה א"ך רק בצנעא. והטעם כתב הרי"ב ש"ס שג"ב משום זלוול במועד. ברם במשנ"ב שם סקל"ד כתב הטעם דאין ניכר שהוא לצורך המועד, ואתו למחשדיה שלוקחן לצורך חול.

ז. מנין ושקילה שלא לצורך המועד במלאכה שאינה אסורה מן הדין: עיין במשנ"ב ס"ה תקמ"ג סק"י בשם הדגול מרובה דכיבוס כלי פשתן שאיסורו רק משום מנהג, מותר ליתן לכובס שיכבס אחר המועד ואף למנותם, והא"ר פליג ואסר, ובמשנ"ב כתב דרק בשעת הדחק יש להקל בזה. וכן בס"ה תקל"ד סק"י פסק כהא"ר. וטעם הא"ר נראה דאף דהכיבוס אינו אסור מעיקר הדין, מ"מ כשמוסרו לכבסו אחר המועד דלא הוה צורך המועד, אסור למנותו דהוה עובדין דחול, ומדוע שנתיר עובדין דחול שלא לצורך המועד, ולדברי הא"ר (שחשש לכך המשנ"ב אם לא בשעת הדחק) לכאורה נפקא דאף דבר שאינו מלאכה האסורה ומוסרו במועד לעשותו אחר המועד, אסור למנותו ולמדוד דסו"ס הוה עובדין דחול שלא לצורך המועד, דלא גרע מכיבוס כלי פשתן. ברם יש לחלק דכלי פשתן הוה מלאכה אלא דלא גזרו בה גזירת כיבוס, משא"כ דבבר שאינו מלאכה האסורה כלל אפשר דלא שייך במדידה ומנין לצרכו עובדין דחול, וצ"ע.

ח. נטילת שכר על מלאכה: ס"ה תקמ"ב משנ"ב סק"ב דאסור משום עובדא דחול, ובאוכל עימו בשכרו מבואר בשו"ע שם ס"א דשרי, ובמשנ"ב סק"ג דשוב לא הוה כעובדא דחול, וראה בערוה"ש שביאר הטעם משום דאין דרך בתשלום שכר כזה בחול, וע"ע בשש"כ פס"ו הערה קפ"ז מש"כ בענין עובדין דחול בנטילת שכר.

ט. בניית בית בחוה"מ: ראה בערוה"ש ס"ה תקמ"ב ס"א בבניית בית בחוה"מ דאסור משום אוושא מילתא, וע"ע בס"ה תקמ"ד ס"ב מש"כ הערוה"ש בזה.

י. שטיפת מרצפות: ראה חוה"מ"כ עמוד קע"ו.

כללי אוושא מילתא ועובדין דחול

א. השמעת קול: בס"ה תקמ"ב משנ"ב סק"ב מבואר שתיקון המנעול בדבר האבד מותר אף שנשמע קול הפטיש, ומבואר דליכא למיחש להשמעת קול. וצ"ע מהמבואר בפמ"ג ס"ה תקמ"ה מש"ז סק"ד דאסור לטוות ציצית בגלגל משום דמשמיע קול ואוושא מילתא טובא. נמצא דאף מלאכה המתרת כטוויית ציצית שהותרה אף מעשה אומן, נאסרה בהשמעת קול. ואולי יש לחלק בין צורך מצוה זה לדבר האבד, וצ"ע.

ב. אוושא מילתא לצורך מצוה: אסור, משנ"ב ס"ה תקמ"ה סק"א, דאסור לטוות ציצית בגלגל משום דאוושא מילתא טובא. וצ"ע מכללי עובדין דחול שמצינו בהל' שבת ויו"ט בהרבה מקומות דשרי עובדין דחול לצורך מצוה.

וראה עוד בריב"ש ס"ה רכ"ו שכתב דאי לאו טעמא דשמא יקדמנו אחר, היה אסור לארס אשה במועד משום קנין ועובדין דחול, אף דהוה צורך מצוה. מבואר מדבריו דעובדין דחול בחוה"מ לא הותר לצורך מצוה. ואף שבמקרה זה של הריב"ש לא הוה מצוה המתרת מלאכה בחוה"מ, מ"מ לגבי עובדין דחול לא שמענו דבעי סוג מסוים של מצוה כגון מצוה עוברת וכו"ו כדי להתיר, וצ"ע כנ"ל.

ג. אוושא מילתא במכשירי אוכל"נ: ראה ערוה"ש ס"ה תקמ"ד ס"ב דחפירת בור ליחיד דאסור אף במכשירי אוכל"נ משום אוושא מילתא, וכפי שמצינו לגבי צידה דחפירה הוה אוושא מילתא, ודו"ק.

ד. אוושא מילתא לצורך רבים: בשו"ע ס"ה תקל"ז סט"ו כתב דאסור לדוש בפרות, ובמשנ"ב סקנ"ב הטעם משום אוושא מילתא, ובשו"ע שם כתב דלצורך רבים מותר לדוש בפרות, ומבואר דאוושא מילתא מותר לצורך רבים, וראה מש"כ בזה בספר עובדין דחול פ"א ס"ג, ואולי שאני הכא בחוה"מ דצרכי רבים מתירים טפי משבת וכמבואר בשו"ע ס"ה תקמ"ד, וצ"ע. וע"ע בטעם האיסור בדישה בפרות ובטעם היתרו ברבים בלבוש ובערוה"ש שם, וכן בשלחן עצי שטים בכללי המלאכות ס"ה א' אות ב', ולכאורה תלוי בדבריהם אם יש להוכיח מאכ"ל ככלל לעובדא דחול לצרכי רבים.

44. ועיין ברמב"ן בפסקי דיני חוה"מ ובריטב"א מו"ק יד. ד"ה גמ', שכתבו דמעיקר הדין מצד איסור מלאכה בחול המועד, כלומר מלאכת גווז, מותר הדבר, כיון שגילוח השער הוא יפוי הגוף, ויפוי הגוף ותיקונו נחשב כאוכל נפש, שהותר לעשות לשם כך מלאכות במועד, ואף במעשה אומן. ובמשנ"ב ס"ה תקל"א סק"ג הביא דברי הריטב"א הנוכח, ומאידך בב"ה"ל שם ס"ד

בשכר. וצ"ל דצרכי רבים מתיר טפי מצורך מצוה, וכפי שמצאנו שאוושא מילתא הותר לצורך רבים בס"ה תקל"ז סט"ו בדישה בפרות, ומאידך במצוה נאסר בס"ה תקמ"ה ס"ג במשנ"ב סק"א בטוויית ציצית בגלגל.
43. דהיכא שאינו לצורך המועד ודאי אסור, ונפק"מ בדבר שאינו מלאכה ולא טרחא שלא לצורך המועד דבכל גוונא אסור בשכר.

הדגים ולא על המלאכה.
42. ומאידך בצרכי רבים בב"ה"ל ס"ה תקמ"ד ס"א ד"ה צרכי, הכריע דשרי בשכר אף בלא מצוה, ואף דבצרכי רבים עצם המלאכה אינה מותרת מצד כללי המלאכות הרגילים אלא רק מדין הצרכי רבים, דהא מתירים אף מעשה אומן לצורך המועד, ומעשה הדייט שלא לצורך המועד, ובכל זאת מתיר

ה. אושא מילתא בדבר האבד: בביה"ל ס' תקל"ט ס' סוד"ה אינו, כתב שהטעם שהצרכי צנעא במכניס פירותיו מפני הגנבים הוא שלא יהא אושא מילתא כ"כ, ונראה מדבריו דמשום ביוזי המועד הוא, שכן דימה הדבר לחנות שטעם איסורה הוא משום ביוזי המועד כמש"כ שם. חזינו מדבריו שלא התירו אושא מילתא בדבר האבד, אולם אפשר דדוקא בספק דבר האבד כהתם אסרו אושא מילתא אך לא בודאי אבד. אולם עצם דברי הביה"ל צ"ע, שהרי כתב בס' תקל"ח סק"ב בשם הנמ"י שטעם הצנעא הוא משום דלא ניפוק חורבא מיניה, ולא משום אושא מילתא.

ו. אמירה לנכרי בעובדין דחול: בשו"ע ס' תקל"ט ס"א דאסור סחורה, ובטעם הדבר כתב הריב"ש ס' שנ"ב לפי שמוזלזל במועד למכור כדרכו בחול, וכע"ז בנמ"י סוף פ"ק דמו"ק לפי שהוא מעשה חול. וראה בפמ"ג ס' תקמ"ג א"א סק"א דמהטור משמע דאף סחורה אסור ע"י עכו"ם (ונראה מריש דבריו דהבין שמשברא היה לן להתיר ע"י עכו"ם כיון שאיסורו רק משום טרחא), והו"ד להלכה בביה"ל ס' תקל"ט ס"א ד"ה בין. וע"ע בפמ"ג ס' תק"ג א"א בהקדמה שהסתפק בדבר שאינו מלאכה אולי מותר ע"י עכו"ם.

ז. הערה על איסור עובדין דחול בחוה"מ: בביה"ל ס' תקל"ו ס"א ד"ה ומתו, כתב דלשיטת דליכא מחמר ושביתת בהמתו ביו"ט, הא דאיתא בס' תצ"ה דאין נושאין משא ע"ג בהמה הוא מדרבנן, ובחווה"מ ליכא למיסר בדרבנן. וצ"ע דהא האיסור דרבנן המבואר במש"ע ע"ג בהמה כתב המשנ"ב שם בס' תצ"ה סק"ד דהוא משום עובדין דחול, והלא עובדין דחול שייך שפיר אף בחול המועד ולא כשאר שבתים וגזירות, וצ"ע.

פרק יד

אמירה לנכרי בחול המועד

א. איסור אמירה לנכרי בחוה"מ: כל שאסור לעשותו אסור לומר לגוי לעשותו, שו"ע ס' תקמ"ג ס"א.

ב. טעם האיסור: א. בתוס' בב"מ צ"ד א"ב הכא, כתב דאיסור אמירה בחוה"מ הוא משום דשבת וי"ט חדא מילתא היא, וגזרו אטו שבת. ובשו"ת אבני' או"ח ס' שצ"ה אות ו' (כפי הנראה הוא ביאור דברי התוס') כתב שהוא משום חשש שמא יבוא להתיר אף בשבת. וע"ע בשו"ת הרי"ד סוס"י מ"ה שכתב דבחיבי לאוין גרידא לא גזרו חכמים משום שבות, ומה שאסרו אמירה לעכו"ם ביו"ט ובחווה"מ אף דהו"ר אסור לאו, הוא משום שהוקשו כל המועדות לשבת, וטעמא דכולהו משום איסור סקילה דשבת. וע"ע בפמ"ג ס' ש"ז מש"ז סק"ד מש"כ בזה. ב. בשו"ע הרב ס' רמ"ג ס"א כתב הטעם משום חשש שיבאו לעשות המלאכה בעצמו במועד.

ג. אמירה לנכרי באיסורים דרבנן במועד:

* ס' תקל"ז משנ"ב סקמ"ו דאסור לומר לנכרי לדייר שדהו, אף דאינו אלא משום נראה כמובל כמבואר במשנ"ב שם סקמ"ב.

* ביה"ל ס' תקל"א ס"ב ד"ה אין, כל האסורים לגלח אף דהו"ר גזירה דרבנן אסור אף ע"י עכו"ם.

* מקור חיים ס' תקל"ה ס"ג בקיצור הלכות, אסור לפנות הזבל שבחצר ע"י שפחות, והתם הו"י משום טרחא כמבואר בלבוש.

* ס' תקל"ט ס"א ביה"ל ד"ה בין לקנות, דאסור לעשות סחורה אף ע"י עכו"ם, הגם שכל איסור סחורה הוא רק משום טרחא כמבואר במשנ"ב שם סק"א.

ד. אמירה לנכרי במנהג: מבואר במשנ"ב ס' תקל"ד סק"ד דשרי, גבי בגדי פשתן.

ה. אמירה לנכרי לצורך מצוה: לצורך מצוה הצריכה במועד מותר, משנ"ב ס' תקמ"ג סק"א. וראה עוד בשעה"צ ס' תקמ"ד סק"י בבניית ביהכנס"ע ע"י גוי דשרי, ובלבד שיגמור הבנין בחוה"מ ויזכור להתפלל בו.

ו. אמירה לנכרי בהפסד מועט: אסור, שו"ע ס' תקמ"א ס"ד ובמשנ"ב סק"א, ודלא כהדרכי משה שם אות א' בשם האו"ז דבהפסד מועט שרי אמירה לעכו"ם.

ז. אמירה לנכרי במניעת רווח: משנ"ב ס' תקמ"ג סק"ב דאיסור אמירה הוא אף שיצטרך לשלם לאחר המועד ביוקר, דכל שאינו בידו לא מקרי היזק, ונמצא דכ"ש שאין להתיר אמירה למניעת רווח.

ח. אמירה לנכרי בכיוון מלאכתו בדבר האבד: בחוט שני עמוד קצ"ו כתב דאסור, אולם מאידך בשד"י חמד (מערכת חוה"מ אות ב') כתב דאין קונסין אותו, והו"ד בכה"ח ס' תקל"ח אות כ"ג. וע"ע בשו"ת בית יצחק (י"ד ח"ב ס' י"ז) מש"כ בזה.

ט. מחאה בנכרי שעושה מלאכה בשביל ישראל: עיין בשו"ע ס' תקל"ז ס"ד גבי מדיירין, ובמשנ"ב שם סקמ"ד דבאניה מלאכה גמורה אין דין מחאה. וראה עוד בס' תקמ"ג ס"ב דבמלאכה גמורה ואף רק במראית העין של מלאכה גמורה יש דין מחאה. וראה עוד שם ס"ג ברמ"א דבנתן לו במועד לעשות אחר המועד, ועשה הגוי מדעתו במועד אין דין מחאה וכמבואר במשנ"ב שם סק"א, וראה בביה"ל שם ד"ה שיעשה, שהוכיח דדוקא היכא שהתנה בהדיא שלא יעשה במועד, ודלא כא"ר דסגי במדבר שיעשה אחר המועד.

י. נתינת מלאכה לנכרי במועד שיעשה אחר המועד: שו"ע ס' תקמ"ג ס"ג מותר ובלבד שלא ימדוד וימנה וכו'. ובמשנ"ב סק"ח ובביה"ל ד"ה שיעשה, דבעי שיתנה מפורש שלא יעשה במועד, ודלא כהא"ר שכתב דסגי שמדבר עימו שיעשה אחר המועד. וברמ"א שם כתב דבהתנה שלא יעשה ועשה, מותר, והיינו דאין דין מחאה כמבואר במשנ"ב סק"א.

יא. מספר מקומות שהקול בחול המועד ע"י נכרי:

* משנ"ב ס' תקל"ז סק"א בשם הח"א ספק דבר האבד אינו מותר אלא ע"י עכו"ם, והמשנ"ב שם פליג על הח"א והתיר אף ע"י ישראל ובספק הקרוב שיהא.

* ס' תקל"ג משנ"ב סוף סק"ג דשרי חפירת בריכה מצידה לצידת דגים ע"י עכו"ם.

* ס' תקל"ז ס"ג ביה"ל סוד"ה ויש אומרים, דע"י עכו"ם מותר לצוד בשדה הלבן.

* בשו"ע ס' תקמ"ז ס"י אין קוצצין עץ מן הער לנסור ממנו נסרים לארון בשביל מו, ובמשנ"ב סק"ב כתב דהיכא שא"א בענין אחר, ע"י עכו"ם בודאי יש להתיר.

* ברמ"א ס' תקל"ט ס"ג כתב שחובות שמוטר לתובעם בחוה"מ, מותר אף לקבול עליהם בדין, ובמשנ"ב שם סק"ב כתב דדוקא לקבול בעל פה מותר אך לכתוב לצורך כך אסור, ובשעה"צ סק"ג הטעם דלכמה אחרונים כתב העמים הו"י מעשה אומן, ואף אי נימא דהו"י מעשה הדיין בעי דוקא לצורך המועד. וסיים המשנ"ב דמ"מ אם צריך למעות ליו"ט אפשר שמוטר לכתוב ע"י עכו"ם, ואפשר ע"פ מש"כ הכלכלת השבת בסוף כללי אמירה לעכו"ם, דכל היכא שיש פוסקים המתירים אף לכתחילה ע"י ישראל, אפשר להקל ע"י עכו"ם, והו"י ש המתירים אף ע"י ישראל דלמא הו"י רק מעשה הדיין ושרי לצורך המועד.

יב. פרטי דינים נוספים השייכים לנכרי בחול המועד:

* ראה במשנ"ב ס' תקמ"ג סק"ה דעכו"ם מבני ביתו של ישראל המסייע לאריס מותר ואין צריך למחות בידו, דאינו מסייע בשליחותו של בעה"ב.

* בשו"ע ס' תקמ"ז ס"י נוסרים נסרים מקורות לצורך עשיית ארון למת רק בצנעא בתוך ביתו, ובמשנ"ב סק"כ כתב דאם א"א בצנעא יעשה בפרהסיא. אך זה בפרהסיא דלגבי ישראל, אך בפרהסיא דגויים כלומר לפני רבים גויים, הביא מחלוקת, דלמג"א אסור, ולא"ר מותר.

סוד"ה ואלו, נראה דלא נחשב תיקון הגוף, ואין להתיר בגילוח מעשה אומן, וצ"ע.

45. שו"ת יהודה יעלה ח"א ס' ל"ה.

46. ויש לעיין בדבריו, מדוע לא חוששים לרואים שלא ידעו שאכן אדם

יג. עשיית מלאכה לצורך נכרי:

* מלאכה שיש בה טורח: אסור, משנ"ב ס' תקל"א סקט"ו גבי גילוח עכו"ם דלא חשיב צורך המועד, וראה בשש"כ פס"ח הערה קנ"א בשם הגרשו"א דטעמא משום דחשיב כמו עבור אחר המועד. וכ"כ הח"א כלל ק"ו ס"א על כל המלאכות דאסור לצורך עכו"ם, עיי"ש בנשמ"א נימוקו, וכן הוא בכה"ח ס' תקמ"ב אות ב' ובשש"כ פס"ח סל"ז. ומאידך בחכמת שלמה ס' תק"ל כתב שמוטר לעשות מלאכה לצורך עכו"ם, וכ"כ בשו"ת שבט הלוי ח"ח ס' קכ"ה שמצא מכי"ק של הראב"ד דהתיר בפשיטות לגוי, והביא מהש"ך יו"ד ס' רמ"ב בהנהגת או"ה, דאם נמצא כ"י מראשונים שלא ידעו האחרונים, הלכה כהראשון, עיי"ש.

* מלאכה שאין בה טרחא לצורך נכרי: דעת הגרשו"א (קונטרס הל' חוה"מ ס"מ) דאסור. ודעת הגרשו"א (שש"כ פס"ח הערה ק"ו) שמוטר.

ולענין מלאכה עבור מחלל שבת בפרהסיא עיין שש"כ פס"ח הערה ק"ג, ובקונטרס הל' חוה"מ ס"מ בשם הגרשו"א, וע"ע בשו"ת באר משה ח"ז ס' ס' וס' ק"ד.

* עשיית פרקמטיא עם נכרי: בשו"ע ס' תקל"ט ס"י מוכרי תבלין וכל דבר שאינו מתקיים פותחים החנות ומוכרים כדרכם בפרהסיא, שהכל יודעים שהוא לצורך המועד. ובמשנ"ב שם סק"ג שכיון שפותחים לצורך ישראל אפי' בא נכרי לקנות מותר למכור לו. ובטעם הדבר בלבו"ש כתב דכיון שכל האיסור אף בחנוני למג"א הוא רק מצד פתיחת החנות ולא מצד המכירה, על כן כשפתח בהיתר אין בעיה למכור אף לגוי. אך המשנ"ב לשיטתיה קשה שהרי לא פסק בזה כהמג"א, שבסק"ג ובשעה"צ סק"ב נקט דרך בתגר התירו צנעא. וצ"ל לדבריו כמו שכתב בשו"ת אג"מ או"ח ח"ה ס' כ' אות י' שהטעם משום איבה, דהא בלא"ה אסור לעשות מלאכה ופרקמטיא לצורך גוי, ולכן אם חנותו נמצאת במקום שגרים רק גויים, שהלוקחים הם רק גויים, אסור לפתוח שם החנות ולמכור אף עניני המוכרחים, עיי"ש.

פרק טו

גזירת גילוח

הקדמה

אסור חז"ל (מועד קטן י"ד. וברש"י שם, ובשו"ע ס' תקל"א ס"ב) לגלח שערו בחול המועד, משום שחששו שאם יהיה מותר לגלח שערו במועד, ישוה את התגלחת למועד שפנייים אז ממלאכה, ויכנסו לרגל שהם מנוולים ומגדלי שער, שלא כפי הראוי לכבוד יום טוב⁴⁴. איסור זה נאמר בין בשער הזקן ובין בשער הראש, ואינו דוקא בגילוח בתער אלא גם בתספורת אלא שדרכן היה לגלח, כמבואר במשנ"ב ס' תקל"א סק"ג. וכן אין הבדל בין גילוח באמצעות משחת גילוח או דרכים אחרות⁴⁵. והנה בגזירת גילוח רבו החילוקים ופרטי הדינים איזה סוגי גילוח נכללים בגזירת גילוח ואיזה לא, ומי הם המותרים בגילוח ומי האסורים, וכדלהלן:

האסורים בגילוח

א. גילח ערב הרגל: אסור לגלח, שו"ע ס' תקל"א ס"ב, ובמשנ"ב סק"ד הטעם משום הרואין, דהרואה לא ידע שגילח בערב הרגל, ויאמר שמוטר לגלח בכל גוונן.

ב. היה אנוס או חולה בערב הרגל ולא יכל לגלח: אסור לגלח, שו"ע ס' תקל"א ס"ג, ובמשנ"ב סק"ה כגון שנאבדה לו אבידה בערב הרגל וכיו"ב שאר אונסים שאינם ידועים ומפורסמים שאכן לא יכל להתגלח מחמתם, ועל כן אם נתיר להם בגין כך, יבוא להתיר אף שלא מתוך אונס. ומדברי השעה"צ סק"ז נראה דאף אם הוא סוג אונס שמתפרסם שאכן היה אנוס, מ"מ כל שאין ידוע שאין האדם יכל להתגלח מחמתו, אסור.

ג. כשריבוי השער מצער: אסור לגלח, משמעות דברי המשנ"ב ס' תקל"א סקט"ו שכתב שהיתר גילוח קטן הוא דוקא שריבוי השער מצער, ומשמע דאפ"ה דוקא קטן שרי, הא גדול אסור.

ד. גילוח נכרי: אסור דלא חשיב צורך המועד, ולא עדיף משאר מלאכות שאסור לעשותן במועד, משנ"ב שם סקט"ו.

האנוסים המותרים בגילוח

ישנם ו' מקרים שהתירו חז"ל לגלח מחמת אונס, אך בכל הו' מקרים דלהלן לא התירו אלא בצנעא אבל בפרהסיא אסור כמבואר בשו"ע שם ס"ה, ואלו הו' המקרים:

א. היוצא מבית השביה: שו"ע שם ס"ד מ"ד שיצא מבית השביה ולא היה לו פנאי לגלח קודם המועד מותר לגלח, ובמשנ"ב סק"ז דוקא כשבא במועד או אפי' בערב הרגל סמוך לחשיכה שלא היה שהות לגלח מבע"י, ובשעה"צ סק"ט דלא כהח"א שהתיר אף בהיה שהות מבע"י רק לא היה לו פנאי.

ב. היוצא מבית האסורים: שו"ע שם, ועיי"ש שכתב דאפי' היה חבוש ביד ישראל שהיו מניחין לו להתגלח מותר, ובמשנ"ב סק"ט דכיון שהיה בצער לא יגלח, והיינו דוקא בלא היה שהות מבע"י, משנ"ב סק"ח.

ג. מנודה שהתירו לו נידויו ברגל: שו"ע שם, ובמשנ"ב שם סק"ט דיש חולקין וס"ל דהיכא שיקל לבקש שיתירו לו קודם הרגל ולא ביקש הו"י פושע ואסור לגלח, ומ"מ המיקל יש לו על מה שיסמוך. ובשעה"צ סק"י דלכתחילה טוב לחוש לדעת המחמירים.

ד. הנודר שלא לגלח ונשאל על נדרו ברגל: שו"ע שם, ובמשנ"ב סק"א דיש חולקין דהוא דוקא בלא מצא חכם שיתיר קודם המועד, משא"כ אם לא רצה להתיר ואח"כ נמלך לא חשיב אנוס ואסור, אולם דעת המג"א להקל כשו"ע אף בכה"ג. ובשעה"צ סק"א דהמיקל לא הפסיד.

ה. הבא ממדינת הים: שו"ע שם בבא בחוה"מ או בערב הרגל ולא היה שהות ביום לגלח. ובמשנ"ב סק"ב בשם המג"א דדוקא מדינת הים דמפרסמא מלתא, ובמחצה"ש הוסיף דה"ה משאר מקום רחוק דמפרסמא מילתא, ובשם הריטב"א הביא דכל מחוץ לעיר מקרי מדינת הים ואע"פ שאינו מקום רחוק. עוד כתב המשנ"ב סק"ג דדוקא אם לא היה במקום ישוב מבע"י, אך אם היה במקום ישוב אע"פ שלא הגיע לביתו, אסור לגלח דאינו אנוס. ועיי"ש שכתב שהמועד הוא ערב הרגל, דאף אם היה ב' ימים קודם הרגל במקום ישוב, כל שלא היה במקום ישוב ערב הרגל הו"י אנוס ומותר לגלח.

ועיין בשו"ע שם שהתנה היתר הבא ממדינת הים דוקא כשלא יצא מא"י לחו"ל למטרת טיול, דככה"ג כיון שיצא באיסור אסור לגלח. וראה בשעה"צ סק"ב דיש מחמירים אף ביצא מא"י לא"י ומחו"ל לחו"ל לטיול, דכיון שיצא שלא לצורך לא התירו לו, אך סיים דהמיקל כהשו"ע יש לו על מה שיסמוך.

ובזמנינו שאין הנסיעה אורכת זמן רב ויש אפשרויות רבות להסתפר בכל מקום, דעת הגר"ש אלישיב (מבקשי תורה חוה"מ עמו' תס"ח) שלא שייך ההיתר של הבא ממדינת הים, וכן הנוסע באניה ויש לו אפשרות להסתפר בה, דעת הגרשו"א (שש"כ פס"ו הערה ק"ט) שלגביו לא נאמר היתר הבא ממדינת הים.

ו. אבל שחל שבעיניו שלו בשבת ערב הרגל: שו"ע שם ס"ז. ולענין אבל על אביו ועל אמו שלמלו ל' יום של אבלו בתוך חוה"מ, וגערו בו, נחלקו הפוסקים אם מותר לו להסתפר, ראה חוה"מ כ"ג סכ"ז, ובחוו"ע יו"ט עמוד קצ"ב נקט שמוטר בין בחוה"מ סוכות ובין בחוה"מ פסח.

גדר האונס הנצרך להתיר: בשעה"צ שם סק"ז הוכיח מלשון הריטב"א שהאונס הנצרך כדי להתיר הוא שיהא האונס גלוי ובורר שלא היה באפשרותו לגלח (ואף שאין ידוע לכל שאכן אדם זה היה אנוס וכדחזינוא במי שנדר שלא לגלח⁴⁶), משא"כ אונס שאינו גלוי ומוחלט שלא היה באפשרותו לגלח מחמתו, אף שידוע לכל שאדם זה היה אנוס אסור, דכל אחד יאמר שהוא אנוס שלא היה לו פנאי וכיו"ב. ברם מדברי המג"א והמחצה"ש הו"ד במשנ"ב סק"ב מבואר שלא כדברי השעה"צ הנ"ל, דס"ל

זה אנוס, ויאמרו שמוטר להתגלח במועד בכל גוונן, ומאי שנא מגילוח ערב

הרגל שהגם שמצד הדין היה מותר לגלח שאין שייכת בו גזירת ניוול, ואפ"ה

אסרינן מפני הרואים שלא ידעו שגילוח ערב הרגל, ויאמרו שמוטר להתגלח

במועד בכל גוונא כמבואר במשנ"ב שם סק"ד, וצ"ע.

47. ואף שבכ"י שם כתב דאנן דלא נהגינן להצריך לבעלי תשובה גילוח

כלל, פשיטא דאין מגלחין במועד, מ"מ לא פליג בעצם הדין דהיכא דהו

צורך מצוה שרי.

48. וראה בחוט שני עמוד רל"ג שעה"צ סק"ט דהיכא שמסירה שער בית

שהפרסום הנצרך באונסים המותרים, הוא שיתפרסם עצם הדבר שהיה אנוס, ועל כן באונס הבא ממדינת הים הצריכו דוקא ממקום רחוק דמפרסמא מילתא. ובאמת הריטב"א לטעמיה א"ש וכפי שהביא שם המשנ"ב בשמו דכל שבא חוץ לעיר אף שאינו רחוק שרי, דאף שאינו מפורסם שהגיע משם, מ"מ כיון שידוע שאדם שהיה בדרך לא יכל לגלח, סגי בכך להתייר לו הגילוח.

צרכים המתירים גילוח במועד

א. צורך מצוה: ברמ"א שם ס"ז כתב שמומר שחזר בתשובה במקום שנהגין שבעלי תשובה מגלחין, מותר לו לגלח שערו, ובמשנ"ב סק"כ כתב דאפי' חזר בתשובה קודם הרגל ויכל לגלח מקודם, אפי' שרי שהרי אין מצרפין אותו לכל דבר שבקדושה עד שיגלח. ומבואר מכך שגילוח לצורך מצוה מותר בחוה"מ⁴⁷, וכ"כ בשלחן שלמה (הל' חוה"מ עמוד רי"ז הערה ג') שמותר לגלח שער מקום הנחת תפילין בחוה"מ (למניחין תפילין בחוה"מ), דכיון דהוי ודאי חציצה, הרי הגילוח הוא צורך מצוה דאורייתא והרי הוא כצורך אוכל נפש. וראה כיו"ב בספר דעת תורה שם שכתב שמותר לאשה בחוה"מ לגלח שיערה היוצא חוץ למטפחת משום צניעות, ולכאורה הוא ע"ד זה משום מצוה. וראה עוד בתוס' מו"ק יד. ד"ה ומנודה, מש"כ דהתיירו גילוח בנוזי ומצוה משום מצוה. ולענין גילוח אבי הבן והסנדק לכבוד הברית בחוה"מ, ראה בחוה"מ ע"י עמוד ק"צ שאסר הדבר.

ב. צורך רפואה: בביה"ל שם ס"ח סוד"ה כל, כתב דהיא שצריך לגלח כדי שלא יכבד עליו החולי והוא בדרגת חולה שאין בו סכנה מותר לגלח, כמבואר בסי' תקל"ב ס"ב דכל רפואה מותרת בחוה"מ, ומשמע מדבריו דבמיחוש בעלמא לא התיירו גילוח, דס"ל דכל היתר מלאכה לרפואה במועד הוא רק לחולה שאין בו סכנה. ודבר חידוש הוא ויבואר בפרק ה' ערך "רפואה בחול המועד". וע"ע להלן "סוגי גילוח שאינם בכלל הגזירה".

גילוח קטן ואשה

גילוח קטן: בשו"ע שם ס"ו התייר אפי' נולד קודם הרגל, ובמשנ"ב סקט"ו דלא שייך הטעם שלא יכנס מנוול לרגל, כיון שאינו בר מצוה, ובשעה"צ סק"ג הוסיף דכיון דקנס הוא לא קנסינו לבן בשביל האב שלא גלחו מקודם. וכל שלא הגיע ל"ג שנה נחשב קטן ומותר לגלחו כמבואר במשנ"ב שם סקט"ז. עוד כתב המשנ"ב סקט"ו שכל ההיתר לגלח קטן הוא דוקא שיש לו שער רב ומצטער ע"י כך, אבל בלא"ה אסור. אך מאידך בכה"ח אות כ"ו הביא בשם השו"ג שכתב דמסתמית הפוסקים משמע דאפי' אין לו צער מותר, אולם לא הכריע כדברי השו"ג בזה, עיי"ש.

והנה בשו"ע שם מבואר דאפי' בפרהסיא מותר לגלח קטן, ובמשנ"ב סק"ז הטעם דהכל רואין שהוא קטן, ברם בקטן הנראה כגדול כתב המשנ"ב שם סקט"ז בשם המג"א דאפשר דאין להקל בפרהסיא.

גילוח אשה: בשו"ע סי' תקמ"ו ס"ה כתב שמותר לאשה לעשות כל תכשיטיה במועד, ומהם סופלת עצמה בסיד להשיר השעה, ומעברת שער מבית השחי ומבית הערוה, וכן מעברת סכין על פדחתה. ובביה"ל שם ד"ה כל, כתב הטעם בשם הריטב"א (מו"ק ח: ד"ה עושה) משום דהוה צורך הגוף וכעין אוכל נפש, וע"כ מותר אף כדרכה בלא שינוי ובטרחא. וראה בריטב"א שם שהוסיף דלא גזרו בה שמא תכנס לרגל מנוולת, משום שקשטות הוא דבר הצריך כל יום ויום, ועוד שאין דרכן להשהות⁴⁸. וראה במור וקציעה סי' תקמ"ו שכתב שהתיירו בזה רק בפנייה וכן נערה ובוגרת, אבל קטנה דלא חזיא לנשואין, אין להקל אלא בתכשיטין שאין בהן סרך מלאכה.

ברם כל האמור אינו אלא בגילוח שאר מקומות הגוף כנ"ל, אך גילוח ותספורת הראש אסורה באשה כבאיש כמבואר במשנ"ב שם סקט"ז בשם הפמ"ג והגר"א.

סוגי גילוח שאינם בכלל הגזירה

א. גילוח שפה: מותר לכל אדם, שו"ע שם ס"ח, וברמ"א שם דאפי' בפרהסיא שרי. ובמשנ"ב סק"א אין במספרים בין בתער ואפי' אינו מעכב את האכילה, והטעם כתב השעה"צ סקט"ו דעל ידי גידול השפה לא יא מנוול, ועל כן לא הכריחוהו לגלח מעיו"ט.

ב. גילוח שאר איברים: במג"א סק"ב משמע דלא אסרו אלא גילוח הראש ולא גילוח שאר איברים, וכ"כ המחצה"ש שם והשעה"צ סקט"ו בביאור דבריו, ברם בשעה"צ כתב על דבריו דצ"ע קצת, ונראה שכוונתו דאינו ברור דחשיב בכך תיקון הגוף כגילוח שפה, וצ"ע.

ג. גילוח בשער תלוש (פאה נכרית): בשו"ת באר משה ח"ז סי' ה' כתב שלא נאמרה גזירת גילוח אלא בשער המחובר לגוף, ולא בפאה נכרית שתלוש מהגוף, והתייר בזה למעשה משום דחשיב תיקון הגוף כקישוטי הנשים דשרי אף מעשה אומן כמבואר בביה"ל סי' תקמ"ו ס"ה ד"ה עושה, וכן דעת הגר"ש אלישיב (פתחי מועד פ"ג סי' ט"ו ובהערה 18) שסידור פאה נכרית אינו בכלל גזירת גילוח מהאי טעמא, אך מ"מ כתב שאסור לסדרה משום שנחשב למעשה אומן, ומאידך דעת הגר"מ פיינשטיין (ספר זכרון שלמה הל' חוה"מ ס"ד) שיש בזה גזירת גילוח, ועוד דאולי נחשב למעשה אומן.

ד. גילוח מועט: ברש"י בכת"י (מו"ק יג:) וברע"ב שם כתבו שמה שהתנא של המשנה לא מנה במותרים אף גילוח נתק, הוא משום שאינו אלא דבר מועט סביבות הנתק, ובפמ"ג סי' תקל"א א"א סק"ב נראה שהבין מדברי הרע"ב שגילוח מועט אינו בכלל גזירת גילוח, וביה"ל דברי המג"א שמותר לגלח סביבות המכה, וכן כתב בשו"ת כפי אהרן ח"ח סי' נ"א בביאור דברי הרע"ב. ומאידך ראה בחדושי הר"ן (שם ד"ה והניזיר) שכתב שהטעם שמותר לגלח סביבות הנתק הוא לפי שאינו לנוי אלא לראות אם יפשה הנגע, ולדבריו אין מקור היתר לגילוח מועט. ולמעשה צ"ע בדבר.

ה. גילוח ראשו במקום מכה או שחין: במשנ"ב סק"א כתב בשם הח"א שמי שיש לו שחין בראשו מותר לגלח שם השיער אפי' בתער. וראה בנשמ"א כלל ק"ט סק"א דה"ה כל מכה שבראשו. אולם בביה"ל שם ד"ה כל, הוכיח מדברי המג"א שאסור כיון שהוא בראשו, והסיק דהיא שיכל לגלח קודם יו"ט אפשר שאין להקל בשחין שבראשו. ברם בשאר מקומות שבגוף מותר אף ביכל לגלח מעיו"ט.

ו. גילוח לסובל מכינמת: דעת הגר"ש אלישיב (מבקשי תורה הל' חוה"מ עמוד תס"ח) שמותר לו להסתפר כדין מי שיש לו מכה בראשו. וכ"כ בשו"ת באר משה ח"ז סוף סי' פ"ח שפשוט שמותר.

ז. התחיל להסתפר בעיו"ט וחלק משערו נשאר בלתי מגולח מחמת קלקול מכוונת הגילוח וכיו"ב: בשו"ת כפי אהרן (להגר"א אפשטיין) ח"א סי' נ"א כתב שבאופן שחלק השער נשאר במקום מגולה, פשוט שמותר משום כבוד הבריות דומיא דאבל, אלא אפי' באופן שנשאר במקום מכוסה שאין חשש כבוד הבריות, אפי' מותר ממכה טעמים, עיי"ש.

ח. חפיפה וסירוק: מותר אע"פ שמסיר שער ואין בזה משום גילוח, רמ"א שם ס"ח.

ט. רחיצה: כל רחיצה מותר, משנ"ב שם סק"ב בשם הגרעק"א.

י. קילוף קשקשים שבראשו: בחוט שני עמוד רל"ג כתב שמותר להסיר קשקשים מראשו אף שמחוברים, דלא גרע מסירוק דשרי.

יא. קציצת צפרנים: לדעת השו"ע סי' תקל"ב ס"א מותר בין בשל יד בין בשל רגל ואפי' במספרים, ובמשנ"ב סק"א דכ"ש בסכין או ביד ובשינוי דמותו. אולם הרמ"א כתב שהמנהג להחמיר בין בסכין בין במספרים, מלבד לצורך מצות טבילה שמותר לקוצצן כדרכו, ובמשנ"ב סק"ב כתב דאף לדעת הרמ"א ששייכת גזירת גילוח גם בצפרנים, מ"מ אם נטלן מעיו"ט מותר לטלן בחוה"מ, וכן כל המותרים בגילוח השער מותרים גם בגילוח צפרנים, ועיי"ש שעה"צ סק"ב שדחה דברי הבאר היטב. עוד כתב המשנ"ב בסק"ג בדדיו או בשינוי מותר אף לדעת הרמ"א.

השחי לצורך טבילה משום חציצה, אין היתר דתיקון הגוף, שהרי כוונתה משום חציצה ולא משום יפוי הגוף, אך אפי' יש להקל בזה כיון שאין בזה ניוו, ועוד שהוא לצורך הטבילה.

49. ולולא הגזירה לא היה מקום לאסור הדבר משום מלאכת מלבן, כיון שכיבוס הוא מעשה הדיוט אף כשנעשה ביד האומנין כמבואר ברמב"ן (פסקי דיני חוה"מ), ומעשה הדיוט לצורך המועד מותר.

כללים בגזירת גילוח

א. כיוון מלאכתו בגילוח המותר: יש לעיין באותם שלא נאמרה בהם גזירת גילוח כגילוח שפה, קטן וכו', אי שרי בכיוון מלאכתו למועד, ותלוי הדבר אם נחשב הגילוח לתיקון הגוף, דלדעת הרמב"ן (ליקוטים למו"ק) דגילוח נחשב תיקון הגוף דהוי כאוכ"ג, מותר אף בכיוון מלאכתו, וכפי שכתב הקרן אורה (מו"ק יד. ד"ה גמ' ושאר) שבגילוח לולא הגזירה שלא יכנס מנוול, היה מותר אף בכיוון מלאכתו משום שהוא תיקון הגוף והוי כאוכל נפש. (וראה בשע"ת סי' תקל"א סק"ז שמותר להשהות שמחת התגלחת שעושין לקטן לחוה"מ להגדיל השמחה, ונראה מדבריו דהיינו להשהות אף עצם התגלחת, ומבואר דלא גזרינן ביה כיוון מלאכתו), ברם לביה"ל סי' תקל"א ס"ד ד"ה ואלו, דגילוח לא הוי תיקון הגוף, לכאורה אסור כיוון מלאכתו כבצורך המועד.

ב. נטילת שכר על גילוח המותר: בביה"ל סי' תקמ"ב ס"א ד"ה אפילו, מצד דמותו בשכר כדבר האבד.

ג. גילוח ע"י נכרי: כל שנאסרו בגזירת גילוח אסור אף ע"י עכו"ם, ביה"ל שם ס"ב ד"ה אין מגלחין.

ד. צנעא: בשו"ע שם ס"ה כתב דכל האנוסים המותרים לגלח, אינם מותרים אלא בצנעא, אבל בפרהסיא אסור (מלבד בקטן דשרי אף בפרהסיא כמבואר שם ס"ו, וכן בגילוח שפה בס"ח). ומסתמית דברי השו"ע נראה דבכל גווני אסור בפרהסיא אף באינו אומן, אולם מאידך ברמב"ן (ליקוטים למו"ק) כתב דרק בבעלי אומניות שמלאכתם בכך בעי צנעא, אבל באדם רגיל שאינו אומן מותר לספר גם בפרהסיא.

ה. גילוח במעשה אומן כדרכו באנוסים המותרים לגלח: בביה"ל שם ס"ד ד"ה ואלו, הוכיח שמותר אף מעשה אומן בלא שינוי, וכתב הטעם דכיון שהיו אנוסים עד כה, עשאו חז"ל כדבר האבד, דבדבר האבד אין צריך שינוי. וכ"כ בביה"ל בסי' תקמ"ב ס"א ד"ה אפילו, ומדברי הביה"ל מבואר דגילוח אינו בכלל תיקון הגוף, אך מאידך ברמב"ן בליקוטים ובריטב"א מו"ק יד. ד"ה גמ', כתבו דחשיב תיקון הגוף ומהאי טעמא שרי אף מעשה אומן כדרכו.

ו. גילוח ע"י פועל שאין לו מה יאכל: בשו"ת נוב"א או"ח מהדו"ק סי' י"ג התייר הדבר עכ"פ בגילוח ערב הרגל, אולם בחת"ס או"ח סי' קנ"ד כתב שחלקו על הנובי" כל גאוני דורו והעלה לאסור, וכן נקטינן לאסור, ראה שש"כ פ"ו ס"ג וחזו"ע עמוד קצ"א.

ז. המותרים בגילוח, בחוה"מ פסח שחל בו ספירת העומר: ראה בכה"ח סי' תצ"ג אות כ"ה שהביא בזה מחלוקת הפוסקים, עיי"ש נימוקם.

ח. פתיחת מספרה בחוה"מ שלא לצרכי תספורת: בשו"ת תורה לשמה סי' קצ"ח כתב שאסור להחזיק מספרה פתוחה אף כאשר אינו מספר שם אלא יושב שם ומבלה בשיחת מרעים וכיו"ב, משום חילול השם ומראית העין שהרואים הן ישראלים הן גויים חושבים שהוא פותח לעשות מלאכתו, ועוד שיש בזה ג"כ זלזול למועד, עיי"ש.

פרק טז

גזירת כיבוס

הקדמה

אסור חז"ל (מועד קטן יד. ובשו"ע סי' תקל"ד ס"א) לכבס בחול המועד, משום שחששו שאם יהיה מותר לכבס במועד, ישוה את הכיבוס למועד שפנויים אז ממלאכה, ויכנסו להגל בבגדים שאינם מכובסים שלא כפי הראוי לכבוד יום טוב⁴⁹. איסור זה הוא אפי' כאשר מכבס לצורך המועד (משנ"ב שם סק"א)⁵⁰. ומצאנו בגזירה זו הרבה חילוקים ופרטי דינים, מה נכלל בכלל כיבוס ומה לא, ואם גדרו כליבון לגבי שבת, ומי הם המותרים בכיבוס ומי לא וכדלהלן.

מה נחשב כיבוס לגבי חול המועד

א. שרייה במים: אסור, דשרייתו זהו כיבוס נאמר גם בחוה"מ, שו"ת מהרש"ם ח"ז סי' ק"ל. וראה בחוט שני הל' חוה"מ עמוד רל"ה שהניח דבר זה בספק אם אכן אמרין בחוה"מ שרייתו זהו כיבוס.

ב. סחיטת בגד ממימיו: הנה לגבי שבת מבואר בסי' ש"ב שסחיטה נכללת במלאכת מלבן, ויש לעיין אם לגבי חול המועד נאסר הדבר בגזירת כיבוס, וראה בספר חוה"מ"כ (הוספות ותיקונים עמוד תמ"א) שכתב שמסתבר שלא נאמר בסחיטה גזירת כיבוס, שכל שאינו תהליך ניקוי הבגד וכביסתו, למרות שביסוד הדברים חיובו בשבת הוא משום כיבוס, מ"מ בחוה"מ שהניזון הוא שלא יכנס למועד שהוא מנוול, לא שייך לאסור בזה, עיי"ש. אולם בשו"ת מהרש"ם ח"ז סי' ק"ל משמע שנכלל בגזירת כיבוס שכתב "וצריך לסחוט מימיו שלא ירקב", ומשמע הא לאו הכי אסור, ע"כ. אך מ"מ מסתבר שלסחוט סמרטוט לצורך שטיפת המרצפות וכיו"ב מותר, שהרי לא שייך כלל לגזירה שלא יכנס מנוול, וכ"כ בחוט שני עמוד רל"ה. וכיו"ב כתב בספר חוה"מ"כ (שם) בשם הגר"ש אורבך ששטיפת בד לצורך סינון יין מותר, כיון שלא שייך בו גזירת כיבוס.

ג. הסרת אבק: במו"ק י: רבא שרא לכסכסוי קירמי, מ"ט מעשה הדיוט הוא. ונחלקו הראשונים מהו כסכסוי קירמי, אך בב"ח על הרי"ף (ד. אות ח') כתב וז"ל: לכסכס, להכות עליהם שיצא האבק לחוץ דמעשה הדיוט הוא, שכל אדם יודע לעשות כן, עכ"ל. מבואר מדבריו שבניעור אבק לא נאמרה גזירת כיבוס ומותר. וכן מבואר מדברי השו"ע סי' תקמ"א ס"ג שכתב שמותר למעך בגדי פשתן אחר כיבוס כדי ללבנן, אף דבשבת אסור כמבואר במשנ"ב שם סק"ו, ולא חיישינן לגזירת כיבוס, וע"כ משום דבלא מים ליכא גזירת כיבוס, וביותר מבואר שם במשנ"ב סק"ז דאפי' ע"י כלי מותר לנקותם, וכ"כ במקור חיים סי' תקמ"א ס"ג שמותר לנקות הבגדים מן הנוצות והאבק שעליהם אף ע"י מברשת המיוחדת לכך. וכ"כ הגר"ש וואנר (בסוף ספר פני ברוך בקונטרס אהל חנה אות ג') שמותר להעביר מברשת להסרת האבק בחוה"מ, וכ"כ בחוט שני (עמוד רל"ח) שמותר להבריש במברשת כובע או בגדים מן האבק שעליהם אף באופן שבכה"ג בשבת היא אסור, כיון שהוא לצורך המועד, ואין בזה גזירת כיבוס. וכן דעת הגריש"א ("מבקשי תורה" חוה"מ עמוד תע"א) שמותר להבריש כובע במועד, וע"ע מש"כ בספר חוה"מ"כ פ"ה הערה פ"ט.

ד. ניקוי בגד עם חומרי ניקוי בלא מים: בחוט שני עמוד רל"ח כתב שלולף חומרי ניקוי על מקום הכתם אף בלא מים מסתבר שאסור.

ה. שטיחת בגדים רטובים לייבוש: בשו"ת עמק הלכה (או"ח סוף סי' קמ"ו) התייר לטשוח בגדים רטובים לייבושם, ע"פ הגמ' בסוכה (י:): מנימין איטמישא ליה כותונתא במיא, ואשתתחא ליה אמטלתא, וכתב המאירי שם דמיירי בחול המועד, עיי"ש. וכ"כ בחזו"ע (י"ט עמוד ר'), וכ"כ בחוט שני עמוד רל"ח שבגדים שכבסם בהיתר במועד או אפי' כססן מעיו"ט, מותר לתלותם אף בפרהסיא לייבוש, כיון שבחוץ מתייבש טוב יותר והוי ככיבוס בנהר שיפה לו יותר, ועוד שלא הוזכר איסור על יבוש כביסה בחול המועד, ולפ"ז אף שיכול לייבש הכביסה בצנעה במכוונת ייבוש, מותר לייבושם בפרהסיא, עיי"ש⁵¹. אולם בשו"ת שבת הלוי (ח"ה סי' מ"ב) הצריך לשוטחו בצנעא, עיי"ש נימוקו. וכ"כ בשו"ת שבת הקהתי סי' קס"ו שכל שניתן לעשות בצנעא כגון שישנן ב' מרפסות והאחת פנימית יותר, יניחנה בפנימית המוצנעת יותר, וראה עוד בארוחות רבינו ח"ב עמוד קכ"א.

ו. כיבוס במכוונת כביסה: אף שעיקר איסור מלאכה בחוה"מ הוא משום טורח (שעה"צ סי' תקמ"א סקמ"ט), וכיבוס במכוונת כביסה אינו כרוך בטרחא, מ"מ אסור, כיון שהגזירה היתה כדי שלא יכנס לרגל כשהוא מנוול, וגזירה זו שייכת אף במכוונת כביסה, ועוד שכיום אף חרישה ועוד מלאכות נעשות ללא טורח ובכל זאת אסור, כיון שכל מלאכה שעיקרה נעשה בטרחא, גם אם נמצאו דרכים לעשותה בלא טרחא אסור (הגר"ש אורבך, ה"ד בספר "מבקשי תורה" חוה"מ עמוד תנו).

הכא בשריית בגדים רטובים שכל איסורו בשבת הוא רק משום מראית העין, שיאמרו שכיבס בשבת, דשרי בחוה"מ.

52. וראה באג"מ שם דמ"מ אסור ליתן הבגד לאומן לנקותו, לא מיבעיא כשאי אפשר לסתם אדם להעביר את הכתם, שאז ודאי שהכביסה היא מלאכת אומן, אלא אפילו כשהוא מתעצל לטרוח בחול המועד לנקות את הבגד בעצמו, אסור ליתן הבגד לאחר לנקותו, ורק הבעל לאשתו והאב לבתו

50. וכ"ש שאסור לכבס לצורך אחר המועד, דאף שלכאורה בכה"ג אינו שייך הטעם שיכנס למועד שהוא מנוול כיון שאינו לצורך לבישת המועד, מ"מ אסור טפי מצד עצם המלאכה שמכבס שלא לצורך המועד, וכ"כ בפתחי תשובה סי' תקל"ד.

51. וראה עוד בשו"ע הרב סי' רנ"ב סי"ג גבי הבאת כלים מבית האומן, שכתב שלצורך המועד לא חששו למראית העין במועד שהוא קל. ולכאורה ה"ה

ג. מי שאין לו אלא בגד אחד: בשו"ע שם ס"א התיר לכבסו, ובמשנ"ב סק"ט הטעם דחלוק אחד מתלכלך אפי' כבסו קודם יו"ט. ברם המשנ"ב שם הביא שיש מן הפוסקים שכתבו דלפי מנהגו כיום אין להקל בזה, ובשעה"צ סק"ו דמשמע מהגר"א שמצדד כן להלכה⁵⁶. אולם מאידך הכה"ח שם או' י"א ו"ב צידד להלכה כסתמת השו"ע שאף עתה יש היתר למי שאין לו אלא חלוק אחד, והוסיף שם באות י"ב דמסתמית דברי השו"ע משמע דגם אם פשע ולא כבסו קודם יו"ט מותר לכבסו במועד, וצידד כן להלכה. וראה בשו"ת אול"צ (ח"ג פכ"ד תשו' ג') שמי שיש לו כמה בגדים מסוג אחד, וכגון שיש לו כמה חליפות, אולם רק אחת מהן מיוחדת לשבת, נחשב הוא כמי שאין לו אלא בגד אחד, ומותר לו לכבסו לצורך המועד אם התלכלך. וכיו"ב כתב בחוט שני עמוד רל"ט עיי"ש.

כללי גזירת כיבוס

א. דבר האבד בגזירת כיבוס: בגד מלוכלך שעלול להתקלקל אם ישיארנו מלוכלך עד לאחר המועד ללא כיבוס, מותר לכבסו ע"פ מש"כ השיטה (מ"ק יח). והאור"ח מלוניל (הל' חוה"מ ס' י"ג) שהיתר כיבוס בגדי פשתן הוא מפני שמתקלקלים כשהן מטונפים והוי כדבר האבד. וכ"כ בשו"ת מהרש"ם ח"ז ס' ק"ל. מבואר שדבר האבד מתייר גזירת כיבוס⁵⁷, וכן מבואר בנמ"י (ד. מדפי הרי"ף ד"ה לכסוס), עיי"ש. וכן הורה הגר"ש אלישיב (ספר הזכרון "מבקשי תורה" חוה"מ עמוד תע"א), וכ"כ בחוט שני עמוד רל"ז שמסתבר שמותר לכבס בגד שאם לא יכבסו יתקלקל מדין דבר האבד, אך הגביל דזה דוקא שהבגד אבד, אבל אין להתיר להוסיף למכונת כביסה בגדים שאסור לכבסם, מטעם שאם אין המכונה מלאה הרי החשמל והמים הולכים לאיבוד, דאיבוד המים והחשמל לא עושה את זה לאבד, וכ"ש שאינו מתייר גזירת חז"ל, וראה שם שאר דבריו.

ב. כיבוס כדרו בלא שינוי: בשו"ע ס' תקל"ד ס"א כתב שכל המותרים לכבס, מכבסין כדרךן אפי' בנתר וחול. ובביאור הדבר ראה ברמב"ן (ליקוטים למ"ק) שכביסו הוא מלאכת הדייט אף כאשר נעשה ביד האומנין, ומעשה הדייט שרי לצורך המועד. ועיין בביה"ל ס' תקל"א ס"ד ד"ה ואלו, וצ"ע.

ג. פרהסיא וצנעא במוותרים בכיבוס: בשו"ע ס' תקל"ד ס"א כתב שכל המותרים לכבס, מותרים אף בפרהסיא. ומאידך הרמ"א שם כתב שכל ההיתר לכבס בפרהסיא הוא רק כאשר ע"י כך מתכבס יותר יפה כגון שמכבסו בנהר, אך בלאו הכי לא יכבס בפרהסיא אלא בצנעא. ובמשנ"ב סק"י הביא דעת המג"א שהחמיר שבכל האנוסים השנויים במשנה כבא מבית השביה וכו' אין כלל היתר בפרהסיא ואפי' בנהר, משום דאין הכל יודעים מכך שהיה אנוס, ורק במטפחות הידים וכיו"ב דברים המותרים לכל אדם, מותר בפרהסיא. אך המשנ"ב צידד להלכה כדעת הרמ"א, עיי"ש.

ד. ריבוי בשיעורים בגזירת כיבוס (במכונת כביסה): בשו"ת אול"צ ח"ג פכ"ד תשו' ב' כתב שאין להכניס למכונת הכביסה דברים האסורים בכיבוס אגב שמכניס בגדי קטנים וכיו"ב, אף שלא נוספת טרחה בהוספת הבגדים, דכיון שאיסור כיבוס בחוה"מ הוא כדי שלא יכנסו להרגל כשהן מנוולין, א"כ בהכנסת כביסה נוספת למכונת הכביסה, אף שאין בה טרחה נוספת, שייכת הגזירה שמא ישהו את כיבוס הבגדים לחוה"מ, על כן אסור. וכ"כ בחוט שני עמוד רל"ז ובחזו"ע יו"ט עמוד קצ"ח. אך מ"מ כתבו שמותר להכניס כמות גדולה של בגדי קטנים יחד, אף שאינו צריך היום לכולם, הגם שמעיקר הדין לא התירו לכבס לקטן אלא בגד אחד הצריך לו לעכשיו, במכונת כביסה התיירו. והנראה בביאור הענין שהאיסור לכבס יותר מחלוק אחד בבגדי קטנים אינו משום גזירת כיבוס שהרי גזירה זו אינה שייכת בבגדים אלו, וכל איסורו הוא רק משום מלאכת כיבוס שלא לצורך המועד (ואף דמ"מ הוא צורך יום אחר של המועד לא שרין, כמבואר בפמ"ג ס' תקל"ג מש"ז סק"א שהסתפק בזה), ועל כן כאשר מוסיפם במכונת הכביסה שהוא בטרחה אחת בריבוי בשיעורים מותר⁵⁸, ולפ"ז ה"ה בשאר הבגדים שאין בהם גזירת כיבוס כמגבות וכיו"ב שרי בכה"ג. אולם נראה שמ"מ אין להתיר כאשר הוא לצורך אחר המועד, דבעי שמ"מ ישתמש בהם במועד עכ"פ ביום אחר מימי המועד, וכן נראה בחוט שני שם, וכ"כ בחזו"ע שם. וראה עוד בחוה"מ כנספס לפ"ה שהאריך בזה וביאר באופ"א, אך מסקנתו שאכן בכל הבגדים שאין בהם גזירת כיבוס מותר לכבס את כל שצריך למועד בבת אחת במכונת הכביסה ולא רק חלוק אחד, עיי"ש.

ה. יש לו בגד נוסף: בכה"ח שם אות ב' כתב שכל אלו המותרים לכבס הוא דוקא כשאין לו בגד אחר, וכ"כ שם באות י' גבי בעלת הכתם ובעל קרי, עיי"ש.

ו. הכמות המותרת בכיבוס למותרים: ברמ"א ס' תקל"ד ס"א כתב שגם המותרים לא יכבסו אלא הצריך להם בלבד דהיינו חלוק אחד, והיינו פריט אחד בלבד הנצרך לו לשימוש מיד. מלבד בגדי קטנים ביותר שמותר אף ד' וה' בפעם אחת כמבואר ברמ"א שם, כיון שצריך להרבה מהם כל רגע, ובערוה"ש שם הוסיף ואי אפשר ליתן לזה גבול וקצבה. וראה מש"כ בזה לעיל.

ז. כיבוס למותרים בשכר: בביה"ל ס' תקמ"ב ס"א ד"ה אפילו, צידד שמותר בשכר כדבר האבד, אך ראה שם בד"ה ודבר האבד, ובמשנ"ב סק"ה דאם יכול למצוא עכו"ם או ישראל בחינם לזה, לא ישכור ישראל, וראה עוד מש"כ בפרק י"ב.

ח. כיבוס ע"י נכרי: במשנ"ב ס' תקל"ד סק"ד מבואר שהאסורים בכיבוס, אסורים לכבס אף ע"י עכו"ם, שלא התיר שם אלא בבגדי פשתן, עיי"ש. וראה עוד בכה"ח שם אות י"ג.

ט. כיוון מלאכתו: לפי המבואר ברמב"ן (ליקוטים למ"ק) שהמותרים בכיבוס הוא משום דהוי מעשה הדייט לצורך המועד. עולה שאסור לכוון כיבוסו למועד, כמבואר במשנ"ב ס' תקמ"מ סק"ט ובשעה"צ ס' תקמ"ה סקל"א דאסור כיוון מלאכתו במעשה הדייט לצורך המועד. ואף לפי המבואר בביה"ל ס' תקל"א ס"ד ד"ה ואלו ובס"ק תקמ"ב ס"א ד"ה אפילו, שהאנוסים כדוגמת הבא מבית השביה וכו', היתרם לכבס כדרכם בלא שינוי הוא משום דעשאום חז"ל כדבר האבד, אכתי אין להתיר כיוון מלאכתו, כמבואר בשו"ע ס' תקל"ז סט"ז ובס"ק תקל"ח ס"א דכיוון מלאכתו דבר האבד אסור. וכ"כ בחוט שני עמוד רל"ז שאין להשאיר קודם המועד בגדים מלוכלכים כדי שיכבסו במועד לקטנים. וראה עוד בחוה"מ כ"פ ה"ה הערות נ"א ס"א ס"ד.

פרק יז

דיני סחורה

הקדמה

בגמ' מו"ק י: אמר רבא פרקמטיא כל שהוא אסור, ובשו"ע ס' תקל"ט ס"א "כל סחורה אסורה אפי' כל שהוא בין לקנות ובין למכור". ובטעם איסור סחורה נאמרו ה' טעמים בראשונים ובפוסקים וכדלהלן:

- (א) מפני הטורח, תוס' מו"ק יב: ד"ה מכניס, ודף יד. ד"ה ושאר, וכ"כ המשנ"ב ס' תקל"ט סק"א בשם המג"א.
- (ב) שיש טורח גדול בשווי הדקדוק של המקח ומתוך טרדתו ימנע משמחת יו"ט, שו"ת הרא"ש כלל כ"ג ס' ד', וראה בערוה"ש ס' תקל"ט ס"ב ד'.
- (ג) לפעמים יקנה ביוקר וימכור בזול ויצטער, שו"ת הרא"ש שם.
- (ד) שמא יכתוב, נמוקי" (מו"ק ד: מדפי הרי"ף) ומגיד משנה (פ"ז מהל' יו"ט הכ"ב), וכ"כ הפרישה ס' תקל"ט סק"א בדעת המ"מ.
- (ה) לפי שמזלול במועד למכור כדרך חול, שו"ת הריב"ש ס' שני, ובנמוקי" בשם הראב"ד (מו"ק ה. מדפי הרי"ף) לפי שהוא מעשה חול.

קטנים ביותר יחד, מצד דטרחה בריבוי בשיעורים בחוה"מ ודאי יש להקל, עיי"ש נימוקו.
59. ובמאמר המוסגר יש לעיין מדוע התירו למוכר למכור משום כך שלא לצורך המועד, והא מכשיל בכך את הקונה, דאין לומר שהקונה קונה הדבר לצורך המועד, דאם כן אף אם המוכר לא ישתמש בתשלום לצורך שמחת יו"ט מותר. וצ"ל דדמי לעושה מלאכת דבר האבד לאחר, דאף דאצלו לא הוי אבד שרי בשביל אחר, וה"ה הכא ברווח המצוי במוציא מעט לשמחת

ז. ניקוי כתם בודד: בספר חוה"מ כ"פ ה"ה הערה פ"ה הוכיח שגם ניקוי כתם בודד בכלל גזירת כיבוס ואסור בחול המועד, וראייתו מהשו"ע ס' תקל"ד ס"א שבעלת הכתם מותרת לכבס במועד, מכלל דלשאר אדם אף כתם בלבד אסור. וכתב שכן מסתבר דזיל בתר טעמא, שאם נתיר לו לנקות הכתם בחוה"מ יניח זאת למועד, ויכנס לרגל כשהוא מנוול בכתמו. וכן פסקו הגר"מ בראנסדארפער (שם עמוד תנ"ו) והגר"ן קרליץ (חוט שני עמוד רל"ח) שגם ניקוי כתם בודד אסור בחול המועד, מהא דבעל קרי ובעלת הכתם. אולם מאידך כמעט כל פוסקי זמנינו הקילו בדבר, וכתבו שאין ניקוי כתם בודד נכנס בגדר כיבוס האסור במועד, הלא המה הגר"מ פיינשטיין (שו"ת אג"מ אור"ח ח"ה ס' ל"ו אות א', ובסוף ספר הל' חוה"מ באנגלית סעיף ה')⁵², הגר"ש אורבך ("מבקשי תורה" חוה"מ עמוד תנ"ו), הגר"ע יוסף (חזו"ע יו"ט עמוד ר'), הגר"ש אלישיב (שם עמוד תע"א)⁵³ והגר"ש וואזנר (חוה"מ כ"פ ה"ה הערה פ"ו). ועל הראיה מבעלת הכתם, העיר הגר"ח קניבסקי לגר"ש אלישיב (מבקשי תורה שם עמוד תע"ד), והשיבו הגר"ש א' שבעלת הכתם מדובר על כיבוס הבגד כולו ולכן התירו רק לה, אבל ניקוי כתם בלבד מותר לכל אדם. ומצד הסברא הנ"ל בחוה"מ כ"פ שאם נתיר לו יניח ניקויו למועד ויכנס מנוול, ראה שם דברי הגר"מ ש קליין שאדברה הסברא נונתנת להיפך, שאם נתיר לו לכבס רק מקום הכתם, יעדיף לכבסו לגמרי לפני החג שכך נוה יתר. וראה עוד בשש"כ פס"ו הערה רע"ב שכתב סברא נוספת להיתר, דכיון שמצוי תמיד שבגד מתלכלך בכתם, י"ל שדומה למטפחות הידים שמותר לכבס, עיי"ש.

בגדים שהותר לכבסם בחול המועד

א. מטפחות הידים (מגבות): שו"ע ס' תקל"ד ס"א, והטעם כתב המשנ"ב סק"ד שדרוך להתלכלך תכף, וא"כ אפי' אם היה מכבסן מערב יו"ט היו חוזרין ומתלכלכין, ולכן אפי' אם יש לו הרבה מטפחות מותר לכבסן, דצריך לכל יום מטפחת אחרת. ברם הביא בשם המג"א שכיום שהמנהג שמחליפים אחת לשבוע, אפי' יש לו רק שניים אין לכבסן בחוה"מ, שדי להם בכביסה מעי"ט.

ב. ממחטה לניקוי החוטם: דינה כמטפחות הידים, משנ"ב שם סק"ד.

ג. גרביים וכיו"ב: לנוהגים להחליפם מידי יום דינם כממחטות שמותר לכבסם, פסקי בעל הבאר משה (בסוף ספר הל' חוה"מ באנגלית סעיף כ"ב) ובחזו"ע יו"ט עמוד קצ"ח גבי לבנים. וכ"כ בשש"כ פס"ו סס"ו שמותר לכבסם לפי צורך המועד כל אחד לפי הרגלו, אם אמנם אין לו די לצורך המועד והוא רגיל להחליפם כמה פעמים במשך החג, ועיי"ש הערה רנ"ח.

ד. מטפחות הספג (מגבות הצהר): שו"ע שם, ובמשנ"ב סק"ו כתב בשם הכלבו דעכשיו נהגו בזה חומרא, וכן ראוי לעשות. וראה עוד מש"כ בזה להלן.

ה. מטפחות הספרים (שנותנים על המסתפר בעת התספורת): שו"ע שם ס"א שמותר לכבס מטפחות הספרים, ובמשנ"ב סק"ה היינו מטפחות שנותנים על המסתפר בעת התספורת, וטעם ההיתר כנ"ל במטפחות הידים. וראה בכה"ח שם אות ו' שרק לאלו שמספרים במועד (כגון לאותם שהתירו חכמים להסתפר) מותר לכבס, אך אותם שאינם מספרים במועד פשוט שאסור להם לכבסם כיון שאינו לצורך המועד, ועיי"ש עוד מש"כ בזה.

ו. מטפחות ספר תורה: במשנ"ב שם סק"ה הביא י"מ שמטפחות הספרים הם מטפחות ספרי קודש, וההיתר הוא מהטעם האמור במטפחות הידים שמתלכלכות תדיר. ברם בכה"ח שם אות ז' כתב שמה שהשימיט השו"ע זה, הוא משום שאין המנהג עתה לכבס מטפחות של ספרי הקודש, והביא כן בשם הכס"א שעתה אין המנהג לכבס כלל מטפחות של ספרי הקודש עד שכלים מאליהם, וכתב הכה"ח שאפשר שיהיו רק למנהג הספרדים שא"צ מטפחת רק בשעת קריאת התורה לכסות הכתב בין העולים, אבל למנהג האשכנזים שתיק הס"ת הוא המטפחת, צריך כיבוס שמתלכלך במשמוש הידים, אך עם כל זאת אין נחוץ לכבסו במועד שמתקיים ימים רבים. וראה עוד בשו"ת טוב עין ס' י"ח שכתב גם שאין לנהוג היתר בזה.

ומן הראוי להדגיש שכל היתרים הנ"ל הינם רק מעיקר הדין, אך אינו ברור שלמעשה יש להקל בזה, שכן הבי"י כתב בשם הכלבו שעכשיו נהגו בזה חומרא וכן ראוי לעשות, ובכה"ח שם אות ח' כתב שאפשר דקאי על כל המטפחות שהזכיר לעיל מטפחות הידים הספרים וכו', וכתב שכה"ח כוונת הבי"י, וכ"כ הא"ר שם סק"א שיותר נראה דקאי על כל המטפחות. ברם במשנ"ב שם סק"ו נראה דס"ל שדברי הכלבו חוזרים רק על מטפחות הספג, אך על שאר המטפחות לא נהגו חומרא, וראה בזה בחוה"מ כ"פ ה"ה ביאורם אות ה'. אולם ראה בחוט שני עמוד רל"ה שכל חומרא זו היא רק באופן שאדם יכול להכין לעצמו קודם המועד בגדים שיספיקו לו למועד, ודבר זה תלוי בהתאם לזמן ולאדם, כמו למשל אדם שמוציא הרבה מותר לו לכבס במועד, שהרי אף אם יכין את כל בגדיו קודם המועד לא יספיקו לו, וכן גבי מגבות כשנבי הבית רבים וצריכים להחליף הרבה מגבות וכל כיו"ב. וראה בשו"ת שבט הלוי ח"ח ס' קכ"ד במי שמחליף החולצה וכה"ג בכל יום, שאין להתיר בזה למעשה אא"כ מרגיש שנפגם רגש האסטניס והניקיון בזה מחמת לבישת כמה ימים, עיי"ש.

ז. בגדי קטנים: שו"ע שם ס"א שמותר לכבסם, ובמשנ"ב סק"ז הטעם כי דרך הקטנים להתלכלך בטיט ובצואה תדיר. וראה ברמ"א ובמשנ"ב שם סק"א דמ"מ לא יכבסו יותר מחלוק אחד⁵⁴ (וראה בשש"כ פס"ו הערה רנ"ג בשם הגר"מ פיינשטיין שאפי' יש לו אחר מכובס אלא שהבגד המלוכלך יותר נאה מותר לכבסו, אך מאידך בשו"ת באר משה ח"ז ס' ס"ד אסר בזה עיי"ש). וגדר הלכלוך המתיר לכבסו כתב בחוט שני (עמוד רל"ז) כל שמתביישים לצאת עם בגד כזה לחוץ.

ונחלקו אחרוני זמנינו עד איזה גיל נחשב לקטן, דעת הגר"ח פ' שיינברג (שו"ת אבני ישפה ח"א ס' ק"ד) שתלוי בכל ילד לפי עניינו, ויתכן שאפי' ילד בן י"ב שנה יהיה מותר לכבסו אם לו דרכו להתלכלך, מאידך דעת הגר"ש אלישיב (שם) שמסתבר שהוא עד גיל שש או שבע, ובשו"ת אול"צ כתב (ח"ג פכ"ד תשו' א') שהוא בין ארבע לשש, משום שיש ילדים שכבר אחרי גיל ארבע אינם מתלכלכים, ויש שעד גיל שש שבע עדיין מתלכלכים.

ח. בגדי קטנים ביותר: מותר לכבס אפי' ד' וה' בפעם אחת, כי צריך להרבה מהם כל רגע, רמ"א שם. אולם האמור שם הוא לגבי חיתולים שמלפפים בהם ומוציאים בו הרעי וימימי הרגלים, אך ראה בחוה"מ כ"פ ה"ה הערה נ"ד שבזמנינו שהדרך להחליף בגדי התינוקות המלוכלכים מספר פעמים ביום, דינם שווה לדין החיתולים ומותר לכבס כמה יחידו.

ט. בגדי פשתן: בשו"ע שם ס"ב כתב שמעיקר הדין מותר לכבסם (משום שקלין להתלכלך אפי' היה מכבסן קודם המועד, וגם אין כ"כ טורח בכיבוסן, משנ"ב סק"ב⁵⁵), אך נהגו בזה איסור, והרי הוא כדברים המותרים ואחרים נהגו בהם איסור שאין רשאי להתיר בפניהם. ובמשנ"ב סק"ד דמ"מ כיון דמעיקר הדין מותר, נתפשט המנהג להקל ליתן לעכו"ם לכבס כותנת אחת של פשתן חוץ לביית.

אנשים המותרים לכבס במועד

א. האנוסים שהותרו בגזירת גילוח: שו"ע ס' תקל"ד ס"א, ובמשנ"ב סק"ב שכל אותם פרטים שמבואר גבי גילוח באנוסים אלו, שייך גם לענין כיבוס.

ב. בעלת הכתם שנמצא בחול המועד: שו"ע שם ס"א, ובמשנ"ב סק"ח דה"ה אם פרסה נידה ביו"ט וצריכה ללבוש לבנים במועד, מותר לה לכבס לשם כך (אך כשפרסה כבר מעי"ט, אסורה לכבס כמבואר בשעה"צ שם סק"ה), ובכה"ח שם אות י' הוסיף דה"ה בעל קרי שראה בבגדו קרי במועד, דא"א לכבסו קודם המועד, מותר לכבסו. וראה בחוה"מ כ"פ ה"ה הערה ע"א ביאור השוני בין כתמים אלו לשאר בגד שהתלכלך באונס במועד דאסור לכבסו. ופשוט שאף כאן לא יכבסו רק הצריך להם היינו בגד אחד וכמבואר ברמ"א.

מותרים, ומסתבר דגם הרב לתלמידו יש להתיר, עיי"ש.
53. וראה בפתחי מועד עמוד קצ"ט בשם הגר"ש א' שאפי' בכתם שהיה קודם המועד מותר לנקותו, ובלבד שלא יכוון לנקותו דוקא במועד.
54. וראה בלקט יושר עמוד 104 דה"ה שמותר לכבס לתינוק סדינים כדי צרכיו למטה אחת בפעם אחת. ועיין להלן בכללי גזירת כיבוס בנוגע לכיבוס כל צורכו במועד במכונת כביסה.
55. וראה בשו"ת שבט הלוי ח"ג ס' ל' אות ד' גבי כיבוס בגדים הקלים

והנה בדיני פרקמטיא רבו הפרטים וחילוקי הדינים, ובס"ד אכתוב עיקרי הדינים והכללים בזה, וכדלהלן:

מכירת חפצים שלא לצורך המועד באופנים דלהלן:

א. מכירה שלא לצורך המועד: בשו"ע סי' תקל"ט ס"א כתב כל סחורה אסורה אפי' כל שהוא בין לקנות בין למכור, והיינו שלא לצורך המועד וכפי שיתבאר להלן. איסור זה נאמר אף בקניית ומכירת דברי מאכל שלא לצורך המועד, כמבואר שם בס"א ובמשנ"ב סק"ח. ואע"פ שהרמ"א שם בס"ב כתב שמותר לקנות שאר כלים שלא לצורך המועד בצנעא, ולא אסור אלא בהמה ובתים וכיו"ב דאוושא מילתא, כבר כתב המשנ"ב שם סקמ"ג שהסכמת האחרונים שלא כדבריו, ואין להקל אף בשאר כלים כל שאינו לצורך המועד.

ב. אם לא ימכור עתה יפסיד מהקדן או עכ"פ ספק שמא יפסיד מהקדן: שו"ע סי' תקל"ט ס"ד שמוטר היבא שיפסיד מהקדן, ובביה"ל שם ד"ה יפסיד, כתב דאפי' בספק דבר האבד נמי מותר. וראה במשנ"ב סקמ"ב דמשמע מדבריו דפרקמטיא אף ספק מועט שיהא דבר האבד מותר הדבר, בשונה מבמלאכה שכתב הביה"ל בס"ד תקל"ז ס"א ד"ה אבד, שבעי דוקא ספק המצוי שיבוא בכדי להתייר. ברם חלוק דין ספק דבר האבד לודאי אבד, בדואי אבד לא בעי צנעא, ובספק בעי צנעא כמבואר בס"ד תקל"ח ס"ב. וע"ע בביה"ל הנ"ל ד"ה יפסיד, שהוסיף לגבי היתר דבר האבד בפרקמטיא דאף היבא שאינו הפסד בגוף הדבר וכגון היבא שנצרך למעות לשלם חובותיו שהגיע זמנם לפרוע, ואם לא ישלם יגיע לו הפסד, מותר למכור לשם כך. אך לכאורה בציוו זה שאינו הפסד בגוף הדבר בעי צנעא כמבואר בביה"ל שם ס"ה סוד"ה אינו, דלא הכל יודעים שהוא אבד ואיכא מראית העין.

ג. מכירה לצורך הרווחה, באופן שמצוי רווח זה גם לאחר המועד: אסור למכור, שו"ע סי' תקל"ט ס"ד וכן בסוף ס"ה במקומות שיש להם יום השוק אחת לשבוע. ובמשנ"ב סקט"ו דאף שסבור עתה להרויח הרבה, דהעברת רווח לא נקראת פסידיא.

רווח המצוי לאחר המועד, כשמציא המוכר המעות לשמחת יו"ט או חוה"מ: בשו"ע סי' תקל"ט ס"ד כתב דאף ברווח המצוי לאחר המועד, כאשר מוכר כדי שיהא לו מעות ברווח להוציא יותר לשמחת יו"ט מותר, ובמשנ"ב סקט"ו דאין צריך להוציא כל הרווח לשמחת יו"ט אלא סגי במקצתו. ובביה"ל ד"ה ויוציא, דלאו דוקא לשמחת יו"ט, אלא ה"ה לצורך חול המועד נמי שרי⁵⁹. אך מ"מ בעי צנעא שתהא החנות סגורה ופותחה במקצת שבא הקונה לקנות כמבואר במשנ"ב שם סק"ז, וכן מבואר בביה"ל שם ס"ב ד"ה שאין, דבעי צנעא כפי שמצאנו בכל פועל שאין לו מה יאכל.

אולם בשו"ע ס"ד התנה שהיתר זה הוא דוקא באדם שיש לו מעות מועטים, וחס עליהם מלהוציאם לשמחת יו"ט, ואילו היה לו יותר היה מוציא יותר, אך נ"מ שיש לו מעות ברווח להוציא ככל האותו, אלא שאין בדעתו להוציא כ"כ אלא א"כ ימכור עתה ויוציא ממעות הרווח, אין להתייר לו למכור. ובביה"ל שם ד"ה אבל, הביא בשם הט"ז דדוקא במופלג בעשירות אסור, אך בלא"ה שרי, ברם סיים דבנה"ש פסק על דבריו, וכן משמעות לשון השו"ע דאפי' אינו מופלג בעשירות אסור.

מכירה וקניה בצנעא ברווח מרובה המצוי אחר המועד: ברמ"א סי' תקל"ט ס"א כתב דלצורך רווח מרובה מותר למכור בצנעא אם יוציא לשמחת יו"ט יותר משהיה בדעתו להוציא. ובמשנ"ב סק"ה כתב דאף ברווח המצוי אחר המועד שרי, ובשעה"צ סק"ו הוסיף דאף ביש לו מעות ברווח ובעשיר, מותר במוציא מעט לשמחת יו"ט, בשונה מס"ד דשאני הכא דהוי בצנעא⁶⁰ (כלומר שמוכר בתוך ביתו, משא"כ בס"ד אף שפותח ונועל אחת מ"מ מוכר בחנות, וחנות חשיב פרהסיא ביחס לבית). וראה במשנ"ב סק"ו ובשעה"צ סק"ז דאף בקונה בצנעא צריך להוציא קצת מהרווח שמשער בדעתו שתביא לו סחורה זו, לצורך שמחת יו"ט.

ד. מכירה וקניה להרווחה, ברווח שאינו מצוי לאחר המועד: מותר אפי' שלא לצורך תשמישו האישי אלא כדי לעשות סחורה ולהשתכר, שו"ע סי' תקל"ט ס"ה בשיירות שאינם מצויות אחר המועד, וכן ירידים הקבועים מוזמן לזמן⁶¹, ובמשנ"ב סק"ח הטעם דכדבר האבד דמיא, ודוקא שקונה בזול, אבל לקנות בערך השווה אף שאינם מצויות אחר המועד אסור כמבואר בביה"ל שם ד"ה ומכור.

אולם בשו"ע שם ס"ט כתב בקניית יין בעת הוציא שאין מצוי אחר"כ בזול, דלא שרי אלא לצורך שתיית שנה זו, אבל יותר מכדי צורך שנה זו אסור. ולכאורה סותר את דבריו בס"ה וכפי שהעירו הפוסקים, הו"ד בביה"ל שם ד"ה ואם, ומכח כך כתבו חלק מהפוסקים הגבלות מסוימות בהיתר של ס"ה דשיירות שאינם מצויות, ראה במשנ"ב שם סק"ב ובביה"ל הנ"ל, דלדעת הב"ח דוקא בנודמן לו בזול מאוד והוא רווח מרובה שאחר המועד אינו מצוי, מותר. ולדעת הח"א דוקא בגוונא שאינו מוצא כלל אחר המועד מוצר כזה מותר, אבל כשימצא אף יותר ביוקר אסור, וראה עוד בביה"ל שם מש"כ בשם המאמר"מ. אולם בא"כ נקט היתרא דס"ה כצורתו ללא הגבלות, דכל מניעת רווח שאינו מצוי אחר המועד, אף שאינו רווח מרובה, ואף כשימצא אחר"כ רק יותר ביוקר מותר. ובביה"ל שם כתב שלמעשה ברווח מרובה יכול לסמוך על דברי הב"ח היתר דלא כהח"א, ואף המיקל כהח"א אין מוחין בידו. וכן מבואר (כדברי הח"א) מסתימות לשון המשנ"ב ס"ב תקל"ג סקט"ז ע"יש. ונפק"מ למעשה במכירות חיסול וכיו"ב המתקיימות בחוה"מ שאם לא יקנה עכשיו, לאחר המועד יחא ביוקר, פשוט הדבר היתר, ואפי' ככה"ג שאין החפץ נחוץ לו כ"כ, ולולא ההזדמנות לקנות במחיר זה לא היה קונה כלל, אפי' מותר (הגר"מ פיינשטיין והגר"מ שטרן בפסקיהם בסוף ספר הל' חוה"מ באנגלית, הו"ד בחוה"מ"כ עמוד שנו).

והנה מסתימות דברי השו"ע בס"ה נראה דברווח שאינו מצוי מותר אף בפרהסיא, אך מאידך בס"ט בקונה יין בעת הוציא לצורך שתיית שנה זו שהיתרו הוא מאותו הטעם דס"ה, כתב הביה"ל שם ד"ה מותר, דיש לעשות בצנעא. וצ"ע מ"ש מסעיף ה', ואולי יש לחלק ע"ד שכתב הביה"ל (ד"ה ואם) בשם המאמר"מ דשאני ס"ה דניכר שאין הרווח מצוי לאחר מכן ולפיכך לא בעי צנעא, משא"כ בס"ט שאינו ניכר שאינו מצוי אחר"כ, איכא מראית העין, ועל כן בעי צנעא ככלי צנעא הנהוגים בשאר דברים.

ספק ירויה, ברווח שאינו מצוי אחר המועד: ראה ספר הזכרון "מבקשי תורה" חול המועד עמו' תסה בשם הגר"מ פיינשטיין שמוטר. ונראה דהיינו דוקא בדבר שודאי אינו מצוי אחר המועד אך ספק אם ירויח ממנו, אולם כאשר הוא ספק אם לא יחא מצוי במחיר זה אחר המועד, כגון ספק אם יתייקר אחר המועד אסור, כפי שכתב המהר"ש בתשובת שאלה שנדפסה בארחות חיים ספינקא סי' תקל"ג אות ה', וראה בזה עוד בחוה"מ"כ עמוד ע"ב.

הסעת ממנו מעיר לעיר לצורך מכירה, ברווח שאינו מצוי לאחר המועד: בשו"ע סי' תקל"ט ס"ה מבואר דשרי אף בהסעת ממנו. ובביה"ל ד"ה ואפי', כתב דכל היתר זה הוא רק באיש שעסקו ומחיתו תמיד לנסוע על ירידים, וכיון שחיו ופרנסתו תלויים בזה הכל הוא בכלל דבר האבד ושרי, דאל"ה הא מבואר בס"ד תקל"ז ס"א דהרוחה אסורה בטרחה, ואף כשאינה טרחה מרובה האסורה אף באבד. אך בלא הסעה אף דהוי טרחה מ"מ הוא פחות טרחה מאה דסי' תקל"ז ס"א ולכן שרי אף בהרוחה, כלומר באדם שאין לו מחייתו תלויה בכך, וכפי הנראה מדברי המג"א סק"ו ובמחצית"ש בביאור דבריו, וראה בפסקי האר משה (ספר הל' חוה"מ באגלית ס"ב) שכתב ע"פ דברי הביה"ל הנזכר שהגם שהותר לקנות במכירת חיסול אף שלא לצורך

המועד משום רווח שאינו מצוי, מ"מ אסור לילך מעיר לעיר לצורך זה אלא למי שפרנסתו בכך⁶². ויש לעיין בדבריו שהרי כיום ליסוע מעיר לעיר לא הוי כ"כ טרחה כהסעת ממנו מעיר לעיר בעבר, וצ"ע.

ה. קניית חפץ שאם לא יקנהו עתה לא ימצאנו כלל אחר המועד: בשו"ע סי' תקל"ג ס"ג מבואר שמוטר, שכתב בדבר שאינו נמצא אחר המועד מותר לקנותו ולכבושו, ובמשנ"ב סק"ז ביאר דאע"פ שע"י הכבישה אינם ראויים למועד עצמו, מ"מ שרי דדמי להא דסי' תקל"ט ס"ה ברווח שאינו מצוי דשרי. וכן נראה מדברי הח"א המובא במשנ"ב סי' תקל"ט סק"ב דבכה"ג מותר הדבר בכ"ש מהיבא שאחר המועד מצוי אף ביותר ביוקר. ולפ"ז מותר לקנות בגד שאינו צריך למועד, ככה"ג שאם לא יקנהו עתה יגמר מהמלאי עד אחר המועד, אולם בספק אם יגמר ולא ימצאנו אין להתיר אלא בספק המצוי וכמבואר בביה"ל סי' תקל"ז ס"א ד"ה דבר, אך בספק מועט אין להתיר, דהכא לא הוי הפסד מהקדן שנתיר אף ספק מועט בסחורה מדברי המשנ"ב סקמ"ב.

ו. קניית חפץ שלא לצורך המועד במקום שאינו מצוי בדר"כ, ואם לא יקנהו עתה יצטרך לנסוע במיוחד כדי לקנותו: בשו"ת אג"מ או"ח ח"ה סי' ל"ו אות ג' כתב שמי שצריך לקנות איזה חפץ שלא לצורך המועד, ואותו חפץ אינו מצוי במקום שהוא דר, מותר לקנותו בחול המועד, אם על ידי זה ירויח שלא יצטרך לעשות נסיעה מיוחדת. ותלמיד ישיבה הבא לביתו ליום טוב, ורוצה תיכף אחר יום טוב ליסע לשיבה, ולכן רוצה לקנות איזה דבר בחול המועד, יישאר עוד יום בביתו אחר יום טוב ולא יקנה בחול המועד, אף על פי שעל ידי זה יתאחר מלבוש לשיבה ויתבטל מלימודו. אלא אם כן הוא איש שאינו מבטל אף פעם אפילו רגע מלימודו, שזה אינו מצוי בזמנינו.

ז. מצבעים: בשו"ת אג"מ או"ח ח"ה סי' ל"ו אות ג' כתב דמי שצריך לקנות איזה חפץ לצורך המועד, אסור להוסיף ולקנות ממין זה שלא לצורך המועד, אף על פי שקונה את כולם בבת אחת. ואם יזילו לו מהמחיר אם יקנה עתה בבת אחת את כולם, מותר לקנות כולם במועד, וראה בספר הזכרון "מבקשי תורה" עמוד תע"ב בשם הגרי"ש"א שאם אין תוספת טרחה לקנות כמות גדולה יותר, מותר. ונפק"מ לענין מילוי דלק ברכב, שלדעת הגרמ"פ אסור למלאות יותר מהנצרך לו למועד אע"פ שהוא בטרחה אחת, ולדעת הגרי"ש"א מותר.

ח. מכירת חפץ במוזמן, כשיודע שאחר המועד לא ימצא למכור אלא בהקפה: חשיב כהפסד בגוף החפץ ומותר למכור, שו"ת רב פעלים או"ח ח"ד סי' כ"ה.

ט. תגר המוכר שלא לצורך המועד: ברמ"א סי' תקל"ט ס"ה כתב שמוטר דהוי דבר האבד. ובמשנ"ב סקמ"ב דאם ימכור היום יחזור ויקנה מחדש ושוב ימכור, ואם ימנע מלמכור ולקנות היום יפסיד בודאי הרווח. והכרעת המשנ"ב ש"מ אין להתיר לתגר למכור בחנות אלא רק בביתו, ובשעה"צ סקמ"ב כתב דזה דוקא בתגר, אבל בחנוני אסור אף בביתו דלא כמג"א⁶³.

י. פתיחת חנות למכירת דברים שאינם לצורך המועד: כאשר מוכר כדי להוציא יותר לשמחת יו"ט (ואינו עשיר), ומשאיר החנות סגורה ופותחה במקצת כשבא הקונה ליקח, מותר כמבואר בשו"ע סי' תקל"ט ס"ד ובמשנ"ב שם סק"ז וכן בביה"ל ס"ה סוד"ה אינו. אולם כאשר אינו מוציא לשמחת יו"ט או פותח כדרכו, יש לאסור דהא אינו לצורך המועד, ומניעת רווח המצוי אף לאחר המועד אסורה כמבואר בשו"ע שם ס"ד, וכן תמה הביה"ל שם ס"ה ד"ה אינו, על מה שנהגו העולם להקל בזה, והביא מהא"ר דאולי החשיבו זה לדבר האבד שיפסיד לקוחותיו ע"י"ש, אך למעשה צידד הביה"ל להחמיר בזה. ועי"ש בביה"ל דלעשות מלאכה לצורך הסחורה כגון חיתוך הפשתן למכירה לפי מידה, ודאי אסור.

יא. עשיית מלאכה לצורך פרקמטיא במניעת רווח שאינו מצוי אחר המועד: במשנ"ב סי' תקל"ט סקמ"ב ובשעה"צ שם סקמ"ג הסיק בדעת השו"ע דמותר, וכתירוץ קמא דהרא"ש דמניעת רווח בפרקמטיא חשיב פסידיא, ושרי אף מלאכה גמורה דאורייתא לצורכה כלקיטת הפרי לצורך קנייתו כמבואר בביה"ל סי' תקל"ג ס"ג ד"ה מותר. ונמצא דבין מלאכה שקודם הקניה ובין מלאכה שאחר הקניה כהא דסי' תקל"ג ס"ג שקונה אותו כדי לכבושו מותר, ובוהא אתי בפשיטות סי' תקל"ט ס"ט ובמשנ"ב שם סק"ל דאע"ג דתיקון החביות היא מלאכה גמורה, מ"מ כיון דמותר לקנותם בעת הוציא דהוי רווח שאינו מצוי אחר המועד, מותר אף לתקנם⁶⁴.

אולם דעת המשנ"ב גופיה להחמיר בזה, וכפי שנראה שצידד בביה"ל סי' תקל"ג ס"ג ד"ה אסור, שהביא את דברי המג"א בסתימות, דאסור מלאכה אף לצורך פרקמטיא, ואף במלאכה דרבנן לא ברירא ליה דשרי, וכמבואר במשנ"ב שם סק"ז שכתב דדין השו"ע שמוטר לקנות כדי לכבושו אינו מוסכם לכו"ע, והיינו דלתירוץ ב' של הרא"ש אף בכבישה אסורה, ולא כפי שיישב בביה"ל שם סוד"ה מותר, דכבישה שאני דהוי דרבנן ושרי. וכן בביה"ל בס"ד תקל"ט ס"ה ד"ה אינו, פשיט ליה דאסור מלאכה לצורך פרקמטיא שאסר לחתך הפשתן לפי מידה לצורך המכירה, ברם ליכא ראייה מדבריו דהא איירי התם היבא שיום השוק אחת לשבוע דהוי רווח המצוי אחר המועד, ומצד סברת הא"ר דחשיב דבר האבד, הא לא ברירא כמו שכתב הא"ר גופיה דאין להתיר משום כך מלאכה, משא"כ בשיירות שאינם מצויות דחשיב דבר האבד אפשר שיתיר, וכע"ז מבואר בשש"כ פס"ז הערה קכ"ט, ע"יש.

אך לפ"ז צ"ע מאה דכתב בסתימות בס"ד תקל"ט סק"ל שאחר שקנה היין בעת הוציא מותר אף לתקן החביות במלאכה גמורה, ואין לחלק דשאני התם דהוי אחר הקניה דהשתא הוי דבר האבד וע"ד שמבואר במשנ"ב סי' תקמ"ה סק"ט ככתיבת הקפת החנות, משא"כ בס"ד תקל"ג שלוקט קודם הקניה, דהמלאכה קודם הקניה, דהא אף בכבישה שאחר הקניה חשש שם המשנ"ב סק"ז לאיסור, ואף לתירוצו בביה"ל סוד"ה מותר, לא התיר אלא בדרבנן דאין עיבוד באוכלין, אך לא בדאורייתא כתיקון חביות. והנראה ליישב בזה ע"פ המבואר במקרא קדש סי' נ"ז ליקוטי הרי"מ"א סק"ד שלא התירו אלא היבא שהמלאכה לא נעשית במקום אלא בדבר חיצוני, כהא דס"ט בקניית יין שאינו עושה בו מלאכה כלל אלא המלאכה נעשית בחביות, נמצא שקנייתו בהיתר גמור, ואח"כ ממילא נצרך למלאכה צדדית שמוטר מדין דבר האבד, משא"כ היבא שנצרך לעשות מלאכה במקום גופיה, ככבישת הפרי שקנה, בזה אסור⁶⁵, וראה שם במקרא קדש שאסר משום כך לקנות שזיפים ע"ד לבשלם כדי שיתקיימו גם אם אינם מצויים לאחר מכן אלא ביוקר, ובפרט אם המלאכה היא קודם קנייתו שאין את הטעם של דבר האבד של הפסד הקדן שנתיר מלאכה בגינו.

ובאופן אחר ביאר הגרמ"ש קליין (חוה"מ"כ פ"י ביאורים אות ב') דלעולם אין להתיר מלאכה לצורך פרקמטיא, ושאינו ס"ט שקונה לצורך תשמישו האישי, וס"ל לשו"ע כהרמב"ן שבוה חשיב דבר האבד גמור, ועל כן מותר אף מלאכה גמורה, וכן נראה מספר בית דוד המובא שם בביאורים אות ד' שכל היתר תיקון החביות הוא רק על דברי השו"ע, ולא על הרמ"א שעושה לצורך מכירה להרויח.

העולה מהדברים: דעת המשנ"ב והכה"ח שאין להתיר עשיית מלאכה לצורך פרקמטיא אף ברווח שאינו מצוי, כאשר המלאכה נעשית קודם הקניה, או שעצם המכירה קשורה באיסור מלאכה כמחתך (ובמלאכה דרבנן שאין בה טורח לדעת

ואף לא ביריד הבא, או דאף שימצא ביריד הבא, מ"מ כיון שהוא אחר זמן מרובה מאוד חשיב כהפסד.

62. וראה בחוה"מ"כ עמוד שנו"ז הערה ק"כ שכתב שאפי' בקונה לצורך תשמישו האישי יחא אסור ככה"ג, משום דאף דבר האבד לא התירו בטרחה יתירה, ומה שהתירו בעסקו ופרנסתו בכך הוא משום דהוי הפסד מרובה, שבוה התירו אף טרחה מרובה כמבואר ברבא"ד ששמו טורח כנגד הפסד.

63. ומה שכתב הרמ"א בס"ד בצנעא שרי אף בחנוני, היינו דוקא ברווח מרובה ויוציא לשמחת יו"ט, משא"כ בתגר מותר בלא תנאים אלו.

64. ברם ככה"ח סי' תקל"ג אות כ"ג נקט בדעת השו"ע כהמג"א כתירוץ ב' של הרא"ש שלא התירו מלאכה לצורך פרקמטיא אף ברווח שאינו מצוי, ואסור ללקוט כדי לקנות. אולם באות כ"ה הקיל במלאכה דרבנן שאין בה טורח כדברי הפמ"ג, דבוה מבואר הא דהתיר השו"ע לכבוש אחר קניה אף דהוי מלאכה, וכפי שיבאר הביה"ל שם ד"ה אינו את דברי השו"ע הללו

לפירוש המג"א. וכן בכה"ח בס"ד תקל"ט אות מ"א הביא את ב' התירוצים של הרא"ש בביאור השו"ע, ולא נקט כתירוץ א' כהמשנ"ב שם. ומה שהתיר בס"ד תקל"ט אות מ"ח בתיקון החביות, יבואר להלן בדברי המשנ"ב.

65. ומהאי טעמא נמי אסור לחתך הפשתן לפי מידה לצורך המכר, שהרי הוא במקום גופיה, ועוד כפי שכתב בשש"כ שם הערה קכ"ט לחלק דדוקא בין בעת הוציא שכבר קנה התירו לו לעשות מלאכה מצד דהשתא הוי דבר האבד, משא"כ במחתך שעצם המקח וממכר קשור ונעשה ע"י איסור מלאכה, לא התירו.

66. ובפירושו זקף עיין במשנה ראשונה בשביעית פ"י מ"א.

67. אולם לצורך המועד מותר בצנעא, כדן סחורה גופא כמבואר בס"ד תקל"ט ס"א, ולמבואר במשנ"ב שם סק"ד עולה דדוקא חברת שכירות צריכה צנעא, אך אדם פרטי המשכיר את חפציו הוי כבעה"ב המוכר בתוך ביתו דלא בעי צנעא.

ו. השכרה: השכרה הינה בכלל איסור סחורה ואסורה במועד⁶⁷, כמבואר בארוכה בספר זכור לאברהם (או"ח מערכת ח'), וכ"כ הגר"מ שטרן (בפסקיו בספר הל' חוה"מ באנגלית סס"ו), והו"ד בחוה"מ ע"כ עמוד שמ"א, עיי"ש עוד ראיות לזה, וכ"כ בחוט שני (עמוד רט"ו) בנוגע להשכרת רכב שאסור משום סחורה (דוקא באופנים שנאסרה סחורה), אך לגבי כל השכרה כתב שיש לדון בדבר.

ז. הלואה שלא לצורך המועד: מותר, כן מוכח מדברי השו"ע סי' תקל"ט סי"ג שכל הנידון הוא רק בהלואה ברבית שדומה למסחר שעושה רווחים בזה, ואף ברבית לגוי התייבכה"ג שישתמש ברבית של שבוע הראשון של חוה"מ לצורך שמחת יו"ט, משמע שאין איסור בעצם ההלואה, וכן מבואר מדברי המשנ"ב סקמ"ה דכמה פוסקים מחלקים בין הלואה לפרקמטיא. וכ"כ בערוה"ש שם ס"ה שהלואה מותרת. וכן מבואר בשו"ע שם ס"ז דמשמע שעצם ההלואה ודאי מותרת, וכל הנידון הוא רק על קניית המשכון במועד, וכ"כ המשנ"ב שם סקמ"ו דהלואה אינה בכלל פרקמטיא.

ח. הלואה ברבית לגוי או לישראל ברבית המותרת: בשו"ע שם סי"ג כתב דלעכו"ם שרגיל ללוות ממנו מותר משום דבר האבד, ואף באינו רגיל מותר, אך זה בתנאי שיקח רבית של שבוע הראשון ויוציאנה בשמחת יו"ט, וכתבו הפוסקים דאפי' מעט מהרבית של השבוע הראשון סגי, ובמשנ"ב סקמ"ה דאפי' הוא עשיר שרי כל שמוציא יותר ממה שהיה מוציא אם לא היה מרויח רווח זה. וסיים שם דה"ה לישראל בדרך היתר שרי כבוגי.

ט. שולחנות וחלפני כספים: אסור, שו"ע שם סי"ד, ובמשנ"ב סקמ"ז דבכה"ג הוי פרקמטיא לדברי הכל. וראה בחוט שני עמוד ר"כ שבזמנינו השולחנות בקביעות הם הבנקים והמקומות הקבועים להחלפת והמרת כספים, ואסור לסחור בהם בחוה"מ. ברם פשוט שלצורך המועד מותר לאדם ללוות ולמשוך כסף מהבנק, וכן להחליף כסף לצורך המועד מותר, דלא גרע מפרקמטיא האסורה דשרי לצורך המועד, וכן מבואר בחוט שני שם.

ויש לעיין האם הותר לבנק או חלפן לפתוח במקום בחוה"מ בפותח אחת ונועל אחת ולהחליף ולהלוות רק לצורך המועד, או אף שלא לצורך המועד ובכה"ג שיוציא מעט מהרווחים לשמחת יו"ט וכמבואר בסי' תקל"ט סי"ד גבי סחורה.

י. ערבות במועד: ברמ"א שם סי"ג מותר ליקח ערבות במועד על הלואה שיעשה אחר המועד, ובמשנ"ב סקמ"ז דכיון שההלואה אחר המועד, לא חשיב כעושה סחורה במועד. ומשמע מדבריו דהיא שההלואה במועד אסור ליקח ערבות על כך דדמי לפרקמטיא.

יא. הולכת סחורה לביתו אחר קנייתה: ביה"ל שם ס"א ד"ה בפרעון, דאין איסור סחורה, אך אסור שלא לצורך המועד משום הסעת ממנו המבואר בשו"ע סי' תקל"ח סי"ג, אולם לצורך המועד או אם יש חשש הפסד מותר.

יב. קניה ומכירה ע"י נכרי: אסור, ביה"ל סי' תקל"ט סי"א ד"ה בין לקנות.

דיני צנעא ופרהסיא בפרקמטיא

א. לצורך רווח מרובה ומוציא מעט מהרווח לשמחת יו"ט, מותר בצנעא אף בעשיר, רמ"א סי"א ושעה"צ סק"ו.

ב. בשו"ע שם סי"ד אם לא ימכור עתה יפסיד מהקרן, מותר. ולכאורה אף בפרהסיא שרי ככל דבר האבד, אולם בספק יפסיד הקרן הגם שמותר כמבואר בב"ה"ל שם ד"ה יפסיד, וכן במשנ"ב סקמ"ב, מ"מ לכאורה בעי' צנעא כמבואר בסי' תקל"ח סי"ב בספק דבר האבד.

ג. במוציא מעט מהרווח לשמחת יו"ט דשרי אף במניעת רווח המצוי לאחר המועד כמבואר בס"ד, מ"מ בעי' צנעא שתהא התנות סגורה ויפתח במקצת כשבא הקונה כמבואר במשנ"ב סק"ז, ובב"ה"ל סי"ה ד"ה אינו מותר, וכן מבואר בב"ה"ל סי"ב סוד"ה שאין, ככל פועל שאין לו מה יאכל דבעי' צנעא.

ד. מניעת רווח שאינו מצוי אחר המועד מותר כמבואר בס"ה, ומסתמיות דברי השו"ע והמשנ"ב נראה דשרי אף בפרהסיא, דלגבי פרקמטיא הוי דבר האבד, כמבואר במשנ"ב סק"ח. ודוקא היכא דניכר שאינו מצוי אחר המועד כשירות, דאל"ה צ"ע מהא דס"ט שכתב הב"ה"ל שם ד"ה מותר, שבקניית יין בעת הבציר לצורך שתיית כל השנה בעי' צנעא. דלכאורה צ"ע מ"ש מס"ה, דהא אף בס"ט הוי מניעת רווח שאינו מצוי אחר המועד, שזהו גופא טעם ההיתר שם, אלא ע"כ דשאני התם דלא ניכר שאינו מצוי.

ה. תגר שקונה מזה ומוכר לזה כתב הרמ"א בס"ה דשרי, ובמשנ"ב סקמ"ג דשרי רק בצנעא בתוך ביתו ולא בחנות. ובשעה"צ סקמ"ב דבתוני אסור אף בביתו דלא כמ"א. מלבד המבואר ברמ"א בס"א ברווח מרובה ויוציא מעט לשמחת יו"ט.

ו. מכירה לצורך המועד בדברים שאינם מתקיימים לאחר המועד, וכן בדברים שניכר שהם לצורך המועד, מותר אף בפרהסיא כמבואר בשו"ע סי' ומשנ"ב סקל"ג.

ז. מכירה לצורך המועד בדברים שמתקיימים לאחר המועד כפירות כסות וכלים, בעי' צנעא כמבואר בשו"ע שם סי"א, והיינו פותח אחת ונועל אחת, ובמשנ"ב סקל"ד הטעם דאתו למחשדיה שלוקחן לצורך חול. אולם באופן שא"א לעשות בצנעא, מותר אף בפרהסיא, ע"ד שמצאנו בספק דבר האבד שכשא"א בצנעא מותר בפרהסיא (הגר"מ פיינשטיין, הו"ד בספר הל' חוה"מ באנגלית בפסקיו סל"ג, וכן הגר"מ שטרן שם סנ"ח).

ח. בעה"ב שאין אומנותו כל השנה כחונני, ומוכר לצורך המועד, לא בעי' צנעא אף בדברים שאינם ניכרים שהם לצורך המועד, משנ"ב שם סקל"ד.

ט. לצורך יו"ט האחרון של חג מותר למכור בפרהסיא אף פירות כסות וכלים, ואף להוציא החוצה ולעטר השווקים מפני כבוד יו"ט, שו"ע שם סי"א. ועבר ע"י"ט אחרון של פסח גם מותר בפרהסיא, אך לא להוציא ולעטר השווקים כמבואר במשנ"ב סקל"ז.

י. מכירת דברים שיש פרסום בקנייתם ככתבים ובהמה לצורך המועד, בתוס' מו"ק יג. ד"ה אין לוקחין, נתפסק בזה האם בעי' צנעא, ובשו"ע סי"ב לא נחת לחלק בזה.

יא. מכירת פירות כסות וכלים שלא לצורך המועד, ברמ"א סי"ב התייבכה"ג, אך הסכמת האחרונים לאסור כמבואר במשנ"ב שם סקמ"ג.

פרק יח

שאלות מעשיות בענייני חול המועד

א. הנוסע לבית הוריו וכדומה לחג, וכשחזר בחול המועד נוטל עימו חפציו, כגון בגדים מלוכלכים וכדו' שאינם לצורך המועד, אסור להחזירם לביתו כמבואר בשו"ע סי' תקל"ה סי"א שפינוי כליו מחצר לחצר שלא לצורך המועד אסור, אולם אם צריך לחזור לשם כך במיוחד הוי דבר האבד ומותר (חוט שני ע"י רח).

ב. בישול וקניית לצורך אחר המועד, כגון קניות והכנות למימונה הנעשית באיסור חג, אסורים כמבואר בסי' תקל"ג סי"א שאף באוכל נפש לא התיירו לטחון וכיו"ב שלא לצורך המועד, וכן פרקמטיא אסורה לצורך אחר המועד כמבואר בסי' תקל"ט סוף סי"א שהתיירו רק לצורך יו"ט שני. ועל כן אף אם ארע לו שמחה כפידיון הבן, ברית יצחק וכדו' בליל איסור חג, ואין לו פנאי אחר להכין צרכי הסעודה, אין לבשל ולהכין בחול המועד לכן. והעצה היעוצה שיכינו בהרוחה ויאכלו מעט מכל תבשיל ותבשיל בחול המועד או ביום טוב האחרון (חוט שני ע"י רמ"ג). ברם יש להעיר שכאשר כמות האורחים מרובה אין היתר להכין כמויות גדולות ולטעום מעט מהם, דהוי הערמה הניכרת כמבואר בסי' תקל"ג סי"א שאסור, מלבד באפיה שהקיל בב"ה"ל בשם הח"א, כמו"כ בסוגי בישול כבשר ודגים שהכמות הגדולה משיבחה את השאר, מותר לבשל אף שאוכל מכך כמות מועטת כמבואר בסי' תק"ג.

ג. ומטעם זה באיסור חג שחל בשבת, כגון כששביעי של פסח חל ביום שישי, אין לבשל בחול המועד לצורך שבת, כגון סיר החמין, דהוי שלא לצורך המועד, אם לא שיטעום ממנו מעט ביום ה' או בחג (חוט שני שם), אולם ישנם המתירים בזה ולא בעי' לטעום (הגר"ש"א), ומסתבר כן שהרי מהתורה אף מיי"ט לשבת מותר לבשל, וכל מה שהצריכו מדרבנן עירוב תבשילין הוא כדי שיזכור לבשל לשבת, ועל כן צ"ע מאיזה טעם היא אסור לבשל מחוה"מ לשבת.

הכה"ח יש להקל, והמשנ"ב חשש בזה לחומרא). אך מלאכה הנעשית אחר הקניה כדי שהמקח לא יפסד ואין המלאכה בגוף המקח מותר, אך כשמלאכה בגוף המקח אף שנעשית לאחר מכן אסור, כקניית שזיפים ע"ד לבשלם שלא יפסדו באינו מוצאם לאחר המועד אלא ביוקר. אך בדעת השו"ע כתב המשנ"ב דכל מלאכה מותרת לצורך פרקמטיא ברווח שאינו מצוי. ולפ"ז נפקא שנסועו ברכב לקנות ברווח שאינו מצוי כמכירת חיסול (לדעת האוסרים נסיעה ברכב, ובהנחה שזה מלאכה דאורייתא) לדעת המשנ"ב והכה"ח אסור, אולם לדעת השו"ע לפמש"כ הגר"א הגרע"ק והמשנ"ב מותר. וכן למש"כ הגר"מ"ש קליין אפשר דהכא אף למשנ"ב והכה"ח מותר כיון שהוא לצורך תשמישו האישי והוי כתיקון חבית, וצ"ע. וראה עוד מש"כ בשש"כ פס"ז הערה קכ"ט גבי קופה רושמת ואריות חפצים.

יב. קנייה שלא לצורך המועד מוגי: במשנ"ב סי' תקל"ט סק"מ הביא שיש מתירים מפני שמציל מידו, ברם בב"ה"ל שם ד"ה אין, האריך להוכיח שאין דבר זה מוכרח, ונטה לאסור אם לא בקניית בתים ושדות מפני ישוב א"י.

יג. קניה (שלא לצורך המועד) לצורך המוכר או השכיר המולך המקח שאין להם מה יאכלו: מותר, שו"ע סי' תקל"ט סי"ב, ובב"ה"ל ד"ה שאין, דהיינו היתרא דסעיק' ד', ולא בעי' שאין לו מה יאכל ממש, אלא סגי במוציא יותר לשמחת יו"ט, ובתנאי שלא יהא עשיר כמבואר שם, ועוד כתב דבעי' צנעא כמו בכל פועל שאין לו מה יאכל. ובמשנ"ב שם סקמ"ב כתב דדוקא באופן שבאמת מתכוונים לשם כך, אך אסור להערים ולעשות לצורך עצמם, ולומר שעושים לצורך זה שאין לו מה יאכל.

יד. קניה לצורך יו"ט שני של גלויות: ברמ"א סי' תקל"ט סי"א התייבכה"ג, ובמשנ"ב סקל"ט דאפי' מלאכה גמורה שרי כגון לבשל לצורך יו"ט שני. ובסקל"ח כתב הטעם שלא יבואו ללול ביו"ט שני.

מכירה לצורך המועד באופנים דלהלן

א. במאכלים שאינם מתקיימים עד אחר המועד או דברים המתקיימים אך ניכר שהם לצורך המועד: מותר למכור כדרכו בפרהסיא, כמבואר בשו"ע סי' תקל"ט סי"י שמוותר למכור תבלין או ירק וכל דבר שאינו מתקיים עד אחר המועד כדרכם בפרהסיא, משום שהכל יודעים שהוא לצורך המועד. ובמשנ"ב סקל"ג דה"ה דבר המתקיים עד אחר המועד, היכא שניכר שהוא לצורך המועד כגון מוכרי בשמים (וראה בחוט שני ע"י ר"ט אות ה') במכירת פרחים שאם אינם מתקיימים וניכר שלוקחם לצורך המועד מותר). וראה עוד במשנ"ב שם שכתב דהיכא שכבר פתח התנות לצורך ישראל מותר למכור אף לגוי. וראה בב"ה"ל דבר בלבושי שרד על המג"א סק"י, ודבריו הם רק אליבא דהמג"א, אך להכרעת המשנ"ב בסק"ג שיש חילוק בין חנוני לתגר אין מקום לדבריו, ובב"ה"ל דבר כתב בשו"ת אג"מ או"ח סי"ה כ' אות ה' דהוא משום איבה. ויש לדון אחר שפתח אם מותר למכור לישראל שרוצה לקנות שלא לצורך המועד, ומצאתי בשו"ת באר משה ח"ז סי' פ"א שצידד להתייר בזה, עיי"ש נימוקו.

ב. בדברים שאין ניכר שהם לצורך המועד: מותר רק בצנעא, שו"ע סי' תקל"ט סי"א מוכרי פירות כסות וכלים מוכרים בצנעא לצורך המועד, ובמשנ"ב סקל"ד דנמאחר דאלו דברים המתקיימים לאחר המועד ואין ניכר שהוא לצורך המועד ויבואו לחשדו שקונה לצורך חול, על כן בעי' צנעא (וראה בשו"ת שבט הלוי ח"ח סי' קל"ו שבמכירת המצויה כיום מותר למכור פירות, כיון שמוכרים כמויות קטנות וניכר הדבר שמוכרים לצורך מיידי). אולם כתב המשנ"ב שם דזה דוקא במוכרים הקבועים שאומנותם בכך כל השנה, אבל בעה"ב המוכר לצורך המועד לא בעי' צנעא.

וראה במשנ"ב סקל"ו בשם המג"א דכל היתרא דצנעא הוא רק בפירות כסות וכלים, אבל בשאר דברים אפי' בצנעא אסור. ובשעה"צ סקל"ה הביא בשם הפמ"ג שכתב דאינו יודע מהם שאר דברים, וסיים השעה"צ שבר"ב"ש משמע דלאו דוקא פירות כסות וכלים, אלא ה"ה שאר דברים שהם לצורך המועד שרי בצנעא. וכן נראה נטיית השעה"צ.

אמנם בעי"ט האחרון של חג סוכות, כתב השו"ע סי"א שמוותר למכור אף בפרהסיא משום כבוד יו"ט. ובמשנ"ב סקל"ז דה"ה בעי"ט האחרון של פסח מותר בפרהסיא, אך החילוק ביניהם דבסוכות מותר אף להוציא הפירות לחוץ ולעטר השווקים משום דשמיני עצרת רגל בפני עצמו הוא, משא"כ בפסח אסור להוציא, אך בתוך החנות כדרכו בפרהסיא שרי.

ג. קנייה בהרוחה: בשו"ת אג"מ או"ח ח"ה סי' ל"ו אות ג' כתב שמוותר לקנות ברווח לצורך המועד, ואם יותר לאחר המועד אין בכך כלום.

ד. מכירת דברים שיש פרסום בקנייתם: בשו"ע סי' תקל"ט סי"ב כתב שאסור לקנות בתים בהמות עבדים ואבנים אלא לצורך המועד או לצורך מי שאין לו מה יאכל. ולא פירש האם היתיר לצורך המועד הוא רק בצנעא או אפי' בפרהסיא, ואכן בתוס' מו"ק יג. ד"ה אין לוקחין, הסתפק בזה האם בעי' צנעא בדברים אלו שמפורסמים בסתמם.

ה. אופני צנעא המבוארים בפרסום: בשו"ע שם סי"א כתב דהיכא שהחנות פתוחה לזוית או למכוי חשיב צנעא ופותר כדרכו, ובמשנ"ב סקל"ה דהיינו למכוי שאינו מפולש, דלמפולש הוי בכלל רה"ד דבעי' צנעא. ואם החנות פתוחה לרה"ד פותר דלת אחת ונועל אחת. ובמשנ"ב סק"ז כתב עוד עצה שהחנות תהא סגורה ופתוחה במקצת כשבא הקונה ליקח. וע"ע בחוט שני עמוד ר"ט אות ז' שמקום שיש עוברים ושבים אינו נחשב מקום צנעא, אפי' אם היא חנות הנמצאת בקומה שניה של בנין שיש בו חנויות, אולם אם היא ממוקמת בבנין מגורים נחשב הדבר לצנעא. וראה שכתב שם באות ח' שבחנות שאף בחול לא ניכר שהיא פתוחה, כגון שיש בה מזגן ודלתותיה סגורות בד"כ, יש לעשות היכר נוסף, כגון אם בד"כ יש שלט שכתוב שהחנות פתוחה, יש להסירו.

ו. חנות המוכרת דברים שהם לצורך המועד ויש בהם גם דברים שאינם לצורך המועד: בחוט שני עמוד ר"ט אות ו' כתב שמוותר לפותחה בחוה"מ ולמכור בה כל דבר, דכל הנידון הוא רק על פתיחת החנות, וכיון שהותר לפותחה כדי למכור לצורך המועד, הותר למכור בה כל דבר. אולם יש לעיין אם מותר למכור בה גם להדיא שלא לצורך המועד, דלכאורה תלי' במש"כ המשנ"ב סקל"ג גבי גוי, ואולי יש לחלק.

ז. חנות שפתוחה בחוה"מ שלא כדין, אם מותר לקנות ממנה לצורך המועד: בחוט שני עמוד ר"ט כתב שאין על הקונה איסור לקנות משם, אא"כ בהמנעו מלקנות היא תועלת משום תוכחה.

מה נכלל באיסור פרקמטיא ומה לא, ושאר פרטי דיני פרקמטיא

א. פרעון הלוואה: מותר לתובעו בחול המועד לגבות מעותיו, שו"ע סי' תקל"ט סי"ב, ובמשנ"ב שם סק"ז דגבית חוב בעלמא אינה בכלל סחורה. ועיי"ש במשנ"ב דאפי' לילך לעיר אחרת לתובעם שם ואפי' יכול למוצאו אחר המועד, מותר.

ב. נתינת חפץ בפרעון חוב במועד: אסור משום סחורה אע"פ שהתחיל בהלואה, שו"ע סי' תקל"ט סי"א, ובמשנ"ב שם סק"ב דאפי' לא התנה שיתנו לו במועד, ואפי' אינו צריך ללכת לב"ד לתובעו ואין צריך ללכת לעיר אחרת אסור, דעצם קבלת הסחורה הוא ענין מקח וממכר, וכן הוא בב"ה"ל שם ד"ה לילך, דלא כט"ז. אולם היכא שאין הלווה מצוי אחר המועד הוה ליה דבר האבד, ומותר לגבות ממנו כמבואר בשו"ע שם.

ובאופן שנוטל במועד החפץ כמשכון, ומתנה שאם לא יפרענו עד אחר המועד היא קנוי לו לאחר המועד, השו"ע בס"ז הביא יש מתירים ויש אוסרים, ובמשנ"ב סקל"ז כתב דלדינא טוב להחמיר בזה, ומ"מ אין למחות ביד המיקל, מאחר שאין כוונתו להערמה, ומשמע דאם מתכוון להערמה לדברי הכל אסור.

ג. תביעת מעות עבור מכר שנעשה קודם המועד: בשו"ע סי' תקל"ט סי"ג הביא יש מי שאוסר, אך הכריע דהיא שזקף עליו החוב במלוה קודם המועד, הוי כהלואה ומותר לגבות חובו (אך בלא זקף חובו אסור)⁶⁶. ובמשנ"ב סק"א חשש מדינא לדעת האוסרים כהב"ח, אך מאחר שהחובות מתקלקלים התייר משום דבר האבד.

ד. זקיפת חוב: חובות המותרים לתבוע מותר אף לזקופם כמבואר ברמ"א סי' תקל"ט סי"ג. והנה ברמ"א כתב הטעם משום דבר האבד שעושה כדי להבטיחו, אולם בשעה"צ סקט"ז כתב דמעיקר הדין מותר אף בלא דבר האבד, למבואר בס"ב שמוותר לתבוע חוב במועד. וכתב השעה"צ דאפשר שהרמ"א איירי בגוי ובחובות של משא ומתן האסורים, ואפי"ה שרינן לזקוף משום דבר האבד, ויצא דבכה"ג בישראל אסור, ונשאר השעה"צ בצ"ע אם אכן בישראל היא אסור ככה"ג.

ה. לקבל במשפט לפני עיראות בחובות המותרים לגבות במועד: ברמ"א סי' תקל"ט סי"ג כתב שמוותר היכא שתבעו לישראל בדין קודם ולא ענהו, אך התנה דדוקא בעל פה מותר, אך לכתוב בשביל זה אסור אם לא בדבר האבד, ובשעה"צ סק"ב נימק הדבר דכמה אחרונים כתבו דכתב של לשון העמים הוא מעשה אומן, ובה אסור אף לצורך המועד, ואף אי נימא דהוי מעשה הדיוט מ"מ לא שרי אלא לצורך המועד.

ד. הממלא דלק בחול המועד יותר מהצריך למועד, לכאורה הדבר אסור מצד מ"מ שלא לצורך המועד, ודבר זה תלוי במחלוקת הגר"מ פיינשטיין שאוסר, ולדעת הגר"ש"א מותר כיון שאין נוסף בזה טרחה. שהרי הוא בחדא טרחה, וכמוכח שלדברי הכל אין צריך למלאות בצמצום ומותר בזה בהרווחה.

ה. אדם שיש לו בביתו נייר טואלט רגיל, ונייר טואלט חתוך, אין להשתמש ברגיל מכיון שיש בכך מלאכת מחתך, כמבואר בביה"ל סי' תקל"ט ס"ה, ואף דהוי צורך המועד, מ"מ כאשר אפשר בקל בדרך היתר לא חשיב צורך המועד, כדמשמע במשנ"ב סי' תקל"ג ס"ק. אולם אם מה שלא רוצה להשתמש בנייר החתוך הוא משום שעולה יותר, ואינו מעונין להוציא יותר כסף, ודאי שיכול להשתמש ברגיל, דלא הצריכוהו להוציא כסף נוסף כאשר יש בדבר צורך המועד, ודומיא דלא צריך לקנות חדש כשלא היה מעונין לקנות בלא"ה. וכן ראיתי בחוט שני עמוד קצ"ז שכשיש לפניו נייר חתוך ואינו חתוך, יש להשתמש בחתוך אם אין בזה הפסד ממון.

ו. זוג צעיר שעתידיים להנשא לאחר המועד, ומעבירים חפצים לדירה שעומדים להתגורר בה לאחר המועד, לכאורה אסור מהא דסי' תקל"ה ס"א להעביר מדירה לדירה שלא לצורך המועד, וה"ה וכ"ש שאסור להם לקנות מצרכים לאחסן הדירה לצורך אחר המועד, דהוי פרקמטיא שלא לצורך המועד.

ז. מעיקר הדין מותר לכוון ניתוח או טיפול רפואי למועד, כיון שצרכי הגוף מוגדרים כאוכ"נ שמוותר גם בכיוון מלאכתו, אך כתב הגר"מ שטרן שמ"מ מן הראוי להמנע מכך ולסדר ענייני הרפואה לפני החג (ספר חוהמ"כ פ"ו סס"א).

ח. יש לעיין האם מותר לחפש דירה בחול המועד, באופן שלא יקנה אותה במועד, שנמצא שחיפשו שלא לצורך המועד. האם יש בזה איסור או דלמא לא, דהלא משום מכין ליכא, וכדמוכח בפוסקים דאין מכין בחוה"מ בדבר המותר בחוה"מ, אך שמא יש לאסור בזה משום טרחה או משום עסק בפרקמטיא.

ט. בנק וחלפני כספים הינם בכלל הלואה וחילוף בקביעות הנזכר בשו"ע סי' תקל"ט ס"ד שהוא בכלל פרקמטיא האסורה, כלומר דאף שמן הדין הלואה וחילוף אינם בכלל פרקמטיא דשרי אף שלא לצורך המועד כמבואר שם סי"ג, ואפי' ברבית שרי בנוטל מעט מן הרווח ואפי' בעשיר, מ"מ בקביעות הוא בכלל סחורה. ברם לצורך המועד או דבר האבד מותר אף בזה, דלא גרע משאר איסור סחורה דשרי בכה"ג (חוט שני עמ' רכ). ולכן הרוצה ליקח הלואה בנקאית או משיכת כסף לצורך המועד מותר, וכן הפקדת צ'ק שחושש שיאבד מותר להפקידו, אבל להפקידו כדי להרויח עליו מעות אסור. כמו"כ מותר להחליף כספים לצורך המועד, כגון להחליף דולרים בשקלים כדי לקנות בהם, וכן פריטת דולרים שחושש שערכם ירד, וכיו"ב.

י. לגבי קניית בגדים, חפצים, מאכלים וכל כיו"ב במבצעים ומכירות חיסול הדינים כדלהלן: ברווח שאינו מצוי לאחר המועד, כדוגמת מבצע שיש הסתברות שלא יחזור בעת הקרוב, מותר לקנות הדבר כמבואר בסי' תקל"ט ס"ה וס"ט, ברם ע"פ המבואר בביה"ל בס"ה היה נראה שבעיני צנעא, דהא הכא אינו ניכר שאינו מצוי כשיירות המבואר בסעי' ה', ודמי טפי לסעי' ט'.

ברם כל היתר זה הוא רק כשההנחה משמעותית ויש לו רווח מרובה בכך, אך בהזולה מועטת אין להקל לכתחילה, כמבואר בביה"ל בס"ה שחשש לדעת הב"ח שצריך ע"פ רווח מרובה, אך מ"מ המיקף אף בהזולה מועטת אין למחות בידו כפי שכתב שם בביה"ל וכדעת הא"ח, וכן סתימות דברי השו"ע בס' תקל"ג ס"ג, ודו"ק. אולם באופן שלא יכול בצנעא נראה דשרי בפרהסיא, ועל דרך שמצאנו בדבר האבד בס' תקל"ח ס"ב, וכן כתב בחוהמ"כ עמוד שס"ד הערה קנ"ז בשם הגר"מ פיינשטיין והגאון מדברצ'ן דכשם שבדבר האבד ש"א בצנעא שרי בפרהסיא, ה"ה בסחורה בצורך המועד דבעי צנעא, כשא"א בצנעא שרי בפרהסיא.

יא. לקנות רכב מאדם פרטי, הגם שנתבאר בס' תקל"ט ס"א דבלא ניכר שלצורך המועד בעי צנעא, ומכונת הוי ככלים שלא ניכר, מ"מ כתב המשנ"ב שם שמבע"ה מותר, ואדם פרטי חשיב כבעה"ב דשרי. ונראה שאף לעשות בדיקה לרכבו מותר אף שכרוכה הבדיקה במעשה אומן כל שאין בדבר מלאכה כלל, שמעשה אומן נאסר רק במלאכה או ע"פ באיסורים משום טרחה במועד, אך לא על דברים שאין בהם כלל מלאכה או טרחה, אולם אם הבדיקה כרוכה במלאכה של פירוקי חלקים וכדומה שדורשת מעשה אומן אסור.

יב. אדם שיש לו גינה או חצר ורוצה להשקותה במועד, כל שלא תפסד ותתקלקל גינתו או חצרו כגון הדשא הפירות והשתילים, אסור להשקותה אף כאשר אין הדבר כרוך בטרחה כלל כגון בלחיצת כפתור או פתיחת ברז, כדומה הדבר להשקיית שדה בית הבעל המבואר בס' תקל"ז ס"א דאסור להשקותה אף בהמשכה שאין בה טרחה יתירה, וכמבואר במשנ"ב שם סקט"ו. אולם כאשר יפסד מותר להשקותה בלא טרחה כגון ע"י צינור כמבואר בחוה"מ ובה"ח שם בהשקיה במכונה שבקל יכול להשקות על ידה, אולם ע"י מילוי דלי מים מהברז והשקיה בו כגון בעדניות וכיו"ב, היה נראה לאסור דומיא דדליה דאסורה אף בבית השלחין, ברם נראה דדוקא דליה בזמנם הוי טרחה יתירה לדלות מן הבאר או מן הבריכה ולסחוב וכיו"ב, משא"כ היום שהוא פעולה פשוטה וקלה, וצ"ע.

יג. אם התקלקלה המקלחת או הבוילר בביתו, ע"פ המבואר במשנ"ב בס' תקמ"ד עולה דאפי' מעשה הדיוט אסור לתקנו כיון שלא הוי צורך המועד, שיכול להתרחץ במקו"א. ברם בזמנינו שאין הדרך לרחוץ במקום אחר והוא צורך גדול, ראה בשו"ת באר משה ח"ז סי' כ"ב שע"י גוי מותר אף מעשה אומן, ואם אין גוי מותר ע"י ישראל מעשה הדיוט, אך במעשה אומן ע"י ישראל לא כתב בהדיא להתיר, הגם שע"פ סברא היה מקום להתיר מצד צורך הגוף דלא ליתי שינכר וכי"ב, וראה בחוהמ"כ עמוד רמ"ח ביאורים אות ד' שדן בזה בארוכה. וכן בחוט שני עמוד ר"ה צידד שכיום יש להתיר עכ"פ מעשה הדיוט דלא אמרינן שילכו למקום אחר, שהרגילות שכל אחד רוחץ בביתו ומתבייש לילך למקום אחר, אך נשאר למעשה בצ"ע.

ועל כן העולה לדניא: ע"י גוי יש להקל אף מעשה אומן, אך ע"י ישראל מעשה הדיוט יש להקל (אך אם יש לו מקלחת (דוש) ורוצה לתקן האמבטיא לא חשיב צורך ואסור, באר משה שם), אולם במעשה אומן צ"ע לדניא, אם לא שיאבדו המים ע"י כן דאז שרי מדין דבר האבד. וכן לגבי הבוילר ראה בשו"ת באר משה ח"ז סי' צ"ו שבימים קרים אפשר לתקנו, ולא פירש בהדיא אם אפי' במעשה אומן, ולכאורה הוא כרחיצה עצמה.

יד. תיקון מערכת החשמל מותרת אף במעשה אומן, הגם שמבואר ברמ"א סי' תקמ"א ס"א שתיקון פתילות הנר אינם מותרת אלא במעשה הדיוט, דכיום שהרבה מצרכי אוכ"נ תלויים בזה חשיב כאוכ"נ דשרי אף מעשה אומן (הגר"מ שטרן). אולם במערכת חשמל של בית כנסת לכאורה הוי רק צורך המועד, אולם נראה דחשיב צרכי רבים לצורך המועד דשרי מעשה אומן, ברם אפשר דלא חשיב צורך הגוף, ומאידך אפשר דחשיב צורך הגוף שא"א ליטב שם בצורה שכזו, והגר"מ שטרן כתב שעדיף שיעש ע"י גוי או פועל שאין לו מה יאכל, ואם א"א יעשו ע"י ישראל בצורה ארעית הקרובה למעשה הדיוט, ואת התיקון היסודי יעשה לאחר המועד (הגר"מ שטרן).

טו. תיקון אינסטלציה כגון בשירותים וכיו"ב מותר לתקנו אף במעשה אומן כאשר אין להם עוד שירותים בבית וכיו"ב, כמבואר בשו"ת באר משה ח"ז סי' צ"ו שמוותר אף במעשה אומן אם א"א במעשה הדיוט, כי א"א לומר לבני ביתו שישתמשו בבית חבריהם וביותר עם ילדים קטנים, ובפרט בלילה וכיו"ב.

טז. תיקון טלפון לא מוגדר כצורך הגוף, ואסור לתקנו בחול המועד במעשה אומן כמבואר בשש"כ פס"ו הערה פ"ח בשם הגר"ש"א, והוסיף שם שבבית של חולה או זקן וכיו"ב שהוא צורך גדול מאוד, ודאי שמוותר לתקן אף במעשה אומן.

יז. חיידוד סכין מילה לצורך מילה במועד ודאי מותר אף אי נימא שהוא מעשה אומן, כיון שנחשב צורך ותיקון הגוף, וכן צורך מצוה גדולה וחשובה העוברת, אך למילה שאחר המועד אם הוי מעשה אומן, יש לעיין אם מותר, וכיום שיש סכין אחר חד פעמי אם אכן השימוש בו נוח כבסכין רגיל אפשר שאסור לחדד הסכין אם יש לו חד פעמי, שהרי יכול בדרך היתר, וכהריגת זבובים שיכול להבריחם בלא הריגה.

יח. בנוגע לנסיעה ברכב במועד, ישנם הסוברים שמוותר אף שלא לצורך כלל, דדמי לרכיבה על גבי בהמה דשרי אף שלא לצורך המועד כמבואר בס' תקל"ו ס"א, שהרי אין בנסיעה אלא מלאכת מבעיר בלבד, ודעת הגר"ש"א זצ"ל שמלאכת מבעיר לא נאסרה במועד. אולם לדעת האוסרים מלאכת מבעיר במועד אסור לסייע שלא לצורך, וכן דעת החוט שני והגר"מ פיינשטיין (הו"ד בספר חוהמ"כ עמוד רס"ד), ולפ"ז נפקא שכאשר למוד ללכת דרך מסוימת ברגליו ללא רכב, אסור לסייע לדרך זו ברכב ע"פ המבואר שם בשו"ע בתיקון צרכי רכיבה. אולם למעשה כתב הגר"מ פיינשטיין (הו"ד בחוהמ"כ עמוד רס"ה) שבזמנינו אף למרחק שאפשר להגיע ברגל מותר לסייע ברכב, כי בזמנינו הכל רגילים ברכיבה במכונות ומתענגים בה יותר מהליכה ברגלים,

וגם שהחילוק בין רכיבה במכונת הליכה ברגל גדול יותר מהחילוק בין רכיבה על סוס להליכה ברגל (ויש לצרף שיש דעות שכלל אין איסור בנסיעה ברכב בחול המועד וכנ"ל).

אולם בנוגע לשיעורי נהיגה במועד, לדעת המתירים נסיעה ברכב אף שלא לצורך מותר, ולדעת האוסרים אין להתיר אלא בכה"ג שאם לא ימשיך עלול להפסיד (חוהמ"כ שם).

יט. תיקון מעלית בבנין מגורים הכרוך במעשה אומן לצורך המועד, לדעת הגר"ש"א מותר אף מעשה אומן לצורך המועד דחשיב צרכי רבים, משא"כ לדעת הגר"ש וואזנר אסור מעשה אומן דלא חשיב צרכי רבים, כמוכח בספר חוהמ"כ פ"ח סי"ז.

כ. בשעת"ב בס' תקל"ד מבואר שמוותר לגנו בכלי שיר בחוה"מ, וכן הכרעת הכה"ח והפוסקים, ואף שנגינה ודאי חשיבא מעשה אומן אין לאוסרה לצורך המועד, מאחר שאינה מלאכה, ומעשה אומן נאסר רק במלאכה. אולם לפ"ז יצא שאסור לכוון כלי נגינה, כגון גיטרה, שבכיוון הגיטרה לכאורה ישנה מלאכת מכה בפטיש, שמעמיד הגיטרה על מתכונתה במתיחת המיטרים, שהרי כל עניינה ושימושה של הגיטרה היא בעודה מכוונת, דבלא"ה אינה משמשת ככלי, דהא ודאי לכוונה הוא מעשה אומן, והוא מעשה אומן במלאכה דמכה בפטיש, דבכה"ג ודאי אסור מעשה אומן. ולמעשה צ"ע שאפשר שכיוון הגיטרה דמי למטה של פרקים שכיון שצריך כל פעם לכוונה לא הוי מכה בפטיש, ועוד אפשר דלא חשיב מעשה אומן כיון שעצם הכיוון שבו יש מכה בפטיש הוא מעשה פשוט, וכל האומנות היא בשמיעה וזו אינה מלאכה, וכן שמעתי להתיר בזה.

כא. תיקון ברז, בפשטות מותר כמכשירי אוכ"נ, וכן כתב בחזו"ע עמוד קפ"ז דמותר לתקן ברז אף במעשה אומן. אולם כאשר יש לו ברז נוסף תקין לכאורה אין להתיר הדבר, ע"פ המבואר בס' תקמ"ד ס"ב במשנ"ב סק"ד שאפי' אין לו מה ישתה אלא בדוחק גדול, וכגון שצריך להביא מהנהר כמבואר בב"י, אפי"ה לא התירו לו מעשה אומן, ולכאורה ה"ה כשהתקלקל לו ברז ויש לו ברז נוסף. ואף שאין מצריכים אותו לשאול משכניו או לקנות, שהרי באוכל נפש ואפי' במכשירי אוכ"נ לא הצריכו לשאול כמבואר בשעה"צ סוף סי' תק"מ, מ"מ להביא אותו דבר מההפקר בקל צריך לטרוח כדי למנוע ממלאכה. אולם עצם ההיתר בזה צ"ע, שהרי לכאורה דמי למצודות דאין בהם ההיתר של מכשירים, שהרי אינו מתקן גוף האוכל אלא רק מקרבו אליו שנביא אליו את המים. אמנם בברז מטפס שיש חשש איבוד מים, ודאי דהוי דבר האבד ומותר אף מעשה אומן.

כב. שיעורי נגינה בחול המועד מותרים אף שלא לצורך המועד, כיון שאין בזה מלאכה, ולא גזרו שמא יתקן כלי שיר כמבואר בשעת"ב בס' תקל"ד, וכ"כ להתיר בזה בעל באר משה בספר חוהמ"כ, אולם ליטול על כך שכר דעת הגר"מ פיינשטיין שאסור, וכפי שביארנו בדין נטילת שכר דאף בדבר שאינו מלאכה שלא לצורך המועד אין ליטול שכר, כמבואר בביה"ל סי' תקמ"א ס"ה בשם הנוב"י.

כג. סידור פאה נכרית אצל פאנית אסור במועד, כיון דהוי מעשה אומן ואסור אף לצורך המועד, ואין לומר דחשיב תיקון הגוף כקישוטי הנשים, דשאני התם דהוי בגוף האשה שטופלת שיערה בסיד וכיו"ב, משא"כ הכא שאינו בגוף האשה, ולא גרע מבגדים שמבואר להדיא דלא חשיב תיקון הגוף ואסור מעשה אומן כמבואר בס' תקמ"א ס"ה. דאף אי נימא שהפאה עשויה ליופי, ס"ס עיקרה לכיסוי ואגב עושה אותה יפה, בדומה לבגדים שעשויים לכיסוי, ואגב עושה אותם גם יפים. ודמי לדברי הריטב"א שאין לתקן קטורי, ולא חשיב תיקון הגוף כיון שאינו בגוף האשה וסגי לה בלא"ה. וכן נקטו הגר"מ פיינשטיין והגר"ש"א בזה למעשה, ודלא כהבאר משה שהתיר בזה. אולם בגבר חסר שיער שחובש פאה לנוי גרידא, יש לדון דאולי חשיב תיקון הגוף, אך ע"פ הריטב"א שכל שאינו בגוף האדם לא הוי תיקון הגוף אסור מעשה אומן, וצ"ע.

כד. ברם בקוסמטיקאית שמשירה שער הגבות וכיו"ב כל ענייני איפור ויפוי האשה, ודאי שנחשב תיקון הגוף ומותר אף מעשה אומן כמבואר בשו"ע סי' תקמ"ו ס"ה ובביה"ל שם. ומותר לה ליקח על כך שכר כשם שמוותר ליטול שכר באוכל נפש, כמבואר בשו"ת זרע אמת ח"ג סי' נ"ה ובבאר משה, וכה"ג כתבו האחרונים לגבי נטילת שכר על בייבי סיטר. אולם אפשר דבעי צנעא כמו שמצאנו באוכל נפש שאומנים צריכים צנעא בס' תקל"ג ס"ה, אולם במשנ"ב שם משמע שהיכא שניכר שהוא לצורך המועד מותר אף לאומן בפרהסיא, ואפשר שטיפול קוסמטי ניכר שהוא לצורך המועד ושרי אף בפרהסיא, ברם בביה"ל שם בסופו משמע שהיתר פרהסיא באומנין בניכר לצורך המועד הוא רק במכירה, ולא במלאכה גבי צידת דגים, מלבד לדעת הרמ"א דודאי שרי אף במלאכה, וצ"ע.

כה. בגדים המתלכלכים תדיר ודרך החליפם מידי יום ביומו, כדוגמת לבנים וגרבים, כתבו האחרונים שדינם כמטפחות הידים שמוותר לכבסם, וכמוכח רק כאשר נגמרו לו ואין לו אחר ללבושו, וכן לא התירו לכבס אלא אחד בלבד הצריך לו לשימוש מידי כמבואר ברמ"א סי' תקל"ד ס"א. והנה מבואר בפוסקים שבשאר בגדים שאין הדרך החליפם מידי יום ביומו כמכנסים וכיו"ב, אף אם התלכלכו כל מכנסיו באופן מקרי, אין לו לכבסם. מ"מ בגרבים וכיו"ב אף אם יש לו כמות מספקת לכל המועד ללא צורך לכבס דאז אין לו לכבס, מ"מ אם אירע שהתלכלכו כולם אף באופן מקרי כגון שנשפך עליהם דבר וכיו"ב, מותר לכבסם כיון שבעיקרם אין בהם גזירת כיבוס.

ולענין כיבוס חולצה לבנ"א שדרכם החליפם מידי יום כגון הסובלים מזיעה וכיו"ב, בחוט שני נראה שיש לצדד להקל בזה והכל לפי הענין, ומאידך בשבט הלוי כתב שאין להתיר דבר זה, אלא א"כ הוא אסטניס ומפריע לו מאוד.

כו. יש לעיין אם צורך המועד הותר בהרווחה כאוכ"נ או רק בצמצום, ונפק"מ בהדפסת דפים לשיעור וכיו"ב לשיטות דחשיב מעשה הדיוט, אם מותר להוציא דפים בהרווחה יתר ממה שצריך לשיעור או לא, וצ"ע. ואין להביא ראיה מדברי הביה"ל בס' תקמ"א ס"ד שדייק מהרמ"א שאין לתקן הנעל יותר מאשר צריך למועד, דהתם טעמא משום דלא הוי צריך לכך כלל, משא"כ בהרווחה מיהא לצורך המועד הוא.

כז. תיקון מתקן מים דיגיטלי לסינון המים וכן למים קרים וחמים (תמי 4), אם נתקלקל, לכאורה הוי כמכשירי אוכ"נ ומותר לתקנו אף מעשה אומן, ברם מאחר שיש לו ברז אחר בבית, יש לאסור ע"פ המבואר בס' תקמ"ד ס"ב שבצרכי יחיד כגון בור של יחיד אסור לתקנו במעשה אומן כשיש לו להשיג אף בדוחק ממקום אחר, אך באופן שנצרך לקרר המים או לחממם נראה דשרי, שהרי אין לו שימוש זה מברז אחר, ובפרט שהסינון אינו שייך בברז אחר, וזה הלא כל מטרות הברז.

כח. עבודה בביתו דרך הטלפון או דרך המחשב וכיו"ב במניות ושאר דרכי מסחר, באופנים הללו נחשב לסחורה האסורה במועד (חוט שני עמוד רטו), ובעוד שיש לחוש בזה למלאכת אחרות של מבעיר ובונה וכיו"ב ברום חשמלי לדעות שאף שאין בזה טרחה אסור.

כט. מותר ליתן מתנה לחבירו בחול המועד ואין זה נחשב לסחורה, ופשוט (חוט שני שם).

ל. השכרה היא בכלל איסור סחורה כמבואר באחרונים, ראה חוהמ"כ עמוד שמ"א, ועל כן אין להתיר בזה אלא בתנאי סחורה. ולפ"ז אדם פרטי המשכיר חפץ לצורך המועד כדוגמת מחשב או רכב וכיו"ב מותר הדבר אף בפרהסיא. כמבואר במשנ"ב סי' תקל"ט סק"ד שבעה"ב יכול למכור כדרכו לצורך המועד ולא בעי צנעא, ואף מותר ליטול על כך שכר הגם שהוא רק צורך המועד ולא אוכל נפש, כיון שבנטילת שכר בלא מלאכה אין איסור נטילת שכר כמבואר בחוט שני דלא הוה בכך עובדא דחול. אולם כאשר ההשכרה מתבצעת ע"י חברת השכרה כהשכרת רכבים, אף כאשר משכירים רק לצורך המועד בעי צנעא כמבואר בס' תקל"ט ס"א, ואפשר דשרי אף בפרהסיא כתבלין שניכר ששוכר לצורך המועד, ולכאורה אף נטילת השכר על כך מותרת וכנ"ל. אולם עובדי החברה שעושים בשל כך מלאכות אין להם ליטול שכר על עבודתם, שהרי היא מלאכה גמורה, ואף שהיא לצורך המועד אין ליטול על כך שכר כמבואר בס' תקמ"ב, אולם לשוכר מותר ליקח הרכב ולשלם עליו אם אכן לא יכול להשיג רכב בחינם ונזכר שם במשנ"ב בשם הריטב"א, אולם אף עובדי המקום אם יפטרם במידה ולא יעבדו, מותרים לעבוד משום דבר האבד.

לא. מצא דירה לשכירות או לקניה בחול המועד, אין לשוכרה או לקנותה כל שאינו לצורך המועד, וכפי המצוי שאין נכנס לגור בדירה באותו שבוע שקונה או שוכר, אולם כאשר צריך את הדירה מיד לאחר המועד, ואם לא יקנה או ישכור עכשיו סביר להניח שלא ימצא לעת קרוב, הוי דבר האבד עכ"פ כרווח שאינו מצוי שמתני איסור סחורה. אולם שאר המלאכות ככתביה וכיו"ב לכאורה יש לאסור, שהרי לא הוי הפסד קון אלא רק מניעת רווח וכמבואר בס' תקמ"ה ס"ו בשטרי מכירה, אולם במשנ"ב שם מבואר שאם לא יכל לכתוב קודם המועד מותר לו עתה לכתוב שלא יחזור בו המוכר, ולפ"ז נראה דה"ה במצא דירה רק עתה במועד שיהא מותר לו לכתוב מהאי טעמא גופיה, שהרי לא יכל קודם, אך אינו ברור שהרי מסתימת הרמ"א שם נראה לאסור בזה. ואף באופן שאינו צריך את הדירה מיד אחר המועד, מ"מ כל טעם האיסור בכתיבת שטר מכירה מבואר שם במשנ"ב שהוא מטעם שיכול למצוא אחרת ולא חשיב הפסד, ולפ"ז כיום שבנ"א מעונינים לחפש דירה במחיר שיתאים להם ובאזור שמתאים אפשר שלא ימצאו אר"כ. ובחזון עובדיה עמוד ר"ד כתב שמוותר להשכיר דירה בחול המועד ולכתוב עליה

חזוה שכירות כנהוג, וכ"ש אם יש לחוש שאם ימתין לאחר המועד תיעזב הדירה מיודו שחשבו דבר האבד, וציון לעיין בשו"ת ויאמר יצחק חאו"ח ס"ו ל' עיי"ש.

לב. עובד עצמאי המקבל הצעת עבודה בחול המועד, פשוט הדבר שאסור לו לעבוד בחול המועד שאין מתירים מלאכה במניעת רווח כמבואר בס' תקל"ז ס"א. ברם לקבל הצעה ולסכם הענין כדי לעשותו אחר המועד מותר כמבואר בס' תקמ"ג ס"ג. אולם לכתוב את הצעת המחיר כחווה, או אף רק לרשום את שם הלקוח יתכן הדבר לאיסור, לפי שכתביה זו היא מלאכה שלא לצורך המועד, ודומה הדבר למבואר בס' תקמ"ה ס"ז שאסור לכתוב שטר אריסות וקבלנות שקיבל קודם המועד, ובמשנ"ב שם כיון דלא הוי דבר האבד שהרי יכול למצוא במקום אחר. ואף שבהיה אנוס או לא היה לו פנאי קודם המועד התייר המשנ"ב לכתוב, והכא דמי לכאורה ללא היה לו פנאי, שהרי הצעת העבודה לא היתה אלא במועד, מ"מ צ"ע אם יש להתייר בזה, שהרי במכירה נראה מסתימות הדברים שאף במכר במועד עצמו כל ההיתר הוא משום שמכר לצורך המועד. ברם אפשר שאם יכתוב שם הלקוח במחשב או בפלאפון קיל טפי שהרי אין בדבר טורח, וגם כתב שאינו מתקיים, ויש מקילים בזה אף שלא לצורך המועד.

לג. אדם שקנה עליה לתורה, ורוצה לשלם חובו במועד, הנה פריעת חוב של הלואה מבואר בשו"ע ס' תקל"ט ס"ב שמותר לפרוע דאניה בכלל איסור סחורה, אולם גביית תשלום עבור מכירת חפץ שהתבצעה קודם המועד, תלוי הדבר אם זקף עליו את החוב במלוה, כמבואר בשו"ע שם ס"ג. ועל כן קניית עליה לתורה ישנם ב' צדדים לקולא, האחד שאפשר דדמי לפרעון חוב הלואה ולא למכירת חפץ, שהרי אין כאן מכירת חפץ אלא רק זכות עליה, ואף אם נאמר דחשיב כתשלום עבור חפץ, מ"מ מאחר שנקב בסכום כמה חייב, דמי ממש לזקף שעניינו חשבון החוב בתשלום ולא רק שחייב דמי חפץ, וכמבואר במשנה ראשונה בשביעית פ"מ מ"א בשם הראשונים עיי"ש. ועוד שיש בה צרכי מצוה, ולפעמים אף בל תאחר מצד שיעבור הרגל וכיו"ב, ויש לעיין בזה עוד.

לד. אדם שעובד בשטיפת בניינים, עצם שטיפת הבנין מותרת דהוי מעשה הדייט לצורך המועד וכמבואר בס' תק"מ ס"א וס' תקמ"א ס"ה ועוד מקומות, ואין לאסור הדבר משום גזירת כיבוס כמבואר בשו"ת יביע אומר ח"ג ס"ו ל"א, עיי"ש דלא גרע מצטרפים דלא שייך בהו גזירת ניוול, וכ"ש כאן שאינו בגופו, וכ"כ בחוה"מ פ"ה הערה ק"ד בשם הפוסקים. ואף לסחוט המטלית לאחר השטיפה כתב בחזון עובדיה הל' יו"ט שמותר, וכ"כ הגר"ש אורבך (שש"כ פ"ו הערה ק"פ) כי זה רק גמר השטיפה ומעשה הדייט. ואף אם ישפכם על צמחים לית לן בה משום דפס"ר מותר בחוה"מ, עיי"ש בשש"כ.

אולם לגבי נטילת שכר על כך, לכאורה ע"פ הכללים הפשוטים אין ליטול על כך שכר, כמבואר בשו"ע ס' תקמ"ב ס"א ובמשנ"ב סק"א דלצורך המועד אין ליטול שכר, ודלא כדעת הכלבו וסייעתו כפי שהאר"ך הביה"ל בס' תקמ"א ס"ה. ברם ישנם כמה צירופים להיתר בזה וכדלהלן: א. כאשר מקבל השכר בהבלעה עם שאר ימי החודש ישנם מן האחרונים שנקטו להקל, ומהם הגר"ש א"א, וכ"כ בחוה"מ פ"ט ס"מ, עיי"ש לגבי שכר על נסיעה במונית ובבתי מלון. ב. אפשר דהוי כצרכי רבים כפי שכתב הגר"ש אורבך (חוה"מ עמוד רעו) בנוגע לתיוקן מעלית, דשרי אף מעשה אומן דהוי צרכי רבים אף שהם ציבור מצומצם, וה"ה כאן, ובביה"ל ס' תקמ"ד ס"א כתב דבצרכי רבים מותר ליטול שכר אף שאינו צורך מצוה, וכ"ש כאן דהוי מצוה לכבד המועד. ברם הגר"ש וואזנר והגר"ן קרליץ צידדו דדבר זה אינו נחשב לצורך רבים. ג. ובפרט אם יפטרו אותו אם לא יעבוד נחשב לדבר האבד כמבואר באחרוני זמננו, ודאי מותר ליטול שכר כמבואר ברמ"א ס' תקמ"ב ס"א, ואפי' ספק דבר האבד נמי שרי כמבואר בביה"ל ס' תקל"ז ס"א.

העולה לדינא: לטו"ף לצורך המועד דאי מותר, ולגבי נטילת השכר אם יש חשש מצוי שיפטר אותו אם לא יעבוד, מותר ליטול שכר בשופי, ואם אין חשש כזה אף דורשים ממנו, כמובן עדיף שינשא לשכנעם לדחות זאת לאחר המועד, אך בלא"ה אם הוא בהבלעה שמקבל תשלום חודשי אפשר להקל בצירוף הבלעה, ועוד דלחלק מהפוסקים חשיב צרכי רבים. אף אם מקבל לפי יומית עדיף שימנע מלקבל שכר, והמיקל יש לו על מי שיסמוך כדברי הגר"ש אורבך, ובפרט שאיסורו רק דרבנן, וספיקא דרבנן לקולא כמו שכתב בחזון עובדיה בנוגע לספק פלוגתא במלאכת חוה"מ, ועוד דהוא מניעת רווח במלאכה בלא טרחה דלהחזו"א מותר, שהרי הכיבוס והסחיטה שבוה אין בהם טרחה. ע"כ.

לה. עשיית ספורט בחוה"מ לא מצאנו איסור, וכפי שהותר ממצוא חפצך בחוה"מ כמבואר בס' תקמ"ג ס"ג, ובפרט אם מתענג בכך שאפשר דאף בשבת מותר, ואף שבעקרון גם בחוה"מ יש לעשותו כיו"ט ולא לזלזל בו, מ"מ לא מסתבר שיהא איסור שלא יהא הילוך כבחול, בעוד שמקורו מהפסוק של ממצוא חפצך ואותו ענין הוא, וממצוא חפצך ליכא בחוה"מ.

לו. מותר לאשה לצבוע שערה בחוה"מ דהוי כקשטוי הנשים בס' תקמ"ו ס"ה, ואף ע"י בעלת מקצוע מותר במעשה אומן כמבואר בביה"ל שם בשם הריטב"א.

לז. אשה שיש לה לימודי תואר וכיו"ב וקבעו שיעור בחוה"מ, והמנחה או המרצה מצריך לכתוב את השיעור, כל שיש חשש מצוי שתפסיד בעקבות החסרת השיעור כגון שתצטרך להוציא כסף מיותר בשל כך, מותר לכתוב משום דבר האבד, ועוד אפשר שגם בלא"ה מותר לה לכתוב, דמאחר שאת עצם השיעור מותר לה לשמוע, ואם לא תרשום את השיעור תשכח, הוי דבר האבד היוצא מצורך המועד שמותר, כמו שמצאנו במשנ"ב בסוף ס' תקמ"ה שמותר לשמוע החידוש ע"מ לכתובו.

לח. אדם המתכנן בחוה"מ טיול שיערך לאחר המועד, בקשר לטלפונים שעושה בשל כך יש המצדדים להחמיר בזה, ראה בחוט שני שהרי הוא שלק לצורך המועד, ויש המקילים דהוי מלאכה בלא טרחה, ועוד שלא אסרו מבעיך בחוה"מ, כן דעת הגר"ש א"א. וכן סגירת העסק עם בעל המלון או הדירה שאותה שוכרים, מותרת כאשר אלה כרוכה במלאכה, כמבואר בשו"ע ס' תקמ"ג ס"ג. אולם לכתוב את שמות האנשים שרוצים לצאת יחד כדי שלא ישכחם, לכאורה אסור משום דהוי כתיבה שלא לצורך המועד, ואף אם ישכח אין בכך סיבה להיתר שהרי אינו אבד, אולם בכתיבה על מחשב וכיו"ב שהוא כתב שאינו מתקיים יש מקום להקל אף שאינו לצורך המועד, כמבואר ברמ"א בס' תקמ"ה ס"ז ובדברי האחרונים לגבי כתיבת מחשב, וכמובן שלא ידפיס על דף דאז שוב הוי כתב המתקיים.

לט. הוצאת תדפיסי בנק, כל שאינה לצורך המועד אסור דהוי מעשה הדייט שלא לצורך המועד, ועוד דבנק הוי כמקומות הקבועים להלוואה וחילוף דחשיב פרקמטיא כמבואר בסוף ס' תקל"ט. אף אם רוצה לוודא שיכול להוציא כסף מהחשבון לצורך המועד ולא ליכנס למיננס, מותר דהוי מעשה הדייט לצורך המועד, ברם בחוט שני החמיר בזה כיון שהתוצאה אומנתית ע"י מכונה. ואף אם יצא לו כמה תדפיסים יחד שאינו צריך את כולם, אם לא יכול להוציא את הצריך לו בלבד מותר, כשם שהתייר קניית מוצר שנמצא באריזה שלימה יחד כגור וכיו"ב, וכמבואר באחרונים.

מ. אדם שהיה לו אירוע בחול המועד ושכר מקום לערוך את האירוע, וצריך לאחר מכן לטו"ף את המקום, אף לא יערך שם אירוע בחול המועד ויש באפשרותו לטוטפו אחר המועד, לכאורה הדבר אסור שהרי הוא כיבוס שלא לצורך המועד, אם לא שיגרם לו הפסד כספי מכך שיצטרך לנסוע לשם כך, דאפשר דשרי דהוי כדבר האבד, וכע"ז כתב בחוט שני בנוגע לענין אחר, ועוד ישנה עצה שישטוף בלא סמרטוט אלא רק עם חומר ומים בגריפה דבזה לכאורה אין שום מלאכה ומותר הדבר, שכן אין איסור מכין בחול המועד כדמוכח מכמה מקומות בפוסקים.

מא. אדם הסובל מטבעו המתוח שכאשר אינו עובד מתוח ועצבני ושרוי במחשבות רעות וכיו"ב, אפשר שנחשב כצרכי רפואה ומותר לעשות מלאכה אף מעשה אומן, ועכ"פ מעשה הדייט שרי דחשיב כצורך המועד, כמבואר בשו"ת התעוררות תשובה ח"ד ס' מ"ח, והר"ד בחוה"מ עמוד מ"ח, שעושה כן משום שכשמוטל עליו משהו שאינו עושהו הוא שרוי בעצבים, ואף שבתחומה"כ מיקל בזה רק כשעלול לגרום לזקק רפואי, מ"מ מסתימות דברי ההתעוררות תשובה נראה להקל בכל אופן, וכן צידד בפסקי תשובות ס' תקל"ב ס"ב.

מב. אשה שיש לה בגדים חדשים לחוה"מ וחג שני, אף רוצה לקנות בגד נוסף לצורך המועד בצבע אחר וסוג אחר, יש לצדד שנחשב הדבר לצורך המועד, ולא דמי לשיראים במשנ"ב ס' תקמ"א שאסור אפי' מעשה הדייט בבגד לתינוק, דשאני התם שהמנהג ללכת גם בשיראים ואין בזה צורך, בעוד שהצורך הוא להורים ולא לתינוק, ומאחר שהמנהג ללבוש אף שיראים אין בזה צורך, משא"כ הכא שהצורך הוא לאשה עצמה וחפצה בבגד זה שאותו אכן אין לה, וצריכה אותו לצורך המועד, ולעצם הצד לצורך המועד, וביורת אפשר ע"פ המבואר בס' תק"ט שמצוה לשמח הנשים בבגדים חדשים לחג, שהוי צורך המועד מצד הבעל שקונה לה בגד חדש, וכן כתב בחוה"מ עמוד שס"ג הערה קמ"ז שלקנות דבר כדי לשלחו מתנה למועד מותר ונחשב לצורך המועד.

מג. בענין החזרת מוצר שקנאו במועד, בחוה"מ עמוד שס"ו כתב בשם הבאר משה שאם יפסיד כספו במידה ולא ימרה להחזירו עכשיו מותר משום דבר האבד, ואם לא יפסיד דעת הגר"מ פיינשטיין שהוא בכלל סחורה ואסור.

ולענין החלפת המוצר, כתב בהוספות ותיקונים עמוד תנג שאם סיבת החלפתו הוא מחמת פגם הוי מקח טעות ונמצא שעתה קונה מחדש, ועל כן כפוף לתנאי היתר סחורה במועד דשרי רק לצורך המועד, ברם אם החלפתו הוא משום שאינו מוצא חן בעיניו או מחמת המידה וכיו"ב שאינו מבטל את המקח, נחשב הדבר כתיקון למקח שנעשה קודם המועד ומותר.

מד. בחוה"מ היה מביע על חיישיני ורוורס במקום 270 ש"ח העלות 180 ש"ח כולל התקנה, והנה מצד איסור סחורה מסתבר שנקרא הוולה משמעותית שמותר אף שלא לצורך המועד כמבואר בביה"ל ס' תקל"ט ס"ט כדעת הב"ח, ועכ"פ אין למחות במיקל כדעת הא"ר. אולם מצד התקנת המכשיר שכרוך במלאכה אין להתיר, שהרי לא התיירו מלאכה לצורך מניעת רווח, כמבואר בס' תקל"ז ס"א. ובפרט שבוה הוי מעשה אומן שאסור אף לצורך המועד, ועל כן אף אם יש בו צורך למועד אסור. אולם ישנה עצה כאשר אפשר רק לקנות, וההתקן יעשה לאחר המועד.

מה. הכנת מדבקות לאוצר ספרים של בית מדרש, שדרושה גזירה והדבקה על ספרים, מותרת בחול המועד, אף כאשר אין צורך בכך למועד, דהוי צרכי רבים שלא לצורך המועד שמותר לשם כך מעשה הדייט, שפעולת הגזירה וההדבקה היא מעשה הדייט, וכמבואר בשו"ע ס' תקמ"ד ס"א-ב'. כמו"כ מעיקר הדין מותר לכתוב על המדבקות את המספרים, לדעת השו"ע ס' תקמ"ה ס"ה אף בלא שינוי משום דהוי מעשה הדייט, ולדעת הרמ"א יעשה בשינוי כגון לכתוב עקום כמבואר במשנ"ב סק"לה, ונראה שבספרות גם לרמ"א מותר כדרכו כמבואר במור וקציעה שספרות הוי מעשה הדייט, אף ששיטתו שאפי' כתב לועזי הוא מעשה אומן, עיי"ש. ודבר זה מותר גם בשכר כמבואר בביה"ל ס' תקמ"ד ס"א, ובפרט בזה שיש בדבר צורך מצוה דשרי גם לדעת המחצה"ש המובא שם בביה"ל.

מו. אשה שנהנית מעשיית קניות, אף שאינה צריכה את המוצרים למועד, יש שהתיירו משום שהוי צורך המועד כיון שנהנית מכך, שההנאה היא צורך, ויש אוסרים, ותלוי הדבר במחלוקת האחרונים לגבי צידת דגים לתענוג שיש אוסרים ויש מתירים.

מז. אסור לעשות אוורולופט או לתפור מכפלת בחול המועד, אף לכבד חג שני ואין לו בגד אחר, שכן אין היתר במעשה אומן לצורך המועד, ואף אם נניח שהיא פעולה פשוטה המוגדרת כמעשה הדייט, אסור כיון שלגבי תפירה מבואר ברמ"א בס' תקמ"א ס"ה שכל אדם צריך להחמיר כאומן, ובפרט בבעל מקצוע, אף אם עושה בשני שינויים מותר, והוא שתופר תפירות רחבות ורחוקות אחת מהשניה, ואחת למעלה ואחת למטה כשיני הכלב, ובלבד שעושה כן לצורך המועד.

מח. לשמור מספר טלפון בנייד הוי כתב שאינו מתקיים, ומבואר ברמ"א ס' תקמ"ה ס"ז שמותר הדבר אף שלא לצורך המועד, כנראה מפשטות דברי הרמ"א, ועכ"פ היכא שיש בדבר צורך כגון שפוגש מישהו שלא יוכל אחר כך ליקח את מספר הטלפון שלו אלא א"כ יגיע למקומו במיוחד, ודאי אפשר להקל.

מט. הרוצה לקנות מתנה לחבירו לשמחו מותר דהוי לצורך יו"ט, כמבואר בחוה"מ עמוד שס"ג, ובפרט כאשר הוא דבר שיש הסתברות שלא ימצאנו אחר המועד, וכ"ש אם הוא דבר שהמקבל צריך לו למועד שמותר הדבר.

נ. ילד המוכר טבעות לאגידת לולב, אם אין הקונה צריך טבעות אלו ורוצה לקנות רק כדי לשמח את הילד, לכאורה אין הדבר נחשב כקניה לצורך המועד ואסור. ומה שיש בכך שמחה למוכר לא מצאנו שדבר זה מוגדר כצורך, שכן אין לקנות אלא רק ממוכר שאין לו מה יאכל ולא מהני מה שאין לו למוכר ברווח. וכן נראה מהביה"ל ס' תקמ"ה ס"ה ד"ה ואפי', דמה שיש צער ונמנע משמחת הרגל אינו סיבה להחשב צורך המועד, דא"כ נתייר כל פרקמטיא במועד עיי"ש.

נא. נזילה בשירותים, כאשר היא נזילה מועטת לתוך השירותים דהוי הפסד מועט, ישנם צדדים בפוסקים לכאן ולכאן אם יש בזה היתר דבר האבד, ורהיטת הדברים נראה שיש לחשב הפסד כנגד טורח כמבואר בראב"ד, על כן כאשר דרוש טרחה מרובה לפרק הניאגרה ולהחליף גומיה אין לעשות כן בחול המועד, ובפרט אם דבר זה הוא מעשה אומן כפי הנראה, משמעות המשנ"ב בס' תק"מ לגבי בניית גדר, וכן בס' תקל"ז לגבי צידת אישות ועכברים שבדבר האבד בהפסד מועט בעי שנינו, ואסור כדרכו.

נב. כתיבת שמות על 'פעקלך' של שמחת תורה בחול המועד, כאשר צריך לדעת כמות האנשים שלא יחסר לאף אחד, אף בשמחת תורה אינו חול המועד חשיב צורך המועד כמבואר בס' תקל"ט ס"א שאפי' יו"ט שני הוי צורך המועד, ובמשנ"ב שם בשם רעק"א שמותר בזה גם מלאכה גמורה כגון לבשל, וא"כ גם בזה מותר כתיבה אף דהוי מלאכה גמורה, אך מאחר שיש פוסקים שסתם כתיבה הוי מעשה אומן, וכן דעת הרמ"א ס' תקמ"ה ס"ה, על כן יראה לעשות בשינוי שיכתוב בעיקום, וביורת שלדעת השו"ע שם הוי מעשה הדייט דדאי שרי אף כדרכו, אך טוב לחוש לדעת הרמ"א וכפי שכתב בשו"ת אול"צ.

נג. מילוי תשבץ בחול המועד לאדם המתענג בכך, לדעת הרמ"א בס' תקמ"ה ס"ז שסתם כתיבה היא מעשה אומן ודאי אסור, ואף לדעת השו"ע שם שהתייר אגרות שלום משום שנחשב מעשה הדייט יש לאסור הדבר לדעת רוב אחרוני זמננו שמלאכה לצורך תענוג מעצם המלאכה לא נחשב צורך וכמבואר בדבריהם לענין דג לתענוג, אף למקילים בצידת דגים לכאורה ה"ה בזה אם יכתוב עכ"פ בשינוי לדעת הרמ"א, ולשו"ע אף בלא שינוי.

נד. אם רוצה לכבס במועד חולצה שבתית יפה יותר, אסור אא"כ היא חולצת השבת היחידה שלו. ואפי' התלככו לו כל בגדיו באונס כגון שנשפך עליו משקה דביק וכיו"ב אסור לכבסם, כמבואר בשו"ע ס' תקל"ד ס"א שדין כיבוס כגילוח לגבי היתר אונס, ובגילוח אסור אף בהיה אנוס מלבד האונסים המותרים, וכן מלבד בעלת הכתם ובעל קר, וראה עוד בחוה"מ בתחילת הפרק של כיבוס שהוכיח כן מדברי הראשונים והפוסקים.

נה. אדם שנתן את רכבו לגוי לצביעה קודם חול המועד, ונמשך הדבר ולא צבעו עד חול המועד, אין לומר לו בפירוש שיצבע בחול המועד כמבואר בס' תקמ"ג ס"א שאיסור אמירה לעכ"פ קיים גם בחול המועד, ברם אם עושה מעצמו אין למחות בו, שדומה הדבר לשדה באריסות שאין למחות בו כמבואר שם במשנ"ב בס"ב כיון שהכל יודעים שאין הוא שכיר יום שלו, שאין דרך ליתן שדה בשכיר יום, וה"ה ברכב לצביעה שאין דרך בשום מקום ליטול שכר על כך לפי שעה או יומית אלא בקבלנות.

נו. פיצוץ צנרת המשותפת לארבע בניינים שאירע בחול המועד, מותר להביא טכנאי שיתקנו בחול המועד משום שהוא דבר האבד שהמים הולכים לאיבוד, ומשלמים על כך כסף כל דייר ודייר, ובוה מותר אף מעשה אומן ובפרסה"א דהוי ודאי דבר האבד, ואף מותר לטכנאי ליקח על כך תשלום. כמו"כ מותר לכתוב ולתלות מודעה על הפסקת מים למשך זמן התיקון, דהוי צרכי רבים לצורך המועד שמותר בזה אף מעשה אומן, ברם אין לכתוב במודעה את התשלום שכל דייר אמור לשלם שכן בזה אין צורך המועד, אם אכן יש לוועד הבית כסף לשלם לטכנאי. ומותר לומר לטכנאי שיכתוב בקבלה שהפיצוץ אכן שייך לכל הבניינים יחד, אם ישנו חשש מצוי שאם לא יכתוב כן חלק מהדיירים לא ישלמו, דהוי ספק דבר האבד המצוי דשרי.

נז. חברת סלולר הכוללת 850,000 לקוחות שפשטה רגל בימי חול המועד, כך שכל לקוחותיהם ללא קו, מותר לעובדי סלולר מכל חברה שהיא לעבוד בחול המועד לניידם, דהוי צרכי רבים שהם לצורך המועד שמותר בזה אף מעשה אומן, וכן מותר ליטול על כך שכר כמבואר בביה"ל שם שמותר ליטול שכר בצרכי רבים, ובפרט בזה שהוא לצורך המועד.

נח. הרוצה לקנות במוצאי פסח ממתקים ועוגות מגויים בכפר ערבי, שאין בוה חשש חמץ שעבר עליו הפסח מאחר שהיה של גוי בימי הפסח, ולמוכרם מיד במוצאי פסח למימונה, ולשם כך רוצה להוציא מודעות ולתלותם בחול המועד, פשוט שאסור להוציא המודעות בחול המועד שכן הוא עכ"פ מעשה הדייט שלא לצורך המועד, ויש הסוברים שהדפסה אף נחשב למעשה אומן, ועוד דהוי כיוון מלאכתו למועד. ואף תליית המודעות בחול המועד אסורה מאותו הטעם דהוי כיוון מלאכתו והוא מלאכה שלא לצורך המועד, ואף דהוי מלאכה קלה בלא טרחה היינו ההדבקה, ויש מיקליין לצורך מניעת רווח בזה, מ"מ שאני הכא דהוי כיוון מלאכתו שיכול לתלות קודם המועד, ועוד אין ברור דחשיב מלאכה ללא טרחה, מאחר שכלול בזה נסיעה לאורך הדרך במיוחד לשם כך ולעבור ולהדביק מלוח ללוח.

נט. אדם שקנה חומרי בניה לסגירת מרפסת בשווי 40,000 ₪ כחודש לפני חול המועד כדי לבנות לפני חול המועד, ולא קיבל אישורי בניה על כך, ותכנן שלא יבחינו בכך מהעירייה, אף העירייה הבחינו בכך וצילמו את המקום, בתכנון שמיד כשיתחיל לבנות יעכבו בידו, ואין בידו לקחת אישורים מאחר שאין היתר בנייה בחומר שקנה שמאשרים לבנות רק בבטון, והנ"ל קנה חומר לבניה קלה, ועל כן רוצה הנ"ל לעכב הבניה לחול המועד שאז אין העירייה עובדת, וטענתו שאחר שבונים, פחות מצוי שהורסים בניה קיימת והוי דבר האבד.

והנה תחילה יש לכאורה לאסור הדבר משום כיוון מלאכתו למועד דאסור אף בדבר האבד כמבואר בפוסקים, ברם מצד זה לכאורה יש להיתר שלא אסור כיוון בדבר האבד אלא היכא שמשחה את המלאכה לחול המועד משום שאין לו פנאי, על כך קנסו אותו, אולם באופן שהסיבה שמשחה לחול המועד הוא משום שאין לו אפשרות לעשות כן קודם לכן כנידון דגן שאז

עלולים להרוס לו, בכה"ג לא חשיב כיוון מלאכתו כמבואר בשו"ת יד יוסף שמהאי טעמא היתר להשהות סיום כתיבת אותיות ספר התורה לחול המועד משום דלא חשיב כיוון מלאכתו, דמה שמשהו הוא משום דרק אז מצוי הרבה אנשים שיקנו כתיבת האותיות בכסף רב. ומצד דבר האבד יש להתיר לכאורה לבנות בחול המועד דהוי דבר האבד דשרי אף מעשה אומן, ואף דהוי ספק דבר האבד שרי דלכאורה הוי ספק המצוי.

ס. מערכת דוד שמש של בנין מגורים שהתקלקלה בחול המועד או קודם חול המועד באופן שלא השאירו התיקון במתכוון לחול המועד, אף שהשכנים יכולים במועד להשתמש בבנין החשמלי שבביתם ואין בכך צורך המועד, מ"מ מותר להם לתקן אף שדרוש לכך אומן, משום דהוי דבר האבד שצריכים להדליק לשם כך את הדוד במשך כל ימים אלו וצורך חשמל יתר. אך מצד צרכי רבים אין מקום להתיר כיון שאין בכך צורך המועד והאילוש באפשרותם להשתמש בבנין, וצרכי רבים שלא לצורך המועד אסור במעשה אומן, ואף אי נימא דחשיב צורך המועד ולא מתחשבים בכך שיש להם אפשרות לחמם המים בצורה אחרת, מ"מ אפשר דלא חשיב צורך הגוף, ולא שרי במעשה אומן אלא לצורך הגוף, דאף דמרחץ מבואר בשו"ע סי' תקמ"ד ס"א דהוי צורך הגוף, הלא כתב שם השעה"צ הטעם דא"א שלא יהא אחד צריך לכך, וטעם זה אפשר ששייך רק במרחץ שעומד לכל בני העיר ולא לכמות מועטת כזו של אנשים, ובפרט שלדעת הגר"ש וואזנר לא חשיב צורך רבים במעלית של בנין מגורים דבעי רבים טובא.

סא. לשטוף רכב בחול המועד כאשר לא כיוון מלאכתו למועד, כתב בחזו"ע שמותר מהמבואר בסי' תקל"ו ס"ב שמותר לנקות הסוס כדי ליפותו, ואף שהיה מקום לחלק דשם כתב המשנ"ב דטעמא משום דהוי מצרכי רכיבה, משא"כ בניקוי רכב שאינו מצרכי רכיבה. ברם אפשר דמטעם אחר מותר משום שהשטיפה אינה מלאכה כלל.

סב. מגבות מלוכלכות רטובות שרוצה להניחם בסל הכביסה, אך בכדי שלא יסריחו מחמת רטיבותם רוצה לייבשם במייבש כביסה לא לשם כיבוס אלא רק בכדי שיתייבשו וישמם בסל הכביסה, מותר הדבר וכפי שכתב בשו"ת עמק הלכה (או"ח סוס"י קמ"ו) דאף ייבוש בגדים מכובסים בחוף בפרהסיא שרי כפי שהוכיח מהגמ"ב בסוכה, וכ"כ בחזו"ע (יו"ט עמוד ר). וכ"כ הכא שמייבשם בביתו שלא בפרהסיא ואף לא לצרכי כיבוס דודאי אינו מגורת כיבוס, ומצד המלאכה שבהפעלת המייבש אין לאסור שכן הוא מעשה הדין לצורך המועד שלא יהא ריח רע בביתו.

סג. צביעת בית בחול המועד, כאשר כיוון מלאכתו למועד שאז פנוי לכך, ודאי שאסור, ואף בלא כיוון מלאכתו בדרך כלל אין בכך שום צורך למועד בדוקא ועל כן אסור, ואף אם הוא לצורך המועד יש שכתבו שנחשב למעשה אומן משום שדרוש שימת לב ודיוק במלאכה זו.

סד. בית כנסת קיים שקיבל צו הריסה, והוקצה לבניית בית הכנסת גג של גן ילדים, שאין היתר מהעירייה לבנות שם בעוד הגן פעיל, וצריכים להתחיל בבנייה מספר ימים קודם חול המועד, שבו בזמן הורסים את בית הכנסת הקיים לצרכי בניית תלמוד תורה, ואם לא ימשיכו עתה לבנות בימי חול המועד תתעכב הבנייה עד זמן החופשה הבאה של הגן, אין היתר לבנותו בחול המועד כמבואר ברמ"א בסי' תקמ"ד ס"א שאסור לבנות בית הכנסת בחול המועד לפי שלא התירו צרכי רבים במועד במעשה אומן אלא לצורך הגוף עיי"ש, ובמשנ"ב שם סק"ו כתב שאפי' אין להם מקום אחר להתפלל בעשרה ג"כ אסור, ואפי' התחילו כבר לבנותו ואין צריך במועד אלא להשלימו אסור מפני שצריך לזה מעשה אומן.

אולם אם קיים חשש שע"י עיכוב זה יתבטל בנין בית הכנסת ע"י אנשים שאינם מהוגנים שילשינו או יערערו על כך, נחשב לדבר האבד ומותר לבנותו כפי העולה מדברי המשנ"ב שם, וכדן כל דבר האבד שמותר אפי' מעשה אומן כמבואר בהרבה מקומות. ודוקא אם הוא חשש מצוי ושכיח, אך בגלל השערות בעלמא שמא לא יאשרו לאחר מכן אין היתר לבנותו, כמבואר בביה"ל סי' תקל"ז ס"א שספק דבר האבד מותר רק כאשר החשש מצוי מקורב, ואף אז יש לעשות הדבר בצנעא כפי האפשר כמבואר במשנ"ב שם סק"א.

סה. תיקון אופניים של ילדים בכדי לנסוע בהם למטרת משחק במועד, לדעת הרבה מאחרוני זמנינו (הגרש"ז אורח"ב הגר"ש וואזנר, הבאר משה ועוד, הו"ד בחוה"מ"ב עמוד רמ"ד) צורך משחק ותענוג אינו מוגדר כצורך המועד, ומהאי טעמא אסור לדוג לצורך תענוג, וכי"ב כתב הגר"ש אלישיב שציוור להתארת הילד לא נחשב כצורך המועד ואסור. ולפי"ז אף בתיקון אופניים לשם משחק אסור לתקנם אפי' במעשה הדין שאינו מוגדר כצורך, וכ"כ בחוט שני (עמוד ר"י) שאסור לתקן אופניים ששונה מצרכי רכיבה שהתירו בסי' תקל"ז ס"א. לפי שאינו בשביל להגיע ממקום למקום אלא שהרכיבה תענוג להם. אולם מאידך דעת הגר"מ פיינשטיין (הל' חוה"מ פסקי הגר"מ סי' י"ג) והגר"מ אליהו (מאמר מרדכי, מועדים פי"ט סט"ו) שמלאכה שנעשית לשם תענוג נחשבת כצורך המועד, ולדבריהם ה"ה שיהא מותר לתקן האופניים במעשה הדין לשם כך.

ברם לתקנם במעשה אומן לשם כך ודאי שאסור אף לדעת הפוסקים שמוגדר כצורך המועד, לפי שאסרו מעשה אומן אף לצורך המועד, ואף לדעת האחרונים (האו"צ והחוט שני) שהתירו תיקון צרכי רכיבה לצורך המועד אף במעשה אומן מסתימת הפוסקים בסי' תקל"ו ס"א, שאני התם לפי שנחשב כצורך הגוף שהוא צורך חשוב להגיע ממקום למקום כפי שביאר שם בחוט שני, משא"כ בלשם תענוג ומשחק אף אם נחשב כצורך ודאי שאינו צורך חשוב שיחשב לצורך הגוף.

אולם אדם מבוגר שנוסע באופניים שמשמשות אותו כתחליף לרכב, להגיע ממקום למקום ולא לשם תענוג, או אפי' ילד שצריך לנסוע באופניים לצורך המועד לעשיית קניות וכיו"ב, פשוט שמותר לתקנם לצורך המועד במעשה הדין אף לשם טיול וכצרכי רכיבה בסי' תקל"ו ס"א, אך לתקנם במעשה אומן תלוי במחלוקת אחרוני זמנינו בתיקון רכב לצורך המועד במעשה אומן, שלדעת החוט שני והאו"צ מותר אף מעשה אומן, ומאידך לדעת החזו"ע וכ"כ בחוה"מ"ב (עמוד רס"ו) בשם ספר מעדני שבת סי' י"ח ס"ח) אסור מעשה אומן.

סו. בעל קייטרינג שאינו עובד בחול המועד פסח, לפי שאין המטבח שם מוכשר לפסח, ומזמין מחבירו הירקן שעובד בימות הפסח לצורכי אוכל נפש, כמות של ירקות בחול המועד בכדי להניחם בהקפאה עד מוצאי חג שני, לצורך אירוע שיש לו במוצאי חג שני, ורוצה שיהא לו מיד ירקות להכנת האירוע, אסור לעשות כן, לפי שהוא סחורה שלא לצורך המועד וכמבואר בסי' תקל"ט ס"א שסחורה אפי' כל שהוא אסור. כמו"כ יש לאסור משום הסעת ממונו מעיר לעיר כמבואר בסי' תקל"ח ס"ג, וראה עוד בביה"ל (סי' תקל"ט ס"א ד"ה בפרעון חובו) שאפי' אם הסחורה כבר היתה קנויה לו מכבר, ועתה רוצה להוליכה לביתו שאין בזה איסור סחורה, יש למנוע מזה מצד העברת סחורה מעיר לעיר, וה"ה באותה העיר כמבואר שם במשנ"ב, מלבד אם הוא חושש שיבא לידי הפסד אם ישאר שם דאז שרי היכא שעשו הקנין קודם. אולם במקרה דנן לא שייך לעשות הקנין קודם המועד, שעדיין אין הפירות הללו בעולם, וכל מעשה הקנייה של חבירו נעשה במועד עצמו.

סז. משקפים שנשברו בחול המועד או קודם לכן ולא הספיק לתקנם, מותר לתקנם בחול המועד אף במעשה אומן כמבואר בשו"ת אג"מ (או"ח ח"ג סי' ע"ח) ובשו"ת שבט הלוי (ח"ד סי' ר"ד) לפי שהוא צורך הגוף ותיקוני הנשים, שמותר אף מעשה אומן כמבואר בסי' תקמ"ו ס"ה. והו"ד בחוה"מ"ב (עמוד רס"ג), ועיי"ש שיש שכתבו שדוקא שקשה לו להסתדר בלעדיהם, אך אם זה רק לשיפור הראיה אסור, אולם מדברי האגרות משה נראה שבכל גווני מותר.

סה. מותר ליטול שכר על עבודת בייבי סיטר או שומר ברשתות מזון וכיו"ב שאין כרוכים במלאכה כלל כל שנעשים לצורך המועד, וכמבואר בביה"ל סי' תקמ"א ס"ה בשם הנוב"י. וכמו"כ מותר ליטול שכר על הכנת מאכלים וכן על מלצרות, שכל צרכי אוכל נפש מותר ליטול עליהם שכר כמבואר בביה"ל סי' תקמ"ב ס"א.

סט. אולם אסור ליטול שכר כשומר באתר בנייה או בשיפוץ במספרה וכיו"ב, שלא התירו ליטול שכר בעבודה שאינה כרוכה במלאכה אלא כאשר הוא לצורך המועד, אך שלא לצורך המועד אסור ליטול שכר וכמבואר בביה"ל סי' תקמ"א ס"ה בשם הנוב"י עיי"ש, וא"כ מאחר והעבודה שנעשית שם במספרה ובאתר בנייה היא באיסור, אין הדבר נחשב כצורך המועד וכמבואר בביה"ל בסי' תקל"ו ס"א (ד"ה לטייל), ואסור ליטול על כך שכר [ברם אפשר שאף שעבדו באיסור, מ"מ עתה הוא דבר האבד שאם לא ישמרו עלולים לגנוב, וכמבואר בשו"ע סי' תקמ"ד ס"ד שמנועל הוי דבר האבד ומותר לתקנו אף במעשה אומן, וא"כ על דבר האבד מותר ליטול שכר כמבואר בשו"ע סי' תקמ"ב ס"א, וצ"ע]. ובעוד שאין נכון ליעבד במקום שכזה מצד מסייע ביד עוברי עבירה.

ע. אדם שלקח כסאות לצורך ליל הסדר מגמ"ח הריטים, ורוצה להחזירם בחול המועד, אם אין הגמ"ח צריכים את הכסאות כלל כגון שהגמ"ח סגור בחוה"מ, הדבר אסור מהמבואר בסי' תקל"ה ס"א שאסור לפנות כלים מחצר לחצר שלא לצורך המועד משום טרחא, ברם אם צריכים את הכסאות לשימוש במועד מותר הדבר כמבואר בשו"ע שם, ואף אם לא ברור שהשתמשו בהם, כל שיש ספק המצוי שמא יצטרכו כסאות אלו בחול המועד מותר, לפי שספק צורך המועד מותר כמבואר במשנ"ב סי' תקל"ז סק"א.

עא. קשירת ציציות לצורך מותרת לצורך עצמו או אפי' לצורך חבירו בחנם, כמבואר בסי' תקמ"ה ס"ג שמותר אפי' לטוות לצורך עצמו, או לצורך חבירו בחנם כמבואר במשנ"ב סק"י ובסקט"ו ובשעה"צ סק"ג [וכ"כ במו"ק שם שמותר קשירת ציצית עיי"ש], ואף אם כיוון מלאכתו מותר בדיעבד כמבואר בביה"ל (שם ד"ה לעצמו), ובשם הגרי"ש"א הביאו (מבכשי תורה חוה"מ עמ' תע"ג) שאפי' לכוון מלאכתו לכתחילה למועד לצורך המועד מותר בזה. ואף לדעת השו"ע שם שלא התיר טוויה אלא לצורך עצמו ולא לצורך חבירו אף כשצריך לו במועד וכמבואר בשעה"צ סק"י"ח בדעת הרמב"ם, היינו דוקא בטויה שהיא מעשה אומן ויש בה טרחא, אך קשירה חשיב מעשה הדין ואין בה טרחא כמבואר באחרונים, ושרי אף לדעת השו"ע וכמבואר שם ברמ"א ובמשנ"ב סק"י"ז דעשייתו שרי אף לצורך חבירו, ועשייתו היינו קשירת הציצית, ואפי' תפירת הבתים כתב הערוה"ש (ס"ט) שמותר, וכ"כ בזה. [ברם ראה במקור חיים (שם) שהסתפק על מש"כ הרמ"א דעשייתו שרי, וז"ל: וצ"ע ביש להם או לו טלית ותפילין לבד זה, עכ"ל. ולפי"ז כל שיש לו ציצית אחרת אין הדבר ברור להיות. ברם כשקושר לצורך עצמו ודאי שרי, שהרי במשנ"ב סק"י"ב התיר לצורך עצמו אף כשעושה לצורך אחר המועד וכדלהלן].

אולם כאשר רוצה לקושרם שלא לצורך המועד, לצורך עצמו מותר אף בטויה אם רוצה שהיו מזומנים לו מיד אחר המועד כמבואר במשנ"ב (שם סק"י"ב) ובשעה"צ (סק"י), ובשש"כ (פס"ו סמ"ה) התנה שלא יהא לו פנאי לעשותו כן לאחר החג, והוכיח כן מדברי הראשונים, ראה שם. ואף לצורך אדם אחר אף שבטויה אסור, אלא א"כ הוא לצורך המועד כמבואר בשעה"צ (סק"ג), מ"מ בקשירה מותר כמבואר ברמ"א ובמשנ"ב סק"י"ז לגבי עשייתו, דהיינו קשירה. ובתנאי שלא יהא לו פנאי לאחר המועד לעשותו, וכנ"ל.

עב. לענין תפירת כפתור שנפל במועד, ברמ"א בסי' תקמ"א ס"ה מבואר שלגבי תפירה כל אדם יחמיר על עצמו לתפור בשניו, כפי שבאר המשנ"ב (סקט"ו) מפני שרוב בני אדם בכלל אומן לענין תפירה עיי"ש. וברמ"א שם מבואר שלא מועיל שינוי באחיזת המחט וכיו"ב, אלא צריך שינוי הניכר בתוצאה היינו בתפירה עצמה, כשינוי המוזכר שם תפירות רחבות וכשינוי הכלב. ולפי"ז בתפירת כפתור שאין ניכר בו שינוי בתפירתו היה מן הדין לאסור, וכ"כ הגר"ש אלישיב (שו"ת אבני יספה ח"א סי' ק"ט ענף ב) מטעם זה. אולם מאידך בחוט שני (חוה"מ עמ' קצ"ה) כתב פתרון לכך, שאם יש בכפתור ארבע נקבים, יתפור רק שניים מהם, ובוה אפשר שיחשב מעשה הדין, וכ"כ בספר חוה"מ"כ (עמוד ש"ב) בשם הבאר משה, והוסיף שאם יש רק ב' נקבים בכפתור, יתפרנו באופן רפוי ביותר ולא מהודק לבגד כרגיל, ועשה זו בידו השמאלית, עיי"ש נימוקו, עוד הביא בשם הגר"ש וואזנר עצה כעיי"ש שיתפור שלא במקומו הראוי ובוה נחשב שעשה שינוי. אולם ראה בחוה"מ"כ שם שהתנה שאין לו בגד אחר להחליף בכדי יהא בכך צורך המועד, שכן כשאינו לצורך המועד הכל אסור.

עג. מותר לקבלן בנייה המתכנן בניית בית כנסת לאחר המועד לצורך ציבור מסוים, לחשב חשבונות בכתב בכדי להציע הצעת מחיר לצורך הבניה לשם הקדמת תהליכים, הגם שאין מתחילים בבניה בחול המועד, ע"פ המבואר בשו"ע סי' תקמ"ד ס"א שצרכי רבים מותרים במעשה הדין אף שלא לצורך המועד, וכתב עגול כשאלו נקרא מעשה הדין עכ"פ לדעת השו"ע בסי' תקמ"ה ס"ה, ואף לדעת הרמ"א שם אם עושה בשינוי וכגון שהשורה העליונה עקומה יש להקל כמבואר שם במשנ"ב. ואף שאינו צורך הגוף מותר הדבר, שלא הצריכו צורך הגוף בצרכי רבים בסי' תקמ"ד ס"ב אלא בכדי להתיר מעשה אומן, אך מעשה הדין מותר אף כשאינו צורך הגוף וכמבואר בהדיא בתשו' הרשב"א שהוא מקור דין זה, ובשו"ת המב"י ט.

עד. אדם שיש לו שני מקררים, והתקלקל אחד המקררים קודם חול המועד, והשהה התיקון במתכוון לחול המועד לפי שאז יש לו פנאי, ועתה צריך את המקרר לצורך המועד וחג שני בכדי לאחסן ולקרר שם שתיה ומיני מאכל, הגם שתיקון המקרר הוא מכשירי אוכל נפש שהתירו לתקנם במעשה אומן כמבואר במשנ"ב סי' תקמ"ט סק"ה, מ"מ במשנ"ב שם מבואר שבכיוון מלאכתו אסור אף במכשירי אוכל נפש, ומסתימת דבריו מבואר שאפי' מעשה הדין אסור בזה. ומקרה זה הוא כיוון מלאכתו ממש וכמבואר במשנ"ב סי' תקל"ח סק"י, עיי"ש שלא השהה למועד מפני עצלות אלא משום שידע שבמועד יש לו זמן פנוי [ואף שבשעה"צ סי' תקל"ג סק"ג גבי ביקוע עצים מבואר שהתירו במכשירים כיוון מלאכתו, אינו אלא דומיא דביקוע עצים שהעצים לצורך שימוש מידי, ואינם נשארים לזמן מרובה כתיקון מקרר, ודו"ק].

הן אמת שבשש"כ (פס"ו ס"ו) כתב שאף בכיוון מלאכתו מותר במעשה הדין ע"פ השעה"צ סי' תקמ"ט סק"ג בשם השלחן עצי שטים, אולם המעיין בשעה"צ יראה שלא דיבר כלל על כיוון מלאכתו אלא על אפשר מעי"ט ונתעצל, ורק בזה התיר, אך בכיוון אה"נ דאסור, ואף בשלחן עצי שטים גופיה משמע שלא דיבר כלל על כיוון עיי"ש. ברם ראה בספר חוה"מ"כ עמוד רנ"ו בהערות הגר"מ"ש קליין שהעלה שמעשה הדין מותר בכיוון במכשירי אוכל, ראה שם שהאריך בזה ממקורות אחרים, ועוד דעת המאירי (מו"ק ט). שאף מעשה אומן מותר בכיוון במכשירי אוכל, ולמעשה צ"ע בזה מאחר שמסתימת דברי המשנ"ב נראה לאסור אף מעשה הדין. אולם יש מקום נוסף לצרף להיתר ע"פ המבואר בשו"ת באר משה (ח"ז סי' ס"ה) שאם סבור היה שמותר לכוון במקרה דנן, אין לו דין של כיוון מלאכתו, ברם במהרש"ם (דע"ת סי' תקל"ח סק"ב) כתב כ"כ בזה נחשב לכיוון מלאכתו. [ברם אולי יש להתיר ע"י גוי, דאף בדבר האבד שאסרו בכיוון מלאכתו כמבואר בסי' תקל"ח ס"א וס"ו, כתב השד"י חמד (מערכת חוה"מ אות ב') שאין קונסין אותו בכיוון, לעשותו ע"י גוי, וראה עוד בשו"ת בית יצחק (י"ד ח"ב סי' י"ז), ויש לעיין בזה].

עה. מותר לשטוף כלים בחול המועד למרות שאינו זקוק להשתמש בהם במועד (בשונה משבת), לפי שנחשב צורך המועד כיון שהוא כבוד המועד שהכלים לא יהיו מלוכלכים (הגר"ש וואזנר בחוה"מ"ב עמ' קע"ה). ובפרט אם רגיל תמיד לשטוף מיד ולא להשאיר הקדירות מלוכלכות שמסתבר שמותר, ובעוד שיתכן שאכן ישתמש בהם בחג (שש"כ פס"ו הערה פ"ד בשם הגרש"ז"א).

אולם כאשר סוגר את ביתו והולך לבית הוריו לחג שני וכיו"ב, יש לעיין אם מותר לסדר את ביתו ולשטוף הכלים מאחר שאין בכך כלל צורך המועד, שכן אינו שוהה כלל בביתו, ונמצא שעושה לצורך אחר המועד כדי לחסוך זמן במוצאי חג, והעולה למעשה הוא כדלהלן: כל שאין בעבודותיו מלאכה כלל כדוגמת שטיפת כלים (בסקוטש של שבת) וכיו"ב מותר, כאשר אין בדבר טרחא מרובה, לפי שאין איסור מכין מחוה"מ לחול כמבואר בשו"ע סי' תקמ"ג ס"ג, וכדמוכח מהשו"ע סי' תקמ"ד ס"ב ומסי' תקל"ה ס"א עיי"ש, ודו"ק.

אולם כאשר כרוך בטרחא מרובה כהחזרת כלי הפסח למקומם וכיו"ב אסור אף שאין בזה מלאכה, וע"פ המבואר בשו"ע סי' תקל"ח ס"ה, וכמש"כ בשו"ת שבט הלוי ח"ו סי' ס"ז מדברי השו"ע שם לאסור לסדר חנותו במועד שלא לצורך המועד משום טרחא, וה"ה בזה. וכ"כ בכמה מספרי אחרוני הזמן לאסור החזרת כלי פסח. אולם לאמרו מתי נחשב טרחא מרובה ומתי לא צ"ע, ובכגון זה אפשר שנקטינן בספק לקולא, לא מבטיעא לדעת השו"ע דמלאכת חוה"מ דרבנן וספיקו לקולא, אלא אפי' לדעת הרמ"א שהוא מדאורייתא, איסור טרחא ודאי יק מדרבנן דאף בשבת איסורו רק מדרבנן, ועל כן יש להקל בזה בספק, וראה כיו"ב בחזו"א (סי' קל"ד סק"ד) בספק טרחא יתירה בדבר האבד דכיון שהוא רק מדרבנן נקטינן בספק לקולא.

כמו"כ אף כאשר אינו כרוך בטרחא מרובה, אך כרוך במלאכות האסורות אף אם הוא מעשה הדין אסור לפי שאינו לצורך המועד, ואסור עשיית מלאכה שלא לצורך המועד. ומטעם זה כאשר בסידור הבית צריך לברור ולסדר כל דבר על מכונו וכדוגמת החזרת כלי הפסח למקומם שטעון ברירה וסידור, אפשר שאם אינו נמצא בבית בחג שני, שיהא אסור לפי שאינו לצורך המועד, וראה בשש"כ (שם) בשם הגרש"ז"א שאכן הסתפק בזה לפי שהוא בורר שלא לצורך יו"ט, וכמו"כ לשטוף הכלים עם סקוטש רגיל שיש בזה סחיטה, נראה לאסור משום שעושה מלאכה שלא לצורך המועד, ואולי יש לצדד להיתר משום שהיא מלאכה בלא טרחא, וצ"ע.

עו. סתימה שאירעה בשני הכיורים במטבח בחול המועד, אך בריז השתיה פועלים, אף שישנה אפשרות לשטוף הכלים וכיו"ב בכיור שבאמבטיה וכיו"ב, מ"מ מאחר שאין הדבר נוח כלל, ודאי שתיקון כיורים אלו לצרכי הבישול ושיטיפת הכלים מוגדרת כצורך המועד, בשונה מתיקון מרחץ בשעה"צ סי' תקמ"ד סק"ו ששם יכול לעשות את אותה פעולת רחיצה במקום אחר, משא"כ בזה שאינו סוג כיור המתאים לכלים גדולים ורבים, ועוד שאף ברחיצה הקלו אחרוני זמנינו במעשה הדין עיי"ש. אולם במעשה אומן קשה להתיר דבר זה, דאף שהוא צורך חשוב, מ"מ לא נראה שכלל בכלל צרכי הגוף המתירים אף מעשה אומן. אולם אם הוא צורך גדול לבני הבית בהכנות החג, ישנה עצה לתקנו ע"י גוי דבזה מותר לפי דהוי שבות דשבות לצורך מצוה, שמעשה אומן לצורך המועד לדברי הכל אסור רק מדרבנן כמבואר בביה"ל סי' תקל"ל בשם הראשונים, ובעוד שלצורך מצוה התיר המשנ"ב סי' תקמ"ג סק"א אמירה לעכ"ם בחוה"מ אף באיסור דאורייתא, עיי"ש.

עז. אדם שנולד לו בן בשעט"מ והברית חל באיסור חג, ורוצה לערוך הקניות והבישולים לצורך הברית בחול המועד, תלוי בגוף המקרה וכדלהלן: אם יש באפשרותו לערוך את הקניות והבישולים בצאת החג אף שקשה לו הדבר מאוד, אסור לערוך הקניות והבישולים בחול המועד לפי שיש בזה איסור סחורה ומלאכה שלא לצורך המועד וכמבואר באחרוני זמנינו, ראה חוט

ורשימת קניות לידע מה צריך לקנות למועד מותרת כמבואר במשנ"ב סי' תקמ"ה סק"ח, וכ"כ בשש"כ (פס"ו סי' א'). אלא שלדעת הרמ"א שם סי' ע"ד שיתכבם בשינוי, כגון שיכתוב שורה העליונה עקומה כמבואר במשנ"ב שם סק"ה, אולם לדעת השו"ע שם אין צורך בכך ולא גרע מאיגרת שלומים.

פג. מערכת חשמל שנתקלקלה, מכיון שהיום חלק גדול מצרכי אוכל נפש תלויים בזה, מותר לתקנה גם במעשה אומן (חזו"מ עמ' רע"ו בשם הבאר משה), ומטעם זה נראה פשוט שאם התקלקל החיבור לחשמל של שבת (גנרטור) מותר לתקנו במעשה אומן לצורך החג, אולם דאי עדין לתקנו ע"י גוי שבוה דאי מותר, כמבואר במשנ"ב סי' תקמ"ג סק"א שלצורך מצוה מותר ע"י גוי, והכא הוא מצות עונג שבת [וראה בחזו"מ"כ בהוספת ותיקונים לעמ' רע"ו שהספק בזה, וצ"ע בדבריו].

אולם אם ישנו קצר במקומות מסוימים בלבד, כגון באמבטיה ובאחד החדרים, באופן שיש אפשרות להסתדר בלא החשמל, שכן המקרר ושאר מכשירי האכילה פועלים, ועוד שיש תאורה בכללות הבית, נראה שאין להתיר מעשה אומן אלא מעשה הדיוט בלבד, שאין דבר כזה נחשב לאוכל נפש ולא לצורך הגוף כפי הנראה, ברם בקובץ מבקשי תורה (עמו' תסט) בשם הגר"ש אלישיב נראה שגם זה מותר, וצ"ע.

פד. אדם שצריך לאחר המועד להרכיב 'יוטה' לגגו של מרפסת בבית דודיו ללא תמורת תשלום, ועתה בחול המועד התארח אצלם, ורוצה לקחת מידות לגודל היטה הנדרש, מבואר בשו"ע בסי' תקמ"ג ס"ג שהדבר אסור משום עובדן דחול. ברם במידה ואם לא ימדוד עתה, יצטרך במיוחד לנסוע לשם חזרה והדבר יאזכר בהוצאות הדלק, אפשר להקל משום שהוא דבר האבד, ולא חשיב מניעת רווח אלא הפסד ממש שמפסיד מהקרן, שיצטרך להוציא מכיסו יותר כסף שהרי עושה עבודתו בחינם, ואף אי נימא שהוא רק מניעת רווח, נראה שמוותר, דלא מסתבר שאיסור זה דעובדן דחול יאזכר יותר מאיסור סחורה שהתירו בו רווח שאינו מצוי אחר המועד, ולא גרע מדברי האג"מ (ח"ה סי' ל"ו אות ג') שהתיר לקנות דבר שלא לצורך המועד אם אינו מצוי דבר זה במקום מגוריו, ויצטרך אחר המועד לנסוע במיוחד לשם.

פה. שטיפת רכב בחול המועד, כל שמפריע לנסיעה בו, כגון שהשמשות מלוכלכות באופן שקשה לראות דרכם, פשוט שמוותר לפי שהוא מעשה הדיוט לצורך המועד וכמבואר בשו"ע בסי' תקמ"א ס"ה. אולם כאשר אין צורך בכך לשיפור הסיעה, כתב בספר חזו"מ (עמ' קע"ז) שמאחר שאין דרך לטטוף הרכב תדיר, נראה כמכין מלאכתו למועד ואסור. אולם בספר חזו"ע (יו"ט) התייר, ודימה הדבר לסריקת הסוס כדי ליפותו דשרי כמבואר בסי' תקל"ו ס"ב, ברם יש מקום לחלק דשאני התם שהוא מצרכי הרכיבה וכמבואר במשנ"ב שם סק"ה, משא"כ בסתם ניקוי רכב שאינו צורך לרכיבה, וצ"ע.

פו. מוגן שהתקלקל בחול המועד, דעת כמה אחרונים (הגר"ש"א במבקשי תורה עמו' ת"ע, שו"ת מנח"י ח"ג סי' כ"ג, והגר"מ פיינשטיין בסו"ס הל' חוה"מ אנגליה שם סי' ט"ו) שמוותר לתקנו אם חס מאוד או קר מאוד אף במעשה אומן, לפי שנחשב צרכי הגוף שמוותר אף מעשה אומן וכמבואר בשו"ע סי' תקמ"ו ס"ה בתיקוני הנשים, ובשעה"צ סי' תקמ"ט סק"ז בתיקון חלון שנשבר [ברם שם השעה"צ קפ"ק בזה לגבי מעשה אומן עיי"ש]. ברם הגר"מ פיינשטיין התנה שם שלא יעשה באופן שיהא לזולל במועד, ולכתחילה ראוי לעשות ע"י גוי כמבואר בחזו"מ"כ (עמו' רנ"ג) בשם הבאר משה.

פז. ארגון קירוב רחוקים שנמצא תורם לכל הריהוט של המקום, ותורם זה אינו שומר תורה ומצוות, וסיכס התורם עם ראש הארגון להביא את כל הציוד והריהוט בחול המועד, וחוששים שאם יאמרו לו שא"ו וכיו"ב יפסידו הודמנתו זו, ודאי שעצם החיוב אליו והבאת הסחורה והובלתה מותרת אף אם אינה לצורך המועד, כיון שהוא צרכי רבים, וצרכי רבים במעשה הדיוט מותר אף שלא לצורך המועד כמבואר בסי' תקמ"ד ס"ב ובמשנ"ב שם סק"א, ועל כן גם אם לא יתיקומו שם שיעורי תורה במועד הדבר מותר.

אולם בדברים הכרוכים במעשה אומן כהרכבת רהיטים בצורה אומנתית וכיו"ב אסורה, אלא א"כ הוא לצורך המועד ודוקא לצורך הגוף כמבואר ברמ"א שם סי' ס"א, ולפ"ז אם אין שומעים שם שיעורים במועד שאינו לצורך המועד אסור לעשות מעשה אומן, ואף אם ישמעו שם שיעורי תורה אין ברור שנחשב דבר זה לצורך הגוף, כפי שבניית בית הכנסת אינו נחשב צורך הגוף כמבואר ברמ"א שם. ברם בחזו"ע (יו"ט עמ' קע"ו) צידד בשם שו"ת לב חיים (ח"ב סי' קנ"ח) שמוותר לשפץ החדרים של תלמוד תורה ולעשות ספסלים לתינוקות של בית רבן כדי שיהיו מוכנים מיד לאחר החג, כדי שלא יתבטלו מלימוד התורה, ואף מותר לפעול העוסקים בזה לקבל שכרם כראוי. ונראה מדבריו שם שמוותר אפי' שחרך במעשה אומן, שהרי נימקו דהוי דבר האבד ככתבית חדושי תורה [ואף שההפסד אחר המועד מ"מ חשיב דבר האבד], ובדבר האבד מותר אפי' מעשה אומן, ולפ"ז ה"ה במקרה דנן יהיה מותר אף מעשה אומן הגם שאינו לצורך המועד.

עוד יש לצרף שאפשר שנחשב דבר האבד מצד הפסד ממון שמוותר אף מעשה אומן, שכן אם לא יביא עכשיו יתכן ולא יביא לאחר מכן, וכמובן דוקא כאשר הוא חשש מצוי שלא יביא לאחר מכן כמבואר במשנ"ב סי' תקל"ז סק"א, ואינו נחשב רק מניעת רווח שכן אם לא יביא לו אדם זה את הציוד, יצטרך להוציא על כך כסף מכיסו ונחסר הקרן, ברם נראה שאינו נחשב דבר האבד, לפי שכל שאינו בידו אינו היזק וכמבואר במשנ"ב בסי' תקמ"ג סק"ב, ודו"ק.

פח. אדם שרוצה לקנות דיסק שמע, שעתה קודם חול המועד עולה ביוקר, אך בחול המועד ניתן להשיג אותו בזול, ובעוד שעכשיו אינו יכול לשמעו כיון שהוא בשנת אבל, ורוצה לשמעו רק בחול המועד, מותר לכוון לחול המועד הקניה ואינו נחשב ככיוון מלאכתו, כיון שאינו עושה כן בשביל שאז פניו אלא מפני שרק אז יהא בזול ורק אז יהא לו צורך בכך, וע"ד שמבואר בשו"ת י"ד יוסף שמהאי טעמא התייר להשהות סיום כתיבת אותיות ס"ת לחוה"מ ולא חשיב כיוון מלאכתו, דמה שמששה הוא רק משום שמצוי אז הרבה אנשים שיקנו כתיבת האותיות בכסף, וה"ה בזה, ודו"ק.

פט. אשה שיש לה מבחן בראיית חשבון לאחר חול המועד, ורוצה ללמוד בחול המועד למבחן ולשם כך רוצה לכתוב תרגילים, דבר זה אינו לצורך המועד ואסור, אף שכתבית ספרות היא מעשה הדיוט בלבד כמבואר במו"ק, אולם אם ישנו צד סביר שעלולה להיכשל במבחן שאחר החג ויהא כרוך בהוצאת כספים וכיו"ב, יש לצדד להקל משום דבר האבד.

צ. בית כנסת שנמצא בתהליכי בנייה, והניחו את כל הריהוט במחסן עד סיום הליכי הבניה, ובימים נוראים שכרו בית כנסת גדול והעבירו לשם את הריהוט, סטנדרים וכיו"ב, ועתה בסיום חול המועד קודם שמחת תורה רוצים להחזיר את הסטנדרים למחסנים בכדי לחסוך זמן במוצאי שמחת תורה, אף שאין לפנות מבית לבית שלא באותה חצר שלא לצורך המועד כמבואר בסי' תקל"ה ס"א, נראה שבוה מותר שנחשב כצרכי רבים, וצרכי רבים מותר במעשה הדיוט אף שלא לצורך המועד כמבואר בסי' תקמ"ד ס"ב, ואף שהיה מקום לומר שאינו צורך שהרי נותנם במחסנים, נראה פשוט שחשיב צורך שישמר הריהוט לצורך הציבור, דאף שאינו לצורך המועד מ"מ הוי צורך.

צא. תקליטן ומשכיר ציוד הגברה, שהתקלקלה לו מערכת ההגברה בחול המועד, ויש לו אירוע שצריך לתקלט, או להביא ציוד הגברה לדרשות, שמחת בית השואבה וכיו"ב, אף שדבר זה נחשב כצורך רבים שמוותר לצורך המועד אף מעשה אומן, מ"מ כתב הרמ"א בסי' תקמ"ד ס"א שאין להתיר אלא כאשר הוא צורך הגוף, ובוה נראה שלא נחשב צורך הגוף ואסור.

אם כי כאשר הוא לצורך שיעורי תורה, שבלא הגברה לא ישמעו הציבור ויהא ביטול תורה, לכאורה לא גרע מכתבית חדושי תורה שמוותר דהוי דבר האבד, וה"ה בזה שיפסידו החידושי תורה. אך לצורך שאר שמחה אין להתיר, דאף שהוא דבר מצוה אין להתיר מעשה אומן, כמבואר ברמ"א שם שאסרו בניית בית הכנסת בחול המועד, ויש להתיישב איזה צורך מצוה נחשב ככתבית תפילין דשרי אף בחול המועד מעשה אומן, וכן אין להחשיב זה לדבר האבד לפי שהוא רק מניעת רווח שלא ירוויח שכר על אירוע זה.

צב. אדם שהתקלקל לו השעון שבת של המזגן המרכזי בביתו, הנמצא בלוח החשמל, כך שאין לו אפשרות לחבר את המזגן לשעון שבת נייד חלופי, וצריך את השעון לשמחת תורה, אף למתירים לתקן מזגן בחול המועד במעשה אומן לפי שנחשב צרכי הגוף, אין להתיר לתקן את השעון במעשה אומן, לפי שיכול להדליק את המזגן לכל החג, ואינו צורך הגוף אלא רק חסכון בצרכית החשמל.

אולם אם מפריע לו שיהא דלוק גם לבילה מסיבה של קור וכיו"ב וביום מאוד חם, שוב נחשב תיקון השעון צורך הגוף ויהא מותר, ועוד אפשר שנחשב לדבר האבד שצורך יותר חשמל, ברם נראה שכוה הפסד מועט אינו מתייר לתקן השעון ע"פ המבואר בראב"ד ששיערו הפסד כנגד טורח, ולא נראה שהפסד כזה מועט שווה ביחס לטרחא כזו גדולה של תיקון השעון, ודו"ק.

צג. עסק המשכיר מגבות בתשלום, ורוצה לכבסם במועד לצורך השתמשות הרבים במקוה, את עצם הכיבוס יש להתיר כמבואר בשו"ע סי' תקל"ד ס"א שמתפחות הספג מותר לכבסם לפי שמתלכלכים תדיר, ואף שבמשנ"ב סק"ו כתב

שני (עמ' רמ"ג) ובוהרמ"כ (עמ' ל"ח) [ברם אם חושש שאם לא יקנה עכשיו ירקות וכיו"ב לא יאשר לאיסור חג ברשתות המזון, מותר לו לקנותם במועד אף שאינו צריך להם במועד לפי שהוא רווח שאינו מצוי אחר המועד שהתירו זאת בסחורה, וכמבואר בסי' תקל"ט ס"ה היכא שימצא אחר המועד ביוקר, וכ"ש בזה שיש חשש שלא ימצא כלל, וכמבואר במשנ"ב שם סק"ב, וכפי העולה מהשו"ע סי' תקל"ג ס"ג, ואף שאינו ברור שלא יהא אחר המועד, כל שהוא חשש המצוי סגי וכמבואר במשנ"ב סי' תקל"ז סק"א ובוה"ל שם בספק דבר האבד. ואף אם יהא באפשרותו לצאת חוץ לעירו ולהשיג ירקות ממקום אחר, אפי"ה מותר, וע"ד שנתבאר בשו"ת אג"מ (ח"ה סי' ל"ו אות ג') שאם אינו מצוי החפץ במקום שדר ויצטרך במיוחד לחזור למקום זה לקנותו, מותר לקנותו אף שאינו צריך לו במועד עיי"ש, וה"ה וכ"ש במקרה דנן].

ואף אם אין באפשרותו לעשות כן בצאת החג כגון הכנות לצורך סעודת ברית יצחק וכיו"ב, אסור משום שאינו צורך המועד, ולא מציאנו שמצוות סעודת ברית תתיר איסור מלאכה וסחורה בחול המועד, ברם בוה יש המצדדים להיתר (שו"ת שרגא המאיר ח"ב סי' מ"ט), אך אין ברור כן למעשה להתיר בוה (חזו"מ"כ עמוד ל"ח).

אולם כאשר אין באפשרותו להכין בצאת החג, יש אופן שיהא מותר לערוך קניות, כגון אם יש באפשרותו להזמין קייטרינג באופן המותר, כגון שכל ההכנות בקייטרינג נעשים בצאת החג, אך בכדי לחסוך מהמחיר היקר של הקייטרינג רוצה לערוך הקניות בחול המועד, שבוה יש להתיר לפי שסחורה מותרת לצורך מניעת רווח שאינו מצוי אחר המועד כמבואר בסי' תקל"ט ס"ה. ברם ביחס לבישולים אין היתר זה לפי שבמלאכה אין היתר במניעת רווח אלא רק בהפסד גמור וכמבואר בסי' תקל"ט ס"ו ובמשנ"ב שם סק"ד. אך ישנה עצה שיטעום מעט מכל תבשיל שבכך מותר משום ריבוי בשיעורים, וכמבואר בחוט שני (שם).

ונראה שאף באופן שיש באפשרותו לערוך הקניות והבישולים בצאת חג שני, אך כרוך הדבר בלחץ גדול, יש עצה לכך לערוך את הקניות בחול המועד, ולשכור אדם שאין לו מה יאכל שיוביל את הדברים לביתו בשכר הגון, ויתכוון בהדיא בקניה שעושה כן גם למטרת האדם שאין לו מה יאכל, שיהא לו בכך כסף להוצאות החג, ולומר לו שיקנה בוה לחג דברים שלא היה קונה בלא כך, ובוה יש להתיר איסור הסחורה וכמבואר בסי' תקל"ט ס"ב, ואף שכתב המשנ"ב שם סקמ"ב שהוא דוקא אם באמת מתכוון לצורך השכיר, מ"מ כתב הגרש"ז אורבך (מנח"ש ח"א סי' צ"א אות י"ח) שמ"מ אם מתכוון גם לצרכו וגם לצורך מי שאין לו מה יאכל מותר. ולאחר מכן את הבישולים יעשה באופן שיטעום מעט מכל תבשיל.

ואף שהביה"ל בסי' תקמ"ב ס"ב (ד"ה מה יאכל) פסק כהמ"א שצריך שלא יהא לו לחם ומים, וזה כמעט ואינו בנמצא, מ"מ בחזו"ע (יו"ט עמ' קע"ו) הקיל כדעת הא"ר שסגי שאין לו שאר צרכי יו"ט, ובפרט הכא שהוא דבר מצוה של סעודת מילה ע"פ המבואר בביה"ל סי' תקמ"ה ס"ג עיי"ש. ברם יצטרך לעשות כן בצנעא, ואם אינו יכול בצנעא אסור בפרהסיא, וכמבואר בשעה"צ סי' תקמ"ב סק"ד שאף לדעת הא"ר אין להקל בפרהסיא אא"כ אין לו אפי' לחם ומים. ברם נראה שכל מה שצריך צנעא הוא רק במלאכה שנראה שעושה באיסור לפי שאינם יודעים שאין לו מה יאכל, אך בקניות ונשיאת הדברים שהוראה יאמר שעושה כן לצורך המועד לעצמו, ליכא כלל מראית העין ואפשר שמוותר אף בפרהסיא. ובפרט שבאיסור סחורה כתב השו"ע סי' תקל"ט ס"ד שלדברי הכל מותר אף אם יש לו מה יאכל אלא שיש לו מעות בצמצום, ורוצה למכור כדי להרוויח ולהוציא יותר לשמחת יו"ט, ובמקרה דנן מצד הסחורה, אדם כזה די בכך שיחשב כאין לו מה יאכל, ומצד עצם המלאכה שנושא הדברים לבית הקונה, מאחר ואין בדבר מלאכה גמורה מלבד הנעת הרכב שלחלק מהאחרונים אין איסור מבעיר בחוה"מ ומותר לנסוע אף שלא לצורך המועד, נראה דלא גרע מאיסור סחורה, ולענין זה שפיר יש להחשיבו כפועל שאין לו מה יאכל ולהתיר שיקנה לצרכו, ובוה אם א"א בצנעא שפיר יכול לעשות בפרהסיא אף שיש לו לחם ומים.

ואף אם קעת יש לפועל מזומנים אך שמורים לתשלום שכירות הדירה שלו, שפיר נחשב כאין לו מה יאכל, ודומה הדבר למשנ"ב סי' תקמ"ב סק"ח שאין צריך למכור רהיטי ביתו לשם כך, ואף כאן מעות אלו הם לצרכי מגוריו ואין צריך להוציאם להוצאות החג, ויכול לומר לו שיקנה מכסף זה הוצאות החג בהרווחה, ובמוצאי החג ישלם לו המעות.

עח. הרכבת ארונות וכיו"ב של רשת **IKEA** שנעשים באופן עצמאי בהוראות הרכבה, על הרוב הרכבתם היא מעשה הדיוט שאינה טעונה לימוד או תרגול ולא שימת לב מיוחדת לעשותה בדיק, ועל כן אם יש בהרכבתם צורך המועד מותר להרכיבם. אולם כאשר דרושה שימת לב ודיק כדי להרכיבם כהרכבת מדפים וכיו"ב שצריך קדיחה וכיו"ב, נחשב למעשה אומן ואסור גם אם יש בכך צורך המועד. ברם שלחן אוכל מותר להרכיבו אפי' מעשה אומן כל שלא כיוון מלאכתו למועד, לפי שנחשב מכשירי אוכל"נ וכמבואר בפמ"ג סי' תקמ"ב מש"ז סק"א, ומכשירי אוכל"נ מותר אפי' מעשה אומן וכמבואר במשנ"ב סי' תקמ"מ סק"ח ובעוד מקומות.

עט. חבלי כביסה שנקרעו בחול המועד, כאשר צריך לחברם לצורך המועד לתלות בהם בגדים רטובים וכיו"ב, נחשב לצורך המועד לפי שמוותר לתלות בגדים מוכובסים שנתכבסו בהיתר לייבוש, ואין בוה משום גזירת כיבוס כמבואר באחרונים, ראה חזו"ע (עמו' ר') וחוט שני (עמו' רל"ח), ועל כן מותר לתקנם במעשה הדיוט כגון באופן שנפל המתקן ממקומו, והנקבים של הקדיחה קיימים ורק צריך להכניס הדיבלים חזרה ולחברם. אך מעשה אומן אסור, שלא התירו מעשה אומן לצורך המועד כמבואר בסי' תקמ"א ס"ה.

פ. כתיבת הקדשה לספר שנותרו מתנה בחול המועד, נראה דדמי לאגרות שלומים בסי' תקמ"ה ס"ה דלדעת השו"ע מותר בלא שום שינוי, ומטעם דחשיב צורך המועד קצת מה ששואל בשלמו וכמבואר במשנ"ב סק"ל, ואף בשעה"צ סק"ל ביאר הצורך האמור שם כגון שיש באגרת צורך ענייני יו"ט או כדי שלא יהא בדאגה, וטעם זה לא שייך בכתיבת הקדשה, מ"מ ראה בערוה"ש שם שנקט לעיקר שהצורך הוא מה שיש בכך שמחה לשולח, ולכן מותר אף שלא יגיע המכתב רק אחר המועד, וסיים דבריו שאפשר הטעם לפי שאין במלאכת כתיבה טרחה התירו אף בלא צורך, ולטעמו יש מקום להתיר אף בהקדשה. וכן מצאתי שהתיר הגר"ן קרליץ (מבקשי תורה עמ' תשנ"ב) לכתוב הקדשה על ספר שניתן במועד לבר מצוה וכדו', שכיון שההקדשה מביאה שמחה הרי היא כאגרת שלומים שמוותר לכתבה במועד, אך לא יאריך בדברים מיותרים ויכתוב רק את הנצרך והמשמח, וכן לא יכתוב תאריך, עיי"ש. ולדעת הרמ"א שם יש עשה שורה עליונה עקומה כמבואר במשנ"ב שם סק"ה באגרת שלומים. עוד נראה דחשיב צורך המועד ע"פ המבואר בשש"כ פס"ו סמ"ג שכל דבר שעושין אותו משום כבודו של אדם, ולא משום שיש לו צורך בו, הרי זה נחשב צרכי המועד ומותר לעשותו מעשה הדיוט, אם אמנם ישמש בו המקבל במועד או אפי' רק ספק אם ישתמש בו במועד עיי"ש, ולפ"ז ה"ה בנידו"ד שההקדשה היא מכבדת יותר את המקבל, ויש הסתברות שאכן יסתכל בספר במועד, מותר הדבר ונחשב כצורך המועד.

ומצד עצם נתינת המתנה אין כלל חשש לאיסור סחורה כמבואר בחוט שני (עמו' רט"ו), ובפרט בוה שהוא צורך המועד לשמח את המקבל, ובפרט אם יש הסתברות שישמש בוה במועד שמוותר, שכן ספק מצוי של צורך המועד מותר כמבואר במשנ"ב סי' תקל"ז סק"א. ואפי' לקנות חפץ כדי ליתנו מתנה במועד התירו ונחשב לצורך כמבואר בחזו"מ"כ עמוד שס"ג.

פא. מכירת ספרי המחבר בביתו, כאשר הקונה צריך את הספר לצורך המועד או עכ"פ ישנו ספק המצוי שמא יצטרך לו במועד (כמבואר במשנ"ב סי' תקל"ז סק"א בספק צורך המועד), מותר למכור לו כמבואר בשו"ע סי' תקל"ט ס"א במוכרי כסות וכלים לצורך המועד, ובמקרה דנן אין צורך למכור בצנעא כמבואר במשנ"ב שם סק"ד שבעה"ב המוכר בביתו אינו צריך צנעא.

אולם אם אין הקונה צריך את הספרים למועד כגון שקונה כמות גדולה כדי שיהא בביתו ויחלקם בשמחות מדי פעם בפעם וכיו"ב, אסור למכור לו וכן הוא אסור לקנותם. ואף אם הקנין נעשה לפני חוה"מ ורוצה רק לקחתם בחוה"מ, אסור משום הסעת ממונו מעיר לעיר שלא לצורך המועד וכמבואר בשו"ע סי' תקל"ח ס"ג, ובוה"ל סי' תקל"ט ס"א ד"ה פירעון חובו, אלא א"כ יש חשש דבר האבד אם ישאירם אצל המוכר שמוותר לקחתו, כגון שהמוכר גר במקום רחוק מבית הקונה ונדמנן עתה בחול המועד במקום המוכר, ואם לא יקחם עתה יצטרך לנסוע מיוחד בעת אחר לקחתם, ויצטרך לישא בהוצאות הנסיעה, שנחשב לדבר האבד ומותר. [עוד אפשר דבכה"ג שרוצים לקנות ממנו הרבה ספרים חשיב רווח מרובה שמוותר למוכרו בצנעא, באופן שיוציא המוכר מכסף הממכר לשמחת יו"ט יותר ממה שהיה דעתו להוציא כמבואר ברמ"א סי' תקל"ט ס"א].

פב. כתיבת שעות לימוד בבישתן בזו המנים, לכאורה היה נראה לאסור לפי שהיא כתיבה שלא לצורך המועד וכמבואר בסי' תקמ"ה ס"א, ואף שאם לא יכתוב לעול לשכוח שעות הלימוד שלמד ולהפסיד הכסף המגיע לו, מ"מ אינו הפסד קרן אלא מניעת רווח שלא יקבל דבר שכעת אינו בידו, ומניעת רווח שאינו מצוי אלא התירו אלא בסחורה ולא במלאכה כתיבה, וכמבואר בשו"ע סי' תקל"ז ס"א ובסי' תקל"ט ס"ו ובמשנ"ב שם סק"ד. ברם אפשר שאחר שכבר למד שע"פ דין כבר חייבים לו הכסף, מותר לכתוב כדי לא לשכוח, שנמצא שמפסידו מהקרן לפי שכבר כסף ששייך לו, ובוה התירו אף מלאכה ככל דבר האבד, ודומה למש"כ השו"ע סי' תקמ"ה ס"ד לכתוב חשבונותיו ובמשנ"ב סק"ח שמא ישכח, וצ"ע.

דעכשיו נהגו חומרא בזה וכן ראוי לעשות, ראה בחוט שני (עמו' רל"ה) שחומרא זו היא דוקא באופן שיכול להכין לעצמו קודם המועד בגדים שיסיפקו לו למועד, ולפ"ז במקרה דנן שאינו יכול להכין לפני כן יותר, שהרי מניח כל מה שיש לו ונצרך תמיד שוב לכבסם מחמת ריבוי האנשים. וכעין זה כתבו האחרונים לגבי כיבוס מצעים בבתי מלון שמוותר מטעם זה, ראה בחז"ע (ז"ט עמ' קצ"ט). ברם לגבי נטילת השכר על כך אין להתיר מטעם זה, שכן אסור ליטול שכר עבור מלאכה הנעשית לצורך המועד כל שאינו דבר האבד או אוכל נפש כמבואר בס' תקמ"ב ס"א. ברם יש להתיר ליטול שכר משום שהיו צרכי רבים, וצרכי רבים מותר ליטול עליהם שכר כמבואר בב"ה"ל ס' תקמ"ד ס"א, ואף אם נניח שאין צרכי רבים מתירים גזירת כיבוס, וכל ההיתר לכבס הוא רק מדין מטפחות הספג, מ"מ יש להתיר נטילת השכר על פעולה זו מדין הצרכי רבים שבוהו, וראה עוד בחז"ע שם להתיר בכיבוס בגדים לבתי חולים, ואחד מטעמיו לפי שהיו צרכי רבים, ומדבריו נראה שכבס שהתירו מלאכה לצרכי רבים ה"ה שהתירו גזירת כיבוס לצרכי רבים, והוא חידוש דין, שהרי גם היתרים שהתירו בסיבתם מלאכה, כגון מעשה הדיט לצורך המועד, אסרום בגזירת כיבוס, כדוגמת כיבוס מעשה הדיט לצורך המועד, ויש לעיין בזה. ומצאתי בחוה"מ"כ הוספות ותיקונים אות קס"ה שהסתפק בזה האם צרכי רבים מתירים גזירת כיבוס, וכתב שיתכן שאינו מועיל, אך לגבי מגבות מקווה היתר משום שהוא רק מנהג לחומרא, עיי"ש.

צד. אדם העובד בהשכרת וילנות לכולת, ורוצה לכבסם בניקוי יבש לצורך אירוע שמתקיים מיד אחר המועד, יש לעיין אם דבר זה נחשב צרכי רבים [ונראה שאינו צרכי רבים שהרי הוא צורך פרטי של החתן והכלה, אלא שמזמינים את הציבור לשמחתם], וגם אם נניח שנחשב צרכי רבים אינו ברור שהתירו גזירת כיבוס לצרכי רבים וכנזכר לעיל, ואף אם נניח שהתירו, מ"מ בזה שהוא מעשה אומן כניקוי יבש, לא התירו אלא צרכי רבים שהם צורך המועד, ובהו אינו צורך המועד, לפיכך פשוט לאיסור.

אולם אם נזכר בערב החג יכול ליתנו לכובס גוי, ואף אם יעשה במועד לא אכפת לן כמבואר בשו"ע ס' תקמ"ג ס"ב שבתלוש מותר בקבלות, שאינו ניכר שהמלאכה בשביל ישראל, שאינו ניכר שהוא בגד של ישראל, ואינו כטלית וכדו' שניכר שהוא של ישראל. ומשמעות השו"ע שם שאפי"ן שהות מבעו"י שיעשה מותר, ברם למעשה אין להתיר אלא כאשר יש שהות מבעו"י לכבסם או עכ"פ לאחר המועד קודם החתונה, דאל"ה הוי כאומר בפירוש שיעשה בחול המועד וכמבואר במשנ"ב ס' רנ"ב סקט"ו. ועצה לכך, שלא יאמר לו שצריך את הווילון מיד במוצאי חול המועד, ובכך אף שנותן לו הווילון בערב חג סמוך לחשכה שאין שהות מבעו"י לכבסם מותר, לפי שמבחינתו יכול העכ"ם לעשות כן במוצאי החג מיד.

ברם לקחת ממנו את הווילון בחול המועד עצמו נראה דאסור, לפי שאין מביאי כלים מבית האומן בחול המועד שלא לצורך המועד כמבואר בס' תקל"ד ס"ג, וכתב המשנ"ב שם סקט"ז שאפי"ן מאומן עכ"ם אסור. ברם אפשר שמותר לקחתו, שכן כתב המשנ"ב שם בשם הפמ"ג דלדבר מצוה אע"פ שאין צורך המועד י"ל דמאומן עכ"ם מותר להביא, והוא ממש נידון דנן שהוא לצורך מצות שמחת חתן וכלה.

צה. העורך קניות לצורך חג שמחת תורה החל ביום ה' בשבוע, ובכדי לא לטרוח ולחזור שוב לעשיית קניות ביום ו' לצורך שבת, ברצונו לערוך קניות בחול המועד גם לצורך שבת. הנה על פניו היה נראה לאסור בזה לפי שלא התירו סחורה שלא לצורך המועד כמבואר בס' תקל"ט ס"א, ואיסור זה הוא אף בקניית צרכי אכילה וכיו"ב כמבואר שם בס"א ובמשנ"ב סקל"ח. ברם דעת הגר"ש אלישיב (ספר הזכרון מבקשי תורה חול המועד עמ' תע"ב) שאם אין בזה תוספת טרחה לקנות כמות גדולה יותר לצורך אחר המועד מותר, אך אם אין בזה טרחה יתירה, כגון שמארח בשבת ושהות הקניות והסבלות רבה מאוד, יש לאסור. אולם מאידך בשו"ת אג"מ (או"ח ח"ה ס"ה ל"ז אות ג') סתם לאסור בזה אף אם אין בזה תוספת טרחה גדולה, ומי שצריך לקנות איזה חפץ לצורך המועד, אסור להוסיף ולקנות ממין זה שלא לצורך המועד, אף על פי שקונה את כולם בבת אחת. ברם מותר לקנות בריווח לצורך המועד, ואם יותר לאחר המועד אין בכך כלום [כמבואר בס' תקל"ג ס"א]. וכן אין יזוילו מהמחיר אם יקנה עתה בבת אחת את כולם, מותר לקנות כולם במועד.

ואין להתיר משום דבר האבד שיפסיד זמן בכך שיצטרך שוב לערוך קניות ביום ו', שכפי הנראה אין דבר כזה מוגדר כהפסד בכדי להתיר איסור סחורה, שא"כ אין לדבר סוף. וראה כעין זה בשו"ת אג"מ שם שלא התיר לבחור ישיבה לקנות דבר מסוים בחול המועד בכדי שיוכל לחזור ללימודיו יתיך במוצאי החג, אף שיצטרך להתעכב עוד יום בביתו ויתבטל מלימודו. וכ"כ בקובץ מבקשי תורה (חול המועד עמ' סח"ג) בשם הגר"מ פיינשטיין שאסור לעשות מלאכה בחול המועד בכדי להינצל מניכיוול תורה לאחר המועד, ואף לפנות דירתו אסור משום זה, אלא א"כ הוא אדם שאינו מבזבז אפי"ן גרע מלימוד תורה, ואין זה מצוי בזמנינו עיי"ש. [אולם לענין איסור פינוי שטעמו רק משום טרחה, דעת החוט שני (עמ' ר"ח) שבצורך כעין זה שיצטרך לשוב מיוחד ולפנות כליו לאחר המועד, מותר לפנות עיי"ש].

צו. מי שנולד לו בן והברית חל באסרו חג, וברצונו לכתוב בחול המועד מודעה על מועד קיום הברית, בכדי שיבואו יותר אנשים לשמחתו, על פניו נראה שאסור הדבר לפי שהיא כתיבה שלא לצורך המועד. אולם יש לעיין מהמבואר בס' תקמ"ה ס"ח שמי ששלחו לשאול ממנו שאלה ואין השליח רוצה להתעכב עד אחר המועד מותר לכתובה, וכתב המשנ"ב סקמ"ה שאפי"ן אם התשובה שלא לצורך המועד מותר פן לא ימצא אח"כ על ידי מי לשלחה, עיי"ש. ולכאורה ה"ה בזה כיון שאח"כ לא יוכל לכתובה, לפי שכבר יגיע עת הברית ולא יסיפקו לראות את המודעה מספיק אנשים, הוי כמו שאין השליח רוצה להתעכב דשרי אף שלא לצורך המועד. ברם עצם דין זה צ"ע, דהא בשונה מסחורה, במלאכה לא שרינו אלא בהפסד הקרן ולא במניעת רווח, והכא לכאורה הוי כמניעת רווח ולא מפסיד, ודמי לחפץ שלא ימצאנו אחר המועד לקנותו דלא שרינו אלא סחורה ולא מלאכה, וכמבואר בשו"ע ס' תקל"ז ס"א ובס' תקל"ט ס"ו ובמשנ"ב שם סק"ד עיי"ש. וצ"ל דשאני דברי תורה שאף הפסד כזה חשיב הפסד להתיר כתיבה, שכל מניעת חידוש תורה נחשבת להפסד. ולפי זה במקרה דנן שאינו שייך לתלמוד תורה אלא לריבוי אנשים בסעודת ברית אסור.

אולם היה מקום להתיר ע"פ המבואר בערוה"ש (ס' תקמ"ה ס"ב) שהתיר לכתוב אגרת שלום אף אם לא יגיע למקבל במועד אלא אחר המועד, לפי שבכתיבה שאין בזה טורח וגם נעשה בצניעא לא הקפידו שיהא בזה צורך הרגל כבשאר מלאכות [וראה עוד בשו"ת משנה הלכות ח"ח ס' קצ"ו משי"כ ע"פ זה]. ולדבריו ה"ה נמי במקרה דנן היה מקום להתיר, ברם לא מצאנו בעוד פוסקים כדברי הערוה"ש, וכפי שכתב הוא עצמו שלא מצאנו כן בפוסקים עיי"ש. וראה בח"י הר"ן (מו"ק יח): שבאגרת שלומים הטעם שמותר הוא שמה לא יזדמן לו שליח אח"כ, והם צריכים לדעת את שלומם עיי"ש, ואפשר דה"ה הכא שאח"כ לא יוכל להודיע, שכבר סמוך לברית. ברם אכתי אפשר דרק אגרת שלום חשיב צורך משא"כ בזה, ובפרט לפמ"ש"כ השער"צ (ס' תקמ"ה סק"ל) שבאגרת שלומים חשיב צורך המועד מטעמים שלא שייך בנידוד בברית, עיי"ש ובב"ה"ל שם ד"ה ואפי", וצ"ע למעשה. ברם לאחר מכן שמעתי בשם הגר"מ שטרון שליט"א שהורה להתיר בזה.

צז. ילד שמתקשה בלימוד מתמטיקה, ועתה בחול המועד יש לאביו זמן פנוי ללמוד עם בנו, ובכדי להסביר לבנו הענין צריך לכתוב התרגילים. ראשית כתיבת "מספרים" נחשב כמעשה הדיט לדברי הכל כמבואר במו"ק (סוסי' תקמ"ה), שעל אף שהחמיר בכתיבת לע"ז שנחשבת למעשה אומן, בזה כתב דהוא מעשה הדיט. ומעתה אם אכן צורך לימוד זה נחשב לצורך המועד יש להתיר בפשיטות, ברם בפשטות נראה שאינו נחשב לצורך שהרי אין בכך שום צורך עכשווי, ויכול ללמוד עם בנו אחר המועד. אולם יש מקום להתיר ע"פ מ"ש"כ הגר"מ פיינשטיין (מבקשי תורה חול המועד עמ' תס"ה ד) שבתו ספר הפתוחים בחול המועד בכדי שלא יבילו הילדים את זמנם בענייני בטלה וקלות ראש וגם ילמדו מענין הרגל, דבר טוב הוא ומותר להם לכתוב כדי שיבינו מה שלומדים וגם כדי שלא ישכחו, עיי"ש. אמנם למעשה צריך להתיישב בדבר.

צח. צחצוח כלי כסף בחומר המיוחד לכך, כל שאינו מכויין הדבר למועד מותר לצחצוחו ולנקותו לצורך המועד, שכפי הנראה מעשה פשוט הוא, ומעשה הדיט לצורך המועד מותר כמבואר בשו"ע ס' תקמ"א ס"ה, וכן מטו משמיה דהגר"ש וואזנר (מבית לוי עמ' פ"ו) שלצורך המועד מותר. ברם במקור חיים (ס' תקל"ג) כתב שנמנעו מזה בחול המועד, וצ"ע טעמו.

צט. סידורים לחתונה שנערכת אחר חול המועד כגון קניות הזמנות וכיו"ב, אסור לפי שאינו לצורך המועד. ק. אירוע בר מצוה המתקיים מיד לאחר המועד, ובעל האולם סיכם עם בעל השמחה להגיש לו את מספר המוזמנים עד יום ב' דחול המועד, ולא הזדמן לבעל השמחה קודם המועד לעשות חשבון כמה מוזמנים יש לו, ועתה רצונו לכתוב את שמות המוזמנים בכדי לידע כמה מוזמנים יש, כדי שלא יוציא כסף מיותר על מנות שאינו צריך.

נראה שדבר זה נחשב לדבר האבד ומותר לכתוב לשם כך, ואינו רק מניעת רווח כחפץ שעתה הוא בזול ולאחר המועד ביוקר שלא התירו לו אלא סחורה ולא מלאכה, דשאני התם שצריך את החפץ ומקבלו אלא שיקבלו אחר המועד יותר ביוקר אך לא יפסיד מהקרן, ומשא"כ כאן שאינו צריך מנות נוספות נמצא שמשלם כסף סתם ללא שום צורך ובלא שום מטרה ומפסיד הוא מהקרן, ואף שאינו ברור שיפסיד מ"מ אף ספק דבר האבד מותר כל שהוא ספק המצוי כמבואר במשנ"ב ס' תקל"ז סק"א, ומקרה שלפנינו הוא לכאורה ספק המצוי ומותר. אך לצאת מידי ספק עדיף שיכתוב הרשימה בפלאפון או במחשב [ולא יוציא

התדפיס] שהוא כתב שאינו מתקיים, ורהיטת דברי הרמ"א (ס' תקמ"ה ס"ו) שכתב שאינו מתקיים מותר אף שלא לצורך המועד.

ולענין שליחת ההזמנות נראה שיש לאסור לכתוב השמות עליהם לפי שאינו צורך המועד, ואולם היה מקום לומר שכיון שלחלקם מותר, ועתה כשמחלקם אם לא יכתוב עלול חברו להתבייש ועל כן צריך למועד בכדי לא לביישו, מ"מ צ"ע לומר כן דמעיקרא לא נתייר לו לחלק ההזמנה אם יודע שתהא ההזמנה כרוכה בכתיבה.

קא. מכונית כביסה שהתקלקלה קודם המועד, ורכשו בני הבית קודם המועד מכונית כביסה חדשה, אך המתקין מהחברה אמור להגיע בחול המועד להתקין את מכונית הכביסה בכדי שיהא עליה אחריות כפי הנוהל המקובל. כל שאין בדבר צורך המועד, כגון שאין לאדם זה ילדים, וכן יש לו הרבה מאוד מגבות וכיו"ב כך שאין לו היתר לכבס כלל במועד, אין להתיר להתקין את מכונית הכביסה אף אם נניח שפעולה זו היא מעשה הדיט, שכן מעשה הדיט שלא לצורך המועד אסור כמבואר במשנ"ב ס' תקמ"מ סק"ט ובס' תקמ"א סק"א וסק"ד ובעוד הרבה מקומות.

ברם אם יש לאדם ילדים קטנים שמותר לכבס בשבילם לצורך המועד כמבואר בס' תקל"ד ס"א, ונצרך למכונית כביסה לכיבוס לצורך המועד, מותר להתקינו, לפי שנחשב למעשה הדיט דשרי לצורך המועד כמבואר בס' תקמ"א ס"ה, ואף שאומן עושה זאת לא אכפת לן, לפי שהיא פעולה פשוטה הנחשבת למעשה הדיט, ומה שמביאים לכך אומן הוא רק משום האחריות, וכמבואר ברמב"ן (ליקוטים על מו"ק) שמעשה הדיט מותר לעשותו אף ע"י אומן.

קב. ישנם אנשים הנוהגים לכבס בגדים חדשים, בשל מרקם הבגד שמגרה או מפריע במגעו בגוף. ונראה שכיבוס זה מותר בחול המועד, לפי שטעם גזירת כיבוס במועד היא בכדי שלא יכנס מנוול למועד כמבואר במשנ"ב ס' תקל"ד (סק"א), וטעם זה אינו שייך בכיבוס זה שאינו בכדי לנקות את הבגד, ולא יכנס כלל מנוול אף אם לא יכבסו קודם המועד. ואף שהיה מקום לאסור זאת משום לא פלוג, מ"מ מצאנו באחרוני זמנינו שהתירו מעשה כיבוס באופן שלא שייך הגזירה, ראה בחוה"מ"כ (הוספות ותיקונים עמ' תמ"א) בשם הגרשו"א שמותר לטוּף בד לצורך סינון היין, ועוד כתב שם שמותר לסחוט בגד ממימיו לצורך המועד, לפי שכל שאינו תהליך ניקוי הבגד וכביסתו, למרות שביסוד הדברים חיובו בשבת משום כיבוס, מ"מ בנדו"ד שטעם האיסור משום גזירה שלא יכנס וכו' לא שייך לאסור בזה, עיי"ש שהוכיח הדבר [אך כתב שבמחש"ס (ח"ו ס' ק"ל) לא משמע כך עיי"ש], וכן לענין סחיטת סמרטוט בגמר השיטה היתר הגרשו"א (שש"כ פ"ו הערה ק"פ), ולא חשש בכך לגזירת כיבוס. וא"כ ה"ה במקרה דנן מהאי טעמא. ובעוד שבמקרה דנן אין פעולה זאת נכללת כלל בשם 'כיבוס', שאפי"ן לגבי שבת כתב הרמ"א (ס' ש"ב ס"ט) בדעה ראשונה שאינו אסור משום מלבן.

אולם רצוי להדגיש שאין להתיר כיבוס זה אלא כאשר צריך ללבוש בגד זה במועד, שאם לא כן אף מעשה הדיט אסור שלא לצורך המועד וכנ"ל, וא"כ הגם שמשום מלאכת מלבן אין לאסור, מ"מ יש לאסור מצד עצם הפעלת מכונית הכביסה, ופשוט.

קג. עקב הגשמים שירדו בחול המועד סוכות, נסתם המרוב שעל הגג ורוצה לתקנו בכדי שלא ידלפו מים לתוך ביתו. תלוי הדבר: כל עוד אין מי הגשמים נוטפים לביתו ואין לו צורך לתקנו, כגון שלעת עתה פסקו הגשמים, אסור לתקנו אף לא במעשה הדיט. אך אם נוטפים לו למרפסת או לביתו ומפריע לשימושו מותר לתקנו במעשה הדיט עכ"פ, ואם נוטף ודולף ממש בתוך ביתו כגון שהתקלקלו הרעפים, כתב הב"ה"ל (ס' תקמ"מ ס"ג ד"ה סדקים) שמותר אף מעשה אומן לפי שאין אדם דר בדירה סרוחה, ועוד שאין לך דבר האבד גדול מזה.

כמו"כ אף כאשר אין נוטף מים בביתו, מותר עכ"פ להביא בעל מקצוע ליתן לו הצעת מחיר כל שאינו מודד שוקל ומונה ולא כותב, אל רק מעיין ונותן הצעת מחיר ועושה המלאכה אחר המועד, כמבואר בשו"ע ס' תקמ"ג ס"ג. ומטעם זה מותר לאדם שמעוניין לשפץ את ביתו להביא בעל מקצוע לתת לו הצעת מחיר כל שאין הבעל מקצוע מודד שוקל או מונה ולא כותב, אלא רק נותן הצעת מחיר, ואת העבודה עושה לאחר המועד.

קד. אדם הדחוק לפרנסתו, שהוא המפרנס היחיד בבית למשפחה ברוכת ילדים, ומלבד עבודתו הקבועה עובד בעבודות נוספות להשלמת הכנסה, ועתה יומיים קודם המועד קיבל הצעת עבודה של צביעת פרויקט שתארך ד' ימים, כך שיצטרך לעבוד במועד ובכך ירוויח סכום נכבד של כשליש משכורתו החדושת, והמעסיק הוא גיסו שעוזר לו רבות בהיותו קבלן שיפוצים.

ע"פ הכללים אין להתיר ליטול שכר על מלאכה שהיא לצורך המועד כאשר אין מדובר באוכל נפש או דבר האבד כמבואר בשו"ע ס' תקמ"ב ס"א ובמשנ"ב שם סק"א, ומקרה זה אינו נחשב לדבר האבד אלא למניעת רווח בלבד שלא התירו זאת אלא בסחורה, ולא במלאכה כצביעה וכיו"ב כמבואר בס' תקל"ז ס"א ועוד מקומות, וביותר שצביעה נחשבת למעשה אומן, כך שאפי"ן בחינם אסור לעשות כן אפי"ן אם היה בזה צורך המועד, ובפרט בזה שאין בכך צורך המועד שאין דיירי הדירה נכנסים במועד לבית זה כפי שהיה במקרה זה.

אולם הצד היחיד להתיר הוא אם אכן נחשיב אדם זה לפועל שאין לו מה יאכל, והנה לדעת הב"ה"ל (ס' תקמ"ב ס"ב ד"ה ואם אין) שפסק כהמג"א שאין לו מה יאכל היינו שאין לו לחם ומים, פשוט שאדם זה אינו בכלל זה ואין להתיר, אלא אפי"ן לדעת הא"ר (ה"ד במשנ"ב שם סק"ז) שאין לו מה יאכל היינו שאין לו בשר ויין, וכמבואר ביתר ביאור בב"ה"ל (ס' תקמ"ה ס"ג ד"ה ואם אין), וכ"פ בחזו"ע (ז"ט) כדבריו, אין להתיר אלא א"כ שלחן החג של אדם זה ישנתה בעקבות משכורת נוספת של עובדו זה, אכן אם לא יאה שינוי בשלחן החג בעקבות כך, אלא כל ההבדל היא בסכום המינוס שבנכס אין להתיר בזה, וראה עוד בחזו"ע שם בהערה מש"כ בזה.

קה. אדם שהלך לביקר חג לאחותו, ומבקשת ממנו לחתום על צוואת ירושה, מותר לחתום על כך, אף אם אינו צורך המועד כמבואר בשו"ע (ס' תקמ"ה ס"ה) ששטרי דייתקי, היינו צוואת שכיב מרע (משנ"ב סק"ב), מותר לכתובם במועד דחשיב צרכי רבים (לפי שכל דבר המזדמן תדיר אע"פ שבכל פעם ופעם הוא דבר פרטי כצרכי רבים חשיב - משנ"ב שם סק"ב), ועדיף שיעשה שורה העליונה עקומה כמבואר במשנ"ב סק"ה דאז ודאי חשיב מעשה הדיט, ובהו התירו צרכי רבים אף שלא לצורך המועד כמבואר בשו"ע ס' תקמ"ד ס"ב ובמשנ"ב שם סק"א. וכשם שמותר לכתובם ה"ה שמותר לחתום עליהם, דבלא החתימה אין להם תוקף, והחתימה היא חלק מכתבת צוואת הירושה.

קו. מי שילדה אשתו בחול המועד, ורוצה לקנות לה מתנה בערב חג ולכתוב הקדשה, ודאי שלקנות מתנה מותר גם אם לא תשתמש בזה במועד, לפי שלקנות דבר בכדי לשלחו במתנה נחשב כצורך המועד כמבואר בספר חוה"מ"כ (עמ' ש"ס הערה קמ"ז) עיי"ש, ובפרט שמצוה לשמח אשתו בחג בבגדים ותכשיטים וכיו"ב כמבואר בשו"ע ס' תקכ"ט ס"ב [ולכאורה הוא גם בשמיני עצרת, הקריי חג לעצמו]. ונראה שמותר גם לכתוב על כך הקדשה שנחשב לצורך המועד, שאין הדבר נאה והולם ליתן מתנה לאשתו בלא מכתב ברכה והערכה, ועל דרך שמצינו שהתיר הגר"נ קרליץ (מבקשי תורה עמ' תשנ"ב) לכתוב הקדשה על ספר שניתן במועד לבר מצוה וכד', שכיון שההקדשה מביאה שמחה הרי היא כאגרת שלומים שמותר לכתבה במועד, אך לא יאריך בדברים מיותרים ויכתוב רק את הנצרך והמשמח, וכן לא יכתוב תאריך, עיי"ש.

קי. יולדת שמועד שחוררה מבית החולים עם התינוק הוא מיד במוצאי שמחת תורה, והעגלה והסל קל שלהם שהו זמן רב במחסן מהלידה הקודמת ונמצאים במצב מאובק ומלוכלך מאוד, כך שלא שייך להשתמש בהם להוציא את התינוק במוצאי החג, ועל כן רוצים לכבסם במועד בכדי שיוכלו להשתמש בהם לצורך התינוק מיד במוצאי החג. נראה שאסור לכבסם לפי שהוא כיבוס שלא לצורך המועד, האסור מצד עצם המלאכה של מלבן שלא לצורך המועד, אף בלא גזירת כיבוס, דאף אם נניח שדין העגלה והסל קל כדון בגדי קטנים ביותר שמותר לכבס אפי"ן כמה יחד, ואין בזה גזירת כיבוס כמבואר ברמ"א ס' תקל"ד ס"א, מ"מ יש לאסור משום מלאכה שלא לצורך המועד, ואף בריבוי בשיעורים להכניסם יחד למכונית כביסה עם בגדים המותרים בכיבוס, אסור כל שאין בפרט הנוסף צורך למועד כמבואר בחוט שני ובחזו"ע, וביותר נראה שבעגלה וסל קל אין כלל דין של בגדי קטנים ושייך בהם שפיר גזירת כיבוס, דטעם בגדי קטנים לפי שמתלכלכים תדיר, ואף אם יכין קודם המועד לא יועיל לו כמבואר שם במשנ"ב סק"א, משא"כ בעגלה וסל קל שאין דרכם להתלכלך תדיר ואין דרך לכבסם אלא לעיתים רחוקות יותר.

קי. מי שיש לו שלוש זוגות מכנסים, שניים ליום חול ואחד לשבת, ועתה בחול המועד התלכלך לו מכנסי השבת שאותם לובש בחג, נחשב הדבר לאין לו אלא חלוק אחד כמבואר בשו"ת אול"צ (ח"ג פכ"ד תשו"ג), ולדעת השו"ע (ס' תקל"ד ס"א) מי שאין לו אלא חלוק אחד מותר לכבסו, ברם המשנ"ב שם (סק"ט) צידד להחמיר בזה דלא כשו"ע, אולם לבני ספרד יש להקל בזה כמבואר בב"ה"כ (שם אות יא-יב) ובשו"ת אול"צ שם. אך אם יש לו יותר ממכנס אחד לשבת אסור לכבסו כמבואר

יושר, והו"ד להלכה בספר חוהמ"כ עמ' של"ב]. וראה עוד בשו"ת התעוררות תשובה ח"ד סי' מ"ח שאדם שאין דעתו מיושבת עליו עד שיעשה המלאכה חשיב צורך דלא גרע מטיול, וכן בזה שהמוכרים לחוצים ודואגים מאוד, ואף הקונה חושש מהם שהם אנשים קשים שעלולים להזיק לו בהמשך יש להתיר.

קיג. קניית בגדים בחול המועד כל שאינה לצורך המועד אסור, ברם אם הוא לצורך המועד והחג, כגון שקיבל כסף לקנות חליפה חדשה לחג ולא הספיק רוצה לקנותה בחול המועד, מותר. כמו"כ לקנות מתנה לילדים מותר שחשיב צורך, בפרט למבואר בסי' תקכ"ט שמצוה לשמחם במיני מתיקה וכיו"ב, וה"ה במשחקים ועוד. וכן מתנה לאשה וכמבואר בחוהמ"כ עמ' שס"ג הערה קמ"ז וכנ"ל.

קיד. ציור ילדים בחול המועד בכלל כתיבה הוא ע"פ המבואר במג"א סי' ש"מ סק"ה-ו' ובגרי"ז שם ס"י גבי שבת, וא"כ ה"ה בחול המועד, וכ"כ בחוט שני, אולם נחשב בפשטות למעשה הדיוט, אם לא באופן שמקפידים לצייר כהוגן בצורה מדויקת שנחשב למעשה אומן שבוז דאי אסור אף אם נניח שנחשב לצורך המועד, אולם אף בציור רגיל שהוא מעשה הדיוט נחלקו אחרוני זמננו אם נחשב לצורך המועד, ודעת הגר"מ פיינשטיין להתיר בזה.

קטו. הכנת שיעור תורה בחול המועד לצורך אחר המועד, אין לאסור הדבר משום מכן שכן אין איסור מכן בחול המועד וכמבואר מדברי השו"ע בכמה מקומות, אולם כאשר כרוך במלאכה כגון לכתוב השיעור, אם אין לו כלל צורך לכך אסור לכתוב, אך אם רוצה לכתוב כדי שלא ישכח מה שלומד מותר דחשיב כדבר האבד, דסו"ס עתה מותר לו ללמוד מה שחפץ, וא"כ מותר לו אף לכתוב כדי שלא ישכח, כמבואר במשנ"ב שמוותר לשמוע דבר חידוש כדי לכתוב, ברם אם רוצה להכין מצגת על השיעור, שאין בו צורך ללימוד כלל, וכל עניינו הוא רק לצורך הכנת השיעור לאחר המועד בשביל הציבור, אסור לפי שאינו לצורך המועד.

קטז. ילד שסובל מיבלות באצבעותיו, ורוצו אביו ללקוט עלים מעץ תאנה ולהניח המוהל היוצא מהעלים על היבלות, שידוע שהוא רפואה ליבלות. מסתימת דברי הביה"ל סו"ס תקל"א נראה שלא התירו מלאכה גמורה אלא לצורך חולה שאין בו סכנה, ולא לצורך מיחוש בעלמא, ולפ"ז היה לאסור ללקוט העלים מן העץ שהוא מלאכה גמורה, ואין דבר זה נחשב לחולי שאין בו סכנה, אם לא שנאמר שהוא צורך משמעותי לילד, שנאמר שנחשב כחולה שאין בו סכנה כמבואר בסי' שכ"ח סי"ז.

ברם הסכמת רוב אחרוני הזמן שמוותר אפי' מלאכה גמורה לצורך מיחוש בעלמא, וכדין צרכי הגוף שהתירו אפי' מעשה אומן, ועל כן מותר הדבר, אך עדיף לצאת אף דעת הביה"ל ולעשות הדבר בשינוי.

קיז. אדם שחש בצורך פנימי לכתוב מכתב תודה לבורא עולם על חסדים שעשה עימו, מותר לכתוב לשם כך בחול המועד במעשה הדיוט שנחשב הדבר לצורך המועד, להביע רגשותיו ותודתו להקב"ה, ולא גרע מאגרת שלומים שהתיר השו"ע לכתוב, ולרמ"א יכתוב שורה ראשונה עקומה.

קיח. קניית מכונת כביסה במועד באופן שתגיע רק אחר המועד, אך רוצה להזמינה עכשיו לפי שאם יחכה עד אחר המועד יתעכב יותר זמן לכביסות של אחר המועד, לכאורה אסור הדבר שכן הוא סחורה שלא לצורך המועד.

קיט. אדם שקונה חשמל, ועתה בחול המועד נמצא בחובו של סכום כסף מסוים, כך שהחשמל משתמש בו עתה אינו שלו, ועד צאת חול המועד בשעה 8 בבוקר לא ינתקו לו את החשמל על אף חובו, מותר לו לשלם את החשמל ולקנותו בחול המועד, לפי שחשמל מוגדר כצורך הגוף, ובפרט שהוא מכשירי אוכל נפש ממש למזון שבמקורו כזו"ב, ובאוכל נפש קיי"ל שאף היכא שיכול לשאול מאחר מותר לו לעשות מלאכה כמבואר במשנ"ב סי' תקל"ג סק"א, ואף במכשירים כמבואר במשנ"ב סי' תקמ"ח סק"ח.

שם, אלא א"כ מלוכלך בצורה שיש בזה משום כבוד הבריות, שהתירו משום כך איסורי דרבנן, וה"ה שיתירו משום כך גזירת כיבוס כמבואר באחרונים.

קט. תפירת לולאת חגורה בחול המועד, אם צריך מכנס זה למועד מותר לתפור הלולאה אך ורק בשני שינויים, האחד תפירות רחבות הרחוקות זו מזו, וכן אחד למעלה ואחד למטה כשיני הכלב כמבואר בסי' תקמ"א סי"ה.

קי. אדם שזכה במכרוז של עבודת חשמל גדולה וזמן העבודה הוא רק בחול המועד, יש לדון האם מותר, דאף דהוי רק מניעת רווח, מ"מ הוי מניעת רווח מרובה שחיה לכך כבר שנתיים לזכייה במכרוז זה, וראה בזה בשו"ת מנחת יצחק ח"ו סי' נ"ב שהביא בזה מחלוקת הפוסקים, וראה במשנ"ב סי' תקמ"ג סק"ב דמשמע שאסור.

קיא. אם ארע שבילי הסדר הקיא אחד הילדים על כמה בגדים, אם עלולים הנגדים להתקלקל ולעלות עובש אם ישאירו אותם עד אחר המועד מותר לכבסם משום דהוי דבר האבד שהתירו כן בגזירת כיבוס, כמבואר בראשונים, וכן מבואר בשו"ת מהרש"ם ח"ו סי' ק"ל, וסגי אף בספק אם יתקלקלו כמבואר במשנ"ב בסי' תקל"ז סק"א. אולם כמובן אם אפשר להסתפק רק בשטיפתן וסחיטתן ללא כיבוס של ממש יש לנהוג כן, כמבואר בספר חול המועד הכלתו עמ' קע"א, וכמבואר ברמ"א בסי' תקל"ז ס"א דאף בדבר האבד כמה שאפשר למעט בטרחה ממעטין.

קיב. אדם שמכר דירה וקיבל כבר דמי קדימה ונעשה חוזה, והגיע מועד תשלום שאר הכסף ולא שילמו הקונה בזמנו, וע"פ החוזה על כל איחור צריך להיקנס בתשלום גבוה, ועתה בחול המועד נזדמן לקונה כסף ורוצה לשלמו: מצד עצם פרעון החוב מבואר בשו"ע סי' תקל"ט ס"ג שמותר אף שהוא עבור חפץ, היכא שזקף את שאר החוב למלוה, ובחזוי דירה הוי זקוף במלוה שהוא חוב כספי גמור בפנ"ע, ואף שהמשנ"ב שם הביא שיש שהחמירו כדעה ראשונה בשו"ע שם, מ"מ כתב שהאידיא שהחובות מתקלקלים הוי דבר האבד ומותר, אולם בשעה"צ שם כתב דהוי כדבר האבד רק בכדי להתיר איסור סחורה של הפרעון אך לא להתיר מלאכה, ועל כן מן הדין היה להתיר רק פרעון בלבד, אך מאחר שנעשה בהעברה בנקאית שכרוכה במלאכות ככותב וממכיר בחיוב בטלפון, אין בכך בכדי להתיר, אולם מאחר שמעיקר הדין הקונה חייב תשלום ואם לא ישלם יפסיד הוי דבר האבד, ולא מתחשבים בכך שהמוכר לא ירצה לגבות הקנס, שאין על הקונה לחשבן דבר זה.

אולם אותו מוכר קנה דירה אחרת, והבטיח למוכר שישלם לו מיד שידמן לו כסף, אף שמצד החוזה אינו מחויב לשלם לו רק אחרי חול המועד, ובוה מצד פרעון החוב יש להתיר וכנ"ל, אך מצד המלאכות של החיוב וכן הכתיבה של הבנקא, יש לאסור שלא לצורך המועד. ברם נראה שיש בזה כמה צדדים להתיר:

א. שכן המלאכה הכרוכה בחיוב בפלאפון היא מלאכת ממכיר שיש הסוברים שמוותרת בחול המועד אפי' שלא לצורך המועד, ראה שש"כ פ"ס ח"ה הערה ק"ו שהביא בשם הגרש"א להתיר בזה אפי' שלא לצורך המועד. וכן בהקלדה במחשב הוי כתב שאינו מתקיים שהתיר הרמ"א סי' תקמ"ה ס"ז, ובשש"כ פ"ס ח"ה הערה ר"י* מבואר שהוא אפי' שלא לצורך המועד. ברם לדעת החו"א שיש בזה חשש בונה אין מקום להתיר זה, ואין לומר דהוי מלאכה בלא טרחה, כיון שבונה ביסודה היא מלאכת טרחה.

ב. ועוד אף אם נימא שכרוך במלאכות גמורות, מ"מ כל שהוא צורך המועד למוכר מותר, שכן מותר לעשות מלאכה לצורך חבירו אף אם עושה המלאכה אינו צריך לכך, כל שאינו בשכר כמבואר בסי' תקמ"ב ס"א, ועל כן מן הראוי לשאול את המוכר אם צריך את הכסף למועד, ועוד שמא הוא דבר האבד למוכר כגון שיצטרך לשלם קנסות או לקחת הלוואת גישור ולשלם ריביות דחשיב דבר האבד כמבואר בביה"ל סי' תקל"ט ס"ד ד"ה יפסיד. ואף אם הוא רק ספק דבר האבד או ספק צורך המועד שרי בספק המצוי כמבואר במשנ"ב סי' תקל"ז סק"א.

וביותר לפי המדובר שם, המוכר ואשתו מאוד לחוצים וחוששים שמא לא יקבלו את הכסף, ומבואר בשעה"צ סי' תקמ"ה סק"ל שמפני שמחת הרגל שלא יחא בדאגה מותר וחשיב צורך המועד להתיר כתיבה מעשה הדיוט, ולפ"ז אף בזה יש להתיר שודאי כן הוא. [אולם מה שהבטיח הקונה לשלם אינו מחשיב את הדבר כצורך המועד כדי לעמוד בדיבורו, כמבואר בלקט

ביני עמודי

הרב חיים שלום הלוי סגל

מו"צ בבית ההוראה דהגר"מ שטרן שליט"א
ומח"ס בירורי חיים ה"ח ועוד

עריכת ספר תורני בחול המועד

באומה הישראלית הדרך הוא, אצל כל אחד ואחד מעימנו שיש לו איזה שאלה, או קושיא, או אפילו ספק באיזה ענין, אם זה בהלכה, או בהנהגה, או בהליכות הבית, או אף בהשקפה, יש לו לילך לשאול, יש שאלות שבאים לשאול את פי גדולי מנהיגי הדור בבחינת את הדבר הקשה יבאיון אלי (שמות יח, כו), ויש שאלות שנבוא לשאול את הרבנים, ויש דברים שצריך לבוא להראות למורי ההוראה - המורים בעם, שיפסקו ויכריעו את המעשה אשר יעשון, ומאידיך יש דברים שאין את מי לשאול, ואין אנו יודעים לכאורה כדת מה לעשות, ומ"מ

תאמרים שונים שנתלכנו ביני עמודי

דנוליי "אליבא דהלכתא"

אם מותר לכתוב פסוק הלכה בחוה"מ, והשיבו לו אוהב ה' שערי ציון המצוינים בהלכה, שמחדשים חידוש בהלכה ומעמידים אותם על בורין, אותם שערים נאהבים יותר מכל משכנות יעקב, וכל אותם החושבים מחשבות וסברות בהלכה חמורה ובפוסקים החמורים, אהוב ונחמד לפני המלך העליון, ואם על אבידת כסף הותר מלאכה בחול המועד, כ"ש וכ"ש שיש לחוש על אבידת המרגליות היקרות שהם סברות ומחשבות התורה היקרה שיש לכתבם שלא ישתכחו ויאבדו, וכל הכותב אותן מקבל שכר עליהם, זה פירשו לי ושמו פני אמת. עכ"ל¹.

מהות ימי חול המועד

שמחה ע"י עסק התורה

ב בספר החינוך (מצוה שכ"ג) כתב הוקבעו ימי חול המועד, כי אם לשמוח לפני ה'², רוצה לומר להתקבץ במדרשות ולשמוע נועם אמרי

לא אלמן ישראל דמצינו לאחד מגדולי הראשונים מבעלי התוס' רבי יעקב הלוי ממורי"ש זצ"ל שהיה שואל שאלת חלום לשמי השמים, וזכה שהשיבו לו תשובות ברורות משמאי. והנה אחד מהדברים שלא היה לו תשובה ברורה בארציות, זה בהלכות חול המועד.

א) חז"ל אומרים בגמ' (ברכות ח, א) על הפסוק בתהלים (פז, ב) אוהב ה' שערי ציון מכל משכנות יעקב, זה שערים המצוינים בהלכה, זה הולך על הני שמחדשים חידוש בהלכה ומעמידים אותם על בורין, אותם שערים נאהבים יותר מכל משכנות יעקב, ואהוב ונחמד לפני המלך העליון, ואם על אבידת כסף הותר מלאכה בחול המועד, קל וחומר בן בנו של ק"ו שיש לחוש על אבידת המרגליות היקרות שהם סברות ומחשבות התורה היקרה שיש לכתבם שלא ישתכחו.

כדהובא בשערי תשובה (סימן תקמ"ה סק"ד ד"ה מי ששלחו) שציין לדברי הברכי יוסף (סק"ב), שהביא מתשובת כ"י מהר"י הלוי ממורי"ש שהיה קדמון ושואל שאלות מן השמים ומשיבים לו, בזה"ל

- וע"ע מה שכתבנו בזה בספר בירורי חיים (ח"א עמ' רמט), ושם מהדו"ת (עמ' תקמט), וח"ד (עמ' לו הערה ח').
- [א] נצטינו לשמוח בחג כדכתיב בקרא 'ושמחת בחגיך וגו' והיית אך שמח' (דברים טז, יד-טו), וברמב"ם (יו"ט פ"ו ה"ז) כתב בזה"ל, 'ז' ימי הפסח וח' ימי החג עם שאר ימים טובים..., וחייב אדם להיות בהן שמח וטוב לב, הוא ובניו ואשתו ובני ביתו וכל הנלוים עליו, שנאמר ושמחת בחגיך וגו'. אעפ"י שהשמחה האמורה כאן היא קרבן שלמים וכו', יש בכלל אותה שמחה לשמוח הוא ובניו וב"ב כל אחד ואחד כראוי לו עיי"ש, כמבואר בגמ' (פסחים קט, א), ובספר החינוך (מצוה תפ"ח), ואיפסק בשו"ע (סימן תקכ"ט ס"ב).

וידוע השאלה [מהגר"א, כן הביא בספר חוט שני (הלכות יו"ט וחוה"מ עמ' קנח ד"ה ולהיות)], היא נצטינו לשמוח בחג כדכתיב (דברים טז, טו) והיית אך שמח, וכי השמחה תלויה באדם, הא הדבר תלוי בנסיבות וטירדות החיים, דבאם השתרגו עליו איזה מאורעות או דעו עלייהו כמה הרפתקי (קידושין לג, א), היאך יוכל האיש הישראלי לשוב ולשמוח בשמחת החג.

[הלוהם ראיתי מובא כן בספר דברי שלום מהרה"ק מהרא"ש מסטראפקוב זצ"ל (ליו"ט ד"ה שאלו להגר"א), דפעם אחת שאלו להגאון החסיד רבי אליהו מוילנא זצ"ל, שיאמר איזה הוא המצוה שיותר קשה לקיימה מכל מצוות שבתורה, והשיב שחקר ודרש היטב הדק עד שבייר שמצות שמחת הרגל הוא המצוה היותר קשה בקיומה מכל מצוות התורה הק', לאשר החיוב מוטל אקרקפתא דגברא דכל בר ישראל בכל שמונת ימי החג להיות שמח וטוב לב בכל הימים ובכל הלילות שלהם בלי שום הפסק רגע, ואסור להניח בכל אותו הזמן להעלות על ליבנו שום מחשבת והרהור של דאגה בשום ענין שבעולם, ושום צער ויגון לא יתערב בשמחתנו כדי שלא יבטלנו משמחה, וזה הוא דבר המסור ללב, ונחוץ לזה הרגל לחזק השמחה בלב בעבודה גדולה, וא"כ זה הוא המצוה היותר קשה בקיומה מכל מצוות התורה"ק, ע"כ. ובאשל אברהם - בוטשאטש (סימן של"ט ס"ג) כתב, דמה שכתוב 'אך שמח' המיעוט הוא למנוע כל המתנגדים לרבו השמחה, רק להרבות השמחה מכל צד [בספר חוט שני (הלכות יו"ט וחוה"מ עמ' קנח ד"ה גדר) כתב, דגדר

ספר. ע"כ. חזון יסוד, משמעותה דשמחה³ - עסק התורה. וידועים דברי הירושלמי (מו"ק פ"ב ה"ג) כלום אסור לעשות מלאכה בחולו של מועד, אלא כדי שיהיו אוכלין⁴ ושותין ויגעין בתורה. הובא בתוס' (חגיגה יח, א ד"ה חולו), ובמ"ב (סימן תק"ל סק"ב).

חומר זלזול המועד

ג) כל המבזה את המועדות כאילו עובד ע"ז (גמ' פסחים קיח, א), ועכ"פ עונשו גדול כדאמרו ז"ל (שם) דכאילו עובד ע"ז (מג"א סימן תק"ל סק"א).

א) בגמ' (פסחים קיח, א - מכות כג, א) כל המבזה את המועדות כאילו עובד ע"ז, דכתיב (שמות לד, יז) אלהי מסכה לא תעשה לך, וסמך ליה (שם פסוק יח) את חג המצות תשמור. וברשב"ם (פסחים ד"ה כל) וברש"י (מכות ד"ה את) שעושה מלאכה בחולו של מועד, ע"כ. וראה בביה"ל (סימן תק"ל ס"א ד"ה ומותר) שהביא מדברי התוס' (חגיגה יח, א ד"ה חולו) שלמדו בדברי הרשב"ם הנ"ל דהוי איסור דאורייתא, וכן ברש"י הנ"ל, וכמו"כ ציין להרבה ראשונים דס"ל הכי. ועיין מג"א (שם סק"א) שהביא דהב"ח ס"ל כהרמב"ן, דמלאכה בחוה"מ כשאני לצורך המועד, ואינו דבר האבד, איסורו מדאורייתא, והב"י ס"ל דהוא מדרבנן, ועכ"פ עונשו גדול כדאמרו ז"ל (שם) דכאילו עובד ע"ז. ע"כ.

ב) איתא בירושלמי (מו"ק פ"ב ה"ב) כהנא אמר 'אית מילין במועד דקשיין מן אהלות ומן נגעים'. ובספר יוסף אומץ (סימן תל"ג) כתב, דינים דחול המועד נפשים, ואין לעמוד על עיקרם אם לא בדקדוק גדול, כי חילוקיהם תלויים בשערה, לכן החושש על נפשו יראה ללמדם בדקדוק ומתון, ע"כ.

ג) ושמעתי שהרב מבריסק זצ"ל אמר, הנה הלכות יו"ט קשה יותר מהלכות שבת, כיון דבעי לידע הלכות שבת היטב, ואחר שכבר יודע הלכות שבת, צריך להבין במאי קילי יו"ט משבת, והלכות חול המועד קשה מתרומיהו, דצריך לידע הן הלכות שבת והן הלכות יו"ט, ואזי במאי קילי חוה"מ מנייהו.

ד) וראיתי בספר שמירת המועד כהלכתו להרה"ג רבי משה אפרים ליברמן שליט"א (עמ' ג') שהביא עובדא מהחפץ חיים זיע"א, שבא אחד לשואלו שאלה הלכה בהלכות חול המועד, לאחד השומעים היה נראה שהתשובה מדאי פשוטה, ולא היה צריך להטריח את רבינו הח"ח עם שאלות כאלו, וכשהעיר בזה עיני השואל הקפיד עליו הח"ח באומרו, שבחול המועד צריך לידע שהכל אסור, אלא שיש דברים שהותרו לעשות, ע"כ.

ובארחות רבינו הקהלות יעקב (ח"ב עמ' קכ) הובא מהחזון איש זצ"ל, שאחד שאל בהלכות חוה"מ, ואסר לו החזון"א, ולמקורביו אמר דאעפ"י שמעיקר הדין אפשר להקל בזה, מ"מ מאחר דהלכות חוה"מ מזלזל בעיני הבריות, לכן צריך להחמיר בזה, ע"כ. וכיוצא בספר דינים והנהגות להחזון איש (פי"ח ס"ד).

ה) וראה בספר שלמי תודה להגר"ב צ' פלמן זצ"ל (עמ' תתס) שהביא, שמעתי דהיה מעשה אצל משפ' שכטר שיחי', שהיה להם מפעל בנתניה, ושאלו את מרן החזון איש זצ"ל האם חייבים לסגור את המפעל בחוה"מ, כי אם ישביתו את המפעל יהא להם הפסד שיצטרכו לשלם לעובדים גם על ימים אלו, כי ימי החופשה של הפועלים לא היו בחוה"מ אלא בזמנים אחרים בשנה, והיה שם הרבה פועלים ויהיה להם הפסד רב. ואמר החזון"א זצ"ל שמדינא שרי לעבוד, שזה מיקרי דבר האבד, ומ"מ מכיון דבדור הזה שמירת מלאכה בחולו של מועד רפויה מאוד אצל בני אדם, ורבים מורים היתר בכל דבר, ראוי לחזק הדבר ולהשבית את המפעל בחוה"מ, ובמקום שאין אנשים ישתדל

להיות איש. וגם לא הוה ניחא ליה שיעבדו ויתנו את הרווחים לתלמוד תורה, והשביתו את המפעל כהוראתו. עיי"ש. ועיין בערוך השלחן (סימן תק"ל ס"ד) שכתב, ויש לחכם לחזק האיסור מלאכה אם יש לו כח. והחכם שאסר דבר האבד בשביל שהיו פרוצים בכל המלאכות, אין חכם אחר יכול להתיר להם. ע"כ.

תענית בה"ב משום הזלזול בחוה"מ

ד) וכתבו הפוסקים דמטעם זה צמים תענית בה"ב. כתב האליה רבה (סימן תצ"ב) הטעם שמתענין בה"ב לאחר פסח וסוכות, משום דבכל עובר אדם עבירה בהם, 'שהרי לא הותר בהם מלאכה אלא לצורך המועד ולצורך דבר האבד מהקרן', וכשלא כיוון מלאכתו להמועד. וכמעט אין איש צדיק בארץ וכו'.

הלכות מועד כהלכות שבת

וכאן אנו באים ליסודן וגדרן של הדברים. טעות שורשית אצל המון העם, בחשבם דימי חול המועד הם ימי חול כבכל ששת ימי המעשה, דהרי נוסעים במכוניות, ומדליקים את החשמל, ומעשנים סיגריות ומדברים בטלפון ופלאפון, אלא שלובשים מלבושי שבת וכמה דברים שאסרו. וזה אינו, אלא כמו שיבואר להלן דגדרי חול המועד כיום השבת, ויש כמה היתרים שנמסרו לחכמים.

ה) הנה בגמ' (מו"ק יב, א) אמר אביי נקטינן הלכות מועד כהלכות שבת, יש מהן פטור אבל אסור, ויש מהן מותר לכתחילה. וראה עוד בשבלי הלקט (סימן רכ"ה) שהביא מהר"ר אביגדור כהן צדק "והלכות מועד כהלכות שבת"⁵ [הובא בשו"ת באר משה (ח"ז סימן א'), ע"כ. והיינו דדין חול המועד כדן שבת, אלא שבחוה"מ איכא כמה היתרים, שהתורה מסרה לחכמים שיאסרו מה שנראה להם, ויתירו מה שנראה להם.

כן נראה מהחיי אדם (ריש כלל ק"ז) שכתב בכותרת הכלל - הסימן, 'פרטי ל"ט מלאכות מה שהותר בחול המועד', הרי לן דס"ל דל"ט מלאכות דשבת מישך שייכא בחוה"מ, כיון דדין המועד כדן השבת, אלא דאיכא בהו כמה היתריא.

הוצאה מרשות לרשות בחול המועד

ו) והנה ע"ד מלאכת הוצאה מצינו בבית הבחירה להמאירי (מו"ק יח, ב ד"ה אין כותבין) שכתב דליכא איסור הוצאה בחוה"מ⁶. ועיין בחזון איש (סימן קל"ה הערות על גמ' מו"ק יב, ב ד"ה רא"ש) שכתב, דבפרקמטיא מותר אפילו הוצאה מרשות היחיד לרשות הרבים. ומשמע דדוקא בפרקמטיא בגוונא דשרי בחוה"מ כגון לצורך הוא דשרי, אבל שלא לצורך אין להתיר. עיי"ש.

אולם בשו"ת עמודי אור להגאון רבי יחיאל העליר זצ"ל (סימן ל"ה) הובא, דמלאכת הוצאה בחוה"מ הוי כאיסור הוצאה ביו"ט, דהביא לדברי הגמ' (ביצה יב, א) פלוגתא רבה ורב יוסף, דרבה ס"ל יש עירוב והוצאה לשבת, ואין עירוב והוצאה ליו"ט. ורב יוסף ואינך אמוראי ס"ל דבכלל המלאכות האסורים ביו"ט הוי נמי איסור הוצאה, אלא דאמרין 'מתוך', ודעת הר"ף דגם מלאכת חול המועד אסור מן התורה בדבר שאינו אבד עיי"ש, ולפ"י הא דאמרין בגמ' (סוכה ז, א) בסביך על גבי מבוי שיש לו לחי כשרה, מגו דהוה דופן לענין שבת, הוה דופן לענין סוכה, ומתבאר מתוך הסוגיא דלא מתכשרא אלא בשבת שבתוך החג דהוי מגו מעליא, אבל בשאר ימות החג דליכא מגו, א"כ הוה ימי חול המועד בכלל איסורא דהוצאה. ע"כ⁷.

ושמעתי עתה⁸ מהגאון רבי עמנואל טולדנו שליט"א, ביסוד דברי החזון"א, דמצינו בגמ' (שם ב, ב) משקין בית השלחין במועד ובשביעית, בשלמא מועד משום טירחא הוא וכו', אלא בשביעית מי שרי להשקות בין למאן דאמר משום זורע, ובין למ"ד משום חורש, מי שרי זריעה וחרישה בשביעית וכו'. הרי לן דכל שאין בו טירחא

שרינן בחוה"מ. ואמר לו הגאון רבי חיים קניבסקי שליט"א שראה את החזון"א, שהיה נוהג לרוקן את כיסיו לפני שיצא לרחובה של עיר בחוה"מ. וכששאל את דודו החזון"א הרי ס"ל להיתרא כל שאין בו טירחא, והא הוצאה לית ביה טירחא. והשיבו (החזון"א), דמ"מ חושש לשיטות החולקים דסברי דגדרי חול המועד הוי כשבת עם היתרים, ולכן נוהג מלעשות איסורא דהוצאה. עכ"ד.

גדרי ההיתר למלאכת חוה"מ

ז) גדרי ההיתר למלאכת חוה"מ, הם חמשה, א) דבר האבד. ב) צורך המועד, והיינו דבר שהוא לצורך אוכל נפש⁹. ובזה שרי אפילו שהוא מעשה אומן. ג) פועל שאין לו מה יאכל. ד) צרכי רבים. ה) מעשה הדיוט. וזה שרי אפילו ליחיד (מ"ב סימן תק"ל סק"א).

דברים שלא נאסרו בחול המועד

דברים שלא נאסרו בחול המועד, כגון א) מוקצה לא נאסר בחוה"מ (בית הבחירה מו"ק יח, ב ד"ה אין כותבין - וכן יג, ב ד"ה מחפין). ב) אין איסור ממצוא חפצך (עיין סימן תקמ"ג ס"ג ומ"ב סק"ז). ג) אין איסור הפרשת תרומות ומעשרות וחלה, גם אלה שאין לו צורך בהן לחג. ד) מותר להטביל כלים. ה) אין איסור תחומין (ארחות חיים (הראשון) הלכות חוה"מ ס"ד). ו) אין איסור הבערת אש. ז) בחוה"מ לא גזרו על השמעת קול בכל כלי נגינה. ח) מותר להתיר נדרים בחוה"מ, אף אלה שאינן לצורך היום. (שמירת שבת כהלכתה ח"ב עמ' תטז). ט) לא מצינו שחז"ל אסרו ביטול ואפיה במועד, שאינן מלאכות כלל¹⁰ (שש"כ שם עמ' תטו הערה ק'). י) אמירה לעכו"ם אסירי בחול המועד (שו"ע סימן תקמ"ג ס"א), דעשו חכמינו מועד לזה, כשבת ויו"ט (מ"ב סק"א). אפילו הוא דבר האבד, אם כיוון היהודי מלאכתו למועד (שש"כ ח"ב עמ' תיט סל"ג).

ועתה אביא לפני התלמידי חכמים חברי הקירים, שאלה להלכה למעשה שנשאלנו.

עריכת ספר תורני בחול המועד

לכבוד

ידידי בנש"ק הרה"ג ר'... שליט"א

אחר מבוא הברכה והשלום

שאלה: ע"ד שאלתו, האם מותר לערוך ספר הנהגות והוראות מכבוד קדושת מרן אדמו"ר רבי אהרן מבעלזא זיע"א בחוה"מ, ולצד זה לתקן את התיקונים הנצרכים.

צדדי השאלה: מי איירי שלומד את תוכן הספר ואזי לצד זה מתקן ומשפר את תוכנו, ע"י שילוב כותרות משניות, מפתחות, ושגיאות כתיב. או איירי באופן שאינו לומד את תוכן הספר בצורה עיונית, ורק מתקן שגיאות כתיב.

תשובה: א) בשו"ע (סימן תקמ"ה ס"ט) ואם שמע דבר חידוש מותר לכתבו כדי שלא ישכח. וכן אם ראה ספר מחודש מותר להעתיקו אם לא ימצא להעתיק לאחר המועד. ע"כ. ובט"ז (סק"ג) הביא מהגהות סמ"ק שכתב ראה נכונה לזה, מדאמרין (תמורה פ"ב) דילמא מילתא חדתי שאני, פירוש דבר חידוש וירא שמא ישכחנו, אלמא אפילו בזמן שנאסרה הכתיבה בדברים שבע"פ, הותרה בדבר חידוש, אזי גם בחול המועד נתייר מטעם זה לכתוב דברים שהם מחודשים אצלו, וירא שמא ישכחם, ע"כ (הגהות סמ"ק). ומותר לשמוע לכתחילה בכדי לכתוב. ואין חילוק בין אם שמע החידוש מאחר, או חידשו הוא עצמו, דהרבה זימנין מצוי שאדם שוכח מה שחידש כבר ואינו יכול לחדשו אה"כ.

ואפילו בלא טעם שכחה, כיון שבכל עת ורגע מוטל על האדם לעמוד בתורה ולחדש בה כפי יכלתו, אין שייך לומר ימתין אחר יו"ט ואז יכתוב החידוש, דאותו זמן יהיה עליו חיוב אחר, דהיינו שיחדש אה"כ חידושים אחרים, ואם יתעכב בכתיבת החידושים שלמד בתוך

7. וכיוצא בזה ראה במנחת חינוך (מצוה שכ"ג אות ד') שהביא להטורי אבן (אבני מילואים חגיגה יח, א) שכתב, דחוה"מ שוה לכל דיניו ליו"ט, ועל מה שחייב ביו"ט חייב נמי בחוה"מ, אף היכא דשייך 'הואיל ואי מקלעי אורחים', או 'מתוך שהותרה לצורך, הותרה נמי שלא לצורך' בודאי פטור, דלא עדיף מיו"ט. עיי"ש.

8. וכאן אספר לפני חברי הקירים - חברים מקשיבים, הנה לפני כשלושים וחמש שנה בהיותי בחור עלם צעיר, הלכתי בימי בין הזמנים ללמוד במסגרת 'שיבת בין הזמנים' ברמת יצחק - השוכן על גבול בני ברק, ושם הביאו לפנינו את הגאון רבי עמנואל שליט"א שיאמר שיעור בחול המועד, ואמר לפני הציבור את הנ"ל שרואים מדברי הראשונים והפוסקים שגדרו של חול המועד כגדרו של שבת עם כמה היתרים. והאריך בזה כיד ה' הטובה עלי.

ועתה שנתבקשתי לומר לפניכם שיעור בהלכות חול המועד כהוראת מרן אדמו"ר שליט"א, אזי התקשרתי אל הרה"ג רבי עמנואל שליט"א האם עדיין זוכר שאמר לפנינו שיעור מזה כמה עשרות בשנים, ואמר לי דשיעור זה אמר גם בביה"כ לדרמן בב"ב, ובאמת יש תלמידי חכמים שאחר ששמעו את הדברים בשיעור, התחילו מאז להיזהר מלהשתמש בימי חול המועד בנייר לא חתוך בבית הכסא, והוא מצד מלאכת קורע. הרי לן דחיו את הדברים כפשוטן דימי חוה"מ גדרן כיום השבת עם ההיתרים שבו.

9. וראה בספר שמירת שבת כהלכתה (ח"ב עמ' שנד ס"כ) שכתב, לא רק מלאכת אוכל נפש התירו לעשות בחוה"מ, אלא גם 'כל טיפול בגוף האדם התייר לעשות בו', ולכן מותר לעשות הכל לצורך שמירת בריאותו. וכמו"כ מותר לרחוץ כל גופו בסבון קשה, ומותר להסתרק, ולצבוע שפתיים וכו',

אולם הרחיד"א בספרו צאוורי שלל (הפטרות פר' בהעלותך על הפסוק רני ושמחי) כתב, דהשמחה של המצוה יותר חשובה מהמצוה עצמה, וז"ד, אי נמי במה שאמרו ז"ל דאין השכינה שורה אלא מתוך שמחה של מצוה, ונראה הטעם הפשוט כי כתב ז"ל דיותר יש לו שכר על שמחת המצוה מהמצוה גופא. ונראה בחוש כי השמחה במצוה מתעורר כל גופו לידבק בו יתברך, ומרגיש הארה בנפשו, ומתוך כך מודרך החומר שבו ומלא יראה ואהבה, ואם היה איהו אחיה מהסטרא אחרא בגופו כלה גרש יגרשנה, ומש"ה אין השכינה שורה אלא מתוך שמחה של מצוה, כי אז הגוף מוכן, ראוי שתשרה עליו השכינה. וזה רמז 'רני ושמחי' - רני במצות ושמחי בתורה, כי פקודי ה' ישרים משמחי לב, כי הנני בא ושכנתי בתוכך, ואין השכינה שורה אלא בשמחת מצוה, ולכן רני ושמחי כדי שתהיי מוכנת להשראת השכינה, ואז ושכנתי בתוכך, דהוא מדרגה עליונה. ע"כ.

4. במתני' (אבות פ"ג מ"א) המבזה את המועדות אין לו חלק לעוה"ב, ובברטנורה פירש שנוהג מנהג חול באכילה ושתיה. ע"כ. ובמג"א (סימן תק"ל סק"א) הובא, כתב התניא חייב לכבדו במאכל ומשתה ובכסות כשאר יו"ט. ע"כ. ועיין ליקוטי מהר"ח (ח"ג דף לה, א ד"ה סעודת).

5. וראה בשו"ת רמ"ע מפאנו (סימן ק"ח) שכתב, שיש בחוה"מ גם נשמה יתירה כשבת ויו"ט, ע"כ.

6. וראה בספר תורת המועד להרב ווייל שליט"א שכתב, דבדברי המאירי איכא למימר דלא היתר הוצאה אלא כשהוא לצורך, אבל כשאינו לצורך המועד אף המאירי לא היתר.

וראיתי בקובץ גלאט (כד עמ' מד) שהגרא"מ שך זצ"ל היה אומר, שאילו היה כותב זאת מאן דהו, היה ניתן לומר שמא אין לו השגה בחכמות ותענוגות העולם, אך כאשר אלו הם דברי הרמב"ם [בביאור המ"מ] שהיה חכם בכל מיני חכמה ומדע, והיה שר ונגיד ורופא המלך ומבאי ביתו [עיין רדב"ז (מלכים פ"ה ה"ז) דנשתקע במצרים כיון דהיה אנוס עפ"י המלכות, שהיה 'רופא למלך ולשרים' עיי"ש], הרי הם אלו עדות נאמנה שאין שום שמחה בעולם כלל, מלבד שמחת התורה והמצוה ואהבת ה' יתברך. [וע"ע באורך בזה בספר בירורי חיים (ח"ד עמ' ח)]. והוסיף (הגרא"מ זצ"ל) להעיד על עצמו בשאל בערב חג ע"י אברך, היאך מגיעים לשמחת יו"ט, דהיא מצוה דאורייתא. והשיבו: בקידוש תדע. ותמה האברך לתשובה. והסבירו, ישמעו אזניך מה שפיך מדבר, כשאתה נתון שבח והודיה לבורא עולם אשר בחר בנו מכל עם, ורוממנו מכל לשון, וקידשנו במצותיו, ונתן לנו באהבה מועדים לשמחה חגים וזמנים לששון. אני כשאני חושב על כך, חפץ אני לרקוד, ואתה שואל כיצד מגיעים לשמחת יו"ט. ע"כ.

3. ע"ד מה דהבאנו לעיל מדברי הרמב"ם (סוף הלכות לולב) שכתב בזה"ל, השמחה שישמח אדם בעשיית המצוה ובאהבת האל שצוה בהן עבודה גדולה היא וכו', ע"כ, והיינו ששמחת המצוה עבודה גדולה היא.

נהנה בברטנורא (אבות פ"ד מ"ב) כתב דשכר של שמחת המצוה הוא 'כמו' המצוה, וז"ל, כל מה שאדם משתכר ומתענג בעשיית המצוה נחשב לו למצוה בפני עצמה, ונטול שכר על המצוה שעשה, ועל העונג וההנאה שנהנה בעשייתה. ע"כ.

שכותבין ס"ת ומניחים אותו בביהכ"נ לקרות בהם ברבים, מצות עשה על כל ישראל אשר ידו משגת לכתוב חמשה חומשי תורה ומשנה וגמרא וכו', לכן הן הן הספרים שאדם מצווה לכתוב, ע"כ. וראה בפרישה (אות ח') נראה דהכי קאמר שהמצות עשה נאמר דוקא באלו ולא בספר תורה וכו' [וע"ע בב"י (שם) דפליג], ע"כ.

ותו, הא עינינו הרואות שאין כל אחד זוכה לקיים מצוה זו, רק אנשים שכבר באו בימים ועול הפרנסה - הכולל אף את חיתון הילדים סר מעליהם, אזי פונים הם למצוה זו, ועתה אחר רוב ימות שנות חייו שנתגלה טעות של אות אחת בחוה"מ, תרעש כל הארץ.

וצריך לומר, דבאמת כל זמן שעדיין לא קיים האי מצוותא, מה נעשה, אבל אחר שכבר זכה לקיים מצוה זו, יש לו לעשות כל טצדקי וכל זירוז אחר זירוז לקיים מצוה זו אף בחול המועד.

העולה מן הדברים: מותר לכתוב בחול המועד חידושי תורה¹², שזה כולל הן סיכום הדברים¹³, והן ביאור הענין, והן כותרות משניות, והן עריכות מפתחות, והן מעט שגיאות כתיב שמתגלות תוך כדי עיונו, ופשוט בעיני דגם זה נכלל בדברי הירושלמי (מו"ק פ"ב ה"ג)¹⁴ כלום אסור לעשות מלאכה בחולו של מועד, אלא כדי שיהיו אוכלין¹⁵ ושותין יוגעין בתורה, אבל אין להתיר תיקוני שגיאות כתיב שאינן באות אגב לימוד ועיון הספר¹⁶.

ובפרט בספר זה שהוא גם 'צרכי רבים', הנהגות והוראות ממלאך אלוקים צדיק יסוד העולם אדמו"ר מבעלזא זע"א - הנוגעות לכל אחד ואחד מאיתנו. זאת ועוד, והרי כבר כמה עשרות בשנים שהדבר מתממה, ואין לך דבר האבד גדול מזה. ולבר מהכי, הרי בשאר ימות השנה הינך שקוד על תלמודך במסגרת הכוללים.

בברכת התורה

ידידו חיים שלום הלוי סגל

ואסיים מעין הפתיחה: כתב רש"י (ביצה כט, א ד"ה תנא אף) בזה"ל, ובמועד רבים עוסקים בתורה, שאין טרודים במלאכה וכו', ע"כ. וראה בספר סדר היום לרבי משה בן מכיר זצ"ל (ענין חוה"מ) שכתב על ימי חוה"מ, והם ימי רצון ומוצלחים בלימודם, לכן אין לאדם לאבד אותו במאכל ומשתה ושינה וטויל, אלא כל אדם יעמוד במקומו המיוחד לו, ויעסוק [בתורה] במה שחננו האל יתברך וכו', וכל אלו הימים יש בהן תוספת קדושה וכו', ואין השכל נותן שניתנה הקדושה בימים אלו כדי לאכול ולשתות ולנהוג בהן מנהג חול, והמתנהג בהם במנהג הזה... ועתיד ליתן את הדין, ומחלל קדושת הימים ומעלתם וכו', ע"כ. ובספר יוסף אומץ הקדמון (סימן תתל"ט) כתב, דאף שמצוה לנגן את ימי חוה"מ במאכל ומשתה, מ"מ עיקר קדושתו אינו מצד הגוף, רק מצד הנשמה, שיש להוסיף על לימודו יותר משאר הימים. ע"כ.

וע"ע בכל בו שהביא המ"ב (ס"ו"ס תק"ל), נראה מזה שאיסור גדול בשחוק יותר ממלאכה, שכונת השי"ת בנתנית המועד היתה כדי להדבק ביראתו ואהבתו ולעסוק בתורתו, ע"כ. ובאליה רבה (שם) הביא ממנהיג"ל (מנהגי חוה"מ) שכתב, דמה שהתירו לעשות דבר האבד הוא ג"כ בכדי שלא יצטערו על איבודו, ויבטלו מלימוד התורה"ק. ע"כ. יתן ה' שנוכל להמשיך לחוג את החג ברוב דיצה וחדוה. אמן.

סידור המשרד בימי חול המועד

ע"ד שאלתכם בערב החג, האם בימי חול המועד מותר לסדר את המשרד וכו'.

אופן השאלה: לשאלתי, האם הינכם עובדים כל השנים בימי חוה"מ, תשובתכם שלא, אלא שהשנה ימי חוה"מ ארוכים, ואזי אפשר לעשות סדר במשרד בכדי שאחר ימי החול המועד השלחן יהיה נקי, וא"כ עיקר המטרה אינה לצורך המועד כלל.

צדדי השאלה: לבר מה שיש לדון מצד מלאכות האסורות, האם שרינן לעשות דברים שיש בהם טירחא.

מקאז'ניץ והחווה מלובלין והיהודי הק' מפשיסחא זע"א, ופתח בהסכמה שנתן לספר הגאון רבי יוסף שאול הלוי נתנוזן זצ"ל מח"ס שו"ת שואל ומשיב, והראה כי כתב הסכמה בחוה"מ פסח תרכ"ט, וכתב שם 'ואף שלא הורגלתי אף לצוות לכתוב בימים האלו, שכן ישנו חול המועד, בכל זאת יען כי ביקש שבדעתו להדפיסו תיכף אחר יו"ט, אמרתי שהיו מצוה לא משהינן'. ע"כ.

14. הובא בתוס' (תגיגה יח, א ד"ה חולו), ובמשנה ברורה (סימן תק"ל סק"ב).

15. במתני' (אבות פ"ג מ"א) המבזה את המועדות אין לו חלק לעוה"ב, ובברטנורא פירש שנוהג מנהג חול באכילה ושתיה. ע"כ. ובמג"א (סימן תק"ל סק"א) הובא, כתב התניא חייב לכבדו במאכל ומשתה ובכסות כשאר יו"ט. ע"כ. ועיין ליקוטי מהרי"ח (ח"ג דף לה, א ד"ה סעודת).

16. בספר חוט שני (יו"ט וחווה"מ ע"מ רנב) הובא דהחזון איש זצ"ל נהג לכתוב גם חידושי תורה שנתחדשו לו במועד, בשורות באלכסון, ושם בחוט שני (שעה"צ סקלח) הובא עוד, דהגאון רבי ניסים קרליץ שליט"א סיפר על מרן החזון איש זצ"ל, בימי חול המועד באו אנשים רבים אליו להקביל פניו בחג, וביניהם באו הרבה רבנים וראשי ישיבות, ונקבעו אז הנהגות רבות לישיבות. ועכ"ז הספיק החזון איש גם בימי המועד ללמוד ולחדש, וגם לכתוב את החידושים שנתחדשו לו אז, וכל זאת כי השכיל לנצל את הזמן. ע"כ.

סק"ח), אהא דכתב השו"ע (ס"ב) מותר להגיה בחול המועד ספרי מקרא וגמרא שצריך לקרוא במועד, והקשה הט"ז הא יכול ללמוד בהם אפילו אינם מוגהים, רק יעשה רושם במקום הטעות, ואחר המועד יתקנם. וצריך לומר 'שמגיה מתוך השכל' ולא מתוך ספר אחר, ואפשר שאחר יו"ט ישכח עיון הזה והיו דבר האבד, ע"כ. הרי לן דכל היכא דאינו הגהה מתוך השכל, אלא הגהה מכנית, אין להתיר [לבר היכא דהוי מעט שגיאות כתיב שמתגלים אך תוך כדי עיונו - כאמור לעיל]. אבל הגהה עיונית ודאי שרי, דאל"ה הא היו דבר האבד.

וע"ז הדרך, מה שכתב בספר שמירת שבת כהלכתה (ח"ב ע"מ' שפו) בזה"ל, ומ"מ מי שיש לו בכתב חידושי תורה, אלא שרצונו לסדרם מחדש לפי סדר מסויים, אסור לו לכותבם מחדש בחוה"מ, ע"כ. ולדברינו זה אינו, דכל זה אינו אלא אך בגוונא שאינו מעיין בדברים, ואך מעתיק כמעשה קוף בעלמא, אבל היכא שלומד את החידושים ואזי ממילא מתחדדים הדברים, ויודע היאך להגדיר ולתמצת כדבעי, שרי וכאמור.

דעת רוב הפוסקים דלא אסרו כתיבה - כתב שלנו

ד ותו חיזיא לאיצטרופי, דהא איירי דכותב בכתובה שלנו שהיא כתב משיט"א, ובמשנה ברורה (שם סק"ה) הביא מכמה אחרונים שכתבו - ה"ה ב"ח (ס"ד), וט"ז (סק"י), ואליה רבה (סק"ד) - דבמדינתנו נהגו להקל בכתב משיט"א, וכן בכתב שלנו דאינו מעשה אומן, ויש להם על מה שיסמוכו, והמחמיר יחמיר לעצמו, ע"כ. ובביאור הלכה (שם ס"ה ד"ה אפילו) כתב, דאף דלענין שבת ק"ל דהכותב בכל כתב ובכל לשון של כל אומה חייב, ומאי גריעא כתב עברית מהן, צריך לומר דאפ"כ לענין חול המועד לא אסרו כי אם כתב שהוא מעשה אומן, וסתם כתב הוי מעשה הדיוט, לבר כתב אשורית.

ובספר מור וקציעה מאריך בזה, ודעתו שיש להחמיר גם במשיט"א עכ"פ בכתב יד סופר, וכמו שנהוג להיות לציבור לבלר נאה מיוחד לכתובותיהם שהוא מעשה אומן, לפיכך נכון שלא יכתוב כתיבה נאה אף בכתב משיט"א, ע"כ.

וסיים הביאור הלכה, דהעולם נהגו להקל בזה, ואין למחות בידן שיש להם על מי שיסמוכו, וטוב לחוש לדבריו אם לא לצורך גדול, ובפרט לענין פרקמטיא שאינה אבודה בודאי נכון למעט בחול המועד כל מה שיוכל, ע"כ.

הרי לן דאף המור וקציעה שהחמיר, אינו אלא בכתב מיוחד, כמו שכתב 'שנהוג להיות לציבור לבלר נאה מיוחד לכתובותיהם שהוא מעשה אומן', משא"כ בכתב רגיל ופשוט בעל הגהה, שאני.

ה) ומה דמצינו בשו"ע (שם ס"א) דאסור לכתוב בחול המועד, ואפילו להגיה אות אחת בספר [תורה] עיי"ש, ולכאורה הוי לן למישרי מטעם הא דאמרו ז"ל (כתובות יט, א) דאל תשכן באהליך עולה. ותו, הא באם יתקן על אתר, אזי יקח רגע כמימרא, משא"כ באם יניחנו לאחור המועד, אזי יקח לו יותר זמן, דיצטרך לחגור הס"ת מבחוץ, והוי זמנו דבר האבד. וצריך לומר דאיירי דלא יקח לו הרבה מזמנו. ודוחק.

ואגב, ראה בשעה"צ (שם סק"א) דהביא לדברי הבית יוסף (ד"ה וכתב הרב המגיד) שלא התיר לתקן ספר תורה שלו, אף דע"י תיקונו יהיה לו ספר תורה כשרה, ולא כהרא"ה שהתיר. והעיר השעה"צ, ולא אבין הטעם של הבי"י, דמאי שנא מכתובת מזוזה דמותר לכתוב לצורך עצמו שצריך לה במועד לכו"ע, והלא הכא ג"כ באם חסר בתוכה אות אחת אין לו מצות עשה דכתיבת ספר תורה, ע"כ.

שיטת הראשונים האם בזמן הזה איכא מצוה עשה דכתיבת ספר תורה

ולכאורה יש להבין דברי השעה"צ, הא הטור (יו"ד סו"ס ער) הביא לדברי אביו הרא"ש (הלכות ספר תורה סימן א') שכתב, דהאי מצותא רבתא של כתיבת ספר תורה לכל אחד, לא נאמר אלא לדורות הראשונים שהיו כותבין ספר תורה 'ולומדים בה', אבל האינדא

מלימוד חידושים אחרים באותה שעה [לעיל הובא דבריו באורך] עיי"ש, ולפי"ז צ"ע הנהגת בעל הקהלות יעקב הנ"ל שלא כתב בחוה"מ.

12. ועינין בשערי תשובה (שם סק"ד ד"ה מי ששלחו) שציין לדברי הברכי יוסף (סק"ב), שהביא מתשובת כ"י מהר"י הלוי ממורי"ש שהיה קדמון ושואל שאלות מן השמים ומשיבים לו, וז"ל, אם מותר לכתוב פסוק הלכה בחוה"מ, והשיבו לו אוהב ה' שערי ציון המצוינים בהלכה, שמחדשים חידוש בהלכה ומעמידים אותם על בורין, אותם שערים נאהבים יותר מכל משכנות יעקב, וכל אותם החושבים מחשבות וסברות בהלכה חמורה ובפוסקים התמורים, אהוב ונחמד לפני המלך העליון, ואם על אבידת כסף הותר מלאכה בחול המועד, כ"ש וכ"ש שיש לחוש על אבידת המרגליות היקרות שהם סברות ומחשבות התורה היקרה שיש לכתבם שלא ישתכחו ויאבדו, וכל הכותב אותן מקבל שכר עליהם, זה פירושו לי ושמנו בפי אמת. עכ"ל. וע"ע מה שכתבנו בזה בספר בירורי חיים (ח"א ע"מ' רמט), ושם מהדו"ת (ע"מ' תקמט), וח"ד (ע"מ' לו הערה ח').

13. וראיתי בספר הליכות חיים (מועדים - אלול תשרי ע"מ' רמ) כשראה אדמו"ר מקלויזנבורג זצ"ל שהכותב [ה"ה הגאון רבי אליהו שמואל שמרלר ראש ישיבת צאנז] נמנע מלכתוב בחוה"מ את הדברי תורה שנאמרו ע"י האדמו"ר ביו"ט, ניגש רבינו לארון הספרים והוציא את הספר 'משמרת איתמר' להרה"ק רבי איתמר מקאנסקוואלי זצ"ל - תלמידים של הרה"ק

המועד יצטרך ללמוד שנית מה שלמד כבר ולהזכיר מה שחידש כבר, וזה יבטלנו מלימוד חידושים אחרים באותה שעה, ואין לך דבר האבד גדול מזה שמאבד הזמן. וכן ראיתי למו"ח [ה"ה הב"ח] ז"ל שכתב חיבוריו גם בחול המועד, ע"כ (הט"ז). והובא במשנה ברורה (שם סקמ"ז). הרי לן דבריו ברור מללו דביטול זמנו הוי נמי בכלל דבר האבד.

ויסוד הדבר כבר מצינו בריטב"א (מו"ק יח, א ד"ה אין כותבין), וז"ל, ... שאין לך דבר האבד גדול מזה, וכן הסכימו רבותי על ידי. ועוד התירו לי לכתוב שיטת חידושי שלי שהייתי לומד, וכיוצא בו כדי שלא אשכח, וכן נראה הלכה למעשה, עכ"ל. וכמו שהביא השעה"צ (שם סקמ"ב) 'וכן מצאתי בחידושי הריטב"א שכתב להלכה למעשה', ע"כ.

אין אדם לומד תורה אלא ממקום שלבו חפץ

ב) והרי ברור שיכול ללמוד אדם כל מה שיחפוץ, ואדרבה מעלה איכא אף בזה, כמו שאמרו ז"ל (ע"ז יט, א) אין אדם לומד תורה אלא ממקום שלבו חפץ, דאזי הלימוד יותר איכותי ופורה, כדברי רש"י (שם ד"ה ממקום) שאם ישנה לו מסכת אחרת אין מתקיימת - לפי שלבו על תאותו, ע"כ. ואחר שלמד הרי תמיד יהיה לו מה לכתוב, הן דברי חידוש והן ביאור וביור הענינים, דאין בית המדרש בלא חידוש, ועי"ז שהוא עתה נמצא בתוך הענין יוכל לכתוב באופן ברור ומתומצת כותרות משניות ומפתחות הענינים, שזה לא יוכל לעשות כדבעי אם אינו בתוך הענין כמצטרך. ופעמים אפילו שגיאות כתיב אינן מתגלות אלא אך כשלומד הדק היטב [לאפוקי היכא דאיכא הרבה שגיאות כתיב].

לעולם ישנה אדם לתלמידו דרך קצרה

וכבר מצינו בדברי הרשב"ם (פסחים קט, ב ד"ה דהיינו), בדברי הגמ' מהי רביעית של תורה, דאחר שכתב באריכות ביאור הענין, הביא 'לשון קצר ששמע רבינו מרבי יעקב בר יקר זצ"ל', ע"כ. והוא בכדי ללמד לאדם בדרך קצרה, כדאמרו ז"ל (שם ג, ב) לעולם ישנה אדם לתלמידו דרך קצרה. וכאמור זה אינו שייך אלא אם הוא בתוך הענין, וכיון שכן אם לא יכתוב על אתר הרי זה ילך לאיבוד ולטמיון, ואין לך דבר האבד גדול מזה.

ושמחתי שכיוצא בזה העלה בספר חוט שני (יו"ט וחווה"מ ע"מ' רנב), הכותב חידושי תורה בחוה"מ, אינו צריך לקצר על מנת לחסוך מכתבת תיבות ואותיות בחוה"מ, כיון שאם מאריך בכתבתם הרי הוא כותב ומדגיש בכתבתו את כל 'הדקות שנתחדש' לו, ויש לו לכתוב כדרכו.

וכמו"כ מי שרגיל לסכם סוגיות בכתב, מותר לו גם לסכם בכתב בדרך לימודו בחוה"מ, דהסיכום של שעת העיון בסוגיא, יש לו אז את הדקות וההרגשות בסוגיא, ואח"כ הוא ישכח, ע"כ.

וראה בספר מאיר עיני ישראל (ח"ב ע"מ' תט) שהובא דהחפץ חיים זצוק"ל כתב את אחד מחיבוריו בימי חול המועד, והגיע אדם חשוב אליו וראהו שכותב בחוה"מ, ותמה הוא עליו שכותב בחוה"מ, והיה להח"ח קפידה מאוד גדולה על שהעירו לו הנ"ל¹¹. ע"כ.

ג) ועתה ראיתי שכן כתבו פוסקי זמנינו, ה"ה בשו"ת יביע אומר (ח"ב יו"ד סימן כו אות ט'), ושכן מתבאר בספר מאמר מרדכי (סימן תקמו סק"י). וכ"כ בספר חול המועד כהלכתו (פ"ו הערה כב).

יש לתמוה על דעת האוסר לערוך מפתחות

ונפלאתי על מה שהעיר בספר פסקי תשובות (סימן תקמ"ה הערה עב) על דברי ספר חול המועד כהלכתו (פ"ו הערה כב) שהתיר עריכת מפתחות עיי"ש, דבאמת עריכת מפתחות צריכים ללמוד את הענין כדבעי, ורק אח"כ יוכל להגדיר ולחדד את הדברים, א"כ זה גופא הוי חידוש, וכאמור לעיל.

ובאמת היכא דאיירי בסוג עריכה, דאינו אלא תיקוני שגיאות כתיב, ודאי דאין להתיר, וכמבואר בט"ז שהעתיק המשנה ברורה (שם

ע"כ. הרי דאין כוונת המ"ב 'לצורך אוכל נפש' כפשוטו, כדמצינו גבי יו"ט שהתירו לבשל אוכל נפש, אלא כל שהוא לצורך גופו של האדם שרי.

10. עיין זה מצינו בביאור הלכה (סימן תקכ"ז ד"ה וי"י) לגבי עירוב תבשילין, דהביא מהריצב"א (עירובין לח) בטעם דליכא איסור הכנה בבישול ביו"ט לשבת, כיון דאיסור הכנה לא שייך רק בדבר חדש [יצירה חדשה], משא"כ בישול ואפיה הוא תיקון בעלמא, ולכן מהני לזה עירוב תבשילין עיי"ש. וכיוצא מצינו בתוס' (ביצה ב, ב ד"ה והיה).

11. וראה בשדי חמד (אסיפת דינים מערכת חוה"מ סוסקי"א) שכתב בזה"ל, וקרוב הדבר לומר דמה שנהג לא לכתוב דברי תורה הוא מנהג בטעות. ועיין בארחות חיים (סק"ז) שכתב, דמי שנהג להחמיר על עצמו לא לכתוב חידושי תורה בחוה"מ, יכול לשאול על נדרו. ואפשר דמצוה נמי איכא ע"כ. וע"ע בספר שמירת שבת כהלכתה (ח"ב ע"מ' שפו הערה עז).

ובארחות רבינו הקהלות יעקב (ח"ד ע"מ' קעב אות נד) הביא, ראיתי את החזון איש זצ"ל כותב חידושי תורה בליל הושענא רבה. אולם בעל הקהלות יעקב לא כותב חידושי תורה בחוה"מ, ואמר שחושב שיזכור את מה שמחדש בחוה"מ ואזי אין היתר לכתבם בחוה"מ. ע"כ.

ועיין במשנה ברורה (סימן תקמ"ה סקמ"ז) שהביא מהט"ז (שם סקי"ג-הנ"ל) עוד טעם לכתבת חידושי תורה, דאם יתעכב בכתבת החידושים שלמד בתוך המועד יצטרך ללמוד שנית מה שלמד כבר, וזה יבטלנו

הנה יש לחקור, האם המלאכות שנאסרו בחוה"מ רק מלאכות 'דאית בהו טירחא', אבל מלאכות קלות שאין בהם טירחא, לא נאסרו כלל. או דילמא דגדר הדברים, כל מה דהוי בכלל אחת מהמלאכות אסרי, ולכן כאשר אין בהם צורך המועד, או חשש הפסד, אסור לעשותן אעפ"י שאין בהן טירחא.

מצינו במתני' (ריש מ"ק) משקין בית השלחין במועד ובשביעית, והקשו בגמ' (שם ב, ב) בשלמא מועד משום טירחא הוא, ובמקום פסידא שרי רבנן, אלא שביעית, חרישה בשביעית מי שרי. ופירש רש"י (ד"ה בשלמא וד"ה וכל) בשלמא מועד משו"ה שרי, דלא אסיר בשום מלאכה אלא משום טירחא, וכל מקום פסידא שרו רבנן למיטרח בחולו של מועד במקום פסידא, ע"כ. וכיצא בזה בגמ' (שם יג, ב) מועד משום טירחא הוא, ובמקום פסידא שרי רבנן.

כתב שבלי הלקט (סימן רכ"ה) לענין כתיבה בזה"ל, ואגרות של רשות יש מפרשים דזו היא שאילת שלום, דכיון שאינו כותב צרכיו כלל, אלא שאילת שלום גרידא, ליכא טירחא בהך כתיבה, ולא דמיא למלאכה כלל, הלכך מותר דלא הוי כי אם כמטייל בעלמא וכו', ע"כ. והובא בביאור הלכה (סימן תקמ"ה ס"ה ד"ה ואפילו ע"ד).

וכן משמע מדברי היראים (סימן ד"ש) שכתב בזה"ל, ובפירוש רבותי במועד קטן מצאתי, דאיסור מלאכה חולו של מועד דאורייתא, מ"מ למדנו מדתלי תלמודא איסור מלאכה חולו של מועד בטירחא, למדנו דלא מיתסרא אלא מלאכת טורח, הלכך הלאות ומלאכה מועטה בביתו מותרת. עכ"ל.

ופעמים אסרו אף טירחא בעלמא, הנה בשו"ע (סימן תקל"ח ס"ב) מצינו דמותר להכניס פירות מהשדה להבית מפני הגנבים, ועיין במ"ב (סק"י) שכתב דבכל דבר האבד אסור לכיון לכתחילה להשהות עד המועד, 'ואף דההכנסה הוא רק טירחא בעלמא', ע"כ. הרי לן דאף טירחא מועטת לא התירו.

וראיתי בספר פני השלחן - חול המועד (עמ' ריג) שסידר הדברים בטוב טעם, וכתב להוכיח מדברי הפוסקים דלא התירו פעולה שיש בה 'מלאכה' האסורה בשבת וי"ט.

בשו"ע (סימן תקמ"ט ס"ב) כתב, מותר ליטול גבשושית שבבית, ובמ"ב (סק"ז) הביא מהב"י 'דהתירו ליטול שלא יתקל בם', ומותר ליטול אפילו כדרכו, דאע"ג דמלאכה גמורה היא [דבשבת חייב ע"ז משום בונה] ואינו דבר האבד, ולצורך המועד בעלמא אינו שרי כי אם בשינוי, עכ"ל. ומתירין אפילו כדרכו משום דנטילת גבשושית לית בה טורח. ע"כ. הרי דמפני דנטילת הגבשושית הוי פעולה שאין בה טורח, משו"ה הוא דשרינן אף בלי שינוי.

עוד מצינו בשו"ע (סימן תקל"א ס"ח), כל אדם מותר ליטול שפה בחול המועד. ובשעה"צ (סקט"ו) כתב לבאר, שע"י גידול השפה לא יהיה מנוול, ומשו"ה לא הכריחוהו ליטול מעיו"ט. ומ"מ צריך לומר דזה נקרא יפיו ותיקון הגוף וצורך המועד, דאל"ה יהיה אסור מטעם מלאכת גוזז בחוה"מ וכו', ע"כ. הרי לן דאף דלית ביה טירחא, לא התירו המלאכה אלא משום דהוי צורך המועד.

ובשו"ע (סימן תקמ"ז ס"ב) כתב, דאין לתלוש עשבים ועפר בחוה"מ בבית הקברות כמו שנוהגים לעשות בחול. ובמ"ב (סק"ה) כתב, דמה שתולשים אחר קבורת המת זכר לתחיה שרי [הובא בשו"ע יו"ד (סימן שע"ו ס"ד), דתולשין עפר ועשבים ומשליכים אחר גוום, ורוחצין ידיהם במים, ובש"ך (סק"ה) כתב דטעם שתולשין עפר, לומר דטומאה זו אינה נטהרת אלא בכענין ג' דברים, מים, ואפר פרה, ואזוב עיי"ש]. ובמאמר מרדכי פקפק ע"ז, וכתב דפשוט השו"ע אינו כן, וכן המנהג שאין לתלוש בחוה"מ, ע"כ. הרי לן נמי דאסרוהו אף דלית ביה טורח, ורק משום מלאכה.

17. ומ"מ הנוהר לקיים הלכות חול המועד כדבעי, אינו מפסיד, כדמצינו בספר חוט שני (הלכות יו"ט וחוה"מ עמ' ריח שעה"צ סק"ח) שהביא עובדא, שמעתי מהרב שמואל בנדיקט, שבמפעל לצבע שהיה לאביו ז"ל מעולם לא עבדו בחוה"מ. ופעם אחת הוציאו מכרו ממשד הבטחון קודם יוה"כ על סוג צבע מיוחד שהיו צריכים עבור הגריקנים [מיכלי מים] שהיו מספקים בהם מים לחיילים (המיכלים היו עשויים ממתכת, והצבע היה כדי להגן מפני חלודה), ואביו וזה במכרו, והיה בזה רווחים גדולים, כי הצבע היה סוג נדיר ויקר והם היו זקוקים לכמויות גדולות. מאחר והזכיה שלהם היתה קודם יוה"כ סמוך לחול המועד סוכות, אביו הודיע לאנשי המשד שבחוה"מ המפעל סגור, ושהם מוכנים מעכשיו לעבוד במפעל שעות נוספות ביום ובלילה בכדי לספק את התצרוכת, אבל חזר והדגיש שבחוה"מ המפעל שובת, ולכן ביקש מהם שיקדימו את ההזמנות.

וכששמעו אנשי המשד כן, אמרו שהם אינם מסכימים, והוא עמד על דבריו, אי לכך הם סילקו את ידיהם מכל העסק, ומספר שבועות הם לא הזמינו, ולא פנו אליהם יותר. אחר פרק זמן חזרו אנשי המשד אליהם, ואמרו כי הם מרגישים שהאלוקים איתכם, והוא אוהב אתכם על זה, ולא מנע מכם את הרווחים, כי הם ניסו לילך למפעלים אחרים כגון טמבור ועוד, ולא הצליחו לקבל מהם את המוצר שהם היו זקוקים לו, והציעו מחדש את כל העסק כמקודם, והמשיכו להזמין את הצבע. ע"כ.

18. ומ"מ נראה פשוט, דהיכא דכליו מלוכלכים, ועתה אחר שניקה אותם, וממילא צריך להסיר אותם מהשיש, נראה דיכול להניחם היכן שרצה אף במקום האיסור, ואינו מחוייב להחזירם דוקא למקומם בארון.

19. וכיון דאתינן להכי, הנה ביסוד הדבר יש להבין היאך שרי לבשל בערב שביעי של פסח לשבת הסמוכה לה, הא לכאורה קעביד מלאכה במועד שאינו לצורך המועד כלל.

תשובה: א] כתב הרמ"א (סימן תקל"ט ס"יא) ומותר לקנות [במועד] לצורך יו"ט שני של יו"ט האחרון. ע"כ. ובהגהות רעק"א כתב דאפילו לעשות מלאכה גמורה כגון לבשל לצורך יו"ט שני ג"כ שרי [והובא במשנה ברורה (שם סקל"ט)]. וכתב המג"א (סק"ד), ומותר לקנות, ולא אמרינן כיון דבקיאינן בקביעא דירחא הוי ליה [יו"ט] שני חול ומכין מחול המועד לחול, אפ"ה שרי כי היכי דלא לזלוילי ביה. ע"כ.

ד) בחיי אדם (כלל ק"י ס"א) כתב, הקושר והמתיר לא נזכר מה דינו, ונראה לי דמה שאינו לצורך המועד, אסור לכו"ע. ע"כ. הרי משמע דאף שאין טירחא לא הותר אלא לצורך המועד.

ובאמת לא נמצא דבר ברור איזו מלאכה שרי בחוה"מ ואיזו לא, וכדכתב רש"י (חגיגה יח, א ד"ה הא) 'ועל חולו של מועד יגידו לך איזו מלאכה אסורה, דבר שאינו אבד' ואיזו מלאכה מותרת דבר האבד', ע"כ. והיינו דרש"י כתב דחו"ל לא פירשו לן איזו סוג מלאכות נאסרו בחוה"מ, אלא המלאכות שנאסרו, באלו אופנים התירו אותן. 'וכיון שלא נתפרש, אזי אין לנו להתיר אף אחת מהן'.

וסיבת הדבר דכמה מלאכות התירו עפ"י ההיתרים הנ"ל, דהא לגבי שבת ויו"ט קראתם התורה 'שבתון' או 'עצרת', וכוונת התורה שיהיו שובתים ועצורים ממלאכה בכל האופנים. ומ"מ חול המועד לא קראתם התורה כן, אלא 'מקרא קודש', שהם מובדלים מימות החול, וכדי שידע אדם שימים אלו מובדלים, לא רצו שיטרח במלאכתו כשאר ימות החול, והתירו בכמה אופנים כגון דבר האבד או לצורך המועד.

נמצינו למדים: באוכל נפש או בדבר האבד, התירו כל מלאכה אף מלאכת אומן, וטירחא מרובה. ואילו בשאר צרכי המועד, יש לחלק בין מלאכה שיש בה טורח, למלאכה קלה שאין בה טורח, כגון נטילת גבשושית או גזיזת השפם, התירו גם בלא שינוי. אבל כשאינו לצורך, אזי רובץ על הדבר איסור מלאכה.

ה) והלום ראיתי בשו"ת שבת הלוי ח"ו (סימן ס"ז) שכתב בכעין נדון דידן, ע"ד האם שרי לבעל תנות לסדר את חנותו בימי המועד, מבלי לעשות מקח וממכר כלל. והעלה דלדעתו הדברים מפורשים היטב בש"ס ירושלמי ובשו"ע, וז"ל הירושלמי (מו"ק פ"ב סוף ה"ד) על מתני' אין מביאין כלים מבית האומן, דהא אמרה פרגמטיא עבדה שרי מטלטלתא במועדא ע"כ. והנמוקי יוסף (ב"ב פרק לא יחפור) גרס 'אבודה' באל"ף. ופירשו כלומר אם יש לו סחורה ממיני פירות או תבואה, ואם תעמוד שלא יתפכו ממטה למעלה יתעפש או ירקב, מותר להפוך אותה בחוה"מ, ע"כ. והובא בב"י (סימן תקל"ח). וכתב (הב"י) דמיני פירות או תבואה דנקט לאו דוקא, דה"ה כל סחורה, כיון דדבר האבד הוא, ע"כ. וכך איפסק להילכתא בשו"ע (שם ס"ה). וא"כ פשיטא וברירא דדוקא אם תפסוד הסחורה, אזי הוא דמותר להפכה ולסדרה. אבל בלא דבר האבד של הסחורה עצמה, אעפ"י שאינו עושה אלא היפוך וסידור במקומה אסור, והיינו משום טירחא דמועד. וסיים - וברור דקיי"ל כפירוש הנמוקי יוסף והב"י כנפסק בשו"ע, דגם ההיפוך במקומו טירחא האסורה בחוה"מ, ע"כ.

ולפי"ז ה"ה נמי בנד"ד לסדר את הניירות בתיקות, ולנקות את האימל המיותר במחשב וכו', כל הני הוי בכלל טירחא שלא לצורך המועד. וע"ד להדליק את המחשב לצורך זה, הא הוי מלאכה, ופשיטא דחמירי.

אלא דכל היכא דנצרכים למחשב לצורך המועד עצמו, כגון שהינכם מקבלים פניות ממחלקות הבי"ח דרך האימל לצורך ימי חול המועד עצמן, ודאי דשאני ושרי.

העולה מן הדברים: אין להתיר טירחא בימי חול המועד - כגון לסדר את ניירת המשד והמחשב, היכא דלא הוי לצורך המועד¹⁷.

נקיון ואיסור הכלים בערב שביעי של פסח, בכדי להקל במוצאי החג

ולפי"ז אמרתי להוסיף, מה דמצוי המכשול ע"ד נקיון ואיסור הכלים בערב שביעי של פסח, בכדי להקל במוצאי החג. ודינא הוא דאסור לטרוח בערב שביעי של פסח לנקות ולארז את הכלים, אף בכדי להקל מהעומס הגדול שבמוצאי החג, כיון דהא אף טירחא לחודא [בלי מלאכה האסורה] אסרו במועד, כמבואר בשו"ע (סימן תקל"ח ס"ה) דמי שיש לו סחורה שאם לא יהפכנה ממטה למעלה

תתקלקל, אזי הוא דמותר להפכה בחוה"מ עיי"ש, משמע דכל היכא דליכא הפסד לא התירו לטרוח ולהפכה במועד¹⁸ (ני"ל, ופשוט)¹⁹.

אולם בשו"ת שבט הקהתי (ח"ב סימן קפ"ח) כתב ע"ד אם שרי להצניע בחוה"מ כלי פסח לתוך המחסן, והביא לדברי השר"ע (סימן תקל"ה ס"א) אין מפנין מחצר לחצר וכו' ולא לפנות דירתו ולא לפנות כליו - שאינם לצורך המועד, אבל מפנה הוא מבית לבית באותה חצר. ובב"י (ד"ה אין עמ' קסז בנדמ"ח) הביא לדברי הנמוקי יוסף (מו"ק ו, ב מדפי הרי"ף) שכתב, דמבית לבית באותה חצר מפנין, כיון דבצנעא הוא, משא"כ מחצר לחצר הוי דרך רשות הרבים.

ובמשנה ברורה (שם סק"א וה') כתב, דהא דאין מפנין מחצר לחצר 'משום טרחא הוא'. אבל מבית לבית באותה חצר, דליכא טרחא כולי האי, וגם הוא בצנעה, ואפילו אותו הבית הוא של חבירו. ע"כ. מדבריו למדנו דתליא בב' תנאים, א] דלא הוי טירחא גדולה²⁰. ב] ובצנעא. וראה בערוך השלחן (שם ס"ד) שכתב, לענ"ד מה דהתירו לפנות מחצר לחצר שלא דרך רשות הרבים, אינו אלא בסחורה וכלים דלא ליהוי אוושא מילתא, אבל לפנות דירתו מחצר לחצר אף שלא דרך רה"ר אסור, דהטירחא רבה מאוד. אך לא משמע כן בלשון הפוסקים, ע"כ. ועפ"י ז' כתב (שבט הקהתי) להתיר לפנות כלי פסח בחוה"מ.

אלא דאיהו גופא כתב להקשות על דבריו, מהא דהבאנו לעיל דמבואר בשו"ע (סימן תקל"ח ס"ה) דמי שיש לו סחורה שאם לא יהפכנה ממטה למעלה תתקלקל, אזי הוא דמותר להפכה בחוה"מ עיי"ש, משמע דכל היכא דליכא הפסד לא התירו לטרוח ולהפכה במועד. ותירץ (שבט הקהתי) דצריך לומר דבסחורה החמירו טפי משום טירחא, משא"כ כלי הבית וחפציו לא החמירו משום טירחא, ע"כ.

ונראה לומר, דהנה בערוך השלחן (סימן תקל"ה ס"ד) הביא לדברי המג"א (סוסק"ב) שכתב, כלל דינים אלו יש להתיר כפי ראות עיני המורה, דיש לפעמים הכרח לפנות, ואז מותר בכל ענין, וכל מורה על מקומו יבין הענין אם להתיר או לאסור, ע"כ. וכיון שכן נראה לומר דכל היכא דאין איזה סיבה מיוחדת לפנות, אלמא נתיר לטרוח במועד. ובאמת קשה ליתן החילוק בין תכלת לקלא אילן - מהו טירחא מרובה ומה היא טירחא מועטת, דהרי האשה שרצונה להקל מעצמה את המשא במוצאי החג תאמר למורה הוראה דזהו טירחא מועטת, ואילו האשה האחרת תאמר איפכא דזה הוא טירחא מרובה.

ולבר מהכא, איזה פנים יש לדבר, דכבר בתוך המועד, עושים פעולות שנראה מהם דרוצים לגרש את המועד.

העולה מן הדברים: אין לטרוח באיסורן ואריזה בתוך המועד, לצורך מוצאי החג, לבר היכא דהוי דבר שאין בו טירחא כלל.

**הרב נדב פרץ
הקריה החרדית בית שמש**

סימן א'

בענין יסוד איסור גילוח במועד

א. ד"ד א' משנה. ואלו מגלחין במועד, הבא ממדינת הים, ומבית השביה, והיוצא מבית האסורין, והמנודה שהתירו לו חכמים, וכן מי שנשאל לחכם והותר, והנזיר, והמצורע העולה מטומאתו לטהרתו. ואלו מכבסין במועד, הבא ממדינת הים, ומבית השביה, והיוצא מבית האסורין, ומנודה שהתירו לו חכמים, וכן מי שנשאל לחכם והותר, מטפחות הידים, ומטפחות הספרים, ומטפחות הספג, הזבין, והזבות, והנדות, והיולדות, וכל העולין מטומאה לטהרה, הרי אלו מותרין. ושאר כל אדם אסורין. ובגמרא. ושאר כל אדם מ"ט אסורין, כדתנן, אנשי משמר, ואנשי מעמד, אסורין לספר ולכבס, ובחמישי מותרין

והקשה בפמ"ג (א"א סק"ד) קשיא לי למ"ד חול המועד דאורייתא אסור, א"כ מלאכה גמורה בחוה"מ לצורך יו"ט אחרון, היאך שרינן. [ואם נימא] משום דלא ליתא לזלוילא [ביו"ט שני], זה בדברנן [היינו דזה יועיל אך באיסור שהוא מדרבנן], לא בדברי תורה. ואפשר דאה"נ [דאסור לקנות ולבשל בחוה"מ], וצ"ע מסתימת הפוסקים בזה. ע"כ.

ב] ומ"מ היכא דמרבה בשיעורין לצורך שבת אחר המועד שרי, והיינו דמבשל למועד או ליו"ט ז' של פסח, ואזי הוא דמרבה אף בשביל השבת שלאחריו הסמוכה ליו"ט. והוא לו מהא דכתב השר"ע (סימן תקל"ג ס"א) מותר לטחון קמח לצורך המועד, ושלא לצורך המועד אסור. ומיהו אין צריך לצמצם אלא עושה בהרוחה, ואם יותיר יותיר. אבל לא יערים לטחון או לעשות יותר בכוונה וכו'. ובמשנה ברורה (סק"ט) הביא דיש פוסקים שסומכים להקל בהערמה, דיש לו ישן ואומר בשכר חדש אני רוצה. ואין למחות למי שרוצה לסמוך אסבא זו. ומ"מ יש שכתבו, דגם פוסקים אלו אינם מקילים, אלא היכא דאין הערמה ניכרת וכו', ע"כ.

ובביאור הלכה (שם ד"ה שרי) הביא מחיי אדם שכתב בזה"ל, בשעת הדחק כגון שלא יוכל לאפות תיכף אחר המועד, יש לסמוך להתיר לאפות ע"י שצריך קצת לפת אחד, אף שמערים ועושה בכונה יותר, כיון שאין הערמה זו ניכר כל כך. וכ"ש כשעושה פת אחד גדול שאין בו אלא טורח אחד דשרי לכו"ע. ע"כ.

ולאור זה כתב בספר חוט שני - יו"ט וחוה"מ (עמ' רמג), דלצורך שבת אסרו חג"ל דאסור לבשל להדיא בלא הערמה, ומותר רק היכא שמרבה בשיעורין, שיאלץ קצת מכל תבשיל ותבשיל דזה הוא ריבוי בשיעורין שמותר. וכמו"כ לבשל בחוה"מ במיוחד לצורך שמחת ברית מילה שיתקיים באסור חג, אף דהוי צורך מצוה, אין להתיר אא"כ יאלץ מכל תבשיל ותבשיל. ע"כ.

ג] ועדיין יש מקום לעיין, דהא הפמ"ג קמייירי לבשל ליו"ט שני דהוא חול, בזה הוא דקאמרינן דאין לבשל במועד, אבל מאן יימר דאף לשבת הסמוכה לחג ס"ל הכי.

20. הנה המשנה ברורה בתחילת דבריו (סימן תקל"ה סק"א) כתב 'משום טרחא', ואזי משמע כל טרחא אסור. אולם להלן (שם סק"ה) דליכא טרחא כולי האי. הרי לן דמעט טרחא הוא דהתירו.

מפני כבוד השבת. ואמר רבה בר בר חנה א"ר אלעזר, מ"ט, כדי שלא יכנסו למשמרתן כשהם מנוולין, הכא נמי כדי שלא יכנסו לרגל כשהן מנוולין. עכ"ל הגמרא.

ומבואר מד' הגמרא, דאין כאן איסור מצד מלאכה במועד, אלא הוי גזירה חדשה שלא יכנסו לרגל כשהם מנוולין, וצ"ב, אמאי באמת לא יהי' כאן איסור מלאכה. ויעוי' בתוס' שעמדו בזה ופי' בזה"ל, אע"פ שהוא מלאכה, היה לנו להתירה לצורך המועד. א"נ, אע"פ שיש מלאכות אסורות במועד שאין בהן טורח, כגון פרקמטיא, מכל מקום זה שהוא ליפוי, ראוי להתיר לכבוד מועד. עכ"ל התוס'. [ויעוי' בתוס' שדנו, אם גילוח כל הראש נכלל בהיתר המשנה, או דהוי מלאכה, ואסור אפילו באונס]. אך לכאן צריך ביאור, דהא קי"ל כל מלאכת צורך המועד, אם לאוכל נפש היא שרי אפי' מלאכת אומן, אבל אם צורך המועד לא, דאוכל נפש דוקא מעשה הדיוט, כמבואר בש"ס ובפוסקים.

ב. וראיתי בביאור הלכה סימן תקל"א שכתב וז"ל, דע, דאלו שהתירו לגלח, אפילו כדרכו בלי שינוי, דבמשנה שנה לה שם גילוח וכיבוס בחדא מחתא, וכי היכי דכיבוס שרינן אפילו בכדרכה, כדאיתא בסימן תקל"ד, ה"ה לענין גילוח. ועוד, מפסחים נ"ה ע"ב, דאיתא שם, החייטין, שכן הדיוט תופר כדרכו בחוה"מ, והספרין והכובסין, שכן מותרין בחוה"מ בבא מן הים, ולת"ק הרצענין אסור ב"ד, אף שגם הם מותרין לשנות בחוה"מ, כדאיתא בירושלמי, וע"כ דאין למדין מן שינוי בחוה"מ, להתיר משום זה בכדרכה ב"ד, ולפי"ז מוכח בהדיא לענינינו, דספרין וכובסין התירו להן בכדרכה (אח"כ מצאתי בחי' ריטב"א בפ"ב, דסובר לדינא כמו שכתבנו). ולכאורה קשה, הלא דבר שאינו אוכל נפש, והוא לצורך המועד, קי"ל דבעי שינוי, ואולי מפני שהיו עד כה אנוסים בדבר, עשאוים חז"ל כדבר האבד, בדבר האבד א"צ שינוי. ועדיין צ"ע. עכ"ל הביאור הלכה.

ג. ומבואר מד' הרב ביאור הלכה, דבאמת לא היה מקום להתיר מצד מלאכה רק מעשה הדיוט, והא דשרי הכא באנוסין, הוא משום דאנוסין שאני. וכ"ה בביאור הלכה סי' תקמ"ב ד"ה אפילו. ולכאן צ"ב, דאין יועיל טעם אנוסין, אם נימא דמלאכת חוה"מ דאין, וי"ל, דמסורן הכתוב לחכמים. ולפי"ז גדר מסורן הכתוב לחכמים, אינו גילוי במקרא, אלא כח חדש שנתנה להם תורה. ואפשר דהתו' לא ס"ל סברא זו, ומה"ט כת' לאסור גילוח הראש, אע"ג דאנוסין.

ד. אך לכאן צ"ב בד' הבה"ל, דא"כ מה הק' הגמרא ושאר כל אדם אסורין, מ"ט, והא שפיר אסורין מצד מלאכה, אך ודאי צ"ל דקו' הגמ', דעכ"פ לישתרו בשלא כדרכו.

ה. אלא דבאמת לפלא על הבה"ל, שלא שת לבו לד' הריטב"א ז"ל, שכתב בהדי', דגם מצד מלאכה יש להתיר אפי' מלאכת אומן, ולא רק מצד אנוסין, שכתב וז"ל, ושאר כל אדם מ"ט אין מגלחין. פירוש, דאע"ג דגילוח מלאכה גמורה היא, מ"מ כיון שהוא תיקון הגוף, ויפוי פנים, כצורך אוכל נפש דמי, וכדתנן עושה אשה תכשיטה במועד, ואין לך צורך המועד גדול מזה. עכ"ל הריטב"א ז"ל. ומבואר כאן, דמעיקר הדין, כל אדם הי' מותר אפי' מלאכה גמורה, דהו"ל כצורך אוכל נפש, וכמו גבי אשה. וכ"כ הריטב"א ז"ל (בדף ט' ב') גבי אשה, והובא בביאור הלכה סי' תקמ"ז סעיף ה'.

ו. אכן באמת דברי הריטב"א ז"ל צ"ע לכאורה, דיעוי' במ"ב סי' תס"ח ס"ק ז', כתבו האחרונים, דכל מה שמותר לעשות בחולו של מועד, כגון דבר האבד, או שעושה מעשה הדיוט ולא מעשה אומן, ויש בו צורך המועד, וכיצא בזה משאר דברים המותרים בחוה"מ, כל שכן שמותרים בע"פ אחר חצות, וכן כל אותן שהתירו לספר ולכבס בחש"מ, כגון הבא ממדינת הים, והיוצא מבית האסורין, מותרין ג"כ בערב פסח אחר חצות. עכ"ל המ"ב שם. ומעתה צ"ע, אמאי אסור להסתפר בע"פ אחר חצות. [וכדאיתא בהדיא בדף י"ג א', דדוקא קודם חצות שרי להסתפר], דהא גם בחוה"מ איכא שריותא מדין צורך המועד, ורק איסורא בפ"ע איכא, מטעם שלא יכנס ברגל כשהוא מנוול, ולא מלתא דמלאכה כלל, מה דלא שייך זה כלל בע"פ, דלענין זה הוי ככל עי"ט אחר חצות. אע"כ מוכח מזה, דמצד מלאכה באמת לא הוה שרינן אלא בשינוי, וכנראה זה דחקו להבה"ל לבאר, דיש כאן היתר על המלאכה רק מצד אנוסין. [ודעת ריטב"א אולי דע"פ חמיר מחוה"מ, ודלא כאחרונים המובא במ"ב הנ"ל. ונלענ"ד בעה"י, דכן משמע בחי' הריטב"א דף י"ג א', בשם ה"ר יהודה ז"ל, בטעם היתירה דדבר האבד בחוה"מ, משום שלא יהא דואג על אבידתו, וימנע משמחת יו"ט, מה דלא שייך זה בע"פ, דאין האיסור מצד טורח. יעושה"ה. ותראה כדברין].

ז. והנה איתא לקמן ד"ז ב', תנו רבנן, כשם שאמרו אסור לגלח במועד, כך אסור ליטול צפרנים במועד. דברי רבי יהודה. ורבי יוסי מתי. וכשם שאמרו, אבל אסור לגלח בימי אבלו, כך אסור ליטול צפרנים בימי אבלו. דברי רבי יהודה. ורבי יוסי מתי. אמר עולא, הלכה כרבי יהודה באבל, והלכה כרבי יוסי במועד. שמואל אמר הלכה כרבי יוסי במועד ובאבל, דאמר שמואל הלכה כדברי המיקל באבל. פנחס אחוה דמר שמואל כו', סבור מינה דיד און, דרגל לא, א"ר ענן בר תחליפא לדידי מפרשא ליה מינה דמר שמואל, לא שניא דיד ולא שניא דרגל. א"ר חייא בר אשי אמר רב, ובגנוסטרא אסור. עכ"ל הגמרא שם.

וצריך ביאור טעמא דר' יוסי דמתיר ליטול צפרנים בחוה"מ, ופסקי כוותיה. גם צ"ב החילוק בין מספרים ליד.

ח. והנה יעוי' בחי' הריטב"א ז"ל שם שכתב וז"ל, כך אסור ליטול צפרנים במועד, פי', שלא יכנס לרגל כשהוא מנוול. ור' יוסי מתי. פי', דקסבר דבנטילת צפרנים לא גזרו, חדא, שהוא נוול גדול להשהותן, ולא שכיח ששיניחו עד המועד, ועוד, דדבר הגדל בכל יום, שאפילו יטלם קודם המועד, צריך ליטלם במועד, ודומיא דכלי פשתן שלא גזרו בהן. עכ"ל הריטב"א ז"ל. ומבואר מד' הריטב"א ז"ל, דמצד מלאכה אין כאן נידון, וכל הנדון מצד מנוול, אם שייך כאן הגזירה או לא. ובהא דא"ר חייא בר אשי, דבגנוסטרי אסור, יעוי' ברי"ף שפי' דקאי רק באבל, ולא אמועד. וכ"ה בהרא"ש ז"ל, וכ"כ המלחמות. אך הרו"ה והריטב"א ז"ל חולקים, וס"ל דבגנוסטרי קאי בין אמועד ובין אבאל. והמעייין בריטב"א ובעה"מ ז"ל, יראה דס"ל דגם מאי דאמר' ובמספרים אסור, הוי בכלל הא דהלכה כר' יוסי. והיינו, דר' יוסי גופיה נחלק רק בשינוי. יעושה"ה. [ואיני נכנס כעת בש"י התוס']. ולכאן צ"ב, דאי לא חיישת למנוול, מאי נפ"מ בין מספרים ליד. והיה נלענ"ד, דמזה יהי' מוכח כהביאור הלכה הנ"ל, דמצד מלאכה לא הותר אלא בשינוי, והכא כיון דלא הוי אנוס, א"כ נהי דאין הגזירה דשלא יכנס לרגל כשהוא מנוול, וכדביאר הריטב"א ז"ל, מ"מ אסור מלאכה להיכן פקע, ושפיר בעי' שינוי.

ט. ולפי"ז אדרבה צ"ב לשי' הרי"ף ז"ל והרמב"ם ז"ל ודעימייהו דשרי אפי' במספרים, דלהיכן פקע איסור מלאכה. וא"כ אדרבה מדעתם ז"ל יהי' מוכח, דלצורך המועד הותר אפי' בכדרכו, וכהריטב"א הנ"ל. אך לפי מש"נ יהי' כאן סתירה בשי' הריטב"א ז"ל, דהריטב"א הא ביאר דהותר גילוח כדרכו הוי כצורך אוכל נפש, וא"כ גילוח צפרנים (דהוי ניוול גדול משער, כדכ' הריטב"א הנ"ל בדעת ר' יוסי), פשיטא שיתיר אפי' כדרכו, ואמאי סובר הריטב"א, דאסור בגילוח צפרנים כדרכו. וצע"ג כעת.

י. והנה הרמ"א ז"ל בסימן תקל"ב, פסק כהמחמירין ליטול צפרנים כדרכו. וראיתי שם במ"ב ס"ק ב' שכתב הטעם בשם הלבוש, דסוברין דבזה שייך ג"כ הטעם כדי שלא יכנס למועד כשהוא מנוול, ויחתכם בערב הרגל. ע"כ. ולכאן צ"ב, דאת"ל דהטעם, דחיישי' גם בצפרנים לניוול, אמאי יהי' שרי שלא כדרכו, דמאי שניא מגילוח הראש, דאסור לשאר כל אדם אפי' שלא כדרכו, דמכ"ש לצפרנים דאסור. וצ"ב לכאן.

יא. והנה יעוי' במ"ב סי' תס"ח ס"ק ה', שכתב לענין ערב פסח אחר חצות (דאסור לעשות מלאכה) וז"ל, ונטילת צפרנים, אם שכח ליטול אותן קודם חצות, יש להקל אפילו ע"י עצמו, או ע"י אחר בחנם. ע"כ. ובשעה"צ שם אות ז', אליהו זוטא, וכן הסכים הפרי מגדים וח"א, דאפילו בחוה"מ גופא רוב פוסקים מתירין כבסימן תקל"ב, ויש לסמוך על זה על כל פנים בערב פסח, דקיל מחול המועד. עכ"ל השעה"צ שם.

ולפימשנת מד' המ"ב צ"ע מאד, דהא מבואר במ"ב הנ"ל דהטעם להרמ"א דאסור בצפרנים, מצד דיש החשש דמנוול, ואלמא דמלאכה לא שייך בזה, וא"כ בערב פסח דלא שייך הטעם דמנוול וכמש"כ, שרי לכו"ע בצפרנים.

יב. אך כבר ביארתי לעיל דזה תרתי דסתרי, ר"ל דאת"ל דמה דמותר מצד מלאכה בחוה"מ מותר בערב פסח (ומכ"ש), לא יובן כלל מה דאסור להסתפר בע"פ אחר חצות, כיון דלא שייך איסור מלאכה, אלא טעם מנוול. וע"כ כהבה"ל, דשייך איסור מלאכה במלאכת אומן. ומעתה צ"ב השיטות דשרי בצפרנים במספרים. וגם יהי' צ"ב, האין מותר ליטול צפרנים בע"פ אחר חצות, ולהסתפר יהי' אסור.

יג. וע"כ נלענ"ד, דיש דרך אחרת בהיתרא דצפרנים, ודלא כהריטב"א הנ"ל, דהנה בברייתא אפליגו ר' יוסי ות"ק גם באבל, אי שרי ליטול צפרנים, דר' יוסי מתי. ויל"ע מהו טעמו דר' יוסי גבי אבל, דבשלמא ברגל, דכל הטעם דאסור משום שלא יהי' מנוול, בצפרנים דלא שייך טעמא דניוול, דהרינן להיתרא דצורך המועד. אבל באבל, הא טעם איסור גילוח לאו מלתא דשלא יכנס מנוול, אלא מצד עצמו דאסור לגלח מטעם מלאכה, ומטעם שלא יתגלח, וא"כ מאיזה טעם יהי' שרי בצפרנים.

יד. וראיתי בחי' הריטב"א ז"ל שכתב אפלוגתא דר' יוסי ור' יהודה באבל וז"ל, ובאבל רבתי משמע דפליגי בהא דכתיב גבי יפת תואר ועשתה את צפרניה, דרבי יהודה סבר דהיינו גדול דגדלה משום אבלות. ורבי יוסי סבר דהיינו תקון, כדכתיב לא עשה רגליו. [א"נ], דהתם לאו משום אבלות הוא, אלא שיתגנה בעיניו. עכ"ל הריטב"א ז"ל. ולפי"ז הוי פלוגתא בפ"ע באבילות, ונמצא דאין תרי הפלוגותות שייכי להדדי כלל, דבחוה"מ הוי הטעם משום דלא שייך החששא דמנוול, ובאבל משום דלא הוי חסרון אבילות. אך א"כ צ"ב, הא דבגנוסטרי אסור באבל. גם צ"ב מה דכתב הריטב"א אח"כ, דאפשר דגם שמואל מודה לרב, דבגנוסטרי אסור, וז"ל, דבגנוסטרי אפי' רבי יוסי אוסר, כיון דסגי ליה בשנוי, שלא יהא מנוול ברגל, ע"כ. וצ"ב. גם צ"ב מש"כ הריטב"א אח"כ בשי' הרי"ף, דבגנוסטרי מותר במועד, ולא מחמירי' כבאבל. וביאר שם בזה"ל, שהקלו במועד יותר מאבל, ע"כ. וצ"ב, דהם ב' דינים וטעמים נפרדים, דבמועד דהוי האיסור רק משום שלא יכנס מנוול, ובצפרנים דלא שייך ה"ט, שוב שרי אפי' בגנוסטרי,

ובאבל דהוי היתרא בפ"ע בצפרנים, אסור בגנוסטרי. גם הרמב"ן ז"ל במלחמות כתב כהך לישנא, דהקלו במועד יותר מבאבל, וצ"ב וכנ"ל. טו. ולזה הי' נלענ"ד לחדש, דלעולם גם לר' יוסי שייך כאן הטעם דשלא יהא מנוול בצפרנים, אלא דיש כאן היתר, דכיון דהוי ניוול יותר מהראש התירו בזה. וכן באבל, הוי היתרא מצד גודל הניוול. וכ"ה לשון הנימוק", לא שניא דיד משום דמאיס. ע"כ. וכ"ה ברש"י ד"ה סבור מיניה, דיד מותר בימי אבלו משום דמאיס, דרגל לא. ע"כ. הרי דיש צד לבאר דטעם היתרא דאבל משום היתר מיוחד, כיון דמאיס. [וגם למסקנא דרגל שרי, אפשר דקיים הסברא. ובנ"י לא משמע הכין]. ותרי הפלוגותות שייכי להדדי. והוה ג"כ מה דמקילין בע"פ, כיון דיש היתר על המלאכה, אע"ג דהוי מלאכת אומן. והוה טעם האוסרין בגנוסטרי, היינו מצד דס"ל דלא התירו מלאכת אומן, רק התירו החששא דשלא יהי' מנוול. ודוק.

טז. וא"ש ד' המ"ב בשם הלבוש, דהאיסור בצפרנים מצד שלא יהי' מנוול, ורק יש היתר בפ"ע לגלח. ולהנ"ל גם השו"ע סובר דאיכא חששא דמנוול (דלא כמשמעות לשון המ"ב), רק דהתירו גם בגנוסטרי. וא"ש ד' המ"ב בסי' תס"ח. [יש לבאר עוד עפ"י הנ"ל, דהטעם לאסור גנוסטרי, דאז יהי' קצת האיסור דלא יכנס כשהוא מנוול, ויהי' ניחא הסתירה בד' הריטב"א הנ"ל]. ומ"מ לא פי' לנו הראשונים והפוסקים היטב כל מש"נ.

יז. ואכתי צ"ע טובא בדברי הבה"ל, דלא שרי מלאכת אומן בגילוח רק משום דהוי אנוס וכנ"ל, מהא דפסק השו"ע סי' תקל"א ס"ח כל אדם מותר ליטול שפה בחול המועד. ובמ"ב שם ס"ק כ"א, בין במספרים ובין בתער, ואפילו אינה מעכבת האכילה. ע"כ. ובשעה"צ אות ט"ו, דע"י גידול שפה לא יהיה מנוול, וע"כ לא הכריחוהו לגלחו מעיו"ט. ומ"מ צ"ל דזה נקרא יפוי ותקון הגוף וצורך המועד, דאל"ה יהיה אסור מטעם מלאכת גוזז בחוה"מ וכו'. עכ"ל. ואני תמה מאד לדעת הבה"ל [וכן הכרחנו בדעת האחרונים בדין מלאכה ותספורת בע"פ], דלא שרינן מלאכת אומן לצורך גילוח, ורק מטעם אנוס, דא"כ נהי דבשפה לא שייך הסברא דניוול, כיון דאין זה ניוול, מ"מ אמאי שרי כדרכו. וצע"ג מאד.

יח. והנה מבואר לקמן דף י"ח א', שלח רב יצחק בר יעקב בר גיורי משמיה דר' יוחנן, כלי פשתן מותר לכבסן בחולו של מועד. ופירש"י שם (בעמוד ב'), כלי פשתן, דלא נפיש טרחא. ע"כ. אכן בנימוק"י כתב, כיון דתדיר צריך לכבסן. יעושה"ה. ובמ"ב סי' תקל"ד ס"ק י"ב הביא ב' הטעמים. ודברי רש"י ז"ל תמוהין עד למאד, ולא ראיתי מי שיתעורר בזה, דמה שייך כאן טעם טירחא ולא טירחא, דהא האיסור כיבוס בחוה"מ מצד שלא יכנס מנוול, ומה שייך בזה טעם טירחא. וצע"ג.

יט. והנה יל"ע להנימוק", דנהי שלא שייך טעם דניוול, אכתי יש כאן מלאכה, ואם משום צורך המועד, נימא דוקא מעשה הדיוט. [וי"ל דהו"ל כאנוס, כיון דא"א שלא יתלכלך]. וכאן לא שייך יפוי הגוף דכתב הריטב"א. וי"ל דע"ז יועיל טעם רש"י דאין טירחא, ולא אסור מלאכת חוה"מ אלא משום טירחא, כדכתב רש"י מוק"ב, וכדאיתא בגמ' ד"ג א'. ואולי גם רש"י כיון לזה. ורש"י בא לבאר טעם דאין מלאכה, ואכתי צריכין לטעם הנימוק", דאין כאן טעם דמנוול, ודלא כהמ"ב דכתב כאן ב' טעמים. ויעוי' מאירי שכתב, דיש סוברין דכלי פשתן הותר דוקא במים, לא בנתר ובורית. ואפשר טעמם כנ"ל.

כ. ובמש"כ להק' ע"ד הבה"ל הנ"ל, עוד צ"ע מהא דכת' הרא"ש גבי קטן שנוולד, שמותר להתגלח אפי' היה לו פנאי. ויתבאר א"ה לקמן.

סימן ב'

עוד בענין איסור גילוח וכיבוס בחוה"מ

א. ד"ד א' גמרא, בעי רבי זירא אבדה לו אבידה ערב הרגל כיון דאניס מותר, או דלמא כיון דלא מוכחא מילתא לא. אמר אביי יאמרו כל הסריקין אסורין, סריקי בייטוס מותרין. ולטעמיהן הא דא"ר אסי א"ר יוחנן כל מי שאין לו אלא חלוק אחד מותר לכבסו בחולו של מועד, התם נמי יאמרו כל הסריקין אסורין סריקי בייטוס מותרין. הא אתמר עלה אמר מר בר רב אשי איזוורו מוכיח עליו. רב אשי מתני בעי ר' זירא אומן שאבדה לו אבידה ערב הרגל מהו, כיון דאומן הוא מוכחא מילתא, או דלמא כיון דלא מוכחא מילתא כי הנך לא, תיקו, עכ"ל הגמ'. ובתוס' אומן שאבדה לו אבידה ערב הרגל, פי' בקונטרס דבאומן מבעיא ליה, אבל בני העיר אעפ"י שאין להם אלא אומן אחד לא מביעיא ליה, דפשיטא דאסורים. יש להסתפק אם חלה ונתרפא אם מותר לגלח אם מוכחא מילתא כי הני, עכ"ל התוס'.

הנה בפשוטו ספק הגמ' מצד דהאנשים אינם יודעים המציאות שהי' אנוס, וללישנא בתרא דמספק"ל דוקא באומן מוכח דזה ודאי דצריך איזה פרסום, דמה"ט בסתם אדם אסור, רק מספק"ל בדרגת פרסום דאומן, ומה"ט כת' תו' דבני העיר לא מספק"ל. [רק צ"ב אמאי בני העיר לא הוי פרסום כהאומן גופא, ואפשר דהא אפשר להו באומן אחר או יספרו בעצמם מאן דאפשר ליה].

ב. והנה ראיתי במ"ב סי' תקל"א ס"ק ה' שכתב, אפילו היה אנוס, כגון שנאבד לו אבידה בערב הרגל או להאומן ולא היה יכול לגלח, וכה"ג שארי אונסין לבד המבוארים להיתר בסעיפים שאח"ז, דהני אונסין מפורסמין וגלויין לכל הוא שא"א להם לגלח מקודם, אבל שארי אונסין אינם מפורסמין וידועים, ואם נתיר להם יבואו להתיר

אף שלא מתוך אונס, ע"כ. ובשעה"צ שם אות ז', העתקתי זה מלשון הריטב"א, ומיושב הענין בדבריו דשאר פוסקים שהעתיקו רק הטעם משום דאבידה אינו דבר מפורסם, קשה טובא דמי שנדר שלא לגלח והתירו חכם הלא ג"כ אינו מפורסם, דאטו הנודר נדר בפרהסיא דוקא, וההיתר הלא ביחיד מומחה ג"כ אינו מפורסם ואפ"ה התירו. וביותר בחולה שעמד מחליו במועד הלא הוא מפורסם בודאי לרבים שהיה חולה ואפ"ה אסרו, אלא העיקר נראה כמו שכתב הריטב"א דהני האונס עצמו הוא דבר גלוי וברור שלא היה באפשר לו, משא"כ בשאר אונסין שאין האונס גלוי ומוחלט אסרו, דכל אחד ואחד יאמר שאנוס היה שלא היה לו פנאי וכיו"ב, וזה נכלל לדבריו בתירוץ הגמרא גבי מי שאבדה לו אבידה יאמרו כל הסריקין אסורין וסריקי בייטוס מותרין. וגם מהרמב"ם משמע ג"כ דהעיקר הוא משום דהני בודאי א"א להם ולא מפני הפרסום, ולכן אתי שפיר נמי דין דחולה שאין זה אונס מוחלט, עכ"ל השעה"צ.

ג. ולפענ"ד ד' השעה"צ צ"ב, דלו יהי דיש ג"כ ענין דמוכחא מילתא מצד גוף האונס שיהי ברור לכל דזה אונס, אבל ודאי א"א לומר כד"ל השעה"צ דרך זהו העיקר, ומה"ט ביאר השעה"צ הא דנודר דאע"ג דהוי צינעא מ"מ עצם האונס הוי דבר הברור לכל. דלפענ"ד מן הגמ' תיובתא, דהלא לישנא בתרא מספק"ל דוקא באומן, והא להצד דאומן שפיר דמי, ואלמא דסוג אונס דאבדה לו אבידה הוי סוג אונס טוב, א"כ ה"ה שאר אדם שאבדה לו אבידה, אלא מאי אמרת דשאר אדם אינם יודעים כלל שאבדה לו אבידה, ורק אומן יודעם מתוך שנמצאים אצלו וכדפי"ר ש"י, וא"כ מוכרח מן הגמ' דבעינן ידיעת המציאות, ושוב תיקשי קושיית השעה"צ דנודר הא אינו מפורסם, וצ"ע.

ד. ועו"ק דיעו"ב בטור סי' תקל"א דהביא שיטת ר"ת דמי שכבר גילח קודם המועד שרי ליה לגלח במועד, והטור חלק עליו דהא אינם יודעים שכבר גילח, וכ"פ בשו"ע ס"ג ובמ"ב סק"ד. ופשוט דבזה האונס ברור ומוחלט לכל דכבר גילח, ופשוט.

ה. וכן צ"ע דהמ"ב בס"ק י"ב העתיק דין המג"א דהבא ממדינת הים דוקא דמפרסמא מילתא, אבל ממקום רחוק לא, ואלמא דלא תלי רק בסוג האונס, אלא בעינן שיהי מפורסם המציאות בפועל, ודוק. ואכן זה אפשר כהמ"ב דבעינן ג"כ שיהיה האונס מצד עצמו ברור לכל, וכן נראה בהדיא מדברי הרב המאירי ז"ל שכתב גבי אומן (שאבדה לו אבידה בערב הרגל) דאם האומן קפץ עליו חולי בזה ודאי מותר לספר, וספק הגמרא הוא באבדה יעושה"ה, הרי דמצד המציאות שפיר שרינן כיון דידועים שהי' לו אונס, אבל חסר כאן בעצם סוג האונס וכהשעה"צ, ע"י היטב בזה.

ו. לענין הלכה בספיאק זו דהש"ס, יעו"ב בנימוקי יוסף שכתב דאזלינן בה לחומרא, וכתב הרב ב"י דכן נראה שהוא דעת הרי"ף והרא"ש והרמב"ם שהשמיטה, אבל הג"א בשם אור"ז פסקוה לקולא וכתב הב"י: ויש לתמוה על הרמב"ם והרא"ש שכתבו מלאכת חוה"מ דרבנן, למה לא פסקוה לקולא, עכ"ד. ויעו"ב בב"ח סימן תקל"ד שכתב לחדש דדעת הרי"ף והרמב"ם באמת לקולא יעושה"ה.

ז. ולענ"ד אפי' את"ל מלאכת חוה"מ דאו', קו' הב"י יקשה, דהב"י הק' רק להרמב"ם והרי"ף שכו' מלאכת חוה"מ דרבנן, אך לפענ"ד קשה גם להנימוקי"י [יעו"ב נימוקי"י ריש מכליתין] דהא מבואר בגמ' דהא דאסור לגלח במועד לאו מלתא דמלאכה אתינן עלה, אלא מצד שלא יהי מנוול במועד, וא"כ הוי זה רק איסורא דרבנן וראוי לפסוק לקולא.

ח. מיהו למש"נ בסימן הקודם דברי הביאור הלכה, דמדינא ה' אסור מעשה אומן בגילוח, ורק מטעם דאנוסים הוו כדבר האבד, א"כ הוי ספק דאו' אולי אין כאן גדר אונס, אך ז"א, חדא דכל ספק הגמ' מצד מראית העין, ועוד דמלאכת אומן משמע בנימוקי"י ריש מכליתין דאפשר רק דרבנן, ועוד דאכתי גילוח ע"י מעשה הדיוט לישתרי.

ט. אך נראה דיש לחקור, דאפי' את"ל דהי' היתר מלאכה לצורך המועד מלאכת אומן כדביאר הריטב"א וכמש"נ בסימן הקודם, מ"מ אפשר דכיון דבפועל אסור מטעם מנוול תו חוזר איסור מלאכה, וביאור הדברים, דכיון דהיסוד דמסרן הכתוב לחכמים אינו על דרך גילוי במקרא אלא גדר זכות דמסרן לחכמים וכדמוכח, א"כ היכא דבפועל אין נפ"מ להתיר לא התירו מעולם המלאכה וא"כ הוי ספק דאו'. אך יעו"ב בפמ"ג סי' תקל"א שכתב בפשיטות דהוי איסור חדש, ונפ"מ דאין בו מכת מרדות [ונראה מדבריו לפ"ז דאין כאן היתר בפ"ע למלאכת אומן כהבה"ל, אלא שרי מצד עצמו דהוי צורך המועד וכהריטב"א].

י. ובאמת דשי' הרמב"ן דמלאכת אומן דרבנן מוכיחה דהגם דבפועל אסור, מ"מ איסור מלאכה דאו' פקע, ודלא כש"נ. [ואפשר דתלוי בהני שיטות אם טירחא יתירא או מלאכת אומן דאו', ודוק]. ויעו"ב במאירי שהביא בשם י"מ שביארו הא דאנשי משמר מותרין בחמישי מפני כבוד השבת ואילו בחוה"מ לא, וז"ל שם, וי"מ בה טעם אחר לומר שבאנשי משמר לא נאסרה להם מלאכה כלל, ולא נאסר הגלוח להם אלא מקנס גמור שלא יכנסו למשמרתם מנוולים, אבל חול המועד יש שם איסור מלאכה, ואע"פ שעיקר האיסור בגלוח וכבוס מתורת קנס, מ"מ הואיל ונאסרו נעשו כשאר מלאכות האסורות בו שאין חמישי מתרתן, עכ"ל המאירי ז"ל. ונראה דר"ל הסברא הנו', דאחרי דאסורם חז"ל תו הוי בכלל מלאכה וכמש"נ. אכן יעו"ש בתוס' ר"ד שביאר ע"ד המאירי, אבל בסגנון וטעם אחר לגמרי.

יא. יעו"ב ב"י שהביא תשו' הרשב"א ז"ל, שאלה, חולה שנתרפא בחולו של מועד אם מותר לגלח במועד מפני שלא היה יכול לגלח, לפי שאמרו שהגלוח קשה לחולה ומחזירו לחלו. מסתברא לי שאסור לגלח, שא"כ ליתנייהו בהדי הנך דמתניתין דאלו מגלחין, ובהדיא אמרו בגמרא הא שאר כל אדם אסורים. ועוד נראה לי ראייה מדאמרין (י"ד א') קטן הנוול במועד מותר לגלח, שאין לך יוצא מבית האסורים גדול מזה, אלמא משום לתא דבית האסורים דוקא הוא שבאין להתיר, ומשום דבכלל השנויין במשנתנו הוא, הא משום דלא היה יכול לגלח קודם המועד לא, עכ"ל הרשב"א ז"ל המובא שם בב"י. והביאו הב"י ללמוד לדין הטור ור"ת גבי מי שגילח קודם המועד. יעושה"ה. אך לענ"ד ד' הרשב"א ז"ל צ"ע, דבשלמא ש"פ פי' הטעם דמי שגילח קודם המועד דאסור כיון דלא מוכחא מילתא, וזהו ג"כ הטעם לאסור חולה שנתרפא כדנסתפקו התו', אבל מד' הרשב"א ז"ל משמע גדר אחר, דהא הביא ראה מקטן הנוול במועד דצריכין לטעמא דהוי כבית האסורין, ולא משום דלא יכול לגלח, וקשה דהא קטן כו"ע ידעי דלא יכול לגלח, ובוה מוכחא מילתא לכו"ע, וא"צ גדר "בית האסורין". אלא מאי אמרת דהרשב"א ז"ל באמת שיטה אחרת לו, דלא תלי במוכחא מילתא ולא מוכחא מילתא, אלא תלי בבית האסורין דוקא [והיינו דחז"ל תיקנו אנשים מסויימים ותו לא], הא זה נסתר מהגמ' דמספק"ל באומן שאבדה לו אבידה אי מוכחא מילתא או לא, ואלמא דא"צ דוקא בית האסורין, וצ"ע.

יב. גמ' הבא ממדינת הים, מתניתין דלא כר"י, דתניא ר"י אומר הבא ממדינת הים לא יגלח מפני שיצא שלא ברשות. אמר רבא לטוט ד"ה אסור, למוזנות ד"ה מותר, לא נחלקו אלא להרוחא, מר מדמי ליה כלטוט ומר מדמי ליה כלמוזנות. יעו"ב רש"י שפי' דהאי שלא ברשות היינו דהיה ברצון עצמו ולא "ברשות אחרים", אכן יעו"ב רא"ש וריטב"א שהביאו פי' הראב"ד דדוקא יצא לחו"ל דאסור לצאת ע"מ לטוט [ויעו"ב ביאור הגר"א מש"כ בזה].

יג. והנה לרש"י הא דקנסינן ליה לא משום שעבר איסור אלא דחסר כאן האונס, ולהראב"ד אפשר דהוי מגדר קנס.

ומ"מ צ"ע מש"כ הבה"ל ריש סי' תקל"ו בשם המג"א ושי"א גבי הדין דשרי לתקן צפרני הסוס כדי לטייל, דהיכא דרוצה לצאת לחו"ל לא שרי" כיון דהכא קרינן ליה שלא ברשות. ולפענ"ד צ"ע, דמ"מ מני"ל שלא התירו כאן לצורך המועד, ולא דמי להכא דאיכא היתירא בפ"ע לאנסוין, וצ"ע. ונסתפקתי היכא דיצא מחו"ל לא"י ועתה רוצה לחזור לחו"ל, דאולי בזה לא יתירו לו כיון דחוזר לחו"ל, אך ז"א דאטו אסור לו כעת לדור בחו"ל, וכל האיסור הוא למי שדר בא"י, אבל זה דר בחו"ל ורק נסע לא"י לטייל, ושפיר אין כאן גדר איסור, ופשוט.

יד. גמרא, אמר שמואל קטן הנוול במועד מותר לגלח במועד, שאין לך בית האסורין גדול מזה, במועד אין מעיקרא לא וכו', אמימר ואי תימא רב שישא בריה דרב אידי מתני הכי, אמר שמואל קטן מותר לגלחו במועד, לא שנא נולד במועד ולא שנא נולד מעיקרא כו'. יל"ע טעמא דלישנא בתרא דהא ה' לו פנאי, ולכא"ו נ"ל לבאר פשוט דהא ה"ב לא פשע, ומה אשם הוא בשביל האב, שו"ר סברא זו בשעה"צ סי' תקל"א אות י"ג בשם הפרמ"ג. אך צ"ל דלישנא קמא סובר דכל הנדון כאן הוא רק מצד האב, דמצד ה"ב אין כאן כ"כ גדר היתר דאינו מבין כ"כ הצער דעתה נולד הוא, ולזה כל הנדון אם בשביל דהאב קשה לו בצער בנו נתיר לו, ולזה אמר' דהי' לו פנאי, ול"ב סובר דשרי, ולמש"כ דהנדון רק מצד האב צ"ב בטעם השריותא. אכן יעו"ב בנימוקי יוסף שביאר ז"ל, ולא אמרינן והלא יכנס לרגל כשהוא מנוול, דלאו בר מצווה הוא, דלא גזרינן קטן אטו גדול, עכ"ל הנימוקי יוסף. ויעו"ב ג"כ בהרא"ש ז"ל שכתב, ואע"ג דלישנא קמא סתמא דהש"ס קאמר, נ"ל דהלכתא כלישנא בתרא דלא שייך בהאי גילוח שלא יכנס מנוול לרגל, עכ"ל הרא"ש ז"ל. [ושמעתי חידוש מהרא"ש דשייך להכריע בגמ' עפ"י סברא, אפי' דבגמ' לא הוכרע לפי סברא זו, ומדנפשינן מכרעין לה].

טו. והנה כבר הבאתי בסימן הקודם מש"כ הבה"ל דמדינא ה' אסור גילוח כדרכו במועד מצד מלאכת אומן, ורק לאנוסים התירו דהו"ל כדבר האבד יעושה"ה. ולפענ"ד דבריו צ"ע מהדין כאן, דהא הכא חזינן דכשיש לו פנאי אינו גדר אונס, אלא דשרינן ליה כיון שאין כאן חששא דמנוול, וקשה דסו"ס כיון דאין כאן אונס איכא איסור מלאכה כדרכו, אע"כ דזה בלא"ה שרי מדין צורך המועד וכהריטב"א [ויעו"ב מש"כ עוד שם].

טז. יעו"ב בתוס' ד"ח א' שהביאו ספיאק היכא דאין לו אלא חלוק אחד דשרי לכבס, אי אפי' כשלא כיבסו קודם המועד. ולכא"ו צ"ב, דהא הטעם דשרי לכבס כיון דיתלכלך אח"כ, אבל עכ"פ אינו מתלכלך מיד. וכן צ"ע בעיקר טעמא דמטפחות הידים וכלי פשתן דשרי כיון דמתלכלכין תדיר, דמ"מ איכא זמן דיהי' נקי, וצ"ל דלא אסרו בשביל קצת זמן נקיות. [ומדברי הרמב"ם ז"ל בפיה"מ משמע דעיקר הטעם דלא יכנס לרגל כשהוא מנוול היינו ליו"ט ראשון יעושה"ה].

יז. ודע, דלמש"נ בשם הריטב"א ז"ל דמדינא הוה שרי לגלח בחוה"מ אפי' כדרכו, היה נלענ"ד דמותר לגלח הזקן בחוה"מ, דאין כאן שום חששא דמנוול, דאטו גידול זקן ניוול הוא, ואדרבה יש ענין לגדל זקן [ודברי זוה"ק ידועים], ואפי' אם הוא מרגיש ניוול א"י ניוול בהחפצא [אך כבר נתבאר דמדעת אחרונים ז"ל יראה כהבה"ל יעושה"ה]. אך ברור דא"י למעשה כלל, רק לדון בקרקע נתכוונתי.

יח. במשנה, והמנודה שהתירו לו חכמים וכן מי שנשאל לחכם והותר, יעו"ב בתו' שהביאו קו' הירו' דהני למה התירו, והלא פשע שלא בא לפני המועד לפני חכמים להתיר לו, ומשני בשכלו שלשים יום של נדר במועד, דאין נדוי פחות מל' יום, וכן מי שנשאל לחכם מוקי לה כשבא בחוה"מ, א"נ לפני המועד לא מצאו לו פתח. ויעו"ב מהרש"א ז"ל שפי' כשבא בחוה"מ ר"ל בא הנדר בחוה"מ, דהתנה שיחול נדרו, אם מחוה"מ יאכל פירות, ואין מתירין עד שיחול הנדר, עכ"ד.

אך לפענ"ד לולא ד' המהרש"א יראה דלא לזה כוונת התו', דהתוס' הא כתבו כשבא בחוה"מ, והיכן נרמז פי' המהרש"א, גם האמת יורה דרכו דיעו"ב בטור סי' תקל"א שכתב אופן זה דלא מצא מי שיתירו לו, וזהו ג"כ כוונת התו' שבא החכם במועד, וברור. וכ"ה ברמב"ם בפיה"מ: ולא נזדמן לו חכם שיתיר לו נדרו אלא במועד, וכ"ה בתו' הרא"ש ובמאירי ובפי' רש"י שעל הרי"ף ובחי' הריטב"א ז"ל.

יט. אכן לעצם דינא המבואר במהרש"א ז"ל דכה"ג חשוב בגדר לא חל הנדר, יעו"ב בהגהות רע"א ז"ל לשו"ע יור"ד סימן ר"ג שהביא ד' רש"א אלו, וכתב דבתשו' הר"ן ז"ל תשו' נ"א מבואר דכה"ג למאי דקיי"ל בדאו' אין ברירה חשיב לא חל הנדר. יעו"ב בתשו' הר"ן ז"ל. ולפום ריהטא צ"ב מאי נפ"מ בדין ברירה, דהא כו"ע מודו דחילל עפ"י התנאי, וא"כ לכו"ע חשיב חל הנדר למפרע, ואולי דהר"ן ז"ל סובר דעיקר הדין דחל הנדר אינו די בזה, דיש כאן חלות נדר בעצמותו אלא דיש בו נפ"מ, ולזה אם אין ברירה הפי' דלא אמרינן שהי' כאן ברור שחל הנדר, והוי רק הנהגת ספק אצל הגבירא, ונמצא דלא ה' כאן ודאי נפ"מ בהנדר, ורק אי אמר' ברירה הפי' דחשב' שהי' ברור כבר מקודם שהנדר חל וחשוב ודאי נפ"מ, וכעת אינו עומד בזה רק רשמתי לי למזכרת. ומ"מ הו"מ המהרש"א לפרש דכל חלות הנדר היה בזמן שיהי' חוה"מ, ועיין.

כ. יעו"ב בבית יוסף שכתב בדעת הרי"ף והרא"ש שלא הביאו הא דהירו', דמשמע דס"ל דבכל גוויי שרי לגלח, וביאר הב"י הטעם כיון שלא היה בדעתו לימלך על נדרו א"נ לפייס לבעל דינו יעושה"ה. וצ"ע מה דראיתי במשנה למלך פ"ו מהל' יו"ט הי"ט שביאר באופן אחר, דטעמם כיון שלא היה לו לגלח אלא ע"י מעשה, יעו"ב מש"כ לפי"ז היכא דנפרא נגע הצרעת קודם המועד אי שרי לגלח תגלחת ראשונה דמצורע, דתלי בדין זה דמנודה ונודר אי היה בידו לישאל הוי פושע או לא, יעושה"ה. וזה ליתא בב"י והוי טעם חדש, ולענ"ד טעם זה צ"ב מאי נפ"מ ע"י מעשה או לא. ונפ"מ רבתא, דלהב"י (היכא דכבר פייס לבעל דינו או) היכא דכבר נמלך על נדרו לא חשוב אונס, ולהמל"מ גם בכה"ג כיון דצריך מעשה הוי אונס [אכן במנודה ליכא נפ"מ, דבזה היכא דפייס תו כבר הוי ליה מעשה ותו יכול לגלח]. והנה הרמב"ם ז"ל בפיה"מ כתב: ומי שנשאל לחכם הוא מי שנשבע שלא יגלח זמן ידוע, ולא נזדמן לו חכם שהתיר לו נדרו אלא בתוך המועד, עכ"ל הרמב"ם ז"ל. ולכא"ו להב"י נמצא דהרמב"ם סותר עצמו מפיה"מ. אך למש"נ לדעת הב"י לק"מ, דהרמב"ם מייירי שכבר נמלך על נדרו קודם המועד. אבל לביאור המל"מ דטעם הרמב"ם משום שצריך מעשה שאלה מקודם הגילוח, א"כ אין נפ"מ בין נמלך על נדרו קודם המועד או לא, וא"כ יקשה מד' הרמב"ם מפיה"מ דהצריך תנאי שלא ימצא החכם קודם המועד, ועיין. ויעו"ב במאירי דמוכח בהדיא דיש חילוק בין נמלך קודם המועד או לא יעושה"ה. וכ"מ בחידושי הריטב"א ז"ל ובפי' רש"י שעל הרי"ף ז"ל.

כא. יעו"ב בגמ' ד"ז ב' דהנזיר והמצורע אע"פ שהיה להם פנאי מותרים לגלח שלא ישהו קרבנותיהן, ופי' רש"י דכיון דאינו מביא קרבנותיו אלא עד אחר גילוח לא קנסינן להו, כיון דאז נמצא שישוהו קרבנותיהן, ואינן קריבין ביום השמיני בזמנן. ומוכח מכאן דאפי' את"ל מלאכת חוה"מ דאו' שרי לגלח בשביל ה"ט. וי"ל הטעם דכיון דמדינא הוה שרי כאן מלאכה, אם משום דאנוסים אם משום צורך המועד, ורק חז"ל גזרו מטעם מנוול, הכא מטעם שמא ישוהו אוקמוהו אדינא דאו', וי"ל ג"כ הטעם דמסרן הכתוב לחכמים, ובשביל ה"ט לחוד התירו חז"ל איסור גילוח.

כב. ודע דראיתי במל"מ פ"ו מהל' יו"ט שכתב ז"ל, אך מ"ש רש"י ואינם קריבים ביום השמיני בזמנן, לא הבנתי כוונתו, דהא השתא נמי אינם קריבים ביום השמיני שהוא זמנן, שהרי אנו קיימין במי שהיה לו פנאי לגלח, וא"כ הרי עבר יום השמיני, והר"ן ז"ל כתב בקיצור הלכך לא קנסינן להו כי היכי דלא לישוהו קרבנותיהם, ודברי רש"י צ"ע. עכ"ל המל"מ. וביאור קו' המל"מ פשוטה, דאם ה' לו פנאי לגלח ודאי הכונה שכבר הגיע יום השמיני, וא"כ אין כאן חששא דאינן קריבים ביום השמיני בזמנן כיון דעבר יום השמיני.

כג. אך באמת לכא"ו צ"ב בגוף ספק הגמ' אם ה' לו פנאי שרי או לא, יעו"ב רש"י ד"ל דדוקא נקט עלו מטומאתו ברגל, ויעו"ב ג"כ ברמב"ם. ולכא"ו צ"ב דכיון דכבר גילח פעם ראשונה איזה איסור יש לגלח תו בימי ספרו, ושפיר יכל לגלח מקודם המועד.

וכה"ג כתב המל"מ שם דהיכא דטהר הנגע קודם המועד, ובמועד רוצה להביא צפרים ולהתגלח תגלחת ראשונה, אסור לו לגלח במועד כיון שיכל לגלח מקודם המועד יעושה"ה.

כד. ובאמת דלשי' הרמב"ם מתיישבא קו', דשי' הרמב"ם שם בהי"ט דכל היוצא מטומאתו לטהרתו מותר לגלח במועד אפי' טומאת מת זב, ואע"ג דאין איסור לגלח, ויעו"ב במ"מ הטעם לפי שהטמא לא

והנה איתא במ"ק י"ד ע"א, לענין מי שבא ממדינת הים בחוה"מ, שהתירו לו לגלח, דאם יצא לשוט, היינו לטייל, לכו"ע אסור לו לגלח, ואם יצא למונות לכו"ע מותר לו לגלח, אבל אם יצא להרוחה לתנא דמתני' מותר לו לגלח, ולרבי יהודה אסור לו לגלח. יעו"ש. והביאו הרא"ש והנמו"ר פי' הראב"ד שמדובר שיצא לחו"ל. ובפשוטו פלוגתייהו היא אינה רק לענין גילוח במועד, אלא אף לענין אם מותר לו לצאת לחו"ל בשביל הרוחה. וכיון דהל' כרבנן, א"כ חזי' דמותר לצאת לחו"ל אף להרוחה.

אלא דאם כן ד' המג"ב והמ"ב צ"ע מאד בעיני, דהנה יעו"ש באו"ח סי' תקל"א סעיף ד', שאם יצא מא"י לחו"ל לטייל אסור לו לגלח במועד. וכתב עלה המג"א בס"ק ז', אבל יצא להרוח או לראות פני חבריו שרי, דמיקרי מצוה, עי' סו"ס רמ"ח, ע"כ. וכ"פ במ"ב ס"ק י"ד. ועל זה תמה תמה אקרא, איך שאר מצוות זולת ג' הנ"ל, אסור לו לצאת לחו"ל, ובשביל לראות פני חבריו שרי, יציבא בארעא וגירוא בשמי שמיא, וצע"ג.

והנה לפי המתבאר מד' הר"מ שלא התירו לצאת לחו"ל, ואפילו שלא ע"מ להשתקע, אלא להג' מצות הנ"ל. נראה פשוט דאסור לצאת לחו"ל בשביל טיול, או אף בשביל להשתטח על קברות צדיקים, דאסור הך מצוה דלהשתטח על קברי צדיקים אלימא משאר מצוות, דאסור לצאת בשבילם זולת ג' מצוות הנ"ל.

ואולם ראיתי להרב שדי חמד (ח"ו מע' א"י אות א' עמ' 137) שהביא מס' שדה הארץ (אבן העזר חלק ג' סימן י"א) להתיר לצאת לחו"ל בשביל להשתטח על קברות הצדיקים, אך ראיתי להשד"ח בפאת השדה מערכת א"י אות ז' שהאריך בשם רב א' לסתור היתר זה, וכלל דבריו כמש"נ דלא התירו אלא לג' מצוות הנ"ל יעו"ש.

ועתה נבאר בעיקר מצוות ישוב א"י אם היא מצוה מן התורה או מדרבנן, הנה מהא דהתירו בגמ' גיטין וב"ק הנ"ל לומר לגוי לכתוב על קניית בית בא"י משום ישוב א"י, נראה דאין הכרע דהוי מצוה דאו, י"ל דהא דהתירו לאו משום "מצוות" ישוב א"י, אלא מצד ענין ישוב א"י, ופשוט.

אלא שמצאנו ראינו להרמב"ן בהוספות להרמב"ם בספר המצוות, מצוה ד' להרמב"ן, והיא שנצטוו להרשת את הארץ שנתן לנו השי"ת, ושלא נעזוב אותה ביד זולתנו מן האומות או לשממה מבלי יושב, שנא' בפר' מסעי, והורשתם את הארץ וישבתם בה, והוכיח כן מהא דנא' על המרגלים ותמרו את פי ה' וכו'. וכן מהא דמלחמת יהושע הוי מלחמת מצוה. וכן מהא דשיליה כתובות שהאריכו במעלת ישוב א"י.

אולם במגילת אסתר יישב ד' הר"מ שהשמיט מצוה זו, דכיון דעתה אנו בזמן הגלות, אין לנו מצוה זו עד שיבא המשיח יעו"ש.

והמתבאר לפי"ד המגילת אסתר, דבאמת לכו"ע איכא מצוות ישוב א"י, אלא דלהר"מ אין המצוה הזו נוהגת בזה"ז. ולהרמב"ן משמע דאיכא להמ"ע אף בזה"ז. [וצ"ע לפי"ז, דאכתי אמאי השמיט הר"מ מצוה זו, אם אכן ישנה למצוה כשיבא המשיח]. ובד' הר"מ י"ל דהמצוה מה"ת היא "לכבוש", לא לישב שם. אך א"כ עדיין תיקשי דהו"ל להר"מ להביא מ"ע לכבוש. ומכלל הדברים אתה למד דמשמע דעיקר האיסור לצאת מא"י אינו מה"ת. וכן ראיתי להרב שדי חמד (ח"א מערכת האלף אות רמ"ו עמוד 65) שכתב כן, ודקדק לה מהא דרק למצרים אסרה תורה יעו"ש.

והנה בעיקר טעם האיסור לצאת מא"י, בפשוטו היינו משום מעלת ישוב א"י, ואף דלכאוי' י"ל דמה"ת לא "מבטל" בזה מצוות ישוב א"י, בפרט אם נימא דעיקר המצוה הוי "הקנין", מ"מ מדרבנן אסרוהו (וכ"כ בס' קרן אורה מו"ק דף י"ד), ועכ"פ הוא מה"ט גופא דאיכא מעלת ישוב א"י. אולם ראה זה ראיתי לרשב"ם ב"ב שם שפירש, אין יוצאין, שמפקיע עצמו מן המצוה, הרי דהוא משום הפקעה מן המצוה, ועי' כה"ג ספ"ק דע"ז שלא להשכיר שדות בא"י, משום הפקעה מן המצוה יעו"ש. אך לפי"ז י"ל ע"כ היכא דגם בחו"ל יש לו פירות מא"י. וצ"ל דעדיין בא"י יש לו אפשרות לחרוש ולזרוע, ואף שאין לו בפועל.

אך עדיין לכאוי' כ"ו ביוצא להשתקע לא ביוצא דרך עראי. עוד י"ל ע"כ בזה"ז לד' הר"מ דליכא למצוות תרומות ומעשרות וחלה, אם כן מדוע איכא איסורא. ויל"ע עוד בכ"ז. עכ"פ מדרבנן ודאי משמע דהאיסור קיים גם בזה"ז. ודע דכתבו התוס' בשיליה כתובות (דף ק"י ע"ב), בשם רבינו חיים כהן שעכשיו אין מצוה לדור בא"י, כי יש כמה מצוות התלויות בארץ וכמה עונשין, דאין אנו יכולין לזוהר בהם ולעמוד עליהם. [ומשמע קצת דס"ל כהר"מ דליכא מצוות ישוב א"י מה"ת, דאם לא כן האיך עקרוהו חכמים, וי"ל]. איברא דעי' באר היטב אבן העזר סימן ע"ה ס"ק י"ט שכתב ע"ז דבהרא"ש ואגודה והטור משמע שיש מצוה אף בזה"ז, ובכנה"ג מאריך הרבה, והביא מחלו' בזה. ועי' פתחי תשובה שם ס"ק ו' שכתב דמד' כל הפוסקים נראה דהוי מצוה אף בזה"ז, וד' התוס' לאו דסמכא יעו"ש.

והנה אמרו אצל משה שרצה ליכנס לא"י לא לאכול מפירותיה אלא לקיים המצוות התלויות בארץ, עי' ספ"ק דסוטה. ולכאוי' י"ל עוד דהוא מצד עצם קדושת א"י, וכמו שראינו משיליה כתובות דאיכא מעלה בישוב א"י, ואף בהולך ונקבר בה (ועי' תורה תמימה שעמד בזה).

ונפ"מ בכל זה לענין מצוות ישוב א"י, דאף בזה"ז איכא להמ"ע (לשי' הרמב"ן), דאף דנימא דליכא למצוות התלויות בארץ מדאו, אבל עכ"פ איכא לקדושת א"י, דהרי פסק הר"מ דאף בזה"ז לא בטלה קדושת

ב', האם המצוה היא דוקא להשתקע שם, או אף לשהות שם זמן מה.

ג', האם איסור לצאת לחו"ל הוא מן התורה או מדרבנן.

ד', האם מותר לצאת לחו"ל לכל דבר מצוה, או אף לטיול, או להשתטח על קברות צדיקים.

ה', האם אף בזמן הזה יש מצוות ישוב א"י או לא.

וזה החלי בעזר צור גואלי.

הנה מקודם נבאר המקורות למצוות ישוב א"י מהש"ס. עי' שלהי כתובות (דף ק"י ק"א) ת"ר, לעולם ידור אדם בא"י אפילו בעיר שרובה עכו"ם, ואל ידור בחו"ל ואפילו בעיר שרובה ישראל. שכל הדר בא"י דומה כמי שיש לו אלוה, וכל הדר בחו"ל דומה כמי שאין לו אלוה, שנאמר (ויקרא כה, לח) לתת לכם את ארץ כנען להיות לכם לאלהים וכו'. א"ר אלעזר כל הדר בא"י שרוי בלא עון, שנא' (ישעיה לג, כד) ובל יאמר שכן חליתי את העם היושב בה נשוא עון וכו'. א"ר ענן, כל הקבור בא"י כאילו קבור תחת המזבח, כתיב הכא, מזבח אדמה תעשה לי. וכתב התם, וכפר אדמתו עמו וכו'. א"ר ירמיה בר אבא א"ר יוחנן, כל המהלך ארבע אמות בא"י מובטח לו שהוא בן העוה"ב [ועי' להרמב"ם בפ"ה מהל' מלכים ה"ג] ובשעתק מימרות הנ"ל יעו"ש.

ועי' עוד בגיטין דף ח' ע"ב ובב"ב דף פ' ע"ב, הלוקח בית בא"י אומר לנכרי וכתב עליו אונו אפילו בשבת, דאע"ג דאמירה לנכרי שבות, משום ישוב א"י לא גזרו ביה רבנן.

והנה בגמ' הנ"ל אינו "מפורש" דאסור לצאת לחו"ל, אלא שדיבר בעיקר מעלת א"י, אך עדיין אין הכרע דנא' בזה איסורא. ומהא דאיתא בפ"ק דע"ז (י"ג א'), שאם היה כהן מטמא בחו"ל ללמוד תורה ולישא אשה יעו"ש, י"ל דהתם הרי ככהן מיירי, והוא משום טומאת ארץ העמים [ועי' בהגר"א או"ח סי' תקל"א סעיף ד', ודוק]. אולם מציינו ב' דוכתי דמבואר שם איסור לצאת לחו"ל, דיעו"ש בגמ' כתובות הנ"ל, א"ר יהודה אמר שמואל כשם שאסור לצאת מא"י לבבל, כך אסור לצאת מבבל לשאר ארצות וכו'. והרי מבואר דז"פ דאיכא איסורא לצאת מא"י לבבל. [ובעיקר איסורא דלצאת מבבל לשאר ארצות אכ"מ כעת]. וכן איתא בבבא בתרא דף צ"א ע"א, ת"ר אין יוצאין מארץ לחו"ל, אא"כ עמדו סאתים בסלע. א"ר שמעון, אימתי בזמן שאינו מוצא ליקח, אבל בזמן שמוצא ליקח, אפילו עמדה סאה בסלע לא יצא. וכן היה ר"ש בן יוחאי אומר, אלימלך מחלון וכליון גדולי הדור היו, ופרנסי הדור היו, ומפני מה נענשו, מפני שיצאו מארץ לחו"ל וכו', שאפילו מי שיש לו זכות אבות אינה עומדת לו בשעה שיוצא מארץ לחו"ל. ובעמוד ב', ולמה נקרא שמן מחלון וכליון, מחלון, שעשו גופן חולין, וכליון, שנתייבבו כליה למקום. ופי' רשב"ם, שנתחייבו כליה על שיצאו מא"י. חולין, חו"ל ארץ טמאה היא, ע"כ.

האמנם דמהך דבבא בתרא, י"ל דמיירי דוקא להשתקע, וכדמבואר ג"כ בהרמב"ם שיובא לפנינו. ועכ"פ ראה מהך דכתובות, כשם שאסור לצאת מא"י לבבל, וכן פסק הרמב"ם בפ"ה מהל' מלכים ה"ט, אסור לצאת מא"י לחו"ל לעולם אלא ללמוד תורה או לישא אשה או להציל מן העכו"ם ויחזור לארץ. וכן יוצא הוא לסחורה. אבל לשכון בחו"ל אסור אלא אם כן חזק שם הרעב עד שנעשה שוה דינר חטין בשני דינרין. בד"א, כשהיו המעות מצויין והפירות ביוקר, אבל אם הפירות בזול, ולא ימצא מעות, ולא במה ישתכר, ואבדה פרוטה מן הכיס, יצא לכל מי שימצא בו רווח. ואעפ"י שמתור לצאת, אינה מדת חסידות, שהרי מחלון וכליון שני גדולי הדור היו, ומפני צרה גדולה יצאו, ונתחייבו כליה למקום, ע"כ.

והנה מקור ד' הר"מ דאסור לצאת לחו"ל, נראה דהוא מגמ' כתובות הנ"ל. [ולא מהך דפ"ק דע"ז הנ"ל, דהתם מיירי ככהן, וד' רב"ז צ"ע בעיני]. האמנם דיש להעיר דעדיין אולי גם הך דכתובות, דכשם שאסור לצאת מבבל לא"י, היינו דוקא להשתקע.

ומקור ד' הר"מ דלסחורה מותר, אפשר דהוא מהך דפ"ק דע"ז דאיתא שם, שאם היה כהן מטמא בחו"ל לזון ולערער עמהם, והיינו עניני ממון, ומהך דב"ב ליכא ראיא, דהא מיירי בחזק הרעב. והרדב"ז הביא מקור מירושלמי, וכן הובא בהג"מ אות ג'.

ומקור ד' הר"מ דאפ"ל ללמוד תורה ולישא אשה ולסחורה, אסור להשתקע, עי' כ"מ שהביא דמקורו עפ"י הגמ' בכתובות ק"א בא' שהלך לישא יבמתו, ואמרו ברוך המקום שהרגו, וכ"כ התוס' בע"ז. [ונראה מד' הר"מ דהא דנענשו מחלון וכליון, אף דהותר להם לצאת, מ"מ כיון דממדת חסידות אסור להם לצאת נענשו, וכנראה היינו משום שהקב"ה מדקדק עם הצדיקים כחוט השערה. אך הלח"מ פי' בד' הר"מ דבאמת מחלון וכליון עשו שלא כדין יעו"ש. והנלע"ד כתבת].

והנה מתבאר בהר"מ, דהותר לצאת לא"י לג' מילי, ללמוד תורה, לישא אשה ולסחורה. ובפשוטו היינו דוקא ג' מצוות אלו. וכ"כ התוס' בפ"ק דע"ז, בהך דכהן מטמא בחו"ל וז"ל, ודוקא בהנך מצוות שהן חשובות ללמוד תורה, שגדול תלמוד שמביא לידי מעשה. ואשה נמי דכתיב לא תהו בראה, אבל לשאר מצוות לא. והכי משמע בפרק ד' דמגילה (דף כ"ז א'). אבל בשאלות דרב אחאי (פר' אמור סימן ק"ג) מפורש הך דקילי, וכל שכן לשאר מצוות שהן חשובות, ע"כ.

היה לו להתקטש קודם הרגל, ולפי"ז א"ש דגם אם היה תגלחת ראשונה קודם המועד מ"מ הוי בגדר טמא דאין לו לגלח, ופי' הגמ' דהיה לו פנאי ר"ל דהגיע זמן תגלחתו שניה קודם המועד.

ובזה ג"כ צ"ע בד' המל"מ שכתב דאם טהר הנגע קודם המועד, ובא לגלח תגלחת ראשונה במועד, אסור לו לגלח דהי' לו לגלח קודם המועד, וז"א להרמב"ם דטמא אין לו להתגלח.

כה. אך רש"י פליג אהרמב"ם וסובר דטמא יש לו להתגלח וכדכת' שם במ"מ, וא"כ היה לו פנאי גם אם לא הגיע זמן תגלחתו שניה. ואין לומר דלרש"י הי' לו פנאי, היינו שהגיע זמן תגלחת ראשונה, ולא הי' לו פנאי היינו שלא הגיע זמן תגלחתו ראשונה, דהא לרש"י לא מיירי כלל מדין תגלחת ראשונה, וכדכת' שם המל"מ מד' רש"י (על הר"ף) במשנה יעו"ש. אך נראה דרש"י (על הר"ף) שכתב דמיירי בתגלחת שניה, היינו למסקנא דגם בהי' לו פנאי שרי, ושפיר י"ל דלרש"י מיירי בתגלחת ראשונה גם כן. והמל"מ עצמו שם נחית לדון דאולי הפי' במשנה בתגלחת ראשונה, ונראה דזה גופא תלי בספק הגמרא, דאת"ל דכל היתר המשנה בלא היה לו פנאי, אז מיירי דוקא מהחלט לימי ספרו דלא הי' לו פנאי לגלח כיון דאסור בגילוח, אבל את"ל דאפי' בהי' לו פנאי, והטעם שלא יהו קרבנותיהן, ע"כ מיירי דתגלחת שניה במועד, והי' לו פנאי היינו בשבעת הימים בין ראשונה לשניה, ושפיר חייל יום השמיני במועד, ומיושב קו' המל"מ בד' רש"י, ודו"ק.

כו. יעו"ש בתוס' דף י"ד א' ד"ה ומנודה, שכתבו וז"ל, וא"ת מאי קמ"ל נזיר ומצורע, יש לומר דס"ד דאסור שלא יהו קרבנותיהן קמ"ל דשרי. ואי מיירי הכא בשלא היה להן פנאי דוקא, והוא כדבעי למימר בגמרא, יש לומר דה"ק דנזיר ומצורע העולין מטומאה לטהרה דוקא שעולין עתה, אבל עולין מטומאה לטהרה מקודם רגל אסורין, עכ"ל התוס'. ויעו"ש בתוס' רעק"א ז"ל שהקשה דל"ל להתו' לבאר אם הי' לו פנאי, דהחידוש דלא נגזור דישוה קרבנותיהן, דהא בפשוטו זהו גופא החידוש דהיה לו פנאי שרי.

כז. והנה יעו"ש בעמוד ב' דמסק"ל אי מצורע נוהג צרעתו ברגל, ובעי אביי למיפשט מדתנן והמצורע העולה מטומאתו לטהרתו הא בימי טומאתו נהוג, ומשני דלא מיבעיא קאמר, לא מיבעיא בימי טומאתו דלא נהיג, אבל לטהרתו ניגזור שמה יהוה קרבנותיו, קמ"ל. ולכאורה אביי סובר כהצד בגמ' (ד"ז ב') דלא הי' לו פנאי הוא דשרי, דאי הי' לו פנאי א"כ יתרץ אביי דהא גופא קמ"ל דהי' לו פנאי, וזה שייך דוקא מטומאה לטהרה, וכ"כ הגר"ע ז"ל (וכעין דבריו בתוס'), אך למש"נ דהי' לו פנאי היינו דהגיע זמן תגלחתו ראשונה, ולא הי' לו פנאי היינו זמן תגלחת ראשונה, א"כ אם חושש אביי דישוה קרבנותיהן, בע"כ דכבר הגיע זמן תגלחת ראשונה [דהא אל"כ אין כאן קרבנות רק עד אחר חוה"מ], וא"כ בע"כ דסובר אביי דמיירי דהי' לו פנאי, ומ"מ לא נחית לבאר דזה גופא החידוש דהי' לו פנאי שרי, וא"כ גם התו' הלכו באותה שיטה, וא"ש ד' תוס'. וכן מוכח בתוס' הרא"ש ז"ל יעו"ש. וכן מוכח בתוס' ר"ד שם יעו"ש.

כח. ועכ"פ דברי הרע"ב במשנה שפי' כהנימוקי רש"י במשנה דלא גזרי' שישוה קרבנותיהן, א"ש אליבא דהלכתא, וכדמוכח מד' תו' ותו' הרא"ש, ודלא כקו' המל"מ על הרע"ב יעו"ש.

כט. יעו"ש בשאגת אריה בריש השו"ת שכתב ע"ד תרי"ז ז"ל ריש ברכות שכתבו דהיכא דעבר חצות, כיון דחז"ל עשו סייג דק"ש זמנה עד חצות, אם קראה לא יצא די"ח [והיינו שהפקיעו לו המצוה דאו, א"נ שאסרו לו לקרות], ותמה השאג"א דהיכן מצינו שחז"ל עשו סייג בשביל איזה מצוה וע"ז יפקיעו לו ודאי המצוה, ר"ל דחז"ל מ"ט עשו סייג דק"ש עד חצות כדי שלא יבטל המצוה ולבסוף לא יקרא בכלל, ומכח סייג זה תיקנו שלודאי יבטל המצוה. יעו"ש. אך באמת מגמ' זו איכא תיובתא לסברת השאג"א, דהא הטעם דאסרו חז"ל לגלח הוא בשביל שלא יכנס מנוול, ומה"ט אם לא גילח לא שרינן ליה לגלח ונמצא מנוול ועומד. [אך י"ל לפי"מ דמשמע בהרמב"ם בביה"מ, וכ"ה ברמב"ם פ"ז מהל' יו"ט, דהתקנה היתה בשביל "היום טוב", אך אכתי י"ל בפסח ובסוכות דאיכא יו"ט אחרון].

וכבר ראיתי שהעירו בזה ע"ד השאג"א מרפ"ב דביצה דמפרשי' בטעמא דתיקנו חז"ל עירובי תבשילין כדי שיברור מנה יפה ליו"ט ומנה יפה לשבת, ומכח הך תקנתא אמר' דאם לא ערב עירובי תבשילין אסור לו לבשל לשבת [ו"ל דאפשר דאחריני, יעו"ש ביצה די"ז א']. אע"כ דאין הכרח לסברת השאג"א, דכמו דאמר' עת לעשות לה' הפרו תורתך, וכמו דאמר' חלל שבת אחת בשביל שתקיים שבת הרבה, ה"נ מוטב שיעבור פ"א מאשר כמה פעמים, ודו"ק.

ל. יעו"ש ביאור הגר"א ז"ל שהק' אמש"כ הרא"ש ז"ל דמוכח בירו' כהראב"ד ז"ל דיצא שלא ברשות היינו לחו"ל, דהא בירו' שם אמרו כהן שיצא לחו"ל אי חשיב שלא ברשות יעו"ש, אכן יעו"ש במאירי שהביא ד' הירו', ופירשה דכהן חמיר דאפי' לצורך אסור משום טומאת ארץ העמים יעו"ש.

סימן ג'

עמדתו ואתבונן בעיקר גדר מצוות ישוב ארץ ישראל, והאיסור לצאת לחוצה לארץ, והנה יש לחלק את השאלה לכמה חלקים.

א', האם מצוות ישוב ארץ ישראל היא מן התורה או מדרבנן.

הארץ (ועל טור יו"ד ריש סי' של"א). ואף להסוברים דבטלה קדושת הארץ, הלא כתב בס' כפתור ופרח, והובא בדרך אמונה פ"א מתרומות, דאף מקומות שכבשו עולי מצרים ולא כבשו עולי בבל איכא בזה מעלת ישוב א"י. אלא ד"ל דלא הוי בכלל המצוה ממש. (ועי' מש"כ עוד בזה בס' נדבת פרץ עה"ת חלק הפשוט והפלפול פ' וזאת הברכה). ונבאר דינים העולים:

- א. מצות ישוב א"י מעלתה גדולה מאד, עד שהתירו לומר לגוי בשבת לכתוב על קניית בית בא"י.
- ב. נחלקו הרמב"ם והרמב"ן אם הוי מ"ע מה"ת או מדרבנן, לדעת הרמב"ן הוי מ"ע מה"ת, ולהרמב"ם משמע דלא הוי מן התורה. [ולפי"ד המגילת אסתר מודה הרמב"ם דלעתיד לבא הוי דאו'].
- ג. יש הסתפק אם גדר המצוה מהתורה הוא לקנות בית, או לדור, או תרוייהו איתנייהו. גם יש הסתפקת מכמה זמן נחשב מ"ע דאו'.
- ד. יש מעלה אף לילך בא"י ארבע אמות, וכן ליקרב בא"י.
- ה. אסור לצאת מא"י לחו"ל אפילו דעתו לחזור, אולם לצורך ג' דברים התירו לצאת לחו"ל, ללמוד תורה ולישא אשה, ולצורך פרנסה ואפילו הרוחה.
- ו. אף להג' דברים לא התירו לצאת לחו"ל אלא דוקא אם דעתו לחזור, זולת אם אינו מוצא ליקח סאתיים בסלע, ואפילו ככה"ג ממדת חסידות שלא יצא.
- ז. ונראה דהאיסור לצאת לחו"ל איסורו רק מדרבנן.
- ח. וכן נראה בכל הנ"ל בין לענין איסור יציאה לחו"ל ובין מצות ישיבת א"י שהוא אף בזמן הזה.
- ט. גם נראה דאין היתר לצאת לחו"ל בשביל להשתטח על קברות צדיקים [אך עדיין נשאר בצע"ג ד' המג"א והמ"ב בסי' תקל"א דמותר לצאת כדי לראות חבירין].

סימן ד'

בענין מלאכת אוכל נפש במועד (דף י"א א')

א. דף י"א א'. גמרא. רבי שרא לחייא בר אשי למיגדל אוהרי בחולא דמועדא, מאי טעמא מעשה הדיט הוא, אבל איזיל אסור, מ"ט מעשה אומן הוא, עכ"ל הגמ'. ולכא' צ"ב דהא קי"ל דכל היכא דהוי לצורך אוכל נפש שרי גם בלא שינוי, וא"כ אמאי צריך כאן דוקא מעשה הדיט. וראיתי במ"ב סי' תקמ"א ס"ק ב' שביאר בזה בשם המגן אברהם וז"ל, ולא הוי בכלל מכשירי אוכל נפש כמו תנור וסכין דמותר שם אפילו מעשה אומן, משום דלא מקרי מכשירין אלא דבר המכשירו לאכילה (כי התנור ע"י האפיה והסכין ע"י השחיטה), משא"כ ברשתות, עכ"ל המ"ב. ולפענ"ד ד' המג"א צ"ע בתרתי חדא, דמאי נפקמ"נ מצד הסברא דסוף סוף הצורך הוי לאוכל נפש. [אחרי דבלא"ה גם בתנור הוי מכשירין]. ועוד צ"ע, דהא הדגים ראויים לאכילה מיד, ומאי איכפת לן דלא הרשת "מתקנת", סוף סוף בזה שמונח בהרשת ניתן אפשרות אכילת הדגים. ואכן י"ל דדג צריך להמיתו דא"א לאוכלו חי, ומשא"כ שחיטת בשר דראוי לאומצא אפילו בלא בישול, אך מ"מ החילוק דחוק וכנ"ל דמאי נפ"מ, ס"ס הוי צורך אכילה. ועוד דריחים נמי הא אין ראוי לאכול מיד אחר שנטחן, ומ"מ נוכל להתעקש דקימחא חזי לאכילה, ע"י ברכות דל"ו א', ואך מד' המג"א נראה דעיקר החילוק כיון שהתיקון אינו בא מעצם המצודה, ומ"מ זה צ"ע דס"ס בא התיקון ע"י המצודה, ר"ל מצד דאין היכי תימצא אלא ע"י המצודה שמוזמנם לידו. ולענ"ד נראה ביאור אחר, דכיון דיש לו מה יאכל דהא אפשר דיש לו דגים בביתו, ומ"מ רוצה דגים עוד בהרוחה, ושפיר בזה ליכא היתירא דאוכל נפש, וכמבואר בסי' תקל"ז ס"טו דדוקא אין לו מה יאכל, וכן בסי' תקמ"ד, וא"כ שפיר כל ההיתר דמ"מ הוי צורך המועד, ולזה דוקא מעשה הדיט. וכך צ"ל בדעת המאירי ז"ל שם שביאר הך דנפה דשרי דהוי מעשה הדיט, דהא נפה ודאי הוי כתנור, וע"כ דמייירי דיש לו לאכול רק רוצה בהרוחה, ויעו"ש במשנה דאין מעמידין את התנור שביאר דאסור לבנות לכתחלה כיון דיש לו מה יאכל ע"י שיאפה במקום אחד, ומ"מ מלאכת עראי שרי יעו"ש"ה.

ב. גמרא, רב הונא חצדו ליה חצדא במועדא, איתיביה רבה בר רב הונא לרב הונא טוחנין קמח במועד לצורך המועד, ושלא לצורך המועד אסור. דבר שאבוד במועד מותר לעשותו במועד, דבר שאינו אבוד במועד אסור. במה דברים אמורים בתלושין מן הקרקע, אבל מחובר לקרקע אפילו כולו אבוד אסור, ואם אין לו מה יאכל קוצר ומעמר ודש וזורה ובורר וטוחן ובלבד שלא ידוש בפרות. א"ל יחידאה היא ולא סבירא לן כוותיה, דתניא כלל אמר רשב"ג משום ר' יוסי דבר התלוש מן הקרקע אפילו מקצתו אבוד מותר, והמחובר לקרקע אפילו כולו אבוד אסור. ואי ר' יוסי ידוש נמי בפרות, הא א"ר יצחק בר אבא מאן תנא שינוי במועד דבשר האבד דלא כר' יוסי, אמר לך ה"נ כיון דכל יומא לאו בפרות דיישי האידינא נמי לאו שינוי הוא. עכ"ל הגמ'. ראיתי בספר חזון איש סימן קל"ה שהק' כאן וז"ל, צ"ע דהא ר' יוסי דוקא בדבר האבד קאמר, אבל מלאכה הנעשית לצורך המועד ודאי בעי שינוי, כדתנן לעיל ח' ב' ההדיט תופר כדרכו, ועוד שנינו י"א ב' עושין מעקה כו' מעשה הדיט, וכן מבואר בתו' לעיל י' א' ד"ה ההדיט, והא דאמר לעיל י"א א' דמתניתין הציצ והצנור כו' אתיא כר' יוסי, צ"ל דהתם נמי הוי דבר האבד שלא יגנבו, וכן הוא בהג"ה מאור זרוע ברא"ש סימן כ"ז. עכ"ל מרן זל"ה.

אך האמת דלפענ"ד אדרבה צ"ע טובא להיפוך מאי משייך הגמ' דוקא לר' יוסי, דהא הכא הוי צורך המועד לצורך אוכל נפש, ובזה הא ל"צ שינוי כדמבואר בראשונים ובפוסקים, ומה"ט שרי למיבני ריחייא [וגם משמע דבורר וטוחן הכל הוי כדרכו], ונראה לומר דאין ה"נ דעיקר דין זה דצורך אוכל נפש א"צ שינוי תלי בדין זה דדבר האבד, דהיסוד דצורך אוכל נפש א"צ שינוי הוא משום דהו"ל כדבר האבד, ויסוד לזה מש"כ הרא"ש ז"ל ריש פרק ב' דאין לך אבידה גדולה מאבידת גופו, ונהי דאפשר דעדיף מדבר האבד, עכ"פ זה ודאי דאם שרינן דבר האבד בלא שינוי ה"ה לצורך אוכל נפש, וזהו דתלי לה הגמ' בדר' יוסי, דכמו דסובר ר' יוסי דבר האבד א"צ שינוי, ה"ה צורך אוכ"נ כיון דזה ג"כ מחשב בגדר דבר האבד, ועיין.

ג. יעו"י בחי' הריטב"א ז"ל לעיל עמוד א' אהא דא"ר יוסף הלכה כר' יוסי דדבר האבד א"צ שינוי, דאע"ג דמבואר בפ"ק דדבר האבד אסור בטירחא רבה, הנ"מ במחובר שלא הגיע לכתפים דמי יימר דאתי לא כן בתלוש, ונסתייע מזה דאיכא מ"ד בעמוד ב' דמחלק בין מחובר לתלוש, אלא דבמגיע לכתפים כו"ע מודו. ולא הבנתי היטב, דהכא דבא לקצרו ודאי מייירי דראוי לאכילה, ומ"מ איכא מאן דאסר, וצ"ב [ובחינוך מצוה שכ"ג חילק בזה בין בית השלחין דהוי ספק דבר האבד לשאר מייל, וצ"ב דבפשוטו משמע כולה שמעתא דבית השלחין הוי ודאי הפסד].

ד. יעו"י ברא"ש ובטור וב"י ושו"ע סי' תקל"ג דהגם דדבר האבד הדין הוא דכיון מלאכתו אסור, מ"מ בצורך אוכל נפש לא מחמירין יעו"ש"ה. ונסתפקתי טובא אם הביאור הוא דא"צ לדאוג לעשותו קודם המועד, או דבדיעבד לא קנסוהו אם כיון מלאכתו למועד, אבל לכתחלה מיהת צריך לדאוג שלא לכוונו להמועד, ויל"ע בדבר זה.

ה. גמרא, ובלבד שלא יערים, ורמינהו מטילין שכר במועד וכו', ואע"פ שיש לו ישן מערים ושותה מן החדש, תנאי היא דתנאי אין מערימין בכך, רבי יוסי ברבי יהודה אומר מערימין, עכ"ל הגמ'. ויעו"י ברא"ש שפסק דאסור להערים, אך מדברי הרמב"ם ז"ל מבואר דשרי להערים. ויעו"י במג"א ומ"ב סי' תקל"ג סק"ו דהיכא דהערים וטחן יותר בכוונה מותר בדיעבד, וכדאיתא בסי' תק"ג ס"א גבי יו"ט, וכתב המ"ב דלהמפרשים שפירשו דוקא בהיזד אבל בהערים אסור אפי' בדיעבד, ה"נ אסור.

ולכא' לא אבין, דהא היכא דאדם עושה מלאכה בחוה"מ בדבר האבד רק דכיון מלאכתו אסור, יעו"י לקמן בשו"ע סי' תקל"ח ס"ו, וכ"ש הכא דעשה באיסור, ר"ל דהא המקור להתיר הוא מיו"ט, והתם הא מקילינן בעשה איסור ממש שבישל לצורך חול, והכא הא אם עושה מלאכה שאסור לעשות קנסוהו ומאי נפקמ"נ. וכן מבואר שם סי' תקל"ח במ"ב דעשה דבר שאינו אבוד קנסוהו [ויש סוברים דגם בנו קנסוהו יעו"ש"ה].

ו. וי"ל, דהא דמקילינן ביו"ט הוא משום כבוד יו"ט שיאכל, וזה שייך במידי דאכילה שראוי לאכול, אך זה צ"ע דהא הכא דהערים היינו שיש לו כבר, וכן באופה לצורך חול, ובאמת חילוק זה שכתבתי מבואר במהרש"ל בסי' תקכ"ז, יעו"י מ"ב ושעה"צ, והמ"ב ה' ע"ז יעו"ש, וצ"ע בזה.

ז. יעו"י בשעה"צ סי' תקל"ג אות ז' שכתב דלכא' הכא בטחינה גרע מסימן תק"ג, דהתם עכ"פ מבשל בב"א, לא כן הכא בשופך לתוך כוס של טחינה כמה פעמים, ובשביל צרכו הלא די לו בשפיכה ראשונה לבד, א"כ הוא טוחן בהדיא שלא לצורך המועד, ואפשר דבענינו מייירי שפיר שלא שפך רק פעם א', אלא שהוא יותר מכדי צרכו, וצ"ע. עכ"ד השעה"צ.

ולא הבנתי כלל, דגם התם הא אם צריך ודאי חלק מהתבשיל שרי מדין ריבוי בשעורין, רק דמייירי דכבר אכל וא"צ כלום ונמצא שכל התבשיל מכח הערמה, וה"נ דכוותה ממש איכא הערמה לגבי השפיכה החדשה, וצ"ב.

ז. יעו"י במ"ב ס"ק ט' שכתב דיש שכתבו דגם הרמב"ם דהתיר בהערמה היינו דוקא היכא דלא מינכרא הערמה, כגון בשכר שאין הכל יודעין שיש לו שכר ישן, לא כן בטחינה, שרואין הכל שטוחן יותר, ויעו"י בשעה"צ אות י"ג דלפי"ז בהיה לו כבר קמח ומערים לטחון קמח אחר ג"כ אסור, דמה לי קמח זה או אחר. ולא אבין, דאם הסברא כמש"כ במ"ב דאין הכל יודעין שיש לו שכר ישן, ה"נ אין הכל יודעין שיש לו קמח, ומשמע דבשעה"צ הסברא היא באופן אחר, דבשכר איכא נפקמ"נ בין ישן לחדש, ובקמח אין נפ"מ, וא"כ יש כאן ב' סברות, ולפלא שלא אישתמיט לרמוז בשעה"צ הסברא האחרת להיפוך מהדברים במ"ב, וצ"ב. ויעו"י במאירי שכתב הסברא כמבואר במ"ב דאין יודעין שיש לו מן הישן [ואיכא נפ"מ אם הישן נמצא באותו מקום שמשיל השכר החדש].

ח. דף י"א א' גמרא, בדיתא לבאי כוורי, אזיל כו"ע צוד, אייתו כוורא, שרא להו רבא למימלח מינייהו, א"ל אביי והא תנן כבשין שהוא יכול לאכול מהן במועד כושבן, א"ל כיון דמעיקרא אדעתא דאכילה אייתיהו, ואי שביק להו פסדי, כפרקמטיא האבד דמי ושרי. ואיכא דאמרי שרי להו רבא מיצד מיזל איתויי ומימלח, א"ל אביי והא אנון כבשין שהוא יכול לאכול מהן במועד כושבן תנן, א"ל הני נמי מיתאכלי אגב איצצי, עכ"ל הגמ'.

יעו"י ברא"ש ב' חילוקים במה דאסור כאן עבורי רווחא ופרקמטיא שרי, הא', דפרקמטיא חשיב כפסידא לא כן במציאה. הב', דהכא הוי טורח (מלאכה) לא כן התם. ומבואר לת' השני דהגם דמצד עצם הקנין ה' מותר לו מ"מ אסור מצד המליחה ולא אמרינן דיקנה ושוב יהי' דבר האבד. ואין לומר דמצד מלאכת צידה את' עלה [כדמשמע ריהטת לשון המאירי] דברא"ש מתבאר בהדי' דהמלאכה שבכאן היא המליחה. והטעם נראה דרש"י פ"י אופן המעשה דהמים נגמרו ונמצאו ניצודים ועומדים, וכ"מ בנימוק"י באופן המעשה שנתייבש הנהר ומתו הדגים יעו"ש, ותו לא מידי. ולכא' צ"ע טובא בהא דאיתא לקמן ד"ח ב' במשנה, אין כותבין שט"ח במועד, ואם אינו מאמינו או שאין לו מה יאכל ה"ז יכתוב. וקשה דלמה לזה כלל, לא ילוה ולא יצטרך לכתוב משום דבר האבד וכמו הכא ממש.

אכן ראיתי בטור סי' תקמ"ה שכתב אין כותבין שט"ח שיכול להמתין מלכותבן עד אחר המועד, ואם אינו מאמינו והלוה צריך למעות "במועד" או שאין לסופר מה יאכל מותר, עכ"ל הטור. הרי דייק הטור למינקט דצריך למועד, ולפי"ז א"ש דדוקא משום דיש לו צורך המועד אעצם הלוואה אז הוא דשרינן לכתוב [ויל"ע דהא הכתיבה הו"ל מעשה אומן, ואיך שרי בשביל זה להלוות דהא צורך המועד כ"ז שאינו אוכ"נ בע"י מעשה אומן, ולהרמב"ם דכל כתיבת שטרות וכה"ג הוי מעשה הדיט ניחא, אבל אינו מוסכם, וצ"ע].

ט. אך מאד תמוה לי לדעת המ"ב, דהמ"ב סי' תקמ"ה ס"ק ל"ז פי' בהא דצריך הלוה דא"צ דוקא צורך למועד, ומקורו במג"א יעו"ש"ה, ויעו"י במג"א שהביא הדיוק הנ"ל בד' הטור, וא"כ צ"ע טובא דמאי שנא מהסוגיא דדף י"א דאסור לקנות ע"מ למלוח, דהא כיון דהקנין מותר משום דבר האבד לת' הב' בהרא"ש, ממילא מותר לקנות ע"מ למלוח, דאחרי שקנה תו הוי דבר האבד. [גם יל"ע בד' המג"א והמ"ב עצמו דהיכא דא"צ המעות כלל רק לאחר המועד לכו"ע אסור, ואינו מובן מאי נפ"מ אחרי דמצד צורך הא לא הוי צורך המועד, ומאי נפ"מ בזה, וצ"ע ג].

י. ולזה ה"ל נלענ"ד דבאמת ב' תי' הראב"ד היו תלויים בדין זה, דלתי' קמא דהראב"ד דיש חילוק בין מציאה לפרקמטיא, אז י"ל שפיר דמותר לגרום לדבר האבד, ר"ל דאם לא ה' כאן איסור מצד הקנין מציאה אפי' לא מצד דבר האבד, לא איכפת לן מה דאח"כ יצטרך למלוח ויהי' דבר האבד, דמ"מ השתא קעביד כדבעי דקונה, אבל לתי' בתרא דהראב"ד דהאיסור כאן רק מצד המליחה, א"כ מוכח דאע"ג דמצד הקנין איכא שריותא מדין דבר האבד, מ"מ כיון שאח"כ יצטרך למלוח בשביל דבר האבד לא שרי' ליה מעיקרא.

יא. אבל צע"ג לי בדעת המג"א, דיעו"י בביאור הלכה סי' תקל"ג שהביא דעת המג"א דהשו"ע סובר לדינא גם כתי' הב' דהראב"ד דאסור לקנות קודם ליקוט כדי ללקוט מצד דיש כאן "מלאכת ליקוט", אפילו באופן שלא יהי' נמצא אחר המועד יעו"ש"ה, וקשה טובא דאם סובר מרן השו"ע הך סברא דאסור לקנות כדי ללקט, א"כ ה"ה והוא הטעם דיהי' אסור להלוות בשביל שיצטרך היתר כתיבה.

אך באמת במג"א גופא לא נזכר אלא דאסור ללקוט כדי לכבשם, וא"כ א"ש דאין היתר על הליקוט, אבל למש"כ הפרמ"ג שם המובא בבה"ל דלהמג"א אסור לקנות אפילו קודם ליקוט צ"ע וכנ"ל, ולזה נ"ל דגם המג"א סובר דהיכא דקונה (מעכו"ם) קודם ליקוט שפיר דמי, וכל ד' המג"א בפירות של הפקר, וצע"ג דעת המ"ב והפמ"ג בזה. ובירושלמי מוכח דבעי' צורך המועד, דהירו' מפרש אין לו מה יאכל אמלוח ז', ואינו מאמינו אמלוח עשברה יעו"ש, ומוכח דבעי' צורך המועד, וי"ל דהבבלי ד"ג א' הא לא מבאר הכי [ויעו"י ביאור הלכה סוס"י תקמ"ב, ותבין].

יב. יעו"י בטור ושו"ע סי' תקל"ט סי"א דמותר לקנות בחוה"מ לצורך יו"ט שני דיו"ט האחרון של סוכות, וביאר שם המ"ב ס"ק ל"ח דאע"ג דידעי' בקיבעא דירחא, כי היכי דלא לזילזלו ביה, ומקורו בטור שם. ויעו"י בהגהות רעק"א ז"ל, הובא במ"ב שם ס"ק ל"ט, דמשמע אפי' מלאכה גמורה שרי יעו"ש.

והנה המעיין בטור יראה שם דז"פ דמותר להכין ליו"ט ראשון דיו"ט אחרון [וזהו כל הטעם דיבא לזילזל מתוך שתתיר רק ביו"ט קמא], ולכא' צ"ב דהא הוי רגל בפ"ע [ומייירי דוקא בסוכות, יעו"ש בב"י ומ"ב], ואמאי יכין חוה"מ ליו"ט דהו"ל כב' יו"ט, ולכא' משמע מזה דיו"ט מכין ליו"ט, ולד' ליו"ט אין מכין לשבת. וכתבתי בזה בעה"י בחי' ביצה ד"ז א' בדעת הרמב"ם ז"ל, אכן לענין הכנה בעלמא נראה דבלא"ה כיון דהוי הכנה גרידא אפי' מיו"ט לשבת שרי, כדכתב הגרע"א ז"ל בהגהות סי' ש"ב, והארכתי בזה בחי' ביצה בדין ע"ח, אך בקנין כיון דביו"ט גופא אסור ה' שייך בזה איסור הכנה כדחבאתי שם בשם הירו', וע"כ דאין כאן איסור הכנה, וכך צ"ל לדעת הגרע"א הנ"ל דמייירי אפי' בישול גמור. אך צ"ב אמאי יהי' שרי עצם הבישול דתיפול מדין מלאכה שלא לצורך אותו מועד, למ"ד צרכי שבת אין נעשין ביו"ט, יעו"י ב"י ומג"א ריש סי' תקכ"ז. וצ"ל מטעם הואיל, ובזה לא אצרוך עירובי תבשילין, ולפי"ז שוב א"ש הא דשרי ג"כ מטעם הכנה, כיון דיש כאן טעם הואיל.

ולפי"ז מש"כ הגרע"א ז"ל דשרי בישול אפי' ליו"ט שני, אפי' אם מלאכת חוה"מ דאו', דהקילו ליו"ט שני מטעם שלא יבואו לזילזל בו, וכמו דהתירו קנין, דלכא' אם מלאכת חוה"מ דאו' האין יותר

לישיבתה דפסדי לה ביעי לגמרי, אבל לאחר שלשה למרדה דפרח לה צימרא מינה, ותוך שלשה לישיבתה דאכתי לא פסידי ביעי לגמרי לא מהדרין. רבי אמי אמר אפילו תוך שלשה לישיבתה מהדרין. במאי קמפילגי, מר סבר להפסד מרובה חששו להפסד מועט לא חששו, ומר סבר להפסד מרובה נמי חששו. עכ"ל הגמרא שם. ופירש רש"י ז"ל שם ד"ה אפילו תוך שלשה לישיבתה, הואיל ונשתנו קצת שאין ראויין לכל אדם אלא מי שדעתו יפה ואינו איסטניס, מהדרין להפסד מועט שמוכרים בזול למי שדעתו יפה. עכ"ל רש"י ז"ל.

ומתבאר כאן בהדיא דפליגו בזה רבי אמי ורב הונא אי הפסד מועט נמי הוי בכלל דבר האבד או לא, ויעוי' בטוש"ע סי' תקל"ו דמבואר דתלוי אי מלאכת חוה"מ דאו' או דרבנן, דאי הוי דרבנן בד"ס הלך אחר המיקל, ואי הוי דאו' ספק פלוגתא בדאו' לחומרא [ומשמע דס"ל דהמחלוקת אי שרי' הפסד מועט או לא אינו פלוגתא בדרבנן אלא בדאו', ואפ"ל למש"כ הריטב"א והרמב"ן עי' ניומוק"י וב"י סי' תק"ל דטירחא לכו"ע דרבנן]. והטור ושו"ע פסקו לקולא, וא"כ מתבאר גם מזה דלדינא שרי בהפסד מועט.

ט. ואך בזה יל"ע בד' הרא"ש הנ"ל בריש הסימן, דהרא"ש ז"ל הא כתב דלא התירו דבר האבד היכא שלא נפסד גוף הענין, והכא הא לא נפסד גוף הביצה לגמרי אלא דנפחתה מדמיה, והוי דומיא דמנעלים קרועים. ויל"ע בזה בדעת הרא"ש ז"ל. וגם צ"ע מכל מה שהבאנו עתה דמוכח דשרי' הפסד מועט, ממה שהבאנו בריש הסימן בדין צדין את האישות דבשדה הלבן אסור, ולא שרי' משום הפסד מועט, וצ"ע ליישב (אם לא דנחלק וכמו שרמזתי שם בין גדר הפסד מועט דגם בו יש גדרים, ואכן יהי' צ"ע על הריטב"א שביאר דפרקמטיא האבד אפילו "משהו" שרי, ולא חילק בין מלאכה לפרקמטיא וכמש"כ שם, ומאי שנא מצדין את האישות בשדה הלבן דבעי שינוי, אם לא דנחלק כיון שאין כאן הפסד של "כל השדה". אך זה צ"ע בסברא, אמאי ניזיל בתר כל השדה ולא בתר כל פרי ופרי בפ"ע, ולכאוי' י"ל דכיון דנתבאר בריש הסימן דע"י שינוי מיהת שרי, א"כ בהך דביצה אפשר דאין שם גדר מעשה אומן כל כך. ויל"ע בזה בגדר מעשה אומן והדיטוס [היכא דל"ש מעשה אומן].

י. והנה בעיקר הדין דמנעלים קרועים יעוי' בתוס' פסחים דף נ"ה ב' שכתבו עוד טעם דאסור לתקן מנעלים וז"ל, ואין לומר דדבר האבד הוא שמא יקרעו יותר, דהא יכול לקנות חדשים, עכ"ל התוס'. ונראה ביאור כונתם ז"ל דאם לא ישתמש בהמנעלים הקרועים לא יוסיפו תת כחם להתקלקל, ורק מכח שמשמש בו עוד הוא דמתקלקל, וא"כ בדין הוא שלא ישתמש, אלא מאי אמרת דהו"ל כדבר האבד דאם לא ישתמש בנעלים אין לך דבר האבד גדול מזה, לזה אמרינן דיוכל לקנות מנעלים. וצ"ע באמת למה הוצרך הרא"ש ז"ל לטעמים אחרים, וכן למאי הוצרכו התו' לדון בזה אי שרי או לא. ולכאוי' י"ל דכיון דעכ"פ צריך הוא בהמנעל בשביל המועד, א"כ יש בזה צורך המועד בתיקונו, כיון דאם ישתמש בו כמות שהוא הא יפסד ויהי' בגדר דבר האבד, ולמנוע השימוש ממנו הוי צורך המועד, אך א"כ עכ"פ ליבעי שינוי כדין כל תיקון לצורך המועד, ולא מהני כדרכו. [אך עכ"פ יהי' קשה מה דלא אמר בפסחים שכן ההדיטוס מתקן מנעלו, וכמו שאמרו לענין החייטין שכן ההדיטוס תופר כדרכו לצורך המועד, אך בלא"ה זה קשה, דהא משמע מהתוס' דתיקון מנעלים לצורך המועד שרי, ואמאי לא קאמר החייטין ומתקני מנעלים, וכמו דהחייט תופר משום דההדיטוס תופר כדרכו לצורך המועד, ה"נ שרי לתקן מנעל משום דההדיטוס מתקן מנעלו לצורך המועד. וצ"ע].

יא. יעוי' בהרא"ש ז"ל בסוגיין [ורמזו לזה ג"כ התו' כאן בסוף דבריהם] וכן התוס' בפסחים נ"ה ב', שהוכיחו מהא דלא אמרו בפסחים דמותר לתקן מנעלים ב"ד משום דבחוה"מ מותר, ש"מ דאסור. וכבר תמהתי טובא בדבריהם ז"ל, דהא לתפור לצורך המועד מעשה הדיטוס מיהת שרי, ואמאי לא קאמר התם האי טעמא. גם צ"ע עיקר ראייתם דהא בגמ' ד"ג א' הביא דיש הרבה דברים שהותרו בחוה"מ, ולא שרי' מה"ט ב"ד [על דרך מתוך]. והטעם דדוקא צורך יו"ט התיור, וא"כ מנעלים שלא לצורך המועד אמאי יתירו. וצ"ל דכוונתם ז"ל דיהי' מותר לתקן מנעלים לצורך המועד כדרכו, ומדמו התוס' זה לחיטין וכובסין וספרין.

יב. שוב מצאתי בעה"י בביאור הלכה סימן תקמ"א סעיף ה' שעמד בזה, דלכאוי' אמאי לא אמר הגמ' בפסחים הך טעמא דמותר לתקן מנעלים ב"ד משום דההדיטוס תופר כדרכו לצורך המועד, והוכיח הביאור הלכה מזה דאע"ג דכתב השלטי הגבורים בשם הרי"א ז"ל, וכ"ה ברמ"א שם ס"ד, דמותר לתקן מנעלים ע"י שינוי, היינו דוקא אומן בשינוי, אבל הדיטוס כדרכו אסור, וביאר שם כיון דהשינוי בהדיטוס מה דתופר אחת אחת וזה שוה לאומן. יעושה"ה.

יג. בנוגע למש"כ בענין הפסד מועט, יעוי' עוד בדף ו' עמוד ב' במשנה דתנן ומקרי' את הפירצה במועד, ובגמ' שם כיצד מקרי', רב יוסף אמר בהוצא ודפנא. במתניתא תנא צר בצרור ואינו טח בטיט. א"ר חסדא לא שנו אלא כותל הגינה, אבל כותל החצר בונה כדרכו. ופירש"י ז"ל שם, א"ר חסדא לא שנו דאמר מתניתין מקרי' אבל אינו בונה כדרכו בכותל גינה, דליכא פסידא יתירא אי עיילי בה אינשי, אבל בכותל חצר בונה כדרכו דאיכא פסידא יתירא אי עיילי בה גנבי וגנבי ממוניה, ע"כ. וכ"ה במ"ב סי' תקמ"ב ס"ב, דליכא למיחש לגנבי אלא משום

אך עכ"פ יהי' משמע מזה דבשינוי מיהת שרי, אך זה תלוי בפלוגתא דהרי"ף והרא"ש אי בשדה הלבן מותר עכ"פ בשינוי, או דאסור אפילו בשינוי [ומה דא"ר יהודה בשדה הלבן שלא כדרכו, היינו שדה הסמוכה לאילן, יעוי' בסוגי' ובטור סי' תקל"ז]. והשו"ע שם סעיף י"ד פסק בסתם כהדעה דשרי' בשדה הלבן בשינוי, והביא דעת הרמב"ם ז"ל האוסר בשינוי בשם "א, יעו"ט. וא"כ יצא לדינא לפי"ו דבהפסד מועט לא שרינן מדין דבר האבד. אבל ע"י שינוי יש להתיר כמו שתפס השו"ע לעיקר כדעה הנ"ל [יעו"ט בה"ל].

אכן גדר הפסד מועט ומרובה לא נתפרש לנו, וא"כ קשה להוציא מזה נפקמ"נ להפסד מועט דשאר דוכתי [בפרט דהל' מועד עקרות הן ואין למידין זו מזה, כדאיתא בגמ' ופוסקים].

ג. עוד יש להעיר בדין זה מהא דאיתא דף י"ב א', אמר שמואל זופתין כזותא ואין זופתין חביתא, ורב דימי מנהרדעא אמר זופתין חביתא ואין זופתין כזותא, מר חייש לפסידא ומר חייש לטירחא. ופי' רש"י ז"ל שם, מר דאמר זופתין חביתא חייש לפסידא, ובחביתא איכא פסידא יתירא אי לא זפתיה לה משום דנפיש ינא, ובכזותא ליכא פסידא יתירא. כזוא כלי קטן. מר דאמר זופתין כזותא חייש לטירחא יתירא, ובכזוא ליכא טירחא יתירא, ובחביתא איכא טירחא יתירא, עכ"ל רש"י ז"ל.

ומבואר כאן פלוגתא אם זופתין כזוא או לא, ומבואר בגמ' בטעם הפלוגתא אם חיישינן להפסד מועט או לא, וא"כ מוכח מזה דיש כאן פלוגתא בדין זה דהפסד מועט אי הוי בכלל דבר האבד או לא, ויעוי' בטור ושו"ע סימן תקל"ח דפסקו להקל כתרוייהו, וא"כ מוכח דלדינא גם הפסד מועט בכלל דבר האבד. [ואכן בזה נפסד כל היין]. וא"כ יהי' צ"ע אהא דשדה הלבן לא הוי הפסד כדי להתיר. ולהרא"ש הנ"ל י"ל דשדה הלבן ביחס אל השדה חשוב דלא נפסד כל הדבר, לא כן הכא דפסדי כל הכזותא. ואע"ג דהוי מצד "הדמים" הפסד מועט, לא איכפת לן כיון דעכ"פ יש כאן הפסד של הדבר [של כל דמי הדבר].

ד. עוד יש להעיר מהא דאיתא ספ"ק ד"י עמוד ב', ואמר רבא פרקמטיא כל שהוא אסור, א"ר יוסי בר אבין ובדבר האבד מותר. וכתב שם הנמוקי יוסף, ובדבר האבד כל שהוא מותר למוכרו בחולו של מועד, ומבואר מדברי הנמוקי יוסף דאפילו הפסד כל שהוא חשוב הפסד. ולכאוי' זה תלוי בפלוגתא דזופתין כזותא וכן"ל, ובאמת דלכאוי' הכא חשוב ג"כ שלא נפסד כל הדבר. אך ע"ז י"ל דבלא"ה הא אין עצם החפצא נפסד, אלא דהפרקמטיא נפסדת, והיינו הדמים שאפשר להרויח, ולענין זה כל פרוטה מחשבא בפ"ע, ועכ"פ נראה לכאוי' דתלוי בפלוגתא.

ה. אך שור' בעה"י בחידושי הריטב"א ז"ל שם שכתב וז"ל, בפרקמטיא האבד ושרי [קאי זה אגמ' שם לעיל מינה גבי הנהו דצידי כווארי יעו"ט], איכא למידק מה צורך לתפוש זה הלשון, והלא כל מלאכה בדבר האבד בגופו מותר, ולא הוזכר דבר האבד לענין פרקמטיא אלא במכירתה. וי"ל דנקט לה מפני שפסידתם מועטת ואפ"ה שרי, דפרקמטיא נמי להרווחה אסור אפילו כל שהוא, ובדבר האבד מותר כדמפרש ואזיל, ולאפוקי ממאן דסבר לקמן דבעינן פסידא קצת כדאמרינן זופתין חביתא ואין זופתין כזותא, עכ"ל הריטב"א ז"ל. ונראה לכאוי' דהריטב"א ז"ל מבאר דבאמת תלוי בפלוגתא דלקמן אי פסידא מועטת איכלל בדין דבר האבד או לא.

ו. ואכן ה"ל נלענ"ד [ואולי גם הריטב"א ז"ל כיון לזה] ד"ל דיש חילוק בזה בין פרקמטיא למלאכה, דמלאכה חמירא ובעי' הפסד מרובה, אבל סחורה דאינו אסור אלא מטעם הטורח מקילינן בזה דסגי בפסידא מועטת [וכה"ג חילק הרא"ש ז"ל ספ"ק גבי עבורי רווחא אי חשיב דבר האבד, דיש חילוק בין סחורה למלאכה יעו"ט]. אך לשון הריטב"א ז"ל "ולאפוקי" ממאן דסבר לקמן דבעינן פסידא קצת, משמע יותר דחולק אמ"ד דאין זופתין כזותא. ואם נפרש הכי יתיישב לי פסק ההלכה בדין זופתין כזותא וחביתא, דפסק הרמב"ם ז"ל כתרוייהו דגם זופתין חביתא וגם זופתין כזותא, וכ"ה בטור סי' תקל"ה, ובב"י ביאר מטעם ספיקא דרבנן לקולא, אך כבר הק' המג"א שם מהא דכתב הרא"ש ז"ל בספ"ק דביצה ד"ד א' דלא אמרי' ספ"ד"ר לקולא היכא דהוי תרי קולי דסתרי אהדדי. [ועי' מש"כ במקום אחר בזה]. אך להנ"ל י"ל דלענין זופתין כזותא איכא טעמא רבה לפסוק דשרי, מהא דהכא דפרקמטיא דמייירי אפ"י בהפסד מועט וכמו שביאר הריטב"א הנ"ל, ולענין זופתין חביתא בזה איכא ראייה מהא דרב נחמן שם בסוגיא דשרי למישעא חביתא, יעו"ט שבעל המאור ז"ל.

ז. שור' דהכי מבואר בהדיא בחידושי הריטב"א ז"ל דף י"ב א', שכתב שם וז"ל, ולענין פסק ראינו להרמב"ם ז"ל שפסק בשתייהו ולא ידענו מנין לו, ונראה שהתיר חביתא מההיא דרב נחמן דלעיל, ולא חייש לטירחא, והתיר כזותא ולא חייש להפסד דהוי מועט, מההיא דרבא דלעיל דשרי בפרקמטיא כל שהוא כי הוא דבר האבד, ונכון הוא, עכ"ל הריטב"א ז"ל. ומבואר דבאמת תלוי זה בזה וכן"ל. [ואכן קטע זה נשמט בחי' הריטב"א ז"ל שלפנינו, והושלם בחי' הריטב"א בהוצאת מוסד הרב קוק].

ח. אך באמת יש בזה עוד סוגיא מפורשת בפסחים פ' מקום שנהגו (דף נ"ה ב'), דתנן התם מושיבין שובכין לתרנגולים ב"ד, ותרנגולת שברחה מחזירין אותה למקומה. ובגמרא השתא אותובי מותבינן, אהדורי מיבעיא. אמר אביי סיפא אתאן לחולו של מועד. א"ר הונא לא שנו אלא תוך שלשה למרדה דאכתי לא פרח צימרא מינה, ואחר שלשה

לבשל לצורך יום חול, אתמהה [ויעוי' בה"ל סי' תק"ל לחוש להחמיר להשי' דמלאכת חוה"מ דאו']. אך למש"נ א"ש, דמדאו' שרי מטעם הואיל, ולפי"ז היכא דהוי סמוך לחשיכה דלא שייך הואיל תו אסור מדאו' לבשל מחוה"מ לצורך חול [וכדכ' הפוסקים בריש סי' תקכ"ז בדין ע"ת]. אך למש"כ בסימן א', דרך א' בגדר מסרן הכתוב לחכמים, דהוי זכות, אפשר דהרשות בידם להתיר לצורך חול. ולפי"ז נלענ"ד דכמו דחזינן דהקילו לבשל לצורך יו"ט שמיני עצרת מטעם דמדאו' יש כאן הואיל, ואע"ג דהוי יו"ט אחד, ה"נ נראה היכא דחל שבת אחר שמ"ע דשרי לתקן מחוה"מ לשבת ג"כ כיון דאיכא הואיל, ולא גרע משמיני עצרת גופא. ונפ"מ לענין חיתוך הנייר טואלט מחוה"מ לשבת, דלמש"נ מותר לתקן לשמ"ע ושבט שאינה כבר של חוה"מ סוכות או פסח [וגם היכא דכיון דמלאכתו במועד בזה שרו דהוי כתיקון האדם, והוי כאוכ"נ כדכת' הריטב"א ר"פ ואלו מגלחין].

יג. שור' בפרמ"ג סי' תקל"ט שהעיר בזה דאי מלאכת חוה"מ דאו' האיך שרי לצורך יו"ט שני דיו"ט האחרון, ונשאר בצ"ע, ולפימ"ש"כ לק"מ, דכיון דאין כאן אסור דאו' כיון דאיכא טעמא דהואיל שפיר שרינן מצד הסברא דלא לזילזלו ביה. [ומקו' הפרמ"ג נראה דלא הוקשה לו אלא מיו"ט שני דיו"ט אחרון ולא מיו"ט ראשון דשמ"ע, ולכאוי' אם לא אסיק אדעתיה הואיל בדין הוא שיאסר וכן"ל, אם לא די"ל דמאן דס"ל חוה"מ דאו' ס"ל צרכי שבת נעשין ביו"ט]. ואפשר דבזה דהוי ב' יו"ט הוי לכו"ע קדושה א' הגם דחוה"מ קיל, מ"מ שם יו"ט הוא. ובפרמ"ג סי' תקל"ג במש"ב אות א' מבואר דשרי לשביעי, אבל לא מצד דהוי חד יו"ט, אלא דהוי שריותא ליו"ט אחר, וכנראה משום די"ל דאכתי לא הוי "אותו יום", וע"כ דחוה"מ קיל יעו"ט.

וכ"מ מהפרמ"ג שם שדן אפ"י מיום לחבירו בחוה"מ גופא, יעושה"ה מהפרמ"ג שם, מתבאר דז"פ דמראשון דיו"ט אסור לשביעי, אכן בשעה"צ ריש סי' תק"ג פשיטא ליה דשרי אם לא מטעם אפשר בחוה"מ יעו"ט. וד' השעה"צ צ"ע למאי דאמרי' אין צרכי שבת נעשין ביו"ט דחזי' דבעינן צורך היום, א"נ צורך יו"ט. וי"ל דשם יו"ט חד הוא, ועכ"פ לפי ד' הפרמ"ג והשעה"צ אין רא' דמהני הואיל להתיר לשבת, ונהי דמהני הואיל ליו"ט שני דיו"ט אחרון, י"ל התם איכא סברא דלא ליתו לזילזולי ביה, ודו"ק בכ"ז. ונראה לי כעת ברור דשרי, חדא דלפמ"ג דמקילי ליום אחר ה"נ לשבת (דמהפרמ"ג משמע דכל החיסרון ליום אחר), ועוד דהא עושין ע"ת בחוה"מ ליו"ט ושבט, ודין עיקר ענין ע"ת הוא דכאילו התחיל בחול לשבת, וא"כ חזי' דשרי, ועיין.

סימן ה'

בגדר דין דבר האבד

א. תוס' ד"ה ההדיטוס תופר כדרכו, נראה דוקא לצורך המועד, אבל בחנם למה יתירו אפילו על ידי שינוי. מיהו לא איירי בדבר האבד, דהיכא דאיכא דבר האבד קיימא לן כרבי יוסי דאין מצריך שינוי בדבר האבד. והיכא דבגדיו או מנעליו מקורעין, ואם יניח אותן עד לאחר מועד יתקלקלו, ראיית רבותי שאין מקילין כלל להתיר אפילו ע"י נכרי, כדאמרינן לקמן (דף י"ב א') כל שאינו עושה אינו אומר לנכרי ועושה, ושמא לא היו חושבים אותו דבר האבד, או שמא אין כל דבר האבד מותר בלא שינוי, דבפרק מקום שנהגו (פסחים דף נ"ה ב') משמע דוקא עולי רגלים מתקני מנעלים במועד, עכ"ל התוס'.

הנה במש"כ התוס', ושמא לא היו חושבים אותו דבר האבד, לא פי' לנו הטעם דלא הוי דבר האבד. ויעוי' בהרא"ש ז"ל כאן שכתב וז"ל, ואין להתיר מטעם זה משום דהוי כדבר האבד, שאם לא יתקנם יתקרעו יותר ויתקלקלו, דכה"ג לא מקרי דבר האבד אלא כי הני דפרק מי שהפק (דף י"א א') זיתי ויינו ושאר דברים דתניא בגמרא שיתקלקל עיקר הענין, אבל בשביל מיעוט תוספת קלקול לא מקרי דבר האבד, עכ"ל הרא"ש ז"ל. ומבואר בדברי הרא"ש ז"ל יסוד גדול בדין דבר האבד, ד"מיעוט תוס' קלקול" לא הוי דבר האבד. והביאור לכאוי' דמיעוט הפסד ל"ה דבר האבד, ובעינן פסידא רבה, אכן משמע יותר מד' הרא"ש ז"ל דאין הגדר בהפסד המועט או המרובה אלא בהפסד הדבר או מקצת הדבר, והיינו דנראה מזה דהגדר דבר האבד אינו מצד "הדמים" שמפסיד השווי, אלא הפסד החפצא בעין [בלא יחס אל השוויות], ולזה החילוק הוא אם יפסד המנעל כולו או מקצתו. ומשמע בפשוטו מד' הרא"ש דכל כה"ג אין זה בגדר דבר האבד, ואפילו ע"י שינוי אסור.

ואי"ה אנסה כאן לברר דין זה אם דבר שלא יפסד לגמרי הוי דבר האבד, או אם הפסד מועט יש בו גדר דין דבר האבד דיהי' שרי אפילו בלא שינוי או עכ"פ בשינוי.

ב. איתא לעיל דף ו' ב' במשנה פלוגתא דת"ק ורבי יהודה, דלדעת ת"ק דמתניתין צדין את האישות משדה הלבן ומשדה האילן בין כדרכו ובין שלא כדרכו. אבל לדעת רבי יהודה משדה האילן כדרכו, ומשדה הלבן שלא כדרכו יעו"ט. ופי' רש"י ז"ל הטעם דבשדה הלבן שלא כדרכו, משום דלא מפסיד כולי האי בשדה לבן. וכ"ה במ"ב סי' תקל"ז ס"ק ל"ט. ולכאוי' מוכח מזה דהפסד קצת אין בו גדר הפסד לענין היתר דבר האבד. ואכן למש"נ די"ל כונת הרא"ש כיון דאין הפסד של כל החפצא, אפשר דבשדה לבן איכא הפסד לענין כמה פירות בכל החפצא שלהם, רק דאינו מפסיד הרבה מהשדה. אבל זה צ"ע, דמהיכי תיתי לחשוב כל השדה כחפצא א', ולא ניזיל בתר כל פרי בפ"ע.

שאר אנשים שינסו שם וליכא כל כך פסידא, לפיך לא הותר כ"א מעשה הדיוט, ע"כ. ולכאו' מבואר מכאן היפוך מכל מש"כ, דמוכח מזה דהפסד מועט לא שרי, ומ"מ זה מבואר דע"י שינוי מיהת שרי. אך כה"ג הבאתי הא דצדין את האישות בשדה הלבן דאסור, וביארתי דצ"ל דהפסד מועט גם יש בו דרגות, וא"כ על אותה דרגה היא, אך להרמב"ם דבשדה הלבן אסור גם ע"י שינוי צ"ל דהכא הגדר דהוי הפסד יותר מהתם.

ומ"מ כבר הערתי דלהריטב"א דסובר הפסד מועט אפי' משהו שרי, יהיה צע"ג מצדין את האישות דבשדה הלבן אסור, אם לא נחלק כמו שרמזתי לעיל דאין כאן הפסד של "כל השדה", וכן צ"ע מהך דגדר גינה, וצע"ג. ומהך דגדר י"ל קצת דיש חילוק בין ספק לודאי, דאפשר דבגינה הוי חשש והוי גדר ספק, ובזה דוקא הפסד מרובה, וצ"ע. וראיתי במאירי ר"פ מי שהפך שביאר פלוגתא דר' יהודה ור' יוסי אי זולף וגומר דהוי הפסד מועט ופליגי בזה, וא"כ נמצא דל' יוסי דקי"ל כותיה שרי הפסד מועט. שו"ר בהרא"ש ר"פ מי שהפך ובטור וי"ד סי' ש"פ דמוכח דטעמא דאינו בונה כדרכו משום טירחא יתירא, וצ"ע דא"כ אמאי כותל חצר שרי, וי"ל. אכן יעו"ש לענין אבל פלוגתא דר"י ורבנן בברייתא, וקצרת.

ובאמת י"ל עוד דלא התירו הפסד מועט אלא אם אין כ"כ טירחא, וכעין המ"ד דזופתין כזותא ואין זופתין חביתא דביאר הריטב"א כיון דיש שם הפסד שאינו כל כך כדי שנטרתי יתר, וא"כ אפשר דצדין את האישות ביחס אל ההפסד הוי טירחא יותר. אך לפי"ז ננעלו הדלתות למדוד הגדרים בזה.

סימן ו'

בענין רכיבה ואיסור שבות בחול המועד

א. גמרא, דרש רב חמא נוקרין ריחיים, משום רבינו אמרו אפילו סוס שרוכב עליו וחמור שרוכב עליו מותר ליטול צפרנים בחולו של מועד. ובתוס', פ' בתוספתא [נדצ"ל בתוספות] לצורך המועד, משמע שאסור לרכוב בחנם, עכ"ל התוס'. ובאמת אין דיוק התוס' מובן, דהא י"ל דלעולם מותר לרכוב בחנם, ועיקר הכונה לענין נטילת צפרנים דהיא דרוכב לחנם אסור ליטול לו צפרניו כיון דאין המלאכה לצורך המועד. וכן הוא בחי' הריטב"א ז"ל שכתב בזה"ל, ובתוספות אמרו שלא התירו ליטול צפרני בהמה לרכוב אלא כשרוצה לרכוב חוץ לעיר, כי ללכת בעיר אין בו דבר האבד, עכ"ל הריטב"א ז"ל, ומבואר מלשון הריטב"א דעיקר הנדון כאן לא אעצם הרכיבה, אלא אהיתירא דנטילת צפרנים וכנ"ל.

ב. אך דע, דראיתי בבית יוסף סימן תקל"ו שהביא דמהרא"ש נראה דלרכוב שרי, אבל להתיר ליטול צפרניו אסור, וכנ"ל בד' הריטב"א. ואח"כ הביא לשון תוס' הנ"ל, וכתב ע"ז וז"ל, ומיהו לרכוב כדי לטייל נראה דאפילו לפי דבריהם לצורך המועד מיקרי לענין להתיר לרכוב ואפשר דאף לתקן צרכי רכיבה נמי שרי. ומש"כ התוס' שאסור לרכוב בחנם, היינו שאינו לצורך המועד כלל ואפילו לטייל, אבל לטייל מישרא שרי, עכ"ל מרן הבית יוסף. ולפענ"ד תמוה טובא במה דצייד הב"י בתחילה בדעת התו' לחלק לענין לטייל בין רכיבה לצורכי רכיבה, דאם התוס' נחתו לחלק בין רכיבה גופא ליטול הצפרנים, א"כ היכן דייקו כלל מהתוס' דאסור לרכוב בחנם, דהא שפיר י"ל דהתוס' כיוונו לומר רק דאסור ליטול צפרנים שלא לצורך המועד.

ג. ובאמת צ"ב אמאי לא נחתו התוס' לחלק בהכי בין הרכיבה ליטול צפרנים, דהא התוס' לא החליטו מסברא דנפשייהו דאסור לרכוב, רק מכח הראי' ממש"כ התוס' דכל מה דהתירו ליטול צפרנים הנ"מ בשביל צורך המועד, והא מזה י"ל דלעולם רכיבה לאו מלאכה, ורק לענין נטילת הצפרנים דהוי מלאכה, ורק בעית למישרי משום הרכיבה, ולזה אמרינן דאסור ליטול צפרנים שלא לצורך, וצע"ג.

ד. והנה בחי' הריטב"א ז"ל הנ"ל כתב שלא התירו ליטול צפרנים אלא ללכת חוץ לעיר, כי ללכת בעיר אין בו "דבר האבד", הרי דדייק למינקט דוקא "דבר האבד", אך התו' כתבו בסתמא צורך המועד, וכ"מ בהרא"ש ז"ל, וכ"ה בטוש"ע סי' תקל"ו.

ולכאו' צלע"ג דאמאי התירו ליטול צפרניו בכל אופן בין ביד ובין בכלי, והיינו גם במעשה אומן דהא לא חילקו בזה הפוסקים, ואמאי דבשלמא היכא דצריך לרכוב בשביל דבר האבד שפיר דמי, דדבר האבד לא בעי שינוי, אבל היכא דצריך לרכוב בשביל לטייל או שאר צורך המועד, כיון דצורך המועד גופא [היכא דלא הוי אוכל נפש] בעי שינוי, ה"נ בזה יהי' צריך שינוי בנטילת הצפרנים, וצע"ג.

ה. ובעצם הדין דרכיבה, הגם דהתוס' סוברים דאסור לרכוב בחנם, יעו"ש בב"י שכתב: ומשמע מדברי הרא"ש דדוקא לרכוב לצורך המועד הוא דשרינן לתקן רכיבה וכו', אבל וכו' אם הוא שלא לצורך המועד אסור לתקן צרכי רכיבה, אבל לרכוב אע"פ שאינו לצורך המועד שרי כיון שאינו עושה שום מלאכה, אבל בתוס' שלנו כתוב כלשון הזה וכו', עכ"ל מרן הבית יוסף. ומבואר סברא דכיון דלא מיקרי מלאכה אין כאן איסור בחוה"מ. ויל"ע דהא רכיבה אסורה בשבת וי"ט, ואמאי לא יאסר בחוה"מ. ולכאו' י"ל דכיון דהאיסור דרכיבה הוי גזירה שמא יחתוך זמורה, א"כ הוי צורך המועד גם לחתוך זמורה, דנראה דהחיתוך אין בו גדר מעשה אומן עכ"פ היכא דתולשו בידו, וא"כ שפיר שרי לרכוב. (ולפי"ז י"ל דשרי לקטוף עלה לעיסוק וכנהוג כיון דהוי

מעשה הדיוט לצורך המועד, כמו דשרי ליטול צפרנים לצורך הנאת טיול, ומלבד זה איכא עוד טעם להיתר, ואי"ה יבואר במקו"א, וכבר רמזתי לזה ג"כ בס' א').

ו. אך בביאור הלכה סי' תקל"ו ראיתי שכתב בזה"ל, והנה לפי טעם הב"י לכאורה דוקא ברכיבה דאפילו ביו"ט לא הוי רק שבות, ולא גזרינן זה בחוה"מ וכו', ומשמע לפום ריהטא דר"ל דכיון דהוי שבות לא גזרו עלה בחוה"מ, ולכאו' יצא מזה דכל איסור דרבנן שרי בחוה"מ. אך נראה דאינה ראיה, ד"ל דגם הבה"ל ס"ל כיון דלא שייך כאן טעם הגזירה וכמש"כ, אך שו"ר דזה צ"ע, דהרי מאחר ורוכב שלא לצורך המועד, א"כ אף החיתוך זמורה הוי שלא לצורך המועד.

ז. ואכן יעו"ש במאירי ריש מוע"ק שפ"י בהא דתנן ריש מוע"ק דיוציאין על הכלאים, דלא איצטריך לחדש מצד איסור עקירת הכלאים כיון דזה הוי מקלקל, אלא מצד היציאה גופא יעו"ש, ומשמע לכאו' מזה דכל מלאכה שאין בה תיקון לא נאסרה בחוה"מ (כגון קריעת נייר וקטיפת עלה), ואע"ג דבשבת מקלקל אסור מדרבנן מ"מ לא גזרו בחוה"מ.

ח. אך נראה ראייה מד' תוס' דגם איסור דרבנן דשבת אסרו בחוה"מ, בדפ"ק עמוד ב' מיייתי ברייתא מקייון דם לבהמה ואין מונעין רפואה לבהמה בחולו של מועד. ובתוס' שם, נראה דברפואה דבהמה שיש בה מלאכה איירי, אבל רפואה שאין בה איסור מלאכה רק גזירה משום שחיקת סממניו, אפילו בשבת איכא מאן דשרי, והלכה כמאן דשרי כדאיתא בפ' במה בהמה וכו', עכ"ל התוס'. ואלמא דאם ה' אסור רפואה בשבת לבהמה ה' מקום לומר דהכא אסור אם לא משום דבר האבד, ואע"ג דאיסור רפואה רק משום גזירת שחיקת סממנים, וכ"מ מן התוספתא הובא בנימוק"י שם. שותין מי דקלים וכוס של עיקרין במועד, שבראשונה הוי אומרים אין שותין מי זבלים ומי דקלים וכוס של עקרים במועד, עד שבא רע"ק ולמד ששותין, עכ"ל התוספתא. ואלמא דמתחילה ה' אסור גם בחוה"מ. איברא דצ"ע מטעם אחר דהא הוי צורך המועד, ולא שייך בזה גדר מלאכת אומן כיון שאין זה גדר מלאכה, אלא דמסופקני אם ענין מלאכת אומן הוא דין במלאכה או דבעינן שינוי, ומד' תה"ד המובא בב"י ורמ"א סוסי" תקמ"א מבואר דבעינן שינוי הניכר, ולא מהני סתם שינוי, והיינו דהגדר הוא במלאכה שתהי' מלאכת הדיוט (ואי"ז גרדי שינוי דכלאח"י), ומ"מ יש לספק דאולי הגדר הוא שינוי הניכר, וצ"ע. ומהא דשרי לשתות רפואה אין ראיה דל"צ שינוי, ד"ל משום דהוי כאוכל נפש דל"ב שינוי, ומה"ט י"ל בהא דכתב המ"ב סי' תקל"א סק"ה דמותר לעשות אפילו מלאכה גמורה לצורך רפואה, דהיינו אפי' מלאכת אומן כיון דמדמינן לה לאוכל נפש, ונראה הביאור יותר דאוכ"נ הו"ל כדבר האבד כדכ"ה הרא"ש רפ"ב דמוע"ק דאין לך אבידת גופו גדול מזה, וה"נ רפואה הוי כדבר האבד דהוי אבידת גופו, ודו"ק.

ט. ויעו"ש בשע"ת סימן תקל"ד אות א' שהביא דהשער אפרים אוסר כלי שיר בחוה"מ, והשבות יעקב חולק, וכ"כ המחזיק ברכה בשם מהר"ח אבולעפיא יעו"ש.ה. ולכאו' להנ"ל אם ת"ל דאיסור דרבנן אסור גם בחוה"מ, אמאי יהי' שרי לנגן בכלי שיר, דהא בשבת וי"ט אסור לנגן בכלי שיר מגזירה שמא יתקן. והי' אפ"ל דהוי לצורך המועד דנהנה הוא בהניגון, והוי שמחת יו"ט. אלא דמדמינן שינוי לכאו' צריך שינוי, אך נתבאר לעיל דאפשר דוקא במלאכה שלא יהי' "מלאכת אומן", ואולי זהו מקור הספק כאן, ודו"ק. ויעו"ש במאירי ד"ב ב' בהא דשרי לעקור פשתן לחפיפה, דהיינו לנשים לחפוף ידיהם מדין מעשה הדיוט, ואע"ג דאין שם גדר אומן כלל, אכן ד' המאירי צ"ע, דהמאירי גופיה בד"ט א' פירש דטעמא דאשה עושה תכשיטה במועד אפי' מעשה אומן דקישוט הוי כאוכל נפש, ויל"ע.

ואכן עיינתי שם בשב"י, ושם מבאר מטעם דלא שייך גזירה שמא יתקן כיון דהתיקון אינו מלאכת אומן, ומבואר דשייך שפיר הגזירה, ולא שייך בזה לומר דעצם הניגון אינו מלאכת אומן כיון דלאו מלתא דמלאכה אתי' עלה, ועיין.

עוד ראיה דאסור גם מלאכה דרבנן בחוה"מ, דיעו"ש בספ"ק דמוע"ק (ד"ה א') בהמעשה דרבא דצדו גדים, ושרא להו רבא למימלח, א"ל אביי והא תנן כבשין שהוא יכול לאכול במועד כובשין, א"ל דבר האבד הוא יעו"ש, וכתב שם הרא"ש ז"ל וז"ל, והקשה הראב"ד ז"ל דללישנא קמא לא שרינן אלא לצודם לאכילה, וללישנא בתרא נמי לא שרינן לצודם למלוח אלא כשיכול לאכול מהם במועד, ומאי שנא מהאי דגרס בירושלמי (פ"ב הלכה ג') יעקב בר אחא בשם רבי יוסי דהא שירתא שרי למיזבן מינה במועדא, אלמא עבורי רווחא מינייהו פסידא הוא, והכא נמי אע"ג דלא מיתאכלי לשתרי משום רווחא, ותירץ דשאני מציאה דליכא שום פסידא אלא רווחא בעלמא הוא, אבל פרקמטיא ביטול דידה פסידא הוא. אי נמי עד כאן לא שרינן משום רווחא אלא מקח וממכר שהוא דרך כל אדם, לא מיקרי מלאכה וגם ליכא טירחא. אבל מליחת גדים מיקרי מלאכה ואיכא טירחא, לא שרינן לה משום רווחא, עכ"ל הרא"ש ז"ל. ומבואר בת"י בתרא דהרא"ש ז"ל דפרקמטיא הוי גדר טירחא דרבנן, ועיבוד הוי מלאכה דרבנן, ולזה מפלגי' בדין עבורי רווחא בזה. ואע"ג דמבואר בשבת ע"ה ב' דאין עיבוד באוכלין, ע"כ כיון דמדרבנן יש עיבוד באוכלין הוי גדר מלאכה מדרבנן, ואסור בחוה"מ גם מלאכה דרבנן.

יא. אכן ראיתי בחזו"א סי' קל"ה שכתב בד' הרא"ש הנ"ל וז"ל, מלשונו מבואר דאין כונתו לחלק דמקח וממכר אינו מלאכה מל"ט מלאכות משא"כ במולח, דהא באמת גם מולח אינו מלאכה דקי"ל אין עיבוד באוכלין כדאמר שבת ע"ה ב', אלא כונתו דמ"מ אינו מלאכת עמל ועבודה אלא טורח בעלמא, וגם מפונקין רגילים בה וזה התירו, אבל מלאכת עמל כמו מליחת צידה של דגים לא התירו, עכ"ל מרן ז"ל. ומבואר מזה דסובר מרן ז"ל דבאמת לא אסרינן מצד המליחה מצד לתא דמלאכה, כיון דאין עיבוד באוכלין, וא"כ משמע מזה להיפוך דלא אסרו איסור שבות בחוה"מ. [אכן בנימוק"י משמע חילוק בדין רווחא בין מלאכה למקח וממכר]. ויעו"ש ג"כ בביאור הלכה סימן תקל"ג ס"ג שכתב בדעת השו"ע אליבא דהמג"א דסובר כתי' שני דהראב"ד דיש חילוק בין מלאכה למקח וממכר, אך בעיבוד סובר דקיל טפי ודינו כמקח וממכר [ועצ"ק דאין מקור לחלק, דהא המקור לחלק דמלאכה חמירא, מהא דאסר רבא למלוח, ואת"ל משום מלאכה נמצא דכיבוש הוי מלאכה ואסור לקנות כדי לכבוש, ואת"ל דכיבוש לא הוי מלאכה, וכל מה דאסר רבא הוא משום הקנין, והטעם דשאני מפרקמטיא משום דהתם הוי כדבר האבד, א"כ מנ"ל דאסור לקנות היכא דהי' מלאכה גמורה].

יב. אך באמת יעו"ש רש"י ז"ל בביצה דף י"ז ב' שכתב בד"ה ואם הערים אסור וז"ל, ולא דמי להערמה דרב אדא בר אהבה דמלח גרמא גרמא דאין עיבוד באוכלין, ואי משום טירחא הא עדיפא דלמא חס שלא יסריח הברש וממנע ולא שחית, עכ"ל רש"י. ומבואר מד' רש"י אלו דגם בשבת וי"ט דאסור עיבוד באוכלין מדרבנן הוי רק מצד "טירחא", וא"ש דהכא בחוה"מ ג"כ הוי מצד טירחא. אכן יעו"ש בגליון הש"ס שם שהק' הגאון רעק"א ז"ל אמאי פ' רש"י דהאיסור עיבוד באוכלין הוי רק מצד טירחא ולא מצד מלאכת עיבוד דרבנן יעו"ש, אך קו' ודאי אינה מבוררת לו, דרש"י ז"ל שפיר סובר דכל הסיבה דאסור הוי רק מצד טירחא, ובחי' על ביצה שם כתבתי עוד בפרט זה יעו"ש.

יג. והנה איתא לעיל דף ד' א', ת"ר מדליו לירקות כדי לאוכלן, ואם בשביל ליפותן אסור. וכ"פ הרמב"ם פ"ח מהל' יו"ט הלכה ב', ויעו"ש במגיד משנה שכתב וז"ל, ובברייתא לאו דוקא כדי ליפותן אסור, אבל אם היו נפסדין מותר בהדלאה, אלא כל שאינו כדי לאכלן הרי הוא כבית השלחין שאין מתירין בו טורח יתר, כך כתבו ז"ל, וברור הוא בדברי רבינו, עכ"ל. ויעו"ש בהגהות רעק"א ז"ל סימן תקל"ז שכתב וז"ל, ולענ"ד לחלק דהתם אינו ראוי כלל למועד, אבל הירקות חזי למועד אלא דהוא אינו רוצה לאכלם, בזה י"ל דאם הוא פסידא דמותר אף לדלות דהוא טירחא יתירא מטעם הואיל, והרי אפילו ביו"ט מותר במלאכה גמורה משום הואיל במקום פסידא, כדאיתא פסחים מ"ו גבי מסוכנת, ודוק, עכ"ל הגרע"א ז"ל.

ולכאו' בלא"ה את"ל דאיסור דרבנן שרי בחוה"מ, א"כ כיון דמדאורי אמרינן הואיל נימא דשרי כה"ג בחוה"מ כיון דאמרינן הואיל דחזי לאכלן, אע"כ דל"א הואיל גם בחוה"מ, ורק במקום פסידא הק' הגרע"א דנאמר הואיל כמו ביו"ט דאמר' הואיל במקום פסידא. אך י"ל דהתם שאני דמצד "טירחא" אסור ולא מצד המלאכה, ובזה לא איכפת לו בהואיל לענין דלא יאסרו אפי' מדרבנן, ורק במקום פסידא יש לסמוך אהואיל.

יד. ויעו"ש כל הסוגיא דד"י ב' דהיכא דקעביד פעולה המראה אדעתא דארעא אסור, והיכא דהוי אדעתא דאכילה וכל כה"ג שרי, והי' אפ"ל דעכ"פ היכא דראוי לאכילה אז שרי גם אי אינו מכיון ומטעם הואיל וכנ"ל, והא דאדעתא דארעא אסור אע"ג דמהני לאכילה, י"ל דכיון דא"צ כולי האי בשביל אכילה הוי מלאכה שלא לצורך.

טו. אכן בחי' הריטב"א ז"ל מבואר דאדעתא דארעא אסיר מטעם מראית העין, וכן משמע בנימוק"י, וא"כ חזי' דל"א הואיל, וגם יעו"ש בריטב"א ד"ד א' בדין הנ"ל דליפותן אסור, שביאר דאם חזי לאכילה מהני כיון "דעומדין לימכר", אלמא דוקא היכא דעומד לימכר. וכן מבואר במ"ב סי' תקל"ז ס"ק ל"ד דבעינן תרתני, גם אדעתא דאכילה וגם מכיון לאכילה, יעו"ש.

טז. ולפי"ז צ"ל בהא דשרי ללישנא בתרא דרבא בדי"א א' למיצד אתווי וממלח מטעם דאפשר לסחטן, דצריך שבפועל יהי' דעתו לסחוט, ולשון השו"ע סי' תקל"ג ס"ד ובמ"ב שם מאד סתום, וצ"ב דמשמע דסגי בזה דאפשר לסחטן, אבל העיקר כנ"ל דבעינן שבפועל יהי' דעתו לסחטן.

יז. יעו"ש בביאור הלכה סי' תקל"ו בדין רכיבה בחוה"מ, שדן לענין לאו דאו' דמחמר בחוה"מ, וכתב שם דיש להקל מטעם ס"ס, אולי ביו"ט אין איסור דמחמר, ואת"ל דאיכא דילמא הל' כהר"ן דמחמר דוקא ברה"ר, והאידינא אין לנו דין רה"ר ואסור רק מדרבנן, עכ"ל דהבה"ל. והנה מבואר מדברי הבה"ל בהדיא דכיון דאין האיסור מחמר בכרמלית אלא מדרבנן, להכי בחוה"מ שרי, ואלמא דאיסור דרבנן שרי בחוה"מ (ודלא כמו שהארנו לעיל), ואולי דמחלק הבה"ל בין מלאכה דרבנן לגזירה דרבנן, ע"י היתב, וצ"ע. ולכאו' ראייה מעיקר הא דשרי רכיבה, ולא אמרי' דהוי מחמר דחי נושא את עצמו, אע"פ דשרי מלאכה דרבנן, ודוק. וי"ל כהבה"ל דיש כאן ס"ס.

יח. אך עיקר קו' הבה"ל אינה ברורה, דנראה דתפס בפשיטות דאיכא איסור הוצאה בחוה"מ, ולפי"ז צריך לזיהר שלא להוציא דברים שאין בהם צורך המועד. וצ"ע לפי"מ דמוכח בכמה דוכתי דגדר מלאכה

וב"י שם, והשתא הא התם הנידון לכאו' רק מצד טירחא, ע"ש לענין להושיב את התרנגולת שברחא, וצ"ע.

ועוד נ"ל, דגם במלאכה גמורה שפיר יש להקל, ודומי' דמה שמבואר ביר"ד, וכו' בתשו' רע"א תשו' כ"ה, דבכה"ג אמרינן ספק ספקא, דלענין דאו' הוי ספק אם איכא איסור דאו' במלאכה, ואפי' את"ל דאיכא איסור דאו', דילמא הכא שרי, ולענין איסור דרבנן, ספק דרבנן ולקולא. [וכה"ג יראה לענין ספק בירך גבי בה"ת, אחרי דנחלקו אם בה"ת דאו' או דרבנן]. ודוק.

ד. בהא דתנן אבל אין משקין לא ממי הגשמים ולא ממי הקילון, יעו"ל בגמרא דף ד' א', דאמרינן התם, בשלמא מי קילון איכא טירחא יתירא, אלא מי גשמים מאי טירחא איכא, א"ר אילעא א"ר יוחנן, גזירה מי גשמים אטו מי קילון. רב אשי אמר, מי גשמים גופייהו לידי מי קילון אתו. וקמיפילגי בד' זירא, דא"ר זירא אמר רבה בר ירמיה אמר שמואל, נהרות המושכין מים מן האגמים, מותר להשקות מהן בחולו של מועד. מר אית ליה דרבי זירא, ומר לית ליה דרבי זירא. עכ"ל הגמ'. והנה צריכים להבין מהו הגרעיותא דמי קילון. ויעו"ל רש"י ד"ה מי גשמים נמי אתי לידי מי קילון, כלומר כי מדלו מינה עד דלא הוי מלאה, נעשית ממילא מי קילון, שאינו מלא וטירחא מלתא. עכ"ל רש"י ז"ל. ומבואר מדברי רש"י ז"ל, דהטעם כיון דאינו מלא טירחא מילתא, והיינו דצריכים לדלות באופן כזה, וזה הטירחא שמדלה. אכן נלענ"ד דש"י רש"י ז"ל היא דעצם הדליה אין בה טירחא, ורק במי קילון אסור, דהוי מקום עמוק, דז"ל רש"י ד"ה מיתבי אבל לא מי קילון, דלמא מפסקי וטרח להוציא מן העמוק כו', ודייק רש"י, וטרח להוציא מן "העמוק", אך מזה אינו הכרח, ד"ל דרש"י ר"ל מאיזה טעם יטרח לדלות דוקא, ולזה ביאר דהוי מן העמוק, ושוב בעי דליה, אך הפשטות בל' רש"י היא כמש"כ. גם נראה ראה, דהנה מיייתי ברייתא בסוף העמוד, תנו רבנן מדלין לירקות כדי לאוכלן, ואם בשביל לייפותן אסור, ולבתר הכי אמרינן, רבינא ורבה תוספאה הוו קא אזלי באורחא, חזו לההוא גברא דהוה דלי דוולא בחולא דמועדא, א"ל רבה תוספאה לרבינא ליתי מר לשמתיה, א"ל והתניא מדלין לירקות כדי לאוכלן כו'. ופי' רש"י, דהוה דלי דוולא, דולה דליות מים לירקות, וחכמים לא התירו כי אם לבית השלחין בלבד. עכ"ל רש"י ז"ל. ולכאו' דברי רש"י ז"ל צ"ע במש"כ דחכמים לא התירו כ"א לבית השלחין בלבד, דהא גם בית השלחין תנן אבל לא את מי הקילון, וא"כ הדליה אסורה גם בבית השלחין, ובהגהות הרש"ש ז"ל תמה בזה. אבל לפימשנת א"ש היטב, דש"י רש"י ז"ל היא דדוקא דליה "ממקום עמוק" זהו הטירחא, וכיון דהכא דלי דולא ולא דוקא במקום עמוק שפיר הוה שרי בית השלחין.

ה. ונראה דגם מהתוס' איכא לדייק הכי, שכתבו בעמוד ב', מדלין לירקות ממקום עמוק קרי דילוי וכו', עכ"ל התוס'. הרי דדוקא ממקום עמוק הוא דאסור. ונמצא דגם התו' מודו לרש"י בזה. אלא דהתו' ורש"י נחלקו בפ' הברייתא, דלהתו' כדתני' מדלין לירקות ר"ל ממקום עמוק, וממילא מיירי אפילו בבית השלחין, ולרש"י מיירי בדלייה אפי' ממעיין, ומיירי דוקא בבית הבעל.

ו. ונפ"מ ל"ז דבמעין שרי שפיר דליה כיון דאינו עמוק, ואין שם הגזירה דילמא מיפסקי. שו"ר בעה"י דכ"כ בס' חזון איש סימן קל"ד אות י"א שכתב אד' תו' הנ"ל וז"ל, מדבריהם משמע דמותר להעלות בדלי כשאינו עמוק, וכ"מ ברש"י ד"ה מי גשמים, אבל הריטב"א כתב דכל הדלאה אסור, ולא הותר אלא המשכה וכו', עכ"ל מרן ז"ל שם. אך לא הבנתי מש"כ החזו"א דכ"מ ברש"י ד"ה מי גשמים, דהא רש"י שם כתב וז"ל, מי גשמים אתו לידי מי קילון, כלומר כי מדלו מינה עד דלא הוי מליאה נעשית ממילא מי קילון וטירחא מלתא, עכ"ל. דמזה אין ראייה, דכ"רע מודו לפירוש זה דהחשש דלא יהי' מלא ואז יצטרך דלי, ואסור מצד הדלייה, ויותר הו"ל החזו"א לומר דכ"מ מרש"י ד"ה דהוה דלי דוולא, ואולי ט"ס בחזו"א וצ"ע, עכ"פ עצם הדברים נכונים וכמש"כ.

ז. אכן מלשון הרמב"ם ז"ל בפ"י המשניות משמע דעיקר החילוק הוא בזה דהוי בדלי, ולא מצד עמוק ושאינו עמוק יעו"ל. ויעו"ל בחזו"א שם דנסתפק מהי דעת הרמב"ם בזה אי הדלאה באינו עמוק שרי. ואכן יעו"ל בב"י סי' תקל"ז מה שפי' בלשון הרמב"ם בדין זה דמי קילון, ומתבאר לפירושו דלדעת הרמב"ם אסור דלייה אפי' מן המעיין, וכ"פ המ"ב ס"ק ז'.

ח. והנה אמרו לקמן בברייתא תניא ר' שמעון בן מנסיא אומר, שתי ערוגות זו למעלה מזו לא ידלה מן התחתונה וישקה את העליונה, יתר על כן א"ר אלעזר בר שמעון אפילו ערוגה אחת חציה נמוך וחציה גבוה לא ידלה ממקום נמוך וישקה למקום גבוה, עכ"ל הגמרא. ולכאו' צריך ביאור ל"ל הא דלא ידלה בתחתונה וישקה לעליונה, דבלא"ה אפי' לתחתונה גופא לא ידלה וישקה את התחתונה. ונראה דלכאו' לדעת הסוברין דעצם הדליה אסור אז באמת קשה טובא דמאי נפ"מ תחתונה ועליונה, דבלא"ה עצם הדליה אסור בכל אופן שיהיה, ואדרבה יותר טירחא הוא בדליה מתחתונה לעליונה מאשר בתחתונה גופא, והו"ל להברייתא לחדש דאפי' בתחתונה גופא לא ידלה וישקנה. אבל לשי' רש"י ותו' שנתבאר לעיל דרק הדלייה ממקום עמוק נאסר, א"ש היטב דקמ"ל הכא דבתחתונה ועליונה אסור אפי' דלייה ממקום שאינו עמוק, ודוק. [אכן בדעת התו' יל"ע, דהם ז"ל כתבו דלשון דליה משמע עמוק, ומשמע גם הכא דוקא עמוק, ויקשה כנ"ל].

הגשמים ולא ממי הקילון. ויעו"ל רש"י ותו' שהביאו המקור לאיסור מלאכת חוה"מ מחגיגה י"ח א', אך כאן לא נתפרש בדבריהם ז"ל אי הוי דאו' או דרבנן, ויעו"ל ברא"ש כאן שהאר"ך וכתב דהוי דרבנן, וכ"ה בתו' חגיגה ד"ח א'. ומ"מ יש דס"ל דהוי דאו', ויעו"ל בנימוק"י ובריטב"א, והובא בב"י סי' תק"ל, דיש שיטה אמצעית, והיא שי' הרמב"ן ז"ל, דלעולם איסור מלאכת חוה"מ הוי דאו', אבל מה דאסרו חז"ל טירחא יתירא אפי' בדבר האבד הוי רק מדרבנן, וכן מה דאסרו לצורך המועד במלאכת אומן. יעו"ש.

ונראה לבאר יסוד המחלוקת, בפרט זה אם הדין טירחא יתירא אפשר דהוי דאו' או לא, דיש לחקור אם הוי דאו' ומ"מ מסרן הכתוב לחכמים, אם הביאור, דחכמים הם מפרשים מכח דעת תורתם פי' המקרא, ולזה היתה כונת הבורא ית' בתורתו, וככל מה שפי' לנו חז"ל בכל התורה כולה, א"ד הביאור הוא דהתורה אמרה שחוה"מ אפשר להתירו לפי מה שיראה לחכמים, ולא דהוי גילוי במקרא, דהתורה עצמה לא נתכונה להתיר דבר האבד דוקא, אלא זהו זכות וכן שנתנה תורה לחכמים לקבוע באיסור מלאכות דחוה"מ אימת להתיר ואימת לאסור. והבן ספק זה היטב.

ונראה דבזה נחלקו קמאי ז"ל, דאית"ל דהוי רק גילוי דמקרא, א"כ אם גילו לנו חז"ל דדבר האבד הוי צורך שהתירנו תורה, לא מסתבר לומר דאת הטירחא יתירא לא התירה תורה, כיון דמצד עצם המלאכה אין נפ"מ בין טירחא יתירא או לא, אבל אם מפרשי' דהוי כח שנתנה תורה לחכמים, א"כ אם הם מחליטים דטירחא יתירא בהמלאכה הוי איסור, תו הו"ל איסור דאו'. ודו"ק.

ב. ודע, דנראה דעיקר יסוד מלאכה בחוה"מ אינו גדר איסור מלאכה כמו בשבת ויו"ט, אלא היסוד הוא מצד "טורח". והיסוד לזה נראה ב' ראיות, הא', מש"כ רש"י דף ב' עמוד ב' ד"ה בשלמא מועד, משום הכי שרי, דלא אסר בשום מלאכה אלא משום "טירחא". הב', מש"כ הטור סימן תק"מ, דמותר ליטול גבשושית בקרקע הבית בחוה"מ, וביאר שם הב"י בשם הראשונים, דהטעם אע"ג דכה"ג בשבת מיחייב משום בונה, כדאמר' שבת דע"ג ב', מ"מ אין בו טורח. והיסוד כנ"ל, דעיקר גדר האיסור במלאכת חוה"מ הוא "הטורח". עוד

ראי', מהא דמושכין את המים מאילן לאילן, משום דאין בו טורח, כמו שפי' הנימוקי יוסף בדף ו' ב', יעו"ש, ואע"ג דהוי בית הבעל [אכן תוס' ורש"י לא פי' טעם זה]. אך יש לדחות דלהנימוקי" מייירי בבית השלחין, ומ"מ לא ישקה את כל השדה כולה, דבכה"ג לא הוי פסידא, ומיירי דאין בהשדה זרעום. אכן בחי' הריטב"א ז"ל דף ו' ב' כתב בהדיא דמיירי בבית הבעל, ומ"מ משיכה מאילן לאילן שרי, דליכא טירחא, וכ"ה במאירי, ואלמא דבעי' טורח אע"ג דהוי השקאה גמורה מצד מלאכה. ואולי דלזה פירשי' בדף ב' ב', בטעם דשרי במשנה השקאה, כיון דכל איסור מלאכה מצד טורח, דרש"י בא לבאר הטעם דמשיכה מאילן לאילן (דהריטב"א שם הביא פי' זה בשם רש"י), וכן יש להוכיח, מהא דא"ר אבא בר ממל, דהיה מתיר חוה"מ, דכל איסור מלאכה מצד טורח. ודוק. וכן מהא דכת' תוס' דף ו' ב', דאפשר ריבוץ דהוי השקאה מועטת התירו אף בבית הבעל, ואע"ג דהוי מלאכה. וכן לשון הגמ' דף ג' א', מועד משום טירחא הוא, ובמקום פסידא שרו רבנן. ע"כ. ויעו"ל תוס' ד"ב ב' ריש העמוד. ויעו"ל חזו"א סי' קל"ה בד' הרא"ש ספ"ק דמו"ק. ועי' מאירי דף י"ט א'. ומה"ט שפיר יש לדון אם מוציא דברים בכיסו שלא לצורך, דאפשר דשרי, כיון דאין בו טורח.

וכן הדלקת הנר או האור. וכן קטיפת עלה בדרך הליוכו. וודאי כל פרט צריך הרבה יישוב איך להגדירו, אבל הכלל והיסוד נתבאר לנו, דעיקר האיסור בחוה"מ הוא דוקא מלאכה שיש בה "טורח". ועיין.

ג. ולענין ספק, יעו"ל בה"ל סי' תק"ל, דכיון דאיכא פלוגתא הפוסקים ז"ל אם מלאכת חוה"מ דאו' או דרבנן, א"כ צריך להחמיר בספיקו, והביא דבב"י כמה פעמים חזי' דמיקל. אבל כתב דמ"מ אין למחר להקל אלא לצורך גדול, כיון דהרבה ראשונים ס"ל דחוה"מ דאו'. אך מ"מ נלע"ד דהיכא דהוי רק מצד טירחא יתירא בזה יש לסמוך ע"ד הריטב"א בשם הרמב"ן דהוי רק דרבנן, וכ"מ בספר חזו"א סימן קל"ד. וכ"מ בחי' הריטב"א דף ב', דפסק בספק הש"ס שם לקולא, משום דהוי ספק דרבנן, ואע"ג דבריש מוע"ק כתב דהוי דאו', וע"כ משום דבטירחא הא סובר הריטב"א דהוי רק דרבנן וספיקו להקל. והנה יש להעיר בדברי הרב מ"ב שכתב שם בביה"ל א' מהמקומות דמוכח דעת השו"ע דמלאכת חוה"מ דרבנן, מס' תקל"ט ס"ו, והנה ט"ס הוא, דבס' תקל"ט ס"ו לא מיירי מדין זה כלל, וצ"ל סי' תקל"ז ס"ו, דשם מיירי לענין הספק אי שרי להעמיק טפחיים על שבעה, ופסק לקולא. גם בהגהות רע"א ז"ל סי' תק"ט, הביא דהשו"ע בס' תקל"ט ס"ו פוסק דחוה"מ דרבנן, וט"ס, וצ"ל תקל"ז ס"ו. אך להנ"ל, הא התם מיירי מדין טירחא, ובזה שפיר מקילינן. ויעו"ל ג"כ בשער הציון (כ') סי' תקל"ז ס"ו בדין הנ"ל שכתב וז"ל, ואפשר דהרמב"ם שמיקל אזיל לשיטתו דס"ל מלאכת חוה"מ הוא מדרבנן, משא"כ לאידך פוסקים, וצ"ע. עכ"ל השעה"צ. אך דבריו ז"ל צ"ע, דאכתי אי איסור טירחא רק דרבנן, שפיר יש להקל, וכדמוכח בהדיא בדעת הריטב"א ז"ל הנ"ל, וכדמוכח ג"כ בחזו"א הנ"ל.

אלא דלפי"ז צ"ע מהא דסוף סימן תקל"ו שהביא הבה"ל כאן, דמבואר שתלוי אם מלאכת חוה"מ דאו' או דרבנן, וכ"ה בהדיא בטור

בחוה"מ הוי דוקא מלאכת טורח ולא סתם מלאכה, ובהוצאה אין כאן גדר טורח, אך י"ל דמשא כבד יש בו גדר טורח [וכמו הכא באדם], אך א"י אם שייך אצל הבהמה גדר הטורח.

ויעו"ל בחזו"א סי' קל"ה בד' הרא"ש ספ"ק שכתב דשרי להוציא לרה"ר פרקמטיא אפי' שלא לצורך המועד, כיון דאין בו מלאכת טורח ועמל [ואי"ה בדף י"ג א' אברר יסוד זה], ומ"מ אם אתינן להכי, דיסוד האיסור תלי בטורח, י"ל דאין בכלל גדר מחמיר בחוה"מ, דיסוד האיסור בחוה"מ דוקא מצד הגברא שלא יטרח, אבל אין איסור בהמתו דאי"ז גדר איסור ביו"ט ושבת כלל [ומצד האדם הא אין זה טורח וכן"ל].

יט. במש"כ אם איסור דרבנן שרי בחוה"מ, הנה ראיתי בס' מנחת חינוך מצוה שכ"ג שכתב דנראה דאם מלאכת חוה"מ דאו', אם הלך חוץ ל"ב מיל להשי' דביו"ט הוי דאו' לוקה גם כאן [את"ל דלוקה אמלאכת חוה"מ], וכתב וצ"ע במס' מוע"ק, עכ"ד המנ"ח. ומבואר מדברי הרב מנ"ח דפשיטא ליה דשייך איסור תחומין בחוה"מ. אך צע"ג, דהא דאיתא במו"ק דף י"ב א' אמר שמואל מקבלי קבולת בתוך התחום אסור, חוץ לתחום מותר, א"ר פפא וכו' לא אמרן אלא בשבתות וימים טובים דלא שכיחי אינשי דאזלי להתם, אבל בחוש"מ דשכיחי אינשי דאזלי ואתו להתם אסור, ע"כ. הרי דמוכח בהדיא דאין איסור לצאת חוץ לתחום בחוה"מ, וא"כ ד' המנ"ח צע"ג.

אך אם נימא כהמבואר בבה"ל גבי מחמר, א"ש דתחומין דאלפים אמה הא הוי רק דרבנן, ובדרבנן לא גזרו הא ד"ב מיל דאו' י"ל דאסור, וכמובן דוקא שלא לצורך המועד [הא לטייל שרי כמו דשרי לרוכב לתקן צרכי הסוס לרוכב כדי לטייל].

אך שו"ר דלק"מ אד' המנ"ח, דהא לצורך המועד שרי חוץ לתחום, וא"כ שפיר שכיחי אינשי דאזלי ואתו להתם לצורך המועד.

כ. ומ"מ לעיקר דין המנ"ח נלענ"ד, דלפי"מ דמוכח בכמה דוכתי דיסוד איסור מלאכת חוה"מ דוקא במלאכה שיש בה טירחא, וזה שייך כמובן במלאכה לא בחוץ לתחום (אפי' א"ת דיש גדר מלאכה לאיסור חוץ לתחום, יעו"ל תו' עירובין מ"ג א' ורמב"ן), דאין בזה גדר טורח [ואכן בחינוך מצוה כ"ד משמע דגדר תחומין מצד טורח ההליכה, אך ל"מ כן ברמב"ן הנ"ל].

כא. והנה בעיקר הא דאסרינן בדף י' עמוד ב' פרקמטיא, יש לחקור מהו יסוד טעם איסורו, ויראה בזה ב' דרכים בראשונים, הא' מש"כ הרא"ש ז"ל שם (סימן כ"ג) משום "טירחא" (ולשון הרא"ש כלל כ"ח י"ל), אכן מד' הנימוקי יוסף נראה ביאור אחר, דיעו"ש בנימוקי יוסף שביאר הא דשרינן עבורי רווחא בפרקמטיא ולא במלאכה (יעו"ל ברא"ש סימן כ"ח), וכתב ע"ז הרב נימוקי", והטעם בזה לפי שאין בכל אלו מלאכה גמורה, ואין כאן אלא מקח וממכר שאסור מדבריהם ביום טוב גזירה שמא יכתוב, בחוש"מ התירו מפני העברת ריוח, עכ"ל הנימוקי יוסף. ומבואר מד' הנימוקי" ז"ל דיסוד האיסור בפרקמטיא הוא מצד מקח וממכר בשבת, והיינו מטעם גזירה שמא יכתוב [והיינו דהא מיירי בפרקמטיא שלא לצורך המועד, ושפיר אסור לכתוב שלא לצורך המועד], ורק בעבורי רווחא אקילו ביה. ואכן ממה דהרא"ש לא ביאר הכי, מוכח דלא הוי מצד שמא יכתוב.

כב. אך באמת ד' הנמוקי" צ"ע, דא"כ ל"ל טעמא דאין נושאין אשה במועד מטעם שמחה בשמחה ושאר טעמי המבוארים בפ"ק ד"ח ב', דהא בלא"ה אסור לכנוס בשבת כמו דאיתא בפוסקים גבי לכנוס אשה, וע"כ דחז"ל לא אסרו בחוה"מ גזירת מקח וממכר, וכל איסורא דפרקמטיא הוי מצד הטורח.

אך באמת לק"מ, דכיון דהכניסה הוי צורך המועד, הוי כפרקמטיא לצורך המועד דשרי אי לאו הטעמים המבוארים בגמרא, ופשוט. והא דצריך טעמא דשרי לארס בחוה"מ שמא יקדמנו אחר, עי' לקמן דף י"ט ב', כיון דהתם אחרי דפסקי' דאסור לכנוס במועד א"כ אין נפ"מ במה דכנוסה, ולא הוי צורך המועד [מיהו צע"ק דגם אם לא כנוסה, אטו עצם הקנין אינו צורך המועד דהוי שמחה בזה שקנאה].

ומ"מ נראה פשוט דלפי פי' קמא ברש"י ביצה דף ל"ז א' דטעמא דמקח וממכר משום ממצוא חפצך ולא מטעם שמא יכתוב, הכא לא שייך זה, דבגמ' מוכח דליכא איסור דממצוא חפצך בחוה"מ, דהא אמרי' ד"ב א' ת"ר מקבלין קיבולת במועד לעשותה לאחר המועד, ובמועד אסור. כללו של דבר, כל שהוא עושה אומר לנכרי ועושה, וכל שאינו עושה אינו אומר לנכרי ועושה, ע"כ. הרי דאע"ג דאסור אמירה לגוי בחוה"מ, מ"מ לומר לגוי שעושה לאחר המועד שרי, ואע"ג דאומר לו מלאכה אסורה במועד (ויעו"ל רש"י ע"ז ט"ו א' דאיסורא דאמירה לגוי שבות משום ממצוא חפצך והכא עדיף, דלבתר דפסקי' דין אמירה לגבי שבות שוב הוי איסור אעצם המלאכה דגוי במועד), ואלמא דליכא איסורא דממצוא חפצך בחוה"מ [והא דאסור אמירה לגוי הוי מדין שליחות דרבנן, וה"ה אם יאמר לו מערב חוה"מ, ויעו"ל קה"י סוף מס' שבת], ואפשר דמזה גופא דליכא איסור ממצוא חפצך, שמעי' דלא נאסר דרבנן גם בחוה"מ, ודו"ק [וכבר נתבאר ד"ל בכל זה גדר דיש חילוק בין "מלאכה" דרבנן ל"גזירה" דרבנן].

סימן ז'

בענין איסור מלאכת חוה"מ ובדין השקאת בית השלחין

א. משנה, משקין בית השלחין במועד ובשביעית, בין ממעין שיצא בתחילה, בין ממעין שלא יצא בתחילה, אבל אין משקין לא ממי

ט. ובפשט דברי הגמ' דתלי לה בד' זירא הך פלוגתא אם הטעם דמי גשמים אתו למי קילון, או גזירה אטו מי קילון, יעו' רש"י ד"ה נהרות המושכין מן האגמים, השתא משמע ליה מי אגמים עבידא דפסקי, עכ"ל רש"י. ומשמע דהפלוגתא היא משום דעבידא דפסקי, וזה תימה דבעבידא דפסקי כו"ע מודו דאסור, דשייך ביה ג"כ הטעם דמי גשמים גופייהו אתי לידי מי קילון, והעיקר בזה כמו שהאיר עינינו מרן ז"ל בחזו"א סי' קל"ה וז"ל, נראה דאין כונת רש"י לפרש וכו', אלא כונת רש"י לפרש הא דאיתביה ר' ירמיה לר' זירא, דר"י משמע ליה האי מי אגמים עבידי דפסקי, ואפשר דהא דבור של רש"י דבורו לקמן קודם ד"ה מיתבי. עכ"ל מרן ז"ל שם.

י. גמרא תנו רבנן, הפסיקות והבריכות שנתמלאו מים מעיו"ט אסור להשקות מהן בחולו של מועד, ואם היתה אמת המים עוברת ביניהן מותר, א"ר פפא והוא שרובה של אותה שדה מאותה אמת המים. רב אשי אמר אע"פ שאין רובה של אותה שדה שותה, כיון דקא משכא ואתיא מימר אמר אי לא שתיא לחד יומא תשתי לתרי ותלתא יומא, עכ"ל הגמ'. יעו' בבית יוסף סימן תקל"ז שביאר ב' פירושים בפשט הגמ' אם בעינן שאמת המים תיפסק דוקא כדי לאסור אותן נהרות, או שגי אם עבידי דפסקי האמת המים מן הנהרות, ואע"ג דלא עבידי דפסקי השתא הנהר גופא (כל זמן שאמת המים עוברת בתוכו), וכתב דיותר נראה לפרש כפי' השני דסגי דעבידי דפסקי אמת המים מן הנהר, וכ"כ המ"ב ס"ק ט'. ובאמת דהוא פשוט לכאן, דהא עיקר הטעם דאמת המים עוברת בתוכו כיון דאז אין חשש דיפסוק ויטרח ומייתי ממקום אחר, אבל היכא דפוסק אמת המים ממנו א"כ שוב הוי חשש דיפסוק הנהר, ושוב חיישי' דיטרח ומייתי ממקום אחר.

ונראה דיש צד לבאר דסגי במה דהשתא לא פסיק מי המעיין משם, די"ל דענין אמת המים עוברת בו היינו דהו"ל כמעין דטפל השתא למעיין, וכיון דהמעין גופא או האגם גופא לא פסיק לא איכפת לן בה. ובמעין הדבר פשוט יותר עפ"מ שכתב מרן ז"ל בחזון איש סי' קל"ד סק"ט דבמעין גופא לא גזרו, דבעי' מספקת לכל השדה אפילו לרב פפא יעו"ט. וה"ל הוי טפל למעיין, ובמעין הא לא גזרו. ובחזו"א שם ג"כ ביאר דהיסוד דאמת המים עוברת משום דהוי טפל למעיין, ולזה חידש הב"י דמ"מ כיון דעביד דיפסוק המעיין מן הנהר תו לא טפל למעיין מיקרי. וכן באגמים ה' סברא לומר דכיון דאגמים דבשום פעם לא יפסקו התירו חז"ל, א"כ שם אגמים על הנהרות, לזה קמ"ל ג"כ דכיון דיפסוק מן האגמים לאו טפל לאגמים הוא. א"נ דהיסוד דאמת המים לאו כביאר מרן ז"ל דהוי טפל למעיין ושם מעין עליה, אלא דלא גזרו היכא דיש לו מעין הנסמך עליו, ועיין.

יא. תנן לקמן דף ו' ב', והובא בגמ' דף ב' א', רבא"י אומר מושכין את המים מאילן לאילן ובלבד שלא ישקה את כל השדה, ע"כ. וצריך להבין פ' המשנה במאי מיירי, דאי בבית השלחין אמאי כל השדה אסור, ואי בבית הבעל אמאי שרי מאילן לאילן, ומד' רש"י במשנה דף ו' ב' מבואר דמיירי בבית הבעל שכתב וז"ל, דהוי כשדה בית השלחין דפסידא יתירא איכא, אבל לא ישקה את השדה כולה שדה בית הבעל, עכ"ל.

ומבואר מד' רש"י דבית השלחין פשיטא דישקה את כל השדה כולה, אלא מיירי בבית הבעל, ומ"מ שרי מאילן לאילן, והטעם ביאר רש"י דהוי פסידא יתירא לאילנות אפי' בית הבעל, ומ"מ כל השדה אסור, דלענין זה לא הוי פסידא יתירא אם מצד האילנות שיש שם ואם מצד הזרעים, דבשדה זרעים לעולם דין בית הבעל שלו אסור בכל אופן, ויעו' ג"כ בתוס' דף ב' א' ד"ה מושכין שכתבו וז"ל, שאם יש שם מים תחת אילן זה יכול למושכם במועד תחת אילן אחר, משום דאילן כבית השלחין דמי וצריכין למים טפי, עכ"ל התוס'. ונראה גם מדבריהם ז"ל דמיירי בבית הבעל, אלא דמאילן לאילן "כבית השלחין דמי" כמו שפ' רש"י.

יב. אכן בחי' הריטב"א ז"ל דף ו' ב' ביאר טעם אחר וז"ל, פירש רש"י ז"ל בשדה בית הבעל דהרווחה בלחוד הוא ולפיכך אין משקין, אבל משיכה בעלמא מאילן לאילן דרך החריצין המתוקנין לכך מותר, דאפי' טרחא ליכא, עכ"ל הריטב"א ז"ל. ומבואר דטעם השריותא הוא משום דלא הוי טירחא, והיינו כמש"נ בריש הסימן, דעיקר איסור מלאכה בחוה"מ הוא מדין טורח, ואין איסור במלאכה שאין בה טורח. אלא דכמובן שיטה זו דטעם דמושכין משום דלא הוי טירחא לאו דכו"ע, דברש"י דף ו' ב' ובתוס' דף ב' א' הנז' מבואר דטעם דמושכין מאילן לאילן משום דהווי כבית השלחין. ויעו' ג"כ בחידושי המאירי ז"ל שהביא ב' הפירושים בטעמא דמושכין מאילן לאילן יעו"ט.

יג. ויעו' עוד בחידושי המאירי ז"ל ד"מ דמיירי בבית השלחין, ומ"מ לא ישקה את כל השדה כולה דמיירי דאין בהשדה זרעים רק אילנות, ולזה לא שרו אלא בהאילנות עצמם, אבל בכל השדה הו"ל הרווחה דאסור.

יד. ויש לעיין בדעת הרמב"ם ז"ל, דהרמב"ם ז"ל בפ"ח מהלכות יום טוב הלכה ג' כתב ומושכין את המים מאילן לאילן ובלבד שלא ישקה את כל השדה (ואם היתה שדה לחה מותר להשקות את כולה ומרביצין את השדה במועד), שכל הדברים האלו אין בהן טורח יותר, עכ"ל הרמב"ם ז"ל. ולכאן אמר רש"י בבית הבעל מה טעם הוא זה שאין בו טורח יותר, דהא עכ"פ אין כאן פסידא, ואפי' תאמר כמש"כ דכיון דליכא טורח שרי, הא ז"א, דהא הרמב"ם ז"ל כתב שכל הדברים

האלו אין בהן טורח "יתר", משמע דטירחא מיהת איכא, ורק אין בהן טורח יתר, וכדמוכח אה"כ במש"כ הרמב"ם הלכה ד' זרעים שלא שתו מלפני המועד לא ישקה במועד מפני שהן צריכין מים רבים ויבא לידי טורח יותר. ובכסף משנה שם, כלומר וכל היכא דאיכא טירחא יתירא אפשר במקום פסידא לא טרחין, עכ"ל הכס"מ. וא"כ בע"כ צ"ל דהרמב"ם ז"ל מיירי בבית השלחין, ומ"מ סובר הרמב"ם ז"ל דלא ישקה את כל השדה כולה דהוי רק הרוחה, וכדכתב בחי' המאירי ז"ל. ומש"כ הרמב"ם ז"ל לפי שאין בו טורח יותר, ר"ל דאם ה' טורח יותר ה' אסור אפי' בבית השלחין, וכדכתב הרמב"ם בהלכה שאה"כ וכמש"כ הכסף משנה.

טו. אך לפי"ז גם בהך דמתקנין את אמת המים שכתב הרמב"ם באותה הלכה, מיירי דוקא בבית השלחין, ויל"ע. ועכ"פ לפי מש"כ אז מתבאר היטב מש"כ שם המגיד משנה בהא דכת' שם הרמב"ם ומרביצין את השדה במועד, והראב"ד ז"ל השיג עליו דהא הרמב"ם פסק כראב"י דלא ישקה את כל השדה כולה, ואמאי ריבוץ שרי. ות' המ"מ דמיירי בבית השלחין, ולהנ"ל א"ש דכל ההלכה מיירי בבית השלחין, וכ"כ המגיד משנה בהא דכת' הרמב"ם דמושכין את המים מאילן לאילן דמיירי בבית השלחין, יעו"ט, וכמש"כ.

טז. אך ד' המ"מ צ"ע, דא"כ אמאי צריך הרמב"ם לכתוב הלכה זו, דהא כבר כתב הרמב"ם הלכה זו בפרק ז' הלכה ב' ובלשון אחרת דמשקין בית השלחין במועד יעו"ט. אבל הברור בזה דבאו"ד הרמב"ם הם כמו שציידו התוס' בדף ו' ב' דריבוץ הוי השקאה מועטת, ושריא אפי' בבית הבעל, וה"נ להרמב"ם ריבוץ שרי בבית השלחין שיש שם אילנות, דאמר' ובלבד שלא ישקה את כל השדה כולה דמיירי בשדה שאין בה זרעים וכדפי' המ"מ שם, ומ"מ ריבוץ שרי. וצ"ע דעת המ"מ, אבל מש"כ הוא ברור. [ולכאן מסתבר דה"ה בבית הבעל יהי' שרי]. ומ"מ להרמב"ם דאסור להשקות כל השדה מטעם דאין בו פסידא, אם היתה שדה לחה מותר, ולכאן לפימשת"ז צ"ב דמאיזה טעם יהי' שרי, אם משום דא"צ הרבה מים ואין בו טירחא, הא הרמב"ם סיים שכל אלו הדברים אין בהם טורח יותר, ומשמע דעכ"פ טירחא איכא, ורק במקום פסידא שרי, וצע"ג.

יז. שו"ר בחזון איש סימן קל"ד אות ה' שעמד בזה בד' הרמב"ם דאמאי אם היתה לחה מותר להשקות את כל השדה כולה, דהא מסברא ג"כ סגי לה בהמשכה מאילן לאילן יעו"ט, ועכ"פ השו"ע בס"י תקל"ז ס"ז פסק גבי מושכין מאילן לאילן דאם היתה השדה לחה מותר להשקות את כולה, וצ"ב. גם יעו"ט מש"כ בפ"ד הרמב"ם הנ"ל דמרביצין את השדה במועד, יעו"ט היטב.

יח. יעו' בביאור הלכה ס"א דבעינן להרמב"ם שתה"י גם עתה לחה, והחזו"א שם כתב להיפוך דנראה דאם היא עתה ג"כ לחה הו"ל הרוחה יעו"ט, אכן יעו"ט בפ"י רבינו חננאל ז"ל שכתב: אם היתה השדה מטוננת, פירוש לחה כגון שרבו המים מקודם ועדיין לחלוחיתה קיימת מותר. עכ"ל. ומבואר דמיירי דעדיין היא לחה, ומ"מ שרי השקאה, ודוק.

סימן ח'

בענין אין עושין את האמה בתחילה במועד ואין עושין עוגיות לגפנים

א. תנן במשנה דף ב' ואין עושין עוגיות לגפנים, ראב"ע אומר אין עושין את האמה בתחילה במועד ובשביעית, וחכ"א עושין את האמה בתחילה בשביעית. ובגמרא דף ד' ב', מאי עוגיות כו', איני והא רב יהודה שרא לבני בר דיתאי למעבד בנכי לכרמיהון. לא קשיא, הא בחדתי הא בעתיקי. ופרש"י, הא בחדתי, שמעולם לא היו שם עוגיות אסור לעשות בחולו של מועד דאיכא טירחא יתירא, אבל עתיקי שכבר היו לו שם עוגיות ונסתמו מותר לחזור ולחופרן בחולו של מועד, עכ"ל רש"י ז"ל.

יל"ע אמאי היכא דהיה כבר ונסתם שרי, דהא סוף סוף הוי טירחא יתירא. ובפשוטו נראה דלחפור מלכתחלה הוי יותר טירחא מהיכא דהיה ורק נסתם, ונמצא לפי"ז דעיקר החילוק הוא מצד מציאות הטירחא שיש כאן.

ב. ויעו' בגמרא שם סוף העמוד בהא דתנן ומתקנין את המקולקלת במועד, ופי' הגמרא מאי מקולקלת, א"ר אבא שאם היתה עמוקה טפח מעמידה על ששה טפחים. ופי' רש"י, כלומר שלכתחילה היה שם אמת המים בת ששה טפחים, ונסתמה עד טפח וחוזר ומעמידה עד ששה טפחים, כלומר חוזר ומעמיד אותן חמשה טפחים שנסתמה, ע"כ. וגם הכא יראה דהטעם משום דהוי פחות טירחא, ויעו"ט בגמרא, פשיטא חצי טפח על שלשה טפחים כיון דלא עבר מיא לא כלום הוא, ופי' רש"י, כלומר ודאי באמה בת שלשה טפחים לא עברי בה מיא שפיר, לא קודם לכן ולא עכשיו, הוי טירחא דלא צריך, עכ"ל רש"י ז"ל. ויש לדקדק בזה דהוסיף רש"י לבאר לא עברי בה מיא שפיר "קודם לכן", דלכאן לא איכפת לן בקודם לכן, דהעיקר הוא אם עתה עברי בה מיא הוי טירחא דצריך (ולא הוי טירחא יתירא כיון דכבר ה' חפור מקודם).

ג. עוד יש לדקדק במש"כ הנימוק"י במשנה בשם הראב"ד ז"ל, בהא דאין עושין עוגיות לגפנים וז"ל, וכתב הראב"ד ז"ל בפירושו דבגמ' (דף ד' ב') לא אסרינן אלא בחדתי, וה"ה כעין חדתי אם לא ניכר

החריץ, אבל אם ניכר החריץ מעט מותר, ולא בעינן טפח כדבעינן בגמרא באמת המים, דהתם בעינן מקום לעבור בו מים בשטף, אבל הכא מימיה עומדין ובמשהו סגי להו, עכ"ל הנימוקי יוסף. והובא בב"י. ומשמע מזה לכאן דהיסוד דבעינן טפח עכ"פ (גם אחרי שנסתם) אינו משום דעכ"פ טפח בעי שלא יטרח אלא חמשה, אלא דהגדר הוא דהיכא דהי' כבר פ"א מתוקן, והשתא נמי יש בו תורת אמה ולזה חריץ דגם משהו משמש כחריץ, שפיר דמי. וזה לכאן תמוה מאד מאי נפקמ"נ מצד מה שיש בו עתה תורת אמה.

ד. אך באמת נלענ"ד ברור דאין כונת הראב"ד ז"ל דבעינן טפח שיהי' משמש גם בתורת טפח באמה, דהא אמרו בגמ' בהדיא דאפי' ג' טפחים לא עברי ביה מיא, אלא כונת הראב"ד ז"ל דבחריץ א"צ הרבה לחפור בשביל שיהי' בו מים וסגי במשהו, ולזה היכא דניכר החריץ סגי לחפור מעט, אבל באמה דלא סגי לה שיחפור מעט אלא בעי הרבה, בזה בעינן טפח למעט בהטירחא, וברור.

ה. ויעו' בחזו"א סימן קל"ה שכתב דהא דאמרו בגמ' דג' טפחים לא עברי ביה מיא, אין ר"ל דוקא ג' טפחים אלא דבעינן ו' דוקא, והק' לפ"ז אמאי לא אמרו רבותא טפי דאפי' עמוק חמשה ונסתם מעט אסור לתקנו. וכה"ג צ"ע ל'י, אמאי לא קאמר באותו גוונא רבותא טפי דהיה לו ג' טפחים ונסתם מעט אי מותר לתקנו.

אך יעו"ט שביאר בהטעם דבעינן שיהי' מעיקרא ו' בזה"ל, וטעמא כיון דלא הויא עליה שם אמה, כי נטמם וחוזר וחופרו לא הוי עליה שם תיקון אלא כחופר בתחילה וכו', עכ"ל מרן ז"ל. אך לפענ"ד צ"ב וכנ"ל בריש דברינו, דהא מאי נפקמ"נ אם הוי כחופר לכתחלה או לא, דהעיקר הוא מצד הטירחא, ואפשר שזה ג"כ כונתו ז"ל דבעינן דוקא תיקון מצד הטירחא, אך לשונו ז"ל כיון דלא הויא עליה שם אמה, משמע דמצד גדר הדין הוא ולא מצד מציאות טירחא, ודוק. גם לשון הריטב"א ז"ל משמע דמצד שאין כאן גדר אמה הוא יעו"ט, וצ"ב.

ו. גם לפימשת"ז יקשה אמאי להראב"ד בעינן ניכר החריץ, ולא סגי בזה שאין כאן טירחא בחפירת החריץ, אך זה י"ל דעשיית חריץ ממש מחדש הוי יותר טירחא, ודוחק.

ח. הנה ש' רש"י ז"ל היא דדוקא היכא דהי' כבר אמה הוא דמהני לחפור, אכן יעו' בחי' הריטב"א שהביא פי' שני מרש"י (ואינו ברש"י שעל הגמ' שלפנינו אלא ברש"י על הרי"ף יעו"ט), דאפי' לא היה כלל חפור מאתמול אלא טפח שרי לחפור בו ו' טפחים, ולפי"ז א"צ בכלל שיהי' ו' טפחים מקדם, והריטב"א הק' ע"ז וחלק על פי' זה יעו"ט. ולרש"י צ"ל בהא דאין עושין עוגיות לגפנים כיון דבעינן טפח או עכ"פ ניכר החריץ. והטעם דגם רש"י מודה דבעינן עכ"פ טפח חפור כבר, ובאמת ה' מקום לחקור אם לפי' זה הסיבה דבעינן טפח בשביל דרק חמשה מעמיק לא ו', או דבעינן שיהי' קצת אמה, דאם נפרש כפי' הא' שכתבתי דבעינן רק חמשה, קשה לכאן דאמאי בעינן בחריץ דוקא עתיקי כיון דאין שם חמשה מעמיק, אבל לפי' הב' ניחא דבעינן קצת חריץ, וה"נ צ"ל להסוברים דבעינן ה' כבר חפור, ומ"מ בחריץ לא מהני היכא דנסתם לגמרי, אע"ג שהי' כבר חפור מאתמול ואין כאן חמשה מעמיק, דע"כ דבעינן קצת אמה, א"נ כמש"כ לעיל דעשיית חריץ מחדש גרע. [אלא דמקום החידוש הוא דגם לרש"י י"ל גדר כזה דבעינן קצת חריץ, דבשלמא להריטב"א דבעינן חפור מעיקרא, מהני המקצת לחשוב דהוי תיקון האמה ו' טפחים, אבל לרש"י דלא היה כלל ו' טפחים א"כ גם בטפח אין כאן גדר תיקון עדיין, וא"כ בפשטות הטעם רק משום דבעי' מעמיק חמשה, אך לפימ"כ מתבאר די"ל גם לרש"י גדר כזה דבעינן מקצת חריץ גם מעיקרא, ודוק]. אך באמת ודאי דהסיבה דבעינן טפח ולא חצי הוא בשביל חמשה מעמיק, דהא חזינן דחצי טפח ה' מהני בג' אם לא משום דלא עברי מיא, ורק עיקר דברינו לבאר אם יש ג"כ טעם דבעי' קצת חריץ, והכונה קצת עכ"פ אפי' פחות מטפח.

ט. בגמרא מספק"ל טפחים על שבעה מהו, הכא חמשה קא מעמיק והכא חמשה קא מעמיק, א"ו"ד כיון דאיכא טפח יתירא איכא טירחא טפי, תיקו, עכ"ל הגמרא. ובפ' רש"י, כיון דאיכא טפח יתירא, דלא צריך כל הטפח [דסגי בד'], ע"כ. ובד"ה איכא טירחא טפי, ששוחה עצמו בשביל אותו טפח יותר מדאי, עכ"ל רש"י ז"ל.

ולכאן יש כאן ב' פירושים, הא' דהוי טירחא דלא צריך, ופי' טירחא יתירא הכונה דהוי "מיותר", והב' דהוי טירחא יותר מלשון הרבה דהוי יותר טירחא כיון דהוי עמוק יותר, וצריך להוציא העפר מעומק יותר גדול. והי' נראה לומר דבאמת יש כאן רק פירוש א', והיינו דסגי בו' טפחים, ומש"כ רש"י ששוחה עצמו בשביל אותו טפח יותר מדאי, ר"ל דמאי איכפת לן אם יחפור עוד טפח, ולזה ביאר דכל טפח הוי עוד טירחא, אך ל' רש"י נראה כמש"כ דיש כאן ב' פירושים, דאם לא תימא הכי מהו זה שכתב רש"י ששוחה עצמו בשביל אותו טפח "יותר מדאי", דבפשוטו הוי כאן טירחא בעוד טפח, ועיין.

י. ואכן בנימוקי יוסף ביאר הב' פירושים וכש"נ דז"ל, וכן אם היתה עמוקה טפחים לא שרינן להעמיק עוד ה' להשלים ז', לפי שדרך אמת המים סגי שתהא גבוהה אמה להכיל המים שנמשכים לתוכה. ועוד בכל שהוא עמוק יותר מאמה איכא טירחא יתירא להשליך העפר לחוץ, עכ"ל הנימוקי יוסף. ומבואר כאן ב' טעמים, הא' משום דהוי טירחא יותר להוציא העפר מעומק יותר מו' לחוץ הב', דלא צריך ליה

יותר מו' וכש"ג, ומ"מ נשאר הגמ' בספק, ופסקו הרמב"ם ריטב"א והשו"ע לקולא.

יא. ויעוי' במג"א הובא במ"ב ס"ק כ"ה, ואם היתה עמוקה שלשה אפרס דאסור לחפור עד שמנה, דטירחא יתירא היא להשליך העפר לחוץ מעומק האמה, עכ"ל המג"א. ויעוי' במ"ב מש"כ ע"ז. והיינו שהמג"א מצדד גם אם נקל בז', אולי בשמונה לא. ונראה לי דתלוי בהב' פירושים שנתבאר, דלפי' קמא דהטעם משום דסגי ליה בו' טפחים, הצד השני מיקל, ופסק השו"ע לקולא, וא"כ מה לי ז' ומה לי ח'. אבל לפי' בתרא דהספק מצד טירחא יתיר, א"כ נהי דמיקל הש"ס בז', אבל בשמונה דהוי יותר טירחא אולי אסור. ומהגמ' יש דיוק לכאן ולכאן, דאמרו טפחיים על ז' מהו, משמע הא ד' על ח' אולי שאני, ומאיך אמרו טפחיים על י"ב ודאי אסור, משמע הא על י"א שרי. ונלענ"ד דמוכח דגם בג' על ח' מסתפק הגמ', דהא אמרו בגמ' טפחיים על י"ב פשיטא דאסור, ומשמע דכל הטעם משום דהוי טפחיים הא ג' על י"ב, דאז הוי פחות שרי, וא"כ משמע דעד י"ב שרי, דאל"כ לנקוט רבנותא טפי אפי' בג', וע"כ דעיקר החידוש כאן דהשיעור שיש מטפחיים עד י"ב הוא האיסור, והיינו טפחיים הא פחות מ' טפחים, כגון ד' על י"ב דהוי ט' טפחים הוי בכלל ספק הגמרא. ומה שנסתפק הגמ' טפחיים על שבעה, היינו דנקט לרבנותא, כנלענ"ד. ודו"ק.

יב. ובאמת יש עוד לספק בו' חפור אי שרי לחפור, דלכא' לטעם הראשון דאין צורך רק בו' אסור אפי' טפח, אך לטעם השני משום הטירחא בעומק יש לצדד דאסור, וי"ל דשרי דמ"מ בעינן ג"כ טירחא דה' מעמיק, ויש להוכיח גם כן, ומה דנסתפק הגמ' טפחיים על שבעה מהו, ולא נסתפק ו' על שבעה מהו, ודו"ק.

הרב שלמה יוסף בביון
כולל 'אליבא דהילכתא' נוה יעקב

בדין קילוף במקלף בשבת ויום טוב

הנה איסור קילוף כתב הרמ"א (סו"ס שכ"א) אסור לקלוף שומים ובצלים כשקולף להניח, אבל לאכול אלתר שרי. ומקור הדין בירושלמי (שבת פ"ה ה"ב) האי מאן דשחוק תומא, כד מפרך ברישיה חייב משום דש. כד מברר בקליפייא (פירוש שנוטל אותם מן הקליפות) חייב משום בורר. ובב"י שם דהביאו דברי הירושלמי הסמ"ג וסמ"ק והתרומה, וכתבו דאפ"ה אין לאסור לקלוף שומים ובצלים לאכול אלתר, דההוא בירושלמי לא איירי בקולף לאכול אלתר, אלא בקולף להניח כמו שפירש ר"ח. וכ"כ הגמ"י ורבינו ירוחם. ומביא רבינו ירוחם דרבינו פרץ כתב דוקא מעט מעט, אבל לקלוף קיבוץ גדול יחד נראה כבורר ואסור. והנה מלשון הירושלמי אין הכרח גמור דאיירי אף באופן שהקליפות מחוברות בו, דאפשר דאיירי דמעורב עם הקליפות, אמנם הרמ"א להדיא נקט לקלוף.

ובשו"ע הלכות יום טוב (ת"ק, ו') נוהגין לנקר בשר ביום טוב אפילו נשחט מערב יו"ט, ובמגן אברהם (ס"ב) ואין בזה משום בורר אוכל מתוך אוכל משום דאי אפשר לאכול בענין אחר, דהא רב שרי להפריש חלה ביו"ט מעיסה הנילושה מעיו"ט, עכ"ל הגמ"י. ויש לתמוה דאדרבה כל שאי אפשר לאכול בענין אחר שייך בו ברירה כמ"ש (ש"יט, י'), ועוד דרוב הגאונים לא ס"ל הא דרב. ובהגהות אשר"י מוכח דלא התיר ניקור אלא משום פסידא וכו', לכך נראה דיש לנקר ע"י שינוי וכו', עכ"ל תה"ד. ודבריו תמוהים שפירש פירוש זר בדברי הגמ"י, ודבריו כפשוטו, במ"ש משום דאי אפשר לאכול בענין אחר, לא בא לתת טעם למה אין בזה משום בורר וכו'. כלומר דזה לא מיקרי ברירה, דברירה לא שייך אלא בדבר המעורב, אבל הכא האי לחודיה קאי, והאי לחודיה קאי, וכ"כ המרדכי בסתמא, וברירה לא שייך כאן, עכ"ל. ואפילו למ"ש בס"י תק"י היינו בדבר שהוא פסולת גמור או בב' מיני אוכלין, אבל הכא הוא מין אחד ואינו פסולת אלא איסור רביעי עליה. ומ"ש הגמ"י משום דא"א וכו', הק' עכ"פ כיון שיכול לנקרו מערב יו"ט, ליתסר לנקרו ביו"ט, וע"ז קאמר דאי אפשר לאכול בענין אחר שרי לעשות וכו'. ומ"ש התרוה"ד דרוב גאונים פסקו דלא כרב, היינו משום דהוא מתקן גמור וכו', אבל הכא לא חשיב תיקון דהבשר הוא אוכל בכל מקום שהוא רק חותך מה שאסור לאכול וכו'. ולקמן במג"א (תק"י, ד') מביא דברי רש"ל (יש"ש ביצה פ"א סמ"ב) שכתב: אכן נראה דאינו דומה לבורר אוכל מאוכל, דהיינו משום שהם ב' מינים או פסולת ואוכל, אבל הכא מין אחד הוא ואין שם פסולת עליו, ובאיהו ענין שמתקן האוכל מתוך השומר תיקון אוכל בעלמא הוא ואין שם מלאכה עליו, עכ"ל. וצ"ע דהא כתב הב"י סו"ס שכ"א בשם הירושלמי: הקולף שומים ובצלים הוי בורר וכו'.

והנה הש"ל בא ליישב דברי הרמ"א שכתב: ולזוים ובטנים שנשבתו ועדיין בקליפיהם, לא מיקרי הקליפה פסולת כיון דאורחיהו הכי ועדיין מעורבין, ומשמע דס"ל דלא נחשב בורר. וכבר נתקשו הט"ז והמג"א דהטור לשיטתו דהוא משום איסור טלטול בפסולת מרובה, ולכך כתב דהכא ל"ה מוקצה עדיין, אבל לשו"ע דהוא חילוק בברירה לא שייך זה, ומשמע דהרמ"א למד דהו"א גם דין בברירה.

ובט"ז (סק"ג) כתב המגיד משנה (פ"ג הט"ז) שהרשב"א כתב כל שבשבת חייב חטאת אסור ביו"ט, ולמד מהא דאסור בנפה וכברה,

ומזה יצא לו שאסור לבורר ביום טוב כי אם לאכול מיד ולא להניח לבו ביום, כמו בשבת. והקשה המ"מ דהרי פסולת אסור מהתורה בשבת ושרי ביו"ט, ולא אסור בנפה וכברה אלא דמיוחי כבורר לימים רבים. וכן פרש"י (יב: ד"ה אבל), ולכך לא הוזכר ביום טוב שיהא בורר אלתר. וכתב ע"ז הט"ז דמה שהותר ביו"ט, היינו ביטול דמפיג טעם, אבל בורר לא שייך זה. ואף באוכל נפש עצמו שרי אף באפשר מערב יו"ט היינו מדאורייתא, אבל מדרבנן אסור. ומה שלא הוזכר בהלכות יו"ט שצריך לצורך מיד סמכו על מ"ש בהלכות שבת. ובריטב"א (ביצה יד:) כתב ג"כ כמגיד משנה דלכ"ש אסור פסולת מתוך אוכל. ולגריסא בורר אוכל ואוכל, גם צריך לאותה שעה ולא לצורך סעודה אחרת אפילו לבו ביום. ולב"ה אפשר שיש ג"כ בכלל דבריהם שבורר כל מה שצריך לבו ביום וכו'. ודוקא לבו ביום לאכול קודם שקיעת החמה, דאילו ליום אחר פשיטא דאסור לעשות ולתקן שום דבר וכו'. והרשב"א בעבודת הקודש (ס"א) ד"ת מלאכת עבודה אסורה ביו"ט כבשבת וכו', ולא כל מלאכת א"נ התיר הכתוב וכו'. ומסרן הכתוב לחכמים, והם אמרו שהקוצר והתולש והדש והבורר והטוחן והמרקד וכו' אסור. ומפני מה מנו את אלו, לפי שלא התירה התורה לתקן ביו"ט מה שדרך בנ"א לתקן מהם הרבה, לימים הרבה, כדי שלא יטרח ביו"ט לתקן מחמת חול וכו'. וכתב לקמן (ס"ה) הבורר אוכלין ביו"ט לא יבורר בנפה וכברה, לפי שזו ברירה גמורה ואסורה אפילו ביו"ט וכו'. כשהוא בורר נוטל אוכל ומניח את הפסולת או פסולת ומניח את האוכל, בד"א בשניהם שום בטורח וכו'. והקשה בפרמ"ג דהא בשבת פסולת מתוך אוכל אסור מדאורייתא ואיך הותר ביו"ט, דהא לעיל כתב: שאין כאן אפי' בשבת, אלא משום שבות, ביו"ט לא גזרו משום צורך אוכל נפש, משא"כ בנפה וכברה, וכמו שהקשה במ"מ. וכתב הפרמ"ג ועוד דלרשב"א לא אסור פסולת מתוך אוכל גם בשבת מן התורה אלתר. ובבית מאיר כ' דיש ליישב קושיית המ"מ דס"ל לרשב"א כטור דשרי גם בשבת פסולת כשהיא מרובה, ורק דיש להקשות משימור שמרים דחייב בשבת, וביו"ט שרי ליתן לתלויה, כדאיתא בריש פרק תולין (שבת קלז:). וע"כ דלא אמר הרשב"א כלל זה רק לגבי ברירת קטניות דאפשר מעיו"ט, אבל בשימור דאינו טוב אם עושה מעיו"ט כמ"ש התוס' שרי ביו"ט אף דבשבת חייב חטאת. וכתב דמ"מ הוא דוחק, דהא מי שקנה הקטניות ביו"ט נמי לא היה אפשר מעיו"ט, ומ"מ אסור נפה וכברה, וצ"ע. ובצל"ח (ביצה יד:) כתב לבאר דאוכל נפש שרי ביו"ט, ולכך גם ברירה שרי לרשב"א. ואף פסולת מתוך אוכל, ורק כשאינו עוסק אלתר הו"ל מלאכה אסורה, ורק על קנון ותמחוי אמר הרשב"א האי טעמא. ויש לבאר עוד דבמוציא הפסולת מן האוכל כדי לאוכלו מיד ה"ו עוסק באוכל נפש דשרי ביו"ט, וביו"ט לא נחשב מלאכה כלל, ורק כשעושה לאחר זמן אף באותו יום מ"מ הרי תיקן את האוכל, ול"ה פעולת אכילה אלא פעולת תיקון ויש לזה שם מלאכה.

ובאמת יש לדון אם בורר בנפה וכברה ביו"ט לרשב"א אם אסור מהתורה, או דגם לדידיה ה"ו רק מדרבנן, ורק דס"ל דכיון דבשבת אסור וחייב חטאת אסור חכמים, ומה דלא אסרו שימור ביו"ט מחמת זה, כבר הקשה כן הרשב"א בחידושו, והניח בצ"ע. ובעיקר דין קילוף מצינו בראשונים נדון בזה, דהערות (ערך דש) המעמר הדש והזורה, פירוש הוא המפרק מן האוכל פסולת שהיה מחוברת לו ומכין אותה לברירה וכו', נמצא הזורה והבורר והמרקד כולן מעבירין פסולת המעורבת באוכל ואינה מחוברת, ואינה כגון קליפה שצריכה פירוק או כגון עפרורית שצריך ניפוץ אלא מעורבת בלבד. וכע"ז בערך זר כולן מלאכה אחת, שכולם העברת פסולת שהיא מעורבת באוכל ואינה מחוברת, ואינה דומה לקליפה שצריכה פירוק וכו'. גם בפירוש רבינו חננאל (שבת עד.) נמצא זורה ובורר ומרקד כולן מעבירין פסולת המעורבת באוכל ואינה מחוברת, ואינה כמו קליפה שצריכה פירוק או עפרורית שצריך ניפוץ אלא מעורבת בלבד. ובספר טל אורות על המרדכי פרק כלל גדול מביא דברי הערוך וכתב: למדנו מדבריו דל"ש בורר אלא דוקא בדבר שהוא מעורב, אבל במחובר ל"ש ברירה כלל. ולפי"ז נראה דפירות שיש להם קליפה מחוברת כגון קישואים ותפוחים וכיוצ"ב שהקליפה מחוברת, וצריך סכין לקלוף הקליפה, אין בזה ברירה כלל כיון שאינה מעורבת. וכתב דלפי זה ניחא דברי המרדכי שכתב שאין ברירה בניקור בשר ביום טוב כיון שהוא מחובר, ומביא דברי הראב"ה דמתיר מטעם דאי אפשר לאוכלו בענין אחר, ומדאיצטריך להאי טעמא משמע דגם במחובר שייכא ברירה. ומביא מאירי (שבת קלד) גבי אין מסננין את החרדל, ואין לפקפק בניקור הירך מטעם בורר, שכל שהוא חותך בידו אינו נקרא בורר. ומביא מ"ש הטור בהלכות יוה"כ (ס"י תרי"א) דמותר לפצוע אגוזים מן המנחה ולמעלה, לשבר אותם להביאם לסעודה. ובדרכ"מ: כתב מהר"א מפראג דוקא לשברם ולהניחם בקליפותיהם עד הערב, אבל להוציא האוכל מהם הוי דש, מאחר שאינו רוצה לאוכלם אלתר. ומסיק: נמצאנו למדין דמחובר ל"ש ברירה כלל, וכן קליפה שצריכה פירוק או בדבר שצריך ניפוץ אין כאן ברירה כלל, דל"ש בורר אלא דוקא בדבר שהוא מעורב. והנה לדברי המג"א הנ"ל וגם הראב"ה שהובא בהגמ"י פירושו דלא שייך ברירה רק במעורב, אבל הכא האי לחודיה קאי והאי לחודיה קאי.

אמנם מדברי המ"מ (פ"א שביתת עשור ה"ג) בדין קניבת ירק ביוה"כ, דפירש הרמב"ם שיסיר את העלים המעופשות ויקצץ השאר ויתקן אותו לאכילה, וכתב דהותר ביוה"כ בתלוש שאין בו אלא משום

שבות. והקשו על פירושם דאי להסיר העלים הרעים היינו בורר, והיינו מלאכה גמורה. ויש לי לתרץ דלא מיקרי בורר אלא מתוך פסולת גמורה, או מין אוכל ממין אוכל אחר כנוצר פ"ח משבת, אבל זה הכל מין אוכל אחד, ואין העלין הללו פסולת גמורה, ולא ראויין להקרא פסולת. ואפשר שראויים ע"י הדחק, וכיון שכן אין בזה אלא משום שבות בשבת והותר ביוה"כ. ואעפ"י שאמרו מחבץ חייב משום בורר וכן משמר, התם בדברים לחים. ומשמע מדבריו דאם אינו ראוי לאכילה לגמרי, הו"ל פסולת גמורה, והוי בורר מהתורה אף דהוא מחובר. ובאמת צ"ב מה הצירוף בזה, דאם ליכא ברירה משום דהוא מין אחד, אף אם הוא פסולת, ואם יש ברירה א"כ למה נקט שהוא מין אחד. וכן צ"ב מאי קשיא ליה ממחבץ דהתם מפריד הקרום מהגבינה, ומה החילוק בין לח ליבש. ובמג"א (ש"ט, ט"ז) למד מדבריו דנחשב מין אחד כיון דהכי הוה מתחילת ברייתו, ורק בלח שהוא מעורב ממש נחשב בורר, אבל בפסולת גמורה ס"ל למ"מ דאינו נחשב כמין אחד והוי בורר, וא"כ לדבריו בקליפה שראויה לאכילה אף ע"י הדחק ל"ה ברירה. אך מדברי שאר הראשונים בהא דקניבת ירק שכתב רש"י דהיינו להוציא העלים המעופשים, דהקשו ע"ז הרמב"ן והרשב"א והר"ן והריטב"א דא"כ ה"ו בורר גמור ואיך התירו ביוה"כ, ומוכח דס"ל דאף בכה"ג נחשב בורר.

ונראה דהנה בהסבר דברי הערוך והמאירי הנ"ל יש לדון בטעם הדבר, הרי הם דיברו אף בקליפה שהיא פסולת גמורה, ובכ"ז נקטו דאין בזה בורר. ויש לומר דה"ו פירוק ולא בורר, וא"כ בעלים אף אם הם א' על השני מ"מ אינם מחוברים מכל צדיהם שיחשב ע"ז פירוק, וכן יש לומר דה"ו כמו מחתך ולא בורר, ובעלים שאינם מחוברים ול"ז לגמרי נחשב גם בורר. ולפי"ז מ"ש הרמ"א אסור לקלוף שומים ובצלים והוא מהירושלמי הנ"ל, א"כ יש לומר דוקא שומים ובצלים דהקליפה הוא כגלד על גביו ואינו חיבור גמור. וכבר כתב לחלק בסידור בית מנוחה (דינים השייכים לסעודת ליל שבת אות כ"ז) דהמג"א ותו"ש אסרו לקלוף תפוחים להניח כיון שאין ראוי לאכול את קליפתן אלא ע"י הדוחק. וכתב ע"ז: ולי הצעיר נראה דתפוחים כיון דקליפתן היא מחוברת לאוכל והוא גוף אחד, אין במה שקולפן משום ברירה אלא הוא כחותך בגוף התפוח, ול"ד לקליפת בצלים ושומין שאין קליפתן מחוברת לאוכל חיבור גמור שיחשב כמחתך ממנו, ולכן נ"ל דתפוחין שרי לקולפן אפילו להניח. והביאו בשדי חמד (מערכת ב' אות ל"ב). ובדין ברירה במין אחד, דעת התרומת הדשן (סני"ז) דאין איסור ברירה רק בב' מינים וכדאיתא בגמ', היו ב' מינים לפניו, והביאו הרמ"א להלכה (ש"יט י"ג), אמנם הט"ז (סק"ב) האריך להקשות ע"ז. ובטעם הדבר יש לבאר דלא נחשב תערובת כיון דהם שוים, או דאינו מקבל שם פסולת, דבב' מינים כתבו תוס' בשם ר"ח דבמה שאינו רוצה נחשב פסולת, אבל במין אחד לא מקבל שם פסולת. ובחלבון וחלמון כתב המג"א (ט"ו) דנחשב ב' מינים. וכ"מ בלבוש וב"ח. אבל מהמ"מ משמע דה"ו מין אחד כמו מחבץ ומשמר. וכ"ה בט"ז (י"ב) דה"ו מין אחד, ובפרמ"ג דה"ו טעם א' וחלוקים בשמן. וי"ל דלכך אינו כפסולת. אבל מ"מ תערובת מיקרי, וי"ל ע"ז. ובפרורי מצה מקמח הנטחן, במשב"ז (ב' בט"ז) למד דה"ו מין אחד. ובמג"א (תק"ב, ט') דה"ו ב' מינים דא"א לעשות עגולים כשיש חתיכות גסות, וי"ל דמ"מ לא נחשב פסולת והרי הם שוים ורק דמ"מ יש לו שם תערובת.

והרמב"ם (פ"ח משבת הי"ד) וכן יין מגיתו כל זמן שהוא תוסס טורף חבית בשמריה ונותן לתוך הסודרין, שעדיין לא נפרשו השמרים מן היין יפה יפה, וכל היין כגוף אחד הוא. וכן החרדל וכל כיוצ"ב. וכ"ה בר"ן בדעת הר"י"ף מטעם שנחשב כגוף אחד. ולכאורה לדברי המגיד משנה דלעיל דבלח אף במין אחד נחשב תערובת, וכבר הקשה כן האבן ישראל (על הרמב"ם פ"ח משבת), עיי"ש דנדחק בזה. ואמנם יש לומר בדעת הרמב"ם דנחשב מחובר גמור, ולכך אף דבלח יש ברירה אף במין אחד, מ"מ במחובר לא נחשב בורר, וכמו שהבאנו דה"ו מפרק או חותך. ועוד יש לבאר דאף דבמין אחד יש בורר בלח, היינו רק אחר שכבר ניכר הפסולת בפני עצמה, דיש שמרים שעומדים בפני עצמם בתוך היין, וכן מי החלב בתוך החלב. אבל ביין מגיתו דהוא כגוף אחד ולא נפרשו השמרים מהיין, לא קיבלו השמים שם פסולת עדיין. ולהסבר זה אתי שפיר חילוק המגיד משנה אם ראוי ע"י הדחק, דבכה"ג אינו פסולת. והראשונים למדו דאיירי בפסולת גמורה, ולהכי אסרו משום בורר ביוה"כ. והנה בפירוש ר"ח (שבת קיד:) נקט דביוה"כ שרי לקנב ירק, אף דבשבת אסור משום בורר, ומ"מ ביוה"כ שרי מן המנחה ולמעלה להניח למוציא יוה"כ, וצ"ב איך הותר איסור ברירה. ולהנ"ל יש לבאר דכיון דאיירי במחובר ובמין אחד, ורק משום שהוא פסולת נחשב בורר, א"כ מן המנחה ולמעלה שדרך להכין הסעודה, אף דבשבת לא נחשב אלתר, היינו משום שהאוכל ראוי ומקבל שם אוכל ופסולת, אבל ביוה"כ אין עומד לאכילה, א"כ ה"ו רק כחיתוך ולא ברירה. אבל קודם מנחה, נחשב כמו לאוצר והוי בורר.

וראיתי להגר"מ פיינשטיין באגרות משה (או"ח ח"ד סע"ד, בורר ס"ח) שכתב דבתפוחים הטעם לאסור אף דראוי הקליפה לאכילה, דכיון שרוצה לקלפו הרי הופכו לפסולת אף שראוי לאכילה, משא"כ עור העוף שראוי לאכילה הוא דבר אחד ממש עם הבשר, והוא כחותך קצת מחתיכה גדולה של בשר שלא שייך בורר, ואף להניח אין לאסור. והנה למ"ד דליכא איסור בורר בקליפה וכמ"ש הביה"ל ברמב"ם, א"כ

ה"ה קליפין כ"ז שמחברין נחשבין כחלק מהפרי, וה"ז כחותך הפרי לשניים ול"ה בורר.

ובערך לחם למהריק"ש (שי"ט, ה') קליפת הפירות שלא נפרדה מהאוכל מותר להסירה מהם, ולא הוי בורר מפני שהוא שומר לפני, ולכאורה כונתו דכיון דהוי שומר לפני נחשב כחלק מהאוכל ואינו נחשב פסולת, ובבורר בעיני ברירת פסולת מאוכל, ולסברא זו אין חילוק אם הקליפה מחוברת לגמרי אם לאו, ואם ראוי לאכילה או לא. עוד יש שכתבו להתיר קילוף בנשאר מעט אוכל על הקליפה כמו בגזר ומלפפון וכדו' שא"א להוציא רק הקליפה, וכ"כ בשש"כ. אמנם הנה בחזו"א (או"ח סנ"ד י"ג) במ"ש המשנ"ב שאם יש מעט בשר על העצם אין בזה משום בורר, כתב: ולא אתפרש מקורו דאם יש עליו בשר שדעתו על הבשר ונטול לאכלו העצם בטל לגבי בשר, והו"ל כנטול חתיכה מן הקערה, אבל בזמן שנטול העצם כדי לברר את הבשר מן העצמות, אף שיש על העצם מעט בשר, כיון שאין דעתו על הבשר, אלא לברר הקערה, ודאי שם ברירה עליה, ולא עדיף העצם מב' מיני אוכל דחשיב בורר, כשבורר מין אחד מחבירו וכו'. והנה החזו"א כתב כן ג"כ לעיל (סנ"ג) ע"ד הט"ז בנטול זבוב שהתיר אם יוציא עם משקה, והאריך בזה שם, ומ"מ פשטות הט"ז אינו כדבריו וכד' המשנ"ב. ובביאור הלכה (סו"ס שכ"א ד"ה לקלף) כ' דהרמב"ם השמיט דינא דירושלמי ולא הביאו, וכתב לבאר דבריו עפ"י הגמ' בביצה (יג): דרב מקלפא ליה דביתיהו כסי כסי. ולמסקנת הגמ' דכל מה שאסור בשבת היינו מלאכת מחשבת, ולכך פטור דל"ה מלאכה כלל, ואפילו בדעתו לאכול לאחר זמן, דומיא דמעמיד ערימה בבית דפטור בכל גווני מטעם זה. ובעלמא בורר פסולת מן האוכל שאני דמקרי מלאכת מחשבת, דבורר מין אחד מחבירו. וכתב דהפוסקים שהעתיקו הירושלמי להלכה, צ"ל דס"ל דהגמ' איירי לאלתר ולכן שרי. ובערוך השולחן הקשה ג"כ מהגמ' הנ"ל על דין קילוף, וכתב דצ"ל דהירושלמי איירי במקום שהקליפות מעורבות עם האוכל ובורר הקליפות מן האוכל, אבל בקילוף אין דין בורר. ובהגהות מרדכי פרק חבית מביא דברי הירושלמי וכתב: ועתה מנהג שאוכלין שמני שקורין אשקלונשי בלע"ז ושומין, וקולפין אותם בשבת ואוכלן במלח ומותר, וכן המנהג. והא דקאמר בירושלמי כד מפרין ברישיה חייב משום דש, היינו כי רוצה לכותשן לעשות מהם איסור [עיסה], אבל כי רוצה לאכול אח"כ שרי לקולפן ואוכלן מיד. ואפשר דמעמיד הירושלמי רק באופן מסוים, דהרי משמע דס"ל דל"ה בורר רק במעורב בקליפות, ומ"מ הצריך מיד, ואפשר דלאו דוקא מיד ממש או דהוא מדרבנן. וראיתי בפסקי הרי"ד בגמ' בביצה שם: ואע"ג דלגבי מעשר חשוב הקילוף מלאכה, לענין שבת לא חשיב מלאכה דמלאכת מחשבת אסרה תורה, מלאכה הצריכה אומנות, והקילוף אינו חשוב אומנות. ולכאורה זה פשטות לשון הגמ', וצ"ב מ"ש בה"ה"ל דהיינו לאלתר, ואם אינו מלאכה א"כ מה ענין לאלתר. ויצא לנו עוד טעם להתיר קילוף דאינו אומנות, ואפשר שלמד ה"ה"ל דכיון דהוא דרך אכילה ל"ה אומנות, אך אין זה פשטות הגמ'.

ובבן איש חי (שנה שניה בשלח ה') כתב אסור לקלוף שום ובצל ורימון וכל מיני פירות, אלא כדי לאכול לאלתר. ויש לדון אם כוונתו לאסור גם בתפוחים שהוא מחובר ממש. וראיתי בספר מעשה שבת (ברורי הלכה ס"ד) שהקשה מה החילוק בין שום לתפוח בזה, ולכאורה יש לדון בדעת מרן השו"ע, דאף אם נימא דדעת הרמב"ם דליכא כלל בורר בקילוף, מ"מ הרי בב"י העתיק דברי הירושלמי והראשונים שהעתיקוהו, ולא הביא שום חולק ע"ז, ואף שלא הביאו בשו"ע, לא נראה שבה חלוק על כל הני ראשונים, וסמך על זה שזה כלול בדיני בורר, ורק דאפשר לחלק בין קליפה מחוברת ממש או לא, מטעם דה"ז חותך או שמסיר עמו ג"כ חלק מן האוכל עצמו, משא"כ שום ובצל וכדו'. ופשטו.

ובדין ברירה ע"י מקלף, באגלי טל (בורר אות ו') הקולף שומים ובצלים וכיוצא בהפירות שיש עליהם קליפה להניח לאחר זמן או בכלי המיועד לכך אפילו לאכול לאלתר חייב משום בורר וכו', פירוש שרוב העולם אוכלים אותם על קליפתן אין בקליפתן משום בורר כלל, ומותר לקלפן אף בכלי המיוחד לקילוף ואפילו לאכול לאחר זמן. וי"א שבכל הפירות אף שאין דרכן לאוכלן עם קליפתן, אין בקילופן משום בורר מדאורייתא. ומשמע דס"ל בדעת הרמ"א דבכלי הוי דאו', ויש שלמדו מזה דגם במקלף אסור דה"ז כלי המיועד לברירה. ובספר איל משולש מביא דברי האגרות משה דבסכין שרי דה"ז קילוף ולא ברירה, ולכך לא נחשב כלי העשוי לברירה, והוכיחו כן ממה שדנו הפוסקים בתפוחים, והרי תפוחים אי אפשר לקולפן בלא סכין. ומ"מ כתב בשם הגר"ק שליט"א דבמקלף אסור, דכיון שע"י המקלף מוציא קליפה יותר דקה ממה שיקלוף בסכין, א"כ נחשב כלי לברירה. ויש לדון בדבריו, דהרי עיקר יעוד הכלי הוא כדי לחתוך, ובזה יותר נוח וקל לחתוך מאשר בסכין לכך חותכין בזה, ולא בשביל שאיכפת לו על מה שיש קליפה יותר דקה. וגם דפעמים שהיא יותר עבה אם יש לו מיומנות לחתוך בסכין, וכן יכול לגרד הקליפה בסכין בגזר וכיוצא' ואז יורד פחות קליפה, ויל"ע בזה.

ובעיקר דין ברירה ביו"ט, לדעת השו"ע (תצב, ב) דמלאכות ביום טוב בצורך אוכל נפש הוי מדרבנן, ומ"מ כשמנה המלאכות שאסורם חכמים מנה רק בקצירה, טחינה, בצירה, סחיטה, צידה, ולא מנה

ברירה, משמע דס"ל דלא אסרו ברירה ביו"ט אף מדרבנן. ובשו"ע (ר"ס תק"י) הבורר קטניות ביו"ט בורר כדרכו בחיקו ובתמחויו, וכתב ע"ז הרמ"א אם רוצה לאוכלו בו ביום, וכתב המג"א (ס"ק ב') דס"ל לרמ"א דלא בעינן ברירה לאלתר ודלא כרשב"א. ואמנם הט"ז האריך ופסק כדעת הרשב"א בזה, אמנם דעת האחרונים לפסוק כדברי המ"מ, ואף בדעת מר"ן ס"ל הכי, ובמאמר מרדכי דהעיקר כיון דאנו פוסקים דבשבת פסולת מתוך אוכל הוי מן התורה, א"כ ע"כ דלא ס"ל כרשב"א, ומותר כל ברירה ביו"ט, ורק בנפה וכברה אסור. והטעם ברש"י (יב): ובמאירי שם וש"ר דמיחזי כמאן דעביד לצורך חול, וא"כ אינו איסור ברירה עצמה, אלא אסור במקום שנראה כדרך חול. ובפר"ח (תצ"ה, ב') כתב להוכיח דהוי דרבנן, שאני רואה הרבה קולות במלאכת הברירה והרקדה, ובשינוי כל דהו סגי גבי ברירה וכו', שמעינן ודאי מכל הני דליכא כלל שום איסור מן התורה בהרקדה וברירה ושאר מלאכות, דא"כ לא היה לחז"ל להקל כ"כ. ולכך נראין הדברים בכל מין מלאכה שהוא באוכל נפש עצמו מותר מן התורה, אלא שחכמים אסרום כדי שלא ימנע משמחת יו"ט וכו', וא"כ כל מה שעושה לצורך יום טוב ואין בו טרחא מרובה ול"ה דרך יום חול לא נאסר כלל ברירה.

והנה במהרי"ל (הלכות יו"ט ס"ח) דאסור לברור פירות גדולים מקמח מצות טחון, וכתב ע"ז הדרכ"מ (תק"ד, ד') דלא נהירא, דהרי אפילו הפסולת מתוך אוכל שרי לברור ביו"ט כדלקמן ס' תק"י. ובשו"ע (תק"ו, ב') דאם ריקד הקמח מאתמול ונפל בו צרור וקיסם מותר לרקדו, וכתב הרמ"א דמותר ליטול הצרור או הקיסם בידו, אבל יש מחמירים ואוסרים. ובמשנ"ב בשם הח"י אדם בטעם האוסרים, דכיון דגם בחול דרך ליטול צרור ביד הו"ל כבורר. ולדעה זו ה"ה דאין ליטול ביד פרוורין גדולים מתוך הקמח הנטחן כשדך מצות ביו"ט, והיינו כדעת מהרי"ל. ובשער הציון (י"א) דהגר"ז כתב לחלק בין חטים וקמחים לקטניות, דקטניות אין דרך לברור אלא ליומו. וכ"כ באמת הרא"ה בחידושו.

ובמשנ"ב כתב דגם לדעה זו מותר הרקדה, ונכון לנהוג כדעה זו, והוא מהפר"ח דמביא מהרשב"א דהתיר. וכתב דתלוי בגירסאות הגמ', דליש גרסאות יש לאסור ביד. וברמב"ם (פ"ג ה"ד) כ' ואסור לשנות אא"כ נפל צרור או קיסם, ובמ"מ דלראב"ד אסור לסלק הצרור ביד, ולרמב"ם והרשב"א שרי. ובב"י הא דלא הביאו הרי"ף והרא"ש הא דרבינא דאסר ליטול ביד, או דמה שאמר רבינא היינו לשיטת התנא אבל לדין שרי, או י"ל דודאי אסור ליטול צרור או קיסם ביד, ולא כתבוהו הפוסקים גבי הרקדת קמח לפי שאינו ענין להרקדה, וסמכו על מה שכתבו בדין בורר, וזה נראה יותר. וכתב ע"ז הדרכ"מ: ואין דבריו נראים, דאם היה דעתם לאסור היה להם לפרש בהדיא, אלא ודאי נ"ל מדסתמו ס"ל דשרי כמו שפירש המ"מ דעת הרמב"ם, ומשמע דס"ל לב"י דהוא בכלל איסור בורר בנפה וכברה, והיינו מטעם שדרכו דוקא ביד, ויש לדון בזה למעשה.

במצות שמחה ועונג ביו"ט וחובה

א. ברמב"ם (פ"ו יו"ט ב"ז) כשם שמצוה לכבד השבת ולענגה כך כל ימים טובים, שנא' לקדוש ה' מכוווד, וכל ימים טובים נאמר בהם מקרא קודש, וכבר ביארנו הכבוד והעונג בהלכות שבת וכו'. ומשמע ברמב"ם דבשבת יש דין עונג, וביום טוב מלבד חיוב שמחה יש דין עונג כמו בשבת.

ובהמשך (ה"ז) שבעת ימי הפסח ושמונת ימי החג עם שאר ימים טובים כולם אסורים בהספד ובתענית, וחייב אדם להיות בהן שמח וטוב לב הוא ובניו ואשתו ובני ביתו וכל הנלוים עליו, שנא' ושמחת בחגך. אעפ"י שהשמחה האמורה כאן היא קרבן שלמים וכו', יש בכלל אותה שמחה לשמוח הוא ובניו ובני ביתו, כל אחד ואחד כראוי לו. וממשיך הרמב"ם (ה"ח): כיצד, הקטנים ניתן להם קליטות וכו', והאנשים אוכלים בשר ושותין יין, שאין שמחה אלא בבשר, ואין שמחה אלא ביין וכו'. ויש לעיין בלשון הרמב"ם במ"ש שהשמחה היא בקרבן שלמים, ומסיים דיש בכללה בשר ויין. ולבסוף כתב דכל א' בראוי לו, ולכאורה ה"ז ג' דברים שונים זה מזה. וגם יש להבין במה שחילק בין בשר ויין, והוסיף אלא בבשר, אלא ביין.

ב. בגמ' בפסחים (קט). ת"ר חייב אדם לשמח בניו ובני ביתו ברגל, שנאמר ושמחת בחגך, במה משמחם ביין. ר' יהודה אומר אנשים בראוי להם, נשים בראוי להם. אנשים בראוי להם ביין, ונשים בראוי להם וכו'. תניא רבי יהודה בן בתירא אומר בזמן שבת המקדש קיים אין שמחה אלא בבשר, שנא' וזבחת שלמים ואכלת שם ושמחת לפני ה' אלוקין. ועכשיו שאין ביהמ"ק קיים, אין שמחה אלא ביין, שנא' ויין ישמח לבב אנוש. וברשב"ם: במ"ש ר' יהודה בראוי להם, דהגמ' מפרשת מהו הראוי להם ביין. ובפירושו ר"ח: ת"ר חייב אדם לשמח ביתו ברגל, ר' יהודה אומר שמחת אנשים ביין ושמחת הנשים וכו', בזמן שביהמ"ק קיים אין שמחה אלא בבשר, ועכשיו אין שמחה אלא ביין שנא' ויין ישמח לבב אנוש. וצ"ב כמאן ס"ל, ומשמע ממה שמעתיק דברי ריב"ב על דברי ר' יהודה, משמע דס"ל דאין ביניהם מחלוקת. וצ"ב.

ובבית יוסף (ס' תקכ"ט) הביא על דברי הרמב"ם את הגמ' בפסחים הנ"ל, וכתב: ויש לתמוה על הרמב"ם למה הצריך שיאכלו בשר וישתו יין, דהא בביריתא קתני דבזמן הזה אין שמחה אלא ביין, ומשמע

דבין סגי בלא בשר. וכתב הרש"ל (יש"ש ביצה פ"ב ס"ה) ואני אומר דריב"ב לא בא למעט אכילת בשר כי פשיטא שאין שמחה אלא בבשר, דהא שמחת יום טוב היא הסעודה, דלא נקרא סעודה להיות בה לב טוב ושמח בלא אכילת בשר, אלא בזמן שבת המקדש קיים היו אוכלים בשר שלמים ועומדים על קרבנותיהם, והיה מספיק להם שמחה זו אפילו היו שותים מים תוך הסעודה. אבל עכשיו שאין לנו שמחת שלמים, והמקדש חרב וערבה כל שמחה, אין שמחה אלא ביין (דהיינו שצריך צירוף יין לבשר), וזולתה אינו יוצא ידי שמחת יום טוב. ואדרבה במה ישמח את עצמו אם לא שישתה וישמח ולבטוח בה' שיחזור אלינו. ואף בימי גלותינו בהיותנו בארץ אויבינו לא מאס ולא געל אותנו להפר בריתו תורה ומצוות מאיתנו, כי תמיד הוא ה' אלוקינו. ומשמע מדבריו דס"ל דצירוף של יין ובשר מועיל לצאת יד"ח, שהתחיל דעיקר הסעודה והשמחה בבשר, ומסיים דרק ע"י היין ישכח צערו והחורבן ותהא השמחה שלימה.

ג. והנה במגן אברהם (רמ"ט, ו') גבי הדין דאסור לקבוע סעודה בער"ש וכו' מפני כבוד השבת שיכנס לשבת כשהוא תאב לאכול, וכל היום בכלל האיסור, וכתב הרמ"א: סעודה שזמנה בער"ש כגון ברית מילה או פדיון הבן מותר כנ"ל. וכן המנהג פשוט. ומביא המג"א דהשל"ה כתב: מורי מהר"ש מלובלין היה סנדק בער"ש, ולא רצה לילך על הסעודה מאחר שהיה מנין בלעדו. ושל"ה השיב לו. ובמחצית השקל מביא, דמהר"ש הביא ראיה לאסור מהא דאמרין דמר"ח עד התענית אין לאכול בסעודת ברית מילה כי אם מנין מצומצם. ואע"ג דאיסור אכילת בשר באותם ימים אינו אלא מנהג בעלמא, כ"ש סעודת שבת דחשובה, דאין לאכול בסעודת ברית מילה כי אם מנין מצומצם בערב שבת. והשל"ה השיב לו, בשלמא בסיומן תקנ"א, דעכ"פ היתירים על מנין י' יכולים לקיים סעודת ברית מילה במאכלי חלב, משא"כ בערב שבת לאסור היתירים ממנין י' מכל וכל זה לא שמענו. ומהר"ש השיבו דמה שאוכלים היתירים מ' מאכלי חלב אין מקיימים בזה סעודת ברית מילה, דאין שמחה אלא בבשר וא"כ חזרה הרא"י, דלא התירו סעודה ליתר מ' אף משום מנהג, וכ"ש בערב שבת. ובעולת שבת הקשה על המהר"ש דהא דאין שמחה אלא בבשר היינו בזמן שבת המקדש קיים, וכונתו לגמ' בפסחים הנ"ל, ולומד מזה בעולת שבת דבזמן הזה אין שמחה בבשר כיון דליכא שלמים, וא"כ על כרחיך בסעודה יוצאים גם בשאר דברים שאר רק בבשר [ויין לא שייך לברית מילה דהתם הוא דין בסעודה, שצריך שישעה סעודה של שמחה]. וכתב ע"ז המגן אברהם: ולא עיין בסנהדרין דף ע, ומבארם היד אפרים והמחצית השקל מהא דאמרין בגן סורר ומורה אכל בשר מלוח אין נעשה בן סורר ומורה. ומביאה הגמ': תנן התם ערב תשעה באב וכו' ולא יאכל בשר, ותניא אבל אוכל הוא בשר מלוח, עד כמה, אמר רב חנינא בר כהנא כל זמן שהוא כשלמים, וברש"י: שלא עבר עליו זמן אכילת שלמים ב' ימים ולילה אחד, עדיין בלחליחותו הוא, ולא איקרי מליח, ומשמח את הלב, כדכתיב וזבחת שלמים ואכלת שם ושמחת, אלמא בר שמחה הוא. אבל בתר הכי הוי מליח ונחלף טעמו במלוחו. והנה ערב תשעה באב היינו לאחר חורבן הבית, ובכל זאת אמרין דיש שמחה בבשר כל זמן שאינו מלוח, משמע דכל בשר יש בו שמחה אף שאינו שלמים. ולפי זה מיושב סברת מהר"ש דבסעודת ברית מילה בעינן דוקא בשר, והאוכל מאכלי חלב אין מקיים סעודת ברית מילה. וכתב מחצית השקל דדברי המג"א כשיטת הרש"ל דגם בזה"ז יש שמחה בבשר, ולכך בעינן בסעודת מילה שתהא בשמחה עם בשר, וסברת העולת שבת יש ליישב על פי התוס' במועד קטן (יד: ד"ה עשה) מיהו נראה לי דשמחת הרגל נמי דרבנן, ושמחת היינו בשלמי שמחה כדאיתא בחגיגה, והיינו דשמחה דאורייתא מקיים רק ע"י אכילת קרבן, ורק מדרבנן קבעו ביום טוב לעסוק בכל מיני שמחה, וזו כונת הרמב"ם יש בכלל אותה שמחה, והיינו דרבנן כללו במצות שמחה בזה"ז בשר ויין. ומה שהקשה הב"י דבגמ' אמרו אין שמחה אלא ביין, היינו לקיים מצות שמחה דאורייתא, דרק ביין איכא שמחה, ומ"מ מדרבנן הצרכנו ג"כ בשר. ולפ"ז בסעודת ברית מילה, לא מתקיים דוקא בבשר, דהא בבשר לא מקיים שמחה מהתורה, וא"כ גם האוכלים מאכלי חלב מקיים מצות הסעודה, ולכך ס"ל לעולת שבת דלכולם מותר, ובחמד משה כתב דהעיקר כסברת העולת שבת.

ובמ"ש המחמה"ש דהמג"א יסבור כרש"ל, יש לעיין דהא לרש"ל בעינן בזה"ז צירוף של בשר ויין, דכיון דאיכא צער החורבן רק ע"י יין מפני הסעודה עם בשר יועיל לשמחו, ודלא כמג"א דסגי בבשר.

ד. ובהגהות כתב סופר מביא רש"י בביצה (יט): ושמחת בחגך, לרבות כל מיני שמחות של בשר לשמחה מדלא כתיב והבאת שלמים ואכלת שם ושמחת. ומיהו פשיטא לן דכל זמן שבת המקדש קיים אין שמחה אלא בבשר, שנא' וזבחת שלמים ואכלת שם ושמחת. והאי קרא בהר גריזים כתיב ולא בשלמי שמחת יו"ט כתיב, דשמחת יום טוב אם יש לו כבורות ומעשר בהמה אין צריך להביא שלמים, ונראה מפורש ברש"י דדקדק לומר דוקא בזמן בית המקדש ולא לאחר החורבן. וראיתי בנחל איתן על הרמב"ם דג"כ מביא ראיה דרק בשלמים מקיים מצות שמחה מן התורה, ומ"ש הרמב"ם אעפ"י שהשמחה האמורה כאן היא קרבן שלמים וכו', יש בכלל אותה שמחה וכו', היינו מדרבנן אסמכוהו לשאר שמחות. ועוד י"ל דאכילה ושתיה בכלל מצות עשה דמקרא קודש והיינו כבוד ועונג, ומביא ראיה ממחלוקת ר"א וכו' דכל

שע"י שמירת השבת ואמירת ויכולו מתכפר עוונותיו ואף עע"ג, א"כ אין שמחה יותר ממחילת העוון וכמ"ש דשמחים אחר יוה"כ וכו', אזי יגל יעקב וישמח ישראל לומר ישמחו במלכותך.

ובספר חסידים (סי' רע"א) ויברך אלוקים את יום השביעי ולא פירש כמה וכו', מכלל שבירך את השבת באור, ומצוה שישיר וירנן בשבתות שנאמר מזמור שיר ליום השבת טוב הודות לה' ולומר לשמך עליון. ויש לשמוח בשבת בפיקודי ה' ישרים משמחי לב. ומשמע דס"ל דשמחת השבת בלימוד התורה ובשירה וזמרה לה'.

ובנצ"ב בהעמק שאלה (חיי שרה אות י') וביום שמחתכם זה השבת, אינו אלא שמחת הנפש יתירה, ומאכן תקנו בתפילה ישמחו במלכותך וכו', וכמ"ש הב"י (סי' רפ"א) בשם רב כהן צדק, ולזו השמחה כיון בירושלמי. ובתורת חיים סופ"ק בחולין: דשמחה גשמית באכילה ושתייה ליכא מצוה בשבת, אבל שמחה רוחנית איכא, ולכך אפשר לומר בשבת וישמחו בך אוהבי שמך. ובשפת אמת עה"ת בשם החידושי הר"ם: שבשבת השמחה בפנימיות ומעצם היום, ע"י שהקב"ה משרה שכירתו על ישראל וזוכין לנשמה יתירה, ועי"ז נתישר הלב וזוכין לשמחה, וכמ"ש לישרי לב שמחה, משא"כ יו"ט נצטוונו לעבוד בשמחה הגופנית. והנה בשו"ת שבות יעקב (ח"ג סל"א) תשובת הרמ"ע מפאנו שאין עושים קידוש לבנה בשבת ויו"ט, דאין מערבין שמחה בשמחה, ומקשה עליו דהא בשבת ליכא שמחה רק ביו"ט, אמנם להנ"ל אתי שפיר דגם בשבת איכא מצות שמחה, ובפרט לפי מש"כ דהוא משום השראת השכינה על ישראל וזוכין לנשמה יתירה, ובקידוש לבנה השמחה על הקבלת פני השכינה, ולא היינו שמחה גופנית אלא שמחה רוחנית. ואמרת לבאר בזה מ"ש הרמב"ם (פ"ג מהלכות חנוכה ה"ג) ומפני זה התקינו חכמים וכו' ימי שמחה והלל, ומדליקין בהם הנרות, וכן אסורים בהספד ובתענית כימי הפורים וכו'. ויש מבארים דקאי על הלל בשמחה, ולא משמע כן מלשון הרמב"ם. ויש מבארים דהשמחה רק לאסור בהספד ובתענית, אבל ברמב"ם כתב וכן אסורים, משמע שהוא דין בפני עצמו. ובתוס' בתענית (יח): מתענה ומשלים אר"ח קאי, דאי אחנוכה ופורים אינו יכול להתענות דיום משתה ושמחה כתיב, ומשמע דקאי גם על חנוכה. ולהנ"ל יש לבאר דקבעו ימי חנוכה לשמחה והלל, והיינו דצריך שמחה רוחנית בימי החנוכה ולא שמחה גשמית, וכמ"ש הב"ח דעיקר ההודאה על רוחניות ולא על הגשמיות, ולכך עיקר השמחה ברוחניות ע"י פיקודי ה' ישרים משמחי לב. ועיקר הגזירה היתה להשכיחם מתורתך והדליקו הנרות, ועי"ז אור הגנוז בתורה שבע"פ ואור התורה נצחו האויבים. וזה מרומז בכתוב אור זרוע לצדיק ולישרי לב שמחה, דעי"ז האור של התורה והנרות הגיעו לשמחה.

ט. ובדין חול המועד, משמע מלשון הרמב"ם הנ"ל דאיכא בו חיוב שמחה, אבל כבוד ועונג אינו נוהג בו. ובשו"ת הגרעק"א (ח"א ס"א - השמטות) דבשבת ויום טוב יש חיוב אכילת פת, וכתב דאפשר הטעם כיון דבירכו וקידשו ה' לשבת במן דקראו הכתוב לחם, קבעו חיוב סעודת לחם, וכן ביו"ט דמה"ט צריך לקבוע ב' סעודות לחם. אבל בחוה"מ אף דאיכא חיוב שמחה, מ"מ אין חיוב לאכול פת, וכדקיי"ל בשו"ע אור"ח (קפ"ה, ז'), וכתב: ויש לעיין בדברי הרמב"ם הלכה כ"ו מיו"ט הנ"ל, וכל יום טוב נאמר בהם מקרא קודש, מה"ט יאה החיוב ג"כ בחול המועד דאיכא ג"כ מקרא קודש כמ"ש הרמב"ם רפ"ז ביו"ט. וי"ל וכו' בשו"ע הרב (תקכ"ט, ה') דב' מצוות אלו כבוד כבוד ועונג אינן נוהגות בחוה"מ, שהרי לא נאמר בהם מקרא קודש. ובשו"ע (קפ"ה, ז') אם לא הזכיר של ר"ח אינו חוזר מפני שאינו חייב לאכול פת כדי שיתחייב לברך ברהמ"ז, וחווה"מ דינו כר"ח. ובמגן אברהם (סק"י) זהו דעת הרמב"ם וכמ"ש סתקע"ד, ועמ"ש בס' תק"ל. והגר"א כתב: ויש חולקים, ולכאורה נראה כדבריהם וכמ"ש ההלל והשמחה שמונה, ור"א אומר י"ד סעודות וכו'. ובתורת כהנים מקרא קודש, כבדהו באכילה ושתייה וכסות נקיה, ואמרינן בחגיגה (יח). תאמר בחוה"מ וכו'. אבל אינו מוכרח. ומקור דעה זו בב"י בשם תשב"ץ קטן (סי' רי"ד) דבחול המועד אין מחזירין אותו כי אם בסעודת שחרית ושל לילה וכו', ומשמע דבסעודה א' ביום וא' בלילה מחזירין אותו, וע"כ דס"ל דיש חיוב סעודה בחוה"מ. ומה דהביא הגר"א מהא דההלל והשמחה שמונה, צ"ב דהתם הוא חיוב שמחה, ולא חיוב סעודה, וכמ"ש האחרונים. ויש לבאר עפ"י הגמ' בסוכה (כה:): בחתן שפטור מהסוכה, דאין שמחה אלא במקום סעודה. ואפשר לדחות דהתם בשמחת חתן, וכמ"ש שם אין שמחה אלא בחופה, דעיקר השמחה הוא שאוכל עם אחרים ומשמחים אותו. ומה שהביא מר"א י"ד סעודות, לכאורה רבנן פליגי עליה (כו). ולר"א תשובו כעין תדורו, מה דירה אחת ביום ואחת בלילה אף סוכה, ורבנן כדירה, מה דירה אי בעי אכיל אי בעי לא אכיל וכו'. ויש לבאר דכי פליגי היינו אי בעי לאכול בסוכה דוקא, אבל משום חוה"מ מצות שמחה צריך לאכול, וכמ"ש התוס' בהא דחזר בו ר"א, היינו ממה שמצריך סוכה, ולעולם י"ד סעודות בעי.

ומה שהביא הגר"א מתו"כ בפרשת אמור (פי"ב) ביום הראשון מקרא קודש, קדשהו. וביום השמיני מקרא קודש, קדשהו. במה אתה מקדשו, במאכל ובמשתה ובכסות נקיה. ובמכילתא פרשת בא (ס"ט) קדשהו במאכל ובמשתה ובכסות נקיה. אין לי אלא יו"ט הראשון ואחרון שהם קרויים מקרא קודש, חוש"מ מנין, ת"ל אלה מועדי ה' אשר תקראו אותם מקראי קודש. ובמגן אברהם (תקכ"ט, א') כתב

הביה"ל מהאליהו רבה שכתב דלכך השמיטו השו"ע והלבוש, אך גם הוא מודה דהמג"א שהבאנו לעיל לא כ"כ, וגם סיים דמ"מ צ"ע.

ובאמת הדבר צ"ב, דאין מדרכו של מרן הב"י לחלוק מכת קושיא על הרמב"ם ושאר הראשונים ולחדש שיטה לעצמו. ועוד, הא נפסק בשו"ע חו"מ (קצ"ט, ג') דמשחיטין הטבח בעל כרחו בג' פרקים בשנה, והוא משום אכילת בשר לשמחת יום טוב, והעמידו חכמים את דיניהם על דין תורה דכסף קונה ולא בעינן משיכה. ומצאתי בב"ח שהביא הגמ' בחולין דהוא מקור דברי הטור דיש שמחה בבשר, ולפי"ז גם מרן השו"ע הכי ס"ל, דלא כתב חילוק בין הזה"ז לזמן בית המקדש, ופסק כך הלכה בסתם, ואין מדרכו להביא הלכות שאין נוהגות בזמן הזה, ועל כרחך דיש מצות שמחה בבשר לפחות מדרבנן. ונראה דצריך לומר דהשו"ע לא פירט איך השמחה, וגם ביין לא כתב דבזה השמחה, וקביעת סעודה על היין הוא הלכה מהלכות סעודה. ומה שכתב הביאור הלכה דיש חילוק בין זה"ז לזמן ביהמ"ק, דאין חיוב לאכול בשר אלא רק מצוה יש בו, והיינו מצוה קיומית ולא מצוה חיובית, הנה בשו"ע הרב (תקכ"ט, ז') כיצד משמחין הקטנים וכו', והאנשים בזמן שביהמ"ק היה קיים וכו', ועכשיו שאין ביהמ"ק קיים, אין יוצאין ידי חובת שמחה אלא ביין שנא' וכו'. אבל בשר אין חובה לאכול עכשיו וכו', ומ"מ יש מצוה באכילת בשר ביו"ט כיון שנאמר בו שמחה, והואיל ואין לנו לשמוח בו בעיקר השמחה שהיא אכילת בשר שלמים, יש לנו לשמחו בשאר כל מיני שמחות וכו'. והוא בדברי המג"א (תרצ"ו, ט"ו) שכתב: ואפשר לומר דפורים שאני דכתיב ביה שמחה, ואין שמחה אלא בבשר. ומכל מקום קשה דהא יו"ט נמי שמחה כתיב ביה, ואין חיוב לאכול בשר רק בזמן שבית המקדש קיים, עיין סתקכ"ט וכו'. ולמדו בכונתו דיש מצוה קיומית גם בזה"ז אף שאינה מצוה חיובית, ובזמן ביהמ"ק היה זה מצוה חיובית. וצ"ב היכן יש ב' מצוות בתורה, ואפשר לחלקם ולומר דא' חיובית וא' קיומית, ובמצוה אחת לא מציינו חילוק בזה דבזמן מסוים הוא חיובי ובזמן מסוים קיומי, ועדיף טפי לומר דהוא מדרבנן או מצוה מן המובחר.

ואגב בדין שתיית יין כתב בפסקי תשובות להוכיח מרש"י ב"מ (פו:): דכתב דשותה שכר לפכוחי פחדיה, היינו דכתיב יין ישמח לבב אנוש, ולמד מזה דזה ג"כ גורם שמחה כיון. ובאמת אין רא' מרש"י דביין יש ב' תכונות, דגם מפגי פחד ע"י דמסיח דעתו, ומלבד זאת ג"כ גורם שמחה לאדם. אמנם בשאר המשקים אף דמסלק הפחד מ"מ אינו משמח, וביום טוב בעינן נמי שמחה, וגם לרש"ל להפיג צער החורבן, היינו שע"י שמפיג הצער יוכל לשמוח ג"כ, וזה ג"כ נפעל ע"י יין.

ז. והנה בדין עונג יו"ט שכתבו הרמב"ם והשו"ע דכשם שמצוה לכבד השבת ולענגה כך כל ימים טובים וכו', והקשו האחרונים מהגמ' בפסחים (סח:): אמר רבה הכל מודים בשבת דבעינן נמי לכם, דכתיב וקראת לשבת עונג. והוא על מה שהובא שם מחלוקת רבי אליעזר ורבי יהושע גבי שמחת יום טוב אם אומרים דחציו לכם וחציו לה', או כולו לה' או כולו לכם. וס"ל לרבה דבשבת בעינן גם לר"א לכם, ומשמע דביום טוב ליכא דין עונג. ובספר בני בנימין כתב להגיה בדברי הרמב"ם דרק לענין כבוד השו"ת שבת ויו"ט, ולא לעונג. אך צ"ע דגם בטור ושו"ע הביאו זה להלכה, גם בשעה"מ (הלכות מעשר) הביא דברי הרמב"ם, ופסק מכאן זה להטמין ע"פ דיו"ט משום עונג יום טוב. וכו"ה בעוד אחרונים. ובמאירי (ביצה לד:): שהיו"ט כשבת לקביעת מעשר. ויש לבאר דבשבת לא הוזכר לה' אלו קודש כמו ביום טוב, א"כ אין בו דין של חציו לה' וחציו לכם גם לר' יהושע, וממילא גם לר' אליעזר לא שייך כולו לה'. אבל ביום טוב כיון דאיכא ב' קראי לה' ולכם, גילתה לנו התורה שיתקיים העונג והשמחה ע"י כולו לה', וכמ"ש הראשונים דזה בעצמו השמחה שלו, וכמ"ש הרז"ה, ואם יושב ושונה נפשו חשקה בתורה דזהו העונג שלו. אמנם המהר"ל (סוף הל' יו"ט) מביא גבי תענית חלום בשם ספר כנסת הגדולה, שאין צמים ביום טוב רק בשבת, דבשבת עונג דידיה הוא, אבל ביום טוב כתוב שמחה, ואין שמחה אלא בבשר ויין, וגם הסוברים דשרי תענית חלום ביו"ט הוא מחמת סכנת נפשות. ומ"מ משמע דביום טוב ליכא עונג, אך יש לומר דגם הם ס"ל כרמב"ם דאיכא מצות עונג ביום טוב, ורק יש תוספת דין שמחה, ולכך מחמת זה אסור תענית חלום.

ח. ובהא דמשמע דליכא דין שמחה בשבת, כבר הביאו האחרונים מהספרי פרשת בהעלותך: וביום שמחתכם זה השבת, ובירושלמי (מגילה פ"א ה"ד) על הא דאין עושין סעודת פורים בט"ו שחל להיות בשבת אלא ביום א', ואמרו בירושלמי הטעם דכתיב לעשות אותם ימי משתה ושמחה, את שמחתו תלויה בב"ד, יצא זה ששמחתו בידי שמים, משמע דאיכא מצות שמחה בשבת ג"כ. ובמפרשים כתבו בזה בכמה אנפי בשו"ת לב חיים (ח"ג סכ"ו) מנן המחבר מביא דברי הספרי, וכתב דהיינו דתוקעין על הקרבן, וכן תפילות שהם במקום הקרבן יפה תיקנו בהם לשון שמחה, דשבתות איקרו יום שמחה וכו'. והשמחה זו של שבת אינה כשמחת יו"ט לאכול ולשתות ולשמוח שמחת המועדים, דדוקא ביום השבת הוא יומא דנשמחא גופא כמ"ש בזה"ק ויקהל, והשמחה של הנשמה והגוף דוקא בעסק התורה והמצוות. ואמרו חז"ל לא ניתנו שבתות ויו"ט לישראל אלא כדי שיעסקו בהם בתורה, ואמרו בסנהדרין (צ:): דאין נותנין מתנות כהונה לכהן עם הארץ אלא לת"ח למען ייחזקו בתורת ה', אם כן איך יתכן שהקב"ה יתן מתנה טובה לע"ה וכו'. ועוד כתב כיון שאמרו

המחלוקת רק איך מתקיים לכם ולה', ומשמע דשמחה לכו"ע אתי שפיר, וכמו בשבת דלא כתיב שמחה, ומ"מ היינו לכם, וגבי נגעים אמרו דנותנים לחתן ז' ימי המשתה וכן ברגל, ומשמע דכ"ש רגל דהוי דאורייתא, וכתב לדון בלשון הרמב"ם בזה. ובשאגת אריה (סימן ס"ה) כתב על פי דברי הר"ן בסוכה (ריש פ"ד) ואע"ג דכי מיקלע יום ראשון בשבת אי אפשר בשלמים וכו', אפ"ה איתא לשמחה בבשר של חולין או בשאר מיני שמחות, שלא אמרו אין שמחה אלא בבשר אלא למצוה מן המובחר ולא לעכב, ובה מיישב לשון הרמב"ם. אמנם עדיין קשה לשון הגמ' בפסחים דנקטה רק יין, וצ"ל כמ"ש הרש"ל, ופי' מש"כ דהיינו למצוה מן המובחר ולא לעכב. ואפשר לומר עוד דבזמן בית המקדש שהיתה אפשרות לקיים שמחה בקרבן, לא מקיים בפחות מזה, כיון שצויה התורה לשמוח היינו בכל דור ודור כפי השמחה ששייכת באותו דור, ולא מקיים בזמן בית המקדש בפחות מזה, אבל כשאי אפשר ככה"ג מקיים גם בשאר מיני שמחות, ובה אתי שפיר הלשון אין שמחה אלא בבשר שלמים, והיינו כשיש בשר שלמים, וכשאין מקיים השמחה גם בבשר אחר וכן ביין. וכ"כ בשאגת אריה בסוף התשובה. ולפי"ז מיושב שיטת המג"א דבזה"ז שמחה בכל בשר.

ה. ובעיקר קושית הב"י על הרמב"ם, הנה בגמ' לת"ק במה משמחם ביין, ולר' יהודה אנשים בראוי להם וכו' ביין. וברשב"ם: גמ' קאמר לה, ובתוס' דמה שאמר ת"ק במה משמחו ביין היינו בזמן הזה, אבל בזמן בית המקדש אין שמחה אלא בבשר. והיינו דת"ק ס"ל כריב"ב, וא"כ לר' יהודה דפליג וס"ל בראוי, א"כ אם רגילות שמחה ביין ובשר בעינן דוקא יין ובשר, וכמו לנשים בבדי צבעונין. ובר"ף הביא רק דברי ר' יהודה משמע דפסק כוותיה. ובמאירי במה משמחם, כל אחד בראוי לו, אנשים ביין ובשר וכו'. משמע דסובר כר' יהודה, או שגורס בגמ' בר' יהודה גם בשר, או דמפרש כמו שכתבנו דה"ה בשר כיון שרגילים בזה לשמוח. ובספר יראים (סרכ"ז) מביא דברי ריב"ב וכתב: ועכשיו אין שמחה אלא ביין, שנא' ויין ישמח לבב אנוש, ולא יין בלבד אלא כל דבר שמשמח את האדם, וכל דבר ששמחה הוא לו חייב לעשות [וצ"ב כפל הלשון, ואולי כונתו דיש דברים שכלל בנ"א עושים לשמחה, ויש שברים המיוחדים לאדם זה], כדנתיב בער"פ חייב אדם לשמח בניו ובנותיו וכו'. ר"י אומר נשים בראוי להם וכו'. למדנו שבכל דבר המשמח את האדם, חייב אדם לשמוח ולשמח עמו עניים וכו'. ומשמע דלא ס"ל כותס' במו"ק דה"ז דרבנן, וכונת הגמ' אין שמחה אלא ביין, דזה מפורש בתורה, וגם בשאר דברים כל א' בראוי לו מקיים שמחה דאורייתא, וכעין שיטת השאג"א. ומ"מ לא ס"ל כותס' דת"ק כריב"ב, אלא ר"י ס"ל כריב"ב, וסמך דקיי"ל כר' יהודה וריב"ב. ולפי"ז לא צריך לומר כרש"ל דכונת הגמ' דבעינן יין ובשר אלא יין דוקא, והשאר כל א' בראוי לו, וא"כ אפשר שזו שיטת הרמב"ם. ובמהר"ל (הלכות יו"ט ט"ו) אמר מהר"ש מצוה לשמוח ברגלים, הנשים וכו', והאנשים ישמחו בבשר ויין, והתינוקות בקליות וכו'. ומשמע דפסק כר' יהודה וכתב בשר ויין, וא"כ נראה דפוסק דלא כריב"ב, וס"ל כראוי היינו גם בשר, וחולק על ריב"ב דס"ל דשמחה הוי בבשר קרבן בלבד, אלא ה"ה כל בשר וכמאירי. ואמנם ברמב"ם שכתב ג"כ: ואעפ"י שהשמחה האמורה כאן הוא שלמים וכו', ויש בכלל אותה שמחה וכו', משמע לכאורה דס"ל כר"י בן בתירא. ויש ליישב דלריב"ב למד דשמחה ל"ה מחמת הבשר אלא משום הקרבן, אמנם לר' יהודה השמחה מחמת הבשר, וס"ל דמ"מ למדו חז"ל דיש חיוב קרבן כדי שיהא לו בשר, וממילא יהא לו שמחה בבשר. ואפשר שלמדו כן מסמיכות המקראות בזה. וי"ל ע"ז. ובערך השולחן כאן כתב לישב: ונ"ל דל"ק מ, דגם בזה"ז איכא שמחה בבשר כמו שהוכיח המג"א מהגמ' בסנהדרין וכו', אלא דעיקר שמחה ביין. ומביא מלשון הרמב"ם בספר המצוות: ובכלל ושמחת בחגך לאכול בשר ולשתות יין וכו', ומה שיתחייב מהם יותר שתיית יין וכו'. וכן מבואר כע"ז בב"ח דעיקר השמחה בשלמים וביין, אבל ודאי דיש שמחה בבשר, ובדרישה דין הוי ודאי שמחה, ובבשר ספק אם מחמת הקרבן או מחמת הבשר עצמו, ומ"מ איכא קצת שמחה, ולכך פלגינהו הרמב"ם.

הנה בדעת הרמב"ם מצאנו כמה שיטות בזה, ד"א דהוי דרבנן, ולשאג"א מצוה מן המובחר, ולרש"ל הוא משום סעודה של שמחה, ולמאירי והיראים כל א' בראוי לו, ולשיטתם בכל דור לפי זמנו, ויש מבארים כונת הרמב"ם או בשר או יין.

ו. ובדעת מרן השו"ע: הנה בסימן תקכ"ט ס"א מצות יום טוב לחלקו חציו לבית המדרש, וחציו לאכילה ושתייה, ואל יצמצם בהוצאות יו"ט, וצריך לכבדו ולענגו כמו שבת. וחייב לבצוע על ב' ככרות, ולקבוע כל סעודה על היין. ובסעיף ב': כיצד משמח, הקטנים נותן להם קליות ואגוזים וכו'. ובביאור הלכה: והאנשים בזמן שבית המקדש היה קיים היו אוכלין בשר השלמים לשמחה, וכדכתיב וזבחת שלמים ואכלת שם ושמחת. ועכשיו שאין בית המקדש קיים אין יוצאין ידי חובת שמחה אלא ביין, שנא' ויין ישמח לבב אנוש, אבל בשר אין חובה לאכול עכשיו כיון שאין לנו בשר שלמים, מכל מקום מצוה יש גם באכילת בשר כיון שנאמר בו שמחה. כן מבואר מדברי הב"ח וש"א. והמחבר שלא הזכיר בשר אויל לשיטתיה בב"י עי"ש. ולענין יין סמך על מה שהזכיר בסעיף א' שצריך לקבוע סעודה על היין, ומשמע שלומד דהשו"ע פוסק דבזה"ז אין שמחה בבשר. ואמנם מקור דברי

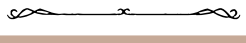
התניא (סנ"ב) חייב לכבדו במאכל ומשתה ובכסות כשאר יום טוב, והביא המשנה דאמרו ההלל והשמחה שמונה, ומביא השו"ע דדי באכילת פירות, ומכל מקום נראה לו דלכתחילה מצוה לאכול פת, ומבאר המחצית השקל: אפשר נתכוין דהא כתב הרב ב"י בשם תשב"ץ שצריך לאכול בחוה"מ פעם אחת בלילה ופעם אחת ביום, ונהי דלא קיי"ל כוותיה לענין ברהמ"ז, מכל מקום לכתחילה יש להחמיר כדבריו ולאכול פת. ובשבלי הלקט (ס"ר"כ) וחייב אדם לכבד חוה"מ במאכל ומשתה, דכתיב אלה מועדי ה' אשר תקראו אותם וכו', וחולו של מועד בכלל מקראי קודש הם. ושנו חכמים במשנת אבות: ר' אליעזר המודעי אומר המחלל את הקדשים והמבזה את המועדות וכו', ופירש רבינו שלמה: המבזה את המועדות שעושה בהם מלאכה ושנוהג בהם מנהג חול באכילה ושתייה שאין נוהג בהן כבוד כראוי, והאי המבזה את המועדות בחוש"מ קא, דביו"ט פשיטא דאסירי במלאכה. ובמשנה ברורה: גם חייב לכבד חוה"מ במאכל ובמשתה וכסות נקיה שלא ינהג בהם מנהג חול וכו'. ובשער הציון (סק"ד) מג"א בשם התניא, וכן איתא במכילתא פרשת בא בהדיא כוותיה. אלא דמ"ש התניא כשאר יו"ט השמטת, דלעניות דעתי אין להחמיר בזה, וכ"כ דהרמב"ם פ"ז מהלכות יו"ט הביא ג"כ דחוה"מ נקרא מקרא קודש, ואעפ"כ פ"ו מהלכות יום טוב שהעתיק שם בדין ט"ז, חיוב כבוד ועונג מטעם מקרא קודש לא העתיקו רק לענין יו"ט, ולא לענין חול המועד, דשם לא העתיקו רק מצוה בשמחה, ש"מ דס"ל דלענין חוה"מ אין להחמיר בזה. וע"כ צ"ל דאף בחול המועד נקרא ג"כ מקרא קודש, מ"מ כיון דלענין מלאכה וכו' הרי דאין קדושתו חמור כמו יום טוב, ולכן גם לענין כבוד אין לדמותו ליום טוב. וזהו נראה דעת הרמב"ם. ומה דמשמע במכילתא הנ"ל דצריך לכבדו באכילה ושתייה וכסות נקיה, יש לומר דהיינו לכבדו יותר מימות החול בכל זה, אבל אינו מחויב לדמותו לגמרי בזה ליו"ט וכו', דהרי לענין אכילה וכו', ובחוה"מ אין מחויב לאכול פת וכו'. ולדברי השעה"צ מיושב קושיית הגרעק"א, ויש לבאר דבריו דאיסור מלאכה בחוה"מ כתב הרמב"ם (רפ"ז) חוה"מ אעפ"י שלא נאמר בו שבתון, הואיל ונקרא מקרא קודש, והרי הוא זמן חגיגה במקדש אסור בעשיית מלאכה, כדי שלא יהא כשאר ימי החול שאין בהם קדושה כלל, והעושה בו מלאכה האסורה מכין אותו מכת מרדות מפני שאיסורו מד"ס וכו', שסוף הענין בדברים שנאסרו בו כדי שלא יהא כיום חול לכל, לפיכך יש מלאכות אסורות בו ויש מלאכות מותרות בו, ולמד מזה רבינו הח"ח דעיקר האיסור בחול המועד שלא יהא כיום חול, וא"כ ה"ה בכבוד ועונג העיקר שלא יראה כיום חול, ולכן א"צ שיהא כיום טוב לענין הלבוש והעונג. והנה אף דכתב הרמב"ם דכל ימים טובים נאמר בהם מקרא קודש, ולכן נכלל בקרא דלקדוש ה' מכובד, היינו דיש בו מצות כבוד ועונג, אבל כל חד בדרגא דיליה. והנה מהשבלי הלקט הנ"ל שלמד מדברי רש"י, משמע ג"כ דהבזיון אם נוהג בו מנהג חול.

י. אך לשון הרמב"ם קשה קצת, דלא הזכיר כלל עונג בחוה"מ רק בשבתות וימים טובים, ויש ליישב באופן אחר, דקרא דחוה"מ מקרא קודש הוא כמ"ש בגמ' בחגיגה (יא.) ובתו"כ הנ"ל: אלה מועדי ה' אשר תקראו אותם מקראי קודש, וגבי יו"ט הפסוק אלה מועדי ה' מקראי קודש אשר תקראו וכו', והיינו דבקרא דיום טוב היום מצד עצמו מקרא קודש, אבל בקרא דחול המועד אשר תקראו אותם, היינו במוטל עלינו לקרא אותם מקרא קודש. ובוה דמודקדק לשון הרמב"ם: הואיל ונקרא מקרא קודש בחוה"מ, וביו"ט כתב נאמר בהם מקרא קודש, וא"כ יש לומר שקרא דלקדוש ה' מכובד היינו מה שקבעו ה' כמקרא קודש, ולכן דין כבוד ועונג קאי רק על שבת ויום טוב ולא על חול המועד, דהוא אינו מקרא קודש, רק מוטל עלינו לקדשו ולהבדילו. וכל זה אי נימא דהרמב"ם ס"ל דמלאכת חול המועד עיקרה דאין, והיינו שלא יראה דרך חול, ובכל אופן שאינו דרך חול כבר לא עבר על דאין, ורק מדרבנן קבעו גדרים בזה ולכן לא לוקה. אמנם לפי מ"ש הגמ"י (ס"ז אות ב') דכל הפסוקים אינם אלא אסמכתא וכו', א"כ גם קרא דמקרא קודש היינו אסמכתא בעלמא, וממילא איסור מלאכה רק מדרבנן, ולא שייך ענין כבוד ועונג כיון שלא הוזכר בו מקרא קודש, ואף דאסמכתוהו רבנן, מ"מ היינו רק לאוסרו במלאכה שלא יהא כיום חול. וראיתי בספר יראים (סימן ת"ז) קדש שמנות ימים, כתוב בפרשת אמור ביום הראשון מקרא קודש, ותניא בתו"כ קדשהו, במה אתה מקדשו, במאכל ובמשתה ובכסות נקיה, וכתב וביום השביעי מקרא קודש, וכשם שצוה הכתוב לקדש ראשון ושביעי, כך צוה לקדש חוה"מ דכתיב אלה מועדי ה' אשר תקראו אותם מקראי קדש, ותניא בתו"כ במי הוא מדבר, בימים טובים, הרי כבר אמור, א"כ למה כתוב אלה מועדי ה' וכו', אלו ימי מועד שאסורה במלאכה, ובהם נאמר מקרא קודש, אלמא גם הם צריכים קידוש שפירשונו, ונ"ל מדרבנן, וקרא אסמכתא בעלמא כאשר פירשונו למעלה, וספק בידי וכו'. משמע דגם על אכילה ושתייה ר"ל דהוי אסמכתא, וא"כ מה שצריך לאכול היינו מדרבנן. ובשו"ת הרדב"ז (ח"ה סימן אלף תס"א) דחוה"מ מדרבנן, כמ"ש הרמב"ם מכין אותו מכת מרדות, וכן ראש חודש. ולכן כתב בהלכות תענית (פ"ג ה"ז) דאם גזרו תענית ופגע בהם ראש חודש וחול המועד, מתענין ומשלימין. ואם התחילו אין מפסיקין, וכמו חנוכה ופורים. אבל שבתות וימים טובים אין מתענין כלל, ויש ב' דרבנן, ר"ח וחוש"מ יש להם אסמכתא מן התורה, חוש"מ הואיל ונקרא מקרא קודש, עד שמטעם זה איכא מ"ד שהוא מן התורה,

והכתוב מסרו לחכמים לדעת איזו מלאכה אסורה ואיזו מותרת. וגם כי הוא זמן חגיגה, וכן ראש חודש הקישו הכתוב למועדים דכתיב וביום שמחתכם ובמועדיכם ובר"ח. ומהאי טעמא אבעיא להו בגמרא אי מזכירין בו שמחה, ומשום דר"ח לא שייך ביה שמחה, או דלמא כיון דכתיב וביום שמחתכם וכו', אלמא איתקש ר"ח למועד ולא איפשטא, משמע דס"ל דל"ה היקש גמור. אבל מ"מ הרי יש לו אסמכתא מהתורה, ומש"ה ל"ה כשבתות ומועדים, ולא כחנוכה ופורים דהוו דרבנן ממש ואין לו עיקר מהתורה, ובכמה דוכתי מפלגינן במילתא דאית ליה עיקר מהתורה לדבר שאין לו עיקר מהתורה וכו'. ובספר זכרון שמואל (סל"ב) כתב לבאר דכיון דעונג ילפינן מוקראת לשבת עונג, וחוה"מ לא איקרי שבת, רק שבתות ויו"ט, לכך גם הסיפא דכבוד לא הולך רק על שבת ויו"ט ולא חוש"מ, ורק דמהא דמקרא קודש בעינן שלא יהא ממש כיום חול. ושם מביא מהרא"ש בברכות (פ"ז ס"ג): הלכך נראה לרבינו יהודה דחייב אדם לאכול פת ביום טוב משום שמחה, משום חלקהו חציו לאכילה, שעיקר אכילה הוא לחם, ומשמע דחייב פת הוא משום שמחה. ובמעדני יו"ט הקשה מהגמ' בברכות (לה): דפת סעידי אבל לא משמח, ורק בשר ויין משמחו, וכתב דעיקר שמחה בבשר. אבל מ"מ צריך פת בהדיא דאז הבשר משמח, דהביאור דאז עושה סעודה ועיקר סעודה בפת, ועי"ז שייך שמחה. ולפי"ז אתי שפיר מ"ש המג"א והגר"א דמהמשנה דהלל ושמחה שמונה משמע דבעינן פת.

יא. ואגב דאיירינן באיסור מלאכה ביום טוב אם הוי מהתורה, ראיתי בקובץ מבקשי תורה מאמר הלכתי מראש ישיבת כף החיים הגאון ר' יעקב חיים סופר שליט"א דכתב בשם כמה פוסקים שדנו בדעת מרן השו"ע אם ס"ל דהוי מהתורה, וכדמשמע ממ"ש בב"י סימן תק"ל, או דס"ל דלעת הרי"ף והרמב"ם והרא"ש וש"ר דהוי דרבנן. ומנה י"א פוסקים דס"ל בדעת מרן דהוי דאורייתא, ואף דיש חולקים, כתב דכל מקום שלא ברור מה דעת מרן הו"ל ספק, וא"כ דל דעת מרן, ונשאר בדינו מחלוקת בראשונים אם הוא דאורייתא, וא"כ הוי ליה ספק איסור דאורייתא או דרבנן, ולכן בספק איסור נחשב ספק דאורייתא. והנה ציין לדברי המנח"י והתפארת ישראל וכן בארצות החיים, ועיינתי שם, והם לא כתבו דמין פסק הלכה למעשה דהוי דאין, רק דהוא הכרעה בסברתו דהוי דאורייתא, והיינו לולי דברי הראשונים היה נראה לו מסברא לומר דהוי דאין, אבל בודאי דאין כונת הב"י לחלוק מסברתו על הראשונים שהביא מקודם לזה, וכידוע דרכו של הב"י בכל מקום דאף שנראה לו קושי בשיטת הרמב"ם, ומניח דבריו בב"י בקושיית מסוגיות הגמ', מ"מ פוסק כדבריו בשו"ע. ומכ"ש בנדון דידן דגם דעת הרא"ש והרי"ף וש"ר הכי ס"ל, ועוד דאין לו קושי מגמ', רק מסתבר לו כן. ועוד, הא כלל נתן לו מרן השו"ע דיש לפסוק בכל מקום כג' עמודי הוראה וכמ"ש בהקדמת ספרו, ואיך נאמר שכאן חזר בו, ובפרט שכאן כך היא גמרא דעת הבה"ג ור"ת וסמ"ג ומרדכי ותשב"ץ. והנה בשולחן ערוך בסו"ס תקל"ד - מותר להחזיר התרנגולת בתוך ג"י לבריחתה, אף שהוא תוך ג"י לשיבתה. ובמג"א שם, וברא"ש בפסחים (פ"ד ס"ט) כיון דהוא דרבנן. ובב"י סי' תקל"א: ויש לתמוה על הרמב"ם והרא"ש שהשמטוה, והרי הם כתבו שאיסור מלאכת חוה"מ מדרבנן. ובב"י ובשו"ע סי' תקל"ח לזפת כלי גדול או קטן דספיא דרבנן לקולא. ובשו"ע סי' תקל"ז: עמוקה ב' טפחים וחופו ה' טפחים פסק לקולא. ועוד דאף אם נאמר דדעתו בב"י לחומרא, מ"מ חזר בו בשו"ע ופסק להקל, כמ"ש בשו"ע. ובפרט ד"א דלא קיבלנו הוראות הב"י רק בשו"ע. ועוד דגם אם השו"ע מסופק, מ"מ אנו נפסוק להלכה עפ"י כללי הב"י דה"ז דרבנן כג' עמודי הוראה, וכבר האריך בזה בערך השולחן ובשדי חמד, ועיין בחזו"ע מש"כ בזה.

ויש להוסיף עפ"י מש"כ בדעת הרמב"ם דמה דילפינן מקרא דמקרא קודש בחוה"מ, היינו שלא יעשונו כיום חול וכמ"ש בשער הציון, וא"כ יש לומר דסגי מן התורה בכל מה שישנה מיום חול, וא"כ אף אם יעשה הרבה מלאכות אם ימנע מדבר אחד סגי, או אם ירבה בו במשתה ושמחה טפי מיום חול ה"ז כבר בכלל מקרא קודש, ויל"ע בזה.

הרב מתתיהו גבאי
ירושלים

בענין חיוב שמחת נשים בבגדים ותכשיטין ביו"ט

א

פסחים ק"ט ע"א, ת"ר חייב אדם לשמח בניו ובני ביתו ברגל, שנאמר ושמחת בחגך, במה משמחם ביין, רבי יהודה אומר אנשים בראוי להם ונשים בראוי להם, אנשים בראוי להם ביין, נשים בראוי להם במא, תני רב יוסף, בבבל בבגדי צבעונין, בארץ ישראל בבגדי פשתן מגוהצין עי"ש. והרמב"ם פ"ו מיו"ט ה"ז כתב שבעת ימי הפסח וכו', חייב אדם להיות בהן שמח וטוב לב, הוא ובניו ואשתו ובני ביתו וכל הנלוים עליו שנאמר ושמחת בחגיך וכו', כיצד הקטנים נותן להם קליות ואגוזים ומגדנות, והנשים קונה להם בגדים ותכשיטין נאים כפי ממונו, והאנשים אוכלין בשר ושותים יין, שאין שמחה אלא ביין עי"ש, הרי שהרמב"ם הוסיף בדין חיוב האיש לשמח האשה ביו"ט, שצריך לקנות בגדים ותכשיטין. ולכאוי' יא בעי דווקא עי"י קניית

הבעל בגדים לאשתו מתקיים שמחה לאשה, ולא במה שיש בגדים לאשה ליו"ט, וכן דקדק בלשון הרמב"ם בס' ויאמר שמואל סי' ל"ג עי"ש, וביותר דקדק בס' ודרשת וחקרת ח"ד פר' צ' אות ז' שבשמחת הקטנים כתב הרמב"ם שצריכים ליתן להם קליות ואגוזים, ובנשים כתב הרמב"ם שצריכים לקנות בגדים ותכשיטין, ומ"ט שינה הרמב"ם הלשון, והול"ל בלשון אחד קטנים נותן להם קליות, ונשים נותן להם בגדים, וע"כ שיש בזה כוונה עי"ש, וגם בשו"ע או"ח סי' תקכ"ט ס"ב העתיק ללשון הרמב"ם הנ"ל, חייב אדם להיות שמח וטוב לב במועד, הוא ואשתו ובניו וכל הנלוים אליו, כיצד משמחן הקטנים נותן להם קליות ואגוזים, והנשים קונה להם בגדים כפי ממונו עי"ש, הרי שבדין לשמח אשתו כתב ג"כ בלשון לקנות בגדים ולא ליתן בגדים, ולכאוי' נפק"מ טובא בזה וכמו שיבואר, ואמנם בהסוגיא דפסחים ק"ט לא הוזכר הלשון וקונה להם בגדים, אלא נשים משמחן בראוי להם וזהו בבגדים, והרמב"ם הוסיף לשון וקונה להם, וכתב בס' ימי שמחה הנדמ"ח סי' ל"ג אות ד', דיי"ל הלשון לאו דווקא אלא אורחא דמילתא שע"י שיהא בגד חדש בעי לקנות, אולם אכתי צ"ע מ"ט בקטנים כתב לשון ונותן להם קליות ואגוזים ולא וקונה להם, ומשמע שלענין שמחת האשה בעי לקנות בגד חדש דווקא, אולם ברמב"ם בסה"מ מ"ע נ"ד והחנין מ"ע תפ"ח כתבו וכולל באמרו ושמחת בחגך ללבוש בגדים לנשים, הרי שעיקר החיוב לשמח לאשתו זהו שתלבש הבגד בפועל ולא בעצם הקניה, וצ"ע.

ובס' חוט שני למרן הגר"נ קרליץ יו"ט עמ' קס"א חידש שהקונה בגד לאשתו צריך שיהא הבגד ראוי ליו"ט עצמו דאם אין ראוי אלא לחוה"מ, אע"פ שמקיים בזה מצות שמחה בחוה"מ, מ"מ חסר בשמחת יו"ט עי"ש. ולכאוי' י"ל דמלשון הרמב"ם והשו"ע הנ"ל דשמחת האשה זהו עי"י שקונה להם בגדים ותכשיטין, סגי בעצם זה שקנה שע"י נתיקיים שמחה לאשה אף שבפועל לא לבשה הבגד ביו"ט עצמו, ואולם מלשון החינוך והרמב"ם בסה"מ דכתבו הלשון ולבשו בגדים חדשים לנשים, משמע כסברת החוט שני שבעי ללבוש הבגד ביו"ט עצמו ולא סגי שתלבש בחוה"מ, וכ"ש עפ"ז דל"מ כשקנה הבעל לאשה בגדי חול, וכ"כ לי הגר"א ובנצאל, וכל שלא לבשה הבגד ביו"ט לא יצא יד"ח שמחה, אא"כ יש לה כבר כל בגדי יו"ט ואינה צריכה בגדי יו"ט די"ל דסגי בבגדי חול, וכ"כ בשו"ת שערי חיים ח"ב סי' ס"ט עי"ש, ואולם מובא בשם הגרי"א זצ"ל בס' לקט הלי' יו"ט פ"א הערה ד', אם יש לאשה כל בגדי יו"ט, עדיין חייב בקניית בגד לאשה דווקא, ול"מ פרחים וכו"ב, אולם בס' חוט שני יו"ט פכ"ב סק"ב, ובשו"ת שבט הלוי ח"י סי' פ' או"ג, כתבו שא"צ לקנות בגד חדש כשיש לה בגדי יו"ט, וישמחה בדברים אחרים עי"ש. ולכאוי' י"ל דלהכי כתב הרמב"ם וקונה להם בגדים ותכשיטין בדווקא, דאף שיש לה כל הבגדים ליו"ט איכא חיוב בפ"ע לקנות בדווקא, שעצם קניית בגד חדש ה"ו משמח לאשה, ואף שיש לה כל בגדי יו"ט ולא תלבש בפועל, וכן עפ"ז אף שיקנה לה בגדי חול שאין לה, יצא יד"ח שמחה לאשה. וכיו"ב כתב בשו"ת משנת יוסף למו"ר בחי"ג סי' קע"ב, שא"צ ללבוש הבגד ביו"ט דווקא, ויוצא אף אם היא תשמח בבגד לימי החול ה"ו נכלל בשמחתה עי"י בגדים, שיכולה ללבושו בחוה"מ, ואין היא צריכה ללבוש הבגד החדש ביו"ט ראשון דווקא, אלא היא צריכה להיות שמחה, ואשה טבע שמחתה הוא עי"י בגד חדש אפי' בקיץ כגון בשבועות אם יקנה לה בגד לחורף, כשהיא צריכה זהו זהו שמחתה עי"ש, הרי שעיקר השמחה לאשה זהו עצם הקניה אף שלא לבשה בפועל, ולכאוי' מוכח כן שעצם הקניה משמח שמכריזין שהיינו כבר בקניית הבגד כמב' בשו"ע או"ח סי' רכ"ב ס"ד, הרי שגוף הקניה כבר משמח אף שעדיין לא לבש, וכן בשו"ע או"ח סי' תקנ"א ס"ז ברמ"א, דאסור לקנות בתשעת הימים בגדים חדשים עי"ש, הרי שעצם הקניה ללא הלבשה משמח, וא"כ שפיר י"ל שיוצא יד"ח שמחה לאשה בקניית בגד אף שלא לבשה בפועל, דעצם הקניה משמח, וא"כ י"ל דזש"כ הרמב"ם והשו"ע וקונה להם בגדים ותכשיטין, זהו בדווקא, שע"י עצם הקניה מתקיים שמחת האשה, ויוצא בזה אף שלא לבשה בפועל, דהאשה שמחה שהבעל התייחס לה וקנה בגדים אף שלא לבשה ביו"ט, וכגון שיש לה כבר בגדי יו"ט, או שקנה בגדי חול, נתיקיים שמחה לאשה עי"י עצם הקניה, ולהכי אף שיש לה בגדי יו"ט איכא חיוב בפ"ע לקנות בגד חדש, וכן ס"ל להגר"ח קנייבסקי כמובא בס' ימי שמחה הנדמ"ח סי' ל"ג אות ה'. ולפמש"נ זש"כ הרמב"ם וקונה להם בגדים, דאיכא חיוב בפ"ע בגוף הקניה.

ונפק"מ עוד י"ל במש"כ הרמב"ם וקונה להם בגדים, כה"ג שקנה הבעל כבר בגד לאשה ביו"ט הקודם, והאשה לא לבשה הבגד כלל, אשתו בבגד שכבר קנה לה ביו"ט הקודם ולא לבשה, ובס' ימי שמחה הנדמ"ח עמ' תר"ב השיב ע"ז הגר"ח קנייבסקי שלא יצא ובעי לקנות בגד חדש עי"ש, ועי"ש בס' ימי שמחה סי' ל"ג אות ח' מש"כ בזה, וא"כ י"ל דזש"כ הרמב"ם וקונה להם בגדים, דלא סגי כשקנה כבר ביו"ט הקודם ועדיין האשה לא לבשה הבגד, דאין יוצא בהכי הבעל יד"ח שמחה לאשתו, אלא בעי לקנות בכל יו"ט ויו"ט בגד חדש לאשתו, והמצוה בגוף הקניה ולא במה שיש לאשה בגד חדש, ועי"י בס' חוט שני יו"ט עמ' קס"א דכתב שיוצא הבעל בקניית בגד לאשה, גם כשלבשה האשה הבגד כבר קודם יו"ט עי"ש, ובס' ואין למו מכשול [איש וביתו] פ"ד ס"ג העיר כיון שכבר לבשה הבגד הלכה השמחה

ביו"ט, ואין מברכין שהחיינו על בגד היכא שלא בירכה וכבר לבשה, ע"ש ובשו"ת משנה הלכות ח"ו סי' מ"ב ע"ש, ולפמש"נ י"ל שיוצא הבעל יד"ח קניית בגד בעצם הקניה, ולא תליא בלבישה, דהמצוה לקנות וכש"נ.

ב'

מתנה לאשה בהיותה נדה

והנה בס' תפארת צבי יו"ד סי' קצ"ה סק"י כתב להוכיח שאסור ליתן לאשתו מתנה בהיותה נדה, ממש"כ השו"ע יו"ד סי' קצ"ה סי' י"ג, שאסור לאיש לשלוח כוס של ברכה לאשתו נדה, ומבואר בגמ' ברכות נ"א ע"א ששליחת כוס הוא כמתנה ע"ש, וא"כ ה"ה אין ליתן לאשתו נדה מתנה ע"ש. ואולם בכרית' ופליתי סי' קצ"ה סק"א כתב שמוטר ליתן לאשתו נדה מתנה, וכ"פ בשו"ת שבט הלוי ח"ה סי' קט"ז וח"ו סי' קל"ו, ומש"כ בזה בשו"ת מנחת חן ח"ב יו"ד סי' מ"ד ובספרו חוקת הטהרה סי' קצ"ה ס"ה ובס' בדי השלחן סי' קצ"ה סק"י ובס' שולחן שלמה נדה פ"ח ס"ח ובס' שפע טהרה סי' קצ"ה ס"א ובס' תפארת הטהרה פ"א ס"ב ובס' סוגה בשושנים פכ"ב ס"ב ובס' שיעורי שבט הלוי נדה עמ' רנ"ד ע"ש ובס' חוט שני נדה עמ' רט"ו ס"ו ובס' אורחות מתנה פ"ה ענף א'. ושאלתי להגר"ח קנייבסקי אם מותר ליתן לאשתו נדה מתנה, והשיב ע"ז יזהר, וכדעת התפארת צבי הנ"ל. וא"כ י"ל ששיטתם מה יעשה ביו"ט דאסור ליתן מתנה כשאשתו נדה, איך יצא הך דינא ליתן בגדים ותכשיטין לשמחם ביו"ט, הא אסור ליתן מתנה כשאשתו נדה, ולכא' ממה שלא כתב השו"ע בס' תקכ"ט שבאשתו נדה אין ליתן לה בגדים ותכשיטין דאסור ליתן מתנה לנדה, וכמש"כ התפארת צבי להוכיח מהשו"ע ביו"ד, מוכח דאף כשאשתו נדה יקנה לה תכשיטין ובגדים. ומצאתי בס' טללי טוהר פ"ד סי"ט דכתב דלא מצינו דלא יקנה לאשתו נדה בגדים ותכשיטין ליו"ט, וע"כ כיון של"ה משום חיבה אלא משום המצוה שרי ע"ש, וכ"כ בס' אורחות מתנה פ"ה ענף א' אות י' ע"ש, וכן דעת הגר"א נבנצאל בס' תשו' רבי אביגדור הלוי עמ' שס"ט דאף שאשתו נדה יקנה לה בגדים ותכשיטין ביו"ט. אולם שאלתי למרן הגר"ח קנייבסקי, לשיטתו דאין ליתן לאשתו נדה מתנה מה יעשה קודם יו"ט שצריך לקנות לה בגדים ותכשיטין, והשיב בזה"ל יאמר לה שקנה ותקבל אחר המועד, עכ"ל. ולפמש"נ י"ל דסגי בהכי כיון דעיקר החיוב לקנות בגד לאשה וסו"ס קנה, ואף שלא נתן לה בפועל משום שהיא נדה ואין ליתן מתנה לאשתו נדה, שמחה האשה בעצם מה שקנה כשיודעת שקנה, וקיים בהכי הבעל מצות שמחה, וא"כ י"ל דזש"כ הרמב"ם והנשים קונה להם בגדים ותכשיטין, ולא כתב ונותן להם כמש"כ בקטנים, דנפק"מ טובא כשאשתו נדה דאסור ליתן לה מתנה, יוצא יד"ח בעצם מה שקנה והאשה יודעת שקנה, ואולם משלון החינוך והרמב"ם בסה"מ הנ"ל בדין ושמתח ללבוש בגדים חדשים, לא סגי במה שקנה והודיע לה ובעי ללבוש בפועל וצ"ע, וא"כ נימא דלשון ללבוש לאו דווקא, ועי' בס' שבות יצחק פסח פ"י אות ד' ובס' שלחן שלמה סי' תקכ"ט.

ולכא' י"ל אף לדעת התפארת צבי ודעימיה דאסור ליתן מתנה לאשתו נדה, ס"ל לענין קניית בגדים ותכשיטין כשאשתו נדה ביו"ט, מהני מחילת האשה לבעלה על קניית הבגד, וכיו"ב השיב מרן הגר"ח קנייבסקי בספרי מועדי הגר"ח ח"א תשו' רל"ב, אם מהני מחילת האשה לבעלה שלא יקנה לה בגד, והשיב ע"ז בזה"ל, לא, רק אם רצונה בכך, הרי שאם רצונה בכך למחול ושהבעל לא יקנה בגד אין חייב הבעל לקנות בגד, ובס' תורת המועדים שונה הלכות סי' תקכ"ט סוף סק"י כתב בשם הגר"ח, כשהאשה מחלה אין חייב לקנות, אולם הבעל הפסיד המצוה ע"ש, וא"כ הכא כשאשתו נדה ואסור לבעל לקנות לה מתנה היני מחילתה לחיוב הבעל לקנות בגד, ומוחלת שיודעת שאין קונה משום היותה נדה, אולם בס' חוט שני יו"ט עמ' קס"א כתב שגדר המצוה של אשה בעלה משמחה אי"ז חיוב להיטיב עם האשה, אלא חיוב של מצוה שהבעל צריך לשמחה, וא"יז מחיובי ושיעורי הכתובה אלא חיוב של מצוה, ול"מ מחילה ע"ז שזה חיוב של מצוה ולא חיובי כתובה ע"ש, וא"כ אף שאשתו נדה ל"מ מחילת האשה לקניית הבגד, ואמנם י"ל בדברי החוט שני דל"מ מחילה לחיוב מצוה, ממש"כ הרמ"א או"ח סי' תרצ"ה שמהני מחילה למצות משלוח מנות ע"ש. הרי אף שמצוה להרבות שמחה ורעות בפורים ע"י משל"מ לחבירו, מהני מחילת חברו לחיוב המצוה להרבות עמו ריעות, ועמש"כ בזה בארוכה בבית מתתיהו ח"ב ס"ט אות ב' בטעם שמהני מחילה במשל"מ. וא"כ לכא' ה"ה היני מחילת האשה לבעלה על מצות שמחה בקניית בגדים, ובשו"ת יצבור יוסף ח"ב ס"ג נקט שמהני מחילה שהחיוב מחמת תביעת האשה, כמו שנתחייב בכתובה, צריך לשמחה בבגד קודם החג, וכשמוחלת אין חייב ע"ש, ובס' ירושלים במועדיה שבועות עמ' ר"כ נקט הגר"א נבנצאל של"מ מחילה ע"ש, ובס' הליכות אבן ישראל ח"א עמ' רל"ח בשם הגר"י פישר זצ"ל דל"מ מחילה, דאף שאם תאמר שמוחלת אי"ז ללב שלם ע"ש, ובשו"ת משנת יוסף ח"ג סי' קע"ב נראה שס"ל שמהני מחילת האשה ע"ש. ולכא' י"ל בזה הלשון בס' ברכת אברהם פסחים ק"ט שם, דחיוב השמחה לאשתו ובניו אי"ז משום שהם היו שמחים אלא בכלל המצוה המוטלת עליו לשמוח ביו"ט, לשמח בניו ואשתו, שע"י שהם שמחים נוסף לו שמחה ביו"ט ע"ש, וכ"כ בדעת הרמב"ם בס' שיח ערב (ע"ס הרמב"ם) פסחים סי' ט"ו, ובס' משנת יעקב להגר"י

רוזנטל זצ"ל פ"ו מיו"ט הי"ז, ובס' חמדת ימים פסחים ק"ח ע"ב, ועי' בשו"ת תורת רפאל סי' ע"ט ובשו"ת דגל ראובן ח"א ס"ז ובס' מנחת ברוך סו"ס ע"ז, וא"כ י"ל דל"מ בהכי מחילה, דנהי שהאשה מחלה, מ"מ חסר בשמחת יו"ט דידיה לשמח אשתו ובניו, וסו"ס אין בגדים לאשתו ביו"ט, ונתמטע השמחה לבעל כשלא קנה בגד לאשה, וא"כ י"ל דזש"כ הרמב"ם והנשים קונה להם בגדים, דל"מ מחילת האשה, אף ד"ל למש"כ המחנה אפרים הל' זכיה מהפקר דמחילת חוב הוי כהקנאה, ול"ה רק כסילוק, והארנונו בזה בבית מתתיהו ח"א סי"ח אות ג' ע"ש, וא"כ אף ד"ל שמחילה הוי כהקנאה, ל"מ מחילת האשה לקניית בגד ובעי לקנות בפועל, אולם בס' אשרי האיש ח"ג עמ' ז' נקט דמהני מחילת האשה ואף לא הפסיד המצוה ע"ש, ובס' דרך שיחה ח"ב עמ' רצ"ד.

וילהס"ת בבעל שנעשה אונן קודם יו"ט, ולא הספיק לקנות בגד לאשתו, אם חייב בהיותו אונן לקנות בגד, ד"ל דאונן פטור מכל המצוות, וה"ה היא פטור מהך מ"ע לקנות בגד לאשה דיליף מושמחת בחגך, וכ"כ לי הגר"א נבנצאל דאונן פטור לקנות בגד לאשה. אולם י"ל ע"פ מה שהארנונו בכ"ד בבית מתתיהו ח"א ס"א אות ל' ובח"ג ס"י אות ט' שאונן פטור מ"ע למקום ולא ממ"ע לחבירו, דסו"ס חבירו לא קיבל, וא"כ י"ל נהי שאונן פטור מהמצוות זהו מצוה למקום, והכא הוי מצוה לחבירו ולאשתו ושיהא לה בגד ביו"ט, ואין אונן פטור מזה דסו"ס לא שימח אשתו ואין לה בגד ביו"ט. ואולם אם נימא כמש"כ הברכ"א הנ"ל שחיוב לשמח האשה הוי מחיוב השמחה דידיה, שפיר י"ל כיון שהוא אונן ופטור מהמצוות היא פטור מקניית בגד לאשתו, אולם אם נימא שהוי כמצוה לאשתו אין האונן פטור מזה, וא"כ נימא שמהני מחילת האשה לבגד, ומש"כ החלקת מחוקק אה"ע"ז סי' ס"ד ס"א שמהני מחילת האשה על חוב הבעל לשמחה בשבעת ימי המשתה ע"ש, ובס' ירושלים במועדיה שבועות עמ' ר"כ השיב הגר"א נבנצאל דל"מ מחילת האשה, שהוי מצוה למקום ע"ש. וא"כ שפיר ס"ל להגר"א נבנצאל שאונן פטור מקניית בגד שהוי מצוה למקום. וכתב לי הגר"ח שמאי גרוס בעל שבט הקהתי, שאונן פטור, ויבטיח לה לקנות בגד אח"כ, וכתב לי הגר"ח קנייבסקי אם אונן חייב בקניית בגד לאשתו, אין פטור מדיני ממונות, והיינו שהוי מחיובי כתובה, וכיו"ב כתב לי הגר"א שלזינגר, כמו שאונן חייב בפריעת בע"ח ה"ה מקניית בגד לאשתו.

ג'

ועובדא הוי במי שנתן מעות לאשתו לקניית בגד ביו"ט, והאשה לקחה המעות לפריעת חובות שלה, והסתפק הבעל אם יצא יד"ח קניית בגד לאשה ביו"ט, ומצאתי בס' חשוקי חמד פסחים ק"ט ע"א שכתב לדון באשה המבקשת במקום קניית בגד ליו"ט מעות לפריעת חובות שלה, וכתב שמסתבר דלא יצא כי סוג שמחה של פרעון חוב זהו סוג שמחה אחר כמבריה ארי, ולשמחת יו"ט בעי לקבל שמחה חיובית ע"ש. ונפק"מ עפ"ז י"ל למש"כ רבים מהפוסקים שיוצא יד"ח קניית בגד לאשה, אף בקניית כלים כשהאשה שמחה בכלים, וכמש"כ בס' חוט שני יו"ט עמ' קס"א שיוצא גם בכלי אכילה נאים אם שמחה בהם, וכ"כ בס' שולחן שלמה יו"ט עמ' ק"יב, וכן השיב הגר"ח קנייבסקי בספר מועדי הגר"ח ח"ב תשו' שכ"ב, דאפשר לצאת בכלים ע"ש, ובס' תורת המועדים שו"ת סי' תקכ"ט סק"י, ומש"כ בזה בשו"ת שבט הלוי ח"ח סי' קכ"ד ובשו"ת יצבור יוסף ח"ב סי' נ' ובס' נר ציון סוכות פ"ה ס"י ובס' ימי שמחה הנדמ"ח סי' ל"ד. א"כ אם קנה לאשה כלי של קוטל יתושים הנצרך לבית, לא יצא יד"ח, דא"יז הנאה חיובית אלא כמבריה ארי והנאה בשלילה שלא היא יתושים, ואין יוצא יד"ח בכלי זה [ועמש"כ כיו"ב דל"מ מתוך שהותרה ביו"ט להריגת זבובים דהוי הנאה בשלילה בבית מתתיהו ח"א ס"ה אות כ' ע"ש], והוי כפריעת חוב דל"מ לצאת יד"ח שמחת האשה, וכמש"כ החשוקי חמד שבעי הנאה חיובית, ואולם בנידון שהבעל כבר הביא מעות לאשתו לקניית בגד, ולקחה המעות לפריעת חובות, כל שהבעל מצידו נתן מעות שפיר יצא יד"ח, ושאינו עובדא דהחשוקי חמד שאירי לכתחילה דאשה רוצה במקום בגד לפרוע חובות, ולא היה נתינת מעות לקניית בגד, ועמש"כ במכתבו להגר"י זילברשטיין בזה בשו"ת ודרשת וחקרת ח"א סו"ס ס"ו ע"ש. ועפ"ז י"ל דזש"כ הרמב"ם והנשים קונה להם בגדים ותכשיטין, שהבעל יקנה בעצמו בגדים ותכשיטין, ולא יתן לה מעות, ותעשה בזה האשה שימושים אחרים לפריעת חובות וכיו"ב, וכן ל"מ שתבקש מעות במקום קניית בגד לפרוע חובות, אף ד"ל דמהני מחילה וכנ"ל, ובעי לקנות בפועל לצאת יד"ח שמחה לאשה, ועי' בשו"ת ילקוט אברך [תשנ"ג] עמ' כ"ז, דכתב שיוצא הבעל בקניית בגד כשמביא לאשה צרכי תפירה והאשה תופרת בגד ליו"ט ע"ש, ולמש"נ זש"כ הרמב"ם והנשים קונה להם בגדים ותכשיטין היינו לקנות הבגד ממש, ולא צרכי תפירה שהאשה תתפור, וכן מש"כ בשו"ת יצבור יוסף ח"ב ס"ג שיוצא בצרכי קוסמטיקה. [ויל"ע בנותן מעות לצרכי סירוק הפאה, וכתב לי הגר"א נבנצאל שאם שמחה יוצא, וכ"ז הוי סוג שמחה אחר].

ויש לדון במי שיש לו מעות, או לקנות בשר ליו"ט לביתו, או לקניית בגד לאשתו ליו"ט, מאי קדים, ושאלתי ד"ז להגר"ח קנייבסקי, והשיב

ע"ז בגד לאשה, ולכא' י"ל כיון שבזה"ז ליכא שמחה בבשר וכמש"כ הביה"ל סי' תקכ"ט שאין לנו בשר שלמים, ועמש"כ בשו"ת דברי משה להגר"מ הלברשטאם זצ"ל סי' י"א, ובשו"ת ברכת יהודה ח"א סי' ל"ח, ובשו"ת בנין שלום מועדים סי' ל"ז, ובס' משנת יוסף מועד סי' י"ח, ובשו"ת תורת מאיר ח"א סי' ס"ד. אולם אכתי ילהס"ת במי שיש לו מעות לקניית יין ליו"ט שע"ז מקיים שמחת יו"ט, או לקניית בגד לאשתו ליו"ט, והן אמנם שהשו"ע השמיט דין דשמחת יו"ט בין, וכתב הביה"ל סי' תקכ"ט דסמך עמש"כ בס"א שצריך לקבוע סעודה על היין ע"ש, ומש"כ בזה בטעם שהשו"ע השמיט יין, בס' אבן טובה פסחים שער ע"ו ובשו"ת ברכת יהודה ח"א סי' ל"ח ובס' באר שמעון שבת ומועדים עמ' ש"ס ובס' ברכת רפאל פסח סי' פ"ד ובס' שמועת חיים ערבי פסחים סי' ס"ט אות ה'. וא"כ ילהס"ת במי שיש לו מעות או ליין לשמחת יו"ט, או לקניית בגד לאשה, מה עדיף, וכתב לי ע"ז הגר"ח קנייבסקי יחלוקו, והיינו כמש"כ הביה"ל סי' תקכ"ט דמי שאין לו מעות לקניית בגד יכול לקנות אף מנעלים חדשים, וא"כ יכול לקנות קניה מועטת לאשה בקניית מנעל פשוט, והשאר יחלק ליון, אולם אכתי ילהס"ת דאם אין לו מעות אפי' למנעלים פשוטים, ורק מעט ליון, מה יעשה. [ועי' בשו"ת בצל החכמה ח"ה ס"י שא"צ לחזור על הפתחים לקניית בגד ע"ש]. וכתב לי הגר"א נבנצאל, יקנה לאשתו משום שלום בית.

ולכא' י"ל בזה, עפמש"כ בתשו' מנחת אברהם להגר"א ריינהולד הי"ד סי' י"ח אות ב' שבדיני קדימה במצוות קדים קודם מצוה לחבירו, כשיכול לקיים או מגילה או משל"מ ומתל"ע ע"ש, ובשו"ת תשובת ישראל ח"א סי' ל"ד, והגר"ח ק"כ כתב לי ע"ז מקרא מגילה, ומובא בס' מועדי הגר"ח ח"א תשו' תש"ד ע"ש. וא"כ י"ל שיהא עדיף קניית בגד לאשתו שהוי כמצוה לחבירו ולאשתו, ואילו שמחת יו"ט בין הוי כמצוה למקום משום שמחת יו"ט. אולם ילהס"ת למש"כ האחרונים הנ"ל בדעת הרמב"ם שחיוב קניית בגד לאשה נובע מחיוב שמחת יו"ט דידיה, שע"י שיהא שמחה לאשתו בבגד וקליות לקטנים נוסף שמחה לאיש, א"כ ילהס"ת כשאין לו יין לשמחת יו"ט, מה עדיף, לקנות יין או קניית בגד לאשה שג"ז משום שמחת יו"ט דידיה, ואם נימא שמהני מחילת האשה לקניית בגד כשמוחלת לבגד, שפיר יקנה יין לשמחת יו"ט, או בשר אם האשה רצונה בכך, ועי"ז היא גם שמחה לאשה כשיש בשר ויין, וצ"ע. ועי' בס' הליכות שלמה מועדים ח"א עמ' ר"ו באורחות הלכה מס' 4 ובס' דרך שיחה ח"ב עמ' רצ"ד ובס' ארח דוד להאדר"ת סי' רס"ד.

ד'

אם חייב לקנות בגד לר"ה

וראיתי בתשו' דברי יציב או"ח סי' רכ"ח אות ג' שהביא למש"כ הרמב"ם פ"ו מיו"ט הי"ז, שבעת ימי הפסח ושמונת ימי החג עם שאר ימים טובים כולם אסורים בהספד ותענית, וחייב אדם להיות שמח וטוב לב, הוא ובניו ואשתו וכו', דמוכח מהרמב"ם שבר"ה איכא לדין שמחה כשאר יום טוב, דהא מתוך ג' רגלים הזכיר הרמב"ם פסח וסוכות בתחילה, וע"ז הוסיף בלשון רבים עם שאר ימים טובים, דיש בהם שמחה, וע"כ דאיירי לחג השבועות ולר"ה, וכן דייקו מהרמב"ם זה שיש שמחה בר"ה בס' שיח ערב להגר"ש קוטלר זצ"ל פסחים (ע"ס הרמב"ם) סי' ט"ו או"ב ובס' טל חיים מו"ק ח' ע"ב ובס' משנת יעבץ או"ח סי' נ' או"ג ובס' ימי שמחה הנדמ"ח סי' נ"ח ובס' משנת יעקב פ"ו מיו"ט הי"ז ובס' מקראי קודש ימים נוראים ס"ח ענף ב'. אולם עי' בבני בנימין להאדר"ת על הרמב"ם שם שדייק ברמב"ם איפכא דליכא שמחה בר"ה, וצ"ע בדבריו שם. ועפ"ז כתב הדברי יציב כיון שיש שמחה בר"ה צריך לקנות בגדים לאשתו בר"ה, ואמנם הביא הדברי יציב הסוגיא בכתובות ס"ד ע"ב במתני' ונותן לה מנעלים ממועד למועד, ופרש"י מנעלים לכל שלושת רגלים, הרי שקניית בגד לאשה הוי רק לג' רגלים, וה"ה ל"ה רגל, ואולם ממתני' דקתני ממועד למועד, י"ל דגם ר"ה איקרי מועד ויהא בעי לקנות בגד לאשה בר"ה ע"ש. והנה מש"כ הדברי יציב להוכיח מרש"י דכתב בקניית מנעלים בג' רגלים, דבר"ה ליכא חיוב קניית בגד דלא איקרי רגל, הנה לענין קבלת רבו, דמבוי בר"ה ט"ז ע"ב חייב להקביל פני רבו ברגל, כתב הטור"א ר"ה ט"ז ע"ב שם שגם בר"ה איכא דינא להקביל פני רבו ברגל, ועי' בזה בס' פנים יפות פ"ו ראה ט"ז ז' ובס' מנחת פיתים או"ח סי' תקנ"ד ובשו"ת באר חיים מרדכי ח"ב או"ח ס"ג, ובס' מנחת יוסף לידידי ח"א ס"ו ובס' פרדס יוסף החדש ר"ה אות מ"א. ושאלתי להגר"ח קנייבסקי אם איכא דין קבלת רבו בר"ה, וכתב לי דלא מצינו, ואולם בטור"א הנ"ל כתב דגם בר"ה איכא דין להקביל פני רבו, הרי אף דאמר"י חייב להקביל פני רבו ברגל גם ר"ה בכלל, וא"כ י"ל דאף למש"כ רש"י לחיוב קניית מנעלים בג' רגלים, אין מוכח דר"ה ל"ה בכלל חיוב זה. והדברי יציב כתב דאם נוהג שמחה בר"ה כמשמעות הרמב"ם הנ"ל שפיר חייב לקנות בגד בר"ה, והנה בד"ז אם נוהג שמחה בר"ה והארנונו בבית מתתיהו ח"ב סי' י"ג אות ו' במראי מקומות רבים בזה, ועי' מש"כ בזה עוד אם יש שמחה בר"ה בשו"ת שאילת יעקב ח"א סי' קכ"א ובס' תרועת מלך ר"ה סי' ל"ד ובמהר"ם שיק מ"ע תפ"ח ובשו"ת ראשית ביכורים ס"ד ובשו"ת בנין שלמה ס"י ובס' מקראי קודש ר"ה ס"ט או"ב ובשו"ת שבט הלוי ח"ו סי' ס"ח אות ה' ובשו"ת זכר יצחק ח"א סי' מ"ד ובחי' הגר"י פ"פ פערלא ח"א עשה נ"ט

ובס' מקרא העדה בראשית סי' י"ד ובס' ימי שמחה הנדמ"ח סי' ס"א ובס' יקר תפארת להגר"ע קיסטר זצ"ל פר' אמור.

אולם דברי הדברי יציב תמוהין, דאם איכא שמחה בר"ה היא חייב לקנות בגד לאשתו בר"ה, דהא נחלקו הראשונים אם נוהג שמחה בשבת, והארנכו בזה בבית מתתיהו ח"ב סי' י"ג אות ח', והבה"ג עשין מ"ח כתב מצוה לשמוח בשבת ע"ש, וכן הוכיח מוח"ז זצ"ל בשו"ת דברי שלום יו"ד סי' קמ"ד מרבינו חננאל פסחים ס"ח ע"ב ע"ש, וכן הוכיח המהרש"ם בס' דעת תורה סי' רמ"ב מדעת הר"ן, וכן בס' תועפות ראם על היראים מ"ע צ"ב ע"ש, ובס' עינים למשפט ברכות מ"ט ע"א, ובס' ימי שמחה הנדמ"ח סי' נ"ח. וא"כ לסוברים שיש דין שמחה בשבת, אטו נימא שיהא חייב לקנות בגד לאשתו כל שבת ולשמחה בשבת, ולא מצינו מי שיאמר כן, וע"כ י"ל נהי שאיכא דין שמחה בשבת ור"ה היינו לשמוח עצמו בבשר ויין וכי"ב, ולא מצינו חיוב שמחה לאחרים היינו לבניו ולאשתו רק בג' רגלים, ואף שנוהג שמחה לעצמו ליכא חיוב בקניית בגד לאשתו בר"ה כמו שאין חיוב קניית בגד לאשתו בשבת, וכן השיב הגר"ח קנייבסקי בס' שאלת רב ח"א עמ' שע"ט, דאף אם איכא שמחה בר"ה מ"מ א"צ לקנות בגד לאשתו בר"ה, וכן ראיתי דמסקי בשו"ת דברי בנייה ח"ז סי' כ"ג, אולם מש"כ להוכיח מרש"י בכתובות הנ"ל דכתב ג' רגלים, אי"ז מוכח כש"נ דגם בקבלת רבו אמרו ברגל, והט"א כתב דאף בר"ה צריך להקביל, ועי' בפרמ"ג סי' תקמ"ז סק"א נפק"מ לר"ה אם הוא כרגל, וכן בשו"ת שערי חיים ח"ב סו"ס ס"ט הוכיח מרש"י הנ"ל שבר"ה ליכא חיוב קניית בגד ע"ש, ובשו"ת שערי חיים ח"א סי' פ"ב ע"ש, ובס' ירושלים במועדיה שבועות עמ' ר"כ הוכיח הגר"א נבנצאל מכתובות ס"ד, שבר"ה ליכא דין קניית בגד. אולם שאלתי להגר"ח קנייבסקי אם צריך לקנות בגד לאשתו בר"ה, והשיב ראוי אם אפשר, הרי השיב בלשון ראוי אם אפשר דאי"ז חובה, ועמש"כ בדעת הגר"ח ק"ב בזה בס' ימי שמחה הנדמ"ח סי' ס"א אות ט"ו. ואמנם י"ל בזה עפמש"כ הרמב"ם פ"ג מחנוכה ה"ו אבל ר"ה ויו"כ אין בהם הלל לפי שהם ימי תשובה ויראה ופחד, ולא שמחה יתירה ע"ש, אי"כ י"ל מטעם זה אין חייב לקנות בגד לאשה לר"ה שאי"ז ימי שמחה יתירה, אלא ימי פחד ודין, אולם בס' תשובות רבי אביגדור הלוי עמ' שס"ט השיב הגר"א נבנצאל דגם בר"ה איכא דין לקנות בגד לאשה.

וכמו"כ מוכח דאין קניית בגד לאשה תליא בשמחה, דהא אין לך ימי שמחה גדולים מימי הפורים שמצוה להרבות שמחה ורעות, ולא מצינו חיוב לקנות בגד לאשתו בפורים, ועי' בס' משנת יעבץ או"ח סי' ע"ט ובס' ברכת רפאל פורים סי' ס"ג ובס' עטרת חן להגר"צ דרבקין ח"ב סי' י"ג ובס' גבורת יצחק פורים סי' י"ב מש"כ בטעמא דליכא חיוב קניית בגד לאשתו בפורים ע"ש. ואמנם י"ל לענין חיוב קניית בגד בשבת, למש"כ בשו"ת משנת יוסף ח"ג סי' פ"ב דאי"ז דומה לשמחת יו"ט בבשר ויין, אלא שמחה זו של שבת היא הארת פנים שתהא ניכרת על פניו אור הנשמה היתירה ע"ש, וא"כ רק ביו"ט שזהו שמחה בבשר ויין ה"ה שצריך לקנות בגד לאשה.

מיץ ענבים לשמחת יו"ט, והרבה נפק"מ למיץ ענבים

נשאלתי מידידי הרה"ג רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א, מח"ס גם אני אודך אם יוצאים שמחת יו"ט במיץ ענבים, ועוד נפק"מ הרבה למיץ ענבים.

א

בשו"ע או"ח סי' קפ"א ס"ט מים אחרונים נוטלים בכל מיני משקים, וכתב המשנ"ב ס"ק כ"א אפי' שמן ודבש, ולא בין מפני חשיבותו, והיינו דחזינו דאיכא ברכה בפ"ע על יין ברכת בורא פרי הגפן, ומדנתייחדה ברכה בפ"ע מוכח חשיבותו של יין, ומש"ה אין נוטלים מים אחרונים בין מפני בזיונו של יין. ועפ"ז לכאוי י"ל דה"ה מיץ ענבים שמכריים עליו בורא פרי הגפן ועושים קידוש ע"ז [ועמש"כ בשו"ת גבורת אליהו ח"א או"ח סי' קמ"ד קמ"ה דאין לעשות קידוש על מיץ ענבים], וכן לוקחים מיץ ענבים לארבע כוסות וכהסכמת רוב הפוסקים כמו שציניתי בספרי מועדי הגר"ח תשו" ק"ב ע"ש, אי"כ ה"ה דאין ליטול לכתחילה מים אחרונים במיץ ענבים שהיו כיון.

ובשו"ע או"ח סי' קכ"ח סעי' ל"ח שיהא רביעית יין בבת אחת לא ישא כפיו, שתאו בכ' פעמים או שנתן לתוכו מעט מים מותר, ואם שתה יותר מרביעית אע"פ שהוא מזוג ואפי' שתאו בכמה פעמים לא ישא כפיו עד שיסיר יינו מעליו. ויש לדון אם שתה רביעית מיץ ענבים אם נושא כפיו, ואם שרי לכתחילה לשתות מיץ ענבים קודם נ"כ.

ובשו"ת אז נדברו ח"ז ס"ו האריך דשרי מיץ ענבים קודם נ"כ, וכתב דאף להאוסרים יין מגתו קודם נ"כ אף שאין משכר, עיין במשנ"ב סי' קכ"ח ס"ק קמ"א, מיץ ענבים לכו"ע שרי, וכן פשיט"ל בשו"ת חקי חיים ח"ד סי' ס"ה דשרי מיץ ענבים קודם נ"כ. ואולם שאלתי למרן הגר"ח קנייבסקי אם שרי לכהן לשתות מיץ ענבים קודם נ"כ, והשיב שגם מיץ ענבים אסור. וטעמו לכאוי דאף שמיץ ענבים אין משכר, לא פלוג בין משכר לאין משכר, וגם בין מגתו שאין משכר גזרו אטו יין מגתו, וה"ה לא פלוג ואסור לכהן לשתות מיץ ענבים כמו יין, ומדמינן לעבודה, ובעבודה במקדש כה"ג חייב, ועיין בס' שש"כ פנ"ב הערה

ס"ז שהקיל גם ביין שלנו. וע"ע בשו"ת אז נדברו ח"ח ס"מ או"ג, ובס' וישא אהרן ח"ב פל"ג ס"ט, ובשו"ת עמק התשובה ח"ט סי' י"ז, ובס' תשובות רבי אביגדור הלוי נבנצאל עמ' קנ"א, ובשו"ת והרים הכהן ח"ה ס"ז, ובס' ואני אברכם פמ"ז ס"ה, ובשו"ת מנחת דוד ח"א סי' נ"ד אות נ"ט.

ובשו"ע או"ח סי' תקנ"א ס"ט, ויש נוהגין שלא לאכול בשר ולא לשתות יין בשבת זו, ויש מוסיפין מר"ח עד התענית, ויש שמוסיפין מ"ז בתמוז ע"ש. ויש לדון בימי בין המצרים אם מותר לשתות מיץ ענבים, או הוי כיון שאסור. או"ד רק יין אסור שה"ז משמח, דיין משמח לב אנוש ומוריד דאגה מלבו של אדם כמש"כ רש"י ב"מ ס"ו ע"ב ע"ש, אי"כ מיץ ענבים שאין משמח יהא שרי בין המצרים. ואכן המשנ"ב שם ס"ק נ"א כתב שחומץ שנעשה מין מותר שאין שמחה בשתייתו, ומקורו מה"ז שם, אי"כ ה"ה במיץ ענבים אף שהוי כיון אם אינו משמח יהא שרי. אולם ראיתי בשו"ת אבן ישראל ח"ט עמ' ק"י שהקשה ע"ד המשנ"ב הנ"ל וכי יין אסור שהרי אבל מותר בבשר ויין, ע"כ שהוא רק משום זכר לקרבנות. וכן חזינו ממה שאסור בבשר עוף אף שאי"ז משמח, ע"כ של"ה משום שמחה [מה שנקט שאין שמחה בבשר עוף, עיין בגילויני הש"ס ביצה י' ע"ב שיוצא שמחת יו"ט בבשר עוף ע"ש], ומה שציניתי בזה בס' מועדי הגר"ח תשו" רל"ד שכן ס"ל להגר"ח קנייבסקי ע"ש]. וכתב האבן ישראל שה"ה י"ל בין שכל הנכלל בשם יין אסור אף שאין משמח, וה"ה יין צימוקים וחומץ ע"ש.

וכן הביא בשו"ת רבבות אפרים ח"ח סי' קע"ז בשם בעל האגרות משה שאסור מיץ ענבים בבין המצרים. וידוע שס"ל להגר"מ פיינשטיין זצ"ל שאין יוצאים ארבע כוסות במיץ ענבים כמוכא בס' שמעתא דמשה פסח סי' תע"ב ע"ש. ע"כ לענין בין המצרים ס"ל דטעם האיסור משום זכר לקרבנות וניסוך היין, וכל מה שהוי בשם יין אסור, וה"ה במיץ ענבים. ועמש"כ בשו"ת עמק התשובה ח"א סי' ובשו"ת שרגא המאיר ח"ג סי' כ"ז, וכ"כ לי הגר"ח קנייבסקי שמיץ ענבים אסור בין המצרים, ומוכא בס' מועדי הגר"ח תשו" ש"ז, ושכן ס"ל בשו"ת מנחת שלמה ח"א ס"ד ובתשובות והנהגות ח"ב סי' רנ"ט ובשו"ת אור לציון ח"ג פכ"ו ס"ח ע"ש. ואולם א"ל הרה"ג רבי דוד פנירי שליט"א רבה של עמנואל, ששאל שאלה זו בפני בעל המעשה ניסים והסתפק בזה רבות, ולאחר כמה ימים א"ל שמוות מיץ ענבים בין המצרים. אולם מו"ד הגר"א גרינבלאט זצ"ל א"ל דאין לשתות מיץ ענבים בין המצרים, ומוכא דעתו לאסור בס' בנתיבות ההלכה מ"ד עמ' 479 ע"ש. וכן מוכא בס' שמעתא דמשה ח"ב עמ' תכ"ד בשם האגר"מ, אולם מו"ד הגר"י ליברמן בעל המשנת יוסף כתב לי דכיון שמכריין על מיץ ענבים פרי הגפן ויוצאין יד"ח ארבע כוסות בזה, שפיר ה"ז יין הנאסר בבין המצרים. וא"ל מו"ח הג"ר דוד מזרחי להוכיח שאסור מיץ ענבים ביהמ"צ, ממש"כ הרמ"א סי' תקנ"א ס"י נוהגין שלא לשתות יין בברכהמ"ז ובהבדלה אלא נותנים לתינוק, ואם נימא דשרי מיץ ענבים ביהמ"צ א"צ ליתן לתינוק ויכול ליקח מיץ ענבים, ומוכח שאסור מיץ ענבים ביהמ"צ. הרי שמצינו פלוגתות רבות אם מיץ ענבים כיון להרבה דינים, ואבאר עוד שיחתי.

בשו"ע או"ח סי' תקכ"ט ס"א מצות יו"ט לחלקו חציו לבית המדרש וחציו לאכילה ושתייה וכו', וחייב לבצוע על שתי ככרות ולקבוע כל סעודה על היין. ויש לדון אם יוצא יד"ח שמחת יו"ט במיץ ענבים שהוי כיון שמכריין ע"ז ברכת הגפן, או"ד אין מיץ ענבים משמח. ובס' הליכות שלמה פסח פ"ט הערה 78 קסבר הגר"ש זצ"ל שיוצא יד"ח שמחת יו"ט במיץ ענבים, וכן נקט בעל אבי עזרי זצ"ל בס' בסערת אש עמ' שס"ו, וכ"כ בס' הליכות אבן ישראל עמ' רצ"ד ובשו"ת באר משה ס"ב, וכן הביא בס' נטעי גבריאל יו"ט ח"ב פנ"ד ס"ט ע"ש. אולם בס' מועדים וזמנים ח"א סי' כ"ט ובס' אור לציון ח"ג פט"ו ס"ד ובס' שמעתא דמשה סי' תק"ל כתבו שאין יוצא שמחת יו"ט במיץ ענבים, ועמש"כ בזה בס' מקראי קודש פסח ח"ב סי' ל"ה ובס' חוט שני פסח עמ' ק"ד ובשו"ת רבבות אפרים ח"א סי' ש"ג, וכן א"ל הגר"א גרינבלאט זצ"ל שאין יוצאין שמחת יו"ט במיץ ענבים, ומוכא בס' בנתיבות ההלכה יו"ט ל"ח עמ' 296 ע"ש, ובס' הזכרון זכרון אפרים עמ' קכ"ח, וכן הביא בס' מקראי קודש [הררי] הל' פסח פ"ד ס"י ס"ק ל"ז בשם הגר"א נבנצאל שאין יוצאין במיץ ענבים. ועיין בס' מועדי הגר"ח תשו" רל"ג מש"כ דהיינו כיון שבמציאות מיץ ענבים אינו משמח, אף שברכתו ברכת הגפן ויוצא ארבע כוסות, מ"מ במציאות אי"ז משמח. ועי' בס' גזוי ברכה ברכות ס"ב בהערה, ובס' ימי שמחה הנדמ"ח סי' כ"ה, ובס' משמרת המועדות סי' תקכ"ט ס"ב, ובס' הלכה סדורה סי' תקכ"ט עמ' רמ"א, ובס' אבני המקום ביצה ח"ב עמ' תשי"ח בשם מרן הגרא"ל שטיינמן זצ"ל שאין יוצא שמחת יו"ט במיץ ענבים.

וכיו"ב נחלקו לענין פורים דאמרי' חייב איניש לבסומי ביין וכו', וכ"פ השו"ע סי' תרצ"ה ס"ב, אם יוצא כשותה מיץ ענבים שהוי כיון, ובשו"ת שבט הלוי ח"י סי' ק"ז ובהליכות שלמה פורים פ"ט אות י"א שאין יוצא, אולם בס' נטעי גבריאל פורים המשולש פ"ג ובס' קובץ הלכות להגר"ש קמינצקי פורים עמ' קכ"ט כתבו שיוצא, וע"ע בס' מקראי קודש פורים סי' מ"ד ובשו"ת רבבות ויובלות ח"ג סי' פ"ח. והגר"ח השיב בספרי מועדי הגר"ח תשו" תש"מ רק אם משכר, הרי אף שס"ל להגר"ח בכל ההלכות שמיץ ענבים כיון, מ"מ כיון שאי"ז משכר במציאות אין יוצא יד"ח לבסומי בפוראי. וכיו"ב השיב הגר"ח

בס' אב בברכה עמ' רצ"ו בהא דאין להורות הלכה אחר שתיית יין, אם גם מיץ ענבים, והשיב ע"ז אם משכר. אולם בס' חוט שני ר"ה עמ' שפ"ד כתב להחמיר במיץ ענבים. ועמש"כ בזה בשו"ת אבני דרך ח"י סי' ק"ב, ובשו"ת משנת יוסף ח"ג סי' פ"ז, ובשו"ת השואל ח"א סי' ל"ח, ובשו"ת ברית שלום ח"ו ס"ה, וע"ע בשו"ת דבריך יאיר ח"ו סי' נ"ב. הרי לן שהכל תלוי בטעם הדבר ובגדרו, ואף שיוצא במיץ ענבים לארבע כוסות ומכרך בורא פרי הגפן, מ"מ אי"ז מוכרח שיהני לשמחת יו"ט ולבסומי בפוראי. וכן יל"ד לענין בין המצרים ונ"כ וכו"ל. וכן ילה"ס בד' כוסות דמכואר בשו"ע או"ח סי' תע"ג ס"ג לא לשתות יין בין כוס ראשון לשני שלא ישתכר, מהו במיץ ענבים דל"ש שישתכר.

ונפק"מ י"ל לענין מ"ע דמשל"מ למש"כ הערוך השולחן או"ח סי' תרצ"ה סעי' י"ד שיוצא משל"מ בשני מיני משקה, וכ"כ בשו"ת שם משמעון סי' ל"א ובשו"ת מהרי"א אסאד או"ח סי' ר"ז, וכן השיב הגר"ח בס' מועדי הגר"ח תשו" תשע"ט ע"ש. אי"כ יל"ד אם שלח יין ומיץ ענבים, דאם נימא שמיץ ענבים כיון, הוי כשלח משקה אחד. ושאלתי להגר"ח אם יוצא משל"מ במיץ ענבים ויין, והשיב ע"ז אולי. וכעת קיבלתי ס' שערי ציון להרה"ג רבי יצחק אוהב ציון, ובח"א מועדים עמ' ש"א שאל להגר"ח בשולח ב' סוגי יין שנעשו משני סוגי ענבים אם נחשב לב' מנות, והשיב בזה יש להסתפק ע"ש, ובספר פרדס יוסף החדש, פורים, בסופו כרם אליעזר סימן מ"ט.

וכמו"כ י"ל נפק"מ לענין סוכות, אם שרי לשתות מיץ ענבים חוץ לסוכה, שביין כתב השו"ע או"ח סי' תרל"ט ס"ב דאם קובע עליו חשיב קבע וצריך סוכה, ויל"ד אם קובע על מיץ ענבים אם חשיב קבע חשיב, בסוכה, דאם נימא שמיץ ענבים כיון, שפיר חשיב קבע וחייב בסוכה, ועמש"כ בזה בשו"ת אבני ישפה ח"ד סי' ע"ו ענף ב', ובס' מועדי הגר"ח תשו" ק"ג השיב ב"ז הגר"ח ק"ש שיש לזיהר, ובספר סוכת חיים סוכות עמ' ש"ב הביא בשם הגרי"א זצ"ל להקל במיץ ענבים חוץ לסוכה ע"ש, ובספר גם אני אודך משנת אהרן סוכות סימן ל"ד. וכן יל"ד להמקפידים בגילוי ביין בזה"ז, אם גם במיץ ענבים. וראיתי בס' שמירת נפש עמ' רכ"ה שכתב בפשטות דנוהג במיץ ענבים גילוי ע"ש, ובס' אשיחה ח"א עמ' ש"ח. וכ"כ לי הגר"ח ק"מ מיץ ענבים כיון. ועי' בשו"ת גבורת אליהו יו"ד ס"מ במגע עכו"ם במיץ ענבים, ומש"כ בזה בס' יין מלכות פ"ב ס"ט אם הוי יין נסך במיץ ענבים, ובשו"ת מנחת שלמה מה"ק ח"א ס"ד או"ג, ובשו"ת אבני ישפה ח"א סי' ק"ג, ובס' בין ישראל לעמים פ"ח ס"ו, ובשו"ת אגרות משה יו"ד ח"א סי' נ.

אכן להמבואר בשו"ע יו"ד סי' קצ"ה סעי' י"ג דכששתה נדה אסור לבעל לשלוח לה כוס של יין, י"ל דגם אסור מיץ ענבים אף אם נימא דל"ה כיון בכל הדינים, מ"מ בזה גם שאר משקין אסורים חוץ ממים, כמש"כ בס' פסקי דין צמח צדק יו"ד סי' קצ"ה סי' י"ג, ועיין במאירי נדה ס"ד ע"א, וכ"פ בס' יסוד הטהרה פ"ב ס"י ובס' בדי השולחן שם ס"ק קס"ג, ושור"ר בס' אוצרות הטהרה בשו"ת סי' כ"ג בשם הגרי"א זצ"ל דמיץ ענבים מיקרי כיון לענין שילוח הבעל לאשה דאסור, ולמש"כ י"ל דגם שאר משקים אסורים, ולא מפני שלמיץ ענבים יש דין יין לכל הדינים, אא"כ למקילים בשאר משקין. אולם בס' אבני שהם סי' קצ"ה סוס"ו הקיל במיץ ענבים. אולם בשו"ת רבבות אפרים ח"ח סי' רצ"א אות ח' כתב כיון שברכתו בופה"ג הוי כיון. ועי' בס' תפארת הטהרה פ"א ס"ז. ושור"ר למוח"ז זצ"ל בשו"ת דברי שלום יו"ד סי' ע"ג שרק ביין אסור ע"ש, ועפ"ז יל"ד במיץ ענבים. וכן הסתפק בס' שמועת חיים ערבי פסחים סי' ס"א אות ט', וע"ע בס' גן נעול ח"ב פ"ב סעי' פ"ד.

וכעת קיבלתי ספר שערי ציון, ובח"א עמ' ר"מ הביא מהגר"ח ק, בהא דאיתא בשבועות י"ח ע"ב א"ר יוחנן כל המבדיל על היין במוצאי שבתות הוויין ליה בנים זכרים, זהו דווקא יין, ולא מיץ ענבים, ויין בדווקא ע"ש. הרי אף שס"ל להגר"ח בכל הדינים הנ"ל שמיץ ענבים כיון, לא בדבר זה. ועי' בס' משנת איש ח"א עמ' נ"ב בשם הגרי"א זצ"ל. וע"ע בס' בנתיבות ההלכה מ"ו עמ' 410 בשם הגר"ח ק, ובס' דולה ומשקה עמ' ק"ג, ובס' בנתיבות ההלכה מ"ז עמ' 761 לענין שתיית מיץ ענבים עם תפילין דאסור שהוי כיון, מש"כ בשם הגר"ח ק.

וכמו"כ י"ל נפק"מ להמבואר בשו"ע או"ח סי' תע"א ס"א בערב פסח יין מעט לא ישתה, אם גם מיץ ענבים. ובס' מצת מצוה פ"ב הערה ע"ט כתב דה"ה מיץ ענבים לא ישתה, וכ"כ בס' סוכת חיים פסח עמ' ת"ו בשם הגר"א נבנצאל ע"ש. וה"ה תליא אם מיץ ענבים הוי כיון ממש. ועמש"כ בס' מקראי קודש [הררי] הל' פסח פ"א סי' י"ח ס"ק כ"ו, ובשו"ת מקדש ישראל פסח, ובס' נט"ג פסח פמ"ט ס"ו, וכן השיב הגר"ח קנייבסקי בס' שאלת רב ח"א עמ' שנ"ב דאסור, וכן בס' אהל יעקב ליל הסדר עמ' י"א בשם בעל נתיבות אדם, וכן בקובץ מוריה ניסן תשע"ח עמ' שכ"ו בשם הגר"ש דבילצקי. וכן נפק"מ להמבואר בשו"ע סי' רע"ג ס"ה דיין הוי כקובע סעודה לדין קידוש במקום סעודה, אם גם מיץ ענבים. ובשו"ת ויען דוד ח"ג סי' י"ח כתב שה"ה מיץ ענבים, ועמש"כ בשו"ת נשמת שבת ח"ב סי' קכ"א, ובשו"ת בצל החכמה ח"ד סי' קל"ד, ובס' תפארת ההלכה עמ' קל"ט השיב הגר"ח ק שהוי כיון, ועי' בס' חוט שני שבת ח"ד פכ"ה ס"ק י"ג, ובשו"ת מגדנות אליהו ח"א סי' קמ"א, ובשו"ת מחקרי ארץ ח"ג סי' ס"ז.

והנה בשו"ע או"ח סי' קע"ד ס"ב, יין פוטר כל מיני משקין, ובטעמא כתב הלבוש ס"ד מפני חשיבותו של יין קובע ברכה לעצמו ע"ש. וא"כ

וכ"פ הרמב"ם, הא מ"ע דכבוד רבו ל"ש לזמן רגל דווקא, וכן הקשה בשו"ת דבר יהושע ח"א ס"ח אות ו'.

ואמנם י"ל כמש"כ הגר"ח קנייבסקי בספר מועדי הגר"ח תשו' רנ"ג, אם קבלת רבו ממצות ת"ת או ממ"ע דכבוד רבו, והשיב ממ"ע דכבוד הרגל, ובתשו' רנ"ד שם, דא"כ מ"ט הרמב"ם כתב קבלת רבו בהל' ת"ת ולא בהל' הרגל, וכתב לפי שכוחו מענין רבו, ובס' דרך שיחה ח"א עמ' תקס"ט דתרווייהו ביה מכבוד רבו ומדיני הרגל ע"ש.

ב'

והנה הערוך לנו סוכה כ"ז ע"ב, כתב לתרץ מה שהשמיט השו"ע מ"ע דקבלת פני רבו ברגל, דסמך השו"ע עמש"כ בס"י תקנ"ד סעי' י"ב, דאפי' בתשעה באב אם מקבל רבו מצוה קעביד, והמג"א שם כתב להוכיח דגם בחול איכא למ"ע דקבלת פני רבו, וכיון דנקיט השו"ע דאפי' בחול עושה מצוה לא הוצרכו להביא הך דר' יצחק ע"ש. ומוחז"ז זצ"ל בשו"ת דברי שלום ח"ד סי' ע"ט או"ג כתב להקשות ע"ד הערל"ג, דהא הרמב"ם פ"ג משביתת עשור ה"ו כתב דההולך לקבל פני רבו או פני אביו או מי שהוא גדול ממנו בחכמה או לקרות בבית המדרש עובר במים עד צוארו ואינו חושש וכו', ואפי"ה הביא לדינא דר' יצחק בפ"ה מת"ת ה"ו דחייב אדם להקביל פני רבו ברגל, וע"כ משום דברגל איכא חובה להקביל פני רבו, ואילו בהל' ת"ב חזינן רק שהוי מצוה ולא חובה, ואכתי צ"ע מ"ט השמיט השו"ע דאיכא חובה להקביל פני רבו ברגל, וכן הקשו ע"ד הערוך לנו בס' שלמי שמחה ח"ב סי' י"ח, שצ"ע מ"ט לא כתב השו"ע דחייב לקבל פני רבו ברגל, וחזינן רק שהוי מצוה ע"ש, ומש"כ בס' דברות אריאל ר"ה סי' י"ח, ובס' נר ציון סוכות פ"א סי' כ"ח, ובס' משמרת המועדות סי' תקס"ט ס"א, ובס' נופת צופים ח"ב עמ' קנ"ג ובשו"ת שואלין ודורשינן ח"ב ס"ח, ובס' משא בני קהת פ"ה מת"ת, ובס' מראה אליהו סי' כ"ד.

אמנם ילה"ק בתירוץ הערל"ג, דהשו"ע סמך עמש"כ בהל' ת"ב דאיכא מצוה בקבלת רבו, דהא בשו"ע שם איתא הולך להקביל פני רבו או אביו, או מי שגדול ממנו בחכמה, ואם נימא דהולך לרבו זהו מדינא דקבלת רבו, היכן מצינו דין קבלת אביו, וע"כ דל"ה ממצות קבלת רבו שהזכיר השו"ע אביו, וא"כ י"ל דהרמב"ם שהזכיר בהל' שביתת עשור דינא דהולך לקבל רבו ביוה"כ עובר עד צוארו, ואפי"ה הביא לדינא דר' יצחק דחייב להקביל פני רבו ברגל, זהו משום דהך דינא ביוה"כ הי' גם בהולך לקבל אביו וכמב' בגמ' יומא ע"ז ע"ב, וע"כ דל"ה מהל' קבלת רבו אלא קיום מצוה דכבוד רבו ואביו, ושפיר כתב הרמב"ם הך דינא דר' יצחק דחייב להקביל פני רבו ברגל, ול"ש לומר דהשו"ע סמך על הל' ת"ב דהקשה בהלכה זו דהולך לקבל פני רבו ביוה"כ, דאיתא גם מי שהולך לאביו, וכן מי שגדול בחכמה, דהיכן מצינו חיוב לקבל פני מי שגדול ממנו בחכמה והוא לא רבו, וע"כ של"ה מדינא דהולך לקבל פני רבו. ומצאתי בס' כנפי נשרים פ"א מת"ת ה"ו שהקשה כן מה שייך הולך לקבל אביו, ע"ש בדרך מחודשת, ועמש"כ בנו בס' חסד יצחק סי' ד', וע"ע בס' נופת צופים ח"ב עמ' קנ"ד ובשו"ת סופר המלך סי' מש"כ בזה, ובס' הידור פנים סי' ל"ח מש"כ בהך דינא דהולך לקבל אביו, ובשו"ת דברי מלכאל ח"ב סי' ע"ה.

ואשר עפ"ז י"ל דדעת הנוב"י דכתב בדעת השו"ע דליכא מ"ע דקבלת רבו, ולדברי הערל"ג דהשו"ע סמך עמש"כ בהל' ת"ב דהולך לרבו עובר במים עד צוארו, הרי ס"ל לשו"ע הך מ"ע דקבלת רבו, וצ"ע דעת הנוב"י מהך שו"ע, אולם מצינו בשו"ע בכ"ד שהזכיר מ"ע דקבלת רבו, בשו"ע סי' ש"א ס"ד הי' הולך לדבר מצוה כגון להקביל פני רבו, או מי שגדול ממנו בחכמה יכול לעבור בה, ע"ש ובמג"א שם סק"ז, וכן בשו"ע סי' תרי"ג ס"ה, הולך לבית המדרש או להקביל פני אביו או רבו או מי שגדול ממנו בחכמה או לצרכי מצוה, עובר במים עד צוארו וכו' ע"ש, וכן בשו"ע או"ח סי' תט"ו ס"א אין מערבין עירובי תחומין אלא לדבר מצוה וכו', או להקביל פני רבו, הרי שהזכיר השו"ע מ"ע דקבלת רבו, וכן הקשה ע"ד הנוב"י בשו"ת מחנה ישראל להגר"י גרוסמן זצ"ל סי' י"ח, וכן בס' נתן פריו סוכה כ"ז ע"ב, וכתבו דהתם הוי מצוה ולא חובה, והשו"ע השמיט דאיכא חובה לקבל פני רבו ברגל, וכיו"ב כתב בס' משא בני קהת מבעל שבת הקהתי פ"א מת"ת ה"ו דלכאול' מהשו"ע הנ"ל מוכח שיש מ"ע דקבלת רבו גם בזה"ז ודלא כהנוב"י, וע"כ כוונת הנוב"י דבזה"ז ליכא חובה להקביל פני רבו משום כבוד רבו, אולם מצוה איכא לכו"ע משום שישמע ממנו ד"ת ע"ש. וצ"ע מהל' ת"ב דהולך לקבל פניו, הא בת"ב אסור בת"ת ומ"ט איכא מ"ע לשמוע ממנו ד"ת, וכן הקשה בס' חסד יצחק סי' ד' להגר"י נשר זצ"ל, דאיזה לימוד שייך בת"ב, אולם בשו"ת שביבי אש סי' מ"א כתב לדון דשרי ללמוד דברים הרעים ע"ש, וא"כ שפיר שייך לקבל פניו לשמוע ממנו ד"ת, ועיוין בשו"ת באר חיים מרדכי ח"ב או"ח ס"ג שכתב דהשו"ע השמיט קבלת רבו דסמך עמש"כ בס' ש"א וס' תרי"ג וס' תקנ"ד ע"ש, ולכאול' זהו צ"ע ע"ד הנוב"י דדעת השו"ע דלא ס"ל קבלת רבו בזה"ז, ולמש"נ י"ל דליק מידי ע"ד הנוב"י מהל' ת"ב ויוה"כ, דכיון שהזכיר התם הולך לקבל בחדא עם אביו, ע"כ של"ה מהל' קבלת רבו ברגל, אלא קיום מ"ע דכבוד שמכבדו ע"י שהולך אליו, וכמו שמקיים מ"ע בהולך לקבל אביו וע"ז מקיים כיבוד אב. אולם אכתי לא חזינן דין מ"ע לקבל פני רבו ברגל, ושפיר צ"ע מה שהשמיט השו"ע וכמשה"ק הנוב"י.

בהשמטת השו"ע למ"ע דקבלת פני רבו ברגל

א'

ר"ה ט"ז ע"ב, וא"ר יצחק חייב אדם להקביל פני רבו ברגל, שנאמר מדוע את הולכת אליו היום לא חדש ולא שבת, מכלל דבחדש ושבת איבעי לה למיזל. ומובא גם בסוכה כ"ז ע"ב ע"ש. וכ"פ הרמב"ם פ"ה מת"ת ה"ז, וחייב אדם להקביל פני רבו ברגל ע"ש. והשו"ע השמיטו להך חיובא דקבלת פני רבו ברגל, וכבר הקשה כן ע"ד השו"ע הגר"י פיק בס' אומר השכחה ר"ה ט"ז.

(ובעיקר השמטות השו"ע, ע"י בקובץ אגרות חזו"א ח"ג סי' נ"ג, דאין ללמוד דהוי דלא כהלכתא שהרבה השמיט ע"ש).

ובתשו' נוב"י מה"ת או"ח סי' צ"ד במכתבו להגר"י פיק, כתב לתרץ מה שהשמיט השו"ע הך מ"ע דקבלת רבו, ע"פ המבואר בקידושין ל"ג ע"ב אין תלמיד רשאי לעמוד בפני רבו אלא שחרית וערבית שלא יהיה כבודו מרובה מכבוד שמים, וא"כ י"ל דה"ה בקבלת רבו אף שצריך לקבל רבו בחודש ושבת, מ"מ לשכינה אין מקבל אלא שלוש פעמים ברגל, ואם ילך לקבל בחודש ושבת נמצא דכבוד רבו גדול מכבוד השכינה, וא"כ בעוה"ר בזה"ז שאין יכולים לעלות וליראות, אע"פ שהשכינה לא זה מכותל המערבי ושייך לקבל פני השכינה שם, אפי"ה אין מקבלים פניה, ואם יהא חייב לקבל פני רבו נמצא כבודו גדול מכבוד שמים, ולכן אין לחייב בזה"ז לקבל רבו ברגל ומש"ה השמיט כן השו"ע, והרמב"ם הביא הלכה זו שדרכו להביא הלכות שעתידות לנהוג לעתיד לבוא, אולם הטור והשו"ע שפיר השמיטו הלכה זו ע"ש, ומשה"ק ע"ד בשו"ת דברי מלכאל ח"ב סי' ע"ה ובשו"ת שבת סופר או"ח סי' י"ז, ובשו"ת קרן לדוד או"ח סי' קמ"א הקשה דהשו"ע לא הביא הך הלכתא דר' ינאי שאין רשאי תלמיד לקום לרבו רק שחרית וערבית ע"ש, ואכן בברכ"י יו"ד סי' רמ"ב אות כ"א דהשו"ע לא ס"ל להך דינא מדהשמיט כן ע"ש, ובשו"ת מצפה אריה מה"ת או"ח ס"ג.

אולם יש לדון בהך תירוץ דהנוב"י, דמצינו תרי טעמי למ"ע דקבלת רבו, ברמב"ן שמות כ' ח' כתב דעיקרה לקבל פני הרב ככדי לשמוע דבר ה', וכן מבואר בס' חסידים סי' ש"ג ע"ש, וכ"כ הפרמ"ג או"ח סי' תקנ"ד ס"ק י"ב דהמצוה לקבל רבו בכל יום שמא ישמע ממנו ד"ת, וא"כ להך טעמא צ"ע מ"ט השמיט השו"ע מ"ע דקבלת רבו שהיא משום לשמוע מרבו ד"ת, ול"ש לחלק בין זמן המקדש דשייך להך מצוה, ובוה"ז דליכא בית המקדש ליכא להמצוה שלא יהיה כבודו מרובה מכבוד שמים, דלהך טעמא דקבלת רבו לשמוע ממנו ד"ת, ה"ז מישך שייכא גם בזה"ז לשמוע ד"ת מהרב, ושפיר צ"ע מ"ט השמיט הך מ"ע הטור והשו"ע, ומצאתי כן להך ע"ד הנוב"י בשו"ת שביבי אש סי' מ"א אות י"ב, וכן בשו"ת אבן הראשה סי' ט"ט כתב להקשות בסברת הנוב"י, דל"ש קבלת רבו בזה"ז שלא יהיה כבודו מרובה מכבוד שמים, דמה שהולך לשמוע מרבו ד"ת ולקבל פניו הוא לכבוד שמים לשמוע ממנו ד"ת, ואינו דומה לעמידה שהוא לכבוד רבו בלבד ע"ש. הרי שנקט בטעמא דקבלת רבו שהוא לשמוע ממנו ד"ת ושפיר הוי לכבוד שמים, ועיוין עוד בשו"ת יד רמ"ה או"ח סי' י"ז אות ה' משה"ק ע"ד הנוב"י, ובס' ברכת אהרן מאמר קס"ז או"ג ובס' זבח שלמה ח"ג ר"ה ט"ז שם ובשו"ת ביכורי שלמה ח"ב יו"ד סי' ט"ו או"ד.

אמנם י"ל דס"ל לנוב"י בדעת השו"ע, כדעת הרמב"ם הנ"ל שהעתיק מ"ע דקבלת רבו בהדי מ"ע דכבוד רבו, וע"כ מוכח דעתו דמצות קבלת רבו הוי מכבוד רבו, וכן הוכיחו דעת הרמב"ם כן, ממה שלא הזכיר קבלת רבו בהל' יו"ט, בס' כתבי אש ח"ב סי' ס"ז ובס' מנחת אליהו ח"ב סי' י"ט ובס' נתן פריו סוכה כ"ז ע"ב ובס' משא בני קהת פ"א מת"ת ה"ז ובס' שושנת יעקב סוכה כ"ז ע"ב ובס' אור אברהם פ"ה מת"ת ה"ז ובשו"ת דברות אליהו ח"ו סי' י"ח ובס' ברכת אברהם סוכה י' ע"ב ובס' גבורת יצחק פ"ה מת"ת ה"ז ובס' שלמי שמחה ח"ב סי' י"ח ובס' מועדים וזמנים ח"ד סי' ש"יז.

ולכאול' יש להוכיח בזה ממש"כ רש"י בסוכה כ"ה ע"א הא דשלוחי מצוה פטורין מהסוכה, כתב הולך ללמוד תורה ולקבל פני רבו. ואם נימא דעיקר קבלת רבו משום לשמוע ד"ת, מ"ט כתב רש"י בתרתי גם הולך ללמוד תורה וגם קבלת רבו, שעיקרה משום ללמוד תורה, וע"כ מוכח ברש"י דאין טעם קבלת רבו משום ת"ת, אלא משום כבוד רבו. וכן הוכיחו בס' ברכת אברהם סוכה י' ע"ב ובס' אור אברהם פ"ה מת"ת ה"ז. אולם י"ל דאף אם נימא דקבלת רבו משום ללמוד תורה, מ"מ כיון שמקיים בהליכה זו תקנת חכמים לקבל רבו, אף שעיקרה משום ת"ת, שפיר הוי דין בפ"ע שהולך לקיים תקנ"ח לשמוע ד"ת מרבו לכו"ע פטור מהמצוה, ומש"כ רש"י הולך ללמוד תורה, בש"ס עוז והדר שם הביא לגרוס ברש"י הולך ללמוד, וא"כ בהולך לקבלת רבו הוי הולך ללמוד והוי תרי מילתא, ועמש"כ בבית מתתניהו ח"א ס"א אות כ"ה, וללמד הוי ממ"ע דצדקה וגמ"ח כמש"כ בס' בד קודש מועדים עמ' ר"ח, אמנם כבר הוכיחו מרש"י בחגיגה ג'. דטעם קבלת רבו הוי משום כבוד רבו, וא"כ שפיר כתב רש"י הולך ללמוד תורה והולך לקבלת רבו שהוי תרי מילתא, וא"כ לדעת רש"י והרמב"ם דקבלת רבו משום מ"ע דכבוד רבו שפיר י"ל כמש"כ הנוב"י, שבוה"ז דאין עולין לרגל במקדש, אין לקבל רבו שלא יהיה כבודו מרובה מכבוד שמים, דס"ל דטעם קבלת רבו משום כבוד רבו, אולם צ"ע דאם המצוה משום כבוד רבו, מ"ט אמרו חייב להקביל פני רבו ברגל,

י"ל שה"ה במיץ ענבים פוטר משקין. וכ"כ בס' הליכות שלמה פסח פ"ט אורחות הלכה הערה 78, ובס' חוט שני ברכות סק"י, וכן השיב הגר"ח קנייבסקי בס' שאלת רב ח"ב עמ' רס"ד, שמיץ ענבים פוטר שאר משקין, וכן בס' הליכות אבן ישראל שבת ח"א פכ"ה ס"ט. אולם בס' שבות יצחק פסח פ"א או"ב הביא מהגר"ש"א זצ"ל להחמיר במיץ ענבים, שאין פוטר. וכן בס' הזכרון דרוך יקרא עמ' ר"ב שאין פוטר בשם בעל השבט הלוי זצ"ל, ובס' וישמע משה ח"א עמ' ע"ח, ועמש"כ בזה בס' ברכת אברהם ברכות מ"א ע"ב ענף ב', ובס' וזאת הברכה עמ' רס"ז, ועמש"כ בס' עולת כהן נט"י סי' ע"ב אות כ"ב, ובקובץ קול התורה ניסן תש"ס עמ' רמ"ב. וע"ע מש"כ נפק"מ בזה בס' חוט שני שבת ח"ד פ"ה ס"ק י"ג, ובקובץ מבית לוי ח"ז עמ' מ"ט, ובס' הזכרון דרוך יקרא עמ' תל"ד. וכמ"כ נפק"מ אם אין קודם למיץ ענבים משום חשיבותו, או"ד גם מיץ ענבים כיון וליכא דין קדימה, ועמש"כ בזה בס' ברכת ה' ח"ג סי' י"ב, והגר"ח"ק כתב לי שיש קודם. וכן נפק"מ להמב"ו בשו"ע או"ח סי' קע"ה ס"א שמברך ברכת הטוב והמטיב על יין, אם גם במיץ ענבים, ובס' אור לציון ח"ב פמ"ו סעי' י"ג כתב שאין מברכין על מיץ ענבים שאינו מבושם ומשמח, וכ"כ בשו"ת מנחת יצחק ח"ט סי' י"ד ע"ש. וע"י בשו"ת אבני יספה ח"א סי' ל"ו, וכ"פ בשו"ת רבבות אפרים ח"ח סי' תקצ"ט, ועמש"כ בזה בס' בארות יצחק ח"ה ס"ק ס"ח, ובס' ברכת יצחק להגר"י ברכה ברכות עמ' קמ"ד, ובס' ברכת הטוב עמ' כ"א. אולם בס' אלא ד' אמות פכ"ג ס"ב כתב שהגר"ח"ק בעצמו מברך ע"ז הטוב והמטיב ע"ש.

ב'

ונשוב לנידון דידן אם שרי ליטול מים אחרונים במיץ ענבים, הנה כשאין לו מים אחרונים רק יין, כתב הבן איש חי פר' שלח לך סעי' י"א דיטול אפי' ביין, דכיון דא"א בענין אחר יטול ע"ש, וכ"כ באשל אברהם מה"ת או"ח סי' קע"א, וא"כ ה"ה אם אין לו אלא מיץ ענבים יטול, ואם יש לו שאר משקים יטול בהם ולא ביין ובמיץ ענבים, וכמש"כ הלבוש דאין ליטול ביין מפני בזיונו של יין. והן אמנם שבשו"ע כתב כל מיני משקים, ולא כתב חוץ מיין, ומשמע ששרי ליטול ביין, ואכן הביא דלמים אחרונים מהני שאר משקים כגון יין וחלב שאינו אלא להעביר הוזהמא, וכ"כ הכל בו סי' כ"ג מהראב"ן בשו"ת תמים דעים סי' ס"ו, וא"כ ה"ה יהא שרי לכתחילה ליטול מים אחרונים במיץ ענבים ויין, ורק סיים הב"י שם דהטור בס"י קע"א כתב שאין נוטלים ידים לסעודה ביין בין חי בין מוזהב, אפי' נטילה שא"צ אכילה, וזהו מטעמא דהפסד אוכלין ע"ש, וכתב המאמר מרדכי סי' קפ"א סק"ז דאף שס"ל שכל מיני משקים כשרים למים אחרונים, מ"מ ס"ל דלכתחילה אין ליטול ביין, ובדיעבד שאין לו שרי גם ביין ע"ש, וא"כ נפיק דאם יש לו שאר משקין יטול בהם למים אחרונים ולא ביין ומיץ ענבים, ואם אין לו אלא יין ומיץ ענבים יטול בהם. ובעיקר הספק היה יכול להסתפק גם בהל' נט"י לסעודה אם יכול ליטול ידים במיץ ענבים, או הוי כיון שאין נוטלים בו. וע"י בשו"ת באר שרים ח"ו סי' י"ז אות ג'.

אמנם בעיקר דין השו"ע שמים אחרונים נוטלים בכל מיני משקה, כתב המשנ"ב הנ"ל אפי' בשמן ודבש, ומועדי הייתי נבוך בזה, שהרי שורש טעמא דמים אחרונים משום שהידים מוזהמות מהאכילה ופסולות לברכה, ומסכו חז"ל אקרא דוהתקדשתם והייתם קדושים אלו מים אחרונים כמב' בברכות נ"ג, וא"כ איך יטול בשמן ודבש דאדרבה ה"ז גורע שמוסיף על ידיו שמן ודבש הגורמים לכלוך, ופעמים שידיו נקיות טפי מאם יתן שמן ודבש על ידיו, וע"י השמן ודבש ה"ז מוסיף וזהמא, ואיך יהי למים אחרונים, ועדיף שלא יטול כלל, אא"כ נימא דטעמא דמים אחרונים משום סכנת מלח סדומית כמב' בחולין ק"ה, י"ל שעי' השמן והדבש נסתלק סכנת מלח סדומית, ובזמנינו שאין נוהג מלח סדומית וכמש"כ השו"ע ס"י שם, שמה"ט יש שאין נוהגים ליטול מים אחרונים, ורק טעמא להסיר הוזהמא, שמא י"ל דאם יש לו רק דבש ושמן לא יטול כלל שה"ז מוסיף שומן ולכלוך טפי על ידיו.

ואכן הב"ח סי' קפ"א שם כתב דלא נהגו האידנא ליטול בשמן ולא ביין ע"ש, ומובא בבאר היטב שם סק"ח ובעולת תמיד שם סק"ו, וא"כ עפ"ז ילה"ת אם יש לו או שמן ודבש או מיץ ענבים מה עדיף, דאין ליטול ביין ומיץ ענבים מפני חשיבותו, וכן גם בשמן ודבש בזמנינו ל"מ להורדת הוזהמא, ואדרבה ה"ז גורע וכנ"ל, ובהכי הוי ספק קיים. ואמנם בעיקר הקושיא איך מהני שמן ודבש למים אחרונים, הא אי"ז מוריד הוזהמא, בילדותי שאלתי ד"ז למרנן הגרמ"י ליפקוביץ זצ"ל והגר"י שפירא זצ"ל, ונדחקו לתרץ. והגר"ח"ק כתב לי ע"ז דגם שמן מנקה, וצ"ע בכ"ז. ועיון מה שכתב בספר גם אני אודך תשובות הגר"י משה חליוה חלק י' סימן ל"ה, וכתב לי הגר"ח"ק דאין ליטול מים אחרונים במיץ ענבים שהוי כיון. ושו"ר מש"כ בשו"ת דברי בניהו חט"ז סי' י"ד וחכ"ו ס"כ על שאלה זו, וכן בספר גם אני אודך תשובות הגר"י משה חליוה חלק ה' סימן ט', ובספר גם אני אודך תשובות בעל אבני יספה זצ"ל סימן נ"ג ענף ג'.

וכיו"ב ראיתי בשו"ת ויען יוסף ח"ג או"ח סי' שמ"ה דאין להקשות על הנוב"י דאי הולך להקביל פני רבו מצוה קעביד שהוי בכלל מ"ע דולדבקה בו (דברים יא, כב), שדרשו חכמים הדבק בחכמים, ולא דן הנוב"י במה שאמרו חייב להקביל שבוה"ז אין נוהג שלא הביאו כן השו"ע והטור, ואי עביד ודאי מצוה קעביד ע"ש. וכ"כ בדעת הנוב"י בשו"ת עמק יהושע להגר"י מאמאן ח"ב סי' כ"ח או"ב כדמוכח משו"ע מהל' ת"ב ויוה"כ, וכבר כתב כן הגר"ש קלוגר בשו"ת שנות חיים סי' של"ד בדעת הנוב"י שדן רק על החיוב. ולמש"נ ע"כ מוכח דל"ה מחיוב לקבל פני רבו ברגל שמוזכר שם גם הולך לאביו, וע"כ שהוי בתורת קיום מ"ע גרידא דכבוד רבו ואביו וכש"נ. וע"ע מש"כ בס' תורת חכם ח"א פט"ו סי' רט"ז, ובשו"ת צ"ץ אליעזר ח"ו סי' מ"א או"ג, דאין מוכח מהשו"ע בהל' ת"ב ויוה"כ דלא כהנוב"י, דסגי לעבור במים גם בסוך מצוה ע"ש, ובשדי חמד מערכת ח' כלל ק'. אולם בס' ברכת רפאל ר"ה סי' ד' דחה ביאור זה בדעת הנוב"י, שכתב שם, שבוה"ז קבלת רבו הוי מצד המוסר, הרי שליכא קיום מ"ע מה"ת, וצ"ע.

ומרן הגר"ח קנייבסקי כתב לי בטעמא שהשמיט השו"ע הא דחייב אדם להקביל פני רבו ברגל, בזה"ל, אין היום רב מובהק, והיינו די"ל הא דחייב אדם להקביל פני רבו ברגל, יליף מדאמר מדוע את הולכת היינו לאלישע שהוא גדול הדור שדינו כרבו מובהק, ורק בהכי איכא דינא דחייב לקבל פני רבו ברגל ברבו מובהק, וברבו שאינו מובהק ליכא להרבה דינים כמבואר ברמב"ם פ"ה מת"ת שם, ושפיר השמיט השו"ע חיובא דקבלת פני רבו ברגל שנוהג רבו בגדול הדור וברבו מובהק, ובזמנינו ליכא רבו מובהק כמבואר בחכמת אדם כלל ק"ד ס"א, ובס' שאלת רב ח"ב עמ' מ"א השיב הגר"ח ק בטעם שהשמיט השו"ע קבלת רבו, הנוב"י כתב שבוה"ז אין חיוב ע"ש, ובשו"ת דברות אליהו ח"ו סי' י"ח, ואמנם יש לדון דה"ז נפק"מ בטעמי דקבלת רבו, דלמש"כ הרמב"ן הנ"ל ודעימיה, דטעם קבלת רבו בכדי לשמוע מהרב ד"ת, ה"ז שייך גם ברבו שאינו מובהק לשמוע ממנו ד"ת, ושפיר שייך חיובא דקבלת רבו, ורק לטעמא דקבלת רבו משום כבוד רבו יש לדון דכל דינא דקבלת רבו משום כבוד רבו הוי רק ברבו מובהק ולא ברבו שאינו מובהק, וכמו"כ לטעמא דקבלת רבו בכדי לשמוע מהרב ה"ל חג בחג זהו שייך גם ברבו שאין מובהק.

ועיקר ד"ז דקבלת רבו הוי רק ברבו מובהק מצאתי בשו"ת יד רמ"ה סו"ס י"ז דכתב בטעם שהשמיט השו"ע חיוב קבלת רבו, דס"ל שהוי רק ברבו מובהק או בגדול הדור מובהק כאלישע, והוא כמבוי בשו"ע יו"ד סי' רמ"ב ס"ל, כמה דברים שחייבים לעשות משום כבוד רבו שהם דוקא ברבו מובהק, וכתב הרמ"א שם סעי' ל"ד דכ"ו ברבו שלומד עמו בחינם, אבל שכרבו מובהק שכר ליכא להך דינא. וא"כ י"ל שבזמנינו שהרבנים לוקחים שכר ליכא דינא דרבו מובהק, ומש"ה השמיט השו"ע חיובא דקבלת רבו בזה"ל ע"ש, ומש"כ בשו"ת דבר יהושע ח"א ס"ח אות י"א כיו"ב, וכן בס' ברכת אברהם סוכה י' ע"ב אות ה' מש"כ לדון בסברא זו, וכ"כ לדון נפק"מ זו בתרי טעמי דקבלת רבו דה"ז נפק"מ לרבו מובהק בס' גבורת יצחק ר"ה ט"ז ע"ב, ומש"כ בס' תורת חכם ח"א פט"ו סי' רט"ז, ובשו"ת דברי יציב או"ח סו"ס רכ"ח, וע"ע בס' נר ציון סוכות פ"א סעי' כ"ח.

וכיו"ב מובא משמיה דמרן הקהילות יעקב זצ"ל בס' אורחות רבינו ח"ב עמ' קי"ב שדין קבלת פני רבו היה נוהג רק בדורות ההם שלמדו בע"פ וקיבל התלמיד מרבו את רוב תלמודו, אבל בזה"ז שולמדים מגמ' וספרים, לא שייך ענין דרבו מובהק וחיוב קבלת רבו, ובוה שמלמדו דרך הלימוד לבד לא נעשה רבו, וברבו שאינו מובהק ליכא חיוב קבלת פניו ע"ש, הרי שנקט שחיוב קבלת רבו הוי רק ברבו מובהק, וא"כ י"ל שהשו"ע שהשמיט חיובא דקבלת רבו ס"ל דליכא רב מובהק בזה"ז שמצוי ספרים ללמוד בהם וא"צ לרבו ל"ש קבלת רבו. ועיקר ד"ז שבוה"ז שיש ספרים ל"ש רבו מובהק, ע"י מש"כ בשו"ת מהר"ק שורש קס"ט ובשו"ת מהרש"ם חו"מ ס"א ובס' יד שאול יו"ד סי' רמ"ב סק"ח ומש"כ בשו"ת דברי יציב יו"ד סי' קל"א אות ב', ואמנם גם בזה"ז חזינו לכמה שהוי כתלמידים מובהקים לרבנותיהם בהם שייך חיוב קבלת רבו, וכמש"כ בערוך השלחן יו"ד סי' רמ"ב סעי' כ"א דשייך גם בזה"ז רבו מובהק ביחידים, ועמש"כ בזה בשו"ת בני ציון סי' פ"ג ובשו"ת יד אליהו פסקים סי' מ"א. וא"כ שפיר י"ל שבוה"ז דיש ספרים רבים ללמוד בהם ליכא דינא דרבו מובהק, ומש"ה השמיט השו"ע לחיוב קבלת רבו, ועמשה"ק בזה בס' הלכה סדורה סי' תקק"ט סעי' נ"ב.

ג

ולכאו"י"ל עוד, בטעם שהשמיט השו"ע הך דינא דחייב להקביל פני רבו ברגל, עפמש"כ האחרונים, בשו"ת בצל החכמה ח"א סי' ס"ג או"ג ובשו"ת שבת מנשה ס"ח ובשו"ת דברי יציב או"ח סי' רכ"ח ובתשובות והנהגות ח"ב סי' שכ"ב ובס' אור אברהם פ"ה מת"ת ה"ז, בטעם מ"ע דקבלת פני רבו ברגל, ע"פ המבואר בסוף מגילה, דמשה תיקן לישראל שהיו דורשין בענינו של יום ה' חג בחג, והיינו להודיע חוקים ותורות וכפרש"י שם, ולהכי צריך לקבל פני רבו לשמוע ה"ל חג בחג, ובשו"ת שבת מנשה שם כתב להוכיח מפרש"י קידושין נ"ט דהא דאמרין שם המתן עד שיעלה אצלנו לרגל, ופרש"י כשדורשין בהל' הרגל היו מקבלין פני הרב ע"ש, א"כ י"ל דטעם קבלת פני רבו משום לשמוע מרבו ה"ל חג בחג ברגל, ואמנם שמפרש"י אין מוכח שטעם קבלת

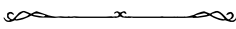
רבו משום ללמוד ה"ל חג בחג, שפרש"י איפכא כשדורשין בהל' הרגל היה מקבלין פני הרב, ואין מוכח שטעם קבלת רבו משום ללמוד ה"ל חג, שה"ז סותר לרש"י בחגיגה הנ"ל דטעם קבלת רבו משום כבוד רבו וצ"ע, אולם למש"כ הך אחרונים דטעם קבלת רבו משום לימוד ה"ל חג, י"ל בפשיטות במה שהשמיט השו"ע דינא דקבלת רבו ברגל, שהרי השו"ע השמיט הך דינא דמשה תיקן לישראל שהיו דורשין בענינו של יום ה' חג בחג, וכבר הקשו כן בדעת השו"ע מ"ט השמיט, בס' ברכת אליהו להגר"ב רקובר זצ"ל סי' תרפ"ח ס"ק י"ד ובס' שערי דעת פסחים שו"ת חק ומשפט ס"א, וכן בס' בארות יצחק פסחים סי' ע"ז, ועמש"כ לתרץ בס' משמרת האורים פסחים סי' כ"ט, והגר"ח קנייבסקי כתב לי בטעם שהשמיט השו"ע הך דינא דלימוד ה"ל חג ברגל, כי זה פשוט, ועמש"כ לתרץ דעת השו"ע בס' בית מתתיהו ח"ב בפתחה אות ד' ע"ש. וא"כ י"ל דכיון שלא ס"ל לשו"ע דבעי ללמוד ה"ל חג בחג, ממילא א"צ לקבל פני רבו ברגל, דטעם קבלת רבו ללמוד ה"ל חג בחג, וכל שלא הזכיר השו"ע שהיו דורשין בענינו של יום, ממילא א"צ לקבל פני רבו ברגל, ועפ"ז י"ל דהרמב"ם דהעתיק חיוב קבלת רבו ברגל, משום דאזיל לשיטתו, שהעתיק דינא דדרוש ה"ל חג בחג ברגל וכמו שפסק בפ"ג מתפילה ה"ח, וכל שצריך ללמוד ה"ל חג בחג צריך להקביל פני רבו ברגל לשמוע ה"ל חג, ועמש"כ בס' דברי ירמיהו פ"ה מת"ת ה"ז.

ואשר עפ"ז יש לתרץ משה"ק בשו"ת חסד יצחק להגר"י נשר זצ"ל ס"ד, במה שהשמיט הרמב"ם מש"כ השו"ע הנ"ל סי' תקנ"ד שבתשעה באב הולך לקבל רבו עובר במים עד צוארו, וכן בשו"ע סי' ש"א דבשבת עובר במים עד צוארו כשהולך לקבל רבו, והרמב"ם העתיק כן רק בהל' ת"ת וכו"ל, ומ"ט השמיט הך דינא בהל' ת"ב ושבת, כמו שהעתיק השו"ע. ועמש"כ לתרץ בס' כנפי נשרים פ"א מת"ת ה"ז, ואם נימא דטעם קבלת רבו זהו משום לימוד ה"ל חג בחג זהו ל"ש בת"ב, וכן לא בשבת, דא"צ ללמוד ה"ל שבת בשבת מדין שואלין ודורשין בענינו של יום, ודלא כמו שנקט השפת אמת מגילה ד' ע"א דתקנת משה קאי גם לשבת שהיו דורשין בענינו של יום דגם שבת בכלל המועד, ועיין מה שהשיב הגר"ח ק בספרי מועדי הגר"ח תשו' כ' שא"צ ללמוד קודם שבת ה"ל שבת ע"ש, וא"כ י"ל שזהו דס"ל לרמב"ם שא"צ ללמוד ה"ל שבת בשבת וממילא ליכא דינא דקבלת רבו בשבת. ומיושב בהכי משה"ק בשו"ת היכל יצחק או"ח סי' נ"ז דעיקר דינא דקבלת רבו יליף בר"ה משונמית שנאמר מדוע את הולכת לא חודש ולא שבת, מכלל דחודש ושבת בעי למיזל, ומ"ט הרמב"ם לא הזכיר בפ"ה מת"ת דחייב לקבל פני רבו בחודש ושבת ע"ש. ולמש"נ אם נימא דטעם קבלת רבו לשמוע ה"ל חג בחג, ס"ל לרמב"ם דל"ש בשבת קבלת רבו דא"צ ללמוד ה"ל שבת בשבת וה"ה בר"ח, וממילא ליכא דינא דקבלת רבו בר"ח ושבת. וא"כ י"ל שס"ל לרמב"ם שהעתיק קבלת רבו בהל' יוה"כ, דס"ל דיוה"כ בכלל מועד ובעי ללמוד בענינו של יום ביוה"כ, וכמבוי במהרש"א מגילה ל"ב דגם בר"ה ויו"כ שייך דינא דללמוד ה"ל חג בחג ע"ש, ומש"ה י"ל שהעתיק הרמב"ם נפק"מ דקבלת רבו ביוה"כ, דשייך לדרוש בענינו של יום, וממילא איכא למצות קבלת רבו. ונפק"מ י"ל עפ"ז במש"כ בשו"ת כפי אהרן ח"ב סי' י"א דבשנת השביעית בעי ללמוד ה"ל שביעית, מתקנת מרע"ה ללמוד בענינו של יום, ה"ה בשנת השביעית ע"ש. ועפ"ז שייך בשנת השביעית מ"ע דקבלת רבו לשמוע ממנו ה"ל שביעית, וצ"ע.

והלום ראיתי בשו"ת שבת מנשה ס"ח דכתב בטעם שהשמיט השו"ע דחייב אדם להקביל פני רבו בזה"ל, לכאו"י היה נראה לומר הטעם דחייב לקבל פני רבו ברגל משום שצריך ללמוד ממנו ה"ל חג, א"כ מי שיועד הוא בעצמו, או שלמד מרבו קודם החג, שוב לא צריך לקבל, א"כ לדידן שצריך הרב לדרוש ה"ל חג בחג שלושים יום קודם החג א"כ לא צריך לקבל פני רבו, ומעתה יש לתרץ דעת הטור שנקיט הדין שלושים יום קודם הרגל שוב לא צריך לכתוב דין קבלת פני רבו ברגל, עכ"ל. ודבריו צ"ע, דתקנת ל' יום קודם החג כמבוי בפסחים ו' ע"א, ותקנת לימוד ה"ל חג בחג, הנת תרין תקנות בפ"ע, דבעי ללמוד גם ל' יום קודם החג, וגם מי שכבר למד ל' יום קודם החג בעי ללמוד בחג בענינו של יום, וכ"כ המג"א סי' תכ"ט סק"א דמשמע במגילה שגם ברגל בעי לדרוש בענינו של יום, הרי שמלבד ההלכה דל' יום קודם החג בעי לדרוש במועד עצמו, ולמש"כ השבט מנשה מי שלמד ל' יום קודם א"צ כלל ללמוד בחג ה"ל חג, ואמנם י"ל דס"ל כמש"כ הפר"ח והב"ח סי' תכ"ט שם שאיכא תקנה אחת ע"ש, ומש"כ בבית מתתיהו ח"ב בפתחה אות ד'. ומש"כ השבט מנשה שת"ח היודע ה"ל חג א"צ ללמוד ה"ל חג, נפיק עפ"ז שת"ח היודע ה"ל חג א"צ ללמוד גם ל' יום קודם החג, והגר"ח קנייבסקי כתב לי שגם ת"ח היודע ה"ל חג צריך לחזור ה"ל חג קודם החג, ועמש"כ בזה בס' סוכת חיים פסח, וא"כ ה"ה מי שכבר למד קודם החג ל' יום, יצטרך ללמוד ה"ל חג בחג לידע חוקיו ותורותיו, ושפיר שייך דינא דקבלת רבו לידע ה"ל חג. ועיין כסברת השבט מנשה בטעם שהשמיט השו"ע ה"ל חג בחג בשו"ת דברי יציב או"ח סי' רכ"ח, ולא ירדתי לסוף דעתו שם, וכן בתשובות והנהגות ח"ב סי' שכ"ב, ולמש"נ י"ל בפשיטות, דהשו"ע אזיל לשיטתו שהשמיט דינא דהל' חג בחג, וממילא גם דינא דקבלת רבו וכש"נ, ולדברי השבט מנשה צ"ע דנפיק רק אם למד ל' יום קודם החג א"צ לקבל פני רבו, א"כ נתת דבריך לשיעורין. ועיקר ד"ז דמצות קבלת רבו הוי משום ה"ל חג בחג נראה גם ברש"י סוכה כ"ו ע"א, דר"ח

ורבה בר ר"ה באו לקבל פני ריש גלותא לשמוע הדרשה ולקבל פניו, ונראה דהוי כחא קבלת רבו ושמיטת ד"ת מרבו, וא"כ י"ל דקבלת רבו הוי לשמוע ה"ל חג, וכע"ז הוכיח גם בשו"ת עטרת פז ח"א כרך ג' חו"מ סי' ט"ו אות י"ג.

ועפ"ז י"ל דעיקר קבלת רבו יליף משונמית, וחזינו דאשה שייכת במ"ע דקבלת רבו, וכ"כ המג"א סי' ש"א סק"ז, והפנ"י ר"ה ט"ז ע"ב הקשה דאשה אינה חייבת בת"ת ע"ש, והארכנו בזה לתרץ בבית מתתיהו ח"ב סי' ד' אות י"ז ע"ש. ואם נימא דקבלת רבו משום ללמוד ה"ל חג בחג, שפיר י"ל דשייך בנשים לידע ה"ל חג, וכמש"כ בס' נהרות איתן ח"א סי' כ"ה דאשה שייכת בלימוד ל' יום קודם החג לידע הדין שייך לה ע"ש. וא"כ ה"ה שייכת ללמוד ה"ל חג הנוהג בחג, וממילא שייכת במצות קבלת רבו, וכיו"ב מבואר בשו"ת דעת סופר יו"ד סי' ע"ח ובתשובות והנהגות ח"ב סי' שכ"ב, ועמש"כ בס' נהרות איתן ח"ה עמ' רפ"ו במכתבו אלי בזה.

מצות עשה דקבלת רבו ועליה לרגל כאחד אם הוי מצוות חבילות

נשאלתי מהרה"ג רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א, מח"ס "גם אני אודך", על אדם שהגיע לכותל המערבי בימי חוה"מ, לקיים מ"ע דעליה לרגל, וראה שם את רבו, האם ילך לקבל פניו שם ולקיים מ"ע קבלת פני רבו, או דהוי כמצוות חבילות וקיי"ל דאין עושין מצוות חבילות.

א

ולכאו"י יש לדון בזה עפמש"כ המלבי"ם מלכים ב' פ"ד פסוק כ"ג וכן היערות דבש חלק ראשון דרוש י"ב שכתבו בטעם מ"ע דקבלת רבו בזה"ז, כיון שאין לנו בית המקדש לעלות לרגל, ואין הקבלת פני שכינה בעליה לרגל, צריך להקביל פני רבו ברגל במקום עליה לרגל ע"ש. וא"כ י"ל דאף לסוברים שנוהג גם בזה"ז עליה לרגל כמבוי בר"ן תענית י' ע"א שכך נוהגים, והאריך בזה בשו"ת חת"ס יו"ד סי' רל"ד, ועה"ת סוף פר' אמור ע"ש, ובמהר"ץ נדרים כ"ג ע"א שיש מצות עליה לרגל גם בזה"ז, ועמש"כ בס' כפתור ופרח פ"ו ובשו"ת מהר"ט ח"א סי' קי"ד ובשו"ע הגר"ז סי' קי"ז ס"א ובשדי חמד מערכת א"י אות א' ובס' בית ישראל ס"ג ס"ק כ"ז ובשו"ת התשב"ץ ח"ג סי' ר"א ובשו"ת אגרות משה יו"ד ח"ג סי' קכ"ב, וכן נקט בשו"ת אור לציון ח"ג פכ"ד סעי' י"ב שגם בזה"ז יש מצוה בעליה לרגל. וכתב לי הגר"ח ק אם בזה"ז מקיים מצוה כשמגיע למקום המקדש, י"א שכן נוהגו, ומובא בס' מועדי הגר"ח ח"א תשו' רמ"ד ע"ש. וא"כ י"ל דאף לסוברים שיש מ"ע בעליה לרגל בזה"ז במקום המקדש, יכול לקבל פני רבו שם, ול"ה מצוות חבילות למש"כ המלבי"ם והיערות דבש דמצות קבלת רבו בזה"ז הוי משום מצות עליה לרגל וקבלת פני שכינה, א"כ הוי כמצוות דשייך להדיד דל"ה חבילות, כמבוי בפסחים ק"ב דהבדלה וקידוש חדא מילתא ול"ה חבילות ע"ש, וא"כ ה"ה קבלת רבו בזה"ז שהוא קבלת פני השכינה ברגל וזכר למצות עליה לרגל, שפיר יכול לקבל רבו במקום המקדש ולקיים קבלת רבו ועליה לרגל כאחד, שהוי כמצוות דשייכי להדיד ול"ה חבילות. אולם מצינו עוד תרי טעמי לקבלת רבו, ברמב"ן שמות כ' ח' דעיקרה בכדי לשמוע ד"ת מרבו, וכן מבוי בס' חסידים סי' ש"ג ובפרמ"ג או"ח סי' תקנ"ד ס"ק י"ב, וא"כ לטעם זה יש לדון אם הוי מצוות חבילות בעליה לרגל וקבלת רבו. וכן להמבואר ברש"י חגיגה ג' שקבלת רבו הוי משום כבוד רבו, וכבר הארכנו בזה בכ"ד בח"ב סי' ד' אות י"ז ובח"ג בהשמטת השו"ע למצות קבלת רבו בפתחה, ולהך טעמא יש לדון אם הוי חבילות.

אמנם י"ל למש"כ הפרמ"ג פתיחה כוללת להל' יו"ט פ"ב אות כ"ג שעיקר מ"ע דקבלת רבו הוי מצוה מדרבנן ולא מה"ת, וכן נקטו בשו"ת שער אפרים סי' ל"ח וברמב"ן פר' שמיני, א"כ י"ל עפמש"כ הרמב"ם פכ"ט משבת, ולא יברך ויקדש על כוס אחד שאין עושין שני מצוות בכוס אחד, שמצות קידוש וברכה מ"ה ע"ש, ונראה שעיקר הא דאין עושין מצוות חבילות רק כששני המצוות מה"ת ולא כשאחד מה"ת ואחד מדרבנן, והארכנו בזה בבית מתתיהו ח"א ס"ב אות ט"ו ע"ש. ואם נימא שקבלת רבו הוי מדרבנן לא איכפ"ל שמקיים מ"ע דעליה לרגל, ול"ה חבילות אלא בששני המצוות מה"ת לפי"ד הרמב"ם. אולם יש לדון עפמש"כ החת"ס ר"ה ט"ז ע"ב דחייב קבלת רבו מדאורייתא מקרא דיראה כל זכורך את פני ה', ואת לרבות ת"ח, וכן נקטו בשו"ת שואל ומשיב מהדורא תליתא ח"א סי' תס"ד, ועיין בשו"ת עין יצחק אהע"ז סי' ס"ב אות סי' ובמצפה איתן סוכה י' שחיוב קבלת רבו מדברי קבלה, א"כ דברי קבלה כדאורייתא. ועמש"כ בזה אם הוי מה"ת או מד"ס, בשו"ת מהר"א אסאד יו"ד סי' ש"י ובביכור"י סי' תר"מ ס"ק כ"ב ובשו"ת התעוררות תשובה או"ח סי' כ"ג ובשו"ת היכלי שן מהדו"ת סי' י"ג, ועמש"כ בזה בשו"ת עטרת פז ח"א כרך ג' חו"מ סי' ט"ו ובס' תורת חכם ח"א פט"ו סעי' ר"ו ובס' דרך האתרים ח"א סי' כ"ז ובס' דעת תורה סי' תקק"ט ס"ב. וא"כ אם הוי מה"ת שפיר יש לדון משום מצוות חבילות.

אולם י"ל דאף אם נימא שקבלת רבו הוי מה"ת ל"ה מצוות חבילות, דקיום קבלת רבו ועליה לרגל בזה"ז, דאף אם נימא דאיכא דינא לעלות לרגל בזה"ז ל"ה אלא כמנהג שנהגו ול"ה בתורת מצוה ממש, ואף למאי שנקט החת"ס בלשון מצוה י"ל של"ה מצוה ממש אלא

דאין עושין מצוות חבילות ע"ש. והנה כיו"ב נשאלתי כשעושים סעודת סיום מסכת במוצ"ש, אם יכול לצאת בסעודת סיום מסכת סעודה רביעית למל"מ, או שהיו מצוות חבילות. והנה כיו"ב כבר דנו בשו"ת מהרש"ם ח"ו סו"ס ז' ובשו"ת לחם שלמה או"ח סי' ק"ד אם הוי מצוות חבילות בסעודת יו"ט וסיום מסכת כאחד, וכתבו של"ה חבילות במעשה אחד כשיוצא שני דברים ע"ש, והארכנו בהך כללא בבית מתתיהו ח"א ס"ב אות י"ח, וא"כ עפ"ד ה"ה חבילות בסעודת סיום מסכת ומל"מ כאחד, וה"ה בסעודת פדה"ב ומל"מ כאחד.

ואולי י"ל דסברת האורל"צ, עפ"מ"ש"כ בס' חוט שני פורים עמ' פ"ו שאין יוצא סעודת פורים בסעודת ברית מילה, שצריך שיהא ניכר שהסעודה לסעודת פורים שהיא משום פרסומא ניסא ע"ש, וא"כ י"ל שדווקא בסעודת פדה"ב דהיא ג"כ משום פרסומא ניסא ע"ש, וא"כ י"ל משום פרסומא ניסא ע"ש, וא"כ י"ל ש"ה ס"י, וא"כ ה"ה הסעודה, וצריך להיות ניכר וסעודת פורים, ועמ"ש"כ בשו"ת משנת יוסף ח"י"ג סי' ר"נ ובתשובות והנהגות ח"ב סי' שמ"ח, אולם הגר"ח"ק השיב שיוצאים סעודת פורים במילה. ועמ"ש"כ בס' מאורות נתן פורים סי' ע"ד.

ולכא"ו י"ל עוד שבמלוה מלכה ל"ש כלל מצוות חבילות, דעיקר טעם מל"מ היא ללוות את השבת דרך כבוד, וכמ"ש"כ רש"י שבת ק"י"ט ע"ב ובמשנ"ב סי' ש' סק"ב כאדם המלווה המלך בצאתו מהעיר וזהו מכבוד שבת ע"ש, ומש"כ בזה בבית מתתיהו ח"ב סי' י"ז, וא"כ כל שאכל מל"מ אף שיצא גם סעודת פדה"ב או סיום מסכת, נתקיים הך דין כבוד שבת ללוותה ביציאתה, ומה איכפ"ל שנעשה ע"י חבילות. ונראה דעת האורל"צ, שאדרבה כיון שעיקר מל"מ משום כבוד זהו רק אם אוכל לשם מל"מ, היינו ללוות השבת בפ"ע, ולא כשאוכל גם סעודת פדה"ב או סיום מסכת לשם סעודת פדה"ב וסיום מסכת, ל"ח כמלווה דרך כבוד לשבת, ורק שאוכל מל"מ כסעודה בפ"ע הוי כמו שמלווה למלך ולשבת, ולהכי הצריך לאכול קודם סעודת מל"מ, ועיין מה שכתב בספר גם אני אודך תשובות הגר"ר משה חליהו ח"ד סימן י"ג.

ואשר עפ"ז י"ל נפק"מ אם הוי מצוות חבילות במצות קבלת רבו בחדא עם עוד מצוה, דאם נימא שעיקר קבלת רבו זהו משום כבוד רבו וכנראה ברמב"ם וברש"י הנ"ל, א"כ ל"ח כבוד רבו אלא שבא לכבוד ולקבל פניו בפ"ע, ולא כשרואהו במקום המקדש ודרך אגב מקבל פניו, ושפיר הוי כמצוות חבילות. ואם נימא שעיקר קבלת רבו משום כבוד, ל"ח כבוד רבו בהכי, כמו דלא הוי כבוד שבת במל"מ בחדא עם סיום מסכת ול"ח כליווי וכבוד. ורק אם נימא שעיקר קבלת רבו משום לשמוע מהרב ד"ת, י"ל דל"ח חבילות כשמקיים עוד מ"ע בחדא עם קבלת רבו דסו"ס ישמע מרבו ד"ת, ובהכי לא איכפ"ל מחבילות כל שתכלית המצוה נתקיימה. והגר"ח"ק כתב לי שיוצא מל"מ בחדא עם סיום מסכת, וכן מל"מ בסעודת פדה"ב ול"ח חבילות. ועי' בס' דרך שיחה ח"א עמ' רע"א של"ה חבילות במל"מ, שבמידי דאכילה אצ"כ ע"ש, ומש"כ בס' מעדני איש הל' מל"מ עמ' ש"פ בכ"ז, ומש"כ בבית מתתיהו ח"ב סי' י"ז אם צריך כוונה במל"מ ע"ש. אולם דעת האורל"צ צ"ע, דמי שיש לו ברית מילה ביו"ט יוצא סעודת מילה ויו"ט כאחד ול"ח חבילות, וא"כ לאכול ב' פעמים. ועמ"ש"כ בשו"ת משנת יוסף ח"ט סו"ס פ"ב וחי"ג סי' ר"ג, וכתב לי הגר"ח"ק שיוצא מל"מ וסעודת סיום מסכת כאחד, וע"ע בשו"ת ברכת ראובן שלמה ח"ו סי' ל"ז, ובשו"ת מחקרי ארץ ח"ו יו"ד סי' ט"ו.

וראיתי מה שכתבת להסתפק בקובץ מחשבת איש חנוכה תשע"ח, במי שיש לו כמה רבנים אם יכול בפעם אחת לקבל פני שני רבנים בחג, או שהיו מצוות חבילות, וכ"ז תליא במש"כ לעיל, ד"ל שהיו מעשה אחד ול"ח חבילות, וכן סו"ס ישמע מרבו ד"ת וכלל הנ"ל. אולם בעיקר הדבר במי שיש לו כמה רבנים השיב לי הגר"ח קנייבסקי שאין חייב להקביל כולם, אלא הגדול שבהם, וכן א"ל הגר"א גרינבלאט זצ"ל בעל הרבנות אפרים, והו"ד בס' בנתיבות ההלכה ל"ח עמ' 296, ועמ"ש"כ בזה בס' הלכה סדורה ס"ק כ"ט ע"ש, ובברכת אברהם סוכה י' ע"ב אות ה' ע"ש, וא"כ אם נימא שאין חייב להקביל פני כולם אי"ז חבילות, עפ"מ"ש"כ המג"א הנ"ל שרק במצוה שבחובה הוי חבילות ולא במ"ע קיומית. ויש עוד להאריך בכ"ז, ועוד חזון למועד.

קבלת רבו על ידי טלפון

נשאלתי מידידי הרה"ג רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א, מח"ס גם אני אודך, אם יכול לקיים מצות עשה דהקבלת פני רבו בטלפון. ולפיר' י"ל שה"ו תליא בטעמא דמצות קבלת רבו, למש"כ הרמב"ן שמו"ת כ' ח' דעיקרה בכדי לשמוע ד"ת מרבו, וכן מבו' בס' חסידים סי' ש"ג, ובפרמ"ג או"ח סי' תקנ"ד ס"ק י"ב, וא"כ י"ל שה"ו מתקיים גם ע"י טלפון שישמע ממנו ד"ת, ושפיר יוצא מצות קבלת רבו בטלפון. אולם להמב' ברש"י חגיגה ג' שטעם קבלת רבו הוי משום כבוד רבו, והארכנו בזה בבית מתתיהו ח"ב ס"ד אות י"ז נפק"מ לאשה בקבלת רבו ע"ש, וכן בח"ג בפתחה בטעם שהשמיט השו"ע מצות קבלת רבו ואם נוהג בזה ע"ש, וא"כ להסוברים שקבלת רבו זהו משום כבוד רבו י"ל דה"ו מתקיים רק כשהולך לרבו, שבהכי איכא כבוד רבו וע"י טלפון מיחסר בכבוד רבו, ואכן בספרי מועדי הגר"ח ח"א תשו'

במצוה קיומית כל שליכא במצוה קיומית פטור עוסק במצוה, ומצאתי כן לבאר בשו"ת שרגא המאיר ח"ג סי' ק"ו, וא"כ י"ל דגם מצות עליה לרגל בזה"ז ל"ה חובה ורק מנהג שנהגו, ואף שיש בו תורת מצוה כמ"ש"כ החת"ס הנ"ל, והאי של"ה חובה, וכן קבלת רבו להנוב"י בזה"ז ל"ה חובה, ובמצוה שאין חובה ל"ש חבילות, ולמש"כ הגר"י ענגיל י"ל שזהו משום דל"ש עוסק במצוה קיומית, ורק כשעוסק במצוה שבחובה פטור ממצוה וכש"נ.

ג

וראיתי בשו"ת מחנה ישראל להגר"י גרוסמן זצ"ל סו"ס י"ח, שכתב דגם לדברי הנוב"י שאין נוהג בזה"ז קבלת רבו, זהו משום שלא היא כבודו מרובה מכבוד שמים, כל שאין בזה"ז מצות ראייה, אולם בני ירושלים שהולכים לכותל המערבי שמעולם לא זה שכינה ממקומה, כן חייבים לנהוג לילך למקום המקדש, ובפרט בג' רגלים גם להנוב"י שמים לנהוגים לילך למקום המקדש, ועפ"ז יש לתרץ מה שהקשו ע"ד הנוב"י איכא לקבלת רבו ע"ש. ועפ"ז יש לתרץ מה שהקשו ע"ד הנוב"י מרש"י סוכה כ"ה, ששייך קבלת רבו בזה"ז, וי"ל כיון שהיו הולכים למקום המקדש, שפיר שייך מצות קבלת רבו גם להנוב"י, וא"כ יש לדון דגם להנוב"י שייך מצוות חבילות כשהולך לקבל פני רבו ועולה למקום המקדש.

אולם י"ל עוד ע"פ מה שהארכנו בבית מתתיהו ח"א ס"ב אות כ"ג שבמצוה שעיקרה התוצאה לא איכפ"ל מחבילות, וא"כ י"ל דעיקר קבלת רבו הוי משום שישמע ממנו ד"ת, או משום כבוד רבו, והוי כמצוה שבתוצאה, ולא איכפ"ל שנעשה בחבילות דסו"ס נתקיימה תכלית המצוה ושמע מרבו ד"ת, ונתקיים כבוד רבו, ובהכי לא איכפ"ל מחבירו וכמו שהארכנו ביי"מ שם. וקשה לכפול הדברים. ושוב ראיתי מה שכתב בכל זה בספר גם אני אודך תשובות ידידי הגר"ר משה שמואל דיין ח"א סימן י"ז. ובהכי י"ל במש"כ בשו"ת חקי חיים ח"ה יו"ד סי' י"א או"ב, שבכיבוד אב ואם כאחד הוי חבילות כשביקשו דבר אחד, ולפמשנת"א אי"ז חבילות היכא שהמצוה היא התוצאה. [וכמו"כ עפ"מ"ש"כ האו"ש פ"א מ"טו"מ שבמ"ע דשייך ע"י שליח ל"ש חבילות, ה"ה כיבוד אב שייך ע"י שליח כמ"ש"כ בשו"ת זרע אמת ח"ב סי' קמ"ח ע"ש].

וראיתי בשו"ת ישיב יצחק חל"ב סי' כ"ב שדן אם צריך לשתות יין בפ"ע לשמחת יו"ט, או שיוצא בין הקידוש, והביא לדון דהוי כמצוות חבילות לצאת בכוס אחד גם קידוש וגם יד"ח שמחת יו"ט ע"ש. והיינו להמבואר בפסחים ק"ב. דאין אומרים שני קדושות על כוס אחד משום חבילות ע"ש, ולכא"ו י"ל בזה בכמה אנפי של"ה חבילות, ע"פ מה שהארכנו בבית מתתיהו ח"א ס"ב אות י"ח, דחבילות הוי היכא שעושה שני מעשים בבת אחת ויוצא שני מצוות, אולם אם עושה מעשה אחד ויוצא ממילא יד"ח שני מצוות ל"ה חבילות ע"ש. וא"כ ה"ה הכא לצאת יד"ח שמחת יו"ט בקידוש אי"ז חבילות ע"י מעשה אחד, וא"כ להוסיף יין לשמחת יו"ט, וגם י"ל עוד עפ"מ"ש"כ הרמב"ם פכ"ט משבת ולא יברך על כוס אחד, שאין עושין שני מצוות בכוס אחד, שמצות קידוש וברכה"מ מה"ת, והוכיחו האחרונים המבוארים בבית מתתיהו ח"א ס"ב אות ט"ו שס"ל לרמב"ם שרק בשני מצוות מה"ת הוי חבילות, ולא כשאחד מה"ת ואחד מדרבנן, וא"כ י"ל למש"כ הלח"מ פ"ב מע"ה ה"ג, שמצות קידוש ביו"ט הוי מדרבנן, ומצות שמחת יו"ט מה"ת ל"ה חבילות בהכי. ועי' בפרמ"ג סי' תע"ה סק"ב, וצ"ע.

אמנם למש"נ י"ל דשפיר יוצא בקידוש יד"ח שמחת יו"ט בין הקידוש ול"ה חבילות, ע"פ מה שהארכנו שם שבמצוה שעיקרה התוצאה לא איכפ"ל מחבילות, א"כ ה"ה בשמחת יו"ט סו"ס שמח ונתקיים תכלית המצוה, וכן למש"כ האחרונים שם, בטעמא דחבילות משום מצר"ב, ובחבילות אין לבו פנוי למצוה, בשמחת יו"ט אצ"כ, וכמ"ש"כ בשו"ת התעוררות תשובה או"ח סי' רנ"ו דסו"ס שמח ע"ש, א"כ ה"ה ל"ה חבילות בשמחת יו"ט, וכן נקט בשו"ת התעוררות תשובה או"ח סי' י"ז ע"ש ובס"י רל"ח שם, וכן הסכים עמי בשו"ת משנת יוסף ח"י"ד סי' ע"ש שיוצא יד"ח שמחת יו"ט בין הקידוש, ול"ה חבילות וכש"נ, ועמ"ש"כ בזה בשו"ת אבני דרך ח"א סי' פ' ובס' ימי שמחה הנדמ"ח סי' כ"ד ע"ש. והגר"ח קנייבסקי כתב לי אם יוצא שמחת יו"ט בין הקידוש, יוצאין. אולם בס' ימי שמחה הנדמ"ח עמ' תקצ"ז השיב ע"ז הגר"ח"ק דהוי חבילות ע"ש, ובס' בנתיבות ההלכה יו"ט ל"ח עמ' 287 ע"ש.

ובלא"ה י"ל דל"ש בהכי מצוות חבילות כשנמצא במקום המקדש לקיים מצות ראייה ובא רבו לשם, דהוי כמו שלובש ציצית ותפילין ומקיים עוד מצוה שודאי ל"ה מצוות חבילות, דמה שלבוש ציצית ותפילין ומקיים מצוה דממילא, ל"ח שעושה מצוות חבילות, ורק שעושה ממש שני מצוות כאחד הוי חבילות, וה"ה כשנמצא במקום המקדש ומקיים מצות ראייה יכול לקבל פני רבו שם, ול"ח כעושה שני מצוות, אלא קיום דממילא, ופשוט. ועמ"ש"כ עוד בנידון זה בספר גם אני אודך תשובות ידידי הגר"ר משה חליהו ח"ג סימן מ"ז.

וראיתי בס' ברית תורה יו"ד סי' ש"ה [עמ' מ"ג] שהביא חידוש לדינא מבעל האור לציון זצ"ל, שהיה בסעודת פדיון הבן במוצ"ש, ואמר קודם הפדיון לאכול קודם סעודה רביעית לקיים מלוה מלכה ואח"כ לאכול בסעודת פדה"ב, ולא לצאת בסעודת פדה"ב גם סעודה רביעית

מנהג שיש לנהוג, וודאי של"ה מה"ת אלא מדרבנן, וא"כ בחדא מצוה מה"ת קבלת רבו, וחדא מצוה דרבנן כעליה לרגל בזה"ז ל"ה חבילות, וכ"ש אם נימא של"ה מצוה ממש אלא מנהג, וכמו שנקט הגר"ח קנייבסקי בספרי מועדי הגר"ח תשו' רמ"ו אם העולה לרגל בזה"ז היא לו פטור דעוסק במצוה פטור מהמצוה, וכתב קשה לומר כן ע"ש, וע"כ של"ה כמצוה ממש אלא מנהג גרידא ושפיר ל"ה חבילות, וכן נראה בשו"ת אגרות משה ח"ג יו"ד סי' קכ"ב דמה שעולים למקדש הוי לזכר וגעגועים לבנין ציון, אבל אין בכך מצות ראייה ע"ש, ובס' ידות נדרים סי' ר"ז ביד יוסף ס"ק מ"ג.

ב

ולכא"ו י"ל עוד, שידוע מש"כ הנוב"י"ת או"ח סי' צ"ד שבה"ז ליכא למ"ע דקבלת פני רבו כדחזינון שהשו"ע השמיט להך חיובא, ועיקר החיוב זה רק בזמן שבית המקדש היה קיים ע"ש, והארכנו בזה בפתחה לח"ג ע"ש. אולם כבר הקשו ע"ד הנוב"י, מהמבואר בסוכה י' ע"ב שר' חסדא ורבה ב"ר הונא באו לקבל פני ריש גלותא ופטורין הוי מהסוכה דשלוחי מצוה פטורין מהסוכה, ופרש"י שם שבאו לקבל פני רבם ברגל, ופטורים מסוכה, הרי שאיכא פטורא דעוסק במצוה פטור מהמצוה כשעוסק בקבלת רבו ומוכח שנוהג בזה"ז, וכן הקשה בשו"ת עמודי אש ס"ה אות מ"ד והחלקת יואב בס' קבא דקשייתא קו"פ א.

וכן קשה ממש"כ רש"י סוכה כ"ה דפטור שלוחי מצוה מסוכה כגון הולך להקביל פני רבו, הרי שנוהג גם בזה"ז, וכתבו בס' מנחת אליהו ח"ב סי' י"ט ובס' גבורת יצחק ר"ה ט"ז ובס' ברכת רפאל ר"ה סי' ע"ד ובברכת אברהם סוכה י' ע"ב ובשו"ת ציץ אליעזר ח"ז סי' מ"א ובקובץ המאור [שבט אדר תשע"ב] עמ' ל"א, ועמ"ש"כ כיו"ב בס' עמק ברכה סוכה אות ט"ו, דגם לנוב"י איכא מ"ע דקבלת פני רבו היינו קיום מצוה, ולפטור בעוסק במצוה ושלוחי מצוה מסוכה סגי בקיום מצוה לפטור מהמצוה, וס"ל לנוב"י דחיוב ליכא בזה"ז, אולם קיום מצוה לכו"ע איכא בקבלת פני רבו, ושפיר כתב רש"י דפטור שלוחי מצוה מסוכה הולך לקבלת רבו ומכמו גם בסוכה י' שם. ואמנם בזה יש לדון אם בעוסק במצוה קיומית איכא פטור דעוסק במצוה, שבנתי"מ סי' ע"ב ס"ק י"ט ובאו"ז סוכה אות רצ"ט נראה שרק במצוה שבחובה איכא פטור דעוסק במצוה, וא"כ יהא מוכח מהנוב"י שגם בקיום מצוה איכא פטור דעוסק במצוה, והארכנו בזה בבית מתתיהו ח"א ס"א ע"ש. ואולם בס' ברכת רפאל שם הוכיח מלשון הנוב"י דס"ל דגם קיום מצוה דקבלת רבו ליכא בזה"ז, שכתב בלשונו שקבלת רבו הוי רק מצד המוסר, הרי שס"ל שגם קיום מצוה ליכא, והדרא קושיא לדוכתא.

וכבר הקשו ע"ד הנוב"י ביותר מדברי הריטב"א ור"ח בר"ה ט"ז שם שאף הוי חובה בקבלת רבו, וכן הקשו בס' מנחת אליהו ח"ב סי' י"ט ובס' חסד יצחק סו"ס ד' ע"ש, ומה שכתב בספר פרדס יוסף החדש, ראש השנה, עמוד ס"ג, וע"ע בשו"ת שואלין ודורשין ח"ב סי' ס"ח ובס' אמרי אברהם מועדים סי' כ"ה מש"כ ע"ד הנוב"י, ובס' עמק ברכה בקונו' וילן בתוך העמק עמ' י"ג, ובשו"ת שביבי אש ח"ד ס"ג.

ואשר עפ"ז י"ל דאם נימא כמו שס"ל לנוב"י דליכא למ"ע דקבלת רבו בזה"ז והוי רק מצד המוסר, שפיר ל"ה מצוות חבילות בקיום קבלת רבו ועליה לרגל, דליכא למצוה דקבלת רבו, ואף אם נימא כמ"ש"כ הנך אחרונים בדעת הנוב"י דס"ל שקיים מצוה איכא, וכמו שהארכנו כן גם בבית מתתיהו בפתחה לח"ג שכן מוכח מהשו"ע, י"ל עפ"מ"ש"כ המג"א סי' קמ"ו הא דאין עושין מצוות חבילות דווקא כששני המצוות חובה ע"ש, והארכנו בזה בבית מתתיהו ח"א ס"ב אות ו' ע"ש, וא"כ אם נימא שקבלת רבו בזה"ז ל"ה חובה רק קיום מצוה שפיר ל"ה חבילות. וי"ל עוד למש"כ התוס' מו"ק ח' בטעם דאין עושין מצוות חבילות שיהא לבו פנוי למצוה, וכתבו רבים מהאחרונים המבוארים ביי"מ שם, שזה מטעם מצר"ב שצריך למצוה, א"כ מצות קבלת רבו, למש"כ רש"י חגיגה ג' דהוי משום כבוד רבו וכמו שהוכיחו הראשונים, י"ל עפ"מ"ש"כ בשו"ת תירוש ויצהר סי' ק"ו שכבוד רבו הוי כמצוה לחבירו ולא הוי מצוה למקום ע"ש, ובמצוה לחבירו ס"ל לרבים האחרונים המבוארים בבית מתתיהו ח"א ס"א אות מ"ז שאין מצוות צר"כ ע"ש, וכל שאצ"כ במצוה לחבירו לא איכפ"ל ממצוות חבילות, אולם הגר"י ענגיל בגליוני הש"ס יומא פ"ה כתב להוכיח מהשאלות שכבוד רבו הוי כמצוה למקום שפיר צר"כ, וכן נראה שנקט בשו"ת צרי לנפש יפה סי' כ"ב שצ"כ בכבוד רבו, שפיר י"ל ד ממצוות חבילות בקבלת רבו, וכמו"כ יש לדון לטעמא דקבלת רבו שזהו לשמוע ממנו ד"ת אם בת"ת צר"כ, ועיין מה שצינתי בזה ביי"מ ח"א ס"ב אות כ"ד ע"ש, וא"כ ה"ז נפק"מ לחבילות. ועי' בס' כאיל תערוג מועדים עמ' קע"ט, שנקט שקבלת רבו בעי כוונה, ויש לחלק ע"ש.

וכמו"כ יש לדון עפ"מ"ש"כ הגר"י ענגיל בס' בית האוצר כלל פ"ד בטעמא דאין עושין מצוות חבילות, שזה מפטורא דעוסק במצוה, דכיון שעוסק במצוה הוי כאינו ב"ח בשאר מצוות כמב' בריטב"א סוכה כ"ה, וא"כ זהו טעמא דחבילות כל שעושה מצוה אחת, לא יעשה מצוה אחרת כאחד דהוי כדבר הרשות, ועמ"ש"כ ע"ד בבית מתתיהו ח"א ס"ב אות י"ד, וא"כ למש"כ הנתי"מ סי' ע"ב ס"ק י"ט שבמצוה קיומית ליכא פטור דעוסק במצוה, ממילא ליכא לדינא דחבילות

רמ"ט שאלנו להגר"ח קנייבסקי אם יוצא קבלת רבו בטלפון, והשיב לא משמע, וכתבנו לתלות בהך תרי טעמי דקבלת רבו ע"ש. ומש"כ בזה בשו"ת ויברך דוד ח"א סי' ס"ב אם יוצא קבלת רבו בטלפון, ובס' שאלת רב ח"ב עמ' מ"א השיב הגר"ח, ק, אולי יוצא קבלת רבו בטלפון ובמכתב ע"ש, ובשו"ת דברי בניהו חכ"ו סי' מ"א ע"ש, ובקובץ דברי חפץ ח"ט עמ' קפ"ו.

אמנם י"ל עוד עפמ"כ המלבי"ם מלכים ב' פ"ד פסוק כ"ג, וכן היערות דבש ח"א דרוש י"ב, דטעם קבלת רבו בזה"ה, כיון שאין לנו ביהמ"ק לעלות לרגל, ואין הקבלת פני שכינה בעליה ברגל שייך להקביל פני רבו ברגל במקום עליה לרגל זכר למצות ראה ע"ש. וא"כ י"ל להך טעמא לקיים מצות ראה אי"ז מתקיים ע"י טלפון שבעי ראה ממש ולא שמיעה, ומצאתי כן בס' משמרת המועדות סי' תקכ"ט ס"א סוף ס"ק י"א שלכתחילה לא יקיים מצות קבלת רבו בטלפון שהיו זכר למצות ראה, ובעי ראה ולא שמיעה, וגם לטעם קבלת רבו משום כבוד רבו ל"ה כ"כ כבוד רבו ואי"ז לכתחילה ע"ש, אכן לטעמא שישמע ממנו ד"ת לכא"ו זהו לכתחילה ע"י טלפון, וכן לטעם שכתבו בשו"ת שבט מנשה ס"ח ובשו"ת בצל החכמה ח"א סי' ס"ג אור"ג ובשו"ת דברי יציב אור"ח סי' רכ"ח, שזהו משום המבואר סוף מגילה מרע"ה תיקון לישראל שיהיו דורשין בענינו של יום ה' חג בחג, וע"י שמקבל רבו ישמע ממנו ה' החג, וכ"כ בתשובות והנהגות ח"ב סי' שכ"ב ובס' אור אברהם פ"ה מת"ת ה"ה, א"כ שפיר י"ל שישמע מרבו ה' החג גם ע"י טלפון והוי לכתחילה.

ב

וראיתי בשו"ת רבבות אפרים למו"ר הגר"א גרינבלאט זצ"ל ח"א סי' תקמ"ט שנשאל בזה אם מקיים מצות קבלת רבו ע"י טלפון, וכתב דשפיר יוצא קבלת רבו בטלפון, כמו שיוצא מצות ביקור חולים בטלפון, וכן מצות ניחום אבלים בטלפון, ה"ה קבלת רבו יוצא בטלפון ע"ש. אמנם י"ל שהכל תליא בגדרי המצוה ובטעמה, שלענין ביקור חולים אם יוצא בטלפון, ה"ז תליא בטעמי המצוה וכמש"כ בשו"ת אגרות משה יו"ד ח"א סי' רכ"ג, שלטעם שיחזק החולה בדברים ה"ז מתקיים גם בטלפון, וכן לטעם שיתפלל עליו, ולטעמא שישמשנו ל"מ בטלפון ע"ש, וכן בס' פחד יצחק אגרות ומכתבים סי' ל"ג כתב הגר"י הוטנר זצ"ל שיוצא ביקור חולים בטלפון שבהכי מבקר מצב רוחו של החולה ע"ש, ובשו"ת מנחת שלמה ח"ב סי' פ"ט אור"ט שיוצא בטלפון, ועמש"כ בזה בשו"ת חלקת יעקב יו"ד סי' קפ"ח ובשו"ת ציץ אליעזר ח"ה קונ' רמת תרחל ס"ח ובשו"ת באר משה ח"ב סי' ק"ד ובשו"ת באר שרים ח"ב סי' כ"ד ובשו"ת דברות אליהו ח"ב סי' י"א אות' ו' ובשו"ת אבני שהם ח"ד יו"ד סי' נ"ו ובשו"ת הליכות שבא יו"ד סי' כ"ו ובס' פרדס יוסף פ"י וירא ובשו"ת עטרת פז ח"ג יו"ד סי' ע"ז עמ' רכ"ה ובשו"ת ישיב יצחק ח"ג יו"ד סי' ל"א, והסתפק בזה בס' חוט שני אבילות עמ' שע"ט אם יוצא ביקור"ח בטלפון. ועי' בשו"ת אורחות יושר ח"ג יו"ד סי' כ"ח.

אולם בס' מנחת אשר בראשית ס"כ אור"ד פשיט"ל שאין יוצא מצות ביקור"ח ע"י טלפון, ול"ה אלא מצות גמ"ח ולא ביקור"ח, ולא בכל דבר אזלינן בתר טעמא ע"ש, ובשו"ת להורות נתן חט"ז סי' ס"ב, ובשו"ת ברכת ראובן שלמה ח"א ס"ס מ"ז, ובס' רץ כצבי אבילות ס"ח ענף ב'. אכן בס' דרך שיחה ח"א עמ' ס"ו ס"ל למרן הגר"ח קנייבסקי שיוצא ביקור"ח בטלפון, וע"כ אף שס"ל במצות קבלת רבו שלא משמע לצאת ע"י טלפון, זהו אם טעמא דקבלת רבו משום כבוד רבו י"ל שאי"ז מתקיים בטלפון, ואילו בביקור"ח י"ל שמתקיימת המצוה גם בטלפון שמחזקנו בדברים, והכל תלוי בגדרי המצוה. ועמש"כ לענין ביקור"ח בטלפון יד"נ הרה"ג רבי בנימין כהן בשו"ת הלכתא מאורייתא ח"א כרך א' ס"ד עמ' קנ"ג, וכן בס' דרך האתרים לידידי הגר"א מימון ח"א סי' ל"ג, ובס' מצות ביקור חולים סי' ט"ו, ועמש"כ בשו"ת מנחת יצחק ח"ב סי' ע"ד ובשו"ת ציץ אליעזר ח"ז ס"ס ו'. וא"כ גם להסוברים שיוצא ביקור"ח בטלפון, אי"ז מוכרח למצות קבלת רבו.

וכמו"כ י"ל לענין מצות ניחום אבלים בטלפון, דלכו"ע אין יוצא המצוה בטלפון, שעיקרה לנחם האבל ממש, וה"ז מתקיים כשכא בעצמו בהכי מתנחם, וכן ראיתי בשו"ת דברי שלום [קרויז] ח"ד סי' נ"ז אור"ז שלא מתקיים ניחום בטלפון, שהיו משפה ולחוץ, ואין מתנחם כן רק כשכא ממש, וכן משום הנשמה ל"מ טלפון. וכיו"ב ס"ל למרן הגר"ח קנייבסקי כמובא בס' דרך שיחה ח"א עמ' קכ"ה שאין יוצא ניחום אבלים בטלפון שעיקרה משום הנשמה, ואין שומעת טלפון ע"ש. הרי אף שס"ל להגר"ח קנייבסקי שיוצא ביקור"ח בטלפון, מ"מ ניחום אבלים אין יוצא. וע"כ שהכל תליא בטעם המצוה, שביקור"ח זהו לחזק החולה בדברים, ואילו ניחום אבלים עיקרה משום הנשמה ולא מתקיים בטלפון [ועי' בס' משנת יעבץ יו"ד סי' ל"ז]. ועמש"כ בזה אם יוצא ניחום אבלים בטלפון, בשו"ת משנת יוסף למו"ר ח"ח סי' ע"ז, ומש"כ בזה בשו"ת חקי חיים ח"א יו"ד סי' נ"ז ובשו"ת מנחת דוד ח"א סי' ע"ב ע"ג, ובס' פני ברוך פ"א סעי' י"ב, וכן בשו"ת אגרות משה ח"ד אור"ח ס"מ אות' י"א כתב לתלות אם יוצא ניחום אבלים בטלפון בטעם מצות ניחום אבלים ע"ש, ומש"כ בשו"ת שערי יושר ח"ג סי' כ"ג ובשו"ת ישיב יצחק ח"ג סי' ל"א ובשו"ת אשר חנן ח"א סי' ע"ו ובשו"ת באר משה ח"ב סי' ק"ד, ומש"כ בעל האבני ישפה הו"ד בקונ' אהל יעקב אבילות עמ' קכ"א, ובספר גם אני אודך תשובות הגר"ח

סגל סימן ק"ט ובשו"ת ושב ורפא ח"א סי' ס"ד אור"ד, ובס' פניני שיח שאלה תקנ"ב השיב הגר"ח קנייבסקי שיוצאין בטלפון. ועי' בשו"ת משנת יוסף ח"ג סי' של"ט, ובספר גם אני אודך תשובות הגר"ח שיעי ח"א סימן קל"ג, ובספר גם אני אודך תשובות בעל האבני ישפה זצ"ל סימן קנ"ז, ובשו"ת גבורות אליהו יו"ד סי' קנ"ב.

ואמנם שאלתי להגר"ח קנייבסקי אם יוצא ניחום אבלים ע"י טלפון, השיב ע"ז אולי, ולמש"נ ה"ז תליא בטעם המצוה. וגם בס' שאלת רב ח"ב עמ' מ"א נשאל הגר"ח קנייבסקי אם יוצא קבלת רבו בטלפון, והשיב ע"ז אולי, ולהנ"ל י"ל שה"ז תליא בטעם מצות קבלת רבו. ועיין מה שכתב בזה בספר גם אני אודך תשובות הגר"ח משה שמואל דיין ח"א סימן י"ח בענין קבלת רבו כשרואה אותו על ידי שידור חי. ומש"כ בשו"ת משנת יוסף ח"ג סי' רע"א במכתב למעלת כבודו.

והלום ראיתי בס' תשובות הגר"ח ח"ב עמ' תשנ"א שנשאל הגר"ח קנייבסקי אם יוצא קבלת רבו ע"י מכתב, והשיב לא משמע. ואולם בשו"ת רבבות אפרים ח"ח סי' תקמ"ט פשיט"ל שיוצא קבלת רבו ע"י פקס ע"ש. ולכא"ו ג"ז תליא בטעמא דקבלת רבו, דלטעם שישמע ממנו ד"ת זהו שייך גם במכתב שע"ז ישמע ממנו ד"ת [אא"כ נימא ששולח ע"י דואר ויתעכב עד אחר המועד וצ"ע], ולטעם קבלת רבו משום כבוד רבו, ה"ז נחסר כששולח ע"י פקס או מכתב, ובעי לכבד בעצמו. ואמנם י"ל ד"ה תליא אם כתיבה כדיבור, והארכנו בכ"ז בענין מגדף בכתיבה, וא"כ י"ל אם כתיבה כדיבור שפיר יוצא קבלת רבו ע"י כתיבה, וכיו"ב כתב לדון בשו"ת מהר"י שטייף סי' רצ"ד לתלות אם יוצא ביקור"ח בכתיבה דתליא אם כתיבה כדיבור, וכן כתב לתלות בשו"ת הליכות שבא יו"ד סי' כ"ו, וכיו"ב בשו"ת משנת יוסף ח"ח סי' ע"ז אות' ה' לתלות אם יוצא ניחום אבלים במכתב, אם כתיבה כדיבור. וא"כ י"ל לענין קבלת רבו במכתב דתליא אם כתיבה כדיבור, אכן י"ל שלטעמי המצוה ל"מ דל"ה כבוד רבו בהכי, וצ"ע. וע"ע בשו"ת משנת יוסף ח"ד אור"ח סי' מ"ד אור"ד אם יוצא פיוס חבירו בעי"כ בטלפון ומכתב ע"ש, ובשו"ת אור לציון ח"ד פ"ט ס"ב. והגר"ח קנייבסקי כתב לי שיוצא פיוס בטלפון.

ג

ומה ששאלת עוד, אם יוצא קבלת רבו כשרואה אותו מוסר שיעור ע"י וידאו או כו"ב ע"י אינטרנט, ואם הוי מצוה הבאה בעבירה, הנה בעיקר הדבר אם יוצא קבלת רבו כשרבו מוסר שיעור כתב לי הגר"ח קנייבסקי שיוצא, וכן מובא בס' דרך שיחה ח"א עמ' תקס"ט, וכן נקט הגר"א גניחובסקי כמובא בס' אגן הסהר עמ' 562. וי"ל שלתרי טעמי דמצות קבלת רבו יוצא כשכא לשמוע שיעור, שבהכי שומע מרבו ד"ת, וגם ע"י שמגיע לשיעור מתקיים כבוד רבו שמכבדו כשכא להשתתף. אולם כ"ז כששומע ממש מרבו היינו כשרואה פנים אל פנים, וע"י וידאו לא מתקיים כלל כבוד רבו ואין יוצא, וכ"כ ידידי הרה"ג רבי מנחם גיאת בס' תורת חכם ח"א פט"ו סי' ר"ד ע"ש, אולם בס' דרך האתרים ח"א סי' כ"ז כתב שיוצא גם ע"י אינטרנט וכיו"ב כשיש אפשרות לרב לראות המשתתפים ע"ש, וצ"ע. וש"מ בס' הליכות שני עמ' רצ"ה שכן ס"ל למרן הגר"ח קנייבסקי שיוצא קבלת רבו בראיית רבו גרידא ע"ש, והיינו בראיה ממש.

ולענין מצוה הבאה בעבירה בקבלת רבו אם יוצא, י"ל עפמש"כ בבית מתיתיהו ח"א ס"ג אות כ"ז ענף ב' אות ז' שבמצוה שעיקרה התוצאה לא איכפ"ל ממצוה הבאה בעבירה, שסו"ס נתקיימה תכלית המצוה, וא"כ י"ל ה"ה לענין מצות קבלת רבו, לטעם שישמע ממנו ד"ת סו"ס שמע ונתקיימה המצוה, ולטעם דכבוד רבו אם נתקיים כבוד רבו קיים המצוה, וכן לטעם שתיקנו זכר למצות ראה, סו"ס נתקיימה המצוה גם ע"י עבירה, וצ"ע.

אשה בקבלת רבו אם הוי מ"ע שהזמן גרמא

הנה בר"ה ט"ז ע"א אמר ר' יצחק חייב אדם להקביל פני רבו ברגל, שנאמר מדוע את הולכת אליו היום לא חודש ולא שבת, מכלל דבחדש ושבט איבעי לה למיזל, וחזינן שגם נשים חייבות במ"ע דקבלת פני רבו ברגל, וכ"כ המג"א סי' ש"א סק"ז דנשים חייבות במצוה זו, דאשה שוה לאיש בזה כדיליף משונמית ע"ש, והקשו הפנ"י והמהר"א בר"ה שם, הא הוי מ"ע שהז"ג דנוהג רק ברגל א"כ נשים פטורות, והפנ"י תירץ דל"ח ז"ג כיון דעיקר המצוה דקבלת פני רבו הוי בכל יום ובכל שעה ל"ח ז"ג, והנה מה"ע דהמ"ע בכל יום כוונתו להמבואר בשו"ע אור"ח סי' תקנ"ד סעי' י"ב שההולך להקביל פני רבו וכו' עובר במים עד צוארו ואינו חושש ע"ש, הרי שאיכא מ"ע דקבלת פני רבו בכל יום, אולם המג"א שם סק"י י"ב כתב דנ"ל שאיירי שהולך בחול להקביל פני רבו בשבת, דבחול ליכא מצוה, א"נ נהי דחיובא ליכא בחול מ"מ מצוה איכא, וכ"כ בחגיגה ע"ש, וכוונתו להמב' בחגיגה ה' ע"א וברש"י שם, וכ"כ הריטב"א ר"ה ט"ז ובר"ח שם, הרי שיש מצוה בכל יום, ומש"ה ל"ח ז"ג לפטור אשה דהמצוה בכל יום, וכן נקט בער"ל"נ סוכה כ"ז ע"ב שהמצוה בכל יום כדמוכח מהלכות ת"ב, ומש"ה כתב לתרץ מה שהקשה הנוב"י מהדו"ת אור"ח סי' צ"ה מ"ט השמיטו הפוסקים שבוה"ז צריך להקביל פני רבו ברגל, והסיק שבוה"ז ליכא מ"ע ע"ש, וכבר הקשו על הנוב"י ממש"כ רש"י סוכה י' ע"ב דשלוחי מצוה להקביל פני רבו פטורים מהמצוות, הרי שהוי

גם בזה"ז, ועיין מש"כ לתרץ בשו"ת עמודי אש ס"ה אות מ"ד ובשו"ת שנות חיים סי' של"ד ובס' קבא דקשייתא קו' פ"א ובשד"ח מערכת ח' כלל ה' ובשו"ת מנחת יצחק ח"ט סי' י"ב ובשו"ת צ"א ח"ז סי' מ"א ובס' ברכת אברהם סוכה י' ע"ב ובס' אלה הם מועדי יו"ט ס"ט.

אכן הער"ל"נ שם כתב דאח"כ הפוסקים לא השמיטו הך מ"ע דקבלת פני רבו, דהוזכר בהל' ת"ב וע"כ שהוי גם בזה"ה, וכיון שהוי בכל יום מש"ה לא הזכירו זה בהל' יו"ט או בהל' ת"ת דגם בחול מקיים המצוה, וכיון שזכרו בהל' ת"ב לא הוצרכו להביא בהל' יו"ט ע"ש, ומוח"ז זצ"ל בשו"ת דברי שלום ח"ד סי' ע"ט תמה על הער"ל"נ, דהרמב"ם פ"ג משביתת עשור ה"ו הביא לדינא דהולך להקביל פני רבו עובר במים עד צוארו ואינו חושש, ואפ"ה העתיק בפ"ה מת"ת ה"ז דחייב אדם להקביל פני רבו ברגל, ע"כ שאני מה שהתירו לעבור במים לקבלת פני רבו, לא משום דאיכא חובה כל יום אלא הוי מצוה בעלמא, ואילו ברגל הוי חובה, וצ"ע מ"ט השו"ע השמיט הך הלכתא דהוי חובה ברגל להקביל פני רבו, אכן למש"כ הער"ל"נ זהו מטעמא שהמצוה בכל יום, ועיין בשד"ח מערכת ח' כלל ק' שהוכיח מהירושלמי רפ"ה דעירובין שהמצוה בכל יום, א"כ שפיר י"ל דל"ח כמ"ע שהז"ג שהמצוה בכל יום ומש"ה אשה חייבת. וכ"כ בשו"ת קרן לדוד סו"ס קמ"א.

אולם הפרמ"ג סי' תקנ"ד ס"ק י"ב שם כתב דבאיש איכא מצוה בכל יום לקבל פני רבו זהו משום שמא ישמע ממנו דברי תורה, ואילו באשה שפטורה מת"ת אין עליה מצוה בכל יום, ומש"ה המצוה רק ברגל, וכ"כ בס' קובץ על הרמב"ם פ"ה מת"ת שם, וכדבריהם מבואר ברמב"ן עה"פ זכור את יום השבת דקבלת הרב לשמוע דבר ה', וא"כ צ"ע מ"ט אשה חייבת בקבלת פני רבו ברגל, הא הוי מ"ע שהז"ג שהמצוה לאשה רק ברגל וליכא מצוה בכל יום, ואכן צ"ע למש"כ הפרמ"ג דמצות קבלת פני רבו זהו ממצות ת"ת, א"כ גם ברגל אשה תהא פטורה שפטורה מת"ת, וכן הקשה בפנ"י דאשה פטורה מקבלת פני רבו שפטורה מת"ת ע"ש, ואמנם יש לתרץ דאח"כ בכל יום אשה פטורה מקבלת פני רבו שפטורה מת"ת כמש"כ הפרמ"ג, אולם בחג איכא דינא ללמוד הלכות החג, ומה"ט שואלין ודורשין ל' יום קודם החג לדעת הלכות החג, וכמב' במגילה ל"ב ע"א משה תיקן לישראל שהיו שואלין ודורשין בענינו של יום ה' פסח בפסח חג בחג, הרי שיש דין ללמוד הלכות החג בשלושת הרגלים, ויל"ע אם גם נשים חייבות בזה שהרי פטורות מת"ת, וה"ה שיהיו פטורות מללמוד הלכות החג, וכ"כ בס' קה"י מגילה ס"ג דנשים דפטורות מת"ת פטורות גם משואלין ודורשין ל' יום, וכ"כ לי הגר"ח קנייבסקי דפטורות מת"ת וה"ה משואלין ודורשין.

אכן נראה שיל"ד בזה ממש"כ הבי" והמג"א סי' מ"ז ס"ק י"ד דטעמא דנשים מברכות ברכה"ת אף שפטורות ממצות ת"ת, כיון שחייבת ללמוד הדין שלה ומש"ה מברכת, וכ"כ המשנ"ב שם, וכ"פ הרמ"א יו"ד סי' רמ"ו דאשה מצווה ללמוד הנוגעים לה, א"כ חזינן דאשה חייבת ללמוד דיני החג לידע דיני החג אף שפטורה מת"ת, וזהו ל"ה ממצות ת"ת אלא הכשר לידע איך לנהוג, וכמש"כ המנ"ח מ"ע ת"ל והביה"ל ח"א ס"ו ובשו"ת אבנ"ז יו"ד סי' שנ"ב להקשות על המג"א דמברכות על ברכה"ת לידע הדין, הא הוי רק הכשר מצוה, ול"ה ממצות ת"ת באיש שמקיים מצוה ממש בת"ת ע"ש, ובשו"ת דברי יששכר סי' צ"ו, ובשו"ת דברי יואל סי' פ"ד, א"כ עפ"ז י"ל דה"ה נשים חייבות ללמוד הלכות החג לידע הדין אף שפטורות מת"ת, מ"מ אי"ז ממצות ת"ת אלא לידע הדין של החג, ומצאתי שכ"כ בס' נהרות איתן ח"א סי' כ"ה דנשים חייבות דינא דשואלין ודורשין ל' יום קודם החג לידע הדין ע"ש. וא"ל בעל השואלין ודורשין שחייב נשים בשואלין, תליא במש"כ בספרו שו"ת שואלין ודורשין ח"א סי' כ"ג אם זה מטעמא דלידע הדין שפיר שייך באשה ע"ש, וכן חקר בקונ' חנוכה ומגילה בגדר הך תקנה ע"ש.

ונפק"מ י"ל בכ"ז, במש"כ מרן הגר"ח קנייבסקי בס' שיח השדה בקונ' הזכרון בהקדמה לח"ב, דנשים א"צ לזוהר בכל הדברים הגורמים לשכחה, כמובא בהוריות י"ג ע"ב ע"ש, דכיון שאין מצוות בת"ת לא איכפ"ל דלא יקפידו בכל הדברים הגורמים שכחה, וראיתי בס' למען תזכור לידידי ש"ב פ"ד סי' נ"א דכתב להעיר ע"ד, דכיון שנשים צריכות לקיים ההלכות הנוגעות להם, ואם לא יקפידו בדברים הגורמים שכחה ישכחו ההלכות ויבואו למכשול בהלכה ע"ש, וכבר העיר כן בס' הליכות ביתה סי' כ"ח הערה י"ד. והנה כדברי מרן מבואר בחוות דעת יו"ד סי' ע"ב סק"ב, שכתב רק הזכרים אין אוכלין לב עוף שקשה לשכחה, וכ"כ בבית לחם יהודה שם סק"ג להדיא דנשים ובתולות אוכלות הלב אפי' של בהמה, ושכ"כ הכנה"ג ע"ש, ובדרכי תשובה סי' ע"ב ס"א סק"ה להדיא דנשים אינם מצוות בת"ת ל"ש שכחה, וכן נקטו להלכה בכף החיים יו"ד סי' ע"ב ס"א סק"ה, וכ"כ בשו"ת יד יצחק ח"ב סי' פ"ד אות י"ז ובשו"ת ויצבור יוסף סי' מ"ג אור"ב ובשו"ת יגל יעקב אור"ח סי' ס"ג, ועמש"כ בס' שמירת הגוף והנפש סי' י"ב ס"ג, ובס' זכר עשה פ"א ס"י, ובשו"ת שבט הקהתי ח"א ס"ב ובשו"ת דברי בניהו ח"ח סי' ס"א ובשו"ת אשר חנן ח"א ס"א ובס' הלכתא מאורייתא סי' מ"ה ובשו"ת מנחת שמואל ח"ד ס"ב.

ושאלתי קו' זו להגר"ח קנייבסקי, מ"ט אין אשה צריכה להקפיד בדברים הגורמים לשכחה, הא ע"ז ישכחו הדין, ומה"ט כתב המג"א שמברכות ברכה"ת לידע הדין, וכתב ע"ז אינו דין של תורה, והיינו

וכונתו למ"א סק"ט, שכתב דיהיו שתה"ל משל חטים דוגמת שתי הלחם, ויתבאר בסמוך ודו"ק, עכ"ל.

ובביאור דבריו נראה שהיה קשה לפמ"ג למה טרח הרמ"א למצוא טעם למה שנהגו לאכול מאכלי חלב בשביל זכרון שתי הלחם, הלא יתכן שעשו כן לזכרון שתי הכבשים שהיו באים עם שתי הלחם [כדכתיב "ועשיתם שיער עזים אחד לחטאת ושני כבשים בני שנה לזבח שלמים" (ויקרא כ"ג)], והקשה רק מב' הכבשים ולא משבעת הכבשים שהיו ג"כ קרבים עם הלחם בעצרת, מפני שאלו השניים היו זבח שלמים ונאכלים לכהנים, משא"כ שבעת כבשים היו קרבים עולה, ולא מצינו שעשו זכר אלא לקרבן הנאכל, ובהכי מיושב מה שהקשה בהגהות קרית חנה [נדפס במהדו"מ"י שם] למה גרע חג הסוכות שאין עושים זכר לקרבנותיו, ואף שחלוק בקרבנותיהן מ"מ אין זה טעם מספיק שלא יעשו לו זכר, ולפמ"ג ל"ק מ"מ כיון שקרבנות החג היו קרבים עולה, ומה"ט נמי לא עושים זכר לשבעת הכבשים שהיו קרביני עם הלחם בעצרת כיון שהיו קרבים עולה, ותירוצו שם לא הבנתו, ואולי לכן נהגו לאכול ב' מאכלים מאכל חלבי ומאכל בשרי לזכרון שתי הכבשים, ודחה הפמ"ג דזה אינו, דאין עושים זכרון לדבר אלא בדבר הנאכל כמותו, ולכן עושים זכרון לשתי הלחם בשתי לחמים הבאים על השולחן, וזכר לדבר הם דברי הרמ"א (סק"ט) שכתב צריך לעשות אלו הלחמים מחטים, והוסיף הפמ"ג ולא שיפון, והיינו מטעם זה דבעינן שיהיה כמה שיותר קרוב לזכרון הלחם, וכמו שמצינו בליל הסדר שמניחים ב' תבשילים בקערה אחד זכר לפסח ואחד זכר לחגיגה.

אך מהלך זה לכאן קשה, דהא קי"ל בשו"ע (סי' תע"ג ס"ו) וז"ל: מביאין לפני בעה"ב קערה ובו ב' תבשילין, אחד זכר לפסח ואחד זכר לחגיגה, ונהגו בבשר וביצה, עכ"ל. ולדרכו של הפמ"ג קשה למה נהגו להניח ביצה הלא אין בזה זכרון לקרבן חגיגה, וכבר הרגיש בזה הפמ"ג ודחה דמפני הטעם שיש בביצים דבחי רחמנא ופרקינן, לכן בחרו בביצה לתבשיל שני לזכרון ענין זה, והוא במ"ב (שם ס"ק כ"ג) בשם הכלבו וז"ל: ויש שכתבו דמה שבחרו בביצה, כלומר בעי רחמנא למפרק יתנא, וכ"כ הח"א (כלל ק"ל ס"ו) שהטעם שלוקחים לתבשיל שני ביצה הוא משום לשון התרגום, אך באמת לולי טעם זה היה עדיף לקחת גם לתבשיל שני בשר בשביל זכר לחגיגה, וכמו שמבואר בדברי הגר"א דבאין לו ביצה יקח תבשיל אחר מבשר, ויתבאר בסמוך.

אכן כשנעיין בדברי הפוסקים נראה שדברי הפמ"ג הללו שנויים במחלוקת, דהנה הרמ"א (ס"ו תע"ו) כתב וז"ל: נוהגים בקצת מקומות לאכול בסעודה ביצים זכר לאבילות, ונ"ל הטעם משום שליל ט"ב נקבע בליל פסח [ביום שחל א' של פסח יחול באותו יום ט"ב, ומקורו במדרש איכה רבתי פ"ג י"ג, וייצונו בבהגר"א עה"פ השביעיני (במרו"ם)], ועוד זכר לחורבן שהיו מקריבין קרבן פסח ומתאבלין ע"ז, והגר"א (שם), הביאו במ"ב שם ס"ק י"א חולק וז"ל: ול"נ הטעם מפני שעושים אותו זכר לחגיגה וצריך לאכול [בליל הסדר], ומה שאין אוכלין את הזרוע לפי שעושים אותו צלי כמש"כ (סי' תע"ג ס"ד) ואין אוכלים צלי, ויוצאים באפיקומן שאוכלין, עכ"ל. וכבר העלה המ"ב (סי' תע"ג) דאזלא לשיטתם שכתב עוד טעם למה בחרו בביצה, הוא משום דעושים זכר לאבילות ביהמ"ק שאין אנו יכולים להקריב ק"פ [ובקובץ מבית הלוי (ח"ג ע' נ"ב) הביא מבעל שה"ל שביאר למה נהגו לקחת ביצה דוקא בתבשיל השני שהוא זכר לחגיגה ולא בתבשיל הראשון, והוא לפי שקר"פ יש איזה דעות באחרונים (רעק"א ועוד) שיש אפשרות להקריבו גם בזה"ז, ואילו קרבן חגיגה לכר"ע אין אפשרות להקריבו בזה"ז, ולכן בו ניכר יותר האבילות יעו"ש].

עוד הביא המ"ב מהגר"א שכתב דכל שכן אי בעי לעשות שתי מיני בשר אחד צלי ואחד מבושל זכר לפסח וחגיגה דשפיר דמי, וקמ"ל דאף בביצה יצא בזה, ואזיל הגר"א לשיטתו שעיקר הטעם משום דהוא זכר לחגיגה ולא משום אבילות, ולכן עדיף לעשות זכרון מדוגמת הדבר, והיינו דבר הבא מן הבשר אך יוצאים גם בביצה, והטעם כתב בשעה"צ (סק"ל) בשם הב"ח דלא גרע ממרק של הבשר שיוצא בזה ידי חגיגה, ועל כרחק צריך לומר דאף הגר"א מודה לטעמו של הכלבו.

ד) ושור"ר שכן כתב בהדיא בשו"ת אגרו"מ (אור"ח ח"א סי' קנ"ו) בביאור דברי הגר"א שבאמת גם הרמ"א מודה שנהגו לאכול זכר הביצה זכר לחגיגה, אלא שחשש שמא יאמרו שהקדיש אותה לקרבן חגיגה, לכן כתב שכיון שיש באכילתה עוד טעם משום אבילות שוב אין לחוש שיהיה נראה שאכלה זכר לחגיגה [אבל על התבשיל הזרוע שעשו זכר לפסח לא חששו כ"כ, אע"פ שנהגו לצלותו ע"ג גחלים זכר לקרבן פסח, וכתב המ"א דלכתחילה היה ראוי לצלותו על שפוד של רמון, אלא מפני שטורח לחזור אחרי לויכך די לנו בצלי ע"ג גחלים שיוצאים בו לעיקר הדין גם בפסח, והטעם דלא חששו הוא משום דקיי"ל (סי' תס"ט) דאסור לומר על שום בהמה בשר זה לפסח, לפי שנראה שהקדיש מחיים לקרבן פסח ונמצא אוכל קדשים בחוץ, אלא יאמר בשר זה ליו"ט, וכן אסור לומר הילך מעות הללו וקנה לי בהם בשר לפסח, ותו קיי"ל (סי' תע"ו) שאין אוכלין צלי בליל הסדר אפי' צלי קדו, ומחמת כל הנך לא חששו שמא יקדישו לפסח, אבל בזכר לחגיגה חששו, ולכן הוסיפו עוד טעם, ולפ"ז מתיישב הערת הש"ל למה דוקא בתבשיל השני נהגו להניח ביצה, ודו"ק]. אמנם הגר"א סבר שאין חשש שיאמרו שהקדישה לקרבן חגיגה, וע"כ א"צ לטעם

מכבוד רבו, כמו שהוכיח בשו"ת בצל החכמה ח"א סי' ס"ג, וע"ע מש"כ בזה בס' מועדים וזמנים ח"ח סי' ש"ז וח"ג סי' ש"ז וח"ה סי' ש"ז ובתשו"ה נ"ב סי' שכ"ב ובס' פרד"י פר' כי תשא עמ' של"ח ובס' גבורת יצחק ר"ה ט"ז עמ' ק"ט, ואכן בס' סדר משנה פ"ה מת"ת שם כתב דאשה חייבת בקבלת פני רבו משום שהמ"ע מדין כבוד רבו, וגם אשה חייבת בזה דעיקר המצוה אין תלויה בזמן רק חלק מהפעולות תלויות בזמן מש"ה חייבת. אמנם נראה בזה עוד, דאם נימא שהמצוה דקבלת פני רבו היא מכבוד רבו, י"ל דאף שהמצוה בכבוד רבו נקבע ברגל אשה תהא חייבת אף אם נימא דחשיב כז"ג, דהוי כמ"ע לחבירו כבוד רבו, וכש"נ בח"א ס"א אות ל', למש"כ החדוות יעקב אשה חייבת במ"ע לחבירו אף שהיו ז"ג, ומש"ה חייבת בקבלת פני רבו אף אם חשיב ז"ג כמש"ה הפנ"י.

והנה בתשו" שו"מ מהדו"ק ח"א סי' פ"א כתב לתרץ דנשים חייבות בקבלת פני רבו אף שהיו ז"ג, דלמש"כ האבודרהם דפטור אשה בז"ג דמשועבדת לבעל לעשות צרכיו, א"כ בשבת ור"ח דאסורות במלאכה, וגם בר"ח אינה משועבדת לו ואין יכול לכופה, ואיסורא קעבד כשכופה וכמש"כ הפרמ"ג סי' ת"ז מ"ז סק"א, א"כ חייבות אז במ"ע שהז"ג בר"ח ושבת, וכן הזכיר סברא זו בחת"ס ר"ה ט"ז ע"ש. אכן הדברים תמוהין עד למאוד, דאטו מה שאשה משועבדת לבעל זהו רק למלאכות האסורות, ולא לשאר צרכיו שמוותרים בשבת ור"ח, וגם בשבת ור"ח חשיב שהאשה משועבדת לבעל לשאר צרכיו, ומש"ה פטורה משום ז"ג, וגם צ"ע דא"כ ב"ט שמוותר מלאכות או"כ נכבישול וכדו', אשה תהא פטורה מקבלת פני רבו ביו"ט שמשועבדת למלאכת או"כ, ועיין בס' פרד"י הנ"ל שתמה על השו"מ ממה שאשה פטורה משופר ולולב שהיו ז"ג, אף דאסור בעשיית מלאכה ע"ש, ולמש"נ לעיל ודאי לא פלוג רחמנא לדון בכל רגע ורגע אם משועבדות לבעל אם לאו, ונימא דבזמן שאסור במלאכה היא חייבת בז"ג, ואין מקום כלל לתירוץ זה, וכן הזכיר סברא זו בשו"ת שבט סופר אור"ח סי' י"ז ע"ש.

וע"ע מש"כ טעמים נוספים מ"ט אשה חייבת בקבלת פני רבו, בשו"ת בית דוד ח"א סי' ק"ל ובשו"ת מהר"א אסאד אה"ע"ו חו"מ סי' קל"ד שחייבת במ"ע דרבנן אף שהיו ז"ג וכנ"ל, וה"ז תליא אם קבלת פני רבו היא דרבנן או מה"ת, ועיין מש"כ בזה בשו"ת עטרת פז ח"ג חו"מ סי' ט"ו ובס' תורת חכם ח"א פט"ו קחנו משם, והגר"ח"ק תירץ לי דחייבת בקבלת רבו משום שמחת יו"ט, והובא בס' מועדי הגר"ח תשו" רנ"ב, ובביאור דבריו י"ל ע"פ המבואר בעירובין נ"ד ע"א, שע"י לימוד הל' חג בחג מתקיים שמחה ע"ש. ולמש"כ בשו"ת שבט מנשה הנ"ל קבלת רבו היא משום הל' החג, ע"י קבלת רבו מתקיים שמחת יו"ט. וע"ע בשו"ת מרכבת ארגמן ח"א סי' ל"ז ובס' נופת צופים ליד ידי הרה"ג רבי יהודה קוק ח"ב עמ' קנ"ז ובשו"ת שביבי אש סי' מ"א ובס' נתן פריו סוכה כ"ז ע"ב ובשו"ת דברי יציב אור"ח סי' רכ"ח ובס' אור אברהם פ"ה מת"ת ה"ז ובשו"ת אבן הראשה סו"ס ט' ובס' דברות אריאל ר"ה סי' י"ט.

הרב אברהם שקלאר
כולל "אליבא דהילכתא" מודיעין עילית

מנהג אכילת מאכלי חלב וזכרון לשתי הלחם בחג השבועות, והעיצות לקיים מנהג זה בזמן הזה

כתב הרמ"א (ס"ו תצ"ד) וז"ל: נוהגין בכמה מקומות לאכול מאכלי חלב ביום ראשון של שבועות. ונראה לי הטעם כמו השני תבשילין שלוקחים בליל פסח זכר לפסח וזכר לחגיגה, כן אוכלים מאכל חלב ואחר כך מאכל בשר, וצריכים להביא עמהם שתי לחם על השולחן שהוא במקום המזבח, ויש בזה זכרון לשתי הלחם שהיו מקריבים ביום הביכורים, עכ"ל.

א) כתב הרמ"א (סק"ז) וז"ל: כלומר כשם שבפסח עושים זכר לקרבן ה"ה בשבועות, וצריכים להביא עמהם שתי הלחם על השולחן, דאסור לאכול בשר וחלב מלחם אחד, ולכן נהגו לאפותו עם חמאה דאז בודאי יצטרך להביא לחם אחר לאכול עם בשר, עכ"ל [ויזהר להסיק התנור יפה אח"כ וגם יקח מרדה חדשה]. וביאר המח"ש כשם שבפסח עושים זכר לקרבן דהיינו פסח וחגיגה שעמו, ה"ה בשבועות עושים זכר לקרבן שתי הלחם שהיו מביאים, ולכן כשאוכל חלב ואח"כ בשר צריך לכל סעודה וסעודה לחם מיוחד, וצריך להיות שני לחמים והיו זכר בזה, ואע"ג דאין לשין עיסה בחלב מ"מ כה"ג מותר, וכמש"כ ביד"ד (סי' צ"ז ס"א) דהוי דבר מועט, וגם יש בו שינוי צורה, ועכ"פ לא יברך על לחם זה "המוציא" וכדלעיל (סי' קס"ח ס"ז), עכ"ד. ובחק יעקב (סק"ק י"א) הוסיף דכמו כן צריך להיות לו שתי מפות אחד לחלב ואחד לבשר, והביא משיירי כנה"ג (שם) שכתב דהמהדרין בזה זוכין לשתי שולחנות ע"ש. [ועיין ברכות ה: לא כל אדם זוכה לשתי שולחנות, ובתוד"ה לא, ויתבאר ע"פ הגמ' בב"ב כה: הרוצה להחכים, ודו"ק].

ב) ובפמ"ג (א"א שם) דייק לשון הרמ"א שנקט "כלומר", וז"ל: דלא תימא שתי תבשילין אחד בשר ואחד חלב זכר לשתי הכבשים דזה אינו, אף דבפסח נוהגין צלי וביצה יש טעם דביצים דבחי רחמנא ופרקינן, וכאן זכר דבחי להביא ב' לחם עמהם היו זכרון לשתי הלחם, כבאות ח' היו זכרון לשתי הלחם [ונראה דצריך לגרום כבאות ט',

דאף דאשה צריכה לידע הדין, מ"מ כל שמה"ת אינה מצווה בשכחה שפטורה מת"ת ל"ש בה דינא להקפיד בדברים הגורמים שכחה אף שצריכה לידע הדין, וכע"ז השיב מרן בס' שערי ציון ח"ב עמ' רפ"ז בזה"ל, צריך לידע אבל אין מצווין בשכחה ע"ש. הרי שכל איסור שכחה זהו מי שמצווה בת"ת, ולא רק בשביל ידיעת הדין. ושור"ר למור"ר בשו"ת משנת יוסף ח"ו ס"ג, דפשיט"ל דאשה צריכה לזיזרה בדברים הגורמים לשכחה שלא תשכח הדין, וא"כ עפ"ד ה"ה דאשה תהא חייבת בשואלין ודורשין שהוא לידע הדין.

ואשר עפ"ז זהו נפק"מ לקבלת פני רבו ברגל לאשה, דאם נימא שהיא ממצות ת"ת אשה תהא פטורה כמש"כ הפנ"י, והפרמ"ג כתב דמה"ט אשה פטורה בכל יום, שרק באיש שחייב בת"ת שמא ישמע ממנו ד"ת, ואשה פטורה מת"ת, אין חייבת בכל יום רק ברגל, וצ"ע מ"ט ברגל חייבת הא פטורה מת"ת, אכן י"ל אם נימא דאשה חייבת בדינא דשואלין ודורשין ל' יום קודם החג לידע הל' החג, כמו שמברכת ברכה"ת לידע הדין ול"ה ממצות ת"ת, ה"ה חייבת ברגל בקבלת פני רבו ללמוד הל' חג בחג לידע הדין של החג, ושפיר זהו שייך באשה אף שפטורה מת"ת, וא"כ מיושב מה שאשה חייבת בקבלת פני רבו, והא המצוה רק ברגל והוי מ"ע שהז"ג ואשה פטורה, אכן י"ל דברגל איכא דינא דדורשין הלכות החג לידע הלכותיה ודיניה, וכמב' במגילה ל"ב, ו"ל שזהו מצות קבלת פני רבו ברגל לשמוע הלכות החג, וכמש"כ הפרמ"ג דבאיש שמא ישמע ממנו ד"ת, א"כ גם לאשה ברגל איכא מצוה לידע הדין של החג, וחייבת בזה אף שהיו ז"ג ופטורה, וכמו שמברכת ברכה"ת משום שחייבת לידע הדין, נתקן כן לידע דיני החג גם לאשה, ומצאתי כע"ז לדון בשו"ת שביבי אש סי' מ"א.

ושור"ר בקובץ קול התורה גיליון נ"ח עמ' קנ"ו שהובא בשם מור"ר מרן בעל הבד קודש שליט"א דאמר דדינא דשואלין ודורשין ל' יום ל"ה ממצות ת"ת, אלא תקנה בפ"ע לידע הדין של הלכות החג ואין מקיים ת"ת, ועור"ש שעפ"ז כתב לתרץ מש"כ רש"י בסוכה כ"ה בפטורה דעוסק במצוה הולך ללמוד תורה, והקשו ע"ז הא בת"ת ליכא פטורא דעוסק במצוה, והארכנו בזה בח"א ס"א אות כ"ה בכמה אנפי בתירוץ דעת רש"י, אכן בקול התורה שם כתב הגרמ"ד ליפוקוביץ שליט"א ע"פ מה שא"ל מרן הגרמ"ד פונרסקי דדינא דשואלין ודורשין ל' יום ל"ה ממצות ת"ת ואין מקיים בזה ת"ת, אלא הוי דין ותקנה בפ"ע לידע הדין והלכות החג, א"כ י"ל שזהו דאיירי רש"י דהולך ללמוד תורה קאי שהולך לרבו ללמוד הלכות החג ול"ה ממצות ת"ת, ומש"ה שפיר שייך פטורא דעוסק במצוה אף שבת"ת ל"ש פטורא ע"ש, הרי שנקט הבד קודש דהך דינא דשואלין ודורשין ל"ה ממצות ת"ת אלא תקנה בפ"ע, וא"כ עפ"ז ה"ה נשים חייבות ודלא כהקה"י, ונפק"מ כשעוסק בלימוד דשואלין ודורשין היא פטור משאר מצוות, וכ"כ לי הגר"ח"ק שפטור, ואף שבת"ת ל"ש פטורא מ"מ הוי דין בפ"ע, וכ"כ לי הגר"ח"ק דאשה הלומדת הדין שלה יש לה פטור דעוסק במצוה. ועמש"כ בזה בס' בר אלמוגים ברכות סי' י"א או"ט.

ולמש"כ ה"ה קבלת פני רבו ל"ה ממצות ת"ת אלא לידע הלכות החג מרבו, ומדינא שצריך ללמוד הלכות חג בחג ולידע הדין, וה"ה אשה חייבת בזה לידע הדין אף שהיו ז"ג, ומצאתי בשו"ת שבט מנשה ס"ח דכתב דעיקר קבלת רבו כדי שילמד ממנו הלכות חג בחג, ולמש"כ א"כ מה"ט אשה חייבת לידע הדין, ועיין כיו"ב בשו"ת בצה"ח ח"א סי' ס"ט או"ג, ובשו"ת פאת שדך ח"א סי' קי"ב או"ג לענין אשה בכבוד רבה, ובשו"ת דעת סופר יו"ד סי' ע"ח לענין קבלת פני הרב, וע"ע בס' דברי ירמיהו פ"ה מת"ת ובתשו"ה נ"ב סי' שכ"ב בזה, ועפ"ז גם ל"ה ז"ג, דמה שאשה צריכה לידע הדין שלה, זהו נוהג בכל השנה, ובמועד נתקן שתדע הלכות החג, וע"ע בשו"ת שואלין ודורשין ח"ב ס"ח, ועיין עוד בשו"ת נהרות איתן חלק ה' בסוף הספר מה שכתב אלי בזה.

ובאופ"א אפ"ל עוד בכ"ז מ"ט אשה חייבת בקבלת פני רבו אף שהיו ז"ג, כמש"ה הפנ"י והוסיף שפטורות מת"ת, וזהו עפמש"כ רש"י חגיגה ג' בטעם מ"ע דקבלת פני רבו דחייב אדם לכבד רבו בהקבילו פניו, וכתב בס' דרך המלך פ"ה מת"ת ה"ז דמוכח מרש"י דס"ל דמ"ע דקבלת פני רבו הוי ממצות כבוד רבו, וזהו כבודו לקבל פניו ברגל, וכתב שכן מוכח מהרמב"ם פ"ה מת"ת ה"ז דחייב אדם לעמוד מפני רבו וכו' וחייב להקביל פני רבו ברגל, הרי שכלל מ"ע דקבלת פני רבו בחדא עם מ"ע דכבוד רבו, וע"כ ס"ל להרמב"ם שהמצוה משום כבוד רבו וכרש"י בחגיגה, וכן הוכיח בשו"ת דבר יהושע ח"א ס"ח דקבלת פני רבו מכבוד ומורא רבו הוי ע"ש, וכן מוכח מלשון הנוב"י הנ"ל כמש"כ בשו"ת דברי מלכיאל ח"ב סי' ע"ה, וזהו מוכח ממה שהרמב"ם לא הזכיר בהל' יו"ט דינא דקבלת פני רבו שנוהג ברגל, וכתב כן בהל' ת"ת, ע"כ ל"ה מהל' יו"ט אלא מכבוד הרב, וכ"כ בס' שלמי שמחה ח"ב סי' י"ח, וכן מהרמב"ם מוכח שהיו מהל' ת"ת שהזכיר שם, ומה"ט נשים חייבות. וכ"כ בס' מנחת אליהו ח"ב סי' י"ט ובשו"ת יד רמ"ה אור"ח סי' י"ז.

ואכן י"ל כמש"כ הביכורי סי' תר"מ ס"ק כ"ב דתרווייהו ביה בקבלת הרב, שמקיים מצות את ה' אלקיך תירא לרבות ת"ת, ועוד שמקיים מ"ע דת"ת במה ששומע מרבו ת"ת, וכן מוכח ממש"כ בשו"ת מהר"ל דיסקין קו"א ס"ה אות נ"ד דמהני מחילה לקבלת פני רבו וע"כ שהמ"ע

של זכר לחורבן כדי להתיר אכילתה, ולפיכך כתב שטעם אכילתה הוא זכר לחגיגה בלבד, ולדבריו אין מקור וטעם למנהג אכילת ביצים בסעודה מלבד זו שבקערה, וכבר רמז לזה המ"ב שכתב (שם) דלטעם הגר"א יחד לאכול גם בליל ראשון אותה ביצה שעל הקערה, ושאר הביצים שאוכלים הוא משום שנשתרבו המנהג. אבל בדעת הרמ"א נראה דאף שלפי דרכו של האגרו"מ עיקרו נאמר על בעל הסעודה, מ"מ טעם זה שייך אף בשאר הביצים הנאכלים בסעודה, ויתכן שגם הם מסייעים לזכור שלא יקדישו לשם חגיגה, אך כבר כ' המ"ב (שם בשם החי"א) שלכל הטעמים הביצים שאוכלים בתוך הסעודה הוא רק זכר בעלמא, ודלא כההמון שחושבים זה למצוה ומחמת זה ממלאים כרסם עד שאוכלים אפיקומן על אכילה גסה. ומיהו לולי דברי הרמ"ב והאגרו"מ היה אפשר לפרש בדעת הרמ"א ששתי ענינים הם יש הלכה שמניחים ביצה בקערה, מפני שהוא זכר לחגיגה, ונהגו בביצה מטעם הכלבו ודעימיה. ויש עוד הלכה שנהגו לאכול ביצים בסעודה זכר לאבילות מחמת דברי המדרש איכה, ולכן הביאו הרמ"א בב' מקומות כי מנהגים חלוקים הם, ודו"ק. ומ"מ לכל הטעמים א"ש דברי הפמ"ג דשאני חגיגה שעשו לה זכר מיוחד בביצה בשביל הטעמים שנאמרו בה, משא"כ בשתה"ל עשו זכרון דוקא בלחמים ולא במילי אחריא.

ה) אלא שמעתה יש לעמוד על דברי הרמ"א שהוסיף על מנהגו של הרמ"א שכתב דלכן נהגו לאפותו עם חמאה, דאז בודאי יצטרך להביא לחם אחר, ולכא' קשה למה לא סגי בזה גופא שמביא ב' לחמים ללח"מ ובוצע את שתיים, וא"ת משום דאם יאפנו בחמאה יצטרך להביא לחם אחר לאכול עם בשר, הלא גם בלא"ה יצטרך להביא לחם אחר משום דינא דהירושלמי (פ"ו דפסחים ה"ד), דקאמר הדין דאכול חוביץ (חלב) ובעי למיכל קופח (בשר) מבער פתיתין, והכי ק"ל בטוש"ע (סי' פ"ט ס"ד) מי שאכל גבינה ורוצה לאכול בשר צריך לבער מעל השולחן שארי פת שאכל עם הגבינה, ולפי"ז אם התחיל סעודתו עם מאכלי חלב ורוצה להמשיך סעודתו עם בשר, צריך לסלק הלחם שאכל עם תבשילי החלב ולהביא לחם עבור הבשר, ולכאורה נהגה זו עדיפא טפי, דהא קי"ל (יו"ד סי' צ"ז ס"א) אין לשין עיסה בחלב שמא יבוא לאוכלה עם בשר, ואם לש כל הפת אסור אפילו לאוכלה לבדה, וא"כ לכאורה מה הועיל הרמ"א בתקנתו, וכבר הרגיש בזה במחה"ש (שם) וכתב דכה"ג מותר לאפותו עם חמאה, משום דהוי דבר מועט וצורתו משונה, ומיהו ערבך ערבך צריך דמנ"ל שעשו כן, הא לא נזכר בהדיא ברמ"א לפנינו דבר זה.

ו) ועוד מפני טעם אחר ראוי שלא ללוש בחמאה, מפני שאח"כ לא יוכל לצרפו ללח"מ כמבואר במחה"ש (שם) שאין לברך עליו המוציא, וציון לשו"ע (סי' קס"ח ס"ז) דכתב דיש מפרשים שפת הבאה בכיסנין הוא עיסה שעירב בה דבש או שמן או חלב ואפאה, והוא שיהיה טעם התערובת ניכר בעיסה. ובהגדרת פהב"כ הביא המחבר עוד ב' שיטות, וסיים והלכה כדברי כולם שלכל אלו הדברים נותנים להם דינים שאמרנו פהב"כ עיי"ש, ובפשטות אם א"א לברך עליו המוציא לכתחילה אין עליו תורת פת ואי אפשר לצרפו ללח"מ, כמבואר במ"ב (סי' רע"ד סק"ב) שכתב וז"ל: ואם יוצא בלח"מ פהב"כ עיין לעיל שם במ"ב ובהב"ל, עכ"ל. ושם הלא נתבאר במ"ב (סקל"ד) בדעת הרמ"א ע"פ הד"מ והט"ז שנוהגים לאפות ללח"מ פת עם מעט שמן ותבלין, וכן הסכמת האחרונים להלכה כפסק הרמ"א, ובפשטות ה"ט דמקפידים לקחת לכתחילה פת שברכתו המוציא ולא לקחת פהב"כ שברכתו מזוונות [וכך עולה מהבה"ל ד"ה הרבה, וד"ה שכמעט, שדן לענין מיני פהב"כ אשר בימיהם היה עשוי לקינוח ותענוג ובזמנינו עשוי לשובע, ומבואר דרק אם קובע עליו סעודתו אפשר לצרפו ללח"מ כיון שמברך עליו המוציא, ובשיעור קביעו"ס נתבאר שם, ובשע"ת סי' קפ"ח סק"ב, ובפסק"ת סי' רע"ד סק"ב], ומעתה לא מיבעיא לט"ז (סי' תרע"ח סק"ב) דלח"מ הוא מה"ת, אלא אפילו למ"א (סי' רנ"ד סק"ג) שכתב דלח"מ אינו חובה כל כך עיי"ש, מ"מ לכתחילה כו"ע מודו דבעינן פת גמורה שברכתו המוציא לכתחילה, וא"כ הדק"ל למה נצרך הרמ"א לומר שאופים אותו עם חמאה ולהכניס עצמו בנידון זה.

ז) ועוד יש להעיר על הרמ"א מיניה וביה דכתב (סק"ט) וז"ל: זכרון לב' הלחם, וא"כ יהיו של חטים דוגמת שתה"ל, עכ"ל. וכתב הפמ"ג ולא שיפון, ר"ל דלא יעשה הלחם משיפון אלא מחטים דוגמת שתה"ל במקדש שהיה נעשה מחטים ולא משאר מיני דגן, ומיהו קצת תימא למה נקט הפמ"ג שיפון דוקא ולא שאר מיני דגן, והלא בחלה (פ"ג מ"ב) שנינו אלו מינים מחמשת מיני דגן שמצטרפים זא"ה, החיטים אינן מצטרפות אלא עם כוסמין, ואין שיפון מצטרף עם חטים, ולפמ"שנ"ת ראוי לעשותם רק מחטים, ולא לצרף עמם שום מין אחר אפילו יהיה בו קזית דגן הנאכל תוך כדא"פ, ומסתברא דלא יצרך עם החיטים אפילו מן הכוסמין, וא"כ מעתה תיקשי דהו"ל לפמ"ג לחדש טפי דלא יערב עמו לא כוסמין ולא שיפון, והנראה לומר ע"פ מש"כ הרמ"א (סי' קס"ח, הו"ד במ"ב סק"ג) לענין איזה מין פת ראוי להקדימו ולברך עליו, וז"ל: ומ"מ אם היה השלמה מפת של שיפון [והוסיף המ"ב הוא שאנו קורין דגן רוב הלחמים שלנו ממנו הוא], והפרוסה של חטין או שעורים, אין להחמיר לבצוע על השלמה עם הפרוסה אלא יבצע על הפרוסה לבד, דשיפון קיל אף משעורים משום דאין נזכרת בקרא בהדיא, עכ"ל [עיי"ש ובשעה"צ סק"ו]. ומעתה א"ש למה נקט הפמ"ג שיפון, אך באמת ה"ה שלא יעשה משאר המינים,

ואף לא יערב עמם משאר מינים [וע"ע בע"ז במ"ב (ס"ו ר"א) בסדר המעלות, ואין להוכיח מרש"י בחולין (נא. ד"ה חטי) דשיפון מין חטים, שהוא נגד הגמ' בפסחים (לה). דקתני בהדיא דהוא מן שעורים, וכבר עמד ע"ז הרש"ש (שם), ד"ל דכונת רש"י דשיפון דומה לחיטים רק לענין חשש דריסה דיש בו דמיון לחיטים שהוא מין קשה, והכי מדויק בגמ' דקאמר חטי וכל דמינייהו, אבל לענין צירוף חלה ומצה דינם כשעורים, ודו"ק].

וא"כ מעתה לפי"ז יהיה ראוי ג"כ שלא ללוש הלחם עם חלב כדי שיהיה כמה שיותר דמיון לשתה"ל, ושתי הלחם במקדש מסתמא לא נילוושו עם חלב [ובפרט תיקשי למחה"ש שלשו עם הרבה חלב דלכן כתב שלא יברך עליו המוציא], משום דלא ליהוי תקלה שיאכלו אתו יחד עם הבשר [או בתוך ו' שעות] כיון שעיקר אכילת הכהנים במקדש היה בשר ובפרט בחג העצרת, אבל אה"נ אין איסור מן הדין ללושו עם חלב כיון שאינו בכלל שאור ודבש האסורים לגבי מזבח בכל שהו, כש"נ "כי כל שאור וכל דבש" וגו', ונפסק ברמב"ם [פ"ה מאיסור"מ ה"א], וכתב החינוך (מצוה קי"ז) שכל דבש בכלל, וכ"כ במשלמ"ל (שם) בשם רש"י דכל מתיקת פרי קרוי דבש, מ"מ חלב אינו בכלל זה [ויתבאר היטב עם טעמו של הרמב"ם במו"נ והחינוך יעו"ש ודו"ק], אך בפועל לא לשו עם חלב מטעם הנ"ל, אמנם לפי"ז ראוי ג"כ ללוש את אלו הב' לחמים עם סוכר ודבש, דאף סוכר בא ממתיקת הפרי שבאים או מן הקנים או מן הסלק, ושמא כיון דבלא"ה א"א להקפיד על דין שאור, שוב אין ענין שלא ללושו עם מיני מתיקה, דאין טעם לקיים את הפסוק לחצאין [ומש"כ הפמ"ג במ"ו סו"ס תרמ"ז שלא לצאת בליל ראשון דסוכות בפת עשירה מחמת ההיקש ט"ו ט"ו מפסח דאין יוצאין בו י"ד"ח במצה עשירה, והרחיב בזה הדיבור במוע"ז ח"א סי' פ"ו, ובליקוטים ח"ח, ודו"ק. ואמטו להכי א"ש דברי הרמ"א, דכשם שאין מקפידין באלו הלחמים שלא ללושם עם מיני מתיקה, שוב א"צ להקפיד שלא ללושו עם חלב, אבל בשבת מפורש ברש"י פר' בשלח עה"פ לחם משנה שהביא ממדרש אגדה שהמן שירד לשבת היה משונה בטעמו וריחו].

ושוב התבוננתי דהטעם שביאר הרמ"א את דברי הרמ"א באופן זה הוא מכח המנהג שכתבו הרמ"א בעצמו ביו"ד (סי' צ"ו ס"א), ובהקדם דברי המחבר וז"ל: אין לשין עיסה בחלב שמא יבוא לאכלה עם בשר, ואם לש כל הפת אסור אפילו לאכלה לבדה, ואם היה דבר מועט כדי אכילה בב"א, או ששינה צורת הפת שתהא ניכרת שלא יאכל בה בשר מותר, כיצ"ב אין אופן פת בתנור שטחו באליה, ואם אפאו דינו כעיסה שנילושה בחלב, עכ"ל.

ועל דין זה הוסיף הרמ"א וז"ל: ולכן נוהגין ללוש פת עם חלב בחג השבועות, גם בשומן לכבוד שבת, כי כל זה מחשב כדבר מועט גם כי צורתן משונה משאר פת, וכ"ש פלאד"ן או פשטידא דמתרין וכו', עכ"ל. הרי מפורש ברמ"א שבחג השבועות מנהג אשכנז היה ללוש פת בחלב לקיים זכרון שתה"ל, ולא חששו לדינא דאין לשין עיסה בחלב מתרי טעמא, חדא משום שהיה נאכל כולו בסעודה ונחשב כדבר מועט, ועוד שמסתמא עשו צורתו משונה מאשר פת [כדאיתא בד"מ בשם האיסור"ה כלל מ' ובב"י בשם הגהות שע"ד סי' ל"ה דבאלו שתי אופנים מותר], ומחמת מנהג זה כתב הרמ"א דבריו דמסתמא שורש המנהג לאכול מאכל חלב בעצרת הוא בשביל שבכך יתקיים זכרון לשתי הלחם וכמשנ"ת, ומטעם זה פירש הרמ"א את דברי הרמ"א שלכן נהגו לאפותו עם חמאה וכפי שביארו המח"ש, ודו"ק.

אלא שהמעין בלשונות הראשונים שמדבריהם לכא' העתיק הרמ"א את דבריו [כפי שנראה מהד"מ שהביאם], לא נזכר כלל שנהגו מנהג זה בעצרת, דהנה במקורות ציינו להגהות שערי דורא (סי' ל"ה סק"ז), והוא כתב וז"ל: היתר פשוט שאותן שעושין לחמים לכבוד שבת ללחם משנה אופן אותו עם הפשטידא לכתחילה, אבל נזהרים מלאכלו עם חלב, והתם הטעם משום דדבר מועט הוא ונאכל מהר בשבת הוי כמין תורא וכו', עכ"ל. [ור"ל קטן כענין תורא]. ואף בשבת לא נזכר בהדיא שלשו עם שומן, אלא רק אפו הלחמים עם פשטידא של בשר בתנור אחד. עוד ציינו לאיסור"ה (שער מ' ס"ט) שכ' וז"ל: וכן מותר מה"ט ללוש קלונ"ש ועוגות שעושין לשבת ברוטב או בשומן של בשר, אע"פ שהן גדולים דנשתנו בצורתן מפת אחר וגם נאכלים מיד, עכ"ל. והגם שבדבריו נזכר המנהג שלשו העוגות בשומן ורוטב בשר לכבוד שבת, מ"מ לא נזכר המנהג ללוש בעצרת לחם עם חלב.

ולכאורה מקור המנהג ללוש העוגות בשומן לכבוד שבת, הוא בגמ' שבת (ק"ט). דרב"ה איקלע לבי רבה בר"ג, קריבו ליה תלת סאוי טחיי, ופירש"י ריקיין שטחו פניהם בשומן אליה, ומפורש בגמ' דהכינום לכבוד שבת ולא לכבודו, ובאמת הפר"ח (שם סק"ב) הוכיח מסוגיין דלצורך שבת מותר, ובנימוקי הגרי"ב (שם) תירץ ע"פ הרמ"א שלפנינו את המו"מ בגמ', אבל בערוך [ערך טח] פירש שטחו פני הג' סאין בדבר מעולה [כגון דבש ושמן או במי ביצים כנזכר ברש"י חולין קיא. ד"ה תלת], וכתב הפלאה שבערכין (שם) שהטעם שלא רצה לפרש כפירש"י שטחו בשומן, הוא מכח הקושיא איך טחו בשומן, הלא איתא בגמ' (פסחים ל.) דאין ללוש התנור באליה יעו"ש.

ומ"מ לא נזכר בדבריהם המנהג ללוש הלחמים בעצרת בחלב, וע"כ שהרמ"א כתב כן מנפשיה מפני שכך היה המנהג בזמנו, אך שוב מצאתי חבר לדבריו בהגהות המהרש"ל על השע"ד (שם) שכתב

בתוך דבריו וז"ל: וה"ה הלחמים שאופין בשבועות עם הפלאד"ן בתוך התנור שאסור לעשות כן אלא בשינוי ממש, ואפ"ה אם אופן הלחם עצמו בחלב נראה דשרי היכא דנשתנה תוארו מתואר שאר לחם, עכ"ל. והשתא א"ש דברי הרמ"א.

ועל הקושיא למה לא סגי ליה לרמ"א בדברי הירושלמי בפסחים שמסלקין מעל השולחן הפת שאכלו עם החלב, זה אינו קושיא כלל, דהא מפורש בירושלמי (שם) דמבער מן השולחן רק את הפתיתין שאכלו עם החלב ולא חתיכות פת שלימות, וכן מורה לשון השו"ע שכתב צריך לבער מעל השולחן שיורי פת שאכל עם הגבינה, הרי מפורש דרק שיורי פת מסלקים מן השולחן, ואפילו אם לא ברי לו שנגעו בחלב צריך לסלקו, דמילתא דלא רמיא עליה דאיניש לא מדכר, אבל כיכר מחצה שליש ורביע א"צ לסלקו, וכ"ש אם מתחילה אחר שחתך מקצתו הניחו בצידי השולחן דודאי מותר לאוכלו בסעודה אחרת עם הבשר, א"כ שוב אין כאן היכר וזכרון לשתה"ל מפני שיכול לבצוע על כיכר אחד ולחצותו מחציתו לחלב ומחציתו לבשר, ואת הככר השני השלם יניחנו לסעודה למחר, אבל כשלוש עיסה בחלב הרי הוא מחויב מן הדין לבצוע אותה ראשונה, ואת הכיכר השני יניחנה להמשך הסעודה השניה שאוכל בה בשר, ובכך מתקיים ספיר וזכרון שתה"ל מפני שאסור לאכול הבשר עם הכיכר שלשו עם חלב, ומבואר שעיקר הזכרון הוא בכך שאוכל פת גם עם הבשר, ולא סגי בכך שאסור לאכול הבשר עם הכיכר הראשון, דלא ניכר כ"כ במה שמסלק את הכיכר השני מן השולחן, דשמא מניחו למחר או לפע"א.

ושו"מ כדברים הללו באגרו"מ (יו"ד ח"א סי' ל"ח), שנשאל האם יש לדייק ממשמעות השו"ע (שם) שצריך לייחד פת למאכלי בשר לבד ולמאכלי חלב לבד, ולמה אין נוהרין בזה, והשיבו דהאיסור הוא רק על שיורי חתיכות הפת שאכלו בה הגבינה, או אף על החתיכה קטנה שחתך כדי לאכול עמה הגבינה, שעל זו אינו נוהר כיון שחשב לאוכלה עם הגבינה, ולכן אף אם יאמר שלא נגעה בה הגבינה חשיב מילתא דלא רמיא עליה ולא אדעתיה [כדאיתא ביו"ד סי' י"ח סק"ח], אבל פת הגדולה שהיא עומדת בין למאכלי חלב ובין למאכלי בשר נוהרין בה, ואין לחוש שמא נגעה או בגבינה או בבשר, ודייק כן מלשון הירושלמי (שם) שהוא מקור דין זה לגי' הטור (סי' צא) הבי' והגר"א (סי' פ"ט) דגרסו מבער פתיתין, ואף לגירסתנו בירושלמי מבער פיסת כוונתם נמי לפתיתין, אך נקט לה בלשון יחיד משום דדוקא הפתיתין מהחתיכה שאכל בה הגבינה אסור, ולא פת הגדולה משום דנוהרין בה, אך סיים דמי שרוצה להחמיר שלא לאכול כל הפת שהיה על השולחן בשעה שאכל גבינה עם בשר או להיפוך, אף שאין בה חשש לדינא יש בזה מעלה להרחקה יתירה, וזהו כונת הגי' (חולין פ"ו סי' ז') שכתב ומצוה מן המובחר היכא דאכל גבינה ורוצה לאכול בשר, צריך להעביר מעל השולחן הלחם וכל המאכל שעלו עם הגבינה על השולחן, עכ"ד. כונתו בודאי אף לפת גדולה, אך אינו מדין הירושלמי דשם הוא דין ממש, ואיך כתב שהוא למצוה מ"ה, אלא ע"כ הוא סברת עצמו שכיון שעל החתיכה שאכל עמה גבינה איכא איסור, שייך שיהיה מצוה מ"ה על כל הפת שהיה על השולחן, עכ"ד. [ולא אסרו בסי' צ"ז אלא פת שלשו עם חלב ממש, ובסברא זו דחה הפר"ח את דעת הט"ז (שם סק"א) לאסור מדוכה פרוה שנעשתה בשרית אף לבשר, וטעמו דשאני לחם דעשוי לאכול עם בשר ועם חלב, משא"כ מדוכה יעו"ש], והשתא א"ש אמאי נזקק הרמ"א שילוש לחם אחד עם חלב ממש, ולא סגי ליה בסילוק הלחם שאכלו עם החלב מן השולחן, כיון שמן הדין א"צ לסלקו אם יודע שלא נגע בחלב, ואף שדעת הג"א שצריך לסלק מעל השולחן הלחם וכל מאכל שעלה עם הגבינה, מ"מ כיון שאינו מדינא אלא רק מצוה מ"ה, לא סגי בזה לקיים זכרון שתה"ל, והרמ"א רצה לנקוט מילתא שהוא מדינא ולא ממנהגא.

ועל השאלה שע"י לישא בחלב לא מתקיים כ"כ זכרון לשתה"ל, יש לומר דאינו דומה פת שאפאה משעורים לפת חטים שאפאה עם חלב, דשעורים אינו בכלל הפרשה, ואילו חטים עם חלב מ"מ לא חשיב מין אחר, ומש"כ המח"ש אינו טענה כלל, דלא מיבעיא לרמ"א (שם) שדעתו שכל שנילוש עם מעט חלב ודבש אין עליו תורת פהב"כ אלא פת גמור, ומכרך עליו המוציא ובהמ"ז אפילו בלא קביעות סעודה, אלא אפילו למחבר דגם במעט חלב ודבש חוששים דהוי פהב"כ, מ"מ אם יקבע סעודתו עליו לית לן בה דהא מברך עליו המוציא ובהמ"ז כדקי"ל שם ס"ג, ועצ"ב.

ומיהו המעין בלשונות הרמ"א והמ"ב נראה לכא' שהם ב' טעמים שונים זה מזה, דמהמ"א עולה דעיקר המנהג מתקיים בכך שאופה לחם יחד עם חמאה, דאז בודאי יצטרך להביא עוד לחם אחר לאכול עם הבשר, ומאיך המ"ב (סק"י"ד) פירש דברי הרמ"א כפשוטו וז"ל: כשם שבפסח עושין זכר לקרבן, כך אנו צריכים לעשות בשבועות זכר לשתה"ל שהיו מביאין, וע"כ אוכלים מאכלי חלב ואח"כ מאכלי בשר, וצריכים להביא עמם שתי לחמים דאסור לאכול בשר וחלב מלחם אחד, ויש בזה זכרון לשתה"ל, עכ"ל. ואת דברי הרמ"א לכא' הביא (סקט"ו) בתור מנהג נוסף, שכ' (סקט"ו) וז"ל: ולכן נהגו לאפות לחם אחד עם חמאה, דאז בודאי יצטרך להביא לחם אחר לאכול עם בשר, עכ"ל.

וכך עולה ג"כ מדברי האגרו"מ (או"ח ח"א סי' ק"ס) במענה לשאלת תלמידו האם כונת הרמ"א לפנינו לומר דכשם שתקנו חז"ל בליל

להתחזק ולאכול הרבה, עכ"ל. אבל הרשב"א (שם) דחה פירושו וז"ל: ואינו מחוור בעיני, דהא אינו שמעותינו, ועוד דאדרבה כ"ש מרבה בחתיכה הוי עין יפה וכו', והיכי ק"ל רעבתנותא, אלא נ"ל דבצע על כל הכרות קאמר, ומשום דקאמרין דנקט תרתי ובצע חדא קאמר דר"ז בצע אכולהו ככרות, והיינו דקאמר מחזי כרעבתנותא, עכ"ל. ובחיבורו לברכות (לט): כתבו בשם רבינו האי, וכ"ה ברין (שבת שם) בשמו, וכפירוש זה תפסו הב"ח (שם) ומרש"ל, אך בדרישה כתב שהמהרש"ל נהג כן רק ביום ולא בלילה משום דכבוד יום עדיף, ובכך ירוח שיהיה מוכרח להביא שתי לחמים על השולחן ולהניח חלה אחת לדגים וחלה שניה לבשר, כי אסור לאכול הדגים עם אותו הכיכר משום סכנה, כדאיתא בגמ' (פסחים עו): ההיא בינתא [דג] דאיטווא [נצלה] בהדי בישראל אסרה רבא למיכליה בכותחא, מר בר רב אשי אמר אפילו במילחא נמי אסורה משום דקשיא לריחא ולדבר אחר, ופירש"י לד"א לצרעת, והלכה זו נפסקה בטוש"ע (סי' קט"ז ס"ב) וז"ל: צריך ליהרר שלא לאכול בשר ודג ביחד מפני שקשה לצרעת, עכ"ל. וכתב הב"י שמקור דינו הוא מהגמ' בפסחים (שם), וכתב השב"י (ח"ב סי' ק"ד) דלאו דוקא בשר בהמה, אלא ה"ה בשר עוף ואווז יש בהם סכנה, והביאו בפ"ת (שם סק"ב), וכתב שכן מוכח מדברי הפוסקים (סי' ע', הובא בבאה"ט שם סק"ד) ע"ש, וכונתו לקושיית הט"ז (סק"ד) דאיך לא אסרו למלוח דגים עם בשר משום חשש סכנה, ותירץ דאין סכנה במליחה, כמבואר ברמ"א (שם ס"ג) דעיקר הסכנה הוא כשנתשלש יחד, ואחר המליחה הלכה היא (סי' ס"ט ס"ז) דמדחיו במים כמה פעמים, אבל הטור (שם) כתב דהרא"ש היה רגיל לרחוץ ידיו בין בשר לדג, והיה שורה פיתו בין ואוכלו בינתיים כדי לרחוץ פיו, עכ"ל. אלמא חשש לסכנה אף שלא בדרך ביטול גמור, וכן פסק השו"ע (שם ס"ג) דירחוץ ידיו בין בשר לדג ויאכל פת שרוי בין לרחוץ פיו, ומקורו ביאר הגר"א הוא מהגמ' (חולין קד, ופסחים שם) דנראה דהשוו אותה לבשר בחלב, וכן פסק המחבר באור"ח (סי' קע"ג ס"ב) דבין בשר לדגים חובה ליטול ידיו משום דקשה לד"א וחמירא סכנתא מאיסורא, ואף הרמ"א לא נחלק אלא לענין רחיצת הידים שאינם שוה להרחקות שבין בשר לחלב כמו שכתב בד"מ (סק"ד), וז"ל בהגהות שע"ד לא ראיתי אפילו פרושים וצונעים נוהגים בו אלא עושין קינוח הפה לחוד והדחה ע"י שתייה, עכ"ל. ובהגהותיו כתב וז"ל: וי"א דאין לחוש רק כשמבשלם יחד ואכלן, אבל לאכלן זה אחר זה אין לחוש, וכן נוהגין שלא לרחוץ הפה ולא הידים ביניהם, ומ"מ יש לאכול דבר ביניהם ולשתות דהוי קינוח והדחה, עכ"ל. והביאו המ"ב (שם ס"ק ד'). וכ"כ בשעה"צ (סק"ב) בשם החכ"א וז"ל: יש נוהגין לרחוץ ידיהם בין בשר ודגים, אבל אין מן הצורך, ומ"מ ישתה דבר ביניהם שלא לאכלם יחד, עכ"ד [ובשעה"צ (סי' קע"ד סקמ"ו) נראה שמנהגם היה לשתות י"ש אחר אכילת הדגים, ולכן כתב שא"צ לברך עליו בתוך הסעודה דנטפל הי"ש לדגים].

וכ"כ הב"ח דבאין לו כ"כ ככרות יעשה כן בבורק מטעם זה, ושל"ה [הביאם המ"א שם סק"א] ועטרת זקנים ומקור"ח, כן דעת הגר"א (שם), מפני דלשון כולה שירותה דחוק, ובמעש"ר (אות קנ"ג) עוד טעם ע"פ הסוד שנהג כן בכל סעודה בין בשבת ובין ביו"ט [עוד הובא שם שפע"א היו מונחים לפניו כמה חלות, ובצע את כולן מפני שכולן בכלל כולא שירותא], והוא נמשך ג"כ מטעם זה להראות שבוצע בעין יפה [וכן משמע ברשב"א שכ' שר"ז בצע כל הכרות דמנחי קמיה], ובמ"ב (סק"ד) נראה קצת שחשש לדעה זו שהביא את דעת הרשב"א והפ' הנ"ל ואת הסכמת הגר"א, וע"ז כתב וז"ל: ואם מקפיד על ההוצאה עושה ג' חלות גדולות וג' קטנות, ובכל סעודה בוצע אחת גדולה ואחת קטנה, וסיים דהעולם נוהגים כשור"ע, וכן עולה מסתימת הרמ"א שהעיקר כשור"ע, וכ"כ הגר"ז, וכ"כ ערוה"ש, וכן נהגו רוב העולם, וכן נהג החזו"א (דיו"ה ס"ו), אך בערוה"ש כבר כתב וז"ל: ועתה יש הרבה מדקדקים במדינת ליטא ורייסין וזמוט שנוהגים זה מכמה דורות ע"פ הגר"א לבצוע שתיים בכל סעודה ע"ש, ואולי מפני כן כתב המ"ב עצמו אמונה [ואת קושיית הצ"ח על הרשב"א דוכי בחול הביאו לפניו לח"מ, יש לתרץ דשמא היו מביאים לפניו גם בחול ב' ככרות קטנות כעין לחמניות לשובע, ועל קושיית הערוה"ש, דר"א ר"כ בתראי נגד ר"ז, ועוד אי הוי מצוה מן המוכרח למה לא עשה כן ר' כהנא, גם זה לאו קושיא דשמא לא היה לו לשבת מספיק חלות ללח"מ בכל הג' סעודות, או שלא היה נצרך לו ליותר מכיכר אחד לכל סעודה וחשש לבל תשחית, ודו"ק. וקצת תימא על אלו שבוצעים בלא"ה בכל סעודה כמה חלות, ולמה לא יבצעו שתיים בשעת הברכה ויצא ידי כל הדעות].

ומעתה נראה דהנהג כשור"ע ודעימיה יש עיצה לקיים זכרון שתה"ל, שבליל יו"ט או ביומו יבצע בסעודה את שתי הככרות, ובכך שאינו נוהג כן בכל שבתות וימים טובים בכל השנה יהיה ניכר זכרון שתה"ל, שכאן הבן שואל מה נשתנה יו"ט עצרת משאר הימים טובים, ואביו ישיבו שעושה כן זכרון לשתה"ל, ואלו שנוהגים בכל שבתות השנה כדעת הגר"א ודעימיה אה"נ לא מתקיים אצלם שום היכר במה שבוצע ב' הככרות. אך כיון שברוב הבתים בוצעים בלא"ה בכל סעודה יותר מכיכר אחד לכל בני הבית [ואף שבוצעים אח"כ לא ניכר כ"כ גם אם יבצעו מיד], לכן נראה להציע הצעה טובה הימנה שיקח אחד מן החלות ויטוח פניה קודם האפיה או אחריה בעודו חם ברוטב בשר, או יטוחו מעט ברוטב שהדגים נתבשלו בו [כדאשכחן בשו"ע סו"ס שי"ח

עדיף טפי לבטל המנהג כמש"כ בתו"ח ולא יאכל מאכלי חלב כלל, והשיג עליו הד"ת כיון שמנהג זה הביאו הרמ"א להלכה, וכבר נזכר בכלבו מי הוא אשר יעבור על זה. והנה אם כי אין לנו רשות לסמוך על הכלבו לאכול בשר תחילה, ולא להמתין שש שעות בין הבשר לחלב אלא טפי ראוי לאכול גבינה ואח"כ בשר, אבל למנוע מנהג אכילת גבינה בודאי אינו נכון.

והנה רבים וטובים נהגו מחמת כל אלו החששות לקבוע סעודה אחת מסעודות החג לאכילת דגים ושאר מאכלי חלב, ואין אוכלין בה בשר כלל, ונהגו לקבוע סעודה זו בליל חג השבועות כפי שהעיד על כך בד"ת (שם) ובשו"ת שיח יצחק (אור"ח סי' רל"ד), ובספר מנהגי מהר"צ הלוי (פט"ז) הביא שכן נהגו בכל קהילות אשכנז, וכ"כ במנהגי אמסטרדם (ע' ס"ב), וכן כתב בארחות רבינו (ח"ב ע' צ"ח) שכן נהג בעל הקה"י, והביא שם עדות ממרן הגר"ח קנייבסקי שליט"א שכן נהג מרן החזו"א כפי שראה וקיבל מבית אביו, ואסף שם איש טהור עוד מנין של גדו"י וקהילות שנהגו כן [וע"ע בקובץ מבית הלוי שכתב שכן נהגו בהונגריה בגליל העליון], ונהגו לעשות סעודה זו בליל החג מפני כמה טעמים, חדא ע"פ השאג"א (סי' ס"ח) והביאו בשע"ת (סי' תקכ"ט ס"ב), והטורי אבן (מגילה דף ז: ו) ובשו"ת עמודי אור (סי' ל"ג), שדעתם שבוז"ה אין חיוב שמחה בליל יו"ט מה"ת רק מדרבנן, וכ"ש ביו"ט שני דלכו"ע הוי מדרבנן, לכן בשביל קיום המנהג לאכול מאכלי חלב ושלא להכנס לחששות בענין בשר"ב לכן אכלו רק מאכלי חלב, והחזו"א בזה לשיטתו שנסתפק (אור"ח סי' קכ"א עא. ד"ה והא) אם צריך לאכול מן השלמים בין ביום ובין בלילה, או דיוצא באכילה פע"א בין אם אוכלן ביום ובין אם אכלן בלילה ע"ש, ודו"ק. ועוד מפני שרוצים להיות נעורים כל הלילה, ואת שמחת יו"ט יוצאין אף באכילת דגים [יעוין בשה"ל].

אבל בד"ת (שם) פקפק על מנהג זה, חדא מדברי התו"ח (שם) שכתב שיום עצרת הוא יום טובו ואכילת בשר, וכן איתא בביצה (דף י') דאם לא ישחוט אתי לאמונעי משמחת יו"ט, וארבעה פרקים בשנה היו רגילין להרבות בבהמות ע"ש, אך אי משום הא אין ראיה דבע"ל בשר בכל הסעודות, ושוב הביא את דברי השאג"א דבוז"ה עיקר השמחה הוא במה שנהנה ממנו, ואף שכן משמע במ"א (סי' תרצ"ו סקט"ו), מ"מ בה"ל יו"ט (סי' תקכ"ט ס"ג) הביא המ"א את דעת הרמב"ם דמצוה לאכול בשר ביו"ט, וכבר קדמו בשע"ת (שם) שדייק מהמ"א שגם בלילה ראשונה חיוב שמחה מה"ת, ואין דבריו סותרים זא"ז דר"ל דבוז"ה לא הוי מצוה חיובית אלא קיומית ע"ש, ושוב הביא מבעל הדברי חיים שפקפק על מנהג שלא לאכול בשר בלילה מחמת המ"א הנ"ל, וסיים דהמנהג המוכרח מה שנהגו רבותיו ואבותיו לאכול מאכלי חלב בעצרת תיכף אחר התפילה בשעת קידושא רבא בלא פת ומברכים ב"א, וממתנים בערך שעה ויותר, ואז אוכלים סעודת שחרית ובבשר ויין ע"ש, וגם מנהג זה נהגו רבים מעמ"י ובפרט העומדים בבית ה' ולמדו כל הלילה, ונראה שמנהג קדום הוא כמבואר ביוסף אומץ (סי' תתנ"ד) ובנוהג כצאן יוסף (ע' רל"ט) וסידור יעב"ץ (ח"ב ס"ה). ובספר סדר היום (חג השבועות) הביא שיש שנהגו בסעודת היום לאכול רק חלב יעו"ש, ובכלבו (שם) כתב שיש שנהגו לאכול מאכלי חלב בסעודת מנחה של עצרת וכמשנ"ת.

י) ומכל אלו המנהגים עולה שלא נהגו את מנהג הרמ"א לעשות זכרון לשתה"ל, וצ"ע על מה שמכזו לבטל מנהג זה לכתחילה אחר שהראנו שהיה לו מקור בקדמונים, והובא בדברי הפוסקים, וכבר כתב הרמ"א (סי' תר"ז ס"ז) דאין לבטל שום מנהג או ללעוג עליו כי לא לחינם הוקבעו [ועי"ש בבה"ל ד"ה ואין בשם המ"א, דאפ"י יש בו צד איסור אין לבטלו, אך כ' בשם החת"ס שאין אנו שומעין לו], וכן כתב במהר"ל (הל' יו"ט) דאין לשנות מנהג המקום בשום ענין ע"ש.

עוד כתב בשו"ת מהר"ם פדאוה (סי' ע"ח) שאין להשען על בינתינו ולבטל מנהג קדום, אך צריך לבקש בכל עוז למצוא סמך ליישב אותו ע"ש, וכ"כ בשו"ת גינת ורדים (אור"ח סי' נ"א) כל המפקפק על המנהגים צריך בדיקה, ועוד כ' (יו"ד סי' ק"ז) דלשנות מנהג אבותינו איסור תורה הוא אצלנו, ועל כרחך צריך לומר דמשום שלא רצו ליכנס לסרך איסור בשר בחלב לאכול חלב ובשר בסעודה אחת, הרי ממילא נתבטל המנהג בשב ואל תעשה, וראיתי שגם ע"ז עמד באגרו"מ (אור"ח שם), וביאר הדבר וז"ל: ומה שאין המנהג דוקא בסעודה אחת הוא משום דחלב ובשר אף אם אוכל החלב קודם, יש שאין אוכלין בסעודה אחת, ולכן לא רצה להנהיג שיעשו דוקא בסעודה אחת, וגם יש לחוש לפעמים ישכחו ויאכלו הבשר תחילה, לכן טוב לנהוג לברך אחר אכילת חלב יעו"ש, ועכ"פ לא חשש לטענת אורח מישור ע"ש, ומ"מ למדנו מדבריו שטוב לנהוג כן.

יא) ובכדי לקיים דברי הרמ"א ולהחזיר עטרת מנהג זכרון שתה"ל ליושנה, נראה להציע כמה הצעות שעל ידם נוכל לקיים מנהג זה בין בסעודת חלב ובין בסעודת בשר, ואלו הן, איתא בשבת (ק"ז): אמר ר"א חזינא ליה לר"כ דנקט תרתי ובצע חדא, אמר "לקטו" כתיב, ר"ז הוה בצע אכולה שירותיה, א"ל רבינא לר"א והא מיחזי כרעבתנותא [כלומר הנהגת ר"ז מיחזי כרעבתן], א"ל כיון דכל יומא לא עביד הכי והאידינא הוא דקעביד לא מחזי כרעבתנותא. ובהנהגת ר' זירא נחלקו הראשונים, רש"י (ד"ה בצע) פירש וז"ל: בצע פרוסה גדולה ודי לו בה לאותה הסעודה ולכבוד שבת, ונראה כמחבר סעודת שבת

הסדר להניח בקערה ב' תבשילין זכר לפסח וזכר לחגיגה, כן אוכלין מאכל חלב ואח"כ בשר לזכר שתה"ל, והשיבו על כך וז"ל: פשוט שאין כונתו שגם בכאן צריך שני תבשילין, דיקשה דא"כ יסגי כמו התם, אלא רצה להוכיח שעושיין זכר להקרבות דהרי תקנו להביא בליל פסח ב' תבשילין, לכן שפיר יש לנהוג גם בשבועות זכר לשתה"ל על ידי שיאכל, ומתקיים שני לחמים ע"ז שאוכלין מאכל חלב ומאכל בשר שאין לאכול מלחם אחד, וזהו מה שמסיק הרמ"א וצריכים להביא עמהם שתי לחם על השולחן, דהוא מסקנת דברים כדמשמע ממ"א ומפורש כן במחה"ש, ומה שלא תקנו חז"ל גם בשבועות כמו שתקנו בליל פסח, הוא משום דשתה"ל לא היה נאכל אלא לכהנים ולפנים מן הקלעים, ולא היה ניכר זה אף בזמן הבית בכל בתי ישראל, לכן לא תיקנו לעשות לזה זכר, אבל עכ"פ יש ללמוד משם דטוב לנהוג כן ע"ש, ומדבריו עולה נמי שפירש את מנהג הרמ"א בעצם הבאת מאכלי חלב לסעודה, ולא הזכיר בהדיא את ענין לישת העיסה בחלב, ומשמע דשפיר מתקיים הזכר לשתה"ל גם בעצם הבאת שתי לחמים, ומיהו אינו מוכרח דיתכן דסמך על המ"א שנקט כן, וכבר נתבאר שכך היה המנהג באשכנז, ובפרט אחר מש"כ באגרו"מ (ביו"ד שם) דאינו מחויב לסלק אלא את הפרוסה שנאכלה עם החלב, אבל לא את שאר מותר הכיכר, א"כ שוב אין היכר לזכרון זה וכמשנ"ת.

ח) והנה למעשה בעיקר מנהג הרמ"א מצינו בדברי הפוסקים דעות חלוקות מן הקצה לקצה, דחלקם צידדו בעד מנהג זה, וחלקם שללו מנהג זה מפני שעלול להביא לידי מכשול. ועוד שנתנו טעם אחר לאכילת מאכלי חלב לא משום היכי תמצוי לזכרון שתה"ל אלא הוא טעם בפני"ע, ונ"מ דלטעם זה אין ענין לאוכלו דוקא בתוך סעודה אחת וכמו שיתבאר.

והנה עיקר הטעם שאוכלים מאכלי חלב כתב הכלבו (סי' נ"ב והביאו בח"י סק"א) הוא מפני שהתורה נמשלה לחלב שנא' "דבש וחלב תחת לשונך", ומה"ט נהגו לאכול גם דבש [ונמנהג אכילת חלב נזכר בהרבה מהראשונים, רשב"א (ח"א סי' תרפ"א), מנהגי מהר"ם (ע' ל'), מהר"ל (הל' חלה ע' פ"ה), לקט יושר (ח"א ע' ק"ג). והרבה טעמים נאמרו בה, עיין נזירות שמשון, פר"ח ובמ"ב סק"ב, ובהוספה בליקו"ה ח"ג, ואכמ"ל]. עוד כתב הכלבו (שם) דיש אוכלים גבינה בסעודת מנחה של עצרת בלא הפסק שש שעות, מ"מ סומכין להקל כדי לקיים המנהג [ומש"כ הכלבו להתיר דמשום דתאב לאכול בשחרית כבר נתעכל המאכל, צ"ב לשון זה, ושור"ב ד"ת יו"ד סי' פ"ט סק"ט הביאו וביאר דבריו דכיון שמאריכים בתפילה עד חצי היום הוא תאב לאכול, ונתעכל המאכל גם בפחות משש שעות ע"ש, וגם דבריו צ"ב דמנא ליה שהיו מאריכים בתפילה עד חצי היום, הלא נהגו מקדמת דנא להיות נעורים כל הלילה והיו מתפללים בהשכמה, ולכן יותר נראה דצ"ל דהוא תאב במנחה, ובודאי כבר נתעכל הבשר אף בפחות מו' שעות, ועצ"ב]. ובא"ר הביאו אף כתב ובלבד שירחץ פיו ויחפץ שיניו.

עוד כתב החק יעקב (שם) בשם ספר זכרון משה (אות כ"ו) דיש טעם להתיר בשבועות לאכול מאכל חלב ובשר בסעודה אחת, אך שומר נפשו ירחק מהם, וכן הסכמת האחרונים דגם בחג שבועות יש ליהרר בכל הרחקות כמו בכל השנה, ובמ"א (סק"ו) כ' דיש הרבה טעמים לאכילת חלב, אך מצא כתוב הטעם לאכילת חלב עפ"ד הזהיר במנין ז' שבועות דוגמת אשה נדה, וידוע דדם נעקר ונעשה חלב ונהפך מדין לרחמים. [ועל טעם זה תמוה האחרונים, דהלא קי"ל (נדה טו). דאבריה מתפרקין, וכבר עמדנו ע"ז בבית אברהם על הל' נדה, והבאנו דברי האחרו' והפ', ועיין בחו"ש ה"נ ע' מ"ז ודו"ק]. וסיים המ"א אף שמנהג אבותינו תורה יש ליהרר שלא יבוא לידי איסור יעו"ש, ובבאה"ט (סק"ח) כתב בשם הכנה"ג שמנהגו היה לאכול דבש וחלב בסעודה ומברך בהמ"ז ואוכל בשר, אך בשל"ה כתב שימתין שעה אחר בהמ"ז כעיקר הדין המבואר בשו"ע (יו"ד ס"י שם), וסיים הבאה"ט שמעתה שאוכלים חלב ואח"כ בשר דלא כמו שעשו המלאכים אצל א"א שאכלו בשר בחלב, שעבור זה נתנה התורה לישראל.

ובתורת חיים (חולין פג). העלה דכיון דלכו"ע צריך לאכול בשר בעצרת, וגם אם אוכל חלב יצטרך בע"כ לאכול בשר, ולדברי הזהיר (פר' משפטים קכה). אסור לאכול בשר אחר חלב בחדא סעודתא [והובא דין זה בש"ך סי' פ"ט ס"ק ט"ז], לכן עדיף טפי למנוע המנהג, עכ"ד. וכן כתב הפמ"ג (שם) דיש ליהרר בענין מאכלי בשר וחלב ככל מה שנוהרין בכל השנה, ושלא לצאת שחרם בהפסד, ובעו"ה בגלות המר הזה כל מה שיכולים לגדור גדר יותר טוב, וכ"ש מה שמדינא, עכ"ד. ונראה שחזר בו ממש"כ ביו"ד (סי' פ"ט מ"ז סק"ג) דאפ"י למחמירים בכל השנה שלא לברך ברכה אחרונה ולסלק עצמו מסעודת חלב במיוחד ע"מ שיוכל לאכול אחר סעודת בשר, מ"מ בחג השבועות מותר [ובפסק"ת (סי' תצ"ד) רצה ליישב עפ"ד הפמ"ג הללו דברי הנו"ע פר' משפטים שכ' שבחג השבועות התירו חז"ל שלא להמתין אחר גבינה השיעור כמו בשאר ימות השנה, ועי"ש עוד ביאורים].

ובד"ת (יו"ד שם סק"ט) האריך הרבה בענין מנהג זה, והביא מספר אורח מישור שהתפלא על מנהג השל"ה והפמ"ג הנ"ל, דהלא נמצא מברך על מנת לאכול בשר כיון דמוכרח לאכול בשר ביו"ט, והלא דבר זה אסור [כמבואר בפ"י סי' פ"ט], וגם הוי קצת ככרחה שא"צ, ולכן

שהיה מנהגם לטוח הצלי בשומן ובשום בעודו כנגד המדורה, ובמ"ב (ס"ק ק"ח) הביא שנהגו ג"כ לטוח בשומן אוזו ע"ג מיני קמחים כמו אטריות ודוחן יעו"ש, וכך יעשה באחת מהחלות של יו"ט שיטוח פניו בשומן בשרי, ובאם אין לו תנור בשרי יכול לטוחו אחר האפיה בעודו רותח וכנ"ל.

יב עוד כתב הרמ"א (שם) וז"ל: וכן אין לצלות בשר עם דג משום ריחא, מיהו בדיעבד אינו אסור, עכ"ל. ומקורו בד"מ (סק"ז) בשם איסור"ה (כלל ל"ט כ"ה) שכ' לכתחילה אסור לצלות בשר עם דגים משום ריחא מילתא, אבל בדיעבד שרי דלא הוי סכנה רק דרך בישול, ואם הם סמוכים שהשומן זב מאחד לחבירו אסורים אף בדיעבד, וכתבו הנו"כ דלא קאי הרמ"א אלא לענין ריחא בלבד, אבל אם נתבשלו יחד אסורים אף בדיעבד, והביאו את דעת הרש"ל שהתיר לצלות דגים עם בשר בתנור אחד אפי' לכתחילה, דאין בו משום ריחא מילתא לענין סכנה אלא כשצולין אותן מחוברים זה אצל זה [ובעי' ששים אפי' בביש במיניו לבטלו, ויש אומרים דלא מהני דחמירא סכ"מ, ובנקוה"כ חולק דלא מסתבר כלל לחלק בין איסור לסכנתא, וכ"כ בשם הפני יצחק, ובפר"ח (סק"ד) דכיון דאזיל טעמא אזיל הסכנה, וכן פסק בהגהות חת"ס, והאריך בזה בפת"ש סק"ג והוכיח כט"ז, ועי"ש עוד בדברים אלו, וע"ע ביד אפרים שם], אבל הש"ך הביא את דעת הבאר שבע שנחלק על הרש"ל ופסק דאפילו בדיעבד אסורים משום ריחא מילתא, אפילו נצלו נפרדים זה מזה בתנור אחד, ואפי' במקום שנהגים להתיר איסור ריחא בדיעבד לענין סכנתא אסור אף בדיעבד, וכ"כ הפר"ח (שם) לחוש בתנור קטן, ואמנם מסקנת הט"ז (שם סק"ב) לא כן, שכתב להתיר ע"פ הרש"ל אותן הלחמים שאפאן בתנור אחד עם בשר, דאין בהם סכנה כלל אפילו התנור היה סתום יעו"ש. [ועי"ש עוד במטה יהונתן מה שחילק בין תנור קטן לגדול].

יג ואין להקשות מדגים שעלו בקדירה של בשר דאיתא בגמ' (חולין קיא:): דהלכתא כשמואל דמותר לאכלן בכותח משום דנ"ט בר נ"ט, ונחלקו הראשונים אם מותר רק להניחם בעודם רותחים בקערה של בשר, או גם בנתבשלו או נצלו הדגים בקדירה של בשר ב"י, עוד נחלקו אם מותר נ"ט בר נ"ט לכתחילה או רק בדיעבד, ולהלכה השו"ע (סי' צ"ה ס"א) פסק דמותר אף בנתבשלו, ובפשטות התיר אף לכתחילה, אבל הרמ"א (ס"ב) פסק לכתחילה כיש מחמירים לאסור נ"ט בר נ"ט בצליה ובישול, ובדיעבד התיר בכל ענין [אף בצליה, חכ"א כלל מ"ח פ"א ויד יהודה, ודלא כרש"ל המובא בש"ך סק"ד]. והנה הטעם שהחמיר הרמ"א לכתחילה בבישול, כתב הט"ז (סק"ג) הוא משום דכשנניהם חמים הוה כמו ממש של בשר בדגים דלא התירו נ"ט בר נ"ט, וקשה דמשמע דלא אסרו לאכול הדגים אלא עם חלב אבל בפנ"ע שרי, וקשה דהלא בלא"ה אסור לאכול משום סכנת צרעת, וכבר עמד ע"ז הט"ז וכ' (שם) וז"ל: ואין לדקדק דבפנ"ע שרי וכו', דכאן לא נחית לדון זה אלא במה שנוגע לענין נ"ט בר נ"ט, וכ"כ רש"ל (חולין פ"ז סי' ט"ז), עכ"ל. ושוב כ' שבאיסור"ה (כלל ל"ט דין כ"ו) כתב וכן כל דבר שהוא משום פליטת כלים אין אסורים מבשר לדגים בדיעבד משום סכנת ד"א, דהא מתיר בגמ' דגים שעלו בקערה רותחת של בשר, והניחו בצ"ע מחמת מש"כ בשם הרש"ל דהכא לא נחית הרמ"א לדון זה, ולכן באמת משום סכנה אין לאוכלו, ואילו מהאיסור"ה משמע שנחית לדון זה ולא חשש לסכנה בפליטת כלים, ולכן כתב הט"ז וז"ל: אבל מה שאמרו בזה דגים שעלו בקערה יש ללמוד מזה שאין סכנה באכילת דג שיש בו טעם בשר במה שיתבשל בכלי ב"י של בשר, דהא אמרי' בגמ' דהרבה אכלו דגים, עכ"ל. וע"כ נחית הרמ"א גם לדון זה, אלא שסבר שכל הסכנה הוא רק בבשר בעין ולא בפליטת כלים אפילו בני יומן, אך עיין בחו"ד (שם סק"ג) שהעיר בזה דאפשר דהאיסור"ה בזה לשיטתו, אבל לדיון שמא חוששים לסכנה גם בלביעות שבכלים יעו"ש, אך ההוראה למעשה שאין חוששים לבשל דגים בכלי בשר ב"י כמש"כ בפמ"ג וברעק"א (שם) ובחת"ס (יו"ד סי' ק"א) ובחכ"א (כלל ס"ח ס"א), אך הביא את דעת המחמירים [בטור] [ולענין מטחנה אחת לבשר ודגים עיין שה"ל ח"ו סי' ק"א], וספר דבר חריף פ"ט לענין סכין].

אכן מש"כ השו"ע (שם ס"א) וז"ל: אם לא היתה רחוצה אם יש בממש שעל פני הקדירה יותר מאחד בס' בדגים, אסור לאכלם בכותח, עכ"ל. שם אנו מוכרחים לדברי הט"ז דכאן לא נחית המחבר לדון סכנה אלא לדון נ"ט בר נ"ט, ושו"מ בהגהות יד אברהם שכבר הרגיש בזה, וכ' דאגב רישא נקט רותח, ולא דוקא דה"ה דאסור אפי' בפנ"ע משום סכנה יעו"ש.

יד ובמ"א (סי' קע"ג סק"א) כתב ואפשר דבזמן הזה אין סכנה כל כך, דחזינו כמה דברים המוזכרים בגמ' שהם סכנה לרוח רעה ושאר דברים, והאידיא אינו מוזיק דנשתנו הטבעיות, וגם הכל לפי טבע הארצות וכו', עכ"ל. והביאו המ"ב להלכה (שם סק"ג). ובפשטות נראה דהמ"א לא נחלק על כל עיקר דין זה, ולא ידחה דינא דגמ' ודין המוזכר בטוש"ע ובגדולי הפוסקים מכה הטענה דנשתנו הטבעים, והראיות שהביא אינם ראיות מספיקות לדחות הסכנה, כי שם הם דברים הנראים במציאות, משא"כ סכנה זו אין שום הוכחה מהמציאות שאין בנ"א ניזוקים על ידה, ומה שחזינו שהגויים לא באים לידי סכנה אפשר דגויים חבלי גופייהו כדאמרי' בשבת (פח:), ותו אפשר שכן ניזוקים אף לא מיד, ועמ"י נשמרים מכן, ואלו שלא נשמרים אה"נ

דיש הרבה צרות וחלאים רעים בעמ"י [וכמש"כ בשו"ת דברי יציב על סכנת בצל בלא ראש שעבר עליו לילה שהאוכלו בסכנה], ושו"ר שכיונתי בחלקם לדעת החת"ס (יו"ד סק"א).

ולכן נראה שכל דברי המ"א נאמרו רק עמש"כ המחבר חובה ליטול ידיו בין בשר לדגים משום ד"א, על כך כתב המ"א דבזה"ו אינה חובה כ"כ, דגם אם יגע בבשר עם מעט רוטב דגים שבידו לא יבוא לידי סכנה כיון שנשתנו הטבעים, ובפרט שכתבו הפו' שיעיקר הסכנה הוא בבישול דגים ובשר יחד, ולא במליחה ולא בפליטת כלים ב"י, ולא חששו לחמירא סכנתא בביטול ששים, וכמש"כ בשה"ל (ח"ו סי' ק"א) שהעיקר להלכה כפ' שמועיל ס', אבל בנתבשלו יחד ואין ס' הכריע להלכה כדעת התפאל"מ המובא בפת"ש דבעי הגעלה מלבד כ"ח, שאפשר לסמוך על הדברי מלכאל סג"י להשהותו כ"ד שעות יע"ש. ולכן נראה דלאכול דגים ובשר יחדיו גם המ"א לא עלה על דעתו להקל בזה אפי' בדיעבד, וכן נראה מסתימת המ"ב שהביאו בפשטות בלא חולק ולא העיר עליו מידי, וע"כ שגם המ"ב פירשו לענין זה, ודו"ק.

ואף שמדברי החת"ס בתשובה (שם) נראה שהבין בדברי המ"א דבזה"ו נשתנו הטבעים ונפל בבירא איסור זה, ומה"ט השמיטו הרמב"ם להלכה בכל היד החזקה, מ"מ גם הוא לא מסיק כמותו להלכה לענין לכתחילה, אלא רק צירפו להקל בעובדא שהוריקו שומן בשר לתוך מרק דגים, ואחר שנקרש הסירו לגמרי וחושש שמא נשאר מעט ואין ס' כנגדו, וכמש"כ וז"ל: והשתא נהי שלא נסתפק ע"ז לעשות מעשה לאכלם זע"ז, דאפשר דה"ל כמו דבר הנאסר במנין וכו', ומשו"ה אנו נוהרים, ומנהג אבותינו תורה, מ"מ הרוחנו שיצאנו מחמירא סכנתא וכו', עכ"ל ודו"ק.

ואחר הדברים האלה הרי מעתה אם רוצה לעשות טצדקי שיהיה נצרך להביא שתי לחמים על השולחן אחד ולאכול משניהם, יעשה באופן זה שיקח אחד מן הככרות ויטוח פניו עם שומן ויאפנו, וכך יהיה מוכרח להביא עוד לחם אחר ולאכול עם הדגים ושאר מיני סלטים בתחילת הסעודה, דאסור לאכול עם לחם הבשר משום סכנה [ועידי' טפי לטוח עם בשר ולא עם דגים, כי בכך יהיה ניכר טפי, ודו"ק].

טו ומצאתי סמך גדול לעיצה זו בהגהות שערי דורא ובאיסור"ה שהם המקור לדברי הרמ"א, וכבר כתבנו שבדבריהם אין רמז כלל למנהג שכתבו הרמ"א שלשו פת עם שומן לחג השבועות, אלא נזכר רק המנהג ללוש לכבוד שבת עיסה עם שומן לאפותו יחד עם פשטידת הבשר, וז"ל מהרי"א בהגהות שערי דורא (סי' ל"ה סק"י): היתר פשוט שאותן לחמים שעושין לכבוד שבת ללח"מ אופים אותם עם הפשטידא לכתחילה, עכ"ל. וכ"כ באיסור"ה (כלל מ' דין י"ט) וז"ל: וכן מותר ללוש קלוני"ש שעושין לשבת בשומן של בשר, עכ"ל. וביותר הוא מפורש ברמ"א ביו"ד שכן היה מנהגם בכל שבת, ומעתה אחר שמצאנו שכבר נהגו במנהג זה ללוש עיסה עם שומן או שטחו את פניו בשומן (כמובא שם בהגהות) לכבוד שבת, א"כ לא ירחק לומר שנהגו אף בכל הימים טובים ובודאי אף עצרת בכלל, ואדרבה יום השבועות חשוב טפי כעובדא בגמ' (פסחים סח:): דר"י עביד עגלא תילתא בעצרתא, וכן איתא בע"ז (ה. והביאו המ"ב סי' תקכ"ט סק"א) דתקנו להרבות בסעודה בעצרת לפי שהוא יום מתן תורה יע"ש. [ועי"ע בח"י (שם), שהביא מההלכו שהיו נוהגים לאפות פת עם זעפרן לפי שמשמח הלב יע"ש]. וא"כ בודאי יהיה מוכרח להביא עוד לחם על השולחן, ויתקיים בכך זכרון לשתי הלחם.

טז ויקיים בזה ג"כ מצות דרישת ציון, כדאיתא בגמ' סוכה (מא.) ור"ה (ל.) ומנא לן דעבדינן זכר למקדש, דאמר קרא "כי אעלה ארוכה וגו' ציון היא דורש אין לה", דורש אין לה מכלל דבעי דרישה, ולמד מזה בשו"ת שואל ומשיב (מהדו"ג ח"א סי' קכ"ג) הרוחץ והטובל לכבוד יו"ט מקיים מזה מצות עשיית זכר למקדש, דמצוה לטהר עצמו ברגל, וכל ישראל היו טובלים לפני כניסתם למקדש, וכעין דאמרו במנחות (סח.) דספירה בזה"ו מדרבנן זכר לביהמ"ק [ועיין בטוש"ע סי' תפ"ט ובנו"כ ודו"ק], ובשו"ת שיח יצחק (סי' רמ"ג) על דרך זה דהמגלה ראשו לכבוד החג ג"כ מקיים מצוה זו, דהיו מסתפרים קודם שעלו לרגל יעו"ש.

וראוי שתדע שמנהג זכר לשתי הלחם כבר נזכר בכלבו (שם והובא בח"י (שם) וז"ל: גם נהגו הנשים לעשות בשבועות לחם ארוך ולו ארבעה ראשים, ונראה לומר כי נמצא המנהג זכר לשתי הלחם הקרב בעצרת וכו', עכ"ל, והעתיקו במקור חיים (שם) ודו"ק.

וכדעתו כן הכריעו המגן גיבורים (שם סק"ז) שכ' והעיקר לברך ברכה זו בשו"מ כמ"ש מהרי"ל והגר"א והחיי אדם (כלל ס"ה ס"ג), וכ' דהמברך לא הפסיד, וכ"כ בקיצור שו"ע (סי' ס"א ס"ז), וכ"כ בספר מגלה עמוקות (פר' תולדות) שמכיון שנמצא סמך לברכה זו במ"ר כדאי לסמוך ע"ז ולברך בשו"מ, כמו שסמכו לברך בא"ה מקדש שמך ברבים, וג"י סידור ר"ע ושה"ל והגר"א "המקדש שמו ברבים", וכן ברכת הנותן ליעף כח, עכ"ד. וכ"כ הערוה"ש (שם סק"ד), והוכיח מברכות הללו כן שרשאי לברך בשו"מ. ואכן לענין ברכת המקדש שמך נחלקו הפו', הט"ז (סי' מ"ו סק"ט) הוכיח מהסמ"ג טור והב"י דחשבוהו לברכה בשו"מ, וכן נראה מהרש"ל (וכ"ה בתוס' ברכות מ"ו.), ותמה על כך, והוא תימא דלא הוזכרה בתלמוד, ומ"ש ממודים דרבנן שלמד הב"י (סי' קנ"מ) מברכת בורא נפשות לחתום בה בשם

כיון שאינה בגמ' שלנו אלא בירושלמי, וסיים דכיון דכבר נהגו הכל לאומרה כיון דנהוג נהוג, עכ"ל.

ובסידור הגר"א ע"פ נסתר בליקו"ד כ' דלפי דעת הגר"א לסיים גם בב"ג וגם במוציא דרבנן בשו"מ ע"פ הירושלמי, א"כ פשיטא שצריך לעמוד בברכת לעולם בשו"מ יעו"ש. וכ"כ במעש"ר (אות י"א). אבל הב"י (סו"ס מ"ו) כתב כיון שהרמב"ם לא הזכיר בחתימה שו"מ אין לחתום בשו"מ, ובפרט שכ"ה נוסח האר"י (שעה"כ נא).

ולענין ברכת ליעף כח, המחבר (סי' מ"ו ס"ו) כ' דיש נוהגים לברכה ואין דבריהם נראים, וכ' הרמ"א אך המנהג הפשוט בבני אשכנז לאומרה, ולמעשה גם ההולכים בשיטת המחבר מברכים אותה מפני שכן כ' האר"י בשעה"כ (ב:): דנכון לאומרה, וכ' בספר קובץ שיעורים שבדוא"ר ע"פ רה"ק נאמרה לו, וכ"כ הברכ"י (סק"א) שנתפשט המנהג בגלילותינו לברכה ע"פ כתבי האר"י, ואף שקבלנו הוראתיו, קים לן דאלמלא ראה דעת קדוש האר"י גם הוא יודה לברכה, וכבר כ' המ"א משם כנה"ג שחכ"א העיד ששמע כי מבן הב"י חזר בו בסוף ימיו ואמרה בשו"מ, ודלא כפר"ח, ומפשטות דברי המ"ב (שם) נראה שהמברך ב"ש בשם לא הפסיד, שהביא מתחילה את הדה"ח, ושוב הביא את דעת הגר"א והחיי"א, ונראה שסתם כוונתו (וע"ע בה"ל סי' רטו ד"ה ואסור לענין ברכת ב"ג, ודו"ק).

וטעם הרמ"א הוא ע"פ מש"כ הרא"ש (הלכות פדיון בכור סי' א', נמצא בפ"ח דבכורות) דמש"כ הגאונים לברך בפדיון בכור בא"י אמ"ה אשר קידש וכו', לא נהגו כן באשכנז וצרפת לברך ברכה זו, דלא מצאנו שמברכין שום ברכה שלא הוזכרה במשנה או בתוספתא או בגמרא, כי אחר שסידרו ר"א ורבינא הגמ' לא נתחדשה שום ברכה. וכ"כ בארחות חיים (הל' קה"ת אות נח) בשם רבינו סעדיה דלא יתכן לומר ברכה בהזכרת שו"מ כל שלא הוזכרה בתלמוד, עכ"ל. [ואגב למדנו מנוסחו שלומר בריך רחמנא אין בו משום הזכרת ש"ש לבטלה]. וכן פסקו בספר יוסף אומץ (סי' תנ"ב) ובספר עמק ברכה (דף טו) ובספר אור חדש (כלל פז אות ב') ובדרך החיים בסידורו, שלא לברכו בשו"מ, וכן הורה החו"א (אורחור"ר ח"ג ע' רכ"ד).

הרב משה חליהו אופקים

ספר ענפי משה בהלכות ועניני חול המועד

סימן א'

בהא דאחז"ל בכ"מ "המבזה את המועדות" אי קאי אחול המועד או אי"ט והמסתתף

שו"ע סימן תק"ל (סעיף א'): חול המועד אסור בקצת מלאכות ומותר במקצתן: הגה: לפי צורך הענין שהיה נראה לחכמים להתיר, ע"כ.

והנה במכות (כ"ג א') א', ואמר רב ששת משום ר' אלעזר בן עזריה כל המבזה את המועדים כאילו עובד עבודה זרה, דכתיב אלהי מסיכה לא תעשה לך, וסמיך ליה את חג המצות תשמור, ע"כ. ופירש"י (שם) וז"ל: **את המועדות** - חולו של מועד, **חג המצות תשמור** - מפרש בחגיגה (דף י"ח א') אם בראשון ובשביעי, אם בראשון ובשביעי הרי כבר אמור, הא לא בא להזהיר אלא חולו של מועד שאסור בעשיית מלאכה, ע"כ. ועי' בסנהדרין (צ"ט א') והמבזה את המועדות, ופירש"י (שם, ד"ה מועדות) "חולו של מועד", ע"ש. וענין זה פירש הרשב"ם בפסחים (דף ק"ח א', ד"ה כל המבזה וכו'), ע"ש.

ובמתני' דאבות (פ"ג מ"א) תנן רבי אלעזר המודעי אומר המחלל את הקדשים **המבזה את המועדות** וכו', אע"פ שיש בידו תורה ומעשים טובים אין לו חלק לעולם הבא, ע"כ. ופירש"י ז"ל (שם, ד"ה והמבזה וכו') וז"ל: חילל חולו של מועד בעשיית מלאכה או שנוהג בהם מנהג חול באכילה ובשתיה, דהואיל ואינם חמורים כיום טוב אינו חושש לשמרם, כל אלה נפקי מידי דבר ה' בזה שנוהג בהם מנהג בזיון, ע"כ [ועי' בספר שם הגדולים למרן הגרחי"ד זלה"ה (ערך רש"י), ע"ש בענינא דפירש"י אמסכת אבות, ע"ש]. והכי פירש רבינו עובדי' מברטנורא ז"ל אמתניתין דהתם, ע"ש.

ולפום ריהטא הא דכתב רש"י ז"ל "או שנוהג בהם מנהג חול באכילה ובשתיה", היינו דאינו מכבד לחוה"מ באכילה ושתיה כדחזי ליה (ובפשטות היינו למאן דאית ליה, ובכוונה מכוונת אינו מכבד לחוה"מ, ופשוט), ומיהו איכא לעיוני בחומרת ענישו, ויל"ע בזה. ושו"מ במס' אבות ע"פ מרן החיד"א זלה"ה [היו"ל ע"י מכון גזני המלך] דהביאו דבספרו כסא רחמים מייית למ"ש רש"י ז"ל דלעיל, וכתב עלה וז"ל: "והוא דבר פלא שבשביל שאינו אוכל בחול המועד יותר מבחול אין לו חלק לעוה"ב, והטעם שהוא נראה מזולזל בתורה ואינו מאמין בקדושת הימים, והוא פוגם בזה כמה פגמים, ועל זה ידו כל הדוים, וכבר כתבתי אני עני בזה בקונטרס שמחת הרגל בס"ד". ועמ"ש מרן הגרחי"ד זלה"ה בשמחת הרגל (לימוד ג' לחג הסוכות, והו"ד נמי בס' הנ"ל) באורך מזה.

ורבינו יונה ז"ל בפירושו לאבות (שם, ד"ה והמבזה את המועדות) כתב וז"ל: סמך שני הדברים האלה מפני שנקראו קדשים, בקדשים

התו"ט ז"ל דריש מו"ק, ועמ"ש הרה"ג רד"י וייס שליט"א בספרו מגדים חדשים עמ"ס מועד קטן (דף ב' ע"א, ד"ה משקין) ע"ש, ויל"ע [בוה].

והנה במגן אברהם סי' תק"ל (ס"ק א', ד"ה לפי צורך הענין וכו') כתב וז"ל: משמע דסבירא ליה (להשו"ע) שמלאכת חוה"מ דאורייתא אלא שמסרן לחכמים, והב"ח (ד"ה חול) הכריע כהרמב"ן (מו"ק, ד"ה עוד אני) שכל שאינה צורך המועד ואינה דבר האבד אסור מדאורייתא, ע"ש. ובסימן תקל"ח (סעיף א') משמע דסבירא ליה להרב ב"י שמלאכת חוה"מ הם דרבנן, ועל כל פנים עונשו גדול דאמרינן (מכות כ"ג ט"ו) **המחלל את המועדות כאילו עובד עבודת אלילים, ופירש רש"י (ד"ה את המועדות) דהיינו חול המועד, עכ"ל, וע"ש.**

ובמחצית השקל (שם, ד"ה דאמרינן המחלל וכו') מייית למ"ש בפסחים (ק"ח א') ולמאי דפי' רשב"ם ז"ל על אתר ולמ"ש במכות (כ"ג א') ולמאי דפירש"י ז"ל התם, וכתב אהא וז"ל: אלא צריך ביאור דמלשון מ"א משמע דבא להביא ראיה דעל כל פנים אפילו נאמר כהפוסקים דמלאכות חול המועד הוא דרבנן, אף על פי כן עונשו גדול שדומה לעובד עבודה זרה, אם כן אין ראיה מרש"י, דרש"י לשיטתיה אזיל דסבירא ליה במועד קטן ריש פרק מי שהפך (י"א ב' ד"ה אלא אפילו) דמלאכות חוה"מ הוא דאורייתא, וכן כתבו התוספות על שם רש"י במסכת חגיגה דף י"ח ע"א בד"ה חולו של מועד דרש"י במס' מו"ק סי' דמלאכות חוה"מ אסורים מדאורייתא, וגם רשב"ם אפשר ס"ל דהוי דאורייתא, ואם נאמר דכוונתו דלמאן דאמר דהם דרבנן, וכל הדרשות שהובאו במסכת חגיגה הם רק אסמכתא כמו לדידיה, צ"ל דהאי הקישה שהקיש רבי אליעזר בן עזריה בתוספות ובמכות ועובד עבודה זרה גם כן הוא אסמכתא, אם כן אפילו למ"ד דרבנן עונשו גדול, (ד)אם תיקשי מנא ליה למ"א, דילמא מאן דאמר דרבנן לא מוקי האי הקישה למלאכות חוה"מ, וכנראה מדברי הרמב"ם פרק ו' מהלכות יו"ט דין ט"ז שכתב וז"ל, כשם שמצוה לענג ולכבד השבת כך כל ימים טובים כו', וכבר בארנו הכיבוד והעינוג בהלכות שבת, וכן ראוי לאדם שלא יסעוד בעריו"ט מן המנחה ולמעלה כערב שבת שדבר זה בכלל הכיבוד, וכל המבזה את המועדות כאלו נטפל לע"ז, והוא מדברי הש"ס הנ"ל כמו שכתב (הכ"מ) [המגיד משנה] (שם), הרי דלא פירשו לענין העושה מלאכה בחוה"מ, והיינו אזיל לשיטתיה (יו"ט פ"ז ה"א) דס"ל איסור מלאכת חוה"מ הוא דרבנן, וא"כ דברי מ"א צריכים ביאור. אחר זה ראיתי בספר חמד משה שהקשה על מ"א מדברי התוספות חגיגה דף י"ח שכתב בד"ה חולו של מועד כו' בסוף הדיבור וז"ל, ולא כפירוש רשב"ם שפירש שערי פסחים גבי כל המבזה את המועד כגון שעושה מלאכה בחוה"מ, והא ליתא, דמדברנן הוא כדפרישית, עכ"ל. הרי שכתבו התוספות להדיא אי מלאכות חוה"מ דרבנן לא קאי המבזה את המועדות לענין מלאכת חוה"מ, עכ"ל. ויפה הקשה. ובדוחק צ"ל דאולי כוונת מ"א דאפילו למאן דאמר דרבנן עונשו [חמור], דהא חזינן למאן דאמר דרבנן ניהו דלא חמיר כל כך מכל מקום חמיר הוא, דודאי לא יחלקו הפוסקים מהיפך להיפך, דלמאן דאמר דאורייתא חמיר כעובד ע"ז, ולמ"ד דרבנן יהיה איסור קל, ועיין בסנהדרין דף צ"ט א' ובפ"ג דאבות מ"א, עכ"ל. וע"ש היטב.

ולפענ"ד יש לדון בכל זה נמי ממאי דנקיט המג"א ז"ל דבלישני' בגי' גמ' דמכות (כ"ג א') **המחלל את המועדות** וכו', ולא כתב המבזה כמ"ש בגמ' דקמון, ובזה יל"ע טובא לפום מאי דמיייתנן לעיל ממ"ש הרשב"ץ ז"ל בשיטת' דרבינו יונה ז"ל דגרסי בגמ' דמכות נמי לישנא דהמחלל, דמשו"ה ס"ל להר"י ז"ל דמ"ש במכות קאי איום טוב, ויל"ע בוה.

תו יל"ד דהגם דבמחה"ש מיייתי מהחמד משה לאקשווי אדברי המג"א ז"ל ממ"ש התוס' דחגיגה, מיהו בתו' דחגיגה לכאורה לא פליגי אעיקרא דמילתא דקאי אחוה"מ, ורק דפליג אמ"ש רשב"ם ז"ל דקמפרש דקאי איסור מלאכה בחוה"מ [ועמ"ש לעיל מהרשב"ץ ז"ל], והא חזינן הכא בדברי המג"א ז"ל דנשמר מינה, וכתב "ופירש רש"י דהיינו חול המועד", ולא כתב נמי למ"ש רש"י ז"ל מהא דחוה"מ אסור בעשיית מלאכה, והיינו יל"ד דעיקר מ"ש המג"א ז"ל בכאן היינו למימר דבפשיטות כו"ע מודו דבמבזה את המועדות קאי אחול המועד, ורק דכ"א פירש לדרכו מהו גדר המבזה את המועדות [ומה שכתבנו דכו"ע מודו דקאי אחוה"מ לאו דוקא, דהא רבינו יונה ז"ל לפום מ"ש הרשב"ץ ז"ל בדעת"י משמע דסבר דגמ' דמכות קאי אי"ט, ובדעת"י דהר"מ ז"ל יש לפלפל בהא וכדאהרנו בעזה"י לעיל, רק דבפשיטות המג"א ז"ל נחית לרובא דרבוותאי דבפשיטות מודו כאמור דקאי אחולו של מועד, ואכמ"ל].

והלום כתבתי למור' מן שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א בזה"ל: בתוס' חגיגה (י"ח א', ד"ה חולו של מועד) כתבו בסו"ד, "וכן פירש הריב"ם בשם רבינו יב"א דמלאכה דמועד מדרבנן, ולא כפירוש רבינו שמואל שפירש בערב"ם פסחים (דקי"ח א') גבי כל המבזה את המועדות כגון עושה מלאכה בחוש"מ, והא ליתא דמדברנן הוי וכדפ"י, ע"כ. ויש לעיין אי כוונת התוס' דהמבזה את המועדות קאי איום טוב, או דהא מיהא מודו התוס' דקאי זה אחוש"מ, ורק דפליגי אהא דפי' רבינו שמואל דקאי אעושה מלאכה בחוש"מ, וכתב לן מור' מן שליט"א זול"ק: "נקוט לשון אחרון", עכ"ל, והרי הביא להדי' דפירשנו בעזה"י, ודוק היטב.

שו"מ בספר הזכרון מבקשי תורה (חול המועד, סימן קט"ז) דדן הגר"ח סופר שליט"א בדעת"י דמור' ז"ל גבי איסור מלאכה בחוה"מ, ובין הבתרים כתב וז"ל: ויש להעיר מירושלמי פסחים (פ"ו ה"ב) שמבואר באר היטב שהבינו ההיא דתנן באבות המבזה את המועדות לאו שעושה מלאכה בחולו של מועד, אלא שאינו מקיים שמחת יום טוב ע"ש, וזה כפירושו השני של הרע"ב ז"ל דלעיל, וכן כתב להדיא בקרבן העדה שם. ומצאתי לגאון רבי יוסף ענגיל ז"ל בספרו גליוני הש"ס (רשימות ירושלמי מועד כרך ד' אות א' דקס"ג ע"א) שהביא עוד מירושלמי יומא (פ"ח ה"א) שהיו מבזים את המועדות, ופירש קרבן העדה שלא עלו לרגל וזה נקרא מבזים את המועדות ע"ש, וסיים: "ולכאורה משמע דכל ביטול מצוה המחויבת מפאת המועד קרוי בזיון המועד, והוא בכלל מבזה את המועדות", ע"ש, ועוד יתבאר בס"ד, עכ"ל, ודוק בזה.

וחזי הוית להרשב"ץ ז"ל דבספרו מגן אבות עמ"ס אבות (שם) כתב וז"ל: והמבזה את המועדות, בפרק אלו הן הלוקין ובפרק ערבי פסחים אמרו רב ששת משום רבי אלעזר בן עזריה **המחלל את המועדות כאילו עובד עבודה זרה** שנא' אלהי מסכה לא תעשה לך, וסמ"ך ליה את חג המצות תשמור, כן כתב גירסא זו רבינו יונה ז"ל, אבל אנו גורסין שם **המבזה את המועדות**. ולפי גרסתו כתב ז"ל כי כאן [=במתני' דאבות פ"ג מ"א] נאמר על חולו של מועד, ושם [=במכות כ"ג א'] נאמר על יום טוב עצמו, והמחלל אותן הוא בעושה מלאכה בהם, ואעפ"י שאינו עובר בהן אלא בלאו שאין בו כרת, שקלו הכתוב לעובד ע"ז מאותו סמיכות, ולא נאמר ע"ז שאין לו חלק לעולם הבא, אבל כאן דיבר על חולו של מועד על כן לא נאמר כאן המחלל את המועדות, ע"כ. ועל כ"ד הרשב"ץ ז"ל דהאריך לייסד דמלאכת חוה"מ לא מיתסרא מדאורייתא, ע"ש באורך.

ומבואר מדברי הרשב"ץ ז"ל דרבינו יונה ז"ל קמפרש להא דמכות (כ"ג א') דקאי אי"ט, דלפום גירסת"י איתא התם "המחלל" את המועדות, משא"כ הא דאיתא במתניתין דאבות (פ"ג, מ"א) "**המבזה**" וכו' דמייירי בחוה"מ. ומיהו לפענ"ד יש לעיין בזה, דהא מיייתנן לעיל מדברי רבינו יונה ז"ל דבספרו שערי תשובה מיייתי למימרא דחז"ל במכות (שם), וגריס לה בהדיא "המבזה את המועדות", וצ"ע. ושערי תשובה לא ננעלו.

והנה הרשב"ץ ז"ל (שם) בשלהי דבריו אחר דהאריך כאמור דאיסור מלאכה בחוה"מ הו"ל מדרבנן, כתב וז"ל: "וכן כתב בעל הלכות גדולות, וכן דעת רבינו תם **ורבינו משה בן מימון** ורבותינו בעלי התוספות ז"ל, ולפי זה לא אמרו במשנה זו אלא המבזה שלפי שאינן אסורים במלאכה כיו"ט עצמו הוא מבזה אותם, והרי זה כמחלל את הקדשים שהרי שם שמים נזכר עליהם חג לה', והמבזה אותם הוא ג"כ בכלל כי דבר ה' בזה, ורבינו שלמה ז"ל פירש המבזה את המועדות ועושה בהם מלאכה או שנוהג בהם מנהג חול באכילה ושתיה, ונראה מפירושו בפרק מי שהפך ובפרק אין דורשין שהוא סובר דמלאכת חולו של מועד אסורה מן התורה, וכן דעת רבינו משה בר נחמן ז"ל, ע"כ. וע"ש היטב.

ועי' בהערות לפיה"מ דהר"מ ז"ל מהדו' מכוון המאור דהעירו אמתני' דאבות (שם) דמדברי הרשב"ץ ז"ל בפי' לאבות נראה דקמפרש בדעת"י דהר"מ ז"ל דהמבזה את המועדות קאי אחולו של מועד, ולא ביארו שם כוונתם, וכפי הנראה עלה בידם כן מהא דמתחילה מיייתי הרשב"ץ ז"ל דהר"מ ז"ל קאי בשיטתיהוה דהסוברים דמלאכת חוה"מ לא מיתסרא מדאו', והדר כתב בסמוך ונראה ליה וז"ל: "ולפי זה לא אמרו במשנה זו אלא המבזה, שלפי שאינן אסורין במלאכה כיו"ט עצמו הוא מבזה אותם" וכו', דמשמע דמפרש להאי מתניתא נמי אליב"ד דהר"מ ז"ל, וק"ל. ואם כנים הדברים יש לדון טובא במאי דכתבו רבותינו האחרונים דהר"מ ז"ל ס"ל דהאי המבזה את המועדות קאי אי"ט, וצ"ע.

שבת וראיתי בפי' תורה תמימה (שמות ל"ד י"ח) דמיייתי למשאחז"ל בפסחים (ק"ח א') גבי כל המבזה את המועדות, ובהערה דשם (ס"ק כ') הביא למ"ש רש"י ז"ל ודעימי', וכתב דהר"מ ז"ל קמפרש דקאי אי"ט, ובביאור שי' רש"י ז"ל ודעימי' כתב וז"ל: אבל יש סמך לפי המפרשים משום דאמרו בחגיגה י"ח א' על פסוק זה דאת חג המצות תשמור למה הוא בא, אם בראשון ובשביעי הרי כבר אמור ביום הראשון מקרא קודש וביום השביעי מקרא קודש, הא לא בא אלא להזהיר על חולו של מועד, וכיון דהדרשה כאן מוסבת על זה הפסוק ממילא מוסב על חוש"מ, ולבד זה נראה בלשון חז"ל דבשם מועד מכוונים על חוה"מ, כמש"כ התו"ט פ"א מ"א דמו"ק בשם הרמב"ם, וימי החג קורים יום טוב, רגל, או חג, וכיון שאמר המבזה את המועדות פרשו דמכוין לחולו של מועד, עכ"ל, וע"ש.

אמנם לעיל מיייתנן דרבוותאי פירשו בטעמא דמילתא דמאחר דנקטו חז"ל בלישניהו "המבזה" ולא נקטו "המחלל", על כרחין דמייירי בחוה"מ, ותו דיל"ע במ"ש התרת' בשלהי דבריו לפרושי שי' דרש"י ז"ל ודעימי' דלישנא דמועד היינו דקאי אחולו של מועד, ונסתייע בזה מדברי הר"מ ז"ל דמיייתי התו"ט בריש מו"ק, דזהו לפלא מחמת דהר"מ ז"ל גופי' במאי דקמן קמפרש דקאי אי"ט (וכדכתב נמי התרת' לעיל מיני'), וצ"ב. [ועי' בפיה"מ להר"מ ז"ל ובלישני'

כתיב קדש קדשים, ובמועדות כתיב אלה מועדי ה' אשר תקראו אותם מקראי קדש, והמחלל את שניהם אין לו חלק לעוה"ב מפני שחילל קדשי ה', ועל זה אמרו רז"ל כל המחלל את המועדות כאילו עובד עבודת כוכבים, שנא' [שמות ל"ד י"ז] אלהי מסכה לא תעשה לך, וסמ"ך ליה את חג המצות תשמור, **ואמר בכאן המבזה ולא אמר המחלל את המועדות, מפני שאינו מדבר ביום טוב לעצמו כי בזה לא הוצרך לדבר שיום טוב כשבת הוא, אלא מחולו של מועד מדבר לעושה ביד מלאכת איסור**, והוא מבזה חולו של מועד ואומר אלו הימים אין להם קדושה כל כך בימים הראשונים, ועושה בהם כל מלאכה, ותועבה עושה גם בוש לא יבוש, ע"כ, וע"ש.

ובשבלי הלקט (שבולת ר"פ) כתב בתו"ד וז"ל: ושני חכמים במשנת אבות (פ"ג מ"א) ר' אלעזר המודעי אומר המחלל את הקדשים והמבזה את המועדות כו', ופירש רבינו שלמה זצ"ל המבזה את המועדות שעושה בהן מלאכה ושנוהג בהן מנהג חול באכילה ושתיה שאין נוהג בהן כבוד הראוי, **והאי המבזה את המועדות בחולו של מועד קאי, דאי בימים טובים פשיטא דאסירי במלאכה**, ע"כ.

ומאי דדקדק רבינו יונה ז"ל במאי דנקיט תנא דמתניתין **המבזה את המועדות**, דלא אמר **המחלל** מפני שאינו מדבר ביום טוב, הנה כעין זה כתב החסיד מוהר"י עיב"ץ זלה"ה בפירושו לאבות (שם), ע"ש. והכי דייק מדפשיה הגר"ב אילינבורג זלה"ה בספרו באר שבע עמ"ס סנהדרין (דף צ"ט א', ד"ה והמבזה), ע"ש בכל דבריו.

תו כתב רבינו יונה ז"ל בספרו שערי תשובה (השער השלישי, ס"ק קמ"ד) וז"ל: עתה נבאר כי דבר ה' בזה, ארז"ל (סנהדרין צ"ט א') כי דבר ה' בזה ואת מצותו הפך, זה האומר אין תורה משמים והמגלה פנים בתורה והמבזה ת"ח והמבזה את המועדות, כי אע"פ שיש בידו תורה ומעשים טובים אין להם חלק לעוה"ב וכו', וענין המבזה את המועדות שעושה מלאכה בחולו של מועד ובו אל העונש מפני שאין איסור מלאכת חולו של מועד מפורש בתורה, ועל דרך זה המשומד לדבר אחד להכעיס אשר בארנו כבר כי אין לו חלק לעוה"ב, ואמרו רז"ל (בכורות ל' ב') הרי שבא להתגיר ואמר הרי אני מקבל עלי כל התורה חוץ מדבר אחד מדברי סופרים אין מקבלים אותו. וארז"ל (מכות כ"ג א') המבזה את המועדות כאילו עובד ע"ז, שנאמר (שמות ל"ד י"ח) את חג המצות תשמור, וסמוך לו (שם שם, י"ז) אלהי מסכה לא תעשה לך, ופרשו רז"ל (חגיגה י"ח א') את חג המצות תשמור שלא תעשה מלאכה בכל חג המצות, והוזהרנו בזה על מלאכת חולו של מועד, ומה שכתוב (ויקרא כ"ג ל"ט) ביום הראשון שבתון וביום (השביעי) [השמיני] שבתון, כי יש מלאכות רבות שהן מותרות בחולו של מועד כמו שהן מפורשות בדבריהם זכרונם לברכה, ע"כ, וע"ש.

אמנם הר"מ ז"ל בהלכות שביתת יום טוב (פ"ו ה"ז) כתב וז"ל: כשם שמצוה לכבד שבת ולענגה כך כל ימים טובים שנאמר לקדוש ה' מכובד, וכל ימים טובים נאמר בהן מקרא קדש, וכבר ביארנו הכיבוד והעינוג בהלכות שבת, וכן ראוי לאדם שלא יסעוד בערבי ימים טובים מן המנחה ולמעלה כערב שבת, שדבר זה בכלל הכבוד, **וכל המבזה את המועדות כאילו נטפל לעבודה זרה**, ע"כ. ובפשיטות משמע מדברי הר"מ ז"ל דקמפרש להא דהמבזה את המועדות דקאי איום טוב ולא אחולו של מועד, דהא נקיט להך מימרא אמ"ש לעיל דמייירי מדיני יום טוב, וכעין זה ראיתי דביארו גדולי האחרונים בשיטת' דהר"מ ז"ל (עי' במרכבת המשנה ובמעשה רקח התם). ועיין נמי מ"ש הר"מ ז"ל בהלכות תשובה (פ"ג ה"ד) וז"ל: "ויש עבירות קלות מאלו ואע"פ כן אמרו חכמים שהרגיל בהן אין לו חלק לעוה"ב, כדי הן להתרחק מהן ולהזהר מהן, ואלו הן: המכנה את חבירו והקורא לחבירו בכינויו והמלביץ פני חבירו ברבים והמתכבד בקלון חבירו והמבזה תלמידי חכמים והמבזה רבותיו **והמבזה את המועדות** והמחלל את הקדשים" ע"כ, וע"ש היטב.

ואי נימא דהר"מ ז"ל קאי איום טוב, אפשר דאיכא סיעתא להא ממ"ש בירושלמי דפסחים (פ"ו ה"ב) דגרסינן התם: א"ר אליעזר ומה אם שחיטה שהוא משום מלאכה דוחה את השבת, אלו שהם משום שבות לא ידחו את השבת, א"ל רבי יהושע י"ט יוכיח שהתני בו משום מלאכה ואסור בו משום שבות, א"ל ר"א מה זה יהושע מה ראיה רשות למצוה, ע"כ. וקאמר עלה בירו' (שם) מה שבות לא כן תנינן המחלל את הקדשים והמבזה את המועדות והמיפר בריתו של אברהם אבינו והמגלה פנים בתורה אעפ"י שיש בידו תורה ומעשים טובים אין לו חלק לעוה"ב, אמר רבי ירמיה מהו רשות, רצה בישראל רצה לא בישראל, ע"כ, וע"ש היטב, ועי' בנושאי כלי הירו' דנראה מינה דהירו' קמפרש להא דהמבזה את המועדות דקאי איום טוב, ע"ש היטב. [נתעוררתי לראי' דנא מדברי הירו' ממאי דציינו במקו"צ הנדפס עה"ג דהר"מ ז"ל מהדו' הר"ש פרנקל ז"ל ה"ל יו"ט (שם), ע"ש. ואחר זמן רב בא לידי ספר צנת פענח עמ"ס מכות היו"ל מכת"ק דמור' הגר"י ראזין זלה"ה, וראיתי דכתב אגמ' דשם (כ"ג א') כל המבזה וכו' תוס' חגיגה דף י"ח. **ועיין בירושלמי פ"ו דפסחים גבי ר"א ביו"ט ע"ש**, עכ"ל. ובפשיטות כוונתו לאוכוחי דמדברי הירו' נראה דס"ל דכל המבזה את המועדות קאי אי"ט ולא אחוה"מ, אמנם יל"ד טובא במאי דלא הזכיר בדבריו מדברי הר"מ ז"ל ולא מידי, וגם בספרו צנת פענח על הר"מ ז"ל לא מיייתי עלה מאומה, ויל"ע].

ברם במאי דכתיבנא דתוס' דחגיגה נמי מודו דהא דהמבזה את המועדות קאי אחוה"מ, הנה קחוינא עתה בס' אמרי דוד להגרד"מ פעדער זלה"ה ס' תק"ל (והו"ד בילקוט מפרשים דשו"ע מכון ירושלים) דמייתי למ"ש המג"א ז"ל, והעיר עלה וז"ל: ופירש רשב"ם בפ' ע"פ דק"ח א' דהיינו חוה"מ, צ"ע דתוס' חגיגה דף י"ח א' סוד"ה חולו של מועד כתבו דמ"ד דמלאכת חוה"מ דרבנן לא מפרש כרשב"ם, **אלא מפרש דקאי ביום טוב**, אך זה כתבו תוס' שם ובסוף פ"ק דע"ז (כ"ב א') סוד"ה תיפוק ליה דאפילו למ"ד דמלאכת חוה"מ הוא מדרבנן, מ"מ קרי לה גמרא דבר תורה כיון דיש לו אסמכתא מקרא, עכ"ל. ועי' נמי בהגהות מוהר"י קרט להגר"ר ישראל פרידמן זלה"ה מקערט ראב"ד ווערבו (והו"ד בילקוט מפרשים מכ"י בשו"ע הנ"ל) דכ' אדברי המג"א ז"ל בתו"ד וזה לשונו: **"אבל לשיטת התוספות דס"ל דמלאכת חוה"מ הוא מדרבנן, אה"נ דהמבזה את המועדות קאי איום טוב דווקא, עיין תוס' חגיגה י"ח א' ד"ה חולו של מועד מבואר כן ע"ש"**, עכ"ל. ומשמע מתרווייהו דסברי דלתוס' המבזה את המועדות קאי איו"ט, ומיהו יש לעיין בזה טובא ממ"ש לעיל ועפ"י דהרשב"א ז"ל, וצ"ע בזה.

ולסיומא דהאי ענינא הנני להביא בכאן מש"כ הגה"ק רבי אלכסנדר זיסקינד זלה"ה מהוראדנא בספ"ק יסוד ושו"ש העבודה (שער התשיעי, שער הצאן) בשלהי דבריו, וז"ל: הנה אף שכבר נתבאר בשו"ע אור"ח הלכות חוה"מ בכל פרטיו, אך כראות זולת שמולזלים בעוה"ר בקדושת חוה"מ, ורוב בני תמותה אינם נוהרים בהלכותיו ככל חוקותיו וככל משפטיו לעשותו, באתי לעורר לבב אנוש כערכי במימרות של הגמ' הק' ולזכרון להם במאמר הזה"ק, וז"ל הגמרא פרק אלו הן הלוקין (מכות כ"ג א') א"ר ששת כל המבזה את המועדות כאלו עע"ז שנאמר (שמות ל"ד י"ז) אלהי מסכה לא תעשה לך, וסמך ליה את חג המצות תשמור, ופרש"י המבזה חולו של מועד שעושה מלאכה האסורה לו, ובפ' אין דורשין (חגיגה י"ח א') ר' יונתן אומר ק"ו, ומה ראשון ושביעי שאין קדושה לפניהם ולאחריהם אסורים בעשיית מלאכה, חולו של מועד שיש קדושה לפניהם ולאחריהם אינו דין שיהיו אסורים בעשיית מלאכה כו', ואיך לא יחרד לב האדם בעשיית מלאכה בחוה"מ, שלא יהיה כעע"ז וככופר בעיקר ר"ל, ועיניך תחזינה מישרים בזה"ק שיר השירים (דף נ"א ע"ג), ומשם תבחננו גודל קדושת חוה"מ, באמת אמרו חז"ל בגמרא הקדושה להתיר בחוה"מ מלאכת דבר האבוד. אך כמה חלוקי ופרטי דינים יש בגמרא הקדושה, והובא גם בשו"ע איזה מלאכה נקרא דבר האבד ואיזה לא, וכל דבריהם הם הלכה למשה מסיני, וגם מבואר בשו"ע (סי' תקמ"ג סעיף א') שכל מה שאסור לעשותו הוא בעצמו בחוה"מ אסור ג"כ לומר לנכרי לעשותו, והיא ברייתא מפורשת במו"ק (דף י"ב ע"א), לכן יזהר האדם מאד בעשיית מלאכה בחוה"מ, אף במלאכה קלה יעיין מקודם היטב בשו"ע או ישאל לאיזה מורה אם מותר לתקן זה בחוה"מ או לא, ודי בהערה זו, עכלה"ק.

סימן ב'

בענין בגדי חול המועד

כתב המג"א ס' תק"ל (ס"ק א') בתו"ד וז"ל: כתב התניא חייב לכבדו (=לחוה"מ) במאכל ומשתה ובכסות כשאר יו"ט, עכ"ל. ומהר"ל **לבש הקט"א ומטרון של שבת**, ובמשנה רפ"ד דסוכה אמרי' ההלל והשמחה ח' יום, וע"ש ובס' קפ"ח משמע דדי באכילת פירות, ומ"מ נ"ל לכתחילה מצוה לאכול פת, עס' תרס"ד, עכ"ל.

ובפמ"ג (שם, א"א סוס"ק א') כתב וז"ל: וקט"א של שבת עסי' תקכ"ט במ"א ד', וצ"ע י"ל בגדי יו"ט, עכ"ל. ולאורה כוונתו לאקשווי אמ"ש המג"א ז"ל בכאן דמהר"ל ז"ל היה לובש הקט"א ומטרון של שבת, דהא בשו"ע ס' תקכ"ט (סעיף ב') כתב "ובגדי יום טוב יהיו יותר טובים משל שבת", ובמג"א (שם, ס"ק ד' ד"ה ובגדי יו"ט וכו') כתב וז"ל: משום דחייב בשמחה, ומטעם זה נהגו להרבות במיני מאכלים יותר משבת, עכ"ל. ואכתי כיון דחוה"מ נמי מייחב בשמחה, בעי ליה למילבש ב' בגדי יום טוב, וצ"ע.

[והנה בספר חול המועד כהלכתו (פ"א ס"ט הערה ב') מייתי למ"ש הפמ"ג ז"ל, וכתב לפרש קושייתו כדפרישנא, ובסו"ד כתב: ועל זה כתב הפמ"ג שאכן יש לומר שלבש בגדי יום טוב, עכ"ל, וע"ש. ולפענ"ד דבריו תמוהים, דהא המג"א ז"ל מייתי בהדי' דמהר"ל ז"ל לבש הקט"א ומטרון דשבת ולא דיו"ט, והדברים מפורשים בספר מהר"ל בהדי', ולקמן אביא דבריו בעוה"י, ופשוט, ולדברינו פירוש דברי הפמ"ג ז"ל במ"ש "י"ל בגדי יום טוב", היינו דזהו גופא קושייתו דיש ללבוש בגדי יו"ט, ור"ל ד"ל הוא ר"ת יש ללבוש ולא יש לומר. וגם לו הייבנא דיש לדחות דברינו, מ"מ לכא' פשיטא דלא הי' כוונתו דהפמ"ג ז"ל למימר דאכן מהר"ל ז"ל לבש בגדי יו"ט, והאריכות בזה אך למותר].

והנה בלבושי שרד סימן תק"ל כתב אמ"ש המג"א ז"ל בשלהי דבריו "עס' תרס"ד" וז"ל: נ"ל דזהו נמשך למ"ש תחלה לענין בגדי שבת, ור"ל דבסימן תרס"ד משמע דאין צריך ללבוש בגדי שבת בח"ה, ע"ש במ"א ס"ג, עכ"ל. ובפשיטות כוונת דבריו דהנה כתב הרמ"א ז"ל סי' תרס"ד (סעיף א') דיש נוהגים ללבוש בהושענא רבא הקיטל כמו ביום כיפור, ובמג"א (שם, ס"ק ג' ד"ה ללבוש הקיטל) כתב וז"ל: מהר"ל לבש הקיטל, אבל שאר בגדי ח"ה לא יהא משנה [ד"מ], ובמדינתנו

נהגו ללבוש בגדי שבת ולא הקיטל, ערס"י תק"ל, ע"ש, עכ"ל. ומשמע מינה דס"ל להמג"א ז"ל דדייקא בהושענא רבא נהגו ללבוש בגדי שבת, ולא בשאר ימי חול המועד. ובמשנה ברורה ס' תק"ל (ס"א) כתב בתו"ד וז"ל: גם חייב לכבד חוה"מ במאכל ובמשתה וכסות נקיה שלא ינהג בהן מנהג חול, ומהר"ל לבש הקט"א של שבת, עכ"ל. ובשער הציון (שם, ס"ק ד') האריך טובא בהאי ענינא, וייסד דהא דיש לכבד ליו"ט בכסות נקיה היינו לכבדו יותר מימות החול, אך דאינו מחוייב לדמותו לגמרי בזה ליו"ט, וע"ש בטעמא דמילתא, ובמוסגר שם כתב וז"ל: וכן בסימן תרס"ד סק"ג במ"א משמע לכאורה דבחוה"מ לבד הו"ר אין המנהג ללבוש בגדי שבת, ומהר"ל דעבד לנפשיה הוא דעבד, ומ"מ יותר מימי החול בודאי צריך כל אדם לנהוג וכנ"ל, עכ"ל. וע"ש בכל דבריו, והוא לכא' כדדייק הלבושי שרד דמייתנין לעיל.

אמנם עי' בספר שמירת שבת כהלכתה חלק שני (פרק ס"ו, הערה ח') דכתב וז"ל: ושמעתי מהגרש"ז אויערבאך זצ"ל דקשה על השעה"צ הנ"ל, שהרי המ"א בס' תרס"ד רק כתב שהמהר"ל שינה מחוה"מ בזה שגם לבש קיטל ללא שום שינוי בשאר הבגדים לקחת דוקא לבנים, ועיין סימן תר"י סעיף ד' בהגה, אבל מנין שלא לבש בגדי שבת בחוה"מ וכן בהו"ר, אלא שהוסיף לומר דבמדינתנו רק הש"ץ לובש קיטל, ושאר העם לובשים רק בגדי שבת בהו"ר כמו בחוה"מ, ואין שום סתירה, ועיין גם בח"א כלל ק"ו סוס"י א' דחייבים ללבוש בגדי שבת בחוה"מ, עכ"ל, וע"ש בכל דבריו.

והנה דא מילתא בריא דמהר"ל ז"ל לבש בימי חוה"מ בגדי שבת, דהכי א"ב בספר מהר"ל (הל' חוה"מ, ס"ק י"ד) "מהר"י סגל היה נוהג בעצמו ללבוש במועד קטא ומטרון של שבת", ע"כ. ויתכן דהא גופא דייק השעה"צ במ"ש דמהר"ל הי' נוהג **בעצמו**, דמכא נר' דהא דעביד הכי מהר"ל ז"ל לנפשיה הוא דעביד, ועי' במהר"ל (סדר תפילות חג הסוכות, ס"ק ה') דכ' בתו"ד וז"ל: ואותו שחר (=דהושענא רבא) היה מהר"י סג"ל ש"צ כדרך שעשה בר"ה וביה"כ, והיה לובש את שרגניו כדרך בר"ה ויה"כ, **והשאר בגדים לא שינה חוץ מקטא ומטרון של שבת שלבש כל ימי ח"ה, דאפילו טלית של חול לבש ולא המיוחד לו לשבת**, ע"כ. ומבואר דבהו"ר לא לבש מהר"ל ז"ל לבגדי השבת שלבשם משך ימי חוה"מ.

ומהשתא יש לדון בשיטתיה דהמג"א ז"ל בהא, דהנה בס' תק"ל בריש דבריו מייתי להתניא דחייב לכבד לחוה"מ בכסות נקי' **כיום טוב**, ואם כן מבואר דצריך ללבוש בחוה"מ בגדי יו"ט, והדר כתב דמהר"ל ז"ל לבש הקטא ומטרון של שבת, דלפי זה שפיר יש להבין מ"ש השעה"צ דמהר"ל ז"ל דעביד לנפשיה הוא דעביד, מאחר דלהמג"א ז"ל בעינן למילבש בחוה"מ בגדי יו"ט (ורק דהשעה"צ גופי' ס"ל דאי"צ שיהיו אלו בגדי יו"ט ממש, וסגי במה דיהיו טובים טפי מדחול). ואם כנים אנו בזה מבואר היטב מאי דדייק השעה"צ מדברי המג"א דס' תרס"ד, דבריש מייתי למנהגא דמהר"ל ז"ל, והדר כתב ובמדינתנו וכו', וקמציין למ"ש איהו גופי' בריש סימן תק"ל, דהא גופא כיון המג"א ז"ל לאשמעינן דמנהג מדינתו אינו כדנהג מהר"ל ז"ל, והיינו דהמה היו לובשים בחוה"מ בגדי יו"ט. ולהושענא רבא היו מחליפים לבגדי שבת, ואתי שפיר מאי דמקשי מרן הגרש"א זלה"ה, ודוק בזה הדק היטב.

ובספר כאיל תערוג מתורתו דמו"ר מרן רשכבה"ג הגרא"ל שטינמן זצוקללה"ה (מועדים, עמוד ר') כתב וז"ל: אמר רבנו שנמצא בפוסקים דבעינן בגד ליו"ט בגד לשבת ובגד לחוה"מ, והסביר דביו"ט דיש גם מצות שמחה וגם חיוב עונג יש דין בגד מיוחד, ושבת שיש רק עונג בעינן בגד אחר, וחוה"מ שיש בו חיוב שמחה בלבד צריך גם כן בגדים מיוחדים, עכ"ל.

ועי' בספרנו ענפי משה בהלכות ועניני ראש חודש (סימן ט"ז) דכתבנו לדון בענינא דלבישת בגדים מיוחדים בר"ה, ובין הבתרים הבאנו דבספר כף החיים להגר"ח סופר זלה"ה סימן תי"ט (ס"ק ו') כתב בתו"ד וז"ל: ויש ללבוש בגד אחד (=בר"ח) שלא מבגדי חול, כי יפה להיות ג' מיני בגדים, אחד לשבתות ואחד ליו"ט ואחד לחנוכה ופורים ור"ח **והוה"מ** כ"א לפי מעלת היום, הגהות י"ג, פת"ע, עכ"ל, וע"ש.

תו הבאנו דבספר כף החיים להגר"ח פאלאגי זלה"ה (סימן ל"ד, ס"ק כ"א) כתב בתו"ד וז"ל: וכן לענין המלבושים דהן אמת דראוי שיהיה לאדם מלבושים מיוחדים לראש חודש, ונתנו סימן על זה חמ"ש חליפות שמלות, דהוא ראשי תיבות חדש מועד שבת (כמו שכתב בספר חמ"י ומחזיק ברכה ס' תי"ט), מיהו צריך שיהיו של שבת יותר מהודרים וטובים משל ראש חודש, **ובראש חודש ילבש כמו חול המועד**, עכ"ל. וע"ש היטב. ומשמע מדבריהם דבחוה"מ לובשים בגדים מיוחדים ולא בגדי שבת או יו"ט, ועי' נמי בספרנו ענפי משה בהלכות ועניני פסח (סימן רט"ו) מאי דהארכנו בעוה"י בהא דבגדי יום טוב צריכין להיות נאים טפי מבגדי שבת ע"ש. וזכרון אחד עולה לכאן ולכאן. וע"ע בספר תורתך שעשועי לידינו הגר"ע כברה שליט"א (ח"א, עמוד תכ"ח ואילך) מ"ש בענינא דמלבושי יו"ט וחוה"מ, ע"ש. ועי' בספר שער המועדים הל' חוה"מ (פ"א, הערה ל"ח) ובספר יד אהרן על הלכות חוה"מ ס' תק"ל (ס"ק ד'), ואכמ"ל בזה.

שוב שאלתי למו"ר מרן שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א אם למעשה צריך לייחד בגדים מיוחדים לחוה"מ (או דמהני דילבש בהם

בגדי יו"ט או בגדי שבת), וכתב לן מו"ר מרן שליט"א "סגי" [והיינו דס"ל דא"צ לייחד לחוה"מ בגדים מיוחדים, וסגי במאי דילבש בגדי שבת או בגדי יו"ט].

סימן ג'

אי שרי לנגן בכלי זמר בחול המועד

שו"ע סימן תק"ל (סעיף א'): חול המועד אסור בקצת מלאכות ומותר במקצתן: הגה: לפי צורך הענין שהיה נראה לחכמים להתיר, ע"כ. והנה בגליון מהרש"א להגר"ש אייגר זלה"ה (שם) כתב וז"ל: בתשובת שער אפרים אוסר לנגן ולהכות על כלי זמר משום שמא יתקן כלי שיר, ועיין גליון לעיל סימן של"ט סעיף ג' בהגה"ה, עכ"ל.

ברם עי' בהגהות הגרעק"א ז"ל לשר"ע ס' תקמ"ו ס"א דכתב אמ"ש בשו"ע דהתם דמותר לעשות ריקודין ומחולות, וז"ל: ואם גם בכלי זמר עי' תשו' שער אפרים ס' ל"ו ותשו' אבן השהם ס' נ', עכ"ל.

ועי' נמי בבאר היטב שלהי ס' תקל"ד דכתב וז"ל: עיין בתשובת שער אפרים סימן ל"ו דאוסר לנגן בכלי שיר לישראל בחוה"מ, עכ"ל. ובשערי תשובה (שם, ס"ק ה') דמציין להבאה"ט, וכתב עלה וז"ל: ועיין בשבות יעקב סימן כ"ה שתמה על שער אפרים בזה שאוסר בכלי שיר, ודחה ראייתו, והביא ראיות שמותר, וכתב שכן נעשה בפני חכמים וזקנים ואין פוצה פה לאיסור, וכל כלי שיר בחוה"מ שרי, ואף לתקן נימא או שתיים, ואם אפשר לשנות קצת ישנה. ועיין באבן השהם סימן נ' שכתב ג"כ להתיר, וכ"כ מחזיק ברכה בשם מהר"ח אבולעפיא בספר עץ החיים ע"ש, עכ"ל. ועי' בכף החיים (תקמ"ו, ז') דבתו"ד מייתי להשער אפרים, וכתב דבתשו' זכרון יוסף (סימן י"ז) בשאלת חכ"א תפס בפשיטות כהשער אפרים, אכן מייתי להשבו"י והאבן השהם דהתירו, וציין נמי למ"ש מהר"ח אבאלעפיא זלה"ה בס' עץ חיים (דף קמ"ב) דפליג אדברי השער אפרים, והתיר לנגן בכלי שיר בחוה"מ, אלא דקמוסיף דנראה מדבריו שם דאם נפסקה לו נימא דאסור לקושרה, ע"ש. וע"ע בספר כרם שלמה להגר"ש האס זלה"ה ס' תק"ל מש"כ בזה, ע"ש היטב. ועי' בערוך השלחן שלהי ס' תקל"ה דכ' במוסגר וז"ל: הבאה"ט בס' הקודם הביא מש"א שאסור לנגן בכלי שיר לישראל בחוה"מ, ודברים תמוהים הם, וכבר דחה דבריו הש"ת בשם שבוי"ע ע"ש. ועי' נמי בס' נפש חיה להגאון רבי ראובן מרגליות זלה"ה סימן תקל"ד ע"ש, וע"ע בספר משא המלך (שבת, חלק שני, ס' של"ט ס"ג ס"ק ה') ע"ש.

ובספר קדושת המועד להרה"ג ר"ח רוטשילד שליט"א (פ"ה ס"ח, הערה י"ב) העיר בהאי ענינא וז"ל: ואף האוסרים לא אסרו משום מעשה אומן אלא משום גזירה שמא יתקן כלי שיר, ולכו"ע אינו אסור משום מעשה אומן, וא"כ יש לשאול למה לא אסרו מדין מלאכת אומן, שהרי צריכים להשקיף זמן רב לנגן באופן מקצועי, והלויים היו לומדים זאת כמה שנים, וכן בזמנינו רוב אנשים אינן בקיאים לנגן בכינורים וכלי שיר שהיו מצויים בזמן הקדמונים. התשובה על זה, האיסור של מלאכת אומן שייך במלאכות, אבל האיסור לנגן בשבת בכלי שיר אינו משום מלאכה והוא רק שבות בעלמא, ובחוה"מ לא גזרו על השבותים כמו שאיתא במכילתא (שמות י"ב י"ז), וכ"כ הפוסקים שבחוה"מ אין איסור מוקצה, ולא גזרו על רפואה, ומותר לרכוב שלא לצורך המועד ולעלות לסוכה שע"ג האילן, וה"ה שלא גזרו על כלי שיר, וכן בכל השבותים שהם רק משום גזירה ולא משום מלאכה, עכ"ל, וע"ש.

שו"מ בחוט שני למרן הגאב"ד שליט"א (הל' חוה"מ, פ"ג עמוד קצ"ה) דכתב וז"ל: תנן במסכת סוכה (נ' ע"א) החליל חמשה וששה, זהו החליל של בית השואבה שאינו דוחה לא את השבת ולא את יו"ט, עוד תנן (נ"א ע"א) מי שלא ראה שמחת בית השואבה לא ראה שמחה מימיו, והלויים בכנורות ובנבלים ובמצלתים ובחוצצרות ובכלי שיר בלא מספר, מבואר בהדיא שמותר לנגן בחול המועד בכלי שיר לצורך המועד, **ואף דניגון בכלי שיר וזמר הוא מעשה אומנות, מ"מ מבואר דאין בזה איסור**, והטעם י"ל דמעשה אומן הוא דוקא שהאדם עושה איזה אומנות, והתוצאה מן מעשיו מתקיימת, בזה אמרינן דאם הוא מעשה אומן הוי מלאכה האסורה בחול המועד, משא"כ ניגון בכלי זמר אף דהוי מעשה אומן, מ"מ אין מעשיו מתקיימים רק שמשמיע איזה ניגון ומיד כלה ונגמר המעשה ההוא, והוא רק מעשה לרגע שבו עושין את מעשה הנגינה, ובוהו י"ל דלא נאסר כלל כזה מעשה אומנות, והוי מעשה אומנות בלא מלאכה, ומותר בחול המועד לצורך המועד, עכ"ל, ודפח"ח.

ויש לדון לדברי החוט שני גבי עשיית מעשי אומנות המתקיימים לרגעים ספורים בלבד, וכגון עשיית צורות מיוחדות מחומרים שמתכלים ברגעים ספורים, אם אמנם מיקרי דבר זה כמעשיו מתקיימים לענין מלאכת חול המועד, או כיון דאין לזה קיום ואורך זמן הו"ל בכלל דאין מעשיו מתקיימים.

תו יש לדון אעיקרא דמילתא, דאף דנימא דניגון בכלי שיר וזמר הוי מעשה אומנות, מכל מקום אפשר דכל דלא מינכר מעשה האומנות בחוש הראות לא הו"ל בכלל מעשה אומן דמיתסר, ויש לן הרהורי דברים בזה, ואכמ"ל.

והגרא"ש קניבסקי שליט"א כתב לן בביאור דברי החוט שני וז"ל: כוונת רבינו הגאב"ד שליט"א כיון דעצם המלאכה בנגינה היא מלאכה

חונאל בסוגיא, ונוכל לומר דגם שארי פוסקים מודו להרמב"ם בזה, אלא דלא מיירו בזה, שעה"צ שם ס"ק ט', עכ"ל.

[ולכאורה מ"ש השעה"צ בכאן דהקבלת פני חבירו כשבא מן הדרך הוא בגדר שאילת שלום וכבוד הבריות דמצוה הוא, לכאורה ל"ש זה למ"ש המ"ב ז"ל דסי' תקל"א גבי יציאה מא"י לחור"ל עבור ראיית פני חבירו, ויל"ע]. והרבה יש לדון בכל דא מילתא, ולא באנו אלא להעיר.

ובספה"ק יסוד ושורש העבודה להגה"ק רבי אלכסנדר זסקינד זלה"ה מהוראדנא (שער הכולל, שלהי פי"א) כתב וז"ל: **וגודל המצוה של נתינת שלום למי שבא מן הדרך**, מבוואר בוהר חדש פ' לך (דף כ"ב ע"ג) וז"ל: אמר ר' חייא כל המקדים ויוצא לקראת הבא מן הדרך ונותן לו שלום, מעלה עליו הכתוב כאילו אכילה ושתיה הוא נותן לו, מנ"ל, מהאי קרא דכתיב (דברים כ"ג ה') על דבר אשר לא קדמו אתכם בלחם ובמים, וכי צריכין ישראל ללחם ולמים והלא המן יורד להם שהיה טוב ושפיר מכל אכילה שבעולם, אלא מפני שלא באו להקדים להם שלום העלה עליהם הכתוב כאילו חסרו מחייבתם, וכל המקדים שלום לחבירו ויוצא לו לדרך מעלה עליו הכתוב כאילו נותן לו לאכול ולשתות, וכן אמר ר' חייא רבה מיאכל וגבריא ומלאכי השרת השומרים שערי צדק יוצאין לקראתו ומקדימין לו שלום, עכ"ל. וז"ל גם בפ' וארא (דף כ"ג ע"ב): ומאן דאקדים שלום לזוכה כאילו אקדים ליה לקב"ה, עכ"ל, וע"ש. וע"ע בספרנו ענפי משה בהלכות ועניני עירובין (סימן ק"צ) מאי דכתיבנא בענינא דהיוצא בשבת חוץ לתחום אי שרי לדרוש בשלומו, ע"ש ואכמ"ל.

[וע"י בשו"ע סי' תקמ"ה (סעיף ה') דס"ל דמותר לכתוב במועד אגרות שאלת שלום שאדם שולח לחבירו, ובטעמא דמילתא כתב המ"ב (שם, ס"ק ל', ד"ה ואגרות שאלת שלום) וז"ל: הטעם מפני שאין אדם נוהר מאד בכתיבתו בתיקון וכמעשה הדיוט הוא, ומיקרי **צורך המועד קצת מה ששואל בשלום חבירו**, דאל"כ אסור אף מעשה הדיוט כדלעיל בסימן תקמ"א, עכ"ל. ובשעה"צ (שם, ס"ק ל') מייתי להריטב"א דכ' וז"ל: יש תימא מה צורך יש בזה, ויש לומר כגון שהוא לצורך עניני יו"ט, אי נמי מפני שמחת הרגל שלא יאה בדאגה, ויש בהן צורך למשלח או למי שנשתלח לו, עכ"ל, וע"ש. אכן הרמ"א ז"ל התם כתב דיש אוסרין בשאלת שלום, ובמ"ב (שם, ס"ק ל"ב) קמפרש בטעמייהו דכל כתיבה מעשה אומן הוא, ע"ש, ואכמ"ל].

סימן ו'

עשיית חלאקה בחול המועד

שו"ע סימן תקל"א (סעיף ו'): קטן מותר לגלח במועד, אפילו נולד קודם הרגל מותר לגלח בחול המועד, ע"כ. ובבאר היטב (שם, ס"ק ז') כתב בסו"ד וז"ל: מותר להשהות שמחת התגלחת שעושין לקטן עד המועד ומגלחין ע"י ספר ישראל, גן המלך סימן ס"ב, עכ"ל.

וע"י בשערי תשובה (שם, ס"ק ב') דכתב וז"ל: עבה"ט, ועיין בגן המלך שכתב וז"ל: ומותר להשהות שמחת התגלחת שעושין לקטן כדי להגדיל השמחה במועד, ומצוה נמי איכא בכך וכו' ע"ש, והענין של שמחה הוא מנהג ארץ ישראל ג"כ שעושין שמחה בתגלחת הראשונה של קטן, שמחנכין אותו במצוה להיות לו פיאות הראש, ועיין בפע"ח שער ספירת העומר שכתב בענין ההולכים על קבר רשב"י ור"א בנו במירון בל"ג בעומר, שראה את מורו הארי"ז ז"ל שהלך לשם לגלח את בנו במשתה ושמחה בימים ההם ע"ש, עכ"ל. ועמ"ש בכף החיים סי' תקל"א (ס"ק ל') ע"ש היטב.

והנה בשדי חמד (כרך ט', מערכת חוה"מ, ס"ק ה') כתב וז"ל: לענין תגלחת בחול המועד לקטן שמחנכין אותו לתגלחת ועושין אותו יום שמחה, מותר על ידי ספר ישראל שאין לו מה יאכל, שאם יסתפר על ידי נכרי אין כל כך שמחה, ועוד דלא מסמנא מילתא לקטן לגלחו תגלחת ראשונה על ידי נכרי, וגם לכתחילה יכול להניחה לחול המועד כדי להרבות בשמחה, כך מתבאר בדברי האחרונים. ועיין נחפה בכסף ח"ב שהאריך בזה, כן כתב הרב חכמה ומוסר ד' קס"ג אות ג', ודברי הרב נחפה בכסף הם בד' ז' ע"ג ואילך, וכתב הטעם שנהגו להרבות שמחה בתגלחת ראשונה בתפוסים ובמחולות, הוא משום חיוב מצוה שמניחין לו פאה בראשו. וגם הרב שלחן גבוה סי' תקל"א מחודש ב' כתב שכן ראה מעשה בעיקר ירושת"ו להתיר, וכן ראיית בספר התקנות והסכמות ומנהגים של עיר קדשינו ירושלים תוב"ב (שנדפס בשנת תרמ"ג) בדיני יום טוב וחול המועד דף נ"ו ע"ב, שכתב בשם הרב מזבח אדמה ד' ז' ע"ד דבעיר הקודש נהגו לגלח הקטנים בבית הכנסת בשמחה גדולה, והספר יהיה ישראל עני (כלומר שאין לו מה יאכל), וסתמו כפירושו דתגלחת הקטנים דקאמרי היינו תגלחת ראשונה. ומה שיש לפקפק בזה משום קדושת בית הכנסת, עיין מה שכתבתי במערכת בית הכנסת אות י"ד (בשדי חמד ח"א), עכ"ל.

איברא דבשו"ת באר משה להגר"א שטערן זלה"ה אב"ד דעברעצין (ח"ה, סימן כ' ס"ק ד') כתב וז"ל: אבל לגלח בן שנעשה ג' שנים בחוה"מ התרתו מכמה טעמים, חדא שעדיין לא הגיע לחינוך, ועוד דגם בתניוק שהגיע לחינוך העיקר שמותר לגלחו (עיין מ"ב סי' תקל"א סקט"ו וט"ז מג"א שם סק"ח ופרמ"ג א"א סק"ח ומשב"ז סק"ו), וכן שרי אם חל יום ההולדת ביו"ט א' או ב' שלא היה אפשר לגלחו בכה"ג שרי לגלחו בחוה"מ, אבל אם סמוך לפני החג והשאירו לחוה"מ כדי להרבות השמחה לא התרת, וכן מצאתי בשד"ח מערכת

וממ"ש בשו"ע יו"ד סי' שע"ה (סעיף ח') וממ"ש בספר דברי סופרים הל' שמחות (ח"א, עמוד רצ"ו, ד"ס ס"ק נ"ט, ד"ה מהלך עשרה פרסאות) ע"ש, וע"י נמי במאי דכתיבנא בעזה"י בספרנו ענפי משה בהלכות ועניני פסח (סימן כ"ז) אדברי המ"ב ז"ל דסימן תל"ו (ס"ק ט'), ומאי דהערנו אמ"ש בשו"ת אור לציון (ח"ג, פ"ו, הערה י"ח), ועמ"ש נמי במ"ב סימן ק"י (ס"ק כ') ע"ש, וכהנה יש להאריך מכ"מ, ויל"ד בכל זה.

סימן ה'

במ"ש המ"ב ז"ל (תקל"א, י"ד) דיציאה מא"י לחור"ל

עבור ראיית פני חבירו חשיב דבר מצוה

שו"ע סימן תקל"א (סעיף ד'): ואלו מגלחין במועד וכו', וכן הבא ממדינת הים בחול המועד או שבא בערב הרגל ולא היה שהות ביום גלגל, והוא שלא יצא מארץ ישראל לחוצה לארץ לטייל, ע"כ.

ובמ"ב (שם, ס"ק י"ד, ד"ה והוא שלא יצא וכו') כתב וז"ל: פירוש, דמארץ ישראל לא"י או מחור"ל לחור"ל אף ביצא לטייל שאינו דבר מצוה, אפ"ה מותר לו לגלח כשלא היה לו פנאי לגלח מבעוד יום כיון שיציאתו ברשות היתה שלא עשה איסור בזה, אבל מארץ ישראל לחור"ל אינו מותר אלא ביצא להרויח, או לראות פני חבירו **הוא חשיב דבר מצוה שמותר לצאת מא"י בשביל זה**, משא"כ לטייל בעלמא דבכי האי גוונא אסור לצאת מא"י לחור"ל, לא התירו לגלח, עכ"ל.

וצריך עיון מה מצוה איכא בראיית פני חבירו, ומריש הווא אמינא דאיכא בהא מצוה דואהבת לרעך כמוך, ושוב דחינו לזה מכמה טעמי תריצי. וגם הלום ראיתי בספר מועדים וזמנים (ח"ה, סימן שמ"ו) [וציין בספר תורת הדרך פ"א הערה ט"ו] דעמד בזה, ובתו"ד כתב דאף אי נימא דמקיים בכך מצות ואהבת לרעך כמוך, מ"מ לא מסתברא דשרי לבטל בשביל כך מצות ישוב א"י והאיסור לצאת. וע"ש מאי דנר"נ בהא טובא. וע"י בספר שערי בנימין להג"ה בנימין שרעבי שליט"א (חארו"ח, סי' תקל"ו ד"ה מי שצריך) ע"ש, וע"ע בספר המכונת והלכותיה (סימן י"ד ס"ג הערה ק"מ), וצ"ע. ולפענ"ד יש מקום לדון אם הכונה בזה דקאזיל לקבל פני חבירו ע"מ ללמוד עמו תורה, דהנה כתב הרמ"א ז"ל בהל' שבת סי' רמ"ח (סעיף ד') וז"ל: יש אומרים שכל מקום שאדם הולך לסחורה או לראות פני חבירו חשוב הכל דבר מצוה, ואינו חשוב דבר הרשות רק כשהולך לעיל, ועל כן נהגו בקצת מקומות להקל בענין הפלגת הספינות והליכת שיירא תוך שלשה ימים, כי חושבים הכל לדבר מצוה, ואין למחות בידן הואיל ויש להם על מה שיסמוכו, ע"כ. ובביאור הגר"א (שם, ד"ה או לראות) כתב וז"ל: **עירובין ל"ו ב' ורבנן זימנין כו', ושם פ"ב ארי"א אין מערבבין כו'**, עכ"ל. והיינו דבמתני' דעירובין (ל"ו ב') אי' מתנה אדם על עירובו ואומר וכו', אם בא חכם מן המזרח עירובי למזרח, מן המערב עירובי למערב, בא לכאן ולכאן למקום שארצה אלך, לא לכאן ולא לכאן הריני כבני עירי, רבי יהודה אומר אם היה אחד מהן רבו הולך אצל רבו, ואם היו שניהן רבותיו למקום שירצה ילך, ע"כ. ובגמ' (שם) אמרו עלה "רבי יהודה אומר אם היה אחד מהן וכו', ורבנן זימנין דניחא ליה בחבריה טפי מרביה", ולקמ"י (דף פ"ב א') קאמר רב יוסף דאין מערבין אלא לדבר מצוה, ע"ש היטב, וחזינן דהליכה עבור ראיית פני חבירו חשיבא מצוה, אלא דאמנן יל"ע דכאמור מה מצוה איכא בהא, ועל כן אמינא דאפשר דכוונת רבינו הגר"א ז"ל במאי דמייתי בהם דבריו למ"ש בעירובין (ל"ו ב') "ורבנן זימנין דניח"ל בחבריה טפי מרביה", למימר דלא תיסק בדעתך דמיירי בהולך לראות פני חבירו גרידא, אלא בחבירו שהולך ללמוד עמו תורה. ועלה גופא איתמר דניח"ל טפי מרבי', דאי לאו הכי מה ניחותא איכא בחברי' טפי מרבי' כשהולך לדבר עם חבירו דברי בטלה, וה"ה נימא במאי דקמן דהך מצוה דראיית פני חבירו היינו כשהולך ללמוד עמו תורה, ברם איכא למדחי להא, דאף לו נימא דיכון זה בדעתך דהגר"א ז"ל, מ"מ המ"ב ז"ל לא פירש כן בהדיא, וארהיט לישני' משמע דמיירי בראיית פני חבירו גרידא אף כשאין לומד עמו, ותו דאיכא למדחי לעיקר מאי דפירשנו בדברי הגר"א ז"ל, ויש לדון בזה, וגדלה מזו דהנה המ"ב ז"ל גופי' בהלכות שבת סימן רמ"ח (ס"ק ל"ו, ד"ה ואין למחות וכו') כתב אדברי הרמ"א ז"ל דהתם וז"ל: "אבל במקום שלא נהגו להקל אין כדאי לכתחילה להקל, דכמה פוסקים סוברים דבעינן **מצוה גמורה**", עכ"ל. ואם הוי ס"ל דראיית פני חבירו היינו כשהולך ללמוד עמו, הא זה לכאורה מיקרי מצוה גמורה וכדאי בע"ז (י"ג א') ובר"מ ז"ל דהל' מלכים (פ"ה ה"ט) דשרי למיסק מא"י לחור"ל עבור לימוד תורה, ע"ש, ויל"ע.

ויש לעי' בזה נמי מהא דכתב בשו"ע הל' עירובי תחומין סימן תט"ו (סעיף א') וז"ל: אין מערבין עירובי תחומין אלא לדבר מצוה וכו', או להקביל פני רבו או חבירו **שבא מן הדרך** וכיוצא באלו, ע"כ. ובמ"ב (שם, ס"ק ג' ד"ה אי חבירו) כתב וז"ל: אפילו אינו חכם דחשיב זה מצוה כיון שבא מן הדרך (מגן אברהם, וכמו שסיים הבית יוסף מן תרומת הדשן, וכן העתיק החיי אדם, שעה"צ שם ס"ק ח'), **ודעת האליה רבה דבחבירו חכם מייירי** (והביא מעבודת הקודש והא"ז שהזכירו רק "חכם" וכמו שהובא בש"ס [ובאמת גם מתרומת הדשן אין ראייה להיפך להמעין]). **ומ"מ דעת הרמב"ם מסתבר דלא מייירי בחכם דוקא, דלא נחית אלא משום דבא מן הדרך דמצוה לחבירו לקבל פניו, והוא נכנס בגדר שאילת שלום וכבוד הבריות דמצוה הוא**, ומשום לשמוע דברי תורה אפילו לא בא מן הדרך נמי, וכמ"ש ברש"י וברבינו

שאינה מתקיימת כי הוא רק הנאה בשעת המעשה, ואינו דומה לכותב אף בדבר שאינו מתקיים, כי עצם מלאכת הכתיבה היא מלאכה המתקיימת, עכ"ל. ודוק היטב.

ולמעשה נראה מרוב דרבוותאי דהתירו לנגן בכלי שיר בחוה"מ, וזכורני נמי דבא' הפעמים שזכיתי להקביל פני גאון עוזינו מרן רשכבה"ג הגר"ש אלישיב זצוקללה"ה באושפיזא דיוסף ראיתי שניגנו לפניו באורגן משירי החג, והכי נמי ראיתי דבשמחת בית השואבה בביתו דמו"ר מרן שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א הביאו לפניו מנגנים בכלי שיר כגישות וחלילים וכיוצא בהם, ועמ"ש מו"ר מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א בספרו שונה הלכות סי' תקל"ד (ס"ק ה') ע"ש. ופוק חזי מאי עמא דבר, דכן המנהג בהיכלי התורה ליעביד שמחת בית השואבה בכלי זמר ונגן מנגן. ועיין בשו"ת משנת יוסף למו"ר הגאון הגדול ציס"ע רבי יוסף ליברמן שליט"א (ח"ג, סימן קע"ג), ע"ש.

[וגבי שמיעת כלי זמר בחוה"מ פסח, ע"י מ"ש בזה הגה"ק רבי מנשה קליין זצוק"ל בשו"ת משנה הלכות חלק שמיני (סימן קפ"ח) ע"ש. וע"י נמי מאי דהאריך בזה ידידנו הרה"ג רבי חיים שלום הלוי סגל שליט"א בספרו בירורי חיים (ח"ג, סימן כ"ט), ע"ש היטב. ועמ"ש בספר כתר שם טוב להגרש"ט גאגין זלה"ה (ח"ג, עמוד שס"ג). ויש להעיר אעיקר דבריו דהתם ממאי דדיינינן בכאן, ואכמ"ל].

סימן ד'

בהא דשרי להבא ממדינת הים בחוה"מ לגלח במועד

שו"ע סימן תקל"א (סעיף ד'): ואלו מגלחין במועד, מי שיצא מבית השביה ולא היה לו פנאי לגלח קודם המועד, ומי שיצא מבית האסורים ואפילו היה חבוש ביד ישראל שהיו מניחין לו לגלח, וכן המנודה שהתירו לו ברגל, וכן מי שנדר שלא לגלח ונשאל על נדרו ברגל, וכן הבא ממדינת הים בחול המועד, או שבא בערב הרגל ולא היה שהות ביום גלגל, והוא שלא יצא מארץ ישראל לחוצה לארץ לטייל, ע"כ.

ובמ"ב (שם, ס"ק י"ב, ד"ה הבא ממדינת הים) כתב וז"ל: דוקא ממדינת הים דמפרסמא מילתא, אבל בדרך אחר לא [מ"א]. ועיין במחצית השקל דהוא הדין משאר מקום רחוק מאד דמפרסמא מילתא (ובחידושי ריטב"א כתב שבא חוץ לעיר מיקרי ממדינת הים, ואף על פי שאינו מקום רחוק, וצריך עיון), עכ"ל.

והנה בחידושי הריטב"א ז"ל למו"ר ר"פ ואלו מגלחין כתב וז"ל: הבא ממדינת הים, **פי' כל שבא חוץ לחוץ** קרי מדינת הים ואע"פ שאינו מקום רחוק, ואינו דומה לההוא דמס' גיטין, ואורחא דתנא הוא דזמנין דלא דייק בהכי, ע"כ. ויל"ד בגי' זו דכל שבא **חוץ לחוץ**, אמנם לא אכחד דבריטב"א דקמן גרסו במוסגר **מחוץ לארץ**, ברם אכתי יל"ע דאי הכי מהו שסיים הריטב"א ז"ל דאורחא דתנא הוא דזמנין דלא דייק בהכי, והא תנא קאמר ממדה"י ולא חילק בין אם רחוקה היא או לאו, וממילא בכלל דבריו נמי מדה"י אעפ"י שאינה רחוקה, ויל"ע.

מיהו בחי' הריטב"א הנדמ"ח [בהוצאת מוסד הרב קוק] קחזינא דגרסו **פי' כל שבא מחוץ לעיר**, והאי גירסא טפי מתיישבא, דעלה קאמר הריטב"א ז"ל דאורחא דתנא הוא דזמנין דלא דייק בהכי, ור"ל דלאו דוקא מדה"י דחור"ל אלא אפי' מחוץ לעיר, ודוק היטב. [ובדברי המ"ב ז"ל נמי חזינן דגרסו בדברי הריטב"א ז"ל "מחוץ לעיר"].

ועיין בהערותיו דהרה"ג מוהר"א ליכטנשטיין שליט"א הנדפסות עה"ג במהדו' הריטב"א הנ"ל, דהעיר על אתר דבאר"ח (חוה"מ, אות י"א) מייתי משמ"י דהריטב"א ז"ל כגירסא דנא דגרסין "מחוץ לעיר", וקמוסיף דבשיטה כתב "כל אדם שבא מדרך רחוקה קרינן ליה בכל דוכתא ממדינת הים, ומדינת הים לאו דוקא", ע"ש. אכן יש להעיר דהריטב"א ז"ל כאן נקיס דחוץ לעיר מיקרי מדה"י אע"פ שאינו מקום רחוק, וי"ל, וע"י בספר מגדים חדשים עמ"ס מו"ק (ד"ג ע"ב, ד"ה הבא ממדינת הים) מ"ש אדברי הריטב"א ז"ל, ע"ש.

וגבי הבא ממדינת הים בחוה"מ כהאינדא, הנה ע"י בספר שער המועדים הל' חוה"מ (פ"ג ס"ב) דכ' משמ"י דמרון הגרש"א זלה"ה (הו"ד בשש"כ פס"ו הערה ק"ט) ומשמ"י דמרון הגרש"א זלה"ה (הו"ד בספר לשכנו תדרשו עמוד רפ"ט) דבזמנינו שזמני הנסיעות הם קצרות, וגם יש הרבה אפשרויות להסתפר בכל מקום, אין להתיר בזה, ע"ש. וכע"ז כתב בס' תורת המועדים ע"ס שונה הלכות סי' תקל"א (ס"ק ב') משמ"י דמרון הגרש"א זלה"ה דהו"ד בקיצור הל' חוה"מ (ס"ק ז'), ע"ש היטב. וע"ע בספר עריכת שולחן סי' תקל"א (סעיף ו') ע"ש. (וע"י נמי בספר יפה מראה בחי' למו"ק (ריש פרק שני) ע"ש).

מיהו מסתברא מילתא דדברי רבותינו זלה"ה אמורים דייקא כה"ג דאמנן נוסע בזמן קצר או דהי' לו אפשרות להסתפר, הא לאו הכי וכגון דנסע באני' זמן זמנים טובא מחו"ל והגיע בחוה"מ דינא קאי כמ"ש מרן ז"ל בשו"ע [ובלא"ה יש לעי' בדברי רבותינו זלה"ה לפימ"ש המ"ב ז"ל דמייתנין מהריטב"א ז"ל, אכן י"ל דאי מהא ליכא לאוכוחי מאחר דהמ"ב ז"ל הניחא גופא בצריך עיון].

אכן בעיקר מאי דחידשו רבותינו זלה"ה יש להאריך מהא דכתבנו בעזה"י בספרנו ענפי משה בהלכות ועניני עירובין (סימן קכ"ג) לדון בגדר הנמצא במקום רחוק אך יכול לבוא ע"י כלי רכב וכיו"ב, אי מיקרי רחוק, וע"ש מאי דמייתנין בזה מספר רוח חיים להגה"ק רבי חיים פאלאגי זלה"ה (או"ח, סי' שפ"ג) וממ"ש בכה"ח (שפ"ג, ה'),

חזו"מ סי' ה' בשם הרב חכמה ומוסר, ועיי"ש בשע"ת סק"ז. ומה שכתב הרב בעל חכמה ומוסר להתיר לגלח בכה"ג ע"י ספר עני שאין לו מה לאכול, לא התרתי מתני טעמא, חדא דבזמנינו לא נמצא ספר כזה, ועוד דמנהגינו בעזוה"ת להתחיל ולגלח ע"י "ערליכען איד" ולגמור הגילוח ע"י "היימישן יונגערמאן", ואלו אין נוטלים שכירות, וגם בעזוה"ת יש להם מה לאכול. ואם חל יום הולדת ביו"ט אחרונים אי שרי לו להקדים לגלח בחוה"מ מפני ריבוי שמחה, או יגלחנו לאחר החג, דנתי בזה ימים רבים והעליתי איך שירצו ההורים לעשות יהי למזל טוב, ובלבד שיהי' לבם לשמים, עכ"ל.

והיום ראיתי בספר באר שרים להגאון המפורסם רבי אברהם יפה שלזינגר שליט"א הגאב"ד דגענץ (מועדים, חלק רביעי, סימן י"ז) דעמד בהאי ענינא, וכתב בזה לידידו הבעמח"ס שו"ת באר משה זלה"ה וזה לשונו: ראיתי בספרו באר משה (ח"ז סימן כ' אות ד') בתינוק שחל יום ההולדת של ג' שנים סמוך לפני החג, והשאירו לחול המועד כדי להרבות השמחה, לא התרת, וכן מצאתי בשד"ח (מערכת חזו"מ סימן ה') בשם הרב חכמה ומוסר, ועיין בשע"ת (סימן תקל"א סק"ז). הנה במחילת הדר"ג מר דודי (שליט"א) זלה"ה עיינתי בשדי חמד כפי שציין, ושם הדברים ממש הפוכים להיתר וז"ל וכו'. [אמר הקמ"ח, כאן העתיק הבאר שרים כל דברי השד"ח דמיינתינו לעיל, וא"צ למיכפלי]. הרי שכתב (=השד"ח) להדיא דמותר להניח לחוה"מ, ומשמע דאף דהיה כבר זמן לפני כן לעשות שמחת התגלחת ומניחין זאת לחוה"מ כדי להרבות השמחה, דאי חל יום ההולדת ביום א' או ב' דיו"ט אין זה נקרא להניח על חוה"מ כי הרי ביו"ט א"א לגלחו, וע"כ להניח מומן שהיה אפשר לגלח הכוונה, ובאמת כן מצאתי להדיא בבאר היטב (סי' תקל"א סק"ז) שכתב מותר להשהות שמחת התגלחת שעושין לקטן עד המועד, ומגלחין ע"י ספר ישראל (גן המלך סימן ס"ב), ופלא שלא ציין זאת השדי חמד על אתר, עכ"פ לענ"ד נראה דשרי לדחות השמחה אף על חול המועד, כי כאמור כשחל יום התגלחת ביו"ט ראשון או שני ליכא רבותא דשרי בחול המועד, דא"א אחרת ופשוט, עכ"ל, ועי' במאי דהאר"ך הבאר שרים בהא, ע"ש.

ולקושטא דמילתא יש לדון בכל זה טובא, דמרהיט דברי הבאר היטב והשערי תשובה משמע דהתירו ליעביד החלאקה להקטן על ידי ספר ישראל, ולא פירשו דמייירי בגוונא שאין לו מה יאכל. ואכתי נמצא דבכל גוונא שרי, ברם לפשטות דברי השדי חמד משמע דכל ההיתר בזה הוא דייקא על ידי ספר ישראל שאין לו מה יאכל, ויש לעיין בספר גן המלך דקמצינו לי' רבנן, ואינו תחת ידי לעיוני ביה, וצ"ע.

אחר זמן האיר ה' את עיני ועיינתי בדברי הגן המלך גופי' שהוא מקור דברי האחרונים ז"ל [הוא רבינו אברהם הלוי ז"ל בעמח"ס שו"ת גנת ורדים, ונדפס בשלהי שו"ת גור"ח ח"א דפוס קושטנדינא דף קנ"ד א' מד"ה"ס ואילך], והתם ס"ק ס"ב כתב וז"ל: "המגלחין במועד נלע"ד שמותר לספר ע"י ישראל כיון שיש צד היתר בדבר, דומיא שמותר למכור סחורה ע"י סרסור שאין לו מה יאכל, ומותר להשהות שמחת התגלחת שעושין לקטן עד המועד כדי להרגיל את השמחה במועד, ומצוה נמי איכא בכך ומגלחין ע"י ספר ישראל, עכ"ל, וע"ש. ולכאורה כוונת קדשו דהגן המלך דיש ליעביד זה דייקא ע"י ספר ישראל שאין לו מה יאכל, דומי' דסרסור דנקיט בתו"ד, ואם כן יל"ע טובא דהשע"ת והבאה"ט לא פירשו דמייירי דיקא הכי, ושמא ס"ל דכוונת הגן המלך דשרי זה אף ע"י ספר ישראל שיש לו מה לאכול. ומ"ש בתו"ד גבי סרסור, כוונתו דהכא נמי יש צד היתר בדבר, והיינו להמסתר גופי' דשרי לי', וצ"ע בה.

תו איכא לעיוני במ"ש הבאר משה, דבריש דבריו כתב להתיר התגלחת לקטן שנעשה בן ג"ש בחוה"מ, והתיר זה נמי בהיכא דחל יום הולדתו דהקטן ביו"ט ראשון או שני, והיינו דלא יכל לספרו מקודם, ועלה קמציין בתו"ד למ"ש המ"ב ז"ל דסי' תקל"א (ס"ק ט"ו), ולכאו' צ"ב דבמ"ב (שם) כתב בתו"ד וז"ל "ודוקא שיש לו שיער רב דמצטער על ידי זה", ע"ש. ובמאי דקמ"ד דל"ש למימר דהוי האי קטן בגדר זה דהשיער מצטער, ויל"ע בזה. ואת לרבות דיש לעי' במאי דכתב הבאר משה דבאם יום הולדתו דהקטן חל סמוך לחג, והשאירו חג להרבות השמחה, לא שרי לגלחו בחוה"מ, דלכאו' כיון דתפס בריש דבריו לעיקר דגם תינוק שהגיע לחינוך מותר לגלחו א"כ ה"ה בנד"ד, ואת"ל דמ"מ כיון דיכל אביו לגלחו מקודם נימא דאסירא לי' לגלחו בחוה"מ, זה אינו, דהא במ"ב (שם, ס"ק ט"ז) ובשע"ת צ"ב (שם, ס"ק י"ג) מבואר דגם כה"ג דיכל אביו לגלחו מקודם ולא יגלחו מ"מ שרי, ועוד דקנס הוא, ולא קנסינן ליה לבן בשביל האב, ע"ש היטב. אכן כאמור בדברי המ"ב דמיינתינו לעיל כל זה דייקא בגוונא דאיכא להקטן צער מהשיער, הא לאו הכי משמע דאסור לגלחו, וצ"ע. ומה דמיינתי הבא"מ מהשד"ח, כבר העיר עליו הבאר שרים דמיינתינו דבשד"ח מפורש להיפך מזה, והיינו דשרי לדחות שמחת התגלחת דהקטן לחוה"מ בכדי להרבות השמחה, ומיהו כתבתי להגאון האדיר בעמח"ס באר שרים שליט"א דאפשר דעיקר כוונת הבאר משה להמבואר בשד"ח דכל כי האי שרי דייקא ע"י ספר ישראל שאין לו מה יאכל, ובזמנינו לא נמצא ספר שכזה, אכן יל"ד בכל זה טובא וכמ"ש לעיל דבבאה"ט ושע"ת לא נתפרש דבעי לגלחו דייקא ע"י ספר ישראל שאין לו מה יאכל, וצריך עיון בכל זה, ויש להאר"ך בהא ממ"ש הגאון רבי רפאל

אהרן בן שמעון זלה"ה בס' שער המפקד (הל' חזו"מ דף צ' ע"א מדה"ס) ובהגהות נהר פקוד (שם), ע"ש באורך. גם הלום מצאתי בספר חינוך הבנים כהלכתו לידידנו הרה"ג מוה"ר אליעזר הכהן רבינוביץ שליט"א (חלק שני, פנ"ח סי"ב ואילך) דעמד בהא להעיר דנראה מדברי האחרונים דפליגי אי שרי ליעביד החלאקה בחוה"מ דייקא ע"י ספר ישראל שאין לו מה יאכל, או דלאו דוקא ע"ש. ושוב כתב מספר חינוך הבנים למצוות (הערה קפ"ה) משמי' דמרון הגרשז"א זלה"ה דקאמר דבזמנינו אין המנהג ליעביד החלאקה בחוה"מ, ע"ש. ועיין נמי בשו"ת משנת יוסף למו"ר הגאון הגדול ציס"ע רבי יוסף ליברמן שליט"א (ח"ט, סימן קל"א), דכתב בתו"ד דלא נהגו ליעביד החלאקה בחוה"מ, ע"ש.

ובספר מועדי הגר"ח (ח"א, תשובה רס"א) שאל ידידנו הרה"ג מוה"ר מתתיהו גבאי שליט"א למו"ר מרון שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א אם מותר ליעביד החלאקה בחוה"מ, והשיבו מו"ר מרון שליט"א "אסור", ע"ש. ועי' נמי בספר שער המועדים הלכות חוה"מ (פ"ג, סק"א) דכתב דהשיבו מו"ר מרון הגר"ח קניבסקי שליט"א דאין לעשות החלאקה בחוה"מ, ע"ש. ועי' בספר תורת המועדים על ספר שונו הלכות הל' חוה"מ סי' תקל"א (ס"ק ה') דמיינתי נמי משמי' דמו"ר מרון הגר"ח קניבסקי שליט"א דהמנהג שלא לספר בחוה"מ גם תספורת זו דחלאקה, ובמוסגר שם ביאר בהא דלא התירו תספורת לצורך קטן רק היכא שהשיער מפריע לו, ומיהו כתב דהעירו הגר"נ בן סניור שליט"א דלהרבה תינוקות השער מפריע, שהרי יש להם הרבה שער, ומה שלא סיפרום עד עתה הוא מחמת שיש ענין שלא לספר עד ג"ש, תו אמר הגרנב"י שליט"א דבהרבה מקומות נוהגים לספר בחוה"מ, ע"ש היטב. [מיהו אנו בעניתינו הערנו לעיל דכמדו' ל"ש למימר דהוי רק קטן בגדר זה שהשיער מצטער, ובלא"ה אפשר לאסוף שערו באופן שלא יצטער מינ', ומיהו יל"ע בזה], ועי' בספר יום טוב וחזו"מ כהלכתו בתשו' מו"ר מרון הגר"ח קניבסקי שליט"א דבסוה"ס (תשובות לו' ול"ז), ע"ש.

ובמ"ש התורת המועדים לבאר בשיטתי' דמו"ר מרון הגר"ח קניבסקי שליט"א דהוא לצד שלא התירו תספורת לצורך קטן רק היכא שהשיער מפריעהו, עי' לעיל מאי דכתיבנא אדברי הבאר משה, ע"ש היטב. וגם הלום ראיתי בהערות הגר"י טשוזנר שליט"א לספר יד אהרן בהל' חזו"מ (עמוד קמ"ט) דכ' בהאי ענינא וז"ל: לכאו' דברי הגן המלך אינם לדעת הנ"י שרק אם הקטן מצטער מותר לספר אותו, ובפרט לפי ביאור הגרשז"א ז"ל שבהי"א כב' באות הקודם, אולם הבאר היטב הביא שני הדברים, **אבל הרי המ"ב לא הביא דברי הגן המלך, ואולי מה"ט**, עכ"ל. ודוק היטב. ועי' נמי בספר קדושת המועד (פ"ח סי' והערה י"ד), ויל"ד בה.

ועי' בהגהות ביצחק יקרא על המ"ב מהגר"א נבנצאל שליט"א (סי' תקל"א) דכתב וז"ל: מותר לספר ילד שהגיע לגיל שלש בחוה"מ משום דהוי שמחה וקצת מצוה, כדאיתא בבאר היטב ס"ק ז', עכ"ל. ובקונטרס זכרון יהודה על הלכות חוה"מ מתשובותיו ידידנו הגר"א ליברמן שליט"א בעמח"ס משנת אהרן לשאלותיו ידידנו הרה"ג רבי רועי צבי תמיר שליט"א (סימן ג') האריך בענינא דעשיית חלאקה בחוה"מ, והעלה למעשה דנראה שמי שאין לו מנהג קבוע מאבותיו להקל בתגלחת מצוה בחול המועד ראוי לו להחמיר, ובפרט בחוה"מ פסח אשר בנוסף לאיסור מלאכה בחוה"מ, עוד זאת יו"ד בזה מני מצד תספורת בימי ספירת העומר, ע"ש. ועמ"ש ידידנו הרה"ג רבי חיים של' הלוי סגל שליט"א בספרו בירורי חיים (ח"ד, עמוד תנ"ח ואילך) ע"ש, ואכמ"ל.

אחר הדברים האלה כתבתי למו"ר מרון שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א בזה"ל: בבאה"ט ושע"ת הל' חזו"מ סי' תקל"א התירו תגלחת קטן שנעשה בן שלש בחוה"מ, איברא דראיתי בספר מועדי הגר"ח (ח"א, עמוד קכ"ו תשובה רס"א) דנשאל בזה מו"ר שליט"א והשיב לאיסורא, ואבקש ממו"ר שליט"א בהכנעה לפרש לן הטעם בזה, והשיבני מו"ר מרון שליט"א וז"ל: "לא כולם נהגו בזה".

סימן ז'

בדינא דמומר החוזר בתשובה במועד אי שרי ליה לגלח שערו בו בפרק

כתב התרומת הדשן (סימן פ"ו) וז"ל: מי שהמיר דתו ובא ליטרה במועד, שרי לגלחו כדי לטובלו ולהכניסו לדת אמת או לאו. תשובה. יראה דשרי דכיון דנהגין לגלח בעלי תשובה כאלו עפ"י דברי ר' משה הדרשן, כדפירש"י בפ' בהעלותך שנתן טעם להתגלח הלויים לפי שהיו כפרה על בכורי ישראל שחטאו בע"ז, ועי' קרוי מת, ומת איתקש למצורע, והמצורע טעון תגלחת, וא"כ דמי להא דתנן פ' אלו מגלחין הנזיר והמצורע והעולה מטומאתו לטהרתו מותרין לגלח במועד, ותניא עלה בגמ' דנזיר ומצורע אפי' היה להן פנאי לגלח קודם המועד מותרין לגלח במועד כדי שלא ישאו קרבניהם, ובעלי תשובה נמי יראה להתיר כדי שלא ישאו כמה מצוות, שהרי אין מצרפין אותו לכל דבר שבקדושה עד שיגלחו ויטבילו, ואע"ג דודאי אינו מעכב, מ"מ מנהג אבותינו תורה היא, וכדאסמכין אקרא, ודחינן גילוח דרבנן מקמיה, ותו דאשרי פסק כלישנא בתרא דקטן שנוולד אפי' קודם המועד דשרי לגלח במועד, משום דגזירת חכמים שלא יכנס לרגל

כשהוא מנוול לא שייכי בקטן, ונראה דהבא לטהר כה"ג לא שייכי הגזירה כולי האי, ע"כ.

והאי מנהגא דגילוח משומדים שבאו ליטרה, עי' נמי בטור ב"י יו"ד סימן רס"ח דכתב בתו"ד גבי גר שבא להתגייר, וז"ל: ומטבילין אותו טבילה הוגנת בלא חציצה גוייז מו"י ושקיל טופריה דידיה ודכרעיה, ע"כ. וכתב עלה הב"ח (שם) וז"ל: ומ"ש גוייז מו"י ושקיל טופריה וכו', כ"כ הר"ף (כ"ה ע"ב) והרא"ש (סי' י"א) בפר"א דמילה. ונראה דטעמא הוה משום חציצה, ובר"ף וברא"ש כתוב גוייז ליה מן מו"י ושקלי ליה טופריה וכו', משמע דר"ל שחוטכין מקצת שערו אותן המסוככין וחוצצין, אבל צפרניו נוטלין כולן מפני הצואה שתחת הציפורן, וכדתיניא בפרק החולץ (יבמות מ"ז ע"ב) וכל דבר שחוצץ בטבילה חוצץ בגר, ואפשר דנטילת שער בגר הוא על פי דברי רבי משה הדרשן שהביא ר"י בריש פרשת בהעלותך (במדבר ח' ז'), **וכן המנהג במשומדים כשחוזרים לדת ישראל**, ועיין במה שכתבתי לעיל בסימן רס"ז (ד"ה תשובה לגאון), ע"כ.

ובב"ח דסימן רס"ז (שם) מיינתי בתו"ד משמי' דמהרש"ל ז"ל בהגהותיו לטור דכתב "המנהג האידנא לטבול המשומדים ושיגלחו את כל שערן מקודם, וכן מצאתי וראיתי מורין הלכה למעשה" ע"ש, והביא זה נמי הט"ז (שם, ס"ק ה') ע"ש (אמנם הש"ך סי' רס"ח ס"ק ז') הביא דברי הב"ח ז"ל דהתם, וכתב עלה מיהו נראה דבדיעבד אם לא גילח שערו רק שאין דבר חוצץ הוי טבילה, ע"ש. ועי' בשו"ת רשב"ן להג"ר שלמה צבי שיק זלה"ה אב"ד קארצאג (חלק אבן העזר, סימן ל"א) מ"ש בעובדא דאתא לדיה בנערה שהמירה רח"ל וחפצה לשוב לצור מחצבתה, ע"ש היטב. ועי' נמי בספר משנת הגר להרה"צ מוה"ר משה קליין שליט"א מאונגוואר (פ"ה, ס"ק ט"ו, ובהערות דשם) מ"ש מאיזה ספרי דרבנן, ע"ש.

מיהו מרון ז"ל בבית יוסף הל' חזו"מ סי' תקל"א מיינתי לדברי התרומת הדשן דמיינתינו לעיל, וכתב עלה וז"ל: "והיינו למנהג אשכנז, אבל אנו דלא נהגין להצריך לבעלי תשובה גילוח כלל פשיטא דאין מגלחין במועד", ע"כ. והרמ"א ז"ל בדרכי משה הארוך מיינתי לדברי מרון ז"ל, ולא העיר בזה ולא מיד, ובפשיטות לפי דברי מרון ז"ל מבואר באר היטב דנהרא נהרא ופשטי', וק"ל.

ובשו"ע סי' תקל"א (סעיף ז') כתב הרמ"א ז"ל וזה לשונו: "מי שהמיר דתו וחזר בתשובה ודרכו לגלח, מותר לגלח במועד (תה"ד סי' פ"ז)", ע"כ. ועי' בט"ז (שם, ס"ק ז') ד"ה ודרכו להתגלח) דכתב וז"ל: פירוש במקום שנוהגין שבעלי תשובה מגלחין, דעבודת אלילים דמי למת ולמצורע שטעון גילוח, עכ"ל. ובמ"א (שם, ס"ק י"א ד"ה ודרכו לגלח) כתב וז"ל: שהרי אין מצרפין אותו לכל דבר שבקדושה עד שיגלח (ת"ה), עכ"ל. וביאר בהא המחצית השקל (שם, ד"ה שהרי אין וכו') וז"ל: ר"ל נהי דאינו אלא מנהג, מ"מ כיון דהמנהג שלא לצרפו לא נתיר לו לגלח, עכ"ל. ועי' מאי דכתבו בזה בביאור הגר"א (שם, ד"ה ודרכו לגלח) ובפמ"ג (שם, משבצות זהב ס"ק ז' ד"ה ודרכו), ע"ש היטב.

ומזה זמן דראיתי בשו"ת בצל החכמה להגאון האדיר רבי בצלאל שטערן זלה"ה (ח"ד, סימן ט"ו ומ') דעמד בענינא דמומר דכששב מצריכינן ליה גילוח וטבילה, ובתו"ד עמד בדברי הפו' דסימן תקל"א, ע"ש באורך, ואינו לפני כעת לעיוני ביה.

ויש לדון בבעל תשובה מבני אשכנז שבא קמיה בית דין דבני ספרד ובארצם, אם רשאי לגלח שערו במועד, ויל"ע בזה ללישני דרבנותינו הפוסקים דמיינתינו, וצ"ע.

סימן ח'

בענין רחיצה בחול המועד והמסתעף

כתב המרדכי בריש מו"ק (ס"ק תתל"ז) הורה ר"י שמותר לרחוץ בחול המועד כי דרך לרחוץ בכל יום, ואינו דומה לתיקון צפרנים שאסור לתקנם במועד, מפני שהיה מנוול בימים הראשונים של מועד, אסור לתקנם בימים אחרונים של מועד, וגם תגלחת אסור בחה"מ מפני שהיה מנוול בראש המועד, אבל רחיצה מותרת וגם כל הנאת רחיצה. ואין להביא ראיה מוהתקדשתם שאדם חייב לטהר עצמו ברגל, כי לא על רחיצה נאמר אלא על טומאה, שהרי [כתב] כל ישראל חברים, ועליו כתיב והתקדשתם שאדם חייב לטהר עצמו ערב הרגל מטומאתו, כדאמרין ישראלית חופפת וטובלת ערב הרגל, וכנהנת אינה חופפת אלא טובלת, ועוד יש להביא ראיה שמותר לרחוץ בחה"מ מספ"ק דע"ז דקאמר מרחץ ישראל ששכרו לעכו"ם אסור מפני שנקראת על שמו, ומסיק בגמרא [בחה"מ] לדידן נמי שרי, ופירש"י לדידן נמי שרי להחם מרחצאות בחה"מ, אלמא מותר לרחוץ בחה"מ, ע"כ. ועי' נמי במרדכי (שם, סי' תתל"ט) דבתו"ד כתב וז"ל: וכן מותר לרחוץ בחמין בחולו של מועד כדפירשית לעיל, ע"כ [וכוונתו למ"ש לעיל מינה סי' תתל"ז דמיינתינו]. ומרון ז"ל בבית יוסף שלהי סימן תקל"א מיינתי לדברי המרדכי דסי' תתל"ט, ע"ש. ועי' נמי בדרכי משה הארוך (שם) דמיינתי לה, ע"ש.

וכדכוותה כתב הריטב"א ז"ל בחי' למו"ק (דף י"ד א', ד"ה הכא נמי כדי שלא יכנסו לרגל כשהן מנוולין) וז"ל: ודוקא בגילוח וכבוס בגדים גזרו מן הטעם הזה, אבל כבוס הראש ורחיצה במרחץ לא נאסר

נקטינן (וגדולה מזו עי' בערוך השלחן (תקל"ב, ב') דסבירא ליה דמי שנטל צפרניו קודם הרגל, ולא היה לו בעי'ט מה ליטול ונתגדלו צפרניו בחוה"מ, דשרי ל' ליטול בכל אופן שירצה, ע"ש, ואכמ"ל).

ובהיכא דנטל ציפורן אחת בלבד בערב יום טוב אי שרי לו לגזור כל צפרני היד והרגלים בחול המועד. עי' בשו"ת אבני ישפה (ח"ז, סימן ע"ז, ענף א') דדן בהא מילתא, וצידד בזה להכא ולהתם, וסוף דבר העלה למעשה דשרי, ע"ש.

סימן י'

נטילת צפרנים בחוה"מ ע"י עכו"ם

שר"ע סימן תקל"ב (סעיף א'): מותר ליטול צפרנים בין דיד בין דרגל אפילו במספרים: הגה: אבל יש מחמירין ואוסרים, וכן הוא המנהג להחמיר שלא ליטול בין בסכין בין במספרים, אם לא לצורך מצות טבילה שנוטלן כדרכן בחול (סמ"ק ותוספות), ע"כ. ובס' כרם שלמה להגר"ש האם זלה"ה (שם, ד"ה וכן הוא המנהג להחמיר וכו') כתב וז"ל: בשו"ת בית יעקב סימן מ' מתיר ליטול הצפרנים ע"י עכו"ם, דהוי מסייע שאין בו ממש, עכ"ל. ועי' נמי בכף החיים (שם, ס"ק ח', ד"ה וכו' המנהג להחמיר וכו') דכ' וז"ל: ועי' עכו"ם מותר דהוי מסייע שאין בו ממש, בית יעקב סי' מ', כר"ש [=כרם שלמה], עכ"ל, וע"ש.

אמנם בספר חוה"מ כהלכתו (פרק ד', הערה ח') תמה אהא דבשו"ת בית יעקב (שם, בשלהי תשובתו) נתפרש להיפך מזה, מדכתב וז"ל: "א"כ צפרנים אי אפשר לעשות מלאכה אלא ע"י סיוע הישראלית שמייעידה, אז לא אמרינן מסייע אין בו ממש", ע"ש. ומייתי דהגרמ"ש קליין שליט"א העיר בזה, וז"ל: ב"י סי' תקל"ב בשם כמה ראשונים להתיר נטילת צפרנים לצורך טבילה ע"י עכו"ם, דאמירה לעכו"ם שבות, ובמקום מצוה לא גזרו, משמע להדיא דשלא במקום מצוה אסור אפי' ע"י עכו"ם, ואולי כיון דרבו המתירים לגמרי, ע"כ אפשר להתיר עכ"פ ע"י עכו"ם, אבל אין לפסוק כן בפשיטות, עכ"ל. ועי' מאי דמייתי בחוה"מ כהלכתו (שם) מגדולי האחרונים ז"ל בענינא דמסייע כזה אי אית ביה ממש לענינא דמלאכת חוה"מ, ע"ש.

בר מן דין איכא לעיוני במאי דכתבו הכרם שלמה והכה"ח ז"ל בפשיטות משמ"י דהבית יעקב להתיר נטילת צפרנים בחוה"מ ע"י עכו"ם, דהמעין בתשו' בית יעקב הנזכרת יחזה דכל נידונו דהתם בתו"ד היינו גבי קציצת צפרנים בחוה"מ לצורך מצוה, ומעולם לא כתב לדון ע"ד קציצת צפרנים בחוה"מ ע"י עכו"ם שלא במקום מצוה, ותו כאמור דמבואר שם דתפס לעיקר לדברי הט"ז ז"ל ביו"ד סי' קצ"ח (ס"ק כ"א) דכשקוצץ עכו"ם צפרני ישראל מיקרי ישראל כמסייע (ומ"מ לצורך מצוה הוא דשרי), ודלא כדהשיג בנקודות הכסף ביו"ד (שם) אדברי הט"ז, ע"ש היטב בכ"ד, וצ"ע.

וכששאלתי ממור"ר מרן שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א אם מותר לקוץ צפרניו על ידי נכרי בחול המועד, כתב לן "אין ראוי".

סימן י"א

בדינא דרפואה בחול המועד

תוספתא דמועד קטן (פ"ב ה"ו) שותין מי זבלין ומי דקלין וכוס עקרין במועד, שבראשונה היו אומרים אין שותין מי זבלין ומי דקלין וכוס עקרין במועד, עד שבא רבי עקיבא ולמד ששותין מי זבלין ומי דקלים וכוס עקרין, ע"כ.

וכתב עלה בחסדי דוד (שם, ד"ה שותין מי זבלים) וז"ל: אע"ג דבפ"ג [תוספתא] דשבת [ה"י] תני תנא דאפי' בשבת שותין, מיהו התם איירי דוקא כששתה לשתיה ולא לרפואה וכדכתיבנא התם, קמ"ל דבמועד אפי' עביד לרפואה שרי, והוא הדין לכל רפואה דשריא אפי' צריך מלאכה, ובפירוש מי זבלים עמש"ש, והך מתנינא העתיקה הרי"ף בפ"ד [דף ד' ע"א מדפי הרי"ף] ופסקה הרמב"ם בפ"ח [מהל' יו"ט הט"ז] ע"ש, עכ"ל. ועי' נמי בפ"י שירי מנחה לתוספתא להגריי הכהן שבדון זלה"ה (שם, ד"ה שותין מי זבלים) דפי' כע"ז, ע"ש היטב. ועי' בספר משאח דרבותא להגה"ק רבי מסעוד רפאל אלפאסי זלה"ה (סי' תקל"ב), ועמ"ש מרן רשכבה"ג הגרי"ש אלישיב זצוק"ל בספר הערות עמ"ס מו"ק (דף י' ע"ב תוד"ה ואין מונעין) ע"ש, ועי' נמי בספר חידושים וביאורים עמ"ס מו"ק (דף י' ע"ב, ד"ה מקיזין), ע"ש היטב.

ובשו"ע סימן תקל"ב (סעיף ב') קפסיק להלכתא וז"ל: כל רפואה מותר בחול המועד, ע"כ. ומקורו מהתוספתא דמייתנין לעיל, וכמפ' בבית יוסף שלהי סי' תקל"ב, ע"ש.

והנה בפרי מגדים (שם, א"א ס"ק ב', ד"ה כל רפואה) כתב וז"ל: עיין מ"א, ועיין ב"י (ד"ה כל) לשתות מי דקלים, ומינה ביום טוב אסור כשבת משום שחיקת סממנים (סי' שכ"ח ס"א), אבל בחול המועד אף מלאכה ממש מותר לרפואה דהוה צורך המועד, ואף חולה שאין סכנה, עכ"ל, וע"ש בכ"ד, והביאוהו נמי המ"ב (שם, ס"ק ה') והכף החיים (שם, ס"ק י"ג), ועי' נמי בשונו הלכות (שם, ס"ק ג'), ע"ש.

ובחוט שני (הל' חוה"מ, פ"ב, ס"ק א') כתב בתו"ד וז"ל: ולמעשה מותר לעשות כל רפואה בחול המועד לחולה, אף במלאכות דאורייתא כמ"ש במ"ב, ומה נדקטו בתוספתא שותין מי זבלים וכו', דמשמע דהתירו רק רפואות ומשום שחיקת סממנים, י"ל דאינו ראייה, דקאי על מה דאיתא שם שבראשונה היו אומרים אין שותין, וזה היו אוסרים

עניני עשיית מצה ד"ה וכתב בעל א"ז, כתב: וגם לסוך מנעלים שקורין שיך שמירין אסור אחר חצות, ע"ש. וא"כ ק"ו בחוה"מ דחמור יותר דאסור, וכן הורה רבינו החזו"א זצ"ל בחוה"מ דנהגין איסור, וכן כתב בספר זה השלחן הל' חוה"מ ששאלו, ואמר לו שנוהגים איסור בזה. ועובדא ידענא אצל מו"ר הגר"מ שניידער זצ"ל ששמע שרוחצים בסבון בחוה"מ מבני הישיבה, והוי ס"ל דכיון שאין בזה צורך הוא מזלזל במועדים שאיסורו חמור מאד, ורצה שיצומו ע"ז ביום חמישי דבה"ב, רק בעצמו לא רצה לקבוע, ושלח לאדמו"ר אחד ת"ח מופלג הגר"י שפירא זצ"ל שצויה לפדות בממון לצדקה, אבל רואים אנו שלדידה האיסור לרחוץ בסבון לבני תורה חמור מאד, ולדעתו זהו זלזול במועדות ובמיוחד לבני תורה, וכוונתו נראה כשאין בגופו זיעה או לכלוך שאין בזה צורך המועד ממש, אבל כשיש לכלוך שנתלכלך במועד בודאי מותר שאין לך צורך המועד גדול מזה, וכן נראה בכוונת השל"ה כשמבריק הנעלים, אבל להסיר לכלוך מותר, אבל להבריק לא נקרא צורך ואסור, ואם כי במלמד להועיל סימן קי"ג אות י' מביא בשם רבי וואלף המבורגר זצ"ל להתיר לצחצח, אך בילקוט הגרשוני סי' תרל"ב ובסי' תקנ"ג אסור בזה, והביא כן גם מהשבלי דוד וכדעת הא"ז המובא בשל"ה לעיל, ולכן למעשה ודאי יש לאסור וכמ"ש [=אמר הקמ"ח, יש לעי' בכל זה מ"מ"ש בפסקי תשובות (ח"ו, סי' תקמ"א ס"ק ד') ע"ש היטב], וביותר מצאתי בלקט יושר (צ"ד ק"ו) "ואינו קופל טליתו בחוה"מ משום דהוה תיקון כל"י", הרי שבעל תה"ד החמיר אפילו בזה. [=אמר הקמ"ח, הפוסקים האריכו בזה הלא בספרתם, ועי' נמי בספר כאיל תערוג (מועדים, עניני חוה"מ) ע"ש] (אבל יש כמה גדולים וצדיקים שדעתם שאין איסור כלל לרחוץ בסבון בחוה"מ שזה צורך המועד, ובפרט בע"ש וחג), עכ"ל.

בתר הכי מצאתי בשו"ת רבבות אפרים (ח"א, סימן ש"ס) דנשאל אי שרי לסוך בסבון בחוה"מ והשיב להתיר, ומייתי למ"ש המועדים וזמנים, ושוב הביא דכתב לו בזה הגה"צ רבי בנימין יהושע זילבר זלה"ה בעמח"ס שו"ת אז נדברו דאין צריך להחמיר מלרחוץ בסבון בחוה"מ, וע"ש בכ"ד, ולמעשה מסיק הרבב"א כאמור דבחוה"מ לכ"ע שרי לרחוץ בסבון או במי סבון, ע"ש. והכי נמי כששאלתי להגאון המפ"ו רבי סיני אדלר שליט"א אי שרי לרחוץ בסבון בחוה"מ, כתב לן דלצורך המועד מותר.

ועי' נמי בספר חוט שני למרן הגאב"ד שליט"א (הל' חוה"מ, מ, שלהי פרק י"ד, עמוד רכ"ח) דכ' וז"ל: ומותר לרחוץ גם בסבון שיש בו משום ממחק אף שאפשר לו בסבון נוזלי, עכ"ל. ברם כששאלתי ממור"ר מרן שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א אם מותר לרחוץ בסבון בחול המועד, כתב לי "אין ראוי".

סימן ט'

הקוצץ צפרניו בעריו"ט אי שרי ליה לקוצצן בחוה"מ לכולי עלמא

שר"ע סימן תקל"ב (סעיף א'): מותר ליטול צפרנים בין דיד בין דרגל אפילו במספרים: הגה: אבל יש מחמירין ואוסרים, וכן הוא המנהג להחמיר שלא ליטול בין בסכין בין במספרים, אם לא לצורך מצות טבילה שנוטלן כדרכן בחול (סמ"ק ותוספות), ע"כ.

ובמ"ב (שם, ס"ק ב', ד"ה יש מחמירין וכו') כתב וז"ל: דסוברין דבזה שייך גם כן הטעם כדי שלא יכנס למועד כשהוא מנוול ויחתכם בערב הרגל. וכל הני דמותרין לגלח הנ"ל בסימן תקל"א מותרין ליטול צפרנים, ואם נטלן מערב יום טוב מותר ליטול בחול המועד, דהא יש מתירין לעולם כשגילח מערב יום טוב, ואף דאנן לא קיימא לן כן כנ"ל בסימן תקל"א סעיף ב', מכל מקום לענין זה דיש בלאו הכי הרבה דעות להקל אין להחמיר, עכ"ל. ועי' בשונו הלכות (תקל"ב, א'), ע"ש. ועי' נמי בספר מחשבת עם (עמוד קע"ו) מש"כ בזה, ע"ש.

ומשמעות דברי המ"ב ז"ל דבהיכא דנטלן מעריו"ט שרי ליטול בחוה"מ אפילו במספרים, מדלא חילק בזה ולא מידי, אמנם עי' בכף החיים (שם ס"ק ז') דמייתי בזה מהאלי"י רבה (שם, ס"ק א') דבכה"ג שרי ליטול דייקא בסכין ולא במספרים, ע"ש.

והנה בספר בית מלא להרה"ג מוה"ר משה לייב לוי שליט"א (או"ח, חלק א', עמוד קכ"ח) כתב דשאל מקמיה הגאון הגדול רבי מאיר בר אבא דסודופער זלה"ה במי שנטל צפרניו בערב החג, אי יכול ליטול בחולו של מועד, והשיבו בזה"ל: "המנהג הפשוט שלא לקצוץ אף בכה"ג, ובהערות דשם (ס"ק כ"ד) כתב וז"ל: בביאור תשובת הגאון בעל קנה בשם זלה"ה דהמנהג הוא שלא לקצוץ בכל אופן, אף כשקצץ צפרניו קודם כניסת החג, נראה בס"ד דהמעין במשנ"ב (תקל"ב, ב') יראה דמש"כ המג"א דבכה"ג דקצץ צפרניו מערב יו"ט שרי לקצוץ בחוה"מ, אינו אלא משום צירוף שיטות, דהא יש מתירין לעולם כשגילח מעריו"ט, ואף דהתם פסק בשו"ע (סי' תקל"א ס"ב) לא כן, מ"מ הכא דאעיקר דינא דקציצת צפרנים פליג השו"ע וס"ל דשרי, בכה"ג דקצץ צפרניו מערב יו"ט לא מחמירין עלי', עכ"ד. ואיכא אפא למיסבר דמאחר דקיבלנו עלינו דברי הרמ"א, נהגין הכא בכל ענין אף כשקצץ צפרניו מערב החג, ודוק, עכ"ל, וע"ש.

ולפענ"ד הדברים צריכים עיון רב מאחר דכל הפוסקים הביאו לדברי המג"א ז"ל דריש סי' תקל"ב, אשר הוא מקור דברי המ"ב ז"ל, ולא העירו בזה ולא מידי (וזלת דנו"ב בטעמא דמילתא כמבואר במחה"ש ובפמ"ג ולבושי שרד דהתם), ומשמע דשפיר סבירא להו כוותיה, והכי

מעולם במועד, ודבר ברור הוא, הלכך מותר לעשות כל מלאכות של מרחץ לצורך רחיצה במועד, ע"כ.

תו כתב הריטב"א ז"ל במו"ק (דף י"ח ב', סוד"ה ומאן) וז"ל: וברם מילתא דפשיטא היא שלא נאסר במועד מעולם אלא תגלחת וכיבוס בגדים, אבל כיבוס הראש ורחיצת מרחץ לא היה בגזירה מעולם ולא נזכר בשום מקום, ואנו אין לנו אלא מה שגזרו חכמים בלבד, וזה פשוט, ע"כ, וע"ש.

ובשו"ע סי' תקל"א (סעיף ח') כתב וז"ל: כל אדם מותר ליטול שפה בחול המועד: הגה: אפילו בפרהסיא, ומותר לחוף ולסרוק במועד אעפ"י שמשיר שער, ואין בזה משום גילוח (מרדכי ריש מועד קטן), ע"כ.

וצ"ע מ"ט השמיטו השו"ע והרמ"א ז"ל להא דמותר לרחוץ בחוה"מ, אחר דמייתי להא בחיבוריהם ב"י וד"מ הארוך, וביותר יל"ע דהרמ"א ז"ל בד"מ הארוך סי' תקל"א נקטי בלישניה וז"ל: "כתב עוד המרדכי רפ"ק דמו"ק דמותר לרחוץ ולחוף ולסרוק במועד אפילו שמשיר השער", ע"כ. והיינו דכללם בחדא מחתא, ואילו בהג' לשו"ע מייתי דייקא לחפיפה וסריקה והשמיטו לרחצה, וצ"ב.

מיהו עי' בביאור הגר"א (שם, ד"ה ומותר לחוף כו') דכתב וז"ל: דאף גילוח מותר מן הדין רק כדי שלא יכנס כו', משא"כ בכה"ג, וגדולה מזו אף להחם מרחץ מותר כמ"ש ספ"ק דע"א כ"א ב', כ"ש כה"ג, וכיון שאין בו משום שלא יכנס כו' ודאי דשרי להבא ממה"ה וכיוצא, אלמא אין בו מלאכה, עכ"ל, וע"ש. ועי' נמי בהגהות הגרעק"א (שם, ד"ה ואין בזה משום גלוח) דכתב וז"ל: "וכן כל רחיצה מותר", עכ"ל. ומייתי לי' נמי המ"ב ז"ל (שם, ס"ק כ"ב), ע"ש. ובכף החיים סי' תקל"א (ס"ק ח') מייתי למ"ש המרדכי, ולהא דמייתי ראי' להא משלהי פ"ק דע"ז וממ"ש רש"י ז"ל דהתם דלדין נמי שרי להחם מרחצאות בחוה"מ, וקמוסיף עלה וז"ל: וכן הוא בפירושו רש"י במו"ק דף י"ט ע"ב יעו"ש, וכן כתב הריטב"א בחידושו ר"פ ואלו מגלחין דרחיצה וכל מלאכת המרחץ מותרים יעו"ש. וכן כתב בית יוסף סימן תקמ"ד בשם תשובות הרשב"א, דתיקון המרחצאות שרי אפילו כוונתו מלאכתו במועד, דאף במרחצאות יש בהם חיי נפש משום רחיצת הגוף, דלא ליתי שחינא וכיבי יעו"ש, וכן כתב בתשובות בית דוד סימן ש"ה, שלחן גבוה סימן תקל"ד אות ז', מהריק"ש בסימן זה, ערך השלחן אות ב', רוח חיים אות ג', ועיין עוד לקמן סוף סימן זה בהגה, עכ"ל. ובכה"ח דהתם (ס"ק מ"ג) מייתי למ"ש הבי"ז ז"ל משמ"י דהמרדכי דמותר לרחוץ בחמין בחוה"מ, ע"ש.

וגבי אי שרי לרחוץ בחוה"מ בסבון, עי' בשו"ת באר משה (ח"ז, סימן פ"ח) דכתב בשלהי דבריו וז"ל: לרחוץ בבורית המנהג הפשוט להתיר, דהלא אפילו בשבת אין האיסור ברור כ"כ רק אנו נוהגים לאסור (עיין מ"ב סימן שכ"ו סק"ל), ועיין בספרי ב"מ (ח"ה סימן פ"ז) מה שהארכתי ברחיצת מי בורית בשבת, ובודאי במי בורית לית מאן דחש ל' להתיר בחוה"מ, אפילו אלו המתמירים בבורית קשה הבטלים במיעוטן, ועכ"ז מי שקבלה בידו מבית אביו וכיוצ"ב להחמיר ברחיצת בורית קשה יחזיק בודאי ובודאי במנהגו, אבל בבורית לח ליכא מנהג כלל, ואין להחמיר ולאסור, ולפענ"ד כמו דשרי נקוט השיניים עם משחה, ומעולם לא ערער בזה אדם, כמו כן רחיצת הגוף בבורית וכ"ש בבורית לח, דכל רחיצת הגוף להרבה בנ"א הוי צורכי הגוף בחוה"מ, וכ"ש ניקוי השיניים הוי צורך הגוף, ועוד יותר כמעט כאו"נ ודבר האבד מידי יום ביומו, עכ"ל, וע"ש.

ברם שו"מ בספר מועדים וזמנים להגאון האדיר רבי משה שטרנבוך שליט"א (ח"ד, סימן רח"צ) דבשלהי דבריו כתב בהא וז"ל: ולע"ד נראה שזהו הטעם ג"כ שיש אנשי מעשה נוהגין שלא לרחוץ כלל במועד בבורית (זייף), וכן שלא למשוח המנעלים, ויסוד טעמם שאין בזה צורך, ולא שרינן מלאכה בלי צורך במועד, והיינו שלכ"ע אם גופו מלוכלך או מנעליו מלוכלכים אין שום חשש כלל לסוך או לרחוץ בבורית או למשוח המנעלים, ואדרבה אם נמנע אולי פוגם בכבוד המועד, שאפילו בגדיו נתלכלכו במועד גופא בכתם רוחץ שם ואינו חושש, וכן מבואר להדיא בש"ע ר"ס תקל"ד ע"ש. רק אם גופו נקי שאין צורך למחק בבורית, רק רוצה לרחוץ בבורית דוקא כמנהגו תמיד ואין בזה צורך דלא ניכר, וכן במנעלים כשגם במברשת בלי משחה ואין לכלוך וסגי, כה"ג שלא נהנה אין להתיר במועד בחנם מלאכת ממחק וכמבואר במ"ב (סי' תקמ"א סק"ג) בשם הפמ"ג, וא"כ יש יסוד למי שמחמיר בכ"ז, ודו"ק היטב, עכ"ל, וע"ש.

אכן לכאורה נראה דאף אותם אנשי מעשה דמיירי בהו המועדים וזמנים, החמירו בזה דייקא כשאין ברחיצה בבורית שום צורך, ואפשר דשכיח זה בארצות הקרות, אך היכא דהאקלים חם כמדו' דרחיצה בבורית שפיר מיקרי צורך לכולי עלמא, דברחיצה גרידא בלא בורית לא יהני רחיצתו לאעבורי וזהמא מיני', וכהאי גוונא האריכו הפו' בכ"מ בהלכות בין המצרים, ואכמ"ל [וכע"ז איכא לאתווי מהא דשבת (מ"א א') רחץ ולא סך דומה למים ע"ג חבית, ע"ש]. ועי' נמי מ"ש הרהג"צ רבי נפתלי אשר ישעיה מאסקאוויטש שליט"א ממעליץ בספרו פירות האילן על הלכות חוה"מ סי' תקל"א (ס"ק י"ב) אדברי המועדים וזמנים, ע"ש היטב].

והשתא ראיתי להמועדים וזמנים גופי' דבתשובותיו תשובות והנהגות (ח"א, סימן ש"א) קמוסיף בהאי ענינא, וז"ל: בקיצור שלהי

אפילו רק רפואות, וכשהתירו התירו רפואות, וגם מלאכות מותר, עכ"ל.

ותנא דמסייע לדברי החוט שני איכא לאתויי ממאי דכתב הנשמת אדם (שלהי כלל ק"י) וז"ל: אף דלכאורה מדברי רי"ף ורא"ש שכתב הב"י סוף סי' תקל"ב משמע דדוקא לשתות לרפואה שאינו בשבת אלא משום שבות, משמע דמלאכה גמורה אסור, נ"ל דליתא, שהרי הקזת דם הוא מלאכה גמורה כדאיתא בה"ש שבת במלאכת שוחט, ואפ"ה מותר להקזיז דם לבהמה בחוה"מ כדאיתא בסי' תקל"ו, וכ"כ תוס' בהדיא במ"ק דף י', וא"כ כ"ש לצורך גוף האדם דאין לך דבר אבד גדול מזה, והא דתני בתוספתא שותין מי דקלים כו' היינו משום שרצה לאשמועין שבראשונה היו אוסרים אפילו בזה, וצ"ל שהיו סוברים דדוקא מה שהוא לצורך אוכל נפש מותר, ובודאי לא מיירי בחולי הכולל כל הגוף דזה אפילו בשבת מותר אלא באדם בריא, עד שבא ר"ע והתיר זה אפילו לבריא, אבל במקום חולי לא גזרו כלל, עכ"ל. ועי' במאי דהעיר להאמור ע"ד המג"א ז"ל, ע"ש, ודוק בזה.

ויש לדון במאן דאית ליה מיחוש בעלמא אי שרי ליה ליעביד רפואה אף הכרוכה בעשיית מלאכה דאורייתא בחוה"מ, ולקושטא דמילתא מדברי התוספתא ומפרשי' והיית לישנא דמרן ז"ל בשו"ע משמע דכל רפואה מותר בחוה"מ, ולא חילקו בגדר זה, ואם כן לכא"ו מישרא שרי, ברם מרהיט לישנא דהפ"ג ז"ל (דהביאורו נמי המ"ב והכה"ח) משמע דהיתר נמי לחולה ואף שאין בו סכנה, הא מיחוש בעלמא לא, וצ"ע.

מיהו עי' בספר קדושת המועד (פ"ג, הערה ח') דכתב בתו"ד וז"ל: ומבואר במשנ"ב סי' תקל"ב סק"ה דלאו דוקא בחולה שנפל למשכב התירו, דה"ה במיחוש בעלמא, דמ"מ הוי צורך הגוף (מוכח מהא דכתב ביו"ט אסור, ובחולה ממש גם ביו"ט מותר), ומש"כ בביה"ל סוף סי' תקל"א חולה שנפל למשכב כתב כן לרווחא דמילתא דבאופן זה בודאי מותר, עכ"ל. ולפ"ז יש לדחות לדברינו דלעיל [ועי' בס' שער המועדים ה"ל חוה"מ (פ"ה ס"ב)], ויל"ע להאמור.

שו"ר במ"ב מהדו' דרשו דבהערות לס' תקל"ב (הערה ו') העירו דבמ"ב סי' תס"ח (ס"ק ל"ח) כתב שהקזת דם מותרת בחוה"מ גם למי שאינו חולה, ועושה כן רק לבריאות בעלמא, ודכן משמע ממ"ש המ"ב סי' תר"מ (ס"ק י"ב) גבי המקזיז דם שחיב בסוכה, דמיירי במקזיז דם שלא לרפואה אלא רק לשמירת הבריאות, ומבואר דשרי זה בחוה"מ, ע"ש. ומאי דמשמע בביאורו דסי' תקל"א (ד"ה כל אדם) שלא התיר רפואה למי שאינו חולה כלל, ועושה כן רק לבריאות בעלמא, יישבו בזה בהערותיהם לשם, ע"ש בדבריהם. ועי' נמי בספר פירות האילן על ה"ל חוה"מ סימן תקל"ב (ס"ק ד') דהתיר עשיית מלאכה בחוה"מ אפי' עבור מיחוש בעלמא, וגם מותר לכוון מלאכתו לזה, אך במדת האפשר ראוי לסדר עניני הרפואה לפני החג, ע"ש היטב. וע"ע בספר שמירת המועד כהלכתו (פ"ב, הערה ק"ח), ע"ש, ואכמ"ל.

והלום שאלתי למו"ר מרן שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א גבי מי שיש לו מיחוש בעלמא אי שרי ליה ליעביד רפואה אף הכרוכה בעשיית מלאכה דאורייתא בחוה"מ, וכתב לן מו"ר מרן שליט"א "אסור".

והגאון המפורסם רבי סיני אדלר שליט"א כתב לן בהאי ענינא וז"ל: בס' תקל"ג א' מבואר דלצורך המועד מותר לעשות מלאכה שבי"ט היא אסורה מן התורה, ממילא גם תרופה אפילו למיחוש בעלמא מסתבר שמותר, עכ"ל.

אחר זמן ראיתי דיש לדון בכל האמור נמי ממ"ש הגר"ח הורוביץ זלה"ה אב"ד אוהעל בשו"ת בית ישראל (חאו"ח, סימן נ"ד), ע"ש היטב, ועי' בשו"ת שבט הקהתי (ח"ב, סימן קפ"ה) ע"ש, ואכמ"ל.

סימן י"ב

בענין קציצת דקל בחוה"מ עבור נסורתו

כתב מרן ז"ל בבית יוסף סי' תקל"ג וז"ל: גרסינן בגמרא (מו"ק י"ב ע"ב) אמר רב חננאל אמר רב קוצץ אדם דקל במועד אע"פ שאינו צריך אלא לנסורת שלו, לייט עלה אביי רב אשי הוה ליה אבא בשלנייא, אול למיקצייה בחולא דמועדא, א"ל רב שילא משלנייא לרב אשי מאי דעתיך דאמר רב חננאל אמר רב קוצץ אדם דקל במועד אע"פ שאינו צריך אלא לנסורת שלו, הא לייט עלה אביי, א"ל לא שמיע לי כלומר לא סבירא לי, אישתמיט נרגא, בעי למיפסקיה לשקיה, שבקיה והדר אתא. ומשמע דלא קיימא לן כרב חננאל כיון דרב אשי הדר ביה, אבל בהגהות אשירי" (פ"ב סי' ט"ז) בשם אור זרוע כתב דנראה בעיניו דהלכה כרב חננאל, ונראה דטעמו משום דרב אשי לא סבר לה לדאביי, והא דאשתמיט נרגא בעא למפסקיה לשקיה לאו משום דלית הלכתא כרב חננאל, אלא מפני שזלזל בכבודו של אביי ואמר לא סבירא לי, והלך לעשות מעשה כנגדו, ונראה שלזה נתכוין רש"י שכתב אישתמיט נרגא בעי למיפסקיה לשקיה דרב אשי משום דעבר אדאביי, ומכל מקום הפוסקים שהשמיטו להו נראה שסוברים דלית הלכתא כרב חננאל, ע"כ.

ובשער הציון סי' תקל"ג (ס"ק ג') כתב בתו"ד וז"ל: ונתבאר עוד בפוסקים דלא התירו לקוץ עצים אלא בשצריך להם גופא, אבל בשצריך רק לנסורת אסור, עכ"ל. והכי נמי עי' בכף החיים (שם, ס"ק ה', ד"ה ולקוץ עצים וכו') שכתב וז"ל: אבל לקוץ דקל משום דצריך

לנסורת הסכמת הפוסקים לאסור, בית יוסף, אליה רבה אות א', בגדי ישע, חיי אדם כלל ק"ח אות ב', מקרא קודש סימן נ"ד בליקוטי רימ"א אות ב', עכ"ל, וע"ש.

ואנא עבדא חיפשי חיפוש מחופש בספרן של ראשונים, וראיתי דפליגי בהא מילתא, וריש מילין נימא בזה דעת האוסרים דסתמו רבותינו הפוסקים כוותיהו, דהנה ברי"ף גיאות ה"ל חוה"מ כתב וז"ל: "קוצץ אדם דקל במועד ואע"פ שאין צריך אלא לנסורת שלו, לייט עלה אביי, וכן הלכה", ע"כ. והכי נמי כתב בפסקי ריא"ז וז"ל: "הקוצץ דקל ואינו צריך אלא לנסורת שלו אסור, שלא התירו להערים אלא בדבר שאינו ניכר כל כך, אבל זה שאינו צריך אלא דבר מועט ועושה דבר גדול הרי ניכר שלצורך החול הוא עושה", ע"כ. וכ"כ באגודה וז"ל: "דיקלא ואין צריך אלא לנסורת, פרי" דאסור" [הובאו דבריהם בקובץ שיטות קמאי למו"ק (י"ב ע"ב), ע"ש].

ומאיך הרבא"ה (סימן תתכ"ז) כתב וז"ל: "וקוצץ אדם דקל בחולו של מועד ואף על פי שאינו צריך אלא לנסורת שלו", הרי דהתיר זה בהדיא. ודכוותה יש לדון ממ"ש בספר המאורות וז"ל: קוצץ אדם דקל בחולו של מועד אע"פ שאינו צריך אלא לנסורת שלו, קוצצים עצים במועד לצורך המועד, ושלא לצורך המועד אסור, ואם קצץ והותר הרי זה מותר, ובכל הני צריך שלא יערים, ע"כ. [והו"ד בקש"ק (שם) ע"ש]. ומשמע מרהיט דבריו דספר המאורות דסבירא ליה דכל דאמנם צריך להנסורת שרי למיקצץ הדקל עבורו, ומ"ש בשלהי דבריו "ובכל הני צריך אלא יערים", היינו למימר דדייקא באופן שנצרך הוא להנסורת שרי, הא לאערומי אסור הוא, ודוק בזה [ועי' בסמוך].

ובשיטה לתלמיד רבינו יחיאל מפאריס מייתי בהא פלוגתא וז"ל: "**וכתב רבי יב"ם** לית דחש להא דרב חננאל דהא לייט עלה אביי, ואי משום רב אשי דבתראה הוא, הא הדר ביה ואתא לביתיה, ועוד (בבריתא) [דבריתא] דלעיל פליגא עליה דרב, וכולה הלכתא פסיקא היא, דשריא לטחון ולהותיר, להטיל שכר ולהותיר, לקוץ עצים ולהותיר, ובלבד שלא יערים, ומורי ה"ר יחיאל ז"ל כת' דרבי יב"ם אזיל לפום שיטתיה דפי' לעיל דרבי פליגא עליה דרב, ולית הכי כדפרי', אלא אדרבה נראה לי למורי ה"ר יחיאל לפסוק כרב חננאל, דהא רב אשי דהוא בתראה כותיה ועבד עובדא הכי, ומעשה רב, ועוד דמשמע בסמוך דאביי הדר ביה, מדשרי למיעקר שומשמי משום נזייתא דאית ביה, וכ"ש דשרי למיקץ דיקלא משום צורך הנסורת, ע"כ.

ובבית הבחירה להמאירי ז"ל (מו"ק, ד"י"ב ב') כתב בהא וז"ל: מי שצריך לדבר מועט, ואי אפשר לו אלא על ידי מלאכה מרובה כגון לנסורת של עץ, ואי אפשר לו בכדי צרכו, אא"כ קוצץ דקל ומנסרו מותר, אלא שהדבר מכוער וראוי להמנע ממנו אא"כ הוא צורך גדול, ע"כ. וע"ש. ולמעשה כאמור לעיל הכרעת רבותינו הפוסקים ז"ל דאסור לקוץ דקל משום דצריך לנסורת.

והוי יודע דמרהיט דברי הפוסקים משמע דכל הא דאסור למיקץ דקל לבעבור נסירתו בחוה"מ, היינו בהיכא שקוצצו עבור הנסורת דנפקא מיניה בעת הקציצה ותו לא. אך אם אמנם רצונו לקצוץ הדקל ע"מ ליעביד מכולו נסורת עבור צרכי אוכל נפש וא"א לו באופ"א, לכא"ו דא מילתא מישרא שריא. ועי' בשו"ע ה"ל יום טוב סימן תק"א (סעיף ב') ובמ"ב (שם, ס"ק ח') ושע"צ (שם, ס"ק י'). ועי' מאי דכתיבנא בספרנו ענפי משה בהלכות ועניני יום טוב (סימן מ"ד) בענינא דביקוע עצים בחוה"מ, ע"ש. ויש לדון בזה.

האמנם דיש לעיין בזה מהא דכתב המ"ב סי' תקל"ז (ס"ק ט"ו) וז"ל: דכל שהוא לצורך אוכל נפש אפילו טרחא יתירא התירו, ועיין בפרי מגדים שכתב דיש לומר דוקא צורך המועד באוכל נפש, הא לצורך המועד מכשירי אוכל נפש וכדומה יש לומר דטרחא יתירא אסור, אמנם בחידושי הרמב"ן (בליקוטיו) על מועד קטן כתב בהדיא דמכשירי אוכל נפש כאוכל נפש, וכעין שהתירה התורה והשוותה מכשירי אוכל נפש כאוכל נפש כשאי אפשר לעשותו מערב יום טוב, עכ"ל, וצ"ע.

תו יש לדון בהיכא דשחט בחול המועד ואין לו במה לכסות הדם, אי שרי ליה לקצוץ דקל ע"מ לכסות הדם בהנסורת דתיפוק מיניה בעת הקציצה (עי' שו"ע יורה דעה סימן כ"ח ס"ד ובנו"כ דשם, ובדרכת"ש (שם, ס"ק קע"ה) מאי דכתבו גבי כיסוי הדם בנסורת חרשים, ע"ש) [כן עוררני האברכים המופלגים ר"ה בן דוד נ"י ור"י חיימוב נ"י], ולפענ"ד נראה מסברא דיש מקום להתיר זה מדהוי ליה צרכי מצוה, וחזינן בכמה דוכתין היתר עשיית מלאכה לצרכי מצוה בחול המועד, ומיהו יל"ד בזה טובא, וצ"ע. והגרא"ש קניבסקי שליט"א כתב לן בזה וז"ל: קשה להתיר בזה, דאינו מן התנאים המותרים במועד דלא הוי דבר האבד, והוי טירחא יתירא ואביי לייט עלה, עכ"ל, ויל"ע בהא.

והנה כתב מרן ז"ל בב"י סי' תקל"ג (ד"ה מותר לעקור פשתן וכו') בתו"ד וז"ל: וכתב רבינו ירוחם כל דבר שצריך לצורך המועד אפי' שלא יהיה לצורך אכילה כגון פשתן לחפיפה וכל כיוצא בזה מותר לעקור, משמע מלשונו שאינו יכול לעקור אלא כדי מה שצריך, אבל ה"ה כתב הר"א פי' לחפיפה לנוי הנשים לחוף בו הפנים, לפי שאין דרך הפשתן לעקור לחצאין התירו לעקורו כולו כיון שצריך למקצת, עכ"ל. וטעם זה צ"ל גם בעקירת כשותא ושומשמי, ע"כ. ובדרשה (שם, ס"ק א') מייתי למ"ש הב"י, וכתב עלה וז"ל: משמע מדבריו דס"ל דפליגי אהדדי, ולעד"נ דנוכל לפרש דלא פליגי אהדדי, ומ"ש המ"מ שאין

דרך לעקור לחצאין, ר"ל גבעול אחד אין דרך לעקור לחצאים ליקח מה שצריך לחפיפה ולהשאיר העיקר בקרקע, ולכך התירו לעקור כל הגבעול, אבל לעקור שדה כו' לא התירו, ולפ"ז לא פליג אר' ירוחם, עכ"ל, וע"ש. ועי' נמי במגן אברהם (תקל"ג, ה') דמייתי למ"ש הב"י, ואיהו קמפרש דאף המ"מ מודי דאינו יכול לעקור אלא מה שצריך, דלא עדיף מדבר שהוא צורך אכילה, "אלא כוונתו שהנשים א"צ לכל הגבעול אלא לזרע הפשתן, וה"א שלא יעקור אלא יקצור ראש העליון, קמ"ל דשרי לעקור כולו, כנ"ל ברור", ע"ש. (וע"ע במ"ב (שם, ס"ק י"א) ובכה"ח (שם, ס"ק ט"ז) ע"ש).

ובריא מילתא דאין להא שייכות גבי דקל דבעי לקוצצו עבור הנסורת דליה, דהא דגבעול פשתן, הפשתן הוא העיקר, והגבעול מחזיקו, וכיון שהדרך בחול לעקור הגבעול כולו יחד עם הפשתן, לא אטרחרוהו רבנן לשנות מכפי מה שעושה בחול, ושרי לעקרו עם השורש (עי' במ"ב הנ"ל), ברם בדקל פשיטא שאין עומד הוא עבור נסירתו, אלא דאפשר נמי להפיק תועלת מנסירתו כשקוצצו, וכיון שאין הדרך בחול לקצוץ דקל עבור נסירתו ממילא לא התירו זה בחוה"מ.

והלום ראיתי בספר חידושים וביאורים עמ"ס מו"ק (ד"י"ב ע"ב ד"ה ר"י שרא למיעקר כיתנא ולמיקטל כשותא ולמיעקר שומשמי כו') דכתב וז"ל: דבר הנלמד מענינו הוא דכל הני עוקר דבר גדול אף שאינו צריך אלא לחלק קטן דומיא דדקל לנסורת, ובשומשמי מפורש בלשון הגמ' לנזיז דאית בהו, וכן כיתנא לחפיפה לפי המפרשים לחפוף בו, עי' במ"ב סי' תקל"ג ס"ב דרך זרע הפשתן משמש לחפיפה, ומסתמא גם כשות בשכר רק חלק ממנו משמש בזה, עכ"ל.

ואיכא לעיוני בהא למאי דחילקנו לעיל בין דקל לנסורת לבין פשתן וכה"ג, ומיהו נראה דעיקר כוונתו דחחו"ב היינו למימר דאחר דמייתי גמרין הא דדקל לנסורת, מייתי נמי דוגמי דבהם נמי עוקרם כולם ומשתמש בקצתם, ואע"ג דחלוקים המה בשרשם וכדפרישית, וק"ל.

סימן י"ג

היכא דאית ליה שיכר ישן אי שרי להערים וליעביד שיכר חדש בחוה"מ [כשאין החדש עדיף מן הישן] והמסתפק

כתב הר"מ ז"ל בה"ל שביתת יום טוב (פ"ז ה"ח) וז"ל: מטילין שכר במועד לצורך המועד, ושלא לצורך המועד אסור, אחד שכר תמרים ואחד שכר שעורים אף על פי שיש לו ישן מערים ושותה מן החדש, שאין הערמה זו ניכרת לרואה, וכן כל כיוצא בזה, ע"כ.

והראב"ד ז"ל השיג עלה (שם, ד"ה אע"פ שיש לו ישן מערים ושותה מן החדש) וז"ל: א"א הא דלא כהלכתא, דר' יוסי ברבי יהודה הוא דאמר הכי, ופליגי רבנן עליה (מו"ק י"ב ב'), אבל בודאי אם החדש טוב לו מן הישן שלא מדרך הערמה מותר, ע"כ. ועי' בנושאי כלי הר"מ ז"ל מש"כ בהא.

ובטור סי' תקל"ג כתב וז"ל: ואם יש לו שכר ישן, ומערים לעשותו חדש שאומר שחפץ יותר בחדש, כתב הרמב"ם ז"ל דמותר, ואדוני אבי הרא"ש ז"ל לא הביא זה בפסקיו, ונראה שדעתו לאסור דפלוגתא דתנאי הוא, ע"כ. ומרן ז"ל בבית יוסף (שם, ד"ה והרמב"ם) מייתי למ"ש הר"מ והראב"ד ז"ל, ולמ"ש המ"מ דהר"מ ז"ל פוסק להקל בשל דבריהם, ודבהלכות הרי"ף גיאית (ח"ב, עמוד י"ט) פסיק כת"ק דאסור להערים, וכתב אהא הב"י וז"ל: "**וכיון דלא אשכחן מאן דשרי אלא הרמב"ם הוה ליה יחידאה, ולא נקטינן כותיה בהא**", ע"כ. והכי נמי ס"ל להב"ח (שם) להלכתא, דכ' וז"ל: ולענין הלכה נקטינן ככל הפוסקים דכל הערמה דהכא אסור לרבנן שהם רבים כנגד רבי יוסי ברבי יהודה, ע"כ, וע"ש בכ"ד. וכפ"מ מרן ז"ל לדינא בשו"ע סימן תקל"ג (סעיף א') ע"ש. וע"ע בדרכי משה הארוך ריש סימן תקל"ג דמייתי למ"ש הב"י ז"ל, ע"ש היטב.

ברם במאי דכתב מרן ז"ל בבית יוסף דדעת הר"מ ז"ל יחידאה, הנה עי' במ"ב סי' תקל"ג (ס"ק ט') ובשע"צ (שם, ס"ק י"א) דכתב דהראב"ן ז"ל (=עי' בראב"ן מו"ק סימן תס"ז) קאי בשיטתו דהר"מ ז"ל, והכי נמי עי' בכף החיים (שם, ס"ק י"א) דמאיך מייתי חבל ראשונים דאסור זה, ומאיך מייתי דברוקח (סימן תצ"ר) כתב כדברי הר"מ ז"ל.

ואלה מוסיף על הראשונים, דמצאתי בחידושי הר"ן ז"ל למו"ק (ד"י"ב ב') דכתב בתו"ד וז"ל: ר' יוסי בר יהודה אומר מערימין, וקימ"ל **כותי** דאפי' ביו"ט (שני) שרי הערמה, כההיא דאמרין (ביצה י"ז א') ממלאה אשה קדרה בשר אע"פ שאינה צריכה אלא חתיכה אחת, ומולח אדם כמה חתיכות אע"פ שאינו צריך אלא חתיכה אחת (שם י"א ב'), ע"כ.

והכי נמי כתב בפסקי הרי"ד (שם, והו"ד בקובץ שיטות קמאי למו"ק ח"א עמוד רמ"ו) וז"ל: **והיל' כו' יוסי ביר' יהוד'**, דהא אפי' ביום טוב התרנו הערמה כדאמרי' (ביצה י"ז א') ממלאה אשה קדרה בשר אע"פ שאינה צריכה אלא חתיכה אחת, ומולח אדם כמה חתיכות אע"פ שאינו צריך אלא חתיכה אחת, ע"כ.

וכן כתב בפסקי ריא"ז (הו"ד בקש"ק שם עמוד רמ"ז) וז"ל: מטילין שכר במועד לצורך המועד, ושלא לצורך המועד אסור, אחד שכר תמרים ואחד שכר שעורים, **ואע"פ שיש לו ישן מערים ושותה מן החדש**, ע"כ. ומכל הא צ"ב דחזינן לרבים מהראשונים ז"ל דקאו בשיטתו דהר"מ ז"ל דשרי להערים, וצ"ע.

תמינהי מאי אולמי' להתפלא על חיי"א יותר מהמג"א שג"כ סתם, ולפי הפמ"ג סמך על המעיינים, עכ"ל.

ואנא עבדא כתלמיד הון קמיה רביה בקרקע, נקיטנא בשיפולי גלימא דמו"ר זצוק"ל ואמינא דלכאורה מלישנא דהמג"א ז"ל דכתב "אפילו אין נמצאים אחר המועד", משמע דאין הפירות נמצאים כלל, ומהא מוכרח דאין המדובר בפירות שלו, דאילו ה' המדובר בפירות שלו להיכן אזלו, ובעל כרחין דמיירי כדאוקי לה הפמ"ג ז"ל, או בפירות דהפקר דבזה שפיר יתכן שיקטפום עוברי דרכים, או בפירות דעכו"ם שיתן לאחרים ללקטן וימכרם להם, וזהו דכתב המג"א ז"ל דמלאכה גמורה אינה מותרת אלא בדבר האבד, ועבורי רווחא ל"מ פסידא, והיינו שכאמור כיון דמיירי בפירות דהפקר או דעכו"ם ממילא ל"ש למימר עלייהו דהוון דבר האבד, זולתי דאית בהו עוברי רווחא דל"מ פסידא. ולפי"ז מיושב נמי מאי דלא פירש המג"א ז"ל בהדיא דמיירי בזה האופן, והיינו מחמת דמוכרח הוא מלישני, ועל כן נמי החיי אדם שהעתיקו להלכתא לא פי' כן בהדי' מחמת דמבואר זה בלישני גופי' וכדיביארנו [ועי' במחה"ש (שם) ובערוה"ש (שם, ס"ק ו')]. וכתבתי כל זה לפום ריהטאי, ויל"ע בזה.

סימן ט"ז

אי שרי לצייד דגים שאומנותם בכך לצוד דגים בפרהסיא בחול המועד

שו"ע סימן תקל"ב (סעיף ד'): צד אדם דגים כל מה שיכול לצוד ומולח הכל במועד, שהרי אפשר שיאכל מהם במועד אם יסחוט אותם ביזו פעמים רבות עד שיתרכו (ומותר לצודן בפרהסיא שניכר לכל שהוא לצורך המועד) (מרדכי, ע"כ).

תו כתב השו"ע (שם, סעיף ה') וז"ל: כל מלאכות שהם לצורך המועד, כשעושין אותם אומניהם עושין בצנעה. כיצד, הציידים (של חיות ועופות) והאוחזים והבוצרים למכור בשוק הרי אלו עושים בצנעה לצורך המועד, ע"כ.

והנה במג"א (שם, ס"ק י, ד"ה חיות ועופות) כתב וז"ל: כוונת רמ"א לאשמעי' דדגים שרי כמ"ש סס"ד בשם המרדכי, ומ"מ צ"ע מנ"ל הא, דהרי המרדכי מיירי במי שאינו אומן כדאיתא בגמרא שהביא, אבל הרב"ש שפסק כהרמב"ם דדוקא אומן אסור לפי שעושה הרבה ביחד, א"כ אף בדגים אסור בפרהסיא, עכ"ל, וע"ש בכ"ד.

ויש לעיין בהא, דהנה הכי כתב במרדכי (מו"ק, סימן תתנ"ה): "אבל צייד דגים שהדבר ניכר שהוא לצורך המועד היה נראה להתיר אף בפרהסיא, מדאמר' לעיל ספ"ק שרא למיזל ולמיצד, משמע בפרהסיא, ויש לדמותו לתבלין שניכר שהוא לצורך המועד ושריין בגמרא", ע"כ. והא חזינן דהמרדכי נקיט בלישני "צייד דגים", ובפשיטות שם יתננה לאומנים שאומנותם היא לצוד הדגים, ולא להצד דגים לנפשי'.

וביותר יש להוכיח כן מהא דהמרדכי כתב דבריו בסמוך למאי דסליק לעיל מינה "הציידין צייד עופות (הרשתות והנסרות) [והבששות והגרסות] מוכרין בצנעה לצורך המועד", דזה ודאי איירי במי שאומנותו בכך, ועלה גופא הוא דכתב המרדכי דאיכא לחילוקי בין צייד עופות ושאר אומנים לצייד דגים. ומאי דמקשי המג"א ז"ל דאברי הרמ"א ז"ל ממאי דמייתי המרדכי ראי' לדבריו מהא דמו"ק (י"א א') דשרא להו רבא למיזל ולמיצד, וקמפרש המג"א ז"ל דהתם לא מיירי באומן, לכא' אי מהא אית לן למימר דמדלא מפליג בגמ' למי התיר רבא למיזל ולמיצד משמע דבכלל זה נמי לצייד דגים, ולא דוקא ליחידיים.

אמנם בשיטת' דמרון בשו"ע ז"ל יש לדון טובא כמאן סבר, דהנה המג"א דמייתנין לעיל כתב בדעת' וז"ל: "אבל הרב בית יוסף שפסק כהרמב"ם דדוקא אומן אסור לפי שעושה הרבה ביחד, א"כ אף בדגים אסור בפרהסיא", ע"ש. ומאי דמרון ז"ל מייתי לדברי המרדכי ביתה יוסף, ולא העיר עלה ולא מידי [אכן למאי דמוקי המג"א ז"ל בדברי המרדכי דמיירי ביחיד ולא באומן ליכא לאוכוחי מינה, ומיהו הערנו לעיל דלכאורה מלישנא דהמרדכי משמע דקאי באומן, וצ"ע].

ברם אפשר דיש לומר דמרון השו"ע ז"ל ס"ל דצייד דגים אף אומנים מותרים לעשות אומנותם בפרהסיא, ומאי דכתב המג"א ז"ל "אבל הרב בית יוסף שפסק כהרמב"ם דדוקא אומן אסור לפי שהוא עושה הרבה ביחד, א"כ אף בדגים אסור בפרהסיא", אמיןא דהא גופא השמייענו מרון ז"ל במאי דכתב (סעיף ד') צד אדם דגים כל מה שיכול לצוד וכו', דכיון דליחידיים נמי שרי לצוד כמות גדולה של דגים [ולכא' אף הרבה ביחד], אם כן לא גריעי אומנים מיחידיים ולהו נמי מישרא שרי, והא דלא פירש מרון ז"ל בשו"ע (סעיף ה') דצייד דגים שאני משאר ציידים, אפשר דקסמך אמ"ש לעיל מינה (סעיף ד') וכדפרישנא, כנלפע"ד, ויש להביא זה במשקל כור הבחינה.

אחר שכתבתי כל זה ראיתי לרבינו הח"ח ז"ל דכתב בביאור הלכה שלהי סימן תקל"ג (ד"ה של חיות ועופות וכו') וז"ל: עיין מה שכתבנו במשנה ברורה דכמה פוסקים חולקין וכו', ונבאר בקצרה, דזה לשון המרדכי הציידין צייד עופות והדשושות והגרסות מוכרין בצנעה לצורך המועד, אבל צייד דגים שהדבר ניכר שהוא לצורך המועד היה נראה להתיר אף בפרהסיא, מדאמרין לעיל סוף פרק קמא שרי למיזל ולמיצד, משמע בפרהסיא, ויש לדמותו לתבלין שניכר שהוא לצורך

ארוך, או לכסות בו תמרים ותאנים המתייבשים בחמה, וצריך לכסות מפני הטל, ולא נהירא, ע"כ.

ובחי' הריטב"א (שם, ד"ה חזי לחפיפה) פירש דא מילתא באופ"א וז"ל: פי' ששווין את הזרע, והנשים חופפות בו פניהם ורגליהם להחליק בשרם ולצחצח מראיהו, ע"כ. וכן פי' עוד מרביתו הראשונים.

והנה בשו"ע סימן תקל"ג (סעיף ב') כתב וז"ל: מותר לעקור פשתן מפני שראוי לכסות בו את האוכלים, ולעקור כשות שראוי להטיל בו שכר לצורך המועד, ולעקור שושמין שהיבשים שבו ראויים לאכול מיד, ע"כ. ועי' במ"ב (שם, ס"ק י"א, ד"ה מפני וכו' האוכלים) דכתב וז"ל: כגון תאנים ותמרים המייבשין אותן בחמה וצריכין לכסותן בלילה מפני הטל, וכל זה אם הוא עושה לצורך זה, ואפילו בזה לא שרי לעקור אלא בכדי מה שהוא צריך, וה"ה אם הוא צריך לזרע הפשתן לצורך חפיפה ששווין אותו, והנשים חופפות בו להחליק בשרן ולצחצח מראיהו, דשרי לעקור הפשתן בשביל זה, ואע"ג דבשביל זה לא היה צריך לתלוש רק ראש הגבעול לא הטריחוהו חכמים לשנות מכפי מה שהוא עושה לצורך זה, וגם בזה אינו מותר אלא בכדי צרכו, עכ"ל. ועי' בשעה"צ דהתם, ע"ש היטב.

והשתא יש לעיין, דהנה כתב השו"ע לקמי' סימן תקל"ח (סעיף ד') וז"ל: מי שיש לו תאנים שטוחים בשדה ליבש וירא מהמטר, מותר להפותם בקש אפילו חיפוי עב, ע"כ. וכתב עלה המ"ב (שם, ס"ק י"ד, ד"ה להפותם בקש) וז"ל: ומוכח בירושלמי דאפילו לעקור קש מן המחומר מותר לצורך זה [הריטב"א בחידושו], עכ"ל. וצ"ב מ"ט מייתי לה המ"ב ז"ל מדברי הריטב"א ז"ל דכ"מ בירושלמי, והא לפום מאי דנתבאר לעיל איכא לאוכוחי כן נמי משיטתיה דהבבלי, לפום מאי דפי' רש"י ז"ל ודעימיה גבי היתר עקירת פשתן ע"מ לכסות בו אוכלים, וכדמייתי לה המ"ב ז"ל לעיל. וליכא למימר דבמ"ב ז"ל מייתי לה דייקא מהריטב"א ז"ל, ולפי דלהריטב"א ז"ל גופי' גבי עקירת פשתן לא מיירי בצריך לו לכסות אוכלין וכדפי' לה דהוא עבור זרע הפשתן שחופפות בו הנשים וכו', דהא המ"ב ז"ל קמפרש בכאן לדברי השו"ע ז"ל, והרי השו"ע ז"ל גופי' קמפרש לעיל דהא דשרי לעקור פשתן היינו עבור כיסוי אוכלין, ואכתי אפשר דהשו"ע ז"ל גופי' דלא פירש גבי כיסוי אוכלין בקש דשרי למיעקר ליה נמי מן המחומר, הוא לצד דקסמך אמ"ש לעיל גבי פשתן דחזינן דשרי למיעקר ליה מן המחומר לצורך כיסוי אוכלין, וצ"ב.

איברא דלפענ"ד יש לבאר בזה, דהנה הריטב"א ז"ל במו"ק (י"ג ב', ד"ה מחפין את הקציעות בקש) [דמייתי ל' המ"ב ז"ל] כתב וזה לשונו: פי' מפני חשש גשמים, ר' יהודה אומר שאין מחפין אלא מעבין בלבד. ופירשו בירושלמי שלא נחלק ר' יהודה אלא בקש מחומר שצריך טורח גדול ומלאכה לעקרו, אבל בקש תלוש מותר, מידי דהוי אמחצלת שמותר לפרוס אותה על גב פירות או לבנים, וק"ל כרבנן דקיימי כר' יוסי דשרי כל טרחא מפני דבר האבד, ע"כ, וע"ש היטב. ולפי"ז מבואר דגבי תלישה מקש מחומר עבור כיסוי פירותיו הו"א למיסר זה מפני הטרחה דאיכא בהא, וקמ"ל דבהא נמי שרי, ומשו"ה גבי קש קמייתי המ"ב ז"ל דייקא מדברי הריטב"א ז"ל עפ"ד הירוש', ולא יליף לה מהיתר עקירת הפשתן, דאה"נ להמבואר ה" מקום לחלק בין עקירת פשתן לעקירת קש, וקמ"ל להלכתא דבקש נמי שרי למיעקר' עבור כיסוי פירותיו, והבן.

סימן ט"ח

בענינא דלקיטה בחוה"מ לצורך כבישה

שו"ע סימן תקל"ג (סעיף ג'): פירות שנתבשלו קצת ונאכלין על ידי הדחק, מותר ללקטן כדי לאכלן, ואם ליקטן לאכלן והותיר וחושש שמא יתלעו אם לא יכבשם להוציא ליחה מהם יכול לכבשם, אבל אסור ללקטם תחילה כדי לכבשם, ואם הוא דבר שאינו נמצא אחר המועד מותר לקנותו ולכבשו, ע"כ.

ובביאור הלכה (שם, ד"ה אסור ללקטם תחילה כדי לכבשם) כתב וז"ל: עיין במגן אברהם שכתב דכונת השלחן ערוך הוא אפילו לא ימצא אחר המועד, דליקוט הוא מלאכה גמורה, ואינה מותרת אלא בדבר האבד, ועבור רווחא לא מקרי פסידא, ולדידה מיירי השלחן ערוך כשהיו הפירות של הפקר, או שרוצה לקנות מעכו"ם [פמ"ג], ורוצה לומר דאילו אילן של ישראל ויתקלקלו לאחר המועד בודאי הוא דבר האבד ושרי, ועיין לקמיה מה שנכתוב בזה, ולפלא על החיי אדם בכלל ק"ו סעיף ו' ובכלל ק"ח סעיף ב' שהעתיק דברי המגן אברהם, ולא העתיק דמיירי בפירות של הפקר או על כל פנים בקונה מעכו"ם, עכ"ל.

ברם בספר בעקבי תלמוד למור' מרון הגה"צ רבי יעקב אדלשטיין זצוק"ל הגאב"ד דרמת השרון (סימן מ"ח) מייתי לדברי הביאור'ל, וכתב עלה וז"ל: והעירנו האברך הרה"ג זילברמן נ"י בישוב החיי"א, ובאמת גם את המג"א שסתם כל כך ולא סבירא להו אוקימתא דפמ"ג, דהנה לשון מג"א הוא אפילו אין נמצאים אחר המועד, וכנראה הבין בעל המשנ"ב דהסיבה שאין נמצאים, מחמת שיתקלקלו, ככתוב להדיא בלשונו בביה"ל, אך נראה לפרש אין נמצאים הפירות הראויים לכבישה דהיינו בשלים קצת, דלאחר המועד יהיו בשלים לגמרי, ולא יצליחו לצורך כבישה, אבל לא יתקלקלו, ואין כאן אבד, ועל ביה"ל

[ובארחות חיים הל' חולו של מועד (סימן ה') ובכל בו הל' חוה"מ (סימן ס') כתבו דאע"פ דיש לו שכר ישן, מערים ושותה מן החדש שאין הערמה זו ניכרת לרואה, אלא דמייתו נמי להראב"ד ז"ל דאוסר במערים, זולתי אם החדש טוב מן הישן, בלא הערמה שרי, וע"ע בראבי"ה (ס' תתכ"ז) דכ' דבהערמה איכא פלוג', והלכתא כרבנן, ברם כתב דלצורבא מדרבנן שרי לאערומי, ע"ש היטב].

ולענין הלכה המ"ב ז"ל (שם) כתב "ודע דיש פוסקים שסומכים להקל בהערמה, דיש לו ישן ואומר בשכר חדש אני רוצה ושותה גם מן החדש, ואין למחות למי שרוצה לסמוך אסברא זו, ומ"מ יש שכתבו דגם פוסקים אלו אינם מקילים אלא בזה דאין הערמה ניכרת, שאין הכל יודעים שיש לו שכר ישן, אבל לא בטוחן חטים או עושה שכר ומערים לעשות יותר אלאחר יו"ט, שהכל רואין שהוא טוחן הרבה כדרך שהוא טוחן בחול, עכ"ל. ועי' בביאור הלכה (שם, ד"ה עדיף) מש"כ בריש דבריו, ע"ש. ובכף החיים (שם) כתב בסו"ד וז"ל: **נמצא דדבר זה בפלוגתא שנייא, וכבר כתבנו לעיל אות ט' דדביעבד אם כמערים ואכל ממנה מעט דיש להקל יעו"ש**, עכ"ל [ועי' במ"ב ובכה"ח מ"ש בזה מהאחרונים, ע"ש היטב].

ובהאי ענינא נשאלתי מידינו הרה"ג מוה"ר גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א בעמח"ס גם אני אודך ושאו"ס, בגוונא דנצרך לערוך שמחה דמצוה וכגון סעודת ברית וכיו"ב אחר החג, אי שרי ליה לבשל ולאפות בחול המועד עבור זה, וחזינא דעמדו בזה מכבר בספרי דרבנן, דעי' בספר שמירת שבת כהלכתה (ח"ב, פרק ז' סעיף מ"ד) דכתב וז"ל: אם אין לו אפשרות להכין במוצאי החג סעודת מצוה שזמנה סמוך אחרי החג כמו סעודת ברית מילה, מותר להכין צרכי הסעודה בחול המועד, עכ"ל. ובהערות דשם (ס"ק קפ"ז) כתב בטעמא דמילתא וז"ל: דהוה נמי צרכי מצוה, ועוד דהכנות הסעודה ז"ל דהוה קיל טפי כיון די"ל הואיל ומיקלעי אורחים, ובפרט אם יאכל בחול המועד מעט ממה שהכין, ולכאורה יל"ע דלפי המבואר הלהן פס"ח הערה צ"ו דמלאכת חול המועד אמרינן הואיל ומותר, למה לא יהא מותר לבשל לצורך אחרי החג אפילו שלא לצורך מצוה, עכ"ל. וכעין זה עי' בספר פסקי תשובות ס' תקל"ג (ס"ק ב') דמייתי משמ" דשו"ת קנין תורה (ח"ב, סימן ס"ז) ושו"ת שרגא המאיר (ח"ב, סימן מ"ח וח"ו סימן ע"ו) דהתירו כה"ג, וע"ש מ"ש עפ"י דהמחצית השקל דס' תקמ"ה (ס"ק י'), ע"ש היטב. ומיהו כתב דנכון קצת מהתבשילים במועד או ביו"ט אחרון, ע"ש. וע"ע בספר אורח כהלכה להגר"ש הכהן גראס שליט"א (עמוד תקס"ה) ע"ש. ועי' במ"ש הגר"י טשזנר שליט"א בהערותיו הנדפסות בספר יד אהרן על הל' חוה"מ (עמודים קמ"ט וק"נ), ע"ש.

ברם עי' בספר חוט שני למרון הגאב"ד שליט"א (חוה"מ, ריש פ"ח עמוד רמ"ג) דכתב דלבשל במיוחד לצורך שמחת ברית מילה שתתקיים באיסרו חג אף דהוי צורך מצוה אין להתיר, אא"כ יאכל מכל תבשיל ותבשיל, ע"ש. ועי' בספר שער המועדים (פ"ה, הערה כ"ח) דכתב ע"ד החוט שני, דאע"פ דהתירו כה"ג בתפילין ציצית ומוזזה, התם שאני דמצוה רבה הוה, ע"ש, ויש לעיין בזה, ועי' בספר קדושת המועד (פ"ב ס"ו) ע"ש. ועמ"ש בספר שמירת המועד כהלכתו (פ"ב הערה ט"ו ופ"ו הערה ס"ד ופ"י הערה ס"ה ובמילואים סימן י"ז), ועכ"פ דלכל הדברות לכו"ע מצי לבשל ולאפות בחוה"מ עבור אחר החג היכא דיאכל מכל תבשיל שיבשל וכיו"ב, ואכמ"ל בזה.

אחר זמן מצאתי בעוה"י בשו"ת משנת יוסף למור' הגאון הגדול ציס"ע רבי יוסף ליברמן שליט"א חלק י' (סימן פ"ח) דעמד בזה, והאריך במ"ש הפוסקים בהאי דינא, ולמעשה העלה בשלהי דבריו וז"ל: והנה כידוע ישנם ראשונים הסוברים שמלאכה בחוה"מ אסורה מן התורה כשאין בה ההיתרים שנאמרו בה (עי' בביאור הלכה ריש הל' חוה"מ) - לכן טוב יעשו שיתנדבו כל המשפחה וידידים להכין כל צרכי סעודת הברית במוצאי יו"ט, ובאיסרו חג השכם בבוקר, ובזכות כבוד המועדות, יתברכו ממעון הברכות, ואם זה אי אפשר אז יש לסמוך על המתירים הנ"ל בתחילת דברינו, עכ"ל, וע"ש.

[ואמינא דלכא' בברית דזמנה באיסרו חג יל"ד נמי מענינא דסעודת איסרו חג גופא, ואי מיישך שייכא להחג, ועי' מאי דכתיבנא בזה בספרנו ענפי משה בהלכות ועניני פסח (סימן ז'), ע"ש באורך. ועי' בספר רב רבנן (עמודים של"ג ושל"ד) מ"ש בזה הרה"ג ר"נ ויינפלד שליט"א משמ" דמרון רשכבה"ג הגר"ש הלוי וואזנר זצוק"ל, ע"ש היטב, ולחד גיסא אפשר דהוי כטעם לשבח המתירין במאי דדיינינן לעיל, ואכמ"ל].

סימן י"ד

בהא דמותר לעקור פשתן בחוה"מ מפני שראוי לכסות בו את האוכלים

מו"ק (י"ב ב') רב יהודה שרא למיעקר כיתנא ולמיקטל כשותא ולמיעקר שושמין, אמר ליה אביי לרב יוסף בשלמא כיתנא חזי לחפיפה, כשותא חזי לשיכרא, אלא שושמין למאי חזי, לנזיי דאית בהו, ע"כ. ופירש"י (שם, ד"ה לחפיפה) וז"ל: לכסות בו מאכל כגון תאנים ותמרים לצורך המועד, ע"כ.

אמנם בחידושי הר"ן (שם) כתב וז"ל: בשלמא כיתנא חזי לחפיפה, פי' רש"י ז"ל דראוי הפשתן לכסות בו גיגית של שכר מפני שהוא

המועד ושריטן בגמרא, עד כאן לשונו. והנה אף שהוא התחיל בדבריו לענין מכירה, מכל מקום מסוף דבריו דאיתי מספ"ק משמע דמתיר אף לענין צידה באומנים, ועל כן רמז הרמ"א בקצרה דדין זה של המחבר לא מיירי בדגים, דבדידהו שרי לצוד אף באומנים, ועיין בביאור הגר"א דעל כרחק להמרדכי לא היה לו הגירסא בגמרא "דגים" כי אם "חיות ועופות", אבל לדידן שהגירסא בגמרא "חיות ועופות ודגים צדין בצנעא", וכן בירושלמי נמי מוכח כן, א"כ פשוט דאם דגים דינן שוה עם חיות ועופות באומנין אסור לצודן במועד בפרהסיא, ובאמת כן הוא הגירסא גם בהלכות פסוקות ובשבלי לקט ובר"ן וברמב"ן בחידושו על מ"ק, וכן מצדד המג"א גם כן בדאומנין אסור אף בדגים בפרהסיא, וכוונתו דאפילו אם לא נגרוס בהדיא בגמרא "דגים" גם כן אין להתיר בדגים, דהלא לדעת הרמב"ם אין אסור לצוד בפרהסיא לצורך מועד רק באומנים, א"כ אין ראייה מספ"ק, דשם מיירי שלא באומנים, ע"ש. אמנם לפי דבריו קשה לי מאד דברי הבית יוסף, דמתחילה העתיק דברי הרמב"ם, וכתב בשם הרמ"מ דכ"כ גם הרמב"ן ועיקר, ואח"כ העתיק דברי המרדכי הנ"ל משמע דהוא סובר גם כן כוותיה, ועוד קשה הא ידוע דמוכרי פירות כסות וכלים המוזכר בגמרא מיירי ג"כ באלו שאומנותם בכך כל השנה ולפיכך בעי צנעא, דבעה"ב המוכר לצורך המועד לא בעי צנעה, כמו שהביא המג"א בסיומן תקל"ט ס"ק י"א בשם פוסקים, ובודאי בכה"ג מוכרי תבלין המוזכר בגמרא מיירי ג"כ באלו שאומנותם בכך כל השנה, ואפ"ה נקטינן שם בסעיף י' דמותר למכרן בפרהסיא משום דהוא דבר שאינו מתקיים והכל יודעין שהוא לצורך המועד, א"כ בענינו גבי מכירת דגים נמי כה"ג הכל יודעין דמי שקונה בשוק דגים בחוה"מ אינו קונה להשהותם אלאחר המועד אלא לאוכלם בחוה"מ או ביו"ט, ולמה נאסרהו. ואולי יאמר מי דיש לחלק בין מוכרי תבלין שאומנותם בכך כל השנה ובין אומנין הציידין לענין מכירה, אעתיק מה שמצאתי בעזרת השם יתברך בליקוטי הרמב"ן על מ"ק וז"ל, צייד עופות ודגים צריכין צנעא מפני שהן נראין כצדין אף לאחר המועד, ועוד מפני שמלאכתן בכך, שלא להתיר אומנות במועד, שהרי נראין כעוסקין במלאכתן להשתכר כדרך בשאר ימות השנה וכו', וזהו צנעא ששינו בציידין ודשושין ובחנות הפתוח לִפְסוּט והיא של מוכרי פירות כסות וכלים, שכל מי שהוא נעשה מוכר לרבים נראין כעוסק במלאכתן בשאר ימות השנה, עד כאן לשונו. הרי דסברא אחת הוא לענין ציידין ומוכרי פירות, ואפ"ה כתב דלהכי לענין מכירת תבלין הקילו למכור בשוק משום שהדבר ניכר שלצורך יו"ט הם עושים, שסתם לקיחת תבלין לקדרה של יום הוא, וא"כ הכי נמי בענינו לענין מכירת דגים פשוט דאין להחמיר. היוצא מדברינו, דאף דלענין צידה בודאי אסור אף בדגים באומנין הציידין בפרהסיא משום דנראה דבמלאכתו הוא עוסק כבשאר ימות השנה, וכגרסתנו בגמרא "חיות ועופות ודגים", אבל לענין למכרן בשוק אף הציידין מותרין למכרן בפרהסיא, דהכל יודעין דמי שקונה לצורך המועד הוא קונה, וזהו ניחא מה שהבית יוסף הביא דברי המרדכי דנפק"מ לענין מכירה, וגם בפסקי תוספות מביא בהדיא לענין מכירה דמותר אף בפרהסיא באומנין וכמו לענין תבלין, ונוכל לומר עוד דגם רש"י שהזכיר במשנה לענין מכירה ג"כ אין ראייה דפליג על המרדכי לענין דגים, דנפק"מ מפירושו רק לענין חיות ועופות, ומה שהוזכר בגמרא גם דגים הלא לא הוזכר שם רק צידה, עכ"ל. ויש לפלפל לפי"ז בכל מאי דכתיבנא לעיל [ומיהו ע"י בכף החיים (תקל"ג, ל"ד) ובערוך השלחן (שם, ס"ק ז') וצ"ע].

ויש להעיר למ"ש המ"ב (שם, ס"ק כ"ג), וז"ל: הרמ"א השמיט דגים, דסבר דבדגים שאינו מתקיימים הרבה אפילו בצייד ידעי כו"ע דלוימא הוא צידה ולא אלאחר יו"ט, ובהאי גוונא מותר בפרהסיא וכמו שכתבתי לעיל בסעיף ד', עכ"ל, וע"ש בכ"ד. וכע"ז כתב איהו גופי' בביאורו ל"ד דמיתנין לעיל, ע"ש היטב. דלפי"ז י"ל דבימינו שישנם להמוכרי דגים בריכות של דגים בחנותם ומקרים וכיוצא בזה, שפיר מיקרי דמתקיימים הרבה, ונ"מ להאמור, וכע"ז מייתי בפסק"ת (תקל"ג, ד') מס' חוה"מ כהלכתו (פ"ז, הערה ט') ע"ש, ואכמ"ל.

סימן י"ז

בענין הריגת זבובים בחול המועד

כתב המ"ב ס' תקל"ג (סוס"ק כ') וז"ל: זבובים ויתושים אם הם מצערין את האדם מותר להרגן בחול המועד, דאין לך צורך אדם גדול מזה, ואף על גב דמצוי להבריחם מיד יחזרו עליו [רדב"ז ח"ב סימן תשכ"ו], עכ"ל.

ומהא יש להעיר אמה דכתב בשו"ת עמק התשובה (ח"ו, סימן ק"ס) [הו"ד בגליון אליבא דהלכתא, גליון צ"ג, מדור תשובות ופסקים עמוד כ"ו] וז"ל: שאלה, יל"ע אם מותר להרוג ביום טוב יתושים הפורחין סביבות האדם בשעת אכילה, דהלא ממאסין הם המאכלים על אוכליו, ובפרט יל"ע על דבורים הפורחין ומצערין את האדם בשעת אכילה אם מותר להורגן. ולכאורה גם זה מותר מטעם מתוך, דהיינו מתוך שהותר נטילת נשמה לצורך אוכל נפש הותר נמי שלא לצורך אוכל נפש, וכמובן דגם הוי צורך קצת דהלא הם מפריעין מנוחת האדם, וגם מונעים הם את האדם משמחת יו"ט. **תשובה, הלא יכול להפריחן בקל, ולמה נתיר לו לעשות נטילת נשמה,** עכ"ל, וע"ש.

ומהשתא צ"ע במאי דאסר העמק התשובה הריגת זבובים ביו"ט מטעמא דכיכול להפריחם בקל, והלא במ"ב דמיתנין לעיל כתב

משמ" דהרדב"ז גבי הריגת זבובים בחוה"מ דאע"ג דמצוי להבריחם מיד יחזרו עליו, ואע"ג דבעמק התשובה דן גבי יו"ט, מ"מ בפשיטות אין חילוק בהא לענין סברא זו (אכן בעיקר השאלה אי שרי להרוג זבובים ויתושים ביו"ט האריכו קמאי ובתראי, ואכמ"ל כעת). ועי' בספר מועדים וזמנים (ח"ז, סימן קנ"ד) מ"ש בשלהי דבריו אדברי הרדב"ז ז"ל, ע"ש.

[שו"מ בספר צער בעלי חיים לידידנו הרה"ג רי"נ אשכולי שליט"א (פ"ד, ענף א', ס"ק ד') דמיתני משו"ת תולדות יעקב (יו"ד סימן ל"ג דף ע"ד א') דכ' בתו"ד וז"ל: "וגם דכרינא אשר אדוני אבי הרב לא הניח להעמיד לפני הזבובים המים הארסיים עבור שקודם בואם למיתה סובלים צער עד מאד, לכן גרש יגרשונו מעל פני הבית חוצה כי קלה גירושין לפנייהם מלהשקות להם כוס המים האלה", וע"ש, ויל"ע בזה].

סימן י"ח

בענין ניקוי כתם מבגד בחוה"מ

שו"ע סימן תקל"ד (סעיף א'): אין מכבסין במועד וכו', ובמ"ב (שם, ס"ק א', ד"ה אין מכבסין במועד) כתב וז"ל: אפילו לצורך המועד, והטעם כדי שיכנס מערב יום טוב לצורך יום טוב, ולא יכנס למועד כשהוא מנוול, עכ"ל. ועי' בכה"ח (שם, ס"ק א'), ע"ש.

והנה בשו"ת אגרות משה (ח"ה, חאו"ח, סימן ל"ו) כתב וז"ל: הנה בגד שנתלכלך קצת במועד מותר לכבס רק את מקום הלכלוך כדי להעביר את הכתם, שאין זה נחשב כיבוס לענין חול המועד, אבל ליתן הבגד לאומן לנקותו אסור, לא מיבעיא כשאי אפשר לסתם אדם להעביר את הכתם שאז ודאי שהכביסה הויא מלאכת אומן, אלא אפילו כשהוא מתעצל לטרוח בחול המועד לנקות את הבגד בעצמו אסור ליתן לאחר לנקותו, ורק הבעל לאשתו והאב לבתו מותרים, ומסתבר דגם הרב לתלמידיו יש להתיר, עכ"ל.

ובספר שער המועדים הל' חוה"מ (פ"ד, הערה ט"ז) מייתי לדברי האג"מ, ותמה אמ"ש דדוקא הוא בעצמו יכול לכבסו או אשתו או בנו או תלמידו, אבל אחר לא, וכתב דדבריו סתומים ולא הבין טעמו בזה, ושכן העיר אדברי האג"מ בספר פתחי מועד (עמוד קצ"ט) ע"ש.

ולפענ"ד נראה דיש לבאר, דהאג"מ ז"ל סבירא ליה דאה"נ ניקוי כתם לא מיקרי גדר דכיבוס לדינא דחוה"מ, ברם כל זאת דייקא כשעושה להניקוי באופן שאינו מחשיבו ומגדירו כמלאכה, והיינו כגון דמנקה זה לעצמו, וכרגילות העולם דכל שיש כתם בבגדיהם באופן סביר הרי שאינם מחליפים תיכף ומיד להבגד, רק דשוטפים את מקום הכתם במים או בעמט חומר ניקוי ודי בזה, ואף בעל לאשתו ואב לבתו ורב לתלמידו דרגילותם לעשות כן זה לזה הוו בכלל דא התירא, ועל כן לדידהו לא חשיב הדבר בגדר דמלאכה [ואפשר דאתא לאוסופי טעם לשבח דכשבגד דאשתו או בתו מוכתם נוגע הדבר גם לכבודו, וממילא כשמנקהו הו"ל כעושה לעצמו], אולם פשיטא מילתא דאין רגילות שינקה איש לרעהו כתם שבבגדו, הן לצד דהוי זה אצלו כמלאכה, ועוד דמאוס הדבר בעיניו, ומשו"ה אסור הדבר, ודוק היטב, כנלפע"ד.

ובעיקר השאלה אי שרי להסיר כתם מבגד בחוה"מ או דהו"ל בכלל כיבוס דאסור, הנה קחוינא לרובא דרבוותאי דהתירו זה בשופי, וכדברי האג"מ ז"ל דס"ל דד"ז לא חשיב כיבוס לענין חוה"מ, ומיהו עי' בקובץ מבקשי תורה (חול המועד, סימן ק"ו, ס"ק מ"ח) דמיתני הגר"י ישראלזון זלה"ה משמ"י דמון רשכבה"ג הגר"ש אלישיב זצוק"ל דס"ל דכתם שנהיה על הבגד במועד מותר לנקותו במברשת ואפילו עם מים, ובהערות דמו"ר מרן שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א הנדפסות התם (שלהי ס' ק"ו), כתב אהא דהתיר זה מרן הגר"ש"א זצוק"ל ואפילו עם מים וכו', וז"ל: "צ"ע דבשו"ע משמע שלא התירו אלא כתמים של נדה", עכ"ל, וכוונתו למ"ש בשו"ע ס' תקל"ד (סעיף א') גבי בעלת הכתם שנמצא במועד, ע"ש. איברא דבהערה מהמו"ל דשם מייתי דמון הגר"ש"א זצוק"ל השיב בזה "ששם (גבי בעלת הכתם) מדובר לכבס את כל הבגד", ע"ש.

ובספר מועדי הגר"ח (ח"א, תשובה רס"ד) נשאל מו"ר מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א מידידנו הרה"ג ר"מ גבאי שליט"א אם מותר לנקות בחוה"מ בגד שהתלכלך במקום אחד, והשיב מו"ר מרן שליט"א "כמדומה שאסור", ע"ש.

ועי' נמי בספר תורת המועדים ע"ס שונה הלכות ס' תקל"ד (ס"ק ד') דמיתני למ"ש האגרו"מ ז"ל ודעמי' דשרו לנקות כתם במועד מדלא מיקרי כיבוס, אמנם הוסיף שם וז"ל: וי"א שאסור לנקות כתם בודד, ודווקא לנדה התירו כמו שביארנו לקמן בסק"ו עיי"ש, אבל לכל אדם אסור משום גזירת כיבוס, כן אמר לי מרן הגר"ח קניבסקי שכן דייק הגר"ג נדל ז"ל מזה שהתירו רק כתם של נדה, ולא כתבו כתם סתם, וכ"כ החוה"מ כהלכתו עמוד תנ"ו בשם הגר"מ ברנאנדסארפער, עכ"ל, וע"ש.

ויש לדון בכל זה נמי מ"ש בשו"ת אבני ישפה להגר"פ פינהנדלר זלה"ה (ח"א, חאו"ח סימן ק"ד ענף ג') וז"ל: ונשאלתי כמה פעמים אי שרי לכבס כתם שנפל על הבגד בחוה"מ, דשמה כיון דאינו מכבס את כל הבגד שרי, ונראה דגם זה בכלל כיבוס, דטעם אחד יש לכתם ולכל הבגד - כדי שלא יכנס לרגל כשהוא מנוול, ואם ישאיר כתמים ע"מ לכבסם בחוה"מ, נמצא שנכנס לרגל מנוול ובטלה תקנת חכמים, ואל

תטעה ללמוד ממש"כ השו"ע ס' תקל"ד ס"א ובעלת הכתם שנמצא במועד, א"כ משמע דמותר לכבס כתם במועד, דזה אינו, דהמעין בב"י יראה דמקורו אינו דינא מן המרדכי בשם רבי אברהם דפירש בזה המשנה וכל העולים מטומאה לטהרה, וא"כ פירשו מצד שחייב להחליף בגדים כדי ללבוש לבנים ב' נקיים, אבל משום כתם לבד דנימא דאינו בכלל כיבוס זה אינו. ופלא על המנחת יו"ט ס' ק"ד ס"ק כ"ד דהעתיק בשם הפמ"ג ס' תקל"ד מ"ז ס"ק א' דמי שראה קרי בחלוקו שרי לכבס במועד, והמעין יראה דהוא רק מטעם העולין מטומאה לטהרה דחייב לכבס בגדיו, וזה אינו שייך בבעל קרי בזמניו, עכ"ל, וע"ש. (והכי נמי שמעתי מידידנו הרה"ג רבי יעקב רוזן שליט"א, חתנו דהאבני ישפה זלה"ה, דבאיזה פעמים שאתרמי ונפל כתם בבגד בחוה"מ, ושאלו מקמי' דהאבני ישפה זלה"ה אי שרי לנקותו, ואסר זה).

תו המציא לידי ידידנו הרה"ג מוה"ר גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א בעמח"ס גם אני אודך וש"ס לקונטרס שאלות ותשובות המצויות בהלכות חול המועד מתורתו דהגר"א נבנצאל שליט"א, הי"ל זה מקרוב ע"י ידידנו הרה"ג מוה"ר"א סקוצילס שליט"א בעמח"ס אהל יעקב וש"ס, ומידי עיוני בו ראיתי לו (עמוד ט"ו) דנשאל גבי ניקוי כתם במועד, והשיב דאין אסור, ובהערות דשם (ס"ק י"ח) האריך ידידנו הבעמח"ס אהל יעקב שליט"א בהאי ענינא להפליא, ע"ש ותראה נחת, ומיני ומיניה יתקלס עילאה ותסתיים שמעתא.

סימן י"ט

כיבוס מטפחות האף בחוה"מ האידנא

שו"ע סימן תקל"ד (סעיף א'): אין מכבסין במועד, ואלו שמכבסין הבא ממדה"י וכו' ומטפחות הידים, ע"ש. ובמ"ב (שם, ס"ק ד' ד"ה ומטפחות הידים) כתב וז"ל: הטעם, שדרכן להתלכלך תיכף, ועל כן אפילו אם היה מכבסן מעריו"ט היו חוזרין ומתלכלכין, ולכן אפילו יש לו הרבה מטפחות מותר לכבסן, דצריך לכל יום מטפחת אחרת, אכן לפי מה שנהגו כעת שמחליפין רק משבת לשבת, על כן אפילו יש לו רק שניים אין לכבסן בחוה"מ שדי להם בכביסה שמערויו"ט, **כתב החיי אדם דהוא הדין פאציילקע (=מטפחת אף) של חוטם דינו כמטפחות הידים,** עכ"ל. ועי' בחיי אדם כלל ק"י ס"ב ע"ש) [ועי' בשו"ת מהרש"ם חלק שביעי (סימן ק"ל) ע"ש].

ויש לדון כהאינא דינשם מטפחות אף העשויות מנייר חד פעמי, אי נמי יש להתיר כיבוס מטפחות אף מבד להרגיל להשתמש בהם, ומסברא ה' נראה דכל דאמנם רגיל הוא להשתמש במטפחות אף מבד בכלא שתא שפיר שרי ליה לכבסם בחוה"מ, הגם דישנם מטפחות אף מנייר חד פעמי, דכמה מעלות טובות יש באותם המטפחות מבד שעל כן משתמש הוא בהם ולא בהמטפחות אף מנייר חד פעמי.

וכעין זה ראיתי בפוסקים דכתבו דאין חובה לקנות טיטולים חד פעמיים עבור התינוקות בחוה"מ ע"מ למנוע את הצורך לכבס את החיתולים מבד, אולם אם רגיל הוא להשתמש בכלא שתא בטיטולים חד פעמיים אין לו לכבס החיתולים מבד בחוה"מ, אלא ינהג כמנהגו בכל השנה להשתמש בטיטולים חד פעמיים (עי' בספר חוה"מ כהלכתו פ"ה ס"ב ובקונטרס קיצור ה' חוה"מ להגר"י ישראלזון זלה"ה ס"ק י"ז), וממילא י"ל דה"ה במאי דקמן דכל דאמנם רגיל הוא להשתמש בכלא שתא במטפחת אף עבד שפיר ומצי לכבסה, ואין צריך להשתמש דייקא במטפחות אף מנייר חד פעמי, ואכמ"ל.

והגרא"ש קניבסקי שליט"א כתב לן בהא וז"ל: "לכא' הסברא היא כמו שכתבת דמי שרגיל במטפחות מבד א"צ לשנות בחוה"מ לנייר, ומיהו אם בקל יכול להחליף ולהשתמש בחוה"מ בנייר ודאי דראוי לו להחליף, אבל אם הוא רגיל וקשה לו, לכא' א"צ להחליף", עכ"ל.

סימן כ'

ידון במי שאין לו אלא חלוק אחד שהתירו לו לכבס חלוקו בחוה"מ, אי זהו דייקא היכא שאין לו ממי לשאול חלוק

שו"ע סימן תקל"ד (סעיף א'): אין מכבסין במועד, ואלו שמכבסין, הבא ממדינת הים, והיוצא מבית השביה ומבית האסורין, ומנודה שהתירו לו חכמים ברגל, ומי שנדר שלא לכבס ונשאל ברגל והתירו לו, ומטפחות הידים ומטפחות הספרים ומטפחות הספג ובגדי קטנים, ובעלת הכתם שנמצא במועד, ומי שאין לו אלא חלוק אחד, וכולם מכבסין כדרך אפילו בנתר ואהל (פירוש מיני בורית) ובפרהסיא על גב הנהר, ע"כ. ועמ"ש רמ"א ז"ל התם, ע"ש.

והנה כתב מרן ז"ל בבית יוסף (שם) בתו"ד וז"ל: "אלא דאם כן אנו צריכין לומר דכשבא לכבס חלוקו אסור לשאול חלוק מחבירו וללבוש בעודו מכבס חלוק זה כדי שיהא אזורו מוכיח עליו, ואם כן הוי ליה לפוסקים לכתוב ההיא דאזורו מוכיח עליו ללמדנו דין זה, (ואע"פ) [אלא] שיש לדחות דודאי בשאינו מוצא מי שישאילנו חלוק מיייר, דאי במוצא למה התירו לו לכבס במועד, וכיון דבשאינו מוצא מי שישאילנו מיייר לא הוצרכו הפוסקים לכתוב ההיא דאזורו מוכיח עליו. ואין לומר דהוה ליה לכתבה משום דאפשר שימצא מי שישאילנו חלוק בעוד שהוא מכבס חלוק זה בלבד, דאינו רוצה להשאילו לזמן יתור, ואסור לו ללבוש החלוק השאלו בעודו מכבס זה, דשאלה כי האי גוונא לא שכיחא ולא חשו לה הפוסקים, ועוד יש לומר דאנן הכי קאמרין, דמי שאין לו אלא חלוק אחד מסתמא אין לו מי שישמשנו,

ד' כ' היו לו תאנים שטוחים בשדה לייבש וירא מהמטר, מותר לחפותם בקש אפילו חיפוי עב, ע"ש. וחזינן דמניעת נוק מיקרי דבר האבד, וה"ה גבי כביסה רטובה שאם לא יכבסנה תתקלקל דשרי, ודוק היטב.

ובספר שמירת המועד כהלכתו להרה"ג רמ"א ליברמן שליט"א (פי"ד, הערה ד') כתב לדון באופ"א וז"ל: אלא דלכאורה באופן שמוכח שאין כוונת הכיבוס לצורך לבישתו, וכגון שיש ריח רע מהבגדים (ואינו יכול להכניסם בשקית אטומה שאז יעלה עובש) יש לדון להתיר כביסתו, וכן יש להתיר לכבס בגדי ילדים קטנים המלוכלכים בצואה כדי שלא יבואו זבובים וכדומה, אף שאין צריך הבגד לחוה"מ, דכיון שבבגדי קטנים ליכא מראית העין שהרי מותר לכבסו לצורך יו"ט כשאין לו, וא"כ גם כשיש לו מותר לכבסו כשיש בדבר צורך המועד, כל שאין בדעתו להשתמש בו במועד, וצ"ע לדינא, עכ"ל.

סימן כ"ב

בדינא דכיבוס כלי פשתן בחוה"מ

כתב הטור ס' תקל"ד וז"ל: וכל כלי פשתן מותרין לכבסן, וכתב אדוני אבי הרא"ש ז"ל ולא נהגו כן ואין להתירן, ע"כ.

ובפרישה (שם, ס"ק ד', ד"ה וכל כלי פשתן מותרין לכבסן) כתב וז"ל: מכאן נראה דנתפשט קצת היתר שמקילין ליתן לגוי חוץ לבית כתונת אחד לכבס בחול המועד לעת הצורך, אע"פ שכל שאינו עושה אסור לומר לגוי לעשות כדלקמן סימן תקמ"ג, עכ"ל.

והנה בשו"ע ס' תקל"ד (סעיף ב') כתב וז"ל: כל כלי פשתן מותר לכבסן ולא נהגו כן, והוה ליה דברים המותרים ואחרים נהגו בהם איסור אי אתה רשאי להתירם בפניהם, ע"כ.

וכתב עלה המ"ב (שם, ס"ק י"ד, ד"ה אי אתה וכו') וז"ל: ומכל מקום כיון דמעיקר הדין שרי נתפשט המנהג להקל ליתן לעכו"ם לכבס פתנת אחת ולחוץ לבית, דאף על גב דכל מה שאסור אסור גם כן על ידי נכרי, מכל מקום בזה מקילין [א"ר בשם פרישה והובא בח"א], עכ"ל, וע"ש.

והנה בשו"ע ס' תקל"ד (סעיף א') כתב דאחד מאלו שמכבסין במועד הוי מי שאין לו אלא חלוק אחד, ובמ"ב (שם, ס"ק ט') כתב דיש מן הפוסקים דס"ל דכל זה דייקא בזמן התלמוד שהי' ניכר בעת שפשט חלוקו לכבסו שאין לו אלא חלוק אחד (שמתחילה הי' חוגר אזורו על החלוק, וכשפושטו חוגר חגורו על בגד העליון שלו), אבל לפי מנהג מלבושים שלנו שאין לנו חוגר על החלוק שלנו אין להקל בזה, ומיהו כתב המ"ב ז"ל וזה לשונו: "ומכל מקום נראה דאם היה החלוק של פשתן אין להחמיר בזה", עכ"ל. ובשעה"צ (שם, ס"ק ז') כתב אהא וז"ל: עיין לקמן סעיף ב' דכלי פשתן מדינא שרי בכל גווני, עכ"ל וע"ש. ומבואר מינה דהמ"ב ז"ל התיר אף כהאידינא למי שאין לו אלא חלוק אחד וחלוקו מפשתן לכבס חלוקו.

ומהשתא יש לעיין במאי מיירי המ"ב ז"ל בסעיף ב' דמיייתנן לעיל דכתב גבי בגדי פשתן דנתפשט המנהג להקל ליתן לעכו"ם לכבס כתונת אחת ולחוץ לבית, דאי מיירי בגוונא דאין לו אלא חלוק אחד מפשתן הלא שרי נמי לישראל לכבסו בכה"ג, וכמ"ש המ"ב ז"ל בסעיף א'.

ולולי דמסתפינא הוה אמינא דהמ"ב ז"ל דסעיף א' מיירי בגוונא דאין לו אלא חלוק אחד דפשתן, והרבנות דקמ"ל בהא דבכה"ג שרי לכבסו ע"י ישראל אף בזה"ז (דלא מינכר שאין לו אלא חלוק אחד וכאמור לעיל), ברם מ"ש המ"ב ז"ל דסעיף ב' התם מיירי בהיכא דיש לו ב' חלוקים או טפי, והרבנות בזה קמ"ל דאע"פ שטרם התלכלך החלוק שלבוש בו, בכל זאת מישרא שרי ליתן לעכו"ם חלוק אחד דפשתן ע"מ לכבסו בכדי שיהי' לו ברווח ומוכן ומוזמן לכשיתלכלך חלוקו הראשון, ואפשר דאיכא להא סייעתא, דהנה דוק בלישני' דהפרישה דמיייתנן לעיל דכתב "מכאן נראה דנתפשט קצת היתר שמקילין ליתן לגוי חוץ לבית כתונת אחד לכבס בחוה"מ לעת הצורך", וכו', ע"ש. וכלישנא דא נקט האלי' רבא דמייית להפרישה ע"ש, מיהו המ"ב ז"ל השמיט לתיבות "לעת הצורך", וצ"ב. ולמאי דביארנו אפשר די"ל דהשמיט זה המ"ב ז"ל בכוונה מכוונת, דלא תימא דלעת הצורך היינו דאין לו אלא חלוק אחד, דהא בכה"ג התיר זה המ"ב ז"ל אפי' לישראל לכבסו, וקמ"ל כאמור דאפי' לרווחא הוא דשרי למיהב כתנת אחת לעכו"ם לכבסה, כנלפע"ד, ויש לדון בזה טובא.

והגרא"ש קניבסקי שליט"א כתב לן בהאי ענינא וז"ל: בפשטות המ"ב מיירי ביש לו ב' חלוקים, אחד לובש והשני יכול ליתן לגוי לכבס, ומה שהקשית למה לא העתיק מהפרישה תיבות "לעת הצורך", לא קשה מידי ולפום חורפא שבשעתא, כי כוונת הפרישה לומר שנותן לגוי לכבס כתונת אחת כדי שיהי' לו לעת הצורך, ולא שיתן לו בעת הצורך, ופשט הוא, עכ"ל. ויש לעיין בהא.

ואעיקרא דמילתא יש לחקור בבגד פשתן שמעורב בו סוג בד אחר (שאינו בו משום שעטנז, וכגון בד סינטטי וכדומה) אי מיקרי בגד דפשתן, או כיון דמעורב בו בד מסוג אחר אשתני, ואפשר דתליא זה בכמות הפשתן, ואי הוי רוב כנגד המין האחר. ותו אפשר דתליא במ"ש המ"ב ז"ל (תקל"ח, י"ב) בהיתר כיבוס בגדי פשתן, וז"ל: "שקילין להתלכלך, ואפילו אם היה מכבסן קודם מועד, וגם אין טורח בכיבוסן כל כך", ע"ש. דלפ"ז יש לבדוק אם אמנם הני בגדים קלים להתלכלך

דברי מרן הב"י ז"ל מהא דגבי מכשירי או"נ קי"ל דגם כשיכול לשאול מרעהו מותר לו לתקן את שלו, וכמ"ש הרמב"ן ז"ל בפסקי הלכות חוה"מ (ועי' מ"ב ס' תק"מ ס"ק כ"ח), ולכא"ה ה"ה לדבר האבד וכמ"ש הביאור"ל ר"ס תקל"א, ויישב בזה וז"ל: "אלול להתבאר א"ש דהיתר כיבוס למי שאין לו אלא חלוק אחד אינו מן הדין אלא משום כבוד המועד, ולכן כל שאפשר בענין אחר אסור לו לכבס", ע"ש בכל דבריו, ולפענ"ד יש לדון בכל זה טובא למאי דכתיבנא, דלמעשה נראה טפי דגם בהיכא דמצי לשאול מרעהו שרי ליה לכבס חלוקו, וכמ"ש [ועי' בספר מועד ה' הלכות חוה"מ (ס"ק מ"ה, ובהערה מ"ה), ויל"ע בזה].

אחר זמן רב משכתבתי כל זה האיר ה' את עיני ומצאתי להגה"ק רבי מסעוד רפאל אלפאסי זלה"ה דכתב בספרו משחא דרבנות סי' תקל"ד (סעיף א') וז"ל: ומי שאין לו אלא חלוק אחד וכו' משמע אין איזורו מוכיח עליו, והיינו כשינויית בתרא דתירץ הב"י דמי שאין לו אלא חלוק אחד מסתמא אין לו מי שישמשנו והוא מכבסו ע"י עצמו, ואז איזורו מוכיח עליו וליכא למיגזר ביה, מפני כך התירו חכמים למי שאין לו אלא חלוק אחד לכבסו במועד, ולא חילקו בין מכבסו ע"י עצמו למכבסו ע"י אחרים, ובין מוצא מי שישאלנו חלוק בשעת הכביסה בלבד לשאינו מוצא, דסתם התירו חכמים למי שאין לו אלא חלוק אחד לכבסו, ולא חילקו בדבר, ולא נתנו חכמים דבריהם לשיעורין, עכ"ל. ומשמע דאם מוצא מי שישאלנו חלוק ללבשו בחוה"מ דאסור לכבס, ולא כשינויית קמא משום דאפשר להעמיד ההיא דאיזורו כגון שמצא מי שישאל לו חלוק מלוכלך ואין לו חלוק מכובס שישאלנו, ולא משום דאינו רוצה להשאל לו חלוק מכובס לזמן יותר דאמר דשאל כה"ג לא שכיחא, וא"כ היה להם לפוסקים לכותבה, לכך נראה דשינויית בתרא עיקר וכמו שסתם הש"ע, עכלה"ק.

וכששאלתי למו"ר מרן שר התורה הגר"ח קניבסקי שיט"א בזה"ל: בהא דהתירו למי שאין לו אלא חלוק אחד לכבס חלוקו במועד, אי זה דייקא בהיכא שאינו מוצא ממי לשאול חלוק, כתב לן מו"ר מרן שליט"א "לכתחילה".

סימן כ"א

בגדים מלוכלכים שנרטבו אי שרי לכבסם בחוה"מ שלא יתעפשו

שאלה: היכא שנרטבו הבגדים המלוכלכים המונחים בסל הכביסה, אם מותר לכבסם בחול המועד על מנת שלא יתעפשו.

תשובה: נראה לענ"ד דכל דאין לו אופן אחר למנוע עיפושם זולתי ע"י כביסתם, דשרי ל' לכבסם מדהוי ליה כדבר האבד [ואף שישנם בימינו תכשירים המורידים כתמים וכיוצא בזה, מ"מ לפי מה שביררתי אין התכשירים הללו מורידים עיפוש מבגדים].

ועי' בספר שער המועדים הל' חוה"מ (פ"ב ס"י) דמייית מהחוט שני הל' חוה"מ (עמוד רל"ה) דכתב דבהיכא דשכח כביסה במי סבון מעריז"ט, דמותר לו להוציאה ולשטפה במים בחול המועד, דשהיה במים עם סבון מקלקלת את הכביסה, ומותר אח"כ לתלותה ולייבשה, ובספר ארחות רבינו (ח"ב, עמוד קכ"א) מייית ממרן הקה"י זלה"ה דקאמר דבכה"ג יתלה הכביסה בצנעא, ע"ש.

תו מצאתי בעזה"י בספר חול המועד כהלכתו להרה"ג ר"י פרקש שליט"א (פ"ה ס"ח) דכתב להדי' שבגד המלוכלך באופן שאם לא יכבסו עתה אלא יניחנו לאחר המועד יתקלקל, מותר לכבסו בחוה"מ, ובהערה דשם (ס"ק ע"ז) ביאר בזה וז"ל: משום דהוי דבר האבד, כן כתב בש"י לתלמיד הר"י מפארי"ש (עמוד נ"ה בספר) בביאור היתר בגדי פשתן "מפני שהם מתקלקלן כשהן מטונפין והוי כדבר האבד", וכן פי' בענין האמור הר"ץ גיאיות בשם הר"י פלטיץ גאון, וכ"כ באור"ח (ר"א מלוניל) סימן י"ג. ואף שלענין בגדי פשתן החמיר בשו"ע כיון שנהגו כך, מ"מ הפירוש האמור להיתר בגדי הפשתן לא הובא בב"י ובשו"ע ובנו"כ, והעיקר שהיתר דבר האבד מוסכם ללא ספק, וכן מפורש בשו"ת מהרש"ם, עכ"ל. ועי' לקמ"י (הערה ע"ט) דמייית למ"ש המהרש"ם ז"ל בתשובותיו (ח"ו, סימן ק"ל), ע"ש היטב. וכע"ז עי' נמי בקובץ הזכרון מבקשי תורה הל' חול המועד (סימן ק"ו ס"ק מ"ז) דמיייתו הכי משמ"י דמרן הגר"י אלישיב זצוק"ל, ע"ש, ועי' בשו"ת שרגא המאיר חלק שביעי (סימן מ"ג, ס"ד), ע"ש היטב.

מיהו בהא דמיייתנן משמ"י דמרן הגר"י זצוק"ל להיתרא, הנה אחר זמן קחזינא מטין דדעתו הי' להיפך מזה, דעי' בספר תורת המועדים ע"ס שונה הלכות (ס"ק ט"ו) דכ' בתו"ד וז"ל: אמנם מרן הגרי"ש"א פסק שאין להתיר לכבס בגד לצורך דבר האבד [שכמו שפשוט שאסור להסתפר בחוה"מ אף באופן שאם יסתפר אחרי חוה"מ יצטרך לשלם לספר יותר כסף, ה"ה שאין לכבס בגד גם כשיש הפסד ממון, והטעם בזה הוא משום שכשסארו לספר ולכבס בחוה"מ כדי שלא יכנסו מנוולים, לא התירו אף בהפסד ממון, עכ"ד - מכתבי הגר"צ קוק], עכ"ל, וע"ש, וצריך עיון בזה.

שוב שאלתי למו"ר מרן שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א גבי בגדים מלוכלכים שנרטבו, אם מותר לכבסם בחוה"מ בכדי שלא יתעפשו ויתקלקלו, וכתב לן מו"ר מרן שליט"א "מותר".

והגאון המפורסם רבי סיני אדלר שליט"א בעמח"ס דבר סיני ושא"ס כתב לן בזה וז"ל: עי' בס' תקל"ח ד', הרי שכדי למנוע הפסד נוק כדבר האבד, ולכן גם כביסה שעלולה להאבד דינה כדבר האבד וממילא מותר לכבסה, עכ"ל. ודפח"ח. [וכוונתו דבסי' תקל"ח (סעיף

והוא מכבסו על ידי עצמו, ואז אזורו מוכיח עליו וליכא למיגזר ביה, מפני כך התירו חכמים למי שאין לו אלא חלוק אחד לכבסו במועד, ולא חילקו בין מכבסו על ידי עצמו למכבסו על ידי אחר, ובין מוצא מי שישאלנו חלוק בשעת הכביסה בלבד לאינו מוצא, דסתם התירו למי שאין לו אלא חלוק אחד לכבסו, ולא חילקו בדבר דלא נתנו חכמים דבריהם לשיעורין, ולפיכך לא הוצרכו הפוסקים להביא ההיא דאזורו מוכיח עליו כלל, ע"כ. וע"ש היטב. [ועי' נמי בכסף משנה הל' שביית יו"ט (פ"ו הכ"א) ע"ש].

והנה לא אשכחנא בספרי הפוסקים דמיייתו למ"ש מרן הב"י ז"ל בריש דבריו דהא דשרי למאן דאין לו אלא חלוק אחד לכבס חלוקו במועד, דהוא דייקא באופן שאין לו ממי לשאול, ואף מרן ז"ל בשלחנו הטהור לא פירש דמייירי דייקא בזה האופן [ותו דיל"ע דאם כן נימא הכי נמי בשאר האופנים דהתירו חז"ל לכבס, דהוא דייקא באופן שאין לו ממי לשאול בגדים, וצ"ע].

ואחר האמת יש לדון בכל זה טובא מהא דאי' בשו"ע סימן תק"ג (סעיף א') וז"ל: מותר לטחון קמח לצורך המועד אפילו כיון מלאכתו במועד, ע"כ. וכתב עלה המ"ב (שם, ס"ק א', ד"ה לצורך המועד) וז"ל: שאין לו קמח בביתו, ואפילו יכול לקנות או לשאול מחבירו וכדלקמן בסימן תקל"ז סעיף ט"ו, והוא הדין דגם שארי מלאכות יכול לעשות בכגון זה דהיינו קוצר ובורר וכו', וכמבואר שם בסעיף הנ"ל, עכ"ל. ועי' בשער הציון (שם, ס"ק א') ע"ש.

ובשו"ע סימן תקל"ז (סעיף ט"ו) כתב וז"ל: אסור לקצור השדה בחול המועד אם אינו נפסד אם יעמוד עד לאחר המועד, ואם אין לו מה יאכל אפילו מוצא בשוק לקנות אין מצריכין אותו ליקח מן השוק, אלא קוצר ומעמר ודש וזורה ובורר כדרכו וכו', וע"ש בכ"ד. ובמ"ב (שם, ס"ק נ"א, ד"ה אין מצריכין אותו ליקח) כתב וז"ל: וכן אין מחייבין אותו לשאול מחבירו, עכ"ל. ובשעה"צ (שם, ס"ק מ"ז) כתב דכן משמע מספר האשכול, ע"ש.

ועי' נמי בשו"ע סימן תק"מ (סעיף ח') דהתם כתב הרמ"א וז"ל: "ומותר לחדד סכין במועד, וסכין שנשבר במועד מותר לעשות אחרת (המגיד פ"ח)", וכתב עלה המ"ב (שם, ס"ק כ"ח, ד"ה לעשות אחרת) וז"ל: ואפילו אפשר לו בשאלה (מ"א וש"א), עכ"ל.

ובשעה"צ (שם, ס"ק כ"ד) כתב בזה וז"ל: ובפמ"ג גמגם להחמיר בהיכא שאפשר לו בשאלה, ולדעתי שאין להחמיר בזה, עיין בריטב"א פ"ק שהתיר לעשות לתחילה סכינין ושפודין בחול המועד בלא שום שינוי, ומוכח דלא חש כלל לסברא דאפשר בשאלה, וכן ברמב"ן ומגיד משנה משמע דבמסקנא לא חשו בזה כלל, וכמו שהתירו בירושלמי להסיק קדרות ואלפסין אע"ג דאפשר בשאלה, וכן העתיק בהג"ה דסעיף ז', עכ"ל. ועי' נמי בשו"ע סימן תקמ"ב (סעיף ב') ובביאור הלכה (שם, ד"ה על ידי פועל), ע"ש היטב, ואם כן לכאורה יש לדון דאף בהיכא דיכול לשאול בגד מרעהו נמי לא חייבוהו בזה, וצ"ע.

ברם מאידך גיסא אפשר דליכא למילף ממאי דהשמיט המ"ב ז"ל להא מילתא, מאחר דאיהו גופי' בס' תקל"ד (ס"ק ט', ד"ה אלא חלוק אחד) כתב דיש מן הפוסקים דס"ל דכל היתר הכיבוס למאן דלית ליה אלא חלוק אחד, הי' דייקא בזמן התלמוד שהיה ניכר בעת שפשט חלוקו לכבסו שאין לו אלא חלוק אחד (שמתחילה היה חוגר אזורו על החלוק, וכשפושטו חוגר חגורו על בגד העליון שלו), אבל לפי מנהג המלבושים שלנו שאין לנו חוגר על חלוק שלנו אין להקל בזה, והעלה לדינא דמ"מ נראה דאי הי' החלוק של פשתן אין להחמיר בזה (וע"ש בשעה"צ ס"ק ז'), ע"ש, ואם כן לזה בלא"ה לא מייית להא, מדל"ש זה בבגדים שלנו. [ומיהו איכא למדחי למאי דכתבנו במוסגר לעיל דעכ"פ הול"ל לגלויי אשאר שהתירו להו חז"ל לכבס, דכ"י דייקא בשאינו מוצא לשאול, וצ"ע].

שוב נתבוננתי דאפשר דבכוונה מכוונת לא מיייתו הפוסקים להא מילתא, והיינו טעמא לפי דממ"ש מרן ז"ל בבית יוסף "ועוד יש לומר דאנן הכי קאמרינן דמי שאין לו אלא חלוק אחד מסתמא אין לו מי שישמשנו והוא מכבסו ע"י עצמו, ואז אזורו מוכיח עליו וליכא למיגזר ביה, מפני כך התירו חכמים למי שאין לו אלא חלוק אחד לכבסו במועד, ולא חילקו בין מכבסו ע"י עצמו למכבסו ע"י אחר, ובין מוצא מי שישאלנו חלוק בשעת הכביסה בלבד לאינו מוצא, דסתם התירו למי שאין לו אלא חלוק אחד לכבסו, ולא חילקו בדבר דלא נתנו חכמים דבריהם לשיעורין, ולפיכך לא הוצרכו הפוסקים להביא ההיא דאזורו מוכיח עליו כלל, ע"כ. משמע דאף בגוונא דמוצא מי שישאלנו חלוק שרי ליה לכבס חלוקו מדלא נתנו חכמים דבריהם לשיעורין, ותפסו הפו' יישוב זה לעיקר, וגם מרן ז"ל גופי' דלא חילק בזה בשלחנו הטהור נראה דאזיל להאי תירוצא, ואתי שפיר, כנלפע"ד.

מיהו חזי הוית בספר שמירת המועד כהלכתו להרה"ג רמ"א ליברמן שליט"א (פי"ד, הערה נ"ב) דמייית למ"ש מרן הב"י ז"ל דכל הא דהתירו למי שאין לו אלא חלוק אחד לכבס חלוקו במועד, דהוא דייקא בגוונא שאין לו ממי לשאול חלוק. והעיר דצ"ע מאי טעמא השמיטו הפוסקים להאי תנאה, ועוד דמרן הב"י ז"ל כתב זה דרך אגב, ובאמת משמע דמילתא דפשיטא היא, ע"ש. ועפ"ז העלה בכ"מ מספרו איזה חידושי דינים, וכגון גבי בגדי תינוקות דשרי לכבסם במועד, דכל זה דוקא בגוונא שאין לו ממי לשאול (שם, הערה ס"ב) וכנהה בכ"מ, ע"ש היטב. ועי' נמי בספר הנ"ל (בסוה"ס, סימן כ"ג) דהעיר בעיקר

ואי אין טורח בכיבוסן (אע"ג דבימינו משתמשים במכונת כביסה, ואכמ"ל בזה).

סימן כ"ג

נתינת כביסה לכובס נכרי בחוה"מ ע"מ שיכבסם אחר המועד
 שו"ע סימן תקל"ד (סעיף ב'): כל כלי פשתן מותר לכבסו, ולא נהגו כן, והוא ליה דברים המותרים ואחרים נהגו בהם איסור אי אתה רשאי להתירם בפניהם, ע"כ.

ובמ"ב (שם, ס"ק י"ד, ד"ה אי אתה וכו') כתב וז"ל: ומ"מ כיון דמעיקר הדין שרי נתפשט המנהג להקל ליתן לעכו"ם לכבס פתנת אחת ולחוף לבית, דאע"ג דכל מה שאסור אסור ג"כ ע"י נכרי מ"מ בזה מקילין [אל"י רבה בשם פרישה והובא בחיי אדם], **וליתן להנכרי שיכבס אחר המועד, בכל ענין שרי**, ובלבד שלא ימנה כדרך שהוא עושה בחול כמו שכתבו סוף סימן תקמ"ג, עכ"ל.

ובמ"ב (תקמ"ג, י) כתב וז"ל: **ואם כן כשנותן כליו לכובס עכו"ם לכבס אחר המועד** לא ימנה אותם, ונראה דבשביל זה נהגו העולם שלא ליתן לכובס עכו"ם בחוה"מ כלל מפני שאסור למנותו, ובלא מנין אינו מאמינו, ובדגול מרבבה כתב דכלי פשתן מותר ליתן לו שיכבס אחר המועד ואף למנותם, ומאל"ה רבה בסימן תקל"ד סעיף ב' משמע שאין מחלק בזה, ובשעת הדחק יש לסמוך להקל, עכ"ל.

והעירני ידידנו האברך המופלג רבי משה אהרן הכהן פישר שליט"א דצ"ע בהא דכתב במ"ב ז"ל דליתן להנכרי שיכבס אחר המועד בכל ענין שרי, דהא בשו"ע (שם, סעיף ג') כתב וז"ל: מביאין מבית האומן כלים שהם לצורך המועד כגון כרים וכסתות וצלוחיות וכו', ובמ"ב (שם, ס"ק ט"ו, ד"ה מביאין וכו') כתב וז"ל: **אבל אין מוליכין לבית האומן אפילו לצורך המועד** [ב"ח וא"ר], עכ"ל. ואכתי היאך יוליק הכבסים לבית הכובס העכו"ם מאחר דאין מוליכין לבית האומן אפי' לצורך המועד, ומכ"ש בנד"ד שנותנם לו בכדי שיכבסם אחר המועד, וצ"ב.

ואיכא לאוסופי אהא, דהגם דבכף החיים סי' תקל"ד (ס"ק כ"א) מיייתי לדברי הב"ח והא"ר דנקיט המ"ב ז"ל דס"ל דאין מוליכין כלים לבית האומן אפי' לצוה"מ, וכתב עלה וז"ל: "אמנם המאמר מרדכי אות ד' השיג על דברי הב"ח הנז', וכתב דה"ה דשרי להוליך לצורך המועד כל שהוא מותר לתקנו במועד יעו"ש", עכ"ל. הנה חזינו דאף המאמר ס"ל דכל הא דשרי להוליך הוא דייקא בדבר שמוותר לתקנו במועד לצוה"מ, הא לאו הכי איהו נמי מסכים דאסור להוליכו לבית האומן, ותקשי כאמור, וצ"ע.

ובו בפרק אמרתי דלפענ"ד יש לומר דהא דהתיר המ"ב ז"ל ליתן להנכרי שיכבס אחר המועד, אין המדובר שמוליכין לביתו דהנכרי, אלא דהנכרי לוקח הכבסים מביתו דהישראל, והא דלא פירש זה המ"ב ז"ל בהדיא יש לומר דסמך אמה דכתב איהו גופי' בסמוך ונראה לזה דאין מוליכין כלים לבית האומן אפי' לצורך המועד, ומינה דכ"ש דאסור להוליך להכובס כבסים שיכבסם לאחר המועד, ודוק היטב, כנלפע"ד. וש"מ דכע"ז תריץ לה גר"י נויבירט זלה"ה בספרו שמירת שבת כהלכתה (ח"ב, פרק ס"ו הערה קצ"ה ובפרק ס"ח הערה צ"ג), ע"ש היטב. וע"ע בספר יד אהרן (הל' חוה"מ, סי' תקל"ד בידי אריכתא, הערה ט"ו), ויש לדון בכל זה.

סימן כ"ד

הבאת כלים מבית אומן עכו"ם כשהוא לדבר מצוה
 שו"ע סימן תקל"ד (סעיף ג'): מביאין מבית האומן כלים שהם לצורך המועד כגון כרים וכסתות וצלוחיות, אבל כלים שאינם לצורך המועד כגון מחרשה או צמר מבית הצבע אין מביאין, ע"כ, וע"ש בכ"ד.

ובמ"ב (שם, ס"ק ט"ז, ד"ה אין מביאין) כתב וז"ל: בין שהאומן גמרו במועד או קודם, והטעם משום טרחא, ויש אומרים משום שיסברו שנתן לתקנו במועד ויאמרו שהאומן תיקנו במועד, ולפי זה אפילו מבית לבית באותה חצר דליכא טרחא ואפילו מאומן נכרי אסור להביא, שיסברו שהבעל הבית צוה לתקנו במועד, **כתב הפרי מגדים לדבר מצוה אף על פי שאין צורך המועד, יש לומר דמאומן עכו"ם שרי להביא**, עכ"ל.

ויש לדון אי הכונה בזה לדבר מצוה דמינכר דהוי למצוה, או דלא בעי דיהיה מינכר דהוי לדבר מצוה, ושאלתי זה מקמיה מו"ר מרן שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א, וכתב לן "לא מוכרח" (ולכאורה יש לדון בהא מילתא, דאי מיירי נמי בדבר מצוה דלא מינכרא אכתי אין הרואים יודעים דהו"ל לדבר מצוה, ומ"ט אין בהא משום מראית העין, וע"ע בפמ"ג דהתם דלא נתפרש בדבריו במאי מיירי, ויל"ע בזה).

סימן כ"ה

העברת חפציו מדירה לדירה בכדי שלא ינזקו

שאלה: היכא דגילה בחוה"מ שישנה רטיבות בביתו, ומחמת כן מוכרח הוא להעביר חפציו לדירה אחרת על מנת שלא ינזקו, ומיירי בגוונא דאין עיצה אחרת וכגון לכסות החפצים וכיוצא בזה, האם מותר לו להעביר חפציו לדירה אחרת.

תשובה: ע"י בשו"ע סי' תקל"ה (סעיף א') דכתב וז"ל: אין מפנין מחצר לחצר אפילו מכעורה לנאה, ולא לפנות דירתו ולא לפנות כליו שאינם לצורך המועד. הגה: וכל שכן שאסור להסיע ממונו מעיר

לעיר (מרדכי פ' מי שהפך). אבל מפנה הוא מבית לבית באותה חצר, ואם אין הבתים פתוחים לחצר אלא למבוי יש אומרים שמבית לבית הסמוך לו מותר. הגה: ואם מתיירא מחמת גניבה בחצר שדר שם, מותר אפילו מחצר לחצר המשתמר, ואפילו מעיר לעיר בדבר האבד שרי (הגהות אשרי ומרדכי), ע"כ, וע"ש.

ומשמע מינה דכל דאמנם איכא בהא משום דבר האבד מישרא שרי לפנות חפציו בכל גוונא, ואף מעיר לעיר (וכאמור כשא"א לו באופ"א), וע"י נמי מ"ש מרן ז"ל בבית יוסף דסי' תקל"ה ובד"מ שם, ע"ש היטב.

אכן בגוונא דאיכא ספיקא אם אמנם יתקלקלו החפצים מן הרטיבות, כל כי האי הו"ל ספק דבר האבד, וע"י במ"ב סימן תקל"ז (ס"ק א', ד"ה דבר האבד) דכ' וז"ל: ואם הדבר אצלו בספק, עיין במגן אברהם שמיקל, ובחיי אדם כתב שיעשהו על ידי עכו"ם ולא בעצמו, ועיין בבאיור הלכה שצידדנו דכוונת המגן אברהם הוא גם כן אם אותו החשש שהוא חושש הוא מצוי שיבוא, ואז נראה דיש להקל גם על ידי עצמו, אכן יראה לעשות בצנעא אם אפשר, עכ"ל. וע"י בבאוה"ל (שם, ד"ה דבר האבד וכו') מאי דהאר"ך בזה, ע"ש.

ובחזון איש (או"ח, שלהי סימן קל"ד) כתב וז"ל: וספק שיאבד הוי כדבר האבוד ודאי כיון דשקדו לחוס על ממונו של ישראל, והוי מצות השבת אבידה על זה שעומד במקום התורף ואין קיומו מובטח, עכ"ל. וע"י בספר חידושים וביאורים עמ"ס מועד קטן (דף ו' ע"ב, ד"ה כל דבר האבד) ע"ש. וע"ע בספר שו"ת (תקל"ז, ב'), ע"ש. [וע"י נמי בשדי חמד (כרך ט', מערכת חוה"מ ס"ק י', דף י"ט א' מדפי הספר) מאי דנו"נ בענינא דספק דבר האבד בחול המועד ע"ש, וע"ע בספר מנחת משה להגר"מ הכהן שפירא שליט"א (חאו"ח, ח"ג, עמוד קפ"ג) ע"ש].

מיהו שבתו ונתבוננתי דיש לעיין בכל זה טובא, דאי נימא דהעברת דירה הו"ל בגדר טירחא יתירה, הא כתב המ"ב סי' תקל"ו (ס"ק י"א) בתו"ד דבטרחא יתירה אין היתר אף בדבר האבד, ע"ש. ודכ"מ במ"ב סי' תקל"ז (ס"ק ל"ה) ע"ש. ומ"מ יל"ע אי מיקר טירחא יתירה [וע"י במ"ב ר"ס תקל"ה], וצ"ע. והא דכתבנו לקמן (סימן כ"ו) דמותר לעבוד מדירה שאינה שלו לדירה שלו בחוה"מ אף בזה"ז, אין לזה שייכות למאי דקמן לה"ט המבואר שם, ע"ש.

ובאופן שיש סדקים בביתו אי שרי לתקנם ע"מ שלא יהיה דליפת מים לבית, ע"י מ"ש בשו"ע סי' תק"מ (סעיף ג') ובמ"ב (שם, ס"ק ח') ובביאוה"ל (שם, ד"ה אבל לא בכלי אומנות), ע"ש היטב, ויל"ד מהא למאי דקמן.

סימן כ"ו

העברת דירה מדירה שאינה שלו לדירה שלו בחוה"מ

כתב הטור סי' תקל"ו וז"ל: והא דאין מפנין מחצר לחצר דוקא כששניהם שלו או של אדם אחר, אבל מאדם אחר לתוך שלו מותר. גרסינן בירושלמי אין מפנין מדירה נאה לנאה ולא מכעורה לכעורה, והני מילי בששתיהן שלו או של אדם אחר, אבל מאדם אחר לתוך שלו אפילו מנאה לכעורה מותר, ע"כ.

ובבית יוסף (שם, ד"ה והא דאין מפנין דוקא בששניהם שלו או של אדם אחר וכו') כתב וז"ל: היינו הירושלמי (פ"ב ה"ד) שכתב בסמוך, ונראה שהיה ראוי לכתוב דגרסינן בירושלמי, והירושלמי הזה כתבו הרא"ש שם (סימן י"ח), וכתב עליו בשם הראב"ד נראה דכה"ג אפילו מחצר לחצר מותר, והא דקאמר בגמרא סיפא אתאן לבית שבחצר היינו משלו לשלו או משל אחרים לשל אחרים, אבל משל אחרים לשלו הכל מותר, וליכא פלוגתא בין גמרא דידן לירושלמי, עכ"ל. כתבו הגהות מיימוניות (פ"ח, אות ס') דירושלמי מתיר מדירה כעורה לנאה, ובתוך שלו אפילו מדירה נאה לכעורה שרי, ע"כ. ובנוסחא דידן בירושלמי דכשאנו בתוך שלו אין מפנין אפילו מכעורה לנאה, והרמב"ם בפ"ח מהלכות יום טוב (הלכה ט"ז) התחיל לכתוב מהירושלמי דאין מפנין מהכעורה לנאה ולא מנאה לכעורה, ולא גמרו, וכתבו הרב המגיד רבינו סובר שהירושלמי אין מסכים לגמרתנו במה שהתירו הפניני לתוך שלו, שאם לא כן למה הקשו על משנתנו, ולמה לא תירצו אבל מפנה הוא לחצר שלו וכפשוט הלשון, אלא ודאי אף הירושלמי חולק עם הגמרא שלנו, ולזה אין לסמוך בזה עליו, עכ"ל.

ונראה שזה היה גם כן דעת הר"ף שלא הביאו, ע"כ. ועמ"ש הב"ח ז"ל (שם), ע"ש היטב [וע"י בספר אור הישר אירו' דמו"ק (שם) מאי דמיייתי בזה ממ"ש מרן הב"י ז"ל גופי' בתשובותיו אבקת רוכל (סי' קס"ז) עפ"י דיר' דנא, ע"ש היטב].

ובשו"ע סי' תקל"ה (סעיף א') כתב וז"ל: יש מתירים לפנות מחצר של אחר לחצר שלו, ואפילו מנאה לכעורה, ע"כ. ובמ"ב (שם, ס"ק ז', ד"ה לחצר שלו) כתב וז"ל: "דשמחה לאדם שיהיה דר בשלו", עכ"ל. וע"ש בכ"ד. והוא טעמא דירושלמי מו"ק (פ"ב ה"ד) "שמחה לאדם בשעה שהוא דר בתוך שלו", ובקרבן העדה (שם, ד"ה שמחה לאדם שהוא דר בתוך שלו) קמפרש וז"ל: נמצא שזה מעונג יו"ט הוא, הלכך אפי' מחצר לחצר שרי, עכ"ל, וע"ש [ומאי דנקיט לה השו"ע ז"ל בלישנא דיש מתירין, ע"י בכף החיים (תקל"ה, י"א) דכתב דהוא לצד דהר"ף והר"מ ז"ל השמיטו להא, ע"ש].

והנה בשו"ת באר משה להגר"מ שטערן זלה"ה (ח"ז, סימן כ"ח) כתב וז"ל: **נשאלתי** הנה בסי' תקל"ה מבואר דאסור לפנות דירתו

במועד אם לא שמפנה לאותו החצר או מדירה שכורה לדירה שלו, ונסתפקתי האם הדין כן גם בזמנינו, דבזמנינו נראה דהוה זלזול גדול בכבוד המועד לפנות דירתו במועד, דרוב בני אדם יש להם כלי בית הרבה ורהיטים כבדים ויקרים, וטורדים מאוד כשמפנים דירתם כידוע.

ונראה דאין להתיר זה כ"א לצורך דבר האבד או אם יש לצורך גדול מאוד, והכל לפי ראות עיני המורה. **השבתי** בזמנינו לפנות מדירה לדירה אחרת אוושא מילתא מאוד, והוי זילותא גם מאוד דמועד וחלילה להקל, **אולם** במקום הפסד גדול, למשל אם משלם שכר דירה לערך ה' מאות דאללאר, ויש לו דירה אחרת שנגמרה בנינה סמוך לעירי"ט שלא הי' יכול בשום אופן לפנות לשם קודם המועד, ואם לא יפנה ביתו בחוה"מ יהי' מוכרח לשלם שכר דירה בב' מקומות שהוא דבר האבד והפסד רב, יפרסם בין שכניו שדר שם למה הוא יוצא בחוה"מ, וכן בין שכניו שנכנס שם למה הוא נכנס בחוה"מ, וכה"ג הלהכה שרי לפנות ואולי, ושמא גם למעשה הי' יכול לפנות בחוה"מ, אבל למעשה אין הדרך להתיר כלל בזמנינו לפנות בחוה"מ, והמנהג שלא לפנות טוב ונכון מאוד, וכדאי להפסיד ושלא לזלזל בכבוד חוה"מ בדרך גס כזה, ועכ"ז הכל לפי עיני המורה, עכ"ל. וע"י בפסק"ת (תקל"ה, א') דסתם כוונתיה בהבאר משה, ע"ש.

והכי נמי ע"י בספר מועדי ה' להגר"מ משולמי שליט"א הל' חול המועד (ס"ק ל"ב) דכתב וז"ל: מן הדין נראה דמותר לעבור מדירה שאינה שלו לדירה שלו ואפי' לעיר אחרת, מ"מ כיון שהטרחא רבה והר"ף והרמב"ם השמיטו דין זה נראה דראוי להחמיר, עכ"ל, וע"ש. וע"ע בשו"ת דברי חכמים להר"ג ר"ז גינזברג שליט"א (חאו"ח, ס"ק תנ"ג), ע"ש היטב.

ברם לפענ"ד צריך עיון במ"ש הבאר משה, דמהיכי יתיי לחלק בין זמן חז"ל לזמנינו, והלא אף בזמן חז"ל הי' אינשי שהיה להם חפצים רבים אשר העברתם ממקום למקום היתה כרוכה מן הסתם בפרסום ואוושא מילתא, ואעפ"כ משמע דהתירו נמי בהא ומה"ט דשמחה לאדם שיהיה דר בשלו, ותו דהנה בעיקר הא דאין מפנין מחצר לחצר אפי' מכעורה לנאה פי' המ"ב (שם, ס"ק א') משמ" דהנמוק"י ז"ל דהוא משום טירחא, וע"י בערוה"ש (שם, ס"ק א') דכתב בתו"ד וז"ל: ופירושא דאין מפנין היינו לעקור דירתו ממקום זה למקום זה, דטירחא גדולה היא ואין דעתו מתיישבת וייתבטל בזה משמחת יו"ט, עכ"ל, וע"ש. ועלה גופא הוא דהשמיעונו הפו' עפ"י הירושלמי דכל דעובר מחצר אחרת לחצר שלו לא משגחינן בהטירחא אדית בהא ובכל המסתפק, וטעמא כאמור דשמחה לאדם שיהיה דר בשלו, ואף לו יהיבנא דיש לחלק בין זמן חז"ל לזמנינו, מכל מקום בפשיטות אין לחלק בין זמנו דהמ"ב ז"ל לזמנינו, דאף בזמנ"י דהמ"ב ז"ל שפיר היו בכל בית כלי בית ורהיטים כבדים, ואעפ"כ לא חילק בזה ולא מידי, וע"י נמי בספר שו"ת הלכות למור מרן שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א (תקל"ה, ג') דמיייתי להמ"ב ז"ל להלכתא, ומשמע נמי דס"ל דאין לחלק בזה בין זמנ"י לזמנ"י, וצ"ע.

שוב מצאתי בספר תורת המועדים ע"ס שונה הלכות להר"ג מוה"ר דוד קולדצקי שליט"א (תקל"ה, א') דמיייתי לדברי הבאר משה, וכתב עלה וז"ל: "ומרן הגר"ח קניבסקי שליט"א כתב לי על כל זה אין לנו להחמיר יותר מהמשנה ברורה", עכ"ל, וע"ש. ודוק בזה למאי דכתיבנא.

אחר זמן מצאתי בספר יו"ט וחווה"מ כהלכתם בתשו' מו"ר מרן שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א הנדפסות בסוה"ס (ס"ק נ"ד) דנשאל בזה"ל: המ"ב בסי' תקל"ה כתב לגבי איסור טירחא בחוה"מ שלעבור לדירה שלו מותר בחוה"מ כי זה שמחה לו, האם בזמנינו שיהא אוושא מילתא גדול אסור, והשיב אהא מו"ר מרן שליט"א וז"ל: לא נוהגים לעבור דירה בחוה"מ, ואם יש צורך אפשר, עכ"ל. ויל"ד בזה.

סימן כ"ז

בהא דאי נתרבה הזבל שבחצר עד שנעשה חצר

כרפת מוציאין אותו לאשפה והמסתפק

שו"ע סימן תקל"ה (סעיף ג'): הזבל שבחצר אסור להוציא אלא יסלקנו לצדדים, ואם נתרבה עד שנעשה חצר בפרת מוציאין אותו לאשפה, ע"כ.

א. יש לדון בשיעורא דמיקרי דנעשה חצר כרפת, וחזינא לרש"י ז"ל בפסחים (דנ"ה ע"ב, ד"ה אם נעשית חצר כרפת) דכתב וז"ל: "שנתקלקלה **כולה** ואין מקום לסלק לצדדין מוציאין אותן לאשפה", ובפשטות משמע מדברי רש"י ז"ל דבעי שכל שטח צדדי החצר יהי' מלא כולו באופן שאין מקום יותר להניח שם הזבל, דאז שרי לאפוקי חוץ לחצר.

וע"י נמי בפסקי ריא"ז (הו"ד בקובץ שיטות קמאי עמ"ס פסחים עמוד אלף תק"ע ואילך) דכתב וז"ל: "וכן הזבל שבחצר מסלקין אותו לצדדין בחולו של מועד, ואם נעשית חצר כרפת בקר שיש שם זבל מרובה, **ואין מקום לסלקו שם**, מוציאין אותו לאשפה", ע"כ. ובפ"י תלמיד הרשב"א לפסחים (הו"ד שם) כתב וז"ל: "ואם נעשית חצר כרפת בקר שיש בו גלל מרובה **בכולה**", ע"כ. ובפ"י רבינו אלמאדי ז"ל (שם) כתב וז"ל: ואם נעשית חצר כרפת, בקר שנתקלקלה **כולה** בזבל ואין מקום לסלק לצדדי', מוציאין אותו לאשפה, ע"כ. וכע"ז כתב בפ"י הריב"ן ז"ל, ע"ש. וע"י נמי בפסקי הרי"ד (הו"ד שם) דכ' בתו"ד וז"ל:

לרכב עליה. ולכאורה ממ"ש השו"ע "וכל צרכי רכיבה", משמע דבכלל זה נמי תיקון עגלת הסוס.

ונפק"מ מהא לזמנינו, דיל"ע אי שרי לתקן רכב שנתקלקל במועד, ולמאי דייקנין ממ"ש השו"ע "וכל צרכי רכיבה" דשרי נמי לתקן עגלת הסוס כשנצרך לו לרכב עליה, אכתי אין לחלק בין עגלה לרכב, ושפיר שרי לתקוני במועד, וטפי אמינא דבפשיטות ליכא חילוקא בין סוס לרכב להא מילתא, והכי נמי ראינא בערוה"ש (תקל"ו, א') דכ' בסו"ד וז"ל: "ולפ"ג גם בנסיעה בעגלה ג"כ הדין כן לענין תיקון העגלה, דאם ידע קודם המועד אסור ואם לאו מותר", עכ"ל וע"ש.

איברא דחזינא בפסקי תשובות (תקט"ו, א') דמייתי למ"ש השו"ע דהתם, וכתב עלה וז"ל: "ומכאן נלמד לענין מכונית (רכב) בזמננו שאם נתקלקל במועד אין היתר לתקנו, אלא כל מה שבגדר מעשה הדין דהיינו תיקונים קלים ופשוטים שכל אדם יכול לעשותם, ואין צריך אומנות ידים מיוחדת כגון החלפת צמיג, אך תיקון תקר (פנצ'ר) אע"פ שאפשר שאין זה מעשה אומן, מ"מ כיון שהדבר כרוך בטירחא יתירה יש להימנע מלעשות ע"י יהודי (וע"י נכרי מותר), עכ"ל. (וציין נמי למ"ש בחוה"מ כ"פ סעיף ע"ז, ויל"ע שם).

ולפענ"ד יש לעיין בהא מדלא אשכחן דחילקו רבותינו הפוסקים גבי צרכי רכיבה בין תיקונים דמעשה הדין או מעשה אומן, ומשמע דבכלל גוויי שרי לתקוני, ואדרבה עוד זאת ממ"ש השו"ע "וכל צרכי רכיבה" משמע דשרי אף בדבר דהו"ל בגדר מעשה אומן, וממילא לכאורה ה"ה במאי דקמן דיש להתיר תיקון הרכב אף בדבר דהו"ל בגדר מעשה אומן.

ומידי חופשי בזה בספרי דרבנן האיר' את עיני ומצאתי בשו"ת אור לציון (חלק ג' פכ"ד ס"ה) דדן אם מותר לתקן רכב בחוה"מ, והשיב דאם צריך הוא את הרכב בחוה"מ להגיע למקום שא"א לו להגיע בלעדי הרכב מותר לתקנו, ואם לא אסור לתקנו, וביאורים (שם, ס"ק ה') כתב וז"ל: בשו"ע בסימן תקל"ו סעיף א' כתב מי שצריך לרכוב במועד לטייל או לצורך המועד ולא ניסה ללכת ברגליו, יכול ליטול צפרני הסוס ולתקן ברזליו והאוכף והרסן וכל צרכי רכיבה, ובלבד שלא יכין מלאכתו במועד, ומבואר בב"י שם שאם אין זה לצורך המועד או שניסה ללכת ברגליו אסור לתקן את צרכי הרכיבה, וראה במ"ב שם ס"ק ב', ומרן שם וכן הפוסקים שם לא חילקו בין מעשי הדין ומעשי אומן, על כן נראה שגם לענין תיקון רכב הדבר תלוי אם יכול להגיע למחוז חפצו ללא הרכב, שאם אינו יכול, יכול לתקנו, ואם יכול, אסור לתקנו, עכ"ל. הרי בהדיא דס"ל להאול"צ דשרי לתקוני להרכב נמי במעשה אומן וכמ"ש, ודוק היטב [וע"י בשו"ת שבט הלוי (ח"א, סימן קס"ו) ע"ש].

ודכוותה כתב מרן הגאב"ד שליט"א בספרו חוט שני (חוה"מ, פרק שמיני ס"ק א', עמוד ר"ט) וז"ל: **בהיתר צרכי רכיבה לא נזכר בגמרא ובראשונים שצריך לעשותם דוקא במעשה הדין ולא במעשה אומן**, אף דההיתר הוא משום צורך המועד, וצורך המועד לא הותר אלא רק במעשה הדין, ומשמע דמותר אף במעשה אומן, והטעם י"ל דהוי כעין מש"כ הרמב"ן בהיתר קישוט הגוף המבואר בגמרא (ח' ע"ב) דאשה כוחלת ופוקסת וכיוצא ב, וז"ל הרמב"ן: וקשוט הגוף נראה שעשו אותו כאוכל נפש, לפיכך עושה אשה תכשיטה במועד, ואלו שמנו חכמים שמתרין להסתפר מיד אומן כדרכו, והנאת הגוף הוא דומיא דאוכל נפש, עכ"ל. המבואר דמה שהתירו חכמים צורך אוכל נפש מעשה אומן אינו דוקא ממש אוכל נפש, אלא כל צורך חשוב ונצרך מאד לאדם, והאדם נהנה מזה, עשו אותו כמו צורך אוכל נפש שהתירו מעשה אומן, עכ"ל. וע"ש בכל דבריו. ולמעשה העלה שם וז"ל: ולפי"ז הנוהג במכונית ורוצה לנסוע בחול המועד ממקום למקום לצורך המועד והתקלקלה המכונית, מותר לתקנה בחול המועד אף במעשה אומן, ושלא לצורך המועד אסור אף מעשה הדין, עכ"ל. [וע"י בספר שמירת המועד כהלכתו פ"ד סכ"ה ובהערות דשם, ויש להתיישב בזה היטב בל"נ אי"ה, וע"י בקונטרס זכרון יהודה בהל' חוה"מ (סימן י"א) ע"ש].

איברא דבמאי דמייתין מהאול"צ והחוט שני (והכי נמי כתיבנא לעיל בריש דבריו) דלא נתבאר בפוסקים דהא דשרי ליעביד להנך תיקוני הסוס, דהוא דייקא במעשה הדין ולא במעשה אומן, ועל כן העלו דמותר לתקנו אף במעשה אומן לצורך המועד, הנה אחר זמן חזי הוית בקובץ שיטות קמאי עמ"ס מו"ק (דף י' ע"ב) דמייתי מספר הפרדס לרש"י (הל' חוה"מ) דכתב וז"ל: "וששאלתם [מהו] לתקן פרסות סוסים בחולו של מועד בניגרי ברזל, דכי נזדמן לו דרך בחולו של מועד יש לומר [בדבר] האבד דמי, ומותר על ידי **אומן גוי לצורך המועד**", ע"כ. וכזאת איתא בשו"ת לרש"י (סימן כ"ו) ובמחזור ויטרי (הלכות פסח, סימן פ"ה) ע"ש היטב, והכי נמי כתב האגור (סימן תרפ"א) וז"ל: "מצאתי בשם ר"י בר יהודה מותר למסמר ברזל של כפי הסוס לתקנו לצורך ע"י **אומן א"י**, ומפרש אחד פ"י דיש להחמיר", ע"כ. ומבואר מדבריהם דאע"פ דהו"ל הדבר כדבר האבד ולצורך המועד, מ"מ לא שרו לתקוני אלא ע"י אומן נכרי, וצ"ע. אכן אחר האמת נראה מרובא דרבוותאי דלא נחתו לחילוקי בהכי, דלא סבירא ליה כן, וממילא שפיר מצינן למימר דאליבייהו קם דינא, דכל כי האי שרי לתקוני במועד לצורך המועד אף במעשה אומן ע"י אומן ישראל, ודוק בזה.

מרן הגרשו"א זלה"ה (בהנדפס בקובץ מבקשי תורה, חוה"מ סימן ק"א (ב') ענף ח' ס"ק א') בתשו' למאי דנשאל אי שרי לכבס במכונת כביסה בחוה"מ כיון שאין בה טורח, וז"ל: כיון דאיסור כיבוס הוא כדי שיכבס בגדיו מערב יום טוב ולא משום מלאכה, לכן אין זה קשור אם יש טורח או אין טורח, **גם בעיקר הדבר אעיר אותו שכיום אפשר שבכל יכולים גם לחרוש ולזרוע וכן לבנות ולהרוס, ומ"מ ה"ז חשיב כמלאכה שיש בה טורח כיון שעיקר המלאכה הוא ע"י טורח, אלא שהוא עושה את זה ע"י החשמל, עכ"ל**, ודוק היטב].

אחר זמן רב זיכני השי"ת ומצאתי בשדי חמד (כרך ט', מערכת חוה"מ, ס"ק ג' דף ט"ו ע"ב מדה"ס) דכתב וז"ל: **לפנות הזבל שבמבוי וכן לעשות קאלדירום על ידי נכרים בקבלנות**, הרב באר היטב סי' רמ"ד סק"ה כתב דנוהגים במקומו לפנות הזבל בשבת על ידי נכרים בקבלנות משום דברבים ליכא חשדא, וסיים דבמקום שאין מנהג אין להקל, ובאליהו רבא חולק דדוקא בעבודה זרה ברבים אין חשדא, אבל לא באיסור דרבנן כזה, ומזה יוצא למה שעושים קאלדירום ולפנות הזבל, כן כתב הרב זכור לאברהם במערכת חול המועד בקונטרסי אחרון, ונראה בעליל דרצונו ללמוד משבת לחול המועד במקום שאין מנהג כלולי עלמא, ולדברי הרב אליהו רבא אסור בכל מקום. ולי הדל נראה דלדעת הרב מגן אברהם בכל כי האי גוונא יש להקל, שהרי מדבריו שבסי' רמ"ד סק"ח מתבאר דמה שסיים דאין להקל במקום שאין מנהג הוא משום חילול השם, ומה שחילק בין בית הכנסת למבוי לא כתב כן אלא ליישב המנהג, אבל סברא דנפשיה היא דבכלהו אף דליכא משום חשדא במידי דרבים, מכל מקום איכא משום חילול השם, ולפי זה שפיר יש להקל בחול המועד לפי מה שהסביר הגאון נודע ביהודה בח"ב א"ח סי' ק"ג דבחול המועד ליכא משום חילול השם כיון דאיכא מקצת מלאכות המותרות לישראל ע"ש, ואי משום מה שכתב הרב אליהו רבא דבדרבנן חיישינן אף דרבים, הנה הגאון נודע ביהודה הנ"ל אחר שראה דבריו ושבחן, כתב הרב תוספת שבת מסיק כהמגן אברהם, וכן דעת הגאון חתם סופר כמו שכתבתי בקונטרסי הכללים במערכת החי"ת אות ד", וכיון שכן נראה דאפשר לסמוך עליהם להקל בחול המועד בדבר שיש בו צורך לרבים, ויש לחלק בין בנין בית הכנסת לשאר צרכי רבים אף להמחמירים בבנין בית הכנסת, עכ"ל, ולפי זה יש לדון בנידון דידן.

תו איקלע לידן שו"ת שם ושארית ישראל מהרה"ק מוהר"ר ישראל אברהם פארטוגאל זלה"ה אבד"ק סקוליען, וקחזינא ליה התם (סימן ב') דדן גבי אסיפת זבל בשבת ע"י עכ"ם מחצר ישראל, ונו"נ אי דמי נידונו למ"ש המג"א ז"ל דסי' רמ"ד (ס"ק ח'), ע"ש היטב, ואכמ"ל.

ג. בספר שמירת המועד כהלכתו (פ"ד, סעיף מ') כתב וז"ל: מותר להוציא הזבל לחוץ כל שאין הדבר כרוך בטרחה גדולה, עכ"ל. ובהערה דשם (ס"ק ק"ד) מייתי למ"ש השו"ע דסי' תקל"ה ס"ג ולמ"ש הלבוש שם דהאיסור בזה משום טרחה, וכתב עלה וז"ל: "ולכן פשוט דבזמנינו דאין בהוצאת זבל ביתי משום טרחה גדולה, ודאי שמותר להוציאו לצורך המועד", עכ"ל, וע"ש.

וע"י נמי בספר תורת המועדים ע"ס שונה הלכות (תקל"ה, ג') דכתב בהא וז"ל: וכל האיסור הוא רק לאסוף את הזבל שבחצר שיש בה ג"כ טירחא כמ"ש הלבוש, אבל שקיות זבל שאין בהם טירחא להוריד לאשפה מותר להוריד לכתחילה [קיצור הלכות חוה"מ בשם מרן הגריש"א ס"כ], וכן אמר לי מרן הגר"ח ק, עכ"ל. וע"ע בספר עריכת שולחן סי' תקל"ה (סעיף ה') ע"ש.

מיהו יש לדון בהיכא דהשקית זבל כבדה אי מותר לפנותה מהבית בשופי אחר דשפיר איכא בהא טירחא, וכן נמי יל"ד בגוונא דאף שאין השקית עצמה כבדה ומ"מ מורידה באופן שקשה סחיבתה, אי נמי יש להתיר זה בשופי ומה"ט, וכן יש להסתפק בהיכא דיש בביתו כמה שקיות אשפה המוכנות להורדה, אם יוריד לכולהו בבת אחת אע"פ שיש לו בזה טרחה מחמת הכובד בהורדה, מי עדיפא מטרחה שיהא עליו לחזור פעם אחר פעם לביתו וליקח שקית אחר שקית לאשפה, ובפרט אם דר הוא בבנין רב קומות או שמתקן האשפה רחוק מביתו, ויל"ע בכל זה.

ובענינא דהורדת שקית אשפה מביתו לפח שברחוב בחוה"מ, כתב לן הגאון המפורסם רבי סיני אדלר שליט"א בעמח"ס דבר סיני ושא"ס וז"ל: "בסימן זה (=סי' תקל"ה) עוסקים בהלכות שהם אסורות משום טרחה, ולכן אם אפשר למנוע אותן אין לעשותן, אבל אם זה גורם לביטול שמחת יום טוב מותר, ולכן אם קיימת אפשרות להניח את השקית במקום שאין זה מפריע יש למנוע לעשותן, אולם אם אין אפשרות כזאת מסתבר שמותר", עכ"ל.

סימן כ"ח

ידון אודות תיקון רכב בחוה"מ

שו"ע סימן תקל"ו (סעיף א'): מי שצריך לרַכֵב במועד לטייל או לצורך המועד ולא ניסה ללכת ברגליו, יכול ליטול צפרני הסוס ולתקן ברגליו (=צ"ל ברזליו כמ"ש המ"ב שם ס"ק ג') והאוכף והרסן וכל צרכי רכיבה, ובלבד שלא יכין מלאכתו במועד, ע"כ.

ויש לדון אם האי התירא היינו דייקא במלאכות הקשורות לסוס גופא, וכמבואר בשו"ע גבי נטילת צפרני הסוס ותיקון ברזליו והאוכף והרסן, או דבכלל זה נמי תיקון עגלת הסוס כשנתקלקלה ונצרך לו

"ואוקמה רבה דבחולו של מועד קמיירי והכי קאמר, אם חצר כרפת בקר מוציאין אותו לאשפה כיון שאין מקום בחצר שתוכל לסלקו משם, ע"כ. וע"ע בפ"י רבינו יהונתן מלוניל במו"ק (הו"ד בקש"ק, שם) דכתב וז"ל: מסלקין אותו לצדדין, לצדי החצר, אבל לא שרינן ליה להוציאו לרשות הרבים שהרי אינו מזיק כל כך לבני החצר, שהרי החצר רחב וארוך הוא, ואם היה חצר כרפת בקר שכל כך זבל הרבה יש בה שהיא מלאה [מפה לפה], מוציאין אותו לאשפה, ע"כ. ומכל הנך רבוותאי משמע בפ"י כדפירש לה רש"י ז"ל.

מיהו יש לדון באופן שכל צדדי החצר מלאים בזבל, אלא דאמננס יש באפשרותו להניח זבל נוסף על גבי הזבל הנמצא, אי מיקרי דנעשתה חצר כרפת ושרינן לה לאפוקי הזבל לאשפה או דלא, ולפום משמעות לישנא דרבותינו הראשונים ז"ל דמייתין לעיל משמע דבנידון דידן אסור להוציא הזבל לאשפה דעדיין יש מקום לסלק לצדדין, ומיהו צ"ע הגדר בזה, דאטו נימא דיש לו להניח זבל ע"ג זבל עד רום רקיעא, ואי תימא דאח"כ אכתי לא משכחת לה אופן להוציא הזבל לאשפה, ואולי צ"ל דיניח הזבל בחצר עד שיעור הכמות דמניחין אינשי התם, ומכאן ואילך כשנתמלאה הסאה שרי ליה לאפוקי לאשפה, אכן גם בזה לא נתפרש שיעור הכמות, ויל"ע בכל זה.

ויש להעיר דבריבב"ן (הו"ד בקש"ק, שם) כתב וז"ל: ואם נעשית חצר כרפת בקר שנתרבה הזבל שם, ע"כ. וע"י נמי להרשב"ץ ז"ל במאמר חמץ (הו"ד שם) דכ' וז"ל: "ואם נתרבה בחצר יוציאנו לאשפה", ומשמע מלישנייהו דכל דאיכא ריבוי זבל בחצר שרי לאפוקי לזבלו לאשפה, אך למעשה גם בזה לא נתבאר שיעור להריבוי, ויל"ע בזה.

וע"י במאירי דפסחים (שם, סוד"ה גורפיין) דכתב וז"ל: "ומ"מ פי' בגמ' בבית הרפת, אבל של חצר אם אפשר לסלקו לצדדין ושתהא החצר נשארת בנקיות מסלקו לצדדין, אבל אם נעשה חצר כרפת בקר אף במועד מוציאו לאשפה אחר שאין דרך בסילוק צדדין להיות מקום עיקר החצר פנוי", ע"כ, וע"ש.

ב. בכף החיים (שם, ס"ק ט"ז, ד"ה אלא יסלקנו לצדדים) כתב וז"ל: ולא לאשפה חוץ לחצר, רש"י פסחים נ"ה ע"ב, משמע דדוקא לאשפה חוץ לחצר אסור, אבל אם יש מקום מיוחד לאשפה בחצר ההוא מותר להניח שם. **וכן אם בא עכו"ם ולקחו לאשפה שחוץ לחצר שרי דהא ליכא טירחא**, ועיין לעיל סימן תס"ח סעיף ט' ובדברינו לשם, עכ"ל.

והנה בספר חול המועד כהלכתו (פ"ח, הערה פ"ד) מייתי למ"ש הכה"ח ז"ל, וקמקשי עלה וז"ל: וצ"ע שלפ"ז גם בשאר כל הדברים שנתבאר בשו"ע ובפוסקים שנאסרו משום טירחא יהיה מותר בעכו"ם, עכ"ל, וע"ש היטב במאי דנו"נ בהא, וצ"ע.

אכן לפענ"ד יש לדקדק בהא, דהכה"ח ז"ל לא התיר זה בשופי ע"י נכרי, רק דכתב דאם בא עכו"ם ולקחו לאשפה שחוץ לחצר שרי, והיינו דאין צריך למחות בידו, ודוק בזה.

שוב מצאתי בספר מלכים אומניין להגר"י זילברשטיין שליט"א (פ"ב, הערה כ') דמייתי נמי להכה"ח ז"ל, והעיר אהא דהא גם מה שאסור בשבת משום טירחא אסור לומר לנכרי לעשותו (וכמ"ש במלכים אומניין פ"א ס"א, ע"ש), ויישב בזה וז"ל: ואולי יש לתרץ דשאני טירחא יתירה שאסורה גם ע"י נכרי, משא"כ טירחא בעלמא שע"י נכרי מותרת, וכעין מה שכתבנו לעיל פ"ה הערה י"ג, ובפרט בחוה"מ, ולא דומה להולכת כלים לאומן משום טירחא וגם ע"י נכרי כמבואר בריטב"א סוף פ"ב דמו"ק, ואולי אפשר לתרץ עוד שדברי כף החיים אמורים כשהנכרי בא מדעת עצמו, שבוה מכיון שלא אמר לו במפורש וגם לא עושה מלאכה כי אם טירחא אינו חייב להפרישו, עכ"ל.

ולפענ"ד יש לעיין במאי דתריץ לה בתירוצא קמא, דיש לחלק ולומר דטירחא יתירה הוא דאסור אף ע"י נכרי, הא טירחא בעלמא שריא, דמלבד דיל"ד בעיקר האי חילוקא, עוד זאת הא מבואר דכל שאסור ליהודי לעשותו בחוה"מ אסור לנכרי לעשותו לצורך היהודי, ואפי' ענינים האסורים רק משום טירחא בלבד (עי' במ"ב (תקל"ד, י"ד), וע"ע בפסקי תשובות סימן תק"ל ס"ב וסי' תקמ"ג ס"א ובמאי דציין שם), ויל"ע בזה.

והא דיישב בישובא בתרא דהכה"ח ז"ל מיירי בגוונא שהנכרי בא ע"ד עצמו, דבהא כיון שלא אמר לו במפורש וגם לא עושה מלאכה כי אם טירחא אינו חייב להפרישו, הנה כעין זה כתבתי לעיל וברוך שכיונתי, אכן נתבוננתי עתה דיש לדון בזה, דהנה בס' חוה"מ"כ (שם) מייתי בשלהי דבריו מהמקור חיים להחוי"ז ז"ל (סי' תקל"ה) דכ' וז"ל: "הזבל וכו' ויש להזהיר שפחות שלנו על כך", ומבואר מינה דגם לשפחות נכריות אסור, ע"ש, וצ"ע. ואולי יש לחלק בין שפחות [עי' שו"ע או"ח סימן ד"ש] לנכרי דעלמא, וביותר דהכא קעביד אדעתא דנפשיה, ויל"ע בכל זה.

והלום שאלתי למו"ר מרן שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א בזה"ל: שו"ע הל' חוה"מ (תקל"ה, ג') הזבל שבחצר אסור להוציא אלא יסלקנו לצדדים וכו', ויש לעיין אי שרי להוציאו ע"י עכו"ם, וכתב לן מו"ר מרן שליט"א "אין ראוי".

[ואעיקרא דמילתא במ"ש הכה"ח ז"ל "וכן אם בא עכו"ם ולקחו לאשפה שחוץ לחצר שרי דהא ליכא טירחא", הנה כאמור מוכרח דהוא דייקא באופן זה וכמ"ש, דאי לא תימא הכי ה"ל לן להתיר מלאכות רבות בחוה"מ ע"י מכוונת שאין בהפעלתם שום טירחא, וע"י מ"ש

ולא אכחד דבוקבץ שיטות קמאי למו"ק (דף י"ב ע"ב, עמוד רמ"ג) מייתי מספר איסור והיתר לרש"י ז"ל (סימן מ"ט) דכתב וז"ל: "לתקן פרסות, ששאל מהן לתקן פרסות סוסים בנגרי דפרזלא, דכי מזדמן לו דרך בחולו של מועד יש לומר כדבר האבוד דמי, ושירי על ידי אומן לצורך המועד, כל הני מותר במקום שנהגו", ע"כ, וע"ש. ויש לדון דלפום מאי דמבואר בכאן נראה דהתיר רש"י ז"ל לתקן פרסות הסוסים בנגרי ברזל בחוה"מ אף במעשה אומן ישראל לצורך המועד, והוא מדלא נקט בלישני דבעינן שיהא זה ע"י אומן עכו"ם, ברם כאמור לעיל מיייתנן דבס' הפרדס לרש"י ז"ל (הל' חוה"מ) ובשו"ת לרש"י (סימן כ"ו) הגי' "אומן גוי", וצריך עיון בזה.

שוב נתבוננתי דמון הגאב"ד שליט"א גופי' בחוט שני (שם) כתב וז"ל: ובשבלי הלקט (הל' חוה"מ, סימן רכ"ג) כתב וז"ל, ועל מה שנוהגין לתקן את פרסת הסוסים בנגרי ברזל מצאתי למפרש אחד שפירש גבי נתינת הברזלים שקורין פאריי אין לנו כח להתיר, דאמרין כי התירו נטילת צפרנים של סוס וחמור שצריך להם, הני מילי נטילת צפרניים דוקא, ושלא לא היה מנהגם כי השתא שאין נטפלין בלא נתינת ברזל, וליכא להקל בדבר דאיכא במלאכת חול המועד איסורא דאורייתא, ורבינו יצחק ב"ר יהודה זצ"ל פירש שמותר לתקן פרסות הסוס בנגרי ברזל, דיש לומר כדבר באבוד דמי, ומותר ע"י אומן נכרי לצורך המועד וכו', עכ"ל. **אבל בשו"ע נפסק שמותר לתקן ברזלי, עכ"ל, וא"ש היטב בס"ד.**

תו אשכחנא מציאה רבתי בספר יום טוב וחול המועד כהלכתם בתשו' מו"ר מרן שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א, דבסוה"ס (עמוד קל"ט, ס"ק נ"א) דנשאל גבי מכונית שהתקלקלה ורוצים לנסוע לטייל או לביקורים אי חשיב כצורך הגוף (=ע"ש ס"ק נ') דקשה לילך ברגל, ולפי"ז יהיה מותר לתקן אף במעשה אומן עפ"י דהביה"ל ס' תקמ"ו שכתב שלצורך הגוף מותר לתקן אף מעשה אומן, והשיב מו"ר מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א וז"ל: "מה שצריך יכול להיות שמותר גם מעשה אומן כי זה צורך הגוף", עכ"ל, וע"ש. וע"י נמי בספר הנ"ל (הל' חוה"מ פ"ג סעיף מ' ובהערות דשם) מאי דנו"נ בהא, ע"ש היטב.

איברא דזכיתי עתה לשאול מקמיה מו"ר מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א בזה"ל: מי שנתקלקל לו הרכב (מכונית) בחוה"מ וצריך ליסע בו לצורך המועד, אי שרי לו לתקנו בחוה"מ אף במעשה אומן, וכתב לן מו"ר מרן שליט"א "ע"י גוי", ויש לדון בזה להאמור.

והנה בספר מבקשי תורה (חוה"מ, עמוד תשמ"ג) כתב וז"ל: מרן הגר"ש אלישיב (שליט"א) זלה"ה השיב לי דבאם צריך לנסוע בחוה"מ לצורך דבר אבד אסור לו לתקן לצורך זה, כי זה מעשה אומן, ומעשה אומן מותר רק בדבר האבד עצמו, עכ"ל.

ולקושטא דמילתא יש לעיין היאך היה אופן השאלה קמי' מרן הגר"ש זלה"ה, ואי קסבר דכל תיקון שמתקנים ברכב הו"ל מעשה אומן דבפשיטות דא מילתא לא מסתברא, וצ"ע. ומלבד זה יש לעיין דאף אי נימא דמיירי הכא בתיקון המוגדר כמעשה אומן, מ"מ צ"ב במאי דקאמר מרן הגר"ש זלה"ה דאסור לתקן זה כשנסיעתו לצורך דבר אבד מדהוי מעשה אומן, ומעשה אומן מותר רק בדבר האבד עצמו, דהא לכאורה כיון דסוף סוף יש לו צורך בעצם הנסיעה, נימא דשרי ליה לתקוני עפ"י דשו"ע דמיייתנן לעיל, דזה נמי מיקרי צורך המועד, ויל"ע בזה.

וע"י נמי בקונטרס קיצור הלכות חוה"מ להגר"י ישראלזון זלה"ה (ס"ק כ"א) דמייית ממרן הגר"ש זלה"ה בזה"ל: "כשיש קלקול במכונית ואי אפשר להשתמש בה בלי תיקון, מותר לתקנה אפילו במעשה אומן אם הצורך בה הוי למנוע הפסד ניכר, אבל לצורך ביקורים אסור לתקנה במעשה אומן", עכ"ל. ולכא"ז צ"ל דמ"ש הכא דמותר לתקנה אפי' במעשה אומן "אם הצורך בה הוי למנוע הפסד ניכר", דכוונתו למנוע הפסד ניכר בהמכונית גופא וכמבואר לעיל [ואי לא נימא הכי יל"ע מהמבואר לעיל וכמש"נ].

אחר זמן רב מצאתי בס"ד בשו"ת אבני ישפה להגר"פ פיינהנדרל זלה"ה (ח"א, חאו"ח, סימן ק"ז) דהאריך לדון בענין תיקון רכב בחול המועד, ואי שרי ליעביד התיקון הלז אף במעשה אומן, ואחר דנו"נ בזה כדת של תורה כתב וז"ל: ולכן מותר לתקן כלי רכב כדי שיוכל לטייל בחול המועד אפילו כשהמדובר במעשה אומן, ו**גאון אחד שליט"א** [=כוונתו למון רשכבה"ג הגר"ש אלישיב זצוק"ל] הסכים שאפשר להתיר תיקון המכונית אפילו היכא שיש בו מעשה אומן, אבל אין לעשות פעולה שהיא עושה כלי, והיינו שצריך לייצר איהו חלק חדש עבור המכונית. ורק אם יכול לתקן חלקים הקיימים או להחליף אותם בחלקים מוכנים, אבל לא לייצר חלק חדש שהוא עשיית כלי, ע"כ. ועוד הוסיף הגאון שליט"א שבני אדם אינם יודעים שאסור לנהוג ברכב בחוה"מ כאשר אינו נוהג לצורך המועד, וכגון שנוסע סתם או לצורך אחר המועד, וטעם האיסור דומיא דרכיבה שמוזכר בס' תקל"ו, ע"כ. ונראה כוונתו למבואר שם במ"ב ס"ק ב' שאם נוסע שלא לצורך המועד ברכיבה מותר, אבל לתקן צרכי רכיבה אסור, ע"כ. והפעלת מכונית דומה לתיקון צרכי רכיבה כיון שיש בו מלאכות, עכ"ל, ודוק היטב.

[ואעיקרא דמילתא אי נהיגה ברכב בחוה"מ מיקרי מעשה אומן, ע"י בקובץ מבקשי תורה (חוה"מ, ס' ק"א ב' ענף ז' ס"ק א'), ע"ש בזה ממרן הגר"ש זלה"ה (דהר"ד בספר שמירת שבת כהלכתה פס"ו,

הערה רכ"ד) ע"ש, וע"ע נמי בספר חוט שני למון הגאב"ד שליט"א (הל' חוה"מ, עמוד קצ"ד) מש"כ בזה, וע"ע בספר כשחר אורך מתשו' והנהגות מו"ר מרן רשכבה"ג הגר"י ל' שטינמן זצוקללה"ה (פרק י', ס"ק ס"ח) מש"כ בזה, וע"י נמי בספר כאיל תערוג מתורת מו"ר מרן הגר"י ל' זצוק"ל (מועדים, עמוד ר"א) מאי דמיייתי בהא מספר שלמי תודה (סוכות וחווה"מ, עמוד תתמ"ד) ע"ש, וע"י בספר המכונית והלכותיה להרה"ג ר"י קשאני שליט"א (פ"ד ס"א) מ"ש בזה, ע"ש, ואכמ"ל].

וגבי שטיפת רכב בחול המועד, ע"י בספר פסקי תשובות (תקל"ו, ג') דמיייתי משו"ת באר משה (ח"ה, סימן נ"ו) דכתב דאין להתיר זה, ע"ש בטעמי, וע"י נמי בספר חול המועד כהלכתו (פ"ה ס"ק מ"ד) ובספר שמירת המועד כהלכתו (פ"ד, הערה ו'), ע"ש היטב (אמנם ע"י בספר עריכת שולחן ס' תקל"ו (סעיף ב') דמתיר שטיפת רכב בחוה"מ ע"ש, ויל"ד בזה). ומיהו נראה פשוט שאין שום חשש בניקוי אותם החלונות והמראות שברכב הנצרכים להנהיג עבור בטיחות הנהיגה, ואדרבה מצוה קעביד.

תו נשאלתי מידידנו הרה"ג מוה"ר גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א בעמח"ס גם אני אורך וש"א"ס, אם מותר לצבוע רכב במועד ע"מ לייפותו. ולפום רהיטא נומייתי לאיסורא, ומכ"ש למאי דכתבו הפוסקים דזכרנו לעיל דאין להתיר שטיפת רכב במועד, ע"ש בטעמייהו, וה"ה במאי דקמן, אכן בגוונא שאין המדובר בצביעה של כל הרכב, רק שרוצה לצבוע שריטה שנתהוותה במועד, וכאיי גוונא אפשר דיש לצדד בהא להתירא להמבואר בספר חוה"מ כ"כ (פ"ח, הערה א') וספר שמירת המועד כהלכתו (פ"ד, ס"ו והערה י') ע"ש, ויש להתיישב בזה למעשה.

סימן כ"ט

בהא דמותר לסרוק הסוס בחוה"מ כדי לייפותו

שו"ע סימן תקל"ו (סעיף ב'): מותר לסרוק הסוס כדי לייפותו, ע"כ. ובמ"ב (שם, ס"ק ה', ד"ה לייפותו) כתב וז"ל: דהוא בכלל צרכי רכיבה שהתירו כשצריך לרכוב לצורך המועד או לטייל (כן משמע מהרמב"ם דדינו שווה עם נטילת צפרני הסוס, שעה"צ שם ס"ק ב'), ועיין בב"ח דאפילו במסרק שמשייר נימין דביו"ט אסור משום פסיק רישא בחול המועד שרי, עכ"ל. וע"י בכה"ח (שם, ס"ק ז' וס"ק ח'), ע"ש.

ויש לעיין מה צורך רכיבה איכא בסריקת הסוס בכדי שיראה יפה, ואפשר דיש לפרש זה דעמ"ש רבינו יהונתן מלוניל ז"ל (הו"ד בקובץ שיטות קמאי למו"ק דף י' ע"ב) וז"ל: לסרוקי סוסיא, כמין מקרצפין במגרפיפה של ברזל שיש לה שיניים, יש מהן דקין ויש מהן גסין ועושיין חבורות, ואעפ"י שהוא טורח הרבה שרי כיון דיש תענוג לסוס בו שגראה יותר יפה, ואם רצה למכרו [מוכרו] בדמים יקרים, ע"כ, וע"ש. ולהאי טעמא משמע דאיכא בהא משום צורך המועד דמסרוק ע"מ לייפותו ולהשביח מקחו בעיני הבריות.

איברא דיש לעיין אי רבינו יהונתן מלוניל ז"ל מיירי בהיכא דדעתו למכרו בחול המועד לצורך המועד (ע"י שו"ע סימן תקל"ט סעיף י"ב ושם נתבאר מזה), דאי לאו הכי היאך עושה זה עבור אחר המועד. ועוד יל"ע דהיאך שרי ליה לסרוקו בעבור רווח גרידא, וכדמשמע מהא דכתב דאם רצה למכרו מוכרו בדמים יקרים, ומבואר דדמי שוויו אינם נפסדים, ואך תוספת דמים איכא לבעבור הסירוק, ויש לעיין בזה.

ואפשר דעיקר כוונתו דאי לא יסרוקו הו"ל דבר האבד דיפסיד משוויו, ומאי דנקט בלישניה "דמים יקרים" היינו דמלבד מה שלא יפסד בהעדר הסירוק, עוד לו זאת שע"י הסירוק ירוויח טפי משוויו.

ובחי' המאירי למו"ק (שם, ד"ה ובונין) כתב בתו"ד וז"ל: "וסורקין אף שער שבצוארו כדי לייפותו, אע"פ שיש כאן תלישת שער בודאי, ואין צריך לומר שמקרדין או מקרצפין, שהרי אף ביום טוב מותר כמו שהתבאר במקומו, ואע"פ שכל מלאכה שלא במקום פסידא אסורה, אף בזו כל שאינו נסרק כראוי אינו חשוב כל כך לבני אדם", ע"כ. ולמאי דקמפרש אתי שפיר טפי, דאמנם כל דאינו מסרק שיער הסוס אינו חשיב כ"כ לבנ"א, וממילא יורד משוויו והוי ליה פסידא, ודוק היטב.

[וע"י בספר שער המועדים הל' חוה"מ (בפתחה, הערה י') דמיייתי למ"ש המאירי, וכתב על זה וז"ל: "ולפי הנראה יפוי הסוס וקישוטו היה נחשב אצלם כבוד האדם, וכמו היום רכב מפואר, וע"י רש"י (פ' בשלח ט"ו, כ"ב) שעטרו מצרים את סוסיהם בתכשיטי זהב כו", עכ"ל. וכפי הנראה דהבין בדברי המאירי דאה"נ אין בכאן פסידא, וזלתי מה דאיכא ב' משום כבוד האדם ושע"כ התירו סירוק שער הסוס, ולפענ"ד טפי נראה לפרושי כדפרישנא דכוונת המאירי ז"ל למימר, דאה"נ בכאן נמי איכא פסידא לו, לא יסרק לשער הסוס מחמת שלא יהי' שווה סוס זה בעיני הבריות לשלומי עליו כולי האי, ושיעור דברי המאירי דכ' בריש דבריו ואע"פ שכל מלאכה שלא במקום פסידא אסורה, היינו דכן ה' הו"א למימר דליכא בהא פסידא. ואכתי תקשי היאך שרי לסרוקי, וקמ"ל עלה דאף בזו כל שאינו נסרק כראוי אינו נחשב כ"כ לבנ"א, ור"ל כאמור דמשו"ה ירד מערכו ויפסד שוויו, ודוק היטב. אמנם הגאון המפ"ר רבי סיני אדלר שליט"א כתב לן בזה וז"ל: כנראה אם הסוס אינו מסורק הוא יתבייש ולא ירכב, ממילא זה יהפך לצורך המועד, עכ"ל, ויל"ע בכל זה].

וע"י נמי בשיטה לתלמיד רבינו יחיאל מפאריס (הו"ד בקש"ק התיב) דכתב בהא וז"ל: לסרוקי סוסיא - יש הרבה סוסים של שרים שסורקין שער צואריהם וקולעין אותן להנאתן, והאי הוא דשרי במועד אבל ביו"ט מיתסר, ויש מפרש לסרוקי סוסיא הוא (קד) קרצוף, (ואע"ג) [וקשה] דגירוד קטנים שעושיין חבורה שרי [ביו"ט], דקיימא לן [ביצה כ"ג ע"א] כר' שמעון דאמ' דבר שאין מתכוון מותר, וכ"ש במועד דשרי, לכן נר' (בפ') [כפרוש] ראש[ו]ן הלכך מותר לסרק שער שבצואר הסוס, ואף לקולעו במועד, וקירוד וקירצוף אף ביו"ט, וכ"ש במועד, ע"כ, וע"ש.

ויל"ע אי כוונתו בפ"י קמא במ"ש "וסורקין שער צואריהם וקולעין אותן להנאתן", היינו להנאת הרוכב, או דכוונתו היינו ליעביד הסוס נאה מה"ט דרבינו יהונתן מלוניל והמאירי דמיייתנן לעיל, ויל"ע. ואם אמנם כוונתו דהיינו להנאת הרוכב, אפשר דמאי דפי' המ"ב ז"ל דהוי מצרכי רכיבה היינו שיש לו הנאה שרוכב על סוס נאה, ויל"ד בזה [ומאי דפי' בפירושא בתרא וקמחדי ליה, ע"י בחי' הריטב"א ז"ל למו"ק (י' ע"ב ד"ה לסרוקי סוסיא) מש"כ בזה, ובמאי דנו"נ בהא הרה"ג ר"צ הירשמן שליט"א בהערותיו לחי' הריטב"א (שם), ע"ש היטב].

[והוי יודע דבכאן נחתין לבאר דשרי הפוי דשרו לסרוקי סוסיא מה"ט דמייפהו, אכן אשכחנא לרבינו ירוחם ז"ל (ספר אדם נתיב רביעי חלק חמישי, דפוס ויניציאה דף ל"ו א' מדה"ס) דקמפרש לה באופ"א וז"ל: "ועוד פשוט ומותר לסרק, כלומר במסרק של ברזל לרפואה, ומקזין דם לרפואה, וכן כל דבר שהוא לרפואת הבהמה בחולו של מועד מותר", ע"כ, וע"ש היטב. וע"ע בקובץ שיטות קמאי למו"ק (שם) מאי דפי' בזה עוד מרבותינו הראשונים ז"ל, ואכמ"ל].

תו אמינא דיש לדון אם אמנם רבותינו הראשונים ז"ל התירו סריקת שיער הכוס דייקא בהיכא דרוכב עליו, או אף כשהסוס עומד בחצירו ונראה לעין כל, וממ"ש המ"ב ז"ל "דהוא בכלל צרכי רכיבה שהתירו כשצריך לרכוב לצורך המועד או לטייל" משמע דדייקא כשסורקו לצורך רכיבה עליו שרי. ומ"מ יל"ע דלכא"ו להני טעמי דנקטו הראשונים ז"ל יהא שרי לסרוקו אף כשעומד הסוס בחצירו וניכר לעין כל, ולדברי רבינו ירוחם ז"ל אף היכא שהסוס מונע באורוותו נמי י"ל דשרי לסרוקו ומטעמא דרפואה, וצ"ע [שו"ר דבס' חוה"מ כ"כ (פ"א, הערה צ"ו) הרגיש בזה ע"ש, ויל"ע].

אחר זמן שאלתי מקמיה מו"ר מרן שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א בזה"ל: שו"ע הל' חוה"מ (תקל"ו, ב') מותר לסרוק הסוס כדי לייפותו, ע"כ. ובמ"ב (שם, ס"ק ה', ד"ה לייפותו) כתב דהוא בכלל צרכי הרכיבה שהתירו כשצריך לרכוב לצורך המועד או לטייל, ויל"ע מה צורך רכיבה איכא בסריקת הסוס שיראה יפה, וצ"ב. וכתב לן מו"ר מרן שליט"א "שלא יזיקוהו" [ואפשר דכוונת מו"ר מרן שליט"א דאי לאו שמסרק שיער הסוס יזיקוהו השערות להסוס בעת הרכיבה, וכגון שיכנסו בעיניו וכיו"ב, ולפי"ז כוונת השו"ע מותר לסרוק הסוס כדי לייפותו, אין הכוונה בשביל שיהי' יפה, אלא היינו דנקיט האופן שמסרקים שיהיו שערותיו סדורות ויפות ולא שיהי' פרוע ראש, כנלפע"ד בדרך אפשר].

סימן ל'

בדינא דתרנגולת שישבה על הביצים ומתה אי שרי להושיב עליהם תרנגולת אחרת בחוה"מ

שו"ע סימן תקל"ו (סעיף ד'): אין מושיבין תרנגולת על הביצים לגדל אפרוחים, ואם הושיבה קודם המועד וברחה מעליהם יכול להחזירה (אבל אסור להושיב אחרת אפילו מתה הראשונה) (ב"י), והוא שיהיה לו בתוך שלשה ימים לבריחה, ע"כ.

ובביאור הלכה (שם ד"ה מתה הראשונה) כתב וז"ל: הנה המעיין בבית יוסף יראה דהאוסר בזה הוא הרמב"ם, ולשיטתיה הא דאיתא במשנה "ואם מתה מושיבין אחרת" לא קאי רק איום י"ד שקודם פסח, והנה בבית יוסף מצדד דגם דעת הטור כן, ולפיכך לא העתיק דין זה גבי עניינו, ומפני כל זה השמיט הבית יוסף גם כן קולא זו בהשלחן ערוך בעניינו, והעתיקו רק בסימן תס"ח לגבי ערב פסח. ונמשך הרב אחריו שהעתיקו בהדיא לאיסור, אמנם בט"ז וכן הדרישה דעתם דדעת הטור להקל בזה גם בחול המועד, ועיין בשלטי גבורים דעתו דגם להר"ף מותר להושיב אחרת אם מתה, גם בחול המועד. וחפשתי ומצאתי לכמה ראשונים דהקילו בזה בהדיא, הלא המה הרבנו חננאל בסוגיין, וכן הרוקח ומהר"ם חלאו"א בחידושו, ולפי הנראה לא ראום הבית יוסף והרמ"א, דאי לאו הכי לא היו סותמין להחמיר, ועל כן נראה דבמקום הפסד מרובה יש לסמוך להקל, עכ"ל.

ומידי עיני בקובץ שיטות קמאי עמ"ס פסחים (דנ"ה ע"ב) דקחזינא לעוד מרבוותאי דנראה מינייהו דסברי דבחוה"מ אי מתה מושיבין אחרת תחתיה, דהנה כתב רבינו יהונתן מלוניל וז"ל: "מושיבין שובכין לתרנגולין וכו', כלומר מניחין ביצים תחתיה כדי שיתחממו ויצאו מהן אפרוחין לכתחילה שרינן לעשות בארבעה עשר, אבל בחולו של מועד לא שרינן לכתחילה להושיבה על הביצים, אבל אם נתנו אותם תחתיה ג' ימים לפני יום טוב או שני ימים, ועד יו"ט הם ג' ימים, וכיון שדגרה עליהם נפסדו מאכילה, לפיכך אם ברחו התרנגולת מעליהן מחזירין אותן למקומן אפילו בחולו של מועד, ואם מתה מושיבין אחרת תחתיה, אע"פ שהוא כענין אתחולי, אפילו הכי שרינן משום

סימן ל"ג

בדינא דערוגה אחת חציה גבוה וחציה נמוך דאין דולים ממקום נמוך להשקות מקום גבוה

שו"ע סימן תקל"ז (סעיף ב'): אפילו בבית השלחין לא התירו אלא היכא דליכא טירחא יתירה, כגון מן המעיין בין חדש בין ישן שהוא ממשיכו ומשקה, אבל לא ידלה וישקה מן הבריכה או ממי הגשמים מקובצים מפני שהוא טורח גדול, ואפילו ערוגה אחת חציה גבוה וחציה נמוך אין דולים ממקום נמוך להשקות מקום גבוה, ע"כ. ועי' במ"ב (שם, ס"ק ח', ד"ה אפילו ערוגה אחת וכו') דכתב וז"ל: וכל שכן כשהם שתי ערוגות ואחת גבוהה מחברתה, אין דולין מהתחתונה להשקות העליונה, עכ"ל. וע"ש בכ"ד, והוא כמבואר בסוגי' דמו"ק (דף ד' ע"א), ע"ש היטב.

ויש לדון במ"ש השו"ע (אפילו ערוגה אחת חציה גבוה וחציה נמוך אין דולין ממקום נמוך להשקות מקום גבוה), אי איכא שיעורא לגובה זה, או דאפילו בגובה מועט לא פלוג ואסור, ומסתימת הפוסקים דלא ביארו בכאן שיעור מסויים לזה משמע דאפי' שיעור מועט הוא דאסור, ויל"ע בזה.

שוב נתבוננת דבבית יוסף ריש סי' תקל"ז כתב בהא ומ"ש אפי' ב' ערוגות זו למעלה מזו אין דולין מהתחתונה להשקות העליונה, ואפי' אחת חציה גבוה וחציה נמוכה וכו', ברייתא שם (מו"ק דף ד' ע"א), ופי' בני' ב' ערוגות והאחת גבוהה מחברתה, ואין המים יכולין לעלות לערוגה העליונה אלא ע"י זריקה שיזרוק בכלי מזו לזו, וקמ"ל ברייתא שאע"פ שאין גבוה אלא מעט אפ"ה אסור משום טרחא, ע"כ. ולכא"ו מבואר מהא דליכא להא שיעורא, וכל שאין יכול להשקות הערוגה העליונה אלא ע"י זריקה שיזרוק בכלי מזו לזו אסור.

והכי נמי בחופשי בספרן של ראשונים ראיתי לרבינו יהונתן מלוגיל ז"ל (הו"ד בקובץ שיטות קמאי למו"ק, שם) דכתב וז"ל: שתי ערוגות והאחת גבוהה מחברתה, ואין המים יכולין לעלות לערוגה העליונה אלא על ידי זריקה שיזרוק בכלי מזו לזו, וקא משמע לך ברייתא זו שאע"פ שאין גבוהותה אלא מעט מועיר אפילו הכי אסור משום טרחא, ולא תימא בשתי ערוגות הוא דאסור שהם רחוקות זו מזו, אלא אפילו בערוגה אחת שחציה נמוכה מהחצי האחר אסור, ע"כ, ודוק בזה.

סימן ל"ד

בדינא דירקות שרוצה לאכלן במועד אי שרי לדלות מים להשקותן, והיכי הוי דינא בהא מילתא בשנת השמיטה

שו"ע סימן תקל"ז (סעיף ד'): ירקות שרוצה לאכלן במועד יכול לדלות מים להשקותן כדי שיגדלו ויהיו ראויים למועד, אבל אם אינו רוצה לאכלן במועד ועושה כדי להשביחן אסור, ע"כ.

ובמ"ב (שם, ס"ק י"ד, ד"ה שרוצה לאכלן וכו') כתב וז"ל: אין הכונה דוקא שרוצה לאכול בעצמו, אלא רוצה לומר שיהיו ראויין לאכילה במועד ועומדין לימכר [ריטב"א], עכ"ל, וע"ש, ועי' בכ"ה החיים (שם, ס"ק כ"ב), ע"ש.

ויש לדון בהיכא דמעורבים בערוגה אחת מיני ירקות שרוצה לאכלן במועד עם מיני ירקות שאינו רוצה לאכלן במועד, אי שרי ליה לדלוויי מיהא ע"מ להשקות הערוגה, או דיש לו לצמצם ולהשקות דייקא להני ירקות שרוצה לאכלן במועד ותו לא, ויל"ע.

תו יש לדון בגוונא דיש לו ערוגת ירקות, ונצרך רק לאיזה מינייהו, אי שרי ליה להשקות כל הערוגה אע"פ דאין צריך לכולהו, ויל"ד בזה מהא דסי' תקל"ג (סעיף א') ובנו"כ דשם, ע"ש היטב.

והנה גבי השקאה בחול המועד דשנת השמיטה, עיין בספר שמירת שבת כהלכתה (חלק שני פס"ו, הערה ק"ח) דכתב וז"ל: ושמעתי מהגרש"ז איוערבאך [שליט"א] זצ"ל כי כמו שהתירו לעבוד בשביעית גם לאוקמי פירא ולא רק לאוקמי אילנא, ראה חזו"א סי' י"ד מהלכות שביעית ס"ק י"ד וספר השמיטה סופ"ד הערה ה' וו', הגם שהתורה הפקירה פירות שביעית מ"מ מותר לעשות, כי באומרה "ואכלו אביוני עמך" התורה נותנת לאדם שייכות לפירות האלה, אפשר דה"נ דמותר להשקות בחוה"מ עצים אלה לצורך הפירות, ולא נאמר דהם הפקר שיהיה אסור לעבוד בהם בחוה"מ, ורק בעצים שהם ממש הפקר ולא משום שביעית יש לדון אם מותר להשקותם בחוה"מ, עכ"ד, עכ"ל, וע"ש.

ברם השתא קחזינא בשו"ת מהרי"ל דיסקין (קונטרס אחרון, סימן ה', ס"ק רנ"ט דף פ"ד א' מדפי הספר) דכתב בהאי ענינא וז"ל: בכל מקום דשרינא אסור משום פסידא, יש לעיין אם אין הדבר שלו כ"א הפקר ועדיין לא זכה ביה אי שרינא ליה, והיה נראה להביא ראיה ממאי דשרינא פ"ק דמו"ק דשביעית בכ"מ משום פסידא, במקום שאין הפסד לגוף הקרקע כ"א לפירי, ונהי דודאי קאי במקום שהספיחין מותרין, ועי' ר"מ הל' שמיטה, אכתי הא כיון דהפקירא ניהו, ואיך שרינא להאי עבודת קרקע משום פירי דלאו דיליה, אך י"ל דהא כיון דכתב קרא אביוני עמך (ועיין ר"מ הל' שמיטה שמשמרין שלא ילקטום עכו"ם), אי"כ חשיבי הני פירי דשייכי לכלל ישראל, אך מ"מ במקום דשרינא מלאכת חוה"מ לפי שעתידי לאכול במועד כמו מדלין לירקות, ודאי נראה דחוה"מ שהוא בשביעית אסור, דמנ"ל שהוא ילקטם, אולי יקדמוהו אחרים, והם אינם צריכים לאכלם במועד, אך יש לעיין אי נשרי להני אחרים ללקוט מן המחובר במועד, כיון שא"צ למועד, ואי

ולכאורה יש לעיין בזה מלישנא דהמ"ב דמיייתין דכתב דגדר דבר האבד היינו "שאם לא יעשהו עכשיו יבוא לידי הפסד", והכא גבי השקאת העץ הא ניחא למיקרי הפסד באופן שאם לא ישקהו ירקבו הפירות שכבר גדלו בו, אך אם אמנם מחמת אי ההשקאה לא יגדלו פירות נוספים בפשיטות לא מיקרי הפסד רק דמיקרי מניעת רווח, והא בביאור הלכה סימן תקל"ג (ד"ה אסור ללקטם תחלה כדי לכבשם) כתב משמיה דהמג"א ז"ל דעבור רווחא לא מיקרי פסידא, וצ"ב.

ועי' נמי בערוך השלחן סי' תקל"ז (ס"ק א') דכתב בשלהי דבריו וז"ל: אבל שדה שלחין אם לא השקה קודם המועד לא יתחיל במועד להשקותה וישקנה אחר המועד, אבל אם התחיל להשקותה קודם המועד, ואם לא ישקהו עתה יתקלקל התבואה או הירקות, מותר להשקותה בחוה"מ, עכ"ל, וע"ש, דמשמע מינה דדייקא באופן זה שיתקלקלו התבואה או הירקות שרי לאשקויי בחוה"מ, ויל"ע בזה. [ועי' בספה"ק ראשון לציון למרן הגה"ק רבינו חיים בן עטר זלה"ה עמ"ס מועד קטן (דף ו', ד"ה ראב"י אומר מושכין כו'), ע"ש היטב במ"ש בתו"ד, ודוק, וכהנה איכא לאתויי מכמה דוכתי, ואכמ"ל].

ושמא אפשר דמספקא ליה למו"ר מרן הגרא"ל זצוק"ל אי בהיכא דלא ישקה העץ לא יגדלו פירות נוספים מיקרי הפסד גדול, ברם לא נראה כן מלישני' דזה הוא דמספק"ל, ותו דמהכ"ת למימר דזה מיקרי הפסד גדול, וא"ת לרבות דאף לו יהיבנא דמיקרי דא הפסד גדול, מ"מ עי' בשו"ת מנחת יצחק (ח"ו, סימן נ"ב, בשלהי דבריו) דמייית מהתפארת ישראל (כללי שמחות בפתיחה לסדר מועד) דס"ל דעבורי רווחא גדול מאוד ודאי מיקרי דבר האבד, ע"ש בטעמיה, אלא דשוב מייית המנח"י דבשדי חמד (פאת השדה, כללים, מערכת ה' סימן ב') הקשה אדברי התפא"י ממ"ש הריטב"א בחידושי לקידושין (דל"א ב') דמוכח מיניה דס"ל דאף מניעת רווח גדול לא חשיב הפסד אלא מניעת רווח, ע"ש, ועי' נמי בספר מצבת משה עמ"ס מועד קטן להגרמ"ב לוריא זלה"ה אב"ד סוואלק (דף י' ע"ב ד"ה ובדבר האבוד מותר), ובמ"ש בנו הגר"ר צבי אריה ליב זלה"ה אב"ד זאלודאק בהגהותיו ארץ צבי הנדפסות התם (ס"ק ס"ב), ע"ש היטב.

וחד צורבא מדרבנן החפץ בעילום שמו שליט"א אמר דאפשר דכוונת מו"ר מרן הגרא"ל זצוק"ל למימר דבהיכא שלא ישקה העץ לא יגדלו פירות נוספים נמי מיקרי הפסד ודבר האבד, מאחר שעד עתה השקה את העץ על מנת שיצאו היינו פירות, וכשאין משקהו תרד השקעתו לטמיון, ויל"ע בזה ממ"ש הגרמ"נ לעמבערגער זלה"ה בשו"ת עטרת משה (חאו"ח, ח"ב, סימנים קפ"ט וק"צ), ע"ש היטב, וצ"ע.

אמנם כשכתבתי להגרא"ש קניבסקי שליט"א ע"ש באפיקי איל, כתב לן אהא וז"ל: הרי בגמ' חילוק בין אברויי אילנא לאוקמי אילנא, ואין לך אברויי יותר מזה שיצמחו פירות נוספים ואסור בזה, עכ"ל, ומצוה ליישב כל זה.

סימן ל"ב

השקאת בית השלחין ממי גשמים מקובצים בחוה"מ

שו"ע סימן תקל"ז (סעיף ב'): אפילו בבית השלחין לא התירו אלא היכא דליכא טירחא יתרא, כגון מן המעיין בין חדש בין ישן שהוא ממשיכו ומשקה, אבל לא ידלה וישקה מן הבריכה או ממי הגשמים מקובצים מפני שהוא טורח גדול, ע"כ.

ובמ"ב (שם ס"ק ז', ד"ה ממי הגשמים) כתב וז"ל: ואפילו אינו דולה אלא ממשיך מהן ברגל, דהיינו שהבור או המקום המקובץ מהגשמים מלא על כל גדותיו דאין צריך לדלות, אסור, מפני שסופו לדלות כשיחזור, ומעיין נמי בהמשכה ברגליו שרי להשקות, אבל כל שדולה בדלי או בכד אסור, עכ"ל.

ויש לעיין בהיכא דבור הגשמים מלא על כל גדותיו, אי שרי ליה ליכנס לתוכו וכגון לרחוץ עצמו שם, אע"פ דממילא יתמלא השדה במים, דלכא"ו בגוונא דא לא עביד פעולה ממשית דהשקאה רק באופן דממילא, ובשונה מהא דממשיך מהן ברגל דע"כ קעביד מעשה.

והנה בשו"ע (שם, סעיף ח') כתב וז"ל: אסור לפתוח מקום לשדה כדי שיכנסו בה מים להשקותה, ואם עושה כדי לצוד דגים כדי לאכלן במועד כגון שפותח למעלה מקום שיכנסו ולמטה מקום שיצאו מותר, ע"כ.

ובמ"ב (שם, ס"ק ל"ב, ד"ה ולמטה מקום שיצאו) כתב וז"ל: דהיינו שעושה שם חור קטן שיוזבו המים משם וישארו הדגים ניצודין מאליהן, ואף על פי שממילא השדה שותה מהמים שרי דדבר שאין מתכוין הוא, עכ"ל, וע"ש.

ולכא"ו יש מקום לומר דה"ה במאי דקמן, דכיון שכוונתו לרחוץ עצמו במי הגשמים לא אכפת לן במאי דממילא מתמלאת השדה במים, האמנם דלאידך גיסא אפשר דנד"ד גריע, דלהאי טעמא שסופו לדלות כשיחסרו יתכן דאיכא למיחש בכה"ג נמי, וצ"ע.

והגרא"ש קניבסקי שליט"א כתב לן בהא וז"ל: האיסור לדלות הוא כדי להשקות השדה, ולא כשדולה לצורך עצמו, וא"כ לכא"ו הסברא נותנת דהיכא דנכנס לרחוץ עצמו, אי"צ לחוש שמא ידלה להשקות שדהו.

הפסד ביצים, והכי מוקמינן להאי דתרנגולת שברחה בחולו של מועד, דבארבעה עשר לא מצי לאוקומה דהשתא מושיבין לכתחילה אהדורי מיבעיא, אבל בפחות מג' ימים לא שרינן ליה להחזירה בחולו של מועד, משום דלית בהו הפסד כל כך כדאמרין [חולין ס"ד ע"ב] ביצים מוזרות הנפש היפה תאכלם, דאיכא אינשי דאכלי להו, ע"כ, וע"ש.

והכי נמי עיין בפסקי ריא"ז דכתב וז"ל: מושיבין שובכין לתרנגולין בי"ד לפי שאין מלאכה זו דומה לשאר מלאכות, ובחולו של מועד אסור, ותרנגולת שברחה מעל הביצים מחזירין אותה למקומה אפי' בחולו של מועד, ואע"פ שלא ישבה עליהן עדיין שלשה ימים כמבואר בקונטרס הראיות, וכן אם מתה מושיבין אחרת תחתיה, בד"א שמחזירין אותה כשלא עברו ג' ימים למורדה, אבל אם עברו עליה ג' ימים למורדה אין מחזירין אותה לפי שאין תקנה בחזרתה, ע"כ.

וע"ע בנמוקי יוסף דכתב וז"ל: מושיבין שובכין לתרנגולין בי"ד, כלומר מניחים ביצים תחתיה שיתחממו ויצאו מהם אפרוחים, ולכתחילה שרינן בי"ד, אבל בחולו של מועד לא שרינן להושיבה לכתחילה על הביצים, ואם נתנו הביצים תחתיה שלשה ימים לפני יום טוב או שני ימים, ועם יו"ט הם שלשה ימים, וכבר הם נפסדים מאכילת אדם, לפיכך מחזירין התרנגולת עליהם אפילו בחול המועד, ואם מתה וכו' אע"פ שהוא כעין התחלה שרינן לה משום הפסד הביצים, ובודאי בחול המועד מייירי הך דתרנגולת שברחה, דאילו בי"ד השתא לכתחילה מושיבין, אהדורי מבעיא, ואמרנו שלשה ימים, דבפחות משלשה אין הביצים נפסדים כדאמרין (חולין ס"ד ע"ב) ביצים מוזרות נפש היפה תאכלם, ע"כ. [אלא דאמנם יל"ד מכמה ראשונים ז"ל דהו"ד בקש"ק דמבואר מינייהו דאי מתה הראשונה לא שרינן בחוה"מ להושיב אחרת תחתיה, ע"ש].

ובכ"ה החיים סי' תקל"ו (ס"ק ט', ד"ה אבל אסור להושיב אחרת וכו') כתב וז"ל: וכ"כ הרמב"ם שם (הל' יו"ט, שלהי פ"ח), וכ"נ דעת הש"ע מדלא כתב להתייר להושיב אחרת תחתיה כ"א בי"ד ניסן כמ"ש לעיל סי' תס"ח, משמע דהכא בחו"ה דעתו לאסור, וכ"כ הלבוש, ח"א כלל קט"ז אות ב', מק"ק סימן ס"ב אות ה', אבל הרוקח סי' ש"ז כתב דאם מתה מושיבין אחרת תחתיה, וכ"כ ר"ח על פסחים נ"ה ע"ב, וכ"כ בש"ג על הרי"פ שם שכן דעת הרי"פ שאם מתה מושיבין אחרת תחתיה, וכ"כ הרע"ב בפ"י המשנה, וכ"כ הט"ז לדעת הטור, והביא דבריהם משנה ברורה בביאור הלכה, וכתב דבמקום הפסד מרובה יש לסמוך להקל, עכ"ל, וע"ש.

מיהו יש להעיר דמאחר דהכה"ח ז"ל מייית משמ"י דהביאור הלכה לכל הני ראשונים דס"ל דאי מתה מושיבין אחרת תחתיה, אכתי מ"ט השמיט דהכי נמי סבירא ליה למהר"ם חלאווה ז"ל אשר הביאו הביאווה"ל בהדיא, וצ"ב. אכן נראה דהוא לצד דהביאווה"ל כתב דהכי כתב מהר"ם חלאווה ז"ל בחידושי, והמעיין בחי' מהר"ם חלאווה ז"ל לפסחים בהאי סוגי' דתרנגולת שברחה (דנ"ה ב') יחזה דלא נזכר מזה מאומה, וכפי הנראה דמשו"ה השמיט להא הכה"ח ז"ל, ברם אחר האמת הכי כתב מהר"ם חלאווה ז"ל בחי' לפסחים שלהי פרק רביעי בפסקי ההלכה דנפקו מהני סוגיות בתו"ד וז"ל: "מושיבין שובכין לתרנגולים בי"ד, אבל בחולו של מועד דוקא להחזיר אם ברחא או אם מתה, ודוקא תוך שלשה למרדה ובישבה שלשה על הביצים", ע"כ וע"ש, ואתי שפיר.

ובעיקר הנידון אי הושבת תרנגולת על הביצים תחת התרנגולת שמתה מיקרי כהושבה חדשה, עי' מ"ש הג"ר יהושע ווידערקעהר זלה"ה אב"ד פרעמישלא בספרו חידושי מהרי"ו סי' תקל"ו לדמויי דא מילתא להא דאי' בנגעים (פ"ה מ"ג), ע"ש היטב.

[וגבי הושבת תרנגולת על הביצים בשביל לגדל אפרוחים, עי' מ"ש הכה"ח סי' תקל"ו (ס"ק י"ב) להעיר בזה מצוואת ר"י החסיד ע"ש, ועי' מאי דכתבנו בזה בספרנו ענפי משה בהלכות ועניני פסח (סימן ר'), ומשם בארה].

סימן ל"א

באופן שאם לא ישקה העצים בחוה"מ לא יגדלו פירות נוספים אי מיקרי דבר האבד

שו"ע סימן תקל"ז (סעיף א'): דבר האבד מותר לעשותו בחול המועד בלא שינוי (מיהו כל מה דאפשר להקל בטירחא יעשה) (כל בו), לפיכך בית השלחין (פירוש, הארץ הצמאה) שהתחיל להשקותה קודם המועד מותר להשקותה, שכיון שהתחיל להשקותה קודם לכן אם לא ישקנה עכשיו תפסד, אבל שדה הבעל שאין משקין אותה אלא להשביחה יותר אסור להשקותה, ע"כ. ועי' במ"ב (שם, ס"ק א', ד"ה דבר האבד) דכתב וז"ל: רוצה לומר, שאם לא יעשהו עכשיו יבוא לידי הפסד, עכ"ל, וע"ש בכ"ד. וכעיי"ז כתב הכה"ח (שם, ס"ק א') ע"ש.

והנה בספר אפיקי איל מתורת מו"ר מרן רשכבה"ג הגרא"ל שטינמן זצוק"ל (עמוד פ"ח) כתב וז"ל: בחול המועד התירו לעשות בשדה מלאכה בדבר האבד, יש לחקור איהו דבר נקרא נוק בחוה"מ שיהא נחשב לדבר האבד ויהיה מותר לעשותו בחוה"מ, וכגון להשקות את העצים של השדה, האם בזה שלא ישקה העצים לא יגדלו פירות נוספים, או דחשיב לדבר האבד רק אם הפירות שכבר גדלו ירקבו, וצ"ע, עכ"ל.

משום שמא יקדמנו אחר, ז"א, דבמידי דהפקירא עדיין לא שמענו היתר כלל כה"ג, עכ"ל.

ויש לדון במ"ש מהר"ד ז"ל "דמנ"ל שהוא ילקטם, אולי יקדמוהו אחרים והם אינם צריכים לאכלם במועד", דלכאורה כיון דיש כאן ספיקא אם הוא ילקטם או דילקטוהו אחרים לאכילה במועד, אכתי נימא דהו"ל ספיקא דדבר האבד, ועי' בפוסקים ר"ס תקל"ז וצ"ב, ויש לחלק, ויל"ע בזה.

תו איכא לעיוני דמהיכי תיתי דניחוש שילקטום אחרים שלא לצורך המועד, מאחר דקאי דא באיסורא, ואולי דהא גופא קמדחי לי מהר"ד ז"ל במ"ש דיל"ע אי נישירי להני אחרני ללקט מן המחובר בחוה"מ כיון שא"צ למועד, ואי משום שמא יקדמנו אחר זה אינו, דבמידי דהפקירא עדיין לא שמענו היתר כלל כה"ג ע"ש, והיינו דגם על הצד שיבואו אינשי ללקטם שלא לצוה"מ לא יניחום, ומ"מ ל"מ כן מלישני דדא קאתי למימר, וצ"ע. ועי' בספר שערי זיו להג"ר ישעיה זאב וינוגרד זלה"ה (זרעים, סימן ג') מ"ש אדברי מהר"ד ז"ל, ע"ש, וע"ע בשו"ע ס' תקל"ג (סעיף ג') ובביאור הלכה (שם), ד"ה אסור ללקטם תחילה כדי לכבשם, ובד"ה מותר לקנותם ולכובשם) מ"ש ליקוט מפירות דהפקר, ע"ש היטב, ויל"ע בכל זה.

סימן ל"ה

השקאת דשא ע"מ לייפותו בחוה"מ

כתב בספר שמירת המועד כהלכתו (פ"ו ז"ו ס"ז) וז"ל: דשא שהתייבש מותר להשקותה כדי לרענן חזותה, כל שאין בזה טרחה יתירה והוא לצורך המועד, ע"כ. ובהערות דשם (ס"ק ט"ו) ביאר בהא וז"ל: דהו"ל כשאר צרכי המועד שהותר כל שאין בזה צורך המועד, הנה עי' לעיל פרק ד' סעיף ג' שהובא מחלו' פוסקי זמנינו אם מותר לתקוע מסמר בקיר כדי לתלות עליו תמונה, והיינו אם זה נחשב כצורך המועד כיון שאין הדבר נחוץ ע"ש. **ונראה דבנידוד י"ל דמותר לכונ"ע**, דדשא מיובש מכער הגינה ואינו רק חסרון יופי, ודומה למש"כ במעדני שבת ס"ט סעיף כ"ג בטעם היתר נטילת גבשושית שבתוך הבית, והיינו כדי לשפר חזות קרקעית הבית [אך אם ההשקאה הוא רק להוסיף במראה הדשא לכא' תלוי במחלו' הנ"ל], עכ"ל.

איברא דבספר שער המועדים ה"ל חוה"מ (פ"ח, הערה מ"ד) כתב בתו"ד וז"ל: נסתפקתי איך הדין בדשא שבחצר שהתחיל להצהיב, ורוצה להשקותו כדי שיראה יפה, אבל אין בו חשש הפסד, אם ימתין עד אחרי החג, ולכאורה היה נראה להקל שהרי זה נעשה לצורך המועד שיהיה יפה, וכמו קישוט הבית והסוכה דמותר במועד, והרי כל מעשה הדיוט שאין בו טרחה מותרת בחוה"מ לצורך המועד, **ושאלתי להגר"ח קניבסקי שליט"א והשיב לי: לכאורה קשה להקל וצ"ע, עכ"ל. וגם שאלתי להגר"נ קרליץ שליט"א ולא רצה להקל בזה**, ונראה דטעמם משום דלא התירו מלאכה גמורה לכל צורך והנאה כל דהו, וכמו שנתבאר לעיל בפתיחה אות א', וה"נ השקיית שדה וגינה נחשבת מלאכה חשובה [של טורח] שלא התירוה חכמים אלא בהפסד גדול וכמבואר ברמב"ם (פ"ו מיו"ט ה"ב) [ואע"פ שהיום המציאו אפשרות לעשותו בלא טורח לא נשתנה הדין כנ"ל], וא"כ י"ל דבשביל הנאה זו שרוצה דשא יפה בחצר לא התירו חכמים מלאכה זו. ועל פ"ו ס"ג שיש אוסרים נעיצת מסמר בקיר לצורך קישוט הבית בחוה"מ, משום שאין זה נחשב "צורך" המועד, ולענינו השקיית גינה ושדה היא מלאכה גדולה ונמשכת יותר מנעיצת מסמר, וא"כ יתכן דאף להמקילין שם אסור כאן, עכ"ל, וע"ש, ויל"ע בזה.

ואפשר דיש לדון בזה ממאי דאיתא במו"ק (דף ד' ע"א) תנו רבנן מדליו לירקות כדי לאוכלן, ואם בשביל לייפותן אסור, ע"כ. ובפירוש רבינו שלמה בן היתום ז"ל (הו"ד בקובץ שיטות קמאי למו"ק, ח"א דף מ"ו) קמפרש בהא וזה לשונו: "ואם בשביל לייפותם, **שירחצם מן האבק ויתקנם שיתייפו אסור**, דהוה ליה טורח שלא לצורך המועד כטוחן חטים ומניחן לאחר המועד, כל זה וכיוצא בו אסור", ע"כ, וע"ש, ואכתי נימא בנידון דידן דהשקאת הדשא עבור יפוייו נמי אסירא.

איברא דיד הדוחה נטויה למימר דאיכא חילוקא רבא בין דא להא, חדא דגריעי ירקות שאינם עומדים ליופי רק לאכילה, ועל כן אין ביפויים משום צורך המועד, בשונה מדשא דקאי ליופי, וע"כ אפשר דהשקאתו דהדשא שפיר חשיבא צוה"מ, ותו דגבי ירקות אין חסרון היופי בגופייהו, דכמבואר איכא אגבייהו אבק בעלמא, ושפיר יכול להמתין לרחצם לאחר המועד, ומשא"כ גבי דשא דהיבשות הוא בעשבי גופייהו, וכל זמן שאין משקהו מיגרע גרע, דבזה אפשר דחשיבא השקאתו כצורך המועד, וק"ל.

סימן ל"ו

בשיטתיה דהר"מ ז"ל ודעימיה גבי אמת המים שנתקלקלה דמתקנין אותה במועד, דאי היתה עמוקה טפחיים מעמיקה עד שבעה

כתב הר"מ ז"ל בהלכות שביתת יום טוב (פ"ח ה"ג) בתו"ד וז"ל: וכן אמת המים שנתקלקלה מתקנין אותה במועד, כיצד, היתה עמוקה טפח חופר בה עד ששה, היתה עמוקה טפחיים מעמיקה עד שבעה, ע"כ. וכ"פ מרן ז"ל בשו"ע ס' תקל"ז (סעיף ו'), ע"ש.

ועי' בספה"ק ראשון לציון למרן הגה"ק רבינו חיים בן עטר זלה"ה עמ"ס מועד קטן (דף ד', ד"ה פשיטא חצי טפח כו' טפחיים כו') דמייתי

לדברי הר"מ ז"ל דמייתנין לעיל, וכתב עלה וז"ל: פסק מימרא דר' אבא דעמוקה טפח כו', ופסק כספיקא דתלמודא דעמוקה טפחיים ג"כ לקולא משום דהוי מילתא דרבנן, אלא דלא כתב הרמב"ם דעל ג' טפחים לא, וגם טפחיים על י"ב לא. והיה נראה לומר דכיון דהש"ס קאמר פשיטא, לא הוצרך הרמב"ם לכותבם דפשיטא דלא, אלא דלפום מאי (דכתיב) [דכתיבנא] בסוכה דף י"ג ע"ב בהא דהבוצר לגת דקאמר הש"ס מאן דאמר קוצר כ"ש בוצר כו', והרמב"ם כתב תרווייהו, וכתבנו דהרמב"ם לא סמך על דנדע מעצמינו הך כ"ש דקאמר הש"ס, והראיה דאיצטרך תלמודא לחדשה ולומר דהוי כ"ש, א"כ הכא נמי הו"ל מאי דקאמר הש"ס דחצי טפח כו' דלא, הגם דקאמר לה הש"ס בדרך פשיטא. ויש לומר דהא דטפחיים על י"ב משתמעא שפיר ממלתיה דהרמב"ם מדקאמר מטפחיים עד שבעה, מוכח דדוקא עד ז' ולא טפי, והך דשלש נראה דכיון דהא מילתא דייק לה תלמודא ממלתיה דר' אבא, וכתב הרמב"ם למלתיה דר' אבא, סמך דמשתמעא שפיר, ודוקא הך דלעיל משום דאיצטרך לחדת לן דבוצר לא ניחא ליה דלימציה לחמריה, והא לא הוי מילתא דידיעאן לכולי עלמא, להכי איצטרך. מה שאין כן בנידון דקמן דמילתא דייעא דשלש לאו כלום הוא, פירוש ולא קיימא בהוראה, והיינו דקאמר הש"ס הכא חצי טפח על שלש לאו כלום הוא, ואעיקרא דמילתא לא עבדי אינשי אמת המים הכי, ומהשתא לא איצטרך הרמב"ם לאורויי בה איסורא, דאעיקרא דדינא לא עבדי אינשי מילתא דלא חזיא, עכ"ל.

והנה בהא דכתב רבינו חיים בן עטר זלה"ה אדברי הר"מ ז"ל דפסק מימרא דר' אבא דעמוקה טפח כו', ופסק כספיקא דתלמודא דעמוקה טפחיים ג"כ לקולא משום דהוי מילתא דרבנן, ע"ש. הנה כי כן כתב המגיד משנה אדברי הר"מ ז"ל דהתם וזה לשונו: "ופסק רבינו להקל לפי שהוא בשל דבריהם ולקולא", ע"ש. ועי' נמי בשער הציון סי' תקל"ז (ס"ק כ') דמייתי דהנמוקי" והר"ף גיאות פסקו בהא לחומרא, ובשגם הוא בעי' דלא איפשטא בגמ', וקמוסיף עלה וז"ל: "ואפשר דהרמב"ם שמיקל אזיל לשיטתו דסבירא ליה דמלאכת חול המועד הוא מדרבנן, מה שאין כן לאידך פוסקים, וצריך עיון", וע"ש. [ועי' בביאור ה"ל ר"ס תק"ל דנקיט דדעת הר"ף גיאות ז"ל דמלאכת חוה"מ אסירא מדאורייתא, לבד אותן שהתירו חז"ל לעשותן, ע"ש].

ואמינא נמי דבספר ההשלמה למו"ק (הו"ד בקש"ק עמ"ס מו"ק דף ד' ע"ב) קפסיק דלחומרא עבדינן, ובספר המאורות (הו"ד נמי התם) מייתי לדברי ההשלמה, ומאיך לדברי הר"מ ז"ל, וכתב עלה וז"ל: ונראה לומר דלקולא דספיקא דרבנן הוא, כמ"ש הר"ם (ה"ל שביתת יו"ט פ"ז ה"א) שחולו של מועד הואיל ולא נאמר שבתון, איסור מלאכה בו אינו אלא מדברי סופרים, ע"כ. וע"ש מאי דהאריך בהא מילתא, ע"ש היטב.

מיהו אחר זמן מצאתי בספר מצבת משה להגרמ"ב לוריא זלה"ה אב"ד סוואלק עמ"ס מו"ק (דף ב' ע"ב, ד"ה תיקו) דאיהו מסבר להאי פלוגתא באופ"ה, וז"ל: תיקו, בנימוקי יוסף אוסר לפי שאמת המים שגי בגובה אמה שהמים נמשכין לתוכה, ועוד בכל שהוא עמוק יותר מאמה איכא טירחא יתירא כו', והרמב"ם ו"ש ע"י ס' תקל"ז פסקו לקולא ע"ש, ולכאורה משמע דסובר הנימוקי יוסף כהרא"מ שהוא ביד מלאכי ס' תרל"ד לפסוק בכל תיקו לחומרא גם באיסור דרבנן ע"ש. אך נ"ל דאם לא ה' טעם צד האיסור רק משום טרחה יתירא, היה פוסק לקולא ככל ספיקא דרבנן דלקולא אזלינן, אך לטעם דמים נמשך גם בגובה אמה י"ל דע"ז ליכא ספק שכן הוא, ומ"מ יש סברא וצד להקל ולטרוח, ולכן פסק לחומרא, וכעין שהביא שם ב"מ דבספק אם צריך לחפש אחריו ולבדוק מחמרי' גם בדרבנן, דלמה לן למשוכי נפשין להקל כו', יטרח ויבדוק ולא יעבור אדרבנן ע"ש, והכא כ"ש דשייך סברא זו דלמה נקיט מספק, דשמא אסור כיון דאין הפסד אם יעמיד רק על ששה דג"כ יעברו המים, וז"ל דגם הרמב"ם היה פוסק כן, אלא דהרמב"ם לא יסבור סברת הנימוקי יוסף, וסובר דאפשר שיהא הפסד ולכן הקיל בספק דתיקו, עכ"ל, ויש לדון בזה.

סימן ל"ז

בדינא דמושכין את המים מאילן לאילן ובלבד שלא ישקה את כל השדה

שו"ע סימן תקל"ז (סעיף ז'): מושכין את המים מאילן לאילן, ובלבד שלא ישקה את כל השדה, ואם היתה שדה לחה מותר להשקות את כולה, ע"כ.

ובביאור הלכה (שם, ד"ה מאילן לאילן וכו') כתב וז"ל: עיין בחידושי ריטב"א ובר"ף גיאות שהעתיקו את דברי הירושלמי (פ"א ה"ג) שכתב דדברי רבי אליעזר בן יעקב שאוסר להשקות את כל השדה כולה, מיירי כשהיו נטועים האילנות עשרה לבית סאה, אבל אם היו רצופות מותר להשקות על השדה לכולי עלמא, עכ"ל.

אמנם בכף החיים (שם, ס"ק ל"ח, ד"ה מאילן לאילן) כתב בהא וז"ל: וכגון שהם קרובים כמו שדרך לנטען מטע עשר לבית סאה, אבל לא רחוקים, ר"ו בשם הירושלמי, והביא דבריו בית יוסף, ומשמע הא אם הם רצופים שיש בבית סאה יותר מעשר אילנות מותר להשקות את כל השדה, וכ"כ בספר הבתים, **אלא שכתב ואולי דעת הרמב"ם שלא התירו להשקות את כל השדה אפי' ברצופים מפני שיש טורח יותר יעו"ש**, והביא דבריו בתחילת ספר מעשה רוקח דף ה' ע"א, ער"ה אות

ד', אבל בחי' הריטב"א ובר"ף גיאות העתיקו דברי הירושלמי שכתב דדברי רב"י שאוסר להשקות כל השדה כולה מיירי כשהיו נטועים האילנות עשר לבית סאה, אבל אם היו רצופות מותר להשקות כל השדה לכ"ע יעו"ש, והביא דבריהם מ"ב בביאור הלכה, עכ"ל.

ולקושטא דמילתא הא דמייתי הנה"ח ז"ל מספר הבתים דכתב דאולי דעת הר"מ ז"ל שלא התירו להשקות את כל השדה אפי' ברצופים מפני שיש טורח יותר, ע"ש. הנה כי כן קחזינא לרבוותאי דנו"נ בדעת' דהר"מ ז"ל בהא, ומתוכם השפת אמת בחי' למו"ק (דף ו' ע"ב, ד"ה במשנה ראב"י וכו'), וע"ע בחזון איש (חאו"ח, סימן קל"ד ס"ג) ובספר עמק ברכה להגר"א פומרנצ'יק זלה"ה (חוה"מ, ס"ק ג', דף ק"כ מדה"ס), ע"ש היטב. ועי' נמי בסה"מ הנדמ"ח להר"מ ז"ל דמהדו' הר"ש פרנקל ז"ל, ע"ש.

ועיין נמי בספר מצבת משה עמ"ס מועד קטן (דף ו' ע"ב, ד"ה ובלבד שלא ישקה את כל השדה כולה) דדן בשיטתיה דהר"מ ז"ל בהאי ענינא, וע"ע במ"ש מר בריה דרבינא בהגהותיו ארץ צבי הנדפסות עה"ג דהתם (ס"ק ל"ז ול"ח), ע"ש היטב, ואכמ"ל.

ואפשר דמשום דבדעת הר"מ ז"ל אין הכרע ומילתא דפסיקא מאי קסבר, על כן לא מייתי הביאור"ל אלא לדברי הריטב"א והר"ף גיאות דהעתיקו לדברי הירו', וכמש"נ.

סימן ל"ח

בהא דהמזבל הו"ל תולדה דחורש

שו"ע סימן תקל"ז (סעיף י"ד): אין מכניסין צאן לדיר בחול המועד לזבל השדה וכו', ובמשנה ברורה (שם, ס"ק מ"ב, ד"ה לזבל השדה) כתב וז"ל: אף על פי שאינו בידים מפני שנראה כמזבל בעצמו, **והמזבל הוא תולדה דחורש** מפני שמייפה את הקרקע לזרוע בה, עכ"ל, וע"ש. ויש לדון בזה ממ"ש רבינו המ"ב זלה"ה גופי' בביאור הלכה דהל' שבת סימן של"ו (סעיף ג', ד"ה או שאר משקים וכו') בשלהי דבריו וז"ל: ודע דבספר תפארת ישראל כתב דבמנוחת אקאנאמ"ע אמרו שמי רגלים הם טובים מאד לזבל הקרקע, אם כן מזבל תולדת חורש הוא, עד כאן לשונו. ולא נהגו העולם לזיזוהו בזה כלל, וגם משבת פ"א עמוד ב' מוכח שלא כדבריו, דהלא אי אפשר לגדולים בלא קטנים, ולדבריו היה אסור גם ליפנות על שדה ניר בשבת מחמת חרישה, ולא משמע שם כן עיין שם, עכ"ל, וצ"ע.

ועיין בספר טל אמרתי (מלאכת חורש, סימן י"ב) מאי דכתב לדון בגדר מזבל עפימ"ש בירו' דשבת (פ"ז ה"ב), ודן התם אי מבבלי דשבת (פ"א ב') [דמייתי לי' הביאור"ל דמייתנין לעיל] מוכח דפליג אירושלמי, ע"ש. וע"ע בספר תורת המלאכות (ח"א, מלאכת חורש, עמוד ו' ס"ק י"ד וט"ו), ע"ש.

ברם יש להעיר דבכ"מ מייתי לדברי הביאור"ל ז"ל, וסתמו דמוכח מדבריו דסבירא ליה דמזבל לא הוי תולדה דחורש, ויש לעי' בזה למאי דכתיבנא מהמ"ב דס' תקל"ז, וצ"ע.

ועי' בספר הר צבי להגרצ"פ פראנק זלה"ה בחי' למועד קטן (דף י"ב, א', ד"ה ת"ר אין מדיירין לא בשבתות ולא בימים טובים) ע"ש היטב.

סימן ט"ל

קצירת שדה בגוונא שאם לא יקצרוהו במועד יהיה מקצתו אבוד

שו"ע סימן תקל"ז (סעיף ט"ו): אסור לקצור השדה בחול המועד אם אינו נפסד אם יעמוד עד לאחר המועד וכו', ע"ש. ובמשנה ברורה (שם, ס"ק נ', ד"ה אם אינו נפסד וכו') כתב וז"ל: דאם הוא נפסד מותר לקצרו, **ומסתברא דאפילו אם רק אבוד מקצתו גם כן מותר**, עכ"ל. ובשער הציון (שם ס"ק מ"ו) ביאר בזה וז"ל: דלפי המסקנא בגמרא דאין חילוק בין מחובר ובין תלוש, ועל כן היכא דבתלוש קאמרה הברייתא דאפילו אבוד מקצתו מותר, כן הוא הדין במחובר, עכ"ל, וע"ש.

ויש לדון אי מ"ש המ"ב ז"ל דאפי' אם רק אבוד מקצתו נמי שרי, היינו למימר דחלקו דהשדה אבוד וחלקו אינו אבוד, דאפ"ה שרי למיקצר לכל השדה, או דכוונתו דיהיה בכל השדה כולו הפסד דמקצת, וכגון שאם לא יקצור כעת תפסד כל התבואה במקצת, ולכאורה מסברא נראה דכוונתו למימר דהאי אבוד מקצתו היינו דאי לא יקצור כעת תפסד כל התבואה במקצת דזה נמי הו"ל כדבר האבד, אך באופן דאי לא יקצור יפסד רק חלקו דהשדה, הרי דאין היתר משו"ה למיקצר לכל השדה זולתי לאותו החלק המעוּד לפסידא, דאי לא נימא הכי מהכ"ת ישתרי למיקצר נמי לרוב השדה שאינו עומד ליפסד, כנלפע"ד. אלא דיש לעי' בזה מסוגי' דמו"ק (דף י"ב ע"ב) דעלה מיירי השעה"צ דהתם, ועי' בספר מנחת משה (חאו"ח, ח"ג, עמוד קע"ו) ע"ש. וע"ע בספר שמירת המועד כהלכתו (פ"ו, הערה כ"ה) דאיהו נמי קמסבר לה לדברי המ"ב ז"ל, דמ"ש אבוד מקצתו היינו שיהי' הפסד באיכות בכל השדה, ע"ש.

והלום ראיתי בכף החיים (שם, ס"ק ע"ב, ד"ה אסור לקצור השדה בחוה"מ אם אינו נפסד וכו') דכתב וז"ל: אבל אם הוא נפסד מותר לקצרו, **ואם יש חלק מן השדה נפסד וחלק שאינו נפסד נראה דאין להתיר רק אותו חלק שנפסד**, עכ"ל. ומלישנא דהנה"ח ז"ל משמע דלאו מילתא דפשיטא הוא, דאל"כ מ"ט כתב כן בלישנא דנראה, ולפי"ז יל"ע במאי דפירשנו בדברי המ"ב ז"ל דדילמא קפליג עלה,

שהתירו לו חכמים כמ"ש שם, ובכאן מתירין ע"י אונס ואפילו אונס של שכחה ושל עצלות, דהענין כן הוא, דבשם הוי רק צער הגוף ושעתו והעמידו דבריהם, אבל בכאן דהוי הויק בממונ התורה חסה על ממונם של ישראל, ואוקמא אדינא דכיון דהיה אונס בדין שיהא מותר לגמרם, עכ"ל.

ויש לדון במאי דכתב מרן ז"ל בשלחנו הטהור "שהיה סבור שהיה יכול לשהות לאחר הרגל", אי קאי זה דייקא אעצלות, והיינו דנתעצל מחמת מאי שהי' סבור שיכול לשהות אלאחר הרגל, או דקאי זה נמי אשכחה, והיינו דהא דשכח מינה הי' לצד שהיה סבור שהי' יכול לשהות אלאחר הרגל, ונפקא מינה להיכא דידוע ידע שאין יכול לאשהווי אלאחר הרגל, וחפץ ליעביד דא מילתא ושכח מהא, אי שרי ליה בכה"ג ליעביד כל הני מלאכות בחוה"מ או דכל כי האי לא שרינן, ומרהיט דברי הערוך השלחן דמיייתנן אפשר דאיכא לדיוקי דהיינו נמי בשידע שאין באפשרותו לאשהווי אלאחר הרגל ובכל זאת שכת, וכמ"ש "דשכחה ועצלות הוי מטבעי בני אדם", וא"כ מאי אכפת לן אי ידע או לא, וכן נמי מוכח מהא דהעיר הערוה"ש ז"ל בהא מילתא ממאי דאיתא בס' תקל"א גבי תספורת, והא התם בפשיטות הויא שכחה גרידא, דבפשיטות מידע ידע דצריך הוא להסתפר מקודם הרגל, ואפ"ה לא חילק הערוה"ש ז"ל באופני השכחה דנימא דבמאי דקמן הוי שכחה מחמת דהי' סבור דיכול לאשהווי אלאחר הרגל, ומשמע דאכל שכחה קאי, ולפי זה שיעור דברי מרן ז"ל בשו"ע שהיה סבור וכו' קאי אעצלות ולא אשכחה, דבה שרינן בכל גווני, בין הי' סבור וכו' ושכח ובין אי ידע מקודם דא"א לאשהווי ושכח.

ואת"ל דמה סברא איכא לחלוקי דבשכחה נימא דשרי ליעביד מלאכתו, אע"ג שידע מקודם שלא יוכל לאשהווי אלאחר המועד, ומשא"כ בעצלות דשרינן ליה דייקא אי עצלותו היתה מחמת מאי דהי' סבור דיכול לאשהווי אלאחר המועד, אך כל דידע שלא יוכל לאשהווי אלאחר המועד ונתעצל אסרינן ליה ליעביד מלאכתו במועד, אמינא דבפשיטות שכחה הו"ל טפי גדר דאונס מאחר שלא היתה פעולת דחיה מצידו לעשיית המלאכה, רק דשכח מזה, ועל כן אף בגוונא שידע שלא יוכל לאשהווי אלאחר המועד ושכח שרינן ליה ליעביד מלאכתו במועד מה"ט, ברם גבי עצלות יש לחלק דאם אמנם היה סבור דאפשר להשהווי אלאחר הרגל, הרי דבזה אין בעצלותו גדר דחי', דמהכ"ח נחייבו ליעביד זה דייקא מקודם המועד מאחר דשפיר יכול ליעביד זה לאחר המועד, אך כל דאמנם ידע דא"א ליעביד זה מקודם המועד, ואעפ"כ נתעצל בזה, הרי עצלותו הויא גדר דחיה מצידו שלא באונס מאחר דשפיר הי' לו ליהרר שלא יקדמנו הרגל והוא טרם עשה מלאכתו, ולזה בכה"ג אסרינן ליה ליעביד מלאכתו במועד, כנלפע"ד, ויש לדון בזה. ועי' נמי במאי דכתבנא בספרנו ענפי משה בהלכות ועניני יום טוב (סימן קל"ז) בענינא דשכחה אי הוי גדר אונס שוגג או פשיעה, ויש לפלפל בזה טובא.

ועי' בביאור הגר"א ר"ס תקל"ח דכתב וז"ל: "או ששכח - מדאמרי' ובלבד שלא יכוין כו' דאינו אסור אלא כיון במזיד", עכ"ל. דמשמע מדברי קדשו דאין לחלק באם ידע דא"א לאשהווי אלאחר המועד ושכח, או דשכחתו היתה מחמת מאי דהיה סבור דיכול להשהווי אלאחר הרגל, דכל כי האי לא מיקרי מכיון מלאכתו במועד ושרינן, אמנם במ"ש השו"ע "או נתעצל" קמציין הגר"א ז"ל לירושלמי דמו"ק פ"ב (הלכה ב'), והנה במתני' דהתם איתא וכן מי שהיה יינו בתוך הבור ואירעו אבל או אונס או שהטעוהו זולף וגומר וגף כדרכו דברי ר' יוסי כו', וביר' (שם) אמרו עלה א"ר זעירא לא אמר אלא וכן מי שהיה יינו בתוך הבור, הא בתחילה אסור, מה אנו קיימין, אם בשהגיע זמנו לבצור ולא בצר הוא חטא על נפשיה, אם בשלא הגיע זמנו לבצור יכול הוה קאים, אלא כי נן קיימין בשהגיע זמנו לבצור הוה סבר בו כייל קיים ולא קם, ע"כ. ועי' בכ"ד היר'ו, ומבואר מינה דייקא היכא היתה עצלותו מאי דסבר דיכול לאשהווי אלאחר המועד שרינן ליה, הא לאו הכי לא, ודוק היטב.

והנה ראיתי למרן החת"ס ז"ל בתשובותיו (חחו"מ, סימן מ"ב ד"ה איברא) דכתב בשלהי דבריו וז"ל: ומה שרמזו מג"א לעי' בש"ע רס"י תקל"ח, ר"ל דשם פסקי' מי שהפך זיתיו ונאנס או נתעצל בהם מותר לגמור מלאכתו במועד, ואין משם ראי' כלל, דהתם העצלה הי' משום שטעה באומדנא שלא יפסידו ויהיה להם כח לעמוד עד אחר המועד, וה"ל כמי שאמד עצמו לזרוק ב' וזרק ד', וה"ל משו"ה נתעצל שטעה באומדנא, אבל אה"נ אי הוי ברי לי' שלא יעמדו עד אחר המועד ונתעצל לומר עדיין יש לי זמן לגמרם קודם מועד ואח"כ שכחם, אפשר דהוה כמו מתכוון מלאכתו במועד, אם לא נאמר שאין מצוה בזריזותו כלל, ואפי' לכתחילה יכול להמתין עד סוף הזמן. ועי' בראב"ד שמביא נימוקי יוסף, הובא ביתה יוסף רס"י תקל"ז, והביאו מג"א שם רס"י תקל"ח, דמייירי בשכחה ועצלות, וי"ל דמייירי ששכח מחמת עצלות ולא טעה באומד, אלא אמר עדיין יש לי פנאי קודם י"ט ובסוף שכח, משו"ה מחמיר, כך נ"ל להלכה, עכ"ל, ועי' שם היטב.

ומבואר מדברי החת"ס ז"ל דכל שאמנם ידע מקודם המועד דא"א לאשהווי אלאחר המועד, ונתעצל, ושוב שכח, לא דיינינן לי' כשכחה דעלמא, ואסרינן ליה ליעביד מלאכתו במועד, ולמאי דאסברנא לעיל מבוארים הדברים באר היטב, והיינו דמחמירינן בהא לצד דסוף סוף הי' בכאן דחיה מצידו, ולזה אע"פ דלמעשה נגמר הדבר בשכחה, ל"ה

שמענו דגם בשאר איסורין דינא הכי, אלא הדבר ברור דמשום דאיירי הרשב"ץ בבישוליהם נקט מילתא בהא, והוא הדין בשאר איסורין, והרב באר שבע דין גרמא ליה לפי שראה דבריו שהביא בבית יוסף וכו' ודבריו קשים וכו', והזכיר שם דהכי אמרינן גבי אבלות בפרק מי שהפך, וכן אמרו על ר' יוחנן ועל רב נחמן בכתובות דף ב"ן ודף פ"ה גבי עורכי הדיינים, אלו תורף דב"ק. אך בברכי יוסף ח"מ סימן ט"ב אות כ"ג צידד דאין ראייה מההיא דעורכי הדיינים, וגם אההיא דאבלות דאמרינן במועד קטן דף י"א בעשיית מלאכה באבל דפסקיה לגלימיה משום דהיה אדם חשוב, כתב דאינה ענין למאי דקיימינן אי אדם חשוב צריך להחמיר יותר שלא ילמדו ממנו, דהתם טעמא כיון דאדם חשוב הוא השותפות נקראת על שמו, ומשום הכי אסרינן באדם חשוב והוא סוג אחר, **ואההיא דמו"ק דף י"ב גבי מלאכה בחול המועד כתב דאף דלחזק שנינוא אתמא בש"ס אדם חשוב שאני, כבר כתב הבית יוסף בס' תקל"ז דלא קיימא לן הכי משום דקיי"ל כרב דעבד עובדא אף דהוה אדם חשוב, או משום דקיי"ל כאידך שנינוא דמיקל כיון דאיסור דרבנן הוא, ומכל מקום כתב (בד"ה ברם) שדברי הרב באר שבע מוקשים משבת דף נ"א גבי ר"ן דאמר לדרו אטמין צונן וכו', ובדף קמ"ב ובמצינא דף ס"ו ודף ע"ג ובעבודה זרה דף ח' ודף מ"ח, וכתב דיש לדחות דאין ראייה משבת ועבודה זרה שהם איסורים חמורים, אלא שזה דוחק דהוה ליה להרב באר שבע לבאר וכו', עי"ש. ועיין במה שהבאתי בקונטרס הערות לחלקי הכללים סימן פ"ד מה שכתבתי בנדפס באות שצ"ה, ע"כ, וע"ש. והמעין בתשו' באר שבע (שם ס' מ"ח) יחזה דיש הרבה לדון בכוננת קדשו, ע"ש היטב. ועי' נמי בספר חדושי בן יאיר להגה"צ רבי חיים מרדכי ראללער זלה"ה אב"ד ניאמץ בחי' לשבת (דף נ"א א', ד"ה אמר ליה ר"נ וכו') ע"ש, וע"ע בספר דרך אבות עמ"ס מו"ק להרה"ג ר"ש אבודרהם שליט"א (דף י"א ב') ע"ש, ואכמ"ל.**

ואעיקרא דמילתא דאדם חשוב יש לו להחמיר באיזה דברים, חזי הוית למו"ד מרן רשכבה"ג הגר"א"ל שטינמן זצוק"ל דבספרו אילת השחר עמ"ס שבת (דף נ"א א', ד"ה אדם חשוב שאני) כתב בתו"ד וז"ל: והנה במקום שיש לאדם חשוב להחמיר, נראה דזה רק במקום שיש אנשים שיכולים ללמוד ממנו, אבל כשאין חשש זה מותר, ומוכח כן מיר'ו שביעית (פ"ח ה"ח) דריב"ל הלך מעירו לעיר אחרת כדי להתרחץ במרחץ שהוסק בתבן וקש של שביעית דלאדם חשוב אסור, ובעיר אחרת לא הכירוהו, עכ"ל, וע"ש.

ונפקא מינא מהא לנידון דידן במאי דדנו הפוסקים גבי אדם חשוב אם צריך להחמיר אף בדבר האבד, דאף לדעת המחמירים לכאורה כל דעושה זה בעיר אחרת שאין מכירין אותו בה שרי לכולי עלמא, איברא דלקושטא דמילתא יש לעיין לפום המציאות במי שנראה כרב, דאף דאין מכירין אותו **בשמו** מ"מ כיון דחזותו מוכיחה עליו דאדם חשוב הוא אפשר דנימא דיש לו להחמיר בזה, ולפי דמ"מ שייך האי טעמא דילמדו הימנו, ויש לדון בהא מלישנא דירו' סופ"ח דשביעית "ואם הם אדם של צורה הרי זה לא ירחוץ", והדר מייית הירו' להא דרבי יהושע, ע"ש היטב, ויל"ע.

ועי' נמי באילת השחר עמ"ס שבת (דף קמ"ב ע"ב, ד"ה אי לאו דאדם חשוב אנא) דכתב וז"ל: צ"ע הגבול בזה, ועד כמה אדם חשוב צריך להחמיר על עצמו בדברים המותרים כדי שלא ילמדו ממנו היתר, ועוד דמצונו בכמה מקומות שלעמי הארץ צריך להחמיר טפי, עיין לעיל (דף קל"ט א') ובנדרים (דף י"ד א') לענין נדר, ובב"מ (דף ע"א א') לענין ריבית, עכ"ל. ויל"ע בכל זה.

וזה מקורו נדפס ספר עוז והדר להגה"ק רבי שמואל אלבאז זלה"ה, וקחזינא ליה דבחיידושו למו"ק (פרק שני) עמד בענינא דאדם חשוב, וקמציין למ"ש איהו גופי' בחיידושו לאבות (פ"א, משנה ט"ו), והתם האריך בזה, ע"ש נפלאות מתורת קדם. ועי' בספר שדה צופים עמ"ס מו"ק (דף י"א ע"ב, ד"ה אדם חשוב) מאי דמייית בהא משו"ת קול מבשר ח"ב (סימן כ"ח, ס"ק ל"ה) ע"ש היטב, ועי' בספר מגדים חדשים עמ"ס מו"ק (דף י"ב ע"ב ד"ה אדם חשוב שאני) ע"ש, ואכמ"ל.

סימן מ"א

בדינא דמי שהפך את זיתיו או שהיה יינו בבור ואירע אונס או ששכח או נתעצל וכו' אי שרי ליה למיגמר מלאכתו במועד

שו"ע סימן תקל"ח (סעיף א'): מי שהפך את זיתיו או שהיה יינו בבור, ואירע אונס או ששכח או נתעצל שהיה סבור שהיה יכול לשהות לאחר הרגל ולא עשה קודם הרגל, מאחר שהוא דבר האבד זולף וגומר ומזפת החביות בין קטנות בין גדולות, וגף (פירוש שישים בהן מגופתן) החביות כדרכו בלא שנינו, ע"כ, ועי' שם בכ"ד.

ובערוך השלחן (שם, ס"ק א') כתב בתו"ד וז"ל: אלא ההיתר הוא באחד משני אופנים, או שהיה סבור להניח לגמרי עד לאחר המועד ואח"כ נתחדש דבר שיתפסדו אם יניחן, או שהיה לו שהות לגומרן קודם המועד ולכן התחיל ואירע באמצע סיבה ונשארו עד המועד, בזה התירו לגומרן במועד משום פסידא. **וכן אם שכח עליהן קודם או נתעצל והיה סבור שיעשם אחר המועד, גם אלו מקרי אונס דשכחה ועצלות הוי מטבעי בני אדם, עכ"ל.**

תו כתב הערוך השלחן (שם, ס"ק ב') וז"ל: ואין לשאול למה בגילוח לא התירו בס' תקל"א אפילו היה אונס קודם הרגל, אם לא בדברים

וצריך עיון. ומיהו אפשר דשפיר איכא חיידושא בדברי הכה"ח ז"ל, וכגון דפעמים שהיו הפירות העומדים ליפסד מעורבים עם שאינם עומדים ליפסד, והו"א דיקצור לכולהו למעוטי טירחא בברירתם, וקמ"ל דשרי ליה למיקצר דייקא להני פירות שעומדים ליפסד ותו לא, ויל"ע בזה.

ובהא דהתירו קצירת השדה היכא דאי לא דיקצרנה תפסד, איכא לעיוני דאע"ג דמישכח שכיח שהיה פסידא להתבואה בהעדר קצירתה, מ"מ בפשיטות מצוי שלא יפסדו כל השיבולים כולם עד האחרון שבהם, ושפיר ישארו לפליטה איזה שיבולים כתקנם, וכיון דכל שיבולת ושיבולת באפי נפשא קאי היאך שרינן ביה למיקצר כל שדהו, דנמצא דלמעשה קצי איזה שיבולים שלא לצורך. ברם נראה דקושיין מעיקרא ליתא, דהא מקודם הקצירה מיהא כל שיבולת שיבולת הו"ל בספק פסידא, והו"ל כספק דבר האבד דהתירוהו וכמבואר בפו' דריש ס' תקל"ז, ואכמ"ל.

סימן מ'

בענין אדם חשוב בעשיית דבר האבד בחוה"מ והמסתעף

שו"ע סימן תקל"ז (סעיף ט"ז): מי שיש לו כרם אצל כרמו של אינו יהודי, ואינו יהודי בוצר שלו בחול המועד, ואם לא יבצר הישראל גם את שלו יפסיד, יכול לבצרו ולדרוך היין ולעשות החביות לכל צרכי היין בלא שנינו, ובלבד שלא יכוון לעשות מלאכתו במועד, ע"כ.

ובמ"ב (שם, ס"ק נ"ד, ד"ה יכול וכו') כתב וז"ל: עיין ט"ז מה שכתב בשם רוקח, דאדם חשוב צריך להחמיר אף בדבר האבד, ובבדק הבית מפסק בזה, ומכל מקום טוב שיעשה בצנעא אם לא שארע פעם אחת תקלה על ידי שהעולם דימו שמותר לעשות לכוון לכתחילה ולהניח המלאכות על חול המועד, אפשר דממדת חסידות צריך תו ליהרר בכגון זה מעתה [פרי מגדים], עכ"ל. ועי' נמי בכף החיים (שם, ס"ק ג"ו) ע"ש.

והנה בשדי חמד (כרך א', דף נ' ע"ב מדה"ס מערכת האל"ף ס"ק שצ"ה) כתב וז"ל: אדם חשוב שאני, אי אמרינן כן בכל האיסורין או דוקא בבישולי נכרים, עיין ביד מלאכי סימן ו' שהשיג על הרב באר שבע דס"ל דדוקא בבישולי גוים הוא דיש לאדם חשוב להחמיר מכמה דוכתי בש"ס דאמרינן כן גם בשאר איסורין, ובקונטרס מילדותי מצאתי כתוב שהקשה יד"ן חברי כמוהר"ן לומר וז"ל ממ"ש בכתובות דף ב"ן ודף פ"ו גבי עורכי הדיינים אדם חשוב שאני, ובעניתי הקשתי ממ"ש בע"ז דף מ"ח ע"ב לעולם דליכא דרכא אחרינא לאדם חשוב שאני, ועתה אני רואה שכבר קדם וזכה בהשגה מדוכתי הנ"ל מרן חיד"א ביעיר און מערכה זו אות ל' ובברכי"ח ח"מ סימן ט"ב אות כ"ג, ועי' מה שהאריך בזה, ועי' ב"מ אות שס"א ויעיר און מערכת הלמ"ד אות י"א עמ"ש בנדרים דף ס"ב והאיכא לפ"ע וכו', עכ"ל.

כתב השדי חמד (שם, דף קע"ב ע"א מדה"ס מערכת האל"ף כללים ס"ק קנ"ו) וז"ל: אדם חשוב שאני דאמרינן בש"ס היינו שהתלמיד חכם יש לו להתרחק בכל האיסורים מדברים המותרים לאחרים בדבר שיש בו צד איסור, פן ילמדו ממנו אחרים להקל באיסורין, כדאמרינן בירושלמי ילפי מקלקלתא ולא ילפי מתקנתא, כמו שפירש הריטב"א בחידושו למועד קטן דף כ' ע"א, כן למד הגאון יד מלאכי באות ו' מדאמרינן בש"ס אדם חשוב שאני בכמה דינים, א. לענין רבית בבבא מציעא דף ע"ג ע"ב. ב. לענין שבת בשבת דף קמ"ב ע"ב. ג. לענין עבודה זרה בעבודה זרה דף ח' ע"ב. ד. לענין מלאכה בחול המועד, במועד קטן דף י"א ע"ב וי"ב ע"ב, ודלא כהרב באר שבע שכתב בדף קי"ד (בדפוס חדש וארשא תר"ן דברי הרב הם בדף ק"ו ע"א בתשובה ס' מ"ח ד"ה ומעתה) דאפשר דלא אמרינן אדם חשוב שאני רק בבישולי עכו"מ, לפי שמצינו שעשו בו הרחקה יתירה מה שלא עשו בשאר איסורין, והביא דבריו הרב כנסת הגדולה בכללים נפרדים אות כ"ף, ותמה עליו ביד מלאכי שהביא דבריו בשתיקה ולא חקר אחריי, ומצא שכבר השיג בשו"ת דברי יוסף אירגאז סימן מ"ה על הבאר שבע ע"ש. ונזדמן לידי ספר יד מלאכי דפוס פראמישלאל תרל"ז, ויש בו הגהות יקרות והרבה הערות, ובכלל זה כתוב בהגהת הגאון מוהר"י פיק וז"ל: יש בו כדי להוסיף טובא כמו שנרשמים אתי בחבור אומר השכחה פלפולא אריכא לדינא, גם בצד הש"ס ברכות דף י"ט דאיתא התם אדם חשוב שאני, רשמתי בס"ד י"ד מקומות דאמרינן אדם חשוב שאני, עכ"ל. והכי פישטא ליה לאחד קדוש מדבר שהביא ביד מלאכי אות שס"א דגם בשאר איסורין איתיה להאי דינא דאדם חשוב שאני, ולא דוקא בבישולי עכו"מ כיעוין שם, וספר אומר השכחה אין אצלי דאותא אם השיב על מה שכתב הרב באר שבע, שדבריו הנ"ל הם על פי דברי הרשב"ץ בתשובה שהביא מרן בית יוסף ס' קי"ג שנראה לכאורה שכן דעת הרשב"ץ, אמנם מרן חיד"א בספר יעיר און במערכה זו אות ל' הביא גוף תשובת הרשב"ץ, והיא בחלק א' ס' ט"פ, שכתב על מיני מתיקה שעושים העכו"מ דאף שהם מותרים אדם חשוב יש לו להחמיר, כדאמרינן בפרק במה תומנין דאיתיה מיא דאחים קפילא ארמאה וכו', וכיוצא בזה אמרו בפרק מי שהפך שמע רב אמי ואיקפד אדם חשוב שאני, וסיים [הרשב"ץ] שבכל אלו הדברים של עכו"מ ז' כדי להתרחק ממעשיהם ראוי לכל אדם להתקדש במותר לו, וביאר (ביעיר און) שאין כוונת הרשב"ץ שדוקא בבישולי עכו"מ ז' הוא דיש לאדם חשוב להתרחק, שהרי מהני דוכתי דמייית שתיים זו

כשכחה דעלמא דלית בה שום דחיה מצידו, ודוק היטב [איברא דעי מאי דקמציין בפסקת ריש סי' תקל"ח למ"ש מרן הגרשו"א זלה"ה, הו"ד בשמירת שבת כהלכתה (ח"ב, פס"ו, הערה קנ"ח) אדברי החת"ס ז"ל, ע"ש היטב, ועי' נמי בספר שמירת המועד כהלכתו (מילואים, סימן כ"ז), ויש לדון בזה טובא].

ויש לדון בהא דכתיבנא, הדנה כתב הרמ"א ז"ל סי' תקמ"מ (סעיף ח') וז"ל: ומותר לחדד סכין במועד, וסכין שנשבר במועד מותר לעשות אחרת (המגיד פרק ח'), ע"כ. ובמ"ב (שם, ס"ק כ"ז, ד"ה שנשבר במועד) כתב וז"ל: ומשמע דבנשבר קודם המועד אסור כיון דאינו אלא מכשירי אוכל נפש, ומוכח מהט"ז דכל זה הוא באם היה יכול לעשותו מערב יו"ט, וכיון והניח המלאכה ליו"ט, אבל אם לא כיון שרי, עכ"ל. ובשעה"צ (שם, ס"ק כ"ג) כתב בהא וז"ל: וכן משמע מלבוש ואליה רבה ומאמר מרדכי, אלא דבמאמר מרדכי משמע דאם לא היה אנוס מלעשותה מערי"ט אסור, ואינו מחוור דכללא דאפשר לעשות ואי אפשר לעשות אינו אלא ביו"ט גופא, אבל בחול המועד די לנו להחמיר בכיון מלאכתו במזיד לעשותה במועד, אבל אם לא כיון אלא מתוך התעצלותו נמשך הדבר עד חול המועד נראה דשרי, וכן הוא לשון הרמב"ם פרק ז' מהלכות יו"ט הלכה ד', ע"ש. ועיין בליקוטי הרמב"ן שהארץ שם בדינים אלו, ומ"מ אין סתירה מדבריו לדברינו, שגם הוא אינו מושה חול המועד לגמרי ליו"ט אלא על דרך יו"ט ולקולא, דמכשירי אוכל נפש מותר כבאוכל נפש גופא, אבל לא לאחמורי בחוה"מ באפשר לעשותו כמו ביו"ט, ועיין שם שהביא מירושלמי שמוותר לעשות אלפסין וקדרות לתכחילה, אע"ג דביו"ט אסור לכ"ע בכגון זה וכדמבואר בסימן תק"ט במשנה ברורה, ע"ש בריש הסעיף, ועל כרחק דחוה"מ קיל בזה מיו"ט והכי נמי לענין זה, אחר כתבי זה מצאתי בשלחן עצי שטים להחמיר באפשר לעשותו מערי"ט, ודלא כט"ז, ולא התיר בזה אלא מעשי הדיוט, וצריך עיון, עכ"ל. וע"ש היטב. ומשמע דס"ל דכל דנתעצל לא מיקרי מכיון מלאכתו במועד ושרי, איברא דבהא גופא יל"ע, דהא בשו"ע ר"ס תקל"ח משמע דהיתר דנתעצל הוי מחמת דהי' סבור דיכול לאשהויי לאחור הרגל, הלא"ה לא שרינן, וצ"ב. ואפשר דאעיקרא דמילתא יש לחלק בין דא להא, ושאיני מלאכות גרידא ממכשירי או"ג, וצ"ע.

סימן מ"ב

בענין הסעת ממונו מעיר לעיר בשביל דבר האבד

שו"ע סימן תקל"ח (סעיף ג'): אסור להסיע ממונו מעיר לעיר אם לא בשביל דבר האבד, ע"כ. ובמ"ב (שם, ס"ק י"ג, ד"ה מעיר לעיר) כתב וז"ל: עיין לעיל סימן תקל"ה סעיף א' דאפילו באותה העיר לפנות כליו לחצר אחרת אסור, ואפשר דנקט המחבר לשון זה משום סיפא דבשביל דבר האבד אפילו מעיר לעיר מותר, ע"כ.

והנה בשו"ת תורה לשמה למרן הגרי"ח ז"ל (סימן קל"א) כתב וז"ל: **שאלה**, סוחר שיש לו חנות בפונדק אחד של גוי שיש בו כמה חנויות של סוחרים, והנה בחנות ההוא צריך לעשות איזה תיקון בבנין, והביא הגוי בעל הפונדק פועלים בחול המועד לעשותו, והוצרך הישראל הסוחר הנזכר לפנות כל סחורתו וכליו וממונו מן החנות ההיא לחנות אחרת, שאי אפשר להניח דבר זה אחר המועד, כי בעל הפונדק הוא גוי ורוצה לתקן בשלו בחול המועד, גם יש הכרח לזה מסכנת בנין ורוצה לתקן במהרה, והנה שאל אותו הסוחר כי הוא יש לו בחנות ההיא ממון שצריך לשלחו לעיר אחרת עם השיירה, ומאחר שמפנה חנותו בחול המועד לחנות אחרת אינו רוצה שיכניס גם אותו ממון לחנות השנית, אלא ירצה ליתן הממון הנזכר לבעל השיירה שיוליכנו לעיר אחרת, אם מותר, או דילמא אסור לעשות כן, משום שכתב בשלחן ערוך סימן תקל"ח אסור להסיע ממונו מעיר לעיר בחול המועד. יורנו המורה ושכרו כפול מן השמים. **תשובה**, מותר לעשות כן יען כי כיון שהוא מותר לפנות אותו ממון מן החנות הותר להוליכו למקום שירצה, ואינו מחויב להניחו עם שאר הממון בחנות השנית. וגדולה מזו מצאנו בשלחן ערוך אורח חיים סימן ש"ח סעיף ג', כלי שמלאכתו לאיסור מותר לטלטלו לצורך מקומו. דהיינו שצריך להשתמש במקום שהכלי מונח, ומותר לו לטלו משם ולהניחו באיזה מקום שירצה, עיין שם. ואם כן כל שכן בנידון דידן, כיון שהותר לפנותו משם הותר להסיעו לכל מקום שירצה, מיהו צריך שיוציאו מן החנות וימסרונו לבעל השיירה בעת שהוא מפנה שאר כלים וחפצים וסחורה מאותה חנות, כדי שיהיה ניכר שהוא מוציא משם מפני שהוא מפנה חנותו, עכ"ל וע"ש. [ועי' בשו"ת תורה לשמה הנדמ"ח ע"י ישיבת חברת אהבת שלום מאי דנו"ג בהערות דהתם בראיית מרן הגרי"ח ז"ל מהא דשו"ע הל' שבת סי' ש"ח, ע"ש היטב].

ויש לעיין דלכא"ו אם מיירי בהיכא דיש לו אופ"א לשמור ממונו בלא להסיעו מעיר לעיר, מאי היתר איכא בהא, והא בשו"ע סי' תקל"ז (סעיף א') כתב וז"ל: דבר האבד מותר לעשותו בחול המועד בלא שינוי, וכתב עלה הרמ"א ז"ל וזה לשונו: "מיהו בכל מה דאפשר להקל בטרחה יעשה", ומקורו מהכל בו (סימן ס') דכתב וז"ל: "כל מלאכה שאם לא יעשה אותה במועד יהיה לו הפסד הרבה, עושה אותה או אפילו אחרים עושין לו בשכר, אבל ישתדל להקל הטורח כפי האפשר, וכל שיש בו הפסד אם לא נעשה עושהו כדרכו, ואין צריך שינוי", ע"כ, וע"ש. וממילא כשיש לו אופ"א לשמור ממונו בלא שיצטרך להעבירו מעיר לעיר, הכי אית ליה למעבד אע"פ דהו"ל דבר האבד, דמ"מ בעי

להקל בטרחה, וצ"ע. ואף את"ל דבעל השיירה אינו יהודי, מ"מ כל דאסור ליהודי אסור נמי למימר לאינו יהודי לעשותו עבורו וכמבואר בכ"מ, וצ"ע בכל זה.

סימן מ"ג

חיפוי תאנים שנשטחו לייבוש מפני הגשמים

שו"ע סימן תקל"ח (סעיף ד'): היו לו תאנים שטוחים בשדה לייבש וירא מהמטר, מותר לחפותם בקש אפילו חיפוי עב, ע"כ.

יש לדון בהאי לישינא דנקיט מרן ז"ל "וירא מהמטר", אם כוונתו ההחל המטר לרדת וירא שיקלקל להתאנים, או דסגי במאי דרואה עבים ממשמים ובאים, וירא שמא ירד המטר ויקלקל להתאנים, וצ"ע. מיהו לכאורה כל דנראה לעין שהמטר עומד לירד נמי שרי לי' לחפות התאנים בקש, ומטעמא דבספק דבר האבד נמי שרינן (ועי' בפוסקים ר"ס תקל"ז התנאים בזה).

שוב שאלתי מקמיה מו"ר מרן שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א אדברי השו"ע דמיייתין אי כוונתו דהחל המטר לירד, או דסגי במאי דרואה עבים ממשמים ובאים וחושש דירד מטר, וכתב לן מו"ר מרן שליט"א "לא" (ובפשיטות כוונת קדשו דבעינן שיחל המטר לרדת בכדי להתיר זה, ויל"ד בהא).

תו יש לדון בהיכא דהחזאים (היינו אותם הצופים אם אמור לירד גשם או לאו) אומרים שאמור לירד באותו יום גשמים, אי כה"ג נמי שרי ליה לחפות התאנים בקש, ואף מקודם שהגיעו העבים, או דנימא דכיון שבאיזה פעמים התבדו בדבריהם יש להחמיר בזה, ויל"ע אי ג"ז הו"ל בכלל ספק דבר האבד דשרי.

ואיכא בזה נ"מ נמי להיכא דהתירו לו להשקות שדהו במועד (עי' ריש סי' תקל"ז), ואמרו החזאים שבאותו יום אמור לירד גשם, אם שרי לי' להשקות שדהו, או דיש לו להמתין ולראות אם אמנם ירד הגשם, ויל"ע.

מיהו אעיקרא דמילתא כתב לן הגרא"ש קניבסקי שליט"א ז"ל: לכא"ו אין להתייחס להוברי שמים וחוזים למיניהם כלל שהם טועים ומטעים, עכ"ל.

סימן מ"ד

הפיכת סחורה בחול המועד

כתב מרן ז"ל בבית יוסף שלהי סימן תקל"ח וז"ל: כתב נימוקי יוסף בפרק מי שהפך, ירושלמי פרקמטיא אבודה שרי מטלטלתא במועדא, כלומר אם יש לו סחורה ממיני פירות או תבואה, ואם תעמוד שלא יהפכו ממטה למעלה יתעפש או ירקב, מותר להפך אותה בחול המועד, ע"כ. ומיני תבואה או פירות דנקט לאו דוקא, דה"ה כל סחורה כיון דדבר האבד הוא, ע"כ. וכ"פ בשו"ע סי' תקל"ח (סעיף ה'): מי שיש לו סחורה שאם לא יהפכנה ממטה למעלה תתקלקל, מותר להפכה בחול המועד, ע"כ וע"ש.

והנה בירושלמי דמו"ק (פ"ב ה"ג) אי' רבי יעקב בר אחא בשם רבנן פרקמטיא אבודה שרי מטלטלתא במועדא, ע"כ, וע"ש. ומשמע דלא חילקו בסוג הפרקמטיא, ולכאורה משו"ה פ' מרן ז"ל בבית יוסף דה"ה לכל סחורה מדבר האבד הוא, ואפשר נמי דהנימוקי גופי' נקט להא דפירות ותבואה מדכן הרגילות שיהיה בהם קלקול משא"כ בשאר סחורות, אך אה"נ אף סחורות דהונו בגדר זה בכלל דא מילתא. אמנם ברא"ש דמו"ק (פ"ב, ס"ק י"ז) מייתי להאי ירו', וגריס לה באופ"א ז"ל: רבי יעקב בר אחא בשם אבוי פרקמטיא אבודה שרי **מוזבנא** במועדא, דהא שירתא שרי מיובן מינה במועדא, ע"כ. ומבואר להאי גי' דקאי אמכירת פרקמטיא אבודה.

ובקרנן העדה אירושלמי דהתם (ד"ה פרקמטיא אבודה) כתב וז"ל: סחורה מפירות או תבואה אם יעמדו כן בלי הפיכה ממטה למעלה יתקלקלו מותר לטלטלה ולהפכה, והרא"ש גורס פרקמטיא אבודה שרי מייזבניהו במועד, עכ"ל. ועי' בגליון הש"ס (שם) דכ' וז"ל: עי' קרבן העדה, וכפירושו מבואר בנימוקי יוסף פ"ב, עכ"ל. [והיינו הנימוקי דמייתי מרן ז"ל בב"י דמיייתין לעיל]. וע"ע בתורתן של ראשונים לירו' מו"ק (דף ח' ע"ב) דמייתי מהאשכול (ח"ב, עמוד קצ"ח) דכ' וז"ל: "ובסחורה שיש לחוש לעיפוש אם לא תתהפך שרי לטלטולי" וכו'.

אכן בפירוש פני משה לירו' (שם, ד"ה שרי מטלטלתא במועדא) קאפרש וז"ל: מן המקום שמונח בשביל שלא תאבד וכתנא במתני', עכ"ל. ובפשיטות כוונתו למ"ש במתני' (שם) דמכניס אדם פירותיו מפני הגנבים, ע"ש. ונמצא לפירושו דהפנ"מ דהאי מטלטלתא במועדא היינו ליטול הסחורה מאותו המקום ולא הפיכתה גרידא, ועי' בחי' הרד"ל (שם), ואכמ"ל בזה. מיהו עי' בשו"ת שבט הלוי חלק ו' (סימן ס"ז) אפירושו דהפני משה, ע"ש היטב, וצ"ע.

סימן מ"ה

בדינא דהמכין מלאכתו במועד כשעושה מלאכת אחרים

שו"ע סימן תקל"ח (סעיף ו'): המכין מלאכתו והניחה למועד ועשה במועד, בית דין מאבדין אותה ממנו ומפקירים אותה לכל. הגה: ואם הוא עושה מלאכת אחרים שאי אפשר לקנוסו כגון חייט או סופר שעושה מלאכת אחרים, משמתינן ליה ומלקין אותו (כ"י ור"ו). ואם מת לא יקנוסו בנו אחריו, ומותר לו לעשותה אם הוא דבר האבד, ע"כ.

ובמג"א (שם, ד"ה דבר האבד) כתב וז"ל: אבל בדבר שאינו אבד פשיטא דאסור בח"ה, ואם עשה דבר שאינו אבד בח"ה, אפילו לבנו קנסו רבנן (נ"י ו' ע"ב), ומאבדין אותה ממנו, ודוקא למ"ד מלאכת ח"ה דאורייתא (רי"ו נ"ד ח"ה), ונ"ל דדמי לעושה מלאכה בשבת שאסור לו לעולם וה"ה לבנו, ועיין ריש סימן שי"ח (ס"א) ותק"ל, וצ"ע בגיטין פ"ה (נ"ג ב') ובי"ד סימן צ"ט (ס"ה), עכ"ל. [ועי' במחצית השקל ובלבושי שרד דהתם מאי דביארו בזה, ע"ש. ועי' נמי במ"ש בחזון יחזקאל לתוספתא דמועד קטן (פ"א ה"ז), ע"ש היטב, ויל"ע בזה].

וחזי הוית לגאון ישראל מרן הגר"ש הלוי וואזנר זצוק"ל דבתשובותיו שבט הלוי (ח"ט, סימן ק"ל) כתב וז"ל: אשר שאל מעל' כבודו בענין בנין בחוה"מ ע"י קבלן יהודי שאתם התניתם עמו שלא לעבוד בחוה"מ, והוא עבר ובנה בחוה"מ, ושאלתם אם מותר ליכנס לבית זה, וכבודו העיר ממש"כ המג"א סי' תקל"ח בשם הב"י דאם עבר ועשה דבר שאינו אבד פשיטא דאסור ומאבדין אותו ממנו, הנה שם ענין אחר הוא דעבר ועשה בעצמו במזיד, ובהו קנסו חז"ל, אבל נדון דכבודו דומה יותר לש"ס מוק"י"ב ע"א לענין מקבלי קבולת תוך התחום או חוץ לתחום, ומוכא להלכה בשו"ע או"ח סי' רמ"ד לענין שבת, ובטור או"ח סי' תקמ"ג לענין חוה"מ, והיות דמבואר בס"י רמ"ד דאם התנה עם הא"י שלא יעשה בשבת והא"י עבר ועשה בע"כ למהר להשלים מלאכתו אין לחוש, ואעפ"י שבנידון דידן מדובר בישראלים שעשו אבל כיון שעשו נגד רצונכם אין בידנו לאסור, ומה שחושש דאולי לא נעשה מספיק לחוץ על הפועלים להפסיק, מכ"מ אין בידנו להחמיר בזה מכח ספק דעצם ההלכה רק בדרך נכון להחמיר כיון שאתם גליתם דעת, וגם ה"י בקבלנות, ע"ש סי' רמ"ד, ואם לקבל תשובה ע"ז לשאלת מע"כ דבר זה לעולם קרוב לשכר, ועיקר התשובה להזהר מכאן ואילך ולחזק איסור מלאכת חוה"מ, עכ"ל.

ולכאורה יש להעיר בזה ממ"ש הרמ"א ז"ל דמיייתין לעיל דכתב וז"ל: "ואם הוא עושה מלאכת אחרים שאי אפשר לקנוסו, כגון חייט או סופר שעושה מלאכת אחרים, משמתינן ליה ומלקין אותו", ובפשיטות היינו דבעושה מלאכת אחרים אין ב"ד מאבדין להך מלאכה דעביד, ואם כן בנידונו דהשבט הלוי הא נמי מיקרי דעביד הקבלן מלאכת אחרים, ומהכ"ת למיסר להכנס להבנין, וצ"ע. ויש לעי' אי יש לחלק בין היכא דעביד מלאכת אחרים בחומר של אחרים, וכגון חייט שתופר בגד מנד של הלקוח, לבין היכא שהבד של החייט ורק דמבצע הזמנה ללקוח, ולכא"ו פשטות דברי הרמ"א ז"ל היינו בהיכא דעביד מלאכת אחרים בחומר של אחרים, דאי הוי מדיליה שפיר מצי ב"ד לקנוסו, ואם כנים הדברים אפשר דהשבט הלוי מיירי בגוונא דהקבלן עשה את העבודה מחומרים שלו ולא של הלקוח, ואם כן אינו נוגע למ"ש הרמ"א ז"ל וא"ש, ומיהו יל"ע דהשבט הלוי גופי' לא חילק בזה ולא מידי, וצ"ע. ויש להתיישב בזה נמי ממ"ש בטושו"ע דסי' תקמ"ג (סעיף ב') ובפוסקים שם, ע"ש, וצ"ע.

והצעתי דברינו קמיה ידידנו הגאון רבי אהרן ליברמן שליט"א בעמח"ס משנת אהרן ונכדו דמרן השבט הלוי זצוק"ל, והשיבני אהא וז"ל: א. הנה כפי המתבאר מהשו"ע (תקל"ח, ו') ושערי תשובה (שם, סק"א) הקנס של מאבדין נאמר רק על מכין מלאכתו למועד ועשהו במועד [וראה חוה"מ כהלכתו (פ"ב, הערה י"ח, ובנספח), וספר הל' חג בחג על חוה"מ (עמ' שצ"ז) שהאריכו בהא מילתא דקנסו רק במכין מלאכתו במועד], ובפשטות לא שייך בחייט מכין מלאכתו במועד דהא אינו בעל המלאכה ואיך יכול לכונן מלאכת אחרים, וממילא אין נפק"מ אם תופר החייט מנד שלו או משל הלקוח, דבין כך ובין כך אינו מכין המלאכה למועד, ואפילו אי מיירי שהחייט כיון התפירה למועד נראה שאין לאבד את הבגד, דהלא עיקר הטעם לאבד את המלאכה הוא שלא יהנה ממה שכיון והניח את המלאכה למועד, ואילו כאן אם נקנוס את החייט לאבד את הבגד יהא זה על חשבון בעל הבגד שיפסיד את הבגד לכמה ימים, ומה חטא בעל הבגד שנפסיד ממנו את הנאת הבגד, כשיותר הוי ניחא ליה שיתפור החייט בהיתר, והרי זה בבחינת טוביה חטא וזיגוד מנגיד (לוקה) (מכות י"א א'), ולהבנה זו מה שלא קנסו לאבד בגד שתפר חייט במועד לא איירי דוקא כשתפר החייט מנד של הבעלים, שכן גם כשתפר החייט מנד שלו גופיה אין טעם לאבד את הבגד, דהקנס אינו תלוי באלו חומרים עשה מלאכה במועד, אלא תליא מי יפסיד כשיוורו ב"ד לאבד את הבגד, וכיון שההפסד הוא לבעל הבגד אין מאבדין, דעיקר הקנס הוא להפסיד את עושה המלאכה ולא את בעל הבגד.

ג. גם נראה דעצם הבגד אינו אסור בהנאה, דהלא במשנ"ב (תקל"ח סק"ז) כתב דכאשר ב"ד מאבדין את המלאכה שעשו בחוה"מ ומפקירין אותה לכל, אם לאחר שהפקירו לא זכה בה אדם ונשאר עד לאחר המועד מותר להתעסק בה, ודייק בחוט שני (חוה"מ, עמוד קצ"ז) שאינם הפקר אלא רק במועד, אבל אם לא זכו בה, משמע שמותר אף להעושה המלאכה באיסור להשתמש בו, והיינו דאין זה איסור על החפץ אלא על העושה מלאכה, עכ"ד. ועיין מג"א (סי' תקל"ח סק"ב). לפי זה אין נפק"מ אם החייט תפר את הבגד מנד של הלקוח, או מנד שלו, ובכל גוונא אין הבגד אסור בהנאה.

ג. אפילו נימא דקנסינן את עושה המלאכה במועד גם כשהקנס הוא על חשבון אחרים, אבל את הבגד עצמו אין מאבדין, שהרי ידוע מחלוקת הפוסקים אם ב"ד מאבדין את כל החפץ, דהיינו גם את

מצויים אחר המועד, דהוה ליה דבר האבד אם לא ילך בחול המועד למקומם ויתבעם. הגה: מיהו אם נזדמן לו רווח מרובה במועד יכול למכור בצנעה, ויוציא לשמחת יום טוב יותר ממה שהיה דעתו להוציא (ב"י), ע"כ.

ובמ"ב (שם, ס"ק ה', ד"ה רווח מרובה וכו') כתב וז"ל: הטעם דאף דמשום רווח מרובה בלבד אין להתיר [אלא אם כן הוא בודאי אינו מצוי תמיד לאחר המועד, כבסעיף ה'], הכא דבלאו הכי יש פוסקים שמתירין למכור בצנעה סמכין עלייהו היכא דנזדמן לו רווח מרובה, ומכל מקום צריך להוציא מהן קצת לשמחת יום טוב, עכ"ל. תו כתב המ"ב (שם, ס"ק ו', ד"ה למכור בצנעה) וז"ל: והוא הדין לקנות, ודוקא לענין מכירה וקניה דלאו מלאכה היא, אבל בדבר שהוא משום מלאכה אין חילוק לכולי עלמא בין צנעה לפרהסיא, עכ"ל.

ואכתי לכאורה קניית כרטיס הגרלה הוא בכלל פרקמטיא דאסירא, ואת"ל דמיקרי דא מילתא כרווח מרובה דהתיר הרמ"א ז"ל, אמינא דכל זה דייקא בצנעה, ועוד דצריך להוציא חלק מן המעות ושמחת יו"ט, ובמאי דקמן הא קונה בפרהסיא, ועוד דל"ש דיוציא חלק ממעות אלו לשמחת יו"ט, דגם אם יזכה יעבור זמן מה עד שיקבלם, ועל כולנה דאעיקרא דמילתא יהי' מן התימא לאחשובי לדבר זה כדבר האבד, ואף רחוק יהי' לקרותו כספק ספיקא דדבר האבד מאחר דאין מצוי שיזכה בהגרלה [ואף שהיו מגדולי ישראל שסברו דיש בקניית כרטיס הגרלה כפעם בפעם משום השתדלות, לכא' שפיר יוכל לקיים זה בשבוע אחר, ובהיתר ולא באיסור].

תו אפשר דיש לדמות זה למציאה, דבשו"ע סי' תקל"ט (סעיף ו') כתב וז"ל: מציאה אסור לטרוח ולחפש עליה, כגון נהר שהציף גדים על שפתו אסור לאספם כדי לכבשם, אלא אם כן יהיו ראויים לאכול מהם במועד, ע"כ. ובמ"ב (שם ס"ק כ"ד, ד"ה מציאה אסור וכו') כתב וז"ל: אף שלא ימצא אותם לאחר המועד, ולא דמי לשיירא שאינה מצויה דשרינן לעיל מקח וממכר משום רווחא, **דשאני מקח וממכר דחיי אדם ופרנסתו תלוי בזה, ודעתם על זה תמיד, הלכך חשיב פסידא, מה שאין כן במציאה, דהוא רק רווחא בעלמא**, עכ"ל, ודוק בזה.

ובחופשי בזה מצאתי בספר שמירת המועד כהלכתו (פ"ט ס"ה) דכתב לאסור קניית לוטו וכרטיסי הגרלה במועד, ובהערות דשם (ס"ק ט"ז) כתב דמה שקונה זכות לזכות בהגרלה חשיב כפרקמטיא, ואין להתיר מדין מניעת רווח, חדא שהוא ספק שאינו מצוי שירויח מזה, ועוד דהו"ל כמציאה דל"ש לומר דפרנסתו תלוי בזה, ולכן גם איסור פרקמטיא לא הותר לצורך זה. אמנם התיר שם לצורך מוסד ציבורי מדין צרכי רבים, וכן הגרלה לטובת צדקה דשרי מדינא דצרכי מצוה, ע"ש היטב.

והכי נמי קחזינא בשו"ת וישמע משה להרה"ג ר"מ פריד שליט"א (ח"ג, סימן קמ"ב) דדן אודות קניית כרטיסי הגרלה של מפעל הפיס, ומייתי מהגר"ג נוסבויים שליט"א והגרש"ק הכהן גרוס שליט"א דציידו שאין בזה דבר האבד אלא מניעת רווח גרידא ואסור.

האמנם דמייתי התם ממור"ר מרן שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א דבריש דבריו אמר בצחות שאף בכל השנה אין ראוי לקנות כרטיסי הגרלה, דהוי כמניח מעותיו על קרן הצבי, ומ"מ אמר דאלו הנוהגים היתר בזה בכל ימות השנה יכולים נמי לקנות אף בחול המועד, דשפיר חשיב דבר האבד, ע"ש, ויש לעיין בזה.

מיהו חדשות אני מגיד, דאחר זמן זיכני השי"ת וכתבתי למור"ר מרן שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א בזה"ל: ישנם הגרלות הנערכות ע"י מפעל הפיס וכיו"ב בחוה"מ, ויל"ע אי שרי לקנות כרטיסי הגרלה בחוה"מ ע"מ להשתתף בהגרלה דדילמא הוי כדבר האבד, וכתב לי מור"ר מרן שליט"א "אין ראוי", ולפ"ז יש לדון במאי דמייתי בשו"ת וישמע משה ממור"ר מרן שליט"א, ויל"ע בזה.

ועי' נמי בספר שדה צופים ע"מ מועד קטן (דף י' ע"ב, עמוד ר"י) דהביא דעמד בזה הגה"ק רבי מנשה קליין זלה"ה מאונגוואר בשו"ת משנה הלכות חלק ט"ו (סימנים קע"ה וקע"ו), וכמדו' מעין דבריו שם שאין בזה משום מור"מ או סחורה, ע"ש בכל דבריו.

שוב המציא לידי ידידנו הרה"ג מוה"ר גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א בעמח"ס גם אני אודך וש"א"ס קונטרס לקט שו"ת המצויות בהלכות חוה"מ מתורת הגר"א נבנצאל שליט"א, ומידי עיוני שם ראיתי דשאל ידידנו הרה"ג מוהרי"א סקויליס שליט"א להגרא"נ שליט"א בזה"ל: אלו שמקילים לקנות כרטיסי הגרלה ממפעל הפיס, האם הם יכולים לקנות כרטיסי הגרלה בחול המועד, הם טוענים שזה דבר האבד שלא ניתן לקנות אחרי המועד כי כבר יעבור הזמן. והשיבו הגרא"נ שליט"א "תהיה הגרלה נוספת". ובהערות דשם כתב וז"ל: וכן דעת הגר"מ שטרנבוך שליט"א שאסור לקנות את כרטיסי הלוטו בחול המועד (סוכת חיים הל' חוה"מ כת"י), וכדברי רבינו שליט"א כך פסק הגר"ש דבליצקי זצוק"ל ויבלח"ט הגר"ע אויערבאך שליט"א (רשימות הגר"י שוב שליט"א), עכ"ל, וע"ש. ועי' נמי לקמן מאי דהבאנו בזה מהגר"ס אדלר שליט"א בעמח"ס דבר סיני, ע"ש היטב.

סימן מ"ח

תביעת ופריעת הלוואה בחול המועד

שו"ע סימן תקל"ט (סעיף ב'): מי שהלוה לחבירו מעות מותר לתבעו בחה"מ לגבות מעותיו, ואצ"ל שמותר לגבות חובו מן העכ"ם, ע"כ.

בחול זכר לתחיה, ואיזה טירחא איכא בהגהת אות אחת או בתלישת עשבים אחדים, צ"ל דמ"מ הרי מלאכת הכתיבה ותלישת העשבים היא מלאכת טורח, וע"כ אף שאינו עושה אלא מעט אסור דגם זה נכלל בגדר מלאכה, אבל כל שאינו עושה דרך מלאכה כלל כגון ההדליק גפרור או ההדליק נר מנר אפילו כשאינו צורך המועד נראה דמותר, וכן כתב הגהמ"י שם דמותר להסיר גבשושית שבבית, וכתב הב"י סימן תק"מ ע"ז דאע"ג דמלאכה גמורה היא ואינה דבר האבד שרי בחוה"מ, כיון שאינה מלאכה של טורח, עכ"ל. ור"ל דאין זה טורח משום דאינו דרך מלאכה אלא דרך כיבוד הבית, עכ"ל.

אמנם הא דכתב העמק ברכה דאף דאינו עושה אלא מעט אסור דגם זה נכלל בגדר מלאכה, זהו דוקא בנידונו דהני דברים דנקיט הוה מלאכות, אך במאי דקמן הא לכאורה סחורה לא מיקרי מלאכה וכמ"ש המ"ב סי' תק"ל (ס"ק ב') ע"ש, ועי' נמי במ"ב סי' תקל"ט (ס"ק ו') דכתב בתו"ד וז"ל: "ודוקא לענין מכירה וקניה דלאו מלאכה היא", ע"ש. ועי' מ"ש בביאור הלכה סי' תקל"ג (ד"ה מותר), ע"ש היטב. ועכצ"ל כדביארנו דכיון דבאופן כללי סחורה היא דבר דטירחא, לא פלוג בין רב למעט, ואפ"י בכל שהוא אסור, ודוק בזה.

אי נמי יש לומר בזה, דהנה בשו"ע דלקמיה (סעיף י"ג) כתב וז"ל: הלוות לעכו"ם ברבית לאותם שרגילים ללוות ממנו מותר משום דהוי דבר האבד, ולאותם שאין רגילין ללוות ג"כ מותר, והוא שיקחו רבית על שבוע ראשון ויוציאו בשמחת יום טוב, ע"כ. ובמ"ב (שם ס"ק מ"ה, ד"ה ויוציאו בשמחת יו"ט) כתב וז"ל: היינו יותר ממה שהיה מוציא אם לא היה מרויח רווח זה, ובהו אפילו באופן המבואר בסעיף ד' להחמיר [כגון מי שיש לו מעות ברווח וכו' ע"ש], הכא שרי משום דכמה פוסקים סוברין דהלוואה אינו דומה כ"כ לפרקמטיא, **דהתם יש טורח גדול בדקדוק שיווי המקח, ומתוך טרדתו ימנע משמחת יום טוב, וגם לפעמים יקנה ביוקר ויצטער**, משא"כ בהלוואה, לפיכך מקילינן יותר, עכ"ל. וע"ש בכל דבריו. ומהשתא לכאורה בסחורה דכל שהוא נמי שייך טירחא בשיווי המקח, דאדרבה משום דקונה דבר קטן יתמקח עם המוכר על מחירו, או דלהמוכר גופא יהי' טירחא למצוא קונה לדבר מועט שכזה, והן דיתכן שיקנה דבר קטן ביוקר ויצטער על כך, והלכך גם זה בכלל איסור סחורה [ופשיטא דכ"ז לרווחא דמילתא, דבלא"ה נראה לעיקר דלא פלוג וכמש"נ לעיל].

שוב מצאתי בעזה"י בערוך השלחן סי' תקל"ט (ס"ק ב"ד) דכתב וז"ל: ויש להבין הא משא ומתן אפילו בשבת ויו"ט אינו מדאורייתא אלא מדברי קבלה, דכתיב ממצא חפצך, והם משבותי שבת, מה ראו חכמים לאסור בחוה"מ, דאפילו למאן דס"ל מלאכת חוה"מ דאורייתא כמ"ש בס' תק"ל, פשיטא דמשא ומתן אינו מדאורייתא. **ועוד מאי האי דאמר רבא פרקמטיא כל שהוא אסור, הא אפילו מלאכות גמורות מותרות כל שהוא**, כמו שיתבאר בס' תק"מ, כמו סדקים שבגג וצירי דלת שיתבאר שם שמוותר לתקנם במועד, וכ"ש מקח וממכר כל שהוא, ואיך החמירו בשבות יותר מבמלאכה דאורייתא. ונ"ל דמשום דעיקר המועד לא ניתנה לישראל אלא לאכול ולשתות ולשמוח ולעסוק בתורה, כמו שאומר שם בירושלמי (=מור"ק פ"ב ה"ג) א"ה בא בר ממל אלו היה לי מי שימנה עמי וכו' והתרת שיהו עושין מלאכה בחוש"מ וכו', כלום אסרו לעשות מלאכה בחוש"מ אלא כדי שיהו אוכלין ושותין ויגעין בתורה, ואינון אכלין ושתין ופחזין, כלומר במיני שחוק והיתול, ולפ"ז אם היו מניחין להם לעסוק במשא ומתן ממילא דהוי טרודים כל היום, ולא היה להם זמן לעסוק בתורה כמו בכל ימות החול, ולכן הוכרחו חכמים לאסור עליהם המשא ומתן, **והוכרחו לאסור אפילו כל שהוא, דמשא ומתן אין לה קצבה, ואם תתיר כל שהוא ממילא שיגרור עוד, ובהו גריע ממלאכה**. ונ"ל אע"ג דהירושלמי קרי לה מלאכה, מ"מ כוונתו אמשא ומתן, דהא בהך סוגיא לא הזכיר הירושלמי כלל מלאכה אלא עניני משא ומתן, וקרי לה מלאכה משום דגם זה היה מלאכת חול [וניחא להפוסקים מלאכת חוה"מ דאורייתא שהקשו עליהם מזה הירושלמי כמ"ש בס' תק"ל, ולפמ"ש א"ש]. והרא"ש ז"ל כתב שם דאסרו המשא ומתן מפני הטירחא ע"ש. ואין כוונתו דטעם זה מספיק, שהרי כמה טרחות טורחין במועד, אלא כוונתו דע"י זה הטרור יתבטל משמחת יו"ט, וכמו שביאר הרא"ש בעצמו בתשו' (לכל כ"ג) וז"ל [בס' ד' שם]: כי בקניית פרקמטיא יש טורח גדול בשיווי הדקדוק של מקח, ומתוך טרדתו ימנע משמחת יו"ט, עכ"ל. הרי דהוה עיקר הטעם, ובכלל שמחת יו"ט לעסוק בתורה, דהא אפ"י ביו"ט בעינן חצוי לד' וכ"ש במועד, ואם יהיה במשא ומתן לא יהנה משמחת יו"ט וגם לא יעסוק בתורה, עכ"ל, ודוק היטב בכל זה.

סימן מ"ט

קניית כרטיס הגרלה בחול המועד

דבבר השאלה כאשר מפעל הפיס עושה הגרלות על סכומי כסף גדולים מידי שבוע בשבוע, ואופן ההגרלה דייקא להכרטיסים הנקנים באותו השבוע, אי שרי לקנות כרטיס הגרלה בשבוע דחול המועד ע"מ להשתתף בהגרלה הנערכת באותו השבוע דחוה"מ.

הנה לפענ"ד נראה דאסור, דהנה בשו"ע סי' תקל"ט (סעיף א') כתב וז"ל: כל סחורה אסורה אפילו כל שהוא, בין לקנות בין למכור, ואפילו אם הלוה מעות על מנת שיתנו לו אחר כך יין או סחורה אחרת בפרעון חובו כדי להשתכר אינו יכול לילך ולתבעם, אלא אם כן אינם

הקרן, ולא רק מה שהושבח מחמת המלאכה שנעשתה במועד, וכ"ד הא"ר (סי' תקל"ח סק"ה), וצ"י לדבריו במשנ"ב (שם סק"י"ח), או ב"ד מאבדין רק את התיקון שנתווסף ע"י המלאכה, אבל מה שהיה שווה קודם עשיית התיקון במועד למה נפסיד לו, וכן דעת השפת אמת (מו"ק י"ב ב' במשנה). וכן נקטו לדינא הגרשו"א (שש"כ פרק ס"ו הערה ק"נ) והגרשו"א ז"ל (אשרי האיש ח"ג פ"ח ס"ח) שמאבדין רק את השבח, לפי זה בחייט ליכא למיקנסיה לגמרי אפילו כשתפר מבד השייך לו גופיה, דפעמים שפורמים תפירה מתקלקל הבד לגמרי, ולא נקטו גם על הקרן [וראה כעין זה בשו"ת שבט הלוי (ח"ח, סימן ס"ב) אודות בעל תשובה שארג לעצמו בגד בהיותו מחלל שבת, אם יש בזה משום מעשה שבת באיסור, ובסוף התשובה נסתפק אם אסרו כה"ג אפילו ניכר דאינו דומה למקור"א שמוציא את האיסור ואינו מפסיד את ההיתר, אבל כאן אם יוציא האיסור שחל עליו איסור מעשה שבת במזיד יפסיד בודאי גם את ההיתר שהוא ודאי מותר, וזה אולי לא גזרו עכ"פ לעולם, עיי"ש].

ד. מעתה בנידון שאלתו נראה דכשהתנה עם הקבלן שלא לעבוד בחוה"מ ועבר ובנה, אין לאסור הנאה מהבנין אפילו כשהשתמש הקבלן עם חומרים השייכים לו גופיה, ומהטעמים שנתבאר, א. בדרך כלל לא מיקרי מכיון מלאכתו למועד [אות א']. ב. אפילו כיון הקבלן מלאכתו למועד, אין להפסיד את הבעלים [שם]. ג. הריסת בנין כרוכה בהפסד הקרן, וקנסו רק על התיקון שנתווסף ע"י המלאכה ולא על הקרן [אות ג'] - ומצינו כן גבי שבת דלא הצריכו לסתור בנין שנבנה בשבת, וכאשר עמד בשירי מנחה (מובא בילקוט מפרשים בשר"ע מהדו' הדרת קודש לסי' ש"ח ס"א) למה לא מצינו שהצריכו לסתור בנין שנבנה בשבת, וכמו שאמרו (תרומות ב' ג') לענין נוטע בשבת במזיד יעקור, והטעם שקנסו לעקור את הנטיעה, כתב בתוספות חדשים (שם) דאם ישאר הדבר נטוע ילמדו היתר לנטוע בשבת, ולכאורה לפי זה גם בבונה בשבת יסתור הבנין, ולא משמע כן בפוסקים, וביאר השירי מנחה דאפשר דדוקא בנוטע כיון דגדל בכל יום מכח הנטיעה שנעשה באיסור בשבת, ולכן יעקור שלא יועילו מעשיו ליגדל עוד, משא"כ בבונה בשבת דאיסורא דעבד עבד, ובמנחת ביכורים (על תוספתא שבת ג' ו') כתב דרק בנוטע וזורע קנסו לעקור מפני שהאילן גדל והולך כל שעה מכח איסורו, משא"כ שאר איסורי שבת שהמעשה שעשה נגמר כבר, יותר מזה כתב בשו"ת מנחת שלמה (סו"ס ה') דאפשר שלא אמרו הנוטע בשבת יעקור אלא מיד שעדיין אין ההפסד כ"כ גדול כיון שיוכל תיכף לחזור ולשתול, משא"כ לאחר זמן מרובה אשר אם יעקור אותו יפסד לגמרי ולא יוכל עוד ליטע אותו, אפשר דאינו חייב לעקור עיי"ש. וכנראה סברת הגרשו"א הוא שלא הצריכו חכמים להפסיד אלא שלא יהנה ממעשה שבת. וכמו שלא מצינו שצריך לאבד תבשיל שנתבשל בשבת במזיד, ועל דרך זה ס"ל גם בחוה"מ שלא גזרו על הקרן כי אם על הריוח (וכנ"ל אות ג'), ויש ללמוד מזה לנידו"ד דכשהתנה עם הקבלן שלא לבנות במועד, ועבר ובנה, אין לאסור הנאה מהבנין גם כשהשתמש הקבלן עם חומרים השייכים לו, עכ"ל דידידנו הגר"א ליברמן שליט"א. ויש לפלפל בכל זה טובא, ובמילי דע"פ הסכים עמנו דע"פ שפיר איכא ראי' מדברי הרמ"א ז"ל לנידונו דהשבת הלוי, ומאי דלא זכר שר להא בספרא דבי רב, היינו לצד דלא נחית להאריך בכל הא זולתי אשר באו דבריו אדברי השואל ותו לא מידי, ויש לדון בהא.

ועיין בשו"ת מגידות להפמ"ג ז"ל (סימן קי"א) מאי דכתב בענינא דאי קנסו בנו אחריו, ועי' נמי מאי דהאריך בזה בתשו' כתב סופר תאו"ח (סימן פ') ע"ש. ועיין נמי במ"ש הגר" אלקסנדר סנדר הכהן זלה"ה בעמח"ס שלמי נדרים בהנדפס בספר הזכרון גזוי מועדים לז"נ הגר"א דינקל זלה"ה (עמוד ק"ד ואילך) ע"ש, וע"כ בספר שם משמעון להגר"ר שמעון פירסט זלה"ה (סימן ב') מאי דנו"נ בהא מאיזהו מקומן, ואכמ"ל.

סימן מ"ו

בדינא דכל סחורה אסורה אפ"י כל שהוא בין לקנות בין למכור

שו"ע סימן תקל"ט (סעיף א'): כל סחורה אסורה אפילו כל שהוא, בין לקנות בין למכור, ע"כ, וע"ש. ובמ"ב (שם, ס"ק א', ד"ה סחורה אסורה) כתב וז"ל: "מפני הטרור".

ואיכא לעיוני דמה טירחא איכא בקניה או מכירה דכל שהוא דמשו"ה אסרינן לה, ובפשטות צ"ל דכיון דבאופן כללי הויא סחורה דבר דאית ביה טירחא, על כן לא פלוג בין רב למעט, ואסרו אף סחורה כל שהוא. (ועי' בחי' הר"ן והמאירי למור"ק (דף י' ע"ב) ע"ש היטב).

גם הלום שאלתי מקמיה מור"ר מרן שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א מאי טורחא איכא בסחורה דכל שהוא, וכתב לן בכתב יד קדשו "לא פלוג".

והנה בעמק ברכה (חוה"מ, ס"ק א') כתב וז"ל: ריש מור"ק תנן משקין בית השלחין במועד וכו', בשלמא מועד משום טרחא הוא, ובמקום פסידא שרו רבנן, ופרש"י משום הכי שרו דלא אסור בשום מלאכה אלא משום טרחא, הנה מבואר דבין אם איסור חוה"מ הוא מדרבנן או מדאורייתא אלא שמסרו הכותב לחכמים, הגדר מלאכה האסור בו הוא מלאכת טורח, והא דתנן לקמן דף י"ח דאפילו להגיה אות אחת בס"ת אסור בחוה"מ, וכן כתב הגהמ"י בפ"ח מה' יו"ט בשם מהר"ם דאסור לתלוש עשבים ועפר כשחזורין מבית הקברות כנהוג לעשות כן

ובמ"ב (שם, ס"ק ז', ד"ה מותר לתבעו) כתב וז"ל: היינו אפילו לילך לעיר אחרת ולתובעם שם, ואפילו אם יכול למצאם שם אחר המועד גם כן, דגביית חוב בעלמא אין זה בכלל סחורה, עכ"ל. ומשמע מינה דאף אי לא תבעו המלוה להלווה שיחזיר לו מעותיו מ"מ אין שום בית מיחוש לאהדורי לי, מדאין זה בכלל סחורה.

והנה בספר שמירת המועד כהלכתו (פ"ט, הערה ט"ל) כתב בתו"ד וז"ל: הנה מבואר שלא הותר לתבעו חוב אלא משום שאין בזה מלאכה או משום שיש בזה חשש הפסד, ולכאורה היה אפשר לדון שמוטר לאדם לשלם חובו שהגיע זמנו לפרוע גם כשהדבר כרוך במלאכה, שהרי כיון שמוטל על האדם לשלם חובו מדין פריעת בעל חוב מצוה [ועי' כתובות פ"ו ע"א ורש"י שם, ועי' מנ"ח מצוה רע"ט שהוא מה"ת, ועי' שו"ת מבי"ט ח"א סי' נ"א, ועי' באמרי בינה דיני גב"ח סי' ב' שר"ל שגם לשלם בזמן מחויב הוא מצד פריעת בע"ח מצוה, ע"ש], ועוד מחוייב הוא מדין לוח רשע ולא ישלם (תהלים ל"ז), וא"כ הרי זה נחשב כצרכיו ביום זה, ועוד יש לדון להתיר מדין דבר האבד שלא ישלם בעבירה, אך א"כ צ"ע למה הוצרכו להתיר גביית חוב משום שגביית חוב אינו נחשב לסחורה, תיפול"ל שכיון שלגבי הלוה הרי זה נחשב כצורך המועד, הרי זה מתיר גם למלוה ככל צורך המועד שמוטר גם לאחרים לעשות מלאכה לצרכו. אך י"ל שאילו היה אסור לשלם חוב בחוה"מ הרי זה היה נחשב כשבת, שלכאורה אינו עובר במה שאינו משלם חובו, אבל לאחר שאין בעצם הפירעון שום איסור סחורה נמצא שגם בחוה"מ מחוייב הלוה לפרוע, שוב ממילא אף שאין ללוה כסף מזומן אין זה פוטרו מחיובו, ושפיר מחוייב הוא לשלם בצ"ק וכדומה, וכן הדין לשלם לפועל ע"י צ"ק, וצ"ע לדינא, עכ"ל. [ועי' בספר מועדי הגר"ח לידידו הרה"ג ר"מ גבאי שליט"א (ח"ב, תשובה שמ"ח) דמיייתי מספר בסערת אש (עמוד שס"ז) דמרון רשכבה"ג הגראמ"מ שך זצוק"ל כתב צ"ק בחוה"מ לפריעת חוב, ע"ש]. ועי' בספר כשחר אורך (פ"י, ס"ק ע', ויל"ע).

ויש מקום לדון בזה למאי דחזינא בשו"ת דברי משה להגאון האדיר רבי משה הלברשטאם זלה"ה (סימן צ"א, ס"ק ה'), דמיייתי מספר לפלגות ראובן (ח"א, בסיימא דמסכת חגיגה, פלג ח') דחדית דפריעת בעל חוב אף דהוי מצוה, מ"מ זמן קיומה אינו אלא דוקא כשיתבענו, ואפ"ל הגיע זמנה, ואפ"ל דבדאי אף כשמחזיר לו מקודם שתבעו מקיים המצוה, מ"מ עדיין לא נתחייב בה, והרי היא אז כמצות ציצית דאף שאינו חייב לקנות בגד בן ד' כנפות, מ"מ אי לבשו מקיים המצוה, אך אם תבעו אז כבר הגיע זמנה ומחוייב לקיימה, והרי היא אז כמצות תפילין, וע"ש. והדברי משה (שם) קמסייע להא ממאי דכתב השלטי הגבורים סו"פ הגוזל בתרא, והו"ד בש"ך חו"מ סי' רל"ב (ס"ק ב'), דכתב וז"ל: המלוה לחבירו ואינו תובע הלוואתו, אין הלוה חייב לשלם לו מאליו, הואיל ואינו תובע במתנה ביקש ליתן לו, ע"כ. והש"ך העלה דבר זה בצ"ע, ע"ש היטב, ולפ"ז יש לעיין במאי דקמן גבי פריעת חוב בחוה"מ כל זמן שלא תבעו המלוה, ומיהו לכאורה מאחר דהו"ל מצוה צ"ע אם יש לחלק בין מצוה קיומית למצוה חיובית, מאחר דסו"ס למעשה הוי כצרכי מצוה, ויל"ד בזה.

סימן מ"ט

תביעת דמי פרקמטיא שמכר קודם המועד ללקוח שאינו מצוי במקומו ונזדמן לו בחוה"מ

שו"ע סימן תקל"ט (סעיף ג'): מכר לחבירו פרקמטיא קודם המועד, יש מי שאוסר לתבעו דמיה במועד אלא אם כן יהא הלוקח אדם שאינו מצוי במקום המוכר ונזדמן לו בחול המועד דהוי כדבר האבד, ולי נראה שכיון שזקף עליו המעות בחובו קודם המועד הוה ליה כהלוואה, ומותר לגבות ממנו בחול המועד אפילו הוא אדם שמצוי במקום המוכר, ע"כ.

ויש לדון במ"ש מרן ז"ל "א"כ יהא הלוקח אדם שאינו מצוי במקום המוכר וכו', אם היינו דייקא כשאנו דר בעירו ועתה נזדמן לעירו, או אפ"ל כשדר בעירו, והא דאינו מצוי במקום המוכר היינו כשהעיר גדולה והלוקח דר בריוק מקום הימנ. ועיין בביאור הלכה סי' תקל"ט (סעיף א', ד"ה לילך ולתבע) דבתו"ד כתב וז"ל: "ובאמת מדברי המחבר בסעיף ג' גם כן משמע להדיא דאפילו הם בעיר אחת אסור", עכ"ל. וע"ש היטב. ויש לעיין בזה.

ומספקא לן נמי בעיר המחולקת לשכונות נפרדות המרוחקות זו מזו וכעיה"ק ירושלים תובב"א, אי בגוונא שדר הלוקח בשכונה המרוחקת משכונתו דהמוכר, ונזדמן בחוה"מ לשכונתו דהמוכר, נימא דהוי כדבר האבד, ויל"ע בזה ממ"ש בספר שמירת המועד כהלכתו (פרק ה', סעיף כ"ז) דהפסד זמן לא חשיב דבר האבד, ולכן מי שצריך לסדר דבר חוץ לעירו ונמצא שם בחוה"מ, ואם יסדרו אז יחסוך נסיעה לאחר המועד, אסור לעשותו במועד, אך אם יחסוך בזה הוצאות הנסיעה יש להתיר, ועי' בהערות דשם, וצ"ע בכל זה.

סימן נ'

בהא דאם יש לו סחורה שאם לא ימכרנה במועד יפסיד מהקרן דמותר למכרה

שו"ע סימן תקל"ט (סעיף ד'): אם יש לו סחורה שאם לא ימכרנה עתה יפסיד מהקרן מותר למכרה, אבל אם לא יפסיד מהקרן לא, ע"כ. וע"ש בכל דבריו, ויש לעיין אי איכא שיעור מסויים להפסידא

דיהי' לו מהקרן ע"מ שיהי' מותר לו למכרה עתה, או אפ"ל בהפסד מועט מהקרן נמי שרי לממכר, ומצאתי בחי' הריטב"א ז"ל למו"ק (דף י' ע"ב ד"ה כפרקמטיא האבד ושרי) דכתב וז"ל: ואיכא למידק מה צריך לתפוש זה הלשון, והלא כל מלאכה בדבר האבד בגופו מותר, ולא הוזכר דבר האבד לענין פרקמטיא אלא במכירתה. וי"ל דנקט לה מפני שפסידתם מועטת ואפ"ל הכי שרי, **דפרקמטיא נמי להרוחה אסיר אפ"ל כל שהוא, ובדבר האבד מותר** כדמפרש ואזיל, ולאפוקי ממאן דסבר לקמן דבעי פסידיא קצת (=ע"י בריטב"א מהדו' מה"ק ד"י"ג "תירא"), כדאמר'י זופתין חבייתא ואין זופתין כוזתא, ע"כ. ומבואר מינה דס"ל דאפ"ל בפסידיא כ"ש הוא דשרי, ועי' בריטב"א מהדו' מה"ק דבהערות (ס"ק תשע"ח) כתב דכ"כ הרי"מ מלונלי, הנמוק"י והראב"י"ה (סי' תתכ"א) דבדבר האבד אפ"ל כ"ש מותר, ע"ש, ועי' מאי דכתיבנא לעיל ע"ש, ודוק.

ובגדר זה דהפסד מהקרן, עי' בשו"ת זבחי צדק החדשות (סימן קכ"ג) דכתב וז"ל: **שאלה** על ענין דבר האבד בחוה"מ, מהו עניינו, שכתוב בש"ע סי' תקל"ט סעי' ד' וז"ל, אם יש לו סחורה שאם לא ימכרנו עתה יפסיד מהקרן מותר למכרה וכו', ע"ש. ואם דרך משל יש לו סחורה שבא לו מעיר אחרת שהיא נעשית עליו במאה, אבל בזו העיר תימכר במאתים, ואם לא תימכר עכשיו בחוה"מ אלא יניח אותה לאחר המועד תימכר במאה ושמונים, א"כ באם נלך בשל זה העיר היא תפסיד מן הקרן יען שבזה העיר היא במאתים, ואם נלך אחרנו על קרן האמיתי שלה היא עליו במאה ולא יפסיד, אלא אדרבה ירויה, ילמדנו המורה כיצד הדין. **תשובה**, זו השאלה פשוטה היא עד מאד, דודאי מ"ש יפסיד מן הקרן היינו האמת שלה שהיא נעשית עליו, וכן מוכח מלשון הפוסקים בכמה דוכתי ומלשון מרן בבית יוסף, עכ"ל.

ויש לדון אם הא דכתב מרן ז"ל "אם יש לו סחורה שאם לא ימכרנה עתה יפסיד מהקרן מותר למכרה" וכו', היינו דייקא בהיכא דשילם הסוחר על סחורה זו לכה"פ את מחיר הקרן, דכה"ג כל שלא ימכרנה במועד ויפסיד מהקרן נמצא דהוי ליה פסידיא גמור מאחר דכאמור איהו גופי' שילם עליה מחיר הקרן, או דהאי התירא הוי אפ"ל בגוונא דקנה הסוחר לסחורה זו בפחות ממחיר הקרן, והספק בהא מחמת דבכה"ג אפ"ל שיפסיד מהקרן דהסחורה אילו לא ימכרנה במועד, מ"מ לא הו"ל פסידיא גמור, מאחר דאיהו גופי' לא שילם על סחורה זו אלא פחות ממחיר הקרן, ומסברא נראה דזה נמי הו"ל בכלל ההיתר, וטעמא דמילתא דליכא נ"מ כמה שילם על סחורה זו, ואפ"ל קיבלה חניס אין כסף, מ"מ כיון דסחורה זו עומדת להמכר ושווה מחיר מסויים, הרי זה כאילו יש לו לאותם המעות שווה סחורתו, וממילא כל דירד מקרנה דהסחורה הוי ליה פסידיא דשרי [ותו דמרון ז"ל גופי' לא חילק בזה ולא מידי, רק דכתב "אם יש לו סחורה" וכו', ומשמע דבכל גוונא וכמש"נ], כנפלע"ד.

אחר זמן נתבוננת דיל"ד בהא ממ"ש בטור סי' תקל"ט וז"ל: אבל מצאיה אסור לטרוח ולחפש עליה וכו' ע"ש, ובפרישה (שם, ס"ק ה' ד"ה אבל מצאיה אסור לטרוח וכו') כתב וז"ל: **הטעם משום דגבי מצאיה לא הוציא עליו שום קרן, וליכא הפסד כלל, מה שאין כן בסחורה דהוצאת ממונו בחנם הוי הפסד, דאילו היו המעות בידו היה מרויח בהם**, עכ"ל. וע"ש בכ"ד, ויל"ע [ועי' בספר ערך ש"י להגרש"י טאבאק זלה"ה סי' תקל"ט ס"ד, ועמ"ש הגר"י בוימעל זלה"ה בשו"ת עמק הלכה (ח"א סימן כ"ד ד"ה אולם וסימן כ"ו ד"ה ומעתה), ע"ש].

סימן נ"א

ידון אי חוה"מ מיקרי יו"ט ובאיזה נפק"מ דאיכא מהא

שו"ע סי' תקל"ט (סעיף ד'): אם יש לו סחורה שאם לא ימכרנה עתה יפסיד מהקרן מותר למכרה, אבל אם לא יפסיד מהקרן לא, ומכל מקום אם הוא בענין שאם ימכרנה עתה יהיו לו מעות ברווח ויוציא יותר לשמחת יום טוב מותר למכור. ונראה לי שלא נאמרו דברים הללו אלא במי שיש לו מעות מועטים, וחס עליהם מלהוציא כל כך לשמחת יו"ט, ואילו היו לו מעות ברווח היה מוציא יותר, אבל מי שיש לו מעות ברווח להוציא לשמחת יו"ט ככל אשר יתאוה, ואין בדעתו להוציא כ"כ, לא נתיר לו למכור כדי שיוציא יותר, ע"כ.

ובביאור הלכה (שם, ד"ה ויוציא יותר לשמחת יום טוב) כתב וז"ל: הוא הדין לחול המועד, כן מוכח בירושלמי שהובא בבית יוסף מקור לדיון הזה, עכ"ל. וכן כתב הכף החיים (שם ס"ק כ"ט) ע"ש [ועי' בביאור"ל סי' תקמ"ב (ד"ה על ידי פועל וכו') ע"ש, ודוק].

והנה בשדי חמד (כרך ט', מערכת חוה"מ, ס"ק ו', דט"ז א' מהד"ס) כתב וז"ל: מה שנמצא בדברי הפוסקים להקל משום שמחת יום טוב, גם בחול המועד יש להקל שגם הוא בכלל יום טוב לענין שמחה כמו שכתב בס' תקל"ט, כן כתב הגאון מוהר"ש זלמן בש"ע שלו סי' תס"ז אות ה', וקצת נראה כן ממה שהביא הרב מגן אברהם בס' תקל"ג סק"ח בשם שלטי הגבורים וכנסת הגדולה דאם נהגו שלא לצוד דגים בחוה"מ יכולים לחזור ממנהגם משום שממעטים בשמחת יו"ט, ופשוט הדברים מורים דלאו דוקא סמוך ליו"ט אחרון התירו משום מניעת שמחת יו"ט אחרון, אלא גם בימים ראשונים של חוה"מ שרי חכימאי משום מניעת שמחת יו"ט, ובקונטרסי מצאתי שכתבתי בשם הרב כסא אליהו בס' תמ"ו שכתב בשם חידושי הריטב"א לסוכה דף ל"ח ע"ב שפירש מה שאמרו בש"ס הכא ביו"ט שני עסקינן, דרוצה לומר חוה"מ, ואגב ארחין שמעינן דחוה"מ מיקרי יו"ט, עכ"ד

הריטב"א, וכתב הרב כסא אליהו דגם מה שאמרו בש"ס המוצא חמץ ביו"ט וכו' פירושו בחוה"מ, ע"כ מצאתי כתוב, ואם כן גם לענין מניעת שמחת יו"ט לא נפלאות היא לומר דגם חוה"מ בכלל. - גם מרן חיד"א בס' יוסף אומץ, הביא דבריו הרב זכור לאברהם בח"ג דף י"ד ע"ג, כתב דבן א"י שנמצא בחו"ל ודעתו לחזור לא"י, והפצירו בו להתפלל מוסף ביו"ט שני (שהוא אצלו חוה"מ) ואינו יכול לפרסם בפני ההמון כי אצלו חוה"מ, הוא יכול לומר את יו"ט מקרא קדש דגם חוה"מ נקרא יו"ט ע"ש, ובמגן אברהם סי' ת"ץ סק"ב וברכ"י ושע"ת ובית מאיר שם, וכיון דבעיקר חיוב שמחה ביו"ט נכללים גם ימי חוה"מ כמבואר בדברי הרמב"ם בפרק ו' מהל' יו"ט הי"ז, מסתברא דאי דכשהתירו איזה דבר משום שלא למנוע משמחה, גם בחוה"מ התירו כשיש מניעת שמחה (ומדברי רבינו עקיבא אייגר בתשובה בהשמטות לסי' א' נראה קצת דסובר דחוה"מ אינו נקרא יו"ט, שממה שכתב הרמב"ם בהל' יו"ט פ"ו ה"ו כשם שחייב לכבד ולענג את השבת כך חייב בכל ימים טובים וכו', דק דדוקא ביו"ט חייב בכיבוד ועונג ולא בחוה"מ, אך י"ל דעיקר דקדוקו מדשני הרמב"ם בלישניה מדין ו' לדיון י"ז ע"ש) - וראיתי להרב ימי שלמה דף קס"ט ע"ב שכתב בשם הרב טורי זהב סי' תרפ"ח (ט"ס הוא וצ"ל תרס"ח) סק"א דלא מצינו בשום מקום דחוה"מ איקרי יו"ט, וכתב בשם הרב עושה שלום שהקשה דמש"ס דסוכה מוכח דחוה"מ איקרי יו"ט, והרב ימי שלמה תירץ דיו"ט שני איקרי אבל יו"ט סתם לא איקרי, ולא ראו דברי הריטב"א הנ"ל, ועיין בבית מאיר סי' תרס"ח. ויותר יש לי לתמוה שלא ראו דברי הרבנים קהלת יעקב במענה לשון ח"ב סי' רס"ז ויעיר אזן מערכת היר"ד אות ז' דהקושיא על הרב ט"ז מההיא דסוכה של כת הקודמין היא, והרב אליהו רבה נדחק ליישבו, וכן הרב המגיה בספר באר יעקב, ולא הוטבו דבריהם בעיני מרן חיד"א שם, והביא דברי הריטב"א הנ"ל ע"ש, ולהרב יפה ללב יצו"ח ח"א סי' ר"ח אות ו' - והרב ערך השלחן בס' קפ"ח אות ה' הביא מה שכתבו הרשב"א והריטב"א והרדב"ז דחוה"מ איקרי יו"ט, ותלי תנא הא מילתא במחלוקת הראשונים אי איסור מלאכה בחוה"מ מדאורייתא, דלמ"ד דהוא דאו' הוי יו"ט, ולמ"ד דאינו אלא מדרבנן לא מיקרי יו"ט, ומסיק כיון דלהרשב"א והריטב"א והרדב"ז מיקרי יו"ט יכול לומר בברכת המזון בחוה"מ הרחמן ינחילנו יום שכולו טוב ולא הוי שקרן, ובקונטרס הכללים במערכת המ"ם אות קל"ו רשמתי דיש כמה פוסקים קדמונים דנקטי דמלאכה בחוה"מ אסור מן התורה, וא"כ לדידהו חוה"מ מיקרי יו"ט, ולפי מה שהבאתי שם דדעת הרמב"ם דמלאכה בחוה"מ היא אסורה מדרבנן, אתי שפיר בפשיטות מה שדקדק רבינו עקיבא הנ"ל מדברי הרמב"ם לפי דברי הרב ערך השלחן דהא בהא תלי כמובן, עכ"ל.

ואמנם לכאורה מדברי הביאור"ל דמיייתנן לעיל ליכא לאוכוחי דס"ל דחוה"מ מיקרי יו"ט, ואדרבה מוכח דלא סבירא ליה הכי, דאל"ה למאי איצטרך לאוכוחי דא מילתא מדברי היר"ד דמיייתי מרן הב"י ז"ל, ועכ"צ דדייקא להאי דינא דלעיל אמרין דחוה"מ נמי בכלל שמחת יום טוב, ודוק היטב בזה.

והכי נמי עי' בשו"ע או"ח סימן ת"צ (סעיף ג') דכ' וז"ל: נוהגים שביו"ט אומרים את יו"ט מקרא קדש הזה, ובחולו של מועד אומר את יום מקרא קדש הזה, ע"כ, וע"ש בכ"ד, ובמשנה ברורה (שם, ס"ק ה', ד"ה ובחולו של מועד) כתב וז"ל: "שמע מינה דחול המועד לא מקרי יום טוב, ואין לומר בבהמ"ז הרחמן הוא ינחילנו ליום שכולו טוב", עכ"ל. ומקורו מהמג"א דהתם (ס"ק א') ושאר אחרונים, ע"ש.

האמנם דבכף החיים (ת"צ, י"ד) מיייתי נמי להמג"א ז"ל ודעימיה, וכתב עלה וז"ל: והריטב"א בחידושי סוכה דף ל"ח כתב בשם רבו דחול המועד יום טוב מקרי, ומה שאין אומרים בו בתפילה יו"ט מקרא קדש לפי שעושין בו מלאכה בדבר האבד שלא לזלזל ביו"ט ממש, שיהיו סבורין ששום בקדושה מכיון ששום בשמותם, ברכי יוסף אות ב', וכן כתב הרדב"ז ח"א סימן ע"ג וסימן ק"א בשם הרשב"א דחוה"מ נמי מקרי יו"ט יעו"ש, והביא דבריהם ערך השלחן סימן קפ"ח אות ה', וכתב כיון דהרשב"א הריטב"א והרדב"ז ס"ל דחוה"מ מקרי יו"ט, סמכינן עלייהו לומר בחוה"מ הרחמן ינחילנו יום שכולו טוב דלא הוי שקרן כל כך, ובסימן זה אות ב' כתב דאפילו אומר בתפילה יו"ט מקרא קדש הזה לא הוי שקרן יעו"ש, עכ"ל. וע"ש בכ"ד. ועי' נמי בס' חקת הפסח להערה"ש ז"ל סי' ת"צ (ס"ק ב') מ"ש בזה, ועי' בספרנו ענפי משה בהלכות ועניני פסח (סימן רצ"ד) מאי דהערנו אלישנא דהכה"ח ז"ל ע"ש, ויל"ע בזה, ועי' בספר כתר שם טוב להגרש"ט גאגין זלה"ה (ח"ג, עמוד שנט) ע"ש. ועי' בספר שלמי תודה להגר"ב צ' פלמן זלה"ה (חוה"מ, סימן פ"א) מש"כ לדון גבי חוה"מ אי איקרי יו"ט, ע"ש בכ"ד. ועי' נמי מאי דהאר"ק בהא הגאון רבי אברהם יצחק הכהן קוק שליט"א ר"י מאור התלמוד בהנדפס בס' מבקשי תורה (חוה"מ, סימן ק"ג, עמוד תצ"ה ואילך), ע"ש באורך.

סימן נ"ב

בהא דמצאיה אסור לטרוח ולחפש עליה במועד

כתב הטור סי' תקל"ט וז"ל: אבל מצאיה אסור לטרוח ולחפש עליה, כגון נהר שהציף דגים על שפתו אסור לאספם כדי לכבשם, אלא אם כן יהו ראויין לאכול מהם במועד, ע"כ. וכ"פ מרן ז"ל בשו"ע (שם, סעיף ו') ע"ש. ובבית יוסף (שם) כתב בתו"ד וז"ל: ואם תאמר מהטעם שהתירו בשיירות מפני שהוא דבר שאינו מצוי תמיד, היה להם להתיר

ברם איכא לשדוויי בהא נרגא, דהנה במ"ב (שם, ס"ק ל"ג, ד"ה מוכרי תבלין או ירק וכו') כתב וז"ל: והאחרונים הסכימו דהוא הדין מוכרי בשמים, דאף שהוא דבר המתקיים כיון שהוא ניכר דהוא לצורך המועד, עכ"ל, וע"ש. ומשמע מינה דכל דאמנם מינכר דהוי לצוה"מ לא אכפ"ל במאי דהוא דבר המתקיים, ויש לחלק בין תבלין לבשמים, ועפמ"ג ס"י תקל"ט (א"א, ס"ק י'), ויש לדון בכל זה.

ומידי חופשי בספרי דרבנן ראינו למרן הגאב"ד שליט"א דבספרו חוט שני (חוק"מ, פרק י', עמוד ר"ט) כתב וז"ל: דין מוכרי תבלין שמוכרין כדרך בפרהסיא היינו תבלינים חיים שאינו מתקיים כשהם פתוחים, אבל תבלינים יבשים וכמו שמצוי הרבה בזמנינו כגון פלפל חריף, פפריקה וכיצ"ב שמחזיקים הרבה זמן, דינו כמו מוכרי כסות וכלים שמוכרים בצנעא, עכ"ל.

ועי' נמי בספר חול המועד כהלכתו (פ"י, הערה כ"ג) דמייתי למ"ש הפמ"ג (א"א, ס"ק י'), וכתב אהא וז"ל: ומכאן נלמד שאין היתר הירקות והתבלין כללי, אלא תלוי לפי הענין. שיהי' אינו מתקיים, ולפיכך נלענ"ד שכיום שהתבלינים ברובם יבשים וארוזים כך שמחזיקים מעמד זמן רב ואנן נקנים לצורך זמן רב, אסור, ובש"ע מיירי בתבלינים טריים (שמיר פטרוזילי וכיו"ב), וכן מוכח ברור בחי' הר"ן (ד"ג, ד"ה לא קשיא) שכתב "תבלין שאדם קונה מהן מיעוט, הכל יודעים שלצורך המועד הוא קונה, ותבלינים נידוכין אינן ראויין להתקיים, הלכך אפי' בפרהסיא שרי", ומכלל הן אתה שומע לאו וכו', ודו"ק עכ"ל. ועי' מאי דדייקנו לעיל מדברי רש"י ז"ל, ודוק בזה, ואכמ"ל.

סימן נ"ה

בדינא דקניית כלים שלא לצורך המועד והמסתעף

שו"ע סימן תקל"ט (סעיף י"א): מוכרי פירות כסות וכלים מוכרין בצנעה לצורך המועד וכו', ע"ש בכ"ד, ושם (סעיף י"ב) כתב וז"ל: אין לוקחים בתים ואבנים עבדים ובהמה [אלא] לצורך המועד, או לצורך המוכר שאין לו מה יאכל, או לצורך השכיר שמוליך הדברים הנקנים שאין לו מה יאכל, ע"כ. וכתב עלה הרמ"א ז"ל וזה לשונו: "ודוקא הני דאיכא פרסום בקנייתן ואווש' מילתא, אבל שאר כלים נהגו לקנותן בצנעה (המגיד)", ע"כ. [ועי' בר"מ ז"ל דהלכות יום טוב (פ"ז הכ"ב) ובמ"ש המגיד משנה על אתר, ע"ש]. ועי' במ"ב (שם, ס"ק מ"ג, ד"ה אבל שאר כלים וכו') דכתב וז"ל: המ"א, וכן שארי אחרונים העלו שאין להקל גם בשאר כלים שלא לצורך המועד, אם לא שלא ימצאם בזול לאחר המועד, עכ"ל, וע"ש היטב.

והנה מ"ש מרן ז"ל בסעיף י"א משמע דקאי אמוכר מדקאמר **"מוכרי פירות"** וכו', והא דכ' בסעיף י"ב משמע דקאי אקונה וכמ"ש **"אין לוקחים"** וכו', ומיהו מבואר דלדעתיה דמרן ז"ל ליכא חילוקא בין המוכר להקונה, ולתרווייהו כל שאינו לצורך המועד אסור להמוכר למכור ואסור להקונה לקנות, ובכלל זה הווי נמי שאר כלים, וכדחזינן דלא נחית מרן ז"ל לחלוקי בהא כחלוקי' דהמ"מ ז"ל.

מיהו הרמ"א ז"ל ס"ל כחילוקא דהמ"מ ז"ל, והיינו דשאני דברים שיש פרסום בקנייתן ואווש' מילתא לבין שאר כלים, לזה כתב דשאר כלים נהגו לקנותן בצנעה, והיינו אף שלא לצורך המועד, וכמבואר במ"מ בהדיא והכי נמי ממאי דכתב המ"ב ז"ל דמייתנין לעיל.

ומהשתא אית לן לעיוני מאי טעמא נקט הרמ"א ז"ל לדבריו אסעיף י"ב, דלכאורה טפי הו"ל למכתביה אסעיף י"א, דהתם קאמר מרן ז"ל דמוכרי כלים מוכרים בצנעה לצורך המועד, ולהמבואר בדברי הרמ"א ז"ל נמצא דאף שלא לצוה"מ שרינו, ויש מקום לדון אי נימא דאיכא חילוקא בין המוכר להקונה, דלהמוכר אסור לפתוח חנותו שלא לצוה"מ אף בשאר כלים, אך להקונה שרי למקני שאר כלים אף שלא לצוה"מ, ואמנם יל"ד בזה ממאי דכתב המ"ב אסעיף י"א (ס"ק ל"ד) ע"ש היטב דמשמע דמתפרש נמי אקונה ולא דייקא אמוכר [ואולי דמיירי למסקנא דיליה לקמ"י ס"ק מ"ג, ויל"ע], ואפשר דבכוונה מכוונת כתב הרמ"א ז"ל לדבריו אסעיף י"ב, והיינו לאורוויי לן האי חילוקא דאיכא בין הני כלים דאיכרו התם דאית בהו פרסום בקנייתן ואווש' מילתא, לשאר כלים, ויל"ע בזה.

תו אמינא דיש לדין במאי דנקט להא הרמ"א ז"ל בלישנא דנהגו, והא מקור דבריו בדברי המ"מ ז"ל דס"ל להתירא בהא, ואולי דר"ל דנהגו עלמא הכי עפ"ד המ"מ ז"ל, ויל"ע בזה.

ושו"ת דהמג"א ז"ל עמד בהא התם (ס"ק ט"ז, ד"ה נהגו לקנותן בצנעה) וכתב וז"ל: אפי' בלא שירא כיון שצריך להם, אע"פ שאין צריך להם במועד או להשתכר שמוצא בזול (כ"כ המ"מ), אבל דעת התוס' והרא"ש דשאר דברים שוה לבתים, ואין לוקחים אלא לצורך המועד, וכ"כ הרמב"ן שאף כלי תשמישו לא שרי אלא בשירא שלא ימצא אח"כ לקנותו כ"כ בזול. וצ"ע מאחר שסתם בס"ט שאפי' אין לצורך שתיתו אסור לקנות אם לא שלא ימצא אח"כ וכו', והוא דעת הרא"ש, איך כתב הרמ"א כאן דברי המ"מ שהוא היפך מזה, והרב"י השמיט בכוונה דבריו, לכך נ"ל שאין להקל מאחר שיכול למצוא אחר המועד, **ואפשר דמשום זה כתב רמ"א נהגו לקנותן כלומר שמדינא אין נכון לקנותו**, עכ"ל. וע"ש היטב ועי' בא"ר (שם, ס"ק כ') ובביאור הגר"א (שם) מש"כ בהא, ע"ש. ויל"ע מ"ע לא מייתי המג"א ז"ל לאקשו"י מהא דס"י"א דהתם כתב מרן ז"ל דהא דמוכרי כלים היינו

מדרבנן, והתירום מפני הפסד ממון עי"ש, וכ"כ הגר"א שם סק"ח, וכן נראה מדברי הט"ז י"ד ס"י קכ"ג סק"ג. דומה לזה הובא לקמן סי' מ"ד. ואפשר ליישב עוד דהמדובר כאן הוא בין שקנה גוי מישראל ועדיין הוא ברשות הישראל, או דהגוי עושה יינו ברשות הישראל, וכן נראה מדברי הרא"ש ע"ש. (הרשי"ה). ועי' ש"ע המקוצר י"ד סימן קמ"ז הערה ט', עכ"ל. ויש להתיישב בכל זה טובא, וצ"ע.

ועיין בספר עריכת שולחן להגר"ש קורח זלה"ה (הל' חוה"מ סי' תקל"ט ס"ג) שעמד נמי בהא, ומייתי למ"ש בשו"ת פועלת צדיק, ולמאי דתריץ אהא בהערות דשם, וכתב עלה וז"ל: ולע"ד מדוייק מלשון מרן שלא כתב מותר לגבות בחובו מן הגוי סתם יינם משום דהוי כמציל מידם, וכפי שכך כתב הרמ"א ביורה דעה שם, אלא מרן דקדק וכתב גוי שפרע לישראל יין בחובו, היינו שהגוי מעצמו בא, אבל ישראל שיגבה הוא יין מן הגוי בחובו, אפילו כמציל מידו, אסור, לפי שלדעת מרן אין חילוק בין זמנינו לזמן הש"ס, אלא סתם יינם אסור בהנאה אפילו בזמנינו, ודלא כדעת רבותינו חכמי ק"ק אשכנזי זלה"ה שהקילו בסתם יינם מטעם זה, ועיין להרב דרכי תשובה ביורה דעה שם בסימן קנ"ג ס"ה שכתב וז"ל, עיין בישועות יעקב סק"ד שכתב דלכאורה נראה דלא שרי לגבות בחובו אלא אם כן הגוי נתן לו היין בעצמו בחובו, אבל אם הגוי אין ברצונו ליתן לו היין בטוב, רק שהוא גובה ממנו בהכרח על ידי הערכאות ומוכר במקום המשפט, לכאורה יש להחמיר, דהא הרמב"ן כתב דלכך לא חיישינן בסתם יינם שמא נסכו הגויים, משום דאם איתא דנסכום לא הוה מזבן ליה וכו', עי"ש עוד. ואע"פ שאין דבריו אלא בדרך סברא לכאורה, מכל מקום הנה יש לנו דבר מפורש מלשון מרן דדוקא גוי שפרע לישראל יין בחובו ולא שהישראל גבה ממנו וכלשון רמ"א, ובהו יש לומר שאע"פ שסתם יינם אסור בהנאה, היינו דוקא כשישראל קונה או שותה או סוחר בזה מעצמו כדי ליהנות מזה, אבל בפריעת חוב אין כאן הנאה מעצם היין. עוד נראה לע"ד שלכאורה אין הישראל צריך ליהנות ממנו בשתייה וכיוצא בזה, אלא ימכרונו אחר המועד לגוי אחר, שאם נאסור עליו למכרו לגוי, אם כן מה תועלת מדין זה שיגבה בחובו. אך לכאורה יש לעורר למה מרן כתב דין זה בהלכות חול המועד, ולא בהלכות יין נסך וכפי שעשה רמ"א, אשר משמע מזה דדוקא בחול המועד מתיר מרן בכי האי גוונא ולא בשאר ימות השנה, ועדיין צ"ב. והרב דרכי תשובה שם אע"פ שהוא מחכמי ק"ק אשכנזי זלה"ה המקילים בזה, כתב על דברי רמ"א שם וטוב להחמיר, דהפלגת עונש סתם יינם דמלבד העובר על דברי חכמים חייב מיתה, בר מן דין דאין לו חלק לעולם הבא כמו שכתוב בזוהר הקדוש פרשת שמיי, עי"ש עוד, ואכמ"ל, עכ"ל. ויש לדון בכל זה.

אמנם שוב מצאתי בעוזה"י בספר שלחן גבוה סי' תקל"ט (ס"ק י"ב) דכתב בתו"ד וז"ל: "ויין זה היינו יין כשר שעושה ע"י ישראל, אבל סתם יינם אסור לגבות ממנו חובו דאסור בהנאה כמבואר ב"ד סי' קל"ג", עכ"ל.

וכעין זה כתב לן מדנפשיה הגרא"ש קניבסקי שליט"א ז"ל: קצת תמוה (=האופן דפורע הגוי יין בחובו להישראל), ובפשטות מיירי דהיין שייך לגוי, אך הוא נמצא משעת עשייתו אצל ישראל, והגוי כלל לא נגע בו, וצ"ע [ותמיהני שאממ"ר שליט"א בשונה הלכות כאן השמיט זה וצ"ע], עכ"ל.

ואפשר דהפעולת צדיק ודעימי' לא הי' ניחא להו לאוקומי בהאי גוונא דמיירי בין כשר דעביד הגוי ע"י ישראל, דאם כן למאי איצטריך למינקט דפרע לו דייקא יין, ואע"ג דפשיטא דה"ה לכל דבר שיפרע לו דשרי לקבלו הימנו וכמבואר בערוה"ש (תקל"ט, י"ז), ע"ש היטב, מ"מ כיון דמיירי בגוי משמע דאשמעינן חידושה בהא, ומיהו לאידך נמי איכא למימר דמדשתקו רוב הפ' ולא פירשו באיזה יין מיירי, ע"כ ס"ל דליכא בהא חידושה, וממילא אוקמוה בין כשר וה"ה לשאר דברים, וצ"ע בזה.

סימן נ"ד

בדינא דמוכרי תבלין פותחים ומוכרים כדרכם בפרהסיא

שו"ע סימן תקל"ט (סעיף י'): מוכרי תבלין או ירק וכל דבר שאינו מתקיים, פותחין ומוכרים כדרכם בפרהסיא, שהכל יודעין שהם לצורך המועד, ע"כ.

ומספקא לן אי האי דינא דמוכרי תבלין שייך דייקא בחנויות תבלינים אשר נמכרים שם תבלינים טריים לפי משקל מתבלינים המונחים בשקים, אשר הדרך שאין אותם התבלינים מחזיקים זמן רב, או אף בחנויות תבלינים אשר נמכרים שם תבלינים יבשים באריות קטנות וסגורות, ואשר הדרך היא שתבלינים אלו מחזיקים זמן זמניים טובא [בפרט דכהאידינא ישנו חומר משמר וכיוצא בזה], ויש לדון בזה מהא דכתב רש"י ז"ל במועד קטן (דף י"ג ע"ב ד"ה בתבלין) וז"ל: מוכר כדרכו כגון כרוב וכרשינין הכל יודעין דלצורך המועד הן, וליכא חשדא שאין ראויין להתקיים, הלכך אפי' בפרהסיא מותר, ע"כ, וע"ש. וחזינן דמאיך בעינן דיהיו הכל יודעין דדבר זה לצורך המועד, ומאיך מצריכין דיהיה הדבר בגדר שאין ראוי להתקיים, דאי לאו הכי הוי ביה חשדא, ואם כן במאי דקמן לכאורה יש לצדד דלא שייך האי דינא דמוכרי תבלין אלא בתבלינים הנמכרים טריים ולפי משקל, ולא בתבלינים הנמכרים באריות סגורות, דאף את"ל דהכל יודעין שהם לצורך המועד מ"מ מידי חשדא לא נפקינן מאחר דראויין להתקיים.

במציאה שהוא יותר בלתי מצוי, ונראה דשיירות דמידי דפרקמטיא הוא, ולפי שבני אדם מרויחים בו פרנסתם דעתם עליו והילכך חשיב דבר האבד, אבל מציאה שמתוך שאינה מצויה כלל כמעט אין דעתם של בני אדם עליו לא חשיב דבר האבד, ואחר שכתבת זה מצאתי להרא"ש (פ"א, ס"י כ"ח) שהקשה קושיא זו בשם הראב"ד (האשכול ח"ב עמוד קמ"ז אות י"א), ותירץ דשאני מציאה דליכא שום פסידא אלא רווחא בעלמא הוא, אבל פרקמטיא ביטול דדייה פסידא הוא, אי נמי עד כאן לא שרינן משום רווחא אלא מקח וממכר שהוא דרך כל אדם לא מיקרי מלאכה וגם ליכא טירחא, אבל מליחת דגים מיקרי מלאכה ואיכא טירחא לא שרינן לה משום רווחא, ע"כ, וע"ש.

והנה בערוך השלחן (תקל"ט, ט"ו) כתב וז"ל: מציאה של טירחא אסור לטרוח ולחפש עליה, כגון נהר שהציף דגים על שפתו אסור לאספם כדי לכבשן ולאחר המועד לאכלם, ואם יכול לאכול מהם במועד שהכיבוש די להם ביום ויומיים מותר אף שישארו גם על אחר המועד, ואין לשאול הא כשבאה שיירא התרנו משום דהוי כדבר האבד, וכ"ש בכה"ג דיאבדו כולם אם לא יקחם עתה, ד"ל דלא התרנו רק בסחורה שזהו דרך המסחר, וביטול מסחר הוה פסידא, ולא בצידת דגים ומליחתן, ונלע"ד **דאם מסחרו בדגים מותר, דאצלו הוה זה כשאר מסחר**, עכ"ל, וע"ש.

ויש לעיין בחידושה דהערוה"ש ז"ל דס"ל דבאם מסחרו בדגים שרי לי' מדאצלו הוי זה כשאר מסחר, ע"ש, לפום הני חילוקי דנקיט מרן הב"י ז"ל בין שיירות דשרי למציאה דאסיר, וצ"ע. ומיהו איכא לאסתפקי ע"ז הדרך בגוונא דדרך אותו הנהר להציף דגים על שפתו לפרקים, וישנם בנ"א אשר פרנסתם מהא, אי הוי זה כמציאה גרידא, או דמ"מ עדיפא מינה מדדעתיהו עלייהו, ואפשר דתלי' זה בהני חילוקי דמייתנין לעיל מהב"י, ויל"ד בזה [תו יש להאריך בכל האי דינא ממ"ש מרן ז"ל בשו"ע שלהי סימן תקל"ג ובפ' דשם, ע"ש ואכמ"ל].

ואדקאימנא בהא הנה נשאלתי זה כמה בגוונא דמוצא מציאה בחול המועד, אי יש לחוש בזה למאי דכתב השו"ע ז"ל הנ"ל דמציאה אסור לטרוח ולחפש עליה וכו', ואמרת' דלפום ריהטא אינו נוגע לזה כלל, וגם הלום כתב לן הגרא"ש קניבסקי שליט"א בהא וז"ל: לכא' לשון השו"ע מציאה אסור לטרוח ולחפש כו', אבל אם נזדמן לו מציאה בדרכו, לא מצינו שום נדנדוד בזה ומה יש לחוש, הרי אין שייך כאן טירחא, דהוי בהיסח הדעת, כדאמרין בחלק (סנהדרין צ"ז א') שלשה באין בהיסח הדעת נחש מציאה ומשיח, עכ"ל, והכי מסתברא.

והשתא כתבתי להגאון המפ"ר רבי סיני אדלר שליט"א בעמח"ס דבר סיני ושא"ס בזה"ל: שו"ע סי' תקל"ט (סעיף ו') מציאה אסור לטרוח ולחפש עליה, כגון נהר שמציף דגים על שפתו אסור לאספם כדי לכבשם אא"כ יהיו ראויים לאכול מהם במועד, ע"כ. ועי' במ"ב שם, ועפ"ז נסתפקנו אם מותר לקנות בחול המועד כרטיסי הגרלה של מפעל הפיס, תו נשאלתי בגדר מציאה שאסור לטרוח ולחפש עליה וכו', אם בכלל זה נמי מי שמצא מציאה ברחובה של עיר בחוה"מ, ולכאורה מסבירא נראה שאין לזה שייכות להאמור.

וכתב לן הגר"ס אדלר שליט"א ז"ל: לפי דעת המ"ב אשר כב' ציין, יש לחלק בין מקח וממכר לבין מציאה, כי מו"מ הוא דבר שיש בו הפסד, וזה במועד מותר לעשותו, לבין טרחה שהיא רק בגדר של מניעת רווח שאסור לעשותה, ממילא כרטיסי הגרלה הוא מניעת הרווח שאסור, לעומת זאת אם הולך ברחוב ורואה מציאה שאין בה סימן, אין שום טרחה בזה, ולכן מסתבר שמותר להרימה, מאידך גיסא אם יש בה סימן הרי חייב להשיבה לבעלי' שזו מצוה מן התורה, מסתבר גם בזה שיש להרימה, עכ"ל, ודפח"ח. [ומ"ש הגרס"א שליט"א בתו"ד גבי מו"מ בפשיטות, צ"ל דהיינו בהאופנים המותרים, ופשוט].

סימן נ"ג

בדינא דעכו"ם שפרע לישראל יין בחובו

שו"ע סימן תקל"ט (סעיף ח'): עכו"ם שפרע לישראל יין בחובו מותר לקבלו ממנו, דכמציל מידו דמי, ע"כ. וצריך עיון האי גוונא דפורע העכו"ם לישראל יין בחובו, ובאיזה יין מיירי, ועי' שו"ע י"ד ריש סי' קכ"ג וריש סי' קל"ג, וצ"ע. [ועי' שו"ע דלעיל סי' תקל"ח (סעיף ט"ז) ובביאור הלכה (שם, ד"ה לבצרו) ע"ש מהלבוש ז"ל, ע"ש היטב].

וחזי הוית בשו"ת פועלת צדיק להגר"י צלאח זלה"ה (ח"ג, סימן מ"ג) דעמד בהאי ענינא וז"ל: באו"ח סי' תקל"ט ס"ח גוי שפרע לישראל יין בחובו מותר לקבלו ממנו, דכמציל מידו דמי, עכ"ל. והוא מהרא"ש פ"ב דמו"ק (סימן ט"ו). **והאי יין ר"ל סתם יינם**, וקשיא לי דהא מר"ן גופיה ב"ד ריש סימן קכ"ג פסק כדעת האומרים דסתם יינם של גויים אסור בהנאה, ומור"ם הגיה שם דיש אומרים דסתם יינם אינו אסור בהנאה, ולכן מותר לגבות בחובו סתם יינם משום דהוי כמציל מידם, רשב"ם והרא"ש והרא"ש ומרדכי ע"ש, וא"כ צ"ע דקשיא על מר"ן מדידיה אדידיה, וצ"ע על האחרונים שלא העירו ע"ז כלום, עכ"ל.

ובהגהות נוה הצדק (הנדפסות בשו"ת פועלת צדיק מהדו' הרה"ג ר"מ רצאבי שליט"א) כתב אהא וז"ל: וא"ל [=ואפשר לומר] כיון דאיסור סתם יינם אינו אלא מדרבנן כמבואר ביו"ד סי' קכ"ג, הקילו מפני הפסד ממון אף לדעת המחמירין, ורבים כאלה האסורים בחוה"מ

דייקא לצוה"מ, ואהא לא כתב רמ"א ז"ל ולא מידי, ואפשר דאי מהא י"ל דס"ל דהא דכתב הרמ"א ז"ל בס"ב קאי נמי אסי"א, ודוק בזה. [ועי' בערוך השלחן (תקל"ט, י"ט) דמיייתי לדברי המג"א והא"ר, ובתו"ד כתב בשמיהו "ולכן במקום שאין מנהג אסור", ויל"ע היכן כתבו כי האי, וממשמעות דבריהם נראה דאף בהיכא דאיכא מנהג שכוה, מדינא אינו נכון הדבר, וצ"ב].

אחר הדברים האלה חזי הוית בספר שוהם וישפה להג"ד אורטינבערג זלה"ה (על הרמב"ם הל' יו"ט פ"ו הכ"ב) [ונדפס האי ספרא בשלהי ספרו תהלה לדוד, ע"ש] דכתב וז"ל: ואין לוקחין בתים ועבדים ובהמה אלא לצורך המועד, ע"כ. ועי' במ"מ ששאר דברים שהוא צריך להם או כדי להשתכר שמוצאו בזול, אעפ"י שא"צ להם במועד רשאי הוא

מעות, ואף דנימא דפי' מעות בריוח היינו מה שריוח (ע' מרדכי הובא בב"י, ועי' קה"ע פ"ב ה"ג), מה שאין נראה כן מדברי הפוסקים ז"ל, מ"מ גם זה שייך במוכר שיועד כמה הרויח, אבל לא בלוקח שאינו יודע כמה הרויח, וכפשוטא דמתני' לצורך המוכר שאין לו מה יאכל, ופי' הרא"ש פ"א סי' כ"ג שיהי' לו מעות בריוח ויוציא יותר לשמחת יו"ט, ומבואר דהיינו דוקא לצורך המוכר, אבל לצורך הלוקח לא שייך זה, וצ"ב לפע"ד עכ"ל. [למודעי אני צריך כי יגענו בהאי ענינא זמן זמנים, ואעפ"כ כתבנו כל דברינו לפור' באשר יש לדון בכלל הא טובא וכאשר יראה הרואה, וה' יאיר עינינו במאור תורתו].

הערות והארות

סימן תכ"ט

הערות קצרות בסימן תכ"ט

סימן תכ"ט סעיף א' בענין קמחא דפסחא, יש לעיין אם העני יוכל להשתמש בחיטים או בקמח שקיבל לפני פסח, או שחייב לשמור לפסח. ועיין במשנ"ב סימן רמ"ב ס"ק ד' לגבי מי ששלחו לו דבר מאכל לשבת, אם יכול לאכול ממנו ביום חול.

סימן תכ"ט סעיף א' ברמ"א, וכל מי שדר בעיר י"ב חודש צריך ליתן לזה. ובמשנ"ב ס"ק ה' שאם רואים שנכנס על דעת להשתקע אלתר חייב, וא"כ הענין של י"ב חודש זה גם כשלא נכנס על דעת להשתקע, מ"מ אמרינן כיון שהיה כאן י"ב חודש, כנראה ימשיך להשאר. ונראה לבאר זה ע"פ החינוך (מצוה תקפ"ב) שבמבאר שמצות ושימח את אשתו אשר לקח זה שיה, כי בשנה אדם מתגרל, וכך כאן לאחר שהתגרל שנה, יש לתלות מן הסתם שישאר בעיר זו.

סימן תכ"ט ס"ק א', ויש אומרים דחייב שלשים יום הוא רק בפסח משום דיש בהן הלכות רבות וכו', שאלו אם אין עושין אותן כהלכותיהן קודם פסח, לית להו תקנה בפסח. זה היה יכול להיות ב' טעמים, א. הלכות רבות. ב. אם לא עשה כהוגן אין תקנה בפסח, אך מלשון המשנ"ב נראה שזה טעם אחד, שיש הלכות רבות שאין להם תקנה בפסח, לכן צריך ללמודם קודם פסח.

סימן תכ"ט ס"ק ד', חטים לחלקן [היינו לקמחא דפסחא], ובמדינותינו המנהג לחלק להן קמח, שעל ידי זה מקרבה הנייתן טפי, ע"כ. וצ"ב אם כן למה לא נהגו כן כבר בדורות קודמים, ובפרט לפי מה שכתב השעה"צ (ס"ק ז') שעיקר המנהג לחלק חטים הוא לחלק דבר שמיקרבה הנייתו, ולכן לא הסתפקו בנתינת מעות, אם כן מדוע לא נתנו קמח. ויתכן דאכשר דרא. ועוד יתכן שידעו שאם יתנו קמח יתנו פחות, דוגמא לדבר שקל יותר לאדם לתת עוף לא מבושל, מאשר מהסיר שבישל, כי טרח בבישולו, כך גם כאן כשטורח לטחון יתכן שיתן פחות לכן העדיפו לחלק חטים. גם יתכן כדי שלא יהיה קשה לשמור הקמח חמומו, או כי כל אחד רצה לטחון בעצמו החטים למצוה, ולקיים בהם מצות שימור לשמה. ובזמננו המנהג לחלק מצות ממש, וזה כיון שהיום נשמרים היטב באריות, וגם כי אין המנהג שכל אחד טוחן ואופה לעצמו.

סימן תכ"ט סעיף א' ופ"ה, ואפשר דמשום זה תיקנו קדמונינו בפסח יותר משארי רגלים [לתת קמחא דפסחא], שהוא זמן חירות, ויושבין מסובין, וכל אחד הוא וביתו ברוב שמחה, אין זה כבוד לה' שהעניים יהיו אז רעבים וצמאים וכו', מכאן יש ללמוד שכל זמן שאדם נמצא בשמחה, כגון תהנהג או ברית או בר מצוה, שישמח את העניים, וירבה בצדקה.

סימן תכ"ט ס"ק ט', להזכיר בציבור, פירוש דאין מוכרין התענית בציבור. ומטעם זה כתב הלחן (סימן ת"ע סוף ס"ק ב') שכשיש עשרה בכורים שמתענין בערב פסח, טוב שלא יעלה אחד הבכורים לש"י, כי אז יצטרך לומר ענוה, ובחודש ניסן עדיף לא להזכיר התענית בציבור.

רפאל בן לולו - נוה יעקב

הערות קצרות בסימן תכ"ט

סי' תכ"ט מ"ב ס"ק ה': "ואפי' העני שאין דר פה ל' יום, אף שאין מחויבים ליתן לו קמח לכל ימי הפסח בב"א, מ"מ חייבים ליתן לו מצה בפסח כדרך שחייבים ליתן לו פת כל ימות השנה מזון ב' סעודות בכל יום" וכו'. ומשמע דאין נפקותא בשיעור הניתנה, דלזה ולזה ינתנו הסעודות הנצרכות לו, והם ב' סעודות לחול וג' לשבת, אבל כל הנפקותא אם יתנו מראש מלפני המועד, והנפ"מ לקופה של צדקה שא"צ להכין מראש כ"כ מזון או צדקה אלא יכולים לקבל כל יום, וגם לצורך חלוקת אותו היום, והדבר התבאר בשעה"צ ס"ק י' מ"ט החמירו טפי בפסח משאר רגלים, דזמן זה שיושבים בשמחה ומספרים ביצי"מ א"י להיות בשמחה כראוי כשהוא בגדל "ופחדת לילה ויומם ואל תאמין בחי"ך", ע"י מנחות ק"ג. א"נ מטעם בתרא דאם לא ידאג מראש לא ימצא אח"כ מצה וכו'. וכו"ז הוא מחויבי הקהל לבני העיר ולא לאורחים.

וצ"ע אם מחויבי אנשי העיר לאורחים ליתן ב' סעודות הוא מעות בלבד, או חטים כמנהג המבואר לעיל בשעה"צ ס"ק ז', דמסתמית הרע"א משמע דמנהג זה הוא לבני העיר בלבד, ובכלל זה גם מה שדקדק לכתוב חטים משום המנהג לקרב הנייתא טפי. א"נ מקרבה הנייתא הוא מדין צדקה ולא מדין פסח מתרי טעמי דהשעה"צ המבוארים לעיל, וא"כ שייכא נמי בעני שאינו מבני העיר. אמנם כיון דמצונו מנהג ותקנה לקרב הנייתא טפי דוקא בפסח, משמע שכך

לקנותם, והובא ברמ"א ז"ל סי' תקל"ט ס"ב, ולכאורה יוקשה הא דהלכה שאח"ז מוכרי פירות כסות וכלים לא שרי אלא לצורך המועד (ועי' סי' תקל"ט במ"א ס"ק ט"ז), והחילוק שחילק הה"מ בהלכה שאח"ז בין אומנותו בכך לכאורה אינו מועיל אלא לענין דלכך בעי צינעא אף לצורך המועד, אבל לענין דאף בצינעא בעי לצורך המועד אין טעם לחלק בין אומנותו בכך, ועי' שולחן עצי שטים דף נ"ט ע"ג שפירש דברי הרמ"א בתגר ושיוציא יותר לשמחת יו"ט, והנה חוץ ממה שאין דברי הרמ"א ז"ל נשמעין כפירוש, גוף הדין צ"ע, דאם מקרי אין לו מה יאכל אף בתים ועבדים ובהמה לשתרי כמו דשרי לצורך המוכר כשאין לו מה יאכל, ועוד הא דיוציא יותר לשמחת יו"ט לא מהני אלא במוכר שיהי' לו מעות בריוח, אבל לא בלוקח שנותן

נתקן משום פסח בדוקא, וא"כ אף מנהג זה שב לתקנת בני העיר ואינו שייך לדין צדקה הכללי, וצ"ע.

עוד צ"ע מש"כ הבה"ה שנתנית מעות חטין הוא אף למי שיש לו מזון י"ב סעודות, הא קמ"ל דמנהגה ליתן מעות חטין הוא לא רק למי שאין לו מה לאכול אלא לכל עני, ודלא כמש"כ במ"ב.

מ"ב סי' תכ"ט ס"ק ז': "מפני ש"ב נשיאים הקריבו ב"ב ימים, אבל ימי הקרבה היו יו"ט שלו". ומן הסתם היה יו"ט של כל השבט, דאל"ה מה השייכות לקדושת הימים לכל ישראל אם היה זה כקרבן פרטי של הנשיאים.

יואל שרגא הלוי בירנבוים - אשדוד

סימן ת"ל

אמירת הגדה בשבת הגדול

מ"ב סימן ת"ל ס"ק ב': במנחה ההגדה, לפי שהיתה בו התחלת הגאולה והניסים. צ"ב שהרי כבר לפני כן היו ניסים, עשרת המכות וכו', ויש לבאר שדוקא בשבת הגדול נחשב שהיה התחלת הגאולה, משום שאז הרימו ראש נגד המצרים, וקשרו את השדה שהוא האלוהים של מצרים, ועיקר הגאולה זה בנפש שהאדם עצמאי ואינו מרגיש את עצמו תחת עול ושיעבוד של אחר.

רפאל בן לולו - נוה יעקב

אמירת הגדה במנחה בשבת הגדול

מ"ב סימן ת"ל ס"ק ב': "לפי שהיתה בו התחלת הגאולה והניסים". שעד אז היו משועבדים למצרים, ואף שכבר פסק השעבוד בשנה או חצי שנה מקודם למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה, אך עדיין היו כפופים להם ונתונים תחת מרותם כגון שלא יכלו לצאת ממצרים וכו', אבל השתא שיכלו ליקח אלוהיהם לשחיטה ולא יכלו לומר להם ולא מידי, כבר לא היו כפופים להם לגמרי, וזה נקרא תחילת הגאולה. וצ"ע מש"כ תחילת הניסים, וכי כל חלות המכות שהיו עד אז לא היו ניסים, ועוד שכתב החת"ס שישאלהו היו יכולים להרוג המצרים במכת חשך ולצאת ממצרים, ולא עשו כן מפני שלא נצטוו לעשות כן אלא רק לחפש מטמוניהם של המצרים, וא"כ כבר אז לא היו כפופים להם. אמנם י"ל דאינו דומה בסתר במכת חשך שעפ"י נס אין המצרי רואה, ואינו יכול לעשות כלום, מאשר בגלוי שהמצרי רואה ושינוי קהות ולא יכול לומר כלום.

יואל שרגא הלוי בירנבוים - אשדוד

סימן תל"א

הערות קצרות בסימן תל"א

מ"ב סימן תל"א ס"ק א': פירוש, תיכף אחר יציאת הכוכבים, שיש עדין קצת מאור היום. לכאורה כתב כן לא לפי שיטת ר"ח, דבצאת הכוכבים דר"ת ליכא כלל אור יום.

מ"ב סימן תל"א ס"ק ג': וכיון שצריך שתהיה לאור הנר קבעוה בלילה, מפני שאז אורו מבהיק יותר מהיום אפילו במקום האפל. מבואר שגם במקום סגור לגמרי, יש איזה השפעה של האור שבחוץ, והוא עובר באיזשהו דרך פנימה, ומשפיע על הנר שמדליקים שלא יבהיק כ"כ.

מ"ב סימן תל"א ס"ק י': ואם התחיל בזמן האיסור לכר"ע פוסק, דבדיקת חמץ הוי דאורייתא כל זמן שלא ביטל, ובדאורייתא פוסק, לכאורה יש לו עיצה, שבמקום לפסוק ממלאכתו מיד יבטל, ואז הבדיקה תהיה דרבנן, ויוכל להמשיך במלאכתו.

רפאל בן לולו - נוה יעקב

הערות קצרות בסימן תל"א

מ"ב סי' תל"א ס"ק א': "שיש עדיין קצת מאור היום". משמע דס"ל שאז כבר אור הנר מבהיק כבלילה ממש, ועיון מש"כ הט"ו.

מ"ב סי' תל"א ס"ק ב': "שמא לא יבדוק יפה וימצא חמץ בפסח ויעבור עליו". פי' עפמ"ש"כ לקמן סי' תל"ד סעיף קטן ו' שישנהו קודם השריפה מעט, וע"כ יעבור עליו בשהיה זו.

מ"ב סי' תל"א ס"ק ז': "דהלא יאה מוכרח בודאי לבא לביתו". דכל החשש דאתי לאמשוכי אינו באלו שיפסידו ויבואו לביתם שאז יזכרו בחובת הבדיקה, ורק נשאר קושיה השעה"צ שהתרחק מעיקר התקנה, ולכן התייר בחצי שעה שקודם הזמן דאז אמרינן דבשיעור הליכה גם להא ליכא למיחש.

אברני רובני הכוללים "אליבא דהלכתא"

מ"ב סי' תל"א ס"ק ח': "המתפלל בביתו יתן לאחר לבדוק והוא יתפלל". תימה לומר שתקנו המצוה בכך שפיסד עשיית המצוה בעצמו, דמצוה בו יותר מבשלוהו, או שפיסד עיקר התקנה דמצוה משום שיתפלל קודם שיבדוק, וכדל' בהמשך דבריו, וע"כ נראה דהתקנה היתה לפי הדרך שבימיהם שהיו מתפללים ערבית מפלג המנחה ואילך, וכמש"כ בביה"ל ריש סי' תפ"ט, ה"נ תקנו בדיקת חמץ באופן שיתפלל ערבית בפלג ואח"כ יבדוק בצה"כ, או דנימא דלשיטת הסוברים דבדוק קודם צה"כ בבין השמשות התקנה היתה לדחות ערבית לאחר הבדיקה, והח"י שכתב תדיר ושאינו תדיר וכו' אוזיל לשיטתו שבדוק אחר צה"כ, ויעיון ביה"ל ריש סי' ת"פ.

יואל שרגא הלוי בירנבוים - אשדוד

סימן תל"ב

אין מברכין על דברים שבלב

מ"ב סימן תל"ב ס"ק ג': ואין מברכין על דברים שבלב. צ"ב מה הסברא שלא לברך על דברים שבלב. ויש לבאר שצריך שיהיה ניכר על מה הברכה, וכיון שזה דברים שבלב אין היכר. ולפי"ז מובן הדיעות שסוברים שכאשר האבא לא נמצא בברית לא יכול לברך להכניסו, אף שיועד את השעה, כיון שלא ניכר על מה מברך. (דיעות אלו הובאו בספר תורת הברית להרב ששון שליט"א בסימנים שבסוף הספר).

רפאל בן לולו - נוה יעקב

הערות קצרות בסימן תל"ב

מ"ב סי' תל"ב ס"ק ד': "ועוד דהא אז אמר כל חמירא דלא חזיתיה והחמץ שראה ביטל". צ"ע מהו ועוד כאשר מבער להדיא את החמץ בשריפתו, אלא נראה דאתי כנגד שיטת החולקים דלא נתקנה הברכה אלא בשאר הבדיקה, דלא דוקא על הבדיקה אלא על הביטול נמי, רק דאין מברך על הביטול לחוד אלא על הביעור שבו, וזה אמר הרי דכיון דאף בשעת שריפה מבטל שייכא הברכה אף האידינא.

מ"ב סי' תל"ב ס"ק ז': "וההליכה מבית לבית ל"ה הפסק". ובשעה"צ הביא אבל האחרונים כ' דהליכה זו הוה הפסק. ונראה דס"ל דהוא ככמה מצוות אחרות דהליכה מבית לבית הוה הפסק, ושיטת החולקים הוא דכיון שזוהי אף המצוה לילך לבדוק חדריו ובתו, א"א לומר דה"ה הוה הפסק ויצטרך לברך בכל בית מחדש, כיון דההליכה היא מגוף המצוה.

יואל שרגא הלוי בירנבוים - אשדוד

סימן תל"ג

הערות קצרות בסימן תל"ג

מ"ב סימן תל"ג ס"ק א': ובליל י"ד שאז בני אדם מצויין בבתיהם ואור הנר יפה או לבדיקה, משא"כ ביום אין האור מזהיר כבלילה. יש להעיר שכיום שיש אור חשמל, אין שום מקום בבית שע"י אור הנר בלילה רואים יותר טוב מאשר עם פנס ביום, עכ"פ לגבי למצוא כזית בבית. ולכן לגבי מה שדן המשנ"ב בהמשך לגבי הבדוק ביום י"ג אם יצא י"ח דביעד, בזמננו יש יותר סברא לומר שיצא.

מ"ב סימן תל"ג סעיף ד': והנמוכים פחות משלשה טפחים אינם צריכים בדיקה. כוונת השו"ע למקום שנמוך מ"ט אבל הוא גבוה קצת, אולם אם זה שוה לרצפה ממש, ודאי שצריך בדיקה, כיון שאף שאין דרך להניח שם, מ"מ יכול להידחק לשם חמץ בלי ששמים לב. וכן מבואר להלן ס"ק כ"ד לגבי תחת המיטות.

מ"ב סימן תל"ג ס"ק ל': שמא יאמר כשפים וכו', ומכל מקום למחר ביום ארבעה עשר יבדוק לאור היום, שבוה לא יבוא עכו"ם לחשדו. לכאורה כיון שבין כך בודק ביום, הוא הדין שיוכל לבדוק ביום י"ג. ואולי עדיף לבדוק דוקא ביום י"ד, כדי שהברכה שביקר בליל י"ד על הבדיקה תחול גם על בדיקה זו.

סימן תל"ג סעיף ח': חיישנן שמא וכו' יחפש אחר מחט שנאבד לו ויבוא לידי סכנה. אם יודע שלא נאבד לו שום דבר, האם ג"כ חיישנן ליה, לכאורה ככה"ג אין מה לחוש, אך י"ל שאין הכונה דוקא למחט מסוימת, אלא באופן כללי יחפש שמא אבד לו משהו וימצאנו כעת, אף שלא ידוע לו בבירור על שום דבר מסויים שאבד ממנו. וכן בהמשך הסעיף לגבי הדין כשידוע לו שיש בודאי חמץ ואין ג"ט, שצריך להוציא במרא וחיצינא מפני סכנת עקרב, אם יחליט

ציבורין חמץ ואחד מצה, ג"כ הרמ"א יודה להקל, דסוף סוף יש כאן ספק והספק שקול, דכל קבוע כמחצה על מחצה, ועיין.

רפאל בן לולו - נוה יעקב

סימן ת"מ

אינו יהודי שנכנס לבית ישראל וחמצו בידו

סימן ת"מ סעיף ג': אינו יהודי שנכנס לבית ישראל וחמצו בידו אינו זקוק להוציאו. יש לדון אם גם מותר להזמין את הגוי לכתחילה, כשיודע שדאי יכנס אליו עם חמץ, ודעתי נוטה להתיר.

רפאל בן לולו - נוה יעקב

נגיעה בחמץ בפסח

מ"ב סימן ת"מ ס"ק ז': "שיזהר שלא יגע בידיו כמו שיתבאר" וכו'. ומקורו בדברי רבינו שמחה המובא בהגהות מיימוניות ס' תמ"ו, "עיו"ש דחיישין שמא יבא לאוכלו ח"ו, לא יגע בידיו, ורק כשלוקח לבערו לא חיישין. וקשה דה"נ יש לומר דכיון שהחמץ אינו שלו וצריך להחזירו לבעליו, הרי כשלוקחו בידיו להחזירו לבעליו שבא כעת לקחתו מפני מה חיישין שמא יבא לאוכלו, והתם הב"י מייירי במחזיר לרשות הגוי כשהגוי אינו כאן, ושאינו מבעליו שבא לקחתו.

ויאל שרגא הלוי בירנבוים - אשדוד

סימן תמ"ב

הערות קצרות בסימן תמ"ב

מ"ב סימן תמ"ב סוף ס"ק כ': נחלקו אם מכירת חמץ שזה נחשב לצורך מצוה מותרת בשבת. היה ניתן להבין שאין להגדיר מכירה זו לצורך מצוה, שהרי בשביל המצוה יכול לבער, ומה שמוכר זה להציל את ממונו, אולם מבואר לא כך, כיון שסו"ס מוכר לצורך מצוה ביעור, א"ע"פ שיש פתרון בדרך אחרת, מ"מ זה נחשב לצורך מצוה.

סימן תמ"ב סעיף ו': א"ע"פ שלא ישאר החמץ בבית אחר סעודת שחרית, "צריך" לבטל החמץ כדרך שהוא מבטל בשאר שנים. לעיל בסימן תל"ד (סעיף ב') מבואר בשו"ע שביטול היום זה רק בגדר "טוב", ועיקר הביטול הוא בלילה, ואעפ"כ כתב כאן השו"ע לגבי ביטול היום את הלשון "צריך", ומבואר שהלשון צריך אינו לשון של חובה.

סימן תמ"ב סעיף ח': חצי זית בבית זה וחצי זית בבית שלפנים ממנו וכו'. יל"ד אם הכונה כפשוטו לב' בתים, או הכונה לב' חדרים, ולכאורה נראה כצד ב'.

סימן תמ"ב סעיף ט': מבואר בשו"ע שחמץ קודם פסח א"צ שישיר לגמרי, אלא רק שיפסל מאכילת כלב. יש לדון במה שמצוי שמבחוץ הכיכר נשרף ונפסל מאכילת כלב, אבל בפנים הוא עדיין ראוי לאכילה, אם יש בזה בעיה. ויש למצוא צד היתר ע"פ המבואר בשו"ע בסעיף זה שטח בטיט מהני, וביאר במשנ"ב ס"ק מ"ב שעי"ז ביטלו משם אוכל, ובשעה"צ ס"ק ס"ט ביאר דכיון דיחדו לשיביה לא אתי למיכל, וגם מאיס. וא"כ י"ל דה"ה בעינינו דע"י ששרף ביטלו משם אוכל, וגם מאוס לפתוח הלחם השרוף ולאכול מבפנים החלק הראוי, ולכן אף שהחלק הפנימי עדיין ראוי לאכילה י"ל דאינו עובר וסגי בחלק החיצון ששרף, אולם ישירוף לפחות כזית.

רפאל בן לולו - נוה יעקב

סימן תמ"ד

הערות קצרות בסימן תמ"ד

סימן תמ"ד סעיף ג' ברמ"א: ואם עבר ובישל והמאכל דבוק בקדירה ואי אפשר לנקחו, יש להדחיו מעט להעביר החמץ, נראה דאף דלקנח יותר קשה מלהדחיו, מ"מ הדחה זה פעולה חשובה יותר, ולכן עדיף לקנח, ויש לעיין בזה.

סימן תמ"ד סעיף ג' ברמ"א: ואם עבר ובישל והמאכל דבוק בקדירה וכו', נראה דאף שעדיין לא נכנסה שבת, ויכול לבשל מאכל אחר שלא נדבק בקדירה, ואת הדייסא לבער, א"צ לעשות כן, אלא ידח הקדירה מעט בשבת. ויש לדון אם יש בזה משום בל תשחית לבער הדייסא, ולהכין מאכל אחר שלא נדבק.

סימן תמ"ד סעיף ז': ההולך ביום י"ד לדבר מצוה כגון למול את בנו וכו', הכונה שהולך למול את בנו ממש, דהיינו שהוא המוהל, ולא שרק הולך להשתתף במילה ויש אחר שמל את בנו, וכן מוכח בה"ל ד"ה למול את בנו.

סימן תמ"ד סעיף ז': עד כמה הוא חוזר עד כביצה. יש לשאול הרי מדאורייתא אין שום חילוק בין יותר מכביצה לפחות מכביצה, וכל החילוק הוא רק בין כזית או פחות מכזית, וא"כ למה ראו חכמים לתלות את דין החזרה בכביצה או פחות מכך, הרי מדאורייתא אין בזה שום חילוק, ויש לבאר שישעור כביצה הוא שיעור חשוב, ולכן בזה יותר חששו חכמים שלא יתכוון בביטול ברצינות, והחמירו בזה יותר.

מ"ב סימן תמ"ד ס"ק ב': ליל י"ג, שלמחר בערב שבת אי אפשר לבדוק, דאין בודקין לאור החמה. אולם מדוע אי אפשר לבדוק בליל שבת, לא ביאר המשנ"ב. ובפשטות הטעם כי צריך לבדוק לאור הנה, והנה הוא מוקצה. ויש לדון היום שיש פנסים עם נורת לד, שלכאורה אינם מוקצה, שיוכל לבדוק איתם בליל שבת, ולכאורה יש טעם נוסף שלא לבדוק בליל שבת, כי לא יוכל לבער, אך ניתן לבער ע"י שישים בשירותים ויוריד המים, אולם לכתחילה המצוה בשריפה.

מ"ב סימן תמ"ד ס"ק ח': והוא הדין דיכול לקיים [סעודה שלישית] בתבשיל. קצת קשה דלכאורה תבשיל עדיף שהוא מין מוזנות, ולמה אמר "הוא הדין" ואולי אין הכי נמי רק מין מוזנות של מאפה עדיף, אבל תבשיל אין לו יותר עדיפות על בשר ודגים.

לכו"ע יכול לברך, כיון שהוא עצמו עדיין לא בירך, או כיון שסו"ס שלווחו בירך, אי אפשר לברך שוב לדיועות אלו שהברכה קאי גם על תוך הפסח.

רפאל בן לולו - נוה יעקב

סימן תל"ו

הערות קצרות בסימן תל"ו

מ"ב סימן תל"ו ס"ק י"ז: ופשוט דיכול למוכרו לכל האוצר קודם הפסח לעכ"ם, ויהיה מותר אחר כך ליהנות ממנו. צ"ב למה צריך למכור כל האוצר, סגי שימכור קרקעית האוצר ששם החיטים המוחמצים.

סימן תל"ו סעיף א': שמא יחזור ערב פסח בין השמשות. נראה דלאו דוקא בין השמשות, אלא הכונה סמוך לכניסת החג, ומצינו שכבר מחצות קראו לזה בין השמשות, לגבי רץ בערב שבת בין השמשות והזיק שפטור מלשלם, כמבואר בב"ק דף לב. וע"ש בטור ובית יוסף.

סימן תל"ו סעיף א': המפרש מיבשה לים וכו' תוך שלושים יום זקוק לבדוק וכו', וכן העושה ביתו אוצר תוך שלושים יום זקוק לבדוק. נראה שכל הענין של ל' יום הוא מדרבנן, ומהתורה גם בערב פסח יכול לכנס האוצר, ואף שאסור להטמין מדאורייתא, כמבואר בסימן תל"ג ס"ק ל"ח, י"ל שזה רק בפסח עצמו, או דוקא כשיש לו כונה להטמין, משא"כ כאן שאין לו כונה להטמין החמץ, רק כונתו לכנס האוצר, וגם עושה כן לפני פסח, בזה י"ל שאין איסורו מדאורייתא.

רפאל בן לולו - נוה יעקב

אם מחויב לבדוק ליל י"ג שאר החדרים שבדעתו למכור

אם מוכר את החדר ביחד עם החמץ בזה יש דעות בין האחרונים, ואם מוכר רק את החמץ בלי החדר שזה נשאר שלו הרי אסור להשוות חמץ ברשותו בלי מחיצה, כמו שכתוב בסימן ת"מ ס"ב.

עיי' ספר דברי נחמיה סימן ל"ז שהוסיף עוד שיש לחשוש שמה ישכח למכור, ומביא ראייה משולחן ערוך הרב ס' תל"ג סכ"ז שהצריך לבער חמץ הנמצא ברפת של בקר ולול של תרנגולות, היינו אם היה שם חמץ ודאי כמו שלמדנו בסימן תל"ג ס"ו, ואף אם דעתו לילך לשם למחר לבדוק אם נשאר מן החמץ שהיה שם חייב לבדוק, שיש לחשוש שישכח ולא ילך לבדוק.

ובקונטרס אחרון שם ס"ק ה' הוסיף שטעם זה הצריכו חכמים לבדוק בשעה שבני אדם מצויים בבתיהם שלא ישכח, ודוקא חמץ ידוע מותר להשאיר למחר שעל זה אין חשש שמא ישכח, אבל ספק חמץ אסור, כמו שכתוב בדברי נחמיה שספק חמץ קל להם לבני אדם אז יש חשש שישכח, משא"כ ודאי חמץ, ולפ"ז גם כאן יש לחשוש כמנ"כ שמא ישכח למפרע, ואין לסמוך על זה אלא צריך בדיקה, ולעומת אלו אין לחשוש אם מכר לנכרי מעכשיו והתנה שתחול המכירה למחר.

אלימלך לפה - ערד

סימן תל"ז

הערות קצרות בסימן תל"ז

סימן תל"ז ביאור הלכה ד"ה בלבו: הנה ידוע שיש דיעות אי ביטול סגי בלב או דוקא בפה, ועיין בביאור הגר"א שהסכים להלכה כלשון המחבר דבלב סגי. עכ"ל. אמנם דעת הבית יוסף (סימן תל"ז) שחכמים תיקנו לבטל בפה, וא"כ צ"ב למה כתב כאן רק ביטול בלב. ואולי כיון שכאן מעיקר הדין אמרינן שהמשכיר בדק, רק לא סמכינן על החזקה במקום שאפשר לברר כפי שביאר המשנ"ב (בס"ק ט'), ולכן סגי בביטול בלב דמהני מדאורייתא, וא"צ ביטול בפה, דלגבי דין דרבנן סמכינן על החזקה א"פ שאפשר לברר. ויש להעיר שכבר לעיל בשו"ע סימן תל"ג (סעיף ח') מבואר שסגי בביטול בלב, וכבר שם יכל הבה"ל להביא מחלוקת זו. (וגם על השו"ע שם יהיה שייך הסברה הנ"ל דהכי דהביטול דרבנן סגי בלב, וכמבואר שם במשנ"ב ס"ק ל"ח שהביטול הוא מדרבנן, וכן בסימן תמ"ד סעיף ז' כתב השו"ע לשון זה של ביטולו בלביבו).

רפאל בן לולו - נוה יעקב

סימן תל"ט

הערות קצרות בסימן תל"ט

מ"ב סימן תל"ט ס"ק ו': דלענין אכילה לא אזלינן בתר רובא בחמץ. יתכן דהשו"ע לא סובר כן, דלהלן בסימן תמ"ו (סעיף ד' בה"ל ד"ה מותר) כתב הביאור הלכה בשם רבינו חננאל דלענין לאכול תוך פסח לא מקילינן על סמך הסברה של אזלינן בתר בתרא, אולם דעת השו"ע שם דיש לסמוך להקל אף לאכול על סמך הסברה של אזלינן בתר בתרא, וא"כ הכי נמי לענין דאזלינן בתר רובא נראה דיסבור השו"ע דניתן לסמוך על זה להקל אף לענין אכילה.

מ"ב סימן תל"ט ס"ק ט': והיינו דתלין שהעכבר אכלו. לכאורה יכל לומר ג"כ שהעכבר הוציאו לחוץ.

מ"ב סימן תל"ט ס"ק ט': צריך לחזור ולבדוק. אם לא בדק, יל"ד אם חייב לבדוק אחרי פסח, ע"פ המבואר לעיל סימן תל"ה סעיף א' דמי שלא בדק קודם פסח, יבדוק לאחר פסח, או דילמא כיון שכאן כבר בדק וכעת זה רק ספק אם נכנס חוץ, לכן עכ"פ לאחר פסח פטור מלבדוק שוב.

סימן תל"ט סעיף א' ברמ"א: מיהו אם הכיכר קטן שיכול העכבר לאכול, תלינן להקל שאכלו ואינו צריך לבדוק. יש לדון אם הרמ"א מיקל דוקא באופן שדיבר עליו השו"ע, דהיינו בתשעה ציבורין מצה ואחד חמץ, או דילמא דאף בתשעה

שלא יחפש שום מחט, האם יהני ויהיה מותר לו לחפש בלי מרא וחצינא, שהרי שלוחי מצוה אינם ניוזקים.

רפאל בן לולו - נוה יעקב

סימן תל"ד

הערות קצרות בסימן תל"ד

סימן תל"ד סעיף ב' ברמ"א: ואין לבטל ביום אלא לאחר ששרף החמץ כדי לקיים מצות שריפה בחמץ שלו. אם יש לו למשל עשר כזיתים של חמץ, האם יכול לאחר ששרף כזית אחד לבטל, כי כבר קיים מצות שריפה, או שהמצות שריפה מתקיימת רק בכזית אחרון. וגם לגבי כזית אחרון יש להסתפק האם המצוה בכל הכזית, או רק באותו פיזור שעל ידו זה נהיה לקצת פחות מכזית.

סימן תל"ד סעיף ב' ברמ"א: ואין לבטל ביום אלא לאחר ששרף החמץ. צ"ב אם שרף מה צריך לבטל, הרי מוכח ממעשיו בהדיא שאינו מעוניין בחמץ, ובפרט לדיועות שסגי בביטול בלב (עיי' בה"ל סימן תל"ו ד"ה בלבו), וגם לסוברים דבעי ביטול בפה, כאן שיש מעשה המוכיח ששרף החמץ אולי ג"כ יהני. ואולי אין הכי נמי, רק נהגו תמיד לבטל, כי יש שנים שאין לו מה לשרוף, או אם עף חמץ מועט דלמא לא רוצה לבטל חמץ מרובה, לכן תמיד נהגו בכך, אבל אין הכי נמי כששרף חמץ למשל בשווי מאה ש"ח, דאי מוכח שמבטל כל חמץ מועט שיש ברשותו. ויש לעיין כשכל שנה נוהג לבטל, ושנה אחת שכת, אם חשיב ג"כ ביטול, כי יש אומדנא ברורה שאם היה זוכר היה מבטל. ואולי תלוי אם ביטול מטעם הפקר, שאז צריך ממש להפקיר, או שיה מטעם שלא מחשיב החמץ, ואז אומדנא ג"כ תעורר.

סימן תל"ד סעיף ב': שמשתגיע שעה שישית נאסר ואין בידו לבטלו. לכאורה למה שלא יבטל כדי לצאת י"ח עכ"פ מדאורייתא, שהרי מדאורייתא רק משעה שביעית נאסר בהנאה, ויתכן דמוכח מכאן דדעת השו"ע דכיון דנאסר מדרבנן בהנאה, ממילא גם מדאורייתא לא יכול לבטל, וכעין הא דיש סוברים דקנין דרבנן מהני לדאורייתא.

מ"ב סימן תל"ד ס"ק י"ב: ואם כן צריך לשרוף קודם שעה שישית, ואחר כך יבטלנו ג"כ תיכף קודם שיתחיל שעה שישית. משמע שבלי הבעיה של לקיים מצות שריפה בחמץ שלו ורק אח"כ לבטל, אין בעיה להשאיר חמץ גם בשעה שישית ולשרפו לפני סוף שעה שישית, שאז כבר אסור מהתורה להשהותו מדין תשבייתו. ויתכן שמדין תשבייתו יכול להשאירו לתחילת שעה שביעית ואז לשרפו, ונחשב שקיים תשבייתו. ועיין בשעה"צ (סימן תמ"ג ס"ק ב') שיש סוברים שיש בל יראה משש שעות ומעלה, ולדבריהם ודאי שצריך לשרוף קודם שעה שביעית, שלא יהיה אפילו רגע אחד בשעה שביעית שיהיה לו חמץ.

סימן תל"ד סעיף ב': טוב לחזור ולבטלו פעם אחרת ביום י"ד סוף שעה חמישית. האם יוכל בליל י"ד לגלות דעתו ולומר שכל חמץ שישאר לו בסוף שעה חמישית, דחזיתיה ודלא חזיתיה וכו', הרי הוא מבטלו, או דבעי לומר כן דוקא ביום בשעה שמבטל החמץ ממש, ולא לגלות דעתו על אחר זמן. וכן יש לדון אם מהני לגלות דעתו לעולם שבכל ערב פסח בכל ימי חייו, הרי הוא מבטל כל חמץ שיש לו, ובכך יפתור בעיות של מקרה שישכח מלבטל.

סימן תל"ד סעיף ג': בביטול היום יאמר דחזיתיה ודלא חזיתיה. צ"ב למה צריך להזכיר ודלא חזיתיה, הרי את מה שלא ראה כבר ביטל אתמול. וי"ל דחיישין שמא נאבד לו מהחמץ ששייר אתמול, והוא לא היה אתמול בשעת הביטול בכלל דלא חזיתיה, כי אז עדיין לא נאבד לו, ולכן חוזר לומר ודלא חזיתיה. א"נ דאם יאמר רק דחזיתיה, יהיה משמע שדלא חזיתיה כן מעוניין בו, לכן חוזר לומר גם דלא חזיתיה.

רפאל בן לולו - נוה יעקב

סימן תל"ה

הערות קצרות בסימן תל"ה

מ"ב סימן תל"ה ס"ק א' מבואר שלאחר שעה שישית לא יבטל החמץ. ויש להעיר שהרי מבואר בסימן תל"ד ס"ק ו' שאף שיש לו חמץ בבית, אינו עובר כל זמן שלא נודע לו. וא"כ מה שאמרנו בגמ' ג' דברים אינם ברשותו של אדם ועשאו הכתוב כאילו ברשותו, ואחד מהם חמץ בפסח, זה רק אחרי שנודע לו, דקודם לכן אינו עובר (דמשמע מהמשנ"ב שאינו עובר כלל איסור, ולא שהוא נאנס), ומעתה למה שלא יבטל קודם שנודע לו, ויהני הביטול, דאכתי לא עשאו הכתוב כאילו ברשותו. וצ"ל דגם כשלא נודע לו עשאו כאילו ברשותו, ואעפ"כ אינו עובר רק כשנודע לו, ועיין.

מ"ב סימן תל"ה ס"ק ה': לא יברך, כיון שמתור להשהותו, ואף באכילה אינו אסור אלא משום קנסא וכו', ואינו בודק אלא להבדיל בין חמץ זה לחמץ המותר, לכן לא יברך. צ"ב דסו"ס רבנן חייבוהו לבדוק, וזו מצוה דרבנן, ולמה לא יברך. ונראה כיון דנוסח הברכה "על ביעור חמץ", וכאן אינו מבער, לכן לא מברך, ולתקן נוסח ברכה מיוחד לא תיקנו (כעין זה עיין בסימן תל"ו ס"ק ד' דבבדוק תוך ל' יום אינו מברך, כי הנוסח על ביעור חמץ, וכאן לא מתכוון לבערו, אלא להשתמש בו). אך יותר נראה, דכיון דזה לא מצוה בעצם, רק כדי להבדיל בין חמץ האסור לחמץ המותר, לא תיקנו על כזה סוג מצוה ברכה, וכעין הא דאמרו בחולין (דף ק) לגבי מים אחרונים, שאף שזה תקנת חכמים, מ"מ כיון שזה רק מפני הסכנה, לכן לא מברכים על זה.

מ"ב סימן תל"ה ס"ק ה': ואם כבר בדק וביטל כדינו קודם פסח ומצא חמץ בפסח, יש דיעות בין האחרונים אם צריך לברך וכו', וספק ברכות להקל. כדי לצאת ידי הספק, לכאורה יש עצה שיתקין בברכה שמברך בליל בדיקת חמץ גם על החמץ שימצא בפסח, ויש לדון אם אכן זה מהני. עוד יש לדון, אם שלח שליח בערב פסח לברך ולבדוק החמץ, ובפסח מצא בעצמו חמץ, האם בזה

מ"ב סימן תמ"ד ס"ק ח': והוא הדין דיכול לקיים התבשיל, אך יש נ"מ דזה אינו מותר רק קודם שעה עשירית. ולענין לאכול לאחר שעה עשירית פחות מכביצה עיין בחזו"ע. ולענין שיעור סעודת שבת ע"ש ש"ע סימן רצ"א (סעיף א') דהוא בכביצה, ובמשנ"ב שם (ס"ק ב') ש"א בכזית, וא"כ לשיטת אלו דסגי בכזית יוכל לאכול תבשיל לאחר שעה עשירית, ויאכל פחות מכביצה.

מ"ב סימן תמ"ד ס"ק י': ואינו צריך לבטל בערב שבת בשעת ביעורו וכו'. צ"ב למה לא אמרין דיבטל גם בע"ש, אטו שאר שנים שהביטול הוא מיד לאחר השריפה, וכמו שלגבי עצם הביעור כתב השו"ע בסעיף זה לעשותו קודם חצות שלא יבוא לטעות בשאר שנים, כן נמי לגבי הביטול, שיבטל לאחר השריפה אטו שאר שנים שלא יטעה שא"צ לבטל. ויש ליישב, שהחשש שיבער בשאר שנים לאחר חצות הוא חשש באיסור דאורייתא, ולכן חשש השו"ע אטו שאר שנים, משא"כ החשש שלא יבטל הוא חשש באיסור דרבנן, ולכן לא חששו אטו שאר שנים. עוד י"ל דבלא"ה לא יוכל לבטל באותו נוסח שמבטל כל שנה, שהרי ביום לאחר השריפה הנוסח הוא דחזיתיה ודלא חזיתיה, וכעת לא יוכל לומר כן.

מ"ב סימן תמ"ד ס"ק ט"ו: ואותן פיזורין דקים וקינוח הקערות א"צ להוציאן מרשותו, דנדרסין ברגלים ומתבערים מאליהן. נראה לבאר דאף דעדיין לא דרסו עליהם ברגלים, מ"מ כיון שעומד לכן חשיב כבר כמבוער, וכיון שבין כך אין בזה כזית לא גורו בזה. ועדיין יש לברר.

מ"ב סימן תמ"ד ס"ק כ"א: אף שכבר עברו ארבע שעות ועומד בשעה תמישית, יטלטלו ויתנו להם. כונתו, דהיה ה"א שכיון שנאסר באכילה בשעה תמישית אין לטלטלו, דהוי מוקצה, קמ"ל שמוותר, והסיבה שמוותר, כיון שעדיין מותר בהנאה. אך צ"ע דגם בשעה תמישית יש לאוסרו מטעם נולד, דעד עכשיו היה ראוי לישראל, וכעת רק לבהמה או לגוי, ועיין משנ"ב סימן תצ"ה ס"ק י"ז דזה נחשב נולד. וצ"ל כיון שראוי לגויים לא חשיב נולד, ורק כשלא ראוי כלל לאדם רק לבהמה, לכן נחשב נולד.

מ"ב סימן תמ"ד ס"ק כ"א: ואם נשתהה עד שעה שישיית דאז אסור בהנאה ואסור בטלטול וכו'. יש פתרון בלא לטלטל החמץ, לקחת חומר שפוגם, כגון אקונומיקה, ולשפוך על החמץ, רק יש לדעת אם אקונומיקה זה מוקצה בשבת.

מ"ב סימן תמ"ד ס"ק כ"ג: ולסעודת ברית מילה משמע דלא מיקרי מצוה לענין זה לבטל מצות ביעור. ובס"ק כ"ד כתב בשם האחרונים שסעודה שעושים בשעת כתיבת התנאים מקרי סעודת מצוה. ומבואר בזה שסעודה שעושים היום בשעת הוורט יותר חשובה מסעודת ברית מילה (וכן מבואר בהלכות חול המועד, שסעודת ברית מותר לעשות, כמבואר בסימן תקמ"ו סעיף ד', ואילו סעודה שבשעת כתיבת התנאים, דעת הט"ז לאסור, וכמבואר שם במשנ"ב ס"ק ב').

מ"ב סימן תמ"ד ס"ק כ"ט: אבל אי קאי בשעה שישיית, על כרחך יחזור לבער, שהרי אז אינו ברשותו לבטל. מי שכבר עשרות שנים מבטל החמץ כל ערב פסח, ובשנה זו שחט, למה לא נאמר דיש כאן אומדנא דמוכח שרוצה לבטל, וא"כ הוי כאילו ביטל ולא יצטרך לחזור ולבער (ובשלמא אם נאמר שביטול מטעם הפקר, מובן דצריך ממש להפקיע, אך אם נאמר שאינו מטעם הפקר, לכא"ו סגי באומדנא דמוכח).

מ"ב סימן תמ"ד ס"ק ל"ג: כיון שכבר החזיק בדרך לא הטריחוהו חכמים לחזור כשהחמץ הוא פחות מכביצה. יש לדעת מה הגדר של החזיק בדרך. ובהלכות עירובי תחומין סימן ת"י (סעיף ב') כתב השו"ע שאפילו ירד מן העלייה ועדיין לא יצא מפתח החצר, נחשב להחזיק בדרך. ויש לדעת אם הוא הדין בעניינינו.

רפאל בן לולו - נוה יעקב

סימן תמ"ה

הערות קצרות בסימן תמ"ה

מ"ב סימן תמ"ה ס"ק א': שורפו עד שנעשה פחמים. זה דוקא כששורף לאחר זמן איסורו, אבל כששורף קודם זמן איסורו סגי שיפסל מאכילת כלב, כמבואר לעיל בשו"ע סימן תמ"ב (סעיף ט'), וע"ש במשנ"ב (ס"ק מ' ושעה צ"ב ס"ק ט"ו).

מ"ב סימן תמ"ה ס"ק ה': אכן אם משליכו לבית הכסא הרי הוא כמבוער מן העולם לגמרי וכו', ובלבד שלא ישליכנו שם לפני חזיר, שאסור להאכיל לבהמה וכו'. צ"ב כיון דראוי לחזור, מדוע נחשב כמבוער מן העולם, הרי עדיין ראוי לחזיר, ובעי שיפסל מאכילת כלב (ואולי צריך שמי"מ יהיה ראוי לאדם לתנו לפני כלב, אבל כיון שהניח בבית הכסא, אף אחד לא יקחנו ויביאנו לפני חזיר, אך עדיין צ"ב דיכול להביא את החזיר לשם שיאכל, וצ"ב).

במ"ב סימן תמ"ה ס"ק ו' ה' הוזכר מנהג העולם לגבי מצא חמץ בפסח מה יעשה. ידוע דהש"ך כתב שלא שייך מנהג בדבר לא מצוי, ומזה שנוכר כאן מנהג לגבי מצא חמץ בפסח, מבואר שזה היה דבר מצוי.

מ"ב סימן תמ"ה ס"ק ז': ומהר"ל כתב טעם אחר דנכון יותר לשרוף ביום, כדי שמתוך זה יזכור לבטל ביטול שני שמבטלין ביום. לטעם זה של מהר"ל, בערב פסח שחל בשבת, אין טעם לשרוף ביום שיש, אלא יכול לשרוף בליל שישי לאחר שבדק החמץ, שהרי בשנה זו בלא"ה לא מבטל החמץ לאחר ששורפו, וכמבואר לעיל בסימן תמ"ד (סעיף ב') ברמ"א, והרי כל מה שהשריפה ביום זה כדי לזכור הביטול, וכאן לא מבטל בשעת השריפה, לכן יכול לשרוף כבר בליל שישי. אולם לטעם דדמיא לשריפת נותר שזה ביום, א"כ גם בשנה זו יש לשרוף ביום. עוד יש לדון במי שלא מתאפשר לו לשרוף החמץ בערב פסח, ויכול לשורפו ביום י"ג או בליל י"ד, מתי עדיף. ונראה דלטעם הרמ"א דבעי לשרוף ביום דומיא דנותר, ישרוף ביום י"ג, ולטעם דמהר"ל דמבטל אחרי השריפה, כאן שבלא"ה לא מבטל אחרי השריפה, יכול אף לשרוף בלילה. אולם נראה דלכ"ע ישרוף בליל י"ד אחרי הבדיקה, ע"פ המבואר לעיל (סימן תל"ב ס"ק ג') דברכת על ביעור חמץ הולכת גם על השריפה, ואם ישרוף ביום י"ג זה

יהיה בלי ברכה, לכן ישרוף בליל י"ד לאחר הבדיקה, ואז ברכת הבדיקה תהיה גם על השריפה.

מ"ב סימן תמ"ה ס"ק י': דכיון שהוא מחזור עליו לשורפו לא חיישינן שמא ישכח ויאכלנו, עכ"ל. אבל כשדוחפו בקנה להוציאו מרשותו, שבוה דיבר השו"ע, חיישינן שיאכלנו. ומבואר בזה דבר חידוש, שדוקא כשמחזור "לשורפו" אין חשש שיאכלנו, אבל כשמחזור "להוציאו מרשותו" אף שכוונתו ג"כ לסלק חמץ זה מעליו, מ"מ חיישינן שישכח ויאכלנו.

מ"ב סימן תמ"ה ס"ק ו': והמנהג לשורפו, דחוששין לדעת הפוסקים וכו', וכל שכן במצא חמץ לאחר שש או בפסח גופא, דבדאי יש לנהוג לכתחילה לבערו ע"י שריפת דוקא. יש לעיין במצא חמץ בתוך פסח, ויכול מיד להשליך לשרותים, ומאיך יכול לשרוף, אבל יקח יותר זמן עד שידליק המדורה וישרף החמץ, האם בשביל המנהג לכתחילה לשרוף, ישרוף אע"פ ששוהה קצת יותר, ד"ל דכל שמחזור לשורפו אין עובר, אך מצד שני יכול לבערו מהר ע"י השלכה לשרותים, ומה עדיף.

רפאל בן לולו - נוה יעקב

זה וזה גורם

מ"ב סימן תמ"ה ס"ק י"ב: "דגורם העצים של איסור ניכר יותר ונראה שבחן לעינים, וכמו חד גורם הוא". יעו"ש דפליגי על המ"א וס"ל דתנור משו"ה ל"ה זו"ז גורם, וצ"ע דס"ל תמ"ב ס"ק כ"ה כתב המ"ב "דכל זו"ז גורם להעמיד הרי זה מותר אם אין בכח האיסור בלבד להעמיד", ולהיכן נעלם כלל זה מפני הנראה לעינים.

ויאל שרגא הלוי בירנבוים - אשדוד

סימן תנ"א

הערות קצרות בסימן תנ"א

סימן תנ"א סעיף א': אבל היסק שייסקם באש אינו מועיל להם וכו', דחיישינן דילמא חייס עליהו שמא פקעי. לכאורה יש עיצה שבעל הכלי יתן אותו לאחר ללבנו, והאחר שאינו בעל הכלי לא יחמם, ויעשה ליבון טוב. ואולי גם על כלי לא שלו אדם חס שלא יפקע. אך יש עיצה שבעל הכלי יעשה קנין ויתחייב לאותו אחר סכום כסף אם יפקע הכלי, וכך יהיה לו ענין שיפקע וודאי לא יבוא לחוס עליו, ויש לברר.

סימן תנ"א סעיף ג': וצריך ליבון במקום השומות. מבואר ברמ"א בסעיף הבא, ובמשנ"ב שם ס"ק ל"ג, דליבון זה סגי שיהיה ליבון קל.

מ"ב סימן תנ"א ס"ק א': וה"ה קערות שתשמישן ע"י עירוי וכלי שני ג"כ דינא הכי [שצריך לטפשפן ולהצניען קודם פסח], יש דבדרי המשנ"ב כאן חידוש, שהרי הלקן (ס"ק י"א) כתב שבדיעבד אם נשתמש בפסח בכלי שני, ולא נאסר האוכל במקום הפסד מרובה ומניעת שמחת יו"ט, וא"כ היה אפשר לומר שכל החומרא להצניע זה רק דבבר שאם יבשל בו איסור, אבל אם בדיעבד מותר אין לגזור שצניע, קמ"ל שכן צריך להצניע.

מ"ב סימן תנ"א ס"ק ג': ואם הם כלי חרס צריך שבירה מספק. צ"ב למה צריכין שבירה, ולא אמרין דלא מחזיקין איסורא. ואולי כיון דדרך להשתמש בכלי שבבית זה מוציא מהחזקה, ואמרין דמסתמא נשתמש בהם גוי.

מ"ב סימן תנ"א ס"ק ו': ואם לא שפשפן קודם פסח, משפשפן תוך הפסח. לכאורה נראה דבזמנינו שעושים מכירה לגוי בער"פ, עדיף שלא ישפשף בתוך הפסח, כדי שלא יתעסק כלל עם החמץ, ויסמוך על המכירה, דבלא"ה חמץ זה לא חשוב בעיניו, ואין חשש שלא מבטלו אלא מכרו בלב שלם.

מ"ב סימן תנ"א ס"ק ז': יש נוהגין לסדר כלי בדיל של חמץ וכו', מ"מ כיון שאינן בני יומן מבליעת החמץ בשעה שנסדרין אותן. צ"ב למה תלה את דין בן יומו לשעה שנסדרין, היה צריך לומר שאינן בני יומן בשעה שנכנס חג הפסח (היינו בחצות בער"פ) שאז מתחיל איסור חמץ. ואולי דיבר בלשון זו כי הרגילות היתה לסדרם סמוך לזמן איסור חמץ.

מ"ב סימן תנ"א ס"ק ז': יש נוהגין לסדר כלי בדיל של חמץ בתוך הבית בגובה הכותל וכו', ואע"פ שכל דבר שגורו עליו חכמים מחמת חשש שמא ישכח וישתמש בו, לא חילקו בגורמם ואסרו אפילו הגביה אותו הדבר עשר קומות, כמו שנתבאר בסימן רע"ה וכו'. לכאורה כאן אינו דומה ללקרוא לאור הנר שאסור אע"פ שהגביהו, משום שכאן העיקר להניח במקום שלא רגיל, כדי שלא יבוא להשתמש, והרי במקום גבוה ג"כ אינו נחשב מקום שרגיל, דאין דרכו לעלות בסולם לשם, וא"כ יש להתיר בשופי אף אם הכלים בני יומן, וצ"ב.

מ"ב סימן תנ"א ס"ק ח': ואע"פ שאסכלא כשצולין על גבה טשין אותה באליה או מושחין פניה בשומן, אין רטיבות מעט זה מצילה מהיות האש שולט בה לגמרי, ואינו דומה למחבת המבואר לקמן בסעיף י"א, עכ"ל. הא דכתב המשנ"ב שאינו דומה לדין מחבת, זה מובן, דיתכן דבמחבת יש יותר רטיבות, לכן אין סתירה מדברי השו"ע בסעיף י"א. אולם צ"ע מדברי המשנ"ב שם (ס"ק ס"ג) שכתב, אפילו אם נשרף ונדבק לדופן המחבת עדיין יש לחלוחית משקה שם, עכ"ל. ואם באופן שנסרף ונדבק מספיק מעט החלוחית שקיימת, מעתה כל שכן באסכלא שטח אותה באליה או בשומן, ולא נשרף ולא נדבק, שודאי יש שם יותר מבחלוחית ולא יצטרך ליבון, וצ"ב.

מ"ב סימן תנ"א ס"ק ט"א: לילך בעצמם, שמצוה בו יותר מבשלוחו. מבואר שאף על השגחה איך נטחן הקמח, שייך מצוה בו יותר מבשלוחו. ואף שאין זה המצוה עצמה, אלא השגחה על ההכשר מצוה שיעשה כדי, ג"כ שייך בזה ענין של מצוה בו יותר מבשלוחו, ואולי זה לשון מושאלת, וכאן העיקר שהמציאות היא שמשגיח בעצמו ולכן ילך בעצמו.

רפאל בן לולו - נוה יעקב

סימן תנ"ב

ליל שישי

סימן תנ"ב סעיף א' ברמ"א: דהיינו בליל חמישי. מבואר שמה שאנו קוראים היום ליל שישי, נקרא בלשון הפוסקים ליל חמישי. ועיין באר היטב (ס"ק ד') שהעתיק מהבית יוסף, לכן ישאבו בליל ה' השייכת ליום ו'.

רפאל בן לולו - נוה יעקב

סימן תנ"ג

הערות קצרות בסימן תנ"ג

בשו"ע סימן תנ"ג סעיף א' התייר קטניות ואורז, והרמ"א אסר, וכתב הרמ"א, מיהו פשוט דאין אוסרים בדיעבד אם נפלו בתוך תוך התבשיל, ע"כ. מעשה שהיה באחד שנוהג לא לאכול קטניות שהלק להתארח אצל מי שאוכל קטניות, ונוהר להכין לו אוכל ללא קטניות, וכשבאו לאכול שמו לב שהשמן היה מסוג של קטניות, ונשאלה השאלה מה לעשות. נראה לדמות זה לדברי הרמ"א שנתייר בדיעבד אם נפלו, וכאן שהשתדלו להכין ללא קטניות, אלא ששגגו בזה, יש להתיר לאכול, דהוי כנפלו.

מ"ב סימן תנ"ג ס"ק ז': וכתב החתם סופר, דאפילו במקום שיש להתיר [לאכול קטניות], מכל מקום יחלטנו לכתחילה ברותחין, דכל מה דאפשר לתקן מתקנינו, וכן כתב הח"י אדם, ע"כ. מבואר שכעין הדין יש באיסורים של הקל הקל תחילה, כן נמי במנהג יש להשתדל לחסוך בלבעור על המנהג, ולא אמרין שכיון שהותר הותר.

רפאל בן לולו - נוה יעקב

סימן תנ"ד

הערות קצרות בסימן תנ"ד

סימן תנ"ד סעיף א': ויוצא במצה מסולת נקיה ביותר, ואין אומרים אין זה לחם עוני, ע"כ. האם זה בדיעבד, אבל לכתחילה עדיף שלא תהיה נקיה ביותר, או שעכ"פ יש בזה הידור שלא תהיה נקיה ביותר, או לא.

מ"ב סימן תנ"ד ס"ק י': שהרי כבר נתיאש הנגזל ממנה קודם שבא לידו. אמנם דעת השו"ע (ח"מ סימן שס"ב סעיף ג') שאף אם נתיאש הבעלים לאחר שבא לידו של הקונה, ג"כ מהני, וקנה ביאוש ושינוי רשות.

רפאל בן לולו - נוה יעקב

סימן תנ"ה

הערות קצרות בסימן תנ"ה

סימן תנ"ה רמ"א סעיף א': גם אסור לשאוב מים על ידי אינו יהודי למצות של מצוה [ובמשנ"ב ס"ק כ"א כתב שזה רק לכתחילה], ע"כ. לפ"ז יש להשתדל שלא לבנות ביהכ"ס על ידי גויים, וזה אף יותר חמור, דשאיבת מים זה רק מכשייר מצוה, אבל בניית ביהכ"ס זה בעצמו מצוה. ולפ"ז לא יניח תפילין לכתחילה לזקן ע"י עובד זר שהוא גוי.

סימן תנ"ה סעיף א' ברמ"א: כשחל פסח באחד בשבת יש לשאוב המים אור ל"ג, דהיינו בליל חמישי. כונת הרמ"א לליל שישי, והרמ"א קורא לליל שישי - ליל חמישי.

במ"ב סימן תנ"ה ס"ק ב' מבואר ב' טעמים לענין מים שלנו, ע"ש. ונ"מ כשואב המים בשאר השנה כדי לאפות בהם מצות לפסח, דלטעם שהחמה מהלכת בשיפולי הרקיע א"צ מים שלנו, כי רק בימי ניסן החמה מהלכת בשיפולי הרקיע, אבל לטעם שהחמה מחממת המעינות לרקיע, א"כ בכל השנה שייך טעם זה, ולכן תמיד צריך מים שלנו.

מ"ב סימן תנ"ה ס"ק כ"א: וגם אסור לשאוב, דמכשייר מצוה הוא, והוא רק לכתחילה. מבואר ששייך לשון איסור על דבר שהוא רק לכתחילה, שהרי הרמ"א כתב לשון איסור, והמשנ"ב מבאר שהכונה שזה אסור לכתחילה, וא"י מעיקר הדין.

רפאל בן לולו - נוה יעקב

סימן תנ"ט

הערות קצרות בסימן תנ"ט

סימן תנ"ט סעיף א': אין לשיך במקום השמש וכו'. צ"ב למה את סעיף ה' לא הכניס השו"ע בסעיף א', או בסעיף שלאחריו, שהרי זה ממש המשך לסעיף א' לענין מי שבדיעבד לש המצה במקום השמש.

סימן תנ"ט סעיף א' ברמ"א: וכן יש ליהדר מלהוליק המצות לתנור תחת הרקיע מגולה. נראה שדרך מועט שרי אף שיש שמש, שהרי לא מספיק כלל להתחמם, ולא גרע מפי התנור, שאע"פ שחם שם, כיון שלא שוהה אלא מיד מכניס ליכא חשש.

רפאל בן לולו - נוה יעקב

סימן ת"ס

אין עושין סריקין המצויירין

סימן ת"ס סעיף ד': אין עושין סריקין המצויירין, ובמשנ"ב ס"ק י"ג שבדיעבד מותרין באכילה ויוצא בה ידי חובתו. משמע שאוכלה בליל פסח, וצ"ב דלכאורה

כשם שלא שוברים אותיות בחג, כן ה"ה נמי לשובר ציורים, וא"כ היאך אוכל ושובר הציורים דיו"ט. ואולי מדובר שעבר ועשה כן.

רפאל בן לולו - נוה יעקב

סימן תס"א

ספק חוטים נמשכין

בשעה"צ סימן תס"א ס"ק כ"ג הביא מש"כ הח"י דאם יש ספק חוטים נמשכים, אפי' רואים קרימת פנים אסור, והואו השעה"צ, והביא ראיות לכך ההקרימת פנים מוכיח בראיות שהמצא נאפתה.

והנה הוכחתו היא ממנחות שנאפו בבהמ"ק, ולעיל ס' ת"ס האריך בביה"ל האם פת עבה מותרת ועד כמה, והביא מש"כ אם אמרו בלחם הפנים בפת ומילה וכו', ולמעשה פסק המ"ב דבעינן לעיין בתוכה כשהיא עבה. והיינו משום דלא בקיאין באפייתה, ואין תגורנו כתגורים שבמקדש, ואין העיסה כמנחות, ואין זריזים ככהנים וכו'. הרי דלמרות שבמנחות עשו כן חיישין, ואף שאנו רואים שאפיה חיישין, וא"כ היאך פסיקא ליה להוכיח ממנחות לסמוך על קרימת פנים, דלא נצטרך לבדוק בפנים אם חוטים נמשכים, דאין אנו בקיאים כמותם ואין תגורנו כתגוריהם וכו', וצ"ע.

ויאל שרגא הלוי בירבובים - אשדוד

סימן תס"ב

לש במי פירות

שעה"צ סימן תס"ב ס"ק כ"ו: ויש מאחרונים שכתבו דטעם המחבר, משום דיש מקצת פוסקים שסוברים דאם לש במי פירות אינו חייב בחלה וכו', ועל כן ילוש פחות מכשיעור. טעם זה אינו מובן, דהא יכול ללוש כשיעור ולהפריש חלה מספק, ואם חייב חל הפרשה, ואם לא חל, ולמה צריך להפריש פחות מכשיעור. ואולי הטעם הוא משום הברכה, שאם יברך יש צד שזה ברכה לבטלה, ואם לא יברך נמצא שקיים הפרשת חלה בלי ברכה.

פאל בן לולו - נוה יעקב

סימן תס"ה

שק מלא קמח שנתלחלח מזיעת החומה

סימן תס"ה סעיף ג': שק מלא קמח שנתלחלח מזיעת החומה, מותר, ויש אוסרים. ללוש קמח במי מוגן, האם זה מחמץ, נראה דדמיה לזיעת החומה שדעת מרן בסתם להתיר. וגם לדעת היש אוסרים בזיעת החומה, תליא בטעמים שהובאו במשנ"ב (ס"ח ח'), ולטעם ב' שהאיסור הוא משום שהחומה מזיעה מכח המים שיש בה, אבל בזיעה של מתכות או אבנים או זכוכית שאין זה מכח מים שיש בה, כתב המשנ"ב להתיר, וא"כ גם במי מוגן יש להתיר.

רפאל בן לולו - נוה יעקב

סימן תס"ח

הערות קצרות בסימן תס"ח

מ"ב סימן תס"ח ס"ק ח': רוצה לומר כלי ישן שנתקלקל קצת או בגדיו שנקרעו קצת, רשאי לתקן ולתפרס לצורך יו"ט. יש לעיין אם זה דוקא כלי ישן שנתקלקל, אבל חדש לא, או שלא דוקא ישן, אלא העיקר שזה תיקון קצת, וגם אם זה חדש, ויש לעשות לו תיקון קל, כגון מכפלת קלה, ג"כ שרי.

מ"ב סימן תס"ח ס"ק א': שלא לעשות, היינו מנץ החמה ולמעלה. וכן מבואר להלן ס"ק ל' שהאיסור מנץ החמה. צ"ב טעם שהאיסור מלאכה הוא מחמת שמקריבים קרבן ביום זה (וזה הטעם העיקרי שכן נקט הבה"ל בתחילת הסימן הלהכה), הרי יש לאסור מעמוד השחר שמאז זה יום וראוי להקריבה (ועיין להלן סימן תע"א ס"ק י"ב לגבי אכילת מצה בערב פסח, שאסור מעמוד השחר). וגם אם נאמר שרק בדיעבד שרי להקריב מעלות השחר, אבל לתחילה צריך להנץ, כמו מילה שכשרה מעיקר הדין מעלות השחר, ומ"מ יש להקפיד למול רק מהנץ, א"כ גם לאוסרים מחצות, שיהיה אסור רק מחצי שעה שאחרי חצות, שהרי לתחילה לא מקריבים מחצות ממש פן יטעה. (ואכן יש לברר דין זה, דהרי את התמיד של שחר ודאי היו מקריבים לפני הנץ, כמבואר במסכת יומא ריש פ"ג, ולכאורה ה"ה שאר קרבנות שהיו מקריבים מיד אחר התמיד, או דלמא דלענין שאר קרבנות היה צריך להמתין עד הנץ).

מ"ב סימן תס"ח ס"ק כ"ד: אבל אם מצאו ת"ח אין צריך להפסיק, דת"ח יודע שזה תלוי במנהג וכו'. יש לעיין אם מצאו אדם שאינו ת"ח, אבל יודע בו שידוע שזה תלוי במנהג, האם שרי להמשיך בפניו לעשות כמנהגו, או שצריך להפסיק. וכן יל"ד באופן שלא יודע, אך הוא מודיע לו ורואה שמאמין לו ולא מקפיד, האם יוכל להמשיך לעשות בפניו, וכדן ת"ח.

מ"ב סימן תס"ח ס"ק א': ואפילו בזמן הזה דליכא קרבן, עדיין האיסור במקומו עומד. יש לעיין מה הטעם דהאיסור במקומו עומד, האם בגלל שאף שבטל הטעם לא בטלה התקנה, או משום מהרה יבנה המקדש ויחזור האיסור למקומו, וכעין הא דתיקון רבן יוחנן שיום הנץ כולו אסור משום מהרה יבנה המקדש.

מ"ב סימן תס"ח ס"ק ב': וגם אינו רואה סימן ברכה מאותה מלאכה. עיין במשנ"ב (סימן רנ"א ס"ק ב') לגבי העושה מלאכה בערב שבת מן המנחה ולמעלה שאינו רואה סימן ברכה, שכתב שאף שירויח במקום זה יפסיד במקום אחר (ויל"ע במלאכה שאין ממנה רווח כספי).

מ"ב סימן תס"ח ס"ק ו': כתבו האחרונים דפועל שאין לו מה יאכל מותר לעשות מלאכה להשתכר. יש להסתפק באופן שיש לו מה יאכל, ועושה מלאכה להשתכר על דעת שהכסף יהיה שייך למי שאין לו מה יאכל, אם שרי, ולכאורה נראה דשרי, ויש לדון אם צריך שיתנה מראש שהכסף שייך לאותו שאין לו מה יאכל, או שיכול להרויח הכסף לעצמו על דעת לגבות את"כ כסף זה לאותו שאין לו מה יאכל.

מ"ב סימן תס"ח ס"ק כ"ד: כתבו הפוסקים וכו' ומ"מ לתחילה לא יעשה כמנהגו אפילו בפני תלמיד חכם. מבואר שאע"פ שת"ח יודע שזה דבר התלוי במנהג, אפ"ה אין לעשות לתחילה בפניו שלא כמנהגו, וכנראה הטעם שאף על ת"ח זה משפיע קצת ריחוק כשעושים שלא כמנהגו.

מ"ב סימן תס"ח ס"ק א': מחצות ולמעלה, הטעם מפני שהוא זמן שחיטת הפסח, שכל אחד מישראל חייב בו וכו'. יש לברר אם יש חיוב חינוך לקטן לענין שלא יעשה מלאכה בערב פסח, שהרי הקטן אינו חייב בקרבן פסח, וא"כ אין טעם לאוסרו במלאכה, אך מאידך כשיגדל יתייב בקרבן פסח ויאסור במלאכה, וא"כ כבר מעכשיו יש ענין לחנוכו באיסור מלאכה. אך י"ל דמדובר בחיוב גם בקרבן פסח (ועיין תוס' קידושין מב. ד"ה איש, שהקטן נמנה על קרבן פסח), וממילא גם באיסור מלאכה.

מ"ב סימן תס"ח ס"ק ה': ונטילת צפרניים, אם שכח ליטול אותן קודם חצות, יש להקל אפילו ע"י עצמו. יש לעיין בהזיד ולא נטל צפרניו קודם חצות, האם שרינן ליה לאחר חצות, או דכל ההיתר דוקא בשכח. ולכאורה מדנקט המשנ"ב שכן, נשמע שבמזיד אסור, אך מאידך י"ל דאורחא דמילתא נקט, שלא עשה איסור אלא שכתב, אבל ה"ה שכתב, דזיל בתר סברא, דרוב הפוסקים מתיירין אף בחול המועד, וכמבואר בשעה"צ (ס"ק ז'), ולכן יש להקל עכ"פ בערב פסח.

מ"ב סימן תס"ח ס"ק ז': וכיבוס כליו הוא בכלל מלאכה גמורה ואסור. היינו דאסור אף לצורך יו"ט, וכפי שכתב בריש הס"ק. וצ"ב הרי מעשה הדיט לצורך המועד שרי. ואולי כיבוס של זמנם לא נחשב מעשה הדיט, ועכ"פ כיבוס של זמנינו במכונת כביסה, ודאי הוי מעשה הדיט ושרי. אך מאידך י"ל שהתוצאה של הכיבוס של זמנינו הוא כמעשה אומן, ויש לדון אם אזלינן במעשה אומן אחר המעשה, שהוא מעשה של אומן, או אחרי התוצאה, שיש כאן תוצאה של מעשה אומן, ולצ"ב גם במכונת כביסה הוי תוצאה של אומן.

מ"ב סימן תס"ח ס"ק י"ד: אם אין דעתו להשתקע בעיר הזאת בתמידות, אינו חל עליו חומר מקום זה מעיקר הדין. יש לדון בנעשה בנו בר מצוה במקום החדש, האם הוא צריך לנהוג כאנשי מקום זה כיון שלא היה מעולם במקום הקודם, או דילמא נהג נגד אחר אביו. ובפרט יש לדון אם גם נולד וגם נעשה בר מצוה במקום החדש.

מ"ב סימן תס"ח ס"ק ל"ב: ומכיון שהגיע חצות מחוייב להפסיק באמצע המלאכה. לכאורה לגבי תספורת, שיש בזה ענין של כבוד הבריות אם יפסיק באמצע, יהיה מותר לגמור. אך יש לדון בידוע שיצטרך להמשיך התספורת אחרי חצות, האם יהיה מותר לו להתחיל לפני חצות, או שאסור לו להתחיל, וצ"ע.

מ"ב סימן תס"ח ס"ק ל"ח: וכל זה כשרוצה להקזי לבריאיות, אבל משום סכנה כבר דשו בו רבים ושומר פתאים ה'. צ"ב אם דשו בו רבים, למה לא נסמוך על זה גם כשרוצה להקזי לבריאיות. אלא מוכח מכאן שלא סמכינן לתחילה על שומר פתאים ה', ועדיף ליהרהר, וכ"כ הריטב"א. או שנאמר שכל מה שדשו בו רבים זה רק במקום סכנה, ולא כשמקזי לבריאיות, דוחק, ופירוש א' נראה עיקר.

סימן תס"ח סעיף א': העושה מלאכה בערב פסח מחצות ולמעלה משמתין אותו, ואפילו לעשות בחינם אסור. יש להסתפק האם גם בעושה בחינם משמתין אותו, או שמשמתין רק בעושה בשכר, אבל בעושה בחינם, אף שגם זה אסור, על זה אין משמתין. וצ"ע.

מ"ב סימן תס"ח ס"ק א': ואפילו בזמן הזה דליכא קרבן אסור. יש לעיין בזמן שביט המקדש קיים, מי שלא היה מביא קרבן (כגון ערל וטמא), האם היה אסור במלאכה, כמו שהיום אנו לא מביאים קרבן ואע"פ אסורים במלאכה, או דילמא דדוקא היום שלא שייך כלל להקריב, אסור אטו זמן המקדש, אבל בזמן ביהמ"ק, רק מי שהיה מקריב ממש, היה נאסר במלאכה. וצ"ע.

מ"ב סימן תס"ח ס"ק כ"גף שהעובר על דברי סופרים חייב מיתה בידי שמים. משמע שזה נאמר על כל איסור דרבנן, שהעובר עליו חייב מיתה בידי שמים. וצ"ע מהגמ' בברכות (ד): שמבואר שלא בכל דוכתא אמרינן דהעובר על דברי סופרים חייב מיתה. ואולי יש לבאר הגמ' שם, דלא כל מקום נתבאר להדיא שחייב מיתה (ולכן הגמ' שם הוצרכה לבאר למה דוקא שם הוזכר להדיא שחייב מיתה, ושום דאיכא אונס שינה וכו'), אבל באמת בכל דברי סופרים הדין הוא שהעובר על דבריהם חייב מיתה.

מ"ב סימן תס"ח ס"ק כ"ג: אבל דבר שהוא אסור מצד הדין, אפילו איסור דרבנן, ח"ו לעבור מפני חשש איבה ומחלוקת, ומוטב לסבול על עצמו קטנות ולא לעבור על דברי סופרים, שהעובר על דברי סופרים חייב מיתה בימי שמים. בגמ' בברכות (ד): איתא: וכל העובר על דברי חכמים חייב מיתה, מאי שנא בכל דוכתא דלא קתני חייב מיתה, ומאי שנא הכא דקתני חייב מיתה, איבעית אימא משום דאיכא אונס שינה וכו', וצריך לומר שביאור הגמ' הוא, שבאמת בכל מקום העובר על דברי חכמים חייב מיתה, וכפי שהובא כאן במשנ"ב, רק הקושיא למה "קתני" דוקא לגבי ק"ש של ערבית שהעובר וישן לפני כן חייב מיתה, ועל זה תירצה הגמ' ב' תירוצים, וכל זה לבאר למה הדגישו לכתוב במפורש שחייב מיתה, אבל באמת בכל מקום חייב מיתה (ודלא כפי שהיה ניתן להבין שבכל מקום אין חיוב מיתה, ורק כאן לגבי ק"ש חייב מיתה בגלל ב' תירוצי הגמ').

רפאל בן לולו - נוה יעקב

סימן תס"ט

הערות קצרות בסימן תס"ט

מ"ב סימן תס"ט ס"ק ה': רוצה לומר לצלותו שלם, ראשו וכו' בערב פסח אחר חצות או בליל פסח. יש לעיין בחצי שעה שאחר חצות, שאז עדיין לא היו מקריבים קרבן פסח, האם מותר לצלות בזמן זה בשר, או דילמא כיון שמדאורייתא מותר להקריב בזמן זה, אסור לצלות בשר (ונדון כעין זה עיין לעיל סימן תנ"ח ס"ק ד' לגבי לאפות מצה בערב פסח אחר חצות, אם זה חצות בדיוק או חצי שעה אחרי חצות).

סימן תס"ט שם, יש לעיין בחל ערב פסח בשבת, האם מותר לצלות בשר ביום שישי אחר חצות, או דילמא דאסור אטו שאר שנים, ועיין בביאור הלכה ריש סימן תס"ח לגבי איסור מלאכה בערב פסח, דלטעם שזה משום קרבן שרי ביום ו' אחר חצות, ולא דיש לגזור אטו שאר שנים. אמנם ענין זה דלגזור אטו שאר שנים מובא לעיל בשו"ע סימן תמ"ד סעיף ב' לגבי לבער קודם חצות, ע"ש, ויל"ע.

מ"ב סימן תס"ט ס"ק ב': על שום בהמה וכו', היינו אפילו הוא קטן וגם אינו גדי וטלה דלא חזי לפסח וכו'. מה שכתב אפילו הוא "קטן", כוננו שהכבש עד גיל שמונה ימים, שאז פסול לפסח.

מ"ב סימן תס"ט ס"ק א': אסור לומר, היינו לתחילה, אבל בדיעבד אין לאסור הבהר באכילה. יש להסתפק האם כל האיסור לומר בשר זה לפסח, זה רק בפני אחרים, מפני ש"נראה" כאילו הקדישו לפסח, אבל בינו לבין עצמו, שידוע שלא מתכוין להקדישו לפסח, אין איסור. ולהלן בס"ק ב' לגבי כבש קטן או שאינו גדי וטלה, כתב שג"כ אסור, ד"יחשדוהו" שהקדישו לדמיו, ומשמע שכל הבעיה זה מצד אחרים, אבל בינו לבין עצמו דילמא אין בעיה. ועיין. ונראה פשוט שכל האיסור לומר בשר זה לפסח זה על בשר שלו, כיון שבידו להקדישו, ולכן נראה כאילו הקדישו, משא"כ על בשר של אחרים, אין בזה שום איסור.

רפאל בן לולו - נוה יעקב

סימן ת"ע

הערות קצרות בסימן ת"ע

מ"ב סימן ת"ע ס"ק א': הבכורות מתענין, זכר לנס שניצולו ממכת בכורות. צ"ב הרי הנס היה בליל פסח, ואי אפשר להתענות ביום טוב, וא"כ שיאחרו את התענית, ולמה להקדים, הרי אקדומי פורענותא לא מקדמינן, וצום שחל בשבת לא מקדמינן, אלא מאחרים את הצום לאחר שבת, וגם כאן שידחו את תענית בכורות לאחר פסח. ויש לומר כיון שזה מופלג הרבה זמן, לכן הקדימו ולא איחרו. ועוד, דתענית בכורות אינה נקראת פורענות, אלא להיפך, שהרי מתענין זכר לנס, ולכן אדרבה עדיף להקדים מאשר לאחר.

מ"ב סימן ת"ע ס"ק ב': ומ"מ לגדול הבית לא הצריכו להתענות אע"פ שגם בהם היתה המכה. צ"ב למה לא הצריכו להתענות, והרי אף לגבי נקבה בכורה יש דיעה בשו"ע שתתענה, ומדוע לגבי גדול הבית, שגם להם נעשה הנס במצרים, אין מתענה. ויש לבאר שגדול הבית אין זה משהו קבוע, ומשתנה מזמן לזמן, ולכן חז"ל לא הצריכו אותו להתענות כדי שיהיה דבר קבוע.

מ"ב סימן ת"ע ס"ק ב': וכן נראה דבאדם שהתענית קשה לו וכו' טוב יותר שיאכל רק מיני תרגימא. וכתב על זה בשעה"צ (ס"ק ו'): שיוצא ידי תענית, זה על פי שיטת רבנו יחיאל, מובא במרדכי, עיין שם. מבואר דלכתחילה יחוש לשיטה זו, ויצא יד"ח תענית על ידי שיאכל רק מיני תרגימא. לפ"ז ניתן ללמוד גם חומרא, שהאוכל בסיום מסכת בערב פסח רק מיני תרגימא, לא נחשב שפתח על ידי זה את התענית, ויצטרך להתענות אח"כ, ועל כן לתחילה יקפיד לאכול לחם (ולכאורה מוזנות ג"כ טוב) ולא מיני תרגימא. (ידוע לי שיש בזה כמה דיעות, האם דוקא מוזנות או אף פירות, לדעת האור לציון (ח"ג פ"ב תשובה א') דוקא מוזנות או רביעית יין, וזכור לי שדעת הגר"ז איערבך להקל בזה, ועיין חזו"ע שכמדומני הביא ג' דיעות בזה, והכריע שאף כזית פרי או ירק מהנ"ז).

מ"ב סימן ת"ע ס"ק י': המוהל והסנדק ואבי הבן יכולים לאכול אף בלי התרה, דיו"ט שלהם הוא, ואע"פ צ"כ צריכים לפרוע תענית אחר אחר הפסח. לכאורה הרי אחר הפסח עדיין זה חודש ניסן, ואין יתענו בו, ובשלמא לדעת השו"ע (סימן תכ"ט סעיף ב') דשרי ליחיד להתענות בחודש ניסן, מובן, אולם לדעת הרמ"א שאין להתענות בחודש ניסן, כיצד יתענה לאחר הפסח. ואולי לשון זה של לאחר הפסח הוא לאו דוקא, והכונה לאחר הפסח, היינו לאחר כל חודש ניסן. אי נמי כיון שזה השלמה לתענית בכורות שכן מתענים אותה בחודש ניסן, לכן גם את ההשלמה לתענית זו ניתן לעשות בחודש ניסן.

מ"ב סימן ת"ע ס"ק י"א: ונראה דאם חל ערב פסח בשבת, אין כדאי לדחות לגמרי סעודת שבת בשביל זה, רק שיהיה לאכול מעט, לצאת ידי סעודת מצוה בלבד. ועיין שעה"צ ס"ק י"ח. צ"ב, כיון דלא מיירי באופן שלא יוכל כלל לאכול מצה, אלא רק שלא יאכל אותה לתיאבון, וכמבואר בשו"ע, א"כ מדוע לא יקיים כעת מצוה בשבת, לאכול סעודת שבת כראוי, ולא רק מעט, ומה הסבירא שכדי לקיים מצוה בלילה בהזיהר, יקצר כעת מהוצאה של עונג שבת. ויש לומר כיון שמצות אכילת מצה בליל פסח דאורייתא, משא"כ סעודת שבת שזה רק דברי קבלה, מוקראת לשבת עונג, וכן שמצות אכילת פסח היא חביבה, שבאה רק פעם בשנה, לכן יש לזה עדיפות.

מ"ב סימן ת"ע ס"ק א': הבכורות מתענין, זכר לנס שניצולו ממכת בכורות. צ"ב, כיון שזה זכר לנס, שיעשו סעודת הודאה, ולמה מתענין, והיכן מצוינו שעושים זכר לנס ע"י תענית (יש לעיין לגבי תענית אסתר).

מ"ב סימן ת"ע סעיף ב': אם חל ערב פסח בשבת, יש אומרים שמתענין הבכורות בחמישי. יל"ע לדיעה זו שהתענית בחמישי, ולא התענה, האם יתענה בשישי, או כיון שלא התענה בחמישי שוב א"צ להתענות. ויש בס"ק י' לגבי

מוהל וסנדק ואבי הבן שלא התענו, שפורעין אחר פסח, וא"כ כ"ש כאן שזה עדיין קודם פסח, שיתענה ביום שיש.

מ"ב סימן ת"ע ס"ק ב': כתב מהר"ל דתענית ככורים צריך להשלים, דהוי תענית ציבור. יל"ע בזמנינו שנוהגים לפטור התענית בסיום מסכת, והוא לא פטר, האם הוי תענית ציבור וצריך להשלים, או כיון שהיום ס"ס הציבור לא מתענה, לא חשיב תענית ציבור, וא"צ להשלים.

מ"ב סימן ת"ע ס"ק ט': אכן אם התחילה פעם אחת להתענות עבורו, הוי נדר וצריך התרה. יש להסתפק האם הולך על כל הס"ק, בין על אב בכור שמתענה עבור עצמו וכן על מעוברת ומניקה ויולדת, או דאזיל רק על הרישא על אופן שהאב בכור, אבל מעוברת וכו' א"צ התרה, ואולי יש לחלק שמעוברת ומניקה צריכות התרה, ורק יולדת תוך ל' יום שכתב על זה המשנ"ב שאין לה להתענות עבורו ב"כל גזונו", א"צ התרה כלל.

שעה"צ סימן ת"ע סק"ו: ואפשר הדעתיק סתמא, משום מנהגי דאין אוכלין מצה עשירה כלל, אבל מ"מ הלא יכול להברותו בבוקר בלחם חמץ בזמן היתר חמץ, צ"ב, דנראה מדברי השעה"צ שסעודת הבראה זה רק בפת, ולכן תלה זה בזמן היתר חמץ שניתן לאכול לחם, אבל הרי ניתן להברות גם בבשר, כמבואר בשו"ע יו"ד סימן ש"ח סעיף ט', וא"כ יכול להברות כל היום, ומה זה קשור לזמן היתר אכילת חמץ, וצ"ב.

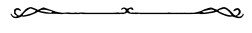
מ"ב סימן ת"ע ס"ק ז': שאינם מתענים כלל, דבתענית זה שאינו אלא מנהגא, כיון דנדחה ידחה. לדיעה זו נראה דגם ביארציט שחל בשבת, א"צ לצום אח"כ ביום א', דכיון דזה רק מנהגא, כיון דנדחה ידחה.

מ"ב סימן ת"ע ס"ק י': המוהל והסנדק ואבי הבן יכולים לאכול אף בלי התרה, דיו"ט שלהם הוא, ואעפ"כ צריכים לפרוע תענית אחר הפסח. לכאורה לפי זה כל שכן בזמנינו שמתענים בסעודת סיום מסכת, שצריך לפרוע לאחר הפסח, והרי לא נוהגים כן. ויש לבאר דדוקא במקומות שנהגו להתענות, מי שלא התענה אף מחמת סעודת מצוה, צריך לפרוע, אבל היום שכולם נהגו לפטור ע"י סעודת מצוה אין צריך לפרוע.

סימן ת"ע סעיף א': ויש מי שאומר שאפילו נקבה בכורה מתענה. וכתב הרמ"א: אין המנהג כן. וכתב המשנ"ב (ס"ד ד'): שהתורה לא נתנה קדושת בכורות לנקבה לשום דבר. צ"ב, דהרי לעיל בס"ק א' ביאר המשנ"ב טעם לתענית בכורות, וזכר לנס שניצולו ממכת בכורות, וכיון שגם הנקבות ניצולו, יש בכך זכר לנס שיתענו, ומה בכך שהתורה לא נתנה להם קדושת בכורות. (ואולי צ"ל שעושים זכר לנס דוקא דרך דבר של קדושה, ולא סתם לזכור).

מ"ב סימן ת"ע ס"ק י': ויש מקומות שנהגו הבכורים להקל ולאכול בסעודת מצוה וכו', ואף שהבכורים בעצמן לא למדו את המסכת, מ"מ כיון שאצל המסיים הוא סעודת מצוה, מצטרפין לסעודתו. והמנהג שמתקבצים להמסיים קודם שסיים, ומסיים לפניהם המסכת, ושומעים ומצטרפים עמו בסיומו, ואחר כך עושים סעודה. משמע מלשונו של המשנ"ב בתחילת דבריו, שאין צורך לשמוע את הסיום, אלא כל שאצל המסיים זה סעודת מצוה, מצטרפים לסעודתו. ואף שסבס"ק דבריו כתב ששומעים את הסיום, זה מצד המנהג שכן נהגו, אבל מעיקר הדין נראה שאין צורך בזה, אלא העיקר להצטרף לסעודתו של המסיים.

רפאל בן לולו - נוה יעקב

סימן תע"א

הערות קצרות בסימן תע"א

סימן תע"א סעיף א': ויין מעט לא ישתה משום דמסעד סעי'ד. יש לעיין בדין מיץ ענבים, אם שרי לשתות דלא סועד, או דאף הוא סועד. ואם נאמר שאסור משום דסועד, א"כ יהיה בו חומרא שאף הרבה מיץ ענבים יהיה אסור, ואף שיין שרי הרבה, זה מפני הטעם שכתב השו"ע שגורר תאות המאכל, אבל מיץ ענבים שאין בו אלכוהול, ולא שייך בו ענין זה שגורר תאות המאכל, לכן יהיה אסור לשתות אף הרבה.

מ"ב סימן תע"א ס"ק ג': ואין חילוק בין קטן לקטנה. דהיינו שגם קטנה שיש בה דעת להבין סיפור יציאת מצרים, אין להאכילה מצה בערב פסח. ומכאן מוכח דבליל הסדר יש מצוה של והגדת לבנך גם לבנות ולא רק לבנים. (אך יש לדחות, דלמא לבת הוי רק מדרבנן). ויש לעיין אם המצוה רק על האבא או גם על האמא.

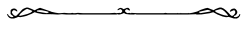
סימן תע"א סעיף א': ויין מעט לא ישתה משום דמסעד סעי'ד, אבל אם רצה לשתות יין הרבה שותה, מפני שכשהוא שותה הרבה גורר תאות המאכל. יש להסתפק לגבי מיץ ענבים, האם אמרינן שסועד. ואם נאמר שסועד, יהיה דינו יותר חמור מיין, כי אינו גורר תאות המאכל, ולכן יהיה אסור לשתות אפילו הרבה.

מ"ב סימן תע"א ס"ק ו': משום דמסעד סעי'ד, ומסתברא דבפחות מכוס או עכ"פ מרוב כוס לא סעי'ד ושרי. ולהלן בס"ק ז' כתב: יין הרבה וכו', ושתי כוסות של רביעית או רובן יש לחשוב להרבה ושרי, עכ"ל. ויוצא כאן דבר תמוה, אם ננקוט שרביעית זה 80 סמ"ק, יוצא ש 79- סמ"ק מותר לשתות, שהרי כתב בס"ק ו' שבפחות מכוס (והכונה לכוס של רביעית) שרי. ומצד שני 81 סמ"ק ג"כ מותר לשתות, שהרי כתב בס"ק ז' שרוב של שתי כוסות של רביעית נחשב להרבה ושרי, ושתי כוסות זה 160 סמ"ק, והרוב של זה הוא 81, ונמצא שכל האיסור הוא רק בשיעור מדוייק של רביעית, וזה תמוה. וצ"ע. עוד יש לדון בעירוב מים ביין, האם אמרינן דגם המים סועדים כיון שמעורבים עם היין, או דילמא שדנים רק את כמות היין אטו שיש בכוס.

סימן תע"א סעיף ב' ברמ"א: אבל מצה שיוצאין בה בלילה אסורים לאכול כל יום ארבעה עשר. וכתב במשנ"ב ס"ק י"א: אסורים לאכול, מדרבנן כדי שיהיה היכר לאכילתה בערב, עכ"ל. וכן מצינו לגבי תקיעת שופר, שלא לתקוע בערב ראש השנה, להפסיק בין תקיעות דרשות לתקיעות דמצוה, וזה ג"כ ענין

של היכר. אולם כאן לגבי מצה, האיסור הוא רק ביום ארבעה עשר מעמוד השחר, ולא בלילה, וכמבואר בס"ק י"ב, אולם שם לענין שופר, כתוב בפוסקים (כמדומני מטה אפרים) שהאיסור הוא גם בליל ערב ר"ה. וצ"ב.

רפאל בן לולו - נוה יעקב

סימן תע"ב

הערות קצרות בסימן תע"ב

סימן תע"ב סעיף א': שמצוה למהר ולאכול בשביל התינוקות שלא ישנו, משמע דמי שאין לו תינוקות אין מצוה למהר. (אולם יל"ע לגבי קידוש בליל שבת, שגם נזכר שם למהר, ושם לא מובא ענין התינוקות).

מ"ב סימן תע"ב ס"ק י"ד: דאף דהבן חייב בכבודו ובמוראו, וכ"ש אם הוא רבו, מ"מ צריך הסיבה, דמסתמא אב מחיל לבניה. ידוע דדעת השו"ע שכן צריך לקום לאביו אפילו מאה פעמים ביום, ויש שיעצו לבן לבקש על כך מחילה מאביו. אך י"ל דא"צ לבקש מחילה בפירוש, דמסתמא אב מחיל לבניה, וכמבואר כאן לענין הסיבה.

מ"ב סימן תע"ב ס"ק א': כדי לאכול מיד, לאו דוקא, והכונה כדי שיהיה אפשר לו להתחיל הסדר תיכף משתחשך ולא ישתהה. ויש לבאר דהא דנקט השו"ע "לאכול" ע"פ מה שביאר בשעה"צ ס"ק ב' דעיקר שאלת התינוק זה בשעת האוכל ממש, שרואה שאוכלין מצה, ושאוכלין בהסיבה, ושאוכלין מורה, ולכן הזכיר השו"ע את האוכל, שהעיקר למהר לאכול, כדי שאז ישאל התינוק.

מ"ב סימן תע"ב ס"ק ד': והקידוש צריך להיות בשעה הראויה למצה. יש להבין מדוע הקידוש צריך להיות בשעה הראויה למצה, אם נאמר שזה בגלל שאין קידוש אלא במקום סעודה, וא"כ צריך להיות בשעה הראויה לסעודה, הרי יש דיעה שבשעות רביעית מכוס היין סגי (ו"א שצריך רביעית נוספת מלבד רוב רביעית ששותה מהכוס), וא"כ יכול לעשות קידוש מבעוד יום ולשתות רביעית, ולצאת יו"ד קידוש, ואת הסעודה ואכילת המצה יעשה בלילה, וא"כ מה הענין שהקידוש יהיה בשעה הראויה למצה. וצ"ב.

מ"ב סימן תע"ב ס"ק ו': בכלים נאים, ואף על גב דבכלל השנה טוב למעט בזה משום זכר לחורבן. לפ"ז האם יש ענין לאכול בימי חול בכלים חד פעמיים שהם פחות חשובים, או שכל הענין דוקא שלא יהיה כלי נאה, אבל אם הוא כלי רגיל שרי אף לכתחילה, ואין ענין לדרת דרגה ולאכול בחד פעמי.

מ"ב סימן תע"ב ס"ק ט': אבל באמת איסורא נמי איכא להסב בפניו, דמורא רבו כמורא שמים. לפ"ז אין להסב גם בביהכ"ס, דהא השכינה שורה שם, והוי מורא שמים.

מ"ב סימן תע"ב ס"ק י"ח: ופמ"ג כתב שבאופן זה טוב שיטול ממנו רשות. משמע שבאופן רגיל, כשמסב על אותו שולחן עם רבו, אין ענין שיטול רשות מרבו שיוכל להסב, אלא לכתחילה יאכל בלי הסיבה. ויל"ע אם גם יש בזה פגם ליטול רשות מרבו, או שאין בכך כל בעיה.

מ"ב סימן תע"ב ס"ק י"ט: עבדים עברים חייבים בהסיבה, על כל פנים בכזית ראשון כשמשם. צ"ע דלעיל בריש הס"ק כתב שמשם מחויב גם בכזית דאפיקומן, ומדוע כאן כתב רק כזית ראשון.

מ"ב סימן תע"ב ס"ק י"ג: אבל תוך י"ב חודש על אביו ואמו או תוך שלושים על שאר קרובים, כיון שלא נהג שבעה לפני הרגל וכו'. זה קצת סותר, דפתח בתוך י"ב חודש או תוך ל' יום, וסיים דלא נהג שבעה קודם הרגל, משמע שנקבר בערב הרגל, וא"כ למה כתב שהוא תוך י"ב חודש או תוך ל' יום, היה לו לכתוב שעדיין הוא תוך שבעה. וצ"ל דלאו דוקא, אלא נקט הדין הכללי שלו אם נחשב אבל תוך י"ב חודש, ולשאר קרובים תוך ל', אף שכאן בלא"ה איירי בתוך שבעה (אמנם הרגל דחה לו את השבעה לאחר הרגל, ומ"מ נחשב תוך ל').

מ"ב סימן תע"ב ס"ק כ"ט: דבזמנינו שהיינו חלושים, אין חיוב למוזגו אפילו לכתחילה. ומ"מ ידוע שע"פ הקבלה יש ענין לטפס ג' טיפין של מים. ויש לדעת אם יש לעשות כן רק בכוס הקידוש, או בכלל הדין כוסות.

מ"ב סימן תע"ב ס"ק ל': כולו או רובו, היינו כולו לכתחילה ורובו בדיעבד. יש לברר האם הוא הדין לכל היכא דסגי ברוב דזה רק בדיעבד, כגון רוב דופן בסוכה, או מיעוט החוצץ לענין מקוה, או דהתם אף לכתחילה סגי ברוב, דכך דין התורה, ורק כאן לגבי כוס יין של מצוה יש סברא לכתחילה להצריך לשתות דוקא את כל הכוס.

מ"ב סימן תע"ב ס"ק ל"ד: ולכתחילה נכון לשתות רוב הרביעית בבת אחת. נראה דלמחמירי לשתות כולו (עיין לעיל ס"ק ל'), ה"ה דנכון להחמיר לשתות "כולו" בבת אחת. ויתכן דלמעשה לא כתב המשנ"ב לנהוג כך, כיון שזה שתי חומרות, גם לשתות כולו, וגם בבת אחת, לכן כתב דסגי ברוב בבת אחת.

מ"ב סימן תע"ב ס"ק ל"ה: מפני שמזיקו, רוצה לומר שמצטער בשתייתו וכואב בראשו מזה, ואין בכלל זה כשיפול למשכב מזה. וכתב בשעה"צ (ס"ק נ"ב) על הדין שכשיפול למשכב א"צ לשתות ד' כוסות. כן נראה לי פשוט, דאין זה דרך חירות. צ"ב, וכי כשמצטער בשתייתו וכואב ראשו זה דרך חירות, ואעפ"כ חזינן דחייב לשתות. ומבואר בזה דדרך הבני חורין להראות חירות גם כשקשה להם, וזה גורם לכאב ראש, ורק כשהוא גורם שיפול למשכב, או מוותרים על הדרך חירות.

מ"ב סימן תע"ב ס"ק מ"א: ונר ביתו עדיף מארבע כוסות, משום שלום בית. האם גם כשגר לבדו אמרינן דנר ביתו עדיף, או דבכה"ג יין לארבע כוסות עדיף.

סימן תע"ב סעיף י"ג: אפילו עני המתפרנס מן הצדקה, ימכור מלבושו, או ילוה, או ישכיר עצמו, בשביל יין לארבע כוסות. יש להסתפק אם זה דין דוקא בארבע כוסות ולא לענין מצה, או דילמא דכ"ש במצה שהיא דאורייתא שחייב למכור מלבושו וכו', וכאן קמ"ל דאף ארבע כוסות שהם דרבנן, ג"כ חייב למכור מלבושו וכו' משום פרסמו ניסא.

סימן תע"ב סעיף ח' בר"ל ד"ה על הסדר: עיין משנ"ב מש"כ בשם הפמ"ג דאפילו שתה בד' פעמים רק מכוס אחד לא יצא, ובאמת לא מסתברא כלל, וכי

ד' כלים בעינו, ד' פעמים בעינו. נלע"ד דאין כונת הפמ"ג דבעי ד' כלים, אבל צריך שירוקן כל היין שהיה בכוס וימוזג מחדש, ונראה דא"צ לרוקן לגמרי, אלא כל שנשאר מיעוט יין, וכעת כשמוסיף עוד יין יש רוב יין שהוסיף, שפיר דמי.

מ"ב סימן תע"ב ס"ק א': כדי לאכול מיד, לאו דוקא, והכונה כדי שיהיה אפשר לו להתחיל הסדר תיכף משתחשך ולא ישתהה. נראה לבאר בעוד אופן את דברי השו"ע, שכתב כדי לאכול מיד, כי מתחיל את ליל הסדר עם שתיית הכוס הראשונה מד' כוסות, ושתייה בכלל אכילה, ולכן נחשב שאוכל מיד בתחילת ליל הסדר.

מ"ב סימן תע"ב ס"ק ב': והוא הדין לענין תפילה, צריך לזרו עצמו לקרות קריאת שמע ולהתפלל וליכך תיכף לביתו. צ"ב מה שייך לזרו עצמו בק"ש ותפלה, הרי הוא תלוי בציבור, ואולי זה אזהרה לחון ולכלל הציבור לדאוג לכך שיהיה בזריות. או דהכונה שלא יאריך בתפילה ויתעכב לאחר שהציבור גמרו, אלא יגמור איתם יחד ויצא לביתו (ומצינו מקום נוסף שהזהיר המשנ"ב להזדרז בתפילה, והוא בהלכות שבת לגבי אמירת ויכולו (סימן רס"ח סעיף ז' בבה"ל ד"ה ומעומד), דלכתחילה טוב לאומרו בעשרה, ומטעם זה המתפלל בלחש ימחר לסיים תפילתו, כדי שיאמר ויכולו עם הקהל, ומקורו מהפמ"ג (שם). או דאיירי כשמתפלל ביחיד, שיזדרז לגמור התפלה ולבוא לביתו. אולם נראה דהפירוש האמיתי הוא, דאין כוונתו שיזדרז בתפילה עצמה, ושפיר דמי להתפלל בנחת, אלא כוונתו שלא יתעכב מלהתחיל בתפילה, אלא מיד כשהגיע הזמן, יתפלל ויקרא ק"ש ויבוא לביתו, וכמובן כשהוא ציבור יש אזהרה לציבור לדאוג להתחיל התפילה מיד כשהגיע הזמן, ולא לעכב. ומכאן תוכחת מגולה לדרשנים שמאריכים בליל הסדר בדרשה, וזמן תפילת ערבית מתאחר, אלא צריכים לסיים בזמן ולהתפלל ערבית, ולצאת מיד לעריכת הסדר.

מ"ב סימן תע"ב ס"ק ו': ואמרו על מהר"ל, שכשהיו ביזו משכונות של נכרים, כלים נאים, לא היה משתמש בהם בשום פעם, רק בפסח היה מנהגו להשיב אותם על שולחן מיוחד לשמוח בראייתם. מבואר שראיית כלים נאים מביא שמחה לאדם, וכעין זה אמרו בגמ' ברכות (דף נז:): שלשה דברים מרחיבין דעתו של אדם, דירה נאה ואשה נאה וכלים נאים. וכן מובא על ר"ת, שבתחילת הלימוד היה מעמיד ערימה של דינרי זהב, לפתוח ליבו, ואח"כ למד.

סימן תע"ב סעיף ו': תלמיד לפני רבו אינו צריך הסיבה. וכתב במשנ"ב (ס"ק ט"ו) משום דברי שאמר צריך, נקט הכא אינו צריך, אבל באמת איסורא נמי איכא, דמורא רבו כמורא שמים. לפ"ז גם בביהכ"ס ובית המדרש אסור לשתת בהסיבה, שהרי הסיבה בפני רבו נלמד בכל שכן ממורא שמים, וא"כ בודאי היכן שהשכינה שורה, אסור לשתת בהסיבה. ומכאן יש להוכיח שהסיבה אינה הסיה מעט הצידה, דוכי בפני רבו יושב ישר בצורה מדוייקת, והרי בהטייה מעט הצידה אין בזה חסרון של כבוד, אלא צריך שההסיבה תהיה ניכרת.

מ"ב סימן תע"ב ס"ק י"ח: ופרי מגדים כתב, שבאופן זה [כשרבו בשולחן אחד והוא בשולחן אחר] טוב שיטול ממנו רשות. מכאן משמע שבאופן רגיל כשמיסב על אותו שולחן עם רבו, שלכו"ע פטור מהסיבה, אין ענין שיטול רשות מרבו כדי להסב, אלא יכול לכתחילה לאכול בלי הסיבה, בלי לחפש אופנים לחייב עצמו בהסיבה. ומעתה כ"ש שאין ענין שלא יהיה עם רבו בליל הסדר כדי שיוכל להסב.

מ"ב סימן תע"ב ס"ק ל"א: שותין ממנו וכו', מלשון זה משמע דאפילו לכתחילה שרי כל שיש רביעית לכל אחד, ואע"ג דבעינן לכתחילה כוס מלא וגם שלא יהיה פגום, הכא כיון דלהראשון היה כוס מלא, כולוהו אתיין מכח הראשון. ואפשר עוד, דהמחבר עיקר דינא איכא לאשמועינן, דשניהם יוצאים בכוס אחד. ומה שכתב המשנ"ב ואפשר עוד דהמחבר עיקר דינא איכא לאשמועינן, כתב בשעה"צ (ס"ק מ"ב) דכן משמע בבאור הגר"א. ומשמע מזה שדעת הגר"א שאכן יש בזה בעיה של כוס פגום ואינו מלא, רק המחבר השמיע לנו עיקר הדין שיוצא ד"ה. ולפ"ז גם בשבת, כל אלה ששותים מכוס בעה"ב, נחשב ששותים מכוס פגום, ועדיף שיתקנו קודם. ולכאורה כן מפורש בה"י בהלכות שבת סימן רע"א, והובא במשנ"ב שם ס"ק פ"ב. וע"ש במשנ"ב מהדה' דרשו הערה 89 בשם הגר"ן קרליץ, וזה דלא כדברי הגר"א כן, אלא כהדיעה הראשונה שהזכיר כאן המשנ"ב.

מ"ב סימן תע"ב ס"ק ל"ד: ולכתחילה נכון לשתות רוב הרביעית בבת אחת. צ"ב דלעיל בס"ק ל' כתב המשנ"ב: כולו או רובו, היינו כולו לכתחילה או רובו בדיעבד. ע"כ. וא"כ מדוע כאן כתב שלכתחילה ישתה "רוב" הכוס בבת אחת, ולא כתב שלכתחילה ישתה "כולו" בבת אחת. ואולי זה מפני שלא רצה להחמיר תרי חומרי, גם שישתה בבת אחת, וגם את כל הרביעית, ואם רוצה להחמיר לשתות בבת אחת, סגי ליה שישתה את רוב הכוס בבת אחת, וא"צ לשתות כולו בבת אחת.

סימן תע"ב סעיף י': מי שאינו שותה יין, מפני שמזיקו או שונאו, צריך לדחוק עצמו ולשתות לקיים מצות ארבע כוסות. וכתב המשנ"ב (ס"ק ל"ה): מפני שמזיקו, רוצה לומר שמצטער בשתייתו וכואב בראשו מזה, ואין בכלל זה כשיפול למשכב מזה. הלכה זו נאמרה דוקא בליל הסדר, ולא בדיני קידוש של שבת, וביאר המשנ"ב (ס"ק ל"ו) משום דבשבת יכול לשמוע הקידוש מאחר ולצאת ידי חובה. ויש לדון דילמא כל מה שחייב לשמוע הקידוש מאחר, באופן שיכול לשתות יין, ורק מזיקו או שונאו, דבזה בליל הסדר חייב לשתות בעצמו, ובשבת יכול לשמוע מאחר, אבל היכא דפטור, באופן שיפול למשכב מזה, דילמא בזה אף בשבת פטור גם לשמוע מאחר, כיון שאינו יכול כלל לקיים הוצאה בעצמו. ולמעשה נראה לחייבו, דהרי יכול לקדש על חמר מדינה או על הפת, ונמצא שחייב בקידוש, ולכן ישמע מאחר שמקדש על היין. אך יש לדון אם עדיף שיקדש בעצמו על הפת או ישמע מאחר קידוש על היין, כיון דלגבי דידיה היין אינו משקה חשוב, כי נופל למשכב ממנו, או דילמא שיין בעצמותו דבר חשוב, ואם יש אחר שמקדש על היין, עדיף שישמע ממנו הקידוש, מאשר שיקדש בעצמו על הפת. והפשטות היא שישמע הקידוש ממי שמקדש על היין.

ס"ק י"ב כתב שלעשות הבדלה על כוס שני, יש בזה בעיה של אין עושין מצוות חבילות חבילות, אלא דאי אפשר בענין אחר ולכן שרי. וא"כ צ"ב הרי בעניניו אפשר בענין אחר, דיעשה מיד הבדלה על כוס יין, ואח"כ בגמר ההלל וההגדה ישתה כוס רביעי, ואם תאמר דיש בזה בעיה שנראה כמוסיף על הכוסות, הרי ביאר לעיל בשעה"צ ס"ק י' דברכת הבדלה מוכיחה על כוס זה שאינו תוספת על הכוסות. וצ"ב.

סימן תע"ג סעיף ב' בה"ל ד"ה הרשות בידו: אבל אם מוג הכוס והתחיל לדרוש עליו בהגדה אינו רשאי להפסיק באמצע, כן כתב הרמב"ן בהשגותיו, וכן כתב הר"ן, ומשמע מדבריו עוד יותר, דאפילו לא התחיל עדיין בהגדה, רק שמזוג הכוס והכין עצמו לאמירת הגדה, ג"כ אסור. צ"ב מה הסבדא לאסור להפסיק בגלל מציאת הכוס, ואם ישפוך הכוס האם יהיה מותר לו להפסיק, ונראה שכיון שהכין עצמו לאמירת הגדה, ועשה מעשה של מציאת הכוס, הוא זלול אם מפסיק. ונראה דמכאן יש להוכיח דמי שהתחיל ברכה, ואמר ברוך אתה, אף שעדיין לא אמר שם ה', לא יפסיק לדבר, כי זה זלול בברכה שכבר התחיל בה.

מ"ב סימן תע"ג ס"ק ד': אם שכח לומר הגדה בלילה, אין לו תשלומין כלל וכו'. מפשט הלשון משמע שהגדה זמנה כל הלילה, אך לסוברים שפסח [וממילא גם אפיקומן] רק עד חצות, וכ"כ השר"ע (סימן תע"ז סעיף א') שיהיה זהיר לאכול האפיקומן עד חצות, לכאורה הוא הדין שהגדה רק עד חצות, שהרי כתיב בעבור זה, בשעה שמצה ומרור מונחים לפניך. ונראה שכיון שזה מחלוקת, ומי שלא אכל אפיקומן עד חצות אוכל אח"כ, רק בלי ברכה, וכמבואר במשנ"ב (סימן תע"ז ס"ק ו'), לכן גם הגדה צריך לקרוא אז, שהרי זה ספק דאורייתא, אבל אם עבר כל הלילה ודאי אין לו תשלומין. אך יש לידע אם עצם החשבון נכון, וכי מה שאמרו שחייב לספר ביציאת מצרים כל הלילה עד שתחטפנו שניה, זה רק לסוברים שאכילת פסח זה כל הלילה, ולא רק עד חצות. ואולי לשיטות אלו זה רק דרבנן לספר כל הלילה. וצ"ע ובירור בכל זה.

סימן תע"ג רמ"א סעיף א': ובעל הבית לא ימוזג בעצמו, רק אחר ימוזג לו דרך חירות. משמע מלשנו של הרמ"א שזה ענין דוקא בבעל הבית, ולא בכל המסובין שכל אחד ימוזג לאחר. וצ"ב.

מ"ב סימן תע"ג ס"ק כ': או ירק אחר, מאיזה מין שהוא, אך לכתחילה טוב שיקח מאותו המין שמבכרין עליו אותה ברכה שמבכרין על המרור וכו'. לכאורה תמיד זה אותו ברכה, שהרי הכרפס והמרור שניהם מיני ירקות, וברכתם האדמה, אלא כונתו לאופן שלוקח ירק שברכתו שהכל, כגון שטוב לאוכלו מבושל ואוכלו חי, וכן באופן שאינו עיקר הפרי, כמבואר בדיני ברכות. ועדיין יש לשאול מה אכפת לן שאינו מאותו מין, הרי בדיעבד אם בירך על האדמה שהכל יוצא יד"ח, וה"ה להיפך, אם בירך על שהכל האדמה, כיון שבאמת הוא מהאדמה, רק יש לו סיבה שברכתו שהכל, יוצא יד"ח, וא"כ בכל גוגא יפסוד הכרפס למרור. ואולי כונתו לענין לכתחילה, ונמצא שמחמיר מצד חומרי, גם לעיטור המרור ע"י הכרפס, שהרי י"א שכלל א"צ לפסוד, דהמרור חלק מהסעודה, וגם שמקפיד לפסוד ע"י אותה ברכה ולא ע"י ברכה אחרת. (אך יתכן שכל מה ששהכל פוסד האדמה, והאדמה שהכל כשהוא מין אדמה, זה דוקא כשמבכר עליו בעצמו, ולא כשמבכר על דבר אחר ופוסד אותו).

מ"ב סימן תע"ג ס"ק ל"ב: ולפי זה אסור לצלות הזרוע בלילה אלא מבעוד יום, אם לא שדעתו לאוכלו למחר באותו היום, ועל כן אם שכח וצלא בלילה, יהר לאוכלו מחר בבוקר. צ"ב מה יועיל שיאכל ממנו בבוקר, הרי בשעת הצלייה לא היה דעתו לאוכלו, ונמצא שצלה שלא לצורך יו"ט, ואיסורא דעבד עבד, ומה יתקן בזה שיקפיד לאוכלו ביום, וצ"ב.

מ"ב סימן תע"ג ס"ק מ"ג: ומי שהוא חולה או איסטניס וכו', ואם גם זה אי אפשר לו מפני בריאותו, עכ"פ יאכל מעט או ילעס בפיו לזכר טעם מרירות, אך לא בירך על זה. לפ"ז הוא הדין במצה, שגם כשאינו יכול לאכול כזית, עכ"פ יאכל מעט. ונראה שכשם שבמרור כתב שגם כשאינו יכול לאכול כלל, ילעס לזכר טעם מרירות, כן גם במצה ילעס זכר לחם עוני. ונדע מחלוקת האחרונים אם יש קצת מצה בפחות מכזית, וכאן משמע דס"ל למשנ"ב שאין בזה מצה, וזה רק לזכר בעלמא. אך יתכן שמה שכתב לזכר בעלמא זה על לעיסה, אבל כשאוכל מעט, אולי יש בזה קצת מצה. גם יתכן שמחלוקת האחרונים היא דוקא במצה דאורייתא כמו מצה, אבל במצה דרבנן, שהרי מרור בזמן הזה דרבנן, דילמא אין כלל מצה בפחות מכזית, וזה רק לזכר בעלמא.

מ"ב סימן תע"ג ס"ק ס"ו: ויאמר להם שאין רשאי לאכול עד שיספר ביציאת מצרים. לפ"ז מבואר מדוע ההגדה אינה הפסק בין הקידוש לסעודה, דכיון שאינו יכול לסעוד בלי שיאמר ההגדה, ממילא ההגדה היא צורך הסעודה ולכן אינה נחשבת להפסק.

מ"ב סימן תע"ג ס"ק ק"ו: ואפילו ליטול ידיו כדי שלא יצטרך לחזור וליטול ידיו אחר הקידוש לאכילת כרפס גם כן אינו נכון, כן כתבו האחרונים. בזמניו נראה דאין שייכת הלכה זו, וניתן ליטול ידים קודם הקידוש, וחיפשותי מקור דין זה וטעמו, וראיתי שכן כתב בשו"ע הגר"ז (סעיף ד') וזה לשונו: מכל מקום יותר טוב שיטול ידיו אחר הקידוש קודם הטיבול, שאם יטול קודם הקידוש יש לחוש שמא יטעו מקצת ההמון ויברכו על נטילה זו, לפי שידמה בעיניהם נטילה זו שיהיה לטוב שנטלו קודם הקידוש בכל ימים טובים ושבתות שמבכרין עליהם על נטילת ידם. עכ"ל. ומבואר שכל הטעם הוא שמא יברכו על הנטילה, וכל זה בזמנם שכלל השנה היו נוטלים ידים קודם הקידוש, אבל בזמנינו שנטלים ידים אחר הקידוש, אדרבה אם יטול כעת לפני הקידוש, יהיה ניכר שזו נטילה שונה, ולא יברך עליה.

רפאל בן לולו - נוה יעקב

סימן תע"ד

היסח הדעת מחייב לברך תיכף ברכה אחרונה

סימן תע"ד במ"ב סק"ג: שאין היסח הדעת מחייב לברך תיכף ברכה אחרונה וכו'. צ"ע מה שייך כאן היסח הדעת.

אפיקומן, שהרי אפיקומן הוא זכר לקרבן פסח, וערל לא מקריב קרבן פסח. ואולי יש לתלות זה במחלוקת שמוצאת כאן, דלסוברים דכשאיין חגיגה א"צ לעשות זכר לחגיגה, ה"ה באדם שלא מקריב קרבן פסח שא"צ לעשות זכר לזה, וממילא ערל פטור מאפיקומן, אולם לדעה שכיון שזה זכר בעלמא לא פלוג רבנן, ותמיד יש לעשות הזכר, ה"ה באפיקומן שזה זכר לקרבן פסח דלא פלוג רבנן, וכולם מחייבים לעשות זכר זה, ואף בערל שפטור מקרבן פסח מחייב באפיקומן.

מ"ב סימן תע"ג ס"ק כ"ג: ויש שכתבו דמה שבחרו בביעא, כלומר בעי רחמנא למפרק ינתא, ויש שכתבו משום דעושים אנו זכר לאבילות בית המקדש, שאין אנו יכולין להקריב קרבן פסח. צ"ב דהוי אבילות בפרהסיא, ואין עושין אבילות בפרהסיא בשבת ויו"ט. וי"ל דדוקא מנהגי אבילות ממש אסור בשבת, אבל זכר בעלמא שרי, ועיין לעיל (סימן תע"ב ס"ק י"ג) דנכון דהאביל לא יסב על מטה כבודה ולכולה, אלא בשינוי קצת.

מ"ב סימן תע"ג ס"ק כ"ד: ויש שכתבו שאין להקפיד על בשר וביצה אם יצטרך לדלג עליהם, כיון שאינו עצמה אלא זכר בעלמא. מבואר שדעת הרמ"א שגם בדבר שהוא רק לזכר שייך אין מעבירין, ויש שחולקים וסוברים דבכה"ג לא שייך אין מעבירין. לפ"ז בתפילין דרש"י ור"ת, לדעת הרמ"א שייך אין מעבירין, ויהר לא לפגוע בתפילין דר"ת בתחילה, אלא מיד בשל רש"י, ואילו לדעת החולקים דבדבר שהוא לא חיוב לא שייך אין מעבירין, אין איסור לפגוע בתפילין דר"ת בתחילה. ויש לחלק, דכאן הבשר והביצה הם בודאי לא חיוב, משא"כ בתפילין דר"ת שכל מה שמנחים זה על הצד שאולי כן חייב בהם, א"כ צריך לזהר גם לא להעביר עליהם. וזה קשור גם לנידון המפורסם של השאגת אריה לגבי תדיר ושאינו תדיר קודם, דזה דוקא בב' מצוות דאורייתא, אבל כשאחת דרבנן ואחת דאורייתא, אין ענין להעדיף התדיר, דדרבנן לגבי דאורייתא כדבר הרשות דמיא.

מ"ב סימן תע"ג ס"ק ל"ב: כתב בחיי אדם, רע עלי המעשה שזורקין הזרוע, והוא ביזוי מצוה. מבואר בזה, שגם דבר שהוא לא מצוה, אלא זכר בעלמא (וכמבואר לעיל ס"ק כ"ו שבשר וביצה אינן מצוה אלא זכר בעלמא), ג"כ שייך בו ענין של ביזוי מצוה, ויש לזהר לא לבזותו, ולפ"ז כ"ש שיש ביזוי מצוה לזרוק חמין או שאר אוכל של שבת, שהרי זה יותר מצוה מזרוע בליל הסדר.

מ"ב סימן תע"ג ס"ק ל"ח: ועל כן לכתחילה יש לזהר שלא לשרות החריין במים מעת לעת, ובדיעבד יש לסמוך להקל כשאין לו אחרים. יש לעיין אם יוכל ג"כ לברך על אכילת מרור, או דנימא סב"ל. ומדסתם המשנ"ב נראה דס"ל דיכול גם לברך.

מ"ב סימן תע"ג ס"ק י"ט: כרפס וכו' שהוא נוטריקון ס' פרך, כלומר ס' ריבוא עבדו עבודת פרך. יש להעיר, שהרי חמישית נשאר במכת חושך, והיו עוד ד' חלקים שמתו, וא"כ נמצא שהיו שלוש מאות ריבוא שעבדו בפרך. וצ"ל שהעיקר זה הצדיקים שעבדו בפרך, שהם היו ס' ריבוא.

מ"ב סימן תע"ג ס"ק כ"ב: ואם חל ערב פסח בשבת, יש אומרים דאין צריך ליקח רק תבשיל אחד כנגד פסח, דחגיגה אינה באה אז, שאינה דוחה שבת, ויש אומרים דאעפ"כ צריך לעשות שני תבשילין וכו'. פעם נסתפקתי אם ערל צריך לאכול אפיקומן, שהרי אפיקומן זה זכר לקרבן פסח, וערל לא מקריב קרבן פסח. ונראה שיש לתלות דין זה במחלוקת המובאת כאן, דלדיעה א' דבר שהוא משום זכר, זה דוקא אם אכן היה חייב באותו זמן, ואם לאו לא עושים זכר, ולדיעה ב' בדבר שהוא זכר עושים אותו בכל אופן, גם אם באופן זה היה פטור בזמן שהיו חייבים, ולפ"ז ה"ה לערל באפיקומן.

מ"ב סימן תע"ג ס"ק ל"ח: ובדיעבד יש לסמוך להקל [לאכול מרור שהיה כבוש במים מעת לעת] כשאין לו אחרים. יש להסתפק אם יוכל לברך עליו על אכילת מרור, או דסב"ל. ומסתמית לשון המשנ"ב נראה שיכול לברך.

מ"ב סימן תע"ג ס"ק נ"ו: ואינו מבכר אחריו, אפילו אם אכל כזית, לפי שברכה ראשונה קאי גם על המרור וכו"ל. יש לעיין ביוצא מחוץ לבית בין אכילת הכרפס למרור, שבה לכאורה אין ברכת האדמה של הכרפס פוטרת את המרור [שהרי אפילו לגבי הכרפס עצמו, אם ירצה להמשיך לאכול ממנו, יצטרך לברך שוב], ואם כן יצטרך לברך בכה"ג על הכרפס ברכה אחרונה, כשאכל ממנו כזית (ואולי יש לדון, שכשם שבסעודה נוהגים כהדעות שיציאה לחוץ אינה הפסקה, כן לגבי כרפס ומרור שחייב בהם מתקנת חז"ל, א"כ היציאה החוצה לא נחשבת להפסק).

מ"ב סימן תע"ג ס"ק ס"ו: כתב מהר"ל, דאין ליתן שום מצה על השולחן עד זמן הסעודה. נראה שאין כונתו שלא להחזיר הקערה שבה המצות עד הסעודה, שהרי מפורש בשו"ע בסעיף הבא שמחזירין הקערה קודם קריאת ההגדה, אלא כונתו שאין ליתן מצות נוספות בשולחן. וצ"ב מה טעמו של מהר"ל.

סימן תע"ג סעיף ז': וכשיגיע ללפיקך, מגביה כל אחד כוסו בידו, עד שחותם גאל ישראל. לכאורה בזה אין דין להגביה טפה, כמו בכוס של ברכת המזון, דשם הטעם שכולם יראו, ואילו כאן לכל אחד יש כוס בידו. וכעת נזכרתי שכמדומני שהסתפק בזה בחזו"ע.

מ"ב סימן תע"ג ס"ק ע"ג: ובשל"ה כתב דגם כשיאמר הפסקא והיא שעמדה וכו' יאחז הכוס בידו, ואז יהיה הפת מוכסה כשאוחזו הכוס בידו. מבואר בזה, שהענין שלא יראה הפת בשותו, אין זה רק בשעה שמבכר על היין, אלא אף בשעה שאוחזו היין בידו.

שעה"צ סימן תע"ג ס"ק י': ומה שכתבתי אח"כ בלשון אפשר, משום דבאופן כזה שנוטל הכוס לשם הבדלה, אפשר דברכת הבדלה מוכיח עליו דאינו מכוין להוסיף על הכוסות, רק לשם הבדלה הוא נוטל, ומן החק יעקב משמע דאף בזה נראה כמוסיף, ולא בריא, וצ"ע. נראה לבאר סברת החק יעקב, דזה כוס ראשונה דד' כוסות אומרים עליה קידוש, ונחשבת גם לאחת מד' כוסות, א"כ הכי נמי אף שאומר עליה הבדלה, יחשבו שעולה גם למנין הד' כוסות, והוי כמוסיף על הכוסות.

מ"ב סימן תע"ג ס"ק ה': וכן אם לא נזכר עד לאחר ששתה כוס של ברכת המזון, ימתין עד לאחר גמר הלל והגדה ואז יבדיל על הכוס הרביעי. בשעה"צ

מ"ב סימן תע"ב ס"ק מ"א: ונר ביתו עדיף מד' כוסות, משום שלום בית. יש לדון, כשיכול לקנות נר קטן וישאר לו כסף לד' כוסות, מה המינימום של גודל הנר שצריך, האם שידלק עד סוף הסעודה, או עד שהולך לישון, ואם חייב להזדרז בסעודה או לילך לישון מחר, כדי שיסיפק לו גודל הנר, וישמור לו כסף לד' כוסות.

מ"ב סימן תע"ב ס"ק מ"ז: עיין בסמ"ק רע"א סעיף י"ג בביאור הלכה, שצידדו דקטן אינו צריך לשתות רוב רביעית, רק כמלא לוגמיו דידיה. נראה דהקולא היא רק לגבי השתיה, דסגי שישתה מלא לוגמיו, אבל לגבי הכוס צריך שתחזיק רביעית יין, ומותר הרביעית ישתה רק כמלא לוגמיו.

רפאל בן לולו - נוה יעקב

במצוות חנינוך בד' כוסות

בסימן תע"ב ס"טז כתב המשנ"ב שקטן סגי ליה בשתיית מלא לוגמיו דידיה, ומשמע אע"פ שאינו מחזיק רוב רביעית וקשה מהביה"ל ד"ה וישתה שכתב דבד' כוסות (בשונה מקידוש) בעינן רוב רביעית, ואף ששם דיבר על מי שהגיע ל"ג שנים, מכל מקום מדין חנינוך צריך להיות שגם קטן יהיה חייב בשתיית רוב רביעית, וכמו שכתב הביה"ל בס"י תרנ"ז ד"ה כדי שצריך לקנות לבנו לולב כשר דווקא ולא סגי בפסול, ואע"פ שבסימן תרנ"ח הביא המשנ"ב מחלוקת האם אפשר לתת לקטן לולב שאול, וביאר האגר"מ יו"ד ח"א סי' רכ"ד ד"ה והנה דהחנינוך הוא רק בשביל שיתרגל, ואין למצוות חנינוך גדר של מצוה רגילה, מכל מקום לחולקים וסוברים שאין לתת לקטן לולב שאול (הואיל וגדר המצוה הוא כמו מצוה רגילה) קשה, ובפרט שיש שרצו לחלק שלולב פסול זה דין בגוף המצוה, ולכו"ע בעינן לולב כשר, משא"כ לולב שאול דאינו דין בגוף המצוה, מכל מקום נראה ששיעור היין הוא דין בגוף המצוה.

ונראה לומר בדוחק שהואיל והחנינוך במצות ד' כוסות אינו חיוב אלא מצוה כמש"כ המשנ"ב בס"ק הקודם (דיש הסוברים שאין חנינוך לקטנים בין הואיל ואין דרכם לשתות, עיין פר"ח, ובאר הו"ד במחצית השקל היקל דסגי בטעימה), וסמך המשנ"ב על הסוברים שאין צריך את כל פרטי המצוה בחנינוך, וצ"ע.

עוד יש מקום לדון הואיל והקולא שלא מחויב האב ליתן לבנו ד' כוסות אלא מצוה בעלמא משום שאין דרך קטנים לשתות יין, כיום שדרך העולם לשתות מיץ ענבים שאינו מזיק לקטנים, האם נימא שיהיה חיוב גמור ליתן לקטנים. ויותר נראה שהדין לא ישתנה, שהרי גם בזמן חז"ל היה את האפשרות של מיץ ענבים, ואעפ"כ איכא מצוה בעלמא משום שאין דרך קטנים לשתות יין, כיום שדרך העולם לשתות מיץ ענבים שאינו מזיק לקטנים האם נימא שיהיה חיוב גמור ליתן לקטנים, ויותר נראה שהדין לא ישתנה, שהרי גם בזמן חז"ל היה את האפשרות של מיץ ענבים, ואעפ"כ איכא מצוה בעלמא (אפשר משום שעיקר המצוה היא בין, וצ"ע).

יצחק אלחנן חורב - נוה יעקב

סימן תע"ג

הערות קצרות בסימן תע"ג

סימן תע"ג סעיף א' ברמ"א: ובעל הבית לא ימוזג בעצמו, רק אחר ימוזג לו, דרך חירות. וכן מדוייק כבר בלשון השו"ע בריש הסעיף שכתב: "מוזגין לו" כוס ראשון וכו', משמע דמוזגין לו ע"י אחרים.

מ"ב סימן תע"ג ריש הסימן (לפני ס"ק א'): קודם שיקדש יכוין שרוצה לקיים מצות קידוש ולקיים מצות ארבע כוסות. מבואר דלא סגי בכונה כללית שרוצה לקיים ציווי ה', אלא צריך לדעת במעשה שעושה איזה מצוה מקיים, וכיון שמקיים ב' מצוות בכוס יין זה, צריך לכוון לצאת יד"ח שתי המצוות. ויש להסתפק, בשכח שזה ליל הסדר וחשב שזה ליל שבת, ועשה קידוש של שבת, האם יצא יד"ח כוס אחת מד' כוסות, או דילמא דכיון דלא ידע כלל דזה ליל פסח, הוי מתעסק בעלמא, אך מאידך סו"ס נהנה מהיין. ולכאורה למבואר בשו"ע (סימן תע"ה סעיף ד') שאכל מצה בלי כונה וסבר שהוא חול, לא יצא, א"כ גם כאן לא יצא, אך יש לחלק שמצה זה דאורייתא, וד' כוסות דרבנן, ודילמא דרבנן כן יוצא. שו"ר בבה"ל שם (ד"ה לא יצא) בשם החק יעקב דלגבי מרור דרבנן יצא אף באופן שסבר שהוא חול, וא"כ לפ"ז ה"ה בד' כוסות שהם דרבנן שיוצא יד"ח, וע"ש בבה"ל שזה דוקא למ"ד שמצות דרבנן א"צ כונה.

מ"ב סימן תע"ג ס"ק ב': אם שכח לומר ההגדה בלילה, אין לו תשלומין כלל, דכתיב בעבור זה, בשעה שמצה ומרור מונחים לפניך. נראה דלאו דוקא בדעי ממש מצה ומרור מונחים לפניך, דהוא הדין מי שאין לו מצה ומרור כלל, שחייב לספר ההגדה ויוצא יד"ח, אלא העיקר בשעה שמצה ומרור ראויים להיות מונחים לפניך ולקיים בהם המצוה אילו יאכלם. וכן פשוט שחולה שלא יכול לאכול מצה ומרור, חייב בקריאת ההגדה (ורק לגבי ברכת אשר גאלנו יש מחלוקת, מ"מ בעצם חיוב ההגדה נראה דמחוייב, וגם שם המסקנה שחייב בברכת אשר גאלנו).

מ"ב סימן תע"ג ס"ק י"ט: וכרפס הוא מין ירק שקורין אותו כרפס, ונחורו לכתחילה במין זה שהוא נוטריקון ס' פרך, כלומר ס' ריבוא עבדו עבודת פרך. לכאורה יש להעיר, שהרבה יותר מס' ריבוא עבדו בפרך, דאף אם נאמר דאירי כאן רק בגברים, מ"מ היו ד' חלקים שמתו במכת חושך, ונמצא דאף בגברים לבד היו הרבה יותר מס' ריבוא עבדו בפרך. ויש לבאר דאירי כאן רק באלו שהאמינו בגאולה שנשאר חיים ויצאו ממצרים, שמהם היו ס' ריבוא שעבדו בפרך, ואילו את הרשעים שלא האמינו בגאולה אין אנו מונים כלל, ולא איכפת לנו מהם שעבדו בפרך.

מ"ב סימן תע"ג ס"ק כ"ב: ואם חל ערב פסח בשבת, יש אומרים דאין צריך ליקח רק תבשיל אחד כנגד פסח, דחגיגה אינה באה אז, שאינה דוחה שבת, וי"א דאעפ"כ צריך לעשות שני תבשילין כמו בשאר שני, ולא פלוג רבנן בזה, מדאינה אלא לזכר בעלמא, וכן נוהגין. נסתפקתי האם ערל צריך לאכול

וליתן שיעור עיכול (עי' סימן קפ"ד במ"ב סק"ז וסק"י) כבר דנו בזה האחרונים, ואולי י"ל עוד דבחז"א באו"ח סימן כ"ח מסתפק מה הטעם שעיכול גורם ברכה, או משום שנאמר הלכה ואין על מה לברך, או משום הפסק דכל זמן דמיעכל הוא כאילו עדיין באמצע לאכול, ולפי הצד של הפסק י"ל שכאן לא שייך הפסק בזה, גם לענין קידוש במקום סעודה לא נחשב להפסק. ובאמת כל הקושיא זה רק אליבא דמג"א שם הקפיד סק"ט, ושם במ"ב ולמג"א שיעור עיכול זה תחילת עיכול [ע"ש], וא"כ לא שייך לכאן לומר על זה בנגמר הטובה, וא"כ למג"א צ"ל הטעם משום הפסק, וא"כ כאן אפילו המג"א מודה ולשיטתו, ודוק.

וגם לצד של עיכול, י"ל ע"פ צ"ח אילעזר ח"י"ב ס"א שדוחה הראיה מהרמב"ם שכתב אפילו הפסיק כל היום כולו א"צ לברך, דשם מדובר שהיה קביעות של סעודה, ואז אפילו שעבר שיעור עיכול פוסט, וא"כ גם כאן זה קביעות של סעודה ע"ש.

אחד מבני החבורה - ערד

סימן תע"ז

שכח לאכול אפיקומן

בשעה צ"ל תע"ז אות ט' הביא בשם הגר"ז דאדם שכח לאכול אפיקומן באופן שחייב לחזור ולברך המוציא וצריך לטול ידיו, אזי גם יברך על נטילה זו דלא כהפמ"ג. ויל"ע מהא דפסק השו"ע בסי' קנ"ח ס"ה וז"ל: יש מי שאומר שאם אינו אוכל אלא פחות מכביצה יטול ידיו ולא יברך, עכ"ל. וכ"פ שם הגר"ז (ועי' בשעה צ"ל בסי' תפ"ג סק"ה). וצ"ל דהגר"ז לשיטתו כאן בסי' הזה דס"ל דמצות אכילת אפיקומן היא לכתחילה ב' כזיתות, ודו"ק.

מרדכי שמואלי - אשדוד

סימן תע"ח

למה כוס שלישי ורביעי אינם מבטלים טעם מצה

סי' תע"ח ס"א: אחר אפיקומן אין לאכול שום דבר. וכתבו הפוסקים הטעם שלא יעבור טעם מצה של אפיקומן מפיו. והקשה הר"ן הרי שותים עוד ב' כוסות אחר אפיקומן, ואי חיישינן שלא יעבור טעם מצה מפיו הרי בטל ע"י טעם היין, ולכך חלק על טעם זה.

ועוד הקשה הרא"ש דבירושלמי אמר דהסיבה שאין לשתות בין כוס שלישי לרביעי הוא משום חשש שיכרות, ומשמע דבלאו הכי אין חשש שיעבור טעם מצה מפיו.

ובפרישה סי' תפ"ב כתב שדווקא מצה אחרת מבטלת טעם מצה של אפיקומן. אלא שמדברי הפוסקים הנ"ל ומדברי הרא"ש לא משמע הכי. ועוד צריך להבין למה דווקא מצה מבטלת טעם מצה ולא שאר מאכלים.

והר"ה בדף קי"ט: כתב בטעם הדין דבעינן שישאר בפיו טעם מצה, הוא משום שמצת אפיקומן היא זכר לבשר פסח, ובמקדש שהיו אוכלים בשר פסח היו אוכלים אותו בקרקע, ואח"כ היו עולים לגגות לומר שם את ההלל (הואיל ולא היה מקום בקרקע מרוב ריבוי האנשים), וכדי שלא ישכחו לומר את ההלל אחר האכילה תיקנו חכמים שלא יאכל שום דבר כדי שישאר לו טעם פסח בפה, ויזכור שצריך לומר הלל (והראב"ד שם פליג).

ולפ"י ניחא למה לא איכפת לן שטעם המצה מסתלק ע"י שתייה, דהרי שותים אחר שכבר עולים לגג, וזה רק אי נימא שהיו מברכים על הגג ברכה"ז דנחשיב את הצורך לעלות לגג כמצוה עוברת, שהרי צריכים לעשות מקום בשביל שאחרים יוכלו לאכול, שמותר לברך שלא במקום סעודה במקום מצוה עוברת.

אלא שקשה, דלפי טעם הרו"ה צריך להיות מותר לאכול אחר קריאת ההלל, ובשו"ע סי' תפ"א כתב אחר שתיית ד' כוסות אין לשתות אלא מים, ויש שפירשו דטעמו של השו"ע הוא שלא יפוג טעם האפיקומן.

עוד נראה לפרש באופן אחר על פי מה שכתב רבינו מנוח בפ"ח ה"ט, שבבבלי משמע שהסיבה שאין לאכול אחר אפיקומן הוא שלא יעבור טעם המצה מפיו, ובירושלמי כתב כדי שלא ישבור עצם. וביאר דהם לא פליגי, והירושלמי מסביר למה לא אוכלים אפיקומן בתחילת הסעודה שיהיה נאכל לתיאבון, ועל זה כתב כדי שלא ישבור עצם, והבבלי מבאר שהואיל ולא מקיימים באפיקומן את החשיבות של אכילה לתיאבון, לפחות צריך שיהיה את המעלה שלא יעבור הטעם מפיו, ובאמת בלי הטעם שלא ישבור עצם היה עדיפות לאוכלו לתיאבון. ולפ"ו אפשר לומר דהואיל ומצונו אכילה של שבת שיש לאוכלה לתיאבון, ואעפ"כ לצורך אכילה של מצוה לא חיישינן לתיאבון, הכא נמי בב' הכוסות האחרונים לא איכפת לן שמבטלים את טעם המצה (אע"פ שלא מצאו להדיא שגם בער"פ אחר שעה עשירית מותר לאכול סעודת מצוה, מכל מקום הדין שישאר טעם מצה הוא פחות חמור מהדין של תיאבון כמו שמוכח מרבינו מנוח). ומ"מ צריך לומר וכן מסתבר שאע"פ שקצת התבטל הטעם מצה ע"י שתיית ב' הכוסות, עדיין נשאר טעם מצה, ולכן אסור לאכול או לשתות חוץ מב' כוסות אלו.

עוד מצאתי ברמב"ם במלחמת ה' שם שכתב שהדין שלא להפיג את טעם המצה הוי רק דין "לכתחילה", ולפ"ו אפשר לומר שלענין דבר מצוה לא חמיר. [עיי"ש שכתב טעם הדין כדי שלא יבוא לאכול אחר האפיקומן, ונמצא שהאפיקומן לא יהיה נאכל על השובע]. (עוד יש לדון האם מה שמצונו לגבי אוכל מצה ופסח בזמן המקדש יחד, ולא אמרין דטעם אחד מבטל את חבירו, דמצוות אינם מבטלות זו את זו נאמר גם במקום שזה ב' מצוות לא קשורות, וצ"ע).

יצחק אלחנן חורב - נוה יעקב

סימן ת"פ

שתה בלא הסיבה

סי' ת"פ פסק מרן ז"ל: ואם שתה בלא הסיבה צריך לשתות פעם אחרת בהסיבה, ומברך לפני בורא פה"ג אפי' שהסיח דעתו מלשתות עוד. ויל"ע מהא דפסק בסי' תע"ז ס"ב לגבי אכילת אפיקומן, שאע"פ שאמר הב לן ונברך א"צ לחזור ולברך ואע"פ שנטל ידיו.

והיה מקום לומר דהכא מיירי דברך גם ברכה אחרונה, והוי כהתם דאי בירך בהמ"ז דצריך לחזור ולברך, ודחוק.

ואולי י"ל דכל האי דינא דאפיקומן מיירי דוקא בתוך הסעודה, וכמו שביאר המ"ב בס"ק ח' משום דאתא דרחמנא סמך, ולכא' דמי למש"כ מרן בסי' קע"ט סעי' ב' דמי שסומך על שולחן אחרים אפי' אמר הב לן ונברך ל"ה היסח הדעת, משא"כ כאן בשתיית יין שא"צ בתוך סעודה דלא שייך הרך סברא.

מרדכי שמואלי - אשדוד

סימן תפ"ט

ספירה מותר בכל לשון

כתב המ"ב סי' תפ"ט ס"ק ה' בשם המג"א בזה"ל: כתבו האחרונים דספירה מותר בכל לשון, ובלבד שיבין אותו לשון, ואם אינו מבין אפי' סיפר בלשה"ק אינו יוצא, דכיון דלא ידע מאי קאמר א"י"ו ספירה, עכ"ל.

ואילו לעיל בסי' תל"ד ס"ק ט' לענין ביטול חמץ כתב בשם המג"א וז"ל: ואם אמר ע"ה בלשה"ק, אם יודע לפחות ענין הביטול שיודע שמפקיר חמצו יצא בדיעבד, אבל אם אינו מבין כלל וסובר שאומר איזה תחינה לא יצא אפי' בדיעבד, עכ"ל. וצ"ע אמאי לא נימא האי דינא אף בספירת העומר, ומסתימת הל' משמע דבכל גוונא אינו יוצא י"ד"ח.

ובביאור הדברים נר', דהנה אם סופר בל' לע"ז, ויודע דפי' המספר שאמר הוא המנין שעומדים בו באותו היום, לכא' פשיטא דיצא דזה חשיב שידוע ומבין כמה סופר, וע"כ מיירי באופן שאינו יודע איזה מנין קאמר, כגון שחזור אחר אדם אחר שסופר בל' לעז, כיון שכן שפיר אינו יוצא י"ד"ח, דאם אינו מבין אין כאן כלל ספירה, ושונה בזה ענין ביטול חמץ שהוא מדין הפקר, א"כ א"פ שאין מבין כלל הלשון אלא מבין ענין הביטול שפיר חל הביטול, דיש כאן הסכמה גמורה להפקיר חמצו, וגם אומר זאת, ושפיר יוצא י"ד"ח, ודו"ק.

מרדכי שמואלי - אשדוד

סימן תצ"א

י"ט שחל במוצ"ש

א. האם מותר להדליק נר לצורך ברכת מאורי האש

האם הדלקת נר (אחד) לצורך ברכת מאורי האש ביו"ט מותרת, ואינה חשובה כנר של בטלה, שהרי כתב השו"ע סי' רח"צ ס"א "מברך על הנר בורא מאורי האש אם יש לו, ואינו צריך לחזור אחריו". ובשער הציון סי' תל"ה סק"ט הסתפק האם מותר להדליק נר לצורך חמץ כשלא בדק קודם פסח ונזכר בפסח ועושה את הבדיקה ביום, והוסיף שאם ביטל את החמץ קודם פסח פשוט שאסור להדליק נר לצורך הבדיקה (ובפשוט החילוק בין בדיקה אחרי ביטול לקודם ביטול הוא האם הבדיקה מהתורה או מדרבנן).

ונראה פשוט שמותר, שלא גרע מריבוי נרות שמדליקים ביו"ט אף על פי שיש כבר אור, וכן נרות שמדליקים בביהכ"ס משום שהם נרות של מצוה, ואע"פ שבנרות ביהכ"ס נרות יו"ט יש מצוה מיד בהדלקה, נראה שאין לחלק, וביותר דהתירו להדליק אפילו נרות לברית מילה שאין בהם מצוה אלא מנהג בעלמא לכבוד הברית מילה, ואין דין להדליק אותם רק כשמטאספים לברית, וכן התירו פוסקי זמננו להדליק נרות ליו"ט, אע"פ שכיום יש אור מרובה מהחשמל אם במשך הלילה יכבה החשמל ויהנו מהנרות, אע"פ שאינו נהנה מהנרות מיד בשעת ההדלקה (עיין שבות יצחק דיני נר שבת פ"ו אות ו').

ומה שהסתפק השעה"צ הנ"ל, אפשר לומר דהתם שהצורך בהדלקת הנר הוא רק כדי שלא תחלוק בין בדיקת היום לבדיקת הלילה, כמו שכתב הבאר היטב סי' תל"ה סק"א, ואין תועלת ממשית להדלקה, ואפשר שהואיל וכל אדם שבדק ביום בודק דווקא לאור הנר, אע"פ שבימים טובים בודק שלא לאור הנר, אין חשש שיבואו לזלזל בבדיקת הלילה לאור הנר.

ב. האם מותר להדליק עוד נר עבור אבוקה

אין ראיה להתיר מהנ"ל, שהרי דין אבוקה אינו אלא מצוה מן המובחר (כלשון השו"ע שם). לדין דרבנן של ברכת מאורי האש, ובלבושי שרד (סי' רח"צ על ה"ט"ז שם) כתב שהענין לברך על אבוקה הוא משום שלשון הברכה הוא לשון רבים (מאורי האש), ובאבוקה איכא כמה גוונים, משמע שזה אפילו לא הידור במצוה עצמה אלא רק בלשון הברכה. וביותר כתב בשו"ת ריב"א חלק חו"מ אבהע"ז (ה"ד בשו"ת אז נדברו), שהטעם שבכל מוצש"ק נהגו לברך ברכת מאורי האש על הנרות שבביהכ"ס, ובמוצש"ק שחל בו יו"ט נהגו לברך על הנרות שבבית, משום שרוצים לברך על אבוקה. משמע שבבית היה להם אבוקה ובביהכ"ס לא היה להם, ולא היו מדליקים בביהכ"ס עוד נר בשביל שיהיה אבוקה כמו בכל מוצש"ק משום שזה הבערה שלא לצורך, אלא שיש מקום לדחות שהסיבה שלא הדליקו עוד נר בביהכ"ס משום שא"כ לא יכלו לכתוב אותו (ובשש"כ ח"ב הביא שנסתפק בזה הגרש"ז אויערבאך, ועיי"ש שציינן לכמה אחרונים, וסיים בצ"ע).

ג. כשיש כבר ב' נרות קיימים האם מותר להכריע

זה נראה פשוט שמותר, שהרי יש "מתוך" בהבערה, ובמקום דאיכא צורך קצת אפילו לפי הרמ"א בסי' תקי"ח שרי, ובדאי דחשיב צורך קצת.

ובר מן דין דלדעת השו"ע בסי' תק"ב ס"ב אין בהפרדת ב' עצים שאינם אגודים משום כיבוי, כמו כן נראה שאין בו משום מבעיר, איברא דלדעת המג"א אליבא דהשו"ע בעצם דקים אע"פ שאינם אגודים חשובים כאגודים ואית ביה כיבוי, מ"מ שרי כנ"ל.

ד. האם יש כיבוי בהפרדת הנרות או נר וגפרור אחר ההבדלה

בשו"ע סימן תק"ב ס"ב כתב אגודה של עצים שהודלקה קודם שאחזה האש בעצים מותר להפרידם, ומבואר שם שאם אחזה האש בעצים אסור. אלא שדעת הב"י שם דאיסור זה הוא רק בעצם אגודים יחד, דאז ממעט את האש של האגודה כולה, אבל אם זה מדורה שהעצים אינם אגודים שרי. אלא שכתב שם המג"א בדעת הבית יוסף שאם העצים דקים גם הב"י מודה שאפילו כשאינם אגודים אסור להפרידם, דהוי כאגודים דטבעם להתחבר יחד, אבל האליה רבה חולק, (ובמשנ"ב לא הכריע במחלוקתם). נמצא דלדעת השו"ע בנידון דידן איכא מחלוקת.

אבל לדעת הרמ"א האיסור להפריד עצים שדולקים יחד הוא אפילו במקום שאינם אגודים יחד, ולדעתו בנידון דידן יהיה אסור להפריד. [אלא שיש לדון אם יקח את הגפרור ויניח אותו על אש אחרת שדולקת, הואיל וגם לדעת הרמ"א מותר לקחת עץ ולהניחו במדורה אחרת, אלא שבנידון ד' יש להסתפק אם זה מותר והואיל ואליבא דאמת אינו מניח את הגפרור אצל האש השניה, כדי שהאש השניה תבער טפי, אלא רק משום שאינו יכול לאחוז את הגפרור, וצ"ע].

ה. האם אפשר לברך ברכת "בורא מאורי האש" על נרות יו"ט

הנה בזמן חז"ל שהיו מדליקים את הנרות גם לכבוד יו"ט וגם להאיר (שהרי לא היתה להם תאורה מספיקה, והיה אור הנרות מוסיף אורה, ובמחזיק ברכה סי' רס"ג כתב שנעשה רק לכבוד), נראה שתלוי במחלוקת הראשונים שהביא הביה"ל סי' רח"צ ד"ה נר ביהכ"ס, האם נר שעשוי להאיר ועשוי לעוד שימוש יכולים לברך עליו. ואם הנר נשאר גם אחרי הסעודה ומשתמשים אתו אח"כ רק להאיר, הסתפק בזה הביה"ל אף לאותם ראשונים שסוברים שאין לברך על נר שעשוי להאיר ולכבוד, וסיים בצ"ע למעשה. (ובפשוט כוונת הביה"ל לברך עליו בשעה שהוא עשוי להאיר).

אלא שיש שרצו לחלק דלא דמי נר שבת ויו"ט שעשויים לכבוד, לנר מת וחתן וביהכ"ס שעשויים לכבוד, דבנר שבת ויו"ט הכבוד הוא האור שיש מהנה, ובשאר הנרות הנ"ל עצם הנר הוא הכבוד, ולכן אין מברכים עליהם.

ויש להקשות על סברא זו מנלן לחלק בין סוגי הנרות לכבוד ללא הוכחה, דבפשוט כל סוגי הכבוד שיום, ובפרט שהדין שצריך לברך על נר שעשוי להאיר צידד הפמ"ג בא"א סק"ו שהוא לעיקובא. וביותר שכתב הראב"ן ברכות סי' קפ"ח שהכוונה בנר העשוי לכבוד המוזכר בגמ' הנ"ל, הוא שעל ידי שיש יותר אור איכא כבוד.

יצחק אלחנן חורב - נוה יעקב

סימן תצ"ה

אוכל נפש שאינו מפיג טעמו

ביה"ל סימן תצ"ה ד"ה מיהו: ולפ"ו אין להקל לכתחילה להניח על יו"ט ולעשות ע"י שינוי, ולע"ז זהו כוונת מ"א שהסמך דברי מהר"ל לענין מה שהקיל מתחילה להניח על יו"ט ולעשות ע"י שינוי, דלדעת מהר"ל אין לעשות כן" וכו'. וצ"ע דהביה"ל כאן הוכיח מהד"מ עצמו הרמ"א מסיק דבדיעבד סמכינן על הסמ"ג, אבל בלא זה אסור, והיינו דהרמ"א פסק דלכתחילה אסור וא"צ ב' שיעורים בעלמא, אלא הכרעת הרמ"א לב' השיטות, והמ"א פליג אהא, ומה כוונת הביה"ל.

יואל שרגא הלוי בירנבוים - אשדוד

הערות קצרות בסימן תצ"ה

מ"ב סי' תצ"ה סק"ג: אלא חכמים אסרו דברים שהם עבודה רבה כגון הני שהאדם רגיל לקצור שדהו וכו' ולטחון הרבה בפעם א', וא"כ יטרד כל היום בעבודתו וכו'. תמוה מאד דהלא אסור לעשות לצורך חול, והקצירה לצורך י"ט אינה הרבה כ"כ שיטרד בזה כל היום. ועי' בפמ"ג ש"ל ליישב זה דמטעם זה לא היו אוסרים, דהלא שרי מדאו' מטעם הואיל ואי מיקלעו ליה אורחים. והדבר תמוה דהלא גם אחר סברת הואיל אסור מדרבנן כמב' בסי' תקכ"ו וש"א"ד. ובדוחק י"ל דכיון דמדאו' שרי לא יחוש כ"כ באיסור דרבנן אחר שכבר התחיל במלאכת הקצירה (לצורך יו"ט), כיון שדרך לעשות את כל הקצירה בפ"א. וד"ו דחוק טובא דאטו לרשיעי מתקנינן, וצ"ע.

שעה"צ סי' תצ"ה סק"א: ואע"ג דגם אדם עצמו מותר להוציא ב"ט כשיש בו צורך קצת, והכא ג"כ בודאי יש בו צורך קצת, התם הטעם משום דאמרי' מתוך שהותר הוצאה לצורך וכו', ובבהמה ל"ש זה. תמוה דמ"מ שייך הוצאה לצורך י"ט בבהמה, כגון לצורכה או אפי' לצורך בעליה, ומה פירוש דברי הגר"א. וצריך לבאר כוונתו דעיקר האיסור באדם הוא עצם המלאכה, וכשהיא לצורך שרי, ונתחדש דה"ה די בצורך קצת. משא"כ בבהמה עצם האיסור הוא שדין הבהמה כאדם, וכיון שאין לבהמה שום צורך בהוצאה אסור (וגם דברים שהם לצורך הבהמה מ"מ זה אינו מרצון הבהמה, אלא רצון האדם להיטיב עמה. כך צ"ל ביאור הענין).

מ"ב סי' תצ"ה סק"ז: ולפ"ו אין לטלטל עצמות שנתפרקו מן הבשר ב"ט אע"פ שהם ראויין לכלבים, מפני שאתמול כשהיו מחוברין לבשר היו ראויין גם לאדם והיו נולד. הנה לפי השו"ע אסור לטלטל אפי' פירות העומדים לסחורה וכדו', ונתבאר בשעה"צ סק"ג דכ"ז רק לגבי לאכול הדבר המוקצה, אבל לטלטלו לצורך מקומו שרי. ולפ"ו לכא' ה"ה לפי הרמ"א (דס"ל כהשו"ע רק בנולד, וא"כ לכא' בנולד שוין הם), כל האיסור לטלטל בעצם זהו רק להשתמש בו, ובה"ז אינו נפ"מ (אמנם נפ"מ בדברים אחרים כיוצ"ב כגון מין מוגן להשתמש בהם). אלא דיש לדחות דמוקצה לא שוה לשאר נולד בזה, וצ"ע.

מערב יו"ט, וכעת ראיתי בכף החיים ס"ק ב' שהביא מחלוקת בזה, והכריע להקל בגפרורים.

סימן תק"ב סעיף א': העורך עצים לסדר מדורה, אינו מניח זה על זה מפני שנראה כבונה, וכן הדין בביצים, וביאר המשנ"ב (ס"ק ט"ו) דלפי הרמ"א שהאיסור רק כשצריך לאויר שתחתיו, כל האיסור כשצריך לאויר שבין הביצים להדליק שם האש, ע"כ. יש לדון בשם ארגזי שתייה זה על זה, ואם ישים שורות שורות יפלו, לכן שם ריוח בין כל שני ארגזים, ומניח על גביהם ארגז נוסף, אם נחשב שצריך לאויר או שלא צריך לאויר, רק שהיו מרוחקים כדי שייתפס טוב הארגז מלמעלה, יש לברר.

רפאל בן לולו - נוה יעקב

סימן תק"ד

כתישה בכלים

במשנ"ב ס"ק תק"ד ס"ק כ' שיש מחמירים אף במלח שאין בו איסור כתישה מן הדין, אלא מפני מראית העין, ע"כ. ולפי מש"כ מרן בשו"ע ס' של"ז ס"ט (והאחרונים ב"ד ס' פ"ז ס"ג הנח"צ ועוד), גם למחמירים הנ"ל מותר לעשותו בצינעא, והואיל ואין כאן מראית העין אלא בדרבנן, שאף אי עבד איסורא קי"ל בס' תצ"ה ס"ב דהוא מדרבנן, ולכן בצינעא שרי.

טל טוויג - תל ציון

סימן תק"ו

חלת ארץ ישראל

במשנ"ב סימן תק"ו ס"ק כ"א הביא שבחלת א"י אין תקנה לעיסה, אך לא הפרישה חלה לעיסה מערב יו"ט, רק ע"י שיאפה ביו"ט עיסה נוספת שחיבת בחלה ויפריש ממנה על שתי העיסות כמובא ברמ"א. והוסיף ע"ז בשעה"צ ס"ק ל' שבנתיים עד שיעשה פתרון זה, העיסה אסורה בטלטול. ולא הבנתי דבריו, א. מוקצה נה"י בע"ש או בערב יו"ט (חוץ ממוקצה דנולד שלא מדובר ע"פ זה רק בעיסה שנלושה ביו"ט אפשר להפריש ביו"ט חלה, ואם העיסה טמאה החלה שמפריש טמאה והיא אסורה בטלטול כמובא במשנ"ב ס"ק כ"ט), וא"כ איך נותר מוקצה ע"י שהפרישו ע"ז חלה, הרי לא שמענו שמוקצה יכול להיות נותר ביו"ט, וחוץ מזה שמוקצה זה דבר שאין לו שימוש ביו"ט, והרי לעיסה זו יש אפשרות של שימוש ע"י שיעשו עיסה נוספת ויפרישו עליה.

ועוד, הרי לפי הרמ"א אנו מותרין מוקצה ביו"ט, ולמה נאסר בטלטול בשעה"צ ה"י צריך לכתוב שיש לזה דין מוקצה, ואנו נדע לבד שלפי הרמ"א מותרין מוקצה (חוץ מנולד), ולפי המחבר אסורים. ואולי השעה"צ הנ"ל דיבר לפי שיטת המחבר שאוסרין מוקצה, ולא לפי שיטת הרמ"א, אבל בכ"ז נשאר הקושיא איך נה"י מוקצה בערב יו"ט דבר שיכול להיות מותר ביו"ט, ואיך נותר ממוקצה ביו"ט דבר שה"י מוקצה, וצ"ע.

טוביה יוסף זיטלני - קרית גת

אין מגביהין תרומות ומעשרות ביו"ט

במשנ"ב ס"ק תק"ו ס"ק כ' דאין מגביהין תרומות ומעשרות ביו"ט משום דנראה כמתקן או כמקדיש, ע"כ. והוא מהרמב"ם פכ"ג מהל' שבת ה"ד שכ' וז"ל: ואין מגביהין תרומות ומעשרות שזה דומה למקדיש אותן פירות שהפריש, ועוד מפני שהוא כמתקן אותן בשבת, עכ"ל. ועל ס' מרכבת המשנה (שם על הלכה ט') בשם תשו' רלב"ח דלטעם דמחזי כמתקן היה מותר ביו"ט, כל שהוא לצורך יו"ט, משא"כ טעם שאסור להקדיש אף ביו"ט שייך, וזה שכל הרמב"ם (בהלכה י"ד) 'ועוד מפני שהוא כמתקן אותם בשבת', דתיבת בשבת שפת יתר הוא דהא בהלכות שבת קיימינן, אלא להורות דבשבת שייך תיקון ולא ביו"ט. ואמת שדקדוק נכון הוא, וזו הערה גדולה לכל מקום אשר המצא ימצא בדברי רבינו תיבת בשבת בדברי רבנו, כמו שהעירוני על זה בכמה מקומות, ע"כ. וע"ע שהביא עוד נפק"מ בין ב' טעמים אלו, וע"ע בזה בס' המפתח.

טל טוויג - תל ציון

סימן תק"ז

מחמין חמין באנטיכי

במשנ"ב ס"ק תק"ז ס"ק ד' דהרבותא דמחמין חמין באנטיכי, הוא כמו בפורני, ע"כ. והוא כהרשב"א, אולם ע"י בב"י שהביא ג' טעמים נוספים מהראשונים.

בבה"ל ס' תק"ז ד"ה אפילו ע"י ביטול ברוב, כ' דדעת הטור דלא כרבינו יחיאל, ושכן כתב הב"ח דמשמע משאר פוסקים דגם הכנה זו אינה אלא מדרבנן, ע"כ ע"ש. אך מרן השו"ע העתיק דברי רבינו יחיאל, וכמש"כ בב"י שהביא את דברי התוס' דסברי דהיא דרשה גמורה, וכן נראה ממש"כ הרב כה"ח סק"א בדעת מרן הב"י.

טל טוויג - תל ציון

סימן תק"ט

מכשירי אוכל נפש

ביה"ל סימן תק"ט ד"ה אותו: 'הנה המחבר העתיק בזה הסעיף לשון הרמב"ם, ודעתו כפי מה שביארו בב"י דהרמב"ם ס"ל כרבנן, ולפי"ז אפי' בנכסף הרבה וכו'. ועיין בביאור הגר"א שדעתו דלא כב"י, אלא כדעת היש"ש דגם הרמב"ם ס"ל כר"י במכשירי או"נ שא"א לעשותם מעיו"ט מותר לעשות ביו"ט'. וצ"ע דהגר"א בס"ק ד' כתב "אבל השו"ע בריש ס' תצ"ה לא כתב ואין מורין כן, דלהרמב"ם מורין כר' יהודה", ומבואר דפ"י השו"ע בס' תצ"ה דס"ל כר"י, וס"ל דהרמב"ם סובר כר' יהודה, וא"כ מסתברא דאף הכא ס"ל להשו"ע

שדיבר בזה, עד שמצאתי לשש"כ (החדש עמ' שני"ט בהערה קמ"ט) שכתב לגבי עצמות הראויים למאכל בהמה, שנולד שאינו דבר חדש לגמרי, וגם עצם הדבר לא נשתנה ממה שהיה בתחילה, אלא שנשתנה ממה שהיה מיוחד ביה"ש, יש מח' ר"ש ור"י, ע"כ. וה"ה נמי לנידון"ד. ועע"ש שצ"ח חזו"א ס' מ"ג סק"י, וע"ש בסק"ב בחלק על הרב משנ"ב כאן בסק"ג"א דלא חשיב נולד בכך.

טל טוויג - תל ציון

הערות קצרות בסימן תצ"ז

מ"ב ס' תצ"ז סק"ז: ר"ל שהיה הביבר קטן וכו' גבי דגים הואיל והם מכוסים מן העין והביבר רחב וכו'. לכאן כוונתו לומר דביביר לעולם חשיב כלפי דגים שהוא מחוסר צידה.

מ"ב ס' תצ"ז סק"א: ויש חולקין בזה וס"ל דלדין יו"ט שני לא מטעם ספק הוא שהרי בקיאינו אנו בקביעא דירחא וכו'. פי' וגם ש' ראשונה ס"ל דאנו בקיאינו בקביעא דירחא, אלא פליגי היאך הוא גדר התקנה האם כתורת ספק או כתורת ודאי. [ויש לדון לפי השיטה הב', האם מה שמובא במ"ב ס"ס תצ"ה דאסור להכין מ"ט לחבירו במעשה שמא למחר חול, ולפי שיטה זו כיון שגדר התקנה שב' ימים יו"ט הרי מכין לצורך יו"ט. ושמה מ"מ כיון שדרגתו נמוכה מיו"ט דאו', ולגבי הכנה חשיב כחול].

ישראל כ"ץ - בני ברק

סימן תצ"ח

בהמה מסוכנת

סימן תצ"ח סעיף ו': בהמה מסוכנת וכו' א"כ יש שהות ביום כדי לאכול ממנה כזית וכו', ע"כ. יש לדון ברוצה לשחוט בהמה ביו"ט כדי לאכול ממנה פחות מכזית אם שרי, ומסברא נראה להתייר, וכן לבשל פחות מכזית נראה פשוט דשרי, ומה שכאן הצריכו כזית כי באמת לא צריך את השחיטה, ורק מתירים לו לשחוט מצד שראוי לאכילה, לכן צריך שיעור חשוב של כזית. שוב ראיתי בחזו"ע יו"ט שצ"ח לשרות יביע אומר בהערה שהאריך בזה, ומסקנתו שצריך רק כאן במסוכנת כזית, משא"כ כשמבשל סגי גם בפחות מכזית.

רפאל בן לולו - נוה יעקב

אין מראין סכין לחכם

ס' תצ"ח ס"א: אין מראין סכין לחכם וכו'. ע"כ ה"ח דהאידיא כל שוחט בודק לעצמו וכמש"כ הרמ"א, וכ"ה בשו"ע יו"ד ס' ח' סעיף י"ז.

במשנ"ב ס' תצ"ח ס"ק ק"ג כתב וז"ל: לאו דוקא, והכונה שאין צריך להרבות בטלטול עפר בשביל דמי בהמה שנתוספו וכדמסיים, עכ"ל. ונלע"ד דס"ל דלאו דוקא "בדקירה" מיירי, דהא מדובר באפר מוכן שא"צ חפירה מעיו"ט, אלא ר"ל דכל שעושה בחד טרחא, אף אם נוטל כל גדול מלא באפר מוכן - מותר, ולא תימא שצריך דוקא כלי קטן, וכעין מש"כ בס' תק"ג ס"ב "ממלא נחתום" וכו'.

טל טוויג - תל ציון

סימן ת"ק

לשקול בשר בביתו

בס' ת"ק בבאה"ל ד"ה בביתו, כתב וז"ל: "וכנראה לא היה לפני הבית יוסף חידושי הרשב"א על ביצה", ואח"כ כתב וז"ל "אכן בעבודת הקודש מסקנתו להחמיר, וזהו כונת הטור בסוף ומיהו" וכו', עכ"ל. וכיצ"ב כ' בהגהות והערות (על הטור אות א'). וע"ע במש"כ מרן החיד"א במחבר"ר (אות ו') שמרן לא ראה ספר עבודת הקודש הרשב"א, ע"כ. ונפק"מ למה שיישב מרן לקמן בס' תק"א ס"ז (בב"י) את דברי התוספתא עם דברי הבבלי, דבבבלי מיירי שהם בקליפתן ומוכנים להיסק, אך בתוספתא מיירי שאינם בקליפתן ואינם מוכנים להיסק כלל, עכ"ד מרן הב"י שם. ובמשנ"ב ס"ק ל"א כ' דבירושלמי איתא דמותר להסיק באוכלים גופייהו, וכן פסק הרשב"א, ע"כ. ולפי"ז אתי שפיר דברי הבבלי עם הירושלמי, וא"צ לחילוק עם קליפה או בלי, שחילק מרן הב"י, ונדחית התוספתא, ומרן בב"י שיישב התוספתא, לא ראה ספר עבודת הקודש הרשב"א, כאמור לעיל. והנלע"ד כתבת'.

טל טוויג - תל ציון

סימן תק"א

כלים שנשברו ביו"ט אין מסיקין בהם

סימן תק"א סעיף ו': "כלים שנשברו ביו"ט אין מסיקין בהם וכו', אבל מסיקין בכלים שלמים וכו'". צ"ע מ"ש מדמצינו לעיל גבי בהמה כיון דמוכנה אגב אמה וראויה אינה נאסרת אף אחר הלידה, דאיכא כל מיני ריעותות לאוסרה, והכא הכלי בשלימות מותר, וכשנשבר אסור להסיק בו, ול"א כיון דמוכן מקודם אף השתא מותר להסיק בו.

יואל שרגא הלוי בירנבוים - אשדוד

סימן תק"ב

הערות קצרות בסימן תק"ב

מ"ב סימן תק"ב ס"ק א': הואיל ואפשר להמציא אש מערב יו"ט שיהיה מוכן לו ביו"ט, לא הותר להוליד ביו"ט, ע"כ. יש להסתפק במי שלא יכל להוציא אש מערב יו"ט, אם יהיה מותר לו להוליד אש ביו"ט, או כיון שבדרך כלל אפשר להוליד מערב יו"ט, לכן חז"ל אסרו לגמרי גם באופן שלא יכל להמציא אש

מ"ב ס' תצ"ה סק"ב: אלא צריך שירשום בסימן המקום שבדעתו לאכול. יש לדון האם כוונתו דצריך שירשום על כל פרי ופרי, או די שיניח חבל ויאמר מאכאן עד הקיר או עד חבל שני. ולכאן מהבה"ל (ד"ה וא"צ וכו' וחכ"א וכו') משמע כצד בתרא. ובלא"ה משמע דיש חילוק בין רישום לבין אומר וז"ל אני נוטל, ואם צריך לרשום הפרי היו אותו דין.

בה"ל ס' תצ"ה ד"ה וא"צ שירשום: וממילא צ"ל הלכה כחכמים. ביאור הדברים דמעיקה"ד הלכה כרבים, אלא כיון דקי"ל דיש ברירה מדרבנן, א"כ אם אמר' דר"א וחכמים נחלקו בברירה, וד' ר"א דמיקל דל"ב מעשה, ע"כ ס"ל דיש ברירה, א"צ ע"כ הלכה כר"א, וזה ד' השו"ע. אבל לפי הרא"ה דל"פ בברירה, ממילא הדר הדבר לדוכותיה הכלל דיחיד ורבים הלכה כרבים. וכן מתבאר מד' המאירי.

מ"ב ס' תצ"ה סק"ג: והיכי אסר' הכנה מ"ט לחבירו היכא שהוא עושה מעשה, דחיש' שמא מחר חול, ונמצא עושה מעשה ב"ט לצורך חול. ד"ז צ"ב קצת, דהלא כל מה שעושה מעשה זהו רק על הצד שהיום חול ולמחר יו"ט, אבל על הצד שהיום יו"ט ולמחר חול אין כונתו בהכנתו אלא כמתעסק בפירות בעלמא, ואע"פ ש"ל קצת (דסור"ס עושה מעשה לצורך מחר) מ"מ אינו מובן כה"צ.

ישראל כ"ץ - בני ברק

סימן תצ"ו

חומרי מקום שבה לשם

מ"ב סימן תצ"ו ס"ק י': "וכל זמן שלא הגיע לעיר של ישראל א"צ להתנהג כחומרי אותה המדינה". נראה שעיר של ישראל נקרא רק כאשר יש בה קהילה עם בית כנסת ומו"ץ ומוקוה וכו', כמש"כ בהיה"ל לעיל סימן תס"ח ד"ה "חומרי מקום", אבל בסתם עיר שגר בו ישראל אחד או כמה, ואין להם קהילה כנ"ל, א"ז נקרא שהגיע לעיר של ישראל.

יואל שרגא הלוי בירנבוים - אשדוד

עוקר דירתו עם אשתו ובניו

מ"ב סימן תצ"ו ס"ק י"ג: כתבו האחרונים דמי שעוקר דירתו עם אשתו ובניו ממקום למקום לישא וליתן ולהרויח, אע"פ שבשעת עקירתו היה דעתו לחזור למקומו, כמי שאין דעתו לחזור דמי, דסתמא דמילתא כיון דעקרניהו לאנשי ביתו, כל שמוצא פרנסה מרווחת באותו מקום שהלך לשם, אינו זו משם, ע"כ. צ"ב דהיא גופא מנלן שימצא פרנסה מרווחת, נדחי דסתמא דמילתא כיון דעקר לאנשי ביתו, אם ימצא פרנסה מרווחת ישאר, אבל מנלן שימצא פרנסה מרווחת. ונראה לפרש דמיירי שאכן כבר מצא פרנסה מרווחת, ואמרינן דסתמא דמילתא יישאר כאן, אבל כל עוד שלא מצא פרנסה מרווחת, דינו כמי שדעתו לחזור למקומו, כפי שאכן היתה דעתו בשעה שעקר.

רפאל בן לולו - נוה יעקב

הערות קצרות בסימן תצ"ו

מ"ב ס' תצ"ו סק"א: ואע"ג דעכשיו אנו בקיאינו וכו'. קשה מאד דכ"ז סברא לאיסור מלאכה, אבל איך יאמר זמן מתן תורתנו או זמן חרותנו כשיודע שזה אינו נכון (ואפ"י בספק, קשה, היאך יאמר שקר בספק), וצ"ע.

מ"ב ס' תצ"ו סק"א: ישתכח החשבון. ק"ק דזה יחגיג רק לפעם הראשונה שטעו בעיבור, אבל לפעם השניה לא יחגיג, ודוחק לומר שחששו שיטעו רק פעם א'. ושמה דלא חששו שכולם ישכחו החשבון, אלא חששו שמא איזה קהילה לא תדע החשבון כמה חדשים עד שיתגלה להם (וכ"ה בזמן השואה וכדו').

מ"ב ס' תצ"ו סק"ב: ויש פוסקים חולקים בזה, ולדידהו אין חילוק כלל בין יו"ט א' לשני, והדבר תלוי רק לפי ראות עיני הדיינים. לכאן יש כאן ב' עניינים, א' האם רק ביו"ט שני מנדין או מכין או אפי' ביו"ט ראשון, וכן משמעות לשונות שהביא יש פוסקים שחולקים וכו' על הא דרך ביו"ט שני מנדין או מכין. והענין הב' הוא האם לחכם רק מלקיין ולסתם אדם מנדין או הכל לפי הענין, וכן משמע מהמשך לשון המ"ב, ואילו המ"ב חיבר את ה"יש פוסקים שחולקים בזה וכו'" עם "והדבר תלוי לפי הענין וכו'", והם ב' עניינים לכאן, וכנ"ל, וצ"ע.

שעה"צ ס' תצ"ו סק"ט: "יל התם דאין דרכו של מפרק בכך לא חשיבא מלאכה כלל, וגרע הדבר מסתם שינוי בעלמא, פי' דבכל שינוי הכונה שצורת המלאכה היא אותה צורה, אבל הוא עושה אותה באופ"א וכגון חולב בהמה ביד שנאל. ומשא"כ הכא שיונק בפה שאין שום דמיון באופן המלאכה (רק ענינה ענין מפרק), בזה לא גזרו במקום צער, ופשוט.

מ"ב ס' תצ"ו סק"י: ויש מי שמיקל גם בזה כמו בדעתו לחזור, ובע"י שיגיע דוקא לישוב של ישראל. קשה מאד כיון שהוא עוקר לחו"ל הוי כבן חו"ל, וחל עליו מחמת עצמו גזירת חו"ל. ועוד דלפי"ז אם יהיה ישוב גדול מאד בחו"ל שכולו יהיה מבני א"י, האם לא יצטרכו לקיים לעולם יו"ט שני, וצ"ע.

מ"ב ס' תצ"ו סק"י: וכתבו עוד דמי שאין דעתו לחזור אע"פ שאשתו נשארה במקומה הראשון, אפ"ה אין דעתו לחזור מיקרי. פי' דדעתו דאף אם אשתו לא תרצה לבא הוא יאשר. כן מב' בשעת, עיי"ש.

ישראל כ"ץ - בני ברק

סימן תצ"ז

מוקצה ביו"ט בבהמה שנמצאה טריפה

בב"י בס' תצ"ז בסופו כתב מרן דהכא דעתו היתה לשוחטה, ולפיכך מותר טלטלה אם נמצא טריפה, שהרי עשויה היא להמצא טריפה, ע"כ. ולכאורה לפי טעם זה יש להתייר אף לר' יהודה, ומרן בשו"ע סתם לאסור, וצ"ל דהואיל ונשתנה ממה שהיה הו"ל מח' ר"ש ור"י, וקיי"ל ביו"ט כר"י, ולא ראיתי מי

כר' יהודה, והיא הביאה הביה"ל ראייה מדברי הגר"א לשיטתו הממחבר ס"ל כמש"כ בב"ב דהרמב"ם פסק כרבנן. והנה הבי"ב כתב בתחילה דהרמב"ם פסק כרבנן, ואח"כ כתב שמכך קושיא דהרמב"ם פסק כר' יהודה, אלא דאף לר' יהודה רבנן אסרו לתקן השפוד משום דאפשר בלא"ה יעו"ש. והביה"ל ס"ל דהשו"ע פסק הכא כרבנן, וכאופן הראשון בב"י, אמנם צ"ע דלכא"ו מלשון הרמ"א איכא להוכיח דהרמ"א לא פליג על המחבר אם פסקינן כר"י או כרבנן, אלא דס"ל להקל כשיטת ר' יהודה, וע"כ הוא כותב דבריו כמבאר שיטתו, אבל אם השו"ע ס"ל כרבנן אז קשיא מ"ט לא כתב וי"א, והביה"ל נקט ההיפך, וצ"ע.

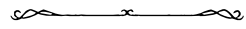
ויאל שרגא הלוי בירנבוים - אשדוד

סכין שנפגמה ביו"ט

בשעה צ"ס תק"ט סק"ד כ' דההיתר הוא דוקא בנפגמה ביו"ט, ולא בנפגמה מעיו"ט, ע"כ. אך ע"י בבי"ש שכ' כמו שהסביר הה"מ ברמב"ם שאין חילוק בין ביו"ט לערב יו"ט, ובלבד שחוטכת בדוחק או שנפגמה, ומרן בשו"ע העתיק את לשון הרמב"ם, ומשמע דהכי ס"ל. ומש"כ הרב בשעה צ"ה הוא ע"פ הב"ח (אות ג'), ופסק כרש"י ולא כהרמב"ם. וממילא אינו כדעת מרן השו"ע, וע"ע שו"ת זבחי צדק מש"כ במח' רש"י והרמב"ם. ומ"מ יש מקומות דמרון פסק כרש"י ודלא כהרמב"ם, כגון בס"י ש"ח סעיף מ' בד"ץ דחייית תרגולת, ע"ש. וע' בנידון זה בשו"ת זב"צ על הל' שבת.

בסוף ס' תק"ט כ' הרב בד"מ (אות ב') בשם מהר"ר אברהם מפראג דשיפוד שצלו בו כבד או בשר שאינו מלוח, שמוותר ללבנו כדי לצלות בו ביום מאחר שאין נראה שום תיקון, כמו בהכשר טרפ"א של חלב, ע"כ. וכ' ע"ז הד"מ: ולי נראה דשרי מטעם אחר, דהרי אי אפשר לעשותו מבעוד יום, ע"כ. ונראה דכוונת הרא"פ דאין נראה שום תיקון בשיפוד, ר"ל הואיל ואין חיוב להכשירו, אלא שכך נוהגים מצד חומרא, לכן לא נראה כמתקן. (ע"י שו"ע יו"ד ס' ע"ו סעיף ד' ובפמ"ג שם משבצ"ו סק"י בשם המ"א בס"י תק"ט). וממילא יש נפק"מ, דלטעם הד"מ מותר דוקא אם צלו בו ביום, אך לטעם הרא"פ מותר ואף נאסר השיפוד מאתמול. שוב ראיתי שחרב מחצה"ש הביא נפק"מ הנ"ל, וברוך שכינותי. ולטעם הרא"פ הסכים המ"א, וכ"כ הרב במשנ"ב סק"ו. (וע"ע בפמ"ג שם דהשיג על הלבוש שרצה להתיר הכשר שיפוד הנ"ל מצד דם שבישלו דרבנן, וכ' עליו הפמ"ג דאף להכשיר מאיסור דרבנן בעינין ליבון חמור).

טל טויג - תל ציון

סימן תקי"א

בענין איסור רחיצה בגדול בשבת וביו"ט

בגמ' בשבת [דף לט.] מבואר שחז"ל גזרו שלא ירחץ אדם בשבת במים חמים, בין שהוחמו מע"ש ובין שהוחמו בשבת [אפי' בהיתר], אלא שחלוקים בדינם חמין שהוחמו מע"ש מחמין שהוחמו בשבת, שבהוחמו מע"ש אסור לרחוץ בהם כל גופו ומותר פניו ורגליו, ובב"י [ס' שכ"ו סעי' א'] הוכיח דה"נ מותר כל אבר ולא דוקא פניו וכו', אלא בעי שלא ירחוץ ע"י כך רוב גופו, משא"כ בחמין שהוחמו בשבת אסור לרחוץ בהם אפי' פניו. ואסור חז"ל בגזירה זו בין לרחוץ, פי' להכנס ולהתרחץ בתוך אמבטי עם מים, בין להשתטף פי' לשפוך על גופו מים, ואע"פ דאין דרך רחיצה בכך כדברי רש"י [דף קמז: ד"ה דלהשתטף], והטעם דמ"מ גזרו כ' בשו"ע הגר"ז [ס' שכ"ו סעי' א'] שלא חלקו חכמים בגזירתם כיון שעכ"פ דומה קצת לרחיצה.

ובאמת פליגי בלהשתטף התנאים בגמ' דף לט., ומ"מ פסק השו"ע דאסור כדברי ר"י שם. ומ"מ במים שהוחמו מע"ש לא גזרו אפי' על רחיצה בהם אם רוחץ רק פניו ורגליו.

והטעם דגזרו חכמים גזירת מרחצאות מבואר בפשטות הגמ' בשבת [דף מ.] אי ר"ש ס"ל משום הבלנים שהיו מחממים להם בשבת, פי' מבשלים את המים (ואולי גם מבעירים אש), וכן משמע מדברי הרמב"ם שהיו מחממים בשבת.

ובדברי רש"י פליגי האחרונים, דרש"י כ' [דף לט: ד"ה בכלל] דאתי להחם בשבת כגון ניתך צונן בחמין, וביארו הפרמ"ג [א"א ס' שכ"ו ס"ק ד'], וכן רא"מ בהגהותיו על הש"ס דגם הבלנים כן חימומו, פי' ע"י שנתנו בכלי צונן לתוך חמין ובישלו בתולדת האור, והפנ"י ביאר ברש"י דבאמת הבלנים היו מחממים מים ע"י האור, אלא דברי רש"י שכ' דנותנים צונן לתוך חמין, דקס"ד בגמ' דס"ל בדקרקע מותר להשתטף ע"ש.

בר"ן וברשב"א לא פי' דחממו בשבת, ומיאונו בפי' זה דקתני בגמ' במו"ק נחשדו ישראל על השביעית ולא נחשדו על השבתות, א"כ ישראל לא נחשדו לחלל שבת ולא חימומו מים בשבת, אלא פי' דהבלנים היו מבעירים עצים מער"ש, והמים היו מתחממים בשבת, ועברו על גזירה שמא יחתה בגחלים, ולדבריהם גזרו רחיצה כדי שלא יעברו על גזירת שמא יחתה והיו שבות דשבות.

בלבוש ריש ס' שכ"ו כ' טעם הגזירה שמא יבא להחם כל אחד ואחד, ומכאן נראה לשון המג"א ס"ק א', וכן הביא טעם המג"א במשנ"ב. וקצת צ"ב דבגמ' מבואר דגזרו משום הבלנים, ואפ"ל דהבלנים מחממים וחששו לכל אחד נמי שיבא להחם. והלבוש לטעמו שחששו לכל אחד שיבא להחם, ביאר אמאי לא חששו וגזרו נמי על מים שהוחמו מער"ש על פניו וידיו ורגליו, שמא יחם לצורך עצמו, וכ' דהוי מילתא דלא שכיח.

וגזרו רק על רחיצה בחמין ולא בצונן, אע"פ דאיכא תנא דס"ל דגזרו גם בצונן, בטור שו"ע פסקו דמותר [סעי' א'], ומ"מ נהגו שלא לרחוץ בצונן.

ושיעור החמין דגזרו בהם רחיצה פליגי בהו הפוסקים, ובס' תהלה לדוד [ס' שכ"ו סעי' ג'] הוכיח דודאי שיעור החום פחות מ"ס, דהרי אמרין בגמ' דשיעור י"ס כריסו של תינוק נכווית בה, ואם נימא דשיעור החמין של רחיצה הוי בשיעור י"ס מה דנו בגמ' האם מרחיצין את התינוק לפני המילה משום איסור רחיצה, הרי תינוק לא ירחצו במים בשיעור חום של י"ס דכריסו נכוית, אלא ודאי פחות משיעור י"ס מוכח דגזירת רחיצה הוי נמי בשיעור פחות מ"ס.

[ויש לעיין בדברי המ"ב [סק"ז] שהביא דברי החי"א דכ' דבמקום שנהגין להחם המקוה צריך להיזהר שלא יהיה רק פושרין, וצ"ע שם בשעה צ"ה [סק"ה] לעיין בסעי' ד-ה' דמבואר דגם פושרין נקרא חמין שאסור ברחיצה, וכוונתו דמה יעזור דברי החי"א דמהיר לעשות פושרין, עדיין גם בפושרין איכא גזירת רחיצה, ונשאר שם בצ"ע קצת, ומ"מ מדבריו נשמע דפושרין דחי"א ליכא בהו גזירת רחיצה, אלא דכ' דצ"ע קצת בסעי' ד', ולדבריו צ"ע מהו איסור רחיצה, וכן לקמן בה"ל ד"ה שפעמים הביא דברי הפרמ"ג דביאר דאיירי בפושרין, והק' שם דמשמע דאיירי במים רותחין שנכווה בהם, ומכ"ז צ"ע מה שיעור חום המים דגזרו בהם רחיצה].

גדר גזירת רחיצה מתבאר בר"ף בשבת [דף מ.], וכן הביא בשם גאון דגדר גזירת רחיצה בשבת וביו"ט שאני מכלל איסורי דרבנן, דנקרא בשם גזירה ולא בשם שבות, וכ' דנפק"מ דהותר רחיצה ביו"ט אפי' כל גופו במים שהוחמו מעיו"ט. וכן פסק המחבר בס' תקי"א, והרמ"א פליג וס"ל דיו"ט כשבת. משא"כ השבותין לא הותרו ביו"ט, כדקתני בבב"ב דאין בין שבת ליו"ט וכו'.

וכן רע"א [בריש ס' שכ"ו] הביא דמצטער יכול לרחוץ כל גופו בחמין שהוחמו מער"ש אפי' שאין חולה כל גופו אלא רק מצטער, וצ"ע לעיין בס' ש"ז טעמו, וכ' שם כדברי הגאון דכיון דהוי גזירה ולא שבות התירו גם למצטער, משא"כ בשאר שבותים דלא התירו למצטער.

וכן בסדרי טהרה [ס' קצ"ז בסופו], הביא דאין למחות ביד נשים הטובלות במקווה חמה בשבת, לאור דברי הגאון דגדר הגזירה דרחיצה הוי גזירה ולא שבות, וגזירה הותרה במקום מצוה [והמצוה בזה כדכ' שם הב"י משום פו"ד או מצוות עונה, גם לשיטת ר"ת דאין טבילה בזמנה מצוה בעלמא].

וכל ההיתרים הנ"ל דווקא במים שהוחמו מע"ש, ולא במים שהוחמו בשבת ואפי' בהיתר, כדקתני למעניין.

והביאור בהא דשאני גזירת מרחץ משאר השבותים מתבאר לפשטות הגמ', כיון דטעם הגזירה משום דהבלנים היו פרוצים בחילול שבת, לכן אסור על כולם רחיצה כדי לבער הפריצה ולכן הוי רק גזירה, משא"כ שאר השבותין לא גזרו לבער פריצה של אנשים מסויימים, אלא חששו חכמים שכל אדם יבא לעבור על איסור דאורייתא, לכן שאני גזירה דהכא מאבות. וכ"ו מתבאר לפוסקים דביארו דגזרו משום הבלנים, אולם לדברי הלבוש וכן למג"א וכן למ"ד שהביא את דברי המג"א דגזרו גם על מים שהוחמו מער"ש שמא כל אחד ואחד מישראל יבא להחם בשבת, צ"ב אמאי שאני גזירת רחיצה משאר השבותים. ואפשר דטעם זה שמא יבא להחם אינה לדברי הר"ף בשם הגאון.

והנה במים שהוחמו בשבת ואפי' בהיתר [לרוב הפוסקים] אסור לרחוץ בו אפי' פניו ורגליו, ושאני במים שהוחמו מע"ש או יו"ט, וכן כל ההיתרים שהוזכרו כגון למחבר לרחוץ ביו"ט כל גופו, וכן מצטער שהותר לו רחיצה בשבת, כ"ז דווקא במים שהוחמו מע"ש. וצ"ב מ"ש מים שהוחמו מע"ש למים שהוחמו בשבת בהיתר, הרי טעם איסורם מאותה גזירה משום הבלנין דגזרו על מים שהוחמו בשבת, וכן גם על מים שהוחמו מע"ש שהיו מחממים בשבת ואומרים מע"ש הוחמו.

ובאמת יש מהראשונים שאסרו חמין שהוחמו בשבת רק באיסור, לשיטתם מבואר היטב דמים שהוחמו בשבת נאסרו גם משום מעשה שבת ומשום מעשה שבת אסור בהנאה כ"ש, ולכן אסור גם פניו ורגליו דכל הנאה נאסרה, ולכן שאני ממים שהוחמו מע"ש דאין בהם מעשה שבת.

וכן יש שדקדקו בדברי התוס' כן [שבת דף לט: ד"ה אלא], שכ' שם דאיסור רחיצת פו"ד הוי כמו איסור שתיה, ובודאי איסור שתיה הוא רק משום איסור הנאה ממעשה שבת, ואינו קשור לאיסור רחיצה בחמין.

וכן לכאורה משמע דס"ל לרמב"ם לפי מה שביארו הגר"א, הובא בשעה צ"ה, דמים שהוחמו בהיתר מותרין כמים שהוחמו מע"ש, דהתיר לרחוץ במים ידיו ולהעמידם נגד המדורה במקום שלא הי"ס אע"פ שהוחמו, ואסר רק רחיצת כל גופו בצונן ולעמוד נגד המדורה כמים שהוחמו מע"ש דאסור רחיצת כל גופו.

אולם המג"א [שם] ביאר דגם הרמב"ם ס"ל דמים שהוחמו בהיתר בשבת אסורים ברחיצת פו"ד, ושיטת הרא"ש לכ"ע דאסור לרחוץ במים שהוחמו בהיתר פו"ד, וכן הביאו השו"ע [ס' שכ"ו סעי' ה'], ולשיטתם צ"ב אמאי שנא מים שהוחמו בשבת ממים שהוחמו מע"ש.

והנה יש להקדים ולהביא דברי רע"א בהגהותיו על השו"ע, דהק' ע"ד המג"א דהביא דשיטת תוס' דאם מעביר אדם צינור של צונן מע"ש לתוך חמי טבריה, כלומר דאת הצינור הניח בער"ש, וכל הזמן באים מים חדשים ונכנסים לתוך חמי טבריה בין בער"ש ובין בשבת, אם הצינור לא סתום מכל צדדיו, שיטת התוס' דאין בו איסור הטמנה, והמים שהוחמו בשבת מותרין בשתיה וברחיצה כמים שהוחמו מער"ש [ורש"י פליג וס"ל דאסורים], והק' רע"א תינה בשתיה מותרין משום דלא עבר על איסור הטמנה, אבל אמאי מותרין ברחיצה, הרי הוי מים שהוחמו בשבת דאסורים אפי' ברחיצת פו"ד, ות"י דכיון דלא עשה מעשה להחם בשבת אלא ממילא הוחמו אינם נקראים מים שהוחמו בשבת, וצ"ב לדברי המג"א דאסר מים שהוחמו בהיתר בשבת, מ"ש עם מעשה או ללא מעשה.

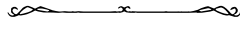
והנראה לומר בדרך אחת דשאני הגזירה דמים שהוחמו מע"ש למים שהוחמו בשבת, דמים שהוחמו בשבת טעם הגזירה לא רק משום הבלנים אלא משום דכל אחד יבא להחם בעצמו, וגזרו גזירה זו ואסרו אפי' פו"ד, דעיקר הטעם שיבא להחם משום דרואה דחימומו מים בשבת ע"י מעשה, אפי' שלא הגיעו ליי"ס לאיסור בישול מ"מ הוחמו בשבת, ויבוא להחם גם הוא, ונתבאר דטעם הגזירה משום הבלנים דהוי מחממים בשבת ופרצו חומת השבת, לכן גזרו שלא ירחצו בשבת בין במים שהוחמו בשבת בין מער"ש, כדי שלא יאמרו מער"ש הוחמו המים כדברי הגמ', ומ"מ הא דאסור פו"ד הוי גזירה נוספת שלא יבא להחם גם הוא בעצמו, ולא רק משום גזירת הבלנים. ולדברי הלבוש וכן המג"א והמ"ב דגם גזירת מים שהוחמו מער"ש נמי שמא יבא להחם, נמי הוא, מ"מ גזירת מים שהוחמו בשבת דחמירי דגם פניו וידו החמירו יותר, ובין לטעם במים שהוחמו מע"ש דגזרו על פריצת הבלנים, ולטעם גזירת מים שהוחמו

בשבת הוי גזירה נוספת דשמא יבא להחם גם כ"א ואחד. ובין לדברי הלבוש דטעם שמא יבא להחם גם הוא, מ"מ גזירת מים שהוחמו בשבת דחמירו בהם דגם פו"ד גזרו רק במקום שעשה מעשה לחמם בשבת, ואפי' בהיתר כדברי רע"א כנ"ל דבמקום שעשה מעשה להחם גזרו גם על פו"ד, משא"כ במקום שלא עושה מעשה להחם לא גזרו רק על כל גופו, דהוי כמים שהוחמו בערב שבת דלא גזרו בהם רק על כל גופו, דאדם לא שכיח שיחם לא לרחוץ כל גופו, משא"כ במקום שעושה מעשה להחם גזרו גם בזה דחמירי, דרואה שעושה מעשה להחם נראה לו ביותר שמוותר להחם.

ובימינו ובזמנינו ברחיצה בשבת בבית המרחץ אפי' הבית ישנם עוד איסורים משום מלאכת בישול, ודנו בהם הפוסקים בפתיחת הברו של המים החמים, האחד כאשר פותח את ברו החמים וברו המים הקרים יחד, דנו משום עירוי של מים רותחים על צוננים משום מבשל, אם דאורייתא בזמן שגוף החימום פועל ע"י בילור, ואם גוף החימום לא פעל אלא המים הוחמו ע"י מערכת קולטי השמש הוי בישול בתולדת חמה, ודנו הפוסקים דאע"פ דהמים עברו מהדוד לצינור לא נקרא כ"ש אלא עירוי [כדברי האו"ה הובא בהגהות רע"א על השו"ע ס' שיח]. וכן דנו הפוסקים על איסור בפתחת ברו המים החמים, דע"י כך נכנסים מים קרים לדוד ומתחמם שם, אם במים חמים שהם תולדות האור בזמן שגוף החימום פועל, ואם בזמן שפועל מתחמם בתולדות חמה וכו"ל.

בביה"ח מיעיני הישועה, ב"ב שנת תשע"ט התקינו במערכת רחיצה שמערב שבת הוחמו כל מי הרחיצה, ונכנסים לחביות ענק על גג ביה"ח, ובפתיחת המים החמים במקלחות לא נכנסים ע"י כך מים קרים לדוד, וממילא ליכא בישול של מים קרים משום שלא נכנסים כלל לדוד מים החמים, וכן בפתיחת הברו עצמו דההוראה שם שמים החמים שנפגשים בקרים אין בהם משום בישול, משום דהחמנים הם כ"ש ולא עירוי. ואינו יודע האם משום דפסקו כן, או דרך המציאות דעברו כמה כלים, ומשום כך ההוראה שם שאפשר להתרחץ השהים במחלקות כאן דהוי מים דהוחמו מער"ש ואין בהם חשש בישול, שדינם כפי שפסק הבה"ל בשם רע"א שמצטער רוחץ בהם כל גופו, ובודאי החולים שם בגדר מצטער ולכן הותרו להתרחץ בשבת.

אפרים פלמנבוים - קרית ספר

סימן תקי"ד

הדלקת נר נשמה ביו"ט

השו"ע (סימן תקי"ד סעיף ה') פסק: נר של בטלה דהיינו שאינו צריך לו, אסור להדליקו, אבל נר של בית הכנסת לא חשיב נר של בטלה ומותר להדליקו, ובב"י בשם הרא"ש הטעם שהתירו בנר של בית הכנסת, משום שלשם מצוה ושמחת יו"ט מדליקים אותו, ומותר משום מתוך שהותרה לצורך הותרה שלא לצורך, ואע"פ שבשו"ת הרשב"א (ח"ג סימן רע"ז) הסתפק בזה שלא התירה התורה אלא אוכל נפש בלבד, א"נ דבר השווה לכל נפש, אבל כאן בנר נשמה שאינו אלא לכבוד בעלמא לא התירו, ואע"פ שיש בזה משום כבוד בית אלהינו, הרי אסור לשחוט נדרים ונדבות ביו"ט כדאייתא בבב"ב (ט), וכו', מ"מ כבר נהגו היתר להדליק ביו"ט נרות של בית הכנסת.

וכתב בשו"ת אמרי אש (או"ח סימן מ) שאין להדליק נר נשמה ביו"ט מפני שאינו עשוי אלא לע"נ המת, והוי כנר של בטלה שאינו צריך לו שאסור להדליקו ביו"ט, ובנר נשמה שאין בו שמחת יו"ט י"ל שגם הרא"ש שהתיר בנר של בית הכנסת, בנר נשמה יודה לאסור, אולם בשו"ת כתב סופר (או"ח סימן ס"ה) העלה להתיר בנר נשמה ביו"ט באופן שיעמידו בחדר שאוכלים בו, שהוא מוסיף אור בחדר, ונהנים ממנו ממילא, וכתב עוד שאף אם שכח להדליק נר נשמה בלילה, או שכחה, מותר להדליקו ביו"ט, שנו נשמה יש בו מצוה לכבוד ההורים. ומ"מ למעשה טוב יותר להדליק בבית הכנסת שיש מצוה בכל נר שמדליקים בבית הכנסת, ובשעת הדחק מותר בכל אופן, וכ"כ הבה"ל (ד"ה נר של בטלה) בשם הכת"ס דנר של יארצי"ט אם לא הדליקו בערב יו"ט ידליקו עכ"פ בחדר שאוכלין בו, דמוסיף אורה בחדר, ויותר טוב שידליקו בבית הכנסת ויצא מחשש נר של בטלה. ובשעת הדחק אפשר דיש להתיר בכל גוונ, דהוי כעין נר של מצוה שהוא לכבוד אבותיו, ע"כ. ועיין עוד במשנ"ב (סימן רס"א ס"ק ט"ו) שהדלקת נר יארצי"ט נחשבת כצורך גדול משום שהעולם נוהרים בו, וכתב בספר זה השולחן דלפי הכת"ס דההיתר הוא כיון שמדליק לכבוד אבותיו, לפי"ז דוקא אם מדליק לכבוד הרוי התירו, אבל אם מדליק לזכר שאר קרובים לא התירו. ועיין עוד בגרעק"א בשם הפמ"ג שכתב שלהדליק נר בתוך שבעת ימי אבלות אסור, כיון שאסור להדליקו בחדר שאוכלין שם שמא יבוא לידי הפסד, לכן אין להדליקו אלא ע"י גוי בחדר שאין אוכלים שם, או שידליקו בבית הכנסת במקום שמתפללים.

הדלקת נר בברית ביו"ט

החזו"ע (יו"ט עמ' נ"ו) כתב שמותר להדליק נרות ביו"ט כשיש ברית מילה בבית, כמו שנוהגים תמיד לכבוד המילה, וכמש"כ התוס' בסנהדרין (ל"ב: ד"ה אור), כיון שכל זה כבוד המצוה וחיובוה.

פדין הבן ביום טוב

בגמ' ביצה (לז.) מבואר שכל דבר שראו בו חכמים שדומה למקח וממכר אסרוהו בשבת ויו"ט, וכתב בשו"ת הריב"ש (סימן קנ"ו) ובתורת הדשן (ח"ב סימן רל"ג) שאין פודים את הבן בשבת, וכן נפסק בשו"ע (סימן של"ט סעיף ד' ובמשנ"ב ס"ק כ"ז), לפי שהפדין דומה למקח וממכר, שהרי האבא צריך להקנות את המטבעות לכהן ואין קונוים בשבת, ואפילו אם הפריש האבא את המעות מע"ש ג"כ אין פודים, הואיל ועיקר הקנין היינו הפדין הוא בנתנית המעות לידי הכהן ואסור לעשות כן בשבת, ועוד דלסבורים שנתנית המעות לידי הכהן הם כפריעת חוב ה"ו נאסר בשבת כדאייתא בגמ' שבת (קמט.), וכתב הש"ך (יו"ד סימן ש"ה ס"ק י"ב) דמטעם זה ה"ה דאין פודין ביו"ט, וכ"כ הגונדע ביהודה (תניינא יו"ד סימן קפ"ז) שנשאל על עריכת פדין הבן שחל ביום א' דר"ה, והשיב לאסור. וכתב להקשות בשו"ת מהר"ם שיק (יו"ד סימן רצ"ו וסימן

ש"א) מדוע לא יוכל האב לפדות את בנו בשבת וי"ט, ע"י שיתן את המטבעות לכהן במתנה ע"מ להחזיר, לפי המבואר במג"א (סימן ש"ו ס"ק י"ד) דדוקא מתנה גמורה אסור לתת בשבת וי"ט, אבל מתנה ע"מ להחזיר מותר לתת. ותיקן שהריב"ש כתב טעמים נוספים לאסור, וממילא אסור לעשות פדיון הבן בשבת וי"ט.

אולם אם עבר האב ופדה את בנו כתב המהר"ם שיק שבנו פדוי, דמה שעשה עשוי. אך יש חולקין וס"ל דלפי מש"כ המקנה (אבן העזר ריש סימן כ"ח) שהנותן מתנה בשבת וי"ט לא חלה המתנה, ולפי הסמ"ע (ח"מ סימן ר"ח) שקנין הנעשה באיסור בשבת אמרין אי עביד לא מהני, ולפי"ז ה"ה בפדיון הבן לא נקנו המעות והבן לא פדוי. ועיין עוד בספר אוצר פדיון הבן (פרק י"ז הערה י"ב).

משה כהן - תל ציון

בדין כיבוי לצורך אוכל נפש ואם אומרים מתוך בכיבוי (לסימן תקי"ד סעיף א')

בהא דאסר הרמב"ם כיבוי כדי שלא ישרף הקדירה, וכה"ב בשו"ע ס' תקי"ד ס"א, הטעם דלא הו"ל אלא בגדר מכשירין כיון דהוי סילוק המניעה כמבואר בחי' הרא"ה ובחינוך מצוה חצ"ר, וכ"כ המ"ב.

והנה איכא עוד טעם לומר דכיבוי הו"ל מכשירין, עפ"י שכתב הרב המגיד בפ"א בשי' הרמב"ם דכל הבערה הו"ל מכשירין כיון דאין המלאכה בגוף האוכל.

ועכ"פ לב' טעמים אלו משמע דלא אמרין דין מתוך בכיבוי, כיון דכיבוי גופא לא הותר לאוכל נפש כיון דהו"ל כמכשירין (ואכן הרא"ה ש"ז לכתב דכיבוי הותר לצורך אוכל"ו), והא דבישרא אגומרי י"ל לפי"ד הרי"ף דהטעם משום דליכא כיבוי א"כ שוב אין כיון מתוך.

וכ"כ הב"ח דבכיבוי ל"א דין מתוך, אכן בב"ח צ"ב טעמו, אך מש"כ לפי"ד המ"מ נחא, דדוקא בהבערה א"ע דהוי מכשירין אמרין מתוך כיון דכתיב קרא ביום השבת, לא כן בכיבוי, אכן יל"ע אם זה הו"ל טעם השו"ע דהא גבי נר של בטלה נראה מהשו"ע ס' תקי"ד דאסור.

אך מאד קשה מהסוגיא דכ"ב א' דמוכח דל"י דשרי מכשירין שרי כיבוי הדליקה לצורך הבית, ואלמא דאמרין דין מתוך בכיבוי, ואלמא מאיזה טעם שיהי' שייך דין מתוך גם בכיבוי. שו"ר בעין הגליון והוא להגרע"א [הנדפס מחדש בהשו"ע] שעמד בזה ע"ד המג"א בשם הב"ח שכתב דלא אמרין דין מתוך בכיבוי. ומ"מ עיקר מש"כ הסברא דלהרמב"ם כיבוי הו"ל כמכשירין כמו הבערה דהו"ל כמכשירין, ורק מקרא דביום השבת הוא דממעטין לה, יל"פ בזה ביאור קו' היראים שהקשה להשיטות דיש סתירה בכלים (היכא דהוי סתירה גמורה), א"כ האין מסיקין ביו"ט בכלים. ולכאן אינה קו' כלל, וכמש"כ המגן אברהם ס' תק"ג דכמו דהותר הבערה לצורך אוכל נפש, ה"נ הותר סתירה לצורך אוכל נפש. וי"ל דלהנ"ל הא הסתירה הו"ל כמכשירין, וכל מה דשרי הבערה הוא מקרא דביום השבת, מה דלא שייך זה בסתירה [ולפ"ז יל"פ דברי האור לציון ח"א שבמק"א תמהותי בדבריו, אבל כבר כתבת דדעת השו"ע משמע דהמיעוט דהבערה לא מקרא דביום השבת מהא דנר של בטלה, וגם תי' האול"צ כבר תמהתי עליו שם].

נדב פרץ - הקריה החרדית בית שמש

סימן תקט"ו

נכרי שהביא דורון לישראל

בסי' תקט"ו ס"א בבה"ל ד"ה אם יש במינו במחוב, כ' הרב דלא שרינן משום כל דפריש מרובא פריש, כיון דאיכא רוב המגד לזה, כי רוב המביאים פירות למכור מביאין אותם שנתלשו היום יותר ממה שמביאים אותן שנתלשו מכבר, וכמש"כ ה"ר, וכת"ד. ולפ"ז נזכרתי במה ששמעתי ששקית חלב של תנובה, שאין עליהם הכשר הבד"ץ, אין בהם שום שינוי משאר החלב שבהכשר בד"ץ, אלא החלב בלא הכשר בד"ץ נחלב בשבת, באופן שע"פ הבד"ץ הוא אסור, ולפ"ז אמרו שיש בזה כל דפריש, והחלב אף שאין עליו הכשר בד"ץ מותר, אך לפי האמור כאן בבה"ל, אם נאמר שהחלב שנחלב בשבת מגיע לשוק ביום ראשון או שני, נמצא שבימים אלו אין את סברת כל דפריש ויש לאסור החלב.

טל טוויג - תל ציון

בענין הני"ל

בבה"ל ס' תקט"ו סעי' א' ד"ה אם יש במינו מחודש, הק' באופן שהרוב אינו ממנו מ"ט לא ניזיל בתר רובא מדין כל דפריש, ותי' דיש רוב הופכי, ולכאן ק' הא הרי זה יש לו מתירים למוצאי יו"ט א' למרן, ושני לרמ"א, וכל דשיל"מ לא בטיל ברובא, וגם בספק אסור, עיי"ש סעי' ב'. ואל"ו דהתם מיירי בבטיל ברוב של חד בתרי, והכא מדין כל דפריש, דהא ג"כ כל דפריש הוא מדין רוב.

ואע"פ שבסי' תקי"ג ס"ק ל"א כתב המ"ב דבמנדיתו שמביאין הרבה בידיים למכור, ודאי שהרוב הם מהנולדים, נאמן העכו"ם במסל"ת שנוולדו קודם שבת, א"ו ענין לכאן, דהנה יל"ק אמאי שם בעינן מסל"ת וכמש"כ בשעה"צ אות ל' דבלי זה אין להקל, והרי אם מדין ביטול ברוב מתירים מ"ט בעינן מסל"ת, וע"כ פ"י משום שעכו"ם באיסור דרבנן נאמן ובדאי אינו נאמן, וכאן ע"י שנתערב אזי מדאי' בטיל, ואינו בטיל רק מדרבנן, ובדרבנן עכו"ם נאמן, משא"כ הכא דלא מיירי מדין מסל"ת.

מרדכי שמואלי - אשדוד

סימן תקי"ז

ליקח קמח מנכרי ביו"ט

במ"ב סימן תקי"ז ס"ק ד' כ' "דמשום מוקצה ליכא, דחייטים נמי חזי לכוס בין השמשות או לעשות מהן קליות ודייטא". הנה המ"ב העתיק כאן לשון הראשונים המובא בב"י, אמנם צ"ב כוונתם, דהנה התם מבואר דיש חייטים הראויים לכוס ויש חייטים שאינם ראויים לכוס, וכפ"ה היבשים לגמרי ראויים לכוס, והכרמל שלא נתייבש כ"צ אינו ראוי לכוס, ומש"ה אם בביה"ש לא היה ראוי לכוס הוה מוקצה לישראל, אבל צ"ע דהא בכ"ג הוה ראוי לקליות, דע"י הקליה גם כרמל נקלה שפיר, ומה אכפ"ל אם לא היה ראוי לכוס כל שיש לו שימוש אחר ראוי.

ועוד צ"ע דאצל עכו"ם ליכא מוקצה, דאינו מחוסר צידה ולא תלישה, רק מצד הכנה איירי בה, ובהא אמרין לעיל ס' תצ"ו סעיף ט"ו "דאינו יהודי שהביא דורון לישראל ביו"ט משוככות שבעיר כיון שא"צ צידה מותרים", ופ"י המ"ב דאיסורם אצל ישראל משום דאקצי דעתיה מיניה, וכיון שהנכרי לא אקצי דעתיה מיניה ממילא מוכינים לכל, וה"נ נימא הכא לגבי החייטים שטחנם העכו"ם לקמח, וצ"ע.

יואל שרגא הלוי בירנבוים - אשדוד

סימן תקי"ח

טלטול ביו"ט

במ"ב ס' תקי"ח ס"ק ו' כ' דהמחזוריים שהביאם ביו"ט לבהכ"ס ומתיירא מגניבה, אע"פ שא"צ להם עוד ביו"ט מותר להביאם לביתו, דהתירו סופן משום תחילתם, דאל"ה לא יביאם לבהכ"ס, אבל המחזוריים שמונחים בבהכ"ס מכבר נכון להחמיר שלא להחזירם לביתו ביו"ט אפי' בדאיכא חשש גניבה, עכ"ד. וצ"ע למאי כוונתו במחזוריים שהובאו מכבר, האם שנמצאים בבהכ"ס מזה זמן רב, וע"כ אין שייך בהם שיחשוש משום גניבה, דהא לא חשש עד עתה קודם יו"ט, ע"כ אין להתיר אף דעתה מתיליד לו חשש גניבה, או דמיירי בהביאם קודם יו"ט אפי' סמוך לחשיכה, וכדנהוג עלמא שהולכים לביהכ"ס קודם הלילה ומחזוריים בידיהם, וכיון שא"צ יו"ט תו פקע מיניה טעם התירו סופם משום תחילתם, ולא אכפ"ל מה שבאמת חושש עליהם משום גניבה, ושמא לא יביאם לבהכ"ס כיון דלא היתה הבאתם ביו"ט תו אסור להחזירם, וצ"ע.

יואל שרגא הלוי בירנבוים - אשדוד

מוקצה ביו"ט

בסימן תקי"ח הביא המחבר שבהמה מסוכנת אפשר לחתוך לכלבים, ובלא היתה מסוכנת אסור משום מוקצה, והמשנ"ב הביא דברי המחבר בסי' שכ"ד סעי' ז' ששם כתב שמותר אפי' בבריאה (ושם הביא במשנ"ב שבבריאה לגמרי שלא הי' להעלות על דעתו שתמות אסור, בשם הא"ר), ואין חולק, והרי זה סותר לדברי המחבר כאן, והמשנ"ב כתב שהמחבר שם סובר לפי אלו שלא סוברים מוקצה, והרי בשבת יש מוקצה לכ"ע (במיוחד בגרוגרות וצימוקין אפי' לפי ר"ש שלא עולה על דעתו), וצ"ע שמחמירין ביו"ט יותר מבשבת, ושם בשבת אין חולק, וכאן מחמירין, ורק למי שסובר שאין מוקצה אפשר להקל, וצ"ע.

ובחולה כאן כתב הביה"ל שנראה לאסור, ושם בסימן שכ"ד בשעה"צ ס"ק ט"ז פסק בחולה להקל דלא הוי מוקצה כמו ר"ש, והכי קי"ל, וצ"ע.

טוביה יוסף זיטלני - קרית גת

הוצאה שלא לצורך ביו"ט

מבואר ברמ"א ס' תקי"ח ס"א שהותרה הוצאה גם שלא לצורך או"נ דווקא לצורך קצת, ויש להסתפק אם יש לו בכיסו באופן קבוע דבר שאינו צורך יו"ט האם מחויב להוציאו מכיסו, או כיון שיש לו טרחה להוציאו, והרא"י שכל יום הוא מונח בכיסו גם שלא לצורך, א"כ הו"ל צורך קצת. ולכאורה יש להוכיח לאיסור (שצריך להוציאו), מדין דלהלן שיש מחמירין בחשש גניבה שאינו נחשב "צורך היום" למרות שיש הפסד ממון, ולכן אסור להוציא המפתח של תיבת המעות. ולכאורה מדוע לא נתיר מפני דאגת ליבו על המעות שמונעו משמחת יו"ט, אלא ע"כ מכיון שבעצם אין בזה צורך היום, מה שפוחד "דבזמן" לא יתיר שהרי מי ביקש ממנו לפחד (למרות שזה שוה לכל נפש שכולם מפחדים), וא"כ גם הכא שאין בו עד יו"ט מי ביקש ממנו שיכביד עליו פסולת ההוצאה מכיסו. אולם נגד שני יש להוכיח להיתר, מהא דלעיל ס' רנ"ב שמצווה למשמש בכיסו ב"ערב שבת" עם חשיכה (מחשש הוצאה), ולא כתיב בערב שבת וי"ט, מוכח שגם אם חזיא דבר שאינו לצורך היום אין בזה איסור מכיון שצריך לטרוח ולבדוק (ועדיין ק' הא איירי בעי"ט), וא"א לומר דסמכין ארובא כמו שכתב שם במשנ"ב דדבר שאפשר לבררו לא סמכין ארובא (שהרי גם בשבת הוה ספיקא דרבנן), וצ"ע.

ישראל קונופנצקי - ערד

גדר הוראה לצורך

כתב השו"ע סימן תקי"ח ס"א שמותר להוציא קטן ביו"ט, וביאר המשנ"ב לא מבעיא אם הקטן בוכה ויצטער האב אם לא יקח אותו עמו, אלא אפילו אם לא יצטער האב אלא רוצה רק לשמוח בו שרי.

ויש להקשות סתירה (כן העיר ידידי הר' רפול), דבסק"ו הביא המשנ"ב מחלוקת ברוצה להוציא את מפתחות של התיבה שמונחים בה מעותיו, ד"א דהואיל והוא דואג ומצטער על זה הו"ל צורך עונג יו"ט, ו"א דלא הותר להוציא לצורך הפסד ממון, וסיים שיש להחמיר כמותם, ונראה שהאוסרים כל שכן שיאסרו בהוצאת תינוק, א"כ למה סתם להתיר.

ונראה דלענין הוצאת תינוק כו"ע לא פליגי דשרי הואיל ונהנה בהוצאה, א"כ מוציא לצורך שמחת יו"ט, משא"כ לענין הוצאת מפתח של תיבה האוסרים

סוברים דהואיל והוא לא מוציא בשביל שמחת יו"ט, אלא הוא מוציא כדי למנוע את הצער של הדאגה, ורק ממילא כשתסתלק הדאגה יהיה לו שמות יו"ט (ומצינו לזה הרבה דוגמאות, דדעת השו"ע ס' תקי"ד ס"א אסור לכבות בקעת כדי שלא תתעשן הקדירה, אע"פ שמותר לכבות לצורך אוכל"ו, וכן דנו הפוסקים לענין כיבוי נר שמפריע לו לישון, האם חשיב צורכי הגוף או רק מניעת היזק ככיבוי לצורך תשמיש, עיין משנ"ב מהדו"ו דרשו שם ה"ע 5 וסי' תקי"ח הע' 4). ויש לציין שכל הביאור הזה הוא רק בהנחה שהמשנ"ב לגבי תינוק מתכוון לומר שלא מבעיא אם הקטן בוכה ויצטער והאב ישמח בזה שלוקח אותו וכו', דהיה מקום לפרש כוונת המשנ"ב שמותר להוציא אותו אע"פ שלא שמח בלקיחה, אלא לוקח כדי לא להצטער (וב' הפירושים האלו יכולים להיות נפק"מ למעשה).

יצחק אלחנן חורב - נוה יעקב

סימן תקכ"ב

לצאת ביו"ט במקל

ס' תקכ"ב, אין הסומא יוצא במקלו דהוא דרך חול וזולזול ליו"ט, אבל זקן כ"כ שא"א לו לילך בלא מקל מותר. וצ"ע דלהלן בכיסא אף שגם הוא טעמו משום עובדא דחול, לא נזכר במ"ב דמי שאינו יכול ללכת מותר להוציאו בכיסא, רק משום רבים צריכים לו, ולכאן הו"ל להיות כמקל שמותר.

יואל שרגא הלוי בירנבוים - אשדוד

סימן תקכ"ח

הערות קצרות בסימן תקכ"ח

א. בשו"ע ס' תקכ"ח סעיף ב' מבואר דאסור להלין מת כדי שיתעסקו בו ישראל. ובהה"ל על סעיף ד' נשאר בצ"ע גבי הלין ת"ח כדי שיתעסקו בו ישראל. ויל"ע למה לא העיר ע"ז במקומו בסעיף ב'.

ב. במ"ב ס' תקכ"ח ס"ק מ"ד כ' דנפלים אין קוברין אותם ביו"ט ואפי' ע"י עממין, שהרי הם כאבן ואסורים בטלטול. אכן בסוף ס"ק מ"ט הביא ד"א דקבורת נפלים נמי מצוה, ומתיר ביו"ט שני ע"י עכו"ם.

ג. בשו"ע ס' תקכ"ח סעיף י' כ' דנפל אסור למולו אפי' ביו"ט שני. ובשעה"צ ס"ק ס"ד תמה ע"ז, עיי"ש. הנה תחילת דברי ההג"מ הוא שנפל אינו "אדם", וזה דוחה טענת השעה"צ דהמנהג הוא מנהג של תורה, ד"ל דאף לפ"מ שהמנהג הוא של תורה, סו"ס אינו "אדם".

אכן עדיין קיימת הערת השעה"צ על מה שנקט ההג"מ לשון דאינו מנהג של תורה, אכן הנה הג"מ עצמו כבר נתן טעם "של תורה" למנהג (הו"ל), ומה שנהגו משום תקנת הפושעים דאמרין בב"ה שהקב"ה מעביר את הערלה מן הקטנים שמתו ונותן פושעי ישראל וכו'), ובאמת צ"ב לשון "אין מנהג של תורה".

נתן קצנבלוגן - אשדוד

סימן תקכ"ט

מצות יו"ט לחלקו חציו לבית המדרש וחציו לאכילה ושתייה

כתב השו"ע בסי' תקכ"ט וז"ל: מצות יו"ט לחלקו חציו לבית המדרש וחציו לאכילה ושתייה, וטעמא דבחד קרא כתיב עצרת תהיה לכם, ובחד קרא כתיב עצרת לה' אלווקך, וע"ז אמרו חז"ל דצריך לחלקו חציו לה' וחציו לכם (מ"ב). והנה הפוסקים שנא' בהם עצרת מדברים הרי על יו"ט [יו"ט אחרון של חג ושל פסח], וכדאמרו חז"ל עצור בעשיית מלאכה, והיה מקום לומר שהדין של חלקהו נאמר על יו"ט בלבד, וכלשון המחבר "מצות יו"ט".

והנה הרמב"ם הביא וז"ל: אע"פ שאכילה ושתייה במועדות בכלל מצות עשה, לא יהיה אוכל ושותה כל היום אלא כך היא הדת, בבוקר משכימין לבתי כנסיות ולבתי מדרשות ומתפללין וקורין בתורה בענין היום וכו' עד חצי היום וכו', ואחר חצי היום וכו' וחוזרין לבתיהן לאכול ולשתות שאר היום עד הלילה, ע"כ. והביא המגיד משנה שמקור הדין מר' יהושע דאומר חלקהו חציו לאכילה ושתייה וחציו לבית המדרש.

והנה דבריו של הרמב"ם נראה בפשיטות שעולים על כל שבעת ימי פסח ושמונת ימי החג ולא רק על ה' יו"ט, דהרי כתב שבעת ימי הפסח וכו' וחייב אדם להיות בהן שמח וטוב לב הוא ובניו וכו' כיצד וכו', והאנשים אוכלין בשר וכו', אע"פ שאכילה ושתייה במועדות בכלל מצות עשה לא יהיה אוכל וכו' אלא כך היא הדת וכו'. משמע מדבריו שמה שכתב אלא כך היא הדת עולה על שבעת ימי הפסח שהתחיל בהן, ועוד שכתב במועדות, ולאחמ"כ ג"כ כותב [הל' כ"ב] ימים שבין ראשון ושביעי של פסח וכו' הן הנקראין חולו של מועד ונקראין מועד.

וא"כ נראה שהמגיד משנה הבין [וכן כתב בשו"ע הרב] שהדין של "חלקהו" עולה גם על חולו של מועד, ונצרך להבין מדוע, ואולי אפשר לומר שאה"נ הדין של חלקהו דוקא לענין יו"ט, רק שלומדים מיו"ט לחולו של מועד, שכמו שביו"ט יש מצות שמחה [ובפשיטות שמחה היא באכילה ושתייה], ובכא"פ מצינו מפורש בתורה שלא ישמח כל היום באכילה ושתייה אלא חציו לה', אותו דבר בחולו של מועד אפי' שאין הדין של חציו לה' [שעולה רק על עצרת], בכל אופן רואים שאין הכונה במצות שמחה לאכול ולשתות כל היום, אלא כדאי לתת חציו לה', ולפ"ז מיושב מנהגינו שאין אנו מקיימים בד"כ חציו לכם [כפשוטו חצי ממש] בחולו של מועד [ושמעתיה שאחד מן החכמים שאל את הרב אלישיב וצ"ל איך מקיים דברי הרמב"ם, והשיב לו באופנים שונים, ולבסוף אמר לו שזה אכן "שווערע רמב"ם"], אף לפי הני"ל יתכן שאכן אין מצוה בחולו של מועד של חציו לכם, אלא שעל"פ לא ירבה יותר מחציו לכם כביו"ט.

יעקב דוד מבלוב - ערד

סימן תק"ל

בענין בגדי שבת בחוה"מ

במשנ"ב סימן תק"ל סק"א כתב שמצוה לכבד חוה"מ בכסות נקיה יותר מיום חול, אבל ל"צ בגדי שבת. והשעה"צ מאריך בזה מאוד, ומסיק שאין דין כבוד ועונג בחוה"מ, ומצד "מקרא קודש" צריך לכבדו יותר מיום חול, ע"כ.

וקשה שבסימן תקכ"ט איתא שבי"ט צריך ללבוש בגדים יותר יפים משבת, והטעם כתב במשנ"ב מדין שמחת יו"ט, שאדם שמח בבגד חדש, ובחוה"מ יש ג"כ חיוב שמחה כמבואר במשנ"ב שם, וא"כ גם בחוה"מ צריך ללבוש בגדים חדשים.

וצ"ל שדין שמחה בחוה"מ יותר קל מיו"ט, ולזה הביא השער הציון ראה שבי"ט חייבים לאכול פת משא"כ בחוה"מ, והראוני שהביאור הלכה בסי' קפ"ח ס"ז כתב שטעם אכילה לחם ביו"ט הוא מדין שמחה, וא"כ חזיון שדין שמחה בחוה"מ פחות מיו"ט, וא"כ ברור שג"כ אין חיוב ללבוש בגדי יו"ט בחוה"מ.

רפאל צבי הרשקוביץ - כרמיאל

לכבד חול המועד במאכל ובמשתה וכסות נקיה

במ"ב סימן תק"ל ס"ק א' באמצעו כתב וז"ל: גם חייב לכבד חול המועד במאכל ובמשתה וכסות נקיה שלא ינהג בהם מנהג חול, וכתב בשעה"צ בשם הרמב"ם דחול המועד נמי נקרא מקרא קודש, רק משמע שאין דינו לגמרי כמו יו"ט.

ואמנם בהלכות יו"ט בסימן תקכ"ט כתב וז"ל: אבל לענין כבוד ועונג אין חייב בחוה"מ, דלא נאמר בהם מקרא קודש. ואכן השעה"צ גופו מציין למה שכתב בסימן תקכ"ט, וכתב וז"ל: ועיין לעיל בסימן תקכ"ט במשנה ברורה ס"ק ט"ז שהעיקר מהגר"ז דלענין כיבוד ועונג אין חיוב בחול המועד, דלא נאמר בהן מקרא קודש, והנה עצם דין זה מוכח מהרמב"ם כמו שכתבנו, אך מה שכתב דלא נאמר בהן מקרא קודש צ"ע וכו', עכ"ל. וכתב בסופו דיתכן דגם הגר"ז מודה לזה ע"ש.

ובהא דבהלכות יו"ט סתם דאין כבוד ועונג בחוה"מ, ובהלכות חוה"מ סתם דיש כבוד ועונג בחוה"מ, רואים מכאן דרך שבמה שאדם עוסק ובאיזה מצב שנמצא יחפש המעלות שבו, ולכן ביו"ט מדגיש המעלה של יו"ט על חוה"מ, ובחוה"מ מדגיש המעלה של חוה"מ גופא. ואכן מצינו בגמ' קידושין ל"א ע"ב לגבי מצות כיבוד אב ואם, אמר ר' יוחנן אשרי מי שלא חמאן. וממשיכה גמ' שר' יוחנן כי עיברתו אמו מת אביו, ילדתו מתה אמו, רואים ג"כ דרך זו שר' יוחנן לא יכל לקיים מצות כיבוד אב, ואשרי מי שלא חמאן.

יעקב דוד מבלוב - ערד

כיבוש בחול המועד

מ"ש מרן בסי' תק"ל דבגדי קטנים שרי, ופירש רבינו בבה"ל "כי דרך הקטנים להתלכלך בטיט ובצוואה תדיר", עי' בספרו הנפלא דרבנו הגדול ר' בן ציון אבא שאול זצ"ל אול"צ ח"ג עמ' רכ"ט הלכה א' דהיינו קטנים עד גיל שש (ועי"ש בהערה שכתב אף עד שבע), והכי נמי מסתברא דהטעם שהתירו להם שמתלכלכים תדיר, ובקטן בן ו' וכה"ג לא מתלכלך תדיר, אז לגיל כזה אסור לכבס בחוה"מ אף אם התלכלכו לו במועד כל בגדיו דהיינו כגדול, אא"כ יש לו בגד א' דאף לגדול שרי בהאי. ואנא עבדא אתקשינא בהא מילתא טובא, דהא טעם האיסור שלא יכנס מנוול [דבעצם אין איסור בכיבוש דהוי מלאכת הדיוט לצורך המועד]. ולעיל בסי' תקל"א ס"ו מבואר דקטן שרי לגלחו במועד, ועי"ש במ"ב כפי הזכור לי סקט"ו וט"ז ובשעה"צ שם ובה"ל דל"ש לגזור שלא יכנס מנוול, דלא מצווה הוא, ועוד דקנס הוא ולא קנסינן לכן בשביל האב, ועי"ש בביאור ה"ד "ואלו מגלחין" דתספורת אסורה מעיקרה"ד, ושרינן דהוי כעין דבר האבד, ולכאז' צ"ל אותו טעם הקטן שם ואעפ"כ שרינן, ולכאז' כ"ש כאן שכביסה שריא מעיקרה"ד למה אסרינן לצורך קטן עד י"ג שנה, ולא שרינן אלא בהני דדרכן להתלכלך תמיד, ולכאז' י"ל דמותו דל"ש לעזור שלא יכנס מנוול [ועוד אוסיף בהשקפה ראשונה דלכאז' מבא"ש לרשון ל"ש לחלק מנוול דהתם שרינן דוקא שיש לו צער, דהכ"נ לכאז' יש לו צער לצאת כן. ותו דלמה למיסר אי הוי שרי מעיקרה"ד ולכאז' למיגזר, ולכאז' למיגזר דאסרינן מטעם טירחא, דא"כ שאר בגדים [המטפחות וכה"ג] דהוה צורך המועד אמאי שרינן, והכא צורך המועד הוא. והאמת שאחר העיון בס"ד מרובה נלע"ד שזה החילוק, הכא שטירחא הוי לכבס אסרינן לו לכבס בגד קטן שיכל לכבס, ולא הוי מתלכלכין ודאי במועד (אך בגדיה שבבל"ה יתלכלכו במועד לא גוררין דבלא"ה יצטרך לכבסם במועד), ואף שגם תספורת היא טירחא מסוימת והתרנו, שאני התם שהקטן מצטער, משא"כ הכא לא חשיב צער מה שאין לו בגד נקי, דהתם השיער רב ומצער והוי עניינא אחריתי [אך לפי"ז יתורץ רק דהרב מ"ב דלא התיר קטן בגילוח אלא בדאית ליה צער, אך עי' באול"צ שם (והובא לעיל) ששרי קטן אף בלא מצטער, ועדיין צ"ב דהתם טירחא והכא נמי טירחא, ואמאי התם שרינן אף שיכל וכאן לא. ואולי י"ל דהכא טירחא מרובה ולכן גזרו, משא"כ התם. כנלע"ד, וה' יאיר עיני בתורתו.

אשר ניסנוב - נתניה

המבזה את המועדות

סי' תק"ל בביאור הלכה: "ההרשב"ם בפרק ערבי פסחים דף ק"ח שפירש המבזה את המועדות קאי על חוה"מ, וזוהי הוכיחו התוספות בחגיגה דף י"ח הנ"ל דס"ל דאסור מן התורה מלאכה בחוה"מ, וממילא מוכח דגם רש"י סובר דאסור מן התורה, דגם הוא פירש כרשב"ם במכות דף צ"ג ובנסהדרין דף צ"ט, עכ"ל.

ומה שלא הוכיחו תוס' מדברי רש"י, אולי שיש לדחות דלא קאי על מלאכה בחוה"מ אלא שהוא מבזה את חוה"מ בכבוד מועד או בשמחת מועד שהם דאורייתא, ומדויק לשון התוס' בחגיגה י"ח דדוקא מרשב"ם הביאו שהעמיד להדיא על מלאכת חוה"מ. אמנם רש"י במסכת אבות פרק ג' משנה י"א פירש

גם על מלאכה בחוה"מ, וז"ל: "המבזה וכו' חילל חולו של מועד בעשיית מלאכה, או שנוהג בהם מנהג חול באכילה ובשתיה, דהואיל ואינם חמורים כיו"ט אינו חושש לשומרם" (ובשבה"ל סי' ר"כ הביא דברי רש"י ע"ש).

ולכאז' יש להוסיף את דעת רבינו יונה בפירושו על אבות שם דס"ל מלאכה בחוה"מ דאורייתא, וכן כתב בשערי תשובה שער ג' אות "א ואות קמ"ו.

איסור מלאכה בחוה"מ

סי' תק"ל בבה"ל בסוף הדיבור: "ואף דמשו"ע לקמן וכו' משמע דלהלכה תפס כשיטת המקילין דעיקרו הוא דרבנן, אפשר שלא ראה כל הני ראשונים שהבאתי - ואף שדעת הב"י עצמו דמלאכת חוה"מ דאורייתא, וכדציין כאן באר הגולה, ודברי עצמו ודאי ראה, אולי לא רצה להחמיר כדבריו נגד הרמב"ם והרא"ש. ועדיין יעמוד כל הקושיות לדעת הרמ"א שלא השיג בכל המקומות על השו"ע, אף דכאן נקט דמלאכת חוה"מ דאורייתא כמש"כ המ"ב עצמו בסק"א, וצ"ע.

אהרן פרוש - מודיעין עילית

שלא יכוין מלאכתו למועד

משנ"ב סימן תק"ל סק"ב: ויגיעין בתורה. עיין בחינוך מצוה שכ"ג ואסור לכל אדם שלא יכוין מלאכתו למועד, כלומר שניח מלאכתו לדעת קודם המועד בענין שיעשה אותה במועד מפני שהוא פנוי, כי לא לעסוק במלאכה הוקבעו ימי חולו של מועד כי אם לשמוח לפני ה', ורצה לומר להתקבץ במדרשות ולשמוע נועם אמרי ספר הלכות הפסח בפסח והלכות עצרת בעצרת. עיין מגילה ל"ב. שמשא תיקן להם לישראל שיה' שואלין דורשין בענינו של יום הלכות פסח בפסח הלכות עצרת בעצרת הלכות חג בחג. ועיין באליה רבה סק"א שכתב בשם מהר"ל שלכך התירו לעשות מלאכה בדבר האבד, כדי שלא יצטער על איבודו ויבטל מלימודו. וביוסף אומץ סימן תקל"ט כתב שאף שמצוה לענג את חול המועד במאכל ומשתה, מכל מקום אינו מצד הגוף רק מצד הנשמה, ויש להוסיף בהם בלימודו יותר משאר ימים.

הרמב"ם בהלכות יו"ט מוסיף שמכל מקום אותן מכת מרדות על שעבר על דברי חכמים, ובמועדים וזמנים חלק ד' סי' רצ"ו כתב שאף לדעת הסוברים שאיסור מלאכה הוא מדרבנן, הוא רק לענין שאין איסור במלאכה עצמה כמו בשבת ויו"ט, אבל זה ודאי שצריך מן התורה שיהיה ניכרת באכילה ושתיה וכסות, א"כ כל שכן שצריך לקדשם במלאכה שלא לעשות בהם כמו בחול.

אלימלך לפה - ערד

סיכום טוב"י, שו"ע, משנ"ב, ביה"ל ושעה"צ בקצרה סי' תק"ל

סעי' א

האם חוה"מ מה"ת, שמחה וכבוד חוה"מ

חוה"מ - אסור בקצת מלאכות ומותר במקצתן, כדלהלן: א. דבר האבד אם לא יעשה עתה. ב. צרכי המועד [לצורך אוכ"ז שרי אפי' מעשה אומן, ושאר צרכי המועד רק מלאכת הדיוט]. ג. לפועל שאין לו מה יאכל. ד. צורכי רבים. ה. מעשה הדיוט אפי' ליחיד.

ואיסור זה - א' ג' שיטות: א. י"א מד"ס, משום שמצינו שנקראו 'מקרא קדש' והי' זמן חגיגה במקדש, וע"כ אסרו עשיית מלאכה, שלא יהא כשאר ימות החול שאין בהם קדושה כלל, ומי"מ לא החמירו בו כיו"ט ממש והקלו בה' דברים הנ"ל. ב. והרבה פוס' ס"ל דהוי מה"ת, וחכמים הקלו בכמה דברים ע"פ הישנות שניתן להם מה"ת בזה לפי צורך הענין להתייר. וזה מה שסיים הרמ"א לפי צורך הענין שהיה נראה לחכמים להתייר. ג. ולרמב"ן והרשב"א עיקר דין חוה"מ מה"ת, וע"כ כל מלאכה שאינה לצורך המועד ואינו דבר האבד הוי מה"ת, ומלאכת המועד אף שיש בה טרחא והיא של אומן וכן כל דבר האבד מותר, וחכמים אסרו קצת מלאכות. ונפק"מ בספק, דאי מה"ת אולי לחומרא. דעת השו"ע נראה מכמה מקומות שפסק כהמקילין (סו"ס תקלו, תקלח ס"א, תקלט ס"ו). אך כ' הביה"ל דאפשר שלא ראה כל הני ראשונים דס"ל דהוי מה"ת ועכ"פ עיקרו מה"ת, וע"כ אין למחר להקל כ"א לעת הצורך.

ויזהר מאד - שלא להקל יותר ממה שהתירו חכמים [דאחז"ל כל המבזה את המועדות (פרש"י, שעושה בהן מלאכה) כאילו עובד עכו"ם]. גם חייב לכבדו במאכל ומשתה וכסות נקיה, שלא ינהג בהן מנהג חול. ויש בו דין שמחה (וע"ל סי' תקטס פרטי ד"ז), אך אין בו דין כבוד ועונג (כ"כ הגר"ז, ומש"כ שלא נא' בו 'מקרא קדש', דבריו צ"ע ממש"כ הרמב"ם). והיינו: למג"א בשם תניא כשאר יו"ט (דחוה"מ נקרא 'מקרא קדש'), ולשה"צ אינו כיו"ט לגמרי אלא יעשהו יותר מחול (ותעד, שהרי מותר בכמה מלאכות, וכן אינו מחויב לאכול בו פת, בשונה מיו"ט).

והכסות: מהר"ל לבש הקטא של שבת. אך במג"א משמע שלבד מהושע"ר אין המנהג ללבוש בגדי שבת, וכ' שה"צ דמ"מ יותר מימי החול בודאי צריך לנהוג כ"א.

ואכילה: כ' האחרונים דאף שאינו חייב לאכול פת ורק דאסור להתענות, מ"מ לכתחילה מצוה לקבוע סעודה על הפת [א' בלילה וא' ביום דומיא דיו"ט דחייבו ב' סעודות], כיון שמצוה לכבדו באכילה ושתיה, ועיקר האכילה היא על הלחם [וכסברת ר"י (הובא בב"י סי' קפ"ח) שאם לא הזכיר בו 'עלה ויבוא' חוור, ואע"ג דאין לא קי"ל הכי, מ"מ היינו לענין דיעבד, ואף בזה הגר"א מפסק, אך לכתחילה דאי שמצוה להשתוות].

מקום שנהגו להקל אפי' שאינו אבד, ובא חכם ואסר [משום גדר] אפי' דבר האבד: אין לחכם אחר להתייר להם.

איסור שחוק: אי' בירושלמי אראב"מ אלו היה מי שנמנה עמי, התרתי שיהיו עושיין מלאכה בחוה"מ (מ"מ וכדו' שאינה מלאכה גמורה), כלום אסור לעשות מלאכה אלא כדי שיהיו אוכלין ושותין ויגיעין בתורה, ועכשיו אוכלין ושותין ופוחזין. וכ' הכל בו דנראה מזה איסור גדול יותר בשחוק ממלאכה, שכונת ה' יתברך בנתינת חוה"מ כדי להדבק ביראתו ואהבתו ולעסוק בתורה התמימה.

אוריאל דייני - עפולה

הטעם שאין מניחין תפילין בשבת ויום טוב

נשאלתי מדידי הרה"ג גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א (מח"ס גם אני אודך, ופרדס יוסף על המועדים) בהא דכתב השו"ע סימן ל"א: בשבת ויום טוב אסור להניח תפילין מפני שהן עצמן אות. שת"ז: מצד מצוות התלויות בהם, לא מצד איסור מלאכה (ב"י תוס'). שו"ע: בחול המועד גם כן אסור להניח תפילין מהטעם הזה בעצמו שימי חול המועד גם הם אות. שת"ז: בפסח איסור חמץ, וסוכות חיוב סוכה (שם), ע"כ. הרי דעת השת"ל זיתים" בסימן תק"ל דאיסור מלאכה בחול המועד הוא מהתורה, ואם כן תיפוק ליה דמצד איסור מלאכה חשיבי אות, ע"כ.

ואשר נראה לומר ובהקדים דברי השו"ע בסימן תק"ל: חול המועד אסור בקצת מלאכות, ומותר במקצתן. הגה"ה: לפי צורך הענין שהיה נראה לחכמים להתייר. שת"ז: ימי חוה"מ י"א שהם מותרים מן התורה בכל מלאכה אלא שחכמים אסרום בקצת מלאכות, והואל והם ימי חג ושמחה יעדיף הם מראשי חדשים, וי"א שהם אסורים במלאכה מן התורה, וילפי להו רבנן מקראי טובא, ודרשות מעליותא הם, אלא הואיל ולא כתבה התורה בפירוש כמו גבי יו"ט אלא בייתירם בעלמא, כגון את חג המצות תשמור, שהוא מיותר, ואמרו חז"ל לרבות חוה"מ, וכן שאר ייתורים. לפיכך אמרו שלא אסרה [התורה] כל מלאכות כמו ביו"ט עצמו, אלא כוונתה על מקצת מלאכות, ואותן המקצת מסרה התורה לחכמים לומר איזו אסורה ואיזו מותרת, כמו שעשטה התורה גבי קידוש החדש והמועדים שמסרה לידם ואמרה "אתם", אפילו שוגגים וכו'. וכן גבי עינו יום כפור, מסרה לידם לומר איזה נקרא עינו, כך גבי חוה"מ מסרה בידי לומר איזו מלאכה אסורה ואיזו מותרת לפי סברתם ודעתם שיכולים הציבור לעמוד בהם וכו' (לבוש). וכן מסקנת רבינו בב"י כה"א בתרא, וכן נראה סברת הלבוש במה שהביאה בתרא כפי הכלל המסור בידיו, ואעפ"י שמבואר בב"י בסוף סימן תקל"א בשני דיבורים, ובסימן תקל"ז ס"ו וסעיף ט"ו וסימן תקל"ח ס"א וסימן תקל"ט ס"א ובסופו, דהוי דרבנן, יש לומר שכיון שנמסר לחכמים וכמו שנתבאר, קרי ליה דרבנן (נ"ל), ע"כ.

מה שכתב רבינו שכיון שנמסר לחכמים קרי ליה דרבנן, כיו"ב אשכחן לרבינו הרמב"ם דכל שאינו מפורש בתורה בהדיא, קרי ליה דברי סופרים, כגון מה שכתב בפ"א מהלכות אישות הלכה ב', ובכסף מדברי סופרים. והקשה עליו מרן ב"כסף משנה", היאך כתב שהכסף מדברי סופרים, שהרי למדו קידושי כסף קיחה קיחה משדי עפרון, וכל דבר הנלמד משלוש עשרה מידות הוי דבר תורה וכו'. וכבר תירצו המפרשים שם דכיון דקידושי כסף אינם מפורשים בתורה בהדיא, קרי להו דברי סופרים, והי"נ הכא אף דהאיסור מלאכה הוי דאורייתא מ"מ קרי ליה דרבנן, ואם כן לכאורה אכתי אפשר דהאות הוא משום איסור מלאכה כיון דהוא מהתורה גם בחול המועד.

והיה אפשר לומר, דרבינו השת"ל זיתים" הביא הטעם מצד מצוות התלויות בהן, דאית שפיר גם למ"ד מלאכות בחול המועד מותרות מן התורה, חשיב אות בגלל המצוות התלויות בהן. ועיין לרבינו בחידושיו שבסוף שו"ת "רביד הזהב" שכתב, הגה"ה זו כתב רמ"א למאן דמותר להניח תפילין בחול המועד, ואין לה ענין שלטית רבינו [מרן השו"ע] שהיא שיטת הרמב"ם ודעמיא, דאסורים להניח תפילין בחול המועד. ושיטת הרמב"ם מבוארת בפרק שביעי מהלכות שביתת יום טוב הלכה א' וז"ל, חולו של מועד אעפ"י שלא נאמר בו שבתו, הואיל ונקרא מקרא קודש, והרי הוא זמן חגיגה במקדש, אסור בעשיית מלאכה כדי שלא יהיה כשאר ימי החול שאין בהן קדושה כלל, והעושה בו מלאכה האסורה מכין אותו מכת מרדות מפני שאסורין מדברי סופרים, גם אפשר עוד דרבינו לא רצה לסמוך על דבריו בהכרעת דברי הב"י.

ואפשר עוד דאף להכרעת רבינו, יתכן דאיסור מלאכה לא חשיב אות, לפי דאין איסור מלאכה בחול המועד כאיסור דאורייתא ממש, שהרי באותן המקומות שציין רבינו השת"ל זיתים" לדברי הב"י שכתב דהוי דרבנן, שם כתב הב"י נמי שמחמת זה אזלינן לקולא.

ואציג לפניך שנים מהראיות שהביא רבינו, ראשונה מה דציין לסוף סימן תקל"א בשני דיבורים, וז"ל הב"י, אמר אביטול ספרא משמיה דרב שפה מזוית לזוית הנחה כל שמעכתא, א"ר אמי ובשפה המעכתא, כך היא גירסת הרא"ש, וכתב ז"ל פירש הראב"ד דמזוית לזוית זהו כל שלמעלה מפתחת הפה, הנחה וכו', מפני שצריך להניחו שלא יגלח אותו במועד אלא מה שמעכב עליו, אבל בשפה יכול לגלח בין שהוא מעכב בין שאינו מעכב, ר' אמי אמר ובשפה נמי כל שמעכב, ופליג אדרב וכו', הלכך דרב אמי פליג אדרב והוא בתראה הלכתא כוותיה וכו'. ומדלא כתב הר"ף והרמב"ם הנחה כל שמעכתא וכו', משמע שהם סוברים שאף מה שמן הצדדן מותר לגלח אע"פ שאינו מעכב, וכ"כ ר"י שנראה מדבריהם, וכיון דאיסור דרבנן הוא נקטינן לקולא.

עוד שם כתב המרדכי, שרבינו מאיר מצא בשם ר"ת דשמא לא התירו שפה אלא בתער ולא במספריים וכו', וסמ"ג כתב מותר ליטול צפרניו ושפה בחול המועד אפילו בלא שינוי, וי"מ בשינוי דוקא, וכיון דאיסורא דרבנן הוא נקטינן לקולא, ע"כ. ואי הוי כאיסור דאורייתא ממש הוי נקטינן ביה לחומרא. ואפשר דלכך לא כתב רבינו דאיסור מלאכה חשיב אות, ועוד יבואר בעז"ה.

מלאכה בחול המועד

והנה בהאי דינא דספיקא דרבנן לקולא יש לדון בגדרו, דהנה הרמב"ם בספר המצוות שורש א' כתב וז"ל, כי כל מה שציוונו חכמים לעשותו וכל מה שהזהירונו ממנו כבר צויה משה רבינו ע"ה בסיני שהוא ציוונו לעשותו, והוא אמרו על פי התורה אשר יורוך וכו', והזהירונו מעבור דבר מכל מה שתיקנו אותו או גזרו ואמרו לא תסור וכו'.

וברמב"ן כתב להשיג על דברי הרמב"ם וז"ל, וראוי לפי הדעת הזו להחמיר מאוד בדברי סופרים שכולן תורה, אין ביניהם שום הפרש וכו', ורבותינו בכל התלמוד אומרים היפך מזה, שהרי הם דנים כל דברי סופרים להקל בהם באיסורין כמו שאמרו ספיקא דאורייתא לחומרא וספיקא דרבנן לקולא.

ובספר "זוהר הרקיע" להרשב"ץ, ובספר "מגילת אסתר" כתבו ליישב, שכך הורשו מאת מתקני התקנות וגוזרי הגזירות ההמה ללכת בהם לקולא, כדי

[והנה ל' רא"ם מלאכה מועטה בביתו, ונר' שאין כונתו מצד צינעא, אלא כונתו שלא תהא באופן של יציאה משגרת חייו, שזה צורה של קביעת עצמו לעסק במלאכה, אלא היא מן המלאכות המזדמנות לו במרוצת ושגרת חייו, וק"ל].

ונודע שבפשוטו מבו' בד' הגה"מ בשם סמ"ק (מובא בב"י סי' תקמ"ט ס"ב) דמותו לטול גבשושית כיון שזה מלאכה בלי טירחא, ולפ"ר כונתו אף כשא"י צורך המועד כיון שזה מלאכה בלי טירחא, אלא שהמ"א והפמ"ג והלבו"ש והמ"ב פ"ה הכונה לצורך המועד, והא הוצרך לומר שאין בזה טירחא אף שזה מעשה הדיוט כיון שזה בלא שום שינוי [וד"ו תלוי בפלו' שיבו' במק"א בדין מעשה הדיוט שאין בו שינוי לצורך המועד], וכנר' דלא ניח"ל לפרש כפשוטו, משום דס"ל דשלא לצוה"מ אסור אפילו בלי שום טירחא, אך יש לדחות דס"ל דמלאכה בונה אסורה אפי' כשאין טירחא, דומיא דתלישת עשבים, ע"י סוף סי' תקמ"ז, ובע"כ משום דמלאכות שעיקרו בטירחא נאסר אף מקרה שאין בה טירחא שלא תחלוק ולא תמסור תורת כל א' בידו.

אלא שלקושטא דמילתא הנה בודאי שיש מרביתו הראשונים שהתירו אף במלאכות כאלו, דלכא"ו זה המחלוקת שהביא בשבלי הלקט סי' רכ"ה לגבי כתיבה, ושי"מ דאף בכתיבה ס"ל להך סברא, ולדבריו הא דאסור להגיה אות אחת בס"ת איירי במעשה אומן דזה טירחא, ולשיטתו אויל שבס"ת רכ"ה העתיק ד' היראים.

ואמנם המ"ב שפיר הוכרח לאסור עכ"פ בהנך מלאכות שעיקרן בטירחא, כיון דנקטי' לאסור בתלישת עשבים סוף סי' תקמ"ז, וע"כ החמיר שם בס"ת תקמ"ה בכתיבה ובס"ת תקל"ט במחחק, ובגבשושית בס"ת תקמ"מ הצריך צוה"מ, ולשיטתו אויל שפסק בס"ת תקל"ג להחמיר בהריגת הזבובים אם אין בהם צורך המועד, ומ"מ בהוצאה לכא' התיי, ע"י סי' תקל"ה ס"ק א', ובע"כ משום שעיקרו בלא טירחא, דחוק.

ולגופן של דברים אין ספק שפשטות הגמ' להתיי, ואפי' למ"ד דמלאכת חוה"מ מדא"ו וכד' ראי'ם, שבלי הלקט, ותה"ד ס' קנ"ג, וכן ד' החוזה"א סוף סי' קל"ה, אך מ"מ בד' שו"ע, מג"א, פמ"ג וחו"א (וע"י פמ"ג ס' תקל"ז מ"ז ס"ג ועוד) ומ"ב, לכא' מבו' לאסור, אך במלאכות שאין עיקרן בטירחא ושהיו אולי מודה להתיי, וכגון הוצאה והבערה, וע"י סי' תקל"ה ס"ק א', ודו"ק. וע"י בספר חוט שני ובספר שלמי תודה ובספר שער המועדים שכבר האריכו בכז"ל [ולכא' היה לן לדון בזה תורת ס"ס, ספק דא"ו או דרבנן, וספק אליבא דמ"ד דא"ו, אך צ"ע אי באמת יש לדון כן].

בן ציון רפאל גרינהויז - הקריה החרדית בית שמש

סימן תקל"א

גילוח במועד למי שהתגלח קודם המועד

בשו"ע סי' תקל"א ס"ב כתב מרן: אין מגלחין במועד אפילו גילח קודם המועד, והסביר המ"ב (ס"ק ד') דתו אין בו חשש הזה שיכנס לרגל כשהוא מנוול דהא גילח עצמו גם קודם הרגל, אפילו הכי אסור משום הרואין, דהרואה לא יודע שגילח עצמו ויאמר שמתור לגלח בכל גוונא. וראיתי בספר פניני הלכה (הרחבות לפניני הלכה מועדים וסוכות עמ' 190 סעיף ט', ג-ד) שכתב: "בעבר רבים נהגו לאסור להתגלח בחול המועד, מצד שכך נהגו, וכן כתב הרב תרומת הדשון (סימן ק"ט, ו). ורבים אסרו מפני שהחשיבו גילוח כתספורת, וכל"כ בתבואות שמו"ש (סימן נ"ו), משפטי עוזיאל (ג', ס"ט), דברי ישראל ועל"ץ (א, ק"מ), שש"כ (ס"ו, כ"ג), ועל פסק"ת (תקל"א, ד) ועוד, וכן החמיר בחזו"ע (עמ' קצ"א), אמנם בסוף ההערה כתב שקשה למחות ביד המקילים, וירא שמים יחמיר.

ובטעם ההיתר להתגלח בחול המועד, לדעת ר"ת מגמת הגזירה שיתפחו בערב חג, ולכן מי שהסתפר בערב החג, רשאי להסתפר גם בחול המועד, אולם לדעת רוב הראשונים, גם למי שהסתפר בערב החג אסור להסתפר בחול המועד. (אור זרוע, הגה"מ, מרדכי ט"ו, שו"ע תקל"א, ב), מפני שכאשר יראו אותו מסתפר, לא ידעו שהסתפר לפני החג. והראיה שלא הזכירו במשנה מו"ק (י"ג, ב) היתר זה בתוך רשימת האנשים שמתור להם להסתפר בחול המועד. אולם סברות אלו אינן חלות על הנהגים להתגלח בכל יום, שלא התייחסו אליהם במשנה, כי לא היה אז מנהג כזה. ואין חשש שיחשדו בהם שלא התגלחו לפני החג, כי הם רגילים להתגלח בכל יום, ק"ו לפני החג. ולהיפך, הרי כל יסוד תקנת חכמים כדי שלא ייראו מנוולים (פרועי ראש) בחג, ואם הרגילים להתגלח לא יתגלחו בחול המועד הרי הם נראים כאבלים, היפך כונת חכמים, ויש בכך פגיעה בכבוד החג והשבת.

ויש להביא ראיה ממה שהתירו לכבס במועד "מטפחות הידיים ומטפחות הספרים ומטפחות הסג ובגדי קטנים" (משנה מו"ק י"ד, א', ירושלמי ג', ד', שו"ע תקל"ד, א'), משום שדרכם להתלכלך תדיר, וכן לגבי הרגילים להתגלח, הואיל ותוך ימים ספורים מהגילוח הקודם הוא נראה מנוול, יש להתיי להתגלח בחול המועד.

כיוצא בזה למדנו מדברי הריטב"א מו"ק (ט', ב') "עושה אשה תכשיטיה במועד וכו', ולא גזרו בה שמא תכנס לרגל מנוולת, דקישוט מילתא דצריכא כל יומא ויומא הוא, ועוד שאין דרכן להשהות", וגם גילוח הוא דבר הנעשה בכל יום ולכן אין לגזור עליו.

עוד למדנו לגבי גזיות צפורניים, שגם למנהג האשכנזים שחוששים לדעת הסוברים שאסור לגזוז צפורניים, פסקו האחרונים שאם גזרו לפני המועד, מותר לגזרום במועד (מ"ב תקל"ב, ב'). ועיין באג"מ (או"ח א', קס"ג) שכתב בשנת תש"ח, כשמכונות הגילוח עוד לא היו נפוצות כל כך, שאין בזה איסור. וכן העידו בשם הרב צבי פסח פראנק (דבר חברון תקמ"ג).

בכל אופן מדובר בספק דרבנן שאפילו לסוברים שאסור מלאכה בחוה"מ מהתורה, כיון שמדובר בצורך הגוף של המועד, כל איסור תספורת מדרבנן, ובספק דרבנן הלכה כהמיקל, קל וחומר כאשר ננגד ישנה מצוה דאורייתא של כבוד השבת והמועד. וכן אמרו במכילתא (שמות י"ב, ט"ז פרשה ט',

דיסברו כרמב"ן, דהא גם לרמב"ן א"י אסמכתא ואפשר לפרש כן דינא דמבזה את המועדות, ולא היו צריכים לפרש דודאי יש דברים שאסורים רק מדרבנן כמו בכל דבר שעיקרו דא"ו, ויש בו סייגים וגדרים וחומרות מדרבנן. ומ"מ נר' דכשהמג"א והמ"ב זייקו לישנא דרמ"א ריש סימן תקל"ד ס"ל דמלאכת חוה"מ דא"ו, באו לפרש כונתו דלגמרי מדא"ו, שהרי זייקו הלשון מותר במקצתן לפי מה שהיה נר' לחכמים להתיי, שזה כד' הב"י בסוף דבריו מדעתא דנפשי' לומר דלגמרי אסור מה"ת.

ב. והנה הביה"ל כתב להוכיח מהשו"ע דס"ל שמלאכת חוה"מ מדרבנן, ומשמעות דבריו דלגמרי מדרבנן, ע"י היטב בלשונן, אך דבריו ז"ל צ"ע דבכל הנך דוכתי לא השיג הרמ"א, ואף הוא עצמו לא כתב בחלק מן המקומות דלדינא צריך להחמיר, וכגון בהא דס"ל תקל"ח ס"א גבי הפסד מועט, שלא כ' להחמיר, ואף בס"ת תקל"ז ס"ו באמת המים לא כ' להחמיר רק מטעם צירוף עוד שיטה [עיי"ש ס"ק כ"ה ושעה"צ ס"ק כ']. ובע"כ דיש לחלק בין הדברים, חדא ד"ל דלרמב"ן התם היה מדרבנן שהרי הנידון מצד טירחא יתירה או הפסד מועט, וי"ל דמה"ת אפי' טירחא יתירה או הפסד מועט שרי, ומעתה גם תיקשי הא דס"ל תקל"ז דג"כ הנידון מצד זה, וא"כ ליכא הוכחה לומר דלגמרי מדרבנן.

אלא ש"ל דעיקר הוכחתו כי כפי הנר' הב"י לא ניח"ל בסברת הרמב"ן, וכדחזי' דמסברא דנפשי' קאמר דרכו דהכל דא"ו זולת מה שהתירו חכמים, וגם לישנא דהרמ"א מורה דס"ל כב"י, וכנגד זה שפיר הוכיח מהמשך ד' השו"ע, ולא היה נר' לומר דס"ל כרמב"ן אחרי דחזי' דלא ניח"ל בסברתו, וא"כ אי פסק דרבנן כנר' דלגמרי ס"ל דזה דרבנן, וע"י, ואכתי הדברים צ"ע, דמ"מ א"כ תיקשי לי על הרמ"א דשתיק לשו"ע בהנך דוכתי, ועוד צ"ע דעכ"פ המ"ב סותר משנתו, דחזי' דחשש להחמיר בתרנגולת תוך ג"י (בס"ת תקל"ו ס"ק כ"ה) מחמת הסוברים דלגמרי דא"ו, וא"כ אמאי לא חשש לגבי חביות קטנות (בס"ת תקל"ח ס"א) וסתם להקל, ולא כ' דלדינא בעינן להחמיר דבעינן למיחש לסוברים דאסור מה"ת, וצ"ע.

ג. ודע דלכא' לפי כללי הפסק היה לו לשו"ע להקל דרמ"א ור"א ש מקילים כנגד רי"ף שמחמיר [לפי מש"כ הטור בדעתו], וס"ל דלגמרי מדרבנן כנגד הרי"ף, אך בביה"ל כ' דאילו ראה כל הנך רבוותא היה מחמיר, וס"ל שהיה נוטה מהכלל דהכל תלוי בהנך ג' עמודי הוראה, וע"י. [ומד' הב"י נר' דסברא דנפשי' להחמיר בכל זה לדוננו לגמרי כדא"ו, וכדלעיל].

ד. ולענין אותן שקנסו אותם חכמים דהיינו גילוח וכיבוס לצורך המועד, נר' דהמ"ב פשיטא לי' שזה לא אסור רק מדרבנן, ע"י היטב ס' תקל"א שעה"צ סק"י, וע"י ש"ב במ"ב סק"י. ואין להקשות על דבריו מהא דבב"י סי' תקל"א ס"ג שכל דלמ"ד שזה דרבנן צ"ע אמאי פסקו בעיא דר"ז במי שנאבדה אבידה לחומרא, ד"ל דודאי דאין כונתו דלמ"ד דא"ו יש לפסוק להחמיר, אלא דלמ"ד דרבנן כ"ש דקשה, ובא לחזק הקושיא. אך לקושטא ז"ל לכא"ו יש לנו לפסוק בזה להקל [למעשה נקטינן בזה להחמיר כמב' שם בב"י וש"ע ומ"ב], אף שכבר תמה בב"י בטעמו של דבר, וצ"ע. [ובאמת שכ"ה בריטב"א ריש פ"ג דמו"ק, יעו"ש שם, ולרמב"ן פשיטא שזה רק דרבנן, אך גם לאידך רבוותא דס"ל דמדא"ו זולת מה שהתירו חכמים י"ל כיון דהכא מדינא שריא, אלא שרבנן אסרוהו משום קנסא, מודו כו"ע שזה רק דרבנן [ובד' המ"ב יש לדחוק דלא חייש טפי מלש"י הרמב"ן, אך לכא"ו בס"ת תקל"ו חשש גם למחמירים יותר מד' הרמב"ן, וכדדייק לישנא דרמ"א סי' תקל"ו וכנ"ל, וזה דלא כמוש"כ בחת"ס, וצ"ע בזה].

ענף ב' | מלאכת חוה"מ שאין בה טירחא

א. נודעו ד' רב"ז בתשו"ב ח"ב סי' תשכ"ו שדן על מלאכות שאין בהם טירחא ולא שיהיו אי נאסרו בחוה"מ, ותלה הדבר בפלו' אי מלאכת חוה"מ מדא"ו או מדרבנן, ויש להעיר דאשכחן מאן דשרי לה אפי' למ"ד מלאכת חוה"מ דא"ו, יעו"י ביראים (סוף סי' ד"ט) שאע"פ שהביא פלו' אי מלאכת חוה"מ דא"ו או דרבנן, מ"מ כ' דבלא טירחא ודאי לא נאסר, ונר' הביאור לפמ"ש"כ בב"י שמסרן הכתוב לחכמים, ופשיטא לן דכה"ג אמרו חכמים דלא אסור, והביאור כמוש"כ ראב"ה דטעמא דדבר האבד שריא [ולרמב"ן הוא היתר מדא"ו], ולאידך רבוותא ג"כ הוא בכלל מה שמסרן לחכמים שיהא הכל תלוי לפי שמחת המועד, ואם נחמיר עליו בדבר האבד לא יהא שמחת מועד, וכאשר כ' בהגהות מיימוניות (פ"ו מהלכות יו"ט אות מו) בשם ראב"ה, ועד"ז י"ל דהבינו חז"ל דגדר השביתה שרצתה תורה תהא שביתה מטירחא ומכל דבר המשבית שמחת המועד, דהא הכי מסר הכתוב לחכמים שאין כונת התורה לשביתה מוחלטת, וקים להו דרצון התורה לשבות מטירחא וטירחא המבטלים שמחת המועד, וכבר נודע שמקור הדברים מגמ' מפורשת (במו"ק דף ב' ע"ב ודף י"ג ע"א) שפירשו דזה טעם ההיתר של דבר האבד, כיון שכל עיקר גדר איסורו של מלאכה בחוה"מ אינו אלא טירחא, ולמדנו להדיא שמאותו מקום שיודעים שדבר האבד לא נאסר אנו יודעים שלא נאסר רק טירחא, שאדרבה זה היה הכלל הפשוט שעליו נבנה הכלל של היתר דבר האבד, שזהו אמת המדה שמסר לחכמים שגדר היתר התורה היא למנוע טירחא וטירחא המבטלים שמחת המועד, וע"כ א"ש שזה גם למ"ד מלאכת חוה"מ דא"ו, דהיינו כי זה אמת המדה שנמסר לחכמים, ועפ"י זה הוא שמדדו מה לאסור ומה להתיי, וכן לרמב"ן עפ"י כלל זה הוא מה שראו לקבוע ולפרש איזה מקצת מותר ואיזה מקצת אסור, ודו"ק היטב.

אמנם לכא' ברמב"ן מפורש שאפי' מלאכה שאין בה שום טירחא נאסרה בחוה"מ, דז"ל הרמב"ן (בספרי תורת האדם ונדפס במקצת הוצאות במו"ק דף י"ב): אין במועד חילוק בין מלאכה שחייבין עליה בשבת לבין מלאכת פטור, אלא שעשאוהו כחול להתיי בו דבר האבד, ועיי"ש שכל לחלוק בזה על הראב"ד שחילק בין מו"מ שאין בו טירחא למלאכה שיש בה טירחא, ומשמע דס"ל דכל האסור בשבת אסור גם בחוה"מ, אלא א"כ יש בו א' מן ההיתרים צוה"מ או דבר האבד וכדו', אך כשאין גדרים אלו הכל אסור, ומוכח לכא' דפליג על היראים, וע"י.

להפריש ביניהם לדברי תורה, והיינו דחכמים כשתיקנו התקנות לא תיקנו כל היכא שיתעורר ספק, דכל התקנה היתה רק על הודא.

וב"ש שמעתתא א' פרק ג' כתב, דבתירוץ זה לא יתורץ מה שהקשה הרמב"ן מהא דאמרי', בפלוגתא דדבר תורה הלך אחר המחמיר, ובדברי סופרים הלך אחר המיקל, ובוה אינו עולה התירוץ, דבשלמא בספק בגוף המעשה אפשר לומר דכך הורשו ממתקני התקנות, אבל במחלוקת השנויה בדברי סופרים, לדברי המחמיר והאוסר לא הורשו להקל לזה שיסתפק בדינם, כיון דהם יודעים שאסור בודאי, ואם כן מאן שרי ומאן מחיל איסור דלא תסור.

ותירץ ה"ש שמעתתא" קושיית הרמב"ן, דהרמב"ם לשיטתו דספיקא דאורייתא מן התורה לקולא, ורק מדרבנן לחומרא, וא"כ אתי שפיר דדוקא בספיקות דאורייתא גזור דיהא לחומרא, ולא בספיקות שבתקנות חכמים דבזה השאינו אדינא דספק לקולא.

וכן הוא דעת רבינו דספיקא דאורייתא מדאורייתא לקולא, שכן כתב השו"ע בסיומן קפ"ד ס"ד, אכל ואינו יודע אם בירך ברכת המזון אם לאו, צריך לברך מספק מפני שהוא מן התורה. ובש"ת סק"ח כתב, דוקא כששבע (מ"א הג"א), וצ"ל גם ברכה רביעית דלא לזולזיל בה (מ"א), ומ"מ לא מצי להוציא אחרים דודאי לא בירכו, דמאי דקיי"ל ספיקא דאורייתא לחומרא אינו אלא מדבריהם, ולא אתי מדבריהם ומפיק דאורייתא (פר"ח).

ואם כן ה"נ י"ל הכא דהוי דאורייתא, מ"מ מכיון דלא מפורש בהדיא בתורה ומסור לחכמים הוי כדרבנן, ואף לענין זה הקילו בו דספיקו להקל כיון דמדאורייתא בכל גווי ספיקו להקל וכדברי הש"ש.

ויש להעיר דלפי זה כבר יש מקום לומר, דאיסור מלאכה חשיב אות, דהא להכרעת רבינו ה"ש תילי' זתים" הוי דאורייתא. אלא דקיל לענין ספיקא בדרבנן. וצריך ביאור, דבסימן ל"א כתב השו"ע דבשבת ויום טוב אסור להניח תפילין מפני שהם עצמן אות, וב"ש תילי' זתים" כתב לבאר מצד מצות התלויות בהם, לא מצד איסור מלאכה (ב"י תוס'), ע"כ. וצ"ל דרבינו ה"ש תילי' זתים" כתב כן אף לדעה דס"ל דהוי איסור מלאכה מדרבנן, או דלא רצה לסמוך על הכרעתו.

ולקושטא דמילתא, מצינו בראשונים דסבירא להו דאיסור מלאכה בחוה"מ מדאורייתא, ואע"פ ס"ל דחוה"מ זמן תפילין, וז"ל ה"שדי חמד" מערכת חוה"מ אות י"ד: ויש לפקפק בזה, דהנה בקונטרס הכללים במערכת המ"ם אות קל"ו הזכיר דעת הסוברים דמלאכה בחול המועד אסורה מדאורייתא, וכתבתי שמדברי רש"י בריש פרק שני דמועד קטן דף י"א: ובחגיגה דף י"א. מתבאר יפה דמשמע ליה דמה שאמרו בגמרא חול המועד אסור מדאורייתא הוא מדאורייתא ממש וכו', והרי בתוספות רבינו עקיבא איגר בריש פרק מי שמתו כתב שדעת רש"י דחול המועד זמן תפילין וכו', גם יש סתירה להמצאה זו מסברת הריטב"א שסובר דמותו להניח תפילין בחול המועד, ואיהו סבירא ליה דמלאכה בחול המועד אסורה מן התורה כמפורש בדבריו שבחידושו בריש מסכת מועד קטן וכו'. ואם כן מוכח מסברת הריטב"א נמי דלא הא בהא תלי וכו' עיי"ש.

הרב חזקיה דחבש - רב ק"ק שתילי זתים ראש העין, ומח"ס "שתילי זתים" עם פירושו באר מרים ג' חלקים

לבישת פראק בחול המועד

כתב השולחן ערוך (אורח חיים הלכות יום טוב סימן תקכ"ט), ובגדי יום טוב יהיו יותר טובים משל שבת, וכו' במשנה ברורה (שם סק"ב) משום דחייב בשמחה, וזהו ג"כ בכלל שמחה, ופשוט דכל זה ג"כ בידו משגת. ובמשנה ברורה (סימן תקל) כ' גם חייב לכבד חוה"מ במאכל ובמשתה וכסות נקיה, שלא ינהג בהן מנהג חול, ובשער הציון (סימן תקל ס"ק ד) כתב: ומה שמשמע מהמכילתא הנ"ל דצריך לכבדו באכילה ושתייה וכסות נקיה, יש לומר דהיינו לכבדו יותר מימות החול בכל זה, אבל אינו מחויב לדמותו לגמרי בזה ליום טוב, ועל כן נראה דאף לענין כסות נקיה אין מחויב כיום טוב עצמו, רק יותר מימי החול. וכתב בספר שמחת ישראל (דף שנה) ועיין בכה"ח סי' ת"ט ס"ק ג' שכתב יפה להיות ג' מיני בגדים מלבד בגדי חול, אחד לשבתות, ואחד ליו"ט, ואחד לחנוכה ופורים חוה"מ ור"ח, ומכאן המנהג ללבוש פראק ביו"ט, ולכה"פ המנהג התפשט בא"י, אבל לפי הנ"ל אלו ההולכים בבגד הפראק בחוה"מ לא טוב הם עושים, כי הוא בגד יו"ט ולא ראוי ללבושו בחוה"מ.

גל אור - צפת

הטעם שאין לוקין על מלאכת חוה"מ (לסימן תק"ל)

דף י"ב א', גמ' אמר אביי נקטינן הלכות מועד כהלכות שבת, יש מהן פטור אבל אסור ויש מהן מותר לכתחילה, ע"כ. יעו"י בנמו"ד דמפרש פטור ממלקות, דאע"ג דכתב את חג המצות תשמו, מ"מ הוי לאו שבכללות ואין לוקין עליו. ובריטב"א איתא דהוי איסור עשה. ועצם הדבר אי הוי איסור עשה או לאו [אם הוי דא"ו ע"י ריטב"א ורא"ש ונמו"י ריש מכילתין] הוא פלוגתא דתנאי בחגיגה י"ח א' יעו"ש, ואפשר דלפסק הלכה תלוי כאן בסוגי'. אך ד' הנמו"י צ"ב דאמאי הוי לאו שבכללות, ומאי שנא מלאו דיו"ט דלוקים. וכן הק' המנ"ח מצוה שכ"ג. ואולי משום דהקרא ודאי כולל גם את היו"ט גופא כדכתיב שבעת ימים, יעו"י חגיגה ד"ח א' ופירש"י שם, דכיון דביו"ט גופא הוי גדר איסור אחר דחמיר טפי, ויש בו דינים אחרים, חשוב כב' איסורים באותו לאו, ודוק.

נדב פרץ - הקריה החרדית בית שמש

ענף א' | בענין אי מלאכת חוה"מ מדא"ו או מדרבנן

א. הנה יעו"י בביה"ל במה שהביא ש"י הראשונים אי מלאכת חוה"מ דא"ו או דרבנן, דהנה מבו' בביה"ל שיש ג' שיטות: או שהכל דרבנן, או שהכל מדא"ו אלא שמסר הכתוב לחכמים להקל בכמה דברים, או שעיקרו דא"ו ורק טירחא יתירה בדבר האבד וכיון מלאכתו למועד וכן מלאכת אומן לצורך המועד, מה"ת שרי ורבנן אסרוהו, והנה בביה"ל כשהביא הסוברים שזה דא"ו הביא שני קבוצות, א' כל אותן שהעתיקו הברייתא בסתמא ולא כ' שזה אסמכתא. ב' אותן שפי' הא דהמבזה את המועדות על העושים מלאכה בחוה"מ, וי"ל דלכא"ו כל הנך יתכן

ק"ט) "וביום הראשון מקרא קודש, קדשהו במאכל ובמשתה ובכסות נקיה, אין לי אלא י"ט הראשון והאחרון שהם קריים מקרא קודש, חולו של מועד מנין, תלמוד לומר (ויקרא כ"ג, ל"ז) אלה מועדי ה' אשר תקראו אותם מקראי קודש", וכ"כ המג"א (תק"ל, א') בשם ספר התניא, וא"כ גם אם נאמר שיש כאן ספק איסור גילוח, הרי שיש כאן ודאי מצוה מול ספק איסור דרבנן.

ושמעותי הדרכה נכונה מהרב נחום רבינוביץ שאף שמצוה להתגלח משום כבוד החג והשבת, מ"מ אם האב נהג להחמיר נכון שהבן ינהג כמותו משום מצוות כיבוד הורים, ובמיוחד כאשר הבן נמצא בחג יחד עם אביו, אלא אם כן האב מוחל על כבודו ומסכים שהבן יתגלח, ע"כ.

אולם כאמור בחזו"ע (שם עמ' קצ"א) הזכיר משם תשובת בשמים ראש (פ' מ') שאין לנהוג קולא כיחיד במקום רבים.

אורן נורית - באר שבע

הערות קצרות בסי תקל"א

שעה"צ סימן תקל"א סק"א: ע"י במשנה הלכה שאם עושה כן ליופי דהיינו שגזר קצת באורך שכן דרכו ליופי, אין איסור עד ל' יום, וצ"ע.

שם סק"ב: אף שהג"ר מפקפק בזה... - ע"ש בב"ה"ל ד"ה לתקן שאינו פוסק גם שם כג"ר.

שם סק"ז: מסביר הסבר בדעת הריטב"א שהכונה שכל מי שיועד מהאונס יודע שאונס כזה מפורסם ע"ש. וצ"ע דבריטב"א שם (בד"ה אמר) משמע שהטעם שזה מפורסם שבא מן הדרך ע"ש, וצ"ע, וע"ע מ"ב סק"ב. וצ"ע בזה כמה זה משנה המרחק, דאת"ל שזה ענין של פירסום מובן, אבל אם זה ענין שכולם יודעים שאונס כזה זה אונס גמור, א"כ מה לי רחוק מה לי קרוב, העיקר זה אם כבר בא בערב יו"ט לישוב או לא (ע' סק"ג), וצ"ע [וקשה מאוד לתרץ שמקום רחוק מאוד נקרא מהלך יום].

מ"ב שם סק"ד: שיש לו שער רב דמצטער... וא"צ שינוי דזה צערא דגופא שדינו כאוכל נפש. ולכן אם אין לו שער רב אסור שע"פ שזה קצת צורך המועד דצריך שינוי, וי"ל שאפילו בשינוי אסור כאן דלקטן אין לו הנאה שמכבד המועד, דאין לו שום חיוב לזה, ולכן אין זה נחשב אצלו צורך כלל שיהיה מותר לאביו לספור, משא"כ בגדול שבעצם יש לו חיוב ולכן נחשב צורך, וצריך להגיע להטעם של ניוול, ודוק היטב. וע"י בה"ל ד"ה ואלו, ושם מדובר כשאין צער, וע"י ריטב"א שאינו מחלק בין שיער רב ללא רב, ובכל אופן מותר משום תיקון הגוף, אולם אפשר לומר שהביה"ל מחלק אליבא דריטב"א דלא מסתבר ליה לומר שכבוד יו"ט נקרא תיקון הגוף, שזה כאוכל נפש אם אינו מצטער [ע"י משנה הלכה].

שעה"צ שם סק"ג: ולא קנסינן לכן בשביל האב. היינו אפילו אם הבן כן היה בר עונשין לא אסרנו ליה, שזה נחשב לאונס מפורסם שאין האשמה בו, וזה נראה גם לפ"ת ביו"ד סימן ש"ע סק"ג ע"ש, ולפי"ז לפ"ת שמחוייב קטן בדיני שמים, נראה במ"ב סק"ז דאין להקל בפרהסיא ואין נראה כגדול דיש חיוב על הקטן בזה, אולם לא נראה שזה כוונתו, ולכא"ו הכונה שעל האב לגעור בבנו ולחנכו שלא יסתפר בפרהסיא, וע"י סימן ש"מ"ג מ"ב סק"ט ע"ש וס' ת"נ שעה"צ סק"ו, וצ"ל דזה נקרא יופי הגוף. וא"צ שינוי שזה לא נעשה אומנות, כדמוכח בגמ' בנדרים "וימא דשפמי", ומאי שפמי בוזא [וצ"ע].

אחד מבני החבורה - ערד

זמן התספורת והכיבוס לכבוד הרגל

בשעה"צ סימן תקל"א סק"א כתב בשם הפמ"ג שאע"פ שיש מצוה לגלח בערב הרגל, וכתבו הפוסקים שהוא משום שלא יכנס מנוול לרגל, מכל מקום אם הסתפר קודם ל' יום אינו נקרא מנוול. ובפשוטו משמע שכל שמגלח קודם הרגל ל' יום הוא בכלל המצוה.

אלא שיש להוכיח שהמצוה היא רק בערב הרגל שאז ניכר שהוא לכבוד הרגל, אבל מי שהסתפר תוך ל' יום אינו בכלל מנוול, ומכל מקום אינה מצוה, דהמגן אברהם סק"ו כתב שמי שהיה בדרך בערב הרגל והיה בעיר ב' או ג' ימים קודם הרגל, מותר לו להסתפר ברגל, וביאר הפמ"ג משום שהאיסור להסתפר ברגל הוא קנס למי שלא הסתפר בערב הרגל. ואי נימא שהמצוה להסתפר בערב הרגל היא כל הל' יום שקודם הרגל, למה לא קנסו אותו. איברא שסיים הפמ"ג בצ"ע, ועוד דהאליה רבה לא הסכים עם דברי המג"א. מכל מקום בסי"ר כתב המשנ"ב שצריך להסתפר בערב הרגל כמו בערב שבת. ונראה שכל שניכר שהוא לכבוד הרגל הוא בכלל המצוה (ואפשר שלכן כתב המג"א "ב' או ג' ימים קודם הרגל", ולא כתב רק "ב' ימים", משום שאם ניכר שמסתפר לכבוד הרגל כגון שידוע שאין ספר בערב הרגל, וגם אם מסתפר יומים לפני הרגל ניכר שמסתפר לכבוד הרגל).

ולפי האמור לעיל בשם הפמ"ג שהאיסור גילוח בחוה"מ הוא מחמת קנס על מה שלא הסתפר בזמן שיש מצוה להסתפר (דהיינו בעיו"ט), ולא מחמת שלא היה מסופר ברגל (כגון שהסתפר תוך ל' יום ולא בערב הרגל), יש להקשות למה אסרו לכבס בחוה"מ, הרי לא מציינו שיש מצוה לכבס בערב הרגל או בערב שבת, דאדרבה יש תקנת עזרא שלא לכבס בערב שבת (אבל בצ'פוניים נראה שהרי יש מצוה לקצוץ צ'פוניים בער"ש). וצריך לומר שיש מצוה לכבס ביום שלפני ערב הרגל, וכן ביום חמישי אע"פ שזה לא סמוך לשבת ולרגל, מכל מקום משום שעזרא תיקן שלא לכבס בערב שבת, ממילא ניכר בכיבוס שביום חמישי שהוא לכבוד שבת, והוה חידוש שבת.

שוב ראיתי בפמ"ג א"א ס' תקל"ד סק"א שבאמת כתב שיש מצוה להסתפר ממש בערב יו"ט (וכתב על זה "וגם זה קצת צ"ע", ולא הבנתי למה), והקשה א"כ למה לענין כיבוס אסור לכבס במועד, דאדרבה כמה שיכבס קודם הרגל יותר טוב שיהיו לו בגדים מוכנים לרגל יותר מוקדם.

ובאמת אח"כ ראיתי שבפך החיים ס' רמ"ב הביא מחלוקת אחרונים האם יש מעלה לכבס דווקא ביום ה' או ביום ד' (וה"ה ביו"ט סמוך ליו"ט), או שאין מעלה לכבס דווקא סמוך לשבת. וכן בבן איש חי שנה שניה פרשת לך לך. ולפי

האמור יש ראייה לסוברים שיש מצוה לכבס סמוך לשבת או ליו"ט, ולכן אסור לכבס במועד.

ועוד יהיה נפק"מ בין דעות אלו לענין אדם שהיה בדרך שלשה או ארבעה ימים קודם הרגל, האם יהיה מותר לו לכבס במועד כמו שכתב המגן אברהם לענין תספורת, דלפי הסוברים שיש מעלה לכבס סמוך לרגל יהיה מותר לו לכבס, ולחולקים יהיה לכאורה אסור.

יצחק אלחנן חורב - נוה יעקב

בענין גילוח בבא ממדינת הים

המשנ"ב ס' תקל"א סק"ב הביא דברי הריטב"א שמיקל לגלח לאחד שבא מחוץ לעיר, אע"פ שאינו מקום רחוק, והמשנ"ב הקשה עליו שלא מיפרסמא מילתא שהיה מחוץ לעיר, ונשאר בצ"ע. ולע"ד אפשר ליישב, דהריטב"א לשיטתו (הובא בשער הציון סק"ז) דהאונסים שהתירו לגלח הוא מטעם דהאונס גלוי, היינו שכ"א יודע שחבוש בבית האסורים לא יכול לגלח, אבל אין צורך שכולם ידעו שהוא היה בבית האסורים, והוכיח השעה"צ מהנודד שלא לגלח שזה לא מפורסם שהרי לא נדר בפרהסיא, ואפ"ה מותר לו לגלח, אלא העיקר שהאונס יהיה ברור לכולם. ולפי"ז אחד שהגיע מחוץ לעיר ג"כ האונס יודע שא"א לגלח בדרך, ולא צריך שכולם ידעו שהיה מחוץ לעיר בעיו"ט.

רפאל צבי הרשקוביץ - כרמיאל

בביאור הא דיצא לראות פני חבריו חשיב דבר מצוה

במשנ"ב בסי תקל"א סק"ד כתב בתו"ד וז"ל: 'אבל מא"י לחו"ל אינו מותר אלא ביצא להרויח או לראות פני חבריו, דהוא חשיב דבר מצוה שמותר לצאת מא"י בשביל זה', עכ"ל. ולכא"ו צ"ב ביצא לראות פני חבריו אמאי חשיב דבר מצוה.

ודבר זה כתוב בבאה"ט סק"ו, ובסוף כותב ע"י ס' רמ"ח, ושם בס"ד מבואר שמותר לצאת לדרך לדבר מצוה אפי' בתוך ג' ימים לשבת, וכתב הרמ"א שלראות פני חבריו גם נחשב דבר מצוה. וראיתי במשנ"ב בהוצאת עוז והדר בציונים והערות אות כ"ה [בסי תקל"א], שהג"ר בסי רמ"ח שם מבאר שלראות פני חבריו חשיב מצוה, נלמד מזה שמערבין עירובין תחומין רק לדבר מצוה, ונפסק כך בשו"ע ס' תט"ו ס"א, שגם להקביל פני חבריו חשיב דבר מצוה. [הג"ר לא ציין לשו"ע, אלא לדברי הגמ' בעירובין ל"ו: שניחא ל' בחבריה וכו', ונראה שזו כוונתו]. אבל שם כתוב 'או חבריו שבא מן הדרך', ואומר המשנ"ב בסק"ג שזה אפי' אינו חכם, דחשיב זה מצוה כיון שבא מן הדרך, ומבואר שם בשעה"צ סק"ט שזה דווקא בבא מן הדרך שיש מצוה לקבל פניו, וזה נכנס בכלל שאילת שלום וכבוד הבריות, אבל הא"ר סובר שזה דווקא בחבירו חכם, שאז יכול לשמוע ממנו ד"ת.

וא"כ אולי גם כאן בחוה"מ, כשהלך לראות פני חבריו קודם המועד, הכוונה לחבירו שבא מהדרך או חכם ולכן חשיב דבר מצוה, ובלא זה לא.

יעקב משה הכהן קליין - מודיעין עילית

מצוה לגלח בערב יו"ט

מ"ש מרן ס' תקל"א ס"ח שמצוה לגלח בעיו"ט, הנה כבר שאלנו במקו"א שצ"ב אי כל יו"ט במשמע, או"ד דוקא בערב הרגל כמו שמשמע קצת במ"ב סק"א, וראינו בס"ד שבהגהות אבן ישראל [לגר"י פי"ש זצ"ל] כתב שאדם שלא יכול להתגלח גם בער"ה [ככתוב בסי תקפ"א ס"ב] "שמכבסין ומסתפרין בער"ה", וכתב המ"ב שם הטעם "להראות שאז בטוחים בדין" וגם בערב סוכות כמ"ש כאן יתגלח בערב סוכות, החיוב מדינא, ולא בער"ה שהוא מנהג אא"כ יכול לגלח בשניהם, עכת"ד [ועי"ש מה שהוסיפו על דבריו]. והתעוררתי בעניי מזה לומר דאדם המגלח בער"ה לכא"ו יש ענין לגלח דוקא במספריים ולא בתער, דכך יהיה מחויב מדינא לגלח בעיו"ט דסוכות, וגדול המצוה ועושה מאינו מצוה ועושה, כנלע"ד.

אשר ניסנוב - נתניה

חולה שהיה בבידוד בבית הרפואה ולא ערב לו הגילוח

בדברי הטוב"י בסי תקל"א: חולה שהיה בבידוד בבית הרפואה ולא ערב לו הגילוח, והנה לאחר חודשיים שוחרר לביתו בערב חג כי כל הממצאים שהראו דברים לא טובים בטעות יסודם ולא הספיק לגלח, כ' התוס' במו"ק י"ד יש להסתפק בכך, ובב"י ס' תקל"א ובשו"ע כ' דה"ה למי שהיה חולה ונתרפא במועד שאסור. ובמשנ"ב ס' ק"ו אין זה אונס גלוי כ"כ, ויבואר להתייר אף שלא מתוך אונס. ועיין במאור ישראל על מס' מו"ק, ושם כ' דהרשב"א נשאל בזה (וכ"ה בב"י כאן) וכו' לאסור. ובסי בתי כנסיות כ': ומורי הרב בעל משכנות יעקב כ' שהרב בעל ההשלמות פסק להתייר בחולה ונתרפא, ואפשר שאילו היה רואה מרן דברי המתיר היה פוסק לקולא כיון דהוי מידי דרבנן, ואף דהרשב"א רב גובריה, גם בעל ההשלמה לא נופל ממנו. ואם מסתמך על דברי הנה"ש שכ' בשם הרמב"ם פ"ז ה"ז לפיכך כל מי שא"א לו לגלח בעיו"ט ה"ז מותר לגלח במועד, ולמדנו מדבריו שלא רק השנויים במשנה מתגלחים במועד, אלא ה"ה לכל דדמי להו דאיכא הוכחה שלא יכל לגלח בעיו"ט וכו', ומשום איסור מלאכת חוה"מ אינו אלא מדרבנן, וספיקא דרבנן לקולא, עכת"ד. וא"כ ה"נ בחולה ונתרפא יש להקל מה"ט, פש גבן לברורי מדוע לא חשיב בית הרפואה כבית האסורים, וברשב"א העיר זאת בתי", ובכ"ז אסר דזיל בתר טעמא, דכמו דבבית האסורים לא ערבו הגילוח כן הדין בבית הרפואה.

יעקב אליהו - תל ציון

סיכום טוב"י, שו"ע, משנ"ב, ביה"ל ושעה"צ בקצרה ס' תקל"א

סעי' א'

מצוה לגלח בעיו"ט

מצוה לגלח בעיו"ט - וכדי שלא יכנס לרגל שהוא מנוול. והיינו: בין קודם ובין לאחר חצות [פרט לע"פ שאסור אחר חצות, ע"ל ס' תסחן], וד' הפמ"ג שלכתחילה יגלח קודם חצות, וטעמו ממש"כ הארי"ל שלא לגלח בע"ש אחר

זמן המנחה ור"ל מנחה גדולה, אך לשעה"צ למש"נ שם דלהרבה פוס' היינו מנחה קטנה, א"כ בעיו"ט שהזמן דחוק לו, אפי' לכתחילה יוכל לסמוך עליהן, וכ"ז לכתחילה, אבל בדיעבד ד' הרמ"א שם שמוטר כל היום, ואף שהגר"א מפקפק ע"ז, לענין עיו"ט שלא יכנס מנוול אין להחמיר.

ואם גילח תוך ל': כ' הפמ"ג דאפשר שאז לא שייך ד"ז, דניוול הוא יותר מל' יום. וכ' בשעה"צ דלדידן שהמנהג לגלח רק במספריים, וא"כ אפי' אחר שנסתפר נשאר מעט שער, ממילא אפי' יהיה פחות מל' יום יש ניוול, וחזר הדין.

סעי' ב

איסור גילוח במועד

אין מגלחין במועד - וה"ה סיפור הראש. ואף דספור וגילוח הוי יופי הגוף, אפ"ה אסרו כדי שידרו לגלח קודם המועד, ולא יסמוך על חוה"מ ויכנס מנוול לרגל.

ואפי' אם גילח קודם המועד, אסור (אע"ג שלא שייך הטעם הנ"ל, דהא גילח קודם הרגל, אפ"ה אסרו משום הרואה שא"י שגילח עצמו ויאמר דשרי בכל גוונים).

מכאן ועד סוף הסי': כל שאסור היינו אפי' ע"י עכ"ר, וכל שמותר שרי אפי' ע"י ישראל.

סעי' ג

אנוס וחולה שנתרפא במועד

מי שהיה אנוס ומפני כך לא גילח קודם המועד - וכגון שאבד לו אבידה בערב הרגל או להאומן ולא יכל לגלח וכה"ג שאר אנוסים, אפ"ה אסור לגלח במועד, וה"ה חולה שכשהוא מספר מכביד עליו חליו, וכעת נתרפא, אסור. [ושאני מהאונסים שיובא להלן דשרי, דהכא הוי אנוסים שאינו מפורסמים וגלויים לכל (והוסיף בשה"צ שכ' טעם הריטב"א הנ"ל, משום דשאר פוסקים שהעתיקו רק הטעם משום דאבדה אינו דבר מפורסם, קשה טובא, דמי שנדר שלא לגלח והתירו חכם הג"ר אינו מפורסם, דהנודד ל"ד בפרהסיא, וההיתר הלא ביחיד מומחה ג"כ אינו מפורסם ואפ"ה התירו. וביותר, בחולה שעמד מחוליו במועד, הלא הוא מפורסם בודאי לרבים שהיה חולה ואפ"ה אסור, אלא העיקר כמש"כ הריטב"א, דהני האונס עצמו הוא דבר גלוי וברור שלא היה באפ"ש, משא"כ בשאר אנוסין שאין האונס גלוי ומוחלט אסור, דכל אחד יאמר שאנוס היה שלא היה לו פנאי וכי"צ"ב].

סעי' ד

המותירין לגלח במועד

ואלו מגלחין במועד - א. שבוי שנשתחרר ולא היה לו פנאי לגלח קודם המועד, וכגון שיצא בתוך המועד או אפי' בעיו"ט. והיינו: לח"א אף שיצא מעיו"ט כשהיה עוד זמן ורק שלו לא היה פנאי לגלח, אך לשה"צ מיירי בעיו"ט שיצא סמוך לחשכה ולא היה שהות לגלח מבע"י.

ב. אסיר שיצא - אפי' היה חבוס ביד ישראל שהניחו לו לגלח (דכיון שהיה בצער לא גילח), וה"נ מיירי שלא היה שהות לגלח מעיו"ט וכנ"ל.

ג. מנודה שהתירו לו ברגל - לש"ע (כר"ף ורמב"ם) שרי (דמקודם היה אסור בתגלחת והוי אנוס). וי"ח (כירושלמי רא"ש וטור) דהיכא שיכל לבקש ולפייס שיתירו לו קודם הרגל ולא עשה כן, הוי פושע ואסור. הכרעת המ"ב דלכתחילה יש לחוש, ומי"מ המיקל יש לו ע"מ לסמוך (דהוי מילתא דרבנן).

ד. נדר שלא לגלח ונשאל על נדרו ברגל - לש"ע שרי וכנ"ל וכ"ד המג"א, דל"ח פושע כיון שקודם הרגל לא היה בדעתו להתייר נדרו ואח"כ נמלך. וי"ח (ע"פ הירושלמי הנ"ל) דדוקא אם לא מצא חכם שיתיר עד קודם הרגל שרי. ובשה"צ כ' שהמיקל לא הפסיד (דגם הרא"ש הביא דברי רש"י שנמלך ל"ח כפושע).

ה. וכן הבא ממדה"י שרי, ובג' תנאים דלקמן: א. כ' המג"א שדוקא בא ממדה"י דמפורסם מאד, אבל בדרך אחר לא. וכ' במחצה"ש דה"ה משאר מקום רחוק מאד ומפורסמא מילתא שרי, ובריטב"א כ' כל שהוא חוץ לעיר אפי' מקום שאינו רחוק מיקרי מדה"י, וצ"ע. ב. דוקא שבא בשוב בחוה"מ או בעיו"ט שלא היה שהות לגלח. ואף אם היה במקום ישוב ב' או ג"י קודם שהלך לביתו בחוה"מ שרי, היות ובעיו"ט לא היה בשוב והוי אנוס. ואם הגיע מעיו"ט למקום ישוב ויש שהות, אע"ג שעדיין לא הגיע לביתו ה"ז אסור. ג. מיירי שבא מחו"ל לא"י. ואם יצא מא"י לחו"ל לטייל - אסור לגלח, אא"כ יצא לדבר מצוה כגון להרויח/לראות פני חברו. הטעם והנפק"מ: לש"ע (כראב"ד רא"ש ונמוק"י) שכל שיצא ברשות התיירו לו ומשא"כ שיצא באיסור, וע"כ אם בא מא"י לא"י או מחו"ל לחו"ל, או מא"י לחו"ל ויצא ברשות אף ל"ח דבר מצוה, אסור. ולגר"א (כר"ש) ור"ח) שכל שיציאתו לדבר מצוה, התיירו לו. אך שלא היתה לדבר מצוה, על אף שיצא ברשות ל"מ. והכרעי בשעה"צ שהמיקל יש לו ע"מ לסמוך.

ובכל המותרין - כ' הביה"ל דשרי כדרכו אפי' בלא שינוי (והביא ראיות: א. דבחדא מחתא קתני במתני' עם כובס, והתם התיירו אפי' כדרכה. ב. דמוכח בפסחים דמיירי כדרכו, דת"ק שאסר רצענים בע"פ, מודה שבשינוי שרי, וע"כ דמיירי כדרכו, וה"נ הכא. ולכא"ו קשה שהרי דבר שלצורך המועד ואינו או"כ"נ קי"ל דצריך שינוי. ות"י דאולי מפני שהיו עד כה אנוסים דבדר עשאוים חכמים כדבר האבד שאי"צ בו שינוי, ואתאי צ"ע.

סעי' ה

שהנ"ל יעשו בצנעה

אע"פ שהתיירו לנ"ל להסתפר - לא יסתפרו ברה"ה, אלא בצנעה.

סעי' ו

תספורת לקטן

קטן - מותר לגלח במועד (דלא שייך בו הטעם שלא יכנס למועד מנוול, דלאו בר מצוה הוא. ודוקא שיש לו שער רב דמצטער ע"ז. ואפי' נולד קודם הרגל והיה יכול לגלחו מקודם שרי (והטעם: א. שאינו בר מצוה וכנ"ל. ב. דקנס

דבר שאינו מפורסם, אבל בטרדא הבאה מחמת אונס המפורסם, כמו דהכל יודעים שיצא מבית השביה ומבית האסורים, יודעים נמי שהיה טרוד מידידיו ואוהביו שנתאספו סביבו ולכן לא גילה, ולכן שרי לגלח במועד. ולפי דברינו לא התיר הח"א אלא בהיה טרוד מחמת אותו אונס, אבל אם יצא מבית השביה ונטרד מחמת שאבדה לו אבידה באמת אסור לגלח במועד, דהדר דיניה להיות ככל אדם.

סי' תקלא באה"ל ואלו. דע דאלו שהתירו לגלח אפילו דרכו בלי שינוי. הב"י בסי' רנ"ב הביא מהכל בו דיש בתספורת מעשה הדיוס ומעשה אומן. והמג"א כ' דתספורת מעשה אומן היא, ועיין במחה"ש שם שהתפק אי כוונתו לפלוגי אכל בו, או דס"ל דמ"מ סתם תספורת מעשה אומן היא. ומה שכל המ"ב דרכו בלי שינוי כוונתו מותר מעשה אומן ואי"צ דווקא במעשה הדיוס, דס"ל למ"ב דמה דהצריכו חכמים לעשות מעשה הדיוס דווקא, מדן שינוי הוא כמו שנכתוב לק' בעז"ה.

שם. ולכאורה קשה הלא דבר שאינו אוכל נפש והוא לצורך המועד קיימא לן דבעי שינוי. הריטב"א במו"ק יד ע"א כ' דאע"ג דגילוח מלאכה גמורה היא, מ"מ כיון שהיא תיקון הגוף ויפוי הפנים כצורך אוכל נפש דמי, וכדתנן עושה אשה תכשיטה במועד, ואין לך צורך המועד גדול מזה (ושם בדף ט ע"ב כ' דלפיכך עושה דכרחה ובלא שינוי ובטריחה רבה). וכן כ' הרמב"ן בהלכות חוה"מ דקישוט והנאת הגוף עשו אותן כאלו נפש. וצ"ע אמאי נדחק המ"ב לתרץ מדנפשיה, והלא ראה את דברי הריטב"א והביאם לעיל בסק"ג. ובסי' תקמו ס"ה גבי עושה אשה כל תכשיטה במועד, הביא בבאה"ל את דברי הריטב"א דטעמא דמילתא דשרי דכרחה בלא שינוי משום דצורך הגוף הוא וכעין אוכל נפש.

שם. ואולי מפני שהיו עד כה אנוסים בדבר עשאום חז"ל כדבר האבד, דקיימא לן דבדבר האבד אין צריך שינוי, ועדין צריך עיון. דבריו צ"ב. והנה הרא"ש (פ"א ס"ח) כ' גבי הא דמסרגין את המטות, דשרי ר"מ אפ"ל בלא שינוי כיון דחשיב ליה דבר האבד, ומבואר בדבריו דאיכא דברים דמחמת נחיצותם נחשב אי הרווחתם כדבר האבד [ואולי חז"ל בזה מחלוקת יסודית במה שהקילו חכמים בצורך אוכ"נ וצורכי הגוף לעשותם בלא שינוי, האם הוא היתר משום לתא דדבר האבד וכמבואר בדברי הרא"ש, או ד' דמשום לתא דצורך המועד הוא וכמבואר בדברי הריטב"א והרמב"ן]. והריטב"א נראה דס"ל דהכל משום לתא דצורך המועד הוא, דהא גם בדבר האבד כ' בדין ג' ע"א דהתירו מלאכה כדי שלא יאזיק על אבדתו ונמנע משמחת יו"ט, עיי"ש]]. אכן אין נראה דלזה כיון המ"ב, שהרי לא כ' דמפני שהוא צורך גדול עשאום חז"ל כדבר האבד, אלא מפני שהיו עד כה אנוסים בדבר עשאום חז"ל כדבר האבד, וצ"ע.

שם. ומ"מ המיקל יש לו על מי לסמוך כיון שהוא מלתא דרבנן. דגוף הגילוח שרי דהא הוי לצורך המועד, ורק איכא גזירה דרבנן לאסור למי שיכל לגלח קודם המועד כדי שלא יכנס להרגל מנוול. אכן כל זה לפי מה שתפס המ"ב בבאה"ל סי' תקל לעיקר כשיטת הרמב"ן דאף דעיקר איסור מלאכה בחוה"מ הוא מן התורה, מ"מ איסור מעשה אומן בצורך המועד וטירחא יתירא בדבר האבד הוא מדרבנן (וכ"ש אי נימא דכל מלאכות חוה"מ דרבנן). אבל למאן דס"ל דכל איסורי מלאכות חוה"מ הן מה"ת א"כ הכא הוי מלתא דאורייתא. כיון דמה"ת לא הותר גילוח לצורך המועד אלא במעשה הדיוס, ומה דהותר מעשה אומן אינו אלא כשהיו אנוסים בדבר דאז עשאום חז"ל כדבר האבד, כמבואר בבאה"ל (ועיין במש"כ שם). וא"כ הכא להני ראשונים דחשיב פשיעה מה שלא התיר נידויו קודם הרגל, איכא איסור דאורייתא להסתפר מעשה אומן במועד.

סי' תקלא ס"ו. קטן מותר לגלח במועד. בבאר היטב (סק"ז) ובשע"ת הביאו מספר גן המלך (סי' סב) שכ' דמותר להשהות שמחת התגלחת שעושין לקטן עד המועד כדי להגדיל את השמחה במועד, ומצוה נמי איכא בכך. לכא' יש לעיין אמאי איכא מצוה בכך, הא כיון דקיי"ל (לק' סי' תקמו ס"א) דאין מערבין שמחה בשמחה, וכ' התוס' במו"ק (ח ע"ב ד"ה לפי) דהטעם כדי שיהא לבו פנוי לשמחת הרגל, א"כ נהי דקיי"ל (שם ס"ד) דליכא איסור אלא בנישואין ואירוסין בלבד דרק בהם איכא שמחה רבה, מ"מ לכא' יש לומר דאף שמחה מועטת אין לכוון למועד, דסו"ס גירוס לו להסיח דעתו מעט משמחת הרגל.

ואין לחלק ולומר דלא נאמר איסור זה כלל בשמחה של מצוה, כגון הכא בתגלחת הקטן ששמחים על קיום מצוות הנחת פאות הראש, אלא בשמחת עצמו כנשואין ואירוסין (דאף דאיכא נמי שמחת מצוה, מ"מ ל"ל דהאיסור הוא משום שמחת עצמו), דהא חז"ל בתוס' מו"ק ח ע"ב (ד"ה מפני) שיישבו הטעם דשרי לעשות סעודת ברית מילה ופדיון הבן, והתם הא ליכא אלא שמחת המצוה.

ושמעתי מגיס' הר"ש שליט"א ד"ל דכל שהשמחה מועטת ואינה גורמת להסיח דעתו לגמרי משמחת המועד, א"כ אדרבה מצוה יש במה שמרבה השמחה ודמי לבשר ויין, דו"ק.

עוד צ"ע בדברי הגן המלך, מהא דכ' הפוסקים דלא הותר לגלח קטן במועד אלא היכא שיש לו שער רב ומצטער ע"ז (והביא כן הבאר היטב סמוך ונראה לדברי הגן המלך), וא"כ הא"י היא מותר לגלח הקטן הזה בחוה"מ מאחר שרגיל בשערו ואינו מצטער בזה. ואי נימא דמייירי באופן ששערו מצער, א"כ צ"ע הא"י נשהה תגלחתו למועד ונרבה צערו בשביל ריבוי שמחתו במועד. וצ"ע. (שור' בהלכות חג בחג פ"ו דין יז שהביא דמון שר התורה מאור עינינו שליט"א מורה שלא להשהות התגלחת למועד, וממאן לגלח את הבאים אליו במועד).

סי' תקלא ס"ק טו. ודוקא שיש לו שער רב דמצטער על ידי זה. כ"כ הנמוקי" (דף ז ע"א מדפי הרי"ף ד"ה קטן), וכ"ה ברש"י (דף יד ע"א ד"ה קטן). ולכא' צ"ב מאי טעמא לא הותר לגלח קטן כי אם כששערו מצער. ואין לומר דכיון דמה שהותר לגלח במועד אפ"ל דכרחה בלא שינוי הוא משום דהוי צורך הגוף שחשוב כצורך אוכ"נ כדא' בריטב"א וברמב"ן (ה"ד לעיל), א"כ אין להתיר כן אלא במקום ששערו מצער, דרק ככה"ג חשיב צורך הגוף להתיר אפ"ל מעשה אומן, דא"כ הו"ל לפוסקים להוכיח דבמעשה הדיוס שרי לגלח קטן אפ"ל כשאין

מפורש בארחות חיים (הלכות חוה"מ אות ב) בשם רבינו אשר, דפשיטא ליה להתיר ע"י ספר ישראל, וכן הוא בכל בו (סי' ס). וכן מוכח מהתוס' מ"ק (יח: בד"ה הספרים, שפירשו דהיינו שמותר לכבס מטפחות שמסתפרים בהם, ומיידי בכל אותם שהתירום להסתפר בחוה"מ. ע"כ. וכן כתב המאירי (עמוד עט) וז"ל: מטפחות הספרים, פירוש אותם מטפחות שמיני הספר על כתפו של המתגלח לקבל השער, וכשהוא מגלח לכל אותם שהותרו להתגלח במועד רשאי הוא לכבסן מפני שנתלכלכו מערב יו"ט ע"י המתגלחים. ע"כ. וכן כתב הנימוקי יוסף במשנה. והרב המגיד משנה (פ"ו מהל' יו"ט הכ"א). אלמא שמותרים להסתפר ע"י ישראל. וע"ע בערך השלחן (סי' תקלא סק"ד), שהוכיח מהתוס' (מ"ק יח: ה"ל להתיר ע"י ישראל. וכ"כ בשו"ת אם הדרך (סי' ב אות ד) להוכיח מדן מטפחות ספרים. ודלא כהדבר משה. וכן פסק בשו"ת זרע אמת ח"ג (חאו"ח סי' נה). ובספר שביתת יום טוב (דף קכב ע"ב). ע"ש. וכ"כ בנחפה בכסף (דף ז ע"ד). ע"ש. וע"ע בספר פרי האדמה ח"ג (דף יז ע"ב). ובשו"ת פעולת צדיק ח"א (סי' קעא), ובשושנת המלך א"ח (סי' תקלא). ובספר שער המפקד (נהר פקוד דף צ ע"א).

והנה במו"ק (ד: יד) איתא, אמר שמואל קטן מותר לגלחו במועד אפילו נולד מעיקרא. וכתב הנימוקי יוסף, פירוש, ולא אמרין בקטן שמא יכנס כשהוא מנוול ברגל, דלא בר מצוה הוא. וקמ"ל דלא גורין קטן אטו גדול. וכ"כ הט"ו והמג"א. וכתב הגת ורדים בקונטרס גן המלך (סי' סב), שמותר להשהות שמחת תגלחת הקטן (אחר מלאת לו שלש שנים), לעשותה בחוה"מ, ומגלחים אותו ע"י ספר ישראל. שכן הוא מנהג ארץ ישראל שעושים שמחה בתגלחת הראשונה של הקטן, שאז מחנכים אותו במצות פאות הראש, וכן כתב בשלחן גבוה (סי' תקלא ס"ק יג), שכן ראה פעה"ק ירושלים בחוה"מ של סוכות שעשו כן בבית הכנסת בשמחה וגילה ע"י ספר ישראל. וכ"כ בספר מובח אדמה (דף ז ע"ד), שכן המנהג פעה"ק ירושלים ת"ו. וכן האר"י ז"ל גילה את בנו הקטן במיוון ע"י קבר רשב"י, ועשה שם משתה ושמחה, וכמ"ש בכה"ח (סי' תצג ס"ק נו). וע"ע בשו"ת נחפה בכסף ח"ב (דף ז ע"ג והלאה). ובספר חכמה ומוסר (דרך חקך, הל' פסח אות ג), ובשו"ת ערוגת הבושם (חאו"ח סי' ר), ובשו"ת פעולת צדיק ח"ג (סי' רלו).

צוריה סייג - צפת

ביאורים והערות בהלכות חוה"מ ע"ס הש"ע והמ"ב סימן תקלא"א
סי' תקלא ס"ק ג. אין מגלחין במועד. והוא הדין סיפור הראש. נראה דכוונתו דלא רק גילוח גמור אסור אלא אף סיפור הראש במספרים אסור, עיין שעה"צ אות א'. [ועיין תוס' מו"ק דף יד ע"א ד"ה ומנודה, והפ"ל הנכון בתוס' נראה כדהגיה הב"ח שם בכל התוס' דצ"ל גילוח כל הראש, והיינו דבגילוח כזה הגילוח עצמו ניוול הוא, ובוה נסתפקו התוס' אם אסור מצד דהגילוח עצמו ניוול הוא, או משום איסור מלאכה, או ד' דבאמת שרי, ועיין עוד בתוס' רעק"א וברש"ש שם ובאג"מ ח"א סי' סקג. ומ"מ אין זה שייך לדברי המ"ב הכא, ויזכיר לזאת מה שלא ציין לדברי התוס'. וע"ע במג"א ומחה"ש ובאה"ל בסעי' ח].

סי' תקלא שעה"צ א. ואפשר דאם גילח בתוך שלשים יום לא שייך זה דניוול הוא יותר משלושים יום [פמ"ג]. הדרכי משה בסי' רס הביא מהאור זרוע דמצוה על האדם שהוא מגודל שער לגלח עצמו לשבת או ליום טוב, דהא אסור לגלח במועד כדי שלא יהא מנוול במועד. וחז"ל מדבריו תרתי, חדא דבאמת אין המצוה על כל אחד לגלח בערב הרגל אלא רק למי שמגודל שער, וא"כ מסתמא השיעור הוא ל' יום דבהא הוי ניוול, וכדברי הפמ"ג [ובלא"ה הרי דין זה דיגלח בערב יו"ט אינו נגמ' אלא נלמד מהא דאסור לגלח במועד כדי שלא יהא מנוול]. ועוד חז"ל בדבריו שהשווה שבת ליו"ט, דלא תינא דרק במועד קפדי' בזה (ולא דמי לבגדי יו"ט דצריכים להיות יותר טובים משל שבת כדקיי"ל בסי' תקכט ס"א, דהתם משום שמחה הוא והכא משום כבוד). ולפי"ז נמצא דלעולם יש להסתפר לכבוד שבת אם עברו שלשים יום מיום שגילה ראשו, וכ"כ בשו"ת תורה לשמה סי' שפח שטוב ליהרר לגלח לפחות משלושים לשלושים (מיהו בשאלה שם מבואר דזהו רק למי שאינו יכול לגלח שער ראשו בכל ע"ש מפני כאב הראש, אבל בלא"ה יש לגלח כל ערב שבת).

ויש להוכיח כן גם מדברי התשב"ץ בח"א סי' קעח שכ' דאף דנהגו שלא להסתפר בימי העומר עד יום ל"ד בבוקר, מ"מ אם חל ל"ג לעומר ביום ששי יש להתיר להסתפר לכבוד שבת, ולמד כן ממה שהתירו להסתפר ערב הרגל תוך שלשים לאבילות מפני כבוד הרגל, וקיי"ל כוותיה בסי' תצג ס"ב. וחז"ל ג"כ שלמד מגילוח דערב הרגל לגילוח דערב שבת, ועוד דהרי מסתברא שגילה קודם הפסח כדן, וא"כ לא עברו אלא ל"ד יום מיום שגילה, ומ"מ איכא מצוה לגלח שוב לכבוד השבת.

עוד כ' המ"ב דלדין במדינותינו שאין המנהג לגלח רק במספרים, וא"כ אפילו אחר שסיפר עצמו נשאר עליו מעט שער, וממילא אפילו אם יהיה אחר זה פחות משלושים יום יתרבה עליו השער יותר משלושים יום שלפנים שהיה אז אחר גילוח, עכ"ל. ולכא' לפי"ז נמצא שהרבה בני אדם (ואולי רובא דעלמא) יש להם להסתפר בכל ערב שבת לכבוד השבת, וצ"ע.

שם. לכא' אם ימלאו ל' יום מיום שהסתפר בתוך המועד, הוא הדין נמי דאיכא מצוה לגלח בערב הרגל (דאם היה דין זה חיוב היה מקום לדון בזה, אבל מצוה ודאי איכא).

סי' תקלא שעה"צ ט. לכא' הח"א למד כן מדתניא במו"ק דף יז ע"ב כל אלו שאמרו מותרין לגלח במועד בשלא היה להם פנאי, אבל היה להם פנאי אסורים, וכן הוא לשון הטור והשו"ע, ולא כ' דלא היה להם שהות (והשו"ע כ' שהות גבי בא ממדינת הים, והתקשה בזה הח"א). אלא דכבר כ' המ"ב דמדברי הראשונים שם (רש"י ונמוקי" וכן ראיתי במאירי) מבואר דכוונת הגמ' דלא היה להם פנאי מחמת שלא היה שהות יעו"ש. אכן משה"ק המ"ב דלא יתכן דינו של הח"א כיון דמחמת טירדא בעלמא לא התירו לגלח במועד, בזה נראה לומר דס"ל לח"א דכיון דטירדא בעלמא נמי חשיב אונס, וכדמוכח מהא דמי שאבדה לו אבידה ערב הרגל אלא דלא התירו לו לגלח כיון דלא מוכחא מילתא כל כך שהיה אנוס וכדקיי"ל בס"ג, א"כ י"ל דזהו דווקא בטרדא שבאה מחמת

הוא, ולא קנסי' לבן בשביל האב שלא גילחו מקודם). ואפ"ל בפרהסיא שרי, כיון שהכל רואים שהוא קטן. וכ' הפמ"ג והמג"א דאפ"ל בן כמה שנים כל שלא הגיע ל"ג שרי, אך המג"א מסתפק דהיכא דנראה כגדול אין להקל בפרהסיא. ודוקא לקטן התירו, דצורך הרגל בשבילו. אך לעכו"ם אסור (דלא עדיף משאר מלאכות שאסור לעשותן במועד, אא"כ אין לו מה יאכל).

סעי' ז

אבל ומומר שחזרו בתשובה

אבל שחל ז' שלו בשבת ערב הרגל (והרי לא יכל לגלח ביום זה) - מותר לגלח במועד.

וכן מי שהמיר דתו וחזר בתשובה - מותר לגלח במקום שנהגין שבעלי תשובה מגלחין, ואפ"ל חזר בתשובה קודם הרגל, אפ"ה שרי בדיעבד, דהא אין מצרפין אותו לכל דבר שבקדושה עד שיגלה.

סעי' ח

נטילת שפם, חפיפה וסריקה

כל אדם - מותר לטול שפה בחוה"מ אפ"ל בפרהסיא, בין במספרים ובין בתער, ואפ"ל אינו מעכב האכילה. [הטעם: לשה"צ דע"י גידול שפה לא יהא מנוול, וע"כ לא הכריחוהו מה"ט לגלח מעיו"ט, ומ"מ צ"ל דהוי יפוי תיקון הגוף לצורך המועד, דאל"ה אסור משום גוזז בחוה"מ. וממג"א משמע דלא אסור כ"א בגילוח הראש, אבל בשאר איברים מותר לספר, וצע"ק].

לחוף ולסרוק הראש - שרי אע"פ שמשיר שער, ואין בזה משום גילוח. וכן רחיצה שרי.

ומי שיש לו מכה בראשו - לח"א מותר לגלח אפ"ל בתער, ומשמע ממנו אף במועד, ולמג"א שכ' בידו על אף שאינו פקו"נ משמע שבראשו יש פקו"נ. ובהיה"ל דחה דבריו, וכ' שעכ"פ היכא שיכל לגלח מעיו"ט אין להקל לו (וכן ביאר הברייתא דשרי רק שלא יכול מעיו"ט), ומיהו אם מצטער כל גופו ע"ז מותר, דהוי כחולה שעושין לו כל צרכי רפואה (ע"ל סי' תקל"ב). ולהקיו דם: שקורין 'כוסות רוח' שרי (מ"ב בשם אור"ח), והמג"א הקשה על ליקוטי הפרדס דמשמע מנייה שכשאינו נוגע לפקו"נ אסור לגלח במקום שער, וז"א למאי דקיי"ל אפ"ל שפה שאינה מעכבת האכילה שרי. וביאר הביה"ל דהליקוטי פרדס מיידי בהקזת דם דשם היה מנהג להעביר השער מקודם, ואח"כ מכה במקום ברבידא דכוסילתא, ולכן התיר רק במקום פקו"נ. וכ' הביה"ל דמשנת"ל בשם האור"ח להקל, מיידי כשא"צ לגלח השער מקודם, א"נ שנהיה לו הכרח בחוה"מ לזה, א"נ דס"ל כהפרדס דנוגע לפקו"נ, ומלבד זה היכא שצריך לזה כדי שלא יכבד עליו החולל שרי (וע"ל סי' תקל"ב).

אוריאל דייני - עפולה

בענין תספורת בחוה"מ למגיע לעיר בערב יו"ט

כתב בשולחן ערוך הלכות חול המועד בסימן תקל"א סעיף ד': ואלו מגלחין במועד, מי שיצא מבית השביה ולא היה לו פנאי לגלח קודם המועד, ומי שיצא מבית האסורים ואפילו היה חבוש ביד ישראל שהיו מניחין לו לגלח, וכן המנודה שהתירו לו ברגל, וכן מי שנדר שלא לגלח ונשאל על נדרו ברגל, וכן הבא ממדינת הים בחול המועד, או שבא בערב הרגל ולא היה שהות ביום לגלח, והוא שלא יצא מארץ ישראל לחוצה לארץ לט"יל.

וכתב המשנה ברורה ס"ק י"ב: הבא ממדינת הים - דוקא ממדינת הים דמפרסמא מלתא, אבל בדרך אחר לא [מ"א]. ועיין במחצית השקל דה"ה משאר מקום רחוק מאד דמפרסמא מילתא (ובחיודושי ריטב"א כתב כל שבא חוץ לעיר מקרי ממדינת הים ואף על פי שאינו מקום רחוק, וצ"ע).

וראיתי בספר חזו"ע באות כה שכתב: היוצא מבית האסורים בחול המועד מותר להסתפר ולהתגלח, ואפילו היה חבוש ביד ישראל שמניחים אותו לגלח בערב יום טוב, מכל מקום אין לו מצב רוח להסתפר ולהתקשט בהיותו שרוי בבית הסוהר. וכן הבא ממדינת הים, שלא היה ביישוב לפני החג. ולא דוקא ממדינת הים הרחוקה, אלא כל שבא מחוץ לעיר נקרא מדינת הים לענין זה, ואפילו הגיע לעיר בערב יום טוב אלא שלא היה שהות ביום להסתפר רשאי להסתפר בחול המועד. אולם כל אלו יסתפרו בצינעא ולא בפרהסיא. ומותרים להסתפר על ידי ישראל, ואין צריך לחזר אחר ספר גוי.

ובהערה סג ביאר הדברים מהריטב"א (מו"ק ר"פ ואלו מגלחין דף יג עמוד ב) ואלו מגלחין במועד הבא ממדינת הים, פ"ל כל שבא מחוץ לעיר קרי מדינת הים ואף על פי שאינו מקום רחוק, ואינו דומה לההוא דריש מסכת גיטין, ואורחא דתנא הוא דזימנין דלא דייק בהכי. ובאורחות חיים חלק א (אות יא) הלכות חולו של מועד ד"ה ואין מגלחין ואין מכבסין במועד גזירה שמא ישאח עצמו עד לתוך המועד ויצא יום ראשון והוא מנוול, לפיכך כל מי שאי אפשר לו לכבס ולגלח מעיו"ט הרי זה מותר לגלח ולכבס כגון אבל שחל שבעה שלו ב"ט או בשבת שהוא עי"ט שאי אפשר לו לגלח ולכבס, וכן הבא ממדינת הים שיצא לסחורה. וכתב ה"ר יום טוב אלאשבילי ז"ל כל מי שבא מחוץ לעיר קרי מדינת הים ואע"פ שאינו מקום רחוק, ואורחא דתנא הוא ולא דייק, והיוצא מבית השבי ומבית האסורין, והמנודה שלא הותר עד המועד, ומי שנשבע שלא לגלח ולספר ולכבס, ולא נשאל לחכם להתיר לו שבועתו עד המועד, כלומר שלא הי' דבעתו להתיר נדרו או שלא היה מתחרט או שלא היה מוצא פתח לחרטה או שלא היה לו מי שיתירנו, הרי אלו מכבסין ומגלחין. וכולם שהיה להם לגלח קודם הרגל אסורין לגלח במועד. וע' עוד במחה"ש.

ולענין שאין צריך לחזר דווקא ע"י גוי בהערה סד שכן כתב הגת ורדים בקונטרס גן המלך (סי' סב), שכל אלו שהותרו לגלח במועד, מותרים להסתפר ע"י ישראל. וכ"כ החקרי לב (חאו"ח סי' סט דקכ"א ע"ג, ובחלק ב חאו"ח סי' פח, דף קפו ע"ד, בד"ה אכן). וכן פסק הבית דוד (חאו"ח סי' תצז). וכ"כ הרב יד אהרן (סי' תקלא הגה"ט דף קכו ע"ג), ובעקרי הדי"ט (סי' כו סק"א), והגר"ח פלאגי' ברוח חיים שם. ודלא כהדבר משה ח"א (סי' מא) שאוסר ע"י ישראל, ורק כשאי אפשר להסתפר ע"י עכו"ם, מותר להסתפר ע"י ישראל. וכן מצאתי

השער מצערו (ואיכא תספורת מעשה הדיט כדאי בכל בו, הר"ד ב"י ס' רנא ס"ב, וכן מבואר בביאור הגר"א שם, ובדעת המג"א עיני מחה"ש שם). ולומר דכשאין השער מצערו לא חשיב צורך כלל, ומשה"ה אפי' מעשה הדיט אסור, הוא דחוק מאוד.

וביותר ק' דלא כ' כן הפוסקים אלא בדין גילוח קטן, ועל כרחך דבגדול ס"ל דשרי לגלח אפי' במעשה אומן אף במקום שאין השער מצערו, וע"כ דכיון דיש בזה תיקון וייפוי הגוף שרי אף במעשה אומן וכד' הריטב"א והרמב"ן להדיא. וצ"ע. ושמעתי מידי הרש"ג שליט"א דע"כ י"ל דמייירי בקטן שלא איכפת ליה מקישוט גופו (ואין זה תימה דהא בגמ' איירי בקטן שנוגד במועד ואפי' קודם המועד, ד"ק), ולכן לא שרי לגלחו מעשה אומן א"כ השער מצערו דאז הדר להיות צורך הגוף.

ולגלחו במעשה הדיט משום קישוט גופו, היכא דאיכא צורך אביו ואימו בכך לכא' שרי ככל צורך המועד דשרי במעשה הדיט. אכן זה נכון לפי מש"כ הפוסקים (והוא מהנמוק"י) הטעם שלא גזרו חכמים איסור גילוח בקטן הואיל ולא בר מצוה הוא. דלפי הטעם שהוסיף הפמ"ג (במשב"ז סק"ו) דקנס הוא, ולא קנסין לבנו בשביל אביו שלא גלחו קודם הרגל, איכא למימר דהכא כיון שלא בא לגלחו אלא משום צורך האב יהא אסור, ואכתי יש לומר דלא פלוג, וכיון דלא גזרו איסור גילוח בקטן יהא שרי לגלחו מעשה הדיט.

שם. ודוקא שיש לו שער רב דמצטער ע"ז. יש לדון האם דווקא בצער הגוף, או דהוא הדין היכא דמצטער מחמת שבוס בריבוי שער, וצ"ע. (ולפי מש"כ לעיל דאיירי בקטן שלא איכפת ליה מתקין וייפוי גופו, א"כ הכא ודאי שרי).

ס' תקלא ס"ח. ומותר לחוף ולסרוק ראש במועד אף על פי שמשיר שער, ואין בזה משום גילוח. דין זה הביאו הב"י מהמרדכי בריש מו"ק (ס' תתלט) וז"ל שם, ה"ר שמחה מוירי דמות לחוף ולסרוק ראשו בחו"מ, ואין לאוסרו משום תלישת שיער, דהשתא גילוח שרי לבא מבית השביה, ועל כל אדם לא נאסר אלא כדי שלא יכנס לרגל כשהם מנוולים, לחוף ולסרוק מביעאי, ע"כ. והנה לא אמר המרדכי אלא דלא שייך הכא גזירת חו"ל שאסרו לגלח במועד כדי שלא יכנס מנוול לרגל, אבל לא ביאר לן אמאי ליכא איסור מלאכה בתלישת השער ככל המלאכות האסורות בחו"מ, ואף דהכא אינו מתכוון לזה הא הוי פס"ר. ומה שהתירו לבא מבית השביה לגלח, התם הא ליכא איסור מלאכה כיון דהוא לצורך המועד, אבל ודאי אסור לאדם לתלוש שערות ראשו במועד שלא לצורך.

וע"כ חזי' מהכא דכשעושה מעשה לצורך המועד, אף אי בפר' יעשה מלאכה שאינה לצורך מ"מ שרי. וכן מוכח מהא דשרי לסרוק הסוס במועד כדי לפיחות אע"פ שמשיר נימון (ס' תתקל"ב ב"ב ס"ב וכו' שם). וכן מהא דשרי למיפתח מיה לארעיה אדעתא דכוורי בפתוח תרי בבי (מו"ק דף י' ע"ב), אף דודאי ישקה השדה (עיני במ"ב ל' ס' תתקל"ב ס"ק לב). ושאר הדינים האמורים שם (בגמ' שם ובשו"ע ס' תתקל"ח - יא) (ועיני במ"ב שם ס"ק לד) דתרתיה בעינין שיהא כוונתו להיתר ושיהיו מעשיו מוכיחין דלצורך היתר עושה].

ובביאור הדבר נראה דכיון דכך הוא הדרך שכשחופף וסורק ראשו נושרות מקצת משערות ראשו, א"כ גם זה נכלל בצרכיו ושרי, וכמו דחזי' ביו"ט דאף דכיוי לעולם אינו לצורך אוכ"מ, מ"מ כשא"א בענין אחר מותר (ולדעת השו"ע עכ"פ באופנים מסוימים, עיני ס' תקז ס"ד ותקד"ס"א ומש"כ בזה בס"ד במקו"א) דמקרי צורך אוכ"מ (וע"ע בב"ח ס' תקז ס"ח במה שביאר דלא אמרי' מתוך בכיבוי, וד"ק).

ולפי דברינו ודאי כשאינו לצורך כלל אסור לסרוק ראשו או לעשות כל דבר, דאיכא פס"ד שיעשה מלאכה האסורה אף כשאינו מתכוון לכך. [וכן העלה לדינא בחוט שני פ"א דין ב, אלא דלא כ' הטעם בזה יעו"ש].

ויל"ע האיך הדין במקום דאיכא צורך, אלא שיכול לקיים הדבר באופן אחר שלא תבוא עשיית המלאכה הנגדרת, וכגון היכא שיכול לצוד הדגים באופן אחר שלא ע"י שיפתח המלכה לשדה, דלפי דברינו לכא' מחויב לעשות בדרך שלא תביא המלאכה הנגדרת, דרך היכא שמוכרח לעשות בדרך שתהא מלאכה נוספת, מקרי גם אותה מלאכה צורך המועד.

והיכא דאיכא טירחא יתירא לעשות בדרך השניה, אפשר דשרי לעשות באופן הקל אף שע"ז תעשה מלאכה נוספת בפר', ד"ל דאכתי מקרי צורך המועד לעשות באופן היותר קל (וחלוק מדין כיבוי ביו"ט ודו"ק), וצ"ע.

נתנאל שובע - רמת בית שמש

בענין מצוה להסתפר ערב הרגל

א. עי' שעה"צ ס' תקל"א סק"א, ומשמעות דבריו שיהא רגל בשערות בגודל של שערות שעבר עליהם שלוש יום בלי תספורת מיקרי ניוול, ואפי' דרכו במספריים וסיפר תוך ל', וגדלו לגודל שהדרך לגדול למי שמגלח לגמרי ועובר עליו ל' יום, מיקרי ניוול ומצוה עליו להסתפר, אבל אם שערותיו לא גדלו עד כדי כך לא מיקרי ניוול, ועכ"פ מצוה להסתפר ולאשוויי ששערותיו לא יהיו בגודל הנ"ל שלא יכנס לרגל מנוול.

ב. עי' מ"ב סק"ג ולכא' משמע דמפרש גילוח על זקן, והיינו דס"ל דזקן מגודל מיקרי ניוול, וגם ע"ז יש חיוב שלא להכנס בזקן מגודל, ובע"כ הכונה כשזה נראה ניוול שרואה שהוא אדם שדרכו לגלח, אלא שעבר עליו ל' יום ולא גילח שזה נראה ניוול (כמו שרואים אותן שדרכן לגלח באמצע ספר"ע לקראת ל"ג בעומר], ואדם כזה מצווה לגלח בערב הרגל, ועי' תוס' במו"ק דף י"ד ד"ה ומנדה שמופרש דקאי על גילוח הזקן (ועי"ש מה שנסתפקו בדין גילוח הראש, ובמ"ב כ' כדבר פשוט לאיסור).

בענין מי שגילח ערב הרגל ובדמיון למי שאין לו אלא חלוק א'

הנה הטור הביא ש"י ר"ת שמתיר למי שגילח ערב הרגל לחזור ולגלח ברגל, והטור תמה עליו דא"כ אמאי לא שנינו ד"ז גבי גילוח, כמו ששנינו לגבי כיבוס דינא דמי שאין לו אלא חלוק א', ולכא' נר' דר"ת מפרש דבהא דאין לו אלא חלוק אחד עסקין באונס שלא כיבוס מערב הרגל, וע"ז אמרי' דהך אונס דאין לו אלא חלוק א' הוא ג"כ מהאונסים שמתירין לכבוס ברגל, וע"ז פ' בגמ' דהוא אונסא דמוכחא, אבל כ"ז במי שמתירם לו מחמת אונסו שע"ז אמרו יאמרו כל

הסריקין אסורין וסריקי ביתוס מותרין, שזהו כלל שלא לחלק בין אונס לשאינו אונס אלא א"כ הוא אונס מפורסם, ועי' שעה"צ סק"ז, אבל כשאנו מתירים לו שלא מחמת אונסו, אלא מחמת שקיים דינו לגלח או לכבוס בערב הרגל, הרי אינו בכלל הקנס כלל, ושריא ליה בכל מקום.

ובאמת כי הך פירוש מבו' בס"ד לתוס' במו"ק י"ד ד"ה שאין, דס"ד לפרש טעמא דמי שאין לו אלא חלק א' שהוא משום שלא ה' אפשר לכבס, דאי משום שכיבוס ונתלכלך, א"כ נתיר גם במי שיש לו שני בגדים, ומ"מ מסקנתם לכא' דההיא איירי בכיבוס ואע"פ כ' למאן דאית ליה תרי לא התירו לו כיון שדי לו בשני חלוקין, אך בד' ר"ת י"ל דאזלי כס"ד דתוס', וא"ש דממילא לק"מ ק' הטור דהא דמותר למי שקיים התקנה הוא דבר מוסכם, וד"ז לא הוצרכו לאומרו לא לגבי גילוח ולא לגבי כיבוס. ובמי שאין לו אלא חלוק א' הוצרכו להתיר גם למי שלא כיבוס, דזמאי דכל הנך השנויים במשנתנו דאיירי בלא כיבוס מערב יו"ט.

אלא דצריכים אנו לפרש ש"י ר"ת, דמה אונס יש במי שאין לו אלא חלוק א', דהרי יכול לכבסו כשם שמכבסו עתה במועד, וצ"ל דזה כיון שגם אם כבסו יצטרך לכבס במועד, ממילא לא קנסוהו, דהרי גם אם נחייבו לכבס יצטרך לכבס במועד, ואדרבה מסתברא שיהא עליו מצוה לכבס לכבוד יו"ט אחרון, ואם נקנסו עכשיו נמצא שזה כמו שאנו אומרים למי שאכל שום שיחזור ויאכל, וע"כ אינו בכלל הגזירה, ומשא"כ לשאר אנשים שע"י שנאמר להם לכבס יועיל שע"ז לא יצטרכו לכבס במועד שיהא להם א' ליו"ט ראשון וא' ליו"ט שני, וע"כ זה שלא כיבוס או שכיבוס רק א' שפיר קנסוהו שכיבוס הכל מעריז"ט.

ולכא' לשי' ר"ת כשם שמי שגילח ערב יו"ט חוזר ומגלח [וכונתו בודאי לזקן שדרך שחזור וצומח עיקרי השערות ואינו יפה כבתחילה], ה"ה בכיבוס בגדיו ונטפנו, דלשיטתו כל מי שקיים התקנה לא נאסר לו כלל, וכל דינא דאין לו אלא חלוק א' לא נצרכה אלא למי שלא כיבוס, ומש"כ בגמ' בדף י"ח תרי ומיטנפי אין הכונה שנטפנו במועד, אלא שיש לו שניים והם מטונפים מערב יו"ט [והזקן לומר דדוקא בגילח שלעולם יצטרך לחזור ולגלח התירו ומשא"כ בכיבוס, דלכא' לר"ת א"ז מצד אונס, אלא שמעולם לא חיילא קנסא רק במי שלא קיים תקנת חו"ל, ובהו הוצרכו לחדש דיש יוצאים מן הכלל שאף שלא קיימו תקנת חו"ל מ"מ מותרים, אבל מי שקיים התקנה ואע"כ נצרך מותר ואפי' בלא שום הוכחה].

ונר' דלשי' ר"ת דינא דהוכחה אינו לסלק מראית העין, אלא הוא סברא מצד עצמה להבדיל בין אונס לאונס וכמוש"כ בשעה"צ סק"ז, אך אי משום מראית העין לא איכפ"ל כלל.

ודע שהתו' דף י"ח ס"ד דינא דאין לו חלוק א' רק בכיבוס מערב יו"ט, אלא שהכריעו דה"ה בלא כיבוס, וכ' שהתוס' נסתפקו בזה, והמפרשים פ' דקאי על ד' ת' דף י"ד, והיינו דלב' הס"ד דתו' בדף י"ד איירי אף בלא כיבוס, אך למסקנתם שמא איירי רק בכיבוס מערב יו"ט, והתו' דף י"ח הכריעו דאף בלא כיבוס, ולשי' ר"ת מוכרח לומר דאיירי בלא כיבוס מערב יו"ט, וכמוש"כ. ואי היינו מפרשים דאיירי דוקא בכיבוס, מוכח דביש לו שניים אף שכיבוס מעריז"ט ונתלכלכו לו אסור, וכמוש"כ דלכא' לר"ת ד"ז שרי, אך לאידך גיסא דתוס' ודאי אסור. ויל"ע לדינא דנקט' דמי שאין לו אלא חלוק א' איירי אף בלא כיבוס מעריז"ט וכמוש"כ הב"י ס' תקל"ד, אך מ"מ לא ס"ל כר"ת, וא"כ נמצא דבאין לו אלא חלוק א' לעולם מותר, וביש לו שניים לעולם אסור, ולעולם לא שניא בין כיבוס מערב יו"ט ללא כיבוס, וזו דרך אמצעית.

וניהדר לד' הטור דאיהו לכא' פ' דינא דאין לו אלא חלוק א' מתורת אונס, והיינו דאף למי שכיבוס נצרך להך קולא דמאי הו"ל למיעבד, וכמסקנת תוס' דף י"ד דבתרי יש לו מה לעשות לכבס שניהם [ועי' רש"י כתי' דף י"ח ע"א דיש לו להזהר שהשני לא יהא מטונף], ובאין לו אלא חלוק א' וכיבוס מאי הו"ל למיעבד, והתירו אף בכיבוס רק משום אונס, וגם בזה בעינין להוכחה, והיינו טעמא דבתרי שנתנפו אסור דהאונס לא מוכחא, כמו אין לו אלא חלוק א' שאונס מוכחא ע"י אזורו [ועי' ב"י ס' תקל"ד], וא"כ שפיר הוכיח הטור כנגד ד' ר"ת דמפר' דאף המכבס מעריז"ט לא התירו רק במי שאין לו אלא חלוק א', ורק משום דיש לו הוכחה ולא בגילוח, ועי' היטב לשון הטור ריש ס' תקל"ד דיל"פ כן להדיא דאיירי בכיבוס, והיינו אונסו דמאי הו"ל למיעבד, וזהו אונסא דמוכחא וכמוש"כ.

ונמצא דכיבוס מעריז"ט ונתלכלכו פלו' ר"ת והטור, ולטור גדר אין לו אלא חלוק א' רק באונס המוכיח דמאי הו"ל למיעבד, ופשוט לפ"ז שמי שנתלכלכה חליפתו שאין דרך כלל שיתלכלך, והו"ל למיעבד לכבס מעריז"ט, ובדרך כלל א"צ שוב לכבס ביו"ט, ואי"ז אונסא דמוכחא, ולא דמי לחלוק אחד שעצם זה שיש לו אחד הוא דבר המכריח שיצטרך לכבס באמצע המועד אף אם כיבוס תחילה, ולר"ת שרי, ולטור דנקט' כוונת' אסור [וכוונת' דהטור ס"ל לרוב רבותינו הראשונים ז"ל ואכמ"ל]. (ועי' שער המועדים פ"ד סק"ח וסק"ג, אך כנלע"ד ברור).

[וראייתו בב"ח ש"כ דהטור ס"ל דהא דחלוק אחד איירי אפי' בלא כיבוס מערב יו"ט, ור"ת מפרש דאיירי בכיבוס מעריז"ט, ולא זכית לירד לסוף דעתו, דאדרבה איפכא הו"ל למימר וכמוש"ג, וצ"ע. ומשמעות דבריו דר"ת יליף דבריו מדינא דחלוק א', ובכיבוס הוצרכו כדי לאסור בשני חלוקים, ומוכח דס"ל דגם לר"ת בשני חלוקים לא מהני מה שכיבוס מעריז"ט [ולכא' ה"ה כל שהדרך שלא יצטרך לכבס באמצע המועד וחליפה, ורק גילוח או חלוק א' שהדרך להצטרך שוב במועד הוא דשרי, ובד' הטור קאמר דבחלוק א' לעולם שרי אף בלא כיבוס מערב יו"ט, דתרי לעולם אסור אף בכיבוס, ומהו הוכיח נגד ר"ת, וצ"ב דסוכ"ס הרי הוצרכו לחדש בחלוק א' להתיר בלא כיבוס, ומשא"כ בגילוח שגילח והוצרך שוב לגלח, ומ"מ גילוח שונה מתרי ומיטנפי, וא"כ מנלן להוכיח נגד ר"ת, וצ"ע].

וזה ברור ופשוט דאף בכיבוס החליפה ונאנס ואין לו עכשיו חליפה אחרת, אי"ז כחלוק א' לפי שאי"ז אונסא דמוכחא, שישודו שיהא מין אונס ידוע, וגם ידוע שלא היה אפשר לו לפני זה, וזה רק באונסים מיוחדים שמלכתחילה ברור שאין באפשרותו לעשות מעשה שלא יצטרך לכבס במועד, דא"י לכבס

מעריז"ט כהנך דמתנ", או שאין ביכלתו ע"י הכיבוס למנוע הצורך בכיבוס במועד ובחלוק א' וכו', הא לא"ה אף באונס לא פלוג רבנן וכמוש"כ בשעה"צ סק"ז. וכו' נלמד מדינא דיש לו שניים ונתלכלכו, דלהטור [ולחב"ח אפי' לר"ת] וכל הסוברים כמותו דנקט' כוונתיהו אין רשאי לכבס, וכ"ז ברור.

בגדרי אונס שמוחר לו לגלח ברגל

א. הנה בגמ' מו"ק י"ד ע"א נסתפקו בדין מי שאבדה לו אבידה ערב הרגל אי שרי ל' לגלח, ואמרי' יאמרו כל הסריקין אסורין וכו', ומקשי' מהא דמי שאין לו אלא חלוק א', ות' דשאני התם דאזורו מוכיח עליו, ולכא' כונת הגמ' דבעינן שיהא מפורסם, ועי"ז יבינו שמעשיו אינן משום שעובר על התקנה, ובמי שאין לו חלוק א' הדבר מפורסם, אך באמת קשה לומר כן, דהא א"כ הו"ל לדון משום מראית העין, ומה ענינו להא דיאמרו כל הסריקין, ומשמע לכא' דהגדר באופ"א, וכ"ה בשעה"צ ס' תקל"א סק"ז, דמלכתחילה לא הסכימו חז"ל להקל שכל א' יאמר גם אני הייתי אונס, וכל קצת קושי לגלח ערב הרגל יאמרו לא יכולתי לגלח. ולהכי בעינן מין אונס כזה, שהוא אונס חריג שידוע לכל שזכה מין אונס הוא אונס להדיא כלפי גילוח, ואינו סתם קושי וחוסר פנאי וכדו', אלא זה מתייחס להדיא לגילוח או כיבוס.

ובאמת שלכא' ד"ז מבואר ג"כ מהא דל"ב אמרי' דבכל אדם פשיטא דאסור, ולא מספק"ל אלא באומן, ולכא' זה ידוע ומפורסם, אלא שעדיין לא בריא לן לפי שאי"ז מין אונס שונה דסוכ"ס גדר האונס אין לו פנאי, והיינו דמספק"ל אי סגי בפרסומו של אונסו, או דבעינן מין אונס מיוחד המתייחס לאי אפשרות לגלח, וכבר כ' הפוסקים דנקט' הך בעיא לחומרא [אף שכבר נתקשה בה"י בטעמו של דבר ואכמ"ל].

והן הן ד' המ"ב שם בשם הריטב"א, וביאר בזה ד' הרשב"א לגבי חולה שנתרפא דאף שהיה ידוע חליו, אך אכתי אין הכל יודעים שהחולי מעכב הגילוח, וסוברים שזה רק מחמת טרדתו בחליו וצער, ויבואו לומר דחוסר פנאי אונסא, ויאמרו כל הסריקין וכו' ויתירו הכל, דבעינן אונס שמפורסם שהוא מתייחס אל הגילוח, דהיינו שהגילוח היה בלתי אפשרי אצלו, ולא רק שהוא נאנס מלקיים דבר שהיה שייך לקיימו מצד עצמו, וק"ל.

ב. ומ"מ לכא' אכתי בעינן תרת', גם אונס בגדר הנ"ל וגם שיהא מפורסם שהיה אונס, אך בשעה"צ מבו' דמי שהוא אונס בכך א"צ שהכל ידוע מאונסו, ובלבד שיהא מפורסם שזכה מין אונס הוא אונס לגלוח, והיינו שמי שידע טעמו למה מתגלח יבין שא"א ללמוד מזה לאונס אחר, אך א"צ שכולם ידעו שהיה אונס, ושמא ס"ל דא"צ לחוש בזה למראית העין, וראייתו ממי שנדר ונשאל על נדרו, דס"ל דאין הכל יודעים בנדרו ע"ט.

אך דבריו ז"ל צ"ע, דבגמ' אמרו דבעינן אזורו מוכיח עליו, ומשמע דבעינן שידעו זה ויבינו הרואים מעשיו, וגם בל' הריטב"א נזכר קלא רבא אית להו, ולמ"ב צ"ל דכונתו קלא רבא שזה אונס לגלוח, וצ"ע דאי"ז במשמעות עיני קול שהוא ענין פירסום מאורע אשר ארע, ומשמע דעכ"פ תרתי בעינן, דהן אמת שבריתב"א מבו' ככל ד' השעה"צ ידסודו שלא לחלק בין אונס לאונס, וזולת מין אונס המתייחס להדיא לגילוח, אך מ"מ משמע דגם פירסום בעינן, ונצטרך לומר דנדרד שלא לגלח קלא אית ל' שנדר, שזה עידין ועידינים שמגדל פרע שער ראשו, וצ"ע.

וה' נראה לכא' דד"ז שנוי בהפלו' שבס' תקל"ד, אי לדינא בעינן אזורו מוכיח עליו, ועי' בב"י שם דמשמע שלא גזרו על מי שאין לו חלוק א' בגלל שבדרך כלל אזורו מוכיח עליו, וממילא כבר מותר גם בגונא דאין אזורו מוכיח עליו שכבר אינו בכלל הגזירה, ולכא' לפ"ז מפה אחת וכו' שמעולם לא הי' מילתא דמוכחא וידועה לכל לכאורה הוא בכלל האיסור, ובמ"א ופמ"ג שם למדו דלפי"ז ה"ה במפה אחת או מטפחת אחת שרי, ולכא' הביאור דס"ל דלדינא א"צ כלל אזור מוכיח, דכל שהוא בגדר מין אונס דאונסו ברור כלפי כיבוס והגילוח שרי, וליכא כלל לדין מראית העין, אך צ"ע לפ"ז אמאי אמרו בגמ' אזורו מוכיח עליו, ולא אמרו שזה אונס המתייחס להדיא לאפשרות הכיבוס ומניעת הצורך בכיבוס ברגל, וצ"ע. ועכ"פ לכא' מבו' במ"א ופמ"ג דלדינא א"צ פירסום וגילוי לכל כי אם קביעת מין אונס, שמי שידע האונס יהא ברור לו שזה אונס גמור שאין ללמד מזה לאונס אחר, וכד' השעה"צ.

ובעינא למימר מילתא ומסתפינא אי קושטא הוה אי לאו, דס"ל לרבנן ז"ל דכל ד' הגמ' לא נאמרו רק לליק' דמספק"ל בכל אדם, אך למסקנא דאפי' באומן שמפורסם מספק"ל, א"כ בזה כל הנידון רק מצד מין האונס ולא מצד הידיעה לכל, ותו לא בעינן למימר להא דבחלוק אחד אזורו מוכיח עליו, ובגמ' לא חזרו לשאול מהא דחלוק א', אך באמת הרי אינו מוכרח ד"ל דפשיטא לן דבעי פירסום, ואפי' במפורסם גופי' מספק"ל, וא"כ עכ"פ פירסום האונס מיהא בעינן [ועכ"פ למי שמגלח שרבים רואים הגילוח, דבעינן שהרבים ידעו אונסו, וכן למכס בפרהסיא], וא"כ אכתי תיקשי מנ"ל לרבנן לחדש ד"ז, ואכתי צ"ע.

ג. והתבוננתי בעיקר נידון אונס דצל"ע מ"ש המנודה דאף דעביד שלא כדון, וכ"ש בגונא דהיה יכול לפייס והיה צריך לפייס את בע"ד, ושלא כדון קעביד במה דלא פייס, ואע"פ ס"ל להר"מ דאם פייס ברגל והתירו לו שרינן ל' לגלח, דסוכ"ס ה' אונס, ומ"ש מן היוצא לחוף לטייל כדון דעביד שלא כדון לא חשיבא אונסו ולא שרינן ל' לגלח.

ושמא צ"ל בין אונסא דנפש' שלא היה לו יכולת לגלח, לאונסא דמחמת איסורא, דבאונס מחמת שלא הי' יכול הרי בעצם זה שהכניס עצמו לכך ועכ"פ שלא כדון, מיקרי שהיה יכול, ובמה שלוקח מעצמו האפשרות לא מיקרי א"י, ומשא"כ באונס מחמת איסורא שאחרים מונעים אותו, שזה באמת לא הי' יכול לגלח דהא היה אסור לו, ועי'.

בענין מלאכה לרפואה

ראיתי שיש שלמדו מד' הביה"ל סוף ס' תקל"א דאין לעשות מלאכה בחוה"מ לצורך רפואה אלא א"כ הוא כחולה שנפל למשכבו, אך דבריהם טעות גמור, וחז"ל לומר כן, דודאי כל רפואה הוא צורך הגוף וכאכ"ל דמי, ואפי' בבהמתו כשיש חשש הפסד שרי משום דבר האבד, אך הביה"ל דן לגבי איסור

כבר זמן רב, והרופא נתן לו עוד דף (מרשם) לתרופה גם למיחוש הקל שהיה לו, ויש לדון האם עשה כדן או לא.

בש"ע סי' תקל"ב ס"ב כ' כל רפואה מותר בחוה"מ, ופירש במשנ"ב דמותר לעשות אפי' מלאכה גמורה לצורך רפואה ואפילו לחולה שאין בו סכנה, וכוונת המשנ"ב להתיר אפי' למיחוש בעלמא דהרי כ' דאילו ביו"ט אסור אפי' לשתות דבר שהוא משום רפואה, וזה קאי על מיחוש בעלמא, כמבואר במשנ"ב סי' שכ"ח סק"א דהאיסור לשתות סממנים ביו"ט נאמר דוקא במיחוש בעלמא, ולא בחלה כל גופו.

אלא שבביה"ל סי' תקל"א ס"ח דן בדן נטילת שער ממקום המכה, סיים שם דהיכי שהוא צריך לזה כדי שלא יכבד עליו החולו כבר מבואר בסי' תקל"ב דכל רפואה מותר בחוה"מ, ואפי' לחולה שאין בו סכנה, וה"ה היכא שיש לו שחין בראשו ומצטער כל גופו על ידי זה ג"כ חשוב כחולה, ומותר לעשות לו רפואה, עכ"ד. משמע דרק בחלה כל גופו הותר רפואה, אך למיחוש בעלמא לא הותר לעשות רפואה, וכן ראיתי בחוט שני שכל מי שיש לו מיחוש מותר לטול תרופה, ובביה"ל לא התיר לעשות מלאכה דאורייתא אלא רק לחולה בכל גופו, ומאידך ראיתי בשו"ת שכתב הלוי ח"ח סי' קכ"ה, ג' שכל לענין רפואה בחוה"מ סוגיא דעלמא דגם למיחוש בעלמא רפואה מותר, ודברי הביאור הלכה סי' תקל"א ודאי צ"ע, ועומד נגד משמעות הפוסקים סי' תקל"ב ס"ב.

ובספר הלכות חג בחג להגרמ"מ קארפ שליט"א ביאר ענין זה דודאי מותר כל מלאכה ורפואה לצורך המועד ואף להסרת מיחושים, ורק לענין גילוח לצורך מיחוש, דזה חשב הביאור הלכה לדעת המחצית השקל דגם בכה"ג יש גזירת גילוח, ולכן היקל רק בחולה שלא יכבד חליו, או במצטער כל גופו שדינו כחולה שהתירו לו כל מלאכה, וגם גילוח, ובמיחוש ג"כ היה צריך להתיר מצד צורך המועד, ואעפ"כ אסור משום גזירת גילוח שלא יכנס למועד מנוול. ובאופן הנ"ל יל"ד גם מצד שלהדפיס דף ג"כ דנו האם הוא כמעשה אומן או לא.

יוסף חיים הלוי בירנבוים - קרית ספר

סימן תקל"ג

אפיה ביו"ט

בסימן תקל"ג סעי' א' ובמשנ"ב ס"ק ה' הביאו שאם יש לאדם פת נקיה מותר לאפות פת הדראה בחוה"מ, משא"כ ביו"ט שאסור. וקצת צריך ביאור, דהרי בהל' יו"ט בסימן תק"ו סעי' ז' הביא שאסור לאפות פת הדראה סתם ביו"ט אם יש לו פת נקיה, אבל אם יש לו אוכלים (אנשים) שרגילים לאכול פת הדראה יכול לאפות אפי' שיש הרבה פת נקיה, או שיש לו פת נקיה מסוג של חטיף ורוצה לעשות פת הדראה מסוג גרעינים של שיפון מותר כי זה סוג אחר.

והרי אדם לא אופה סתם פת הדראה רק אם יש לו אחת משתי הסיבות הנ"ל, א"כ למה אסור לאפות, וכך כתב בשו"ע שאסור לאפות פת אחרת חוץ מאם יש לו אנשים שאוכלים פת אחר יכול לאפות, ובמשנ"ב הוסיף גם רוצה לאפות פת ממין גרעינים סוג אחר, גם מותר.

א"כ הלשון שכ' במשנ"ב כאן שאסור ביו"ט לאפות פת הדראה, צריך להוסיף שאם צריך או שיש לו אוכלים (אנשים) שאוכלים זאת, או שזה מין אחר של גרעינים מותר, וכן מוכח בסימן תק"ו סעי' ז'.

טוביה יוסף זיטלני - קרית גת

יישוב לקושיית הביה"ל בהיתר קניית פירות

בביה"ל סימן תקל"ג ס"ג הביא שדעת המג"א דהשו"ע פסק כתירוץ בתרא דהרא"ש, דעת הגר"א והגרעק"א שפסק השו"ע כתירוץ קמא דהרא"ש, והביא שרעק"א הקשה למה לא נקט כתירוץ בתרא דהרא"ש, שהרי בכל מקום אזלינן בתר תירוץ בתרא.

ויש מקום ליישב דהשו"ע פסק כתירוץ קמא, משום שבסימן תקל"ט ס"ט הביא בבית יוסף להקשות את קושיית הרא"ש מדיליה, ותירוץ מדיליה את תירוץ הראשון של הרא"ש, ואח"כ כתב שראה כן ברא"ש, ולכן פסק מה שהיה נראה לו טפי מסברא. איברא שרעק"א עצמו (לא כפי שהעתיקו הביה"ל) כתב להקשות קושיא זו על הטור, וזה נשאר קשה.

יצחק אלחנן חורב - נוה יעקב

סיכום טוב"י, שו"ע, משנ"ב, ביה"ל ושעה"צ בקצרה סי' תקל"ג

סעי' א

טחינה, קצירה ממחומר והטלת שכר

לטחון קמח לצורך המועד - שרי, כשאין לו קמח בביתו. ואפי' אם יכול לקנות/להשאיל מחבור [וה"ה בשאר מלאכות דלקמן], אלא די"א שהעושה הרבה מלאכות לא התירו לו אלא כדי מחייתו. ואפי' כיון מלאכתו במועד (והיה יכול לעשות מעיו"ט, דבצרכי אוכל לא החמירו בזה).

ולקצוץ עצים ממחומר - כדי להסיק תנורו שרי. ודוקא שצריך להם, אבל בשצריך רק לנסרות אסור.

וכן להטיל שכר - לצורך המועד שרי בין של תמרים ובין של שעורים (דיש טרחא מרובה). ואם אינו לצורך המועד אסור, מיהו אי"צ לצמצם אלא עושה בהרווחה, ואם יותיר יותיר.

אבל לא יערים לטחון/לעשות שכר יותר בכונה, אם יש לו קמח/שכר אחר ויאמר מזה אני רוצה - ואעפ"כ שאוכל מזה, חשיב הערמה (כיון שאי"צ לזה).

ואם בעל הטחנה אינו רוצה לטחון שיעור מועט - יכול לטחון אפי' הרבה ול"ח כמתכוין להותיר, שהרי טחון בשביל המועט שצריך.

ואם הערים - מותר בדיעבד (כיון שאוכל עכ"פ קצת מזה, וכה"ג דסי' תק"ג). אך למפרשים שם שדוקא בהזיד אבל בהערים אסור, אפשר דה"ה הכא (ואע"ג די"ל שחווה"מ קיל ולכ"ע שרי, לכאוי אין לחלק וכמב' ברש"י, ואף הרמב"ם שהתיר עיק"ד הערמה בחוה"מ היינו דלא מוכח מילתא וכגון בשכר חדש, ומשא"כ הכא גבי טחינה, ובפי' כ' הרמב"ם שאינו טחון אלא כ"צ, ובפרט שגרע

מפני מ"ע אמאי לשתרי, דאף שהמראית עין הראשונה איכא חשד, הלא אחר שיבררו ויברר להם שגילח מעיו"ט ולא יבואו להתיר באופן אחר. וחשבנו לתרץ בס"ד, דהא"נ דחשו קצת למראית עין הראשונה, אלא דהכא דהם מנוולים [בהני דהותרו לגלח במועד] סמכו אבירור, משא"כ הגילוח מעיו"ט דאינו מנוול אלא רק רוצה לגלח חשו למ"ע הראשונים, אך התקשינו מסי' דהכא [תקל"ד], על זה היתרוץ דהכא נמי שרי להני ה' אנשים לכבס ואסור לכבס מעיו"ט, ולמה לא סמכינן אבירור הלא הכא כשנתלכלך במועד הוי ניוול גמור.

ושוב האיר ה' את עיני בס"ד לומר דקושיא מעיקרא ליתא, דלכאוי ליכא לאקשווי דהאדם שגילח מעיו"ט לשתרי, דאף שיכולים לשאול ויאמר להם שגילח מעיו"ט לא הוי תירוץ טוב, והכא לא רצו להתיר זאת דפרוץ הגדר כולה, דכל א' יאמר כן ויבטל הדבר, משא"כ בשאר הדברים שהתירו הדבר גזרו טוב, כנלע"ד. והש"ת יאיר עינינו באור תורתו הק' אכ"ר.

אשר ניסנוב - נתניה

קציצת ציפרניים במועד לבא ממדינת הים

במ"ב סי' תקל"ב (ס"ק ב') כתב דכל הנוכרים בסימן תקל"א המותרים לגלח, מותר גם לטול ציפרנים בחול המועד. ובשעה"צ (ס"ק ב') הראה מקורו ממגן אברהם, וכתב שמה שהשיג הבאר היטב (ס"ק א') שהיה יכול לטול בכל מקום שהוא, זה אינו, דהא גם בגילוח היה יכול לגלח כשהיה בבית האסורים ביד ישראל, ועל כרחק הקילו משום דבעת צער אין דעתו לגלח, והוא הדין בזה, ע"כ.

והנה סברא זו שהקילו בגילוח משום שהיה בצער, הובא במ"ב לעיל (סי' תקל"א ס"ק ט') לגבי האיסור בבית האסורים ביד ישראל, אלא לא הובאה סברא זו לגבי הבא ממדינת הים הנוכר שם (בסעיף ד'). ונראה שסברת הבאר היטב שבבא ממדינת הים לא שייך צער, שנאמר שלא קצץ ציפרניו משום שהיה טרוד בצערו, ולכן הקשה שפיר על המג"א שהתיר גילוח הציפרניים בכל הנוכרים בסימן תקל"א, והרי שם מוזכר גם בא ממדינת הים, ובו אין סברא להתיר, שהרי לענין קציצת הציפרניים היה יכול לגלח בכל מקום. ולכאורה צדק בתמיחתו, ועל הבא ממדינת הים לא השיב השעה"צ כלום.

ואולי יש לומר בסברת השעה"צ, דס"ל דהטעם להתיר באסור ביד ישראל, אינו משום הצער דייקא, אלא משום שאין לו יישוב הדעת, דהצער מביא לזה שאין לו יישוב הדעת. ולפי"ז גם בקציצת ציפרניים לבא ממדינת הים יש להתיר, כיון שבא ממדינת הים אין לו יישוב הדעת. וא"כ נחלקו הבאר היטב והמ"ב האם ההיתר ביישוב בבית האסורים ביד ישראל הוא משום שמצטער, או משום שאין לו יישוב הדעת.

יעקב שלינגר - חיפה

סיכום טוב"י, שו"ע, משנ"ב, ביה"ל ושעה"צ בקצרה סי' תקל"ב

סעי' א

נטילת ציפרונים

נטילת ציפרונים במועד - לש"ע (כר"ף ורא"ש) שרי בין דיד/דרגל (דלא מאיס אם יגדל הרבה), ונטול אפי' במספרים, וכ"ש בסכין/ביד/בשיניו. וי"ח (סמ"ק תוס') ואוסרין (ס"ל דג"כ שייך הטעם שלא יכנס למועד שהוא מנוול ויחתכם ברגל). וכ' הרמ"א דכן המנהג שלא ליטול אפי' בסכין, אם לא לצורך מצות טבילה שנוטלת כדרכה בחול (אפי' ע"י עצמה, ואי"צ ע"י נכרית כמו באשה אבלה, מאחר שיש מתירין בכל ענין). אבל בידיו או בשיניו שרי [וא"י בגמ' שהנוטל בשיניו אין בזה משום מיאוס].

וכל המותרין לגלח במועד: מותרים גם בזה (מג"א) [ומה שהשיג הבה"ט דהא יכול ליטול בכ"מ שהוא, דחה שה"צ דהא גם שם היה ביד ישראל לגלח קודם, וע"כ הקלו משום דבעת צער אין דעתו לגלח, וה"נ כאן]. וכן אם נטלן מעיו"ט, מותר ליטלן במועד (דהא יש מתירין לעולם כשגילח מעיו"ט, ואף דאנן לא קי"ל הכי, מ"מ לענין זה דיש בלא"ה הרבה דעות, אין להחמיר).

סעי' ב

רפואה

כל רפואה - אפי' גמורה, מותר בחוה"מ, ואפי' לחשאב"ם, אך ביו"ט אסור אפי' לשתות דבר שהוא משום רפואה, גזירה אטו שחיקת סממנים.

אוריאל דיני - עפולה

נטילת ציפרניו בערב יו"ט

במגן אברהם סימן תקל"ב כתב: ונ"ל אם נוטלן בע"ט מותר ליטלן בח"ה, דהא ר"ת מתיר בזה אפי' לגלח כמ"ש הטור. ובמשנה ברורה (סימן תקל"ב ס"ק ב) כתב: ואם נטלן מערב יום טוב מותר ליטלן בחוה"מ, דהא יש מתירין לעולם כשגילח מעיו"ט, ואף דאנן לא קי"ל כן כנ"ל בסימן תקל"א ס"ב, מ"מ לענין זה דיש בלא"ה הרבה דעות להקל אין להחמיר. אמנם ראוי לדעת שנחלקו כאן בסברת המ"א, הלבושי שרד ס"ל שדעת ר"ת דכיון דאיסור גילוח הוא שלא יכנס למועד כשהוא מנוול, משום הכי אם גילח בערב יום טוב מותר לגלח בחול המועד. ואף דאנן לא קיימא לן כר"ת [סימן תקל"א סעיף ב], מכל מקום לענין ציפרניים דקילי סמכינן אסברת ר"ת. אמנם המחצית השקל כתב שר"ת מתיר בזה, ר"ל אם גילח בע"ט מתיר שוב לגלח גם ביו"ט, דשוב ל"ל כדי שלא יכנס ל"ט כשהוא מנוול, דהא באמת גילח א"ע קודם י"ט ולא נכנס כשהוא מנוול. אלא דאנן לא קי"ל כוותיה כמבואר לעיל סי' תקל"א, משום דלא מוכחא מלתא. מ"מ בנטילת ציפרנים דבלא"ה לדעת המחבר שרי, אפי' לא נטלן מעיו"ט, יש עכ"פ להתיר כשנטלן מעיו"ט, דיש לצרף להתיר דעת ר"ת.

גל אור - צפת

מלאכה בחוה"מ לצורך רפואה במיחוש

מעשה באחד שהוצרך ללכת לרופא בחוה"מ כיון שהיה חולה, והיות וכבר הגיע לרופא ניצל את ההדמנות והראה לרופא עוד איהו מיחוש שהיה לו ברגל

גילוח שזה לא נאסר משום מלאכה, אלא משום גזירה, וכמוש"כ במק"א דאיסורו לכונ"ע מדרבנן בלבד, וזה לא הותר רק במקום שהוא בגדר חולה כל גופו וכו', ועיי"ש בביה"ל שכ' דשער שבשאר מקומות ליכא בזה הגזירה כלל, ופשיטא דא"צ לבא בזה לפיקו"נ וגם לא לדרגת חוץ, וסגי במה דהוה לפיו הגוף וכמו שכתב בשעה"צ, ונלמד מדנקיט' דבשפה הכל שריא, ע"מ א"א. ורק בגילוח בראש לצורך רפואה הצריך ספר ליקוטי פרדס שיהא פיקו"נ, ולארוחת חיים סגי בדרגת חולי כל גופו.

ובאמת יל"ע שם בל' הביה"ל שמתחילה כ' דד' ליקוטי פרדס שהצריך שייחשב פיקו"נ קאי בגילוח שער הראש, וכ' דארוחת חיים לא פליג ע"ז, וכ' בזה שלשה דרכים, ואח"כ כתב ולבד כ"ז הרי מבוי' בסי' תקל"ב דשרינן לעשות רפואה, ודבריו צ"ע דהתם הנידון באיסור מלאכה ולא בדיני הגזירה והקנס, והתם לכאוי' צ"ע גדר חוץ, וגם סותר כל דבריו דלעיל דא"כ תיקשי אמאי איצטרך ליקוטי פרדס לומר שזה פיקו"נ. [ובאמת לא ברור לי אם מש"כ ולבד כ"ז קאי לפרש פירוש רביעי בארוחת חיים, ולומר דבאמת פליג על ליקוטי פרדס, או שחזר לנידון שחין שהביא בתחילת דבריו, ולכאוי' שניהם אמת דקאי אתרווייהו], וצ"ע.

ובדוחק צ"ל דאחרי שמלאכה גמורה הותרה לרפואה, לא מסתברא שהעמידו חז"ל דבריהם במקום חולי [ואף שהחמירו בצרכי הגוף שהם כאוכ"ב, מ"מ כולי האי לא היה להם להחמיר], וצ"ע, ובעיקר ד' הביה"ל צ"ע דגילוח מועט שלא לכוונת יפוי אינו בכלל הגזירה, יעוי' בראשונים לגבי גילוח נתק' (ע"י ריש פרק אלו מגלחין בריט"א ועוד), וא"כ אמאי כ' הביה"ל שאם זה בראש לצורך רבדא דכוסילתא או שחין שהוא בכלל הגזירה והקנס, עיי"ש, וצ"ע.

בן ציון רפאל גרינהויז - הקריה החרדית בית שמש

סימן תקל"ב

נטילת ציפרניים לבא ממדינת הים בחוה"מ

הרמ"א בס"ל תקל"ב ס"א מוחמיר לאסור נטילת ציפרניים בחוה"מ, והמשנ"ב מביא מהמג"א שכל אלו שמוותר להם לגלח מותר להם לטול ציפרניים. והבאר היטב השיג שאפשר לטול ציפרניים בכל מקום, והשער הציון מיישב שמשום צער הוא לא נטל ציפרוניו. ולא התבאר לגבי הבא ממדינת הים האם בדרך יש אפשרות לטול ציפרוניו עכ"פ ביד או לא, וסתנימת המג"א להקל, וסתנימת הבאר היטב לאסור, והשער הציון יישוב דברי המג"א רק לגבי היוצא מבית השבי, ולא לגבי הבא ממדינת הים.

רפאל צבי הרשקוביץ - כרמיאל

נטילת ציפרניים בחול המועד

בסימן תקל"ב ברמ"א יש מחמירין לא לטול הציפרניים, והטעם משום שלא יכנס מנוול, ובביה"ל ד"ה בין כתוב דרגל לא מאיס, וא"כ לכאוי' להאוסרין כרמ"א זה רק ביד, דצפרני הרגל זה לא ניוול. וצ"ע למעשה אם להתיר ברגל בחול המועד כשלא קיצץ לפני יו"ט. ובכל אופן משמע שיש בזה משום כבוד יו"ט גם בצפרני הרגלים אע"פ שזה לא ניוול, דאל"כ למה מותר בכלל, וכן משמע בסימן ר"ס באחרונים ובמ"ב ע"ש.

אחד מבני החבורה - ערד

כיבוס מטפחות הידים

ע"י במ"ב סי' תקל"ב ס"ק ד' וס"ק ו' שכתב דהמג"א החמיר במטפחות הידים שהדרך להחליפן פעם בשבוע, דאף אם יש לו רק שניים אסור. ולעד"נ דקאי המג"א על מטפחות הידים, אך מגובות הספג לא דיבר מהם, והם מותרים אף השתא מעיקרי"ד (ללא קשר לחומרתן בבי" המובאת בסק"ו), אך ע"י בחזו"ע יו"ט בהלכה ל"ב עמ' קצ"ח שה"א (היינו המג"א כמ"ש שם בהערך) קאי אמגובות הספג ג"כ, וצ"ע, ועיינתי במקור הדברים בדברי רבינו המג"א, ואין הכרע דכתב כן גבי מטפחות הידים, אך אפשר"ל דה"ה וצ"ע. וה' יאיר עיני בתורתו.

המותרין לגלח מותרין כמו כן ליטול ציפרניהו

בשעה"צ סי' תקל"ב אות צ' כתב המ"ב דהמותרין לגלח מותרין כמו"כ ליטול ציפרניהם, וכתב בשעה"צ דמה שהשיג הבאה"ט דהיה יכול ליטול בכל מקום שהוא, זה אינו בהא, שגם שם היה יכול לגלח כשהיה ביד ישראל, ואעפ"כ הותרו לו דלא גילח מחמת צערו, וה"ה הכא. עכת"ד. ולעד"נ דמוקשים דברי רבינו, דהכי נמי באדם האסור אשר ברגל באה נפשו שייך צער, אך באדם שיצא למדינ"ה דלא שייך כן צער בתספורת מותר דלא יכל מבעוד מועד, אך ציפרניים אפשר לומר דאסור שיכל מבעוד מועד כבאה"ל, ולענ"ד זוהי כונת הבאה"ל, וצריך עיון להבנת דברי רבינו השעה"צ זיע"א דלכאוי' נראה יותר כדברי הבאה"ט.

ביאור איסור כיבוס במועד

הסבר כללי על גזירת הכיבוס: הנה בטעם איסור הכיבוס כתב רבינו זיע"א בסי' תקל"ד ס"א סק"א דהיינו טעמא שלא יכנס לרגל מנוול, כמו שלמדנו לעיל סי' תקל"א לגבי תספורת בחוה"מ. והנה אותם שמוותרים לעיל לספר, ה"ה דמותרין הכא לכבס כמ"ש מרן והמ"ב סק"ב. והנה לעיל סי' תקל"א ס"ג סק"ה ובשעה"צ אות ז' הסביר טעם ההיתר משום דהאונס מפורסם, דהיינו שכאשר אדם ישמע שהאדם הזה שהסתפר היה בחול' בערב הרגל או כלוא וכה"ג יבין שהיה באונס אמיתי, ולא יבואו להתיר מחמת זה בשאר דוכתי, אך לפי מ"ש שאר הפוסקים שהמקרה מפורסם ולא שהאונס מפורסם קשה, דאטו נדר הוי מפורסם, ויותר דחולה הוי מפורסם ולמה לא הותר, אלא ודאי דהפרסום לא במקרה אלא באונס, וכ"כ רבינו לעיל [והעתקנו דבריו שתובן הקושיא]. והשתא אנו התקשינו דא"כ חזינן מהכא שאע"פ שהמראית עין הראשונים איכא לחשב כיון שלאחר בירור ליכא לחשב שרי, והוקשה לנו דא"כ אף במתגלח מעיו"ט דמבואר לעיל סי' תקל"א ס"ב דאעפ"כ אסור לגלח בחוה"מ, והטעם כתב המ"ב

מסי' תק"ג גבי תבשיל דהוי בפעם אחת, ומשא"כ הכא ששופך למקום הטחינה כמה פעמים, והוי בהדיא שלא לצורך המועד, ואפשר ובדנד"ד מיירי בשופך פעם אחת אלא שהוא יותר מכ"צ. וע"ע.

ואם כבר יש לו לחם - אפי"ה מותר לטחון (דפת חמה עדיף). וכן אם יש לו קמח חטים/שעורים שאינו יפה כ"צ מותר לו לטחון אחרים יפים יותר. וכן בשכר: לרמ"א אם החדש עדיף ואינו מתכוין להערמה שרי, ויש מקילין להערם ביש לו ישן ואומר שרוצה חדש ושונה מחדש. וכ' המ"ב שאין למחות בסומכין להקל, ואפי"ה אם החדש גרוע יותר. ומ"מ יש שכ' דאף להנ"ל התיירו רק בזה דאין הערמה ניכרת, ומשא"כ בטחינה שטוחן לצורך אחר יו"ט והכל רואין שטוחן הרבה כדרך חול [אא"כ שהקמח היה מתבואה ישנה דאז מערים כה"ג הנ"ל לטעום מהחדשה, ואם באמת יפים יותר לכ"ע שרי]. ובשעה"ד: כ' הח"א להתיר וכגון שא"י לאפות תיכף לאחר המועד, דשרי לאפות ע"י שצריך קצת לפת א' אף שמערים ועושה בכונה יותר כיון שאין הערמה זו ניכר כ"כ [דיש לסמוך בזה אמ"ד (בסי' תק"ז ס"ו) דגם בתנורים שלנו אופה אדם פת אע"פ שא"צ אלא לככר א'], וכ"כ כשעושה פת/לעקאך א' גדול שאין בו אלא טורח אחד דשרי לכ"ע.

יש לו פת נקיה ורוצה הדראה - כ' הח"א אע"ג שביו"ט אסור, בחוה"מ שרי, ובלבד שצריך עכ"פ ג"כ קצת במועד ועושה ברווח, ואם יתיר יתיר. [ובשה"צ כ' לבאר טעמו בכמה אופנים: א. דכיון שאינו רוצה לאכול נקיה בחוה"מ, חשיב כאין לו, ודמי לענין ברכה שמונח לפניו פת חטים ושיפון ואין דעתו לאכול מחיטים, דשרי לכתחילה לברך על פת שיפון. ב. אף לומר שטעמו דכיון דהוי לחם אחר לא ניכר הערמה, ודמי למ"ש הרמב"ם להתיר בשכר, דהרי הש"ע לא ס"ל כרמב"ם בזה. ג. משום דביו"ט עצמו ד' הרשב"א להקל בכ"ג, אלא דאנן נקטי 'תוס' ורא"ש, ומ"מ לענין חוה"מ יש להקל. אלא דמל"ה הש"ע 'פת חמה עדיף' משמע שההיתר משום 'עדיף', ויש לדחות דהתם הלא הלחם א' הוא, והכא הלא הלחם אחר והוא חוה"מ]. ואם הפת הדראה ממין אחר: וכדמצוי בזה"ז, כ' בשה"צ דלכ"ע שרי (וכנ"ל ס' תק"ו מ"ב סקל"ו).

סעי' ב

קציצה ממחומר לצורך המועד

מותר לעקור פשתן - כשצריך לכסות בו אוכלין [כגון תאנים/תמרים שמייבשן בחמה וצריך לכסותן בלילה מפני הטל]. וה"ה כשצריך לרוע הפשתן לחפיפה (ואע"ג שא"צ גם הגבעול, מ"מ לא הטרירו חכמים לשנות מפני זה). וה"ה לעקור כשות להטיל שכר לצורך המועד, וכנ"ל. וכן לעקור שומשמן כשהיבשים שבו ראוים לאכילה [ואי"ז שומשמן שלנו שהוא מאכל גמור, אלא מין זרע שעושים מגרעיניו שמן/מטגנו בדבש לאכילה], וכ"ז טוב רק ביבשין ולא ברטובין. ובשאלות כ' שראויין להסקה, וע"כ ה"ה כשצריך להסקה שרי. ויכול לעקור בלא ברירה ואח"כ יברור הראויין לאכילה ולשמן.

וכ"ז: כשצריך בפועל ורק כפי צרכו, אך לול"ז אסור.

סעי' ג

לקיטת וכבישת פירות

פירות שנתבשלו קצת ונאכלין ע"י הדחק - שרי ללקטן כדי לאכלן, ואם לקיטן לאכלן והותר - וחושש שמא יתלעו אם לא יכבשן להוציא ליחה מהם, שרי לכבשם אע"ג שלא יהיו ראוים כל ימי החג (וא"כ אינם ראוים למועד), ומשום דהוי דבר האבד. אבל ללקטן תחילה כדי לכבשן: אסור. וכ' המג"א בכונת הש"ע, דאפי" לא ימצא אחר חוה"מ, אסור (דהותר דבר האבד במלאכה גמורה ולא במניעת רווח כה"ג), וביאר הפמ"ג דר"ל בפירות של הפקר/עכו"ם, אבל באילן של ישראל שיפסד עד אחר המועד, לכ"ע שרי (דהוי דבר האבד) [ולפלא על הח"א שהעתיק רק דברי המג"א].

ואם הוא דבר שאינו ימצא עד אחר המועד/יתייקר אח"כ (וכמו פרקמטיא) - מותר לקנותו ולכבשו (ואע"ג דאינו צורך המועד, דדמי לפרקמטיא וכדלקמן ס' תקלת"ס ה').

לעשות מלאכה גמורה לצורך דבר האבד: נח' האחרונים בד' הש"ע: לד' הגר"א ס"ל כתי' א' דהראב"ד, דלא בעי' שיהיה ראוי דוקא למועד אלא למציאה, ולחילוק זה בשא"ד מותר אפי' לטרוח במלאכה כגון שצריך למלוח ולכבש וכדו', ולפ"ז אם אין בנמצא לאחר המועד מותר אפי' לקנותו קודם ליקוט וילקוט ויכבש [והוא דלא הזכיר המחבר: א. אפשר כדי למעוטי דאם בנמצא לקנות אחר המועד אסור אפי' לקנות מלוקטים, ומה שאוסר תחלה ללקטם מיירי כשהוא בנמצא לאחר המועד. ב. עוד אפ"ל דרישא מיירי בפירות הפקר ומדמי ליה למציאה]. ולד' רעק"א אולי כתי' ב' דפרקמטיא שאני דלאו מלאכה היא כלל אלא מעשה חול בעלמא, ולפ"ז מלאכה לא התיירו משום רווחא אא"כ איכא פסידא, והשקאה היא מלאכה גמורה וכן במליחה, ויש עוד במלאכה כשרא יתירא. ולפ"ז בדיא אסור אפי' לקנות כדי לכבש אף שלא ימצא לאחר המועד (ותימה על הש"ע שלא נקט לדינא כתיורו ב', והר"ן הביא רק תי' ב'), וכ"מ בפמ"ג לד' המג"א דאפי' לקנותו אצל עכו"ם קודם ליקוט וללקטם אח"כ אסור [ולפ"ז הקשה רעק"א מה דהתיר המחבר לכבשו ונשאר בקושיא. ותי' הביה"ל דאפשר לדחוק ולומר דסבר המחבר דמליחה קיל טפי מטעם דמעיקה"ד אין עיבוד באוכלין וכמש"כ המ"א בסק"ג, ולפיכך אע"ג דס"ל כהראב"ד בתיורו ב' מ"מ לענין מליחה מיקל טפי].

סעי' ד

צידת דגים

צד אדם דגים - כל מה שיוכל לצוד ומולח הכל במועד, ואפי' מוכח בהדיא שהוא יותר מכדי צורך המועד שרי [והטעם: א. לק"נ דבזה יש רווח לכן הקלו, משא"כ בטחינה. ודחה שה"צ דהוי דוחק, דהא אפי' אם ירויח במה שיטחון בפע"א שיהיה גם לימות החול, ג"כ אין נכון. ב. למ"ב דאין כל דג שווה בטעמו, ותמיד י"ל שמא ימצא משובחים יותר והוא כבוד יו"ט].

והא דהתירו המליחה: משום דאפשר שיאכלם במועד ע"י הדחק אם יסחטם ביזו פעמים רבות עד שיתרככו [ולכא' קשה, דעכשיו שלפניו יברור הטובים

וימלח. וי"ל דהיות ומה"ת אין עיבוד באוכלין, לא הטרירוהו כעת, דעכ"פ לע"ע אין מבורר לו איזה לברור כשירצה לסחוט ולאכול].

ואפי' בפרהסיא - שרי (דהוי לצורך המועד), וכ"ז לצוד לעצמו, אבל לצוד שאומנותו פרנסתו: בש"ע ועוד משמע דשרי, וי"ח.

להרוג זבובים ויתושים במועד - שרי (דאין צורך גדול מזה, ואע"ג שאפשר להבריחם, מ"מ יחזרו מיד).

סעי' ה

יבואר דבהנ"ל שרי שיעשה בצנעה ודין צידה וחליבה

כל מלאכה שלצורך המועד וממין מלאכה שאינו ניכר שלצורך המועד - אומניהם עושים בצנעה.

כיצד - הציידים והטוחנים והבוצרים למכור בשוק, הרי אלו עושים בצנעה לצורך המועד, בין המלאכה ובין המכירה.

הציידים: כ' הרמ"א של חיה ועוף, ומשמע דבשל דגים לכ"ע שרי בפרהסיא, דכ"ע ידעי' שעושה ליומו, וי"ח לאסור בפרהסיא. הכרעת הביה"ל לאסור, ומ"מ הנוהגין למכרם בפרהסיא אין למחות בידם דיש להם ע"מ לסמוך.

אם נהגו ציידין שלא לצוד במועד - רשאין לחזור ממנהגן [ואי"ז כמי שנהג מנהג של מצוה, ואדרבה ממעטין הן בשמחת הרגל, ומבו בירושלמי דצידי חיה ועוף ודגים מותרים לצוד אפי' במצודות גדולות וכה"ג כדי להרבות שמחה ברגל, דאם אי אתה מתיר להם אלא בחכה ומכמורות אין צדין אלא מעט וממעטין בשמחה].

מי שיש לו בריכה גדולה וחופר ביציה שיזובו המים ויצוד הדגים - המג"א ציד לאסור דמוכחא מילתא טפי שהוא לצורך חול. ופסק המ"ב דאם רוצה לאכלם במועד יש להקל ע"י א"י [וביאר הטעם בשה"צ, דמסי' תקל"ז ס"ח משמע דשרי אם אוכלן במועד אף דאוושא מלתא. אכן יש לדחות קצת כמו שכתב המחצה"ש דבענינו בבריכה מוכחא מלתא טפי שהוא לצורך חול, ומלבו"ש משמע שאינו מפרש כמחצה"ש, ועכ"פ ע"י א"י אין להחמיר].

וכל הנ"ל דבעי' בצנעה מיירי באומן, אך אדם פרטי שעושה לעצמו, אינו עושה בשיעור מרובה, וכ"ע ידעי' דלצורך היום, ומשא"כ אומן.

ולחלוב בהמה - מותר אפי' שלא לצורך המועד (דהוי דבר האבד).

אוריאל דיני - עפולה

קניית מוצר בחול המועד

כתב בספר שמירת מועד כהלכתו (פרק יב הלכה כד): הא דאסרו הבאת כלים מבית האומן היינו רק באומן שמייצר הכלי או מתקנו, אבל מחנות הקונה כלים מהאומן אין איסור להביא כלים במועד, והראיה היא ממשנה ברורה סימן רנב (ס"ק לג), אך אם הא"י הוא חנווני שאינו אומן אפשר דיש להקל, וגם בזה מפסקים התו"ש והפמ"ג דהוי עכ"פ עובדא דחול.

גל אור - צפת

מכויין מלאכתו למועד

הנה לגבי אוכ"נ מבו בריש ס' תקל"ג דלא גזרו מכויין מלאכתו במועד, ומאיך לגבי מכשירי אוכ"נ מבו סוף ס' תק"מ דגזרו, ועי' פמ"ג ריש ס' תקל"ג לענין צרכי מועד שאינן אוכ"נ דאסור לכויין מלאכתו למועד, ואפי' בדיעבד אם כיון נאסר לו לעשות מלאכתו במועד, יועיל בהגר"א ריש ס' תקל"ג שהביא ד' הגמ' ביצה י"ט ע"ב דלא גזרו כיון מלאכתו בביקוע עצים וקציצתן, וצ"ל דאף דחשיבא מכשירי אוכ"נ לענין יו"ט, מ"מ לענין חוה"מ אי"ז כמכשירי אוכ"נ, ורק עשיית כלי נחשב כמכשירי אוכ"נ לענין זה.

והנה בסי' תק"א סק"ח מבו במ"ב שני חומרות לענין חוה"מ, חדא שביקוע עצים לחתיכות דקות בדרגא של טוחן נכון שלא לעשותו בחוה"מ, וע"כ המדקדקים עושין כן לפני חוה"מ, ועוד שאפי' ביקוע מקורה גדולה לחתיכות גדולות שלא נאסר משום טוחן, מ"מ כיון שאפשר לפני חוה"מ אין עושין אלא בחוה"מ, ומ"מ בדיעבד יש חשש הפסד הכל מותר. והנה לפ"ר יפלא שאין החמירו ואפי' כשזה לא מלאכה, כשזה נגד גמ' מפורשת בביצה דף י"ט דרשאי לכויין מלאכתו למועד ואפי' במידי דמלאכה, וצ"ל דכיון שבאמת זה מכשירי אוכ"נ ע"כ החמירו המדקדקים על עצמם.

ואמנם לפ"ז באוכ"נ גמור שנחשב לאוכ"נ גם ביו"ט, לא מצאנו שהמדקדקים ידקדקו להכין קודם חוה"מ, ועי'.

הערמה במלאכת חוה"מ [ומסתעף להערמה ביו"ט]

יעוי' היטב ס' תקל"ג ס"א וס"ב, ומבואר דיש ג' דרגות, (א) כשבאמת יש מעלה על החדש דזה לכ"ע שרי אף שהיה יכול לאכול ישן, (ב) כשאין בו שום מעלה אך מ"מ הוא מין אחר, (ג) לעשות כמות גדולה ולומר שאולי בזה אתרצה אחר כך, דבזה הוה הערמה הניכרת שלא הותר לכ"ע.

והנה באופן אחרון נמצא דיש כאן מעשים שהם להדיא שלא לצורך חוה"מ, ובאופנים ראשונים יל"ע, ולכא' מיירי אפי' שאוכל באמת מן החדש, דאם לא יאכל מזה פשיטא דאסור דאי"ז לצורך המועד, ולכא' אם באמת אוכל מן החדש וכל המעשה לצורך המועד לכא' פשיטא דשרי, ומה בכך שהיה יכול להסתדר בישן, ואלמלא הצורך להותיר באמת היה עושה כך. ואולי נימא דבכה"ג לא מיקרי צריך לכך, דאין לו באמת צורך בזה. [ועי' במ"ב שעה"צ ס"ק ט' דגם באופן א' יש לדון ולאסור אם באמת מתכוין רק להערים, והיינו דג"ז יהא תלוי בפלו דאופן ב'. וגם בזה יש לדון מה כונתו במש"כ דמתכותין להערים, וכנ"ל].

ולכא' הי' נר' הדכונה שייאכל מזה רק קצת, והשאר יהא למחר, ואדרבה עיקר מאכלו יהא מן הישן, דאת החדש יתיר למחר. ואילו יש לו באמת צורך בקצת הלוה, הכל מותר מצד ריבוי בשיעורים כשזה במעשה א' עכ"פ, אך כשא"ז צורך אמיתי אין בו קולא דריבוי בשיעורים, רק מכח דין הערמה, דמערים לעשות עצמו כצריך לכזית ומרבה בשיעורו, ולזה אמרי' דבמין טוב יותר לא מיקרי הערמה, ובמין אחר מיקרי הערמה, וה"ה במין יותר טוב אם אין רוצה

כלל בהכזית הזה דמיקרי הערמה, וע"כ תליא בפלו'. ולכא' כך משמע בביה"ל, שכשהביא המנהג בענין י"ש כתב שמותר כשישתו מזה קצת בחוה"מ ע"ש.

אך באמת מבו בהלכות יו"ט בסי' תק"ג דלאחר סעודה אסור לבשל למחר אפי' כשאוכל ממנו כזית, וקודם אכילה איכא שלש שיטות, ובשני מינים נקטי' דהמנהג להקל [ויש מקילים אפי' במין א' אך אין לסמוך ע"ז], ודוקא לצורך יו"ט שני ולא לצורך חול, וכאן לא חילק המ"ב כלל בכ"ז, ולכא' המנהג שם כהרמב"ם, והכא מחמירים בחוה"מ כהחולקים על הרמב"ם, ואיך יתכן שלא הזכיר המ"ב מזה כלל.

וביותר צ"ע דהתם איירי בדאו', והכא מבו בפמ"ג ומובא בביה"ל דכל הצד להקל הוא רק להסוברים דחוה"מ מדרבנן, וס"ל דבדרבנן שרינן הערמה שאינה ניכרת עפ"י הסוגיא בשבת קל"ט ע"ב וכמוש"כ המ"א, וא"כ אין יתכן דהתם שרינן בדאו', שו"ר עוד דבביה"ל כתב דבעושה לעק"ך אחד גדול דשרי, לכ"ע שרי, וא"כ לכא' מפורש דהכא איירי שאינו עומד לאכול אפי' מקצת מכל מה שעושה, דבסוף יאכל מהישן, אלא דא"כ צ"ע דזה לכא' פשיטא דאסור.

ויעוי' בשעה"צ ס"ק ט"ו דמבו דאם באמת אינו עומד לאכול מן הישן יש לנו להתיר לגמרי, אך כ"ז דוקא כשזה לגמרי מין אחר, וכשאינו רוצה לאכול מן הישן דאינו רוצה מין זה, אבל כשזה אותו מין ואין שום מעלה בחדש לא מהני מה שאינו עומד כלל לאכול מן הישן, ע"ש הי"טב. ולפ"ז מפו' דהנידון אפילו בהולך לאכול הכל מן החדש ומתכוין להותיר את הישן, דאעפ"כ אם אין בו מעלה וצורך אמיתי מיקרי הערמה, וכה"ג ביו"ט אסור, ובחוה"מ פלו', ותליא בפלו' אי חוה"מ מדא"ב או מדרבנן.

ולפ"ז צ"ל בהא דסי' תק"ג דבשני מינים עכ"פ מיקרי כמו פת חמה, וכמו שכר חדש עדיף שיש בכל מין מעלה שאין במין אחר, וכל שעושה קודם סעודה ואוכל ממנו כזית לא מיקרי הערמה ושרי לכ"ע, ואילו באמת יהא מאכלו מין זה פשיטא דשרי, וקמ"ל דאפי' כשאוכל רק כזית מזה שרי [ובאמת שבסברא זו פליגי האחר' שם, אך עכ"פ כל הפלו' רק בגלל שאוכל רק כזית מכל מין, אבל אם היה לו מין א' ועושה מין אחר ויאכל את החדש ויתיר את הישן לכ"ע שרי, כדמבו הכא, ובאותו המין התם אסור והכא פלו'].

ובהא דכ' הח"א דכשעושה הרבה בחד טירחא ואוכל קצת לכ"ע שרי, צ"ל דאיירי שבאמת נצרך לקצת, שאין לו ישן או שהוא עכ"פ באמת רוצה בזה, וכך לשונה ע"י שצריך קצת, ומפ"ל דאיירי בנצרך באמת לקצת אלא שעושה הרבה יותר מהצריך, ובאמת זה הערמה שונה מכל הערמות דלעיל, וזהו שהשיג הביה"ל דבזה לכ"ע אסור, ותי' דכוונתו לסמוך על מהרש"ל שממלאה כל התנור גם בזה"ז, וצ"ל דאף שאין רגילים בכך, מ"מ אהני הך סברא לאשוויי הערמה שאינה ניכרת, ולהתיר לפי הרמב"ם, וזה באמת חידוש.

ולפ"ז צ"ל בהא דיי"ש דאיירי בין אם ישתו מהישן ובין אם לא ישתו, אך ישתו מקצת מהחדש, והמקצת מתיר את כל החבית כיון שזה במעשה וטירחא אחת, ומ"מ כל עיקר הצורך במקצת הזה הוא עצמו הערמה כיון שיש לו ישן, וכלפי אותו מקצת שישנו מהחדש שוה למי שמחליט לשתות מהחדש אף שיש לו ישן. והקילו בזה אף שיש כאן תרתי לריעותא, שיש לו ישן, וגם שותה רק מקצת מהחדש, וס"ל דלרמב"ם מותר כה"ג, ובאמת שזה צירוף שני קולות, קולת הרמב"ם וקולת אכילת או שתית מקצת וכהמקילים בסי' תק"ג, ואף שהם לא הקילו רק בשני מינים, היינו דוקא ביו"ט, אך בחוה"מ ולהרמב"ם יתירו אפי' באותו מין.

[ובאמת שזה זמן רב שתמהתי בהא דסי' תק"ג מה הצד להקל בשני קדירות ממין א' ויאכל מכל א' כזית, דהלא ק"ו הוא מיש לו ישן שאסור לאפות חדש שבסי' תק"ו, דכשאין בו מעלה אסור, ואפי' יאכל הכל מהחדש, כ"ש כשאוכל רק כזית, וכ"ש כששני הקדירות עושה אותן ביו"ט גופא, והוא א"צ אלא לקדירה אחת, ומ"מ באמת לדינא נקטי' לאסור בזה ביו"ט, ואפי' בחוה"מ, דבכה"ג מודה הרמב"ם, ודומיא דמש"כ לגבי טחינת קמח דגם הרמב"ם מודה לאיסור, והיינו דכיון שעושה את שניהם ביו"ט מודה הרמב"ם דאסור].

כללא דמילתא (עם קצת הוספות):

א. אם מצד עצמו אינו רוצה בישן אלא בחדש, כיון שזה מין אחר, א"צ שיהא בו מעלה על הישן ולכ"ע שרי בחוה"מ, וביו"ט פלו' רא"ש ורשב"א ונקטי' להחמיר.

ב. אם זה אותו מין ויש בו מעלה ובאמת רוצה בחדש ולא בישן, לכ"ע שרי בין ביו"ט ובין בחוה"מ.

ג. אם זה מין אחר או אותו המין ויש בו מעלה, אך הוא מצדו מרוצה בישן וכל כונתו רק להותיר את הישן, תליא בפלו' לגבי חוה"מ, ואין למחות ביד המקילים, אך עיקר הדין להחמיר, וביו"ט לכ"ע אסור [וגם בחוה"מ לפמ"ג תלוי בפלו' אי חוה"מ מדא"ב או מדרבנן], דזה לא מיקרי צורך אלא הערמה.

ד. אם יותיר את החדש כולו, פשיטא דלכ"ע אסור שזה מלאכה שלא לצורך, ועי' ודאי לא מהני לומר אף אתרצה.

ה. ואם מרוצה בישן ועושה חדש ויאכל ממנו מקצת [כשאין בריבוי טירחא נוספת], אם זהו מין אחר או אותו מין אף שיש בו מעלה, לכא' תלוי בפלו' דסי' תק"ג ואליבא דכו"ע, והתם ביו"ט נוהגים להקל ואין להקל רק לצורך יו"ט, ואולי ה"ה לצורך מצוה כגון שיש לה סעודת מצוה במוצאי יו"ט וכדו', ועי'. ואולי הכא בחוה"מ מותר בלא"ה לסמוך על המקילים, ואפי' לצורך חול [ומדצריך הביה"ל סברא זו עם ש' הר"מ אין כ"כ ראי', דסוכ"ס הנידון רק לענין שלא למחות, ועי'].

ו. ובמרוצה בישן ועושה חדש מאותו מין בלא מעלה, אף אם יאכל כולו תלוי בפלו' לגבי חוה"מ ונקטי' להחמיר, והמיקל אין למחות בידו, וביו"ט נקטי' לאיסור [ואפי' לצורך יו"ט שני, וכבר כ' לתמוה על המקילים וכנ"ל, ועי' עוד להלן אות ח'].
ז. ובכה"ג אם יאכל רק קצת מן החדש, לכא' תלוי גם בפלו' הנ"ל אות ה', ומ"מ הסומך על שני הקולות יחידו אין למחות בידו.

בגדר ההיתר לכבס מטפחות והמסחף מזא

א. הנה מצאנו כמה מטפחות שמוותר לכבסן, ובמטפחות ידיים וספגין הדבר מובן היטב שגם אם יש לו לאדם כמה מטפחות דרכן להתלכלך תדיר, ונצרך לכבסן תדיר, ולא יספיק לזה הכיבוס מעריו"ט, וע"כ לא גזרו בזה, וגדרו שזה לאין לו חלוק א' [ומסתברא לכאן] שגם בזה יהא פלו' לענין פשע ולא כיבס מעריו"ט, ומ"מ לדינא נקטי' להקל כמוש"כ הב"י והמ"ב].

אך מטפחות הספרים צ"ע, והנה לפי' דהוא מטפחות כתי הקודש צ"ע דלכא' אין מתלכלכין תדיר שאין אוכלין בהן, ואין דרך לכבסן תדיר, ולמה נתיר ד"ז דהיה לו לכבס ערב הרגל, לא יצטרך לכבס ברגל, ושנא נאמר שלא רצו לקנוס על חשבון כבוד הספרים, וצ"ע. [שו"ר כן בשם שיטה לתלמיד הר"י מפר"ש].

ולאידך פי' דאיירי בספרים שמניחין המטפחת על המסחפין, לכאן א"צ לטעם דמתלכלכין תדיר, דהא אין מסתפרים במועד, וא"כ לא עומד בכלל לשימוש במועד, ולא היה לו לכבסן לצורך המועד, ואדבריה משתמש בהן עד סמוך למועד ואין לו פנאי לכבסן במועד, ובאמת לכאן כל הנידון לו יצייר שנתחדש אונס ונצרך לספר אדם א' וצריך להשתמש במטפחת ורוצה לכבסו לצורך כך, וזה דומה למש"כ בביה"ל סוף סי' תקל"א במי שנתחדש לו חולי וצורך לגלח במועד, שזה בגדר אונס שברור שלא היה אפשר לו לעשות כלום מעריו"ט למנוע ד"ו.

ב. ודע שבמ"ב מב' דבזה"ז מחמירים גם במטפחות ידיים וספגין, ונראין דבריו דלגבי מטפחות ידיים הוא מן הדין לפי שאין רגליין לכבס בכל יום כי אם משבת לשבת, וכשיש לו שניים שאינו בגדר חלוק א' א"כ די לו במה שכיבס מעריו"ט, ואין לו לכבס מן הדין, ובמטפחות הספגין כתב דנהוגין חומרא שלא לכבסן במועד. וצ"ל דבזה שפיר דרך לכבס תדיר שמתמלא מים וכו' כשיוצאים מבית המרחץ, אלא שאעפ"כ נהגו חומרא ולא מן הדין [וכמד' שבזמננו יתכן להיפך שלא יחליפו מגבות מרחץ בבית פרטי רק משבת לשבת, ומגבות ידיים יחליפו בתדירות גבוהה יותר].

וזה פשוט דגם לפי ד' המג"א והמ"ב דבאתרא דנהיגי שלא להחליף רק משבת לשבת אסור מן הדין, היינו ביש לו שניים, אך באתרא דנהיגי להחליף תדיר כבר אינו בכלל הגזירה, ואי יש לו הרבה מותר, דלא אשכחן חילוק אלא בין אין לו אלא אחד ליש לו שניים שיוכל לשמור א' לי"ט אחרון, וזה פשוט [אלא שיש לדון מצד אחר דאם יש לו אחרים אולי לא הותר כלל לכבס, אך נפק"מ בנתטנפו דהיא דנאסר מן הדין לא שרינן כיון שזה לא אונסא ידיעא ומוכחא (וכמוש"נ באורך בסי' תקל"א), ומשא"כ היכא דליכא הגזירה א"כ כבה"ג לישתרי].

וראיתי בפוסקים שבדורנו שבמקום צורך גדול ליכא לחומרא דמכח מנהגא, אך יל"ע באותן שהדרך לכבס משבת לשבת דאסורים מדינא.

ג. ובאמת שעיקר ד' המ"א דבזמננו נשתנה הדבר, ונאסר מן הדין לכבס מטפחות הידיים, צ"ע, דלכא' ה' נראה דהתקנה נקבעה בשעתו, והכל תלוי לפי מה שהיה בשעתו, ועכ"פ יל"ע אם ישתנה בין המקומות באותו דור, ובין אנשים פרטיים למקומות ציבוריים, וכגון אם נאמר שבמקום ציבורי מחליפים כל יום או כמה פעמים בשבוע, וכן אם נאמר אפי' בסדינים וכיו"ב דבמלון שמחליפים כל יום יאה דינו כמו מטפחות הידיים, ואם נאמר שמשנתנה בכל דור, א"כ בדרו שבו שני חולצות לא מספיקים לכל הרגל לרוב בני"א נאמר שדינו כמטפחות הידיים, שלא חילקת בין יש לו שניים ליש לו עשר, דכל ששנים לא מספיק כבר לא מחלקים, ולא פלוג להקל. ושנא נאמר דאף אם אולי לפי כל דור, אך גם במספר הבגדים נאמר כן, והיינו שאם כשם שהדרך להחליף כך גם הדרך שיהא יותר משתים, עד שבסופו של דבר הדרך הוא שלצורך אדם אחד אין דרך לכבס בגד כזה יותר מפעם בשבוע [ורק למשפחה מכבסים כמה פעמים כי מצטברים כמה מיני בגדים של כמה אנשים], הרי גם זה בכלל התקנה, ועד שלא יאה דבר שהדרך לכבס פעמים בשבוע עדיין הוא בכלל התקנה, ועי' היטב בזה.

ד. שוב התבוננת וראיתי דהנה מב' בגמ' ושו"ע שכלי פשתן מן הדין מותר לכבסן, ובריטב"א פי' שרגילין להתלכלך, וברש"י פי' שאין בהם טורח, ובמ"ב העתיק ד' שניהם, ומב' דמשאר מינים אף אם יהיו דבוקים לבשר ככלי פשתן וכחלוק שדרך ללבשו ע"ג הבשר ממש (יעוי' או"ח סי' ב') וכמו שהוכיח בשער המועדים), ומזיעים בהם לא הותר, ולפי' רש"י נר' דתרתני בעינן, גם שדרכו להתלכלך וגם שלא קשה לכבסן, והיינו שגם בדבר שהדרך להתלכלך תדיר לא הקילו רק בדברים שקל לכבסן, ומעתה גם דברים שדרך לכבס תדיר לא הותר ע"י טירחא [וי"ל"ע בזמננו שאת הכל מכבסין בלא טירחא מרובה], אך עוד יל"פ ברש"י שע"כ הורגלו לכבס תדיר כיון שאין כ"כ טירחא, ומשא"כ משאר מינים לא היו רגילים לכבסן, והורגלו לילך בהם עם זיעה, ולא היו מכבסים [ומי שקשה לו ללבש בגדי פשתן שיהא קל לכבסן], וא"כ אין מזה הוכחה לחומרא, דעכ"פ כל שהדרך לכבסן תדיר [וכולל מה שהיום יותר קל לכבס מפעם] הרי הוא בכלל הרך קולא.

ואליבא דריטב"א מב' לכאן ששאר בגדים היו פחות מתלכלכים, וכך משמע ל' המ"ב, וממילא הורגלו לילך בהם משבת לשבת, ולפי"ז יש לדון בזמננו שאנו מפונקים וכבר לא סובלים לילך עם הבגדים שהזיעו בהם אפי' באותו דרגא שהם היו ממששים ללכת בכך, ולדידן כל בגדים הסמוכים לבשר כבגדי פשתן דידיהו דמי.

ומ"מ בלא"ה נהגו להחמיר בבגדי פשתן, ונר' שבכלל זה כל מש"כ, ואפי' במטפחות נהגו חומרא.

בן ציון רפאל גרינהויז - הקריה החרדית בית שמש

מטומאה לטהרה" שאף בעלת הכתם ובעל קרי היו כצורך מצוה לגלח בגדי (אלא שלא התברר לי אם לבעל קרי יש דין לכבס).

ונפק"מ בין הפירושים הנ"ל הוא באשה שראתה כתם בסוף חוה"מ שלא תספיק לעשות הפסק טהרה בחוה"מ, האם מותר לה לכבס, דלטעם הראשון והשני מותר לה, ולטעם השלישי אסור, וכן בראתה דם טהור שאחרי לידה בזמן שהיו בועלים על דם טהור שאינה נטמאת.

יצחק אלחנן חורב - נוה יעקב

סיכום טוב"י, שו"ע, משנ"ב, ביה"ל ושעה"צ בקצרה סי' תקל"ד סעי' א

המותרין בכיבוס במועד

אין מכבסין במועד - אפי' לצורך המועד (כדי שיכבס מעיו"ט ולא יכנס לי"ט שהוא מנוול).

המותרין לכבס - א. הבא ממדה"י. ב. היוצא מבית השבי. ג. היוצא מבית האסורין. ד. מנודה שהתירו לו חכמים ברגל (דמנודה אסור בכיבוס). ה. מי שנדר שלא לכבס ונשאל ברגל והתירו לו (וע"ל סי' תקלא סעי' ג-ד, וה"ה הכא).

המותרים בכיבוס - א. מטפחות הידיים (דדרכן להתלכלך תיכף, ואפי' כיבסן מעיו"ט חוזרין ומתלכלכין). מיהו, למה שנהגו כעת שמחליפין רק משבת לשבת, אפי' יש לו רק ב' לא יכבס במועד. וה"ה ממחטות האף. ב. מטפחות הספרים: היינו של ספרים, שנותנים עליהם כשמתפרים, וי"מ דהיינו של ספרי הקודש. ג. מטפחות הספג: שמסתפגין בהם כשיוצאים מבית המרחץ, וכו' הכל בו שעכשיו נהגו בזה חומרא, ופסק המ"ב שכן ראוי לעשות. ד. בגדי הקטנים (דדרכן להתלכלך תדיר בציר וצואה). ה. בעלת הכתם: שנמצא במועד, א"נ פירסה נדה ביו"ט, וצריך ללבוש לבנים במועד. ו. ומי שאין לו אלא חלוק א': לש"ע שרי (דבזה מתלכלך אפי' כיבסן מעיו"ט), וי"ח דכ"ז דוקא בזמן הגמ' שהיה ניכר בעת שפשט חלוקו לכבסו שאין לו אלא חלוק א', שמתחלה היה חוגר איזורו על החלוק, וכשפשטו חוגר חגורו על בגד העליון שלו, אבל לפי מנהג מלבושים שלנו שאין לנו חגור על חלוק שלנו אין להקל בזה. הכרעת המ"ב להחמיר, ומ"מ אם היה החלוק של פשתן אין להחמיר בזה (דבכלי פשתן כ"כ שרי וכדלקמן ס"ב).

מיהו כ' הרמ"א שיכבסו רק הצריך להן, דהיינו חלוק א', אך בגדי הקטנים ביותר, דהיינו אלו שמלפפים בהם ומשתינים ומוציאין רעי בהם, מותר לכבס ד' וה' בפעם אחת, כי צריך להרבה מהם כל רגע.

וכל הנ"ל דשרי - מכבסין כדרכן ואפי' בנדר ואהל (מיני סבון). ובפרהסיא: לרמ"א כשרוחץ ע"ג הנהר שרי, משום דמתכבס יותר יפה, אבל אם אינו כובס ע"ג הנהר שרי רק בצנעה. ולמג"א יש להחמיר אף בזה (דאין הכל יודעים שהיה במדה"י). והסכימו האחרונים כהרמ"א (כיון שמתכבס יפה ע"ג הנהר והוא צורך המועד).

סעי' ב

כיבוס כלי פשתן

כלי פשתן - מותר לכבסן [והטעם: א. דקלים להתלכלך, ואפי' היה מכבסן קודם המועד. ב. דאין טורח בכיבוסם כ"כ]. ולא נהגו כן - והו"ל מדברים המותרין ואחרים נהגו בהם איסור אי אתה רשאי להתיים בפניהם. ומ"מ היות ומדינא שרי ע"כ נתפשט המנהג לתת לגוי כותונת א' ולכבס חוץ לבית (ואף שכל שעי"י ישראל אסור ה"ה ע"י א"י, בזה יש להקל).

וליתן לגוי שיכבס אחר המועד - מותר, ובלבד שלא ימנה כדרכו בחול.

סעי' ג

האסור והמותר להביא מהאומן

מביאין מהאומן - כלים שלצורך המועד כגון כרים, כסתות, צלחות. אבל שאינם לצורך המועד - כגון מחרשה/צמר מבית הצבע, אין מביאין, בין שגמרו במועד ובין שגמרו קודם. והטעם: א. לרש"י משום טירחא. ב. ולנמוק"י שסיבחו שנתן לתקנו במועד ויאמרו שהאומן תיקנו במועד. נפק"מ: דלטעם ב' אפי' מבית לבית באותה חצר שאין טירחא, ואפי' מאומן גוי אסור להביא (דיחשבו שבעה"ב התנה עמם להביא במועד).

ואם זה לדבר מצוה ואינו צורך המועד: מתיר הפמ"ג להביא מהאומן ע"י א"י. ואם אין לאומן מה לאכול - שרי, אך מניחן אצלו ואינו נוטלן. ואם אינו מאמינו: מניחו בבית הסמוך לו. ואם מתיירא מגניבה: מפנן לחצר אחרת, אך לא יביאם לביתו אלא בצנעה [וקשה, דהרי כשאין לו מה יאכל התירו לו לעשות מלאכה, וא"כ אמאי לא יביא בפרהסיא. י"ל דהרואה לא ידע שאין לו מה יאכל. ולפי"ז כ"ש שאסור לו לעשות המלאכה בפרהסיא].

[במש"כ הש"ע 'ואם אין לאומן מה יאכל, נתון לו שכרו וכו': ביאר המ"ב בב' אופנים, א. דאף ביש לו ג"כ מותר ליתן שכר, אלא דהכא הו"א שאף מותר ליטול ממנו, קמ"ל שמניחן אצלו. ב. משום שרוצה לסיים ואם אינו מאמינו מניחו בבית הסמוך לו, ואם יש לו מה יאכל לא יתן לו שכרו, ואינו רשאי לפנותן לבית הסמוך לו].

אוריאל דיני - עפולה

נטילת ציפורנים בנטל כמה ימים לפני הרגל

במשנ"ב סי' תקל"ד סק"ב כ' דאם נטלן מעיו"ט מותר ליטולן בחוה"מ, דהטעם דיש דעות דתמיד מותר בגילח בעיו"ט, ואף שלא קיי"ל כן, כאן דבלא"ה יש הרבה דיעות להקל אין להחמיר. ובערה"ש כ' דאדם שנטל ציפורניו כמה ימים לפני יו"ט ובעיו"ט אין לו מה ליטול, ג"כ מותר לו ליטול ציפורניו בחוה"מ. ודבר זה מצוי מאד, בפרט כשחל יו"ט ביום שני, ורבים נוטלים הציפורנים בע"ש, ואח"כ ביום ראשון עיו"ט אין מה ליטול, דאח"כ בחוה"מ יהיה מותר ליטול.

יוסף חיים הלוי בינבונים - קרית ספר

ח. אבל לעשות בו ביום שני קדירות ממין א' בלי תוספת מעלה, ולאכול קצת מכל קדירה, לכו"ע אסור, ואפילו בחוה"מ, דאפי' הרמב"ם לא התיר רק ביש לו מאתמול, ולא בעושה היום בשני מעשים כמות מרובה מהנצרך, ואצ"ל ביו"ט דנקטי' לאיסור אפי' בישלו מאתמול וכנ"ל [וד' המקילים בזה צע"ג, ומ"מ מקממו י"ל דלא קשה עליהם, דלא שייך שם שאוכל קצת מכל מעשה, וק"ל].

ט. ובנצרך באמת לקמח לכו"ע מותר לעשות קדירה אחת גדולה, וכן למלא תנור מלא בתנורים של זמן חז"ל, ובתנורים שלנו איכא פלו' ונקטי' להחמיר, ובחובה"מ מיקל בח"א לומר דלהרמב"ם לישתרי שג"ז הערמה שאינה ניכרת, וצ"ע בזה.

י. ולהאמור במבשל מחוה"מ לצורך סעודת מצוה במוציא יו"ט ועושה קדירות וכו', אף אם יאכל מקצת מכל קדירה ליכא התירא לחולקים על הרמב"ם אלא בעושה מין אחר או משובח יותר ממה שיש לו, ולכאן ג"ז א"א להתיר רק קודם סעודה דלא מינכרא, אך אולי אחר סעודה נמי שרי דלא נחשב מינכרא דיכול להתפרש קודם סעודת מחר, ועי' היטב בזה.

בן ציון רפאל גרינהויז - הקריה החרדית בית שמש

סימן תקל"ד

כיבוס בפרהסיא

סי' תקל"ד ס"א מג"א סק"ד, דאוסר רבנו הק' המג"א כיבוס בפרהסיא באותן הדותרו אלא במטפחות הידיים [מטעם דניכר מהבגד דזה צורך המועד ומותר לכל אדם], אך בגדי קטנים אסור מטעם דיאמר הרואה דיש לו עוד בבית, משא"כ בתגלחת, ולא זכיתי להבין אמאי במטפחות הידיים שרי ובגדי קטנים אסור בפרהסיא, אע"ג שטעם ההיתר בהם שוה, וצ"ע. וה' יאיר עיני בתורתו.

חולה שאין בו סכנה בחול המועד

מ"ב סי' תקל"ד סק"ה: "...ואפי' לחולה שאין בו סכנה, הא ביו"ט אסור אפי' לשתות משום רפואה". פשט דברי רבינו נראה דקאי אחשב"ס כדלעיל, אך אינו מדוקדק, דבאמת קאי אמיחוש דחשבא"ס שרי ליטול סממנים כנודע.

כיבוס מטפחות הידיים

מ"ש במ"ב סי' תקל"ד סק"ד דמטפחת הידיים היום אין דרך להחליפן אלא פעם בשבוע, לכן אפי' אם אין לו אלא ב' אין לו לכבס. יש להעיר דנראה לפ"ז דאף אם יהיו לו אורחים וכו"ג, ונתלכלכו לו שניהם כבר בליל יו"ט הראשון, אין היתר לכנסן דהדר ביניהו כשאר בגדים. כנלע"ד. וה' יאיר עיני בתורתו.

כיבוס מטפחות הספרים

מ"ש במ"ב סי' תקל"ד סק"ה [והטעם בכל זה הוא כמו במטפחות הידיים הנ"ל], התקשיתי בהבנת דברי רבינו האלה, דעי' בב"ח דהביא מהתוס' שהביאו ירושלמי [וכן הובא בב"י] דהטעם בזה מפני הכבוד, היינו אי אמינן מטפחות הספרים היינו ספרים מפני כבוד המסתפר, ודאי אמרינן הספרים היינו כבוד הספר, אך לא שמתלכלכין בכל שעה כמטפחות הידיים, וכן הדעת נותנת, וצ"ב.

אשר ניסנו - נתניה

טעם היתר כיבוס לבעלת הכתם

סימן תקל"ד ס"א: בעלת הכתם שנמצא במועד מותרת לכבס. צריך ביאור מה סיבת ההיתר, ואי נימא משום שהיא אנוסה, וכי אדם שהתלכלך לו בגד בחוה"מ מחמת אונס יהיה מותר לו לכבס, וכמו שכתב השו"ע סי' תקל"א שמי שאבדה לו אבידה בערב הרגל ולא יכל לגלח שאסור לו לגלח בחוה"מ.

ואין לומר דהוי כאונס מפורסם כמו הבא ממדה"י [וכד', שהרי מצינו שלובשת בגדי נדות כמו שכתבו החוקקה נדה בשכנותיה, דמסתבר שיה פחות מפורסם מאבידה, ועוד שבערוך השולחן ביאר למה אין בכיבוס הכתם מראית העין (ותי' משום שיש הכתם, ועוד שיתלו העולם שמכבסת כתם דדרכה בכך, ויש להעיר שלפי התי' הרש"א והבא ממדה"י אין לה דין שלא לכבס בפרהסיא, ופלא שהפוסקים לא העירו מזה), ומשמע שאין זה מפורסם, דאם הוא מפורסם מה שייך מראית העין, אלא שאח"כ ראיתי שטעם זה כתב הנימוקי יוסף, והביאו התפארת ישראל בשם הר"ן.

ונראה ליישב מאי שנא ממי שאבדה לו אבידה קודם הרגל שאסור לו לגלח, הואיל ומצורע ויולדת ויתכן שגם זה אונס מפורסם, כללו חכמים בהיתר של הטמאים האלו את כל הטמאים האלו מטומאתן, דלא פלוג חכמים כמו שכתבו תוס' חולין דף קה ע"א על אה דתקנו חכמים שלא לאכול גבינה אחרי בשר שיעור מסעודה של שחרית לסעודה של ערבית, דלא דווקא אלו סעודות אלא אפילו אם סילק את השולחן יכול לאכול גבינה דלא פלוג חכמים.

עוד אפשר ליישב על פי מה שהביא השעה"צ בסיומן תקל"א סק"ז בשם הריטב"א, שאין הכוונה שאבידה היא אונס שאינו מפורסם, ושאר המוזכרים במשנה הם מפורסמים, אלא שהאונסים המוזכרים במשנה הם מפורסמים וגלויים שזה סוג אונס שאי אפשר לגלח מקודם, משא"כ טירחא בלא אבידה אינה גלויה, שאי אפשר להסתפר בכזו טירחה, ולכן העולים מטומאה לטהרה במועד שצריכים לכבס בגדיהם כשהם נטהרים, וכן בעלת הכתם שראתה במועד וגלוי לכל שאינם יכולים לגלח קודם המועד, שרי להו לגלח במועד.

עוד אפשר לפרש (לפני שראיתי את דברי הנימוקי יוסף) דטעם ההיתר דבעלת הכתם כמו ההיתר בבגדי קטנים ומגבות שהם תדירים להתלכלך, אף אשה שרואה וסת שזה תדיר, וכן בעל קרי כתב המרדכי דהוא בכלל ההיתר. אלא שזה קצת דחוק, הואיל וטעם ההיתר של המצורע והזב והזבה וכל שאר המוזכרים במשנה זה היתר לא מחמת שהלכלוך הוא תדיר.

עוד אפשר לפרש דהוי כיבוס לצורך לבישת לבנים שתוכל להטהר, שהרי המוזכרים במשנה המצורע והנוזיר יש להם דין לכבס בגדיהם (וכן טמא, עיין תוס' דף י"ז: ד"ה תנא) כשהם נטהרים, ולמד המרדכי מיתור המשנה "העולים

סימן תקל"ה

סיכום טובי, שרע, משנ"ב, ביה"ל ושעה"צ בקצרה סי תקל"ה סעי' א

פינוי לחצר/לביית, וכשמתיירא מגניבה

אין מפני מחצר לחצר - אפי' מכעורה לנאה אין לפנות דירתו (ומשום טירחא), דרך הר"ר (דהוא מפורסם ג"כ). אך אם יש פתח בין החצרות - שרי אפי' להעביר בין כמה חצרות.

וכן אין לפנות כליו - שאינם לצורך המועד [וכ"ש שאסור להסיע ממונו מעיר לעיר]. אך לצורך המועד מותר אפי' בפרהסיא, דבר שידוע וניכר שלצורך המועד.

ומבית לבית באותו חצר - שרי, דאין כ"כ טירחא וגם הוא בצנעה, ואפי' הוא הבית של חברו. ואם אין הבתים פתוחים לאותו חצר אלא למבוי - כ' הש"ע י"א שמבית לבית הסמוך לו מותר (דבכלל צנעה הוא), אבל מאן ואילך אסור דהוי כפרהסיא, והב"ח והגר"ז צידדו להתמיר בזה אפי' הוא מביי שאינו מפולש.

ואם מתיירא מחמת גניבה בחצר שדר שם - מותר אפי' מחצר לחצר המשתמר, ואפי' מעיר לעיר בדבר האבד.

סעי' ב

מחצר של אחר לשלו

לפנות מחצר של אחר לשלו - יש מתירין ואפי' מנאה לכעורה, דשמחה לאדם שיהיה דר בשלו [ולפנות כלים בחצרו אין להקל]. ודוקא בנ"ל, אך שאר הנאה כגון שהיה דר אצל חברו בחדר א' ואח"כ שכר לו בית מיוחד, אע"פ שנוח יותר, אסור, דהוי בכלל מכעורה לנאה שאסור. מיהו אם דירה הא' היתה בין העכו"ם, יש להתיר לפי ראות עיני המורה.

ואם היה דר ביחד עם אחר ועתה שכר חדר מיוחד: כ' הפמ"ג דנראה דשרי, וכן שכר מחיה וכדו' דהוי כדבר האבד, ואכתי צריך להתיישב בזה.

סעי' ג

הזבל שבחצר

הזבל שבחצר - אסור להוציא, אלא יסלקנו לצדדין. ואם נתרבה עד שנעשה חצר כרפת: מוציאין אותו לאשפה.

אוריאל דיני - עפולה

סימן תקל"ו

לסרוק הסוס כדי לייפותו

כתב הרמ"א סימן תקל"ו ס"א מותר לרכוב במועד אפי' מעיר לעיר אפי' בחינם, עכ"ל. וכתב הביה"ל ד"ה ומותר לרכוב שנראה מדברי הבית יוסף שבחינים הותרה רק הרכיבה על הבהמה בחוה"מ, משום שאין בזה איסור ביו"ט אלא מדרבנן, משא"כ לחמור בבהמה שבשבת איסורה מהתורה, אין להקל בזה בחול המועד כשהוא בחינים.

אך לדעתו כתב שבחצר או ברה"ז יאה הדבר מותר, מכח ספק ספיקא, שנא הלכה כמ"ד דאין איסור מחמור ביו"ט אלא מדרבנן. ואת"ל כמ"ד דהוי מהתורה, שנא הלכה כהר"ן דס"ל דאין איסור מחמור אלא ברה"ר, ולכן מכיון שנהגו העולם כהפוסקים דלית לן רה"ר בזה"ז, יאה הדבר מותר לחמור ברה"ר בזה"ז, ע"כ.

מבואר מדברי הביה"ל שהטעם שהתיר משום דהוא מיקרי ספק דרבנן ולקולא, אף שאין הספק האם הוא מותר לכתחילה או אסור, שהרי לכו"ע אסור מדרבנן לחמור ביו"ט, אלא ס"ל שכיון שנחלקו האם איסור זה הוא מהתורה או מדרבנן הוי איסור דרבנן, ובצירוף שהתיר הר"ן, וה"ל ספק דרבנן ולקולא.

אמנם מובא בב"י י"ד (סימן רכ"ו בשם הר"ן) שבמחלוקת הפוסקים אם איסור זה מהתורה או מדרבנן, לא מיקרי ספק זה ספיקא דרבנן, אלא ספיקא דאורייתא, ולכן אף בצירוף עוד ספק, לא יאה ספיקו להקל אלא החמיר.

מה שיטת המחבר האם איסור מלאכה בחוה"מ מדאורייתא או מדרבנן

ראשית אציין חלק מהנפק"מ העיקריים שיש בזה:

- א. במקום ספק, וכן במקום מחלוקת הפוסקים.
- ב. במקום שעבר ועשה בשוגג, דקיי"ל בריש סימן ש"ח שהעושה מלאכה דרבנן בשוגג מותר ליהנות, ובמזיד אסור.

מוכח בשו"ע בג' מקומות דס"ל למחבר שאיסור מלאכת חוה"מ מדרבנן:

- א. בסימן תקל"ו ס"ד שפסק מרן שאף שישיבה התרנגולת פחות מג' ימים על הביצים, מותר להחזירה עליהם, ע"כ. ובפסחים (נה): נחלקו בזה, רב הונא אסר ורב אמי התיך, וכתב שם הרא"ש שיש לפסוק כרב אמי משום שמלאכת חוה"מ אסורה מדרבנן ואזלינן לקולא, ע"כ. וצ"ל שזהו טעמו של המחבר.
- ב. בסימן תקל"ז ס"ו: אמת המים שבתחילה היתה עמוקה שבע טפחים ונסתמה לשני טפחים, מותר לחזור ולהעמיקה לשבע טפחים, ע"כ. ובמ"ק (ד): נסתפקה בזה הגמ' והעלתה בתיקו. ומבואר בשער הציון (ס"ק כ') שפסק המחבר בספק זה לקולא משום דס"ל מלאכת חוה"מ מדרבנן.
- ג. סימן תקל"ח ס"א: מי שארעו אבל או אונס וכו' ומופת החביות בין קטנות בין גדולות, ע"כ. ובמ"ק (יב.) נחלקו שמואל ורב דמי, שמואל אמר כלי קטן מותר לזפת, אבל גדול אסור, דאיכא טירחא יתירה. ורב דימי אמר קטן אסור דליכא הפסד, גדול מותר דאיכא הפסד, ע"כ. ופסק הטור שמוותר לזפת בין קטן בין גדול, וכתב הבית יוסף שפסק הטור לקולא בשניהם משום דאיסור מלאכה בחוה"מ מדרבנן.

אך קצת קשה ממה שמבואר בבית יוסף בסימן תק"ל שאיסור מלאכה בחוה"מ הוא מהתורה, שכתב וז"ל: ולעד"נ דאיסור מלאכה בחוה"מ דבר תורה

וכו', אלא שהתורה מסרה לחכמים שיאסרו המלאכות שנראה להם ויתירו מה שנראה להם, ע"כ.

וכתב בשו"ת ימי יוסף ח"ב (בהשמטות עמוד תל"ח) שלא כתב כן הבית יוסף להלכה, אלא דרך משא ומתן, שהרי התם קאי במחלוקת הראשונים האם מלאכת חוה"מ אסורה מהתורה או מדרבנן, ובא להכריע במחלוקתם. אך המחצית השקל כתב שדעת המחבר בבית יוסף שאיסור מלאכה בחוה"מ מהתורה, ובשו"ע ס"ל שזה איסור דרבנן, וצ"ע.

נתן חלילי - טבריה

בריכות שאמת המים עוברת ביניהם

כתב המחבר סימן תקל"ו סעיף ב': מותר לסרוק הסוס כדי ליפותו, וכתב במ"ב דהוא בכלל צורכי רכיבה שהתירו כשצריך לרכוב לצורך המועד או לטייל, עכ"ל, והנה צריך ביאור למה סירוק הסוס הוא בכלל צורכי רכיבה. וראיתי בפסקי תשובות שמביא שיש בזה ב' טעמים בראשונים, א. שהסירוק הוא רפואה לסוס דמועיל שירוץ יותר בזריזות. ב. מפני שהרכוב מתענג יותר שהסוס נקי ומצוחצח וחשוב יותר. וכתב עוד שיש נפק"מ בין הטעמים לענין רחיצת רכב בזמנינו, שלטעם הא' אסור ולטעם הב' מותר, ומסיק שלמעשה יש להתמיר, ועוד מפני שזה טירחא יתירה מסירוק הסוס, וגם יש בו זלוול ליו"ט היות ובד"כ נעשה בפרהסיא, אבל לאדם שמפריע לנסיעה כתב שמוותר דלא גרע מצורכי רכיבה.

יעקב דוד מבלוב - ערד

סיכום טובי, שרע, משנ"ב, ביה"ל ושעה"צ בקצרה סי תקל"ו

סעי' א

צורכי רכיבה

הצריך לרכוב במועד לטייל/לראות פני חברו/לצורך המועד ולא ניסה ללכת ברגליו - מותר לתקן צרכי רכיבה, דהיינו ליטול ציפורני הסוס ולתקן ברזליו [ודוקא במדינות שהאבנים מצויים ואין הבהמות יכולות לילך בלא זה, אך בלא"ה אסור], ולתקן האוכף והרסן וכל צרכי רכיבה. ובלבד שלא יכוין מלאכתו במועד.

אבל הצריך לרכוב להרויח ממון שלא לצורך המועד, א"נ שלמוד ללכת ברגליו, וכן היוצא מא"י לחו"ל - אסור לתקן צרכי רכיבה. ולרכוב: שרי (דאין בזה שום מלאכה), ואפי' מעיר לעיר ואפי' בחינם, וכן נהגו. וכל בביה"ל דלכאו' לטעם הנ"ל מהב"י שרכיבה אינה מלאכה, א"כ מחמור דיש בשבת לאו ד"לא תעשה כל מלאכה אתה ובהמתך' לכאו' אין להקל כשהוא בחינם. אלא דא"י ס"ס, שמא כהפוס' שאין מחמור ביו"ט (דלא הוקש יו"ט לשבת אלא לענין עשיית מלאכה ולא לענין עשה דשבת בהמתו ולא דמחמור, וכ"ד הרמ"א לעיל סי' רמ"ו ס"ג, ומש"כ סי' תצה שאין מוציאין ביו"ט משא ע"ג בהמה היינו מדרבנן). ואפי' את"ל כהפוס' דהוי מה"ת, שמא הלכה כהר"ן דס"ל דלאו דמחמור נאמר רק ברה"ר שהאדם חייב עליה כשהוציא, אבל לא בחצר, א"כ לפי מנהג העולם לתפוס בכמה דברים שאין בזה"ז רה"ר מה"ת, א"כ לא שייך מחמור כלל רק מדרבנן, א"כ אין לאסור בחוה"מ, ואולם נ"ל דלכמה ראשונים אף בזה"ז יש רה"ר מה"ת, ומ"מ אין למחות ביד המקלין דיש להם ע"מ לסמוך.

סעי' ב

שמותר לסרוק הסוס

מותר לסרוק הסוס - כדי ליפותו (דהוי בכלל צרכי רכיבה שהתירו כשלצורך המועד או לטייל, ע"ל). ואפי' במסרק שמשיר נימין: דביו"ט אסור משום פס"ר, בחוה"מ שרי.

סעי' ג

הרבעה וצורכי רפואה לבהמה

אין מרבעין - בידיים בהמה במועד (דא"י לצורך המועד ולא דבר האבד). אבל מכניסין לדיר זכרים ונקבות יחד ורובעין מעצמן. ובימות החול: שרי (ול"ח פריצות, דעוסק בעבודתו).

וכ"ז בשאר בהמות, אבל חמורה שתבעה (שאם לא ירביעו עליה כשמתאוה תצטנן ותעקר): לא"ר מותר להרביע עליה דהוי דבר האבד, ובברכ"י מצדד להחמיר.

אבל מקיזין לה דם - ואין מונעין ממנה כל צורכי רפואה אפי' יש בה מלאכה מה"ת.

סעי' ד

הושבת שובכין לתרנגולין

אין מושיבין תרנגולת על הביצים לגדל אפרוחים (דאינו לצורך המועד ואינו דבר האבד).

ואם הושיבה קודם המועד וברחה - יכול להחזירה, והוא שיהיה תוך ג"י לבריחה (דלול"ז יש טורח גדול בחזרה וגם אפשר שלא יועיל כלל החזרה, שכבר הלך החמימות). והסתפק הפמ"ג האם הג"י הוי מעל"ע או דמקצת היום ככולו. ומיירי: לש"ע אפי' לא ישבה ג"י (וס"ל דמלאכת חוה"מ מדרבנן), וי"א דדוקא שישבה ג"י (וס"ל דמלאכת חוה"מ מה"ת ורק שיש הפסד התידו). הכרעת המ"ב דאין להקל אא"כ יש הפסד מכמה ביצים.

אבל אסור להושיב אחרת - ואפי' הא' ישבה ג"י. [ואע"ג דדבר האבד שרי במועד, י"ל דבטרחא יתירה אסור אף דבר האבד]. ואם מתה הא': לש"ע אפי"ה אסור (כרמב"ם וכן פי' בטור), ולט"ז ודרישה שרי (כר"ח, רוקח ומהרמ"ח). הכרעת הביה"ל שבמקום הפסד יש לסמוך להקל.

אוריאל דיני - עפולה

לתקן גלגל באוטו

כתב בשו"ת שבט הלוי חלק א סימן קסו אות ג: מותר להחליף בחוה"מ גלגלי המכונית ליסע ממקום למקום, דלא גרע מהא דמבואר סימן תקל"ו דמותר

לתקן צרכי רכיבה שיכול ליטול ציפורני הסוס ולעשות מלאכות גמורות עבור זה.

אמנם אסור לתקן גלגל שני כרגיל שיש לכל אוטו מוכן אם יפסיד אחד מהם, כיון דאיכא טירחא דלא צריך בחוה"מ.

גל אור - צפת

בדין להתיר לכתחילה שביתת בהמתו ומחמור בחול המועד ולא מכח ס"ס

כתב בשו"ע בסימן תקלו סעיף א: מי שצריך לרכוב במועד לטייל או לצורך המועד, ולא ניסה ללכת ברגליו, יכול ליטול צפורני הסוס ולתקן ברזליו והאוכף והרסן וכל צרכי רכיבה, ובלבד שלא יכוין מלאכתו במועד. הגה: ומותר לרכוב במועד אפילו מעיר לעיר, אפילו בחנם, וכן נהגו, אלא שאסור לתקן כל צרכי הרכיבה אם אינו רוכב לצורך או לטייל.

ועיין במה שכתב בעל המשנה ברורה בס"ק ד: שמותר לרכוב - דברכיבה ליכא שום מלאכה [ב"ל]. ואם מותר ליסע בעגלה בחנם עיין בבה"ל שכתב בד"ה ומותר לרכוב, שאין למחות ביד המקילים ליסע בעגלה שלא לצורך, שיש להם לסמוך על דעת הרמ"א שאין איסור מחמור ושביתת בהמה ביום טוב וחול המועד, ועל הדיעות שאין בזמנינו רשות הרבים שלדבריהם יש לסמוך על דעת הר"ן שאין איסור מחמור בכרמלית.

וכתב ע"ז בעל החזו"ע חלק י"ט: והנה המשנה ברורה בביאור הלכה (סי' תקלו) בד"ה ומותר לרכוב, כתב לפלפל אם יש דין מחמור ושביתת בהמתו בחול המועד, והתיר מכח ספק ספיקא. ע"ש. ובאמת שהדבר מפורש בארחות חיים שכתב שם באות ה, ושביתת בהמה ומחמור י"א אחר שנקראת מלאכה הרי זה ב"ט בכלל לא תעשה כל מלאכה, אבל בחול המועד ודאי לא, וי"א שאפי' ב"ט מותר שאין לאוסרה רק בשבת שפרט לך בה הכתוב, אבל הרכיבה ע"ג בהמה לדברי הכל אסורה ב"ט שמא יחתוך זמורה. כתב גאון ז"ל מי שרכב ב"ט כדי להציל אע"פ שצא חוץ לתחום, כיון דקיימא לך דתחומין דרבנן ורכיבה אינה אסורה אלא משום שבות אין ראוי לפסולו לעדות, אבל מלקין ומנדין אותו, ואי צורבא מרבנן הוא מנגדין ליה, עכ"ל. ולמסקנתו שביתת בהמתו ומחמור בחול המועד ודאי דשרי. וכן הוא בכל בו (ס' נח), שכתב שם ושביתת בהמה ומחמור י"א שאחר שנקראת מלאכה הרי זה ביום טוב בכלל לא תעשה כל מלאכה, אבל בחול המועד ודאי מותר, ויש אומרים שאפילו ביום טוב מותר שאין לאסרה רק בשבת שפרט לך בה הכתוב, אבל הרכיבה על גבי בהמה לדברי הכל אסורה ביום טוב שמא יחתוך זמורה, וכל מלאכה שאפשר לעשותה מע"ט בלתי הפסד וחסרון טעם אסור לעשותה ביום טוב אפילו לצורך אכילה, והטעם כדי שלא יהיה יום טוב כלו הולך בעשיית אותן מלאכות וימנע משמחת יום טוב שלא יהיה לו פנאי לאכול ולשתות, ומהו הטעם הותרה ההוצאה ביום טוב, ואף על פי שכל ההוצאה אפשר לעשותה מע"ט, אבל התיירה כדי שיוליך ויביא כל מה שירצה כדי להשלים חפציו בשמחת יום טוב ולא יהיה כמי שידיו אסורות, וכתב הר"ז ז"ל זה ההיתר אינו שוה בכל דבר, אלא יש לו דרכים חלוקים זה מזה, קטן ולולב וספר תורה והוצאת כלים אפילו שלא לצורך, מלבד שכן מפתח האוכלין כיון דאיכא צורך כל דהו אף על גב דליכא צורך אוכל נפש מותר לכתחלה, אבל הוצאת מפתח של כלים שאין צריכין לו וכן הוצאת אבנים לבנין אסור, וה"ר יצחק ז"ל כתב שמפתח של כלים אם לבו דוה עליו כשלא יוציאנו מותר לו להוציא, וההוצאה שהותרה צריך שלא ישא משאיות גדולות כדרך שהוא עושה בחול, אבל נושא הוא על ידי שנוי, ואם אי אפשר לשנות נושא בלתי שנוי, על גבי בהמה לא יביא כלל שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול, אבל כל מלאכה שהיה בה חסרון טעם אם נעשית מאמש עושין אותה ביום טוב, ועם כל זה אין תולשין את הירק ואין מלקטין פירות מן המחובר, ואף ע"פ שבני יומן הן חשובין יותר, והירושלמי סומך לזה הטעם דכתיב (שם) אך אשר יאכל לכל נפש, וסמך ליה (שם יב, יז) ושמרתם את המצות, דומיא דמצה שהיא בתלוש, וכל שדרכו לאכול אסור להריח בו במחובר שמא יבא לתלוש ולאכול, אבל שדרכו להריח ולא לאכול מותר להריח שלא יבא לתלוש כדי להריח, שהרי די לו ממנו בעודו במחובר.

והוא בבית יוסף (סי' תצה). ובאות ג' כתב: כתב הכל בו (סי' נח יז ע"ד) שביתת בהמה ומחמור יש אומרים שאחר שנקרא מלאכה הרי זה ביום טוב בכלל לא תעשה כל מלאכה, אבל בחול המועד ודאי מותר, ויש אומרים שאפילו ביום טוב מותר שאין לאוסרה רק בשבת שפרט לך בה הכתוב, ע"כ. ואיני יודע טעמו של המתיר, דהא כיון דמקשינן יום טוב לשבת חוץ ממקצת דברים שנתפרשו בתלמוד, ושביתת בהמה אינה מכללם, היאך אפשר לומר שהיא מותרת ביום טוב, ואף על פי שלא כתבה הכתוב ביום טוב כל שאר מלאכות ג"כ לא נכתבו ביום טוב בפרט, ומלא תעשה כל מלאכה ילפינן להו, והא נמי דכוותיהו, ומיהו בהא איכא למימר דשביתת בהמתו ומחמור לאו בכלל לא תעשה מלאכה ניהו, שהרי אינה מכלל ארבעים אבות מלאכות ולא מתולדותיהן, אלא לאו לעצמו ייחד לו קרא, והילכך אפשר דכיון דלא כתביה רחמנא ביום טוב מישרי שרי, אבל אין נראה שתהא כן דעת הפוסקים, שהרי סתמו דבריהם לומר שיו"ט שוה לשבת לכל דבר חוץ מהוצאה והבערה וכו', ולא הוציאו שביתת בהמה ומחמור מן הכלל, אלמא סבירא להו דביו"ט נמי אסורים. והרמב"ם בפרק ה' (ה"ב) וסמ"ג (שם כז), כתבו דאין מוציאין משא על גבי בהמה שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול, וכתב הרב המגיד שיש מי שכתב לפי שאין משתמשין בבעלי חיים כל עיקר, והרשב"א (עבה"ק בית מועד ש"ג סי' יז) כתב שני הטעמים, עכ"ל. וכן בספר המכתם (סוף מו"ק, בתשובה עמוד שמט) שכתב, שלא מצאנו איסור שביתת בהמה בחול המועד. ע"ש. וכן עיקר להתיר בחול המועד, בין לענין שביתת בהמתו ובין לענין מחמור. ובהערה י"ב הביא: ומ"ש הרה"ב בן ציון הכהן בשו"ת שערי ציון (א"ח סי' לד עמוד פב), שאף בחול המועד יש איסור מחמור בבהמה, אינו נכון, כי מה שהביא מהפרי חדש והח"א שם, הנה המעיין היטב בדבריהם ישר יחוץ פנימו שלא כתבו כן

במ"ב משום שאין טרחא כולי האי. והמקור הוא ברמב"ם. ולכא"ב בס"א השו"ע פוסק כרש"י שרק אם יש הפסד מותר, אבל אם אין הפסד אסור אפי' בלי טירחא. דסו"ס אסור לעשות מלאכה בחוה"מ, והשקאה הוי מלאכה. כך הקשה הרה"ג ר' נתנאל גלנסברג שליט"א.

וה"ל שהרמב"ם לשיטתו שמלאכת חוה"מ אסור רק מדרבנן (מובא בש"ע צ"צ סק"כ), וס"ל שאסור רק מלאכות שיש בהם טרחא, אבל מלאכות שאין בהם טירחא היתירו אף להרווחה, ודו"ק.

יוסף חיים ווייל - רמת בית שמש

האם היתירו מלאכה בלא טירחא לצורך דבר שאינו אבד

שו"ע סימן תקל"ז ס"א: אסור להשקות שדה הבעל הואיל והוי הרווחה בעלמא. וקשה דבמשנ"ב סק"כ"ב ביאר בהא דהתירו להשקות שדה אילן אם היתה שדה לחה, משום "שאינן בה טורח יותר על ידי ההשקאה", ומשמע מלשונו שהשקאת שדה האילן תמיד הוי הרווחה בעלמא, אלא שאם היא לחה שרי הואיל ואין טירחא בהשקאה. (וניחא לפירוש רש"י שהביא בשעה"צ שההיתר משום דבשדה לחה איכא פסידא אם לא ישקנה, אבל לרמב"ם קשה).

ואפשר לחדש בדוחק שיש ג' דרוגות, א. דבר שאינו טירחה. ב. טירחה. ג. טירחה מרובה ו'דבר האבד" מותר לטרוח עבורו ואסור בטירחא יתירה, "הרווחה" אסור לטרוח עבורו ואפילו בלא טירחא יתירה, אבל מותר לעשות עבורו דבר שאינו טירחה, וכן משמע בסק"ז שכתב "לא שרינן טירחא רבה בשביל הרווחה", דמשמע שסתם טרחה שרי. (אע"פ שמפשטות הדברים בסעיף א' משמע שיש רק ב' דרוגות, טירחא וטירחא מרובה, ולדבר "שאינו אבד" אסור לעשות שום דבר במועד, ול"דבר האבד" מותר רק דבר שהוא טירחא). אלא שיש להעיר על חידוש זה שיש בזה נפק"מ לדינא, והיאך לא הוזכרה להדיא במשנ"ב, וגם שלשון המשנ"ב לא כל כך מורה כן, דאם כדברינו היה צריך לומר "אין בה טורח ע"י השקאה", ולהשמיט את המילה "טורח יותר", דלשון זה מורה שיש טורח רק לא מרובה, ומאידך גיסא אפשר לדייק ממה שכתב "יותר", ולא כתב טירחה מרובה או טירחה גדולה, כמו שכתוב לענין מקום שמדברים על טירחה מרובה כמו השקאה ע"י דליים או עשיית חריץ דמשמע כדברינו (אלא שברמב"ם גם על טירחא גדולה כתב "טורח יתר", עיי"ש בפ"ח בהלכה ד').

ואת הראיה מהמשנ"ב סק"ז שהבאנו לעיל יש קצת לדחות, משום ששם בשעה"צ ציין לנימוקי יוסף, ויעוין שם שכתב "ולא דחינן חוה"מ משום הרווחתו", ומשמע שכל מלאכה אסורה משום הרווחה גרידא.

שוב ראיתי שבספר שמירת המועד כהלכתו סימן י"א הביא בזה מחלוקת ראשונים, וכתב לדחות את הראיה משדה האילן לחה עיי"ש.

וידידי הרב פון תירץ על פי דברי ר' ירוחם שהביא הדרכ"מ ריש סימן תקל"ז שמלאכת דבר האבד שהותרה, אינו צריך לדקדק לעשות את המלאכה רק עד כדי שלא יפסיד, אלא גומר אותה מכל וכל אף בשדה האילן לחה, שלהשקות את האילנות עצמם זה דבר האבד, וכשמשקה את השדה (בין האילנות) הוא עוסק בדבר האבד, אלא ההבדל שכשמשקה רק את האילנות מתעסק רק בדבר האבד, וכשמשקה את בין האילנות מרויח גם את הרווחה של האילנות.

אלא שיש להקשות על תירוצו זה, דמלשון הדרכ"מ משמע שהכל בו שאומר שבמלאכת דבר האבד יש לצמצם בטירחא אם יכול, חולק על דברי ר' ירוחם דסובר שההיתר של דבר האבד הוא דחוויה ולא הותרה. וברמ"א בס"א הביא את דברי הכל בו. וכן משמע ברעק"א בריש הסימן שהביא את דברי ר' ירוחם, וציין למג"א בסק"ז בשם הרמב"ם שסובר שכל מלאכת דבר האבד שיכול לעשותה בשינוי בלא הפסד צריך לעשותה בשינוי. ונראה שכוונת רעק"א דנחלקו הכל בו ורבינו ירוחם האם ההיתר של מלאכת דבר האבד הוא היתר בגדר דחוויה או בגדר הותרה, דלענין היתר של "אוכל נפש" נראה פשוט דהגדר הוא הותרה, שהרי ה"ר כתב שאפילו מלאכת יו"ט במקום צורך אוכל נפש הוי הותרה (דהוי רק איסור לאו, וממה שהותר אפילו יכל מבעו"י, ולא מסתבר שהתורה הצריכה לדקדק), אבל בהיתר של דבר האבד נראה שסוברים הכל בו שהצריך לצמצם בטירחא, והרמב"ם שהצריך שינוי במה שאין הפסד, דהוי בגדר דחוויה, אבל רבינו ירוחם שהתיר לסיים את מלאכת דבר האבד עד שיכול להפסיק באמצע ולא תפסד הסחורה סובר דהוי הותרה. ולענין פסק ההלכה במחלוקת זו נפסקו דברי הכל בו בסעיף א' ברמ"א, אבל דברי הרמב"ם לא נפסקו, עיין שעה"צ שם (ואע"פ שלקמן בשעה"צ סי' תקמ"א סק"ט לא הכריע במחלוקת הרמב"ם ושאר הפוסקים, עיין נהר שלום). ואע"פ שלפי האמור לעיל גם הרמב"ם סובר דההיתר של דבר האבד הוי דחוויה, מכל מקום מחמיר טפי מהכל בו וסובר שגם באותו חלק של המלאכה שנצרכת שלא תאבד הסחורה צריך לשנות, משא"כ הכל בו סובר שהחלק שהותר אין צריך לשנות ועושה כדרכו, ורק אסור לרבות בטירחא (ורעק"א שציין על דברי ר' ירוחם את דברי הרמב"ם, וכוונתו להעיר בכל שכן שאפילו במלאכה עצמה צריך לשנות, כל שכן שלא יותר לו לעשות יותר ממה שצריך). ודעת רבינו ירוחם נראה שלא נפסקה להלכה, שהרי לא הוזכרה בפוסקים, ועוד שמשמע מדבריו של רבינו ירוחם שמקור חידושו הוא מו"י יוסי במשנה "גף כדרכו", ובתוס' משמע שמפרש שההיתר הוא משום שבלאו הכי כל המלאכות שעושה יהיה עדיין הפסד של דבר האבד, ואין חידוש מיוחד בדבריו, ודלא כרבינו ירוחם, ומסתמת הפוסקים משמע שלמדו כדעת תוס'. לכן צריך לתרץ שמה שהקילו "הרווחה בלא טירחא" בין האילנות במקום שמשקה כל אילן בפני עצמו, אע"פ שלא הקילו כן לענין השקאת סתם שדה האילן, הוא משום ששתי הסיבות של ב' התירוצים הנ"ל ביחד, גם בגלל שיש לו היתר להשקות את האילנות עצמם, וגם שזה רק טירחא מועטת, וצ"ע עוד.

ההיתרים בהפסד קצת

במשנ"ב סימן תקל"ז סק"נ כ' דמותר לקצור שדה חטים שלא לצורך המועד אם יפסדו החטים עד אחר המועד, ואע"פ שלא יפסדו כולם אלא רק מקצתם.

והפוסקים לא חילקו בין מעשה הדיוט למעשה אומן, והדבר תלוי אם יכול להגיע למקום חפצו ללא הרכב, שאם אינו יכול מותר לו לתקן. וכן פסק בס' חוט שני (חוה"מ פ"ח).

ולענין תיקון גלגל רורבי כתב השבט הלוי לאסור, אמנם בקובץ בית לוי (ח"א עמוד מ') כתב שאם החוק מחייב לצרף תמיד גלגל רורבי אפשר להקל, ולפ"ז ה"ה דשרי לתקן אופנים בחול המועד כל שלא כיון מלאכתו לחול המועד, ובפרט דהוי מלאכת הדיוט ושרי כל שהוא לצורך המועד.

ונראה דה"ה לתקן מעליית בנין רב קומות, אף שזה מלאכת אומן כיון דהוי לצורך המועד כדי לצאת מביתו וליכנס, וכיון שאין דרכו לעלות ברגליו כל הקומות הנ"ל וחשיב כצורך הגוף, ובפרט דחשיב צרכי רבים וכפסק השו"ע (סימן תקמ"ד סעיף א') צרכי רבים מותר לעשותם בחול המועד, כגון לתקן הדרכים ולהסיר מהם המכשלות וכו'. וכתב המשנ"ב ס"ק א' דאפילו כיוונו מלאכתו במועד וגם בפרהסיא, ואף שיש טורח גדול מותר, וע"כ שרי לתקן המעשים בחול המועד, וכן פסק (שש"כ פרק ס"ח סעיף ז').

יעקב סויסה - ירושלים

לסרק הסוס בחוה"מ [ודין פסיק רישיה במלאכת חוה"מ]

בגמרא ד"ב, רב שרא לסרוקי סוסיא ולמיבני אקרפיטא. יל"ע הטעם דשרי דהא אינו צורך האדם. וי"ל דהוי צורך האדם שיהי' לו סוס חזק שיוכל לרכוב עליו, ולזה שרי לבנות לו מקום מאכל.

אך יל"ע מ"ט שרי לסרק הסוס, דאיזה צורך רכיבה זה. וראיתי במ"ב סי' תקל"ו סק"ה שביאר דזה בכלל צרכי רכיבה, יעו"ש בשעה"צ דכן משמע מהרמב"ם יעו"ש. וצ"ל דהכונה דכמו דלטייל הוי צורך הנאת המועד, ה"נ חלק משמחת המועד הוא לרכוב על סוס יפה.

אכן ראיתי בחי' המאירי ז"ל שפי' בזה וז"ל, ואע"פ שכל מלאכה שלא במקום פסידא אסורה, אף בזו כל שאינו נסרק כראוי אינו חשוב כל כך לבני אדם, עכ"ל. וצ"ב דאם חוק' לו מצד מלאכת התלישה [כדביאר שם בפ"י דסרוקי סוסיא], א"כ מאי שייאטי' להסריקה אם חשובה או לא. ומשמע דהמאירי קאי אעצם הסריקה, וצ"ב איזה גדר מלאכה הוא ומהיכי תיתי יאסר, וצ"ב. וי"ל דלעולם המלאכה היא התלישה, אלא דמאחר ויש חשיבות בהסריקה, הוי צורך המועד, ולכן מתרת אף התלישה. ופשוט.

ובאמת אם נימא דפס"ר דלא נח"ל בדברנן שרי, א"כ יש ליתן טעם להיתר אם סברי דמלאכת חוה"מ דרבנן, א"כ הוי פס"ר בדברנן ושרי, אלא דכבר כתב הריב"ש והובא בב"י סוסי"ט ג' גבי סריקת השער דחשוב בגדר פס"ר דנח"ל, אך מ"מ אם נימא דפס"ר דנח"ל שרי בדברנן (עי' מאירי שבת כ"ט א') יהי' א"ש הכא, ודו"ק.

אך נראה בזה עוד טעמא רבא לפ"מ דמוכח בכמה דוכתי במס' זו דיסוד איסור גדר מלאכת חוה"מ הוא דוקא במלאכה שיש בה טורח [וביארת: בזה בזה"ב בממה דוכתי במס' זו], א"כ היכא דעצם הסריקה התירו לו לא איכפת לן אם יתלוש שער כיון שאין מוסיף הוא טירחא בשביל המלאכה.

ומה"ט נ"ל לדינא דמותר לשפוך מים להגינה אפי' דיורע, ולא הוי בזה הדין כמו בשבת, והטעם כיון דאינו עושה זה בשביל המלאכה. וכן יראה בהולך במקום שודאי יתלוש עשבים, וכן יראה לפ"ז דכל פס"ר במלאכת חוה"מ יהי' שרי מטעם זה, ועיין בזה. ויעו"י לקמן ד"ט ב' תוד"ה אתאי פירע פרע מנזיר שכתבו וז"ל, ויש שאומרים שאסור לבלל להיות סורק ראשו לאחר שבעה משום דאמרינן (נזיר דף מ"ב א') נזיר חופץ ומפספס אבל לא סורק, ואנן ילפינן מנזיר, ואין נראה כלל דהא בניזיר אסור ודאי שאפי' תלש שערו אסור, אבל לענין אבילות שהוא משום יפוי לא, ובשעת מעשה שאלתי ממורי ריב"א והתיר לי, עכ"ל התוס'. ונראה לי לדייק מד' תוס' דמיירי דוקא אחר שבעה, אבל תוך ז' אסור. והטעם נראה כיון דאז אסור בגילוח גם מדין מלאכה, ולענין זה הא תלישת שער ג"כ הוי מלאכה, וא"כ יהי' משמע מזה דפס"ר בדברנן אסור. וגם יהי' צ"ע דלכא"ו נראה דאיסור מלאכה דאבל ג"כ כגדר מלאכת חוה"מ דבעינן טורח, וא"כ יקשה מזה אמאי אסור לסרוק מטעם פס"ר דיתלט, אך כעת איני עומד בגדר זה דאיסור מלאכת האבד ולא בד' תוס' שם.

נדב פרוץ - הקריה החרדית בית שמש

סימן תקל"ז

להשקות השדה במועד

שו"ע סי' תקל"ז ס"ג: וכן הבריכות שאמת המים עוברת ביניהם מותר להשקות מהן. ובמ"ב (סק"י) הביא מחלוקת ראשונים, דדעת הראב"ד דוקא כשאמת המים נכנס בתוך הבריכות, אבל אם לא נכנס לתוכה אע"ג שנכנס לתוך השדה אסור, ודעת הריטב"א שכל שעוברת סמוך לשדה מותר בכל אופן, ולכא"ו צ"ב בדעת הראב"ד מדוע לאסור כשעוברת סמוך לשדה, הרי סוף סוף אין טרחא, ואין חשש שיביא ממקום רחוק משום שאמת המים עוברת בתוך השדה. כך הקשה החתרו"ת הרה"ג ר' נתנאל גלנסברג שליט"א.

ואפשר לבאר שדרכם להשקות היה דוקא מהבריכה שהוא מקום המקובץ במים ועשוי לכן, משא"כ אמת המים משמשת בתור צינור המקלח מים מהמא להתם, ואין דרך להשקות ממנה, לכן ס"ל לראב"ד שיעדיין יש חשש שתפסק הבריכה ויביא מים ממקום רחוק, משא"כ הריטב"א לא ס"ל חילוק זה.

וסיוע לסברא שכתבנו בדעת הראב"ד רואים מהמשך המ"ב (בס"ק כ"ב) ובשה"צ (ס"ק ט"ז), שמבאר החילוק בין חריץ שמתוך להעמיק אם נשאר משוה, משא"כ באמת המים צריך שישאר דוקא טפת, וביאר שאמת המים מהותה שיקלחו שם המים, לכן לא מספיק פחות מטפח, ומביא זאת בשם הראב"ד, ואתי שפיך דהראב"ד לשיטתו.

להשקות השדה במועד

בשו"ע סי' תקל"ז ס"ו מביא דין דאסור להשקות את כל השדה, וביאר במ"ב משום הרווחה, והוסיף השו"ע אם היתה לחה מותר להשקות כולה, וביאר

אלא לגבי יו"ט, אבל בחוה"מ ליכא איסור מחומר, כאשר הבאנו מהפוסקים הראשונים. וע' בשו"ת פאת שדך ח"ב (ס' קיג), ודו"ק.

צוריה סייג - צפת

האם מותר לתקן רכב בחול המועד

נשאלתי האם מותר לתקן רכב בחול המועד תיקון מעשה הדיוט וכן מעשה אומן, כדי לתקנו במוסך לצורך נסיעה בחול המועד או לצורך טיול.

תשובה: איתא בגמ' מועד קטן (דף י" ע"א) אמר רבי מאיר סוס שרוכב עליו וחמור שרוכב עליו מותר ליטול ציפורניים בחולו של מועד, ופירש"י דאי לא עביד ליה הכי הוה ליה צערא ולא מצי אזיל.

וכתבו התוס' (ד"ה למישקל) דה"ה שמותר לתקן ברזלים שהקרקע קשה ומתקלקל, ומשום שאין ברזלים בימי חממים שאין צורך רק למישקל טופריה שהיה הקרקע מטוננת (רכה) כמו ברוסיא היה אסור. ובד"ה סוס שרוכב כתבו דוקא לצורך המועד, משמע שאסור לרכוב בחינם. הריטב"א כתב דטעם ההיתר הוא משום דבר האבד, שכתב דלא היתירו ליטול צפרני בהמה לרכוב אלא שהוא רוצה לרכוב חוץ לעיר, כי ללכת בעיר אין בו דבר האבד. הרמב"ם (פרק ח' מהלכות יום טוב הלכה ט"ז) כתב סוס שירכב עליו מותר ליטול צפרני ולסרוקו כדי לפיתו, וכתב הגהות מיומוניות (אות נ') וכ"ש לתקן ברזלי הסוס שמותר שיותר דבר האבד הוא, ואין צריך להזכירה. כך פסק בתוס' רבי יצחק ברבי מרדכי, וכן לסרק לו ולפיתו מותר, עכ"ל הסמ"ג.

הרא"ש (פרק א' סימן י"ט) כתב כדברי תוס' דה"ה לתקן ברזלי רגליו, ומשום דבארץ הזאת אין הבהמות יכולות לילך בלא ברזלים מותר לתקנן במועד, וכן האוכף והרסן אם הוא צריך לרכוב לצורך המועד, ובלבד שלא יכין מלאכתו במועד.

וכתב הטור סימן תקל"ז מי שצריך לרכוב לצורך המועד ולא ניסה ללכת ברגליו, יכול ליטול צפרני הסוס ולתקן ברזליו והאוכף והרסן וכל צרכי הרכיבה, ובלבד שלא יכין מלאכתו במועד. וכתב הב"י דמשמע מדברי הרא"ש דדוקא לצורך המועד מותר לתקן צרכי הרכיבה, והוא שלא ניסה ללכת ברגליו, אבל אם ניסה ללכת ברגליו או אפילו אם לא ניסה ללכת ברגליו, אם הוא שלא לצורך המועד אסור לתקן צרכי הרכיבה, אבל לרכוב אע"פ שלא לצורך המועד שרי כיון שאינו עושה שום מלאכה, אבל התוס' כתבו שדוקא לצורך המועד משמע שאסור לרכוב בחינם.

ומיהו לצורך טיול נראה דאפילו לפי דבריהם לצורך המועד מיקרי לענין להתיר לרכוב, ואפשר דאף לתקן צרכי רכיבה נמי שרי, ומה שכתבו תוס' שאסור לרכב בחינם היינו שלא לצורך המועד כלל ואפילו לטייל, אבל לטייל מישרי שרי. וכן נוהגים העולם לרכוב על הסוס בחול המועד לטייל, וגם נוהגים לרכוב על הסוס לילך מעיר לעיר אפילו שלא לצורך המועד, והא דאי שלא כדברי התוס', אבל הם סומכים על מה שנראה מדברי הרא"ש דלרכוב אע"פ שאינו לצורך המועד מותר. ולפי מה שכתבתי בסימן הקודם בשם המרדכי דיש איסור לילך במועד מעיר לעיר, אם לא לצורך מוזנות שאין לו מה יאכל או לעשות פרקמטיא בדבר האבד. ולענין הלכה נקטינן להקל כדמשמע מדברי הרא"ש וכמנהג העולם, וכן פסק בשו"ע: מי שצריך לרכוב במועד וטייל או לצורך המועד ולא ניסה ללכת ברגליו, יכול ליטול צפרני הסוס, ולתקן ברגליו והאכף והרסן וכל צרכי הרכיבה, ובלבד שלא יכוון מלאכתו במועד. וכתב הרמ"א ומותר לרכוב במועד אפילו מעיר לעיר אפילו בחינם, וכן נהגו אלא שאסור לתקן כל צרכי הרכיבה אם אינו רוכב לצורך או לטייל. ומסתמת דברי השו"ע משמע דשרי בין מעשה הדיוט ובין מעשה אומן, כל שהוא לצורך המועד ואין מכוין מלאכתו במועד.

אמנם בפוסקי זמנינו מבואר דשרי רק מעשה הדיוט, כ"כ שמירת שבת כהלכתה פרק ס"ו, שו"ת באר משה (ח"ו ס"י נ"ו), שבט הלוי (ח"א סימן קס"ו), חו"ע הלכות חוה"מ סעיף ה'. אמנם ראיתי בספר נזר הכהן של הרב זמיר כהן (ח"א סימן ל"ד) שבירר אצל מגדלי סוסים דתיקון הברזלים לפרסות הוא מעשה אומן, שצריך מומחיות הן ביצורם הן בחיבורם לפרסות הסוס, שכן דרכם לשייף את ציפורני הסוס ולייצר פרסות ברזל מיוחדות לכל סוס לפי מידות פרסותיו, ומחברים את הפרסה במסמרים, ואחת לחודשיים לערך מסירים את הפרסה ומשייפים את הציפורנים שצמחו, ואשר גם שיוף נעשה ע"י מומחה לבל יפצע את רגלי הסוס ע"י שיוף יתר, ושוב מחברים את הפרסות, ומגדלי הסוסים עצמם מגדירים כל פעולות אשר כאומנות שהיא רק למומחים, עד שכיום מקפידים שרק בעלי הכשרה ותועדה מיוחדת יעשו זאת.

ואף שבדורות הקודמים היו מצויים סוסים לרוב והיו הרבה בעלי אומנות זו, מ"מ אין זה מגרע משם מעשה אומן, וכן פסק המשנ"ב סימן תקמ"א ס"ק ט"ו לענין הוצאת מחט, דאף דרוב בני אדם יכולים להוציא מלא מחט בבת אחת, מ"מ בכלל מעשה אומן הוא, כן הביא בשם הסמ"ק.

ולפ"ז צ"ע על האחרונים הנ"ל שלא היתירו אף מעשה אומן, דהרי מבואר שתיקון צרכי הרכיבה היא מעשה אומן והיתירו השו"ע.

ובטעם ההיתר שהתירו כל צרכי הרכיבה אף מעשה אומן, דהנה לדעת הריטב"א והגהות מיומוניות נראה דהתירו רק משום דבר האבד, ולכן תוס' כתבו שרק מעיר לעיר שרי, ולא בתוך העיר דאין זה דבר האבד כ"כ, מאידך בדעת הרא"ש והטור מבואר דשרי כל שהוא לצורך המועד ומשום דהוי הנאת גופו וחשיב כצורך אוכל נפש, וכן מבואר בריטב"א והביאו הביאור הלכה סימן תקמ"ו ד"ה כל לענין תכשיתי הנשים במועד, דעושה אשה כל תכשיתה כוחלת פוסקת ומעברת סרק על פניה וטופלת בסיד וכיו"ב, וטעם הדבר שזה צורך הגוף והוא כעין אוכל נפש, ולפיכך עושה כדרכה בלא שינוי ובטרחא רבה. לפ"ז נראה דשרי לתקן רכבו בחול המועד אף במעשה אומן אף לצורך טיול כל שיש צורך לנסוע בו, וכדי שלא יטלטל באוטובוסים ציבוריים וכדו', וכ"ש שאינו חייב לשכור רכב עבור נסיעה זו משום דהוי דבר האבד.

וכן פסק האור לציון ח"ג פרק כ"ד הלכה ה' דאם צריך את הרכב בחול המועד להגיע למקום שא"א לו להגיע בלעדי הרכב מותר לתקנו, ובביאורים כתב דמון

וכן התירו לזפת חבית קטנות, וכתב המשנב"ס ס' תקל"ח סק"ו דאע"פ דלא נפש פסידייהו.

ומאיך בסי' תקל"ו סק"י כתב המשנב"ס דתרגולת שברחה אחרי שישבה על הביצים פחות מג' ימים, שאז אם לא תחזור לישב עליהם הוי רק פסידא קצת הואיל ויכול למוכרם בזול (למי שאין דעתו יפה), שאסור להחזירה למ"ד מלאכת חוה"מ דאורייתא (אלא א"כ יש לו כמה ביצים שיש לסמוך להקל). וכן בסי' תקל"ז ס"ג אסר בשו"ע לצוד אישות ועכברים כדרכן, וביאר במשנב"ס משום שאינם מפסידים כולי האי. וכן בסי' תקמ"ב סק"ב לא התירו לבנות פירצה שבגדר כדרכו כשלא נפרצה לרה"ר, וכתב במשנב"ס משום דליכא כל כך פסידא, וכן שם סעיף ד' התירו מלאכת אומן רק לצורך הפסד גדול, וכן בסי' תקמ"א ס"ד לא התירו לתקן המנעלים אע"פ שהולכים ונקרעים יותר, משום שאין עיקר הדבר נפסד ויש רק מעט תוספת קלקול.

ויש שכתבו ליישב על פי דברי הראב"ד (ה"ד ברמב"ן בפסקים ד"ה דבר האבד) שטורח גדול התירו במקום הפסד גדול, וטורח קטן התירו במקום הפסד קטן.

עוד יש ליישב שלא התירו מלאכה עבור דבר האבד במקצת, ומה שהתירו לקצור שדה אע"פ שרק חלק מהחטים אבדו, הוא משום שחלק מהחטים יאבדו לגמרי והוי דבר האבד, ממילא הותר לקצור את כל החטים, כמו שכתב השעה"צ ס' תקל"ז סקמ"ט בשם הריטב"א שאם צריך לקצור חלק מהחטים לצורך המועד, ואינו מוצא מי שיקצור לו רק חלק, אלא מוצא רק מי שמסכים לקצור את כל השדה בשכר יותר גבוה מקצירה של החטים שצריך בלבד, שמוותר לו משום "שהכל צורך המועד", ונראה שכונתו של הריטב"א שההיתר של צורך המועד הוא הותרה ולא דחוויה, ולפי"ז אכן נימא אם ההיתר של צורך המועד הוא הותרה ולא דחוויה, כל שכן ההיתר של דבר האבד, שהרי ההיתר של צורך המועד לא הותר במלאכת אומן, וההיתר של דבר האבד מותר אף במעשה אומן.

אלא שקשה, שכתב הרמ"א בסי' תקל"ז בשם הכל בו שבמלאכה עבור דבר האבד ימנעו בטירחא כמו שיכול, משמע שההיתר הוא דחוויה, ועיי"ש ברעק"א שהביא מרבינו ירוחם שהתיר במלאכת דבר האבד לסיים את המלאכה, אע"פ שגם אם לא יסיים את המלאכה הדבר כבר לא יאבד. ומשמע ברעק"א שלא ק"ל כר' ירוחם מחמת דברי הכל בו, ומשמע שמחלוקתם היא האם ההיתר של דבר האבד הוא הותרה או דחוויה, אלא דעדיין יש מקום להשאר עם יישוב זה, דהנה עוד ציין שם רעק"א לדעת הרמב"ם שאם יכול לעשות מלאכת דבר האבד בשנינו מחויב לשנות, והואיל וההיתר הוא בגדר דחוויה, אלא שלא קיימא לן, כן, אע"פ שמהכל בו מוכח שההיתר הוא בגדר דחוויה. וצריך לומר שאף על פי שההיתר הוא בגדר דחוויה, צריך לחלק בתוך גדר דחוויה ולומר שאין חיוב עד כדי כך להמנע ממלאכה, אף בנידון דידן הואיל ובמעשה אחד קוצר גם חטים שיתקלקלו וגם חטים שלא יתקלקלו שרי, ולא דמי לדברי הכל בו שדיבר שיכול לעשות את אותו מעשה בפחות טירחא שמחויב להשתדל לעשותו בפחות טירחא. אלא שלפי"ז ההיתר של קצירת כל השדה חטים שרק מקצתם יאבדו, הוא רק כשקוצר את החטים שלא יאבדו במעשה אחד עם החטים שיאבדו, וזה לא הוזכר להדיא במשנב"ס.

עוד יש מקום לומר בדוחק שמדובר באופן שלקוצר רק את החטים שיאבדו עד אחר המועד, הוא יותר טירחא מלקצור את כל השדה.

ולענין מה שהוקשה מחביות קטנות, אפשר לומר שההיתר הוא רק במלאכת הדיוט או לאומן בשנינו, ולפי"ז אפשר ליישב גם את מה שהתירו לקצור כנ"ל. אלא שזה דוחק, שהיה לפוסקים לומר כן, כמו שאמרו לענין צידת אישות. וכן צריך לעיין האם הטירחא להחזיר תרגולת שאסרו בשביל הפסד קצת, הוא חמור ממלאכת הדיוט שלפי תירוץ זה התירו.

ויותר נראה לומר שקצירה היא מלאכת הדיוט, והפוסקים לא צריכים להזכיר זאת, ולכן שרי, אבל זיפות החביות בפשטות זה מעשה אומן, ואע"פ מותר על פי מה שכתבו במשנה בדף י"א: על החביות יין שנפסד, ששם אותו בחביות "וגף כדרכו", ורבינו ירוחם הנ"ל פירש שהמשנה באה לחדש במה שאמרה גף כדרכו, שאע"פ שהיין לא יפסד אם לא יגוף את החביות שרי כיון שהתחיל בהיתר, מחמת שזה דבר האבד יכול לסיים גם את המלאכות שאינם דבר האבד, אלא שלא קיימא לן כוותיה כנ"ל. ורש"י על הר"ף פירש שצריך לעשות לחביות מגופה בשביל שלא יטפטפו בדרך, ותוס' פירשו כדי שלא יכנסו שרצים, אלא שהעירו שבשביל שלא יכנסו שרצים היה מספיק כיסוד דק יותר. ונראה שאף שלא קיימא לן כחידושו של ר' ירוחם שכיון שהתחיל בהיתר יכול לסיים ולעשות גם דברים שאינם דבר האבד, מכל מקום אם יש הפסד אפילו קצת אחרי שכבר סיים את המלאכות שהם דבר האבד יכול לסיים, אע"פ שבעלמא לא התירו מלאכה לדבר האבד קצת.

יצחק אלחנן חורב - נוה יעקב

בדין ספק דבר האבד

א. כ' המג"א ריש ס' תקל"ז, ספק דבר האבד מותר (רש"ך ח"א ק"ג). וכ' הפמ"ג דהטעם הוא משום דחווה"מ איסורו מדרבנן, וספק דרבנן לקולא. וכ"כ המחצית השקל והלבושי שרד. והק' הפמ"ג בדריש ס' תק"ל כתב המג"א דמהרמ"א משמע דס"ל שמלאכת חוה"מ דאורייתא אלא שמסרו הכתוב לחכמים, והב"ח הכריע כרמב"ן שכל שאינה צורך המועד ואינה דבר האבד, אסור מדאורייתא, ובסימן תקל"ח משמע דס"ל להרב"י שמלאכת ח"ה הם דרבנן, ולא הכריע המג"א בין השיטות, והאיך הכא נקט בפשטות דהוי ספק דרבנן.

ב. ובאמת הרש"ך הוכיח דבריו מתשובת הרשב"א (ח"ג ס' רע"ג, ה"ד בב"י ס' תקמ"ה ס"ד) שכ' דטעם התוספתא שהתירה לכתוב חשבונותיו במועד הוא משום דחיישינן שמא לא יזכור ויאבד ממונו, דחזי' דהתיר הרשב"א ספק דבר האבד. ולכא' הרשב"א ס"ל כהרמב"ן דדבר שאינו אבד איסורו מה"ת (כמ"ש הנמוק"י מו"ק א' ע"א מדפי הרי"ף), וא"כ איך התייר בספק דבר האבד,

הא הוי ספק דאורייתא. וכן מצינו ברמב"ן גופא דס"ל דספק דבר האבד שרי, וכתב, ולענין צנעא לא מצאתי בכל דבר האבד ממש שיהא צריך צנעא, אלא בחושש להפסד במכנסים פירותיו מפני הגנבים, ובמביא כלים מבית האומן שאינו מאמינו, ואין הצנעא מעכבת עליו וכו'. ופי' המ"מ (בפ"ז מהי"ט ה"ג) דבריו דבודאי דבר האבד לא בעי צנעא, ובספק דבר האבד בעי לכתחילה לעשותו בצנעא (ועיין בריטב"א דפי' דברי הרמב"ן באופ"א, ולדבריו אפשר דמחשיב הני דמו"ק דף י"ב וי"ג לודאי אבד). אכן מדברי הרמב"ן אין להוכיח כ"כ, דאפשר דלא קאי אלא בהני דלית בהו מלאכה אלא טירחא, וס"ל דבכה"ג ליכא איסור דאורייתא ולכן ספיקם מותרים, ומ"מ בדברי הרשב"א והמג"א צ"ב.

ג. והנה החיי אדם (בנ"א כלל ק"ו סק"א) פקפק על היתרו של המג"א, דבב"י בסי' תקמ"ה הביא דברי הכלבו דמותר להגיה ולכתוב ספרים בחינם, שמא לאחר יו"ט לא יהיה לו פנאי על זה, וכ' הב"י דמיייר שמגיה לצורך רבים ושירי ליה מדין צרכי רבים. וסיים ע"ז הב"י, אלא דהתם [בצורכי רבים] לא התירו שלא לצורך המועד אלא בדבר שאינו מעשה אומן. וא"נ כדברי המג"א דספק דבר האבד שרי, א"כ י"ל דהכלבו איירי אפי' מעשה אומן, דהא דבר האבד שרי יהיה לו פנאי לזה אחר המועד התירו אפי' מעשה אומן, דהא דבר האבד שרי אפי' במעשה אומן, וע"כ דס"ל לב"י דליכא התם היתרא דדבר האבד כיון שאינו אלא ספק, ולכן כ' דע"כ איירי בצורכי רבים, ועדיין התקשה דאין להתיר אלא מעשה הדיוט. ועוד הוכיח הח"א מדברי הב"י בסי' תקל"ט שכ' דטעם הרא"ש שהתיר עבורי רווחא בשיירה הוא משום דהוי דאי דבר האבד, אבל ביום השוק המוזמן בתוך המועד אסור לעשות סחורה משום דהוי ספק דבר האבד, דאפשר שאף בשוק שאחר המועד ימצא להרויח כמו במועד. ובבאה"ל (ריש ס' תקל"ז) הוסיף נופך לראיה זו, דהא הרא"ש הוא מכת הסוברים דמלאכת חוה"מ דרבנן, ואפ"ה כ' הב"י בשיטתו דספק דבר האבד אסור. ומכא הני ראיות הכריע הח"א שלא יעשה מלאכה בחוה"מ לצורך ספק דבר האבד אלא ע"י נכרי.

ד. אכן באמת מצינו בכמה וכמה דוכתי להתיר מלאכה בספק דבר האבד, והביאם הבאה"ל הנ"ל: א) הרשב"א בתשובה הנ"ל שכ' דההיתר לכתוב חשבונותיו במועד הוא משום דחיישינן שמא לא יזכור ויאבד ממונו. ב) דתנן במו"ק דף י"ח ע"ב ואלו כותבין במועד, קדושי נשים וגיטין ושוברין דייתיקי מתנה וכו', וכ' התוס' שם נראה דכל הני הוו דבר האבד פנ' ימות הנותן או העדים או ב"ד או ילכו למדינת הים. וכע"ז פ' שם הריטב"א. ג) בריש ס' תקל"ט הביא הב"י מההגהות אשר"י דהקפה של גוי שחייב לישראל בלא משכון מתיר רש"י לקבלו במועד, ורשב"ם אומר דישר כח המחמיר, ותמה הב"י דמה שחייב גוי לישראל בלא משכון חשוב דבר האבד, ולמה יחמיר אדם על עצמו בדבר האבד. וכ', ונראה דכיון שאינו דאי אבד אם לא יתבענו עכשיו, סובר רשב"ם דשפיר דמי להחמיר, דלא הוי דבר האבד אלא דבר שיאבד בודאי אם לא יבשלה עכשיו. והרב המגיד כתב בפשיטות דלהפטר מן הגוי דברי הכל מותר לעשות דבר האבד הוא, וכן הלכה. עכ"ל. ודבספק כ' דאי אפי' הרשב"ם ללא אמר אלא דיישר כח המחמיר, ומדינא שרי. ד) במג"א ס' תקמ"ד סק"ב הביא מהבדק הבית דבזמן הזה הוי בניין ביה"כ דבר האבד, דחיישינן שימנעו העכו"ם מלבנותו. (ובאמת הח"א הביא דבריו, וכ' ד"ל דרצונו לומר דודאי יבטלו).

ה. ועל כן כ' הבאה"ל ד"ל דתלוי הדבר אי הוי מצוי שיאבד הדבר או לא, בדכל הני דמצינו שהתירו בספק דבר האבד י"ל דהוי ספק המצוי שיגיע לו הפסד, ולכן הוי כדבר האבד, ואפי' למאן דס"ל דמלאכות חוה"מ מן התורה. ובהא דהביא הח"א מהב"י בהגהת ספרים, י"ל דס"ל שאינו מצוי שלא יהיה לו פנאי לאחר המועד ולכן אסור, וכן בהא דס' תקל"ט י"ל דאינו מצוי כ"כ ההפסד, דאפשר דבשבעה הבא ימכור ג"כ ביוקר ולכן אסור, ואפי' למאן דס"ל דמלאכת חוה"מ דרבנן.

ו. איברא דגם דברי הבאה"ל טעמא בעי, דנהי דכ' דלא הותר מלאכה בספק דבר האבד אלא היכא דהוי דבר המצוי שיבוא לידי הפסד, מ"מ מידי ספיקא לא נפקי, ואי נימא דדבר שאינו אבד אסור מן התורה איך התירו בהאי ספיקא לעשות מלאכה בחולו של מועד. ונראה לומר דמה שהתירו עשיית מלאכה במקום ספק דבר האבד, א"י כלל מדיני ספיקות ככל ספיקות דעלמא, אלא שאני הכא דספק דבר האבד (ולדעת המ"ב עכ"פ במקום המצוי שיבוא לידי הפסד) כודאי אבד דמי. וטעם הדבר נראה, דהיתר דבר האבד אינו שהתירו לעשות מלאכה במקום דאיכא פסידא, דאז נימא דבמקום דאין ודאי שיהיה פסידא הוי ספק אם התירו מלאכה, אלא הוי היתר לעשות מלאכה הנעשית להצלה מפסידא, והיינו דכל מלאכה הנעשית לצורך הצלה מן ההפסד הרי"ז מלאכת דבר האבד שהותרה במועד. וכיון שכן אף במקום ספק פסידא שרי לעשות מלאכה, דהמלאכה הנעשית, נעשית להצלה מן ההפסד, ומלאכת דבר האבד קרי' לה. ועיין בחוה"מ ס"ס ק"ל דמש"כ שם ומה שדימה דבר זה למצוות השבת אבידה, והן הן הדברים. ומה שכ' המ"ב דלא הותר לעשות מלאכה אלא במקום שאותו החשש שהוא חושש הוא מצוי שיבוא, י"ל דבכה"ג שאין מצוי שיבוא לידי הפסד אין המלאכה מוגדרת כעסק בהצלה מן ההפסד, שכן אין ראוי לחוש לאותו הפסד. ולכן שפיר אסורה אותה מלאכה, ואפי' למאן דס"ל דמלאכת חוה"מ דרבנן, דלא חשיב ספק כיון שאין אנו דנים על אותו חשש הפסד אם יבוא או לא, אלא האם אותה מלאכה מוגדרת כמלאכת דבר האבד או לא.

ז. ולמשנ"ת איכא נפק"מ לדינא דלא הותרה מלאכה בספק דבר האבד אלא בספק דלהבא (וכגון שאינו יודע אם ירדו גשמים מחר, וא"כ אינו צריך להשקות שדהו עכשיו), דבכה"ג מלאכתו נעשית בכל אופן להצלת ממונו. אבל בספק דלשעבר (וכגון שאינו יודע אם ירדו גשמים אתמול, ואין שדהו צריכה השקיה היום), אין מלאכתו מלאכת הצלה בכל אופן, אלא רק אם באמת הוא דבר האבד, ובהא דהר"י לדיני ספיקות, ותלוי אי מלאכת חוה"מ אסורה מן התורה

או מדרבנן. ולפי הכרעת המ"ב בבאה"ל ס' תק"ל להחמיר כדעת הרמב"ן והרשב"א, יש להחמיר בזה כיון דאינו דאי דבר האבד.

ח. והנה אחר דאיתנן להכי נראה דיש לחלק בענין אחר בין כל הני מקומות שמצונו היתר בספק דבר האבד, להני שהביא הח"א שאסורים אף דהוו ספק דבר האבד, דלעולם י"ל דאף דודאי חשש הפסד שאינו מצוי כלל לא מקרי ספק דבר האבד, מ"מ כל הני חששות שדיברו בהם הפוסקים מיקרו חשש לדבר הפסד המצוי [דבאמת קצת קושי יש להגדיר מה שחילק המ"ב מה נקרא מצוי ומה אינו מצוי, דשמא ימות הנותן או העדים או ב"ד או ילכו למדינת הים חשיב הפסד המצוי, ושמא לא יהיה לו פנאי אחר המועד חשיב הפסד שאינו מצוי]. ושאני הני ב' דינים שהביא הח"א שאינם הפסד כלל אלא עבורי רווחא, דהנה מה שהביא הח"א מהב"י גבי מי שחושש שלא ימכור סחורתו כ"כ ביוקר ביום השוק שאחר המועד, דאסור למכור במועד, באמת התם לא יהיה לו שום הפסד ואינו רוצה אלא להרויח [דאם חושש שיפסיד מן הקרן כבר כתבו הפוסקים (והו"ד בבאה"ל שם ס"ד)] דמותר למכור במועד אף דאינו אלא ספק], והרווחא אסירה במועד. ונהי שהביאו הראשונים מהירושלמי דעבורי רווחא ג"כ מקרי פסידא [וזהו דווקא ברווח שאינו מצוי בכל השנה, וי"א דווקא ברווח גדול מאוד שאינו מצוי כל השנה (עיין במ"ב לק' ס' תקל"ט ס"ק י"ח ובבאה"ל שם ס"ט)], והיינו טעמא, דמניעת רווח גדול ג"כ מקרי הפסד והוי כדבר האבד]. מ"מ בזה י"ל דלא התירו אלא היכא שבודאי ימנע ממנו אותו הרווח, אבל בספק שימנע ממנו רווח לא מקרי דבר האבד כלל. ובאמת כבר כ' הבאה"ל (הכא בתוך חצאי לבנה) שיש לחלק בזה. ולפמשנ"ת ודאי א"ש, דחלוק דבר זה מכל ספק דבר האבד, דווקא כשכא להציל עצמו מהפסד וודאי של רווח, חשיב עיסוקו כעיסוקו בהצלת ממונו, אבל בספק מניעת רווח ודאי אין להגדיר עיסוקו כעסק הצלת ממונו. וליתר ביאור נשתמש במשלו של החוה"א, דלו ציויר דמשום דעבורי רווחא מקרי פסידא היה חיוב השבת אבידה להודיע לאדם שיכול להרויח רווח נאה שאינו מצוי בממונו, ודאי לא היה אותו חיוב להודיע לו במקום שספק אם יכול להרויח אותו הרווח, דר"ק. ומה שהביא הח"א מהב"י בסי' תקמ"ה, י"ל דהתם אפי' ספק דבר האבד אינו ד"ל דס"ל לב"י התם דאינו בכלל עבורי רווחא שהתיר הירושלמי, אלא הוי הרווחא בעלמא דאסירה, דכיון שהספר שבזיו במועד ישאר אף אחר המועד, ואינו רוצה אלא להגיהו ולתקנו, זהו הרווחא בעלמא, ולכן אינו מותר אלא לצורך רבים, דלהם התירו אפי' דבר שאינו לצורך המועד במעשה הדיוט [ומה שהתיר השו"ע שם בס"ב הגהת ספרים משום דבר האבד, אינו עניין להכא, ועיין שם בט"ז ובמג"א ובמ"ב סק"ט].

ט. העולה לדינא: במקום ספק דבר האבד אם מצוי הדבר שיבוא לידי הפסד מותר לעשות מלאכה להצילו מן ההפסד [ומה נקרא מצוי עיין בבאה"ל, ולפמשנ"ת אפשר שיש להקל בזה יותר]. ובמקום שהספק הוא בלשעבר נראה דאסור לעשות מלאכה, אא"כ נימא דאיסור מלאכות בחוה"מ הוא דרבנן (ואפשר דכך נקט השו"ע, והמ"ב החמיר בזה, עיין בבאה"ל ס' תק"ל).

נתנאל שובע - רמת בית שמש

בית השלחין שהתחיל להשקותה קודם המועד

שו"ע סימן תקל"ז סעי' א': לפיכך בית השלחין שהתחיל להשקותה קודם המועד מותר להשקותה, שכיון שהתחיל להשקותה קודם לכן אם לא ישקנה עכשיו תפסד, וכדפי' השעה"צ דזו שיטת רש"י דתלי בפסידא, משא"כ להרמב"ם תליא בטירחא. ובביה"ל השוה לזה שדה מטוננת דמותר להשקותה במועד אפי' אם לא השקה קודם המועד, וכ' דלהרמב"ם מותר דוקא בעודה לחה, ולרש"י דוקא כשהתייבשה.

ולהמעין נראה כוונת המ"ב להשוות לגמרי השקאה קודם המועד לשדה מטוננת, שתחליף להשקאה קודם המועד יש את מה השדה לחה, לדעת רש"י דוקא יבשה בשניהם כלומר שהשדה כבר קיבלה מים או ע"י השקאה או ע"י שהיתה לחה ולכן כבר באה לידי הפסד, וההיתר דוקא כשעכשיו צריכה למים שכבר יבשה, שאם עדיין היא לחה או ע"י ההשקאה או ע"י מה שהיתה לחה אין צריכה עכשיו למים.

ולדעת הרמב"ם גם בזה וגם בזה אין ההיתר משום הפסד אלא משום טרחה, ודוקא כשעדיין היא לחה מותר להמשיך להשקותה במועד (כשהיא בית השלחין כמובן), שע"י שהיא לחה קל להשקותה, ולכן מותר בין שהיא עדיין לחה ע"י שהשדה מטוננת, ובין שהיא לחה כי הוא השקה לפני המועד שעדיין לא יבשה בשדה.

והנה כ' השו"ע בסימן תקל"ז סעיף ז' בשדה אילן, ואם היתה שדה לחה מותר להשקות את כולה, ופירש במ"ב ס"ק כ"ח כדעת הרמב"ם דתו ליכא טורח יותר, ולפי הנ"ל כמש"כ בשעה"צ נכון שגם לפי רש"י מותר להשקות את כולה, אבל זה להיפך מהרמב"ם דדוקא כשיבשה מותר, ולא מפורש ברש"י מהו ההפסד שנגרם ע"י שהשדה לחה, רק נקט רש"י דבשדה אילן האילנות עצמם כבית השלחין, ולכן מותר למשוך מים מאילן לאילן, אבל כל השדה כולה היא בית הבעל, ואע"פ ע"י שהיתה לחה קודם המועד תפסד אם לא ישקנה במועד. ואולי כי זרוע שם בין האילנות זרעים שאי"צ מים תדיר, ואם הורגלו למים קודם המועד שהיתה השדה לחה יפסדו אם לא ישקה במועד, אף שלא הוזכר זרעים ברש"י אפשר דמיייר בשדה, ורק יש בה אילנות כדברי הטור. ואולי עצם השדה יהיה בה קלקול כשישנו מצב שהיתה רגילה בו, ויש לדעת הדבר.

וכן הבנתי בבית יוסף בשדה האילן שכתב וז"ל: "פירשו התוספות בראש הפרק דטעמא משום דאילן כבית השלחין דמי וצריכין למים טפי, והרמב"ם כתב דטעמא משום דאין בזה טורח יתר", הרי העמיד שנחלקו בטעם ההיתר, ולמה, הרי פשוט שאין מתירין השקאת אילנות רק משום פסידא שהם כבית השלחין, וגם לכונ"ע אסור להשקות בטורח יתר, דהא אסור לדלות בשביל להשקות ואפי' במקום פסידא, אלא העמיד הבית יוסף דיש ב' מהלכים בסוגיא מה המודד שהתיר השקאת האילנות ולא כל השדה, לתוס' תליא בפסידא שסגי השקאת האילנות לבד, ולהרמב"ם תליא בטורח שמשכת מים מאילן

אלא לצורך דבר תנאי, אך מסובב בו מלאכה, למרות שאין מתכוין יש לאסור בפס"ה, ויש לדון בזה ולהביא ראיות לכאן ולכאן, ולמשה וצ"ע.

ישראל קונופניצקי - ערך

סיכום טובי, שרע, משנב, ביה"ל ושעה"צ בקצרה סי תקל"ז

סעי' א

דין דבר האבד והשקייט שדה

דבר האבד - מותר לעשותו בחוה"מ ללא שינוי [מיהו בכל מה שאפשר להקל בטרחה יעשה]. וע"כ בית השלחין (שדה שאם לא ישקנה תפסד) שהתחיל להשקותה קודם המועד, מותר להשקותה (דכיון שהתחיל קודם, אם לא ישקנה תפסד), אבל אם לא התחיל, לא תפסד ע"י איחור של כמה ימים ואסור. [ואפי' לא התחיל מחמת אונס, בכ"ג אסור, ודלא כנמוק"י בשם הראב"ד]. אבל שדה הבעל (שדי לה בגשם ומשרה רק להשיבחה יותר) אסור.

וספק דבר האבד: למג"א שרי, ולח"א יעשה ע"י א"י ולא ע"י עצמו. והביה"ל צידד דכוונת המג"א בחשש המצוי ואז נראה שיש להקל אף ע"י עצמו, אכן יעשה בצנעה אם אפשר. ספק צורך המועד: כ' הפמ"ג שלמג"א הנ"ל ג"כ שרי כשקורב בעיניו דהוי לצורך המועד.

שדה מוטונת - לפרש"י שהיתה לחה ואח"כ נתייבשה במועד משמע בבדייתא דשרי, אך הרמב"ם אסר והתיר רק אם עדין לחה קצת (דלול"ז איכא טירחא רבה להשקות). והמחבר העתיק ד"ז בס"ד גבי שדה אילן, וה"ה הכא בשדה זרעים.

סעי' ב

דבר האבד במקום טורח גדול

ואפי' בבית השלחין - לא התירו אלא היכא שאין טירחא יתירה, וכגון מהמעין: בין יש ובין חדש שהתחיל לנבוע מחדש [ול"ח שמא יפלו כתליו ויבוא לתקן במועד, או שמא יביא ממקום אחר ויטרח טרחה יתירה]. והיינו דוקא בהמשכה ברגליו וכדו', אבל בדל/בכלי, לכ"ע אסור (משום טרחה מרובה).

אבל מברכה"מ/ג מקובצים במקום א' - לא ישקה, דהוי טורח גדול שצריך לדלות בכלי. ואפי' אינו דולה אלא שמלא על כל דגותיו וממשיך ממנו ברגל, נמי אסור (דסופו לדלות כשיחסרו). ואפי' ערוגה א' חציה גבוה וחציה נמוכה אין דולין מהתחתונה להשקות העליונה, וכ"ש בב' ערוגות שא' גבוה מחברתה. ואם היה ערוגה של ירק וכוונתו לאכלן המועד: שרי (ע"ל ס"ד).

סעי' ג

להשקות מנהרות ומסוגי ברכות דשרי

נהרות המושכין מהאגמים - שרי להשקות מהן בית השלחין במועד. ודוקא שאינו פוסק בשום פעם אלא מושך תמיד מהאגמים, וכן האגמים אינם פוסקים לעולם. אבל בשדרם לפסוק לפעמים: אף שעשוי מלאים ולא יצטרך לדלות בדלי בכל חוה"מ, אסור (דל"פ, שמא ידמה לו שיש מספיק לחוה"מ ובאמת אינו כן ויבוא לדלות בכלי).

וכן ברכות שאמת המים עוברת בניהם - מותר להשקות מהן ע"י המשכה (ול"ח שמא יפסוק ויקח ממקום אחר, דאם יפסוק יוכל ליקח מאמת המים).

ואם אמת המים אינה נכנסת ממש אלא עוברת בסמוך: ל"י בשם הראב"ד אסור (דיש לחוש שמא יטרח ויבא), ולריטב"א כל שעובר סמוך קרי 'בניהם' ושרי [ולענין חריצין ע"י ב"י וט"ז].

וכן ברכה שנטפה מבית השלחין (דהיינו שהיה מעיין נובע ומצדו שדה בית השלחין, וממנה מים נוטפין טיפין טיפין לברכה נמוכה שבצידה בית השלחין נמוך) - כל שעדיין נוטפת והמעין שמשקה בית השלחין העליונה לא פסק, שרי [דכל שמטפטף מלמעלה אמרי' שודאי ימשיך לטפטף מלמטה, ואף שפסק מלמטה מ"מ אח"כ ימשיך לטפטף].

סעי' ד

טרחה מרובה לצורך המועד

ירקות שרוצה לאכלן/ראויות לאכילה במועד ועומדין לימכר - שרי לדלות מים להשקותן כדי שיגדלו ויהיו ראויים למועד. אבל אם אינו רוצה לאכלן במועד ועושה כדי להשיבחו: אסור אפי' בהשבחה [ושאני מבית השלחין דשרי כשיש חשש פסידא, דהכא א"צ אלא לשבח בעלמא ואסור].

טרחה מרובה במכשירי אוכ"נ לצורך המועד - הפמ"ג כ' לאסור, ואולם ברמב"ן מבי' בהדיא דהוי כאוכ"נ, ושוה לדין אוכ"נ ביו"ט כשא"א לעשותו מעיו"ט.

סעי' ה

לעשות/לתקן חריצי גפנים

לעשות חריצים בעיקרי הגפנים כדי שיתמלאו מים - אסור (ואפי' דאיכא פסידא, דהוי טרחה יתירה).

ואם היו עשויות ונתקלקלו - מותר לתקן (דליכא טרחה יתירה), אבל אסור להעמיק/להרחיב, וה"מ שעדיין ניכר החריץ מעט, ואפי' פחות מטפח, אבל אם אינו ניכר הוי כחדש ואסור.

סעי' ו

תיקון אמת המים

אמת המים שנתקלקלה (החריצים שהולכים סביבות השדה משקין אותה) - מותר לתקנה. וה"מ שנשאר טפח, אך בפחות אסור [ול"ד לס"ה דשרי בחריצין אפי' נשאר פחות מטפח, דהכא באמת המים בע"י שיקלחו שם המים].

וע"כ בנ"ל - היתה עמוקה/רחבה טפח - חופר בה עד ו' טפחים עומק/רוחב (דזהו שיעור אמת המים). והיינו: לש"ע אפי' אם מלכתחילה היתה רק טפח ולא שנתקלקלה שרי, וכ"ש שנתקלקלה, ולמ"ב כדמשמע בגמ' ופוס' שרי רק שנתקלקלה. היתה ב' טפחים - מעמיקה עד ז' (דהוי ג"כ הוספה של ה' טפחים)

ובשדה לחה באה המחלוקת לדינא בין רש"י להרמב"ם שהזכיר המ"ב, דלרש"י דוקא כשיבשה התירו דמשום הפסד אמרינן, ולהרמב"ם דוקא בעודה לחה לא יבוא לידי טורח יתר.

היתר זה הוזכר אצל שדה האילן, אפשר שהגדרת האילנות מצד עצמם שקולטים בקל את המים כזרעים ששתו לפני המועד, שהאילנות לכאן שתו לפני המועד, ואפי"כ אסור להשקות כל השדה רק למשוך מים מאילן לאילן. אבל לא הוזכר ההיתר באילן דוקא בששתו לפני המועד, אולי משום שתמיד מותר להשקות האילנות עצמם, והטעם או כי בקל הם קולטים את המים כזרעים ששתו, או כי רמת ההפסד לאילנות ראוי להתיר טורח השקאה זו של למשוך מאילן לאילן. אבל להשקות כל השדה אסור כי סגי להם למשוך מאילן לאילן, לכן אף דאילנות הגדרתם כזרעים ששתו לפני המועד אסור להשקות כל השדה, ויש בזה חידוש דהא בזרעים כן התירו להשקות כל השדה, ובאילן לא התירו אף שהשדות שוין, אולי משום יש דין למעט בטורח כמש"כ הרמ"א. אמנם מצאנו ב' התירים כן להשקות כל השדה, א' כהירושלמי בנטועים רצופין ואף דהשדה יבשה, ושאלנו שלדעת הרמב"ם לא יועיל שום הפסד להתיר טורח השקאה שדה שלימה, יש ליישב דשאני אילן או דהפסד שלו מרובה, וברצופין השקאה כל השדה צורך כי אין להם מקום לינק מספיק לכל אחד וצריכים יותר סיוע לכל השדה, או נוסח אחר שיהיה בהפסד האילנות. ועוד אפשר דאילנות כזרעים ששתו לפני המועד, ואף אם אסור להשקות כל השדה המפוזרין ברצופין לא ראו לאסור להגביל הטרחה, כיון שהאילנות ממלאים יותר את כל השדה מותר השקאה כל השדה, דגם זרעים עצמם אין ההיתר בגלל שהשדה לחה אלא כי הם שתו לפני המועד, ה"נ ראוי להתיר באילנות אף בשדה יבשה.

עוד היתר יש בשדה לחה שעשוי השדה מצד עצמה מקבלת בקל את המים כי היא לחה, ובעצם השקאה השדה אין טורח יתר, בזה לא ראוי לאסור להשקות כל השדה, דדוקא כלפי מה שהאילנות התירו מצד האילנות עצמם ששותין בקל את המים (או משום פסידא), בזה ראוי להגביל למשוך המים רק מאילן לאילן, ולא כמו שדה בית השלחין שמוותר להשקות כל השדה בזרעים ששתו לפני המועד, דהתם חייבים להשקות כל השדה לכל הזרעים, ובאילן סגי להשקות אצל האילנות וכבר ליכא פסידא, אבל בהיתר של שדה לחה שמה שאין טורח יתר זה לא מצד הזרעים אלא מחמת האדמה שאינה יבשה, ואף זרעים שלא שתו לפני המועד ראוי להתיר, ה"נ כאן יש להתיר להשקות כל השדה ואין בזה טורח יתר, וכמובן כי יש הרווחה לאילנות בהשקאה כל השדה התירו להשקות האילנות בצורה זו. (וי"ל ע"פ תחילה משך מים מאילן לאילן האם מותר לו עכשיו בשדה לחה להוסיף להשקות את כולה להרווחת האילנות, או דלא התירו רק לבחור השקאה כולה לתחילת ההשקאה).

ואין זה נכון לומר בדעת הרמב"ם דלא אכפת ליה כלל מפסידא כשיש טורח, דאף את אותה טירחא בדיוק דהיינו השקאה כל השדה בזרעים התירו ובאילנות אסור, אלא כל מקום לפי ענינו, שגם באילן אם לא היה אפשר למשוך מאילן לאילן היו מתירין השקאה כל השדה כזרעים ששתו, וכן באמת בנטועים רצופין מותר להשקות כולה אף שאינה לחה, ורק משום דסגי לאילנות במים שמושך מאילן לאילן שכבר ליכא פסידא כמש"כ הרמ"ב, לכן אסור להשקות כולה.

אהרן פרוש - מודיעין עילית

ספק אם יהיה לו הפסד

עיי' ברעק"א ובחכמת שלמה בהגהותיו לשו"ע, שלקמן בסיון תקל"ז כתב המגן אברהם בסוף אם הוא ספק אם יהיה לו הפסד נחשב לדבר האבד, ואם כן הוא הדין בעניניו שאף שאינו ודאי שניצל ע"י חזרה מן הפסד היה לנו להתיר בספק. ועיין שו"ת חקר הלכה אות ח' דין חוה"מ סק"א שמי"ש שדוקא כאן אסור בספק משום דאף אם התרנגולת לא תשב יהיה ניכר שטרחתו היתה שלא לצורך, מה שאין כן לקמן בסיון תקל"ז שמדובר לענין השקאה, ושם לאחר שהשקה לעולם לא יהיה נודע אם נפסד אם לא היה משקה, לכן בזה התירו. אך קשה על חילוק זה מהרמב"ם שבה"ל ד"ה דבר האבד שמוותר לכתוב שטרות מספק שמא ימותו העדים, אף ששם לבסוף יכול להיות שיתברר שלא מתו ולא היה צריך מלאכה, וכן קשה על חילוק זה ממה שכתב המהרש"ך שזה מקור המגן אברהם בס' תקל"ז להקל בדבר האבד, ואף שגם שם יכול להתברר לבסוף שלא יברח ונמצא שטרח שלא לצורך.

אלימלך לפה - ערך

לפתוח מים לשדה אם רוצה לצוד הדגים

כתב המחבר סי' תקל"ז ס"ח שמוותר לפתוח מים לשדה אם רוצה לצוד הדגים לצורך המועד, ובלבד שיפתח שני פתחים למעלה ולמטה שיהי' ניכר שמכוין לדגים, ע"כ. ונ"ל בפשטות דלא סגי דפתח שהי' קיים למטה כבר שבוה לא ניכר, ועדיין אצ"ל שרוצה להשקות השדה אלא שהתעצל מלסתום החור, שהרי גם בזה יש תועלת לשדה מהמים, כמו שמוכח בסוף הסעיף במשנ"ב שכתב דראה דבר שלא מתכוין (בהשקייט השדה) מוכח שמועיל, ולפ"ז רק לפתוח פתח חדש נוסף על הפתח הקיים, וצ"ע לדינא.

דבר שאינו מתכוין

סי' תקל"ז ס"ח, כתב המשנ"ב בסוף הסעיף שכשמכוין לדגים אע"פ שמשקה השדה שרי, דהוה גדר שאינו מתכוין, ויש להסתפק דכוונתו האם זה כמו בכל הלכות שבת ויו"ט בדבר שאינו מתכוין שרי, וגם פה זה ההיתר שיש כאן מלאכה גמורה דהשק' למרות שמכוין לדגים (ובדגים בעצמם שהם לצורך המועד מותר אפי' בצידה גמורה), שהרי יכול לצוד דגים בצורה אחרת שאין בה השקייט השדה (כגון רשתות וכו'), וא"כ נוכיח שגדר דבר שאין מתכוין בחוה"מ הוא אפי' היכא דהוה פס"ה.

אבל אפשר לפרש שאינו כמו בכל מקום, אלא כיון שבאמת מכין לדגים שהם היתר לצורך המועד, מותר מדינא לבחור בכל דרך שרוצה למרות שעושה בזה עוד מלאכות, כיון שאינו מתכוין למלאכות האלו, וזה כוונתו במש"כ כיון שאין מתכוין. וא"כ היכא שאין כוונתו לצורך דבר שהותר בו מלאכה כלל

לאילן לאו טורח יתר הוא, והשקאה כל השדה דינו כשדה, אפילו בית השלחין שאסור להשקות כולה משום טורח יתר אם לא שהיא לחה, כדסיים הבי"ש שם מהרמב"ם.

אמנם מה שכ' במשנה ברורה ס"ק כ"ז טעון ביאור, שפירש למה מושכין רק מאילן לאילן, דאף אם לא ישקה כולה ליכא פסידא לאילנות, משמע שאם כן היה פסידא לאילנות היה מותר להשקות כל השדה, בשלמא לפירש"י תליא בפסידא, ובודאי מותר להשקות כל הנצרך בשביל פסידא כבית השלחין, ורק משום דסגי לאילנות בלמשוך מאילן לאילן לכן כל השדה חשובה שדה הבעל, אבל להרמב"ם דתליא בטורח ולא טורח מה אכפת לן בפסידא, גם אם יפסדו האילנות אסור להשקות כל השדה, כמו בית השלחין שיבשה שאפילו אם תפסד לא הותר להשקותה (ואין נראה דכוונת המשנה ברורה רק להעמיד שהשקה מאילן לאילן מספקת לכן מותר, לאפקוי שאם לא היה סגי לא היינו מתירין לו כלום כיון שאין תועלת שלימה בכך).

וכן בהמשך הסעיף קטן לא שרינן טרחה רבה בשביל הרווחה, משמע ג"כ דרק בשביל הרווחה לא שרינן, אבל להפסד גמור שרינן אפילו טרחה רבה, ולכאן זהו דלא כהרמב"ם, ובס"ק שאחר זה פירש כהרמב"ם כנ"ל.

[מאידך יש לתמוה להיפך, דמשמע שדוקא טרחה רבה לא שרינן בשביל הרווחה, אבל טרחה זוטא כן ראוי להתיר הרווחה, ולא מצאנו שיתירו בשביל הרווחה שום טרחה, וי"ל דשאני הכא שהוא ענין אחד של השקאה להשקות כל השדה, והיא בעצם השקאה האילנות שמוותר להשקותן, בזה אין צריך לצמצם להשקות מדויק לפי הצורך שלא יפסדו, אלא אם בקל אפשר להשקותן הרווחה גם ראוי להתיר.

והו"ו ס"ק כ"ח במטוננת שכ' המ"ב כיון שהיתה לחה במים מקודם אין בה טורח יותר ע"י ההשקאה, ועי' בשעה"צ דלהנמוק"י והטור אסור, ויל"ע במאי קא מיירי, אם אין שום תוספת טורח בהשקאה כל השדה כשהיא לחה מלמשוך המים מאילן לאילן יש להבין למה אסור הנמוקי יוסף, מה לי שמשקה השדה כך או כך. ואפשר דכיון שאין היתר להשקות כל השדה רק האילנות, ולא משום טורח אלא כפירש"י משום פסידא ולא פסידא, דכל השדה חשובה שדה הבעל, ורק לאילנות עצמם מותר אף דיהיה תועלת לאילנות להרווחה, כבר אין השדה כולה בכלל היתר של בית השלחין, ויש עליו חובה להשקות דוקא בצורה כזו שרק האילנות ישתו, אף שאין תוספת טרחה בהשקאה כל השדה, והוא חידוש, ובפרט שהכל הוא השקאה האילנות, ולא שדה נוספת הסמוכה לאילנות להשקותה על הדרך.

ונראה דודאי יש שינוי אפי' בשדה לחה, דעדיין להשקות כל השדה זה תוספת טרחה, אבל לא טרחה רבה אלא מעט, בזה התירו לו להרחיב ההשקאה אף בכל השדה להרווחת האילנות, ולשון הרמב"ם לפנינו "אין בהן טורח יתר" ולא כתב טורח יותר, דהיינו שאי"ז טרחה יתירה, דדוקא טרחה רבה לא שרינן בשביל הרווחה].

והיה נראה דס"ק כ"ז באמת קאי כשיטת רש"י ולא כשיטת הרמב"ם, וזה קשה. ובשעה"צ אות כ"ג הביא גם מ"מ בדעת הרמב"ם, וכדאייתא בדבריו להדיא גם בדעת הרמב"ם שהביא דברי הר"ף גיאת שפירש המשכת מים מאילן לאילן מספיק להם, וכתב על זה וכן נראה מדברי רבינו, ולהנ"ל זה שייך רק לדעת רש"י, והיה נראה לי בדברי הבי"ש שהביא ג"כ דברי המגיד משנה שלא בא הבי"ש להסכים עמו בפ' דעת הרמב"ם, אלא כדהמשיך והביא עוד מהרמב"ם את הדין של מטוננת שאין בה טורח יתר ולא תליא בהפסד האילנות, אבל הדבר דחוק מאוד.

ועוד קשה מהדין שהביא ביאור הלכה באילנות צרופין דמותר להשקות כל השדה אף שאינה לחה, לכאן להרמב"ם אין להתיר אפילו במקום שיפסדו האילנות, דהא טירחא רבה לא התירו אפילו בבית השלחין אלא דוקא לדעת רש"י ראוי להתיר ככה"ג, וקשה דהבי' דרבינו ירוחם כתב דעת הרמב"ם דטעמא משום דאין בזה טורח יתר, והמשיך את הדין של אילנות רצופין דהירושלמי ואין זה יסתדר יחד (ואין לומר שברצופין הם קרובים שכבר אין חילוק בין למשוך מאילן לאילן להשקאה כל השדה, דהא סגי ברצופות י"א לב"ס שהוא חמישים על חמישים אמה, ובודאי קל יותר למשוך מאילן לאילן).

וגם קשה מאוד שלא הוזכר בבית השלחין שהשקה קודם המועד שהיא עדיין לחה, וכמו שהבין רש"י נראה דסגי שהזרעים כבר קבלו מים ולא היתה להם הפסקה, ולא שעדיין השדה לחה. ואולי א"צ ממש לחה אלא שלא יבשה, ונעשית אדמה קשה גם לפי הרמב"ם, ואי"ז נראה, והרמב"ם עצמו לא הזכיר בזה כלום, וגם במשנה ברורה לא כתב כן אלא בשדה לחה.

והנראה נכון דדבר ברור הוא דלא התירו אלא במקום הפסד, וכן ברור שלא התירו בשביל הפסד כל טרחה וזה לכו"ע, דתליא לפי ענין האבד מול ענין הטרחה כדפירש הנמוקי" (א): בשם הראב"ד דהדלאה אסור אפי' באותה ערוגה, ודריכת ענבים וזיפות חביות מותר, דכל פעם לפי ההפסד התירו הטרחה.

ולפ"י אמנם שנחלקו רש"י והרמב"ם מה טעם ההיתר על ידי השקאה לפני המועד בשדה השלחין, נראה דהרמב"ם ג"כ מיירי שאין השדה לחה עכשיו אלא שהזרעים קבלו והורגלו למים קודם למועד, אבל לא שבגלל ההפסד התירו כפרש"י, אלא משום שהוקל טורח ההשקאה כי זרעים יבשים באדמה צריכים הרבה מים בשביל שינבטו, ויבוא לידי טורח יתר שצריך הרבה להשקותם, משא"כ כשהשקה השדה כבר קודם המועד הזרעים כבר מחכים למים, ובעמט מים יקלטו הזרעים את המים ולא יבוא לטורח יתר, וזה אפילו אם השדה עצמה כבר יבשה, וכמובן התירו זה רק במקום הפסד בבית השלחין.

עוד פתרון מצא המשנה ברורה לפי דעת הרמב"ם שלא יהיה טורח בהשקאה גם בשדה בית שלחין שלא השקה קודם המועד, דאף אם הזרעים לא הוכשרו לקבל מים אם השדה לחה בפועל סגי בהשקאה מועטת, כלומר גם אם השדה לא רטובה ממש ברמה של השקאה לזרעים, מ"מ כיון שהאדמה רכה ולחה ובמעט מים תספוג טוב את המים, שוב א"צ להרבה מים ולא יבוא לטורח יתר.

[ויש מחמירין בזה]. ובעמקה ג': אפשר דאסור לחפור עד ח' (דטרחא יתירא היא להשליך העפר לחוף מעומק האמה), ונכון להחמיר בזה (דהרי אף בב' יש מחמירין).

סעי' ז

משיכת מים מאילן לאילן

מושכים מים מאילן לאילן (דהיינו שעושין סביבן חפירות למלאות המים ואין בזה טרחא מרובה, והתירו משום שאילנות דמי לבית השלחין שצריך למים יותר), ובלבד שלא ישקה את כל השדה כולה (דלהשקות כולה היא רק הרווחה ולא מניעת הפסד, ואסור טרחה מרובה בשביל הרווחה). וכ"ז כ' הריטב"א דוקא כשהיו נטועים י' אילנות בבית סאה, אבל אם היו רצופות, מותר להשקות את כל השדה לכ"ע.

ואם היתה שדה לחה - לש"ע כרמב"ם רק אם עדיין לחה קצת מותר להשקות את כולה דאין כ"כ טירחא, אבל אם יבשה לגמרי אסור. ולרש"י הדין, רק בלחה קצת שרי דאיכא הפסד (ע"ל ס"א דין שדה מטוננת).

סעי' ח

פתיחת מקום מים לשדה

לפתוח מים לשדה - כדי שיכנסו מים להשקותה, אסור (דהוי כמזבל במועד). ואם עושה כדי לאכול הדגים במועד וגם ניכר ממעשיו [שפותח למעלה מקום שיכנסו ולמטה עושה נקב קטן שיצאו המים], שרי. והיינו: דכדי להתיר בע"י גם שיתכוון להתיר, וגם שיהיה ניכר ממעשיו שמכוון להתיר, וכן בסעי' ט - ב. וכ"ז כ' הריטב"א דלכתחילה, אבל בדעיבד לא קנסי' ליה אם אומר שדעתו להתיר.

ואם כוונתו לאכול מהן אך לא מתכוון לאכול את כולו - כ' הב"מ דשרי, ומהגר"א משמע שאולם להערים אסור [אלא שדין הערמה לא ברור כ"כ לאסור], וגם הפ"ג הסתפק בזה.

סעי' ט

השויות שדה לצורך חרישה

השויות השדה - לצורך חרישה: אסור. ואם ניכר שמכוון לדוש לצורך המועד: שרי. והיינו: לש"ע כגון שמשווה כולה (דיותר צורך קרקע שוה לדוש מלחרוש), והרבה ראשונים ס"ל בהיפוך, דרק במשווה מקצתה שרי. הכרעת האחרונים שע"כ אסור תרוויהו.

סעי' י

לקיטת עצים מהשדה

ללקט עצים מהשדה - ע"מ ליפותו לחרישה אסור. ואם ניכר שמכוון לצרכו שצריך עצים, וכגון שנוטל הגדולים ומניח הקטנים, שרי.

סעי' יא

קציצת ענף

לקצוץ ענף - לתקנו אסור. ואם מתכוון להאכיל לבהמות וניכר כן ממעשיו, כגון שקוצץ כולן מצד א', שרי.

והיינו - דבכל הנ"ל כדי להתיר בע"י תרת, א. שיתכוון להתיר. ב. שיהא ניכר כן ממעשיו. אך לולי ב' התנאים הנ"ל אסור.

סעי' יב

תחזוקת האילן

אין ליטול התולעים שנפלו מהאילנות - וה"ה שלא מזהמין (כשנשרה קצת קליפתו מדביקין שם זבל שלא ימות), ומשום טרחה יתירה.

אבל סכין הפירות והאילנות בשמן - וכגון שנופו נקטע קודם המועד ע"מ להצמיח שם כמה סביב אותו מקום, שרי לסוכו במקום הקטיעה כדי שלא ימות, וה"ה בפירות (ומשום דלא הוי טרחה יתירה ושרי במקום הפסד).

סעי' יג

חפירת גומא במקום הפסד

אישות ועכברים שמפסידים שדה אילן - שרי לצודן כדרכו, שחופר גומא ותולה בה המצודה.

ובשדה הלבן - לש"ע סתם אם סמוכה לשדה אילן שרי כדרכו, ואם אינה סמוכה (דאינם מפסידים כ"כ את השדה הלבן) שרי רק ע"י שינוי שנועץ שפוד בארץ ומנענעו לכאן ולכאן עד שנעשית גומא, ותולה בה המצודה. וי"א (כרמב"ם ומגיד) שבסמוכה שרי רק ע"י שינוי, ובאינה סמוכה אסור אף ע"י שינוי, וכן נקט הב"ח. הכרעת הבה"ל שבסמוכה ודאי אין למחות ביד המיקל (שכ"ד רוב הראשונים), ואפי' בדין האחרון אין לנו בהדיא מי שמחמיר בזה כ"א הרמב"ם, וע"כ ע"י א"י ודאי יש להקל.

סעי' יד

זיבול ע"י בהמות בחוה"מ

אין מכניסין צאן לדיר בחוה"מ לזבל השדה [היינו שמכניסין בהמות לשדה ושוככות שם בלילה, וכל הלילה מטיילות בהמות ממקום למקום עד שמזדבלת כל השדה] - ואפי' שאינו בידיים, דנראה כמזיבול בעצמו, ומזבל הוי תולדה דחורש (דמייפה הקרקע לזרוע בה).

ואם הכניסין הא"י מעצמו - בשבת: שרי, ואפי' מחזיק לו טובה ע"ז, אך אסור ליתן לו שכר ואפי' שכר מזונו. ביו"ט: אסור ליתן לו שכר, אך מותר ליתן לו שכר מזונו אחר יו"ט או ביו"ט עצמו [אך הנמוק"י אסר לתת ביו"ט עצמו]. ודוקא כה"ג שאינה מלאכה גמורה שרי, אבל א"י העושה מלאכה גמורה ביו"ט בשביל ישראל אסור ליתן לו שכר ע"ז, ואף צריך למחות בו בשעה שעושה. ובחוה"מ: אפי' נתן לו שכר אחר מותר, בהתקיים ג' תנאים: א. שלא ישכירו (דכל שאסור ליהודי לעשות, אסור לומר לא"י לעשות). ב. שלא יסייענו. ג. שלא ינסור לו שומר לנער הצאן (ר"ל שמולכים ממקום למקום ומתוך כך הגללים מתנערים).

ואם היה הא"י שכיר שבת/חודש/שנה - בחוה"מ אף מסייעין אותו וכן מוסרים לו שומר, אך אסור לשכור לו שומר במועד [כמג"א, ודלא כש" הרמב"ם]. אך בשבת/יו"ט אסור אפי' בשכיר שנה לסייע לו או למסור לו שומר.

כשעושה במועד מאליו האם מותר לשלם לו במועד: לנמוק"י אסור, והביה"ל כ' דאפשר דאזיל לשי' שאסר ליתן מזונו ביו"ט, אך לדין דאף ביו"ט שרי ליתן מזונות אפשר דה"ה הכא ליתן שכרו במועד, וצ"ע.

סעי' טו

עשיית מלאכות שבשדה

לקצור שדה בחוה"מ - אסור אם לא יפסד עד אחר המועד. אך אם יפסד, מותר לקצורו, ומסתבר שאפי' אם רק אבוד מקצתו ג"כ שרי.

ואם אין לו מה יאכל - אינו חייב ללכת לקנות מהשוק או לשאול מחברו, אלא קוצר מעמר ודש ובורר כדרכו וא"צ שינוי, אבל אסור לדוש בפרות [הטעם: א. לפרש"י וש"ע דאוושא מילתא וע"כ אף בשאר בע"ח אסור, והכי ק"ל. ב. לפי הרמב"ם דצריך שינוי, ולפ"ז בשאר בע"ח שרי]. ומותר רק מה שלצורך אכילה. ואם זה הוצאה א' לקצור כל השדה או מקצתה: הפמ"ג מסתפק אולי הוי בכלל דבר האבד וצ"ע, ובריטב"א כ' דהיכא דא"צ אלא למלאכה א' כגון טחינה, שרי לעשות בהרווחה, ורק שלא יערים (וכנ"ל סי' תקל"ג ס"א), אכן בזה צריך לעשות הכל בצמצום. ומ"מ אם אינו מוצא מי שיעשה לו בצמצום, שאין רוצין לטחון/לקצור לו דבר מועט, עושין אפי' הרבה מפני המועט. שהכל צורך המועד הוא. ובה נפשט ספקו של הפמ"ג.

ואם צריך לדוש לצורך הרבים - דש אפי' בפרות.

סעי' טז

בצירת כרם

מי שיש לו כרם אצל כרמו של א"י, וא"י בוצר שלו בחוה"מ, ואם לא יבצור הישראל גם את שלו יפסיד - יכול לבצרו, ואף לדוך היין (אם הענבים יתקלקלו עד אחר המועד), ולעשות החבית וכל צרכי היין ללא שינוי. ובלבד שלא יכין מלאכתו במועד. ובה"ג: שרי לפועלים אע"ג שאצלם ל"ח דבר האבד (שיש להם מה לאכול), דומיא דעני שאין לו מה יאכל שמותר לבעה"ב ליתן לו מלאכה. ומ"מ כ' הלבוש דדוקא בעניינו שא"א להשתמש ע"י א"י מחמת ניסוך היין, הא בעלמא ישתמש ע"י א"י, ובכל דבר האבד אסור להשתמש בפועל שיש לו מה יאכל כשאפשר לעשות ע"י א"י (ותמה הא"ר מנ"ל, וכ' הביה"ל שכ"מ בריטב"א).

ואדם חשוב - כ' הט"ז בשם הרוקח שצריך להחמיר אף בדבר האבד. ובבד"ה מפקפק בזה. הכרעת המ"ב דמ"מ טוב שיעשה בצנעה, אם לא שאירע פעם אחת תקלה ע"י שהעולם דימו שמותר לעשות לכיין לכתחילה ולהניח המלאכות על חוה"מ, דאז אפשר דממדת חסידות צריך תו לזוהר בכגון זה מעתה.

אוריאל דיני - עפולה

בדיקת מבחנים בחול המועד

האם מותר למורה לבדוק את המבחנים של כיתתו בחול המועד. הבעיה המרכזית היא שנראה כמכין את מלאכתו למועד שבוה החמירו, כנפסק בשולחן ערוך (תקלו, טז) וברמ"א (תקלת, א. תקמ, ד), שהרי אם מיירי בדבר האבד, כגון שאם לא יגיש את ציוני התלמידים מיד בתום חול המועד וישנה סכנה לפיטוריו, אזי ישנו מקום להתיר. ועיין בשו"ת מהר"ש נעגיל (ד, פג) שכתב שבכחאי גוונא מיקרי דבר האבד, וכ"כ בשו"ת מהר"י שטייף (רס) שמותר לפועל לקבל עבודה במשך השנה אפילו בידוע שבחוה"מ יצטרך לעבוד מחמת שאם לא יעבוד יפטר, ואינו בכלל מכוון מלאכתו למועד. וע"ע בזה בשו"ת ישיב יצחק (ט חושן-משפט עו) ובספר פסקי תשובות על המשנה ברורה (תקלח אות ג).

אולם המציאות מראה (בארץ ישראל) שאין יוצאים התלמידים לחופשה ביום הסמוך לחג אלא כמה ימים קודם, וממילא יכול היה המורה לארגן את זמנו באופן אחר, כך שלא יצטרך להגיע למצב שבדק בחול המועד. ואולי יש לומר כי מיירי במבחן ארוך, שאז אין מדובר שכונן מלאכתו למועד.

ויש לעיין, האם נימא דכיון שע"י קריאת התשובות חשיב כלומד או כחזור על לימודו, ובה נמצא פתח להתיר בדיקת מבחנים במקצועות הקודש.

בספר חול המועד כהלכתו (ו, עה) כתב: "יש להנעם במידת האפשר מבדיקת מבחנים כשקשור בטרחה". וצ"ע בהערות לשו"ת היכל יצחק (אורח-חיים נו), ובספר שמירת המועד כהלכתו (ו הערה 131) העלה "דאף שאם יבדוק במועד שוב יחשב כדבר האבד ע"י שלא יוכל לזכור הכל לאחר המועד, אפי"ה אסור לו לבדוק דהרי בזה שהוא בודק נמצא שמכוון מלאכתו למועד". והעיר ששם דה"ה אפילו כשיש לו תועלת בבדיקת המבחנים שבכך חוזר הוא על לימודו יש להחמיר, כיוון שאין זה עיקר כוונתו, דהרי מטרתו הינה נתינת ציון למבחן, "ולכן אף שבעקיפין יש לו מזה תועלת נחשב כעושה דבר האבד לכתחילה". וכ"כ הגר"ח"ק לידידי הגר"מ גבאי דאין ראוי לבדוק מבחנים בחול המועד (אך הגר"א נבנצל השיב לגר"מ גבאי כי אם אין לו זמן אחר לזה שרי).

אולם בספר חוט שני (יו"ט וחווה"מ ריש פרק יט עמוד רמה) העלה להקל רק לבדוק בסיומן תשובה נכונה או לא, בדברים שהם מקצועות קודש, ואלו דבריו: "לבדוק מבחנים בגמל או בהלכה ולציון בצידם איזה סימן והבודק יש לו תועלת בלימוד הזה, אם אינו מכין מלאכתו למועד אלא שכך יצא לו, ודאי מותר דהא לא שייך שיוכר בע"פ על כל אחד ואחד, וא"כ הו"ל דבר האבד. ואף אם מכין מלאכתו למועד, משמע קצת דשרי, דלימוד מה שכתוב והכתובה הם שני דברים, דהלימוד ודאי מותר, והכתובה מותר משום דבר האבד, ועוד דהוא מעשה הדין". וכן הביא את דבריו בספר גמ אנו אודך (הגר"מ חליוה ט, כב) ע"י.ש. וכן דעת הגר"א נבנצל (בכת"י).

אלחנן פרינץ - מח"ס "אבני דרך"

מושכין את המים מאילן לאילן ובלבד שלא ישקה את כל השדה
במה שביאר המ"ב ס"ק כ"ז דברי השו"ע סי' תקל"ז ס"ו "מושכין את המים מאילן לאילן ובלבד שלא ישקה את כל השדה", וז"ל: "דאף אם לא ישקה כולה ליכא פסידא לאילנות, דאף שע"י ההשקאה יהיה הרוחה לאילנות לא שרינן טרחה רבה בשביל הרוחה".

והקשו הא בסעיפים א' וב' נתבאר בשו"ע בדמקום הפסד (בית השלחין) שרי להשקות, אבל לא בטרחה יתרה, ולהרוחה (שדה הבעל) אסור אף בלא טרחה יתרה. ומעתה צ"ב מש"כ המ"ב "לא שרינן טרחה רבה בשביל הרוחה", הא בשביל הרוחה לא הותרה שום טרחה.

ונראה בעזה"י"ת להציע ביאור לדברי המ"ב, דהנה יש לבאר למה קרא המ"ב להשקאת שדה אילן "הרוחה", הא בס"ק כ"ב ביאר השעה"צ הא דהותר לעשות חריץ וז"ל "דאילנות דמיין לבית השלחין שצריכין למים ספי", והיינו להשקאת שדה אילן היא כדי למנוע הפסד, ואינה רק להרוחה. עוד יש לבאר דאם משיכת המים היא טרחה רבה אך הותרה השקאת מקצת השדה, הא נתבאר דאף במקום הפסד לא הותר טרחה יתרה, ומה ההבדל אם מושך מים במקצת השדה או בכלה.

(וגם אין לפרש שלהשקות את כולה הוי יותר טורח בכמות, משום שמשקה יותר אילנות, דהא הותר להשקות מקצת השדה בלא הגבלה כמה אילנות ישקה, ויוכל להיות שהשקאת קצת השדה של אדם אחד היא כמו השקאת כל השדה אצל חברו, ולזה מותר ולזה אסור).

ופשוט דהביאור הוא דאיכא חילוק בין בית השלחין דזרעים לשדה אילן, דבית השלחין צריכה השקאה בכלה, ואל"ה איכא פסידא, אבל שדה אילן אף דצריכה השקאה ואל"ה איכא פסידא, אינה צריכה השקאה בכל השדה, וסגי להשקות מקצתה, ואם בא להשקות כולה א"ז אלא להרוחה.

ואמנם אי הוי חד טרחה להשקות את מקצתה ולהשקות את כולה, היה מותר להשקות את כולה, דמתוך שהותר להשקות מקצתה כיון דאיכא פסידא, יכול להשקות את כולה. אבל כיון דלהשקות את כולה הוי טרחה נוספת, וטרחה זו אינה משום פסידא אלא להרוחה בעלמא, אסור.

ועפ"י כל הנ"ל אפשר לפרש כוונת המ"ב במש"כ "טרחה רבה", דאין הכוונה ל"טרחה יתרה" שבסעי' ב', דשם הכונה דיש טרחה גדולה (שנאסרה אף במקום פסידא), ו"טרחה רבה" הכונה "תוספת טרחה", והיינו שכיון שבהשקאת כל השדה הוא מרבה טרחה יותר מהשקאת מקצתה, תוספת זו לא הותרה כיון דהוי להרוחה, ולא במקום פסידא.

נתן קצנבלוגן - אשדוד

אין מדיירין לא בשבת וביו"ט ובחוה"מ (לסימן תקל"ז סעיף י"ד)

א) דף י"ב א', תנו רבנן אין מדיירין לא בשבתות ולא בימים טובים ולא בחולו של מועד, ואם באו מאליהן מותרין, ואין מסייעין אותן ואין מוסרין להם שומר לנער את צאנם. היה שכיר שבת שכיר חדש שכיר שנה שכיר שבוע מסייעין אותו, ומוסרין להן שומר לנער את צאנם, רבי אומר בשבת בטובה, ביו"ט במזונות, במועד בשכר, א"ר יוסף הלכתא כרבי, עכ"ל הגמ'. יעוי' בנימוק"י שפי' דהטעם משום "נראה כמזבל", אבל מזבל ממש ליכא כיון דלא עביד בידים. ויל"ע דהא יש כאן שביבת בהמתו דהבהמה מזבלת, וי"ל דס"ל אין איסור שביבת בהמתו ביו"ט [א"נ בחוה"מ, יעוי' מש"נ לעיל בזה].

הטעם דאם באו מאליהן מותרין

ב) בהא דאף באו מאליהן מותרין, יל"ע אמאי א"צ למחות בידם לפימ"ש"כ הג"מ פ"ו מהל' שבת דגוי העושה מלאכה בשל ישראל צריך למחות בידו, והכא הוי מלאכה בקרקע הישראל, ואולי דכיון דאינה מלאכה גמורה, גם ע"ז מהני הדין דאינו צריך למחות בידו [ועי' כה"ג במג"א סי' תקל"ז].

הטעם דמוסרין להם שומר לנער את צאנם

ג) בהא דהיה שכיר שבת מסייעין אותן ומוסרין להם שומר לנער את צאנם, לכא"ז צ"ב דכיון דסו"ס עביד השומר מלאכה יש כאן דין אמירה לגוי. ולרש"י שפי' לנער לשמור, א"ש דאין כאן כלל גדר מלאכה. אבל להנמו"י בשם הירושלמי, וכ"ה ברמ"א דמוליקה ממקום למקום והגללים מתנערים א"כ הוי מלאכה. אך נראה דהפי' הגללים מתנערים אינו שמוציאתם בהניעור מיד אלא מתנער בתוכה, ונמצא דליכא עדיין מעשה זיבול.

הטעם דמסייעין [בד' הנמוק"י]

יעוי' בנמו"י שפירש בטעמא דמסייעין ומוסרין לשמור בשכיר שבת, כיון דלא כיון מלאכתו במועד, יעושה"ה. וצ"ב מאי שייאט"ז דכיון מלאכתו במועד להכא, דהא אין כאן גדר מלאכה כלל דצריך כאן איזה היתר דדבר האבד וכל כה"ג, וצ"ב.

נדב פרץ - הקריה החרדית בית שמש

סימן תקל"ח

לספר קטן במועד

פסק מרן זיע"א סי' תקל"ח ס"ו "שלקטן מותר לספר אפי' נולד קודם הרגל", ובמ"ב סקט"ו "דדוקא שיש לו שער רב שמצטער ע"ז", משמע שבאופן שלקטן אין צער אין להתיר, והא דבס"ד בהני דמותרין לגלח לא בעינן דיהא להם צער, היינו משום דמנוולין ברגל הם, אך קטן דאינו מצווה לא להיות מנוול אין להתיר בלא צער, ופשוט [והנהגה על עצם הדין עי' באול"צ ח"ג עמ' רכ"ט שאלה ב' כמדומני בהערה שמביא מהשלחן גבוה שלא מצריך צער, ונראה דהכי ס"ל לאול"צ זיע"א שם, ועי' בדברי הגאון ראש מוסדות "אהבת שלום" הגרימ"ה ה"ו בהספדו על הגר"צ ז"ל (בספר "רוח הים" הספדים עמ' קכ"ד, וול"ש שם: "גם כי בכמה עניינים נטה לקולא במקום שהנושאים שנויים במחלוקת בספרי גדולי רבני הדור, ויש מקום לחוש ולהחמיר, בכ"ז כדאי הוא דעתו של הגר"ב"ץ לסמוך עליו..."]. ולענייננו, הנה בשע"ת הביא בשם הג"ן

המלך" [לגאון בעל שו"ת גנת ורדים] דתספורת החללקה שרי בחוה"מ, ולא זאת אלא ששרי אף להשהות ומצוה נמי איכא ע"ש. והנה במחשבה ראשונה לא עלתה בידי השלמת הדינים, אך אחר החזרה והעיון בס"ד לכאן לפ"ד המ"ב מה מקום יש להתייר התגלחת הנ"ל, הלא לא הוה צער לקטן, ותספורת הוה מלאכת אומן כנודע, וכדמוכח בביאה"ל ד"ה "ואלו מגלחין..." [ובמקו"א כבר שאלו על עצם ההיתר לגלח לקטן בלא שינוי, והסברנו עפ"ד הביאה"ל שקטן נמי חשוב כדבר האבד, כאותם חמשה המותרים שתיירץ הביאה"ל שוהו בכלל שלא יכל מבעוד מועד חשיב דבר האבד, הכ"נ הכא], אך כל זה כשיש צער לקטן, אך להשהות ל"כ, ואף אם לא השהו לגלח היה נ"ל לומר דהמ"ב פליג ואוסר [ולפ"ז אחרוני דורנו וכן בלוח "אהבת שלום" שהעתיקו ההיתר הנ"ל ד"גן המלך", לא אתי כהמ"ב]. אך הנה הבאה"ל הביא מהנימוק" דבעיני דיהא לקטן צער, ואף דברי ה"גן המלך" הנ"ל מביא, ומשמע דס"ל הכי, וצ"ע. ואולי משום השמחה התירו, וצ"ע. וה' יאיר עיני בתורתו.

אשר ניסנו - נתניה

סיכום טוב"י, שו"ע, משנ"ב, ביה"ל ושעה"צ בקצה סי' תקל"ח סעי' א

סבר שיוכל לעשות אחר המועד

מי שהפך את זיתו/שהיה יינו בור ואירע אונס/שכח/נתעצל שהיה סבור שיוכל להשהות עד אחר הרגל וע"כ לא עשה קודם הרגל, וכעת רואה שאם לא יעשה יפסד [ואם היה מניחן מלתקן מיד אחר שהפך יפסדו, וכן גבי יינו בבור, דאותו כלי שהיין נופל בו מן הגת קרוי בור, ואם לא ייקה היין משם ויתנם בחבית יתחמץ היין כשיעמוד שם בבור מגולה] - זולף וגומר [נ"ל שזיתים הניתנים שם בבית הבד לסחטן מותר לסחטן כמה פעמים עד שיוגמר סחיתן (כל מידי דשפוך קרי זילוף, וכן לעיני יין קרי זילוף מה ששופך היין מן הבור ומריקו בחביות)]. ומזפת החביות [בגמ' מיירי בשל יין, ומהמחבר משמע דה"ה בשל שמן] בין קטנות בין גדולות, וגף (פי' שישים בהן מגופתן) בחביות, כדרכו, בלא שינוי (ונקט בין קטנות/גדולות דבכל א' יש צד בפ"ע להקל, הקטנות אף שהיין מועט ואין הרבה הפסד אף אם יזוב מהן מעט, מ"מ שרי דאין טרחתו מרובה. והגדולות אף שטרחתן מרובה שרי משום דנפיש פסדיהו). וה"ה דיכול לתקן החביות לקשרם בעקלים (דהוי דבר האבד אם לא יעשהו).

ולהפוך לכתחילה - ברמב"ם מבו' דשרי לכתחילה, וטעמו דכיון שנתנו במעטן והגיע זמןן להפוך אם לא יתפוך אותם הוה דבר האבד. וכ' הריטב"א דהכל לפי המקום והזמן, ובאתריה דהרמב"ם גם הפיכה גופא הוה מכלל דבר האבד.

וכן שולה פשתנו מן המשרה [שמעלהו משם כשיכלה זמן שרייתו דאל"ה יתקלקל הפשתן], וכן כל כיוצא"ב מדבר האבד.

ובכל הנ"ל - א: יעשה בצנעה. ב: ובלבד שלא יכיון מלאכתו במועד, אלא יעשה הכל קודם המועד אם יודע שיצטרך במועד.

סעי' ב

להכניס הפירות מחשש גניבה

להכניס פירות מפני הגנבים - שרי אם אינם במקום המשתמר, ומיירה יעשה בצנעה כגון שיכניסם בלילה (כדי שלא יצא מזה קלקול), ואם הוא דבר שיש בו פרסום בלילה יותר מביום, כגון שצריך להכניסו באבוקות ובקולות, יכניסם ביום. ואם אפשר לעשותן רק בפרהסיא: הכל שרי בדבר האבד.

ובכל דבר האבד - אסור לכיון לכתחילה להשהות עד המועד, וה"ה הכא, אף דהכנסה הוה רק טרחא בעלמא [ואף בזה אם כיוון מלאכתו במועד יאבד].

סעי' ג

הסעת ממונו מעיר לעיר

להסיע ממונו מעיר לעיר - אסור אם לא בשביל דבר האבד [והעיר המ"ב דלעיל (סי' תקלה ס"א) מבו' דאפילו באותה העיר לפנות כליו לחצר אחרת אסור, ואפשר דנקט המחבר לשון זה משום סיפא דבשביל דבר האבד אפי' מעיר לעיר שרי].

סעי' ד

כיסוי פירות מפני הגשם

היו לו תאנים שטוחים בשדה ליבש וירא מהמטר - שרי לחפותם בקש אפי' חיפוי עב. ואפי' צריך לעקור לזה קש ממחובר, שרי.

סעי' ה

הפיכת סחורה בדבר האבד

מי שיש לו סחורה שאם לא יתפכנה ממטה למעלה תתקלקל - מותר להפכה בחו"מ.

סעי' ו

המכוין מלאכתו במועד

המכוין מלאכתו והניחה למועד ועשאה במועד - אפי' בדבר האבד, ב"ד מאבדין אותה ממנו ומפקירים אותה לכל. [ולא מיבעי כשעדיין לא עשה המלאכה שאין הב"ד מניחין אותו לעשותה אע"ג דהוי דבר האבד ויאבד הדבר ההוא מעצמו, אלא אפי' עבר ועשה ב"ד מאבדין הדבר ההוא בידים. וכן יש חיזוש בסיפא גבי מת דלא קנסו בנו, קמ"ל ג"כ רבותא דאפילו עדיין לא עשאה ב"ד מתירין לבנו לעשות המלאכה כיון שהוא דבר האבד (ודלא כמו"ק שכתב בפשיטות להיפך, דאם עבר ועשה ומת שוב אין לבנו זכות בהן, דממילא כבר נעשה הפקר)]. ואם לא זכה בה אדם ונשארה עד אחר המועד: מותר להתעסק בה.

ואם הוא עושה מלאכת אחרים שא"ל לקנסו - כגון חייט או סופר שעושה מלאכת אחרים, הוה משמתין או מלקין אותו, עד שיקבל עליו שלא לעשות. וד' הא"ר שמאבדין ממנו כל השכירות.

ואם מת וכבר עשה אביו - לא יקנסו בנו אחריו [וביאר המ"ב בב' אופנים: א. דמיירי שכבר הפקידוהו, דוקא אם עדיין לא זכה בה אדם, אבל אם זכו בה בחייו כבר נעשה שלהם ואין הבן יורשו. ב. ואפשר עוד דאפי' עדיין לא זכו בה, מכיון שכבר הפקידוהו שוב אין הבן יכול לחזור ולזכות מצד ירושה, והרי הוא כשאר כל אדם לנכסים אלו, והמחבר מיירי שמת קודם שהפקידוהו]. ואף מותר לו לעשותה אם הוא דבר האבד.

ואם עשה האב בדבר שאינו דבר האבד - י"א (כר"י) דבזה קנסו גם לבנו אחריו שלא יהנה מזה למ"ד דמלאכת חוה"מ אסור מן התורה, אך הב"י ועוד מפקפקין בזה [והשיג [הב"י]], דהלא מקילין גם בצורם בכור דהתם בודאי אסורו מה"ת, ואפי' מסקינן בבכורות דלא קנסו בנו אחריו. ונאמרו ב' תי' בזה - א: תי' הט"ז והדרשה דהכא גרע מפני דאיכא תרתי לריעותא. א. שכיון מתחילה להניח המלאכה על חוה"מ. ב. שעשה אח"כ בחוה"מ. אך כ' הביה"ל דדוחק להחשיב המחשבה והמעשה לב' ענינים, וגם בדגמ' משמע דצורם בכור גרע מזה, וכיון דמקילין שם כ"ש בענינינו. ועוד דחו האחרונים, דבשלמא בדבר האבד שייך לומר כיוון מלאכה במועד דהיה יודע שתפסיד אם לא יעשה במועד ויכל לעשותה קודם המועד, ואפי' לא עשה והמתין לעשותה במועד, משא"כ בדבר שאינו אבד איזו כונה שייך בזה לומר שכיוון לעשותה במועד כיון שלא תפסיד אם לא יעשה, ואם עשה הוא דעשה רעה, וחדא ריעותא הוא דהוי. תי' ב': תי' המג"א דהוי כעושה מלאכה בשבת דאסור גם לבנו, ודחהו הב"מ דמנ"ל ששם אסור גם לבנו, ואף את"ל דאזיל לשיטתו שם דה"ה למי שנתבשל בשבילו, מנ"ל שכל מה שעושה או מבשל היינו לצורך בנו נמי מפני שידע שימות וירש בנו מלאכה זו, וע"כ כ' הב"מ דהעיקר כהב"י, וכ"כ הק"ן].

אוריאל דיני - עפולה

חידוש בדעת ר"ת

בגמרא מועד קטן (טו), ההוא טבחה דאיתפקר ברב טובי בר מתנה, אימנו עליה אביי ורבה ושמתוהו, לסוף אזל פייסיה לבעל דיניה, אמר אביי היכי ליעביד, לישרי ליה לא חל שמטא עליה תלתין יומין, לא לישרי ליה קא בעו רבנן למיעל, א"ל לרב אידי בר אבין מידי שמיע לך בהא, א"ל הכי אמר רב תחליפא בר אבימי אמר שמואל טוט אסר וטוט שרי, אמר ליה ה"מ לממונא, אבל לאפקירותא עד דחיללא שמטא עליה תלתין יומין, אלמא קסבר אביי הני בי תלתא דשמיתו לא אתו תלתא אחרני ושרו ליה, דאיבעיא להו הני בי תלתא דשמיתו מהו למייתי תלתא אחרני ושרו ליה, ת"ש מנודה לרב מנודה לתלמיד, מנודה לתלמיד אינו מנודה לרב, מנודה לעירו מנודה לעיר אחרת, מנודה לעיר אחרת אינו מנודה לנשיא, מנודה לנשיא מנודה לכל ישראל, מנודה לכל ישראל אינו מנודה לנשיא, רשב"ג אומר אחד מן התלמידים שנידה ומת חלקו אינו מופר, ש"מ תלת, שמע מינה תלמיד שנידה לכבודו נידוי נידוי, ושמע מינה כל אחד ואחד מיפר חלקו, וש"מ הני בי תלתא דשמיתו לא אתו תלתא אחרני ושרו ליה.

ור"ת חידש שאם הטעם שלא יכנס מנוול, אם גילח קודם המועד יכול לגלח במועד. והרבה ראשונים דחו דבריו, ואני התבוננתי מה היתה סברתו של ר"ת שהרי גמרא ערוכה היא. ונ"ל לומר שר"ת ס"ל שאם גילח קודם הרגל הוה דבר מפורסם, ובפרט שהמקום שהיו גרים היה מקום קטן, וא"כ הוה כמו אזורו מוכיח עליו.

גל אור - צפת

מעשה שבת למי שנעשה עבורו

בביה"ל סימן תקל"ח ס"ו משמע שסובר שלדעת המגן אברהם מעשה שבת אסור למי שנעשה עבורו, וצריך ביאור למה בהלכות שבת בס"י ש"ח לא הביא המשנ"ב את דעתו, איברא שהמג"א שם סיים שמדברי הבית יוסף משמע שאין אסור למי שנעשה עבורו, אבל היה למשנ"ב להביא גם את דעת המג"א. ובאמת בלי דברי הביה"ל כאן היה מקום לומר שהמג"א ביטל דעתו בפני המשמעות מהב"י, ולכן המשנ"ב לא הביא דעת המג"א. ויתכן דבאמת הביה"ל כאן העתיק דברי הבית מאיר אליבא דהמג"א, אבל הביה"ל עצמו סובר שלמסקנת המג"א שרי.

עד יש מקום לתרץ שהואיל ויש מחלוקת שרי, כמו שכתב הפמ"ג שבכל מחלוקת הפוסקים במעשה שבת שרי (אף שדיבר על מחלוקת באיסור המלאכה, נראה דהוא הדין במחלוקת בד"ן מעשה שבת, וצ"ע).

ובאמת הנהר שלום חלק על המג"א במשמעות הב"י, והביאו הכה"ח שם, אע"פ שהכה"ח הביא גם את דברי הפמ"ג שכל מחלוקת הפוסקים במעשה שבת לקולא, וצ"ע.

יצחק אלחנן חורב - נוה יעקב

בהא דמכניס פירותיו מפני הגנבים ושולה פשתנו מן המשרה (לסימן תקל"ח סעיף ב')

ד"ב ב' משנה, מכניס אדם פירותיו מפני הגנבים ושולה פשתנו מן המשרה בשביל שלא תאבד. ובתוס', פירש בתוספות הרב ובאסיפת פירות איכא מלאכה, כדאמרינן בפרק אין דורשין (חגיגה י"ח א') גבי חג האסיף אסיפה במועד מי שרי, ואיני יודע מה מלאכה איכא באסיפה. וצריך עיון אי טורח בלא מלאכה אסור כי היכי דאסידי בפרקמטיא, ולקמן בשמעתין (דף י"ג א') אמר מועד משום טירחא ולא טירחא הוא, ושמא היינו דוקא בדבר שהוא מלאכה, עכ"ל התוס'.

וצ"ע מאי מספק"ל להתו' אי טורח לחוד שרי, וגם ל"ל להרב לפרש דהטעם משום דבאסיפת פירות איכא מלאכה [ויעוי' הגהות הרש"ש ז"ל מצד מעמרו], דהא שולה פשתנו מן המשרה איזוה מלאכה אית בזה, גם יל"ע דהא מבואר לקמן במשנה ד"ג א' דאין מפנין מבית לבית יעושה"ה, הרי טורח בלחוד אסור, וצ"ע.

כיון מלאכתו במועד (לסימן תקל"ח סעיף ו')

ד"ג א', גמרא בעי מיניה רבי ירמיה מרבי זירא כיוון מלאכתו במועד ומת, מהו שיקנסו בנו אחריו וכו'. יש לעיין אם זה אסור אכו"ע מהו מקום הספק בבנו דוקא, דהא בלא"ה אסור אכולי עלמא. ובע"כ צריך לומר דלא אסור אלא על המכוין עצמו, אך לפ"ז צ"ע, דהנה מבואר בנימוק"י דהיכא דעשה מלאכה שאינה אבד אסור גם לבנו, והק' הב"י דהא צורם אוזן הוה דא' ומ"מ שרי לבנו, ובגמ' מדמי לה בסוגיין, וכתב המג"א דהוי כד"ן מעשה שבת, והק' האחרונים ז"ל דמנ"ל דמעשה שבת דלבנו אסור, יעוי' בה"ל סוס"י תקל"ח. ולכא"ו צ"ב [להנ"ל] הא מדין מעשה שבת אסור אכו"ע, ומה שייך כאן בנו דוקא. ולכא"ו צ"ל דכיון דהדין הוא דלו אסור עולמית (במזיד), ולאחרים עד מו"ש בכדי שיעשו, שפיר הנפ"מ לבנו לעיני עולמית. ולפי"ז י"ל דגם במלאכת חוה"מ היכא דעבר ועשה לכ"ע באותו מועד אסור אכו"ע כמעשה שבת וי"ט, וכל הנדון הוא עולמית. וצ"ע בסתימת הפוסקים בזה [וע"ע מש"כ בזה לעיל].

ביסוד וגדר איסור מלאכה בחול המועד [משום הטירחא, ולא משום עצם המלאכה]

ד"ג א' גמרא, מותיב רב ששת וחכ"א שלש אומניות עושין מלאכה בערבי פסחים עד חצות, החייטין והספרין והכובסין, שכן הבאין ממדינת הים והיוצא מבית האסורין מותרין לספר ולכבס בחולו של מועד. ואי ס"ד שר שר פעולה שאין לו מה יאכל שרי, כל מלאכות נמי לישתרו דהא איכא שר פעולה שאין לו מה יאכל. מתקיף לה רב פפא אלא מעתה בנין לישתרי, שכן כותל הגוהה לרה"ר סותר ובונה כדרכו מפני הסכנה. מתקיף לה רבינא אלא מעתה לבלר לישתרי שכן כותבין גיטי נשים ושוברין. אלא א"ר אשי מועד אארבעה עשר קא רמיא, מועד משום טירחא הוא, ובמקום פסידא שרו רבנן, ארבעה עשר משום צורך יו"ט הוא, מידי דצורך יו"ט שרו רבנן, מידי דלאו צורך יו"ט לא שרו רבנן, עכ"ל הגמרא. ומבואר בגמ' דיסוד איסור המלאכה דחוה"מ הוא מדין טירחא, והגם דבע"ג גדר מלאכה בגמ' עכ"פ, אבל בע"ג גדר מלאכה שיש בה טורח, וכ"מ רש"י ריש מוע"ק דף ב' ד"ה בשלמא מועד, משום הכי שרי דלא אסיר בשום מלאכה אלא משום "טירחא", וכן מוכח מהא דכ' תוס' דף ו' ב' דאפשר דשרי להרביץ גם במקום הרווחה, כיון דלא הוה השקאה גמורה. וכ"מ מהא ד"מ הר' דמושכין את המים מאילן לאילן דמיירי בבית הבעל ומטעם דליכא טירחא, יעוי' נמו"י ונמאירי. וחזינן דגדר איסור מלאכת חוה"מ הוה מצד טורח, ואם אין בו גדר טורח אין איסור, וכן מוכח בטוש"ע סימן תק"מ דמותר ליטול גבשושית בבית אע"ג דכה"ג בשבת מיחייב משום בונה, כיון דאין בו טורח.

וכ"ה לשון הריטב"א ז"ל כאן בסוגיא זו"ל, כי טעם איסור מלאכה במועד הוא משום טירחא, ושלא למעט בשמחת הרגל וכו'. ויעוי' ש בחי' הריטב"א ז"ל שביאר דזהו עיקר טעמא דשרי דבר האבד כדי שלא יהי' דואג על אבדתו ונמנע משמחת יו"ט, וביאר בזה מהלך ד' הש"ס כאן.

ויעוי' בחזון איש סי' קל"ה מש"כ בד' הרא"ש ספ"ק, דהיכא דשרי פרקמטיא (בעבורי רווחא) שרי ג"כ להוציא לרה"ר כיון דאין בו מלאכת עמל וטורח, אך יעוי' ש שכתב דה"ה דשרי להמוכר לחתוך לכ"א וא' לפי מדתו, ולא איכפת לן במלאכת מחתך שיש כאן כיון דאינו מלאכת טורח ועמל, ודלא כהביאור הלכה סי' תקל"ט סעיף ה' יעושה"ה. אך לפענ"ד צ"ע, דאמאי מחתך לא חשיב מלאכת עמל וטורח. ולפי"ד החו"א יהי' מותר לקטוף עלה ולחתוך נייר שלא לצורך, וכך נ"ל לפי"ד מרן ז"ל דשרי לקטוף עלה, בפרט אם הוה דרך עיסוק דחשוב צורך המועד, ומה"ט שנתבאר דבע"י מלאכת טורח נ"ל דלא כהמנ"ח מצוה שכ"ג דאסור חוץ ל"ב מיל בחוה"מ [ואפשר מדרבנן אלפים אמה] שלא לצורך, דלה"ל אין כאן גדר טורח [ולחתינוך סוף מצוה כ"ד יל"ע], ומה"ט ז"ל דלא כהבה"ל סי' תקל"ו דשייך איסור מחמר [אכן מזה דכתב דשייך מחמר בהוצאה, ולהחזו"א הא הוצאה שרי, שמא יש לחלק בין משא כבד כאדם למשא קל], ויעיין. [ובמקום אחר כתבתי עוד בזה].

נדב פרץ - הקריה החרדית בית שמש

סימן תקל"ח

מכירה לגוי בחוה"מ כשהחנות פתוחה עבור ישראל

סימן תקל"ח סעיף י': מותר למכור תבלין ודבר שאינו מתקיים במועד בפרהסיא, דהכל יודעים שמוכר לצורך המועד, וכתב המשנ"ב בשם המגן אברהם דהואיל והחנות פתוחה לצורך ישראל שקונים לצורך המועד מותר למכור אף לגוים, וביאר הלבושי שרד משום שהאיסור אינו במעשה המכירה אלא בפתחת החנות, והואיל ופתחת בהיתר שרי למכור לעכו"ם. וקשה הרי השו"ע בסעיף א' כתב מפורש שהאיסור סחורה הוא בין קניה ובין מכירה, ומשמע בפשטות גם כשמוכר שלא בחנות.

ונראה לבאר על פי מה שציין המגן אברהם לסוף סעיף ה' ששם כתב הרמ"א שנתנו הקונה מזה ומוכר לזה, וחוזר וקונה ומוכר, מותר לו למכור משום דהוי דבר האבד הואיל וכל יום קונה ומוכר. והקשה שם המג"א מאי שנא מסעיף י' וי"א שמשמע שאסור למכור דברים שאינם צורך המועד, והכא התירו לתגר למכור אף דברים שאינם צורך המועד. ותיירץ דהרמ"א הכא לא התיר אלא למכור בביתו, אבל לא התיר למכור בחנות, והתם מיירי בשר"ע לענין פתיחת החנות שאסור כשמוכר דבר שאינו צורך המועד, אבל למכור בלי לפתוח את החנות שרי. נמצינו למדים שבמקום שהמכירה היא דבר האבד, והפתיחה של החנות היא לצורך המועד שרי, דהשר"ע בסעיף א' שאסר מכירה גם בלא פתיחת החנות הוא במקום שאינו דבר האבד, דהיינו שאין דרכו של המוכר לקנות ולמכור כל יום.

אלא שזה מתיר רק אליבא דהמג"א, אבל אליבא דהמשנ"ב אי אפשר ליישב כך, דהאחרונים (הו"ד בשעה"צ סק"ב) תירצו על הסתייה שהקשה המג"א מסעיף י' וי"א, דהתם הוא בחנוני שהוא מוכר הרבה ולא ניכר ההפסד אם לא ימכור בחוה"מ, ולכן לא הוה דבר האבד, משא"כ בתגר שמוכר מעט מותר, אם כן לפי דבריהם בחנוני שלא מוכר דברים שהם צורך המועד, עצם המכירה

אסורה אפילו במקום שפתיחת החנות היתה בהיתר. והשעה צ' נקט כאחרונים. א"כ קשה איך מתיר למכור לעכו"ם הואיל ופתח את החנות בהיתר, הרי עצם המכירה אסורה, איברא שזה כבר סתירה באלהי רבה. שו"ר שהקשה כן בספר שמירת המועד כהלכתו, והביא צד לפרש את המגן אברהם שהתיר למכור לעכו"ם שהוא מפני חשש איבה. אלא שלענ"ד מלשון המג"א לא משמע כך, ועוד שיהיה לפי"ז נפק"מ שיהיה אסור במקום שאין חשש איבה, והיה לפוסקים לכתוב זאת.

גדר נסיעה מעיר לעיר בשביל סחורה

כתב הרמ"א סימן תקל"ט סעיף ה' שמוותר לנסוע מעיר לעיר למכור סחורה לשיירות, וביאר הבה"ל שאף על גב דהוי טרחא מרובה, מכל מקום מדובר באיש שפרנסתו תמיד ליסע על הידידים, וכיון שחייזו ופרנסתו תלויה בזה הוי שרי.

וקשה הרי כתוב בשו"ע ריש סימן תקל"ז, וכן מבואר במשנ"ב סימן תקל"ו, שלצורך דבר האבד אסור לטרוח טרחא מרובה, ובסימן תקל"ה ס"א ובסימן תקל"ח ס"ג מבואר שמוותר להסיע ממונו מעיר לעיר לצורך דבר האבד (וללא דברי הבה"ל כאן היה אפשר ליישב דלהסיע ממונו אינו טירחא מרובה).

ואפשר ליישב בדוחק דהא שיש גם טירחא להסיע את הסחורה מעיר לעיר, וגם המקום וממכר עצמו שהוא טירחא, חשיב טרחא מרובה.

ויותר נראה שלשון "טירחא מרובה" הוא לאו דווקא, אלא הכוונה "לא טירחא מועטת", כמו שמוכח מלשון המשנ"ב בסי' תקל"ז ס"ט לענין שדה האילן שמוותר להשקותה אם היא שדה מטוננת אע"פ שזה רק הרווחה, והתירו טרחא רק עבור דבר האבד ולא עבור הרווחה, מכל מקום מוכח שטרחא מועטת התירו (וכן שם לשון המשנ"ב שלא התירו "טרחא מרובה", ועל כרחך כוונתו לטרחא שאינה מרובה, דהרי טרחא מרובה אסורה אפילו לדבר האבד).

ובנידון דידן סחורה מוגדרת איסור מחמת טרחא מועטת כמו שכתב הרא"ש סוף פרק קמא, וכן מוכח ממה שהתירו בכמה גווני טפי משאר מלאכות. ועיין פמ"ג באשל אברהם סק"ו.

טעם היתר תיקון החביות במקום שאינו מצוי אחר המועד

סימן תקל"ט ס"ט: מי שצריך לקנות יין בעת הבציר לצורך שתיית כל השנה, מותר לו לקנות אם לא ימצא אחר המועד, ומותר לתקן החביות ולפתן.

וצריך להבין איך מותר לתקן החביות ולפתן שהוא מלאכה ממש, והרי היתר של לקיחת יין נלמד מעובדא דשיירות שהביא בירושלמי, והתם התירו מחמת מניעת רווח מרובה שיחשב כדבר האבד לענין איסור סחורה שאיסורו הוא קל, אבל מלאכה ממש לא התירו.

איברא שזה תלוי בתינוצי הרא"ש על הסתירה שהקשה מעובדא דשיירות שהתירו מחמת מניעת רווח מרובה, ומאיך במוצא מציאה אסור במניעת רווח מרובה, דלתיורין הראשון שאינו מקח וממכר שכל ענינו הוא מכירה בשעת הזול וקניה בשעת היוקר, וחשיב דבר האבד, משא"כ מציאה, עכ"ד. ניחא, דהואיל והתירו את המקח התירו גם את תיקון החביות שהם חלק מהתנהלות המקח, ובלעדיהם לא תמיד אפשר לקיים את המקח, אבל לתיורין בתרא שחילק בין איסור מקח וממכר שהוא איסור קל לבין איסור מליחת דגים שהיא מלאכה ממש, קשה למה התירו תיקון החביות.

ובביה"ל סימן תקל"ג ס"ג הביא שנחלקו הגר"א והמג"א, שלדעת הגר"א דעת השו"ע לפסוק כתיורין קמא דהרא"ש, ולדעת המג"א השו"ע נקט כתיורין בתרא, וכתב שם הפמ"ג דלדעת המג"א אסור לעשות מלאכה.

ואח"כ ראיתי שבספר נוד הקודש סימן נ"ז בליקוטי רמ"א סק"ד חילק בין אם עיקר המעשה הוא מלאכה שאסור, לבין אם עיקר המעשה הוא דבר שאסור משום טורח ורק דרך אגב עושה דבר שיש בו מלאכה כגון חביות אחרי שעשה מקח, שרי. ולפי"ז לשון המשנ"ב ניחא, שכתב דכיון שהותר לו מקח הותר לו תיקון החביות.

אלא שאפשר ליישב באופן אחר את הסתירה ולבאר את כוונת המג"א, דהנה זה נראה פשוט דקניית יין לצורך שתיה שלו לכל השנה שונה מקניית סחורה בשביל למכור לאחרים, דהואיל וקונה לצורך שתייתו הוי דבר האבד, שאם לא יקנה במחיר הזול יפסד כיסו, ולא חשיב מניעת רווח בעלמא, וכן הוא להדיא ברמב"ן, וכך פירש את הירושלמי של שיירות, וכן ציין הגר"א, וגם ברא"ש שדימה דין קניית יין לכמה מלאכות שהותרו משום דבר האבד, ולצורך דבר האבד מותר אף עשיית מלאכה גמורה (ואפשר שזה כוונת המשנ"ב דכיון הותר לקנות הותר גם לתקן החביות).

ונראה על פי חילוק זה לתרוץ קושיית הגר"א על המגן אברהם בסי' תקל"ג, שכתב המג"א בהא דאסור השו"ע לקנות פירות כדי לכוששם, שהוא על פי התיורין השני של הרא"ש במה שכתב לחלק בין דהתיר הירושלמי לקנות משיירות, ומאיך אסור לכבוש פירות בשביל אחר המועד, דפרקמטיא אינה מלאכה, משא"כ כבישת כבשים שהיא מלאכה. והקשה רעק"א אם דעת השו"ע לפסוק כדעת התיורין השני, למה התיר בסוף הסעיף לקנות ולכבוש פירות אם הפירות לא יהיו מצוים אחר המועד, הרי כבישה זה מלאכה, ומה הוכיח רעק"א שפסק השו"ע כתיורין קמא. ועוד הקשה למה השו"ע לא פסק כתיורין השני כמו שבכל מקום התיורין השני הוא העיקר, ועוד שהת"י השני הובא גם בר"ן. ונראה שבאמת סובר השו"ע כתי' בתרא, אלא שהתירו לקנות ולכבוש אם לא ימצא אחר המועד הוא כשצריך את הפירות לאכילת ביתו ולא לסחורה, שהרי לא כתב בשו"ע שקונה את הפירות לסחורה, וכן משמע מהב"י שכתב דהמקור לדברי הטור הוא מהא דשיירות, ומהא דקונה יין לכל השנה הנ"ל, והא דהביא המג"א את תירוץ השני של הרא"ש זה רק להסביר את האיסור באופן שצריך את הפירות לסחורה כמו שאומר בתוך דבריו.

איברא שזה קצת דחוק בלשון המג"א, דאם כדברינו היה צריך להדגיש שצריך את הפירות לסחורה, ומ"מ אפשר שסמך על מי שרואה את הב"י ורואה שהלכה זו שייכת בב"י אופנים, אופן שצריך את הסחורה לצורכו ואופן שצריך לסחורה. וכן נראה להוכיח שכן כוונת המג"א, שהרי סיים המג"א "אבל לקנות

מותר כמו שכתב בסימן תקל"ט ס"ה". ועיין בלבושי שרד על המג"א שהוקשה לו למה המג"א הוצרך לכתוב שמוותר לקנות, הרי זה כתוב בשו"ע מפורש בהמשך הסעיף (ותירץ דהמג"א בא לציין את המקור לדברי השו"ע, ועדיין קשה קצת שיכתוב המג"א רק כמו שכתב בסי' תקל"ט). ולפי דברנו ניחא, דבא המג"א לומר שבאופן שצריך את הפירות רק לסחורה ולא לצורכו, אע"פ שאסור לעשות מלאכה, אבל לקנות שרי כתי' בתרא דהרא"ש.

יצחק אלחנן חורב - נוה יעקב

חלפן כספים בחוה"מ

כ' התוס' במס' מו"ק הלואה דשולחנות בקביעות וחילוף אסור, והטעם לכך דבכה"ג הוי פרקמטיא לדברי הכל, וכאן הבן שואל בימינו שיש חלפני כספים צי"ג ינג' בלע"ז, והוא יושב מאחורי סורג ובריח והמכונה סופרת לו את כל הכסף, האם גם כאן נימא דהוי כסחורה, או שדמי לגביית חובו שגם היא אסורה. ובבה"ל סי' תקל"ט ד"ה אינו מותר וכו' ביום השוק וכו', כ' המחמה"ש שהרבה מהאחרונים קראו תגר על קולות שנוהגים בעוה"ר בענין מו"מ בחוה"מ, ולא מצאתי להם תקנה, אלא שבס' אליה רבה כו' ז"ל: ואפשר שחשבו לדבר האבוד, דאם לא ישוב כ"כ זמן כל ימות החג בחנות יתמעט המו"מ עם ישראל, וגם כיון שא"א למחות שיסגרו הכל חנויותיהם כשיש סוחר נכרי בעיר, א"כ אם היכא שאחד יסגור חנותו לבדו ירגילו קונוי לילך לסוחר אחר, והוי דומיא קצת להלואה לאותן שרגילין אצלו להתיר בעס"י י"ב מה"ט.

וא"כ דון מזה ומזה שגם לגבי חלפן כספים אם יהיה סגור לא יבואו אליו עוד ועוד, דלא גרע מצורכי רבים שהותרו בחוה"מ, דאמנם הם חיים בין הגויים כידוע, וא"כ נמצא שכל עבודתם כמעט בשביל העכו"ם, וכיום שהרבה יהודים ממדינות הים חוגגים את החגים בארה"ק, ובאים עם כסף זה ע"מ שיוכלו לחוג את החג בסעודה, ש"ד להתיר לחלפן לפתוח בחוה"מ.

ומכיון שבחוה"מ קא עסקינן, וידוע מה מעלת לימוד התורה בימים אלו, ובפרט שהלומדים מועטים בעוה"ר, ובשעת המפזרים כנס, יש בנותן טעם לשבח להביא מ"ש בשע"ת סוף סי' תקמ"ה בשם הברכ"י ע"פ שר"ת מן השמים כתי' לר' יעקב הלוי ממרויש וז"ל, שהיה קדמון ושואל שאלות מן השמים ומשיבים לו, ושאל אם מותר לכתוב פירוש פסוק או הלכה בחוה"מ, והשיבו לו אוהב ד' שערי ציון המצוינים בהלכה שמחדשים חידוש בהלכה ומעמידין אותן על בורין, אותם שערים נאהבים יותר מכל משכנות יעקב, וכל אותם החושבים מחשבות וסברות בהלכה חמורה ובפוסקים החמורים אוהב ונחמד לפני המלך העליון, ואם על אבידת כסף הותרה מלאכה בחוה"מ, כ"ש וכ"ש שיש לחוש על אבידת המרגליות היקרות שהם סברות ומחשבות התורה היקרה, שיש לכתבם שלא ישתכחו ויאבדו, וכל הכותב אותו מקבל שכר עליהן, זה פירושו לי ושמו בפי אמת וכו', ע"כ.

אחד מבני החבורה - ירושלים

סחורה בדבר האבד

שו"ע סי' תקל"ט ס"ד: אם יש לו סחורה שאם לא ימכור יפסיד מהקרן מותר למכורה, אבל אם לא יפסיד מהקרן לא. ובמ"ב שם ס"ק א', היינו אף שהוא סבור עתה להרויח הרבה, דהעברת ריוח לא מקרי פסידא. ובשו"ע שם ס"ה, אם הוא דבר שאינו מצוי וכו', אבל מקומות שיש להם יום בשוק יום אחד בשבוע, אינו מותר לקנות ביום השוק שבתוך המועד, שאין זה דבר האבד, שאם לא נמכר ביום השוק שבתוך המועד ימכר ביום השוק שלאחר המועד. ובמ"ב שם ס"ק כ"ב, דווקא כשמעשה בודאי שעכ"פ יפסיד או מהקרן.

ומבואר מדברי המ"ב דהעברת רווח לא חשיב הפסד, וכל שודאי לא יפסיד מהקרן אסור. ולכאורה יש מקום לעיין בזה, דהנה בב"י הביא (בס"ד) דברי הרא"ש בסי' כ"ג דמבואר מדבריו שאם לא יפסיד מהקרן אסור לנכרי במועד. ובהמשך (ס"ב) הביא דברי הרא"ש לענין שיירות, וכו' שם בהמשך: ואיכא למידק כיון דהרא"ש סבר דהעברת ריוח הוי כדבר האבד, למה כתב שאם יום השוק הוא כמועד ויכול עתה למכור סחורתו בריוח, ולאחר המועד לא יוכל להרויח כ"כ אבל מן הקרן לא יפסיד, אסור במועד. ונ"ל דשאני התם שיום השוק הוא יום אחד בשבוע מבני העיר וסביבותיה, וכיון שהוא מצוי בכל שבוע נמצא שאין כאן הפסד, שאם לא מכרו ביום השוק של שבוע זה ימכרו ביום שוק של שבוע הבא. ומפני ספק שמא לא ימכרו כ"כ ביוקר לא שרין ליה למכרו במועד, דהא אפשר שביום השוק הבא ימכרו ג"כ ביוקר. ומה שכ' הרא"ש ואחר המועד לא יוכל להרויח כ"כ, היינו לומר דאפשר דלא ירויח כ"כ, וכיון דלאו דבר האבד הוא בודאי הוא אסור, אבל שיירות היין שהוא דבר שאינו מצוי תמיד הוי דבר האבד בודאי, ומפני כן התירו. ומבואר בדבריו בפירוש, דאף העברת רווח הוי פסידא, ואם ודאי לו שאחר המועד לא ירויח כ"כ שרי למכור כעת, ורק אם ספק לו שמא יוכל להרויח כמו עכשיו אסור.

ואמנם לשונו בשו"ע מורה כדברי המ"ב, אמנם בדברי הב"י מבואר דאין כוונתו דהעברת ריוח לא הוי הפסד, אלא ודאי דהוי הפסד, ורק בספק העברת ריוח אסור, וטעם דשיירות שאינן מצויות שרי, כיון שהוי העברת ריוח ודאי [ומבואר בדבריו דמה שאמרו הטעם בשיירות דשרי כיון שהוא דבר שאינו מצוי, אין פירושו דשרי כיון דהוי דבר שאינו מצוי, אלא מה שהוא דבר שאינו מצוי הוא הטעם והסיבה לכך שהוי העברת ריוח. וכן מבואר בדברי המ"מ על הרמב"ם (הובא בב"י ריש ס"ה) דאין דבר שאינו מצוי סיבה להיתר, רק כיון שהוא דבר שאינו מצוי, א"כ הוי העברת ריוח שרי, אך אה"נ כל העברת ריוח שרי אף בדבר מצוין. ולדברי הב"י באופן שיוכל למכור במועד בסכום מסוים (וכגון בעשרה שקלים), ולאחר המועד ודאי שלא יוכל למכור בסכום זה, מותר יהיה למכור במועד אע"פ שאם לא ימכור כעת לא יפסיד מהקרן (כגון שהקרן שבעה שקלים, ולאחר המועד יוכל למכור בשמונה), ולמ"ב אסור כה"ג, ורק אם יפסיד מהקרן [או ספק אם יפסיד] (שלא יוכל למכור אחר המועד בשבעה שקלים) שרי למכור במועד.

להלוות לעכו"ם בריבית במועד

בשו"ע סי' תקל"ט ס"ג כתב: הלוות לעכו"ם וכו' וללוותם שאינם רגילין ללוות ג"כ מותר, והוא שיקחו ריבית של שבוע ראשון ויוציאו בשמחת יו"ט. ובמ"ב ס"ק מ"ד כ', היינו יותר ממה שהיה מוציא אם לא היה מרויח זה. משמע לכאורה דאף אם לא יוציא כל הריח שרי. אמנם בדברי הרא"ש (מובא בב"י) דהוא מקור דין זה, כ' והתירו ע"י שמוציא הריח של אותו שבוע וכו', ומשמע לכאורה כל הריח.

אחד מבני החבורה - ירושלים

המרת מטבע זר בחול המועד

האם מותר בחול המועד להמיר מטבע זר. הגמרא במסכת מועד קטן (ב, ב) אומרת: אמר רבא פרקמטיא כל שהוא אסור, וביאר רש"י דהאיסור הוא עשיית סחורה בחולו של מועד. ומובא בתוספות (שם ד"ה 'פרקמטיא') מרבינו יצחק בתשובתו כי רבינו יעקב לא היה חושב הלוואת ריבית פרקמטיא, אבל הלוואה דשולחנות בקביעות וחילוף נראה דחשיב פרקמטיא. ועי"ש בביאור הגר"א דכתב דבכה"ג הוי פרקמטיא לדברי הכל.

השולחן ערוך (תקלט, יד) כתב: "הלוואה דשולחנות בקביעות וחילוף אסור". ומבואר במשנה ברורה (סקמ"ז) דאסור משום פרקמטיא. וע"ע בדרכי משה (אות ד) במה שהביא מהמהר"ל.

בספר חוט שני (חווה"מ תקלט, ד) כתב בזה: "בזמנינו ה"שולחנות קביעות" הם הבנקים והמקומות הקבועים להחלפת והמרת כספים, ואסור לסחור בהם בחול המועד. ואמנם אם מוציא מעות מן הבנק לצרכי המועד מותר, כמו שאר פרקמטיא דאם היא לצורך המועד מותר. וכן מותר להחליף כספים לצורך המועד. וכן מותר להפקיד בבנק כספים בחול המועד כדי לשמור על כספו שלא יגנב. אבל המפקיד בבנק כדי להרויח עליהם מעות אסור דהוי פרקמטיא. ומותר להפקיד כסף בבנק כדי לשמור על ערך כדי שלא יפחת מערכו, והוי כדן סחורה שנפחת מהקרן... וה"ה החלפת כספים לכסף זר אחר".

בספר שמירת המועד כהלכתו (ט, ז) כתב שאסור להחליף כספים בחול המועד וזה חשיב כסחורה. אולם העיר כי מותר להחליף מט"ח כשצריך את הכסף במועד (או כשחושש לירידת שיערים). וכן דעת הגר"א בנבצל (בכת"י). וכן ראיתי שדנו בענין זה בספר שער המועדים (קיצור הלכות חוה"מ לגר"ד פסטימוס, ח ובהערות) ובספר גם אני אודך לגר"מ חליוה (ח, יז). וע"ע בספר חול המועד כהלכתו (י, כה), בקובץ מבקשי תורה (חווה"מ קז אות צא בדברי הגריש"א) ובספר גם אני אודך לגר"כ דדון (אורח חיים שמז).

אציין כי בקובץ דרכי הוראה בעניני יו"ט וחווה"מ (עמוד יט אות לז) כתב: "אדם שעסקו בפריסת כספים אין לו לעסוק בכך בימי חול המועד. במקרה והקונה זקוק למעות לקניית צרכי החג יכול במקרים חד פעמיים לפרוט. ובוודאי שאסור לפתוח את החנות של פריסת הכספים" (וציין לשו"ע שהבאנו לעיל תקלט, יד). ונראה ללמוד גם מדבריו שכאשר צריך להמיר את המטבע בשביל לקנות דברים לצורך המועד שיש להתיר זאת. וע"ע בזה בספר ביכורי יעקב (חול המועד טו, טז ובהערה 17 שם).

אלחנן פרינץ - מח"ס "אבני דרך"

הטעם דכותל שנפל סותרו ובונהו [בד' הגהות אשר"י] (לסימן תקל"ט סעיף י"ב)

ראיתי בהגהות אשר"י ד"ג א' במשנה, דאין לוקחין בתים ועבדים ואבנים אלא לצורך המועד וז"ל, וצריך לאבנים כגון היה כותלו גרוע דסותרו ובונהו ביו"ט, והתירו סופו משום תחילתו, עכ"ל ההג"א. ולכא"ז צ"ב, דלמסקנא בדף ז' א' דקיי"ל דאפי' כותל סתם דנפרץ שרי לבנותו במועד בכותל חצר, א"כ ל"ל טעמא דסופו משום תחילתו [ודחוק לומר דהג"א מיידי בכותל גינה דל"ל [ה]. אכן בזה עיני' מג"א ושעה"צ ר"ס תק"מ. אך צ"ע אמאי לא פ"י בפשוטו דנסתר הכותל חצר ורוצה לבנותו דשרי, ואולי האו"ז פסק בדף ז' א' דלא כרב חסדא, וצ"ע.

נדב פרץ - הקריה החרדית בית שמש

מו"מ בצנעא

ענף א' | שיטת הראשונים שמקילים בצנעא

א. הנה איכא מרבוותא דשרו מו"מ בצנעא, עי' ב"י ריש סי' תקל"ט, וסומכין עליהם במקום ריוח מרובה, והתנאי שיוציא לשמחת יו"ט (כמוש"כ רמ"א שם ס"א), ואפי' לצורך דברים שגם הם לא הוי לו סכום כסף כזה מערב יו"ט לא היה מוציאם לשמחת יו"ט, וכמו שכ' בשעה"צ (שם ס"ק ו'). ויל"ע מהו צירוף זה דיוציא לשמחת יו"ט אחרי בזה היתר דס"ד, ואולי ס"ל דר"י הנוכר ברא"ש בפ"ק דמו"ק סי' כ"ד דמיקל כה"ג לענין הלוואה בריבית, ס"ל דכה"ג שרי גם כל פרקמטיא, ודלא כמוש"כ האחרונים בס"ד, וסמכין על שיטתו בצירוף הנך רבוותא דלעיל, ועי'.

ב. ובמ"ב כ' דהנך רבוותא לא שרו מלאכה, ויש להעיר דבריאים התיר להדיא אפי' מלאכה, ע"ש. אך מ"מ י"ל דאנן לא סמכין עליהו.

ג. ובעיקר סברת שיטה זו, הנה ביראים מב' דבצנעא אין בו טורח, וברור שהמכוון דומיא דביתו ולא בתנות דומיא דס"א, ונ"ר הכונה דכיון שא"י ציאה משגרת החיים לילך לעסוק במסחר, אלא ע"ד ההזדמן באקראי מיקרי שאין בו טורח, ואינו סתירה לחובת מקרא קודש ושמחת יו"ט, וק"ל.

ואמנם בהגר"א מב' טעם אחר דבפרהסיא אוושא מילתא, ולאפוקי צנעא, והגר"א יליף לה מדינא דמתני' דאין לוקחין בתים ועבדים, ומשמע להתיר בדברים אחרים שאין בהם פירסום זה, ומקור הדברים מורה על טעמו של דבר, וק"ל. ובעיקר גדר צינעא האמור כאן ע"י להלן סוף ענף ד', ודו"ק.

ענף ב' | קולת המ"א לחנוני

הנה המ"א חידש מכח דינא דתגר הנוכר ברמ"א בס"ה בשם הכל בו, דכל מי שעסקו שקונה ומוכר, ואם ימכור היום יקנה למחר סחורה אחרת לצורך מכירה מחר, דהו"ל דבר האבד, שאינו כמוכר פירות גינתו שבלא"ה מוכר רק מה שיש

ג. ובנוגע לקולותיו של הרמב"ן דקניה לצורך תשמישו חשיבא הפסד הקרן ממש, וסברתו לכאן ברורה, שמחלק בין לקנות ע"ד למכור שזה רק הפסד הריחוק, שהרי את כספו יקבל בחזרה, לבין קניה לצורך תשמישו שיהא לו את אותו אוכל, והשאלה כמה יצטרך לשלם ע"ז, זה הפסד כספו וכפסד גמור דמיא. ויל"ע אי נקטי' כוותי', ולכאן ה' נר' דזהו דינא דהשו"ע סי' תקל"ט ס"ט, ויעוי"ש דשרינן מלאכה, ותיקשי להמחמירים שלא לעשות מלאכה בפרקמטיא, ובע"כ דהתם קיל טפי שהוא בגדר אבד גמור, וכן מוכרח לפי ד' ה"ח והמאמר דס"ל דאיירי בדרגת שינוי מחיר שכי"ב בפרקמטיא לא שרינן, ולצורך תשמישו שרינן, ובע"כ דנקטי' כהרמב"ן.

אלא דלפי"ז יל"ע, דהנה לגבי מציאה נתבאר לאיסור בסי' תקל"ג ס"ג וסי' תקל"ט ס"ו דגרע מפרקמטיא בשיירא, אך לגבי לקנות מבוי בסי' תקל"ג דשרינן, ומבוי שם במ"ב ובביה"ל דהוא מדין פרקמטיא במניעת ריוח שאין מצוי אח"כ, ולענין מלאכה תלוי בפלו' שני התירוצים בראב"ד, ומכח זה נתקשה שם בביאור ד' השו"ע ע"ש, ולכאן ה' לן להתיר אפי' מלאכה ואליבא דכו"ע, דהתם איירי בקונה לצורך תשמישו ולא בקונה ע"ד למכור, וזה כאבד ממש.

וה' אפשר לתרץ דהתם איירי שאחר המועד לא ימצא כלל, ולא שימצא ביוקר, וכ"ה לשון השו"ע, ו"ל שזה אינו איבוד הקרן שכספו יאר לו, ורק שלא יצליח להפכו לפירות וליונות הנאה זו, וזה מניעת ריוח, אך במ"ב מפו' דגם כשיצטרך לקנות ביוקר אח"כ נמי אינו אלא מדין פרקמטיא במניעת ריוח שאין מצוי אח"כ, וצ"ע למ"ש מסי' תקל"ט ס"ט.

ונר' דס"ל למ"ב דאנן לא נקטי' לרמב"ן רק בדבר שדרכו כך תמיד, וזהו מחירו של החפץ עכשיו, ואח"כ הוא מתייקר, דבזה דרכו לקנות בשעת הזול, אך ברגע שזה דבר חריג שזה הזדמנות לקנות שלא כפי המחיר גם ביחס למחירו עכשיו, שאי"ז מפאת דרכי המסחר הרגילים כעונת הבציר וכו', אלא מחמת הזדמנות שהמוכר מצא מציאה או נצרך לדמים וכו', דבכה"ג אי"ז אלא כמניעת ריוח.

וביאר הדברים, דרק עד כמה שזהו מחירו של החפץ עכשיו [וכמובן שגם עכשיו יש מחיר של סיטונאי ושל חנוני וכו', אך עכ"פ הנ"ל בגדר שער ומחיר מקובל], ואילו נצריך אותו לשלם ביוקר הרי זה הפסד, ה"ה כשיצטרך לקנות אח"כ ביוקר זה הפסד, אך כשגם ביחס לשער והמחיר המקובל זה הוזהר מיוחדת וחריגה, הרי זה כמציאה, דזה כהזדמנות לקבל מתנה, והפסדו אינו אלא מניעת ריוח דתלוי בגדרי פרקמטי', ודו"ק היטב. [ונ"מ דהזדמנות לקנות במחיר מוול מחמת מכירת חיסול ערב סגירת חנות וכיו"ב, שאינו בגדר שזה מחיר החפץ אלא הוא חריגה, וכמכירה בחצי חנים וכדו' אינו מתיר לקנות בחוה"מ, אלא לפי כללי פרקמטיא, דבעינן שלא יהא מצוי לאחר המועד כיו"ב, ולענין מלאכה תלויא בפלו'].

ודע שבביה"ל מבוי דדינא דס"ט אינו מוסכם, והיינו דעד כמה דפלגינן על הרמב"ן י"ל דפלגינן לגמרי ובכל גווני אינו אלא כמניעת ריוח בעלמא, אך לכאן מ"מ לא יהא חמור יותר מפרקמטיא בשיירא, וצ"ל דאיירי באופן שפרקמטיא כה"ג לא שרינן, וכעין מש"כ במאמר ד' בביאור ד' השו"ע למה לא לקנות ע"ד למכור, ולהכי בעינן לסברת הרמב"ן, והנך רבוותא פליגי עלי' בכל גווני, ומאיך הרמב"ן מיקל אף בגוונא דשיירא שזה לכאן דומיא דסי' תקל"ג, וא"כ ג' שיטות בדבר, ודו"ק.

ד. ובעיקר מה דדייקו האחרונים בס"ט דלא שרינן התם קניה ע"ד למכור ולהרויח, מבוי שיש תנאים לקולא דפרקמטיא בנזדמנה שיירא, דהיינו או שצריך דבר הנכר שאינו מצוי כלל אח"כ, או דבעי מניעת ריוח מרובה, אך לא"ר אין כאלו כללים, ועי' היטב הכרעת הביה"ל כדעאה אמצעית, ושאינן למחות ביד המיקל כהא"ר, ע"ש.

ודע, שיש כמה חילוקים בין אם ההיתר מצד שזה כהפסד הקרן [וכגונא דסי' תקל"ט ס"ט], לבין אם זה מתורת פרקמטיא בריח שאינו מצוי וכשיירא [וכבסי' תקל"ג], א) לענין אי בעי ודאי הפסד או דסגי בספק, דבמניעת ריוח לא התירו רק בודאי, ולא בספק [ועי' ס"ק ה' וס"ק י"ח]. ב) לענין אם להתיר מלאכה וטירחא למחמירים בפרקמטיא. ג) לענין אינו נמכר או שאינו ריוח מרובה, וכנ"ל מד' האחרונים שהביא בביה"ל בס"ט.

תגר וחנוני

ברמ"א (סי' תקל"ט ס"ה) הביא חידוש הכל בו דבתגר שרינן ליה למכור בחוה"מ, והמ"א פ' דענינו משום שאינו מוכר פירות גינתו אלא קונה ומוכר, וא"כ מה שיכול להרויח היום לא ירויח מחר, דריוח של היום לא יחזור לו, ולמד מזה דה"ה בחנוני, אלא שהגביל שיהא בצנעא גמורה כבביתו עיי"ש, אך בשעה"צ הביא שהמאמר ובגדי ישע פליגי, דבמקור הדברים נר' שזה סברא מיוחדת בתגר שקונה ומוכר מיד וחוזר וקונה, ונר' הביאור דאצלו הריחוק זה הקרן של העיסקה שאח"כ, ואינו כחנוני שקונה בהקפה ומוכר ומשלם הקפותיו ונשאר ריוח וכן הלאה, דנמצא שהמכירה אינה הקרן של מה שיקנה אח"כ, וכלפי מה שלקח בהקפה יקבל כספו חזרה אח"כ, וכלפי קניית כמות נוספת אי"ז שייך להמכירה דעכשיו, ואף שעושה כן כשנגמרת הסחורה מ"מ אחד לא בנוי על השני, ואין המכירה צורך קניית הסחורה שאח"כ, שהוא אינו דחוק ויכול להזמין עוד ע"ד מה שיקנו ממנו וכיו"ב. ואם אינו רוצה כי עדיין יש לו מה למכור, אין אנו צריכים לדאוג שימרה למכור ויהא לו צורך ואפשרות לקנות עוד, דזה מניעת ריוח ולא הפסד. ומשא"כ בתגר שבדמי מה שמכר רק בזה קונה את הסחורה, וריוח של סחורה ראשונה קרן של סחורה שאחריה, וע"כ הכל נחשב כדבר האבד.

בן ציון רפאל גרינהויז - הקריה החרדית בית שמש

(שבס"א), ויל"ע דלכאן א"כ לא היינו צריכים לסגור וכו' אלא לפתוח אתה (וכמבוי בסי"א), ובאמת המ"א כ' שזה דרגת צנעא דשרי אף שלא לצוה"מ, אך מהרש"ל וט"ז ס"ל דאף כה"ג בעי צוה"מ, דהיינו שהוא נצרך למעות לצורך שמחת יו"ט, והיינו כשבאמת נצרך לכך [ולא שקונה בזה לשמחת יו"ט כדי שנתיר לו המומ" (כבס"א וסי"ג)]. והיינו משום דס"ל כהאחרונים דפליגי על המ"א (הנ"ל ענף ב') בדינא דתגר וחנוני, וע"כ הוצרכו צוה"מ, ועכ"פ תיקשי דא"כ מאי בעי שיהא צנעא בדרגא כזאת, וצ"ל דכיון שאין הדבר ניכר כלל שהוא לצוה"מ ע"כ בעי צנעא טפי. וי"ל דלפי"ז אפי' בפתוח למבוי נמי אסור, דבעינן צנעא ממש.

ומ"מ משמע במ"ב דא"ז עדיין דרגת צנעא כביתו, שהרי בשעה"צ סק"ו על קולא דצנעא של הרוקח ודעימי' (הנ"ל ענף א') כ' דהתם לא שרי אלא צנעא, ובדינא דלצורך שמחת יו"ט (שבס"ד) שרי פרהסיא, ואעפ"כ כ' דבעינן שיסגור החנות וכו', וש"מ דזה לגבי ביתו כפרהסיא דמי [ועוד י"ל שכל ד' מהרש"ל וט"ז רק באפשר לו, דהרי הצינעא אינו סיבת ההיתר אלא תנאי בהיתר, אך אם א"א מותר בפרהסיא, ומשא"כ בהא דס"א שכל סיבת ההיתר הוא הצינעא, ואם אי"ז בצנעא ליכא כלל לשום סיבת היתר, וק"ל. אך הלשון דחוק, ופי' ראשון נר' יותר עיקר].

בענין מניעת ריוח

א. רבותינו הראשונים הוכיחו ומתני' ריש פ"ב דמ"ק דלא מיקרי דבר האבד אלא אם הקרן עצמו נאבד, ולא בהפסד הריח, דמניעת ריוח לא מיקרי הפסד.

והנה רבותינו ז"ל הביאו לד' הירושלמי דמותר לקנות משיירא, ונח' בפירושו, דרוב רבותינו ז"ל הוכיחו דבשיירא מיקרי גם מניעת ריוח דבר האבד, והטעם כיון שזה דבר שאינו מצוי כלל, ושאינו משאר עניני מניעת ריוח דפרקמטיא שאין הדבר מוחלט, ויתכן שיזדמן ריוח כזה או יותר מזה בפעם אחרת, אכן הרמב"ן ס"ל לאסור, ולא התיר רק בקניה לצורך תשמישו שלאחמ"כ יעלה ביוקר, ומה שיצטרך לשלם יותר ביוקר מיקרי הפסד הקרן, וס"ל לטור וריב"ש בדעתו דהתיר למכור אם אח"כ לא יוכל למכור במחיר זה אלא יותר בזול, עי' היטב בב"י ובפרישה.

ונר' שיש כאן שני מחלוקות בסברות הפוכות זמ"ז, דהרי לרא"ש יתכן ותרווייהו מיקרי מניעת ריוח, ואין להקל רק בשיירא שאינה מזדמנת, ובכה"ג תרווייהו שרי, אך לרמב"ן אין חילוק בין שיירא שאינה מזדמנת לשאר עניני הזדמנות פרקמטיא, ולעולם ס"ל לחלק בין לקנות לצרכו בזול ולמכור שלא יצטרך למכור בזול, לבין לקנות בזול לצורך למכור אח"כ ביוקר ולהרויח.

ורא' לדבר, דהנה הריב"ש הביא שהסמ"ג מחמיר וס"ל דאפי' למכור ביוקר כדי שלא יצטרך למכור בזול נמי לא הוה בכלל דבר האבד, ושוה דינו לקניה בזול לצורך מכירה ביוקר, ומ"מ כ' הב"י שהסמ"ג מיקל בשיירא בין למכור ובין לקנות, ובע"כ דס"ל דד' הסמ"ג קאי שלא בשיירא, דהיינו שלא בהזדמנות שאינה מצויה, ונמצא דבשיירא שאינה מצויה מיקל בשניהם, ובריוח המצוי מחמיר בשניהם, והרמב"ן שמחלק הרי בודאי' שלא חילק בין שיירא לשאר רווחים, אלא לעולם מחלק בין לקנות לצרכו בזול וכן למכור ביוקר שלא יצטרך למכור בזול, לבין לקנות בזול ע"ד למכור אח"כ ביוקר.

ודע שלדרך הרא"ש נמצא דלמניעת ריוח בעי ודאי הפרה ולא סגי בספק, ולהפסד הקרן סגי גם בספק דהרי ספק אבד כשהחשש מצוי מיקרי דבר האבד (עי' ריש סי' תקל"ח), ועי' מ"ב ס"ק ה' וס"ק כ"ב, ודו"ק.

ב. והנה הרא"ש הביא קו' הראב"ד דאין שרינן בשיירא שאינה מצוי פרקמטיא משום מניעת ריוח, ומאי שנא מליקוט דגים או פירות של מציאה, ות"י שני תירוצים, או דלגבי פרקמטיא אמרי' דמניעת ריוח הוה כאבדה, כיון שפרנסתו תלוי בכך, או דשאני פרקמטיא שאין בה מלאכה וטירחא, ובנימוקי נר' דתירתי בעינן, שיירא פרקמטיא ואין בה טירחא, ולא מציאה שאין פרנסתו תלוי בכך אף אם אין בה טירחא כ"כ, וכן לאפוקי פרקמטיא לו יצוייר שיהא בה טירחא.

ובשו"ע (סי' תקל"ט ס"ו) מבוי דאסור לאסוף דגים של מציאה ולכבושם, ויל"פ בתרתי אנפי, או משום דהוה מציאה ולא פרקמטיא, או משום דהוה דבר שיש בו טירחא [ואולי אף מלאכה דרבנן של כבישת כבשים]. ובשו"ע סי' תקל"ג איתא דאין ללקט פירות ע"ד לכבשם, אך אם אינו נמצא אחר המועד מותר לקנות ולכבוש, וצ"ב מ"ש רישא ומ"ש סיפא, ומצאנו בזה שני דרכים דהגר"א מפרש דברישא הוא כמציאה ובסיפא הוא כפרקמטיא, ובפרקמטיא שרינן אפי' טירחא ומלאכה, והמג"א מפרש דברישא בעינן למיעבד מלאכת מעמר, ובסיפא א"צ מלאכה רק שבות דכבישה וטירחא, ולדבריו מבוי שמיקל אפילו שלא בפרקמטיא כל שאין בו מלאכה, ומיקל בפרקמטיא בטירחא ולא במלאכה, וזו לכאן שיטה חדשה [יעוי' ביה"ל סי' תקל"ג מש"כ בזה].

ובביה"ל (סי' תקל"ט ס"ה) מחמיר בטירחא דנסיעה מעיר לעיר, וזה כנימוקי', ולא כמ"א בד' השו"ע, וצ"ע. וביותר דהרי בסי' תקל"ז איירי במלאכה, והכא בטירחא בלא מלאכה, ולשו"ע שריא, וממ"נ מפורש בשו"ע סי' תקל"ג ס"ג דשרי, וא"כ מאי קשיא להו, וצ"ע. ומה שת"י שם דאיירי שפרנסתו תלוי הוה כדבר האבד, לכאן כונתו כהראב"ד בת' הראשון דשאני פרקמטיא דמניעת רווח של"ה כדבר האבד, ושמא כונתו דבאדם כזה כו"ע מודו שזה כאבד ממש ושרינן אף מלאכה וטירחא, ונמצא דהך דיריד שהזכיר הרמ"א עדיפא משיירא, וא"כ נתייר בזה מלאכה לכו"ע. ודחוק, וצ"ע בזה. ומאיך בס"ק כ"ד נקט לעיקר כתי' ראשון של הראב"ד, דפרקמטיא לעולם מניעת ריוח שלה כדבר האבד, וכפירוש הגר"א בד' השו"ע סי' תקל"ג, ולפי"ז כ"ש דצ"ע מאי קשיא ליה בביה"ל, וצ"ע.

לו, וזה רק שאלה מתי למכור, ובה לא הוה דבר האבד, משא"כ בתגר וחנוני, ועפי"ז כתב דכל חנוני מותר מן הדין אלא דנאסר משום פרהסיא, ואפי' בדרגא של צנעא בסי"א נמי נאסר, דהיינו דלזה לא סגי מה שפותח רק דלת אחת, אלא בעינן שיהא בביתו, או בחנות סגורה לגמרי שאין פותחה אלא כשבא אליו לוקח, שאז פותח במקצת [וזה פחות צנעא מאופן הנ"ל ענף א'], ובפרט לפי סברת היראים וכנ"ל, וכך מוכרח במ"ב שפי' שלא יעשה אפי' כשצריך המעות לצורך שמחת יו"ט רק בדרגא כזאת, ומשמע דקולא דצנעא הנ"ל ענף א', הוא לעשות יותר בצנעא מזה, ועי' היטב שעה"צ ס"ק ו', וית' להלן עוד בעו"ה]. ועפי"ז התיר המ"א למכור לנכרי, באופן שכבר פתח החנות לצורך המועד ועתה בא נכרי לקנות, דתו ליכא תוספת פירסום במכירה זו, וכמו שביאר את דבריו בספר לבושי שרד ע"ש.

ויל"ע אם לד' המ"א נפרש דיוקא דאין לוקחין בתים ועבדים על כה"ג דחנוני, דהיינו לאדם שמתעסק בתורתו מכירה וקניה דשרי ליה בצנעא (סוחר בנדל"ן), שע"ז אמרו דמ"מ בבתים ועבדים שא"א לעשותו בצנעא אסור, ועי' [ואם כן יש כאן פי' שני לבאר דיוקא דמתני', וק"ל]. ודע שהמ"א הביא ד' מהרש"ל שהתיר לישב ביום השוק בחנות בדלת סגורה, ולפתוח במקצת כשבא לוקח. והנה במהרש"ל כ' שהוא בכדי שיוציא מזה לשמחת יו"ט, והמ"א לא העתיק ד"ה, ונראה שהמ"א פסק כמהרש"ל ושלא מטעמי, דאיהו מפרש לה מצד חנוני שנלמד מתגר ורש"י, ולדבריו א"צ להוציא לשמחת יו"ט אלא שנחשב לדבר האבד [ויש מזה עוד נ"מ, עי' בענף הבא]. והנה לד' המ"א נמצא דיש שני דרגות בדבר האבד, דיש דבר האבד המתיר גם פרהסיא, ויש דרגת דבר האבד המתיר רק בצנעא, והנה באמת בכל דבר האבד נקטי' דאם אפשר בעיא צנעא, ואם א"א שרי אפי' בפרהסיא, עי' סי' תקל"ח, אך זה דרגא של דבר שאינו כ"כ בגדר דבר האבד, וכל היתרו רק בצנעא בלבד, וצ"ע מנלן, ואם נאמר כנ"ל יתכן והוא נלמד מדיוקא דמתני' דאין לוקחין בתים, וק"ל.

ומ"מ לדינא הביא המ"ב הרבה אחרונים שחולקים על המ"א ולדידהו תגר שאני, ואין ללמוד מזה לחנוני, וצ"ל דמה שמ"מ פוסק להקל בפתח החנות לצוה"מ, ובא עכו"ם לקנות [עי' ס"ק ל"ג], הוא בע"כ שלא מטעם המ"א אלא משום דחשיב חשש איבה אם לא נמכרו לעכו"ם, וק"ל.

ונ"מ לפי"ז דכשפותחים חנות לצוה"מ והקונים שומרי תו"מ שאין חשש איבה, צריך להזהר שלא למכור שום פריט שאין בו צוה"מ [ואם צריך לעשות מלאכה, בלא"ה גם למ"א אסור, והיינו העברת כל מוצר במחשב וכו']. וצריכים להודיע הדבר ללקוחות, ועל הפקידים היושבים בחנות להיות ערניים שלא להכשל ח"ו בסחורה ומלאכה שלא לצוה"מ.

ענף ג' | קולת המ"מ בענין קניה בצנעא לצורך תשמישו לאחר המועד

ובמ"מ כתב לחדש מכח הדיוק הנ"ל דמשמע שרק בתים ועבדים אסורין ליקח, דכל סוגיית מו"מ רק בלוקח להשתכר, ולא בלוקח לצורך תשמישו, אך בפרהסיא ג"ז אסור, והיינו דאמר' דבתים ועבדים דהוה פרהסיא אסור לקנותם אפי' כשכונתו לצורך תשמישו, ומשא"כ שאר מילי שאפשר לקנותם בצנעא, והנה הרמ"א פסק כשיטה זו, ובמ"א תמה ע"ז דהא מפו' בס"ט דאסור לקנות יין יותר מצורך תשמישו, ובסי"א מבוי שאסור למכור שלא לצוה"מ ואפי' בצנעא, וכן מפו' בש"י רמב"ן [המוכא בשו"ע ס"ה, ועי' בביה"ל] בדינא דשיירא דאפי' לקנות לצורך תשמישו אסור, אלא א"כ הוא בגדר דבר האבד שאח"כ יעלה ביוקר וכו' דדומיא דשיירא, ולכאן יש ליישב ד' הרמ"א דכונתו לדרגת צנעא דומיא דצנעא השנוי בס"א ליראים, או בדרגת צנעא דומיא דתגר וחנוני אליבא דהמ"א, ומשא"כ באיך גווני אינו צנעא כל כך [והרי זה מפו' במ"א דצנעא דס"א אינו צנעא הנצרך להתירא דתגר לפי שיטתו, וכמוש"כ להדיא לחלק בין הא דס"א לחנוני, ומ"מ מבוי דבריו דכסונו לגמרי ואין פותח אלא כשבא לוקח הוה צינעא טפי מהתם, ובכה"ג איכא להתירא דחנוני, ע"ש היטב], וצ"ע אמאי לא יישב המ"א ד' הרמ"א בכך, וצ"ע.

והנה באמת יל"ע בין בהתירא דמ"א בחנוני ובין בהתירא דרמ"א בשם המ"מ בלוקח לצורך תשמישו, דמה מתיר את הצד השני, דהיינו בהתירא דמ"א עפי' דינא דתגר, מה מתיר ללוקח, ובהו י"ל דנחשב דבר אבד שמתיר גם ללוקח, אך בהתירא דהמ"מ ודאי צ"ע, דהרי אי"ז דבר האבד וכונת המוכר להרויח, ואמאי נתיר לו, ואם היינו מקבלים שני ההיתרים יחדיו היה אפ"ל דאיירי במוכר דומיא דתגר ולוקח שלוקח לצורך תשמישו, וק"ל. ועוד י"ל דאיירי כשהצד השני נכרי, וכן מפו' במרכבת המשנה בד' המ"מ, דהכונה לוקח מן הנכרי, ועד"ז יל"פ במכירת החנוני וכעין מש"כ במ"א לגבי למכור לנכרי שבא לקנות בחנות שנפתחה לצוה"מ, וק"ל, ולכאן גם מהרש"ל שהביא המ"א לגבי יום השוק איירי בכה"ג דהיום השוק הוא ביום זה מחמת הנכרים, וק"ל.

ומ"מ לדינא הכרעת המ"א והמ"ב דלא ס"ל הך קולא, ואפי' בדרגת צנעא הגדולה ביותר כבביתו נמי לא ס"ל הכי [ועי' ביה"ל ס"ח דאפי' בצנעא לא שרינן רק כשיש גדר אבד].

ענף ד' | צנעא לצורך המועד

קיי"ל (בסי' תקל"ט ס"א) דלצורך המועד שרינן מו"מ, ומ"מ אם הדבר ניכר שהוא לצוה"מ שרינן אפי' בפרהסיא, ואם אינו ניכר שהוא לצוה"מ בעינן צנעא, והיינו מה שאמרו שסוגר אחת ופותח אחת וכו', או שאינה פתוחה לרה"ה, ואשכחן עוד גדר של צוה"מ, והוא כשנצרך לו הריחוק עבור מעות לקנות לצורך שמחת יו"ט דברים שלא היה קונה אם לא יהא לו ריוח זה (והוא הנוכר שם בס"ד), ואמנם בזה כ' המ"ב דבעינן שיסגור החנות ולא יפתחנו רק במקצת כשיבא הלוקח, ומקורו מד' הט"ז בשם מהרש"ל, וכדביאר המ"ב בביה"ל שמהרש"ל נתכוין להתירא (שבס"ד) הנ"ל שהוא מיוסד על דינא דצוה"מ

מכתבים ותגובות

בדין ברכת עירוב תבשילין אם צריך בעמידה

ראיתי מש"כ הגר"מ גבאי שליט"א בקובץ אליבא דהלכתא צ"ד, אם צריך לעמוד כשמברך על ברכת עירוב תבשילין, וכן יל"ד בעירוב תחומין ועירוב חצירות אם צריך לעמוד בשעת ברכה.

והנה בברכה על קריאת המגילה בליל ת"ב נוהגים לישב, וצ"ע האם אריך למעבד הכי או"ד צריך לעמוד בשעת הברכה.

ובשו"ע סימן ח' סעיף א' יתעטף בציצית ויברך מעומד, ובטור כתב רק דיתעטף מעומד, ובב"י כתב בשם ארחות חיים דגרסינן בירושלמי כל הברכות מעומד, ופי"ה הא"ח שזה קאי על ברכת המצות ולא על ברכת הנהנין, וכבר העירו בהגהות והערות דבירו' שלנו לא נמצא, ועוד הביא בא"ח ד"א שאלו הברכות בלבד ראוי המברך לברך מעומד ברכת העומר וציצית ולולב ומילה ושופר, וכולו נפקא להו מג"ש, ובאבודרהם כתב שבברכות הנ"ל חייב לעמוד, ושאר ברכות מצוה מן המובחר.

ומבו' דפליגי דלהאבודרהם בברכות הנ"ל חייבים לעמוד, ולהארחות חיים [בשם י"א] ראוי לברך מעומד וזה לא חיוב ממש אלא ראוי, ושיטה א' בא"ח סוברת שזה בכל המצוות, ויל"ד אם לשיטה א' זה חיוב או ג"כ רק ראוי, ואם נימא שזה רק ראוי נמצא דהאבודרהם חולק גם על שיטה א' שזה חיוב גמור ולא רק ראוי, ואם נימא שזה חיוב גמור בכל המצוות לשיטה א' נמצא דפליגי על האבודרהם שכתב שזה רק מצוה מן המובחר בשאר מצוות.

ומש"כ בא"ח דילפינן בגז"ש, הוונתה שהמצוה עצמה צריך מעומד ורק זה ילפינן בגז"ש, ממילא גם הברכה שלה צריך מעומד, ומגוון בציצית דילפינן לכך מספירת העומר, וזה קאי על העיטוף שצריך מעומד וכן על הספירה שצריך מעומד, ממילא גם הברכה צריכה בעמידה, וכן בשופר ילפינן לכך מספירת העומר כמבו' בסיומן תקפ"ה שהתקיעות צריך מעומד, ממילא גם הברכה צריכה בעמידה.

ב. ובשו"ע יור"ד סי' רס"ה ס"א בהגה האב והמוהל כשמברכים צריכים לעמוד, ובגליון רעק"א שם דגם המילה עצמה צריכה להיות מעומד [ואם התופס הנער מברך נוהגים שיושב ומברך], וילפינן נמי במילה גז"ש מדכתיב המול לכם שהמילה בעמידה כמו בעומר, וממילא גם הברכה בעמידה.

ג. ובב"ח בסיומן ח' ס"ק ב' הקשה דכיון דכל ברכת המצוות צריך בעמידה מה צריך גז"ש, והנה זה פשוט שצריך גז"ש למילף שעשיית המצוה בעי בעמידה, וזהו דילפינן דהמילה עצמה והספירה עצמה והתקיעות עצמן צריך בעמידה, וכן שהעטיפה עצמה צריך בעמידה.

ולכאו' הגז"ש זה רק אסמכתא, דאם מדאו' ממש איך הקיל הר"ץ גיאוד במוצ"ש, ואיך הקילו בתקיעות דמיושב, ואף סומוכים על מעומד סו"ס הוא מברך עכשיו, ויל"ד בכ"ז, וכמדו' שבפמ"ג נקט שזה דאו' ממש, ושו"ר במ"ב ס' תקפ"ה ס"ק ב' בשם האחרונים דזה אסמכתא בעלמא.

הסמ"ק סובר שרק במצוות שהם עצמם בעמידה לכן גם הברכה בעמידה, משא"כ בשאר מצוות יכול לישב, ודלא כהירושלמי שזה כללא בכל ברכת המצוות.

ובמ"ב ס"ק א' כתב דכל ברכת המצוות צריך בעמידה, וכ"כ בסיומן תקפ"ה ס"ק א', וכ"כ בסיומן תק"ץ ס"ק א' דברכת המגילה יברך בעמידה, וגם השומעים צריכים לעמוד משום דשומע כעונה וכמש"כ בשעה"צ שם ס"ק א' [ובברכת שעשה ניסים לכאו' א"צ לעמוד דהא לא היא ברכת המצוות, ובמ"ב מהדו' דרשו הביאו בשם מרן הגר"ש זצלה"ה דרק בשהחינו יכול לישב, משא"כ בשעשה ניסים ואקב"ו על מקרא מגילה צריך לעמוד, וצ"ע לי דאם בשהחינו יכול לישב דלא הוי ברכת המצוות ה"נ בשעשה ניסים, וכן בברכת הרב את ריבנו שלאחר הקריאה לכאו' ל"צ לעמוד דא"י ברכת המצוות, ובבא"ח שנה א' פ"ר תצוה אות ד' כתב שיש לברכה בעמידה, וכן הסכים מרן הגר"ש זצלה"ה, וצ"ע בכ"ז].

ולשון המ"ב מיהו הברכה יברך בעמידה, משמע שכל הג' ברכות של מגילה צריך בעמידה, ולענ"ד בשהחינו יש יותר חיוב בעמידה משעשה ניסים, דשהחינו פירושה שהחינו והגיעו לזמן הזה לקיים מצוות קריאת המגילה, וא"כ זה כעין ברכת המצוה ובדאי צריך עמידה כמו בברכת המצוה עצמה.

ונראה להלכה שצריך לעמוד בכל הג' ברכות של מגילה וכדפשוט כן מסתימת המ"ב [ואע"פ שיל"ד שישב בשעשה ניסים, מ"מ כיון דברכה א' צריך לעמוד וכן בשהחינו, ממילא כבר תיקנו לעמוד גם בשעשה ניסים].

ד. והנה מעיקר הדין בתקיעות דמיושב משמעות המ"ב והפוסקים בסיומן תקפ"ה דהציבור יושב גם בשעת הברכות, והטעם דכמו דהקילו מפני כבוד צבור שלא יעמדו בשעת התקיעות, ה"נ הקילו שישבו גם בשעת הברכות.

וכן נמצאו בבה"ל סי' תפ"ט בספירת העומר במוצ"ש בשם ר"ץ גיאוד, דכיון שהציבור יושבין בויהי נועם וקדושה דסדרא נהגו ראשונים שהש"ץ מברך ועונין אמן שלא להטריח לציבור לעמוד, ופי"ה בה"ל שיוצאין יד"ח מהש"ץ גם בספירה עצמה, וצ"ע מה הוכיח משם, הא גם נפרש שהציבור סופר לבד ורק שומע הברכה מהש"ץ עכ"פ הם יושבים בספירה, וזה קולא משום כבוד ציבור שלא להטריחם לעמוד, ובין אם יוצאין מהש"ץ בין אם סופרים לבד, הרי זה נחשב שסופרים בישיבה, והר"ז כל החידוש של הר"ץ גיאוד שאע"פ שילפינן מגז"ש שצריך לספור בעמידה, מ"מ במוצ"ש נוהגים הציבור לספור בישיבה, וממילא בין אם נפרש כן או כן יש כאן קולא במצוה עצמה שהם יושבים, ואין לפרש שכיון ששומע כעונה א"כ מה שהש"ץ עושה זה כאילו שגם הקהל עומד [דגם עמידתו מתייחסת לקהל], דא"כ מה כתב הר"ץ גיאוד שהקילו במוצ"ש הא אין כאן שום קולא [ומה צריך לסברא שלא להטריח, הא כך הדין שנחשב שהם עומדים כאילו], וע"כ שלא מהני שומע כעונה אם הוא יושב, דזה נחשב שהוא יושב השומע אף שהשמיע עומד, ונמצא דזה קיים הברכה והמצוה בישיבה.

ואמנם סתימת הר"ץ גיאוד משמע שהם שומעים הכל מהש"ץ גם הספירה, אבל מה שהכריח הבה"ל דא"כ עכ"פ צריך לעמוד בשביל הספירה זה לא מובן, דזה גופא הקולא שיכולים לשבת גם בספירה, ומה נרויח שנפרש שהם יוצאים גם בספירה, אטו בזה מובן למה הם יושבים, אם לא שהקילו קולא מיוחדת שלא להטריחם אע"פ שיש גז"ש.

ומפורש במ"ב סי' תקפ"ה ס"ק ב' דאם יחיד שומע תקיעות לצאת בהם, ואינו עתיד לשמוע על סדר הברכות, צריך מדינא לעמוד לכתחילה, ומבו' להדיא דלא מועיל שהתוקע עומד, אלא זה נחשב שהוא יושב בתקיעות ולא מתייחס אליו עמידת התוקע מדין שומע כעונה.

וכ"כ בשעה"צ סימן תר"ץ ס"ק א' דגם השומעים הברכה מפי הש"ץ חייבים לעמוד כיון דיוצאים ע"י שמיעה מדין שומע כעונה, ומבו' דפשוט ליה דכיון דחשיב שהם עונים צריכים לעמוד, דאם לא כן נחשב שמברכים בישיבה ולא מועיל להם שהש"ץ עומד.

[ותמוה מאוד מה שהביאו בדרשו מהגר"ד כהן שליט"א שנקט שספירת חבירו שיעמוד נחשבת שגם השומע סופר בעמידה, ותמוה הא מפורש בר"ץ גיאוד שזה קולא מיוחדת במוצ"ש שלא להטריח הציבור, וא"כ מפורש איפכא שנחשב שהם יושבים בספירה ולא נחשב שעומדים כלל, וכן מש"כ להלך שבברכה צריך השומע לעמוד, ולא מועיל לו שומע כעונה בזה, תמוה דהא בר"ץ גיאוד מפורש שגם בברכה הם שומעים מהש"ץ והציבור יושב, ועל כרחק שסברת ר"ץ גיאוד כמפורש בדבריו שגם בברכה יושבים משום שלא להטריח, והקילו קולא מיוחדת במוצ"ש]. ויל"ע הא בעלינו בין כך עומדים [ואולי אמרו עליו קודם ויהי נעם, וצ"ע].

והנה נראה דהבה"ל הביא את הר"ץ גיאוד רק להוכיח שסובר שמהני שומע כעונה בספירת העומר [שבוה דן שם], אבל אין כוונתו להלכה לנהוג כמבו' בר"ץ גיאוד, וצ"ע.

והנה זה לשון הר"ץ גיאוד בספרו מאה שערים [הלכות חדש וספירת העומר]: אמר מר רב שמואל הכהן [והוא אחד מהגאונים] דאסמכתא לכל הברכות שהיו מעומד מדכתיב ויברך את קהל ישראל וכל קהל ישראל עומד, ואנו כך קבלנו מרביתנו [ויש גורסים אנו כך קבלנו וכו'] האסמכתא דספירת העומר בעמידה מדכתיב מהחל חרמש בקומה תחל לספור, שאין ת"ל בקמה ומה ת"ל בקמה, ללמדך שבקימה ובעמידה תספור, ובמוצאי שבתות שאומר לאחר תפילת ערבית ויהי נועם וקדושה דסדרא כשהן יושבין, נהגו ראשונים לברך שליח ציבור מעומד, וכל הקהל עונין אמן ככוונה שלא להטריח את הציבור לעמוד, עכ"ל.

והנה לשון ואנו כך קבלנו וכו' מסתבר שזה המשך לשון רב שמואל כהן צדק גאון [וזה לא מדברי ר"ץ גיאוד שבה לחלוק על דברי רב שמואל גאון], דבארחות חיים הלכות ספיה"ע אות ד' הביא כן בשם רב האי גאון בלשון ר"ש ממש, ומבו' דזה מדברי הגאונים, והנה בארחות חיים סיים שם: מיהו בכל הארצות האלה נהגו לעמוד כל הקהל ומברכים מעומד, וקודם שהביא דברי רב האי כתב: וכשהוא סופר סופר מעומד דכתיב בקמה וכו', מיהו אם מנה מיושב יצא, עכ"ל.

וזה פשוט דהמנהג של הגאונים היה שהציבור ישב והש"ץ עמד ובירך וספר מעומד, והוציא יד"ח את כל הציבור בברכה ובספירה, דהרי מבו' גם בא"ח וגם בר"ץ גיאוד בשם ר"ש גאון שאנו קבלנו שא"צ לעמוד בכל הברכות, אלא האסמכתא היא שהספירה עצמה צריך בעמידה, ממילא קמ"ל דבמוצ"ש החידוש הוא דספרו בישיבה, דהיינו ששמעו מהש"ץ ועונין אמן ככוונה להראות שרוצים לצאת בשומע כעונה ושומעים גם הספירה ממנו וכך יוצאים מדין שומע כעונה, ממילא פשוט שכוונת הגאונים לברך ש"ץ מעומד וכו' היינו בעיקר שיצאו ממנו את הספירה, אע"פ שהם יושבים, רק לכתחילה בשומע כעונה צריך לענות אמן כדי להראות שרוצה לצאת יד"ח ממנו, וזה כל הנידון כאן שהרי צריך לספור מעומד כמו שהקדים, ואפ"ה במוצ"ש זה היה יוצא מהכלל דישובו ויצאו יד"ח כשהם יושבים.

והנה הגר"ב דונט שליט"א פירש דברי הגאונים כך, שבאמת אין כאן שום קולא להקל על הציבור, אלא כיון שש"ץ עומד כל מעשיו מתייחסים לשומעים וכאילו בירכו וספרו בעמידה, ומש"כ הגאונים שלא להטריח את הציבור זה לא קולא כלל, אלא עיקר הדין כן דבימות החול כל אחד מהציבור בירך וספר לבד בעמידה, אבל במוצ"ש לא רצו להטריח הקהל, לכן תיקנו שכולם ישמעו מהש"ץ שהוא עומד, וכל מעשיו מתייחסים לקהל וכאילו ספרו בעמידה.

והנה אם נפרש כך את הגאונים נמצא שהבה"ל סותר לדבריו בכמה מקומות שבשומע כעונה העמידה לא מתייחסת לשומע, ואם הוא לא עומד זה נקרא שהוא סופר בישיבה ומברך בישיבה.

ואמנם בארחות חיים כבר כתב דבכל הארצות האלה נהגו לעמוד כל הקהל, דהיינו שהוא חולק וסובר ששומע כעונה לא מהני בזה דנחשב סופרים בישיבה, ולכן נהגו לעמוד דלא כמנהג הגאונים.

ומ"מ איך כתב המ"ב בכמה דוכתי שהשומע צריך לעמוד, ולא הביא מהגאונים רב האי רוב שמואל שסוברים ששומע כעונה גם העמידה מתייחסת ונחשב שהשומע עומד, וברור כשמש שהבה"ל פירש הגאונים באופן אחר ודלא כמש"פ הגר"ב שליט"א, גם צ"ע פירושו שאין לא כתבו הגאונים דהעמידה מתייחסת לשומעים, ואטו זה כ"כ פשוט עד שלא הוצרכו לפרש הדבר.

ונראה פירוש הגאונים כך, דבאמת יש כאן קולא מיוחדת שלא להטריח הציבור, דודאי נחשב שהם יושבים וספרו בישיבה, ומה שתיקנו במוצ"ש לשמוע מהש"ץ שיעמוד [ולא לספור לבד בישיבה] זהו שלא יזלו בימות החול לספור בישיבה, דאם היה המצב שסופרים בפיהם בישיבה במוצ"ש היה מתבטל כל הדין דעמידה, דאנשים יגידו שסופרים בישיבה וכמו

במוצ"ש, לכך תיקנו לשמוע מהש"ץ שיעמוד, ואע"פ שבאמת זה נחשב שהם יושבים ולא מהני עמידת הש"ץ, מ"מ זה הקילו שלא להטריח הציבור, אבל יש כאן זכר לעמידה בגלל שהש"ץ עומד, ולא נפיק מיניה חורבא שיגידו שאין כלל דין עמידה, ובימות החול היו עומדים וכל אחד מברך וסופר לבד בעמידה, והארחות חיים סובר שלא הקלו כלום, והמנהג לעמוד גם במוצ"ש וכל הציבור סופרים לבד.

ולפי"ז מיושב שהמ"ב לא סותר עצמו כלל, ובדאי לא שייך שומע כעונה שיתייחס אליו מעשה העמידה, ובמוצ"ש להגאונים הקילו שלא להטריח הציבור, ולהא"ח המנהג בארצותינו להקל בזה, וזה מה שמוכיח הבה"ל שאם נגיד שכוונת ר"ץ גיאוד שרק שמעו הברכה מהש"ץ בישיבה ונעמדו לספירה, א"כ בין כך הם טורחים, וא"כ מה כל הענין בזה, וע"כ שהכוונה שגם שמעו הספירה מהש"ץ.

ובאמת זה מוכרח בלשון הגאונים מפורש שהרי כתבו שצריך לעמוד בספירה, וע"ז הביאו שבמוצ"ש יש דין אחר שיושבים, וע"כ שאין כאן הנידון על ברכה אלא על הספירה, וזה פשוט. ולפי"ז מיושב משה"ק לעיל הבה"ל, ול"ק מיד.

והנה מצינו בתקיעת שופר דמשום כבוד ציבור לא הטריחום לעמוד בתקיעות דמיושב וכמבו' במ"ב סי' תקפ"ה ס"ק ב', וא"כ כבר מבו' שיש כאן קולא מיוחדת, ואין לומר שנחשב שתוקיעים מעומד משום שומע כעונה דא"כ זה מן הדין, ומה הפירוש לא הטריחום לעמוד, וע"כ שזה קולא, וברור כשמש שזו דעת המ"ב רוב האחרונים כמו שהביא שם מהברכ"י ורדב"ז ומטה אפרים ודרך החיים, ולא יתכן כלל לפרש בר"ץ גיאוד אחרת, ולא יתכן שהבה"ל סותר דבריו בנידון כ"כ יסודי, והרי כתב מפורש שמי שלא ישמע בסדר הברכות חייב לעמוד, ומבו' דפשוט ליה כן כביעתא בכותחא דלא שייך שומע כעונה שיתייחס אליו מעשה העמידה, וע"כ שפירש הגאונים שהביאם ר"ץ גיאוד כמו שפירשנו.

ה. ויל"ע מ"ט פסק המ"ב דכל ברכת המצוות צריך בעמידה אלא פליגי בזה הפוסקים, והרי גם הא"ח הביא בזה ב' שיטות, ולשיטה ב' א"צ בעמידה אלא בשופר ולולב ומילה וציצית ועומר, וכן באבודרהם עכ"פ כתב דבשאר מצוות זה רק מצוה מן המובחר, וכן בסמ"ק מבו' כדעת י"א בא"ח שבשאר מצוות אין שום דין בעמידה.

ובבהגר"א סימן ח' ס"ק א' כתב דהר"י לא כתב אלא בעטיפה עצמה, וכן בטור, אבל בברכה לא כתב מעומד, ומבו' דהם סוברים דגם בברכות של מצוות שצריכים עמידה אפשר לישב, עכ"פ ביר"ד במילה בסיומן רס"ה ס"ק ד' בבהגר"א כתב דילפינן מעומר, ולכן גם בברכה צריכים לעמוד, ומבו' דסובר הגר"א דזה לא דין בכל ברכת המצוות אלא רק באלו שילפינן בהם גז"ש מעומר, וכן בט"ז ס"ק א' משמע שזה רק דין בהני מצוות.

ובמג"א ס"ק ב' הקשה מחלה דמשנה שלימה שנינו שמברכת מיושב, ותיריך דהפרשת חלה אינה מצוה כ"כ דאינו עושה אלא לתקן מאכלו וכמו בשחיטה, והגר"א דחה דבריו בשתי ידים דאסור לעשות עיסתו קבין [ויל"ד שכונת המג"א דלעשות עיסה ולהפטר זה אסור, אבל אין חיוב כלל לעשות חלה ויכול לאכול אוכל אחר], ומשמע דעת רבנו הגר"א שאה"נ מחלה מוכח שא"צ לעמוד אלא באלו דילפינן גז"ש מעומר, וגם זה יש חולקין כמו שהביא מהר"י והטור. עכ"פ לכאו' המ"ב תמוה דפסק בסכינא חריפא דכל הברכות צריכים בעמידה.

והנה בפרישה ס"ק א' הקשה דבסוכה מברכים בישיבה וכן בעוד מצוות, וברמב"ם פ"ו מסוכה ה"ב כתב דמברך בעמידה ויושב וסברתו מצד עובר לעשייתו, והראב"ד חולק דמברך בישיבה.

ובחכמת שלמה [בסיומן ח'] כתב דמה שתיקנו בעמידה זה רק אם גם המצוה בעמידה, ודבריו כהסמ"ק ועוד שרק באלו שילפינן גז"ש צריך לברך בעמידה, והמג"א שואל לדעת הב"י שמשמע שנקט כהירו' דכל הברכות צריכים עמידה, וברמב"ם לא הזכיר שצריך עמידה בשום ברכה חוץ מסוכה, ובפנ"י מגילה כ"א נמי סובר דלא צריך לעמוד אלא רק במצוות שצריך לעמוד בעשייתם וכהסמ"ק.

והנה הארחות חיים בהלכות לולב כתב וז"ל: וכתב גאון ז"ל שמברכין על נטילת לולב מעומד, וכן בכל מצוה שאין בה הנאה, ולכאו' כוונתו דברכות הנהנין א"צ לעמוד, וצ"ע הלשון.

ובשערי תשובה סימן ע"ט השיב וז"ל: ושאלתם אם מצינו אסמכתא לכל הברכות שהן מעומד, ודאי כך הוא דכתיב ויעמוד ויברך וכו', והוא מתשובות הגאונים.

וברוקח סי' ש"ט בשם קונטרס צרפתי מנהגים כתב: להכי מברכין ספירת העומר מעומד משום דכתיב מהחל חרמש בקמה וכו', והיינו טעמא דלולב וציצית וכו', עכ"ד. ונראה שכוונתו על עצם הספירה, ואינו דן כאן על אמירת הברכה כלל.

והנה לגרסא דידן בדברי ר"ש גאון משמע שבה"ל סותר לדבריו שכל בעמידה, אבל בברכות א"צ לעמוד, ולכאו' צ"ע מה השייכות בין הדרשא של ויברך את קהל ישראל לדרשת מהחל חרמש בקמה, ובר"ש כאן נראה כאילו הם נוגדים זה את זה, וצ"ע.

אמנם בחיד"א בברכ"י או"ח סימן ח' גרס וז"ל: אסמכתא לכל הברכות מעומד דכתיב ויעמוד ויברך וכו', ואנו כך קבלנו מרביתנו אסמכתא זו, וספירת העומר בעמידה וכו', ולפי"ז אינו בא לחלוק על מה שאמר דכל הברכות בעמידה, אלא רק מוסיף עוד דין דגם הספירה עצמה בעמידה, ואדרבה הוא מסכים עם האסמכתא [דכל הברכות בעמידה] ומחוקה, שגם הוא קיבל כן מרביתנו.

ויתכן שלכך פסק המ"ב שכל הברכות בעמידה משום דברי הגאונים הנ"ל, אע"פ שבראשונים ובפוסקים נראה דל"צ עמידה כלל, ועדין צ"ע.

להניח עירוב, ולכן שפיר חשיב מושיך בעירוב ולא הוי רשות. וגם בתקיעת שופר אין הדברים ברורים ומוכרעים, דסו"ס לא דמי כלל לברכת הלחם דיצא אינו מוציא ולא שייך ערבות דאין בזה שום מצוה והוא רשות גמורה, משא"כ בתקיעת שופר לנשים דמקיימי בה מצוה כמי שאינו מצווה ועושה, שפיר י"ל דאית בה ערבות. וכבר כתב כן הרב"ה (ר"ה סימן תקל"ט) וז"ל: "ומברכין כי תקיע לנשים ואפילו יצא כבר התקוע, כדפרישיה לעיל".

ובאמת אני נבוכ בזה, שלא ראינו ושמענו שיעירו הפוסקים דבעל שיצא כבר די חובת קידוש יום טוב בליל יום טוב לא יקדש לאשתו לדעת רבינו הגרע"א (השמטות לשו"ת ח"א סי' א') שכתב בפשיטות דאשה פטורה מקידוש יו"ט, וכנראה הוא משום דס"ל דקידוש יו"ט הוא רק מדרבנן, ושייך לומר דהוא מצות עשה שהזמן גרמא דאף דדרבנן פטורה כדעת התוס' (ברכות כ'), וכן צידד בבמ"ח (מצוה ל"א), והא לכאורה כיון שהיא אינה מחוייבת האיך יקדש בשבילה.

ומד"ן שחיטה דאיפסק בשו"ע (יו"ד סי' א' ס"ז) גבי שומע ואינו מדבר דשרי לשחוט כשהוא מומחה אם אחר מברך, וכתב הש"ך (סקל"ב) בשם הגהת אשרי דדוקא שהאחר שוחט גם כן, הא לא"ה אינו יכול לברך, ודייק לה מהלשון "אם אחר מברך", ולא קאמר ואחר מברך, משמע שהאחר בלאו הכי מברך ע"י"ש, ומשום דהוא משום דמצוות שחיטה היא רשות, ולא שייך אע"פ שיצא מוציא, דומיא לברכת הנהנין דגם שם אין הוא דין בעלמא דבברכת הנהנין לא אמרינן אע"פ שיצא מוציא, אלא מהאי טעמא דאינו מחוייב לאכול, ומשמע כן מהא דאיתא בגמ' (פסחים נ"ד). דרבי שהיה מפורז את ברכות ההבדלה מ"מ חזר וסדרן על הכוס כדי להוציא את בנו ובני ביתו, הגם דאיכא נמי בברכת הריח שהיא ברכת הנהנין, מ"מ כיון דהיא חובה אמרינן אע"פ שיצא מוציא, הרי דלאו שם ברכת הנהנין קובעת, אלא רק מה שהיא אינה חובה, ומינה כשהיא חובה שפיר מוציא אע"פ שכבר יצא.

ומשמע כן נמי מרבינו הגר"א (או"ח סי' ר"ג ס"ב) דכתב דהא דאין המברך מוציא אחרים כשאינו אוכל עמהם, הוא משום שברכתו לבטלה והאיך יוציא אותם די חובה, ומתבאר שאם יש על ברכתו שם ברכה ואינה לבטלה, אף בברכת הנהנין שפיר דמי, וכן מדציין לרמ"א (סי' ר"ט ס"ד) והיינו מדכתב שאם אחר בירך שגמלך כל טוב וענה אמן יצא די חובה, ולא הויה ברכה לבטלה והואיל ואינו מברך רק דרך שבח והודאה על טובת חבירו ששמח בה, הרי דאף דאין מחוייב בה מ"מ אם אינה לבטלה שפיר מוציא אחר.

אבל מוכרח לומר דזה לא דמי לציצית שבעצם אין מקורו מהארצות החיים אלא במג"א (סי' ח' סק"ח) בשם הגהות אשרי (סופ"ג דר"ה), שאם אחד מתעטף בציצית יכול חבירו לברך לו, וקיצר בהעתקתו, וז"ל הג"א שם: "וברכת המצות כגון להניח תפילין ולהתעטף בציצית אף על פי שזה מקיים המצוה חבירו מוציא אפי' אם אינו עוסק עתה באותה מצוה, חוץ מק"ש וברכת המזון ותפילה", ונמצא שדברי הג"א סתראי ניהו. אבל הא מוכרח לחלק דשאני ציצית שכשלושבה מחוייב להטיל בה ציצית ומקיים מצוה, משא"כ בשחיטה גמ כששוחט נהי דמקיים מצוה מ"מ אינה מצוה שמחוייב בה, וגם י"ל דשאני ציצית דשייך קצת תמיא עליה, מדחוינא דהמלאך רצה להעניש לרב קטינא על שלא היה לו בגד להתחייב בציצית כדאיתא (מנחות מ"א), והובא נמי בתוס' (פסחים ק"ג:) הא דמי שאין ציצית בבגדו, הוא מהשבעה שהם מנוודים לשמים, מיירי אפי' אין לו, דיש לחזור ולהביא עצמו לידי חוב. עכ"פ נראה לע"ד דשפיר דמי לברך, וגם בעירובי תבשילין אמרינן אע"פ שיצא מוציא. ועיין חידוש פלאי באבני נזר (או"ח סי' תמ"ט סק"ט וסק"י), וצ"ע.

בברכה מרובה

איתמר מחפוד - מח"ס ברית הלוי

גוי שעומד להתגייר מיד לאחר יום טוב

ראיתי באלב"א דהלכתא גליון צ"ג במדור שיח הלכה שחקר הרה"ג ר' מתתיהו גבאי שליט"א מחבר הספרים בית מתתיהו ב' חלקים ועוד, בגוי שעומד להתגייר מיד לאחר יום טוב, האם מותר להזמינו לסעודת יו"ט, דאסור לבשל ביו"ט עבור גויים דלכ"ל ולא לגויים כמבואר בביצה (כ"א), או דילמא כיון שעומד להתגייר יהא מותר לבשל בעבור ביום טוב. וכתב שהגאון רבי אברהם פלאגי בקובץ דבר אברהם (חידושים עמוד כ) הקשה האיך אברהם אבינו טרח בחג הפסח בשביל גויים הא אמרינן לכם ולא לגויים, ותידך כיון שהיה דעתו לגיירם אחר אכילה הותר להרבות ולבשל לגוי העומד להתגייר, ולכאורה צ"ב כיון שעדיין לא התגייר הוא נחשב לגוי ואיך אפשר לבשל עבורם, וצ"ע.

תשובה: הנה נחלקו הפוסקים בגר שעומד להתגייר אם מותר ללמדו תורה, דמהרש"א בסוגיא דשבת לא בההוא דא"ל להלל גייריני ע"מ שתשימיני כהן גדול, וגיירי והלך וקרא, כיון שהגיע אל הזר הקרב יומת, אמר לו מקרא זה על מי נאמר, א"ל אפי' על דוד מלך ישראל. נשא אותו גר ק"ו בעצמו וכו'. וכ' מהרש"א בח"א, ק"ק הא אין מקבלין גרים משום שלחן מלכים ולא משום אישות, ולא עדיף האי שנתגייר ללבוש בגדי כ"ג. וצ"ל הא דקאמר אתא קמי הלל וגייריה וכו', לאו דוקא הוא, דלא גייריה עד לבתר הכי שידע שגר אסור בכהונה. ולא קאמר דגייריה אלא שקבל עליו לגייר, ומתוך שלא לשמה בא לשמה. ואין להק' דא"כ היאך לימדו תורה קודם שנתגייר, הא עכו"ם שעוסק בתורה חייב מיתה. ד"ל דהכא כיון שבא להתגייר שרי ללמדו תורה. עכ"ל. והא הכא בתורה שבכתב מיירי, ואפ"ה פשיטא ליה למהרש"א דאי לאו דמיירי שבא להתגייר, היה אסור ללמדו תורה. וע' בשו"ת רעק"א (סי' מא), שנשאל אם מותר ללמד מקרא ותפלה לגוי שרוצה להתגייר אח"כ, כשליך במקום שמותר להתגייר ע"פ חק המלכות, והביא ד' המהרש"א הנ"ל שדעתו להתיר. וכ' כי באמת עיקר קו' המהרש"א דהוי כמו משום שלחן מלכים ואישות, כן הקשו התוס' יבמות (כד): ד"ה לא בימי דוד, ותידעו דבטוח היה הלל דסופו של הגר לעשות ל"ש. וכ"כ עוד התוס' שם (קט): ד"ה רעה. הרי דס"ל להתוס' שגיירי קודם שלמדו. וקצת מוכח דס"ל להתוספות דאסור ללמד תורה קודם גרות, מדלא תירצו כמהרש"א וכו', ואמאי לא המתין הלל לגיירו עד שילמדו עמו ויתברר שכוונתו ל"ש, א"ו שאסור ללמדו מקודם. ויש לדחות קצת. ואין בכחי להתיר. ע"כ. נמצא שאף מהתוס' משמע קצת שאין ללמדו תורה שבכתב ג"כ עד שיתגייר.

וע"ז בעה"ח ידיו עוז דוש"ת

ישראל טויב - מח"ס תשובת ישראל

שאלת צרכיו בחול המועד

ראיתי מש"כ הרה"ג מתתיהו גבאי שליט"א בקובץ אליבא דהלכתא צ"ג בדין שאילת צרכיו בחוה"מ.

כתב כת"ר, "התקשיתי מ"ט לא מצינו בחוה"מ איסור בקשת צרכיו כמו שמצינו בשבת ויו"ט, וכמ"ש השו"ע סי' רפ"ח ס"ט שאסור לזעוק ולהתחנן ולבקש רחמים בשבת ע"ש". וטעם הדבר מבואר בנימוקי יוסף ב"ב כ"ב צ"א משום שיש דין שמחה בשבת, וע"י הבקשות ושאלת צרכיו בשבת יחסר בשמחה בשבת. וכן מבואר בספר המנהיג שבת י"א שע"י הבקשות יבוא לצער בשבת, ע"ש. וא"כ צ"ע וכי בחוה"מ מותר להצטער, וא"כ יהא אסור לבקש בקשות בחוה"מ שלא יבוא לידי צער... וביותר י"ל להמבואר ברמב"ם פ"ו מיו"ט הל' כ"ב שחולו של מועד נקראין מועד והם חייבים בשמחה.

ולכאורה יהא מוכח ע"פ זה כמ"ש בשו"ת שאלת יעב"ץ סי' ס"ד שטעם איסור לתבוע צרכיו בשבת שלא יהא דיבורו של חול כשל שבת ומשום דבר דבר, שלא יהא דיבורו בשבת כבחול. וכן נראה טעמא ברשב"א שבת ק"ג. ד"ה שלא, ע"ש. וכן מבואר במדרש תנחומא פר' וירא פיסקא א', וא"כ י"ל שמה"ט לא מצינו בחוה"מ שאסור לבקש צרכיו, אף ששייך בו שמחה וכבוד, מ"מ בחוה"מ לא נאמר דבר דבר... אולם להך טעמא דאיסור בקשות שיבוא לידי צער ע"י הבקשות, ה"ה בחוה"מ דנוהג דין שמחה שלכאורה אין לבקש בקשות בחוה"מ... וצ"ע". ע"כ דברי כת"ר.

א. כתוב במדרש תנחומא פר' וירא פיסקא א', "אתה מוצא שמונה עשרה שמתפללין בכל יום, ואינן כולן לשבחו של הקב"ה אלא שלש ראשונות ושלש אחרונות, ושתיים עשרה ברכות כולן לצרכו של אדם, ולפיכך אין מתפללין בשבת שמונה עשרה, שאם יהיה לו חולה בתוך ביתו, נזכר בתוך רופא חולי עמו ישראל הוא מצר, ושבת נתנה לישראל לקדושה לעינוג ולמנוחה ולא לצער, לכך מתפלל שלש ברכות ראשונות ושלש אחרונות והמנוחה באמצע". מצינו לפי זה כיון שהתירו חז"ל להתפלל י"ח ברכות בימי חוה"מ, ממילא שאין חשש צער בבקשת צרכיו בחוה"מ, ולכן שפיר הקשה כת"ר לפי טעם הני"ו דעימי' הלא הבקשה מביאה לידי ביטול שמחת המועד.

ואף שנראה שהגמ' ברכות כ"א. לא סברה כהתנחומא, שכתוב שם, "והאמר רב נחמן כי היוינן בי רבה בר אבוה בעו מיניה הני בני בי רב דטעו ומדכרי דחול בשבת כמו שיגמרו, ואמר לן גומרינן כל אותה ברכה, הכי השתא התם גברא בר חיובא הוא, ורבנן הוא **דלא אטרחוהו משום כבוד שבת**, אבל הכא הא צלי ליה". הרי נראה מזה שהטעם שלא אמרינן י"ח ברכות בשבת הוא רק מפני טירחה, ולא מפני שיש לחוש לצער כשהוא אומר רפאנו. אלא עדין י"ל לפי הגמ' שאין לחוש כשהוא אומר רפאנו שאמריה זז מביאה לידי צער, כיון שהבקשה היא על כל ישראל ולא על חולה פרטי, אבל עדיין יש לאסור לבקש על חולה פרטי בשבת שהמתפלל מכירו ומודאג מאד עליו, שודאי זה מביא לידי צער וביטול עונג שבת. ולכן אף לפי הטעם של "טירחה" יש לשאול, בשלמא שמותר להתפלל י"ח ברכות בחוה"מ, אבל איך התירו לבקש על חולי פרטי. שודאי הבקשה מביאה לידי צער במועד.

ב. וי"ל שיש לדמות דין בקשה בתפילה בחוה"מ לדין מלאכה בחוה"מ, כתב הכה"ח בס' תקל"א אות ח' "והא דאסרו מלאכה בחוה"מ כדי שיהיו פנויים לעסוק בתורה, הלכך התירו נמי דבר האבד כדי שלא יצטער על אבידתו ויבטל לימודו. דרשות מהר"ל ה' חוה"מ. א"ר שם. נראה מזה שאף שיש ביטול תורה בשעה שהוא עוסק במלאכה דבר האבד, מ"מ סברו חז"ל שהוא יותר ראוי להתיר ביטול מעט מלימודו כדי למנוע ביטול הרבה כשהוא מצטער כמה ימים במועד משום הפסד ממונו".

ולפי זה הכי י"ל לגבי בקשת צרכיו כגון אם יש חולה בביתו וכדומה, שהוא יותר טוב להתיר קצת צער בשעת הבקשה שהוא רק כחמש דקות וכדומה, כדי למנוע מצער הרבה של כמה ימים במה שהוא אינו יכול להתפלל בעד החולה כל ימי המועד, שודאי שיש לאיש צער במה שהוא אינו יכול להתפלל ולבקש בעד החולה המוטל לפניו. ובשלמא לגבי שבת י"ל שסברו חז"ל שיש לאדם להתמתן רק יום אחד עד מוצאי שבת, ואז הוא יכול להתפלל בעד החולה, אבל אם אמרו חז"ל שאין להתפלל בעד החולה בחול המועד כמו בשבת ויו"ט, אז מצינו שהוא אסור להתפלל בעד החולה ז' ימי הפסח או ח' ימי סוכות ושמיני עצרת, וודאי זה יגרום צער הרבה במה שהאיש יודע שהוא אינו יכול להתפלל כלל על אוהבו החולה כל ימים אלו, ויש ביטול גדול לשמחת המועד. ולכן התירו חז"ל צער מועט בשעת הבקשה שהוא רק לקצת דקות, כדי למנוע צער הרבה של ז' או ח' ימים. וזה דומה למה שהתירו ביטול תורה קצת בשעת מלאכה בדבר האבד, כדי למנוע ביטול תורה הרבה משום הצער שיש לו כל ימי המועד כמו שכתב המהר"ל הנ"ל.

ואסיים בכבוד רב

מחבר הספר אורחותיך למדני

יצא מוציא בברכת עירוב תבשילין

ראיתי מש"כ כש"ת הרה"ג מתתיהו גבאי נר"ו בקובץ אליבא דהלכתא צ"ד.

שאלתו במי שבירך ברכת עירובי תבשילין האם יכול להוציא מי שלא בירך מדין ערבות, כיון שאינו דבר שבחובה כהא דשחיטה כמ"ש הב"ח והש"ך וכו', גם הביא דברי הריטב"א (ר"ה כ"ט) גבי נשים וכו'. הנה כי כן הריטב"א (הל' ברכות פ"ה ה"ב) כפל דבריו וז"ל: "המברך לנשים בברכות שהן חייבות אף על פי שיצא מוציא, אבל במצות שהן פטורות אף על פי שיש להן רשות לעשות ולברך עליהן אין אחר שיצא מברך כשהוא מוציאן כדין ברכת הנהנין". וכן מפורש בדרכי משה (או"ח סימן תקפ"ט סק"ב) גבי תקיעת שופר.

אבל פשוט דנידו"ד לא דמי לאשה, דהיא לא משוייכת במצוה כלל, אמטו להכי הויה רשות, משא"כ כאן הלא אם ירצה לבשל מיו"ט לשבת יצטרך

ו. ובברכת עירוב להמג"א אפשר לשבת כיון דא"י חיוב אלא רק בא לתקן, וכן בעירוב תחומין וכן בעירובי חצירות ל"צ לברך בעמידה, וכן בטבילת כלים.

ולדעת המ"ב פשוט שצריך לעמוד גם בברכת עירוב, כיון דכתב כללא דהלכתא דבכל ברכת המצוות צריך לעמוד [ולכא'ו הקושיא מחלה, י"ל שהתם החידוש שערותה מכוסה ויכולה לברך כשיושבת, אבל אה"נ צריך לעמוד משום ברכת המצוות, רק אם אין לה בגד להתכסות בו] (דהכי איירי) מותר לה לשבת דערותה מכוסה, ואין כאן שום ראייה שיושבים לכתחילה בברכת המצוות].

עכ"פ פשוט שאין להקל כסברת המג"א כיון דהגר"א דחה דבריו [אף שברעק"א משמע שהסכים לו].

ז. וי"ל ע' בברכת המגילה של איכה בליל ת"ב, וי"ל סברא בזה כמש"כ הרי"ץ גיאות שלא להטריח הציבור לעמוד, ומשום כבודם התיירו לישב, וצ"ע דהרי קוראים איכה לאחר שמונה עשרה וא"כ עוד לא יושבים, וצ"ע.

ח. וברא"ש בסוכה פ"ד סימן ג' מב' דמברכין לישב בסוכה בישיבה, וכן כתב בשם רב צמח גאון, וכן בשם מהר"מ מרוטנבורג, וכ"ז מכריע להלכה דא"צ לעמוד בברכת המצוות.

ט. והיה נראה דנקטינן להלכה דרך בהני מצוות שילפינן גז"ש מעומר צריך לעמוד בברכתו, ואלו הן ברכת לולב וברכת מילה וציצית ועומר ושופר, אבל בשאר מצוות אפשר לשבת, ומ"מ מצוה מן המובחר לצאת גם שיטת הפוסקים דיש לעמוד בכל ברכת המצוות, וזה כולל גם ברכת עירובין.

ואפשר דבסוכה נהגו לברך בישיבה משום דעצם לשון הברכה לישב מורה שאפשר לשבת, אף שבאמת לשון לישב זה כולל הכל אכילה ושינה וכו'. וכן בברכת חלה מצוה מן המובחר לעמוד.

י. נמצא להלכה:

- א. דעת ריה"פ שא"צ לעמוד בברכת המצוות כלל.
- ב. ודעת מקצת פוסקים שבברכות על ספירת העומר וציצית ושופר ולולב ומילה צריך לעמוד. וי"א שרק ראוי לעמוד, ולא חיוב ממש.
- ג. ודעת מקצת פוסקים שצריך או מצוה מן המובחר לעמוד בכל הברכות של ברכות המצוות. ולהלכה נקטינן שמצוה מן המובחר לצאת ידי כולם, ולכן יש לעמוד בכל ברכות המצוות, וגם בברכת הפרשת חלה צריך לעמוד משום מצוה מן המובחר, ואין שום חילוק בין חלה לשאר ברכות.
- ד. וכן בברכת עירוב מצוה מן המובחר לעמוד [אף שהמג"א סובר שא"צ לעמוד בחלה ובשחיטה ובעירוב וכי"צ, שא"י חיוב ממש].
- ה. דעת המ"ב וכ"ד הבי' דצריך לעמוד בכל המצוות גם בחלה ועירוב ושחיטה, אבל להלכה נקטינן כנ"ל דמעיךר הדין ל"צ לעמוד בשום ברכה, וזו דעת רוב הפוסקים.

ו. בברכת מגילה מצוה לעמוד גם בשחיטתו וגם בשעשה ניסים, ודין ברכת שהחיינו כדין ברכת המצוות לכל דבר.

ז. בליל ת"ב יש להקל לישב משום כבוד הציבור שלא להטריחם, וצ"ע, ויש מקום להחמיר ולעמוד בשעת הברכה על קריאת המגילה. ואולי יש סברא מיוחדת כאן שהמגילה נקראת דרך אבלות שיושבים לארץ, ממילא גם הברכה היא בישיבה על הארץ.

ח. בסוכה נהגו לברך לישב בסוכה בישיבה, ולא נהגו לעמוד.

ט. מי ששומע כעונה צריך נמי לעמוד בין בספירת העומר בין בברכה שלה, וכן בכל המצוות אם הוא שומע כעונה צריך לעמוד כמו המשמע, ואין בזה שום קולא משום שומע כעונה.

י. גם במוצ"ש בספירת העומר צריך לעמוד הן בברכה הן בספירה, אלא שבברכה זה רק מצוה מן המובחר ולא חיוב וכמו שנתבאר דבכל המצוות כך הדין.

יא. בעומר ובמילה ובכולם ובשופר וציצית ילפינן מגז"ש שצריך לעמוד גם בשעת קיום המצוה, וזה לכו"ע, ובדיעבד יצא בישיבה.

יב. בציצית שצריך לעמוד היינו רק בשעת העיטוף ואח"כ יכול לשבת.

יג. בברכת ענט"י של סעודה ושל תפילה צריך לעמוד.

יד. יש להסתפק בברכת אירוסין אם צריך בעמידה האם זה כברכת המצוות, וכבר כתבו הראשונים [עיין ר"ן בר"ף כתובות ז' ב'] שזה מעין ברכת השבחה שהרי לא מברכים אקב"ו על הקידושין, ומאידך סו"ס הרי מברכים אשר קדשנו במצוותיו, וכן יל"ד לשיטת הרמב"ם רפ"ג מאישות הכ"ג וסיעתו שזה ממש ככל ברכת המצוות ובעיני עובר לעשייתו, ועיין שו"ע סל"ד ס"ג וברמ"א שם, והארכנו בזה בתשובות ישראל ח"ג סימן פ"ה. ולהלכה נראה להחמיר בזה דצריך בעמידה.

ובקובץ ענינים סימן ר"כ בתשובות ישראל ח"א כתבנו שמרן זללה"ה ישב על כסא גלגלים [בשנות מחלתו בסוף ימיו] ובירך כך ברכת אירוסין, וזה היה בחתונת נכדתו, ואע"פ שישל לתת לברך לאחרים, וי"ל אם יש להוכיח מזה שהיו ס"ל שא"צ לעמוד בברכת אירוסין, ואע"פ שהיה מתפלל מיושב מ"מ זה לעצמו, אבל בברכת אירוסין שאפשר לתת לאחרים יל"ד בזה, ול"מ לומר דכיון דלא יכול לעמוד אין בזה חיסרון דעמידה, זה לא מסתבר כלל.

ובקידוש בליל שבת יושבים כמב' ברמ"א סי' רע"א סעיף י' [ולהשו"ע משמע דרך בוכולו עומדים], והנה נוסח הקידוש אשר קדשנו במצוות וכו', וי"ל דכיון דקידוש במקום סעודה לכך יושבים, ועוד יש טעם בבהגר"א דכיון דפוטר חבירו צריך קביעות ישיבה, וכמב' במ"ב שם ס"ק מ"ו.

עכ"פ יש לחלק דקידוש לא מיקרי ברכת המצוות אף שאומר אשר קדשנו במצוותיו ורצה בנו, משא"כ בברכת אירוסין י"ל דעיקרה כברכת המצוות.

ובליל הסדר בברכת אקב"ו על אכילת מצה יושבים, וכן במורה, וכנראה שמכיון שהו בסעודה לא תיקנו לעמוד [או מטעם הנ"ל דפוטר חבירו].

ב). וראיתי בשו"ת יביע אומר חלק ב יורה דעה (סימן ז' אות ה) שכתב בתו"ז וז"ל, והנה מהא דק"ל (יבמות מז וש"ע י"ד ס"י רסח), שמלמדים אותו מקצת מצות קלות ומקצת מצות חמורות, עוד לפני שהתגייר, אין להוכיח שמוות ללמוד תורה, כל שדעתו לא החגיגה, ושדעתו לא סגי בלא"ה, שאולי לא ירצה להתגייר, בשמעה את חיוב המצות הללו, וכדאמרין התם (מז: ב"מ דאי פריש נפוש וכו'. ע"ש. שו"ר בתשו' מתנה חיים ח"ב (חי"ד ס"י מה), שעמד על הגרע"א מההיא דיבמות. ות' בדרך אחרת קצת, שאם הב"ד מודיעים לו תורה ודינים כדי שיפרוש ולא יתגייר, א"כ אין הגוי חייב מיתה, שהוא לא ביקש ללמוד, וממילא אין הב"ד עוברים על לפני עור וכו'. ע"ש. אולם מצאתי תנא דמסייע ליה לרבינו מהרש"א, הוא המאירי בסנהדרין (עמוד רכט), שכ' בזה"ל: ב"נ שעסק בתורה שלא לכוונת קיום עיקרי מצותיה, אלא שלבו חפץ לירד לדיעת תורתנו ותלמודינו ראוי ליענש. ומ"כ כל שהוא עוסק בעיקר ז' מצות ובפרטיהם ובמה שיוצא מהם, אף על פי שרוב גופי תורה נכללין בהן, מכבדין אותו אפי' ככ"ג. וכ"ש אם חוקר לדעת לבא עד תכלית שלמות תורתנו, עד שאם ימצאנה שלמה יחזור ויתגייר. וכו'. עכ"ל בקיצור. ומבואר להדיא שמוות ללמוד לפני הגרות, כל שאנו בטוחים שהוא עתיד להתגייר כשלא תהיה לו מניעה מחק המלכות וכו"ל, וסיים שם המורם מכל האמור שאסור ללמוד תורה לגוי, בין תורה שבכתב בין תורה שבע"פ, ואסור לענות לו על שאלות תדיות. לבד כשמקשה ומתמה על דת ישראל, שמוות להקהות את שינוי ולהשיב לו מלחמה שעה, וכמ"ש דוע למה שדייני לאפיקורוס, ה"מ באפיקורוס עכו"ם (סנהדרין לח:). וכן מותר שמוות דני שבע מצות ב' בזה"ל. גם מותר ללמוד עברית ולשון הקודש ודקדוקה. וקטן דמסביר ליה והמסביר דינו כגדול. פחות מכן מותר להקדוש תורה. חזינן שנחלקו הפוסקים אם מותר ללמוד תורה לגוי שעומד להתגייר, ולפ"ז י"ל שלדעת המהרש"א יהיה ג"כ מותר לבשל עבורו ביום טוב כמו שמוות ללמוד תורה, ואילו לדעת רעק"א ודעימיה יהיה אסור.

ג). אמנם נראה דיש להתייר לבשל עבורו, הדנה דנו הפוסקים בגוי שמל ולא טבל האם מותר לחלל שבת עבורו, וכן האם מותר לו לשמור שבת. עיין בשו"ת יביע אומר חלק ט אורח חיים (סימן צט אות ב) בהערות על ספר בכורי יעקב להגר"א זרזין וז"ל בסיומן ד', בענין גר שמל ולא טבל עדיין, אם מותר לו לשמור שבת, והביא (בדף יג ע"ד) דברי הבנין ציון (ס"י צא) שדן ע"פ התוס' כריתות (ט א) שכתבו, ואף על פי שאותם שמלו מימי אברהם לא מלו אותם ביציאת מצרים, מ"מ מעיקרא כשמלו אותם נימולו כדי להכנס בברית המקום ולהבדל משאר האומות, וגם כי עתה טבלו". וה"נ בגר שמל ולא טבל וכו'. וגם ראה מהגמ" (סנהדרין נו, ב) שישאל נצטוו במרה על השבת וכו', והרי הטבילה לא היתה אלא עד סני, ונמצא שבימות ישראל שבת לאחר שמלו ועדיין לא טבלו וכו'. נ. ב. ע' בתוס' שינוי: נשים יבימות (מח, ב) הלוך עבד בע"ש בין השמשות ולא הספיק למולו, על זה נאמר וינפש בן אמתך "והגר". ותימה דהא אמרינן עכו"ם ששבת חייב מיתה, וי"ל שזה כיון שדעתו להתגייר מצי לשבות. ע"ש. וה"ה בגר שמל ולא טבל, שדעתו להתגייר, שפיר דמי לשבות. ויש להסביר זאת ע"פ מ"ש הגאון מהר"ש קלוגר בספר אמרי שפר (פרשת יתרו, כ, ח) בשם הרב בעל מעשה ה', שהמילה היא בחינת שידוכין לעם ישראל עם השי"ת, והשבת היא בחינת קידושין, וכיון דרב מנגיד למאן דמקדש בלא שידוכין (קידושין יב, ב), לכן בן נח ששבת חייב מיתה. ע"ש. ולפ"ז במילה לבד שהיא בחינת שידוכין, אף על פי שעדיין לא טבל, רשאי לשמור השבת, וכן שניתק עצמו מאומות העולם ונכנס בברית המקום. ולכן היו רשאים ישראל לשמור את השבת מעת שהיו במרה, מכיון שנימולו בצאתם ממצרים. ולכאורה יש להעיר ממ"ש בשו"ת הרשב"ץ ח"א (ס"י כא), שהבא להתגייר אסור למולו ביום חמישי בשבת, כדי שלא יבוא יום השלישי למיתלו בשבת ויצטרכו לחלל עליו שבת. (והובא ב"י בבדק הבית י"ד ס"י רסו). ומוכח שמכיון שמל אף על פי שעדיין לא טבל, יצא מכלל בני נח, עד כדי שמוות לחלל עליו שבת, אף שהדין שפקוח נפש דוחה שבת נלמד מהפסוק וחי בהם ולא שימות בהם (וינא פה, ב), שבישראל נאמר לו לפני נח. ושו"ר מ"ש בזה בשו"ת מחזה אברהם שטיינברג (ס"י נד), ויש לעמוד על דבריו. ואמ"ל. וע"י הגאון ממנוקאטש בשו"ת מנחת אלעזר ח"ג (ס"י ח) ד"ה ברם, אודות גר שמל ועדיין לא טבל, ומת, שבדאי אין הדעת סובלת לומר שיקברוהו בקברי גוים, כיון שקיבל עליו להכנס תחת כנפי השכינה, בדת ישראל, וקיבל עליו היסורין של המילה, וחלילה להרחיקו ולקוברו עם הגוים הערלים, ובודאי שצריך לקוברו בבה"ק של ישראל. וה"ה לקטן נכרי שקיבלוהו לגיור על דעת בית דין ומלוהו, ומת קודם שטבל וכו'. וע"ש ב"ה שוב ראיתי בשו"ת בנין ציון וכו'. וכי"ב כתב בעקרי הד"ט י"ד (ס"י לה אות מ). ע"ש. חזינן שהעלו הפוסקים בגר שמל ועדיין לא טבל מותר לו לשמור שבת, וכן מחללים עליו שבת, וכן ממותר מדברי התשב"ץ הנ"ל, וא"כ אם מותר לחלל עליו שבת אע"פ שעדיין לא טבל ומל וכו' טבל הרי הוא נחשב לגוי, בכל זאת אם דעתו להתגייר נחשב כמי שהתגייר לענין שמירת שבת, וכן לענין לחלל עליו שבת, והוא הדין לענין להזמין ליו"ט נראה דיש להתיר, דכל האיסור דוקא בגוי גמור, אבל אם התחיל בתהליך גיור ועדיין לא התגייר בפועל ועומד להתגייר מיד לאחר יום טוב, נראה שמוות להזמין לסעודת יום טוב ולקרבו לעבודת ה' כיון שהוא בסוף תהליך הגיור, ורואים את כוונתו לקיים את המצוות, ועומד להתגייר מיד לאחר יום טוב.

ד). עוד ראיתי בשו"ת ציץ אליעזר חלק י (סימן כה פרק ב) שדן בגר שמל ולא טבל עדיין אם מותר לחלל עליו שבת אם הוא חולה שיש בו סכנה, וכתב ללמוד מדברי התשב"ץ חלק א (סימן כא) להתיר, והביאו ב"י הלהכה, וז"ל: דמצינו בשו"ת תשב"ץ ח"א ס"י כ"א דמדי דברו בדינא דאין מפליגין בספינה פחות מג' ימים קודם השבת, כותב בתוך דבריו וז"ל: ומכאן אני אוסר למול את הגר בחמישי בשבת כדי שלא יבא יום ג' למילה בשבת ויצטרכו לחלל עליו שבת כדאיתא במש"כ שבת פ"א (פ"ו ע"ב). וה"ה לתינוק שחלה ונתרפא בחמישי בשבת והיה אפשר למולו חד בשבת, שממתינין לו עד למחר כדי שלא יכלו להמולו בזמנו, עכ"ל. הרי שהיה פשוט להתשב"ץ דגר שמלוהו בחמישי בשבת מחללין עליו את השבת, אף על פי שבדאי עוד לא הספיקו גם לטובלו עד אז כי במשך יומיים שלשה בודאי עוד לא נתרפא ממכת - המילה ובפרט בגדול, ואילו הו"ל להתשב"ץ שהדין הזה הוא דוקא כשגם כבר טבל איז בלי שום ספק שלא היה נמוע מלבאר זאת, כדי שלא לתת מכשול לרבים ללמוד ממסתימת דבריו לחלל את השבת עבור גר שמל ולא טבל במקרה ומסתכן. וזה גם לא מסתבר כלל לומר דכוונת התשב"ץ היא

דיכנסו למצב שיצטרכו לחלל עליו שבת ולא יוכלו בגלל שלא טבל עוד, דאין זה במשמעות דבריו כלל, ודברי תשב"ץ אלה הובאו ב"י בטור י"ד ס"י רס"ח בב"ה ובב"ח בקו"א לסי' רס"ו ובשו"ך בסי' רס"ו (ס"ק יח), וכתב שם להסביר הטעם וז"ל: וצריכים רק להבין אבל טעמו של דבר מדוע שמחללין עליו, הא הרי כנכרי נחשב עוד (לכשתו הגמ' בברכות) כל עוד שגם לא טבל. ונראה להסביר זאת ע"פ"י מה שראיתי בשו"ת בנין ציון (סימן צ"א) שהשיב בעובדא שהיה בירושלים בשנת תר"ח שגדול אחד כפה לגר שמל ולא טבל לעשות מלאכה ביום ש"ק, ולעוה עליו כל העיר, דאזותו גדול לא יפה הורה, ומעולם לא הקפידו ע"ז בשום מקום שלא ישמור הגר שבת קודם הטבילה, וכתב להסביר זאת, מפני דאחרי שמילת הגר נקרא ברית שמברכים עלי' כורת הברית כדאמר' שבת קל"ז, וגם שבת נקרא ברית כדאמרין שם ד' קל"ב, איך נאמר דאחר שנכנס לברית האחת י"ל מוכרח להפר ברית האחרת שכתרת הקדוש ברוך הוא עם ישראל מקיימי מצוותיו, ואעפ"י שעדיין לא נכנס לכלל ישראל גמור עד שטבל, מ"מ משעה שנכנס לברית מילה כבר נבדל מכלל בן נח, וכעין שכתבו התוס' בכריתות ד' ט' וכו', וע"כ אין עליו עוד מצות יום ולילה לא ישבותו של ב"נ, ולכן לא לבד שמוות לגר כזה לקיים שבת אלא אפשר לצדד ג"כ שחובה עליו לקיים וכו', ובשבת ד' פ"ו אמרינן דעל שבת נצטוו ישראל במרה, וטבילה לא היה עד סני, ע"כ קיימו ישראל שבת כשמלו ולא טבלו וכו', עיין שם. ואם נקבל את ההנחה הזאת דגר שמל ולא טבל, אף על פי שעדיין לא נכנס לכלל ישראל אבל לענין שבת שאני דהוקש ברית לברית, ולא רק שיכול כבר לשמור את השבת אלא שיתכן שכבר מחויב בכך, א"כ נוכל להוסיף ולומר על הדרך הזאת גם סברא שמוות ממילא גם לחלל עליו את השבת. חזינן שאף שעדיין לא טבל ורק מל, ולפי ההלכה מל ולא טבל דינו כגוי, מ"מ לענין לחלל עליו שבת שפיר דמי, וא"כ הוא הדין שמוות להזמין ליו"ט, ובה לא נאמר לכם ולא לגויים רק לגוי גמור, אבל מי שעומד להתגייר אם מותר לחלל עליו שבת נראה לענ"ד שמוות אף להזמין לסעודת יום טוב. ובה יש להסביר את פסק ההלכה שכתב הגאון רבי אברהם פלאגי בקובץ דבר אברהם (חידושים עמוד כ) שכל שדעת הגוי להתגייר מותר להרבות בשבילו, ולכן אברהם אינו בישראל עבורם בפסח כיון שהיה דעתו לגיירם אחר האכילה, כנל"ע ד'.

בסיכום: גר שמל ועדיין לא טבל העלו הפוסקים שמוות לחלל עליו שבת, וכן אם מת אין לקוברו בבית קברות של גויים אלא יכולים לקוברו בבית קברות של יהודים, ולכן נראה שהדין שמוות להזמין לסעודת יום טוב אם דעתו להתגייר מיד לאחר יום טוב. עיין שו"ת התשב"ץ חלק א (סימן כא) ובשו"ת בנין ציון (סימן צא) ובשו"ת יביע אומר חלק ב (סימן ז' אות ה) ובחלק ט (סימן צט אות ב) ובשו"ת ציץ אליעזר חלק י (סימן כה פרק ב) ובקובץ דבר אברהם להגר"א פלאגי (עמוד כ).

הרב בנייה דיין - מח"ס דברי בנייה - ירושלים

בענין אם קיים מצות הקבלת פני רבו כשרבו לא ראה אותו

לכבוד מערכת "אליבא דהלכתא"!

ראיתי בגליון צ"ד במדור שיח הלכה שחקר ידידי הדגול הרב הגאון רבי מתתיהו גבאי שליט"א אם קיים מצות הקבלת פני רבו כשרבו לא ראה אותו, ע"ש. והיות שהרחבתי בזה בתשובה לידידי הדגול הרב הגאון רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א, מח"ס גם אני אודך ושאר ספרים, אמרתי להביאו כאן לזכרו הרבים. אודות שאלתו אם מקיים מצות הקבלת פני רבו כשרואה את רבו מרחוק, ורבו אינו רואה אותו, וכגון בהקבלת פני רבו שעושים כותל המערבי, אם מקיים בזה המצוה. הנני להשיב בקצירת האומר. א) הנה לכאורה נראה שהדבר תלוי ביסוד הטעם של מצות הקבלת פני רבו ברגל, כי הנה ר"ש בחגיגה דף ג' (ד"ה להקבלת פני רבו) כתב שחייב אדם לכבד את רבו בהקבלת פנים. ע"כ. ומשמע שהוא מדין כבוד לרבו. וכ"כ בתשו' דברי יציב (או"ח ס"י רחא אות ח) בדעת רש"י. וכ"כ בתשו' דבר יהושע (אהרנברג ח"א ס"י ז' אות ב) ובתשו' בצל החכמה (ח"א ס"י סג אות ד). ע"ש. וכן נראה מדברי הרמב"ם, שיסוד המצוה הוא מדין כבוד רבו, שהרי כתב דין הקבלת פני רבו בתוך הלכות כבוד רבו (פ"ה מת"ה ה"ז), ומשמע שהוא מדין כבוד לרבו. וכ"כ בס' כבוד חכמים (פ"ג אות יג) בדעת הרמב"ם. וכ"כ בתשו' דבר יהושע (שם) ובס' מועדים וזמנים (ח"ה ס"י ש"ז). ע"ש. וכ"כ בס' סדר משנה (פ"ה מת"ה ה"ז) ביישוב קושיית הפני יהושע ב"ר ר"ה דף טז ע"ב (ד"ה ואמר ר"י, השני) היאך ילפינן משנמתי חייב הקבלת פני רבו ברגל, הרי נשים פטורות ממ"ע שהז"ל, ואפילו ממצוה דאורייתא. וכ"ש חייב מדברי קבלה. וכתב שמצוה זו היא חלק ממצות כיבוד רבו, וממצוה זו אין הנשים פטורות. ע"ש. ובתשו' דברי יציב (שם) הביא עוד טעם למצוה זו, שהוא כדי ללמוד הלכות חג בחג וכדאיתא בסוף מגילה. ובה כתב ליישב מה שמרן השמיט חייב הקבלת פני רבו. ע"ש. גם בתשו' שבט מנשה (ס"י ח) כתב שטעם מצות הקבלת פני רבו היינו משום שצריך ללמוד ממנו הלכות חג בחג. ובה כתב ליישב מה שהטור השמיט מצות הקבלת פני רבו, שהרי כבר כתב (ס"י תטס) הדין ששואלין דורשין בהלכות חג שלשים יום קודם החג. ע"ש. וכן מבואר מדברי הרמב"ן (שמות כ, ת, ד"ה וטעם), שטעם מצות הקבלת פני רבו הוא כדי שישמע ממנו ד"ת. וכן משמע בס' חסידים (ס"י שיג). ע"ש. וכ"כ בתשו' בצל החכמה (שם אות ג) בדעת הראשונים הנ"ל. ע"ש. וכן נראה מדברי הגאון פני יהושע ב"ר ר"ה דף טז ע"ב, דהטעם הוא משום מצות ת"ת, והיינו שיבא לרבו ללמוד ממנו תורה. וכ"כ בס' מועדים וזמנים (שם סד"ה ובדבריו) לדייק מדבריו. ע"ש. וכן מבואר בפמ"ג (או"ח ס"י תקנא א"א ס"ק יב), שטעם המצוה הוא כדי שישמע ממנו ד"ת. ע"ש. וי"ל. וכ"כ בס' קובץ על הרמב"ם (פ"ה מת"ה ה"ז). ע"ש. וע"ע בתשו' יד רמ"ה (או"ח ס"י ז' אות ד), ובה יש תללות מה שנחלקו האחרונים, באופן שחרב מחל לתלמידו שלא יבא להקביל את פניו, אם מחילתו מחילה, כי בתשו' מהר"ל דיסקין (קו"א ס"י ה' אות נד) כתב דאין לומר שיברך זמן כל ז' דעצרת משום מצות הקבלת פני רבו, כיון דהוי מצוה דאיכא במחילה, שהרי יכול הרב למחול על כבודו. עכ"ד. וכונתו לדברי הרשב"א בתשו' (ח"א ס"י ח) שכתב דאין מברכים על מצות כיבוד אב ואם, משום שאפשר שימחלו על כבודו, וכדאמרין בכתובות דף מ' א' אמרה לא בעינא ליתא לעשה. ע"ש. אולם בס' כבוד חכמים (פרק ה' אות ה) כתב דלא מהני מחילה ע"ז. ע"ש. וע"ע בתשו' דבר יהושע (ח"א ס"י ח' אות יב). ויש לומר, דאם המצוה היא משום כבוד רבו, שפיר יכול הרב למחול על כבודו, וכדאיתא בקידושין דף

לב, דהרב שמחל על כבודו כבודו מחול. אבל אם המצוה היא כדי לשמוע ממנו ד"ת, היאך יוכל רבו למחול ע"ז. ושוב מצאתי שכן כתב בס' ברכת שלמה (טנא ח"א ס"י מא). ע"ש. ויש לפלפל בזה. והנה מרן בש"ע (ס"י תקנד ס"ב) כתב וז"ל, ההולך להקביל פני רבו או אביו או מי שגדול ממנו או לצרכי מצוה, עובר במים עד צוארו ואינו חושש, וכן בחזרה מותר. עכ"ל. ואי נימא דהטעם הוא כדי ללמוד תורה מרבו, הרי בתשעה באב אסור ללמוד תורה. ומוכח דס"ל דהטעם הוא משום כבוד רבו, וגם בתשעה באב שייכת מצוה כבוד רבו. אולם י"ל דמייירי ללמוד ממנו דברים הרעים. וכבר כתבתי כל זה בתשובה שנדפסה בס' גם אני אודך (ח"א ס"י יח), ומעתה יש לומר, דאי נימא דהטעם של מצות הקבלת פני רבו, הוא כדעת רש"י והרמב"ם, שהוא מדיני כבוד לרבו, א"כ י"ל שאינו מקיים המצוה כשרבו אינו רואה אותו, כיון שאינו מכבד את רבו בכך, שהרי רבו אינו יודע שבא להקביל את פניו. אבל אי נימא דהטעם הוא כדעת הפנ"י והאחרונים הנ"ל, דהיינו כדי שישמע ממנו ד"ת, א"כ יש לומר דכיון שיכול לשמוע ממנו ד"ת גם אם רבו אינו רואה אותו, א"כ מקיים מצות הקבלת פני רבו אע"פ שרבו לא ראה אותו. אולם יש מקום בראש לומר, דגם לטעם שהוא מדיני כבוד לרבו, מ"מ א"צ שרבו יראה את הכבוד שהוא נוהג בו, אלא הוא מחובת התלמיד לכבד את רבו, וכל שטרך והגיע כדי להקביל את פניו, ונהג בעצמו כבוד ברבו, קיים המצוה, אע"פ שרבו לא ראה את פניו.

ב) והנה ביומא דף נג איתא רבא כד הוה מיפטר מיניה דרב יוסף, הוה אזיל לאחוריה עד דמנגפן כרעיה ומתווסן אסקופתא דבי רב יוסף דמא, אמרו ליה לרב יוסף (שהוא היה מאור עינים, ואינו מכיר בדבר. רש"י) הכי עביד רבא, אמר ליה יאה רעוא דתרום רישך אכולה כרכא (תהא ראש ישיבת הכרך. רש"י). ע"כ. הרי דאע"פ שרב יוסף לא הכיר בכבוד שנהג בו רבא תלמידו, מ"מ רבא נהג בו כבוד. ומוכח דיש מצות כבוד רבו גם כשרבו אינו רואה את הכבוד. ואע"פ שלבסוף ידע רב יוסף מן הכבוד שעשה לו תלמידו, מ"מ הרי מסתמא רבא לא עשה כן מחמת שידע שידועהו לרבו על הכבוד שנהג בו, אלא עשה כן מפני חובת כבוד רבו. וא"כ ה"נ בנ"ד, כיון שהטעם של מצות הקבלת פני רבו הוא משום כבוד רבו, לדעת הראשונים הנ"ל, א"כ מקיים המצוה אע"פ שרבו לא ראה אותו, כיון דס"ס נהג בו כבוד ובא להקביל פניו. ושוב מצאתי בתשו' שער אפרים (ס"י עח) שנשאל אם אדם חייב לעמוד מפני רבו שהוא סומא. והביא דברי הגמ' ביומא הנ"ל, והוכיח מזה דאע"פ דרב יוסף היה סגי נהור, מ"מ רבא היה נוהג בו כבוד. ובתחילה רצה לדחות, דאי נימא דמחוייב בכבוד רבו אע"פ שהוא סומא, א"כ אמאי אמרו לו דרבא עביד הכי, הרי הוא מחוייב בדבר. וכי תימא שאמרו לו בפשיטות דרבא עביד הכי, בלא לתמוה אמאי עשה כן, א"כ אמאי אמר רב יוסף יאה רעוא דתרום רישך אכולה כרכא, הרי היה מחוייב בזה מן הדין, א"ו שאינו מחוייב בכבוד רבו סומא אם אינו רואה את הכבוד. ושוב כתב דלעולם מחוייב בכבוד רבו סומא, אלא שהוא תימה גדולה שעשה רבא כבוד כזה עד דמנגפין כרעא דמא, וכבוד כזה ודאי אינו מחוייב לעשות לרבו, ולכן אמר רב יוסף יאה רעוא דתרום רישך אכולה כרכא. ורצה להוכיח עוד שחייב לכבד את רבו סומא, אע"פ שאינו רואה את הכבוד, מהא דאיתא בקידושין דף לג דאביי מ"כ הוה חזי לאודניה דחמרא דרב יוסף דאתי הוה קאים. ע"כ. וקשה אמאי קם לכבודו, הרי רב יוסף היה סגי נהור, ולא ראה שקם מפניו. אולם יש לדחות, דרב יוסף לא היה באותו זמן מאור עינים. ועוד יש לדחות, דהא בלאו הכי לא היה לו לעמוד מפניו כבר משראה את אוזן חמורו, א"ו שעשה כן לרווחא דמילתא. וא"כ אין מזה ראייה שחייב לכבד את רבו סומא, אם אינו רואה את הכבוד. עכ"ת. וע' בתשו' גינת ורדים (י"ד כלל ד ס"י ב) מה שכתב על הראיה מהגמ' בקידושין הנ"ל. ע"ש. וע"ע בהגהות יעב"ץ בקידושין שם, ובברכ"י (י"ד ס"י רמד סק"ב). [ולכאורה יש להקשות ע"ד הגאון שער אפרים הנ"ל, מדברי התו' הרא"ש בקידושין שם ע"ב, שהקשה אהא דאיבעיא ליה אם רכוב כמהלך דמי, דאמאי לא פטיש לה מעמשה דאביי, שעמד בשעה שראה את אוזן חמורו של רב יוסף. הרי שעמד מפני רב יוסף אע"פ שהיה רכוב. ותירץ בדאמת הוה מצי למיפשט מאביי, אלא דניח"ל למיפשט מברייא. ע"ש. וע"ע במהרש"א בח"א שם, ובס' המקנה שם. ואי נימא דרב יוסף עשה כן לרווחא דמילתא, א"כ היאך הוה מצי פטיש מיניה, הא י"ל בדאמת א"צ לעמוד מפני רבו כשהוא מהלך, ושאינו אביי דעביד הכי לרווחא דמילתא]. ואמנם לכאורה י"ל דאין ראייה מדברי הגמ' ביומא הנ"ל, דלעולם י"ל שאינו חייב לעמוד מפני רבו סומא, ומה שרבא נהג כבוד ברב יוסף אע"פ שהיה סומא, היינו מפני חשד הרואים, וכדאיתא בשבת דף כג דחצר אינו שלה שתי פתחים, צריך להדליק בשתיהם משום חשדא דבני מתא, דזימנין דמתלפי בהאי ולא חלפי בהאי, ואמרי כי היכי דבהאי פיתחא לא אדליק בהך פיתחא נמי לא אדליק, ומנא תימרא דחיישינן לחשד דתניא וכו'. ע"ש. וא"כ ה"נ יש לומר, דמה שרבא נהג כבוד ברב יוסף אע"פ שהיה סומא ולא ראה את הכבוד שעושה לו, היינו מפני חשד הרואים, והיינו שיתכן שלא כולם ידעו שרב יוסף היה סומא. וא"כ היו חושדים בו שאינו נוהג כבוד ברבו, ולכן נהג בו כבוד אע"פ שלא ראהו, אבל לעולם אינו חייב לכבד את רבו סומא, אם אינו רואה את הכבוד. וכיוצא בזה כתבו התו' בקידושין דף לג (ד"ה אין), אהא דאמרין התם דאין תלמיד חכם רשאי לעמוד מפני רבו אלא שחרית וערבית, כדי שיהיה רצון להדליק בשתיהם משום חשדא דבני מתא, דזימנין דמתלפי (דף לב ע"ב), שמא קמו מפניו שחרית וערבית ולא אדעתיה, ונראה לפרש דדין זה אינו נוהג אלא באותם הדרים בבית הרב, דמסתמא עמדו שחרית וערבית, אבל תלמידים אחרים חייבין לעמוד אפילו מאה פעמים ביום שמא יראה אחר ויחשדם, ואפילו אותם שדרין בבית הרב נמי אם באו פנים חדשות צריכין לעמוד. עכ"ל. וה"נ י"ל שעשה כן מפני החשד, ולא משום שחייב לעשות כן מן הדין. אולם זה אינו, כי בשלמא אי נימא שהיה חייב לעשות כן מן הדין, אתי שפיר מה שנהג בו כבוד גדול כ"כ, עד דמנגפין כרעיה וכו', כי הוסיף על עיקר חיוב הכבוד שהיה מחוייב לנהוג ברבו, אבל אי נימא שלא עשה כן אלא מפני החשד, א"כ אמאי נהג בו כבוד גדול כ"כ, הרי מן הדין לא היה מחוייב לנהוג בו כבוד כלל, כיון שאינו רואה את הכבוד. א"ו שיש חיוב מן הדין לעמוד מפני רבו, אע"פ שהוא סומא. ומיהו אכתי יש לומר, דהנה הר"ן בקידושין דף דף (דף יג מדפי הר"ף) כתב דרב יוסף פתוח ונסתמא הוה, וכדאמרין באגדה דסמי נפשיה משום דלא מצי קאי דלא לאסתכלי בר מד' אמות דיליה. ע"כ. וא"כ י"ל דהאי מעשה דרבא היה קודם שנסתמא רב יוסף, וכמ"ש הגאון שער אפרים עצמו (שם) לדחות הראיה מדברי הגמ' בקידושין. ולכן רבא נהג בו כבוד. ולעולם י"ל דברבו סומא אינו מחוייב לעמוד

ולא כיבוי בידיים, ובנדון דין סו"ס הי כיבוי בידיים, י"ל שאסור. ובמכבדות י"ל דהוי רק בגרמא ולא בידיים, ולכן מסיק דיש להחמיר ולהנמנע מלבלות גחלים שבמנגל ביום טוב, מאחר שהליבוי הו"ל כמכבה בידיים ולא גרמא. ע"כ דברי הרב זצ"ל.

והנה לפי מ"ש בדעת הבי"ד בגרפיה מכבה ממש, ומ"מ שרי משום שמחת יום טוב כיון שאי אפשר בלא הכי, ומ"ש הבי"ד דהעיקר כו"ף ורמב"ם כונתו ולא כרא"ש והרשב"א דבכל ענין שרי לצורך הקדירה, אבל לב"י רק לצורך האוכל עצמו, וא"כ ה"ה במנגל שרי, וכן באוכל שישירף אם לא נימך האש. ועוד הבאנו דגם במ"מ כתב וכן נהגו, והעתיקו בשו"ע, ואינו מלשון הרשב"א, משמע דהמנהג להתייר גם להבנת המ"מ דלרמב"ם אסור, נהגו להתייר כיבוי. ובשו"ע העתיקו להלכה - וכל מה שאסרו זה רק לצורך הקדירה. ומ"ש הבי"ד באיזה מלאכה גמורה, היינו בשיטת המ"מ דס"ל דהרמב"ם פסק כרבנו, אבל הבי"ד נקט כר"ן דהר"ף והרמב"ם ס"ל כרבי יהודה וא"כ גם מכשיירים מותרים. ועוד דכתב הר"ן (יז): בשם הראב"ד דכיון דא"א לבשל ולאפות בלא עצים עשו אותו כדרכת המלח וכו'. וכתב הר"ן, ול"ל כל שהוא נהנה מגופו של דבר כאוכל נפש עצמו הוא וכו', משא"כ בעצים שנהנה מהן בעצמן שעושה מהם מדורה ומתחמם וכו' אף לבשל בהם שרי משום מתוך וכו', וא"כ הכא נמי היא מותר לעשותם גחלים במינו מה מתחמם כנגדם. ועוד, דגם במנגל נהגו להתייר ולעשות כן ביו"ט. ועוד, שהנה במג"א (תק"ז, ט) באיזה מותרין והרמב"ן דבשר ע"ג גחלים אינו מכבה גמור שסופו להבעיר, וגם במנגל סופו להבעיר. ועוד דכתב שם המג"א בדעת השו"ע דאף כיבוי גמור שרי משום דחשיב אי אפשר בענין אחר דרוצה לאוכלו כך עיי"ש, וה"ה בנדון דין.

גם מ"ש הרב זצ"ל: דאינו מכבה ממש בידיים רק גרם, והנה לשון השו"ע: ואעפ"י שהוא מכבה אי אפשר בלא כן. וכשם שמוטר להבעיר לצורך אוכל נפש, כך מותר לכבות לצורך אוכל נפש וכו'. הרי דכתב להדיא דהוי מכבה ושרי, וכתב כלל דשרי מכבה כמו מבעיר ולא חילק בזה. ובעיקר דין עשיית גחלים, במשנה בביצה (לב). אין עושין פחמין ביו"ט, וברש"י: דאינהו נמי כלי ניהו לצורפי זהב וכו'. ובגמ': ואין עושין פחמין, פשיטא למאי חזי. תני רבי חייה לא נצרכה אלא למוסרין, לא למכין לבו ביום. וכו' ביום מי שרי. כדאמר רבא להזיע וכו'. וברש"י: לאולירין, מחממי חמין ומרחצאות, ואע"ג דלצורך יום טוב הן עושין. ובר"ן: אין עושין פחמין משום דמכבה הוא. ורש"י ז"ל פירש דאינהו נמי כלים ניהו לצורפי זהב. וצ"ב אם חולק על רש"י בזה. ובבי"ד (ס"ד תק"ב) הביא דברי רש"י ויה"ן בזה. ובברש"א (עבודת הקודש בית מועד שער ב') כתב דאין עושין פחמין אפילו להסיקן תחת תבשילו. והביאו הפר"ח והגר"א. וכו' בפסקי הרי"ד שכתב: ואפילו אם הוא צריך לצלות עליהם, דכולי האי לא שרו ליה רבנו, שסתם פחמין הם צריכים לנפחין ולצורפין. וכו' בפירוש מריב"ן, ובחידושי הרא"ה שם כתב: פירוש ומדינא משירא שרי לאולירין, ואעפ"י שמכבה, שכן דרך הנאות ומותר כבשרא אגומרי, וכאן צריך הוא לפחם ולא סגי ליה בלא כיבוי, ולא דמי כלל למכבה בקעת מפני עישון שלא תתעטן הבית, ואפ"א אסור מפני מראית העין, שסתמן של פחמין לצורך אומנין צורפי זהב וכסף. אמנם בארוחות חיים וכל בו (הלכות יו"ט סנ"ח) כתב: ויש שואלן תיפוק ליה משום מכבה. וי"ל דאין זה מכבה אלא גורם לכיבוי, לפי שאין מכבין אותן במים רק מכסין אותן בעפר ומתכבין מאליהן. ואעפ"י שיעשה אותן לצורך אוכל נפש אסור, כיון שאפשר לעשות משומש וכו'. ובמאירי כתב ג"כ שמניחו בצד ונכבה מאליו. ולכאורה במי שמכבה הלהבה בגחלים במנגל, לדברי רש"י שהאיסור משום עשיית כלי, היינו דוקא במכבה לגמרי שאז הוא פחמין לצורפי זהב, אבל כשהם נשארין דולקים לא. ועוד, דכל זה חלק מתהליך ההבערה בהם שידלקו טוב כדי לצלות עליהם, ול"ה כעושה כלי. אמנם לדעת דהוי משום מכבה, לכאורה גם כיבוי להבה ע"י רוח נחשב מכבה, ולטעם דאפשר מאתמול כאן ל"ש מאתמול, אבל לסוברים שלא התיירו כיבוי יש לדון בזה. והנה מציינו בגמ' (כג). דלרבא מותר לעשן פירות ע"ג גחלת של עץ מידי דהוי אבישרא אגומרי. ובר"ן דלרש"י אף שיש בזה כיבוי ואולודי ריחא והבערה שרי, מידי דהוי אבישרא אגומרי דאיכא כל הני ושרי. והר"ף סובר דבשרא אגומרי ליכא כיבוי, וגורס מ"ש מבישרא אגומרי. א"ל התם ליכא כיבוי, הכא איכא כיבוי. וכתב הר"ז בבעה"מ: אנו לא גרסינן הכי, כי כל כיבוי שהוא מחמת אוכל נפש מותר, ומה לי הבערה ומה לי כיבוי, אלא ה"ה התם לא אפשר הכא אפשר. כלומר אי אפשר באכילת צלי אם כך, כי הוא המובחר שם צלי וכו'. וברמב"ן במלחמות שאין כאן כיבוי שסופו מבעיר. ודעת הרמב"ם בזה (פ"ד ה"ו) שכתב: מותר לעשן תחת הפירות כדי שיוכשרו לאכילה, כמו שמוותר לצלות בשר על האש. ובפרמ"ג (פתיחה ליו"ט ח"א פ"ב אות ד') דס"ל כר"ף דאין בזה כיבוי. אבל בלח"מ דלא משמע כן מלשונו, אלא דנחשב מכבה ואפילו הכי שרי.

וביאור הרמב"ן והר"ן יש לבאר דכיון דעיקר מלאכת כיבוי הוא באופן שצריך לגופה לעשיית פחמין, וכאן אינו מכבה לגמרי, אינו מכבה. או שנפרש דבריו דכיבוי לצורך שיעבר ע"י פעולה זו אח"כ יותר טוב בלא הבערה חדשה, לא נחשב כיבוי, ולפ"ז גם בעושה מנגל שאינו מכבה לגמרי ליכא בזה משום כיבוי. ובמגן אברהם (תק"ט, ט) גבי לכבד התנוו הביא דברי הר"ן והרמב"ן, וכתב בדמכבדת ליכא טעם זה שהרי מכבה ממש. וכתב דצ"ל דס"ל כרש"י, ונחשב אי אפשר בענין אחר דרוצה לאכלו כך, וא"כ כ"ש במנגל דשרי.

ובפרמ"ג (אש"א תק"ב, ד) במ"ש המג"א בפחמין דבס' רש"י והר"ן, וכתב: לי העני יש בכאן קצת ספק, כי עשיית הפחמין ידוע שמכבה ודאי ושופר עליהם מים, ואמאי לא פירש רש"י כן במשנה. ואי דמשמע הכל טעם אחד (עשיית) כלי, קשה על המשנה (דלמה נקטה המשנה דין זה בדיני עשיית כלי ולא בדיני מכבה). ואם לומר פחמין לתבשיל, שצריך דוקא פחמין לא עצים, וכיבוי לצורך אכילה יש לומר מותר ככסימן תק"ד, א' בהג"ה, ומשו"ה כתב כלי, קשה דבגמ' שם לאולירין, ולא אמר לבשל בו ביום. עפר"ח. ולומר שמבעיר עצים, וכשהוא מאדים קצת אז מכהו בשעש גחלים לוחשות, וגם זה אסור שנכבה האור. ועיין לבוש שנכבה האש לא מכבה ממש, ולרש"י כלי וכו'. ואסור גם זה ביום טוב, ולי ההדיט כל זה צ"ע. ולכאורה לפי מה שכתבנו לעיל יש להתייר גם לדעת מרן השו"ע.

שלמה יוסף בביוף - נוה יעקב

מקיימת מצות הקבלת פני רבו ברגל, הרי ודאי אין הרב מסתכל בנשים שבאות להקביל את פניו. וא"כ היאך מקיימות הנשים מצות הקבלת פני רבו. או"ד דס"ל דגם אם רבו אינו רואה אותו, מקיים המצוה. אמנם בעיקר דברי המג"א יש לתמוה, שהרי כיון שיסוד מצות הקבלת פני רבו הוא כדי לשמוע ממנו ד"ת, וכמש"כ האחרונים הנ"ל, א"כ אמאי אשה חייבת במצות הקבלת פני רבו, הרי היא פטורה ממצות ת"ת. ואמנם ראיתי להגאון פני יהושע בר"ה דף טז ע"ב (ד"ה ואמר ר"ה, השני) שכתב שמעיקר הדין נשים לא שייכות במצות הקבלת פני רבו, כיון שנשים אינם חייבות בת"ת. ע"ש. אולם לפע"ד נראה, שהרי באמת אין הנשים פטורות לגמרי ממצות ת"ת, שהרי נשים מברכות ברכת התורה, וכמו שפסק מרן בש"ע (סי' מז ס"ד). ואחד הטעמים הוא לפי דברי הסמ"ג, שהנשים חייבות ללמוד דינים השייכים להם, וכמש"כ מרן בב"י (שם) בשם האגור. ע"ש. וע' בס' כסא אליהו (שם אות ט) ובתשו' חקרי לב (או"ח סי' י) ובתשו' בית הלוי (ח"א סי' ו) ובתשו' לב ים (יו"ד סי' ל) ובחידושי הגאון ר"ז הלוי (פ"א מברכות הט"ז). וא"כ כיון שאינם פטורות לגמרי ממצות ת"ת, שפיר שייכות במצות הקבלת פני רבו, שהרי מסתמא הרב מלמד ברגל דינים השייכים לרגל, וכמש"כ בתשו' שבט מנשה (סי' ח). ע"ש. והרי גם הנשים צריכות ללמוד הלכות אלו, ומשו"ה חייבות במצות הקבלת פני רבו ברגל. ושוב ראיתי שכן כתב בתשו' בצל החכמה (ח"א סי' סט אות ג). ע"ש. וע"ע בתשו' שבט סופר (או"ח סי' יז) ובתשו' דעת סופר (יו"ד סי' עח). אולם יש לומר, דהאי מילתא תליא ביסוד חיוב נשים בלימוד הדינים השייכים, אם יש מצות ת"ת בעצם הלימוד, או שהלימוד אינו אלא הכשר מצוה בעלמא, דאי נימא שיש מצוה בעצם הלימוד, שפיר י"ל דכיון שמחויבות במצות ת"ת, חייבות במצות הקבלת פני רבו, אבל אם אינם חייבות במצות ת"ת, ומה שחייבות ללמוד דינים השייכים להם אינו אלא כהכשר מצוה, כדי שידעו את הדרך אשר ילכו בה ואת המעשה אשר יעשו, א"כ י"ל שאינם חייבות במצות הקבלת פני רבו. והנה בביאור הגר"א (שם) הביא דברי האגור שהביא מרן בב"י הנ"ל, וכתב שדבריו דחויים מכמה פנים. ע"ש. ולכאורה כוונתו לתמוה, דכיון שלמדו זה אינו אלא כדי לידע ההלכות שחייבות בהם, א"כ אינו אלא הכשר מצוה בעלמא, והיאך יברכו ע"ו. וכ"כ בס' תשובות והנהגות (ח"ב סי' לה) בדעת הגר"א. ע"ש. וע"ע בתשו' מנחת שלמה (נימא סי' נח ענף ג ד"ה אמנם). וי"ל ע"ד. וא"כ צריך לומר דבדעת מרן השו"ע, שמה שהנשים חייבות בלימוד הדינים שחייבות בהם, אינו כהכשר מצוה בעלמא, אלא הוא חלק ממצות ת"ת, אלא שתכלית הלימוד הוא כדי לידע אותם דינים. וא"כ שפיר י"ל דנשים חייבות במצות הקבלת פני רבו, כיון שחייבות ללמוד דינים השייכים להם. אולם בר מן דין יש לומר בדעת המג"א, דס"ל דבדעת רש"י והרמב"ם הנ"ל, שהמצוה אינה מדין ת"ת, אלא מדין כבוד לרבו, וגם נשים חייבות בזה, ומשו"ה ס"ל דגם נשים חייבות במצות הקבלת פני רבו. [וכן מבואר בתשו' יד רמ"ה (או"ח סי' יז אות ד), שיסוד חיוב הקבלת פני רבו בנשים, הוא מטעם מ"ע דכבוד התורה לאדם גדול ורבן של ישראל, שאחרים לומדים ממנו. ע"ש]. וא"כ י"ל בדעת המג"א, דאי נימא דהמצוה היא משום כבוד רבו, א"צ שרבו יראה את פניו, שהרי הרב אינו רואה את פני הנשים שבאות להקביל את פניו. וא"כ ה"נ ב"ד, מקיים מצות הקבלת פני רבו אע"פ שרבו לא ראה אותו, כיון דס"ס טרח והגיע כדי לכבד את רבו. ובפרט לטעם שהוא כדי שישמע ממנו ד"ת, כל ששמע ממנו ד"ת קיים המצוה, אע"פ שרבו לא ראה אותו. וע' בתשו' שמע אברהם (פלא"י ח"ב סי' מז דף קכ"ג ע"ג ד"ה כ"י). ומ"מ לכתחילה יש להשתדל שיראה אותו. וע' בס' תורת חכם (גיאת ח"א עמ' רנח).

(ה) המורם מכל האמור שמקיים מצות הקבלת פני רבו גם אם רבו לא ראה אותו. אלא שלכתחילה יש להשתדל שגם רבו יראה אותו. הנלענ"ד כתבתי והיעב"א.

בברכת התורה

משה שמואל דיין - מח"ס חמדת משה - בני ברק

בדין עשיית מנגל ביום טוב

בגליון האחרון כתבנו בדין מכבה ביום טוב ובשיטת מרן השו"ע בזה, והנה עתה הראוני מ"ש בזה הגה"צ ר' אשר חנניה זצוק"ל בזה בשו"ת שערי יושר (ח"ד או"ח סע"ז), ונביא את סיכום מש"כ בזה, ומה שיש להעיר בזה עפ"י מש"כ בגליון שם.

הביא שם הגמ' בביצה (כב). דאין לכבות הנר בשביל הקדירה וכו', ושם (לב): דמותר לגרוף אם א"א לאפות. וברמב"ן במלחמות (יא). דאף דהלכה כר"י לא סמכו ע"ז, רק בעיקר מכשירי אוכל נפש. וברא"ש (פ"ב סי"ט) דאיידי ביכול לבשל על אש אחרת. ובמ"מ דדעת הר"ף והרמב"ם לאסור כדי שלא יתקלקל. וכתב דקשה לשיתם מגריפת גחלים, וי"ל כמ"ש הרא"ש (ס"א) דבבבירה לא היו מכבים גחלים. אמנם בשו"ע (תק"ז, ד) מבא דברי מהר"ם דמותר לכבות, אף דפסק (תק"ד, א') כר"ף והרמב"ם לאסור לכבות. ובשו"ת חלקת יעקב (ח"ו סי' ס"ק"ב) ובאגרות משה (או"ח ח"ב סק"ג) כתבו דמה שאסר השו"ע היינו באם יתקלקל קצת ולא לגמרי, וכתב דלא משמע כן בשו"ע, וכתב ליישב דברי השו"ע דכיבוי לא הותר בידיים דאינו מכשיר האוכל אלא מונוע מקלקול, ובגרפיה עיסוקו בתיקון האש והכיבוי בגרמא, ומביא מאירי (ביצה לב) - המשנה השביעית) מעתה גריפת התנור מן הגחלים מותרת שדיי אי אפשר אלא בכך. ואעפ"י שגורם מעט לכיבוי, מ"מ אינו מכבה בידיים וכי"ו, ולצורך אוכל נפש מותר. וכתב דמטה שכתוב בשו"ע: דה"ז מניח בשר ע"ג גחלים, משמע רק בכיבוי ממילא, וכתב: וכן מה שהתיר לשרות המכבדת שמכבין בהם התנור במים, היינו משום שכל עיסוקו הוא רק לצנן את כיבוי החום שבתנור ע"י שמעביר את המכבדת הלחה על קורות התנור וקרקעיתו, ומתקן את חום התנור לפי צורכו, ולא עוסק בכיבוי אלא שעלול עי"ז לכבות איהו גחלים במים שבמכבדת, זה מותר לעשות לצורך אוכל נפש כשא"א לאפות בלי זה. ואעפ"י שהחילוק בין דברים אלו לכיבוי בידיים הוא חילוק דק, עכ"פ כיון שנהגו להקל בזה יש להתיר. ואפשר שאף הר"ף והרמב"ם יודו שמוטר לעשות דברים אלו, ומכח כל זה פסק לאסור להנמיך האש אף שהאוכל ישירף בלא זה ואין לו אש אחרת.

ובדין מנגל של גחלים, וכאשר מלבים את האש בתחילה נכבה ואח"כ גודל האש, וכתב דלכאורה ה"ו כמכבדות. אך למ"ש המאירי דרק גרם שרי

מפניו. וכ"כ השפת אמת ביומא שם, לדחות הראיה מדברי הגמ' הנ"ל. והובא בס' מאור ישראל ביומא שם. ע"ש. ואפשר שלזה נתכוין מרן החיד"א בברכ"י (סי' רמד סק"ב). ע"ש. וע"ע בתשו' פרח שושן (יו"ד כלל ד סי' א).

ג) גם מה שכתב בן הגאון שער אפרים בהגהתו (שם ד"ה וזכינו) להוכיח שחייב לעמוד מפני רבו סומא, אע"פ שאינו רואה אותו, ממש"כ הטור (יו"ד סי' רפב) דהרואה ספר תורה כשהוא מהלך, חייב לעמוד לפניו עד שיעבור זה שמוליכו ויגיעו למקומו, או עד שיתכסה מעיניהם. וכתב מרן בבית יוסף (שם ד"ה וכתב) בשם רבנו מנחם, דה"ה השומע את קולו אע"פ שאינו רואה, חייב לעמוד. וכן פסק הרמ"א (שם ס"ב). הרי שחייב לעמוד מפני ס"ת אפילו אם אינם רואים זה את זה. וא"כ כ"ש שאם ראה את רבו, חייב לעמוד מפניו, אע"פ שרבו אינו רואה אותו, שהרי במכות דף כב ע"ב איתא כמה טפשיא שאר אינשי דקיימי מקמי ספר תורה ולא קיימי מקמי גברא רבא. ומשמע דגברא רבא עדיף מס"ת. וא"כ צריך לעמוד מפניו אע"פ שאינו רואה אותו. עכ"ת. הנה לפע"ד אינו מוכרח, כי יש לחלק בין עמידה לפני ס"ת לעמידה מפני ת"ח, דעמידה לפני ס"ת אינו מחמת כבוד הס"ת עצמו, שהוא ודאי אינו מרגיש בכבוד שנוהגים בו, אלא הוא חובת האדם לנהוג כבוד בתורה, ולכן משעה ששמע את מוליק הס"ת בא, צריך לעמוד מפניו. ומשא"כ לענין כבוד ת"ח, אינו חובה רק משום שצריך לכבד את הת"ח מכח התורה שבו, אלא הגיע, הרי לא יכיר שעשה כן לכבוד הת"ח, והוי קימה שאין בה הידור, וא"כ י"ל שאינו מקיים בזה מצות כבוד רבו. וע' בברכ"י (יו"ד סי' רמד סק"ה ד"ה ומיהו). אולם לכאורה יש לדחות, שהרי רבנו מנחם הביא ראייה לדבריו מר' טרפון [וצ"ל רב יוסף, וכדאיתא בקידושין דף לא ע"ב, וכמו שהעיר מהר"ל"ח בחידושי הגהות על הטור שם], דכד הוה שמע קל כרעא דאימיה אמר איקום מקמיה שכינה. ע"כ. וע' בברכ"י (שם סי' רפב סק"א ד"ה והראיה). [ובעיקר דברי רבנו מנחם יש להעיר, דשאני רב יוסף שהיה סומא, וכיון שמי"מ לא היה רואה את אמו, משו"ה נתחייב לעמוד מפניה משעה ששמע את קולה. ומשא"כ לעמוד לפני ס"ת, יש לומר שאינו מתחייב אלא משעה שרואה את הס"ת. ושוב מצאתי למרן החיד"א בברכ"י (יו"ד סי' רפב סק"א ד"ה והראיה) שהעיר כן על דברי רבנו מנחם. ומהו השיב על דברי בן הגאון שער אפרים הנ"ל. ע"ש. ושמה ס"ל לרבנו מנחם, דרב יוסף עשה כן גם קודם שנהיה סומא. וע' בס' יפה ללב (יו"ד סי' רמ אות טו) שכתב דמה שאמר ר"י איקום מקמיה שכינתא דאתא, כוונתו הייתה להכין עצמו לקום מלפני אמו, אך ללא עביד עובדא בנפשיה לקום עד אשר באתה לפניו וראה אותה, ואז עמד בפניה. והובא בתשו' ציצ' אליעזר (ח"ח סי' מט אות ג). ע"ש]. הרי שמצינו כן לענין כבוד או"א. וא"כ שפיר י"ל כן גם לענין כבוד רבו. מיהו י"ל דיסוד מצות כבוד או"א הוא מדין הכרת הטוב לאביו ואמו שגידלוהו, וכמש"כ החי"תן (מצוה עג) בטעם מצות כיבוד או"א. ע"ש. ומשו"ה יש מצוה לעמוד מפניו משעה ששמע את קולו, כיון שבאמת היא חובה על הבל הכייר טובה לאביו, ולכן משעה ששמע את קולם, חייב לעמוד. ומשא"כ בכבוד רבו וכנ"ל. אולם מדברי הגאון רבי חיים בן עטר בס' ראשון לציון (סי' רמב ס"ק לד) מבואר שאם מצות כיבוד או"א היא משום הכרת הטוב, א"כ א"צ לעמוד בפני אביו רק כשהגיע לתוך ארבע אמותיו. ע"ש. וע"ע בברכ"י (שם סי' רמד סק"ה ד"ה ומיהו). וא"כ י"ל דגם לענין רבו, חייב לעמוד משעה ששמע את קולו. וצ"ע, ואכתי יש לדחות, דשאני התם שעומד לראות את הס"ת, ולכן חייב לעמוד משעה ששמע את קולו של הס"ת, אע"פ שעדיין לא ראה אותו. ומשא"כ כשרבו סומא, הרי לא יראה אותו כלל, וא"כ י"ל שאין עליו חיוב לעמוד כלל. ושוב מצאתי כן להגאון רבי אברהם הלוי בס' גן המלך (סי' קטו). ע"ש. וע"ע בברכ"י (שם סי' רפב סק"א ד"ה והראיה). וי"ל. ומעתה נראה, דכשם שיש מצוה לעמוד מפני רבו, אע"פ שרבו סומא ואינו רואה את הכבוד, וכמש"כ האחרונים הנ"ל. וע' בתשו' פרח שושן (יו"ד כלל ד סי' א) שכתב שאע"פ שאין ראיות השער אפרים מוכרחות, מ"מ כיון שכן עלתה הסכמת כמה אחרונים, הכי נקטינן, שחייב לעמוד מפני רבו סומא, אע"פ שאינו רואה אותו. ע"ש. וכן מבואר מדברי מרן החיד"א בברכ"י (שם סי' רמד סק"ב ד"ה אבל), גם הגאון מהר"י עטיה בס' רוב דגן (קונ' אות לט"ב אות ג) כתב שחייב לעמוד מפני רבו סומא. ע"ש. וכ"כ הגאון תשובה מאהבה (ח"ג סי' שעה דמ"ט ע"ד), דפשוט שאם רבו סומא חייב לעמוד מפניו. ע"ש. וכן פסק הגר"ח בבא"ח (שנה שניה פרשת כי תצא אות טו). וכ"כ בתשו' מים ההלכה (ח"א יו"ד סי' יז) ובתשו' ציצ' אליעזר (ח"ח סי' מט) ובתשו' שבט הלוי (ח"ו סי' קמו אות ב). ע"ש. א"כ ה"נ מקיים מצות הקבלת פני רבו, אע"פ שרבו לא ראה אותו. ולכאורה יש להוכיח כן מהא דאיתא בחגיגה דף ה ע"ב דברי רב חייא הווי שקלי ואבלי באורחא, כי מטו לההיא מתא אמרי איכא צורבא מרבנן הכא נזיל ונקבל אפיה, אמרי איכא צורבא מרבנן הכא נזיל ומאור עיניו הוא, אמר ליה רבי חייא לרבי תובי את לא תזלול בנינואתך איזיל אנא ואקביל אפיה, תקפיה ואזול בהדיה, כי הווי מיפטריו מיניה (שנטלו ממנו רשות. רש"י), אמר להו אתם הקבלתם פנים הנראים ואינו רואין, תזכו להקביל פנים הרואים ואינו נראין. ע"כ. הרי שהלכו להקביל פני רב, אע"פ שהיה סומא ולא ראה אותם. ושוב ראיתי למרן החיד"א בברכ"י (שם סק"ב) שהביא דברי הרב עיון יעקב שם, שתמה ע"ד השער אפרים הנ"ל, שלא הביא ראייה לדבריו מדברי הגמ' בחגיגה הנ"ל. ע"ש. וכן הוכיח בתשו' תשובה מאהבה (שם). ע"ש. אולם אחמה"ר נראה, דשאני התם שאע"פ שלא ראה אותם, מ"מ ידע שבאו להקביל את פניו וגם דיבר איתם, וא"כ הרגיש בכבוד שעשו לו. ומשא"כ היכא דרבו לא הרגיש שעמד לכבודו, אפשר שאין בזה מצות כבוד רבו. ואפשר דזה כוונת מרן החיד"א בברכ"י (שם) שכתב ע"ד העיון יעקב, דאין מהתם ראייה כלל כמבואר למעין. ע"כ. ויש לומר שכוונתו למה שכתבנו. ומעתה גם בנידון דין, שהרב לא ראה את תלמידו, ולא יודע שבא להקביל את פניו, יש לומר שאינו מקיים מצות הקבלת פני רבו. ומ"מ כיון שהאחרונים הסכימו לדברי השער אפרים, שיש חיוב לעמוד מפני רבו, אע"פ שהוא סומא, ה"נ בנידון דין, מקיים מצות הקבלת פני רבו אע"פ שרבו לא ראה אותו, כיון דס"ס הוא נהג כבוד ברבו. וע' למרן החיד"א בס' טוב עין (סי' יח אות לו) מה שהוכיח מדברי הגמ' בקידושין דף לב ע"ב. ועמש"כ בזה לעיל (סי' ט אות ב). ולפי האמור יש לדחות. ודו"ק.

ד) וחזי היות להגאון מגן אברהם (סי' שא סק"ז) שכתב דאשה שווה לאיש לענין חיוב הקבלת פני רבו ברגל, כדילפינן משונומית. עכ"ד. ואי נימא שאינו מקיים מצות הקבלת פני רבו אם רבו אינו רואה אותו, א"כ היאך אשה

אהבת שלום

Gabriel Bildirici Cohen
Halachah Center

בית הוראה

מרכז להלכה
ע"ש גבריאל בילדיריגי כהן ז"ל

לשאלות אקטואליות בכל תחומי החיים על פי התורה מגדולי הרבנים והדיינים שבדורינו שליט"א

הרבנים הגאונים:

רבי אליהו ציון סופר שליט"א
ראש ישיבת רכסים	רבי צבי ובר שליט"א
רב שכונת נוה יעקב	רבי עזריאל אויערבאך שליט"א
רב קהילת חניכי הישיבות - בית וגן
רבי משה מרדכי קארפ שליט"א
רב הגבעה הצפונית - קרית ספר	רבי שלמה זעפראני שליט"א
רב קהילת אוהל משה - הר נוף	רבי יעקב טופיק אביעזרי שליט"א
רב העיר ביתר עילית
רבי נתן הכהן קופשיץ שליט"א
רב הקריה החרדית - בית שמש	רבי נפתלי נוסבוים שליט"א
אב"ד אהבת שלום	רבי יעקב בן נאים שליט"א
ראש ישיבת נחלת משה
רבי שבח צבי רוזנבלט שליט"א
חבר בד"ץ שארית ישראל	רבי יצחק כהן שליט"א
רב שכונת שמואל הנביא	רבי נתן בן סניור שליט"א
אב"ד שכונת אור החיים - בני ברק

רבני הישיבה וחכמי ורבני מדרש בית ההוראה שע"י ישיבת "חברת אהבת שלום" הרבנים הגאונים:

רבי שלום יצחק טוויל שליט"א
מו"צ נוה יעקב - ירושלים	רבי אריה לייב גולדברג שליט"א
ראש כולל אמת ליעקב - אהבת שלום	רבי מרדכי פרחים שליט"א
מרבני בית ההוראה אהבת שלום	רבי ראובן עבודי שליט"א
אב"ד אהבת שלום
רבי אברהם גולדברג שליט"א
רב ומו"צ תל ציון	רבי יעקב שילוני שליט"א
ר"מ ישיבת אהבת שלום	רבי יהודה איטח שליט"א
חבר בד"ץ אהבת שלום	רבי מנשה שוע שליט"א
חבר בד"ץ אהבת שלום
רבי יהונתן וינר שליט"א
מו"צ שכונת רמות ירושלים	רבי יעקב בן שמעון שליט"א
מו"צ חניכי הישיבות - בני ברק	רבי נתנאל סאפרין שליט"א
ר"מ ישיבת אהבת שלום	רבי דוד פנירי שליט"א
רב העיר עמנואל
רבי בן ציון אלקינן שליט"א
מרבני בית ההוראה אהבת שלום	רבי אברהם זכותא שליט"א
מו"צ חניכי הישיבות - בני ברק	רבי חיים כהן שליט"א
מרבני בית ההוראה אהבת שלום	רבי מימון בן חיים שליט"א
חבר בד"ץ אהבת שלום
רבי יוסף משדי שליט"א
מו"צ בד"ץ שארית ישראל	רבי דוד טבק שליט"א
מו"צ אחוזת ברכפלד	רבי דוד מזרחי שליט"א
מרבני בית ההוראה אהבת שלום	רבי אליעזר כהן שליט"א
חבר בד"ץ אהבת שלום
רבי יעקב חכים שליט"א
ראש כולל "תורת רפאל" - ביתר	רבי יוסף שוב שליט"א
מו"צ קרית ספר	רבי יצחק דרזי שליט"א
מח"ס שבות יצחק	רבי יצחק חיים שרבאני שליט"א
ר"מ ישיבת אהבת שלום

ואתם עמם חכמי ורבני בתי המדרשות שע"י ישיבת "חברת אהבת שלום" הרבנים הגאונים:

רבי שמעון מועלם שליט"א
כולל אור יצחק - אהבת שלום	רבי דניאל זיאת שליט"א
חבר בד"ץ אהבת שלום	רבי אברהם דדש שליט"א
חבר בד"ץ אהבת שלום	רבי אברהם אוהל שליט"א
כולל אור יצחק - אהבת שלום
רבי יעקב סעדה שליט"א
כולל אור יצחק - אהבת שלום	רבי רפאל ברוך טולדאנו שליט"א
כולל שמח זבולון - אהבת שלום	רבי יהודה וייסנברג שליט"א
כולל חו"מ - אהבת שלום	רבי שלמה יוסף בביוב שליט"א
כולל אור יצחק - אהבת שלום
רבי שלמה פוקס שליט"א
כולל אור יצחק - אהבת שלום	רבי יצחק כהן שליט"א
כולל חו"מ - אהבת שלום	רבי יהושע ולדמן שליט"א
כולל חו"מ - אהבת שלום	רבי אברהם בן חיים שליט"א
חבר בד"ץ אהבת שלום
רבי שמואל שאהן שליט"א
כולל חו"מ - אהבת שלום	רבי נסים כהן שליט"א
כולל אור יצחק - אהבת שלום	רבי דוד זדה שליט"א
חבר בד"ץ אהבת שלום	רבי אליהו גאדו שליט"א
כולל אור יצחק - אהבת שלום

זמני קבלת קהל בבית ההוראה:

ימים א'-ה' בין השעות 9 בבוקר עד 9 בערב רצוף

יום ו' בין השעות 9 בבוקר עד 4 אחה"צ

ברח' רבי נחמן מברסלב 7 (מול ישיבת חברת אהבת שלום) ירושלים ת"ו (כניסה נפרדת לנשים)

ניתן להפנות שאלות בהלכה בכל שעות היום והלילה בטלפון (רב קווי):

02-6255567

או בפקס: 02-6255568 ובדואר אלקטרוני: hc@ahavatshalom.org.il

